

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA.
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 863) PRO GRÆCIS, FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MÓNENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM AUTEM UNUSQUISQUE
PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ

A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA,
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-
VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM
TEXTUM, UNA CUM VERSIONE LATINA, LATERALIS AMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEDET NU-
MERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLU-
MINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE
FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM
INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS ANPLITU-
DINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA EQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS LXVIII.

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

1859

C550.4

HARVARD COLLEGE LIBRARY

1860, Oct. 27.

Gray Fund.
of (10 vol.)
\$28.40

SÆCULUM V.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. CYRILLI^{us}

ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA;

CURA ET STUDIO

JOANNIS AUBERTI

LAUDUNENSIS ECCLESIE PRESBYTERI CANONICI ET IN SCHOLA PARIENSI LAUDUNENSIS COLLEGI MAGISTRI,
AC INTERPRETIS REGII.

EDITIO PARIENSIIS ALTERA DUOBUS TOMIS AUCTIONIOR ET EMENDATIONIOR.

ACCURANTE ET RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNÉ,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS PRIMUS.

VENIUNT 10 VOLUMINA 100 FRANCIS GALLICIS.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÉ EDITOREM.
EN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARIORUM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1859

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO LXVIII CONTINENTUR.

S. CYRILLUS, ALEXANDRINUS ARCHIEPISCOPUS.

SCRIPTA EXEGETICA.

De adoratione in spiritu et veritate libri xvii.

Col. 133-1126

Cum in hac Cyrilli editione ordinem novum instituerimus, praeipue quoad scripta dogmatica, adeat Lector, si lubet, utriusque ordinis, veteris et novi, collationem quam ad calcem tomi ultimi representamus; ubi etiam uno intuitu conspiciet quam multa supra editioni de novo accesserint. Ceterum pro certo teneat non plus stercoris e stabulis Augiae quam ex his libris maculas sublatis fuisse.

Ex Typis MIGNE, sive Petit-Montrouge.

VITA SANCTI CYRILLI

PATRIARCHÆ ALEXANDRINI

(Acta Sanctorum Bolland., Januarii tom. II, die 28, anno Christi 445.)

§ I. S. Cyrilli natalis, ætas, reliquiæ.

1. Multum Ecclesia catholica S. Cyrillo Alexandrino debet, ejus singulari eruditione animique constantia adversus hæreticos fidelissime felicissimeque propugnata : ideoque ὁ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμῆτου πίστεως συνήγορος, rectæ et immaculatæ fidei advocatus appellatur in concilio œcumenico Chalcedonensi act. 3, in libello Theodori diaconi, ecclesiasticis concilii monumentis inserto. Imo tanquam sedis apostolicæ vicarius, æquali cum S. Leone pontifice Romano honore dignatus est in concilio Constantinopolitano an. Chr. 536, sub Menna patriarcha habito. Ita actione 1 : « Quoniam Chalcedonensis synodus non solum Leonis sanctæ memoriæ, verum etiam et Cyrilli Alexandrinorum a Deo amati pastoris, memoriam in orthodoxa fide fecit; et Cyrillus quidem Alexandrinus in diptychis prædicatur, Leo autem sanctæ memoriæ non prædicatur; justum putamus, ut quod defuit suppleatur : et quia æqualiter ab hac sancta synodo pro statu orthodoxæ fidei honorati sunt similiter, et in sacris diptychis pro utilitate et pace Ecclesiæ prædicentur. »

2. Græci agunt S. Cyrilli 1x Junii festivitatem, quo die Menologium : « Natalis S. Cyrilli, viri eruditissimi, catholicæ fidei propugnatoris egregii : quem summus pontifex Cœlestinus idoneum judicavit cui suas vices in Ephesino concilio delegaret. » In Menseis : « Sancti Patris nostri Cyrilli, Papæ Alexandrini. »

Κύριλλον ὁμῶν τοῦ Κυρίου μου φθον,
καὶ Κυρίας πρόμαχον ἀειπαρθένου.

*Cyrillum celeberrimo Domini mei amicum,
Et Dominiæ semper virginis propugnatorem.*

3. Variis ejusdem virtutes odis, hymnis, et antiphonis celebrantur in eisdem Menseis, tum hoc die, tum xviii Januarii, quo solemniter eum cultu iterum, una cum S. Athanasio, venerantur, et hoc utrumque ornant encomio : « SS. Athanasius et Cyrillus patriarchæ Alexandrini. Ex his duobus S. Athanasius vixit imperante Constantino Magno, et in primo concilio Nicæno, nondum episcopus creatus, verbis et scriptis sapientiæ plenè Arium confutavit et pedefecit. Post mortem vero Alexandri archiepiscopus Alexandriæ ordinatus, a Constantio variis exsiliis exercitus, per duos et quadraginta annos assiduis D persecutionibus exagitatus, migravit ad Dominum. Sanctus autem Cyrillus sub Theodosio Minore floruit,

A Theophili archiepiscopi Alexandrini e sorore nepos, et in sede archiepiscopali successor, qui tertiæ synodo Ephesi celebratæ præfuit, et Nestorium (qui multa blasphemia in Dominam nostram Dei genitricem dogmata evomuit) damnavit et exactoravit. Cyrillus vero, cum multis præclare factis et virtutibus eluxisset, ad Dominum migravit.

4. « Erat Athanasius mediocri statura corporis, modeste latus, incurvus, grato aspectu, decenti calvitie, adunco naso; barba non admodum promissa, sed diffusa et genas vestiente; ore brevi, et quasi inciso; non omnino cano capite, nec pure albo, sed subflavo. Sanctus autem Cyrillus breve quid habens cum colore gratiore, abnuenti similis aspectu; densis et pilosis superciliis magnisque et in arcum flexis, frontemque claudentibus; naso jasto, ejus diaphragma, seu intervallum narium, contractius erat; genis extensis, labiis tumentibus, ore diducto, fronte angustiore, sed recalvus, densa ac promissa barba venerabilis, crispo utrinque capillo et flavescente ac semicano. Quorum dies festus agitur in sanctissimæ Sophiæ templo. »

5. Latini Cyrillum hoc xviii Januarii referunt. Antiquum S. Martini Treviris Martyrologium : « In Alexandria, Cyrilli episcopi et confessoris. » Usuardus, Beda, Ado, Notkerus, Bellinus : « Alexandria, B. Cyrilli episcopi, qui catholicæ fidei præclarissimus exstitit propugnator. » Eadem habent manuscripta plurima; additur in Romano: « Doctrina et sanctitate illustris quievit in pace. » Galesinius mutata paulum phrasi : « Alexandria, S. Cyrilli episcopi, acerrimi religiosissimique fidei catholicæ defensoris. » Florarium ms. et Martyrol. Colon. Alexandriam in Græcia collocant, enormi mendo, nisi Græciam generaliter accipiamus, qua late tunc per Orientem Græci sermonis usus exstitit; xxix Januarii refert eum Felicius; utroque Maurolycus : a quibus, uti etiam hoc die in Martyrologio Germanico, dicitur « Theodosio Seniore imperante quievise. »

6. Hos forte secutus Alegreus in Paradiso Carmeliticæ decoris, statu 2, ætate 6, c. 12, ita scripsit : « Tandem sapientia, eloquentia, acumine et sanctitate insignis, gloriosus sub Theodosio Magno et Cœlestino papa I claruerat, annis ab obtenta orbis salute 444. » Ast ista quam distant, imperium Theodosii Magni, et Cœlestini pontificatus! Mortuus est Theodosius Magnus, sive Senior, an. Chr. 395. Eve-

ctus est ad Romanam Ecclesiam pontificatum Cœlestini an. Chr. 423, Mariniano et Asclepiodoto coss. Theophilus episcopus Alexandrinus, Cyrilli decessor et patruus, obiit xv Octobr. anni 412, quo coss. erant Honorius Aug. ix, et Theodosius Junior Aug. v. At tertio post Theophili obitum die episcopatu positus est Cyrillus, ut infra ex Socrate dicitur. Triginta eum et duos annos episcopum vixisse testantur ejus ex sorore nepos Athanasius presbyter et Theodorus diaconus Alexandriae, in libellis ad Leonem papam et ad Chalcedonense concilium, hujus actioni 3 insertis, licet in Theodori libello Græce hæc verba non legantur. Sequuntur Liberatus diaconus in Breviario, c. 10, Nicephorus l. xiv *Hist. Eccl.*, c. 47. Attigit igitur minimum annum Chr. 444, quo eum Baronius aliique recentiores scribunt obiisse, sub Theodosii Junioris imperio, Leonis Magni pontificatu. Diem obitus statuunt v Idus Junii, quod in Græcorum Menologio Natalis vocetur, ut supra dictum, adeoque, ut Liberatus scribit, « trigesimo et secundo episcopatus sui anno mortuus » dicitur. Verum cum dies Natalis in sacris fastis solemnem duntaxat eo die haberi sancto cuiquam cultum sæpenumero significet, parum id solidum est argumentum. Et fortassis hoc xxvii Jan. an. 445 decessit, triginta duobus in episcopatu annis expletis, ut Athanasius, Theodorus, et Nicephorus indicant.

7. Octavius Pancirolus in Thesauris absconditis almæ Urbis, regione 5, eccl. 2, scribit excitata ab impio Leone Isaurico contra sacras imagines sanctorumque reliquias, persecutione, inter profugos ex Oriente monachos, sanctimoniales duas fuisse quæ, præter alia sanctorum pignora, quædam hujus S. Cyrilli Romam attulerint, eaque asservari in ecclesiâ S. Mariæ in Campo Martio.

§ II. Patria, studia, monachus.

8. Religiosissimus Carmelit. ordo S. Cyrilli natalem officii duplicis solemnitate celebrat xxvii Jan., quo die lectione quarta ad secundum Nocturnum hæc in Matutinis recitantur : « Cyrillus episcopus Alexandrinus claris parentibus ortus, Theophili item episcopi Alexandrini ex fratre nepos, a quo adolescens Athenas studiorum causa missus, cum plurimum profecisset, ad Joannem episcopum Hierosolymitanum, ut Christianæ vitæ perfectione imbueretur, se contulit. Cujus consuetudine in Carmelum montem secedens, ibi cum aliquot piis viris illie degentibus cœlestem vitam in terra aliquandiu egit. » Hæc ibi. Andreas Scottus noster in Cyrilli elogio, quod ejus sermonibus Paschalibus a se Latine versis præfixit, hæc de ejus ante episcopatum gestis scribit : « Alexandriae Ægypti civitate natum Cyrillum apparet parentibus honestis; et litteris ibidem imbutum, ubi disciplinæ tum maxime in illa vigerent Academia. Parentum nomina nondum comperi. Patrum habuit Theophilum, » etc.

9. Hæc de patria sufficerent, nisi Alegreus contra

pugnaret in *Paradiso Carmelitico* : « S. Cyrillus, inquit, episcopus Alexandrinus, natione Græcus, patria Constantinopolitanus. » Tritthemius quoque lib. De scriptoribus ecclesiasticis in editione Coloniensi Petri Quentelii an. 1546, et Francofurtensi Wechelliana an. 1604, « natione Græcum » statuit; non tamen « ex Constantinopoli oriundum, » quod apud Thomam Saracenum veluti ex Tritthemii in Cyrillum elogio legitur. Verum esto, scripserit hoc Tritthemius : unde id hausit? quo argumento probat?

10. Theodorus diaconus in suo libello act. 3 concilii Chalcedonensis, agens contra Dioscorum Cyrilli successorem, hæc de Cyrilli amicis habet : « In principio episcopatus sui Dioscorus statim me clericatu privavit, comminans et a magna illa civitate Alexandria fugare, propter nihil aliud, nisi ob id quod familiaritatem et benevolentiam sanctæ memoriæ Cyrilli merebar. Intentio enim ejus talis est, non solum parentes ejus (Græce τῶν ἀπὸ γένους αὐτοῦ, *propinquos ejus*) ex illa civitate exagitare, seu vita privare; verum etiam et familiares ejus. » Athanasius presbyter in suo libello eadem pluribus exaggerat : « Sanctæ, » inquit, « et beatæ memoriæ Cyrillus, magnæ Alexandrinæ civitatis triginta et duobus annis archiepiscopus irreprehensibiliter et cum recta fide vivens, mihi quidem Athanasio, et clarissimæ memoriæ Paulo fratris meo, avunculus fuerat, meæ vero matris Isidoræ germanus. » Et paulo post : « In principio episcopatus Dioscorus mihi et fratri meo, adhuc tunc superstiti, mortem minitans, a nominatissima Alexandria exclusit... frater clarissimæ memoriæ Paulus, non sustinens cruciatum et injurias, humanis rebus excessit. Ego autem Athanasius, et nostræ materteræ, et uxor et filii fratris mei, malo nostro in humanis rebus permansimus... nostras domos præparavit ecclesiam fieri, et meam Athanasii, quarto tecto superjacentem, et quæ pro sui positione fieri non posset ecclesia, simul occupat cum prædictis domibus, alias etiam vicinas domos et aditus tenens... Post has autem pecunias, a nostris materteris, sororibus vero sanctæ et beatæ memoriæ Cyrilli, angustians usque ad ipsam animam, et obediens, comminatus ipsam quoque mortem, exegit auri pondo octoginta quinque, nihilominus et a filiis clarissimæ memoriæ mei fratris orbitate infelicibus, et ejus uxore mortem mariti sui plangente, auri pondo quadraginta, » etc. Quæ S. Cyrillum et genere et ortu Alexandrinum fuisse non obscure indicant.

11. Quo in loco, Athenis an Alexandriae, studii litterarum excultus sit, apud antiquos non reperimus. De ejus monachatu grandis Baronium inter et Carmelitas Patres controversia est. Baronium acriter incessunt præ cæteris Thomas Saracenus in Menologio Carmelitarum, et Alegreus in Apologia pro Joanne Hierosolymitano, discursu 2, c. 11. Historiam citant ex quopiam Gallico Chronico sumptam, ac mordicus eam tuentur. Alegrei verbis eam referimus : « Etenim historia illa Latina, » inquit, « de

qua supra agebamus, Latine et Gallice exarata (quæ habebatur apud Galliarum regem, ut tradunt Coria l. ix, c. 18 Dilucidarii Carmel., Emanuel Romanus sacræ antiq. Carmel. de viris illustribus, in Cyrillo Alexandrino, et alii), quam immerito Baronius fastidire et facessere voluit, cum a gravissimis antiquitatum Carmelitanarum scriptoribus, tanquam fide dignissima, vel ambabus manibus suscipiatur; S. Cyrilli in Carmelo monachismum attestatur aperte, verbis ejusdem legati aut ambasciatoris pro Galliarum rege in Ephesino concilio residentis, qui ab illo redux ad regem suum allocutus est, in exemplari primo suo, quod nos vidimus et legimus in antiqua bibliotheca religiosissimi Cisterciensis cœnobii de la Oliva, Gallico suo idiomate prorumpit sic: «Au concile d'Éphèse, qui se célébra par deux cens évesques, l'an da Seigneur 418, au lieu du Pape Célestin y présidoit le bien-heureux S. Cyrille moine du Mont Carmel; lequel pour sa sainte vie, admirable science et doctrine, disputant contre Nestor Patriarche de Constantinople, qui mit tache en l'honneur de la Vierge Marie, et en celle de Jésus-Christ son fils, emporta la victoire sur luy.» Quæ nunc sic jam traducta Latino verba tenemus: In concilio Ephesino, quod fuit celebratum per cœ episcopos, ann. Domini 418, præsidebat, loco papæ Cœlestini I, B. Cyrillus monachus Montis Carmeli, qui ob sanctitatem vitæ, admirabili scientiâ et doctrinâ disputans contra Nestorium patriarcham Constantinopolitanum, qui maculam posuit in B. Virgine Maria, et in ejus filio Christo Jesu, eum superavit.»

12. Verum merito hæc improbata sunt Baronio. Quis eo tempore rex Galliarum fuit Christianus, qui legatos ad concilium mittere potuerit? Chlodoveus regnum circa an. Chr. 482 auspiciatus, anno primum 496 Christianam religionem amplexus est. An etiam regem legatus Francico/moderno idiomate (ut videtur Alegreus asserere) allocutus? at reges primi illi Francorum Sicambrice locuti, et modernum Francorum idioma diu post e Latino conformatum, aut potius depravatum. Ut omittamus, concilium Ephesinum an. Chr. 431, non 418, esse habitum. Miramur viros eruditos rationes tam frivolas afferre in medium.

13. Baronius acriter profecto in eam narrationem invehitur t. VI *Annal.*, an. 444, n. 17: «Sane quidem respuimus,» inquit, «atque exsufflamus figmentum illud, incerto auctore proditum, Chronico nimirum, quod exstasse fingunt apud quemdam Franciarum regem [Ludovicum XI], quo tradunt eundem S. Cyrillum Alexandrinum episcopum monachum fuisse Montis Carmeli: cui quidem assertioni Tritthemius leviter nimis fidem præstitit. Unde hæc, quæso, incerto auctori, si qui certi atque probati sunt auctores, ejusdem Cyrilli æquales, ejusdemque res gestas quam diligenter prosecuti, hæc nescientes obruta silentio reliquerunt? Vel quæ apud hujus temporis scriptores mentio de culto Carmelo a vitæ monasticæ professoribus? Etenim cum apud S. Hieronymum, Palladium, Evagrium, Cassianum, Theodoretum, Cyrillum monachum, et alios sæculi hujus scriptores frequens mentio fit de monachis in Palæstina degentibus, nusquam penitus apud eos de monachis Carmelitis. Facessat igitur ejusmodi de monachismo Cyrilli in Carmelo fabella, sicut illa huic haud impar, qua traditur et Joannes Hierosolymorum episcopus Origenista, fuisse etiam monachus Carmelita: sicut enim hæc leviter effinguntur, ita et facite refelluntur. Flagrans quidem cupido nobilitatis avitæ cogit interdum homines delirare.» Hæc Baronius:

14. De Joanne Hierosolymitano aliter sentiunt plurimi viri doctrinâ et sapientiâ illustres, qui ejus (quod huc facit) monachicam vitam astruunt. Ipse S. Hieronymus (qui ab Alegreo inter Carmelitas quoque censetur, ut fere cuncti illius ætatis insignes monachi) epist. 62, ad Theophilum episcopum Alexandrinum, de Joanne agens, ita exclamat: «Monachus (proh dolor!) monachis et minatur, et impetrat exsilium, et hoc monachus apostolicam cathedram habere se jactans.» Sed utrum in monte Carmelo monachus, aut etiam abbas fuerit, quaeritur. S. Hieronymus in *Vita S. Hilarionis* testatur priusquam Hilarion ex Ægypto rediret, «necdum tunc monasteria fuisse in Palæstina.» Et deinde: «Nec quisquam monachum ante S. Hilarionem in Syria noverat:» ut mirum sit Thomam Saracenum scribere, absque ullius auctoris testimonio, antea fuisse Carmelitarum in Palæstina monasteria, quæ Hilarion deinde «visitabat et instruebat.» Verum «exemplo ejus,» inquit Hieronymus, «per totam Palæstinam innumerabilia monasteria esse cœperunt.» Quidni tunc aliqui, veteri sanctissimorum prophetarum exemplo Eliæ et Elisei incitati, montem Carmelum inhabitare potuerint? «S. Jacobus eremita,» de quo infra agemus, «prope oppidum Porphyreorum in solitarium locum secessit,» non procul a Carmelo monte: cujus «vita ita celebrabatur, ut e viginti aut triginta monasteriis monachi et clerici ad eum venirent, ut ejus benedictionem acciperent, et ab eo confirmari possent.» Horum monasteriorum aliquod in Carmelo, aut ad ejus radices, fuisse, admodum probabile. Et cur isthic minus, aut cur non isthic potius, quam in reliqua Palæstina maris ora? An vero ibi ante episcopatum susceptum monachus Joannes fuerit, aut etiam abbas, et sub eo vixerit monachus S. Cyrillus, apud antiquos non legimus. A Tritthemio Cyrillus «montis Carmeli quondam decus et cultor insignis» appellatur. Tritthemium sequuntur plurimi recentiores, quos proferunt Alegreus et Saracenus. Sed mirari quis possit cur in Palæstina potissimum monasticam vitam complecti voluerit, cum in Ægypto primum ea vivendi ratio inventa cultaque fuerit, atque eo tempore præcipue floruerit.

15. Alterum quaeri potest, an saltem monachum fuisse Cyrillum, quocumque in loco sive Palæstinae sive Ægypti, ex antiquis constet. Saracenus id ex eo

clarum arbitratur, quia Græcorum axioma sit : « Neminem temporibus B. Cyrilli, et supra, per orientalium oras, ad episcopatus dignitatem assumere, nisi de monachorum monasteriis delectum, licuisse : » idque ex « Græcorum quoque Menologio nullo negotio comprobari posse » asserit. At nobis quotidie Menologium illud et Menæa volventibus probata id difficile, adeoque contrarium tum ex iisdem Menæis, tum præsertim ex illius temporis scriptoribus, perspicuum videtur. Cum Athanasio, ut supra vidimus, colunt Cyrillum Græci : de utriusque monachatu silent, licet Alegeus Athanasium quoque scribat « non paucis tempore monachum egisse, et fuisse ministrum magni illius abbatis Antonii in solitudine Ægypti, quia ipse id palam affirmat in Vita S. Antonii. » Hanc accurate illustratam dedimus xvii Jan., nec ullum monachatus S. Athanasii vestigium reperimus. Consuli prolegomenorum § 8 potest.

16. Isidorus Pelusiota uti frequentes S. Cyrillo jam episcopo scripsit epistolas, ita ei nondum episcopo, inter monachos degenti in solitudine, videtur vicesimam quintam libri primi scripsisse, quæ ita habet : « Quid tibi utilitatis affert Joannis in locum desertum secessio, quam olim studiose imitatus es ; cum nunc eum minime imiteris, verum ad privatas curas te referas, atque in solitudine tumultueris, et ab hominum cœtu remotus perturberis ? Etenim externo habitu ac specie quiescere, mentis autem mutationibus ac perturbationibus inquinari, tum sensum caligine perfundit, tum susceptos jam labores exstinguit, atque perturbationibus animi pronam ac facilem victoriam reddit, efficitque ut miles abjecto scuto fugiat. Porro nemo militans implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, a quo in militiam ascitus est : verum arma omni ex parte gestat, ad id certamen, quod tribuno militari placuerit, se comparans. » Hæc de monachatu. Ad certiora properamus.

§ III. *Episcopatus, proscripti Novatiani, dæmonia effugata.*

17. Socrates l. vii, c. 7 (sed, quod Cyrillus continuo ad suam Ecclesiam a Novatianorum hæresi repurgandam animum adjecit, subinfense, secta ipse Novatianus), ita scribit : « Theophilus Alexandria episcopus in veterum delapsus abiit e vita, ad nonum consulatum Honorii, Theodosii autem quintum xv Oct. Ibi tum de episcopo deligendo orta est controversia. Alii enim Timotheum archidiaconum, alii Cyrillum filium fratris Theophili, ad episcopatus illius sedem efferre laborarunt. Qua de re cum a populo certatum esset, quanquam Alfudacius [at. Abundantius] præsidiariorum militum præfectus partibus Timothei subsidio fuit, tamen triduo post mortem Theophili Cyrillus in sede episcopali collocatus episcopatu potitus est : majoremque principatum, quam unquam Theophilus habuisset, pariter sibi assumpsit. Etenim ex illo tempore episcopus Alexandrinus, præter sacri cleri dominatum, rerum præterea sæcu-

larium principatum acquisivit. Quapropter Cyrillus statim cum Novatianorum ecclesias, quæ erant Alexandria, occlusisset, non modo omnem sacrum thesaurum, qui in illis fuit, penitus abstulit ; verum etiam Theopemptum illorum episcopum omnibus suis fortunis privavit. » Hæc Socrates, sed ob suæ sectæ patrocinium sæpius alibi quoque malæ fidei suspectus, ut recte monet Baronius an. Chr. 412, num. 45, et in Notis ad Martyrologium Romanum. Imo eandem inurere notam S. Cœlestino Pontifici Romano, quod « Novatianis, qui erant Romæ, ecclesias abstulisset, » conatur idem Socrates lib. vii, cap. 11. « Episcopatus, » inquit, « Romanus, non aliter atque Alexandrinus, quasi extra sacerdotii fines egressus, ad sæcularem principatum erat jam ante delapsus. »

18. Cum hæreticos, dæmonum socios atque adjuutores, expulisset Cyrillus, ipsos quoque dein aggressus dæmones : suis sedibus effugavit. « Aberat Alexandria, » ut testantur Acta SS. Cyri et Joannis in fine, « decem stadiis Canopus : » hinc vero « distabat quidam vicus spatium duorum stadiorum, nomine Manuthe. Hic autem vicus erat dæmonum habitatio, et versabantur in eo maligni spiritus. Theophilus vero hic, præsul, ut prius diximus, Alexandrinus, cum voluisset reddere locum purum a dæmonibus, Christique, evangelistarum et apostolorum characteribus et figuris, ut ad eum conservandum idonei, occupare, id quod statuerat non perduxit ad effectum. Interim enim mors adveniens, quæ est hominibus res inexorabilis, abducit eum a vita præsentis. Deinde autem Cyrillo quoque, qui post ipsum sedi successit, non parum erat curæ liberare locum a dæmonum injuria. Cum vero de ea re sæpe Deum rogasset, angelus ei apparens in visione, jubet ut magni illius Cyri et Marci evangelistæ reliquiæ in hoc vico reponerentur. Sic enim fore ut a dæmonum nocimento liberetur. Cur autem non Joannis quoque dixerit, satis quidem ostensum est a Cyrillo : est autem omnibus quoque per se manifestum, quod nomine Cyri, omnino Joannis quoque nomen simul ostenditur. Sicut enim mores fuerunt eis communes, et quæ propter Christum facta est confessio et consummatio, ita etiam simplex est omnino vocatio, et eitra ullum discrimen. Hinc in Manuthe martyricæ eorum reliquiæ, vicesimo et octavo mensis Junii, præclare simul et sacrosancte transferuntur, vici custodia, dæmonum fuga, a morbis liberatio, et nunc locus est Deo consecratus, illiusque martyribus et ministris, gratia et clementia Domini nostri Jesu Christi. » Baronius hæc acta refert ad an. Chr. 414, num. 20, ubi templum hoc Canopi, non Manuthæ, ait existisse, non satis Actis his perpensis, quæ illustrabimus ad xxxi Januarii.

§ IV. *Judæi Alexandria pulsi.*

19. Socrates lib. vii, cap. 13, « eodem tempore » pulsos Alexandria a Cyrillo Judæos scribit, quo Chrysanthus episcopus Novatianorum suæ sectæ Ec-

eclesiam Constantinopoli administrabat, de quo cap. 12 egerat. Creatus is erat an. Chr. 412, mortuus Monaxio et Plinta coss., an. Chr. 419. « Eodem » ergo « tempore, » inquit Socrates, « Judæorum gens a Cyrillo episcopo Alexandria hanc ob causam ejecta est. Populus Alexandrinus præter cæteros seditionibus delectatur : in quibus, si quando sit oblata illarum confandarum occasio, scelera eduntur prope intolerabilia : quippe sine sanguine nunquam populi impetus sedatur. Id temporis tumultus, non de causa aliqua necessaria, sed de studio saltatores spectandi (quod malum per omnes civitates serpit) in ipsa multitudine forte ciebatur. Nam die Sabbati ingens turba ad quemdam saltatorem spectandum confluit. Et quoniam Judæi, qui illo die feriantur, non legi audiendæ, sed spectaculis et ludis scenicis contem-
 B plandis totos sese debebant, dies ille populi factionibus inter se mutuo dimicandi causa exstitit. Ac quanquam populi discordia a præfecto Alexandria utcunque tum sedata fuit, nihilominus tamen Judæi alteri populi factioni adversarii esse non destiterunt. Atque tametsi Judæi Christianis erant semper infesti, tum tamen propter saltatores, multo in eos infensiores facti sunt

20. « Itaque cum Orestes præfectus Alexandria πολιτικός (sic enim publica præfecti edicta appellant Alexandrini) in theatro proponendam curaret, aderant etiam Cyrilli episcopi necessarii, ut edicta a præfecto publicata considerarent, inter quos erat vir nomine Hierax, humilioris litteraturæ magister, qui attentissimus auditor episcopi Cyrilli fuit, et in concionibus ejus plausum diligentissime excitare consuevit. Hunc igitur Hieracem ut primum Judæorum multitudo in theatro conspicata est, extemplo vociferari cœpit, cum ob nullam aliam causam ad theatrum accessisse, quam ut populum ad seditionem concitaret. Orestes autem, etsi ante episcoporum potestas illi odio propterea fuerat, quod per eos nonnihil de auctoritate eorum qui ab imperatore ad magistratus gerendos designati erant, admodum detractum fuit; tamen tam vel maxime, quod Cyrillus videbatur in ejus edicta curiose inquirere; proinde Hieracem palam in theatro comprehensum gravibus divexavit suppliciis.

21. « Qua re intellecta Cyrillus Judæorum primarios accersit; illis, si non contra Christianos tumultus ciere desistant, debitas penas se irrogaturum minatur. At multitudo Judæorum, cognitis episcopi minis, multo majore iracundiæ æstu exardescere, machinasque ad Christianis nocendum excogitare cœpit: quas quidem præcipuam causam Judæos Alexandria exturbandi fuisse, jam ostendam. Judæi cum tesseram ipsi sibi dedissent, nimirum ut quisque annulum ex cortice palmæ confectum gestaret, nocturnam pugnam contra Christianos instituunt. Itaque nocte quadam per universas urbis regiones a quibusdam conclamandum curant, totam ecclesiam Alexandri nomine nuncupatam igne conflagrare. Quo audito Christiani, alius aliunde concurrunt, ut ecclesiam

ab incendio liberent. Tum Judæi protinus impetu in Christianos facto, eos trucidant. Atque ut a suis, annulis demonstratis, manus abstinebant; sic Christianos, qui ipsis forte obviam facti erant, e medio tollebant.

22. « Ubi autem illuxit dies, sceleris auctores minime obscuri et incogniti fuerunt. Qua de re Cyrillus graviter commotus, cum ingenti manu ad Judæorum synagogas (sive enim eorum templa vocantur) recta perguit: et ex Judæis nonnullos neci dat; alios expellit e civitate, eorumque fortunas a multitudine diripi permittit. Itaque Judæi, qui usque ab Alexandri Macedonis temporibus illam urbem incoluerant, tum universi inde ejecti, alii in alia loca dispersi vixerunt. Adamantius ex numero Judæorum, qui medicinam docebat, Constantinopolim profectus, ad Atticum episcopum se contulit. Qui posteaquam Christianam religionem professus erat, Alexandria denovo habitavit.

23. « Orestes, illius urbis præfectus, illud Cyrilli factum valde iniquo animo tulit: magnumque cepit dolorem, tam præclaram civitatem tanta hominum multitudine prorsus orbatam esse. Quamobrem ad imperatorem de rebus ibi gestis refert. Cyrillus etiam imperatori Judæorum scelera per litteras significat; et nihilominus tamen de amicitia concilianda (ad illud namque faciendum populus Alexandrinus illum impulerat) cum Oreste agit. Verum ubi Orestes de amicitia ne audire quidem voluit, Cyrillus librum Evangeliorum (hunc enim illum reveriturum putavit) ei manu porrexit. At cum Orestis animus ne hoc modo quidem deliniri posset, sed inter eum et Cyrillum capitales inimicitias semper intercederent; hæc clades, quam deinceps commemorabo, inde consecuta est. » Hæc Socrates. Eadem narrat Nicephorus lib. xiv, cap. 14, apud quem tamen nullæ cædis Judæorum mentio est: nec credibile eam episcopi auctoritate designatam. Agnoscere vero in Oreste licet politicorum nostri quoque temporis indolem, qui quacunq; possunt ratione modoque pontificum conantur aliorumque ecclesiasticorum hominum bona invadere, jura violare, convellere auctoritatem, veluti regum emolumentis noxiam; cum nullis regibus feliciter cuncta cesserint, quam qui Ecclesiæ plurimum detulerunt; contra vero plurimis calamitatibus eas involvi provincias videamus, quarum gubernaculis ejusmodi homines admoti sunt.

§ V. Turbæ Alexandrinæ. Errantes correcti.

24. Tragicam, quam narratum imus, historiam imperatori et Orestes præfectus et Cyrillus significarunt. Utinam litteræ Cyrilli exstarent! majus eæ pondus, quam furentis illius Orestis, apud recte sentientes obtinerent. Hujus tamen relationem potius arripuit Socrates, Cyrillo infensus, lib. vii, cap. 14 et 15. « Nonnulli ex monachis, » inquit, « qui Nitram montem accolebant, ingenio ferventiore præditi, sicut jam pridem idem ipsum declararunt, exorsi a

Theophilli temporibus, quando erant ab illo contra Dioscorum et ejus fratres inique armati; sic id temporis quoque æmulationis ardore inflammati, prompto et alacri animo pro Cyrillo dimicare constituerunt. Itaque viri ad quingentos numero ex monasteriis egressi, urbem Alexandriam contendere, præfectum rheda circumvectum observare, eum adire, sacrificum, gentilem, et aliis compluribus contumeliosis nominibus appellare cœperunt.

25. « Ille, suspicatus sibi à Cyrillo insidias collocatas esse, exclamare se Christianum esse, et ab Attico episcopo Constantinopoli baptizatum. Verum, ubi monachi ejus verba videbantur contemnere, unus forte ex illis, nomine Ammonius, caput præfecti lapide percutere: præfectus illo vulnere inflicto, totus sanguine manare. Quapropter præfecti apparitores, exceptis paucis, omnes se clam inde subducere, alius alio se in multitudinem abdere, præcaven-tes ne lapidum jactu interimantur. Interim populus Alexandrinus frequens eo confluere, monachos præfecti causa animo prompto ulcisci; quos omnes, præter Ammonium, in fugam vertunt; illum ad præfectum deducere. Præfectus palam, uti leges postulant, de eo quæstionem exercere, tormentis tantisper afflictae, dum extremum spiritum edit.

26. « Quæ res non diu post ad imperatorum aures perlata est. Quin etiam Cyrillus eandem rem illis, sed secus expositam omnino per litteras significavit. Corpus quoque Ammonii capit, inque ecclesia quadam recondit, at non Ammonii sed Thaumasi nomine nuncupavit. Et cum in ecclesia magnitudinem animi illius, utpote grave certamen pro pietate perpassi, laude et prædicatione extulisset, jussit martyrem appellari. Verum qui modestiores erant, etiam ex ipsa Christianis, Cyrilli studium erga Ammonium minime approbarunt. Nam exploratum habebant Ammonium, non in tormentis interiisse, ne Christum denegare cogere; sed temeritatis suæ poenas dedisse. Quocirca Cyrillus ipse illud ipsius facinus silentio in oblivionem pedetentim venire passus est. At ne adhuc quidem acerba illa inter Cyrillum et Orestem suscepta contentio sedata est: quippe alia clades huic non dissimilis, quam sum jam narraturus, eam renovavit.

27. « Mulier quædam erat Alexandria, Hypatia vocata, filia Theonis philosophi. Hæc tantos in literis fecit progressus, ut omnes philosophos sui temporis longe superaret: ac non modo in scholam Platoniceam, a Plotino deductam, succederet, verum etiam omnes philosophorum omnium præceptiones et disciplinas omnibus qui eam audire volebant, explicaret. Quapropter quotquot philosophi studio incendebantur, undique ad illam confluebant. Quinetiam propter gravem animi fidenciam, quam ex doctrinæ fontibus hauserat, etiam in conspectum principum summa cum modestia venire non dubitavit. Neque illam pudebat in mediam hominum frequentiam prodire. Omnes enim eam, ob singularem animi moderationem, cum reverentia quadam et

venerabantur et suscipiebant. Itaque invidiæ flamma tum contra eam incensa est. Etenim cum crebrius cum Oreste in colloquium veniret, populus Ecclesiam illam cœpit insimulare quod episcopo ad amicitiam Orestis reconciliandam aditum penitus intercludebat. Proinde certi homines, qui erant natura paulo ferventiores, quibus Petrus Lector in illa ecclesia ducem se præbuit, uno consensu, mulierem domum alicunde redeuntem observant; de curru, quo vehabatur, deturbant: ad ecclesiam quæ Cæsareum dicitur, rapiunt: exutamque vestibibus, testis acutis ad necem usque dilacerant, ejus membra discerpunt, discerptaque ad locum qui Cinaron dicitur comportant, atque igni comburunt. Hoc facinus cum Cyrillo, tum Ecclesie Alexandrinæ, non exiguum labem aspersit infamiae. Nam qui religionem Christianam profitentur, a cæde, pugnis, et id genus aliis omnino alieni esse debent. Hæc res gestæ sunt quarto anno episcopatus Cyrilli, ad decimum consulatum Honorii et Theodosii septimum, mense Martio, cum observabantur jejunia.

28. Hypatiæ plures epistolas scripsit Synesius. De ea pluribus agit Baronius, et potius Alexandrinorum furore ac tumultu, quam cleri conspiratione, occisam esse existimat. Hæc quarto anno episcopatus Cyrilli contigisse etiam Nicephorus scribit. Cœpit is quartus annus xviii Octobris anni 415, adeoque hic mensis Martius necessario est anni sequentis 416 consulatu imper. Theodosii vii, ut hic dicitur, et Palladii, non Honorii x. Apud Nicephorum sædus mendum: nam cum antea Cyrillum scripisset electum anno quinto Theodosii imper., hic tamen Hypatiam occisam ait anno quarto episcopatus Cyrilli, sexto imperii Theodosii, cum hujus octavus fere exspiraret. Petro Lectori (ei fortassis qui hujus cædis auctor habetur) scripsit S. Isidorus Pelusiota epistolas 177 et 305, lib. iii, et epist. 555, lib. v. Qui alii id facinus perpetrarunt, videtur fuisse Parabolani, vel Parabolarii, seu Paraboli, qui ægrotantium curam suscipiebant, et peste quoque infectis subveniebant; qui cum episcopo subessent, eidem favebant, et negotium facessabant præfectis. Quare de his anno hoc 416 rescripsit Theodosius ad Monaxium præfectum prætorio, l. xlii, De episc. et cleric., Cod. Theod., prohibens ne collegium illud excederet numerum quingentorum; eosdemque jubens non ex divitibus sed pauperibus legi; nec ullum adire publicum spectaculum, aut ad euriam accedere, nisi singulos, et urgente necessitate. Rescripsit tamen postea l. xliii, ibidem, ut eorum cœtus ad sexcentos posset amplificari, quibus in omnibus præesset episcopus Alexandrinus; nam et clericos appellat: sed minoris ordinis interpretatur Baronius an. Chr. 416 in fine. Huc videtur respexisse Isidorus Pelusiota lib. v, epist. 268, Ad S. Cyrillum, et epist. 278, Ad Petrum, disputans an regia potestas clerum in ordinem redigere possit.

29. Subjicimus quæ in revocando anachoreta quodam, viro sancto, sed ad hæresim prolabente,

prudenter a Cyrillo gesta referuntur, lib. v *De vitis Patrum*, libello 18, num. 4. « Abbas Daniel narravit de alio sene magno, qui habitabat in inferiores partes Ægypti, quia diceret per simplicitatem, quod Melchisedech ipse est filius Dei. Hoc autem indicatum est sanctæ memoriæ Cyrillo archiepiscopo Alexandrino, et misit ad eum. Sciens autem quia signifer esset ille senex, et quidquid peteret a Deo revelabatur ei, et quia simpliciter diceret hoc verbum, usus est huiusmodi ratione, dicens: Abba, rogo te, quia in cogitatione mea est quod Melchisedech ipse sit filius Dei: et rursus alia cogitatio mea dicit quia non sit, sed homo sit, et sacerdos summus fuerit Dei. Quoniam ergo hæsito de hoc, idcirco misi ad te, ut depreceris Deum, quatenus revelare tibi dignetur de hoc, quid veritas habeat. Senex autem de conversatione sua præsumens, cum fiducia dixit: Da mihi per tres dies inducias, et ego deprecor Deum de hac re, et renuntio tibi quod mihi fuerit revelatum de hoc. Intrans ergo in cellam suam deprecabatur Deum de verbo hoc: et veniens post tres dies dixit sanctæ memoriæ Cyrillo: Homo est Melchisedech. Archiepiscopus autem respondit ei: Quomodo constat apud te, abba? Et ille dixit ei: Deus ostendit mihi omnes patriarchas, ita ut singuli eorum coram me transirent ab Adam usque ad Melchisedech, et angelus assistens mihi dixit: Ecce iste est Melchisedech: et ideo, archiepiscope, certus esto quia sic est. Abiens autem senex, per semetipsum prædicabat quia homo esset Melchisedech. Et gavisus est magnifice sanctæ memoriæ Cyrillus. »

§ VI. *Nomen S. Chrysostomi diptychis inscriptum.*

30. Controversia hæc omnis, diuturnis agitata studiis, tandemque Romani pontificis insigni constantia, felicissime ex sacrarum legum reverentia terminata, plene est a nobis ad Vitam S. Attici episcopi Constantinopolitani vii Januarii discussa, et singula suis temporibus apte restituta. Hic ea solum quæ ad Cyrillum pertinent proferemus. Nicetas Philosophus, Baronio tomo X, an. Chr. 848, num. 34, fidelissimus scriptor habitus (de quo xxiii Octob. ad Vitam S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, ab eo scriptam, plura dicemus); hic ergo Nicetas, quibus progressibus res tanto tempore pertractata optatum consecuta sit finem, Historiæ suæ inseruit, adductis litteris Attici atque Cyrilli hac de re ultro citroque datis, quas omni fide conscriptas pronuntians recitat Baronius num. 40 et seqq., anno 412; nam eo existimavit nomen Chrysostomi diptychis inscriptum, quod nonnisi ultimis annis Attici factum ad ejus Vitam probavimus. Obiit ille x Octob. anni 425. Ei convixit Alexander episcopus Antiochenus, de quo mox, ad annum usque vigesimum illius sæculi; post cujus obitum Atticus nomen Chrysostomi diptychis Constantinopolitanis inscripsit, atque ut idem præstaretur Alexandria, litteris suis monuit Cyrillum.

31. Ex Niceta Philosopho rem totam ita describit

A Nicephorus, lib. xiv, cap. 25 et sequentibus: « Alexander itaque et vita et doctrina optimus, zelo ingenti Joannis causam fovens, primus illius nomen in ecclesiasticum retulit album: atque ad imperatorem omnesque ubique episcopos, ut idem et ipsi facerent, et ea re pacem certam et constantem Ecclesiæ conciliarent, scripsit. Cæterum cum Atticus quoque episcopus propter Joannitas Ecclesiam esse scissam videret, de principum sententia, ipse quoque mentionem illius fieri in precationibus jussit; quemadmodum id et in aliis episcopis, qui vita excessissent, fieri solitum erat. Atque ex eo tempore pax exstitit, donec postea quoque reliquiæ ejus urbi imperanti illatæ sunt. Atticus invidiam, in quam propter divinum Joannem deciderat, hoc modo magnifice abolevit. Nec ille modo id fecit; sed aliis quoque Joannis memoriam precibus inserere recusantibus, et Cyrillo maxime Alexandria præsuli, qui hostiliter Joannem oderat, quod ille a Theophilo patruo suo dissensisset, persuasit. »

32. Attici epistolam dedimus vii Januarii: Cyrilli responsum hic ne detur, nimium alienatus illius a Joanne animus et offensus vetat. Oblitterentur sane, si quæ non solum male gesta a sanctis, sed pejus etiam defensa sunt, ut non tam cicatrix decore obducta, quam fœde etiamnum hians et sanie fluens vulnus videri possint. Eas litteras ubi cap. 27 recitavit Nicephorus, ita cap. 28 scribit: « Hæc quidem Cyrillus de sacro Chrysostomo et scripsit et sensit, præsumptæ opinioni inserviens, quam dudum, patrum suum Theophilum secutus, conceperat. Quoniam vero dissidium hoc quidem ex æmulatione, quamvis non secundum scientiam, non autem ex invidia, neque diabolica contentione, manavit, non oportere virum et doctrina et virtute præstantem, hac una in re claudicare, quominus ad summam perfectionem perveniret, Deo visum est. Homines enim illi erant, et humanis affectionibus obnoxii. Quapropter aliquanto post, Cyrillus cum magno illo viro, etiam post ejus mortem, in gratiam rediit, erroremque suum cum multis aliis concitantibus, tum maxime Isidoro Pelusiota nunc reprehensione nunc admonitione eum cohortante, divina etiam et arcaniore quadam revelatione accedente, correxit. Videre namque visus est, seipsum sacris ædibus expulsum esse a Joanne, comitatu et divino, quod circa eum erat, satellitio maxime freto, et matrem Domini pro ipso deprecantem Joannem, atque cum multa etiam alia, tum illud præcipue quod pro ipsius gloria plurimum ille decertarit, sicut dicitur, referentem, ut in sacra templa recoiperetur, orare. Hanc visionem eum B. Cyrillus cogitabundus in animo secum volveret, seipsum, quod in sanctum virum invectus esset, damnavit: et deinde ipse quoque re cognita, Ecclesiæ Chrysostomi addictus, virum eum admiratus est, valdeque eum, quod contra illum imprudens prorsus irritatus fuerit, poenituit. Proinde diversum omnino a priore consilio faciens, synodum provincialem coegit, et Joannis nomen si-

mal et ipse et reliqui magnarum sedium antistites A in sacro albo proposuerunt.

33. « Illi vero minus vere dicere videntur, qui Cyrillum libros alios magni Patris abolevisse perhibent. Nam si qua scripta ejus abolenda erant, hæc quæ adhuc existant, quod consilium institutumque ejus in eis maxime expressum est, abolita oportuisset; nisi Deus utilitatis hominum curam gerens, ea conservasset. Hoc cum in arcana Nicetæ Philosophi, qui et David dictus est, Historia, et apud alios item invenerim, operi huic meo inserendum esse quoque duxi: ne cui ambigere in mentem veniat, quomodo tanta luminaria, inimicitias mutuas exercentia, ambo ad summam sanctitatem pervenerint, et Ecclesiæ columnæ exstiterint, inimicitias hujusmodi nullum illorum gloriæ detrimentum afferentibus. »

§ VII. *Hæresis Nestoriana detecta.*

34. « Attico vita functo successit Sisinnius, post cuius mortem, » inquit Socrates lib. vii, cap. 29, « visum est imperatori, propter homines inanum rerum appetentes, neminem ex illa Ecclesia (licet multi Philippam, complures Proclum designatum euperent) ad episcopatum illum eligere: sed advenam Antiochia accersere constituit. Erat namque illic Nestorius ex Germanica oriundus, voce cumprimis sonora, linguaque diserta: et ob eam causam, tanquam ad docendum populum admodum accommodatus, de illorum sententia accersitur. Trimestri igitur spatio percurso, Antiochia Constantinopolim deducitur Nestorius; qui quanquam a plerisque ob temperantiam laude et prædicatione efferebatur, tamen quales præterea ejus mores fuerint, primus illius doctrinæ exorsus prudentibus viris satis demonstravit. Nam simul ac episcopus iv Idus Aprilis ordinatus fuit, Felice et Tauro coss., extemplo, cum orationem apud imperatorem haberet, hanc sententiam, quæ multis in ore est, coram universo populo protulit: Mihi, o imperator, terram hæreticis tu purgatam tribue, et ego tibi cælum retribuam: tu mihi in profligandis hæreticis subveni, et ego tibi in profligandis Persis subveniam. »

35. Præclarum Nestorii initium, licet pergat pluribus suggillare Socrates, et ipse homo hæreticus, laudarunt Cælestinus papa et Cyrillus, litteris ad ipsum Nestorium datis: hic suarum meminit in apostolica epistola ad Theodosium imperatorem, tomo V concilii Ephesini, cap. 2. « Electus est, » inquit, « Nestorius tanquam apostolicæ evangelicæque doctrinæ præco egregius, promovendæque pietatis artifex insignis, necnon tanquam is qui in recta inculpataque fide præclare esset fundatus. Et ejusmodi hunc hominem esse cupiebat vestra majestas, universique sanctarum Ecclesiarum præsides, et ego ipse quoque. Sane cum de illius ordinatione litteras a piissimis episcopis ad hoc destinatis accepissem, nihil mali suspicatus, imo vero laudans et gaudens, illique tanquam fratri et comministro optima quæque per divinam liberalitatem obtingere exoptans, rescripsi, »

36. Verum, ut mox subjungit idem Cyrillus, « electus est ut ovis, sed inventus est ut lupus; ut sincerus fidelisque famulus, sed dilexit oppositum; ut uvarum ferax vinea, sed juxta Scripturas spinas protulit; ut industrius agricola, sed insidiatus est agro; ut bonus denique pastor, sed agrestibus feris efferrator evasit. » Cyrillo consentiens Vincentius Lirinensis, horum temporum scriptor, ingemiscit ob scandalum Ecclesiæ per Nestorium illatum. « Qualem fuisse, » inquit, « nuper tentationem putamus, cum infelix ille Nestorius, subito ex ove conversus in lupum, gregem Christi lacerare cœpisset? cum hi ipsi, qui rodebantur, ex magna adhuc parte ovem crederent, ideoque morsibus ejus magis paterent. Nam quis eum facile errare arbitraretur, quem tanto sacerdotum studio persecutum videret? qui, cum magno sanctorum amore, summo populi favore celebraretur, quotidie palam divina tractabat eloquia, et noxios quoque Judæorum atque Gentilium confutabat errores? Quo tandem justo modo non cuivis fidem faceret se recta docere, recta prædicare, recta sentire, qui ut uni hæresi suæ aditum patefaceret, cunctarum hæreseon blasphemias insectabatur? » etc.

37. De ipsa ejus hæresi, hujusque strenuis oppugnatoribus, ita paucis Prosper in *Chronico*, coss. Tauro et Felice, anno Chr. 428: « Nestorius Constantinopolitanus episcopus novum Ecclesiis molitur errorem inducere, prædicans Christum ex Maria hominem tantum, et non Deum, natum, eique Divinitatem collatam esse pro merito. Huic impietati præcipue Cyrilli Alexandrini episcopi industria, et papæ Cælestini repugnat auctoritas. » Unde hæresis illa profluxerit, accurate disputat Baronius ad eundem annum num. 30 et sequentibus. Nos acceleratissimi sycophante fallacias a Cyrillo detectas prosequamur. Nestorius igitur, jacto Constantinopoli erroris nefarii semine haudquaquam contentus, ut eum latius spargeret, libellos occulto veneno suffusos per exteras quoque oras vulgavit, atque ad ipsos Ægypti monachos misit; nihil se nisi ex Nicæni concilii præscripto docere, fraudulenter jactitans.

38. Horum causa magis inter Ægypti monachos excitata sunt turbæ, ad quas sedandas Cyrillus, acerrimus orthodoxæ fidei a Deo electus propugnator, mox se accinxit, et cum schedis quæ de ea re sub nomine Nestorii ferebantur, parum fidei haberet, prudenter ab ejus nomine abstinuit. Primam igitur epistolam scribit ad ipsos monachos, ubi inter alia: « Audio exitiales quosdam rumores inter vos proeminatos, nonnullos quoque oberrare, qui sinceram vestram fidem demoliri studeant, et inanum vocabulorum bullas apud rude vulgus eructantes, utrum θεοτόκον sacram Virginem appellare liceat, in controversiam vocare audeant, » etc. Pergit validissimis rationibus, gravissimisque cum Scripturarum tum sanctorum Patrum testimoniis, Christum verum esse Deum probare, unde mox appellationem Dei-

paræ vere ac proprie Matri Virgini convenire concludit. Atque ita epistola hac gravissima, eruditione et sancto fidei zelo plena, provinciæ suæ solitarios, veluti prophylactico quodam pharmaco, adversus pululantem hæresim præmunire, et in antiqua fidei doctrina confirmare studuit. Veritus præterea ne ferale Nestorii virus ipsa quoque orbis capita afflaret, unde ingens Christianæ reipublicæ periculum formidari merito posset, de recta in Deum fide, divinaque Verbi Incarnatione tres libros conscripsit, quos *Δόγους προσωνητικούς* appellavit. Horum primum nuncupavit Theodosio et Valentiniano imperatoribus, duos posteriores Eudociæ et Pulcheriæ regiis, tacito ubique Nestorii nomine, ne ex eo Theodosii animus offenderetur, qui Nestorium Antiochia accersitum, episcopum deligi curarat.

39. Interea latius malum serpebat, et Romam non fama solum perlata ad Cælestinum papam, sed ipsi quoque pestilentes libelli. Quorum ille blasphemis, quibus scatebant, examinatis, Cyrillo scripsit, ut diligenter perquireret num illa revera essent a Nestorio conscripta: neque enim credibile videbatur, Nestorium, de quo nuper tot ac tanta orientalium episcoporum litteris præconia accepisset, ita subito in transversum actum esse, talique furore correptum. Hæc ipse testatur Cyrillus in primis ad eumdem Nestorium litteris, ea occasione exaratis, quod intellexisset graviter eum fuisse offensum ob scriptas a se litteras ad Ægypti monachos adversus blasphemos libellos. In his post luculentam, cur ad monachos scripserit, redditam rationem, serio illum ad resipiscentiam, elapsæque per imprudentiam vocis palinodiam hortatur: quod altera mox epistola prorsus dogmatica et gravissima iterum inculcavit.

40. Verum singulis suæ a Nestorio redditæ sunt litteræ, utræque arrogantia summa ac fastu, quo se supra reliquos antistites efferebat, refertæ. Immo omni dolo Cyrillum aggressus, collegit circitores, projectos ad omne nefas ac flagitium homines, qui ad hoc vagarentur, ut ubique locorum adversus Cyrillum probra disseminarent. « Jactabant autem, » ipso teste Cyrillo epistola tertia ad Nestorium tom. I, cap. 12, edit. Peltani, « voces insania plenas: hic quidem, quod cæcos egenosque per injuriam oppresserim, » inquit; « alius, quod ferrum in matrem strinxerim; nonnulli, quod ancillæ præsidio aurum alienum abstulerim; quidam denique, quod ejusmodi improbitatis suspicione laboraverim semper, cujusmodi ne infestissimos quidem hostes laborare optaverit quispiam. Verum istos, et si qui ejus fariæ sunt alii, non multum moror, ne supra Magistrum et Dominum, vel etiam supra majores meos, tenuitatis meæ mensuram extendere videar. »

41. Quam autem propenso studio Christianæ charitatis, Cyrillus Nestorii salutem summa patientia procuravit, testatur epistola ejusdem ad quemdam Nestorii sectatorem, cap. 9. « Me igitur, » inquit, « nulla neque injuria, neque contumelia, neque convicia movent; etiamsi quamplurima, et immerenti,

A et a quibus id minime expectabam, hæcenus sint illata. Sed isthæc omnia oblivione voluntaria contemnantur: Deus enim istiusmodi nugatores olim judicaturus est. Tantum fides integra et salva sit, et charus amicus omnibus ero: neque ulli concedam ut religiosissimum episcopum Nestorium ardentius amet, quam ego: quem etiam (Deum testor) in Christo peropto apud omnes bene audire, notamque ob ea, quæ pridem admisit, contractam eluere; palamque facere, calumniam esse meram, non veritatem, quæ de sua perfidia a nonnullis invulgata sunt. Nam si Christi mandato ad inimicorum dilectionem urgemur, quomodo consentaneum non est ut amicos et consacerdotes omni benevolentia studio complectamur? Quod si vero exoriantur qui fidem demoliri satagant, quomodo nostras ipsorum animas ultro non offeremus? Profecto licet ipsa quoque mors capiti nostro impendeat, nulla in nobis erit cunctatio: nam si pro gloria Dei veritatem prædicare formidaverimus, ne videlicet in aliquam molestiam incidamus; qua, quæso, fronte sanctorum martyrum certamina et triumphos apud populum laudibus evehemus? quippe quos uno hoc nomine præcipue decantamus, quod hoc, quod jam dictum est, magna animi constantia præstiterunt, hoc est, ad mortem usque pro veritate dimicaverunt. »

42. Composuerunt eo tempore clerici Constantinopolitani adversus impiam Nestorii doctrinam libellum quem offerre imperatori cogitabant. Verum, ne temere quid fecisse viderentur, primum ad Cyrillum miserunt, ut illius probaretur iudicio. Quibus ille summa mansuetudine et animi moderatione rescripsit, ut habetur cap. 10, ejusdem tom. I: « Libellum supplicem vestra opera ad me missum, quasi is citra nostram sententiam imperatori porrigi non debuerit, accepi et legi: verum quod prolixè in eum incurrat, qui isthic agit (sive fratris, sive alio quocunque nomine censeatur), hæcenus suppressi, ne adversum nos insurgens, se per nos hæreseos apud imperatorem delatum cavilletur. Interea protestati sumus fore ut inimicitiarum causa posthac iudicium illius detrectemus, præsentemque controversiam, si omnino importuni esse perrexerint, ad aliud forum transferamus. Cum itaque libellum perlegeritis, si qua necessitas poposcerit, tradite: et si eum in hisce insidiis perseverantem, et nihil non adversum nos molientem animadverteritis, diligenter perscribite. Eligam enim viros pios ac prudentes, cum episcopos, tum monachos quoque, quos etiam primo quoque tempore ad vos mittam. Neque enim oculis meis, ut scriptum est (Psal. cxxxi, 4 seq.), somnum dabo, neque palpebris meis dormitationem, neque requiem temporibus meis, donec certamine hoc omnium salutis causa, perfunctus fuero. Quare cum meam nunc sententiam didiceritis, viri estote. Quamprimum enim parabuntur a me litteræ, et quales oportet, et ad quos oportet: statui enim propter Christi fidem quemvis laborem subire, quæ-

vis quoque perferre tormenta, etiam ea quæ intersup-
plicia censentur gravissima, donec tandem mortem
hac de causa susceptam mihi jucundam pertulero. »

§ VIII. *Vices sedis apostolicæ Cyrillo delegatæ.*

43. Cum frustra Nestorii emendationem tentasset
Cyrillus, Possidonium legavit Ecclesiæ Alexandrinæ
diaconum ad Cœlestinum pontificem, qui de omni-
bus eum faceret certiozem. Verum ne ad damna-
tionem Nestorii incitasse ipsum pontificem videretur,
istud dedit Possidonio mandatum : « Si Nestorii
litteras, et expositionum illius codices redditis
Cœlestino compereris, tu quoque illi meas redde
litteras; sin secius, non reddas. » Possidonius autem,
cum comperisset tam epistolam quam exegeses
illius Cœlestino fuisse exhibitas, compulsus est ipse
quoque quas ferebat exhibere, ut testatur relatio
Petri primicerii notariorum, presbyteri Alexandrini,
intexta concilii Ephesini tomo II, in editione Peltani
nostri. Ipsa autem epistola Cyrilli ad Cœlestinum
refertur tomo I, cap. 39, in qua inter alia ita præ-
fatur : « Hactenus altum tacui : neque enim quid-
quam omnino de illo qui Constantinopolitanam Ec-
clesiam hoc tempore administrat, ut ad religionem
tuam, vel ad ullum alium consacerdotum nostrorum
scripsi; non ignorans, præcipitem celeritatem in
ejusmodi rebus cum vitio plerumque conjunctam
esse solere. At quia nunc ad extremum propemodum
malorum devenisse videmur, operæ pretium
existimavi, rupto silentio, ordine omnia quæ acci-
derunt exponere. »

44. Cœlestinus, perlectis Cyrilli et Nestorii litte-
ris, atque aliis ultro citroque in utramque partem
scriptis, evocatis Romam episcopis concilium habuit;
in quo, omnium sententia, et blasphemia Nestorii,
decem ipsi ad respiscendum diebus concessis,
damnata, et vices Cœlestini in causa Nestorii prose-
quenda Cyrillo legatæ, litteris utrique scriptis in
Idus Augusti, Theodosio XIII et Valentiniano III
Aug. coss., anno Christi 450. In his Cyrilli doctri-
nam appellat pontifex, « præsens remedium, quo
pestifer ille morbus, velut salutari quodam antidoto,
depelli possit; puri fontis scaturiginem, per quam
omnis illa sæx male currentis rivuli aufertur, om-
nesque ad certam veramque fidem instituuntur : »
ipsum Cyrillum nominat « bonum pastorem, qui
animam suam ponat pro ovibus suis; fortissimum
in fide servanda antagonistam, qui omnium sermo-
num Nestorii technas retexit, fidemque ad eum
modum corroboravit, ut corda in Christum Deum
nostrum credentia in alteram partem abduci non
facile queant : » ideoque tandem his verbis con-
cludit : « Quamobrem nostræ sedis auctoritate ascita,
nostraque vice et loco cum potestate usus, ejus-
modi non absque exquisita severitate sententiam
exsequeris; nempe, ut, nisi decem dierum inter-
vallo ab hujus nostræ admonitionis die numerandorum,
nefarium doctrinam suam conceptis verbis
anathematizet, eamque de Christi Dei nostri gene-

A ratione fidem in posterum confessurum se spondeat,
quam et Romana, et tuæ sanctitatis Ecclesia, et uni-
versa deinceps religio Christiana prædicat, illico
sanctitas tua illi Ecclesiæ prospiciat. Is vero modis
omnibus æ a nostro corpore segregatum esse intel-
ligat; ut qui omnem medentium curam aspernatus,
nec non instar pestiferi morbi per universum Eccle-
siæ corpus insano modo grassatus, tam seipsum,
quam cæteros omnes sibi commissos, in extremum
exitium præcipitare studuerit. » Hæc Cœlestinus ad
Cyrillum, quæ repetit in *Epistola ad Nestorium*,
quam ita concludit : « Nostri in te judicii formulam
ad S. Cyrillum transmisimus, ut noster hac in
parte vicarius efficiat, quo nostrum decretum et
tibi et reliquis quoque omnibus fratribus pate-
B fiat, » etc.

45. Cyrillus, acceptis a Cœlestino pontifice litteris,
scribit Joanni Antiochiæ, Juvenali Hierosolymorum,
et Acacio Berœæ episcopis, quos, ut ad vindican-
dam læsam catholicam fidem arma capessant, ad-
hortatur, ipseque exemplo suo præit, accitis Alexan-
driam vicinis episcopis synodum cogit, quantoque
in discrimine versetur universa Ecclesia, proluxe
ostendit. Synodus Nestorium, discussis ejus episto-
lis et exegesibus, hæreticum pronuntiat : quatuor
decernit legatos, Theopemptum Cabasorum, Danie-
lem Darnensium episcopos, Potamonem et Maca-
rium Ecclesiæ Alexandrinæ ministros, qui Constans
Constantinopolim proficiscantur reddituri epistolam Cœlestini
ipsi Nestorio, cum decreto damnationis, nisi intra
C præscriptum decem dierum spatium respisceret.
Missa igitur Nestorio synodalis epistola, quæ fidei
orthodoxæ confessionem et duodecim errorum ana-
thematismos continebat.

46. Nestorius, accepta hac epistola lectisque ana-
thematismis, in Cyrillum horum auctorem insur-
gens, hæreseos Apollinaris eum accusavit, tum ut
alii idem præstarent effecit. « Cujus exemplar epi-
stolæ, » inquit Liberatus in *Breviario de causa*
Nestoriana, cap. 4, « perveniens ad Joannem An-
tiochenum, offensus est in ipsis Cyrilli capitulis;
putavit enim eum, dum immoderate occurreret Ne-
storio, in sectam Apollinaris incidisse. Mandavit
ergo Andreæ et Theodorito episcopis concilii sui,
D ut scripto responderent contra ipsa duodecim ca-
pitula tanquam Apollinaris dogma instaurantia. Co-
gnoscens itaque Nestorius quod Cyrillus non pale-
retur Ecclesiam sic esse in perturbationibus, et
populos in scandalo, subripuit pio principi Theodo-
sio, ut Sacram ad eum dirigeret, et a sua eum per-
secutione compesceret. Et scripsit quidem ad eum
Sacram imperator, arguens eum tanquam inquietum
et scandala sectantem, qui sine consilio sacerdotum
ageret atque scriberet.

§ IX. *Concilium Ephesinum. Hæresis Nestoriana
damnata.*

47. Theodosius imperator, eo rem perductam ra-
tus ut opus esset universali concilio, Romam misit
S. Petronium (postea creatum Bononiensem episco-

pam, de quo iv Octobris agemus) ad Cœlestinum A papam, ut Ephesi ejus auctoritate concilium haberetur, maxime quod non Nestorius tantum, sed et Cyrillus hæresicos accusaretur. « Post hæc scripsit Sacram ad universos episcopos, ut Ephesus convenirent, et conferrent de Nestorii libris, et Cyrilli judicium expenderent. » Ita Liberatus cap. 5. Quæ gesta hic sunt, universa proferre animus non est. Ipsa concilii Acta passim exstant, eaque præclare discussa a Baronio ad hunc annum 431, qui num. 37 de episcopis ad synodum venientibus agens, ita Cyrillum laudat : « Inter omnes Cyrillus primæ post Romanam prærogativa sedis, et ipsius primæ sedis vicaria præfectura, reliquos omnes episcopos antecellens, enituit, atque magis magisque cum morum egregia sanctitate, tum eximia divinarum rerum scientia claruit. » Certe magnus Euthymius, ut in Vita ejus legitur xx Januarii, num. 55, « cum ad synodum quoque conventuri essent episcopi Palæstinæ, Zebet Petro episcopo Saracenorum, ut accederet Cyrillo Alexandriæ et Acacio Melitenes episcopis, ut quæ eis viderentur, se quoque illis assentiri profiteretur; » nam, ut num. 54 dicitur, « exposuerat ei Synodius de Cyrillo Alexandrino et Acacio Melitenæo, quemadmodum acrem et vehementem zelum ostenderent pro fide orthodoxa. »

48. Suas Cyrillo vices concessisse Cœlestinum misso phrygio, seu mitra, indicat Theodorus Balsamon in *Nomocanone* Photii, titulo 8, cap. 1 : « Hujus quoque temporis patriarcha Alexandrinus, ex præsentī edicto jus habet ut cum phrygio celebret. C Habuit autem hanc facultatem S. Cyrillus Alexandrinus a Romano papa Cœlestino, quando fuit Ephesina synodus adversus Nestorium. Cum non posset Cœlestinus adesse Ephesi, et judicare Nestorium, visum est ut S. Cyrillo a Cœlestino permitteretur huic synodo præsidere. Ut itaque eum constaret habere jus et auctoritatem papæ, sedit cum phrygio et condemnavit Nestorium. Ab eo ergo tempore cum eodem phrygio sacrificant et procedunt patriarchæ Alexandrini, et non verentur reprehendi. » Baronius an. Chr. 430, n. 26, per phrygium interpretatur pallium. Theodorus λῶρον scripsit, qua voce mitram potius significari docet Spondanus ad hunc annum, interposita docta phrygii explicatione. Isidorus, lib. xix *Etymolog.*, cap. 31 : « Mitra est pileum phrygium, caput protegens. » Quemadmodum et Nicephorus accepit lib. xiv, cap. 34, ubi ita scribit : « Cœlestinus Romæ episcopus, propter navigationis pericula, ipse synodo adesse detrectavit : ad Cyrillum tamen, ut locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore fama est, mitram illum (Græce τὸ τῆς μίτρας ἐπιθεμα) et papæ appellationem, atque ut orbis universi judex appellaretur, accepisse. » Ex quibus colligit Spondanus, « priscos illos episcopos orientales mitris uti minime consuevisse, et papæ nomenclaturam haud iis, sicut erat occidentalibus, fuisse communem. » Existimat Baronius nihil Cyrillo concessum a Cœlestino, quod

non concedi soleat iis quibus creditur vicaria præfectura vel legatio a latere, et negat exemplum (quod quidem ipse norit) exstare potestatis ejusmodi ad posteros propagatæ, non insignibus solis, sed auctoritatis quoque usurpatione. Episcopi Orientis Mennas Constantinopolitanus, Theodorus Cæsareæ Cappadociæ, Andreas Ephesinus, aliique quamplurimi in professione prima fidei quam ad S. Euphemie templum Constantinopoli in quinta synodo œcumenica, an. Chr. 553, fecerunt, « suscipiunt quatuor sanctas synodos, et inter illas Ephesinam primam ducentorum, in qua in legatis suis atque vicariis, id est, beatissimo Cyrillo Alexandriæ urbis episcopo, Arcadio et Projecto episcopis et Philippo presbytero, beatissimus Cœlestinus papa senioris Romæ noscitur præsedisse. »

49. Convolarat Ephesum statim post Paschales ferias Nestorius, magna populi stipatus frequentia. Adfuit et Cyrillus cultu et apparatu pontificio sub Pentecostes solemnitate, post quam quarto die advenit Juvenalis Hierosolymorum episcopus. Convenerunt denique cum his ducenti et eo amplius episcopi. Solum expectabatur Joannes Antiochenus cum episcopis Syriæ, qui, ut Nestorio morem gereret, plusquam hebdomadas duas ultra conductum diem moratus, tandem Patribus indicavit per duos metropolitanos suos, non esse synodum differendam. Magno ergo episcoporum consensu decretum est synodum inchoari oportere. Collecta ea est xxii Junii in ecclesia sanctissimæ Dei Genitricis : præsedit Cyrillus Cœlestini papæ vicarius : interfuerunt episcopi plusquam ducenti. Perlectæ imperatoris litteræ, quibus episcopos ad synodum evocaverat. Nestorius tertio citatus, abnuvit prodire : eo neglecto itur ad synodicam dijudicationem : recitantur publice Nicænae fidei symbolum, conciones, epistolæ, libelli ac tractatus Nestorii : testes de blasphemis ab eo in Christum ac Deiparam Virginem jactatis producuntur : Cyrilli ad Nestorium, et hujus ad illum litteræ leguntur.

50. Quibus omnibus graviter et accurate perpensis, ab episcopatu sacerdotumque consortio Nestorius dejicitur, constantissima totius synodi sententia, Cyrillicæterorumque omnium episcoporum subscriptione munita. Ea ita refertur t. II, cap. 10 : « Sancta synodus dixit : Cum inter cætera religiosissimus Nestorius, neque nostræ citationi parere, neque sanctissimos rursus religiosissimosque episcopos nostros ad se missos admittere voluerit, non potuimus ad eorum quæ impie docuit examinationem animum non adjungere. Edocti itaque partim ex litteris commentariisque illius hic publice lectis, partim rursus ex concionibus quas in hac Ephesiorum metropoli habuit, partim denique ex testibus fide dignis, illum impie docere et sapere, per sacros canones, sanctissimique Romanæ Ecclesiæ episcopi Cœlestini patris nostri litteras, lacrymis suffusi et pene inviti ad lugubrem hanc sententiam urgemur. Igitur Dominus noster Jesus Christus,

quem suis ille blasphemis vocibus impetivit, per A sacram hanc synodum, eundem Nestorium, omni prorsus episcopali dignitate privatum, et ab universo nihilominus sacerdotum consortio et cœtu alienum esse decernit. »

54. Hanc sententiam solemniter statim pompa præcones tota urbe circumtulerunt, et affixis publice syngraphis promulgarunt. Populus Ephesius incredibili gaudio perfusus collucentibus lædis domum deduxit episcopos, prætereuntibus thura et odores incendit, impiique Nestorii condemnationem plausu faustissimo exceptit. Sequenti die Cyrillus ad populum Ephesinum in laudem sanctissimæ Dei Genitricis concionem habuit, acerrimeque in Nestorii blasphemias invectus est. Denique ad Theodosium imperatorem et clerum Constantinopolitanum scriptæ B sunt litteræ synodales.

§ X. *Novæ in Cyrillum calumniæ; carceres; victoria.*

52. Hæc dum summa orthodoxorum lætitia peraguntur, certamen instaurat hæresiarcha Nestorius. Ei favebant comites, Candidianus ab imperatore Theodosio ad pacem publicam curandam appositus, et Irenæus amicitia studio Nestorium secutus. Intercluduntur ergo ab his viæ omnes, ne qua synodi litteræ ad imperatorem deferantur, terra aut mari. Interim Joannes episcopus Antiochenus alique Orientales episcopi, ad damnandum Nestorium popularem suum ingratis acciti, xxvii Junii adveniunt, et tumultuario coacto conciliabulo legitimæ synodi Acta rescindunt, ac Cyrillum et Memnonem Ephesi episcopum damnant; Cyrillum quidem, quasi scriptis suis ad Nestorium Constantinopolim missis hæreses admiscuisset, Memnonem vero quod Cyrilli capitula promulgasset, Nestorioque omnes ecclesias Ephesi clausisset, et alia per multa contra canones peregrisset: reliquos autem œcumenicæ synodi episcopos excommunicationi subjiciunt, donec Cyrilli capitula damnarent. Chartæ denique publice affiguntur, quibus Cyrillus episcopus Alexandrinus declaratur sectæ Apollinæ hæreticus, atque hanc ejus hæresim imperatori denuntiata esse.

53. Quarum rerum indignitate commoti Patres Ephesinæ synodi, acceptis libellis supplicibus quos pro sua innocentia Cyrillus ac Memnon obtulerant, Joannem missis tribus episcopis monent ut se synodo sistat, rationem sui facti reddaturus. Abnuat ille, militum potius virtuti quam causæ æquitati confusus. Quare synodus Joannem cum sociis, anathemate atque episcopatus abdicatione multat; Cyrillum, Memnonem, ac reliquos contra jus ac fas omne damnatos fuisse pronuntiat. Cyrillus vero ostensurus quam longe abesset ut aliquando Apollinæ vel aliquem hæreticorum sectatus fuerit, in eundem Apollinæ et alios omnes hæresiarchas intulit anathema.

54. Pelagianus cum Nestorio damnatos fuisse testatur Prosper in *Chronico* ad hunc annum: « Congregata apud Ephesum plus ducentorum synodo sacerdotum, Nestorius cum omni hæresi nominis

sui et cum multis Pelagianis, qui cognatum sibi dogma juvabant, damnatur. »

55. Interea imperator, falsa Orientalium relatione deceptus, non solum Nestorii, verum etiam Cyrilli et Memnonis exaurationem, tanquam legitime factam, approbat: Joannem sacrorum comitem Constantinopoli Ephesum legat, qui pacis concordiaque causa synodo adsit, ut dicitur tomo III, cap. 15. Hic ubi Ephesum advenit, prima die lectis imperatoris litteris, declarat Nestorium, Cyrillum, atque Memnonem jure depositos: quos omnes, ne dissidia majora concitarentur, carceri quemque suo includit; et Nestorium quidem custodiendum tradit Candidiano comiti, Cyrillum vero et Memnonem Jacobo itidem comiti, ut ipse Joannes litteris ad Theodosium missis indicat tom. III, append. 2, cap. 4, quibus aliisque litteris tanta improbitate cuncta retulit, ut de Cyrilli exsilio consilium Constantinopoli iniretur, quasi sacra synodus ejus exaurationem ratam habuisset, ut ipse Cyrillus in *Epistola ad clerum populumque Constantinopolitanum* testatur tomo IV, cap. 12, ubi detectas Joannis comitis fraudes postulat aliis pateferi, maxime archimandritis, quorum omnium opem fidemque obnixè implorat, quod synodus maximis miseriis obruatur; et cap. 18, ad episcopos Constantinopoli agentes de se hoc scribit: « Nos vincti custoditque asservamur, ignari prorsus quo tandem res hæc sit evasura. Verumtamen gratias agimus Christo, quod pro nomine illius digni habeamur, non solum vinculis eonstringi, sed cætera quoque omnia perpeti: neque enim ista præmiis suis carebunt... Precentur pro nobis orthodoxi omnes. Ut enim beatus David ait: *Ego ad flagella paratus sum.* (Psal. xxxvii, 18.) »

56. Quanta animi constantia, quamque indefesso studio, egerint apud imperatorem orthodoxi Constantinopolitani, indicat libellus illi oblatum, tomo IV, cap. 16, quo cum docuissent, justis principum legibus obtemperandum, injustis vero eorundem sanctionibus repugnandum totis viribus esse, subjungunt se quidvis malle perpeti, quam injustam damnationis sententiam nefarie ab Orientalibus in Cyrillum et Memnonem latam, et injuste ab imperatoribus confirmatam, recipere. Denique his verbis concludunt: « Cum itaque Nestorius propter suam impietatem juste sit exauctoratus; Cyrillus vero et Memnon sanctissimi piissimique episcopi, ex prava suggestionem, indigne et injuste pari pœna sint multati; æquum est, Christi amantes reges, sedulo vos curare ne Dei Ecclesia, quæ more nutricis pietatem vestram confovet, victoriamque de hostibus, citra magnam difficultatem majestati vestræ subinde conciliat, in posterum dissipetur; neve regni vestri tempore martyrum sæculum denuo revertatur: quin in id potius incumbere vos par est, nempe ut majorum vestrorum erga Dei Ecclesias amorem ac studium in animis vestris magis magisque subinde excuscitetis. Quemadmodum ergo singuli eorum sanctorum Patrum synodis imperii sui tempore ce-

lebratis paruerunt, Patrumque sanctiones legibus A
suis munierant, et quam illis deferrent, observan-
tiam decretis suis ostenderunt, ita et vos quoque
eum quem decet affectum erga synodum sanctam,
quam convenire jussistis, declarate : quo pias ipsa
gratiarum actiones pro imperii vestri incolumi-
tate persolvat, et nos quoque pro regni vestri
stabilitate devotas ad Christum Dominum preces
transmittamus. »

57. Imperator acerrimo illo orthodoxorum libello
expergefactus, et amissi in Africa exercitus nuntio
commotus, necnon S. Pulcheriæ sororis suæ preci-
bus fatigatus, saniora tandem consilia iniit, et se-
ptem ab utraque parte Epheso Constantinopolim
mitti episcopos jussit. Orthodoxis in urbem regiam
solis admissis auditisque, Acta adversus Cyrillum B
Memnonemque et universam synodum penitus abo-
levit. Verum multiplicibus factiosorum libellis indu-
ctus, eos quoque in urbem admisit, et cum orthodoxis
quingies se coram congressos, ac post multas de
duodecim Cyrilli anathematismis, aliasque ejusmodi
disputationes, impietatis convictos, præcepit ad
propria reverti. Atque hunc tandem finem habue-
runt hæreticorum et schismaticorum seditiosæ ma-
chinationes. Et, teste S. Prospero contra Collatorem
sub finem, « omnes orientales Ecclesiæ gemina pe-
ste liberatæ sunt, quando Cyrillo Alexandrinæ urbis
antistiti, gloriosissimo fidei catholicæ defensori,
ad execrandam Nestorianam impietatem apostolico
Cœlestinus auxiliatus est gladio, quo etiam Pela-
giani, dum cognatis confœderarentur erroribus, ite-
rum prosternerentur. »

58. Nestorius in pristinum suum monasterium S.
Euprepil apud Antiochiam, si forte respisceret, tan-
tisper relegatus, multos contagione sui erroris affla-
bat. Quare in Oasis solitudinem Libyæ amandatus
est, ibique postea verminante lingua miserabilem
vitæ sortitus exitum, libris ejus, Theodosii edicto,
igni absumptis. Illi in sede Constantinopolitana sub-
rogatus est Maximianus presbyter, qui ad Cyrillum
has litteras dedit, tom. IV concil. Ephes., cap. 24:
« Expletum est desiderium tuum, Deo devotissime :
perfectum est, quod religionis causa susceperas : ad
finem perductum est pietatis tuæ votum : theatrum
factus es angelis et hominibus, univrsisque Christi
sacerdotibus : neque enim solum in Christum credi-
didisti ; sed incommoda quoque pro ipso pertulisti.
Solutus dignus census es qui stigmata illius in cor-
pore tuo portares. Confessus illum coram homini-
bus, promeritus es ut Pater te confiteatur coram
angelis. Redimitus es coronis quæ pro pietate cer-
tantibus debentur ; potuisti omnia in Christo, qui te
confirmavit ; humiliasti Satanam per patientiam ;
contempsisti tormenta ; conculcasti furorem princi-
pum ; famem pro nihilo duxisti : panem enim ha-
bebas qui de cœlo descendens, cœlestem vitam homi-
nibus impertitur. »

59. « Quia vero nos nihil horum ignoravimus
(siquidem alias vestras afflictiones, quas, dum prin-

cipalibus et potestatibus, dum mundi dominis et
tenebrarum sæculi hujus rectoribus, dum nequitia
spiritibus resistitis, tolerastis, auditione accepimus :
alias vero certa experientia fide hic constituti didi-
cimus), et quia rursus ad magnæ hujus civitatis
archiepiscopatum promoti sumus, dignare, Deo di-
lectissime, cum precibus nos fulcire, tum consiliis
quoque dirigere, tum omni denique benevolentia
studio prosequi ; quo hac ratione illud Scripturæ
dictum in nobis adimpleatur : *Frater qui adjuvatur
a fratre, quasi civitas firma* (Prov. xviii, 19). Vere
etenim spiritualis dilectio, munita civitas est ; quæ
neque cuniculis a diabolo suffodi, neque scalis ab
eodem potest superari. Neque enim illa bellicis Sa-
tanæ machinis cedere novit, ut quæ a Christo Do-
mino custodiatur, Christo utique illo, qui et hunc
mundum devicit, et sempiterna bona tibi præpara-
vit, et aliquando nihilominus dixit : *Qui non accipit
crucem suam, et sequitur me, non est me dignus*
(Matth. x, 38). Cum itaque Christo Domino dignus
evaseris, propterea quod crucem tuam sustulisti,
sectatorque illius effectus sis ; Christum pro nobis
deprecarî ne omittas, fraternæ virtutis ornamenta
proprias prerogativas esse ratus. Vale in Domino,
et pro me, Deo dilectissime et sanctissime frater
ac comminister, ora. »

60. Non minori laude celebrat eundem Cyrillum
Cœlestinus papa epistola ad clerum Constantinopo-
litanum, edita ex codice Vaticano a Baronio an. Chr.
432, ubi num. 24 hæc habentur : « Vitastis, quem
a memoria digna sancta Alexandrina Ecclesia se-
cundum B. Pauli apostoli (I Cor. v) sententiam jam
sciretis esse correctum. Legistis namque et memo-
riter jam tenetis sacerdotis, hoc est, catholici ad
hunc scripta doctoris, quibus eum ita corruptum,
ut vellet esse correctus, studuit, nihil est labentem
revocare collegam, porrexit dextram magisterii sui,
in uno volens plurimis subvenire : percellerat ani-
mum veteris sacerdotis, quod nutat episcopus ruina
multorum. Egit, sicut scriptum est. *Benedicam opus
Domini diligenter*. In nullo ei officio apostoli vir
apostolicus defuit : obsecravit, admonuit, increpa-
vit. At ille qui in profundum blasphemiarum suarum
pondere mergeretur, tanti viri doctrinam renuens,
et abusus hortatu, docilis esse renuit, cum doctor
esse non posset : egit injuriis, tenacem recti esse
perversitatis assertor gloriatus. Hinc nec contrista-
tus est frater, secum reputans quod merito sibi
conservo non parceret, qui suo Domino derogaret.
Inventus est per diligentiam ille de Evangelio frugis
filius et providus servus ; nam et paternam servavit
substantiam, et auxit numerum talentorum. Nec
duplicasse eum, sed multiplicasse dixerim sortem,
quem videbamus etiam longe positus pio fenore
subvenisse. O sanctæ prædicationis usura ! quam hic
gratiam ante communem Dominum fidei negotium
inveniet, qui propter operum lucrum, negotium
et illic exercuit, ubi talenta accepit ? Nonne hic me-
rito a Patrefamilias auditurus est : *Euge, serve bone*

et fidelis, intra in gaudium Domini tui? (Matth. A
xiv, 23.) Hæc huic competunt, qui illa quoque quæ
aliis sunt commissa servavit.) Hæc Cœlestinus.

§ XI. *Reconciliatio Ecclesiarum.*

81. Cœlestino papæ viii Idus Aprilis vita functo
successit Sixtus III, quocum tandem et S. Cyrillo
pacem iniiit Joannes Antiochenus, iis litteris (cum
fidei catholicæ sincera professione) datis, quæ refer-
runtur. tomo V concil. Ephes., capp. 5 et 17. Exac-
tam rei gestæ seriem pandit ipse Cyrillus *Epistola*
ad Dynatum Nicopolis veteris Epiri episcopum, tomo
V, cap. 16, quam hic damus: « Operæ pretium
dixi pietatem tuam de iis rebus certiore facere,
quæ super Ecclesiarum pace constituenda evene-
runt. Venit itaque dominus meus præclarissimus
tribunus et notarius Aristolaus Antiochianus, litteras
regias secum deferens, quibus Joanni piissimo Ec-
clesiæ Antiochenæ episcopo mandabatur ut scele-
rata Nestorii dogmata anathematizaret, necnon una
cum sacra synodo depositionis sententiam contra
illum ferret, eaque ratione ad nostram communionem
viam sibi muniret. » Et hæc quidem earum litterarum
summa erat.

62. « Quidam autem ex orientalibus episcopis,
qui Nestorium forte necdum condemnarunt, sed illi
porro favere, rectamque fidem turbare pergunt, ne-
que Christi omnium Servatoris nostri gloriam agnos-
cunt; Acacium sanctissimum piissimumque Be-
rœensium episcopum, ut ad me scriberet, nonnul-
laque absurda, quæ ipsi postulabant, proponeret,
instigarunt. Urgebat etenim ut omnibus, quæ ad-
versus Nestorium scripsimus, abolitis, et veluti in-
utilibus rejectis, solum symbolum a sanctis Patribus
in civitate Nicæa congregatis expositummittere-
mus. Meminit sanctitas tua, eandem hanc rem
ursisse quoque cum nuper in Ephesiorum civitate
adhuc aderant. Ego vero ad hæc rescripsi, rem il-
los postulare ejusmodi quæ fieri plane non posset,
quod quæcunque scripsissemus, recte scripsisse-
mus; utpote rectæ inculpatæque fidei ubique suf-
fragati, nihilque ob id eorum omnium quæ a nobis
scripta essent, damnare aut negare non posse. Ne-
que enim quidquam omnino temere a me dictum
aut scriptum est, ut isti dicunt, sed ea tantum a me
dicta et scripta sunt, quæ cum fidei rectitudine
ubique conspirant, veritatique per omnia consenta-
nea sunt. Addidi vero, rectius ipsos facturos, si
ambagibus illis dilationibusque quibus utebantur,
missis, intraque recti et necessarii limites sese con-
tinentes, piissimi Deoque dilectissimi imp. placitis,
sacræque synodi decretis acquiescerent; ac Nestorii
nugas blasphemiasque ejusdem contra Christum vo-
ces anathematizarent; necnon et depositionem il-
lius justam esse agnoscerent, et ordinationi tandem
sanctissimi piissimique episcopi Maximiani sub-
scriberent.

63. « Cum itaque has ad illos litteras misissem,
animadvertentes sese communionem nequaquam po-

tituros, nisi ea prius quæ facere debebant confe-
cissent, miserunt Alexandriam Paulum piensissimum
religiosissimumque Emisenorum episcopum, affe-
rentem quidem ad communionis instauracionem
pertinentia, parum tamen decore et commode pro-
posita: præ se ferebant enim justas quasdam quere-
las adversus nos se habere, eo quod quædam a sa-
cro concilio, neque recte dicta, neque recte quoque
facta essent. Verum hujusmodi epistolas equidem
non admisi, sed dixi: Cum de prioribus veniam
suppliciter petere deberent, novas iterum contume-
lias inferre festinant. Cum autem memoratus piis-
simus episcopus factum excusaret, juramentoque
hoc illorum propositum non esse affirmaret, ex me-
ra autem animi simplicitate isthuc litteris suis in-
servisse, dilectionis causa purgacionem admisi.

64. « Cæterum non prius illum ad synaxim reco-
pi, quam oblato libello, Nestorii dogmata proprio
chirographo anathematizasset; seseque illum pro
deposito habere, publice confessus esset, et ordina-
tioni tandem religiosissimi episcopi Maximiani as-
sensisset. Petiit autem ut, libellis omnium orienta-
lium episcoporum loco oblati receptisque, nihil
amplius exigere. Sed nulla ratione id fieri sum
passus: sed domino meo præclarissimo tribuno ac
notario chartam misi, qua ei significavi: Si Joannes
piensissimus Ecclesiæ Antiochenæ episcopus illi
subscripserit, tunc demum communionem illis red-
dite; ægre enim illorum moram ferebat clarissimus
tribunus Aristolaus. Cum igitur piissimus Joannes
subscripsisset, cæterique, qui majore auctoritate
apud ipsum erant, Nestorii doctrinam anathemati-
zassent, et quod ipsum pro deposito haberent, pro-
fessi essent; Maximianique religiosissimi piensissi-
mique episcopi ordinationem approbassent, com-
munionem illis restituimus. Hæc enim sola, cum
Ephesi adhuc essent, a sacra synodo ab ipsis exige-
bantur. »

65. Paulus, re bene confecta, ad Joannem Antio-
chenum aliosque, a quibus ad Cyrillum missus
fuerat, rediit afferens secum ad ipsum Joannem
epistolam, qua pax tranquillitasque Ecclesiæ esset
reddita. Ejus epistolæ hoc est exordium, cap. 6,
tomo IV: « *Lætetur cæli et exultet terra (Psal. xcvi,*
D 11): solum enim est intervallum maceræ; quod
mœrorem affererat, conquievit; et omne tandem
dissidiorum genus sublatum est; omnium quidem
nostrum Salvatore Christo pacem Ecclesiis suis con-
ciliante, religiosissimis autem, Deoque dilectissimis
imperatoribus, nos ad istud provocantibus. Qui
cum avitæ religionis optimi æmulatores existant,
dant operam ut fidem rectam animis suis infixam,
firmam immotamque custodiant. Quin et singularem
quoque sanctis Ecclesiis curam impendant, quo hinc
nimirum et gloriam obtineant perpetuam, et regnum
suum florentissimum constituent. »

66. Quæ a reditu Pauli contigerunt, ita narrat
Liberatus in Breviario, capp. 8 et 9: « Ascendens
ergo Antiochiam Paulus, obtulit Joanni archiepiscop-

et omni concilio ejus, epistolam Cyrilli. Qui, ut cognoverunt eum suscepisse fidem a se directam, et in ejus scripsisse confirmationem, pacem cum eo, et ejus fecerunt concilio, damnantes Nestorium, et suscipientes Maximianum, qui pro illo factus fuerat episcopus; dubitantibus adhuc ex eis aliquibus Cyrillo communicare, putantibus eum errasse, et postea veritatem agnovisse, et culpantibus Joannem cur ab eo non expetierit capitulorum ejus damnationem. Ex altera autem parte quidam de palatio, per Eulogium presbyterum et apocrisarium Alexandrinæ Ecclesiæ, culpaverunt Cyrillum, cur suscepit ab orientalibus episcopis duarum confessionera naturarum, quod Nestorius dixit et docuit. Sed et Valeriano Iconii, et Acacio Melitinensi episcopis hoc ipsum de Cyrillo videbatur. Scripsit ergo eis Cyrillus in defensionem orientalium episcoporum, et pro duabus unius Christi naturis... Acacio Melitinensi episcopo scribens inter alia sic dicit: Nestorius etenim Christum seorsum nominari dicit Dei Verbum, habere autem conjunctionem ad Christum continuam. Putas ergo, non duos Christos apertissime dicit? Orientales vero Christum unum et Filium, et Deum et Dominum constituentur se adorare, eundem ex Patre secundum divinitatem, et eundem ex sancta Virgine secundum humanitatem. Duarum namque naturarum unionem factam dicunt; tamen unum Christum, unum Filium Dominum constituentur aperte factum, » etc.

67. Pergit Liberatus: « Hæc sunt quæ Cyrillus scripsit in defensionem orientalium episcoporum, pro duabus unius Christi naturis. Quam quicumque tunc minime receperunt, hos esse puto auctores Acephalorum, qui neque Cyrillum habent caput, neque quem sequantur ostendunt. Tunc et Evoptius Ptolemaidis Pentapoleos regionis episcopus, accipiens exemplar litterarum Theodoriti, qui scripserat contra duodecim capitula Cyrilli, direxit illud Cyrillo, ut responderet ad ea, et sua capitula exponeret. Quod gratissime suscipiens Cyrillus, fecit interpretationem capitulorum suorum, duodecim addens expositiones, quo videretur plenam pro eis reddere rationem. Itaque Cyrillo suscipiente et defendente fidem orientalium episcoporum, et sua capitula exponente, pax et unitas Ecclesiis reddita est. In qua pace gaudente Ecclesia, inimicus pacis, æmulus unitatis, non quievit adversus eam movere vasa sua, et supereminare zizania; » quæ propter libros Theodori Mopsuesteni et Diodori Tarsensis exorta sunt. Ea, quia ad S. Cyrillum vix attinent, hoc loco omittimus; præsertim quod illa Liberati diaconi Historia haud usquequaque fidem mereatur, qui et tria capitula, de scriptis Mopsuesteni, hæc epistola, ac Theodreti contra Cyrillum commentariis, a Romano etiam pontifice jam damnata, pervicaciter eum aliis Africanis tuenda suscepit, atque incaute ex epistola a quopiam Nestoriano sub nomine Cyrilli ad Joannem Antiochenum conficta. quæ narrat

accepterit. Quem tamen secutus est Photius in *Bibliotheca* inemate cccxvii.

68. Quomodo enim credemus ab Cyrillo, quod scribit idem Liberatus, laudatum Theodorum, ejusque scripta probata, cum adeo adversatus fuerit Nestorio, quem suos ab ipso Theodoro hausisse errores ipsemet testatur epistola ad Joannem episcopum Antiochenum. « Conflingentes, » ait, « quæ Nestorii sunt odisse, alio iterum ea introducunt modo, quæ Theodori sunt mirantes, et certe æqualem, magis vero multo pejorem morbum impietatis habentia. Nec enim Theodorus Nestorii fuit discipulus, sed iste illius, et velut uno loquuntur ore, et unum malæ doctrinæ ex suo corde evomunt venenum. In *Epistola ad Theodosium imperatorem*, Theodorus Mopsuestenum, et Diodorum Tarsensem, asserit patres impietatis fuisse Nestorio, immaniter blasphemasse contra Christum omnium nostrum Salvatorem, nescientes ipsius mysterium, » etc. Hæc omnia referuntur collatione 5 concilii v œumenici. Denique ambos ejusdem hæreseos auctores fuisse ostendit in expositione symboli Nicæni sub finem. Ubi et meminit epistolæ Procli ad Armenos de ea re scriptæ: « Hæc sentit nobiscum, » inquit, « amantissimus Christi sanctorum Patrum chorus, et Proclus ipse, qui nunc sanctæ Constantinopolitane Ecclesiæ thronum adornat religiosissimus et pietissimus Pater et coepiscopus. Scripsit enim et ipse ad orientales piissimos episcopos in hæc verba. « Et incarnatus quidem est, » etc. Exstat ea epistola in *Bibliotheca Patrum Latine versa* a Dionysio Exiguo, occasione ejusdem controversiæ rursus tempore suo suscitatae propter tria capitula concilii Chalcedonensis, quæ tandem Ecclesia rescidit, quorum unum erat de ejusdem Theodori scriptis. Successerat porro Maximiano defuncto S. Proclus, Aspare et Areobinda coss., an. Chr. 454, ad cujus vitam xxiv Octobr. plura de hac controversia dicentur.

69. Apostolica auctoritate Cyrillum restituisse Juvenali episcopo Hierosolymitano primatum Palæstinae affectanti (qui et tandem illi sedi collatus) scribit S. Leo papa epist. 62, *Ad Maximum episcopum Antiochenum*: « In Ephesina synodo, » inquit, « Juvenalis episcopus ad obtinendum Palæstinae provinciae principatum se credidit posse sufficere, et insolentes ausus per commentitia scripta firmare: quod sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus merito perhorrescens, scriptis suis mihi, quod prædicta cupiditas ausa sit, judicavit; et sollicita præe multum poposcit, ut nullus illicitis conatibus præbeatur assensus. »

70. Cyrilli doctrina a sanctis Patribus reverenter suscepta ac laudata est. Magnus Euthymius, ut xx Januarii in ejus Vita dicitur, num. 75, calumnias contra synodum Chalcedonensem aversabatur, hæc inter alias adducta ratione: « Cyrillum Alexandriae episcopum synodus sibi adjungit, tanquam qui sit ejusdem sententiæ: et rectæ sententiæ fatetur esse

magistrum : Deiparam sanctam Virginem libera lingua nominat, et unigenitum Dei Filium ex ea natum asserit. » Habentur ea act. 4 concilii Chalcedonensis, nam « cum legeretur epistola sanctæ memoriæ Cyrilli, reverendissimi episcopi Illyriciani clamaverunt : Sic credimus, sicut et Cyrillus. Cyrilli æterna memoria ! » Et paulo post : « Omnes reverendissimi episcopi clamaverunt : Nos sicut Cyrillus credimus, sic credimus ; anathema ei qui sic non credit. » Quibus similia frequentissime in eodem tractatu, et a singulis in favorem Flaviani, qui Proclo in episcopatum Constantinopolitanum successerat, et Eutychemis errorem damnarat, mu-

tata tantum phrasi repetuntur. Unius sententia Sabbæ episcopi Paltæ finimus : « Didicimus, » inquit, « sanctos Patres sequi. Etenim Patres nostri qui in Nicæa convenerunt, non a semetipsis locuti sunt, sed quod Spiritus sanctus dictavit. Similiter et sanctissimus et Dei amicissimus B. Cyrillus ex Spiritu sancto, quæ sunt sanctorum Patrum, locutus est et docuit. » Denique ejus doctrina in concilio v œcumenico, accurato centum sexaginta quinque episcoporum examine discussa, præclarissimis encomiis celebrata est. De obitu et solemnibus in Orientali et Occidentali Ecclesia cultu [supra, § 1, actum est.

NOTITIA EX BIBLIOTHECA FABRICII

(Ed. G. C. Harless, vol. IX, Hamburgi, 1804, p. 446 *.)

I. Cyrilli Alexandrini ætas et vita. II. Alii Cyrilli. III. Operum Cyrilli Alex. codd. atque editiones. IV. Scripta in septem voluminibus editionis græco-latine Paris. recensita cum variis observationibus. V. Index Græcorum scriptorum Cyrilli, positus litterarum ordine singularum homiliarum altarumque commentationum initiis. VI. Index eorum quæ Latine tantum exstant. VII. Index scriptorum quæ Cyrilli non sunt, sed cum Cyrillo in editione Auberti sunt edita. VIII. Scripta Cyrilli edita, quæ in editione Græco-Latina desiderantur. IX. Scripta quæ sub Cyrilli nomine falso feruntur. X. Scripta Cyrilli Alexand. inedita. XI. Deperdita. XII. Index eorum ad quos vel contra quos scripsit Cyrillus.

I. Cyrilli ætas et vita.

S. Cyrillus, ἀδελφιδεύς (a) Theophili, archiepiscopi Alexandrini, apud hunc θεῖον suum a tenera ætate institutus, diligentem operam litteris, sacris præsertim, navavit. Inde per aliquot annos inter monachos Nitriæ (b) versatus, Alexandriam rediit, et A. C. 403 interfuit synodo Chalcedonensi ad Quercum (c) in qua, præside Theophilo Alexandrino, condemnatus ac depositus est S. Joannes Chrysostomus. Post Theophilum, A. 412, 15 Octobr., defunctum, Cyrillus in archiepiscopatum Alexandrinum evector fuit statim tertia die post, aliis incassum pro Timotheo archidiacono laborantibus. Inter alia quæ gessit [magno zelo et ardore celebratissima

B omnium ore est, quæ totam Ecclesiam longo tempore commovit, condemnati atque in concilio Ephesino A. C. 431 depositi Nestorii historia et grave dissidium cum orientalibus episcopis Joanne Antiocheno, Theodorito Cyrensi aliisque, quorum adventum in synodo non exspectaverat, et a quibus cum Memnone, Ephesi episcopo, depositus (d) et in carcerem datus a comite Joanne, sed mox iterum ab concilio restitutus et ab imperatore libertati dignitatique pristinae redditus est. Hæc copiosius quinosse desiderat, acta synodi Ephesinæ, Socratem, Liberatum, Facundum, Evagrium, Theophanem, Leontium Byz., et Synodicon adversus tragœdiam Irenæi (e) [et Mansi Coll. conc., etc., IV,] evolvet, atque e recentioribus (præter annalium scriptores)

(a) Nicephoro XIV, 25, fratris filius; sed Facundo II, 4, et Tripartitæ X, 25, consobrinus; et auctori Chronici Orientalis, p. 118, rectius, sororis filius. Confer Tillemont., tom. XIV, p. 267 et 747 seq.; Sam. Basnagium ad A. C. 444, n. 12; Eusebium Renaudotum in Historia patriarcharum Alexandrinorum, p. 108; Sirmondum tom. II Operum, p. 459. FABR. — Add. Vita S. Cyrilli, ex variis auctoribus collecta, in Actis SS. Bolland. Antwerp., d. 28 Jan., p. 843; Pagii Crit. Baron. ad A. C. 412, n. XXIII, p. 17 et 18, tom. VII, et ibid. p. 565 sq., ad A. C. 444, n. VI; G. Cave Hist. litter. SS. eccles., tom. I, p. 391. L. Ell. du Pin Nouv. biblioth., tom. IV; C. Oudin. Comm. de SS. eccles., tom. I, col. 1007 sqq.; R. Ceillier Hist. générale des auteurs ecclés., tom. XIII, pag. 241 sqq.; Mich. le Quien, Orient. Christ. tom. II, p. 407. Hambergeri Zuverl. Nachr., III, pag. 442 sqq.; Saxii Onom. I, p. 480, qui judicat, Cyril-

lum Alex. fuisse præstantiorem eruditione theologum, quam virum bonum; saltem fata cædesque Hypatiæ animum ejus fecerunt suspectum. Add. Schræckh Hist. eccl. Christian., tom. VII, p. 46 sqq., et 418 sqq., tom. IX, p. 23 sq., et 118 sq., et meam Introd. in Hist. L. Gr., II, 2, p. 284 sq.; La Croz. Thes. epistol., I, p. 193 sq. HARL.

(b) Renaudot. p. 106.

(c) Cyrillus ipse epist. ad Acacium in Baluzii Nova collect. concilior., p. 759, de illa synodo loquens : *Et essem ego unus astantium.*

(d) Tillemont. tom. XIV, p. 409 seq., 427, 432 seq., 456, 464, 483 seq. FABR.

(e) Prima editio Synodici illius a Christiano Lupo, Lovan. 1682, 4; altera a Baluzio in Nova collectione concilior., pag. 666 sq. Paris. 1683, fol.; tertia a Jo. Garnerio in auctario Operum Theodoretii, ibid. 1684, fol.

Confer Præfationes, cardialis Angelo Maii ad Anecdota ab ipso edita, quas infra recudimus. EDIT. PAR.

consulet Tillemontium tomo XIV *Memoriarum hist. eccles.*; Jo. Garnerium ad tom. II Marii Mercatoris; Petavium in Dogmatibus theologicis de incarnatione, et Ludovicum Dulcinum in *Historia Nestorianismi*, Gallice edita Roterodami 1698, in 4. Obiit Cyrillus A. C. 444, 27 Jun. Ejus memoriam Latina celebrat Ecclesia 28 Januar. (ad quem diem videndus in *Actis Sanctorum* Bollandus de Cyrillo copiose disserens), et Græca 9 Junii et 18 Januar., τῶν ἐν ἁγίοις Πατέρων ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Quoniam dogma catholicum de incarnatione Verbi tanta animi contentione asseruit, perinde alienus ab Eutycheis quam a Nestorii erroribus, hinc γνώμων τῆς ἀκριβείας, *accurationis regula*, dicitur ab Eulogio apud Photium cod. xxx, p. 452, τῆς ἀκριβείας διδάσκαλος, *doctor accuratissimus*, p. 454, et θερμὸς τῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας ἐραστής, *fervidus accuratioris veritatisque amator*, p. 441. Quod vero φύσιν unam (a) in Christo post unionem ὑποστατικὴν esse scripsit, locis sexcentis satis demonstravit, longe alio sensu se intelligere, quam Eutyches deinde est opinatus, atque naturæ vocabulo pro ὑποστάσει esse abusum.

II. Alii Cyrilli.

Cyrillus, Adanorum Ciliciæ primæ episcopus, qui interfuit synodo Orientalium post concilium Ephesurum. Ad eum epistola Theodoriti, in Auctario Garneriano, pag. 679.

Mentio ejus in synodico adversus tragœdiam C Irenæi, cap. 7, 13, 28, 130, 161. [V. vol. VIII, p. 300 et 302.]

Cyrillus, episcopus Afer, martyr, de quo *Acta Sanctor.* 8 Martii, tom. I, p. 757.

Cyrilli, Alexandrini patriarchæ, post celebrem Mm, de quo dixi, fuere complures, unus ab A. C. 1078 ad 1092, alter filius Laklaci ab a. 1235 ad 1243; tertius Cyrillus Lucaris, qui deinde ad patriarchatum Constantinopolitanum pervenit a. 1621.

[Cyrillus, Antiochenus patriarcha. HARL.]

[Cyrillus Cæsariensis, s. senior, quem ab altero Cyrillo, Hierosolymitano, haud diversum esse, suspicatur Toultée in diss. Cyrilliana i præfixa ejus edita. Opp. Cyrilli Hierosolymit., p. I et L, ubi plures enumerat Cyrillos. HARL.]

Cyrillus, Armeniæ episcopus, ordinatus ab Eustathio Sebasteno. Vide S. Basillii epist. 58 et 187.

Cyrillus Contari, Berrhoensis, patriarcha Constantinopolitanaus, Cyrilli Lucaris æmulus, strangulatus (anno post eum) 1639. FABR. — Conf. Jo. Aymonii libr. *Monumens authentiques* pag. 311-sq. HARL.

Cyrillus Carmelita, circa A. C. 1224, de quo *Acta Sanctor.* 6 Martii, tom. I, pag. 498 seq., ubi *Vita* scripta a Joanne Palæonydoro. Hic est ordinis Carmelitici tertius prior generalis, natione Græcus, qui ad Joachimum abbatem scripsit. Unde quorundam stupor, qui Hierosolymitanum Cyrillum vel

A Alexandrinum Carmelitis ridicule accensuere. Vide Labbeum tom. I *De S. E.*, p. 246. [Cantabrig. in cod. coll. Gaio-Gonvil., n. 1206, Cat. codd. *Cyrilli presb. erem. Montis Carmel. Visio s. Vaticinium.*]

Cyrillus, cathegumenus monasterii SS. martyrum Probi, Tarachi et Andronici, qui interfuit concilio Constantinopolitano pro cultu imaginum, quod sub Alex. Comneno habitum est in triclinio Blachernarum.

[Cyrillus Chius, V. vol. X, p. 501. Diversus a Cyrillo Gio, episcopo provinciæ Bithyniæ, qui concilio Nicæno subscripsit. V. Henr. Valesii *Emendatt.* lib. II, pag. 49. HARL.]

Cyrillus Chronographus. V. vol. VII, p. 472sq. H.]

B Cyrilli, Constantinopolitani patriarchæ, fuere tres, unus Cyrillus hic *Contari*, de quo paulo ante in Berrhoensi, alter Cyrillus *Lucaris*, de quo mox: et tertius Cyrillus Σπανός ὁ Τορνόβου ab a. 1652-1656. FABR. Sub nomine Cyrilli, patriarchæ CPol., circumfertur *Censura confessionis*, fidei Calvinianæ. V. plura in vol. X, p. 416, n. 9, vet. ed. — Cyrill. Tornobi patriarcha fuisse dicitur a. 1651, dies xx, restitutus a. 1654, dies xiv. HARL.

[Cyrillus Cyzicenus, cujus lib. *de S. Blandula et figulo*, est Oxon. in cod. Barocc. XXV, p. 273. Inc. Τὸ τὸ ἐπεὶ τοῦτο. HARL.]

Cyrillus Dalmata, A. C. 863, Moravorum Slavorumque apostolus et Bulgarorum, una cum fratre, Methodio, de quo præter scriptores, lib. v, cap. 1, § XXX [vol. VII, pag. 272 sq.] citatos, adeundus Joh. Weichard Valvasor et Erasmus Francisci in parte secunda operis, Germanice editi: *Ehre des Herzogthums Crain*, lib. vi, cap. 1, ubi de litteris Slavonicis, a Cyrillo et Methodio repertis.

[Cyrillus Diaconus, cujus martyrium in Vitis Sanctorum m. Maii legitur in cod. Barocc. Oxon. CCLX, p. 159. H.]

Cyrillus Grammaticus, Glossarii Græco-Latini auctor, de quo alibi. FABR. — De Lexico biblico, quod sub nomine modo Cyrilli, modo Philonis, modo Origenis superest, V. lib. iv, cap. 57, vol. VI, p. 199 sq., et vol. IV, p. 470, de Cyrillo Grammatico inter poetas epigrammat.; it. vol. VI, p. 321; de Cyrilli, vel potius Jo. Philoponi. *Collect. vocc. D discrepantium*, etc., adi paulo post sect. ix, ad n. 172. HARL.

Cyrillus Heliopolitanus, sub Julianæ martyrium passus, de quo Theodoritus III, 7, *Historiæ*, et Suidas in *Κύριλλος*.

Cyrillus Hierosolymitanus, de quo dixi lib. v, cap. 14. Nunc tantum addo, diversum ab hoc videri Cyrillum, cui Hieronymus fidei suæ confessionem tradidisse scribit epistola 77. Vide Tillemont. tom. XII, p. 624. FABR. — Ab Cyrillo Hierosolymit. differt alius ejusdem ætatis, ejusdem Cyrilli competitor, et post hujus exaurationem sedis Hierosolymitanæ invasor; V. Toultée Diss. *Cyrill.*

(a) Epistola 2, ad Succensum. Confer quæ pro Cyrillo Ephraim Antiochenus apud Photium cod. ccxxx, et Eulogius Alex. cod. ccxxx.

laudat., cap. 1, § II, p. 1, imprimis cap. 8, n. 48, A pag. XLVIII sqq. HARL.

Cyrillus jurisperitus, quem inter scholiastas *Βασιλικῶν* memorabo infra, libro VI.

Cyrillus, lauræ S. Sabæ presbyter, qui scripsit *Encomium S. Theognii*, ascetæ et episcopi Cyprî Incipit: Θεόγνιος ὁ πανεύφημος.

[Cyrillus Lesbios, patriarcha CPolitan., quem sui æqualem Demetrius Procopius *De eruditissimis Græcis*, virum doctissimum et imprimis pium laudat. V. Fabric. vol. XI, pag. 790, § LXIV. HARL.]

Cyrillus Lucaris, ex Alexandrino patriarcha Constantinopolitanus, strangulatus anno 1638; de quo consules librum: *Défense de la perpétuité de la foi*, Paris. 1709, 12, et *Memorias litterarias Trevoltinas* anni 1710, p. 626 seq. Sed et Hottingerum, Thom. Smithum aliosque, citatos a me lib. V, cap. 5, p. 749 [primæ edit. vol. VI]. FABR.—In bibl. Leidensis Catal., p. 326, n. 26, inter codd. memorantur Cyrilli patriarchæ epp. XIV, ad David. de Willem. — Copia epistolarum Cyrilli, patriarchæ CPol., ad senatores, doctores, ministros, etc., Genevenses; item ad Diodatum et Ant. Leger; Confessio fidei propria Cyrilli manu conscripta, mense Januar. a. 1631. — Pag. 342, n. 67, Græcorum confessio, a Cyrillo in margine passim emendata. — In *Cat. codd. Angliæ*, etc., tom. II, p. 37, n. 1503, inter codd. comitis Denbigh. *Relation of the practices of the jesuits against Cyrillus, patriarch of CPlé, and the cause of their banishment*. HARL.

Cyrillus Martyr, Cretensium episcopus, cujus *Vitam*, ab Anonymo Cretensi scriptam, habuit Allatius hoc initio: Ὡς ἂν μὴ τὸν λόγον ἀνάρμοστον πρὸς τὴν διήγησιν ἐδόμειον. [V. vol. IX, p. 70 vet. ed.]

[Cyrillus Medicus (V. vol. XIII, p. 134). Alius, metropolitā Nicænus, a. 1675. V. vol. VIII, p. 91. HARL.]

[Cyrillus, episcopus Satalorum vel prope Satala in Armenia, cujus meminit Basiliius epist. 187, p. 202, et forsā etiam epist. 58, p. 86. Plura de eo disputavit Touttée in diss. 1 Cyrilliana citata, p. 1 et n, ubi quoque Cyrillus *Gortinensis*, et alius incertæ in Syria, ut videtur, sedis episcopus a. 379 vel 380 nominantur. HARL.]

Cyrillus Scythopolitanus, monachus S. Lauræ Hierosolymitanæ, qui medio sexto post Christum natam sæculo floruit, et varias Vitas sanctorum Græce scripsit, de quo dicam infra suo loco. FABR.—Infra, vol. X, p. 155 sq. vet. ed.—In cod. Arab. Vaticano *Vita Euthymii et Sabæ abbatum*; In cod. Gr. CCLI Vindob. est fragmentum ex *Euthymiaca historia* de rebus gestis S. Euthymii, abbatis Palæstini, mortui A. C. 472, quam Lambec. in *Commentar.*, V., p. 329 sqq., not. 1, conscriptam esse putabat a Cyrillo monacho; at refutavit illam Lambecii opinionem et Kollarius in not. B. ad Lambecii loc. cit., atque ad vol. VIII, p. 363 sq., ubi ac p. 645 sqq. Lambec. suam repetiit sententiam, et Fabricius vol. X, p. 156 sq., n. 4. Add. Bandin.

Cat. codd. Gr. Laur., I, p. 305, et Montfaucon. in *Analectis*, p. 67, atque in *Diario Ital.*, p. 32. HARL.

Cyrillus, Trevirorum episcopus circa A. C. 458, de quo *Acta Sanctor.* 19 Maii, t. IV, p. 331.

III. *Cyrilli operum codd. mss. et editiones.*

[V. Fabricius *De scriptor. de verit. relig. Christ.*, cap. 2, § XXVI, p. 104. HEUM.]

[Primum nonnullos codd. (quorum magna vis est) Cyrilli Alex. memorabo; notitiam inultorum aliorum suis locis inseram.

Secundum Matthæi *Notit. codd. Gr. Mosquens.*, p. 21 et 22, in cod. XIII, fragmenta plura. — P. 28 sq., in cod. XIX, in catena Patrum in Genesin et Exodum. — P. 35 et 36, in cod. XXIV s. catena Patrum in Isaiam, et p. 36, in cod. XXV s. diversa a superiore catena in Isaiam.

In bibl. Escorialensi regia, teste Pluero in *Itinerario per Hispan.*, p. 163 sq. (coll. Montfaucon. *Bibl. bibl. mss.*, I, p. 618 sq.), sunt varia multaque Cyrilli Opp. Hoc loco tantum memorari liceat: 1. *Lexicon particulare ex Cyrilli Opp. cum dictionibus divinæ Scripturæ per Anton. philosophum*; 2. *Collectio dictionum ex variis libris V. ac N. Test. nec non externæ scripturæ*; 3. *Quod non oporteat definitam fidem a SS. PP. in Nicæna synodo commovere*; 4. Cyrilli (vel forte alterius) in Genesin, vel *De historiis veteris Scripturæ cum synopsis particulari de theologia et de historia veteri*; 5. ex libro, cujus inscriptio est: *Demonstratio per ea quæ antiquitus facta sunt, divina oracula SS. vatibus, patriarchis, etc.*; 6. *De adoratione et cultu in Spiritu sancto et veritate ad Palladium libri XVII, per dialogi modum, et apologeticus pro XII capp.*; 7. *In ascensione Domini et de mystico prandio ac lavacro*; 8. *Acclamatio ad imper. Theodosium, et ex confutationibus adversus Julianum Apostatam, sectiones X, libri II*; 9. *Demonstratio de processione Spiritus sancti*; 10. *Epistola canonica ad Dominum (Domnum?) et episcopos in Libya*.

Vindobonæ in bibl. Cæsarea, voluminib. III, IV, V, VI et VIII, ed. Lambec. *Comm.*, permulti servantur codd. in quibus sunt varia Cyrilli scripta aut excerpta. Hoc loco sufficiat quorundam notitia: cod. LVIII, n. 2, vol. III, p. 255 sq. Kollar., *Sententiæ Cyrilli Alex. et aliorum de vero Deum adorandi modo in spiritu et veritate*. — In vol. IV, p. 225 sqq., cod. CXLVI, n. 2, 13, 21 et 33, excerpta plura ex Cyrilli Expositionibus in V. T. — N. 17, *Cyr. Orat. in festum Purificationis*. — P. 365, etc., fragmenta in codd. CLXIV, n. 6. CLXVI, n. 1, CLXVII et CLXVIII; CLXXXVIII, n. 22, et in hoc quoque cod., n. 12, *Cyrilli et S. Anastasii Sinaitæ expositio compendiaria orthodoxæ fidei*, de qua V. paulo post, § IX. — In vol. V varia opusc. imprimis excerpta et fragmm. in cod. CCXLIV, n. 4. — In cod. CCXLVI, n. 14, ex libro II *De sacrificio agni*. — In cod. CCXLVII, n. 30, et cod. XXXIII,

n. 4, in vol. VIII, *Disputatio cum Nestorio*; quam Kollar. ad vol. V, p. 269, esse ab alio factam putat ex Cyrilli *Antirrhético*.—In cod. CCXLVIII, n. 5 (spuria. V. Kollar., p. 287, not.) *Disput. cum Judæis de adoratione sanctæ crucis et sacrarum imaginum*.—In cod. CCL, n. 10, ex *Dialogo ad Hermiam de consubstantiali Trinitate*, fragm. Kollar. p. 314.—In cod. CCLXXXIII, n. 2, p. 474, Comm. excerpta ex Cyrilli Opp.—In vol. VI, part. 1, p. 97, cod. XI, n. 16, fragm. ex Cyrilli Opp. *de tempore sacræ cænæ Christi*;—p. 130 sq. in cod. XVIII, n. 4 (ubi V. not. Kollar.) fragmenta canonica ex *epist. ad Domnum et ep. ad episcopos Libyæ et Pentapoleos*, etc. (conf. Theodori Balsamonis Opp. Gr. et Lat. Paris. edita, p. 1076 et p. 1080.—*Sententiæ Cyrilli et aliorum*. V. Reiser. *Ind. codd. August.*, p. 22; ib., p. 25, *Explicatio parabolæ Luc.* xvi.

Venetis inter codd. Jul. Justiniani Cyrilli *Epistolæ festales*; in alio cod. ejusd. *Thesaurus*; in alio *homiliæ in Genesin*, teste Montfaucon. in *Diar. Ital.*, p. 434.—Bandinius in *Cat. codd. Gr. Laurent.* recensuit plura excerpta ex variis Cyrilli Opp. in codd. Laurent. obvia t. I, p. 47, n. XXX, XXXI et XXXII, p. 468; XII, p. 118; V, p. 119; X, p. 415; XXVI, p. 600; in tom. II, cod. XI, § II, tom. III, p. 324, XX. Citantur loca tom. I, p. 99 et 456 in *Expositione sacrarum præceptor.*, p. 253; in *Florilegio sententiar.*, p. 347, a Jo. Cantacuzeno *contra Palamam*: p. 358, in opere anonymi contra eundem; et p. 452, in *Thesaurio orthod. fidei*.—Integra Opp., in codd. Laur. servata, suis locis indicabimus. Notandus est quoque cod. I, n. 2, plut. 7, sive *Edictum imperatoris Justiniani*, continens confessionem rectæ fidei, etc., in qua Justinianus, p. 295, affert loca Cyrilli Alex. ex *epist. 1 et 2 ad Successum*, etc., atque n. 5, *Exemplar epistolæ, ab imp. Justiniano perscriptæ, adversus nonnullos, impium Theodorum, atque iniqua ejus dogmata, et epistolam Ibæ dictam, nec non Theodoriti libros contra catholicam fidem, scriptis propugnantes*, quam longam *epist. Bandinius* in *cat. tom. I*, p. 166 sqq., primus Græce cum Latina versione evulgavit: in qua frequens Cyrilli ejusque operum quorundam sit mentio, aut is defenditur.

Secundum *Catal. codd. Angliæ et Hibern.* in variis biblioth., præcipue Bodleiana, Cyrilli Opp. aut partes illorum sæpenumero exstant: hic aliquot codd. in quibus particulæ reperiuntur, tantum excitabimus: n. 85 bibl. Bodlei., in cod. Barocc. LXXXV, *epistola ad Gennadium* et excerpta ex *epistolis* et ex *sermone quodam*;—n. 272, *Disput. inter Cyrillum et Nestorium*; n. 688, *Quæstiones et responson. quædam de fide sanctæ Trinitatis*;—n. 2500, *Encomium B. Virginis*; n. 2877, *De imaginibus*; n. 3060, *Capita aliquot synodalia*; n. 3275, *orat. De XXIV presbyteris qui in cælo sunt*, quorum nomina scribuntur Coptice: quorum commemoratio fieri solet die 24 mensis Hatur, Arabice; n. 3397, in *Symeonem*.

Cantabrig. n. 314, Cyrilli et aliorum epp. s. acta

tertiæ synodi, Gr.—In tom. II, n. 36, *ep. contra Theodoretum*; n. 980, in cod. Sarisburiensis ecclesiæ, *De processione Spiritus sancti*.—N. 3435 bibl. Norfolk., *Cyr. ad Nestorium*; n. 5959 bibl. Gale, *Anastasio et Cyrilli Expositio brevis fidei Christianæ*.

Dublino, n. 726, *Explicatio Cyrilli super circumcissione Christi, — et de portatione per Simeonem*.

Leidæ inter codd. Vulcanii, *Catal. bibl.*, p. 344 et 345, plura Cyrilli opera, a Vulcanio vel descripta, vel Latine versa, vel illustrata. P. 346, n. 52, *Cyrilli dialogus ad Hermæum, philosophum*.—P. 347, n. 62, duo *Sermones*, et *ad Hermiam presbyterum*.—P. 348, n. 92 E, *sermo fest.*—Inter codd. Vossian., p. 381, n. 54, rescripta ad concilium Africanum, ubi authentica Nicæni concilii translata de Græco per Innocentium presbyterum, etc.—P. 401, n. 4, *Cyrilli collectio sententiarum contra Πνευματόχους*.

Paris. in bibl. publ. multa numerantur Cyrilli scripta, manu exarata: hic tantum nominabo Excerpta in codd. DCCCLXXXII et MMMIX.—Secundum *Catal. Paris. bibl. mss.*, vol. I, p. 107 et 108, ac 117, sunt inter codd. Arabicos aliquot Cyrilli homiliæ.

Venetis in bibl. Marc. cod. CXXII, *Cyr. contra Anthropomorphitas*. Vid. notam in *Cat. codd. Gr. Marc.*, p. 70.—In cod. CDXXXVIII anathematismi aliquot (*Cat.*, p. 215). Ex numero permultorum codd. quos Montfaucon. in *Bibl. bibliothec. mss. refert*, paucorum tantum injiciam mentionem.

Romæ in bibl. Ottobon. Cyrilli Oratt. (I, p. 183 A). Vatican. bibl. et bis in Ambrosian. Mediol. Opera (I, p. 199 A, p. 495 E, p. 512 B).

Basileæ, *Cyrill. Alex. in Exodum et Leviticum; Theodoret. Cyri contra Cyrillum, et Cyrilli epistola contra Theodoretum; Cyr. anathematismi XII, et contra Anthropomorphitas*; et in alio cod. Cyrilli quædam, et epistola, etc. (I, p. 609 B, p. 610 A).—In bibl. S. Vincentii, opera (II, p. 1194 D).—In bibl. Pelli-serii, in *Esaiam* (II, p. 1198 E).—In bibl. abbatæ S. Theodorici prope Remos, *Homiliæ in Levit.* bis (II, p. 1231 E, et 1234 B).

Florent. in bibl. S. Marci Dominic. tria *Commensoria et Epistolæ duæ ad Acacium, Latine* (I, p. 419 D E—). Add. *Zachariæ Iter litterar. per Italiam*, Venet. 1762, 4, p. 31, et de alio cod., p. 55. Sed ohe! jam satis est in præsent! HARL.]

Latinae editiones.

Basil. 1524, fol., apud Cratandrum, in qua editione tantum exstant *Commentarii in Joannem, in Leviticum* (qui Origenis sunt) et *Thesaurus*; quæ singula separatim prodierunt Paris. 1520 et 1521, fol. Fabr.—Hæc edit. Basil. a. 1524, nihil aliud continet quam quæ antea Parisiis seorsim edita erant, annotante Lambachero in *Bibl. Vindobon. civica*, p. 98, not., qui p. 99 memorat tres editiones quorundam opp. Cyrilli. At in bibl. acad. Erlangensi est volumen grande in min. folio, quod sequentes

editiones cum peculiaribus singulorum opp. inscriptionibus comprehendit : n. 1. *Opus insigne Cyrilli, patriarche Alex. in Evangelium Joannis : a Georgio Trapezontio traductum.* Jodocus Clichtoveus in epist. nuncupatoria, scripta Paris. 1508, dolet exstare etiam in tribus Latinis et duobus Græcis codd. Vatican. e duodecim libris commentariorum quatuor duntaxat primos et totidem postremos; post fol. 168 a nova pagg. serie 1 — 19 adjectus est a Clichtoveo explanationi Cyrilli commentariorum liber quintus : tum p. 38 sqq. additus est liber septimus; tum p. 52 pariter liber octavus, et sic porro, ubi defecit Cyrilli textus. In fine ante indicem erratorum : — *Parisiis in officina Wolfgangi Hopitii, 1508.* — 2. *Cyrilli commentarii in Leviticum, sexdecim libris digesti, etc., 1514.* — In fine ante indicem : *Parisiis ex off. libraria Wolfg. Hopyllii, a. 1514.* — Et eodem in loco : *Hic liber cum nonnullis aliis ejusdem Cyrilli opp. habetur venalis.* At de auctore hujus operis V. infra indicem operum quæ in Græco-Latina editione omissa sunt, num. 165. — *Preclarum opus Cyrilli Alex. qui Thesaurus nuncupatur, quatuordecim libros complectens; et de consubstantialitate Filii et Spiritus sancti cum Deo Patre, contra hereticos — Georgio Trapezontio interprete, etc. Venale — 1514.* (hic annus notatus est in fronte :) Clichtovei dedicatio scripta est Parisiis a. 1513. — Sub finem : *Parisiis, a. 1513, quarta die April. per Wolfg. Hopyllium, etc.* Postea prodiit edit. a Fabricio omissa et cum editione a. 1546 confusa; cujus exemplar est in bibl. acad. Erlang., et a Lambachero etiam l. c., p. 98, aliud est recensum:

*Divi Cyrilli Opera in tres partita tomos (sed uno comprehensus volumine) : in quibus habes non pauca ante hac Latinis non exhibita. Primo tomo insunt in Evangelium Joannis commentar. libri XII (sive potius VIII, quibus Jodoc. Clichtoveus adjecit quatuor intermedios) Georgio Trapez. interprete; In Leviticum libri XVI (incerto interprete) Basileæ in ædib. Andr. Cratandri. M. D. XXVIII, fol. In tomo II est Thesaurus, interprete G. Trapezontio. Reliqua accessere in tom. II et III antehac inedita : 1. *Dialogorum cum Hermia de Trinitate libri VII, cum appendice argumentorum, quod Spir. S. sit Deus, Jo. OEccolampadio interprete;* 2. *De adoratione et cultu in spiritu et veritate dialogus ad Palladium, eod. interprete;* 3. *Contra Julianum Apostatam pro religione Christiana lib. X;* 4. *De recta in Jesum Christum fide ad Theodos. libri II;* 5. *De eadem ad re-**

(a) Sed libros VII de Trinitate usque ad libr. ad reginas jam in ed. a. 1528 reperiri modo annotavimus. Reliqua opuscula adjecta sunt et collecta in tom. IV, interprete Wolfgango Musculo aut Jo. OEccolamp. Exemplar hujus edit. est in bibl. acad. Erlangensi. HARL.

(b) Bonav. Vulcanius, præf. ad Arrianum a. 1575 editum : *Ne quis me temere ad hunc auctorem denuo vertendum accessisse existimet, neve quis me eos imitari suspicetur, qui cum hodie veteris alicujus auctoris post omnes aliorum editiones recognitionem pollicentur, si conferas, nihilo amplius eos præstitisse reperias, quam is qui ante biennium Cyrilli Opera*

ginas liber unus, Jo. OEccolampadio interprete. HARL.

Basil. 1546, fol., apud Hervagium, IV tomis, sed qui uno comprehendi volumine possunt. In hac accedunt libri VII de Trinitate; De Spiritu sancto, de adoratione in spiritu et veritate; libri X contra Julianum; et III de recta fide in Christum ad Theodosium imp. et reginas (a); Epistolæ XXXIX, Homiliæ X, Apologia ad imp. Theodosium; Declaratio XII capitulorum; pro iisdem apologeticus et liber ad Euoptium; Expositio Symboli Nicæni [interp. Jo. Theophilo; Scholia de Incarnatione Unigeniti; Synodales epistolæ XII, et Dogmata Nestorii a Cyrillo impugnata et a synodo Ephesina condemnata.

Basil. 1566, fol., apud hæredes Joan. Hervagii, in qua editione quintus tomus, sive quinta pars (omnes enim quinque tomi uno volumine continendi), commentarios in Isaiam, ex Laur. Hundredi versione complexa accessit. Fallitur Elias du Pin, qui hanc editionem primam Latinam Operum Cyrilli esse scribit tom. IV. *Bibliothecæ scriptorum eccles. pag. 52.*

Paris. 1573, fol., II voluminibus, Gentiano Herveto curante (b), quæ editio a Possevino in Apparatu sacro recensetur. Sed plenior prioribus est posterior Parisiensis a. 1605, II vol., quam persequitur Bellarminus De S. E.; in illa enim *Glaphyra in Pentateuchum* ex A. Schotti versione, et libri posteriores XVI De adoratione in spiritu et veritate ex interpretatione Antonii Agellii, ne alia jam memorem, accessere.

Editio Græco-Latina.

Unica Joannis Auberti, Laudunensis presbyteri, canonici et in schola Paris. Laudunensis collegii magistri atque interpretis regii, Paris. 1638, fol., septem voluminibus, quam post Labbeum Caveumque paulo diligentius infra recensui. [Add. Oudin. Comment., I, col. 1012-1050, qui de singulis opusculis judicat uberius.]

Editiones promissæ.

1. *Bonaventuræ Vulcanii. Abraham Scultetus in narratione De vita sua, pag. 55 : Leidæ, a. 1612, maxime me oblectabam alloquio clarissimorum virorum, et inter alios Bonaventuræ Vulcanii, quem senem admodum sellæ affixum, et manibus pedibusque captum inveni. Promiserat ille triginta quatuor annis ante (c) editionem omnium operum Græcorum Cyrilli, hactenus a multis desideratam. Hanc cum frustra hactenus singulis propemodum nudinis expectassem, et jam coram hominis ætatem valetudi-*

Lutetiæ edidit. Quem quidem auctorem cum summo pere corruptum habeamus, nemoque sit, ex orthodoxis scriptoribus, qui majore recognitione egeat, nullum tamen ab eo qui cum edendum curavit, verbum immutatum aut correctum invenias, cum interim is omnia priorum interpretum nomina suppressit, totiusque operis laudem inaudita quadam impudentia sibi vindicat.

(c) Vulcanius præf. ad Arrianum, editum a. 1575 : *Seposito e manibus Cyrillo, cui vertendo, et Isicoro, cui castigando longam jam operam navaram, totum me magna animi alacritate ad Arrianum contuli.*

nemque perditum considerarem, petii ab eo ut Cyrillum Græcum fidei meæ concederet: me non solum operam daturum ut ex ipsius voto ille in vulgus exiret, sed etiam de codicis pretio ipsi satisfacturum. At ille, gratis pro officio actis, tantum adhuc virum sibi superesse aiebat, ut ipsemet promisso se exsolvere posset. Usque adeo verum est, neminem esse tam senem qui non dico diem, sed annos supervivere posse se desperet. Quamquam erat non nemo in Anglia, qui de tanti thesauri possessione magnifice potius se jactasse, quam vere gloriatum fuisse affirmaret. Certum tamen est Vulcanium non modo plura Cyrilli inedita Græce possedisse, sed etiam Latine vertisse haud pauca, quorum pars bibliothecæ Leidensi legata [et in *Cat. bibl. Leid.* inter codd. ex legato Vulcanii laudata] etiam Auberti usibus deinde patuit.

2. *Frontonis Ducæi*, de quo Jacobus Sirmundus in litteris ad Sebastianum Tegnagelium datis in Non. Sept. 1696: *In bibliotheca Patrum Græco-Latina duobus voluminibus comprehensa desinit ὁ μαχαρτης, qui et alia, ut nosti, meditabatur, Nicephorum, Theodoretum, Cyrillum, Alex. et biblia Græco-Latina. Ex quibus Nicephorum plane absolverat, Theodoretum magna ex parte confectum habebat. Quod deerat, supplere ipse instituit. Ad Cyrillum pauciora collegerat, quæ usui tamen esse possint, si quis huc aliquando ad eam curam animum adjiciet.* [Cyrilli Opera vix digna esse quæ legantur, judicat La Croze *Hist. Christ. Indiæ*. lib. 1, pag. 16. *HECM.* [In Bibliis sacris multum et diligenter laborarat, unumque hoc opus præ cæteris urgebat. Sed vereor ut in posterum sperare liceat, propter novam editionem Græco-Latinam, quæ hic jam inchoata est, curante, ut audio, Jo. Marino, e congregatione Oratorii, viro docto, etc.

3. *Conradi Rittershusii*, de quo vide epist. 352 et 353 inter epistolas virorum doctorum ad Goldastum, editas e bibliotheca clarissimi Thulemarii.

4. Dissertationem de scriptis Cyrilli Alex. promisit Jo. Garnerius ad Marium Mercatorem, tom. II, p. 43.

IV. In editione Græco-Latina Paris. continentur:

Tomo I. — α'. Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας, *De adoratione et cultu in spiritu et veritate*, sive de officiis Christiani hominis erga Deum, libri XVII, dialogi more scripti, in quibus Palladius et Cyrillus colloquuntur. P. 1-631. Cum versione Antonii Agellii (a), Neapolitani, congregationis Clericorum Regularium presbyteri, quæ primum Lugduni, sed minus emendate 1587 in 4, deinde accuratius Romæ, 1588, fol., excusa fuerat, ut Latinam editionem Venetam anni 1604

(a) Laudat hunc Agellium Petrus Morinus, p. 344 opus.

(b) Agellius in admonit. ad lectorem: *Hos libros cum Lugdunum imprimendos misissem, adeo male non modo imprimendis negligentia, verum etiam corrigentis culpa accepti fuerunt, ut innumeris mendis pleni, et, quod mihi molestius fuit, annotatiunculis marginibus additis respersi essent, quas neque ego miseram, neque feceram: et ita ineptæ et absurdæ*

omittam. Citatur hoc Cyrilli opus ab Andrea Samosateno apud Anastasium in *Hodego*, pag. 342, Ephræmo Antiocheno apud Photium cod. ccxxix, Leontio Byz. in *Eutychem*; ab Anastasio Sinaita quæst. 20, 39 et 57; Joanne Damasceno *De Trisagio*, tom. I Opp., p. 400, et in *Parallelis*, tom. II, pag. 364, et a catenarum auctoribus in Pentateuchum. Meminit et Nicephorus, xiv, 14, ac Photius cod. xlix; Cyrillus ipse sub initium τῶν Γλαφυρῶν, p. 2 (b). In antiquis Latinis editionibus tantummodo primus hujus operis liber ex alia interpretatione legitur, quæ incipit: *Supervacaneum opinor rogare ex te. Græca Aubertus deprempsit et codice Vulcanii, quem bibliothecæ Leidensi ille legaverat (c), et ex altero Harlæi, Macloviensis episcopi, cujus variæ* B *lectiones post notas Agellii in calce voluminis occurrunt. FABR.* — Libri priores exstant Oxon. in cod. Barocc. n. 291 Catal. — In codd. Vatic. et de Harlay, Macloviensis in Gallia episcopi. — Num opus sit Cyrilli genuinum, disputat, et contra Rivetum asserit Cyrillo Oudin. l. c., p. 1015 sqq. HARL.

β'. Γλαφυρὰ sive scita commentaria (allegorica magnam partem et anagogica) in loca selecta Pentateuchi, Tomi parte II, p. 1-433. Cum versione Andræ Schotti, S. J. In Genesin lib. VII, in Exodum lib. III, in Leviticum I, in Numeros I, et in Deuteronomium I. Hoc opus a veteribus frequenter laudatur (d). Latine primum lucem vidit ex Andræ Schotti versione in Latina Operum Cyrilli Parisiensi anni 1605. Deinde cum sermonibus Cyrilli paschalibus ab eodem Schotto Græce et Latine publicatum est Antwerp. 1618, fol. Aubertus cum Schotti editione codicem Harlæi contulit, lectionumque varietates in extremo volumine annotavit. Ex Nicephori xiv, 14, suspiceris, Cyrillum ejusmodi Γλαφυρὰ composuisse non tantum in Pentateuchum, sed in libros universos Veteris Testamenti (e), τὰ Γλαφυρὰ τὰ τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς τυπικῶς εἰρημένα εἰς Χριστὸν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν ἀνάγων. In Genesin *Glyphura* Cyrilli vertit Ambrosius Camaldulensis, et edere voluit, teste Sixto Senensi, quod facere, nescio qua de causa, intermisit. FABR. — Leidæ in bibl. publ. pag. 345, n. 13, inter Vulcanii codd. *Cyrilli Dissertat.* arcanæ in Genesin, Latine. Nicol. Drumezius, Bruggensis, Latinam versionem adjecit et annotat. Ibid. pag. 402, n. 9, loci sacræ Scripturæ qui memorantur a Cyrillo aliisque Patribus Gr. — *Monachii* in bibl. elector. cod. XVIII, *Cyr. Alex. in Genesin, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium. V. Cat. codd. Bavar.*, p. 5. — Vindobonæ in bibl. Cæsarea cod. LVII, n. 104-107. Comment. in erant, ut alicubi ne auctoris quidem sanctissimi et eruditissimi viri nomini parcerent.

(c) *V. Cat. bibl. Leid.*, p. 344, n. 10 et 11, et pag. 345, n. 25 ac 26. HARL.

(d) Vide Tillemont. tom. XIV, p. 672.

(e) Cassiodorus, in præmio *Divinarum lectionum*, Cyrillum refert inter eos qui totam sacram Scripturam a principio ad finem Græco sermone declarant.

Genesisin, libri III, in *Exodum*, divisus in V sermones; in *Numeros*, divisus in V serm., in *Deuteron.*, in totidem sermon. divisus. V. Lambec. III, pag. 249 sq. — In bibl. Bodlei., cod. Cromwell., n. 294, *Cat.*, *Cyrrill. in quæsitâ et dubia S. Scripturæ*; sed confector *Cat. codd. Angliæ*, etc., I, p. 44, addit: «Continet autem revera Theodoretî, episc. Cyri, *Quæstiones in Genesisin.*» Atque in cod. Florent. Laurent. XIX, n. 10, plut. 6, Theodoretî *Quæstionibus in loca dubia S. S. interseruntur* quatuor *Cyrrilli comm. in Numeros fragmm.*, observante Bandin. in *Cat. codd. Gr. Laurent.*, I, p. 137 sq. — Oxon. in bibl. collegii Lincolniensis, n. 1340 *Cat.*, *Cyr. opus super Genesisin.* — Venetiis in codd. DXXIII bibl. Marc., *Cyr. pars operis inscripti τὰ Γλαφυρά.* V. *Cat. codd. Gr. Marc.*, p. 282. — Ibid. in cod. Naniano LXXIX, *Cyr. Glaphyra.* V. *Cat. codd. Gr. Nan.*, p. 160. Eadem in cod. Vatic. HARL.

TOMO II. — γ. In *Isaiam prophetam commentariorum libri V*, quorum singuli iterum, primus in λόγους sex, secundus in τόμους quinque, tertius itidem in τόμους totidem, quartus in quinque, et quintus in sex λόγους dividuntur. Adjuncta est Latina versio Laurentii Hunfredi, Angli, quam anno 1562 dicatam Elisabethæ, Angliæ reginæ, et in editione Operum *Cyrrilli Latina Basil. 1566*, fol., primum editam, Aubertus recognovit, Græcaque publicavit ex codice Vaticano et, qui duos priores tantum continebat, Regio. Citatur a Facundo, xi, 7, nec non a Leontio Byz. *contra Eutychem*, et Ephraimo Antiocheno apud Photium cod. ccxxix. FABR. — In bibl. Escorial., *Cyr. in IV prophetas majores*, et *Cyr. aliorumque excerpta expositio in Isaiam*, teste Pluero in *Itin. per Hisp.*, p. 164. — Oxon. in bibl. Bodleiana, n. 652 *Catal.*, *Comment. in Isaiam*; idem in cod. monast. Benedictin. bis Florentiæ, teste Montfauc. in *Diar. Ital.*, p. 365, et in *Bibl. biblioth. mss.*, I, p. 414 E. — Idem in cod. Vindobon. LXXVIII, opinante Lambeccio, III, p. 435 sq.; sed Kollar. pro spurio eum habet; V. ejus not. — Idem et in cap. 1 *Sophonixæ*, Paris. in cod. DCCCXXXVI, n. 1 et 2, bibl. publ. — Oudin. l. c., col. 173, opinatur, hunc in *Isaiam commentar. esse recentioris auctoris*, qui longe post *Cyrrillum* in otio vixerit, et plurimos ante se hujus libri habuerit commentatores. HARL.

TOMO III. — δ. In *XII prophetas minores commentarii cum versione Jacobi Pontani*, S. J., qui hos primus Græce et Latine ediderat *Ingolstadii a. 1605* [a. 1607, ap. Hamberger., et in *Cat. bibl. Leidens.*, p. 57], fol.,

(a) *Velseri Opera*, p. 852.

(b) Hoc opus ex *Georgii Trapezuntii versione Clichtoveus primo ex cod. Romano* edidit a. 1508, Paris., ap. Henr. Stephan., fol. V. Lambach. l. c., p. 99, et supra in notit. editt. Latin. Deinde *Clichtov. recognovit illud a. 1520*, adjectis quatuor libris intermediis, qui desiderabantur, ex *Chrysostomo et aliis Patribus eccles. a se collectis*. Conf. de Ge. Trapez. *versioe Zeni Dissert. Vossianæ*, tom. II, pag. 8. HARL.

A auspiciis *Marci Velseri*, qui in epistola (a) ad *Vulcanium*, a. 1601 data, *Ego, ne nescias*, inquit, *inter primos Cyrrilli amatores nomen profiteor: cujus rei hinc conjecturam capias licet, quod amico cuidam meo, homini Græce et Latine apprime docto, auctor fui, commentarium in XII prophetas vertendi, is vero totum pensum jam absolvit, et nunc maxime editionem adornat. Prophetas minores decem ex Boica bibliotheca habuimus, reliquos duos ex Vaticano*. Aubertus negat, sibi alium codicem ms. præter *Pontani* editionem ad manus fuisse, nisi quod ad *Sophoniam* usus est antiquissimo bibliothecæ Regiæ Paris. Citatur ab *Ephraimo* atque *Leontio Byz.* In his commentariis, quemadmodum et in illis quos in *Isaiam* composuit, propius litteralem sensum, quam in *Glaphyris*, *Cyrrillus* persequitur. FABR. — Oudin., l. c., col. 1024 sq., hunc quoque commentar. suppositum *Cyrrillo* fetum, et ejusdem hominis qui comm. in *Isaiam* contexuerit, existimat, pluribus argumentis victus. *Cyrrillo* vero tribuitur in codd. *Bavar. XVI et XVII. V. Cat. codd. Gr. Bav.*, p. 5. — In tribus codd. *Escorial.*, teste *Pluero* l. c. pag. 164. — Florent. in cod. *Laurent. XXXVII*, n. 12, plut. 69, loca ex *XII minor. prophet. et propheta Is. cum Cyrrilli et aliorum expositionibus*, indice *Bandin.* in *Cat. codd. Laurent. Gr.*, II, col. 652. HARL.

TOMO IV. — ε'. In *Evangelium S. Joannis libri XII*, cum nova versione *Jo. Auberti*. In Latinis editionibus hoc opus exstat ex interpretatione *Gregorii Trapezuntii*, quæ prodierat separatim *Paris. 1520 (b)*, fol. Sed non modo magna, ut solebat, licentia *Trapezuntius* in hac versione usus est, sed libros, quintum, sextum, septimum et octavum, quos in Græcis codicibus non reperit, plane omisit. *Quatuor intermedii libri*, inquit *Jodocus Clichtoveus*, nec apud Latinos, nec apud Græcos ab iis qui eam, quam potuere, vigilantiam adhibuerunt, reperti sunt. Nam et in illa insigni *Romæ pontificia bibliotheca quinques, ter quidem Latine* (de *Trapezuntii* versione intellige), et bis Græce conscripti visuntur, et ubique et eisdem in locis trunci ac mutili. Itaque hic, quem dixi, *Clichtoveus*, *Neoportuensis*, libros illos quatuor ex suo ingenio supplevit, Augustinum in plerisque secutus, ut notatum *Richardo Simoni* tom. III *Historiæ criticæ Novi Test.*, pag. 529 et 574. Sed quoniam *Clichtovei* supplementum a *Cyrrilli* ipsius opere in titulis librorum quidem, sed non caractere typorum vel alia nota per singulas paginas agnoscenda, distingui satis contigit, hinc factum est ut multi (c) incauti pro *Cyrrillianis* laudarent verba *Clichtovei*, atque illis ad stabilienda sua, quæ vel-

(c) Non assentior *Theophilo Raynaudo*, qui in *Erotematibus de bonis et malis libris*, pag. 174 seq., affirmat, *Feuardentium* meditato supposuisse *Cyrrillo Clichtovei* verba, quæ ibi laudat pro immaculata *S. Virginis* conceptione. Nam facile hoc non advertenti contingere potuit, quemadmodum contigit *Remensibus* et *Pamelio*, quos arguit *Robert. Cocus* in *Censura scriptorum veterum*, p. 589, et *Petro Martyri*, quem reprehendit *Bellarminus* lib. II *De S. Excharistia*, c. 25. Eodem nomine alium insignem virum

lent, placita uterentur: bono etiam Clichtoveo mala illa repensa est gratia, ut pro labore suo indignum maleferiati nebulonis elogium a Caveo tulerit. Cæterum in Joan. Auberti editione, qui primus Græca edidit, suppleti sunt ex Holsteniano codice libri genuini integri, quintus et sextus, qui desinit in expositione capituli x, vers. 17; septimi vero et octavi copiosa et longa fragmenta exhibentur cum versione Nicolai Borbonii, Græcæ linguæ prof. reg., pag. 660-715, ex Catenis in Joannem, illa præcipue præclara, quam adhuc ineditam a D. de Harlay, Macloviensi episcopo, utendam accepit. Liber nonus incipit a capite xii, vers. 49. Citatur Cyrilli Expositio in Joannem a Facundo, Leontio Byz. contra Eutychem, Ephraimo Antiocheno apud Photium cod. ccxxix; concilio vi et Damasceno in *Parallelis*; S. Maximo tom. II, pag. 53, 64, 70, 87. FABR. — Cyr. in *Evangel. S. Joannis libri i, ii, iii, iv, ix, x, xi, et xii* in cod. CXXI Venet. Mar. V. *Cat. codd. Gr. Marc.*, p. 70. — Versio Georgii Trapezuntii in cod. I, plut. 6, bibl. Malatestianæ Cæsenaensis. V. Muccioli *Catal. codd.* in illa bibl. tom. I, pag. 28. — In cod. lat. HMCXXIV bibl. Paris. secund. *Cat. codd. Lat. Par.*, vol. III, p. 241. — In permultis catenis et editis et scriptis, reposita sunt Cyrilli fragmenta. In codd. Coislin. V. Montfaucon. *Bibl. Coisl.*, pag. 41 sqq., 57, 61 sqq., 64, 66 sq. 75 sq. 82 sqq. — In catena in canticum Moysis aliaque cantica V. ac N. T. in cod. Bavar. XV (*Cat.* p. 5). — In Canticum canticorum epitome expositionum Procopii, sophistæ Christiani, e Cyrillo Alexandrino, aliisque, in cod. August. Vindel., teste Reiserio in *Indice codd. Aug.*, p. 36. — Vindobonæ in multis catenarum codd. Cæsar., e. gr. IV, X, XIV, XV, XXVII, XXIX, XL, XLII, XLVII, vol. III. — In cod. CXLVI, n. 2, 13, 21 et 33, CLXXVII et CLXVIII, CLXXXVIII, n. 22, vol. IV et alibi. — Florent. in codd. Laurent. V. Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.*, I, p. 52, 91, n. 24, p. 102, 159, 161, 297 et 363. — Venet. in bibl. S. Michael. in catena Gr. in *Evangel. S. Matthæi*, teste Mittarellio in *Bibl. codd. S. Mich.*, p. 308. — Ibid. in bibl. Marci, in multis in varios V. ac N. libros catenis, V. *Cat. codd. Gr. Marc.*, p. 17 bis, 20, 21, 22, 23, 24, imprimis cel. Morell. in *Bibl. msta Græca et Lat.*, tom. I, Bassani, 1802, 8, p. 20, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 48 et 49, 85 ac 84. Atque in

notans Vossius *De baptismo*, pag. 26, solemne esse ait ut hic errent viri docti, quemadmodum et aliud agenti hoc accidit theologo eruditissimo, qui in libro *De variis Scripturæ editionibus*, pag. 83, ait, pericopen de adultera Joan. viii, a Cyrillo Alex., ut revera Joannis, sine ulla dubitationis significatione distincte proponi, multisque explanari. FABR. — Add. Oudin. l. c., col. 1025 sqq., qui etiam id opus vindicat Cyrillo Alex. HARL.

(a) Vulcanius ad calcem operis hæc ascripserat: *Ego Bonav. Vulcanius, Brugensis hunc Cyrilli Thesaurum, olim a G. Trapezuntio fide non bona versum, quod multa passim truncasset, innumeris locis epitomen potius quam veram interpretationem dedisset, non pauca etiam de suo adjecisset, neque pauciora perperam transulisset, de integro Latine verti, et ordinem quem Cyrillus tenuit, qui totus a Trapezuntio inaudita au-*

aliis aliarum bibliothecar. codicibus mss. HARL.

TOMO. V. — ζ'. Ἡ βιβλίος τῶν Θεσαυρῶν περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσιῶν Τριάδος. P. 1-381. *Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate* ad Nemesinum, λόγος λε', libris XXXV, cum versione Bonav. Vulcanii, qui, A. C. 1615 defunctus, hoc opus Græcæ et Latine bibliothecæ Leidensi legaverat, unde ad Jo. Aubertum pervenit. In Latinis editionibus exstat Georgii Trapezuntii (a) parum probanda interpretatio in XIV lib. tributa, quæ seorsim lucem vidit Paris. 1514, 1520, fol. (b). Leo Allatius *Diatriba de Georgiis*, p. 375: *Opus Cyrilli Thesaurus nuncupatum, in plerisque codicibus mss. Athanasio Alexandrino tribuitur, sub cujus nomine in Latinum interpretatio Joannis Baptistæ Camotii, nondum edita, quod sciam, est penes me.* Cyrillo vindicatur hoc opus testimoniis Ephraimi Antiocheni, synodi sextæ et multorum veterum, quos laudant Tillemontius tom. XIV, p. 671, et Petavium *Dogmat. theolog. de incarnatione*, lib. vi, c. 13, § V, nec non Photii cod. cxxxvi, qui ἐπιχειρηματικῶν βιβλίων appellat, καὶ κατὰ τῆς Ἀρετοῦ καὶ Εὐνομίου λύσεως γυναικῶς καὶ πολυεργῶς ἀγωνιζόμενον. Optimum omnium Cyrilli scriptorum esse ait Nicephorus xiv, 14, *Historiæ*. Objectiones anonymi, qui Arausiane a. 1643 dissertationem de supposito edidit, refellit præter Petavium Raynaudus, p. 134 *Erotematum de bonis et malis libris*. In mss. codicibus non semper idem ordo, nec eadem distinctio; unde fortassis eo nomine Trapezuntius aliqua ex parte excusandus. In bibl. Seguleriana, sive Coisliniana, teste Montfaucono, p. 302, in duos libros dividitur, quorum primus viginti priores λόγους continet, secundus posteriores a vicissimo usque ad quadragesimum. Quæ porro Thomas Aquinas (c) ex libris *Thesaurorum* Cyrilli profert ad summam in Ecclesia potestatem Romano pontifici asserendam, et ad quæ provocant Gennadius, sive Georgius Sollararius lib. *De primatu Rom. pontificis*, Andreas Colossensis et synodus Florentina sess. 5, 7 et 8; Augustinus Anoonitanus libro *De potestate Ecclesiæ*; Jo. de Turrecremata in *Summa de Ecclesia* et in *Apparatu super decreto unionis Græcor. in concilio Florentino*, ea Cyrillum nunquam scripsisse fatetur Tillemontius tom. XIV, p. 671, et Elias du Pin tom. IV, p. 44 sqq., et Cyrillo supposita esse (d)

dacia permutatus erat, servavi: ita ut lectores Cyrilli Thesaurum, qualis ille ab auctore concinnatus est, sint habituri. Dedi enim operam ne quis aliquid a me vel adjectum vel detractum jure queri posset: utque sententiam Cyrilli, quam fidelissime possem, redderem. Basileæ, anno a nativitate Domini MDLXXVI, mense Januario. FABR. — Conf. *Catal. bibl. Leidens.* pag. 344, n. 14 et 16, inter codd. Bonav. Vulcanii. HARL.

(b) V. supra, § III, ad notit. editionn. HARL.

(c) In *IV Sententiar.*, dist. 24, qu. 3, art. 2, et *Contra impugnantes religionem.*, cap. 3, sub fin., et in opusculo *contra errores Græcorum*, et in *Catena aurea* ad Matthæi xvi; qui locus etiam in mss. Thomæ ita ut in impressis exstat, ut ex Guiarto notavit Rich. Simon. tom. III *Hist. criticæ N. T.*, p. 471.

(d) Cardinalis Bellarminus in *Catalogo ecclesiast.*

probat Joannes Launoſus parte 1, epistola 1 et 2, ad Antonium Faurum, et parte v, epistola 9, ad Thomam Fortinum, qua priores epistolas suas adversus Vincentium Baronem, sive Baronium, tuetur, cap. 10. Confer Antonii Reiseri nostri *Launoſium confessorum*, pag. 41 seq., et Andream Rivetum lib. iv *Critici sacri*, c. 19; Jo. Rainoldum in *Colloquio cum Jo. Hardo, jesuita*, cap. 5, p. 315 seq. FABR. — Add. Oudin. l. c. col. 1028 sqq., qui judicia Vulcanii, Bellarmini, Riveti et El. du Pin, in utramque partem multis verbis lata, repetiit. — Exstat vero Cyrilli *Thesaurus Monachii* in cod. C bibl. elect. (*Cat. codd. Gr.*, p. 58.) — Venetiis in bibl. Marci cod. CXXII et CCCCXIII. V. *Cat. codd. Gr. Marc.*, p. 70 et 260. — Ibid. in cod. LXXXVIII Naniano. V. *Cat. codd. Gr. Nan.*, p. 175 sq. — Fesuli in cœnobio canonicor. *Thesaurus*, interprete Georg. Trapez., teste Montfaucon. in *Diario Ital.*, p. 392. — Eadem versio Florentiæ in monast. Dominicanor. S. Marci, in bibl. monast. S. Crucis. V. Zachar. *Iter litter. per Ital.*, p. 47 et 99. — Paris. in quinque codd. Gr. bibl. publ. — In duobus Gr. codd. bibl. Escorial. secundum Puer. in *Itinerar. per Hispan.*, p. 164. HARL.

ζ. *Dialogi novem* ad eundem Nemesinum, ad quem *Thesaurorum* librum misit, quemque φιλομαθίστατον ἀδελφὸν appellat, in quibus Hermias (a) et Cyrillus colloquuntur. Pag. 383-778. Dialogos duos postremos *De incarnatione Unigeniti et quod unus sit Christus*, quos tempore aliquo interjecto demum prioribus subjunxisse Cyrillus videtur, primus Græce cum versione et notis vulgavit Bonavent. Vulcanius, ad calcem libri *contra Anthropomorphitas*, Lugd. Bat. 1605, in 4 (b). In editionibus vero Cyrilli Latinis exstant modo septem dialogi priores *De Trinitate* contra Arianos et Macedonianos, ex versione Joannis Oecolampadii, quæ primum [1528. V. supra, § III, in notit. edit., tum] a. 1546 lucem vidit. Græce Jo. Aubertus dedit primus ex codice unico Augustanæ bibliothecæ, cujus apographum Matthias Ehingerus ad eum transmiserat (c). Idem Aubertus versionem Latinam Vulcanii servavit, ac pro Oecolampadiana aliam novam, vel potius interpolatam exhibuit. Frequenter citatur hoc opus a veteribus, ut jam apud Photium cod. XLIX, sub titulo *Λόγων πρὸς Ἑρμείαν*, jam *Λόγων πρὸς τῆς ἁγίας Τριάδος*.

script. : « *Thesaurus* creditur esse imperfectus; multa enim citantur a S. Thoma in opusculo *De erroribus Græcorum* ex *Thesauo* Cyrilli, quæ in hoc libro non inveniuntur. »

(a) Hunc suspicor esse Hermiam, cujus *Irrisionem philosophorum* habemus.

(b) Integra libri, quem possideo, inscriptio est : *Cyrilli — adv. Anthropomorphitas liber unus Gr. et Lat. Ejusdem de Incarnatione Unigeniti, et, quod unus sit Christus ac Dominus secundum Scripturas, ad Hermiam Dialogi duo nunquam antehac editi, interprete Bonav. Vulcanio, c. ejusd. notis. Acced. epistolæ aliquot Isidori Pelusiote et Jo. Zonare, idem, quod Cyrillus hiæc libris argumentum tractantes, multaque loca ex Cyr. libris nondum editis sunt inserta.* Lugd. B. 1605, 4. Beck.

(c) V. Reiser. *Ind. codd. August.*, p. 21. HARL.

Vide Tillemontium tom. XIV, p. 667 et 670. Octavum et nonum dialogum non carere omni suspitione suppositionis ait Jo. Garnerius notis ad Mariam Mercatorem, tom. II, p. 43, idque se ostensurum promisit in dissertatione de libris Cyrilli. Sed dissertatio hæc lucem non vidit, et suspitionem illam omni destitutam esse verisimilitudine, mihi persuado (d). Nam ut idem argumentum sæpius tractare Cyrillo consuetum ac solemne, ita hi duo dialogi plane genium, stylum, doctrinam priorum dialogorum spirant, et citatur nonus a Leontio Byz. *adversus Eutych.*, ac judice ipso Garnerio, p. 56, *ad Liberatum*, octavus ea scriptus est eruditione ut vix ullum aliud Cyrilli opus ea de re præstantius aut etiam par existat. Dialogo septimo, in quo de divinitate Spiritus sancti disputat, subjiciuntur, pag. 660-677, argumenta ad idem probandum longe plura.

η. *Scholia πρὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, De incarnatione Unigeniti.* Latine p. 779-800, additis subinde præterea, quæ conciliorum tomi exhibent a Jo. Auberto Græcis fragmentis ex mss. bibl. Regiæ. Incipit : *Τὸ Χριστὸς ἕνωμα οὐτὰ ἔρω δὴναμιν ἔχει.* Prodiert primum ex officina Roberti Winter a. 1542, in libro Constitutionum synodaliū; deinde in Cyrilli Operum editionibus Latinis, et in conciliorum tomis in parte III Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, a. 1618, p. 364, nec non ad calcem libri *contra Anthropomorphitas*, a Bonavent. Vulcanio vulgati Lugd. Batav. 1605, in 4. In hujus editione, quemadmodum et in Latinis Cyrilli, non scholia inscribuntur, sed scolia, σχολιά, velut *difficilia loca et perplexa*; licet fateatur, quod mihi etiam magis placet, et verius est, posse etiam σχόλια inscribi, velut *σχυρολογήματα*, sive graves sententias, aut additamenta ad alios ejusdem argumenti libros, a Cyrillo compositos. Idem Vulcanius castigationes addidit, *ut ex iis cognoscas quanta recognitione indigeant etiam alia pleraque, quæ circumferuntur, Cyrilli scripta, æque male atque hoc cum ab interpretibus, tum a typographis habita.* Theodoretus dialogo 2 assert quædam Cyrilli ἀπὸ τῶν σχολίων. Anastasius presbyter in ecloga τῶν χρήσεων, c. 3, laudat Cyrillum ἐν ἀρχῇ τοῦ α' σχολίου. Facundus, xi, 7, *beatum Cyrillum in libro, quem Scholia nuncupavit, titulo septimo. Et rursus eodem*

(d) Neque Walch. in *Historia hæresium (Entwurf einer vollständigen Historie der Kezereien, etc.)* tom. V, p. 681 sq., Garnerio assentitur. — Exstant Florent. in bibl. Laurent. Med. cod. XXXV, n. 1, *Cyrilli Dialogi VII de sancta et consubstantiali Trinitate*, et alia : nempe n. 1, primus dialogus, ad Hermiam presbyterum per interrogat. et responsionem, *quod consubstantialia et cœternus Deo et Patri sit Filius*; n. 2, capita argumentorum, quæ continentur in *Dialogo de Spiritu sancto*, cum additione aliarum animadversionum; n. 3, *De incarnatione Unigeniti*, etc. Apponitur dialogus septimus (an octavus?) ad Hermiam; et n. 4, *De adoratione cultuque in spiritu et veritate ad Palladium.* — In cod. XII, n. 28, plut. 4, *Cyrill. ad Hermiam de consubstantiali Trinitate.* V. Bandin. *Cat.*

libro, titulo decimo. Atque vi, 3, in libro qui A Scholia dicitur, sub titulo, « *Quomodo unus Christus.* » Andreas Samosatenus apud Anastasium in *Hodego*, p. 344, καὶ ἐν τοῖς γεγραμμένοις σχολίοις ἐρμηνεύων τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ στατήρα. Citatur etiam in actione π concilii Chalcedon., tom. II Binii, p. 169, et ab aliis, quorum loca Tillemontius tom. XIV, p. 667, et Garnerius tom. II Marii Mercatoris, p. 216, annotarunt. Hic illud opus etiam integrum Latine ex mss., pag. 218 sq., emendatius, et a p. 238 ad 241 insigni parte auctius exhibet, ac versionem veterem, cum solam habemus, Mercatori vindicat, inter quas scripta in duobus codicibus illam reperit (a). In prioribus editionibus dividitur in capita 25, in Garneriana in 35; Photius cod. CLXIX divisum legit in B capita undeviginti.

θ. Παρὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς. *De incarnatione Verbi Dei, Filii Patris.* P. 801, 802. Incipit: Ἡ τῆς θείας Γραφῆς ὀρθότης ἐννοεῖται. In Latinis editionibus exstat loco primo inter homilias, ex Wolfgangi Musculi interpretatione: sed Aubertus servavit versionem, cum qua legitur in parte III synodi Ephesinae, tom. I Binii, p. 376. FABR. — In Mansi collect. cit., V, p. 169, 170, et in concilior. generalium edit. Gr. Latina Vaticana, a. 1608, tom. I, p. 588. — Vindobonae in cod. Cæsar. LXXXIIX, n. 3, *De recta fide liber II*, ad imperatrices, in 45 sectt. divisus, tum oratio, de qua h. l. sermo est, *De incarnatione Verbi Dei*, et epist. ad monachos Ægypti; inc. Ἀφίκοντο C μὲν τινες. Denique Cyrilli epistola ad Nestorium, cum Nestorii responsoria. V. Lambec. vol. III, p. 760. Paris. in IV codd. bibl. publ. HARL.

ε. Συζήτησις περὶ τοῦ αὐτοῦ. *Disputatio ejusdem argumenti* per questionem et responsiones, p. 802-804. Incipit: Πῶς ὁ Θεὸς ἀχώρητος ἐχώρηθη. FABR. In cod. Escorial. teste *Plexero*, l. c., pag. 164. HARL.

TOMI V PARTE II. — ια'. Λόγοι ἑορταστικοί, *Homiliae*, sive, ut ab Alexandro Hieropolitano (b) appellantur, *Epistolae paschales undetriginta*, ab A. C. 414 ad 443 habitæ vel ad Ecclesias missæ, ad indicendum solemne Paschatis tempus, quod archiepiscopi Alexandrini (c) officium fuisse constat. Has exhibet Aubertus pag. 1-350, ex editione Græco-Latina Antonii Salmatiæ, theologiæ in Ambrosiano Mediolanensi collegio doctoris, quæ e Vaticano codice cum commentar. in loca Pentateuchi prodierat Antwerp. 1618, fol. (d). Habebat et Andreas Schot-

codd. Gr. Laur., I, p. 59 sq., et 536. HARL.

(a) Sed Walchius l. c., pag. 680, de libris a Cyrillo contra Nestorium compositis, dubitat eam versionem esse plenam atque integram, et annotat versionem veterem exstare in Mansi *Collectione concilior. amplissima*, tom. V, pag. 141, 2, 3. HARL.

(b) Alexander Hieropolitanus epistola ad Acacium Berrhoensem, apud Baluz. p. 762 *Novæ Collect. concilior. Lucidum est cuiuslibet legenti cum veritatis amore capitula ejus (Cyrilli) et Epistolæ ad Hebræos interpretationem et epistolas vel festivas, vel alias*

tus, ut in *Bibliotheca scriptorum S. J.* narrat Philippus Alegambe, *Cyrilli heortasticos sive paschales sermones, a se Latinitate donatos jam prelo promptos, sed suum partum suppressit, ut Antonio Salmatiæ, qui eosdem transtulerat, locum daret.* Præterea a Federico Metio, Thermulano episcopo, Latine versus Possevinus memorat. Numerantur homiliae triginta, sed ita ut tertia deficere dicatur. Paulus vero Guldinus S. J. ex mensium paschalium successione visus est sibi collegisse nullam in medio desiderari, sed quæ quarta numeratur, habendam ratione temporis pro tertia, atque ita insequi cæteras ad ultimam usque.

ιβ'. Homiliae diversæ tredecim, Græce et Latine. P. 350-416, et una Latine, *De eo quod Verbum Dei factum sit homo*, quæ incipit: *Profundum quidem et magnum*; et jam prodierat Paris. 1545, in 8, p. 416-417. Hanc Vulcanius quoque subjecerat libro contra *Anthropomorphitas*, p. 201. Homilias quasdam Cyrilli et Chrysostomi, Gallice a se versas, edidit Morellus Paris. 1604, in 8. Gennadius, c. 57, de Cyrillo: *Homilias composuit plurimas, quæ ad declamandum a Græciæ episcopis memoriæ commendantur.* FABR. — Oudin. l. c., col. 1040, de argumentis singularum homiliarum, et quæ in Auberti ed. primam Græce lucem aspexerunt, agit. — In variis autem bibl. exstant Cyrilli homiliae manuscriptæ. In cod. Escorial. Homiliarum festivarum, tomus I et II, V. Pler. l. c., p. 165. Atque ne charta temporeque abutar, in genere tantum quosdam, in quibus servantur modo plures, modo singulæ homiliae, codd. aut catalogos codicum nominabo: *Florentiæ* in bibl. Laurent. Medic. obvius Bandin. tom. I *Cat. codd. Gr. Laur.* recenset sermones *in occursum Domini*, p. 419, n. 32, et p. 442, n. 8; *in transfigurationem Domini*, p. 455, n. 25. — *Sec. Cat. codd. Angliæ*, tom. I, in cod. Barocc. n. 85, et alibi, uti jam supra notavimus: in cod. Rob. Huntington, n. 5819, *Cat. Bodl.*, Cyr. homiliae 44, Arabice. — Paris. in bibl. publ. hom. *in occursum Domini* in tribus codd.; *in transfigurationem*, in decem codd.; *in cænam*, in duobus codd.; *in parabolam vineæ*, in cod. DCCLXXI; *in paralyticum*, in cod. MDXCV; *in purificationem*, in c. MCLXXIII; *in laudem B. Mariæ*, in tribus codd.; et ex Vaticana bibl. plures homiliae, Coptice scr. V. Recens. codd. mss. qui ex biblioth. Vatic. procuratoribus Gall. traditi fuere, p. 36 et 37, n. 157 ac 160, et p. 58, n. 164. — Taurini in bibl. Regia, *sermo in solemnia*

et universa ejus conscripta, etc.

(c) Similes exstant homiliae sive epistolæ paschales Athanasii et Theophili Alex., ut omniam quas Dionysii Alex. memorat Eusebius, Lucii Alexandrini Hieronymus c. 118 *Catalogi*. Confer Tillemont. tom. XIV, p. 269, 270.

(d) Anton. Salmatiæ prolegg. erudita Ell. du Pin in compendium contraxit, et inde Oudin. l. c., col. 1035 sqq., verbotenus retulit, et col. 1036 sqq. late persequitur singularum homiliarum argumenta. HARL.

Pulmar. et in *S. Paulum*, in codd. LXX et CXV. *V. Catal. codd. Gr. Taur.*, p. 165 et 217. — Vindobonæ in bibl. Cæsar. in cod. LXXVII, n. 31, quinque homiliæ, et n. 40, *hom. de Paulo*, episcopo Emeseno, et *de incarnat. Domini*, et posterior etiam in cod. LXXXVIII, n. 3, in *festum Purificat.* in cod. CXLVI, n. 17. *V. Lambec. Comment.*, III, p. 388-392, et 476 — Ac vol. V, p. 260. — In *virg. Mariam*, Ephesi contra Nestorium habita. Ib. in vol. VIII, col. 820. In Jo. Patuse *Encyclopæd. philol.*, vol. II, est p. 322 *Cyrilli contra Nestorium sermo*, dictus in synodo Ephesina; pag. 326, *De Sotere nostro Deo et homine*; et p. 329, de eodem argumento sermo dictus Ephesi in templo, die S. Joannis evangelistæ. HARL.

γ'. *Epistolæ LX* Cyrilli et aliorum Græce et Latine. Pag. 1-213, exceptis paucis, quæ Latine tantum reperiri potuerunt, depromptæ ex Actis conciliorum, Ephesini, Chalcedonensis [in *Bibl. Patr.* vol. I, p. 415, ed. Paris.], etc., ut infra in indice alphabetico homiliarum, epistolarum et minorum opusculorum Cyrilli distinctius annotabitur. Ex his Latine editiones Operum Cyrilli exhibent epistolæ XXXIX, ex versione Wolfgangi Musculi. Ex epistolis Cyrilli ad Nestorium et Joannem Antiochenum afferuntur quædam in parte III concilii Chalcedonensis, tom. II Binii, p. 349. FABR. — Ceikier in: *Histoire des auteurs ecclés.*, tom. III, pag. 288, illas epistolæ diligenter recensuit; Oudin. quoque l. c., pag. 1040 sqq., LXI Cyrilli epistolæ, quarum plurimæ ad historiam concilii Ephesini, et ad dissensiones Cyrilli cum Jo. Antiocheno aliisque Orientalibus pertinent, enumerat, et de nonnullis quædam annotat; denique, quibus (epistolis), ait, addi possint aliæ duæ, nimirum epistola Cyrilli Alex. ad Optimum episcopum, in verba Geneseos, *Omnis qui occiderit Cain, in septuplum punietur*, etc., Gr. et Lat. edita in *Chronico Alexandr.* ed. Matth. Raderi; altera, inscripta: *Commonitorium de Nestorio*, quod primus in lucem extulit Stephanus Baluzius, Gr. et Lat. in *Nova collectione concilior.*, Paris. 1683, fol., p. 377; denique *prologus S. Cyrilli pro cyclo xcvi annorum*, Latine tantum ab Ægidio Bucherio, S. J., sub finem Commentarii in Canonem paschalem Victoris Aquitani. Antwerp. D 1653.) Infra, n. 150, asseritur editio a. 1634. — Walch. quoque in *Hist. hæc.*, V, passim, e. gr., p. 333 sq., 336, 358 et alibi, in primis pag. 382-410, frequentem epistolarum Cyrilli facit mentionem ad illustrandam historiam hæreseos Nestorianæ. Mansius in *Collect. concil. ampliss.*, tom. IV et V, recepit eas quæ ad controversiam Cyrilli cum Nestorio pertinent. *Add.*, vol. I, p. 700, XLV; de Combesisii edit. Maximi, vol. VIII, p. 741 vet. ed., et vol. IX, de Photio, p. 393, LIV, vet. ed. — In multis codd. servatæ sunt epistolæ, nunc plures, nunc pauciores, aut una alterave. De codd. Cæsareis Vindobonæ V. Lambec. *Comment.*, in indic. ad vol. III, IV et VIII, aut Nesselii *Catal.* in ind., p. 44

sq. — Nonnullæ sunt Florentiæ in codd. Laurent. V. Bandin. *Cat. codd. Laur.*, I, p. 122, n. 34; p. 129, n. 22; p. 544, n. 7; vol. H, pag. 114, n. 3; plures in codd. Angliæ et Hibern. sec. catal. in bibl. Bodlei. n. 26, 85, 86, epist. canonicæ; n. 91, 142, 185, 1174, 1220, 1953. — Tom. II, inter cod. Gale n. 5905, *epistola canonica* cum scholiis, et *ep. ad episcopos Libyæ ac Pentapoleos*. inter codd. Mori, n. 9198. — Dublini, n. 277 et 280. — Taurini in bibl. Regia *epist. ad Dominum et ad episcop. Libyæ et Pentapol.* in cod. CV, p. 197 Catal. — Paris. in sedecim codd. Græcis bibl. publ. secundum II vol. Catal., et sex Lat. in tom. III ac IV. — *Epistolæ canonicæ* Gr. et Lat. cum scholiis Theodori Balsamonis, in Guil. Beveregii *Pandect. canon.* Oxon. 1672, fol., tom. II, part. I, p. 176 sqq. — Inter epp. est p. 174 ed. ep. ad Maximum aliosque, quæ est disp. contra eos Occidentales qui Theodori placita consonare cum formula, dicerent, fidei Nicænæ, et sub nomine: *Expositio in symbolum*, exstat in codd. atque in Mansi *Collect.*, etc., tom. V, p. 383. HARL.

δ'. Προσφωνητικὸς *ad imperatorem Theodosium Juniorem*, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, *de recta in Dominum nostrum Jesum Christum fide*. P. 1-42. Incipit: Τῆς μὲν ἐν ἀνθρώποις εὐχέλαια τὸ ἀνώτατον. Scriptus A. C. 430. Vide Tillemontium tom. XIV, p. 340 sqq. In Latinis editionibus occurrit Jo. OEcolampadii interpretatio. Cum alia versione in parte r Actorum concilii Ephesini, Romæ 1608, atque inde in Biniana a. 1618, tom. I, p. 20, atque Labbeana tom. III, p. 45, citatur in concilio vi Actione 4 et 10.

ε'. Προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις, λόγοι β'. *Libri duo de recta fide ad religiosissimas reginas*, Theodosii Junioris conjugem, Liciniam Eudoxiam, sororesque, Flacillam et Pulcheriam. Sub idem tempus scripti cum superiore. Prior pag. 42-127. Incipit Σεμνολόγημα μὲν οἰκουμηνικόν. Posterior p. 128-180. Incipit: Τοῖς τὸ θεῖον καὶ οὐράνιον ἱερουργοῦσι κήρυγμα. Citantur p. 48 sq. loca Athanasii ἐκ τοῦ *Περὶ σαρκώσεως λόγου*, Attici episcopi, Antiochi episcopi, Amphilocheii episcopi Iconii, ἐκ τοῦ *Περὶ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως*, Ammonis, episcopi Adrianopolitani, Joannis, episcopi Constantinopol., Severiani episcopi, Vitalis episcopi, ἐκ τοῦ *Περὶ πίστεως λόγου*, et Theophili episcopi, ἐκ τοῦ *προσφωνητικοῦ λόγου πρὸς τοὺς φρονούρτας τὰ Ὀριγένους*. In Latinis editionibus occurrit Jo. OEcolampadii interpretatio. [V. supra ad § III, de edit. Lat.] Sed Aubertus servavit versionem quacum hi libri prodire in parte I Actorum concilii Ephesini, edit. Binianæ (quæ jam mihi ad manus), tom. I, p. 45 et 90. Citantur ab Ephraimō et Eulogio apud Photium cod. ccxxxix, ccxxx, et a Leone M. epistola 134. FABR. — Conf. Walch. l. c., pag. 384 sq. — Vindobonæ in cod. Cæs. LXXXVIII, n. 3, *De recta fide* liber secundus ad imperatrices, in quadraginta tria capita divisus; atque Lambec.

Comm., III, p. 475, not., eum librum, existimat, a Cyrillo ipso in tot capita fuisse divisum; contra in conciliorum generalium edit. Græco-Lat. Vaticana a. 1608, tom. I, p. 216, divisus est in capp. quinquaginta novem. — Paris. in bibl. publ. cod. DCCCLXXXVII, n. 3 et 4, *Expositio orthodoxæ fidei et opusc. de Trinitate*. HARL.

TOMO VII. — ις'. Κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν πεντάβιβλος ἀντιρρήσι; *Adversus Nestorii blasphemias contradictionum libri V*, pag. 1-143. Cum versione Antonii Agellii, Acerneusis episcopi (a), qui primus utraque lingua ediderat Rom. 1608, fol., cum notis, adjunctos Collectioni conciliorum generalium, Pauli V pontificis auspiciis Græce et Latine vulgatorum a Jacobo Sirmondo, quoniam in mss. codicibus Græcis synodi Ephesinæ inventi fuerant. Vide Sirmondi Opera, tom. IV, p. 612. Meminit hujus operis pentabibli Cyrillus ipse epist. ad Eulogium, p. 134, et priore ad Succensum, p. 140. Genadius cap. 57, qui Ἐλεγχον appellat, ac Photius cod. XLIX et CLXIX. *Excerpta e Nestorii libris*, tum quæ in hoc opere Cyrillus oppugnanda sibi sumpsit, tum quæ Ephesino concilio (b) Petrus, notariorum primicerius, obtulit, tom. I Binii, p. 198, et tom. II, p. 138 sqq., tum tertiam collectionem, a Cyrillo Ephesi factam, et ex sola Latina Marii Mercatoris versione adhuc superstitem habes in *Mercatore* Garnerii, tom. II, pag. 95-110; quibus idem Garnerius alia ibi Nestorii dicta, e Cyrilli scriptis a se collecta, addidit. FABR. — Conf. Walch. *Hist. hæres. V*, p. 304 sqq., et passim. — In bibl. Escorial. cod. capita decem adversus Nestorium, indice Pluero l. c., p. 164. — Capita adversus Nestorium, in tribus codd. bibl. publ. Paris. — In cod. Baluzii, qui continet Nicetæ Choniatae Acominati *Panopliam dogmaticam*, cujus indicem Gr. et Lat. edidit Montfauc. in *Palæogr. Gr.*, p. 320 sqq., est p. 130 index tomi octavi: *De vita et hæresi Nestorii, deque dictis divinis, quibus S. papa Alexandriæ, Cyrillus, hujusmodi hæresin evertit.* — In cod. Roe in bibl. Bodlei., n. 272, disputatio inter Cyrillum et Nestorium. — Leidæ in cod. Gr. bibl. publ. Cyrilli quæstiones contra Nestorianos. V. *Catal. bibl. Leid.*, pag. 336, n. 60. — Augustæ Vindel. in cod., *Cyrillus et Damascenus contra Nestorianos*. V. Reiser. *Indic.*, etc., pag. 39. HARL.

ιζ'. Ἐπίκλησις τῶν δόξασα κεφαλαίων. *Explanatio XII capitulorum*, sive anathematismorum (c) adversus Nestorium, composita in synodo Ephesina a. 451, pag. 145-157. In Latinis editionibus legitur e versione Wolfgangi Musculi. Sed Aubertus prætulit versionem quacum exstat in parte III Actorum

(a) In Nic. Toppi *Bibliotheca Neapolitana*. in Napoli, 1678, fol., pag. 23, Anton. Agellius dicitur inter alia Cyrilli libros XVII *De adoratione in spiritu et veritate* e Græco in Latinum transtulisse ac scholiis illustrasse, Romæ ap. Georg. Ferrarium 1588, fol., et ejusd. Cyrilli libros V *adversus Nestorium* Latine vertisse, sicuti ejusdem epistolas II ad Succensum episcopum; ibid. ap. eundem (anni indicium non additur: quare probabiliter circa idem tempus, quo

synodi Ephesinæ, tom. I Binii, pag. 311, auctore, ut videtur, Petro Morino, cujus opuscula, si placet, vide Paris. 1675, in 12 excusa, p. 349, 351, 353. FABR. — Monachii in cod. C. *De recta fide* capita 12 contra Nestorium. V. *Cat. codd. Gr. Bavar.*, p. 38. — Vindobonæ in cod. Cæsar. CLXI, n. 5, ex Cyrilli duodecim contra Nestorium capitibus anathematismus nonus, cum antirrhesi, sive contradictione, Theodoretii, episc. Cyrensis, et apologia S. Cyrilli; agitur ibi de processione Spiritus sancti. V. Lambec., IV, p. 359. — In cod. Barocc. CLVIII capp. 12 *contra Nestorium*. Item in tribus codd. bibl. publ. Paris. — in Mansii Collect. etc., V, p. 1. Coll. tom. IV, p. 1419. — De la Croze in *Thesaur. epistol.*, tom. I, p. 193 sqq., multa scripsit de Cyrillo ejusque Apollinarismo, et inter alia: « Si quid judico, disceptatio cum Nestorio et lites cum Orientalibus ipsum erudierant, et ad meliorem frugem revocaverant. Aliquo modo παλινοφθίαν cecinerat, et, quæ in Anathematismis duriora videri poterant Orientalibus, locutionibus hujus modi non assuetis, emollierat et correxerat, » etc. Ibid. promisit de la Croze *Historiam Anathematismorum Cyrilli*, in qua opinionem hominibus eximeret, quæ multorum pectora occupavit, anathematismos illos esse concilii Ephesini, i. e. in illo judicio publico probatos; ostensurum se pollicetur, Cyrillum, etsi honesto modo, quædam, in Anathematismis incommode et duriter dicta, postea revocasse et correxisse. Atque orientales metropolitæ atque ad synodum Chalcedonensem legati Cyrillum ejusque assecras in tribus libellis (apud Mansium tom. IV, p. 1403 et 1405, atque in Synodico, a Baluzio edito, tom. V, cap. 34, p. 805, atque cap. 35, p. 808) incusarunt errorum Apollinaris, Arii et Eunomii. Idem fecerunt Orientales, in epistola, ad Rufum Constantinopoli data, Gr. apud Mansium tom. IV, p. 144. Atenim negat Cyrillus in epistola ad Acacium, Lat. in Synodico cap. 56, p. 831 sqq., se unquam favisse Apollinari aliorumque erroribus: sed renovat illam accusationem episc. Alexander in respons. ad Acacium, in Synodico cap. 57, p. 835 sq. Walch. p. 535, 589, 595; atque p. 581, contra Tillemont. p. 516 monet, haud probabile videri a Theodosio imperatore postulatam fuisse ut Cyrillus ipse sua XII capita condemnaret. Sed qui plura de illa cum Nestorio aliisque lite et contentione utriusque partis resciscere cupiat, is legat totam *Walchii* l. c., cap. 2, expositam historiam, p. 541 et 670 sq. Idem agit de *Iba*, primum presbytero, dein episcopo Edesseno, præcipuo Nestorianæ hæreseos patrono antecedens liber, prelum reliquit). HARL.

(b) In veteri versione concilii Ephesini, p. 471 seq., apud Baluzium *Novæ collect. concilior.* et p. 625 seq.

(c) Vide de anathematismis illis infra indicem homiliarum et epistolarum, in τοῦ Σωτήρος ἡμῶν λέγοντος, et de tempore, quo expositionem hanc Cyrillus elaboravit, Tillemontium tom. XIV, p. 469.

et de ejus epistola ad Marin. in Mansi coll. tom. A VII, p. 343 sq., in qua minus plene exponitur historia turbarum. Plura de ejus fatibus narrat Asseman. in *Bibl. Orient.* tom. I, p. 199 sqq. HARL.

η'. Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, Apologeticus pro XII capitulis adversus orientales episcopos, quorum nomine Andreas Samosatenus objectiones scripserat p. 157-200. In Latinis editionibus exstat Wolfgangi Musculi interpretatio, additis etiam aliis nonnullis ex Actis concilii Ephesini. At Aubertus edidit, uti Græce et Latine legitur in parte III Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Bini, p. 318 (a). Exstat et cum Marii Mercatoris versione in *Mercatore Garnerii*, tom. II, pag. 152. Cyrillum ἐν τῇ πρὸς Ἀνατολικούς ἐπιστολῇ laudat Ephraim B apud Photium cod. CCXXIX, p. 422, 425, 431.

θ'. Πρὸς τὴν παρὰ Θεοδώρητου κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντιρῆσιν, *Adversus impugnationem XII capitulorum a Theodorito editam*, præmissa ad Evoptium (b) Cyrilli epistola, et Theodoretum ad Joannem Antiochenum; nec non ejusdem Theodoretum ἀνατροπῆ, sive oppugnatione illorum XII capitulorum, p. 200-240. In Latinis editionibus exstat e versione Joan. Œcolampadii, sub titulo *libri ad Evoptium*. Cum illa versione primum lucem vidit in *Antidoto adversus hæreses*, Basil. 1528, fol. Sed Aubertus prætulit versionem, quacum occurrit in parte V Actorum concilii Ephesini, tom. I Bini pag. 344. Legitur et cum Marii Mercatoris versione in *Mercatore Garnerii* tom. I, p. 178. Memorat hoc scriptum suum Cyrillus ipse epist. ad Eulogium, p. 134, et priore ad Succensum, pag. 140. De Theodoretum contra Cyrillum contentione videndus Leon- C tius *De sectis*, p. 454 seq. FABR.

Defensio capitulorum XII suorum adversus Theodoretum, Paris. in cod. DCCCXXXVII, n. 1, et cod. DCCCLXXXII, in quo sunt Cyrilli ad Nestorium epistolæ et anathematismorum capita XII; Theodoretum epistola ad Cyrillum, qua primum illius caput confutatur; Cyrilli epist. ad Evoptium, qua primum caput defenditur; alternæ reliquorum capitulum refutationes et defensiones; Cyrilli homilia *De incarnatione Dei Verbi*; ejusdem *Commonitorium* ad Eulogium apocrisiarum; excerpta et scholia *De incarnatione Unigeniti*; et Cyrilli epistolæ duæ ad Succensum.

Florentiæ in bibl. Laurent. cod. XII, n. 6, plut. 6, Cyrilli anathematismi XII, ita quidem digesti ut eorum quilibet subjectam habeat *Cyrilli* explanationem, Theodoretum reprehensiones, ac rursus Cyrilli defensionem, sive responsum: ordinem ac diversitatem lectionum quarundam ab editis uberius indicat Bandin. in *Cat. codd. Gr. Laur.* I, pag. 118 sq. — Ibid. in cod. XXI, n. 8, plut. 4, Cyrilli anathematismi XII, cum eorum explanationibus, Theodo-

(a) In cod. Bavar. LIII, in cod. Flor. Laurent. XVII, n. 20, plut. 7, inscribitur: *Adversus eos qui dicunt recte habere Nestorii placita*; in margine contra *Andream*, n. Samosatenum. V. Bandin. I, p. 128. HARL.

reti objectionibus, ac demum Cyrilli defensionibus s. responsis; de quo cod. V. Bandin. I. c., p. 544, qui annotat, objectionem primam septem circiter versus initio longiorem esse in codice; Cyrilli vero responsionem decimam esse in fine longiorem; extrema esse Cyrilli defensionis contra Orientalium objectiones; undecimi denique ac duodecimi anathematismi objectiones ac defensiones non esse eas quæ leguntur in ed. Auberti tom. VI, p. 236-240, sed quæ exstant in Apologetico adversus Orientales, p. 190-198.

Vindobonæ in cod. LXXVII, in quo plures sunt Cyrilli aliorumque epistolæ, ad hanc potissimum controversiam pertinentes, et plures concilii Ephesini relationes ad imperatores, atque epistolæ aliaque opuscula. Legitur n. 48 Cyrilli epistola ad Evoptium contra Theodoretum impugnationem XII anathematismorum, ac n. 49, Cyrilli XII Anathem. contra Nestorium, eorumque explanatio coram concilio Ephesino, ut et eorumdem defensio adversus Theodoretum reprehensiones. V. Lambecii *Comment.* III, col. 392 sq., ubi vero Kollar. animadvertit esse apologiam pro XII Anathematismis adversus Theodoretum, ei tamen immista esse nonnulla tam ex eorumdem explanatione, quam etiam ex apologia, adversus Orientales desumpta; et digna hæc omnino esse quæ cum edit. Auberti tom. VI, pag. 203, conferantur, quippe cum vel primæ Theodoretum antirrheseos initium ex hocce cod. integrius dari possit. In cod. CLXI, n. 5, Anathematismus IX, cum antirrhesi Theodoretum et apologia Cyrilli: agitur de processione Spiritus sancti. V. Lambec. IV, p. 359. HARL.

κ'. Ἀπολογητικὸς, Apologeticus ad imp. Theodosium. Pag. 241-252. Incipit: Ἡ μὲν θεία καὶ ἀκήρατος. In Latinis editionibus legitur e versione Wolfgangi Musculi. Sed Aubertus prætulit illam quacum exstat in parte III Actorum concilii Ephesini, p. 397. Vide de hoc Apologetico, post concilium Ephesinum scripto, Tillemontium tom. XIV, p. 501. FABR. — In Mansi *Collect. ampliss. concil.*, V, p. 248 sqq., 257. — In bibl. Bodlei. in cod. Laudi, n. 1271 Catal., *Cyrilli quatripartitus apologeticus*. HARL.

[V. Fabric. *De scriptor. de verit. rel. Christ.*, cap. 2, § 26, p. 99. HEUM.]

κα'. Ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας, πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθείας Ἰουλιανοῦ. *Pro sancta Christianorum religione, adversus libros impii Juliani, libri X*, circa A. C. 433 (c) scripti ad Theodosium Juniorem. Pag. 1-336. [Diversa est in sententia La Croze, *Hist. Christ. Ind.*, lib. I, p. 16. HEUM.] Hoc præclarum atque creditum opus in Latinis editionibus exstat e versione Joannis Œcolampadii, quæ primum vidit lucem [1528. V. supra ad § III

(b) Ptolemaidis, Pentapoleos regionis, episcopum. Vide Liberatum, c. 9.

(c) Vide Tillemont. tom. XIV, p. 671 [Fabr. in *Delectu argum. et syllabo scriptor. qui veritat. Christ.... asseruerunt*, p. 99-106. HARL.]

annot.] Colon. 1546. Librum primum Græce primum cum nova meliore versione sua a. 1619 ad editionem adornavit Nicolaus Borbonius, professor et interpres regius (a), in cujus opusculis utraque lingua prodiit Paris. 1630, 1654, 12. Totum opus Græce et Latine primum in Auberti editione conspicitur, liber primus ex Borbonii, cæteri ex Auberti interpretatione. Atque ita recusum lingua utraque est ad calcem Operum Juliani, ex Ezech. Spanhemii recensione vulgatorum Lipsiæ 1696, fol. Videntur etiam hi Cyrilli libri translati ferri Syriace; nam laudantur a Mose Barcepha parte III *Dè paradiso*, pag. 425-429. E Græcis citant Jo. Damascenus in *Parallelis*, et catena Possiniana in Marcum, pag. 343, laudat Cyrillum ἐν τοῖς πρὸς Ἰουλιανὸν κρηλατικῶν γ'. Concilium IV, actione 10, tom. III Binii, pag. 93, ἐν τοῦ κατὰ τῶν Ἰουλιανοῦ δογματικῶν βιβλίου τρίτου, ἀπὸ λόγου δεκάτου. Meminit et Nicephorus XIV, 14, et ante hos Theodoritus epist. 83. Primum modo Juliani librum confutatum a Cyrillo conjicit Lud. Ellies du Pin tom. IV *De scriptoribus ecclesiasticis*, pag. 48: *Il paraît qu'il n'a réfuté que son premier livre, dans lequel cet apostat attaquait en général la religion chrétienne.* Sed fallitur idem, quando pag. 52 libros Cyrilli contra Julianum a Nic. Borbonio utraque lingua anno 1630 editos scribit, nam primum tantummodo librum, ut dixi, vulgatum ab eo constat. FABR.

Vindobonæ in cod. Cæsareo XIX, n. 14, et cod. LXXVII, n. 9, fragmentum sive pars continua libri *contra Julianum*. V. Lambec. cum Kollarrii nota *Comment.* VI, part. II, p. 242 seq., ac vol. VII, pag. 299.

Monachii in cod. CI elector. bibl. *Cyrilli contra Julianum*. tom. V. Idem *contra Anthropomorphitas*. Primum tomus libri II *contra Julianum*, item tom. II, III, IV, V, ejusdem libri secundi. V. *Cat. codd. Gr. Bavar.*, p. 38.

In bibl. Marc. Venet. in codd. CXXII, CXXIII et CXXIV, *contra Julianum*. libri X, sec. cat. codd. Gr. Marc., p. 70 et 71.

In bibl. Escorial. *Acclamatio ad Theodosium*, et ex confutationibus adversus Julianum sectiones 10 libri II, teste Pluero in *Itiner. per Hisp.*, p. 164.

Paris. in bibl. publ. cod. MCCLXI, *Antirrhetica ad Julianum*, libri III. HARL.

αβ'. Κατὰ Ἀνθρωπομορφικῶν, *Contra Anthropomorphitas liber*, præmissa epistola ad Calosyrium (b) episcopum Arsenoitem, quem ἀγαπητὸν καὶ ποθεινότερον appellat. P. 363-398, cum versione Bonavent. Vulcanii, qui primus Græce et Latine cum notis (quæ et ipsæ in Auberti editione ad calcem volu-

(a) Obiit 6 Augusti 1644.

(b) Vide Tillemont. tom. XIV, p. 663 et 669. [Oudin., tom. I, p. 1046.]

(c) Quibusdam exemplaribus novus titulus præfixus cum notatione anni 1608, adjunctaque Gregorii Thaumaturgi de SS. Trinitate brevi confessione. FABR. — Altera editio inscripta est: *D. Cyrilli — liber de SS. Trinitate, et imprimis de persona Christi agens, ex mslo cod. Græce descriptus, Latine*

minis leguntur) vulgaverat Lugd. Batav. 1605, in 4. Cotelerio in notis ad *Monumenta Græca* tom. III, p. 557, teste, hic liber inscribitur in aliis codicibus mss., *Solutiones dogmaticarum questionum*, propositarum a Tiberio diacono et fratribus: Ἐπιλύσεις δογματικῶν ζητημάτων ἐπιζητηθέντων παρὰ Τιβερίου διακόνου καὶ τῆς ἀδελφότητος · vel Ἐπιλύσεις τῶν προσενηχθεῖσων πύσεων παρὰ Τιβερίου διακόνου καὶ τῶν ἀδελφῶν; vel denique Κυρilloῦ πρὸς Τιθέριον. FABR.

Sic in cod. Laurent. Medic. XII, n. 32, plut. 3, ἐκ τῶν ἐπιλύσεων τῶν δογματικῶν ἐπιζητηθέντων περὶ (forsan παρὰ) Τιβερίου διακόνου, etc. V. Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.* I, p. 47 sq. — In cod. XVII, n. 21, plut. 6: Ἐπιλύσεις δογματικῶν ζητημάτων προτεθέντων τῷ ἀγιοτάτῳ Κυρilloῦ. Differt et numero et ordine ab editis. In codice præmittitur epistola, Ἀξιῶσις, etc. *Supplicatio tradita S. Cyrillo — a fraternitate*; quam epistolam, in editione desideratam Bandin. l. c. p. 128 sq. *Integram Gr. edidit, tum. n. 22* sequitur Cyrilli epistola ad Calosyrium, episcopum Arsenoitem, adversus eos qui Deum anthropomorphum statuunt. Add. supra ad n. VII. HARL.

αγ'. *De S. Trinitate liber*, p. 1-35; cum versione Joannis Wegelini, Augustani, qui primus e ms. codice bibliothecæ patriæ edidit et in capita 18 divisit, Augustæ Vindel. 1604 (c), in 8, additis etiam notis, sed quæ ab Auberto sunt omissæ. Incipit: Ἐπειδὴ πρῶτιστον ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς. Jam a multis observatum, hunc librum constare excerptis Joannis Damasceni e Cyrillo. Vide Petavium *De SS. Trinitate*, p. 472. Similiter excerpta e Cyrilli scriptis sunt, quæ ab Auberto prætermissa, Hoescheli prior Græce vulgaverat cum variis Patrum homiliis pag. 503 seq., Augustæ Vindel. 1587, in 8, atque idem Wegelinus e mss. ad calcem libri cum versione sua subjunxit, quorum initia ascribam:

Πιστεύομεν, ἓνα Θεὸν εἶναι πάσης οὐσίας καὶ φύσεως. P. 119. Παντὶ ἀνθρώπῳ ἐμφυτον παρὰ Θεοῦ δεξαμένῳ. P. 121. Εἰ τέλειος, φασίν, ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἰδίᾳ μεγαλειότητι. P. 125-140. Idem dicendum de altero volumine, quod idem Wegelinus ibid. 1611, in 8, Græce et Latine variis cum Damasceni, Pselli et (d) Charitonymi Christonymi Hermonymi vulgavit, in quo *Excerpta Cyrilli contra Nestorianos*, ex interpretatione S. Symboli, ex Theauris, ex libro quo reginas alloquitur, et ex Dialogis, ἐκ τοῦ κατὰ πύσιν καὶ ἀπόκρισιν λόγου, ex duodecim capitulis, sive anathematismis, ex epistolis ad Acacium et Joan. Antiochenum, et ex

versus et scholiis passim declaratus, cum fragm. S. Gregorii, Neocæsariensis episcopi, de Trinitate, hactenus inedito, et corollario metrico, totiusque libri indice; quæ omnia jam primum hac editione accesserunt, opera et studio Wegelini, Augustani. Augustæ Vindel. 1608, 8. HARL.

(d) Hic Spartiata natione et Sixto IV familiaris fuit. Vide Leonem Allatum *De Georgiis*, p. 393, 394.

sermone *De incarnatione Θεοῦ Λόγου*, quod S. Virgo sit Θεοτόκος. Incipiunt excerpta illa Cyrilliana : Οὐ τὸν Χριστὸν εἰς υἱοὺς μερίζοντες δύο. FABR. — Conf. Oudin. l. c., pag. 1048 sqq.

Paris. in bibl. publ. cod. DCCCLXXXVII, n. 3, *Anastasio, patriarchæ Antiocheni, et Cyrilli expositio orthodoxæ fidei*; n. 4, *Cyrilli op. de Trinitate*, add. infra de Damasceno p. 796, vol. VIII, vet. edit. — In Anecdosis litterariis, e mss. codd. erutis, vol. III, est ex cod. Naniano Epiphani, monachi et presbyteri, *De vita sanctissimæ Deiparæ* liber, a Joan. Aloysio Mingarellio Græce et Lat. editus notisque illustratus. In eo, pag. 42, Epiphanius refert dijudicatque Cyrilli, uti scripsit, de genealogia Christi sententiam, arbitrantis haud sibi invicem adversari evangelistas Matthæum ac Lucam. Ad illum locum Mingarell. pag. 85, not. 15, animadvertit, in Cyrilli ad opp. nihil tale inveniri : arbitratur igitur Cyrillo ea tribui ab Epiphanio, quæ Joannis Damasceni sint, in libro iv *De fide orthodoxa*, c. 14, p. 272, atque Cyrilli Alex. librum, ab Auberto editum atque inscriptum : *De sacrosancta Trinitate*, Cyrillo tributum, nihil aliud esse quam initium operis S. Joannis Damasceni *De fide orthodoxa*, quamvis interpolatum; et suspicatur, in quibusdam codd. olim opus illud Damasceni Cyrillo fuisse inscriptum. Librum tamen quemdam *De ortu Virginis* Cyrillo Alex. tribui etiam a Trithemio didicit ex Papebrochio, cujus locum ex *Actis Sanctor.*, tom. I Maii, pag. xxxv, repetit. Quod vero Papebrochius dubitat, talia a Cyrillo fuisse conscripta, Mingarell. observat, Trithemium in libro *De scriptoribus eccles.*, cap. 134, recensentem Cyrilli Alex. libros, hæc tantummodo scribere : *De ortu et laude S. Mariæ liber unus*. Itaque, ait, fieri etiam potest ut hujusmodi libellus, Cyrillo ascriptus, revera exstiterit, quem et Epiphanius nositer viderit, et S. Damascenus aliqua ex parte ascripserit. HARL.

κδ. Συναγωγή τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευμένων φητῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς. *Collectio dictorum Veteris Testamenti anagogice explicatorum*, p. 1-69; cum versione Gentiani Herveti, quæ occurrit in Latinis Cyrilli editionibus a. 1573 et 1605. Græca primum ab Auberto in lucem producta sunt ex codice D. Riberii. Neque hæc Συναγωγή tota Cyrillum auctorem habet; sed, ut ipse titulus profitetur, ἐρανισθεῖσα κατὰ σύνοψιν καὶ σαφεστέρην ἀπαγγελίαν ἐκ τῶν τοῦ θεοπετίου Κυρίλλου, καὶ τῶν τοῦ μεγάλου Μαξίμου καὶ λοιπῶν ἐξηγητῶν. *Breviter collecta et dilucidius exposita e scriptis divini Cyrilli, magni Maximi, et aliorum S. Scripturæ interpretum*. Incipit : Κατηραμένη γῆ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ.

(a) In Walchii *Historia hæres.*, tom. V, passim et frequenter, atque in Mansi Collectione concil. ampliss. de multis hisce homiliis atque epistolis, ad hæresin et controversiam Nestorianam pertinentibus, ægi, jam supra annotavimus : nec omnes co-

A V. *Index homiliarum, epistolarum et scriptorum minorum Cyrilli Alex., ascriptis ordine alphabetico singulorum initis* (a).

1. Ἀναλαμβάνει πάλιν τῆς ἀγίας ἑορτῆς. Homilia xvi paschalis, tom. V, parte II, pag. 253-247.
2. Ἄνδρες αἰδέσιμοι καὶ πίστεως ἀξιοί. Epistola 2, ad Nestorium, tom. V, parte II, p. 19-21 ex parte I Actor. concilii Ephesini, tom. I Bini, p. 119. Eadem cum Marii Mercatoris versione in t. II *Mercatoris* edit. Garnerianæ, p. 42, et ex alia versione antiqua apud Baluzium in *Nova Collectione concilior.*, p. 400, qui Mercatoris quoque interpretationem exhibet p. 640. FABR. — Vindobonæ in cod. Cæsar. LXXXIIX, n. 3, hæc epistola, cum Nestorii responsione (in Conciliorum generalium edit. Vaticana, 1608, tom. B I, pag. 255 et 256), nec non epistola n. IX memorata (in citata ed. Conciliorum gener. t. I, p. 108), et alia Cyrilliana. V. Lambec. III, col. 476. De epistolis Cyrilli ad Nestorium, et hujus responsionibus plura, aliisque Cyrilli ad varios epistolis late disse- rit Walch. l. c., p. 385 sqq. HARL.

3. Ἀνέγνων τὸ ὑπομνηστικὸν τὸ ἀποστρέψεν παρ' ὑμῶν. Epistola 8, ad clericos Constantinopol. inter se dissidentes, tom. V, parte II, p. 32-36; ex isdem Actis pag. 126. Et cum Marii Mercatoris versione, sed quæ in multis plenior est apud Baluzium pag. 644, et tom. II edit. Garnerianæ p. 49, cum Garnerii notis. FABR. — Græce et Lat. in Mansi Collect., tom. IV, p. 1003, et Mercatoris versio, quæ recta et præferenda esse dicitur Græco, uti nunc legitur, contextui, ib. tom. V, p. 721. HARL.

4. Ἀξιόκροστα μὲν καὶ ἐξάρτητα. Epistola ad Theodosium Juniorem, præmissa libris *contra Julianum*, tom. VII, p. 1.

5. Ἀπόχρη μὲν ὡς διακρίματ. Epistola 44, ad Valerianum, Iconii episcopum, adversus eos qui cum Nestorio sentiunt. Tom. V, parte II, pag. 158-171, ex parte III Actor. synodi Ephesinæ p. 448. Meminit Liberatus, cap. 9; Leontius Byz.; Eulogius apud Photium, itemque alii. Vide Tillemontium tom. XIV, p. 569.

6. Ἄρα δὴ πάλιν ἡμᾶς ταῖς τῶν ἀγίων ἐπιστολαῖς δεῖν. Homilia x paschalis, tom. V, parte II, p. 125-142.

7. Ἄρα πάλιν ἡμᾶς τὰ λαμπρά. Homilia ix paschalis, tom. V, parte II, pag. 106-125.

8. Ἀφικόμενοι τινες ἀπὸ τοῦ θροῦ τοῦ Καλαμῦνος. Epistola ad Calosyrium, libro *contra Anthropomorphitas* præmissa tom. VII, p. 363-365. FABR. De cod. Laurent. V. Bandini *Cat. codd. Laur.*, I, p. 129, n. 22. HARL.

9. Ἀφίκοντο μὲν τινες κατὰ τὸ εἰωθὲς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Epistola 1, ad monachos Ægypti (b), scripta A. C. 429. Tom. V, parte II, pag. 1-19. In Actis concilii Ephesini, parte I, tom. I edit. Bini

dices in quibus singulæ homiliæ atque epistolæ leguntur, et quos passim aut generatim supra laudavi, hic indicare vacat. HARL.

(b) Vide Tillemont. tom. XIV, p. 330. FABR. Mansi Collect., IV, p. 587 sqq. HARL.

a. 1618, pag. 9. Antiqua versio apud Baluzium in *A Nova collect. concilior.*, pag. 387. [Mans. tom. V, p. 447.]

10. Βασιλικὴν οἱ πιστοὶ σήμερον. Homilia in festum τῶν βατῶν, sive palmarum, et de pullo asini. Tom. V, parte II, p. 391-403, primum edita ab Auberto e ms. Bodlei. [n. 119.] FABR. — Codices quidam, ut in *Bibl. Coislin.*, pag. 402, eam homiliam tribuunt Cyrillo; alii vero Eulogio, archiepisc. Alexandrino, ac Græce et Lat. exstat in *Auctario novo* Combessii, tom. I, pag. 651, notante Fabricio, infra vol. IX, pag. 129 vet. ed. HARL.

11. Δεῖν ὡήθην τῇ σῆ θεοσεβείᾳ. Epistola ad Donatum, Nicopolis in veteri Epiro episcopum. Tom. V, parte II, p. 155-157, ex parte III Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 446. Latina vetus versio exstat in Synodico contra tragœdiam Irenæi, pag. 909. Baluz. *Nova collect. concilior.*

12. Δεῦτε δὴ, δεῦτε πάλιν, ἀγαλλιασώμεθα. Homilia XI paschalis. Tom. V, parte II, p. 142-161.

13. Δεῦτε πάλιν, ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ. Homilia XV paschalis. Tom. V, parte II, p. 198-210.

14. Διψῶντί μοι πάλιν τῆς ὑμῶν ἐπικαιρίας. Epistola 49 posterior, e Rhodo scripta, ante synodum, ad clerum populumque Alexandrinum. Tom. V, parte II, p. 83, ex parte I Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, pag. 165.

15. Ἐγὼ που πάντως καὶ διὰ πολλῶν. Epistola 2 ad Joan. Antiochenum. Tom. V, parte II, p. 42-44, ex parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, pag. 144. FABR.

16. Ἔδει μὲν ἀρχεῖσθαι ταῖς τῶν προλαβόντων. Homilia Ephesi dicta, cum synaxes peragerentur, deposito Nestorio. T. V, parte II, pag. 358-361. In Latinis editionibus exstat ex versione Wolfgangi Musculi. Sed Aubertus servavit versionem quacum legitur in parte II Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 219. Alia vetus interpretatio apud Baluzium, p. 548 *Novæ collect.*

17. Εἰ καὶ πλατύτερον ἴδει. Epistola 22, ad clerum populumque Alex., tom. V, parte II, p. 79, ex parte II Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 217.

18. Εἰ μὲν εὖ εἰδότες ἀθλεῖν. Homilia in transfigurationem Domini, Græce primum edita a Joan. Meursio in *Variis sacris*, Lugd. Bat. 1619, in-4, pag. 1-15. In Auberti editione Operum Cyrilli tom. V, parte II, p. 352-354, Græce et Latine, qui rectius legit οἱ μὲν εὖ εἰδότες.

19. Εἰ μὲν ἦν σιωπήσαι καὶ μὴ. Epistola 9, ad Cœlestinum episcopum Rom.; tom. V, parte II, p. 36-39, ex parte I Act. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 129. FABR. — Mansi, tom. IV, p. 1012 sqq. Melius ap. Constant. p. 1083 sqq., teste Walchio I. c., p. 393 sqq., quem conferes, et p. 458 sqq., ac p. 678 sq., de Cœlestino ejusque aliis epistolis. HARL.

(a) De illo Succenso Tillemontius tom. XIV, pag. 570.

20. Εἰ τέλειος, φασίν, ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἰδέᾳ μεγαλειότητι. Vide supra num. 23, in recensione operum tomo VII Auberti contentorum.

21. Ἐκαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων. Epistola 59, ad Domnum canonicam. Tom. VII, p. 209 seqq., et tom. II *Concil.* Labbei, p. 1488; et cum Theodori Balsamonis scholiis tom. II *Synodici* Beveregiani, p. 175. FABR. — V. passim jam memoratos codd.

Oxonii in cod. Barocc. CLVIII bibl. Bodlei.

Taurini in cod. CV, in *Cat. bibl. Taurin.*, p. 195.

In cod. Cæsar. XLIV, n. 34, epp. 1 ad Maximum, diac. Antiochen.; 2 ad Gennadium; 3 ad Domnum Antioch.; 4 ad episcopos in Libya et Penapoli; atque n. 3 et 4, in cod. XLV, n. 29. B V. Lambec. VIII, p. 887 et 914 seq. — In cod. XLV, n. 42, ubi epistola illa subdividitur in tres canones. V. Kollar. *Suppl. ad Lambec.*, p. 520. Ibid. n. 43, epist. ad episc. Libyæ et Pentapoleos; utraque in Synodico tom. II, p. 178. HARL.

22. Ἐμάθον παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μονάζοντος Παύλου. Epist. 49. Commonitorium ad Maximum, diaconum Antiochenum. Id. p. 192.

23. Ἐμφανῆ μὲν καθίστησιν. Epistola 39, posterior de fide ad Succensum. Id. p. 141-151. Sed nota, partem posteriorem a pag. 145 seq. male assutam ex epistola ad Acacium p. 115 seq., quod Usserio etiam pulchre observatum. Latina vetus versio exstat in Synodico contra tragœdiam Irenæi apud Baluz. p. 923. Vide et pag. 786 seq. Prodidant quoque ambæ Cyrilli ad Succensum epistolæ, Dionysio Exiguo interprete, in *Antidoto adversus hæreses*, Basil. 1528, fol. Locum ex posteriore epistola vindicat contra Severianos Ephraïmus apud Photium. cod. ccxxix, qui et prioris meminit. Vide et collationem cum Severianis sive Acephalis, habitam Constantinopoli A. C. 532, tom. II Binii, p. 661. FABR.

Epistolæ duæ ad Succensum Paris. in cod. DCCCLXXXII, n. 9, et n. 4, epistola seq. ad Evoptium. HARL.

24. Ἐνέτυχον τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοσεβείας. Epistola ad Evoptium. Tom. VII, p. 200 seqq. Vide supra, num. 19, in recensione operum quæ tomus VII D Auberti continet.

25. Ἐνέτυχον μὲν τῷ ὑπομνηστικῷ. Epistola 38, prior de fide ad Succensum (a), Diocæsareæ in Isauria episcopum. Tom. V, parte II, p. 135-141, et ex veteri versione apud Baluzium, p. 918 seq.

26. Ἐν μὲν ἐμοίγε καὶ λίαν θυμῆρες. Homilia XXI paschalis. Tom. V, parte II, pag. 263-269.

27. Ἐπισιδῆ μοι γέγραφεν ἡ εὐλάβεια ὑμῶν. Epistola 6, ad eos qui vulgi rumoribus persuasum aiebant Nestorio restitisse. Tom. V, parte II, pag. 30 seqq., ex parte I Actor. concilii Ephesini. Tom. I Binii, p. 125.

28. Ἐπειδὴ πρότεστον ἡμῖν τοῖς Χριστιανοῖς.

Vide supra, num. 23. in recensione tomi VII Opp. A homiliam paschalem xviii. Tom. V, parte II, p. 235.

29. Ἐπὶ καιροῦ δὴ πάλιν τὸ διὰ τῆς. Homilia paschalis xix. Tom. V, parte II, pag. 247-257.

30. Ἐπιλαμβάνονται τινες τῆς ἐκθέσεως. Commonitorium ad Eulogium presb. Tom. V, parte II, p. 132, inter epistolas 37, ex parte III Actor. concilii Ephesini. Tom. I Binii, p. 444. Vetus versio exstat apud Baluzium, p. 597 novæ Collect. Meminit hujus epistolæ Liberatus, cap. 9; Eulogius atque Ephraïmus apud Photium, etc. Vide Tillemont. tom. XIV, p. 568 seq. Quibusdam in locis falsatum, fuere, qui arguerent. Vide collationem cum Severianis sive Acephalis Constantinopoli A. C. 532 habitam, tom. II Binii p. 661. In hoc commonitorio exstat celebris ille locus, a collectoribus B catenarum in libros S. Scripturæ toties laudatus: Οὐ πάντα, ὅσα λέγουσιν οἱ αἰρετικοὶ, φεύγειν καὶ παρατεῖσθαι χρὴ· Non omnia, quæ dicunt hæretici, fugienda et repudianda sunt; multa enim profitemur quæ nos etiam profitemur. FABR.

Paris. in bibl. publ. cod. DCCCLXXX, n. 7, et cod. MCCCVIII, n. 5, atque alia Cyrilliana n. 2, 4, 6, 7. HARL.

31. Ἐπὶ μικροῖς σιτίοις πολλοὺς. Prologus ad homiliam paschalem xix. Tom. V, parte II, p. 247.

32. Ἐταράχθη λίαν ἡ ἀγία σύνοδος. Epistola 25 ad clerum populumque Constantinopol. Tom. V, parte II, p. 90, ex parte II Actor. synodi Ephesinæ. Tom. I Binii, p. 293. FABR.

In cod. Cæsar. LXXVII (cum multis aliis Cyrill.) n. 30. V. Lambec., III, p. 388. HARL.

33. Εὐσεβὲς θέσπισμα ἐν τῇδε τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει. Libellus, a Cyrillo Alex. et Memnone, Ephesi episcopo, oblatu Ephesinæ synodo. In parte II Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 242. et apud Baluz. p. 498 novæ Collect. concilior.

34. Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιέσθω ἡ γῆ. Epistola 34, ad Joan. Antiochenum (missa per Paulum, Emesenum episcopum), tom. V, parte III, p. 104-109, ex parte III Actor. synodi Ephesinæ, p. 428. Exstat et in Actis synodi Chalcedonensis tom. II Binii, pag. 68, et ex veteri versione apud Baluz. p. 591. Hæc est illa notissima Cyrilli epistola de Ecclesiæ pace, scripta A. C. 433. Ibid., D pag. 786. Tillemont. tom. XIV, pag. 545 seq. FABR.

Venet. in cod. Marc. Bibl. CCCCLX. V. Cat. codd. Gr. Marc., p. 274. HARL.

35. Ἡθικὴν ἀφήγησιν ὁ λόγος ἡμῖν εἰσφέρει. Prologus ad homiliam paschalem xxviii. Tom. V, parte II, p. 326.

36. Ἡμεῖς ἐνθάδε συνήγαγεν ὁ καιρὸς. Prologus ad homiliam paschalem xvi. Tom. V, parte II, p. 210.

37. Ἡ μὲν θεία καὶ ἀκήρατος. Apologeticus ad imp. Theodosium Juniorem. Vide supra, num. 20, in recensione tomi VII Opp. Cyrilli.

38. Ἡ μὲν ὑπόθεσις ἐφ' ἧ καὶ νῦν. Prologus ad (a) Vide Tillemont. tom. XIV, p. 337 seq.

59. Ἡ Nestorioῦ πίστις μᾶλλον δὲ κακοδοξία. Commonitorium, Posidonio datum, cum propter Nestorii causam mitteretur ad concilium Romanum A. C. 430. Ex Sirmondi schedis cum Joan. Garnerii versione edidit Steph. Baluzius in *Nova Collect. concilior.*, p. 377. Paris. 1683, fol. Prodiit et cum Garnerii versione et notis in Auctario Operum Theodoretii, p. 51. Paris. 1684, in fol. FABR. — V. Harduin, *Coll. concil.*, I, pag. 1319. — Constant. *Epp. Pontific.*, tom. I, p. 1093 seqq.; Mansi *Concil.* tom. IV, p. 548; Walch. l. c., p. 395 seq., 434-438. HARL.

40. Ἡ τῆς θείας Γραφῆς ὁρθοτάτη ἐννοία. Vide supra, num. 9, in recensione tomi V Opp. Cyrilli.

41. Ἡχώμην μὲν τοῖς τῶν εὐδοκίμησάντων ἔχουσι. Epistola ad Juvenalem, Hierosolymit. episcopum. Tom. V, parte II, p. 65-67, ex parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 147. [Mansi tom. IV, p. 1057, et Lat. tom. V, p. 521. HARL.]

42. Ἴδού δὴ πάλιν ὁ τῆς ἀγίας ἑορτῆς. Homilia paschalis xxix. Tom. V, parte II, p. 335-342.

43. Ἴτροὶ μὲν ἀνωθεν ὑμνήχασι λόγοι. Homilia xiv paschalis. Tom. V, parte II, pag. 187-198.

44. Καὶ ἄλλως ἡδέως ὁρῶν τοὺς ἀγαθοὺς παῖδας. Epistola ad Optimum episcopum, in illud Genes. iv, 15: *Omnis qui occiderit Cain, in septuplum punietur.* Quæ Græce et Latine exstat in Chronico Alexandrino, pag. 568-577 edit. Matthæi Raderi (Monachii 1624, in-4) et in Cangii editione, p. 241. FABR.—In codd. Cæsar. LXIV, n. 18; LXVII, n. 35. LXIX, n. 3.; LXXV, n. 4, hæc epist. tribuitur Basilio M. V. Lambec. III, p. 298, præcipue Kollarii notam, p. 334, 343; — nec non in vol. V, p. 315, in cod. CCL, n. 8. HARL.

45. Καιρὸν παντὶ πράγματι. Homilia v paschalis. Tom. V, parte II, pag. 43-60.

46. Καλὸν, ὡς εἶποι, μᾶλλον δὲ ἦδη καιρὸς. Homilia xiii paschalis. Tom. V, parte II, p. 177-186.

47. Καταφλουροῦσι μὲν, ὡς ἀκούω (al. μανθάνω). Epistola 4, ad Nestorium (a) scripta A. C. 430. Tom. V, parte II, p. 22-25, ex parte I Actor. concilii Ephesini, t. I Binii, pag. 120. Exstat et in Actis concilii Chalcedonensis, tom. II, pag. 60, et cum Marii Mercatoris versione in tom. II *Mercatoris*, edit. Garnerianæ p. 45, et apud Baluzium p. 638 *Nova Collect. concilior.*, et ex alia versione veteri in collatione sexta synodi v, tom. II Binii, parte II, p. 91.

48. Κατηραμένη γῆ ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ἀδάμ. Vide supra, num. 24, in recensione tomi VII Opp. Cyrilli.

49. Κεχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ μακαρίου. Homilia xxiv paschalis. Tom. V, parte II, p. 286-295.

50. Κεχρήσομαι πάλιν ταῖς τοῦ πανσόφου Παύλου φωναῖς. Homil. xxvi paschalis. Ibid. 4, p. 302-312.

50'. Λαμπρὰ τῆς παρουσίας ἑορτῆς ἡ ὑπόθεσις

Homilia in nativitate Christi, quæ sub Cyrilli A Alex. nomine in quibusdam codicibus mss. legitur, ut Cæsareo apud Nesselium parte II, p. 28. [V. infra, n. 175.]

51. Μόλις ποτὲ καὶ πολλοῖς ἰδρῶσι. Epistola 54, ad Proclum, episcopum Constantinopol., de Theodoro Mopsuesteno. Tom. V, parte II, p. 199 seq. Exstat Græce ad calcem Actorum synodi V, tom. II Binii, parte II, p. 171.

52. Ὁ εὐλαδέστατος καὶ θεοφιλέστατος διάκονος καὶ ἀρχιμανδρίτης Μάξιμος. Epistola 52, ad Acacium episcopum Melitenes. Tom. V, parte II, p. 197 seq. Vetus Latina versio exstat in Synodico contra tragœdiam Irenæi, cap. 205; Baluz. pag. 911 *Novæ Collect.*; Græce ad calcem Actorum synodi V, tom. II Binii, parte II, pag. 170.

53. Οὐδα μὲν τῆς σῆς ἀγάπης τὸ εἰλικρινές. Epistola 7, ad quemdam Nestorii studiosum, sive ζηλωτὴν. Tom. V, parte II, p. 31 seq., ex parte I Actor. concil. Ephesini, tom. I Binii, p. 125. [Mansi Coll. tom. IV, p. 999.]

54. Οἱ μακάριοι προφήται τοὺς ἀνωθεν ἡμῖν. Homilia paschalis xxviii, tom. V, parte II, p. 326-335.

55. Οἱ μὲν εὖ εἰδότες ἀθλεῖν. Vide supra El μὲν εὖ.

56. Οἱ μὲν τοῖς τῆς θείας ἱερωσύνης. Homilia xxi paschalis. Tom. V, parte II, p. 269-278.

57. Οἱ σφόδρα λυπούμενοι καὶ φροντισί. Epistola 12, ad Acacium, episcopum Berrhoënsem. Tom. V, parte II, p. 44, ex parte prima Actorum concil. Ephesini, tom. I Binii, pag. 145. [Mansi Coll. tom. IV, p. 1053, et vet. Lat. versio, tom. V, p. 517.]

58. Οἱ τὴν εὐφροσύνην καὶ ἀπόλεκτον. Homilia xvi paschalis. Tom. V, parte II, pag. 222-235.

59. Οἱ τὸν Χριστὸν εἰς υἱοὺς μερίζοντες δύο. Vide supra num. 23 in recensione tomi VII Opp. Cyrilli.

59'. Οἱ τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἀπευθύνοντες. Homilia, cujus fragmenta leguntur apud Eustathium Constantinopol. *contra Psychopneychitas* ad calcem Allatii *De purgatorio*, p. 571 seq.

60. Οἱ τοῖς ἱεροῖς προσέχοντες γράμμασι. Homilia, Ephesi habita, qua Apollinarius nomine tenus perstringitur. Tom. V, parte II, p. 350-352. In Latinis editionibus Wolfg. Musculi versio occurrit. Aubertus prætulit eam, quacum legitur in parte III Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, pag. 378. Alia versio vetus apud Baluzium, p. 549 *Novæ Collect.* De hac homilia Tillemontius tom. XIV, p. 455.

61. Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ὅτε τὰς παρὰ τῶν. Epistola 24, ad Patres monachos. Tom. V, parte II, p. 89, ex parte II Actorum synodi Nicææ, tom. I Binii p. 217.

62. Ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ τὴν πανερμόνιον. Homilia xxiii paschalis. Tom. V, parte II, p. 279-286.

PATROL. GR. LXVIII.

63. Ὁ μακάριος προφήτης Δαβὶδ τοὺς ἐπὶ Θεῷ πεποιθότας. Homilia, Ephesi habita, priusquam comprehenderetur, militibusque asservandus traderetur. Tom. V, parte II, pag. 364-366, ex parte II Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, pag. 266. Alia versio vetus apud Baluzium, p. 551 *Novæ Collect.*

64. Ὁ μακάριος προφήτης Ἰσαίας τῶν ἐν Χριστῷ. Brevis allocutio post homiliam *De incarnatione*, a Paulo, Emesæ episcopo, Alexandriæ habitam. Tom. V, parte II, p. 354-355. In Latinis Cyrilli editionibus illa Pauli homilia exstat una cum Cyrilli allocutione, ex versione Wolfg. Musculi. Græce cum alia versione in parte III Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 427.

B 65. Ὁ μὲν νόμος τοῖς ἀρχαιοτέροις εἰδίδου τὸ σύνθημα. Tom. V, parte II, p. 210-222. Homilia xvi paschalis.

66. Οὐκ ἦν ἀμφίβολον εἶναι πάντη τε. Epistola 45, ad Maximianum, archiepisc. Constantinopol. Tom. V, parte II, p. 157 seq., ex parte III Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 447. [Conf. Mansi V, p. 259. H.]

67. Οὐκ ἠρέμησαν ὁ δράκων. Epistola 51, ad Joannem Antiochenum et synodum Antiochiæ congregatam. Ibid. p. 194-197, ex iisdem Actis, p. 467.

68. Οὐ φιλοτιμίας ἡμῖν. Prologus in homiliam xxi paschalem. Tom. V, parte II, pag. 269.

C 69. Ὅψι μὲν καὶ μόλις ἤλθομεν. Epistola 16, nomine synodi Alexandrinæ ad clerum populumque Constantinopol. Tom. V, parte II, p. 78 seq., ex parte I Actor. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 157.

70. Πάλιν ἡμᾶς ἐπὶ τὸν συνήθη θίασον. Homilia xxviii paschalis. Tom. V, parte II, p. 312-326.

71. Πάλιν ἡμῖν ὁ τῆς ἀγίας ἑορτῆς. Homilia iv paschalis. Tom. V, parte II, pag. 31-43.

72. Παντὶ ἀνθρώπῳ ἔμφυτον παρὰ Θεοῦ δεξαμένῳ. Vide supra num. 23 in recensione tomi VII Opp. Cyrilli.

D 73. Παντὸς τοῦ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου. Epistola 60, ad episcopos in Libya et Pentapoli. Tom. V, parte II, pag. 211. Exstat et inter alias epistolas canonicas cum commentario Theodori Balsamonis, tom. II, p. 178.

74. Πεποιήται καὶ νῦν ἡμῖν τὸ λογίδιον. Prologus homiliæ paschalis xxiii. Tom. V, parte II, p. 278 seq.

75. Περὶ πάντων γράφομεν τῶν πραγμάτων. Epistola 40, ad Theognostum et Charmosynum, presbyteros, et Leontium, diaconum, apocrisarios suos, Constantinopoli degentes. Tom. V, parte II, p. 152 seq., e ms. regio primum edita ab Auberto. Vetus Latina versio exstat c. 85 Synodici contra tragœdiam Irenæi, quod post Christianum Lupum edidit Baluzius in *Nova Collect. concilior.* et Garnerius in appendice operum Theodreti.

76. Πιστεύομεν ἕνα Θεὸν εἶναι πάσης οὐσίας καὶ

φύσεως. Vide supra num. 23 in recensione tomi A VII Opp. Cyrilli.

77. Πολλὰ καθ' ἡμῶν γεγονάσιν ἐκεῖσε διαβολαί. Epistola 26, ad episcopos, Theopemptum, Potamonem et Danielem, Constantinopoli agentes. Tom. V, parte II, p. 91, ex parte II Actor. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 297.

78. Πολλὴ μὲν λαν ἡ σύνοδος. Homilia εἰς τὴν Ἰακυνθῆν, in *occursum Domini*, edita primum ab Auberto e mss. regio. Tom. V, parte II, p. 385-392. FABR.

Venetis in cod. Naniano LXIII, n. 7, Hom. εἰς τὴν ὑπάντην τοῦ Κυρίου, etc. Incipit, Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών. Sic incipit quoque in cod. Laurent. XVII, n. 32. plut. 9; sed ibi tribuitur Cyrillo Hierosolymitano, et recepta est inter Cyrilli Hieros. B opp. edit. Thomæ Milles, p. 318. V. Bandin. *Catal. codd. Laur.* I, p. 419. In cod. autem XXXI, n. 8, plut. 60, ascribitur Cyrillo Alexandr.; et Bandin. I. c., p. 442, adnotat, eumdem esse sermonem, ac qui in superiore cod. legitur. Idem sermo assignatur Cyrillo Alex. in Cod. Cæsar. CXLVI, n. 17, contra Cyrillo Hierosolym. in cod. XI, n. 7, et CLI, n. 36. V. Lambec. *Comm.* IV, 260, et VIII, p. 456, se p. 307. HARL.

79. Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ὁ τῶν ἄλων Θεός. Homilia XX paschalis. Tom. V, parte II, p. 257-264.

80. Πρέπον οἶμαι καὶ νῦν εἰπεῖν. Epistola 29, ad Maximianum, episcopum Constantinopol. Tom. V, parte II, p. 95-98, ex parte III Actorum concilii C Ephesini, tom. I Binii, p. 411.

81. Προσεδοκῶμεν ἐλθόντα τὸν τίμιον Νεστόριον. Epistola 20, ad Comarium (a) et Potamonem, episcopos, et Dalmatium, archimandritam, et Timotheum atque Eulogium, presbyteros. Tom. V, parte II, p. 84-86, ex parte II Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 211.

82. Πῶς ὁ Θεὸς ἀχώρητος ἐχωρήθη. Vide supra num. 40 in recensione Operum Cyrilli tomo V contentorum.

83. Σαλπίζατα σάλπιγγι ἐν Σιών. Homilia VIII paschalis. Tom. V, parte II, pag. 92-107.

84. Σεμνολόγημα μὲν οἰκουμενικόν. Vide supra num. 15.

85. Σκιάν μὲν ὁ νόμος ἔχει τῶν μελλόντων. Homilia XII paschalis. Tom. V, parte II, p. 161-177.

86. Συναλγεῖς ἡμᾶς ἀδελφοί. Epistola 58, ad Domnum, episcopum Antiochen. Tom. V, parte II, p. 208 seq. Exstat et inter epistolas canonicas Patrum cum commentario Theodori Balsamonis. [V. ad n. 21.]

87. Συνθέσθεται καὶ νῦν ἡμῖν ὁ λόγος. Prologus homiliæ paschalis XXIX. Tom. V, parte II, p. 335.

88. Τὰ γραφέντα παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος. Epistola LXI, ad Aurelium (Augustinum) et cæteros in synodo Carthaginiensi. Tom. V, parte II, p. 212 seq.

(a) *Comarionem* in veteri versione apud Baluzium, p. 485 *Novæ Collect. conciliorum*. Vol. IX.

89. Τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν κατορθωμάτων. Epistola 23, ad clerum populumque Alex. Tom V, parte II, pag. 88, ex parte II Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 247.

90. Τὰ συνήθη καὶ νῦν ἀναγνωσόμεθα. Protheoria ad homiliam XVII paschalem. Tom. V, parte II, pag. 222.

91. Τῆς εἰς Θεόν (αἰ. Χριστόν) ἀγάπης τὴν δύναμιν. In Joannem, Antiochenum episcop. ἀποσχίσαντα, sive schismaticum, homilia. Tom. V, parte II, p. 361-364. In Latinis editionibus exstat e versione Wolf. Musculi; sed Aubertus exhibet cum interpretatione quæ addita est in parte II Actor. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 254.

92. Τῆς Θεοσεβείας ὑμῶν τὸν ζῆλον. Epistola 17, nomine synodi Alex. ad monachos Constantinopol. Tom. V, parte II, p. 80 seq., ex parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 158.

93. Τῆς μὲν ἀγίας ἡμῶν ἀναλαμπούσης ἑορτῆς. Homilia VI paschalis. Tom. V, parte II, p. 60-81.

94. Τῆς μὲν ἐν ἀνθρώποις εὐκλείας τὸ ἀνώτατον. Vide supra num. 14.

95. Τῆς μὲν εὐθύμου (αἰ. εὐσήμου) καὶ σεβείας ἡμῶν ἑορτῆς. Homilia I paschalis. Tom. V, parte II, p. 1-16.

96. Τῆς μὲν τῶν ἀγίων εὐκλείας τε καὶ δόξης. Homilia, dicta Ephesi, die S. Joannis evangelistæ. Tom. V, parte II, p. 352-354. Ex Wolfgangi Musculi versione exstat in Latinis Cyrilli editionibus. Sed Aubertus prætulit eam, quæcum legitur in parte III Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 394. Habetur et Latine e veteri versione apud Baluzium, p. 545 *Novæ Collect.* Confer de hac homilia Tillemontium, tom. XIV, p. 453.

97. Τί τερπνότερον καὶ τί κλύτερον τοῖς φιλοθεοῖς. Homilia in S. cœnam. Tom. V, parte II, pag. 360-379. Edita primum ab Auberto e mss. regis et Vatican. FABR.

Mosquæ in cod. V. n. 17. V. Matthæi *Notit. codd. Mosq.*, p. 7. HARL.

98. Τοῖς παρὰ τῆς σῆς θεοφιλίας. Epistola 57, ad Atticum episcop. Tom. V, parte II, p. 204-208, ex Nicephori XIV, 27. FABR.

Florent. in cod. Laurent. XII, plut. 6, n. 33, D Attici epistola ad Cyrillum Alex., et n. 34, Cyrilli ep. ad Atticum. V. Bandin. *Catalog.*, I, p. 121 et 122. HARL.

99. Τοῖς παρὰ τῆς σῆς δσιότητος. Epistola 36, ad Acacium episcopum, περὶ τοῦ ἀποκομπαίου, de hircu emissario, Tom. V, parte II, pag. 121-132, ex parte III Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 438, citatur a Theodorito et Ephraimo apud Photium cod. CCXXIX, p. 416.

100. Τοῖς τὸ θεῖον καὶ οὐράνιον ἱερουργοῦσι κήρυγμα. Vide supra n. 15 in recensione operum Cyrilli in parte II tomi V contentorum.

101. Τοῖς τὸ σκεπτόν καὶ θεῖον ἱερουργοῦσι κήρυ-

γμα. Homilia xxx paschalis. Tom. V, parte n, A p. 342-350.

102. Τὸ μὲν εὐτονον εἰς εὐλάβειαν. Epistola 48, ad Gennadium presb. et archimandritam, quod connivendum sit in aliquo a juris rigore, majoris emolumenti causa. Tom. V, parte II, p. 191 sq.

103. Τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λέγοντος ἐναργῶς. Epistola 15, ad Nestorium περὶ τῆς ἀκοινωνησίας, de excommunicatione, scripta nomine synodi in Ægypto congregatæ. Tom. V, parte II, pag. 67-77, subjectis duodecim capitulis, (a) sive anathematismis, a Nestorio, si velit recipi, probandis. Ex parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, pag. 151. In iisdem Actis, p. 159, exstant Latine Nestorii duodecim anathematismi, totidem Cyrillianis oppositi et cum Marii Mercatoris confutatione, in *Mercatore* Garnerii, tom. II, p. 116. Cæterum epistola illa Cyrilli cum versione Marii Mercatoris occurrit in Garnerii *Mercatore*, tom. II, p. 69, et ex alia veteri versione apud Baluzium p. 412, et ex alia p. 679 *Novæ collectionis conciliorum*, qui Mercatoris quoque versionem exhibet p. 644. Legitur et Latine in collatione sexta synodi v, tom. II Binii, parte II, pag. 96, et ex Dionysii Exigui versione prodierat Paris. 1628, in-8, et in *Antidoto adversus hæreses*, Basil. 1528, fol., sub titulo *libri contra Nestorium*. FABR.

Vide supra num. 17 in recensione operum quæ tomus VII edit. Græco-Latinæ continet. Legitur memorabilis illa epistola in Mansi *Collect. conciliorum*, tom. IV, pag. 1069 sqq., et antiquissima versio, quam Mercator confecisse dicitur, ibid. tom. V, p. 725; versio Dionysii Exigui, (sæc. vi.) quam parum differre a Mercatoris versione pronuntiat Mansius tom. IV, p. 1085, ubi Latine editur; tertia vetus versio, ibid., tom. V, pag. 502; quarta, in Lupi et Baluzii Synodico edita; quinta in Actis quinti œcumenici in Mansi collect. tom. IX, p. 311 sqq.

Vindobonæ in cod. Cæs. LXXV, in quo multæ epistolæ aliaque opuscula de illa controversia sunt collecta, Anathematismi n. 49. V. Lambec., III, pag. 393, ibique Kollarii notam. — In cod. XLIV, n. 40; XLV, n. 49; LI, n. 19; LII, n. 9, cum anonymi appendice de opinionibus hæresiarcharum. V. Lambec., VIII, pag. 896 sq., 937, 993 et 1002.

Florentiæ in cod. Laurent. XII, n. 6, plut. 6, Cyrilli anathematismi XII, ita quidem digesti, ut eorum quilibet subjectam habeat Cyrilli explanationem, Theodoriti reprehensionem, ac rursus Cyrilli defensionem, seu responsum; præmissa est Cyrilli epist. ad Evoptium. — In cod. XXI, n. 8, plut. IV, differt tamen ab editis. V. Bandin. *Cat. codd. Gr. Laur.*, I, pag. 418 et 344.

Paris. in bibl. publ. in cod. Lat. MCDLVII (in quo multæ sunt Cyrilli epistolæ et alia opuscula), n. 8, et in cod. Lat. HMCXXIII, n. 1. V. *Catal. codd. bibl. Paris.*, III, pag. 417 et 240.

(a) Vide Tillemont. tom. XIV, pag. 358, 369, 372.

Monachii in bibl. elector. cod. LIII. Anathemat. Cyrilli, cum apologia contra Orientales; deest autem primus, secundus, quintus et sextus anathematismus. V. *Cat. codd. Gr. Bavar.* pag. 16. Et in aliis codd. hinc inde jam memoratis. HARL.

104. Τὸ φιλομαθὲς καὶ φιλόπονον. Epistola 47, ad Anastasium, Alexandrum, Martinianum, Joannem, Paregorium presb. et Maximum (at. Maximinum) diaconum, et cæteros Patres monachos. In *sanctum symbolum Nicænum*. Tom. V, parte II, p. 173-191, ex parte tertia Actorum ejusdem Ephesini concilii, p. 457. In Latinis editionibus legitur ex versione Joannis Theophili, subjuncta relatione synodi Orientalium ad Callimorem regem, de depositione Cyrilli et Memnonis, Ephesi episc., ex Actis concilii Orientalium. Alia versio vetus in collatione 5 synodi V, tom. II Binii parte II, p. 70. Vide et Tillemont., tom. XIV, p. 640. FABR.

Florent. in cod. Laurent. XXI, n. 7. V. Bandin. *Catalog.*, I, pag. 544. HARL.

105. Τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐτὲ ὄρου δύναμιν ἔχει. Vide supra, num. 8 in recensione operum quæ tomus V edit. Auberti continet.

106. Φαιδρὸν ὁρῶ τὸ σύστημα τῶν ἀγίων. Homilia Ephesi adversus Nestorium habita, ἡνίκα κατήλθον οἱ ἑπτὰ πρὸς τὴν ἀγλαν Μαρίαν. Tom. V, parte II, p. 355-358. In Latinis editionibus exstat e Wolfgangi Musculi interpretatione; sed Aubertus prætulit versionem aliam, quacum legitur in parte II Actorum synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 221.

107. Φαιδρὸς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ χάριτος ἐμπειρημένος. *Encomium in S. Mariam Deiparam*. Tom. V, parte II, p. 379-385, ab Auberto primum vulgatum e ms. regio. [V. Lambec., tom. VIII, p. 820.]

108. Φέρε δὴ πάλιν, καιροῦ παρατήγοντος. Homilia paschalis xxv. Tom. V, parte II, p. 296-302.

109. Φοβοῦμαι τὸν θάνατον ὅτι πικρὸς μοι ἐστί. Homilia Περὶ ἐξόδου ψυχῆς et de secundo Christi adventu. Tom. V, parte II, p. 404-416. Prodiert Græce Paris. apud Wechelium 1538, forma minore, cum horis et liturgia Mariæ, ut Gesnerus etiam in *Bibliotheca* sua adnotavit. Exstat et Græce editum ad calcem *Ἀπολογίου* Græcorum Venet. 1535, 8, 1553, 1611, 12. In Latinis Cyrilli editionibus exstat e versione Sebastiani Castellionis, quam Aubertus quoque servavit. Transtulit et Caspar Ursinus Velius. FABR.

S. Cyrilli de animæ decessu, deque ejus vita altera sermo, C. Ursino Velio interprete. Ejusdem Ursini tomus quidam Evangelii Lucani (*Luc. xviii, 13.*) in versus (52 hexametros) redactus, etc. Viennæ Pannoniæ in æd. Jo. Singreni, 1521, min. 4. V. Denis *Wiens Buchdrucker-Geschichte*, p. 224 sq. et Lambacheri *Bibl. antiq. civic.*, p. 99. — In bibl. Podlei. cod. Barocc. CXLVII. HARL.

110. Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε. Τρέχει δὲ καὶ ἡμῖν. Homilia II paschalis. Tom. V, parte II, p. 16-31.

441. Χαίρετα ἐν Κυρίῳ πάντοτε. . . ἰδοὺ γὰρ ἅμασι τῆς σῆς Θεοσεβείας. Ex parte I Act. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 146. FABR.—In Mansi Collect. IV, p. 1055, et Lat. tom. V, p. 518, in qua coll. passim quoque reliqua occurrunt; — in cod. Lat. Paris. bibl. publ. MCDLVII, n. 14, vol. III cat. HARL.

442. Χάρτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος. Epistola 18, prior e Rhodo ante synodum scripta ad clerum populumque Alexandrinum. Tom. V, parte II, p. 81, ex parte I Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 165. [V. Lambec., III, pag. 590, n. 59.]

443. Χρῆμα μὲν ἀδελφοῖς ἢ πρόσφρσις. Epistola 53, ad Acacium Melitenses episcopum. Tom. V, parte II, p. 109-120, ex parte III eorumdem Actorum, p. 431. Vetus versio apud Baluzium, p. 599 *Novæ Collect.* [in cod. Paris. bibl. publ. MCDLVII, n. 82.] Meminit Liberatus cap. 9, Leontius Byz. aliique. Vide Tillemontium tom. XIV, pag. 568.

444. Ὡς διέτριβον ἐν τῇ Αἰλιέων. Epistola 53, ad clericos et Lamponem presbyterum. Ibid. p. 198. Græce ad calcem Actorum synodi V, tom. II Binii, parte II, p. 170. Latine vetus versio in Synodico contra tragœdiam Irenæi, c. 206. Baluz. p. 913 *Novæ Collect.* et in concilio quinto, collat. 5, tom. II Binii, parte II, p. 69. Ejus nonnulla refert Pelagius II epistola tertia, ad episcopos Istriæ.

VI. Index eorum, quæ Latine tantum exstant.

445. *Ad incomparabilem quamdam.* Cyrilli epistola ad Rabbulam, episcopum Edessæ. Tom. V, parte II, Binii tom. II, parte II, p. 70.

446. *Dives est hodie Dominus noster.* Fragmentum C homiliæ, Ephesi habitæ, in parte III Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 381.

447. *Eos qui pietate firmi sunt.* Aliud fragmentum, in iisdem Actis, pag. 425, et apud Baluzium p. 596 *Novæ Collect.*

448. *Magna sumus lætitia.* Xysti episcopi Rom. epistola ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 172, ex iisdem Actis p. 456.

449. *Nunc autem iidem ipsi velut ex somno.* Joan. Antiocheni et synodi ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 192 seq.

450. *Profundum quidem et magnum.* Homilia De eo, quod Verbum Dei factum sit homo. Vide supra, num. 12, in recensione operum quæ continet pars II tom. V editionis Auberti. [alia, ap. Mans. V, p. 287.]

451. *Satisfactum est nobis iterum.* Epistola 30, ad Juvenalem, Flavianum, Arcadium, Projectum, Firmum, Theodoritum, Acacium, episcopos, et Philippum, presbyterum. Tom. V, parte II, p. 99, ex parte III Actor. synodi Ephesinæ, p. 415, et apud Baluzium, pag. 583 *Novæ Collect.*

452. *Si ecclesiastici corporis gloriam.* Xysti episcopi Rom. epistola ad Joan. Antiochenum. Tom. V Cyrill., parte II, p. 175.

VII. Index scriptorū cum Cyrillianis in edit. Græco-Latina vulgatorum.

453. Acacii, Berrhoensis episcopi, ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 63. Incipit: Ἐνέτυχον γράμ-

μασι τῆς σῆς Θεοσεβείας. Ex parte I Act. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 146. FABR.—In Mansi Collect. IV, p. 1055, et Lat. tom. V, p. 518, in qua coll. passim quoque reliqua occurrunt; — in cod. Lat. Paris. bibl. publ. MCDLVII, n. 14, vol. III cat. HARL.

454. Alypii, qui se πρεσβύτερον τῶν Ἀποστόλων appellat, ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 92. Incipit: Μακάριος ἄνθρωπος ὃν καταξιώσει ὁ Θεός. Ex parte II Actor. concilii Ephesini, tom. I Binii, pag. 304.

455. Attici ad Cyrillum pro S. Chrysostomo diptychis restituendo. Tom. V, parte II, p. 201, ex Nicephori XIV, 26. Incipit: Περιπεπτόχαμεν οἷς μὴ προσηρόμεθα. Confer Tillemont., tom. XIV B p. 279, seq.

456. Celestini, episcopi Rom. epistola ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 40. Incipit: Τῇ ἡμετέρῃ συγγνώμῃ τὰ διὰ τοῦ υἱοῦ ἡμῶν Ποσειδωνίου. Data III Id. August. Theodosio XIII et Valentiniano III coss.; ex parte I Actor. concilii Ephesini, p. 151. FABR.

457. Joannis Antiocheni ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 83. Incipit: Οὐδὲ ἐμὰ μετρίως δακναί. ex parte I Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Binii, p. 167.

Ejusd. ad Xystum Romanum, Cyrillum Alex. et Maximianum Constantinopol. Ibid. pag. 99. Incipit: Καὶ σκουδὴ καὶ σκοπός. Ex parte III eorumdem Actor., p. 421. [Mansi V, p. 285. sqq. et 661.]

Ejusd. ad Cyrillum. Ibid. pag. 102. Incipit: Πρώτῃν ἐκ θεσπίσματος. In iisdem Actis pag. 423.

Ejusd. alia epistola ad Cyrillum. Ibid. p. 153. Incipit: Ἀπειλήφαμεν ἀλλήλους, δέσποτα. Primum edita e ms. regio ab Auberto.

458. Maximiani, episcopi Constantinopol. ad Cyrillum. Tom. V, parte II, pag. 94. Incipit: Περλήρωτα σοι τὰ τῆς ἐπιθυμίας, ex parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I, pag. 410. [Mansi V. 257.]

459. Nestorii ad Cyrillum. Tom. V, parte II, p. 21. Incipit: Οὐδὲν ἐπιεικέλας Χριστιανικῆς βιαιότητος. Ex parte I Actor. concilii Ephesini, tom. I Binii, p. 120. Exstat et in Garnerii *Mercatore*, tom. II, p. 44. [Lat. in cod. Paris. MCDLVII.]

Alia: Τὰς μὲν καθ' ὁμῶν ὕβρεις τῶν θαυμαστῶν σοῦ γραμμάτων. Ibid., pag. 25-29, ex iisdem Actis pag. 122. Et in Garnerii *Mercatore*, tom. II, p. 57, atque apud Baluzium pag. 635 *Novæ Collect.*, et ex alia veteri versione in collatione sexta synodi V, tom. II Binii, parte II, p. 92. FABR. Utraque Nestorii epistola in Mansi Collect. tom. IV, p. 885 et 891. Lat. tom. V, p. 491 et 715. HARL.

460. Pauli Emeseni, a Joanne Antiocheno missi, libellus, Cyrillo oblatus. Tom. V, parte II, p. 100. Incipit: Οἱ εὐλαβίατατοι καὶ καλλίνικοι ἡμῶν βασιλεῖς. Ex parte III Actor. concilii Ephesini, p. 422. FABR. Lat. in cod. bibl. Paris. publ. vol. III Catal. MCDLVII, n. 77. HARL.

461. Theodosii Junioris imp. rescriptum ad Cy-

illum. In parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Bini, pag. 162. Incipit : Μέλει πλείστον θεοσεβείας ἡμῶν. [Mans. IV, pag. 1109; Lat. V, p. 529.]

Alia pag. 164. Ἡρτηται τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας.

VIII. *Scripta Cyrilli edita, quæ in editione Paris. Græco-Latina desiderantur.*

132. *Epistola ad Optimum*, Antiochiæ Pisisidæ episcopum, quæ incipit : Καὶ ἄλλως ἡδέως. Vide supra in Indice, num. 44.

133. *Commonitorium*, Posidonio datum, quod incipit : Ἡ Νεστορίου πέτρας, μᾶλλον δὲ κακοδοξία. [V. supra in Indice, n. 39.]

134. *Libellus*, a Cyrillo et Memnone, Ephesi episc., oblatum concilio Ephesino. Vide in eodem Indice : Εὐσεβὴς θέσπισμα ἐν τῆδε.

135. *Fragmentum homitiæ*, quod incipit : *Dives est hodie Dominus noster*, in parte III Actor. synodi Ephesinæ, tom. I Bini, p. 381. Aliud, p. 423. *Eos, qui pietate firmi sunt*, etc.

136. *Epistola ad clericos Constantinopolitanos*, plenior ex Marii Mercatoris versione. Vide supra in Indice : Ἀνέγγων τὸ ὑπομνηστικόν.

137. *Collectio uberior dictorum Nestorii*, ex Latina Marii Mercatoris versione, tom. II edit. Garnierianæ, p. 103-106.

138. Locis insignis, quo *scholia* Cyrilli de Unigenito auctiora ex ms. dedit idem Joannes Garnierus. Vide supra, num. 8, in recensione operum quæ tomus V Auberti continet.

139. *Epistola ad Acacium Berrhoënsem*. In Synodico adversus tragœdiam Irenæi, c. 56, p. 831 sq., apud Baluzium *Collect. novæ concilior.*, p. 758-762; Latine. Incipit : *Decentem se etiam nunc curam incipit sanctitas tua*. Adde Tillemont. Tom. XIV, pag. 519, seq. FABR. — In Synodico multa reperiantur collecta de turbis Orientalium post pacem factam. HARL.

140. *Ad Acacium Melitinensem*. Baluz., p. 917, et ex alia versione in collatione 5 concilii v, tom. II Bini, parte II, p. 70, ubi traditur eadem Cyrillus etiam scripsisse ad Theodorum Ancyranum, et Firmum, Cæsareæ Cappadociæ episcopum. Et in epistola 3 Pelagii II ad episcopos Istriæ. Incipit : *Latere tuam non oportuit sanctitatem*.

141. *Ad Rabbulam Edessenum*, in eodem Synodico, p. 812, edit. Baluzii. Incipit : *Piissimo et amatore Christi imperatore dirigente*. FABR.

142. *Ad Aristolaum*, tribunum et notarium. Ibid., pag. 889. Incipit : *Dominus meus religiosissimus Beronicianus*. Et p. 945. Incipit : *Piarum sanctionum quæ nuper*. Adde Tillemont. tom. XIV, p. 619.

143. *Ad Theodosium imp.* Baluz., p. 894. Incipit : *Æternam vitam providere a terra*.

144. *Ad Joannem Antiochenum*. Ibid., p. 914. Incipit : *Litteras a tua perfectione transmissas*; et p. 916. Incipit : *Ego quidem abstersisse a se*. Græce et Latine in Garnerii Auctario Theodoriti.

145. *Ad Maximum, Joannem, Thalassium*, presby-

teros et archimandritas, pag. 914. Incipit : *Egregius quidem zelus religiositatis vestræ est*.

146. *Ad Mosæum, Antaradi episcopum*. Ibid., p. 917. Incipit : *Ego quidem semper tuæ religiositati*.

147. *Epistola ad Nestorium*, ex Arabico versa, apud Eusebium Renaudotum in *Historia patriarcharum Alex.*, p. 109. Incipit : *Non credidi verum esse quod de te*.

148. *Fragmenta ex sermone de fide*. Ibid., p. 927. Incip. : *Ego contemperatum non recipio*.

149. *Fragmenta ex epistola ad monachos Phueneses*, contra errores Origenis. Concilior. tom. V edit. Labbei, p. 657-660.

150. *Præfatio in cyclum paschalem annorum XCV* (conditum A. C. 456. Vide Tillemont. tom. XIV, pag. 623 seq.), Latine edita ab Ægidio Bucherio in *Doctrina temporum*, pag. 481-484. Antwerp. 1634, fol. [Sed locupletior est in cod. B. publ. Paris. DCIX, n. 4. V. Cat. codd. Paris., III, pag. 51.] Meminit cycli illius, ex quinque cyclis decemnovennialibus constantis, Sigebertus Gemblacensis, c. 24. *De scriptoribus ecclesiasticis*.

151. *Liturgia*, ex Arabico Latine versa a Victorio Scialagh. Augustæ Vindelic. 1604, in-4, atque inde in *Bibl. Patrum Paris.* a. 1654. Tom. VI. *Maximæ auctoritatis*, inquit Villalpandus in cap. II Ezechielis, p. 512, *videri debet S. Cyrillus in ea liturgia, quam nuper ex Ægyptiaca lingua in Latinam convertit Victorius Hacurensis, Maronita, quamque vulgari curat Velserus*. Liturgia hæc, Arabice et Coptice scripta, in membranis fuit inter mss. codices D. Abrahami Hipckelmanni. FABR. — In cod. Coislin. in Montfauc. *Cat. bibl. Coisl.*, p. 188, tribuitur illa liturgia Jacobo, fratri Domini. — In Seb. Renaudoti *Collect. liturgiar. Orientalium*, tom. I, Paris. 1716, 4, p. 38, et Renaud. not. p. 315 sqq., Cyrilli Alex. liturgia inter tres liturgias Coptitarum Jacobitarum, ex Coptico conversas : in tom. II, n. 20, p. 275, notæ p. 285, — inter liturgias, ex codd. Syriacis Latine versas. Add. Abrah. Ecchellensem in notis ad catalog. librorum Chaldaic. et Syrorum Ebed Jesu, cap. 29. V. Renaudot apud Montfauc. in *Palæogr. Græca*, p. 314, de liturgia, quæ dicitur D. Marci, caractere Ægyptico-Græco, quam vero adnotat

D Ibid. Renaudot eandem esse atque eam quæ Coptice exstet sub nomine Cyrilli. — Paris. in bibl. publ. inter codd. Orientales, secundum cat. codd. Paris. vol. I, p. 54, 57, 60, 72 et 73, Cyrilli liturgia, Syriace, in codd. XXXII, n. 2, LXVI, XCIV, n. 5. — Coptice, in cod. XXVI, n. 3, cum Arabica interpretatione, et codd. XXXI, n. 3, atque XLI, e Græca lingua in Copticam conversa; dimidiam vero partem occupat versio Arabica. — Oxonii in bibl. Bodlei. n. 5291 Cat. inter codd. Thomæ Mareschalli, atque n. 5878 ac 5879, inter codd. Huntington Coptice et Arab. HARL.

152. *Fragmenta ex homilia* πρὸς τοὺς τολμῶντας λέγειν, μὴ δεῖν ἕπερ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων προσφέρειν, -adversus eos, qui negant, offerendum.

pro iis qui in fide obdormierunt, quæ exstant apud A Eustratium, presb. Constantinop., adversus Psychopannychitas, ab Allatio post commentationem de purgatorio editum, p. 571-578. Incipit illa homilia : Οἱ τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἀπευθύνοντες.

153. *Sermo in parabolam vineæ*, Latine, Achille Statio interprete. Rom. 1578, in-8.

154. *Theodosii imp. epistola (a) ad Cyrillum*, data 19 Nov. a. 450, in parte I Actorum concilii Ephesini, tom. I Binii, pag. 162. Incipit : Μέλει πλεῖστον θεοσεβεία; ἡμῖν. Alia pag. 164, "Ἡρτηται τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας, Latine e veteri versione apud Baluzium, pag. 708 *Novæ Collect. concilior.* Aliud rescriptum de Cyrilli et Memnonis Ephesini restitutione, quod post Cotelerium, tom. I *Monumentor.*, pag. 41, dedit Baluzius, pag. 655. Incipit : Ἡμεῖς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνην. [Mansi collect., tom. IV, pag. 1109, et Lat., tom. V, pag. 529. HARL.]

155. *Isidori Pelusiotæ ad Cyrillum*, qui patris (b) instar eum est veneratus, epistolæ undecim, quæ inter Isidorianas sæpius prodire, et gravia monita continent. Duæ citantur etiam a Facundo, II, 4, quæ sunt libri I epistola 310 et 370.

156. *Xysti [f. Sixti] papæ Romæ, ad Cyrillum*, cum ejusdem Cotelerii versione, epistolæ duæ apud Baluz., pag. 658. Prior incipit : "Ἡσθην ἐπὶ τοῖς δηλωθεῖσι μοι δι' ἐπιστολῆς. Altera : Χάριν ὁμολογούντες τῇ περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ. Ediderat Cotelerius, tom. I *Monumentor. Ecclesiæ Græcæ*, p. 42 et 44. Adde Tillemontium, tom. XIV, pag. 509 seq., 550.

157. *Tranquillini, Antiocheni Pisidiæ*, Alexandri Hierapolitani, Helladii Tarsensis, et aliorum episcoporum ad Cyrillum pro Joanne Antiocheno, apud Baluzium, pag. 696, Latine. Incipit : *Nota quidem rectæ glorificationis est fides.*

158. *Acacii Berrhoënsis epistola brevis contra capitula Cyrilli.* Ibid., pag. 756, Latine. Incipit : *Permanemus in fide sanctorum Patrum.* Hanc epistolam a Theodosio imp. approbatam leges, pag. 746.

159. *Acacii Melitinenensis epistola ad Cyrillum de pace (a. 433).* Incipit : *Quoniam didici, quod per gratiam Dei.* Ibid., pag. 785, et ex alia interpretatione, pag. 918. [In Synodico, c. 83, p. 860, et cap. 213, p. 998.]

160. Epistolæ Rabbulæ, episcopi Edesseni, ad Ægyptium (Cyrillum). Ibid., pag. 896 seq. Incipit :

(a) Meminit Leontius Byz. *De sectis*, p. 456.

(b) Vide Isidori Pelus. lib. I, epist. 370. Facundus loco laudato : *Isidorus, presbyter Ægyptius, Pelusiotæ, qui pro vitæ ac sapientiæ suæ meritis ut pater ab ipso Cyrillo et honoratus est et vocatus.*

(c) In eadem bibl. exstant et Cyrilli quæstiones et responsiones περὶ πίστειος; Μῆαν. Ποῖαν ταύτην; Θεότητα. Τί ἐστὶ Θεός; Οὐσία ἀνάκτιος. Lambec., III, pag. 100. Aliæ quæstiones et responsiones Cyrilli et aliorum, quæ incipiunt : Τί πιστεύεις; Χριστιανὲ, καὶ πῶς; Μιστεύω Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τρία πρόσωπα. Nessel. V, pag. 132. FABR. De codd. Cæsar. LIX, n. 10, et CVII, n. 8, V. Lambec. *Com.* III, col. 265 et tom. V col. 23,

Episcopus enim quidam provinciæ Cilicum. Alia Rabbulæ ad Cyrillum epistola, contra Theodorum Mopstestenum, in collatione 5 synodi v. Incipit : *Jam vero quidam unitatem*, tom. II Binii, parte II, p. 70, et in Pelagii II epistola ad Istriæ episcopos. Ibid., pag. 128.

161. *Zosimi papæ epistola encyclica*, sive, ut Marius Mercator vocat, *tractoria* contra Pelagianos, ad Cyrillum et alios episcopos missa A. C. 418, cujus fragmenta apud Augustin. epist. 190 (edit. vet. 1574), c. 6, et Prosperum in appendice epistolæ Coelestini ad episcopos Galliarum.

162. *Hypatiæ (falso, ut videtur) nomine ad Cyrillum.* Ibid., p. 926. Incipit : *Legens historias temporum.*

IX. *Scripta quæ sub Cyrilli Alex. nomine feruntur, sed in Græco-Latina editione Paris. omissa sunt.*

163. *Liber adversus Judæos, cum quæstionibus.*

164. *Brevis anagoge de iis qui floruerunt ante legem.* Hæc duo exstant in editionibus duabus postremis Latinis operum Cyrilli Paris. a. 1573 et 1605. *Haud scio*, inquit Bellarminus, *an Cyrilli sint. Sed res parvi momenti est, cum sint libelli brevissimi et leves.*

165. *Homiliæ XVI in Leviticum*, quas in Latinis Cyrilli editionibus ex veteri versione Rufini licet reperire, et e codice Jacobi Fabri vulgavit sub Cyrilli nomine Jodocus Clichtoveus. Paris. 1521, fol. Sed illas quidem Origeni asseruere viri docti, in cujus Latinis operum συναγωγᾷ; jam sæpius excusæ leguntur. Vide Sixtum Senensem libro IV *Bibl. sanctæ.* FABR.

166. *Homiliæ XIX in Jeremiam*, quas Antwerp. 1648, in-8, edidit Græcæ et Latine Balth. Corderius. Sed illæ a Mich. Ghislerio recte vindicatæ sunt Origeni, excepta postrema, quæ nec Origenis est, nec Cyrilli, sed Clementis Alex. liber, sæpius ab eo tempore sub veri auctoris sui editus nomine : *Quis dives salvandus.*

167. Anastasii Antiocheni, et Cyrilli Alex., "Ἐκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. *Expositio compendiariorum orthodoxæ fidei* per quæstiones et responsiones. Incipit : Ποῖας θρησκείας εἶ, ἄνθρωπε; Χριστιανός εἰμι. Καὶ τί ἐστὶ Χριστιανός; Ὁ κατὰ Θεὸν ζῶν. Ms. in Bibl. Cæsarea (c). Vide Lambe-

ed. Kollar., qui ad priorem locum adnotat, utrobique Cyrilli nomine inscriptas quæstiones, etc., dividi in duas præcipuas quæstiones, nimirum, Περὶ πίστεως ἐπὶ τῆς θεολογίας, et περὶ πίστεως ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, etc., tum, quæ, si, ait, unius ejusdemque auctoris sunt, duo Cyrillo tribui vix poterunt : nam in altera illa quæstione de duabus in Christo naturis, propter Monothelitas utique, diligenter agit. Contuli cum hac aliam quoque expositionem fidei, quæ incipit : Ποῖας θρησκείας εἶ, ἄνθρωπε, et sub Cyrilli simul et Athanasii nominibus tam in *Bibliotheca Patrum* Latine, quam in tribus codicibus nostris Græcæ habetur; [V. paulo ante n. 167] ac certus fere sum, posteriorem istam prioris illius recentiorem metaphrasin esse, Anastasii

cium, IV, pag. 206 (a). Vertit Latine et utraque lingua edidit Theodorus Beza, una cum Athanasii libris *De Trinitate*, IV libris Basillii *contra Eunomium*, et Phœbadio, Latino scriptore, *contra Arianos*. Genev. apud H. Stephanum 1570, 8. [V. Bezæ præfat. et Kollar. infra in nota laudatum. H.]

168. *Catena in Marcum*, quæ in codicibus quibusdam Cyrillo Alex., sed in aliis rectius Victori, Antiocheno presbytero, tribuitur, ut dixi volumine superiore [VIII, pag. 653, sq.]. Nescio, an diversus fuerit, quem Combefisius in *Bibl. concionatoria* scribit a Raphaele du Fresne inter libros ex Italia allatum commentarium satis spissum in Marcum, Cyrilli Alex. nomine prænotatum.

169. *Apologi*, sive *Fabulæ morales*, Latine editæ a Calthasare Corderio S. J., Viennæ Austriæ, 1630, forma minore. Junioris et Latini scriptoris videntur esse Cornelio a Lapide in *Ecclesiasticum*, p. 23, ac sub titulo *Speculi sapientiæ* prodierant Paris., 1502, in-8, apud Joannem Parvum. Quadripartitus hic apologus Germanice etiam lucem vidit, B. S. M. interprete, Francof., 1564, 8. *Spiegel der Weisheit*.

170. *Poëma iambicum* περὶ ζώων ἰδιότητος καὶ φύσιν, de animalium et plantarum proprietate, editum sub Cyrilli Alex. nomine Græce Rom., 1590, in-8, auctorem habet Georgium Pisidem, cui in aliis editionibus recte vindicatum est, ut dixi superiore volumine [p. 614 et p. 613 not.].

171. Συναγωγή τῶν πρὸς διάφορον σημασίαν λέξεων, κατὰ στοιχεῖον, Collectio alphabetica vocum græcarum, tono vel spiritu differentium, ab aliis Joanni Philopono tribuitur. Vide volumine VI, p. 321, n. 5.

172. *Glossarium vetus Græco-Latinum*, quoniam in calce quorundam Cyrilli scriptorum inventum testatus est Henr. Stephanus, etiam Cyrillo Alex. tribui a quibusdam consuevit. Et in Caroli Labbei editione *Glossariorum priscorum συναγωγῆς*, Par. 1679, f., inscribitur: *Cyrilli, Philoxeni et aliorum veterum Glossaria*. [V. supra, vol. VI, pag. 631 sq.; ibid., pag. 199 sq. Specimen ex Glossario Cyrilli. Alex. edidit cel. Chr. Fr. Matthæi in *Glossariis Gr. minor. et aliis anecdotis Gr.*, etc., vol. I, Mosquæ 1774, 4, m. — In cod. Vaticano, Lexicon S. Cyrilli et significat. complurium vocc. Gr. et Lat. (b) — Add. Augustæ Vindel. Cyrilli fragmentum Lexici, teste Reiserio in Ind. mss., pag. 35. — Montfaucon. in

fortasse illius, quem eruit Oudinus, tom. I, p. 1665, quæ opinio mea si veri est simillima, prior illa, priori sui parte, Cyrillum auctorem habere poterit; et erit ratio clara, cur hæc posterior expositio fidei locupletior sit, et tam Cyrilli quam Athanasii nomen præfixum gerat. Hactenus Kollar. — Augustæ Vindel. in cod. Gr. Quæstiones et responsiones de fide, Cyrilli, Damasceni, Athanasii, Nili, Maximi. V. Reiser. Ind., etc., pag. 39. — In bibl. Bodleiana, n. 688, *Cat. codd. Angliæ I*, in cod. Laudiano XXXVI, n. 14. Symbolum apostolorum et Cyrilli Alex.; quæstiones et responsa aliquot de fide S. Trinitatis. HARL.

[De *chronico*, s. *chronographico compendio*, vers. iambicis, quod in cod. Matrit. Cyrillo Alex., pereram ascribitur, in aliis autem codd. dicitur ex

A *Palæogr. Gr.*, pag. 72 sq., de cod. quondam regio Cyr. Lexici plura adnotavit. — In bibl. Bodlei. in cod. Barocc. XCV, Cyrilli Lexicon, compilante Antonio philosopho, ordine alphabetico. — Venetiis in bibl. codd. S. Mich. Cyrilli Lexicon, de quo docte disserit Mittarellius in *Cat. illius bibl.*, p. 306 sq. et postquam alios aliorum bibliothecarum codd. attulit, licet tamen, ait, in bibliothecis mss. fere omnibus hoc Lexicon præferat nomen S. Cyrilli, archiep. Alex., exploratum tamcn est, verum ejus auctorem esse Cyrillum quemdam, qui vixit post an. 1200, cujus Lexicon una cum aliis lexicographis Græcis productum fuit a Car. Labbæo. Etiam Aldus Cyrilli Dictionarium edidit. Videantur *Diaria Attetatorum Italiæ*, tom. XXI, p. 457, etc. — Mediolani in bibl. Ambrosiana, teste Montfaucon. in *Diar. Ital.*, pag. 17, et de aliis Cyrilli Lex. codd. pag. 311 et 333, sub fin. — Monachii in codd. CCXLIX et CCLIX, Cyrilli Lexicon. V. cat. codd. Græc. Bavar., pag. 84 et 85. HARL.

X. Scripta Cyrilli inedita.

175. In *Ezechielem*. Marcus Velserus, epistola ad Bonav. Vulcanium, data a. 1604: *Industriæ latus adhuc extra istum (Thesaurorum librum) campus patet, Ezechiele maxime interpretando, quem facile æstimare est ingens volumen conficere.* — *Ezechielem etiam amicus ille meus (Jacobus Pontanus) aggredi parabat, sed monitus ultro resistet tui reverentia.*

C Cyrilli symbolæ in Catenis ad Ezechielem, tum edita Villalpandi, tum ineditis, quas Coisliniiana atque bibliothecæ asservant. FABR. — Ex Cyrilli commentariis in Ezechielem fragmenta duo, in cod. Laurent. XII, n. 9, plut. 6. V. Bandini *Cat. codd. Laur. Medic.*, I, pag. 119. HARL.

174. Dictavit et in Danielelem, inquit Sixtus Senensis, in Oseam, et in Abacuch homilias plurimas, quæ in bibliotheca Vaticana servantur.

175. *Homilia in nativitatem Christi*. Vide supra in Indice, 50. FABR. — Illam homiliam scripsit Theodotus. Atque huic ipse Fabric. infra, vol. IX, pag. 270, II, illam homiliam (quæ exstat in Harduini *Collect. concil.*, I, pag. 1654, et memoratur in Actis synodi septimæ, actione 6) ascripsit. Atque sub hujus Theodoti nomine exstant duæ homiliæ in *nativitatem Domini*, in cod. MCLXXI, n. 14, bibl. publ. Paris.

Georgio Pisida et Cyrillo decerptum, V. supra, vol. VII, pag. 472 sqq., et pag. 533, de historie Byzantinæ nova appendice, — edita a Foggino. HARL.]

(a) Pag. 453, cod. CLXXXVIII, n. 12, ed. Kollar., qui in not. A. Oudini errorem (*Comment.*, tom. I, pag. 1664), de hoc libello ejusque auctoribus, quasi Cyrillus et Anastasius colloquens in hoc codice induci dicantur, castigat: — it. in cod. CCXIV, n. 7. V. Lambec., V. pag. 94, aliisque codd. passim jam excitatis. In aliis Cæsar. codd. (in vol. III et IV) sunt Anastasii responsiones ad varias quæstiones, V. indic. ad ea volumina, voc. *Anastasius*. — Interrogationes et quæstiones de divina natura, in cod. Escorial. teste Plüero in *Itin.* p. 164. HARL.

(b) Vide infra, col. 115.

— In cod. quidem Cæsar. X, n. 12, Cyrillo tribuitur. V. Lambec. *Comment.* vol. VI, part. 1, p. 82 sq.; sed Kollarius in nota, ubi multus est de ista homilia, animadvertit, eam prorsus diversam esse ab illa S. Cyrilli homilia, quæ fere ejusdem argumenti, sed Latine tantum, habeatur edit. Cyrilli opp. Parisinæ a. 1638, tom. V, part. II, pag. 416. HARL.

176. In Catenis ineditis ad Acta et ad epistolam Jacobi et primam Petri ac Joannis, Cyrilli Alex. symbolæ leguntur. Vide Montfauconi *Bibl. Coislinianam*, pag. 263. FABR. V. supra vol. VIII, p. 693, 695 et 696, de catena in Epistolas Pauli. Sic occurrunt Cyrilliana fragm. in catenis in Epistolas Pauli, in Epistolas catholicas, in IV Evangelia, in Psalmos, in Jobum et Parabolas Salomonis Florentiæ in codicibus bibl. Laurent. Medic. V. Bandin. *Cat. codd. Græc. Laur.*, I, pag. 363, 402, 159 et 161; pag. 91, n. 24; pag. 52 et 297. HARL.

177. Κυριλλου εις τας απορουμενας λεξεις της αγιας Γραφης. Ms. in variis bibliothecis, cui subjungitur Ἑρμηνεία ὀνομάτων καὶ λέξεων Ἑβραϊκῶν τῶν ἐν τοῖς θεαῖς Γραφαῖς. Vide, si placet, quæ dixi supra, lib. IV, cap. [36, vol. VI, pag. 199 sq.] FABR. — Paris. in bibl. publ. cod. DCCCXLVIII, n. 2. Cyrilli Alex. vocc. Hebraic. alphabetico ordine digestarum, interpretatio. HARL.

178. Glossarium Græcum sub Cyrilli Alex. nomine itidem ms. quod incipit: Ἄααα, ἐβλαψας· ἀασάμην, ἐβλάδην· ἀάσατο, ἠγνόησεν, ἡμαρτεν· ἐφθόνησεν, ἀάπτους, ἀπροσπελάστους. FABR. — Venetiis in bibl. Marc. DLXXVIII, exstat Cyrilli Alex. Lexicon, cujus initium est: Ἄα, σύστημα ὕδατος, diversum ab eo quod h. l. citat Fabricius. V. *Cat. codd. Gr. Marc.*, pag. 304. HARL.

[Falso quædam attribui Cyrillo, jam passim annotavimus. Sic in cod. Cæsar. CLXXXVI, *Spirituales anagogæ in hexaemeron libri XII*, in quo ipse Cyrillus citatur, et quod in cod. Cæsar. præcedenti CXXXV assertitur Anastasio Sinaitæ. V. Lambec., IV, pag. 437-439, et Fabric. infra, in vol. IX, pag. 328 sq. ed. vet. — In cod. CCXLVIII, n. 5, *Judæorum disputatio cum S. Athanasio et Cyrillo de adoratione S. crucis et sacrarum imaginum*, in Lambec. *Comment.*, V, col. 287, ubi vero Kollarius in nota docet, id opusculum esse anonymi cujusdam, ad mentem Athanasii et Cyrilli, Judæos confutare conantis. Adde supra ad § III in notit. codd. vol. VII, pag. 472 sqq. et pag. 614.

Ad spuria quoque referendum videtur opusc. de mensuris et ponderibus, quod Cyrillo Alex. tribuitur in codd. Paris. bibl. publ. MCCCLXXIII, n. 15, et MCCCLXXXIX, n. 12. HARL.]

XI. Scripta Cyrilli deperdita (a).

179. Ἀντιβήσεις contra Andream Samosatenum, qui adversus XII capitula scripserat. Memi-

(a) Conf. Tillemont., tom. XIV, pag. 666 seq., et Ceillier, l. c., pag. 354 et 369. HARL.

(b) Eodem Liberato teste, quidam catholicæ no-

nit Cyrillus ipse epistola ad Eulogium, pag. 154. Κυριλλου ἐν ταῖς Ἀντιβήσεσι laudat Ephraimus apud Photium cod. cccxix, pag. 414. Walch. l. c., p. 682, suspicatur, sub eo intelligendum esse Cyrilli Apologeticum pro XII capitulis in Mansi *Collect.*, tom. V, pag. 19. Add., num. 18, supra, in recensione operum quæ tomus VII edit. Auberti complectitur. HARL.]

180. *De synagogæ defectu liber.* Gennadius, cap. 57 *De scriptoribus eccles.*

181. *Contra Meletianos.* Tillemont. tom. XIV, pag. 645, 669.

182. *Liber, acta synodi contra Nestorium ejusque assectas complectens*, quem, una cum libro contra Nestorii blasphemias scripto, misisse se ad præpositum testatur Cyrillus epistola ad Eulogium, pag. 134. Confer Garnerium, tom. II, ad Marium Mercatorem, pag. 345, et Tillemontium, tom. XIV, pag. 405 seq.

183. *In Psalmum VIII.* S. Ephraim apud Photium. cod. cccxix, pag. 420 edit. primæ. FABR. Fragmenta in expositione psalmi ciii in cod. Cæsar. Vindob. CLXXXVIII, n. 22. V. Lambec., IV, col. 457 sq. — In catenis in Psalterium, in codd. Cæsar. X, XIV et XV de quibus v. Lambec., vol. III. — Oxonii in bibl. Bodlei., n. 710, 2; 1982, 1; 2528 Catal. — Add. ad n. 176, supra. HARL.

184. *Commentum Evangelii in Matthæum libro secundo*, laudat Facundus XI, 7. *Fomum undecimum et duodecimum Acta synodi vi Constantinopolitanæ*, actione X, et secundæ Nicænæ. Frequentissimæ Cyrilli symbolæ in Catenis ad Matthæum. Citatur et a Leontio Byz. contra Eutychem, et βιβλιον πρῶτον, ab Ephraimo apud Photium, pag. 429, cod. cccxix. Alius locus, pag. 432.

185. *In Lucam*, sæpe citatur in Catena Græcorum Patrum Corderiana et Catena aurea Thomæ Aquinatis. FABR. De catenis in Matthæum et Lucam, v. supra, vol. VIII, pag. 669 sqq., et in catenis in Matthæum aliosque in codd. Cæsar. XXIX, XL, XLII, XLV, XLVI, LXXVII, sub fin., de quibus v. Lambec. *Comm.*, vol. III, etc. HARL.

186. *In epistolam ad Hebræos Liber II* citatur a Facundo XI, 7, Theodorito *Dialog.* et Theodoro in libro Ὅτι ὁ Πατήρ ἀεὶ γεννᾷ. Meminit et interpretationis Cyrilli in Epistolam ad Hebræos, Ephraim. Antiochenus, apud Photium cod. cccxix · Alexander Hierapolitanus, epistola ad Acacium Berrhoensem, in Baluzii *Nova Collect. concilior.*, pag. 762, et quædam ex illa assert auctor Synodici contra tragediam Ironæi, cap. 218; id., pag. 928, quemadmodum et plura Leontius Byz. contra Eutychem. Ex sexto tomo. Anastasius, pag. 188 *Hadegi.*

187. *Libri tres adversus Diodorum Tarsensem, et Theodorum Mopsuestenum (b), quasi Nestoriani dogmatis auctores, et alius De incarnatione liber* (diver-

vitatis defensores. Accephalis responsuri, negarunt libros illos esse Cyrilli.

ius ab eo quem supra, num. 7, retuli in recensione operum quæ tomus VII Auberti complectitur), in quibus continentur antiquorum Patrum incorrupta testimonia, id est, Felicia, papæ Ramani, Dionysii, Corinthiorum episcopi, et Gregorii mirabilis, θαυματουργοῦ cognominati. Liberatus in *Breviario*, c. 10. Meminit et Leonius Byz. *De sectis*, πρᾶξι, σive electione 4, pag. 448 seq., et 8, pag. 530 seq., ubi arguit Dioscorum, Cyrilli successorem, quædam illis inserere ausum. Ὁ γὰρ Διόσκορος διάδοχος γενόμενος τοῦ μακαρίου Κυρίλλου καὶ εὐρῶν τὰ αὐτοῦ συγγράμματα, ἴσως οὐκ ἂν ὤκνει τινὰ θεῖναι, ὡν ἐβούλετο. Confer collationem catholicorum cum Severianis sive Acephalis, habitam Constantinopoli A. C. 532, tom. II Binii, pag. 559. Citat et Facundus III, 5, et VIII, 6, et quinta synodus, actione 5, tom. II Binii, parte II, pag. 65 seq., ubi plura fragmenta, et pag. 72, ubi et Theodoriti, Theodorum adversus Cyrillum defendentis, mentio, et pag. 73, ubi quædam ex secundo libro Cyrilli, *De eo quod unus est Christus*, contra Theodorum. Et ex libro primo, pag. 74 seq. Confer Tillemont., tom. XIV, pag. 795 et 643 seq., ubi etiam de Theodoriti opere, similiter perditio, in quo Cyrilli objectionibus respondit, cujus meminit Leontius, pag. 532.

188. *Contra Synusiastas*, sive Apollinaristas, laudatur ab Ephraimo Antiocheno apud Photium cod. CCXXIX, pag. 416 edit. primæ.

189. Ἐν τῷ κατὰ Ἀρείου λόγῳ. Ibid., pag. 432.

190. *Ad Theodosium imp. contra Pelagianos*. Photium cod. LIX.

191. Epistolæ varix, ut epistola ad Acacium, Scythopoleos episcopum, quam citat Ephraim apud Photium cod. CCXXIX, pag. 416.

192. Idem pag. 420 laudat Cyrilli, Περὶ ἀπαθείας λόγον et Λόγον περὶ πάθους, Λόγον περὶ πίστεως, ut pag. 429, 430, ὃ ἐπιγράφεται ἐρμηνεία τῆς πίστεως [fragm. in Synodico, c. 217, pag. 1008], pag. 415. Incertum an quod Gennadio, cap. 57, memoratur, *De fide adversus hæreticos*.

Timotheum Ælurum πολλὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ θεοῦ Κυρίλλου μὴπω εἰς πλάτος ἐκδοθέντων διαλυμήνασθαι, νόθα τούτοις ἐπισπίραντα δόγματα, multa D. Cyrilli scripta, antequam vulgarentur, dogmatibus adulterinis aspersis depravasse, ex communi fama narrat Theophanes, pag. 95, et Nicephorus, xv, 16, *Historiæ*. Idem Nicephorus negat esse verum, quod nonnulli sparserunt, libros quosdam Chrysostomi a Cyrillo abolitōs fuisse, xiv, 28.

XII. *Index eorum, ad quos, vel contra quos scripsit Cyrillus*.

Numeri Græci, scripta Cyrilli supra recensita, Arabici, indicem epistolarum et scriptorum minorum alphabeticum respiciunt.

Acacius episcopus, 99. Melitenes, 52, 113. Episcopus Berrhoënsis, 57.

Ægypti monachi, 9.

Alexander presb., 104.

Alexandrinus clerus populusque, 14, 17, 89, 112.

Anastasius presb., 104.

Andreas Samosatensis, 17.

Anthropomorphitæ, x3.

Apollinaris, 60.

Armenicus Constantinopol., 98.

Aurelius (Augustinus), 89.

Cælestinus episcopus Rom., 19.

Calosyrius episcopus Arsenoites, x3, et 8.

Canonica epistola, x4.

Charmosynus presbyter, 75.

Comarius episcopus, 81.

Constantinopolitani clerici, 3.

Clerus populusque, 32, 69. Monachi, 92.

Dalmatius archimandrita, 81.

Daniel, episcopus Damensis in Ægypto, 77.

Domnus, episcopus Antiochenus, 86.

Donatus, Nicopolis episc., 11.

Eulogius, presbyter Alexandrinus, 30, 81.

Euoptyus, 24.

Gennadius, presbyter et archimandrita, 102.

Hermias, 2.

Joannes Antiochenus, 15, 34, 67, 91.

Joannes presbyter, 104.

Julianus imp., x4.

Juvenalis, episcopus Hieros., 41.

Lampo presbyter, 114.

Leontius diaconus, 75.

Libyæ et Pentapoleos episcopi, 73.

Martinianus presb., 104.

Maximianus, archiepiscopus Constantinopol., 66, 80.

C. Maximus diaconus, 104. Antiochenus, 22.

Memnon Ephesi episc., 33.

Monachi patres, 61, 104.

Nemesinus, 5, 2.

Nestorius seq., et 2, 47, 103, 106. Tres Cyrilli ad Nestorium epistolas, quarum tertiæ XII capitula subjunxerit, memorat Leontius Byz. *De sectis*, pag. 452.

Nestorii ζηλωτής, 55, 27.

Optimus episc., 44.

Orientalis episcopi, 17.

Palladius, 4.

Paregorius presbyter, 104.

Paulus Emesenus, 34, 64.

D. Posidonius, 39.

Potamon episcopus, 77, 81.

Proclus Constantinopol., 51,

E Rhodo scriptæ epistolæ, 14, 112.

Succensus Diocæsareæ episc., 25, 25.

Theodorus Mopsuestenus, 31.

Theodoritus, 10.

Theodosius Junior imp., 14, x et 4, 37.

Theodosii uxor et sororas, 14.

Theognostus presbyter, 75.

Theopemptus, episcopus Cabasonsis in Ægypto, 77.

Tiberius diaconus, x3.

Timotheus presbyter, 81.

Valerianus episcopus, 5.

CARD. ANGELO MAI

PRÆFATIONES

AD S. CYRILLI ANECDOTA SCRIPTA AB IPSO EDITA.

(*Bibliotheca Nova Patrum*, tom. II, Romæ 1844; tom. III, 1845, in-4.)

I. *Editionum S. Cyrilli imperfectio.*— Quoties ego generalem illam sancti Cyrilli Alexandrini operum editionem, ab Auberto Gallo septem tomis vulgatam, manu versabam, toties me cupere memini, ut nova aliqua curaretur, quæ tanto Aubertina plenior esset ac melior, quanto hæc minores alias et vetustiores superasse videtur. Etenim haud minimus hujus editionis nævus est, quod Latina Græci textus interpretatio varios habet auctores, qui viginti fere numerantur: quo fit ut Cyrilli elocutio neque consona neque uniformis Latinis auribus oculisque accidat: et quidem veri etiam crassique errores interpretum Latinas plagulas maculant. necessariis insuper scholiis sive criticis sive exegeticis caret sæpe Cyrillus, et materia ipsa respirationes capitulorum divisionesque idoneas haud raro desiderat: Græcus vero contextus fœdis quandoque mendis laborat; materiæ indices vel exiles sunt, vel alicubi nulli; quilibet denique editoris apparatus et isagoge, et singulorum operum veluti historia ac iudicium frustra requiritur. Quanquam igitur haud leve est Auberti meritum, modesti cæteroqui hominis et ingenui, propter hanc tomorum tot quam gravi labore suo molem instruxit; attamen optandum erat, ut Maurinus aliquis monachus Cyrillum quoque consueto sodalitatæ suæ splendore, doctrina ac studio sibi adornandum susciperet, quod ut aliquando meliore temporum conditione fiat, piis votis depono.

II. *Scriptorum Cyrilli nupera conquisitio.*— His de Auberti editione breviter atque, ut spero, æquabiliter dictis, nondum tamen ejus præcipuum memoravi incommodum, tot videlicet Cyrilli opusculorum defectum, quæ partim Græce, partim Latine dispersa in impressis libris exstabant, et Auberti notitiam diligentiamque fugerunt. Hæc scilicet accurate recenset Fabricius *B. G.* lib. v, cap. 22, n. 8 (ed. nov. t. IX, p. 487 seq.), quæ nimirum a novo editore sedule colligenda sunt. Neque hic sistendum, sed in conciliorum actibus, præsertim Ephesini, in antiquis apologeticis, panopliis, scriptorum enarratoribus seu bibliographis, apprimeque in Photio, nec non antiquis auctoribus Mario Mercatore, puta, Facundo, Liberato, Anastasio, Leontio, et reliquis præcipue adversus Eutychis, Nestorii, Dioscori, Severi, aliasque sectas hujusmodi pugnatoribus, scripta Cyrilli rimanda sunt. Quid de Græcis dicam ad utrumque Testamentum catenis, quæ tot Cyrilli divitias ostentant? Me certe coacervandi cum majoribus scriptis minores etiam minimasve Cyrilli ad unum corpus reliquias cupido incesserat, totumque Cyrillum decem circiter tomis comprehendendi: neque is injucundus labor fuisset, si otii satis suppeteret, vel si cæteras curas meas seponere decrevissem; quod quia non placuit, nolui tamen Cyrillum, quo pene præ cæteris delector, deserere: sed ommissa omni editorum ejus operum sollicitudine, converti me potius ad indagandum quidquid tanti viri adhuc ineditum Vaticanis codicibus contineri haud fallaci conjectura vel certitudine potius compererem. Quod cum prospere ut puto egerim, et res ultra votum cesserit, facile erit deinceps futuris eruditis Cyrillum denique tum ex superioribus editionibus, tum ex his nostris additamentis cumulatum efficere: cujus mihi certe tanta ad manus venit copia, ut duobus eam voluminibus, non sine mea interpretatione exposuerim, quorum prius nunc describendum est.

III. *Cyrillus de Trinitate.* — Episcopatum Cyrillus Alexandrinæ civitatis gerens, in qua superioribus annis Arius scelestissimam hæresim propagaverat, nihil impensius in suis scriptis concionibusque egit, quam ut illius hæresiarchæ, atque asseclarum, præsertimque recentio-

ris Eunomii, venenata scripta redargueret, plebemque curæ suæ pastorali creditam in orthodoxa fide conservaret. Princeps et maximus de hoc argumento liber Cyrilli est *Thesaurus*, quo veluti ampliore armamentario ea continentur arma, quæ in hoc quoque minore *de Trinitate* cernuntur opusculo, quod planius atque contractius atque ad rudis populi usum accommodatius (sicut etiam in sequente *De incarnatione* ipsemet dicit) composuit Cyrillus. Alterum insigne de Trinitate scriptum Cyrilli, *Dialogi septem* sunt luculentissimi ad *Hermiam*, qui pariter fecundissimum Auctoris ingenium, infinitumque orthodoxiæ zelum demonstrant. Tertium *De Trinitate* quoddam opusculum edidit primus sub Cyrilli nomine Wegelinus: verumtamen id nihil fere esse aliud quam interpolationem atque compendium operis Joannis Damasceni *De fide orthodoxa*, ideoque abjudicandum Cyrillo, jam diu critici docuerunt. Sed præter hæc nominatim *De Trinitate* inscripta opera, passim Cyrillus in voluminibus suis pro hoc præcipuo dogmate pugnat; et quidem etiam in præclaris, quos nos hoc tempore edidimus, commentariis ad Pauli Epistolas et ad Psalmos. Nunc se mihi obtulit Cyrilli ineditum, ut reor, opusculum *De Trinitate* in Vaticano perraro codice; quæ lucubratio plane ab illa differt, quam pari titulo sub falso Cyrilli nomine vulgavit Wegelinus. Ait autem Cyrillus cap. 3 se, postquam contra blasphemias hæreticorum, Arianorum scilicet, satis decertaverat (puta in *Thesauro*, in *commentario ad Joannem*, et alibi), nunc hoc opusculum pie credentibus scribere, ut divina dogmata, extra omnem controversiæ aleam, didactico more exponat. Reapse autem promissum abunde facit: ea quippe perspicuitate et theologiæ peritia altissimum Trinitatis mysterium evolvit ac tradit, quæ tantum atque a Deo peculiariter edoctum magistrum decet. Tres singillatim divinas personas propriis cujusque argumentis illustrat atque confirmat: idque opusculum, cedro sine dubio liniendum, viginti et octo capitulis terminatur.

De incarnatione. — Sequitur, pari theologiæ merito, tractatus alter ex eodem codice sumptus *De Domini incarnatione*, triginta quinque capitulis comprehensus, et a Cyrilli cæteris de hoc argumento scriptis prorsus diversus. Atque in hoc refutationem hæreticorum non negligit, quorum neminem recentiore Eunomio nominat. Illa vero calumnia a posterioribus Monophysitis Cyrillo imposita de unica Christi natura ab eo asserta, tam evidenter hoc scripto *πρὸληπτικῶς* dissolvitur, ut nemo jam contra hiscere ausurus sit. Quamquam vero polemicam in hac lucubratione partem naviter tractat Cyrillus, attamen in exponenda Dei erga homines benignitate, quam incarnationis opus demonstrat, plurimus est; ut Christianum populum Dei vicissim amore inflamet, atque in fide confirmet, quam egregie definit pium esse erga Deum ac revelationem obsequium, controversia omni curiosoque etiam examine omisso, cui certe indagini neque plebs neque maxima hominum pars idonea est

De Deipara. — Tertiam in hoc nostro volumine sedem occupat Cyrilli copiosa ac libelli instar oratio, qua ostenditur beatam Mariam re vera esse rectissimeque dici Deiparam. Exstabat hæc inedita oratio in Vaticano codice antiquo 1434 nec non in recentiore Ottob. 30; denique eandem contineri scio in codice etiam Barberino 253. Rem hanc non semel Cyrillus, etsi obiter, non tamen incuriose tractaverat etiam sermone I contra Nestorium, necnon in epistola dogmatica ad Ægyptios monachos, quæ est in ordine epistolarum prima. Magnifice vero Virginem celebrat et tertio quoque verbo appellat *Deiparam* in oratione habita Ephesi coram synodo. Adde locum orationis 1 *De fide ad Reginas* (Opp. t. V, part. II, p. 47 sqq.) Sed enim præclarum mihi obvenit, ut dixi in not. ad cap. 13, Justiniani imp. in ejus quam edidi epistola duplex testimonium de hac Cyrilli oratione, ita ut præter stylum et consuetam atque solemnem Cyrilli doctrinam, auctoritas etiam Augusta accedat, quæ omnem dubitationis scrupulum eximit. Et quidem ipse Cyrillus hoc se argumentum disertè tractasse narrat in epistola ad Maximum apud Baluzium *Nov. Coll. concil.* col. 915, his verbis: « Primum capitulum est quod sancta Virgo sit Dei Genitrix. » Nisi forte eo loco de primo suo in Nestorium sermone cogitat: etenim id dogma postea, prout nunc in invento nostro legitur, multo uberius explicuit. Luculentam hanc Cyrilli orationem commendare verbis omittam, nullis enim laudibus eget; in cujus etiam clausula vehemens ad orthodoxiam retinendam adhortatio fit. Illud nequeo reticere, quod est Cyrillo nostro valde honorificum, simulque novum huic scripto suffragium adjicit. Etenim duo perillustres Patres, qui Futychem reprehenderunt,

Leo papa pluribus scriptis (a), Petrus Chrysologus una epistola (b) prædictæ Cyrillianæ orationis exordium sibi evidenter vindicaverunt. Leo quidem sermonem suum in Ballerin. edit. postremum, quo Eutychem refutat, sic cum Cyrillo exorditur: « Sicut peritorum prudentiumque medicorum est, passiones infirmitatis humanæ remediis prævenire, et quemadmodum saluti contraria declinentur, ostendere, etc. » Reliqua etiam consentiunt, nisi quod Cyrillus Dei, Leo autem pastorum providentiam memorat. Jam Petrus, haud quidem in prædicta epistola, sed initio sermonis 44 (ed. Seb. Pauli) sic Cyrillum æque imitatur. « Peritus medicus quoties vario languore defessus plenam desiderat conferre medicinam, altas aperit morborum causas, etc., quamplurima remediorum genera, herbarum vires pandit, medicamentorum loquitur qualitates. »

Dialogus.— Quarto loco posuimus de eodem argumento dialogum Cyrilli cum Nestorio in codice vat. 790 compertum, ubi is nominatim Cyrillo auctori inscribitur: neque hic certe colloquendi mos a Cyrillo abhorret, ut ejus longi cum Ilermia et cum ipso Nestorio dialogi noti ostendunt. Certe fit hic perlucida Nestorii arguentis confutatio.

Epistola 4.— Cyrilli multas periisse epistolas manifestis indicii constat. Atque utinam Aubertus non tam socors in illarum editione fuisset, qui ne numerare quidem eas meminit nedum aliquot scholiis aut historicis titulis illustrare! Nos ineditas quatuor invenimus in codice Vat. 1431, et partim etiam in Ottob. 1262, quas non Latina solum translatione, verum etiam aliquot adnotationibus comitari voluimus.

Homilia de incarnatione Domini.— *Alia homilia.*— Sequitur apud nos homilia de incarnatione Dei Verbi, quæ non nisi Latine exstabat; Græce vero a nobis ex utroque prædicto codice deprompta fuit, novoque Latinæ linguæ vestitu amicta. Item brevior illa quæ subtexitur de Nestorio ejecto homilia, Latine tantummodo in Ephesinis actibus obvia, Græce a nobis comperta fuit in Vaticanis codicibus 504 et 508, hancque item Latinitate rursus donavimus.

Homilia de vinea.— *Conciuncula de Ægyptiis martyribus Cyro ac Joanne.* Sancti Cyrilli homiliam de evangelica vineæ parabola, quam olim Latine tantum Achilles Statius, Lusitanus, ad Gregorium XIII PP. impressam miserat, Græce ego in *Spicilegio Rom.* T. V edideram ex ipso Statii codice in bibliotheca Vallicelliana Romæ superstite. Fuit enim Statius illius bibliothecæ conditor, ejusque illic imago cum elogio ad perpetuam rei memoriam prostat. Nunc igitur ne Cyrilli homilia translatione Latina careat (etenim priscus et tenuis Statii libellus vix alicubi occurrit, et ipsi mihi ad manus non est), hoc quoque Cyrilli scriptum utraque lingua, me interprete, exstare constitui. Et quoniam in Cyrilli homiliis versari cœperam, tres quoque ejusdem conciunculas de Ægyptiis martyribus Cyro ac Joanne, quas mihi S. Sophronius in sua prædictorum, quam edidi, martyrum historia obtulit, hoc idoneo loco non sine animadversionibus aliquot ponendas curavi.

De homiliis aliquot.— Quanquam sancti Cyrilli homiliæ plurimæ fuerunt, teste Gennadio cap. 57, hæque adeo famigeratæ, ut a Græcis episcopis ad declamandi exemplum memoriæ mandarentur (ceu videlicet apud Latinos sancti Augustini, Cyrillo cœtanei, sermones multitudine ac celebritate excelluerunt), attamen ego de iis generatim post alios bibliographos non loquar, ne forte actum agere videar. Paucas tantummodo memorabo, quas vel integras vel illarum fragmenta ego edidi, vel in codicibus adhuc retentas observavi. Sunt autem hæ: 1. Homilia de parabola vineæ, quæ nondum Græce fuerat edita. 2. Homiliæ tres brevissimæ de SS. MM. Cyro et Joanne Græce, itemque Latine interprete Anastasio Bibliothecario. (Hujusmodi prorsus sunt tres illæ S. Augustini conciunculæ de S. Stephani miraculis in edit. Maurin, t. V, p. 1275.) 3. Homiliæ fragmentum *Quod Christus disci non debeat homo theophorus, sed Deus incarnatus.* 4. Homiliæ quartæ seu sermonis contra Arianos fragmentum. 5. *Prosphonicæ ad Alexandrinos* fragmenta. 6. Homiliarum partes aliquot in Nicetæ ad Lucam ca-

(a) Leo in celebri ad Flavianum epistola, cap. 5, locum quoque non adeo exiguum S. Augustini ex hujus contra sermonem Arianorum libro n. 8 ipsis verbis sibi vindicavit; quæ res non leve Leonis erga Augustinum obsequium fuisse demonstrat. Ballerin. ed. t. I. col. 824.

(b) Miror sermonum Petri editores, qui hanc epistolam in actibus concilii Chalcedonensis obviam, et satis celeberram ac pretiosam, præterisisse quasi per incuriam vel potius oblivionem aut incertitiam videntur.

tena (a). 7. Homilia *De parabola decem virginum* inscribitur Cyrillo in codice Syriaco Vat. 97; verumtamen ea legitur Græce sub Chrysostomi nomine in Græco codice Vat., exstatque in Montfauconii editione inter spurias t. VIII, pp. 45 seqq., etsi multa cum varietate. 8. Homilia *de audienda liturgia* Cyrillo item inscribitur in alio Syriaco codice Vat. 200, sed tamen hanc habere Cyrillum auctorem nondum mihi persuasi. 9 et 10. Homilias duas Cyrillo inscriptas *de ascensione Domini*, et *de tribus pueris Babylonicis atque Daniele*, dixi olim me Græce et partim etiam Coptice in codicibus observasse; neque tamen his fidem adjicere ausus sum. Postea tamen alia quoque de iisdem testimonia sum nactus: itaque fieri potest, ut harum fortasse alio tempore rationem habeam. 11. Homilia *de paschate* quædam tribuitur Cyrillo in ano Græco codice, in alio autem Chrysostomo. 12. Cyrilli homilia *de B. Mariæ V. dormitione* in codice Vat. Arab. 170, *Script. vet.* t. IV, p. 311. 13. Eiusdem Cyrilli Homilia *de penitentia* est in cod. Vat. Coptico 59, *Script. vet.* t. V, part. II, p. 154. 14. Fragmentum Homiliæ *de consummatione sæculi*. Vide ad Matth. xxiv, 29. 15. *Adversus Eunuchos*, ex Chronico Georgii Hamartoli et Joannis Siculi. Denique paschalem tertiam homiliam, seu epistolam, quam deperditam quidam putant, nullis ego in codicibus reperi; neque ulla fortasse fuit. Feliciter tamen mihi obtigit, ut paschalis decimæ septimæ ineditam atque elegantem nanciscerer Arnobii Latinam interpretationem, quam in quinto *Spicilegii Rom.* volumine collocavi. De aliis vero nondum satis mihi perpensis aut exploratis, quas in codicibus scriptas aut memoratas interdum vidi, Cyrilli homiliis, dicere supersedeo. Denique tractatum *De paschate*, qui in editionibus tribuitur Joanni Philopono, vidi inscriptum Cyrillo in uno cod. Vat., in alio tamen cod. prædicto Philopono.

IV. *Commentarius in Lucam*.—Sed ecce aliud in volumine nostro continuatur longe majoris molis Cyrilli scriptum, quod paginas 332 occupat, commentarius nempe ad Lucæ Evangelium, quem nos gravi sane labore impendioque temporis ex duodecim Vaticanis catenarum codicibus compilavimus: ita ut quas Cyrilli reliquias ex quatuor vix codicibus ante hos annos delibatas Græce edidimus, nunc plurimum auctas et emendatas ex tot codicibus, addita etiam translatione nostra scholiisque, justi operis instar repræsentemus. Sunt autem codices hi, quos in libri marginibus litteris A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. perpetuo denotamus. I. Codex A. Vat. membraneus, maximus, in fol., sæculi fere tertii decimi, Nicetæ catenam in Lucam continens cum Cyrillo plurimo. II. Codex B. Palat. Vat., bombycinus, in fol., ejusdem fere ac B. ætatis, diversam tamen catenam continens. Hujus codicis, sub initio corrupti, apographum insuper recente manu confectum inspeximus. III. Codex C. Vat., chartaceus, in fol., ubi item spissa in Lucam Patrum catena. IV. Codex D. Vat. membraneus, in fol., sæculi ferme duodecimi, item catena. V. Codex E. Vat., chartaceus, in fol., continens Macarii Chrysocephali non tam sermones quam Patrum, citatis accurate nominibus, catenam in Lucam. Id Macarii opus dicitur etiam *Alphabetum*, quia totidem sunt sermones quot alphabeti litteræ: cæteroqui in Vat. codice non nisi sexdecim exstant, id est usque ad litteram π. VI. Codex F. Vat. alius, chartaceus, in 4, qui non nisi mediocre partem prædicti Chrysocephali continet. VII. Codex G. Reginæ Suecæ, Vaticanus, sæculi circiter duodecimi, cum catena. VIII. Codex H. Vat. prænobilis, sæculi ferme undecimi, qui tamen in grandi mole, non nisi partem Niceitianæ catenæ complectitur. IX. Codex I. Ottobonianus Vat., membraneus priscus, cum insigni ad prophetas omnes catena, habens etiam paucos Cyrilli locos, qui diserte dicuntur ex ejus in Lucam commentario detracti. X, XI, XII, nobis K. L. M., exiguas admodum Cyrilli in Lucam reliquias nobis suppeditarunt. Duas quoque Latinas ad Lucæ Evangelium catenas inspeximus, unam divi Thomæ Aquinatis, Balthasaris Corderii alteram: quæ sicubi plus aliquid Cyrillianum habuerunt, hoc Latine nos dedimus in adnotationibus, ut Cyrilli textus, hac saltem lingua, utcunque expleretur. Sed hæc, inquam, levia oppido incrementa sunt. Corde- rium autem fragmentorum suorum imperitum haud raro interpretem multis locis pene inviti redarguimus.

Idem commentarius Syriace inventus.—Græcorum Patrum ad Lucam catenam nuper, id

(a) Cf. Luc. III, 4, homilia de S. Joanne Baptista; VI, 13, De electione apostolorum; — XII, 19, De dirite horrea dilatare cogitante; — XIX, 13, De ta-
lentorum distributione; — XXIII, 33, De passione Domini.

est anno 1841, Oxonii, curis viri cl. Crameri ex Gallicano codice editam, sero accepi, postquam ego opus Cyrilli meum profligaveram : alioquin ejus aliquot locis tempestive usus essem, si nihil aliud, certe ad collationem. Jam vero hac inspecta, in Cyrilli quas refert partibus, statim agnovi nonnisi tenuem libri mei partem illic contineri, cum illa ex unico nec copioso codice, meus autem liber ex duodecim ms. catenis, quarum aliquot copiosissimæ, prodeat. Etenim ubi quaterniones nostri pleni decurrunt, ibi interdum vel nihil codex Gallicanus habuit, puta in capp. J, XVI, XXIV : vel singula vix fragmenta, puta in cap. III et XV. Huc accedit quod in libro edito Cyrillus cæteris Patribus interseritur, nullaque interpretatione Latina scholiisve illustratur. Quæ dum historialiter narro, haud hercle quidquam præstanti Oxoniensi libro detrahare volo, cui omnis a me debetur honor ac porro defertur, propter rei sacræ utilitatem, typorum splendorem, editoris strenuam sedulitatem atque peritiam. Sed ecce aliud me vehementer commovit, gaudioque affecit, quod ab ephemeridibus publicis nuntiatum fuit, Cyrilli integros ad Lucam commentarios, in Syriacam linguam conversos, nuper ex Ægypto in Angliam esse perlatos ; quod sane exemplar si nulla læsum lacuna sit, periteque ab interprete Syro elaboratum, Cyrilli demum totum ordinatumque ac purum opus, in alieno saltem idiomate repræsentabit. Nam catenarum incommoda quæ sint, nemo eruditus ignorat (quanquam et illa peculiaris harum et verissima laus est, quod meliorem cujusque operis succum delibare solent). Eclogarii scilicet partes operum pro libito suo excerpunt, et ubi lubet collocant, et quandoque etiam interpolationibus violant. Cum autem volumen nostrum haud ex uno, sed ex duodecim mss. codicibus sit conglutinatum, vix fieri potest ut partes omnes sedem propriam, post eclogariorum licentiam et discrepantiam codicum, retineant ; quam rem nonnisi integrum operis corpus præstabit. Si igitur Græca nostra ante Syriatici libri editionem in Angliam venerint, multum, credo, interpretando Cyrillo proderunt ; sicuti vicissim nobis magnopere fuisset commodus Anglicanus liber ordinandis Græcis ac perpoliendis, si (quod fieri non poterat) ad nos maturo tempore pervenisset. Rei hujus persimile exemplum est Eusebii *Theophania*, in Syriaco pariter codice his annis inventa, cujus Græca fragmenta a me antea vulgata, cl. Leus interpretes et editor non habuit ; nos autem, libro ejus accepto, Græca nostra excussis denuo Vat. codicibus multum auximus et recensuimus ; qua super re in quarto *Bibliothecæ* hujus volumine satis diximus. Jam nemo nobis objiciat, quod Cyrillum ex catenis, non autem ex codice proprio integroque, vulgemus : nam præterquam quod nulla alia suppetebat rei conficiendæ ratio, nihil nos inusitatum egimus. Ecce enim Origenem in Genesis, in Proverbia, et in Psalmos, nonnisi ex catenis Ruæus utcunque restituit : ejusdemque item *Hexapla* magnam partem catenæ suppeditarunt. Theodoretum et Athanasium in Psalmos catenæ solæ Sirmondo et Montfauconio obtulerunt. Chrysostomi satis copiosas et egregias in Jeremiam explanationes nusquam nisi apud Ghislerii catenam habemus. Eusebium in Lucam, Polychronium in Daniele, Didymum in secundam ad Corinthios nos ipsi catenarum ope adjuti in lucem extulimus. Postremo qualis quantusque percipi ex hac Cyrilli editione fructus possit, lector per se quisque sentiet, et noster etiam rerum index partim demonstrabit, præsertim in re dogmatica, circa Christi divinitatem, originale peccatum, divinam gratiam, sacramenta baptismi, pœnitentiæ, atque eucharistiæ, de quo postremo præsertim dogmate divinus est Cyrilli locus (ad cap. xxii, vers. 10, in fine), quem nulla unquam hæresis neque præsens neque futura labefactabit. Sed de Cyrilli in Lucam commentario satis (a). Superest ut de reliqua voluminis continentia dicamus.

V. *Contra Synusiastas et alios.*—Est inter Syriacos bibliothecæ Vaticanæ codices pervetus quidam, numero 140 notatus, sæculo octavo, ut Assemano videtur, scriptus, qui Joannis Cæsariensis inter quintum sextumque sæculum clari apologiam continet concilii Chalcedonensis

(a) Testimonia vetera pro Cyrilli in Lucam commentario olim nos citavimus, Latinas catenas divi Aquinatis atque Corderii ; item Græcas Vaticanas in prophetas ubi pauca fragmenta citata reperimus : deinde scholiastas aliquot Vatic. Item catenas Vat. in Luc., quarum nunc numerum auximus usque ad XII. Denique adest codex Syriacus, de quo supra diximus. Nunc ecce hæc scribens, in aliud testimonium incido Joannis Cyparissiotæ decad. vi, *Bib. PP. Lugd. t. XXI, p. 420*, qui Turriano inter-

prete ait : *Sanctus Cyrillus Alexandrinus in explanationibus ad Lucam ait : Factam esse dicimus transfigurationem (Domini) non sic quidem ut corpus humanum figuram amiserit, sed splendore quodam indutum fuerit, etc., usque ad sustinere potuerunt. Qui locus Græce nunc apparuit in editione nostra Luc. ix, 29 cum ea tantum levi varietate, quam sive Cyparissiota, sive eclogarii nostri, solemniter fecerunt. Adde Joannem Cæsariensem in annotatione nostra ad vers. 22 capitis II Lucæ.*

adversus contemporaneum suum Severum, patriarcham Antiochenum, Acephalorum coryphæum et doctorem totius Orientis pestilentissimum. Joannes itaque ut adversarium, Cyrillo semper prout notum est abuti solitum, iisdem armis configat, multos, id est XLVI, Cyrilli locos ex operibus nunc deperditis, contra Synusiastas, et contra Diodorum Tarsensem ac Theodorum Mopsuestensem, nec non ex commentariis in Matth., Luc. et Paul. recitat; quos ego lubentissime in hoc volumine Latine saltem exposui: præsertim quia librorum contra Synusiastas et contra Diodorum ac Theodorum sex jam ego originalia compereram Græca fragmenta, quorum postea veritatem Joannes Cæsariensis confirmavit.

Partes commentarii in Cantic. Salomonis. — Notissima et universalis SS. Patrum regula est, canticum Salomonis non nisi spiritali sensu de Christo ejusque Ecclesia esse intelligendum: quomobrem gravi reprehensione digni sunt, quicumque ab hac decentissima Patrum omnium norma discedere audent. Ecce autem et Cyrillus noster in eo explanando cantico a trito solemnique Ecclesiæ more non declinat: cujus ego deperditi commentarii cum ante hos annos fragmenta Græce tantum ediderim in Procopii catena (*AA. class. t. IX*), nunc collato rursus Vat. codice, et addita Latinitate, in hac Cyrilli anecdotorum congerie commode exhibeo. Neque in his desunt singulares aliquot sacri textus lectiones, præter eximiam auctoris pietatem, et de sancti chrismatis sacramento testimonium (ad vers. 12 capituli IV). His ego commentarii partibus Cyrilliana quinque alia diversi argumenti fragmenta subtexenda curavi

Contra Julianum. Adversus Eunuchos. De Synagogæ repudio. Fragmenta multa minora. — Ne minora quidem Cyrilli fragmenta, quotquot inter edita a me scripta, vel in codicibus existerunt, neglexi. Itaque primo undeviginti particulas sumpsi partim ex codice Vaticano 1431, partim ex Columnensi, et ex meis Leontio atque Anastasio. Deinde alias XXV particulas ex deperditis adversus Julianum libris, a Joanne eclogario citatas, ut in *Monito* dicitur. Insigne postea magni Cyrilli apud nos segmentum est *adversus eunuchos*, de quo in *Monito* verba facimus; nec non de junioris specimine quod sequitur. Postremo fragmentum ex libro *de Synagogæ repudio*, de quo etiam in *Monito* suo loco. Atque hæc omnia Latinæ translationis commoditate frui volumus.

—

EJUSDEM PRÆFATIO AD TOMUM III.

I. *Cyrillus quæsitus in catenis Veteris Testamenti.* — Alterum hoc procedit anecdotorum S. Cyrilli Alexandrini scriptorum volumen, cujus Græcum textum ex codicibus hausimus, Latinam vero interpretationem festinato studio publici usus gratia fecimus; et parco licet, sed tamen rei præsertim dogmaticæ idoneo adnotationum comitatu stipavimus. Nostræ igitur ob vestigandum Cyrillum curæ ad ineditas Patrum catenas præcipue respexerunt. Sed in manuscriptis quidem ad Octoteuchum et historicos SS. Bibliorum libros commentariis, Cyrillum quærendum vix putavimus; quia præterquam quod ad Pentateuchum *Glaphyra* Cyrilli edita exstant, copiosa insuper vulgata fuit superiore sæculo Lipsiensibus typis Patrum catena, quæ Cyrillum quoque, perinde ut est in Vaticanis catenis, continet (a). Attamen ad libros Regum egregiam planeque diversam Patrum catenam Venetiis nos in Bessarionis cardinalis codice non observavimus solum, verum etiam quidquid erat Cyrilli ineditum manu nostra inde exscripsimus, atque hoc volumine inclusimus. Ad Jobum scripsisse Cyrillum constat; cæteroqui in Vaticanis codicibus nihil præter illam, quam Junius edidit, catenam reperi. De Cyrilli peramplis in Psalmos commentariis infra dicam. Ad Proverbia vix unum comperi Cyrilli fragmentum; nihil autem ad Ecclesiasten. Ad duodecim minores prophetas Cyrilli curæ ætatem tulerunt; item ad Isaiam: multa vero Cyrilli ad Jeremiam fragmenta vulgavit in catena Ghislerius. Ad Ezechielem vix octo exigua Cyrilli fragmenta Vaticana catena, cæteroquin ingens, nobis obtulit; et ad Danielelem tria. Cyrillum in Ezechielem scripsisse, extra omnem dubitationem est: nam præter reperta a nobis fragmenta in catenis, Bandinius *Catal. cod.*

(a) Catena Lipsiensis, post diligentem cum editis collationem factam, nihil nobis ineditum suppeditavit.

Gr. Laurent., t. I, p. 119, duo alia perbrevia in codice miscello memorat, quæ a nostris diversa sunt. Quid plura? Leo Allatius in *Enchiridio*, p. 38, ut ostendat Spiritum sanctum esse spiritum Filii, citat Cyrilli explanationem in Ezechielem τὴν ἐξήγησιν τοῦ Κυρίου εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ. Mihi tamen pretiosum hoc summeque optandum Cyrilli scriptum nusquam comperitum est. Felicior in Cantico Salomonis fui, ad quem librum non ita paucas Cyrilli reliquias superiore volumine complexus sum. Mitto libros deutero-canonicos Tobiae, Sapientiae, Ecclesiastici et Machabæorum, quos prisca Patres curis suis raro aut vix attigerunt : quanquam Sapientiam certe atque Ecclesiasticum Cyrillus noster ceu divinas Scripturas non semel laudat : Sapientiae autem libro regia manus Matthæi Cantacuzeni Græcum commentarium addidit, cujus nos excerpta in alio volumine inter scholia ad Nicephorum sparsim dedimus.

II. *Item in catenis Novi Testamenti.*—Jam in Novo Testamento, ad Matthæum quidem ex amplis qui perierunt Cyrilli tractatibus, mediocris fragmentorum numerus in Possini et Corderii catenis legitur : sed tamen ego quoque coacervaveram nova Cyrilli fragmenta ex Vaticanis codicibus, ac pene impresseram ; sed accepta interim Oxoniensi cl. J. A. Crameri Græca catena, multum ex Vaticanis deminui ; ita tamen ut fragmenta supra viginti mihi adhuc inedita superfuerint (a). Conquisitis novis in Matthæum Cyrilli reliquiis, de commentario ejus ad Marcum cogitandum a me esse non judicavi ; quia in eo, quem olim Possinus typis Barberinis Romæ excudit, Victor Antiochenus (ut certe inscribitur) auctor ait neminem præter se commentarios in Marcum scripsisse. Revera autem ne in Vaticanis quidem codicibus Græca ulla Marci explanatio legitur, præter illam quam sub Victoris nomine editam dixi : quæ cæteroque multo copiosior mihi variansque occurrebat in codice Vat. 756, nec non in Ottoboniano 113, quo in utroque exemplari non Victori id opus tribuitur, sed Origeni. Sed tamen in Ottoboniano alius quoque nominatur hujus scripti auctor Leontius Ætolus. Etenim fol. 49, ubi opus incipit, ita se habet titulus : Ὀριγένους πρόλογος εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου. Tum in margine ascribitur : Ἀλλαχοῦ Λεοντίου ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας. Ecce autem cl. Anglus Cramerus in duobus nuper Parisiacis codicibus, nec non in Bodleiano, hunc in Marcum commentarium Cyrilli Alexandrini nomine prætitulatam observavit, et in sua catenarum serie Græcum additamentis exhibuit : deque eo titulo sive auctore modeste ac docte in suæ præfationis calce disseruit. Verumtamen hæc nos historice tantum narramus ; neque enim inter quatuor hæc nomina, Origenis, Cyrilli, Victoris atque Leontii, interponere nostrum iudicium volumus. Quanquam si ea potius ex diversis Patribus catena est, ut satis constare videtur, quam unius hominis lucubratio, nemo jam mirabitur variare in titulis nomina auctorum. Nihil nos igitur Cyrilli ad Marci Evangelium proferimus ; quandoquidem quæ in codicibus Vaticanis incrementa erant, ea neque Cyrilli nomen gerunt, neque jam post Oxoniensem librum incognita sunt. Sed ecce demum Cyrilli grandes et indubias ad Lucam lucubrationes, in superiore volumine nos ipsi edidimus. Ad Joannis Evangelium exstat magnus Cyrilli duodecim libris commentarius ; sed quia septimi et octavi libri lacuna, non nisi ope catenæ Gallicanæ expleta utcunque fuerat, alia mihi supplementa inventa sunt, quæ neque Aubertus neque Corderius in excerptis habuerunt, et prædictum detrimentum minuunt. Ad apostolorum Actus fragmenta Cyrilli paraveram Œcumenio incognita ; sed ea demum omisi, præter unum, postquam cognovi nuperas ad eum librum ex catenis accessiones. Postremo ad Apocalypsin nihil habeo Cyrilli quod afferam.

III. *Cyrilli fragmenta ad Ep. cath.*—Cyrillum catholicas quoque Epistolas commentariis suis ornavisse, satis constabat apud Montfauconium *Biblioth. Coistin.*, p. 163, ubi is in antiquissimo miroque codice CCII, sæculi v vel vi, narrat exstare tum aliorum Patrum, tum etiam Cyrilli scholia, quæ tamen ipse non recitat. Sed enim complura dat Cramerus in catena ad catholicas nuper Oxonii edita. Ego vero cum Cyrilli nomen in Vaticanis ad eas Epistolas commentariis frustra quæsissem, tandem his diebus gemina reperi Cyrilli ad primam Joannis Epistolam scholia, quæ fausto casu conservavit Leo patricius et Caniclei præfectus in sua inedita utriusque Testamenti summaria expositione, cujus olim Leo Allatius *De Engastri-*

(a) Quibus accedunt ea quæ jam Græce ediderat Maius, t. VII et VIII *Scriptorum veterum*, et iterum protulit cum interpretatione Latina in t. II *Biblio-*

thecæ Novæ PP., p. 476. Adde fragmentum ad Matth. xvii, 26, ex incerti auctoris *Panoplia dogmatica* apud Mai *ibid.*, p. 622.

mytho, capp. 9 et 20, locos tres recitavit, qui ad Testamenti Veteris libros spectant. Quin adeo in codicibus quoque Vindobonensibus 157 et 230, apud Lambecium, idem Leonis patricii opus servatur. Mihi quidem duo prædicti operis codices Vaticani comperti sunt, quorum alter integrior gemina quæ dixi Cyrilli scholia suppeditavit. (Alterum quoque diversi generis mihi in manibus est Leonis κειμήλιον, sed ejus descriptio tempus aliud occasionemque postulat.) Nunc, etc. *Hic editor Romanus fragmenta duo profert, quæ loco suo exhibemus. Vid. ad I Joan. i, 5, et ii, 13.*

4. *Cyrilli comm. in IV Pauli Epp.* — Reliqui ergo mihi fuerunt in Vetere quidem Testamento, liber Psalmorum; in Novo, Pauli Epistolæ, ad quas divinæ Scripturæ partes præclaræ ædepol Cyrilli explanationem inveni. Atque ut de Pauli Epistolis primum dicam, in illa ad Romanos, in utraque ad Corinthios, itemque ad Hebræos satis prospera fortuna usus sum: in reliquis quanquam eas Cyrillum partim saltem illustrasse compertum est, nihil ego reperi, præter singula fragmenta ad Galatas et ad Colossenses. Igitur ut in quatuor Epistolis, quas dixi, sistam, codex Vaticanus valde pretiosus, sæculi ferme XII, egregias mihi Cyrilliani commentarii partes ad Rom. et ad Corinth. I et II suppeditavit; quas ego diligenter exscriptas, adnotationibus etiam prout opus fuit instructas, et Latina interpretatione donatas, in priore voluminis parte typis expressi. De doctrinis vero Cyrilli præcipuis, tum in adnotationibus tum in indice lectores admonui. Magna equidem voluptate fruebar, dum tantam præstantissimi Cyrilli partem ex eo codice eruerem; idque ego paulo post annum 1841 efficiebam: etenim intra hoc octennium, usque ad 1849, quinque hæc *Novæ Patrum bibliothecæ* volumina adornabam, interrupto identidem propter alias occupationes labore. Interim vero ex Anglia catenas Patrum accepi, quæ Græcæ tantum a cl. J. A. Cramero annis 1841 et 1844 imprimebantur: ubi quod attinet ad Epistolam Pauli ad Romanos, et ad Corinthios primam, partes meas Cyrilli Vaticanas, quas jam impresseram, vidi cum illis contemporaneis in Anglia editoris passim congruere (quanquam etiam catenis incognitum Cyrilli tractum Nicephorus nobis suppeditavit ad cap. x), non ita tamen in secunda ad Corinthios, ubi Cyrilli partes Vaticanæ nihil habent Anglico libro simile: etenim Crameri codex Cyrilli ad hanc Epistolam curas prorsus desiderabat. Sed enim in prioribus quoque Pauli Epistolis editio mea satis in hoc differt, quod Cyrillum a reliquorum interpretum turba seorsum exhibet, et cum interpretatione Latina, quam Anglicus liber nullam habet. Postremo super Epistolam ad Hebræos nihil Cyrilli mihi suppeditabant codices Vaticani(a); memineram tamen, me Mediolani in bibliotheca Ambrosiana olim vidisse codicem satis amplum (E. 63, part. inf.), in quo Patrum Græcorum catena in Epistolam ad Hebræos continebatur. Itaque cum inde quidquid erat Cyrilli, benigne annuentibus loci præsidibus, mihi sumere decrevissem, catenam a Cramero editam cum illa Mediolanensi fortasse congruere suspicatus sum, et inspecto libro cognitum est, ex duabus a docto Anglo ad prædictam Epistolam catenis editis, priore integra, altera tantum dimidia propter codicis Parisiaci, unde sumpta fuit, defectum; cognitum, inquam, est hanc alteram integram esse in codice Mediolanensi, cujus ope optatum diu Cyrilli supplementum consequi poteram. Quamobrem postulavi a R. D. canonico Josepho Robbiato, linguæ Græcæ egregie perito, et legendis codicibus apprime idoneo, ut mihi exciperet Cyrilli partes in Parisiensi codice desideratas: quod dum ille studiosissime faceret, recte agnovit permulta ex eo Cyrilli commentario segmenta ad illius edita opera pertinere, etsi insignibus cum varietatibus, detractis nimirum aut brevatis multis, mutatis nonnullis, ut in hujusmodi excerptis usuvenire solet. Sed tamen tractus quoque complures in codice inerant, qui in nullis Cyrilli editionibus videntur occurrere.

Utrum vero ipse Cyrillus scripta sua in diversis propriorum operum locis repetiverit, an ea res potius catenarum auctoribus tribuenda sit, merito ambigitur. Certe qui ampla Cyrilli volumina pervolutabit, haud raro comperiet rem eandem, præsertim dogmaticam, multis locis, iisdem propemodum verbis vel certe sententiis ab auctore inculcatam, puta in *Thesaurō*, in libris *De adoratione in sp. ac ver.*, in *Glaphyris*, in dogmaticis ad Theodosium et ad reginas tractatibus, ad *Hermiam*, contra *Nestorium*, et denique in Homiliis. Itaque fieri potest ut Cyrillus dum in hanc Pauli Epistolam postremo fortasse tempore commentaretur, iis aliquando.

(a) Nonnulla tamen fragmenta in Epist. ad Hebr. ex codicibus Vaticanis ediderat *Mainus* *tomo II Bibliothecæ Novæ*, p. 484.

quæ olim scripserat, abusus sit : vel contra idem Cyrillus, si antea fortasse in eam Epistolam scripserat, nonnullis inde rivulis eos quos habebat in manibus libros irrigaverit. Ex quo contigisse videtur ut iidem interdum tractus sub diversorum librorum titulis redeant. Sed tamen catenarum quoque sarcinatores easdem sine dubio Cyrilli auctoritates ad plures, prout res ferebat, lucubrationum suarum locos adhibuerunt. Ne sim verbosior in re certissima, unum narrabo quod hoc ipso in tempore exemplum comperi. Etenim tum catenam in Lucam a me editam, tum etiam hanc in Epist. ad Hebr., unum eundemque habere auctorem Nicetam, codices Vaticanus et Mediolanensis solempni titulo in frontibus affirmant. Jam vero cum ego in commentario Cyrilli ad Lucam cap. vi, 13, locum ex Cyrilli homilia ediderim, qui incipit *Τούτους προανέπτυου*, usque ad *τὴν ὑπ' οὐρανόν*, ecce nunc Nicetas in catena Epist. ad Hebr. cap. ix, 2, eundem Cyrilli tractum ex eadem nominatim homilia repetit in codice Mediolanens. nonnisi tamen dimidium, usque ad verbum *πανσύνετοι*. Itaque etiam hunc primum Cyrilli locum ex parte codicis inedita ad me Mediolano missum, nihilo tamen minus ego omisi, ne lectoribus meis βιβλιοθήκας viderer.

Quanquam vero dixi multos ex Cyrilli locis in codice Mediol. citatis pertinere ad edita ejus opera, ut eruditus animadvertit Robbiatus, præsertim ad *Glaphyra* (quos locos idcirco nos prætermisimus), nemo tamen suspicietur imaginarium esse Cyrilli in Epist. ad Hebr. commentarium, quasi hunc catenarum auctores ex aliis Cyrilli scriptis totum corraserint. Nam præterquam quod in ipsis sive Paris. sive Mediol. codicibus multa sunt segmenta, quæ in aliis Cyrilli operibus prorsus non apparent, Cyrilliani quidem ad hanc Epistolam commentarii veritas testibus priscis certissimisque asseritur, quos Fabricius (*B. G.* ed. nov. t. IX, p. 495) produxit; sunt autem Facundus Hermianensis, Theodoretus, Theodorus Abucaras, Ephræmius Antiochenus, Alexander Hierapolitanus, auctor Synodici contra tragœd. Iren., Anastasius Sinaita in *Hodego*. Præterquam quod nos ipsi edidimus commentarii ejus nominatim locos quatuor, ex Anastasio presbytero (*Script. vet.* t. VII, pp. 8-10, 18-24 (a). Ibidemque alios duos, ex Leontio, pp. 130, 140. Alios denique *Script. vet.* t. VIII et IX, ut in præcedentibus paginis diximus. Item fragmenta aliquot ejus operis sunt in codicibus Syriacis Vat. Neque mediocriter fuisse id opus arguimus tum ex nota Cyrilli ubertate tum quia Leontius citat ejusdem tomum secundum, Anastasius Sinaita sextum. Jamque apparet, fore operæ pretium, ut futurus aliquis Cyrilli operum editor, sparsas hujus commentarii reliquias, Absyrti veluti membra, pie colligat; ea saltem vestigia persequens quæ nos intento digito ostendimus; nempe codices, veteres testes, catenas editas, ne Æcumenio quidem omisso, postremoque symbolam curis nostris conlatam.

Nunc quid consilii ceperim, pressius dicendum est. Codicis Parisiaci catenam, quæ, ut dixi, nonnisi ad mediam Pauli Epistolam pertinet, lectitando facile comperi, etsi editor nihil de editis vel ineditis dicit, magnam partem, ad Cyrillum quod attinet, vulgatorum operum locis constare. Pars nihilominus videbatur nova, seu nunc primum edita. Prorsus itaque codicis Parisiaci institutum in Mediolanensi codice continuatur, qui item partibus modo editis, modo ineditis (quatenus scrutando cognoscere licuit) consarcinatur. Quæ cum ita se haberent, visum mihi est partes Cyrilli novas (quantum credere licet), tum codicis Parisiaci, tum Mediolanensis, una serie contexere, Latinas etiam facere, et hoc meo volumine, quod totum ex Cyrillianis scriptis componitur, apte comprehendere. Præsertim quia cl. Robbiatus, collata Parisiaci quoque codicis parte cum integro codice Mediolanensi, multas mihi et pulcherrimas, quæ Parisiaco libro fieri debent, emendationes suppeditavit.

Catena hæc, unde Cyrillum excerpsimus, videtur anonyma in codice Parisiensi; nam cl. Cramerus nullius auctoris nomen ponit. At Mediolanensis eam diserte inscribit Nicetæ Serarum episcopo his verbis: *Συναγωγή ἐξηγήσεων ἀπὸ τε θείων Πατέρων καὶ τῶν ἄλλων διδασκάλων εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου, συλλεγεῖσα παρὰ τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἡρακλείου κυρίου Νικήτα τοῦ τῶν Σεβρῶν*. Et ab alia manu in paginæ calce sic: *Ἀπὸ ἐρμηνείας παρὰ τοῦ Σεβρῶν*. Sequitur mox prologus, de quo item nihil dicit Cramerus; sed eum totum

(a) Quæ tomus VII continet, eadem tomus VIII, præter fragmentum breve; tomus IX unum fragmentum habet, Præf. p. xviii.

ex Theodoro atque Chrysostomo constare, libri editi demonstrant. Quamobrem hinc lacunæ aliquot in Oxoniensi editione relictæ expleri potuissent, et menda etiam codicis Parisiæ, vel quorumlibet librorum, tolli.

Satis constat Cyrillum suos commentarios in sermones (λόγους) distribuisse, uti reapse se habet commentarius ejus in *Isaiam*, nec non *Thesaurus*: quanquam ii sermones, sectiones potius commentariorum dicendi sunt. Certe Severus Antiochenus apud nos citabat Cyrilli in Ep. II. ad Cor. tertium et septimum sermonem (λόγον) (a). Cæterum generalis horum Cyrilli operum exegeticorum titulus modo fuit ἐρμηνεία, interpretatio, modo ὑπόμνημα, commentarius.

5. *Cyrilli commentarius in Psalmos.*— Post Cyrilli ad quatuor Pauli Epistolas commentarios, de ejusdem ad Psalterium lucubrationibus cogitare cœpi. Etenim ego Balthasar Cordierii in Psalmos catenam cum aliquo Vaticano codice forte comparans, statim agnoveram complures Cyrilli partes Corderianæ editioni deesse. Itaque constitui ea tantum Cyrilli segmenta ex Vaticanis codicibus sumere, quæ in tribus Corderianæ catenæ voluminibus non apparebant. Hoc suscepto proposito, cœpi Vaticanas ad Psalmos catenas prout se dabant excutere, totque illarum inveni codices, ut duodecimum numerum mihi expleverint; quos ego codices in libri mei marginibus denoto litteris A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. Et quidem Cyrilli nomen in singulis codicum locis perpetuo scribitur, ut dixi in adnot. ad vers. 9 psalmi XLII. His accedit unicum folium Veronense, de quo mox loquar. Ibi enimvero cœpto et paulo longius progressu opere, cum inedita Cyrilli materia affatim et supra omnem spem abundaret, pœnitentia me cepit, quod supplementa Cyrilli seorsum a catena Corderii typis excudere instituissem, cum contra oportuisset Corderianas potius Cyrilli partes inter libri mei multo uberiores ac præstantiores divitias conserere: quo facto, integrum prope Cyrilli ad Psalmos commentarium in seriem restituissim. Tanta enim est Cyrillianæ rei in Vaticanis codicibus copia, ut fragmenta antehac edita longe superet obruatque. Nunc quia consilium mutare cœpto in opere non licebat, superest ut tum demum totus Cyrilli in Psalmos commentarius una serie connectatur (b), cum omnia sanctissimi viri opera, partim adhuc dispersa aut perturbata, novo ac meliore apparatu edentur; quod fore auguror, et in superioris voluminis prologo satis suasi.

6. *Codices unde sumptus Cyrillus.*— Sunt autem catenarum in Psalmos Vaticani codices, unde nos Cyrillum hausimus, hi. I. Codex quem A. appello, inter cæteros præstans, membraneus, sæculi XIII, in fol. Continet is Nicetæ in Psalmos Patrum catenam, præfixo prologo, quem nos ante Cyrillum nostrum exstare volumus. Est hic idem codex unde olim Felckmannus nova magni Athanasii ad Psalmos fragmenta extulit, quæ in Montfauconii editione videre est. Quia vero hic codex non nisi usque ad psalmum LXXVI porrigitur, satis constat deesse alterum paris molis volumen, quod num alicubi adhuc exstet, valde dubito. II. Codex B., chartaceus, sæculi XV, fol., in duo magna volumina dispertitur, cum catena Patrum ad Psalterium totum copiosissima. Quare et hic inter fere nobilissimos habendus est. III. Codex C., bombycinus, in 4, sæc. XIV, qui præter catenam habet etiam adjunctam quamdam paraphrasim; ita tamen ut a psal. XXXVI ad LI et interdum alibi scholiorum comitatu destituatur. IV. Codex D., membr., in fol., sæc. XI, valde nobilis, cum perpetua catena, cum hexaplaribus in margine varietatibus, et cum grandi isagoge, ex qua Montfauconius in aliis lecta codicibus tria Origenis opuscula edidit ante celeberrimam suam *Hexaplorum* restitutionem. V. Codex E., membraneus, fol., sæc. XIV, catena in totum Psalterium. VI. Codex F., in 4., membraneus, sæculi XI vel XII, eleganti scriptione, in Psalmos omnes catena. VII. Codex G., fol., chart., recens, catena a psalmo LI usque ad finem Psalterii. VIII. Codex H., fol., chart., in duo volumina sectus, qui fuit olim Giberti episcopi Veronensis, catena densa a psalmo LV in omnes reliquos, quæ cum illa præstante codicis B. valde conspirat. IX. Codex I, membr., fol., sæc. XII, catena a psal. primo ad quinquagesimum; quare vix est dubitandum, quin alia duo paris molis volumina interierint vel alicubi lateant. Est vero hic codex multo utilissimus, quia spatiosa pene præ cæteris continet Patrum excer-

(a) Vide not. ad Cyrilli Expositionem in II Cor., cap. xii, vers. 3.

(b) Quod in hac novissima editione fecimus, EDIT. PATR.

pta : quæ res me commovit ut, præter Cyrillum, alios quoque aliquot exciperem Patres ineditos, quos tempore commodo in lucem proferam. X. Codex K., membr., fol., sæc. XII, catena integra in Psalmos, cum illa quoque isagoge de qua dixi ad cod. D. In hac isagoge sunt etiam Theodoretæ argumenta Psalmorum, multo editis pleniora, quanquam identidem certe interpolata sunt. XI. Codex L., membr., in 4, sæculi ferme XII aut XIII, catena in univsum Psalterium, cum prædicta isagoge. Cæteroqui hic codex mendis abundat. XII. Codex M., chart., fol., sæc. XV, in univsum Psalterium catena. Patres autem in his catenis laudati supra quinquaginta sunt, nempe Anastasius, Andreas (Cretensis), Anonymus quidam, Antiochus, Apollinaris, Arethas, Arsenius, Asterius, nunc sine adjuncto, nunc Arianus, Athanasius, Basilius, Cassianus, Clemens, Cyrillus Alex., Cyrillus Hierosol., Cyrillus presbyter, Didymus, Diodorus, Dionysius, Dorotheus, Ephræmius, Epiphanius, Evagrius, Eulogius Alex., Eusebius Cæsar., Gennadius, Georgius, Germanus, Gregorius Naz., Gregorius Nyss., Hadrianus, Hesychius, Hieronymus, Hypatius, Joannes Chrysostomus, Joannes Damascenus, Isidorus, Maximus, Metaphrastes, Methodius, Metrophanes, Nicetas David, Nilus, Olympiodorus, Origenes, Philo Hebr., Photius, Severus, Scholia, Theodoretus, Theodorus, modo sine adjuncto (fortasse Heracleotes), modo Antiochenus vel Mopsuestiæ, Theodosius (cujus nos olim edidimus scholia quædam ad Danielelem), Theodotus, Theophilus, et fortasse nonnulli alii. Citantur præterea aliquando textus Hebræus, Septuaginta Interpretes, Aquila, Symmachus, Theodotio, et Quinta ac Sexta Editiones. Ex his quisque eruditus videt, quanti lateant in his codicibus doctrinæ thesauri, qui singulorum Patrum editiones cumulare poterunt, vel etiam primitus in publicam lucem vindicari. Nos interea unum ex tot Cyrillum Alexandrinum excerpimus, et singulorum codicum indicativas litteras in libri nostri marginibus ad perpetuam veritatis demonstrationem laboriosa sedulitate ascripsimus.

7. *Cyrilli fragmentum Veronense et alia.* — Dixi antea, me de Veronensi quoque Cyrilli fragmento locuturum. Ea res ita se habet : Anno 1844, postquam Romæ jam Cyrillum in Pauli Epistolas typis impresseram, ejusdemque in Psalmos commentarium partim æque prelo supposueram, facto in autumnalibus feriis per superiorem Italiam excursu, Venetiis primo Cyrilli fragmenta ad Regum libros ex nobili Marciano codice collegi. Deinde Veronam veniens, adita RR. Canonicorum insigni codicum bibliotheca, quæsi a bibliothecario num quid ibi Cyrilli conservaretur; qui mihi statim folium obtulit, inter codices illic conservatum, quod cupide inspiciens, ipsam esse cognovi Cyrilli præfationem (quæ in Vaticanis codicibus deerat) ad suum in Psalmos commentarium, quem ego, ut dixi, jam imprimere acephalum Romæ cœperam. Ergo data a RR. Canonicis benigne venia gemmulæ hujus exemplar paribus litterarum formis faciendi, prout nunc in tabula nostra conspicitur (a); mox ibidem legi etiam manuscriptum capitularium codicum indiculum a Scipione Maffæio confectum, in quo sub numero 119 vir ille doctissimus, Cyrilliani folii antea possessor, ita scribit : « Codex non est, quem hic tibi, lector, narro, sed pagella una membranei codicis, et quidem exilis admodum. Abscissa procul dubio fuit, detrimento magno, emolumento nullo, ab eximia et multi faciendo libello. Qui eam ad me misit, daturum se brevi persimiles alias multas, subsequentes puto, spondit; sed ab annis pluribus nequidquam exspecto. Scriptum litteris majoribus constat, accentibus a prima manu superpositis; septimum aut octavum sæculum redolet. Ne avolet pagella et depereat, ut initio nuper relati codicis diligenter assueretur, curavi. Quid autem contineat, accipe. (Hic Maffæius fragmentum describit, tum pergit dicere :) Cyrilli genuinum esse fetum, ex paucis his verbis optime dignoscet quicumque illius opera aliquando triverit : deprehendet enim statim proprium illud dicendi genus, ac veluti specialem linguam, quam jure meritoque Photius (cod. XLIX, p. 38) Cyrillo tribuit : λόγος κερνημένος, καὶ εἰς ἰδιόφρασιν ἰδίαν ἐκθεδιασμένος, καὶ οἶον λελυμένη καὶ τὸ μέτρον ὑπερορῶσα ποιησις. *Ejus oratio elaborata, et in peculiarem formam contorta, ac velut libera metroque soluta poesis.* Phrases vides a communi usu loquendi remotas, et poetica verba quæ in aliis Cyrilli operibus non una vice reperias, v. gr., εὐκλειᾶ τε καὶ

(a) Vides in tabula (Expositioni in Psalmos præmissa) pro δύνομαι δύναμαι. Id pertinere videtur ad dialectum Alexandrinam, quoniam in codice

quoque celebri Bibliorum Vatic. Matth. xxvi, 53, legitur æque δύνομαι.

ἀξιάστων χορὸν libro septimo in *Genesisim* (in *Glaphyris* ed. Aubert. p. 238.) Opus autem non ineditum modo, sed ab eruditis scriptorum enarratoribus immemoratum puto (ineditum recte dicit Maffæius, non item quod fuerit immemoratum). Cyrillum cæteroquin in Psalmos scripsisse, e nuper descripto codice (seu folio), ex catena a Daniele Barbaro versa, et ex Corderiana præsertim constat, in qua ultra centies laudatur: ejus autem expositiones à speciali in Psalmos tractatu decerptas esse, primus (apud Corderium) quarti psalmi argumentum continens locus, satis prodit. » Ita Maffæius, qui in dissertatione etiam secunda de fragmentis Irenæi edit. Venet. t. II, p. 4, jam scripserat: « Nemo dixit S. Cyrillum Alexandrinum in Psalmos scripsisse, et tamen abs fragmento alicujus ms. celebris, quo potior, colligitur id vel certissime. » Patet autem Maffæium, dum hæc postrema scriberet, neque catenas adhuc consuluisse, neque Fabricium et nonnullos alios, qui Cyrilli deperditum in Psalmos commentarium memoraverant. Hactenus de litterario meo apud Veronam casu. Statim ergo Romam redux, primum Cyrilliani in Psalmos operis folium ita refeci, ut Veronensem prologum in capite, prout jus fasque erat, collocarem. Atque hic fuit Veneti et Veronensis itineris fructus. Sed neque frustra Mediolanum ac Florentiam adii: etenim illinc, si minus manu propria, propter temporis incommoditatem, favore certe hominum amicorum novas Cyrilli accessiones nactus sum.

8. *Lexicon sub Cyrilli nomine.* — Nunc quia in specimine cuso titulum Cyrilliani cujusdam Lexici exposuimus, superest ut de eo Vaticano codice, satis prisco ac nobili, pauca verba faciamus. Quanquam igitur Cyrillo Alexandriæ archiepiscopo id Glossarium inscribitur, attamen alicujus potius Cyrilli grammatici credendus videbitur, quam illius sanctissimi præsulis: cumque is liber non semel, prout se varie in variis codicibus obtulit, editus fuerit, mihi nuda ejus commemoratio satis sit. Pertingit id Lexicon valde spatiosum in codice non parvi moduli a fol. 1 ad 154. Et hoc Vaticanum quidem Cyrilli Lexicon communis generis est: cæteroqui Fabricius *B. G.* ed. nov. t. IX, p. 493, ait exstare ms. in variis bibliothecis etiam Κυρίλλου εἰς τὰς ἀπορουμένας λέξεις τῆς ἁγίας Γραφῆς, *Cyrilli de ambiguis Scripturæ sanctæ vocabulis*; cui subjungi solet ejusdem Ἑρμηνεία ὀνομάτων καὶ λέξεων Ἑβραϊκῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, *Interpretatio nominum ac vocabulorum Hebræorum divinæ Scripturæ*, alphabetico ordine digestorum. Revera in Cyrilli apud nos commentario Psalmorum nonnullæ hujusmodi ex Hebraico interpretationes occurrunt, necnon etiam ex Syriaco in ejusdem Cyrilli fragmento *de Abrahami transnominatone*, quod ex Florentino codice nos impetravimus. Suo igitur fortasse Lexico utebatur Cyrillus, non Philonis aut Origenis, ut nos interdum putavimus. Nec ægre quisquam sibi persuaserit, Cyrillum, qui totum vitæ suæ tempus in sacrorum Bibliorum studio et explanatione consumpsit, lexica etiam Marte proprio sibi concinnasse, quibus in sacro codice declarando commode uti posset; vel quæ sponte, ut fit, lucubranti ipsi subnata fuissent. His de Cyrilli Lexico dictis, reliquis codicis Vaticani, quem cœperamus describere, partes prosequamur. Scilicet a p. 154 usque ad 163 est Ἰωάννου Φιλοπόπου περὶ τῶν διαφόρων σημασιῶν διαφόρως τονουμένων. *Joannis Philoponi de vocabulis diverse pro diversitate accentuum significantibus*. Posthinc rhetorica quædam lexica usque ad fol. 177. Ibi vero incipit: Λεξικὸν ἐνδιαθέτων Γραφῶν ἐκτεθὲν παρὰ Στεφάνου καὶ Θεοδώρου, καὶ ἐτέρων λεξιγράφων Κασσιανοῦ καὶ Λογγίνου φιλοσόφου. *Lexicon Scripturæ utriusque Testamenti (ἐνδιαθέτων positarum in canone) editum a Stephano et Theodoro aliisque lexicographis Cassiano et Longino*, usque ad fol. 212. (Cassiani et Longini ἀποσπασμάτιον lexici ego vidi in alio etiam Vat. codice.) Deinde λέξεις ἱατρικοῦ βιβλίου· περὶ βοτανῶν ἐρμηνεία, nempe *medicum et herbarium lexicon*, usque ad fol. 215. Mox post minora alia et fortasse levidensia fol. 255: Θεοδοσίου γραμματικοῦ Ἰωάννη τῷ θεοφιλεστάτῳ πρεσβυτέρῳ καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφῷ, περὶ τῶν ἐν τοῖς κανόσι τῶν ἁγίων ἑορτῶν. *Theodosii grammatici ad Joannem Deo dilectissimum presbyterum et in Christo fratrem, de canonibus seu metris sanctarum solemnitatum*. Postremo sunt Cosmæ monachi itemque Joannis (Damasceni) canones aliquot seu metra cum odis. Cosmas quidem est ille philogregorius, et melodus celebris, cujus nos amplos commentarios ad Nazianzeni carmina his annis edidimus in *Spicilegio Rom.*, t. II (a). Profecto

(a) Recusi in tomo XXXVIII *Patrologiæ Græcæ*. Edit.

si occasio ferret de Græcis lexicis loqui, quæ permulta in Vaticanis codicibus latent, dilatando sermoni nostro campus pateret: atque hæc non spernenda fortasse mantissa foret lexicorum illorum quæ Photius in sua *Bibliotheca* numerat a cod. cxlv ad clviii. Profecto in his Vaticanis nonnulla certe excellunt, quorum tamen materia cum Suida et cum etymologicis sæpe congruit; sed non sine varietate multa seu vocabulorum seu etiam exemplorum: quo fit ut egregia etiam deperditorum operum fragmenta, quasi auri probatissimi scobem, nancisci possimus. Sed de his alio fortasse tempore agemus.

PRÆFATIONES EDITIONIS GRÆCO-LATINÆ

QUÆ JOANNE AUBERTO CURANTE

Tomis septem prodiit Lutetiæ Parisiorum anno 1638, Regiis typis, fol.

EMINENTISSIMO SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIE CARDINALI

ARMANDO JOANNI,

DUCI DE RICHELIEU, PARI FRANCIE.

Magni Cyrilli monumenta offero tibi, cardinalis eminentissime, tardumque nomen, quod expedire pridem gestit animus, aliquando persolvo. Vixdum huic operi mentem adjeceram, cum me regis interpretibus ascriptum gravi tuo de me judicio et officii necessitate quadam in istud laboris impulisti. Quid reliquum erat, nisi ut eo perfunctus publica memoris animi testificatione debitam E. T. gratiam insignirem, et inscriptione tui nominis editioni huic auctoritatem ac decus adjungerem? Nam quanti sit invictum illum hæresum domitorem ac triumphatorem E. T. sistere, nemo potest non interpretari, nisi qui quantus sis, et qualem in hoc regno et Ecclesia Dei personam sustineas, non intelligit. Annus tricesimus supra centesimum agitur, ex quo Jodocus Chlichtoveus, theologus, ejus in Joannis Evangelium Commentarium a G. Trapezuntio Latine versum G. Ambasii cardinalis amplissimi patrocínio primus commendavit. Felix ille oblati sibi tunc viri tanti auspiciis: felicior tamen nunc ego tuis. Quanquam enim erant in Ambasio card. summa quamplurima, altissima prudentia, rerum maximarum usus, auctoritas et amplitudo prope singularis: ea tamen in te sic eminent universa, ut expressisse perfecte demum videre quod ille antea feliciter adumbravit. Istud certe eximium, quod cum incredibili rerum divinarum et humanarum scientia summam de litteris bene merendi facultatem obtines, præsidiiisque omnibus abundas quæ sunt ad eas tuendas ornandasque necessaria. Quæ cum in te largius quam in quemquam nostrorum hominum Deus Opt. contulerit, simul etiam edixisse videtur, a nullo præsentiore ut illæ opem quam a te quærant aut sperent. Unde mirum nemini videri debet, inter tot publicæ rei curas tuum illum ingentem et magna volentem animum ad optimas de juvandis et amplificandis vis cogitationes subinde revocari, eaque versare ac moliri, quæ, si Deus aspirarit, profecto efficient ut eæ disciplinæ quæ te talem tantumque fecerunt, receptis per te ornamentis, quales et quantæ sint omnes intelligant. Itaque cum te propemodum unum hoc tempore doctrinæ omnes appellent, tamque supra se positum te, quam pro se, esse norint, theologia peculiari jure tamen agnoscit suum: cui si ad magnificas illas substructiones armamentarium adversus hæreses olim addideris, plura sane ac certiora tela quam Cyrillus non jam noster, sed totus tuus, ministrabit nemo: seu disse- rendi vis et acumen quærat, seu argumentandi varietas et copia, sive disputandi vehemens et accurata ratio Christianæ mansuetudini ac modestiæ conjuncta: quibus virtutibus ita pollet, ut hanc ei laudem ceteri Græciæ Patres non inuideant. Quis enim unquam hæreticos et eorum assecclas, si in sententia permanerent, acrius confutavit, aut, si quando se studio pacis inflecterent, ad veram ac sinceram fidei confessionem mitius perduxit? In præfractum Nestorium quantum et quam invictum animi robur jactatis Ecclesiæ rebus adhibuit! At vero in Joannem Antiochenum, Theodoretum, et alios adversarum partium episcopos, cum ad san- titatem redissent, tam æquum et placatum se præbuit, ut librum de emissario, et quos contra Julianum desertorem scripserat examinandos eis miserit. His machinis Christianæ militiæ

dux fortissimus gentilium et hæreticorum arces olim evertit. Et, si tuis auspiciis, cardinalis eminentissime, in exteras orbis regiones aliquando transferetur, ibit porro illis ipsis insignis armis in Nestorianas reliquias, aliaque istiusmodi monstro, quæ pridem Oriens alit, aut quæ non multis abhinc annis Occidens infausto partu suscepit. Quibus propositum cum sit S. Spiritus et Christi Domini divinitatem, fidei nostræ caput, evertere, acerrimi pugilis vim et incursum non frustra sentient, qui tot olim Christi Dei hostes incredibili virtute prostravit. Nec magis ab illo tuti fore censendi sunt novatores: quorum strenue confutandorum cum tibi Deus animum ac mentem indiderit, nec te pigeat gravissimorum negotiorum intervalla hoc otio sancto distinguere, rem decidendis iis quæ in religione sunt controversa capitibus utilissimam certe feceris, si tuo beneficio, quæ tibi amplitudo est animi, vetera id genus sanctorum Patrum monumenta studiose conquirantur, et per idoneos homines in lucem edantur. Ex his enim quæ fuerit primæva fides, quæ disciplinæ forma, et qui ritus antiqui omnium optime dignoscitur, et viæ ulla suboriri potest in fide novatio quæ non possit eorum præjudicio deleri. Hoc vero te manet facinus pulcherrimum, cardinalis eminentissime, hæc e maximis tuis innumerisque laudibus una eo quem in regno Francorum et Ecclesia Dei obtines gradu longe dignissima. Alii alios tibi triumphos optent: omnes ego tibi, sed in primis eos vovere non desinam, quorum non in terris modo, sed et in cælis consignata memoria immortalem te ex mortali faciant.

E. T. D.

JOANNES ALBERTUS.

LECTORI.

Qui Græcorum Ecclesiæ Patrum lucubrationes Latine tantum in lucem dedere, tametsi labore suo non parum Ecclesiæ profuerunt, nonnihil tamen posteris intulisse videntur incommodi, quod Græci codices non pauci quibus usi erant, hominum tandem incuria, cum Latine versionis opportunitas adesset, in situ ac tenebris perierunt. Hoc damnum senserunt olim permulti Ecclesiæ Patres: nec ejus immunis Cyrillus exstitisset, nisi studiosi homines jam periclitanti salutarem manum intendissent. Inter quos utinam Anton. Agellius, Acernensis episcopus, aut Bonaventura Vulcanius, eruditi interpretes, aut Andreas Scottus et Jacobus Pontanus e societate Jesu, aut Anton. Salmat., ex Ambrosiano collegio doctor theologus, aut Nicol. Borbon., Græcæ linguæ professor emeritus, qui in hoc scriptore vertendo feliciter sudarunt, opus a se inchoatum ad exitum perduxissent! Dignus certe tantus Ecclesiæ doctor nactus interpretes longe nitidior et ornatior appareret. Verum sive otio non abundarint quod operi tam spisso necessarium esset, sive aliis studiis aut negotiis abstracti istud oneris abjecerint, in capite, quod aiunt, solum laborarunt, cæteras corporis partes imperfectas reliquerunt. Quod cum in primis dolerem, et in eam vitæ rationem ingressus essem in qua otium suppeteret, cepi, quantumvis mediocritatis meæ conscius, editionis hujus consilium, ratus, ut in locuplete domo, sic in Ecclesia Dei esse quoque fictilibus et ligneis vasis locum aliquem, si modo sint usui. Intelligebam enim quam male a nonnullis interpretibus habitus esset plurimis in libris Cyrillus, in quibus repurgandis operam ponere non modo inutile non esset, sed perquam necessarium. Dicit quippe non potest quantum sibi juris in eum sumpserit G. Trapezuntius, multis in epitomæ redactis, et perperam sæpe translatis. Quod in *Thesaurò* quidem expertus primum Bonav. Vulcanius, ego deinde nihilo religiosiorem fuisse in *Comment. illis in Joannem reipsa* comperi. Nec longe felicior interpretes OEcolampadius, ut libros *De Trinitate* et *contra Julianum* legenti facile patebit. Neque tamen eos sua laude carere velim, aut ego tam accuratus haberi, ut non quamplurima superesse quoque fatear. quæ diligentiorum operam ac judicium requirant. Itaque si quid a me peccatum animadvertes, humanitatis est igooscere; eoque justius venia sperari debet, quod difficile admodum erat in tam longo spatio non cespitare. Adde quod cum opus retractarem, et quædam notare cœpissen, excussum ac propemodum extortum mihi est ipsum de manibus, bibliopolarum assidua flagitatione, suas perire sibi rationes objicientium, et eo nomine in jus me quodammodo rapientium.

Ut vero per quos profecerim, et quibus adjutoribus editionem hanc adornarim, ne te lateat, scito gratiam in primis deberi amplissimo viro N. Rigaltio, qui mihi quotquot in Regis lectissima illa gaza repositi erant Cyrilli codices benigne communicavit: itidemque DD. card. Barberino et S. Onuphrio, omnis doctrinæ et humanitatis laude eminentissimis, quorum auctoritate reverendiss. Pater Horat. Justinianus

libros II posteriores Comment. in *Isaiam prophetam* et librum VIII in *Joannis Evangelium* ad nos ex Vaticana transmisit. Nam quintum ac sextum in Joannem nescire te non oportet illustriis. ac reverendis. D. Carolo de Monchal, archiepiscopo Tolosano, de litteris supra quam dici potest bene merito, deberi, qui nobis eos ex L. Hostenii eruditissimi viri κειμηλίοις deprompsit, id insuper studiose commendante N. Fabricio Peirescio in senatu Aquensi consiliario regis amplissimo, cujus morte clarissimum litterarum lumen extinctum boni omnes desiderio suo ac dolore testantur. Exinde alii certatim huic operi manum admoverunt. Nam *Thesaurum* una cum ejus interpretatione, et *De adoratione in spiritu ac veritate* libros XVII, quos Academiae Lugduno-Batavæ Bonaventura Vulcanius quondam legaverat, advehi curavit cl. v. P. Puteanus juvenis litteris natus. Ex sua vero bibliotheca illustrissimus D. de Harlay, Macloviensis episcopus, codices duos benigne suppeditavit, quorum unus Catenam in Joannis Evangelium, ex Cyrilli aliorumque Patrum commentariis concinnatam, alter *Glaphyra in Pentateuchum*, una cum libris *De adoratione in spiritu et veritate*, ac *Thesauro* complectitur. Ex Augustana, Mathias Ehingerus, ejus tum custos diligentissimus, *De sacrosancta Trinitate* libros sua manu difficili tempore descriptos misit. Postremo Collectanea ex Cyrillo aliisque Patribus excerpta suppeditavit nobis illustriss. vir D. Riberius, sacri Consistorii comes, integritatis et eruditionis gloria clarissimus. Quibus omnibus tantum gratiarum ego debeo quantum Ecclesia commodi ex scriptis sanctissimi doctoris capiet. Longum esset reliquos recensere qui mihi in hoc curriculo sudanti suam opem aut obtulerunt aut præstiterunt. Certe prætermitti non debet eximium vv. cl. P. Junii et D. Rous in editione nostra juvenanda ornandaque studium, qui homilias aliquot et varias in eas lectiones ex instructissima Oxon. Academiae bibliotheca tanta mihi cum celeritate miserunt, ut prævertisse quodammodo viderentur petitionem meam. Nec tacitus abibat N. Borbonius, candoris et ingenii dotibus ornatissimus, qui luculenta nobis fragmenta intermediarum IV librorum in Joannem ex Catena illustriss. D. episcopi Macloviensis desumpta benigne tradidit, quorum ope multa in V et VI loca emendavimus, cum unicum alioquin exemplar suppeteret, infinitis, ut ne quid dissimulem, mendis inquinatum.

De ordine librorum, hoc habeto, nos eum non usquequaque secutos esse, quem exemplaria Latina præferbant, sed commodissimum, quantum patiebatur ratio tomorum, instituisse. Primum locum libris *De adoratione in spiritu et veritate* una cum *Glaphyris* dedimus, quod, proposita legalium typorum cum evangelica veritate convenientia, planum iter ad utriusque Testamenti cognitionem aperiunt, animosque ad ejus lectionem utiliter præparant. Porro varias lectiones non omnes tibi repræsentamus, uti nec emendationes et animadversiones in ea Scripturæ loca quorum versio cum Latina vulgata minus congruit, exemplaribus quorum ad marginem eas adnotaram per summam incuriam operarum amissis. Hæc te paucis, lector, monitum volui. Quod superest, studium, quæso, meum boni consule, et bene tibi cupientem eodem animo proseguere.

ADMONITIO ANTON. AGELLII

Præmissa editioni Latinæ librorum *De adoratione in spiritu et veritate*.

(Romæ 1588, fol.)

Beati Cyrilli De adoratione in spiritu et veritate libros cum Lugdunum imprimendos misissem, adeo male, non modo imprimentis negligentis, verum etiam corrigentis culpa, accepti fuerunt, ut innumeris mendis pleni, et quod mihi molestius fuit, adnotatiunculis marginibus additis respersi essent, quas neque ego miseram, neque feceram: et ita ineptæ et absurdæ erant, ut alicubi ne auctoris quidem sanctissimi et eruditissimi viri nomini parcerent. Quod ubi conspexi, totam illam Lugdunensis impressionis cogitationem abjeci. Sed hortantibus postea eruditis viris, necumque benevolentia conjunctis, et præcipue illorum adhortationem illustrissimæ amplissimoque card. Carafa, cujus jussum ac voluntate illos converteram, approbante, ut vitia superioris impressionis emendarem, alteram ut dicitur navigationem suscepi, et ad incudem illam impressionem revocari, curavique ut denso libri emendatiores imprimerentur. Habes, lector, Romanæ hujus impressionis causam. Nunc mihi ratio exponenda est quam in interpretando sum secutus.

Ego cum viderem in externorum scriptis transferendis fidem interpretis requiri, atque eam abundè præstari, si quod in permulandis nummis usvenire solet, æstimatio sententiæ tantumdem valens reddatur, non scrupulose verba numerentur; medium quamdam viam mihi ingrediendam putavi, ut sententiam auctoris ita redderem, ut neque illam solum spectans verba contemnerem, neque rursus verbis plusquam opus esset adhærescens, obscurus essem. Neque vero Latina verba illa tantum vitavi, quæ apud linguæ summos au-

ciotes reperiuntur; nam illa scribendi anxia nimis et scrupulosa ratio in iis scriptis quæ ad religionem pertinent, non usquequaque servari potest; religione enim quadam verborum astrictus tenetur interpres, adeo ut si elegantius transferre velit, neque certis quibusdam uti verbis atque solemnibus, plerumque sententiam obscuret, dum Christianis abjectis cultiora fortasse quærit; sæpe simplicitatem illam Christiani scriptoris a fucis alienam parum referat; nonnunquam etiam, quod caput est, decreta quædam nostræ fidei violent. Quamobrem auctoris sensum ita conatus sum transferre, ut simplicibus verbis, et a consuetudine Christiana minime alienis uter; curavique, quantum potui, ne in eo legendo Christianus lector in auctoris sententia mores auctoris desideraret. Hactenus de meæ interpretationis ratione. Nunc de operis auctore pauca dicenda sunt.

Cyrilli hoc opus esse, qui in ejus scriptis perlegendis sit versatus, puto dubitaturum neminem; idque non ex inscriptione solum cognosci potest, quæ in omnibus quos videre potui manuscriptis libris prænotata est, verum etiam ex elocutionis genere cum cæteris ejus libris quamsimillimo. Habet enim Cyrillus, ut scriptores omnes, suam quamdam orationis formam ac faciem; quam, ut in ipsa vultus humani specie usuvenit, haud facile in alio deprehendas: eaque in Latino quoque, sed facilius ac certius in Græco perspicitur. Accedit alterum argumentum, quod eadem sententiæ ac dogmata quibus in his libris utitur, in aliis item ejus libris, de quibus nulla est controversia, leguntur (a). Longum vero esset, neque necessarium, si eas omnes sententias persequi velim: satis erit ad eam rem demonstrandam unum aut alterum exemplum commemorare. Ne longius abeam, quod in primo libro posuit, substantialiter ex Patre et Filio procedere Spiritum sanctum, nonne Cyrillum auctorem coarguit? quo ex Græcis doctoribus nemo dogma hoc apertius protulit; nam eandem sententiam cum Athanasio, tum in Thesauri libro XIII legimus, capite 2 et 3; itemque lib. XIV, cap. 1, et in Joannem lib. I, cap. 23. Insufflationem deinde Spiritus sancti in hominis corpus e limo formatum, ut Genesios secundo legimus, id effecisse Cyrillus putat, ut Spiritus sancti munere animam decoraret. Hanc sententiam in libro quoque in Evang. B. Joan. II, c. 3, et lib. XII, c. 56, posuit. Cyrilli opinionem non satis probat B. Thomas in 1 par., q. 91, art. 4, et in libello quem adversus errores Græcorum scripsit, tanquam Cyrilli propriam agnoscit. Sed ut solet Patrum sententias modestissime in rectum sensum interpretari, ut magis eos defendere quam reprehendere videatur, eam reverentia tanti Patris permotus excusat, allegorice ab illo prolata dicens. Excusari ac defendi aliter quoque potest, cum Cyrillus in eam sententiam venisse videatur, ut Marcionis et Manichæi blasphemias propulsaret, qui dicebant per insufflationem illam inditum esse homini Deum spiritum, eumque in animam hominis conversum. Hoc Cyrillus detestatus, negat Spiritum in animam conversum; asseritque insufflationem illam ad decorem animæ, non ad corpus animandum profecisse. Non tamen negat Spiritus virtute atque efficacia corpus illud anima vivente vegetatum; sed simul fere animam vi Spiritus infusam, et vestigio sancti Spiritus munere decoratam. Quod perspicue dixit in Evangelium B. Joannis lib. II, cap. 3. Sed Cyrilli opinionis excusatio alterius operis est; nunc satis est ostendisse Cyrilli hanc esse sententiam. Atqui in primo hujus operis libro hæc sententia posita est; quo verum esse Cyrilli hoc opus indicatur.

Expositiones vero divinæ Scripturæ, quæ in aliis ejus libris afferuntur, sicubi in his libris usus incidit, eadem positæ sunt; quod ipsum eundem esse prodit. Singulas recensere neque breviter possum, et otiosi hominis esset: idque cui libitum fuerit facile est ex indice Scripturæ sacræ, qui ad finem operis est positus, desumere, et illas inter se conferre. Quin etiam inter Cyrilli opera libellus quidam invenitur, qui Collectanea inscribitur; in eo multa sunt Scripturæ loca sublimiori sensu et anagogico explicata, pleraque ex libris pene ad verbum desumpta, ut illud de Moyse linguæ tarditatem excusante, de ætate Aaron, de virga in serpentem versa, de aquæ penuria, qua Israelitæ paulo ante ex Ægypto liberati, primum vexati probatique sunt, de pugna adversus Amalechitas inita, Josue duce, Moyse spectatore.

In Græcis catenis præterea, in Pentateuchum præcipue, quæ in Vaticana bibliotheca sunt, quam multa ac prope dixerim omnia ex his libris accepta sunt? ita ut pene totos ibi insertos videas hos libros, atque Cyrilli nomine citatos.

Postremo Anastasii patriarchæ Antiocheni, sanctissimi et eruditissimi viri, quem non moveat auctoritas? Is enim in suo Deductorio libro de his libris testimonium profert, interrogatione vicesima. Locus autem quem citat adversus vanitatem auguriorum, de libro VI sumptus est. Ex his omnibus illud profecto liquet, proprium esse Cyrilli opus, neque apud quemquam puto hanc rem in dubium revocandam.

Ne vero quisquam offendatur, cum testimonia, quæ de Scriptura proferuntur, aliquibus locis non congruere cum Latina editione viderit, admonendus is mihi est, id non in uno Cyrillo, sed in omnium Patrum tam Græcorum quam veterum Latinorum libris usuvenire. Hi namque omnes Veteris Testamenti Scripturis

(a) Argumentum nulli secundum præbet ipse Cyrillus, initio Glaphyrorum in Genesin (p. 2), dicens: « Sciendum vero etiam hoc quod cum De adoratione et cultu in spiritu et veritate libros XVII scripserimus, multamque in illis contemplationum

copiam complexi sumus, capita huic operi inserta consulto prætermisimus et inexaminata reliquimus; tametsi interdum accidit ut alicujus eorum necessaria de causa meminerimus. » EDIT. PATR.

juxta LXX Interpretum translationem utuntur. Sed quia vetus horum interpretum editio jam diu apud Latinos amissa est, dedi operam ut quæ in his libris ex Veteri Instrumento citantur, ea cum antiquorum Latinæ Ecclesiæ Patrum lectione congruerent: in eaque re Augustini præcipue libris adjutus sum, in cujus quæstionibus non pauca ex illa veteri LXX interpretatione leguntur.

In Novo autem Testamento Latinam vulgatam editionem ubique retinui; nisi ubi aut aliter legisset auctor, aut eam expositionem attulisset, quæ cum Latina editione congruere non posset. Quibus in locis ne ab auctoris sententia dissentirem, neve illam obscuriorem redderem, coactus sum aliquantulum a Vulgata discedere; sed hæc loca non multa sunt. Quod admonitum te, lector, volui, ne sicubi aliter quam illa habeat transtui, vulgatam editionem reprehendere me voluisse putes. Altera etiam accessit causa cur id mihi facere necesse fuit, ne si aliter quam auctor in Græco posuerat, Scripturæ sacræ testimonia transtulissem, characterem ac notam haud exigam adimerem, qua Cyrilli hoc opus esse probari posset. Etenim cum in iis libris, qui tamdiu editi sunt, et sine dubio Cyrilli esse creduntur, nonnulla Scripturæ sanctæ loca singulari ac proprio quodam auctoris modo legantur, eodemque modo in his libris, quos edimus, reperiantur; id certe non leve indicium est hos libros ejusdem auctoris esse, eique tanquam certissimis notis insignitos jure optimo asserendos. Exemplo res clarior fiet. Solet Cyrillus in suis libris illum psalmi XLVI versum hoc modo citare, Dei fortes, a terra vehementer elevati sunt; neque solum citare, sed etiam expositionem huic lectioni congruentem apponere. Hoc modo certe in ejus commentariis in Joannem lib. XI, cap. 29, hic versus legitur. Atqui eodem modo citatur etiam in hoc opere lib. I, libro etiam III. Si igitur quod erat in editione Latina posuissem: Dei fortes terræ, vehementer elevati sunt, non modo magna ex parte auctoris sententiam obscurassem, expositionique offecissem, sed etiam haud leve indicium quo poterat auctor hujus operis dignosci sustulissem. Plura ejus rei exempla hoc loco afferre non est opus, cum in calce operis adjecerim nonnulla Scripturæ loca observatione collecta; unde petere potest, si quis plura desideret. In his autem libris totam fere secretioris intelligentiæ mystagogiam tradidit, in qua maxime videtur excellere; adeo ut in Moysi libris nihil fere sit ad umbram et futurorum imaginem pertinens, quod hic non explicetur; ut sicut illos libros in quibus de theologia disseruit, Thesaurum inscripsit, ita hos libros, alterum velut anagoges et tropologiae thesaurum possis appellare.

Quamvis autem omnium fere Moysi librorum mysteria in his libris aperiantur, non tamen eandem seriem, quam ille in scribendo tenuit, hic in explicando secutus est, sed suum quædam ordinem servavit, ita ut prius argumenta quædam certa sibi præscribat, tum loca Scripturæ varia cum illis argumentis convenientia e diversis Scripturæ libris colligat et explicet. Itaque in primo libro cum de lapsu hominis in peccatum disserat, et doceat qua ratione a peccatis ac vitiis ad meliorem frugem redire possit, decerptis undique Scripturæ sanctæ testimoniis, illisque ad allegoriæ rationem enarratis, id quod proposuerat planum facere conatur. Eandem rationem tenet in secundo, cum legem ad hominem justificandum non satis habere virium ostendit. Eandem in tertio, in quo homines in Christo justificari, et in ejus præcipue baptismo tolli peccatum docet. Nec diversam rationem in quarto et quinto sequitur, in quibus fortitudinem esse necessariam non modo ad incommoda perferenda, verum etiam ad terrenos affectus voluptatesque conculcandas, declarat. Idem servat in sexto, in quo de charitate in Deum, et de iis præceptis quæ ad illius dilectionem pertinent, disputat; de iis etiam rebus quibus ejus dilectio violatur: eæ sunt perversæ de Deo falsæque opinioniones, et quæ de ejusmodi falsis opinionibus profisciscuntur; cujusmodi sunt præstigiosæ astrorum, ominum, auguriorum observationes, manium evocationes, divinationes, oracula, superstitiones; quæ omnia idololatriæ cognata sunt, et ex illa fluxerunt: ad hæc in culpa sati fortunæque prætextus, genethliacorum vanitas, temporum notatio. Eandem viam tenet in septimo et octavo, cum de aliis præceptis disserit quæ proximi dilectionem attingunt; necnon in nono ac decimo, cum de tabernaculo ejusque instrumentis, opificio, usu, legibus, dedicatione, oblationibus agit. Undecimo vero ac duodecimo diversis e Scripturæ locis ea colligit quæ ad sacerdotium ejusque leges, ad sacerdotum vestes, consecrationem, sacrificia pertinent. In tertiodecimo expendit quæ de levitis, eorumque recensione, ministeriis, legibus Moyses prodidit. Quartus decimus sequitur, in quo jam exstructo tabernaculo, mundos esse oportere qui ante conspectum Domini veniant, vitiatosque homines a sanctis arceri præfatus, eas leges commemorat quæ de leprosis, seminifluis, immundis in anima, de collisis, exsectis, spuris, diversis locis Scriptura tradidit. His adjicit Moabitas, Ammonitas, immundos item ex impuritate studiorum ac vitæ genere parum casto, quales sunt meretrices, fornicatores, adulteri, prostituti, quos *τελεισχομένους* Scriptura vocat. Tum de mundi immundisque animalibus disserit, quidve per allegoriam horum singula significant exponit. Jam in quinto decimo, quia non satis erat immundi quinam essent dixisse, nisi adderetur qua ratione mundari possint, ea omnia colligit quæ ad eorum purgationem atque mundationem veteri lege constitutum est. Quæ mundatio quia sacrificiis fiebat integris, de perfectis animalibus ad sacrificium aptis disserit. Porro sacrificandi ritus quia pro immunditiæ diversitate variabatur, necesse fuit ut quidquid lex de lepræ differentia, deque aliis immunditiæ generibus statuerat, commemoraret. Sed quia parum est maculas culparum abluere, nisi purgationi etiam sanctitas adjiciatur, per quam nos ipsos Deo consecramus, in sexto decimo libro illa omnia digerit quæ lex de donis et oblationibus instituerat, quæ item de censu illo sacro qui pro ætatis ratione solvabatur, quæ de magno voto,

quod a Nazaraeis nuncupabatur, de observationibus ad hoc voti genus pertinentibus, diversis in locis veteri lege sancitum erat. Postremo libro festorum dierum celebrationem quasi mercedem quamdam sanctificatis hominibus proponit. Quamobrem quæcunque de variis festivitibus, de iis etiam, quæ festis diebus ut observarentur instituta erant, in hunc librum contulit.

Hæc omnia cum in Veteris Testamenti libris tanquam obscurioribus formis adumbrata essent, et ab Israel secundum carnem carnaliter observarentur, id in his libris efficit hic Pater, ut a nobis qui secundum spiritum, Israel sumus, spiritualiter observari doceat, et umbras illas penicillo quodam orationis ad veritatem efformat; et carnalem illum figuralemque cultum a veris Dei adoratoribus in spiritu ac veritate perfici posse demonstrat. Quæ causa fuit, ut huic operi hanc inscriptionem prænotaret, De adoratione in spiritu et veritate. Hæc habui quæ de his libris te, lector, præmonerem. Tu si quid hoc meo labore adjutus fueris, mihi cumulatissime satisfactum putabo, si precibus ad Deum pro me tuis vicem retuleris. Vale.

VETERUM TESTIMONIA

DE SANCTO CYRILLO ALEXANDRINO.

Idatii Chronicon.

Olymp. ccciv. Uno eodemque tempore Alexandriæ Cyrillum episcopum præsidere, et Constantinopoli Nestorium hæreticum Hebionæum, Cyrilli ipsius ad eundem Epistola, et hæresim destruentis, et regulam fidei exponentis ostendit.

Prosperi Aquitani Chronicon.

FELICE ET TAURO COSS.

Nestorius, Constantinopolitanus episcopus, novum Ecclesiis molitur errorem inducere, prædicans Christum ex Maria hominem tantum, non etiam Deum natum, eique divinitatem collatam esse pro merito: cui impietati præcipua Cyrilli Alexandrini episcopi industria, et papæ Cœlestini repugnat auctoritas.

Gennad. De illustr. Eccl. scriptor. (cap. 57).

Cyrillus, Alexandrinæ Ecclesiæ episcopus, edidit variarum hypotheseon tractatus. Homilias etiam composuit plurimas, quæ ad declamandum a Græciæ episcopis memoriæ commendantur. Præterea libri ejus sunt *De Synagogæ defectu*, *De fide adversum hæreticos*, et peculiari intentione adversum Nestorium librum composuit qui intitulatur *Ἐλεγχος*, in quo omnia occulta Nestoris panduntur, et proposita confutantur.

Sigebert. de illustr. Eccles. script. (cap. 24)

Cyrillus, episcopus Alexandrinus, cyclos quinque decem novennialium cyclorum scripsit, qui faciunt annos nonaginta quinque, in quibus primus et ultimus Paschæ terminus invenitur; sed nec tamen in eo tota Paschæ varietas terminatur.

Photius in Bibliotheca (pag. 311).

Ἀνεγνώσθησαν Κυρίλλου οἱ Θησαυροί. Ἐπιχειρηματικὸν δὲ ἐστὶ βιβλίον, καὶ κατὰ τῆς Ἀρείου καὶ Εὐνομίου λύσεως γενναίως καὶ πολυτρόπως ἀγωνιζόμενον. Καὶ γὰρ καὶ λογικαῖς ἐφόδοις ἐπιστημόνως αὐτῶν ἀπελέγχει τὴν ἄνοιαν, καὶ Γραφικὰς αὐταῖς συμπλέκων καὶ συνυφαίνων χρήσεις, πανταχόθεν τὸ σαθρὸν αὐτῶν στηλιτεύει τοῦ δόγματος. Τίθησι δὲ καὶ μαρτυρίας ἀπλῶς τῆς Γραφῆς ὁ θεοπέσιος Κύριλλος, εἰς ἀμνησίαν αὐτῶν διὰ πάντων συγκλείων τὸ φρύαγμα. Ἔστι δὲ τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἐνταῦθα, καὶ μάλιστα τοῖς ἔνοσιον λαβοῦσι τῶν λογικῶν ἐφ' ἴδων, σαφέστατος.

A Leguntur Cyrilli *Thesauri*. Epicherematis, refer-tus est liber, pugnatque valide ac varie cum Arii et Eunomii furibunda rabie. Etenim et logicis argumentis sapienter illorum destruit amentiam, quibus dum S. Scripturæ adnectit atexitque testimonia, quam sit illa doctrina futilis omni ex parte divulgat. Adhibet idem nuda quoque S. Scripturæ testimonia, ut quo se fastuosi vertant, obsepti undique atque conclusi non habeant. Est autem inter omnia ejus scripta liber hic maxime perspicuus, iis potissimum qui logicorum argumentorum sensum capere possunt.

Idem pag. 38.

Ἀνεγνώσθη τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, κατὰ τῶν Νεστορίου βλασφημιῶν, ἐν λόγοις πάντε. Φυλάττει δὲ κἀν τούτοις τῶν οικείων λόγων τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἴδιον. Σαφέστερος δὲ ἐστὶ

B Lecti sunt B. Cyrilli Alexandrini adversus blasphemias Nestorii libri v. Servat in his quoque suum dicendi characterem et sermonis proprietatem. Clarior vero est quam ad Hermiam scribens.

aut in libris *De adoratione in spiritu*. Sermo illi A
confictus, et ad propriam dicendi formam contor-
tus, ac veluti solutum numerosque negligens me-
trum.

Vide eundem pag. 378 et 379 de libris contra Nestorium, de Epistolis, et scholio de Incarnatione Unigeniti.

Martyrologium Romanum die 27 Januarii.

Sancti Cyrilli, Alexandrinæ urbis episcopi, qui catholicæ fidei præclarissimus propugnator, doctrina et sanctitate illustris, quievit in pace.

Græci in Menologio, 9 Junii.

Apud Alexandriam natalis S. Cyrilli, ejusdem civitatis episcopi, viri eruditissimi, et catholicæ fidei propugnatoris egregii : quem summus pontifex Celestinus idoneum judicavit cui suas vices in Ephesino concilio delegaret.

Idem Græci in Menais, eodem 9 Junii.

Flammis sancti Spiritus mente illustratus, sol irradians, velut radios, oracula edidisti; tua dogmata in omnes orbis fideliumque fines emisisti, cætus omnes illuminans, o beatissime, ac divine, B
tenebrasque hæreseon persequens, vi viribusque illius qui e Virgine natus eluxit.

Eloquentia et facundia orationis tuæ, o sanctissime Cyrille, Ecclesia tota exornatur, et speciosa venustate tua pie decoratur; tuamque sanctam translationem sacro ritu honorat, o celeberrime, sacerdotumque omnium decus, Patrum coryphæ, synodi sanctissimæ propugnator acerrime.

Tuis igneis dogmatibus, o præsul sapientissime, omnem sarmentosam aridamque hæreseon materiam concremast; sententiarum tuarum profunditate, o sacratissime Cyrille, impiorum perfidorumque hæreticorum demergitur exercitus; tua doctrina, o beate, diebus singulis exornatur tota fide-
lium Ecclesia, quæ eximie te honorat, prædicat.

Repletus es illustratione sancti Spiritus, o Cyrille, præceptorum Christi custos, atque ab affectibus et passionibus perpuratus, divinissimæ Trinitatis vere factus es habitaculum. C

Uti zelo, ita libertate loquendi plenus, o gloriose Cyrille, orthodoxæ doctrinæ præsidens, hæreticas mendacesque impiam hæresum linguas dissolvisti.

Hæc, et complura alia ibidem Græci in Menais, mensis Junii die ix, et in concil. Ephesini et Chalcedonensis actis. Vide præterea Evagrium lib. i Histor., cap. 3, et Socratem lib. vii, c. 32 et 33; Nicephorum lib. xiv, cap. 33; Liberatum in Breviario, aliosque pene innumeros.

S. Anastasius Sinaita in *Hodego* (cap. 5).

Sancta hæc synodus (Ephesina) quod Christus tam divinitate quam humanitate æque perfectus esset, in duabus inconfuse et inseparabiliter unitis P
naturis, unum Dominum est professa: confirmata Nestorii, in priore Ephesino concilio, auctore Cyrillo, damnatione; quo quidem B. Cyrillo collaudato, eidem hoc edidit elogium: Cyrillo, æterna memoria.

Idem, eodem libro, cap. 8.

Adducamus eum ipsum Cyrillum, lumen illud Patrum celeberrimum, et beatissimum, docentem apostolice veritatem naturæ humanæ in Christo.

Idem, ibidem, cap. 10.

Cyrillo æterna memoria, sicut et Chalcedonensis synodus dixit. Etenim nullus sanctorum

Φρυκτωρίας του Πνεύματος ελλαμφθεις την διάνοιαν, φωτοδόλος ήλιος έχρημάτισας, ώσπερ άκτινας, τα δόγματα εις πάντα τα πέρατα εξαπέστειλας πιστών, καταυγάτων πληρώματα, παμμακάριστε, και διώκων τή σκότος, θεοφόρε, των αιρέσεων, δυνάμει του εκ Παρθένου εκλάμψαντος.

Εύφραδια των λόγων σου, Ιερώντα Κύριλλε, Έκκλησία άπασα ώραίζεται, και εύσεβώς καλλωπίζεται ωραίοις εν κάλλει, και τιμῃ σου Ιερών την άγίαν μετάστασιν, πανωιδιμε, Ιερέων τή κλέος, των πατέρων κορυφαίς, τής συνόδου τής παναγίας ύπερμαχε.

Τοις πυρίνοις σου δόγμασι των αιρέσεων άπασαν φρυγανώδη έφλεξα ύλην, πάνσοφε, των νοημάτων τοις βάθει βυθίζεται στρατεύμα άπειθούτων δυσσεδών, Ιερώντα Κύριλλε, τοις διδάγμασι καλλωπίζεται, μακαρ, καθ' εκάστην των πιστών ή Έκκλησία μεγαλοφρόνως τιμώσα σε.

Έπλήσθης τής έξουχίας, Κύριλλε, του θείου Πνεύματος, των εντολών ώς φύλαξ του Χριστου, των παθών καθηράμενος, τής υπερθέου γέγονας έντως Τριάδος ένδιαίτημα.

Ός ζήλου, και παρρησίας έμπλεως, Κύριλλε Ένδοξε, τας θεομάχους πάσας άψευδώς γλωσσαλγίας διέλυσας των δυσσεδών αιρέσεων, όρθοδοξίας προιστάμενος.

Η δε άγία σύνοδος διά τή τέλειον είναι εν θεότητι και τέλειον όμοίως εν ανθρωπότητι τον Χριστον, εν δύο αυτών ήνωμέναις φύσεσιν ένα Κύριον άσυγχύτως και άδιαίρετως εκήρυξεν, επικυρώσασα την καθαίρεσιν Νεστορίου ήν έποίησεν ό μακάριος Κύριλλος, τή εν Έφείω τή πρότερον άγία συνόδο, εύφημίσασα και τον αυτον μακάριον Κύριλλον και ειπούσα Κυρίλλου αιωνία ή μήμη.

Παραστήσωμεν αυτον τον φωστήρα, και του χορου των Πατέρων άοιδιμον τον μακάριον Κύριλλον, την φύσιν άλήθειαν είναι διδάσκοντος άποστολικώς.

Κυρίλλου αιωνία ή μήμη καθά και ή σύνοδος Χαλκηδόνος ειρηκε. Και γάρ ουδέις των άγιων Πα-

τέρων τὸ πανάγιον, καὶ ἀμείωτον, καὶ αἰώνιον, καὶ ἀνεξάλειπτον τῶν Χριστοῦ φύσεων εἴρηκεν, ὡς θεοφάντωρ Κύριλλος. Οἱ μὲν γὰρ μακάριοι Πατέρες τὸν ἀριθμὸν εἰρήκασιν· ὁ δὲ τρισμακάριος Κύριλλος μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὴν ἀνεξάλειπτον, καὶ τηρουμένην ἀεὶ τῶν φύσεων τοῦ Κυρίου διαμονὴν μετὰ τὴν ἔνωσιν, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰ σοι γένοιτο, φωστὴρ, καὶ πυρρὸς, καὶ στυλε τῆς ἀληθείας, Κύριλλε. Ὅντως Κυριλλου, πάλιν λέγω, αἰώνια ἡ μνήμη, μὴ συγχωρῶντος; ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀληθείας πλανηθῆναι.

B. Eulogius archiepiscopus Alexandriae, in oratione adversus calumniantes SS. Patres, et concilium Chalcedonense. Apud Photium in Bibliotheca, cccxxx.

Ardens ille veritatis studiosus Cyrillus, hæc et his consimilia Scripturis asserens, non modo libenter, et jucundissime accessit, sed et Paulum Emisenum, qui ab ipso missus erat in publico cœtu concionaturus; quæ et sibi et mittenti Cyrillo fuerit sententia, laudibus excepit, et ut eadem sentientem magnificet.

Idem, ibidem.

Doctus, et pius, minimeque vacillans Cyrillus unam docet Verbi naturam, et illam incarnatam, etc. Etenim multa cogitat, non verbis, et nominibus sensum credit, sed mente verba et nomina conferens, atque accommodans.

MONITUM

In libros *De adoratione in spiritu et veritate* (1).

Libri sequentes inde nomen sortiti sunt quod Cyrillus in forma dialogi eam difficultatem solvere aggressus sit, qua tandem ratione, lege veteri per Novum Testamentum abrogata, Christus dixerit (*Matth. v. 17*): « Non veni solvere legem, sed adimplere; » et (*Joan. iv. 24*): « In spiritu et veritate Deum Patrem oportet adorare. » Eum in finem optime docet, præcepta legis Mosaicæ, quæ ab Israel secundum carnem observata sunt carnaliter, a nobis, qui secundum spiritum Israel sumus (*Rom. ix*), spiritualiter esse observanda; hinc umbras illas antiquæ legis penicillo quodam orationis ad veritatem efformat, et carnalem illum figuratumque cultum a veris Dei adoratoribus in spiritu et veritate perfici posse demonstrat. Quamvis autem omnium fere Mosis librorum mysteria in his libris aperiantur, non tamen eandem seriem, quam in scribendo tenuit Moses, in explicando secutus est Cyrillus, sed suum quemdam ordinem servavit, ita ut prius argumenta quædam certa proponat, tum loca Scripturæ variâ cum illis argumentis convenientia e diversis Scripturæ libris colligat ac explicet. Igitur postquam de lapsu hominis in peccatum disseruit, subiungit, debere hominem, quod æque gloriosum ac utile sit, peccatis valedicere et ad honestatem transire, diaboli jugum excutere et legem divinam sequi, utpote quæ ad veram libertatem nos vocat (*lib. i*); istud autem tantummodo per gratiam Christi, et non per legem Mosaicam homini possibile reddi (*lib. ii et iii*), simul tamen firmam hominis voluntatem animique fortitudinem requiri (*lib. iv et v*). Initium vero et fundamentum salutis humanæ docet esse fidem in unum verum Deum una cum ejus dilectione (*lib. vi*), cui recte adjungit dilectionem proximi, eamque plurimum commendat (*lib. vii et viii*). His decursis leges de tabernaculo, de sacerdotibus atque levitis considerat; ac primo quidem cunctas leges ad tabernaculum ejusque varias partes, necnon ad constructionem et sanctificationem ejusdem pertinentes, ad Ecclesiam Christianam ejusque institutiones refert (*lib. ix et x*); dein quæcunque de sacerdotibus et sacrificiis antiquæ legis constituta fuerant, in sacerdotio Novi Fœderis implenda egregie monstrat (*lib. xi et xii*), quæ autem de levitis in lege veteri continentur, singillatim explicat de iis qui divino ministerio in Novo Testamento se manciparunt (*lib. xiii*). Hinc ad cœtum fidelium conversus, ex munditia in lege olim præscripta cordis vitæque puritatem omnibus qui in ecclesia ante conspectum Domini veniunt, necessariam esse ostendit (*lib. xiv*), simulque ex ritu sacrificiorum Veteris Testamenti declarat qua ratione homo per Christum in dies magis purificetur et sanctificetur (*lib. xv*). Cum vero justitiæ perfectio in eo consistat, ut homo semetipsum Deo in omnibus hostiam vivam, sanctam, Deo placentem offerat, istud quoque ex oblationibus legis Mosaicæ nos recte instituere docet (*lib. xvi*). Quod si homo ea ratione Ecclesiam Christi ingressus vitam jabe puram atque perfectam Deo dicaverit, mercede summa potiatur in æterna beatitudine, quam Judæorum solemnes festivitates ex Dei voluntate præfigurabant (*lib. xvii*). — Amplissimum hoc opus, insigni quadam arte dispositum, merito vocatur thesaurus expositionum allegoricarum et veritatum moralium (2), quo universa lex Mosaica sensu mystico scite explicatur, et vitæ spiritualis per gratiam Christi actæ initium, profectus ac finis describitur.

(1) Ex *Institutionibus Patrologiæ* Jos. Fessler. OEniponte 1851, in 8°, tom. II, p. 553.

(2) Ita Tillemont, p. 671, et Ceillier, v. 254.

ΠΙΝΑΞ ΤΗΣΔΕ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

INDEX

LIBRORUM DE ADORATIONE IN SPIRITU ET VERITATE. I

- LIBER I.**
De lapsu hominis in vitia, et de captivitate peccati : de vocatione, et conversione quæ per pœnitentiam fit, et recursu in meliorem vitam.
- LIBER II.**
Quod mortem, quæ est ex peccato, et diaboli tyrannidem effugere nullo modo possimus, nisi per sanctificationem quæ ex Christo est. Et quod non in lege, sed in Christo sit justificatio.
- LIBER III.**
De eodem.
- LIBER IV.**
Quod is qui a Deo ad justificationem vocatus est, et redemptus, Deum sequi debeat : et quod excussa mollitie quæ ad vitium ducit, ad piam et generosam vitam sit ei enitendum.
- LIBER V.**
Item, de fortitudine, quæ est in Christo.
- LIBER VI.**
Quod ei soli qui secundum naturam Deus est, adherere nos oporteat, et illum ex tota anima totoque corde diligere.
- LIBER VII.**
De charitate in fratres.
- LIBER VIII.**
Item, de charitate in fratres; et de eo qui furatur vitulum aut ovem.
- LIBER IX.**
De adoratione in spiritu et veritate; et de sancto tabernaculo, quod sit typus Ecclesiæ Christi.
- LIBER X.**
De iis quæ erant in sancto tabernaculo.
- LIBER XI.**
De sacerdotio : quodque sacerdotium legale sit typus illius quod in Christo est.
- LIBER XII.**
De sacerdotio.
- LIBER XIII.**
Item, de sacerdotio.
- LIBER XIV.**
Quod oporteat eos qui adire ecclesias volunt, pueros et ab omni peccati labe ablutos esse, atque ita coram Deo se sistere.
- LIBER XV.**
Quod oporteat pueros, et ablutos peccati maculis Deo sisti : et quod in Christo rursus nostra purificatio consistat.
- LIBER XVI.**
Quod oporteat nos spirituales hostias et oblationes offerre Deo.
- LIBER XVII.**
De sanctis festivitatum.
- ΛΟΓΟΣ Α'.**
Περὶ τῆς εἰς φουλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρὰ τροπῆς, καὶ αἰχμαλωσίας τῆς εἰς ἀμαρτίαν· καὶ ὁμοῦ περὶ κλήσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῆς κατὰ μετάνοιαν, καὶ τῆς εἰς τὸ ἀμείνον ἀναδρομῆς.
- ΛΟΓΟΣ Β'.**
Ὅτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἀμαρτίας θάνατον καὶ τὴν τοῦ διαβόλου κλονοξίαν, εἰ μὴ δι' ἀγασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν. Καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλ' ἐν Χριστῷ.
- ΛΟΓΟΣ Γ'.**
Περὶ τοῦ αὐτοῦ.
- ΛΟΓΟΣ Δ'.**
Ὅτι τὸν κεκλημένον εἰς δικαιοσύνην παρὰ Θεοῦ, καὶ λελυρωμένον αὐτῷ κατακολούθειν χρῆ, καὶ παραιτεῖσθαι μὲν τὸν εἰς φουλότητα μαλακισμὸν, ζῆν δὲ μᾶλλον ἐκείνησθαι συννόμως καὶ ψευτικῶς.
- ΛΟΓΟΣ Ε'.**
Ἐπι περὶ ἀνδρείας, τῆς ἐν Χριστῷ.
- ΛΟΓΟΣ ΣΤ'.**
Ὅτι χρῆ Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἡμᾶς προσκεῖσθαι μόνῳ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.
- ΛΟΓΟΣ Ζ'.**
Περὶ τῆς εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπης.
- ΛΟΓΟΣ Η'.**
Ἐπι περὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφοὺς, καὶ κατὰ τοῦ κλέπτοτος μόσχον ἢ πρόβατον.
- ΛΟΓΟΣ Θ'.**
Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως, καὶ περὶ τῆς ἀγίας σηκῆς ὅτι τύπος ἦν τῆς ἐν Χριστῷ Ἐκκλησίας.
- ΛΟΓΟΣ Ι'.**
Περὶ τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ σηκῆ.
- ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.**
Περὶ Ἰερωσύνης, καὶ ὅτι τύπος ἦν ἡ κατὰ νόμον τῆς ἐν Χριστῷ.
- ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.**
Περὶ Ἰερωσύνης.
- ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.**
Ἐπι περὶ Ἰερωσύνης.
- ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.**
Ὅτι χρῆ τοὺς φοιτῆν ἐθέλοντας ἐν ἐκκλησίαις καθαρὸς καὶ ἐκνευμιμένους εἶναι τὴν ἐξ ἀμαρτίας κηλίδα, καὶ οὕτω παρίστασθαι τῷ Θεῷ.
- ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.**
Ὅτι χρῆ καθαρὸς καὶ ἐκνευμιμένους τὴν ἀμαρτίαν παρίστασθαι τῷ Θεῷ. Καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ πάλιν ἡμῖν ἡ καθαρις.
- ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ'.**
Ὅτι χρῆ προσθέγειν ἡμᾶς θυσίας πνευματικὰς καὶ δωροφορίας Θεῷ.
- ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.**
Περὶ ἑορτῶν ἀγίων.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΑΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ

ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

S. P. N. CYRILLI

ALEXANDRIÆ ARCHIEPISCOPI,

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE
LIBER PRIMUS.

Περὶ τῆς εἰς φανλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρατρο- A 1 De lapsu hominis in vitia, et de captivitate peccati, ac simul de vocatione, atque conversione quæ per pœnitentiam fit, et recursu ad meliorem vitam.

Ποῖ δὴ καὶ πόθεν ἔρεσθαι μὲν δὴ, περιττὸν οἶμαι ποῦ. Φαίης γάρ ἂν, εὖ οἶδ' ὅτι, μελλήσας οὐδὲν, ὡς οἰκοθὲν τε καὶ ὡς ἡμᾶς.

ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ. Ἀληθές.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ. Δέλιον δὲ δὴ σοι τοῦτ' ἐν χερσίν, δ τι;

ΠΑΛΛ. Βίβλος Εὐαγγελικῆ, Ματθαίου τε καὶ Ἰωάννου συγγραφή.

ΚΥΡ. Οἶε δὲ αὐτὴν ὅποι τε καὶ ὅτω διακομιζέσθαι δεῖν; Οὐ γάρ που θυραῖός γε ἰὼν ἐκμετεψῆς ἂν, ὡ Παλλάδιε. Πόνοι τε μᾶλλον οἱ ἐπὶ τῷδε γλυκεῖς, οἴκοι τε καὶ ἐν σχολῇ.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις. Ἐντευξόμενος δὲ ἀφίγμαι σοι. Καὶ δέλτον ἄγω τὴν ἱερὰν· μυρία γάρ ὄσα πεπονηκώς, οὐδὲν ὅ τι μᾶλλον ἔχω νοεῖν τί ἂν γένοιτο· δηλοῦν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐπὶ μὲν τῷ Ματθαίῳ, λέγων· «Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφήτας. Οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν· ἕως ἂν παρ-Ἐλθῇ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν, ἢ μία κερατα οὐ

* Lege βούλοιο. Εστ.

Quonam aut unde percontari, supervacaneum opinor fuerit. Dices enim, sat scio, nihil cunctatus, te domo, et ad nos.

PALLADIUS. Ita est.

CYRILLUS. Quis vero liber iste est, quem in manibus habes?

PALL. Liber evangelicus, a Matthæo nepote et Joanne conscriptus.

2 CYR. Putasne vero hunc quocunque circumferendum esse, et cuicumque? Neque enim e foribus egressus in itinere meditationi commode vacare potes, Palladi. Sunt vero hujusmodi labores domi et in otio suaves.

PALL. Recte ais. Cæterum, ut tecum colloquerer, veni. Librum porro hunc sacrum affero; quod, cum diu multumque laborarim, nulla tamen ratione assequi potui quid voluerit significare Dominus noster Jesus Christus apud Matthæum, cum dicit: «Nolite putare quoniam veni solvere legem aut prophetas. Non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœ-

lum et terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant ¹. » In Joannis præterea volumine ad mulierem Samaritanam: « Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus; quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare ². »

CYR. Quid vero tibi in his verbis esse arduum videtur, quid obscurum et intellectu difficile? dic, rogo te.

PALL. A veteribus quidem ritibus discedere, et ab ea quæ secundum Legem est justitia cessare, sacræ nobis Litteræ præcipiunt. Iis enim qui in eam etiam post perceptam fidem inclinabant, Paulus dicebat: « Evacuati estis a Christo, qui in Lege justificamini, a gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spem justitiæ exspectamus ³. » Cum vero ob vitam secundum Legem institutam magnas licere easque præclaras habere gloriandi causas ostendat, ait rursus: « Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verum etiam existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Domini mei Jesu Christi, propter quem omnium detrimentum feci, et arbitror stercora, ut Christum lucrifaciam, et inveniar in ipso non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est justitia ⁴. » Vetus autem illud mandatum non omnino culpa vacare, manifeste confirmavit. Ideoque inquit illius ⁵ loco novum hoc per Christum, id est, evangelicum utiliter inductum. Sic enim scribit: « Reprobatio quidem sit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit Lex, sed introductio melioris spei, per quam proximamus ad Deum ⁶. » Et iterum: « Si enim prius illud culpa vacasset, non utique secundi locus inquiretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda testamentum novum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem eorum, et in corde eorum inscribam eas ⁷. » Præcipue vero novitatis nomen intelligens atque declarans, « Dicendo, » inquit, « novum, veteravit prius: quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est ⁸. » Si igitur nihil perfecit Lex, et reprobatie

μη παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. » Ἐν δέ γε τῇ κατὰ τὸν Ἰωάννην συγγραφῇ, πρὸς τὴν ἐκ τῆς Σαμαρείας γυναῖκα· « Πιστεύε μοι, γύναι, ἐν ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὕτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὕτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρὶ. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. Ἄλλὰ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιοῦτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν. Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ τῇ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. »

ΚΥΡ. Εἶτα τί τὸ ἀναντες εἶναι σοι δοκοῦν, ὡς ἐν γὰρ δὴ τούτοις; Τί δὲ δὴ τὸ βαθὺ καὶ δυσέφικτον; ἐρομένων φράσον.

ΠΑΛΛ. Ἐθῶν μὲν τῶν ἀρχαιοτέρων ἀποφοιτᾶν, καὶ τῆς ἐν Νόμῳ δικαιοσύνης καταλήξει δεινὴ ἱερὸς ἡμῖν ἐπιτάττει λόγος. Ἐφῆ δὲ ὁ Παῦλος τοῖς ταύτης ἐφιεμένοις καὶ μετὰ τὴν πίστιν· « Κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, οἵτινες ἐν Νόμῳ δικαιούσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. Ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. » Πολιτείας δὲ τῆς κατὰ τὸν Νόμον, καὶ τοὶ λαμπρὰ καὶ μεγάλα δεικνύει ἡμῖν ἐφ' ἑαυτῷ τὰ αὐχρήματα, πάλιν φησὶν· « Ἄτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἄλλὰ μενούσῃ καὶ ἡγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθη, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐκ Νόμου, ἀλλὰ τὴν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ Θεοῦ δικαιοσύνην. » Οὐκ ἀνώμητον δὲ εἶναι τὴν ἀρχαίαν ἐντολὴν διεδεδαιούτο σαφῶς. Ταύτην τοῖ φησι καὶ ἀντ' ἐκείνης ἡμῖν εἰσχεκομισθαι χρήσιμος τὴν διὰ Χριστοῦ καὶ νέαν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν εὐαγγελικὴν. Γράφει δὲ οὕτως· « Ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται παραγωγῆς ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενεὶς καὶ ἀνωφέλεις. Οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ Νόμος, ἐπισταγῆθι δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ. » Καὶ πάλιν· « Εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἀμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. » Μεμφόμενος γὰρ αὐτοὺς λέγει· « Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκη κωνήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαδομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξ-αγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει Κύριος. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, λέγει Κύριος, διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς. » Ἐξ-ὄχως δὲ τὸ τῆς καινότητος ὄνομα συνιστῆς τε καὶ ἐρομη-νεύων· « Ἐν τῷ λέγειν, » φησὶ, « καινῆν, πεπαλαιώσας τὴν πρώτην » τὸ γὰρ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. » Εἰ τοίνυν τετελείωκε μὲν ὁ Νόμος οὐδὲν, ἀθέτησις δὲ τῆς ἀρχαίας γέγονεν ἐντολῆς καὶ τῆς δευτέρας ἐπιστοφῆς, προσοικειούσης ἡμᾶς τῷ

¹ Matth. v, 17. 18. ² Joan. iv, 21-24. ³ Galat. v, 4, 5. ⁴ Philipp. iii, 7-9. ⁵ Hebr. viii, 13, 19. ⁶ Hebr. viii, 7-10. ⁷ Ibid., 15.

θεῷ, τί δὴ ἄρα φησὶν ὁ Σωτήρ, « Οὐκ ἤλθον κατα-
λύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι; » καὶ ὅτι, « Πρὶς-
ἦκει προσκυνεῖν ἡμᾶς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τῷ
θεῷ καὶ Πατρὶ; » Ἀλλοὶ γάρ, οἶμαι, τοῦτ', τὸ ἀπο-
παύσασθαι δεῖν ἡμᾶς ἡθῶν καὶ λατρείας τῆς κατὰ
τὸν νόμον.

ΚΥΡ. Ὡς εἰς πλατὺ ζήτημάτων ἐξοίχη πέλαιος! Ποῖος γὰρ ἂν ἀρκέσειε νοῦς, τοῖς οὕτω λεπτοῖς θεω-
ρήμασιν ἐνατενίσαι λαμπρῶς, ὡς τοῖς πάλαι τεθε-
πισμένους διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως, ἀδελφὴν οἶά
περ καὶ γέισα, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν Ιούσαν πραγμά-
των, τὴν νέαν ἡμῖν ἐπιδείξαι Γραφὴν, καὶ τῆς νομι-
κῆς πολιτείας οὐ σφόδρα διωκισμένην τὴν ἐν Χριστῷ
ζῶν, εἰ πρὸς θεωρίαν ἄγοιτο τὴν πνευματικὴν τὰ
τοῖς ἀρχαίοις διωρισμένα. Τύπος γὰρ ὁ νόμος καὶ
σκιὰ, καὶ τῆς εὐσεβείας ἡ μόρφωσις ὡς ἐν ὧδισιν
ἔτι, καὶ κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῇ τὸ τῆς ἀληθείας
ἔχουσα κάλλος. Ἡ οὐκ ὧδε ἔχειν ἔρεις ὅπερ ἔφη;

ΠΑΑΑ. Πάνυ μενοῦν. Ἄλλὰ τίς ἂν γένοιτο τοῦτου
ἡ διασάφησις; Ἡ τίς ὁ τρόπος τοῦ πολιτευέσθαι μὲν
Ἐδαγγελικῶς ἐξηφθαι ἔτι δοκεῖν τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς,
καὶ πληροῦν οἴεσθαι τὰ διὰ Μωσέως;

ΚΥΡ. Ὁχ ἀπλοῦς ὁ λόγος, ὡς ἂν τις εἰκάσειε
χρῆμα δέ, οἶμαι, καὶ πολυσιδὲς καὶ πολύμορφον ἡ
ἀρετὴ· καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὰ αὐχήματα,
διὰ κλείστης ὁσῆς ἡμῖν τῆς ἀγαθοουργίας ἐκποικι-
λεται. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ἐν ψαλμῷ τῷ τε-
τάρτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ παρίστησι μὲν τῷ Χριστῷ,
καρθέον ἀγνήν, ὡς ἐν τάξει βασιλίδος, τὴν Ἐκκλη-
σίαν, περιχρυσον δὲ αὐτῇ καὶ πεποικιμένην περι-
τίθησι στολὴν, οὕτω λέγων· « Παρέστη ἡ βασίλισσα
ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρυσῷ περιβεβλη-
μένη καὶ πεποικιμένη. » Τοῦ μὲν διαχρύσου, τὸ ἐν-
τιμον καὶ περιφανές, καθάπερ ἐγῶμαι, τοῦ δὲ ποικί-
λου, τὸ πολυειδὲς τῆς ἀρετῆς εὐ μάλα κατασημαί-
νοντος. Εὐπρεπεστάτη γὰρ ἴσαν ἡ Ἐκκλησία, κό-
σμος ἔχουσα τὸν νοσητὸν, οὐ τοῖς τῆς σαρκὸς ὀρώμενον
ὀφθαλμοῖς, ἀλλ' εἰς νοῦν ἔσω καὶ καρδίαν, τὸν ἐν τῷ
κρυπτῷ νοούμενον Ἰουδαῖον, διὰ κλείστων ἡμῖν ὄσον
ὠρασίμων ὀφθαλμῶν καὶ ἐξαιρέτων ἀστειῶν ἐκφαίνοντα.
Ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος· « Οὐ γὰρ ὁ ἐν
τῷ φανερῷ Ἰουδαῖος ἐστίν, οὔτε μὴν ἐν τῷ φανερῷ
ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ, Ἰουδαῖος,
καὶ περιτομὴ καρδίας, ἐν πνεύματι οὐ γράμματι, οὐ
ὁ Ἰσραήλιος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ. »

ΠΑΑΑ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τῆς ἐν πνεύματι πέρι-
τομῆς εἰσακκομισμένης, καὶ θυσῶν τῶν κατὰ τὸν
νόμον ἀνατετραμμένων, καὶ τόπον οὐδένα παρ' ἡμῖν
ἐχούσης τῆς πολιτείας, οὐκ ἀπίθανόν πως εἶναι δοκεῖ
τὸ φάναι Χριστὸν, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον,
ἀλλὰ πληρῶσαι; » Ἡ εἴπερ οὐκ ὧδε ἔχει, διακωλύ-
σειεν ἂν οἶμαι που καὶ ἡμᾶς οὐδέν, βουθυσίαις μὲν
καὶ λιθανωτοῖς τὸν τῶν ὄλων καταγεραίρειν Θεόν,
προσκομίζειν δὲ αὐτῷ τρυγόνας καὶ περιστερὰς, καὶ
εἰ τι δρᾶν ἕτερον τοῖς ἀρχαιοτέροις γενόμεναι, τοῦτο
καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιγεῖσθαι πληροῦν.

°Psal. XLIV, 10. °Rom. II, 28, 29.

PATROL. GR. LXVIII.

A prioris mandati fuit hæc posterioris subrogatio,
per quod Deo conciliamur, cur ergo Salvator ait,
« Non veni solvere legem, sed adimplere? » Et
illud item, « In spiritu et veritate Deum ac Patrem
oportet adorare? » Hoc enim, nisi fallor, signifi-
cat a ritibus cultuque legis esse nobis abstinendum.

CYR. Quam vastum quæstionum pelagus ingre-
deris! Quæ enim mentis vis tanta potest in adeo
subtiles disputationes satis claram aciem inten-
dere, ut iis quæ olim a sapientissimo Moyse san-
cita sunt, tanquam cognatam ac proximam esse,
in iisdemque versari rebus novam Scripturæ
ostendat, esseque vitam in Christo non longe a
legali disjunctam, si quæ veteribus præscripta sunt,
ad spiritualem contemplationem traducantur: lex
namque figura et umbra est, et forma pietatis tan-
quam adhuc parturiens, et latentem in se pulchri-
tudinem veritatis continens. An non ita, ut dixi,
rem se habere dices?

PALL. Ita prorsus. Cæterum quam ratione
hæc declarari poterunt? Aut quomodo evangelice
vivamus, si nos adhuc de veteri mandato pen-
dere, et ea implenda putemus quæ per Moysen
sancita sunt?

CYR. Non simplex et una ratio est, ut aliquis
imaginari possit; multiplex enim ac multiformis
res est virtus; et Christianæ vitæ gloria quam
plurimis bonis operibus variegatur et ornatur. Ita-
que divinus ille David psalmo quadragesimo quar-
to, Christo virginem castam astare facit Eccle-
siam: stolam vero illi deauratam et variegatam
circumponit, ita dicens: « Astitit regina a dextris
tuis in vestitu deaurato, circumamicta et varie-
gata. » Ubi deaurati vocabulo, splendor et pre-
tium: varii autem nomine, virtutis varietas optimo,
ut opinor, significatur. Speciosissima enim est
omnino Ecclesia, ornatum habens spiritualem, qui
non carnis oculis cernitur, sed in mente et in corde
positus, illum, qui in occulto intelligitur, Judæum
plurimis ornamentis insignem atque conspicuum
scite nobis ostendit. Nam ut beatus Paulus scribit:
« Non qui in manifesto, Judæus est, neque qui in
manifesto in carne, est circumcisio, sed qui in ab-
condito, Judæus est, et circumcisio cordis in spi-
ritu, non littera, cujus laus non ex hominibus, sed
ex Deo est. »

PALL. Dic mihi igitur, si circumcisio in spiritu
introducitur, et hostiæ legales sublatae, et nullum
apud nos locum habet illa Judaica vivendi ratio, an-
non absurdum esse quodammodo videtur, quod Chri-
stus ait, « Non veni solvere legem, sed adimplere? »
Aut si aliter se res habet, nihil, opinor, impedimento
nobis erit, quominus taurorum victimis ac thure
Deum veneremur, turturesque ac columbas ei offera-
mus; denique quidquid priscis illis hominibus facere
moris fuit, id nos ipsi quoque implere studeamus

CYR. Atqui longissime a recto aberras, amice: A nam ita abolitam esse legem putas, ut nullum ex ea fructum percipere liceat, et inutilem esse prorsus ad quamcunque partem rerum necessariarum declarandam existimas, non conversam esse potius ad veritatem demonstrandam, cum aliqui scribat beatus Paulus: « Legem igitur destruimus per fidem? absit! Sed legem 5 statuimus¹⁰. » Pædagogus enim est lex, atque optime perducit ad Christi mysterium¹¹. Illa vero, quæ olim per Moysen sunt priscis hominibus edicta, elementa esse dicimus exordii sermonum Dei¹². Igitur si pædagogum repulerimus, quis nos ad Christi mysterium perducet? Et si recusaverimus discere elementa iniiitii sermonum Dei, quomodo deinceps aut unde pervenire ad finem poterimus? An non enim juxta B Scripturas plenitudo legis et prophetarum est Christus¹³?

PALL. Etiam.

CYR. Sic enim scriptum est. Esse autem illum legis ac prophetarum plenitudinem ea ratione puto, quia in illum omnia prophetica et legalia oracula spectant, atque obversa sunt. Itaque dicebat, cum Judæis incredulitatem exprobraret: « Nolite putare quod ego accusaturus sim vos apud Patrem; est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis creditis¹⁴? » Cum igitur se venisse dicat ut non solvat legem, sed potius ut perficiat, noli putare subversionem eorum quæ olim sancita sunt, sed veluti reformationem esse factam, et eorum quæ in figuris adumbrata erant, ut ita dicam, recusionem ad expressiorem formam veritatis.

PALL. Recte dicis.

CYR. Ac tale quiddam a Christo fieri oportuit. Qui in tabulis picturisque artificium exercent, non statim atque pingere incipiunt, eam speciem picturis inducunt, cui nil desit, atque ex omni parte perfecta sit, sed simpliciori prius ac minus venusto colore illas adumbrant, et longe obscuriores antea figuras, quam velint, oculis exponunt. Denique umbris illis illinunt colorem cuique decentissimum ac maxime congruum; ita rudiores illas figuras ad perspicuam ac longe præstantiorem, quam antea fuerat, speciem transferunt. Annon ita se res habet?

PALL. Fateor equidem.

CYR. Jam vero fabri ærarii, si forte statuam conficere velint, cera prius rudem quemdam typum formant, eoque igni absumpto, colliquefactum infundunt, atque ita ad absolutam formam atque decorem opus perducunt. Cum umbris illis super- 6 inducta sit colorum varietas, cumque illas e cera figuras æs absumpserit, videri quidem possit priores illas formas abolitas atque eversas esse:

(1) Codex Sirlleti, ἐν δὲ δὴ πρότερον καὶ ἀκαλλεστέρῳ σχήματι σκιαγράφ.

¹⁰ Rom. iii, 31. ¹¹ Galat. iii, 24. ¹² Hebr. v, 12. ¹³ Rom. x, 4. ¹⁴ Joan. v, 45-47.

KYP. Καὶ μὴν, ὦ ἑταῖρε, πλὴν τοῦ πρόποντος ἀποκομίζῃ μακρὰν ἀνατετράφθαι γὰρ οἰεῖ τὸν νόμον, ὡς οὐδὲν ἀπάνασθαι μὲν τῶν αὐτοῦ, καὶ ἀχρεῖον ἔχοντα παντελῶς τὴν εἰς πᾶν ὄντιον τῶν ἀναγκαίων δὴλωσιν, οὐχὶ μετατετράφθαι μᾶλλον αὐτὸν εἰς ἀληθείας ἔνδειξιν, καίτοι τοῦ μακαρίου γράφοντος Παύλου· « Νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ πίστεως; μὴ γένοιτο! ἀλλὰ νόμον ἱστάνομεν. » Παιδαγωγεί γὰρ ὁ νόμος, καὶ ἀποφέρει καλῶς εἰς τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον. Εἶναι δὲ φαμεν τὰ πάλαι διὰ Μωσέως τοῖς ἀρχαιοτέροις θεθεσπισμένα, στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ παρωσόμεθα τὸν παιδαγωγὸν, τίς ἡμᾶς ἔτι διακομεί πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον; Καὶ εἰ παραιτοίμεθα τὸ μαθεῖν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, πῶς ἂν ἔτι λοιπὸν, ἢ πῶθεν ἀφιζόμεθα πρὸς τὸ τέλος; Ἡ γὰρ οὐ κατὰ τὰς Γραφὰς πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός;

ΠΑΛΛ. Ναί.

KYP. Γέγραπται γὰρ ὡδί. Πλήρωμα δὲ νόμου καὶ προφητῶν, εἴη ἂν· εἰς αὐτὸν οἶμαι πᾶν τὸς ὁρῶντος καὶ τετραμμένου προφητικῆς τε καὶ νομικῆς θεσίματος. Τοιγάρτοι ἔφασκε τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείας ἐκδυσωπῶν· « Μὴ δοκεῖτε, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκείνου ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύετε; » Ἀφίχθαι δὴ οὖν εἰ λέγοι, καταλύσω μὲν οὐδαμῶς τὸν νόμον, ἀποπερανῶν δὲ μᾶλλον αὐτὸν, μὴ τὴν εἰς ἅπαν ἀνατροπὴν τῶν πάλαι θεθεσπισμένων εἰργάσθαι διανοῦ· μᾶλλον δὲ μεταπλασμένον ὡσπερ τινὰ, καὶ ἴν' οὕτως εἴπω, μεταχάραξιν τῶν ἐν τύποις ἐπὶ τὸ ἀληθές.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

KYP. Καὶ δὴ τοιοῦτον ἔδει γενέσθαι παρὰ Χριστοῦ. Οἱ τὴν ἐν πίνακι καὶ γραφαῖς εὐτεχνίαν ἐξησκησάτε, οὐκ εὐθὺς τοῦ γράφειν ἀρχόμενοι, τὸ ἀνευδούς ἔχον, καὶ εἰς ἅπαν ἀπρητισμένον ἐπιφέρουσιν εἶδος ταῖς γραφαῖς, ἐν εἰδει πρότερον καὶ ἀκαλλεστέρῳ χρώματι σκιαγραφοῦντες (1) εὖ μάλα, καὶ ὥσπερ ἂν ἕλαιον τυχὸν ἀμυδρότερον ἔτι τοὺς τύπους προαναφαίνοντες, εἴτα ταῖς σκιαῖς ἐπαλείφοντες, τὸ ἐκάστη πρόπον τε καὶ ἀρμοδιώτατον σχῆμα, μεταφέρουσι τοὺς τύπους ἐς εἶδος τὸ ἐμφανές, καὶ ἀσυγκρίτως ἀμεινον, ἢ τὸ ἐν ἀρχαῖς. Ἡ οὐχ ὡς ἔχει;

ΠΑΛΛ. Ἐγὼ γέ φημι.

KYP. Οἱ δὲ δὴ τὴν χαλκουργικὴν ἐπιτηθεύοντες ἐμπειρίαν, ἀνδριάντα τυχὸν εἰ βούλοιντο διαπήγνυσθαι, κηρῷ μὲν τὸ πρῶτον εἰς εἶδος ἀγρουσιν ἀρβανές, εἴτα πυρὶ κατατήκοντες, ἐπιχέουσι τὸν χαλκόν, ἀγρουσὶ τε οὕτω πρὸς τὸ ἀρτίως ἔχον εἶδος τε καὶ κάλλος εὖ μάλα τὸ τεχνουργούμενον. Ἐπιρβιφθεῖσιν δὲ ταῖς σκιαῖς τῆς τῶν χρωμάτων πολυειδίας, καὶ μὴν καὶ χαλκοῦ τὰ ἐκ κηροῦ κατατήκοντος, δόξει

μὲν ἂν ἠθετησθῆται τε καὶ ἀνατετραφῆται βραχὺ, τὰ A
πρῶτά τε καὶ ἐν ἀρχῇ σχήματα. Ἐχει δὲ οὐχ οὕτω
τὸ χρῆμα τῆ φύσει. Φαίεν γὰρ ἂν ἀληθεύοντες, χαλκ-
ουργός τε καὶ γραφεύς· Οὐ κατελύσαμεν τὰς σκιάς,
οὐκ εἰς ἀχρειότητα παντελῆ τοὺς τύπους ἐπέμψαμεν,
πεπληρώκαμεν δὲ μᾶλλον. Ὁ γὰρ ἦν ἰδεῖν ὡς ἐν
σκιάς ἐτι καὶ τύποις ἀφανέστερόν τε καὶ ἀκαλλέστε-
ρον, τοῦτο προβέβηκεν ἐπὶ τὸ ἀμεινόν τε καὶ ἐμφα-
νέστερον.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Καὶ εἴπερ τις ἔλοιτο πολυπραγμονεῖν ἀλη-
θῶς τὴν ἱεράν τε καὶ θεόπνευστον Γραφήν, εἴσεται
δὴ πάντως ἀληθὲς ὑπάρχον, ὃ φημι. Κάλυμμα γὰρ
ἐτίθει Μωσῆς ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, διὰ τὸ μὴ
δύνασθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀτενίσειν εἰς τὸ πρόσω-
πον αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτο παραδηλοῖ;

ΚΥΡ. Ταῖς γὰρ Ἰουδαίων διανοαῖς παχυντέρας
εὐσαις ἐτι οἰστά μὲν πως ἦν τὰ ἐξωφανῆ τοῦ νόμου,
φημί δὲ δὴ πάλιν τὰ διὰ μόνου τοῦ γράμματος,
ἀφόρητα δὲ καὶ ἀπρόβλητα παντελῶς, τὰ ἔσω κε-
κρυμμένα, καὶ ἴν' οὕτως εἴπωμεν τὸ τῶν νοημάτων
πρόσωπον ἀληθές. Τοιγαρτοὶ καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν
γράφει Παῦλος· « Ἀχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ
αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Παλαιᾶς Διαθή-
κης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ κατ-
αργεῖται. Ἄλλ' ἕως σήμερον, ἥνεκα ἀναγινώσκεται
Μωσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν κεῖται. »
Ἄλλ' ὅδε μὲν δὴ τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐστάτω. « Ἡμεῖς C
ἔφ' ἂν πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ πρόσωπῳ, » φησιν,
« τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν
εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθά-
περ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος· ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά
ἐστιν. » Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐν ἐσόπτρῳ βλέποντες εἰκόνα
καὶ τύπον τοῦ ἀληθοῦς, καὶ οὐκ αὐτὸ που τὸ ἀληθές
ἐγκαταθήσειαν ἂν, κατὰ τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον, οἱ
τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ κάλλος ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν,
καθάπερ ἐσόπτρῳ τῷ νόμῳ χρώμενοι κατορθώσειαν
ἂν ὡς ἄριστα τὸ ποθοῦμενον. Τὴν γὰρ αὐτὴν τῶν
πραγμάτων εἰκόνα μεταπλάττοντες εἰς ἀλήθειαν,
εἰσονται καθαρῶς τὸ ὅτι μάλιστα δοκοῦν καὶ εὐ-
άριστον τῷ Θεῷ.

ΠΑΛΛ. Εἴτα τίς ἂν γένοιτο τυχόν ὁ λόγος τοῦ μὴ
ἐν ἀρχαῖς τοῖς πάλαι, ἔδ νέον τε καὶ εὐαγγελικὴν D
δεδοσθαι χρησμώδημα· τύπους δὲ μᾶλλον νενομοθε-
τησθαι καὶ σκιάς;

ΚΥΡ. Τὸ μὲν ἀκριδὲς τῆς οἰκονομίας, καὶ ὅπως ἂν
ἔχοι ταυτὶ, κατὰ γὰρ τὸ ἀληθέστερον, ἀναθετόν εὐσε-
βῶς τῷ πάντα εἰδῶτι Θεῷ. Λογισμοὶ δὲ ἡμᾶς ἐννοιῶν
ἀγαθῶν ἀμοιρεῖν οὐκ εἰδότες, ἀποφέρουσί πως κἄν
γούν εἰς μετρίαν εἰδησιν, ἣ καὶ τάχα που πρὸς τὸ
εἰδέναι δοκεῖν τῆς οἰκονομίας τὴν πρόφασιν. Φαμὲν
οὖν, ὅτι παιδαγωγίας ἔδει πολλῆς, καὶ ἀνατροφῆς
τρόπον τινὰ νηπιόπρεπτος, τοῖς ἐξ Αἰγύπτου λελυ-
τρωμένοις. Παχύνοι γὰρ ἦσαν ἐτι καὶ εὐπράραφοροι
κομιδῇ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀπηχεστάτων. Δυσάπο-

id vero secus est. Nam et faber ærarius et pictor
vere dixerint : Nos quidem minime destruximus
umbras, neque ita rudes illas figuras, ut inutiles
prorsus abjecimus, sed potius implevimus. Quod
enim in umbris adhuc atque figuris obscurius ac
minus venustum videbatur, id ad meliorem illu-
strioremque formam pervenit.

PALL. Recte dicis.

CYR. Ac si quis voluerit serio sacram et divini-
tus inspiratam Scripturam pervestigare, sciet omni-
nino verum esse quod dixi : velamen enim pone-
bat Moyses super faciem suam, eo quod non pos-
set filii Israel intendere in faciem ipsius, sicut
B scriptum est ¹⁸.

PALL. Ecquid illud est quod hoc facto signifi-
catur?

CYR. Judæorum namque mentes cum hebetiores
adhuc essent, exteriore legis aliquo modo tolera-
bilia iudicabant; ea, inquam, quæ per solam litte-
ram significabantur; iisdem vero non ferenda et ab-
jicienda omnino videbantur, quæ interior latebant,
atque, ut ita dicam, ipsa sensuum vera facies. Itaque
beatus quoque Paulus scribit : « Nam usque in
hodiernum diem id ipsum velamen in lectione Ve-
teris Testamenti manet non revelatum; quoniam
in Christo evacuat. Sed usque in hodiernum
diem, cum legitur Moyses, velamen positum est
super cor eorum ¹⁶. » Sed ita quidem Judæorum res
se habeant. « Nos vero omnes revelata facie, » inquit,
« gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem
transformamur a claritate in claritatem, tanquam a
Domini spiritu; Dominus autem spiritus est ¹⁷. »
Ut enim qui in speculo contemplantur, imaginem
et figuram rei veræ vident, non ipsam rem : sic
qui Christianæ conversationis pulchritudinem vi-
dere desiderant, si lege tanquam speculo utantur,
optime quod cupiunt, assequuntur. Ipsam enim
rerum imaginem ad veritatem transferendo, liquido
perspicient quid Deo acceptum in primis gratum-
que sit.

PALL. Sed quæ ratio afferri potest, cur non ab
initio veteribus illis nova et evangelica lex dare-
tur, figuræ vero potius atque 7 umbræ institueren-
tur?

CYR. Accuratam veramque hujus dispensationis
rationem pie ac reverenter uni Deo, cui omnia cognita
explorataque sunt, relinquamus oportet. Rationes
tamen a piis cogitationibus non alienæ nos ad
quantulamcunque cognitionem perducunt, aut eo
usque certe, ut scire videamur quæ fuerit hujus
consilii causa. Dicimus igitur, ex Ægypto liberatis
Israelitis, frequenti institutione longa, et esca, ut
ita dicam, puerili opus fuisse; rudes enim adhuc
erant, et ad absurdissima quæque admodum pro-

¹⁸ Exod. xxxiv, 33-35. ¹⁶ II Cor. iii, 14, 15. ¹⁷ ibid., 18, 17.

clives. Nam cum carnis amore laborarent, et perturbationibus essent irretiti, quæ difficulter elui et exstirpari possent, impossibile propemodum erat, minimeque promptum, statim ad summam perfectionem evadere velle, ac vitæ rationem suscipere adeo illustrem et admirandam, ut, cum in terris ambularent, conversationem tamen in caelis haberent, sicut scriptum est ¹⁶. Annon enim perfectorum est solidus cibus, lac vero pueris adhuc magis convenit ¹⁷?

PALL. Maxime vero.

CYR. Pueris igitur institutionis opus erat quæ figuris contineretur, et, ut ita dicam, delicatioris victu, non eo sermonis genere quod ad perfectionem institueret, et ad absolutum numeris omnibus statum perduceret. Ita vero leves ac stupidi, et ad omnia perturbationum genera faciles deprehenduntur filii Israel, ut, si diligenter eorum mores ac studia perpendantur, ne umbra quidem ipsa digni æstimentur. Idque Moyses ostendit; Deo namque sic præcipiente, ascendit ille in montem, legem suscepturus. At hi statim in defectionem lapsi sunt; vitulo namque conflatò, dicere miseri ausi sunt: « Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt ex terra Ægypti ¹⁸. » Quocirca tantam levitatem Moysen indigne ferens, tabulas confregit in quibus lex erat descripta; non jam umbra quidem aut figuris, sed ne ulla quidem doctrina cœlesti dignos eos censens, qui eo stuporis venissent, ut tantorum obliiti miraculorum, quæ divina vi ipsorum causa gesta erant, vitulo rursus venerationem deferrent, et Ægyptium illum cultum memoria repperent. Porro in tabulis lapideis adumbrata tum erat veteribus lex Dei digito, ut scriptum **S** est. Sed illa figura erant eorum quæ apud nos in Christo perfecta esse creduntur: describit enim quodammodo in nobis voluntatis suæ cognitionem ille omnium Dominus Deus, tanquam calamo utens suo Filio in Spiritu. Sic enim ipsum appellavit per David dicens: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis ¹⁹. » Inscriptis enim in omnium cordibus ille calamus Patris, id est Filii, omnis boni cognitionem, quasi digito quodam Dei, Spiritu Patris ac suo usus. Digito namque vocavit Spiritum Dei, nunc quidem dicens: « Si ego in Spiritu Dei ejicio dæmonia ²⁰; » nunc vero: « Si autem ego in digito Dei ejicio dæmonia ²¹. » Epistolam vero nos spiritualementiam Paulus appellavit, cum dixit: « Epistola nostra vos estis inscripta in cordibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus, manifestati quod epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed Spiritu Dei viventis; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus ²². »

PALL. Equidem assentior, figuras esse atque

¹⁶ Philipp. III, 20. ¹⁷ Hebr. V, 12-14. ¹⁸ Exod. XXXII, 4. ¹⁹ Psal. XLIV, 2. ²⁰ Matth. XII, 27. ²¹ Luc. XI, 20. ²² II Cor. III, 2, 3.

Α νιπτον δὲ παντελῶς τὴν φιλοσαρκίαν ἠρῶσθηκόσι, καὶ δυσδιαφύκτοις πάθεσιν ἐγκατελημμένοις, ἀνέφικτόν πως ἦν ἔτι καὶ οὐχ ἔτοιμον εἶναι τὸ εὐθὺς ἀναθρῶσκειν δύνασθαι πρὸς τὸ ἄγαν ἁγαστεῖον, ὡς καὶ ζωῆς τινα τρόπον ἐπαυλεῖσθαι, τυχόν τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ ὑπερφυῶς, ὡς περιπατεῖν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχειν δὲ τὸ πολῦτευμα ἐν οὐρανοῖς, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἡ γὰρ οὐχὶ τελείων μὲν ἔστιν ἡ στερεὰ τροφή, γάλα δὲ τοῖς ἔτι νηπίοις τὸ πρεπωδέστερον;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐδαί τοῖνον παιδαγωγίας μὲν τῆς ἐν τύποις, ἔτι νηπίοις, καὶ ἐν οὕτως εἴπωμεν, τρυφερωτέρας ἀνατροφῆς, οὐχὶ τοῦ πρὸς τελειότητα διατάττοντος λόγου, καὶ ἀποκομίζειν οἶου τε πρὸς τὸ ἀρετικῶς ἔχον. Ἐλαφροὶ δὲ οὕτως καὶ ὀλιγογνώμονες, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν εὐκολοὶ τῶν παθῶν, ἄλοισιν ἄν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ὡς εἴπερ τις ἐν αὐτοῖς ἀκριβῆς ἦν βῆσανος ἡθῶν καὶ ἐγχειρημάτων, οὐδὲ ἄν οἶμαι σκιδῶς ἠξίωοντο. Καὶ τοῦτο δέδειχεν ὁ Μωσῆς. Θεοῦ γὰρ προσταττοντος, ἀνέθορε μὲν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς, τὸν νόμον ὑποδεξόμενος. Οἱ δὲ παραχρῆμα κατώλισθον εἰς ἀπόστασιν. Μεμοσχοποιήκασι γὰρ, φάναι τε οἱ δειλοὶ τεταλμῆ-
C κασιν· « Οὗτοι οἱ θεοὶ σου, Ἰσραὴλ, οἵτινες ἀνήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. » Ἐπὶ οὖν ταῖς οὕτω δειναῖς ἐλαφρίαις ἐδυσφῶρει μὲν ὁ Μωσῆς, κατεβῆγγεν δὲ τὰς πλάκας, ἐν αἷς ἦν ὁ νόμος, οὐδὲ σκιδῶς ἡ τύπων, ἢ πᾶν γούν ὅπως παιδαγωγίας τῆς ἀνωθεν ἀξιόους εἶναι νομισσας τοὺς οἷς γε τοσοῦτον ἀπόληκτος ἦν ὁ νοῦς, ὡς ἀμνημονῆσαι μὲν τῶν οὕτω τεθραυσμένων, ἀ διὰ τῆς θείας ἰσχύος ὑπὲρ αὐτῶν ἐξεπράττετο, μόνον δὲ τὸ σέβας ἀναθεῖναι πάλιν, καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ λατρείας ἐλθεῖν εἰς ἀνάμνησιν. Ἄλλ' ἐν πλαξὶ μὲν λιθίνας ἐσχοιογραφεῖτο τότε τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ νόμος ἐν δακτύλῳ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται. Τύπος δὲ ἦν ἐκεῖνα τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ γενέσθαι πεπιστευμένων. Καταγράφει γὰρ ὡσπερ ἐν ἡμῖν τῆς βουλής τὴν εἰθῆσιν ὁ πάντων Δεσπότης Θεός, οἰνοὶ καλὰ μὴ χρώμενος τῷ Υἱῷ ἐν Πνεύματι. Ὁνόμαζε γὰρ οὕτως αὐτὸν διὰ Δαβὶδ, λέγων· « Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματικῶς ἔξυγράφου. » Ἐνεχάραξε γὰρ ταῖς ἀπάντων καρδίαις ὁ τοῦ Πατρὸς κάλαμος, τοῦτ' ἔστιν, ὁ Υἱός, τὴν παντὸς εἰθῆσιν ἀγαθοῦ, οἰνοὶ τι δακτύλῳ Θεοῦ, τῷ τε τοῦ Πατρὸς, καὶ τῷ ἰδίῳ χρώμενος Πνεύματι. Δάκτυλον γὰρ ὀνόμασε τὸ Πνεῦμα Θεοῦ, λέγων, ποτὲ μὲν, « Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· » ποτὲ δὲ αὖ, « Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. » Ἐπιστολὴν δὲ ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν καὶ ὁ Παῦλος ἐκάλει, λέγων· « Ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γνωστικὴ καὶ ἀναγνωστικὴ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων, φανερούμενοι ἔτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Θεοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη, οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πίναξιν λιθίνας, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας. »

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι μὲν τύποις καὶ σκιδῶς τὰ κατὰ

τὸν νομον, φαίην ἂν και αὐτοὺς, εὐ γὰρ τοι. Φέρε δὴ ἄν
 εὐν λεπτὸν τε και ἀκριβῆ τοὺς ἐν τύπῳ κεχρησµωθη-
 µένους ἐνιέντες τὸν νοῦν, πολυπραγµονῶµεν εὐ µάλα
 τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος. Εἴη γάρ ἂν οὕτω λοιπὸν
 οὐδενὶ τῶν ὄντων ἀσυµφανὲς τῆς ἐν πνεύματι λα-
 τρείας τὸ µυστήριον.

ΚΥΡ. Καὶ µὴν, ὦ γενναῖα, καταπέφρικα τοι σφόδρα
 εἰκότως, δυσοκνότατά τέ εἰµι πρὸς τοῦτο λίαν. Εἴην
 γάρ οἱµαί που τοὺς καθ' ἡµᾶς οὐκ ἀλώσιµα, τὰ οὕτως
 ἀνγκισµένην και ὑπερτενῆ λαχόντα τὴν θεωρίαν.
 Χρῆναι δὲ οἱµαι λέγειν ἀνασκοπούµενῳ τὸ βάθος
 τῶν ἐν τῷ νόµῳ θεωρηµάτων. « Τίς σοφὸς και συν-
 ῆσει ταῦτα; και συνετὸς, και ἐπιγνώσεται αὐτά; »

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀτραχὺ μὲν τὸ χρῆµα, ὦ τῶν. « Αἰ-
 κείτε » δὲ ὁµως, φησὶν ὁ Χριστὸς, « και δοθήσεται ὑ-
 µῖν. Ζητεῖτε και εὐρήσετε, κρούετε και ἀνοίγησεται
 ὑµῖν. »

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπὶ τὸ χρῆναι φιλοθηρεῖν τὸ
 τελοῦν εἰς ὄνησιν. και δὴ και ἐκστηριαν προανατει-
 νωµεν λέγοντες. « Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς µου,
 και κατανοήσω τὰ θαυµασία σου ἐκ τοῦ νόµου σου. »
 Αἰεὶ δὲ ἡµᾶς, ὡς ἔοικε, πρὸ γε τῶν ἄλλων εἰπεῖν, τὴν
 τε εἰς φαυλότητα τοῦ ἀνθρώπου παρατροπήν, δουλείας
 τε πέρι, και αἰχµαλωσίας τῆς ὑπὸ τῷ πάντων ἐχθρῷ,
 ὅπως τε και τίνα τρόπον ταυτεῖ παρ' ἡµῶν και ἐν
 ἡµῖν ἐκπράττεται. Προσεπειπεῖν δὲ δὴ οὕτω, και
 εἶνα χρῆ τὸν τρόπον ἀπονεύειν τοῦ κακοῦ, και ἀποσελεσθαι
 µὲν τῆς ἐπ' ἐκείνῳ δουλείας τὸν ζυγὸν, ἀναθρώσκειν
 δὲ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, διασωζόντος και ἐπαµύνοντος
 τοῦ Θεοῦ. Τῆδε γάρ ἡµῖν ἰόντος τοῦ λόγου ὁδῷ τῆ
 πρεπούση, προσήκοι ἂν, οἱµαι, και τὰ λοιπά.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα διανοῆ.

ΚΥΡ. Τὸ γάρ τοι καρποφορεῖν δύνασθαι τῷ Θεῷ
 και προσάγειν θυσίας πνευματικᾶς, ἤγουν ἀνδρίζε-
 σθαι, και εὐδοκιμεῖν, κατορθοῦν ἐθέλοντας τὴν ἀρε-
 τὴν, οὐχὶ δὴ πῶς πρέποι ἂν τοὺς οὕτω δουλείας και
 παθῶν ἀνάγκης ἀπηλλαγµένους, ἀλλ' οἷς ἤδη πῶς ὁ
 νοῦς ἀνανήφει πρὸς τὸ ἐλευθεροῦν, και οὐκ ἀµαλέτητον
 ἔχει τὸ ἀποσελεσθαι τὸν ζυγὸν τῆς τοῦ διαβόλου πλεονε-
 γίας.

ΠΑΛΛ. Σύµφηµα, νοεῖς γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Καὶ δὴ και λέγωµεν, ὡς πεποιήται µὲν ὁ
 ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς, ἀµαρτίας µὲν και παθῶν ἀνω-
 τέρω πῶς ἔτι τὴν διάνοιαν ἔχων, οὐ µὴν ἀνεπίδεκτος
 παντελῶς τῆς ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο παρατροπῆς. Ἐδὲ
 και γὰρ ἔχειν ὀρθῶς τῷ πάντων ἀριστοτέχνῳ Θεῷ,
 τῶν ἰδίων θεληµάτων ἀνάπτειν αὐτῷ τὰς ἡνίας, και
 ἀναθεῖναι δρᾶν τὸ δοκοῦν αὐτοκελεύστοις ὀρµαῖς.
 Προαιρετικὴν γὰρ εἶδει, και οὐχ ὥσπερ ἐξ ἀνάγκης
 ὀρθᾶσαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐδὲ φύσεως νόµοις ἀδια-
 πτώτως ἐρηρσισµένην. Ἔσιον γάρ ἂν εἴη τουτεῖ τῆς ἀνω-
 τάτω πασῶν οὐσίας και ὑπεροχῆς. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς
 τῆς ἰδίας φύσεως λόγοις τὸ ζῶον ἀπῆρτιστο τεχνουρ-
 γούντος Θεοῦ, κατεπλούτει παραχρηµα τὴν πρὸς
 αὐτὸν ὁµοίωσιν. Ἐνεχαράττετο γὰρ αὐτῷ τῆς θείας
 φύσεως ἡ εἰκὼν, ἐμφυσηθέντος ἀγίου Πνεύµατος.

umbras, quæ lege continentur. Sed age, subtiliter
 et accurate, quæ per figuras tradita sunt, animad-
 vertamus, ac diligenter investigemus ipsam pal-
 chritudinem veritatis: ita demum nemini obscu-
 rum esse mysterium cultus in spiritu poterit.

CYR. Equidem horreo, Palladi; neque id alme
 causa, et gravate admodum ad hoc munus acco-
 do. Harum enim rerum contemplatio ita ardua est
 atque sublimis, ut humano intellectu vix percipi
 queat: ac si quis altitudinem contemplationum ear-
 um quæ latent in lege, spectaverit non absurde
 verba illa usurpare poterit: « Quis sapiens, et in-
 telliget hæc? et prudens, et cognoscet ipsa? »

PALL. Magnum opus et arduum, Cyrille. Sed
 « petis, » inquit Christus, « et dabitur vobis; quæ-
 rite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. »

CYR. Pergendum igitur nobis est ad ea investi-
 ganda quæ utilitatem afferre possunt, ac preces
 præmittamus, dicentes: « Revela oculos meos, et
 considerabo mirabilia de lege tua. » Ante alia
 igitur dicendum nobis est de lapsu hominis in
 peccatum, deque servitute atque captivitate qua
 sub omnium communi hoste tenebatur, ut quo-
 dammodo hæc a nobis et in nobis fiant. His adji-
 ciendum est quomodo declinandum sit a malo, et
 excutiendum servitutis jugum, qua sub illo tene-
 mur, ut ad pristinam tandem integritatem, ser-
 vante et adjuvante Deo, redire possimus. Hanc
 enim viam si nostra oratio tenuerit, recto etiam
 itinere progredientur, ut opinor, et reliqua.

PALL. Recte sentis.

CYR. Quocirca oblationes atque hostias offerre
 Deo spirituales, nempe strenue se et laudabiliter
 exsequendæ virtutis studio gerere, minime iis con-
 venit qui se nondum a vitiorum servitute, domi-
 natuque liberarint; sed iis quorum animus ad li-
 bertatem erigitur, et ad excutiendum diabolicæ
 tyrannidis jugum non est incuriosus et negligens.

PALL. Assentior: recte namque existimas.

CYR. Dicimus igitur factum esse hominem ab
 initio ejusmodi, ut, quamvis animum haberet pec-
 cato et affectibus superiorem, non is tamen esset
 ut in utramcunque partem vellet, flecti non posset.
 Etenim illi rerum universarum optimo opifici Deo
 rectissimum est visum, propriæ voluntatis habenas
 illi permittente, spontaneisque conatibus tribuere, id
 ut faceret, quod libitum fuisset. Oportebat enim ut
 virtus voluntate susepta, non vi necessitatis coacta
 videretur; aut ita naturæ lege munita, ut cadere
 omnino non posset: id enim illi supremæ omnium
 essentiæ atque excellentiæ proprium est. Postea
 vero quam propriæ naturæ rationibus hoc animal
 absolutum fuit opifice Deo, statim illius similitu-
 dine præditum est. Impressa enim in illo est diviniæ

²⁸ Osee xiv, 10. ²⁹ Matth. vii, 7. ³⁰ Psal. cxviii, 18.

Imago naturæ, inspirato Spiritu sancto. Ipse namque A
est spiritus ille vitæ, quandoquidem secundum nat-
uram vita Deus est.

PALL. Ergone anima homini divinus spiritus est factus?

CYR. Quomodo non absurdissimum sit ita sentire? Sic enim immutabilis ipsa quoque anima permansisset; nunc vero mutabilis est. Mutabilis autem nullo modo spiritus est; aut, si mutationis morbo laborat, ad ipsam Dei naturam hæc labes pertinebit; siquidem est Dei et Patris et Filii, ille qui substantialiter ex utroque, nimirum ex Patre per Filium profuit Spiritus. Stultum igitur fuerit putare sanctum Spiritum in animam esse conversum, et in hominis transisse naturam. Sed formata illa massa ineffabili **10** virtute animata fuit, et evestigio Spiritus sancti munere decorata; neque enim alia ratione divina imagine ditari poteramus.

PALL. Recte ais.

CYR. Huic igitur opificio sic exornato, paradisi zedes, in quibus versaretur, largitus est Deus. Sed quia æquum erat, hominem ita exornatum, et cælestium honorum copia præditum, non facile in arrogantiam pertrahi sinere, non agnoscentem servili se esse conditione, modumque certum servis esse constitutum (ille namque latus ad gloriam cursus, et immodica libertas, ad supercilium et execrabile vitium pertrahit), ideo lex illi continentiæ data est, quæ occasio illi esset Dominum agnoscendi, ut per eam semper ad memoriam revocaretur illius qui potestatis jure præcepisset, certoque sciret se dominatoris legibus esse subjectum. Sed impia illa Deoque exosa bellua non quiescebat.

PALL. Satanam, opinor, intelligis, qui e cælestibus orbibus fulguris instar dejectus est¹⁰. Adeo enim puerili stultitia laboravit, ut Deus esse vellet, et quæ supra naturam suam erant, demens animo fingeret.

CYR. Optime conjicis. Nam cum invidiæ et peccati esset inventor, non sibi cessandum putavit, quominus circa terrenum animal, id est hominem, aliquid experiretur. Tum dolo et artibus eum aggressus, ad inobedientiam pertraxit, muliere pro instrumento suæ calliditatis usus. Semper enim nos ad turpitudinem, hoc est, ad peccatum impellunt, quæ nobiscum et in nobis existunt voluptates; mulier autem figura est voluptatis; blanditiis porro voluptatum illectus animus frequenter ad id, quod tanquam in crassiore quadam rerum imagine etiam sensibili modo usuvenisse conspicimus, hoc ipsum in unoquoque nostrum spirituali modo ac latenter impleri, haud difficile est videre. Voluptas enim affulgens præstigiis suis fascinat mentem, eoque paulatim deducit, ut arbitremur jam nullius plane momenti esse divini legis violationem. Idque confirmat ille Christi discipulus, cum dicit: « Nemo,

Αὐτὸ γὰρ ἐστὶν ἡ πνοὴ τῆς ζωῆς, ἐπαί τοι ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν ψυχὴ τῷ ἀνθρώπῳ τὸ θεῖον ἐγένετο πνεῦμα;

ΚΥΡ. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον κομιδῇ τὸ τῆδε νοεῖν; Ἡ γὰρ ἂν ἄτρεπτος, καὶ αὐτὴ που διαμεμένη, κεν ἡ ψυχὴ· νοὶ δὲ ἐστὶ τρεπτῆ. Τρεπτὸν δὲ οὐτὶ που τὸ πνεῦμά ἐστιν. Ἡ εἴπερ τὸ τρέπεσθαι νοσεῖ, ἐπ' αὐτὴν ὁ μῶμος τὴν θεῖαν ἀναδραμεῖται φύσιν; εἴπερ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μὴν καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ οὐσιωδῶς ἐξ ἀμοφῶν, ἤγουν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ προχέμενον Πνεῦμα. Ἀμαθὲς οὖν ἄρα τὸ εἰς ψυχὴν οἰεσθαι μεταπεπλάσθαι τὸ Πνεῦμα, καὶ εἰς ἀνθρώπου μεταχωρῆσαι φύσιν. Ἄλλ' ἐψυχοῦτο μὲν τὸ πλαστοουργηθὲν ἀρρήτῳ δυνάμει· κατεκαλλύνετο δὲ παραχρημα τῇ τοῦ πνεύματος ὁμοίᾳ. Ἦν γὰρ οὐχ ἑτέρως τὴν θεῖαν ἡμᾶς εἰκόνα δύνασθαι πλουτεῖν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Κατακοσμησας δὴ οὖν τὸ τέχνημα Θεός, τὴν ἐν παραδείσῳ διαίταν ἐχαρίζετο. Ἐπειδὴ δὲ ἔδει τὸν οὕτως κατηγλατισμένον, καὶ τῇ τῶν ἀνωθεν ἀγαθῶν ἀφθονίᾳ κατεστεμμένον, μὴ εὐκόλως ἀναφέρεσθαι πρὸς ἀλαζονεῖαν ἔξῃ, ἀγνοοῦντα τὴν δουλείαν, καὶ ὡς ἐστὶ μέτρον τῶν οἰκετικῶν (τὸ γὰρ τοι λίαν εὐρὴ πρὸς τὴ εὐκλείε, καὶ τὸ ἀμέτρως ἐλεύθερον, ἀποφέρει πρὸς τὸ ὑπέροφρον καὶ ἐπάρατον πάθος), πρόφασι αὐτῷ τοῦ μὴ ἄγνοεῖν τὸν Δεσπότην, ἐγκρατείας ἐδόθη νόμος· ἴνα δι' αὐτοῦ καλοῖτο πρὸς ἀνάμνησιν **C** αἰ τοῦ μετ' ἐξουσίας προστεταγῶτος, καὶ εἰδεῖν σαφῶς, ὡς ἐστὶν ὑπερζευγμένος τοῖς τοῦ κρατοῦντος θεσμοῖς. Ἄλλ' οὐκ ἡρέμει· τὸ ἀνόσιον ἐκαίνο καὶ θεομισῆς θηρίον.

ΠΑΛΛ. Φαίης ἂν οἶμαι που τὸν Σατανᾶν, ὃς τῶν οὐρανίων ἀφίδων ἀστραπῆς δίκην κατηκοντιζετο· νοσεῖν γὰρ αὐτῷ μειρακιωδῶς ἐδόκει τὸ θέλειν εἶναι Θεός, καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν τὴν αὐτοῦ παραδηλῶν, ἐφαντάζετο.

ΚΥΡ. Διατεχμαίρη καλῶς. Φθόνου γὰρ καὶ ἀμαρτίας εὐρεθῆς ὢν, καὶ πατήρ, ἀπρακτεῖν οὐκ ἤθελε περὶ τὸ ἐπὶ γῆς ζῶον, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ἀνθρώπον. Εἶτα δόλῳ καὶ ἀπάταις ὑπελθῶν, παρεκόμεσεν εἰς παρακοὴν, πανουργίας ὀργάνῳ τῷ γυναίῳ χρώμενος. Ἄει γὰρ πῶς ἡμᾶς κατασελοῦσι πρὸς τὸ ἀκαλλῆς, **D** τοῦτ' ἐστὶν, εἰς ἀμαρτίαν, αἱ σὺν ἡμῖν τε καὶ ἐν ἡμῖν ἡδοναὶ· ἡδονῆς δὲ τύπος, ἡ γυνή· θωπεύεις δὲ ταῖς ἐξ ἡδονῶν καταθεῖ πολλάκις ἐπὶ τὸ ἀνεθέλητον ὁ νοῦς. Ὅπερ οὖν ἐν Ἀδάμ ὡς ἐν πάχει πραγμάτων καὶ αἰσθητικῶς ὁρᾶται· συμβεβηκός, τοῦτο καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν καθ' ἡμᾶς, νοητικῶς τε καὶ κεχυρμένως κατιδοί τις ἂν πληρούμενον. Προσανατέλλουσα γὰρ ἡδονὴ καταγοητεύει τὸν νοῦν, καὶ κατὰ βραχὺ ὑποσπᾷ πρὸς τὸ οἰεσθαι λοιπὸν, τὸ μηδὲν εἶναι παντελῶς, τοῦ θεοῦ νόμου παράδοσιν. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ Χριστοῦ μαθητῆς· « Μηδεὶς πειραζόμενος, λεγέτω ὅτι Ἄπὸ Θεοῦ πειράζομαι. Ὁ γὰρ Θεός ἀπειραστός ἐστὶ κακῶν· πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. Ἐκαστος δὲ πειράζεται

¹⁰ Luc. x, 18.

ὄπῳ τῆς ἰθίας ἐπιθυμίας ἐξελεγκόμενος καὶ δελεαζόμενος. Εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύει θάνατον. A. dum tentatur, dicat quod a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat. Unusquisque autem tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum autem, cum consummatum fuerit, generat mortem²⁰.

ΠΑΛΑ. Ἀτρακῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀπεμολήσασα δὴ οὖν τὴν παρὰ Θεοῦ χάριν, καὶ γυμνωθεῖσα ἦδη τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀγαθῶν, ἐξεπέμπετο μὲν τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, μετεπλάττετο δὲ πρὸς τὰ ἀκαλλῆς εὐθὺς ἡ ἀνθρώπου φύσις, φθορᾶς δὲ εἰσω πασοῦσα λοιπὸν ἀνεδείκνυτο.

ΠΑΛΑ. Ἀναγκαιῶς. Ἐνδεῖα γὰρ οἶμαι τῶν παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ παντός ἀπόπτωσις (1) ἀγαθοῦ. Ἀρρωστήσειε δ' ἂν ἡ ἀνθρώπου φύσις καὶ μάλα βραδίως τὴν εἰς πᾶν ὄντιον τῶν ἰκτόπων παραφορᾶν, εἰ μὴ ἀνέχοι πρὸς ἀρετὴν αὐτὴν ἡ τοῦ διασώζοντος χάρις, τοῖς ἀνωθεν καὶ παρ' αὐτῆς ἀγαθοῖς πλουτίζουσα.

ΚΥΡ. Εὖ λέγεις. Συναιδέσασαι γὰρ ἂν καὶ μάλα εὐκότως· τρέφει μὲν γὰρ εἰς ἀλήθειαν τὴν πνευματικὴν ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, τοῦτ' ἐστίν, ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Καὶ ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου. » Δουλεῖας δὲ ἀπαλλάττει καὶ παθῶν, καὶ τοῖς εἰς ἐλευθερίαν ἀυχίμασιν εὖ μάλα καταχρυσοῖ. Συνεσταλκός δὲ ὡσπερ τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐν τοῦτοις ἡμῖν χορηγίαν οὐ διανέμοντος· πᾶσα ἀνάγκη πως καὶ ἀνευθέλητοις ἡμᾶς περιπέπτειν κακοῖς, καὶ ἀρετῆς μὲν ἀπάσης ἀπωλισθεῖν, θπελθεῖν δὲ ὡσπερ τὸν ἑτέρου ζυγόν, ἦκειν τε ἐς τοῦτο κακῶν καὶ πλεονεξίας, ὡς ἀγγοῦ γενέσθαι λοιπὸν τοῦ καὶ αὐτῆν ἀπολέσαι τὴν εἰς πᾶν ὄντιον τῶν ἀγαθῶν ὑπηρετοῦσαν ἡμῖν καὶ συναχτιμένην σύνεσιν, καὶ σοφίας ἐρήμην τῆς κατὰ Θεὸν ἀποφανθῆναι τε παντελῶς τὴν τοῦ παθόντος καρδίαν, ἐκπετρνευμένην ὡσπερ τῷ Σατανᾷ, καὶ ὑπενεχθεῖσαν εὐκόλως ὑβρεσί τε καὶ ἀσελγείαις ταῖς ὅπ' αὐτοῦ.

ΠΑΛΑ. Ἐκδειξείας ἂν ὅπως, ἢ φιλοῖς ἐάσεις ἐπινηχσθαι λογισμοῖς;

ΚΥΡ. Ἡμιστά γε. Παραδειξάσαι γὰρ ἂν ὡς ἐνὶ καλῶς τὰ τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα, διαμορφῶν εὐτέχνως εἰς τύπον τῶν νοητῶν. Εἰκόνες γὰρ ἐναργεῖς καὶ ἀριδηλότατοι γέγονιντο ἂν ἡμῖν τῶν ἐν θεωρίᾳ λεπτῇ, τὰ ὡς ἐν αἰσθήσει τε καὶ ὡς ἐν ὄψει σημαντικῇ. Γέγραπται τοίνυν περὶ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ· « Καὶ ἐγένετο λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατέθη Ἀβραάμ εἰς Αἴγυπτον παροικίσαι ἐκεῖ, ὅτι ἐνίσχυσεν ὁ λιμὸς ἐπὶ τῆς γῆς. » Τὴν γὰρ τοι φίλην τε αὐτῷ καὶ ἐνεγκούσαν ἀφελίς, μεθωρμίζετο πρὸς ἑτέραν, ἣν ὑπέδειξε Θεός· « Ἐξέλθε γὰρ, » φησὶν, « ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω. » Καταθρίθοντος δὲ τοῦ λιμοῦ, καὶ δυσδιάφοικτον κομιδῇ τὴν ζημίαν ἐπάγοντος, τὴν Αἴγυπτον ἰδεῖν, καὶ οὐχ ἐκῶν, ἐβιάζετο. Καὶ κατώχησε μὲν οὐχί, παρῴχησε δὲ μάλλον ἐν αὐτῇ.

ΠΑΛΑ. Τί οὖν τοῦτό γε;

(1) Vat., ἀπόγνωσις. Codicem Sirlleti sequimur.

²⁰ Jac. 1, 13-15. ²¹ Psal. ciii, 15. ²² Gen. xii, 10. ²³ Ibid., 1.

A. dum tentatur, dicat quod a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est; ipse autem neminem tentat. Unusquisque autem tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum autem, cum consummatum fuerit, generat mortem²⁰.

PALL. Vera oratio.

CYR. Cum **11** igitur Dei gratiam commutasset, ac bonis illis quibus ab initio donata fuerat, esset nudata e paradiso deliciarum ejecta, et ad deformitatem evestigio conversa est hominum natura, mortisque deinceps obnoxia est declarata.

PALL. Necessario sane. Dei namque donorum inopem esse, nihil est, opinor, aliud, quam ab omni penitus bono extorrem fieri. Facile autem hominis natura ad quævis absurda deferetur, nisi illam Salvatoris gratia in virtute sustineat, ac bonis celestibus, quorum est ipsa fons, augeat.

CYR. Recte sane dicis, et merito equidem tibi assentior; alit enim ad spirituales vires accipiendas panis ille vivus, id est, Dei verbum. Scriptum est enim: « Panis confirmat cor hominis²⁰. » Servitute quoque et pravis affectibus liberat, et aurea libertatis gloria decorat. At si manum quodammodo contraxerit Deus, horumque bonorum nobis copiam minime suppeditarit, necesse est omnino ut in mala etiam præter voluntatem incidamus, atque ab omni prorsus virtute excidamus, ac veluti alterius jugum subeamus, ad eaque mala, eamque injuriam perveniamus, ut non multum absit quin ipsam quoque jam intelligentiam, quæ ad omnia nobis bonorum genera adipiscenda et administra est et conjuncta, amittamus, utque ejus qui ita affectus est cor divina sapientia plane vacuum cernatur, quippe qui passus sit illud prostitui Satanæ, facileque ejus libidini atque contumeliis subjici.

PALL. Demonstrabisne quo pacto id accidat, an in nudis cogitationibus nos fluctuare sines?

CYR. Minime vero. Ostendam enim, ut res patitur, pulcherrime, et ea quæ veteribus acciderunt, artificiosè ad rerum spiritualium figuram expressius effingam. Nam ea quæ veluti sensibus et aspectui corporeo sunt exposita, rerum quæ subtili contemplatione cernuntur, imagines evidentes atque perspicuæ esse poterunt. Scriptum est enim de patriarcha Abraham: « Et facta est fames in terra: et descendit Abraham in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi; quia invaluerat fames in terra²¹. » Dulci enim et natali solo relicto, in aliam se regionem contulit, quam ostenderat Deus. « Exi enim, » inquit, « de terra tua, et de cognitione tua, et veni in terram, quam monstravero tibi²². » Ingravescente autem fame, et inevitabile damnum inferente, invitus **12** Ægypti regionem invisere coactus est; in qua non ut incola, sed ut peregrinus versatus est.

PALL. Quorsum hoc spectat?

CYR. Pulcherrimam nobis rerum secretiorum A formam proponit contemplandam.

PALL. Quo pacto?

CYR. Judæorum incredulitatem increpans, ait Deus: « Ecce inducam famem super terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini. Et ab oriente usque ad occidentem circumcursabunt quærentes verbum Domini, et non invenient ²². » Atqui, amice, qui hæc fame oppressi sunt, et subministratio illa Dei, quæ nos in virtute continet lapsos, destituti, escape illi cœlesti atque superna carent, an non omnino necesse est peregrinari, exulemque quodammodo mentem eis fieri ad deteriora deinceps demigrantem, et ex virtutis firmitate tanquam ex propria regione pulsam, descendere in alium habitum atque voluntatem, neque deinceps Dei imperio, sed sceptris diabolicis subjectam esse? Parens enim, opinor, et rex peccati is est qui primus illud in mundum intulit, cujus figuram atque imaginem non absurde, ut opinor, statuat Pharaonem illum Ægyptiorum principem, apud quos densæ erant errorum tenebræ, nullumque nequitiae genus intentatum.

PALL. Et quam fuit Abraham affectus molestia, ex eo quod in Ægyptum descenderat?

CYR. Maxima sane. Propemodum enim ultra omnem malorum modum perlatus est. Id autem facile discas, Scriptura dicente: « Factum est autem cum ingrederetur Abraham in Ægyptum, videntes Ægyptii mulierem, quod esset pulchra nimis, et viderunt eam principes Pharaonis, et laudaverunt eam apud Pharaonem, et induxerunt eam in domum Pharaonis ²³. » Vide igitur, Palladi, quam parum abfuerit quin uxorem amiserit.

PALL. Quam asper casus, et graviter ferendus!

CYR. Atqui hoc idem spiritualiter in nobis ipsis usuvenit. Quibus enim acciderit ab honestate ac virtute, quam sibi amicam et familiarem fecerint, tanquam e sua patria pelli, et ad deteriora descendere, et sceptris diabolicis subdi, eos undique omnibusque modis aggrediuntur, iisque graves insidias struunt improbæ atque adversariæ potestates, ac si quem viderint ex iis qui sibi subjecti sint, **13** pulchro præstantique intellectu præditum, eum suo duci asserere conantur, atque illius libidini subjiciunt, ut non jam amplius Deo, sed Satanæ fructificet. « Escæ namque illius, » ut scriptum est, « electæ sunt ²⁴; » ac demulcere student quodammodo captivum ac sublapsam animum, ne si acute perspiciat, ad libertatem a servitute refugiat. Itaque conciliant illi nonnunquam in terrenis rebus voluptates, et inanibus oblectationibus augent, ut illi quoque Ægyptiorum principes fecerunt, qui Abraham amissa conjuge, blandiendo, honoribus ac donis a maximo mœrore avocare cupiebant. Scriptum est

ΚΥΡ. Ἀριστήν ἤμῖν τῶν ἀφανιστέρων τὴν θεωρίαν διαμορφοί.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ταῖς τῶν Ἰουδαίων ἀπειθείαις ἐπιτιμῶν, ἐφη που ὁ Θεός· « Ἴδου ἐπάγω λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δῖψαν ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκούσαι λόγον Κυρίου. Καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως θυσμῶν περιθραμοῦνται ζητοῦντες λόγον Κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν. » Ἄρ' οὖν ὦ ἑταῖρε, τοὺς ταῖς τυχῶν καταπεισθέντας λιμῷ, καὶ χορηγίας ἐκπαπτωκίτας τῆς διακρατούσης εἰς ἀρετὴν, καὶ τροφῆς οὐκ ἔχοντας τὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, οὐχὶ πᾶσά πως ἀνάγκη μετανάστην ὥσπερ τινὰ καὶ φυγάδα ποιῆσθαι τὸν νοῦν, μεταθέντα λοιπὸν ἐπὶ τὰ αἰσχρῶ, καὶ ὥσπερ τινὸς γῆς Ἰβίας τῆς εἰς ἀρετὴν εὐσθενείας ἐξωθούμενον, καταβαίνειν εἰς ἑτέραν ἕξιν τε καὶ θέλησιν· οὐκ ἔτι μὲν τὴν ὑπὸ Θεῷ, σκήπτρου δὲ μᾶλλον ὑποκειμένην διαβολικῶς. Πατήρ γάρ, οἶμαι, καὶ βασιλεὺς ἀμαρτίας, ὁ πρῶτος αὐτὴν ἐς κόσμον ἐνεγκῶν, οὐ καὶ εἰς εἰκόνα καὶ τύπον παραδέξαιτ' ἂν οἶμαι τις, καὶ σφόδρα εἰκότως, τὸν Φαραῶν, τῆς Αἰγυπτίων ἐξάρχοντα. Παρ' οἷς βαθὺς μὲν ἦν λίαν ὁ τοῦ πεπλανηθεῖσθαι σκότος· κακίας δὲ τρόπος ἀνεπιτέδευτος παντελῶς οὐδεὶς.

ΠΑΛΛ. Καί τί τὸ λυπήσαν τὸν μακάριον Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ καθικέσθαι τυχὸν εἰς τὴν Αἰγυπτίων;

ΚΥΡ. Πλείστον μενοῦν ὄσον. Μικροῦ γὰρ ἐπέκεινα παντὸς ἠνέχθη κακοῦ. Ἀναμάθοις δ' ἂν καὶ τοῦτο εὐκόλως, ἱεροῦ φωνούντος Γράμματος· « Ἐγένετο δὲ ἠνίκα εἰσῆλθεν Ἀβραάμ εἰς Αἰγύπτου, ἰδόντες οὖ Αἰγύπτιοι τὴν γυναῖκα ὅτι καλὴ εἶη σφόδρα, καὶ εἶδον αὐτὴν οἱ ἄρχοντες Φαραῶν, καὶ ἐπήνεσαν αὐτὴν πρὸς Φαραῶν καὶ ἤγαγον αὐτὴν εἰς τὸν οἶκον Φαραῶν. » Ἄθρει δὲ οὖν ὅτι μικροῦ διόλωλεν αὐτῷ τὸ γύναιον, ὧ τῶν.

ΠΑΛΛ. Ὡς δριμύ τὸ χρεῖμα, καὶ καταλυπεῖν ἕκαστον.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν τοῦτο τοι περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς νοητῶς συμβήσεται. Οἷς γὰρ ἂν γένοιτο πατρίδος μὲν, ὥσπερ τῆς ἰδίας ἀπολιθεῖν, τῆς συνήθους τε καὶ φιλαδέλφου εὐκοσμίας καὶ ἀρετῆς, καθικέσθαι δὲ πρὸς τὰ χεῖρω, καὶ ὑπὸ σκήπτρα γενέσθαι διαβολικὰ, πάντη τε καὶ πάντως ἐπιφύονται τε καὶ ἐπιβουλεύουσι δεινῶς αἰπὸν καὶ ἐναντία δυνάμεις· κἂν εἰ θεάσαιντό τινα τῶν ὑπ' αὐταῖς γεροντότων οὐκ ἀκαλλῆ τὴν σύνεσιν ἔχειν δυνάμενον, περιποιεῖν σπουδάζουσι τῷ ἰδίῳ καθηγητῇ, καὶ τοῖς ἐκείνου σπερματισμοῖς ὑποφέρουσιν, ἵνα Θεῷ μὲν οὐκέτι, καρποφορῇ δὲ μᾶλλον τῷ Σατανᾷ. « Τὰ γὰρ βρώματα αὐτοῦ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, « ἐκλεκτὰ »· κατακηλαῦσαι δὲ ὥσπερ τὸν ἄλλον τε καὶ ὑπολιθίσαντα νοῦν, ὡς ἂν μὴ πολὺ βλέπων εἰς τὸ ἐλεύθερον, τῆς ὑπ' αὐταῖς θητείας ἀποφοιτήσῃ. Περιποιεῖσιν ἐστ' ὅτε τὰς ἐπὶ τοῖς γῆνιους ἡδονάς, καὶ οἰονείπως καταπλωτίζουσι ταῖς εἰς τὸ μηδὲν θυμηδίαις, καθάπερ ἀμίλει καὶ οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἄρχοντες, τὴν σύνοικον ἀπολλύντα τὸν μακάριον Ἀβραάμ, οἰανὲν περισαίνοντες ταῖς τιμαῖς,

²² Amos viii, 11. ²³ Gen. xii, 14, 15. ²⁴ Habac. i, 16.

καὶ ὧρων προσαγωγῆς, τοῦ λυπεῖσθαι λίαν ἀποκομίζειν ἤθειον. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Καὶ τῷ Ἀβραάμ εὐ ἐχρήσαντο δι' αὐτὴν, » δηλὸν δὲ, ὅτι τὴν Σάρραν, « καὶ ἐγένοντο αὐτῷ, πρόβατά τε καὶ μόσχοι, καὶ βοῖοι, καὶ παῖδες, καὶ παιδίσκαι, καὶ ἡμίονοι, καὶ κάμηλοι. » Πλευροκτῶν γὰρ ἡμᾶς εἰς τὰ καιριώτατα, καὶ οἰονεὶ γονῆς τε καὶ εὐκαρπίας ἀποστερῶν ἐλευθέρως ὁ Σατανᾶς, καὶ ταῖς ἰδίαις ὑβρεσι καὶ ἀσελείαις τὸν εὐγενῆ νοῦν ὑποφέρων ἐκ πλευροεξίας, τῇ τῶν ἐπιγειῶν τέρψει καταδεσμεῖ. Διελήλακε δὲ μανίας εἰς τοῦτό ποτε, ὡς καὶ αὐτῷ τὴν πείραν καθεῖναι τῷ Χριστῷ. « Ἀναγῶν γὰρ αὐτὸν, » φησὶν, « ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης, ἐν στιγμῇ χρόνου, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος· Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδονται, καὶ ὅ ἐὰν θέλω, δίδωμι αὐτά. Σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σοὶ πάντα. »

ΠΑΛΛ. Ἐχει μὲν ὀρθῶς. Πλὴν ἐρομένῳ, φράσον. Τίς ἂν γένοιτο τοῖς παθοῦσιν ἡ ἀνησις ἡγοῦν ἡ ἐπι-κούρησις;

ΚΥΡ. Θεός, ὃ γενναῖα, καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ χάρις, οὐ μέχρι παντός ἐπείσα τὸν ἡσθενηκότα νοῦν ὑπὸ πῶδας εἶναι διαβολικούς, ἀλλὰ ὑπερασπιζούσα τε καὶ ἐξαιρουμένη, τὸν οὐδὲν ἐπαμύνειν ἑαυτῷ δυνάμενον. Ἰδοὺς δ' ἂν, εἰ βούλω, τοῦτ' ἐγεγονός καὶ ἐπὶ τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ. Ἀπειρηκός γάρ τοῦ δικαίου, καὶ δρῶν οἴου τε παντελῶς οὐδὲν, μέσος ἐχώρει Θεός, καὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀσελείας τὸ γύναιον ἡλευθέρου. « Ἦτασε γὰρ Κύριος τὸν Φαραῶν ἑτασμοῖς μεγάλοις καὶ πονηροῖς, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρρας τῆς γυναῖκος Ἀβραάμ. » Ἦφίει δὲ οὕτω μάλιστα ὑβραως ἐλευθέραν τὴν τῷ δικαίῳ συκωκισμένην. Θεός οὖν ἄρα καὶ μόνος ἐξέλιτο ἂν ἐκ τῆς τοῦ διαδόλου χειρὸς τὸν ἐναλόντα νοῦν, καὶ εἰς εὐκοσμίαν αὐτὸν ἀναστρέψει τὴν ἐν ἀρχαῖς.

ΠΑΛΛ. Ἐνδεῖα δὴ οὖν τῇ τῶν ἀνωθεν ἀγαθῶν κατωθούμενοι κάτιμεν ἐσθ' ὅτε πρὸς τὰ αἰσχρὰ καὶ βδελυρὰ.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ἔστι που πάντως τῷ φιλαγάθῳ πρό-πον Θεῷ, τὸ μηδενὶ τῶν τοιούτων ἐξῆν περιπίπτειν ἡμᾶς.

ΚΥΡ. Πρέπον μὲν ὅτι μάλιστα τοῦτ' Θεῷ, καὶ θελη-τόν γε, ὡ τῶν· εἴη γὰρ ἂν ἡκιστα μὲν ἀγαθός, φιλά-ρετος δὲ οὐ λίαν, εἰ μὴ τοῦτον ἔχοι πρὸς ἡμᾶς τὸν σκοπόν. Παραίτιοι δὲ τοῦ παθεῖν ἑαυτοῖς ἡμεῖς, παραθῆγοντες εἰς ὀργὰς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην· ἐνίησι γὰρ οὕτω πρὸς ἀσθενῆ τε καὶ ἀνανδρον νοῦν. Ἦ οὐχὶ βοῶντος ἀκούεις δι' ἐνός τῶν ἁγίων προφη-τῶν· « Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθένειαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται; » Γράφει δὲ περὶ τινῶν καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος· « Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρ-έδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεός εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα. » Τρανῶτερον δὲ τοῦτ' καὶ ὁ θεσπέ-

enim : « Abraham benigne usi sunt propter illam, » haud dubium quin propter Sarram, « et fuerunt illi oves et boves, et asini, et servi et ancillae, et muli et cameli ²⁶. » Fraude enim sua nos ad temporaria pelliciens, et quodammodo semine ad feturam libertatis defraudans Satanas, et tyrannica vi suae libidini et intemperantiae nobilitatem animi subjiciens, rerum terrenarum oblectamentis devincit. Quin etiam eo insaniae aliquando prorupit, ut ipsum quoque Christum tentare veritus non sit. « Et assumens, » inquit, « eum, ostendit ei omnia regna orbis terrae in momento temporis, et dixit ei diabolus : Tibi dabo potestatem hanc universam, et gloriam eorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa. Tu igitur, si adoraveris coram me, tua erunt omnia ²⁷. »

PALL. Recte habet. Caeterum dic, obsecro. Iis qui in haec mala inciderunt, quodnam levamen, quodve auxilium existere possit?

CYR. Deus, Palladi, et ejus gratia, quae non usquequaque permittit infirmum animum sub pedibus esse diaboli, sed protegit ac liberat eum qui se tueri ac defendere nullo modo potest. Licet autem videre, si velis, idipsum Abraham patriarchae contigisse : cum enim desperasset vir justus, neque animo aliquid efficere posset, medius intervenit Deus, qui ab Aegyptiorum intemperantia multatorem liberavit. « Flagellavit namque Dominus Pharaonem flagellis magnis atque terribilibus, et domum ejus propter Sarram uxorem Abraham ²⁸. » Quo facto tandem justus hominis conjugem vix ab injuria liberam dimisit. Deus igitur, et quidem solus, captum animum ex diaboli manibus eripere facile potest, atque ad honestatem pristinam revocare.

ΠΑΛΛ. Inopia igitur caelestium bonorum depulsi quandoque ad turpes atque execrandas actiones delabimur.

ΚΥΡ. Ita sentio.

PALL. Attamen divinae benignitati congruere videtur, non permittere ut in hujusmodi aliquid incidamus.

CYR. Congruit et quidem maxime id Deo, atque adeo vult, Palladi; alioqui minime bonus esset, nec sane virtutis amans, nisi hoc erga nos esset animo. Sed quod haec nobis accidit, nostra culpa est, qui omnium Dominum ad iram commovemus; quo facto, animum ille nobis infirmum parumque virilem immittit. An tu minime exaudis ejus vocem, cum per quemdam sanctorum prophetarum clamat : « Ecce ego do super populum hunc infirmitatem; et infirmabuntur in illa parentes et filii simul, vicinus et proximus ejus peribunt ²⁹? » Scribit etiam de quibusdam vir sapientissimus Paulus : « Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant

²⁶ Genes. xii, 16. ²⁷ Luc. iv, 5-7. ²⁸ Gen. xii, 17. ²⁹ Jer. vi, 21.

quæ non conveniunt ⁶⁰. » Idipsum magis perspicuum facit Isaias, dicens tanquam ex persona filiorum Israel, aut eorum certe qui in peccata lapsi essent : « Ecce tu iratus es, et nos peccavimus ⁶¹. »

PALL. Num igitur, obsecro, segnitia atque inertia decedentes ab officio, ac peccatis irretiti, conjiciemus culpam in Deum, et ejus iram accusabimus, ut qui propter eam peccaverimus?

CYR. Ille vero minime culpandus a nobis est; id enim esset insanix; sed, cum dicimus : « Tu iratus es, et nos peccavimus, » tale aliquid intelligimus : Nisi te benignum habuerimus, Domine, nihil erit quod prohibeat quominus a peccati tyrannide opprimamur, propter nostræ naturæ infirmitatem, atque ita denique omnibus malis implicemur.

PALL. Intelligo quod dicis.

CYR. Superna itaque cura ac providentia spoliati, cum de nimia nostra inertia atque ad nequitiam præcipiti propensione, pœnæ a nobis sumuntur, infirmi tum et capti faciles, et quo non ejus generis malo laborare deprehendimur? In promptu autem tibi est, id aperte perspicere, legenti Jeremie verba. Efferata namque Judæorum multitudo, quamvis admodum abunde luxuriaret, ac diffuaret in summa Dei liberalitate, cum et hostibus omnibus dominaretur, et ad summum denique humanæ gloriæ verticem pervenisset, **15** durissimam tamen atque pervicacissimam perfidiam est meditata. Itaque cum Moysi mandatis tantum non valedixissent, ac sancitas leges prorsus pro minimo haberent, præcipiti impetu in mortem atque perniciem ferebantur. Sub quercus namque, et populi, et arboris frondentis umbra, juxta prophetæ vocem ⁶², aras exstruxerant, et in memoribus arborum multitudine consitis, fanis ad dæmonia colenda constitutis, illa boum victimis et thure, et alio omni cultu venerabantur, deos et conservatores, et omnibus ejus generis nominibus opera sua appellare non erubescerent. Quin etiam in eam stultitiam pervenerunt aliquando, ut jam impias illas suorum liberorum cædes sibi gloriæ esse putarent, tantoque scelere opimam se illis victimam offerre existimarent. Neque vero intra hos fines impietas filiorum Israel stetit; sed flagitia flagitiis accumulantes, et in absurdissima quæque præcipites lati, legislatoris quantumvis benigni iram in se provocarunt. Ergo, quoniam ejus servitutem audacissime illi repulerant, permisit is ut ab hostibus opprimerentur, et ad necessariam abducerentur servitutem, qua sub ditione Chaldæorum Babyloniorumque fuerunt. Qui cum, relictis quæ domi erant, venissent, ut illos captivos ducerent, ac sanctam illam nobilissimamque urbem incenderent, tum vero iis qui oppugnabantur vix tandem animo insedit ut Jeremiam prophetam consulerent quis finis illius

σιος Ἡσαίας καθίστησι, λεγών, ὡς ἐκ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἤγουν τῶν ὠλισθηκότων εἰς ἀμαρτίας· « Ἰδοὺ σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν. »

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, καταβῆραθμοῦντες ἡμεῖς τοῦ πρέποντος καὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἀλισκόμενοι, προσρίψομεν τὴν αἰτίαν τῷ Θεῷ, καὶ ἐγκαλέσομεν αὐτῷ τὴν ὀργὴν, ὡς διὰ τοῦτο ἡμαρτηκότες;

ΚΥΡ. Ἐπαίτιασόμεθα μὲν οὐχί, μανία γὰρ τοῦτο γέ· φάσκοντες δὲ, ὅτι· « Σὺ ὠργίσθης, καὶ ἡμεῖς ἡμάρτομεν, » τοιοῦτόν τι νοοῦμεν· Ὡς εἰ μὴ τὸ σὸν ἔχοιμεν εὐμένες, ὦ Δέσποτα, τὸ ἀπειργον οὐδὲν, τυραννεῖσθαι μὲν ὑπὸ ἀμαρτίας, διὰ τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀσθενές, παντὶ δὲ λοιπὸν ἐνέχεσθαι κακῷ.

ΠΑΛΛ. Σύνημι δ' φησὶ.

ΚΥΡ. Φροντίδος οὖν ἅμα καὶ μὴν καὶ φειδοῦς τῆς ἄνωθεν ἀπαμφιεννύμενοι, καὶ τῆς εἰς ἄγαν ἐξιτηρίας, καὶ τῶν εἰς τὸ φαῦλον ἀσχετῶν ἀπονευμάτων πρατόμενοι δίκας, ἀσθενεῖς καὶ εὐάλωτοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ἠβῶστηκότες ἀποδεικνύμεθα; Πάρα δὲ δὴ σοι ταυτὶ καταθέασασθαι λαμπρῶς, τοῖς Ἰερεμίου περιτυχόντι λόγοις. Ἰουδαίων μὲν γὰρ ἡ ἀγρία πληθὺς, καὶ τοι σφόδρα πλουσίως ἐνσπαταλώσά τε καὶ ἐνευρνομένη ταῖς παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίαις, καὶ ἀπάντων κρατήσασά τε λοιπὸν τῶν ἐχθρῶν, διελάσασά τε λοιπὸν εἰς αὐτὸ που τάχα τῆς ἐν ἀνθρώποις εὐκλείας τὸ ἀνωτάτω, σκληρὰν τε καὶ ἀθραυστον ἐμελέτα τὴν ἀπειθειαν. Μονονοῦχι δὲ καὶ ἐβῶσθαι φράσαντες ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς, καὶ μικροῦ παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου τὰ θεοσεπισμένα, ἀπαραποδίστοις ἐφέροντο ῥοπαῖς εἰς βλεθρον καὶ ἀπώλειαν. Ὑποκάτω γὰρ δρυός, καὶ λεύκης, καὶ ἐνδρῶν συσκιάζοντος κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, βωμοὺς ἀνεδείμαντο, καὶ ἐν τοῖς εὐδενδροτάτοις τὸν ἄλσῶν, τεμένη τοῖς δαίμοσι διαπήξαντες, βοῦθυσιαὶς καὶ λιθανωτοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, καταγεραῖρην ἤξιον, Θεοὺς καὶ σωτήρας, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων οὐκ ἐρυθριῶντες λέγειν, τὰ διὰ σφῶν τεχνουργούμενα; Καθίκοντο δὲ μωρίας εἰς τοῦτο ποτε, ὡς ἐν καυχημάτων τάξει λοιπὸν ποιεῖσθαι τὰς ἀνοσίους τεχνοσφαγίας, οἴεσθαι δὲ ὠδὶ λιπαρωτάτην ἀνάπτειν τὴν θυσίαν αὐτοῖς. Καὶ οὐ μέχρι τούτων τὰ τῆς δυσσεβείας ἐπράττετο τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ. Προσθήκη δὲ ὡσπερ τινὰ τοῖς τολμήμασιν αἰετὸν ἐπάγοντες, τὴν εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀχάριν ἀποφοίτησιν, οὐ μετρίως ἐφ' ἑαυτοῖς κατηρέθιζον εἰς ὀργὰς, καίτοι χρηστὸν ὄντα τὸν νομοθέτην. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπ' αὐτῷ δουλείαν ἀπεσιόντο νεανικῶς, μεθίει λοιπὸν καὶ πλεονεκτεῖσθαι καὶ παρ' ἐχθρῶν, καὶ πρὸς ἀναγκαίαν ἤδη πως ἀποφέρεσθαι θητείαν, τὴν ὑπὸ Χαλδαίοις φημι καὶ Βαβυλωνίοις. Οἱ μὲν γὰρ, ἦγον τὰ οἴκοι μεθέντες ἐξανδραποδισάμενοί τε αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀγίαν καὶ διαβόητον πόλιν ἐμπρήσαντες, ἔρεσθαι δὲ μόλις ἰδοῦσι τοῖς πολεμῶν

⁶⁰ Rom. 1, 28. ⁶¹ Isai. LXIV, 5. ⁶² Osee IV, 13.

μῖνοις τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, τὸ ὅποιον ἂν αὐτοῖς ἄ
 κτελεῖται τὸ κακόν. « Καὶ εἶπε, » φησὶν, « Ἰερε-
 μίας· Οὕτως ἔρειτε πρὸς Σεδεκίαν· Τάδε λέγει Κύ-
 ριος· Ἰδοὺ ἐγὼ μεταστρέψω τὰ ὄπλα τὰ πολεμικά,
 ἐν οἷς ὑμεῖς πολεμεῖτε ἐν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Χαλδαίους
 τοὺς συγκεκλεικότας ὑμᾶς ἔξω τοῦ τείχους, εἰς τὸ
 μέσον τῆς πόλεως ταύτης. Καὶ πολεμήσω ὑμᾶς ἐγὼ
 ἐν χειρὶ ἐκτεταμένῃ, καὶ ἐν βραχίονι κραταῖῳ, μετὰ
 θυμοῦ καὶ ὀργῆς μεγάλης. Καὶ πατάξω πάντας τοὺς
 κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τοὺς ἀνθρώπους καὶ
 τὰ κτήνη ἐν θανάτῳ μεγάλῳ, καὶ ἀποθανοῦνται. »
 Ἔτα μεθ' ἑτερα· « Καὶ πρὸς τὸν λαόν, » φησὶν,
 « ἔρεις τοῦτον, Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα
 πρὸ προσώπου ὑμῶν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς, καὶ τὴν
 ὁδὸν τοῦ θανάτου. Ὁ καθήμενος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ,
 ἀποθάνειται ἐν μαχαίρᾳ, καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ὁ ἐκπο-
 ρεύμενος προσχωρῆσαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς
 συγκεκλεικότας ὑμᾶς, ζήσεται. Καὶ ἔσται ἡ ψυχὴ
 αὐτοῦ εἰς σκύλα, καὶ ζήσεται. Διότι ἐστήριξα τὸ
 πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς κακὰ, καὶ
 οὐκ εἰς ἀγαθὰ, καὶ εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος
 παραδοθήσεται, καὶ κατακαύσει αὐτὴν ἐν πυρὶ. »
 Συνίης οὖν, ὅτι ταῖς εἰσάπαξ φιλοτιμίαις καταλυποῦντες Θεὸν, ἐσόμεθα μὲν οὐχ οἷοί τε ταῖς τῶν
 ἐχθρῶν εὐσθενεῖαις ἀντιπράττειν οἱ δελταῖοι, ἐγκειμένης δὲ ὡσπερ καὶ καταθρῶσκουσης ἡμῶν τῆς
 θείας ὀργῆς, δοῦλοι μὲν ἀντ' ἐλευθέρων ἐσόμεθα, ἀκλεᾶ δὲ καὶ ἔλειπνον διαζήσομεν βίον.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀποφέρει μὲν γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος πρὸς
 ἀμώμητον πολιτείαν τὸν τρυφερὸν καὶ εὐήνιον, λύχνος
 δὲ ὡσπερ τις ἐκάστῳ γίνεσθαι, πρὸς τὴν τοῦ χρησί-
 μου τε καὶ ἀναγκαίου παράδειξιν, καὶ αἰδοί μὲν τῇ
 πρὸς αὐτὸν ἠττώμενος, διαβίῃ τις ἂν οὐκ ἀθραυσ-
 τως οἶμαί που, καὶ καλῶτερ ἁγίαν κατοικήσει πό-
 λιν τὸ ἐρητισμένον εἰς ἀρετὴν, καὶ βεβηκὸς εἰς
 εὐλάβειαν. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καθάπερ τινὰ δρυμόν
 τε καὶ ὕλην εὐανθῆ τε καὶ εὐξύλον, εἰσβάλλειν ἐτοί-
 μως εἰς τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς, καὶ τέρψεται ταῖς κατὰ
 τὸν βίον ἐμφυλοχωρεῖν, καὶ οἰονεῖ πως εἰδύλων ἐσμὸν
 εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσδέχεσθαι τὴν πολύμορφον
 ἡδονὴν, καὶ θυμιᾶν τοῖς δαίμοσι τοὺς τῆς αὐτοῦ
 προθυμίας καρπούς· τότε δὴ τότε καὶ σφόδρα εικό-
 τως ἀπολισθήσειεν ἂν φειδοῦς τῆς ἀνωθεν, καὶ ἐτοι-
 μοτάτη λίαν προσκείσεται ἡγήρα τοῖς ἐθέλουσιν ἔλειν.
 Πόλεως δὲ ὡσπερ ἁγίας ἐξωθούμενος τῆς ἐν ἀρχαῖς
 εὐκοσμίας, κατοικήσεται λοιπὸν ὡσπερ ἐξ ἀναγκαίου
 ζυγοῦ, πρὸς τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν, καὶ μακρὰν
 ἔσται Θεοῦ, κατὰ γὰρ τὸν τῆς διαθέσεως τρόπον, με-
 νοισμὸν ὑπομένων τὸν εἰς Βαβυλῶνα, τοῦτ' ἔστι,
 τὰ ἐπέκεινα τερμάτων γῆς ἁγίας, ἐν ᾗ γνωστός ὁ
 Θεός, καὶ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τοιγάρτοι διακεκρά-
 γασαν οἱ τὸν οὕτω σκληρὸν ὑπομένοντες πόνον, καὶ
 εἰς χεῖρας πεσόντες ἐχθρῶν, καὶ τὴν παρ' ἐκείνοις
 διαίταν, ὡς ἀνδραποδώδη καὶ αἰκετικὴν οὐ φέροντες·
 « Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσασμεν
 καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τὴν Σιών. »
 Νοσεῖ γὰρ οἶμαί τι τοιοῦτον ἂν ἀνθρώπινας νοῦς.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

« Jer. xxi, 3, 6. » Ibid., 8-10. « Psal. lxxv, 2. » Psal. cxxxvi, 1.

mali esset futurus : « Et dixit, » inquit, « Jeremias :
 Sic dicetis Sedeciae : Hæc dicit Dominus : Ecce
 ego converto arma bellica in quibus vos pugnatis
 adversus Chaldæos, qui concluderunt vos extra mu-
 rum, in medium civitatis hujus, et debellabo ego
 vos in manu extenta, et in brachio forti, cum fu-
 rore et ira magna ; et percutiam omnes habitantes
 in civitate hac, homines et jumenta in morte ma-
 gna, et morientur ⁴³. » Deinde post nonnulla : « Et
 ad populum, » inquit, « istum dices : Hæc dicit Do-
 minus : Ecce ego dedi coram vobis viam vitæ et viam
 mortis : qui manserit in civitate hac, morietur in
 gladio et in fame, et qui egressus fuerit ut transeat
 ad Chaldæos, qui concluderunt vos, vivet, **16** et erit
 anima ejus in spolia, et vivet ; quia obfirmavi faciem
 B meam adversus urbem hanc in mala, et non in bona ;
 et in manus regis Babylonis tradetur, et incendet
 eam igni ⁴⁴. » Intelligis igitur, si nostris malefactis
 Deum offenderimus, fore ut hostium potentia miseri
 obsistere non possimus, sed opprimente nos atque
 invadente ira divina, servi simus ex liberis, igno-
 bilemque vitam atque miserabilem ducamus.

PALL. Recte ais.

CYR. Etenim Dei lex facilem hominem atque
 obtemperantem ad perfectam vivendi rationem per-
 ducit, ac lucernæ quodammodo usum cuique præ-
 bet ad ostendendum quid expediat, quidve neces-
 sit ; quam qui reverebitur, is, opinor, non ignobi-
 lem vitam transiget, et veluti in sancta civitate,
 nimirum in illa firmitate virtutis, ac stabilitate
 religionis habitabit. At vero si quis voluerit se in-
 hujus mundi voluptates tanquam in nemus quod-
 dam, ac florentem et arboribus densam silvam, li-
 bentissime conjicere, et in hujus vitæ oblectamen-
 tis versari, ac multiforem voluptatem, tanquam
 idolorum quoddam examen, in cor atque in ani-
 mum admittere, et alacritatis suæ fructus dæmonii
 incendere, is vero jure optimo a divino præsidio
 excidet, et ut paratissima præda capere volentibus
 proposita erit, expulsusque ab ea qua initio præ-
 ditus erat morum honestate, tanquam e sancta
 civitate, necessario servitutis jugo ad imperan-
 D tium arbitrium descendet, et longe erit a Deo, ac
 juxta moralem intelligentiam transferetur Babylo-
 nem, id est, ultra terminos terræ illius sanctæ in
 qua notus est Deus, et magnum nomen ejus ⁴⁵.
 Itaque clamabant ii qui tam gravi ærumna pre-
 mebantur, et in ditionem hostium venerant, et illam
 apud eos mansionem tanquam mancipiis dignam
 atque servilem non ferebant : « Super flumina Ba-
 bylonis illic sedimus et flevimus, dum recordamur
 tui, Sion ⁴⁶. » Hujusmodi namque malo, nisi
 fallor, laborat humanus animus.

PALL. Quonam tandem?

CYR. Segnis est et supinus fere ad ea bona quæ sunt in manu, concupiscenda, neque admodum ea expetit quæ sunt in ejus potestate sita. **17** At, si qua facta fuerit in alteram partem inclinatio, et ornamentis, quæ habebat, minorari contigerit, tunc vix tandem in malis intelligit, omnibus viribus resistendum, neque ad extremum usque insultui locum dandum fuisse, ne in discrimen se conjiceret.

PALL. Ita est.

CYR. Necessarium est igitur, et sapientiæ plenum, et in primis utilissimum, præcidere malorum causas, et coactæ servitutis aditum præcludere, et ea summo studio declinare, quæ, si experiri contigerit, in omnibus malis versabimur.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Ac si divina nobis ira necessariæ servitutis jugum imponatur, adeo ut in reprobum sensum descendendum sit, obsistere quidem haud facile fuerit. Illud tamen dixerim, expedire vel meminisse solum, ex quibus in quæ declinaverimus, atque acerbè deflere tum nostram incuriam, tum superni erga nos auxilii inopiam : « Illa namque tristitia quæ secundum Deum est, pœnitentiam in salutem impœnitendam operatur * ». Sed si nobis divina ira non immineat, atque liberum sit et velle, et quod visum fuerit, facere, et illam in utramque partem propensionem, ad malum, inquam, et ad bonum, solutam ac liberam et ab omni penitus coactione alienam retinere liceat, cavendus est strenue ille in nequitia languor, ac repellendæ, ni fallor, voluptates, ab hostibus oblatæ, vitandumque ne in hostium ditione simus, qui hujus mundi principes esse dicuntur ; etiamsi alicui fortasse pars aliqua felicitatis adsit, felicitatis, inquam, illius, quæ in mundo hoc magna putatur quidem, sed turpem omnino exitum atque deformem habet.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Visne ut veterum exempla sumamus?

PALL. Maxime.

CYR. Cum fame conficerentur omnes fere homines qui, ut in summa dicam, ubique terrarum erant, visum est filiis Jacob in Ægyptum descendere : erant autem adolescentes numero decem. Id autem eujus gratia peregrinationem suscipiebant, erat ut coemerent escas, præterea nihil. Postea vero quam ejus rei compotes facti sunt, atque agniti jam, quod fratres essent Joseph, qui tum frumenta vendebat, et princeps erat terræ Ægypti, rem gestam auribus accepit Pharao, « Et dixit, » inquit, « Pharao Joseph: **18** Dic fratribus tuis, Hoc facite : Implete saccos vestros, et abite in terram Chanaan, et accipientes patrem vestrum et substantiam vestram, venite ad me, et dabo vobis ex omnibus bonis Ægypti, et comedetis medullam terræ. Tu autem præcipe hæc, ut accipiant plaustra de terra Ægypti liberis vestris

A ΚΥΡ. Ῥᾶθυμος μὲν γὰρ καὶ ἀναπειπωκῶς δεῖ πως εἶσθαι εἰς ἐπιθυμίαν τῶν ἐν χερσὶν ἀγαθῶν, ἐφίεται δὲ οὐ λίαν ὠνέπερ ἂν ἔχοι τὴν ἐξουσίαν. Εἰ δὲ δὴ τις γένοιτο μετάκλησις ἐπὶ θάτερα, καὶ ὧν ἂν ἔχει λαμπρῶν ἡττάσθαι παρῆ, τότε δὴ μόλις αἰσθάνεται παθῶν, ὃ παντὶ δὴ σθένει διακρούεσθαι ἐχρήν, καὶ οὐ διὰ πείρας ἤκειν ἐᾶν προαναίρουντα τὴν ἐφοδόν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀναγκαῖον οὖν ἔρα, καὶ σοφὸν, καὶ τῶν ὃ τι μάλιστα λυσitteλεστάτων τὸ προαναίρειν εὐ μάλα τὰ μοχθηρὰ, καὶ τῆς ἀδουλῆτου θητείας τὴν ἐφοδόν, καὶ προαπονεύειν πειρᾶσθαι γοργῶς τὰ, ὧν εἰ γένοιτο πρὸς πείραν ἐλθεῖν, ἐν παντὶ κεισόμεθα καταρ.

B ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Καὶ εἰ μὲν ἐκ θείας ὀργῆς ὃ τῆς ἀναγκαίας δουλείας ἡμῖν ἐπιφέροιο ζυγός, καὶ μὴν καὶ τὸ δεῖν εἰς ἀδόκιμον καθικέσθαι νοῦν, ἀντιφέρεσθαι μὲν οὐ βῆον. Φαίην δ' ἂν εἶναι χρήσιμον, κἂν γοῦν τὸ διαμνησθαι μόνον ἐξ οἴων εἰς οἷα μετακεκίσθαι, καὶ κατολοφύρεσθαι πικρῶς τὴν παράβλησιν, καὶ τῆς ἀνωθεν ἐπικουρίας τὴν σπᾶνιν : « Ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται. » Θείας δὲ ἡμῖν οὐκ ἀπρητημένης ὀργῆς, ἀλλ' ἐνὸν ἐπ' ἐξουσίας ἐλέσθαι τε καὶ ὀρᾶν τὸ δοκοῦν, καὶ τὴν ἐπ' ἄμφω βοήθην, τὴν τε εἰς τὸ φαῦλον, φημί, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀνειμένην πως ἐτι καὶ ἀκαταβίαστον παντελῶς διακεκτεῖσθαι παρὸν, παρατητέον γεννηκῶς τὸν ὧς ἐν φαυλότητι μαλακισμὸν, οἶμαι δὲ δεῖν ἀποπειεσθαι φιλεῖν τὰς ἐπ' ἐχθροῖς ἡδονὰς, καὶ τὸ ὑπὸ χεῖρα πράττειν ἐχθρῶν, οἱ κατάρχειν λέγονται τοῦ αἰῶνος τούτου. Κἂν εἰ προσοῖο τὸ τυχὸν εὐήμερίας οὐκ ἀμοιροῦν, εὐήμερίας δὲ φημι τῆς ἐν κόσμῳ τετιμημένης, εἰς αἰσχρὸν γὰρ πάντως καὶ ἀκαλλῆς καταστρέφει τέλος.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ἐξ ἀρχαίων ἐλόντες παραδειγμάτων;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Λιμοῦ κατατήκοντος τοὺς ἀνὰ πᾶσαν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὴν γῆν, καθικέσθαι πρὸς Αἰγυπτίους τοὺς ἐξ Ἰακώβ ἐδόκει, νεανίαι δὲ ἦσαν τὸν ἀριθμὸν που δέκα, καὶ ὃ τῆς ἀποδημίας σκοπὸς, τὸ ἐκπρίασθαι τροφὰς, καὶ ἕτερον ἦν οὐδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἦκον εἰς τοῦτο καὶ κατεγνωρίζοντο λοιπὸν ὡς ἀδελφοί, αἰτοδοτούντος τότε καὶ ἐξάρχοντος τῆς Αἰγυπτίων τοῦ Ἰωσήφ, εἰς οὓς τὸ πραχθὲν ἐδέχετο Φαραῶ, « Καὶ εἶπε, » φησί, « Φαραῶ πρὸς Ἰωσήφ· Εἶπον τοῖς ἀδελφοῖς σου· Τοῦτο ποιήσατε· Γεμίσατε τὰ πυρελα ὑμῶν, καὶ ἀπέλθετε εἰς γῆν Χαναάν καὶ παραλαβόντες τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, ἔχετε πρὸς μὲ, καὶ δώσω ὑμῖν πάντων τῶν ἀγαθῶν Αἰγύπτου, καὶ φάγεσθε τὸν μισθὸν τῆς γῆς. Σὺ δὲ ἐντείλει ταῦτα, λαβεῖν αὐτοὺς ἀμάξας ἐκ γῆς Αἰγύπτου, τοῖς παιδίοις ὑμῶν καὶ ταῖς γυναῖξι, καὶ ἀναλα-

* II Cor. vii, 10.

βόντες τὸν πατέρα ὑμῶν παραγίνεσθε, καὶ μὴ φείσησθε τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν σκευῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ πάντα ἀγαθὰ Αἰγύπτου ὑμῖν ἔσται. Ὁ μὲν οὖν τῆς Αἰγυπτίων ἡγούμενος αὐτοῖς ἀνάπαυαν καὶ τρυφῇ καταπαύειν εὖ μάλα κατεπηγγεῖλατο, καὶ μὴν καὶ ἀμάξας ἔχαριζετο, καταλαβαίνων οἰμαί που τοῖς ἔκνοῦσι τὴν κἀθοδον. Οἱ δὲ πανοικί, κατέβαινον εὐθύς, τὴν πρόσκαιρον τῶν ἐδωδῶν ἀπόλαυσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως προτετιμηκότες γῆς τε καὶ χώρας δοθείσης παρὰ Θεοῦ· ἦν γὰρ δὴ που παρὰ πολὺ κρεῖττόν τε καὶ ἔμεινον τὸ ἐκεῖνην νέμεσθαι, εἰ καὶ σὺν βραχεῖ τὸ χρέμα κατωρθοῦτο πόνω. Ἐπειδὴ δὲ ἤκον εἰς Αἴγυπτον, ᾗοντο μὲν Ἰσῶς καὶ διαδράναι λοιπὸν τοῖς οἴκοι πόνους, οἷς καὶ τῶν παραυτίκα τερπνῶν ἢ αἰσθησῶν ἡδεῖά πως ἦν αὐτοῖς. Διέρποντος δὲ τοῦ χρόνου, τὸν ἀκλεῖδ τῆς βουλείας ὑποτρέχει ζυγὸν, ἢ ἐκωθὲν τε καὶ ἐκ πατέρων ὑγενῆς καὶ ἐλευθέρα κληθῶς. Οὐκοῦν εἰ προσεῖη μετ' εὐήμερίας κοσμικῆς τὸ προσπίπτειν εἰς τὰ αἰσχία, παραιτητέον, ὡ τῶν, εἴπερ ἔστι περ' ἡμῖν ἐν λόγῳ τὸ ἐλεύθερον, βδελυρόν τε καὶ ἀπηχθισμένον τὸ δουλοπρεπὲς χρῆμά τε καὶ φρόνημα.

ΠΑΑΑ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Τί δὲ, οὐχὶ κάκεινὸν φαμεν, οὐ μετρίαν ὡς γὰρ μοι δοκεῖ τοῖς ἀρετίως ἡμῖν εἰρημέτοις συνωδίνον τὴν ἕτησιν;

ΠΑΑΑ. Τὸ ποῖ τί φης.

ΚΥΡ. Ῥαψάσας ὁ Βαβυλώνιος τῶν Ἀσσυρίων στρατηγός, ἀριθμοῦ κρεῖττονα δορυφόρων ποτὲ πληθὺν ἐπεσύρατο, ἤκέ τε πολιορκήσων, μᾶλλον δὲ, καὶ λίαν ἀμογητὶ, πῶσαν ἐκ βάρβρων αἰρήσειν ὑπεκλιφῶς τὴν ἄγλιαν πόλιν. Εἶτα προσάλευε τῶν ὄπλων τὴν οὐκ ἀμελέτητον αὐτῷ, κατεθισμένην δὲ σφόδρα κατὰ τοῦ Θεοῦ γλωσσαλγίαν. Μυρία δὲ ὄσα καλίμφημα λέγων, προσεπεφώνει τὸ τελευταῖον τοῖς τὴν ἄγλιαν οἰκοῦσι πόλιν· Ὁ Τάδε λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀσσυρίων· Εἰ βούλεσθε εὐλογηθῆναι, πορεύεσθε πρὸς μὲ, καὶ φάγεσθε ἕκαστος τὴν ἀμπελον αὐτοῦ, καὶ τὰς συκὰς αὐτοῦ, καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν, ἕως ἂν ἔλθω, καὶ λάβω ὑμᾶς εἰς γῆν, ὡς ἡ γῆ ὑμῶν, γῆ σίτου καὶ ὄνου καὶ ἄρων καὶ ἀμπελῶνων. Ὁ Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπαγγέλλεται τὴν ἐπ' ἀμπελῶν τε καὶ συκῆ τρυφῆν τε καὶ τέρψιν προσεῖθαι δὲ, ὅτι· Καὶ πίεσθε ὕδωρ τοῦ λάκκου ὑμῶν. »

ΠΑΑΑ. Ἄλλὰ τί ἂν βούλοιο ταῦτα δηλοῦν, εἰ πρὸς θεωρίαν ἄγοιτο τὴν πνευματικὴν;

ΚΥΡ. Κατὰ διττῶν οἰμαι τρόπον ἢ τῆς φανούτης ἐν ἡμῖν ἀποπεραίνεται δύναμις. Ἡ γὰρ ταῖς θύραθεν ἡδοναῖς, ἢ ταῖς ἐμφύτοις καὶ ἐν ἡμῖν, ὑπὸ τε σφῶν αὐτῶν, καὶ μὴν καὶ ἑτέρων, ἐντροφῶν ἀναπειθόμενοι, πρὸς πᾶν ὅτιον τῶν ἀπηχιστάτων, διωλισθησῶντες ἄλοζον ἂν, οἱ πρὸς ἀμαρτίαν εὐκολοί. Ἐκδέχεται δ' ἂν καὶ τοῦτο ἡμῖν ὡς ἔστιν ἀληθές, τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς, ὡδίτη λέγων, «Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία

A et uxoribus, et tollentes patrem vestrum venite, et ne parcatis oculis suppellectilibus vestris, quia omnia bona Ægypti vobis erunt ⁴². » Itaque Ægyptiorum princeps his otium et voluptates affluentissime præbiturum se pollicebatur; plaustra quoque largiebatur, ut illos, ut puto, reformidantes ad descendendum alliceret. Hi vero cum universa familia statim descenderunt, temporariorum ciborum usum ratione nescio qua, terræ regionique a Deo datæ præferentes: multo namque melius atque utilius erat ex illa sibi pastum quærere, quamvis non sine aliquo labore id effici posset. Postea vero quam in Ægyptum venerunt, putabant se fortasse jam effugisse labores quos domi habuerant, eratque illis præsentium voluptatum sensus perjuocundus. B Sed interjecto tempore multitudo illa jam inde a suis majoribus ingenua ac libera, rude servitutis jugum subiit. Igitur mundana felicitas, cui adjunctus est ille ad turpiora lapsus, respuenda est, Palladi, si quam rationem libertatis habemus, et servitutis et rem et sensum execramur atque aver-samur.

PALL. Optime dixisti.

CYR. Quid vero prohibet quominus illud quoque dicamus, quod, ut mihi quidem videtur, non mediocre simul cum iis quæ modo diximus utilitatem continet?

PALL. Quidnam illud est?

CYR. Rapsaces Babylonius, Assyriorum dux, multitudinem militum innumeram contraxerat, veneratque oppugnaturus, imo vero, ut ipse putabat, nullo negotio sanctam civitatem ex imis sedibus eversurus: deinde antequam tela conjiceret, nimium exercitatum et familiarem blasphemiam adversus Deum vibravit. Itaque cum multa maledicta conjecisset, ad extremum illis verbis est allocutus eps qui in sancta civitate habitabant: « Hæc dicit rex Assyriorum: Si vultis benedici, egredimini ad me, et comedite unusquisque vitem suam, et ficus suas, et bibite aquam de cisterna vestra, **19** quousque veniam, et transferam vos in terram quæ est, sicut terra vestra, terra frumenti et vini, et panum et vinearum ⁴³. » Vide igitur et hunc polliceri sub vite et seu voluptatem atque oblectationem. Illud porro adjecit, « Bibite aquam de laeu vestro. »

PALL. Sed quidnam hæc sibi volunt, si ad spiritualesm contemplationem transferantur?

CYR. Duobus, ut arbitror, modis nequitia vis in nobis perficitur. Aut enim externis voluptatibus, aut insitis atque in nobis hærentibus, homines ad peccandum faciles vel sua sponte, vel ab aliis ad oblectationes percipiendas persuasi, ad absurdissima quæque lapsi esse deprehenduntur: idque verum esse ille Salvatoris nostri discipulus ostendit his verbis: « Omne quod est in mundo, aut concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oeu-

⁴² Gen. xlv, 17-20. ⁴³ IV Reg. xviii, 31, 32; Isa. xxxvi, 16, 17.

lorum, aut superbia vitæ ⁴⁰. » Insita namque est et in nobis ipsis infixā et hærens concupiscentia carnis, eamque peccati legem beatus quoque Paulus appellat ⁴¹, habitantem in membris carnis. Externæ autem voluptates atque adventitiæ oblectationes cæ sunt quæ oculorum sensu percipiuntur. Divitias enim per oculos admirantur homines, necnon vestium splendorem reliquaque id genus quibus addicti sunt nonnulli, tanquam suavissimus illorum sit usus, vehementer probant. Ergo vitis quidem, et ficus externæ illius et adventitiæ delectationis ac voluptatis figuram non absurde tenent, cum simul rerum quæ in mundo sunt, brevem fluxamque naturam, unaque dulcedinem conjunctam cum ea vi quæ caput tentet, et tenebras offundat, non ineleganter ostendant : etenim mundana voluptas omnis dulcem habet ad præsens sui perceptionem ; sed fruentem obcæcat, et graviter inebriat. At vero facus figura est inceptorum in nobis motuum ; neque enim adventitii sunt hi similiter atque illi, sed in nobis velut e fonte manant, cum ex ipsa nostra carne scaturiant. Harum igitur omnium tam naturalium quam adventitiarum voluptatum liberam nobis perceptionem, affluentissimamque oblectationem fore inquirunt illæ nequissimæ potestates, si continentia videlicet, velut sancta atque firmissima civitate relicta, ad regem Babylonis, qui figura est Satanæ, nos contulerimus. Itaque Rapsaces quidem indulgere illis præsentem voluptatem, eique se adjecturum **20** pollicebatur, si ad Babylonios defecissent : at illi cum saperent, minime id sibi persuaderi passi sunt. Qui enim mundanas voluptates volens sectatur, eum vel nolentem oportet in servitutem incidere, et in captivorum numero censeri.

PALL. Vera dicis. Sed hoc mihi dictum velim, quomodo de tantis malis eripi possimus.

CYR. Quonam alio modo, nisi illi priori contrario? Nam cum nostrarum voluntatum momentis ad vitam turpiter agendam propenderemus, et illam perfectæ vitæ elegantiam abjecissemus, ad ignobilem ac servilem animum prolapsi sumus, cum sola ea quæ super terram sunt saperemus, atque omnibus modis carnis voluptatibus incumberemus. Itaque permisit Deus ut in reprobum sensum delaberemur.

PALL. Contrario igitur cursu nobis est ad virtutem remeandum?

CYR. Et quidem nulla interposita mora, Palladi, ita ut nobis mundanam hanc vitam non esse expetendam ducamus, juxta illud, quod est a Paulo præclare dictum : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo ⁴². » Sed potius eo desiderio ardeamus, nomen ut nostrum in cælis describatur, patriamque nostram atque civitatem illam supernam æstimemus, clamemusque ad Deum : « Remitte mihi, quia advena ego sum in terra, et peregrinus, sicut omnes patres mei ⁴³. » Nam qui

τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου. » Ἐμφυτος γὰρ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐρρίζωμένη καὶ μένουσα τῆς σαρκὸς ἡ ἐπιθυμία, νόμον δὲ αὐτῆν ἀμαρτίας, καὶ ὁ θεὸς ἡμῖν ὠνόμαζε Παῦλος, ἐνοικούντα τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός. Τέρψεις δὲ καὶ ἡδοναὶ θύραθεν τε καὶ εἰσπεποιημένοι, τὰ δι' ὀφθαλμῶν. Θαυμάζεται γὰρ τὰ ἐκ πλοῦτου δι' ὀφθαλμῶν, καὶ μὴν καὶ εὐματῖαι, καὶ τὰ οἷς ἂν προσκείοντο τινες, ὡς ἡδίστην ἔχοιεν τὴν ἀπόλαυσιν, ψῆφον αὐτοῖς οὐκ ἀγεννῆ δωρούμενοι. Οὐκοῦν, ἀμπελος μὲν καὶ συκῆ, τῆς ἐξωθέν τε καὶ εἰσπεποιημένης τέρψεως τε καὶ τρυφῆς εἶεν ἂν εἰς τύπον ὁμοῦ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων τὸ πρόσκαιρόν τε καὶ εὐμάραντον ἀστείως καταδεικνύουσαι, καὶ σὺν τῷδε τὸ γλυκὺ μετὰ τοῦ σκοτοῦν εἰωθότος. Τρυφή μὲν γὰρ ἅπαντα κοσμικῆ, γλυκεῖαν μὲν ἔχει τὴν παραυτίκα μέθεξιν, σκοτεινὴ δὲ δὴ λίαν καὶ ἐκμεθύσκει δεινῶς τὸν εἰσδεγεγμένον αὐτῆν. Εἰκὼν δὲ ὁ λάκκος τῶν ἐμφύτων τε καὶ ἐν ἡμῖν κινήματων. Οὐ γὰρ εἰσπεποιήται ταυτὶ καθάπερ ἐκεῖνα, πηγάζει δὲ ὡσπερ ἐν ἡμῖν, ἐξ αὐτῆς ἀναδύοντα τῆς σαρκός. Τούτων οὖν ἀπάντων φυσικῶν τε καὶ ἐκαστῶν, ἐλευθέραν ἡμῖν τὴν μέθεξιν, καὶ πλατεῖαν κομιδὴν τὴν ἀπόλαυσιν, εἶσεσθαι φασι αἱ πονηραὶ δυνάμεις, εἰ καθάπερ ἁγίαν καὶ ἀκατάσειστον καταλειπότες πόλιν, τὴν ἐγκράτειαν, προσχωρήσαιμεν τῷ βασιλεῖ Βαβυλωνίῳ, ὃς ἦν ἐν τύπῳ τοῦ Σατανᾶ. Ἄλλ' ὁ μὲν Ῥαφάκης, τὸ παραυτίκα τερπνόν, ἀνεῖναι τε αὐτοῖς καὶ ἐπιδώσειν ἐπηγγέλλετο προσεχωρηκόσι τοῖς Βαβυλωνίοις. Οἱ δὲ οὐκ ἐπέθεοντο φρονούντες ὀρθῶς, ἐφεται γὰρ πάντως τῷ θέλειν ἐλθεῖναι τὰ κοσμικὰ, τὸ χρῆναι πεσεῖν εἰς ἀνεθέλητον δουλείαν, καὶ ἐν δορυκτῆτων γενέσθαι τάξει.

ΠΑΛΛ. Ἀτρεχῆς ὁ λόγος. Τίς δ' ἂν γένοιτο τούτων ἡ λύσις, ὡς ἡδίστα ἂν ἐρομένην φράσον.

ΚΥΡ. Τίς δ' ἂν ἑτέρα παρὰ τὴν ἐναντίως ἔχουσαν τῇ πρώτῃ καὶ ἐν ἀρχαῖς; Ποταῖς γὰρ ἰδίῳ ἀπονεύοντες θελημάτων, ἐπὶ τὸ βιοῦν ἐθέλειν αἰσχροῦς, καὶ τῆς ἀμωμῆτου πολιτείας τὴν ἀστείότητα παρωθούμενοι, πρὸς ἀγεννῆ καὶ ἀνδραποδῶδη πεπτώκαμεν νοῦν, μόνα φρονούντες τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ὀλοτρόπως ἐγκείμενοι. Ταύτητοι λοιπὸν καὶ κατολισθεῖν ἡμᾶς ἤφει Θεός, εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

ΠΑΛΛ. Παλινδρομεῖν οὖν ἄρα πρὸς ἀρετὴν ἀναγκαῖον;

ΚΥΡ. Ἀμελητὶ γε, ὡς τῶν, οὐκ ἐφειμένους ἐτι τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, κατ' ἐκείνῳ που πάντως τὸ διὰ τῆς τοῦ Παύλου φωνῆς εἰρημένον ὀρθῶς : « Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. » Δεδιψηκότας δὲ μᾶλλον τὴν ἐν οὐρανῶν ἀπογραφὴν, καὶ οἶοναί πατρίδα καὶ πόλιν τὴν ἀνω πεποιημένους, καὶ ἀνακεκραγόντας εὖ μάλα πρὸς Θεόν : « Ἄνες μοι ὅτι πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῆ, καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου. » Ὁ γὰρ τοι περιπατῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ λαμπρὸν ἐν

⁴⁰ I Joan. II, 16. ⁴¹ Rom. VII, 23. ⁴² Coloss. III, 3. ⁴³ Psal. XXXVIII, 14, 15.

οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχων πάροικός τε καὶ παρ- A
 ἐπίδημος ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν ἂν εἰκότως φαίνοιτο τῶν
 πραγμάτων. Καὶ γοῦν τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς τοῦτο
 ποιεῖσθαι κελεύει, καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ ἀύχημα περι-
 φανές τε καὶ εὐπρεπές, ὡδὶ πη λέγων· « Ἀδελφοί,
 παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπίδημους ἀπέχε-
 σθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται
 κατὰ τῆς ψυχῆς. »

ΠΑΛΛ. Ἐὰρ οὖν ἀρκέσειε πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς
 ἡ τοιαύτη διάθεσις, τὸ καταλιπεῖν τῶν σαρκικῶν
 ἐπιθυμιῶν;

ΚΥΡ. Εἰ προσγένοιτο σοφῶς καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐτέρας
 ἐπεικειας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς πνευματικῆς. Γέγραπται
 γάρ· « Πλατεῖα ἡ ἐντολὴ σου σφόδρα. » Ἡ οὐχὶ διττὸς
 ἐν ἡμῖν ὁ μολυσμὸς, ψυχῆς τε καὶ σώματος; Ἐπεσθαί
 δεῖν οἰηθεῖν ἂν, καὶ λῆαν ἐκλότως, τοὺς καταμαί- B
 νειν ἐλωθῶσιν, ἰσοπαλῆ τε καὶ ἰσοουργὰ τὰ διασμήχειν
 ἐλωθῶτα.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ὡσπερ οὖν ἀμέλει διττὸς ὁ ρύπος ψυχικός
 τε καὶ σωματικός, οὕτω καὶ ἡ διακάθαρσις ψυχικὴ
 τε καὶ σωματικὴ γένοιτ' ἂν εἰκότως. Πλὴν ὅτι τὸ
 παροικίαν ἡγεῖσθαι, φιλεῖν τὴν ἐν κόσμῳ ζωὴν, τοὺς
 εἴδη διακειμένους οὐκ ἀκερδῆς ἀταλαιπύρωσ ἰδεῖν,
 ἔπερ ἔλοιτο τις εἰκόνα τοῦ πράγματος ποιεῖσθαι τὸν
 Ἀβραάμ, πρὸς ὃν εἶρηται παρὰ Θεοῦ· « Ἐξέλθε ἐκ
 τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ
 οἴκου τοῦ πατρὸς σου. Καὶ δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοὶ
 δεῖξω, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω
 σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογητός, C
 καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς κατα-
 αρωμένους σε καταράσομαι, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν σοὶ
 πάντες αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. » Συνίης ὅπως οὐκ ἐκ γῆς
 τε καὶ οἴκου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας, καὶ
 μὴν καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἀπαίρειν ἐκέλευσεν,
 ἔκειν τε εἰς γῆν, ἣνπερ αὐτὸς ἐκδεξείεν ὁ καλῶν;

ΠΑΛΛ. Ἀλλὰ τί δὴ τοῦτο ἐστίν;

ΚΥΡ. Εἰτά πως οὐκ ἐναργῆς, ὅτι Θεοῦ καλοῦντος
 εἰς ἀκολουθήσιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν, καὶ
 τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, φημὶ δὲ δὴ πάλιν τῆς ἐν ἡδοναῖς
 καὶ φιλοσαρκίαις, οὗς ἂν ἔλοιτο τιμᾶν, ἐξέρπειν
 ἐθέλοντος, ἀπόπληκτον κομιδῆ, τὸ ἡγεῖσθαι τι τοῦ
 τοιοῦδε ἀμεινον; Καταλογιζέσθω γάρ ὡς οὐδὲν πα-
 τρὶς τε καὶ γένος, καὶ οἶκος πατρὸς, καὶ τῶν ἐπι- D
 γειῶν ἡ κτήσις. Τυιγάρτοι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ πρὸς
 τὴν Ἰσραὴλ ἡμᾶς ἀνδρείαν ἐκάλει, λέγων· « Ὁ φιλῶν
 πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἐστὶ μου ἀξίος. καὶ
 ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἐστὶ μου
 ἀξίος· καὶ ὁ οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ
 ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἐστὶ μου ἀξίος. » Προσ-
 εἴθει δέ· « Καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν ἀδελφούς, ἢ ἀδελ-
 φάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ
 ἀγροὺς, ἢ οἰκίας ἕνεκα τοῦ ὀνόματός μου, πολλαπλα-
 σίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. »
 Ἡ γὰρ οὐχὶ τῆς εἰς ἄκρον εὐσθενείας τῆς ἐν Χριστῷ
 νοουμένης ἔργον εἶναι φῆς, τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ

A in terris ambulat, præclaram autem conversatio-
 nem habet in cælis, is demum advena et peregrini-
 nus ex ipsis rebus plane comprobatur. Itaque Sal-
 vatoris nostri discipulus id tanquam præclarum
 atque gloriosum putare nos ipsos jubet his verbis :
 « Fratres, obsecro, tanquam advenas et peregrinos,
 abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant
 adversus animam ⁵⁴. »

PALL. Num igitur, sic affectum esse, id est, a
 carnalibus concupiscentiis cessavisse, satis est ad
 virtutem præstandam?

CYR. Siquidem hæc quoque sapienter accesserint,
 quæ ad illam alteram morum probitatem, spiri-
 tualem nempe, spectant. Scriptum est enim :
 « Latum mandatum tuum nimis ⁵⁵. » Quid? Nonne
 duplex est in nobis inquinamentum, animæ, in-
 quam, ac spiritus? Igitur æquissimum esse arbi-
 tror ut iis quæ inquinare solent æqualia ac paria
 succedant, quæ abstergendi vires habeant.

PALL. Recte dicis.

CYR. Ut igitur duplex est macula, animi et corpo-
 ris, sic item purgationem **21** aliam animæ, aliam cor-
 poris esse, convenientissimum est. Cæterum hoc ip-
 sum, nempe præsentem vitam incolatum putare, iis
 qui ita sunt affecti, non esse inutile, perfacile videri
 potest, si cui placuerit in Abraham ejus rei imagi-
 nem intueri, cui dictum a Deo est : « Exi de terra
 tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui;
 et veni in terram quam monstravero tibi, et fac-
 iam te in gentem magnam, et benedicam tibi, et
 magnificabo nomen tuum, et eris benedictus; et
 benedicam benedicientibus tibi, et maledicentibus
 tibi maledicam; et benedicentur in te omnes tri-
 bus terræ ⁵⁶. » Intelligis igitur quod non ex terra et
 domo solum, sed etiam ex cognatione, atque adeo
 ex domo patris discedere jussit, et venire in
 terram quam ipse, qui vocabat, ostenderet?

PALL. Sed quidnam hoc sibi vult?

CYR. An vero, cum Deus nos ad sequendum se
 vocet, haud dubium quin spiritualiter, cumque
 eos quos illi honorare placuerit, ex mundana vita,
 voluptuosa, inquam, et carnis desideriis dedita,
 exire velit, negari potest quin aperte stultissimum
 sit quidpiam putare huic tantæ rei esse præferen-
 dum? Imo vero pro nihilo habeatur patria, genus,
 domus patris, ipsa denique terrenarum rerum pos-
 sessio. Itaque etiam ipse Salvator ad similem nos
 animi fortitudinem vocabat, dicens : « Qui amat pa-
 trem aut matrem super me, non est me dignus; et
 qui amat filium aut filiam super me, non est me
 dignus; et qui non accipit crucem suam, et sequi-
 tur me, non est me dignus ⁵⁷. » Adjecit etiam il-
 lud : « Et omnis qui dimiserit fratres, aut sorores,
 aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios,
 aut agros, aut domos propter nomen meum, centu-
 plum accipiet, et vitam æternam possidebit ⁵⁸. »
 Quid? Non summæ fortitudinis, illius, inquam, quæ

⁵⁴ I Petr. II, 11. ⁵⁵ Psal. cxviii, 96. ⁵⁶ Gen. XII, 1-3. ⁵⁷ Matth. X, 37, 38. ⁵⁸ Matth. XIX, 29.

in Christo est, opus esse confiteris, hanc adeo præclaram, spectatamque virtutem, quæ nihili pendat hæc omnia; sequi autem Christum, plurimi faciat?

PALL. Ego vero fateor, nam et ab illa præstantissima spe, et a jucunditate quæ est in Christo, exciderunt, qui venire, cum ad nuptias essent vocati, renuerunt. Ex quibus unus dixit: «Uxorem duxi, et non possum venire⁹⁹.» Alter vero agrum coemissem cum diceret, divinæ vocationi temporalia prætulit⁹⁹.

CYR. Præclare sane, Palladi. Oblectas enim nos, cum veritati consentanea dicis, et **22** ingenii alacritate præcurris ad nostræ orationis finem acriter intelligendum. Vide igitur, iis qui integre atque perfecte Deum sequuntur, et spei quam in illo constituerunt, res carnales ac mundanam voluptatem posthabent, contingere omnino iut cœlestem benedictionem abunde consequantur. Quid enim ait ad Abraham? «Et faciam te in gentem magnam, et benedicam te⁹⁹,» et ea quæ sequuntur. Vides ergo quantis illum spiritualibus bonis cumularit? Jam vero quemadmodum excedat e natali solo Abraham, nonne operæ pretium erit videre? «Acceptit enim,» inquit, «Sarram uxorem suam, et Lot filium fratris sui, et omnem substantiam ipsorum quam possederant, et omnem animam quam possederant in Charran, et exierunt ut venirent in terram Chanaan, et pertransiit terram Abraham per longitudinem ejus, usque ad locum Sichem ad quercum sublimem⁹⁹.» Excessit quidem ex Charran, nec ullas ibi rerum suarum reliquias dimisit, sed cum genere universo quodammodo, universaque familia, summa cum alacritate contendit in terram Chanaan, quam Deus ostenderat. Deinde pertransiit terram per longitudinem ejus, et in terram pervenit sublimem. Quisquis enim decreverit divinis obsequi præceptis, ac supernam vocationem præcipua cura excipiendam putarit, exeat is e voluptuosa vita, totus omni ex parte, ac veluti cum genere universo; neque ullam mentis suæ partem ibi relinquat, ubi antea versabatur. Sic enim rite proficiscetur, terramque pertransibit, ad quam est a Deo vocatus, ut, quemadmodum scribit beatus Paulus, possit comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum mysterii Christi⁹⁹. Tunc enim optime ad terram sublimem ascendet, id est, ad animi habitum, qui in superiore virtutum loco situs est, nulla ex parte ad carnis voluptates projectus atque proclivis. Is autem qui eo pervenerit quid boni assequatur, ex ipsis sacris Litteris intelligemus. «Apparuit enim,» inquit, «Dominus Abraham, et dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Et ædificavit ibi Abraham altare Domino qui apparuerat ei⁹⁹.» Nam cum adhuc in patria commoraretur, necdum ad sanctam terram sese contulisset, solum illud responsum accepit, quo in aliam regionem, omni

⁹⁹ Luc. xiv, 20. ⁹⁹ ibid., 18. ⁹⁹ Gen. xii, 2. xii, 7.

A περίοπτον ἀνδρείαν, ἢ παρ' οὐδὲν ἡγείται ταυτί; τὸ δὲ δεῖν ἔπεσθαι τῷ Χριστῷ ποιεῖται περὶ πολλοῦ.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν, ἐπεὶ τοι καὶ τῆς ἀρίστης ἐλπίδος, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ θυμηδίας διωλισθήκασι, οἱ κεκλημένοι μὲν εἰς τοὺς γάμους, καταρνησάμενοι δὲ τὴν ἄφιξιν. Ὡν ὁ μὲν τις ἔφη· «Γυναῖκα ἔγημα, καὶ οὐ δύναμαι ἔλθειν.» Ὁ δὲ τις ἀγρὸν ἐκπρίσθαι λέγων, ἀμείνω τῆς κλήσεως ἐποίητο τὰ πρόσκαιρα.

ΚΥΡ. Εὖγε, ὦ Παλλάδιε· εὐφραίνεις γὰρ ἡμᾶς τὰ εἰκότα λέγων, καὶ ἐξ εὐμαθείας τῆς ἄγαν προαναθρώσκων εὐ μάλα πρὸς τὸ συνίεναι θερμῶς τοῦ λόγου τὸ πέρας. Ἄθρει δὴ οὖν οἱ τοῖς ὀλοσχερῶς τε καὶ ὀλοτρόπως ἀκολουθοῦσι Θεῷ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐλπίδος πεπονημένοις δεύτερα τὰ τῆς σαρκὸς, καὶ φιληθονίαν κοσμικῶν, ἔφεται δὴ πάντως, τὸ εὐλογίαι τῆς ἀνωθεν πλουσιῶς μεταλαχέιν. Τί γὰρ λέγει πρὸς Ἀβραάμ; «Καὶ ποιῶ σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε,» καὶ τὰ τούτοις συνημμένα. Ὅρθῳ οὖν ὄσσην αὐτῷ πληθύν ἐπεσώρευσε πνευματικῶν ἀγαθῶν; Τίνα δὲ τρόπον ἀπαίρει τῆς ἐνεγκούσης Ἀβραάμ, πῶς οὐκ ἄξιον ἰδεῖν; «Ἐλαβε γὰρ,» φησὶ, «Σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὸν Λὼτ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ὅσα ἐκτήσαντο, καὶ πᾶσαν ψυχὴν, ἣν ἐκτήσαντο ἐν Χαρράν. Καὶ ἐξῆλθον πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν, καὶ διώδυσεν Ἀβραάμ τὴν γῆν εἰς τὸ μήκος αὐτῆς. ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, ἐπὶ τὴν ὄρῶν τὴν ὑψηλὴν.» Ἐξεχώρει μὲν γὰρ ἐκ Χαρράν, οὐδὲν ἑαυτοῦ λείψανον ἀφίει ἐν αὐτῇ, παγγενεὶ δὲ ὡσπερ καὶ πανοικί, προθυμώτατα μετατρέχων εἰς γῆν Χαναάν, ἣν ἔδειξε Θεός. Εἶτα διείσι τὴν γῆν εἰς τὸ μήκος αὐτῆς, καὶ εἰς γῆν ἔρχεται τὴν ὑψηλὴν. Ὁ γὰρ τοι βεβουλημένος τοῖς θεοῖς εὐ μάλα κατακολουθεῖν θεσπίσμασι, καὶ φροντίδος τῆς ἀρίστης ἀξιοῦν τὴν ἀνωθεν κλήσιν, ἐξίτω ζωῆς τῆς ἐν ἡδοαῖ; κοσμικαῖς ὄλος δόλου, καὶ οἰονεὶ παγγενεὶ, οὐδὲν τῆς ἑαυτοῦ διανοίας λείψανον ἀφίει, ἐν οἷς ἦν πῶς. Ἀπαίρει γὰρ οὕτως ὀρθῶς, καὶ διωδύσει τὴν γῆν, κέκληται γὰρ παρὰ Θεοῦ, ἵνα ὡσπερ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, ἐξισχύῃ καταλαθῆσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, εἰ τὸ πλάτος, καὶ μήκος, καὶ ὕψος, καὶ βάθος τοῦ μυστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς γῆν γὰρ τότε τὴν ὑψηλὴν ἀναφοιτῆσει καλῶς. τοῦτ' ἐστὶ, πρὸς ἕξιν τὴν ἀνωκτισμένην ἐν ἀρεταῖς, καὶ οὐδαμῶθεν ἔχουσαν ἐπὶ τὸ κατερρίμμενον εἰς φλοσσαρλίαν. Ἀφικομένη δὲ ἦδη πρὸς τοῦτο, εἰ πάλιν ἔσται τῶν ἀγαθῶν, ἐξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. «Ὁφθῆ γὰρ,» φησὶ, «Κύριος τῷ Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τῷ σπέρματι σου δώσω τὴν γῆν ταύτην. Καὶ ἀποδόμησεν Ἀβραάμ ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, τῷ ὀφθέντι αὐτῷ.» Ἐμφιλοχωροῦντι μὲν γὰρ εἰς γῆν πατρίδος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔπει πρὸς τὴν ἁγίαν μεταχωρήσαντι γῆν, μόνος δίδεται χρησμός τοῦ μεταχωρῆσαι δεῖν εἰς ἑτέραν, τῆς ἐνεγκούσης ἡφειδηκότα. Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς γῆν Χαναάν πανοικί τε καὶ πανσκευεῖ, καὶ πρὸς τὴν ἁγίαν ἀνε-

⁹⁹ ibid., 5, 6. ⁹⁹ Ephes. iii, 18. ⁹⁹ Genes.

θορε γῆν, ἢ τῆς θεοπτίας δέδοται χάρις, καὶ τῆς Ἀ ἐλπίδος τὸ ἀσφαλές ἐν βεβαίῳ τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ ἐξείναι· λοιπὸν ἐγείρειν θυσιαστήριον. Καὶ ἡμῖν οὖν ἄρα, κατὰ γε τὸ ἴσον τοῦ λόγου σχῆμα, προσμένουσι μὲν τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς κατ' αὐτὸν βδελυρωτάταις ἡδοναῖς, οὐδεμία μὲν ἔσται παρὰ Θεοῦ χάρις· κεκλημένοι δὲ καὶ τοῖς θεοῖς ὑπαίκουσι νόμοις, ἀναθρώσκουσι τῶν καθάπερ εἰς γῆν ὑψηλὴν τὴν εἰς πᾶν ὄτιον τῶν ἀγαθῶν ἔφεσιν τε καὶ προθυμίαν, ἐνῆσι μὲν τῆς ἰδίας δόξης τὴν γυνῶσιν ὁ Θεός, καὶ τὸ τῆς ἐλπίδος ἐρηρειασμένον ἐπαγγέλλεται· εὐσθενη δὲ οὕτω τὸν ἐν ἡμῖν ἀπεργάζεται νοῦν, ὡς ἡδὴ πως ἰσχύσαι θυσίας προσάγειν πνευματικὰς, καὶ εὐωδίαν γενέσθαι Χριστοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· παραστῆσαι δὲ καὶ αὐτῷ τὸ σῶμα, θυσίαν ζῶσαν καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν καὶ ἐν B πνεύματι λατρείαν τὴν ἀπόδεκτον παρὰ Θεῷ. Προσῆται γὰρ ἀσμένως τῆς ἐν πνεύματι λατρείας τοὺς τρόπους, καὶ θυσίαν ἡγείται τὸ χρῆμα πνευματικῆν, nempe rationalem illum et in spiritu cultum, qui

ΠΑΛΛ. Μεθοριμίζεσθαι δὴ οὖν ἐπὶ τὰ ἀμείνω πρέπει, τῶν αἰσχρίων ἀπαίροντας· καὶ προσίσθαι μὲν ὡς ἥδιστα τὴν ἄνωθεν κλήσιν, ἐμφιλοχωρεῖν δὲ ὅτι μάλιστα φιλεῖν τοῖς ἐκ νόμου τετιμημένοις, καὶ τὴν ἀρίστην ψῆφον λαγοῦσι παρὰ Θεῷ. Ὡς τὸ τοι ζητεῖν ἀνόπιν ἰέναι καὶ ἐπιτυχεῖν ἐπὶ τι τῶν ἀδικεῖν εἰωθότων, αἰτίας οὐκ ἀπαλλάξομεν.

ΚΥΡ. Οὐ μὲν οὖν, ὦ ἑταῖρε. Παγγάλεπον μὲν γὰρ τὸ νοσεῖν ἐλεῖσθαι πάλιν τὰ ὧν ἂν ἐξοίχοιτό τις· ὡς C τοῖς γε ἅπασι ἐξηρημένοις δυνάμει Θεοῦ πολιτείας κοσμικῆς, σφαλερὸν ἄγαν τὸ κἄν γοῦν εἰς αὐτὴν ἀποδύεσθαι μόνον, καὶ οἰνεῖ πρὸς ἀνάμνησιν ἰέναι πλημμελημάτων, εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀγάπησιν ἰέντας τὸν νοῦν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Μελωδὸς ἐλιπάρει λέγων· « Ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα. » Ματαιότης γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ τοῦδε τοῦ βίου περισπασμός, καὶ ἡ τῶν προσκαίρων διάκενος τέρψις, ὧν ὅτι προσήκει δίστασθαι καὶ ἀποφοιτᾶν, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ μόνην τὴν ὡς ἐν νομοῖς μὲν ἐτι σὺν ἡδονῇ τε κατὰ τρεψιν τὸν γε ὡς ἀληθῶς ὀρθοποδεῖν ἡρημένον, ἀναμάθοι τις ἂν κἀν τεῦθεν εὐκόλως.

ΠΑΛΛ. Ἐκ τοῦ δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Οἱ τῶν Σοδόμων οἰκῆτορες εἰς τὰς παρὰ D φύσιν ἡδονὰς ἀγρίως ἐξοιστρούμενοι, καὶ ἀτιμάζοντες μὲν τὸν συνόδου νόμον, ὅν ἐπὶ παιδῶν γοναῖς ἡ φύσις ὠρίσατο, ὥραις δὲ ταῖς ἀρβένων ἐπιθηγόμενοι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν λίαν ἐκτοπωτάτων διαπεραίνοντες, κατηρέθιζον εἰς ὄργας, καὶ οἰονεῖ πως κατεβιάζοντο πρὸς τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἰέναι δίκην, καίτοι φιλόφρονον ἔνεκε τὸν Δημιουργόν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ χρῆναι παθεῖν ἐπὶ θύραις ἦν ὁ καιρὸς, δεδαπανημένης ὡσπερ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀνεξικακίας, εἰσέβαλλον ἐν Σοδόμοις οἱ τοῦτο πληρώσοντες. Γέγραπται δὲ οὕτως· « Ἦλθον δὲ δύο ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας. Ἄνω δὲ ἐκάθητο

A cura patrii 23 soli posthabita, migrare jubebatur: postea vero quam cum tota domo universaque supellectili venit in Chanaan, atque ad terram sanctam ascendit, tum vero illi divinæ visionis gratia concessa est, ejusque spes firma promissione corroborata est, altarisque extruendi jam potestas facta. At nos item simili ratione, quandiu in mundo manemus, et illius execrandis voluptatibus adhaerescimus, nulla permanebit a Deo gratia; sed si vocati divinis legibus obtemperaverimus, et ad omnium bonorum expetitionem atque alacre studium tanquam in excelsam terram conscenderimus, tum vero nobis immittit Deus gloriæ suæ cognitionem, et spei confirmationem pollicetur, tantumque robur mentibus nostris immittit, ut jam possimus hostias offerre spirituales⁶⁴, et Christi bonus odor fieri Deo et Patri, sicut scriptum est⁶⁵; exhibere etiam ipsi quoque corpus hostiam viventem, placentemque Deo⁶⁶, qui Deo est in primis acceptus. Libenter enim amplectitur spiritualis illius obsequii ritus, atque illud hostiam spiritualem putat.

PALL. Decet igitur, ut a turpioribus factis digressi, ad meliorem vitam nos conferamus, supernamque vocationem libentissime amplectamur, in iisque rebus maxime versari cupiamus, quæ a lege probantur, et a Deo optima judicantur. Nam retrorsum abire velle, et ad ea reverti, a quibus lædimur, id vero culpa minime vacat.

CYR. Minime vero, Palladi. Periculosissimum est enim in eos morbos recidere velle, quos semel evaseris: nam iis, qui semel Dei ope ex mundana conversatione sint erepti, ad eam vel respicere solum, ac memoria repetere peccata, atque ad ea ad-amanda animum appellere, minime tutum est. Itaque divinus ille Psalmista orabat dicens: « Averte oculos meos, ne videant vanitatem⁶⁷. » Vanitas enim revera est hujus vitæ distractio, atque rerum temporalium inanis oblectatio, a quibus disjungi atque recedere oportere, earumque rerum vel solam cogitationis cum voluptate conjunctam considerationem ei, qui recte ingredi velit, esse cavendam, hinc facile intelligi potest.

PALL. Undenam, quæso?

D 24 CYR. Sodomorum habitatores, cum ad eas voluptates, quæ præter naturam essent, immaniter velut cæstro quodam stimulantur, cumque contempta congressus lege, quam liberis procreandis natura ipsa præscripsit, masculorum specie illecti, ad libidines excitantur, nullaque adeo flagitiosa res esset a qua perpetrandam abstinerent, iram Dei provocarunt, et Creatorem alioqui benignum, ad pœnas ab eis repetendas descendere quodammodo coegerunt. Itaque, cum tempus luendi supplicii instaret, absumpta jam quodammodo divina in eis patientia, ingressi sunt Sodoma ultionis divinæ m-

⁶⁴ I Pet. ii, 5. ⁶⁵ II Cor. ii, 15. ⁶⁶ Rom. xii, 1.

⁶⁷ Psal. cxviii, 37.

nistri. Sic namque scriptum est : « Venerunt autem duo angeli Sodomam vesperi. Lot autem sedebat prope portam Sodomorum. Videns autem Lot, surrexit in occursum eorum, et adoravit pronus in terram, et dixit : En, domini, declinate in domum servi vestri, et divertite, et abluite pedes vestros, et mane surgentes proficiscemini in viam vestram. Et dixerunt : Non. Sed in platea manebimus. Et coegit illos, et declinaverunt ad eum, et ingressi sunt domum ejus, et fecit eis convivium, et coxit azyma, et comederunt antequam irent cubitum⁶⁶. » Lot namque cum ex semine esset Abraham, et in rectis legibus educatus, et pietatis in Deum vehementer studiosus, habitabat in Sodomis. Erat autem apud eos advena et hospes et genere et moribus. « Quæ enim societas luci ad tenebras? vel quæ pars fidei cum infidei? » sicut scriptum est⁶⁷. Itaque cum contemneret vitia indigenarum, ac per illud iter vitæ ingrederetur, cui assuetus erat, sanctis adhærescebat studiis, atque cum hospitalitatis legem in primis coleret, in ipso urbis aditu sedens, ingredientiæ benigne accipiebat : sciebat enim id esse Deo pergratum. Cum vero venissent ii, qui hominibus libidine effrenata furentibus supplicium illaturi erant (par id erat angelorum), occurrit alacriter, et benignitatis suæ specimen evidentissimum illis præbet in eo, quod illos salutavit. Adoravit enim pronus in terram; et ut domum eant, hortatur, charitatisque legibus perfruantur. At illi, Minime, inquiunt, sed in platea manebimus. Quibus verbis hospites quidem se et sine tecto esse significabant; simul vero hominem hospitalitatis studiosum ad majorem, **25** ut arbitror, studii contentionem incitabant, ac tantum non urbane insinuantes, haud illi honestum fore, si se tectis exclusos et in triviis abjectos dimitteret : quod cum ille vir justus intellexisset, vehementius urgere cœpit; neque tanquam frigide parumque ex animo illos invitaret, illorum excusationem pro occasione rapuit. Itaque domum eos ducit, panes azymos apposuit, convivium instruxit. Atque hæc quidem ille vir justus. Sodomitæ vero aperto ac turpi voluptatis morbo cum laborarent, hominis pii domunculam nefarie cingunt, atque extremæ impudentiæ terminos egressi, solitæ libidinis usum permitti sibi contendebant; et in quos hospitalitatis officia conferre debebant, in eos libidinem præter naturam exercere volebant. Ipsi Lot præterea, cum illos a tam immanibus fœdisque cœptis avertere conaretur, vim afferre volebant, parumque abfuit quin illi vim afferrent, nisi adfuissent illi servatores. « Extendentes enim, » inquit, « viri illi manus suas pertraxerunt Lot ad se domum, et fores domus clausurunt. Homines autem, qui ad fores erant domus, percusserunt cæcitate, a minimo usque ad maximum, et defatigati sunt quærentes januam⁶⁸. » Neque vero auxilium, quod illi præ-

παρὰ τὴν πύλην Σοδόμων. Ἰδὼν δὲ Λώτ, ἐξανέστη εἰς συνάντησιν αὐτῶν, καὶ προσεκύνησε τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ, Κύριοι, ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν, καὶ καταλύσατε, καὶ νίψασθε τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν. Καὶ εἶπον· Οὐχί. Ἄλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν, καὶ κατεβιάζετο αὐτοὺς, καὶ ἐξέκλιναν πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς πότον. Καὶ ἄζυμους ἔψωψεν αὐτοῖς, καὶ ἔφαγον πρὸς τοῦ κοιμηθῆναι. Ἐπει μὲν γὰρ, ὅτε δὴ καὶ ἐξ αἵματος ὑπάρχων Ἀβραάμ, καὶ τοῖς τῆς ὀρθότητος νόμοις ἐνθεραμμένος, εὐσεβείας τε τῆς εἰς Θεὸν οὐκ ἐν βραχεῖ λόγῳ πεφροντικῶς, παρῴκει τὰ Σόδομα. Ἦν δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἑπηλυσ καὶ ξένος καὶ γένει καὶ τρόπῳ. « Τίς γὰρ κοινονία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου, » κατὰ τὸ γεγραμμένον; Κατευμεγεθῆσας δὲ τῶν ἐπιχωρίων κακῶν, καὶ τὴν αὐτῷ συνῆθη τοῦ βίου διαστείχων ὁδὸν, ἀγίων εἶχετο σπουδασμάτων, καὶ τῆς φιλοξενίας τὸν νόμον ὅτι μάλιστα τιμῶν, ταῖς τοῦ ἁσπεως προσεζήσας εἰσβολαῖς, τοὺς εἰστρέχοντας ἐν αὐταῖς προσίεται φιλοφρόνως, θεοφιλῆς τὸ χρῆμα εἰδώς. Ἐπειδὴ δὲ ἤκον οἱ τοῖς εἰς ἀσέλγειαν ἀγαλλίνως ἐκκλυοῦσιν τὴν δίκην ἐποιούσας (δουὰς δ' ἦν ἀγγέλων), ὑπαντιάζει γοργῶς, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ χρηστότητος μῆνυσιν ἐναργῆ προαναφαίνει τὴν πρόσρησιν. Προσεκύνησε γὰρ τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν γῆν, οἶκαδε τε λέναι προτρέπει, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης ἐνσπαταλῆσαι νόμοις. Οἱ δὲ φασιν· Οὐχί, ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ καταλύσομεν· τὸ μὲν εἶναι ξένοι καὶ ἀνέστιοι διὰ τούτου κατασημαίνοντες, κατερεθίζοντες δὲ οἶμαι πρὸς ἐντονωτέραν σπουδὴν τὸν φιλοξενεῖν ἡρημένον, μονονουχὶ δὲ καὶ ἀστέως ὑποσημαίνοντες, ὡς οὐκ ἂν αὐτοὺς μεθεῖτο πρεπόντως ἐρήμους ὄντας ἐστίας, καὶ ἐν αὐταῖς τριβόδις ἐξεβρίμμενους· ὁ δὲ καὶ συνεὶς ὁ δίκαιος, μειζόνως κατεβιάζετο, καὶ οὐχ ἄρπαγμὸν τὴν παραίτησιν ὡς ἐξ ἀδρανούς καὶ ὑδαρεστέρας ἐποιεῖτο φρονός. Οὐκοῦν εἰσοικίζεται μὲν αὐτοὺς, ἄζυμους τε ἄρτους παρετίθει, καὶ πότον εἰργάζετο. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ὁ δίκαιος. Σοδομίται δὲ γυμνὴν καὶ ἀσχήμονα νοσοῦντες ἤδονην, τὸ τοῦ δικαίου δωμάτιον ἀνοσίως περιερχόμενοι, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἠκούσης ἀναίσχυτης πεσόντες ἐπέκεινα, ἀνεῖσθαι μὲν σφίσι τὰ συνῆθη δρᾶν ἤξιον, εἶτα δέον ἐλεῖσθαι φιλοξενίαν, ἀσελγείᾳ τῇ παρὰ φύσιν ἐβούλοντο κακοῦν. Ἀφιστάντα δὲ αὐτοὺς τὸν Λώτ τῶν οὕτως ἀγρίων καὶ βδελυρωτάτων ἐγχειρημάτων παραλύειν ἤθελον, ἤλω δ' ἂν τάχα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ παθεῖν, εἰ μὴ παρῆσαν οἱ σώζοντες. « Ἐκτείναντες γὰρ, » φασιν, « οἱ ἄνδρες τὰς χεῖρας, » εἰσεσπάσαντο τὸν Λώτ πρὸς ἑαυτοὺς εἰς τὸν οἶκον, καὶ τὴν θύραν τοῦ οἴκου ἀπέκλεισαν. Τοὺς δὲ ἄνδρας τοὺς ὄντας ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου ἐπάταξαν ἀορασίᾳ ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ παρελύθησαν ζητοῦντες τὴν θύραν. » Εὐμεμέτρηται δὲ οὐκ ἐν γε τουτοισὶ μόνοις τὰ τῆς ἐπικουρίας αὐτῷ. Γέγραπται γὰρ πάλιν· « Ἦνίκα δὲ ὄρθρος ἐγένετο, ἐπισπαύδαζον

⁶⁶ Gen. xix, 1-4. ⁶⁷ II Cor. vi, 14. ⁶⁸ Gen. xix, 9-11

οι ἄγγελοι τὸν Ἀὼτ, λέγοντες· Ἄναστας λάβε τὴν ἁγαθὰ σου καὶ τὰς δύο θυγατέρας ἃς ἔχεις, καὶ ἐξέλθε, ἵνα μὴ καὶ σὺ συναπόλη ταῖς ἀνομίαις τῆς πόλεως. Καὶ ἐταράχθησαν, καὶ ἐκράτησαν οἱ ἄγγελοι τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς χειρὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ, ἐν τῷ φείσασθαι Κύριον αὐτῶν. » Ἐνδειγμα δὴ σοι τοῦτι καὶ σφόδρα τρανὲς τοῦ μὴ μόνοις ἡμᾶς παραθήγεσθαι λόγοις, καὶ ταῖς ἐς νοῦν παρακλήσεσιν ἀποφοιτῶν ἁμαρτίας, ἡκεῖν δὲ καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἡμερότητος τῆς εἰς ἡμᾶς τὸν τῶν ὄλων σωτῆρος Θεοῦ, ὡς ἐνεργὸν ποιῆσθαι τὴν ἐπικουρίαν, κατὰ γε τὸ, « Ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, καὶ ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με. » Ἐπειδὴ γάρ ἐστιν οὐ λίαν εὐσθενὴς ἡ ἀνθρώπου φύσις, οὔτε μὴν ἀποχρώντως ἔχουσα πρὸς τὸ διεκνεῦσαι δύνασθαι τοῦ κακοῦ, συναθλιέται πρὸς αὐτῇ πρὸς τοῦτο Θεός. Καὶ διττὴν ἀπονέμων ἑρᾶται τὴν χάριν· νοουθεσίαις ἀναπέθων καὶ ἐπικουρίαν εὐρών, καὶ ἀμείνω τιθεὶς τοῦ παρὰ πόδας τε καὶ τυραννούντος κακοῦ. Ἴδοις δ' ἂν ἀληθὲς ἀκάκεινο ὑπάρχον, ὡς ὀλίγοι μὲν κομιδῇ τῆς δικαιοσύνης οἱ ἐπιμελεῖται, καὶ πολλὴ κατὰ βίον ἡ σπάνις ἀνδρῶν ἀγαθῶν· ἀνδρα γὰρ πιστὸν ἔργον εὐρεῖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Πλὴν ἀπόλεκτος ὁ τοιοῦτος, καὶ φροντίδος τῆς ἄνωθεν οὐ παρέργως ἡξιωμένος. Εἰ γάρ ἐστι κατὰ τὸν κόσμον ἀναμιξὶ τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' οὐδὲν ἐνεῦθεν ὑπομένει τὸ βλάβος, ὡς κρίνον ἐξ ἀκανθῶν ἀρπάζεται, καὶ οὐκ ἂν συναπόλοτο δίκαιος μετὰ ἀσεβῶν, κατὰ τὰς τῶν ἀγίων φωνάς.

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι φειδοὶ τῇ παρὰ Θεοῦ, καὶ ἀγγέλων ἀγίων συνδρομῇ, καὶ τὴν ἐκ τῆς φαυλότητος πλεονεξίαν ἀπονηψόμεθα, καὶ τὸ μηδαμῇ μηδαμῶς ταῖς τῶν πονηρῶν ἀλώνας δίκαις ἀναμφιλόγως εὐρήσομεν, Θεῷ πιστεύοντες σαφῶς ἀνακεκραγότε δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν, ὅτι « Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ κρατῶν τῆς δεξιᾶς σου, ὁ λέγων σοι, Μὴ φοβοῦ, Ἰακώβ, ὀλιγοστός Ἰσραὴλ, ἐγὼ ἐβοήθησά σοι, λέγει Κύριος, ὁ λυτρούμενός σε, Ἰσραὴλ. »

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ συλλήπτορα τοῖς ἀγίοις ἐκδείξειεν ἂν τὸν πάντα ἰσχύοντα Θεοῦ τὸ ἀπηρτῆσθαι τὸν Ἀὼτ τῆς τῶν ἀγγέλων χειρὸς; Θεοῦ γὰρ τύπος ἂν εἶεν [ἂν] οὔτοι. Τρεῖς μὲν ἐν ἀρχῇ τῷ Ἀβραάμ προσβάλλοντες ἐν τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῇ, δύο δὲ τοῖς Σοδόμοις ἐπιφοιτήσαντες. « Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατήρ κρίνει οὐδένα, » κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν, « ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ. » συνόντος αὐτῷ δηλονότι καὶ ἐνυπάρχοντος φυσικῶς καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

ΠΑΛΛ. Συνίης εὖ μάλα. Τὰ δὲ ἐφεξῆς περιαιθρῶμεν, εἰ δοκεῖ.

ΚΥΡ. Ἀοκνότητά γε, καὶ δὴ ἐρῶ. Ἐκαὶ ἐγένετο, » φησὶ, « ἠνίκα ἐξήγαγον αὐτὸν ἐξω, εἰπον· Σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὅπισω, μηδὲ στήσῃ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ· εἰς τὸ ἄσος σῶζου, μὴ

stabant, intra hunc modum stetit; scriptum namque est iterum: « Cum vero mane factum esset. urgebant angeli Lot, dicentes: Accipe uxorem tuam, et duas filias tuas, quas habes, et exi, ne et tu pereas [cum iniquitatibus civitatis. Et turbati sunt, et tenuerunt angeli manum ejus, et manum uxoris ejus, et manus duarum filiarum ejus, eo quod Dominus parceret illi⁷¹. » Id porro esse argumento evidentissimo potest, nos non verbis tantum et admonitionibus in animum immissis, incitari ut a peccatis recedamus, sed etiam ad eam erga nos benignitatem descendere omnium salvatorem Deum, ut efficaci nos auxilio juvet, juxta illud: « Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me⁷². » Nam quia hominis natura non est admodum firma, neque satis virium habet, ut emergere e vitiis possit, opem illi fert in ea re Deus. Itaque duplicem gratiam tribuere cognoscitur: cum enim monitis suadet, tum adjuvandi rationes invenit, easque praesenti malo vimque nobis afferente valentiores efficit. Videri autem facile potest, verum esse illud, paucos admodum esse quibus justitia curae sit, multamque in hac vita penuriam proborum hominum: Virum enim fidelem, ut scriptum est, difficile est invenire⁷³. Tamen ejusmodi homo electus est, et divina cura atque providentia non mediocri dignatus. Quamvis enim in hac vita sit inter caeteros mistus, nihil tamen ex ea re damni passus, ut liliū e spinis decerpitur, neque justum hominem fas est, ut sancti viri testantur, cum impiis perire.

PALL. Ergo Dei benignitate, ac sanctorum angelorum ope, tum nequitiae dominatum excutiemus, tum illud quoque procul dubio assequemur, ut nusquam omnino in pravorum hominum poenis simul implicemur, Deo freti, qui aperte proclamant prophetæ cujusdam voce: « Ego Dominus Deus tuus, qui teneo dexteram tuam, qui dico tibi, Noli timere, Jacob, exiguus Israel, ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, qui redemi te, Israel⁷⁴. »

CYR. An vero parum ostenditur Deum omnipotentem esse sanctorum hominum adiutorem, in eo quod Lot manu fuit angelorum apprehensus? Illi enim angeli figuram Dei non absurde tenent, cum tres prius ad Abraham accesserint ad quercum Mambre, duo rursus adversus Sodomam venerint. « Neque enim Pater judicat quemquam, » juxta Salvatoris nostri vocem, « sed omne judicium dedit Filio⁷⁵: » cum quo procul dubio simul adest sanctus Spiritus et naturaliter inest.

PALL. Recte intelligis. Sed, si placet, ea quae sequuntur consideremus.

CYR. Nihil moror, atque jam dicam. « Et factum est, » inquit, « postquam eduxerunt eum foras, dixerunt: Salva animam tuam, ne respicias retro, neque stes in omni circa regione: in montem

⁷¹ Gen. xix, 15, 16. ⁷² Psal. lxxii, 24. ⁷³ Prov. x^o 6. ⁷⁴ Isa. xli, 8 sqq. ⁷⁵ Joan. v, 22.

salvum te fac, ne forte simul comprehendaris ⁷⁶. » A In illis itaque verbis, « Salva animam tuam, » illud manifeste dici arbitror : « Te ipsum castum custodi, et ne communices peccatis alienis ⁷⁷. » Ac vince ea, quæ mundus affert, impedimenta; neque enim universus mundus justum est pretium, pro quo anima commutetur. « Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, **27** animæ vero suæ detrimentum patiatur ⁷⁸? » Quod autem ait ita sibi esse ambulandum, ne se retrorsum convertat, id fortasse significat, cavendum esse, ne dum nos ad nequitiam convertimus, eadem cum iis denuo sentire incipiamus, qui in supplicium ignis propter intemperantiam inciderunt. « Nemo enim, » inquit, « mittens manum ad aratrum, et conversus retro, aptus est regno cælorum ⁷⁹. » Tenenda est namque salutis via, non hac illac deflectendum, neque ad vanas imagines mundanarum cupiditatum levis atque volubilis animus est impellendus; sed integer atque vigilans, et qui semper directum iter aspiceret, in nobis ipsis est conservandus. Quinetiam id, quod majus est, dicam : ait enim angelus, non modo ita illi esse ambulandum, ne retrorsum se convertat, sed opportune adjecit : « Ne stes in forte et tu simul capiaris. »

PALL. Quid vero illud est, « Ne stes in omni circa regione? »

CYR. Illam, ni fallor, inertiam atque segnitiam ad resiliendum a vitiis, lubricam esse, et periculosam significat.

PAL. Quonam modo, dic, obsecro.

CYR. Propheticus enim sermo sic ait : « Væ, qui facitis opus Dei negligenter ⁸⁰. — Currite etiam ut comprehendatis, » ait beatus Paulus ⁸¹. Nam nolle fortiter ac serio a turpiori vita refugere, quod animus ægre se a veteri consuetudine divelli patiat, ac veluti cum quadam molestia a singulis quibusque vitiis discedat gravissimeque se ad id conferat, quod suapte natura prodest, non aliud est, quam in vicina nequitiae regione subsistere, unde celeri cursu excedere oportet. Fieri namque potest ut priusquam vitii terminis excesserimus, dum semper cunctamur ac tergiversamur, divina nos ultio præveniat, antequam maculas purgaverimus, antequam veteris socordiae infusam animo labem eluerimus, antequam criminum a nobis sarcinam excusserimus, jugumque subierimus illud salutare, ac requiem per Christum invenerimus. Optima est igitur exhortatio, « Ne stes in omni circa regione, » hoc est, cave ne in ullo nequitiae genere moras trahere deprehendaris, sed ascende veluti in montem, in eximiam nempe ac spectabilem vitam, quæ humile et abjectum nihil habeat, **28** sed excelsa sublimique virtute præcellat, ab humili quoque sensu, terreno, inquam, atque carnali, sit aliena. Scriptum namque est : « Dei fortes a terra vehementer elevati sunt ⁸². » Sensus

⁷⁶ Gen. xix, 17. ⁷⁷ I Timoth. v, 22. ⁷⁸ Matth. xviii, 26. ⁷⁹ Luc. ii, 62. ⁸⁰ Jerem. xlvii, 10. ⁸¹ I Cor. ix, 24. ⁸² Psal. xlvi, 1

ποτε συμπαραληφθῆς. » Ἐν μὲν οὖν τῷ, « Σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, » φημι δὴ λέγεσθαι σαφῶς τὸ, « Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει· καὶ μὴ κοινῶναι ἀμαρτίαις ἄλλοτριαις. » Καὶ ἀμείνων ἔσο τῶν ἐν κόσμῳ παραποδισμάτων· ψυχῆς γὰρ ἀντάλλαγμα τὸ σύμπαν οὐδέν. « Τί γὰρ ὠφελήθησεται ἄνθρωπος, ὅταν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ; » Τὸ δὲ δὴ χρῆναι λέγειν ἀμεταστρεπτὶ ποιεῖσθαι τὴν βάδισιν, σημαίνει πού τάχα τὸ, μὴ ταῖς εἰς φαυλότητα μεταστροφαῖς τὰ ἴσα φρονεῖν ἐλθεῖν πάλιν τοῖς ὑπὸ δίκην τὴν πυρὸς ἐξ ἀκρασίας ἐνηνεγημένοις (« Οὐδεὶς γὰρ, » φησὶ, « τὴν χεῖρα βαλὼν ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν)· » Ἐγεσθαι δὲ δεῖν τῆς εἰς σωτηρίαν ὁδοῦ, μὴ τῆδε κάκεισε περισπωμένους, καὶ φαντασίαις ἐνώλοις κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ἐλαφρὸν καὶ εὐδιάρρηπτον νοῦν, ἀλλ' ἐντελῆ τε καὶ ἀϋπνον, καὶ εἰς εὐθὺ βλέπειν ἀεὶ μεμελετηκότα, τηροῦντας ἐν εαυτοῖς. Καὶ τὸ ἐτι μεζῶν ἐρῶ· φησὶ γὰρ ὁ ἀγγελος οὐχ ὅτι χρὴ ἡδὴ μόνον αὐτὸν ἀμεταστρεπτὶ ποιεῖσθαι τὴν βάδισιν· προσετίθει δὲ χρησίμως τὸ, « Μὴ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. Εἰς τὸ ὄρος σῴζου, μήποτε συμπαρληφθῆς. »

omni circa regione; in montem salvum te fac, ne

ΠΑΛΛ. Καὶ τί ἂν βούλοιο δηλοῦν τὸ, « Μὴ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ; »

ΚΥΡ. Τὸ οἶμαι νωθρὸν τε καὶ ἀδρανὲς εἰς τὸ δεῖν ἐξίπτασθαι τοῦ κακοῦ, σφαλερὸν τε καὶ ἐπιζήμιον.

ΠΑΛΛ. Φράσον ὅπως.

ΚΥΡ. Προφητικὸς ἐφη λόγος· « Οὐαί, οἱ ποιούντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς. — Τρέχετε δὲ ἵνα καταλάβητε, » καὶ αὐτὸς πού φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Τὸ γὰρ τοι μὴ δρᾶν ἐθέλειν εὐσθενέστατά τε καὶ ἐν σπουδῇ τὴν ἐκ τῶν αἰσιγίων ἀποδρομὴν, δυσασπαστάως ἔχοντος πρὸς τὰ ἀρχαῖα τοῦ νοῦ, καὶ οἰοεὶ στυγνῶς ἀφ' ἐκάστου τῶν φαύλων ἀπαίροντος, δυσκότατα δὲ μεθοριζομένου πρὸς τὸ πεφυκὸς ὠφελεῖν, εἴη ἂν ἕτερον οὐδὲν, ἢ τὸ στήναι λοιπὸν ἐν περιχώρῳ κακίας, καίτοι δρομαίως ἐξίεναι δέον. Ἡ γὰρ ἂν τῶν ἐνδεχομένων, πρὶν ὄρων ἔξω γενέσθαι κακοῦ, μέλλοντας ἀεὶ καὶ ἀναδουμένους καταληφθῆναι τῇ **29** δίκῃ, πρὶν ἀποκαθῆρασθαι τὴν κηλίδα, πρὶν ἀποπλῦνασθαι τὸν ἐκ τῆς ἀρχαίας βρωμίας ἐντετριχότα τῆ ψυχῆ μολυσμὸν, πρὶν ἀποφορτίσασθαι τὰ ἐγκλήματα, καὶ ζυγὸν ὑποδραμεῖν τὸν σωτήριον, ἀναπαύσασθαι διὰ Χριστοῦ. Ἄριστον οὖν παρακλειουσμάτων τὸ, « Μὴ στής ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, » τοῦτ' ἐστιν, Ἐν μηδενὶ τρόπῳ φαυλότητος διαμελήσας ἀλψς, ἀνιθὶ δὲ μάλλον, ὡσπερ εἰς ὄρος, εἰς ἐξηρημένην τινὰ καὶ περιόπτου ζώην, οὐδὲν ἔχουσαν τὸ χαμαιῆριφες, ἀλλ' ἐν ὑψηλῇ τε καὶ ἐπηρμένῃ διαπρέπουσαν ἀρετῇ, καὶ ἀπηλλαγμένη φρονήματος τοῦ χθαμαλωτάτου, τοῦτ' ἐστιν τοῦ ἐπιγείου καὶ σαρκικοῦ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Τοῦ Θεοῦ οἱ κραταῖοι τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. » Ἀνωτάτω γὰρ τῶν ἐπιγείων τὸ ἀγιοπρεπὲς ἐστὶ φρό-

νημα. « Καὶ νεοττοὶ γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτονται, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἔπερ ἔχουσι καθάπερ εἰς ἕρος ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα, καὶ μεταποιῶνται πατρίδος τῆς ἄνω. Γράφει δὲ πού καὶ Παῦλος· « Τὰ ἄνω ζητεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. »

ΠΑΛΛ. Ὅρος οὖν ἄρα τὸ νοητὸν, ἢ ἐν ἀγιασμῷ ζωῇ, καὶ τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας τὸ ὑπερτενὲς, νοουμένης πού κάτω τῆς ἐν ἀκαθαρταῖς καὶ φιλαμαρτημονος, καὶ τοῖς ἐπιγελοις ἐντετηγμένης.

ΚΥΡ. Εἰς ἐφης· τουτὶ γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος εὖ μάλα καταδηλοῖ, θαυμάσιας δ' ἂν εἴη καὶ τότε.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος ἄγγελος ἀμελητὶ τε καὶ ἀμεταστρεπτῶ διαθέοντα τὸν θεσπέσιον Λόγον, χρῆναι δεῖν ἐφασκεῖν εἰς τὸ ἕρος ἀναπηδᾶν. Ὁ ἐλιπάρει λέγων· « Δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου, καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς ἐπὶ τοῦ ζῆν τὴν ψυχὴν μου· ἐγὼ δὲ οὐ δυνήσομαι διασωθῆναι εἰς τὸ ἕρος, μὴ καταλάβῃ με τὰ κακὰ, καὶ ἀποθάνω. Ἴδου ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς τοῦ καταφυγεῖν με ἐκεῖ, ἢ ἐστὶ μικρὰ, ἐκεῖ σωθῆσομαι. Οὐ μικρὰ ἐστὶ, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ μου; Καὶ εἰπὼν αὐτῷ, φησὶν· Ἴδου ἐγὼ ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ, τοῦ μὴ καταστρέφαι τὴν πόλιν περὶ ἧς ἐλάλησας. Σπεύσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ, οὐ γὰρ δυνήσομαι ποιῆσαι πρᾶγμα ἕως τοῦ σὲ εἰσελεθεῖν ἐκεῖ. Διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐκείνης, Σηγῶρ. Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Σηγῶρ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτων ἡμῖν ἡ θησις, ἐθέλομαι ἂν, ὡς εὖ ἴσθι τοι, διαμαθεῖν.

ΚΥΡ. Ἡ οὐχὶ συνίης, καίτοι πολλὸν νενευκὺς εἰς τὸ λαν εὐμαθὲς, ὅτι τοῖς ἄρτι φαυλότητος ἐκδεδραμηκῶσι, χρῆναι δεῖν οἰομένους ἐπὶ τὴν τῆς σωτηρίας ἴσθαι τρίβον, οὐκ εὐθὺς, οὔτε μὴν ἐκ πρώτων ἐγχειρημάτων, ἀλώσιμος ἢ ἀρσὴ καὶ βάσιμον τὸ δοκοῦν; Ἄλλ' οὐδ' ἂν εὐκόλως ἀνακομιζοῖτό τις εἰς πολιτεῖαν ἐξηρημένην, οὐδ' ἂν γένοιτο μικρὰν τῶν οἰονεῖ πως αὐτῷ συντεθραμμένων παθῶν, ἀλλ' ἐξω μὲν ἔσται τῶν τοιούτων ἡρέμα, τό γε ὅσον εἰς προθυμίας τὰς ἐπ' ἀμείνοσι, καὶ ἐγχειρημάτων ἀρχάς· ὑψοῦ δὲ οὐ λαν, ἢ μακράν· μονοουχὶ δὲ μεταφοιτήσεσιν εἰς γῆν μὲν ὡσπερ εἰς ἑτέραν, εἰς ζωὴν μὲν ἐπαινουμένην, ὑψηλὴν δὲ οὐπω καὶ περιόπτον λαχοῦσαν τὴν δόξαν, ὅποια τις ἦν ἢ κατὰ νόμον παιδαγωγία, πρὸς ἀρχάς ἀναφέρουσα ζωῆς ἀρίστης τε καὶ ἀγαθῆς. Γέγραπται γάρ· « Ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια. » Ὅν γὰρ τρέπον τοῖς περὶ γνῶσιν ἐσπουδακῶσι, καὶ θεωρίας ἐπιεμένοις τῆς μυστικῆς, ἐπιτηδεῖας μὲν ἐν ἀρχαῖς καὶ ὅτι μάλιστα πρέπον εἴη ἂν ὁ τῆς κατηχήσεως λόγος· διάττουσι δὲ πρὸς ἄνδρα τέλειον ἡδῆ, καὶ εἰς μέτρον ηλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ,

anım ille, qui sanctos decet, longe est terrenis r:bus superior. « Et pulli vulturis in sublime volant, » ut scriptum est⁸²; siquidem in cœlo tanquam in monte quodam jus civitatis habent, et supernam illam patriam suam putant. Scribit etiam Paulus: « Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram⁸³. »

PALL. Mons itaque spiritualis non alius est quam vita quæ in sanctitate ducitur, conversationisque præstantissimæ sublimitas; contraque illa vivendi ratio, quæ in impuriatibus versatur, et peccandi studio tenetur, atque in rebus terrenis intabescit, infima intelligitur.

CYR. Recte ais: id enim verba ipsa optime significant. Puto autem etiam illud mirabere.

B PALL. Quid illud tandem?

CYR. Nam ille beatus angelus sine ulla cunctatione ac respectatione currentem beatum Lot in montem conscendere oportere dicebat. Is autem rogabat dicens: « Quæso, Domine, quoniam invenit servus tuus gratiam coram te, et magnificasti iustitiam tuam, quam facis in me, ut vivat anima mea: ego vero non potero salvari in montem, ne comprehendant me mala, et moriar. Ecce civitas juxta, ut confugiam illuc, quæ est parva, ibi salvabor: nonne parva est, et vivet anima mea? Et dixit illi, inquit: Ecce admiratus sum faciem tuam etiam in verbo hoc, ne subvertam civitatem, de qua locutus es. Festina igitur ut salveris illuc; neque enim potero facere quidquam, quousque ingressus fueris illuc. Ideo vocavit nomen civitatis illius, Segor. Sol ortus est super terram, et Lot ingressus est Segor⁸⁴. »

PALL. Quænam vero ex his verbis ad nos permanere possit utilitas, equidem, ut ipse nosti, aveo discere.

CYR. An ignoras, cum alioqui sis acri præditus ingenio, qui nuper e nequitia emergerint, atque statuerint viam salutis ingredi, eos non statim neque primo conatu percipere posse virtutem, et eo pervenire, quo constituerint? Quinetiam haud facile quis ad eximiam vitæ rationem adduci potest aut semoveri ab iis morbis, qui cum illo adleverint, sed ab ejusmodi vitiis pedetentim exhibit, quod ad melioris vitæ studium, et conatum initia pertinet, 29 non tamen sublimi admodum erit loco, aut longius remoto, sed demigrabit ille, prope dixerim, tanquam in alias terras, ad vitam, laudabilem quidem illam, sed de cujus gloria non admodum sublimis atque conspicua sit opinio, cujusmodi erat illa legis institutio, quæ ad initia probæ spectatæque vitæ perducebat. Scriptum namque est: « Initium vitæ bonæ est facere justa⁸⁵. » Ut enim qui cognitioni student, et contemplationem mysticam expetunt, iis aptus est ab initio et in primis conveniens catecheticus sermo, sed iis, qui jam in virum perfectum pervenerunt et in

⁸² Job xxxviii, 4. ⁸³ Coloss. iii, 2. ⁸⁴ Gen. xix, 18-23. ⁸⁵ Prov. xvi, 5

mensuram ætatis plenitudinis Christi ⁸⁷, convenit solidior cibus, id est, rerum supremarum explicatio, via denique omnis ac ratio dogmaticæ indagatiōnis est aperienda: sic in hac quoque parte, id est, in moribus corrigendis haud fas est cuiquam, primo statim impetu ad statum culpæ omnium expertem, id est ad admirabilem atque sublimem vivendi rationem conscendere. Procedere tamen idem potest paulatim ad habitum numeris omnibus absolutum, si ab exiguis et mediocribus iaceperit, ac quodammodo progressus fuerit ad exiguam civitatem et excelso monti proximam, ad eam nempe vivendi rationem, quæ vitæ præstanti atque sublimes subjecta est et inferior. Hac ratione justus Lot, qui non in montem statim, sed in civitatem Segor exiguam divertere ut sibi liceat, petit, eorum qui sic affecti sunt, non absurde figura fuerit. Annon enim in ipsa quoque Evangelii prædicatione, hujusmodi sæpenumero moderationem erga fideles observatam esse comperimus? Beatus Paulus certe in Epistola scribit: « Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationes autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat: hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo enim omnes homines esse sicut me ipsum. Sed unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic ⁸⁸. » Vides ut supremum continentiae gradum veluti montem nobis ostenderit, dicens, « Bonum est homini mulierem non tangere, » permiserit tamen in Segor divertere, id est, in subjectam adhuc perfectæ virtuti vitæ rationem, ut liceat, inquam, cum sola sua cuique uxore copulari. Terram quoque optimam fructus reddere dicebat Salvator ⁸⁹, **30** hanc quidem centesimum, alteram sexagesimum, aliam denique trigesimum. Distribuit etiam talentum non æqua mensura, sed uni quinque, alteri duo, alii unum ⁹⁰. Quibus exemplis non singulis dona pro captu cujusque et habilitate tribuere. Ut enim modo diximus: « Unusquisque proprium habet donum a Deo, unus quidem sic, alius vero sic. »

PALL. Recte ais.

CYR. Permittit itaque beatus angelus ut in Segor divertat. « Ecce enim, » inquit, « admiratus sum faciem tuam etiam in verbo hoc, ne evertam civitatem, de qua locutus es. Festina igitur, ut salveris ibi. » Deinde inquit, « Sol egressus est super terram, et Lot ingressus est Segor. » Nec minus mirabere, Palladi, ubi didiceris quæ sit horum verborum sententia, « Admiratus sum enim, » inquit, « faciem tuam, ne evertam civitatem, de qua locutus es. » Odiosa enim revera Deo est illa vitæ ratio, quæ se non perfecte ad virtutem componit; et hoc ipsum vel minima ex parte vitii succumbere, illi respuendum videtur, et non longe a condemnatione abest. Cæterum indulget sua benignitate, et initiorum facultatem, naturæ viribus

A ἀρμόσειεν ἂν ἤδη πως ἡ στερεωτέρα τροφή, τοῦτ' ἔστιν, ὁ περὶ τῶν ἀνωτάτω λόγος, οἰμός τε ἅπασα λοιπὸν ἐρεῦναι δογματικῆς· οὕτω κἀνάθεθε φημι, τοῦτ' ἔστιν, ἐν ταῖς τῶν ἡθῶν καὶ τρόπων ἐπανορθώσεσι, οὐκ ἂν εἴη τῶν ἐνδεχομένων εὐθὺς ἀναθροῦσκειν δύνασθαι τινὰς ἐπὶ τὸ ἀμωμήτως ἔχον, ἦγον ἐς ὑπερφυᾶ καὶ ὑπέροχρον πολιτείαν. Προσῆκοι δ' ἂν οἶμαι, κατὰ βραχὺ πρὸς τὴν ἀρτίως ἔχουσαν ἕξιν, ἐκ μικρῶν καὶ συμμετρῶν ἀρξάμενος, καὶ μονοουχὲ προσιστρέχων καθάπερ εἰς πόλιν μικράν, καὶ θροῦς ὑψηλοῦ γείτονα, τὴν τῆς ἐξαιρέτου καὶ ἀνωκισμένης ζωῆς ὑποκαθημένην τε καὶ ἐν μέσοσι πολιτείαν. Ταῦτητοι καὶ ὁ δίκαιος Λὼτ, τύπος ἂν εἴη τῶν τῆδε διακειμένων, οὐκ εἰς τὸ θροῦς εὐθὺς, ἀλλ' ἐν πόλει Σηγῶρ τῇ μικρᾷ, καταλύσειν ἀξιών. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐν τοῖς B εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι τοιαύτας πολλάκις τὰς αἰκονομίας εὐρήσομεν ἐν τοῖς πιστεύουσιν γεγενημένας; Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιστέλλει λέγων· « Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναῖκος μὴ ἄπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, κατ' ἐκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω. Τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐκ ἐπιταγῆν. Θέλω γὰρ πάντα ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἑμαυτὸν. Ἄλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως. » Ὁρᾷς πῶς τῆς ἐγκρατείας τὸ εἰς ἄγαν ὑπερφερές, καθάπερ θροῦς ἡμῖν ὑπέδειξε λέγων· « Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναῖκος μὴ ἄπτεσθαι· » ἐφῆκε δὲ ἡμᾶς καταλύσαι εἰς Σηγῶρ, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὴν ὑποκαθημένην ἐτι τοῦ C τελείως ἔχοντος ἀγωγῆν, τὸ τε ἐξεῖναι φημι μόνῃ τῇ ἰδίᾳ συμπλέκεσθαι γυναῖκα; Τὴν δὲ γῆν τὴν ἀρίστην, καρποὺς ἀποδώσειν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, τὴν μὲν ἑκατὸν, τὴν δὲ ἐξήκοντα, τὴν δὲ τριάκοντα. Διεδίδου δὲ καὶ τὸ τάλαντον, οὐκ ἐν ἰσῷ μέτρῳ, ἀλλὰ τῷ μὲν πέντε, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἓν· τὸ, οἶμαι, τῶν ἕξων ἀνισοσθενῆς διὰ τούτων δεικνύς, ἐκάστῳ τε διανεμῶν ὡς ἂν ἐπιτηδείότητος ἔχοι καὶ γνώμης. Ὡς γὰρ ἔφασκεν ἀρτίως· « Ἐκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως. »

æquam esse virium facultatem ostendit, sequens

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἐφῆσι μὲν ὁ μακάριος ἄγγελος καταλύσειν εἰς Σηγῶρ. « Ἰδοὺ γὰρ, » φησὶν, « ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας. Σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ. » Εἰτά φησιν, ὅτι « Ὁ ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγῶρ. » Θαυμάσαις δ' ἂν, ὦ ἑταῖρε, τίς ἂν γένοιτο μαθῶν καὶ τούτων ὁ νοῦς, « Ἐθαύμασα γὰρ σου, » φησὶ, « τὸ πρόσωπόν σου τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας. » Ἀνεθέλητος μὲν γὰρ τῷ Θεῷ, κατὰ τὸ ἀληθές, ἡ τελείως οὐκ ἔχουσα πρὸς ἀρετὴν πολιτεία, καὶ τὸ κατὰ τι γοῦν ἠττάσθαι τῶν παθῶν ἀπόβλητόν τε αὐτῷ καὶ κατακρίσεως οὐ μακράν. Πλὴν ἐφῆσιν ἐκ φιλανθρωπίας, καὶ συμμετρήσας τῇ φύσει τὸ ἐν ἀρχαῖς ἐφικτόν, σώζεσθαι· κελεῖται, καὶ

⁸⁷ Ephes. iv, 13. ⁸⁸ I Cor. vii, 1, 2, 6, 7. ⁸⁹ Matth. xiii, 23. ⁹⁰ Matth. xxv, 15.

μελετῶντας ἔτι τὸ ἀγαθόν, οὕτω τε τὴν ὑπάτιον Α dimittitur, salvari jubet eos quoque, qui meditantur virtutem adhuc, non tamen per eam vivendi viam ambulant, quæ a culpa longe remota sit. Sed iis quoque, qui ad huncvirtutis gradum tendunt, et ad hujusmodi statum provehuntur, non sine divino lumine, supernæque lampadis prævio fulgore, eo ingredi contingit. « Ortus est enim, » inquit, « sol, et Lot ingressus est Segor. »

ΠΑΛΛ. Ὡς σφόδρα γε τὰ εἰκότα ἔφησ!

ΚΥΡ. Ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Λῶτ εἰς τὴν ἔτι μικρὸν εἰσέθει πόλιν, ἐφιέντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ· ἡλέγχεται δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἀσθενῆς ἢ ἐπομένῃ τε αὐτῷ καὶ συνεκθέουσα γυνή. « Ἐπέβλεψε γάρ, » φησίν, « εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο στήλη ἄλός. » Θέα δὲ ὅτι νοῦς μὲν ὁ ἀνδρείος καὶ φρόνημα τὸ νεανικόν, καὶ εἰ μὴ τελείως ἀφικνοῖτο τυχὸν εἰς τὸ ἀρέσκον Θεῷ, κατορθοῦν ἡργμένους τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὖν ἔξεις παθῶν ποιεῖται κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ ἀμεινόνως ἔχον. Ὁ δὲ ἀσθενῆς τε καὶ ἀνανδρός, οὗ σημεῖον ἢ γυνή, ταῖς εἰς φαυλότητα μετατροπαῖς, ἀχρειοῦται παντελῶς. Τοῦτ' ἔτι γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ γενέσθαι στήλη ἄλός· ὅπερ ἂν εἴη σύμβολον ἀπομαρναθείσης φρονῆς, καὶ νοῦ πρὸς ἡλιθιότητα μεταφοιτῆν κειμένου, καὶ εἰς ἐσχάτην ἤδη πως ἀναίσθησιαν ἐληλακός (1). Ἀπομαρναθὲν δὲ τὸ ἄλλας, εἰς οὐδὲν ἰσχύσειν ἔτι, καὶ αὐτὸς ἐφασκεν ὁ Σωτὴρ· ἀχρειωθήσεσθαι δὲ παντελῶς, ἔξω τε πεμπόμενον, καὶ ὑπὸ πόδας ἀνθρώπων διεβριμμένον. Ἀπελιθοῦτο μὲν οὖν ἢ γυνή, προσετίθει δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τὸ λείπον ὁ Λῶτ. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Ἀνέβη Λῶτ ἐκ Σηγῶρ, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ὄρει, αὐτὸς καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Ἐφοβήθησαν γάρ κατοικῆσαι ἐν Σηγῶρ, καὶ ἔκρησαν ἐν τῷ σπηλαίῳ, αὐτὸς καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. » Πρὸς εἰς γὰρ ὥσπερ δι' ἀναβαθμῶν ὁ νοῦς ἐπὶ τὸ ἔχον ἀρετίως, καὶ ἀναθρῶσκει κατὰ βραχὺ πρὸς ὅπερ ἦν ἐν ἀρχαῖς, οὐκ ἐπιτηδείως ἔχων οὔτε λίαν ἱκανῶς. Πρὸς εἰς τε καὶ ἀναφοιτῆ πρὸς τὸ ἀμεινον, φρονῆσει τε καὶ ἀνδρείᾳ τῇ πνευματικῇ καθάπερ πρὸς ἰδίαις θυγατράσι ἐπιστηπτόμενος, καὶ κάτω ποῦ μένειν ἀφελὲς τὸ ἡδουπαθῆς τε καὶ ἀνανδρον, ὣν εἰς τύπον ἢ γυνή. Κατοικεὶ δὲ λοιπὸν καθάπερ ἐν ὄρει τε καὶ ἐν σπηλαίῳ τοῦ μὲνδρους ἡμῖν τὸ ὑψηλόν τε καὶ ἐπηρμένον εἰς εὐξίαν τὴν πνευματικὴν, τοῦ δὲ σπηλαίου, τὸ πεπηγὸς καὶ ἐδραῖον τῆς εἰς ἀρετὴν διαμονῆς ὑποδηλούντων εἰς μάλα. Γέγραπται γὰρ ὡδὲ περὶ ἀνδρῶν ἀγαθῶν· « Πορεύμενος ἐν δικαιοσύνῃ, λαλῶν εὐθεῖαν ὁδὸν, μισῶν ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν, καὶ τὰς χεῖρας ἀποσειόμενος ἀπὸ δώρων, βαρύνων τὰ ὦτα, ἵνα μὴ ἀκούσῃ χροῖον αἵματος, καμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα μὴ ἴδῃ ἀδικίαν, οὕτως οἰκῆσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς. » Εἴη δ' ἂν καὶ ἐτέρως οὐκ ἀπίθανος ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος. Πέτρα μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς, διὰ τὸ εὐσθενὲς τε καὶ ἀτρωτον τῆς ἀνωτάτω πασῶν οὐσίαις. Σπήλαιον δὲ τὸ ἐν Χριστῷ νοεῖται ἢ ἡ Ἐκκλησία, τὸ τῶν ἀγίων κατάλυμα, τῶν εὐσεβούντων ἢ σκέπη, ἣν κατοικῶσι δίκαιοι,

tur virtutem adhuc, non tamen per eam vivendi viam ambulant, quæ a culpa longe remota sit. Sed iis quoque, qui ad huncvirtutis gradum tendunt, et ad hujusmodi statum provehuntur, non sine divino lumine, supernæque lampadis prævio fulgore, eo ingredi contingit. « Ortus est enim, » inquit, « sol, et Lot ingressus est Segor. »

PALL. Quam ea, quæ dixisti, quadrant!

CYR. Beatus igitur Lot in exiguam adhuc civitatem, Deo permittente, est ingressus: sed quæ eum comitabatur, unaque fugiebat uxor, ad hoc quoque infirma esse deprehensa est. « Aspexit enim, » inquit, « retro, et in salis statuam est conversa »¹¹. » Animadvertite igitur animum virilem strenuumque sensum, cum virtutem exercere cœperit, etiam si ad id, quod Deo placet, minus pervenit, tamen excedere e vitiis certe, et paulatim ad præstantiora progredi: at illum infirmum et parum virilem, cujus figura est mulier dum ad nequitiam convertitur, fieri prorsus inutilem: id enim significare arbitror fieri statuam salis, quod non absurde symbolum fuerit infatuatæ mentis, et animi, qui ad stultitiam transire voluerit, atque ad extremum jam stuporem pervenerit. **31** Sal enim infatuatum ad nihilum ultra valere, etiam ipse Salvator ait; sed penitus inutile fieri foras missum, et sub pedibus hominum conculcatum¹². Cum itaque mulier in lapidem durata esset, non multo post Lot, quod deerat, adjecit. Scriptum est enim: « Ascendit Lot ex Segor, et sedit in monte, ipse et duæ filiæ ejus cum eo. Timuerant enim habitare in Segor, et habitaverunt in spelunca ipse, et duæ filiæ ejus cum eo »¹³. » Animus enim velut per gradus progreditur ad perfectionem virtutis, et ad eum statum, ad quem ab initio ineptus et infirmus fuerat, paulatim ascendit; proceditque et promovet in melius, prudentiam et fortitudine spirituali tanquam suis quibusdam filiabus nixus, ac voluptarium illum affectum et effeminatum, cujus figura est mulier, deorsum manere sinens. Habitat deinde tanquam in monte ac spelunca. Ac mons quidem sublimitatem atque eminentiam spiritualis roboris, spelunca vero fixam ac firmam in virtute perseverantiam optime significant. Sic enim est de probis viris scriptum: « Qui ambulat in justitia, et loquitur rectam viam; qui odit injustitiam, et iniquitatem, et excutit manus a muneribus; qui obturat aures, ne audiat iudicium sanguinis, et claudit oculos, ne videat injustitiam: hic habitabit in sublimi spelunca petra firmæ »¹⁴. » Afferri autem et alia possit a nobis non absurda hujus loci expositio. Petra quidem Christus est¹⁵, propter firmam illam et invictam supremæ omnium substantiæ naturam. Porro spelunca illa, in Christo intelligi potest Ecclesia, nempe illud sanctorum.

¹¹ Gen. xix, 26. ¹² Matth. v, 13. ¹³ Gen. xix, 50. ¹⁴ Isa. xxxiii, 13, 16. ¹⁵ I Cor. x, 4.

(1) Cod. Vat. κατεσκληρότος.

hominum diversorium, piorumque tectum, in quo A καὶ μὴ ὄσοι τὴν διὰ πυρὸς παραιτοῦνται δίκην. justi viri habitant, et quicumque ignis supplicium evadunt.

PALL. Quam præclare mihi habere videtur hæc expositio! Sed velim equidem aliis quamplurimis probationibus præsentem locum a te versari. Nam id velle plene cognoscere, quod utile est, ego quidem plurimi fecerim.

CYR. Atqui, Palladi, et congruentia dicis. Est enim, ut opinor, ea res mentis longe studiosissimæ fructus, et mea oratio segnitiam omnem vincet, quoniam ne mihi quidem ipsi æquum videtur in tam præclaris tamque jucundis sermonibus silentium, si importune irrepserit, tenere. 32 Igitur in universum omnibusque modis ab affectione, societateque vitiosarum rerum, quoad res patitur, se junctos nos esse oportere: quietiam non aliter nobis posse contingere, ut ad virtutem recurramus, quam hoc ipso modo, quo diximus, sine ullo negotio contemplabimur, si mentis oculos injecerimus tum in ea quæ beato Abraham contigerunt, tum quæ in exitu filiorum Israel admirabilius gesta sunt, quam ut oratione explicari possint, cum suis temporibus, effractis Ægyptii dominatus vniculis, sunt egressi.

PALL. Exsequere igitur singula: sic enim habeto, maximam te nobis voluptatem allaturum, si id facere aggressus fueris.

CYR. Dicebamus itaque, beatum Abraham cum fame quondam intolerabili, et necessariarum rerum inopia premeretur, non sponte ad Ægyptios descendisse, sed necessitati succubuisse. Hunc hospitem et advenam molestiis multis et injuriis Pharaon vexavit. Nam illius conjugem violare voluit, intemperanti libidine ad turpissimi flagitii cupiditatem incensus. Id porro ut efficeret, non permisit Deus. « Flagellavit enim, » inquit, « Pharaonem flagellis maximis propter Saram uxorem Abraham * ». Est autem Pharaon figura atque imago diabolicæ intemperantiæ; id enim ille spectat, in eamque rem omni studio incumbit, ut in sanctorum virorum mentes semina suæ impuritatis infundat, ut illi exoptatos jucundosque fructus pariant: ii autem sunt, ut opinor, « variorum diversorumque peccatorum crimina. Atque illius quidem vi et injuria nemo non caperetur, et vel nolens succumberet (natura namque nostra infirmitate virum laborat), nisi id minime permitteret Deus; et illos adversus sanctos viros conatus, ac maligni illius insidias cohiberet. Sed non alia ratione contigisset beato Abraham illa incommoda vitare, nisi Ægyptiorum regione relicta, ad veterem illum divinoque munere concessum Dei locum revertisset, quo posteaquam pervenit, omni cura vacuus, optimis studiis operam dedit. Sic enim scriptum est: « Ascendit autem Abraham ex Ægypto, ipse et uxor ejus, et omnia ejus. et Lot cum eo in desertum.

* Gen. 12, 17.

ΗΑΛΛ. Ὡς εὖ γε ἤμιν, ὦ τᾶν, ὁ λόγος ἔχει! Βουλομένην δ' ἂν ἔγωγε καὶ δι' ἐτέρων ὄσων ἡμῖν ἀποδείξων ἵναί τι γύμνασμα. Τὸ γὰρ τοι φιλεῖν ἐξεπίστασθαι πλουσίως τὸ τελοῦν εἰς ἔνησιν, οἰησαίμην ἂν ἔγωγε τοῦ παντὸς ἀξίον.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ Παλλάδιε, τὰ γε εἰκότα φῆς. Εἴη γὰρ ἂν διανοίας ἡμῖν τῆς εἰς ὅτι μάλιστα φιλομαθεστάτης τὸ χρῆμα καρπὸς, δίκου δὲ ἀμείνων ὁ πρὸς ἡμῶν ἔσται λόγος, οὐ τὸ αὐτὸ μοι δοκοῦν, τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ ἀξιεράστοις διηγήμασι, τὴν οὐκ ἐν καιρῷ παρειστρέχουσαν ἐπασκῆσαι σιγῇν. Οὐκοῦν ὅτι τῆς πρὸς τὰ φαῦλα διαθέσεώς τε καὶ κοινωνίας εἰσάπαν τε καὶ ὀλοτρόπως ἀποσχοινίξασθαι χρὴ κατὰ τὸ ἐγχεροῦν· καὶ μὴν ὅτι τὸ ἀναθρεῖν δύνασθαι πρὸς ἀρετὴν, προσγένειτ' ἂν οὐχ ἐτέρως, ἢ κατὰ τοῦτον αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀπονητὶ θεωρήσομεν, τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἐνιέντες εἰ μάλᾳ, καὶ τοῖς κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, καὶ τοῖς ὑπὲρ λόγον κατωρθωμένοις ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἣν πεποιήσασθαι κατὰ χειροῦς τῆς Αἰγυπτίων πλεονεξίας, τὰ δεσμὰ διαρρήξαντες.

ΗΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν ἀνὰ μέρος. Ὡς εὖ ἴσθι τοι πλουσίως ἡμᾶς εὐφραίνων, εἰ ὄρθῳ ἔλοιο ταυτί

ΚΥΡ. Ἐλέγομεν τοίνυν, ὡς ἀφορήτω ποτὲ λιμῶν, καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείαις ἐκπειπισμένοις ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ, οὐ θελήτην ἐποιεῖτο τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀπόδοσιν, καὶ ταῖς ἀνάγκαις ἐδίδου κρατεῖν. Ἐνόν δὲ ὄντα καὶ ἐπηλυ, λύπαις καὶ πλεονεξίας ὁ Φαραὼ καθηκίζετο. Τὴν γὰρ τοι συνωκισμένην αὐτῷ παραλύειν ἤθελεν, ἡδοναῖς ἀκράτους ἐκκεκαυμένους, εἰς ἀσχορυγίας ἔφερον. Κατορθῶσαι δὲ τούτο, οὐκ ἠφίει Θεός. « Ἦτασε γάρ, » φησὶ, « τὸν Φαραὼν ἔτασμοῖς μεγάλοις περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ. » Εἰκὼν δὲ καὶ τύπος ὁ Φαραὼ διαβολικῆς ἀκрасίας. Σκοπὸς γὰρ ἐκείνῳ καὶ τῶν ὅτι μάλιστα διεσπουδασμένων, τὸ καὶ ταῖς τῶν ἁγίων συνέσεσιν ἐνιέναι φιλεῖν τῆς ἐνούσης αὐτῷ ἀκαθαρσίας τὰ σπέρματα, ὡς ἂν ἔλοιντο καρπεφορεῖν τὰ αὐτῷ φίλα τε καὶ καθ' ἡδονήν. Εἶεν δ' ἂν οἶμαι ταυτί, τὰ εἰς πολὺτροπον ἁμαρτίαν ἐγκλήματα. Καὶ ἀλόγη μὲν πᾶς τις οὖν, καὶ οὐχ ἐκὼν ὑποκείσεται ταῖς ἐκείνου πλεονεξίαις. Νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι, ἐφίησι γεμῆμα οὔτι που Θεός, ἀνασειράζων τρόπον τινὰ τὰ κατὰ τῶν ἁγίων ἐπιχειρήματα, καὶ τοῦ πονηροῦ τὰς ἐπιβουλὰς. Συμβέθηκε δὲ οὐχ ἐτέρως διαδράναι τὰ βλάβη τὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ, εἰ μὴ, τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀφείας, πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ καὶ θεόδοτον ἀναπεφοίτηκε χώρον, οὐ καὶ ἀφιγμένοις σπουδασμάτων ἀγαθῶν σχολαῖος ἦν ἐπιμελητής. Γέγραπται δὲ οὕτως: « Ἀνέβη δὲ Ἀβραάμ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτὸς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ Ἄωτ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρημον. Ἀβραάμ δὲ ἦν πλούσιος σφόδρα, κτήνητι

καὶ ἀργυρίῳ, καὶ χρυσίῳ, καὶ ἐπορεύθη ὅποι ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον ἕως Βαιθήλ, ἕως τοῦ τόπου, οὗ ἦν ἡ σκηνὴ αὐτοῦ πρότερον, ἀνὰ μέσον Βαιθήλ, καὶ ἀνὰ μέσον Ἄγγαί, εἰς τὸν τόπον τοῦ θυσιαστηρίου, οὗ ἐποίησεν ἐκεῖ τὴν ἀρχήν. Καὶ ἐπεκάλεσεν ἐκεῖ Ἄβραάμ τὸ ὄνομα Κυρίου. » Συνίης οὖν ὅτι συναναπαίρειν ἀνάγκη τοῖς ἐξ ἀκρασίας κοσμικῆς εἰς ἐτέραν ἀνατρέχουσι ζωὴν ἱερὰν, οἰνοὶ πάντα τὰ αὐτῶν; πανοικί γὰρ καὶ παγγενεὶ, προσθεῖναι δ' ἂν ὅτι καὶ πανσκευεῖ, τῆς Αἰγυπτίων ἀποδεδράμηκε γῆς ὁ προπάτωρ Ἄβραάμ. Δεῖ γὰρ ὀλοτρόπως ἀποφοιτῆν καὶ πανοικί τρέπον τινα μεθορμιζέσθαι φιλεῖν εἰς τὴν ἔρημον, τοῦτ' ἔστιν, εἰς ἀπαρενόχλητόν τε καὶ καθαρὰν διανοίαν κατὰστασιν, ὅθεν καὶ ἐν ἀρχαῖς ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις ἐκβέβηκεν, ἐνδεία τῶν ἀνωθῶν ἐγαθῶν ἀπονεύσασα πρὸς τὰ χεῖρα. Τοῦτο γὰρ αἰνιγματωδῶς κατασημήνειεν ἂν ἡ εἰς ἀλλοτρίους ἀβδόος, ἀπὸ γῆς οἰνοὶ καὶ σκηπῆς τῆς ἐν ἀρχαῖς τε καὶ φιλαίκατης, ἐν ἧ καὶ θυσιαστήριον. Παλινδρομοῦντες γὰρ οὕτως, ἕως ἂν ἐν τόπῳ καὶ χώρᾳ γενόμεθα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ ἐν ἀρχαῖς, τοῦτ' ἔστι, τοῦ πάλαι προσπεφυκότος ἀγιασμοῦ, καὶ ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τὸν τῶν ἑλῶν Θεὸν, τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο πρόσημα λέγοντες· « Κύριε, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἶδαμεν. Τὸ ὄνομά σου ὀνομάζομεν. »

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἰδοὺς δ' ἂν τὸ χρῆμα ἡμῖν οὐχ ἐτέρως ἔχον, καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ γεγονότα κατὰ καιρῶς εὖ μάλα διάσκοποῦμενος· οὐς ἐπείπερ εἶλον οἱ Αἰγύπτιοι λιμοῦ κατωθῆσαντος ἐν ἀρχαῖς καὶ τοὺς ἀνωθῆν τε καὶ ἐκ ρίζης ἀγίων, καὶ ἐλευθέρους εἰς ἀδόκητόν τε καὶ ἀμελέτητον αὐτοῖς κατασευγνύντες θητεῖαν, ἀγρίως κατεδιάζοντο, τῆς ἐπ' αὐτοὺς ὀμότητος τοιάνδε περὶ συνθέντες τῶν ἀφορμῶν. « Ἀνέστη γὰρ, » φησὶ, « βασιλεὺς ἕτερος ἐπ' Αἴγυπτον, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ. Εἶπε δὲ τῷ γένει αὐτοῦ· Ἰδοὺ τὸ γένος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, μέγα πλῆθος, καὶ ἰσχύει ὑπὲρ ἡμᾶς, δεῦτε κατασοφισώμεθα αὐτούς, μήποτε κληθῶνθῆ, καὶ ἡνίκα ἐὰν συμῶθῃ πόλεμος, προστεθήσονται καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ὑπαναντίους, καὶ ἐκπολεμήσαντες ἡμᾶς, ἐξελεύσονται ἐκ τῆς γῆς. » Ἐλύπει γὰρ, οἶμαι, τὸν τῆς Αἰγυπτίων ἐξάρχοντα γῆς, τὸ κἄν γοῦν ἐλέσθαι ποτὲ πρὸς ἐλευθερίαν ἰδεῖν, τοὺς ἐξ ἀναγκαίου δεσμοῦ, οὐ κατὰ γνώμην ὑπεσευγμένους. « Καὶ ἐπέστησεν αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἵνα κακώσωσιν αὐτοὺς ἐκ τῶν ἔργων, καὶ ὑποδόμησαν πόλεις ὀχυράς τῷ Φαραὼ τὴν τε Πειθῶν, καὶ Ραμεσσή, καὶ Ἦν, ἣ ἔστιν Ἡλίου πόλις. » Καρποὶ γὰρ ἦσαν τῆς ἀφορήτου πλεονεξίας, τληπάθειαι μὲν αἱ διηνεκεῖς ἐπὶ τε πηλῷ καὶ πλινθείᾳ, πόλεις δὲ περιδόλους πυργούμεναι, καὶ τῶν ἐν ἀγροῖς χωμάτων ἐγέρσεις, ἀμισθὶ δὲ ταῦτι καὶ σὺν ἰδρωτὶ μακρῶ τοῖς πονοῦσι διεπεραίνετο. Ὅτι χεῖρα γὰρ ἐλόντες τὴν ἑαυτῶν οἱ κοσμοκράτορες τοῦ αἰῶνος τούτου τὰς ἀθλίαις τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, πηλῷ καὶ πλινθείαις καὶ τοῖς εἰς γῆν τε καὶ περὶ γῆν δρωμένοις ἐγκα-

Abraham autem erat dives valde, jumentis et auro, et argento: et abiit itinere quo venerat in desertum usque Bethel, usque ad locum ubi fuerat tabernaculum ejus prius, 33 inter Bethel et Haggai, in locum altaris, quod fecerat ibi prius, et invocavit ibi Abraham nomen Domini 99. » Intelligis igitur, qui ex intemperantia sæculari ad alteram vitam recurrunt, iis omnia simul esse abducenda. Nam cum universa familia, universoque genere, illud etiam addiderim, cum universa supellectili, Abraham patriarcha ex Ægyptiorum regione migravit. Oportet enim omnibus modis discedere, et cum universa quodammodo familia in desertum demigrare, id est, ad imperturbatum et tranquillum animi statum, unde ab initio hominis natura discessit, cum inopia supernorum bonorum ad pejora declinavit: id enim per ænigma significat ille ad exterarum nationum descensus, ab illa veteri, et jucundissima terra, in qua altare quoque erat: nam hoc pacto recurrentes, quousque ad locum ac regionem perveniamus altaris ejus, quod ab initio fuerat, id est illius veteris et nobis insitæ sanctitatis, nos ipsi quoque invocamus rerum universarum Deum, prophetica illa dicentes: « Domine, extra te alium non novimus, nomen tuum invocamus 99. »

PALL. Elegantissime dixisti.

CYR. Id autem non aliter se habere facile intelliges, si quæ filiis quoque Israel suis temporibus acciderunt, diligenter inspexeris: quos cum cœpissent Ægyptii, fame compulsos ab initio, et homines ab ipsa majorum suorum origine, e stirpe sanctorum ortos, et liberos, ad inopinatam et insuetam subjugassent servitutem, immaniter violentè tractabant, suæ adversus illos crudelitatis hac occasione conficta. « Surrexit enim, » inquit, « rex alter in Ægypto, qui non noverat Joseph, qui dixit populo suo: Ecce genus filiorum Israel multum est, et multitudo valet super nos. Venite, fraudibus opprimamus illos, ne forte multiplicentur; et cum acciderit nobis bellum, adjungantur etiam hi inimicis nostris, et, expugnatis nobis, egrediantur de terra 99. » Angebat enim, opinor, Ægyptiorum terræ principem, quod vel respicerent aliquando tandem ad libertatem, ii qui necessario eoque præter opinionem vinculo, subjugati fuerant. « Et præposuit, » inquit, « eis magistros operum, ut affligerent eos operibus; et ædificaverunt urbes munitas Pharaoni, Phitom et Ramesses, et Hon, quæ est Heliopolis 1. » 34 Hi namque fructus erant illius non ferendi dominatus, vexationes nempe, atque ærumnæ assiduae in luto atque opere lateritio, urbes quoque mœnibus ac turribus cinctæ, et aggerum in agris exstructiones. Hæc autem opera sine ulla mercede, multisque cum sudoribus laborantes perficiebant. Principes enim sæculi hujus ubi sub ditionem suam infelices animos hominum

99 Gen. x, 8. 99 Isa. xxvi, 15. 99 Exod. i, 8-10. 1 ibid. 21.

ceperint, in luto ac lateritiis operibus, iis, inquam, quæ in terra et circa terram fiunt, eos conterunt, et ad laboriosas inutilesque occupationes distentos atque devinctos (ejusmodi namque videntur carnis opera, et quæ circa eam fiunt) acerbam ærumnisque omnibus plenam vitam degere cogunt, quæ nullam prorsus iis, qui hujusmodi operibus incumbere coacti sunt, afferat utilitatem. Quid enim carnis opera ac vitia miseræ nostræ animæ prosint? Et lucri quædam species ad diabolum ac dæmonas pertinebit, et adversariorum regno partæ opes erunt et gloria, quemadmodum etiam Pharaoni gloriæ non mediocri fuit, ut putabat, urbes sibi esse a filiis Israel exstructas, neque cibo ullo præbito, neque mercede, eum laborem suscipere coactis.

PALL. Sic se res habet. Est namque tua admodum evidens oratio.

CYR. Nostrorum igitur in terris inanium et profanorum studiorum, formam quodammodo et imaginem nobis Israelitarum labor depingit, cum instet atque imminet Satanas, ejusque comites nequissimæ potestates, quos exactorum operum nomine Scriptura divina significat. Hæc vero studia ærumnosam distentionem atque occupationem equidem dixerim, sudoris ac laboris plenam, ac velut luto quodam impuritatis cænoseque voluptatis oppletam. Sed miseratus est tum quoque Deus eos, qui per summam impietatem atque immanitatem iniquo Ægyptiorum dominatu vexabantur, iisque præter omne jus fasque serviebant. Illico namque suæ erga illos benignitatis administrum Moysen optimum virum elegit. Quid? non hoc ipsum comperimus Deum erga nos facere? Nobis enim in peccata lapsis misericordiam impertit, atque in omnium cordibus illico suam legem inserit, quæ velut mediator quidam ad liberam nos revocet vitam.

PALL. Intellego quod dicis.

CYR. Visne igitur, **35** ut, historia breviter comprehensa, quoad fieri poterit, congruentia dicamus?

PALL. Maxime vero.

CYR. Sic igitur scriptum est: «Post hæc ingressus est Moyses et Aaron ad Pharaonem; et dixerunt ei: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dimitte populum meum, ut mihi festum celebrent in deserto. Et dixit Pharaos: Quis est, ut audiam vocem ejus, ut dimittam filios Israel? Non novi Dominum, et Israel non dimittam¹. » Moyses enim et Aaron ex Ægyptiorum regione ac terra dimitti debere populum Israel confirmabant, Deo ad festum agendum evocante. Festum enim revera est coactæ servitutis a se jugum excutere, et in Dei esse præterea potestate, quæque illi grata sunt exsequi, nemine obsistente, id est, nemine cogente ad id suscipiendum et am-

¹ Exod. v, 1, 2.

(1) Sic cod. Vat. Cod. Sirleti, ἀνιπαῶν, molestorum.

A τατρύχουσι, καὶ πειρασμῷ πονηρῷ τε καὶ ἀκέρει προσδήσαντες (τοιάδε γὰρ τὰ σαρκὸς καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔργα φαίνεται), πικρὰν ἀναγκάζουσι καὶ παρμύχθηρον κομιδὴ καταδέχασθαι ζωὴν, ἢ κατ' οὐδένα τρόπον τοῖς ἐπιτηδεύειν ἠναγκασμένους εἰσοίσει τὸ ὠφελοῦν. Τί γὰρ ἂν τὰ σαρκὸς ἔργα τε καὶ πάθη τὴν ἀθλίαν ἡμῶν ὀνήσει ψυχὴν; Κέρδος δὲ ὡσπερ ἀνακείσεται παρ' ἡμῶν διαβόλῳ καὶ δαίμοσι, καὶ τῆς τῶν ἀντικειμένων βασιλείας πλοῦτος ἔσται καὶ καύχημα, καθάπερ ἀμέλει καὶ τῷ Φαραῶ πρὸς εὐκλείας ὄν οὐ μικρὰς φρετο τὸ ἀναδείμασθαι πόλεις αὐτῷ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ἄσιντι τε καὶ ἀμισθὶ πρὸς τοῦτο, ἤκειν ἠναγκασμένους.

B ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει. Καὶ γὰρ τοι λίαν ἔστιν ἐναργὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀνατύπωσιν δὴ οὖν καὶ οἶονεὶ πως εἰκόνα σαφῆ τῶν εἰκαιῶν τε καὶ ἀνιέρων (1) ἐπὶ γῆς ἡμῶν σπουδασμάτων ὁ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀναγράφει πόνος, ἔγκειμένου τε καὶ ἐπιθρώσκοντος αὐτοῦ τε τοῦ Σατανᾶ, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δυνάμεων πονηρῶν, οὓς τοῖς τῶν ἐργοδιωκτῶν ὀνόμασιν ἡ θεία σημαίνει Γραφή· τὸν πονηρὸν δὲ περισπασμὸν φαίην ἂν ἐγωγε ταυτὶ, μεστὸν μὲν ἰδρωτός καὶ πόνου, ἀναπεπλησμένον δὲ ὡσπερ πηλοῦ καὶ ἀκαθαρσίας, καὶ βορβορώδους ἡδονῆς. Ἄλλ' ἠλέει καὶ τότε Θεὸς τοὺς ἀνοσιώτατά τε καὶ ἀγριώτατα ταῖς τῶν Αἰγυπτίων πλεονεξίαις κατηκτισμένους, καὶ παρ' αὐτὸ τὸ χρεῶν δουλεύοντας. Ὑπουργὸν γὰρ τῆς εἰς αὐτοὺς ἡμερότητος, τὸν πανάριστον εὐθύς ἐποιεῖτο Μωσῆα. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τοῦτο δρῶντα Θεὸν εὐρήσομεν; Διωλισθηκόσι γὰρ ἡμῖν εἰς ἁμαρτίας, χαρίζεται μὲ τὸν ἔλεον, μεσίτην δὲ ὡσπερ πρὸς ἐλευθέραν ἀναφέροντα ζωὴν ἐν ταῖς ἀπάντων καρδίαις τὸν οἰκτεῖον εὐθύς ἐνήσει νόμον.

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὁ φῆς.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν, τὸ πλάτος τῆς ἱστορίας ἐπιτεμόντες, ὡς ἐνὶ τὰ εἰκότα λέγωμεν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐγράφεται τοίνυν ὡδί· « Καὶ μετὰ ταῦτα εἰσῆλθε Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν πρὸς Φαραῶν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· Ἐξαπέστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι ἑορτάσωσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ εἶπε Φαραῶν· Τίς ἐστίν, οὐ εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ὥστε ἐξαποστεῖλαι τοὺς υἱούς Ἰσραὴλ; Οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελώ. » Οἱ μὲν γὰρ ἀμφὶ Μωσῆα τε καὶ Ἀαρὼν, τῆς Αἰγυπτίων χώρας τε καὶ γῆς ἀνείσθαι δεῖν διεβεβαίουστο τὸν Ἰσραὴλ, Θεοῦ καλοῦντος εἰς ἑορτήν· ἑορτὴ γὰρ δυνως ἀληθῆς τὸν τῆς ἀνεθελήτου δουλείας ἀπολύσασθαι ζυγόν, καὶ ὑπὸ Θεῷ γενέσθαι λοιπὸν, καὶ τὰ αὐτῷ θυμῆρη πληροῦν, ἀντεξάγοντας οὐδενός, ἤγουν τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἀνυελεῖσθαι τε καὶ

ἀγαπᾶν ἀναγκάζοντος. Ἄδυρογλωττεῖ δὲ λῖαν ὁ Φα-
 ραῶ, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταθρασύνεται, μήτε
 τὸν Κύριον ὅστις ποτέ ἐστιν εἶδέναι λέγων, μήτε μὴ
 ἀήσῃσιν τὸν Ἰσραήλ. Καταλήγει δὲ οὐδαμῶς ὁ θεσπέ-
 σιος Μωσῆς, ἀποπεραίνεσθαι δὲ δεῖν τὸ τῷ Θεῷ δο-
 κοῦν εὐ μάλα δισχυρίζεται. Παραποδίζοντος γὰρ εἰς
 ἐλευθερίαν ἵνα τοῦ Σατανᾶ, τοὺς οἵπερ ἂν εἴεν ὑπ'
 αὐτῷ γεγονότες κατανδρίζεσθαι χρῆ, καὶ ἀμείνους
 γίνεσθαι παντὸς μὲν, οἶμαι, δίχα κωλύματος, ἥμισυ
 γεμῆν ὀρᾶσθαι δειλοὺς, ἀλλ' ἐγκλείσθαι λέγοντας·
 « Ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προσκέκληται ἡμᾶς. Πορευ-
 σάμεθα οὖν ὄδον τριῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπως
 θύσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, μὴ ποτε συναντήσῃ ἡμῖν
 θάνατος ἢ φόνος. » Ταυτὶ γὰρ ἡμῖν καὶ ὁ σοφὸς τότε
 διεκεκράγει Μωσῆς. Οὐ γὰρ δὴ καθ' ὁμοίωτα, φησὶ,
 τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὦ Αἰγύπτιοι, μόσχος ἡμῖν τοῖς
 Ἑβραίοις τὸ σέβας, ἀλλ' οὐδὲ σὺς, ἢ αἰεὶ, ἢ βρέτας
 ἀνδρὸς, καὶ πτηνῶν ἀποσκίασμα, καὶ ἔρπετων εἰκόνες,
 τὰ ἐν σηκοῖς ἰδρυμένα. Ἐπικέκληται δὲ ἡμᾶς ὁ Θεὸς
 καὶ Δεσπότης, ὃς τότε σύμπαν διετεκτῆνατο. Μέγας
 οὖν ἄρα, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων ἀσύντακτος, καὶ ὑπὲρ
 νᾶσαν τὴν κτίσιν, ὁ τῶν Ἑβραίων Θεός, ὃς εἰς τὴν
 ἔρημον ἡμᾶς καλεῖ, τὴν εὐάρεστον αὐτῷ θυσίαν
 προσκομιούντας ἐκεῖ. Σκοτισμὸς μὲν οὖν Αἰγυπτος
 ἠνομάζεται, χρῆναι δὲ οἶμαι τοὺς οἵπερ ἐσμὲν πνευ-
 ματικῶς προσβάλλειν τοῖς ἐν σκιά καὶ τύποις. Δεῖ
 γὰρ ἡμᾶς ἀποφοιτῶντας εὐ μάλα παντὸς οἶμαι που
 πράγματος τοῦ κατασκοτεῖν εἰσθότος, καὶ ὡσπερ τινὰ
 χώραν ἐκδεθηκότας τὴν ὑπὸ τῷ τυράννῳ κειμένην,
 φημὶ δὴ τῷ Σατανᾶ, τὸ ἐν ἀμαρτίαις εὐχολον, μετα-
 χωρεῖν ἐπειγέσθαι νεανικῶς εἰς ἀνειμένην τε καὶ
 καθαρωτέραν ζώην, καὶ πολιτείας ἐννόμου διαστειχεῖν
 ὄδον, οὐχ ὑποκειμένην δαίμοσι· δυνήσομεθα γὰρ εὐ
 τότε τοὺς τῆς δικαιοσύνης καρποὺς καταθύειν τῷ
 Θεῷ. Στέλλεσθαι δὲ δεῖν τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ ὄδον τριῶν
 ἡμερῶν διεβεβαιούτο κατὰ τὴν ἔρημον, τὸ μὴ ἐγγὺς
 εἶναι τῶν τῆς φανταστικῆς ὄρων καὶ ζωῆς τῆς τυ-
 ραννουμένης διὰ ταύτου δηλῶν. Σκηπτεται δὲ τι καὶ
 σφὸν ὁ θεσπέσιος Μωσῆς, καὶ εὐαφόρως δὴ λῖαν
 ἀπονοσφίζεσθαι δεῖν τῆς Αἰγύπτου φησὶν τοὺς ὑπὸ
 Θεοῦ κεκλημένους· « Μὴ πως γὰρ συναντήσῃ ἡμῖν
 θάνατος, » φησὶν, « ἢ φόνος. »

textu beatus Moyses utitur, et rationabili admodum causa iis, qui a Deo vocati essent, seceden-
 dum esse dixit ex Ægypto: « Ne forte, » inquit, « occurrat nobis mors aut cædes. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; ἔτοιμον γὰρ οὐχὶ D
 τοῖς θέλουσι νοεῖν.

ΚΥΡ. Ἐγὼ φράσω· Αἰγυπτίους ἦν ἔθος, τετήρηται
 ἔτι καὶ εἰς δεῦρο παρὰ τοῖς τῶν εἰδώλων προσκυνη-
 ταῖς, τὸ δεῖν, εἰσφοιτῶντας ἐν ἱεροῖς, νεκρῶ περιτυ-
 χεῖν παρατεῖσθαι σώματι. Μολυσμὸν γὰρ εἶναι τὸν
 ἀνωπᾶτω φασὶ τὸ οὐχ ὅπως δὴ μόνον, εἰ τις ἔλοιτο,
 θῆγειν, ἀλλὰ γὰρ κἂν εἰ ἐν ψιλῶς ταυ[α]ισ[σ] παραπίπ-
 τοι θέαις. Οὐκ οὖν ἐκ τῶν παρὰ σφίσι βῶν ἀναπαίθει
 φρονεῖν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο καθαρῶς τὸ θῆναι αὐτοῖς,
 εἰ ἐξ ἀπροόπτου ποθὲν τοῦτο δρᾶν ἠργμένοις παρα-
 τύχοι νεκρὸς ἢ φόνος, τοῦτ' ἐστίν, ἢ νόμῳ φύσεως
 τετελευτηκῶς, ἢ ὑπὸ τῶν φονευόντων ἐκθεδιασμέ-

A plectendum, quod sibi videatur. Cæterum Pharaonia linguæ licentia utitur, et adversus Dei gloriam audaci temeritate fertur, ac Dominum, quoniam ille sit, se nosse negat, nec commissurum se, ut Israel dimittat. Sed beatus Moyses minime desistit, Deique voluntatem perfici oportere auctacter confirmat. Nam Satana eos, qui in sua potestate sint, impediende, ne ad libertatem recuperandam tendant, curandum illis est, ut viriliter agant, et omnia impedimenta vincant, minimeque timidi videantur, quin potius instent dicentes: « Deus Hebræorum vocavit nos. Ibimus igitur viam trium dierum in desertum, ut sacrificemus Deo nostro, ne forte occurrat nobis mors aut cædes ». Hæc enim verba nobis quoque tunc sapiens vir Moyses non sine vocis contentione dicebat. Neque enim, inquit, perinde ac vos, o Ægyptii, vitulum nos Hebræi veneramus, neque suem aut capram, aut hominis effigiem, volucrumque animantium adumbratam formam, aut reptantium imagines, quæ in vestris collocata sunt templis. Sed vocavit nos Deus ac Dominus, qui hoc universum est fabricatus. Magnus autem est, et cum Ægyptiis diis minime recensendus, supra creaturam quoque omnem, Hebræorum Deus, qui nos in desertum vocat, ut ibi gratiam ipsi hostiam offeramus. Atque Ægyptus quidem obtenebratio dicitur. Æquum autem esse arbitror, ut nos, qui spirituales sumus, spiritualiter ea, quæ in umbra et figuris tradita sunt, intelligamus. 36 Oportet enim nos ab omni re, quæ tenebras offundere soleat, longissime abscedere; et ubi ex illa facilitate peccandi vel regione quadam quæ in tyranni, Satanæ videlicet, potestate sit, excesserimus, tum ad liberam illam purioremque vitam strenue properare, ac per viam legitimæ conversationis ambulare, dæmoniiis minime subjectam: tum denique poterimus Deo justitiæ fructus offerre. Iter porro trium dierum Israelitis faciendum esse Moyses affirmabat: quibus verbis significabat, longissime a nequitie terminis, et ab ea vita, quæ iniquo dominatu premeatur, abesse oportere. Sapienti autem quodam præ-

PALL. Quid vero hoc est? neque enim scire cupientibus expeditum est id intelligere.

CYR. Ego vero exponam. Mos apud Ægyptios inoleverat, qui adhuc apud idolorum cultores servatur, ut templa adeuntis vitentur cadaveri occurrant. Summam enim impuritatem esse aiunt non modo sponte illud attingere, sed vel in ejus duntaxat aspectum incurrere. Igitur ex receptis apud eos moribus suadet, se pure sacrificare non posse, si aliunde ex improviso, ubi hoc agere cœpissent, cadaver aut cædes occurreret, id est, vel naturæ lege mortuus, vel ab homicidis per vim occisus. Vobis enim, inquit, sacræ sunt ædes ac delubra

³⁶ Exod. v, 3.

claustris ac portis munita, intra quæ cum ingressi fueritis, caste sacrificare, ut ipsi existimatis, licebit: nos vero in media urbe sacrificantes, et in triviis et in agris, necesse est cadaverum aspectu pollui: nihil enim est omnino, quod aspectum coercere possit. Ac simplicis quidem historiæ ratio ex Ægyptiorum moribus probabilitatem habet. Neque tamen minus recte dicta sapientissimi viri verba comperiemus, si spiritualiter intelligantur. Oportet enim nos tanquam in deserto sacrificare, sanctumque festum Deo celebrare, ab Ægyptiorum terris excedentes: vitandus præterea mortis aspectus; vacuo enim animo, et longe a tenebris remoto, quas mundus offundit, **37** oculis quoque aversis ab iis rebus, quæ ad interitum corruptionemque perducunt, ita demum caste omnium principi Deo sacrificabimus. Opera namque mortua, carnis opera sunt: obtenebratio autem mundana, illa ex laboriosis inutilibusque curis atque distentionibus perturbatio atque confusio, quæ purum illum atque pellucidum mentis ætherem polluit; a quibus esse recedendum iis, qui sincere Deum colere velint, etiam historiæ verba suadent.

PALL. Id quidem minime est obscurum: ideoque velim illa, quæ deinceps sequuntur, exsequaris.

CYR. Israelitas igitur ardentissimum, ut opinor, et acerrimum antiquæ libertatis invaserat desiderium: cumque vehementer ad eam aspirarent, ejus iras, qui illis jugum servitutis imposuerat, commoverunt; qui cum diceret hujusmodi rerum desiderium ex otio descendere, augeri illis operum sudorem, laboremque jussit. Itaque ut sine ulla dilatione ab eis exposceretur consueti operis summa, palearum vero tributio præter consuetudinem denegaretur, injunxit; dicebat enim: « Vacatis, otiosus estis, ideo dicitis, Eamus et sacrificemus Deo nostro. Nunc igitur euntes operamini: paleæ enim non dabuntur, et summam lateritii operis dabit. Videbantque se Scribæ filiorum Israel in malis, dicentes: Non minuētis a statuta summa laterum per singulos dies. Occurrerunt autem Moysi et Aaron venientibus in occursum eorum, cum egredierentur a Pharaone, et dixerunt illis: Aspiciat Dominus super vos et judicet, quoniam execrabilem fecistis odorem nostrum coram Pharaone, et coram servis ejus, ut daretis gladium in manus ejus ad interficiendos nos. » Quid tu, amice, nonne verissimum esse dices, ubi cœperit quis diabolici dominantis jugum excutere, contraque divini cultus gloriam præclaram illam et liberam suscipere, vacareque et cognoscere eum, qui est vere Dominus, ut in Psalmis canitur: « Vacate et videte, quoniam ego sum Deus, » tum fore ut ille in hujusmodi negotio otium ac studium tanquam impietatem quamdam

νοσ. Ὑμῖν γὰρ ἔφασκεν, ἱερά τε ἐστὶ καὶ τεμένη, κλειθρά τε καὶ πύλαι, ὧν εἰσω τυχόν εἰσεδραμηκῶσιν ἐξέσται θύειν ἀγνώσ, ὡσπερ ἂν οἴεσθε κατὰ σφᾶς αὐτούς· ἡμᾶς δὲ ἀνάγκη κατὰ μέσην θύοντασ πόλιν, ἐν τριόδοις τε καὶ ἐν ἀγροῖσ, ταῖς τῶν τεθνεώτων καταμολύνεσθαι θέαισ. Τὸ γὰρ ἀπειργον ὄροισ, παντελῶσ οὐδέν. Καὶ ὁ μὲν τῆσ ἱστορίασ λόγος ἔχει ἂν ἡμῖν ὡσ ἐν ἔθεσι τῶν Αἰγυπτίων (1) τὸ πιθανόν, εἰη δ' ἂν ὀρθῶσ εἰρημένον τὸ ὑπὸ τοῦ πανσόφου Μωσέωσ, κἂν εἰ νοοῖτο πνευματικῶσ. Χρῆ γὰρ ἡμᾶσ ὡσ ἐν ἐρήμῳ θύειν, καὶ ἔορτην ἀγίαν ἀποπεραινείν Θεῶ, τῆσ Αἰγυπτίων ἀπαίροντασ, παραιτεῖσθαι δὲ καὶ θανάτου θέαν. Σχολαίῳ γὰρ νῦν καὶ βεθικῶτι μακρὴν τοῦ κατασκοπιζέσθαι κοσμικῶσ, καὶ τῶν εἰσ νεκρότητα καὶ φθορὴν κατακομιζόντων τὸν ὀφθαλμὸν ἀπαλλάττοντεσ, θύσσημεν καθαρῶσ τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῶ. Ἔργα δὲ νεκρᾶ, τὰ σαρκὸσ ἂν εἰη. Σκοτισμὸσ δὲ κοσμικὸσ, ἡ ἐκ πονηρῶν καὶ εἰκαίων περισπασμῶν ἐπιθόλωσισ, τὸν καθαρὸν τε καὶ διαυγῆ τῆσ διανοίασ ἀθέρα καταμολύνουσα. Ὅν ὅτι προσῆκεν ἀπονοσφίζεσθαι τοῦσ εἰλικρινῶσ λατρεύειν ἐθέλοντασ, καὶ ὁ τῆσ ἱστορίασ ἡμᾶσ ἀναπειθεὶ λόγος.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν τοῦτό γέ ἐστὶν οὐκ ἀσυμφανέσ· τὰ δ' οὖν ἐφεξῆσ διαπέραινέ μοι.

ΚΥΡ. Τοῦσ μὲν οὖν ἐξ Ἰσραὴλ δύσοιστοσ οἶμαι τισ καὶ δριμύσ τῆσ ἀρχαίασ ἐλευθερίασ εἰσέθει πόθος· ἀπονενευκότεσ δὲ ἤδη πρὸσ τοῦτο, δεινῶσ κατηρθίζου εἰσ ὄργασ τὸν τοῖσ τῆσ δουλείασ ἔγκαταδέοντα ζυγοῖσ. Ἔργον δὲ εἶναι σχολῆσ τὰσ ἐπὶ τοιοῦδε λέγων ἐπιθυμίασ, ἔγκατατείνεσθαι σφίσι τὸν ἐπὶ τοῖσ ἔργοισ ἰδρῶτα κελεύει, τῆσ μὲν ἐν ἔθει συντάξεωσ ἀνυπερβέτωσ ἐξαιτουμένησ, περιτεμονομένησ δὲ ἀσυνήθωσ αὐτοῖσ τῆσ τῶν ἀχύρων διανομῆσ· ἔφασκεν γὰρ, ὅτι· « Σχολάζετε, σχολασταὶ ἐσθε, διὰ τοῦτο λέγετε, Πορευθῶμεν καὶ θύσσημεν τῷ Θεῶ ἡμῶν. Νῦν οὖν πορευθέντεσ ἐργάζεσθε· τὸ γὰρ ἀχυρον οὐ δοθήσεται, καὶ τὴν σύνταξιν τῆσ πλινθείασ αὐτοὶ δώσετε. Ἐώραον οὖν οἱ Γραμματεῖσ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἑαυτοῦσ ἐν κακοῖσ, λέγοντεσ· Οὐκ ἀπολείφετε ἀπὸ τῆσ πλινθείασ τὸ καθῆκον τῆ ἡμέρᾶ. Συνήτησαν δὲ Μωσῆ καὶ Ἀαρὼν ἐρχομένοισ εἰσ συνάντησιν αὐτοῖσ, ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Φαραῶ, καὶ εἶπον αὐτοῖσ· Ἐπίδοι[τ]ο ὁ Θεὸσ ὑμᾶσ, καὶ κρίνει· ὅτι ἐδεδλύξατε τὴν ὁσμὴν ἡμῶν ἐναντίον Φαραῶ, καὶ ἐναντίον τῶν θεραπεπόντων αὐτοῦ, δοῦνασ βομφαίαν εἰσ τὰσ χεῖρασ αὐτοῦ, ἀποκτείναι ἡμᾶσ. » Ἡ γὰρ, ὦ φιλόσθη, οὐκ ἀτρεκέλσ εἶναι φῆσ, ὡσ ἐπειδὴν ἔλοιτό τισ τῆσ τοῦ διαβόλου πλεονεξίασ ἀπολύσασθαι τὸν ζυγόν, καὶ τὸ λαμπρὸν καὶ ἐλεύθερον τῆσ εἰσ Θεὸν λατρείασ ἀντανελέσθαι καύχημα, σχολάζαι τε καὶ γνῶναι τὸν ἀληθῶσ Δεσπότην, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖσ ὑμνούμενον· « Σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριοσ ὁ Θεὸσ, » ἐγκαλίσει μὲν ἡμῖν ὡσ ἀνόσιόν τι χρῆμα, τὴν ἐπὶ τῷδε σχολῆν καὶ

¹ Exod. v, 17 sqq. * Psal. xlv, 1.

(1) Sic cod. Vat. Non probavi quod erat in codice Sirlcti, ὡσ ἐν αἰσθήσει τῶν Αἰγυπτίων, ex Ægyptiorum sensu.

Θέλησιν, κατεξανίσταται δὲ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ πονηροῖς A τε καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ὁ πάντων ἐχθρὸς, σαρκικῆς μὲν καὶ γεώδους ἀκαθαρσίας καὶ τῶν ἐν κόσμῳ ἀκαταλήκτως ἔχεισθαι, κατὰ τὸ ἐκάστω συνήθης, ἐπαναγκάζων ἀγρίως, ἀπέχεσθαι δὲ τῆς ἐντριβῶς φαυλότητος ἥμισυ μὲν ἐπιείκεις, δυσπόριστον δὲ καὶ τοῦτο τιθεὶς, ὡς ἂν μὴ τῷ λίαν ἐτοίμῳ διακ-υϊοτό τε καὶ εἰς κόρον ἴοι τὸ κακόν; Ταυτὶ γὰρ οἶμαι καταδηλοῦν, τὸ ἐξαιτεῖν μὲν εὐτόνως τῆς πλινθίας τὴν σύνταξιν, τὰ δὲ δι' ὧν ἂν γένοιτο βράδεις ἀποστερεῖν, τοῦτ' ἔστιν, τὸ ἄχυρον. Πεφύκαμεν δὲ πως, τότε δὴ μάλιστα προθυμώτατά τε καὶ εὐσθε-νέστατα τὰ συνήθη ζητεῖν, καὶ θερμότεραις ἐπιθυ-μιαῖς ἐπ' αὐτὰ καταφλέγεσθαι, ὅτε τι φαίνεται μεταξὺ τὸ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἀποφέρον ἐπὶ τὸ μὴ δύνασθαι τυ-χεῖν. Θεοῦ δὲ δὴ νόμου τὸν ἀνθρώπινον νοῦν τὰ B αἰσχίῳ μεταπαιδεύοντος μακρὰ τις εἰσδύνει τότε δὴ μάλιστα ποθῆ, καλοῦσα πρὸς τὰ αὐτὰ, καὶ μονο-ουχὶ τοῦ νομοθέτου καταβοᾶν ἀναπειθουσα· καὶ τοῦδε δὴ πάλιν ὡς ἐν σκιαῖς ἀπόδειξις οἱ Γραμμα-ταῖς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἐντροχόμενοι τε τοῖς ἔργοις, καὶ τὴν ἐπ' αὐτὰ βράδιαν οὐχ ὀρῶντες ὁδόν· ἀχύρου γὰρ ἦσαν ἐν σπάνει, ἐπητιῶντο δὲ λίαν Μωσῆα τε καὶ Ἀαρὼν τῆς ἐπεννηγεμένης αἰτίας αὐτοῖς, πρόφασιν αὐτοῦς γενέσθαι λέγοντες, καὶ δυσαχθεστέ-ραν ἀνατλήναι τῆς πλεονεξίας τὴν εφοδον, οὐχ ἐτέρου του χάριν, ἢ ὅτι δὴ μόνον ἐλευθερίας αὐτοῦς εἰσέδου κόσος, τοῖς παρ' αὐτῶν λόγοις ἀναπεισιμένους. nisi hac sola, quod illos recuperandæ libertatis ceperat adhibuissent

ΠΑΛΛ. Οὐ γὰρ οἶσι λέγειν τὰ εἰκότα καὶ ἀληθῆ; C

ΚΥΡ. Παντάσῃ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε· ἅμα γὰρ ἡμᾶς ἐπιθυμία χρηστὴ καὶ λογισμὸς ἀγαθὸς ἀνεσθ-ῆσε τυχόν πρὸς τὸ δεῖν ἐλῆσθαι τὰ τῷ Θεῷ δο-κούντα, καὶ νόμου τοῦ πρὸς εὐσέθειαν διαμεμνημέθα· κατὰ γὰρ δὲ μάλιστα χειρόνως ἐπὶ τὸ σίνεσθαι πεφυ-κὸς ὁ πάντων ἐχθρὸς, πλὴν ἐκρύεται καὶ σώζει Θεός. Καὶ γοῦν ἔφη πρὸς Μωσῆα· « Βάδισον, εἰπὲ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων, Ἐγὼ Κύριος, καὶ ἐξάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ῥύσομαι ὑμᾶς ἐκ τῆς δουλείας αὐτῶν, καὶ λυτρώσομαι ὑμᾶς, ἐν βραχίονι ὑψηλῷ, καὶ κρίσει μεγάλη, καὶ λήψομαι ὑμᾶς εἰς λαὸν ἑμαυτῷ. Καὶ ἔσομαι ὑμῶν Θεός, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων. » Ἀποτρέποντος γὰρ ἡμᾶς τοῦ Σα-τανᾶ, καὶ ἀπάσης ἀγαθῆς ἐξανιστάντος ἐπιθυμίας, καὶ τῶν εἰς τοῦτο διανευμάτων δι' ὧν ἂν δύναιτο παρῶντος τρόπων, προτρέπει πρὸς θέλησιν ἀγα-θὴν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος, ἄθραυστον μὲν τὸν ἐπικου-ρούντα δεικνύς, ἐλπιδὶ δὲ τῇ λιπαρωτάτῃ παραθήγων εἰς εὐτολμίας, καὶ πίστει νευρῶν, καὶ τῷ Θεῷ προσ-νέμων, ὡς ἀληθῶς σωτήρι καὶ λυτρωτῆ.

ΠΑΛΛ. Ὡς πανάριστόν τι χρεῖμα καὶ σωτήριον ἡ πίστις, καὶ τὸ δεῖν ἔπεσθαι διψῆν τῷ Θεῷ!

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφη. Ἔρπει δὲ ὅτι πρὸς πέρας ἡ

A nobis vitio vertat, unaque cum aliis nequam impu- risque spiritibus ille omnium hostis insurgat, im- maniterque cogat, ut carnali terrenæque impuri- tati, 38 et sæculi curis atque distentionibus pro- cujusque consuetudine firmiter adhærescamus, mi- nimeque permittat, ut a nequitia in qua versati diu sumus, abstinemus; quin etiam id ipsum minime nobis expeditum reddat, ne vitium si admodum im- promptu sit, contemnatur, et satietatem sui pa- riat? Id enim significare arbitror, laterum structu- ram acriter exposcere; ea porro, per quæ facile con- fici possunt, id est, paleas subtrahi. Est enim na- tura nobis quodammodo comparatum, ut ea in qui- bus assueti sumus, tum maxima alacritate, et con- tentione quæramus, eorumque ardentiori cupiditate flagremus, cum aliquid intercedit, quod vi quadam nos ab iis consequendis abducit. Itaque cum di- vina lex humanum animum turpia dedocet, ingens quoddam desiderium tum maxime subit, quod ad eadem revocat, et propemodum adversus ipsum legislatorem vociferari suadet, ejusque rei ut in um- bris quibusdam, specimen habemus Scribas filio- rum Israel, qui tum operum labore conficiebantur, tum viam ad ea perficienda facilem nullam cerne- bant; pælearum enim inopia laborabant: graviter quoque Moysen et Aaron culpabant, cum dicerent illos occasionem suæ vexationis præbuisse, gravi- oremque se injuriæ vim perpeti, non alia de causa,

PALL. Quid? non eos propemodum æqua et ve- ra dicere censes?

CYR. Ita est omnino, Palladi. Simul enim atque laudabilis cupiditas rectaque cogitatio nos excitavit fortasse ad ea, quæ Deo placent, amplectenda, et legis meminimus, quæ nos ad pietatem hortatur, ille communis omnium hostis nos ad ea, quæ nocent, pejus impellit. Eripit tamen inde ac liberat Deus; itaque ait ad Moysen: «Vade, dic filiis Israel: Ego Dominus; et educam vos de potestate Ægyptio- rum, et liberabo vos de servitute eorum, et redimi- mam vos in brachio sublimi, et judicio magno, et accipiam vos in populum mihi ipsi, et ero vester Deus; et cognoscetis quod ego Dominus Deus ve- ster, qui eduxi vos de terra Ægypti, de potestate Ægyptiorum. » Nam, cum Satanias ab omni nos bono desiderio dehortetur et avertat, et quibus po- test modis, a nostra in bonum propensione repellat; contra, Dei lex ad bonam voluntatem hortatur; 39 atque invictum eum esse, qui nos adjuvat, os- tendens, amplissima spe ad audendum excitat, et fidei nervos addit, Deoque tanquam vero salva- tori ac liberatori addicit.

PALL. Quam bona res ac salutaris est fides, et ardens Deum sequendi desiderium!

CYR. Recte dicis. Quod autem fides ad perfe-

¹ Exod. vi, 6, 7.

tam virtutem tanquam ad finem tendat, tum optime nosces, cum eo quo spectat nostra pervenerit oratio. Cum enim Moyses ejusque comites venissent ad Pharaonem, ut cum eo rursus agerent, ac suaderent ut dimitteret ex Ægyptiorum terris, et exsolveret veteribus vinculis Israel, signis, ultra quam dici possit, admirabilibus illum flectere volebant; virgam enim in serpentem commutatam ostenderunt, multoque majora præstantioraque efficere se Dei ope facillime posse, aperte profitebantur. At ille suis Magis, ut paria facerent, imperavit, ad hunc fere modum clamans: Non nos ignari sumus hujusmodi operum, longeque plures sunt apud Ægyptios, qui hæc profiteantur, quam apud vos; et ars Magorum est ac studium hæc miracula edere, in quorum numero vos quoque estis. Itaque cum admodum induraretur, nec dimitteret filios Israel, quatuor ei graves aliæ aliis pejores illatæ sunt plagæ: aquæ enim in sanguinem mirabilis illa conversio facta est, ranæque et cinifes, et ad extremum muscæ caninæ vi minime ferenda molliorem denique Pharaonem reddiderunt. Itaque cum advocasset Moyses, ait: « Euntis sacrificate Domino Deo vestro in terra. Et dixit Moyses: Non potest fieri sic: abominationes enim Ægyptiorum sacrificabimus Domino Deo nostro. Si enim sacrificaverimus Domino Deo nostro abominationes Ægyptiorum eorum ipsis, lapidabimur. Viam trium dierum ibimus in solitudinem, et sacrificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis. Et dixit Pharaon: Ego dimitto vos, et sacrificate Domino Deo vestro in deserto; verum ne longe abeat⁹. » Cum enim Satananus obsistit, et nostrorum animorum alacritati, qua ad virtutem erigimur, nequitiam suam fortiter opponit, adversus illum insurgit Deus, ejusque audaces impetus frangit, ac plagis emollit. At ille vix tandem dimittit invitus; conatur tamen persuadere nobis, ut Deo cultum non accurate admodum exhibeamus, neque penitus ab ipsius servitute recedamus: **40** non enim extra suam regionem, sed intra illius fines sacrificare Judæos jubet. Sed sapientissime Moyses, « Non potest fieri sic, » inquit. Semper enim ille peccati inventor ad res improbas est auctor; eas autem rejicit lex divina, eaque fieri vetat, quæ illi placeant. Iis igitur qui recte vivere velint, attendenda, non quæ malignus ille deceptor suadet, sed quæ divinum responsum edicit. « Lucerna enim, » inquit, « pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis⁹. »

PALL. Ita est.

CYR. Ergo cum ille malignus nos detineat atque cohibere velit, sibi que subjicere, serviendum Deo est illi, qui secundum naturam solus est; atque sine ullo metu dicendum: « Non potest fieri sic. » — « Nemo enim potest duobus dominis servire; aut enim unum odio habebit, et alterum diliget; aut unum sustinebit, et alterum contemnet¹⁰. »

⁹ Exod. viii, 25 sqq. ⁹ Psal. cxviii, 105. ¹⁰ Matth. xii, 24.

πίστις τὸ ἀγαθὸν, εἴη τοι καλῶς, ἐκτελεσθέντος ἡμῖν τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν. Ἐπειδὴ γὰρ ἤκον πρὸς τὸν Φαραῶν διαλεξόμενοι πάλιν οἱ ἀμφὶ Μωσέα, ἀνεῖναι τε τῆς Αἰγυπτίων καὶ ἀπολύσαι δεσμῶν τῶν πάλαι τὸν Ἰσραὴλ ἀναπέισοντες, σημεῖοις ἐκδυσωπεῖν τοῖς ὑπὲρ λόγον ἤθελον, ῥάβδου τε εἰς ὄφιν μεταπλασμὸν ἐπεδείκνυον, καὶ ἔτι τοῦ γε μείζονά τε καὶ ὑπερφερῆ κατορθοῦν δύνασθαι προχειρότατα, διὰ Θεοῦ σαφῶς ἐπηγγέλλοντο. Ὁ δὲ τοῖς ἰδίοις ἰσουργεῖν ἐκέλευε Μάγοις, μόνουχὶ διὰ τοῦτου βοῶν· Οὐκ ἀγνώτες ἔργων τῶν τοιούτων ἡμεῖς. Ἰλλεῖστοι δὲ ὅσοι παρ' Αἰγυπτίους ἢ καθ' ὑμᾶς· καὶ μελέτημα τοῖς Μάγοις τὸ θαυματουργεῖν, οἷς καὶ ὑμεῖς ἐναριθμοῖ. Σκληρυομένη δὲ λίαν, καὶ οὐκ ἀνιέντι τὸν Ἰσραὴλ, τέσσαρες δεῖναι καὶ ἀλλήλων χεῖρους ἐπιφέρονται· πληγαί· ὕδατος τε γὰρ εἰς αἷμα μεταβολὴ παραδόξως ἐπράττετο, βάτραχοι τε καὶ σκνίπες, καὶ τελευταία κυνόμια, μαλθακώτερον ἤδη πως ὡς ἐξ ἀνάγκης οὐ φορητῆς ἀπετέλουν τὸν Φαραῶν. Εἰσκαλεσάμενος δὲ τοὺς ἀμφὶ Μωσέα, φησὶν· « Εἰσελθόντες θύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ γῆ. Καὶ εἶπε Μωσῆς, Οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτως· τὰ γὰρ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων θύσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ἐὰν γὰρ θύσωμεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων ἐναντίον αὐτῶν, λιθοβοληθσόμεθα. Ὅδὸν τριῶν ἡμερῶν πορευσόμεθα εἰς τὴν ἔρημον, καὶ θύσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, καθάπερ εἶπεν ἡμῖν. Καὶ εἶπε Φαραῶν· Ἐγὼ ἀποστελῶ ὑμᾶς, καὶ θύσετε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλ' οὐ μακρὰν ἀποτενεῖτε τοῦ πορευθῆναι. » Ἀντεξάγοντι μὲν γὰρ τῷ Σατανᾷ, καὶ ταῖς εἰς τὸ ἀγαθὸν ἡμῶν προθυμίαις ἀντιφέρεισθαι ἐγκωκίτι νεανικῶς τὴν ἑαυτοῦ μισοποννηρίαν, ἀναντίστησι Θεός, καὶ κατάγχει θρασυνομένον, καὶ τιθασσεύει πληγαῖς. Ὁ δὲ τότε μὲν ἐφήσει μὲν οὐχ ἑκῶν· πειρᾶται δ' οὖν ὁμοῦ ἀναπέθειν ἡμᾶς, ποιῆσθαι μὲν οὐκ ἀκριβῆ τὴν εἰς Θεὸν λατρείαν, μὴ μὴν ἔτι παντελῶς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ δουλείας ἀποφοιτᾶν. Οὐ γὰρ ἔξω γῆς Ἰδίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ χρῆναι θύειν τοῖς Ἰουδαίοις ἐκέλευε. Σοφώτατα δὲ Μωσῆς, « Οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτω, » φησὶ. Γίνεταί μὲν γὰρ αἰεὶ τῶν φαύλων εἰσηγητῆς ὁ τῆς ἀμαρτίας εὐρετῆς· ἐκπέμπει δὲ νόμος ὁ θεῖος αὐτὰ, καὶ ἀποφάσκει τὸ δρᾶν, ἅπερ ἂν ἐκεῖνος δοκῆ. Προσεκτέον τοιγαροῦν τοῖς ἐθέλουσι βιοῦν ὀρθῶς, οὐχ οἷσπερ ἂν λέγοι φανακίζων ὁ Πονηρὸς, ἀλλ' οἷς τὸ θεῖον ἡμῖν ἀναφωνεῖ χρησιμώδημα. « Λύχνος γάρ, » φησὶ, « τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Συνέχοντος τοίνυν ἡμᾶς, ἡγουν καθείργειν ἐθέλοντος καὶ ὑπ' αὐτῷ ποιῆσθαι, τοῦ Πονηροῦ, λατρευτέον Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν μόνῳ, καὶ διψυχίας ἰόντες ὡς ἀπώτατω, λέγωμεν, « Οὐ δυνατὸν γενέσθαι οὕτως. » — « Δύναται γὰρ οὐδεὶς δυσ' κυρίοι; δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. »

Γέγραπται δὲ αὖ, « Οὐαὶ καρδιαῖς δειλαῖς, καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἀμαρτωλῶ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους! » Χρῆναι γὰρ ἔγωγε φημι, καθαρὰν καὶ ἀμώμητον ποιῆσθαι λατρείαν τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, ἐκπεφωτισμένης εἰσάπαν τῆς ὑπ' ἐκείνῳ λατρείας· οὕτω τε πρὸς τὴν ἀμέλῳ ζητεῖν ἵνα γεννηκῶς· ἄλλως τε, « Τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων, » φησὶ, « θύσωμεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν. Ἐάν γὰρ θύσωμεν τὰ βδελύγματα τῶν Αἰγυπτίων ἐναντίον αὐτῶν, λιθοβοληθήσμεθα. » Καὶ ὅσον μὲν ἦκεν εἰς γε τὸν τῆς ἱστορίας λόγον, εὐάφορος ἡ παραίτησις. Βδελύγματα γὰρ ἐνθάδε φησὶ, τὰ σεβάσματα· μύσχοι δὲ ἦσαν τοῖς Αἰγυπτίοις τὸ σεβάς. Ταυτὶ δὲ, φησὶν, εἰ τῷ τῶν Ἑβραίων καταθύσωμεν Θεῷ, ἀκονήσωμεν εἰς ὄργας πάντη τε καὶ πάντως τοὺς Αἰγυπτίους, δύσοιστον τὸ χρῆμα ποιουμένους. Ἔσθ' ὅτε καὶ πιθανὸς λόγος. Ὅσον δὲ ἦκεν εἰς θεωρίαν πνευματικὴν, οὐ μετρίαν ἔχει τὴν ὄνησιν. Ὁ γὰρ οἶδε μάλιστα τιμᾶν, καὶ ποιεῖται περὶ πολλοῦ, ἀξιοὶ τε λόγου παντὸς ἡ τῶν δαιμονίων πληθὺς, κατανεκροῦντες ἡμεῖς ἡδίστην τῷ Θεῷ τελοῦμεν λατρείαν.

ΠΑΛΑ. Πῶς ἐφης;

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη τίμια παρ' ἑαυτοῖς; καὶ οὐχὶ πάντως δι' ἑαυτὰ, ἀλλ' ἐπέττοι δι' αὐτῶν ὀλλύμεθα, καὶ πρὸς δουλείαν τὴν ὑπ' αὐτοῖς κατασφίγμεθα;

ΠΑΛΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ταῦτα δὴ νεκροῦντες καὶ οἶονεῖ κατασφάζοντες, εἰς ὄσμην εὐωδίας ἐσόμεθα τῷ Θεῷ. Γράφει δὲ ὁ Παῦλος ὡς δὲ· « Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. » Δράψῃ δ' ἂν τοιοῦτο τις ὀρθῶς, νεκρῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν. Ἐκαστον ὧν ἄρα τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν, Αἰγυπτίων τῶν νοητῶν ἐστὶ βδέλυγμα, τοῦτ' ἐστὶ, σεβασμιώτατον. Ὅτι ἰγὰρ ἔθος τῆ θεῆς Γραφῆς βδέλυγμα λέγειν τὸ ἐν εἰδώλου τάξει, καὶ οἶονεῖ τὸ σεβάς, ἀναπειθεῖ λέγων Θεὸς διὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ φωνῆς, περὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς· « Τί ἡ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα; » Εἰ δὲ δή τις βούλοιο λέγειν βδέλυγμα τῶν Αἰγυπτίων τὸ οἶονεῖ μίσσημα καὶ παραίτησιν, οὐκ ἂν ἐξοίχοιτο τοῦ πρέποντος νοῦ· ἃ γὰρ ἔθος ἀεὶ μισεῖν καὶ καταβδελύττεσθαι τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, ταυτὶ πρὸς ἡμῶν εἰς ὄσμην εὐωδίας ἀνακείσεται τῷ Θεῷ, καὶ θυσία πνευματικῆς, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια, σωφροσύνη, φιλαλληλία, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἠρησότητος τὰ ἀύχηματα.

ΠΑΛΑ. Καὶ τίνες ἂν εἴεν οἱ ἐν τῇ γῆ θύοντες τοῦ Πονηροῦ; νοοῦντο δ' ἂν τίνες καὶ οἱ ἐξω γῆς;

ΚΥΡ. Οἱ μὲν γὰρ οὐπω τῆς Αἰγυπτίων ἐκδεθηκότας, καὶ Θεῷ θύοντες ἐν αὐτῇ, πολλοὶ λίαν, καὶ ἀριθμοῦ τάχα που κρείττονες· οἱ δὲ ἐξω τε καὶ ἐν

Scriptum est item : « Væ cordibus timidis, et manibus dissolutis, et peccatori ambulanti per duas semitas ¹¹! » Oportet enim, ut ego sentio, illi omnium principi Deo purum exhibere, omnisque culpæ expertem cultum, egressos in totum ab ea vita, quæ sub illius maligni est ditione; sicque ad laudabiliorem illam alteram fortiter tendere : alioquin, « Abominationes, » inquit, « sacrificabimus Domino Deo nostro. Si enim sacrificaverimus abominationes Ægyptiorum coram illis, lapidabimur. » Ac quod ad simplicis historiæ expositionem attinet, idonea erat excusatio. Abominationes enim hic appellat, quæ illi colebant : vitulum porro colebant Ægyptii. Hæc igitur, inquit, si Hebræorum Deo sacrificaverimus, omnino necesse est ut Ægyptiorum iras provocemus, qui hoc minime ferendum putant. Et probabilis quidem hæc est expositio. Cæterum quod ad contemplationem spiritualem attinet, non mediocrem habet utilitatem; quod enim dæmonum turba magnum existimat, ac plurimi facit, et in quo summam totam sitam esse putat, id si nos mortificaverimus, gratissimum Deo cultum exhibebimus.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Quid? Carnis vitia nonne illi magni æstimant? neque vero illa per se omnino, sed quia per illa nos perdimur, et in eorum potestatem vinciti ducimur?

PALL. Ita est.

CYR. Hæc igitur si mortificaverimus, ac veluti mactaverimus, in odorem suavitatis erimus Deo.

¶ Scribit autem Paulus in hunc modum : « Exhibete corpora vestra hostiam viventem, placentem Deo, rationabile obsequium vestrum ¹². » Id autem is recte faciet, qui mortificaverit membra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam ¹³. Singula igitur, quæ in nobis insunt vitia, spiritualium Ægyptiorum abominationes sunt, id est, præcipuus eorum cultus. Esse autem hunc morem sacrarum Litterarum, ut quod idoli vice sit, et numinis, abominationem appellent, confirmat Deus, cum per Jeremiæ vocem de Judæorum Synagoga dicit : « Cur dilecta in domo mea fecit abominationem Ægyptiorum ¹⁴? » Si quis autem intelligere voluerit rem exosam et aversandam, ne is quidem a recta intelligentia aberraverit : quæ enim immundi spiritus semper odisse et abominari consueverunt, ea a nobis Deo in odorem suavitatis offeruntur, et hostiæ spirituales sunt, fides, mansuetudo, continentia, temperantia, mutuus amor, et sincera in Deum pietatis gloria.

PALL. Et quinam vero illi fuerint, qui in regione improbi sacrificant? quive intelligi possunt, qui extra eam regionem?

CYR. Qui nondum ex Ægyptiorum terris egressi, ibidem Deo sacrificant, complures sane sunt, et fortasse innumerabiles : qui vero extra terram et

¹¹ Eccli. II, 15. ¹² Rom. XII, 1. ¹³ Coloss. III, 5. ¹⁴ Jerem. XI, 15

in deserto, pauci admodum et electi : « Multi enim sunt vocati, » inquit, « pauci vero electi ¹⁵. » Omnes igitur per fidem quæ est in Christo ad libertatem vocati sumus, et a diabolico dominatu redempti; perducente nos ad hoc Christo, qui priscis illis hominibus pulchre in Moyse et Aaron præfigurabatur, ut in eodem illum Emmanuel legislatorem et principem sacerdotum et apostolum dispensatoria ratione intelligas. At vero plurimi ex iis qui vocati sunt, libentissime in malis veteribus versantur, qui cum haud tota mente a sæculari errore discesserint, nuda tantisper ac sola fide Deum colunt. Hos esse dicimus, qui in Ægypto sacrificant, aut certe paulum egressi. « Ne longe enim abeat, » inquit ille dura cervice Pharao, tametsi ex Ægyptiorum terris egrediamini. At qui perfecte se ad virtutem transferunt, ac Deo placere student, et in totum a sæculari confusione discedunt, ii ex Ægyptiorum finibus excedunt, tyrannique manum ac potestatem effugiunt, **42** et in vacua solutaque curis vita, tanquam in deserto, puri ac pure Deo sacrificant. Equidem dixerim, et alia quoque ratione longissime ab Ægyptiorum finibus iis eundem esse, qui a colenda creatura potius quam Creatore ad veritatem veniunt, atque ad cognitionem illius, qui natura Deus est, advocantur. Nondum enim ii perfecte sunt egressi, qui a sua mente veteris erroris reliquias nondum absterse- runt. Nonnulli enim observant dies quosdam ac menses, et tempora et annos. Hi cum ad libertatis dignitatem per Christum vocati sint, tamen Ægyptiorum regionem incolentes, Deo sacrificant, quod eam vivendi rationem retinent, quæ Satanæ sit non admodum ingrata. Sed si quis omnino sit egressus, ac priscis moribus multam salutem dixerit, is in deserto sacrificat. vitamque summa laude dignam agit.

PALL. Assentior : nam recte sentis. Sed jam secundo flumine ad alveum recurrat oratio.

CYK. Mentitur itaque Pharao, et promissum abnegat, nequedum missos facit filios Israel. Deinde tribus aliis plagis vexatur, vixque tandem annuit, dimissurumque se ait : iterumque mentitus deprehenditur. « Mendax enim est, et in veritate non stetit, » ut Salvator ait ¹⁶. Grandinem namque vehementissimam se Ægyptiis immissurum comminante Deo, atque etiam immittente; necnon locustam agrorum vastatricem, si licet hanc vocem ἀγρολάττειραν e Græcis mutuari : tum vero vix tandem illi Pharaonis scelerum acres olim atque invicti satellites, maximis adversus eum vocibus inclamant, dicentes : « Quousque erit nobis hoc scandalum? Dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo ipsorum. An scire vis, quod perierit universa Ægyptus ¹⁷? » Ac mihi rursus ex hoc loco illud considerandum occurrit, Satanam, quibus in rebus vincere sibi decorum putat, fortasse fortio-

A ἐρήμῳ, κομιδῇ βραγεῖς καὶ ἀπόλεκτοι. « Πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοὶ », φησὶν, « ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. » Κεκλήμεθα μὲν οὖν εἰς ἐλευθερίαν πάντες διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ ἐκλελυτρώμεθα τυραννίδος διαβολικῆς, ἀποφέροντος ἡμᾶς εἰς τοῦτο Χριστοῦ, προανατυπωμένου τοῖς πάλαι καλῶς ἐν Μωσῇ τε καὶ Ἀαρῶν, ἵ' ἐν αὐτῷ τὸν Ἐμμανουὴλ νομοθέτην ὄντα καὶ ἀρχιερεῖα καὶ ἀπόστολον, οἰκονομικῶς ἐννοῆς. Οἱ δὲ γε πλείστοι τῶν κεκλημένων ἐμφιλοχωροῦσιν ἐτι τοῖς πάλαι κακοῖς, διανοία δὲ οὐπω τῇ ὀλοσχερεῖ κοσμικῆς ἀπάτης ἐκβεθηκότες, ὡς ἐν γυμνῇ τε καὶ μόνῃ τῇ πίστει λατρεύουσι Θεῷ. Τούτους εἶναι φαμεν τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ θύοντας, ἦγουν ἔξω βραχὺ γεγονότας. « Οὐ μακρὰν γὰρ ἀποτενεῖτε, » φησὶν ὁ σκληροκαρδῖος Φαραὼ, κἂν εἰ τῆς Αἰγυπτίων ἐκτρέχητε γῆς. B Οἷγε μὴν ὀλοκληρῶ μεταστάσει τῇ εἰς ἀγαθὸν εὐαρεστεῖν ἐθέλοντες τῷ Θεῷ, ἀπηλλαγμένοι τε καὶ εἰσάπαν συγχύσει; κοσμικῆς, ἔξω φέρονται τῆς Αἰγυπτίων, καὶ τὴν τυράννου διαδιδράσκουσι χεῖρα, καὶ καθάπερ ἐν ἐρήμῳ τῇ σχολαίᾳ τε καὶ ἀνειμένῃ ζωῇ καθαρὸν καθαρῶς θύουσι τῷ Θεῷ. Φαίην δ' ἂν ἔργως καὶ καθ' ἑτερόν τινα τρόπον, ἀποτάτω δεῖν τῆς Αἰγυπτίων φέρεσθαι γῆς τοὺς ἐκ τοῦ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα πρὸς ἀλήθειαν τρέχοντας, καὶ εἰς ἐπίγῳσι κεκλημένους τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος Θεοῦ. Ἐκβεθήκασι γὰρ οὐπω τελείως οἱ τὰ τῆς ἀρχιῆς ἀπάτης οὐπω τῆς ἑαυτῶν διανοίας ἀνοστρίθοντες λείψανα. Παρατηροῦνται: γὰρ τινες ἡμέρας, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτοὺς. Οὗτοι πρὸς τὸ ἐλεύθερον ἀξίωμα διὰ Χριστοῦ κεκλημένοι, τὴν C Αἰγυπτίων οἰκοῦντες, ἐτι θύουσι τῷ Θεῷ, τὸν οὐχὶ ἂν ἐβούλητον τῷ Σατανᾷ διασώζοντας βίον. Εἰ δὲ δὴ τις ἐξοίχοιτο παντελῶς, τοῖς ἀρχαιοτέροις ἔθεσιν ἐβρώσθαι φράσας, ἐν ἐρήμῳ θύει, καὶ τὴν ἐπαίνου παντὸς ἀξίαν ἐπιτηδεύει ζωῆν.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς. Ἴτω δὲ αὐθις ἡμῖν κατὰ ῥοῦν ὁ λόγος.

KYP. Οὐκοῦν ψευδομυθεῖ μὲν ὁ Φαραὼ, καὶ ἀρνείται τὴν ὑπόσχεσιν, ἀνίησι δὲ οὐτι πω τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ. Εἶτα τρισὶν ἑτέροις πληγαῖς κατηκίχεται, καὶ κατανεύει μόλις, ἀνήσειν εἰπὼν· ἦλω τε ψευδοεπησας πάλιν. « Ψεύστης γὰρ ἐστί, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκε », κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Χάλαξαν δὲ τὴν βαγδατοτάτην ἐνήησι τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀπειλοῦντος Θεοῦ, καὶ δὴ καὶ ἐνείντος, καὶ μὴν ἀκρίδα τὴν ἀγρολέτειραν, εἶπερ τι χρῆ καὶ ἐξ Ἑλλήνων φωνὴν ἐλόνας εἰπεῖν. Τότε δὴ, τότε καὶ μόλις οἱ πάλαι δεινοὶ τε καὶ ἄθραυστοὶ τῆς τοῦ Φαραὼ βδελυρίας ὑπασπισταὶ πλείστην ὄσσην αὐτοῦ ποιοῦνται καταβολήν, λέγοντες· « Ἔως τίνος ἔσται ἡμῖν τοῦτο σκῶλον; ἐξάπαστειλον τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως λατρεύσωσι Κυρίῳ τῷ Θεῷ αὐτῶν. Ἡ εἰδέναί βούλει ὅτι ἀπόλωλεν Αἴγυπτος; » Καὶ μοι πάνιν ἐντεῦθεν ἔπεισι νοεῖν, ὡς ἐστί που τάχα τῶν ὑπ' αὐτῷ δυνάμεων ἀμείνων ὁ Σατανᾶς, ἐφ' οἷς ἂν αὐτῷ τὸ νικᾶν πρόπει. Αἱ μὲν γὰρ, ὡς

¹⁵ Matth. xxii, 14. ¹⁶ Joan. viii, 44. ¹⁷ Exod. x, 7.

λοιπε, σκληραὶ μὲν εἰσιν ἄγαν καὶ ἀμελιχοὶ κομιδῆ, καὶ ὄψε μὲν καὶ μόλις ἰούσαι δ' ἂν ὄμων κἄν γούν εἰς μετριάν αἰσθησιν τῆς θείας ὀργῆς· ὁ δὲ ἐστὶν ἀγριότητι τῇ ὑπὲρ λόγον ὑπερφερῆς, καὶ κατεσκλη- κῶς εἰς ἄκρον. Γέγραπται γάρ ὅτι, « Ἡ καρδία αὐ- τοῦ πέπηγεν ὡσπερ λίθος, ἐστῆκε δὲ ὡσπερ ἄκμων ἀνήλατος. » Πλείστης οὖν ὄσης γενομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς καταβολῆς, ἔφη μόλις τοῖς ἀμφὶ Μωσέα· « Πο- ρεύσθε καὶ λατρεύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν. Τίνες δὲ καὶ εἰσιν οἱ πορευόμενοι; » Καὶ λέγει Μωσῆς· « Σὺν τοῖς νεανίσκοις ἡμῶν καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἡμῶν πορευόμεθα, σὺν τοῖς υἱοῖς καὶ ταῖς θυγατράσι, καὶ προβάτοις, καὶ βουσίην ἡμῶν· ἐστὶ γὰρ ἡ ἑορτὴ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· « Ἐστω Κύριος μεθ' ὑμῶν, καθ' ὅτι ἀποστέλλω ὑμᾶς, μὴ καὶ τὴν ἀποσκευὴν ὑμῶν; Ἴδετε, ὅτι πονηρία πρόκειται ὑμῖν. Μὴ οὕτως· πορευέσθωσαν δὲ οἱ ἄνδρες, καὶ λατρεύσατε τῷ Θεῷ, τοῦτο γὰρ αὐτοὶ ζητεῖτε. » Σύν- ες δὴ οὖν, ὧ φιλότις, ὡς ἀρίστην μὲν ὁ Μωσῆς πεισίσθαι δεῖν ἔφρασκε τὴν ἀνάξουξιν· ὁ δὲ, οὐχ οὕτω, φησὶν· ἀνήσαιν δὲ ἀπὸ μέρους, καὶ ὀμήρουσιν τρόπον τινὰ ταῖς τῶν ἀπαιρόντων ὑποστροφῶσι δεῖν ἔφη τὸ λοιπόμνον, καὶ αὐτῆς ἀπομενούσης ἐν Αἰγύπτῳ τῆς ἀποσκευῆς. Οἰχέσθω γὰρ δὴ πᾶς μὲν ὑμῶν νεανίας, φησὶ· πᾶν δὲ γένος τὸ ἐν ἀκμαίς. Ὁ δὲ γε θεὸς Μωσῆς, ὅτι προσήκεν ἀπαίρειν εὐ μάλα διτχυρίζε- ται, παροφθέντος οὐδενός· ἀλλ' ὁμοῦ τοῖς ἐν ἡβῃ καὶ ἐν δυσμαίς ἡλικίας, υἱοῖς τε καὶ θυγατράσι, καὶ βουῶν ἀγέλαις, καὶ ἐτέροις θρέμμασι. Καὶ γὰρ τοὶ προσήκει τοῖς τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας μεταποιεῖσθαι· σπουδά- ζοντας, τῶν μὲν ἐν κόσμῳ φιλεῖν ἀπαλλάττεσθαι κακῶν, καὶ τρίβον ἰέναι τὴν ἐπ' ἀρεταῖς. οὐδὲν τὸ παράπαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς τε καὶ διανοίας ἀφιέντας λείψανον, δι' οὗ δὴ πάλιν ταῖς τοῦ πονηροῦ πλεον- εξίαις ὑπενεχθεῖεν ἄν. Καλεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ὁ θεὸς νόμος νεανίσκου καὶ παρθένου, πρεσβύτας μετὰ νεωτέρων, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνῆν, καὶ πᾶν εἶδος τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἡλικίας. Οἷς καὶ ὁ θεοπέσιος Ἰωάννης προσεφώνει, λέγων· « Ἐγραψα ὑμῖν, παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν Πατέρα· Ἐγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς· Ἐγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρὸν. » Ἐλεν δ' ἂν καὶ ἐτέρως, νεανίαί μὲν τῆς ἀνδρείας τύπος, φρονήσεως δὲ πρεσβύται, νηπιότητος δὲ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης, υἱοί τε καὶ θυγατέρες· σὺν ἄν- δρειζ γάρ, καὶ φρονήσει, καὶ ἀπλότητι τῇ κατὰ Θεὸν, ἀπαρούμεν ἐξ ἀμαρτίας εἰς ἀγιασμόν. « Ἀνδρίζεσθε γάρ », φησὶ, « καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία ὑμῶν. » Καὶ αὖ· Ἦνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. » Πρίθωτα δὲ καὶ βόας συναπο- τρέχειν εἰπῶν, κατασημαίνειν ἂν οἶμαι που, ὅτι προσήκει μὴδὲ αὐτὰ μεθεῖναι τῷ Σατανᾷ τὰ σωμα- τικά τε καὶ ἀλογώτερα τῶν ἐν ἡμῖν κινήματων. Καὶ γούν ὁ θεοπέσιος Παῦλος γράφει· « Ὅσπερ γὰρ παρ- οστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν, οὕτω νῦν παραστήσατε

A esse iis quæ sub illo sunt potestatibus. Nam illæ, quamvis, ut videtur, duræ sint et rigidæ admo- dum, et vix quidem ac sero, capiunt tamen certe vel mediocrem iræ divinæ sensum; hic vero feritate illa infanda vincit omnes, summoque rigore est obduratus. Scriptum est enim : « Cor namque ejus compactum est ut lapis, et stat ut incus minime ductilis ¹⁸. » Cum igitur maximæ [de eo querelæ factæ essent, ait tandem Moysi ejusque sociis : « Ite et sacrificate Domino Deo vestro. » 43 Qui- nam autem ituri sunt? « Et ait Moyses : Cum ad- lescentibus nostris et senioribus nostris ibimus, cum filiis et filiabus, et ovibus et bobus nostris : est enim festum Domini Dei nostri. Et dixit ad eos : Sit Dominus vobiscum; quomodo ego dimitto vos, nunquid et suppellectilem vestram? Videte, quan- iam malitia proposita est vobis. Non sic; sed eant viri, et sacrificate Deo : hoc enim ipsi petitis ¹⁹. » Ut intelligis igitur, Palladi, Moyses perfecta disces- sione proficisci debere dicebat; ille autem, Non ita, inquit; sed partem se dimissurum, eamque partem, quæ relinqueretur, obsidem quodammodo esse oportere pro reditu discedentium, ipsa quoque in Ægypto relicta supellectile. Eat enim, inquit, quis- quis adolescens est, omnes etiam qui adulta jam sunt ætate. At divus Moyses constanter affirmat esse, nulla re prætermissa atque relicta, discedendum : sed simul cum adolescentibus, et iis qui exacta jam essent ætate, filiis quoque ac filiabus, boum ar- mentis aliisque pecoribus. Oportet enim ut qui in veram se libertatem asserere velint, studeant a vitiiis quæ in sæculo sunt, abscedere, et semitam ingredi quæ ad virtutes ducit, nullasque omnino aut animæ, aut mentis reliquias dimittere, per quas iterum sub illius maligni dominatum ac tyrannidem redigan- tur. Ad hanc autem libertatem divina lex vocat juvenes et virgines, senes cum junioribus, juxta Psallentis vocem ²⁰, atque omne genus ætatis, quæ in Christo intelligitur. Quos etiam vir divinus Joannes alloquebatur dicens : « Scripsi vobis, pueri, quia cognovistis Patrem; scripsi vobis, patres, quia cognovistis eum qui est ab initio; scripsi vobis, juvenes, quia fortes estis, et verbum Dei in vobis manet, et vicistis malignum ²¹. » Aliter autem ad- lescentes figura esse possunt fortitudinis, pruden- tiæ senes, infantia vero illius, quæ in Christo in- telligitur, filii ac filia: cum fortitudine namque ac prudentia, simplicitateque ea quæ secundum Deum est, a peccato ad sanctificationem proficiscimur. « Viriliter enim agite, » inquit, « et confortetur cor vestrum ²². » Et iterum : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columba: ²³. » Cum vero dixit, oves quoque ac boves simul absce- dere debere, significavit fortasse, ne corporeos qui- dem illos motus nostros et rationis expertes Satanæ esse relinquendos; 44 itaque divinus ille Paulus scribit, « Sicut exhibuistis membra vestra servire

¹⁸ Job xli, 15. ¹⁹ Exod. x, 8 sqq. ²⁰ Psal. cxlviii, 12. ²¹ I Joan. ii, 14, 15. ²² Psal. xxx, 25. ²³ Matth. x, 16

immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, sic nunc A τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῆ δικαιοσύνη εἰς ἀγιασμόν. »
exhibete membra vestra servire justitiæ in sancti-
ficationem ¹⁵. »

PALL. Sed qua de causa dimittit quidem puberes, et qui adulta jam essent ætate, retinet autem cæteros Pharao?

CYR. Quænam esse ais, quæ in Ægypto remaneant?

PALL. Erant, opinor, mulieres procul dubio, pueri impuberes, infirmi senes, et bruta animalia.

CYR. Cur ergo, Palladi, non illud statim cogitas?

PALL. Quid illud tandem?

CYR. Robustos namque et juvenes, et qui firmiori jam habitu sunt ad pietatem, graves ac molestos arbitratur: liberare namque se cupit, ut puto, quamvis invitus, ab iis qui sibi obsistunt, qui et contra moliri aliquid possunt, et suas injurias propulsare, juxta illud: « Resistite diabolo, et fugiet a vobis ¹⁶. » Eos autem qui se viriliter gerere non possunt, obnixè retinet, adamatque genus illud quod muliebri sensu ac molli est, ut quod infirmum sit et imbelles: illud item quod nondum ad pubem pervenit, et viribus caret, et sensu est adhuc puerili: crassum denique illud et a ratione remotius, quod figurate bobus et ovibus insinuat.

PALL. Recte ais.

CYR. Sed iterum mentitur pertinax ille et rigidus Pharao. Deinde cum locustarum examinibus tota fere ipsorum regio consumpta esset, accersit Moysen, quem Aaron est comitatus, et inquit: « Ite et servite Domino Deo vestro; verumtamen de ovibus bobusque vestris relinquit, et supellex vestra abeat vobiscum. » Et ait Moyses: « Imo vero tu dabis nobis holocausta et hostias quæ faciamus Domino Deo nostro, et jumenta nostra ibunt nobiscum, et non relinquemus unguam; ab ipsis enim accipiemus ut sacrificemus Domino Deo nostro ¹⁷. »

PALL. Quem porro sensum iis quæ a viro sapientissimo Moysese dicta sunt, accommodare possumus? aut qua tandem ratione quis capiat, ea quæ ex Ægypto Pharaonis permissu educta sunt, Deo fuisse oblata?

CYR. Atqui, Palladi, perspicua est oratio. Is enim qui pietatem colere valentibus obsistit, et cum illis pugnat, sin minus pleno imperio quibusdam dominari liceat, saltem aliqua ex parte id obtinere cupit; at vero Dei lex omni ex parte penitus nos discedere docet, **45** nihilque relinquere illius ditioni atque imperio subjectum: non ullam animæ, non mentis partem, non alicujus corporei motus opportunitatem: ad hæc pulcherrima quæque et eximia, quæ in sæculari vita sint, Deo offerre debere docet. Id enim significare arbitror, ex Ægypto accipere,

ΠΑΛΛ. Ἄνθρώπου δὴ οὖν ἀνίησι μὲν τοὺς ἐν ἡθῆ καὶ ἐν ἀγκυαῖς, μεταποιεῖται δὲ τῶν ἑτέρων ὁ Φαραώ;

ΚΥΡ. Τίνα γὰρ εἶναι φῆς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ μόνοντα;

ΠΑΛΛ. Ἦσαν, οἶμαι ποῦ, γυναῖκα δὴ πάντως, παῖδες ἀνηθοὶ, καὶ ἀθῆνεσι πρεσβύται, καὶ ἀλογος κτήσις.

ΚΥΡ. Εἶτα, ὦ βέλτιστε, πῶς οὐκ ἐκεῖνο εὐθὺς διανοῆ;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον φῆς;

ΚΥΡ. Τοὺς μὲν γὰρ σφριγῶντάς τε καὶ νέους, καὶ ἀγκυαιοτέρων ἔχοντας τὴν ἔξιν εἰς εὐσέβειαν, ἡγείται φορτικούς· ἀπαλλακτικὰ γὰρ, οἶμαι, καὶ οὐχ ἐκῶν, τῶν ἀνθεστηκότων, οἱ καὶ εἰσὶν ἀντιπράττειν οἱοί τε, καὶ σφίσιν ἑαυτοὺς ἐπαμύνουν ἀδικουμένους, κατὰ γὰρ τὸ, « Ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀπ' ὑμῶν. » Μεταποιεῖται δὲ λίαν τοῦ μὴ ἀνδρίζεσθαι πεφυκότος, καὶ ὡς γένος ἀδρανῆς καὶ ἀφιλοπόλεμον, ἀγαπᾷ τ νοσοῦν ἐν ἑαυτῷ φρόνημα τὸ θῆλυ καὶ μαλθακόν, κα οἷον ἀφῆθικός τε καὶ ἀναλκι, καὶ μειρακιώδες ἔτι, καὶ τὸ παχὺ τε καὶ ἀλογώτερον, ὡς ἐν τύπῳ βοῦσι τε καὶ προβάτοις.

ΠΑΛΛ. Εὖ εἶπες.

ΚΥΡ. Ψευδομυθεῖ δὲ πάλιν ὁ σκληρόνους τε καὶ ἀκαμπῆς Φαραώ. Εἶτα ταῖς τῆς ἀκρίδος συμβολαῖς ὄλης, ὡς εἰπεῖν, δαπανωμένης αὐτῶν τῆς χώρας, μετὰ πέμπτον ποιεῖται Μωσέα, συνεισθέοντος Ἀαρὼν, καὶ φησι· « Πορευθέντες λατρεύσατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, πληρῶν τῶν προβάτων καὶ τῶν βοῶν ὑπολίπισθε, καὶ ἡ ἀποσκευὴ ὑμῶν ἀποτρεχέτω μεθ' ὑμῶν. » Καὶ εἶπε Μωσῆς· Ἀλλὰ καὶ σὺ δώσεις ἡμῖν ὀλοκαυτώματα, καὶ θυσίας ἀ ποιήσομεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν· καὶ τὰ κτήνη ἡμῶν πορεύσεται μεθ' ἡμῶν, καὶ οὐχ ὑποληψόμεθα ὄπλην· ἀπ' αὐτῶν γὰρ ληψόμεθα λατρεύσαι Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνα τοῖς εἰρημένους παρά γε τοῦ πανσόφου Μωσέως ἐφαρμόσαιμεν ἂν τὴν διάνοιαν; ἢ πῶς ἂν τις λάβοι τὰ ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φαραώ, καὶ ἀναθεῖη Θεῷ;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ ἐταῖρε, σαφῆς ὁ λόγος. Ὁ μὲν γὰρ τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν ἀνθεστηκῶς καὶ μαχόμενος, εἰ μὴ παντελῶς ἐξείη τὸ ὑπ' αὐτῷ κείσθαι τινας, κἂν γοῦν ἐκ μέρους τοῦτο ἔχειν ἐπιθυμῆι· ὁ δὲ γε τοῦ Θεοῦ νόμος τομωτάτην τινὰ ποιῆσθαι διδάσκει τὴν ἀποφοίτησιν, οὐδ' ὀπωσττοῦν ὑπ' αὐτῷ κείσθαι τε καὶ μένειν ἰώντας, οὐ ψυχῆς, οὐ νοῦ μέρων, οὐ σωματικοῦ κινήματος ἀφορημῆν. Προσέτι δὲ δεῖν καὶ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς τὰ κάλλιστα τε καὶ ἐξαιρετα προσκομίζειν Θεῷ. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν, τὸ ἐξ Αἰγύπτου λαβεῖν, καὶ καταθεῖσαι Θεῷ. Ἦ οὐχί

¹⁵ Rom. vi, 19. ¹⁶ Jac. iv, 7. ¹⁷ Exod. x, 24-26.

τοῦτ' ὄρῳεν ἂν οἱ διὰ σοφίας κοσμικῆς τοῖς ἱεροῖς τε καὶ θεοῖς ἡμῶν ἐπαγωνιζόμενοι δόγμασιν, καὶ τὸ λαμπρὸν ἐν λέξει, καὶ τὸ ἐν εἰδήσει πικρὸν θηρώμενοι, καὶ τὴν λογικὴν λατρείαν ἐπιτελοῦντες Θεῷ; « Πᾶσα μὲν γὰρ σοφία παρὰ Κυρίου, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ἐν πνεύματι κοσμικῶ, τοὺς παρ' Ἑλληνιστοὺς καὶ λογογράφους εἰς τοῦτο λαμπρότητος τῆς κατ' εὐγλωττίαν ἀφικέσθαι φαμέν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Οὐ τὸ πνεῦμα, φησὶ, τοῦ κόσμου τοῦτου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ Θεοῦ, ἵνα ἔλωμεν τὰ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδασκαλίαις σοφίας ἀνθρωπίνης λόγους, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος. » Ὅτι δὲ ἦν ἀληθῶς ὁ Μωσῆς ἐν σκιαῖς ἔτι, τὰ ἐξαιρετὰ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς οὐκ ἀπόβλητα γενήσεσθαι λέγων τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, παραχρημα δέικνυσιν ἑναργῶς, πλὴν ὡς ἐν τύπῳ καὶ σκιά. Θεοῦ γὰρ προσάπττοντος σκυλεύειν τοὺς Αἰγυπτίους, χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ σκευὴ χρῆσασθαι δεῖν ἔφασκε, παρὰ τε συσκήνου καὶ γείτονος, ὃ δὴ καὶ περαινέται διὰ γυναικῶν. Ψίθυρον γὰρ αἰετὸς ἔστι τὸ χρέμα καὶ λαλίστατον, καὶ πρὸς ἀπάτην εὐμήχανον. Σκευὴ δὲ οἶμαι χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων εἶη ἂν, καθάπερ ἀρτίως ἔφη, τὰ οἷς ἦν εἰκὸς κατασεμνύνεσθαι τῶν ἐν κόσμῳ τινᾶς. εἰ καὶ Θεὸν εἶδον τὸν ἀληθινόν. Ἔστι δὲ ὁ φημι τοῖνδε τι πάλιν. Κοινὰ μὲν γὰρ ἅπασιν ἀνθρώποις τὰ νοῦ τε καὶ ψυχῆς κινήματα, καὶ ἡ πρὸς πᾶν ὄντιον ἐπιτηδεύουσα ἀγαθοῦ τε καὶ πονηροῦ. Ἄλλ' οἱ μὲν τοῖς τῆς φύσεως πλεονεκτημασιν ἀποκεχρημένοι καλῶς, τὸν εὐκλεᾶ καὶ ἐξαιρετὸν κατορθοῦσι βίον. Οἱ γὰρ μὴ ἐφ' ἃ μὴ προσήκει ἀνοητότατα παρατρέποντες, παρασημαίνουσι πως τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐπ' αἰσχίστοις ἵναί τριβόν. Ἀνδρεία τε γὰρ καὶ φρόνησις καλὰ μὲν τοῖς ἀριστα κεχρημένοις, ἐπιζητῆα δὲ τοῖς οὐκ ἔχουσιν ὀρθῶς· ἔξεστι μὲν γὰρ ἀνδρῖζεσθαι καὶ φρονεῖν σὺν ἑπαίνοις καὶ κρότοις· ἔξεστι δὲ αὖ σὺν πολλῇ δὴ ταῦτα κεκτῆσθαι καταδοῆ. Ταῦτ' ἄρα κοινὰ καὶ ἐν πᾶσιν ἔστι, καὶ ἐν τοῖς ἔτι πλατωμένοις, καὶ ἐν τοῖς εἰδοῖς Θεόν. Ὅτε γοῦν ἡ πάλαι φαυλότητος ἐργάτις ἀνδρεία, καὶ τὸ ἐν συνέσει πικρὸν μετατρέποντο πρὸς ἡμῶν εἰς τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, μονοουχὶ καὶ ἐξ Αἰγυπτίων ληφθέντα, καὶ ἐκ τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς, ἱερά τε καὶ εὐπρόσδεκτα γενήσεται τῷ Θεῷ· μεταρρυθμίζεται γὰρ εἰς ἀρετῆς χρεῖαν, καὶ ὑπουργίαν ἀγιασμοῦ, καθάπερ ἀμέλει τὰ ἐξ Αἰγύπτου σκευὴ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ πρὸς κατασκευὴν τε καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀγίας σκηνῆς ἀνεδειχθὲν χρήσιμα. Μετὰ δὲ τὸ σκυλεύσει τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ τῶν πρωτοτόκων τὸν θάνατον, λελύτρωνται μάλιστα οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καταθύσαντες τὸν ἄμυνον εἰς τύπον Χριστοῦ· ἦν γὰρ οὐχ ἑτέρως δύνασθαι τοῦ τοιοῦδε τυχεῖν, ἐπαίπερ ἔστι πᾶσα λύτρωσις ἐν Χριστῷ, καὶ δι' αὐτοῦ πᾶσα ὁδὸς ἀγαθῆ. Ἐκπέμπονται δὲ τῆς Αἰγυπτίων, κατὰ μέσην νύκτα, μονοουχὶ σκότους τε ὁμοῦ καὶ δουλείας ἀπαλλαγτόμενοι. Ἐν γὰρ τοῖς σκότει τῷ νοητῷ, καὶ οὐκ ἐν φωτὶ τῷ θεῷ, τὸ δοῦλον εἰς ἀμαρτίαν αἰετὸς εἶναι φιλεῖ. « Πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράσων, μισεῖ τὸ

ac Deo accepta sacrificare. An vero non id faciunt qui sapientiæ mundanæ armis pro sacris divinisque nostris dogmatis certant, et dictionis splendorem conjunctum cum scientiæ acrimonia sectantur, ac Deo rationale obsequium exhibent? Quamvis enim, « omnis sapientia a Domino, » ut scriptum est, tamen poetas gentilium atque scriptores mundano spiritu ad eum eloquentiæ splendorem pervenisse dicimus; itaque beatus Paulus, « Non spiritum », inquit, « mundi hujus accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis; quæ et loquimur non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus ». Quod vero Moyses, licet adumbrate, vere tamen dicat, quæ in vita hac sæculari præcipua habentur, ea minime a Deo vero respui, continuo evidenter ostendit, in figura duntaxat et umbrâ. Dei namque jussu, Ægyptios spoliare, aureaque et argentea vasa mutuo accipere oportere dicit a contubernali simul atque vicino. Quod ipsum per mulieres perfectum est; susurratori namque is sexus est et loquacitati aptissimus, et ad struendas fraudes ingeniosus. Vasa porro aurea et argentea mutuo ab Ægyptiis sumpta sunt, ut opinor, ac modo dixi, de quibus æquum esset quosdam qui in sæculo sunt gloriari, si iidem Deum quoque verum agnoscerent. Est autem id quod dico rursus hujuscemodi. Communes sunt omnibus hominibus mentis atque animæ motus, et aptum ad omnia ingenium tum ad bonum, tum ad malum. Sed qui naturæ præstantioribus donis recte utuntur, præclaram atque egregiam vitam agunt: at qui hæc ad ea quæ minime oportet stultissime detorquent, indicant quodam modo naturæ bona etiam ad res turpissimas transferri posse. Fortitudo enim et prudentia, præclara sunt illa quidem optime utentibus, eadem rursus non recte possidentibus noxia: contingit enim fortiter ac prudenter se gerere cum laudibus ac plausu, contingit item hæc eadem cum magno omnium dedecore possidere. Hæc autem communia sunt, et in omnibus, tam in iis qui adhuc in errore versantur, quam in iis qui Deum agnoverunt. Cum igitur fortitudo, quæ prius nequitæ fuerat artifex, et illud acumen intelligentiæ ab Ægyptiis quodammodo et a sæculari vita sumptum ad id convertimus, quod Deo gratum est, sacra tum erunt acceptaque Deo; transferuntur enim ad virtutis usum sanctitatisque ministerium; ut illa nimirum ex Ægypto aurea argenteaque vasa ad exstruendum perficiendumque tabernaculum utilia fuisse declaratum est. Post exspoliationem igitur Ægyptiorum ac mortem primogenitorum, vix tandem liberati sunt Israelitæ, cum agnum in Christi figuram immolassent; neque enim id aliter assequi poterant; nam omnis redeemptio in Christo est, ac per ipsum omnia datum optimum. Emituntur autem ex Ægypto

sub noctem mediam, propemodum e tenebris simul ac servitute profecti; qui enim servi sunt peccati semper fere cupiunt in tenebris spiritualibus esse, non in lumine divino: « omnis enim qui male agit, odit lucem ²⁰, » ut Salvator ait. Infermentata quoque conspersio effertur, ac sine viatico fugiunt. « Urgebant enim, » inquit, « Ægyptii populum, ut festinanter ejicerent eos de terra. Dixerunt enim: Omnes nos morimur. Tulit autem populus conspersionem suam antequam fermentarentur massæ eorum, quas ligaverant in vestibus suis super humeros ²¹. » Neque enim, ut opinor, debent qui Deo adhærescere velint, ejusque familiaritatem inierint, sæcularis malitiæ reliquias ferre, neque extraneo profanoque viatico, spirituali nimirum, instructi ad iter accingi; sed azymi ac sinceri esse, panemque eum expetere qui vivificat mundum: ejusmodi namque homines pure festa celebrabunt, ac dignum Deo cultum exhibebunt, ac perpetuo in illius potestate permanebunt.

PALL. Conficitur ergo: quicumque illi sunt homines Dei amatores ac probi, eos tanquam ad sacram sanctamque terram, ad vitam nempe, sub Christi ditione agendam, et a tyrannidis vi liberam pervenire oportere, atque contendere ut sacrificent, non in hostium finibus, id est, non eo animi habitu cui peccata placent: et si non admodum perfecto, prompto tamen atque ad virtutem erecto, eoque morum statu qui longe sit a diaboli tyrannide remotus.

47 CYR. Ne tu rem aliter se habere, quam hoc modo, suspiceris, Palladi, recte enim a nobis conclusa est oratio. Facile autem est si libeat etiam in aliâ imagine hoc idem contemplari. Nam cum sanctæ civitatis habitatores, Jerusalem, inquam, præcipiti in omnia scelera cursu Deum omnium salvatorem offendere ausi essent, in potestatem Babyloniorum venerunt: quos illi cum vi armisque cepissent, servire jubebant: victoribus enim victos etiam invitos cedere necessitas cogebat. Cum itaque consternati admodum essent, et propter inopinatas calamitates ingemiscerent; vel exiguum interdum laborum solatium quærebant: id autem erat, compositis in Dei laudem carminibus, præsentis mœroris acerbitatem lenire. « Memor enim sui Dei, » inquit David, « et delectatus sum ²², » quibus verbis pronuntiavit Dei carmina spirituale esse festivitatem: sed volentibus carmina dicere, et consuetum officium explere, turpe propemodum videbatur, dulcem adeo sonum alienigenarum auribus committere, et suavissimum sibi jucundissimumque carmen in aerem quodammodo fundere, deridentibus interdum Babyloniiis, et graviter omnino musicorum instrumentorum cantibus ferentibus. Itaque dicebant: « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion ²³, » in qua civitate ex legis morumque Judaicorum præscripto laudis hostia cum offerretur, fidibus ac tibiis peragebatur, quo Dei templum adeuntes suavitate carminum demulce-

A φῶς », κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Ἄζυμον δὲ τὸ σταῖς ἐκφέρεται, καὶ ἐπισιτισμοῦ δίχα φεύγουσι. Ἐκατεβιάζοντο γὰρ, φησὶν, οἱ Αἰγύπτιοι τὸν λαόν, σπουδῆ ἐκβαλεῖν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς γῆς. Εἶπαν γὰρ ὅτι πάντες ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν. Ἀνέλαθε δὲ ὁ λαὸς καὶ τὸ σταῖς αὐτῶν πρὸ τοῦ ζυμωθῆναι τὰ φυράματα αὐτῶν, τὰ ἐνδεδεμένα ἐν τοῖς ἱματίοις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ὁ γὰρ οἶμα δεῖν, τοὺς τῷ θεῷ κολλᾶσθαι μέλλοντας, οἰκισιότητά τε πρὸς αὐτὸν ἠρημένους, καλοτρύχαις τε καὶ ἀνιέροις ἐφοδιάζεσθαι τροφαῖς, ὅλον δὲ ὅτι ταῖς νοηταῖς ἄζυμους δὲ εἶναι φιλεῖν ἀρτους, τὸ ἐφίεσθαι λοιπὸν τοῦ ζωογονοῦντος τὸν κόσμον ἑορτάσειαν γὰρ οἱ τοιοῦτε καθαρῶς, καὶ τὴν ἀξιώληπτον τῷ θεῷ λατρεῖαν ἀποπεραίνοντες, ὅπως αὐτῷ μένουσι διαπαντός.

B μένουσι διαπαντός.

ΠΑΛΛ. Ἄραρον οὖν, ὅτι καθάπερ τινὸς γῆς ἀγίας τε καὶ ἱερᾶς ἐπικέσθαι χρὴ τοὺς οἵπερ ἂν εἴεν φιλόθεοι τε καὶ ἀγαθοὶ, τῆς ὑπὸ Χριστῷ καὶ ἀτυραννείτου ζωῆς ἐπιείεσθαι δὲ καταθῆναι οὐκ ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν, τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ὄντας ἐν ἐξεί τῇ φιλαμαρτήτῳ, καὶ οὐκ ἀμωμητῳ λίαν, ἐν προθυμίαις δὲ μᾶλλον ταῖς εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐν ἡθῶν καταστάσει, τῆς τοῦ διαδόλου τυραννίδος ἐξψικισμένην.

C ΚΥΡ. Μὴ ἐτέρως ἔχειν ὑπολάβοις ἢ οὕτως, ὡς τὰν πεποιήται γὰρ ὀρθῶς ἡμῖν ὁ λόγος. Πάρα δὲ εἰ δοκᾷ καὶ δι' ἐτέρας ταυτεῖ θεωρεῖν εἰκόνας. Ἐπειδὴ γὰρ διὰ τῆς εἰς πᾶν ὄτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀποδρομῆς καταλυεῖν ἀπετόλμων τὸν τῶν ὄλων σωτήρα θεὸν οἱ τὴν ἀγίαν οἰκοῦντες πόλιν, φημί δὴ τὴν Ἰερουσαλήμ, ὑπὸ χεῖρα γεγόναι τῶν Βαβυλωνίων, οἱ καὶ δορυκῆτους ἐλόντες θητεύειν ἐκέλευον. Εἶκειν γὰρ ἦν τοῖς κρατοῦσιν ἀνάγκη, καὶ οὐχ ἐκόντας αὐτούς. Οἱ δὲ ἀλύοντες λίαν, καὶ ἐπὶ ταῖς ἀδοκῆτοῖς συμφοραῖς κατοιμῶζοντες, κἄν γοῦν εὐρέσθαι βραχίαιαν τοῦ πόνου παραψυχὴν ἐζήτουν ἐσθ' ὅτε. Τοῦτο δὲ ἦν, ταῖς εἰς θεὸν ὑμνωδίαις τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς ἀνίας ἀπαμβλύνεσθαι τὸ δριμύ· « Ἐμνήσθην γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ εὐφράνθην, » ὁ θεὸς ἐφη Δαβὶδ, ἑορτὴν ἀποφαίνων πνευματικὴν, τὴν εἰς θεὸν ὑμνωδίαν. Ἄλλ' αἰσχρὸν εἶναι πως ἐδόκει τοῖς ἀναμέλλειν ἐθέλουσι, καὶ τὰ συνήθη πληροῦν, τὴν οὕτω γλυκεῖαν ἡχὴν τοῖς τῶν ἀλλοφύλων ὡσὶν ἐνίεναι φιλεῖν, καὶ τὸ αὐτοῖς ἡδιστὸν D τε καὶ λιγυρώτατον μέλος, οἰοεῖ πως ἦδη καὶ εἰς ἀέρα ῥίπτειν, καταμειδιώντων ἐσθ' ὅτε τῶν Βαβυλωνίων, καὶ ἀχθομένων εἰς ἅπαν ταῖς δι' ὀργάνων ὕδαῖς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκον· « Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλωνίων ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν καὶ ἐκλαύσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών· » ἐν ἧ κατὰ νόμους καὶ ἔθη τὰ Ἰουδαίων, ἢ τῆς ἀνιέσεως θυσία προσκομίζετο χορδαῖς καὶ ὀργάνοις ἐκπεραινομένη, καὶ κατακλιθεῖσα τοῖς μέλεσι τοὺς τῷ θεῷ θέλω προσόντας νῆψ. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἐν ἀλλοτρίῳ ζυγῷ δουλείας

²⁰ Joan. III. 20. ²¹ Exod. XII. 35, 34. ²² Psal. LXXVI, 4. ²³ Psal. CXXCVI, 1, 2.

κατεσφιγμένοι, κατολοφυρόμενοι λέγουσιν· « Ἐπὶ A ταῖς ἱεταῖς ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν· » τὸ ἐν ψδαῖς ἀπρακτεῖν, δι' αὐτοῦ δὴ τούτου κατασημαίνοντες. Ἄκαρπον γάρ, μᾶλλον δὲ ὠλεσίκαρπον ἢ ἱετα φυτὸν, εἴρηται γὰρ ὠδὶ παρὰ τοῦ τῶν παρ' Ἑλλῆσι ποιητῶν. Ἀνέκειτο τοίνυν εἰς ἀπραξίαν τε καὶ ἀκαρπίαν τὰ τῆς ψδῆς ὄργανα· καὶ τῆς εἰς τοῦτο βραστῶν τὴν ἀφορμὴν ἀνακεκραγότες λέγουσι· « Πῶς ἄσωμεν τὴν ψδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; » Διακομίσαντος δὲ αὐτοῖς τοῦ Βαρούχ τοὺς Ἱερεμίου λόγους, Ἐκλαιον πάντες, φησι, καὶ ἐνήστευον καὶ ἠύχοντο προσευχὴν ἐναντίον Κυρίου· καὶ συνήγαγον ἀργύριον, καθὰ ἐκάστου ἐδύνατο ἡ χεὶρ· καὶ ἀπέστειλαν εἰς Ἱερουσαλήμ πρὸς Ἰωακείμ υἱὸν Χελκίου, υἱοῦ Σαλῶμ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ πρὸς πάντα τὸν λαὸν τὸν εὐρεθέντα μετ' αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ εἶπον· Ἰδοὺ ἀπεστελαιμεν πρὸς ὑμᾶς ἀργύριον, ἀγοράσατε τοῦ ἀργύριου ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμαρτίας, καὶ λίβανον, καὶ ποιήσατε μάννα, καὶ ἀνοίσατε ἐπὶ θυσιαστήριον Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Πρέπειν γὰρ ὄντο σφίσι μὲν, οὐχὶ θύειν ἔτι, γῆς μὲν ἀγίας ἐξυκισμένοις, πρᾶττοις δὲ τέως ὑπὸ Θεῶ μὲν οὐκέτι, κατεζευγμένοις δὲ ὡσπερ ἑτέρῳ καὶ ὑπὸ χεῖρα πεσοῦσι τὴν τυραννικὴν, τοῖς γε μὴν ἔτι τὴν ἀγίαν οἰκοῦσι πόλιν, λειτουργίας τε τῆς ἱερᾶς λαχοῦσι τὴν δόξαν, ἀποπέμψοντες τὴν λατρείαν, ὀρθῶ δὴλαδὴ χρώμενοι λογισμῶ, πρὸς τὴν τοῦ πρέποντός τε καὶ ἀναγκαίου κατάσχεψιν. Καὶ αὐτὸς δὲ ἡμῖν ὁ σοφώτατος Δανιὴλ, ἱερῶν μὲν εἶχετο σπουδασμάτων, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις εὐχόμενος ὢν, τὸ τῆς ἀνάγκης κατεσοφίζετο χρήμα. Καὶ τίνα τρόπον, ἐρῶ προσηύχεται γὰρ τρεῖς τῆς ἡμέρας καιρούς. Ἄλλ' ἦσαν αὐτῶ βλέπουσαι τε καὶ ἠνεωγμέναι πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ αἱ θυρίδες ἐν τοῖς ὑπερήφοις. Γέγραπται γὰρ ὠδὶ. Εὐπρόσδεκτον γὰρ τότε μόλις εἶσθαι παρὰ Θεῶ τὴν ἰδίαν ἔρετο προσευχὴν, εἰ γῆς ἀλλοτρίας καὶ μεμισσημένης, εἰ μὴ σαρκὶ δύναται τυχόν, κἂν γοῦν ἐννοίας ἀπονοσφίζοιτο, καὶ τοῖς τῆς διανοίας ὀμμασι, πρὸς τὴν τῶ Θεῶ φιλαίετῃν ἀφορῶν γῆν, εἰς αὐτὸν δὲ ὡσπερ εἰσφρήσας τὸν νεῶν, τὴν ὑπὲρ ὧν ἂν ἔλοιτο προσάγοι λιτὴν.

ΠΑΛΛ. Εὔ γε ὡς ἀληθῶς ὁ σύμπας ἡμῖν διήρτισται λόγος.

²⁶ Homer., *Odyss.* k. ²⁷ Psal. cxxxvi, 4. ²⁸ Baruch. i, 5-7. ²⁹ Ibid., 10. ³⁰ Daniel. vi, 10.

rentur. Sed cum essent apud exterarum nationum iugo servitutis obstricti, ingemiscientes dicebant : « In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra ; » ipsam a carminibus cessationem hoc ipso significantes ; infrugifera est enim stirps, imo frugiperda, ut melius dicam, salix : sic enim a Græco quodam poeta ²⁶, ὠλεσίκαρπος, dicta est. Ad cessationem igitur et sterilitatem appensa erant instrumenta musica ; causamque cessationis hujus inclamantes dicunt : « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena ²⁷ ? Sed cum attulisset ad eos Baruch Jeremiae verba : « Flebant omnes, » et jejunabant et orabant in conspectu Domini ; et congregaverunt argentum, secundum quod potuit uniuscujusque manus, et miserunt in Jerusalem ad Joacim filium Helciae, filii Salom sacerdotem, et ad ²⁸ sacerdotes, et ad omnem populum qui inventus est cum eo in Jerusalem ²⁹. » Et post pauca : « Et dixerunt, Ecce misimus ad vos argentum ; emite argento holocausta, et pro peccato, et incensum, et facite manna, et offerite ad aram Domini Dei nostri ³⁰. » Decere enim arbitrabantur, ut ipsi quidem a sacrificiis interim abstinere, cum procul a terra sancta versarentur, neque adhuc sub Dei imperio degerent, sed alteri domino subjecti essent, et in ditio-nem tyrannicam venissent ; iis autem qui in sancta civitate adhuc habitabant, sacrarumque administrandorum gloriosum officium sortiti erant, divini cultus partes demandant ; in quo scilicet quid deceret, quidve necesse esset, optima ratione consideraverunt. Ipse ille quoque sapientissimus Daniel sacris quidem studiis vacabat ³¹ : cumque una cum aliis captivus esset, ipso quoque necessitatis malo sapienter abusus est. Dicam quomodo : tribus namque temporibus per dies singulos orabat ; habebat autem in solario fenestras quæ Jerusalem versus spectabant, atque patebant : sic enim est scriptum. Orationem namque suam tum Deo gratam fore putabat, cum sin minus corpore posset, animo saltem a terra externa atque odiosa sejungeretur, et mentis oculis in terram Deo gratissimam spectaret ; et in ipsum velut illatus templum, preces pro quibus vellet, offerret.

PALL. Pulcherrime certe tota est a nobis absoluta disputatio.

**ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ**

**49 DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER SECUNDUS.**

Mortem quæ ex peccato consecuta est, atque diaboli tyrannidem evitari nullo modo posse, nisi per sanctificationem quæ ex Christo est: justificationemque non in lege, sed in Christo esse.

Rem igitur cum gloriosam esse, Palladi, tum vero in primis utilem ab eo sejungi cupere, quod suapte natura noceat; expetere item ut Deo serviamus, luculenta ratione a nobis demonstratum est

PALL. Est certe.

CYR. Omnibus quoque modis ab iis quæ turpia sunt egressos, quæ honesta sunt 50 quærere nos oportere, satis confirmavimus?

PALL. Maxime vero.

CYR. Ita denique opus esse videbatur, a mundanæ hujus vitæ voluptatibus, et turbis quibus earum causa distinemur, quam longissime digressos, ad sacrificium Deo offerendum properare, neque aliter quam si in eremo versaremur affectu mentis, quietum ac maxime purum, atque ab omni inquinamento remotum, præclarum vero et acceptabilem illi cultum exhibere?

PALL. Ita est.

CYR. Quomodo etiam sub sua nos ditione cum Satanas constrinxisset, et usurpato dominatu conclusos detinere vellet, divina lex ad libertatis dignitatem vocavit; idque effecerit, monita quibus ad actiones optimas hortaretur, illius impuritatibus opponendo, atque ad meliorem nos vitæ rationem instituendo, plurimis est exemplis perspicuum factum?

PALL. Prorsus.

CYR. Est igitur Deus salutis tributor, et omnis nobis felicitatis auctor, qui viam ostendat qua, Christo mediatore interposito, ad illius familiaritatem perveniri possit. An non enim figura est, eaque satis expressa Christi interventionis, illa Moysi mediatoris interpositio

A Ὅτι ἀμήχανον διαφυγεῖν τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι' ἁγιασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν, καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δικαίωσις, ἀλλ' ἐν Χριστῷ.

Χρῆμα μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, τὸ ἀπονοσφίζεσθαι φιλεῖν τοῦ κατασίνεσθαι πεφυκότος, ἐφίεσθαι δὲ δεῖν τῆς ὑπὸ τῷ Θεῷ δουλείας, ὡς εὐκλεές τε καὶ ὄνησιφόρον, οὐκ ἀγεννῆς ἡμῖν διέδειξε λόγος.

ΠΑΛΛ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Ὅλοτρόπως γε μὴν τῶν αἰσχίωνων ἀπαίρωντας, τὰ ἀμείνω ὅτι προσῆκεν ἡμᾶς ὅτι ζητεῖν, εὖ μάλα διεβεβαιούμεθα.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Χρῆναι δὲ οὕτω λοιπὸν ἰδῶκει τῆς ἐν κόσμῳ ζωῆς τὸ φιλήθονον, καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε τύρῃσιν ἰέντας ὡς ἀποτάτω καταθύειν ἐπιγεσθαι τῷ Θεῷ, καὶ οἰάπερ ἐν ἐρήμῳ γεγονότας διαθέσει νοῦ, σχολαίαν καὶ καθαρωτάτην, καὶ μολυσμοῖς οὐ βατὴν, καλὴν δὲ καὶ εὐπρόσδεκτον ἐπιτηδεύειν αὐτῷ τὴν λατρείαν.

ΠΑΛΛ. Ἐδόκει γὰρ ὧδε.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὅτι καθειργνύντος ὑφ' ἑαυτῷ καὶ συνέχειν ἡμᾶς ἐθέλοντος, ἐκ πλεονεξίας τοῦ Σατανᾶ, θεὸς ἐκάλει νόμος εἰς ἐλεύθερον ἀξίωμα, τὴν περὶ τῶν ἀρίστων εἰσήγησιν ταῖς ἐκεῖνου βδελυρταῖς ἀντιθεῖς, καὶ πρὸς τὰ ἀμείνω παιδαγωγῶν, ἐκ μυρίων ὄσων τῶν παραδειγμάτων διελευκαίνετο;

C ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Θεὸς οὖν ἄρα τῆς σωτηρίας ὁ χορηγὸς, καὶ ἀπάσης ἡμῖν εὐμερίας πρῶτανις, τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος καταδεικνύων τὴν ὁδὸν, μεσιτεύοντος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τύπος ἂν γένοιτο, καὶ μάλα σαφῆς τῆς διὰ Χριστοῦ μεσιτείας, ἡ διὰ Μωσέως;

ΠΑΑΛ. Τίνα τρόπον ;

ΚΥΡ. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεοπέσιος σαρκικῆς δου-
 λίας ἐξεκόμιζε τὸν Ἰσραὴλ καὶ τῶν εἰς πλινθελίαν
 ἐξήρειτο πόνων, ἔργων τε τῶν περὶ γῆν, καὶ μεταίχ-
 μιον ὡσπερ τι κείμενος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τοὺς
 ἄνωθεν σφίσι διεκόμιζε λόγους. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τὰ ὡς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῖς, μετα-
 χαράττων εἰς ἀλήθειαν, δουλείας ἡμᾶς ἐξέλκει τῆς
 νοητῆς, τὴν μὲν πάλαι καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν
 ἀμαρτίαν ἐξιστάς, κατασιῶν δὲ τοῦ διαβόλου τὴν
 κράτος, καὶ φρονήματος μὲν ἐπιγείου καὶ τῶν περὶ
 σάρκα σπουδασμάτων ἀποφοιτῶν ἀναπειθῶν τοὺς
 ἐπεσθαι δεῖν οἰομένους αὐτῷ, μεταπλάττων δὲ ὡσπερ
 εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς, ἀριθλοτάτά τε ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ
 καὶ Πατρὸς ἀπαγγέλλων θέλησιν· τοιγάρτοι καὶ
 ἔφασκεν· « Τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ, οὐκ ἔστιν ἐμὰ, B
 ἀλλὰ τοῦ πέμφαντός με. » Καὶ πάλιν· « Ἀπ' ἐμαυτοῦ
 οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πέμφας με Πατὴρ, αὐτὸς μὲν ἐντο-
 λὴν δέδωκε, τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω. » Καὶ γοῦν ὁ
 Μωσῆς εἰκόνα καὶ ἀνατύπων τῆς ἐν Χριστῷ μεσι-
 τείας, τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐποιεῖτο, λέγων τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ·
 « Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει σοι ὡς
 ἐμὲ, Κύριος ὁ Θεός σου. Αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα
 ὅσα ἠέησω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν Χωρῆβ, τῇ
 ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας. » Ἐν τύπῳ μὲν οὖν καὶ εἰκόνη
 τὰ διὰ Μωσέως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μεσιτείας ἢ δύνα-
 μος· ἀπορρήτοτερος δὲ τῆς ἐν Χριστῷ μεσιτείας ὁ
 τρόπος. Ὁ μὲν γὰρ νόμου καὶ σκιάς διάκονος ἦν καὶ
 παιδαγωγίας τῆς ἄνωθεν διακομιότης· Χριστὸς δὲ
 ὁ νόμος καὶ προφητῶν δεσπότης, τὰ αὐτῷ δοκοῦντα
 θεσμοθετεῖ, καὶ μεσίτης ἦν, συνθεούσης ἐν αὐτῷ καὶ C
 εἰς ἐν ὡσπερ ἰούσης, θεότητος τε καὶ ἀνθρωπότητος.
 Ἄμφω γὰρ ἅμα νοεῖται Χριστὸς. « Καὶ Μωσῆς μὲν
 ὡς θεράπων εἰς ὄλον τὸν οἶκον αὐτοῦ πιστός, Χριστὸς
 δὲ ὡς υἱός, ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἴκος ἔσμεν
 ἡμεῖς· » οἱ δὲ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως πρὸς ἐλευθε-
 ρίαν ἠγμένοι τὴν ἀληθῆ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι μεσίτης
 μὲν σαρκικῆς ἐλευθερίας, γράμματός τε καὶ σκιάς ὁ
 ἱεροφάντης Μωσῆς· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
 στὸς, τῶν ὑπὲρ νόμον εἰσηγητῆς, καὶ τῆς σαρκικῆς
 ἐλευθερίας τὴν ἀσυγκρίτως ἀμείνω δωροῦμενος, τοῦτ'
 ἔστι, τὴν κατὰ πνεῦμα. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε καὶ
 τοῖς σαρκικῶς ἠλευθερωμένοις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ·
 « Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς
 μαθηταὶ μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ D
 ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. » Καὶ πάλιν· « Πᾶς
 ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἀμαρτίας· ὁ
 δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ υἱὸς
 μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθε-
 ρώσῃ, ὅντως ἐλεύθεροι ἔστέ.
 servus autem non manet in domo in æternum;
 liberaverit, vere liberī eritis ⁴⁴. »

ΠΑΑΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Καυχῶμεθα δὴ οὖν οὐ τοῖς κατὰ σάρκα λαμπροῖς, ἀλλὰ τοῖς ἐν πνεύματι καὶ δικαιοσύνῃ τῇ

Α PALL. Quonam modo ?

CYR. Moyses enim, ille vir sane admirandus, a
 carnali servitute eripuit Israeliticum populum; et a
 laboribus coquendorum laterum, ab operibus etiam
 in terra exstruendis exemit; ac veluti medius qui-
 dam limes inter Deum et homines interjectus, ad
 illos cœlitis exauditas voces perferbat: Dominus
 vero noster Jesus Christus, ea quæ in figura et
 umbris tradita fuerant, ad veritatem transferens, a
 spirituali servitute nos extrahit, in eo quod pecca-
 tum, quod diu nobis dominatum fuerat, expellit;
 diabolique imperium evertit; et sectatores suos a
 terreno sensu, rerumque carnalium studio refugere
 suadet; eosque quodammodo reformat ad studium
 virtutis, apertissimeque nobis Dei ac Patris volun-
 tatem annuntiat; ideoque dixit: « Verba quæ ego
 loquor vobis, non sunt mea, sed ejus, qui misit me,
 Patris ⁴³; itemque: « A me ipso non loquor; sed qui
 misit me, Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid
 dicam, et quid loquar ⁴⁴. » Ac Moyses certe in suis
 rebus imaginem atque formam quamdam se gerere
 illius Christi interventionis intellexit, cum dixit filiis
 Israel: **51** « Prophetam ex fratribus tuis excitabit, sicut
 me, Dominus Deus tuus: illum audietis juxta omnia
 quæcunque expetisti a Domino Deo tuo in Horeb,
 in die concionis ⁴¹. » Igitur quæcunque per Moysen
 agebantur, illaque vis interventionis ejus, figura
 quædam erat et imago; at Christi interventionis
 forma magis ineffabilis est. Ille enim legis et um-
 bræ minister fuit, et acceptæ divinitus institutionis
 interpres: Christus autem, ut legis ac prophetarum
 dominus, quæ sibi videntur decernit; et mediator
 fuit, cum in eo concurreret, atque in unum quo-
 dammodo conveniret tum divina, tum humana na-
 tura. Has enim ambas simul junctas intelligimus
 Christum. « Ac Moyses quidem ut servus in totam
 ejus domum fidelis; Christus autem ut filius in
 domo sua, cujus domus nos sumus ⁴²: qui per
 fidem quam in illum habemus, ad veram sumus
 libertatem adducti. Constat igitur mediatorem car-
 nalis libertatis, litteræque et umbræ, fuisse Moysen
 illum sacrarum rerum interpretem: Dominum vero
 nostrum Jesum Christum earum rerum auctorem
 quæ sunt supra legem: ac spiritus libertatem, illa
 libertate carnali multis partibus præstantiorem
 esse largitum. Maque Israelitis quamvis carnaliter
 liberatis dicebat: « Si vos manseritis in sermone
 meo, vere discipuli mei estis, et cognoscetis veritatem,
 et veritas liberabit vos ⁴⁵. » Et iterum:
 « Omnis qui facit peccatum, servus est peccati:
 filius autem manet in æternum. Si igitur Filius vos

PALL. Rectissime dicis.

CYR. Non igitur de carnalium rerum splendore gloriandum nobis est, sed de spiritus et justitiæ

⁴⁰ Joan. xiv, 24. ⁴¹ Joan. xii, 49. ⁴² Deut. xviii, 15, 16. ⁴³ Hebr. iii, 2, 3. ⁴⁴ Joan. viii, 32, 33. ⁴⁵ *ibid.*, 34-36.

claritate, ejus duntaxat quæ ex Christo est, non quæ ex lege. Nam, si servus habetur quisquis sub peccato est, nec justificat ullo modo lex; quinimo condemnat potius, reosque facit transgressores; cui non perspicuum sit omnem justificationem in Christo constare; itemque omnem spiritualem perfectionem, quæ per sanctificationem habeatur, per ipsum et in ipso acquiri? Paulus vir certe sapiens in primis scribit: « Non enim erubescio Evangelium; Dei enim virtus est in salutem omni credenti, Judæo primum et Græco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit ⁴⁵. » Veteris quoque legis inuictilem vim atque infirmam iis verbis notat: **52** « Quod autem, inquit, in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: quia justus ex fide vivit. Lex autem non est ex fide; sed qui fecerit ea, vivit in ipsis ⁴⁶. » In Christo igitur justificamur per fidem, ac redimimur a servitute spirituali.

PALL. Est igitur lex inutilis?

CYR. Non hoc dico, neque enim frustra divinis responsis sancita est; imo vero « in adjutorium data, » sicut scriptum est ⁴⁷; nam qua parte ad institutionem puerilem pertinebat, et ad iniquitatem cognoscendam, qua etiam ad initia percipienda elementaque sermonum Dei, cur non ex ea parte intelligatur utilis? Segnior est autem ad abluenda peccata sanctitatemque perficiendam. Beatus itaque Paulus inquit: « Scimus autem quod quæcunque lex loquitur, iis ⁴⁸ qui in lege sunt loquitur, ut omne os obstruatur, et subditus fiat omnis mundus Deo; quoniam ex operibus legis non justificabitur in conspectu ejus omnis caro; per legem enim cognitio peccati ⁴⁹. » Habet ergo lex vim qua peccatum demonstrat, non gloriam de virtute comparat; » nam in eo quod ait, verbi gratia: « Non fornicaberis, non adulterabis, non furtum facies, non pejerabis ⁵⁰, » et si quid horum simile est, nequitia genera ostendit, et impuritates expulit; non virtutis notionem innoxit, aut probatae vitæ cognitionem perspicuam auditoribus fecit. Nam istud quidem, non oportere turpia facere, inter præstantioris vitæ mores annumerare stultum sit, opinor. Puto autem, idque haud absurde, ita denique æquum esse ut in omnium rerum laudandarum genere nobis honestum iudicium atque comprobatio deferatur, si, vitiis dimissis ac repulsis, et improbitate superata, impurisque sceleribus abjectis, ad summum postremo virtutis apicem conscenderimus. Itaque Dominus Jesus Christus: « Amen, amen, » inquit, « dico vobis, nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum ⁵¹. » Intelligis igitur iustitiam illa legali excellentiorem præceptam esse a Domino nostro, eamque cum esse præstantissimam sciret, Paulus ille sapiens scribit: « Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis. Circumcisus octavo die, ex ge-

⁴⁵ Rom. i, 16, 17. ⁴⁶ Ibid., 17 seq. ⁴⁷ Hebr. v, 1. ⁴⁸ Rom. ii, 19, 20. ⁴⁹ Exod. xx, 13 seqq.

κατὰ Χριστόν, οὐ τῆ κατὰ νόμον. Εἰ γὰρ θεῶλον ἐ-
τὸ ὑφ' ἁμαρτίαν, δικαιοὶ δὲ ἤκιστα μὲν ὁ νόμος, κα-
τακρίνει δὲ μᾶλλον καὶ γράφεται παραβαίνοντας, πῶς
οὐκ ἂν γένοιτο παντὶ τῶ σαφές, ὅτι πᾶσα δικαιοσύνη
ἐν Χριστῷ, καὶ τελειώσις ἢ ἐν πνεύματι δι' ἁγιασμοῦ,
δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ; Καὶ γοῦν ὁ σοφώτατος
γράφει Παῦλος· Ὁ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέ-
λιον, δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ
πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι. Δικαιο-
σύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως
εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται· Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πί-
στεως ζήσεται. » Νόμου τε τοῦ πάλαι τὸ ἀνόνητόν τε
καὶ ἀδρανές ἐν γε τουτωῖ καταγράφει, λέγων· Ὅτι
δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ Θεῶ, δῆλον· Ἐ-
στὶ ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. Ὁ δὲ νόμος οὐκ ἐστὶν
B ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτά, ζήσεται ἐν αὐτοῖς. »
Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν δικαιοῦμεθα διὰ πίστεως, ἐκ-
λελυτρώμεθα δὲ δουλείας τῆς νοητῆς.

ΠΑΛΛ. Ἀνόνητος οὖν ὁ νόμος;

ΚΥΡ. Οὐ τοῦτό φημι· κεχρησµώδηται γὰρ οὐ μά-
την· δέδοται δὲ μᾶλλον εἰς βοήθειαν, » κατὰ τὸ
γεγραµµένον· ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς παιδαγωγίαν,
καὶ τὸ εἰδέναι τὸ πληµμελές, καὶ εἰς τὸ χρῆναι λαβεῖν
ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, πῶς οὐκ
ἂν νοοῖτο χρήσιμος; Ἀργότερος δὲ πρὸς ἀπόντην
ἁμαρτίας, καὶ εἰς τὸ δύνασθαι τελειοῦν εἰς ἀγα-
σµόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἡµῖν ἔφη Παῦλος· Ὁίδα-
μεν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ,
C ἵνα πᾶν στόμα φραγῆ καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ
κόσμος τῷ Θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιοῦθη-
σεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου, ἐπι-
γνωσις ἁμαρτιῶν. » Δεικτικὸς οὖν ἄρα τῆς ἁμαρτίας
ὁ νόμος, οὐκ ἀυχήµατων πρόξενος τῶν εἰς ἀρετήν.
Τὸ γὰρ τοῦ φάναι τυχόν, Οὐ πορευθεῖς, οὐ μοιχεύ-
σεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιπορκήσεις, καὶ εἰ τι τοιού-
τοι συνήρµοσαι, τὰ τῆς φαυλότητος εἶδη κα-
τασηµαίνοντος ἦν, καὶ ἐξιστάντος ἀκαθαρσίας, οὐκ
ἀρετῆς εἶδησιν εἰσοχοιζόντος; οὐδὲ τῆς ἀκιδήλου
ζωῆς καταφανεστάτην τοῖς ἀκρωμένοις ποιοῦντος
τὴν γνώσιν. Ὡς τότοι μὴ χρῆναι τὰ αἰσχίω θρῆν, τοῖς
τῆς ἐξαιρέτου πολιτείας ἐγγράφεισθαι τρόποις, ἀπα-
θὲς οἶµαι που. Δεῖν δὲ οἶµαι καὶ σφόδρα εἰκότως, τότε
D δὴ μόλις τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἐπαινουμένοις ἡµῶν
ἀναδεῖσθαι ψῆφον, εἰ δὴ μεθέντες καὶ διωσάµενοι τὸ
κακὸν καὶ κάτω που μένειν ἐώντες, τὸ ἐν ὑπολήψει
φαυλότητος καὶ βεδήλου βδελυρίας οὐκ ἀπηλλαγµένον,
ἐπ' αὐτὰ τῆς ἀρετῆς ἀναθρώσκοµεν τὰ ἀυχήµατα.
Καὶ γοῦν ὁ Κύριος ἡµῶν Ἰησοῦς Χριστός, εἰ Ἀµὴν,
ἀµὴν λέγω ὑµῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσει, φησὶν, ἡ δικαιο-
σύνη ὑµῶν, πλεον τῶν Γραµµατέων καὶ Φαρισαίων,
οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. »
Συνίης οὖν ὅτι τὴν ἐπέκεινα τῆς κατὰ νόμον ἐλέσθαι
δικαιοσύνην προστέταχεν ὁ Σωτὴρ, καὶ ἄριστόν γε τὸ
χρῆµα εἰδὼς ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος· Εἰ τις δοκεῖ
ἄλλος κεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. Περιτοµη
ὀκταῆµερος, ἐκ γένους Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαµίν,

Ἐβραῖος ἐξ Ἐβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, κατὰ ἄληθιν διώκων τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἐμμεπτος. Ἄτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. Ἀλλὰ μὲν οὖν γε ἠγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν εἶναι, διὰ τὸ ὑπερέβην τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν· δι' ἃν τὰ πάντα ἐζημιώθην· καὶ ἠγοῦμαι σκύδαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ. »

ΠΑΛΛ. Συνήμι μὲν, σαφὴς γὰρ ὁ λόγος· πλὴν ἐκείνο φράσον. Τί μὴ ἄλλο ἐν ἀρχαῖς ἢ διὰ πίστεως ἡμῖν δικαιοσύνη, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν ἀγιασμὸς ἐθεσπίσθη, εἴπερ οὐκ ἀπόχρη εἰς τελείωσιν ὁ πάλαι νόμος; B

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ ἑταῖρε, φαίνεται ἂν, ἀπονίζεται μὲν εἰκότως τὸ ρυποῦν, ἀποσμήχεται δὲ τὸ μεμολυσμένον, καὶ καταφαιδρύνεται τὸ ἐσκοτισμένον· πρόβου δ' ἂν, οἶμαι, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, θεραπεύεσθαι μὲν τὸ ἡβρωστηκὸς, καλεῖσθαι δὲ πρὸς μεταγνώσιν, οὐχὶ τοὺς ἡγιασμένους, ἀλλὰ τοὺς ταῖς ἀμαρτίας ἐπληχθισμένους. Ἡ γὰρ οὐχὶ προκαταγινώσκεισθαι χρὴ τοὺς καλουμένους εἰς ἄφεσιν, καὶ ἐκ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς ἀσθενείας κεκινδυνευκότας, ὁρᾶσθαι λελυτρωμένους; Ἔδει τοιγαροῦν ἐλεγχον ὡσπερ τινὰ κατ' ἄγροον ἀκριθεὶ τῆς ἀπάντων ἀσθενείας, τὸν τῆς ἀμαρτίας δεικτικὸν προαναφαίνεσθαι νόμον, ἵνα καὶ τῆς θέας ἡμῖν ἡμερότητος τῆς διὰ Χριστοῦ μὴ ἀνοήτῃ τὸ μέγεθος. Ποῦ γὰρ ἢ πῶς ἢ τῆς ἀφέσεως χάρις, εἰ μὴ ὑποκείτο τὰ ἐγκλήματα; Καὶ εἰ χρὴ βραχυλογούντας καὶ ἐπὶ τινῶν ἀρχαίων διηγημάτων ἀναπιδᾶν, ἐρῶ πάλιν, ὅτι τῷ μὲν Ἀβραάμ ἐπηγγέλλετο ὁ Θεὸς τὴν διὰ πίστεως χάριν· καὶ καθάπερ ἐν ἀπαρχῇ τῶν ἡλεημένων, ἐν αὐτῷ πρεσβυτέραν ἔποιετο τοῦ νόμου τὴν ἐξ ἡμερότητος ἄφεσιν. Γέγραπται γὰρ, ὅτι, « Ἐπίστευσαν Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. » Προσδιαμαρτύρεται δὲ λέγων ὁ Παῦλος· « Πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; Οὐκ ἐν περιτομῇ, φησὶν, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ· καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆν, σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ. » Ἡκούσε τε Θεοῦ λέγοντος ἀναργῶς, ὅτι, « Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. » Τὸ δὲ, « ἐν σοὶ, » σημαίνει ἂν τὸ, καθ' ὁμοίτητα τὴν σὴν· οὕτως τε συνέλθῃ ὁ Παῦλος φησὶ· « Προϊδοῦσα δὲ ἡ Γραφή ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεὸς, προσηγγέλσατο τῷ Ἀβραάμ, ὅτι Ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. Ὡστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ. » Σημεῖον οὖν ἄρα τῆς ἐν ἀκροβυστίᾳ πίστεως, ἢ περιτομῆς, δεδικαίωται δὲ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, καὶ τῆς ἐν σαρκὶ περιτομῆς πρεσβύτερα φαίνεται τὰ διὰ πίστιν ἀρχήματα. Φίλος γὰρ ἐκλήθη Θεοῦ.

sunt, benedicuntur cum fidei Abraham ⁵³. » Signum est igitur circumcisio fidei illius quæ est

nere Israel, ex tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Phariseus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam, secundum justitiam quæ in lege est, sine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verum etiam existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini nostri; propter quem omnium detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrificiam, et inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed quæ est per fidem Christi ⁵¹. »

PALL. Intellego plane: aperta enim es oratione usus. Illud tamen explices velim: Si ad hominem perficiendum non satis erat antiqua lex, cur non a principio potius justitia per fidem, et quæ ex ea existit, sanctificatio sancita sit?

CYR. Quia certe, Palladi, id convenientissime abluitur quod sordidatum est; id abstergitur quod est inquinatum; id illustratur cui tenebræ sunt offusæ. Æquum est autem, opinor, juxta Salvatoris nostri vocem curari quod infirmum sit; vocari vero ad poenitentiam, non eos qui sanctificati sunt, sed qui propter peccata sint invisī ⁵². An vero negari potest quin fuerit opus, qui ad remissionis gratiam vocarentur, eos ante condemnari, ut cum prius propter infirmitatem quæ in illis esset, in salutis periculum venissent, tum denique redempti viderentur? Quocirca necesse fuit velut redargutricem quamdam, et diligentissimam infirmitatis omnium accusatricem promulgari legem eam cui vis ostendendi peccatum inesset, ut ne divinæ benignitatis, quæ per Christum exhibita est, magnitudinem ignorarem. Ubi enim aut quomodo fuerit locus remissionis gratiæ, nisi prius criminibus demonstratis atque constitutis? Atque, ut brevi utar oratione, et ad veterum exempla recurram, dicam denuo: Abraham spondit quidem Deus gratiam per fidem, in eoque homine tanquam in primitiis eorum qui misericordiam consecuti sunt, remissionem, quæ Dei benignitate præstatur, ipsa lege nobiliores fecit. Scriptum est enim: « Creditit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam ⁵³. » Protestatur autem Paulus, atque ait: « Quomodo igitur reputatum est? In circumcissione an in præputio? Non in circumcissione, » inquit, « sed in præputio; et signum accepit circumcisionem, signaculum justitiæ fidei, quæ fuit in præputio ⁵⁴. » Deumque aperte sibi dicentem audivit: « Benedicentur in te omnes gentes ⁵⁵. » Hujus autem verbi « in te » ea vis fortasse sit, ut ad similitudinem tuam significet: eoque sensu cum Paulus intellexisset, inquit: « Prævidens autem Scriptura ⁵⁴ quod ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham, Benedicentur, inquit, in te omnes gentes. Igitur qui ex fide

⁵¹ Philipp. III, 4-9. ⁵² Matth. IX, 13. ⁵³ Genes. XV, 6; Rom. IV, 3. ⁵⁴ Ibid., 10. [11. ⁵⁵ Gen. XII, 3. ⁵⁶ Galat. III, 8.

in præputio; justificatusque est ille non ex operibus legis; et gloriam fidei nobiliorem esse quam illa in carne circumcisio, perspicuum est, amicus quippe Dei appellatus.

PALL. Quid igitur causæ fuit cur tandiu illa ex fide sanctificatio moraretur, non absurde addubitaverim; quæro enim qua de causa signum ipsum antiquiori sit ordine collocatum, posteriori vero id quod præstantius est?

CYR. Quid enim, nonne diximus modo admirabilioris cujusdam atque sublimioris artificii opus fuisse ut lex, quæ condemnaret, anteverteret temporis ordine fidem quæ justificaret? nonne verò lux in tenebris lucet ⁸⁷? virtus quoque in infirmitate perficitur, ut scriptum est ⁸⁷?

PALL. Recte dicis.

CYR. Igitur lex subintravit ut abundaret peccatum. Ubi enim non est lex, neque prævaricatio: prævaricationis autem et ejus, quæ ad hanc perducit, ignaviæ quænam possit intelligi condonatio, nisi lex antea nos condemnasset? Quod autem verum sit quod dicimus neque de hac re vana et inepta sit oratio, patrocínio Pauli confirmabo, dicentis: «Itaque lex propter prævaricationes posita est, quousque veniret semen, cui repromissum est, ordinata per angelos ⁸⁸.» Cæterum quia sapientissimus erat, futuras quandoque quorundam hominum verborum argutias atque dubitationes præcidere molitur; etenim verisimile erat quosdam de justitiæ fidei dilatione ac mora conqueri, ac dicere, ideo interim subintrasse legem, ut antiquæ illius promissionis firmitas tolleretur. Itaque inquit: «Lex igitur adversus promissa Dei? absit; si enim data esset lex quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus; prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ revelanda erat in nos; itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur: at ubi venit fides, jam non sumus sub pædago, omnes enim filii Dei estis, per fidem quæ est in Christo Jesu ⁸⁹.» Ejusdem vero dubitationis obscuritatem perspicuam facit adjungens: «Hoc autem dico, inquit, testamentum confirmatum **55** a Deo quæ post quadringentos et triginta annos factæ est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem: nam si ex lege hæreditas, jam non ex promissione; Abrahæ autem per reprobationem donavit Deus ⁹⁰.» Cum igitur lex in peccatum nos conclusisset, ut pædagogus ad Christum adduxit; finis enim legis ac prophetarum Christus. Itaque is dicebat Judæorum populis, qui sibi non crediderant: «Si crederetis Moysi; crederetis utique et mihi. De me enim ille scripsit ⁹¹.» Justificamur enim non ex operibus legis, sed fide potius in Christum: «Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt; scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Sed ex

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἡ μέλλησις τοῦ κατὰ πίστιν ἄγματος, ἐπαπορήσαιμι ὄν εἰκότως, ἀνθ' ὅτου δὴ λέγων ὡς ἐν πρεσβυτέρῳ θέσει τὸ σημεῖον καὶ ὡς ἐν νεωτέρῳ τὸ ὑπερτεροῦν;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἔφαμεν ἀρτίως ὡς ἀξιαγέστου καὶ ἀπορρήτου τινὸς εὐτεχνίας ἔργον ἦν τὸ προαναβρῶσκειν ἐν χρόνῳ τῆς δικαιοσύνης πίστεως τὸν κατακρόνοντα νόμον; ἢ οὐχὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει; καὶ ἡ δύναμις ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται, κατὰ τὸ γεγραμμένον;

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν νόμος παρεισήθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα. Οὐ γὰρ οὐκ ἔστιν νόμος, οὐδὲ παράβασις. Παραβάσεως δὲ καὶ τῆς ἐπὶ τοῦτο βραζύνης πῶς ἄν τις ἴδῃ: τὴν ἀφῆσιν, οὐ προκατακρίναντος ἡμᾶς τοῦ γόμου; ὅτι δὲ ἀληθὲς ὁ φημι, καὶ οὐκ ἐξῆτιλός τις ἡ ἀκαλλῆς ὁ ἐπὶ τῶδε λόγος, συλλήψεται λέγων ὁ Παῦλος: «Ὅστε ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν προετέθη, ἄχρισ ὁ ἔληθ τὸ σπέριμα ὁ ἐπήγγελται, διαταγῆ ἀγγέλων.» Σοφὸς δὲ ἄγαν ὢν τὰς ἐσομένας ἐστ' ἔα παρά τινων εὐρεσιλογίας καὶ ἐπαπορήσεις προανακόπτειν ἐπιχειρεῖ: ἦν γὰρ δὴ τινὰς εἰκόσ τῆς ἐν πίστει δικαιοσύνης ἐπατιῶσθαι τὴν μέλλησιν καὶ τὴν μεταξὺ τοῦ νόμου παρεισδρομῆν, εἰς ἀθέτησιν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐπαγγελίας γενέσθαι λέγειν. Τοιγάρτοι φησίν: «Ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ; μὴ γένοιτο. Εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆσαι, ὄντως ἐν νόμῳ ἂν ἦν ἡ δικαιοσύνη. Ἄλλὰ συνέκλεισεν ἡ Γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσιν. Πρὸ τοῦ δὲ ἔλθειν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμῳ ἐφρουρούμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. Ὅστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιοθώμεν. Ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν, πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» Καταλευκάλει δὲ ὡσπερ τὴν ἐπαπόρησιν εὐ μάλα προστιθεὶς, «Τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ μετὰ τῆς τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὸς νόμος οὐκ ἀκυρῶν, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν· εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας. Τῷ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐπαγγελίας κςχάρισται ὁ Θεός.» Κατακλείσας οὖν ἡμᾶς εἰς ἁμαρτίαν ὁ νόμος, πεπαιδαγώγησεν εἰς Χριστόν, τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν ἠπειθηκόσιν αὐτῷ τοῖς Ἰουδαίωσ ἰαοῖσ: «Εἰ ἐπιστεῦετε Μωσεί, ἐπιστεῦετε ἂν ἐμοί. Περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε:» Δικαιούμεθα δὴ οὖν οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, πίστει δὲ μᾶλλον τῇ εἰς Χριστόν. «Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσίν. Γέγραπται γὰρ: Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ; οὐκ ἐμμένει πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. Ἄλλ' ἐκ τῆς τοῦ νόμου κατάρας ἐξεπρίατο πάντα ὁ Χριστός, γεγεννημένος

⁸⁷ Joan. i, 5. ⁸⁸ II Cor. xii, 9. ⁸⁹ Galat. iii, 19.

⁹⁰ Ibid., 21-26. ⁹¹ Ibid., 17, 18. ⁹² Joan. v, 36.

ὕπερ ἡμῶν κατάρρα. Γέγραπται γάρ, ὅτι ἐπικατάρρα- A
τος πᾶς ὁ χρεμάμενος ἐπὶ ξύλου, ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ
εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ γένοιτο ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα
τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς
πίστεως. »

ΠΑΛΛ. Ἄλλ', ὦ γενναῖε, βούλει, εἰ δοκεῖ, ἴωμεν
δὴ μᾶλλον ἐφ' ἑτερόν τι χριστομαθές (1); νόμου γάρ
καὶ τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας ἀπόχρη ταυτί.

ΚΥΡ. Φράζε δὴ οὖν ὅ τι καὶ αὐτῷ σοι φίλον, κάμολ
δὲ εἰπεῖν οὐ τῶν ἀνεφίκτων ἄγαν.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν οὐκ ἀνάτης λίαν, ἤγουν ἀστιθῆς
ἡ ἐπαπόρησις. Ἄλοιη δ' ἂν, οἶμαι, καὶ λίαν ἀμογητὶ
τὸ ζητούμενον, Χριστοῦ τὸ θεῖον ἡμῖν ἐνέκτος φῶς. B
Ἄρ' οὖν οὐχὶ ταῖς ἀναιμάκτοις δωροφορίαις Θεοῦ
τιμῆσομεν, οἱ τὴν ἐν πίστει δικαιοσιν παραδεδε-
γμένοι, καὶ τὴν ἐν σκιάς καὶ τύποις λατρείαν ἐξ-
ωθοῦμενοι;

ΚΥΡ. Εὖ λέγεις. Γέγραπται γάρ ὅτι, « Τίμα τὸν
Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ
ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. » « τοιαύταις γάρ
θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, » κατὰ τὰς τῶν ἁγίων
φωνάς.

ΠΑΛΛ. Εἰκαίον οὖν ἄρα τὸ ἐπειγεσθαι βουθυτεῖν
καὶ τὰ διὰ τῆς ἀρχαίας ἡμῖν ἐντολῆς εἰσκεκομισμένα
κληροῦν. Μηλοσφαγαίαι τε γάρ καὶ λιθανωτοί, λά-
γανά τε πρὸς τούτοις, καὶ σεμιδαλῖς ἐλαιόδευτος,
τρυγῆνες τε καὶ περιστεραι, τὰ κατ' ἐκείνου τοῦ και- C
ροῦ, τῶν προσκυνοῦντων ἀναθήματα. Ἄλλὰ μοι φρά-
σον ἀνθ' ὅτου μὴ ἐν ἀρχαῖς ἀπόπεμπα μὲν ἐποιεῖτο
ταυτί, τὰ δὲ οἷς ἐφήδεται νυνὶ θεσμοθετῶν ὁρᾶται
θεός, καὶ τοὺς θυσίας ἡμῖν τῆς πνευματικῆς ἐκκα-
λύπτει τρόπους.

ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν οἶει, καὶ φάναι τολμᾶς, βεβουλεῦ-
σθαι μὲν οὐκ ὀρθῶς ἐν ἀρχαῖς τὸ θεῖον, ἀφημαρτηκός
δὲ ὡσπερ τοῦ τελειῶς ἀγαθοῦ, τὸ μείζον εὐρεῖν δεδου-
νῆσθαι μόλις; ἢ γοῦν ἐλίσθαι μὲν τότε τὰ ὡς ἐν
σκιάς, ὡς διαρκῶς ἔχοντα τὸ δοκοῦν αὐτῷ, φιλόκαι-
νον δὲ τι καθ' ἡμᾶς ὑπομεῖναι πάθος, ἑτέροις νέ-
μοντα τὴν ῥοπήν, καὶ λατρείαν ἡμῖν τὴν οὐ πάσαι
διεγνωσμένην κεκαινουρηκότα;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν. Αἴηρος γάρ, οἶμαι, ταυτί. D
Οὐδ' ἂν οἰησαίμην ὅτι τὸ ἀφαιμαρτεῖν δύνασθαι κατὰ
τι γοῦν ὄλωσ' ἔποιτο αὐτῷ. Μάθοιμι δ' ἂν ὡς ἡδίπτά
γε τί τὸ ἀναπειθὸν θεσμοθετεῖν, τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς,
ἐκείνα μὲν τότε, νυνὶ δὲ ταυτί.

ΚΥΡ. Ἀνόπιν ὡσπερ ἵνατι πάλιν ὁ σὸς ἡμᾶς ἀναγ-
κάζει λόγος. Ἡ οὐκ ἔφη ὅτι παιδαγωγός ἦν ὁ νό-
μος, τοῦτ' ἔστι, τῶν ἐπι νηπίων ὁ παιδευτής; καὶ
τοῖς οὕτω συνιέναι δυναμένοις τί τὸ ἀληθῶς ἀγαθόν;
καὶ ποῖον ἂν εἴη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ τέλειον καὶ
εὐάρεστον, δι' αἰνίγματος ὑποδηλῶν; καὶ ὡς ἐν

⁶⁰ Galat. III, 10-14. ⁶¹ Prov. III, 9. ⁶² Hebr. XIII, 16.

(1) Leg. χρηστομαθές. Edit.

maledicto legis Christus redemit omnes, factus pro
nobis maledictum; quia scriptum est: Maledictus
omnis qui pendet in ligno, ut in gentibus benedi-
ctio Abrahæ feret in Christo Jesu; ut pollicitationem
spiritus accipiamus per fidem ⁶⁰.

PALL. Sed de his quidem hactenus, Cyrille: transeamus jam, si placet, ad aliquam potius de Christo disputationem: de lege enim ejusque dispensatione satis.

CYR. Eloquere igitur quidquid tibi collibitum fuerit, dum tamen illud non nimium ingenii mei captum excedat.

PALL. Atqui non admodum ardua dubitatio est, aut ejusmodi ut ad eam solvendam adiri nullo modo possit; atque adeo facillime, quod quæro, deprehendi potest, Christo divinam illam nobis lucem immittente. Nunquid igitur, qui fide justificationem accepimus, et illum Dei in umbris ac figuris cultum abjecimus, non incruentis oblationibus Deum colere debemus?

CYR. Recte dicis. Scriptum est enim: « Honora Deum de tuis justis laboribus; et primitias illi affer de tuis fructibus justitiæ ⁶¹; » « talibus enim hostiis promeretur Deus ⁶², » juxta sanctorum hominum voces.

PALL. Ergo stultum est vacare bobus immolandi, et quæ veteri mandato sunt nobis injuncta, complere. Ovium namque victimæ et thura, lagana quoque, ac similia oleo perfusa, turtures etiam atque columbæ, pro temporis illius conditione, Deum adorantium oblationes fuere. Sed mihi exponas velim qua de causa non hæc a principio Deus improbaverit; eas vero, quibus gaudet, oblationes, nunc deum sancendas duxerit, quibusque modis spirituales hostiæ offerendæ sint, aperuerit.

CYR. Quid tu igitur censes, **56** ac dicere audes, Deum quidem ipsum a principio non recte consultasse, sed postea, cum se ab eo quod optimum esset aberrasse sentiret, tandem quod melius erat invenire potuisse? An tum quidem certe cultu qui in umbris erat, eum contentum fuisse putas, deinde humano more vana quadam cupiditate captum, illud alterum offerendi genus probasse, cultumque nobis novum atque antehac incognitum instituisse?

PALL. Minime vero: nam id quidem fabulosum ac ridiculum puto, neque unquam existimaverim cadere hoc in Deum, ut vel minima quidem in re aberrare possit. Aveo tamen audire qua re permotus, nobis qui in terris versamur, tum quidem illa, nunc vero hæc alia sanxerit.

CYR. Rursus ea quæ superius dicta sunt repetere tua cogit oratio. Nonne dixi pædagogum quemdam fuisse legem, id est, magistrum eorum qui infantes adhuc essent, et qui nondum intelligere possent, iis quid vere bonum sit, quæ etiam voluntas Dei perfecta et beneplacens per ænigma subosten-

disse, ac veluti rudioribus adhuc figuris significasse? A Intelligere enim, neque id magno negotio potes, spiritualis cultus rationem fuisse quidem semper etiam inde ab initio Deo gratissimam; nondum tamen ejusmodi ut ad eam penetrare atque pertingere Judæorum animi possent. Itaque verbis ad infantiam aptis, simplicique disciplina atque educatione moderata opus fuit, quæ nihil arduum, nihil asperum haberet. Nam et antea instituit quidem Deus ea quæ in figuris gerebantur; præmonstravit tamen ea tandem ventura atque ad futura suo tempore quæ ad verum Dei cultum pertinerent. Itaque accessum illum, quo per hostiarum cruorem ad eum adibat, abiecit ac repulit, per Amos prophetam dicens: « Odi, repuli festivitates vestras, nec odorabor in conventibus vestris: nam si obtuleritis mihi holocausta et hostias vestras, non aspiciam. Aufer a me sonum carminum tuorum, et organorum tuorum psalmum non exaudiam ⁶⁵. » Induxit etiam per Michæam personam viri, quanquam ratione bonum efficere possit, quod usquequaque culpa vacet, perdiscere cupientis: « In quo apprehendam Dominum, suscipiam Deum meum altissimum? Si apprehendam eum in holocaustis, in vitulis anniculis? Si placabitur Dominus in millibus arietum, aut in decem millibus hircorum pinguium? Si dedero primogenita mea, fructum ventris mei, pro peccato animæ meæ ⁶⁶? » Deinde 57 continuo subjungit: « Si annuntiatum est tibi, inquit, homo, quid sit bonum, vel quid Dominus exquirat a te, nisi facere judicium et diligere misericordiam, et paratum esse ambulare cum Domino Deo tuo ⁶⁷? » Nonne igitur perspicue hoc illud est quod inquit Christus: « Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me ⁶⁸? » Et iterum: « Qui me diligit, me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus sit ⁶⁹. » Non in legali cultu Christiana religio, sed in sancto atque spirituali sita est.

PALL. Rectissime dixisti.

CYR. Quin etiam per Isaiam vehementius objurgans Israelitas, « Audite, inquit, » verba Domini, principes Sodomorum; attendite legem Dei, populus Gomorrhæ. Quo mihi multitudo victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum holocaustis arietum; et adipem agnorum, et sanguinem taurorum et hircorum nolo: neque veneritis apparere mihi; quis enim quæsit hæc de manibus vestris? calcare in atrium meum non apponetis. Si obtuleritis siliginem, vanum; incensum abominatio est mihi; neomenias vestras, et Sabbata, et diem magnum non feram. Jejunium et otium, et festivitates vestras odit anima mea; facti estis mihi in satietatem ⁷⁰. » Per Malachiam præterea prophetam odiosissimis hominibus eadem dicit, atque etiam temporum meminit, quibus per omnes terras sibi incruentæ ac spiritualis hostiæ odorem incompara-

παχέσιν ἔτι κατασημαίνων τύποις; εἴθη γὰρ, εἰση, καὶ οὐ σὺν ἰδρώτι μακρῷ τῆς πνευματικῆς λατρείας ὁ τρόπος, ὡς ἦν μὲν, ἀεὶ τε καὶ ἐν ἀρχαῖς τριπέδητος; Θεῷ, δυσέμβατος δὲ καὶ ἀναφῆς ἔτι ταῖς τῶν Ἰουδαίων ψυχαῖς. Διὰ τοι τοῦτο δεῖσθαι λόγου νηπιοπρεποῦς, καὶ μαθημάτων ἀπλῶν, καὶ παιδευομένης οἰκονομικῆς οὐδὲν ἔχουσης τὸ ἀναντες ἢ τραχὺ, ἐνομοθέτει μὲν γὰρ καὶ πάσαι τὰ ἐν τύποις Θεός. Προὔπεδεικνυ δὲ πάλιν, ὡς ἤξοντά τε καὶ παρεσόμενα κατὰ καιροὺς τὰ ἐκ τῆς ἀληθοῦς λατρείας καὶ ἀπόβλητον μὲν ἐποίησε τὴν δι' αἱμάτων πρόσδοον, καὶ τὴν σκιάν ἀπεσεῖετο δὲ διὰ τοῦ προφήτου λέγων Ἀμώς: « Μεμίσσηκα, ἀπίσωμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν, καὶ οὐ μὴ ὀσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι ἐὰν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ B θυσίας ὑμῶν, οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἤχον ὧδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. » Εἰσχερόμικε δὲ διὰ Μιχαίου πρόσωπον ἀνδρὸς, τίνα δὴ τρόπον κατορθώσειεν ἂν ἀμωμήτως τὸ ἀγαθόν, ὀρεκτιῶντος ἀναμαθεῖν· Ἐν τίνι γὰρ καταλάβω τὸν Κύριον, ἀντιλήψομαι Θεοῦ ὕψιστου; Εἰ καταλήψομαι αὐτὸν ἐν ὀλοκαυτώμασιν, ἐν μόσχοις ἐνιαυσίοις; Εἰ προσδέξεται Κύριος ἐν χιλιάσι κριῶν, ἢ ἐν μυριάσι χιμάρων πίνων; Εἰ δὴ πρώτοτοκά μου, ἀσεβείας καρπὸν κοιλίας μου, ὑπὲρ ἀμαρτίας ψυχῆς μου; » Εἶτα συνημμένως καὶ ἐφεξῆς: « Εἰ ἀνηγγέλη σοι, φησὶν, ἄνθρωπε, τί τὸ καλόν ἢ τί Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ, ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου; » Ἀρ' οὐδὲν οὐχὶ τοῦτο C ἔστιν ἐναργῶς, ὅπερ ἔφη Χριστός· « Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἰλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι; » Καὶ πάλιν: « Ὁ ἐμὲ ἀγαπῶν, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, καὶ ὅπου εἶμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω. » Οὐκ ἐν νομικῇ μὲν λατρεῖα τῇ κατὰ Χριστὸν, ἀλλὰ ἀγία τε καὶ πνευματικῇ.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφης.

ΚΥΡ. Καὶ διὰ μὲν τῆς Ἠσαίου φωνῆς, θερμῶν ἐπιπλήττει τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ λέγων· « Ἀκούσατε λόγων Κυρίου, ἄρχοντες Σοδόμων, προσέχετε νόμον Θεοῦ, λαὸς Γομόρρων. Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει Κύριος; Πλήρης εἶμι ὀλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ τράγων οὐ βούλομαι· οὐδ' ἂν ἐρχῆσθε ὀφθῆναι μοι, τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; Πατεῖν τὴν αὐλήν μου οὐ προσθήσεσθε. Ἐὰν φέρητε σείδαλιν, μάταιον. Θυμίαμα βδέλυγμά μοι ἔστι, τὰς νομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι. Νηστείαν καὶ ἀργίαν, καὶ τὰς ἐορτὰς ὑμῶν ἐμίσησεν ἡ ψυχὴ μου· ἐγενήθητέ μοι εἰς πλησμονήν. » Διὰ τε τοῦ προφήτου Μαλαχίου, ταυτὸ λέγει ἔτι: πρὸς λίαν ἀπηχθήμενους· διαμέμνηται δὲ καιρῶν, καθ' οὓς ἂν αὐτῷ προσοίσειαν οἱ ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν τῆς ἀναμάκτου καὶ νοητῆς θυσίας τὴν ἀσύγκρι-

⁶⁵ Amos, v, 21, 22. ⁶⁶ Mich. vi, 6, 7. ⁶⁷ Ibid., 8.

⁶⁸ Matth. xvi, 24. ⁶⁹ Joan. xii, 26. ⁷⁰ Isa. i, 10, 14.

τονεὺδιαν. Ἐφη γὰρ ὧδε πάλιν· « Οὐκ ἔστι μου ἅθελημα ἐν ὑμῖν, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἕως δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδῶσται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφέρεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία καθαρὰ, διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει Κύριος παντοκράτωρ. » Συνίης ὅτι θυμίαμά τε καὶ θυσίαν αὐτῷ καθαρὰν ἀπὸ παντὸς ἔθνους ἀνεχθήσεσθαι φησιν. Ὡσπερ δὲ τὴν νέαν ἡμῖν καὶ ἐν Χριστῷ διαθήκη, καινὴν ὀνομάσας, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην. Γράφει γὰρ ἡμῖν οὕτως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Ὡς κἀνθάδε, καθαρὰν εἰπὼν τὴν ἀπὸ παντὸς ἔθνους θυσίαν ἐσομένην κατὰ καιροῦς, τῷ μὴ οὕτως ἔχειν τῆς ἀρχαίας καταψήφίζεται. Καθαρὰ γὰρ τινα τρόπον, ἢ μήτε καθάρουσα, μήτε μὴ ἔχουσα τὸ τελειοῦν δύνασθαι πρὸς ἀρετὴν; Ταύτη τοι φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, ὡς ἦν μὲν οὐκ ἀμειπτος, εἰσχεκομισθαι δὲ ἀναγκαίως· τὰ διὰ Χριστοῦ, καὶ τὸν τῆς δευτέρας ἐνζητεῖσθαι τόπον.

ΠΑΛΛ. Ἀβούλητος ἄρα παντελῶς ἢ ἐν σκιαῖς λατρεία παναγίῳ Θεῷ;

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν. Πάρα δὲ γε σαφῶς ἐπαλεῖν λέγοντος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, διὰ τῆς Ἱερεμίου φωνῆς· « Τάδε λέγει Κύριος· Τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν συναγάγετε μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν, καὶ φάγετε κρέα. Ὅτι οὐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, καὶ οὐκ ἐνετειλάμην αὐτοῖς ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου περὶ ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν. Ἄλλ' ἢ τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς λέγων, Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου. » Ὅσον μὲν γὰρ ἦμεν εἰς γε τὸ ἀκριβὲς τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν, οὐδ' ἂν ἴσως ἐν ἀρχαῖς ὁ ἐν σκιαῖς ἔτι κατεχρησμοῦδ' ἦ νόμος, τῆς ἐν πνεύματι λατρείας σεσιγημένης. Ἐπειδὴ δὲ ἦν τὸ χρῆμα φορτικόν, καὶ τὸ δύνασθαι πληροῦν τὸ τελείως ἀγαθόν, τοῖς τὸ τῆνικαδε βάσιμον μὲν οὐχί, φαίην δ' ἂν ὅτι σκληρόν καὶ οὐκ ἄτραχυ, νηπιωπρεπὲς οἶά τις μελέτησις, τὴν τῆς ἀληθείας ἔχουσα μόρφωσιν, ὁ ἐν γράμμασι νόμος, οἰκονομικῶς εἰσεπίσζετο. Πλὴν ἐδήλου σαφῶς ὁ τῶν νόμων ἡμῖν ὀριστῆς, ὅτι μὴ ἐκεῖνα μᾶλλον αὐτῷ θυμηρέστατα, τριπόθητα δὲ τὰ διὰ Χριστοῦ. Καὶ γοῦν ἔφη πάλιν· « Διὰ τοῦτο ἀπεθέριτα τοὺς προφῆτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ἐν ῥήμασι στόματός μου, καὶ τὸ κρίμα μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται· διότι ἔλεος θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ, ἢ ὀλοκαυτώματα. » Πολὺ γὰρ ἀμεινον παρὰ Θεῷ καὶ μόσχου πίπτοντος, καὶ προβάτου σφαγῆς, ἢ εἰς ἀδελφούς ἀγάπη, εἰς τὸ τὸν νόμον πλήρωμα, καὶ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ, δι' οὐπερ ἂν γένοιτο καὶ αὐτὸς ἡμῖν γνωστὸς ὁ Πατήρ. Πρόβλεπον δὲ ὅτι τῆς αἰωνίου ζωῆς τὸ χρῆμά ἐστιν, οὐκ ἐνδοίαση τις ἂν, Χριστοῦ λέγοντος πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα· Ἀυτὴ δὲ ἐστὶν ἢ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Ἀψευ-

bilem essent oblaturi. Sic enim iterum inquit : « Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipotens; et sacrificium non suscipiam de manibus vestris; quia ab ortu solis usque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus; et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium mundum : quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens⁷⁰. » Intelligis igitur quod incensum ac sacrificium sibi mundum ab omni gente esse offerendum ait. Ut autem in eo quod recens illud in Christo testamentum, novum appellavit, illud prius ac vetus antiquavit. Sic enim beatus Paulus scribit⁷¹. Item in hoc loco in eo quod dixit, mundum ab omni gente sacrificium suis temporibus futurum, de illo veteri, quod non ejusmodi sit, sententiam tulit. Quomodo enim illud mundum sit, quod neque mundat, neque ad perfectam virtutem nos ducere potest? Quocirca beatus Paulus inquit, vetus illud non vacasse culpa; itaque necessario illud successisse quod per Christum sancitum est, et secundi locum inquisitum fuisse.

PALL. Ergone prorsus præter omnipotentis Dei voluntatem cultus ille umbratilis fuit?

CYR. Omnino. Est autem in promptu, Deum audire apertissime dicentem filiis Israel, per Jeremiæ vocem : « Hæc dicit Dominus : Holocausta vestra congregate cum sacrificiis vestris, et comedite carnes. Quia non sum locutus ad patres vestros, neque mandavi eis in die qua ascendere eos feci de terra Ægypti, de holocaustis, et sacrificiis. Sed verbum hoc mandavi eis dicens : Audite vocem meam⁷². » Quod enim ad præcipuam institutoris voluntatem pertinet, ne a principio quidem ullo modo divinis oraculis tradita fuisset illa adhuc in umbris posita lex, si de cultu spirituali silendum fuisset. Sed quia gravis erat ea res, et ad perfectæ virtutis absolutiorem illius temporis hominibus haud facilis patebat accessus; imo vero, mea quidem voluntate, durum id erat et asperum; lex scripta velut puerilis quedam exercitatio, quæ formam veritatis haberet, sapienti moderatione constituta est. Cæterum haud obscure significavit nobis ille legislator non esse illa sibi gratissima, quin potius exoptatissima se habere, quæ postea per Christum præcipienda essent. Itaque dixit iterum : « Propter hoc demessui prophetas vestros, occidi eos in verbis oris mei, et iudicium meum quasi lux egredietur; quia misericordiam volo, et non sacrificium, et scientiam Dei magis quam holocaustum⁷³. » Deo quippe et cadente vitulo, et ove cæsa gratior est illa in fratres dilectio, qua lex impletur, et illa eminens scientia Christi, per quam ipse quoque Pater a nobis cognoscitur. Conciliari vero nobis hac re vitam æternam, nemo dubitaverit, Christo ad Patrem, qui in cælis est, dicente⁷⁴ : « Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti,

⁷⁰ Malach. i, 10, 11. ⁷¹ Hebr. viii, 13. ⁷² Jerem. vii, 21-23. ⁷³ Osee, vi, 5, 6. ⁷⁴ Joan. xvii, 3.

Jesum Christum.) Non mentiri autem usquam aliquo A pacto Veritatem, quomodo ambigi potest?

PALL. Minime vero.

CYR. Sed posteaquam Israel ab ejus est conjunctione dilapsus; quippe fidem respuens, non 59 cognovit Deum, apertissime testatur non alia ratione fore ut ad antiquam illam dignitatem redeat, nisi per Christum solum, abjectis illis legalibus institutis. Itaque scriptum est: « Quia diebus multis sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus: et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum, et studebunt in Domino et in bonis ejus, in novissimo die ⁷⁴. » Cum enim plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvabitur; sed in Christo tamen, B qui appellatus est David, quod ex semine sit et tribu David. Esse item ipsa quoque ex lege sacrificia tollenda, confirmat per Joëlem, dicens: « Accingimini et plangite, sacerdotes; lamentamini qui ministratis altari Domini; ingredimini, dormite in saccis, ministrantes Deo; quia defecit de domo Dei vestri sacrificium et libatio ⁷⁵. » Et iterum per eundem prophetam: « Sublatum est sacrificium et libatio de domo Domini; lugete, sacerdotes, ministri Domini ⁷⁶. » Ad hæc ipsum quoque tabernaculum fore ut e medio tolleretur, pollicitus est his verbis: « Et erit, si multiplicati fueritis, et creveritis super terram, dicit Dominus, in diebus illis, non dicent ultra: Arca testamenti sancti Israel non ascendet in cor, neque nominabitur, neque visitabitur, neque flet ultra ⁷⁷. » Sublato namque pemittus typico cruentoque sacrificio, necessarium, prope dixerim, fuit, etiam ipsum tolli de medio tabernaculum; quippe cum verius illud ex adverso exciutum esset, id est, Ecclesia, de qua ipse idem Christus ait, « Hic habitabo, quoniam elegi eam ⁷⁸. » Jam vero cultum illum immutandum fuisse, et in meliorem formam transferendum, in eum, inquam, cultum, qui in Christo exhibetur, ac novus est, perspicuum fiet iis verbis, quæ de Deo scripsit Malachias, « Et purgabit filios Levi, et fundet eos velut aurum et velut argentum: et erunt Domino offerentes sacrificium in justitia, et placebit Deo sacrificium Juda, et Jerusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni priores ⁷⁹. » Intelligis igitur quemadmodum veluti novam propemodum recursionem ac reformationem sacerdotii simul atque sacrificiorum futuram dicit?

PALL. Intelligo.

CYR. 60 Hoc enim verbum, *fundet, et, purgabit*, quasi de auro atque aurifice dictum, nonne ad hanc nos intelligentiam ducit?

PALL. Maxime vero.

CYR. Atqui incarnatum Verbum ejusmodi quidpiam effecturum esse confirmavit Deus Pater, cum dixit: « Et statim veniet ad templum suum Domi-

dhæsi: δὲ οὗ πάντη τε καὶ πάντως ἡ ἀλήθεια, πῶς ἔστιν ἀμφιβαλεῖν;

ΠΑΛΛ. Ἦκιστα γε.

KYP. Ἀπολισθήσαντα δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν οικειότητος τὸν Ἰσραὴλ, ἐπεὶ τοὶ τὴν πίστιν οὐ προσήκαμενος, οὐκ ἔγνω Θεὸν, οὐχ ἐτέρως ἐπανήξειν εἰς τὸ ἀπαρχῆς εὐ μάλα φησὶν, πλὴν ὅτι διὰ μένου Χριστοῦ, καταλήξαντα τῶν ἐθῶν τῶν κατὰ νόμον. Γέγραπται, δὲ αὖ· « Διότι ἡμέρας πολλὰς καθίσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐδὲ ἱερατείας, οὐδὲ δῆλων· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ καὶ ἐπιζητήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ' ἐσχάτων τούτων τῶν ἡμερῶν. » Ὅταν γὰρ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· πλὴν ἐν Χριστῷ· κατωνόμασται δὲ Δαβὶδ διὰ τὸ ἐκ σπέρματος εἶναι καὶ ἐκ φυλῆς τοῦ Δαβὶδ. Ἀναίρεθήσονται ἔκ καὶ αὐτὰς τὰς κατὰ νόμον θυσίας διεθεταῖοτο σαφῶς διὰ Ἰωὴλ λέγων· « Περιζώσασθε καὶ κόπτεσθε οἱ ἱερεῖς, θρηνεῖτε οἱ λειτουργοῦντες θυσιαστηρίῳ, εἰσέλθετε, ὑπώσατε ἐν σάκκοις λειτουργοῦντες Θεῷ· ὅτι ἀπέσχιχεν ἐξ οἴκου Θεοῦ ὕμῶν θυσία καὶ σπονδή. » Καὶ πάλιν δι' αὐτοῦ προφήτου· « Ἐξήρται θυσία καὶ σπονδή ἐξ οἴκου Κυρίου· πενθεῖτε οἱ ἱερεῖς λειτουργοῦντες τῷ θυσιαστηρίῳ. » Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, καὶ αὐτὴν ἐκ μέσου γενήσεσθαι τὴν σκηνὴν ὑπισχεῖτο, λέγων· « Καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῆτε, καὶ αὐξηθῆτε ἐπὶ τῆς γῆς, λέγει Κύριος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἔρουσιν ἔτι, Κιθωτὸς διαθήκης Κυρίου ἀγίου Ἰσραὴλ οὐκ ἀναθήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὀνομασθήσεται, οὐδὲ ἐπισκευθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι. » Ἀνατετραμμένης γὰρ εἰς τὸ πνυτελὲς τῆς ἐν ὑποίς ἔτι καὶ δι' αἱμάτων θυσίας, ἀνάγκη πως ἦν, καὶ αὐτὴν ἐκ μέσου ποιεῖσθαι τὴν σκηνὴν, ἅτε δὴ τῆς ἀληθεστέρως ἀντεγγηγεμένης, τοῦτ' ἔστι, τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς καὶ αὐτὸς ἔφη Χριστός· « Ὅδε κατοικήσω, ὅτι ἡρετισάμην αὐτὴν. » Καὶ ὅτι μεταχωρήσει καὶ μεταστήσεται πρὸς τὸ ἄμεινον τῆς λατρείας ὁ τρόπος πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ καὶ νέαν, σαφῶς ἂν γένοιτο, γράφοντος ἡμῖν περὶ Θεοῦ τοῦ Μαλαχίου· « Καὶ καθαρῖαι τοὺς υἱοὺς Λευὶ, καὶ χεῖ ἐπ' αὐτοὺς ὡσπερ τὸ χρυσίον, καὶ ὡς ἀργύριον· καὶ ἔσονται τῷ Κυρίῳ προσάγοντες θυσίαν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ἡ θυσία Ἰουδα, καὶ Ἰερουσαλήμ, καθὼς ἡ ἡμέρα τοῦ αἰῶνος, καὶ καθὼς τὰ ἔτη τὰ ἐμπροσθεν. » Συνίης δὴ οὖν, ὅτι μονοουχὶ μεταχάλκευσίν τινα καὶ ἀναπλασμὸν ἱερωσύνης τε ἅμα καὶ θυσῶν ἔσεσθαι φησι;

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

KYP. Τὸ γὰρ τοι, *χεῖ καὶ καθαρῖαι*, καθάπαρ ἐπὶ χρυσοῦ τε καὶ χρυσοουργοῦ λελεγμένον, ἄρ' οὐχὶ πρὸς τοῦτο ἐννοιῶν ἡμᾶς ἔναι βούλεται;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

KYP. Ὅτι γὰρ ἐμελλε νοητῶς τοιοῦτόν τι κατορθοῦν, ἐνανθρωπήσας ὁ Λόγος, πεπληροφόρηκεν εἰπῶν ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ὅτι· « Ἐξαίφνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν

⁷⁴ Osee, iii, 4 seq. ⁷⁵ Joel, i, 13. ⁷⁶ Ibid., 9. ⁷⁷ Jer, iii, 16. ⁷⁸ Psal. cxxxi, 14. ⁷⁹ Malach. iii, 3.

αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς A
 διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. Ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει Κύ-
 ριος παντοκράτωρ· καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου
 αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται ἐν τῇ ὄψει αὐτοῦ;
 διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνευτηρίου, καὶ
 ὡς πῶα πλυνόντων. Καὶ καθιέται χωνεύων καὶ
 καθαρίζων ὡς τὸ ἀργύριον, καὶ ὡς τὸ χρυσίον·
 Κἀννοῦργλαν οὖν ἄρα καὶ ἀναπασμὸν τῆς ἱερωσύνης
 εἶσθαι φησιν· καὶ τὸν γε τῆς λειτουργίας τρόπον,
 ὡχ ἕτερον τι παραδεικνύς, πλὴν ὅτι, τοῦτι Χριστοῦ
 μυστήριον. Ἔφη πάλιν διὰ φωνῆς Ἰεζεκιηλ περὶ
 τῶν ἱερῶσθαι κεκληρωμένων· « Ὀὔτοι προσάξουσιν
 πρὸς με τοῦ λειτουργεῖν μοι, καὶ στήσονται πρὸ προσω-
 που μου τοῦ προσφέρειν μοι θυσίαν, στέαρ καὶ
 αἷμα, λέγει Κύριος ὁ Θεός. Οὔτοι εἰσελεύσονται εἰς
 τὰ ἁγιά μου, καὶ οὔτοι προσελεύσονται μοι πρὸς τὴν B
 τράπεζάν μου, τοῦ λειτουργεῖν μοι. » Καὶ στέαρ καὶ
 αἷμα καὶ τὰς ἐπὶ τῇ τραπέζῃ λειτουργίας, ἄρ' οὐχὶ
 φαῖν ἂν εἰκότως, τὸ Χριστοῦ μυστήριον;

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀριθμητότατον δὲ καὶ αὐτὸν ἡμῖν τὸν και-
 ρόν, καθ' ὃν ἡ πάντων ἐπὶ τὸ ἄμεινον ἔσται μεταδρομή
 τῆς καινουργίας ὁ τρόπος, ἐποιεῖ λέγων ὁ Θεός·
 « Καὶ ἔσται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὀγδόης καὶ ἐπέκεινα
 ποιήσουσιν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὰ ὀλοκαυ-
 τώματα ὑμῶν, καὶ τὰ τοῦ σωτηρίου ὑμῶν, καὶ
 προσδέξομαι ὑμᾶς, λέγει Κύριος. » Ἡμέραν δὲ τὴν
 ὀγδόην τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως ὀνο-
 μάξει καιρόν· καθ' ὃν τὰ ὀλοκαυτώματα, τοῦτ' ἔστιν, C
 ἡ τελεία καὶ ὀλοσχερῆς εἰς Θεὸν ἀφιέρωσις τῶν
 πεπιστευκότων, δεκτὴ τῷ Θεῷ, καὶ δωροφορία πνευ-
 ματικῆ. Καὶ τοῦτο διδάσκει γράφων ὁ θεσπέσιος
 Παῦλος· « Δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρονται θυσίαν αἰνέσεως
 διαπαντός τῷ Θεῷ· τοῦτ' ἔστι, καρπὸν χειλέων ὁμο-
 λογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. » Καὶ πάλιν· « Τῆς δὲ
 εὐπείας καὶ κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνησθε. Τοιαύταις
 γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. » Καρποὶ γὰρ οἱ
 πρὸς ἡμῶν τῷ Θεῷ τῶν ἐν πίστει διδικαιωμένων,
 τίνες ἂν εἴεν ἕτεροι, πλὴν ὅτι δοξολογία μακρὰ καὶ
 διηκεῖς; Καὶ θύμα τὸ καθαρώτατον τῆς ἀμωμότη-
 ζωῆς, ἡ ἀπαράβλητος εὐωδία.

ΠΑΛΛ. Παγκάλως ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει, καὶ ἀληθές,
 ὅτι δικαιοῦται τις ἥκιστα μὲν ἐν νόμῳ, διὰ πίστεως
 δὲ μᾶλλον τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ μυσταγωγίας εὐαγγελ-
 ικῆς. Ἐθέλωμι δ' ἂν καὶ δι' ἐναργῶν ἡμῖν ἵνα D
 παραδειγμάτων τὴν ἀφήγησιν, καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων
 μαθεῖν τῶν ἱερῶν Γραμμάτων.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, ὦ φιλότης, εἴμι μὲν ἐγὼ πρὸς
 τοῦτο ἑτοιμῶς, ἐπεὶ σοι δοκεῖ. Σὺ δὲ δὴ μοι πάλιν
 τὸν ἀκριβῆ τε καὶ ἀπεξεσμένον ἐφ' ἐκάστῳ τῶν
 θεωρημάτων ἐξέταξε νοῦν. Καὶ εἰ σοὶ τι δόξαιμι μὴ
 λίαν ὀρθῶς νοεῖν, ἢ λέγειν, νηφαλίως ἐπανόρθου καὶ
 μεθόρμιζε σαφῶς, τοὺς τῶν τεκτόνων ἀρίστους ἀπο-
 μομούμενος, οἱ ἐπειδὴν ἐξήκοι τοῦ καθήκοντος λόγου

nator, quem vos quaeritis, et Angelus testamenti,
 quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus omni-
 potens, et quis sustinebit diem ingressus ejus? au-
 quis subsistet in visione ejus? quia ipse ingreditur
 quasi ignis conflatorii, et quasi herba lavantium,
 et sedebit conflans et emundans sicut argentum et
 aurum ⁸¹. » Innovationem ergo reformationemque
 sacerdotii futuram dicit, atque ipsam certe colendi
 formam, non aliud quidpiam fore indicat quam
 praesens Christi mysterium. Rursus per Ezechielem
 dixit de iis qui electi erant, ut sacerdotio funge-
 rentur : « Isti accedent ad me, ut ministrent mihi ;
 et stabunt ante faciem meam, ut offerant mihi hos-
 tiam, adipem et sanguinem, dicit Dominus Deus.
 Isti ingredientur in sancta mea, et isti accedent ad
 mensam meam, ut ministrent ⁸². » Adipem porro et
 sanguinem, et illa mensae ministeria non jure opti-
 mo dicemus esse illud Christi mysterium?

(PALL. Recte dicis.

CYR. Quin ipsum quoque tempus quo rerum
 omnium in meliorem statum recursus, et ille inno-
 vationis modus esset futurus, perspicuum nobis ad-
 modum fecit, cum dixit Deus : « Et erit a die
 octava, et ultra facient sacerdotes super altare ho-
 locausta vestra, et quae salutis vestrae causa offe-
 runtur : et suscipiam vos, dicit Dominus ⁸³. » Diem
 octavum, Salvatoris nostri resurrectionis tempus
 appellat, quo holocausta, id est perfecta integraque
 credentium consecratio, Deo gratissima ac spiri-
 tualia munera offeruntur ; idque docet beatus Pau-
 lus, cum scribit : « Per ipsum igitur offerimus
 hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labio-
 rum confitentium nomini ejus (1) ⁸⁴. » Et iterum :
 « Beneficentiae autem et communionis nolite obli-
 visci ; talibus enim hostiis promeretur Deus ⁸⁵. »
 Fructus enim a nobis, qui in fide justificati sumus,
 quinam Deo offerri possunt alii quam **61** ejus glori-
 ficatio jugis atque perpetua? Hostia item purissima
 est, laudabilis vitae odor eximius.

PALL. Praclare se habet oratio, verissimumque
 est minime per legem justificari quempiam, sed
 potius per fidem in Christum et evangelicam disci-
 plinam. Caeterum velim expositionem hanc tuam
 exemplis item perspicuis confirmari, atque ex sacris
 Litteris mihi idem planum fieri.

CYR. Venio igitur ipse ad hanc partem, Palladi,
 libenter, quia sic tibi videtur. Tu vero mihi vicissim
 subtilem et expolitam in unaquaque contemplatione
 sensum exquiras velim : ac, si tibi minus recte aut
 sentire videbor, aut eloqui, prudenter corrigas et
 emendes aperte, fabrorum praestantissimorum exem-
 plo, qui, sicubi opus quod in manibus habent a

⁸¹ Malach. iii, 2, 3. ⁸² Ezech. xliv, 13, 16. ⁸³ Ezech. xliii, 27. ⁸⁴ Hebr. xv, 15. ⁸⁵ Hebr. xiii, 16.

(4) Fructum labiorum perinde intelligit hic Pa-
 ter ac si oblationem labiorum dixisset Apostolus ;
 quo loquendi more saepe LXX sunt usi cum dicunt

καρποφορίαν et καρποφορεῖν pro eo quod est θυσίαν
 ἀναπέσειν.

rationis artisque præscripto deflexerit, id artificiose reconcinnant, atque ad formam revocant quæ illis optima videatur. Initium vero in hac disputatione sumemus a sacrorum interprete Moysæ, cujus historiam ubi cursim attigero, tum sane confirmare nitar atque ostendere perspicue, nihil ad perfectum adduxisse legem, eamque non esse ad salutem satis, omniumque hominum tum redemptorem, tum salvatorem esse Christum.

PALL. Atqui sic habeto, non mediocrem te utilitatem allaturum, si in hac quoque parte cunctationem viceris; quamvis enim difficillima sint ea quæ aggredieris, difficillimeque spectari possit earum rerum quas inquirimus veritas, dives tamen est, qui revelat Deus.

CYR. Recte dicis; et me jam æque ac sagacissimi canes assolent, pervestigare abditos in profundo, obscurioresque sensus, tua suadet oratio. Igitur in deserto Madianiticæ provinciæ beato Moysi greges ovium pascenti, cum sub ipsis radicibus esset montis Horeb, nova quædam res, et miraculi plena, Deo faciente, monstrata est: « Apparuit enim illi, » inquit, « angelus in flamma ignis de rubo, et vidit quod rubus arderet igni, et non combureretur. Dixit autem Moyses: Vadam ac videbo visionem hanc magnam, cur non comburatur rubus ⁶⁶. » Est autem rubus non exulta arbor, sed silvestris spinæ ac stirpis montanæ genus, in qua miraculum illud horrore plenum edebatur, quod mysterii figuram aptissime gerebat. Angelus quippe is erat qui ignis specie totum undique depascebatur, **62** neque in ea tamen stirpe vestigium ignis ullum imprimebat: ac non secus quam si minime is adesset, ne minimam quidem caloris partem ab igne arbor illa suscipiebat.

PALL. Quid igitur illud erat?

CYR. Israeli nimirum tanquam silvestri arbori ac dulcis justitiæ fructus nullos habenti, quod in Ægyptiorum legibus aleretur, angelorum administratione danda lex erat, quæ illuminandi vim quidem haberet, si spiritualiter intelligeretur, et mentis tenebras repellere posset (habet enim ignis natura, ut efficiat id quoque), sed ea tamen accipientibus inutilis fuit, nulla ipsius culpa; verum, quod ii, quibuscum agebatur, minime lumen illud in animum atque in cor admitterent: nam extrinsecus cum literæ opibus veluti specie quadam luminis abundarent, quod habere se putabant, revera minime habebant. Quod igitur circa rubum ignis videbatur quidem, neque tamen arbori illi sensum caloris inferebat, ejusmodi quidpiam significare videtur. Fuisse autem inutile Judæis illud ex lege lumen, declarat his verbis ipse Salvator: « Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere; et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: et non vultis venire ad me, ut vitam æternam habeatis ⁶⁷. » Et post pauca, rursus Judæorum magistros perstringens, ac populum

A τὸ ἐν χερσὶ, μεταρρυθμίζουσιν εὐτέχνως ἐπὶ τὸ ὡς ἄριστα ἔχειν δοκοῦν. Ἀπαρχὴν δὲ ὡς περ τινα τῶν εἰς γὰρ ταυτὶ ποιησόμεθα λόγων τὸν ἱεροφάντην Μωϋσῆα, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας ἐπιδρομέδην ἀφάμενος, πληροφοροεῖν εὖ μάλα πειράσομαι, καὶ καταδείξαι σαφῶς, τετελειωκότα μὲν τὸν νόμον οὐδὲν, οὔτε μὴν ἀποχρῶντα πρὸς σωτηρίαν· λυτρωτὴν δὲ τῶν δίκων καὶ σωτῆρα Χριστόν.

ΠΑΛΛ. Οὐ μετρίαν ἴσθι τοι διδούς τὴν ὄψιν, ὅκνου κρείττονα σαυτὸν κἂν τούτῳ δεικνύς· δυσέφικτα μὲν γὰρ τὰ ἐν χερσὶ λίαν, καὶ δυσκάτοπτος κομιδῇ τῶν ζητούμενων ἢ γνώσις, πλούσιός γε μὴν ὁ ἐκκαλύπτων Θεός.

ΚΥΡ. Εὖ λέγεις, καὶ δὴ με κυσὶ ταῖς εὐρινωτάταις; **B** ἐν ἴσῳ, κατ' ἴχνος ἰέναι λοιπὸν τῶν ἐν βάθει τε καὶ ἀφανεστέρων ἐννοιῶν, ὁ σὸς παραθήγει λόγος. Οὐκοῦν ἐν ἐρήμῳ ποτὲ τῇ κατὰ τὴν καλουμένην Μαδιάμ, ὄντων ἀγέλας διαποιμαίνοντι τῷ μακαρίῳ Μωσῆ πρὸς αὐταῖς τε ταῖς ὑπηρεσίαις ὄντι τοῦ ὄρους Χωρηθ, χρῆμά τι ξένον καὶ οὐκ ἀθαύμαστον Θεοῦ πληροῦντος ἐδείκνυτο. « Ὁρθῆ γὰρ αὐτῷ, ε φησὶν, » ἄγγελος ἐν πυρὶ φλογὶ ἐκ βᾶτου· καὶ ἑώρα ὅτι ὁ βᾶτος ἐκαίετο πυρὶ, ὁ δὲ βᾶτος οὐ κατεκαίετο. Εἶπε δὲ Μωσῆς: Παρελθὼν ὄψομαι τὸ δράμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βᾶτος. » Ἐύλον δὲ οὐχὶ τῶν ἡμέρων ὁ βᾶτος, ἀγρίας δὲ μάλλον ἀκάνθης εἶδος, καὶ ὀρειτροφου βίζης, ἐφ' ἣ τὸ φρικτὸν ἐπράττετο θαῦμα, μυστηρίου τύπον εὖ μάλα πληροῦν. Ἄγγελος γὰρ ἦν ὡς ἐν εἵδει πυρὶς ὄλον διόλου καταδοσκόμενος, **C** ἀσθησὶν δὲ τῷ ξύλῳ μηδεμίαν ἐντιθεὶς τῆς τοῦ πυρὶς ἐνεργείας, ἐν ἴσῳ δὲ ὡς περ εἰ καὶ μὴ παρῆν, μὴδ' ὅσον εἰπεῖν θερμασίας που τάχα τῆς ὡς ἐκ πυρὶς τοῦ ξύλου μετεσχηκότος.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ἐύλω γὰρ ὡς περ ἀγρίῳ γεγονότι τῷ Ἰσραὴλ, καὶ καρποῦς ἡμέρους δικαιοσύνης οὐκ ἔχοντι· τὴς γὰρ Αἰγυπτίων ἐτρέφοντο νόμοις· ὁ δὲ ἀγγέλου ἔμελλε δοθῆσεσθαι νόμος, φωτίζειν μὲν ἱκανός, εἰ γοῦν νοοῖτο πνευματικῶς, καὶ τὸν εἰς νοῦν ἀποπέμψαι σκότον, ἐνέργεια γὰρ καὶ ἦδε πύρ, πλὴν τοῖς λαβοῦσιν ἀνόνητος, καὶ οὐτι που πάντως δι' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐπεὶ τοι τὸ φῶς μὴ εἰς νοῦν ἐδέχοντο καὶ καρδίας, οἱ πρὸς οὐδ' ὁ λόγος, ἔξωθεν δὲ ὡς περ φωτισμοῦ **D** δόκησιν τὸ γράμμα πλουτήσαντες, ὅπερ ἔχειν ἐνόμιζον, οὐκ εἶχον ἀληθῶς. Τοιγάρτοι περὶ τὸν βᾶτον μὲν ὀρᾶσθαι τὸ πῦρ, μὴ μὴν εἶναι καὶ θερμασίας ἀσθησὶν ἐνίεναι τῷ ξύλῳ, παραθηλοῖ τι τοιοῦτον ὡς γέ μοι δοκεῖ. Ὅτι δὲ ἀνόνητον Ἰουδαίους τὸ ἐκ πῦρ νόμου γέγονε φῶς, σαφηνεῖται λέγων αὐτοῖς ὁ Σωτῆρ· « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. Καὶ οὐ θέλετε ἔλθειν πρὸς μὲ, ἵνα ζωὴν αἰώνιον ἔχητε. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν, πρὸς τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, καὶ πρὸς πάντα τὰ τὸν λαόν· « Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μω-

⁶⁶ Exod. iii, 2, 5. ⁶⁷ Joan. v, 39.

σῆς, ἐφ' ὃν ὑμεῖς ἠλπίζατε· εἰ γὰρ ἐπιστεύετε ἅπαντες ἅμα τῷ Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἅν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκεῖνου ῥήμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε; » Οἱ γὰρ ὅλως τὴν διὰ νόμου στοιχειώσιν ἀμαθέστατα διωθούμενοι, πῶς ἂν εισδέξαιτο διὰ Χριστοῦ, τοῦ τελείως ἀγαθοῦ τὴν γνῶσιν εἰσφέροντα; Καίωμενον μὲν βλέπων, καταπλεγόμενον δὲ οὐχὶ τὸν βᾶτον, ἀλλ' οὐδὲ εἰκοντα τῷ πυρὶ, κατετεθήκει λοιπὸν ὁ μακάριος Μωσῆς, τί ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βᾶτος. Καταπλαγείη γὰρ ἂν τις τῆς εἰσάπαν ἀναισθησίας; τὸν Ἰσραὴλ, οἱ συλλήπτορά τε καὶ ἀρωγὸν τὸν παρὰ Θεοῦ δεξάμενοι νόμον, καὶ τὸν δι' αὐτοῦ φωτισμὸν πλουτήσαντες, εἶτα λόγου μηδενὸς ἀξιοῦντες τὸ χρῆμα, μήτε μὴν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν εἰσοικισάμενοι τὸ δοθὲν, ἀνωφελῆτοι μεμενῆκασιν· νεκρὸς γὰρ ὡσπερ αὐτοῖς εἰκότως καὶ ἀπεψυγμένους ὁ νοῦς· εἴποσι δ' ἂν τις καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἰκότως· Τί ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βᾶτος; ἢ γὰρ ἂν ἐγίνοντο μεθ' ἡμῶν τῷ πνεύματι ζήοντες.

Scripturæ sensus : neque absurde de illis dici potest, quod minime comburatur rubus; 63 alioqui nobiscum essent spiritu ferventes.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἐφης.

ΚΥΡ. Ἔοικε δὲ καὶ ἐτέρων ἡμῖν ἐνομιῶν οὐκ ἀμαθῆ θεωρίαν ὑποφαίνειν τὸ χρῆμα. Μέλλουσι γὰρ ἤδη τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ γῆς τῆς Αἰγυπτίων ἀπαίρειν, καὶ οἷον οὐδέπω τὸν τῆς ἀνελελήτου θητείας ἀποσιεῖσθαι ζυγὸν, διάτοι τοῦτο ταῖς τοῦ κρατούντος ἐπιπροσκαροῦν ὄργαις σημεῖον ἐδίδου Θεὸς τὸ ἐπὶ τοῦ βᾶτου δρώμενον· ὅτι καὶ αὐτοῦ πυρὸς ἀμείνους ἔσονται πολλοί, καὶ τοῖς ἀδικεῖν ἰσχύουσιν οὐχ ἀλώσιμοι, κατὰ γὰρ τὸ, οἶμαι, θεοκρεπῶς εἰρημένον· « Μὴ φοβοῦ, ὅτι μετὰ σοῦ εἰμι. Φλὸξ οὐ κατακαύσει σε, ποταμοὶ οὐ συγκλείσουσί σε. »

ΠΑΛΛ. Εὐφυῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐκ οὖν ἐταθήκει μὲν ὧδε τὸ ὄραμα Μωσῆς· καὶ δὴ καὶ προσέθει τὸ ἀρχοῦ γενέσθαι ποδῶν. « Ὡς δὲ εἶδε, φησὶ, Κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ βᾶτου, λέγων· Μωσῆ, Μωσῆ. Ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστὶ; Μὴ ἐγγίση ὧδε, λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστὶ. » Νόμου δὲ τύπος ἡμῖν ὁ μακάριος ἔσται Μωσῆς· « Μωσέα γὰρ ἔχουσι καὶ τοὺς προφήτας, » ἐν εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι φησὶν ὁ μακάριος Ἀβραάμ. Μὴ πως ἀπίθανόν σοι τὸ ῥῆμα δοκεῖ;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν νόμου γὰρ πρόσωπον ὁ Μωσῆς.

ΚΥΡ. Κέκληται τοίνυν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ ἡ κατὰ νόμον καὶ ὑπὸ νόμον ἀγγελίη. « Κύριος γὰρ, » φησὶν, « ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων προκέκληται ἡμᾶς. » Καὶ ὑπήκουσε μὲν τῷ καλοῦντι Θεῷ, καθὰ καὶ ὁ Μωσῆς· « Πάντα γὰρ ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ποιήσομεν, καὶ ἀκουσόμεθα. » Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς κατὰ νόμον ὑποταγῆς ἡ δύναμις οὐχ ἰκανὴ πρὸς κάθαρσιν, « Ἀδύνατον γὰρ αἵμα ταύρων καὶ τράγων ὑφαίρειν ἁμαρτίας. »

62 Joan. v, 45. 63 Isa. xliii, 5. 64 Exod. iii 4 seqq. 65 Luc. xvi, 29. 66 Exod. iii, 18. 67 bid.

xxiv 3.

PATROL. GR. LXVIII.

A universum : « Nolite putare, inquit, quia ego accusaturus sum vos apud Patrem : est qui accusat vos Moyses, in quos sperastis ; si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi ; de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis 62 ? » Qui enim penitus legis rudimenta stultissime rejecerant, ii quanam ratione perfectæ virtutis cognitionem, Christo tradente, perciperent ? Cum igitur ardere quidem rubum videret, minime tamen comburi, atque adeo ne cedere quidem flammis, obstupuit beatus Moyses, quidnam esset, quod non combureretur rubus. Nam summum Israelis stuporem admirari licet, qui, cum fautricem adjutricemque a Deo legem accipissent, ejusque legis illustratione ditati essent, rem tantam nullo loco habuerunt, neque donum hoc in mentis cordisque domicilio collocaverunt ; itaque nullam utilitatem ex ea perceperunt : mortuus enim est apud illos, nimirum, atque exanimis potest, quod minime comburatur rubus ; 63 alioqui

PALL. Optime dictum.

CYR. Videtur autem aliorum quoque sensuum, non ineptam intelligentiam hoc factum latenter ostendere : Israelitis enim, cum jam ex Ægyptiorum terra profecturi essent, ac paulo post abjecturi cœclæ servitutis jugum, cumque ob eam causam futurum esset ut iras principis commoverent, in cujus adhuc ditione erant, prodigii loco ostendit Deus illud, quod agebatur in rubo, quo portenderetur illos vel igne ipso longe superiores futuros, neque ab iis expugnandos, qui inferre possent injuriam, juxta illud, opinor, quod divinitus dictum est : « Ne timeas, quoniam tecum sum : flamma non exuret te, flumina non cooperient te 64. »

PALL. Ingeniosa expositio.

CYR. Itaque Moyses, hoc spectaculo attonitus, videndi studio propius accurrit : « Ut autem vidit Dominus, inquit, quod propinquaret ad videndum, vocavit eum de rubo dicens : Moyses, Moyses. Ille autem respondit : Quid ests ? At ille dixit : Ne appropies huc : solve calceamentum de pedibus tuis ; locus enim, in quo tu stas, terra sancta est 65. » Legis porro figuram beatus Moyses tenebat : « Moysen quippe habent ac prophetas 66, » ait in evangelicis oraculis ille beatus Abraham. An tibi hoc dictum improbable videtur ?

PALL. Minime vero : legis enim personam sustinet Moyses.

CYR. Vocatus est igitur Israel, et ille grex qui secundum legem vivebat, et sub lege erat. « Dominus enim, » inquit, « Deus Hebræorum vocavit nos 67. » Atque vocanti Deo audiens fuit quidem, sicut et Moyses : « Omnia enim, inquirunt, quæcunque dixerit Deus, faciemus, et audiemus 68. » Sed, quia legalis obedientiæ non ea vis erat, ut ad purgandum satis esset : « Impossibile est enim sanguine tau-

rorum et hircorum auferri peccata⁹⁵ : ideo cohibetur Moyses ne accedat ad Deum : « Ne appropries, inquit, huc⁹⁶. » Legis enim viribus egregia virtus adiri non potest : neque illa ex Moysi lege vivendi ratio eam facultatem habebat quæ satis admodum esset, ut homines ad Deum perducere posset. Christus enim nos illi exhibet per sanctificationem : sanctos quippe esse decet eos, qui Deo sancto iungendi sunt ; « Sancti enim eritis, inquit, quoniam ego sanctus sum⁹⁷. » Quod autem illa secundum legem vivendi forma, non omnino aliena esset a culpa, mox edocuit, cum dixit : « Solve calceamentum de pedibus tuis : **64** locus enim, in quo tu stas, terra sancta est⁹⁸. » Solvere namque calceamentum de pede jussit Moysen illum sacrorum institutorum interpretem, ostendens nondum purum esse, neque omnino a corruptione, ac mortuorum operum qualitate liberum, vitæ illius, quæ ex lege ducebatur, incessum : in quo autem reliquæ corruptionis ac mortalitatis insint, eum nefas esse ad Deum accedere, id a gentiliis consuetudine divinus ille Moyses didicerat. Neque enim in templis adibant, pedes induti calceis exanimatorum animalium pelle confectis ; id enim eorum legibus inter immunditiæ genera recensebatur. Atqui nos a mortalitate, atque corruptione, et cæteris quæ ad hanc impuritatem pertinent, non lex, Palladii, non vitæ liberaverunt ; sed fides in Christo, et evangelicæ quod dico?

PALL. Quidni?

CYR. Igitur calceis positis, accurrentem jam, ac propius accedentem allocutus est Deus : « Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob. Avertit autem Moyses vultum, inquit ; verebatur enim contra illum aspicere⁹⁹. » Exanimi namque sensu deposito, ac veluti mundo liberoque pede per Christianæ conversationis viam ambulantes appropinquabimus Deo, non locorum spatio, sed affectione spirituali ; etenim res Moysi gestæ figuræ erant et umbræ. Ita demum summæ illius doctrinæ verba lucrabimur, et Dei scientiam in nobis ipsis colligemus, Patre nimirum ostendente se nobis in Filio : videbimus enim illum, longe præstantius quam antiquus ille populus, ut in Moysi persona vidit : is enim vultum avertit suum ; verebatur enim aspicere contra Dominum. Quo facto significatur mentis eorum infirmitas, qui sub disciplina legis instituebantur, quæ quodammodo respicere Deum non posset, neque illius intueri gloriam, juxta illud, quod in Psalmis canitur : « Obscurentur oculi eorum, ne videant¹⁰⁰ : » et illud, quod est apud prophetam : « Ecce populus stultus et excors : oculi sunt eis, et non vident¹⁰¹. » Nos vero, qui ad ineffabilis illius naturæ rationes puros illuminatosque mentis oculos adjicimus, conspicuam illum in Filio, Dei et Patris formam contemplamus. Ac Judæis quidem qui Patrem se vidisse existimarent,

⁹⁵ Hebr. x, 4. ⁹⁶ Exod. iii, 5. ⁹⁷ Levit. ii, 4. ⁹⁸ Jerem. v, 21.

A εἴργεται Μωσῆς πλησιάζειν Θεῷ· « Μὴ ἐγγίσης γὰρ ὧδε, » φησὶν. Ἀπρόσιτον γὰρ διὰ νόμου τὸ ἀγαθόν· καὶ τῆς κατὰ Μωσαῖα πολιτείας ἡ δύναμις οὐχ ἰκανὴ λίαν εἰς γε τὸ ἀποκομιζέειν δύνασθαι τῷ Θεῷ. Πάρ-
 ιστησι δὲ αὐτῷ δι' ἁγιασμοῦ Χριστός. Ἄγιους γὰρ εἶναι πρέπει τοὺς τῷ ἁγίῳ Θεῷ κολλᾶσθαι σπουδάζοντας· « Ἄγιοι γὰρ ἔσεσθε, φησὶν, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι. » Ὅτι δὲ τῆς κατὰ νόμον πολιτείας ὁ τρόπος οὐκ ἀμώμητος παντελῶς, εὐθύς ἐδίδαξεν, εἰπὼν· « Λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἔστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. » Ἀπολύειν γὰρ τὸ ὑπόδημα προστέταχε τοῦ ποδὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσαῖα, οὕτω καθαρὰν, οὐδὲ τῶν ἀπὸ φθορᾶς καὶ νεκρότητος ἔργων εἰσάπαν ἀπηλλαγμένην, τῆς κατὰ νόμον ζωῆς τὴν πορείαν ἀποδεικνύς, ἀπὸ δὲ τῆς παρ' Ἑλλήσι
 B συνηθείας ὁ θεὸς ἡμῖν ἐπαιδεύετο Μωσῆς, ὅτι μὴ θέμις ἐγγίζειν Θεῷ, τὸν ἐν λειψάνοις ὄντα νεκρότητος καὶ φθορᾶς. Οὐ γὰρ ἐφοίτων ἐν ἱεροῖς τὰ ἐκ τεθνῶτων ζώων ὑπόδηματα τοῖς ποσὶν ἐνδύμενοι. Μολυσμοῦ δὲ τρόπος τοῖς ἐκείνων νόμοις τὸ χρέημα ἐγράφετο. Νεκρότητος δὲ καὶ φθορᾶς καὶ τῶν εἰς τοῦτο ἠκόντων ἀκαθαρσίας ἀπέλυσεν ἡμᾶς οὐχ ὁ νόμος, ὡ τᾶν, οὐδὲ πορεία ζωῆς τῆς κατὰ τὸ γράμμα τὸ Μωσαϊκόν, πίστις δὲ μᾶλλον ἢ ἐν Χριστῷ, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἡ τελειοτάτη κάθαρσις. Ἡ οὐκ ἄληθὲς ὁ φημι ;

cum legis Mosaicæ littera congruentis vestigia vitæ perfectissima purgatio. Anne censes verum esse

C ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ ;

KYR. Ἀπολύσαντι δὲ τὸ ὑπόδημα τοῦ ποδὸς, προσθέοντι γέ τε λοιπὸν, καὶ ἀγχοῦ γεγονότι, προσεφώνει Θεός· « Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός τοῦ πατρὸς σου, Θεός Ἀβραάμ, καὶ Θεός Ἰσαὰκ, καὶ Θεός Ἰακώβ. Ἀπέστρεψε δὲ Μωσῆς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, φησὶν· ἠύλαθειτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. » Ἀποθέμενοι γὰρ φρόνημα τὸ νεκρὸν, καὶ οἶονε καθαρῶ τε καὶ ἐλευθέρῳ ποδὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας διαστειχόντες τὴν ὁδὸν, ἐσόμεθα μὲν ἀγχοῦ τῷ Θεῷ, κατὰ σχέσιν δὲ δηλονότι τὴν πνευματικὴν, καὶ οὐχὶ κατὰ γε τὴν ἐν τόπῳ διάστασιν. Τύποι γὰρ ἐκεῖνα καὶ σκιὰ τὰ Μωσαίως, οὕτω τε λοιπὸν τοὺς περὶ τῆς ἀνω μυσταγωγίας καταπλουτήσομεν λόγους, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἐν ἑαυτοῖς συλλέξομεν, ἑαυτὸν ἡμῖν ἐμφανίζοντας ἐν Ἰῶ τοῦ Πατρὸς. Ὁψόμεθα γὰρ αὐτὸν, καὶ ἀσυγκρίτως ἄμεινον, ἢ ὁ πάλαι λαός, ὡς ἐν προσωπῷ Μωσαίως. Ὁ μὲν γὰρ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἠύλαθειτο γὰρ κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Δι' οὗ σημαίνεται τῶν ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένων, τὸ τῆς διανοίας ἀσθενές, οὐκ ἀναμενούσης τρόπον τινὰ πρὸς Θεὸν, οὔτε μὴν οἶας τε ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτοῦ, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· « Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, » ἦγον ἐκεῖνο, τὸ· « Ἰδοὺ λαός μωρὸς καὶ ἀκάρδιος· ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν. » Ἡμεῖς δὲ τοὺς περὶ τῆς ἀρρήτου φύσεως προσιέντες λόγους, καθαρῶς καὶ πεφωτισμένους ὄμμασιν, ἐν Ἰῶ διαπρέπον τὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς

⁹⁹ Exod. iii, 5. ¹⁰⁰ bid. iii, 6. ¹⁰¹ Psal. lxxviii 24.

καταθεώμεθα κάλλος. Καὶ οἰομένοις μὲν Ἰουδαίους ἅτι θεθάνται τὸν Πατέρα, σοφῶς ἐλέγετο παρὰ Χριστοῦ· «Ὅτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε, οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκάτε.» Φιλοπευστοῦντι δὲ τῷ Φιλίππῳ λίαν, καὶ παχύτερον μὲν ἢ ἐχρῆν, ἐκ φιλομαθείας δ' οὖν ὁμοῦ ἐρομένῳ καὶ λέγοντι· «Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν,» ἀπεκρίνατο Χριστός· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἐώρακάς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστιν;» Ὅτι δὲ ἐστὶν οὐκ εὐσθενῆς ἄγαν, οὔτε μὴν ἰκανὴ πρὸς Θεοῦ κατάδειξις ἀκριβῆ καὶ ἀμώμητον, ἢ διὰ τῆς κατὰ νόμον ἐντολῆς θεωρία τε καὶ παιδευσίς, ὡς ἐν σκιᾷ καὶ ἀνίγματι καὶ διὰ ταῖν δυοῖν τοῦ Λάβαν ὀψόμεθα θυγατέριον. Γέγραπται γάρ, ὅτι τῷ δὲ Λάβαν ἦσαν δύο θυγατέρες, ὄνομα τῇ μείζονι Λεία, καὶ ὄνομα τῇ ἐτέρᾳ Ῥαχὴλ. Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ Λείας ἀσθενεῖς, Ῥαχὴλ δὲ ἦν καλὴ τῷ εἶδει καὶ ὠραία τῇ ἔψει σφόδρα· καὶ προτέκετο μὲν τῇ Ῥαχὴλ ὁ πατριάρχης; Ἰακώβ, ἠγάγετο δὲ πρὸ αὐτῆς τὴν Λείαν. Μετονομασθέντος δὲ οὖν εἰς τὸ ἀληθὲς τοῦ τύπου, τὸ Χριστοῦ κατόψει μυστήριον. Δύο γάρ εἰσι αἱ πρὸς οἰκειότητα κεκλημέναι τὴν πνευματικὴν ἡρμοσμέναι τε αὐτῷ γυναῖκες· πρεσβυτέρα μὲν, ἡ πρώτη, καὶ διὰ Μωσέως ὡς ἐν προσώπῳ τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς, πρὸς ἣν εἰρηται παρὰ Θεοῦ διὰ φωνῆς προφητῶν· «Ἰδοὺ οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοὶ σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλὴ, ἀλλ' ἢ εἰς τὴν πλεονεξίαν σου καὶ εἰς τὰ ἀδικήματά σου, καὶ εἰς φρόνον τοῦ ποιεῖν.» Δευτέρα δὲ ἦν ἡ νεανίς καὶ ἐκπρεπεστέρα, τοῦτ' ἐστίν, ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία, πρὸς ἣν ὁ θεὸς ἐφη Δαβὶδ· «Ἄκουσον, θυγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλήθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου· ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου.» Εἰρηται δὲ που πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ, «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου περιστερᾶς.» Νοητὸν δὲ δὴ που καὶ ὑπερκόσμιον ἀληθὲς τῆς Ἐκκλησίας τὸ κάλλος. Γέγραπται γάρ, ὅτι· Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, Ἐσεβῶν. Τὸ δὲ, Ἐσεβῶν, ἔσωθέν ἐστιν Ἑβραίων φωνητώματος μὲν γὰρ ὀφθαλμοῖς οὐχ ἀλώσιμον, καθαρῶν δὲ τοῦ προσβολαῖς εὐκάτοπτον. Ἡ οὐχ ὧδε ἔχει;

ΠΑΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν οὐ διὰ τῆς κατὰ νόμον παιδαγωγίας κατέδοι τις ἔν τὸ θεῖόν τε καὶ ἀκήρατον κάλλος, ἐν Χριστῷ δὲ μάλλον καὶ τοῖς δι' αὐτοῦ παιδεύμασιν.

ΠΑΛΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἰκανὸς δὲ πρὸς λύτρωσιν, ὦ Παλλάδιε, καὶ πρὸς γε τὸ δύνασθαι χειρὸς τε καὶ τυραννίδος ἐξελίσθαι διαβολικῆς, οὐχὶ Μωσῆς, ἢ νόμος, ἀλλ' ὁ Μωσέως Δεσπότης, τοῦτ' ἐστὶ Χριστός, καὶ μυστηρίου τοῦ κατ' αὐτὸν ἢ δύναμις. Καὶ γοῦν Θεοῦ λέγοντος· «Ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ μου ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῆς κραυγῆς αὐτῶν ἀκήκοα ἀπὸ τῶν ἐργοδιωκτῶν· οἶδα γὰρ ὀδύνην αὐτῶν, καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς ἐκαίνης εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν, εἰς

sapienter est a Christo dictum : 65 « Neque speciem ipsius vidistis, neque vocem ejus audistis ». Sed sciscitanti Philippo, ac rudius quidem, quam par erat, sed tamen discendi studio roganti ac dicenti . « Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis », respondit Christus : « Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me, Philippe. Qui vidit me, vidit et Patrem. Non credis, quia ego in Patre, et Pater in me est » ? Non esse autem admodum firmam, ne aptam quidem satis ad Deum accurate perspicendum, illam mandati legalis contemplationem atque disciplinam, ut quæ in umbra sit et ænigmatē, in illis quoque duabus Laban filiabus videre licet. Scriptum est enim, huic Laban duas fuisse filias; natu majori Liæ, minori Racheli fuisse nomen. Sed Liam oculos infirmiores habuisse, Rachelē præstanti forma, ac specie sane venusta fuisse : itaque Jacob patriarcham, quamvis deditum amori Rachelis, duxisse tamen Liam, antequam venustiori jungeretur . Igitur, si figura ad veritatem transferatur, Christi mysterium perspicies. Duæ sunt enim vocatæ ad conjugium spirituale, illique junctæ mulieres; ac prior illa natu major per Moysen, quæ personam Synagogæ Judæorum ferebat, cui dictum est a Deo per voces prophetarum : « Ecce non sunt oculi tui, neque cor tuum pulchrum, nisi ad aviritiam, et ad iniquitates tuas, et ad cædem faciendam ». Secundo loco ducta est adolescens, ac venustior illa ex gentibus Ecclesia, cui David dicebat : « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui, quia concupivit Rex speciem tuam ». Dictum est ei quodam loco, etiam illud, « Oculi tui sicut columbæ ». Est autem spiritualis procul dubio, atque cælestis revera illa Ecclesiæ pulchritudo. Scriptum est enim : « Omnis gloria filiæ regis Esebōn ». Hoc autem verbum, Esebōn, Hebræorum lingua, intrinsecus significat; neque enim illa species corporis oculis percipitur, sed puræ mentis acie conspicitur. Annon ita est?

PALL. Maxime vero

CYR. Non ergo quisquam per legis institutionem, divinam illam incorruptamque pulchritudinem percipit, sed per Christum potius, et ejus disciplinam.

PALL. 66 Verum est.

CYR. Potens autem ad nos redimendos eximendosque de manu dominatuque diaboli fuit, non Moyses, aut lex, sed Dominus Moysi, Christus, inquam, ejusque vis sacramenti. Certe cum Deus diceret : « Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et clamorem eorum audiivi propter exactores operum : scio enim dolorem eorum, et descendi ut liberem eos ex manu Ægyptiorum, et educam eos ex terra illa, et inducam illos in terram bonam et multam, in terram manantem mel et

¹ Joan. v, 37. ² Joan. xiv, 8. ³ Ibid., 9. ⁴ Gen. cxix, 16 seqq. ⁵ Jerem. xxii, 17. ⁶ Psal. xlv, 11. ⁷ Psal. xlv, 14. ⁸ Cant. v, 12. ⁹ Psal. xlv, 14.

lac 10; » cumque iis verbis continuo addidisset : « Et nunc ecce clamor filiorum Israel venit ad me ; et ego vidi afflictionem qua Ægyptii opprimunt eos : et nunc veni, mittam te ad Pharaonem regem Ægypti, et educes populum meum, filios Israel ex terra Ægypti 11 : » aperte ac palam reclamavit Moyses : « Quis sum ego, ut vadam ad Pharaonem regem Ægypti, et ut educam filios Israel ex terra Ægypti 12 ? » Num igitur parum est evidens hæc figura ? et hic recusandi modus nonne ad eum refertur, qui infinitis partibus superior est atque præstantior, id est, ad Christum ? Alioqui hoc ipsum dicere : Quis sum ? ineptum sane esset. Atqui facile admodum fuisset, populos eripere, ac salutem gentibus parere, ad libertatemque revocare, si ejus vires, qui illos in servitute constrictos tenebat, Satanæ, inquam, attritæ atque enervatæ fuissent.

PALL. Profecto facillimum : recte enim dicitur.

CYR. Quid ? nonne hinc quoque prorsus facile est videre, omnium hominum salutis auctorem fuisse unigenitum Dei Filium ? ipsius enim ope redempti sumus, atque, ut ait propheta : « Non legatus, non angelus, sed ipse Dominus salvavit nos 13. »

PALL. Undenam ? quæso.

CYR. Deus enim universorum præcepit Moysi disertis verbis, ut sine cunctatione pergeret ad filios Israel, iisque palam diceret, quod adiutorem atque patronum haberent Deum, qui omnia potest, eum facillime servitutis Ægyptiæ molestiam levaturum ; illos item domum denuo redituros ; et ubi ad patrum suorum libertatem redierint, fore ut terram sanctam incolerent ; ibique copiis ac bonis, quæ ipse suppeditaturus esset, largissime fruerentur. Respondit autem, inquit, Moyses, ac dixit : « Si non crediderint mihi, neque audierint vocem meam ; dicent enim, quod Non apparuit tibi Deus ; quid dicam ad eos ? Dixit autem ei Dominus : Quid illud est quod habes in manu ? Ille autem dixit, 67 Virga : et dixit : Projice eam in terram. Et projecit eam in terram, et facta est coluber ; et fugit Moyses ab eo. Et dixit Dominus ad Moysen : Extende manum tuam, et apprehende caudam. Extendens igitur manum apprehendit caudam, et facta est virga in manu ejus 14. »

PALL. Insuetum sane, novumque miraculum, Cyrille : quid autem significare velit, dissere, si placeat, a capite.

CYR. Equidem disseram. Cum per multa tempora inter Ægyptios versati essent Israelitæ, et nullum esset peccati genus in quod lapsi non essent, cumque voluptatibus illi regioni propriis oblectarentur, non ignorabat Moyses, segniores ea de causa factos esse, atque ejusmodi, ut ægre ad componendos mores traduci possent : fore autem sapienter putabat, ut operum labor compelleret ad

γῆν βέουσαν γάλα καὶ μέλι. » Καὶ προστιθέντος εὐθὺς· « Καὶ νῦν ἰδοὺ ἡ κραυγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἤκει πρὸς με· καὶ γὰρ ἐώρακα τὸν θλιμμένον, ὃν οἱ Αἰγύπτιοι θλίβουσιν αὐτούς· καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ σε πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ἐξάξεις τὸν λαόν μου, τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἐκ γῆς Αἰγύπτου· » σαφῶς δὲ καὶ διαβρόθηδον ἀνεκεκράγει Μωσῆς· « Τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι πορεύσομαι πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἐξάξω τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου ; » Ἄρ' οὐκ ἐναργῆς ὁ τύπος, καὶ ὁ τῆς παραιτήσεως τρόπος, οὐχὶ τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸ ἀσυγκρίτως ὑπερτεροῦν καὶ ὑπερκειμένον ἔχει, τοῦτ' ἔστι, Χριστόν ; Ὡς τὸ, « Τίς εἰμι ἐγὼ ; » λέγειν ἀνάρμοστον· εὐπετὲς δὲ λίαν τὸ ἐξελεῖσθαι λαοὺς, καὶ σώζειν ἔθνη, καὶ ἀποκομίζειν εἰς ἐλευθερίαν, συντετριμμένους καὶ ἀτονήσαντος, τοῦ πρὸς βουλείαν συνέχοντος τοῦτ' ἔστι, τοῦ Σατανᾶ.

ΠΑΛΛ. Εὐπετέστατον· ἔφησ γὰρ ὁρθῶς

ΚΥΡ. Τί δέ ; οὐχὶ κἀντεῦθεν ἰδεῖν ἀταλαίπωρον παντελῶς, ὅτι τῆς ἀπάντων σωτηρίας πρῦτανος γέγονεν ὁ Μονογενής ; δι' αὐτοῦ γὰρ ἐκλελυτρώμεθα, καὶ φησιν ὁ προφήτης· « Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. »

ΠΑΛΛ. Πόθεν ἔφησ ;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν γὰρ τῶν ὄλων Θεὸς Μωσῆ κεκλιευκεν ἐναργῶς, δοκνῶτα μὲν ἰέναι πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, εἰπεὶν δὲ ἀναφανδὸν ὡς ἀρωγὸν καὶ συλλήπτορα τὸν πάντα ἰσχύοντα λαβόντες Θεὸν, ἀποφορτιοῦνται μὲν εὐκόλως τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας τὸ δυσαχθὲς, οὐκαδέ γε μὴν ἀπαίρουσι πάλιν, καὶ εἰς τὴν τῶν πατέρων ἐλευθερίαν ἀναφοιτήσαντες, τὴν ἀγίαν οἰκήσουσι γῆν· ἐκεῖ τε πλουσιῶς τοῖς παρ' αὐτοῦ ῥηθησομένοις ἐνσπαταλήσωσι ἀγαθοῖς. Ἀπακρίθη, φησὶν, ὁ Μωσῆς καὶ εἶπεν· « Ἐάν μὴ πιστεύσωσιν μοι, μηδὲ ἀκούσωσίν μου τῆς φωνῆς (ἐροῦσι γὰρ, ὅτι Οὐκ ὤπται σοὶ ὁ Θεός), τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς ; Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος· Τί τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῇ χειρὶ σου ; Ὁ δὲ εἶπε, Ῥάβδος· καὶ εἶπε· Ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ ἔβρισεν αὐτὴν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐγένετο ὄφις· καὶ ἔφυγε Μωσῆς ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἐκτείνα τὴν χεῖρά σου, καὶ ἐπιλαβοῦ τῆς κέρκου. Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπιλάβετο τῆς κέρκου, καὶ ἐγένετο ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. »

ΠΑΛΛ. Ὡς ἐξαισιον μὲν τὸ θαῦμα, ὡ τᾶν. Τὸ δὲ τί ἂν βούλοιο καταδηλοῦν, φράζε δὴ πάλιν αὐτός.

ΚΥΡ. Ἐγὼ φράσω· Μακροὺς Αἰγυπτίους συνδιατώμενοι χρόνους οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἁμαρτίας ὠλισθηκότες, καὶ τρωφαῖς ἠδόμενοι ταῖς ἐπιχωρίοις, βραδεῖς μὲν ὅτι καὶ δυσμετακόμιστοι λίαν ἔσονται πρὸς εὐκοσμίαν, οὐκ ἠγνόησαν ὁ Μωσῆς· συνωθήσει δὲ ὅτι πρὸς εὐπειθειαν τῶν ἔργων ὁ πόνοσ οὐχ ἐκόντας αὐτούς, εἰ θαυματοργοῦντα θεάσαιντο, σοφῶς ὑπελάμβανε. Χρῆμα μὲν γὰρ ἄλη-

10 Exod. iii, 7 seqq. 11 Ibid., 9. 12 Ibid., 11.

13 Isa. lxxiii, 9. 14 Exod. iv. 9 seqq.

ὅως δυσείτητον ἡδονή, καὶ παθῶν ἀγριότης τῶν ἐν ἡμῖν οὐκ εὐχερῶς τιθασσεύεται. Ἰδρῶτος δὲ καταβλίθοντος καὶ πόνων ἐπηρτημένων, ἀναπαίσιεν ἂν εὐκόλως καὶ τῶν ἡδίστων ὑπερφρονεῖν ὁ ἀπαλλάττειν ὑποσχόμενος· οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ παντὸς ἀγαθοῦ τὴν εἰδησιν ἔχων, Θεὸς, δύσοιστόν τε καὶ δυσαγγῆ τότε δὴ μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐπηφείει πλεονεξίαν οἰκονομικώτατά τε λαν, ὡς ἂν εἶεν εὐκολοὶ πρὸς ἀποδρομὴν, καὶ μὴ ταῖς συντρόφοις ἡδοναῖς ἐνδοῦμενοι, σκληροὶ τε γένοιτο καὶ δυσάγωγοι κομιδῆ, καὶ τὴν τοῦ καλοῦντος εἰς ἐλευθερίαν ἀτιμάζοντες χάριν, ἐθελούσιον ποιοῖντο τὴν ἐν Αἰγύπτῳ θητείαν, τὸ παραυτίκα τερπνόν, ὀλίγην εἶσθ' ὅτε προτάττοντες πόνων. Μᾶλλον δὲ καὶ αὐτῶν ἐν ἀμείνοσι καταλογιζόμενοι τῶν παρὰ Θεοῦ, καὶ γοῦν ἀσμενέστατα τῆς τῶν πάλαι τετυραννευκῶν πλεονεξίας ἐκδεδουκότες, αὐλιζόμενοι τε κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ τὰ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ σιτούμενοι, τὴν τοῦ μάννα χορηγίαν φημί, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τρυφῆς οὐκ ἀδακρυτὴ μνημονεύουσιν. Ἐκτεθνάναι μᾶλλον, ὡς ἦν δὴ πού παρὰ πολὺ κρεῖττόν τε καὶ ἀμεινον αὐτοῖς, ταῖς ἐν Αἰγύπτῳ τραπέζαις ἐνσπαταλῶντας, ἐτι διατεινόμενοι, καὶ μειρακιωδῶς ἀνακεκράγτες· « Ὀφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ Κυρίου ἐν Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν καὶ ἡσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονήν. »

obsequendum vel invitos, si ipsum admirabilia quaedam opera efficere viderent; est enim voluptas infixum penitus malum, et vitiorum nostrorum feritas difficile mansuescit: at, si sudor deprimat, ac labores impositi sint, tum vero is, qui se liberaturum ab iis incommodis pollicetur, facile persuaserit, ipsas quoque summas voluptates contemnere. Quin etiam puto Deum, qui bonorum omnium scientiam tenet, sapientissimo consilio Israelitis eo potissimum tempore molestam, ac non ferendam Ægyptiorum hominum sævitiam immisisse ut faciles essent ad fugam, neque consuetudine voluptatum illecti, pertinaces ac difficiles admodum fierent, atque illius, qui ad libertatem vocaret, gratiam parvipendentes, Ægypti servitutem sponte ac libenter amplexerentur, cum illam præsentis temporis oblectationem exiguis nonnunquam laboribus anteferrent, imo vero etiam ipsis Dei beneficiis exoptatiorem existimarent. Itaque licet jam libentissime ex illa iniquitate veterum dominorum emerissent, et in eremo fixis tentoriis morarentur, et superno cœlitusque dato cibo vescerentur, manna, inquam, illo, quod copiose præbebatur, illam tamen in Ægypto voluptatem non sine lacrymis commemorant, scilicet quærentes multo sibi melius fuisse, si tum essent mortui, cum in Ægypti mensis luxuriarentur. Itaque summa contentione more puerorum vociferabantur: « Utinam mortui essemus percussi a Domino in Ægypto, quando sedebamus super ollas carniū, et comedebamus panem in saturitate! »

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

C PALL. 68 Recte dicis.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὡς ἀναγκαῖα τις ἴσοιτο πρὸς εὐπειθειαν αὐτοῖς ἡ θαυματουργία, Μωσῆς ἠπίστατο. Τοιγάρτοι φησὶν· « Ἐάν μὴ εἰσακούσωαί μου (ἐροῦσι γάρ, ὅτι οὐκ ὤπταί σοι ὁ Θεός), τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς; » Ὁ δὲ γε τῶν ὄλων Θεὸς μελέτησιν ὡσπερ τινα ποιεῖσθαι τὸ θαῦμα παραχρῆμα διεκέλευετο· προαναπειθῶν, οἶμαι, τῇ πείρᾳ τὸν λειτουργόν, ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις ἔπασι καθάπερ αὐτῷ πρὸς ἐνδειξιν ἀκριβοῦς τοῦ κεκλήσθαι παρὰ Θεοῦ, διαρκὲς ἔσται τὸ δρώμενον· καὶ ἀρμόσαι γὰρ ἂν οὐχ ἐτέρῳ τὸ μετιστάειν δύνασθαι τῶν ὄντων τὰς φύσεις πρὸς ὅπερ ἂν ἔλοιτο τυχόν, πλην ὅτι καὶ μόνῳ τῷ πάντων Δημιουργῷ, μήνυσιν δὲ ὡσπερ τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας αἰνιγματωδῶς τὸ παράδοξον εὐ μάλα τιθεῖς. Ὀφόμεθα γὰρ τῆς ἐν αὐτῷ ἀνθρωπείας φύσεως τὸν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπλασμόν, καὶ τὴν οἰονεὶ μεταμόρφωσιν, τὴν εἰς ὅπερ ἦμεν ἐν Ἀδὰμ, εὐθύς εἰς τὸ εἶναι παρενηγεμένοι, δόξης τε ὅσῳ τῆς ἀνωθεν καὶ ἀγιασμοῦ τιτώμενοι.

CYR. Non erat igitur Moyses ignarus, illam miraculorum perpetrationem necessariam fore, qua illorum animi ad facilius obtemperandum adducerentur: itaque ait: « Si non audierint me; dicent enim: Non apparuit tibi Deus; quid dicam ad eos! » Sed universorum Deus miraculum illud velut exercitationis cujusdam loco facere continuo jussit, ea de causa, nisi fallor, ut prius experimento ipso probaret suo cultori, ut apud se, sic apud omnes alios, rem illam gestam satis argumenti habituram, quo se a Deo vocatum fuisse certissime ostenderetur; neque enim ad alterum quempiam, præterquam ad unum cunctarum rerum Opificem pertinere, posse rerum naturam, in quam velit aliam, immutare. Simul etiam figurare rem illam admirabilem pro indicio esse voluit salutis illius, quæ per Christum tribuenda nobis erat: in eo enim perspicimus quemadmodum humanæ naturæ quædam sit in antiquum statum facta reformatio, ac veluti transfiguratio in eam conditionem, qua eramus in Adam, cum primum a Deo conditi fuimus, gloria superna et sanctitate nondum amissa.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἐφης; ἀσυμφανῆς γὰρ ὁ λόγος.

PALL. Quonam modo? obscuriori enim es oratione usus.

ΚΥΡ. Ἡ ῥάβδος ἦτοι τὸ σκῆπτρον ἡμῖν, οὐχ ἰσχυρίας σύμβολον εἴη ἂν, ὡ Παλλάδις;

CYR. Virga illa, Palladi, seu sceptrum, nonne regni insigne fuerit?

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν, ἐπεῖτοι καὶ ὄρκιον αὐτὸ

PALL. Maxime; nam per illud jurare solitos esse

Exod. xvi, 3. Exod. iv, 1

veteres nonnullos, aiunt ii quibus Græcorum res A gestas laudibus tollere studium fuit (1).

CYR. Quid deinde? nonne paradisi stirpem esse fateris, quæ, antequam cæderetur, in hortis pullaverit?

PALL. Fateor.

CYR. Perge nunc, atque animum refer ad veterem illum Adam, in eoque tanquam initio ac radice generis nostri, universam hominum considera naturam: adhæc illud quoque cogita, illum factum fuisse ad imaginem Conditoris atque perfectum, ut terrenis rebus imperaret, fuisseque in Dei manibus eo ipso, quod in sanctitate vivebat et quodammodo paradisi germen florentissimum, simul et generosissimum. Ubi vero serpentis felle deceptus ab antiquo statu abductus est, et divini mandati contemptor deprehensus, tum vero a situ ac radice priore divulsus, ex ejus manu, a quo in sanctitate continebatur, lapsus est, et in terram, hoc est, ab illa virtutis sublimitate decidit, et eousque reptavit imbecillus et languens, ut carnalia sapere vellet, et jam summa nequitia laboraret, nec 69 meo iudicio aliquid a serpente distaret. Ita regno et ea gloria, quam a principio tenerat, spoliatus est, etiam e paradiso ac deliciis ejectus. An vero non id nobis beatus Moyses dixit?

PALL. Dixit ille quidem.

CYR. Jam vero legislator, cum ad eam nequitiam eum perductum videret, refugit quodammodo, et vitium, quod in eo inerat, detestabatur; fugit namque serpente Moyses abjecto: scriptum autem legimus: « Sanctus Spiritus sapientiæ fugiet dolum, et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu ». Neque enim convenire unquam inter se possunt sanctificatio et immunditia, lux et tenebræ, justitia et injustitia.

PALL. Ita est.

CYR. Quod igitur de manu Moysi virga cecidit, fortasse illud significet, hominem illum factum ad imaginem Dei, fuisse ab initio paradisi plantam, et in illa regni gloria ac Dei manu positum; eundemque lapsum in terram, quia maluerit carnalia sapere, et propter summam acerbiteriam, Divinitatis ipsius oculis instar serpentis fuisse. Sed præceptum est Moysi, ut manum extenderet, caudamque illius apprehenderet; quo facto, immutatus continuo est in pristinam formam, ita ut non amplius serpens, sed virga rursus esset, et paradisi germen. Ubi igitur placuit Deo ac Patri omnia instaurare in Christo, atque id quod factum erat, in priorem statum reformare, misit e cælo nobis Unigenitum, manum, inquam, illam suam dextram, illam universorum opificem ac vere salutarem, juxta illud: « Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me ». Tunc itaque, tunc, inquam, jacentem humi

¹⁷ Sap. 1, 5. ¹⁸ Psal. cxvii, 16.

(1) Alludit, ut puto, ad locum Homeri *Iliados* A: *Α.Α.* ἐκ τοῦ ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ἔργον ἐμοῦμαι,

πεποῖσθαι φασὶ τῶν ἀρχαιοτέρων τινὰς, οἱ τὰ Ἐλήνων ὕμνεϊν εἰωθότες.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐχὶ παραδείσου φυτὸν εἶναι φῆς, καὶ πρῶτον τῆς τομῆς, τὸ κήποις ἐκτεθλημένα λαχεῖν;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ἦθι δὴ οὖν ταῖς ἐννοαῖς ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Ἀδάμ· καὶ ἐν ἀπαρχῇ καὶ βίβῃ τοῦ γένους ὀλην ὡσπερ ἐν ἑαυτῷ καταλογίζου τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ πρὸς γε τοῦτο διανοοῦ, ὅτι πεποίητο μὲν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ἐτέτακτο δὲ ἀρχειν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ ἦν ὡσπερ ἐν χειρὶ Θεοῦ, διὰ τῆς ἐν ἁγιασμῷ ζωῆς, καὶ μονοουχὶ παραδείσου φυτὸν εὐανθές τε καὶ εὐγενέστατον. Ἐπειδὴ δὲ ταῖς τοῦ θφῆως πικρῆς πεφανακισμένους, παρεκομίσθη τῶν ἐν ἀρχαῖς, καὶ τῆς θείας ἀλογήσας ἐντολῆς κατεφωρᾶτο λοιπὸν, τότε δὴ, τότε θέσεως τε καὶ βίβης τῆς πρώτης ἀποπτώμενος, τῆς τοῦ συνέχοντος εἰς ἁγιασμὸν ἀπώλισθε χειρὸς, καὶ καταπέπτωκεν εἰς γῆν, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ τῶν τῆς ἀρετῆς ὑψωμάτων, καὶ καταπεφοίτηκεν ἀδρανῶς εἰς τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικὰ, ἄκρατον ἦδη που νοσήσας τὴν πονηρίαν, καὶ θφῆως, οἶμαι, διενεγκῶν οὐδέν. Ἀπεγυμνοῦτο δὲ οὕτω βασιλείας καὶ δόξης τῆς ἐν ἀρχαῖς, ἐξεπέμπετο τε παραδείσου καὶ τρυφῆς. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ θεὸς ἔφη Μωσῆς;

ΠΑΛΛ. Ἐφη γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Κατηγμένον δὲ ἦδη πρὸς τοῦτο φαυλότητος ὁ νομοθέτης ὄρων, ἀπέδρα τρόπον τινὰ, καὶ τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ πονηρίαν κατεμυσάττετο. Πέφρυγε γὰρ ὁ Μωσῆς, τὸν θφῖν ἀφῆς. Γέγραπται δὲ, ὅτι « Ἄγιον Πνεῦμα σοφίας φεύξεται δόλον, καὶ ἀναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων. » Ἀσύμβατα γὰρ ἀλλήλοις ἁγιασμὸς καὶ ἀκαθαρσία, φῶς τε καὶ σκότος, δικαιοσύνη καὶ ἀδικία.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τὸ τοίνυν ἀποπέσαι χειρὸς τῆς Μωσῆως τὴν βάρβαν, κατασημῆναι ἂν, ὡς ἦν ἐν ἀρχαῖς ὁ κατ' εἰκόνα τὴν θεῖαν πεποικημένος παραδείσου φυτὸν, καὶ ἐν δόξῃ βασιλείας, καὶ ἐν χειρὶ τοῦ Δημιουργοῦ· κατώλισθε δὲ εἰς γῆν, διὰ τοῦ φρονεῖν ἐλέσθαι τὰ σαρκικὰ, καὶ διὰ τῆς εἰς ἄκρον ἠκούσης πικρίας, θφῖς ἦν ὡσπερ τις τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς. Ἄλλ' ἐκελεύετο Μωσῆς ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ἐπιλαβέσθαι τῆς κέρκου· ἀνεπλάττετο δὲ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς εὐθύς. Καὶ θφῖς μὲν ἦν οὐκέτι, βάρβος δὲ πάλιν, καὶ παραδείσου φυτὸν. Ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ἀνακτίσαι τὸ ποιηθὲν εἰς τὸ ἀπαρχῆς, ἀπέστειλεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν Μονογενῆ, τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, τὴν τῶν ὄλων ἐργάτην καὶ σώτειραν ἀληθῶς, κατὰ γε τὸ, « Δεξιά Κυρίου ἐποίησε δύναμιν, δεξιά Κυρίου ὑψώσε με. » Τότε δὴ, τότε τῆς ἐν γῇ κειμένης ἀνθρωπότητος ἐπελάβετο καὶ πικρίας ἡμᾶς

Ναί, μὰ τὸδε σκηπτρον, τὸ μὲν οὐ. τότε φύλλα καὶ ὄζουσι, etc.

ἀκαλλάξας θηριοπρεπούς, τῆς ἐν φαυλότητι τε καὶ ἁμαρτίαις, ἀνεκόμεσθε τε δι' ἁγιασμοῦ πρὸς βασιλίδα τιμὴν, καὶ ἡμερότητα τὴν εἰς ἀρετὴν. Ἐνδιαίτημα δὲ τὸ ἀρχαῖον τοῖς πιστεύουσι διδοῦς ἐν ἀπαρχῇ καὶ πρῶτῳ τῷ συγκεκρεμαμένῳ ληστῇ· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω σοι, φησὶ, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσθι ἐν τῷ παραδείσῳ. »

ΠΑΛΛ. Πεποιήται μὲν ὡς ἄριστά γε ἡμῖν καὶ ὀρθῶς ὁ λόγος. Πλὴν ἐκεῖνο φράσον, ἀνθ' οὗτου τῆς κέρκου λαβέσθαι κελεύει, καὶ οὐχὶ τῆς κεφαλῆς, ἢ μέσων.

ΚΥΡ. Ὡς γὰρ, ὦ φιλότης, ἐκπράττεσθαι ἐχρῆν· ἐπιτεῖται τὸ κέρκου λαβέσθαι, καὶ οὐχὶ μέσων ἢ κεφαλῆς, τῷ μυστηρίῳ χρῆσιμον.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ἀρχὴ μὲν γὰρ ὡσπερ παντὸς ζώου ἡ κεφαλὴ, κέρκος δὲ πέρας. Φέρε δὴ οὖν ὡς ἐτι ζῶον, τὸ σύμπαν ἡμῖν τοῦ ἀνθρώπου γένος καταλογιζέσθω πρὸς τὸ παρόν. Ἐπελάβετο τοίνυν τῆς κέρκου Χριστός, τοῦτ' ἐστὶ, τῶν ἐν ἐσχάτοις καὶ τελευταίῳ· καταπεφοίτηκε γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς. Ἄλλ' ὡσπερ εἰ καὶ τῆς κέρκου Μωσῆς ἐπελάβετο, καὶ μέχρι αὐτῆς ἀνέθει τῆς κεφαλῆς ὁ μεταπλασμός (μετεστοιχειούτο γὰρ ὀλοκλήρως εἰς ῥάβδον ὁ ὄφις)· κατὰ τὸν ἴσον τουτοῦν τρόπον, καὶ εἰ τῶν ἐσχάτων ἀντελάβετο Χριστός, ἀλλ' εἰς πᾶν διήκει τὸ γένος, καὶ μέχρις αὐτῆς ἀφικνεῖται τῆς κεφαλῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τοῦ Ἀδὰμ, ἢ διὰ χάριτος ἀναμόρφωσις. Γέγραπται γὰρ, ὅτι εἰς τούτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Οὐκοῦν τοῖς ἐσχάτοις καὶ ἡ τῶν ἐν ἀρχαῖς συγκατορθοῦται λύτρωσις.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος ἐστὶ τε ἡμῖν, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τὸ διήγημα.

ΚΥΡ. Ἐδραϊότατον οὖν πρὸς τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν, καὶ δυοὶ δυνάμεισιν αὐτὸν ἐτέραις ἐποικεῖτο θεοσημείαις. Γέγραπται γὰρ εὐθύς· « Εἶπε γὰρ αὐτῷ Κύριος πάλιν· Εἰσένεγκε τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐγενήθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπτῶσα ὡς χιών. Καὶ εἶπε πάλιν· Εἰσένεγκε τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. Καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ· καὶ πάλιν ἀποκατεστάθη εἰς τὴν χροῖαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. » Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἐστὶ θεοπρεπὲς, καὶ τῶν ἀγαν ἠκόντων εἰς τὸ θαυμάζεσθαι πρέπειν τὸ κατορθούμενον, συνωδῖνον δὲ ὡσπερ τῷ πρῶτῳ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δῆλωσιν.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν διασάφει· συνήμι· γὰρ οὕτι πω.

ΚΥΡ. Σαρκὸς μὲν ἡ λέπρα παθος, ἀμεινον δὲ ἢ κατὰ ἱατροῦς, καὶ ταῖς παρ' ἐκεῖνων ἐμπειρίαις οὐχ ἄλῳσιμον. Ἀνιερός δὲ καὶ ἀκάθαρτος ὁ λεπρός, κατὰ γε τὴν πάλαι διὰ Μωσέως ἐντολήν, ἀπηχθημένος δὲ ἴσταν καὶ παρὰ τοῖς τὰ Ἑλλήνων τιμῶσιν ἔθῃ. Ἡμι-

naturam hominis apprehendit; cumque nos ferali nequitia, peccatorumque veneno exuisset, per sanctificationem ad honorem illum regium, et ad virtutis mansuetudinem reduxit; illudque vetus domicilium credentibus in eo latrone, qui eorum tanquam primitiæ quædam ac princeps fuit, et simul secum est crucifixus, restituit. « Amen, amen, inquit, dico tibi, hodie mecum eris in paradiso ¹⁰. »

PALL. Optime sane nobis ac rectissime hæc disputatio confecta est. Illud mihi tamen explices velim, quæ causa fuerit, cur caudam potius apprehendi jusserit, quam caput, aut mediam corporis partem.

CYR. Sic enim, Palladi, fieri æquum erat; nam hoc ipsum, caudam apprehendere, non media aut caput, mysterio consentaneum erat.

PALL. Quomodo tandem?

CYR. Quia caput velut initium **70** quoddam est totius animantis, ut cauda finis. Age igitur, universum genus hominum, ut unum animal hactenus cogitemus: apprehendit igitur caudam Christus, id est, extremas partes atque ultimas; extremis quippe sæculorum temporibus advenit. Verum, ut Moyses quamvis caudam apprehendisset, tamen usque ad ipsum quoque caput illa reformatio recurrit (est enim totus ille serpens in virgam immutatus), ad eundem modum, ultima licet apprehenderit Christus, attamen in universum genus pertinet, et ad caput ipsum usque, id est, Adam, illa per gratiam reformatio pertingit. Scriptum est enim, ideo Christum esse mortuum et revixisse, ut vivis ac mortuis dominetur ¹¹: igitur in extremis ipsa quoque principiorum simul est perfecta redemptio.

PALL. Probabilis sane oratio, nec ab eo, quod proposuimus, aliena narratio.

CYR. Ad id vero credendum etiam duobus aliis diviniæ virtutis signis illum maxime confirmavit. Scriptum est enim deinceps: « Et dixit illi Dominus rursus: Mitte manum tuam in sinum tuum. Et misit manum suam in sinum suum. Et dixit: Educ manum tuam ex sinu tuo. Et eduxit illam ex sinu suo, et facta est manus ejus leprosa sicut nix. Et dixit rursus: Mitte manum tuam in sinum tuum. Et misit manum suam in sinum suum, et eduxit manum suam de sinu suo, et rursus restituta est in colorem carnis suæ ¹¹. » Vide igitur quam id factum Deo conveniat, quamque sit admiratione dignum, atque una cum eo miraculo quod proxime narravimus, Christi mysterii significationem quodammodo contineat.

PALL. Ergo illud explica; nihil enim dum intel- ligo.

CYR. Carnis est morbus lepra, isque gravior quam ut a medicis ei succurri possit, aut illorum usu atque peritia expugnari: ac leprosus ipse profanus et impurus est, ex antiqua illa Moysi lege, necnon iis quoque odiosissimus, qui gentilium mores magni-

¹⁰ Luc. xxiii, 43. ¹¹ Rom. xiv, 9. ¹² Exod. iv, 6 seqq.

pendunt : qui enim eo laborat morbo, semimortuus A quodammodo est : at vero aversandum impurumque est mortui cadaver. Itaque curare posse leprosum, tanquam eximium quiddam, et quod nostrarum virinum modum longe superet, soli divinæ naturæ, atque efficaci attributum est. Ideoque in admiratione habebatur Christus, qui cum potestate leproso inclamavit : « Volo, mundare ²¹. » Illa namque vox, cunctarum opifex rerum, quæ ipsos etiam e sepulcris excitat mortuos, 71 et morte est et corruptione præstantior, hoc in eo homine miraculum perfecit. Jussit igitur, ut manum in sinum abderet, deinde extractam e latebra sinus, jam totam lepra infectam ostenderet; denuo autem cum in sinum abdidisset, illico ab vi morbi inde liberam protulit; ut ex ea re intelligerent Israelitæ, illum ineffabili quadam et inenarrabili vi propemodum armatum, eorum propugnatorum futurum esse, qui violati essent injuria, et, contra fas, Ægyptiorum iniquo dominatui subjecti. Atque hæc quidem ratio, quamvis in promptu sit, est tamen historię opportuna. Illud autem non ab re fore puto, si subtilius propositi loci sensum scrutati fuerimus, atque inquisierimus, ecquid illud sit, quod in sinu manum abdidit, quid etiam, quod educta cum fuisset, graviter lepra respersa est : adhæc purgationis modum investigare oportet; nam ubi manum in sinum misit, ab eo morbo liberam reddidit.

PALL. Recte ais. Neque enim parum nos juverit hæc singula exquirere.

CYR. Igitur mea quidem sententia res tam admiranda hujusmodi quiddam tanquam in umbra significare videtur. Quandiu namque homo ad imaginem Dei conditus propemodum in sinu Dei nutritur, necdum præceptum sibi a Deo traditum conculcaverat, providentiæ et amore erga se Dei tectus, purus atque sanctus et mortis ignarus permanebat : ubi autem Dei præsidio atque amicitia excessit, quod in vitia proclivior esse cœpisset, tum vero profanus atque execrandus, et mortis impuritate laborans manifeste deprehensus est. Sed cum rursus nos ipse Deus ac Pater suscepisset in Christo, et divinæ gratiæ præsidio circumtēxisset, ac tanquam in sinu per adoptionis donum contineret, illico una cum impuritatibus mortalitate quoque veteris illius maledictionis abjecta, ad antiquam illam conditionem, in qua a principio fuimus, reversi sumus. Scriptum est quippe de manu Moysi : « Restituta est ad colorem carnis suæ ²². »

PALL. Elegantissime dictum.

CYR. Jam vero tertium illud in ea re signum manifestissime atque apertissime Christi mysterium voce pene declarat : sic enim Deus rursus est Moysen allocutus : « Si vero non crediderint tibi, neque audierint vocem signi prioris, credent tibi per vocem signi sequentis ²³. » Id autem quidnam sit, declarat, dicens : « Eritque, si non crediderint signis duobus his, neque audierint vocem tuam,

Β θνης γάρ ἦδη πως ὁ τουτο παθὼν, βδελυρὸς δὲ καὶ ἀκάθαρτος ὁ νεκρός. Ἀνῆπται δὴ οὖν ὡς ὑπερφύς, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπέκεινα μέτρων, τὸ θεραπεύσαι δύνασθαι λεπρὸν, ἢ μόνῃ τῇ θεῖα καὶ ἀφράστῃ φύσει τε καὶ ἐνεργείᾳ. Τοιγάρτοι καὶ ἐθαυμάζετο Χριστὸς τῷ λελεπρωμένῳ μετ' ἐξουσίας ἐπιφωνῶν· « Ἐὼλω, καθαρίσθητι. » Φωνὴ γάρ ἡ παντουργός, ἢ καὶ αὐτοὺς ἐκ μνημάτων διανειτῆσα τοὺς νεκροὺς, καὶ θανάτου κρείττον καὶ φθορᾶς, τὸ ἐπ' ἐκείνῳ θαῦμα πεπλήρωκε. Προστέταχε τοιγαροῦν ἐγκρύψαι τῷ κόλπῳ τὴν χεῖρα, εἶτα γυμνώσαντα τῆς τοῦ κόλπου περιβολῆς, ὄλην δι' ὄλου λεπρῶσαν αὐτὴν ἐπέδειξαι, πάλιν δὲ ἐγκρύψαντα τῷ κόλπῳ τὸ δεύτερον, τοῦ συμβεβηκότος ἀπῆλλαγμένην καταδείκνυσιν εὐθύς· ὡς ἂν συνέειεν ἐντεῦθεν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς ἀβήρηται τὴν καὶ ἀφράστῃ δυνάμει μονοουχὶ τεθωρακισμένους, προστήσεται τῶν ἡδικημένων, καὶ ταῖς Αἰγυπτίων πλεονεξίαις ἀνοσίως ὑπεξευγμένων. Καὶ λόγος μὲν οὗτος οὐ βαθύς, τῇ δὲ ἱστορίᾳ χρησίμιος. Χρῆναι δὲ οἶμαι τὴν τοῦ προκειμένου διάνοιαν ἐκδοσανίζοντας ἀκριβῶς, ἐκεῖνο ζητεῖν, τί μὲν ἂν εἴη τὸ ἐν τῷ κόλπῳ συγκρύψαι τὴν χεῖρα· τί δὲ τὸ ἐξω γεγενημένην, καταλεπροῦσθαι δεινῶς· καὶ πρὸς τοῦτοις εἶτι τὴν τῆς καθάρσεως τρόπον. Ἐντεῖς γάρ δὴ τῷ κόλπῳ τὴν χεῖρα, τοῦ πάθους ἀπῆλλαττεν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις. Ὀνήσειε γάρ ἂν οὐ μετρίως ἡμᾶς ἢ ἐφ' ἐκάστῃ βάσανος.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐμοὶ γε δοκεῖ τοιοῦτόν τι παραηλοῦν ὡς ἐν σκιᾷ τὸ παράδοξον. Ἔως μὲν γάρ ἦν ὁ κατ' εἰκόνα τὴν θεῖαν πεπονημένος ἄνθρωπος μονοουχὶ τιθνούμενος ἐν κόλπῳ Θεοῦ, καὶ τὴν δοθεῖσαν οὐπω πατήσας ἐντολὴν, φειδοῖ καὶ ἀγάπῃ τῇ παρ' αὐτοῦ κατημφισμένους, καθαρὸς καὶ ἡγιασμένος, καὶ τὴν διὰ θανάτου νέκρωσιν οὐκ εἰδῶς διετέλει· Ἐπειδὴ δὲ τῆς ὑπὸ Θεῷ σκέπης τε καὶ φιλίας ἐκδέθηκε διὰ τῶν εἰς τὸ φαῦλον ἀπονευμάτων, ἀνιερὸς τε καὶ βδελυρὸς, καὶ τὴν τοῦ θανάτου νοσήσας ἀκαθαρσίαν, ἐναργῶς ἠλέγγετο. Εἰσεδεξαμένου δὲ πάλιν ἡμᾶς ἐν Χριστῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τῇ θεῖα χάριτι περιβεβληκότος, καὶ οἰοεὶ που ἐν κόλποις ἔχοντος διὰ τῆς υἱοθεσίας, ὁμοῦ ταῖς ἀκαθαρσίαις καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀρεῆς ἀποβαλόντες νέκρωσιν, εἰς τὸ ἐν ἀρχαίς ἀναθρώσκωμεν. Γέγραπται γάρ περὶ τῆς Μωσέως χειρὸς, ὅτι « Ἀποκατεστάθη εἰς τὴν χροῖαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. »

ΠΑΛΛ. Ἄστειότατα ἐφης.

ΚΥΡ. Τὸ δὲ τρίτον ἡμῖν ἐπὶ τούτῳ σημεῖον, ἐριδηλότατα καὶ ἀναφανδὸν τὸ Χριστοῦ βοᾶ μυστήριον. Ἐφη γάρ ὠδὴ πάλιν πρὸς Μωσέα Θεός· « Ἐὰν ἐμὴ μὴ πιστεύσωσί σοι, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσωσί σοι τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου. » Καὶ δὴ τί τοῦτό ἐστι, διασάφει, λέγων· « Καὶ ἔσται ἐὰν μὴ πιστεύσωσι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις, μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς σου,

²¹ Matth. viii, 5. ²² Exod. iv, 7. ²³ Ibid. 8.

λήρη ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρὸν, καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ, ὃ ἐὰν λάβῃς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. » Τελευταῖον γὰρ τῷ κόσμῳ σημεῖον ὁ Χριστοῦ γέγονε θάνατος, καὶ ἡ διὰ τοῦ ὕδατός τε καὶ αἵματος κάθαρσις, προσκειμένου δηλονότι καὶ τοῦ ἁγίου σώματος, ὃ διὰ τῆς ξηρᾶς σημαίνεται· ὅτι δὲ ὕδωρ καὶ αἷμα τῆς ἁγίας ἡμῖν ἐξεδόθη πλευρᾶς, διανυγείσης τῇ λόγχῃ, παρήσω λέγειν, διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι γνωριμώτατον. Πλὴν ὅτι σημεῖον ὁ τοῦ Σωτῆρος ὀνόμασται θάνατος, ἀναμάθει τις ἂν καὶ τοῦτο σαφῶς ἐξ ἱερῶν Γραμμάτων· Φαρισαῖοι μὲν γὰρ οἱ πάντολμοι, καίτοι πολλῶν ἤδη προκατωρθωμένων θαυμάτων, ὡς οὐδενὸς γεγονότος, προσέεισαν λέγοντες τῷ Χριστῷ· « Διδάσκαλε, » φασιν, « θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. » Ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· « Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Ὅσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. » Ὑποκοῦν πρώτη μὲν ἀντιλήψις ἡμῖν ἐν Χριστῷ, διὰ νόμου τοῦ κατὰ Μωσέα· « Νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν δίδωκε, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἐπελάθετο δὲ τῆ, κέρκου Μωσῆς. Δευτέρα δὲ κάθαρσις ἐν Χριστῷ δὴ πάλιν διὰ προφητῶν ἁγίων, καὶ διὰ τῆς Ἰωάννου φωνῆς καὶ ἀποστολῆς. Οἱ μὲν γὰρ ἔφασκον· « Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε· » ὃ δὲ εἰς βάπτισμα μετανοίας ἐκάλει. Τρίτον δὲ σημεῖον, ὃ καὶ ἔσχατον εἶναι φασιν, ὁ Χριστοῦ θάνατος, ἐφ' ᾧ καὶ πίστις· « Ἐν γὰρ μὴ πιστεύσωσί σοι, » φησί, « μηδὲ εἰσακούσωσί τῆς φωνῆς τοῦ σημεῖου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσι τῇ φωνῇ τοῦ σημεῖου τοῦ δευτέρου. » Ὅρξας ὅτι τὴν πίστιν ἀκαλοῦσθαι εὐ μάλα φησιν, οὐχὶ τῷ πρώτῳ σημεῖω, τοῦτ' ἔστιν, οὐ τῇ ἀντιλήψει τῇ κατὰ νόμον, οὔτε μὴν τῇ διὰ μέσου καθάρσει, τοῦτ' ἔστι, τῇ διὰ προφητῶν ἁγίων, καὶ Ἰωάννου τυχόν, μόνῃ δὲ τῇ φωνῇ τοῦ σημεῖου τοῦ ἔσχατου. Ὅν γὰρ ἄφωνον τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καλεῖ δὲ σύμπαντας τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ὀφθαλμῶ καὶ διαπρυσιῶ κηρύγματι πρὸς τὴν δι' ὕδατός τε καὶ αἵματος κάθαρσιν, καὶ μὴν καὶ εἰς ζωοποίησιν τὴν κατὰ μετάληψιν τῆς ἁγίας σαρκός. Ὑπηρετεῖ τοιγαροῦν ὁ νόμος τοῖς περὶ Χριστοῦ προαγγέλμασιν, αὐτὸς δὲ ἔστιν οὐ λίαν ἱκανὸς εἰς τὸ ἀνασῶζειν δύνασθαι τινάς. Παραδείξειε δ' ἂν, οἶμαι, τίς καὶ τοῦτο σαφῶς ὁμολογοῦντα Μωσέα καὶ διὰ τῆς προκειμένης συγγραφῆς. Καίτοι γὰρ λέγοντος τοῦ Θεοῦ, ὅτι Ἔσομαι μετὰ σοῦ, προαναπειθόντος δὲ θαυματουργίας αὐτὸν, ἐλιπαρεῖ λέγων· « Κύριε, οὐχ ἱκανὸς εἰμι πρὸ τῆς χθῆς, οὐδὲ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας, οὐδὲ ἀπ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντί σου. Ἰσχνός εἰμι, καὶ βραδύγλωστος ἐγὼ εἰμι. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπῳ, καὶ τίς ἐποίησε δύσκαυρον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; Καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ συμβιβάσω σε ἃ μέλλεις λαλῆσαι. Καὶ εἶπε Μωσῆς· Δέομαι, Κύριε,

A capies aquam fluminis, 72 eamque tundes in aridam, et erit aqua, quam acceperis a flumine, sanguis super aridam 22. Ultimum namque mundo signum Christi mors fuit, et illa per aquam et sanguinem ablutio, adjuncto nimirum etiam sancto corpore, quod per aridam significatur: effluxisse autem nobis aquam et sanguinem ex illo sanctissimo latere lancea perfosso, nil attinet dicere, cum omnibus sit notissimum. Illam porro Salvatoris nostri mortem signum appellatam fuisse, id quoque ex sacris Litteris quivis aperte intelligere potest; audacissimi enim illi Pharisei, quamvis multa prius edita essent miracula, tamen quasi nullum adhuc effectum fulisset, his verbis Christum aggressi sunt: «Magister, inquit, volumus a te signum videre 23.» Ille vero contra: «Generatio prava atque adultera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophætæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus ac tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus 27.» Igitur primum auxilium in Christo nobis præbitum est per legem Moysi: «Legem namque in adiutorium dedit 22,» juxta prophætæ vocem. Sed caudam apprehendit Moyses. Secunda porro ablutio rursus in Christo per prophetas sanctos, ac per Joannis in Christo per prophetas sanctos, ac per Joannis vocem atque missionem tributa est. Illi enim dicebant: «Lavamini, mundi estote 25;» hic autem ad baptismum pœnitentiæ vocabat. Tertium denique signum, quod idem novissimum esse ait, Christi mors fuit; quo dato, fides est subsequuta: «Si enim non crediderint tibi, inquit, neque audierint vocem signi prioris, credent voci signi sequentis 26.» Vides ut fidem aperte ait consecuturam non primo signo edito, id est, non continuo post legis auxilium, neque post mediam abluitionem, id est eam qua prophætæ sancti, et Joannes abluerunt; sed solum post vocem signi postremi: neque enim voce caret ipsum Christi sacramentum 21; imo vero universos vocat per totum orbem, excelsa quadam vehementique prædicatione, ad aquæ sanguinisque lavacrum, et quidem etiam ad vivificationem, quam sanctæ carnis illius participatio præstat. Lex ergo Christum prænuntiando, ministerium exhibuit: in ea tamen non satis præsidii 73 est ad salutem aliquibus tribuendam; idque aperte Moysen constiteri, facile quivis ostendat etiam ex propositæ Scripturæ loco: quamvis enim dixisset Deus, se cum eo futurum, idque prius editis miraculis ei suaderet, ille tamen rogabat eum dicens: «Domine, non sum aptus ante heri, neque ante tertiam diem, neque ex quo cœpisti loqui servo tuo: gracili voce, et tarda lingua ego sum. Dixit autem Dominus, inquit, ad eum: Quis dedit os homini, et quis fecit mutum et surdum, videntem et cæcum; nonne ego Dominus Deus? Et nunc vade, et ego aperiam os tuum, et instruam te, quæ debes loqui; et ait Moyses: 25 Isa. ix. 27 bid. i. 46. 26 Exod. iv. 8. 27 Prov. ix. 5.

22 Exod. iv. 9. 23 Matth. xii. 38. 27 Ibid., 39, 40.

Obsecro, Domine, elige alium potentem quem mittes ²². Neque enim lex admodum potens est, neque satis valet ad universum orbem conservandum, atque hominem ex diaboli dominatu liberandum. Nec vero ignorabat Moyses, se tardiloquentem esse, et gracili voce, ex eo maxime tempore, quo cum eo loqui cœpisset Deus, eique præcipere, ut de se sermonem haberet; ait namque: « Sic dices filiis Israel: Ego sum qui sum: hoc mihi nomen ²³. » Tardiore etenim lingua lex loquitur, quam ut satis expresse de eo, qui est, verba faciat; neque est ejusmodi, ut venerandæ illius ineffabilisque naturæ mysteria, quæ in sancta Trinitate adoratur et colitur, explicare et tradere queat. Ad hæc gracili est infirmaque voce, vix ut cum solis Israelitis colloqui possit, ac per Judææ fines tantum exauditur, cum aliæ gentes omnes nefando quidem sonum ejus prædicationis auribus acceperint. Cum itaque prævideret beatus Moyses eum, qui optime posset expressum atque expositum de Deo sermonem auditorum auribus fundere, et universo orbi facile prædicare, id est, Christum, « Obsecro, Domine, » inquit, « elige potentem, quem mittes ²⁴. » Christus enim est ille vere potens, quem suis temporibus ex beneplacito Dei ac Patris in eam rem eligendum fore, per legem quoque prædictum fuit. Illa autem post Dei pollicitationem, multorumque signorum ostensionem, Moysi recusatio, non absurde fuerit cunctantis Israelis, simulque sub Christi imperio divinis evangelicisque ministeriis defungi et obtemperare recusantis, qui post innumerabiles habitos de fide sermones, multorumque signorum ostensionem, auditum tamen illum gravem atque tardum pertinaciter tenuerunt, atque increduli permanserunt. **74** Et bis quidem Moyses recusavit: duo enim tempora inciderunt, in quibus effrenatus et contumax fuerit Israel, sub Moyse et Josue, ac Judicibus, et consequente deinceps tempore, quo prophætæ fuerunt, ac Joannes, qui fuit velut in interstitio positus apostolorum ac prophetarum; finis quippe fuit prophetici muneris, idemque initium ac veluti primitiæ splendoris apostolici. Sed Moysi recusatio ad iram provocavit Deum, denique res ad aliam dispensationis rationem translata est, qua servandi erant, qui Ægyptiorum iniquitate premebantur. « Et iratus Dominus in Moysen, dixit: Nonne ecce frater tuus Aaron Levita? scio quod loquens loquetur ipse tibi: et ecce ipse egredietur in occursum tibi, et videns te, lætabitur in se ipso: et dices ad eum, et dabis verba mea in os ejus; et ego aperiam os tuum, et os ejus, et instruam vos, quæ facietis; et ipse loquetur ad populum, et ipse erit os, tu vero illi eris in iis quæ ad Deum ²⁵. » Cum enim lex offendisset, ut infirma, et Israelitæ parere nollent; adjunctus est Christus, ille vere Levita, magnusque sacerdotum princeps, ille qui

προχειρίσαι ἄλλον ἐνδύμενον, ὃν ἀποστελεῖς. Ὁ γὰρ εὐσθενὴς ὁ νόμος, οὐδὲ ἀποχρώντως ἔχων εἰς τὸ πᾶσαν δύνασθαι διασῶσαι τὴν γῆν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἐξελεῖσθαι τὸν ἀνθρώπον. Οὐκ ἠγνόηκε δὲ ὁ Μωσῆς, ὡς βραδύγλωσσός τε καὶ ἰσχνόφωνος, ἀρξαμένου μάλιστα διαλέγεσθαι πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λόγους ποιεῖσθαι περὶ αὐτοῦ προστάττοντος· « Οὕτως » γὰρ, φησὶν, « ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ ὄνομα. » Βραδύγλωσσος γὰρ ὁ νόμος, πρὸς τὸ διαρθροῦν εὐ μάλα τὸν περὶ τοῦ ὄντος λόγον· οὔτε μὴν οἶός τε μυσταγωγεῖν πρὸς τὴν ἐν ἁγίᾳ Τριάδι προσκυνουμένην σεπτήν καὶ ἀρρήτην φύσιν. Ἰσχνόφωνος δὲ πρὸς τοῦτο, μόνως τε καὶ μόλις τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ προσλαλεῖν ἐνδύμενος, ἀκουόμενος τε κατὰ μόνην τὴν Ἰουδαίαν, καίτοι τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐθνῶν οὐδὲ, ὅσον εἰπεῖν, εἰς οὓς ἐλόντων τὸ κήρυγμα. Τοιγάρτοι προγιγνώσκων ὁ θεσπίσιος Μωσῆς, τὸν διαρκῶς ἔχοντα πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀπεξεσμένον τοῖς ἀκρωμένοις ἐμποιῆσαι λόγον τὸν περὶ Θεοῦ, καὶ εἰς τὸ πάσῃ βῆδῳ διακηρύξαι τῆ γῆ, τοῦτ' ἐστὶ Χριστόν· « Λέθουμαι, Κύριε, » φησὶ, « προχειρίσαι ἄλλον ἐνδύμενον, ὃν ἀποστελεῖς. » Χριστὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ἐνδύμενος ἀληθῶς· καὶ ὅτι κατὰ καιροὺς κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς, εἰς τοῦτο προχειρισθήσεται, καὶ διὰ νόμου προήγγεστο. Ἡ δὲ γὰρ Μωσέως παραίτησις, καὶ μετὰ θεῖαν ὑπόσχεσιν, καὶ μετὰ πολλῶν σημειῶν ἐπίδειξιν, τύπος ἂν εἴη, κατοκνουντός τε ἅμα καὶ παραιτουμένου τοῦ Ἰσραὴλ, τὴν ὑπὸ Χριστοῦ θεῖαν τε καὶ εὐαγγελικὴν λειτουργίαν, καὶ ὑπακοήν, οἱ μετὰ μυρίους ὄσους τοὺς περὶ πίστεως λόγους καὶ τερατουργίας ἐπίδειξιν, τετηρήκασιν τὸ δυσήκουον, καὶ μεμενήκασιν ἀπειθεῖς. Καὶ διετήγε ἡ Μωσέως παραίτησις. Δύο γὰρ χρόνοι καθ' οὓς ἐξήνιος καὶ δυσάγωγος ἦν ὁ Ἰσραὴλ· διὰ Μωσέως τε καὶ Ἰησοῦ, καὶ Κριτῶν, καὶ μετ' ἐκείνων εὐθύς, καθ' ὃν γεγόνασι προφηταί, καὶ Ἰωάννης, ὁ καθάπερ ἐν μεταίχμιω κείμενος ἀποστόλων τε καὶ προφητῶν. Πέρας μὲν γὰρ ἦν προφητικῆς λειτουργίας, ἀπαρχὴ δὲ ὡσπερ λαμπρότητος ἀποστολικῆς. Ἄλλ' ἡ Μωσέως παραίτησις πρὸς ὄργας ἐκάλεε Θεόν. Καὶ μεθίστη τὸ χρέμα λοιπὸν εἰς ἑτέραν ὡσπερ οἰκονομίαν, δι' ἧς ἀνασώζεσθαι χρὴν τοὺς ταῖς τῶν Αἰγυπτίων πλεονεξίας καταχθήμενούς. « Καὶ θυμωθεὶς Κύριος ἐπὶ Μωσῆν, εἶπεν· Οὐκ ἰδοὺ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ὁ Λευΐτης; Ἐπίσταμαι ὅτι λαλῶν λαλήσει αὐτός σοι, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἐξελεύσεται εἰς συνάντησίν σοι· καὶ ἰδὼν σε χαρήσεται ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· καὶ δώσεις τὰ βήματά μου εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ συμβιθάσω ὑμᾶς ἃ ποιήσετε, καὶ αὐτός σοι προσλαλήσει πρὸς τὸν λαόν· καὶ αὐτὸς ἔσται σου στόμα· σὺ δὲ αὐτῷ ἔση τὰ πρὸς τὸν Θεόν. » Προσκεκρουκτός γὰρ ὡσπερ ἀδρανούς τοῦ νόμου, καὶ ἡπειθηκώτων ἄγαν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, προσετέθη Χριστὸς, ὁ ἀληθὴς Λευΐτης, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, ὁ τοῖς ὑπὸ νόμον συνταγμένος, ὡς ἀδελφός διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὁ Μωσῆ μὲν λαλήσας ὡς Θεός, συμβιθαζόμενος δὲ παρὰ τοῦ

²² Exod. iv. 10-13. ²³ Exod. vi. 11. ²⁴ iv. 10. ²⁵ Ibid., 14.

Πατὴρ κατὰ γε τὸ σχῆμα τῆ προφητικῶν, εἰ καὶ ἄ
ἔστι Κύριος· « Προφήτην γὰρ ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ
τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν· καὶ θήσω τοὺς λόγους μου εἰς
τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ λαλήσει αὐτοῖς κατὰ πάντα ὅσα
ἂν ἐντείλωμαι αὐτοῖς. » Ἐφασκε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ
Χριστὸς· « Ἄπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ἀλλ' ὁ πέμψας
μὲ Πατὴρ, αὐτὸς μοι ἐντολὴν δέδωκε, τί εἴπω, καὶ τί
λαλήσω. » Χριστὸς ἄρα προσεφώνησε τῷ λαῷ, καὶ
Μωσῆ μὲν γίνεταί στόμα διερμηνεύων ἡμῖν πνευμα-
τικῶς τὸν νόμον, Μωσῆς δὲ αὐτῷ πάλιν τὰ πρὸς Θεόν.
Δοκεῖ γάρ που εἶναι Θεῷ προσεχέστερος ὁ Μωσῆς,
ἐπειτοὶ γέγονεν ὑπὸ νόμον ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ τὰ διὰ
τοῦ πανσόφου Μωσέως τηρεῖν ἐπηγγέλλετο λέγων·
« Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἢ τοὺς
προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι. »
Μυσταγωγὸς οὖν ἄρα σαφῆς ὁ Χριστὸς, τὰ τοῦ βρα-
δουγλώσου νόμου πρὸς τρανότητα μετατιθεῖς, καὶ
τὴν τοῦ γράμματος ἰσχυροφωνίαν εἰς εὐχεστάτην
ὡσπερ μεταπλάττων ἐξήγησιν. Πνευματικὸς γὰρ ὁ
νόμος ἐν Χριστῷ, καὶ ἀδελφὰ τοῖς πάλαι τὰ δι' αὐτοῦ
κρυφύματα· Μωσέως γὰρ ἦν ἀδελφὸς ὁ Ἀαρών.
nonum transferat, gracilioremque litteræ vocem ad

iis, qui sub lege erant, associatus est ut frater,
propter humanitatem; ille qui cum Moyse quidem
loquebatur ut Deus, a Patre autem edocebatur, ex
prophetica persona, quam tenebat, licet idem Dom-
minus esset: « Prophetam enim, inquit, excitabo
illis ex fratribus eorum, et ponam verba mea in os
ejus, et loquetur ad eos juxta omnia quæ man-
davero illi ³⁶. » Ipse quoque Christus dicebat: « A
me ipso non loquor, sed qui misit me, Pater, ille
mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar ³⁷. »
Christus ergo populum est allocutus, ac Moysi
quidem fit os, cum spiritualiter nobis legem inter-
pretatur: Moyses illi rursus in iis, quæ ad Deum:
videtur enim quodammodo Deo vicinior esse Moy-
ses, quandoquidem idem Emmanuel sub lege factus
B est ³⁸, et quæ per Moysen sapientissime sancita
erant, servare se profitebatur, cum diceret: « No-
lite putare quod venerim solvere legem aut pro-
phetas; non veni solvere, sed adimplere ³⁹. » Est
igitur Christus plane mysteriorum interpres, qui
legem tardiori lingua loquentem ad clariorem so-
nium transferat, gracilioremque litteræ vocem ad interpretationem longe resonantiorum veluti refor-
mando commutet. **75** Spiritualis est enim lex in Christo; ejus quoque prædicatio illi est veteri ver-
similis ⁴⁰; Moysi namque frater est Aaron.

ΠΑΛΛ. Ἀδρανῆς οὖν τό γε εἰς ἑαυτὸν ἦχον ὁ νό-
μος· τετελείωκε γὰρ οὐδέν.

ΚΥΡ. Οὕτως, φημί, καὶ τό γε ὡς μικροπροπέδς τῆς
κατ' αὐτὸν πολιτείας καταθρῆσαι τις ἂν καὶ διὰ τῶν
ἐφεξῆς. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Ἐπορεύθη Μωσῆς,
καὶ ἀπέστρεψε πρὸς Ἰοθὴρ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, καὶ
εἶπεν αὐτῷ· Πορεύσομαι καὶ ἀποστρέψω πρὸς τοὺς
ἀδελφούς μου τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ ὄψομαι εἰ ἔτι C
ζῶσι. Καὶ εἶπεν ὁ Ἰοθὴρ τῷ Μωσῆ· Βάδιζε ὑγιαί-
νων. Μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας τὰς πολλὰς ἐκείνας, ἐτε-
λεύτησεν ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου· εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς
Μωσῆ ἐν Μεδιάν· Βάδιζε, ἀπελθε εἰς Αἴγυπτον·
τεθνήκασι γὰρ οἱ πάντες οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν σου. »
Ἀναλαθὼν δὲ Μωσῆς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδία,
ἀνεβίβασεν αὐτὰ ἐπὶ τὰ ὑποζύγια, καὶ ἀπέστρεψεν·
εἰς Αἴγυπτον.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί ἐν τούτοις; οὐ γὰρ ἔχω νοεῖν, καὶ
φράσαι, ἐφ' οἷς εἰκότως τὴν κατὰ νόμον ζωὴν ἐπαιτιῶ·
τό τίς ἂν.

ΚΥΡ. Καίτοι πλείστης ὁσῆς τὸ χρῆμα μομφῆς
ἐκμεμεστωμένον κατῆλοι τις ἂν, ὦ Παλλάδιε, ταῖς
τῶν προκειμένων ἐνοσίαις προβαλὼν ὀξυωπέστερον·
ὡς προχειρισμένος εἰς ἀποστολὴν ὁ θεοπέσιος
Μωσῆς, οὐκ εὐθυδρομεῖ πρὸς τοῦτο τὰ ἐν κόσμῳ με-
θεις, μερίζεται δὲ καὶ εἰς φροντίδα σαρκικὴν, καὶ
τοῖς κατὰ γένος προανακοινοῦται τὴν ἀποδημίαν.
Καὶ οὐ πρότερον ἐξέθει τῆς Μεδιανίων, εἰ μὴ τε-
θνεῶτα λοιπὸν τὸν τῆς Αἰγυπτίων ἐμάνθανε· τύραν-
νον· ἐδεῖοι γὰρ τεθνάναι λίαν. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἐπὶ
τούτοις δειμάτων ἀπῆλλακτο προηγγελκίτος αὐτῷ τοῦ
Θεοῦ, τότε δὴ μόλις ἀναλαθὼν τὴν γυναῖκα καὶ τὰ
παιδία, κάτεισιν εἰς τὴν Αἰγυπτίων, ἀποπεραίνων τὰ
προστεταγμένα. Τύπος δ' ἂν εἴη ταυτὶ τῆς κατὰ νόμον

PALL. Infirma igitur est lex ipsa per se: nihil
enim ad perfectum adduxit.

CYR. Maxime, inquam; quod autem obscura at-
que humilis fuerit illa ex ejus præscripto conver-
satio, ex iis, quæ sequuntur, intelligere quivis
possit. Scriptum est enim: « Abiit Moyses, et reversus
est ad Jethro socerum suum, et dixit illi: Ibo et re-
vertar ad fratres meos, qui sunt in Ægypto; et
videbo si adhuc vivant. Et dixit Jethro Moysi: Va-
de sospes. Post dies autem multos illos mortuus
est rex Ægypti: dixit autem Dominus ad Moysen
in Madian: Vade, proficiscere in Ægyptum; mortui
sunt enim omnes qui quærebant animam tuam ⁴¹. »
Cum igitur accepisset Moyses uxorem ac li-
beros, imposuit eos super subjugalia, et reversus
est in Ægyptum.

PALL. Quorsum hæc pertinent? non enim intel-
ligo; aut explica quo nomine jure culpari possit
illa vivendi ratio, ex lege instituta.

CYR. Atqui, Palladi, plurimis accusandi causis
eam esse referam, quivis viderit, si propositorum
verborum sententiam acutius inspexerit: nam elec-
tus ad hanc legationem Moyses, non ad eam recto
cursu tendit, rebus mundanis abjectis; distrahitur
autem etiam in curas carnales, ac prius cum co-
gnatis de perfectione sua communicat, nec prius
excessit e Madianitarum regione, quam audisset
mortuum esse Ægyptiorum tyrannum: metuebatur
enim admodum ne occideretur. At, ubi histerroribus
est, Deo nuntiante, liberatus, tum vero vix tandem,
accepta uxore ac liberis, descendit in Ægyptiorum
fines, ac Dei jussa exsequitur. Hæc vero omnia fi-
guræ sunt vitæ, secundum legem institutæ, quæ

³⁶ Deut. xviii, 18. ³⁷ Joan. xii, 49. ³⁸ Rom. viii, 7. ³⁹ Matth. v, 17. ⁴⁰ Hebr. vii, 11. ⁴¹ Exod. iv, 18, 19.

divisa quodammodo est, et in utramque partem spectat, ad divinas, inquam, res et humanas; neque est enim a curis terrenis ac mundanis libera, neque omni ex parte sacra. Atqui evangelica conversatio nullo modo prorsus in ea quæ carnis sunt dividitur, aut mundanorum negotiorum curas; quin potius eos, qui sub Christi ditione sunt, totos omnino Deo, veluti consecrat atque dedicat: « Qui enim sunt Jesu Christi, inquit, carnem suam crucifixerunt cum vitiiis et concupiscentiis ⁴³. » Itaque **76** discipulus quidam, cum accedens diceret Christo: « Magister, permitte mihi prius ire, et sepelire patrem meum ⁴⁴, » sacræ omni ex parte vitæ rationem didicit, cum illico audivit: « Sequere me; et dimitte mortuos sepelire mortuos suos ⁴⁵. » Quin etiam scribit ad quosdam admirabilis vir Paulus: « Cum placuit Deo revelare Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non consultavi cum carne et sanguine ⁴⁶. » At ea Moyses adhibet in consilium; divisa enim est, ut dixi, illa ex lege vivendi ratio, metui quoque mortis obnoxia. Timebat namque Moyses descendere in Ægyptum, mortis periculum refugiens. Is autem metus in Christo evacuatus est. Idque Paulus idem confirmat tum de Christo, tum etiam de nobis loquens, « Quia enim pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolus, et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti ⁴⁷. » Itaque adversus ipsam quoque mortem sanctorum virorum animus audacter insurgit. Ait enim Paulus rursum: « Mihi namque vivere Christus est, et mori lucrum ⁴⁸. » Et iterum: « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius ⁴⁹? » Teneri autem metu mortis vitam, quæ ex legis regula ducatur; contraque mortis devitasse laqueos hanc gloriæ plenam in Christo conversationem, id quoque planum sit ex eo, quod sacra Scriptura clamat, regnasse mortem ab Adam usque ad Moysen. Quis vero alius destruxit mortem, aut corruptionis imperium dejecit, servavitque non credentes modo, sed eos quoque, qui sub legis disciplina instituti fuerant, nisi solus Dominus noster Jesus Christus ⁵⁰? « Non enim legatus, non angelus, sed ipse Dominus salvavit eos ⁵¹, » prophetico responso prædictum est. Licet autem tibi perspicere, neque id obscure, hujus rei mysterium velut in figura quadam in iis rebus, quæ beato Moyse contigerunt: jam enim proficiscenti ex Madianitarum finibus, ac properanti in Ægyptum, dixit Deus: « Dum ingrederis ac reverteris in Ægyptum, vide prodigia omnia, quæ dedi in manibus tuis, facies ea coram Pharaone ⁵². » **77** Et quibusdam interpositis: « Et accidit, inquit, in itinere, in diversorio occurrit

Α ζωῆς, μεμερισμένης τρέπον τινά, καὶ ἐπ' ἑμῶν βλεπούσης, πρὸς τε τὰ θεῖα φημι καὶ ἀνθρώπινα. Ἔστι γὰρ δὴ φροντίδος οὐκ ἐλευθέρα γεύδους τε καὶ κοσμικῆς, οὐτα μὴν εἰσάπαν ἱερὰ, καίτοι τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας οὐκ ἐχούσης ὅλως τὸ μερίζεσθαι πρὸς τὰ σαρκῶς, ἦγουν πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα. ὀλοτρόπως δὲ, ὡσπερ ἀφιερύσεως τῷ Θεῷ τοὺς ὑπὸ Χριστῶν γεγονότας. « Οἱ γὰρ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, » φησί, « τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. » Καὶ γοῦν ἐπειδὴ τις τῶν μαθητῶν προσελθὼν ἔφασκε τῷ Χριστῷ· « Διδάσκαλε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου· » τὴν ἱερὰν ὀλοτρόπως ἐδιδάσκετο πολιτείαν, ἀκούων εὐθύς· « Ἀκολουθεῖ μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. » Γράφει δὲ τισι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Ὅτε ἠὲ δόκησεν ὁ Θεὸς ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανέθεμην σαρκὶ καὶ αἵματι. » Προσανατίθεται δὲ Μωσῆς. Μεμερίσται γὰρ, ὡς ἔφη, ἡ κατὰ νόμον ζωὴ, καίτοι δὲ ἔτι καὶ ὑπὸ τὸν τοῦ θανάτου φόβον. Ἐδεόλει γὰρ ὁ Μωσῆς καταβαίνειν εἰς Αἴγυπτον, τὸ τεθνάαι παραιτούμενος. Κατήργηται δὲ καὶ τοῦτο ἐν Χριστῷ. Καὶ πιστώσεται λέγων ὁ ἱερὸς Παῦλος περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡμῶν· « Ἐπειδὴ γὰρ τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκῶς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπηλήσιως μετέσχε τῶν αὐτῶν· ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλεύειν. » Τοιγάρτοι καὶ αὐτοῦ τοῦ τεθνάαι λοιπὸν, ὁ τῶν ἁγίων καταθρασύνεται νοῦς. Ἐφη γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος· « Ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. » Καὶ πάλιν· « Τίς ἡμᾶς χωρήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; » Ὅτι δὲ τοῖς τοῦ θανάτου δαίμασιν ἐνέχεται μὲν ἡ κατὰ νόμον ζωὴ, διέδρα δὲ τοῦτο τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ καύχημα, σαφὲς ἂν γένοιτο, βεβασιλευκῆναι τὸν θάνατον ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μωσέως, ἱεροῦ βοῶντος Γράμματος. Ἄλλ' ὁ καταργήσας τὸν θάνατον, καὶ τῆς φθορᾶς κατασείσας τὸ κράτος, ἀνασώσας τε ἡμῶν τοῖς πιστεύουσι καὶ τοὺς ὑπὸ νόμῳ παιδαγωγηθέντας ποτὲ, τίς ἂν εἴη ἕτερος, πλην οὗ καὶ μόνος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός; « Οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτοὺς, » προφητικὸν ἔφη χρησμῶδημα. Ἴδοις δ' ἂν καὶ μάλα σαφῶς τὸ ἐπὶ τῷδε μυστήριον ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τοῖς συμβεθεῖν τῷ μακαρίῳ Μωσῆ. Ἐξοιχομένῳ γὰρ ἦδη τῆς Μαδινηταίων, διασπεύδοντι τε λοιπὸν εἰς Αἴγυπτον, ἔφη Θεός· « Εἰσπορευομένου σου καὶ ἀποστρέφοντος εἰς Αἴγυπτον, ὄρα τὰ τέρατα πάντα, ἃ ἔδωκα ἐν ταῖς χερσὶ σου, ποιήσεις αὐτὰ ἐναντίον Φαραῶ. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ ἐγένετο φησὶν, ἐν τῇ ὁδῷ, ἐν τῷ καταλύματι συνήντησεν αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου, καὶ ἐζήτηε αὐτὸν ἀποκτείνειν· καὶ λαβοῦσα Σεπφώρα ψῆφον, περιέτεμε τὴν ἀκροβυστίαν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς

⁴³ Galat. v, 24. ⁴⁴ Matth. viii, 21. ⁴⁵ Ibid. 22. ⁴⁶ Galat. i, 16. ⁴⁷ Hebr. viii, 14, 15. ⁴⁸ Philipp. i, 21. ⁴⁹ Rom. viii, 35. ⁵⁰ Ibid. v, 12. ⁵¹ Isa. lxiij, 9. ⁵² Exod. iv, 21.

πόδας αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· Ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου. » Ἄρα σοι μακροῦ πρὸς σαφήνειαν δεήσε· λόγου· ἤγουν ἐναργῆς τὸ θεώρημα; et dixit: Stetit sanguis circumcisionis filii mei: et

A illi angelus Domini, et quærebat occidere eum; cum autem accepisset Sepphora calculum, circumcidit præputium filii sui, et procidit ad pedes ejus, discessit ab eo, quia dixit: Stetit sanguis circumcisionis filii mei⁵². » Utrum igitur tibi longiori opus est oratione ad explicandum? an perspicuus est locus ad contemplandum propositus?

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν· συνήμη γὰρ οὐδαμῶς ὃ τί ποτέ ἐστι τὸ ὡς ἐν σκιᾷ τῷ συμβεβηκότι καταδεικνύμενον.

PALL. Minime quidem: neque enim intelligo, quidnam illud sit, quod velut per umbram hoc facto significetur.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ φιλότης, ἀληθὲς εἶναι φης, ὅτι θανάτου κάτοχος ἢ ἀνθρώπου φύσις ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης γέγονεν ἀρᾶς; εἴρηται γὰρ πρὸς ἡμᾶς, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τοῦ γένους καὶ ῥίζῃ τῇ ἀνωτάτω τῷ Ἀδάμ· ἐγὼ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση. »

CYR. Nonne, Palladi, verum esse ais, morti obnoxiam factam esse hominum naturam ex maledicto illo veteri? dictum namque adversus nos est, quod est ipsi Adam, veluti primitiis nostri generis, B et supremæ radici dictum; « Terra es, et in terram ibis⁵³. »

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

PALL. Maxime vero.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ τὴν τοῦ γένους ἀρχὴν, τὸν ἐκ τῆς ἀμαρτίας συμβεβηκέν ἀρρώσθησαι θάνατον, ἀναγκαίως καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ χρέμα διέβη, καὶ ὁμοῦ τῇ ῥίζῃ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀναθέοντα κατενεμήθη φυτά. Φθαρτοῦ γὰρ σώματος φθαρτὸς ὁ καρπός. Ὑβτω βεβασίλευκε κατὰ πάντων ὁ θάνατος, καὶ μέχρις αὐτοῦ Μωσέως, τοῦτ' ἐστι, τῶν κατὰ νόμον καιρῶν. Τύπος οὖν ἄρα σαφῆς τε καὶ ἐναργῆς τοῦ μέχρι Μωσέως ἰσχύσαι τὸν θάνατον, καὶ ὑποκεῖσθαι φθορᾷ τὰ ἀνθρώπινα, τὸ ἀγγελικὸν ἐγχείρημα κατὰ Μωσέως τότε. Πλὴν ἐδυσώπει τὸν ὀλοθρευόντα, καὶ ἄφιστα Μωσέως, ἢ σύνοικός τε καὶ συνηρμοσμένη Σεπφώρα, ψήφη τὸ οἰκεῖον περιτεμοῦσα παιδίον, ἐκλιπαροῦσά τε καὶ λέγουσα· Ἔσθη τὸ αἷμα τῆς περιτομῆς τοῦ παιδίου μου. » Ἔσθη δὲ τὸ αἷμα, φησιν, οὐχ ὡς τῆς τοῦ αἵματος ῥύσεως ἀποπαυσάμενης· οὐδὲ γὰρ, οἶμαι, τοῦτο μεθίστη ποτὲ τοῦ φονῆν ἐθέλειν τὸν ὀλοθρευτὴν, ἀλλ' οἰονείπου εἶλεγε· Πέπρακται καὶ πεπλήρωται τὸ δοκοῦν τῷ Θεῷ, τοῦτ' ἐστίν, ἡ περιτομὴ τοῦ παιδίου· ὡσπερ ἂν εἰ τις λέγοι τυχόν· Ὁ τοῦδε τοῦ πράγματος ἴσθη τύπος, ἤγουν, Ἔσθη τυχὸν ὁ πρὸς τότε λόγος. Ἄντι τοῦ, Πρὸς πέρας ἤκει· καὶ βλάθειται.

CYR. Cum igitur evenisset, ut ipsum generis nostri initium morti, quæ ex peccato exstiterat, subjectum esset, necessario in nos ipsos quoque hoc malum pertransivit, et una cum radice germina quoque ex illa prodeuntia depastum est; nam corruptibilis corporis fructus etiam corruptibilis sit, necesse est; ita « regnavit mors super omnes, ad ipsum usque Moysen, » id est, usque ad ipsa legis tempora⁵⁴. Mortem igitur usque ad Moysen vires habuisse, ac res humanas fuisse interitui subjectas, ille angeli tunc adversus Moysen conatus figura evidens ac perspicua fuit. Cæterum compescuit exterminatorem, et a Moyse depulit uxor Sepphora, cum suum ipsa filium calculo circumcidisset, atque supplicans diceret: « Stetit sanguis circumcisionis filii mei⁵⁵. » Stetit autem sanguis, non eo sensu dixit, quasi fluere sanguis desiisset; neque enim id, opinor, exterminatorem a voluntate cædis faciendæ retraxisset: sed pene hoc dixit: Perfectum est atque completum, quod Deo visum est; id autem erat filii mei circumcisio; ut si quis, verbi gratia, diceret: Hujus rei figura stetit; aut certe: Hujus rei, verbi gratia, ratio stetit; quod idem valet, ac si diceretur: Ad finem pervenit, ac demonstrata res est.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς πρὸς ἡμῶν ἡ Σεπφώρα νοοῖτο; τί δὲ ἡ ψήφος, καὶ ἡ δι' αὐτῆς γενομένη περιτομή; D δεδυσώπηται δὲ ὅπως ὁ θεὸς ἄγγελος, καὶ διέδρα Μωσῆς τὸν ἐπηρητημένον αὐτῷ καὶ ὀφειλόμενον θάνατον, παιδίου περιτετημένον;

PALL. Cæterum quid intelligere possumus significare Sepphoram? quid item calculum, ac circumcisionem calculo factam? quemadmodum porro cohibitus est divinus angelus, ut Moyses, filio circumciso, imminentem sibi mortem ac debitam evaderet?

ΚΥΡ. Ἀσαφῆς ὁ λόγος, καὶ δυσέφικτος ἀληθῶς τῶν ζητουμένων ὁ νοῦς· Θεῷ δὲ πίσυνος, ὡς ἂν οἶός τε ὦ, πάλιν ἐρῶ. Ἡ Σεπφώρα, θυγάτηρ οὕσα τοῦ ἱερέως τοῦ Μαδιὰμ (ἀνὴρ δὲ οὗτος ἀλλογενῆς, καὶ οὐκ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ), τύπον ἡμῶν καὶ πρόσωπον τῆς ἐξ ἰδνῶν Ἐκκλησίας ἀποπληροῖ, κεκλημένης πρὸς Θεὸν ὡς ἐκ λατρείας κοσμικῆς. Εἴρηται γὰρ πού πρὸς αὐτὴν διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· Ἄκουσον, θυγάτερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου,

78 CYR. Obscurus est sane locus, nec facile ad propositarum quæstionum intelligentiam perveniri potest: tamen, Deo fretus, dicam rursus ut poterō. Sepphora, filia sacerdotis Madian (is autem alienigena erat, neque ad Israelis sanguinem pertinebat), figuram ac personam Ecclesiæ ex gentibus tenet, quæ ad Deum ex mundi hujus cultu vocata est; dictum quippe est ad illam per vocem David: « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum et domum patris tui; quia

⁵² Exod. iv, 24 seqq. ⁵³ Gen. iii, 19. ⁵⁴ Rom. v, 14. ⁵⁵ Exod. iv 26.

concupivit Rex decorem tuum : quoniam ipse est Dominus tuus ⁸⁶. Vocata igitur ea est, dum sequeretur legem, ac tanquam cum Moysse pædagogico matrimonio juncta, qui optime ad Christi mysterium perducit ⁸⁷. Est enim lex magister quidam elementarius, qui perducit ad initia sermonum Dei, ac per ænigmata et umbras cognitionis ejus, qua Christi mysterium percipitur, veluti semina quædam in nobis inserit. Itaque Judæis, qui ipsum quoque Moysen sacratissimum abjecerant, dicebat Christus : « An putatis, quod ego accusaturus sim vos apud Patrem? est qui accuset vos, Moyses, in quem vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis utique et mihi, de me enim ille scripsit ⁸⁸. » Ergo cum Sepphora Ecclesiæ loco ex gentibus collectæ accipiatur a nobis, procul dubio, qui est ex ea filius, recentioris populi figuram tenebit; eo quod illam, quam spiritus efficit in Christo pueritiam, atque in Deum regenerationem credentes acceperint, quos etiam populum, qui creabitur, appellat quodam loco David ⁸⁹. Is igitur nuper in Christo genitus puer, recentior, inquam, per fidem populus, per circumcisionem in spiritu mortem cohibet : est enim calculus naturæ illius firmissimæ nota; ejus enim robur atque soliditas per lapidem, ut qui durus admodum sit, significatur. Itaque etiam Jesus Nave, cum Israeliticis copias per Jordanem trajecisset, gladiolis eos lapideis circumcidit, videlicet illam in Christo per spiritum circumcisionem præfigurabat : petra enim Christus, quem tanquam in figura, ut modo dixi, ille quoque calculus prænotat, quo Sepphoræ est filius circumciscus ⁹⁰. Quo tempore etiam mors aufugit, atque a Moysse discessit is, qui illum quærebat occidere, quod illius in Christo circumcisionis mysterium honoraret; in quo res ipsa gesta figurate nobis subclamare videtur, non ab iis modo, qui Christi circumcissione dignati sunt, recessisse mortem; **79** sed ipsis etiam patribus eam rem, Christi, inquam, mysterium, auxilio fuisse. Ut enim omnes in Adam mortui sumus, sic in omnes quoque illa per Christum gratia fertur ac funditur. Ideo namque mortuus est, ut et mortuis et vivis dominaretur. Ergo illo ipso tempore, quo junior populus circumciditur, simul quoque patribus vita præstatur. Vivunt enim Deo eo, ipso quod victuri sunt : id enim sacris Libris est proditum ⁹¹. Spiritualis porro circumcisionis tempus Christi adventus est : qui, quamvis Moysse sit antiquior, ut Deus; idem tamen posterior est, ex eo quod homo apparuit missus ad ministerium nostra causa susceptum. Velim namque animadvertas, Moysen prius electum a Deo fuisse, postea vero Aaron adjunctum : in quo ille præfiguravit, Christi declarationem legatione ac ministerio Moysi tempore posteriorem fuisse; qui æqualis erat Moysi propter humanitatem, sed quod erat Deo parente genitus, divina præstantique excellentia pollebat.

ὅτι ἐπεθύμησεν ὁ Βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κύριός σου. » Κέκληται τοίνυν ἀκολουθοῦσα τῷ νόμῳ, καὶ μονοουχὶ συνηρμοσμένη Μωσῆ τῷ παιδαγωγῷ, καὶ ἀποφέροντι καλῶς πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Στοιχειωτὴς γὰρ ὁ νόμος, καὶ ἀναφέρει μὲν εἰς ἀρχὰς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, σπερματίζει δὲ ὡσπερ ἐν ἡμῖν δι' αἰνιγμάτων καὶ σκιᾶς τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν γνῶσιν. Καὶ γοῦν Ἰουδαίους ἐφασκεν ὁ Χριστὸς, καὶ αὐτὸν ἠθετηκόσι Μωσέα τὸν ἱερώτατον : « Ἡ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν Πατέρα; » Ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίζατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε. » Παράδεχθελος τοιγαροῦν πρὸς ἡμῶν τῆς Σεπφώρας εἰς πρόσωπον τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, ἔσται πᾶν τῶς τὸ ἐξ αὐτῆς παιδίον εἰς τύπον τοῦ νέου λαοῦ, τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πνεύματος νηπιότητα καὶ εἰς Θεὸν ἀναγέννησιν δεξαμένων τῶν πεπιστευκότων, οὓς καὶ λαὸν κτιζόμενον ἔφη πῶς Δαβὶδ. Τὸ τοίνυν ἀρτιγενὲς ἐν Χριστῷ παιδίον, τοῦτ' ἔστιν, ὁ νέος τε καὶ διὰ πίστεως λαὸς περιτομῆς δυσωπεῖ θάνατον. Σύμβολον γὰρ ἡ ψῆφος τῆς ἀρρήκτου φύσεως, ἥς τὸ εὐσθενὲς τε καὶ θραυστον ὡς ἐν σκληρᾷ τῇ λίθῳ σημαίνεται. Καὶ γοῦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ διαβιδάσας τὸν Ἰορδάνην τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, μαχαίραις αὐτοῦς περιέτεμε πετρίνας, τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πνεύματος περιτομὴν προανατυπῶν. Πέτρα γὰρ ὁ Χριστὸς, ὃν ὡς ἐν τύπῳ προδηλοῖ, καθάπερ ἔφη ἀρτίως, καὶ ἡ τὸ Σεπφώρας παιδίον περιτεμούσα ψῆφος. « Ὅτε καὶ ἀπέδρα θάνατος, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ περιτομῆς τετιμηκώς τὸ μυστήριον ἀποπεφοίτηκε τοῦ Μωσέως ὁ ἀποκτεῖναι ζητῶν, αἰνιγματωδῶς ἡμῖν ὑποφωνοῦντος τοῦ πράγματος, ὡς οὐ μόνον τῶν ἡξιωμένων τῆς ἐν Χριστῷ περιτομῆς ἀπέστη θάνατος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τὸ χρέμα, φημι δὲ δὴ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. βεβοήθηκε τοῖς πατράσιν. » Ὅσπερ γὰρ πάντες ἀπεθάνομεν ἐν Ἀδὰμ, οὕτω καὶ εἰς πάντας ἡ διὰ Χριστοῦ φέρεται χάρις. Ἀπέθανε γὰρ διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. Οὐκοῦν ἐν καιρῷ τῆς τοῦ νέου λαοῦ περιτομῆς καὶ ἡ τῶν πατέρων συγκατωρθοῦτο ζωὴ. Ζῶσι γὰρ Θεῷ, ζήσιν μέλλοντες· τοῦτ' ἡμῖν καὶ ἱερὸς ἔφη λόγος. Καιρὸς δὲ περιτομῆς τῆς ἐν πνεύματι νοουμένης ἡ Χριστοῦ παρουσία, ὡς Μωσέως μὲν πρεσβύτερος, ὡς Θεὸς, δευτέρος δὲ καὶ μετ' αὐτὸν, καθὼ πέφηνεν ἀνθρωπος εἰς διακονίαν τὴν ἐφ' ἡμῖν. Ἐπιτήρει γὰρ, ὅτι προεχειρίζετο Θεὸς, Μωσέα μὲν πρῶτον, εἶτα συνῆψε τὸν Ἀαρὼν, τῆς Μωσέως ἀποστολῆς τε καὶ διακονίας δευτέραν ἐν χρόνῳ προανατυπῶν τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Χριστοῦ, ὃς ἦν ἐν ἰσότητι μὲν τῇ πρὸς Μωσέα διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐν ὑπεροχῇ δὲ θείᾳ καὶ ἀσυγκρίτῳ διὰ τὸ ἐκ Θεοῦ γεγεννησθαι Πατρός. Πάρα δὲ σοὶ καὶ τοῦτο ἰδεῖν ἐξ αὐτῶν, εἴπερ ἔλοιο, τῶν ἱερῶν Γραμμάτων. « Ἐποίησαν » γὰρ, φησὶ, « Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν, καθάπερ ἐνετελατο αὐτοῖς Κύριος, οὕτως ἐποίησαν. » Μωσῆς δὲ ἦν ἐτῶν ὀγδοήκοντα, Ἀαρὼν δὲ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὀγδοήκοντα τριῶν ἦν ἐτῶν, ἡνίκα ἐλάλησαν πρὸς Φαραῶ. » Ἀκούεις ὅπως ἄμφω

⁸⁶ Psal. XLIV, 11, 12.

⁸⁷ Hebr. v, passim.

⁸⁸ Joan. v, 45, 46.

⁸⁹ Psal. cii.

⁹⁰ Josue v, passim.

⁹¹ Matth. xxii, 24.

μὲν ἦσθη ἐν Ἰσὺ κατὰ γε τὸ ἤκειν εἰς ὀδοηχοστὸν ἔτος, εἰ καὶ μετ' αὐτὸν εἰς διακονίαν; Οὕτω καὶ ὁ Χριστός. Ἰσὸς μὲν κατὰ τι τῷ Μωσῆ, διὰ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ δεύτερος εἰς οἰκονομίαν, ὑπερκειμενος δὲ καὶ ὑπερανεστηκώς, ὡς ἐν Θεότητι τε καὶ δόξῃ τῇ κατὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα.

quemadmodum, ex eo quidem quod ad octogesimum annum pervenerunt, ambo æquales fuerint, sed Aaron numero trinitatis excellat? ergo Moyses et Christus æqualis est quadam ex parte Moysi per dem tamen, quod ad Deitatem ac sanctæ Trinitatis

ΠΑΑΛ. Ἔς σαφῆς τε καὶ ἐναργῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐχὶ κάκεινο πρὸς τοῦτοις ἄξιον εἶναι;

ΠΑΑΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Οὐ γάρτοι τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἐκδεδραμῆ-
 κασι γῆς οἱ ἐξ Ἰσραήλ. Ἄλλ' οὐδ' ἂν οὕτω τὴν δυσ-
 ἀχθῆ τε καὶ κατεστυγημένην αὐτοῖς ἀπελύσαντο
 δουλείαν, μᾶλλον δὲ, οὐδ' ἂν ὅλως διέδρασαν τὸν τοῖς
 ἐν Αἰγύπτῳ πρωτοτόκοις ἐπιβριφέντα θάνατον, καὶ
 τὴν δυσδιάφυκτον χεῖρα τοῦ ὀλοθρευτοῦ, εἰ μὴ κατα-
 θύσαντες τὸν ἄμυνον εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ ἀφροντος
 τὰς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἐχρῖσαν μὲν τῷ αἵματι
 τὰς φλᾶς, κατὰ τὸν σφῖσι διὰ Μωσέως ὀρισθέντα
 νόμον· τὸ δὲ Χριστοῦ μυστήριον ὄπλον ὡσπερ τι καὶ
 ἀνατειχίσμα τῆς ἑαυτῶν ἐποιοῦντο ψυχῆς. Λυ[χ]τι-
 κὸν γὰρ θανάτου φάρμακον ὁ Χριστοῦ θάνατος, καὶ
 φθορᾶς ἀμείνους οἱ τῆς μυστικῆς εὐλογίας μέτοχοι,
 κατὰ γε τὸ, « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν· ὁ τρώγων
 μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν
 αἰώνιον. » Κατεδηδοκότες δὲ τὸν ἄμυνον, ἄρτους ἀζύ-
 μους ἦσθησαν ἐπ' αὐτῷ, τῶν εὐαγγελικῶν παιδευμάτων
 ὡς ἐν ἀζύμῳ τε καὶ καθαρῳτάτῃ τροφῇ παραδηλοῦντος
 τοῦ τύπου τὴν ἀστείότητα, πλὴν ἐσομένην οὐκ ἀν-
 ἰδρωτὶ, καὶ πικρίας δίχα τῆς κατὰ τὰς θλίψεις. Τοι-
 γάρτοι πικρίδας συνεσθίεσθαι τοῖς ἄρτοις τοῖς οὐκ
 ἐζυμωμένοις, τὴν ἄδολον καὶ καθαρῳτάτην ἐν Χριστῷ
 ζωὴν οὐ δίχα πικρίας ἐσομένην ὑποδηλοῖ. Συνεισκο-
 μιστέον τοιγαροῦν ἀναγκαίως ταῖς ἀζύμοις τροφαῖς
 τὴν πικρίδα. « Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν ἐν Χριστῷ
 διωχθήσονται. » φησὶν. Πλὴν οἶγε τοῦτο παθόντες,
 μὴ μᾶνοι. Συμπάσχοντες γὰρ καὶ συμβασιλεύσουσι,
 κατὰ τὸ γεγραμμένον. Μὴ ἐξοίχεται ποι πρὸς τὸ
 ἀκαλλῆς ὁ λόγος;

ΠΑΑΛ. Οὐδαμῶς.

A Licet autem ex ipsis quoque sacris Litteris hæc per-
 spicere, si velis. « Fecerunt enim, inquit, Moyses
 et Aaron, sicut præceperat eis Dominus, sic fece-
 runt. Moyses autem erat annorum octoginta, Aaron
 vero frater ejus octoginta trium annorum erat,
 quando locuti sunt ad Pharaonem ⁶¹. » Audiane
 antiquior, etsi in ministerio posterior fuerit. Sic
 humanitatem, ac dispensatione posterior; sed ei-
 glioriam pertinet, longe præponitur et antefertur.

PALL. Aperta sane ac perspicua expositio.

CYR. Quid? nonne illud præterea dignum est
 quod animadvertatur?

PALL. Quidnam istud est?

CYR. Non enim ante ex Ægyptiorum terris ex-
 cessissent Israelitæ, neque servitutem a se adeo
 molestam atque odiosam excussissent, quin etiam
 illatam Ægyptiorum primogenitis mortem, atque
 inevitabilem illam exterminatoris manum haud
 effugissent, nisi prius agnum immolassent in Chri-
 sti figuram, qui tollit peccata mundi. Unxerant ergo
 illi quidem postes sanguine, ut lex a Moysæ sancita
 jubebat, sed Christi mysterio suos animos tanquam
 scuto quodam atque vallo munierant. **80** Christi
 uamque mors medicina est ad mortem solvendam
 valens, et qui mysticæ benedictionis participes
 fiunt, ii sunt mortis atque interitus victores, ut illa
 verba testantur: « Amen, amen dico vobis, qui
 manducat meam carnem et bibit meum sanguinem,
 habet vitam æternam ⁶². » Edentes vero agnum,
 panes azymos, ad eum cibum adhibebat: quæ figura
 per azymum purumque cibum evangelicarum disci-
 plinarum elegantiam significabat; sed ita tamen,
 ut eam non absque sudore atque pressurarum amari-
 tudine futuram esse præfiguraret: nam amarum herbis
 simul cum infermentatis panibus vesci hoc laten-
 ter significat, illam sincerissimam atque purgatis-
 simam in Christo vitam non posse sine amaritu-
 dine duci. Ergo ad azymos cibos amaritudo quoque
 est necessario adjungenda: « Omnes enim qui vo-
 lunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur ⁶³, »
 inquit. Sed tamen, quicumque id perpessi
 fuerint, beati sunt: nam simul patiando, conse-
 quentur etiam ut simul regnent, ut scriptum est ⁶⁴.
 Num igitur oratio a decoro deviasse tibi videtur?

PALL. Minime vero.

⁶¹ Exod. vii, 6, 7. ⁶² Joan. vi, 55. ⁶³ II. Tim. iii, 12. ⁶⁴ Rom. viii, 18.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER TERTIUS.

81 Mortem, quæ ex peccato consecuta est, atque A diaboli tyrannidem, evitari nullo modo posse nisi per sanctificationem quæ ex Christo est; justificationemque non in lege, sed in Christo esse.

Jam vero cum ejusmodi sacrificium Israelitæ perfecissent, cumque præterea primogenita Ægyptiorum periissent, depulissetque tanquam in figura Christus a sanctificationis exterminatorem, tum denique vix dominorum terris excesserunt; cumque ad promissam sibi regionem properarent, ad eam non recto cursu, sed flexibus in utramque **82** partem a recto itinere diversis perducti sunt. Sic enim scriptum est rursum: « Ut vero emisit Pharaon populum, non deduxit eos Deus per viam Philistæorum, quia prope erat. Dixit enim Deus: Ne forte pœniteat populum, si viderit bellum, et revertatur in Ægyptum. Et circumduxit Deus populum suum per viam quæ ducit in desertum ad mare Rubrum ⁶⁶. »

PALL. Quid tandem in ea quoque re mysterii latet?

CYR. Exquirendum id est, si ita videtur. Scis enim, cum illis in promptu esset via per quam recta in locum tenderetur, ac liceret brevi itinere cito pervenire (prope enim erat terra procul dubio promissionis), per alteram eos duxisse viam, quæ longo circuitu conficeretur; quod ille cunctorum Opifex illorum animum ad desciscendum facilem, et ad metum nimium proclivem longe ante providisset.

PALL. Nulla magis perspicua est oratio.

CYR. Ad spiritualem igitur contemplationem C transeundum est. Qui a mundana vita dæmoniacoque dominatu, tanquam ex Ægyptia regione recedunt, eos recta brevisque omnino via perducit ad

ἵνα ἀμύχανον διαφυγῆιν τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον, καὶ τὴν τοῦ διαβόλου πλεονεξίαν, εἰ μὴ δι' ἁγιασμοῦ τοῦ κατὰ Χριστόν· καὶ ὅτι οὐκ ἐν νόμῳ ἢ δικαιοσίαις, ἀλλ' ἐν Χριστῷ.

Οὐκοῦν ἐπισημῶς τῆς θυσίας ὁ τρόπος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ εὐ μάλα διεπεραίνετο, καὶ τὰ μὲν τῶν Αἰγυπτίων πρωτότοκα διαλύει λοιπὸν, ἀπασθεῖ δὲ τῶν ἡγιασμένων ὡς ἐν τύπῳ Χριστὸς τὸν ὀλοθρευτὴν, τότε δὴ μόλις τῆς τῶν κρατούντων ἐκθέοντες γῆς, καὶ πρὸς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτοῖς ἀφικέσθαι διασπεύδοντες, οὐκ εὐθυδρομοῦσιν εἰς αὐτὴν, περιαιρωγὰς δὲ ὡσπερ ταῖς ἐπὶ θάτερα τῆς εὐθείας ἀπεκομίζοντο. Γράφει μὲν γὰρ ὡδε πάλιν· « Ὡς δὲ ἐξαπέστειλε Φαραὼ τὸν λαόν, οὐκ ὠδήγησεν αὐτοὺς ὁ Θεός· ὁδὸν γῆς Φιλιστίνων, ὅτι ἐγγύς ἦν. Εἶπε γὰρ ὁ Θεός· Μήποτε μεταμελήσῃ ἐγὼ λαῷ ἰδόντι πόλεμον, καὶ ἀποστρέψῃ εἰς Αἴγυπτον. Καὶ ἐκύκλωσεν ὁ Θεός λαὸν αὐτοῦ ὁδὸν τὴν εἰς ἔρημον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. »

ΠΑΛΛ. Τί δὴ ἄρα κἀν τούτῳ τὸ κεκοιμημένον·

ΚΥΡ. Ἐκδασανιστέον, εἰ δοκεῖ. Σύνες γὰρ ὅτι παρακειμένης ὁδοῦ τῆς ἐπ' εὐθείας αὐτοῖς, καὶ βραχυποροῦντας ἐξὸν ἀφικέσθαι συντόμως (Ἑγγύς γὰρ ἦν, φησί, τῆς ἐπαγγελίας ἢ γῆ), ὅηλον ὅτι δι' ἐτίρας αὐτοὺς ἀπεκόμιζε, τῆς ἐν κύκλῳ μακρῷ, τὸ ἱστομον εἰς ἀπόστασιν, καὶ τὸ ἀσχετῶς ἐτι κατανευκῶς εἰς δεξιάν τῶν πάλαι προεγκωκῶς ὁ πάντων Δημιουργός.

ΠΑΛΛ. Οὐδέν τι μᾶλλον ἐστὶ σαφές ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπὶ θεωρίαν τὴν πνευματικὴν, τοὺς ἀπὸ ζωῆς κοσμικῆς καὶ δαιμονιώδους πλεονεξίας. ὡσπερ τινὸς γῆς Αἰγυπτίων ἀπαίροντας, ὁδὸς εὐθεία καὶ ὀλίγη παντελῶς ἀποφέρει πρὸς ἁγιασμόν, καὶ εἰς

⁶⁶ Exod xxi, 4.

ἐλπίδα τὴν παρὰ Θεῶν, πίστις ἢ ἐν Χριστῷ, καὶ ἡ
κατ' αὐτὸν δικαιοσύνη, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου
σοφῶς εἰρημένον· « Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν
τῷ στόματι σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τοῦτ' ἐστι τὸ
ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν, ὅτι ἐὰν ὁμολογήσης
ἐν τῷ στόματι σου ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύ-
σης ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ
νεκρῶν, σωθήσῃ· καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιο-
σύνην· στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. »
Ταύτην οὖν ἄρα τὴν οὕτως ἀγχοῦ καὶ συνεσταλμένην
ὁδὸν διαστείχειν οὐκ ἤφειε τοὺς πάλαι Θεός· ἐπειδὴ
ὡς περὶ τινὰ κύκλον τὴν ἐπ' εὐθείας οὐκ ἔχοντα,
τὸν ἐν περιστροφαῖς λόγων καὶ ἐν ἀνίγμῃσι νόμον
μακροτέραν ἔχοντα καὶ οὐκ ἀταλαίπωρον τὴν παιδ-
αγωγίαν, ἢ ὡς περὶ τινὰ μελέτησιν τῶν τελειοτέρων
τὰ ἐν σκιαῖς ἔχοντες, καὶ προκατηγούμενοι τὸ μυ-
στήριον, μὴ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς καταπτοῦντο δει-
μασιν, εἰς ἀποδρομὴν καὶ ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Χρι-
στοῦ, περιγεγυμνασμένοι δὲ ὡς περὶ καὶ ἀναμανθά-
νοντες τὸ ἀληθῶς ὠφελεῖν, ἐτοιμότεροι μὲν ἂν εἴην
πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐρεσίν τε καὶ προθυμίαν,
ἐρηρεασμένην δὲ καὶ ἀνακαταστάσειτον ἔχοιεν τὴν εἰς
θεὸν ἀγάπην. Διὰ μακρὰς οὖν ὡς περὶ καὶ οὐκ εὐ-
θείας ὁδοῦ, τῆς κατὰ τὸ γράμμα λατρείας, παιδαγωγὸς
ἦν ὁ νόμος. Χριστὸς δὲ οὐκ οὕτω. Παρέδειξε γὰρ
ἡμῖν τὴν εἰς εὐθὴ καὶ ἀγχοῦ, τοῦτ' ἐστι, τὴν διὰ
πίστεως, μεταχαλεῦων εἰς εὐτολίαν, καὶ εἰς τὸ
χρῆναι λοιπὸν κατανδρίζεσθαι τῶν ἀνοσητόκτων·
τληπαθεῖν δὲ ὅτι μάλιστα φιλεῖν ὑπὲρ τε τοῦ ἀγαθοῦ,
καὶ ταῖς τοῦ διαβόλου μεθοδ[ε]ῖαις ἀντιφέρεσθαι γεννη-
κῶς, ἐκεῖνό που τάχα τὸ ἐν προφήτῃ λέγοντας·
« Ἰδοὺ Κύριος βοηθεῖ μοι, τίς κακώσει με; » Τὸ δὲ
θὴ τὴν οὕτως ἡμῖν ἀξιάγαστον εὐτολίαν ἐμποιοῦν
εἴη θὴ που πάντων ἂν ἕτερον οὐδὲν, παρὰ τὴν ἐξ
ἴφους δύναμιν, τοῦτ' ἐστι, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος
μέθεξιν τε καὶ κοινωνίαν.

non aliud omnino est, quam illa ex alto virtus,
munio.

ΠΑΛΑ. Συνήμι δ' φῆς, καὶ σε τῆς ἀγχινοίας
ἀγαμαί.

ΚΥΡ. Καὶ τὸν γε τῆς διὰ Χριστοῦ σωτηρίας και-
ρὸν κατασημήνειεν ἂν εὐθὴς τὸ παρεξυγμένον.
« Πέμπτη γὰρ, φησί, γενεὰ ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ
ἐκ τῆς Αἰγύπτου. » Ἐκλελυτρώμεθα γὰρ ἐκ δουλείας,
καὶ μὴν καὶ πόνων τῶν ἐν εἰκαλοῖς περισπασμοῖς,
καὶ ταλαιπωρίας τῆς περὶ γῆν τε καὶ χοῦν (συνίης
δὲ ὁ φημι), κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν, ὡς ἐν
πέμπτῃ γενεᾷ, τῷ πέμπτῳ καιρῷ. « Ὅμοια γάρ
ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων οἰκοδεσπότῃ,
ὅστις ἐξῆλθεν ἄμα πρῶτ' μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς
τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. » Τοῦτ' δὲ καὶ περὶ τὴν ἔκτην
καὶ τὴν ἐνάτην ἔφη δρῆν· « Περὶ δὲ τὴν ἑνδε-
κάτην, εὐρεν ἄλλους ἀργούς, ἔφη τε πρὸς ἐκείνους·
Τί ἐστήκατε ὧδε ἄλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; ὑπάγετε,
καὶ ὁμοίως ἐργάζεσθε εἰς τὸν ἀμπελῶνα μου. » Ἄθρει
θὴ οὖν, ὡς ἐν πέμπτῃ γενεᾷ κεμπομένους εἰς τὸν
ἀμπελῶνα τοὺς τελευταίους, καὶ ἐν καιροῖς τοῖς

sanctificationem, spemque eam quam in Deo re-
positam habemus, fides, inquam, in Christo, et illa
in eodem justificatio, ut sapienter est a beato Paulo
dictum : « Prope te est verbum hoc in ore tuo et
in corde tuo, hoc est, verbum fidei, quod prædica-
mus : quoniam, si confitearis in ore tuo quod Do-
minus Jesus, et credideris in corde tuo quod Deus
ipsum suscitavit a mortuis, salvus eris : corde enim
creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad
salutem » . » Per hanc igitur adeo vicinam bre-
vemque viam ambulare antiquos illos homines non
permisit Deus, sed velut circuitum quemdam ex-
cogitavit, rectum iter minime habentem, legem, in-
quam, quæ per orationis anfractus et ænigmata
longiorem haberet laboriosioreque disciplinam,
ut iis, quæ tradebantur in umbris, velut medita-
tione quadam rerum perfectiorum utentes, ac prius
mysterii rudimentis imbuti, non temere quibusvis
terroribus turbarentur, et a Christo resilirent atque
desciscerent, sed velut exercitatione quadam instru-
cti, cum didicissent quam utilis esset veritas, pa-
ratiore ad expetendam, alacriterque capessendam
veritatem redderentur, dilectioneque erga Deum
essent firma et immota. Lex igitur pædagogus erat,

83 qui veluti per longiorem ac flexuosam viam
duceret, per illum, inquam, cultum, qui secundum
litteram exhibebatur. At non item Christus. Nam
tum brevem nobis commonstravit viam, illam, in-
quam, per fidem ; adeoque audentes nos reddidit,
ut non dubitemus jam adversus eam quæ nobis
obluctantur, fortiter dimicare, optandumque in
primis existimemus pro ipso bono quidpiam to-
lerare, ac diaboli insidiosis occursibus fortiter oh-
sistere, illud e propheta in ore habentes : « Ecce
Deus adjuvat me ; quis affliget me » ? » Quod au-
tem in nobis adeo miros animi ausus efficit, id certe
id est, sancti Spiritus participatio atque com-
munio.

PALL. Intellego quod dicis, ac tuam istam soler-
tiam admiror.

CYR. Atque ipsam quoque salutis per Christum
tribuendæ tempus, ut puto, significatur, eo ipso
quod deinceps adjunctum est : « Quinta namque,
ait, generatione ascenderunt filii Israel de terra
Ægypti » . » Namque a servitute atque laboribus,
quibus frustra vanis in rebus distinebamur, ærum-
nis etiam quas in terræ ac pulveris operibus tole-
rabamus (nosti enim quod dico), quinta successione
temporum, ut est in evangelica illa parabola, quasi
quinta quadam generatione redempti sumus. « Simi-
le est enim regnum cælorum homini patrifamilias,
qui exiit primo mane conducere operarios in
vineam suam » . » Quod idem circa tertiam quoque,
sextam ac nonam horam fecisse ait. « Circa undecimam
vero invenit alios otiosos, aitque ad illos :
Quid statis tota die sic otiosi ? ite et vos ad ope-
randum in vineam meam » . » Intellige igitur hos

⁸² Rom. x, 8-10. ⁸³ Isa. l, 7. ⁸⁴ Exod. xiii, 3. ⁸⁵ Matth. xx, 1 seqq. ⁸⁶ Ibid., 6.

extremos in vineam mitti quinta quodammodo generatione, id est, novissimis temporibus, cum ille Unigenitus factus homo est, ac necem pro salute omnium pertulit. Itaque Moysi quoque lege præscriptum erat ut agnus acciperetur quidem decimo primi mensis die, occideretur autem ad vesperam ejusdem mensis quartodecimo, ut simul et quintum nobis tempus die quinto, et in fine sæculi Salvatoris nostri cædes futura per vesperam significaretur.

PALL. Omne igitur, ut consentaneum est, divinitus inspiratæ Scripturæ propositum ad Christi mysterium spectat⁹⁹?

CYR. Ita prorsus: finis namque legis ac prophetarum Christus: « Neque enim est nomen sub cælo datum hominibus, **84** in quo oporteat nos salvos fieri¹⁰⁰: » sic enim dixit ille Salvatoris nostri discipulus; cujus rei probatio in promptu est, si ad ea quæ sequuntur aspexerimus: « Profecti, inquit, filii Israel ex Socoth, castrametati sunt in Othom, prope desertum; Deus autem præibat illis, interdium quidem in columna nubis, ut ostenderet eis viam; de nocte autem in columna ignis: non defecit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem coram omni populo¹⁰¹. » Vides ut Israelitis jam ex Ægyptiorum regione profectis ducem se præstiterit Deus in columna nubis et ignis; utrinque autem Christus representabatur.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Primum quidem, quia columna et firmamentum veritatis est, deinde quod nullo modo conculsi ac disturbari potest, a terra sursum attollens; nam in Christo desiimus quæ carnis sunt sapere, ac per terrena volutari mala: ac veluti sursum ejus ope tollimur, cum ea quæ sursum sunt sapimus, et in cælo versamur: scriptum est enim: « Dei fortes a terra vehementer elevati sunt¹⁰². » Dixit etiam certe Christus ejusdem David voce de terra et de sanctis apostolis: « Ego firmavi columnas ejus¹⁰³. » Firmati quippe sunt apostoli sancti, qui supra terram eminent, cum virtute ex alto, gratia nempe sunt sancti Spiritus induti. Iidem erant etiam columnæ, eo ipso quod Christo conformes erant, eique similes per gratiam sancti Spiritus. Sic igitur accipe, non alia de causa, præter eas quas modo diximus, columnam appellatum esse Christum; deducebat autem interdium quidem in columna nubis, de nocte vero, in columna ignis, ut monstraret illis viam¹⁰⁴: ac noctem quidem appellare Scriptura consuevit tempus illud ante Salvatoris adventum, quo, adhuc Satana dominante, ii qui tum in terris erant, impietatis et ignorantiae tenebris tenebantur. At contra diei nomine tempus illud appellat, quo Salvator noster advenit: quo tempore sumus illuminati, cum splendorem illum veræ Dei cognitionis mente suscepimus: illumque justitiæ solem cordis oculis intue-

Α ἐσχάτοις, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς, καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ὑπομεμένηκε σφαγὴν. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Μωσῶς διευτύπου νόμος, λαμβάνεσθαι μὲν τὸν ἀμνὸν ἀπὸ δεκάτης τοῦ πρώτου μηνός, σφάζεσθαι δὲ πρὸς ἑσπέραν τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης τοῦ αὐτοῦ μηνός, Ἰν' ἐν ταύτῳ καὶ ὁ πέμπτος ἡμῶν καιρὸς, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τῇ πέμπτῃ, καὶ τοῖς ἐπὶ τέλει τοῦ αἰῶνος, τὴν τοῦ Σωτῆρος γενέσθαι σφαγὴν διὰ τοῦ, πρὸς ἑσπέραν, σημαίνηται.

ΠΑΛΛ. Ἄπας οὖν, ὡς εἶπες, τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ σκοπὸς εἰς τὸ Χριστοῦ βλέπει μυστήριον;

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός: « Ἐπαι μὲν ἐστὶν ὄνομα ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. » Ἐφη γὰρ ὡδε τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς, καὶ γέγωνεν ἡ δεξις, εἰ τοῖς ἐφεξῆς προσβάλλομεν. « Ἐξάραντες, φησὶν, οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ Σακκῶθ, ἐστρατοπέδευσαν ἐν Ὑθώμ παρὰ τὴν Ἐρημον· ὁ δὲ Θεὸς ἤγειτο αὐτῶν, ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν, τὴν δὲ νύκτα ἐν στύλῳ πυρός· οὐκ ἐξέλιπεν ὁ στύλος τοῦ πυρός νυκτὸς ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. » Ὁρᾷς ὅπως τῆς τῶν Αἰγυπτίων γῆς ἐκπεφοιτηκῶτων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καθηγεῖτο Θεὸς ἐν στύλῳ νεφέλης καὶ πυρός; ἐγράφετο δὲ δι' ἀμφοῖν ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Πρῶτον μὲν, ὅτι στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας ἐστὶν ἀκατάσειστον τε καὶ ἀθραυστον παντελῶς, καὶ ἀνέχων τῆς γῆς ὑψοῦ. Ἀπηλλάγμαθα γὰρ ἐν Χριστῷ τοῦ φρονεῖν τὰ σαρκὸς, καὶ τοῖς ἐπιγελοῖς ἐγκαλινθεῖσθαι κακοῖς· αἰρόμεθα δὲ ὡς περ ὑψοῦ δι' αὐτοῦ, ἄνω φρονούντες, καὶ ἐν οὐρανῷ πολιτευόμενοι. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Τοῦ Θεοῦ οἱ κραταί[οι] τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν. » Ἐφη δὲ πάλιν Χριστὸς καὶ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ περὶ τε τῆς γῆς καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων· « Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς. » Ἐστερεώθησαν γὰρ οἱ τὴν γῆν ἀνέχοντες ἄγιοι μαθηταὶ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀμφιασάμενοι. Στύλοι δὲ ἦσαν αὐτοὶ, κατὰ συμμορφίαν τὴν ὡς πρὸς Χριστὸν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν τὴν ἐν χάριτι διὰ Πνεύματος. Ἐκδέξῃ: δὴ οὖν οὐχ ἑτέρου τοῦ χάριν, ἢ ὡς ἔφαμεν ἀρτίως, στύλον ἡμῶν ὠνομάσθαι Χριστόν· καθηγεῖτό γε μὴν ἡμέρας μὲν οὐσης, ἐν στύλῳ νεφέλης, τὴν δὲ νύκτα, φησὶν, ἐν στύλῳ πυρός, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν. Νύκτα μὲν ὠνομάζειν ἔθος τῇ θεῷ Γραφῇ, τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, καθ' ὃν ἐτι τυραννοῦντος τοῦ Σατανᾶ, κατεκράτει τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγνωσίας ὁ σκότος· ἡμέραν δὲ αὐτῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν χρόνον, καθ' ὃν πεφωτισμένα, τὰς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας αὐγάς εἰσδεξάμενοι κατὰ νοῦν, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἤλιον τοῖς τῆς καρδίας ὄμμασι βλέποντες· καὶ μαρτυρήσεται λέγων ὁ Παῦλος περὶ τοῦ χρόνου τοῦ πρὸ τῆς ἐπιδη-

⁹⁹ II Tim. III, 16. ¹⁰⁰ Act. IV, 12. ¹⁰¹ Exod. XIII, 20, 21. ¹⁰² Psal. XLVI, 10. ¹⁰³ Psal. LXXIV, 4. ¹⁰⁴ Exod. XIII, 21, 22.

μία καὶ τοῦ κατ' αὐτήν· Ἡ νύξ προέκλεψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγισεν· ἀποδώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκοτεινοῦ, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. » Νοουμένου τοιγαροῦν εἰς νύκτα τοῦ πάλαι καιροῦ, εἰς ἡμέραν δὲ αὐτοῦ καθ' ἣν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενῆς, φημὲν ὅτι προηγεῖτο μὲν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐν εἴδει πυρός, ὡς ἐν τῷ κατακρίνοντι τε καὶ κολάζοντι νόμῳ (κολάσεως γὰρ σημεῖον τὸ πῦρ)· ἡμῶν δὲ ἐν εἴδει νεφέλης, ὡς ἐν τύπῳ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῆς δι' ὕδατος σωτηρίας. Ἡ οὐχ ὕδωρ ἢ νεφέλη;

ΠΑΛΑ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἐκπαροίτησάντων δὲ τῆς Αἰγυπτίων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἀνεκαίετο πρὸς ὄργας ὁ πάλαι πλεονεκτῶν, τούτ' ἔστιν ὁ Φαραὼ, καὶ διώκειν ἐπιχειρεῖ. « Ἐξεῖσε γὰρ », φησὶ, « τὰ ἄρματα αὐτοῦ καὶ πάντα τὸν λαὸν συναπενέγκαι μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ λαβὼν ἐξακόσια ἄρματα ἐλεκτά, καὶ πᾶσαν τὴν ἵππον τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τριστάτας ἐπὶ πάντων. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· « Ἀναβλέψαντες δὲ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄρῳσιν, καὶ ἰδοὺ οἱ Αἰγύπτιοι ἐστρατοπέδουσιν ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἀπεθήθησκιν σφόδρα. Ἀνεδόησαν δὲ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πρὸς Κύριον, καὶ καταφέροντο τοῦ Μωσέως ἀναφανδὸν λέγοντες· Παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ, ἐξήγαγες ἡμᾶς θανατῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ; τί τοῦτο ἐποίησας ἡμῖν ἐξαγαγὼν ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου; Οὐ τοῦτο ἦν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησαμεν πρὸς σὲ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγοντες· Πέρας ἡμᾶς ὅπως δουλεύσωμεν Αἰγυπτίοις; Κρεῖσσον γὰρ ἡμᾶς δουλεύειν Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ. » Πρὸς τὰ τοιαῦτα Μωσῆς· « Θαρσεῖτε, φησὶ, στήτε καὶ ὁρᾶτε τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἣν ποιήσει ἡμῖν σήμερον. Ὅν τρόπον γὰρ ἐωράκατε Αἰγυπτίους σήμερον, οὐ προσθήσεσθε ἐτι ἰδεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. Κύριος πολεμήσει ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑμεῖς σιγήσετε. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Τί βοᾶς πρὸς με; λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἀναζευξάτωσαν· καὶ σὺ ἔπαρον τὴν ῥάβδον σου, καὶ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ξήραν αὐτήν. Καὶ εἰσέλθουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν. » Καὶ τὸν γε τῆς ἐπικουρίας τρόπον φανερὸν ἔποιεῖ Θεός· Ἐξῆρς γὰρ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ὁ προπορευόμενος τῆς παρεμβολῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπορεύθη ἐκ τῶν ὀπισθεν· ἔξῆρς δὲ καὶ ὁ στόλος τῆς νεφέλης ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ ἔστη ἐκ τῶν ὀπίσω αὐτῶν· καὶ εἰσῆλθεν ἀπὸ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀπὸ μέσον παρεμβολῆς Ἰσραὴλ, καὶ ἔστη, καὶ ἐγένετο σκότος καὶ γνόφος. Καὶ διήλθεν ἡ νύξ, καὶ οὐ συνέμειξαν ἀλλήλοις ὅλην τὴν νύκτα. » Καὶ ταῦτι μὲν ἡμῖν ὁ τῆς ἱστορίας ἐκφαίνει λόγος· χρῆναι δὲ οἶμαι πάλιν ἡμᾶς τὴν τῶν νοημάτων ἀκριβείαν· (1) ἰδεῖν λεπτὸν ἐνιέντες τοῖς γεγραμμένοις τὸν νοῦν.

ΠΑΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐξείρουν τοιγαροῦν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἅγιαν σκευδόντες γῆν, ὡς ἐν στόλῳ πυρός καὶ νεφέλης· προδιβάλλοντες τε καὶ ἡγουμένου Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰ, τὴν ἄνω τε καὶ ἅγιαν ἀφικνεῖσθαι

maur; quod Paulus testatur, ubi de tempore tum quod ante adventum, tum quod in ipso adventu fuit, loquitur: « Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sic ut in die honeste ambulemus⁷⁵. » Itaque, cum tempus illud vetus in nocte ponatur, **85** rursusque illud alteram, quo Dei Unigenitus est homo factus, in die numeretur, asserimus illum Israelitis quidem ignis specie tanquam condemnante ac puniente lege (est enim ignis pœnæ signum); nobis vero nubis specie tanquam in figura sancti baptismatis, salutisquam per aquam consequimur, esse ducentem præbuisse. An nubes non aqua est?

PALL. Quidni?

CYR. Israelitis igitur ex Ægyptiorum regione profectis, accensus est ira vetus ille dominationis usurpator, Pharaon, inquam, eosque insequi moliebatur. « Junxit enim, inquit, » Pharaon currus suos, et omnem popululum suum assumpsit secum, et accepit sexcentos currus electos, et omnem equitatum Ægyptiorum, et duces super omnes⁷⁶; » et post alia rursus: « Respicientes autem filii Israel oculis vident, et ecce Ægyptii castrametati erant post ipsos, et timuerunt valde. Et clamaverunt filii Israel ad Dominum, et insurgent in Moysen palam dicentes quia non erant sepulcra in Ægypto, eduxisti nos, ut interficeres in deserto? Cur hoc fecisti nobis, educens nos ex Ægypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Ægyptiis? Multo enim melius erat servire eis, quam mori in hac solitudine⁷⁷. » Ad hæc vero Moyses: « Bono animo estote, inquit; state, et videte salutem quæ a Domino erit, quam faciet vobis hodie, non adjicietis ultra videre ipsos in sæculum. Dominus pugnabit pro nobis, et vos tacebitis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Cur clamas ad me? Loquere filiis Israel, et proficiscantur; et tu eleva virgam tuam, et extende manum tuam ad mare, et sicca illud, et ingrediantur filii Israel in medium maris per siccum⁷⁸. » Atque auxilii modum perspicuum fecit Deus: « Sustulit se, » inquit, « angelus Domini, qui præcedebat castra filiorum Israel, et profectus est retrorsum: sustulit etiam se columna nubis a facie eorum, et stetit post eos, et ingressa est inter castra Ægyptiorum et inter castra Israel, et stetit, et facta est caligo et tenebræ, et præterit nox, et non commisti sunt invicem tota nocte⁷⁹. » Atque hæc quidem gestæ rei narratio contexit. Operæ pretium autem existimo rursus subtiliorem horum verborum sensum inspicere, acrioremque mentis aciem his litteris adjicere.

PALL. Ita prorsus censeo.

CYR. Proficiscuntur igitur filii Israel ad terram sanctam properantes, **86** tanquam in columna ignis ac nubis Deo præeunte atque ducente; neque enim ullo modo licet ad supernam illam sanctam

⁷⁵ Rom. xiii, 12, 13. ⁷⁶ Exod. xiv, 6 seqq. ⁷⁷ Ibid., 10-12. ⁷⁸ Ibid., 13-16. ⁷⁹ Ibid., 19, 20.

(1) Sic cod. Vatic. Cod. Sirlleti, καρδιαν.

que civitatem pervenire, nisi Christo duce, qui salutis iter perspicuum reddat; in eos tamen qui id facere statuerunt, fremunt dentibus hostes, qui in hoc mundo versantur; lex contra ad fortiter audendum hortatur, atque confirmat metu perculsos, ac fore ut adversariorum cœhors cadat, manifeste admodum declarat: nam ex quo Ægyptii e medio sublatis sunt, hoc procul dubio significatur; eos autem qui imminente malo terrebantur, tanquam in figura rursus sancti baptismatis salvos fecit Deus. « Loquere enim, » ait, « filiis Israel, et proficiscantur: et tu tolle virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et sicca illud; et ingredientur filii Israel in medium maris⁹⁰. » Quid? nonne divinus ille Paulus de filiis Israel scribit, omnes in Moysen baptizatos fuisse in nube et in mari⁹¹?

PALL. Fateor.

CYR. Opus igitur est, qui sequi Christum cupiunt, et ad supernam illam civitatem properant, eos non in lege consistere neque mandatis quæ per Moysen data sunt firmiter inhærere, et in umbris, figurisque versari; sed proficisci, et alio transire, ad sanctum nempe baptismum: id enim fecere illi homines qui olim ex Dei præcepto per undas medias ingressi sunt, et, ut Paulus ait, in mari baptizabantur; tum enim denique ipsum Dei et hominum mediatorem Christum Jesum adiutorem habebunt. Verbum enim cum esset Deus, caro factum est; qui idem alia quoque ratione mediator est, gubernandi nempe ratione, ut qui medius incedere soleat inter cultores suos et eorum insectatores, nec congregi eos inter se permittat, et hostes ab incursione prohibeat. « Sustulit enim se, » inquit, « angelus Dei, et columna nubis, et ingressa est inter castra Israel: et non commisti sunt inter se tota nocte⁹². » In angelo autem denuo, atque in columna nubis Christus significatur; vocatur enim nomen ejus, « magni consilii Angelus⁹³. »

PALL. Ergo, dum Christus est medius interjectus, non conseremus manus cum iis qui oppugnare nos cupiunt.

CYR. Ita res est; recte intelligis. Illud tamen dicam, **87** neque a mea sententia, ut opinor, is aberrabit qui dixerit, nos, si superati a voluptuosa mundanaque vita discedere decreverimus, ac sequi quam maximo studio Dei leges constituerimus, nondum tamen fuerimus sancti baptismatis gratiam consecuti, nequequam satis fortes aut paratos certe ad molestias tolerandas fore, et subeundos pro virtute labores, atque ad bellorum pericula referenda. Quemadmodum enim teneræ arbusculæ vehementissimos solis radios ferre recusant, neque parum lædantur si ventorum violentiore impetu quatiantur, ideoque prorsus opus habent nonnullis ex arte adjumentis, atque munimento quo circumtegan-
⁹⁰ Exod. xiv, 15-16. ⁹¹ I Cor. x, 2. ⁹² Exod. xiv,

πόλιν, μὴ οὐχὶ καθηγουμένου Χριστοῦ, καὶ ἐναργῆ καθιστάντος τὴν τῆς σωτηρίας ἑδὸν. Τοῖς γε μὴν τοῦτο δρᾶν ἡρημένοις, ἐπιτερίζουσι μὲν τοὺς ὀδόντας οἱ κατὰ τὸνδε τὸν κόσμον ἔχθροί, παραθήγει γε μὴν εἰς εὐτολίμην ὁ νόμος καὶ παραθαρσύνει πεφρονημένους· καὶ ὅτι πεσεῖται τῶν ἐναντίων τὸ στίφος, εὐ μάλα καταδηλοῖ· τὸ γὰρ ἐκ ποδῶν γενέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους· τοῦτί που πάντως ἡμῖν ὑπαινίττεται· τοὺς δὲ ἐν φόβοις ὄντας τοῦ παθεῖν, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος διέσωξε Θεός. « Ἀάλησον γὰρ, » φησί, « τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἀναζευξέτωσαν· καὶ σὺ ἔκαρον τὴν ῥάβδον σου, καὶ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ξήρανον αὐτήν· καὶ εἰσελθέτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς μέσον τῆς θαλάσσης. » Ἡ οὐχ ὁ θεαπέσιος γράφει Παῦλος περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὅτι πάντες εἰς τὸν Μωσῆ ἑκπύσθησαν ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ;

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Χρὴ τοιγαροῦν τοὺς ἀπολουθεῖν ἐθέλοντας τῷ Χριστῷ, καὶ πρὸς τὴν ἀνω σκεύοντας πόλιν, μὴ ἐνιζῆσαι τῷ νόμῳ, μηδὲ ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς ἀμεταστάτως ἐγκαταυλιζεσθαι, καὶ σκιαῖς καὶ τύποις ἐμφολοχερεῖν· ἀναζευγύναι δὲ μᾶλλον καὶ μεταχωρεῖν ἐτέρωσε, τοῦτ' ἔστιν, ἐπὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα. Τοῦτο γὰρ ἔδρων οἱ κάλοι κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ διὰ μέσων ἰόντες κυμάτων, καὶ ὡς ὁ Παῦλος φησιν, ἐν θαλάσσῃ βαπτίζομενοι· τότε γὰρ δὴ, τότε καὶ αὐτὸν ἔξουσιν ἀρωγὸν τὸν Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων μεσίτην, Χριστὸν Ἰησοῦν. Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ· καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, μεσίτην οἰκονομικῶς ὡς διὰ μέσου χωρεῖν εἰσθότα τῶν τε σεβομένων αὐτὸν καὶ τῶν διωκόντων αὐτοὺς, καὶ συμμίσγειν οὐκ ἔδοντα, τὰς τε τῶν ἐναντίων ἐφόδους ἀποκαλύοντα. « Ἐξήρα γὰρ, » φησὶν, « ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ στύλος τῆς νεφέλης, καὶ εἰσῆλθεν ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς τῶν Αἰγυπτίων, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς Ἰσραὴλ, καὶ οὐ συνέμειξαν ἀλλήλους ἔλην τὴν νύκτα. » Ὡς ἐν ἀγγέλῳ δὲ πάλιν καὶ ὡς ἐν στύλῳ νεφέλης ὁ Χριστὸς σημαίνεται. Καλεῖται γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, « μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. »

ΠΑΛΛ. Μεσολαβούντος ἄρα Χριστοῦ, τοῖς πολεμῆν ἐθέλουσιν οὐ συμμίσχουμεν;

ΚΥΡ. Ὅδε μὲν ἔχει το χρῆμα· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς. Πληθὺν ἐκεῖνό φημι, καὶ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, καθάπερ ἐγώ φημι, τὸ δοκοῦν οἰχῆσθαι· ἄρτι μὲν γὰρ τῆς φιληδόνου τε καὶ ἐγκοσμίου ζωῆς ἀποφοιτῶν ἡρημένοι, ἔκπεσθαι τε δεῖν ὅτι μάλιστα διεσπουδακότες τοῖς τοῦ Θεοῦ νόμοις, οὐπω γε μὴν τὴν διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος καταπόνησαντες χάριν, οὐ λαν ἔσμεν εὐσθενεῖς, ἦγουν ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ χρῆναι τληπαθεῖν, καὶ ἀνασχέσθαι πόνων τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς, καὶ πολέμων πείραν δύνασθαι διενεργεῖν. Ὅσαπερ δὲ τὰ ἀρτιθαλῆ τῶν φυτῶν, τῆς ἀκμαιοτάτης μὲν τοῦ ἡλίου βολῆς παρεκτείνεται τὸ βλάβος, ἀδικοῖντο δ' ἂν οὐ μετρίως, εἰ πνευμάτων ἐμβολαῖς ἀγρωστέρας διακραδαίνοντο, δεῖ δὲ εἰ πάντως αὐτοῖς τῶν ἐκ τέχνης ἐπικουρημάτων, καὶ τῆς ἐν κύκλῳ περιβολῆς· κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, του-
⁹⁰ 20, 21. ⁹² Isai. ix, 6.

τον τρόπον καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἄρτι τῆς ἐκ Ἀ παθῶν δουλείας ἐκτρέχουσα, καὶ πρὸς τὰ ἀμείνω μεθ-ορμίζομένη, καὶ τῷ θεῷ κατακολουθεὶν ἐθέλουσα νόμῳ, τρυφερόνους τέ ἐστι καὶ εὐαφροστεία, καὶ ἀνασοδοῖτο εὐκόλως, ἀνόπιν ἰδρωτὰ θεθαμένη καὶ πολέμου νόμον, ἀσπαστὸν δὲ ἡγήσεται τὸ ἐν οἷς ἦν ποτε διαγενέσθαι πάλιν. Καὶ γοῦν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν τῶν Αἰγυπτίων θεθαμένοι παρασκευῆν, καὶ πρὸς μόνην τοῦ πολέμου τὴν θεῶν ἀπειρηκότες, ἐπεφύοντο λέγοντες τῷ θεοπεσίῳ Μωσῆ· « Οὐ τοῦτο ῥῆμα ἦν δ' ἐλάλησαμεν ἐν Αἰγύπτῳ πρὸς σὲ λέγοντες, Πάρες ἡμᾶς. ὅπως δουλεύσωμεν τοῖς Αἰγυπτίοις; κρεῖσσον γὰρ ἡμᾶς δουλεύειν Αἰγυπτίοις, ἢ ἀποθανεῖν ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ. » Οὐκοῦν ἀδρανῆς εἰς μάχην, καὶ πρὸς δουλείαν ἐτοιμασάτη, καὶ εὐκαταπτόητος κομιδῇ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ· εἰ δὲ B δὴ τυχοῦσα τῆς χάριτος τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν ἀμφιάσαιτο, εὐσθενέστατα μὲν ἀντεγκομιεῖ τοῖς διώκειν ἐθέλουσι, καὶ διαμαχεῖται γενναίως, βῆστα δ' ἂν διακρούσαιτο τὰς τῶν πολεμίων ἐπαναστάσεις, στρατηγούνητός τε καὶ προσεπιζόντος Χριστοῦ. Περιεσόμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρως ἢ κατὰ τοῦτον αὐτὸν τὸν τρόπον.

ΠΑΛΛ. Σκόπει δὴ οὖν διὰ πόλιν ἡμῖν καὶ ταῦτο παρὰστήσεις παραδειγμάτων· ἀπορήσεις γὰρ οὐτι ποῦ.

ΚΥΡ. Διὰ πλείστον μὲν οὖν ὄσων καταδειξάι βῆον, πλην ἀπὸ γε πρώτου τοῦ γείτονος, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς γέγραφεν ὁ Μωσῆς· οἱ γὰρ πρὸς μόνην ἀπειρηκότες τῶν Αἰγυπτίων τὴν θεῶν, ἐπειδὴ τὴν Ἐρυθρὰν δι- C ἰδθησαν θάλασσαν, καὶ τὸν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐπλήρουν τύπον (ἐβαπτίσθησαν γὰρ, φησὶν, εἰς Μωσῆα, καθάπερ καὶ ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος, ἐν τῇ κρημνῇ καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ), μάχημοι τε ἦδη καὶ δεινοὶ πρὸς ἀντίστασιν ἀνεδείκνυντο τοῖς ἐχθροῖς, πλην διὰ Χριστοῦ. Γέγραπται δὲ οὕτως· « Ἦλθε δὲ Ἄμαλήκ καὶ ἐπολέμη· Ἰσραὴλ ἐν Ῥαφθίν. Εἶπε δὲ Μωσῆς τῷ Ἰησοῦ· Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἀνδρας δυνατοὺς, καὶ ἐξελθὼν παρατάξαι τῷ Ἄμαλήκ αὐριον· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἑστηκα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνου, καὶ ἡ ῥά-θδος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ χειρὶ μου. Καὶ ἐποίησεν Ἰησοῦς, καθάπερ αὐτῷ εἶπε Μωσῆς, καὶ ἐξελθὼν παρετάξατο τῷ Ἄμαλήκ· καὶ Μωσῆς, καὶ Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ ἀν- D ἰδθησαν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνου. Καὶ ἐγένετο, ὅταν ἐπῆρε Μωσῆς τὰς χεῖρας κατίσχυεν Ἰσραὴλ, ὅταν δὲ καθῆκε τὰς χεῖρας, κατίσχυεν Ἄμαλήκ. Αἱ δὲ χεῖρες Μωσῆ βαρεῖται, καὶ λαβόντες λίθον ἐπέθηκαν ὑπ' αὐτὸν, καὶ ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ, καὶ Ἀαρὼν, καὶ Ὀρ ἐστήριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐντεῦθεν εἰς, καὶ ἐντεῦθεν εἰς· καὶ ἐγένοντο αἱ χεῖρες Μωσῆ ἐστηριγμέναι ἕως δυ-σμῶν ἡλίου· καὶ ἐτρέψατο Ἰησοῦς πρὸν Ἄμαλήκ, καὶ πάντα τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν φόνῳ μαχαίρας. Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Κατάγραφον τοῦτο εἰς μνη-μόσυνον ἐν βιβλίῳ, καὶ ὁδὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ, ὅτι ἀλοιοφῆ ἐξαλείψω τὸ μνημόσυνον Ἄμαλήκ ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ ψωδοῦμησε Μωσῆς θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπωνόμασε τὸ βνομα αὐτοῦ, Κύριος καταφυγὴ μου, ὅτι ἐν χειρὶ κρυφαίᾳ πολεμεῖ Κύριος ἐπὶ Ἄμαλήκ ἀπὸ γενεῶν εἰς γενεάς. »

nuper e servitute vitiorum emerent, ad meliorem-que frugem evaserit, ac Dei legem sequi voluerit, delicata adhuc et mollior cum sit, ubi sudorem viderit laboremque pugnæ, meta perterrita, facile terga vertet, optabileque ducet ea repetere in quibus antea versabatur. Itaque Israelitæ, cum Ægyptiorum apparatus vidissent, atque ad pugnæ conspectum duntaxat animos abjecissent, insurgent, dicentes Moysi : « Nonne hoc erat verbum quod locuti sumus ad te in Ægypto, dicentes : Dimitte nos ut serviamus Ægyptiis? melius enim erat nos servire Ægyptiis, quam mori in deserto hoc⁸³. » Imbellis ergo ad pugnam atque ad metuendum proclivis, et ejusmodi quæ admodum facile deterreri possit, anima hominis est ante sacrum baptisma : at, si jam facta ejus gratiæ compos, illam ex alto virtutem induta fuerit, tum vero fortissime obsistet persequi cupientibus, ac strenue pugnabit; facillime quoque impetum hostium retundet, Christo tum duce, tum propugnatore. Neque enim aliter quam hac una ratione superiores erimus.

PALL. Vide igitur quibus hoc etiam exemplis confirmaturus sis; neque enim eorum copiam tibi defuturam puto.

CYR. Quamplurimis id quidem exemplis demonstrare perfacile est; verumtamen, primum illud erit, quod et proximum est, et ipse Moyses litteris mandavit: qui enim solo aspectu Ægyptiorum desponderant animos, postea quam Rubrum mare trajecerunt, ac sancti baptismatis figuram expleverunt (baptizati namque sunt in Moysen, ut sapientissime scribit Paulus⁸⁴, in SS nube et in mari), fortes jam ac strenuos se ad resistendum hostibus præbuerunt; non tamen sine Christo. Sic enim scriptum est: « Venit autem Amalec, et oppugnabat Israel in Raphidim. Dixit autem Moyses Josue: Elige tibi viros potentes, et egressus congregare cum Amalec cras; et ecce ego stabo in vertice collis, et virga Dei in manu mea. Et fecit Josue, sicut dixit ei Moyses, et exiens congressus est cum Amalec: et Moyses et Aaron et Hur ascenderunt in verticem collis. Et factum est, quando elevabat Moyses manus, prævalebat Israel; quando autem remittebat manus, prævalebat Amalec. Manus autem Moysi graves erant: et accipientes lapidem, supposuerunt sub eo, et sedit super eum, et Aaron et Hur sustentabant manus ejus, hinc unus, et hinc alter: et fuerunt manus Moysi sustentatæ usque ad occasum solis: et fugavit Josue Amalec et omnem populum ejus in occisione gladii. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ad memoriam in libro, et dabis in aures Josue; quoniam deletione delebo memoriam Amalec de sub caelo. Et ædificavit Moyses altare Domino, et vocavit nomen ejus, Dominus refugium meum; quoniam in manu occulta pugnat Dominus contra Amalec a generationibus in generationes⁸⁵. »

⁸³ Exod. xiv, 12. ⁸⁴ I Cor. x, 2. ⁸⁵ Exod. xvii, 8-16.

PALL. Et quisnam est hujus scripturæ sensus? A
neque enim satis intelligo.

CYR. Atqui, ut opinor, nihil difficile est inspicere volentibus; nam si cogitet quispiam præceptum esse a Moysæ Josue, quid aliud suspicari poterit, quam illud omnino, quod, cum Verbum esset Deus, factum est sub lege, quod ad humanitatis habitum pertinet, ac subditum quodam modo Moysi mandatis; idque pluribus modis, nunc circumcisionem perferens eam quæ est secundum carnem, nunc didrachma solvens; præterea cum iis qui sub lege erant, tanquam sub lege esset, se annumerans, et apertissime dicens: « Non veni solvere legem, sed adimplere⁶⁶. » Verum, etsi factum est sub lege propter humanam naturam, tamen tum quoque Deus erat, salvatorque ac redemptor universi populi. Nam cum ex universo populo Israel, et ex omni gente viros potentes elegisset, sanctos, inquam, apostolos, et eos qui per fidem vocati sunt, 89 quibus recte dici possit: « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis⁶⁷, » una cum his congressus est cum hujus mundi principe; de quo ait omnium Dominus ille ipse qui omnia vincit: « Nunc judicium est sæculi hujus, nunc princeps mundi hujus ejicietur foras⁶⁸. » Donat etiam corona divinus vir Joannes præclaro illo suo suffragio eos qui cum ipso et per ipsum vicerunt, « Scribo, » inquit, « vobis, juvenes, quod fortes estis, et vicistis malignum⁶⁹. » Annon verum est quod dico?

PALL. Maxime vero.

CYR. Crastino autem die cum hoste congregiendum esse dixit Moyses⁷⁰: neque enim ejus temporibus Christi præclara gesta contigerunt, sed tempore consequenti ac proximo, id est, post Moysen, atque post legem perfecta sunt. Tum in collem quemdam, ac verticem tumuli cujusdam ascendit Moyses, ut inde pugnam atque ipsius Josue in pugnando felicia gesta spectaret. Attollit enim modice illa quoque legis disciplina, usque eo ut possimus tanquam eminus imperatorias Christi actiones aspicere. Deinde, attollente manus Moysæ, fortior erat Israel; remittente, languebat et invalescebat Amalec: neque enim a diabolo, neque a quovis alio hoste quamvis expugnandi cupidissimo vinci ullo modo potest non modo universus Israel, sed quicumque Christo conformes esse præclarum duxerunt, ejus opprobrium, id est, crucem illius venerandam perferendo: manus enim in aerem extentæ crucis speciem non obscure describunt. Cæterum, quicumque non acceperunt crucem, id est, quod hoc auxiliatore carerent, hostium incursionibus patuerunt. Quod itaque manus extendit Moyses, crucis speciem ostendens, et Amalec debilitatus cadit, ea res, ut opinor, eos prorsus significat qui per illam crucem venerandam Satanam vincunt, et adversus hostes invalescunt. At cum eundem manus remittentem aspexerimus, atque Amalec rursus invalescentem, eos co-

ΠΑΑΑ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν γεγραμμένων ὁ νοῦς; συνήμι γὰρ οὐ σφόδρα.

KYP. Καὶ μὴν, ὡς ἐγώμαι, χαλεπὸν οὐδὲν τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν· προστατόμενον γὰρ ὑπὸ Μωσέως ἐνοήσας Ἰησοῦν, τί ἂν ἕτερον ὑποτοπῆσαι τις ἂν, ἢ ἐκεῖνο που πάντως, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονεν ὑπὸ νόμον, κατὰ γε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος σχῆμα, καὶ ὑπετάχθη τρόπον τινὰ ταῖς διὰ Μωσέως ἐντολαῖς κατὰ διαφόρους τρόπους, ὡς μὲν ὑπομένων τὴν κατὰ σάρκα περιτομὴν, ὡς δὲ τὰ διδραχμα τελῶν, καὶ τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον συγκαθιστάμενος, λέγων τε σαφῶς· « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι. » Ἄλλ' εἰ καὶ γέγονεν ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἦν καὶ οὕτω Θεός, Σωτὴρ τε καὶ Λυτρωτὴς παντὸς τοῦ λαοῦ. Ἐπιλεξάμενος γὰρ ἐκ παντὸς τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἐκ παντὸς ἔθνους ἀνδρας δυνατοὺς, φημι δὲ δὴ πάλιν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς διὰ πίστεως κεκλημένους, οἷς ἀν λέγοιτο καλῶς· « Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασιτεῖα ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν. » Παρετάξατο σὺν αὐτοῖς τῷ ἄρχοντι τοῦ αἰῶνος τούτου· περὶ οὗ φησιν ὁ πάντων δεσπότης, αὐτὸς ὁ πάντα νικῶν· « Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, νῦν ἂ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου ἐκδηθήσεται ἔξω. » Στεφανοὶ δὲ ψήφῳ λαμπρῶ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ νικήσαντας ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης· « Γράφω ὑμῖν, » φησὶ, « νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστέ, καὶ νενικήκατε τὸν Πονηρὸν. » Ἥ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΑΑ. Καὶ μάλᾳ.

KYP. Καὶ εἰς ἄβριον μὲν τὴν παράταξιν ἐπιτολεῖσθαι δεῖν ἐφη Μωσῆς· οὐ γὰρ ἐν χρόνῳ τῷ κατ' αὐτὸν τὰ Χριστοῦ πέφηνα κατορθώματα· πέπρακται δὲ μᾶλλον ἐν τῷ ἔξῃ καὶ γείτονι, τοῦτ' ἐστὶ, κατὰ Μωσέα καὶ νόμον. Εἶτα πρὸς τινα βουρὴν καὶ ἐπὶ κορυφὴν ἀνεῖσι γηλόφου Μωσῆς, ὡς ἂν δύναιτο καταθερεῖν τὴν μάχην καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τοῦ πάντων Ἰησοῦ κατορθώματα. Ἀναδιβάζει γὰρ συμμέτρως καὶ ἡ κατὰ νόμον μυσταγωγία πρὸς τὸ οἰοεῖν μακρόθεν δύνασθαι καθορᾶν τὰ Χριστοῦ στρατηγήματα. Καὶ ἀνατείνοντος μὲν Μωσέως τὰς χεῖρας, κατισχυεν Ἰσραὴλ· καθιέντος δὲ, ἡσθάνει, καὶ κατισχυε Ἀμαλῆ· ἀνάλωτος γὰρ αὐτῷ τε τῷ διαβόλῳ καὶ παντὶ γέγονεν ἐχθρῷ, καὶ καταδοῦν ἐθέλοντι πικρῶς, οὐχὶ δὴ πού πᾶς Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὅσοι τὴν πρὸς Χριστὸν τετιμῆκασιν συμμορφίαν, διὰ τοῦ φορέσαι τὸν ἐνειδισμὸν αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν τίμιον σταυρὸν· χεῖρες γὰρ ἀποτάθηναις ἄερα δεικνύμεναι, τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα γράφουσιν ἐναργῶς. Ὅσαί γε μὴν οὐ προσήκοντο τὸν σταυρὸν, εὐκατάδρομοι γεγόνασι τοῖς ἐχθροῖς, οὐκ ἔχοντες τὸν ἐπαρωγόν. Ὅταν οὖν ἡμῖν ἐκτείνῃ τὰς χεῖρας Μωσῆς, τὸ τοῦ σταυροῦ σχῆμα δεικνύων, πίπτει δὲ ἀτονήσας ὁ Ἀμαλῆ, σημαίνει που πάντως τὸ σχῆμα τῶν τοῦ δὲ τοῦ τιμίου σταυροῦ νεκῶντας τὸν Σατανᾶν, καὶ κατισχύοντας τῶν ἐχθρῶν· Ὅταν δὲ καθιέντα τὰς χεῖρας βλέπωμεν, εἶτα κατισχύοντα τὸν Ἀμαλῆ, τοὺς ὑπὸ τῷ διαβόλῳ γεγεννη-

⁶⁶ Matth. v, 17. ⁶⁷ I Petr. ii, 9. ⁶⁸ Joan. xii, 31. ⁶⁹ I Joan. ii, 14. ⁷⁰ Exod. xvii, 9, 10.

μένους και νενικημένους ἔνοησομεν, διὰ τὸ μὴ δεῖν ἑθελειν προσήκασθαι τὸν σταυρὸν, οἷς και ὁ Χριστὸς προσεφώνει λέγων· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ πιστεύσητε, ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἀμαρτιαῖς ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. » Βαρείας δὲ εἶναι φησι τὰς χεῖρας Μωσέως, και μόλις ἐπαιρομένας, ὀκνηρῶς τε λίαν ἐκτεινομένας, εἰς τὸ καταδείξει δεῖν τὸ τοῦ σταυροῦ εἶμιον σχῆμα, ἐκεῖνο οἶμαι που δηλῶν αἰνιγματωδῶς, ὡς οὐ λίαν ἔτοιμος ἦν εἰς τὸ παραδέχεσθαι τὴν πίστιν ὁ Ἰσραήλ, δυσοκνότητά τε και μόλις ἐρχόμενος εἰς τὸ θέλειν ἀναλαθεῖν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ· σκάνδαλον γὰρ Ἰουδαίους διὰ τοῦτο καλῶς ὀνομάζει τὸν σταυρὸν και ὁ θεσπέσιος Παῦλος. « Καὶ λαβόντας, » φησι, « λίθον, ὑπέθηκαν ὑπ' αὐτὸν, και ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ, και Ἀαρὼν και Ὁρ ἐστῆριζον τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐντεῦθεν εἰς, και ἐντεῦθεν εἰς. » Λίθος δὲ τίμιος, ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαίος, ἐντιμος ὁ Χριστὸς, ἐφ' ᾧ και ἀναπαυόμενοι (δηλοῖ γὰρ ἡ κάθησις τὴν ἀνάκασιν) οἱ ἐπεικίστεροι δὲ και εὐμαθέστεροι τῶν ἐξ Ἰσραήλ, τὸ λῆμμα τῆς χάριτος τῆς κατ' ἐκλογῆν, ἀπλοῦσι τὰς χεῖρας, τοῦτ' ἐστι, καταδέχονται τὸν σταυρὸν, στηρίζοντας οἰνοὶ που και διακρατοῦντος αὐτοὺς και πρὸς γε τοῦτο Χριστοῦ, ὡς ἐν Ὁρ τε και Ἀαρὼν σημαίνεται, νοούμενος ἐν ταῦτῳ κριτής και ἀρχιερεὺς. Ὁρ μὲν γὰρ ἦν ἀδέκαστος κριτής· Ἀαρὼν δὲ ἀρχιερεὺς, ὁ τὸ λῆμμα συνέχων, τὸ κατ' ἐκλογῆν χάριτος τῶν ἐξ Ἰσραήλ, πρὸς τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν. Τουτὶ γὰρ οἶμαι δηλοῦν τὸ διὰ φωνῆς Ἠσαίου προφητικῶς εἰρημένον· « Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἔγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, και ὡς Γόμορρα ἂν ὠμοιώθημεν. » Πεπτωκὸς τοιγαροῦν τοῦ ἀνθεστηκτός, φημι δὴ τοῦ Ἀμαλήκ· « Κατάγραφον, » φησίν, « εἰς μνημόσυνον τοῦτο εἰς βιβλίον, και ὁδὸς εἰς τὰ ὦτα Ἰησοῦ. » Ἐμελλε γὰρ διὰ τῆς τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν συγγραφῆς εἰς ἀτελεύτητον και μακρὰν ἐκτεινεσθαι μνήμην τὰ διὰ Χριστοῦ κατορθώματα. Δίδοσθαι γε μὴν ἔφη τὴν συγγραφὴν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ἰησοῦ. Ἀνάθημα γὰρ ὡσπερ Ἑπαῖνοι τε και ἐγκώμια τῷ Χριστῷ τὰ τῶν ἁγίων συγγράμματα. Πεπτωκός δὲ ἦδη και νενικημένου τοῦ Ἀμαλήκ, ἀνίστησιν ὁ Μωσῆς θυσιαστήριον τῷ Θεῷ· καταγράφει δὲ και αὐτῷ ὄνομα, « Κύριός μου, καταφυγή μου. » Τύπος δὲ ἂν εἴη και τοῦτο Χριστοῦ. Κύριος γὰρ ἡμῖν γέγονε και καταφυγή· νενικηκὼς γὰρ τὸν ἀρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου, πατήσας δὲ τοῦ θανάτου τὸ κράτος, και ἀναθεὶς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὡσπερ ἄμωμον ἱερεῖον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας· τῷ Θεῷ και Πατρὶ. Τύπος οὖν ἀρα Χριστοῦ, τὸ θυσιαστήριον, ᾧ και πρέπον τε και ἀληθὲς ὄνομα, « Κύριός μου, καταφυγή μου. »

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Ἐν χειρὶ δὲ κρυφαῖα πολεμήσας τὸν νοσητὸν Ἀμαλήκ και νενικηκὼς ὁ Χριστὸς, κατεκράτησε τὸν ἔθνῶν, και διήρπασεν αὐτοῦ τὰ σκευῆ, καθά

Joan. viii, 24. Exod. xvii, 12. I Petr. ii, 7; Isai. xxviii, 16. Isai. i, 9. Exod. xvii, 14, 15.

gitabimus qui, quod crucem accipere noluisset, a diabolo superati et victi sunt, quos alloquebatur etiam Christus, cum diceret: « Amen, amen dico vobis, nisi credideritis quod ego sum, in peccatis vestris moriemini⁹¹. » Porro graves ait esse Moysi manus, atque ægre sublatas, gravateque admodum ad præclaram crucis speciem ostendendam extensas, **90** illud, ut opinor, figurate significans, non satis paratum fuisse Israel ad fidem accipiendam, ac non sine cunctatione, vixque ad Christi opprobrium suscipiendum descendisse; ob eamque causam recte beatus Paulus crucem scandalum Judæorum appellat. « Et accipientes, » inquit, « lapidem supposuerunt sub ipso, et sedit super eum: Aaron et Hur sustentabant manus ejus, unus hinc, et alter hinc⁹². » Lapis autem pretiosus, electus, angularis, probatus⁹³, Christus est, super quo requiescentes (sessio namque quietem significat), qui ex Israel obsequentiores ac dociliores sunt, illæ, inquam, reliquiæ gratiæ quæ secundum electionem est, expandunt manus, id est, crucem suscipiunt, Christo illos confirmante atque continente, qui per Hur atque Aaron significatur, et judex simul et summus sacerdos intelligitur, Hur siquidem judex integerrimus erat; Aaron autem summus sacerdos. Unus igitur tanquam in utroque Christus est, judex et summus sacerdos, qui reliquias filiorum Israel factas per electionem gratiæ, ad eam quæ est ex fide salutem continebat. Hoc enim significari puto verbis illis quæ per Isaïæ vocem prophetice dicta sunt: « Et nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, ut Sodoma fuisset, et quasi Gomorra similes facti essemus⁹⁴. » Cum igitur is qui obsistebat, Amalec, inquam, cecidisset, « Scribe, » inquit, « hoc ad memoriam in libro, et dabis in aures Josue⁹⁵. » Erant enim præclara illa Christi gesta diuturnæ sempiternæque memoriæ sanctorum evangelistarum scriptis commendanda. Dari quoque reliqua scripta illa in aures Josue: illorum namque sanctorum virorum monumenta, velut selecta dona quædam, ac tanquam laudes et præconia Christo dicata sunt. Profligato igitur ac victo Amalec, erigit Moyses altare Deo, illique hoc nomen imponit, « Dominus meus, refugium meum⁹⁶. » Quod ipsum etiam Christi figuram præfert. Is enim Dominus noster est factus, ac refugium, cum debellarit mundi hujus principem, calcaveritque mortis imperium, ac seipsum obtulerit pro nobis ut immaculatam hostiam in odorem suavitatis Deo ac Patri. Fuit igitur altare illud Christi figura, cui decens ac verum nomen est, Dominus meus, refugium meum.

PALL. Assentior: optime namque sentire videris.

CYR. Bello itaque gesto adversus **91** spiritualem Amalec in manu occulta, eoque victo, Christus obtinuit gentes, ligatoque forti, ut ipse inquit, ejus

ii, 7; Isai. xxviii, 16. Isai. i, 9. Exod. xvii, 14,

vasa diripuit⁸⁷. Gregem enim, qui olim sub illius A
ditione fuerat, gentiles, inquam, cum veteribus gre-
gibus conjunxit, ideoque dicebat : « Et alias oves
habeo, quæ non sunt ex hoc ovili : et illas oportet
me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum
ovile, unus pastor⁸⁸. » Christus autem pax nostra est,
juxta Scripturas, qui fecit utraque unum, et medium
parietem maceris solvit, et inimicitias in carne sua,
legem mandatorum in decretis evacuavit⁸⁹, atque in unum
novum hominem tum eos qui ex circumcissione, tum qui
extra legem erant, conciliavit. Jam vero considerem
iterum velim magnum hoc mysterium, quasi in umbra
et ænigmate, quod iis quæ modo a nobis dicta sunt,
illico adjunctum est. « Audivit enim, » inquit, « Jethro
sacerdos Madian socer Moysi omnia quæcunque fecit
Dominus Israeli suo populo ; eduxit enim Dominus
Israel ex Ægypto. Accepit autem Jethro socer Moysi
Sepphoram uxorem Moysi post dimissionem ejus, et
duos filios ejus ; nomen unum Gersam, dicens : Advena
fui in terra aliena : et nomen secundi Eliezer, dicens :
Deus enim patris mei adjutor meus, et liberavit me de
manu Pharaonis. Et venit Jethro socer Moysi, et filii
et uxor, ad Moysen in desertum, ubi castrametatus erat
in montem Dei. Nuntiatum est autem Moysi a dicentibus
: Ecce socer tuus Jethro venit ad te, et uxor tua et duo
filii tui cum eo. Egressus est autem Moyses in occursum
socero suo, et adoravit eum, et osculatus eum, et amplexi
sunt invicem, et introduxit eum in tabernaculum, et narra-
vit Moyses socero suo omnia quæcunque fecit Dominus
Pharaoni et Ægyptiis propter Israel, et omnem laborem qui
accidit eis in via, et quod eruit eos Dominus de manu
Pharaonis, et de manu Ægyptiorum. Obstupuit autem
Jethro super omnibus bonis quæ fecit eis Dominus, quod
eruit eos Dominus de manu Ægyptiorum, et de manu
Pharaonis. Et dixit Jethro : Benedictus Dominus, quoniam
eruit populum suum de manu Ægyptiorum, et de manu
Pharaonis : nunc cognovi quod magnus Dominus⁹² super omnes
deos, propter hoc quod superbe egerunt eis. Et accepit
Jethro socer Moysi holocausta et victimas Deo : venit
autem et Aaron, et omnes seniores Israel ad comedendum
panem cum socero Moysi coram Deo. Et factum est post
crastinum consedit Moyses ad judicandum populum ;
assistebat autem omnis populus Moysi a mane usque ad
vesperum. Videns autem Jethro omnia quæcunque faciebat
populo, inquit : Quid hoc tu facis populo ? cur tu sedes
solus, et omnis populus astat tibi a mane usque ad vesperum ?
Et dicit Moyses socero suo : Quia venit ad me populus
querere judicium a Deo. Quando enim fuerit eis controversia,
et venerint ad me, judico inter singulos, et doceo illos
mandata Dei et legem ejus. Dixit autem socer Moysi ad eum :
Non recte facis verbum hoc ; corruptione consumeris
intolerabili et tu, et omnis populus hic qui est te-

φρσιν αὐτὸς, καταδήσας τὸν ἰσχυρόν. Τὴν γὰρ ὑπ'
ἐκείνῳ πράττουσαν ἀγέλην ποτὲ, φησὶ δὴ τοὺς ἐξ
ἔθνῶν, τοὺς ἀρχαιοτέροις συνῆψε ποιμνίοις· τοιγάρ-
τοι καὶ ἔφασκε· « Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ
ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης, ἀκσίνα με δεῖ ἀγαγεῖν,
καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι· καὶ γενήσεται μία
ποιμνὴ, εἰς ποιμὴν. » Χριστὸς δὲ ἔστιν ἡ εἰρήνη
ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν ἔν,
καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγματοῦ λύσας, καὶ τὴν ἐχ-
θραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν
δόγμασι καταργήσας, καὶ εἰς ἓνα καινὸν ἀνθρω-
πον τοὺς τε ἐκ περιτομῆς καὶ τοὺς ἐξω νόμου συνε-
νεγκῶν. Ἄθρει δὴ οὖν πάλιν τοῦτο μέγα μυστήριον,
τοὺς ἀρτίως ἡμῶν εἰρημένους παρεσκευμένον, ὡς ἐν
σκιά καὶ αἰνίγμασιν. « Ἦκουσε γάρ, » φησὶν, « Ἰοθὴρ,
ὁ ἱερεὺς Μαιδιάμ, ὁ γαμβρὸς Μωσῆ, πάντα ὅσα ἐποίησε
Κύριος Ἰσραὴλ τῷ ἑαυτοῦ λαῷ· ἐξήγαγε γὰρ Κύριος
τὸν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Ἐλαθε δὲ καὶ Ἰοθὴρ ὁ
γαμβρὸς Μωσέως Σεπφώραν τὴν γυναῖκα Μωσῆ μετὰ
τὴν ἀφῆσιν αὐτῆς, καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτῆς· ὄνομα
τῷ ἐνὶ Γερσάν, λέγων· Πάροικος ἦμην ἐν γῆ ἄλλο-
τρῆ· καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου Ἐλιεζέρ, λέγων· Ὁ
γὰρ Θεὸς τοῦ πατρός μου βοηθός μου, καὶ ἐξελετό
με ἐκ χειρὸς Φαραῶ. Καὶ ἦλθεν Ἰοθὴρ ὁ γαμβρὸς
Μωσῆ, καὶ οἱ υἱοὶ καὶ ἡ γυνὴ, πρὸς Μωσῆν εἰς τὴν
ἐρημον, οὗ παρέλαθεν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦ Θεοῦ. Ἀνηγγέλη
δὲ Μωσῆ λέγοντες· Ἰδοὺ ὁ γαμβρὸς σου Ἰοθὴρ πα-
ραγίνεται πρὸς σέ, καὶ ἡ γυνὴ καὶ οἱ δύο υἱοὶ σου
μετ' αὐτοῦ. Ἐξῆλθε δὲ Μωσῆς εἰς συνάντησιν τῷ
γαμβρῷ αὐτοῦ Ἰοθὴρ, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ, καὶ
κατεφίλησεν αὐτόν, καὶ ἠπάσσαντο ἀλλήλους, καὶ
εἰσήγαγον αὐτοὺς εἰς τὴν σκηνήν· καὶ διηγήσατο
Μωσῆς τῷ γαμβρῷ πάντα ὅσα ἐποίησεν ὁ Κύριος τῷ
Φαραῶ καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἕνεκα τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ
πάντα τὸν μόχθον τὸν γενόμενον αὐτοῖς ἐν τῇ ὁδοῦ,
καὶ ὅτι ἐξελετο αὐτοὺς Κύριος ἐκ χειρὸς Φαραῶ,
καὶ ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων. Ἐξέστη δὲ ὁ Ἰοθὴρ
ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς οἷς ἐποίησεν αὐτοὺς Κύριος,
ὅτι ἐξελετο αὐτοὺς Κύριος ἐκ χειρὸς Αἰγυπτίων καὶ
ἐκ χειρὸς Φαραῶ. Καὶ εἶπεν Ἰοθὴρ· Εὐλογητὸς Κύ-
ριος, ὅτι ἐξελετο τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυ-
πτίων, καὶ ἐκ χειρὸς Φαραῶ. Νῦν ἔγνω, ὅτι μέγας
Κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς, ἕνεκεν τούτου, ὅτι
ἐπέθεντο αὐτοῖς. Καὶ ἔλαθεν Ἰοθὴρ γαμβρὸς Μωσῆ
ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας τῷ Θεῷ· παρεγένοντο δὲ
Ἄαρὸν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ συμπα-
γεῖν ἄρτον μετὰ τοῦ γαμβροῦ Μωσέως ἐναντίον τοῦ
Θεοῦ. Καὶ ἐγένετο μετὰ τὴν ἐπαύριον, συνεκάθισεν
Μωσῆς κρίνειν τὸν λαόν· παρεστήκει δὲ ὁ λαὸς πᾶς
Μωσῆ ἀπὸ πρωῒθεν ἕως ἑσπέρας. Ἰδὼν δὲ Ἰοθὴρ
πάντα ὅσα ἐποίησε τῷ λαῷ, λέγει· Τί τοῦτο ὁ σὺ
ποιεῖς τῷ λαῷ ; διὰ τί σὺ κάθησαι μόνος, πᾶς δὲ λαὸς
παρέστηκέ σοι ἀπὸ πρωῒ ἕως δεληγῆς ; Καὶ λέγει Μω-
σῆς τῷ γαμβρῷ· Ὅτι παραγίνεται ὁ λαὸς πρὸς με
ἐκζητῆσαι κρίσιν παρὰ Θεοῦ. Ὅταν γὰρ γένηται
αὐτοῖς ἀντιλογία καὶ ἔλθωσι πρὸς με, διακρίνω ἕκα-
στον, καὶ συμβιβάζω αὐτοὺς τὰ προστάγματα τοῦ

⁸⁷ Matth. xii, 29. ⁸⁸ Joan. x, 16. ⁸⁹ Ephes. i, 14, 15.

Θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ. Εἶπε δὲ ὁ γαμβρὸς Μωσῆ A
πρὸς αὐτόν· Οὐκ ὀρθῶς σὺ ποιεῖς τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ
οὐ δυνήσῃ σὺ ποιεῖν μόνοι· Nūn δὲ ἀκουσόν μου, καὶ
συμβουλευέστω σοι, καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ. Γίνου
οὐ τῷ λαῷ τὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἀνοίσεις τοῦς λό-
γους αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διαμαρτύρει αὐτοῖς
τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ
σημανεῖς αὐτοῖς τὰς ὁδοὺς, ἐν αἷς πορεύσονται ἐν
αὐταῖς, καὶ τὰ ἔργα ἂ ποιήσουσι. Καὶ σὺ σαυτῷ
σκέψαι ἀπὸ παντός τοῦ λαοῦ ἄνδρας, φησί, δυνατοῦς,
καὶ κρινούσι τὸν λαόν. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· «
Ἦκουσε αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ὅσα αὐτῷ εἶπεν.»

PALL. Ἴθι δὴ μοι πάλιν, καὶ ἀνά μέρος ἕκαστα
διαλαδῶν, διασάφει.

KYP. Ἦ οὐκ εἶναι φῆς ἀλλογενῆ τε καὶ ἐξ ἔθνῶν
τὸν Μωυσαϊστὴν; Οὐ γάρ που ῥίζης τῆς Ἀβραάμ B
ἐξέφυ· ἦν δὲ καὶ ἑτέρως ἱερουργός τε καὶ λάτρις τῆς
κατ' ἐκεῖνο καιροῦ νενομισμένης ἐπὶ τῆς γῆς ἐθελο-
θρησκείας. Προσεκύνουν μὲν γὰρ, ὡς πολλὸς ἔχει
λόγος, φροντὸ τε αὐτοὶ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, ὑψίστην
θεῖν καθάπερ ἀμέλει καὶ Μελχισεδέκ· προσεδέχοντο
δὲ καὶ ἑτέρους τάχα που θεοὺς, ἐναριθμοῦντες αὐτῷ
τὰ ἕξαιρέτα τῶν κτισμάτων, γῆν τε καὶ οὐρανὸν,
ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τὰ τῶν ἀστρῶν ἐπισημότερα·
καὶ πλημμύλημα μὲν ἀρχαῖον ἢ ἐπὶ τῷδε καταφθορά
καὶ πλάνησις, διήκει δὲ καὶ εἰς δεῦρο καὶ παρατείνε-
ται. Φρονοῦσι γάρ ὡδε παραληροῦντες ἐπι τῶν ἐν τῇ
φονίχῃ καὶ Παλαιστίνῃ τινῶς, ὅτι σφᾶς μὲν αὐτοὺς
θεοσεβεῖς ὀνομάζουσιν, ὁμοῦν δὲ τινα θρησκείας δια-
στείχουσι μέσσην, οὔτε τοῖς Ἰουδαίων ἔθεσι καθαρῶς,
οὔτε τοῖς Ἑλλήνων προσκείμενοι, εἰς ἄμφω δὲ ὡσπερ C
διάρριπτούμενοι καὶ μεμερισμένοι. Ἐλομένοις δὲ
ποτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ ὡδε φρονεῖν ὁ προφήτης
Ἐλίας ἐπέτιμα λέγων· « Ἔως ποτε χωλανεῖτε ἐπ'
ἀμφοτέροις ταῖς ἰγνύαις; ἢ Βάαλ, Βάαλ, ἢ τῷ Θεῷ,
θεῷ. » Ἦν οὖν ἄρα καὶ Ἰσθὸρ τοιοῦτον τινα, κατὰ τὸ
εἶδος, θρησκείας διέπων τρόπον. Ὅς ἐπέπερ ἔγνω
τὰ παρὰ Θεοῦ γεγονότα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐξ
Ἰσραὴλ, σεπτοῖς καὶ ἀξιαγαστοῖς διηγῆμασι κατα-
κλιόμενος, πανοικί τε καὶ παγγενεὶ πρὸς τὸν ἱερὸν
ἀφικνεῖται Μωσέ· ὃς ἐπέπερ εἶδεν, ἀσμένως εἰσ-
εδέξάτο τε καὶ εἰσκεκόμικεν εἰς ἴδιαν σκηνήν. Ἀφ-
γγεῖται δὲ ἀκριβέστερον τὰ διὰ τῆς θείας ἰσχύος εὐ-
μᾶλα κατορθώματα. Καλεῖται γάρ εἰς μεταγύωσιν τὴν
ὡς πρὸς Θεὸν ἢ τῶν πλανωμένων πληθῶς, φημὶ δὲ D
τὰ ἔθνη, ἐν πρώτοις μὲν ἐκ παρακουσμάτων ὧν ἂν
τις ποιεῖτο περὶ Θεοῦ, εἶθ' οὕτως αὐτὰ δι' ἑαυτῶν
πρὸς τὸν θεῖον ὡσπερ αὐτομολοῦντα νόμον, τοῦτ'
ἔστι, τὴν διὰ γράμματος ἱεροῦ κατήχησιν. Ὅστε καὶ
εἰς τὴν πρώτην εἰστρέχει σκηνήν. Εἰσαγωγικὸς γάρ
ὁ νόμος· εἶτα τοῖς ἀρχαιοτέροις διηγῆμασιν ἀναπα-
πισμένα, μεταχωρεῖ καὶ εἰς τὸ φρονεῖν ἐλέσθαι λοι-
πὴν, ὅτι δὴ Θεὸς εἰς τὸ ἐστὶ καὶ μόνος, καὶ μὴν καὶ
εἰς τὸ χρῆναι καρποφορεῖν αὐτῷ. Τὴν γάρ τοι Μω-
σεὺς διήγησιν ἀκροῦς ὁ Μωυσαϊστὴν, « Nūn ἔγνω, »
φησὶν, ὅτι μέγας Κύριος παρὰ πάντας τοὺς θεοὺς·

cum : grave tibi verbum hoc, non poteris tu facere
solus. Nunc igitur audi me, et consilium tibi dabo.
Esto tu populo in iis, quæ ad Deum, et referes
sermone eorum ad Deum, et testificare eis præcep-
ta Dei et legem ejus, et ostendes eis vias in qui-
bus ambulent in ipsis, et opera quæ faciant. Et tu
tibi provide ab omni populo viros, inquit, potentes,
et judicabunt populum'. » Et quibusdam interjectis,
iterum : « Audivit autem, » inquit, « Moyses vocem
soceri sui, et fecit quæcumque dixerat ipsi'. »

Ἦκουσε δὲ, » φησὶ, « Μωσῆς τῆς φωνῆς τοῦ γαμ-

PALL. Perge igitur mihi rursus, et singulis
seorsim distributis per partes explica.

CYR. Nonne exterum esse fateris, et ex gentibus
hominem Madianitam? Neque enim est ex Abraham
stirpe progenitus : erat etiam alioqui religionis
ejus quæ per orbem terrarum erat eo tempore
pervulgata, sacerdos et cultor. Venerabantur enim,
ut est multorum sermone celebratum, et ipsi per
se putabant, Deum altissimum, ut etiam profecto
Melchisedech ; alios quoque deos recipiebant, et
in deorum numerum una cum illo referebant exi-
mias creaturas, terram dico et cælum, solem et
lunam, et astra insigniora ; atque ejusmodi hac in
re labes et error vetus quidem vitium fuit, sed
quod usque ad nostra tempora pervenerit, atque
perverserit. Sic enim adhuc quidam in Phœnicæ et
Palæstina desipientes sentiunt, qui, cum se ipsi
religiosos appellent, viam tamen mediam religionis
ingrediuntur, neque Judæorum moribus 93 om-
nino, neque gentilium addicti, inter utrosque au-
tem quodammodo jactati atque dissecti. Israelitas
autem olim, cum ad eundem modum sentire cœ-
pissent, Elias propheta objurgavit his verbis :
« Quousque claudicatis ambobus poplitibus? aut
Baal, Baal, aut Deo, Deo ». » Verisimile igitur est,
Jethro quoque ejusmodi aliquam secutum esse re-
ligionis formam. Qui, posteaquam cognovit quæ a
Deo profecta fuissent ad salutem Israelitis præstan-
dam, magnificis atque admirabilibus narrationibus
illectus, cum domo tota ac genere toto ad Moysen
venit. Is, cum libenter eum aspexisset, excepit, in-
que suum tabernaculum induxit, exposuitque ac-
curatius illa divinæ virtutis præclara gesta, admi-
randaque facta, quæ vim sermonis omnem supera-
rent. Vocatur igitur a falsa sententia ad eam
quæ ad Deum ducit, errantium turba, gentiles,
inquam : ac primum quidem ex eo quod nonnihil
de Deo inaudierunt, deinde ipsi per se sponte
quodammodo ad Dei legem, id est, ad institutionem
sacrarum Litterarum accurrunt. Itaque et ad pri-
mum tabernaculum properant ; introducendi nam-
que vim lex habet : deinde vetustioribus illis narra-
tionibus persuasi, in eam denique sententiam veni-
unt, ut credant unum esse ac solum Deum,
illique oblationes dicari oportere. Moysi namque

¹ Exod. xviii, 1-22. ² Ibid., 24. ³ III Reg. xviii, 21.

narratione audita, Madianites ille, « Nunc, » inquit, « cognovi quod magnus Dominus super omnes deos; propterea quod superbe egerunt contra eos. Et accepit Jethro socer Moysi holocausta et victimas Deo ¹. » Est ergo quidam elementarius magister, et ad primos aditus veræ de Deo cognitionis nos adducit Moyses, id est, illa vetustiorum Litterarum sacrarum catechesis et introductio.

PALL. Certum est.

CYR. Perfectos autem reddit Christus eos qui per legem levius imbuti sunt; cum autem legem dico, rursus testamentum vetus intellige. Itaque ergo Jethro solis de Deo narrationibus est usus Moyses, in eamque jam illum sententiam traduxit, ut disertis verbis fateretur non esse alterum Deum, sed solum eum qui unus et natura, et vere Deus sit. Hæc autem prima est catechumenorum fides a multorum deorum opinione discedere, et unum illum, vere et natura Deum amplexari. Aaron vero ipsum Jethro mensa dignatur, et ⁹⁴ ad panem edendum invitatur. « Venit enim, » inquit, « Aaron, et omnes seniores Israel ad comedendum panem cum socero Moysi coram Deo ². » Perfectos enim efficit nos pane viventi Christus, verior Aaron, et perfectos reddit non gentiles tantum, sed eos potius promiscue qui de genere Israel electi sunt, quorum figuram tenent illi seniores. Nec vero parvam significationem sanctificationis præ se fert illud, quod tanquam in conspectu Dei panem manducare oporteat. Quid enim adeo sub Dei oculis, atque conspectu, quam mystica mensa, et hostia, C quique ejus participes sunt?

PALL. Recte ais.

CYR. Jam vero nos, qui perficimur in Christo, ad ampliorem sapientiam, quam quæ per legis institutionem acquirebatur, pervenire, id certe nullo labore videbimus, si ejus rei perspicuam imaginem acceperimus Moysen et Jethro: « Moyses namque sedebat, » inquit, « judicans; astabat autem illi universus populus a mane usque ad vesperam ³. » Auctor autem est Jethro illius sententiæ quam secutus est Moyses: et cum optimam esse intelligeret, amplexus est. « Audivit enim, » inquit, « Moyses vocem soceri sui, et fecit quæcunque sibi dixit ⁴. » Quid enim? qui melius consilium dare, melioremque sententiam dicere potuerit, is non usquequaque prudentia præstare putandus est?

PALL. Assentior.

CYR. Hanc vero per Christum perfectionem illa legis institutione præstantiorem esse, longèque excellentiorem, ut quæ ad eam nos cognitionem attollat, quæ sit longe superior; id vero facile beatissimus Paulus ostendit, qui propter eminentem scientiam Christi, ut ipse ait, eorum quæ in lege lucra erant, libentissime jacturam facit, et stercorea arbitratur, ut Christum lucrifaciat ⁵. Atque adversus eos quidem, qui sola quæ per Moysen tradita sunt, adhuc magna putarent; perfectionem-

ἔνεκεν τούτου, ὅτι ἐπέθεντο αὐτοῖς. Καὶ ἔλαθεν Ἰθὼρ ὁ γαμβρὸς Μωσῆ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας τῷ Κυρίῳ. » Στειρευωτῆς οὖν ἄρα, καὶ εἰς πρῶτας εἰσβολὰς ἡμᾶς τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ἀποφέρει Μωσῆς, τοῦτ' ἐστίν, ἡ διὰ τῶν ἀρχαιοτέρων Γραμμῶτων κατῆχησις εἰσαγωγικῆ.

ΠΑΛΛ. Ἄραριν.

ΚΥΡ. Τελειοὶ δὲ Χριστὸς τοὺς διὰ νόμου κατηχομένους. Νόμον δὲ εἰ λέγοιμι πάλιν, διαθήκην ἔννοει τὴν παλαιάν. Καὶ γοῦν πρὸς μὲν τὸν Ἰθὼρ μόνους ἐχρήτη τοῖς περὶ Θεοῦ διηγήμασιν ὁ Μωσῆς· γνώμης τε εἰς τοῦτο μεθίστη λοιπὸν, ὡς διαβρήδην ὁμολογεῖν οὐκ εἶναι θεὸν ἕτερον, πλὴν ὅτι μόνος ὁ εἷς, ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς. Πίστις δὲ αὕτη κατηχομένων ἢ πρῶτη, τὸ τῆς πολυθεοῦ δόξης ἀπαλλάττεσθαι φημι, καὶ τὸν ἀληθῶς εἶνα τε καὶ φύσει παραδέχεσθαι θεόν. Ἄραρὸν δὲ τὸν Ἰθὼρ καὶ τραπέζης ἤξιου, καὶ εἰς ἄρτον βρωσίν ἐκάλει. « Παρατέγωνε γὰρ, φησίν, « Ἄραρὸν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι Ἰσραὴλ, συμφαγεῖν ἄρτον μετὰ τοῦ γαμβροῦ Μωσῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. » Τελειὸν γὰρ ἡμᾶς ἄρτων τῷ ζῶντι Χριστῷ, ὁ ἀληθέστερος Ἄραρὸν· τελειοὶ δὲ οὐ μόνον τοὺς ἐξ ἔθνῶν, ἀναμῆξ δὲ μᾶλλον τοὺς ἐξειλεγμένους ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὧν ἂν εἶεν τύπος οἱ πρεσβύτεροι. Ἐμφασιν δὲ πρὸς ἀγιασμὸν οὐ μετρίαν ἔχει τὸ ὡς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὸν ἄρτον χρῆναι φαγεῖν. Τί γὰρ οὕτως ἐν ὄψει Θεοῦ, ὡς μυστικῆ τράπεζα, καὶ θυσία, καὶ οἱ ταύτης μέτοχοι;

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ὅτι διὰ Χριστοῦ τελειούμενοι, καὶ τῆς ἐν νόμῳ παιδαγωγίας πρὸς ἀμείνω σύνεσιν ἀναθρώσκομεν, ἀπονητὶ δὲ ὀψόμεθα σαφῆ τοῦ πράγματος εἰκόνα δεχόμενοι, Μωσῆα τε καὶ Ἰθὼρ· « Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος ἐκάθητο κρίνων, » φησὶ· « παρειστήκει δὲ αὐτῷ πᾶς ὁ λαὸς ἀπὸ πρωῆ ἕως ἑσπέρας. » Εἰσηγείται δὲ γνώμην Ἰθὼρ, ἣν τατίμηκε Μωσῆς, ἀριστά τε ἔχειν ἔννενοηκῶς προσεδέξατο· « ἤκουσε γὰρ, » φησὶ, « Μωσῆς τῆς φωνῆς τοῦ γαμβροῦ, καὶ ἐποίησεν ὅσα αὐτῷ εἶπεν. » Ἡ γὰρ οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως ὁ τὴν ἀμείων βουλήν καὶ γνώμην οἶός τε λέγειν νοοῦτ' ἂν ὑπάρχειν καὶ ἐν συνέσει προφερεστέρα;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ ἀμείων καὶ ἐπέκεινα πολὺ τῆς ἐν νόμῳ κατῆχησεως ἡ διὰ Χριστοῦ τελείωσις, εἰς γνώσιν ἡμᾶς ὑπερφέρουσα τὴν ἀσυγκρίτως ὑπεραιμένην, ἐκδείξειεν ἂν εὐκόλως ὁ ἱερώτατος Παῦλος, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, καθά φησιν αὐτός, τὰ ἐν νόμῳ κέρδη προθυμώματα ζημιούμενος, σκύβαλά τε εἶναι νομίζων, εἶνα Χριστὸν κερδήσῃ. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς μόνον τιμώντας ἐτι τὰ διὰ Μωσῆως, οὐ προσιεμένους δὲ τὴν διὰ Χριστοῦ τελείωσιν, ὁ προφήτης ἔφασκεν Ἱερεμίας· Πῶς ἐρατε

¹ Exod. xviii, 11, 12.

² Ibid., 12.

³ Ibid., 13.

⁴ Ibid., 24.

⁵ Philipp. iii, 5.

ὅτι σοφοὶ ἔσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος Κυρίου ἐστὶ μεθ' ἡμῶν; Εἰς μάτην ἐγενήθη σχολὸς ψευδῆς Γραμματεῦσιν· ἠσχύνθησαν σοφοί, ἐποθήθησαν καὶ ἐάλωσαν· σοφία τίς ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ὅτι τὸν λόγον Κυρίου ἀπεδοκίμασαν; Ἡμῖν δὲ τοῖς δὸν σκεπτικῶν οὐκ ἀποδοκίμαζουσι λόγον (προσιέμεθα γὰρ ἀσμένως τὰ διὰ Χριστοῦ κηρύγματα) γέγονεν αὐτοῖς σοφία παρὰ Θεοῦ. Πεπλονεκτήκαμεν οὖν ἄρα καὶ κατὰ σύνεσιν τοῖς ἐν νόμῳ, καὶ οἱ τοῖς κατὰ νόμον διηγῆμασιν κατηγορούμενοι, φαγόντες τὸν ἄρτον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀμίσῳ καὶ λαλεῖν καὶ φρονεῖν πεπαιδευμένα. Γνωμοδοτεῖ γὰρ Ἰσθδρ, καὶ ἐπακούει Μωσῆς. Ἐβη δὲ ἂν εἰκότως πρῶτον μὲν ὡσπερ τῶν ἐξ ἔθνῶν Ἰσθδρ, Μωσῆς; δὲ τῶν κατὰ νόμον.

sententiæ Jethro, Moyses obtemperat. Nec vero absurde Jethro quidem gentilium personam sustinet, Moyses autem eorum qui sunt ex lege.

ΠΑΑΑ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Οὐκ οὖν ἡ διὰ Χριστοῦ τελειωσις, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μυστηρίων ἡ δύναμις, καὶ σοφοὺς ἡμᾶς ἀποτελεῖ, καὶ θανάτου κρείττονας ὁράσθαι ποιεῖ, τὸν κεκρυμμένον τε καὶ νοητὸν Ἀμαλὴκ καταστρέφουσα, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν Σατανᾶν. Καὶ ὀρθῶς γε λίαν ὁ Ψάλλων ἐρασκεν· « Ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ποιήσομεν δύναμιν, καὶ αὐτοῖς ἐξουθενώσει τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς. » Ἡμῶν δὲ ἡ περὶ τῶν ἐν πίστει λελαμπρυσμένων, ἀνεγώνει πάλιν ὡς πρὸς αὐτόν· « Ὅτι καύχημα τῆς δυνάμεως αὐτῶν σὺ εἶ, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι σου ἀγαλλιᾶσονται ὅλην τὴν ἡμέραν. » Καυχώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ σωζόμενοι, καὶ αὐτὸν ἔχοντες ἅπλον εὐδοκίας, κατὰ τὰς Γραφάς. Τοῦτου δὲ αὐτοῦ τύπος ἡμῖν καὶ εἰκὼν ἐναργῆς ἂν γένοιτο πάλιν, τὸ ἐν τῷ τέλει τῆς δευτέρας τῶν Βασιλειῶν γεγραμμένον· ἔχει δὲ οὕτως· « Καὶ ἀνέστη Δαβὶδ πρῶτον, καὶ λόγος Κυρίου ἐγένετο πρὸς Γὰδ τὸν προφήτην τὸν ὀρώντα πρὸς Δαβὶδ, λέγων· Πορεύθητι καὶ λάλησον πρὸς Δαβὶδ, λέγων· Τάδε λέγει Κύριος· Τρία ἐγὼ ἐρῶ ἐπὶ σέ, ἐκλεξαι σεαυτῷ ἐν ἐξ αὐτῶν, καὶ ποιήσω σοι. Καὶ εἰσήλθε Γὰδ πρὸς Δαβὶδ, καὶ ἀπήγγειλε, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἐκλεξαι σεαυτῷ γενέσθαι, ἢ ἔλθῃ σοι τρία ἔτη λιμῆς ἐν τῇ γῆ σου, ἢ τρεῖς μῆνας φεύγειν σε ἔμπροσθεν τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ ἔσονται καταδιώκειν σε· ἢ τρεῖς ἡμέρας γενέσθαι θάνατον ἐν τῇ γῆ σου. Νῦν οὖν γινώθι καὶ ἴδε τί ἀποκριθῶ τῷ ἀποστείλαντί με ῥῆμα. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Γὰδ· Στενά μοι πάντοθεν σφόδρα ἐστὶ καὶ τὰ τρία· ἐμπεσοῦμαι δὴ εἰς χεῖρας Κυρίου, ὅτι πολλοὶ οἱ νικητῆρες αὐτοῦ σφόδρα· εἰς δὲ χεῖρας ἀνθρώπων οὐ μὴ ἐμπέσω. Καὶ ἐξελέξατο αὐτῷ Δαβὶδ τὸν θάνατον· ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι θερτισμοῦ πυρῶν, καὶ ἔδωκε Κύριος θάνατον ἐν Ἰσραὴλ ἀπὸ πρωῒθεν ἕως ὥρας ἀρίστου· καὶ ἤρξατο ἡ θραῦσις ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀπέθανεν ἐκ τοῦ λαοῦ Κυρίου ἀπὸ Δάν καὶ ἕως Βερσαβεῆ, ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν· καὶ ἐξέτεινεν ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ τοῦ διαφθεῖραι αὐτήν· καὶ παρεκλήθη Κύριος ἐπὶ τῇ κακίᾳ, καὶ εἶπε τῷ ἀγγέλῳ τῷ διαφθεῖροντι ἐν τῷ λαῷ· Ἰκανὸν, ἄνευ τῆς χεῖρά σου. Καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ἦν ἐστὼς περὶ τῆς ἁλῆς Ὀρνᾶ τοῦ Ἰεβου-

A que cum quæ acquiritur per Christi doctrinam, repudiarent; dicebat propheta Jeremias : « Quomodo dicetis quod sapientes sumus nos, et Dei lex nobiscum? frustra factus est juncus mendax Scribis; confusi videntur sapientes, perterriti sunt et capti sunt; sapientia quæ est in ipsis, quia verbum Domini reprobaverunt? » Nobis vero, qui salutare verbum non reprobamus (libenter enim amplectimur Christi prædicationem), factus est ipse sapientia a Deo. Iis igitur qui sunt in lege, etiam prudentiæ nomine superiores **95** sumus : et qui legis sermonibus imbuimur, posteaquam comedimus panem in conspectu Dei, meliora tum sentire, tum loqui didicimus. Est enim auctor sententiæ Jethro, Moyses quidem gentilium personam sustinet,

B PALL. Recte ais.

CYR. Ergo illa quæ per Christum tribuitur perfectio, et ejus sacramentorum virtus, tum sapientes nos efficit, tum vero morte fortiores ostendit, occultum illum ac spirituales Amalec, Satanam, inquam, expugnans. Et recte admodum ille Psaltes aiebat : « Quoniam in Deo faciemus virtutem; et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos ¹⁰. » De nobis item, qui fidei splendore sumus ornat, dicebat ad Deum voce conversa : « Quoniam gloria virtutis eorum tu es, et in nomine tuo exsultabunt tota die ¹¹. » Exsultamus enim in Christo, cum salvamur, et ipsum habemus, ut est apud Scripturas : « Scutum bonæ voluntatis ¹². » Cujus rei nobis figura esse rursus potest, atque imago perspicua, quod in extremo secundi Regnorum libri scriptum est; ea verba sic habent : « Et surrexit David mane, et sermo Domini factus est ad Gad prophetam, videntem David, dicens : Hæc dicit Dominus, Tria ego dicam contra te, David; elige unum ex ipsis, et faciam tibi. Et venit Gad ad David, et nuntiavit et dixit ei, dicens : Elige tibi ut flant, vel ut veniant tibi tres anni famis super terram tuam; vel tres menses fugias tu de facie inimicorum tuorum, et ipsi persequantur te : vel ut fiat tribus diebus mors in terra tua. Nunc igitur delibera, et vide quod verbum respondeam ei qui misit me. Et dixit David ad Gad : Arcta sunt mihi undique valde hæc tria : incidam igitur in manus Domini, quia multæ miserationes ejus nimis; in manus autem hominum non incidam. Et elegit sibi David mortem : erant autem dies messis tritici, et dedit Dominus mortem in Israel a mane usque ad horam prandii : et cœpit ruina in populo, et mortui sunt de populo a Dan usque Bersabee septuaginta millia virorum : et extendit angelus Dei manum suam in Jerusalem, ut disperderet eam : et misertus est Dominus super **96** malo, et dixit angelo corruptenti in populo : Sufficit nunc; remitte manum tuam. Et angelus Domini erat stans juxta aream Orna Jebusæi. Et dixit Da-

⁹ Jer. VIII, 8, 9. ¹⁰ Psal. LIX, 11. ¹¹ Psal. LXXXVIII, 17, 18. ¹² Psal. v, 12.

vid ad Dominum, cum vidisset ipse angelum cædentem in populo, et dixit : Ecce ego sum pastor; ego peccavi : et ego pastor male feci; et isti oves quid fecerunt? Fiat manus tua contra me et contra domum patris mei. Et venit Gad ad David in die illa, et dixit illi : Ascende, et constitue altare in area Orna Jebusæi. Et ascendit David juxta verbum Gad prophetæ, quemadmodum præceperat ei Dominus : et inclinavit se Orna, et vidit regem et ærvos ejus pertranseuntés supra ipsum : et egressus est Orna, et adoravit regem in faciem suam super terram. Et dixit Orna : Cur venit dominus meus rex ad servum suum? Et dixit David : Ut emam a te aream, ut ædificem altare Domino, et cesset ruina a populo. Et dixit Orna ad David : Accipiat et offerat dominus meus rex Domino quod bonum

est in oculis suis : ecce vituli in holocaustum, et rotæ et instrumenta boum in ligna. Omnia dedit Orna regi. Et dixit Orna ad regem : Dominus Deus tuus benedicat tibi. Et dixit rex ad Ornam : Nequaquam ; sed emens emam a te pretio, et non offeram Domino Deo meo holocaustum gratis. Et emit David aream et boves argento, quinquaginta siclis ; et ædificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica. Et auxit Salomon altare postea, quia exiguum erat prius ; et exaudivit Dominus terram, et cohibita est ruina super Israel ¹³.

PALL. Quisnam in his verbis sensus inesse putandus est? nam difficilis est sane hujus loci contemplatio.

CYR. Difficilis plane, ac revera ejusmodi ut ægre percipi possit. Tamen illud dicam, propositæ Scripturæ exteriorem quasi sensum in pauca conferens, et ad interiorem intelligentiam transferens. Considera igitur, Palladi, tanquam in speculo ac tenuibus imaginibus Christi mysterium, ac nostræ gubernationis rationem.

PALL. Optime id ipse præstabis, Deo **97** facultatem intelligendi suggerente.

CYR. Audi itaque. Jam enim ingrediar ad dicendum. Divina factum est ira, ut mors Dei populum depasceret, atque ad horam usque prandii, nemine prohibente, invalesceret exterminator. Cum vero jamjam immissurus esset manum in Hierosolyma, prohibet illum Deus; conspecto autem angelo supplicavit David se peccasse, dicens : rectius porro esse ac justius pastorem ac ducem potius mortem obire quam oves, quæ nihil peccassent : ita Deo jubente, erigit altare in area Orna, quam simul cum bobus tritulantibus emerat siclis quinquaginta. Postea vero quam exstruxit altare, hostias super eo immolavit, holocaustomata inquam, et pacifica; cessavit consequenti tempore ruina, et illa prius gravis

σάιου. Καὶ εἶπε Δαβὶδ πρὸς Κύριον, ἐν τῷ ἰδεῖν αὐτὸν τὸν ἀγγελοῦ τὸν τύπτοντα ἐν τῷ λαῷ, καὶ εἶπεν· Ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν, ἐγὼ ἡμάρτηκα, καὶ ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἑκακοποίησα· καὶ οὗτοι τὰ πρόβατα τί ἐποίησαν; Γενέσθω δὴ ἡ χεὶρ σου ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου. Καὶ ἦλθε Γὰδ πρὸς Δαβὶδ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβηθι, καὶ στήσων τῷ Κυρίῳ θυσιαστήριον ἐν τῇ ἄλῳ Ὀρνᾶ τοῦ Ἰεβουσαίου. Καὶ ἀνέβη Δαβὶδ κατὰ τὸ ῥῆμα Γὰδ τοῦ προφήτου, ὃν τρόπον ἐνετελλάτο αὐτῷ Κύριος· καὶ διέκυψεν Ὀρνᾶ, καὶ εἶδε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, παραπορευομένους ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ ἐξῆλθεν Ὀρνᾶ, καὶ προσεκύνησε τῷ βασιλεῖ ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν. Καὶ εἶπεν Ὀρνᾶ· Τί ὅτι ἦλθεν ὁ κύριός μου ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν δούλον αὐτοῦ; Καὶ εἶπε Δαβὶδ· Κτήσασθαι παρὰ σοῦ τὴν ἄλω τοῦ οἰκοδομησάι θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ συσχεθῆ ἡ θραῦσις ἐπάνωθεν τοῦ λαοῦ. Καὶ εἶπεν Ὀρνᾶ πρὸς Δαβὶδ· Λαβέτω καὶ ἀνενεγκάτω ὁ κύριός μου ὁ βασιλεὺς τῷ Κυρίῳ τὸ ἀγαθὸν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ἰδοὺ οἱ βόες εἰς ὄλοκαύτωμα, καὶ οἱ τροχοὶ καὶ τὰ σκεῦη τῶν βῶων εἰς ξύλα. Τὰ πάντα ἔδωκεν Ὀρνᾶ τῷ βασιλεῖ. Καὶ εἶπεν Ὀρνᾶ πρὸς τὸν βασιλέα· Κύριος ὁ Θεός σου εὐλόγησαι σε. Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ὀρνᾶν· Οὐχί· ἀλλὰ κτώμενος κτήσομαι παρὰ σοῦ ἐν ἀλλάγματι. Καὶ οὐκ ἀνόλωσεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου ὄλοκαύτωμα δωρεάν. Καὶ ἐκτίσαστο Δαβὶδ ἄλω καὶ τοὺς βόας ἐν ἀργυρίῳ σίκλων πεντήκοντα, καὶ ὠκοδόμη-

σων ἐκεῖ Δαβὶδ θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀνήνεγκεν ὄλοκαυτώσεις καὶ εἰρηνικάς. Καὶ προσέθηκε Σαλομὼν εἰς τὸ θυσιαστήριον ἐπ' ἑσχάτων, ὅτι μικρὸν ἦν ἐν πρώτοις. Καὶ ἐπήκουσε Κύριος τῇ γῆ, καὶ συνεσχέθη ἡ θραῦσις ἐπάνωθε Ἰσραὴλ.

C ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν εἴη κάλιν ἐν γε δὴ τούτοις ὁ νοῦς; ὡς δυσέφικτον κομιδῇ τὸ θεώρημα.

KYP. Δυσέφικτον μὲν ὁμολογουμένως, καὶ δυσάλωτον ἀληθῶς. Πλὴν ἐκεῖνὸ φημι τὴν τοῦ προκειμένου περινοῖαν, ὡς ἐν ὀλίγοις εὖ μάλα συνενεγκῶν, καὶ περιστρέψας εἰς νοῦν. Ἄθρει δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, καθάπερ ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν ἰσχυαῖς φαντασίαις τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν οἰκονομίας τὸν τρόπον.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν δρώσης ἂν αὐτὸς εὖγε τοῦτ', τὸ συνίνααι δύνασθαι χορηγοῦντος Θεοῦ.

KYP. Ἄκουε δὴ. Βαδιοῦμαι γὰρ ἤδη ἐπὶ τὸ χρεῖναι λέγειν. Ἐκ θείας ὀργῆς κατενεμήθη θάνατος τὸν λαὸν Κυρίου, καὶ μέχρις ὥρας ἀρίστου, διακωλύοντος οὐδενός, ἰσχυσεν ὁ ὀλοθρευτής· μέλλοντα δὲ αὐτοῖς ἐπαφεῖναι τὴν χεῖρα τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἀπαίργει Θεός· τσεαμένος δὲ τὸν ἀγγελοῦ, ἐλιπάρει Κύριον Δαβὶδ, λέγων πεπλημμεληκέναι ἑαυτὸν· ἄμεινον δὲ εἶναι καὶ δικαιότερον τὸν ποιμένα καὶ ἡγούμενον ἐκτεθνάει μάλλον, ἢ γοῦν τὰ πρόβατα, διὰ τοὶ τὸ εἰδέναι μηδέν· εἶτα Θεοῦ σημαίνοντος, ἐγείρει θυσιαστήριον ἐν τῇ ἄλῳ Ὀρνᾶ, ἣν ἄμα τοῖς ἀλώσει βουσίῳν ἐξεπρίματο σίκλων πεντήκοντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖον εὖ μάλα θυσιαστήριον ἀνεδείματο, τὰς ἐπ' αὐτῷ θυσίας ἐτέλει, ὄλοκαυτώματα καὶ εἰρηνικάς·

¹³ II Reg. xxiv, 11 usque ad finem.

ἔσθη δὲ οὕτω λοιπὸν ἡ θραυσίς, καὶ ὁ πάλαι δεινὸς ἀνεκπῆθ θάνατος. Ἐποσημαίνετο δὲ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, ὅτι βραχὺ μὲν ἦν ἐν ἀρχαῖς τὸ θυσιαστήριον, προσθήκε γὰρ μὴν ἐν ἑσχάτοις Σαλομῶν αὐτῷ. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς ὡς ἐν γε βραχέϊ τὴν τοῦ προκειμένου περινοίαν ἐν τούτοις ;

ΠΑΛΑ. Φημί· πῶς δ' ἂν γένοιτο σαφὴς ὁ νοῦς, ἤδη διατρένω.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσα, ὅτι κατώλισθεν ὁμολογουμένως εἰς θάνατον καὶ φθορὰν ἡ ἀνθρώπου φύσις, καταθήξασα πρὸς ὀργὰς τὸν Δημιουργόν, ὡς ἐν τῇ γένουσι ἡμῶν ἀπαρχῇ, τοῦτ' ἔστιν, Ἀδάμ, ὃς τὴν θέϊαν ἐν ἀρχαῖς ἠθέτησεν ἐντολὴν, ἀκήκοε δὲ οὕτω· Ἐγὼ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ ;

ΠΑΛΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀπὸ πρώτῃ τοιγαροῦν, τοῦτ' ἔστιν, ἐκ πρώτων τοῦ παρόντος αἰῶνος καιρῶν, κατενεμηθη θάνατος τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, μέχρις ὥρας ἀρίστου, τοῦτ' ἔστιν, ἕως καιρὸς τραπέζης. Ὅτε γὰρ ἡμῖν ἐνέστη καιρὸς τῆς ἀγίας τραπέζης, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ καὶ μυστικῆς, ἐφ' ἣ τὸν ἄρτον ἐσθίωμεν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ζωοποιόν, ὁ πάλαι δεινὸς καὶ δυσάντητος κατηργήθη θάνατος, παρακεκλημένου Θεοῦ· καὶ δεδυσώπηται μόνις ὁ ὀλοθρευτής, ὃς ἐπέπερ ἤθελε καὶ τοῖς τὴν ἀγίαν οἰκοῦσι πόλιν, τὴν νοσητὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν διαφθειρουσαν ἐπαφεῖναι χεῖρα, Θεοῦ παρακεκλημένου, τότε δὴ μόνις εἴργεται· Ἐνεὶ γὰρ νῦν, φησὶν, ἔκτανόν ἐστιν. Ἀγία δὲ πόλις, ἡ Ἐκκλησία, ἣς εἶεν ἂν οἰκῆτορες οἱ διὰ ζῶντος ἄρτου τελειούμενοι πρὸς ἀγιασμόν. Τῆς οὕτω σεπτῆς καὶ ἀξιαγαστοῦ πόλεως καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ διαμμένηται λέγων· Διδοξαμέννα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. Κατόκησε γὰρ ἐν ἡμῖν Χριστὸς, ὃς ἐστὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός. Τοιγαροῦν καὶ ἀποσοβαί Θεὸς τῶν ἡγιασμένων τὸν ὀλοθρευτὴν, ὡς οὐκέτι νικᾶν ἔφειλοντα μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ καιροῦ τῆς ἀγίας τραπέζης, ἣν ὁ τοῦ ἀρίστου καιρὸς ὑπαινίττεται. Ἐξέλιπε τοίνυν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ὡς ἐν προσώπῳ νοούμενος τοῦ Δαβὶδ. Ἐπειδὴ γὰρ ἐθεῖτο δαπανῶντα τὸν θάνατον τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, παράκλητος γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν Πάτερα· προσεκόμιζε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὑπέθηκεν ἐκὼν τῷ θανάτῳ, δεδυσώπηκε τε τὸν ὀλοθρευτὴν, ἑαυτοῦ λέγων εἶναι τὴν ἁμαρτίαν· οὐχ ὅτι πεποίηκε τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλ' ὅτι, κατὰ τὰς Γραφάς, εἰ αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἶρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καίτοι μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν· καὶ γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατέρα. Χρῆναι δὲ φησὶ, τὸν καμμένα μᾶλλον ἢ τὰ πρόβατα παθεῖν· ὡς γὰρ ποιμὴν ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθειεν ὑπὲρ τῶν προβάτων. Εἶτα κατὰ θέϊαν ὑπόμνησιν, ὁ θεοσεύσιος Δαβὶδ, ἐνθα τὸν ἄγγελον τὸν ὀλοθρευτὴν ἀπρακτοῦντα ἴδῃ καὶ ἐστηκότα τεθέαται (εἶδε γὰρ αὐτὸν παρὰ τὴν ἄλω, φησὶν), ἐκεῖ διαπήξας θυσιαστήριον, ὀλοκαυτώματα καὶ εἰρηνικάς (θυσιῶν δὲ τῶν κατὰ τὸν νόμον εἶδη τε καὶ τρῖποι ταυτεῖ) προσαγόχοις τῷ Θεῷ. Καὶ εἰδὲ μὲν τῆς ἄλω νοήσαι; τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ἣν

A mors inhibita est. Adnotavit autem Scriptura sacra altare illud parvum ab initio fuisse, auctum vero postea a Salomone. Utrumne igitur in his verbis quam brevissime propositi loci exteriorem sensum contineri fateris?

PALL. Fateor, sed quomodo clarior fieri possit ejus loci intellectus, jam explana.

CYR. An ignoras hominis naturam, quod inter omnes convenit, in mortem atque interitum, quod suum opificem ad iram concitavisset, in ipso tanquam nostri generis initio, id est, in Adam, præcipitem ruisse? qui cum divinum ab initio mandatum contempsisset, audivit: « Terra es, et in terram revertis ».

B PALL. Vera dicis.

CYR. A mane igitur, hoc est, a primis hujus sæculi temporibus mors depasta est eos qui in terra erant, usque ad horam prandii, hoc est, usque ad mensæ tempus. Ubi enim advenit nobis sanctæ mensæ tempus, nimirum illius in Christo ac mysticæ, in qua pane vescimur illo cœlitis dato atque vitali, quæ prius terribilis erat, cuique difficile obsisti poterat, mors cessavit, Deo ad misericordiam revocato, cum vix inhibitus esset exterminator: qui cum vellet in eos quoque qui in sancta civitate habitarent, in spirituali nempe Jerusalem, pestiferam immittere manum, Deo ad misericordiam flexo, vix tandem cohibetur, « Remitte nunc, » inquit, « sat est. » Sancta porro civitas Ecclesia est, cujus habitatores eos esse puto qui pane illo viventi perficiuntur ad sanctificationem. Hujus adeo augustæ et admirabilis civitatis etiam divinus ille David meminit, dicens: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ».

Habitavit enim in nobis Christus, qui vita est, et vitam præstat: quamobrem a sanctificatis depellit Deus exterminatorem: neque enim vincere illi amplius licet, postquam sanctæ illius mensæ tempus advenit, quam prandii tempus latenter significat. Eripuit ergo nos Christus, qui in persona David intelligitur. Nam, posteaquam vidit eos qui in terra erant a morte consumi, paracletus atque advocatus est pro nobis ad Patrem; obtulit namque seipsum pro nobis, et morti sponte subjecti, cohibuitque exterminatorem, suum esse peccatum dicens; non quod peccatum ipse commiserit, sed quod, juxta Scripturas, « ipse peccata nostra portat, et pro nobis dolet, et inter sceleratos reputatus est », quamvis peccatum non nosset, « et factus est pro nobis maledictum ».

Æquius autem esse ait pastorem, quam oves pœnas luere: nam ut bonus pastor animam suam posuit pro ovibus. Deinde divino admonitu beatus David, ubi angelum exterminatorem cessantem jam et stantem conspexit (vidit enim eum prope aream, inquit), ibi fixo altari, holocausta et pacifica (genera autem ea sunt ex legis præscripto, ac modi hostiarum), obtulit Deo. Ac per aream intelliges Ecclesiam, ad quam cum pervenisset, stetit tan-

¹⁶ Genes. III, 19. ¹⁸ Psal. LXXXVI, 5. ¹⁶ Isa. LIII, 4.

¹⁷ Galat. III, 13.

dem, et destructa mors est; et illam prius violentam et devastantem omnia manum contraxit exterminator; est enim illius vitæ, quæ suapte natura vita est, hoc est Christi domus. Arcem vero dicimus Ecclesiam ex imagine quadam atque similitudine, quod in ea manipulorum spicarumque more colliguntur, qui a sæculari vita sanctorum messorum, hoc est, apostolorum evangelistarumque prædicatione demetuntur, ut in illas superas aulas comportentur, et tanquam in Dominicum horreum, in coelestem illam Jerusalem veluti purgatum jam triticum inferantur, depositis inutilibus et supervacuis non modo actionibus, sed etiam animi sensibus, qui velut in imagine quadam palearum intelliguntur. Dicitur est autem a Christo sanctis apostolis: « Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albæ sunt jam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam¹⁹; » et iterum: « Messis quidem multa, operarii autem pauci; » rogat ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam²⁰. » Messem, opinor, spiritualem, eorum qui credituri erant, multitudinem appellavit: sanctos vero messorum eos dixit qui divinum verbum in mente ac lingua habent, « quod vivum est, et efficax, et penetrabilius omni gladio ancipiti, et pertingit usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum²¹. » Arcæ porro nomine, beatus quoque Baptista significavit Ecclesiam, cum de Christo sic dixit: « Ego quidem aqua baptizo vos; venit autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni: cujus ventilabrum in manu sua, et mundabit arcem suam, et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili²². » Hanc igitur spiritualem arcem, Ecclesiam, inquam, emit Christus quinquaginta siclis, hoc est, non exiguo pretio; se ipsum namque dedit pro ea, in eaque fixit altare: cumque idem esset sacerdos (factus namque est pontifex summus²³), idem victima, se ipsum obtulit, tanquam in specie ac figura vituli tritulantis, et factus est holocaustum et hostia pacifica. Solutus est enim ille medius paries per Christum, et qui olim disjuncti ac segregati eramus peccati culpa, per ipsum et in ipso cum Deo et Patre conjungimur, antiquis illis inimicitias extinctis: « Ipse est enim pax nostra²⁴, » ut Scripturæ testantur.

PALL. Vitulum igitur tritulantem intellecturi sumus Christum? quoniam id modo tandem?

CYR. An vero, Palladi, non vitulorum tritulantium nomine lex Moysi discipulos sanctos appellavit? sic enim per ænigma dixit: « Non alligabis os bovi tritulantis²⁵. » Quod ipsum cum evidentissime intellexisset beatus Paulus, ait: « Nunquid de bobus

Α ἀφιγμένος, ἔστη τε λοιπὸν, καὶ πατηρηθῆθαι θάνατος, καὶ τὴν πάλαι δεινὴν τε καὶ διαφθείρουσαν χεῖρα συνέστειλεν ὁ ὀλοθρευτῆς· οἶκος γὰρ ἐστὶ τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, τοῦτ' ἐστὶ Χριστοῦ. Ἄλλω δὲ εἶναι φημὸν ὡς ἐξ ὁμοιώσεως καὶ εἰκόνης τὴν Ἐκκλησίαν, ἐφ' ἣ δραγμάτων, ἤγουν ἀσταχύων, συλλέγοντα[ι] δίκην οἱ τῆς ἀπὸ κόσμου ζωῆς διὰ τοῦ λόγου τῶν ἁγίων χειρόμενοι θεριστῶν, τοῦτ' ἐστὶν, ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν, ἵνα καὶ εἰς τὰς ἄνω συγκομισθεῖεν ἀλλὰς, καὶ καθάπερ εἰς ἀποθήκην δεσποτικῆν, εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, οἷά τις σίτος εἰσφέρειντο καθαρὸς, κατὰ τὴν τῶν ἀχρειστέρων καὶ περιττῶν ἀποθεσιν πραγμάτων τε ἅμα καὶ φρονημάτων, ἅπερ ὡς ἐν εἰδει τῶν ἀχύρων νοεῖται. Εἰρηται δὲ που παρὰ Χριστοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· « Οὐχὶ ὑμεῖς λέγετε Β διὰ τετραμήνην ἐστὶ, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἰδοὺ λέγω ὑμῖν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσαθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. » Καὶ πάλιν· « Ὁ μὲν θεριστὸς πολλὸς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι. Διήθητε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ἵνα ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς θερισμὸν αὐτοῦ. » Θερισμὸν, οἶμαι, τὸν νοητὸν τὴν τῶν μελλόντων πιστεύειν ὀνομάζων πληθύν, ἁγίους δὲ θεριστὰς εἶναι λέγων τοὺς εἰς νοῦν καὶ γλῶτταν τὸν θεῖον ἔχοντας λόγον, ὃς ἐστὶ ζῶν τε καὶ ἐναργῆς, καὶ τομώτατος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν διστομον, καὶ δεικνύμενος ἄχι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν. » Ὑνόματι δὲ τῆς ἄλλω καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς κατεδήλου τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἐπὶ λέγων περὶ Χριστοῦ· « Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, ὃς οὐκ εἰμι ἱκανὸς λύσαι τὸν ἰμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· οὐ τὸ πύρον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σίτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω. » Ταύτην οὖν ἄρα τὴν ἄλλω τὴν νοητὴν, φημί δὴ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξέπριετο Χριστὸς πενήκοντα σίκλων, τοῦτ' ἐστὶν, οὐκ ἐλαφρῶν τιμημάτων· ἑαυτὸν γὰρ δίδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ ἐπήξεν ἐν αὐτῇ τὸ θυσιαστήριον· καὶ ἐπάπερ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἱερουργὸς (γέγονε γὰρ ἀρχιερεὺς), καὶ αὐτὸς τὸ θῆμα προσεκόμισεν ἑαυτὸν, ὡς ἐν εἰδει καὶ τύπῳ τοῦ ἀλωῦντος ῥόστρου, D καὶ γέγονεν ὀλοκαύτωμα καὶ εἰρηνικὴ θυσία. Ἀδυνάται γὰρ τὸ μεσολαβοῦν ἐν Χριστῷ, καὶ οἱ πάλαι διεστηχότες τε καὶ ἀφωρισμένοι διὰ τὴν ἀμαρτίαν συνεισδυόμεθα δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καταλύσαντας ἔχθραν. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς.

ΠΑΛΛ. Μόσχον οὖν ἄρα νοήσομεν τὸν ἀλωῦντα Χριστόν; τίνα τρόπον φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ φιλότης, μόσχους ἡμῖν τοὺς ἀλωῦντας; ὁ δὲ διὰ Μωσέως νόμος τοὺς ἁγίους ὀνόμασε μαθητάς; ἔφη γὰρ αἰνιγματωδῶς· « Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλωῦντα. » Ὁ δὲ καὶ μάλα σαφῶς ἐννεοηκώς ὁ μακάριος Παῦλος· « Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;

¹⁹ Joan. iv, 35, 36. ²⁰ Matth. ix, 37, 38. ²¹ Hebr. iv, 12. ²² Luc. iii, 16, 17. ²³ Hebr. vi, 20. ²⁴ Ephes. ii, 14. ²⁵ Deut. xxv, 4.

Ἡ δὲ ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἀφ' ἑλπίδος ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριῶν, καὶ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. Ὁ Μόσχος τοιγαροῦν, κατ' εἰκόνα τοῦ πρώτου, τοῦτ' ἐστὶν Χριστοῦ, καὶ οἱ μακάριοι μαθηταί. Μόσχος δὲ καὶ ἐτέρως ἀλωητής ὁ Χριστός· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ κάθαρσις καὶ ἡ τῶν περιττῶν πραγμάτων ἀπόθεσις, περισπασμῶν τέ φημι καὶ τῶν κατὰ τὸν κόσμον φρονημάτων σαρκικῶν, ἃ καὶ φλογός εἰσι τροφή, καθάπερ καὶ τὸ ἄχυρον. Ἐγηγερέμενου δὲ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐφ' ᾧ καὶ εἰρηνικὴ καὶ τὸ δλοκαύτωμα, ἰέλυσται τὸ λυποῦν· ἐπήκουσε γὰρ Κύριος τῆς γῆς, καὶ συνεσχέθη ἡ θραῦσις. Ἐαυτὸν γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ἱερατεύσαντος τοῦ Χριστοῦ, κατηργήθη θάνατος, καὶ ἀνεγράφη φθορά, ἔτοιμον ἤδη πως ταῖς ἀπάντων εὐχαῖς ὑποσχόντος τὸ οὐδὲν τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ· « Ἐτι γὰρ λαλοῦντός σου, φησὶν, ἐρῶ· τί ἐστίν; » Τὸ δὲ γε μικρὸν εἶναι τὸ ἐν ἀρχαῖς θυσιαστήριον, προσθεῖσθαι δὲ λέγειν ὑστερον αὐτῷ, τὴν κατὰ καιροῦς ἐσομένην τοῦ Εὐαγγελίου προκοπὴν δηλοῦν, καὶ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τὸ συνσταλλόμενον ἐν ἀρχαῖς, πλάτος δὲ ὡσπερ καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Εὐρύνεται γὰρ οἶον αἰεὶ τὰ θυσιαστήρια, προσθεμένων Ἐκκλησιῶν αἰεὶ πως ταῖς πρώταις ἐτέρων, καὶ εἰς πληθὺν ἀμέτρητον ἰκτετινομένων τῶν λαῶν, οἳ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ θυσίας λελύτρωται, αὐτὸν ἔχοντες ἱερουργὸν καὶ θύμα τὸ ἅγιον, καὶ εὐσμον διακαθαίρον, καὶ ὡς ἀξιάγαστον θυσιαστήριον, καὶ ὡς ἐν εἰδει τῆς ἄλλω τῆς Ἐκκλησίας δεσπότην.

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφὴς ἐστὶν καὶ ἐναργής ὁ λόγος· πεποιήται γὰρ εὐτέχνως.

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ κλῆν αὐτὸς ἐνδοιάσας οὐδὲν, ἐφησ ὡς ἐστὶ Χριστὸς ἡ πάντων ζωὴ καὶ λύτρωσις;

ΠΑΛΛ. Φαίην ἄν, ἴσθι τοι. Φρονῶ γὰρ ὠδί.

ΚΥΡ. Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ὁ πάντων ἀντάξιος· καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν ἀντάλλαγμα τῆς ἡμῶν ἐποίησατο, τὴν τοῦ διαβόλου δυστροπίαν ἐκδυσωπῶν, καὶ οἰοεὶ πως ἰστέας τῆς καθ' ἡμῶν τυραννύσεως ἁμαρτίας τὴν κατάρρησιν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπάντων ἐγκλήμασιν ἀθυρογλωτίαν.

ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ γὰρ βεβασιλευκῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἁμαρτία, πολὺ διανενευκῶτον ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νόστητος, καθὰ γέγραπται, καὶ ἐπιμελῶς ἐγκαιμένης τῆς ἀπάντων καρδίας ἐπὶ τὸ χρῆναι καὶ βούλεσθαι κατορθοῦν αὐτὰ, πεπιώκαμεν ἀναγκαίως καὶ ὑπὸ θανάτου δίκην. Νόμου γὰρ θείου παράβασις, καὶ θελημάτων ἀθέτησις τῶν δεσποτικῶν, θάνατον ἔχει τὴν δίκην. Καταφθαρμένην δὲ οὕτω τὴν ἀνθρώπου φύσιν, ἐπάρκτερε μὲν ὁ Δημιουργός, γέγονε δὲ ἀνθρώπος ὁ Μονογενής, καὶ τῷ θανάτῳ φυσικῶς ἐνεχόμενον πεφόρηκε σῶμα, καὶ κερημάτικε σὰρξ, ἵνα ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάς τὸν ἐξ ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπαρτηθέντα θάνατον, καταργήσῃ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ παύσῃ

cura est Deo? an propter nos utique dicit? propter nos enim scriptum est, Quotiam debet in spe arans arare, et triturans in spe participandi²⁵. Vituli itaque ad imaginem illius primi, id est, Christi, sancti quoque discipuli sunt. Alia etiam ratione vitulus triturans est Christus: per ipsum namque purgatio fit, et supervacaneorum operum, distractionum, inquam, et mundanorum carnaliumque sensuum depositio, quæ sunt ut paleæ quoque flammæ alimentum. Excitato autem altari, super quod et pacifica victima, et holocaustum imponeretur, sublatus est præsens illud malum: **100** exaudivit namque Dominus terram, et cohibita est ruina. Nam posteaquam seipsum pro nobis sacrificavit Christus, abolita mors est, sublatus interitus, cum Deus omnipotens paratas jam quodammodo omnium hominum precibus aures præbeat: « adhuc te loquente, » inquit, « dicam, Quid est²⁶? » Quod autem dictum est, altare parvum quidem ab initio fuisse, sed auctum esse postea, futuram suis temporibus progressionem Evangelii, et sanctorum Ecclesiarum ab initio angustias, earumdem consequenti tempore amplitudinem significat. Dilatantur enim quodammodo in dies altaria, cum semper aliæ Ecclesiæ prioribus adjiciuntur, atque in immensam multitudinem excrescunt populi, qui per Christi sacrificium redempti sunt, quibusque ille idem sacerdos est et hostia sancta, et odorifera purgans, et ut altare sanctificans, et ut in aræ specie Ecclesiæ dominus.

PALL. Manifesta sane et evidens expositio: nam artificiose composita est.

CYR. Quid enim, nonne tu ipse quoque nihil cunctatus confitebere Christum esse omnium vitam atque redemptionem?

PALL. Fateor equidem; sic enim sentio.

CYR. Unus enim pro omnibus mortuus est, qui pro universis justum pretium erat; et animam suam permutationem pro nostra dedit: quo facto, diaboli perversitatem compescuit, ac modo quodam peccati, quod nobis dominabatur, criminationem, et illam in omnium hominum culpis accusandis effrenem linguam cohibuit.

PALL. Quomodo?

CYR. Nam, ex quo regnavit peccatum super omnes qui in terris versantur, cum maxime proni sint ad mala ab adolescentia²⁷, ut scriptum est, et omnium corda diligenter incumbant ad perficiendi voluntatem, necessario mortis pœnam incurrimus. Legis namque divinæ violationi, Dominicæque voluntatis contemptui pœna constituta est mors. Sed corruptam hominis naturam auctor ipse miseratus est; itaque ille Unigenitus factus est homo, corpusque natura morti obnoxium gestavit, et caro factus est, ut morte tolerata, quæ peccati culpa robus jam imminabat, destrueret peccatum, ac demum Satanæ criminationibus finem imponeret: quippe

²⁵ 1 Cor. ix, 9, 10. ²⁶ Isai. lxxv, 1. ²⁷ Genes. vi, 5.

cum in ipso Christo, peccatorum, de quibus accusabimur, poenas exsolverimus; « tollit enim peccata nostra, et pro nobis delet²⁹ » juxta prophetæ vocem. **101** An non enim nos livore ejus sanati sumus?

PALL. Verum dicis. « Vulneratus est enim propter peccata nostra, et fuit in afflictione et in plaga³⁰. »

CYR. Sublatum igitur est de medio peccatum, posteaquam pro nobis passus est Christus, neque posthac, opinor, violenter adversus eos qui per Christum sanctificati sunt, vociferabitur: idque perspicuum nobis faciet propheta Zacharias velut per visionem dicens: « Et exivit angelus, qui loquebatur in me, et dixit ad me: Respice oculis tuis, et vide hoc quod procedit. Et dixi: Quid illud est? et dixit: Hæc est mensura quæ procedit. Et dixit: Hæc est iniquitas eorum in universa terra. Et ecce talentum plumbi elevatum, et ecce una mulier se debat in medio mensuræ, et projecit lapidem plumbi in os ejus: et levavi oculos meos, et vidi, et ecce duæ mulieres procedentes, et spiritus in alis earum, et hæc habebant alas ut alas upupæ, et sustulerunt mensuram inter terram et cælum: et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quo hæc ferunt mensuram? Et dixit ad me: Ut ædificent ei domum in terra Babylonis, et præparent, et collocent illam ibi in præparatione ejus³¹. » Visne ut rursus de singulis disseramus, et, quantum nobis licet, consideremus?

PALL. Maxime vero.

CYR. Mensuram quamdam, quæ ab Jerusalem exhibat, vidit propheta, rogantique quid illud esset, respondit angelus: « Hæc est iniquitas ipsorum in universa terra³²: » Quod perinde est ac si dixisset, Hac mensura omnia appenduntur peccata, quæcunque per universam terram singulis quibusque temporibus perpetrantur. Ubi enim nostra peccata usque ad manifestam pervenerint magnitudinem, tum vero offensus poenas a nobis repetit ipse legum conditor: frequenter autem insita quadam benignitate tolerat, peccantesque sustinet; neque, antequam sit modus completus, universam effundit iram. Itaque dixit Abraham: « Nondum enim impleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc³³. » Pharisæis autem, qui effrenate illum offendissent, dixit Christus: « Et vos implete mensuram patrum vestrorum³⁴. » Procedente igitur mensura, talentum plumbi attollitur, injiciturque in medium mulier quæ mensuram impleret, quæ etiam ore plumbi lapidem excepit; deinde inquit divinus ille angelus: Hæc est iniquitas.

102 PALL. Non est adhuc satis perspicuus hic Scripturæ locus.

CYR. Sed erit profecto, atque haud ita multo post: nam plumbi talentum ipse Christus est, opinor, qui attollitur quidem, id est, exaltatur per

λοιπὸν ἐγκαλοῦντα τὸν Σατανᾶν, ὡς ἐκτετικῶτων ἡμῶν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ τῶν εἰς ἁμαρτίαν αἰτιαμάτων τὰς δίκας: « αἶρει γὰρ ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Ἡ οὐχὶ τῷ μίλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές. « Ἐτραυματίσθη γὰρ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ γέγονεν ἐν κακώσει καὶ ἐν πληγῇ. »

ΚΥΡ. Ἀέλνται τοίνυν ἡ ἁμαρτία, Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ οὐκ ἂν οἶμαι καταδοῦσαι ἀναγκαιῶς ἐτι τῶν ἡγιασμένων διὰ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο ἡμῖν διαδείξει σαφῶς ὁ προφήτης Ζαχαρίας ὡς ἐν ἐράσει λέγων: « Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ εἶπε πρὸς με: Ἀνάβλεψον τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, καὶ ἴδε τὸ ἐκπορευόμενον τοῦτο. Καὶ εἶπα; Τί ἐστι; καὶ εἶπε: Τοῦτο τὸ μέτρον τὸ ἐκπορευόμενον. Καὶ εἶπεν: Αὐτὴ ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῆ. Καὶ ἰδοὺ τάλαντον μολίβδου ἐξαιρούμενον, καὶ ἰδοὺ μίαν γυνῆ ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου: καὶ ἔρριψε τὸν λίθον τοῦ μολίβδου εἰς τὸ στόμα αὐτῆς: καὶ ἦρα τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶδον: καὶ ἰδοὺ δύο γυναῖκες ἐκπορευόμεναι, καὶ πνεῦμα ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν: καὶ αὐταὶ εἶχον πτέρυγας ὡς πτέρυγες ἔποπος: καὶ ἀνέλαβον τὸ μέτρον ἀνὰ μέσον τῆς γῆς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί: Ποῦ αὐταὶ ἀποφέρουσι τὸ μέτρον; καὶ εἶπε πρὸς με: Οἰκοδομησαὶ αὐτῷ οἰκίαν ἐν γῆ Βαβυλῶνος, καὶ ἐτοιμάσαι, καὶ θήσουσιν αὐτὸ ἐκεῖ ἐπὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ. » Βούλει λέγωμεν τὰ ἐφ' ἐκαστῷ πάλιν, καὶ θεωρῶμεν ὡς ἐνι;

C **ΠΑΛΛ.** Πάνν μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Μέτρον τι τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκτρέχον θεάται μὲν ὁ προφήτης, ἐρομένῳ δὲ ὁ τί ποτ' ἐστίν, ὁ ἄγγελος εἶη: « Αὐτὴ ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῆ. » Ὅμοιον δὲ, ὡς εἰ λέγοι τυχόν. Ἐν τῷδε τῷ μέτρῳ μετρεῖται τῶν ἀνὰ πάσαν τὴν γῆν τὰ κατὰ καιροὺς πλημμελήματα. Μέχρι γὰρ δὴ ποσότητος φανερᾶς ἠκούσας ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας, ἐπάγει δὴ τότε τὰς δίκας δαλυπημένος ὁ νομοθέτης: διακαρτερεῖ δὲ πολλάκις ἐξ ἐμφύτου φιλανθρωπίας, καὶ πλημμελούντων ἀνέχεται, πρὸ τῆς συμπληρώσεως οὐκ εἰσάπαν ἀγανακτῶν. Καὶ γοῦν εἶη πρὸς Ἀβραάμ τὸν ἱερὸν: « Οὐπὼ γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορραίων ἕως τοῦ νῦν. » Πρὸς δὲ τοὺς Φαρισαίους ἀσχετῶς ἐκκελευτηκότας εἶη Χριστός: « Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. » Ἐκπορευόμενοι τοιγαροῦν τοῦ μέτρου, ἐξάιρεται μὲν τοῦ μολίβδου τὸ τάλαντον, ἔρριπται δὲ εἰς μέσον ἡ γυνὴ πληροῦσα τὸ μέτρον, ἡ καὶ ἐν στόματι τῷ ἰδίῳ τὸν τοῦ μολίβδου λίθον ἐδέχτο: εἰτὰ φησὶν ὁ θεοπέσιος ἄγγελος: Αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀνομία.

ΠΑΛΛ. Οὐπὼ λίαν ἐστὶν ἐναργῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐσται, καὶ οὐκ εἰς μακρὸν. Τὸ γὰρ τοῦ τοῦ μολίβδου τάλαντον αὐτὸς ἂν εἴη Χριστός, ὃς ἐξάιρεται μὲν, τοῦ: ἐστίν, ὑψοῦται διὰ τοῦ σταυ-

²⁹ Joan. 1, 29. ³⁰ Isa. LIII, 5. ³¹ Zachar. v, 5-11. ³² Zachar. vi, 5. ³³ Genes. xv, 16. ³⁴ Matth. xii, 35

ροῦ, καὶ τοῖς τῆς θεότητος ἀξιώμασιν ὁράται δια-
 κριπῆς. Ὁ γὰρ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρί-
 σατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα. Κατακλείει
 δὲ τῆς ἀμαρτίας τὸ στόμα, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς
 ὑμνούμενον· « Καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμψράξει τὸ στόμα
 αὐτῆς »· εἰρημένη καταβοῶν τῶν ἐξ ἀσθενείας ἡμαρ-
 τηκότων, καὶ ἐν πίστει δεδικαιωμένων. « Θεὸς γὰρ ὁ
 δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων; » Χριστοῦ δὲ παθόντος
 ὑπὲρ ἡμῶν, πῶς ἦν ἀκόλουθον καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπι-
 τὰς ὑπὲρ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων ἐξαιτεῖσθαι
 δίκας;

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφης. Δεδικαιώμεθά γὰρ ἐν
 Χριστῷ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας καταβολὴν εὖ
 μάλα διεκρουσάμεθα. Ἥδιστα δ' ἂν ἀναμάρθοιμί σου,
 διὰ ποίαν αἰτίαν σημαίνεται μὲν ὡς ἐν μολίβδῳ Χρι-
 στοῦ, ὡς ἐν προσώπῳ δὲ γυναικὸς ἡ ἀνομία φαίνεται.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν καὶ τοῦτο γε ἔστιν εὐκολον ἰδεῖν
 ἀπὸ γε τῶν ἱερῶν Γραμμάτων· πολλοὶς γὰρ ἤδη καὶ
 ἑτέροις Χριστὸς παρεικάζεται, διὰ τῆς τῶν σημαινο-
 μένων ποιότητος, τῶν ἐπ' αὐτῷ νοουμένων.

ΠΑΛΛ. Οἷον τί φης;

ΚΥΡ. Γέγονεν ἡμῖν κρηπίς καὶ ἀσφάλεια, καὶ
 ἀκλόνητος ὑποβάθρα, καὶ θεμέλιος ἀβράχης· ὠνό-
 μαται δὲ διὰ τοῦτο λίθος. « Ἰδοὺ γὰρ, φησὶ, τίθημι
 εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαῖον,
 ἐντιμον. Καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ κατα-
 σθῆνη. » Ἔστι δὲ πάλιν αὐτὸς, τὸ λαμπρὸν τε καὶ
 ἀξιάγαστον τῆς Ἐκκλησίας κειμήλιον, ὁ πλοῦτος
 ἡμῶν ὁ πνευματικὸς· εἰρηται δὲ μαργαρίτης. Ὁμοία
 γὰρ ἔστι, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐμπόρῳ
 ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας. Εὐρὼν δὲ ἓνα πολυτι-
 μον μαργαρίτην ἀπελθὼν, ἐπίπρασκε πάντα ὅσα
 εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. » Συνῆψε δὲ ἡμᾶς δι' ἑαυ-
 τοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καταλύσας τὴν ἐχθρὰν ἐν
 τῷ σώματι αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται· καὶ γοῦν ἐφη
 πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, περὶ τῶν ἐν
 πίστει τῶν εἰς αὐτὸν δεδικαιωμένων· « Πάτερ, θέλω
 ἵνα ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν
 ἡμῖν ἐν ὧσι. » Κέκληται ταύτη τοι κασσιτέρνος
 λίθος, κασσιτέρῳ γὰρ κολλᾶται τὰ κολλώμενα. Ἐφη
 δὲ πού Θεὸς διὰ φωνῆς Ζαχαρίου, τὸν ἴδιον ἡμῖν κα-
 ταδικνύων Ἰδοὺ, ὡς κατὰ καιροὺς ἤξοντά τε καὶ
 πορευόμενον· « Καὶ χαρήσονται, καὶ ὀφονται τὸν
 λίθον τὸν κασσιτέρνον ἐν χειρὶ Ζοροβάβελ. » Οὕτω
 τοιγαροῦν κἀνθάδε τάλαντον μολίβδου φησὶν αὐτόν.
 Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, ἔρω δὴ πάλιν. Ὁ ἀδόκιμος
 ἀργυρὸς ἀναμιγρὸς μολίβδῳ τηκόμενος, εὖ μάλα διακα-
 θαίρεται, εἰς ἑαυτὸν ἀρπάζοντος τοῦ μολίβδου φυσικῶς,
 τοῦ συγκαιομένου τὸν ῥύπον τοιοῦτόν τι καὶ
 εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπλήρωσε Χριστὸς. Ἀδόκιμοι γὰρ
 εἰσὶν ἐμίχθη σωματικῶς τε ἅμα καὶ πνευματικῶς,
 οὕτω τε λοιπὸν τὸν ἐν ἡμῖν κατέτηξε ῥύπον. Αἴρει
 γὰρ ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας, ἵν' ἡμεῖς δι' αὐτόν τε καὶ
 δι' αὐτοῦ καθαροὶ τε ὦμεν καὶ λαλεμπρυσμένοι. Καὶ

A crucem, ac dignitate divinitatis spectatur insignis:
 Deus enim illum super omnia exaltavit et largitus
 est illi nomen, quod est super omne nomen ³⁴.
 Obstruit autem os iniquitatis, juxta illud quod in
 Psalmis canitur: « Et omnis iniquitas oppilabit os
 suum ³⁵, » quod ea prohibeatur adversus eos cla-
 mare qui ex infirmitate peccaverint, et fide justifi-
 cati sint. « Deus enim est ille, qui justificat, quis
 est, qui condemnet ³⁶? » Itaque cum Christus pas-
 sus sit pro nobis, quomodo consequens esset etiam
 a nobis ipsis repeti nostrorum peccatorum pœ-
 nas?

PALL. Rectissime dictum. Justificati namque
 sumus in Christo, atque clamorem adversus nos
 criminationemque peccati repulimus. Jucundissimi
 vero feceris, si docueris quam ob causam
 plumbi figura significetur Christus; mulieris autem
 persona indicetur iniquitas.

CYR. Atqui haud difficile est id e sacris Litteris
 perspicere; multis enim aliarum quoque rerum
 imaginibus Christus adumbratur, cum e signifi-
 carum qualitate rerum proprietates, quæ in illo
 sunt, intelligantur.

PALL. Id vero quale est quod ais?

CYR. Factus est nobis basis quædam et firmitas,
 et immobilis gradus, et solidum fundamentum: ea
 de causa appellatus est lapis. « Ecce enim, inquit,
 pono in fundamenta Sion lapidem electum, angu-
 larem, pretiosum. Et qui credit in ipsum, non con-
 fundetur ³⁷. » Est rursus idem præclarus atque ad-
 mirabilis Ecclesiæ thesaurus, divitiarum illarum nostrarum
 spirituales; itaque margarita est appellatus. « Si-
 mile enim est, inquit, regnum cœlorum negotiatori
 quærenti bonas margaritas; inventa autem una pre-
 tiosa margarita, abiens vendidit universa quæ
 habuit, et emit eam ³⁸. » Conjunxit etiam nos per
 se Deo et Patri, solutis inimicitias in corpore suo,
 ut scriptum est ³⁹; ideoque ad Patrem, qui in cœlis
 est, ac Deum de iis qui justificati erant per fidem,
 qua in ipsum credebant, dixit: « Pater, volo ut,
 sicut ego et tu unum sumus, sic ipsi quoque in no-
 bis unum sint ⁴⁰. » Hac ratione vocatus est **103**
 lapis stanneus, quod stanno conglutinantur quæ
 conglutinanda sunt. Dixit autem profecto Deus per
 os Zachariæ, cum Filium suum nobis demonstraret
 aliquando venturum atque adfuturum, « Et læta-
 buntur, et videbunt lapidem stanneum in manu Zo-
 robabel ⁴¹. » Ad eundem modum igitur hoc quo-
 que loco plumbi talentum eundem vocat. Quæ au-
 tem hujus rei sit ratio, rursus dicam. Argentum
 reprobum simul cum plumbo si liquefiat, optime
 purgatur: rapit enim plumbum ad se naturæ vi
 simul excocti metalli sordes: non dissimile fuit
 illud, quod Christus erga nos ipsos implevit. Nobis
 enim, cum reprobi essemus, non corporaliter modo,
 sed spiritualiter admistus est; ita denique sordes
 colliquefecit eas quæ nobis inerant. Is enim tollit

³⁴ Philipp. II, 9. ³⁵ Psal. cvi, 42. ³⁶ Rom. viii, 33, 34. ³⁷ Isa. xxviii, 16. ³⁸ Matth. xiii, 45, 46.
³⁹ Ephes. II, 16. ⁴⁰ Joan. xvii, 24. ⁴¹ Zachar. iv, 10.

peccata nostra, ut nos propter ipsum et per ipsum puri ac splendidi simus. Et certe propheta Jeremias de Judæorum populis qui purgationem repudiarent eam quæ per Christum perficitur, conqueritur, dicens: «Defecit sufflatorium ab igne, defecit plumbum, frustra argentarius conflat, nequitia eorum non sunt excoctæ: argentum reprobatum vocate illos, quia reprobavit illos Dominus⁴³.» Intelligis igitur non ignorasse Scripturam divinam purgationem argenti sine plumbo fieri non posse. Ergo, quia non, cum reprobi essemus, a Christo purgati sumus, ideo ille per plumbum figuratur. Idemque obstruit os iniquitatis, quæ specie mulieris indicatur: est autem mulier infirmitatis simul et voluptatis nota. Iniquitas porro omnis per hæc duo committitur; ubi enim prius mens voluptate aliqua, quam ex hac aut illa re perceperit, corrupta fuerit, tum enervata labores remittit illos, qui ad virtutem ferunt, et ad peccatum labitur humanus animus: itaque voluptatis potius amatores quam Dei quidam dicuntur⁴⁴. Alloquitur etiam propheta eos qui ex infirmitate animi peccati ac vitiosæ dissolutionis morbo languebant: «Confortamini, manus remissæ, et genua dissoluta⁴⁵.»

PALL. Sed de hoc satis. Illud vero mulierum par, quæso, quæ mensuram atque iniquitatem in Babyloniam regionem deferunt, quid sibi vult? quidve significat?

CYR. Obstructum est, Palladi, per Christum os iniquitatis; justificati namque in illo sumus, atque ab **104** omni criminatione liberati, illaque iniquitatis adversum nos accusatio conquievit. Hunc enim totius dispensationis suæ finem propositum habuit is, qui propter nos, secundum nos, et pro nobis mortem subiit, etsi denuo revixit; neque enim fas erat, ut vita morti succumberet. Sed nonnulli non crediderunt Christi Evangelio; ideoque, cum a peccato redimi noluerint, nil mirum, si ejus peccati sarcinam denuo ferunt, quam suis ipsi cervicibus infirmitate rationis, et languore mentis, et molitie animi parum virilis imposuerunt. Hi omni spiritu improbo circumferuntur, et ad omne genus impuritatis vehementissime compulsi, summum studium rebus vitiosis impendunt. Studii porro insigne sunt pennæ, quas etiam esse ait upupæ: genus est autem id aviculæ, quæ semper circa lutum pessime olens volat, atque ex cæno et sordibus pastum petit. Igitur quicumque sua studia in impuritatem insument, hi procul dubio pennas upupæ jure optimè habere dicendi sunt. Muliebri iidem specie sunt et effeminati: denique eadem forma sunt qua esse dicitur iniquitas eorum domina. Ut enim conformes Christo per sanctificationem fiunt qui sub ipso et cum ipso sunt: sic iniquitati conformes ac similes sunt qui iniquitatis sarcinam sustulerunt, institueruntque vitam cum vitiorum impuritate traducere. In Babylonicam

γούν ὁ προφήτης Ἰερεμίας τοὺς τῶν Ἰουδαίων λαοὺς τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν οὐ προσειμένους, ἐποτνιατο λέγων· «Ἐξέλιπε φουσητήρ ἀπὸ πυρός, ἐξέλιπε μόλιθος, εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, πονηρία αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν· ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον καλέσατε αὐτοὺς, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτοὺς Κύριος.» Συνίης οὖν ὅπως οὐκ ἠγνόηκεν ἡ θεία Γραφή τὴν ἐπ' ἀργύρῳ κάθαρσιν οὐ δίχα μολλίδου πράττεσθαι δυναμένην. Οὐκοῦν ἐπειδὴ ἔπερ ἀδοκίμους ὄντας ἡμᾶς ἐξεκάθηρεν ὁ Χριστός, μολλίδῳ παρεικάζεται, καὶ αὐτὸς ἐμφράττει τῆς ἀμαρτίας τὸ στόμα, τῆς ὡς ἐν εἶδει γυναικός. Γυνὴ δὲ σύμβολον ἀσθενείας τε ἅμα καὶ ἡδονῆς, ἀνομία τε πάντα διὰ τούτων πράττεται. Ἡδονῆ γὰρ τιλ τῆ εἰς τὸ τυχόν, ἢ τότε προκατεφθαρμένος ὁ νοῦς, οὕτω τε ἀπονευρούμενος, τοὺς εἰς ἀρετὴν ἀποφέροντας ἀνίησι πόνους, πίπτει δὲ πρὸς ἀμαρτίαν ἢ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆ· τοιγάρτοι φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι λέγονται τινες. Ἐπιφωνεῖ δὲ καὶ ὁ προφήτης τοῖς ἐξ ἀσθενείας ψυχικῆς κατηβρωστικῶς τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τὴν εἰς φαυλότητα πάρεσιν· «Ἰσχύσατε χεῖρας ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα.»

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὧδε μὲν τόδε. Ξυνωρίς τε, εἰπέ μοι, γυναικῶν, αἱ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἀνομίαν εἰς γῆν ἀποφέρουσι τὴν Βαβυλωνίων, τί ἂν βούλοιο δηλοῦν;

ΚΥΡ. Ἐμπέφρακται μὲν, ὦ γενναῖε, τῆς ἀνομίας τὸ στόμα διὰ Χριστοῦ· δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῷ. ἀπηλλάγμεθα τε παντὸς αἰτιάματος, καὶ πέπαιται καθ' ἡμῶν ἢ τῆς ἀνομίας κατάρρησις. Γέγονε γὰρ οὗτος τῆς εἰς ἡμᾶς οικονομίας ὁ σκοπὸς, τῷ δι' ἡμᾶς, καθ' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν, εἰς θάνατον, εἰ καὶ ἀνεβίω πάλιν· οὐ γὰρ ἐνεδέχετο τὴν ζωὴν ἠττάσθαι θανάτῳ. Ἄλλ' ἠπειθήσαν τινες τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας οὐ προσηκάμενοι λύτρῳσιν, ἀχθοφοροῦσι πάλιν αὐτὴν, ταῖς σφῶν αὐτῶν ἐπαρτήσαντες κεφαλῆς διὰ φρονῆς ἀσθένειαν, καὶ νοῦ μαλακίαν καὶ ἀνανδρίαν ψυχῆς. Οὗτοι παντὶ πνεύματι περιφέρονται πονηρῶ, καὶ εἰς πᾶν εἶδος ἀκαθαρσίας βιαιότατα συνωθούμενοι πλείστην ὄσσην ποιοῦνται τὴν εἰς τὰ φαῦλα σπουδὴν. Σπουδῆς δὲ σημεῖον ἢ πτέρυξ, ἣν καὶ ἔποπος εἶναι φησιν, εἶδος δὲ τοῦτο στρουθίου, τὰ τῶν τελμάτων αἰεὶ δυσωδέστατα περιθέοντος, καὶ τὰ ἐκ βορβόρου καὶ ἀκαθαρσίας συλλέγοντος εἰς τροχὴν. Ὅσοι τοιγαροῦν τὰς ἑαυτῶν σπουδᾶς δαπανῶσιν εἰς μολυσμὸν, οὗτοι δὴ πάντως τὰς μὲν πτέρυγας ἔποπος εἰκότως ἂν ἔχειν λέγοιντο. Γυναικοειδεῖς δὲ καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐκτεθλυμμένοι, σύμμορφοί τε λοιπὸν τῇ τυραννεύουσῃ κατὰ σφῶν ἀμαρτίᾳ. Ὅνπερ γὰρ τρόπον, σύμμορφοι τῷ Χριστῷ δι' ἁγιασμοῦ γεγόνασιν οἱ ὑπ' αὐτῷ τε καὶ σὺν αὐτῷ· οὕτω καὶ τῇ ἀνομίᾳ σύμμορφοι τε καὶ ὁμοειδεῖς οἱ ταύτην ἐπηγχισμένοι, καὶ τῇ ἀκαθάρτῳ φαυλότῃ· συζῆν ἤρημένοι. Ἀποφέρουσι δὲ τὸ μέτρον εἰς Βαβυλῶνα, καὶ οἶκον αὐτῷ ζητοῦσιν ἐκεῖ, ἀνιγματο-

⁴³ Jer. vi, 29, 30. ⁴⁴ 1 Tim. iii, 2 seqq. ⁴⁵ Isa. xxxv, 3.

δῶς, οἱμαί που, καὶ τοῦδε σημαίνοντος, ὡς εἰ μὴ τις ἔλοιτο τὰ διὰ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀγαπήσει τὴν Ἐμφραξιν, διὰ τὸ πρὸς μόνως ἔχειν ἀκαθαρσίας τὸ σπούδασμα, ἐξοιχῆσται μὲν τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ, τοῦτ' ἔστι, τῆς τῶν πρωτοτόκων ἁγίας μητρὸς, καλλιπόλεως δὲ τῆς ἄνω· μονονουχὶ δὲ δυσφύρητον ἔχων τὴν ἁμαρτίαν φορτίον, συνοικῆσει τοῖς Βαβυλωνίοις, τοῦτ' ἔστι, μερίδα καὶ κληρον ἔξει μετὰ τῶν ἀθέων εἰδωλολατρῶν. Ἐν ἴσῳ γὰρ τοῖς ἀθέοις, οἱ τὴν διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν ἀτιμάσαντες. Καὶ γοῦν ὁ Σωτήρ· « Ἐάν ἁμαρτήσῃ, φησὶν, ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἔλεγξον αὐτὸν μετὰ σου καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐάν δὲ μὴ σου ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῇ πᾶν ῥῆμα· ἐάν δὲ καὶ τούτων παρακούσῃ, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. » Ἔστι τοίνυν οὐκ ἄσυμφανές, μᾶλλον δὲ διὰ πάσης ἡμῖν μεμαρτύρηται τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι πᾶσα δικαιοσύνη καὶ πᾶσα λύτρωσις ἐν Χριστῷ.

atque adeo totius divinæ Scripturæ testimonio confirmatum, omnem justificationem et redemptionem esse in Christo.

ΠΑΛΛ. Εἰ ἔφης.

PALL. Recte dixisti.

⁴⁵ Matth. xviii, 15-17.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑΙ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU

ET VERITATE

LIBER QUARTUS.

⁴⁶ Ὅτι τὸν κεκλημένον εἰς δικαιοσύνην παρὰ Θεοῦ καὶ C
ἀλυτρωμένον, αὐτῷ κατακολουθεῖν χρὴ, καὶ
παρατεῖσθαι μὴ τὸν εἰς φαυλότητα μαλακί-
σμον, ἣν δὲ μᾶλλον ἐπίτρεσθαι συννόμως καὶ
ῥεαλιστικῶς.

Σφαλερόν μὲν οὖν, ὡς εἴκεν, ὦ Παλλάδιε, φαίην
δ' ἂν ὅτι καὶ βδελυρώτατον, εἴσω τε πάσης, βεβηκὸς
ἀτοπίας, μὴ τὸ κατανδρίζεσθαι φιλεῖν φαυλότητός τε
καὶ ἁμαρτίας· θρυπτομένους δὲ ὡσπερ εἰς ἐκτόπους
ἡδονάς, καὶ θηλυπρεπεῖς μαλακίας ἐγκαθιέντας τῷ

¹⁰⁶ Qui ad justificationem a Deo vocatus sit, et
redemptus, ei Deum esse sequendum, et excussa
mollitie quæ ad vitium ducit, ad piam et genero-
sam vitam enitendum.

Periculosum quidem est, Palladi, nimium atque
etiam, si dicere liceat, scelestum maxime, et in
primis facinosum, nolle adversus nequitiam ac
peccatum fortiter se gerere; sed, animo indecoris
voluptatibus enervato et ad muliebrem mollietiem

dejecto, virtutis conatus detrectare, quamvis in promptu sit posse Christi ope ad quodcunque rerum laudandarum genus ascendere; ad eamque rem hortetur nos illis verbis beatissimus Paulus, « De cætero **107** confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus ⁴⁶. »

PALL. Optime dicitis.

CYR. In Christo namque faciemus virtutem; nec tamen, opinor, ulli contingit, ut sine labore adversus vitia fortiter se gerat, ad eamque rem animum erigere possit.

PALL. Assentior.

CYR. Præclara namque ea res est, et in qua consequenda operæ pretium sit, studium ponere, quæ a supinis hominibus teneri non potest; facile autem ab iis paratur, qui laborem inertix prætulērunt. Scriptum est enim: « Vir in laboribus sibi laborat, et vim facit suæ perditioni ⁴⁷. » Exiguus autem laboribus rerum eximiarum posse fieri compotem, stultum est, opinor, vel cogitare. Quid? nonne omnium rerum exoptatissimum est animam servare, ac pro sua quemque vita retinenda decer-
tare?

PALL. Maxime vero.

CYR. Illam vero gloriæ claritatem quibus athletic convenire maxime putas, rectene et exercitatione adhibita certantibus, et qui victoriæ maximam rationem habent; an iis, qui jucundissime voluptatibus diffuunt, et desidiosam vitam optimæ atque præstantissimæ prætulērunt?

PALL. Quonam modo vero, aut undenam dubium cuiquam possit esse, quin minime iis conveniat vincere, qui desidia laborant, sed æquius sit victoria potiri qui alacriores fuerint?

CYR. Num igitur dicemus, qui laboribus multam salutem dixerint, remjssioresque vitam ac voluptuosam amplexi sint, hoc ipsum illis gloriæ futurum?

PALL. Minime vero.

CYR. Igitur consequens est, ut ii modo laudem mereantur, qui labores libentissime suscipiunt; neque sine certamine contingat cuiquam nominis claritas.

PALL. Ita congruere videtur.

CYR. Recta igitur, Palladi, ad res laudandas pergere oportet; ac fortitudini, quæ ad virtutem tendit, magnitudinique animi illi excellenti studendum est, quam Scriptura divinitus inspirata solet admirari, et quæ sanctorum virorum animis familiaris et amica est. Itaque vir ille admirandus David, ejus virtutis studiosos alloquebatur, dicens: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum. omnes qui speratis in Domino ⁴⁸. » Et tanquam hoc ipsum, et quidem præ cæteris præstitisset, ipse de se magnifice loquitur, et ait: « Dominus illuminatio mea, et salus mea; quem timebo? Dominus protector vitæ **108** meæ, a quo trepidabo ⁴⁹? » Innumera-

Α νῶ, τῆς εἰς ἀρετὴν εὐτολμίας ἀποφοιτῶν, καὶ τοὶ παρὼν εὐ μάλα διὰ Χριστοῦ πρὸς πᾶν ὅτιοῦν ἀναθρώσκων δύνασθαι τῶν ἐπαινουμένων, καὶ πρὸς γε τοῦτω, ἡμᾶς παραθῆγει, λέγων, ὁ ἱερώτατος Παῦλος· « Τοῦ λοιποῦ ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. »

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγετε.

ΚΥΡ. Ποιήσομεν γὰρ δύναμιν ἐν Χριστῷ· πλὴν οὐκ ἂν οἶμαι τις ἀνιδρωτὶ κατορθώσει τὸ καταναενεύεσθαι παθῶν, καὶ ἀπορροῦν εἰς τοῦτο τὸν οἰκετὸν ἰσχύσαι νοῦν.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Τοιγάρτοι χρῆμα διαφανές τε καὶ ἀξιόληπτον, καὶ ἀναπίπτουσι μὲν οὐχ ἀλώσιμον, ἐκτετιμηκόσι δὲ τὸ πονεῖν, εὐπόριστον. Γέγραπται δὲ, ὅτι· « Ἄνθρωπος ἐν πόνοις πονεῖ ἑαυτῷ, καὶ ἐκβιάζεται ἑαυτοῦ τὴν ἀπώλειαν. » Μικροῖς δὲ ἰδρῶσι δύνασθαι κατορθοῦν τὰ ἐξαιρετὰ τῶν πραγμάτων, ἀμαθὲς οἶμαι ποῦ, καὶ τὸ μόνον ἐννοεῖν. Ἡ οὐχὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡμῖν ὅτι μάλιστα τιμαλφέστατον εἶη ἂν, τὸ διασῶσαι τὴν ψυχὴν, καὶ τῆς ἰδίας ὑπεραβλήσαι ζωῆς;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γὰρ.

ΚΥΡ. Τὸ δὲ ἤδη περιφανὲς ἐν δόξῃ, τίσι μάλιστα τῶν ἀθλητῶν οἴσθαι πρέπειν, πότερα τοῖς ἀθλοῦσιν ὀρθῶς καὶ ἐξησκημένως, καὶ οἷς ἐν λόγῳ τὸ χρῆναι νικᾶν, ἢ τοῖς ὡς ἥδιστα διαχεομένοις εἰς τρυφὰς, καὶ τὴν ἐν βραστῶν ζωῆν, τῆς ἀρίστης ἀνθηρημένους.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς, ἢ πόθεν ἀμφιλογον, ὡς ἥδιστα μὲν τὸ νικᾶν πρέπειν ἂν τοῖς ἡρώδιστοις τὸ βραθυμεῖν, τὸ γὰρ μὴ δύνασθαι κρατεῖν τοῖς ἐπιεικεστέροις;

ΚΥΡ. Ἄρ' οὐν ἐροῦμεν ὡς καὶ προσήκοι εἰς εὐκλείας δύναμιν τὸ χρῆμα αὐτοῖς, ἐρόψασθαι μὲν φράσσοι τὸ χρῆναι πονεῖν, τότε μὴ ἀνεῖσθαι καὶ τρυφᾶν ἐλομένους.

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐφεται δὲ οὐν τοῖς ὅτι μάλιστα φιλοπονυτάτοις, τὸ εὐδοκίμεῖν καὶ ἀγῶνων δίχα κατορθώσειν ἀγ οὐδεὶς τὸ εἶναι περιφραγῆς.

ΠΑΛΛ. Ἄραρον.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὲ οὖν, Παλλάδιε, κατ' εὐθὺ τῶν ἐπαινουμένων, καὶ ἀνδρείας τῆς εἰς ἀρετὴν ἐπιμελητέον, εὐψυχίας τε τῆς ἄγαν καὶ θεσπασμένης παρὰ τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, καὶ τῆς ἐντριβοῦς καὶ φίλης τῶν ἁγίων ψυχῆς. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ εἰς τοῦτο διανενοῦσθαι εὐ μάλα, προσεφώνει λέγων· « Ἀνδρίζεσθε, καὶ κραταιοῦσθε ἡ καρδία ὑμῶν, πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ Κύριον. » Ὡς δὲ αὐτὸ ἡ τοῦτὶ καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων καρπορικῶς, αὐτὸς ἑαυτῷ σεμνύνεται, καὶ φησι· « Κύριος φωτισμὸς μου καὶ Σωτὴρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; Κύριος ὑπερρασπιατῆς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δευλιάσω; » Μύρια γὰρ ὅσα περὶ ἡμᾶς τὰ σκέυετα, κρείττων

⁴⁶ Ephes. vi, 10. ⁴⁷ Ρερον. xvi, 26. ⁴⁸ Psal. xxi, 25. ⁴⁹ Psal. xxvi, 1.

θε, οἶμαι, πικρῶς ἀριθμοῦ πληθὺς δαιμονίων κατερε-
θίζει πρὸς ἁμαρτίαν, καὶ προσέτι τῶν ἐμφύτων ἡδο-
νῶν οὐκ ἀγεννῆς ἀγριότης, φιλοχρηματῆαι τε καὶ
ἀλαζονεῖαι, καὶ οἱ φόνου γέροντες ἐπισκήπτουσι φθό-
νοι, μῖσος καὶ καταλαλῆαι, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν
ὁμοίων κακῶν. Ἄλλ' οἱ μὲν εὐκολοὶ πρὸς ἀπαγωγὴν,
οὐδ' ὅσον εἰπεῖν τοῦ χρῆναι γενναίως τὰ τοιαῦτα δι-
ενεγκεῖν ἀκρω τάχα που δακτύλῳ προσψάουσιντες,
ἀμελεῖ τὸ νικᾶν ἀπονέμοντι τοῖς ἐχθροῖς, σευτλίον
ἠμάρτηον, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, οἶονεὶ πως
εἰς γῆν ἐβρίμμενοι, καὶ ἀμαχεῖ τρόπον τινὰ τοῖς τῆς
φραυλοτήτος ὑπενηγεμένοι ποσίν. Οἱ δὲ φιλάρετοί τε καὶ
ἀγαθοί, καὶ τῆς ἄνωθεν ἐφιέμενοι δόξης, ζωῆς τε τῆς εἰς
αἰῶνα μεταλαχεῖν γλιχόμενοι, γενναίωτα καὶ εὐτο-
μότατα ταῖς τῶν ἰδίων παθῶν ὕπαντιάζουσι προσβολαῖς,
κατανεκροῦντες τὴν σάρκα, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τε καὶ
ἐξ αὐτῆς κατεξανιστάμενοι κινήματων. Ταῦτη τοὶ καὶ
πᾶν εἶδος φραυλοτήτος τε καὶ ἁμαρτίας εὐτεχνέστατα
παραθοῦμενοι, τὴν ἱερὰν καὶ ἀμώμητον κατορθοῦσι
ζωήν, οἷς καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπιφωνεῖ, λέγων·
« Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὄσφιν ὑμῶν ἐν ἀλη-
θείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης,
καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἔτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγ-
γελίου τῆς εἰρήνης· ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυ-
ρεδὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη
τοῦ πονηροῦ ἃ πεπρωμένα σέσσαι. » Παντευχία
γὰρ ἡ πνευματικὴ τοῖς ἀγίοις προπαιδευμένη, ἧς
ἐπίσθαι δεῖν ἡμᾶς, εἰ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, κελεύει
δ' οὖν ὁμοῦ καὶ αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ· « Ἔστωσαν γὰρ
ὑμῶν αἱ ὄσφεις, φησὶ, περιζωσάμενοι, καὶ τὰ ὑπο-
δήματα ἐν τοῖς ποσίν ὑμῶν, καὶ οἱ λύχνοι καίόμενοι·
τὸ μὲν ἐβζωνόν τε καὶ οἶονεὶ που συνεσταλμένον, ἐπὶ
τὸ χρῆναι τληπαθεῖν ὑπὲρ γε τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ τῆς
εἰς θεὸν ἀγάπης, τοῦ διεζῶσθαι σημαίνοντος· τὸ δ'
εὐρεπὲς τε καὶ πρόθυμον, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου
κατάστασιν, τοῦ ὑποδεδέσθαι τοὺς πόδας, ὡς αὐτίκα
δη μάλα βαδιούμενους, οἵπερ ἂν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἰέναι
βούλοιο νόμος· τὸ δὲ καλεσθαι τοὺς λύχνους, τοῦ
μὴ ὡς ἐν σκοτεινίᾳ τε καὶ ἀμάθῃ ζῆν ἀνέχεσθαι τινας,
ἐν φωτὶ δὲ μάλλον τῷ διὰ Χριστοῦ τὴν εἰς πᾶν ὄντων
τῶν τεθραυμασμένων ποιεῖσθαι πορείαν. Ἰουδαίους
μὲν ἐκ φρενοβλαθείας τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχομένους,
προσεφώνει Χριστός· « Ἔως τὸ φῶς ἔχετε περιπα-
τεῖτε ἐν τῷ φωτὶ, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς κατάλαβῃ. »
ὄντων ἐτοιμότης εἰς ἀρετὴν καὶ ἀνδρεία φρονήσει
συνεζευγμένη, λαμπρὸν, καὶ περίοπτον ἀποφάνειεν
ἂν τῆς εὐσεβείας τὸν ἐραστὴν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἐν τῷ ἀνελεσθαι φιλεῖν, τὸ εὐκλεῖς
εὐρήσομεν· ἀλλ' ἐπερ ἰδρῶν ἕλοιτό τις, τότε δὴ μό-
λις ἔσται λαμπρὸς τε καὶ εὐδοκίμωνος. Καὶ γοῦν
ποιοῦμενοις ἐτι τὰς ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὰς τὸς υἱοὺς
Ἰσραὴλ, ἐπίσθησι μὲν ἐπιστάτας τῶν ἐργῶν θειοῦς
καὶ πικροῦς ὁ βέβηλος Φαραὼ· οἱ δὲ, τὴν ἀνεβλήτων
τε αὐτοῖς, καὶ ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐπεβρίμμενην σκληρ-
εργίαν γύμνασμα ποιούμενοι πρὸς τὸ τληπαθεῖν,

A bilia namque scandala nos circumstant : vincit au-
tem, ut opinor, numerum omnem dæmoniorum
multitudo, quæ nos ad peccandum irritat : ad hæc
insitarum in nobis voluptatum immanitas minime
vulgaris, avaritia, jactantia, invidia non longe a
cæde remota, odia quoque, et detractiones irruunt,
cæteraquæ ejusmodi vitia. Qui igitur sunt leves, ac
sese facile abduci sinunt, cum ne summis quidem
digitis, quod adversus ejusmodi vitia suscipitur,
certamen attingant, nihil morati, victoriam hosti
concedunt (betæ instar semieoctæ), juxta pro-
phetæ vocem, in terram abjecti, ac citra pugnam
quodammodo sub nequitia pedibus prostrati. At
vero virtutis amatores, ac probi viri, quique cæ-
lestem illam gloriam exoptant, vitæque illius æter-
næ participes esse cupiunt, fortiter ac strenue
perturbationibus irruentibus occurrunt, cum car-
nem mortificant, adversusque motus eos, qui in
ipsa et ex ipsa sunt, insurgunt. Itaque omni ne-
quitia ac peccati genere summa arte atque indu-
stria depulso, sanctam atque omni labe vacuum vi-
tam exigunt : quos etiam divinus vir Paulus allo-
quitur, dicens : « State igitur succincti lumbos ves-
tros in veritate, et induti lorica justitiæ, et
calceati pedes in præparationem Evangelii pacis ;
ad hæc omnia sumentes scutum fidei, in quo pote-
ritis omnia tela nequissimi ignea exstinguere ¹⁰. »
Armatura namque spiritualis sanctos viros maxime
deceat, quàm nos, etsi alio modo, jubet tamen expe-
tere etiam ipse Salvator : « Sint enim, inquit,
lumbi vestri præcincti, et calcei in pedibus vestris,
et lucernæ ardentes ¹¹ : » præcingendi namque
verbo significatur accinctos, ac veluti collecta com-
pressaque veste expeditos ad mala pro virtute et
Dei charitate toleranda esse oportere : subligati vero
pedes indicant paratos alacresque ad migrandum
ex hoc mundo, ut quamprimum profecturos quo-
cunque ire divinum imperium jusserit ; lucernæ
ardentes significant, non esse cuiquam in
tenebris atque inscitia vivendum, sed in Christi
lumine ad ea omnia quæ laudabilia sunt conten-
dendum. Judæos ¹⁰⁹ quidem, quod essent
parum sana mente, id facere recusantes, allo-
quebatur Christus, « Dum lucem, inquiens, habetis,
ambulate in luce, ne vos tenebræ comprehen-
dant ¹². » Pietatis igitur amatorem alacritas ad vir-
tutem capessendam, ac fortitudo cum prudentia
conjuncta clarum atque conspicuum reddit.

PALL. Optime dicis.

CYR. Non enim dissoluta remissaque vita glo-
riam consequi licet ; quin potius, etiamsi quispiam
labores ac sudores perferre statuerit, vix tamen
splendorem laudemque insignem adipiscetur. Ita-
que filii Israel, cum adhuc in Ægypto degerent,
imposuit quidem operum præfectos graves acer-
bosque profanus ille Pharaö : at iiii, quia duram
illam vivendi legem, quamvis invitis et necessitate

¹⁰ Ephes. vi, 14-16. ¹¹ Luc. xii, 35. ¹² Joan. xii, 35.

coactis impositam, pro exercitatione habuerunt, ad tolerandi consuetudinem acquirendam; ideo beneficio potius revera, quam ulla injuria sunt affecti. Metuebat enim Hebræos Pharaο, cum illos videret in immensam multitudinem crescere; cumque malignitate summa conaretur tantum illius gentis proventum atque; incrementum cohibere : « Imposuit, inquit, eis præfectos operum, ut affligerent eos operibus » : « Sed hoc ejus consilium contrarios eventus habuit; nam ea ipsa, quæ inferebatur vexatio, occasio illis incrementi fuit, cum Deus eam rem sua sapientia moderaretur, et Pharaonis astutiæ gratiam suam opponeret. « Quanto namque eos humiliabant, » inquit, « tanto plures flebant et invalescebant ». « Quamvis enim tribulationes inferat Satanas, dentibus suis in sanctorum genus fremens; et quos Deus ut proprios sibi asseruerit, in eos semper egregios observans irruat, « Escæ namque illius electæ sunt, » » inquit : tamen, qui in hujuscemodi rebus impigre laborant, eo ipso, quo tentantur, se ipsis meliores fiunt, eosque certaminum tolerantia procul dubio clariores reddit, ita ut per quæ ille molestus esse atque vexare cogitarit, per ea maxime etiam invitatus juvet, et per quæ illos vincere putarit, per eadem valentiores efficiat. Cum vero vafurum illud commentum Pharaο alium quam putarat exitum habuisse videret, et in eo ipso, quod lædere se putabat, etiam juvare, sero, ac vix tandem sentire cœpisset, immutat illico insidiandi rationem. Accersitis namque Hebræorum obstetricibus, « Cum obstetricabitis Hebræas, inquit, et partus tempus advenerit, siquidem masculus fuerit, interficite illum; **110** sin autem femina, servate illam. Timuerunt autem obstetrices Deum, et non fecerunt sicut præceperat eis rex Ægypti, et vivificabant masculos ». « Cumque illa adversus Hebræorum genus impietas, cruentumque consilium irritum cecidisset (neque enim permisit Deus obstetrices tantum scelus committere), convertit se jam ad apertam vim atque injuriam, neque adhuc clam vexare contentus, apertum bellum suscipit, necemque inhumanam iis, qui nascerentur decernit. « Præcepit enim, inquit, Pharaο omni populo suo, dicens : « Omne masculum, quod natum fuerit Hebræis, projicite in flumen; et omnem feminam vivificate ». » Neque enim de feminarum genere illi cura erat ulla; imbellis est namque sexus muliebris, nec ad prudentiam accommodatus; in utroque autem virilis molestus est, ut qui tum sapiens sit, tum etiam ad bellum aptissimus. Jucundissimus est igitur atque gratissimus tetro illi draconi, Satanæ inquam, muliebris ille animi sensus, effeminatus et imbellis, ad hæc ad sapientiam quoque parum aptus : inimica porro et odiosa illa ad fortitudinem alacritas, et animi vis languore metuque superior, mens item summa prudentia prædita. Propterea muliebrem sexum vivum servat, et in eo

ωφέληται μᾶλλον, ἢ περ ἡδίκηται κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐδεδοίει μὲν γὰρ ὁ Φαραὼ τοὺς Ἑβραίους εἰς πληθὺν ἀμέτρητον ἐκτεινομένους ὄρων· κακουργότατα δὲ κολάζειν ἐπιχειρῶν τὴν ἕν γε δὴ τούτῳ φορὰν καὶ ἐπίδοσιν. « Ἐπέστησεν αὐτοῖς, φησὶν, ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἵνα κακώσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔργοις. » Περιτρέπεται δὲ αὐτοῖς πρὸς τὴ ἑναντίον ἡ σκέψις. Ἡ γὰρ ἐπεννηγεμένη κάκωσις πρόφασις αὐτοῖς τῆς εἰς πληθὺν ἐπιδόσεως ἦν, Θεοῦ τὸ χρῆμα οἰκονομοῦντος, καὶ ταῖς ἐκείνου ραδιουργίαις τὴν οἰκείαν ὡσπερ ἀντεξάγοντος χάριν. « Καθότι γὰρ αὐτοὺς ἐταπείνουν, φησὶ, τοσοῦτῳ πλείους ἐγίνοντο καὶ ἰσχυον. » Ἐπιφέρει μὲν γὰρ τὰς θλίψεις ὁ Σατανᾶς, τοὺς ὀδόντας ἐπιτρέζων τοῖς ἁγίοις, καὶ ὡν περ ἂν ὡς ἰδίῳν μετεποιοεῖτο Θεοῦ, τοῦτοις ἀεὶ πως ἀπολέγηδην ἐπιπηδῶν· « Τὶ γὰρ βρώματα αὐτοῦ, ἐκλεκτὰ, » φησὶν· ἀλλ' οἱ πονουντες ἐν τούτοις, αὐτῶν ἀμείνους ἔσονται πειραζόμενοι· καὶ τὸ καρτερὸν ἐν ἀγῶσιν ἀποφαίνει δὴ πάντως εὐκλεσετέρους, ὡς τε δι' ὧν ἂν νοοῖτο λυπεῖν καὶ κακοῦν, διὰ τούτων μάλιστα καὶ οὐχ ἐκῶν, ὀνήσειεν ἂν, καὶ δι' ὧν αἰρήσειν ὑπέληφεν, εὐσθενεστέρους ἀποτελεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πανούργον σόφισμα τῷ Φαραὼ πρὸς ἀδόκητον πέρας ἐκτελευτᾷ, καὶ δι' ὧν ἐκάκου, καὶ προσαφελῶν ἦν, ὡς καὶ μάλιστα αἰσθάνεται, καὶ μεθίστησι παραχρήμα τῆς ἐπιβουλῆς τὸν τρόπον· μεταπεμφάμενος γὰρ τῶν Ἑβραίων τὰς μάλας, « Ὅταν μαιούσθε τὰς Ἑβραίας, φησὶν, καὶ ὡσι πρὸς τὸ τίκτειν, ἐὰν μὲν ἄρσεν ἦ, ἀποκτείνετε αὐτό, ἐὰν δὲ θῆλυ, περιποιεῖσθε αὐτό. » Ἐφοβήθησαν δὲ αἱ μάλαι τὸν Θεόν, καὶ ὡς ἐποίησαν καθότι συνέταξεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου καὶ ἐξωγόθουν τὰ ἄρσενα. » Ἀπρακτούσης δὲ αὐτῶ τῆς κατὰ τοῦ γένους ἀνοσιότητος, καὶ μαιφόνου βουλῆς, οὐ γὰρ ἠφίει Θεὸς δυσσεθεῖν τὰς μάλας, μέτεισι λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἐκφάνδην ἀδικεῖν, καὶ λεληθότως μὲν, ὡς καὶ λυπεῖν ἡξίου, γυμνῶς δὲ ἦδη πω; αἰρεῖται πόλεμον, καὶ θάνατον ἀπηνῆ τῶν τικτομένων καταψηφίζεται. « Συνέταξε γὰρ, φησὶ, Φαραὼ παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ λέγων· Πᾶν ἄρσεν ὃ ἐὰν τεχθῆ τοῖς Ἑβραίοις, εἰς τὴν ποταμὸν ῥίψατε, καὶ πᾶν θῆλυ, ζωογονεῖτε αὐτό. » Μέλει γὰρ αὐτῷ τοῦ θῆλεως οὐδαμῶς, ἀφιλοπώλεμον γὰρ χρῆμα γυνή, καὶ οὐκ ἀστελον εἰς σύνεσιν· λυπεῖ δὲ κατ' ἄμφω τὸ ἄρσεν, ὡς σοφόν τε καὶ μαχιμώτατον. Οὐκοῦν ἡδίστόν γε καὶ καταθύμιον κομιτῆ τῷ μαιφόνῳ δράκοντι, φημι δὴ τῷ Σατανᾷ, ψυχῆς φρόνημα γυναικοπρεπές, ἐκτεθηλυμμένον τε καὶ ἀναλακικὰ πρὸς γε τούτῳ νοσαῦν τὸ εἰς σοφίαν ἀνεπιτήθειον, ἐχθρὸν δὲ καὶ κατεστυγημένον τὸ πρόθυμον εἰς ἀνδρείαν, καὶ μαλακισμοῦ μὲν ἄμεινον, δειλιάς δὲ καθυπερπεροῦν, καὶ τὸ ἄγαν ἐμφρονέστατον. Διὰ τοῦτο, ζωογονεῖ μὲν τὸ θῆλυ, καὶ ἐξίστησι πως τὴν ἐπ' αὐτῷ μαιφόνου βουλήν τε καὶ σκέψιν. Εὐθηβες γὰρ οἶμαι τὸ μάχεσθαι ζητεῖν τοῖς αὐτόθεν ὑπεστρωμένοις, ὀκνοθὲν τε νεοσοῦσι τὸ ὑπεζεύχθαι φιλεῖν, καταπνίγει δὲ ὡσπερ τὸ ἄρσεν ταῖς τῶν πειρασμῶν περιστάσεσιν (1) ἐνείεις. Τοῦτο μοι δοκεῖ καὶ ὁ θεὸς Δαβὶδ

¹⁰ Exod. i, 11. ¹¹ ibid. 12. ¹² Habac. i, 16. ¹³ Exod. i, 16, 17. ¹⁴ ibid. 22

(1) Codex Sirlleti, περισπασμῶν περιστάσεσιν, distractionum molestias.

ἀναμελωθεῖν καὶ λέγειν· « Εἰ μὴ ὅτι Κύριος ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα ζῶντας ἂν κατέπιον ἡμᾶς· ἐν τῷ ὀργισθῆναι τὴν θυμὸν αὐτῶν ἐφ' ἡμᾶς, ἄρα τὸ ὕδωρ ἂν κατεπόντισεν ἡμᾶς· χεῖμαρβρόν διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν. »

pericula conjicit. Hoc mihi videtur etiam divinus David canere, cum dicit : « Nisi quia Dominus erat in nobis, cum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos; cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos; torrentem pertransivit anima nostra ** . »

ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

PALL. Sic se res habet.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ τῆς ἐπιβουλῆς τὸν τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτοὺς ἀγρίους κατηκίετο πόνοις, τὸ μὴ εἰς πλεθρὸν ἵναί πολλαὶ, κακουργότατα σοφισζόμενος, δι' ὧν ἡξίου κακοῦν; καὶ λαθραῖον ἦν ἐπὶ τὸ ἀδίκημα, καὶ οὐ λίαν ἐμφανὴς ὁ τοῦ τυράννου σκοπός, ἀντεζέρετο δὲ καθάπερ ἐφην ἀρτίως, ἡ τοῦ κατοικτεῖροντος χάρις. Ταπεινούμενοι δὲ, μᾶλλον εἰς αὐξήσιν ἔσαν, ἀλκῆς τε καὶ ἀριθμοῦ. Εἶτα διὰ μέσου τᾶς μαίας ταῖς Ἑβραίων γυναιξίν, ἐξοπλίζεῖν ἤθελεν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο κρατεῖν ἠφείλε Θεός. Ἐπιβουλῆς δὲ λοιπὸν, ὡς ἐν τρίτῳ τε καὶ τελευταίῳ τρόπῳ παντὶ τῷ ἰδίῳ προστέταξεν λαῷ καταπνίγειν τὸ ἄρσεν, τὸ λειψότως πλεονεκεῖν οὐκέτι παρατιτούμενος. Οὐκοῦν τοὺς ἀνδριζόμενοις, πολεμεῖ μὲν ἀοράτως (1) ὁ Στανᾶς, συντίθησι δὲ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς, ὡς ἐν γετρόπῳ τριπλῷ· καὶ ἀπέρχεται μὲν τῆς μάχης διὰ κακούργων σκευμάτων, τὴν εἰς ἀρετὴν ἐπίδοσιν ἀποκωλύων τοῦ νοῦ· ἐντρύχεσθαι γὰρ ἀδοκῆτοις παρασκευάζει πόνοις καὶ σκληροῖς ἀγῶσιν ὁμιλεῖν. Ἄδικεῖν δὲ ἰσχύσας διὰ τούτων οὐδὲν, ἐπαμύνοντος τοῦ Θεοῦ, τοὺς κατὰ πίστιν ἡμῖν ἰδίου καὶ ταυτοθνεῖς παροτρύνει πολλάκις, καὶ καταθῆγειν ἐπιχειρεῖ πρὸς ἀπέχθειάν τε καὶ μάχην. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Παῦλος· « Κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις, κινδύνοις ἐκ γένους. » Εἰ δὲ δὴ γένους καὶ τούτου διαμαρτεῖν, τὸν θεῖον αὐτοῖς ἐνιέντος φόβον τοῦ τῶν ἁγίων προεστηκότος, καθὰ καὶ τὰ πάλαι ταῖς μαίαις· ἀναφανδὸν ἐγείρει λοιπὸν τοὺς σφετέρους ὑπάσπιστάς, εἰς ἀγριότητα καὶ μαιφονίαν. Ἀνθεξέμεθα δὲ καὶ οὕτως τῆς εἰς εὐτολμίαν ἀγάπης, καὶ τῆς εἰς ἀνδρείαν σπουδῆς, οὐκ ἠγνοηκότες, ὅτι τὸ ἀπηχθόμενον παρ' ἐκείνῳ, Θεῷ τίμιον. Τέθειται γὰρ ἐν λόγῳ καὶ φειδῶς ἄξιοι, τὸ ἀνωτέρω μαλακισμοῦ.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι. Παρὸν δὲ οἶμαι καὶ τοῦτο πάλιν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμῖν τῆς ἀγίας καταθεσθαι Γραφῆς. Ἀπόρησις γὰρ ἐννοίων, οὕτι που.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν Θεοῦ διδόντος λέγομεν, ὡς ἐν τοῖς ἐπίκλην Ἀριθμοῖς, Μωσαϊκὸν δὲ τοῦτο βιβλίον· « Καὶ ἐλάλησε, φησὶ, Κύριος πρὸς Μωσῆν. ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἐν μιᾷ τοῦ μηνὸς τοῦ δευτέρου ἔτους, ἐξεληθόντων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, λέγων· Λάβετε ἀρχὴν πάσης συγγενείας υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατὰ συγγενείας αὐτῶν, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος αὐτῶν, κατὰ κεφαλὴν αὐτῶν· πᾶς ἀρσενῆς εἰσπραξέτω καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει

A solo deponit cruentam illam deliberationem atque consilium. Stultum enim est, opinor, cum iis pugnare velle, qui ipsi per se prostrati sunt, ac sponte sic affecti, ut subjecti esse malint : suffocati autem quodam modo masculum, cum eum in tentationem

David canere, cum dicit : « Nisi quia Dominus erat in nobis, cum exsurgerent homines in nos, forte vivos deglutissent nos; cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos; torrentem pertransivit anima nostra ** . »

PALL. Sic se res habet.

CYR. Vide jam qua insidiarum arte sit usus. Primum quidem sævis eos laboribus divexavit, id agens valerrimo illo commento, ut illis vexationibus ne generis multitudo propagaretur. Sed occulterat adhuc injuria, neque admodum apertum tyranni propositum, opponeretur autem illi, ut modo dixi, miserantis gratia. Itaque, quo magis affligebantur, eo magis eorum tum vires, tum numerus augebatur. Inter hæc obstetrices adversus mulieres Hebræorum armare volebat : ne hoc quidem ut valeret permittit Deus. **III** Denique tertio quodam, et ultimo insidiarum genere universo suo populo imperavit, ut masculos suffocarent, latentem tyrannidem non amplius dissimulans. Igitur cum viris fortibus bellum gerit occulte Satanas, et triplici forma componit insidias : ac pugnæ quidem initium facit, cum callidis consiliis ab animo virtutis incrementum avertit : agit enim ut inopinatis laboribus conteratur atque in durissimis versetur ærumnis. At ubi per hæc nil potuerit lædere, opem Deo ferente, eos qui fide nobis cognati sunt ejusdemque gentis incitat sæpe, atque ad simulatas ac pugnam exacuere nititur. Id testatur Paulus illis verbis : « Periculis in falsis fratribus, periculis ex genere ** . » Cæterum, si hæc vana atque irrita fuerint, Deo sanctorum propugnatore divinum illis metum injiciente, ut olim obstetricibus; tum vero aperte suos satellites excitat ad sævitiam atque cædem. At vero tum quoque nos amorem illum confidentis animi, ac fortitudinis studium retinebimus, non ignari, quod illi odio sit, id esse Deo charissimum : eos quippe aliquo numero, et sua cura dignos habet, qui languorem ac mollitiem animi superarint.

PALL. Assentior. In promptu est autem, ut opinor, id quoque nobis ex ipsa sacra Scriptura perspicere : neque enim tibi deesse poterant ejusmodi sententiæ.

CYR. Igitur, Deo donante, dicamus quod in eolibro habetur, cujus inscriptio est Numerorum; est autem is Moysi libellus : « Et locutus est, inquit, Dominus ad Moysen in deserto Sinæ, in tabernaculo testimonii, in una mensis, anni secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti, dicens : Accipite summam omnis cognationis filiorum Israel per cognationes suas, et per domos familiarum suarum, per numerum ex nomine ipsorum per capita eorum; omne masculinum a viginti annis et supra, omnis

f ** Psal. cxxiii, 1-5. ** II Cor. x, 26.

(1) Sic cod. Vatic. cod. Sireleti, ἀραρότως, ἀπτε.

qui egreditur in exercitu Israel, numerate eos cum exercitu eorum : tu et Aaron numerate eos ⁴⁰. » Qui igitur mas sit, et ad pugnam aptissimus, et ad pubertatem pervenerit, id est ad firmitatem spiritualem, et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi, eum in descriptionem divinam, et in librum Dei relatum esse perspicuum esse poterit vel maxime ex his verbis : neque enim alia de causa numeratur, ut opinor, masculus, et vigesimum annum **112** aut supra natus, quam ut nos quoque ipsi intelligamus rejici a Deo, atque improbari, quod imbelles sit, ac sensu minime perfecto, quorum utrumque inesse dicimus iis, qui adhuc sane adolescentes sunt, necdum ad pubertatis mensuram pervenerunt : quam quidem mensuram divina lex et novit et desinit, iisque est annus vigesimus : in pretio autem is est, et in numero habetur, et a Deo cognoscitur per populum et genus, et capita, et nomen, quisquis adulta jam ætate, et masculus est. Sanctis enim apostolis, qui ejusmodi virili ætate jam essent, et in eam pervenissent rationis mensuram, dictum a Christo est aliquando quidem : « Nolite gaudere quia dæmonia subjiciuntur vobis; sed potius gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælo ⁴¹. » Aliquando rursus : « Nonne duo passeresset assidue veniunt? et unus ex illis non cadet super terram sine Patre meo, qui est in cælis? Vestri autem et capilli capitis numerati sunt ⁴². » In quo cum dixit numeratos esse capillos, diserte significavit, ut opinor, quam diligenti cura eos prosequeretur. In librum igitur Dei, qui adulta sunt ætate, ac mares referuntur. Ea autem census descriptio per Moysen et Aaron fiebat, ut per utrumque unum intelligamus Christum, ut in Moyse legis conditorem, ut in Aaron summum sacerdotem : factus est enim noster legislator simul et sanctus et innocens summus sacerdos, ejusque mediatoris opera eorum qui virili sunt ætate et virtute præ cæteris conspicua, in divinis Libris describitur census. Quos alloquebatur etiam sapientissimus ille Joannes, cum diceret ⁴³. « Scribo vobis, juvenes, quia fortes estis et vicistis malignum. » Hujusmodi autem sunt ii de quibus modo diximus : « Omnis masculus a viginti annis et supra, omnis qui egreditur in exercitu Israel ⁴⁴. » His ab eorum opifice Deo provideri, eorumque illi curam esse, ut qui sit virtutis amator, etiam per ea quæ consequenter scripta sunt, perspicere, Palladi, facile poteris. Ait enim iterum Moyse et Aaron, Deus præcul dubio, « Et vobiscum eruat singuli per tribum uniuscujusque principis, per domos familiarum erunt : et hæc nomina virorum qui stabunt vobiscam ⁴⁵ : » unaquæque enim tribus eum, qui et gloria et virtute pugnandi cæteros anteerat, ducem instituit ac propugnatorem, et sententia principem, et rerum gerendarum auctorem : quorum figuram præferunt angeli, qui selectis illis viris, et in libro vitæ descriptis præfecti sunt. **113** Scriptum est nam-

Ἰσραὴλ, ἐπισκέψασθε αὐτοὺς ἐν δυναμει αὐτῶν, σὺ καὶ Ἀαρὼν ἐπισκέψασθε αὐτούς. » Ὅτι μὲν οὖν τὸ ἄρσεν καὶ μαχιμώτατον, καὶ εἰς ἔθνη ἀναθεωρῶν, τουτέστιν, εἰς εὐεξίαν τὴν πνευματικὴν καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐν ἀπογραφῇ τῇ θεῆ, καὶ ἐν βιβλίῳ τέτακται Θεοῦ, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ διὰ τούτων εὐ μάλα ἀριθμείται γὰρ οὐχ ἑτέρου του χάριν, καθάπερ ἐγώμαι, τὸ ἄρσεν ἐν εἰκοστῷ τε καὶ ἑτὶ γεγονὸς ἐνιαυτῷ, ἢ ὥστε δύνασθαι νοεῖν καὶ ἡμᾶς αὐτούς, ὡς ἀπόδητον μὲν καὶ ἀδόκιμον τὸ ἀναλί τε καὶ ἀτελὲς εἰς σύνεσιν, ἀ δὴ προσεῖναι φαμεν τοῖς ἑτὶ μὲν νέοις κομιδῇ, καὶ οὕτω πρὸς ἑθὺς ἤκουσι μέτρον, ὃ περὶ οὐ θεῖο; οἰδὲ τε καὶ ὀρίζει νόμος, τουτέστι τὸ ἔτος τὸ εἰκοστόν· τίμιον δὲ καὶ ἐν ἀριθμῷ καὶ ἐγνωσμένην παρὰ Θεῷ, κατὰ τε πληθὺν, καὶ γένη καὶ κεφαλᾶς, καὶ ὀνομαστί, τὸ ἐν ἀκμαίς τε καὶ ἄρσεν. Ἀνδριζομένοις γὰρ οὕτω, καὶ εἰς τούτο προήκουσι διανοίας μέτρον, τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις εἰρηται διὰ Χριστοῦ, ποτὲ μὲν, ὅτι, « Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ὑμῖν, χαίρετε δὲ μάλλον ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » ποτὲ δὲ πάλιν « Οὐχὶ δύο στρουθία ἄσσαρτου πωλεῖται, καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἀνευ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; Ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡριθμημένοι εἰσιν. » Τὸ ἀκριβὲς οἰμαί που τῆς ἐπ' αὐτοῖς φροντίδος, τοῦ αὐτὰς εἰπεῖν ἀπαριθμεῖσθαι τὰς τρίχας καταδηλουῦντος εὐ μάλα. Οὐκοῦν ἐν βιβλίῳ Θεοῦ τὸ ἐν ἀκμαίς τε καὶ ἄρσεν. Ἐπράττετο δὲ τὰ τῆς ἀπογραφῆς, διὰ τε Μωσέως καὶ Ἀαρὼν, ἕνα δι' ἄμφω, τὸν ἕνα νοῦμεν Χριστὸν, ὡς ἐν Μωσῆ, νομοθέτην, ὡς ἐν Ἀαρὼν, ἀρχιερέα. Γέγονε γὰρ ἐφ' ἡμᾶς νομοθέτης τε ἡμα, καὶ ὄσιος καὶ ἀκακος ἀρχιερεὺς, καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ μεσιτείας, τῶν ἀνδριζομένων καὶ ἐκπρεπιστέρων εἰς ἀρετὴν, ἐν θεῖαις βίβλοις ἀπογραφῇ. Προσεφώνει δὲ τούτοις καὶ σοφὸς Ἰωάννης λέγων· « Γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἔστε, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρὸν. » Οὐκοῦν εἶεν ἂν οὗτοι, περὶ ὧν ἔφαμεν ἀρτίως· ὅτι « Πᾶν ἄρσεν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, πᾶς ὁ ἐκπορευόμενος ἐν δυνάμει Ἰσραὴλ. » οὗς ὅτι ποιεῖται διὰ φειδοῦς, καὶ φροντίδος ἀξιοί, φιλάρετος ὧν ὁ δημιουργὸς, κατὶδοῖς, ὧ Παλλάδιε, καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς γεγραμμένων. Ἐφη γὰρ πάλιν τοῖς ἀμφὶ Μωσέα καὶ Ἀαρὼν, δῆλον δὲ ὅτι Θεός, « Καὶ μεθ' ὑμῶν ἔσονται ἕκαστος κατὰ φυλὴν ἕκαστου ἀρχοντος, κατ' οἴκους πατρῶν ἔσονται, καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες παραστήσονται μεθ' ὑμῶν. » Φυλὴ γὰρ ἕκαστη τὸν εὐκλεέστερον καὶ μαχιμώτατον ἐφίστησιν ἡγεμόνα, καὶ προασπιστήν, καὶ βουλής ἐξάρχοντα, καὶ τῶν πρακτικῶν εισηγητήν, ὧν ἂν εἶεν εἰς τὸ πῶν, οἱ τοῖς ἀπολέκτοις καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς κειμένοις, ἐφεισθηκότες ἄγγελοι. Γέγραπται γὰρ περὶ παντὸς δικαίου· « Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοδουμένων αὐτῶν, καὶ ῥύσεται αὐτούς. » Ὅτι δὲ ἀγγελικαῖς ἐπικουρῖαις διασώσασθε κατὰ βούλησιν Θεοῦ, πανταχόθεν ἂν γένοιτο σαφὲς, καὶ

⁴⁰ Num. 1, 1-5. ⁴¹ Luc. x, 20. ⁴² Matth. x, 29, 30.

⁴³ I Joan. 11, 15. ⁴⁴ Exod. xxx, 14. ⁴⁵ Num. 1, 48.

παρτὸν οἰμαι συλλέγειν εἰς τὸ παρὸν, τὰς δεΐξεις· ἃ καίτοι τοῖς ἐθέλουσι μετ' ἐν καὶ λίαν εὐκόλως εἴπερ ἔλονται τοῦτο ὁρᾶν.

sic Deo volente, cincti simus, manifestum undique fieri potest, ac supervacaneum puto in praesentem locum congerere ejus rei probationes, cum praesertim volentibus id facere in promptu sit, et quidem facillime, si modo ita decreverint.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν ὡς ἐν τύπῳ τῷ κατὰ Μωσέα καὶ Ἀαρὼν διὰ Χριστοῦ γένοιτ' ἔν τῶν ἀνδριζομένων ἡ ἀπογραφὴ.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· ἀποφέρει γὰρ ἡμᾶς εἰς τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον, οὐκ ἀπίθανον ἔχον τὴν ὑπόβλην τὸ παρὰ τῷ μακαρίῳ Δανιὴλ.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον τί φῆς;

ΚΥΡ. Θεάεται μὲν γὰρ, ὡς ἐν ἡλικίᾳ τῇ πρεσβυτικῇ τὸν Πατέρα, λευκῇ μὲν πολιᾷ κατεστεμμένον, ἐνδύμασι δὲ τοῖς ἐν εἰδει χιόνος ἐκτριπῆ, ἐφη δὲ οὕτως· « Καὶ βίβλοι ἠνεψύχθησαν, καὶ κριτήριον ἐκάθισε, καὶ εἶδον. Καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς Υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἐφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηλέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία. » Ὅτε γὰρ ἐν εἰδει τῷ καθ' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Μονογενὴς, τότε καὶ βίβλους ἠνέψεν ὁ Πατὴρ, καὶ ἀνῆκε μὲν τοῦ κρῖνεσθαι τοὺς ἐνόχους ἀμαρτίας· ἐφηκε δὲ τοῖς ἀνδριζομένοις τὸ ἐγγράφεσθαι τε καὶ ἐναριθμεῖσθαι λοιπὸν τοῖς ἔνω χοροῖς, καὶ ἐν μνήμῃ κεῖσθαι Θεοῦ. Ἀκούω δὲ ψάλλοντος τοῦ μακαρίου Δαβὶδ περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πεπαρνηκότων· « Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων οὐ γραφήτωσαν. » Πεπτῶκασι μὲν γὰρ ἐξ ἀσθενοῦς λογισμοῦ καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πολιτείας ἐξ ἀνακρίδας ἡμαρτηκότες, οἱ χρηστῶ τε καὶ φιλανθρώπῳ νεύματι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐκτετριμημένοι· κέκληνται μὲν γὰρ εἰς τοὺς γάμους, μαλακῶς δὲ καὶ παρειμένως τοῖς ἀγίοις δεῖπνοκλήτοισιν ἀπεκρίναντο, λέγοντες· ὁ μὲν, οὐτι ἀγρὸν ἔγγρασα· ὁ δὲ, οὐτι γυναικα ἔγημα, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. Ἀκούεις λεγόντων πανταχῇ, οὐτι οὐ δύναμαι· νοῦς γὰρ ὁ ἀνθρώπινος εἰς φιληδονίαν κοσμικὴν ἀπονενευκῶς, ἀδρανῆς τέ ἐστι καὶ ἀναλκίς εἰς τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τοῦ Θεοῦ· ἔσται δὲ οὕτως καὶ τῆς οὐρανόθεν καὶ θείας ἀμέτοχος ἑορτῆς.

ΠΑΛΛ. Μόνον οὖν ἄρα τὸ ἡδονικὸν καὶ ἀνδραϊκόν, καὶ ἔμφρον ἡδονικόν, ἐν ἀπογραφῇ Θεοῦ, καὶ ἐν βίβλῳ ζώντων, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἄπαν, ἀδόκιμον ἢ πῶς;

ΚΥΡ. Ἀκριθῆ καὶ ἐγγεγεμένον ἐνιεῖς τὸν νοῦν τοῖς Γεγραμμένοις, εἴση τοι τὸ ἀληθές. Ἀπογράφεται γὰρ οὐχὶ τὸ ἐν ἡδονῇ μόνον, καὶ ἐν ἐτει τῷ εἰκοστῷ γεγονὸς, προστέτακται δὲ οὕτως, πᾶν ἄρσεν. Ἡ οὐκ ἐννοεῖς ἃ λέγω·

ΠΑΛΛ. Σύνημι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, εἰ μὲν τῆς ἐν Χριστῷ νουμένης ἀνδρίας, καὶ ὁ τῶν ἐπιτηδίων εἰς τὸ δύνασθαι κατορθοῦν εὖ μάλα τὴν ἀρετὴν περιεργάζοιτο τρόπος, ἴδιαν ἔξουσι τὴν ἀπογραφὴν, οἱ πρὸς τοῦτο δόξης ἐλάττωτες, ὡς ἀνδρεῖοί τε ἡδὼν καὶ μαχιμῶτατοι, καὶ

que de unoquoque justo proboque viro : « Castrameta bitur angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos ⁶⁶. » Quod autem angelorum auxilio,

PALL. Ergo in figura Moysi et Aaron, per Christum fieri putas descriptionem ac censum virorum fortium?

CYR. Ita censeo : ad hanc namque eponendi rationem haud improbabili conjectura nos perducit illud quod est apud Danielem.

PALL. Quodnam illud est ?

CYR. Contemplatus est enim ille tanquam senili ætate Patrem, candida cæsarie comptum, vestitu nivis instar candido insignem, dixitque : « Libri aperti sunt et judicium sedit, et vidi. Et ecce cum nubibus cæli ut Filius hominis veniebat, et usque ad Antiquum dierum pervenit, et in conspectum ejus perductus est, et ipsi datus est principatus et honor, et regnum ⁶⁷. » Cum enim ille Unigenitus in nostra specie factus est, tunc et libros aperuit Pater, et ab iis judicandis, qui rei peccatorum erant, conquirevit : potestatem quoque fecit fortibus viris, qua illis liceret describi, ac superis illis choris annumerari, et Dei memoria contineri. Audi etiam beatum David psallentem de iis, qui in Christum debacchati sunt : « Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur ⁶⁸. » Exciderunt enim infirmitate rationis, et a Christi conversatione præ ignavia extorres facti sunt, cum iisdem benigna clementique Dei et Patris voluntate honor delatus esset : vocati namque sunt ad nuptias, negligenter autem remissequae sanctis invitatoribus responderunt, dicentes, unus quidem, agrum se coemisse, alter vero uxorem duxisse, nec posse venire. Audis ubique eos dicere : Non possum ⁶⁹ : etenim humanus animus ad mundi voluptates propensus infirmus est et invalidus ad ea exsequenda quæ Dei sunt : idem porro erit divini cælestisque convivii expers.

PALL. Soli igitur adulti et fortes viri, et prudentia jam ornati, in Dei descriptione censentur, et in libro vitæ; quique minime ejusmodi sunt, omnes improbantur, an secus ?

ΚΥΡ. Si accurate vigilanterque ad Scripturam animus intenderis, intelliges profecto quid verum sit. Describitur namque non solum qui adultus est, atque annum natus vigesimum, sed omnis masculi imperata est descriptio. An tu parum quid dicam intelligis ?

PALL. Intelligo.

CYR. Si igitur cum fortitudinis duntaxat illius quæ in Christo intelligitur, et eorum qui idonei sunt ad munera virtutis exsequenda modus exquiruntur. suam illi descriptionem habituri sunt, qui ad hanc gloriam pervenerint, quippe qui fortes jam sint, et ad

⁶⁶ Psal. xxxiii, 8. ⁶⁷ Daniel vii, 10, 15, 14. ⁶⁸ Psal. lxxviii, 29. ⁶⁹ Luc. xiv, 20.

pugnam promptissimi, et sensum puerilem superarint, nonne, Palladi, quisquis nostri similis fuerit, ei quoque locus aliquis descriptionis et gloriæ proprius ac decens conveniet, qui cum gestarum rerum splendore coæquetur?

PALL. Fateor.

CYR. Neque enim in sanctorum apostolorum numero unquam erit qui illorum dissimilis fuerit; minime, inquam.

PALL. Ita est.

CYR. Neque vero illud rursus asserimus, quem gradum assecuti sunt sancti homines ii, qui multis virtutum generibus illustres admodum fuerint, ac vivendi rationem legi divinæ maxime consentaneam coluerint, eundem gradum assecuturum eum quoque qui minime ejusmodi fuerit; sed eam tamen spondeat, non est obscurum.

PALL. Recte dicis.

CYR. Igitur in eo quod credimus in Salvatorem universorum ac Redemptorem, et per baptismum illam cœlitus ac superne datam fortitudinem consecuti sumus; induti namque sumus virtute ex alto ⁷⁰, (Spiritu scilicet notati atque insigniti), eatenus relati nos quoque sumus in masculorum ordinem ac numerum, et in Dei libro recensiti. Est tamen nonnulla hic quoque distinctio: primi namque quodammodo in hac descriptione collocati sunt ac proxime ad Deum accedunt qui sacratiores sunt ac sanctiores. Quamvis enim una sit in Christum fides, nou omnes tamen fideles pares sunt morum ac vitæ genere; sed alii quidem sic, alii vero sic, ut beatus Paulus ait ⁷¹. Igitur qui vitæ gravitate cæteris præstant, ideoque sunt sanctiores, primum in descriptione divina ac Dei monumentis locum tenent: at in quibus minor est sanctitas, eo ipso quod inferiores virtute sunt, secundum procul dubio in descriptionibus locum obtinent.

PALL. Sed qua ratione hoc item **115** fieri perspicuum potest?

CYR. Ab ipso nimirum ipsius Scripturæ testimonio: neque enim id temere dicimus: nam post illam enumerationem, qua masculos atque vegetioris ætatis homines recensuit, modum nobis alterum descriptionis iterum designavit ille rerum universarum Deus. Is autem ejusmodi est: « Et locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens: Numera filios Levi per domos familiarum suarum, per cognationes suas, per populos; omne masculinum ab uno mense et supra numerabis eos. Et numeravit eos Moyses et Aaron per vocem Domini, quemadmodum præcepit eis Dominus ⁷². » Hac descriptione facta per populos et per domos familiarum, totam continuo summam infert, dicens: « Omnis numeratio filiorum Levi, quos numeravit Moyses et Aaron per vocem Domini per populos eorum, omne masculinum ab uno mense et supra, duo et viginti millia ⁷³. » His illico adjungit

A μειρακιώδη φρόνησιν ὑπερβεηχότες, οὐχὶ ἐκάστῳ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρμόσειεν ἄν, ὡ ἑταίρε, τόπος τις ἰδίος τε καὶ πρέπιον ἀπογραφῆς καὶ δόξης, τῇ τῶν δρωμένων λαμπρότητι συμμετροῦμενος;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἐν γε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ὁ μὴ κατ' αὐτοὺς ἔσται ποθὲν· πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐδ' αὖ ἐκείνῳ φαμεν, ὡς τοῖς ἄγαν ἐκλελαμπρυσμένοις ἐκ πολυειδοῦς ἀρετῆς, καὶ βίου κατάρθωσιν τὴν ἐννομιωτάτην ἐπησκηκόσιν, ὁ μὴ τοιοῦτος συντετάξεται, κληρονομήσει δὲ ὅτι, κατὰ τὸ ἴδιον μέτρον, οὐκ ἀσυμφανές.

gloriæ portionem habiturum, quæ suæ mensuræ re-

B ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, καθὼς πεπιστεύκαμεν εἰς τὸν τῶν ὅλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀνωθεν ἰσχύον πεπλουτήκαμεν· ἐνεδυσάμεθα γὰρ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν τῆ ἀγίῳ· κατεσφραγισμένοι Πνεύματι, τεθειμένα καὶ ἡμεῖς ὡς ἐν ἀρσένων τάξει τε καὶ λόγῳ, καὶ κατελογίσθημεν ἐν βίβλῳ Θεοῦ. Πλὴν ἔστι τις κἀνόθεο διαφορά. Πρῶτοι γὰρ ὡσπερ ἐν ἀπογραφῇ, καὶ ἀγχοῦ Θεοῦ μᾶλλον οἱ ἱερώτεροι τε καὶ ἀγιώτεροι. Μία μὲν ἡ πίστις ἢ εἰς Χριστόν· πλὴν, οὐχ ἅπαντες οἱ πεπιστευκότες ἐν ὁμοίῳ καὶ ἴσῳ τρόπῳ τέ εἰσι καὶ βίῳ, ἀλλ' οἱ μὲν, οὕτως· οἱ δὲ οὕτως, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Οὐκοῦν, οἱ μὲν βίου σεμνότητι προὔχοντες, ἀγιώτεροι δὲ διὰ τοῦτο, πρῶτην ἔχουσι τὴν τάξιν ἐν ἀπογραφῇ τῇ θεῷ, καὶ ἐν μνήμῃ Θεοῦ· οἱ δὲ τὸ μείον ἔχοντες, ἐν ἀγιασμῷ, διὰ τὸ μείον ἐν ἀρετῇ, δεύτεροι που πάντως καὶ ἐν ἀπογραφαῖς.

ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο σαφές;

ΚΥΡ. Ἀπὸ γε τῶν Γεγραμμένων. Ἔστι γὰρ ἡμῖν οὐ προαλῆς ὁ λόγος· μετὰ γὰρ τοι τὴν ἐπαριθμησιν ἦν ἐπὶ τοῖς ἄββείοις τε καὶ ἀκμαιοτάτοις ἐποιήσατο. Τρόπον ἡμῖν ἕτερον ἀπογραφῆς διετύπου πάλιν ὁ τῶν ὅλων Θεός. Ἔχει δὲ οὕτως· « Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ λέγων· Ἐπίσκεψαι τοὺς υἱοὺς Λευὶ κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, κατὰ συγγενείας αὐτῶν, κατὰ δῆμους. Πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω ἐπισκέψῃ αὐτούς. Καὶ ἐπισκέψατο αὐτούς ὁ Μωσῆς καὶ Ἄαρὼν διὰ φωνῆς Κυρίου, ὃν τρόπον συνέταξεν αὐτοῖς Κύριος. » Γενομένης δὲ οὕτω τῆς ἀπογραφῆς κατὰ δῆμους, καὶ κατ' οἴκους πατριῶν, ὅλον εὐθύς τὸν ἐκλογισμὸν ἐπιφέρει, λέγων· « Πᾶσα ἢ ἐπίσκεψις τῶν υἱῶν Λευὶ, οὗς ἐπισκέψατο Μωσῆς καὶ Ἄαρὼν διὰ φωνῆς Κυρίου κατὰ δῆμους αὐτῶν, πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες. » Ἐπισυνάπτει δὲ παραχρῆμα, καὶ φησι· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων·

⁷⁰ Luc. xxiv, 49. ⁷¹ I Cor. vii, 7. ⁷² Num. i, 1, 2. ⁷³ Num. iii, 28

Ἐπισκεψαί πᾶν πρωτότοκον ἄρσεν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, καὶ λάβε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐξ ὀνόματος, καὶ λήψῃ τοὺς Λευίτας ἐμοί, ἐγὼ Κύριος, ἀντὶ πάντων τῶν πρωτότοκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ κτήνη τῶν Λευιτῶν ἀντὶ πάντων τῶν πρωτότοκων ἐν τοῖς κτήνεσι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἐπισκέψατο Μωσῆς, ὃν τρόπον ἐνετείλατο Κύριος αὐτῷ καὶ ἐγένετο πάντα τὰ πρωτότοκα τὰ ἀρσενικά κατὰ ἀριθμὸν ἐξ ὀνόματος ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω, ἐκ τῆς ἐπισκέψεως αὐτῶν, δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες, τρεῖς καὶ ἑβδομήκοντα καὶ διακόσιοι. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάβε τοὺς Λευίτας ἀντὶ πάντων τῶν πρωτότοκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τὰ κτήνη τῶν Λευιτῶν ἀντὶ τῶν κτηνῶν αὐτῶν, καὶ ἔσονται ἐμοὶ οἱ Λευῖται· ἐγὼ Κύριος· Καὶ τὰ λύτρα τριῶν καὶ ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίων οἱ πλεονάζοντες παρὰ τοὺς Λευίτας ἀπὸ τῶν πρωτότοκων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ λήψῃ πέντε σίκλους κατὰ κεφαλὰς κατὰ τὸ δίδραγμα τὸ ἅγιον· λήψῃ εἴκοσιν ὀβολοὺς τοῦ σίκλου, καὶ δώσεις τὸ ἀργύριον Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λύτρα τῶν πλεοναζόντων ἐν αὐτοῖς. Ὡς βαθὺ τὸ χρῆμα καὶ δυσέφικτον, ὧ Παλλάδιε, τὸ προσβαλεῖν δύνασθαι, φημί δὴ τοῖς ὧδε διεσταλμένοις, λεπτῶς τε καὶ ἀκριβῶς.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις· καθίει· δ' οὖν ὁμοῦ τὸν νοῦν εἰς βίβανον, Χριστῷ τῷ παντὸς ἀγαθοῦ δοτῆρι πίσυρος.

ΚΥΡ. Σύνες δὴ, ὅτι ἐν ἀπογραφῇ τῇ πρώτῃ, πᾶν μὲν ἦν ἄρσεν, καὶ εἰκοσαετὲς τὸ ζητούμενον, τούτῃ ἐστι τὸ ἔμφρον τε καὶ ἀνδρείον, καὶ ἐν ἀκμαίς τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν, ἃ ἀν βούλοιο θεός. Ἐχέτω δὲ ἄλλο ἡμῖν ὁ περὶ τούτου λόγος. Πεποίηται γὰρ, ὡς ἐγῶμαι λίαν ἀποχρώντως ἔχων. Ἐν γὰρ ταυταῖσι ταῖν δυοῖν ἀπογραφαῖν, ἅπαν μὲν ἄρσεν τὸ ἐκ φυλῆς Λευὶ, ταῖς θείαις τε καὶ ἱεραῖς ἐντάττεται ψήφοις. Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐτέρας πληθύτος, οὐκέτι πᾶν ἄρσεν ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ πρωτότοκον, ἀπὸ μηνιαίου δὲ σύμπαν καὶ ἐπάνω τὸ ἀριθμούμενον. Καὶ ἡ μὲν τῶν Λευιτικῶν βρεφῶν ἀπριθμησις, δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες· ἡ δὲ τῶν πρωτότοκων δύο καὶ εἴκοσι χιλιάδες καὶ τρεῖς καὶ διακόσιοι καὶ ἑβδομήκοντα. Ἔτα θεσπίζει Θεὸς, ἀντὶ τῶν πρωτότοκων τοὺς Λευίτας ἀνατίθεσθαι δεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπερτερῶν ἦτοι πλεονάζοι ἀριθμῷ τὸ δημοτικὸν εὐρίσκειται, διακοσίαις ἑβδομήκοντα καὶ τρισὶ κεφαλαῖς, δεδαικαίωκεν ὁ νομοθέτης, προσκομίζεσθαι δεῖν ὑπὲρ αὐτῶν τὰ λύτρα τῆς φυλῆς τῆς Λευιτικῆς, ὡς ἀν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ποιοῖντο τὰς λειτουργίας, καὶ ἀναφέροιν τὰς λατρείας, μισθὸν ὡσπερ τινα τὴν ἀπερισπάστου προσεδρείας τουτοῦ κομιζόμενος παρ' αὐτῶν. Ἡ οὐκ ἐν τούτοις φῆς τὴν τῶν προκειμένων περίνοιαν;

An minime fateris his verbis breviter comprehensum esse propositæ Scripturæ sensum?

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο ἐρῶ· καί μοι πάλιν ὁ λόγος οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαδιεῖται, κατὰ γὰρ τὸ εἶδος καὶ οὐκ ἀπειθῶν ἔχον· ἦτε μὲν γὰρ ἀνδρίας τε ὁμοῦ καὶ φρονήσεως τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης ἀνάμνησις ἦν, καὶ ὡς ἐν τύπῳ ζήτησις, ἀπεγράφετο τὸ ἄρσεν, οὐκ

¹² Num. iii, 40 seqq.

A et ait: « Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Numera omne primogenitum masculinum filiorum Israel ab uno mense et supra, et accipe numerum eorum ex nomine, et accipies Levitas mihi (ego Dominus) pro omnibus primogenitis filiorum Israel, et jumenta Levitarum pro omnibus primogenitis jumentorum filiorum Israel. Et numeravit Moyses, quemadmodum præceperat ei Dominus, omne primogenitum in filiis Israel; et fuerunt omnia primogenita masculina secundum numerum ex nomine ab uno mense et supra, ex numeratione eorum, viginti duo millia, tres et septuaginta, et ducenti. Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Accipe Levitas pro omnibus primogenitis filiorum Israel, et jumenta Levitarum pro jumentis eorum: et erunt mihi Levitæ (ego Dominus) et redemptiones trium et septuaginta et ducentorum, qui supersunt supra Levitas de primogenitis filiorum Israel; et accipies quinque siclos per caput, juxta didrachma sanctum: accipies viginti obolos per siclum, et dabis argentum Aaron et filiis ejus, redemptiones eorum qui supersunt in eis ¹². » Quam minime in promptu est, Palladi, quamque difficile, res tam tenui subtilique discrimine distinctas posse intueri!

PALL. Recte dicis: tamen adjice animum, quæso, ad eas res exquirendas, Christo honorum omnium datore fretus.

116 CYR. Animadvertite igitur in priore descriptione non nisi masculinum, et qui esset viginti annos natus, requiri, id est, qui et prudentia esset et fortitudine præditus et viribus maxime vigeret ad ea exsequenda quæ Deus vellet: sed de hac re hactenus; satis enim, ut puto, est a nobis dictum. In his vero duabus descriptionibus omne quidem masculinum ex tribu Levi divitis sacrisque suffragiis asciscitur: ab altera vero multitudine, non omne masculinum promiscue, sed primogenitum: illud tamen omnibus commune est, quod ab uno mense et supra recensentur. Ac Leviteorum quidem puerorum summa duo et viginti millia complectitur; at primogenitorum summa duo et viginti millia tres insuper et ducentos septuaginta. Deinde jubet Deus loco primogenitorum Levitas sibi dicari. Verum, quia popularis census numero superior esse reperiebatur, abundareque capitibus ducentis septuaginta tribus, sanxit legis conditor, ut illorum vice pretia ad tribum Leviticam deferrentur, ut pro illis cultus divinos exhiberent, et sacrificia offerrent; hac veluti mercede ab illis accepta, quo nulla re divulsi distractique, assidue religioni deservirent.

PALL. Fateor.

CYR. Illud igitur mihi dicendum videtur, nec mea oratio a proposita re erit aliena, quatenus congruenter atque probabiliter dici possit: ubi enim fortitudinis simul et prudentiæ, quæ in Christo intelligitur, mentio fiebat, atque, ut in figura, quæstio

erat, tum describatur masculinus sexus, qui haud imbecilla esset corporis ætate. Sed quia præterea opus erat illam quoque descriptionem, quæ per fidem et charitatem in Christum fit, aperte significari, simul comprehenso illo discrimine, quod in iis qui credunt perspicitur, ex quibus alii simul atque fidem acceperunt, sacris operibus ac Dei obsequiis incumbunt, alii se non integros Deo dicant, sed divisi sunt, ac sui partem rebus sæcularibus tribuunt; ea de causa jure optimo legis conditor sacrum illud hominum discrimen, quod in genere Levitico tanquam in figura intelligitur, ut alteri anteferatur, jussit; primumque locum ut in descriptione teneat, imperavit. Hac de causa primum Levitici generis mentionem fecit. Sequitur autem, illique adjuncta est masculorum ac primogenitorum recensio. ¶ 117 Etenim in pretio apud Deum est illud hominum genus, quod tanquam spirituali fortitudine præditum, et Christo, qui est primogenitus, conforme spectatur. Itaque beatus Paulus ad quosdam, qui claudicarent circa fidem, et in frigidas opiniones effeminati essent, scribit: « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis⁷². » Admittitur ergo in Dei librum, quisquis primogenitus fuerit, ut qui sit Christo conformis: masculus item et prudentia ornatus. Illud vero animadvertas velim, ad alios quidem tribubus, ut modo dixi, non omnem masculum nullo discrimine recenseri, sed solum primogenitum: neque enim omnes homines fide insignes sunt, et Christo conformes; sunt enim plerique infideles: sed ille describitur solum atque numeratur, qui primogenitus fuerit, propter eum, qui in nobis in multisque fratribus Primogenitus est⁷³. At vero in Levitarum censu omne masculinum promiscue, nullo delectu in descriptiones refertur, et in summam colligitur: nam, quod sanctum est, id omni ex parte est Deo cognatum. Ab uno vero mense et supra describuntur: ejusque rei quænam afferri ratio potest? Ea nempe, quod illa fidelium in Christo infantia minime a Deo rejicitur; nam illa ætatis exiguitas veluti nota est illius in Christo simplicitatis ac spiritualis infantilæ. Ut enim dicebamus tanquam eorum, qui essent ad pugnam promptissimi recte atque ratione factam esse descriptionem a vigesimo anno et supra, sic dicimus illud mensis

unius tempus, illius in Christo infantilæ signum esse perspicuum. Tale quiddam etiam beatus Paulus ait: « Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti⁷⁴. »

PALL. Sic igitur erit nobis existimandum, participes nos futuros eorum quæ sancti viri suo quisque periculo feliciter gesserint, in eo quod viros se præstiterint, summoque studio curarint, ut laudem mereri possent.

CYR. Maxime vero: quamvis enim reuera ipsi divinis pleni sunt charismatis, laboribusque ac sudoribus hoc donum perceperint, infinitaque certamina percurrerint; tamen in nos quoque ex charitate Dei sua dona refundunt. Itaque beatus Pau-

αφανή την τοῦ σώματος ηλικίαν ἔχοι. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτοις ἔρχοι καὶ τὴν ὡς ἐν πίστει τε καὶ ἀγάπῃ τῇ εἰς Χριστὸν γενομένην ἀπογραφὴν εὐ μάλα κατασημαίνεσθαι, συμπεπλεγμένης διαφορᾶς, ἦν ὡς ἐν γε τοῖς πιστεύουσιν ἔστιν ἰδεῖν. Οἱ μὲν γὰρ, ὁμοῦ τῷ παραδέχεσθαι τὴν πίστιν, καὶ τὸ ἐν ἔργοις ἱερῶν, καὶ τὴν ὑπὸ Θεῷ δουλεῖαν ἐπιτηδεύουσιν· οἱ δὲ οὐχ ὀλοκλήρον ποιοῦνται τὴν ἀφιέρωσιν, μεμερισμένοι πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ· ταύτῃ τοι δικαίως ὁ νομοθέτης προτιμᾶσθαι θατέρου κελεύει τὸ ἱερῶν, ὡς ἐν τύπῳ νοούμενον γένοι τῷ Λευιτικῷ· καὶ τὸν πρῶτον ἔχειν ἐν ἀπογραφῇ, προστέταχθε τόπον. Πρῶτου δὲ οὖν διὰ τοῦτο μνημονεύει τοῦ Λευιτικοῦ, ἕπεται δὲ αὐτῷ καὶ παρέξευκται πως, τὸ ἄρσεν τε καὶ τὸ πρωτότοκον. Ἐκτετίμηται γὰρ παρὰ Θεῷ λίαν, τὸ ὡς ἐν ἀνδρείᾳ B τῇ πνευματικῇ καὶ ἐν συμμορφίᾳ νοούμενον, τῇ κατὰ Χριστὸν, ὅς ἐστι πρωτότοκος. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐπιστέλλει τοῖς τῶν ὀκλαζόντων παρὰ τὴν πίστιν, καὶ εἰς ἐνοίας ψυχρὰς ἐκτεθλυμμένων· « Τεκνία μου, οὐδὲ πάλιν ὀδίνω, ἀχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. » Δεχτὸς οὖν ἄρα καὶ ἐν βίβλῳ Θεοῦ πᾶς, ὁ ὡς ἐν μορφῶσει τῇ κατὰ Χριστὸν πρωτότοκος, ἄρσεν τε καὶ ἐμφρονεστάτος. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀπὸ μὲν τῶν ἑτεροφύλων, οὐ πᾶν ἄρσεν ἀπλῶς ἐναριθμοῖ, ἀλλὰ μόνον τὸ πρωτότοκον· οὐ γὰρ τοι πᾶς ἄνθρωπος ἐν πίστει διαπρεπῆς, καὶ ἐν συμμορφίᾳ τῇ κατὰ Χριστὸν, πολλοὶ γὰρ οἱ μὴ πιστεύσαντες, ἀνάγραπτον δὲ καὶ ἐν ἀριθμῷ μόνον ἐστὶ τὸ πρωτότοκον, διὰ τὸν ἐν ἡμῖν πρωτότοκον, καὶ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Ἄπαν δὲ ἄρσεν ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως ἐν γε τοῖς Λευιτικοῖς ἐν ἀπογραφῇ καὶ ἐν ἐκλογισμοῖς· Θεῷ γὰρ οἰκεῖον ὀλοκλήρως τὸ ἅγιον. Μηνίσια δὲ καὶ ἐπάνω τὰ ἀπογραφόμενα· καὶ τίς ἢ πρόφασις; Ὅτι τῶν πεπιστευκότων ἢ ἐν Χριστῷ νηπιότης, οὐκ ἀπόδητος παρὰ Θεῷ, σύμβολος δὲ ὡσπερ τῆς ἀπλότητος τῆς ἐν Χριστῷ, καὶ πνευματικῆς νηπιότητος, τὸ τῆς ηλικίας κομιδῇ βράχυν. Ὅσπερ γὰρ ἐλέγομεν ὡς ἐν τοῖς μαχιμωτάτοις, καλῶς τε καὶ ἀμυμήτως γεγενῆσθαι τὴν ἀπογραφὴν ἀπὸ εἰκοσατοῦς καὶ ἐπάνω, οὕτω φαμὲν, ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ νηπιότητος, σημεῖον ἂν γένοιτο σαφές, ὁ ἐκ μηνιαίου καιρός. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ Παῦλος φησιν· « Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιίζετε· ταῖς δὲ φρεσίν, τέλειοι γίνεσθε. »

malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti⁷⁴. »

D ΠΑΛΛ. Οἰησόμεθα δὴ οὖν, ὡς συμμεθέξομεν τοῖς ἁγίοις, ὧν περ ἂν αὐτοί, ταῖς γε δὴ σφῶν αὐτῶν κατορθώσειςαν ἂν κεφαλαιῖς, ἀνδριζόμενοι τε καὶ εὐδοκίμειν ὅτι μάλιστα διεσπουδαχότες.

ΚΥΡ. Πάνω μὲν οὖν, ἕπερ εἰσὶν ἀληθῶς, αὐτοὶ μὲν θεῶν ἀνάμεστοι χαρισμάτων, πόνοις καὶ ἰδρώσιν ἐλόντες τὸ δῶρον, καὶ διὰ μυρίων ὄσων ἀγώνων ἐλάσαντες· ἀναπιμπλάσι δὲ καὶ ἡμᾶς τῶν σφίσι δωρημένων ἐξ ἀγάπης Θεοῦ. Καὶ γοῦν ὁ θεοπέσιος

⁷² Galat. iv, 19. ⁷³ Rom. viii, 29. ⁷⁴ I Cor. xiv, 20.

Παῦλος προσεφώνει τοῖς τῶν πεπιστευκότων · « Ἐπι-
ποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς ἵνα τι μεταδῶ ὑμῖν χάρισμα
πνευματικόν. » Ἡ γὰρ, οὐχὶ ἔξιναν οὐράνιον, χά-
ρισμα τε πνευματικόν εἶναι φησ, τὴν ἀμύμητόν τε
καὶ ἀπλανῆ περὶ Θεοῦ γνώσιν, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς
ἀρίστοις εἰδησὶν ἀκριβῆ;

ΠΑΑΑ. Ναί. Εἴπερ ἐστὶ τὸ χρῆμα ζωοποιόν. Τοι-
γάρτοι σαφῶς διειδέντι τίς μὲν ὀφύσει τε καὶ ἀληθῶς
τῶν ὧλων δημιουργὸς, καὶ Θεός, παῖς δὲ ζωῆ, ἡ ἀρίστη
τρίβος, εἰς μακραίωνά τε καὶ ἀτελεύτητον ἀποκομί-
ζει ζωὴν.

ΚΥΡ. Ὅρθως ἔφησ. Ταῦτά τοι διδάσκων ἡμᾶς καὶ
αὐτὸς ὁ Χριστὸς, τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις διεκελεύετο,
λέγων · « Δωρεάν ἐλάβετε, δωρεάν δότε. » Εἴη δ' ἂν
καὶ ἐτέρως οὐκ ἀκερδῆς τοῖς ἄλλοις ἢ τῶν ἀγίων.
λαμπρότης· ἐν γὰρ ταῖς ἐκείνων εὐδοκίμησεσιν, ἀφανί-
ζεται πῶς τὰ ἡμῶν ἠττήματα, καὶ ταῖς τῶν εὐκλεσετέ-
ρων προσεσχηκῶς εὐψυχίας, ὁ φιλάρετος ἡμῶν Θεός,
τοῖς ἀσθενεστέροις ἀνίησι τὰ ἐγκλήματα. Καὶ γοῦν
οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀκαθέκτως ἀπονευκότες εἰς παρακοήν,
καὶ τῶν φαύλων οὐδὲν ἔκοντες, ἀνεπιτήθευτον, παρ-
ώτρυναν ἀναγκαίως τὸν νομοθέτην ἐφ' ἑαυτοῖς· ἐπειδὴ
δὲ δέκας ἤδη τῶν τετολημμένων πράττειν ἤθελε τοὺς
ἀγρῶς οὕτω λελυπηκότας, προσεκόμιζε μὲν τὰς ἐκε-
τηρίας· ὁ προσφῆτης Ἰερεμίας. Τί δὲ πρὸς τοῦτο
Θεός; · « Περιδράμετε, φησίν, ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰερου-
σαλήμ, καὶ ἴδετε καὶ γνώτε, καὶ ζητήσατε ἐν ταῖς
πλατείαις αὐτῆς, ἐὰν εὕρητε ἄνδρα εἰ ἐστὶ ποιῶν
κρίμα, καὶ ζητῶν πίστιν, καὶ πῶς εἶσομαι αὐτοῖς,
λέγει Κύριος. » Ἀνήσει δὲ καὶ Σοδόμοις τὴν διὰ
πυρὸς ἔφη δίκην, εἰ πάντε τινὲς εἰεν ἐν αὐτοῖς ὅσοι
καὶ ἀγαθοί. Οὐκοῦν ἢ τῶν ἀγίων λαμπρότης, καὶ τοῖς
ἀγαν ἀμαρτωλοῖς, ἔσθ' ὅτε, τὸ μὴ κολάζεσθαι δεῖν
παραχρῆμα προξενεῖ, τὸν θεῖον ὥσπερ ἐκδυσωπούσα
θυμὸν καὶ ἀνασειράζουσα τὴν ὀργήν· τοῖς δὲ τὴν
πίστιν γνησίως εἰς δεδεγμένοις, εὐψυχίας γε μὴν εἰς
τοῦτο εἶναι μὴ δυναμένοις, ὡς πόνοις ἐλαῖν δύνασθαι,
τὸ, καὶ θεῶν αὐτοῖς ἐμπίπρασθαι χαρισμάτων,
μονοουχὶ συμμερίζονται τὰς εὐδοκίμησεις, παιδα-
γωγοῦντες, ὡς ἐνι, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν ἀποφέροντες
τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ; καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῖς ἀνδρα-
γαθημάτων ἀποφαίνοντες κοινωνούς; καὶ ἂ μὲν
αὐτοὶ διὰ πλείστων ὄσων εὐρίσκουσι πόνων, ταῦτα
ταῖς ἐτέρων ἐνέιντες ψυχαῖς. Ὅτι γὰρ συμμεθέξομεν
τοῖς ἀγίοις καὶ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς λαμπρότητος, καὶ
τῶν ἀνδραγαθημάτων ἐσόμεθα κοινωνοί; ἐξ ἡμερό-
τητος καὶ φιλανθρωπίας, τὰ ἡμῶν ἠττήματα τοῖς
ἐκείνων γαυροβώμασιν, οἷον ἐ συμφύροντός τε καὶ
ἀναχειρνώτος Θεοῦ, καὶ τὸ ἐνδεὲς τῷ τελευταίῳ
συνείροντος, ἔν' εἴη δεκτόν· σαφῆς ἂν γένοιτο καὶ
διὰ τούτου πάλιν.

perfectam, cum eo quod est perfectius, ut gratum acceptumque fiat, conferente; id hoc quoque testimonio 119 manifestum fieri potest.

ΠΑΑΑ. Ποῖον δὴ τινος φῆσ.

ΚΥΡ. Μωαβίται καὶ Μεδιθναῖοι, ἔθνη μὲν ἦσθη
ἀνόσιά τε καὶ βάρβαρα, κατενέμοντο δὲ τῆς ἐπαγγελίας

A lus quosdam, qui crediderant, alloquobatur: « De-
sidero enim videre vos, ut aliquod vobis impartiar
charisma spirituale 76. » An tu coeleste munus
charismaque spirituale esse negas illam reprehensionem
erroreque vacantem de Deo cognitionem, certissimamque de rebus præstantissimis 118
intelligentiam?

PALL. Imo fateor: siquidem est ea res vitæ effe-
ctrix. Etenim nosse quis natura ac revera sit re-
rum omnium opifex ac Deus, quod item optimum
iter, id vero ad perpetuam illam æternamque vi-
tam perducit.

CYR. Recte ais. Atque hoc nos docuit Christus
ipse, cum sanctis apostolis præcepit, dicens: « Gra-
tis accepistis, gratis date 77. » Alia quoque ratione
non inuitilis est cæteris hominibus ille sanctorum
virorum splendor: illorum namque rebus bene ges-
tis, nostræ infeliciter gestæ obruantur, et cum
nobiliorum virorum animi fortitudinem attendit
noster ille virtutis amator Deus, infirmioribus cri-
mina condonat. Itaque Israelitæ, cum effrenate ad
contemnenda divina mandata proclives ferrentur,
nullamque nequitiae partem omitterent, in quam
non studium impenderent, legislatoris iram adver-
sum se necessario commoverunt: qui cum pœnas
facinorum ab iis, qui se adeo immaniter offendis-
sent, sumere vellet, supplicationes ei detulit
propheta Jeremias. Quid vero ad hæc Deus? « Circuite,
inquit, in viis Jerusalem, et videte et intelligite, et
querite in plateis ejus; et, si inveneritis virum;
si fuerit qui faciat judicium, et querens fidem; et
propitius ero ipsis, dicit Dominus 78. » Sodomis
quoque condonaturum se pœnas ignium dixit, si
quinque modo ibi essent pii atque probi homines 79.
Ergo sanctorum virorum nobilitas maximis quoque
peccatoribus quandoque, ne statim puniantur, im-
petrat, cum divinam indignationem flectat et iram
revocet: cum iis vero, qui fidem sincere susceperunt,
nec tamen ad eam magnitudinem pervenire
potuerunt, ut labore divinorum charismatum copiam
sibi compararent, propemodum suarum rerum
gestarum laudem communicant, in eo quod eos, ut
fieri potest, instituunt, ad eaque omnia, quæcunque
Deo placent, perducunt; atque in societatem suo-
rum fortium factorum illos asciscunt; et quæ ipsi
vix summis laboribus pepererunt, ea in aliorum
hominum animis inserunt. Fore autem, ut una cum
sanctis viris claritatem, quæ illis inest, partici-
pemus, et eorum præclare gestorum socii simus, Deo
ex benignitate atque clementia nostras culpas et infirmitates
cum illorum recte actis veluti confundente ac
permiscente, idque quod inchoatum est et im-

PALL. Ecquod illud est?

CYR. Μωαβίται ac Μεδιανίται, impiæ quædam
erant ac barbaræ gentes; incolebant autem pro-

76 Rom. i, 11. 77 Matth. x, 8. 78 Jer. v, 1. 79 Gen. xviii, 32.

missionis terram, quam erant filii Israel possessuri : A cumque proximum esset jam vicinumque bellum, ac quam primum essent perituri, et ad congregandum cum Israelitarum exercitu impares, tentaverunt magicis artibus, nefariisque studiis, quibus ipsi dediti erant, hostem propulsare. Cum vero omnia molirentur, nihilque incommodarent hosti (quippe cujus Deus esset propugnator, falsumque vatem Balaam, qui, ut male precaretur, conductus mercēde fuerat, ad benedicendum convertisset), ut qui ad summam consilii inopiam essent jam adducti, hanc ipsi secum rationem inierunt, non se alia via posse Israelitas lædere, nisi Deum, in quo præsidium ipsis erat constitutum, offendissent, ac nudati superno auxilio, pugnam adversus ipsos ineundam ducerent. Itaque, cum scirent fervidum esse masculinum genus ac præceps in feminas; et adversus ejusmodi obscenissimas voluptates non esse tutam adolescentiam, mulierculas submiserunt exornatas, quæ filios Israel ad turpem consuetudinem pertraherent; quarum specie facillime capiebantur quicumque ad carnis vitia proclives erant; et illarum sententiam sequentes sensim a Dei cultu deducebantur. Itaque illis ad fornicationis morbum apostasiæ languor accedebat. Scriptum est enim : « Et initiatus est populus Beelphegor ⁷⁹. » Id ipsum prophetarum quoque voce sic dixit Deus : « Et populus intelligens conjunctus est cum meretrice ⁸⁰. » Hæc flagitia gravissime tulit, nec immerito, legislator; neque impunita Israelitis ea res fuit; illico namque ejus flagitii causa mala passi sunt non ferenda: cum qui fornicati fuissent, fratris ac proximi sui quisque manu interficerentur. Præcepit autem Deus continuo ut adversus Madianitas bellum susciperetur, dicens ad Moysen, illam sacrorum interpretem : « Ulciscere ultionem filiorum Israel de Madianitis; et ad extremum adderis ad populum tuum. Et locutus est Moyses ad populum, dicens : Armate ex vobis viros, et pugnate coram Domino contra Madian, reddere vindictam Domino de Madian, mille ex tribu, et mille ex tribu ex omnibus tribubus Israel mittite ad pugnandum. **120** Et numerarunt ex millibus Israel mille ex tribu, duodecim millia armatorum in pugnam, et misit eos Moyses mille de tribu, et mille de tribu cum exercitu eorum : et Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis, et vasa sancta, et tubæ signorum in manibus eorum. Et pugnaverunt contra Madian, sicut præcepit Dominus Moysi, et occiderunt omne masculinum, et reges Madian occiderunt simul cum vulneratis eorum, et Evi, et Rocom, et Sur, et Ur, et Roboc, quinque reges Madian, et Balaam filium Beor occiderunt gladio simul cum vulneratis eorum; et captivas duxerunt mulieres Madian, et supellectilem eorum, et pecora eorum, opes eorum et facultatem eorum depopulati sunt, et omnes civitates eorum, quæ erant in habitationibus eorum,

⁷⁹ Num. xxv, 3. ⁸⁰ Osee vi, 14.

(1) Cod. Vatic., πολεμούμενοι, bellaturi.

τὴν γῆν, ἣν κληρονομίζεῖν ἐμελλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δὲ ἀγγοῦ τε λοιπὸν καὶ γείτων ὁ πόλεμος ἦν ἤδη πως, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα ἀπολούμενοι (1), καὶ ταῖς τοῦ Ἰσραὴλ θυνάμασιν ἀνταξάγειν εὐχόμενοι τε, προσεπειρῶντο μὲν, μάγων τέχνη, καὶ τοῖς παρὰ σφίσι ἀνοσοῖς ἐπιτηδεύμασι, προσαποσείσθαι τοὺς ἐχθροὺς. Ἐπειδὴ δὲ πάντα δρώντες, ἤδικουν οὐδὲν θεοῦ προσεπίζοντος, καὶ τὸν ψευδόμεντον Βαλαὰμ εἰς τὸ εὐλογεῖν περιτρέποντος, καὶ τοὶ πρὸς τὸ ἐπαρᾶσθαι δεῖν μεμισοθηνηκότα ὡς ἐν ἀπορίαις ἦδη γινόμενοι ταῖς ἐσχάταις, ἐλογίζοντο κατὰ σφᾶς αὐτοὺς, μὴ ἂν ἐτέρως ἰσχύσειν ἀδικῆσαι τὸν Ἰσραὴλ, εἰ μὴ θεῷ τῷ προσεστηκότῳ προσκρούσειαν, καὶ γυμνοὶ τῆς ἀνωθεν ἐπικουρίας τῆς πρὸς αὐτοὺς, εἴπερ ἔλοιπα, συγκροτοῖεν μάχην. Εἰδότες δ' ὅτι θερμὸν τε καὶ προαλὲς εἰς γὰρ τὸ θῆλυ τὸ ἄρσεν, καὶ ταῖς εἰς τοῦτο μυσσαρωτάταις ἡδοναῖς οὐκ ἀσφαλῆς ἡ νεότης, γύναια καθέσσαν ἐξωρατισμένα, πρὸς ὀμιλίαν οὐκ εὐκρεπῆ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ὧν ταῖς ὥραις ἐτοιμότατα συνηπάζετο πᾶν ὅσον ἦν εὐπετέες εἰς τὸ νοσεῖν τὰ σαρκίς, παρεκομιζέτο τε κατὰ βραχὺ τῆς εἰς θεὸν λατρείας, ταῖς ἐκείνων ἐπόμενοι γνώμαις. Συνηβρώστουσι τῆ πορνείᾳ, τὴν ἀπόστασιν. Γέγραπται γάρ· « Καὶ ἐτελέσθη ὁ λαὸς τῷ Βεελαφεγῶρ. » Αὐτὸ δὲ τοῦτ' ἐστὶ καὶ διὰ φωνῆς προφητῶν ἐφη θεός· « Καὶ ὁ λαὸς ὁ συνίων συνεπλέκετο μετὰ πόρνῆς. » Ἦγανάκτει μὲν οὖν καὶ μάλιστα εἰκότως ἐπὶ τοῦτοις ὁ νομοθέτης, καὶ ἦν τὸ χρῆμα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ οὐκ ἀζήμιον. Ἐν ἀφορήτοις γὰρ ἦσαν εὐθύς διὰ τοῦτο συμφοραῖς, ἀδελφοῦ καὶ γείτονος δαπανωμένων χειρὶ τῶν πεπορνευκότων. Αἰρεῖσθαι δὲ πρὸς Μαδιθηναίους εὐθύς διετύπου πόλεμον λέγων πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα θεός· « Ἐκδίκει τὴν ἐκδίχησιν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐκ τῶν Μαδιανιτῶν, καὶ ἔσχατον προσθήτη πρὸς τὸν λαόν σου. Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς πρὸς τὸν λαόν, λέγων· Ἔσπλισατε τοὺς ἀνδρας ἐξ ὑμῶν, καὶ παρατάξατε ἔναντι Κυρίου ἐπὶ Μαδιάμ, ἀποδοῦναι ἐκδίχησιν τῷ Κυρίῳ τῇ Μαδιάμ, χιλιούς ἐκ φυλῆς, καὶ χιλιούς ἐκ φυλῆς, ἐκ πασῶν φυλῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀποστείλατε παρατάξασθαι. Καὶ ἐξηριθμησαν ἐκ τῶν χιλιῶν Ἰσραὴλ χιλιούς ἐκ φυλῆς δώδεκα χιλιάδας ἐνωπλισμένους εἰς παράταξιν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς Μωσῆς χιλιούς ἐκ φυλῆς, καὶ χιλιούς ἐκ φυλῆς, σὺν δυνάμει αὐτῶν· καὶ τὴν Φινεὲς υἱὸν Ἐλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, καὶ τὰ σκευὴ τὰ ἅγια, καὶ αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, καὶ παρατάξαντο ἐπὶ Μαδιάμ, καθὰ ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωσῆι, καὶ ἀπέκτειναν πᾶν ἀρσενικόν, καὶ τοὺς βασιλεῖς Μαδιάμ, ἀπέκτειναν ἅμα τοῖς τραυματαῖς αὐτῶν· καὶ τὸν Νευεῖν, καὶ τὸν Ῥοκὸν, καὶ τὸν Σούρ, καὶ τὸν Οὐρ, καὶ τὸν Ῥοδὸν, πέντε βασιλεῖς Μαδιάμ, καὶ τὸν Βαλαὰμ υἱὸν Βεῶρ, ἀπέκτειναν ἐν Ῥομταῖς σὺν τοῖς τραυματαῖς αὐτῶν· καὶ προενόμισαν τὰς γυναῖκας Μαδιάμ, καὶ τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ ἐγκτήνη αὐτῶν, καὶ τὴν δυνάμειν αὐτῶν προενόμισαν, καὶ πάσας τὰς πόλεις

αὐτῶν τὰς ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν, καὶ τὰς ἐπαύ-
 λεις αὐτῶν ἐνέπρησαν ἐν πυρὶ, καὶ ἔλαβον πᾶσαν τὴν
 προνομήν αὐτῶν· καὶ πάντα τὰ σκῦλα αὐτῶν ἀπὸ ἀν-
 θρώπου ἕως κτήνους, καὶ ἡγαγον πρὸς Μωσῆν καὶ πρὸς
 Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσ-
 ραὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὰ σκῦλα καὶ τὴν προνομήν
 εἰς τὴν παρεμβολήν εἰς Ἀραβῶθ Μωάβ, ἣ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ
 Ἰορδάνου κατὰ Ἰεριχώ. Καὶ ἐξῆλθε Μωσῆς καὶ Ἐλεά-
 ζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς
 εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ ὠργίσθη
 Μωσῆς ἐπὶ τοῖς ἐπισκόποις τῆς δυνάμεως χιλιάρχους
 καὶ ἑκατοντάρχους τοῖς ἐρχομένοις ἐκ τῆς παρατά-
 ξεως τοῦ πολέμου· καὶ εἶπεν αὐτοῖς Μωσῆς· Ἰνα
 εἰ ἐζωγρήσατε πᾶν θῆλυ· αὐταὶ γὰρ ἦσαν τοῖς υἱοῖς
 Ἰσραὴλ κατὰ τὸ ῥῆμα Βαλαάμ, τοῦ ἀποστατήσαι καὶ
 ὑπεριδεῖν τὸ ῥῆμα Κυρίου, ἔνεκεν Φογῶρ· καὶ ἐγέ-
 νετο ἡ πληγὴ ἐν τῇ συναγωγῇ Κυρίου· νῦν ἀπο-
 κτείνετε πᾶν ἀρσενικόν, ἐν πάσῃ ἀπαρτίᾳ, καὶ πᾶσαν
 γυναῖκα, ἥτις ἐγνω κοίτην ἀρσενος, ἀποκτείνετε· καὶ
 πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν τῶν γυναικῶν, ἥτις οὐκ οἶδα
 κοίτην ἀρσενος, ζωγρήσατε αὐτάς. » Ταῦτα Θεοῦ
 κεχερησμοδηκότος, ἀπόλεκτοι νεανίαὶ πρὸς τὴν τοῦ
 πολέμου συνεκομίζοντο χρεῖαν· καὶ ἀπὸ πάσης συν-
 ἔρβει φυλῆς, τὸ ὅτι μάλιστα τληπαθὲς καὶ δοκιμώ-
 τατον, ἵνα τὸ ἀφ' ἐκείνης εὐδοκιμοῦν, αὐχημα γένη-
 ται τοῦ παντὸς, καὶ ἡ τοῦ μέρους λαμπρότης εἰς
 Ἐλον ἴοι τὸ πλήρωμα, κατὰ γε τὸ ὑπὸ Παύλου σοφῶς
 εἰρημένον. « Εἴτε γὰρ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει
 πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει
 πάντα τὰ μέλη.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς διανοῆ.

ΚΥΡ. Κατεστρατεύετο τοίνυν τῶν Μαδιθηναίων ἡ
 τῶν ἀπολέκτων ἀλκιμωτάτη πληθὺς, συνόντος αὐ-
 τοῖς Φινεὲς τε τοῦ ἱερέως, καὶ τῶν ἁγίων σκευῶν,
 καὶ μὴν καὶ σάλπιγγων, τῶν καλουμένων σημασιῶν.
 Καὶ γὰρ ἐστὶν αἱ σύνοπλος τε καὶ συμπαραστάτης
 τοῦ ἀνδριζομένου ὁ Χριστὸς, ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιε-
 ρεὺς· συναθλοῦσι δὲ καὶ ἄγγελοι, καθάπερ ἐν σκεύεσι
 τοῦς ἁγίοις ὑποθλοῦμενοι. Σκευὴ γὰρ ἄγια καὶ λει-
 τουργικὰ, τὰ ἐν οὐρανῷ λογικὰ πνεύματα· τέτακται
 γὰρ παρὰ Θεοῦ πρὸς ἐπικουρίαν ἡμῶν. Πάρεσι δὲ
 οὐδὲν ἦττον καὶ αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν, τουτ-
 ἔστι τῶν θεηγόρων οἱ λόγοι, τὸ τίνα ἄχρη τρόπον
 καταναδρίζεσθαι τῶν ἐχθρῶν, ἦτοι τῶν ἐν ἡμῖν ὄντων
 παθῶν, εὖ μάλα κατασημαίνοντες. Οὐκοῦν ὑποτύπω-
 σις Χριστοῦ μὲν, ὁ ἱερεὺς, τουτέστιν, ὁ Φινεὲς, ἀγ-
 γέλων δὲ, σκευὴ τὰ ἄγια· τῶν δὲ τὸν θεῖον ἡμῖν
 διακεκραγόντων λόγων, αἱ σάλπιγγες τῶν σημασιῶν.
 Οὕτω γὰρ ἀμογητὶ περιεσόμεθα τῶν ἀνθεστηκότων
 ἐν Χριστῷ, λέγοντες τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόκμον· « Ἐν
 σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν, καὶ ἐν τῷ ὄνο-
 ματι σου ἐξουθενώσομεν τοὺς ἐπανισταμένους ἡμῖν. »
 Ὁ δὲ καὶ πεπράχασιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ· πᾶσαν γὰρ
 τῶν Μαδιθηναίων πόλιν τε καὶ χώραν καταδηώσαντες,
 παρεκομίζοντο πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς
 πᾶσαν τὴν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ τὴν αἰχμαλωσίαν·
 ἱερὰ γὰρ ὡσπερ ἀναθήματα τῷ Χριστῷ τῷ πάντων

A et vicos eorum combusserunt igni, et ceperunt om-
 nem prædam eorum, et omnia spolia eorum ab
 homine usque ad pecus, et duxerunt ad Moysen et
 ad Eleazar sacerdotem, et ad omnes filios Israel
 captivitatem, et spolia et prædam in castra, in Ara-
 both Moab, quæ est in Jordane contra Jericho. Et
 exiit Moyses et Eleazar sacerdos, et omnes principes
 synagogæ in occursum eorum extra castra, et iratus
 est furore Moyses contra imperatores exercitus mil-
 lenarios et centuriones venientes ex pugna belli;
 et dixit eis Moyses: Ut quid vivum cepistis omne
 femininum? Hæ enim fuerunt filiis Israel juxta ver-
 bum Balaam, ut apostataretis, et contemneretis
 verbum Domini propter Phogor: et facta est plaga
 in synagoga Domini: et nunc occidite omne mascu-
 linum in omni summa et omnem mulierem, quæ no-
 vit lectum masculi; occidite et omnem summam
 feminarum, quæ non novit lectum masculi, vivas
 capite eas ⁸¹. Hæc cum jussisset Deus, lecti juvenes
 ad bellum gerendum conveniebant, et a singulis
 tribubus, qui maxime laboribus tolerandis assueti
 erant, et ad pugnandum probatissimi, confluebant,
 ut quicumque de singulis tribubus excelluissent, in
 gloriæ populo universo essent, et partis unius nobi-
 litas ad plenitudinem totam pertineret; similiter
 atque est a Paulo sapientissime dictum: « Sive
 enim patitur unum membrum, compatiuntur omnia
 membra; sive glorificatur unum membrum, con-
 gaudent **121** omnia membra ⁸². »

PALL. Recte intelligis.

C CYR. Contendebat igitur adversus Madianitas
 fortissima lectissimorum juvenum acies, aderatque
 una Phinees sacerdos, aderant etiam vasa sacra ac
 tubæ, quæ signorum dicebantur. Semper enim una
 cum iis, qui se fortiter gerunt, simul in armis, et ad
 opem ferendam præsto est Christus, magnus ille
 pontifex noster: simul quoque angeli certant, qui
 sacris vasis significantur. Sancta quippe vasa, divi-
 nisque ministeriis apta, sunt rationales illi in cælo
 spiritus: sunt enim a Deo ad opem nobis ferendam
 collocati. Adsunt etiam nihilominus tubæ signorum,
 id est divinorum prædicatorum sermones, qui aper-
 tissime significant, quemadmodum adversus hostes,
 id est eas, quæ nobis insitæ sunt, animi perturba-
 tiones, strenue pugnandum sit. Ergo sacerdos qui-
 dem, Phinees inquam, Christi figura est, angelorum
 vero sacra vasa, eorum porro, qui nobis Dei verbum
 prædicant, signorum tubæ. Ita quippe nullo labore
 hostem in Christo superabimus, illud dicentes, quod
 in Psalmis canitur: « In te inimicos nostros ventila-
 bimus cornu, et in nomine tuo spernemus insur-
 gentes in nobis ⁸³. » Quod ipsum Israelitæ fecerunt:
 nam, cum universas urbes, omnemque Madianita-
 rum regionem hostiliter devastassent, captivos
 omnes ad Eleazarum sacerdotem, et ad omnem
 congregationem filiorum Israel attulerunt: præclara
 namque sanctorum virorum gesta velut sacra lecta-

⁸¹ Num. vi, 1 seqq. ⁸² I Cor. xii, 26. ⁸³ Psal. xliiii, 6.

que dona Christo omnium pontifici dicantur, nec populis obscura sunt, juxta illud: « Non est occultum, quod non manifestetur; neque absconditum, quod non cognoscatur, et in apertum veniat⁸⁵. » Ducitur itaque in conspectum sacerdotis, totiusque populi omnis illa ex captivitate præda, figurate atque sapienti administratione. Cæterum Moyses victores objurgavit, quod non accurata satis ratione, et quæ reprehendi nullo modo posset, rem confecissent: neque enim oportuit, inquit, vivos capere masculos, neque item feminas, quæ nuptias essent expertæ. Ac ratio quidem historiæ probabilis est: omnino namque opus erat, ut ab ea regione, quæ paulo post in eorum disione futura erat, virile genusexscinderetur, quod brevi tempore cum in adultam ætatem ac robur pervenisset, hostile esset illi populo futurum: muliebrem quoque simul tollendum erat, quod occasionem scandali præbuisset: **122** et, si servaretur, iterum fortasse esset præbiturum. Quod autem ad contemplationem pertinent spiritualem, commode significari.

PALL. Quid illud?

CYR. Lecti illi a tribus milites, quamvis parta victoria, culpam tamen non effugerunt: quæ significatur, atque adeo manifeste, ne ipsi quidem illis, qui se fortiter gerunt, contingere unquam, ut omni ex parte reprehensione vacent. Etenim hoc ipsum, quod recte fecisse videmur, nullo modo erit reprehensionis et culpæ expertus, si rem diligentius exquirat et investiget Deus. Ideoque scriptum est: « Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit⁸⁶? » Atque iterum: « Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo; si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero⁸⁷. » Est igitur quandoque in ipsis quoque egregiorum virorum fortibus factus justæ accusationis locus, quomodo legislatoris prudentia perspicit, quamvis nostram aciem effugiat: neque enim id deprehendimus ullo modo juxta illud: « Delicta quis intelliget⁸⁸? » Quinetiam Isaias ait omnem justitiam nostram esse quasi pannum menstruatæ mulieris. Nam illud, omni ex parte puritatem integritatemque servare posse, minime nobis contingit. Paulus quoque vir sapientissimus, quamvis dixisset: « Nihil mihi conscius sum; » addidit tamen: « sed non in noc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est⁸⁹. » Illa porro Moysi reprehensio non omnes sine discrimine perstringebat, sed solum episcopos ac duces exercitus et millenarios, ac centuriones: « De potentibus enim potenter quæstio fiet⁹⁰, » ac summo jure cum illis maxime agi par est: « Apud quem enim, inquit, multum deposuerant, multum ab eo quærent⁹¹. » Ideoque scriptum reliquit ille Salvatoris nostri discipulus: « Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quod majus judicium sumemus⁹². » In episcopos igitur, et eos, qui ordinibus præstant, communis culpa confer-

A ἀρχιερεί, καὶ οὐκ ἀσυμφωνῆ τοῖς λαοῖς τὰ τῶν ἁγίων κατορθώματα, κατὰ γε τὸ: « Οὐ γὰρ ἐστὶ κρυπτόν, ὃ οὐ μὴ γινωσκῆ, καὶ εἰς φανερόν ἐλθῆ. » Ἄγεται τοίνυν ἐν ὄψει τοῦ ἱερέως, καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, τυπικῶς δὲ καὶ οἰκονομικῶς. Πλὴν, ἐπιτίμα Μωσῆς τοῖς νενικηκόσιν ὡς οὐ κατὰ λόγον τὸν ἀκριβῆ καὶ ἀδιάβλητον παντελῶς, τὸ πρᾶγμα συντεθεικόσιν· οὐ γὰρ ἔδει, φησί, ζωγρῆσαι τὸ ἄρσεν, οὐδ' ἂν αὖ θῆλυ τὸ ἐμπειρόγαμον. Καὶ πιθανὸς μὲν τῆς ἱστορίας, ὁ λόγος· ἔδει γὰρ, ἔδει τῆς ὅσον οὐδέπω μελλούσης ὑπὸ αὐτοῖς ἐσεσθαι γῆς, ἀποκείρεσθαι τὸ ἄρσεν, ὡς ἤξον μετὰ βραχὺ πρὸς ἡθῆν τε καὶ ἀλκῆν, καὶ πολέμιον ἐσόμενον τῷ λαῷ· συναρπείσθαι δὲ καὶ τὸ θῆλυ, σκανδάλου παραίτιον γεγὼνός, καὶ εἰ σέσωστο, τάχα πάλιν ἐσόμενον· ὅσον δὲ ἔκον εἰς θεωρίαν τὴν πνευματικὴν, ἐκεῖνο οἶμαί που κατῖδοι τις ἂν ἐν γε δὴ τούτοις ἡμῖν ἀσπτελῶς ὑποδηλούμενον.

illud, nisi fallor, intelligi possit in hac re non in-

ΠΑΛΛ. Ὅποιον τί φῆς;

CYR. Οὐκ ἀκαταίτητοι μεμενῆκασι οἱ ἀπόλοιτοι τῶν φυλῶν, καὶ τοὶ τὴν νίκην ἀράμενοι· δι' οὐ σημαίνεται, καὶ μάλα σαφῶς, ὡς τὸ εἰσάπαν ἀμώμητον, οὐδ' ἂν αὐτοῖς τοῖς ἀνδριζομένοις ὑπάρξῃ ποτέ. Καὶ αὐτὸ γὰρ ἡμῶν τὸ ἐρθῶς εἰργάσθαι δοκοῦν, μομφῆς καὶ αἰτίας ἀμοιρήσειεν ἂν οὐτι πού, περιεργαζομένου τε καὶ βασανίζοντος Θεοῦ. Τοιγάρτοι καὶ γέγραπται· « Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; » Καὶ πάλιν· « Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ ἄλλοτρίων φείσαι τοῦ δούλου σου· ἐὰν μὴ μου κατακυριεύσωσι, τότε δῆμιος ἔσομαι. » Ἐνεστι δὲ οὖν ἐσθ' ὅτε καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀπολέκτων ἀνδρείαις, μομφὴν ὅσταν ἰδεῖν, ἣν ἡ τοῦ νομοθέτου γνώσις καθορᾶ, παρατρέχει δὲ ἡμᾶς· συνίμεν γὰρ οὐτι πού, κατὰ τὸ· « Παραπτώματα τίς συνήσει; » Καὶ Ἡσαίας δὲ πού φησιν, ὅτι πᾶσα ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη, ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης. Διὰ τοὶ τὸ εἰς ἄγαν ἀστελῶς καὶ ἀμώμητως, μὴ ἂν ἔχειν δύνασθαι ποτε. Παῦλος δὲ ὁ σοφώτατος, « Οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοίδα » γαγραφῶς, « Ἄλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δειδικαίωμαι, φησὶν· ὃ δὲ ἀνακρίνων με, Κύριός ἐστιν. » Ἢ δὲ μέμφῃς ἢ παρὰ Μωσέως οὐ πρὸς ἅπαντας ἀπλῶς, ἀλλὰ πρὸς μόνους ἐπράττετο τοὺς τῆς δυνάμειως ἐπισκόπους, καὶ πρὸς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους· « Δυνατοὶ γὰρ, δυνατῶς ἐτασθήσονται, » καὶ κατ' αὐτῶν μάλιστα τὸ ἀκριβὲς τοῦ νόμου· « Ὁ γὰρ πολὺ παρέθεντο, φησὶ, πολὺ ζητήσουσιν ἀπ' αὐτοῦ. » Τοιγάρτοι καὶ γέγραφε τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς· « Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα. » Φέρεται τοίνυν ἐπὶ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τῶν ταγμάτων προσσηκώτας ἢ κατὰ πάντων αἰτίας. Ἄει γὰρ πού ταῖς νήψαι τῶν καθηγουμένων, εὐδοκίμει τὸ ὑπήκοον. Τοιγάρτοι καὶ γέγραπται τοῖς ὑπὸ χεῖρα λαοῖς· « Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπαίκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυ-

⁸⁵ Luc. vii, 17. ⁸⁶ Psal. cxxix, 3. ⁸⁷ Psal. xviii, 15, 14. ⁸⁸ ibid, 13. ⁸⁹ I Cor. iv, 4. ⁹⁰ Sap. vi, 7. ⁹¹ Luc. xii, 48. ⁹² Jac. iii, 1.

πνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσον-
 τες. » Μετὰ δὲ τὴν τῶν γυναικῶν τε καὶ παιδιῶν
 ἀναίρεσιν, ἀναπονίπτους οὐκ ἐξ τούτων πολεμιστῶν ὁ
 θεσπίσιος Μωσῆς ἐναυλιζέσθαι τῇ παρεμβολῇ, προ-
 σποκαθαίρεσθαι δὲ δεῖν ἐπιτάττει, λέγων· « Καὶ ὑμεῖς
 παρεμβάλετε ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἑπτὰ ἡμέρας·
 πᾶς ὁ ἀνέλων καὶ ὁ ἀπτόμενος τοῦ τετραμένου ἀγνι-
 εθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τρίτῃ, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ
 ὑμεῖς καὶ ἡ αἰχμαλωσία ὑμῶν, καὶ πᾶν περιβλημα,
 καὶ πᾶν σκεῦος δερμάτινον, καὶ πᾶσαν ἐργασίαν
 ἐξ αἰγίας, καὶ πᾶν σκεῦος ξύλινον ἀφαγνισθε. »
 Ὅρας οὖν καὶ τὸ ἄριστόν τε καὶ εὐδόκιμον ἐν ἡμῖν
 τῶν ἀπολέκτων γένος οὐκ ἀμώμητον παντελῶς·
 « Καθαρός γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ρύπου, » καὶ εἰ σφόδρα
 εὐσεβῆ τῶν εὐδοκίμων ἐκαστῶν· τετήρηται γὰρ τὸ
 τελείως ἄγιον εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Ἐξω τοιγαρ-
 ῶν καθίζει τῆς παρεμβολῆς τὸς νενικηκότας, καὶ
 ἀφαγνίζεσθαι δεῖν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ φησὶ τῇ
 τρίτῃ καὶ τῇ ἑβδόμῃ. Τῆς μὲν ἡμέρας τῆς τρίτης
 ἢ τὸν τρίτον ἡμῖν σημαινούσης τὸν καιρὸν, καθ' ὃν
 ἡ διὰ Χριστοῦ γέγονε κάθαρσις μετὰ χρόνον τὸν κατὰ
 Μωσέα, καὶ καθ' ὃν τῶν ἁγίων προφητῶν ἀνεδείχθη
 χορὸς, ἦτοι τὸν τῆς ἀναστάσεως, καθ' ὃν ἀνεβίω
 Χριστὸς, προσηλώσας τῷ τιμίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν
 χειρᾶν γραφον, καὶ λυτικὸν ἁμαρτίας· τὸ δὲ ἡμᾶς
 ὑπομίνας πάθος. Τῆς γε μὴν ἑβδόμης τὸν ἐπὶ τῇ
 συντελείᾳ τοῦ παρόντος αἰῶνος καιρὸν ἀναπειθούσης
 νοεῖν, καθ' ὃν ὀλοτρόπως τὸ τῆς ἁμαρτίας ἄχθος
 ἐποσεισάμενος, καὶ εἰς λήξιν ἰόντες ἄγιασμοῦ, συν-
 τεόμεθα τῷ Χριστῷ, καθαρὰν καὶ ἡγνιασμένην, καὶ
 ἐν μακαριότητι τῇ κατὰ Χριστὸν τρέλλοντες ζῶμεν.

tur. Semper enim fere principum vigilantia fit ut ii
 qui parent, laudabiliter se gerant; ideoque scriptum
 est populis qui sub imperio erant: « Obedite præ-
 positis vestris, et subjacete eis; ipsi enim vigilant
 pro animabus vestris, tanquam rationem reddi-
 turi ». Post necem vero mulierum ac puerorum
 non permittit beatus Moyses ut milites illoti se in
 castra recipiant; sed ut prius lustrentur jubet, di-
 cens: **123** « Et vos castrametabimini extra castra
 septem dies: omnis qui interfecerit animam, et
 omnis qui tetigerit vulneratum, lustrabitur tertio
 die et die septimo, vos et captivitas vestra, et omne
 indumentum, et omne vas pelliceum, et omne opus
 ex caprina pelle, et omne vas ligneum expiabitur ». Vides etiam selectorum genus, quod apud nos opti-
 mum ac præstantissimum habetur, non omnino
 culpa vacare: « Nemo enim mundus a sorde », ut
 maxime quis inter probatissimos habeatur: illa
 namque perfecta sanctitas in futurum sæculum re-
 servata est. Igitur extra castra victores considerare ju-
 bet, eosque lustrari oportere inquit tertio die ac
 septimo. Ac tertius quidem dies aut tertium signi-
 ficat tempus, quo illa per Christum purgatio facta
 est, post Moysi tempus, et post illud præterea quo
 claruit sanctorum prophetarum chorus: aut tempus
 resurrectionis, quo Christus revixit, cum affixis-
 set venerandæ cruci chirographum quod erat ad-
 versum nos, ac passionem, quæ peccatum sustulit,
 nostri causæ subiisset. Septimus vero dies tempus
 illud quod erit in consummatione præsentis sæculi,
 nos admonet intelligere; cum, omni ex parte ser-
 vata est. Igitur extra castra victores considerare ju-
 bet, eosque lustrari oportere inquit tertio die ac
 septimo. Ac tertius quidem dies aut tertium signi-
 ficat tempus, quo illa per Christum purgatio facta
 est, post Moysi tempus, et post illud præterea quo
 claruit sanctorum prophetarum chorus: aut tempus
 resurrectionis, quo Christus revixit, cum affixis-
 set venerandæ cruci chirographum quod erat ad-
 versum nos, ac passionem, quæ peccatum sustulit,
 nostri causæ subiisset. Septimus vero dies tempus
 illud quod erit in consummatione præsentis sæculi,
 nos admonet intelligere; cum, omni ex parte ser-

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔχει, κατὰ γὰρ τὸ ἐμοὶ δοκοῦν.

PALL. Bene se habet oratio, ut mihi quidem vi-
 detur.

ΚΥΡ. Θαυμάσιαι δ' ἂν καὶ πρὸς ταῦτοις ἔτι τὸ
 ἐφετῆς μυστήριον· διαδέχεται γὰρ εὐθύς τὴν Μωσείως
 λαλῶν Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ φησὶ πρὸς τοὺς ἀνδρας
 τῆς δυνάμεως τοὺς ἐρχομένους ἐκ τῆς παρατάξεως
 τοῦ παλῆμου· « Τοῦτα τὰ διακείμενα ταῦ νόμου ὃν συν-
 ἔταξε Κύριος τῷ Μωσῇ, καὶ τῷ χρυσοῦ καὶ τοῦ
 ἀργυρίου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μολλίδου, καὶ
 κασιτέρου, πᾶν πρᾶγμα ὃ διελεύσεται ἐν πυρὶ καὶ
 καθαρῶσθαι, ἀλλ' ἢ τῷ ὕδατι τοῦ ἀγνισμοῦ ἀγ-
 νισθήσεται· καὶ πάντα ὅσα μὴ διαπορεύεται διὰ
 πυρός, διελεύσεται δι' ὕδατος· καὶ πλυνεῖτε τὰ ἱμά-
 τια ὑμῶν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, καὶ καθαρῶσθε, καὶ
 μετὰ ταῦτα εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν παρεμβολήν. » Ἐπι-
 τήρησον οὖν Μωσῆς μὲν πρότερος τοῖς νενικηκόσι τὸν
 τοῦ διασμήχεσθαι κατεδήλου καιρὸν, οὐκέτι δὲ καὶ τὸν
 τρέπον. Προανακηρύττει γὰρ ὁ νόμος τῆς διὰ Χριστοῦ
 καθάρσεως τὸν καιρὸν· δευτέρως δὲ καὶ μετὰ Μωσέα
 προσεφώνηκεν ὁ ἱερεὺς, τουτέστιν, ὁ Ἐλεάζαρ.
 Διατάττει μὲν γὰρ μετὰ Μωσέα Χριστὸς, καὶ τὸν
 καιρὸν μὲν οὐκέτι τοῦ καθαρῶσθαι τοῖς ἀνδριζομένοις
 καταδηλοῖ· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ καιρὸς· τὸν δὲ τρέπον
 εισηγεῖται, καὶ αὐτὸ πῶς ἤδη λοιπὸν ἐν ὅψει τίθησι

CYR. Ad hæc mysterium quod continuo sequitur,
 profecto mirabere: excipit enim illico Moysi senno-
 nem sacerdos Eleazar, et ait ad viros exercitus qui
 veniebant ex acie belli: « Nonne hæc est justifi-
 catio legis quam præcepit Dominus Moysi? præter
 aurum, et argentum, et æs, et ferrum, et plumbum
 et stannum, omnis res quæ transiit in igne, du-
 cetur per ignem et purgabitur, aut aqua expiatio-
 nis expiabitur: et omnia quæ non transeunt per
 ignem transibunt per aquam: et lavabitis vesti-
 menta vestra die septima, et mundabimini, et post
 hæc introibitis in castra ». Illud igitur observes ve-
 liam, Moysen prius victoribus tempus quidem quo
 abluerentur, exposuisse, non etiam modum. Præ-
 dicat namque lex tempus purgationis quæ per Chri-
 stum facienda erat: posteriore autem loco post Moy-
 sen sacerdos loquitur, is est Eleazar. **124** Tradit
 enim præcepta post legem Christus, ac tempus qui-
 dem purgationis strenuis fortibusque viris non am-
 plius declarat: illud enim ipsum erat tempus: sed
 modum exponit, atque ipsum, prope dixerim, ob ocu-
 los ponit mysterium, cum quid præcipue lex spectaret,

¹²³ Hebr. xiii, 17. ¹²⁴ Num. xxxi, 19, 20. ¹²⁵ Job. xiv, 4. ¹²⁶ Coloss. ii, 14. ¹²⁷ Num. xxxi, 21-24.

interpretatur. Præcepit namque ut vasa, quæcunque vim ignis pati possent, ea per ignem traducerentur; quæcunque autem firmitatem a natura non haberent, sed imbecilla essent, et quæ facile corrumpi penitus possent, vestis, verbi gratia, et quidquid e pellibus lignoque confectum esset, ea per aquam ferrentur; videlicet nomine vasorum aureorum atque argenteorum, et quæ e cæteris metallis fabricata essent, nos figurate significans, qui purgatione illa per Christum facta, mundati sumus tanquam igni et aqua: baptizati etenim sumus in Spiritu sancto et igni⁹⁷. Quod igitur ea quæ ex captivitate collecta essent, per ignem et aquam traducuntur, nostram paulo ante factam purgationem apte significat, quos velut opes quasdam diabolicas sibi Christus vindicavit, cum ingressus domum fortis, vasa ejus diripuit ac fortem alligavit⁹⁸. Tum vero tandem ingredi licere castra victoribus Eleazar inquit, cum septima die vestes abluissent: atque ita denique puros fore. Illa enim perfecta purgatio et immunditiæ omnis depositio in extremis erit consummationis sæculi temporibus, ut modo dixi; cum, sublato omni ex parte peccato, ad veterem illam pristinamque pulchritudinem hominis natura revocabitur. « Erit enim tunc, » inquit, « via munda, et via sancta vocabitur, nec pertransibit per eam immundus aliquis, sed ambulabunt in ea redempti a Domino⁹⁹. » Hanc autem explicationem hujus loci non esse a proposito alienam puto. Sed si quis aliter intelligendum existimet, illud dicimus, cujusque victoris vas, sive illud aureum fortasse, sive argenteum, sive etiam ex ære, aut ex alia materia confectum, per ignem transire jussit: ut enim scribit beatus Paulus, « Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit¹. » Jussit etiam ut per aquam transirent; neque enim aliter probari sanctorum virorum animas Psalmi verba nobis insinuant, nisi quibusdam similibus modis. Itaque David psallebat: « Probasti nos, Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; transivimus per ignem et aquam, **125** et dixisti nos in refrigerium¹. »

κίμασας ἡμᾶς, ὡς θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς πυροῦται τὸ ἀργύριον· διήλθομεν διὰ πυρός καὶ ὕδατος, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς εἰς ἀναψυχὴν.

PALL. Sed, amabo te, dicent fortasse qui studiosiores sunt: Quomodo cum Madianitis conflixerint atque vicerint lecti illi per tribus viri, quomodo etiam maculas ex pugna contractas absterserint, abunde nobis tua demonstravit oratio: sed jam locus est ut probes, num revera strenuorum virorum fortitudinis participes futuri simus, ac præclare gestorum socii, quamvis par omnino in virtute momentum minime habeamus, eorumque animi magnitudine longe inferiores simus: id enim tua nobis oratio pollicebatur.

CYR. Atqui proxime sequitur, et adjuncta est hac de re constituta lex, evidentissimam sane probationem habens, neque arduam ac difficilem intelligentiam: « Et locutus est, » inquit, « Dominus ad Moysen, di-

τὸ μυστήριον, τὸν ἀκριβῆ τοῦ νόμου διερμηνεύων σκοπὸν. Προστέταχε γὰρ ὅσα μὲν ἦν ἐν τοῖς σκεύεσι τὴν πυρὸς ἀκμὴν διήκειν, ὅτι τε παρενεχθῆναι διὰ πυρός· τὰ δὲ ὅσα μὲν εὐσθένειαν οὐκ ἔχοντα φυσικὴν, σωθῆναι δὲ καὶ ἐτοιμότερά πως εἰς τὸ παθεῖν δύνασθαι τὸν εἰσάπαν ἀφανισμόν, ἐσθῆτα δὲ λέγων, καὶ τὸ ἐκ δερμάτων καὶ ξύλων δι' ὕδατος φέρεσθαι, ὡς ἐν σκεύεσιν ἡμᾶς χρυσός τε καὶ ἀργυροῖς καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις αἰνιγματωδῶς ὑποφαίνων, οἷς ἡ διὰ Χριστοῦ γέγονε κάθαρσις ὡς ἐν πυρὶ τε καὶ ὕδατι. Βεβαπτισμεθὰ γὰρ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Οὐκοῦν τὸ διακομίζεσθαι διὰ πυρός τε καὶ ὕδατος τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας συνειλεγμένα, τὴν ἡμῶν ἀρτίως ὑποδηλοῖ κάθαρσιν, ὡς ὄντας ποτὲ πλοῦτον ὡσπερ τινὰ διαβολικὸν ἑαυτῷ περιποιήσατο Χριστὸς, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεῦη αὐτοῦ διαρπάσας, καὶ δῆσας τὸν ἰσχυρόν. Εἰσελεύσεσθαι δὲ τότε μόλις εἰς τὴν παρεμβολὴν τοὺς νενικηκότας ὁ Ἐλεάζαρ φησὶν, ὅταν ἀποπλύνειαν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ τὰ ἱμάτια, καὶ οὕτως ἔσεσθαι καθαρούς. Ἡ γὰρ τελεία κάθαρσις, καὶ ῥύπου παντὸς ἀπῶσις, ἐν ἑσχάτοις ἔσται τῆς συντελείας καιροῖς, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἀναιρουμένης εἰσάπαν τῆς ἀμαρτίας, καὶ εἰς τὸ ἄνωθὲν τε καὶ πρὸς ὕψιστον κάλλος τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἀναφερομένης. « Ἔσται γὰρ τότε, » φησὶν, « ὁδὸς καθαρὰ, καὶ ὁδὸς ἁγία κληθήσεται. Καὶ οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκεῖνη οὐδεὶς ἀκάθαρτος, ἀλλὰ πορεύσονται ἐν αὐτῇ λευτρωμένοι διὰ Κυρίου. » Οἶμαι μὲν οὖν ἔγωγε τῆς σαφηνείας τὸν λόγον οὐκ ἔξω φέρεσθαι τοῦ σκοποῦ. Πλὴν, εἰ ἔλοιτό τις τὸ καὶ ἑτέρως χρῆναι νοεῖν, ἐκεῖνό φαμεν, τὸ ἐκάστου τῶν νενικηκότων σκεῦος, εἴτε χρυσοῦν εἴη τυχόν, εἴτε ἀργυροῦν, εἴτε καὶ ἐκ χαλκοῦ, καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης πεποιημένον, διὰ πυρός ἵνα προστέταχεν· ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος, « Ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. » Προστέταχε δὲ καὶ δι' ὕδατος ἔρχεσθαι τίνα· δοκιμάζεσθαι γὰρ οὐχ ἑτέρως ὁ τῆς ψαλμωδίας ἡμῶν ὑπαινίττεται λόγος, τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς, πλὴν ὅτι κατὰ τοιοῦτον τινὰς τρόπους. Καὶ γοῦν ὁ Δαβὶδ ἐψάλλεν, ὅτι « Ἐδο-

ΠΑΛΛ. Ἄλλ', ὡς γενναῖε, φαίεν ἂν ἴσως ἡμῶν οἱ φιλομαθέστεροι· τὸ μὲν γὰρ ὅπως τοῖς Μαδιθηναίοις παρετάξαντο ποτε καὶ νενικῆκασιν οἱ ἐξειλεγμένοι, τίνα τε τρόπον τὸν ἐκ τοῦ πολέμου διεσμηξαντο μολυσμῶν, διαρκῶς ἡμῶν ὁ λόγος ἐκδέδειχε· καιρὸς δὲ ἤδη πληροφανεῖν, εἰ καὶ μέτοχοι κατὰ τὸ ἀληθές τῆς τῶν ἀνδριζομένων εὐτολμίας ἐσόμεθα, καὶ συμμεθέξομεν αὐτοῖς τῶν κατορθωμάτων, καίτοι τὸ εἰσάπαν ἰσοστατοῦν οὐκ ἔχοντες ἐν ἀρετῇ, μειονεκτούμενοι δὲ πως τῆς ἐκείνων εὐψυχίας. Ταυτὶ γὰρ ἡμῶν ὁ οὐκ ὑπισχνεῖται λόγος.

ΚΥΡ. Καὶ μὴ ἀγχοῦ τέ ἐστι καὶ γαίτων εὐθὺς ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος, ἐναργεστάτην εὐ μάλα τὴν ἀπόδειξιν ἔχων, καὶ οὐκ ἀνάτη τὴν προσβολὴν· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος, » φησὶ, « πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἄδθε

⁹⁷ Matth. iii, 14. ⁹⁸ Matth. xii, 29. ⁹⁹ Isa. xxxv, 8. ¹ I Cor. iii, 13. ² Psal. lxxv, 10-12.

τὸ κεφάλαιον τῶν σκύλων τῆς αἰχμαλωσίας ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτηνῶν, σὺ καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ διελεῖτε τὰ σκύλα ἀνὰ μέσον τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐκπεπορευμένων εἰς παράταξιν, καὶ ἀνὰ μέσον πάσης τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀφελείτε τὸ τέλος Κυρίου, παρὰ τῶν ἀνθρώπων τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐκπορευομένων εἰς τὴν παράταξιν, μίαν ψυχὴν ἀπὸ πεντακοσίων. Ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ὄνων καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμίους αὐτῶν λήψεσθε· καὶ δώσεις Ἐλεάζαρ τῷ ἱερεῖ τὰς ἀπαρχὰς Κυρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμίους τοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ λήψη ἓνα ἀπὸ τῶν πεντήκοντα, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν, καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων, καὶ ἀπὸ τῶν ὄνων, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ δώσεις αὐτὰ τοῖς Λευίταις τοῖς φυλάσσουσι τὰς φυλακὰς ἐν τῇ σκηνῇ Κυρίου. Καὶ ἐποίησε Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καθὰ συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆϊ. » Διεπεραίνετο γὰρ εὐθὺς τὸ θεῖον χρησμός, λεπτεῖς τε καὶ ἀκριβοῦς γενομένης τῆς ἀκριβοῦς τῆς σκύλων, καὶ τῆς ἐν ἡμίσει διανομῆς, καὶ ἀποδοθέντων τῶν ἀφαιρεμάτων, ἦτοι τῶν ἀπαρχῶν Κυρίου, τῷ ἱερεῖ τῷ Ἐλεάζαρ, φημί, καὶ τοῖς ἐκ φυλῆς Λευὶ· ἄρα σοι λήθης ἀμείνων ὁ νοῦς, καὶ εἰς ὅπερ ἔφαμεν ἐν ἀρχαῖς ἀναθεῖν εὐσθενῆς ;

ΠΑΛΑ. Τὸ ποῖον ;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ χίλους τοὺς ἀρ' ἐκάστης φυλῆς εἰς τὴν τοῦ πολέμου συγκεκομίσθαι χρεῖαν ὁ ἱερεὺς ἐφη λόγος ;

ΠΑΛΑ. Ἐφη γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Τὴν δὲ γε τοῦ μέρους λαμπρότητα καὶ εὐδοκίμῃσιν εἰς ὅλον ἤξειν τὸ πλῆρωμα, σαφῶς τε καὶ ἑναρτῶς ἐλέγομεν, ἡμερότητός τε καὶ φιλανθρωπίας θεοῦ καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν εὖ μάλα διοικουμένης, ἐν ὧσπερ ἐνός καὶ εὐσομοτάτου θυμιάματος, ἐκ διαφόρων εἰδῶν πεποιημένου, μία τις ἡ πάντων εὐωδία λοιπὸν ἀναφέρεται τῷ Θεῷ, καὶ τῷ λίαν εὐδοκιμωτάτῳ συγκαταλαμπρύνοντό πως τὸ μὴ οὕτως εὐδοκιμοῦν.

ΠΑΛΑ. Ἀληθές. Ταῦτ' ἡμῖν ὁ λόγος ἐκβασανίζειν ἤθελε.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ἀπημυρισμένους ταῦτα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ νομοθετοῦντα Θεόν· οἱ μὲν γὰρ ἀπόλεκτοι χίλιοι κατὰ φυλὴν κατεστρατεύοντο τῶν Μεδιθαίων· καὶ τὸ νικᾶν, οἶμαί που, πόνη καὶ ἰδρῶτι κερδαίνοντες, διενείμαντο τὰ ἐκ τοῦ πολέμου συνειλεγμένα πρὸς πᾶσαν εὐθὺς τὴν συναγωγὴν, καὶ τοῖς τῶν ἀνδριζομένων κατορθώμασιν ἡ ἑτέρα πληθὺς κατεσεμνύνετο· « Διελεῖτε γὰρ, » φησί, « τὰ σκύλα, σὺ καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς, καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς· καὶ διελεῖτε τὰ σκύλα ἀναμείσον τῶν πολεμιστῶν τῶν ἐκπορευομένων εἰς τὴν παράταξιν, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς συναγωγῆς. » Ὅτι γὰρ συνευδοκίμησε τοῖς ἄγαν ἐξελεγμένοις καὶ περιφανεστέροις τὸ βραχύ τι καταδεῆς, καὶ κατόπιν ἰδὼν τῆς ἐκείνων μεγαλοφυΐας, ὑπεσημαίνετό πως καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Ἀπαριθμησάμενος γὰρ τῶν ἀρχαιοτέρων ἄγων τοὺς διὰ πίστεως εὐδοκιμηκότας καὶ οἷς ἡ δόξα

A cens : Accipe summam spoliolorum captivitatis ab homine usque ad pecus, tu et Eleazar sacerdos, et principes familiarum congregationis : et dividetis spolia inter bellatores egressos ad bellum, et inter omnem congregationem : et separabis tributum Domino ab hominibus bellatoribus egredientibus ad bellum, unam animam a quingentis : ab hominibus et a jumentis, et a bobus, et ab ovibus, et ab asinis, et a mulis, et ab omnibus jumentis accipietis ; et dabis Eleazaro sacerdoti primitias Domini : et a dimidio filiorum Israel accipies, unum de quinquaginta, ab hominibus, et a bobus, et ab ovibus, et ab asinis, et ab omnibus jumentis ; et dabis ea Levitis custodientibus custodias in tabernaculo Domini. Et fecit Moyses, et Eleazar sacerdos, sicut præcepit Dominus B Moysi . » Continuo namque quod divino jussum erat oraculo, perficiebatur. Ergo, cum minutissima atque diligentissima facta esset numeratio spoliolorum, ac media ex parte distributio ; cumque essent redditæ separationes seu primitiæ Domini, sacerdoti Eleazaro, inquam, et Levitis ; num tibi est animus adeo memor ut oblivionem vincat, atque ad id quod initio dicebamus, recurrere valeat ?

PALL. Ecquod illud est ?

CYR. Num enim millenos a singulis tribubus ad bellum gerendum convenisse sacræ Litteræ prodiderunt ?

PALL. Prodiderunt illæ quidem.

CYR. Partis item unius splendorem ac laudem ad universam plenitudinem fore ut pertineret, annon aperte ac manifeste dicebamus ? 126 benignitate Dei atque clementia hoc quoque in nobis sapienter administrante, ut tanquam unius odoratissimi thymiamatis, ex variis aromatibus confecti, unus omnium odor Deo offeratur, et simul cum parte probatissima laudem acquirat ea quæ non adeo probata est.

PALL. Ita est. Id ipsum namque nostra disputatio investigandum susceperat.

CYR. Vide igitur hoc idem filii Israel Deum aperte præcipere : illi namque lecti milites milleni per singulas tribus adversus Madianitas contendebant ; cumque victoriam procul dubio labore ac sudore adepti essent, quæ ex bello collegerant cum universa statim synagoga diviserunt, atque præclaris illis fortium virorum factis cætera multitudo honestata est : « Dividete enim, » inquit, « spolia, tu et Eleazar sacerdos, et principes familiarum synagogæ, et dividetis spolia inter bellatores egressos ad pugnam, et inter omnem congregationem . » Fore autem ut cum lectissimis illustribusque viris laudem illi quoque consequantur, quibus nonnihil ad virtutem deest, et illorum animi nobilitatem a tergo sequuntur, beatus quoque Paulus latenter indicavit. Nam cum enumerasset priscos illos sanctosque viros qui fide commendati fuissent, quique præstanti in Deum pictate glo-

° Num. xxxi 24-31. ° Num. xxxi, 26, 27.

vian illustrem sibi comparavissent : « Ex fide, inquit, mortui sunt hi omnes, et non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius providente, ne sine nobis consummentur ». » Scribit etiam ad alios : « Jam perfecti estis, sine nobis regnastis, et utinam regnassetis, ut et nos una cum vobis regnaremus ». » Vides eos qui ordine sunt inferiori, simul cum perfectis perficiendos esse; cum selectis quoque viris benedicuntur, qui non æque viribus valent. Psallit nempe beatus David : « Benedixit vos a Domino, qui fecit cælum et terram; benedixit Dominus domui Aaron; benedixit Dominus domui Israel; benedixit Dominus iis qui timent se, pusillis cum majoribus ». » Simul enim cum majoribus benedicuntur iis qui pusilli vocantur, qui de pari fortitudine gloriari non possunt, quique sunt animi alacritate ad labores tolerandos inferiores, zelo vero et fide forsitan æquales, atque fortitudine pro sæ facultatis modo **127** Christum exhilarant. Ac Moyses et Eleazar non absurde figuram tenent Christi, qui idem et sacerdos est et legislator, distribuitque populo spolia, sanctis angelis simul astantibus. quorum figuram gerunt illi principes familiarum synagogæ. An tu minime putas multos esse in terris sanctos angelos a Deo constitutos ad opem ferendam fidelibus, ac populos quodammodo moderandos?

PALL. Ego vero fateor : cur enim negem?

CYR. Venturus e cælo exspectatur Christus cum sanctis angelis; et sedebit in sede gloriæ sææ, ac distribuet digna cuique præmia, honoresque pro recte factorum ratione rependet. Ideoque Isaias ille sapiens de Christo dicit : « Propterea ipse dominabitur multis, et fortium dividet spolia, propterea quod tradita est in mortem anima ejus, et cum impiis reputatus est ». » Per Christum igitur præmiorum distributio fiet, qui tanquam per Moysen et Eleazar figuratur. Christus enim legislator est simul et pontifex.

PALL. Optime dictum.

CYR. Si autem animadvertatur quæ servata sit in distribuendo ratio, an non admiratione dignissima judicabitur?

PALL. Sane quidem : æqua enim parte, qui bellum gesserant, et qui resederant, donati sunt.

CYR. Minime vero æqua, minime, inquam; Hæc prædæ totius partem dimidiam habuerint pugnatōres, alteram vero dimidiam tota synagoga : universus namque numerus filiorum Israel summam sexcentorum millium efficiebat, additis ad tria millia quingentis quinquaginta, sejuncta ex hoc numero atque exempla summa sacris ministeriis dicatæ tribus : numerus autem erat aptissimus pugnæ non major quam milleni per singulas tribus. Spoliis igitur in æquas portiones distributis, cum universæ prædæ dimidia pars utrique multitudini

Α περιφανής, ἀπό γε τῆς εἰς Θεὸν ἀκριβοῦς εὐσεβείας· « Κατὰ πίστιν, » φησὶν, « ἀπέθανον οὗτοι πάντες, καὶ οὐκ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν. » Ἐπιστέλλει δὲ καὶ ἐτέροις· « Ἦδη τετελειωμένοι ἐστέ· χωρὶς ἡμῶν ἐδασιλεύσατε, καὶ ὠφελόν γε ἐδασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. » Ὅρθως ὅπως συντελειωθήσονται τοῖς ἐν τέλει, καὶ οἱ τὰξιν ἔχοντες τὴν καταδεῖα, καὶ συνευλογοῦνται τοῖς ἐξαιρεγμένοις οἱ μὴ κατ' αὐτοὺς εὐσθενεῖς; Ψάλλει δὲ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· « Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ, τῷ ποιήσαντι τὸν ὄρανόν καὶ τὴν γῆν· εὐλόγησε Κύριος τὸν οἶκον Ἀαρῶν· εὐλόγησε Κύριος τὸν οἶκον Ἰσραὴλ· εὐλόγησε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων. » Συνευλογοῦνται τοῖς μεγάλοις αἱ καλούμενοι μικροί, ἐν βίῳ μὲν ἐπαυχεῖν οὐκ ἔχοντες ἴση, καὶ ταῖς εἰς τὸ χρῆναι τληπαθεῖν ἡττώμενοι προθυμίας, ζήλω δὲ τάχα καὶ πίστει παριστοιμένοι, καὶ ταῖς κατὰ δύνάμιν εὐσθενείαις Χριστὸν εὐφραίνοντες. Καὶ τύπος ἂν εἶεν Μωσῆς τε καὶ Ἐλεάζαρ ἐκ τῶν ἀρχιερέων τε καὶ νομοθέτου Χριστοῦ, διανεμόντος τῷ λαῷ τὰ σκῦλα, συμπαρασθηκότων ἀγγέλων ἁγίων, ὧν καὶ τύπος εἶεν ἂν οἱ ἄρχοντες τῶν πατριῶν τῆς συναγωγῆς. Ἦ οὐκ εἶναι φησὶ πολλοὺς ἐπὶ γῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων, παρὰ Θεοῦ τεταγμένους, εἰς γε τὸ δεῖν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐπικουρεῖν, καὶ οἰοῦναι κατηγείσθαι λαῶν;

ΠΑΛΛ. Φημί· πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἦξεν ἂν οὐρανοῦ προσδοκᾶται Χριστὸς μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ καθιεῖται μὲν ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, διανεμίζεται δὲ ἐκάστῳ ἐκ αὐτῶν πρέποντα γέρα, καὶ ἀναλόγως τοῖς καταφθῶμασι τὰς τιμάς· τοιγάρτοι καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν Ἰσαίας περὶ Χριστοῦ φησὶ· « Διὰ τοῦτο αὐτὸς κυριεύσει πολλῶν, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μαρεῖ σκῦλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη. » Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν ἡ τῶν ἀγαθῶν διανεμῆσις, ὡς ἐν Μωσῇ τε καὶ Ἐλεάζαρ ἐκτυπούμενων. Νομοθέτης γὰρ ἐν ταυτῷ καὶ ἀρχιερεὺς ὁ Χριστὸς.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Τίς δὲ δὴ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ διανεμίσθαι τρόπος, ἄρ' οὐχὶ θαυμάζειν ἄξιον;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἐν ἴση γὰρ μοίρῃ τειμήνεται τῷ μαχίμῳ τὸ ἡμεροῦν.

ΚΥΡ. Οὐκ ἴση μὲν οὖν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κἄν εἰ τὴν τοῦ παντὸς ἡμίσειαν ἔχη τὸ μάχιμον, τὴν δὲ ἐτέραν ἡμίσειαν ἢ πᾶσα συναγωγὴ· σύμπας μὲν γὰρ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ὁ ἀριθμὸς εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἦν, καὶ πεντακοσίους πενήτηνonta πρὸς τρισχίλιους. ἀνά μέρος οὖσης καὶ ἐξηρημένης τοῦ καταλόγου τῆς ἱερατευσούσης φυλῆς. Πληθὺς δὲ ἦν μαχιμωτάτη, χίλιοι κατὰ φυλὴν. Ἐν ἴσῳ δὲ οὖν διαμοιρηθέντων τῶν σκύλων, καὶ τὴν τοῦ παντὸς ἡμίσειαν ἐκατέρας λαγούσης πληθῆος, ἐν πολλῷ πλείονι τοῖς ἐλάττωσι, αἱ τιμαὶ, καὶ οὐχὶ τοῖς πλείοσι καὶ ὑπερκαιμένους ἐν

^a Hebr. xi, 39. ^b I Cor. iv, 8. ^c Psal. cxiii, 12, 13. ^d Isa. lxxx, 12.

ἀριθμῷ. Οὐκοῦν ἤτις ποτέ ἐστὶν ἡ παντὶ τῷ λαῷ Ἀ
δοθησομένη δόξα κατὰ καιροῦς, καὶ τῆς οὐρανόυ
δαρεῶς τὸ μέτρον, ταύτης ἡ ἀκριβὴς οἰονεὶ πως ἡμί-
σια τοῖς ἐξελεγεμένοις ἀπονεμηθήσεται, καὶ τῆς
θείας ἐπισκέψεως ἀξίους ὄντας ἑαυτοὺς ἀποφαίνουσι·
τῆς δὲ ἐτέρας ἡμισείας τῷ παντὶ πληθὲι δοθησομέ-
νης, καίτοι πλεονεκτοῦντι τοσοῦτον ἐν ἀριθμῷ· « Πό-
λοι γὰρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοὶ » βαθὺς
γὰρ ὁ λόγος.

enim vocati, pauci vero electi⁹. » An ne intelligis quod dico? nam obscurius est aliquanto, quod diximus.

ΠΑΛΛ. Συνίημι. Εἰ γὰρ καὶ μέτοχοι τῆς τῶν
ἀγίων ἐσόμεθα δόξης, ἀλλ' οὖν ἐν μείσσω ἢ κατ'
αὐτοῦς· τοῦτ' ἐστὶ γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ὁ σὸς οὐκ ἀμυδρῶς
ὑπανίτηται.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφης. Θεὰ δὲ δὴ πρὸς τούτοις ἕτερον,
δι' οὗ μάλιστα τῶν ἀνδριζομένων τὴν εἰς Θεὸν παρ-
ρησίαν εὐκολον ἰδεῖν.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὲ φῆς;

ΚΥΡ. Τὰς μὲν γὰρ δυοκαίδεκα χιλιάδας τῶν πολε-
μιστῶν, ἀπὸ τῆς τοῦ παντὸς ἡμισείας τῆς ἐκνεμη-
θείσης αὐτοῖς προσκομίζειν προστέταχε τῷ ἀρχιερεὶ
μίαν κεφαλὴν ἀπὸ πεντακσίων, ἐν τε τοῖς ἀνθρώ-
ποις καὶ ἐν τοῖς κτήνεσι· καὶ τοῦτο ἦν αὐτοῖς τῷ
Κυρίῳ τὸ τέλος. Πληθύν γε μὴν τὴν ἐτέραν, μίαν
ψυχὴν ἀπὸ πεντήκοντα, τῇ ἱερᾷ φυλῇ καταθέσθαι
δεῖν ἐδικαίωσε Κύριος. Ἄνατυποῦντος δὲ πάλιν ἡμῖν
τοῦ Ἐλεάζαρ ἐφ' ἑαυτῷ, τὸν ἕνα τε καὶ μόνον ἀληθῶς
ἀρχιερεὰ, τουτέστι Χριστὸν, ἐξαιρέτως καὶ ἀληθῶς
καὶ οἰονεὶ πως αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἰδικῶς, ἀνακει-
σεται τῶν ἐξελεγεμένων ἢ δωροφορία· αὐτῷ γὰρ προσ-
άγουσι, μεσολαθοῦντος οὐδενός· ὃ δὴ καὶ ἔδρων οἱ
μακάριοι μαθηταί, δρῶσι δὲ ἔτι· καὶ νῦν οἱ λαῶν
ἡγούμενοι, τοὺς ἐπὶ τῷ θείῳ κηρύγματι πόνους ἰδι-
κῶν ἀνάθημα ποιοῦμενοι τῷ Χριστῷ· ἡ δὲ ἐτέρα τῶν
εὐδοκιμούντων πληθὺς ποιεῖται μὲν τὰς δωροφορίας
εἰς δόξαν Χριστοῦ, πληθὺν δὲ μὲν, κειμένων ἀγίων,
ὡς ἐν γε τῇ ἱερᾷ φυλῇ νοουμένων· εἴρηται γὰρ· « Γένος
ἐκλεκτῶν, βασιλείων ἱεράτευμα. » Οὐκοῦν διὰ μέσων
ἀγίων ἢ εἰς Θεὸν αἰδῶς καὶ τὸ σέβας αὐτῶν, καρπο-
φορούντων μὲν, οὐ μὴν ἀνήκουσαν ἰδικῶς τῷ προσ-
ώπῳ Χριστοῦ ποιοῦμένων τὴν δωροφορίαν. Ὅποῦν
ὡ κατορθοῦν ἐσπούδαζον οἱ τὰς καλουμένας λογίας
συμφεροντες, καὶ διακονίας πέμποντες τοῖς ἀγίοις ἐν
Ἱερουσαλήμ, ἢ καὶ δι' ἡστίνας οὖν ἐτέρας θεραπείας
ἀνακτώμενοι τοὺς ἀνακειμένους Θεῷ. Ἰδικῶν οὖν
ἀνάθημα τῷ Θεῷ, τῶν ἐκπρεπεστέρων τὰ δῶρα· διὰ
μέσων δ' ὡσπερ ἀγίων, καὶ ὡς ἐν δευτέρᾳ τάξει, καὶ
ἡ τῶν ὑποδεεστέρων. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ πεντακσίων
μίαν προσάγουσι ψυχὴν, οἱ δὲ ἀπὸ πεντήκοντα· ἐν
ἐλάττωσι γὰρ ὄφλημασι τὸ εὐδοκιμοῦν, διὸ καὶ μείων
ἢ προσφορά· ἐν πολλῷ δὲ πλείοσι τὸ ὑποδεῆς, διὸ καὶ
ἐν ἀριθμῷ πλείοσι τὰ προσκομιζόμενα παρ' αὐτῶν,
ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου πταίσμασι, τὰ ὑπὲρ αὐτῶν
προσφέρεται· « Ὡ γὰρ πλείον ἀφειθήσεται, » φησὶ,
« πλείον ἀγαπήσει· καὶ ὧ τὸ ἐλαττον ἀφίσταται, ἐλαττον
ἀγαπήσει. » Δεκαπλασίονα τοιγαροῦν προσφέρει

contigisset, multo plura præmia pauciores habue-
runt, quam alii, qui plures erant, et numero longe
superiores. Igitur quæcunque illa est gloria men-
suræque doni cœlestis, quæ suo tempore universo
populo dabitur, ejus pars dimidia velut diligenti
ratione divisa selectis viris qui se divina inspec-
tione dignos præstiterunt, tribuetur; altera pars
dimidia universæ multitudini dabitur, quamvis
ea multitudo numero sit longe major : « Multi
enim vocati, pauci vero electi⁹. » An ne intelligis
quod dico? nam obscurius est aliquanto, quod
diximus.

PALL. Intelligo. Nam etsi sanctorum gloriæ
128 sumus futuri participes, attamen pauciora
quam illi consequemur : id enim nobis haud obscure
tua insinuat oratio.

CYR. Recte ais. Sed adverte aliud præterea, in
quo maxime virorum strenuorum in Deum fidu-
ciam videre facile possis.

PALL. Quid illud est?

CYR. Illis namque duodecim pugnatorum mil-
libus ex illa totius prædæ dimidia parte quæ
ipsis tributa fuerat, singula e quingentis capita
tam ex hominibus quam ex pecoribus afferre ad
pontificem jussit; id erat illis tributis loco Domino
solvendum : sed multitudinem alteram animas e
quinquagenis singulas tribui sacræ ut solveret
Dominus jussit. Cum igitur in se ipso Eleazar
figuram gerat illius qui unus est ac solus vere
summus pontifex, id est, Christi, ipsi præcipue ac
vere, et quodammodo proxime ac proprie conse-
crata sunt electorum virorum dona : ipsi enim offer-
unt, non alio, qui accipiat, interposito; quod ipsum
beati illi discipuli fecerunt; faciunt etiam hoc tem-
pore populorum principes, qui susceptos in divina
prædicatione labores velut donum quoddam pro-
prium Christo dedicant. Illa porro altera probato-
rum hominum multitudo, offert quidem dona in
Christi gloriam, non tamen nisi per sanctos viros
interpositos, qui per sacram tribum intelliguntur :
dictum namque est : « Genus electum, regale sacer-
dotium¹⁰. » Igitur sanctorum virorum inter-
jectu exhibetur quidem ab offerentibus illa in
Deum reverentia ac veneratio; non tamen ejus-
modi donum ab iis offertur, quod proprie ad Chri-
sti personam proxime pertineat. Ejusmodi illud
fuit, quod efficere studebant ii qui collectas sic
tum appellatas conferebant, et ministeria mitte-
bant sanctis qui erant in Jerusalem, vel quocun-
que alio obsequii genere homines Christo dicatos
recreabant¹¹. Ergo Christo proprie dicata sunt
præstantiorum hominum dona : sed illa quoque
inferiorum oblatio per sanctos veluti per mediam
manum ad eundem pertinet, ac locum quodam-
modo secundum tenet. Præterea illi quidem ex
quingentis, hi vero ex quinquaginta unam animam
offerunt : minus quippe debent illi præstantiores ;
ideoque minor est eorum oblatio : at vero inferio-

⁹ Matth. xx, 16. ¹⁰ I Petr. ii, 9. ¹¹ Num. xv, 1 seqq.; Act. 24, 17; I Cor. ix, 1 seqq.

res illi longe plura debent : quo fit ut plura quoque sint numero quæ ab illis offeruntur; siquidem pro cujusque offensarum ratione dona quoque pro isdem offeruntur : « Cui enim plus dimittitur, « inquit, » plus diligit; et cui minus dimittitur, minus diligit ¹². » **129** Decem igitur partibus plura quam illi selecti offerunt ii qui minime sunt illis virtute pares : non quod religiosiores sint, laudabilisque vivant, sed quod multo pluribus delictis obnoxii teneantur, illisque longe majore purgatione sit opus. Ut enim ait Salvator : « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet; sed est mundus totus ¹³. » Exigua porro purgatione sanctis viris est opus; laborat enim eo morbo hominum natura, ut

PALL. Recte ais.

CYR. Illi igitur e tribus lecti viri divinis legibus obsecuti, cum tota synagoga belli prædam partiti sunt, oblationesque Deo obtulerunt, ut lege constitutum erat : at vero selectorum duces, ut qui gloria quam ceteri essent illustriores, donis quoque præstantioribus Deum venerantur. Sic enim scribit rursus : « Et accesserunt ad Moysen omnes constituti in tribunatu exercitus, millenarii et centuriones, et dixerunt ad Moysen : Servi tui acceperunt summam virorum bellatorum qui apud nos sunt, et non defuit ab illis ne unus quidem, et obtulimus donum Domino, vir qui invenit vas aureum, et murenulam et armillam, et dextrale, et torquem, ut sit propitiatio pro nobis coram Domino. Et accepit Moyses et Eleazar sacerdos aurum ab illis, omne vas elaboratum, et fuit omne aurum segregatio quam segregaverunt Domino, sex et decem millia et septingenti quinquaginta sicli, a tribunis et a centurionibus : et viri bellatores prædati sunt quilibet sibi. Et accepit Moyses et Eleazar sacerdos aurum a tribunis et a centurionibus, et intulerunt ea in tabernaculum testimonii memoriale filiorum Israel coram Domino ¹⁴. » Audis quam diligenter ait recensitos esse pugnatores, ita ut nemo abfuerit, quin donum, ut Deo placuerat, afferret? Se quoque constituisse inquit offerre Domino etiam quæ ille, ut offerrentur, minime jussisset, murenulam, inquam, et armillam, et anulum, et ornamenta cætera ex auro fabrefacta. Jussit enim legislator ut ab hominibus et a pecoribus dona legerent, **130** eaque jam, ut divino cælestique præcepto jussum fuerat, oblata erant : sed ex iis præterea quæ ex præda præcipua habebant, voluntaria dona offerunt lectorum militum duces, præscriptumque legis terminum magnificentia vincunt. Itaque cum accepissent ea Moyses et Aaron, intulerunt in sanctum tabernaculum, eaque recondita ut monumenta essent ante Dominum curaverunt; qui enim populis præfecti sunt, et principes constituti, illustrioribus atque insignioribus donis Deum honorant, varietatemque virtutis velut ornamentum quoddam illi offerunt atque dicant : cumque ipsum legis modum transilient, illustriorem laudem consequuntur.

A παρὰ τοὺς ἐξελεγμένους, οἱ μὴ κατ' αὐτοὺς, οὐχ ὡς εὐλαβέστεροι καὶ ζῶντες ἐπιεικέστερον, ἀλλ' ὡς πολλῶν πλείοσιν ἐνεχόμενοι πταίσμασι, καὶ πολλαπλασίονος ἀναγκαίας δεόμενοι τοῦ καθαρισμοῦ. Ὡς γὰρ εἶρηκεν ὁ Σωτῆρ· « Ὁ λελουμένος οὐ χρειαίον ἔχει, εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος. » Σμικροτάτης δὲ κομιδῇ τοῖς ἀγίοις καθάρσεως δεύνοτεῖ γὰρ ἡ φύσις, τὸ μὴ δύνασθαι παντελῶς ἀμορεῖν ἁμαρτίας.

sit opus. Ut enim ait Salvator : « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet; sed est mundus totus ¹³. » Exigua porro purgatione sanctis viris est opus; laborat enim eo morbo hominum natura, ut peccati expers esse omnino non possit.

B ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

KYP. Οἱ μὲν οὖν ἀπόλεκτοι τῶν φυλῶν τοῖς θεοῖς ἐκόντες νόμοις, διεμοιρήσαντο τὰ ἐκ τοῦ πολέμου πρὸς πᾶσαν τὴν συναγωγὴν, καὶ προσατηγόησαν τὰ δῶρα Κυρίῳ κατὰ τὴν τοῦ νόμου σύνταξιν· ἀναθήμασι δὲ τοῖς εὐπρεπεστέροις καταγεραίρουσι θεὸν οἱ τῶν ἀπολέκτων ἡγούμενοι, ὡς καὶ ἐμφανεστέραν ἔχοντες ἢ κατ' αὐτοὺς τὴν δόξαν. Γράφει γὰρ ὡς πάλιν· « Καὶ προσῆλθον Μωσῆ πάντες οἱ καθεστამένοι εἰς τὰς χιλιάρχιας τῆς δυνάμεως, χιλιάρχοι καὶ ἑκατόνταρχοι, καὶ εἶπαν πρὸς Μωσῆν· Οἱ παῖδες σου εἰλήφασιν τὸ κεφάλαιον τῶν ἀνδρῶν τῶν πολεμιστῶν τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ οὐ διαπεφώνηκεν ἀπ' αὐτῶν οὐδὲ εἷς, καὶ προσενηγόημεν τὸ δῶρον Κυρίῳ, ἀνὴρ δὲ εὖρε σκεῦος χρυσοῦν, καὶ χλιδῶνα, καὶ ψέλλιον, καὶ δακτύλιον, καὶ περιδέξιον, καὶ ἐμπλόκιον ἐξιλιάσασθαι περὶ ἡμῶν ἔναντι Κυρίου. Καὶ ἔλαθε Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς τὸ χρυσίον παρ' αὐτῶν πᾶν σκεῦος εἰργασμένον· καὶ ἐγένετο πᾶν τὸ χρυσίον τὸ ἀγαίρεμα ὃ ἀφείλον Κυρίῳ ἑκκαίδεκα χιλιᾶδες καὶ ἑπτακῆσιοι καὶ πεντήκοντα σίκλοι παρὰ τῶν χιλιάρχων καὶ παρὰ τῶν ἑκατοντάρχων, καὶ οἱ ἄνδρες οἱ πολεμισταὶ ἐπρονόμεισαν ἕκαστος αὐτῶν. Καὶ ἔλαθε Μωσῆς καὶ Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς τὸ χρυσίον παρὰ τῶν χιλιάρχων καὶ ἑκατοντάρχων, καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὰ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μνημόσυνον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἔναντι Κυρίου. » Ἀκούεις ὅπως ἀκριθῆ μὲν γενέσθαι φησὶ τῶν μεμαχημένων τὸν ἐκλογισμόν, ὡς ἀπομείναι μηδένα παρ' οὐ τὸ δῶρον οὐ προσκεκόμενται, κατὰ γὰρ τὸ τοῖς θεοῖς νεύμασι δοκοῦν; Βεβουληθῆσαι δὲ καὶ αὐτοὶ προσκομίσει λέγουσι Κυρίῳ, καὶ ἂ μὴ χρῆναι προσάγειν δεδικαιωκεν αὐτὸς, χλιδῶνα καὶ ψέλλιον, καὶ περιδέξιον, καὶ ὄσαπερ ἐν κόσμῳ πεποιῆται χρυσοῦ. Προστέταξε γὰρ ὁ νομοθέτης, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν κτηνῶν ποιέσθαι τὰ δῶρα· καὶ δὴ προσκεκόμενται κατὰ τὸ θεῖον τε καὶ οὐράνιον σύνταγμα· ἐθελοῦσι δὲ ποιοῦνται προσκομιδὴν τὰ ἐν χειμηλοῖς ἐξαιρέτα· καὶ νικῶσι ταῖς φιλοτιμίαις τοῦ νόμου τὸν ἕρον οἱ τῶν ἀπολέκτων ἡγούμενοι. Καὶ δὴ λαβόντες Μωσῆς τε καὶ Ἀαρὼν, εἰσεκομίχασιν μὲν εἰς τὴν ἁγίαν σκηνὴν· ἀπόθετα δὲ ποιοῦντες μνημόσυνον ἔναντι Κυρίου· οἱ γὰρ τοὶ λαῶν ἡγούμενοι, καὶ εἰς ἄρχοντας τετραγήμενοι, λαμπροὶ καὶ εὐπρεπεστέροις ἀναθήμασι τιμῶσι θεὸν, κόσμον ὡσπερ τινὰ προσάγοντας καὶ ἄνατι-

¹² Luc. vii, 47. ¹³ Joan. xiii, 10. ¹⁴ Num. xxxi, 48-54.

θέντες Θεῷ, τὸ πολυσιδὲς ἐν ἀρετῇ, καὶ οἶοναι καὶ αὐτὸ τοῦ νόμου τὸ μέτρον ὑπερθέοντες, εὐδοκιμοῦσι λαμπρότερον.

ΠΑΑΑ. Οἶον δὴ τί φῆς;

ΚΥΡ. Τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν διετάξατο Χριστὸς, ὃ δὴ καὶ ἐκ νομικῆς ἐντολῆς βεβαιοῦν ἐσπούδαζε γράφων ὁ Παῦλος, ποτὲ μὲν, ὅτι « Οἱ ἐσθιοντες τῆς θυσίας κοινωνοὶ τῶν θυσιαστηρίων εἰσὶ » ποτὲ δὲ πάλιν, ὡς ἐξ ἀναγκαίων παραδειγμάτων ἀκαταίτητον παντελῶς ἀπεδείκνυε, λέγων· « Τίς φυτεῦει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; Μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει; Ἐν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται, Οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλωῶντα. Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; Δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὄφελαι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριῶν, καὶ ὁ ἀλωῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν. » Ἔτα τοῦτοις ἐπήνεγκεν εὐθύς· « Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἰσπεύραμεν, μέγα, εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θερίσομεν; Εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; Ἄλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπῆν τινα δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. » Ἔτα πάλιν ἐπιστηρίζει (1)· « Τίς οὖν μου ἐστὶν ὁ μισθός; Ἴνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θῆσω τὸ Εὐαγγέλιον. » Ὁρᾷς ὅπως ὑπὲρ τὸ δοκοῦν τῷ Χριστῷ καὶ τῷ πάλαι νόμῳ, ἐξουσίαν ἔχων ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν, ἀδάπανον ἐτίθει τὸ Εὐαγγέλιον, δῶρον ὡσπερ ἐκούσιον ἀνατιθεῖς τὸ χρῆμα αὐτῷ; Τὸ δὲ δὴ μὴ χρῆναι γαμεῖν, οὔτε ὁ παλαιὸς νόμος, οὔτε τὸ νέον ἡμῖν θεθέστικε κήρυγμα. Καὶ γοῦν ὁ Παῦλος φησι· « Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω. » Ἄλλ' οἱ σφόδρα νεανικοὶ πρὸς εὐσέθειαν, κατανεκροῦντες τὴν σάρκα, λαμπρὸν ἀνάθημα προσάγουσι τῷ Θεῷ, τὴν ὑπὲρ νόμον ἐγκράτειαν, καὶ ὡσπερ τινὰ κόσμον εὐτέχνως εἰργασμένον τὴν ἐξ ἔργου τε καὶ λόγου συνθεθεμίην ἀρίστην ζωὴν. Εἰσεκόμισαν δὲ Μωσῆς τε καὶ Ἀαρὼν εἰς τὴν ἁγίαν σκηνὴν τὰ προσκεκομισμένα· δεκτὰ γὰρ Χριστῷ, καὶ πλουτοῦς αὐξημά τε λαμπρῶν, τὰ τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα, δι' ὧν καὶ μακρὰν, μᾶλλον δὲ ἀτελεύτητον ἀποκερδαίνουσι μνήμην, καὶ τῆς θείας ἐπισκέψεως ἀξίους ὄντας ἑαυτοῦς ἀποφαίνουσι· τὸ γὰρ ἔναντι Κυρίου θεθεῖσθαι λέγειν τὰ ἀναθήματα, τοιοῦτόν τι δηλοῖ. Μέγα δὲ καὶ ἐξαίρετον τὸ ὡς ἐν ὄψει κεῖσθαι Θεοῦ· τιμᾷ γὰρ ὑπερφωῶς, οὗς καὶ ἐφορᾷν ἀξιοῖ.

ΠΑΑΑ. Ἐκ πολλῶν μὲν ἡμῖν, ὡς εἶπες, σημαίνει λέγων, τὸ ἀναπειθεσθαι καὶ φρονεῖν, ὡς τό τοι χρῆναι καρποφορεῖν. Πρέπει ἂν οὐχ ἑτέροις μᾶλλον, ἢ τοῖς ἴσταν ἀνδριζόμενοις καὶ εὐθρόσιν εὐδοκιμεῖν.

A PALL. Id vero quale tandem est?

CYR. Iis qui Evangelium annuntiarent, ex Evangelio vivere constituit Christus : id ipsum legis quoque præcepto confirmare curavit Paulus, cum scripsit, nunc quidem : « Qui hostiis vescuntur, socii ac participes sunt altaris ¹⁵; » nunc vero rursus, cum id omni prorsus vacare culpa tanquam necessariis exemplis ostendit, dicens : « Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? An secundum hominem hæc dico? numquid nos etiam lex hoc dicit? In lege namque Moysi scriptum est : Non alligabis os bovi trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos omnino hoc dicit? Propter nos enim scriptum est, quia debet in spe, qui arat, arare; et qui triturat, in spe participandi ¹⁶. » His deinde dictis, intulit continuo : « Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate; sed omnia sustinemus, ne aliquod impedimentum demus Evangelio Christi ¹⁷. » Deinde denuo confirmat : « Quæ igitur est merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumptu ponam Evangelium ¹⁸. » Vides igitur quemadmodum, supra quam Christus ac prisca lex constituerit, quamvis facultatem haberet ex Evangelio vivendi, sine sumptu tamen ponat Evangelium; idque factum veluti voluntarium quoddam donum illi consecrat? De uxore quoque non ducenda neque vetus lex aliquid nobis, neque recens Evangelii prædicatio sanxit. Itaque Paulus ait : « De virginibus autem præceptum Domini non habeo ¹⁹. » At, qui admodum strenui sunt ad studium pietatis, **131** carnem conficiunt atque mortificant : itaque tanquam clarum Deo donum continentiam, quæ ultra legem est, et vitam ex verbo et opere præclare compositam, velut ornamentum artificiose elaboratum offerunt. Intulerunt autem Moyses et Aaron in sanctum tabernaculum, quæ oblata fuerant : nam fortium virorum facta Christo grata sunt, et præterea tanquam Ecclesiæ opes ac præclara ornamenta, per quæ illi consequuntur ut diuturnæ, imo verò sempiternæ modo moriæ consecrentur; talesque se præstant ut indicium est, in conspectu Domini posita esse dona, hujusmodi quiddam significat. Magnum vero et eximium est, in oculis Dei quodammodo positum esse : nam eos plurimi ille facit, quos aspectu suo dignatur.

PALL. Multis igitur verbis id nobis significare videtur, ita persuasum nobis esse debere itaque sentiendum, hoc ipsum, dona offerre Deo, non aliis magis convenire quam qui se strenue ac fortiter gerant, et sæpe ex recte factis laudem sibi pepererint.

¹⁵ I Cor. x, 18. ¹⁶ I Cor. ix, 7-10. ¹⁷ Ibid., 11, 12. ¹⁸ Ibid., 18. ¹⁹ I Cor. vii, 25.

(1) Cod. Vat., ἐπιστέλλει.

CYR. Euge, Palladi, rectè namque existimas, et non modo ipsa res ita se habet, sed etiam Scripturæ sacræ testimonio confirmatur. Cum enim filii Israel adhuc in eremo commorantibus sacrum illud tabernaculum erigere vellet Deus, quod Ecclesiæ ex gentibus collectæ figuram et imaginem gereret, jussit ut, quæ in eam rem opus essent, congregarentur. Itaque sic sacrorum intérpretem Moysen est allocutus: « Si acceperis summam filiorum Israel, in recensione eorum dabunt unusquisque pretia redemptionis animæ suæ Domino, et non erit in eis casus in recensione eorum; et hoc erit, quod dabunt, quicumque transeunt ad inspectionem, mediam partem sicli, qui est juxta siclum sanctum (viginti obolos habet siclus), dimidium autem sicli tributum Domino. Omnis qui transit in inspectionem a viginti annis et supra, dabunt tributum Domino. Dives non adjiciet, et pauper non minuet a dimidio sicli, cum datur tributum Domino ad propitiandum pro animabus vestris: et accipies argentum tributi a filiis Israel, et dabis illud ad opus tabernaculi testimonii; et erit filiis Israel monumentum coram Domino, ut propitietur pro animabus vestris³⁰. » **132** Ecce iterum diligentem recensiónem confici oportere legislator ait, conferreque jussit dona Domino dimidium sicli. Qui autem sint qui offerre debeant, aperte definit; neque enim mulieribus id facere, neque adhuc pueris permisit Deus: in quo, nisi fallor, improbavit imbelles ac molles, et qui prudentia minus perfecta sunt: ascripsitque in offerentium numerum adultum jam et vigentem juvenem, et qui ad inspectionem transiret, quibus ætatis annum præscribit vicesimum. Soli enim digni sunt offerre dona Domino juxta legis præscriptum, qui puerilem sensum atque muliebrem animum transiliunt, jamque ad virilem mensuram pervenerunt, cum ætate quæ in Christo intelligitur et spiritualis est, plena sint et integra. Hi transeunt ad inspectionem, id est, se dignos præbent qui in oculis Dei versentur, ut in Psalmis canitur: « Oculi Domini super justos³¹. » Ea porro redemptionis pretia pro salute offerentium, et ad sancti tabernaculi opera, et in monumentum coram Domino offerebantur: præclara namque sanctorum hominum gesta ecclesias constituunt, et ad ornatum sacri tabernaculi utilia sunt, et simul animæ salutem efficiunt, et gloriæ sempiternæ corona viros fortes exornant. An tibi parum vere dicere videmur?

PALL. Mihi quidem verissime.

CYR. Redemptionis igitur pretium seu siclum veluti censum quemdam exigi jussit Deus, idque erat eorum tributum, qui ad virilem ætatem pervenisent. At vero principes tribu adjecerunt iis quæ

³⁰ Exod. xxx. 12-16. ³¹ Psal. xxxiii. 16.

(1) Sirleñi codex, γνώρισμα.

ΚΥΡ. Εὐγε, ὦ Παλλάδιε, διανοή γὰρ ὀρθῶς. Ἐχει δὲ ὧδε τὸ χρῆμα τῇ φύσει, καὶ μαρτυρήσει τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν. Ἐπειδὴ γὰρ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἀυλιζόμενοις ἔτι κατὰ τὴν ἔρημον τὴν ἁγίαν σκηνὴν ἐγείρειν ἐβούλετο ὁ Θεός, εἰς εἰκόνα καὶ τύπον τῆς ἐξ ἔθνων Ἐκκλησίας, συναγείρεσθαι δεῖν τὰ εἰς τοῦτο χρῆσιμα διετύπου πάλιν. Ἐφη τε οὕτω πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· « Ἐὰν λάβῃς τὸν συλλογισμὸν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν ἕκαστος λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἔσται ἐν αὐτοῖς πτώσις ἐν τῇ ἐπισκοπῇ αὐτῶν· καὶ τῷσὶ ἔστιν ὁ δώσουσιν, ὅσοι ἐὰν πορεύωνται τὴν ἐπίσκειψιν, τὸ ἡμισυ τοῦ διδράχμου, ὃ ἐστὶ κατὰ διδραχμον τὸ ἅγιον, εἰκοσιν ὄβολοι τὸ διδραχμον, τὸ ἡμισυ τοῦ διδράχμου εισφορά τῷ Κυρίῳ. Πᾶς ὁ παραπορευόμενος εἰς τὴν ἐπίσκειψιν, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω δώσουσι τὴν εισφορὰν τῷ Κυρίῳ. Ὁ πλουτῶν οὐ προσθήσει, καὶ ὁ πενόμενος οὐκ ἐλαττονήσει ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ διδράχμου, ἐπὶ τὸ δίδοναι τὴν εισφορὰν τῷ Κυρίῳ· ἐξιδάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· καὶ λήψῃ τὸ ἀργύριον τῆς εισφορᾶς παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ δώσεις αὐτοῖς εἰς κάτεργον τῆς σκητῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἔσται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ μνημόσυνον ἐναντίον Κυρίου ἐξιδάσασθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. » Ἴδου δὴ πάλιν ἀκριβῆ τὸν ἐκλογισμὸν διαπεραίνεσθαι δεῖν ὁ νομοθέτης φησί· συνενεγκεῖν δὲ προστέταχε τὰ δῶρα Κυρίῳ, τὸ ἡμισυ τοῦ διδραχμου. Τίνες δ' ἂν εἴεν οἱ προσκομιζέειν ὀφείλοντες, διορίζει σαφῶς· οὐ γὰρ δὴ γυναῖκες τοῦτο δρᾶν, οὐτε μὴν τοῖς ἔτι νηπίοις ἐφῆκε Θεός· ἀποδοκιμάζων, οἴμαί που, τὸ ἀναλί τε καὶ μαλθακὸν, καὶ τὸ ἀτελὲς εἰς σύνεσιν· ἐγκαταγράφων δὲ ὡσπερ τοῖς ὀφείλοισι καρποφορεῖν τὸν ἡθιχότα ἡδὴ καὶ σφριγῶντα νεανίαν, καὶ παραπορευόμενον εἰς τὴν ἐπίσκειψιν, οἷς καὶ ἔτος ὀρίζει τὸ εἰκοστὸν. Μόνοι γὰρ ἀξιοὶ τοῦ χρῆναι πράγειν τὰ δῶρα Κυρίῳ, κατὰ τὸν νόμον, οἱ μεираκιώδη φρόνησιν καὶ θηλύφρονα νοῦν ἀναθρώσκοντες, καὶ εἰς ἀνδρὸς ἡδὴ τελούντες μέτρον, ἡλικίας ἔχοντες πλήρωμα (1) τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης καὶ πνευματικῆς. Οὗτοι παραπορεύονται εἰς τὴν ἐπίσκειψιν, οὐτὲστιν, ἀξιόους ἑαυτοῦς ἀποφαίνουσι τοῦ καὶ ἐν ἔξει γενέσθαι Θεοῦ, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον· « Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους. » Ὑπὲρ σωτηρίας δὲ τῆς τῶν προσαγόντων τὰ λύτρα, καὶ εἰς τὰ κάτεργα τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ εἰς μνημόσυνον ἐναντι Κυρίου· συνίστησι γὰρ ἐκκλησίας, καὶ εἰς κόσμον χρῆσιμα τῆς ἁγίας σκηνῆς, τὰ τῶν ἁγίων ἀνδραγαθήματα, μετὰ τοῦ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν εὖ μάλα συγκατορθοῦν, καὶ ἀτελευτήτω δόξῃ στεφανοῦν τοὺς ἀνδριζομένους. Ἡ οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος εἶναι σοὶ δοκεῖ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν οὖν λύτρον, ἦτοι τὸ διδραχμον, δασμολογεῖσθαι δεῖν κεχρησφόδηκε Θεός, καὶ ἦν τῶν ἀνδριζομένων ἐν τούτῳ τὰ τέλη. Οἱ δὲ τῶν φυλῶν ἡγούμενοι, προστιθέοντες τοῖς ἐκ νόμου προστεταγμένοις,

τὰ ἐπιμαίω και ἀξιολογώτερα (1) προσεκομίζον τινα A
 τῶν παρὰ σοφίαι τὰ ἐξαιρετά. Ἰγγραπται γάρ, ὅτι
 « Καὶ οἱ ἄρχοντες ἤνεγκαν τοὺς λίθους τῆς σμαράγ-
 δου, και τοὺς λίθους τῆς συμπληρώσεως, εἰς τὴν
 ἐπωμίβα, και τὸ λόγιον, και τὰς συνθέσεις, και τὸ
 ἑλαιον τῆς χρίσεως, και τὴν σύνθεσιν τοῦ θυμιάμα-
 τος. » Ἄρ' οὖν οὐχὶ τοῖς ὀπίσω βραχὺ ταυτὶ συγ-
 γενῆ; Ἡ μὲν γάρ τῶν μαχίμων πληθὺς τὰ τῆς
 αἰμαλωσίας προσεκομίζεν τῷ Θεῷ, κατὰ τὴν δο-
 θέσαν ἐντολήν, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· οἱ δὲ
 χιλιάρχοι τε και ἑκατόνταρχοι προσέθεσαν τούτοις
 χλιδῶνα και ψέλλιον, και ἐμπλόκιον, και θακτύλιον,
 και πᾶν σκεῦος χρυσοῦν εἰργασμένον, ἃ και εἰς αὐτὴν
 τὴν ἀγίαν ἐτίθει σκητὴν Ἐλεάζαρ ὁ ἱερεὺς. Ἐν δὲ
 γὰ τούτοις ἡ μὲν πᾶσα τῶν ἡβηκῶτων πληθὺς ἐτέλει
 τὸ δίδραχμόν, προσάγουσι δὲ πάλιν οἱ ἄρχοντες
 λίθους ἐκλεκτοὺς, εἰς τὴν ἐπωμίβα, και τὸ λόγιον,
 ἄπαρ εἰς κόσμον συνετέλει τοῦ προβχοντος ἐν ἱερω-
 σύνη. Προσάγουσι γάρ ἑαυτοὺς, εἰς κόσμον Χριστῷ,
 καθάπαρ τινας λίθους τιμίους, οἱ λαῶν ἠγοῦμενοι.
 Τοιγάρτοι και ὁ προφήτης τοὺς ἀγίους ἡμῶν ἀποστό-
 λους καταδηλῶν, ἢ λίθοι, φησὶν, ἀγιοι κυλιόνται ἐπὶ
 τῆς γῆς· ὁποῖός τις ἦν ὁ θεσπίσιος Παῦλος, ὁ ἀπὸ
 Ἱερουσαλήμ και ἕως τοῦ Ἰλλυρικῶ περιβέων διὰ
 τὸ κήρυγμα. Λίθοι τοιγαροῦν οἱ τίμιοι και εἰς δόξαν
 Χριστοῦ, τῶν ἀγίων τὸ στέφος. Ἐλεν δ' ἂν αὐτοὶ και
 τὸ ἑλαιον τῆς χρίσεως, και ἡ σύνθεσις τοῦ θυμιάμα-
 τος, τὴν Χριστοῦ γνῶσιν εὐωδιάζοντες, και, ὡσπερ
 ἐν ἐλαίῳ, καταπαίνοντες ταῖς πανσόφοις διδασκα-
 λαις και τοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος λόγοις τὰς τῶν
 μυστάγωγουμένων ψυχάς. Σύνθετον δὲ τὸ θυμιάμα
 συντίθειται γάρ ἡ περὶ Χριστοῦ γνῶσις ἐκ δυοῖν,
 ἡπερ ἐστὶν ἐν ταυτῷ Θεὸς και ἄνθρωπος· πλὴν εἰς
 ἐξ ἄμφοιν, υἱὸς και Χριστὸς, πρὸς ὃν εἰρηται πού και
 πρὸς γὰ ἡμῶν αὐτῶν· « Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά
 σοι. »

ΠΑΛΛ. Ἐν ἐπισκάψει δὴ οὖν τῇ παρὰ Θεῷ, τὸ
 μάχιμόν τε και εὐρωστον, οὐ και ὁ καρπὸς, Ἐκκλη-
 σῶν σύστασις, και τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ. Τουτὶ γάρ
 ἡμῶν ἐμφαίνει τὰ θεωρήματα.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἐφης. Κληρὸς δὲ ὅτι λαμπρὸς και
 ἐξαιρετός, και τὸ γὰρ δὴ χοῖναι παντὸς ἀγαθοῦ με-
 ταλαχεῖν, τοῖς οὕτως εὐδοκιμεῖν εἰωθῶσιν ἀπονεμη-
 θήσεται παρὰ Θεοῦ, πῶς ἂν ἡ πόθεν ἐνδοιάσειέ τις;
 Ἡ οὐκ ἐπατεῖς ἀναμελωδοῦντος μὲν τοῦ Δαβὶδ· « Τοῦς
 πόνοις τῶν καρπῶν σου φάγεσαι; » και μὴν τοῦ σο-
 φοῦ και ἱεροῦ γράφοντος Παύλου· « Ὁ γὰρ ἂν
 σπεῖρη ἄνθρωπος, τοῦτο και θερίσει; »

ΠΑΛΛ. Ἐπιθύμη.

ΚΥΡ. Ἀνδριεῖται γάρ τις οὐκ ἀμισθὶ, και ἐστι
 πού πάντως ἀληθὴς ὁ λόγων· « Οὐ γὰρ ἄδικος ὁ
 Θεός, ἐπιλαθέσθαι τοῦ κόπου ὁμῶν και τῆς ἀγάπης,
 ἧς ἐνεδείξαθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. » Ἐπιθήσεται

¹¹ Exod. xxxv, 27, 28. ¹² Zachar. ix, 16. ¹³ Rom. xv, 19. ¹⁴ Cant. i, 2. ¹⁵ Psal. cxxvii, 2.
¹⁶ Galat. vi, 8.

(1) Cod. Vat., τελεώτερα, perfectiora.

A lege præcepta erant, ac majora quædam et pretio-
 siora, ex iis nempe quæ apud se habebant præci-
 pua, obtulerunt. Scriptum est enim: « Principes
 obtulerunt lapides smaragdi, et lapides completio-
 nis ad superhumerali, et rationale, et compositio-
 nes, et oleum unctionis, et compositionem thymia-
 matis ». Annon cum iis quæ paulo ante dicta
 sunt, hæc congruunt? Nam illa multitudo pugnatō-
 rum ex præda Deo obtulit, ut præceptum erat, ab
 homine usque ad pecus: tribuni autem et centu-
 rionès his adjecerunt niurenulam, et armillam, et
 torquem, et annulum, et omne vas aureum fabre-
 factum, quæ etiam in ipso sancto tabernaculo re-
 posuit sacerdos Eleazar. Et hic rursus, cum uni-
 versa quidem adulatorum multitudo solveret sietum,

B 133 offerunt principes lapides electos ad super-
 humerali et rationale conficiendum, quæ ad sum-
 mi sacerdotis ornamentum pertinent. Nam se ipsos
 populorum duces, ut ornamento sint Christo, per-
 inde ac lapides quosdam pretiosos offerunt. Itaque
 propheta, cum sanctos apostolos nobis indicaret:
 « Lapides, » inquit, « sancti voluntur super ter-
 ram », qualis erat beatus Paulus, qui ab Jerusa-
 lem ad Illyricum usque circumibat prædicandi græ-
 tia. Lapidés igitur pretiosos, et ad Christi glo-
 riam parati, sanctorum virorum cœtes est: idem
 quoque sunt oleum unctionis, et thymiamatis com-
 positio, cum Christi cognitionem velut odorem
 spirant, et eorum animos qui mysteriis imbuuntur,
 doctrina et sancti Spiritus verbis tanquam oleo
 pinguiore reddant. Id vero thymiamata compositum
 erat; illa namque de Christo cognitio composita
 ex duobus est: idem namque Deus et homo est;
 unus tamen ex utroque filius atque Christus, cui
 certe dictum est, et quidem a nobis ipsis: « Un-
 guentum exinanitum nomen tuum ». »

PALL. In inspectione igitur Dei sunt qui ad pu-
 gnandum apti ac firmi sunt, quorum etiam fructus
 est Ecclesiarum constitutio, et quæ ad gloriam Dei
 pertinent. Id enim Scripturæ loca ad contemplan-
 dum proposita præ se ferre videntur.

CYR. Recte dicis. Sortem vero insignem atque
 præcipuam, et omnis boni communicationem iis
 qui ita egregie se gerere soliti sint, a Deo tribuen-
 dam esse, quomodo aut undenam ambigere quis-
 piam poterit? An tu minime exaudis concinentem
 David: « Labores manuum tuarum manducabis ». »
 Paulum item sapientem illum atque sacrum virum
 ita scribentem: « Quod enim seminaverit quis,
 hoc et metet? »

PALL. Audio sane.

CYR. Neque enim quisquam se fortiter geret,
 nulla mercede proposita; estque sine dubio verax
 omnino qui ait: « Neque enim injustus est Deus,
 ut obliviscatur laboris vestri, et dilectionis, quam

ostendistis in nomen ejus ¹⁸ » Atque ille quidem A minime obliviscetur; fore autem ut iis laborum præmia tribuat, qui animi languorem ad peccatum perducentem superarint, argumento sunt ea rursus quæ scripta sunt in Numeris: « Et locutus est Dominus ad Moysen et Eleazarum sacerdotem, dicens: Accipite summam omnis congregationis Israel a viginti annis et supra, **134** per domos familiarum ipsorum: omnis qui egreditur ad pugandum in Israel ¹⁹. » Deinde, facta enumeratione per populos et tribus, infert iterum: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: His distribuetur terra, ut eam possideant ex numero nominum: pluribus majorem hæreditatem dabis, et paucioribus minorem dabis hæreditatem ipsorum: unicuique, sicut recensiti sunt, dabitur hæreditas eorum: [per B sortes dividetur terra nominibus; per tribus familiarum suarum hæreditatem consequentur: ex sorte divides hæreditatem ipsorum (1)] inter multos et paucos ²⁰. » Atque hæc quidem lex est, qua sorte possessuri erant hæreditatem ii qui annum jam vigesimum agerent. Post recensionem igitur vulgaris turbæ, genus Leviticum numerat: « Et filii, » inquit, « Levi per populos eorum: Gerson populus Gersonitarum, Caath populus Caathitarum, Merari populus Meraritarum: hi populi filiorum Levi ²¹. » Inter hæc, cum genus Moysi et Aaron recensisset, infert iterum de filiis Levi: « Et fuerunt ex recensione eorum tria et viginti millia: omne masculinum ab uno mense et supra: non enim connumerati sunt in filiis Israel; quia non est eis data sors in medio filiorum Israel. Et hæc numeratio Moysis et Eleazar sacerdotis, qui numeraverunt filios Israel in Araboth Moab, in Jordane, contra Jericho. Et in his non erat homo ex iis qui numerati fuerant a Moyse et Aaron, quos numeraverunt filios Israel in deserto Sina; quia dixit Dominus ipsis: Morte morientur in deserto; et non fuit relictus ex eis neque D Ius Nave ²². » Age igitur, denuo cursim ac per partes

PALL. Eloquere itaque nihil cunctatus; nam in ejusmodi rebus jucundum est argute disserere.

CYR. Igitur in pauca propositorum verborum sensum conferentes, illud dicimus: Adultam rursus et belli non ignaram ætatem numerari jubet Deus. Ut enim jam prius diximus, cogniti et descripti sunt apud Deum, et in librum viventium relati, non imbelles et infirmi, neque pueri adhuc sensu, sed quicunque fortes et parati ad bellum cum vitiis atque peccato gerendum, et firma ac stabili sunt sapientia, et apti jam ad ea gerenda ac perficienda, quæ Deus velit: **135** iidem per tribus, et ex nomine, et singulatim terram partiti sunt. Hæredes namque terræ sanctæ, et speratorum bonorum participes erunt ii de quibus loquimur, per tribus et familias, ut in illis verbis: « Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram; beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam

¹⁸ Hebr. vi, 10. ¹⁹ Num. xxvi, 2, 3. ²⁰ Ibid.,

(1) Uncis inclusa desunt in textu Græco. Edit.

μὲν ἤκιστά γε, διανεμῆι δὲ οὗτοι τῶν πόρων τὰ γέρα, τοῖς ἀνωτέρω μαλακισμοῦ, τοῦ καταβιάζοντος εἰς τὸ πλημμυλῆς, πληροφορήσει πάλιν τὰ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς γεγραμμένα: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆ καὶ Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα λέγων· Λάβε τὴν ἀρχὴν πάσης συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν· πᾶς δὲ ἐκπορευόμενος παρατάξασθαι ἐν Ἰσραὴλ. » Εἶτα γενομένης τῆς ἀπαριθμήσεως κατὰ δῆμους, καὶ κατὰ φυλάς, ἐπιφέρει πάλιν: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆ, λέγων· Τοῦτοις μερισθήσεται ἡ γῆ κληρονομεῖν ἐξ ἀριθμοῦ ὀνομάτων· τοῖς πλείοσι πλεονάσεις τὴν κληρονομίαν, καὶ τοῖς ἐλάττοσιν ἐλαττώσεις τὴν κληρονομίαν αὐτῶν· ἐκάστω, καθὼς ἐπεσκέπησαν, δοθήσεται ἡ κληρονομία αὐτῶν, ἀνά μέτρον πολλῶν καὶ ὀλίγων. » Καὶ νόμος μὲν οὗτος ἐπὶ γε τὸ χρῆναι κληρονομεῖν τοὺς τὸ εἰκοστὸν ἤδη τρίθοντας ἔτος. Μετὰ δὲ γε τὸν ἐκλογισμὸν τῆς ἀγελαίου πληθῆος, ἀπαριθμεῖται τὸ γένος τὸ Λευιτικόν: « Καὶ οἱ υἱοί, » φησὶν, « τοῦ Λευὶ κατὰ δῆμους αὐτῶν τῷ Γεδσῶν, δῆμος ὁ Γεδσῶν, τῷ Καάθ, δῆμος ὁ Καάθ, τῷ Μεραρί, δῆμος ὁ Μεραρί· οὗτοι δῆμοι υἱῶν Λευὶ. » Καὶ μετὰ τὴν γενεαλογίαν Μωσέως τε περὶ καὶ Ἀαρῶν, ἐπιφέρει πάλιν περὶ τῶν υἱῶν Λευὶ: « Καὶ ἐγενήθησαν ἐξ ἐπισκέψεως αὐτῶν τρεῖς καὶ εἴκοσι χιλιάδες, πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω· οὐ γὰρ συνεπεσκέπησαν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Καὶ αὕτη ἡ ἐπίσκεψις Μωσῆ καὶ Ἐλεάζαρ τοῦ ἱερέως, οἱ ἐπεσκέψαντο τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν Ἀραβῶθ Μωάβ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου κατὰ Ἰεριχώ. Καὶ ἐν τούτοις οὐκ ἦν ἀνθρωπος τῶν ἐπεσκεμμένων ὑπὸ Μωσῆ καὶ Ἀαρῶν, οὗς ἐπεσκέψαντο τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, οὗτις εἶπα Κύριος αὐτοῖς· Θανάτω ἀποθανοῦνται ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐ κατελείφθη ἐξ αὐτῶν οὐδὲ εἷς, πλην Καλέβ υἱὸς Ἰεφωνῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. » Καὶ φέρε ἂν, πάλιν ἐπιτροχάδην καὶ ἀνά μέρος ἕκαστα διόντες, λέγωμεν σαφέστερόν τε καὶ εὐκρινέστερον.

unus, præterquam Caleb filius Jephone, et Jesus singulari prosequentes, dicamus clarius ac distinctius:

PALL. Φράζε δὴ οὖν ὀκνήσας οὐδὲν, ὡς ἐν γε δὴ τούτοις ἡδὺ τὸ στενολεσχεῖν.

CYR. Οὐχοῦν ἐν ὀλίγοις τῶν προκειμένων τὸν νοῦν συναγείροντες, ἐκεῖνὸ φάμεν: Τὸ ἡθελῆδες εἶναι πάλιν, καὶ τὴν ἐμπειροπόλεμον ἡλικίαν ἀπαριθμεῖσθαι δεῖν προστάττει Θεός. Ὡς γὰρ ἤδη φθάσαντες εἰπομεν, ἐν γνώσει τε καὶ ἀπογραφῇ τῇ παρὰ Θεοῦ, καὶ ἐν βίβλῳ ζώντων, οὐ τὸ ἀναλκι καὶ ἀδρανῆς, οὔτε μὴν τὸ εἶναι νηπιάζον κατὰ τὴν φρόνησιν, ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἐστὶν εὐσθενές τε ἤδη καὶ ἐτοιμον εἰς παράταξιν τὴν κατὰ παθῶν τε καὶ ἀμαρτίας, καὶ βεβηκό· εἰς σύνεσιν, εὐπρεπέας τε ἤδη πρὸς τὸ χρῆναι δρᾶν καὶ δύνασθαι κατορθοῦν, ἢ ἂν βούλοιο Θεός· οὗτοί τε τὴν γῆν κατὰ τε τὰς φυλάς, καὶ ἐξ ὀνόματος, καὶ καθ' ἕκαστον εἰς μάλα διεμοιρήσαντο· κληρονομοὶ γὰρ εἰσονται τῆς ἀγίας γῆς, καὶ τῶν ἐν ἐλπίσι μεθέξουσιν ἀγαθῶν, οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος κατὰ φυλάς τε καὶ κατὰ γένος, ὡς ἐν τῷ, « Μακάριοι οἱ πραεῖς,

52-54. ²¹ Ibid., 57, 58. ²² Ibid., 62-65.

ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· μακάριοι οἱ ἐλεθ-
 μονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεθηθήσονται· » καὶ ὡς ἐν τοῖς
 ἐξέροις μακαρισμοῖς. Κληρὸς γὰρ οὗτός ἐστιν ὡσπερ
 τις ἴδιος τῶν ἡλετημένων, πραεῖν τε καὶ τῶν πτωχῶν
 ἐν πνεύματι, καὶ δεδιωγμένων ἕνεκα τῆς δικαιοσύνης.
 Πλὴν καὶ καθ' ἕνα καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς εὐκλείας ὁ
 στεφανὸς, ἀναλόγως ἕκαστον τοῖς αὐτοῦ κατορθώ-
 μασι τιμῶντος Θεοῦ, καὶ τὴν δέουσαν τοῖς ἀνδριζο-
 μένοις ἐπιμετροῦντος χάριν, εἰ καὶ [fort. ἢ καὶ]
 νοῖτο τυχόν, ὡς ἐν μέτρῳ πλεῖον, καὶ πλουσιωτέραν
 διανομήν· « Μέτρον γάρ, » φησὶ, « καλὸν πεπιεσμένον,
 σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον δώσουσιν εἰς τὸν
 κήλιον ὑμῶν· » καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο δηλοῦν οἶμαι ποῦ
 τὸ φάναι Θεόν· « Τοῖς πλείοσι πλεονάσεις τὴν κληρο-
 νομίαν αὐτῶν, καὶ τοῖς ἐλάττοσιν ἐλαττώσεις τὴν
 κληρονομίαν αὐτῶν, ἐκάστω, καθὼς ἐπεσκέπησαν,
 δοθήσεται ἡ κληρονομία αὐτῶν. » Τὸ γὰρ ὡς ἐν
 ἀριθμῷ τῶν ὀνομάτων πλεῖον, τύπος ἂν γένοιτο σα-
 φούς τοῦ ὑπερκειμένου καὶ πλεονάζοντος ἐν ἀρετῇ· ὁ
 μὲν γὰρ οὕτως, ὁ δὲ οὕτως εὐδοκιμεῖ, κατὰ τὸν μα-
 κάριον Παῦλον. Κληρωτὴ δὲ ἡ γῆ, κατ' ἐκεῖνο ποῦ
 τάχα τό· « Ἐν ταῖς χερσὶ σου οἱ κληροῖ μου· » πρὸς
 Θεὸν εἰρημένον. Θεία γὰρ ψήφου γενήσεται τῶν ἐσο-
 μένων ἀγαθῶν ἢ ἀπλανῆς διανέμησις, ἐκάστω τὸ
 πρέπον εἰς ἀποκλήρωσιν (1) ὀρίζοντος τότε τοῦ πάντα
 εἰδότες τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἰδικὴ δὲ πάλιν ἡ τῶν Λευιτῶν
 ἀκριθμισις, ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω. Καὶ κληρὸς
 αὐτοῖς οὐ δίδεται ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οὐδὲ
 συνεπεσκέπησαν αὐτοῖς. Ἀγιώτερον γὰρ ἀεὶ ποῦ τὸ
 ἱερώτερον γένος. Διὸ καὶ ἐξηρημένη τῶν ἄλλων ἡ
 ἀπογραφὴ περὶ αὐτοῦ, καὶ κληρὸς αὐτοῖς οὐ μετὰ τῶν
 ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ἐπίσκεψις ἰδική· μερὶς δὲ αὐτοῖς
 καὶ κληρὸς, αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων Θεός, κατὰ τὸ, « Μα-
 κάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν
 εἶδονταί. » Τῶν γὰρ καλούμενων πτωχῶν τῶν πνεύματι
 τῶν οὐρανῶν βασιλείαν μελλόντων κληρονομεῖν,
 παρακληθησομένων δὲ καὶ τῶν ἐλομένων τὸ πενθεῖν,
 ἐλετησομένων δὲ καὶ τῶν ἐλετημένων· Οἱ καθαροὶ
 τῇ καρδίᾳ, φησὶ, μακάριοι, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν εἶδον-
 ται. Οὗτοι δ' ἂν εἴεν οἱ παρὰ τοὺς ἄλλους ἅπαντας
 ἱερώτεροι τε καὶ ἀγιώτεροι, καὶ κληρὸς αὐτοῖς καὶ
 μερὶς ἡ ἀκριβὲς θεοπτεία, τοῦτ' ἔστιν, ἡ περὶ τῆς
 θεότητος γνῶσις. Τοῦτό τοι Χριστὸς τοῖς ἀγίοις ἀπο-
 στάσις ἐπηγγέλλετο χαριεῖσθαι, λέγων· « Ταῦτα ἐν
 παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὐκέτι
 ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρήρσια περὶ
 τοῦ Πατρὸς ἀπαγγελωῦ ὑμῖν. » Ἀπὸ μηνιαίου δὲ τῶν
 ἱερωτέρων ἡ ἀπογραφὴ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως. Ἀνά-
 γραπτον γὰρ, καὶ ἐν βίβλῳ Θεοῦ, τῶν ἀγιωτέρων
 οὐχὶ δὴ μόνον τὸ ἐν ἰσχυρῇ πνευματικῇ καὶ ἐν σοφίᾳ
 περιφανέστερον, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐστὶν ἐν ἀπλότῃ τῇ
 κατὰ Χριστὸν, καὶ ἐν κακίᾳ νηπιάζον. Ἀνάγραπτον
 οὖν ἅπαν ἐστὶ τὸ γένος τὸ ἱερώτερον, καὶ τὸ σοφόν
 τε καὶ ἀπλοῦν. Ἰδοὺ δ' ἂν, ὦ Παλλάδιε, τοιάνδε τινὰ
 διαφορὰν ἐν ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς, γνῶμαις τε καὶ
 τρόποις. Προστέθεικε δὲ ὅτι οὐκ ἦν ἄνθρωπος ἐν τοῖς

A consequenter²⁵; » et in aliis item beatitudinibus vi-
 dere licet : ejusmodi enim hæreditas misericordium
 et mitium ac pauperum spiritu, et eorum qui per-
 secutionem patiuntur propter justitiam, quasi pro-
 pria est. Sed tamen singulatim quoque et juxta
 nomina corona gloriæ datur, cum Deus cuique pro
 recte factorum ratione honores persolvat, gratiam-
 que fortibus viris, quæ deerat, admetiando adjiciat ;
 quamvis ea fortasse tanquam majore mensura cu-
 mulatioreque distribui intelligenda sit : « Mensuram
 quippe bonam, « inquit, » et confertam, et coagitatam,
 et superfluentem dabunt in sinum vestrum²⁶ : » id-
 que ipsum significare opinor, cum dicit Deus : « Plu-
 ribus majorem hæreditatem tribues, et paucioribus
 minorem hæreditatem dabis : unicuique, ut recen-
 siti sunt, dabitur hæreditas ipsorum²⁷. » Etenim
 numerus ille nominum major, figura est aperta
 præstantioris excellentiorisque virtutis ; hic enim sic,
 ille vero sic laudem meretur, ut ait beatus Paulus²⁸.
 Sorte autem dividitur terra, ea fortasse ratione
 qua dictum est Deo : « In manibus tuis sortes
 meæ²⁹. » Divino quippe arbitrio fiet futurorum
 bonorum firma distributio, cum, quid cuique tri-
 buere oporteat, eo tempore ille definiturus sit, cui
 omnia nostra cognita sunt. Propria autem rursus
 fit Levitarum enumeratio ab uno mense et supra ;
 neque sors illis datur in medio filiorum Israel,
 neque cum illis recensentur. Semper enim sanctius
 est cæteris genus illud sacratius. Ideoque illorum
 descriptio ab aliis tribus exempta est, neque illo-
 rum sors cum aliis permista ; sed tum inspectionem
 atque recensionem propriam habent, tum vero pars
 illorum atque sors ille ipse est universorum Deus,
 juxta illud : « Beati mundo corde, quoniam ipsi
 Deum videbunt³⁰. » Nam cum ii qui pauperes spi-
 ritu vocantur, regnum cælorum hæreditate posses-
 suri sint ; iique consolationem habituri, qui lugere
 proposuerint ; misericordiamque consecuturi, qui
 misericordes fuerint : Mundi, inquit, corde beati
 sunt, **136** quoniam ipsi Deum videbunt ; hi vero
 sunt qui præ cæteris omnibus sacratiores ac sanctio-
 res habentur, sorsque illis et pars constituta est illa
 excellens Dei visio, id est, ipsius divinitatis cognitio.
 Hoc ipsum Christus sanctis apostolis largiturum se
 pollicebatur, cum diceret : « Hæc in proverbii locu-
 tis sum vobis ; venit hora cum non amplius in prover-
 biis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vo-
 bis³¹⁻³². » Porro ab uno mense sacratiores virorum
 fit descriptio, ut modo dixi : ex illo namque sancto-
 rum numero non ii solum in libro Dei descripti
 sunt qui viribus spiritualibus pollent, et sapientiæ
 nomine sunt clariores, sed quicumque simplicitatem
 eam quæ secundum Christum est, amplexati sunt,
 et malitia sunt parvuli. Descriptum igitur est ge-
 nus illud sacratius universum, tum ii nimirum
 qui sapientia, tum qui simplicitate pollent. Facies

²⁵ Matth. v, 4. ²⁶ Luc. vi, 38. ²⁷ Num. xxvi, 53, 54. ²⁸ I Cor. xii, 11. ²⁹ Psal. xxx, 16. ³⁰ Matth. v, 8.
³¹⁻³² Joan. xvi, 25.

(1) Cod. Vat., ἀποκλήρωσιν. Magis probo lectionem codicis quo usus sum.

est autem, Palladi, ejusmodi discrimen in sanctorum animis, sensibus ac moribus perspicere. Illud quoque adjunxit, neminem ex iis fuisse qui recensiti prius fuerant a Moyse et Aaron, quos recensuerant filios Israel in deserto Sina, quia dixit Dominus ipsis: Morte morientur in deserto, et non est relictus ne unus quidem ex ipsis, nisi Caleb filius Jephone, et Jesus filius Nave ⁴¹: in quo perspicue ostendit, non ad incredulos pertinere possessionum distributionem, et illam in Dei libro descriptionem, sed eis potius convenire qui fidem nimirum in Christum amplexi sunt: nam de incredulis ait divinus David: « Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur ⁴². » In quibus etiam verbis divinus sermo nobis latenter ostendit, creditibus dari gratiam: ideoque mystice Scriptura dicit, prope Jordanem factam esse descriptionem; is enim describitur, qui baptizatus fuerit. Neque tamen universus Israel spe excidit. Servatæ namque sunt reliquæ, juxta prophetæ vocem ⁴³: cujus rei figuram gerunt Caleb et Jesus, soli ex omnibus relictæ, qui hæreditaria illa sorte potirentur, et describerentur una cum iis qui infidelitatis crimine non tenebantur. Animadvertite autem ubique sanctorum hominum descriptionem et agrorum distributionem: geritur enim per Moysen et eum qui sacerdotio præstantissimo fungebatur, ut, sicut jam antea dixi, per utrumque unum Christum intelligas, **137** tanquam sacerdotem summum atque legislatorem; per quem omnis gratia tribuitur, et illa sit in supernis illis libris descriptio: quos etiam beatus Daniel se vidisse dicit. « Libri, » inquit, « aperti sunt ⁴⁴: » nam quia multiplex et diversa descriptio

PALL. Recte igitur ac scite dictum illud e Proverbiis admonet: « Divitiarum pigri indigentes fiunt; strenui autem fulciuntur opibus ⁴⁵. »

CYR. Fulciuntur illi quidem, Deumque habent propitium ac propugnatorem, qui cælestibus illos benedictionibus augeat, coronetque, ac præclarissimis honoribus et insigni gloria amplissime exornet. An minus vere loqui putas, cum dicit: « Vivo ego, dicit Dominus, quia glorificantes me glorificabo ⁴⁶? »

PALL. Equidem maxime.

CYR. Atqui perficit certe quæ ad Dei gloriam pertinent, ut opinor, quisquis fuerit strenuus, et excoluerit spirituales fortitudinem, et ad obsistendum spectabilibus occultisque hostibus fuerit exercitatus, seque et cæteros servare noverit, et omnia in Deo potuerit.

PALL. Assentior.

CYR. Visne igitur hoc ipsum in iis quæ de beato Abraham ad maximam utilitatem nostram narrentur, velut in tabula quadam leviter adumbratum contemplemur?

PALL. Velim equidem libentissime; quidni?

CYR. Scriptum est igitur, Lot habitasse versatumque esse Sodomis ⁴⁷; cum vero grave et aspe-

Α επισκεμμένοις ὑπὸ Μωσῆ καὶ Ἀαρὼν, οὗς ἐπισκέψαντο τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ, ὅτι εἶπε Κύριος αὐτοῖς· Θανάτῳ ἀποθανοῦνται ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ οὐ κατελείφθη ἐξ αὐτῶν οὐδὲ εἷς, πλην Καλλέθ ὁ υἱὸς Ἰεφονῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ· παραδεικνύς ἐναργῶς, ὅτι μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν ἡ κληρονομία, καὶ τὸ ἐν βίβλῳ γεγράφθαι Θεοῦ· πρῆποι δ' ἂν μᾶλλον τοῖς τὴν πίστιν εἰσθεδεγμένοις, δῆλον δὲ ὅτι τὴν ἐν Χριστῷ· περὶ μὲν γὰρ τῶν ἡπειθηκότων τῶν, « Ἐξαιρεθῆτησαν ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μετὰ δικαίων μὴ γραφῆταισαν, » ὁ θεσπέσιος ἔφη Δαβὶδ. Ὑπεμφάνει δὲ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον ἐν τούτοις λόγιον, ὅτι τοῖς πιστεύουσιν ἡ χάρις· διὰ γὰρ τοῦ τοῦτο πρὸς τῷ Ἰορδάνῃ τὴν ἀπογραφὴν γενέσθαι· φησὶ μυστικῶς ὁ λόγος· ἀνάγραπτος γὰρ ὁ βεβαπτισμένος· πλην οὐχ ἄλοκλῆρος ἀποπέπτωκε τῆς ἐλπίδος ἡ Ἰσραὴλ. Σέσωσται γὰρ τὸ κατάλειμμα, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, οὗ τύπος ἂν εἴεν οἱ ἐκ πάντων καταλειμμένοι μόνον Καλλέθ τε καὶ Ἰησοῦς, συγκληρονομοῦντές τε καὶ ἀπογραφόμενοι τοῖς τῆς ἀπιστίας ἐγκλήμασιν οὐκ ἐνεχομένοις. Ἐπιτήρει δὲ πανταχῆ τὴν τῶν ἁγίων ἀπογραφὴν καὶ κληροδοσίαν. Πράττεται γὰρ διὰ τε Μωσέως καὶ τοῦ προδχοῦτος ἐν ἱερουσύνῃ, ἵνα, καθάπερ ἦδη προεῖπον, τὸν ἕνα δι' ἄμφοῖν νοήσης Χριστὸν, ὡς ἀρχιερέα καὶ νομοθέτην, δι' οὗ πάσα χάρις, καὶ τὸ ἐν ταῖς ἄνω φέρεσθαι βίβλοις, ἄς καὶ ὁ μακάριος Δανιὴλ θεθεσθῆται φησὶν αὐτόν. « Βίβλοι γὰρ ἠνεύχθησαν, » φησὶν, ὅτι πολλῆ που πάντων καὶ διάφορος ἡ ἀπογραφὴ, διὰ δὲ τοῦ τοῦτο πολλὰ, καὶ οὐχ ἐν τῷ βιβλίῳ.

Daniel se vidisse dicit. « Libri, » inquit, « aperti sunt ⁴⁴: » nam quia multiplex et diversa descriptio est, ideo plures, non unus liber.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς οὖν ἄρα καὶ σοφῶς ὁ τῆς Προομιᾶς ἡμῖν ἔφη λόγος· « Πλούτου ὀκνηροὶ ἐνδεεῖς γίνονται· οἱ δὲ ἄνδρες οἱ εἰδόνται πλοῦτοι. »

ΚΥΡ. Ἐρεῖδονται γὰρ οὖν, καὶ Θεὸν ἔχουσιν εὐμενῆ καὶ προεστηκότα, καὶ καταπαινόντα μὲν εὐλογίας ταῖς ἄνωθεν, διαφανεστάτῃ δὲ λίαν στεφανοῦντα τιμῆ, καὶ διαδοῆτοις αὐχῆμασι πλουσιῶς κατακαλλύοντα. Ἡ οὐκ ἄληθεύει, λέγων· « Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ὅτι τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω; »

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀποπεραίνει γε μὴν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ πᾶς τις οὖν, οἶμαι, νεανικὸς, καὶ ἐπισηκῶς ἀνδρείαν τὴν πνευματικὴν, καὶ ἀντανίστασθαι μεμελετηκῶς ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις ἐχθροῖς, αὐτόν τε καὶ ἑτέρους ἀνασώζειν εἰδίως, καὶ ἐν Θεῷ πάντα δυνάμενος.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Βούλει δὲ αἶν αὐτὸ δὴ τοῦτο καταθρῶμεν εὖ μάλα, καθάπερ ἐν πίνακι αἰαγραφηθὲν, ἐν τοῖς κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀδραᾶμ ἐπιωφελεστάτοις ἡμῖν διηγήμασιν;

ΠΑΛΛ. Ἐλοιμην ἂν σφόδρα. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν, ὡς κατῴκει τε καὶ καταυλιζέτο μὲν ἐν Σοδόμοις ὁ Λώτ· ἐπειδὴ δὲ τὴν γῆν

⁴¹ Num. xxvi. 65. ⁴² Psal. lxxviii. 29. ⁴³ sa. x. 21. ⁴⁴ Dan. vii. 10. ⁴⁵ Prov. xi. 12. ⁴⁶ I Reg. ii. 30. ⁴⁷ Gen. xiv. 12.

δεινός καὶ βαρὺς κατέθει πόλεμος, τῶν τε ἀγγού, A καὶ τῶν ἐκ τῆς ὀμόρου χώρας, ὀμοῦ τοῖς ἡγεῖσθαι λαχοῦσι κατὰ κράτος ἐλόντων τὴν πόλιν, συναπεκομίζετο τοῖς ἐξαναστᾶσιν ὁ Λῶτ, καὶ ὀμοῦ τοῖς ἄλλοις ἑορὴλητος ἦν· παραγενόμενος δὲ τις τῶν ἀνασεωσμένων, « Ἀπηγγέλη, » φησιν, « Ἀβραὰμ τῷ περάτῃ, αὐτὸς δὲ κατῴκει πρὸς τῆ δρυὶ τῆ Μαμβρῆ, Ἀμορραίου τοῦ ἀδελφοῦ Ἐσχῶλ, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Αὐνᾶν, οἳ ἦσαν συνωμόται τοῦ Ἀβράμ. Ἀκούσας δὲ Ἀβράμ, ὅτι ἠχμαλώτεται Λῶτ ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, ἠρίθμησε τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς αὐτοῦ, τριακοσίουσ δέκα καὶ ὀκτώ. Καὶ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν ἕως Δάν· καὶ ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν νύκτα αὐτῶς, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ. Καὶ ἐπάταξεν αὐτοῦς, καὶ κατεδίωξεν αὐτοῦς ἕως Χοβά, ἣ ἐστὶν ἐν ἀριστερᾷ Δαμασκού. Καὶ ἀπέστρεψε πᾶσαν τὴν ἵππον Σοδόμων, καὶ Λῶτ B τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ ἀπέστρεψε, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὸν λαόν. Ἐξῆλθε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν αὐτοῦ, μετὰ τὸ ὑποστρέφαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοπῆς Χοδολλογομῆρ, καὶ τῶν βασιλέων τῶν μετὰ αὐτοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σαθῆ. Τοῦτο ἦν τὸ πεδῖον τῶν βασιλείων. Καὶ Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλήμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ ὑψίστου· καὶ εὐλόγησε τὸν Ἀβράμ, καὶ εἶπεν· Εὐλογημένος Ἀβράμ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ὑψίστος, ὃς παρέδωκε τοὺς ἐχθρούς σου ὑποχειρίους σοι. Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δεκάτην μείραν ἀπὸ πάντων. Εἶπε δὲ βασιλεὺς Σοδόμων πρὸς Ἀβράμ· Δός μοι τοὺς ἀνδρας, τὴν δὲ ἵππον C λάβε σεαυτῷ. Εἶπε δὲ Ἀβράμ πρὸς τὸν βασιλέα Σοδόμων· Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν τὸν ὑψίστον, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰ ἀπὸ σπαρτίου ἕως σφυρωτῆρος ὑποδήματος λήψομαι ἀπὸ πάντων τῶν σῶν, ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι Ἐγὼ ἐκλώπισα τὸν Ἀβράμ, πλὴν ὧν ἔραγον οἱ νεανίσκοι, καὶ τῆς μερίδος τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπορευθέντων μετ' ἐμοῦ, Ἐσχῶλ, Αὐνᾶν, Μαμβρῆ· οὗτοι λήφονται μερίδα. Μετὰ δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ἐγενήθη ῥῆμα Κυρίου πρὸς Ἀβράμ ἐν ὄραματι τῆς νυκτὸς, λέγων· Μὴ φοβοῦ, Ἀβράμ, ἐγὼ ὑπερασπίζω σου, ὁ μισθός σου πόλις ἔσται σφόδρα. Λέγει δὲ Ἀβράμ, Δέσποτα Κύριε, τί μοι δώσεις; ἐγὼ δὲ ἀπολύομαι ἄτεκνος, ὃ δὲ υἱὸς Μασέχ τῆς οἰκογενεῖς μου, οὗτος Δαμασκός Ἐλιέζερ· καὶ εἶπεν Ἀβράμ· Ἐπειδὴ ἐμοὶ οὐκ D ἔδωκας σπέρμα, ὃ δὲ οἰκογενῆς μου κληρονομήσει με. Καὶ εὐθύς φωνῆ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, λέγουσα· Οὐ κληρονομήσει σε οὗτος· ἄλλος ἐξελεύσεται ἐκ σοῦ, οὗτος κληρονομήσει σε. Ἐξήγαγε δὲ αὐτὸν ἔξω, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἀνάβλεψον δὴ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀρίθμησον τοὺς ἀστέρας, εἰ δυνήσῃ ἐξαριθμῆσαι αὐτούς. Καὶ εἶπεν· Οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. » Ὅραξ τῶν ἀγίων τὸ ἔτοιμον εἰς εὐτολμῶν, καὶ ὅπως ἔχουσι τὸ τληπαθὲς ἐθελοῦσι; Ἄμα γὰρ ἐπίθετο κεκινδυνευκότα τὸν Λῶτ, κατηλάει μὲν εὐθύς τοῦ προσηγοῦς τὴν συμφορὰν, ἀρπάσας δὲ τοὺς οἰκογενεῖς, καὶ τινὰς τῶν συνωμοτῶν,

rum bellum in eam regionem invasisset, cumque proximarum ac finitimarum gentes una cum ducibus suis vi eam urbem cepissent, una cum iis qui captivi agebantur, Lot quoque abductum simul cum aliis in hostium potestatem venisse: sed, cum quidam ex iis qui evaserant advenisset, « Nuntiata res est, » inquit, « Abraham transfluviali: ipse autem habitabat ad quercum Mambre, Amorrhæi fratris Eschol, et fratris Aunan, qui erant conjurati Abraham. Audiens autem Abraham quod captivus factus esset Lot fratris filius, numeravit proprios vernaculos suos trecentos decem et octo; et persecutus est eos usque Dan, et irruiit super eos tota nocte, ipse et pueri ejus: et percussit eos, et persecutus est usque Chobal, quæ est ad levam Damasci, et reduxit omnem equitatum Sodomorum, et Lot filium fratris sui reduxit, et omnem substantiam ejus, et mulieres, et populum. 138 Egressus est autem rex Sodomorum in occursum illius, postquam reversus est a cæde Chodorlaomor, et cæterorum regum qui cum illo erant, in vallem Sabe. Hic erat campus regum, et Melchisedech rex Salem protulit panes et vinum; erat enim sacerdos Dei altissimi, et benedixit Abraham, et dixit: Benedictus Abraham Deo altissimo, qui fecit cælum et terram; et benedictus Deus altissimus, qui dedit hostes tuos subditos tibi. Et dedit ei decimam partem ab omnibus. Dixit autem rex Sodomorum ad Abraham: Da mihi viros, at equitatum accipe tibi ipsi. Dixit autem Abraham ad regem Sodomorum: Extendam manum meam ad Deum altissimum, qui creavit cælum et terram, si a filo usque ad corrigiam calceamenti accipiam de omnibus tuis, ne dicas, Ego ditavi Abraham, præter ea quæ comederunt juvenes, et partem virorum qui venerunt mecum, Eschol, Aunan, Mambre; isti accipient partem. Post verba autem hæc factum est verbum Domini ad Abraham in visione, dicens: Ne timeas, Abraham; ego protegam te, merces tua multa erit nimis. Dicit autem Abraham: Domine, quid dabis mihi? ego autem dimittor sine liberis; filius autem Masech vernaculæ meæ, hic Damascus Eliæzer: et dixit Abraham, Quia mihi non dedisti semen, vernaculus meus hæres meus erit. Et statim vox Domini facta est ad eum, dicens: Non hic erit hæres, sed qui exhibit ex te, hic erit hæres tuus. Eduxit autem eum foras, et dixit ei: Suspice in cælum, et numera stellas, si poteris numerare eas. Et dixit, Sic erit semen tuum 44. » Vides quam prompti sint ad audendum sancti viri, quamque sponte sua ad subeunda pericula parati. Simul enim atque audivit ipsum Lot in discrimen venisse, miseratus propinqui calamitatem, arreptisque vernaculis et foederatis quibusdam, qui Hebræi non erant, celeriter profectus est adversus eos qui dolorem inusserant, eosque nullo negotio subegit, liberavitque e captivitate tum ipsum fratris

⁴⁴ Gen. xiv, 13-24; xv, 1-5.

filium Lot, tum eos quoque qui in manus victorum venerant. Deinde, ut victori debitum honorem exhiberent, obviam illi prodire **139** tum Sodomorum rex, tum sacerdos quoque Dei altissimi Melchisedech, ut scriptum est; isque minime inanis; attulit quippe sacerdotii symbola illius quod tum erat in more, panes, inquam, et vinum, et benedixit Abraham, et sacras illi voces præmii loco tribuit. Abraham igitur strenue rem gessit ac vicit: tales quippe semper fere sunt illi secundum Christum fortes viri, quique Deo gratissimam illam animi confidentis alacritatem mente conceptam tenent. Ac velut exempli loco ad fidem verbis faciendam sanctos apostolos adjiciam, qui, cum Sathanas omnia facillime diriperet, ii etiam qui veritatis dogmatis assistebant, simpliciorum hominum animas deprædarentur, sese fortiter opposuerunt, et secum una vernaculos armis instruxerunt, id est, eos qui erant in sacris Litteris educati: quosdam etiam fœderatos qui Hebræi non erant, eos nempe qui, quamvis adhuc ea quæ sunt mundi saperent, tamen simul cum sanctis viris certamen subibant, eosque imitari studebant. Itaque, cum se strenue gessissent, victoriam pepererunt, et ex illius tyrannico dominatu captivos abriperunt: alios enim ex idolorum cultu, et abadoratione creaturæ potius quam Creatoris, alios a falsi nominis scientia extractos servant. Sed ex hac adeo illustri excelsaque animi magnitudine eam mercedem assequuntur, ut non solum ab iis qui in mundo sunt, honoribus afficiantur: « Egressus est enim, » inquit, « rex Sodomorum in occursum Abraham »; sed etiam benedictionem consequantur illam quæ per Christum datur, qui nos vivificante gratia tanquam pane ac vino lætificat. Itaque de se ipsis verissime dicunt: « Benedicti nos a Domino, qui fecit cælum et terram »⁴⁹. Est autem Christi sacerdotii figura Melchisedech; nec pluribus, ut opinor, ad eam rem demonstrandam opus erit; cum in hac parte sacræ Litteræ sint satis. Cum vero Sodomorum rex beato Abrahæ tanquam victori dixisset: Da mihi viros, equos autem tibi ipsi accipe; nihil se accepturum illico dejuravit, nisi forte cibos eorum qui una laborem suscepissent, et partem fœderatorum Eschol, Aunam, et Mambre. Quamvis enim pro hominum qui perierint salute sancti viri bellum gerant, ac strenue certent, **140** omnemque laborem subeant; a mundo tamen nihil accipiunt, neque terrenas opes colligunt: in quo evitant maxime illam, quæ existere inde solet, exprobrationem: « Ne dicas, » inquit, « Quod ego ditavi Abraham; » tantum cibos accipient qui ab iis quos juverint suppeditantur. « Dignus est enim operarius mercede sua »⁵¹, et iis qui Evangelium annuntiant, ex Evangelio vivere præcepit Christus⁵². Fœderati tamen partes accipiunt, propterea quod, ut opinor, in iis quoque

οὐκ ὄντας Ἑβραίους, ἐχώρει βραδίως κατὰ τῶν λελυπηκότων, καὶ κατεχειροῦτο μὲν εὐκόλως, ἀπῆλλαττε δὲ τῆς αἰχμαλωσίας, αὐτόν τε τὸν ἀδελφούπαιδα Λώτ, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα πεσόοντας τῶν κεκρατηκότων. Ἐἶτα λοιπὸν, ὡς νενικηκότι τὴν αὐτῷ πρέπουσαν τιμὴν ἀποσώζοντας, ὑπήντων εἰκότως, ὃ τε βασιλεὺς Σοδόμων, καὶ Μελχισεδὲκ ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καθὰ γέγραπται. Ὑπήντα δὲ οὐ φιλῶς, ἐπεκομίζετο δὲ τῆς ἱερωσύνης τὰ σύμβολα, τῆς τὸ τηρικᾶδε νενομισμένης, ἄρτους τε καὶ οἶνον, καὶ κατηυλόγει τὸν Ἀβραάμ, καὶ γέρας ἐδίδου φωνᾶς ἱεράς. Ἦνδρίσατο τοιγαροῦν καὶ νενίκτηκεν Ἀβραάμ· τοιοῦτοι γὰρ αἶε πῶς εἰσιν οἱ κατὰ Χριστὸν ἀνδρείοι, καὶ θεοφιλεστάτην εἰς νοῦν ἔχοντες τὴν εὐτολμίαν. Προσθήσω δὲ, ὡς περ εἰς παράδειγμα καὶ πίστιν τοῦ λόγου, τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἱ πάντα εὐκόλως διαρπαζόντος τοῦ Σατανᾶ, καὶ μὴ τῶν ἀνθεστηκότων τοῖς τῆς ἀληθείας δόγμασι, τὰς τῶν ἀπλουστέρων καταληγζομένων ψυχὰς, ἀντεφέρντο νεανικῶς, συνεξοπλίζοντες ἑαυτοῖς τοὺς οἰκογενεῖς, τουτέστι, τοὺς τοῖς ἱεροῖς ἐντεθραμμένους Γράμμασι, καὶ τινὰς τῶν συνωμοτῶν, οὐκ ὄντας Ἑβραίους, φημί δὲ δὴ πάλιν, τοὺς φρονούντας μὲν ἔτι τὰ ἐν κόσμῳ, συναθλοῦντας δὲ τοῖς ἁγίοις, καὶ ζηλοῦντας αὐτούς, ἀνδριζόμενοι δὲ οὕτω νενίκηκασι, καὶ τῆς ἐκείνου πλεονεξίας ἐξήρπαζον τοὺς ἐαλωκότας. Τοὺς μὲν γὰρ ἐκ τῆς εἰδωλοατρείας (1), καὶ τοῦ προκυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, τοὺς δὲ, τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐξέλκοντες, ἀνασώζουσι· ἀλλὰ τῆς οὕτω λαμπρᾶς καὶ μεγαλοφουοῦς εὐψυχίας, ἀποκερδαίνουσι ἀμοιβὴν, τὰς τε παρὰ τῶν ἐν κόσμῳ τιμάς· « Ἐξῆλθε γὰρ, φησί, βασιλεὺς Σοδόμων εἰς συνάντησιν τῷ Ἀβραάμ, καὶ Μελχισεδὲκ, ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, » ἐλόγησαν τὴν διὰ Χριστοῦ, τῇ ζωοποιῷ χάριτι κατευφραίνοντος ἄρτω τε καὶ οἴνω. Τοιγάρτοι καὶ ἀληθεύοντες ἐφ' ἑαυτοῖς, εὖ μάλα φασίν· « Εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. » Τύπος δ' ἂν εἴη τῆς κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνης ὁ Μελχισεδὲκ, καὶ οὐ πολλῶν, οἶμαι, τὸ χρῆμα πρὸς ἀπόδειξιν δεῖσεται λόγων, ἐξαρκούντος εἰς τοῦτο Γράμματος ἱεροῦ. Φάσκοντες δὲ τοῦ Σοδόμων βασιλέως πρὸς τὸν θεοπέσιον Ἀβραάμ, ὡς νενικηκότα· Δός μοι τοὺς ἀνδρας, τοὺς δὲ ἵππους λάβε σεαυτῷ, μηδὲν τὸ σύμπαν λαβεῖν ἀπώμυνο παραχρῆμα, πλὴν εἰ ἄρα τὰς τροφὰς τῶν συγκεκηκότων, καὶ τοῖς συνωμόταις μερίδα Ἐσχῶλ, Αὐνᾶν, καὶ Μαμβρῆ. Πολεμοῦντες γὰρ καὶ ὑπεραθλοῦντες γεννηκῶς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀπολωλότων ἐλευθερίας οἱ ἄγιοι, καὶ πάντα πόνον εἰσθαίνοντες, οὐδὲν ἀπὸ κόσμου λαμβάνουσιν, οὔτε μὴ τὸν ἐπίγειον συλλέγουσι πλοῦτον, παραιτούμενοι σφόδρα τὸν ἐντεῦθεν ὀνειδισμόν· « Ἴνα μὴ εἴπης, » φησίν, « ὅτι Ἐγὼ ἐπλούτισα τὸν Ἀβραάμ· » πλὴν ὅτι μόνως δέχονται τροφὰς, τὰς ἐκ τῶν ὠφελουμένων. « Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ· » καὶ τοῖς τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν ἐκέλευεν ὁ

⁴⁹ Gen. xiv, 17. ⁵⁰ Psal. cxiii, 24. ⁵¹ Luc. x, 7.

⁵² I Cor. ix, 14.

(1) Cod. Vatic., ἐώλου λατρείας.

Χριστός. Οὐ γὰρ μὴν συνωμόται δέχονται μερίδας, A εὐλογοῦντος οἱμαί που Θεοῦ, καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὸν-
δε τὸν βίον πράγμασι τοὺς τῶν ἁγίων συζηλωτάς·
πλεονάζει γὰρ αὐτοῖς ἐκ δικαίας ὁδοῦ συμμέτρως τὰ
ἐνταῖς τοῖς γὰρ οὕτω παντελῶς τῶν ἐπιγελίων ἀπο-
φοιτήσασιν, μεμερισμένοις δὲ ὡσπερ Θεῷ τε καὶ
κόσμῳ, καὶ τὰς ἐπὶ γῆς εὐλογίας διανέμει Θεός.
Οὕτως ἠὲ λόγει τὸν Ἰακώβ, εἰς πλῆθος ἄγων τὰ
θρέμματα.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Εὐδοκίμοῦσι δὲ οὕτως, καὶ λελαμπρυσμέ-
νοις, ὡς ἤδη γνησίοις, τὸ μῆτε χρῆναι καταναρκᾶν
φῆσιν ὁ σώζειν εἰδῶς, καὶ μὴν ὅτι καὶ ἀμφιλαφῆ
κομιούνται μισθὸν, χρησίμως κατεπαγγέλλεται·
ὁμοῦ τὸ ἀναλκί τε καὶ ἀποτολμότατον πάθος, ὡς
ἀπῶτάτω τιθεὶς τῆς τῶν φοβουμένων αὐτὸν ἀγέλης, B
καὶ ἐλπίδι τῶν ἐπιγγεγυμένων καταθήγων εἰς προ-
θυμίας, καὶ καθιστὰς ἐβρώμενεστέρους. Τοιγάρτοι
καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, οὕτω διατιθεὶς, ποτὲ μὲν
ἔφασκε· « Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ δυναμούντῳ με Χρι-
στῷ » ποτὲ δὲ αὖ· « Τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πί-
στιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιο-
σύνης· στέφανος. » Ἀσχάλλει δὲ λίαν ὁ θεσπέσιος
Ἀβραάμ, καὶ υἱὸν ἔχων οἰκογενῆ, δυσθυμίας οὐκ
ἀμοιρεῖ. Τί γὰρ μοι δώσεις, φησὶν, εἰ ἄτεκνος
ἀπολύομαι; καὶ ἀπαιδίας ἐν ἴσῳ ποιεῖται τὸ νόθον
ἔχειν καρπὸν. Εἶτα Θεὸς ἐπαγγέλλεται τὸν ἐξ ἐλευ-
θέρας υἱὸν, τουτέστι τὸν Ἰσαάκ, καὶ ἔσεσθαι φησὶν
αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, ἔξιν δὲ τὸ
σπέρμα καθὼς τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ· ἐλύπει γὰρ C
λίαν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τὸ ὡσπερ ἀπὸ τινος
δούλης, τῆς κατὰ νόμον λατρείας, νόθον ἔχειν καρ-
πὸν. Ἐξήτουν δὲ μᾶλλον τὸν ἐκ τῆς ἐλευθερίας, τουτ-
έστι, τὸν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὗτος δὲ ἦν ὁ
Χριστός, οὗ καὶ εἰς τύπον ὁ Ἰσαάκ κατ' ἐπαγγελίαν
νοεῖται, καὶ διὰ πίστεως. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦ-
λος, περὶ τῶν ἐν ἑαυτῷ νόμου φησὶν ἀρχημάτων,
« Ἄτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χρι-
στὸν ζημίαν· ἀλλὰ μὲν οὖν γὰρ καὶ ἡγοῦμαι πάντα
ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώ-
θην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερ-
δήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην,
τὴν διὰ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ. » Ἐν Χριστῷ γὰρ γεγόνاسι πατέρες πολλῶν D
ἐθνῶν καὶ ἀναριθμήτου σπέρματος, καθάπερ ἀμέ-
λει καὶ Ἀβραάμ ἐν Ἰσαάκ. Ἀναθήσομεν δὲ τὸν
ἐπὶ τῷδε λόγον, οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς πάλαι τε καὶ
ἁγίοις ἀποστόλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους τὸ
ἱερούσθαι λαχοῦσι, καὶ Ἐκκλησιῶν ἡγουμένοις, ἧ καὶ
παντὶ τε λοιπὸν ὄσῳ καὶ ἀγαθῷ.

A rebus quæ ad præsentem vitam pertinent, sancto-
rum virorum æmulatores atque imitatores bened-
icit Deus : abundant enim illis bona, pro suæ con-
ditionis modo justa ratione viaque parta ; namque
iis qui nondum perfecte a terrenis rebus abscesse-
runt, et Deo ac mundo divisi quodammodo sunt,
etiam terrenas benedictiones tribuit Deus. Sic ben-
edixit Jacob cum ejus pecora multiplicavit **.

PALL. Recte ais.

CYR. Jam vero, tanta laude, tantoque splendore
comparato, tanquam germanis jam suis cultoribus
haud torpescendum esse inquit ille salutis auctor ;
fore etiam ut non levem recipiant mercedem, oppor-
tune pollicetur : in quo simul imbellis ignavique
animi affectum a grege timentium se quam longis-
sime repellit, et spe rerum quas pollicetur, ad ani-
mi alacritatem exacuit, et fortiores efficit : ideoque
etiam beatus Paulus, quia sic affectus erat, non-
nunquam ait : « Omnia possum in eo qui me con-
fortat, Christo ** : » aliquando rursus : « Cursum
consummavi, fidem servavi ; in reliquo reposita est
mihi corona justitiæ ** . » Ægre fert autem maxime
Abraham quod filium haberet vernaculum, et ani-
mo angitur : Quid enim, inquit, mihi dabis, si sine
liberis dimittor ***? nothumque habere fructum,
perinde æstimat atque orbitatem. Deinde Deus ex
libera fore illi filium, id est Isaac, pollicetur, in
coque patrem se fore multarum gentium, habitu-
rumque semen sicut astra cœli : moleste namque
ferebant sancti apostoli quod velut ex ancilla qua-
dam, ex cultu nempe legali, nothum haberent fru-
ctum ; atque ex libera potius, id est, ex Novo Tes-
tamento, filium expetebant : is autem erat Chri-
stus, in cujus quoque figura Isaac per repromissio-
nem atque per fidem natus intelligitur. Itaque bea-
tus Paulus de legis ornamentis, quæ sibi inerant,
ait : « Quæ mihi erant lucra, hæc arbitratus sum
propter Christum detrimentum : verum etiam existi-
mo omnia detrimentum esse propter 141 emi-
nentem scientiam Jesu Christi Domini nostri, pro-
pter quem omnium jacturam feci, et arbitror ster-
cora esse, ut Christum lucrificiam, et inveniar in
ipso non habens meam justitiam, quæ per legem
est, sed quæ ex fide est Jesu Christi ** . » In Chri-
sto namque patres multarum gentium et seminis
innumerabilis, ut Abraham in Isaac facti sunt. Quod
autem hac de re dictum est a nobis, id non solum
prisicis illis viris ac sanctis apostolis tribuemus, sed
ad eos quoque qui post illos sacerdotale sunt officium
sortiti, et Ecclesiæ duces constituti, aut etiam ad
quemvis sanctum probumque virum referemus.

** Genes. xxx, 31. *** Philipp. iv, 14. **** II Tim. iv, 8. ***** Genes. xv, 3. ***** Philipp. iii, 7-9.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER QUINTUS.

142 *De fortitudine quæ in Christo est.*

Sancti viri igitur, tametsi pro aliorum hominum vita certant, id sibi propositum habent, Palladi, ut ad nullam rem, quæ quidem in hoc mundo sit, animum adjicere velint: ita enim sapientes ac potentes, et optimæ spei pleni, et superna benignitate muniti erunt. Atque, ut tu quidem nosti, res non aliter habere se potest. Nam si mundanis distractionibus, ac temporalibus cupiditatibus animum excelsiorem habuerint, imbelles plane hostes offendunt, minimoque negotio adversarios superabunt, Deo illorum vires profligante: sin ipsi quoque mundanis affectibus capti erunt, et terrenis cupiditatibus involuti, facile **143** persequentium incursionibus patebunt, et nullo negotio expugnabuntur, ac manifeste divino præsidio spoliati, velut paratissima præda erunt hostibus propositi.

PALL. Sed undenam hæc quæ dixisti probari possint, plane scire cupio.

CYR. E sacris Litteris, quæ priscis hominibus contigerunt utiliter prædicantibus; nunquid enim non ad nostram admonitionem illa scripta fuisse beatus quoque Paulus ait ⁵⁷?

PALL. Fateor: narrationes enim quæ ex illis Scripturis proferuntur, non mediocrem nobis utilitatem afferunt. Illæ enim umbræ et figuræ veritatis erant.

CYR. Jam igitur dicere aggrediamur. Cum Israelitæ Jordanem trajecissent, invaserunt urbem Jericho, divinisque jussis obsequentes, ad eam obsidendam intenti erant, tanquam celerrime illam expugnaturi atque capturi. Aderant igitur milites

A *Περὶ ἀνδρείας τῆς ἐν Χριστῷ.*

Σκοπὸς οὖν ἅγιος, κἀν εἰ τῆς τῶν ἄλλων ὀπερ-
αθλοῦεν ζωῆς, ὡ Παλλάδιε, μηδὲν τῶν ἐν κόσμῳ
προσοικειοῦσθαι φιλεῖν· εἶεν γὰρ ἂν οὕτω σοφοὶ τε
καὶ δυνατοὶ, καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος ἐμπλεῖ, καὶ εὐμ-
νειαῖς ταῖς ἀνωθεν εὐ μάλα τετειχισμένοι, καὶ ὡς
εὐ ἴσθι τοι, μὴ ἐτέρως ἔχειν τὸ χρῆμα, ὡ τῶν. Ἄνω-
τέραν μὲν γὰρ τῶν ἐν κόσμῳ περισπασμῶν καὶ
προσκαίρων ἐπιθυμιῶν τὴν διάνοιαν ἔχοντες, εὐκα-
ταγωνίστους κομιδῇ περιτεύχονται τοῖς ἐχθροῖς,
περιέσονται τε καὶ μάλα βραδίως τῶν ἀνθεστηκότων,
προκατασειόντος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκείνων δύναμιν·
ἐναλόντες δὲ καὶ αὐτοὶ πάθει κοσμικοῖς, καὶ γυναι-
καστέραις ἐπιθυμίαις ἐνεληγμένοι, εὐκατάτροχοι μὲν
ὡσπερ καὶ εὐαλωτότατοι· ἴλιαν παρακείσονται τότε
τοῖς διώκειν αὐτοὺς ἡρημένοις, γυμνοὶ δὲ τῆς ἀνωθεν
ἀσφαλείας ἐκδεδειγμένοι, θήρα τις ὡσπερ ἰτοιμα-
τάτη παρακείσονται τοῖς ἐχθροῖς.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν εἰρημένων ἢ πί-
στις, ἐθέλοιμ' ἂν εἶδέναι σαφῶς.

ΚΥΡ. Τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, τὰ τοῖς ἀρχαίοις συμ-
βεθηκότα χρησίμως παραφωνοῦν. Ἡ γὰρ, ὡχί
πρὸς νοθεσίαν ἡμῶν ἐκεῖνα γεγράφθαι καὶ ὁ θεοπί-
σιος ἔφη Παῦλος;

ΠΑΛΛ. Φημί· ἐμποιῆσαι γὰρ οὐ μετρίαν ἡμῶν
τὴν δυσιν τὰ ἐξ αὐτῶν δηλούμενα. Τῦτοι γὰρ ἦσαν
τῆς ἀληθείας αἱ σκιά.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἤδη λέγωμεν. Διαπραϊωσάμενοι
γὰρ τὸν Ἰορδάνην οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, προσέβαλον τῇ
Ἰεριχώ· καὶ δὴ καὶ θεοὶς ἐπόμενοι νεύμασι ἐκπο-
λιορκεῖν ἐσπούδαζον, ὡς αὐτίκα δὴ μάλα περιεσῶ-
μενοι, καὶ αἰρήσαντες, καὶ τὸν πολέμου νόμον ἐξη-
τημένοι παρῆσαν οἱ μαχιμώτατοι. Γέγραπται γάρ

⁵⁷ I Cor 1, 11.

δοι « Καὶ εἰσηλθεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοὺς Ἰεραεῖς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς λέγων· Παραγγεῖλατε τῷ λαῷ περιελθεῖν καὶ κυκλῶσαι τὴν πόλιν, καὶ οἱ μάχιμοι παραπορευέσθωσαν ἐνωπλισμένοι ἐναντι Κυρίου. » Προστάττοντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς τῶν ἡγουμένων φωνῆς, καταστρατευόμεθα τῶν ἐχθρῶν, πρὸς αἶμα καὶ σάρκα τὴν μάχην αἰρούμενοι, πρὸς ἀρχάς δὲ μᾶλλον καὶ ἐξουσίας, καὶ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τυραννήσαντα νόμον. Ἐσόμεθα ἔθ τότε καὶ ἐν ὄψει Θεοῦ, παντευχία μὲν ὡσπερ ἐνηρμοσμένοι τῇ θεῖα τε καὶ νοητῇ. (Τὰ γὰρ ὄπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν), τοῖς δὲ τῆς δικαιοσύνης ἀυχήμασι ἐκπρεπεῖς. Ἐφορᾷ δὲ οὖν τοὺς μαχιμωτάτους ὁ πάντων Δεσπότης Θεός, τὰ λαμπρὰ τῆς δικαιοσύνης σκευὴ περιεικόμενος, τοῦτ' ἐστὶ, τὸ ὡς ἐνώπιον Χριστοῦ παραπορευέσθαι τοὺς μαχιμους ἐνωπλισμένους. Τίμιον δὲ σφόδρα καὶ πολυέυκτον ἀληθῶς, τὸ ἐν ἐπισκέψει γενέσθαι Θεοῦ, εἴπερ ἐστὶν οὐκ ἀπίθανον ἐννοεῖν, ὅτι τοῖς λελυπηκόσι, κόλασιν ὡσπερ τινὰ τὴν ἀποστροφῆν ἐπιτίθησι Θεός, λέγων· « Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνητε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. » Παρατεινούσης δὲ τῆς πολιορκίας καὶ εἰς ἡμέραν ἐβδόμην, ἐφη πάλιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· « Κεκράξατε πρὸς Κύριον· παραδέδωκε γὰρ ἡμῖν Κύριος τὴν πόλιν, καὶ ἔσται ἡ πόλις ἀνάθεμα, αὕτη καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτῇ, τῷ Κυρίῳ τῶν δυνάμεων Σαβαώθ· πλὴν Ῥαάβ τὴν πόρνην περιποιεῖσθε αὐτήν, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς. Ἄλλ' ὑμεῖς φυλάξασθε ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, μὴ ποτε ἐνθυμηθέντες ὑμεῖς αὐτοὶ λάβητε ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος, καὶ ποιήσητε τὴν παρεμβολὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀνάθεμα, καὶ ἐκτριψήτε ἡμᾶς, καὶ πᾶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ χαλκὸς καὶ σίδηρος ἅγιον ἔσται τῷ Κυρίῳ, εἰς θησαυρὸν Κυρίου εἰσνεχθήσεται. » Ἥφει μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις λαφυραγωγίαις ἐντρύφην τοὺς ἀνδριζομένους, εἰσκομίζεσθαι δὲ δεῖν εἰς θησαυρὸν Κυρίου, φησί, πᾶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, χαλκόν τε καὶ σίδηρον· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ ἐπίκλην ἀνάθεμα, τουτέστι, τὸ ἀπονεμηθὲν ἐκ πάντων (1) καὶ ἀφορισθὲν τῷ Θεῷ. Ἄλλ' οὐδέποτε ἀξιώσας λόγου τὴν ἐντολήν, « Ἐλαβε, φησὶν, Ἄχαρ ὁ υἱὸς Χαμμὴ, υἱοῦ Ζαμβρή, υἱοῦ Ζαρά ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος. Καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. » Χρῆναι γὰρ οἶμαι τοὺς ταῖς κοσμικαῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς ἐν τῷδε τῷ βίῳ περισπασμοῖς τὸ εὐσθενῆς ἐν Χριστῷ παρεξάγοντας φρόνημα, καὶ διὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης ὄπλων εὐδοκίμειν ἡρημένους, ἐν ἐπισκέψει τε ἡδὴ γεγονότας Χριστοῦ, μηδενὸς ἐφέισθαι τῶν ἐν κόσμῳ τεθαυμασμένων, μὴ πλούτου, μὴ δόξης, μὴ δυναστείας, ἢ ὑπεροχῆς, μὴ τῶν ἐκ τῆς σοφίας Ἑλληνικῆς ἀνοσίων δογμάτων. Εἶεν δ' ἂν, εἰς τύπον λαμπρότητος μὲν τῆς ἐν ἀξιώμασι καὶ ὑπεροχαῖς, τὸ ἀργύριον· λαμπρὰ γὰρ ἡ ἕλη· πλούτου δὲ, ὁ χρυσός. Τὸ δὲ τῆς γλώττης εὐχηγες τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν, κατασημῆναιεν ὁ

ad pugnandum aptissimi, juxta bellorum leges instructi. Scriptum est enim : « Ingressus est Jesus Nave ad sacerdotes, et locutus est ad eos, dicens : Præcipite populo ut circumeat, et circumdet civitatem, et viri pugnatores pertranseant armati ante Dominum ⁵⁵. » Christo namque per principum vocem jubente, adversus hostes contendimus, bellumque non adversus carnem et sanguinem suscipimus, sed adversus principes et potestates, et adversus eam legem, quæ in membris carnis dominatur. ⁵⁶ Erimus etiam tunc in conspectu Domini, tum armatura quadam instructi divina atque spirituali : arma namque nostra non carnalia sunt, ut Paulus ait ; ⁵⁷ tum vero justitiæ gloria insignes. Aspicit itaque viros ad pugnandum paratissimos Deus ille universarum rerum Dominus, splendentibus justitiæ armis indutos, idque est in conspectu Christi pertransire pugnatores armatos. Honestum vero in primis et optandum sane, in conspectu Dei esse ; si quidem non absurde intelligitur, Deum iis qui se offenderint, hanc veluti pœnam imponere, ut se ab illis avertat, cum dicat : « Ubi manus extenderitis ad me, avertam oculos meos a vobis ⁵⁸. » Cum autem obsidio usque ad diem septimum perducta esset, dixit iterum Jesus Nave filiis Israel : « Vociferamini ad Dominum : tradidit enim nobis Dominus civitatem ; et erit civitas anathema, ipsa, et omnia quæ sunt in **144** ea, Domino Deo exercituum Sabaoth. Verumtamen Raab meretricem servate ipsam, et omnia quæ sunt in domo ejus. Sed vos cavete ad anathemate, ne forte vos ipsi cogitantes accipiatis ab anathemate, et faciatis castra filiorum Israel anathema, et conteratis nos ; et omne argentum et aurum, et æs et ferrum sanctum erit Domino : in thesauros Dei inferetur ⁵⁹. » Permisit enim fortibus viris ut reliqua præda fruerentur ; sed inferri oportere dixit in thesauros Domini argentum omne, et aurum, æs quoque ac ferrum : hoc enim erat illud quod appellatur anathema, id est, quod ex omnibus tribuebatur, et Deo segregabatur. Cæterum, nulla præcepti ratione habita : « Accipit, » inquit, « Achar filius Charmi, filii Zambri, filii Zara, ex tribu Juda, eis anathemate : et iratus est furore Dominus adversus filios Israel ⁶⁰. » Oportet enim, ut puto, qui contra sæculi voluptates et hujus vitæ distractiones firmum in Christo animum opposuerint, ac laudem per arma justitiæ adipisci decreverint, quique jam in conspectum Christi venerint, eos nihil ex iis expectere quæ in hoc mundo admirabilia videntur, non opes, non gloriam, non potentiam, aut præstantem gradum, non impia ex gentili sapientia dogmata. Et illius quidem splendoris qui in dignitatum gradibus et amplitudine spectatur, figura non inepta fuerit argentum ; splendidum est enim hoc metalli genus ; opum vero, aurum. Illum porro linguæ sonum, quo mundi sapientes utuntur, significare po-

⁵⁵ Jos. vi, 7 ; Ephes. vi, 12. ⁵⁶ Rom. vii, 23. ⁵⁷ II Cor. x, 4. ⁵⁸ Isa. i, 15. ⁵⁹ Jos. vi 16 seqq. ⁶⁰ Jos. vii, 2.

(1) Sic cod. Vatic. Codex Sileii, ἐκάστῳ.

terit æs; vires denique, atque potentiam, ferrum, quod et durum admodum sit, et cum omnium corporum materia pugnans: quæ si quis adipisci voluerit, quamvis ille præcipuo sit apud Deum loco, et inter bellatores numeretur, spirituali quoque animi magnitudine sit insignis, is procul dubio Deum offendit; cumque eum furtiva subtractione offendere in animum induxerit, qui et in armis comes ac socius erat, et auxiliator, consequenti vindictæ subiacebit.

PALL. Recte ais. Assentior enim tibi. Cæterum illud mihi explices velim, parumper a re gesta et historia deflectens orationem, cur Deo argentum, et aurum, æs item ac ferrum sit consecratum, ac non potius ea vel tanquam inutilia fortasse, vel tanquam ejusmodi quæ polluere possent, e castris abjecta sint: nam spiritualis contemplationis facultas abominanda fuisse demonstravit.

145 CYR. Quia splendor omnis, Palladi, sapientiaque, et opes, atque etiam vires convenienter ac juste Deo tribuuntur; illius enim est gloria, et splendor omnis, et opes, et sapientia, et potentia. Cæterum quisquis ab illo acceperit, et ex illius thesauro ditatus divitiis, videlicet intellectualibus fuerit, gloriamque et sapientiam ac potentiam habuerit spiritualem, ille vero conspicuus erit ac felix; sin hæc eadem a mundo accipere maluerit, exsecrandus erit, et invisus Deo virtutis amatori, ac judicio pœnæque obnoxius. Omnino enim divitias consequitur voluptas; splendori autem atque amplitudini vicina est continuo superbia: potentia vero adjuncta iniquitas; sapientia mundanæ denique perversitas dogmatum, quamvis eorum qui illa scripserunt lingua suaviter sonet. Hujusmodi quiddam Paulus ait: « Si quis est in vobis sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens: sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum⁶¹. » Achar igitur, cum hæc non e Christi thesauri, sed velut e mundo, ex ipsa urbe Jericho accepisset, offendit Deum. Sed quæ inde ex ira Dei consecuta sunt, non ad eum solum pertinuerunt, qui eo crimine damnatus erat, sed totam synagogam afflixerunt: ille enim quondam invictus populus Israel, expers præsidii superni factus, infirmus et imbellis fuit.

PALL. Quomodo aut undenam edoceri possumus verum esse quod est a te hac de re dictum?

CYR. Ex iis quæ consequenter scripta sunt. Post illa enim quæ circa urbem Jericho, et adversus eam, sunt præclare ac fortiter gesta, ex universo Israelis populo lectos viros misit Jesus ab Jericho in oppidum Gai, dicens: « Ascendentes considerate Gai. Et ascenderunt viri illi, et consideraverunt Gai, et reversi sunt ad Jesum, et dixerunt ei: Ne ascendat ad eam omnis populus, sed circiter duo aut tria millia virorum ascendant, et obsideant urbem: ne ducas eo universum populum; pauci namque sunt. Et ascenderunt eo viri cir

A χαλκός· ἰσχύον δὲ καὶ δυναστείαν, σκληρὸς ὢν ἄγαν ὁ σίδηρος, καὶ τῇ ὕλῃ πάσῃ μαχόμενος. Ἴν εἴπερ τις ἔλοιτο μεταλαχεῖν, καίτοι τὴν ἀρίστην τάξιν ἔχων παρὰ Θεῶ, καὶ ἀναμετρούμενος ἐν πολεμισταῖς, καὶ μὴν καὶ πνευματικαῖς εὐψυχίαις γεγωνῶς ἐκπρεπῆς, προσκρούσει Θεῶ, καὶ κινδύλοις παρατροπαῖς καταλυπεῖν ἤρημένος τὸν σύνοπλόν τε καὶ ἀρωγόν, ταῖς ἐντεῦθεν ὀργαῖς ὑποκαίεται.

B ΠΑΛΛ. Εὖ εἶπες. Συναινέσαιμι γὰρ ἄν. Πλὴν, ἐκεῖνό μοι φράσον, βραχὺ τοῦ πράγματος καὶ τῆς ἱστορίας ἀποκομίσας τὸν λόγον· διατὶ Κυρίῳ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον, καὶ ὁ χαλκός καὶ σίδηρος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον, ἢ ὡς ἀχρηστοὶ τυχόν, ἢ ὡς καταμολύνειν εἰδῶτα, τῆς παρεμβολῆς ἐξέπιμπετο· μυστὰ γὰρ δέδειχεν αὐτὰ τῆς πνευματικῆς θεωρίας ἡ δύναμις.

C ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, λαμπρότης μὲν ἅπασα, σοφία τε καὶ πλοῦτος, καὶ μὴν καὶ ἰσχύς, προπύτων τε καὶ ὀσίως ἀνακαίεται τῷ Θεῶ. Αὐτοῦ γὰρ ἡ δόξα καὶ ἡ πᾶσα λαμπρότης, πλοῦτός τε καὶ σοφία, καὶ δύναμις. Ἄλλ' εἰ μὲν τις ἔλοιτο παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ θησαυροῦ Κυρίου πλουτίζοιτο, πλοῦτον δηλονότι τὸν νοητὸν, δόξαν τε καὶ σύνεσιν, καὶ ἰσχύον ἔχει πνευματικὴν, περιπότος ἔσται καὶ ζηλωτός. Εἰ δὲ ἢ βούλοιο ταυτὶ παρὰ τοῦ κόσμου λαθεῖν, βέλους ἔσται καὶ ἀπηχθημένος παρὰ γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῶ, καὶ ὑπὸ κρίσιν ἔσται καὶ δίκην. Ἐψεται γὰρ πάντως τῷ μὲν πλοῦτῳ τὸ φιλήδονον, λαμπρότητι δὲ καὶ ὑπεροχαῖς γείτων εὐθύς ἡ ὑπεροψία· δυναστείας γε μὴν παραπέτηγεν ἡ πλεονεξία· σοφίᾳ δὲ τῇ ἐν κόσμῳ, τὸ ἐν δόγμασιν ἀκαλλῆς, καὶ εἰ τὸ εὐχρηστέον τῶν ἐκεῖνα γεγραφῶτων ἡ γλώττα. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Παῦλος φησιν· « Εἰ τίς ἐστιν ἐν ὑμῖν σοφός, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός· ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ Θεῶ ἐστίν. » Ἄχαρ δὲ οὖν, οὐκ ἐκ θησαυροῦ Χριστοῦ λαθὼν, ἀλλ' ὡσπερ ἀπὸ κόσμου τῆς Ἱερριχοῦς, προσκρούει Θεῶ. Τὰ δὲ ἐντεῦθεν βλάβη καὶ τὰ ἐκ θείας ὀργῆς συμβαίνοντα, οὐκ ἐπὶ μόνον ἐχώρει τὸν ἐπὶ τοῖσδε κατεγνωσμένον, ἀλλ' ἔλην ἐκάκου τὴν συναγωγὴν· ἀμέτοχος γὰρ γεγωνῶς ἐπικουρίας τῆς ἀνωθεν, ἀδρανῆς τε καὶ ἀναλκίς ἦν ὁ πάλαι δυσαλωτότατος Ἰσραήλ.

D ΠΑΛΛ. Καὶ πῶς ἢ πόθεν ἀναμάθοιμεν, ὡς ἐστιν ἀληθὴς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος;

ΚΥΡ. Ἀπὸ γε τῶν ἐφεξῆς γεγραμμένων. Μετὰ γὰρ τὰ κατὰ τὴν Ἱερριχὺ καὶ τὰ ἐπ' αὐτῇ λαμπρῶς καὶ νεανικῶς εἰργασμένα παρὰ παντὸς Ἰσραήλ, ἀπέστειλεν Ἰησοῦς ἀνδρας ἀπὸ Ἱερριχὺ εἰς Γαί, λέγων· « Ἀναβάντες κατασκέψασθε τὴν Γαί. Καὶ ἀνέβησαν οἱ ἄνδρες καὶ κατεσκέψαντο τὴν Γαί, καὶ ἀνέστρεψαν πρὸς Ἰησοῦν, καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν· Μὴ ἀναβαινέτω πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὡσεὶ δισχιλιοὶ ἢ τρισχιλιοὶ ἄνδρες ἀναβαινέτωσαν, καὶ ἐκπολιορκησάτωσαν τὴν πόλιν. Μὴ ἀναγάγῃς ἐκεῖ τὸν λαόν ἅπαντα· ὀλίγοι γὰρ εἰσι. Καὶ ἀνέβησαν ἐκεῖ ὡσεὶ τρισχιλιοὶ

⁶¹ I Cor. iii, 19.

ἄνδρες, καὶ ἔφυγον ἀπὸ προσώπου ἀνδρῶν Γαί, καὶ ἀπέκτειναν ἀπ' αὐτῶν ἄνδρες Γαί εἰς τριακονταεξ ἄνδρας, καὶ κατεδίωξαν αὐτούς ἀπὸ τῆς πόλης, καὶ συνέτριψαν αὐτούς ἀπὸ τοῦ καταφεροῦς· καὶ ἐποθήθη ἡ καρδία τοῦ λαοῦ, καὶ ἐγένετο ὡσπερ ὕδωρ. » Οἱ πόλεις ἐλόντες, καὶ χώρας καταδηρώσαντες, καὶ τὰ ὠμότατα τῶν ἐθνῶν ἀμογηεὶ νικήσαντες, ἀκαταμαχητοῖς περιτυγχάνουσι τοῖς ἀπὸ τῆς Γαί, καὶ μόλις ἐσώζοντο, καὶ ἀπεχώρουν οὐκ ἀζήμιοι, μηδὲ ὄλην ἐν ἀρχαῖς τῆν τῶν μαχίμων πληθύν ἐν ὄπλοις εἶναι θελήσαντες, εὐκαταγώνιστον δὲ κομιδῇ καὶ ὄλγοις ἐπεσθαι τὴν πόλιν διαβρήθην ὁμολογήσαντες. Μὴ ἀναβαινέτω γὰρ, ἔφασκον, πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὡσεὶ διαχίλιοι ἄνδρες. Πρὸς δὲ τὸ ἀδόκητον πάθος, καὶ τὴν τῆς ἐλπίδος ἐπέκεινα συμφορὰν, βαρυθυμήσαντος λίαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ περιβρήγγυντος μὲν τὴν ἐσθῆτα, τῷ δὲ θεῷ προσπίπτοντος, καὶ τί ποτὲ ἐστὶ τὸ χρῆμα κατατεθηπότος, ἔφη Θεός· « Ἀνάστρεθι· ἵνα τί σὺ οὕτω συμπέπτωκας ἐπὶ προσώπων σου; Ἰμάρτηκεν ὁ λαός καὶ παρέβη τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς αὐτούς, καὶ κλέψαντες ἀπὸ τοῦ ἀναθήματος ἐνέδαλον εἰς τὰ σκεύη αὐτῶν. Οὐ μὴ δύνονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν· αὐχένα ἐπιστρέψουσιν ἔναντι τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ὅτι ἐγενήθησαν ἀνάθεμα, οὐ προσθήσω ἔτι εἶναι μεθ' ὑμῶν, ἐὰν μὴ ἐξάρητε τὸ ἀνάθεμα ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. » Παραδειχθέντα δὴ τὸν Ἀχαρ ἤρετο μὲν Ἰησοῦς, λέγων· « Δὸς δόξαν σήμερον Κυρίῳ τῷ θεῷ Ἰσραὴλ, καὶ δὸς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ ἀνάγγελόν μοι τί ἐποίησας, καὶ μὴ κρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ. Ἀπεκρίθη δὲ Ἀχαρ τῷ Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν· Ἀληθῶς ἡμαρτον ἔναντιον Κυρίου Θεοῦ Ἰσραὴλ, οὕτως καὶ οὕτως ἐποίησα. Εἶδον ἐν τῇ προνομῇ ψιλὴν ποικίλην καὶ διακόσια δίδραχμα ἀργυρίου, καὶ γλώσσαν μίαν χρυσοῦν πεντήκοντα δίδραχμων, καὶ ἐνθυμηθεὶς αὐτῶν ἔλαβον, καὶ ἰδὼν κέρυπται ταῦτα ἐν τῇ γῆ, ἐν τῇ σκηνῇ μου, καὶ τὸ ἀργύριον κέρυπται ὑποκάτω αὐτῶν. » Συνίης ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κεκλοφῶς ἔωρακέναι φησὶν ἐν τῇ προνομῇ ψιλὴν ποικίλην, καὶ διακόσια δίδραχμα ἀργυρίου, καὶ γλώσσαν χρυσοῦν πεντήκοντα δίδραχμων, ἐνθυμηθῆναι τε αὐτῶν, τουτέστιν, εἰς ἄθεσμον αὐτῶν ἐπιθυμίαν ἔλθειν. Τὴν μὲν οὖν ψιλὴν, στρατιωτικὴν ὄντα στολὴν, χλαμύδα τε εἶναι φασὶ ποικίλως ἐξυφασμένην· στρατιωτικὸν δὲ τὸ ἐσθῆμα, καὶ πλεονεξίας σύμβολον. Παραπέφυκε γὰρ αἰεὶ πῶς τῷ στρατεύσῳ γένει τὸ ὡς ἥδιστα πλεονεκεῖν. Τύπος δὲ αὐτοῦ λαμπρότητος κοσμικῆς, τὸ ἀργύριον· καὶ σοφίας τῆς Ἑλληνικῆς τῆς ἡδυεπούς, ἡ γλώσσα. Τοιαύτη τις ἐστὶ καὶ ἡ τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν γλώσσά τε καὶ παιδεύσεις, οἷον εἰ χρυσοῦ τε καὶ ἐντιμωτάτη, διὰ γὰρ τὸ ἐν λέξει περιφανές. Ἐκκεκαλυμμένης δὲ ἡδῆ τῆς ἀμαρτίας, ποινᾶς ὑπέτιθει τὸν Ἀχαρ ὁ Ἰησοῦς, οὐχ ἑαυτὸν ἡδικοῦσα μόνον, ἀλλ' εἰς ὄλην τὴν συναγωγὴν τὴν ἐκ τῆς ἰδίας ἀκρατοῦς ἐπιθυμίας ἐκτείναντα βλάθη. Καὶ τάχα πῶς τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀριστά τε καὶ σαφῶς διὰ τῆς τοῦ Πύλου φωνῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρημένον· « Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν·

citer tria millia, et fugerunt a facie virorum Gai, et interfecerunt ex ipsis viri Gai viros circiter triginta sex; et persecuti sunt eos a porta, et contriverunt illos a declivi loco: et pavefactum est cor populi, et factum est velut aqua ⁶⁶. » Qui urbes ceperant, ac regiones populati **146** fuerant, et sævissimas gentes nullo negotio vicerant, in homines Gai tanquam invictos incidunt, vixque salutem tuerunt, nec sine jactura discedunt, qui prius ne universum quidem pugnantium numerum in armis esse voluerant, quique facillime vel a paucis expugnari posse urbem aperte professi fuerant. Ne simul ascendat, inquit, universus populus, sed circiter duo millia virorum. Hunc inopinatum casum insperatamque calamitatem, cum gravissime ferret Jesus, et vestem discinderet, et ante Deum procideret, ac quid tandem ea res esset admiraretur, dixit Deus: « Surge; cur tu sic concidisti in faciem tuam? Peccaverit populus, et transgressus est pactum meum, quod cum illis pepigi, et furati ex anathemate miserunt in vasa sua. Non poterunt filii Israel subsistere ante faciem hostium suorum; cervicem ac tergum vertent in conspectu hostium suorum, quia facti sunt anathema: non adjiciam ultra, ut sim vobiscum, nisi abstuleritis anathema a vobis ipsis ⁶⁷. » Igitur, cum indicatus esset Achar, interrogavit eum Jesus, dicens: « Da gloriam hodie Domino Deo Israel, et da confessionem, et nuntia mihi quid fecisti, et ne abscondas a me. Respondit autem Achar Jesu, et dixit: Vere peccavi coram Domino Israel; sic etsi feci. Vidi inter spolia psilen variam, et ducentos siclos argenti, et linguam unam auream quinquaginta siclorum, et cogitans de ipsis accipi; et ecce absconsa sunt hæc in terra in tabernaculo meo, et argentum absconsum est sub illis ⁶⁸. » Intelligis eum, qui furtum fecerat, dicere vidisse se inter spolia psilen variam, et ducentos siclos argenti, et linguam auream quinquaginta didrachmorum, et cogitasse de ipsis, id est, ad eorum nefariam cupiditatem venisse. Psilen igitur quidam militarem esse stolam putant, et chlamydem esse dicunt varie contextam: est autem ex vestis militaris, et iniquitatis symbolum. Insitum est namque militari hominum generi ut libentissime sibi plusquam æquitas patitur, vindicet. Porro splendoris mundani figura est argentum; lingua vero suaviloquentis gentilium sapientiæ signum. Ejusmodi est apud gentilium sapientes lingua et eruditio, tanquam aurea, et in primis pretiosa, quod ad dictionis claritatem pertinet. **147** Peccato autem jam detecto, pœnæ addixit ipsum Achar Jesus, quod non in se ipsum modo, qui sceleris auctor erat, sed in universam Synagogam perniciem, e sua impotenti cupiditate profectam, attulisset. Et hoc illud est fortasse quod optime ac sapientissime est nobis Pauli voce dictum: « Auferte malum a vobis ipsis: modicum fermentum totam massam corrumpit ⁶⁹. »

⁶⁶ Jos. vii. 2-5. ⁶⁷ ibid. 10 seqq. ⁶⁸ ibid. 19 seqq. ⁶⁹ I Cor. v, 6.

Nonne igitur est tibi aperte demonstratum primum quidem in Abraham, sanctis viris nihil obesse illam ex fortitudine gloriam, ac facile ex ea sequi, ut expugnare hostes possint, si nihil mundanum quærere voluerint; deinde in Achar rem in contrarium processisse, cum is e recta via declinasset, et ad ea quæ in mundo sunt propensus fuisset?

PALL. Maxime vero; evidens namque fuit oratio.

CYR. Oportere autem sanctos viros ubique simpliciter moribus videri, non in sententia parum sibi constare; id vero planum fiet, ex eo quod lex aperte dicit: « Non erunt vasa viri super muliere, neque rursus vir induetur stola muliebri, quoniam abominatio est in conspectu Domini quisquis hoc fecerit »: nam æque abominatur Deus ac turpissimum spectaculum putat tum fortitudinis opinionem in molli vita, hoc enim est, esse vasa viri super muliere; tum in forti viro mollis animi languorem; id enim perinde est ac si muliebri stola vir induatur.

PALL. Quale istud est quod ais?

CYR. Nonne et apud Deum et apud homines prava atque improba res est hypocrisis?

PALL. Verum est.

CYR. Num igitur, si quis voluptarius fuerit et intemperans, et ex ipsis suis factis talis esse coarguatur; deinde conflictam probitatis opinionem sibi comparare studeat, hunc hominem, Palladi, probes?

PALL. Minime equidem.

CYR. Jam vero temperatum revera hominem et honestum, nonne in eadem sententia firmum, nec diversum ab eo quod est, spectari oportere censes?

PALL. Fateor.

CYR. Ne igitur unquam solutus quorundam hominum et mollis animi sensus fortitudinis opinionem subeat; hoc enim est: Ne sit vas viri super mulierem: neque rursus ille revera fortis mollietatem quærat; hoc namque est vicissim: Ne vir induatur stola muliebri: est enim par in utraque re vitium, eaque crimina similem injuriam virtuti faciunt.

148 PALL. Periculosa res est, ut videtur, mollities animi, neque vero poenæ expers.

CYR. Nihil omnino dubites. Aversandum id est enim sane, et exosum Deo vitium. Itaque e sacris etiam legionibus rejicitur, qui hujuscemodi forte criminibus tenentur; opus enim esse censeo, ut ille revera fortis ac strenuus nusquam animum suum per incuriam frangi patiat, sed eum a formidine atque cunctatione omni liberum servet; ac fide perfecte nixus, dicat: « Omnia possum in eo qui me confortat Christo »: caveatque ne terrena sapere velit, utpote cum ea res perniciem nobis afferat, et apud Deum improbos esse demonstrat. Itaque rur-

Α μικρά ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί. Ὁ Ἄρα σοὶ δείκται σαφῶς, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τῷ Ἀβραάμ, ὡς ἀπήμαντα μὲν τοῖς ἀγίοις διαμένει τὰ εἰς ἀλὴν ἀσχήματα· ἐψήται δὲ βραδίως τὸ δεδυνῆσθαι καταθλεῖν τῶν ἐχθρῶν, εἰ μὴδὲν ἔλοινοτο τῶν ἀπὸ κόσμου ζητεῖν· ἐν δὲ γε τῷ Ἀχαρ, εἰς τὸ τούτοις ἐναντίον ἐκκεχωρηκότα τὰ πράγματα, ἀποκλίναντι τῆς εὐθείας, καὶ νενευκότε πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν· σαφῆς γὰρ ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ χρὴ τοὺς ἀγίους πανταχῇ μονοτρόπους ὁρᾶσθαι, καὶ οὐχ ἑτερογνώμονας, σαφῆς ἂν γένοιτο, τοῦ νόμου λέγοντος ἐναργῶς· « Οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ ἐνδύσθαι ἀνὴρ στολὴν γυναικείαν, ὅτι βδέλυγμα ἔστιν ἐνώπιον Κυρίου πᾶς ὁ ποιών ταῦτα. » Βδέλυγμα γὰρ ἐν Ἰσρ παρά Θεῷ καὶ ἀκαλλέστατον θέαμα, γενναιότητος ὑπόληψις ἐπὶ μαλακισμοῖς· τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ εἶναι σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί· καὶ τὸ νοσεῖν ἐν ἀνδρείαις τὸν μαλακισμόν· τοῦτο γὰρ ὁμοίως τὸ ἐνδύσασθαι τὸν ἀνδρα στολὴν γυναικείαν.

ΠΑΛΛ. Οἶον δὴ τί φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ χρῆμα πονηρὸν καὶ ἀδόκιμον ἢ ὑποκρισις πρὸς τὸ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν εἰ τις εἴη φιλήδονος καὶ ἀκρατής, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλέγχοντο τῶν δρωμένων, ὡς ἔστι τοιοῦτος, εἶτα τῆς ἐπεικειας κατάπλαστον ἐφ' ἑαυτῷ ποιοῖτο τὴν δόξαν, ἐπαινέσας ἂν τὸν γε τοιοῦτον αὐτός, ὡς Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τί δὲ τὸν ἀληθῶς κόσμιον καὶ εὐσχήμονα, οὐκ οἴησθαι δεῖν ἐν ταυτότητι γνώμης ἐρηρειαμένον, οὐχ ἑτερόν τι παρ' ὅπερ ἔστι γινώσκεισθαι;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν μήποτε τὸ εὐθροπτόν τε καὶ μαλακὸν φρόνημά τινων, τὴν τῆς ἀνδρείας ὑποπρεχέτω δόξαν· τοῦτο γὰρ τὸ, οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί· μήτε μὴν τὸ ἀληθῶς εὐσθενὲς ζητεῖτω τὸ μαλακόν· τοῦτο γὰρ πάλιν τὸ, οὐ μὴ ἐνδύσθαι ἀνὴρ στολὴν γυναικείαν. Ἰση γὰρ ὥσπερ ἐν ἀμφοῖν ἢ φαυλότης, καὶ ὕβρις εἰς ἀρετὴν τὰ ἐγκλήματα.

ΠΑΛΛ. Σφαλερόν, ὡς εἰσικεν, ὁ μαλακισμὸς, καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀζήμιον.

ΚΥΡ. Μὴ γὰρ ἐνδοιάσης ὄλιως. Ἀπόβλητον γὰρ κομιδῇ, καὶ θεομισῆς τὸ πάθος· τοιγάρτοι καὶ τῶν ἱερῶν ἐκπέμπεται καταλόγων ὁ τοῖς τοιοῖσδε τυχόν ἐγκλήμασιν ἐνεχόμενος. Χρῆναι γὰρ ἐγωγέ φημι τὸν γε ἀληθῶς εὐσθενῆ τε καὶ γενναιότατον, μηδαμῇ τὸν οἰκτεῖον περιθραύεσθαι νοῦν ἀμελετήτως ἔφν, δειματοσ δὲ καὶ ὄκνον παντὸς ἀνωτέρω τηρεῖν, καὶ πιστεῖ μὲν τῇ εἰς Θεὸν ἀμωμότητος ἐρηρειαμένον, « Πάντα ἰσχύω, » λέγειν, « ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ »· παραιτεῖσθαι δὲ ὡς ὀλέθρου πρόξενον, καὶ ἀδοκίμους ἡμᾶς ἀποφαίνον παρὰ Θεῷ, τὸ φρονεῖν ἐλεῖσθαι τὰ

¹⁴⁸ Deut. xxii, 5. ¹⁴⁹ Philipp. iv, 13.

γιοδιόστερα. Καὶ γοῦν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται ἅλιν· « Ἐάν ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς σου, καὶ ἴδῃς ἱππον καὶ ἀναβάτην, καὶ λαὸν πλείονά σου, οὐ φοβηθήσῃ ἀπ' αὐτῶν, ὅτι Κύριος ὁ Θεός σου μετὰ σοῦ, ὁ ἀναβιβάσας σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔσται ὅταν ἐγγίσης τῷ πολέμῳ, καὶ προσεγγίσας ὁ ἱερεὺς λαλήσει τῷ λαῷ, καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτούς· Ἄκουε, Ἰσραὴλ, ὑμεῖς προπορεύεσθε σήμερον εἰς τὸν πόλεμον ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, μὴ ἐκλυέσθω ἡ καρδία ὑμῶν, μὴ φοβεῖσθε, μηδὲ θραύεσθε (1), μηδὲ ἐκκλίνητε ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ προπορεύμενος μεθ' ὑμῶν, συμπολεμήσει ὑμῖν τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν διασῶσαι ὑμᾶς. Καὶ λαλήσουσιν οἱ γραμματεῖς πρὸς τὸν λαὸν, λέγοντες· Τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν καινὴν, καὶ οὐκ ἐνεκαίνισεν αὐτήν; Πορεύεσθω καὶ ἀποστραφῆτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ ἄνθρωπος ἕτερος ἐγκαινιστὶ αὐτήν. Καὶ τίς ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐρύτευεν ἀμπελῶνα, καὶ οὐκ εὐφράνθη ἀπ' αὐτοῦ; Πορεύεσθω καὶ ἀποστραφῆτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ ἄνθρωπος ἕτερος εὐφρανθήσεται ἐξ αὐτοῦ. Καὶ τίς ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἐμνήστευται γυναῖκα, καὶ οὐκ ἔλαβεν αὐτήν; Πορεύεσθω καὶ ἀποστραφῆτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, μὴ ἀποθάνῃ ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ ἄνθρωπος ἕτερος λήφεται αὐτήν. Καὶ προσθήσουσιν οἱ γραμματεῖς λαλήσαι πρὸς τὸν λαὸν, καὶ ἐροῦσι· Τίς ὁ ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, ἵνα μὴ δειλιάσῃ τὴν καρδίαν τοῦ

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι χρὴ μὲν τεθαβρήκοτας ἐπὶ Θεῷ διακρέπειν ἀρεταῖς καὶ πρὸς πᾶν δτιοῦν ἀνδρίζεσθαι τῶν ἀγαθῶν, καὶ αὐτὸς ἐγὼ φαίην ἄν. Ἀποπέμπονται δὲ τοῦ πολέμου τινὲς, ὡς ἀνεπιτήδειοι, πῶς ἤτινα τρῶ-
πον οὐκ ἔχω μαθεῖν.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι οὐκ ἂν εὐδόκιμος γένοιτο παρὰ Θεῷ, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἔλοιτό τις τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἀνατλήναι πόνους, εἰ μὴ παροικίαν ἤγειτο τὴν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ζωὴν; Ὅπερ ἡμῖν ἀριστά τε καὶ ἐνσργῶς, ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύποις, ἐν ταῖς τῶν ἁγίων ἐγράφετο πολιτείας. Ἠαρώκει μὲν γὰρ ἐν σκηναῖς ὁ θεοπέσιος Ἀβραάμ, καὶ τὴν ἐκ τόπων εἰς τόπους ἐποιεῖτο παραδρομὴν· καὶ ἅπας δὲ κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰσραὴλ συχνὰς ἐποιεῖτο τὰς ἀπάσεις, καὶ κατόκηκεν ἐν σκηναῖς. Ἐπισεμνύνεται δὲ τούτῳ λίαν καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ, οὕτω λέγων πρὸς τὸν Θεόν· « Ἄνεξ μοι, ὅτι παροικὸς εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, καθὼς πάντες οἱ πατέρες μου. » Ἀπεδέχετο δὲ σφόδρα τὰς ἄνω μονὰς, οὕτω λέγων· « Ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου, Κύριε τῶν δυνάμεων! Ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. » Φρονοῦσι δὲ ὅν οἱ τοιοῦτοι τὰ ἄνω, καὶ τὰς ἐν τοῖς οὐρανοῖς διψῶσι μονὰς, ἃς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὑπισχυεῖται, λέγων· « Πορεύομαι, καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν, καὶ πάλιν ἤξω, καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς μετ' ἐμαυτοῦ, ἵνα ὅπου εἶμι ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς

aus in Deuteronomio scriptum est : « Si exieris ad bellum adversus hostes tuos, et videris equum, et ascensorem, et populum majorem te, ne timeas ab ipsis, quia Dominus Deus tuus tecum est, qui ascendere te fecit de terra Ægypti : et erit, cum appropinquaveris ad bellum, et sacerdos accedens loquetur ad populum, et dicet ad eos : Audi, Israel, vos proceditis hodie ad bellum adversus hostes vestros, ne dissolvatur cor vestrum, ne formidetis, neque conteramini, neque declinetis a facie eorum, quia Dominus Deus vester, qui procedit vobiscum, debellabit vobiscum hostes vestros, et salvabit vos. Et loquentur scribæ ad populum, dicentes : Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius homo dedicet eam. Et quis est homo, qui plantavit vineam, et non est lætificatus ab ea? Vadat et revertatur in domum suam, ne moriatur in bello, et alius homo lætificetur ab ea. Et quis est homo, qui despondit uxorem, et non accepit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne moriatur in bello, et alius homo accipiat eam. Et adjicient scribæ loqui ad populum, et dicent : Quis est homo timidus et formidolosus corde? Vadat et revertatur in domum suam, ne timere faciat cor fratris sui, ut suum ipsius ». καὶ δειλὸς τῇ καρδίᾳ; Πορεύεσθω καὶ ἀποστραφῆτω ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὡς περ ἡ αὐτοῦ. »

PALL. Atqui oportere Dei auxilio fretos excellere virtutibus, et ad omnia quæ recta sunt strenuè niti, etiam ipse fateor. Quomodo autem nonnulli a bello tanquam inepti rejiciantur, non intelligo.

149 CYR. An ignoras neminem apud Deum probatum fore, neque vero posse quemquam statuere, sibi pro pietate labores esse tolerandos, nisi hujus mundi vitam incolatum putaverit? Quod ipsum optime nobis atque evidentissime in sanctorum hominum conversatione, tanquam in imagine figurisque descriptum est. Nam et vir admirandus Abraham in tabernaculis diversabatur, et ex locis aliis in alia loca demigrabat : et universus Israel per desertum frequenter mansiones mutabat, atque in tabernaculis itidem habitabat : beatus vero David ea re etiam gloriabatur, sic dicens ad Dominum : « Remitte mihi, quia advena ego sum in terra, et peregrinus sicut omnes patres mei ». Expetebat etiam vehementer supernas illas mansiones, cum sic diceret : « Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini ». Eiusmodi homines, quæ sursum sunt sapiunt, ac sitiunt eas, quæ in cælo sunt, mansiones, quas etiam ipse Salvator diligentibus se pollicetur, dicens : « Vado, et præparabo vobis locum : et iterum veniam, et assumam vos mecum, ut ubi ego sum, et

⁷⁰ Deut. xx, 1 seqq. ⁷¹ Psal. xxxviii, 14. ⁷² Psal. lxxxiii, 2.

(1) Sic habebant alii codd. et impressa Biblia; et Cyrilli codex Vaticanus, μηδὲ ταραττεσθε, neque conturbemini.

vos ibi mecum sitis ⁷³. » Ejus igitur qui præsentem vitam incolatum putare non sustinet figuram gerit ille qui domum ædificat, et in hoc opus studiosus incumbit : cupidi autem hominis et avari, is qui vineam plantat : qui vero feminarum amori deditus fuerit, et voluptatibus enervatus, quique carnis concupiscentiis animam tradiderit, eum significare potest ille qui ad despondendum uxorem accessit. Itaque militaris præconis voce ex illa sacra et ad pugnam aptissima cohorte recedunt. Quæ autem verisimile erat eos qui ejusmodi vitiis implicati essent, et cogitare et dicere, ea præco prius clamabat. An vero negari potest, quin ii qui ejusmodi vitiis laborant, libenter in persecutionibus vacationem a laboribus amplectantur, nec studia sequantur, quæ pro Dei charitate suscipienda sunt, dum cogitant, se in eo certamine, si quid pati contigerit, domos, possessiones et charissimarum rerum fructus esse amissuros? Ex quo fit ut formidolosi et ignavi deprehendantur. Quæ igitur consentaneum erat ut illi et sentirent, et dicerent, **150** eadem scriba prædicabat, obliquis veluti reprehensionibus, et facietis exprobrationibus feriens ignavum hominem, excusantem excusationes in peccatis, et tanquam escam quamdam suæ formidini mundanas voluptates colligentem. Quamobrem jussit Deus ut extremam vocem ille militaris præco apertam et detectam emitteret : « Et adjicient, inquit, Scribæ loqui ad populum, et dicent : Si quis est homo timidus et formidolosus corde, vadat in domum suam, ne timere faciat cor fratris sui, sicut suum ipsius ⁷⁴. » Propemodum enim illud dicere videtur : Qui in terrenis rebus hæret, et domos ædificat, et plantat vineas, et carnis voluptatibus vincitur, omnino formidolosus erit, et imbellis : ejusmodi autem homo prorsus improbat, et cæteris damnum dabit ; corrumpunt enim mores bonos colloquia mala ⁷⁵ ; et qui metu facile vincitur, is etiam fortem interdum ac magni animi virum ad ignaviam pertrahit. Itaque etiam beatus Paulus objurgat nonnullos, qui ipsum prohibere volebant ne ascenderet Hierosolyma ; ait enim : « Quid facitis flentes, et affligentes cor meum ? Ego enim non solum ligari, sed et mori paratus sum pro nomine Domini nostri Jesu Christi ⁷⁶. » Notandum etiam, eorum qui ad nuptias invitati erant, hanc excusationem fuisse : « Villam emi, uxorem duxi, et non possum venire ⁷⁷. » Sic enim in evangelicis parabolis est scriptum. Minime vero difficile est, e veteribus exemplis, si ita videtur, fidem huic rei facere.

PALL. Dic igitur sine ulla cunctatione : utilissimam enim rem feceris.

CYR. Igitur ad hunc modum in Numeris legitur : « Et posthæc profectus est populus ex Aseroth, et castrametati sunt in deserto Pharan. Et locutus est Dominus ad Moysen dicens : Mitte tibi

ἔχει μετ' ἐμοῦ ἦτε. » Τύπος οὖν ἄρα, τοῦ παροικίαν ἡγεῖσθαι μὴ ἀνεχομένου τὴν παρούσαν ζωὴν, ὁ οἰκίαν οἰκοδομῶν, καὶ ταῖς περὶ ταύτην φιλεργίαις σπουδαίως ἐγκείμενος· τοῦ δὲ φιλοκτήμονος καὶ φιλοκερδοῦς, ὁ ἀμπελῶνα φυτεύων· τὸν δὲ γε γυναικομανῆ, καὶ ἐκτεθρυμμένον, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἐπιθυρίαις ἐπιδόντα τὸν νοῦν, κατασημήσειεν ἂν ὁ γυναικῆς μνηστεία προσιών. Τοιγάρτοι τῆ τοῦ στρατοκῆρυκος φωνῆ, τῆς ἱερᾶς καὶ μαχιμωτάτης ἀποχωροῦσι κληθῆος. Ἄ δὲ ἦν εἰκὸς τοὺς τοιοῖσδε συνειλημμένους πάθεισιν ἐννοεῖν τε καὶ λέγειν, ταῦτα δὴ φθάσας ὁ κήρυξ ἀνεφώνει. Ἥ οὐκ ἀληθές, ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα νοσεῖν εἰωθόσι, φίλον πως ἐν διωγμοῖς τὸ ἀφερρέπων ἀγαπᾶν, καὶ ταῖς ὑπὲρ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης μὴ κατακολουθεῖν σπουδαίς, ἐννοοῦντας ὅτι εἴ τι γένοιτο παθεῖν ἀγωνιζομένους, οἰκῶν τε καὶ κτήσεων, καὶ τῶν παρὰ σφίσι τετιμημένων ἐκπίπτουσιν ἐπιθυμῶν ; ἐντεῦθεν γὰρ αὐτοῖς συμβαίνει τὸ ἀτοιμωτάτους ὄρασθαι καὶ ἀγενεῖς. Ἄπερ οὖν εἰκὸς φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἐκεῖνους, ταῦτα διακέκραγεν ὁ γραμματεὺς, πλαγίως ὡσπερ ἐλέγχους καὶ ἀστεῖους ἡνδιμοῖς καταπλήττων τὸν ἀγενεῖν, καὶ προφασίζόμενον πρόφασιν ἐν ἀσθενείαις, καὶ τροφὴν ὡσπερ τινὰ τῆ δειλίᾳ, κοσμικὰς ἡδονὰς συλλέγοντα. Διὰ τοῦτο τὴν τελευταίαν φωνὴν, γυμνήν τε καὶ ἀπημφισμένην ποιεῖσθαι προστέταξε τὸν στρατοκῆρυκα Θεός. Ἐκαὶ προσθήτουσι γὰρ, φησὶν, οἱ Γραμματεῖς λαλήσαι πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἐροῦσιν· Ἐἰ τις ἀνθρώπος φοβούμενος καὶ δειλὸς τῆ καρδίᾳ, πορευέσθω εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἵνα μὴ δειλιάνῃ τὴν καρδίαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὡσπερ τὴν αὐτοῦ. » Μονονουχὶ γὰρ σαφῶς ἐκεῖνὸ φησὶν· Ὁ τοῖς γηϊνοῖς ἐγκείμενος, καὶ οἰκίας οἰκοδομῶν, καὶ φυτεύων ἀμπελῶνα, καὶ ταῖς εἰς φιλοσαρκίαν ἡδοναῖς ἠτιώμενος, ἔσται· που πάντως δειλὸς τε καὶ θναλκίς· ἀδόκιμος δὲ παντελῶς ὁ τοιοῦτος, καὶ πρὸς ζημίαν ἔσται τοῖς ἄλλοις· Φθειρεύσει γὰρ ἢ ἢ χρηστά, ὀμιλίαι κακαί. » Καὶ καθέλκει πρὸς ἀνανδρίαν ἐσθ' ὅτε τὸν εὐσθενῆ τε εὐψυχον ὁ δειλίαις εὐαλωτότατος. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος ἐπετίμα τισὶν, οἱ διακωλύειν αὐτὸν ἤθελον ἀναδραίνειν εἰς Ἱεροσόλυμα· φησὶ γάρ· « Τί ποιεῖτε κλαίοντες καὶ συνθρόυπτοντές μου τὴν καρδίαν ; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτόιμος ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. »

D Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ τῶν κεκλημένων εἰς τοὺς γάμους ἡ παραίτησις ἦν τὸ, « Ἄγρὸν ἠγόρασα, καὶ γυναῖκα ἔγημα, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν. » Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ἐν παραβολαῖς. Χαλεπὸν δὲ οὐτε που καὶ ἐξ ἀρχαίων παραδειγμάτων, εἶγε σοδοκεῖ, τὴν ἐπὶ τῷδε δέχεσθαι πίστιν.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν, μελλήσας οὐδέν· ὀνήσεις γὰρ λίαν.

ΚΥΡ. Οὐχοῦν ὡς ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἀνέγνωμεν· « Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆρεν ὁ λαὸς ἐξ Ἀσηρῶθ, καὶ παρενέβαλον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Φαράν. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Ἀπόστειλον αἰεζυτῆ

⁷³ Joan. xv, 2, 3. ⁷⁴ Judic. vii, 3. ⁷⁵ I Cor. xv, 33. ⁷⁶ Act. xxi, 13. ⁷⁷ Luc. xiv, 20.

ἄνδρας, καὶ κατασκεψάσθωσαν τὴν γῆν τῶν Χανα-
 ναίων, ἣν ἐγὼ δίδωμι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ κατὰσχισιν,
 ἄνδρα ἕνα κατὰ φυλὴν, κατὰ δῆμους πατριῶν αὐτῶν
 ἀποστελεῖς αὐτούς, πάντα ἀρχηγὸν ἐξ αὐτῶν. Καὶ
 ἐξαπέστειλεν αὐτούς Μωσῆς ἐκ τῆς ἐρήμου Φαράν
 διὰ φωνῆς Κυρίου, πάντες ἄνδρες ἀρχηγοὶ υἱῶν
 Ἰσραὴλ. » Ἀπρηριθμημένων δὲ κατὰ φυλάς τε καὶ
 γένη τῶν ἐξαπεσταλμένων, ἐπιφέρει πάλιν· « Καὶ
 ἀναβάντες κατασκέψαντο τὴν γῆν ἀπὸ τῆς ἐρήμου
 Σιν, ἕως Ῥοῦθ, εἰσπορευομένων Ἐμάθ. » Καὶ μεθ'
 ἕτερα· « Καὶ ἦλθον ἕως φάραγγος Βότρου, καὶ κα-
 τοσκέψαντο αὐτήν, καὶ ἔκοψαν ἐκεῖθεν κλῆμα, καὶ
 βέτρυν σταφυλῆς ἕνα ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἦραν αὐτὸ ἐπ'
 ἀναφορεῦσι, καὶ ἀπὸ τῶν ροιῶν, καὶ ἀπὸ τῶν σύκων·
 καὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐπωνόμασαν, φάραγξ Βότρου,
 διὰ τὸν βέτρυν, ὃν ἔκοψαν ἐκεῖθεν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ,
 καὶ ἀπέστρεψαν ἐκεῖθεν κατασκεψάμενοι τὴν γῆν,
 μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας· καὶ πορευθέντες ἦλθον
 πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρῶν, καὶ πρὸς πᾶσαν συναγω-
 γὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἐρημον Φαράν Κάδης.
 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς ῥῆμα, καὶ πάση συναγωγῇ,
 καὶ ἰδεῖαν τὸν καρπὸν τῆς γῆς, καὶ διηγήσαντο
 αὐτῷ, καὶ εἶπον· Ἠλλομεν εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ἀπ-
 ἔστεilas ἡμᾶς, γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι, καὶ οὗτος
 ὁ καρπὸς αὐτῆς. Ἄλλ' ἦ ὅτι θρασύ τὸ ἔθνος τὸ κατ-
 οκοῦν ἐπ' αὐτῆς, καὶ πόλεις ὄχυραὶ τετειχισμέναι
 καὶ μεγάλαι σφόδρα, καὶ τὴν γενεάν Ἐνάκ ἐωράκα-
 μεν ἐκεῖ. » Συνίης ὅπως οἱ εὐπτόητοί τε καὶ ἀτολμό-
 ται τῶν κατοσκειμένων τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας
 ὠμολογήκασιν ἕναργῶς, ὡς εὐάμπελος τε καὶ πῖων ἡ
 γῆ, καὶ καρποὶ ὠρατοὶ διαθριθῆς, παραπλέκουσι δὲ
 τούτοις τὰ εἰς δειλίαν, θρασύ μὲν τὸ ἔθνος τὸ κατοι-
 κοῦν ὀνομάζοντες, πόλεις τε ὄχυράς καὶ τετειχισμέ-
 νας ἄνω καὶ κάτω λέγοντες, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρατήσῃν
 ἐλπίδος ἐξιστώντες τὸν Ἰσραὴλ, καὶ καταφοβοῦντες
 εἰς ἀνανδρίαν;

HAAA. Ὅδε ἔχει.

KYP. Ἄλλ' οἷγε σοφοὶ καὶ νεανικοὶ, Χαλέθ τε καὶ
 Ἰησοῦς, ταῖς ἐκείνων τεθρηναῖς (1) ἀνδιστήκεισαν,
 λέγοντες πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ τὸν Μωσῆα τὸν ἱερὸν·
 « Οὐχί· ἀλλὰ ἀναβάντες ἀναθροόμεθα καὶ κατακλη-
 ρονομήσομεν αὐτήν, ὅτι δυνασόμεθα πρὸς αὐτούς. »
 Κατέληγον δὲ οὐδαμῶς οἱ συναπεσταλμένοι, δυσ-
 ἄλωτον εἶσθαι διαθεβαιούμενοι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῆς
 ἐπαγγελίας τὴν γῆν. Εἰτά φησιν· « Καὶ ἀναλαβοῦσα
 πᾶσα ἡ συναγωγὴ, δέδωκε φωνὴν, καὶ ἔκλαιεν ὁ λαὸς
 ὄλην τὴν νύκτα ἐκείνην, καὶ διεγόγγυζον ἐπὶ Μωσῆν
 καὶ Ἀαρῶν πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· καὶ εἶπε πρὸς
 αὐτούς πᾶσα ἡ συναγωγὴ· Ὁφελον ἀπεθάνομεν ἐν γῆ
 Αἰγύπτου, ἢ ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, εἰ ἀπεθάνομεν·
 καὶ ἵνα τί Κύριος εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὴν γῆν ταύτην
 πεσεῖν ἐν τῷ πολέμῳ; Αἱ γυναῖκες ἡμῶν καὶ τὰ
 παῖδια ἔσονται εἰς διαρπαγὴν. Νῦν οὖν βέλτιον ἡμῖν
 ἔστιν ἀποστραφῆναι εἰς Αἰγύπτου. Καὶ εἶπον ὁ ἕτε-
 ρος τῷ ἑτέρῳ· Δῶμεν ἀρχηγὸν, καὶ ἀποστρέψωμεν

A viros, et explorent terram Chanaanorum, quam
 ego do filiis Israel in possessionem, singulos per
 singulas tribus; secundum populos familiarum
 ipsorum mittes illos, omnem principem ex ipsis. Et
 misit eos Moyses ex deserto Pharan per vocem Do-
 mini; omnes viri principes filiorum Israel ⁷⁸. »
 Deinde, numeratis iis qui missi sunt, per tribus et
 genera, adjungit iterum: « Et cum ascendissent,
 exploraverunt terram **151** a deserto Sin, usque
 Roob, intrantibus Emath ⁷⁹. » Et post nonnulla: « Et
 venerunt usque ad vallem Botri, et consideraverunt
 eam, et absciderunt inde palmitem, et botrum
 uvæ unum super eum, et sustulerunt illum in ve-
 citibus, et de malogranatis, et de ficis; et locum
 illum appellaverunt vallem Botri, propter botrum,
 quem absciderunt inde filii Israel. Et reversi sunt
 inde, postquam exploraverunt terram, post quadra-
 ginta dies, et euntes venerunt ad Moysen et Aaron, et
 ad omnem congregationem filiorum Israel in des-
 ertum Pharan, in Cades. Et responderunt illis verbum,
 et universæ congregationi; et ostenderunt ipsis
 fructum terræ, et narraverunt eis dicentes: Veni-
 mus in terram quo misisti nos, terram fluentem
 lacte et melle; et hic est fructus ejus: nisi quod
 audax est gens quæ habitat in ipsa, et urbes mu-
 nitæ, et magnæ vehementer, et stirpem Enac vi-
 dimus ibi ⁸⁰. » Intelligis illos timidos ac meticulo-
 sos terræ promissionis exploratores manifeste re-
 gionem illam vitibus ferendis aptam esse ac pin-
 guem, et maturis fructibus abundantem confessos
 esse: verumtamen his ea connectunt quæ timorem
 incuterent: audacem videlicet gentem, quæ illic
 habitaret, appellantes, urbes quoque munitas at-
 que muratas identidem dicitantes, et a spe victo-
 riæ populum Israelis deducentes, et metu ad igna-
 viam impellentes.

PALL. Sic se habet.

CYR. Sed qui inter illos erant sapientes ac stre-
 nui, Caleb et Jesus, illorum vanis sermonibus ob-
 stiterunt, dicentes ad populum et ad Moysen: « Mi-
 nime; sed ascendentes ascendemus, et possidebi-
 mus illam; quia potentes poterimus adversus il-
 los ⁸¹. » Cæteri autem qui missi fuerant, spem
 nullam asserendi faciebant, inexpugnabilem fore fi-
 liis Israel promissionis terram. Deinde inquit: « Ele-
 vans universa congregatio dedit vocem, et slevit po-
 pulus tota illa nocte; et murmuraverunt adversus
 Moysen et Aaron omnes filii Israel, et dixit ad eos
 universa congregatio filiorum Israel: Utinam mortui
 essemus in terra Ægypti, aut in hac solitudine si
 mortui essemus! Et cur Dominus inducit nos in ter-
 ram hanc, ut cadamus in bello? Uxores nostræ et
 liberi erunt in direptionem. Nunc **152** igitur me-
 lius est nobis reverti in Ægyptum. Et dixerunt alter
 ad alterum: Constituamus principem, et revertamur

⁷⁸ Num. xii, 3 seqq. ⁷⁹ ibid. 22. ⁸⁰ ibid. 21 seqq. ⁸¹ ibid. 31

(1) Sic codex Sirleti; at cod. Vat., ἐκείνων δειλίαις καὶ ματαιολογίαις quod expositionem putat
 τεθρηναίων.

in Ægyptum⁸¹. » Ad eam infelicitatem et ignaviam delapsa est universa congregatio. Cum vero illos ad animi firmitatem transferre quodammodo conaretur Jesus Nave filius, et vestem discinderet, multasque laudes de terra illa prædicaret, confirmare animos nolebant: sed stulte illos abjiciendo, suum propugnatores Deum graviter offenderunt, neque spei suæ compotes fieri posse suis viribus tribuerunt. Itaque ille etiam juravit, dicens: « Si videbit aliquis horum hominum terram quam juravi patribus eorum, præter Caleb filium Jephone, et Jesum Nave⁸². » Num igitur est ambiguum quin homo timidus, et laboris impatiens, et modicæ fidei, secum etiam cæteros perdat, quos corrumpit malis colloquiis, ac sortis illius, speique in Deum sit expers; contraque ille fortis ac strenuus, et spei compos, et amicus Dei sit futurus?

PALL. Minime quidem ambiguum: satis enim probatum est.

CYR. Igitur, ut a principio dicebamus, qui detinetur mundanis voluptatibus, is ineptus est qui in acie spirituali numeretur.

PALL. Et merito.

CYR. Illud quoque addiderim (id enim quod prodesse potest, magnopere observandum arbitror): qui virtutem aliquam colere nuper cœperit, eum minime adhibere pugnam aptum esse, sed posse ad vitium facile detorqueri.

PALL. Qui tandem istud asseris?

CYR. In Deuteronomio scriptum est: « Si quis nuper uxorem duxerit, non egredietur ad bellum, neque imponetur ei ullum negotium. Immunis erit in domo suâ anno uno, lætificabit uxorem suam, quam accepit⁸³. » Num igitur, Palladi, soli ac nudæ litteræ inhærendum est, et auctor ille legis, cum sit virtutis amator, domi suæ scilicet collocat propugnatores, neque permittit laudem de virtute quaerere, leni ac frigidâ mulieris convictu superatum, et carnis cupiditatem necessitatis rebus prævertentem?

PALL. Minime vero hoc illud esse concesserim, quod legis auctori placuerit: sed par est probabilem aliquam in ea re latere rationem.

CYR. Igitur illud ipsum, quod dixi, repetam. Qui virtutem attigerit, necdum illam perfecte admodum adeptus sit, facile in contrarium detorqueri potest.

PALL. Die quonam modo. Nondum enim admodum sequor.

153 CYR. Ait certe Salomon: « Dic sapientiam tuam sororem esse, et prudentiam tibi amicam facito⁸⁴. » Familiares namque nobis virtutes reddimus, si ex illis fructum ferre imprimis studuerimus: hic enim, verbi gratia, sapientiæ quæ in rerum cognitione versatur, ille mansuetudini et lenitati dat operam, aut ejusmodi certe alteri virtuti, quam consequi proposuerit. Num igitur statim atque in hu-

εις Ἀίγυπτον. » Εἰς τοῦτο μὲν ἀβλιότητός τε καὶ ἀναδρίας ἢ πᾶσα κατώλισθε συναγωγή. Μεθιστάντος δὲ ὡσπερ εἰς εὐτολμίαν αὐτοῦς Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ περιβήρην μὲν τὴν ἐσθήτα, μυρία δὲ ὄσα τῆς γῆς ἐγκώμια καταχέοντος, ἀναθαρσεῖν οὐκ ἤθελον· καταλυποῦντες δὲ ταῖς ἀνοήτοις μικροψυχίαις τὸν ἐπαμύοντα Θεόν, καὶ ταῖς αὐτῶν δυνάμεσιν ἀπονεμόντες τὴν τῆς ἐλπίδος κατόρθωσιν. Τοιγάρτοι λοιπὸν καὶ ἀπώμυνο, λέγων· « Εἰ ὄψεται τις τῶν ἀνδρῶν τούτων τὴν γῆν, ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν, πλὴν Καλὲθ υἱὸς Ἰεφανῆ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. » Ἐὰρ ἐστὶν ἐνδοιαστὸν ὡς ὁ δειλός τε καὶ ἀφερέπνος, καὶ βραχύς εἰς πίστιν, πρῶσαπόλλυσιν αὐτῷ καὶ ἑτέροις, κακὰς παραφθεῖρων ὀμιλίαις, κλήρου τε ἀποπρῶσεται καὶ ἐλπίδος τῆς εἰς Θεόν· ὁ δὲ εὐσθενής τε καὶ ἀλκιμώτατος εἰσω τε κείσεται τῆς ἐλπίδος, καὶ γνώριμος ἔσται Θεῷ;

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀμφίβολον· ἀπόχρη γὰρ ἡ δεξις.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν καθάπερ ἔφαμεν ἐν ἀρχαῖς, ἀνεπιτήδειος εἰς παράταξιν τὴν πνευματικὴν ὁ ταῖς κοσμητικαῖς ἐνεληγμένους ἡδοναῖς.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Προσθε[ί]νῃ δ' ἂν δεῖ (χρῆναι γὰρ οἶμαι τὸ ὠφελοῦν εὖ μάλα φιλοθηρεῖν) καὶ ὁ νεωστὶ κατορθῶν ἀρετὴν ἠντιναοῦν ἀρξάμενος, οὐπω πρὸς μάχην ἱκανός, εὐκατακόμιστος δὲ κομιδῇ πρὸς τὸ ἀδικοῦν.

ΠΑΛΛ. Πῶς λέγεις;

ΚΥΡ. Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται· « Ἐὰν δὲ τις λάθῃ γυναῖκα προσφάτως, οὐκ ἐξελεύσεται εἰς πόλεμον, καὶ οὐκ ἐπιβληθήσεται αὐτῷ οὐδὲν πρᾶγμα. Ἄθῶος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ἐνιαυτὸν ἓνα εὐφρανεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἣν ἔλαθεν. » Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, προσεκτεῖν μόνῳ τε καὶ ψιλῷ τῷ γράμματι, καὶ ὁ φιλάρετος νομοθέτης οἰκοὶ καθίζει τὸ μάχημον, καὶ οὐκ ἔῃ εὐδοκίμεῖν ταῖς εἰς γυναῖκα ψυχραῖς ὀμιλίαις ἠττώμενον, καὶ προῦργιατέραν τῶν ἀναγκαίων παιοῦμενον τὴν φιλοσαρκίαν;

ΠΑΛΛ. Ἡκιστὰ γε τουτὶ δοῖν ἂν ἔγωγε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν· πιθανός δὲ τις, ὡς εἰοικεν, ὁ ἐπ' αὐτῷ κείται λόγος.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὅπερ ἔφην ἀνακυκλήσας ἐρῶ. Ἄνθρωπος ἀρετῆς ἀψάμενος, καὶ οὐπω ταύτην εὖ μάλα κατορθώσας, εὐκατακόμιστος εἰς τὸ ἐναντίον.

ΠΑΛΛ. Φράσον ὅπως. Ἐπομαι γὰρ οὐ σφόδρα.

ΚΥΡ. Ὁ Σολομών πού φησιν· « Εἶπον τὴν σοφίαν σὴν ἀδελφὴν εἶναι· τὴν δὲ φρόνησιν γνώριμον περιποίησαι σεαυτῷ. » Οἰκειούμεθα γὰρ ὡσπερ τὰς ἀρετὰς, τὸ ἐν αὐταῖς καρποφορεῖν δεῖ μάλιστα διεσπουδακότες· ὁ μὲν γὰρ τις τυχὸν τὸ ἐν γνώσει σοφὸν, ὁ δὲ τὴν πραότητα καὶ ἀοργησίαν οὐκ ἀνεπιτήδευτον ἔχει, ἦγουν ἑτερόν τι τῶν τοιούτων ὅπερ ἂν εἴλοιο κατορθοῦν. Ἄρ' οὖν εὐθύς ὁ τῆς ἐν γε τούτοις

⁸¹ Num. xiv, 1 seqq. ⁸² ibid. 50. ⁸³ Deut. xxiv, 5. ⁸⁴ Prov. vii, 4.

ἐπεικταίας ἀρξάμενος νοῦς, ἱκανὸς εἰς τὸ δοκιμάζεσθαι καὶ πειράζεσθαι; καὶ τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφουσι περιτυχῶν ὁ σοφία συνοικήσας (1) προσφάτως, οὐ διαστραφήσεται μᾶλλον, ἤγουν περιέσται καὶ διακρούσεται τὰ ἐκείνων βλάβη, βεβηκῶς καὶ ἐρηρειασμένος διαρκῶς οὕτω πρὸς σύνεσιν·

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Παροτρύνοντος δέ τινος, ὁ τὴν πραότητα μελετῶν, εἰ μήπω τις εἴη πρὸς τοῦτο γεγυμνασμένος, οὐ κατοικήσεται πρὸς ὀργὴν εὐκόλως;

ΠΑΛΛ. Οἶμαι γε.

ΚΥΡ. Ἐντριβῆς δὲ σοφὸς διαμαχεῖται σοφοῖς, καὶ ἀντιζῆγει νεανικῶς ταῖς ἐκείνων πανουργίαις τὰ ἐξ ὀρθότητος λογισμῶν;

ΠΑΛΛ. Ἄληθές.

ΚΥΡ. Τί δέ, ὁ πραότητι κατωρθωκῶς οὐ δυσχερῆς εἰς ὀργάς, κἄν εἰ πρὸς τοῦτο αὐτὸν παραθήγῃεν ἔσθ' ἔτι τινές;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς οὖν ὁ νόμος καθάπερ ἐν εἰδει τῷ γυναικῶς διαμορφώσας ἀστείως τὴν τοῖς ἁγίοις σύνοικον ἀρετὴν, « Ἐάν τις λάβῃ γυναῖκα προσφάτως, φησὶν, οὐκ ἐξελεύσεται εἰς πόλεμον, καὶ οὐκ ἐπιβληθήσεται αὐτῷ οὐδὲν πρᾶγμα· ἀθῶος ἔσται ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ἐνιαυτὸν ἓνα εὐφρανεῖ τὴν γυναῖκα ἣν ἔλαβε. » Καταφορτίζεσθαι γὰρ οὐκ ἐξ ἰσότητος τε καὶ δωγμοῦ τὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν σπουδὴν, σχολαῖον δὲ ὥσπερ καὶ ἐφ' ἑαυτῷ μένοντα, καὶ θαλπόμενον ταῖς εἰς ἀρετὴν καταδεσμεῖσθαι φιλοστοργίαις. Τοιοῦτόν τι πεπραχότας εὐρήσομεν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οἳ τοῖς ἐξ ἔθνῶν ἐπιστρέφουσι, καὶ νεωστὶ κεκλημένους εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ, σαφῶς ἐπιστέλλουσιν· « Ἐδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βῆρος, πλὴν ἀπέχεσθαι ὁμᾶς πορνείας καὶ πνικτοῦ, καὶ αἵματος. » Παρέντες γὰρ οἰκονομικῶς τῶν ἐνεαλιμάτων τὰ φορτικώτερα, ὀλίγα τε καὶ ἀναγκαῖα τηρεῖν ἐκέλευον, τῶν ἄρκτως εἰσκακομισμῶν ἐπὶ τὸ χρῆναι θεοσεβεῖν τὸ ἀτληπαθὲς οὐκ ἤγνοηκας. Καὶ γοῦν, ἀνίσχαι μὲν τοὺς τοιοούτους ὁ τῶν ὧν θεὸς καὶ ὀργῆς καὶ αἰτιαμάτων, κἄν εἰ περιπέσειεν ὀλιγοψυχίας, τὴν ἀσυνήθη τῶν πόνων διαστειλόντες ἔδόν. Εἰσπράττεται δὲ μετὰ τοῦτο δίκας, καὶ ὑποφέρει λοιπὸν τοῖς ἐξ ὀργῆς κινήμασιν, ἀσθενῶντας μὲν οὐκέτι διὰ τὸ ἀθηδὸν ἐν τοῖς πόνοις, ἀνακίπτοντας δὲ μᾶλλον εἰς τὸ ἡδῦ τε καὶ ἄτραχον, καὶ ἐτοιμότερα παραχρῆμα εἰς τὸ ἀπᾶδον αὐτῶν. Ἡ γὰρ οὐκ ἀνάτης μὲν ἡ ἀρετὴ, καὶ τὸ εἰς αὐτὴν ἰέναι τραχὺ, καὶ ἰδροῦν ὀνάχη τὸν κατορθοῦν ἡρημένον;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἦν που οὐκ ἀπεικός, μᾶλλον δὲ, οὐχ ἔσθ' ἔτι τε καὶ πρέπον, τοὺς μὲν ἀρτι πρὸς τοῦτο ἡγμένους, παιδαγωγεῖσθαι συγγνώμῃς, προθυμίαις οὕτω ταῖς ἄγαν ἐρηρειασμένους, ἀπαλοῦς δὲ ὥσπερ ἰόντας

A Jusmodi rebus mediocriter versari coepit animus, idoneus erit qui probetur ac tentetur? et qui sapientiae contubernio uti recenter inceperit, si in eos inciderit, qui recta pervertunt, nonne pervertetur potius quam vincat, et illorum perniciem depellat, quippe cum non satis adhuc stabilis ac fixus in sapientia sit?

PALL. Consentaneum videtur.

CYR. Præterea, qui mansuetudini studet, provocante aliquo, si nondum in ea virtute sit exercitatus, nonne facile succensebit?

PALL. Ita opinor.

CYR. Exercitatus autem sapiens cum sapientibus pugnabit, et illorum astutiae rectam rationem fortiter opponet.

B PALL. Verum est.

CYR. Quid vero ille, qui mansuetudinem est perfecte consecutus, nonne difficile succensebit, quamvis nonnunquam ab aliquibus provocetur?

PALL. Fateor.

CYR. Recte itaque lex, cum eleganter velut in mulieris specie virtutem sanctorum conjugem depinxisset: « Si quis, inquit, nuper uxorem acceperit, non egredietur ad bellum, neque ulum muuus ei imponetur: immunis erit in domo sua. Anno uno, lætificabit uxorem suam, quam accepit⁶⁶: » onerari namque laboribus ac persecutionibus non permittit eum, qui nuper veluti compactus est et recentiori est erga virtutem studio; sed tanquam curis vacuum atque apud se manentem ac folum virtutis amoribus confirmari sinit. Ejusmodi quidpiam sanctos apostolos fecisse reperiemus, qui ad gentiles nuper conversos et ad Dei agnitionem vocatos sapienter scribunt; « Visum est enim Spiritui sancto et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, nisi ut abstineatis vos a fornicatione, et suffocato et sanguine⁶⁷. » Prætermisissis enim sapienti gubernatione mandatis gravioribus, pauca quædam ac necessaria servare jusserunt, cum illorum qui paulo ante ad Deum colendum adducti essent, infirmas in asperis rebus tolerandis vires non ignorarent. 154 Itaque hujusmodi hominibus, ille universorum Deus, et iras et culpas remittit, tametsi in pusilli animi vitium inciderint, dum insuetam laborum viam ingrediuntur. Sed postea repetit pœnas, et iræ suæ commotionibus subjicit eos qui, cum non amplius desuetudinem laborum imbecillitati suæ prætexere possint, ad illecebras potius atque mollitiem projecti, libentissime se in vecordiam suam effundunt. An vero non ardua est virtus, et asper ad illam accessus, ac sudare necesse est qui illius compos fieri voluerit?

PALL. Fateor.

CYR. Non est autem absurdum, imo vero æquum atque conveniens, qui nuper sunt ad hoc perducti, eos cum animi alacritate nondum satis confirmati

⁶⁶ Deut. xxiv, 5. ⁶⁷ Act. xv, 28, 29.

(1) Sic cod. Vat.; cæteri, νικήσας.

sint, sed veluti teneris adhuc pedibus ambulent, et imbecillitate laborent, indulgenti moderatione regi; contraque illum exercitatum pœnis (1) ac terrore durius gubernari, ac veluti necessitate quadam ad laborum patientiam et obsequendi facilitatem adduci.

PALL. Optime ratiocinaris.

CYR. Neque vero ea res obscura est, si quæ in figura priscis illis viris acciderunt diligenter exquirere velimus. Sic enim scriptum est: « Eduxit autem Moyses filios Israel de mari Rubro, et duxit eos in desertum Sur: et ambulaverunt tres dies in deserto, nec inveniebant aquam ad bibendum. Venerunt autem in Merram, nec poterant bibere aquam ex Merra; amara enim erat. Ideo vocavit nomen loci illius Amaritudinem. Et murmuravit populus adversus Moysen, dicentes: Quid bibemus? Clamavit itaque Moyses ad Dominum, et ostendit illi Dominus lignum, et iniecit illud in aquam, et dulcis facta est aqua ²⁵. » Nuper enim ex Ægyptiorum terra profecti filii Israel, cum servitutis illius, qua sub illorum ditione premebantur, grave jugum et non ferendum abjecissent, ad promissam olim patribus terram, Deo vocante, properabant. Ac primus illis occurrit labor ex aquarum inopia, quas vix tandem posteaquam diu laboraverant, repperunt; neque tamen earum usus vacabat molestia, erant enim amaræ, sicut scriptum est; sed ligni admistione dulces ac suaves factæ sunt, cum beato Moysi viam qua id fieret, Deus ostendisset. Cum enim divina lex nos doceat a servitute vitiorum extractos Deum sequi, et ex dæmonum **155** dominatu recedere, sub tentationum labore sudare necesse est; et severioris exercitationis laboribus carnis vitia consumendo, atque immites illos motus qui semper voluptatem spectant, non secus ac tetram et immanem belluam siti et inedia mansuefaciendo, illam laudis coronam adipisci. Volentibus enim continentia virtutem tenere, prima nobis pugna adversus carnem et ejus vitia occurrit; neque unquam alia ratione virtutem quispiam excolere poterit. Igitur sitis illa, quæ priscis illis hominibus in deserto contigit, severioris exercitationis laborum figura fuit; et quæ ad corpus pertinent, initia sunt exercitamentorum. Illud enim animadvertas velim, illos non ab initio statim in bellum incidisse: neque enim, qui nuper adversus vitia fortiter se gerere ac virtutis munera exsequi cœperunt, ab iis statim pugna suscipitur adversus principatus et potestates, propterea quod qui exercentur, adhuc parum strenui, neque satis admodum firmi sunt; sed in laboribus adversus carnem susceptis exercentur; quod Deus laboris molestiam, eorum qui tentantur, habitu ac facultate metiatur. Hocque illud est, opinor: « Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis est autem Deus, qui non permittet vos tentari supra quam potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, ut

Α ποσι, και νοσοῦντας ἐτι τὸ ἀναλκι, πόνοις τε και φόβοις σκληραγωγεῖσθαι τὸν ἐντριβῆ, καθάπερ ἐξ ἀνάγκης ἦδη που ἀποφέρεσθαι λοιπὸν εἰς τὸ τληπαθῆς και εὐήνιον.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα διανοῆ.

ΚΥΡ. Καὶ τὸ χρῆμᾶ ἐστὶν οὐκ ἀσυμφανές, εἰ τὰ τυπικῶς τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα πολυπραγμονεῖν ἐθέλομεν. Γέγραπται γὰρ ὡδι: « Ἐξῆρε δὲ Μωσῆς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς, και ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον Σούρ· και ἐπορεύοντο τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ, και οὐχ ἤυρισκον ὕδωρ, ὥστε πιεῖν. Ἦλθον δὲ εἰς Μερβᾶν, και οὐκ ἠδύναντο πιεῖν ὕδωρ ἐκ Μερβᾶς· πικρὸν γὰρ ἦν. Διὰ τοῦτο ἐπωνόμασε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Πικρία· και διεγόγγυζεν ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν, λέγοντες· Τί πιδμεθα; Ἐβόησε δὲ Μωσῆς πρὸς Κύριον· και ἐδειξεν αὐτῷ Κύριος ξύλον, και ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, και ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. » Ἄρτι μὲν γὰρ τῆς Ἰσραήλ, και τῆς ὑπ' αὐτοῖς θητείας τὸν δυσασθῆ τε και ἀτλητον ἀπορῆπτουντες ζυγὸν, εἰς τὴν πάλαι τοῖς πατράσιν ἐπηγγελμένην μεθορμίζεσθαι γῆν, Θεοῦ καλοῦντος, ἐσπούδαζον. Πρῶτος δὲ αὐτοῖς ὑπαντιάζει πόνος, τῶν ὑδάτων ἡ σπάνις, ἃ μόλις μὲν διὰ μακροῦ καμουσιν εὐρέθη, πλὴν οὐκ ἀταλαίπωρον ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν· πικρὰ γὰρ ἦν, καθὰ γέγραπται. Ξύλου δὲ μίξει μετεσκευάζετο πρὸς τὸ ἡδύ τε και γλυκύ, Θεοῦ παραδειχόμενος τοῦ πράγματος τὴν ὁδὸν τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ. Νόμῳ γὰρ θεῖῳ παιδαγωγούμενοι πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι κατακοιθεῖν τῷ Θεῷ, τῆς ἐκ παθῶν δουλείας ἐξέλκοντι, και ἐκ τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάλλαττεσθαι τυραννίδος, ἰδρῶν ἀνάγκη πειραζομένους, και τὸν τῆς εὐδοκίμησεως ἀναδεῖσθαι στέφανον, τοῖς ἐξ ἀσκήσεως πόνοις κατατῆκοντας τὰ σαρκὸς, και ὥσπερ τινὰ θῆρα δεινὸν καταγοητεύοντας, δῖψει τε και ἀσιτίαις, τὸ πρὸς ἡδονὴν δεῖ βλέπον ἀτίθασσον κίνημα. Πρώτη γὰρ ἡμῖν ἡ μάχη, κατορθοῦν ἐθέλουσιν τὴν ἐγκράτειαν, πρὸς σάρκα τε και τὰ αὐτῆς· και οὐκ ἂν οἶμαι τις ἐτέρως ἐκμελετῆ τὴν ἀρετὴν. Τύπος οὖν ἄρα τῶν ἐν ἀσκήσει πόνων, ἡ δίψα τοῖς πάλαι συμβᾶσα κατὰ τὴν ἐρημον· και ἀπαρχὴ γυμνασμάτων, τὰ σωματικά. Ἐπιτήρει γὰρ ὅπως οὐκ ἐν ἀρχαῖς εὐθὺς πολέμῳ προσβάλλουσιν (οὐ γὰρ τοῖς ἀρτίως κατανορῶντες τῶν παθῶν και κατορθοῦν ἀρετὴν ἠργμένοις, εὐθὺς ἡ πάλῃ πρὸς τὰς ἀρχὰς τε και ἐξουσίας, διὰ τὸ τῶν δοκιμαζομένων ἀγεννῆς ἐτι και οὐπω λίαν ἀσφαλῆς), ἀλλὰ τοῖς τῆς σαρκὸς δοκιμάζονται πόνοις, ἐπιμετροῦντος Θεοῦ ταῖς τῶν πειρωμένων ἕξεισι τοῦ πόνου τὸ δυσασθῆς. Καὶ τοῦτο ἐστὶν οἶμαί που τὸ, « Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἰληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ, φησὶν, ὁ Θεὸς, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ και τὴν ἐκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. » Πικρὸς δὲ ὄντας λίαν τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἰδρῶτας, εἰς τὸ ἡδύ τε και γλυκύ μεταπλάττει

²⁵ Exod. xv, 22-25.

(1) Pœnis reddidi, quia sic erat in Vaticano (ποιναῖς?), quamvis in codice Sirletii esset πόνοις.

Χριστός, δε εἶρηται: τε καὶ ἐστὶ ξύλον ζωῆς. Ἐφη Ἄ
 δε που καὶ αὐτός ἐν εὐαγγελικοῖς συγγραμμάσιν·
 « Εἰ ἐν τῷ ὕμῳ ξύλῳ ταῦτα ἔδρασαν, ἐν τῷ ξηρῷ
 εἰ δρᾶσουσιν; » ὕμρον τε καὶ εὐανθῆς ἐαυτὸν ὀνο-
 μάζων ξύλον. Δείκνυται δὲ τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ παρὰ
 Θεοῦ ξύλον. Ἀποκαλύπτει γὰρ μόνος τὸν Υἱὸν ὁ
 Πατήρ, ἐπεὶ καὶ μόνος ὄλεον αὐτόν. « Οὐδεὶς γὰρ
 ὄλεε τίς ἐστὶν ὁ Υἱός, εἰ μὴ Πατήρ. » Οὐκοῦν ἐν
 Χριστῷ τῷ τῆς ζωῆς ξύλῳ, γλυκέα μὲν τὰ πικρὰ,
 φορητὰ δὲ τὰ δύσοιστα, καὶ εἰς ζωὴν ἀναγκαῖα τὰ
 ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει καταφθεῖρειν εἰωθότα.
 et tolerabilia quæ minime ferri poterant, et ad vitam
 suaverant.

ΠΑΑΑ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Ἐπεὶ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι τὸ μὲν σῶμα πικροῦ
 λίαν ὄντες καταφθεῖρουσιν οἱ πόνοι, ζωῆς δὲ τῆς
 αἰωνίου μέτοχον ἀποτελοῦσι ψυχὴν (ἐφη δὴ που καὶ
 ὁ Παῦλος· « Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. » Καὶ
 πάλιν· « Εἰ γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἀνθρωπός φθείρεται, ἀλλ'
 ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα καὶ ἡμέρα »)· τίς δ' ἂν
 εἰλοῖτο ποτε τοὺς ὡδὲ δριμεῖς ἀνατλήναι πόρους, μὴ
 οὐχὶ γλυκείαν ἔχων ἐλπίδα τὴν ἐν Χριστῷ;

ΠΑΑΑ. Οὐδεὶς ἂν, οἶμαι, παντελῶς.

ΚΥΡ. Ὅρα δὴ οὖν (λέναι γὰρ δὴ πρὸς ἀνάμνησιν
 τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀναγκαῖον ἡμῖν, ὡ Παλλάδιε) δεδιψη-
 κότα μὲν ἐν ἐρήμῳ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τοῦ πανσόφου
 Μωσέως καταγογγύζοντα, νηποῖνί γε μὴν εἰς τοῦτο
 πᾶσι μικροψυχίας· οὐ γὰρ ἐκτέτικε δίκας, οὐδὲ
 ὑπέστη τὰ ἐξ ὀργῆς, καίτοι κολάζειν εἰωθότος Θεοῦ
 τοῖς ἐπὶ τῷδε κατεγνωσμένοις. Ἐλεεῖται γὰρ ἐν
 ἀρχαῖς ὁ ἐν γυμνάσμασιν ἐπι τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς ἐσθ'
 ὅτε καὶ πταίων· ἀσύγγνωστον δὲ μετὰ τοῦτο τὴν
 ἄγαν ἔχει μικροψυχίαν, καὶ τὴν ἀγάλλινον ἀποδρομήν,
 ἣν ἂν ποιοῖτο τυχὸν εἰς ἐκτόπους ἐπιθυμίας. Καὶ
 γοῦν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐφη
 που πάλιν τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν· « Καὶ ἐξῆραν ἐκ
 τοῦ ὄρους Κυρίου ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν, καὶ ἡ κιβωτός
 τῆς διαθήκης Κυρίου προεπορεύετο προτέρα αὐτῶν
 ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν κατασκέψασθαι αὐτοὺς ἀνάπαυσιν.
 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐξαίρειν τὴν κιβωτόν, καὶ εἶπε
 Μωσῆς· Ἐξεγέρθητι, Κύριε, καὶ διασκορπισθήτωσαν
 οἱ ἐχθροὶ σου, φυγέτωσαν πάντες οἱ μισοῦντές σε.
 Καὶ ἐν τῇ καταπαύσει εἶπεν· Ἐπίστρεψε, Κύριε, χι-
 λιάδας μυριάδας ἐν τῷ Ἰσραὴλ· καὶ ἡ νεφέλη ἐγένε-
 νετο σκιάζουσα ἐπ' αὐτοῖς ἡμέρας, ἐν τῷ ἐξαίρειν
 αὐτοὺς ἐκ τῆς παρεμβολῆς· καὶ ἦν ὁ λαὸς γογγύζων
 πονηρὰ ἐναντὶ Κυρίου· καὶ ἤκουσε Κύριος, καὶ ἐθυ-
 μώθη ὀργῇ, καὶ ἐξεκαύθη ἐν αὐτοῖς πῦρ παρὰ Κυ-
 ρίου, καὶ κατέφαγε μέρος τι τῆς παρεμβολῆς, καὶ
 ἐκέκραξεν ὁ λαὸς πρὸς Μωσῆν. Καὶ ἠύξατο Μωσῆς
 πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐκόπασε τὸ πῦρ. Καὶ ἐκλήθη
 τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκεῖνου, Ἐμπυρισμός· ὅτι ἐξ-
 εκαύθη ἐν αὐταῖς πῦρ παρὰ Κυρίου. » Καὶ μετὰ τοῦτο
 πάλιν· « Καὶ ἐξάραντες ἐξ ὄρου τοῦ ὄρους ὁδὸν ἐπὶ
 θάλασσαν Ἐρυθράν, περιεκύκλωσαν τὴν γῆν Ἐδῶμ·
 καὶ ὠλογοφύχησεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ὁδῷ. Καὶ κατελάλει ὁ

possitis sustinere⁹⁹. » Cum vero pro virtute susce-
 pli labores amari admodum sint, a Christo suaves
 ac dulces redduntur, qui et dicitur et est lignum
 vitæ. Ait autem etiam ipse profecto in Scripturis
 evangelicis : « Si in viridi ligno hæc fecerunt, in
 arido quid facient¹⁰⁰? » se videlicet viride lignum
 ac florens appellavit. Ostenditur præterea beato
 Moysei lignum a Deo. Solus enim Pater Filium re-
 velat, quia cum etiam solus novit. « Nemo namque
 novit quis est Filius, nisi Pater¹⁰¹, » Igitur per Chri-
 stum, vitæ lignum, dulcia sunt quæ amara sunt,
 utilia quæ ex sua natura interitum afferre con-

B PALL. Quonam modo?

CYR. Siquidem verum est, labores, cum amari
 admodum sint, corpus interimere, animam vero
 æternæ vitæ participem efficere. Itaque dixit etiam
 beatus Paulus : « Cum infirmor, tunc potens
 sum¹⁰². » Et iterum : « Etsi enim exterior homo
 noster corrumpitur, sed interior renovatur de die
 in diem¹⁰³. » **156** Sed quis tandem velit labores
 tam acerbos perferre, nisi dulcem habeat spem
 in Christo?

PALL. Nemo prorsus, opinor.

CYR. Vide igitur (jam enim, Palladi, ea repe-
 tere necesse est quæ a principio diximus) Israe-
 lem in deserto sitientem, et adversus sapientissim-
 um virum Moysen murmurantem, et tamen in
 tantam animi abjectionem impune lapsam; neque
 enim pœnas luit, neque divinæ iræ ultionem sus-
 tinuit, quamvis Deus ejus criminis reos punire
 sit solitus. Est namque miseratione dignus ab ini-
 tio, qui in exercitatione adhuc pro virtute suscepta
 labitur nonnunquam : at postea nimia illa parvi-
 tas animi, et effrenatus ad absurdas concupiscen-
 tias cursus expers est veniæ. Itaque in Numeris
 de filiis Israel narrant sacræ Litteræ : « Et profecti
 sunt ex monte Dei itinere dierum trium; et arca
 testamenti Domini præibat illos via trium dierum
 ad explorandam ipsiis requiem. Et factum est, dum
 elevaretur arca, dixit Moyses : Exsurge, Domine,
 et dissipentur inimici tui; fugiant omnes qui ode-
 runt te. Et dum deponeretur, dixit : Convertete, Do-
 mine, mille myriadas in Israel. Et nubes umbram
 faciebat super illos per diem, cum proficiscerentur
 e castris : et erat populus murmurans pessime
 contra Dominum. Et audivit Dominus, et iratus est
 ira, et succensus est ignis in eos a Domino; et
 devoravit partem quamdam castrorum. Et clama-
 vit populus ad Moysen. Et oravit Moyses ad Domi-
 num, et cessavit ignis; et vocatum est nomen loci
 illius, Succensio, quia succensus est in eos ignis a
 Domino¹⁰⁴. » Et post hæc rursus : « Et profecti ex
 monte Hor per viam maris Rubri, circumierunt
 terram Edom; et fatigatus est populus in via, et
 detrahebat populus adversus Deum et contra Moy-
 sen, dicentes : Cur eduxisti nos de terra Ægypti,

⁹⁹ I. Cor. x, 15. ¹⁰⁰ Luc. xxiii, 51. ¹⁰¹ Matth. xi, 27. ¹⁰² II Cor. xii, 9. ¹⁰³ I Cor. iv, 16. ¹⁰⁴ Num. xxxi.

ut interficeres nos in deserto? neque enim est panis, neque aqua; et anima nostra perosa est panem hunc inanem. Et immisit Dominus in populum serpentes mortiferos, et mordebant populum; et moriebatur populus multus e filiis Israel ⁹⁸. » Vides igitur, quemadmodum igni ac serpentibus ille susurrator et murmurator populus consumptus sit. **157** Proficiscuntur enim illi quidem ex monte Dei, cum illos arca præcederet, et illis requiem quæreret, Moyses quoque oraret, ac deprecaretur, nubes etiam illos contegeret: at illi panem de caelo datum inanem appellantes, plurimum de Deo ac Moyse conquerebantur. Quam ob causam necessario illi quidem ignis opus effecti sunt, hi serpentium morsibus continuo perierunt.

PALL. Sed quidnam in utroque Scripturæ loco observandum est, quidve est mons Dei?

CYR. Montem Dei, opinor, dicit Sina, in quem ille universorum Opifex ignis specie descendit, ac visus est omni populo, sicut scriptum est, legesque sanxit rerum agendarum: « Constituit enim ibi filiis Israel justificationes ac judicia ⁹⁹. » Cæterum qui olim illa sanxit, Christus fuit. Itaque leges illas per Moysen datas, sua verba vocat. Ait enim: « Amen, dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Cælum, et terra transibunt, verba autem mea non transibunt ⁹⁷. » Age igitur, historiæ crassitudine relicta, spiritualium sensuum subtilitatem contemplemur. Igitur, qui jam Dei aspectu atque cognitione dignati sunt, splendoremque divinæ naturæ mentis oculis, velut in monte, id est in suprema sublimique admodum excellentia, conspexerunt (nam illa Dei gloria ac natura ultra omnia est), qui quodam modo se ipsos Christo per fidem exhibuerunt, et ejus verba audierunt, atque obedientiam polliciti sunt (nam id quoque tum fecit Israel, cum dixit: « Omnia, quæcunque dixit Dominus Deus tuus, faciemus, et audiemus ⁹⁸ »); ii divina illa providentia, quæ jam domesticis convenit, perfruentur; neque divinæ erga se curæ, quatenus illis ad salutem sit satis, expertes erunt; ipsum enim habebunt ducem, et propugnatorem, ac præcursorem, qui illis requiem exploret. Primus namque Christus propter nos ac pro nobis Satanæ olim victori se opposuit, cum jejnavit ac tentatus est in deserto, ut nos illum victum, et abjectum et sub nostris pedibus prostratum videntes, requiem haberemus. Itaque etiam dicebat: « Pressuram habebitis in mundo; **158** sed confidite, ego vici mundum ⁹⁹. » Et iterum: « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici ¹. » Primus propter nos et pro

A λαός πρὸς τὸν Θεὸν καὶ κατὰ Μωσῆ, λέγοντες· Ἵνα τί ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἀποκτείναι ἐν τῇ ἐρήμῳ; οὐκ ἔστιν ἄρτος, οὐδὲ ὕδωρ· ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν προσώχθισεν ἐν τῷ ἄρτῳ τῷ διακένῳ τούτῳ. Καὶ ἀπέστειλε Κύριος εἰς τὸν λαὸν τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, καὶ ἔδακνον τὸν λαόν, καὶ ἀπέθανε λαὸς πολλὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » Ὁρᾶς οὖν ὅτι πυρὶ καὶ ὄφεισιν ὁ ψιθυρὸς τε καὶ γογγυστὴς δεδαπάνηται λαός. Οἱ μὲν γὰρ ἐξαίρουσιν ἐκ τοῦ θρους Κυρίου, προβιβαζούσης αὐτῶν τῆς κιβωτοῦ, καὶ προαναζητούσης ἀνάπαυσιν· ἐπευχομένου δὲ καὶ πρесеβύοντος τοῦ Μωσέως, καὶ μὴν καὶ νεφέλης ἐπισκιάζουσας αὐτοῖς, οἱ δὲ, διάκενον ὀνομάζοντες τὸν ἄρτον τὸν ἐξ οὐρανοῦ, πλείστην ὄσσην κατὰ τε τοῦ Θεοῦ καὶ Μωσέως ἐποιοῦντο τὴν καταδομήν. Διὰ τοι τοῦτο, πυρὶ μὲν ἔργον ἐκείνῳ γεγονασιν ἀναγκαίως, οἱ δὲ πικρῶν ὄφρων δῆγμασιν ἀμελ[λ] ἤτι διολύλασι.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς γένοιτο πάλιν ἐν ἀμφοῖν ἐπιτήρησις; καὶ τί τὸ ἔρος Κυρίου;

ΚΥΡ. Ὁρος οἶμαί που Κυρίου φησὶ τὸ Σινά, ἐφ' ὃ καταβέβηκεν ἐν εἰδει πυρὸς ὁ πάντων Δημιουργός, ὡφθη τε παντὶ τῷ λαῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς πρακτέοις κατεχρησιμώθησε νόμους· « Ἔθετο γὰρ ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ δικαιοματά καὶ κρίσεις. » Ἄλλ' ἦν καὶ πάλαι θεομοθετῶν ἐκείνα Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ λόγους ἰδίους τοῖς διὰ Μωσέως καλεῖ νόμους. Ἐφη γάρ· « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἴωτα ἐν, ἢ μία κεφαλα οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. » Φέρε δὴ οὖν τῆς ἱστορίας τὸ πάχος ἀφέντες, τῶν πνευματικῶν ἐνοιῶν τὴν ἰσχυρότητα καταθρήσωμεν. Οἱ γὰρ τοι θεοπτείας μὲν ἦδη καὶ θεογνωσίας ἤξιωμένοι, καὶ τῆς θείας φύσεως τὴν λαμπρότητα τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασι, καθάπερ ἐν ὄρει, θεοαεμένοι, τουτέστιν, ἐν ὑπερτάτῃ καὶ ἀνωκισμένῃ λίαν ὕπερ ῥοχῆ (παντὸς γὰρ ἐπέκεινα δόξα τε καὶ φύσις Θεοῦ), οἱ παραστήσαντες ἑαυτοὺς ὀνοεῖ διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γεγονόντες οὐκ ἀνήκοι βημάτων, ὑποσχόμενοι τε τὴν ὑπακοήν (τοῦτο γὰρ ἔδρα καὶ τότε λέγων ὁ Ἰσραὴλ· « Πάντα, ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεός σου, ποιήσωμεν καὶ ἀκουσόμεθα ») τῆς ἦδη γνησίως κρεπούσης φειδοῦς ἀπολαύσουσι, καὶ μεθέξουσι φρονιίδος τῆς ἀποκρῶσης εἰς σωτηρίαν αὐτοῖς· αὐτὸν γὰρ ἔξουσαν ἡγεμόνα, προασπιστὴν τε καὶ προβιβάζοντα πρὸς τὸ κατασκέψασθαι αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν. Πρῶτος γὰρ ὁ Χριστὸς δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν ἀντέταξε τῷ πάλαι νικήσαντι Σατανᾷ, νηηστευκῶς τε καὶ πειραζόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵν' ἡμεῖς ἔχωμεν τὴν ἀνάπαυσιν, νενικημένον, καὶ πεπτωκότα, καὶ τὰς ἐαυτῶν ποσὶν ὑπεστρωμένον ὀρώντες αὐτόν. Τοιγάρτοι καὶ εἶπε· « Θλίψιν ἔχετε ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ θαρσαίτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον. » Καὶ πάλιν· « Ἴδου δέδωκα ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἐχθροῦ. »

⁹⁸ Num. xxi, 4 seqq. ⁹⁹ Exod. xv, 25. ⁹⁷ Matth. v, 18. ⁹⁸ Exod. xxiv, 3. ⁹⁹ Joan. xvi, 33. ¹ Luc. x, 19.

Πρῶτος γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θανάτῳ A
 προσβαλὼν, κατέλυσε μὲν τὸ ἐκείνου κράτος, κατ-
 εκέφατο δὲ ἡμῖν τὴν ἀνάπαυσιν, ἀνακαινίσας εἰς
 ἀφθαρσίαν. Πρῶτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν παράδεισον,
 ἐκδυσωπήσας μὲν ὡσπερ τὴν στροφομένην βρομφαίαν,
 ἀποστήσας δὲ ἡμῶν τὴν ἐξείργουσαν ἀμαρτίαν. Ἐκ-
 ετίκει γὰρ αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα, καὶ τῷ
 μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάβημεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.
 Πρῶτος γὰρ ἀνέβη πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, ἐγκαι-
 νίζων ἡμῖν τὴν ἄνω πορείαν, καὶ προτοιμάζων τὰς
 δῶ μονάς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε· « Πορεύσομαι
 καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν. » Προανευτοπούτο δὴ οὖν
 ὡς ἐν γῆ τῇ κιβωτῷ Χριστὸς· κατεσκευάστο γὰρ ἐκ
 ξύλων ἀσῆπτων ἐκεῖνη, καὶ τὸν θεῖον ἐν αὐτῇ κατ-
 ἐπίκαζε νόμον, ὃς ἐστὶ Λόγος Θεοῦ. Ἰδοὺς δ' ἂν τοῦτῃ
 προσεοικὸς, τὸ ἐπὶ Χριστοῦ μυστήριον. Θεὸς γὰρ ἦν B
 ὁ Λόγος ἐν ἀφθάρτῳ ναῷ (1). Οὐκοῦν προεδάδιζεν ἡ
 κιβωτὸς κατασκευασμένη τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὴν ἀνάπαυ-
 σιν. Προβαδίζει δὲ καὶ ἡμῶν ὁ Χριστὸς κατὰ τοὺς
 ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένους τρόπους· καὶ πρὸς γε δὴ
 τοῦτῃ τὴν μεσίτου χρεῖαν ἀποπληρῶν, παράκλητος
 γίνεται πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἱλασμὸς ὑπὲρ ἡμῶν,
 καθὰ καὶ πάλαι Μωσῆς· ὃς ἐν μὲν τῷ ἐξαίρειν τὴν
 κιβωτὸν ἔφασκεν· « Ἐξεγέρθητι, Κύριε, διασκορ-
 πισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ σου, φυγέτωσαν πάντες οἱ
 μισοῦντές σε· » ἐν δὲ τῷ καταπαύειν· « Ἐπί-
 στρεψε, Κύριε, χιλιάδας μυριάδας ἐν τῷ Ἰσραὴλ. »
 Ὅτε γὰρ ἐγήγερται πρὸς ἐπικουρίαν ἡμῶν ὁ Μονο-
 γενῆς καὶ ὁ πάλαι λέγων διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος
 φωνῆς· « Ἀπὸ τῆς τάλαιπωρίας τῶν πτωχῶν καὶ C
 τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων νῦν ἀναστήσομαι, λέγει
 Κύριος· » τότε πεπτώκασιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ πεφεύγασιν
 οἱ ἀνθεστηκότες καὶ τῇ θεῖα δόξῃ μαχόμενοι. Τε-
 θριάμβευκε γὰρ ἐν τῷ στευρωῖ ἀρχάς τε καὶ ἐξου-
 σίας· καὶ κατήργηκεν ἀποθανόντων τὸν ἄρχοντα τοῦ
 αἰῶνος τούτου, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καταπαύσας
 δὲ ὡσπερ, καὶ εἰς τέλος ἐνεγκῶν, τὴν ὄλην οἰκονομίαν
 διὰ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν καὶ πορείας τῆς
 εἰς τὸ ἄνω πρὸς τὸν Πατέρα, πᾶσαν ἐπέστρεψε τὴν
 γῆν, καὶ χιλίας μυριάδας τοὺς ἰδίους ἐποίητο προσ-
 κλητάς· « Ἦσαν γὰρ, ἔφασκεν, ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,
 πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. » Οὐκοῦν ἡ Μωσείως
 εὐχὴ τύπος ἂν εἴη τῆς μεσιτείας Χριστοῦ, κατὰ γε
 τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρῴπινον, εὐχομένου τε καὶ ἐξαι-
 τούντος ἡμῖν τὰ κάλλιστα παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός. D
 Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης φησὶ· « Παράκλητον
 ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον,
 καὶ αὐτὸς ἱλασμὸς ἐστὶ περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ
 περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλου
 τοῦ κόσμου. » Καὶ προσέτι πάλιν αὐτὸν ἔχομεν σχε-
 παστὴν, ὡς ἐν τῇ νεφέλῃ τῇ κατασκιαζούσῃ νοοῦμε-
 νον. Ἀκουέτω γὰρ ὁ πίστευι τῇ εἰς αὐτὸν δικαιοῦ-
 μενος· « Ἡμέρας ἡλίου οὐ συγκαύσει σε, οὐδὲ ἡ
 σελήνη τὴν νύκτα. » Φάσκει δὲ καὶ τινες ἐν τῇ
 τῶν μισθῶν διανομῇ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραδο-

¹ Isa. liii, 5. ² Joan. xiv, 2. ³ I Joan. ii, 1. ⁴ Num. x, 35. ⁵ ibid. 36. ⁶ Psal. xi, 6. ⁷ Coloss. xi, 15. ⁸ Joan. xii, 32. ⁹ I Joan. ii, 1. ¹⁰ Psal. cxx, 6. ¹¹ Matth. xx, 12.

(1) Cod. Vat., θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος ἐν ἀφθαρσίᾳ καὶ ἰδίῳ ναῷ.

diei pondus appellantes : adjutor igitur et protector in salutem factus est nobis Christus. Quicumque igitur posteaquam Dei aspectu dignati sunt, ac divinas prædicationes audierunt, et per professionem credendi factam, veluti jam dicto se audientes fore polliciti, deinde in pejus commutati reprobaverint illum præeuntem ac ducem, Christum, inquam, qui illis requiem providet, qui ut in mediatoris persona pro illis intervenit, qui ut in figura nobis intelligitur protector ; ii aliquando tandem justissime, sua ipsorum stultitiæ ratione repetita, sævas ignibus pœnas luent : hocque illud est, opinor, quod ipse quoque sapiens vir Paulus dixit : « Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, non amplius pro peccatis relinquitur hostia, sed terribilis quædam expectatio judicii, et ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios ¹¹. »

τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι· περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία, φοβερὰ δὲ τις ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοῦ ὑπεναντίου. »

PALL. Igitur, qui totam dispensationem eam quæ in Christo intelligitur, peccati culpa reprobaverint, esca ignis erunt. Illa porro murmuratio, ut videtur, apostasin significat, et nolle eos ab illo profectam salutem libenter amplecti, quamvis gustaverint Dei gratiam, et rerum jam præteritarum experimentum, pro firmo futurarum pignore teneant.

CYR. Ita inquam. Alteri quoque, pusillo animo cum essent, ad eundem modum conquerebantur, et ignaviter adversus Deum et Moysen susurrabant, **160** panem vacuum appellantes manna illud e caelo datum. Sed a serpentibus perierunt : qui enim ingratitude sua illum omnium hominum Salvatorem ac Redemptorem contemnunt, neque ullo numero libertatis gratiam habent, ac præterea vivificum ipsius verbum, et Spiritus sancti donum ut inutile carpunt, in morsus cruenti serpentis incident. Qui vero in tam graves culpas lapsi non sunt, una cum nequitia imminens quoque illi supplicium ac pœnas effugient, et hostes superabunt : « Super aspidem quippe ac basiliscum ambulabunt, et conculcabunt leonem et draconem ¹². » Concluserunt igitur, et ipsarum rerum gestarum testimonio nobis comprobatum, periculosum esse, qui jam exercitati sunt, ac nonnullam curam atque operam impenderunt, ut e laboribus laudem consequerentur, sed versati jam et assueti ad sudores pro virtute suscipiendos, eos desidia torpere, et in ignaviam se dejicere.

PALL. Conclusum, et quidem vere.

CYR. Asseverabat vero nostra oratio, non modo Deo odiosum esse, et pœnæ obnoxium crimen, murmurare contra Deum et dejicere animum ; ut ipsa pusillanimitas quædam sit de conservatoris benignitate conquestio atque accusatio, quamvis exigui in medio labores existant : sed etiam æque execrandum esse, remissiores ac solutiores vitam quæ-rere ; cumque sit in promptu, divinis muneribus

λὴν· « Ἡμεῖς ἐβαστάσαμεν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα, » τὸ σφοδρὸν οἶμαί που καὶ ἀκμαῖον εἰς πύρωσιν, τῶν ἐξ ἀτιθάσων ἱδρῶν, ἢ τάχα που καὶ πειρασμῶν καύσωνα τε καὶ ἡμέρας ὀνομάζοντες βάρος· βοηθὸς οὖν ἄρα καὶ σκεπαστῆς εἰς σωτηρίαν γέγονεν ἡμῖν ὁ Χριστός. Ὅταν οὖν τινες τῶν θεοπτίας ἠξιωμένων, καὶ ὡς περ ἂν γένοιτο τῶν θείων αὐτήκοοι κηρυγμάτων, διὰ τε τῆς ἐπὶ τῷ πιστεύειν ὁμολογίας οἰονσί πως ἤδη καθυποσχόμενοι τὸ εὐήκοον, ἀθετῶσι ταῖς εἰς τὸ χεῖρον μεταβολαῖς τὸν προβαδίζοντα καὶ ἡγούμενον, φημί δὴ Χριστὸν, τὸν κατασκευαστὸν αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν, τὸν ὡς ἐν μεσίτου τάξει προσθεύοντα, τὸν ὡς ἐν τύπῳ νεφέλης νοούμενον σκεπαστὴν, τότε δὴ τότε καὶ μᾶλα εἰκότως τῆς σφῶν αὐτῶν εὐθελείας εἰσπραττόμενοι λόγου, τὴν διὰ πυρὸς ἀγρίαν ὑπομένουσι δίκην· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὃ καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος· « Ἐκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαθεῖν

ΠΑΛΛ. Οἱ πᾶσαν οὖν τὴν οἰκονομίαν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην ἐξ ἁμαρτίας ἠθετηκότες, πυρὸς ἔσονται τροφή. Ἀηλοὶ δὲ ὁ γογγυσμὸς, ὡς εἴκοι, τὴν ἀπόστασιν καὶ τὸ μὴ θέλειν ποιεῖσθαι δεκτὴν τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, καίτοι γευσάμενος τῆς χάριτος, καὶ ἀσφαλὲς τῶν μελλόντων ἐνέχυρον, τὴν ἐπὶ τοῖς ἤδη παρψηχόσιν ἔχοντας πείραν.

KYP. Οὕτω φημί· μικροψυχήσαντες δὲ καὶ ἕτεροι, τὴν αὐτὴν ἐποιοῦντο καταβολήν, καὶ κατεψιθύριζον ἀδρανῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Μωσέως, ἄρτον διάκενον ὀνομάζοντες τὸ μάννα τὸ ἐξ οὐρανοῦ. Ἄλλ' ὑπὸ τῶν ὄψεων ἀπόλλυντο. Οἱ γὰρ ταῖς ἀχαριστίαις τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν ἀτιμάζοντες, καὶ ἐν οὐδενὶ τιθέντες λόγῳ τῆς ἐλευθερίας τὴν χάριν, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὸν ζωοποιὸν αὐτοῦ Λόγον, καὶ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος δωρεάν ὡς ἀχρηστον διασύροντες, τοῖς τοῦ μαιφόνου δράκοντος περιπεσοῦνται δῆγμασι. Ἄλλ' οἱ γὰρ τοῖς οὕτως ἐκτόποις οὐκ ἐναλότως πταίσμασι, συνδιαφεύζονται τῇ φουλότῃ καὶ τὴν ἐπληρημένην αὐτῇ κόλασίν τε καὶ δίκην, καὶ ἀμείνους ἔσονται τῶν ἐχθρῶν· « Ἐπὶ ἀσπίδα γὰρ καὶ βασιλίσκον ἐπιθήσονται, καὶ καταπατήσουσι λέοντα καὶ δράκοντα. » Ἄραρε δὴ οὖν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἡμῖν μεμαρτύρηται τῶν πραγμάτων, σαφερὸν ὅτι τὸ βῆθυσθαι, καὶ ἀναπίπτειν εἰς ἀτολμίας, τοὺς ἤδη γεγεμνασμένους, καὶ οὐκ ἀμελέτητον ἔχοντας τὸ διὰ πόνων εὐδοκιμεῖν, ἐντριβὲς δὲ πως ἤδη καὶ κατημαξευμένον τὸ ἱδροῦν ὑπὲρ ἀρετῆς.

ΠΑΛΛ. Ἄραρε γὰρ καὶ ἐστὶν ἀληθές.

KYP. Διεβεδαίουτο δὲ ἡμῖν ὁ λόγος, ὡς οὐ μόνον ἐστὶ θεομισές τε καὶ ὑπὸ δίκην τὸ γογγύζειν κατὰ Θεοῦ, καὶ ὡς περ τινὰ κατάρρησιν ἢ καταβολήν τῆς τοῦ σώζοντος ἡμερότητος ποιεῖσθαι τὴν ὀλιγοψυχίαν, κἂν εἰ βραχεῖς διὰ μέσου φαίνοντο πόννοι, ἐπάρατον δὲ οὐδὲν ἤττον ἐστὶ τὸ ἀνεῖσθαι φιλεῖν, καὶ παρὼν αὐτοῖς τοῖς θεοῖς χαρίσμασιν ἀδιαδίλητως ἐντροφεῖν, καὶ τοῖς ἀνωθέν τε καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀποτρέ-

¹¹ Hebr. x, 26, 27. ¹² Psal. xc, 13.

φεισθαι λόγοις, ἐπὶ φθαρτὰς ἡδονὰς καὶ ἀκχαρτῶν **A** φιλοταρκίας ἀγάλινον ποιέσθαι τὴν ἀποφοίτησιν. Ἰόρις γὰρ ἐναργῶς εἰς τὰ ἀμείνω καὶ σώζοντα, τὸ ἀνθελείσθαι τὰ πονηρὰ, καὶ τοῦ ψῆφος ἀνοσιωτάτη τὸ τῶν οὐρανίων προτάξει τὰ γεωδέστερα, καίτοι πλείστην ἐφ' ἑαυτοῖς νοσοῦντα τὴν βδελυρίαν· καὶ ὀρθῶς ἐπὶ τούτοις μονονοῦχι καὶ δακρύει λέγων ὁ προφήτης Ἡσαίας· « Οὐαί, οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν, καὶ τὸ καλὸν πονηρὸν· οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρὸν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ· οἱ τιθέντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος. » Τοιοῦτοις κακοῖς ἐναλόντας παίσμασι τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ εὐρήσασμεν. Μετὰ γάρ τοι τὴν ἐπὶ τῷ γογγύσαι δίκην, γείτονα καὶ παρεγγυμένην εὐθὺς τὴν ἐφ' ἅπασι τοῖς αἰσχίστοις ἐνόσουν ἐπιθυμίαν. Περιπτύοντες γὰρ ὡσπερ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς οὐρανόθεν ἀγαθοῖς ἀνοσίως ἐπι- **B** στυγνάζοντες, παρῶτρυνον ἀναγκαίως ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν κριτὴν. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Καὶ ὁ ἐπίμικτος ὁ ἐν αὐτοῖς, ἐπαθύμησεν ἐπιθυμίαν, καὶ καθίσαντας ἔκλειον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ εἶπον· Τίς ἡμᾶς ψωμίει κρέα; Ἐμνήσθημεν τοὺς ἰχθύας, οὓς ἠσθίσαμεν ἐν Αἰγύπτῳ δωρεάν, καὶ τοὺς σικύους, καὶ τοὺς πέποννας, καὶ τὰ πρᾶσα, καὶ τὰ κρόμμουσα, καὶ τὰ σκόροδα. Νυνὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατὰξηρος. Οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ἰσθηαμοὶ ἡμῶν. Καὶ ἤκουσε, φησὶ, Μωσῆς κλαιόντων αὐτῶν κατὰ δῆμους αὐτῶν, ἕκαστον ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ· καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Κυρίου σφόδρα, καὶ ἐναντι Μωσῆ ἦν πονηρὸν. » Ἡ οὐκ ἀξιον εἶναι φησὶ ὀργῆς τε τῆς θείας, καὶ καταγνώσεως τῆς ὡς ἐξ ἀνδρῶν ἀγίων, τὸ πρὸς τοῦτο καθικέσθαι μαλακισμοῦ καὶ λογισμῶν ἀνανδρίας τοὺς ἤδη γεγυμνασμένους, **C** ὡς νοσῆσαι μὲν ἀκρατῶς τὸ ὑπονοστεῖν ἐθέλειν εἰς ἐκτόπους οὕτως ἀκαθαρσίας, καὶ παραλελύσθαι τοσοῦτον εἰς ἀκρασίαν, ὡς μειρακιωδῶς ὀλοφύρεσθαι, τὴν δριμεῖαν ὡσπερ οὐ φέροντας τῆς ἐπιθυμίας προσβολῆν;

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἀλύοντος δὲ τοῦ πανσόφου Μωσέως, καὶ **D** δυσθυμίας ἔχοντος τὴν ἐπὶ τῷδε δεινὴν, καὶ ἀναφανδὸν κεκραγῶτος, ὡς οὐκ ἂν ποτε μόνος ἰσχύσει δι-
νεγκεῖν τὸν οὕτως εὐκόλως εἰς παραφορὰν καὶ ἀπόστασιν ἰόντα λαὸν, συλλήπτορας μὲν καὶ ἐπαρωγούς τῆς ἐπὶ τῷδε φροντίδος ἀνδρας ἀνέδειξε Θεός, τὸν ἀριθμὸν ἐβδόμηκοντα, οὓς καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος **D** δόσει διαφανεστέρους ἐτίθει· προσφῆτευσαν γὰρ ἐν τῇ παρεμβολῇ. Πρὸς δὲ γε Μωσέα φησὶ· « Καὶ τῷ λαῷ ἐρεῖς· Ἀγνίσασθε εἰς αὐρίον, καὶ φάγεσθε κρέα, ὅτι ἐκλαύσατε ἐναντίον Κυρίου, λέγοντες· Τίς ἡμᾶς ψωμίει κρέα; ὅτι καλὸν ἡμῖν ἔστιν ἐν Αἰγύπτῳ· καὶ δώσει Κύριος ὑμῖν φαγεῖν κρέα, καὶ φάγεσθε κρέα. Οὐχ ἡμέραν μίαν φάγεσθε κρέα, οὐδὲ δύο, οὐδὲ πέντε ἡμέρας, οὐδὲ δέκα ἡμέρας, οὐδὲ εἴκοσι ἡμέρας, ἕως μηνὸς ἡμερῶν φάγεσθε, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ἐκ τῶν μυκτῆρων ὑμῶν, καὶ ἔσται ὑμῖν εἰς χολέραν, ὅτι ἠπειθήσατε Κυρίῳ, ὃς ἔστιν ἐν ὑμῖν, καὶ ἐκλαύσατε ἐναντίον αὐτοῦ, λέγοντες· Ἰνατί ἡμῖν ἐξελοῖσθιν

sine culpa frui, et supernis, et Spiritu sancto inspiratis sermonibus enutrirī, ad caducas potius voluptates, et impuras carnis cupiditates effrenate ferri : nam res vitiosas præferre, manifesta est optimarum ac salutarium injuria ; estque ille animi calculus in primis nefarius, quo terrena, quamvis maximam in se turpitudinem contineant, cœlestibus anteponuntur ; ac recte hos propemodum lacrymis prosequitur propheta Isaias cum dicit : « Væ, qui dicitis malum bonum, et bonum malum ; qui dicitis dulce amarum, et amarum dulce ; qui ponitis tenebras lucem, et lucem tenebras ¹³. » Hujusmodi gravibus culpīs irretitos inveniemus filios Israel. Postquam enim dederunt suæ murmuratiōnis pœnas, vicino statim, et adjuncto morbo turpissimarum rerum concupiscentia laboraverunt. Nam, cum Dei munera quodam modo respuerent, atque cœlestia dona non sine impietate moleste ferrent, necessario adversum se judicem commoverunt. **161** Scriptum est enim : « Promiscuus, qui erat in ipsis, concupivit concupiscentiam, et sedentes fiebant filii Israel, et dicebant : Quis nos cibabit carnibus ? Recordati sumus piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis, et cucumerum, et peponum, et porrorum, et ceparum, et alliorum ; nunc vero anima nostra arida est ; nihil nisi in manna sunt oculi nostri. Et audivit, inquit, Moyses illos flentes per populos suos, unumquemque in janua sua ; et iratus est ira Dominus valde, et coram Moysē visum est malum ¹⁴. » An indignum ira divina crimen, et sanctorum virorum judicio minime damnandum putas, homines jam exercitatos ad eam mollietiem et ignaviam cogitationum pervenisse, ut impotenti cupiditate redeundi ad tam absurdas impuritates laborarent ; et tanta intemperantia dissoluti essent, ut pueriliter defle-
rent veluti acrem illum concupiscentiæ impetum non ferentes ?

PALL. Recte ais.

CYR. Cum vero Moyses æstualet, et hac de causa graviter anxius esset, atque aperte clamaret, se nunquam populum qui adeo facile ad vecordiam et apostasim spectaret, solum posse sustinere, viros numero septuaginta, ejus curæ socios et adjuutores elegit Deus, quos etiam sancti Spiritus dono insigniores effecit (prophetarunt enim in castris). Atque ad Moysen ait : « Et populo dices : Sanctificamini in crastinum, et comedetis carnes, quoniam flevistis ante Dominum, dicentes : Quis non cibabit carnibus ? quia bonum nobis est in Ægypto : et dabit Dominus vobis carnes ad comedendum, et comedetis carnes ; non uno die comedetis carnes, neque duobus, neque quinque diebus, neque decem diebus, neque viginti diebus : usque ad mensem dierum comedetis, donec exeat ex naribus vestris, et sit vobis in choleram, quoniam rebelles fuistis Deo qui est in vobis, et flevistis coram eo, dicentes : Quid opus erat nobis exire ex Ægypto ¹⁵ ? » Gravi-

¹³ Isa. v, 20. ¹⁴ Numi. xi, 4 seqq. ¹⁵ ibid. 13-20.

ter enim ferebat ille Redemptor Israellem ipsam quoque servitutem non curare, et Ægypti labores, carniū et olerum pessime olentium desiderio, pro nihilo ducere. Nobis ipais quoque sæpenumero ardentes, atque acres voluptates persuadent, levem putare illam sub diaboli dominatu servitutem, neque refugiendum, pro corruptibilibus terrenisque cupiditatibus peccati jugum. **162** Sed tum quoque concessit carnis vesci non uno, neque decem, sed triginta diebus; quo significatur divinæ in illos iræ diuturnitas. Permittit etiam nunc iis qui intemperanter ad mundanas voluptates deflexerunt, ut, si libet, carnalibus cupiditatibus, et quidem interdum longiori tempore fruantur. Sic enim dicitur tradidisse quosdam in reprobū sensum, ut facerent, quæ non conveniunt ¹⁶. Sed illis cibus ille versus est in choleram: et iis item qui carnalia diligunt, et manna illi spirituali, hoc est, verbo Dei res corruptibiles atque terrenas præferunt, in mortis exitum desinet ille conatus, hocque illud est, opinor: « Qui seminat in carnem, de carne metet corruptionem ¹⁷. » Fortassis autem ab ejusmodi morbo illa levatio est: « Spiritu ambulatè, et desideria carnis non perficietis: caro namque militat adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur ¹⁸. » Nam si voluissent Israelitæ putare ad voluptatem sibi satis esse quod manna tribueretur, quod est panis angelorum intelligibilis, et figura dulcedinis ejus, quæ per Spiritum datur, nunquam perfecissent concupiscentiam carnis, neque corruptionem ex illa messuissent ¹⁹. Notissima vero fuerunt illius populi monumenta: ibi namque, inquit, sepelierunt concupiscentem populum, juxta illud: « Erunt in visionem omni carni ²⁰: » et qui illo malo affectus est, populus concupiscens est appellatus, juxta illud, opinor, quod est de quibusdam dictum: « Quorum gloria in confusione ipsorum ²¹: » a peccato enim deducta est eorum appellatio, et misero quodam modo super mortuis sempiterna ignaviæ exprobratio, et earum rerum nota, scripta.

PALL. Ita est.

CYR. Iis igitur, qui revera discipuli esse velint, summopere vitanda est illa in laboribus impatientia, et iners murmuratio, et ingrata vani sermonis jactatio, et, quod magis quam cætera nefarium est, cavendum ne inquinamenta expetamus ea quæ de nequitia, et carnis cupiditatibus proficiscuntur. Qui enim sic affectus est, vacillat in utramque partem, et rationis tibias claudicantes habet. Scriptum est enim: « Væ cordibus timidis, et manibus dissolutis, et peccatori ingredienti per duas semitas ²²! » Oportet autem mea quidem sententia, patientiam et sustinendi tolerantiam in maximis rebus numerantes, meminisse Christi dicentis: « Si quis vult post me

¹⁶ Rom. I, 28. ¹⁷ Galat. VI, 8. ¹⁸ Galat. V, 16. 19. ¹⁹ Eccl. II, 15.

(1) Sic cod. Vat. Non multum dissimile est quod legitur libro III Regum, cap. XVIII. Eως ποτε υμεις

ἐξ Αἰγύπτου; » Ἐλῦπει γὰρ τοῦτο λίαν τὸν Αὐτρωτὴν, τὸ καὶ αὐτῆς δουλείας ἀλογῆσαι τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἡγεῖσθαι παρ' οὐδὲν τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ πόνους, κρεῶν καὶ λαχάνων ἕνεκα τῶν δυσωδεστάτων. Καὶ ἡμᾶς δὲ αὐτοὺς θερμαὶ καὶ δριμυεῖαι πολλὰκις ἀναπειθούσιν ἡδοναί, τὴν ὑπὸ τῷ διαβόλῳ δουλείαν ἡγεῖσθαι φορητὴν, καὶ φθαρτῶν ἕνεκα καὶ γεωδεστέρων ἐπιθυμιῶν, τοῖς τῆς ἀμαρτίας ἐγκαταδεσμεύεσθαι ζυγοῖς. Ἄλλ' ἐδίδου καὶ τότε τὸ σαρκοφαγεῖν, οὐκ εἰς μίαν, οὐδὲ εἰς δέκα τυχόν, ἀλλ' εἰς ἡμέρας τριάκοντα, δι' οὗ σημαίνεται τῆς ἐπ' αὐτοὺς ὀργῆς ἡ πᾶράτασις. Ἐφίησι δὲ καὶ νῦν τοῖς ἀσχετῶς ἀπονευκόμενις εἰς κοσμικὰς ἡδονὰς, τὸ καὶ μετασχεῖν, εἰ ἔλουντο, τῶν σαρκικῶν, καὶ εἰς χρόνους ἔσθ' ὅτε μακροῦς. Οὕτω γὰρ λέγεται παραδοῦναι τινὰς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα. Ἄλλ' ἐκεῖνοις γέγονεν εἰς χολέραν ἢ βρώσις, καὶ τοῖς ἀγαπῶσι τὰ σαρκικὰ καὶ προτιμῶσι τοῦ μάννα τοῦ νοητοῦ, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ, τὰ φθαρτὰ καὶ ἐπίγεια, καταλήξει πρὸς θάνατον τὸ ἐγχεῖρημα· καὶ ἔστιν, οἶμαι, τοῦτ' ἐ, « Ὁ σπεῖραν εἰς τὴν σάρκα, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν. » Ἀρβύστιάς δὲ τῆς τοῖσδε τυχόν ἡ λύσις· ἐ Πνεῦματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. Στρατεύεται γὰρ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς· ταῦτα γὰρ ἀντίκειται ἀλλήλοις. » Ὡς εἰπερ ἡβουλήθησαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀποχρῶσαν ἡγεῖσθαι τρυφὴν τὴν τοῦ μάννα χορηγίαν, ὃ ἐστὶν ἄρτος ἀγγέλων νοητὸς, καὶ τύπος γλυκύτητος τῆς διὰ τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἂν ἐτέλεσαν ἐπιθυμίαν σαρκὸς, οὐδ' ἂν ἐξ αὐτῆς ἐθέρισαν τὴν φθοράν. » Ἐπισημῶτατα δὲ τοῦ λαοῦ τὰ μνήματα· ἐκεῖ γὰρ, φησὶν, ἔθαψαν τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητὴν, κατὰ τὸ, « Ἔσονται εἰς ὄρασις πάση σαρκί· » καὶ λαὸς ἐπιθυμητῆς ὃ ἐκεῖνα παθῶν ὠνόμασται, κατ' ἐκεῖνο οἶμαί που τὸ περὶ τινῶν εἰρημένον· « Ὡν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. » ἀπὸ γὰρ τῆς ἀμαρτίας, ἢ κλῆσις· καὶ ἀτελεύτητος ἐπεγράφετο τοῖς θενωῶσιν οἰκτρῶς ὃ ἐπὶ ταῖς ἀνανδρῖαις ὄνειδισμῶς, καὶ ἐξ ὧν κατεγινώσκοντο τὸ ἐπίσημον.

ex quibus condemnabatur, pro titulo quodam in-

ΠΑΛΛ. Ἄληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐτι μάλιστα παραιτητέον τοῖς γε ἀληθῶς φιλομαθεῖν ἡρημένοις, τὸ γε ἀτληπαθὲς ἐν πόνοις, καὶ γογγυσμῶν ἄδρανῃ, καὶ ἀχάριστον εἰκαιομυθίαν, καὶ τὸ γε τῶν ἄλλων ἀνοσιώτερόν πως, τῶν ἐκ φαυλότητος καὶ φιλοσαρκίας ἐφίεσθαι μολυσμῶν. Ἐπαμφοτερίζει γὰρ ὁ τοιοῦτος, καὶ τὴν τῆς διανοίας ἰγὺν χωλεύουσιν εἶχει (1). Γέγραπται γὰρ, ὅτι· « Οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς, καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἀμαρτωλῶ ἐπιβαίνοντι ἐπὶ δύο τρίβους. » Χρῆναι δὲ οἶμαι τὸ τληπαθὲς καὶ τὸ καρτερόν εἰς ὑπομονὴν παντὸς ἀξιούντας λόγου διαμεμνησθαι λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω

²² Num. II, 4, 9. ²⁰ Isa. LXXI, 24. ²¹ Philipp. III,

χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγυῖαις. Sed codex Sirleti habebat ἰσχήν. Certe ἰσχίον coxa dicitur.

μοι. » τούτέστιν, Εἰ δὴ βούλοιτό τις ἐμὸς εἶναι μαθη- A
της, διὰ τῶν ἰσων ἐμοὶ παθημάτων ἡκέτω προθύμως,
καὶ οἴονεὶ τὴν αὐτὴν ἴτω τε καὶ ἀγαπάτω τρίβον·
συναναπαύσεται γὰρ οὗτος καὶ συνδιαιτησεται. Τοῦτο
δὲ ἡμῖν αὐτὸς ἐζήτηε παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς,
λέγων· « Θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ, ἐκεῖ καὶ αὐτοὶ
μετ' ἐμοῦ ᾧσι. » Καὶ ἐτέρως δὲ σύνεσμεν τῷ Χρι-
στῷ, περιπατοῦντες μὲν ἐπὶ γῆς, οὐκέτι δὲ σαρκι-
κῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς πολιτευόμενοι, καὶ κατὰ-
λυμα καὶ ἀνάπαυσιν ποιεῖσθαι σπουδάζοντες, τὸ δο-
κοῦν αὐτῷ. Ἔχεις γεγραμμένον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς
τὸν ἐπὶ τῷδε τύπον· « Καὶ τῇ ἡμέρᾳ, » φησὶν, « ἐν ἣ
ἰστάθη ἡ σκηνή, ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνήν,
τὸν οἶκον τοῦ μαρτυρίου. Καὶ τὸ ἑσπέρας ἦν ἐπὶ τῆς
σκηνῆς ὡς εἶδος πυρὸς ἕως πρωῆ· οὕτως ἐγένετο δια-
παντός· ἡ νεφέλη ἐκάλυπτεν αὐτὴν ἡμέρας, καὶ B
εἶδος πυρὸς τὴν νύκτα. Καὶ ἡνίκα ἀνέβη ἡ νεφέλη
ἀπὸ τῆς σκηνῆς, μετὰ ταῦτα ἀπήραν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ·
καὶ ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἂν ἔστη ἡ νεφέλη, ἐκεῖ παρεν-
έβαλον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· διὰ προστάγματος Κυρίου
παρεμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ διὰ προστάγματος
Κυρίου ἀπαροῦσι. Πάσας τὰς ἡμέρας ἐν αἷς σκιαζει
ἡ νεφέλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς, παρεμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ
Ἰσραὴλ· καὶ ὅταν ἐφέλκεται ἡ νεφέλη ἐπὶ τῆς σκηνῆς
ἡμέρας πλείους, καὶ φυλάσσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν
φυλακὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἐξάρωσι· καὶ ἔσται ὅταν
σκιεράζῃ ἡ νεφέλη ἡμέρας ἀριθμῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, διὰ
φωνῆς Κυρίου παρεμβалоῦσι, καὶ διὰ προστάγματος
Κυρίου ἀπαροῦσι· καὶ ἔσται ὅταν γένηται ἡ νεφέλη
ἀπ' ἑσπέρας ἕως πρωῆ, καὶ ἀναβῆ ἡ νεφέλη τὸ πρωῆ,
καὶ ἀπαροῦσιν ἡμέρας ἢ νυκτὸς, καὶ ἀναβῆ ἡ νεφέλη, C
ἀπαροῦσιν ἡμέρας, ἢ μηνὸς ἡμέρας πλεοναζούσης
τῆς νεφέλης σκιαζούσης ἐπ' αὐτῆς, παρεμβалоῦσιν
οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ μὴ ἀπαροῦσιν, ὅτι διὰ προστάγ-
ματος Κυρίου ἀπαροῦσι. Τὴν φυλακὴν Κυρίου ἐφυ-
λάξαντο διὰ προστάγματος Κυρίου ἐν χειρὶ Μωσῆ. »
Ἐτηγεγμένης κατὰ τὴν ἔρημον τῆς ἀγίας σκηνῆς,
πεπληρωμέναι φησὶ τὴν νεφέλην αὐτὴν· εἶτα συν-
απαίρειν καὶ συγκαταλύσειν αὐτῇ προστέταχε τοὺς ἐξ
Ἰσραὴλ, ἄνω τε καὶ κάτω μετὰ πολλῆς ἀκριβείας
τὴν τῶν ἀπάρσεων ἐπιτήρησιν ποιεῖσθαι παργγυῶν,
καὶ ἐπισφαλῆ τὴν παράδοσιν τοῖς ἐθέλουσι βραθυμεῖν
ἀπὸ γε τοῦτου δεικνύς. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἱστορικῶς.
Θεωρῶμεν δὲ ἤδη πνευματικῶς. Ἄμα τε γὰρ ἐτήγερ-
ται καὶ ἀνέτειλεν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἀληθεστάτη σκηνή, D
τούτέστιν ἡ Ἐκκλησία, πεπληρωταὶ τῆς δόξης τοῦ
Χριστοῦ· τὸ γὰρ καλύπτεσθαι τῇ νεφέλῃ τὴν ἀρ-
χαίαν σκηνήν, οὐχ ἕτερον, οἶμαί που, παρὰ τοῦτο
δηλοῖ. Πεπλήρωκε τοίνυν τῆς ἑαυτοῦ δόξης τὴν Ἐκ-
κλησίαν ὁ Χριστὸς, καὶ τοῖς μὲν ἐν ἀμαθίᾳ καὶ
πλάνῃ, καθάπερ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ διατρίβουσι,
πυρὸς ἀναλάμπει δίκην, τὸν νοσητὸν δηλονότι φωτι-
σμὸν ἐνείεις, τοῖς γε μὴν ἤδη πεφωτισμένοις, καὶ
ἡμέραν ἔχουσιν ἐν καρδίᾳ τὴν νοσητὴν, τὴν παρ'
ἑαυτοῦ σκιάν τε καὶ σκέπην δωρούμενος, καὶ δρό-
σους οὐτοῦς καταπαίων πνευματικαῖς, τούτέστι,
ταῖς ἀνωθέν τε καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος παρακλήσεσι.

venire, **163** abneget semetipsum, et tollat crucem
suam, et sequatur me ²²; » hoc est, Si quis voluerit
meus esse discipulus, eundem cursum passionum,
quem ego tenui, alacriter sequatur, ac veluti eam-
dem viam ingrediatur et diligat : is enim mecum
una requiescet et simul versabitur : hoc namque no-
bis ipse petebat a Deo et Patre, cum diceret : « Volo
ut, ubi sum ego, ibi etiam ipsi mecum sint ²³. » Ali-
ter quoque simul cum Christo sumus, cum ambula-
mus quidem super terram, non tamen carnaliter,
sed spiritualiter conversamur : et, quod ei placue-
rit, id pro diversorio ac requie habere studemus.
Habes in Numeris scriptam hujus rei figuram : « Et
die, » inquit, « qua statutum est tabernaculum, texit
nubes tabernaculum, domum testimonii; et vesperi
erat super tabernaculum velut species ignis usque
mane : ita fiebat semper, nubes tegebat illud die, et
species ignis nocte; et cum ascendisset nubes a ta-
bernaculo, postea promovebant filii Israel; et in loco
ubi steterat nubes, ibi castra collocabant filii Israel :
per præceptum Domini castra collocabunt filii Israel,
et per præceptum Domini promovebunt. Omnes dies,
in quibus obumbrat nubes supra tabernaculum in
castris erunt filii Israel; et, cum produxerit nubes
supra tabernaculum dies plures, custodient filii Is-
rael custodiam Dei, et non promovebunt : et erit,
cum texerit nubes dies numero super tabernaculum,
per vocem Domini in castris erunt, et per præcep-
tum Domini promovebunt : et erit, cum fuerit nubes
a vespere usque mane, et ascenderit nubes mane,
et promovebunt die, vel nocte, et ascenderit nubes,
promovebunt die, vel mense dies abundante nube,
et adumbrante super illud, in castris erunt filii Is-
rael, et non promovebunt; quoniam per præceptum
Domini promovebunt; custodiam Domini custodie-
runt per præceptum Domini in manu Moysi ²⁴. »
Erecto sancto tabernaculo in deserto, nubem ait
illud implevisse; deinde simul cum illo profici-
scisci, simulque sistere filios Israel jussisse Deum,
identidem accuratissime perfectionum tempora ob-
servare præcipientem : quo ipso, iis qui desides
esse vellent, indicavit periculosam esse ejus rei trans-
gressionem. **164** Atque hæc quidem, quod ad hi-
storiam pertinet, dicta sint. Jam vero idem spiri-
tualiter contemplerur. Simul enim atque erectum
est, et exortum super terram illud verissimum ta-
bernaculum, id est, Ecclesia, repletum est gloria
Christi : nam, quod vetus illud tabernaculum oper-
tum est nube, nihil aliud, mea sententia, nisi hoc
significat. Sua igitur gloria Christus implevit Ecclē-
siam; et iis quidem qui in inscitia et errore, tan-
quam in nocte ac tenebris versantur, ignis instar
effulget, spirituales nimirum illustrationem immit-
tens; iis autem qui jam illuminati sunt, et quorum
in corde spiritualis illuxit dies, a se umbram pro-
tectionemque largitur, ac spirituali rore, id est, su-
pernis et per Spiritum adhibitibus consolationibus

²² Matth. xvi, 24. ²³ Joan. xvii, 24. ²⁴ Num. ix, 15-23.

illos impinguat : hoc enim est, quod tanquam ignis A specie videtur per noctem, nubis autem specie per diem. Nam adhuc pueris illustratione atque illuminatione opus erat, quæ illos ad Dei cognitionem adduceret : ii vero qui supra hos erant, jamque per fidem illustrati, protectione atque auxilio indigebant, ut æstum præsentis vitæ ac pondus diei perferre fortiter possent : nam « Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur ».²⁶ Porro, discedente nube, tabernaculum quoque simul proficiscitur ; et una cum illo idem faciebant filii Israel : Christum enim ubique sequitur Ecclesia, sanctaque illa multitudo credentium, ab eo qui vocat in salutem, nunquam disjungitur.

PALL. Quidnam vero protectionem nostram, atque itineris cessationem, præeunte ac deducente Christo, intellecturi sumus?

CYR. Nullum est inter hæc Scripturæ verba, mea quidem sententia, discrimen ; cum tam hoc ipsum, simul cum nube proficisci, quam illud, simul consistere, figuram veluti quamdam ostendat nostræ voluntatis, qua cum Deo esse cupimus. Tamen, ut ad intelligentiam, quam maxime fieri poterit subtilem animum appellamus, illud dicemus, primam quidem protectionem esse, qua ab infidelitate ad fidem, et ab ignorantia ad cognitionem, et ab inscitia illius qui natura vereque Deus est, ad claram ejus notationem, qui universarum rerum et Dominus et Conditor est, proficiscimur. Protectio autem post hanc modo dictam secunda est, eaque perutilis, cum a nequitia atque intemperantia eo tendimus, ut jam liceat meliora tum sentire, tum facere. **165** Hac præstantior est tertia et gloriosior, cum ex eo statu cui aliquid desit, ad perfectionem factorum simul et dogmatum transimus. Annon paulatim ad augmentum quod in Christo intelligitur, tendimus, cum proficimus in virum perfectum, et ascendimus in mensuram ætatis plenitudinis ejus²⁷? Atque hoc illud est fortasse, quod beati Pauli voce nobis canitur, « Eorum quæ retro sunt, oblitus, in ea vero quæ ante sunt, extentus, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis ».²⁸ Cum igitur spiritualiter ex ignorantia ad cognitionem, ex inscitia ad scientiam, ex infidelitate ad fidem proficiscimur, ac semper in virtutibus proficimus, nonne in locum ex loco demigramus, et ex certa quadam affectione aut ciunt, nonne quam simillimi quodammodo videmur?

PALL. Intelligo quod dicis.

CYR. Atqui neque ut a nequitia proficiscatur, neque vero ut ad meliora perveniat, et quodammodo divertat, consequi poterit quisquam, nisi Christo comite ac duce. Itaque sanctis illis discipulis dicebat : « Sine me nihil potestis facere ».²⁹ Igitur ex eo quod est simul proficisci, nube proficiscente, simulque cum quiescente quiescere, hoc declarari per ænigma videtur, una cum Deo esse, et omnia cum illo facere. Verumtamen, inquit, per

Τούτο γάρ ἐστι τὸ ὡς ἐν εἶδει μὲν πυρὸς ὄρασθαι τὴν νύκτα, ἐν δὲ εἶδει νεφέλης, τὴν ἡμέραν. Ἐδει γάρ, εἶδει τοῖς μὲν ἐτι νηπίοις φωτισμοῦ καὶ ἐλλάμψεως, τῆς ἀποφεροῦσης εἰς θεογνωσίαν· τοῖς δὲ τούτων ἀνωτέρω καὶ λελαμπρυσμένοις διὰ τῆς πίστεως, σκέπτης καὶ ἐπικουρίας, ὡς ἂν δύναιτο γενναίως διενεγκεῖν τοῦ παρόντος βίου τὸν καύσωνα καὶ τῆς ἡμέρας τὸ βάρος· « Πάντες γὰρ οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται. » Ἀπαιρούσης δὲ τῆς νεφέλης, συναπαίρει καὶ ἡ σκηνή, καὶ καταλυοῦσης συγκαθίσταται, καὶ σὺν αὐτῇ τούτο ἔδρων οἱ ἐξ Ἰσραὴλ· ἔπεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία πανταχῇ τῷ Χριστῷ, καὶ ἡ τῶν πιστευόντων ἀγία πληθὺς τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν οὐκ ἀπονοσφίζεται.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοῖτο τυχὸν ἦ τε ἀπαρσις ἡμῶν καὶ ἡ κατάλυσις, προδιδάζοντός τε καὶ ἡγουμένου Χριστοῦ;

ΚΥΡ. Ἀδιαφορήσει μὲν πως ἐν γε δὴ τούτοις ἡμῖν ὁ λόγος, τύπον ὡσπερ τινὰ καταδεικνύοντος ἡμῖν τοῦ θέλειν εἶναι μετὰ Θεοῦ τοῦ τε συναπαίρειν καὶ συγκαθίστασθαι τῇ νεφελῇ· πλὴν εἰς ἐνοσίφης ὡς ἐνι λεπτάς τὸν νοῦν ἐνιέντες, πάλιν ἐκείνο ἐροῦμεν, ὅτι πρώτη μὲν ἀπαρσις ἡ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν, καὶ ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τίς ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεός, ἐπὶ τὸ εἰδέναι σαφῶς τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην καὶ Ποιητήν. Ἀπαρσις δὲ ὡσπερ μετ' ἐκείνην δευτέρα καὶ ἐπωφελής, ἡ ἐκ φαυλότητός τε καὶ ἀσελγείας; ἐπὶ τὸ θέλειν ἤδη πως τὰ ἀμείνω δρᾶν τε καὶ φρονεῖν. Τρίτη δὲ ταύτης προφερεστέρα καὶ ἐν εὐκλείᾳ μεῖζονι, ἡ ἐκ τοῦ ἐνδεοῦς ἐπὶ τὸ ἀρτίως ἔχον, πρακτικῶς τε ἅμα καὶ δογματικῶς. Ἡ οὐχὶ κατὰ βραχὺ πρὸς ἀβύσσιν ἔμειν τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην, προκόπτοντες μὲν εἰς ἀνδρα τέλειον, ἀναθρόσκοντες δὲ καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ; Τούτο τάχα πού ἐστι τὸ διὰ φωνῆς τοῦ θεσπεσίου Παύλου ὑμνουμένου ἡμῖν· « Τῶν μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως. » Ἀπαίροντες δὲ νοητικῶς ἐξ ἀγνοίας εἰς ἐπίγνωσιν, ἐξ ἀμαθίας εἰς σύνεσιν, ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν, καὶ ἀεὶ προκόπτοντες ἐν ἀρεταῖς, ἅρ' οὐχὶ τόπον ἐκ τόπου μεθορμιζόμεθα, καὶ ἐκ διαθέσεως ἡγουν ἕξωος τῆς τοιαύτης τυχόν, εἰς τὴν τοιάνδε αὐ μεθιστάμενοι προσεοίκαμεν ἤδη πως τοῖς εἰωθόσιν ὁδοιοπορεῖν;

habitu in alium nos transferentes, iis qui iter faciunt, nonne quam simillimi quodammodo videmur?

D ΠΑΛΛ. Συνίημι ὃ φῆς.

ΚΥΡ. Ἄλλ' οὔτε τὴν ἐκ φαυλότητος ἀπαρσιν, οὔτε μὴν τὸ ἐφικνεῖσθαι τυχόν καὶ ἐγκαταυλίσθαι τρόπον τινὰ τοῖς ἀμείνοσι, κατορθῶσαι τις ἂν δυνηθῆ, μὴ οὐχὶ συνόντος τε καὶ ἡγουμένου Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ τοῖς ἀγίοις ἔφασκε μαθηταῖς· « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. » Οὐκοῦν τὸ συνεῖναι τε τῷ Θεῷ, καὶ σὺν αὐτῷ πάντα δρᾶν, ὑποφῆναι ἂν αἰνιγματωδῶς τότε συναπαίρειν ἀπαιρούση τῇ νεφελῇ, καὶ ἡρεμούση συνηρεμεῖν. Πλὴν, διὰ προστάγματος

²⁶ I Tim. iii, 12. ²⁷ Ephes. iv, passim. ²⁸ Philipp. iii, 13. ²⁹ Joan. xv, 5.

Κυρίου, φησίν, ἀπαροῦσι· καὶ τοῦτο, οἶμαι, δηλοῖ τὸ Α καὶ λόγου δεῖσθαι τοῦ παροτρύνοντος εἰς ἀλήθην, καὶ εἰς τὴν τοῖς ἁγίοις πρέπουσαν εὐκοσμίαν τοὺς ἔπισθαι δεῖν οἰομένους ἐν Χριστῷ· « Πάντα γὰρ, φησίν, εὐσημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. » Τύπος δὲ ἄρα καὶ τοῦδε δὴ πάλιν, τὸ ἐφεξῆς γεγραμμένον. « Ἐφη γὰρ ὡς Θεὸς πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσῆα· « Ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας ἐλατὰς, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονται σοι ἀνακαλεῖν τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξαιρεῖν τὰς παρεμβολάς. Καὶ σαλπείζεις ἐν αὐταῖς, καὶ συναγοθήσεται πᾶσα ἡ συναγωγὴ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Ἐὰν δὲ ἐν μιᾷ σαλπείσωσι, ἐλεύσονται πρὸς σὲ πάντες οἱ ἄρχοντες ἀρχηγοὶ Ἰσραὴλ. Καὶ σαλπείετε σημασίαν, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι ἀνατολάς· καὶ σαλπείετε σημασίαν δευτέραν, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι λίβα. Καὶ σαλπείετε σημασίαν τρίτην, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι παρὰ θάλασσαν. Καὶ σαλπείετε σημασίαν τετάρτην, καὶ ἐξαροῦσιν αἱ παρεμβολαὶ αἱ παρεμβάλλουσαι πρὸς βορρᾶν· σημασίᾳ σαλπιοῦσιν ἐν τῇ ἐξάρσει αὐτῶν, καὶ ὅταν συναγάγητε τὴν συναγωγὴν, σαλπείετε, καὶ οὐ σημασίᾳ. Καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς σαλπιοῦσι ταῖς σάλπιγξι· καὶ ἔσται ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα φαμέν τὴν τῶν σαλπείγγων εἶναι δυάδα, καὶ τὰς τῶν σημασιῶν διαφορὰς, ἐλατὰς δὲ ἀνθ' ὅτου, καὶ ἐξ ἀργύρου δεῖν ποιεῖσθαι προστάταξαι;

ΚΥΡ. Δύο μὲν οὖν αἱ σάλπιγγες· διπλοῦν γὰρ ἐν ἐκκλησίαις τὸ τῆς παρακλήσεως κήρυγμα· ἐν μὲν γὰρ εἰς ὀρθότητα τὴν δογματικὴν ἀποφέρει τοὺς πιστευούτους, καὶ τὸν τῶν διεστραμμένων κατακιθῆλει λόγον· ὁποῖός τις ἦν ὁ τῶν κωλυόντων γαμεῖν, καὶ ἀσυμφύλως δεδιδασκῶν ἀπέχουσαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἐκτίσεν εἰς μετάληψιν τοῖς πιστοῖς. Καταλογισαίμην δ' ἂν ἐν τούτοις καὶ τοὺς τῶν Ἰουδαίων καθηγητάς, οἱ τὸ τῷ θεῷ νόμῳ τετιμημένον καὶ δοκοῦν μεθέντες ὡς ἔωλον, καὶ ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λόγου, ταῖς παρὰ σφῶν διδασκαλίαις καὶ ἀνθρωπίνους ἐντάλαμασι προσανακεκλῆσθαι δεῖν τοὺς παιδευομένους ἐκέλευον. Καὶ ἕτεροι δὲ τινες περιτέμνεσθαι τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους ἀσυνετοῦντας ἐδίδασκον, ἵνα ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ σαρκὶ καυχῶνται κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄλλ' ἐλέγετο περὶ αὐτῶν· « Ἐξω τοὺς κύνας, ἔξω τοὺς κακοὺς ἐργάτας. » Ἐτερον δὲ πρὸς ἱθικὴν ἐπανόρθωσιν ξαναεῖ, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας καταλευκαίνει τὴν ὁδόν. Ἀργυραὶ δὲ αἱ σάλπιγγες τὴν ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν λόγοις λαμπρότητα, καὶ τὸ ἄγαν εἰλικρινές· ὡς ἐν ἰδίᾳ φύσει τῆς ὑλῆς ὑμῖν ὑποφαινούσης ἀστείως. Ἐν δὲ γε ταῖς σάλπιγξι, ἀνακαλεῖσθω, φησίν, ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ λαός. Κηρύγμασι γὰρ τοὺς ἐν σκηνᾷ ὡσπερ ἰδίαις συναγείρομεν εἰς ἐκκλησίας· συνδεδραμηκότας δὲ, καὶ ἀπαίρειν ἀναπειθόμεν ἐκ τῶν αἰσχίμων ἐπὶ τὰ πρόποντα τοῖς ἡγιασμένοις, καὶ οἰονεὶ μεθορμίζεσθαι πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ φαυλότητος εὐ μᾶλα μεταπαι-

A præceptum Domini promovebant ²⁶ : et hoc, mea sententia, significat, qui Christum sequi statuerint, eos etiam sermone, qui ad fortitudinem atque honestatem, quæ sanctos decet, exhortetur, indigere : ait enim : « Omnia honeste et secundum ordinem fiant ²¹. » Ejus item rei figura est id quod consequenter scriptum legimus ; sic enim inquit Deus ad Moysen sacrorum interpretem : « Fac tibi duas tubas ductiles ; argenteas facies eas, et erunt tibi ad convocandam synagogam, et ad castra movenda. Et canes in illis, et congregabitur omnis synagoga ad portam tabernaculi testimonii. Quod si in una cecinerint, venient ad te omnes principes duces Israel : et canetis signum secundum, et proficiscentur castra quæ tetenderunt ad orientem : et canetis signum alterum, et promovebunt castra quæ tetenderunt ad austrum : et canetis signum tertium, et promovebunt castra quæ tetenderunt ad mare ; **166** et canetis signum quartum, et promovebunt castra quæ tetenderunt ad aquilonem : signa canent in promotione eorum : et, quando congregabitur synagoga, tuba canetis quidem, sed non signum. Et filii Aaron sacerdotes canent tubis : et erit vobis legitimum sempiternum in generationes vestras ²². »

PALL. Quid igitur illud tubarum par esse dicimus ? quidve signorum differentias ? ductiles præterea, et ex argento qua de causa fieri jussit ?

CYR. Duæ quidem tubæ : duplex est in ecclesiis genus ad hortandum accommodatæ prædicationis, quorum alterum ad recta dogmata credentes perducit, ac perversorum hominum sermonem velut adulteratum notat ; qualis sermo eorum erat qui prohibebant nubere, et absurdissime docebant abstinere a cibis, quos Deus creavit, ad percipiendum fidelibus ²³ : in his recensuerim etiam Judæorum doctores ; qui id quod erat divina lege probatum atque sancitum, tanquam scilicet obsoletum esset, abjicientes, neque ullo numero habentes, in suis doctriinis, humanisque mandatis discipulos acquiescere jubebant. Alii quoque nonnulli eos circumcidi, qui fide justificati essent, stulte docebant, ut in aliena carne gloriarentur, ut scriptum est. Sed de illis dictum est : « Foris canes, foris mali operarii ²⁴. » Alterum vero genus ad morum correctionem ducit, et illius in Christo conversationis viam declarat. Argenteæ sunt porro tubæ : in quo propria metalli natura prædicationis utriusque splendorem summamque sinceritatem eleganter ostendit. Tubis vero evocetur, inquit, ad tabernaculum populus. Prædicatione enim eos qui velut in privatis tabernaculis degunt, ad ecclesias congregamus : quos, ubi convenerint, etiam hortamur, ut a minus honeste factis ad ea quæ sanctificatos homines decet, proficiscantur, atque ut a nequitia ad bonos mores quodammodo demigrent, præclare docemus.

²⁰ Num. ix, 8. ²¹ I Cor. xiv, 40. ²² Num. x, 1 seqq. ²³ I Tim. iv, 3. ²⁴ Apoc. xii, 15 ; Philip. iii, 2.

An vero negari potest quin prædicatio facilem obsequentemque hominem, et illius in Christo vitæ verum amatorem, ad reclam dogmatum sententiam ac morum correctionem perducatur?

PALL. Ita fateor.

CYR. Igitur duæ sunt tubæ, quæ populum ad tabernaculum cogunt. Sed si una tuba cecinerint, inquit, venient **167** ad te omnes principes duces filiorum Israel. Egent enim, ut opinor, admonitione atque exhortatione illi quoque qui perfectiore sunt habitu : sed non tanta, quantam requirit cætera multitudo : ob eamque rem alios quidem omnes duæ vix convocant tubæ, sed eximios una ; sapienti namque pauca sunt satis : et occasionem si acceperit, adjiciet reliquum, juxta illud : « Da sapienti occasionem, et sapientior erit ; notum fac justo, et adjiciet accipere ²⁵. » Deinde jussit ut quatuor darentur signorum differentiæ, quibus castra moverentur, ac proficiscerentur qui ad orientem et occidentem, aquilonem et austrum essent : per hoc igitur arbitrator quatuor Evangeliorum libros significari, per quos dogmatum simul ac morum scientia universus orbis imbuitur. Ac si aliud quidpiam excogitandum dicendumque sit, nihil cunctabimus ; et inertæ ac labori utilitatis considerationem præferemus. Nostræ igitur prædicationis quatuor discrimina reperiemus, per quæ universus orbis optimam, ac revera probatissimam vitæ rationem tenebit ; unum ac primum, quo ad veritatis cognitionem ac luminis divini susceptionem vocare consuevimus eos qui creaturæ potius quam Creatori serviunt, ac stulte ligno dicunt : Pater meus es tu, et lapidi : Tu me genuisti ²⁶, ut prophetæ verbis utar. Iis autem qui jam crediderunt, tria reliqua prædicationis genera apte convenient ; siquidem etiam tria esse vitæ ac conversationis genera Salvator docuit ; dixit enim, jacta illa in terram bonam semina fecisse fructum, unum quidem centesimum, alterum vero sexagesimum, tertium denique tricesimum ²⁷. Horum igitur unicuique genus item est quoddam sermonis maxime conveniens : neque enim recte fecerimus, si legitimis nuptiis conjunctos, ob eamque rem Deo ac mundo divisos, et eos item qui præstantissimam ac religiosam vitam, aut aptam sacerdotali muneri susceperunt, iisdem sermonibus nullo discrimine juvandos putaverimus, sed illis quidem dicemus : « Alligatus es uxori ? noli quærere solutionem ; solutus es ab uxore ? noli quærere uxorem ²⁸ ; » et quæcunque alia matrimonio junctis et sentire convenit et facere. Religiosis autem, et qui severioris vitæ asperitatem tolerare decreverint, « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam ²⁹. » **168** Et illud, « Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis ³⁰. » Iis denique qui ad sacerdotium vocati

δεύομεν. Ἦ οὐχὶ λόγος εἰς ὀρθότητα τὴν δογματικὴν καὶ εἰς ἡθῶν ἐπανόρθωσιν ἀποφέρει τὸν ἐπιεικῆ καὶ ζωῆς πῆξ ἐν Χριστῷ γνήσιον ἐραστὴν ;

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν δύο μὲν αἱ σάλπιγγες, αἱ συλλέγουσαι τὸν λαὸν ἐπὶ τὴν σκηνήν. Ἐὰν δὲ μιᾷ σαλπύσσει, φησὶ, προσελεύσονται πρὸς σὲ πάντες οἱ ἄρχοντες ἀρχηγοὶ υἱῶν Ἰσραὴλ. Δεῖν μὲν γὰρ ὑπολαμβάνω παρακλήσεώς τε καὶ προτροπῆς, καὶ τοῖς τὴν ἔξιν τελειοτέροις, πλὴν οὐ τοσαύτης ὁσησπερ ἀνδέοιτε καὶ ἡ τῶν ἐτέρων πληθύς· διὰ τοῦτο τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας δύο μόλις ἀνακαλοῦσι σάλπιγγες, μία δὲ τοὺς ἐξελεγμένους· ἀρκεῖ γὰρ ὀλίγον τῷ σοφῷ, καὶ ἀφορμὴν εἰ λάθοι, προσθήσει τὸ λέειπον, κατὰ τὸ· « Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται· γνώριζε δικαίω, καὶ προσθήσει τοῦ δέχεσθαι. » Εἴτα προστέταξε τέσσαρας ποιῆσθαι σημασιῶν διαφοράς, ὡστε δι' αὐτῶν ἀναζηγυγνύει τε καὶ ἀπαίρει τοὺς τε πρὸς ἡῶ καὶ λίθα, βορβᾶ καὶ νότον· ὁμοῦν οὖν τὰς τέσσαρας ἡμῖν τῶν Εὐαγγελίων συγγραφῆς διὰ τούτου σημαίνεσθαι, δι' ὧν ὁ σύμπας παιδαγωγεῖται κόσμος πρὸς δογματικὴν τε ἅμα καὶ ἡθικὴν ἐπιστήμην. Εἰ δὲ δὴ τι χρῆ καὶ ἕτερον ἐπινοοῦντας λέγειν, κατοκνησομεν οὐδαμῶς, ὕπνου καὶ ἰδρωτός κρείττονα τὴν τοῦ χρησίμου ποιούμενοι θήραν. Λόγου τοιγαροῦν τοῦ παρ' ἡμῖν τέσσαρας εὐρήσομεν τὰς διαφοράς, δι' ὧν ἡ σύμπασα γῆ τὸν ἀριστὸν τε καὶ εὐδόκιμον ἀληθῶς κατορθώσει βίον· μία μὲν οὖν ἔστι καὶ πρώτη, δι' ἧς πρὸς ἐπίγλωσιν ἀληθεία ; καὶ εἰς ἀνάληψιν θείου φωτός καλεῖν εἰθίμεθα τοὺς τῆ κτίσει παρὰ τὸν Κτίστην λελατρευκότας, καὶ λέγοντας ἀμαθῶς τῷ ξύλῳ· Πατήρ μου εἶ σὺ, καὶ τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Τοῖς γε μὴν ἤδη πεπιστευκόσιν, αἱ τρεῖς ἕτεραι τοῦ λόγου διαφοραὶ πρόποιον ἀν εἰκότως· ἐπεὶ τοὶ καὶ τρεῖς εἶναι βίον καὶ πολιτείαν διαφορᾶς ἐδίδασκεν ὁ Σωτὴρ· ἔφη γὰρ ὅτι, τὰ καταβληθέντα τῶν σπερμάτων ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν ἐποίησε καρπὸν, ὁ μὲν ἑκατὸν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα. Οὐκ οὖν ἔστι τις ἐκάστῳ τῶν τοιοῦτων, ὁ αὐτῷ μάλιστα προπῶν λόγος· οὐ γὰρ πῶ δρώντες ὀρθῶς, τοὺς Θεῷ καὶ κόσμῳ μεμερισμένους, διὰ τὸ κατὰ νόμον ὑπερεῦχθαι γάμοις, καὶ τοὺς τὸν πανάριστόν τε καὶ ἀσκητικὸν ἐπανελομένους βίον, ἤγουν τὸν ἱερωσύνην πρόποντα, τοῖς ἴσοις ἀφυλάκτοις ὠφελήσομεν λόγοις, ἀλλ' ἐκεῖνοις μὲν ἐροῦμεν· « Δέδεσαι γυναῖκα ; μὴ ζητεῖ λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός ; μὴ ζητεῖ γυναῖκα· » καὶ οὕτως τοῖς γεγαμηκόσιν ἀρμόζει φρονεῖν τε καὶ δρᾶν. Τοῖς γε μὴν ἀσκητικοῖς καὶ καρτερεῖν ἐγνωκόσι· « Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν. » Καὶ τὸ, « Οὐκ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. » Τοῖς δὲ κεκλημένοις εἰς ἱερωσύνην· « Χεῖλη ἱερέως φυλάξεται γνώσιν, καὶ νόμον ἐζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, » καὶ ὅσα Τιμοθέῳ παρεγγυᾶ γράφων ὁ σοφῷ-

²⁵ Prov. ix, 9. ²⁶ Rom. i, 7 ; Jer. ii, 27. ²⁷ Matth. xiii, 23. ²⁸ I Cor. vii, 27. ²⁹ Colosse. iii, 5 ; Rom. vii, 8. ³⁰ Rom. viii, 18.

τατος Παύλος. Ἄρα μοι τοῦ πρόποντος ἐξέρπει τὰ A
διηγήματα, καὶ ἀποφέρεται ποι πρὸς τὸ οὐκ ἔχει
ὁμοίως;

Paulus. Num igitur hæ, quas e Scripturis attuli
detorquentur quod minime rectum sit?

ΠΑΛΛ. Ἠκιστα γε.

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι μόνοις ἀπονέμει τοῖς
ιεραῖσθαι λαχοῦσι, τὸ κεχρῆσθαι ταῖς σάλπιγγιν·
ἀνατιθεῖς, οἶμαι που, τοῖς τῶν λαῶν παιδευταῖς καὶ
ἡγιασμένοις εἰς ἱερωσύνην, τὸν μυσταγωγούντα, καὶ
μὴν καὶ εἰς ἔφεσιν ἀρετῆς ἐπαλείφοντα λόγον. Διὰ
τοῦτο γάρ, οἶμαι, πρὸς μὲν Μωσέα φησί· « Ποίησον
σεαυτῷ δύο σάλπιγγας. » Νόμῳ δὲ ὡσπερ κατασφρα-
γίζων τὸ χρῆμα· « Καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, » φησὶν, « οἱ
ἱερεῖς, σαλπιοῦσι ταῖς σάλπιγγι· καὶ ἔσται ὑμῖν νό- B
μιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν τῶν σημασιῶν τοὺς τρόπους, εἰς
τὸν ἐκάστῳ τῶν εἰωθότων εὐδοκιμεῖν εἰκότα λόγον,
παρὰδεξόμεθα. Συναπαροῦμεν δὲ οὕτω καὶ συγκα-
ταλύσομεν τῇ νεφέλῃ, τουτέστι, συμβαδιούμεθα
νοητῶς, καὶ συναναπαυσόμεθα τῷ Χριστῷ.

ΚΥΡ. Εὖ λέγεις. Τοῦτὶ γὰρ ἡμᾶς ἀναπέσει φρο-
νεῖν, καὶ προφήτου λόγος ἔχει ὡδί· « Καὶ νῦν, Ἰσραὴλ,
τί Κύριος ὁ Θεὸς ἐπιζητεῖ παρὰ σοῦ, ἄλλ' ἢ τὸ ποιεῖν
κρῖμα, καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πο-
ρεῦσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου; »

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὅτι μὲν χρῆμα καλὸν, καὶ τοῦ παν-
τὸς ἀξίον, καὶ τὴν ἐκ' ἀνδρείᾳ δόξαν καταπλουτοῦν,
τὸ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου, πῶς οὐκ ἂν
γένοιτο σαφές; Τί δ' ἂν εἴη πάλιν τὸ, ἔτοιμον εἶναι,
φράσαις ἂν ἐθέλοντί μοι.

ΚΥΡ. Πῶς γὰρ οὐ; τοῦ γὰρ φρονεῖν τε καὶ δρᾶν
ἐπιτρέσθαι τὰ Θεοῦ, παρὰ πόδας ἡμῖν κειμένου, καὶ
ἀπειργοντος οὐδενός, οὔτε μὴν ἀνθελκοντος εἰς ἀδόκι-
μον νοῦν, τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πο-
ρεύεσθαι μετὰ Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Τίνας δὲ ὅλως εἶναι φαμεν τοὺς ἀκολου-
θεῖν τῷ Θεῷ ἐθέλοντας, μὴ μὴν ἔτι καὶ ἐξ ὅλης τοῦτο
δρᾶν ἐλομένους ψυχῆς, ὀκλάζοντας δὲ πρὸς τὸ ἀναλκι
καὶ παραιτούμενος (1) τὸ καρτερόν;

ΚΥΡ. Τοῦς, οἷ γε βραδεῖς τέ εἰσι, καὶ μόλις ἰέντας
μὲν ἐπὶ τὸ φρονεῖν ἐθέλειν τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἤδοιτο Θεός,
οὐ μὴν ἔτι καὶ ἀντεχομένους ὀλοκλήρῳ διανοίᾳ πολι-
τείας ἁγιοπρεποῦς, οἷ μοῖραν μὲν ὡσπερ ὀλίγην τῆς
ἐνοῦσης αὐτοῖς σπουδῆς τε καὶ προθυμίας ἀπονέμουσι
τῇ εἰς Θεὸν ἀγάπῃ, τὸ δὲ γε λοιπὸν ἅπαν ἀσωτότατά
τε καὶ προαλῶς δαπανᾶν ἐγνωκασί τοῖς ἐν τῷδε βίῳ
περισπασμοῖς, καὶ ἀνονήτοις ἰδρώσι καὶ πικροῖς
φροντισμασιν, ὧν εἰς τύπον ἂν εἴεν οἱ ἐκ Ῥουβείμ
τε καὶ Γάδ· γέγραπται γὰρ πάλιν ἐν τοῖς Ῥιθμοῖς·
« Καὶ κτηνῶν πλήθος ἦν τοῖς υἱοῖς Ῥουβείμ καὶ

fuertint, « Labia sacerdotis custodient scientiam,
et legem exquirent de ore ejus⁴¹; » et quæcunque
ad Timotheum scribens jubet vir sapientissimus
narrationes, ab eo quod deceat aberrant, et eo.

PALL. Minime vero.

CYR. Illud autem animadvertas velim, Deum iis
duntaxat qui sacerdotes electi essent, tubarum
usum tribuere; quod populi scilicet doctoribus et
sacerdotibus consecratis assignet, ut opinor, præ-
dicationem, quæ de mysteriis doceat, et ad virtu-
tem expetendam instituat. Itaque ob eam causam,
ut ego existimo, dicit Moysi : « Fac tibi duas tu-
bas⁴². » Eamque rem veluti lege confirmans, « Et
filiis, » inquit, « Aaron sacerdotes canent tubis; et erit
vobis legitimum sempiternum in generationes ves-
tras⁴³. »

PALL. Igitur signorum modos, sermonem uni-
cuique statui bene ac laudabiliter viventium, apte
et accommodate exhibitum accipiemus. Ita simul
quoque cum nube promovebimus, simulque ab
itinere cessabimus, hoc est, simul cum Christo
spiritualiter ambulabimus, simulque requiescemus.

CYR. Recte ais. Sic namque sentire persuadet
prophetæ quoque dictum, quod sic habet : « Et nunc,
Israel, quid Dominus Deus exquirat a te, nisi facere
judicium, et diligere misericordiam, et prom-
ptum esse ad ambulandum cum Domino Deo.
C tuo⁴⁴ ? »

PALL. Atqui rem quidem esse manifeste præ-
claram ac plurimi faciendam, et quæ fortitudinis
opinionem conciliet, ambulare cum Domino Deo,
quis neget? Sed tamen illud rursus mihi explices
velim, quidnam sit promptum esse.

CYR. Faciam vero : cur enim negem? Si enim
in promptu sit nobis positum, ut quæ Dei sunt et
sentiamus, et celeriter faciamus, nihilque sit quod
prohibeat aut pertrahat in reprobum sensum, hoc
illud est, mea quidem sententia, promptum esse
ad ambulandum cum Deo.

PALL. Quos vero omnino dicimus eos qui Deum
sequi cupiant quidem, non tamen id ex toto animo
velint efficere, sed præ ignavia succumbant, et aspe-
rarum rerum tolerantiam deprecentur?

CYR. Qui, cum tardiores sint, et vix eo usque
progrediantur ut ea sapere velint quæ Deo placent,
169 non tamen integro totoque animo sanctæ
conversationsi adhærescunt, qui sui studii atque
alacritatis exiguam partem divinæ charitati tribuunt,
reliquum vero omne perditæ et intemperanter in
hujus vitæ distractionibus laboribusque inutilibus.
acerbisque curis consumere statuerunt : quorum
figuram non absurde tenent filii Ruben et Gad :
scriptum est enim item in Numeris : « Et pecorum
multitudo erat filiis Ruben et filiis Gad, multitudo.

⁴¹ Malach. ii, 7. ⁴² Num. x, 2. ⁴³ Ibid., 8. ⁴⁴ Mich. vi, 8.

(1) Cod. Vat., παρωθυμένους, repellentes.

copiosa valde. Et viderunt regionem Jazer, et regionem Galaad; et erat locus, locus pecoribus; et accedentes filii Ruben et filii Gad, dixerunt ad Moysen, et Eleazar sacerdotem, et ad principes Synagogæ, dicentes: Ataroth, et Debon, et Jazer, et Nambra, et Sebon, et Eleale, et Sabama, et Nava, et Bean terra, quam dedit Dominus coram filiis Israel, apta est pecoribus pascendis; et servis tuis sunt pecora. Et dixerunt: Si invenimus gratiam coram te, detur hæc terra servis tuis in possessionem, et ne transferas nos trans Jordanem. Et dixit Moyses filiis Gad et filiis Ruben: Fratres vestri ibunt ad bellum, et vos sedebitis hic? Et cur pervertitis mentes filiorum Israel, ut non transeant in terram quam Dominus Deus dat ipsis⁴⁵? Deinde, exprobrata illis parentum contumacia, et iis commemoratis quæ ea de causa ipsis evenerant: « Mortui namque sunt, » inquit, « in deserto, » cum promissionis terram, ut ita dicam, ne aspexissent quidem. Infert iterum: « Et ecce surrexistis pro patribus vestris, conspiratio hominum peccatorum, ut adjiciatis adhuc ad iram indignationis Domini adversus Israel, quia avertimini ab ipso, ut adjiciatis adhuc, ut derelinquatis ipsum in deserto, et peccetis in universam congregationem hanc. Et accesserunt ad ipsum et dixerunt: Cautas ovium ædificabimus nobis hic pecoribus nostris, et urbes impedimentis nostris, et nos armati in primo ordine ante filios Israel, quousque perducamus ipsos in locum ipsorum: et erunt impedimenta nostra in urbibus muratis propter habitatores terræ; neque revertetur ad domos nostras, quousque dividantur filii Israel unusquisque in possessionem suam, et non amplius possidebimus inter eos a trans Jordanem et ultra; quia recepimus possessiones nostras in loco trans Jordanem in oriente⁴⁶. » Intelligis pecorum **170** alendorum et possessionum cura, amoreque erga uxores ac liberos detentos ejusmodi homines nullo modo prorsus transituros fuisse Jordanem, atque adeo ne attingere quidem omnino ullam belli ac pugnae partem ausuros, neque cum aliis in communionem gloriæ ac speratorum bonorum venire curaturos; cum præcipuum illis et optandum in primis videretur, ibi remanere, ne injecto quidem, ut ita dicam, in Jordanis fluentia pede: sed exprobrante Moyse, divinamque iram ut pertimescerent ac formidarent, admonente, vix tandem pollicentur se una cum cæteris transituros esse Jordanem, atque cum illis labores in bello atque pugna communicaturos; non tamen ea spe tanquam participes possessionum una futuri sint, quod possessionem trans Jordanem recepissent. Horum persimiles sunt nonnulli, qui, cum presentis vitæ curis districti sint, totumque cor iis rebus sapiendis quæ sunt super terram quodammodo dedicarint, in rebus necessariis vix exiguum curam

Α τοὺς υἱοὺς Γὰδ, πλῆθος πολὺ σφόδρα. Καὶ εἶδον τὴν χώραν Ἰαζήρ, καὶ τὴν χώραν Γαλαὰδ, καὶ ἦν ὁ τόπος, τόπος κτήνεσι. Καὶ προσελθόντες οἱ υἱοὶ Ῥουβεὶμ καὶ οἱ υἱοὶ Γὰδ, εἶπον πρὸς Μωσῆν καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς τοὺς ἀρχοντας τῆς συναγωγῆς λέγοντες· Ἀταρώθ, καὶ Δαιδὼν καὶ Ἰαζήρ, καὶ Νάμρὰ, καὶ Ἐσεδὼν, καὶ Ἐλεαλή, καὶ Σεδαμὰ, καὶ Ναβαὺ, καὶ Βαϊάν τὴν γῆν, ἣν παρέδωκε Κύριος ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, γῆ κτηνοτρόφος ἐστὶ, καὶ τοῖς παισὶ σου κτήνη ὑπάρχει. Καὶ ἔλεγον· Εἰ ἐβραμεν χάριν ἐνώπιόν σου, δοθήτω ἡ γῆ αὕτη τοῖς οἰκέταις σου ἐν κατασχέσει, καὶ μὴ διαβιβάσης ἡμᾶς τὸν Ἰορδάνην. Καὶ εἶπε Μωσῆς τοῖς υἱοῖς Γὰδ καὶ τοῖς υἱοῖς Ῥουβεὶμ· Οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν πορεύονται εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὑμεῖς καθίσεσθε αὐτοῦ; Καὶ ἴνα τί διαστρέφετε τὰς διανοίας τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ μὴ διαβῆναι εἰς τὴν γῆν ἣν Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσιν αὐτοῖς; Ἐἴτα πρὸς τοὺτοὺς κατονεύσας αὐτοῖς τῶν πατέρων τὴν ἀπειθειαν, καὶ τὰ ἐκείνοις ἐνετύθεν συμβεβηκότα· « Τετελευτήκασι γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ, » φησὶν, οὐδ', ὅσον εἰπεῖν, τεθεαμένοι μόνον τῆς ἐπαγγελίας τὴν γῆν. Ἐπιφέρει πάλιν· « Καὶ ἰδοὺ ἀνέστητε ἀντὶ τῶν πατέρων ὑμῶν, σύστρεμμα ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν, προσθεῖναι ἐτι ἐπὶ τὸν θυμὸν τῆς ὀργῆς Κυρίου ἐπὶ Ἰσραὴλ, ὅτι ἀποστραφήσεσθε ἀπ' αὐτοῦ προσθεῖναι ἐτι καταλιπεῖν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀνομήσετε εἰς ὅλην τὴν συναγωγὴν ταύτην. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ καὶ ἔλεγον· Ἐπαύλεις προβάτων οἰκοδομήσομεν ὧδε τοῖς κτήνεσιν ἡμῶν, καὶ πόλεις καὶ ἀποσκευαῖς ἡμῶν· καὶ ἡμεῖς ἐνοπιλιόμενοι προφυλάκην πρότεροι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἀγάγωμεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν τόπον· καὶ κατοικήσει ἡ ἀποσκευή ἡμῶν ἐν ταῖς πόλεσι τετειχισμέναις διὰ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν· οὐ μὴ ἀποστραφῶμεν εἰς τὰς οἰκίας ἡμῶν, ἕως ἂν καταμερισθῶσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἕκαστος εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. Καὶ οὐκέτι κληρονομήσομεν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἐπέκεινα, ὅτι ἀπέχομεν τοὺς κλήρους ἡμῶν ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐν ἀνατολαῖς. » Συνίης ὅτι κτηνοτροφίας ἕνεκα καὶ κτήσεων, καὶ τῆς εἰς γυναϊκάς τε καὶ παιδικὰς ἀγάπης, οὐδ' ἂν ὄλωσ παρῆλθον οἱ τοιοῦτοι τὸν Ἰορδάνην, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅσον ὄλωσ ἀποθήγειν ἠνέσχοντο πολέμου καὶ μάχης, οὐδ' ἂν εὐκλείας τοῖς ἄλλοις συμμετασχεῖν ἠθέλησαν, καὶ τῶν ἐπ' ἐλπίσιν ἀγαθῶν· ἄριστον δὲ καὶ πολυεύκτων ἐδόκει τὸ μένειν αὐτοὺς, μὴδ', ὅσον εἰπεῖν, τοῖς Ἰορδάνου νόμασιν ἐνθέντας τὸν πόντα· κατονεύειζοντος δὲ τοῦ Μωσέως καὶ ὀβρώδειν ἀναπειθόντος (1), ὑποβλήπασθαι τὰ τὴν θεῖαν ὀργὴν, ὑπισχυοῦνται μόλις συμπαρελύσεσθαι μὲν τοῖς ἄλλοις τὸν Ἰορδάνην, καὶ συμμετασχεῖν ἰδρώτων αὐτοῖς τῶν ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις· οὐ μὴν ὅτι καὶ συμμεριοῦνται φασί, διὰ τὸ ἀπέχειν ἢ ἀπασχεῖν τὸν κληρὸν, ἐν τῷ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. Τοιοῦτοί τινες τὸν τρόπον εἰσιν, οἱ ταῖς τοῦ παρόντος βίου μερίμναις κατεσφιγμένοι. Καὶ ὅλην μὲν ὡς περ ἀπονεμόντες τὴν καρδίαν τῷ φρονεῖν

⁴⁵ Num. xxxii, 1 seqq. ⁴⁶ Ibid., 14-18.

(1) Cod. Vat., καὶ ὀβρώδειν ἐπιτιθέμενος.

εἰσθαι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ὀλίγα δὲ μέλις τῶν ἀναγκαιῶν φροντίζοντες, καὶ οὐκ ἐν σπουδῇ ποιούμενοι τὰ θεοῦ. « Πολλοὶ γάρ, » φησί, « κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. » Οἱ τοίνυν τελούντες μὲν ἐν τοῖς κεκλημένοις διὰ γε τὴν πίστιν, οὐ μὴν ἔτι τοῖς ἐξελεγεμένοις ἐναριθμοῦσι, διὰ τὸ ἀνεῖσθαι πρὸς τὸ ἡδύ, βραδεῖς ἔσθ' ὅτε καὶ ὀκνηροὶ λίαν εἰσὶ, καὶ περὶ αὐτὴν τάχα πού τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάριν καταπεφρίκασι δὲ τὸ ὑπὲρ εὐκλείας θεοῦ καὶ ὠφελείας τῆς σφῶν αὐτῶν, τοὺς ἁγίους πρέποντας ἀνατῆλαι πόρους, καὶ συνδιώκεσθαι τοῖς γνησίοις, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο ἄγοι καιρὸς· κατονειδίζοντος δὲ αὐτοὺς νόμου τοῦ θείου, καὶ καταπτοσύης ἔσθ' ὅτε τῆς θέλειας ὀργῆς, ἵενται μὲν ὀκνηρῶς ἐπὶ τὸ σωτήριον βάπτισμα, καὶ συμμέτεχουσι πόρων τοῖς ἐξελεγεμένοις, ἢ μετριώτερον συννηστεύοντες, ἢ καὶ συζηλοῦντες (1) ἔσθ' ἄτε τῶν πολεμουμένων Ἐκκλησιῶν, οὐ μὴν ἔτι καὶ καταφρονεῖν τῶν ἐν κόσμῳ πειθόμενοι, ἀλλ' ὡσπερ ἴδιον καὶ ἐκνεμηθέντα αὐτοῖς ὑπονοστοῦντες κλῆρον, τὰς ἐπὶ τοῖς ἐπιγελοῖς ἡδονὰς τε καὶ τέρψεις. Διὰ τοῦτο ἔρασκεν ὁ Χριστὸς τοῖς τῆς ὀρθότητος ἔρασταῖς, καὶ εὐσεθεῖν ὅτι μάλιστα διεσπουδακόσι· « Προσέχετε, μὴ ποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι φροντίσι καὶ μερίμναις βιωτικαῖς. » Ἡ οὐκ ἐπιζήμιον εἶναι φησὶ τὸ χρῆμα, ὡ τᾶν;

ΠΑΛΛ. Φημί, πῶς γάρ οὐ;

ΚΥΡ. Λεπτὸν δὲ τοῖς γεγραμμένοις τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν ἐνιεις, καταθαυμάσαις εὐ μάλα τῆς εἰκόνας τὸ κάλλος.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Οἱ κτηνοτροφίας ἕνεκα παίδων τε καὶ γυναικῶν, ἐπαυλιῶν τε καὶ οἰκοδομημάτων, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις ὀκνον εἰσδεγεμένοι, Ῥουβείμ ἐστι καὶ Γάδ.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτο ἐστίν;

ΚΥΡ. Ὁ μὲν γάρ ἦν πρωτότοκος ἐξ Ἰακώβ, ὁ δὲ θεραπευτὴς ἐξέφυ τῆς Ζελφᾶς.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν πρωτότοκοι μὲν διὰ τὴν πίστιν, οἱ κεκλημένοι, καὶ κλῆρον λαχόντες παρὰ Θεῶ τὸν ἐξάρητον, ὅσον ἤκεν εἰς τὴν χάριν, οὐ φιλελεύθεροι δὲ, διὰ γε τὴν εἰς τὰ ἀσχίω ῥοπήν· ἐκκλησίαν δὲ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, τοὺς ἐν πίστει δεδικαιωμένους, διακεκλησθῆαι φάμεν. Ἄλλ' οὐ φιλελεύθερος ὁ πρωτότοκος, κοινωνὸς δὲ μᾶλλον καὶ συνεργαστῆς τοῖς τὸ τῆς δουλείας ἀσχος αὐ πεφευγῶσιν.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἤδη μου πρὸς ἀκτὴν λόγος τοῦ λόγου, καὶ οἰονεῖ πού τῶν πεισμάτων ποιουμένου τὰς ἐκβολὰς, ἔπεισιν εἰπεῖν καὶ προσαναμῆσαι πάλιν, ὅτι χρὴ πρὸς πᾶν ὄντιον ἀνδρίζεσθαι (2) τῶν τελούντων εἰς ὄνησιν, καὶ γύμνασμα εἰς ἀρετὴν ἡγεῖσθαι τοὺς πόρους, διακεῖσθαι δὲ οὐχ ἑτέρως ἢ ὅτι θεὸς ὁ σώζων

A collocant, et ea quæ Dei sunt, inter seria minime numerant. « Multi namque sunt vocati, pauci vero electi ⁴⁷. » Qui igitur, quod ad fidem attinet, inter vocatos censentur, neque tamen etiam inter electos numerantur, quod sint ad voluptatem remissiores; ii nonnunquam vel ad ipsam sancti baptismatis gratiam tardi sunt ac pigri admodum: horrent autem pro Dei gloria, suæque utilitatis causa labores tolerare qui sanctos decent, et una cum veris Dei servis persecutionem pati, quamvis tempus id efflagitet: sed, exprobrante illis Dei lege, atque divina nonnunquam ira eos deterrente, ad salutare baptismum gravate veniunt, et labores cum electis participant, vel una cum cæteris remissis jejunando, vel simul zelum assumendum interdum, B cum oppugnantur Ecclesiæ: non tamen etiam animum inducunt, ut quæ in mundo sunt contemnant; sed ad terrenarum rerum voluptates atque oblectationes, veluti ad attributam sibi possessionem, redeunt: ideoque rectæ sententiæ amatoribus, et pietatis colendæ studiosis dicebat Christus: « Attendite, ne forte graventur corda vestra curis et sollicitudinibus sæcularibus ⁴⁸. » An vero, Pal, ladi, non eam rem perniciosam esse fateris?

PALL. Quidni fatear?

CYR. Atqui, si in ea quæ scripta sunt acres animi oculos conjeceris, mirum in modum hujus imaginis pulchritudinem admiraberis.

PALL. 171 Quonam modo?

CYR. Qui pecorum alendorum causa, liberorumque et uxorum, necnon caularum et ædificiorum studio, ignavi ad res præclaras facti sunt, Ruben et Gad fuerunt.

PALL. Quid vero illud est?

CYR. Hic enim erat ex Jacob primogenitus, alter ex ancilla Zelpha editus.

PALL. Verum est.

CYR. Igitur vocati homines sunt illi quidem propter fidem primogeniti, hæreditatemque apud Deum, quod ad gratiam pertinet, eximiam sortiti; sed tamen propter propensam ad res parum honestas voluntatem, non sunt libertatis amatores: eos porro qui fide justificati sint, ecclesiam primogenitorum descriptorum in cælis appellatos esse dicimus ⁴⁹. Verum is primogenitus minime libertatis amator fuit, sed comes potius ac sodalis eorum qui servitutis dedecus non effugerunt.

PALL. Præclare dicis.

CYR. Sed mihi jam, dum oratio subit littus, ac veluti rudentes jacit, repetendum atque rursus commemorandum videtur, oportere ea omnia fortiter aggredi quæ sunt utilia, putandumque labores exercitationem esse virtutis, neque aliter existimandum, quam Deum esse, qui salutem præstat, quique-

⁴⁷ Matth. xxii, 14. ⁴⁸ Luc. xxi, 34. ⁴⁹ Hebr. xiii, 25.

(1) Sic cod. Vat.; Sirleti vero, συζητούντες.

(2) Cod. Vatic., ἀπαρτίζεσθαι, perfectum seu instructum esse.

adversarios, licet multo majoribus viribus quam nostræ sint, irruant, ut vincere possimus, largitur. Nam haud inutiliter insudare, cum pro virtute toleramus, docebit Moyses, qui dicit in Deuteronomio: « Et recordaberis totius viæ, per quam duxit te Dominus Deus tuus in deserto; ut affligeret te, et tentaret te, et cognita faceret quæ sunt in corde tuo, si observabis mandata ejus, an non⁸⁰. » Neque vero ille sinit nos ignava formidine laborare, cum suam illam protegentis manum aspicimus. Itaque rursus ad hunc modum scribit: « Si vero dixeris in mente tua, Major est numero gens hæc quam ego; quomodo potero exterminare illos? non timebis illos; memoria memor eris eorum omnium quæ fecit Dominus Deus tuus Pharaoni, et omnibus Ægyptiis: tentationum omnium quas viderunt oculi tui, signorum prodigiorumque magnorum illorum; et manus illius potentis, et brachii excelsi, ut eduxerit te Dominus Deus tuus; sic faciet Dominus Deus noster omnibus gentibus quas tu times a facie ipsarum⁸¹. »

⁸⁰ Deut. viii, 2. ⁸¹ Deut. vii, 17 seqq.

ἄ ἐστὶ, καὶ τὸ καταθλεῖν δύνασθαι τῶν ἀνθεστηκότων δουρούμενος, κἄν εἰ πολὺ μείζοσιν ἢ ταῖς ἐν ἡμῖν ἀντιφέροιντο ἀλκαῖς. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀνόνητον ἰδρῶτα καταστάζομεν, τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς ἀνατλάντες πόνους, διδάξει λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ Μωσῆς· « Καὶ μνησθήσῃ πᾶσαν τὴν ὁδὸν, ἣν ἤγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπως ἂν κακώσῃ σε καὶ ἐκπειράσῃ σε, καὶ διαγνωσθῇ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰ φυλάξῃ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ἡ οὐ. » Νοσεῖν δὲ τὴν ἀνδροῦν οὐκ ἐπὶ δειλίαν, ἀνασκοπούμενους εὖ μάλα τὴν τοῦ προασπίζοντος χεῖρα. Γράφει δὲ οὕτω πάλιν· « Ἐάν δὲ λέγῃς ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ὅτι Πολὺ τὸ ἔθνος τοῦτο, ἢ ἐγὼ, πῶς δυνήσομαι ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς; οὐ φοβηθήσῃ αὐτούς· μνεῖα μνησθήσῃ ὅσα ἐποίησεν Κύριος ὁ Θεός σου τῷ Φαραῶ, καὶ πᾶσι τοῖς Αἰγυπτιαῖς τοὺς πειρασμούς τοὺς μεγάλους, οὓς ἐωράκασιν οἱ ὀφθαλμοὶ σου· τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα τὰ μέγала ἐκεῖνα, τὴν χεῖρα τὴν κραταιάν, καὶ τὸν βραχίονα τὸν ὑψηλόν· ὡς ἐξήγαγέ σε Κύριος ὁ Θεός σου· οὕτως ποιήσει Κύριος ὁ Θεός ἡμῶν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, οὓς σὺ φοβῆθῃ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. »

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU

ET VERITATE

LIBER SEXTUS.

172 *Ei qui secundum naturam Deus est, soli nos adherere oportere, et illum ex tota anima totoque corde diligere.*

De Christiana quidem fortitudine roboreque spirituali dictum est a nobis, ut videtur, Palladi, satis; quibus vero in rebus hæc a nobis præstari possint, rursus, ut arbitror, circumspicere necesse est.

PALL. Recte dicis.

CYR. Age igitur, mentis oculos circumquaque versemus, iisque in accuratam actionum nostrarum

^C Ὅτι χρῆ θεῶ τῷ κατὰ φύσιν ἡμᾶς προσκείσθαι μόνῳ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.

ΚΥΡ. Ἀνδρείας μὲν οὖν πέρι τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης, καὶ πνευματικῆς εὐσθενείας ἀποχρῶν, ἡμῖν, ὡς ἔοικεν, ἐκπειποῖται λόγος, ὃ Παλλάδιε· τὰ δὲ ἐφ' οἷς ἂν γένοιτο ταυτὶ πρὸς ἡμῶν, περιαθρεῖν ἀναγκαῖον, καθάπερ ἐγῶμαι, πάλιν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Φέρε δὴ οὖν, τῆς διανοίας τὸν ὀφθαλμὸν ἐν κύκλῳ περιελίττοντες, καὶ εἰς ἀκριβοῦς κατὰσκηψῶν

τῶν καθ' ἡμᾶς ἰόντες πραγμάτων, ἀνασκοπῶμεν εὖ ἅμα, διὰ ποίας ἰόντες τρίβου, λαμπροί τε ἐσόμεθα, καὶ τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἐπαινουμένοις οἶά τινα στέφανον ἀναδυσόμεθα ψῆφον. Ἡ οὐ δοκιῶ σοι φρονεῖν ὀρθά, τὸ ἐν γε τούτοις φιλοκρινεῖν ἡρημένος ;

ΠΑΛΛ. Παντάπει μὲν οὖν. Φαίην γὰρ ἂν καὶ αὐτὸς ἐγὼ προκλήσει τῇ πρὸς ἀνδρίαν προκαταθῆγεσθαι δεῖν, ἐλῆσθαι τε τὰ δι' ὧν ἂν τις ἔσοιτο λαμπρὸς, καὶ τῆς ἀμωμῆτου ζωῆς ἔρχοιτο κατ' εὐθύ.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἤδη λέγωμεν, ὡς ἀπάσης μὲν οἰκίας ἔρεισμα, κρηπίς· νεῶς δὲ τρόπις, ἀρχή· τοῦ δὲ κατορθοῦν ἡρημένου, θεμέλιος ἂν γένοιτο καὶ ὑποβάθρας ἀρχή, τῆς ἀληθείας ἢ γνῶσις, καὶ ὁ περὶ πίστεως τῆς εἰς Θεὸν τὸν ἕνα καὶ φύσει καὶ ἀληθινὸν ἀκιδόηλευτος λόγος· « Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε, » φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Συνιέντας δὲ οὐπω τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν ἀπρακτεῖν ἀνάγκη, τὸ κατορθοῦν οὐκ εἰδόμενος. Ἡ οὐκ ἂν ἀναγκαῖον εἶναι φησὶ πρὸς εὐδοκίμησιν ἡμῖν, τὴν ἐπὶ παντὶ τῷ πρακτέῳ διάσκεψιν, εἰ ἐν λόγῳ πεποιήμεθα τὸ δρᾶν ὀρθῶς, & ἔρξῃ ἀναγκαῖον ;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Τροφὸς οὖν ἕρα συνέσεως, πίστεως. Σύνεσις δὲ, τῶν πρακτέων ἡμῖν ποιεῖται τὴν βίβανον. Καὶ γοῦν ὅτε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς παιδαγωγὸν ὡσπερ τινα, καὶ ἰθυτήρα σοφόν, τὸν διὰ Μωσέως ἐπέστειλε νόμον, ὑποβάθραν ὡσπερ τινα καὶ ἀκατάσειστον ἀρχήν, τὴν παρὰ τῆς μιᾶς τε καὶ ἀληθοῦς Θεότητος προκατεβάλετο γνῶσιν· μὴ γὰρ ἂν ἰσχύσιν αὐτοὺς ὑπελάμβανε τῆς ἀδιαδήτου καὶ ἀκραιφνοῦς ἐφικέσθαι ζωῆς, ἤγουν τῷ τῶν καλλίστων εἰσηγητῇ καταρυσθῆναι νόμῳ, καὶ ὑπέκειν ἐντολαῖς, εἰ μὴ καθάπερ προανατείχισμα τὴν ἐπὶ Θεῷ πίστιν ἐλόντες εἰς νοῦν, ἀντιφέρουσι γενναίως ταῖς εἰς βραθυμίαν αὐτοῦς ἀκονούσας ἡδοναῖς. Ἐδεῖ δὴ οὖν, ἔδει, καθάπερ τινα ψυχικὴν ἀβήρωτιαν, προαποθέσθαι τοὺς πάλαι τὴν πολυθεὸν πλάνησιν, πίστει τε τῇ εἰς Θεὸν τὸν ἕνα φύσει καὶ ἀληθῶς ἐρηρεῖσθαι καλῶς· τοιγάρτοι καὶ πρῶτος αὐτοῖς προανέλαμψε νόμος· « Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλόν, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐν τῇ γῆ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς. Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ Θεὸς ζῆλωτής, ἀποδοῦς ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με· καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιᾶδας τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ φυλάσσει τὰ προσταγμάτά μου. » Ἐδεῖ γὰρ, ἔδει σκληροῖς καταποιεῖσθαι δέμασι, τοὺς ἀνεξίτητον μέλλοντας ποιῆσθαι τὴν ἐντολήν· τοιγάρτοι καὶ ζηλωτὴν ἑαυτὸν ὀνομάζει Θεὸν, καὶ ἀμαρτίας πατέρων ἐπιτιθέντα τοῖς ἐξ αὐτῶν, εἰ γε κατ' ἐκείνους ἔλοιτο βιοῦν, καὶ προ-

considerationem injectis, diligenter aspiciamus, quam ingredientibus viam, clari esse, et illa pro recte honesteque factis approbatione velut corona quadam ornari possimus. An tibi parum recte sapere videor, **173** qui in his rebus quid probandum sit decernere velim?

PALL. Prorsus rectissime: nam etiam ipse non negaverim prius ad fortitudinem incitari oportere, atque ita ea esse amplectenda, per quæ clarus esse, rectaque ad vitam culpa carentem pervenire quisque possit.

CYR. Jam igitur ordiamur. Totius quidem domus firmitas est fundamentum; navis vero initium carina; ejus autem qui virtutis munus exsequi velit, fundamentum, ac basis et initium, est cognitio veritatis, ac de fide in eum qui unus ac natura et vere Deus est, sincera prædicatio: « Nisi enim credideritis, non intelligetis », inquit sacra Scriptura. Quod si nihil ex iis quæ necessaria sunt intellexerimus, cessare ab opere necesse est, cum recte facere nesciamus. An vero, si quid esse putamus ea recte facere, quæ facere necesse est, non necessarium esse fateris, ad laudem assequendam, illam de omnibus rebus agendis inquisitionem?

PALL. Fateor.

CYR. Est igitur fides intelligentiæ nutrix. Intelligentia vero res a nobis agendas examinat. Itaque, cum Israelitis ille universorum Deus legem per Moysen datam, veluti pædagogum quemdam sapientemque rectorem apposuit, tanquam basem quamdam et firmum initium, unius veræque Divinitatis cognitionem præstruxit; neque enim putabat posse illos ad vitam innocentem puramque pertingere, aut a lege, quæ ad res præclaras hortabatur, eorum mores componi, et facile mandatis obsequi, nisi illam in Deum fidem animo suscepissent, quo perinde ac muro præmuniti, voluptatibus, quæ ad ignaviam illos alliciebant, strenue obsisterent. Opus igitur erat, opus erat, inquam, ut illi veteres prius veluti morbum quemdam animi deponerent errorem, quo multitudo deorum colebatur, et fide in eum qui unus et natura et vere Deus est, optime confirmarentur; ideoque ipsis illa prima lex præfulsit: « Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis. Non erunt tibi dii alii præter me: non facies tibi ipsi idolum, neque ullius rei simulacrum, quæcunque in cælo sunt sursum, et quæcunque in terra deorsum, et quæcunque in aquis sub terra: non adorabis ea, neque servies illis. Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus zelotes, reddens peccata patrum in filios, usque ad tertiam et quartam generationem, iis qui oderunt me, **174** et faciens misericordiam in millia iis qui diligunt me, et servant præcepta mea ». Oportebat enim ut duris terroribus commoverentur, qui mandato aditum præclusuri erant; ideoque et zelotem se Deum appellat, et peccata parentum

¹⁷³ Isa. vii, 9. ¹⁷⁴ Exod. xx, 2 seqq.

liberis imponere se dicit; si tamen similiter atque illi vivere, et cum patriis certare culpis velint. Neque enim dicimus in eos qui nihil deliquerint, peccata parentum redundare; cum disertis verbis testetur Deus: « Non morientur patres pro filiis, neque filii pro patribus: unusquisque in suo peccato morietur ⁸⁴. » Sed, si parentum sententiam liberi sequantur, ac patriæ impietatis fuerint imitatores, pervenit interim ad ipsos quoque Dei indignatio. Ac, si eveniat ex ipsis insita benignitate, ut Deus, qui est super omnia, primis illis remittat pœnas: at certe secundis tandem, aut tertiis commeritam ab initio debitam impio generi infert iram. Compulsi igitur eos ad timorem, cum se zelotem Deum appellavit: alia quoque ratione eosdem in fide confirmavit, pollicendo facturum se misericordiam in millia iis qui se diligenter. His vicinum cognatumque mandatum adjecit; ait enim: « Non accipies nomen Domini Dei tui in vanum; non enim inson-tem habebit Dominus cum qui accipit nomen ejus in vanum ⁸⁵. » Hoc nonnulli faciebant, lignis ac lapidibus Dei appellationem tribuendo; et illud nomen, quod est super omne nomen, stulte ad humanæ manus artificium atque operam dejiciendo; de quibus dixit Deus per Isaïæ vocem: « Postquam elegit faber lignum, constituit illud in mensura, et glutine composuit illud ut formam viri, et ut pulchritudinem hominis, ut statueret illud in domo; excidit lignum a silva, quod plantavit Dominus, et imber auxit, ut sit hominibus in combustionem; et accipiens ab illo calefactus est: et accedentes coxerunt panes super ipsis: de reliquo vero fecerunt deos, et adorant illos ⁸⁶. » Et post alia: « Cognoscite quia cinis est cor eorum, et errant ⁸⁷. » Hi accipiunt nomen Domini in vanum. Cæterum, qui jam e diaboli laqueis exierunt, ac Deum verum cognoverunt, **175** eos censeo non debere ad ineptas intelligentias claudicando labi, neque in hac re degenerem sensum stulte complecti, in eam opinionem adductos, ut alios agnoscant deos, aut certe arbitrentur omnino quosdam esse, præter eum qui unus et verus sit. « Etsi enim dicantur dii nonnulli, ac domini, et in cœlo, et in terra: sed nobis unus Deus, Pater nempe, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum; et unus Spiritus sanctus, in quo omnia, et nos in ipso ⁸⁸. » Neque enim divinitatis naturam in solum unum Deum et Patrem Judaice contrahemus; sed illam quodammodo dilatando in sanctam consubstantialiæque Trinitatem, atque tum personarum qualitate, tum hypostasis proprietate distinguendo, in unum rursus Deum contrahemus, propter eandem trium substantiam; et ipsi serviemus, ipsumque adorabimus, invocando Patrem et Filium ac Spiritum sanctum. « Non enim erunt, » inquit, « dii alii præter

γονικοῖς ἀμιλλᾶσθαι πταισµασιν. Οὐ γὰρ ποῦ φαμεν, ὡς τοῖς γε ὄλωσ οὐδὲν πεπληµεληκόσιν αἱ τῶν πατέρων ἐγκατασκήπτουσιν ἀµαρτίαι, καὶ τοὶ διαβήρηδην ἀνακεκραγότες Θεοῦ· « Οὐκ ἀποθανοῦνται πατέρες ὑπὲρ τέκνων, οὐδὲ τέκνα ὑπὲρ πατέρων, ἕκαστος τῆ ἑαυτοῦ ἀµαρτία ἀποθानεῖται. » Ἄλλ' εἰ ταῖς τῶν πατέρων ἐποινοτὸ γνώµαις οἱ ἐξ αὐτῶν, καὶ προγονικῆς δυσσεβείας ἔσονται ζηλωταί, παρατείνει πω τάχα καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ θυµός. Κἂν εἰ γένοιτό πως ἐξ ἐµφύτου φιλανθρωπίας ἀνεῖναι τοῖς πρώτοις τῶν ὑπὲρ πάντα Θεόν, τὸ κολάζεσθαι δεῖν, ἀλλ' οὐν ὅψὲ τοῖς δευτέροις ἤγουν τοῖς τρίτοις ἐπάγει τὴν ἐν ἀρχαῖς τῷ βεβήλω γένει πρέπουσάν τε καὶ ὀρειλομένην ὀργήν. Κατεσθβει τὸν εἰς τὸ φοβεῖσθαι (1) δεῖν, ζηλωτὴν ἑαυτὸν ὀνοµάζων Θεόν· ἐθεβαίω γε μὴν καὶ ἐτέρως εἰς πίστιν αὐτοὺς, ποιεῖν ἔλεος εἰς χιλιάδας ὑπισχνούµενος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Προσετίθει δὲ τούτοις γειτονά τε καὶ ἀδελφὴν ἐντολήν· « Οὐ γὰρ λήψῃ, φησὶ, τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ µαταίῳ· οὐ γὰρ µὴ καθάρσις Κύριος τὸν λαµβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ µαταίῳ. » Τοῦτό τινες ἔδρων, ξύλοις τε καὶ λίθοις τὴν τοῦ Θεοῦ κλήσιν ἀνάπτουτες, καὶ τὸν ὑπὲρ πᾶν ὄνομα κατακοµίζοντες ἀµαθῶς εἰς ἀνθρωπίνης χειρὸς φιλοτέχνηµά τε καὶ πόνον. Ἐπὶ δὲ που περὶ αὐτῶν διὰ φωνῆς Ἡσαίου Θεός· « Ἐκλιεξάµενος τέκτων ξύλον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέτρῳ, καὶ ἐν κόλλῃ ἔβρύθµισεν αὐτὸ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ ὡς μορφήν ἀνδρός, καὶ ὡς ὠραιότητα ἀνθρώπου στήσεται αὐτὸ ἐν οἴκῳ· ἔκοψε ξύλον ἐκ τοῦ δρυµοῦ ὃ ἐφύτευσεν Κύριος, καὶ ὀετὸς ἐµήκυνεν, ἵνα ἦ ἀνθρώποις εἰς καύσιν, καὶ λαβῶν ἀπ' αὐτοῦ, ἐθερµάνθη, καὶ καύσαντες ἔπεψαν ἄρτους ἐπ' αὐτῶν· τὸ δὲ λοιπὸν εἰργάσαντο εἰς θεοὺς, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτοῖς. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Γινώτε, ὅτι σποδὸς ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ πλανῶνται. » Οὗτο λαµβάνουσι τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπὶ µαταίῳ. Ἄλλ' οἶμαι δεῖν τοὺς οἱ γε λοιπὸν ἔξω τε πάγης γεγῶσαι διαβολικῆς, καὶ Θεὸν ἐγνώκασι τὸν ἀληθινόν, µὴ εἰς ψυχρὰς ὀκλάζειν ἐννοίας, µητε µὴν τὸ ἀγεννὲς ἐν γε δὴ τούτῳ τιµᾶν φληνάφως, ἀνθελοκοµένους εἰς τὸ δεῖν ἐτέρους εἰδέναί θεοὺς, ἤγουν οἰεσθαί τινας ὑπάρχειν ὄλωσ παρὰ τὸν ἕνα καὶ ἀληθῶς. « Εἰ γὰρ καὶ λέγοντό τινες θεοὶ καὶ κύριοι, ἐν τε τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἡµῖν εἰς Θεός, ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡµεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡµεῖς δι' αὐτοῦ· καὶ ἐν Ἡνεῦµα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα, καὶ ἡµεῖς ἐν αὐτῷ. » Ἦκιστα µὲν γὰρ τὴν τῆς Θεότητος φύσιν συστελοῦµεν Ἰουδαϊκῶς, εἰς µόνον τὸν ἕνα Θεὸν καὶ Πατέρα, κατευρώνοντες δὲ ὡσπερ εἰς ἅγιον τε καὶ ὁμοούσιον Τριάδα· καὶ µὴν καὶ προσώπων παύτητι, καὶ ὑποστάσεως ἰδιότητι διαστέλλοντες, εἰς ἕνα δὴ πάλιν συστελοῦµεν Θεόν, διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν, καὶ αὐτῷ λατρεύσοµεν, αὐτῷ προσκυνήσοµεν, ἐπικαλούµενοι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦµα τὸ ἅγιον. « Οὐ γὰρ ἔσονται, » φησὶ, « θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐµοῦ. » καὶ πάλιν· « Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυ-

⁸⁴ Deut. xxiv, 16. ⁸⁵ Exod. xx, 7. ⁸⁶ Isa. xliv, 12 seqq. ⁸⁷ Ibid., 20. ⁸⁸ I Cor. viii, 5, 6.

(1) Sic cod. Vat.; Sirleti autem, εἰς τὸ ἐρηρεῖσθαι, ad firmitatem, non male.

ήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. » Ἐπειδὴ δὲ εἰς Ἄ
 μὲν ἐστὶ Θεὸς ὁ Πατήρ, εἰς δὲ Κύριος ὁ Υἱός, ἐν δὲ
 Πνεῦμα ἅγιον ἔκπορευτὸν, οὕτε τὸν ἕνα Θεὸν τῆς ἀλη-
 θεοῦς κυριότητος ἐξοίσομεν· οὕτε μὴν τὸν ἀληθῶς
 καὶ φύσει Κύριον, τοῦ εἶναι Θεὸν ἐκπέμφομεν· ἔφε-
 ται γὰρ θεότῃ μὲν πάντως τῇ κατὰ φύσιν, ἡ κυ-
 ριότης· κυριότητι δὲ αὐτῇ κατ' ἀλήθειαν, ἡ τῆς
 θεότητος δόξα.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατά γε καὶ ὅτι μάλιστα σοφῶς
 εἴπης.

ΚΥΡ. Ἐνα δὴ οὖν, Παλλάδιε, Θεὸν εἰσόμεθα, καὶ
 ἐπ' αὐτῷ τὸ σύμπαν οὐδένα καταλογιούμεθα, τὴν
 ἀνοσίον τε καὶ βέβηλον διψυχίαν, ὡς ἀλαζόνα καὶ
 ὀδύρτριαν ἀληθῶς, ἀπατάτω ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν
 ψυχῆς, ἵνα μὴ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ἱερὸς ἐπιφωγῆ λόγος·
 « Ἔως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις;
 ἢ Βάαλ Βάαλ, ἢ Θεῷ Θεῷ. » Μονοτρόπους γὰρ ἡμᾶς,
 οὐχ ἑτερόφρονας καὶ σεσαλευμένους, εἰς ἃ μὴ
 προσῆκεν ἐτοιμότατα μεταπίπτοντας ὀρᾶσθαι δεή-
 σαι· ὡς τό τοι χωλεῖν ἐπ' ἄμφω καὶ καταδονεῖσθαι
 φιλεῖν, φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ὅτι μάλιστα δυσθεωτά-
 των. Καὶ γοῦν καὶ ὁ πάλαι νόμος θανάτῳ τιμᾶται
 τὸν οὐκ ἀσφαλῆ, φησὶ γάρ· « Ὁ θυσιάζων θεοῖς
 ἐξολοθρευθήσεται, πλὴν Κυρίῳ μόνῳ. » Τοιγάρτοι
 τῆς θείας καταπαίρεσθαι δόξης, καὶ τὰ αὐτῇ καὶ
 μόνῃ διανέμειν πρέποντα, ἐπιχειρεῖν οἷς ἂν ἔλοιτό
 τις, καὶ τοῖς μὴ φύσει χαριζέσθαι θεοῖς, νοσημάτων
 αἰσχιστον, μᾶλλον δὲ δυσσεβείας ἂν γένοιτο τῆς
 ἐσγάτης ἔγκλημα καὶ γραφή. Ἀππλάχθαι δὴ οὖν
 τῶν τοιούτων ἀνάγκη, τὸν γε ὡς ἀληθῶς γνήσιον καὶ
 θεοφιλῆ, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον ἀποκαθαίροντα τὴν καρ-
 δίαν, ἀλλὰ μὴδ' ὅσον εἰπεῖν διὰ γλώσσης ἴεντα ποτὲ
 τὸ εἰδῶλον ὄνομα. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Καὶ ὄνομα
 θεῶν ἐτέρων οὐκ ἀναμνησθήσεσθε, οὐδ' οὐ μὴ ἀκουσθῆ
 ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν. » Ἄ γὰρ αἰσχροὺς εἰδέναι,
 λαλεῖν οὐκ ἀζήμιαν. Πανταχῆ δὲ τὸ ἐν πίστει γνήσιον
 τιμῆν ἡρημένους, διαμεμνησθαι προσήκει τοῦ μα-
 καρίου Παύλου γράφοντος ὕδα· « Ἀδύνατον γὰρ
 τοὺς ἄπαξ πεφωτισμένους, καὶ καλὸν γευσσάμενους
 θεοῦ ῥήμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παρα-
 πέσοντας, πάλιν ἀνακαινίζεσθαι εἰς μετάνοιαν. » Οἱ γὰρ
 ἄπαξ εἰς μετάνοιαν τῆς οὐρανοῦ καὶ θείας ἐνηνεγ-
 μένοι χάριτος, διὰ γε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀνα-
 στάσεώς τε πέρι, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας τὸν
 ἀληθῆ καὶ ζωοποιὸν παραβεξάμενοι λόγον, εἰ παλι-
 νδρομεῖν ἔλαιντο πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ νόσον ὑπο-
 δραμεῖν τὴν πρώτην, οὐκ ἀνακαινισθῆσονται πρὸς
 καθαρισμόν διὰ δευτέρου βαπτίσματος· « Οὐ γὰρ ἡ
 αὐτῶν ἀπιστία τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ καταργήσει, »
 καθά φησιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Οὐδὲ ἐπειπερ κατα-
 πεφρονήκασι τινες ἀνόπιν ἰόντες τῆς θείας χάριτος, τὸ
 ἀέδαιον καταγράφομεν· ποιναῖς δὲ μᾶλλον ὁ τῶν
 ἔλων ὑποθήσει κριτῆς τοὺς εἰς τοῦτο κατολισθεῖν
 δυσσεβείας οὐ παραιτούμενους, ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ
 καταπατῆσαι καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγή-
 σασθαι, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυθρίσαι, ἐν ψ

me⁶⁵; » et iterum, « Dominum Deum tuum adora-
 bis, et ipsi soli servies⁶⁶. » Quoniam vero unus est
 Deus, Pater; et unus Dominus, Filius, et unus Spi-
 ritus sanctus, procedens, neque unum Deum illum
 ex vera dominatione pellemus; neque cum qui
 vere ac natura Dominus est, excludemus, quomi-
 nus sit Deus: nam divinitatem, quæ secundum na-
 turam est, consequitur omnino dominatio; domi-
 nationem rursus veram, divinitatis gloria.

PALL. Rectissime a te est ac sapientissime di-
 ctum.

CYR. Unum igitur Deum agnoscemus, Palladi, ne-
 minem omnino cum illo recensebimus, impiumque
 ac nefarium duplicis animi vitium, ut arrogantiae
 ac superbix plenum, longissime a nostro animo ab-
 jiciemus, ne adversus nos ipsos sermo sacer in-
 clamet: « Quousque claudicabitis utroque populi-
 te? aut Baal Baal, aut Deo Deo⁶⁷. » Constante
 enim nos esse oportet, non diversa sentientes atque
 fluctuantes, et ad ea quæ minime convenit, facillime
 transeunt: nam claudicare in utramque partem
 ac fluctuare, mea quidem sententia, impium est in
 primis. Itaque vetus quoque lex morte multat incon-
 stantem; ait enim: « Sacrificans diis extermina-
 bitur, nisi Domino soli⁶⁸. » nam adversus divi-
 nam gloriam erigi, et quæ illi ac soli tribuenda
 sunt, ea quemque, quibus velit, et iis qui natura
 dii non sunt, **176** audere largiri, morbi genus est
 omnium turpissimum, imo vero extremæ impietatis
 culpa atque crimen. Ab ejusmodi itaque vitiis eum
 abesse necesse est, qui vere sincerus sit
 et Dei amator: neque solum purgatum cor habere,
 sed ne fando quidem, e lingua emittere unquam
 idoli nomen. Scriptum est enim: « Nominis deo-
 rum aliorum non memores eritis, neque audietur
 ex ore vestro⁶⁹. » Nam quæ sentire turpe est, ea
 loqui est etiam damnosum: et qui ubique fidei sin-
 ceritatem colere decreverint, eos meminisse oportet
 beati Pauli, ad hunc modum scribentis: « Im-
 possibile est enim eos qui semel illuminati sunt,
 et gustaverunt bonum Dei verbum, virtutesque
 sæculi futuri, et prolapsi sunt, rursus renovari ad
 pœnitentiam⁷⁰. » Nam, qui per sanctum baptismum
 semel ad cœlestis ac divinæ gratiæ perceptionem
 perducti sunt, et de resurrectione ac de Christi
 regno verum ac vitalem sermonem acceperunt: si
 ad veterem statum recurrere, morbumque prio-
 rem subire voluerint, fieri non potest ut secundo
 baptisate ad purgationem renoventur: « Non
 enim illorum infidelitas fidem Dei evacuabit⁷¹, »
 ut inquit beatus Paulus. Neque propterea quod eam
 nonnulli contempserunt, ac retro abierunt, ideo
 divinæ gratiæ inconstantix notam inuremus: sed
 pœnis potius ille universorum iudex subiciet eos
 qui parum caverunt quominus in eam impietatem
 prolaberentur, ut Filium Dei conculcarent, et
 sanguinem testamenti communem putarent, et Spi-

⁶⁵ Exod. xx, 3.

⁶⁶ Deut. x, 20; Matth. iv, 10.

⁶⁷ III Reg. xviii, 21.

⁶⁸ Exod. xxii, 20.

⁶⁹ Exod. xxiii, 13.

⁷⁰ Hebr. xvi, 4-6.

⁷¹ Rom. iii, 3.

ritui gratiæ contumeliam facerent, in quo sanctificati, diviniæque naturæ participes facti erant⁶⁶. Utenim militem, qui clypeum abjecerit, ac de prælio fugerit, secundis insigniri characteribus non oportet; sed jam puniri, et ignaviæ pœnas luere: ad eundem modum, qui in adeo augustam atque admirabilem gratiam injurii fuerint, eos non dono secundo Spiritus ornari, cum prius illud improba-verint, sed pœnis subjici decet. Nam semel illuminatis eam sententiam, eamque cogitationum firmitatem esse assumendam, ut unum sciant, qui natura sit Deus, et illos exsecrentur qui præter hoc aliud quidpiam suadent: optandumque in primis ducant in idola insilire, ac templa disturbare, et gentilium numina nihil esse putent; id quoque veteris legis 177 locus docebit: scriptum est enim in Numeris: « Et locutus est Dominus ad Moysen in occiduis partibus Moab prope Jordanem contra Jericho, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Vos transibitis Jordanem in terram Chanaan, et perdetis omnes habitantes in terra ante faciem vestram, et auferetis speculas eorum, et omnia idola eorum conflata destruetis, et omnes titulos eorum auferetis⁶⁷. » Intelligis igitur, iis qui Jordanem transierint opus esse ut aras et lucos e medio tollant, eosque sine cunctatione una cum idolis ac titulis disturbent? nam hujusmodi pestibus parcere, manifestum est indicium non satis nos esse confirmatos, neque cor criminis expers Deo consecrasset, aperte de impiis atque perversis dicenti: « Non adorabis deos ipsorum, neque coles eos; non facies juxta opera eorum, sed destruendo destrues, et conterendo conteres titulos eorum, et servies Domino Deo tuo; et benedicam panem tuum, et vinum tuum, et aquam tuam, et avertam infirmitatem a vobis; non erit infecunda neque sterilis in terra tua, numerum dierum tuorum explebo⁶⁸. » Neque enim est obscurum, quin hominibus bene confirmatis, et ex integra mente universorum Deo deditis, atque ejus rei certissimum argumentum præbere studentibus, idipsum, quod aras et titulos, et ludicra hominum mente corruptorum ever-tunt, divina sit illis dona conciliaturum

PALL. Verum est.

CYR. Nam, si manu fabricata simulacra destruxeris, inquit, ac Deo servieris mores illorum perosus, « Benedicam panem tuum, et vinum tuum, et aquam tuam. » Mysticus hic sermo est atque abditus; nam sinceris Dei cultoribus illa Christi mysteriorum communicatio, et sancti baptismatis gratia ad spirituallem benedictionem valet; iis autem qui duplici sunt adhuc animo, et ad defectionem et apostasin spectant, ira et condemnatio, et malorum omnium cumulus est illius spiritualis benedictionis perce-

⁶⁶ Hebr. x, 29. ⁶⁷ Num. xxiii, 50-52. ⁶⁸ Exod. xiii, 24-26.

(1) Al. Καὶ γὰρ οὐχ ἤττον τι τ. δ. τ. μ. ἔσται.

ἡγιασθησαν, καὶ γεγονάσι τῆς θείας φύσεως λοιωνοί. Ὡσπερ γὰρ στρατιώτην τὸν ριψάσπιδά τε καὶ φυγοπόλεμον, οὐ δευτέρους τιμᾶσθαι σημάντροις, ἀλλ' ἤδη κολάζεσθαι χρὴ, καὶ τῆς ἀνανδρείας ἀποτιννύναι λόγους· τὸν αὐτὸν, οἶμαι, προσήκει τρέπον, τοὺς οὕτω σεπτὴν τε καὶ ἀξιάγαστον περιυθρίζοντες χάριν, οὐ τοῦ δευτέρου τιμᾶσθαι Πνεύματος δόσει, τῆς πρώτης ἀθετουμένης, ἀλλ' ἤδη ποιναις ὑποκείσθαι πρέπει. Ὅτι γὰρ τοὺς ἅπασιν πεφωτισμένους εἰς τοῦτο λέναι προσήκει γνώμης, καὶ ἐδραϊότητος λογισμῶν, ὡς εἰδέναι μὲν ἓνα τὸν φύσει Θεὸν, καταμυσάσσεσθαι δὲ τοὺς ἑτερόν τι παρὰ τοῦτο εἰσηγουμένους, καὶ ἐπιθυμημάτων ποιείσθαι κάλλιστον, τὸ ἐπιθρώσκειν εἰδώλοις, καὶ κατασεῖν ναοὺς, καὶ οὐδὲν ἡγεῖσθαι τὰ Ἑλλήνων σεβάσματα, καὶ ἀρχαῖος ἡμᾶς διδάξει λόγος. Γέγραπται γὰρ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐπὶ δυσμῶν Μωᾶδ παρὰ τὸν Ἰορδάνην κατὰ Ἱεριχώ, λέγων· Ἀάλησον τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἔρεις πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς διαβαίνετε τὸν Ἰορδάνην εἰς γῆν Χαναάν, καὶ ἀπολεῖτε πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ γῇ πρὸ προσώπου ὑμῶν. Καὶ ἐξαρείτε τὰς σκοπιὰς αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ εἰδῶλα τὰ χωνευτὰ αὐτῶν ἀπολεῖτε αὐτὰ, καὶ πάσας τὰς στήλας αὐτῶν ἐξαρείτε. » Συνίης ὅτι τοὺς παρελθόντας τὸν Ἰορδάνην, ἐκ μέσου ποιείσθαι χρὴ βωμοὺς καὶ τεμένη, καὶ αὐτοῖς εἰδώλοις καὶ στήλαις ἀναμοχλευεῖν ἀμελητί; ὡς τὸ γε φειδῶ τῶν τοιούτοις τυχόν ἀπονέμειν κακοῖς μήνυσιν ἂν γένοιο σαφῆς, τοῦ μὴ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, μήτε μὴ ἀκαταίτιατον τῷ Θεῷ τὴν καρδίαν ἀφιερῶν, καίτοι λέγοντι σαφῶς περὶ τῶν ἀθῶν καὶ πονηρῶν· « Οὐ προσκυνήσεις τοῖς θεοῖς αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ λατρεύσης κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἀλλὰ καθαρεύσει καθελεῖς, καὶ συντριβῶν συντριψίσεις τὰς στήλας αὐτῶν, καὶ λατρεύσεις Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, καὶ εὐλόγησω τὸν ἄρτον σου, καὶ τὸν οἶνόν σου, καὶ τὸ ὕδωρ σου· καὶ ἀποστρέψω μαλακίαν ἀφ' ὑμῶν· οὐκ ἔσται ἄγονος, οὐδὲ στείρο ἐπὶ τῆς γῆς σου, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν σου ἀναπληρώσω. » Ἔστι γὰρ οὐκ ἀσυμφανὲς, ὡς τοῖς ἄγαν ἐρηρεῖσμένοις καὶ ἐξ ὑγιῶς διανοίας τῷ τῶν ὄλων Θεῷ προσκειμένοις, ἀπόδειξιν τε τοῦ πράγματος ἐναργῆ ποιείσθαι μεμελετηκόσι, τὸ κατασεῖν βωμοὺς τε καὶ στήλας, καὶ ἀνθρώπων ἀθῶματα παρεσθαρμένων τὸν νοῦν, θείων ἔσται χαρισμάτων πρόξενον.

D ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Εἰ γὰρ δὴ καθέλης τὰ χειροποίητὰ, φησὶ λατρεύσειας τε Θεῷ, τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθη μεμισθῶς, « Εὐλόγησω τὸν ἄρτον σου, καὶ τὸν οἶνόν σου, καὶ τὸ ὕδωρ σου. » Μυστικὸς δὲ λόγος καὶ βαθύς· τοῖς γὰρ Θεῷ γνησίοις, πρὸς εὐλογίας ἔσται πνευματικῆς, τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἢ μέθεξις, καὶ ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος χάρις. Τοῖς γε μὴ διψυχοῦσιν ἔτι, κεικνημένοις εἰς ἀπόστασιν, ὀργῆ καὶ κατάκριμα· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν δεινῶν, τὸ μεταλαχεῖν ἔστι (1) τῆς εὐλογίας τῆς πνευματικῆς; καὶ τοῦτο,

οἶμαι, ἔστιν, ὃ καὶ ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος, ὅτι « Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἀναξίως, κατάκριμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα Κυρίου. Δοκιμαζέτω δὲ, » φησὶν, « ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ τότε ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω » Ἔσται τοίνυν πρὸς εὐλογίας, φησὶ, τῶν ἁγίων μυστηρίων ἢ μέθεξις, τοῖς γε ὡς ἀληθῶς φιλοθεωτάτοις. Καὶ ἀπαλλαγῆσονται δὲ μαλακισμοῦ, τουτέστι, τοῦ νοσεῖν ἐτοίμως τὸ ἀδικεῖν πεφυκός, καὶ ἀποκομίζον εἰς ἀνανδρίαν· ἀλλ' οὐδὲ ἄγονος ἔσται, φησὶν, ἐν αὐτοῖς, οὐδὲ στεῖρα. Γονιμωτάτη γὰρ πᾶσα θεοφιλῆς καὶ ὁσία ψυχὴ, καὶ καρποὶς ἁγίοις κατάκομος, φημὶ δὲ δὴ πάλιν, τοῖς ἐξ ἀρετῆς αὐχήμεσιν.

ΠΑΛΛ. Ὡδε ἔχει.

ΚΥΡ. Εὐκατάσειστον δὲ τὴν καρδίαν ἔχειν οὐκ ἐὼν, εὐμηχανῶς ἐπιτρέπει πρὸς τὸ δεῖν ἐλέσθαι τὸ βεβηχὸς εἰς πίστιν, καὶ εἰς εὐσέθειαν ἀσφαλῆς· ποτὲ μὲν γὰρ λογισμοῖς τοῖς καθήκουσιν μεταπειθεύων ἐπὶ τῷ ἔμεινον, ἀποσπουδάξεν κελεύει, μᾶλλον δὲ ἀποστρέφεται παντελῶς, ὡς ὀλέθρου πρόξενον, τὸ θύειν εἰδώλοις ἢ προσκυνεῖν, διαβολῆς τῆς ἐσχάτης, μᾶλλον δὲ δυσσεθείας τῆς ἀνωτάτω δεικνύς ἀνάπλειων τὴν τοιάνδε νόσον· ποτὲ δὲ καὶ φόβον, τὸν τοῦ κοιάζεσθαι λέγω, παιδαγωγὸν ὡσπερ τινὰ καὶ γενναῖον ἡμῖν ἐπιστήσας φύλακα, περιτρέπει πανταχῶθεν ἐπὶ τὸ ἀρέσκον αὐτῷ. Καὶ γοῦν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησὶν ὁ μακάριος Μωσῆς· « Καὶ ταῦτα τὰ προστάγματα καὶ τὰ κρίματα, ἃ φυλάξεσθε τοῦ ποιῆσαι ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὑμῶν εἰδούσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ πάσας τὰς ἡμέρας, ἃς ὑμεῖς ζῆτε ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄπωλεῖ ἀπολείτε πάντα τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἐλάτρευσαν ἑκεῖ τὰ ἔθνη τοῖς θεοῖς αὐτῶν, οὓς ὑμεῖς κληρονομεῖτε αὐτούς ἐπὶ τῶν ὄρεων τῶν ὑψηλῶν, καὶ ἐπὶ τῶν θινῶν, καὶ ὑποκάτω δένδρου θασέος. Καὶ κατασκάψετε τοὺς βωμοὺς αὐτῶν, καὶ συντρίψετε τὰς στήλας αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν ἐκκόψετε, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κατακαύσετε πυρὶ, καὶ ἀπολείτε τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐκ τοῦ τόπου ἐκείνου. » Οἱ μὲν Ἑλλήνων σοφοὶ καὶ λογῶδες, ποιηταὶ δὲ μάλιστα, ὀρεάδας τινὰς καὶ ἀμαδρυάδας ὀνομάζουσι νύμφας, ἦτοι δαίμονας. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ τοῖς κατὰ τόπον ὑψώμασι τοὺς παρὰ σφίσι τιμᾶν ἠρημένους θεοὺς, βωμοὺς ἱστάντες ἐν ὄρεσι, βουθυτεῖν ἐσπούδαζον, καὶ τοῖς τῶν δένδρων εὐφουεστέροις περιδύσαντες ἔλη καὶ δαίμονίων ἰνδάματα, μηλοσφαγίαις ἐκέχρητο. Ἄλλ' ἦν ἀναγκαῖον κατορθώδουνας οὐδὲν τοῦς ὑπὸ Θεῷ γεγονότας τῷ κατ' ἀληθειάν τε καὶ φύσει, τὰ τῶν πλανωμένων κατασελεῖν ἀθύρματα, καὶ τῶν παρ' ἐκείνοις ἐθῶν ὡς ἀνωτάτω χωρεῖν. Ταιγάρτοι φησὶ πάλιν· « Ἐὰν δὲ ἐξολοθρευθῆσιν Κύριος ὁ Θεὸς σου τὰ ἔθνη, εἰς οὓς σὺ πορεύσῃ ἐκεῖ τοῦ κληρονομησῆαι τὴν γῆν αὐτῶν, ἀπὸ προσώπου σου, καὶ κατακληρονομήσῃς αὐτούς, καὶ κατοικήσῃς ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, πρόσχε σαυτῷ, μὴ ἐκζητήσῃς ἐπακολουθῆσαι αὐτοῖς μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι αὐτούς ἀπὸ προσώπου σου, οὐ μὴ ἐκζητήσῃς τοὺς θεοὺς αὐτῶν, λέγων, Πῶς ποιοῦσι τὰ ἔθνη ταῦτα τοῖς

ptio : idque illud est, ut puto, quod sapiens vir Paulus dixit : « Qui manducat et bibit Christi corpus et sanguinem indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus. Probet autem, » inquit, « homo se ipsum ; et tunc de pane illo edat, et de calice bibat ». » Iis igitur qui vere Dei sunt amatores, pro benedictione, inquit, **178** erit illa sanctorum mysteriorum communicatio ; et ab infirmitate liberabuntur, id est, ne libere ei morbo succumbant, qui lædit, et ad ignaviam abducit ; neque infecunda, inquit, erit in illis, neque sterilis : fecundissima quippe est omnis Dei amans et sancta anima, et fructibus sanctis, gloria, inquam, virtutum ornata.

PALL. Sic se res habet.

CYR. Quia vero mutabili corde nos esse minime patitur, artificiose ad stabilitatem fidei pietatisque firmitatem amplectendam convertit : nonnunquam enim convenientibus rationibus ad id quod melius est traducens, idolorum sacrificium adorationemvè negligere, imo vero aversari prorsus, ut mortis conciliatricem jubet ; ejusmodi morbum gravissimi criminis, imo vero extremæ impietatis plenum esse demonstrans : nonnunquam vero metum, pœnæ, inquam, formidinem, veluti pædagogum aliquem, atque severum custodem, nobis opponens, undique ad id quod sibi placet adducit. Itaque in Deuteronomio inquit beatus Moyses : « Et hæc sunt præcepta et iudicia quæ servabitis, ut faciatis in terra quam Dominus Deus patrum vestrorum dat vobis in possessionem, omnibus diebus quibus vos vivitis super terram. Perditione perdetis omnia loca, in quibus servierunt gentes diis eorum, quæ vos possidebitis, in montibus excelsis, et in collibus, et sub arbore opaca : et evertetis aras eorum, et conteretis titulos eorum, et lucos eorum succiditis, et sculpitilia deorum eorum comburetis igni, et perdetis nomen eorum ex loco illo ». Græcorum quidem sapientes et eximii inter cæteros, poetæ vero maxime, oreas quasdam et hamadryadas nymphas, dæmones videlicet, appellant. Erant etiam qui, cum locis editoribus suos deos venerari vellent, aris exstructis in montibus, boves immolare studebant ; et cum circa formosiores arbores statuas et simulacra dæmonum constituissent, ovibus cædendis operam dabant. Sed necesse erat ut, ei qui natura et vere Deus est, subjecti homines, nihil pertimescentes, errantium hominum ludicra demolirentur, et ab illorum moribus longissime recederent. Ideoque rursus dicit : « Cum **179** exterminaverit Dominus Deus tuus gentes quas tu ingredieris, ut possideas terram, a facie tua, et possederis eos, et habitaveris in terra ipsorum, cave tibi ipsi, ne studeas sequi eos, postquam exterminati fuerint a facie tua ; non exquires deos eorum, dicens : Quomodo faciunt gentes hæc diis suis, sic et ego faciam ; non sic facies Domino Deo tuo : abominationes enim quas Dominus odit, fecerunt diis suis ; nam etiam filios

⁶⁹ I Cor. xi, 27, 28. ⁷⁰ Deut. xii, 1-5.

suos et filias suas comburunt igni diis suis ⁷¹. » A bene prohibet omnino legislator ne errantium ritus imitentur, et ab impia illa liberorum cæde recedere jubet, illosque sanguinis cupidos, et falsi nominis deos corruptores ac perditores humani generis esse coarguit, qui teterrime, præ sua libidine, ipsa quoque necessariæ benevolentiae jura contemnant : « Creavit enim omnia Deus, ut essent, et salutare sunt generationes mundi, et non est inferorum regnum in terra. Invidia vero diaboli mors introivit in mundum ⁷². » Ac divina quidem voluntas evertit mortem, interitumque destruit, et ea quæ sunt, perire non patitur; creavit enim, ut essent, omnia, sicut scriptum est : qui vero dæmonum cupiditate tanquam retibus ad errorem pertracti sunt, eorum interitum, qui, ut viverent, sunt editi; eorumque mortem, qui, ut essent, creati sunt, velut condimenta quædam et odoratissima thymiamata Satanae offerunt. Pulcherrime igitur illorum mores gravissimis criminibus esse plenos ostendit, violamque apud eos naturam, optabilisque erga liberos amoris jura conculcari; ut auditorum animum ingenuum, et vitiorum inimicum, ad ea amplectenda, fortiterque arripienda, quæ ipse vellet ac juberet, aptissime transferat. Atque hæc ad illorum impietatem evertendam olim edicta sunt. Supremo præterea supplicio sanxit, si quis confirmatum hominem et qui veritatis cognitionem pie suscepisset, a sententia deducere tentasset. Sic enim rursus ait : « Quod si surrexerit in medio tui propheta, vel somnians somnium, et dederit tibi signum aut prodigium, et venerit signum aut prodigium quod locutus fuerit ad te, dicens: Eamus, et serviamus diis alienis, **180** quos non novistis: non audietis verba prophetæ illius, aut ejus qui somniavit somnium; quia tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat an diligatis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro, et ex tota anima vestra: post Dominum Deum vestrum ambulabitis, et ipsum timebitis, et mandata ejus custodietis, et vocem ejus audietis, et illi servietis, et illi adhærebitis; et propheta ille, vel qui somnium somniavit, morietur: locutus est enim ut abduceret te a Domino Deo tuo ⁷³. » Quam justa est hæc lex, ac Deo conveniens! Nam si corporum occisoribus omnino mori necesse est secundum leges, quomodo non æquissimum est ut idem discrimen subeat, qui animo perniciosum errorem invexerit, et eum qui, juxta Salvatoris ipsius vocem, corpore præstantior est, in perditionis foveas conjecerit? Justissimum igitur putavit Deus ut extremo supplicio lueret pœnam deceptor et impostor; eandemque similiter pœnam adversus eos constituit, qui levem mobilemque animum ejusmodi hominibus adhibuissent. Cui enim, inquit, effugere licebat, ad veritatem vigilanti animo respicienti, is quam ob causam sponte ad perniciem refugit? « Quod si inventus fuerit in una ur-

» A θεοῖς αὐτῶν, ποιήσω καὶ ἐγὼ· οὐ ποιήσεις οὕτω Κυρίου τῷ Θεῷ σου· τὰ γὰρ βδελύγματα, ἃ Κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ὅτι καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῶν κατακαίουσιν ἐν πυρὶ τοῖς θεοῖς αὐτῶν. » Εὐ γὰρ ὁ νομοθέτης ἀποφάσκει παντελῶς τῶν πλανωμένων τὴν μίμησιν, καὶ ἀποφοιτᾶν εὖ μάλα κελεύει τῆς ἀνηλεοῦς τῶν τέκνων σφαγῆς. Φθόρους δὲ καὶ λυμειῶνας τῆς ἀνθρωπότητος τοὺς φιλαίματους τε καὶ ψευδῶν μους ἐλέγχει θεοῦ, καὶ αὐτοὺς ἀγρίως τοὺς τῆς ἀναγκαίας φιλοστοργίας ἀτιμάζοντας νόμους, διὰ γὰρ τὸ σφίσι δοκοῦν· « Ἐκτίσας μὲν γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα Θεός, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἕδος βασιλείου ἐπὶ γῆς. Φθόνῳ δὲ διαδόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν. » Καὶ ἡ μὲν θεία θέλησις ἀνατρέπει θάνατον, καὶ καταλύει φθορὰν· καὶ τὸ οὐκ εἶναι τὰ θῦτα (1), μισεῖ· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καθὰ γέγραπται. Οἱ δὲ ταῖς τῶν δαιμονίων πλεονεξίαις σεσαγχνευμένοι πρὸς πλάνησιν, καθάπερ ἡδύσματα, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα χρηστῶν καὶ εὐσομιάτων θυμιαμάτων, προσκομίζουσι τῷ Σατανᾷ τῶν ἐπιζῶν γεγονότων τὸν θάνατον, καὶ τῶν ἐκτισμένων εἰς τὸ εἶναι, τὸν θάνατον. Εὐφύεστατα τοίνυν, τῆς ἐσχάτης δεῖξαι διαβολῆς τὰ παρ' ἐκείνοις ἔμπλεω ἡδωλήθη καὶ φύσιν ἀδικουμένην, καὶ τῆς πολυεύκτου φιλοπαιδείας πεπατημένους θεσμούς, μετασβῶν εὖ μάλα τὸν εὐγενῆ καὶ μισόκακον νοῦν τῶν ἀκρωμένων ἐπὶ τὸ χρῆσθαι τιμᾶν καὶ ἀνθελέσθαι γοργῶς ἄπερ ἂν αὐτὸς βουλοῖτό τε καὶ λέγοι. Καὶ ταυτὶ μὲν, εἰς ἀνατροπὴν τῆς παρ' ἐκείνοις ἀνοσιότητος ἐνομοθετεῖτο πάλαι. Καθορίζει δὲ θάνατον τοῦ μεταπίθειν ἐθέλοντος τὸν ἐρηρησιμένον, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν γνῶσιν φιλοθέως εἰσοδεγμένον. Ἐφη γὰρ οὕτω πάλιν· « Ἐὰν δὲ ἀναστῆ ἐν σοὶ προφήτης ἢ ἐνυπνιαζόμενος τὸ ἐνύπνιον, καὶ δῶ σοι σημεῖον ἢ τέρας, καὶ ἔλθῃ τὸ σημεῖον ἢ τὸ τέρας, ὃ ἐλάλησε πρὸς σέ, λέγων· Πορευθῶμεν καὶ λατρεύσωμεν θεοῖς ἑτέροις ὃς οὐκ οἶδατε, οὐκ ἀκούσεσθε τῶν λόγων τοῦ προφήτου ἐκείνου ἢ τοῦ ἐνυπνιαζομένου τὸ ἐνύπνιον ἐκείνου, ὅτι πειράζει Κύριος ὁ Θεός σου ὑμᾶς τοῦ εἰδέναι, εἰ ἀγαπᾶτε τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν· ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν πορευέσθε, καὶ τοῦτον φοβηθήσεσθε, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φυλάξεσθε, καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ αὐτῷ δουλεύσετε, καὶ αὐτῷ προστεθήσεσθε. Καὶ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἢ ὁ τὸ ἐνύπνιον ἐνυπνιαζόμενος ἐκεῖνος, ἀποθανέεται· ἐλάλησε γὰρ ἀποπλανῆσαι σε ἀπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. » Ὡς δειός τε καὶ Θεῷ πρέπων ὁ νόμος! Εἰ γὰρ τοῖς τῶν σωμάτων φονευταῖς πάντῃ τε καὶ πάντως τὸ ἐκτεθνᾶναι δεῖν ἔψεται κατὰ νόμους, πῶς ἂν οὐχὶ κινδυνεύσειεν εἰκότως ὁ ψυχῆ τὴν ὀλέθριον ἐπιφέρων πλάνησιν, καὶ βόθροις τῆς ἀπωλείας ἐνὶ τὴν ἀμείνω σώματος, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνὴν; Χρῆναι μὲν δὴ τὴν ἐφ' αἵματι πράττεσθαι δικήν, τὸν ἀπατεῶνα καὶ βωμολόχον, ἐδικαίου Θεός·

⁷¹ Deut. xii, 29. ⁷² Sap. i, 14; ii, 24 ⁷³ Deut. xiii, 1-5.

(1) Sic codex Vaticanus; codex Sirlleti, ὀνόματα.

ποιήν δε τὴν ἴσῃν καταψήφίζεται καὶ τὸν εὐπρά-
φορὸν τε καὶ ἐλαφρὸν ὑποτεθεικότων τοῖς τοιοῖσδε
νοῦν. Ἐξὸν γὰρ εὐκόλως διαδράναι, φησὶν, ἀνανή-
φοντα πρὸς τὸ ἀληθές, ἐθελοῦσιον ἀνθ' ὅτου τὴν
εἰς γε τὸ ἀδικοῦν ἀποδρομὴν ἐποίησατο; « Ἐάν δὲ
εὐρεθῆ ἔν σοι ἐν μιᾷ τῶν πόλεων σου, ὧν Κύριος ὁ
θεός σου δίδωσί σοι, ἀνὴρ ἢ γυνή, ὅστις ποιήσει τὸ
πονηρὸν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, παρελθεῖν
τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ ἀπελθόντες λατρεύσασι
θεοὺς ἑτέροις, καὶ προσκυνήσασιν αὐτοῖς, τῷ ἡλίῳ ἢ
τῇ σελήνῃ, ἢ παντὶ τῶν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ οὐρανοῦ,
ἃ οὐ προσέταξέ σοι, καὶ οὐκ ἀνηγγέλη σοι, καὶ ἐκ-
ζητήσῃ σφόδρα, καὶ ἰδοὺ ἀληθὲς γέγονε τὸ ῥῆμα,
γεγέννηται τὸ βδέλυγμα τοῦτο ἐν Ἰσραὴλ· καὶ ἐξάξεις
τὸν ἀνθρώπον ἐκεῖνον, ἢ τὴν γυναῖκα ἐκεῖνην, οἵ-
τινες ἐποίησαν τὸ πρᾶγμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ λι-
θοβολήσετε αὐτούς ἐν λίθοις, καὶ τελευτήσουσιν·
ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν ἢ ἐπὶ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθάνεται·
ὁ ἀποθνήσκων· οὐκ ἀποθάνεται ἐφ' ἑνὶ μάρτυρι·
καὶ ἡ χεὶρ τῶν μαρτύρων ἔσται ἐπ' αὐτῷ ἐν πρώ-
τοις θανατῶσαι αὐτὸν, καὶ ἡ χεὶρ τοῦ παντὸς λαοῦ
ἐπ' ἐσχάτων· καὶ ἐξαρεῖς τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐ-
τῶν· » Θεοῦ γὰρ ἡδίκημένου περὶ τὸ ἴδιον σέβασμα,
τὸ ἐποικτεῖρεν οὐκ ἀσφαλές. Ἐπιζημιον δὲ κομιδῇ
τὸ μὴ ἐν καιρῷ μαλακίεσθαι πρὸς ἀνάνδρους φι-
λαλλητίας· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ὅπερ ἔφη Κύριος·
« Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι-
μου ἄξιος. » Ἐρρέτω γὰρ καὶ τότε νόμος φιλοστορ-
γίας, καὶ φυσικῆς ἀγάπης οὐχέστις δύναμις, καὶ
πᾶν ὁτιοῦν τῶν ἡκόντων εἰς φιλανθρωπίαν, καὶ ἴν'
οὕτως εἴπωμεν, δι' εὐτεθοῦς σκληρότητος θεραπεύεσθαι Θεός. Ἡ γὰρ οὐχ ὅσιον εἶναι φῆς, τοὺς ἀπρο-
φάσιστον ἔχοντας τὴν ἀπόστασιν, κολάζεσθαι δεῖν ἀφιλοκτετριμόνως, ὡς τὴν ἐπέκεινα πάντων καταλυ-
ποῦντας δόξαν, καὶ ὑβρίζειν ἀφυλάκτως οὐ παραιτουμένους, ὃν ἦν δὴ που κρεῖττον ταῖς εἰς ἰδραϊότητα
κατευφραίνειν σπουδαῖς;

ΠΑΛΑ. Ὅσιον, πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Μεμνήσθαι δὲ διεπόντος αὐτοῦ τοῖς ἀρ-
χαιότεροις· « Τί εὐροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ
πλημμέλημα, ὅτι ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν, καὶ
ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων, καὶ ἐματαιώθη-
σαν; » Κατατεθηπῶς δὲ ὡσπερ ἐπ' ἀκράτους ἀμα-
θίας τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ, ὧδέ πῃ φησιν· « Ἐξέστη ὁ
σὺρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφριξεν ἐπὶ πλεῖον ἢ γῆ σφά-
ρα, λέγει Κύριος· ὅτι δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός
μου. Ἐμὲ ἐγκατέλιπε πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ
ἔωρξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυ-
νήσονται ὕδωρ συνέχειν. » Εὐβουλίας γὰρ ἀπάτης
ἀφαμαρτεῖν οὐκ ἔστιν ἐν ἔργῳ, καὶ μάλα εἰκότως
τοὺς, οἳ γε τῆς εἰς Θεὸν ἀποφοιτῶντες λατρείας, τῇ
κτίσει λατρεύουσι παρὰ τὸν Κτίστην καὶ Ποιητὴν,
φῦσον ἔτι πρὸς αἰσχίω καταθρόσκοντες πλάνησιν, ὁ
προσκυνοῦσι τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν· καὶ τοὶ
ἦν εὐκόλως, εἴπερ ἔλοινο φρονεῖν ὀρθῶς, τῆς ὑπὲρ
πάντα καὶ ἀρρήτου φύσεως καταθέσασθαι τὸ κλ-
λος ἀπὸ κτίσεως κόσμου, καὶ ἐκ τῆς τῶν γεγονότων
εὐρύθμιας τὸν ταξίτηρον καὶ ἡγεμόνα καὶ δημιουργ-
τὸν τοῦδε τοῦ παντὸς ἔνοσεν. Ἀλλὰ τὴν οὕτω σεπτὴν
τε καὶ ἀξιάγαστον γνῶμην διαπύσαντες, τινὲς τῶν

Abium tuarum, quas Dominus Deus tuus dat tibi, vir
aut mulier quæ faciat malum in conspectu Domini
tui, ut transgrediantur pactum ejus, et abeuntes ser-
vierint diis alienis, et adoraverint illos, solem vide-
licet, aut lunam, aut quemvis alium ornatum cœli,
quæ non præcepi tibi, neque annuntiata sunt tibi :
et investigabis diligenter; et ecce verum factum est
et verbum, et facta est abominatio hæc in Israel : edu-
ces hominem illum, vel mulierem illam, qui fecerunt
rem hanc malam, et lapidabis eos lapidibus, et mor-
ientur : in duobus testibus, vel in tribus testibus
moriatur, qui moritur; non morietur in uno teste : et
manus, » inquit, « testium erit super ipsum in primis
ad interficiendum eum, et manus totius populi in
extremis : et auferetis malum a vobis ipsis ⁷⁴. » Dei
namque cultu violato misericordia commoveri, mi-
nime tutum est; sed in primis periculosum impor-
tuno tempore ad mutua benevolentia ignaviam emol-
liri : idque illud est, opinor, quod ait Christus : « Qui
amat patrem aut matrem plus quam me, non est me
dignus ⁷⁵. » Valeat enim eo tempore pietatis **181**lex,
recedat naturalis amoris vis, et ea omnia quæ-
cunque ad hominum dilectionem spectant, et, ut ita
dicamus, pia duritia colatur Deus. An vero non pium
esse censes, qui nullam causam dicere possint cur
defecerint, et in apostasin lapsi sint, eos sine ulla
miseratione puniri; quippe qui illam supra omnia
gloriam offendant, eumque temere injuria afflicere
non vereantur, cui æquum erat stabilitatis studio
lætitiâ afferre?

C PALL. Prorsus pium : quidni?

CYR. Commemorabo autem ejus verba, priscis
illis hominibus dicentis : « Quid invenerunt in me
patres vestri delicti, quia recesserunt longe a me, et
abierunt post vanitates, et vani facti sunt ⁷⁶? » Cum-
que filiorum Israel veluti meram stultitiam demira-
retur, ait : « Obstupuit cœlum super hoc, et inhor-
ruit terra extra modum, dicit Dominus; quia duo
mala fecit populus meus: me dereliquit fontem aquæ
vivæ, et foderunt sibi lacus contritos, qui non pos-
sunt aquam continere ⁷⁷. » Eos enim ab omni recto
consilio aberrare, haud absurde censuerim, qui dis-
cedentes a Dei cultu, creaturæ serviunt potius
quam Creatori atque Conditori; aut ad turpiorem
adhuc errorem delapsi, adorant opera manuum sua-
rum : cum esset perfacile, si recte sapere voluissent,
summæ illius et ineffabilis naturæ pulchritudinem
contemplari, neque solum ex creatura mundi, sed
etiam ex rerum quæ conditæ sunt concinnitate
principem ac duces et opificem hujus universitatis
intelligere. Sed nonnulli e priscis illis hominibus
consilium adeo suspiciendum et admirabile respuen-
tes, aurea, ut est apud Græcos poetas, pro æreis per-

⁷⁴ Deut. xvii, 2 seqq. ⁷⁵ Matth. x, 37. ⁷⁶ Jer. ii, 5.

⁷⁷ Ibid. 12, 15

mutaverunt. Quare, abjecta Dei, qui secundum naturam est, adoratione pueriliter conversi sunt ad inutilem et vanum idolorum cultum. Itaque dedecus risu dignum suo capiti asperserunt, suaque sponte superni auxilii destitutionem amplexi sunt. Ideoque dixit Deus : « Ut dedecus furis cum deprehensus fuerit, sic erubescant filii Israel, ipsi, et reges eorum, et principes ipsorum, et sacerdotes eorum, et prophetæ eorum : ligno dixerunt : Pater meus es tu ; et lapidi : Tu genuisti me. Et verterunt ad me terga, et non facies suas ; et in tempore malorum **182** suorum dicent : Surge, et salva nos. Et ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi ipsi ? Si surgent et salvabunt te in tempore afflictionis tuæ ? quia juxta numerum urbium tuarum erant dii tui, Juda ; et juxta numerum viarum Jerusalem, sacrificabant Baal. Cur loquimini ad me ? Omnes vos impie egistis, et omnes vos inique fecistis in me, dicit Dominus ⁷⁸. »

σαλῆμ, ἔθνον τῷ Βαάλ. Ἰνατί λαλεῖτε πρὸς με ; PALL. Grave revera crimen, Cyrille.

CYR. Sed est aliquis, ut opinor, nonnunquam e nostro quoque numero adhuc non admodum confirmatus, qui fucatam ac simulatam erga Christum charitatem sectetur, et ovis quodammodo pellem sibi circumposuerit, nempe ut ad speciem esse Dei amator videatur, cum terra sit, et immanis bellua, malignus item ac varius ; adeo ut domi quidem ac de nocte, latenter, inquam, dæmoniorum culturæ sit deditus ; idem tamen, ut verisimile est, putet se posse Deum quoque ipsum effugere, et illam ineffabilis illius naturæ intelligentiam fallere. Facile autem ostendi potest, qui ita sentiat, eum gentilium quoque stultitia turpiora cogitare. Nam Græcorum sapientibus sol, qui conditus ac factus est, luminare, inquam, illud magnum, et ad hoc ipsum a Deo conditum, jure optimo omnia aspicere et omnia exaudire videbatur : putabant enim, quod pro Deo susciperetur, id divinæ naturæ proprietatibus præditum esse oportere : est autem summæ naturæ proprietas, omnia scire atque perspicere. Sed illi quidem ita sentiebant : ad nos vero Deus olim clamabat : « Deus propinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe : et a me abscondetur aliquid ⁷⁹ ? » Nihil enim latere potest eum qui natura vereque Deus est. Idque divinus David nos docebit dicens : « Intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite : qui plantavit aurem, non audiet ? et qui sinit oculum, non considerat ⁸⁰ ? » Dicebant enim scilicet nonnulli præ stultitia : « Non videbit Dominus, neque intelliget Deus Jacob ⁸¹. » Annon desipientiæ summæ est dicere, minime eum scire, qui cognitionis tributor sit ; ac putare eum non exaudire, qui hunc sensum rebus a se conditis dederit ?

⁷⁸ Jer. II, 26-29. ⁷⁹ Jer. XIII, 23. ⁸⁰ Psal. CXXII, 8, 9. ⁸¹ Ibid., 7.

(1) Homerus *Iliad.* ζ' :
Χρῦσσα χαλκείων, ἐκατόμβοι' ἐννεαβόλων.

(2) Cod. Vat., εἰδωλολατρείαν. Superius idem cod., ἔωλον λατρείαν.

Α ἀρχαιοτέρων, χρυσα χαλκείων ἠλλάξαντο, κατὰ τοὺς παρ' Ἑλλήσι ποιητάς (1). Τὸ γὰρ τοι χρῆναι μεθίνα; θεῷ τῷ κατὰ φύσιν προσκυνεῖν, μερακιωδῶς ἐτρέποντο πρὸς ἀνόνητον εἰκαιολατρείαν (2)· αἰσχύνῃ καὶ γέλωτα τῆς ἑαυτῶν καταχέοντες κεφαλῆς, καὶ ἐπικουρίας τῆς ἀνωθεν αὐτόκλητον ἡρημένοι τὴν ἀπόπτωσιν. Καὶ γοῦν ἔφη Θεός· « Ὡς αἰσχυνή κλέπτου ὄταν ἄλλῳ, οὕτως αἰσχυνθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ αὐτοὶ, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ ἀρχοντες αὐτῶν, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ προφῆται αὐτῶν· τῷ ξύλῳ εἶπαν, ὅτι Πατὴρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ· Σὺ ἐγέννησάς με. Καὶ ἔστρεψαν ἐπ' ἐμὲ νῦτα, καὶ οὐ πρόσωπα αὐτῶν· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν ἐροῦσιν· Ἄνάστα καὶ σώσον ἡμᾶς. Καὶ ποῦ εἰσὶν οἱ θεοὶ σου, οὓς ἐποίησας σαντῶ; Εἰ ἀναστήσονται καὶ σώσουσί σε ἐν τῷ καιρῷ τῆς κακώσεώς σου; ὅτι κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεων σου ἦσαν θεοὶ σου, Ἰούδα, καὶ κατὰ ἀριθμὸν δίδωον τῆς Ἱερουσαλήμ. Πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε εἰς ἐμὲ, λέγει Κύριος. »

ΠΑΛΛ. Δεινὸν γε ὡς ἀληθῶς τὸ χρῆμα, ὦ τῶν.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὁ μὲν τις ἔσθ' ὅτε τῶν τελούτων ἐν ἡμῖν, ἐρηρσιμένος δὲ οὕτω λίαν, κατάπλαστον δὲ καὶ νόθην τὴν εἰς Χριστὸν ἐπιτηδεύσας ἀγάπησιν, καὶ οἶος ὡσπερ κώδιον ἑαυτῷ περιτιθεῖς τὸ δοκεῖν εἶναι θεοφιλῆς, πικρὸν καὶ ἀνόσιον ἔσται θηρίον. κέρκωψ τε καὶ ἀλλοπρόσαλλος, ὡς οἴκοι καὶ νυκτιφημί δὴ τὸ λεληθῶτως, ταῖς τῶν δαιμονίων προσκίεσθαι λατρείαις, οἰεσθαι δὲ που κατὰ τὸ εἶκος, καὶ αὐτὸν δύνασθαι διαδράναι θεόν, καὶ τὸν τῆς ἀρέτης φύσεως παραλογίσασθαι νοῦν. Ἐκδείξῃ δ' ἄν τις καὶ λίαν ἀμογητὴ, τὸν ὧγε ταυτὶ πάρεστι φρονεῖν, τῆς Ἑλλήνων ἀβελτηρίας τὰ αἰσχίω βεβουλημένον. Ταῖς μὲν γὰρ παρ' Ἑλλήσι σοφοῖς κτιστὸν καὶ γεννητὸν ὄντα, πάντ' ἐφορᾶν καὶ πάντ' ἐπακούειν, ὀρθῶς ἔχον ἐδόκει τὸν ἥλιον (3), τὸν φωστῆρα τὸν μέγαν, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τοῦτῃ πεποιημένον παρὰ θεοῦ· ὥσπερ γὰρ δεῖν τὸ ἐν θεοῦ τάξει παρελημμένον, τοῖς τῆς θείας φύσεως καταπλουτεῖν ἀξιώμασιν. Ἀξίωμα δὲ τῆς ἀνωτάτω φύσεως, τὰ πάντα εἰδέναι καὶ καθορᾶν. Ἄλλ' ἔχεινοι μὲν ἐν τούτοις· ἡμῖν δὲ θεὸς ἐπεφώνη πάλαι· « Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ θεὸς πύρρῳθεν· μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυβήσεται τι ; Ἄαθοι γὰρ οὐδὲν τὸν γε ἀληθῶς φύσει θεόν. Καὶ μυσταγωγείτω ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων· « Σύνετε ἡ, ἀφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροί, ποτὲ φρονήσατε· ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐκ ἀκούσει ; καὶ ὁ πλάσας ὀφθαλμοὺς, οὐχὶ κατανοεῖ ; » Ἐφασκον, οἶμαι, τινὲς ἐξ ἄσυνεσίας· « Οὐκ ἔψεται Κύριος, οὐδ' οὐ συνήσει ὁ θεὸς Ἰακώβ. » Ἡ οὐκ ἠλίθιον κομιδῆ, τὸ μήτε εἰδέναι λέγειν τὸν τῆς γνώσεως χορηγόν, μήτε μὴν ἐπίειν οἶεσθαι, τὸν τοῖς παρ' αὐτοῦ γεγονόσι τὸ χρῆμα δίδόντα ;

(3) Homerum intelligit, qui *Iliados* tertio Agamemnonem in foedere Solem invocantem fecit :

Ἥλιος θ' ὅς πάντ' ἐφορᾶς καὶ πάντ' ἐπακούεις

ΠΑΛΛ. Ἀπίθανον παντελῶς.

ΚΥΡ. Προσκυνητέον οὖν ἄρα μόνῃ τε καὶ ὀλοτρόπως Κυρίῳ τῷ Θεῷ, κατὰ τὰς Γραφάς, ἑτέρῳ δὲ παρ' αὐτὸν οὐδενί. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Τελείως ἔση ἑναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. » Τελειότης δὲ πνευματικῆ, τὸ ἰδρυμένον ἐν πίστει, καὶ ἀμώμητον εἰς λατρείαν, καὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης τὸ ἀδιάβλητον κέλλος.

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοὺς ἥκιστα μὲν θεοὺς ἑτέροις, ἤγουν τῇ κτίσει παρὰ τὸν Κτίσαντα προσκυνεῖν ἐλομένους· πειθομένους (1) δὲ οὐκ οἶδ' ἔπος ταῖς τῶν εἰδωλολατρῶντων ψευδομαντείας, μώμου καὶ αἰτίας ἀπαλλάξομεν; ἢ τῶν εἰς ἀπόστασιν ἐγκλημάτων ἐλευθέρους ἀποφαίνειν τοὺς γε ὡς ἀληθῶς γνησίους ἀσφαλές;

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς.

ΚΥΡ. Ἀστρογοητεῖται δὲ καὶ κληδοπισμοὶ καὶ ψευδομαντεῖαι, καὶ δαιμονιώδεις φενακισμοὶ, πρέποιεν ἂν, οἶμαι που, μόνους τε καὶ τάχα τοῖς ἐκτοπώτατα προσεθυμημένοις τὴν ἀκλεᾶ καὶ ἐπάρατον εἰδωλολατρείαν εἰσοικίζεσθαι κατὰ νοῦν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης. Ἐπίτοι καὶ θεὸς ἡμῶν παρεγγυᾷ λόγος, τὴν εἰς γε τοὺτους αἰσχροτήτα κταμυσάττεσθαι δεῖν. Ἔχει δὲ οὕτως· « Ἐὰν δὲ εἰσελθῆς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι, οὐ μαθήσῃ ποιεῖν κατὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων· οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, μαντεύμενος μαντεῖαν, καὶ κληδοιζόμενος, καὶ οἰωνίζόμενος, φαρμακός, ἐπάδων ἐπαιοιδῆν, ἐγγαστρίμυθος, καὶ τερατοσκόπος, καὶ ἐρωτῶν τοὺς νεκρούς· ἔστι γὰρ βδελύγμα Κυρίου τῷ Θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα. » Καὶ μεθ' ἑτερα πάλιν φησί· « Τέλειος ἔση ἑναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου· τὰ ἔθνη ταῦτα, οὓς σὺ κατακληρονομήσεις αὐτούς, οὗτοι κληδοπισμῶν καὶ μαντεῶν ἀκούσονται· σοὶ δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε Κύριος ὁ Θεός σου. Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ὡς ἐμὲ ἀναστήσει Κύριος ὁ Θεός σου· [αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἠτήσω παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου] ἐν Χωρῆθ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας. »

ΚΥΡ. Εὐγε, ὦ φιλότης. Ἐφόμεθα γὰρ οὐχὶ τερατοσκόπους τε καὶ νεκρομάντεσιν, ἀλλ' οὐδὲ πτήσεις τῶν οἰωνῶν, ὡς ἀληθές τι χρῆμα παραδεξόμεθα, κἂν ἰ φέροντο πρὸς δεξιὸν, εἰτ' οὖν εἰς εὐώνυμον (2)· ἂν εἰ πρὸς ἐσπέραν τε καὶ πρὸς ἡῶ· μωρίας γὰρ αὐτὴ τῆς ἐσχάτης. Ἠγεμόνα δὲ τοῦ παντὸς ποιούμενοι τὸν Χριστὸν τὸν δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς προφήτην, παρ' αὐτοῦ ληψόμεθα τῶν ἀναγκαίων τὴν γνῶσιν, καὶ αὐτῷ προσεδρεύσομεν, οἰμώξομεν μακρὰ ταῖς τῶν σαϊμονίων ψευδοπειλαῖς καὶ τὸ ἐβρῶσθαι λέγοντες. Μόνῃ γὰρ ὡσπερ τὸ χρῆναι ζωοποιεῖν καὶ κατάρχειν ὧν ὄλων, φυσικῶς τε καὶ ἰδικῶς ἀνακεῖσται Θεῷ·

¹ Deut. xviii, 13. ² ibid. 9-12. ³ ibid. 13-15.

(1) Cod. Vat., προσκειμένους.

(2) Verba Homeri latentiter indicat quæ sunt *Iliados* M, ubi Hector ad Polydamantem inquit : Τὴν δ' οἰωνοῖσι τανυπτερόγχεσσι κελεύεις

PATROL. GR. LXVIII.

A PALL. Absurdum omnino.

CYR. Ille igitur solus atque modis omnibus est adorandus Dominus Deus, ut Scripturæ tradunt; alius vero præter ipsum nullus. Scriptum est enim : « Perfectus eris ante Dominum Deum tuum ¹. » **183** Porro spiritualis perfectio est firmitas fidei, et integer cultus, et irreprehensibilis in Deum charitatis pulchritudo.

PALL. Sic sentio.

CYR. Num igitur, Palladi, qui minime illi quidem deos alienos aut certe creaturam potius quam Creatorem adorare in animum induxerint; sed iidem, nescio quâ ratione tamen, falsis idola colentium vaticiniis fidem habent, eos reprehensione atque culpa vacare dicemus? aut eosdem desertorum crimine **B** liberos pronuntiare, iis tutum esse putabimus, qui vere sincereque Dei amatores sint?

PALL. Minime.

CYR. Astrorum quoque præstigiōsæ observationes et omina, et falsæ divinationes, et dæmoniacæ deceptiones, illis solis, ut opinor, conveniunt, quibus absurdissime placet ignobilem atque execrabilem idolorum cultum in animum admittere.

PALL. Recte dicis. Nam divinus quoque, sermo nobis præcipit ejusmodi rerum dedecus ac turpitudinem abominari. Sic autem habet : « Cum vero ingressus fueris in terram quam Dominus Deus tuus dat tibi, non discas facere juxta abominationes gentium illarum : non inveniatur in te lustrans filium suum, aut filiam suam in igne, divinans divinationem, et ominans, et augurans, veneficus, incantans incantationem, Pythonem habens, et portentorum inspector, et interrogans mortuos : est enim abominatio Domino Deo tuo omnis qui facit talia ¹. » Et post alia rursus ait : « Perfectus eris coram Domino Deo tuo : gentes hæc quas tu possidebis, hæc omina et divinationes audient : tibi vero non sic dedit Dominus Deus tuus; prophetam ex fratribus tuis, ut me, excitabit Dominus Deus tuus; ipsum audietis, juxta omnia quæcunque petiisti a Domino Deo tuo in Horeb, in die congregationis ². »

CYR. Præclare ais, Palladi : neque enim sequemur portentorum conjectores, et necromantiæ operam dantes : jam vero neque volatus avium, tanquam verum aliquid polliceantur, accipiemus, quamvis dextrorsum ferantur aut sinistrorsum, aut ad occasum vel ad ortum solis : sunt enim hæc extremæ dementiae. Ducem vero ad omnia sequemur Christum, illum propter nos similem nobis factum et prophetam; ab ipso accipiemus rerum necessariarum cognitionem, ipsique assidebimus, ac falsa dæmoniorum oracula abjiciemus et contemnemus. **184** Ut enim rebus universis et vitam tribuere et

*Πειθεσθαι, τῶν οὐτι μετατρέπομι' οὐδ' ἀλεγιζῶ
ἔτε' ἐπὶ δέξι' ἰωσι πρὸς ἡῶ τ' ἡέλιον τε,
ἔτε' ἐκ' ἀριστερὰ τολίγε ποτι ζῶρον ἡερῶντα*

ortum dare, secundum naturam ac proprie soli Deo tribuendum est: sic, ut opinor, omnium quoque rerum cognitionem habere: est autem ejus naturæ proprium res futuras manifeste scire, et rerum universarum cognitionem, in se ipso veluti collectam tenere. An tibi parum sapienter ac vere dicere videmur?

PALL. Imo vero maxime.

CYR. In ipsum igitur peccabimus, et ad illius supermæ gloriæ injuriam nostrum crimen pertinebit, si nefariis et impuris spiritibus inesse credemus ea quibus ille decoratur, et admodum insignis est. Jam enim adeo stulte sentientibus licebit illud suspicari: vitam quoque tribuere posse, atque adeo conditorem esse Satanam, si quæ omnium præstantissima sunt, et proprie Dei naturæ tribuuntur, non solum ipsi concedemus, verum etiam natura insita esse dicemus: proprium est porro atque eximum summæ illius naturæ bonum cognitio rerum futurarum. An verum non est quod dico?

PALL. Et quidem maxime: ait enim quibusdam per Isaïæ vocem, qui ea quæ Dei sunt, ad creaturam deferrent: « Mementote horum, et ingemiscite; pœnitentiam agite, qui erratis; et redite corde, et mementote priorum a sæculo, quia ego sum Deus, et non est alius præter me, annuntians prius extrema, antequam fiant et simul completa sint, et dixi: Omne consilium meum stabit; et omnia quæ deprevi faciam ⁸⁸. » Ut enim ostenderet non esse alterum præter se natura ac vere Deum, auditoribus illud tanquam indicium attulit, nempe annuntiare se posse extrema, priusquam fierent.

CYR. Præclare ais, Palladi. Sed velim, ut adhuc diligenter veritatem dispiciamus, atque illud consideremus, qua ratione, si omnino inter eos censemur qui recte et evangelice vivere volunt, falsarum divinationum assentationes sequamur; et cum ita simus intenti, tanquam ab illis aliquid vere dicatur, quomodo non Salvatoris nostri vocem de mendacio condemnemus. Dixit enim profecto arrogantibus superbisque Judæis: « Vos ex patre vestro diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere; ille homicida fuit ab initio, et in veritate non stetit; **185** quia non est veritas in ipso: cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur; quia mendax est ipse, et pater ejus ⁸⁹. » Quomodo igitur, qui mendax est, verax erit unquam? aut quomodo non omni ex parte mendax, qui in veritate non stetit? Nonne igitur jam, Palladi, cuivis manifestum erit, si demoniorum vocibus veritatem tribuemus, fore ut de mendacio Christum condemnemus, et mentiri veritatem dicamus?

PALL. Hand longe aberimus.

CYR. Quinetiam (nam illud quoque iis quæ dicta sunt adjiciam), a Christo didicimus, impurorum spirituum verba non admittere, ne si velint quidem

A τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον, καὶ τὸ πάντων ἔχειν τὴν γνῶσιν. Ἴδιον δὲ φύσεως τῆς αὐτοῦ, τὸ εἶδέναι σαφῶς τὰ ἐσόμενα, καὶ συνελεγεμένην ὡς περ ἐν ἑαυτῷ τὴν τῶν ὄλων εἰδησιν ἔχειν. Ἡ οὐχὶ σοφὸς καὶ ἀτραχὺς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Εἰς αὐτὸν οὖν ἄρα πλημμελήσομεν, καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτω δόξαν ἢ γραφῇ, εἰ βεβήλοισ τε καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἐνεῖναι πιστεῦσομεν τὰ ἐν ᾧ αὐτὸς κατακαλύνοιτό τε καὶ ὑπάρχει λίαν ἐκπρεπῆς. Ὡρα ἤδη διακειμένους ὡδὶ φληνάτω ὑπονοεῖν καὶ ζωοποιεῖν δύνασθαι, καὶ δὴ καὶ δημιουργὸν ὑπάρχειν τὸν Σατανᾶν, εἰ τὰ πάντων ἐξαιρετὰ καὶ ἰδικῶς ἀνακαίμενα τῇ τοῦ Θεοῦ φύσει, χαριούμεθά τε αὐτῷ, καὶ προσπεφυκέναι φασὶν Ἴδιον δὲ καὶ ἐξαιρετον ἀγαθὸν τῆς ἀνωτάτω φύσεως, τῶν ἐσομένων ἢ γνῶσις. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Φησὶ γὰρ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, πρὸς τινὰς ἀνατιθέντας τῇ κτίσει τὰ τοῦ Θεοῦ: « Μνήσθητε ταῦτα, καὶ στενάξατε μετανοήσατε, οἱ πεπλανημένοι, ἐπιστρέψατε τῇ καρδίᾳ, καὶ μνήσθητε πρότερα ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, ὅτι ἐγὼ εἰμι Θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλην ἐμοῦ ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα, πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἕμα συνετελέσθη, καὶ εἶπα: Πᾶσά μου ἢ βουλὴ στήσεται, καὶ πάντα ὅσα βεβούλευμαι, ποιήσω. » Μήνυσιν γὰρ ὡς περ τοῦ μὴ ἔτερον εἶναι τινα παρ' αὐτὸν φύσει τε καὶ ἀληθῶς Θεὸν τοῖς ἀκρωμένοις ἐτίθει τὸ ἀναγγέλλειν δύνασθαι τὰ ἔσχατα πρὶν αὐτὰ γενέσθαι.

ΚΥΡ. Εὖ γε, ὦ Παλλάδιε. Βουλοίμην δ' ἂν ἐν ἡμῶν περιισθροῦντας εὖ μάλα τὸ ἀληθές, καὶ τότε διασποεῖν τινα τρόπον ἔτι, εἰ τελοίμεν ὄλιως ἐν γει τοῖς ἐθέλουσι βιοῦν ὀρθῶς τε καὶ εὐαγγελικῶς, ταῖς τῶν ψευδομαντείων θωπειαῖς ἐψόμεθα καὶ δὴ καὶ προσεσηχότες, ὡς εἴη τις λόγος ὁ παρ' αὐτῶν ἀληθής, οὐχὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος καθοριούμεν φωνῆς τὸ διαψεύδεσθαι δεῖν. Ἐφη γὰρ που καὶ πρὸς τοὺς ἀεζένας καὶ ὕβριστάς Ἰουδαίους: « Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν: ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ: ὅταν λαλεῖ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψευστὴς ἔστιν αὐτὸς, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. » Τίνα δὴ οὖν ἔσται τρόπον νημερτῆς, ψευστῆς; πῶς δὲ οὐχὶ πάντῃ τε καὶ πάντως ἀμερτοεπῆς, ὁ μὴ ἔσθηκός ἐν τῇ ἀληθείᾳ; Ἄρ' οὖν ἐναργές, ὦ Παλλάδιε, παντὶ που λοιπὸν, ὅτι ταῖς τῶν δαιμονίων φωναῖς τὸ ἀληθές ἀπονέμοντες, καταψηφιούμεθα τοῦ Χριστοῦ τὴν ψευδομυθίαν, καὶ ψευδοεπεῖν ἐροῦμεν τὴν ἀλήθειαν;

ΠΑΛΛ. Κινδυνεύομεν.

ΚΥΡ. Ἄλλως τε, προσθεῖν γὰρ τοῖς εἰρημῶν καὶ τότε· δεδιδάγμεθα παρὰ Χριστοῦ, τοὺς τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων μὴ προσίσθαι λόγους, καὶ

⁸⁸ Isa. XLVI, 8-10. ⁸⁹ Joan. VIII, 44

ει βούλοιντο ποτε τὴν αὐτοῖς ἀσιτεῖν καὶ ἀσυνηθεστά- A interdum inaccessam sibi et insuetam afferre veritatem.
την (1) προσκομίζεῖν ἀλήθειαν.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲ φῆς ;

ΚΥΡ. Ἦ οὐκ ἐκαταίεις τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν ἀναγγεγραφότων, ὅτι τὰ μὲν δαιμόνια, τορὸν τι καὶ μέγα διακεκραγότα, προσήεσαν τῷ Χριστῷ· « Ἐα, εἰ ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἤλθεσ ἀπολέσαι ἡμᾶς· οἰδαμέν σε τίς εἶ, ὁ Ἄγιος τοῦ Θεοῦ. Ὁ δὲ ἐπιτιμῶν, » φησὶν, « οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι εἰδῆσαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι. » Καίτοι τί δὴ ποτε, κατὰ γὰρ τοὶ τὸ εἶδος ἐνδοιάσειε τις ἄν, τοῖς τὸ ἀληθὲς ἀνακεκραγόνσιν ἐπιτετιμηκεν ὁ Χριστός; Ἄλλ' ἦν δὴ που τὸ δρώμενον, ἐπωφελὲς εἰς ἡμᾶς. Ἰδὲ γὰρ τοὶ μὴ δεῖν τοῖς παρ' ἐκείνοις προσκεῖσθαι λόγους, κἄν εἰ αὐτὴν ἐθέλοιεν ἀναφωνεῖν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὰ ἐναργῶς ἔτυμα λέγειν, διὰ τοῦτο κλειδουμένθα· ἀναπλέκοντες γὰρ ἔσθ' ὅτε τῆ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος, κατασίονεται τοὺς ἀκρωμένους, οὐ καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον, ἢ καθ' ὃν θεῖτό τις τοὺς τῆ τοῦ μέλιτος μίξει παραιρουμένους (2) τὴν αἰσθησιν τῶν πικρῶν, καὶ τῆ τῶν γλυκῶν ἐπιπλοκῇ κατασπλῆν ἐθέλοντας τὸ ἔσθ' ὅτε λυποῦν. B

ΠΑΛΛ. Σφαλερὸν οὖν παντελῶς τὸ τοῖς τῶν χρησμολόγων προσέχειν φανακισμοῖς.

ΚΥΡ. Θανάτῳ τὸ χρῆμα τιμᾶται θεός, καὶ ἐν τοῖς ἰσχυατοῖς καταγράφει κακός. Ἐφη δὲ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ ψυχὴ ἡ ἄν ἐπακολουθήσῃ ἔργαστριμύθοις ἢ ἐπαοιδίᾳ, ὥστε ἐκπορνεῦσαι ἵπσω αὐτῶν, ἐπιστήσω τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐκείνην, καὶ ἀπολώ αὐτὴν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς· καὶ ἔσεσθε ἄγιοι, ὅτι ἐγὼ ἄγιός εἰμι Κύριος ὁ θεός ἡμῶν. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· « Καὶ ἀνὴρ ἢ γυνὴ ἢ ἐάν γένηται αὐτῶν ἔργαστριμύθος ἢ ἐπαοιδῆς, θανάτῳ θανατούσθω, καὶ ἐν λίθοις λιθοβολήσατε αὐτούς· ἔνοχοί εἰσιν. » Ἀποφάσκει μὲν γὰρ πρῶτον, τὸ χρῆμαί τινας ταῖς βωμολόχοις ἀστρομαντείας, ἢ ἡγουν νευρομαντείας ἐπισθαί φιλεῖν, πολιτείας ἁγιοπρεποῦς ὡς ἀπωτάτω τὸ χρῆμα εἶναι λέγων, καὶ τοῖς θεῖς προσκειμένους ἀνάρμοστον κομιδῇ· καὶ καθορίζει τοῦ δευτέρου τὸν θάνατον, ἐνόχους τέ φησιν εἶναι καὶ αὐτούς· οὐκ ἐφείλες τὸν ἔλεον ἀπονέμωσαι πρὸς ἡμῶν τοῖς πρὸς τοῦτο ἤδη μοχθηρίας ἐληλεχόσιν, ὡς πάτην γενέσθαι θανάτου, καὶ ψυχῶν ἀθῶων θήρατρον, καὶ ὀλέθρου θύραν, καὶ πέταυρον ἔδου, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοσούτων κακῶν; Ἄλλ' οἶμαι που σοφὸν καὶ ἀκίβδηλον ἔννοεῖν, ὡς οὐκ ἄν ἐπιστήρισε θεός τὴν οὕτω πικρὰν καὶ παντὸς ἐπιεικείνα κακοῦ διάττουσαν δίκην τοῖς εἰδέναι τε καὶ λαλεῖν ἑτέροις τὰ ἐσόμενα δυναμένοις, καὶ τοῖς τῶν ἐσομένων ἀληθῶς ἔχουσιν εἰπαῖν. Κολάζεται γὰρ οὐχὶ τῆς ἀληθείας ὁ μῦθος, ἐπάρατον δὲ τὸ ψευδεῖ- πειν· ἀλλ' εἰ δὴ τις ἀλίσκοιτο τοῦτο δρῶν, καὶ τοῦτο ὡς ἐκ Θεοῦ, αὐτὴν που τὴν ἄβρῆτον σεσυκοφάντηκε φύσιν, καὶ τῆ ἀληθείᾳ τὸ ψεῦδος ὡς αὐτῇ προσήκον ἀναπιθεῖς, ἰσοπαλῇ τοῖς ἐγκλήμασιν ἀνατάλας τὴν δίκην· πρὸς αὐτὸ λίαν οἰγίγεται. Ἐπιτιμῆ γὰρ ὁ C

27 Marc. i, 24, 25. 28 Levit. xx, 6, 7. 29 ibid. 27.

30 Prov. ix, 18.

(1) Sic cod. Vat.; cod. Sirletti, ἀληθεστάτην.

(2) Codex Sirletti, παραιτουμένους.

ditionem abibit. Neque enim Scriptura iis qui ex Deo futura prædicunt, poenas constituit, absit : excipiat enim a poena ille sanctorum prophetarum ordo : sed iis qui illa, tanquam ex Deo sint, fingunt ; quod prædicendi munus ne mendacio quidem liberum faciant. Itaque, quia, cum a veritate non peccant.

PALL. Num igitur in hoc dignoscemus utrum Deus sit, qui responsa dederit, an illi ex se ipsis loquantur ?

CYR. Et quidem maxime : nam id quoque nobis divina lex jam persuadebit. Sic enim dixit Deus in Deuteronomio : « Quod si dixerit quispiam in corde : Quomodo cognoscemus verbum quod Dominus non est locutus? quæcunque locutus fuerit ille propheta in nomine Domini, id autem nec factum fuerit, neque contigerit hoc verbum, quod non est locutus Dominus, in impietate locutus est ille propheta : non abstinebitis ab illo¹¹. » Intelligis ex rerum prædictarum frustratione certissimum argumentum sumi, quod non ex Deo quidpiam prædictum sit : veritatis enim amica est veritas. Hujusmodi quiddam etiam per Jeremiæ vocem ait : « Deus propinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe ; si abscondetur homo in occultis, et ego non videbo eum ? 187 Nonne caelum et terram ego impleo ? dicit Dominus. Audivi quæ loquuntur prophetae, quæ prophetant in nomine meo falsa¹². » Deinde, accusatione gravi divinas leges contemnentium interjecta, quæ prædictiones ex Deo sint, quæve non sint, tanquam evidens indicium affert, ipsam nempe veritatem. Ait enim iterum : « Propheta, in quo est somnium, et in quo est sermo meus, narret verbum meum in veritate¹³. » Nam, si quid visum fuerit a veritate discrepare, illud ipsum continuo suum parentem atque auctorem esse mendacem prodet, et a suo corde loquentem, non ex ore Domini, sicut scriptum est.

PALL. Placetne aliquid, quod necessario sit querendum, proponamus ; an id missum faciamus, ac potius pergamus quo nos tua duxerit oratio ?

CYR. Atqui, Palladi, quæ ad utilitatem necessaria sunt, non in minimis ducimus : itaque minus libere, si quid videatur proferre, equidem reprehendendum putem ; idque jure optimo. Quamobrem nihil veritus dic, si quid velis.

PALL. Si non ab ore Domini loquuntur nonnulli, sed eructant, ut ais, de corde suo ; quonam igitur modo sanctum Samuelem, quamvis jam mortuum, Pythonissa illa mulier ad Saul produxit, qui illi rerum futurarum exitum exponeret ? Hæc enim sic esse gesta, neque aliter accidisse, quidam putant.

CYR. Num tu quoque non ita se rem habere putas, in eoque rectius existimas : an ridicule justî viri animam revera coactam esse dicis, et muliercula vocante venisse ?

¹¹ Deut. xviii, 21, 22. ¹² Jer. xliii, 23-25. ¹³ ibid. 28.

λόγος οὐ τοῖς ἐκ Θεοῦ, μὴ γένοιτο, πραττομένους τὰ ὡς Θεοῦ· ὅτι μὴδὲ ψεύδους ἐλευθέραν ἐποιούντο τὴν προαγόρευσιν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐξ ἀληθείας ἰδόντες, λαλοῦσιν ἃ ἂν βούλοιντο, καὶ τὸ κατὰ σφᾶς αὐτοῦς, ταύτητοι διημαρτήχασιν.

acceperint, loquantur quæ volunt ex se ipsis, ideo

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, ἐν τῷδε διαγνωσόμεθα πότερθεός ὁ χρησμοδοτῶν ἐστίν, ἢ γουν ἐκεῖνοι λαλοῦσι τὰ σφῶν αὐτῶν ;

ΚΥΡ. Καὶ μάλᾳ· θεός γάρ καὶ ἡμεῖς πρὸς τοῦτο εὐθὺς ἀνακείσει νόμος. Ἐφη γάρ οὕτω θεός ἐν δευτερονομίῃ· Ἐάν δὲ λέγῃ τις ἐν καρδίᾳ· Πῶς γνωσόμεθα τὸ ῥῆμα, ὃ οὐκ ἐλάλησε Κύριος ; ὅσα ἐάν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ μὴ γένηται τὸ ῥῆμα ὃ οὐκ ἐλάλησε Κύριος, ἐν ἀσεβείᾳ ἐλάλησεν ὁ προφήτης, οὐκ ἀπίστευσε ἀπ' αὐτοῦ. Ἄκουεις ὅτι εἰς ἐν τοῖς προφητευμένοις ἀποτεύξεις ἀπόδειξιν ἐσσεῖσθαι φησὶν ἑναργῆ τοῦ μὴ ἐκ Θεοῦ κεχρησμοδοτησῆσθαι τι ; φιλεῖ γὰρ ἀλήθειαν ἢ ἀλήθεια. Τοιούτων τί φησι διὰ τῆς Ἱερραίου φωνῆς· Ἐθεός ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ θεός πόρρωθεν· εἰ κρυβήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ εἶφομαι αὐτόν ; Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ ; λέγει Κύριος. Ἦκουσα ἃ λαλοῦσιν οἱ προφῆται, ἃ προφητεύουσιν οἱ προφῆται ἐν τῷ ὀνόματί μου ψευδῆ. Ἐἴτα διὰ μέσου τοῦς τῶν θεῶν νόμων καταπροφήσαντας ἐπαπεισάμενος οὐ μικρῶς, ἑναργῆ τὴν ἀπόδειξιν τῶν τε ἐκ Θεοῦ καὶ μὴ, δίδωσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐφη γάρ πάλιν· Ὁ προφήτης, ἐν ᾧ τὸ ἐνύκνιον αὐτοῦ, καὶ ἐν ᾧ ὁ λόγος μου πρὸς αὐτόν, διηγησάσθω τὸν λόγον μου ἐπ' ἀληθείας. Ὡς εἶπερ τι φαίνονται τῆς ἀληθείας ἡμαρτηχῆς, ἐκδείξιν ἂν αὐτὸ εὐθὺς ψευδοσπῆ τὸν γεννήτορα, καὶ ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ λαλοῦντα καρδίας, οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου, καθὰ γέγραπται.

ΠΑΛΛ. Βούλει τι θῶμεν τῶν ἀναγκαίων εἰς βέβανον, ἢ παρέντας ἴωμεν, ἢ περ ἂν ὁ σὸς ἡμεῖς ἀποκομίσῃ λόγος ;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ Παλλάδιε, τῶν ἀναγκαίων εἰς βνησιν οὐ βραχὺς ἡμῖν ὁ λόγος· ὡς τὸ τοι μὴ φάναι τὸ δοκοῦν ἐλευθέρως ἐπαπεισάμενην ἂν, καὶ μάλᾳ εἰκότως· φράζε δὴ οὖν ὀκνήσας οὐδέν.

ΠΑΛΛ. Εἰ μὴ ἀπὸ στόματος Κυρίου λαλοῦσὶ τινες, ἐρεύγονται δὲ, ὡς φῆς, τὰ ἀπὸ καρδίας, τίνα δὴ τρόπον καὶ τοι θενωέστα τὸν ὄγιον Σαμουὴλ ἢ ἐγαστρίμυθος ἐκεῖνη γυνὴ παρεκόμισε τῷ Σαούλ, τὸ τῶν ἐσομένων αὐτῷ σαφηνιούντα πέρας ; ταυτὶ γάρ ὦδε πεπράχθαι, καὶ οὐχ ἐτέρως ἔχειν οἰονταί τινες.

ΚΥΡ. Οἱ δὲ αὐτὸς οὐχ ὦδε ἔχειν, καὶ λογιστὸ τοῦτο ἄμεινον, ἢ γουν φληνάφως τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν ἐκδεισάσθαι φῆς κατὰ τὸ ἀληθές, καὶ γυναῖκα καλοῦντας ἐλθεῖν ;

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἂν ἔχοιμι σαφῶς εἰπεῖν. Ενδείξειε ἂν ὁ ἄν, οἶμαί που, τὸ ἀληθές, ἡ βάσανος.

ΚΥΡ. Εὖ ἔφησ. Οὐκοῦν ἐκεῖνο καὶ πρό γε τῶν ἄλλων πολυπραγμονεῖσθω τέως, πότερον διὰ Θεοῦ πολυπραγμονοῦνται καὶ τερατεύονται καὶ ἀποπεραινῶσι ταυτὶ, ἤγουν διὰ πονηρῶν πνευμάτων οἷς μελέτη τὸ ἐπιτήδευμα.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν εἰς τοῦτο λογισμῶν ἀτοπίας ἀφίκοιτο ἂν, ὡς οἴεσθαι διὰ Θεοῦ τερατεύεσθαι ταυτὶ νεκρομάντας τε καὶ ἐγγαστριμύθους καὶ ἐπαιδοῦς; Διαμενήσομαι γὰρ τοῦ νόμου, παντὸς ἐλομένου τοῦτο δρᾶν ποινήν καθορίζοντος τὴν ἐσχάτην. Εἴτα πῶς οὐκ ἀπόπληκτον ἐννοεῖν, τὸν θανάτῳ καταδεδικασμένον, οὐκ ἀπέδειν Θεῷ; Οὐ γὰρ πῶ τοῖς ἑαυτοῦ διαμαχεῖται νόμοις.

ΚΥΡ. Ἄριστα διανοή. Τὰς δὲ τῶν ἁγίων ψυχᾶς σωμάτων ἀπὸ ἀλλογενῶν παρεβρίθθαι νομιοῦμεν, καὶ λόγῳ μὲν ἀξιούσθαι μηδενός, ἤκειν δὲ ἡδὴ πρὸς τοῦτο ταλαιπωρίας, ὡς καὶ πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις ὑποκεισθαι πνεύμασι, καὶ ἀνεπιτήδως ἀκολουθεῖν περιτρέπουσιν εὐκόλως οἷπερ ἂν ἔλοιτο τυχόν. Καίτοι τὸ τῆς Ἀποκαλύψεως βιβλίον ἡμῖν συντιθεῖς ὁ σοφὸς Ἰωάννης, ὃ καὶ ταῖς τῶν Πατέρων τετίμηται ψήφοις, τὰς τῶν ἁγίων ψυχᾶς ὑπ' αὐτὸ τὸ θεῖον τεθεῖσθαι θυσιαστήριον, διεβεβαιούτο σαφῶς. Εἰ δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν ἔλκουσι τῶν ἄνω μονῶν, καὶ τόπων αὐτὰς τῶν ἱερωτάτων κατακομίζουσιν ἀπειδῶς, ἀπείργοντος οὐδενός, βᾶσιμος μὲν ἅπασιν τοῖς δαιμονίοις ὁ οὐρανός, ἀνοίγνυται δὲ κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῖς καὶ ἡ τοῦ παραδείσου πύλη· παραχωρεῖ δὲ, ὡς εἰκεν, καὶ ἡ φλογινή ρομφαία, καὶ οὐχὶ τῆς εἰσόδου καὶ ἐξόδου μόνον αὐτοῖς· ἀλλ' εἰ βούλοιντο τινὰς καὶ τῶν εἰσω γεγονότων ἐκκομίζεῖν ἐκ παρῆρησις· εἴτα οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστι, τὴν ἐν Χριστῷ διασύρειν ἐλπίδα, καὶ τρισάθλιον ὑποφαίνειν τῶν τεθραυμασμένων τὸν βίον;

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν οὐκ ἀσυμφανές. Πῶς δὲ ἦν ἄμεινον τῷ θαυμασίῳ Παύλῳ, τὸ ἀναλύσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι; Εἰ γὰρ δὴ μέλλοιμεν τῶν ἐπιγείων ἀποφοιτήσαντες, καὶ σὺν Χριστῷ γεγονότες, τοῖς ἀντικειμένοις ὑποκεισθαι πνεύμασι, κεκένωται μὲν ἡ πίστις, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ δὲ ἐνδημεῖν ἐν σώματι, τοῦ συνεῖναι Χριστῷ, πᾶς τις σὺν, οἶμαι, καὶ ἀσυγκρίτως διενεγκεῖν ἐπιψηφιεῖται λοιπὸν, καὶ τὸ ἐπὶ τούτου δυσανεκτότερον· ἐτι μὲν γὰρ ἐν τῷδε τῷ βίῳ ποιούμενοι τὰς διατριβὰς, οὐχὶ τοῖς τοῦ διαβόλου θελήμασιν ὑπεζεύγμεθα, πατοῦμεν δὲ ἐπάνω ἔφρων καὶ σκορπίων μάλλον, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Εἴτα σὺν Χριστῷ γεγονότες, πῶς ἐν χείροσιν ἐσόμεθα; πῶς δὲ αὐτὸς ἀληθεύει λέγων· Ἐγὼ τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι, καὶ γὰρ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐκ ἄρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῶν χειρῶν μου· ὁ Πατήρ

PALL. *inquisitem* compertum non habeo quid dicam; sed, nisi fallor, quid verum sit, declarabit inquisitio.

CYR. Recte dicis. Igitur illud ante alia diligenter interim investigemus, utrum Dei munere hæc portentosa edant atque efficiant, qui hujusmodi rebus student, an malorum spirituum opera.

PALL. Quis vero ad tam ineptas cogitationes perveniat, ut arbitretur Dei opera portentosa hæc edere necromantas, et pythones, et incantatores? Nam contra commemorabo legem quæ supplicium extremum decernit, quisquis hæc facere ausus fuerit. Atqui quomodo non dementia sit cogitare eum qui capitis condemnetur, Deo non displicere? Neque enim ille cum suis legibus pugnare censendus est.

188 CYR. Optime ratiocinaris. Jam vero isto modo sanctorum virorum animas, quæ e corporibus excesserunt, contemptas esse putabimus, neque ullo numero haberi, atque adeo in eas miserias pervenire, ut etiam nequam spiritibus subjectæ sint, et invitæ sequantur eos, quocumque illi voluerint, nullo negotio circumferentes. Atqui Joannes ille sapiens, qui Apocalypsis libellum conscripsit, qui Patrum judicio comprobatus est, sanctorum animas sub ipso Dei altari se conspexisse, aperte confirmat⁹⁶. Quod si eas ex illis quoque supernis mansionibus trahunt, et de sacratissimis locis deferunt secure, nemine prohibente, primum omnibus quidem demoniis est in cœlum accessus, deinde iisdem patet, ut consequens est, paradisi janua: cedit præterea flamma illa rhomphæa: sic enim consequi videtur, neque ingressum atque exitum illis modo liberum præbet; sed licet eis etiam, si libeat, aliquos eo ingressos educere: nonne ergo hoc est, spem quam in Christo habemus, irridere? et miserrimam esse ostendere admirabilium virorum vitam?

PALL. Ita videtur.

CYR. Sed idem minime obscurum est. Quomodo autem melius erat beato Paulo resolvi, et esse cum Christo⁹⁷? Nam, si postea quam e terrenis rebus excesserimus, et cum Christo fuerimus, adversariis spiritibus subjiendi sumus, exinanita est fides, ut scriptum est⁹⁸; ac versari in corpore, quam esse cum Christo, quivis, opinor, longe præstantius esse posthac judicabit; et, quod hoc ipso quoque sit minus ferendum, si, cum adhuc in hac vita versamur, subjecti minime sumus diaboli cupiditatibus, sed calcamus potius super serpentes et scorpiones, et super omnem potestatem inimici, juxta Salvatoris nostri vocem⁹⁹. Ergo, ubi cum Christo fuerimus, quomodo pejore conditione futuri sumus? quomodo etiam verax erit ipse, cum dicit: «Oves meæ vocem meam audiunt; et ego cognosco eas, et sequuntur me; et vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum, et non rapiet eas quisquam de manu mea: Pater meus, qui dedit mihi, omnibus major est; et

⁹⁶ Apoc. vi, 9. ⁹⁷ Philip. i, 23. ⁹⁸ Rom. iv, 14. ⁹⁹ Luc. x, 19.

nemo potest rapere ex manu Patris mei **?) Decepit etiam scilicet **189** pietatis in Christum athletas beatissimus Petrus, cum ad hunc modum scripsit : Itaque et ii qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas. ** : Quod si Deo commendatam animam cogit Satanas, agitque ac fert quocumque pro tempore voluerit, quomodo ille sanctorum protector, qui uniuscujusque spiritum veluti depositum commendatum accepit, fidelis intelligi poterit? Deliramenta igitur sunt hæc, imo vero stupor immanis, putare prophetæ animam revera frigidis scelestissimæ mulierculæ carminibus ex attributis sibi sedibus esse detractam.

PALL. Quænam igitur fuerit rerum, quas considerandas proposuimus, explicatio? nam hæc adeo turpia ne simplicibus quidem, ut ita dicam, cogitationibus admittenda censeo.

CYR. Propositis prius sacræ Scripturæ verbis, tum quæ animo occurrunt exponemus, et ubique decorum diligenter retinebimus. Ea sic habent : Et Samuel mortuus est : et planxerunt eum universus Israel : et sepelierunt eum in Armathaim, in civitate ejus : et Saul abstulit pythonicos, et cognitores a terra. Et congregantur allophyli, et veniunt, et castrametantur in Sonam : et congregat Saul omnem hominem Israel, et castrametantur in Gelboe. Et vidit Saul castra allophyli, et timuit, et consternatum est cor ejus valde : et consuluit Saul per Dominum, et non respondit ei Dominus per somnia, neque in manifestis, neque in prophetis. Et dixit Saul servis suis : Querite mihi mulierem pythonissam, et ibo ad illam, et quæram per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum : Ecce mulier pythonissa est in Aendor. Et coopertus est Saul, et induit se vestibus aliis, et vadit ipse et duo viri cum ipso ad mulierem nocte, et dixit illi : Divina mihi in Pythone, et evoca ad me quemcumque dixeris tibi. Et dixit mulier ad illum : Ecce jam tu nosti quæcumque fecit Saul, ut exterminavit pythonicos et cognitores de terra; et cur tu insidiaris animæ meæ, ut occidas eam? Et juravit illi Saul, dicens : Vivit Dominus, si eveniet tibi mali quidpiam in verbo hoc. Et dixit mulier Sauli : Quem excitabo tibi? Et dixit : **190** Samuelem excita mihi. Et vidit mulier Samuelem, et exclamavit voce magna. Et dixit mulier ad Saul : Cur decepisti me? et tu es Saul. Et dixit illi rex : Ne timeas; dic quem videris. Et dixit illi mulier : Deos vidi ascendentes e terra. Et dixit ad illam : Quid cognovisti? Et dixit illi : Virum rectum ascendente de terra, et hic amictus diploide. Et cognovit Saul, quod Samuel esset hic, et inclinavit se in faciem suam in terram, et adoravit eum. Et dixit Samuel : Cur inquietasti me, ut ascenderem? Et dixit Saul : Coarctor valde; et allophyli bellum gerunt adversum me; et Deus recessit a me, et non exaudivit me adhuc, neque in manu prophetarum, neque per

A μου δε ἔδωκε μοι, πάντων μεζῶν ἔστι, καὶ οὐδείς δύναται ἀρπάξαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου; Περφανάκιζε δὲ τάχα που τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας τοῦ ἀθλητῆς, γεγραφῶς ὡδὶ καὶ ὁ σοφώτατος Πέτρος· « Ὅστε καὶ ὑπὸ ἄλλων πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, πιστῶ Κτίστη παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν. » Εἰ δὲ τῷ Θεῷ παρατεθείσαν ψυχὴν βιάζεται ὁ Σατανᾶς, ἄγων τε καὶ φέρων ὅπερ ἂν ἔλοιτο κατὰ καιροῦς, πῶς ἂν νοήτο πιστὸς ὁ τῶν ἀγίων προεστηκώς, καὶ ὀνοεὶ παρακαταθήκην τὸ ἐκάστου πνεῦμα λαθῶν; Ἀἴρω οὖν ἄρα ταυτὶ, καὶ ἀποπληξία δεινῆ, τὸ κατὰ ἀλήθειαν οἰεσθαι τὴν προφήτου φωνὴν ψυχραῖς ἐπιφραῖς γυναικοῦ μουσαρῶν τοῦ τῶν ἐκνεμηθέντων αὐτῇ καθελκύσαι τόπων.

B ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἂν γένοιτο τῶν θεωρημάτων ὁ λόγος; χθῆνα γὰρ οἶμαι τὰ οὕτως αἰσχρὰ μὴ εἶποι εἰπεῖν, κἂν γοῦν ἐν ψιλαῖς ἐννοίαις ἔλειν.

C KYP. Αὐτὸ παραθέντες τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, εἰ εἰς τοῦν ἰόντα τότε σαφῆ καταστήσομεν, παντοῦ τοῦ πρέποντος ἀπρίξ ἡμέμενοι. Ἔχει δὲ οὕτω· Καὶ Σαμουὴλ ἀπέθανε, καὶ ἐκόψαντο αὐτὸν πᾶς Ἰσραὴλ, καὶ θάπτουσιν αὐτὸν ἐν Ἀρμαθαίμ, ἐν πόλει αὐτοῦ· καὶ Σαοὺλ περιεῖλε τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ τοὺς γνώστας ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ συναθροίζονται οἱ ἀλλόφυλοι, καὶ ἔρχονται καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Σωνάμ. Καὶ συναθροίζει Σαοὺλ πάντα ἀνδρά Ἰσραὴλ, καὶ παρεμβάλλουσιν εἰς Γελβουέ. Καὶ εἶδε Σαοὺλ τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἐφοβήθη, καὶ ἐξέστη ἡ καρδία αὐτοῦ σφόδρα. Καὶ ἐπηρώτησεν Σαοὺλ διὰ Κυρίου, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ Κύριος ἐν τοῖς ἐνυπνίοις, καὶ ἐν τοῖς δῆλοις, καὶ ἐν ταῖς προφήταις. Καὶ εἶπε Σαοὺλ τοῖς παισὶν αὐτοῦ· Ζητήσατέ μοι γυναῖκα ἐγγαστριμύθου, καὶ πορεύσομαι πρὸς αὐτήν, καὶ ζητήσω ἐν αὐτῇ. Καὶ εἶπον αἱ παῖδες αὐτοῦ πρὸς αὐτὸν· Ἴδοὺ γυνὴ ἐγγαστριμύθου ἐν Ἀενδώρ. Καὶ συνεκαλύψατο Σαοὺλ· καὶ περιεβάλετο ἱμάτια ἕτερα, καὶ πορεύεται αὐτὸς καὶ δύο ἄνδρες μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔρχονται πρὸς τὴν γυναῖκα νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῇ· Μάντευσαι δὴ μοι ἐν τῷ ἐγγαστριμύθῳ, καὶ ἀναγάγε μοι ὃν ἂν εἴπω σοι. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ἡ γυνὴ· Ἴδοὺ δὴ σὺ οἶδας ὅσα ἐποίησεν Σαοὺλ ὡς ἐξωλόθρευσε τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ τοὺς γνώστας ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἵνατί σὺ παγιδεύεις τὴν ψυχὴν μου, θανατῶσαι αὐτήν; Καὶ ὤρσεν αὐτῇ Σαοὺλ, λέγων· Ζῆ Κύριος, εἰ ἀπαντήσεται σοὶ ἀδικία ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ Σαοὺλ· Τίνα ἀναγάγω σοι; Καὶ εἶπε· Τὸν Σαμουὴλ ἀνάγετέ μοι. Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ τὸν Σαμουὴλ, καὶ ἀνέβησεν φωνῇ μεγάλῃ. Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ πρὸς Σαοὺλ· Ἰνατί παρελόγησα με; καὶ σὺ εἰ Σαοὺλ. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ βασιλεὺς· Μὴ φοβοῦ, εἶπον τίνα ἑώρακας. Καὶ εἶπεν αὐτῇ ἡ γυνὴ· Θεοὺς ἑώρακα ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Τί ἐγὼ; Καὶ εἶπεν αὐτῇ· Ἄνδρα ὀρθιον ἀναβαίνοντα ἐκ τῆς γῆς, καὶ οὕτως διπλοῖδα ἀναβεβλημένος. Καὶ ἔγω Σαοὺλ, ὅτι οὕτως Σαμουὴλ, καὶ ἐκυψεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν

** Joan. x, 27-29 ** I Petr. iv, 19.

γῆν, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Καὶ εἶπε Σαμουὴλ· Ἰναὶ παρηνώλησάς μοι ἀναθῆναι με; Καὶ εἶπε Σαουλ· Ἐλίβομαι σφόδρα, καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πολεμοῦσιν ἐν ἐμοί, καὶ ὁ Θεὸς ἀφέστηκεν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ ἐπακήκοός μου ἔτι, καὶ ἐν χειρὶ τῶν προφητῶν, καὶ ἐν τοῖς ἑνυπνίοις· καὶ νῦν κέκληκά σε, γνωρίσαι μοι, τί ποιήσω. Καὶ εἶπε Σαμουὴλ· Ἰναὶ ἐπερωτῆς με, καὶ Κύριος ἀφέστηκεν ἀπὸ σοῦ, καὶ γέγονε μετὰ τοῦ πλησίον σου; καὶ πεποίηκε Κύριός σοι, καθὼς ἐλάλησεν Κύριος ἐν χειρὶ μου· καὶ διαβρήξει Κύριος τὴν βασιλείαν σου ἐκ χειρὸς σου, καὶ δώσει αὐτὴν τῷ πλησίον σου τῷ Δαβὶδ· διότι οὐκ ἤκουσας φωνῆς Κυρίου, καὶ οὐκ ἐπλήρωσας θυμὸν ὀργῆς αὐτοῦ ἐν Ἀμαλῆκ, διὰ τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐποίησε Κύριός σοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· καὶ παραδώσει Κύριος τὸν Ἰσραὴλ μετὰ σοῦ εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων, καὶ αὖριον σὺ, καὶ οἱ υἱοὶ σου μετὰ σοῦ πεσοῦνται, καὶ τὴν παρεμβολὴν Ἰσραὴλ δώσει Κύριος εἰς χεῖρας ἀλλοφύλων. » Ἄρά σοι λοιπὸν ἐνδοιασάτι θέμις, ὅτι τοῖς ἑαυτοῦ ψήφοις κατεγνωσμένος ἐκτέτεχεν (1) ὁ Σαουλ; Ἐπειδὴ γὰρ ἰδεοῖ τῶν ἠθροισμένων ἐφ' ἑαυτῷ τὸ ἀσθενὲς εἰς μάχην, μανθάνειν ἤξιστο τὰ ἐσόμενα παρὰ Θεοῦ. Ἐσιωπηκόςτος δὲ, καὶ ἀποκαλύπτουτος οὐδὲν, τρέπεται πρὸς τὸ λυπεῖν τὸν σιωπᾶν ἡρημένον. Ἄφικνεῖται δὲ πρὸς νεκυομαντείαν, καίτοι τοὺς γνώστας δὲ φημι τοὺς ολομένους εἰδέναι τὰ ἐσόμενα. Εἰτά φησιν· « Ἀνάγαγέ μοι τὸν Σαμουὴλ, » οὐχ ὡς τῆς ἐπιφῆς ἦτοι τῆς μάγων τέχνης, τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν παρενεγκεῖν δυναμένης, ἀλλ' ὡς αἰ τῶν μαντευομένων τῇ τοιαύτῃ κεχρημένων φωνῇ· ἐπιθόμην δὲ ὅτι λόγοις τισὶν ἀποβρήτοις καταγοητεύοντες τὰ δαιμόνια, καὶ ὕδατι κατεπάρδοντες, εἰδωλα καὶ σκιὰς, καὶ ὡς ἐν ἐσώπτρῳ μορφὰς καταθεῶνται τινων, τάχα πῶ τῶν δαιμονίων καταπλαττομένων ἀστεῖως τὰ τῶν λεγομένων ἀνακομιεῖσθαι σχήματα. Καὶ γοῦν ἔφη μὲν ἐν ἀρχαῖς τὸ γύναιον· Ὅρῳ θεοὺς ἀναβαίνοντας ἐκ τῆς γῆς. Εἰτά μὲν τοῦτο· « Καὶ εἶδε, » φησὶν, « ἡ γυνὴ τὸν Σαμουὴλ. » Καλεπὸν δὲ οὐδὲν, ἐν ἴσῳ τε καὶ ὁμοίῳ σχήματι τοῦ μακαρίου Σαμουὴλ σκιὰν ἰβῆναι καὶ εἰδωλον, ἐκ δαιμονιῶδους ἐνεργείας μεμορφωμένον. Εἴπερ οὖν οἰοῖτο τις ἀνακεκληθῆσθαι κατὰ τὸ ἀληθὲς τὴν τοῦ προφήτου ψυχὴν, καὶ τοῖς τοῦ γυναιου λόγοις ἐπιψηφιεῖται τὸ ἀληθὲς, ἐπειδὴ καὶ θεοὺς ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς τεθεῶσθαι φησιν, καὶ τοῖς τῆς μαντείας ἔθεσι χαρίζεσθω τὸ ψευδές, ἀλλ' οἰεσθω κατὰ ἀλήθειαν καὶ θεοὺς εἶναι τινας τῆς τοιαύτης τάξεως τοὺς ἀνασχόντας ἀπὸ τῆς γῆς, καίτοι Θεοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ἑνός τε καὶ μόνου.

ΠΑΛΛ. Ἐφης μὲν ὀρθῶς. Ἐρεῖ δὲ οὖν, οἶμαι, τίς, D
καίτοι λελάληκεν ἀληθῆ φιλοπευστοῦντος τοῦ
Σαουλ ἐσόμενα. Οὐ μικρὸς δὲ ἡμῖν δεδαπάνηται
λόγος ἀτελέγγων ὅτι οὐκ ἐν ἀκαθάρτοις πνεύμασιν
ἢ ἀλήθεια.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ οὖν. Ἀνάρμοστον γὰρ χρῆμά τι
καὶ ἀσυμφυῆς, φῶς καὶ σκότος, Χριστὸς καὶ Βελιάλ·
τοῖς γε μὴν παροτρύνουσι καὶ καταλυπεῖν εἰλωθόσιν,
ἀποκαλύπτει Θεός, καὶ δι' ὧν ἤκιστα χρῆ ἔσθ' ὅτε,
τὰ ἐσόμενα, ἐνηχοῦντων κατὰ τὸ εἰκὸς ἀγίων ἀγγέ-

A somnia; et nunc vocavi te, ut indices mihi quid faciam. Et dixit Samuel : Cur interrogas me? et Dominus recessit a te, et abiit ad proximum tuum : et fecit tibi Dominus sicut locutus est in manu mea; et discindet Dominus regnum de manu tua, et dabit illud proximo tuo David; quia non audisti vocem Domini, et non implesti iram indignationis ejus in Amalec : propter hoc verbum fecit tibi Dominus in die hac, et tradet Dominus Israel tecum in manus allophylosum : et cras tu et filii tui tecum cadent, et castra Israel dabit Dominus in manus allophylosum¹. Num igitur posthac dubitare poteris quin Saul sua sententia condemnatus extabuerit? Nam, cum eorum vires ad pugandum, qui adversum se congregati fuerant, pertimesceret, quæsit a Deo discere quid eventurum esset : illo autem tacente, ad ejus offensam, qui tacere statuerat, convertitur. Itaque ad mulierem necromantiæ operam dantem pergit; cognitores autem dico, qui se existimant futura cognoscere. Deinde inquit : « Excita mihi Samuelem, » non quod ea vis carminum vel magicæ artis esset ut sancti viri animam evocare posset, sed quod semper divinantes hujusmodi voce utantur. Audivi autem eos occultis quibusdam verbis illicere dæmonia; et, aqua incantanda, simulacra et umbras, et tanquam in speculo formas quasdam conspici, dæmoniis videlicet eorum figuras apte fingentibus, qui evocari dicuntur. Itaque 191 dixit primum illa mulier : Video deos ascendentes e terra²; deinde : « Et vidit, » inquit, « mulier Samuelem³. » Nihil vero prohibet umbram visam fuisse atque simulacrum persimili beato Samueli figura dæmoniorum opera efformatum. Quod si quis putet evocatam revera fuisse prophetæ animam, et mulieris verbis tribuerit veritatem; ergo, quia eadem dixit deos e terra ascendentes se vidisse, non divinandi consuetudini condonet falsitatem; sed revera deos esse putet quosdam ejusmodi ordinis, qui existant e terra; cum ille qui secundum naturam Deus est, unus sit ac solus.

PALL. Est quidem a te recte dictum. Cæterum dicet fortasse quispiam : Atqui vera dixit, Saule quæ futura essent sciscitante. Non est autem a nobis exigua orationis pars in eo consumpta ut probaremus non inesse in impuris spiritibus veritatem.

CYR. Non, inquam. Neque enim componi atque coagmentari simul possunt lux et tenebræ, Christus et Belial : verum irritantibus ac sæpe offendentibus revelat futura Deus, interdum etiam per quos minimo convenit, insonantibus humano animo sanctis

¹ I Reg. xxviii, 3-19. ² I Reg. xxviii, 13. ³ ibid. 12.

(1) Cod. Vat., ἐκτετίμηκεν. Paulo infra utitur verbo τέκεσθαι.

angelis ea quæ, si ii didicerint qui curiose sciscitantur, admodum intabescunt; eaque prænotione veluti quibusdam iræ ac pœnarum sibi imminentium primitiis torquebuntur. In sanctis enim prophetis insident, eisque communicantur plerumque non tristitia solum, et quibus mœrere et in luctu jacere quispiam possit; sed etiam quæcunque nonnullis lætitiæ et jucunditatis futura sunt: impiis autem ac nefariis divinationum studiosis Deus malæ quæ ipsis eventura sunt aperit.

PALL. Quomodo autem, aut unde hæc probari poterunt?

CYR. Ab ipsis Litteris særis; nam quæ priscis illis hominibus acciderunt, scripta sunt ut figura nobis essent, et modus quo mystice imbueremur. An ignoras Balac filium Sephor, illum Moabitaram et Madianitarum tyrannum, cum fortem et invictam Israelis multitudinem pertimesceret, ac brevi se cum cæteris gentibus simul periturum existimaret, mercede pacta conduxisse Balaam? « Veni, » inquit, « et maledic Israel. Cumque venissent nuntii: Djversamioi, » inquit, « hic nocte hac; et respondebo vobis quidquid dixerit Dominus ad me ¹. » 192 Cumque frigida et a dæmoniis immissa somnia quæret, et quæ ex carminibus et magicis artibus sibi contingere solebant, separaret, Dominum dixit secum locuturum: Deum enim se audire simulabat. Quamvis autem sacræ Litteræ consuetis incantatorum vocibus utantur, non tamen sapienter existimabimus eum qui natura et vere Deus est, velut ex charitate profanorum hominum animis immittere veritatem, et cum homine sceleratissimo, et mago, et idolis dedito colloqui. Verum tamen, « Venit, » inquit, « Deus ad Balaam, et dixit illi. Quid homines isti penes te? » Eoque causam adventus eorum exponente: « Dixit, » inquit, « Dominus Balaam: Ne eas cum illis, neque maledicas populo: est enim benedictus ². » Ecce jam aperte beatus angelus ex persona Dei deceptorem illum atque nugatorem magum avertit, ne maledicere audeat illi qui sit a Deo benedictus, neque divinis decretis opponat humani infelicisque consilii commenta: non quod illa maledictio officere aliquid posset; sed ut aperte ac manifeste, qui in hujusmodi spem stulte adductus esset, per illum quoque certior fieret, nunquam fore ut a Moabitis vel Madianitis Israel expugnaretur, cui protector esset ac propugnator Deus, qui populum benedictum sibi deditum sua benignitate muniret. Atque hæc quidem beatus angelus et dixit, et facere præcepit. Sed, posteaquam promissis muneribus ad eumdem ille vates illectus est, quod fortasse id vere se præstiturum opinaretur, abire quidem permisit angelus; sed in media conspectus est via fulgenti gladio: in quo manifeste docuit eum, si maledicere vellet iis qui benedicti erant, bellum et adversus Deum, et adversus angelos suscepturum. Posteaquam vero ad Madianitam pervenit,

λων εις ανθρώπινον νοῦν, ἅπερ ἂν εἰ μάθειεν οἱ φιλοπευστεῖν ἤρημένοι, καταταχῆσονται λίαν, καὶ ἀπαρχὴν ὡσπερ τινα τῆς σφίσιν ἐπηρητημένης ὀργῆς τε καὶ δίκης ὑπομένουσι τὴν πρόγνωσιν. Ἄγιοι μὲν γὰρ προφήταις ἐπαναπαύεται, καὶ ἀνακοινοῦται πολλάκις, οὐχὶ δὴ μόνα τὰ σκυθρωπά, καὶ οἷσπερ ἂν τις ἐπιστυγνάσας καθίσει θακρῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσα πρὸς εὐθυμία καὶ εὐημερίαν ἔσται τισὶν ἀνοσίοις δὲ καὶ ἐναγεσάτοιοι φιλομάντεσι, τὰ σφίσιν αὐτοῖς ἐσόμενα διεκκαλύπτει κακά.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἦ πόθεν ἂν γένοιτο τούτων ἡμῖν ἡ πίστις

ΚΥΡ. Ἀπὸ γε τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τύπος γὰρ ἡμῖν καὶ μυσταγωγίας ἀνεγράφη τρόπος, τὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις συμβεβηκότα. Ἡ γὰρ οὐκ οἶσθα, ὅτι Βαλάκ ὁ τοῦ Σεπφῶρ, ὁ Μωαβιτῶν καὶ Μωδιθηναίων τύραννος, τὴν ἀκαταγώνιστόν τε καὶ ἀθραυστόν τοῦ Ἰσραὴλ κατοβρώδεσας πληθύν, καὶ αὐτίκα δὴ μάλιστα τοῖς ἐτέροις ἔθνεσι συνδιόλλυσθαι πεπιστευκόσ, καταμισθοῦτο τὸν Βαλαάμ; « Δεῦρο δὴ, » λέγων, « ἐπάρασαί μοι τὸν Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ δὲ ἤκου οἱ πρέσβεις· Καταλύσατε αὐτοῦ, » φησὶ, « τὴν νύκτα, καὶ ἀποκριθήσομαι ὑμῖν πρᾶγμα ὃ ἐάν λαλήσῃ Κύριος πρὸς με. » Ὀνειράτια δὲ ψυχρὰ καὶ διαιμονιώδη ζητῶν, καὶ ἐξ ἐπιπόθης τάχα που καὶ μαγγανείας αὐτῷ συμβαίνοντα προσδοκῶν, Κύριον ἔφη λαλήσειν αὐτῷ· θεοκλιτεῖν γὰρ ἐσχήπετο. Ἄλλ' εἰ καὶ ταῖς συνήθεσι τῶν γοήτων φωναῖς τὸ Γράμμα χρῆται τὸ ἱερὸν, οὐκ ἂν οἰηθείημεν ὀρθῶς φρονούντες, Θεὸν τὸν φύσις καὶ ἀληθῶς ταῖς βεβήλων ἐνιέναι ψυχαῖς ὡς ἐξ ἀγάπης τὸ ἀληθές, καὶ ἀνδρὶ μυσαρῶ καὶ γοήτι· καὶ εἰδωλολάτρη προσκαλεῖν. Πλὴν, « Ἦλθε, » φησὶν, « ὁ Θεὸς πρὸς Βαλαάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· Τί οἱ ἄνθρωποι οὗτοι παρὰ σοί; » Τοῦ δὲ τῆς ἀρίξεως τὴν αἰτίαν ἀπηγγελάσας, « Εἶπε, » φησὶν, « ὁ Θεὸς πρὸς Βαλαάμ· Οὐ κορούση μετ' αὐτῶν, οὐδ' οὐ μὴ καταράσῃ τὸν λαόν· ἔστι γὰρ εὐλογημένος. » Ἰδοὺ δὲ σαφῶς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὁ μακάριος ἄγγελος τὸν ἀπατεῶνα καὶ εἰκαϊώμθον ἀποτρέπει γόητα τὸν εὐλογημένον παρὰ Θεῷ μὴ ἐπαρᾶσθαι ζητεῖν, μηδὲ ταῖς ἄκωθεν ἀντειζάγειν ψήφοις τὰ ἐξ ἀνθρωπίνης δυσβουλίας εὐρέματα, οὐχ ὡς τῆς ἀρᾶς ἰσχυροῦσης ἀδικεῖν, ἀλλ' ἵνα σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ὁ τὴν τοιαύτην ἐλπίδα παραλόγως εἰσδεδεγμένος, πληροφοροῖτο, καὶ δι' αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἂν γένοιτό ποτε Μωαβίταις ἢ Μωδιθηναίοις ἀλώσιμος ^D ὁ Ἰσραὴλ, προσσπίζοντός τε καὶ ὑπεραθλοῦντος Θεοῦ, καὶ ταῖς εὐμενείαις ἀνατειχίζοντος τὸν αὐτῷ προσκείμενον καὶ εὐλογηθέντα λαόν. Ἄλλὰ ταῦτι μὲν ὁ θεσπέσιος ἄγγελος ἔφη τε καὶ ὁρᾶν ἐνετέλλετο· ἐπειδὴ δὲ ταῖς τῶν δύρων ὑποσχέσειν ἐπὶ τῷ χρῆναι βαδίσειν ὁ μάντις ἐδελεάζετο, τάχα που καὶ ἀληθῶς ἰσχύσειν ὑπειληφώς, ἰδὼν μὲν ἐφήσιν ὁ μακάριος ἄγγελος, κατὰ μέσσην δὲ ὑψῆθη τὴν ὁδόν, συναστραπτουσῆ ρομφαῖα, διδάσκων ἐναργῶς ὡς ἂ πόλεμος αὐτῷ πρὸς τε Θεὸν καὶ ἀγγέλους, εἰ ἐπαρᾶσθαι βούλοιο τοὺς εὐλογημένους. Ἐπειδὴ δὲ ἀπίκτο πρὸς τὸν Μωδιθηναῖον, βωμούς μὲν ἀνίστη, καὶ

¹ Num. xxii, 6-8. ² ibid. 9. ³ ibid. 12.

βουθυεῖν ἐκέλευε· προφήτης δὲ ἦν εὐθύς, οὐχ ὁ A
 συνήθης, καὶ ψευδηγόρος, ἀλλὰ θεῖα τε καὶ ἀποβ-
 ῥήτων δυνάμει παρετρέπετο παρ' ἐλπίδα πρὸς τὸ
 ἐναντίον. Ἐπερῶτο μὲν γὰρ οὐδαμῶς, ἠυλόγει δὲ
 μᾶλλον τὸν Ἰσραὴλ, καὶ πικραῖς ἐνίησι λύπαις τὸν
 Βαλάκ. Γέγραπται δὲ οὕτως· ὅτι· « Ἐθυμώθη Βαλάκ
 καὶ συνεκρότησε ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, καὶ εἶπε Βαλάκ
 πρὸς Βαλαάμ· Καταράσασθαι τὸν ἐχθρὸν μου
 κίκληκά σε, καὶ ἰδοὺ εὐλογῶν ἠυλόγησας τούτῳ
 τρίτῳ. Καὶ εἶπε Βαλαάμ πρὸς Βαλάκ· Οὐχὶ καὶ τοῖς
 ἀγγέλοις σου οἷς ἀπέστειλας πρὸς με ἐλάλησα, λέ-
 γων· Ἐάν μοι δῶ Βαλάκ πλήρη τὸν οἶκον αὐτοῦ
 ἀργυρίου καὶ χρυσίου, οὐ δυνήσομαι παραβῆναι τὸ
 ῥῆμα Κυρίου ποιῆσαι αὐτὸ καλὸν ἢ πονηρὸν παρ'
 ἑαυτοῦ; ὅσα ἂν εἴπῃ μοι Θεὸς, ταῦτα ἐρῶ. » Σύν-
 ηθες μὲν οὖν τοῖς ψευδομάντεσι, καὶ ταῖς οὕτως B
 ἀπατηλαῖς κεχρησθεῖσι φωναῖς, σκεπτομένοις ὅτι
 πάντῃ τε καὶ πάντως τοῖς φιλοπευστεῖν ἐθέλουσιν,
 ἐροῦσι τὸ ἀληθές. Σύνες δὲ ὅτι τὸ φάναι τὸ ἀτρεκέ-
 ἄλλοτριον τῆς ἐπασιδοῦ τε καὶ μάγου τέχνης· προσ-
 γένειτο δ' ἂν εἶσθ' ὅτι παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τῷ τὰς τῶν
 βεβήλων ψυχὰς, τῇ τῶν ἐσομένων προαγορεύσει δει-
 νῶς κατακομιζόντος.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Ὅτι γὰρ μεμίσηκε καὶ παραλύει Θεὸς τὰς
 τοιαύτας ἤτοι γοητείας καὶ εἰκαιμοθυβίας, σαφές ἂν
 γένοιτο λέγοντος αὐτοῦ· « Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός· »
 καὶ προσέτι τούτοις· « Τίς ἕτερος διασκεδάσει ση-
 μεῖα ἐγγαστριμύθων καὶ τὰς μαντείας ἀπὸ καρδίας,
 ἀποστρέφων φρονίμους εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τὴν βουλήν C
 αὐτῶν μωρεῖων, καὶ ἰσθῶν ῥήματα παιδὸς αὐτοῦ
 καὶ τὴν βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ ἀληθεύων; »
 Μαντείας μὲν γὰρ τὰς ἀπὸ καρδίας, ἐώλους τε καὶ
 ψευδοπειτὸς ἀποφαίνει· τοῦ γε μὴν ἰδίου παιδός,
 τουτέστι Χριστοῦ, πάντα μὲν ἰσθησι λόγον· τὴν δὲ
 βουλήν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, τουτέστιν, ἃ ἂν βού-
 λοντο λαλεῖν, οἱ τῆς ἐπ' αὐτοῦ πίστεως κήρυκες,
 ταῦτα δὲ πάντα ἀληθεῖας ἐμπλεω δεικνύει, σημεῖοις
 τε καὶ τέρασι προσμαρτυρῶν, καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ
 Πνεύματος ἐνεργεῖαις. Ἐφη δὲ πάλιν, κατονει-
 δίξων τισὶ τὰ Θεοῦ νόμῳ κεκιθῆλευμένα· « Στήθι
 τοῖνον ἐν ταῖς ἐπασιδαῖς σου, καὶ τῇ πολλῇ φαρμα-
 κείᾳ σου, ἃ ἐμάθανες ἐκ νεότητός σου, εἰ δυνήσῃ D
 ὠφελῆθῃναι· κεκοπίακας ἐν ταῖς βουλαῖς σου, στή-
 τωσαν καὶ σωσάτωσάν σε οἱ ἀστρολόγοι τοῦ οὐρανοῦ,
 οἱ ὀρῶντες τοὺς ἀστέρας, ἀναγγειλάτωσάν σοι ὅ τι
 μέλλει ἐπὶ σὲ ἐρχεσθαι. » Ὅρᾳς οὖν ὡς γέλωτος
 ἀξίαν καὶ ἀνωφελῆ παντελῶς τὴν ἐπάρατον ἀστρο-
 γοητείαν ἀπελέγχει Θεός. Ὅτι δὲ πάλιν πρέπει ἂν
 αὐτῷ καὶ μόνῳ τὸ νημερτές, καὶ τὸ ἐτοιμον εἰς λό-
 γους τοὺς περὶ τῶν ἐσοθῆαι προσδοκωμένων ἀπλα-
 νῶς, ἀκουε λέγοντος διὰ φωνῆς Ἡσαίου· « Μνήσθη-
 τε ταῦτα, καὶ στενάξατε· μετανοήσατε, οἱ πεπλανη-
 μένοι, ἐπιστρέψατε τῇ καρδίᾳ, καὶ μνήσθητε τὰ
 πρότερα ἀπὸ τοῦ αἵωνος· ὅτι ἐγὼ εἰμι Θεός, καὶ οὐκ
 ἔστιν πλὴν ἐμοῦ· ἀναγγέλλων πρότερον τὰ ἔσχατα
 πρὶν αὐτὰ γενέσθαι, καὶ ἅμα συνετελέσθη. Καὶ εἶπα·

aras extruxit, et boves immolare jussit, propheta-
 que jam factus est, non qualis ante solebat, falsus,
 sed vi divina et ineffabili præter spem in contrarium
 est conversus. Non enim maledixit, sed benedixit
 potius Israeli, et in acerbos dolores conjecit Balac.
 Sic namque scriptum est : « Indignatus est Balac
 adversus Balaam, et complosit manus suas, et dixit
 Balac ad Balaam : Ut malediceres inimico meo vo-
 cavi te ; et ecce benedicens benedixisti eum tertio.
 Et dixit Balaam ad Balac : Nonne etiam nuntiis tuis,
 quos misisti ad me, locutus sum dicens : Si mihi
 193 dederit Balac plenam domum suam argento et
 auro, non potero præterire verbum Domini, ut fac-
 iam ipsi bonum aut malum a me ipso ? quæcunque
 dixerit mihi Deus, hæc dicam ». Consueverunt
 enim falsi divinatores iis quoque fallacibus uti vo-
 cibus, ac simulare se sciscitantibus verum omnino
 responsuros. Sic igitur habeto, verum loqui, esse
 ab incantatorum et magorum arte prorsus alienum :
 fieri autem interdum ut a Deo veritas adjungatur,
 ut nefariorum hominum animi prædictione rerum
 futurarum vehementer æstuent.

PALL. Assentior.

CYR. Nam odisse Deum hujusmodi sive magicas
 disciplinas, sive temere suas voces, easque dissol-
 vere, liquere poterit ex ejus verbis, cum dicit :
 « Ego Dominus Deus » ; et ad hæc præterea :
 « Quis alius dissipabit signa pythorum, et divina-
 tiones de corde, convertens prudentes retrorsum, et
 consilium eorum stultum faciens ? et confirmans
 verba pueri sui, et sententiam nuntiorum suorum
 veram comprobans ? » Divinationes enim de corde
 jactatas vanas ac mendaces ostendit ; sed pueri sui,
 id est, Christi, omnia verba confirmat : sententiam
 porro nuntiorum suorum, id autem est, quæcunque
 voluerint loqui fidei, quæ in eum habetur, præco-
 nes, hæc omnino veritatis esse plena demonstrat,
 cum illis signis atque prodigiis attestetur, et aliis
 Spiritus sancti operationibus. Dixit etiam rursus,
 cum quibusdam facta quæ Dei lege improbantur,
 exprobraret : « Sta igitur in incantationibus tuis, et
 in multis beneficiis tuis, quæ didicisti a juventute
 tua ; si poteris juvari ; laborasti in consiliis tuis :
 stent et salvent te astrologi cæli, qui contemplan-
 tur stellas ; annuntient tibi quid venturum sit in
 te ¹⁰. » Vides igitur quomodo risu dignam et pro-
 nus inutilem, illam execrabilem ex astrorum ob-
 servatione divinationem coarguit Deus. Ipsi vero et
 quidem soli convenire veritatem, qua prædicuntur
 ea quæ certo eventura sperantur, ex eo agnosce
 quod per Isaïæ vocem loquitur : « Recordamini
 horum, et ingemiscite ; pœnitentiam agite, qui er-
 ratis ; convertimini corde, et recordamini priorum
 a sæculo, quia 194 ego sum Deus, et non est præ-
 ter me ; qui annuntio prius novissima antequam
 fiant, et simul consummata sint. Et dixi : Omne

Num. xxiv, 10-13. * Isa. xliv, 24. * ibid. 25. ¹⁰ Isa. xlvii, 12, 13.

meum consilium stabit; et omnia quæcunque decrevi, faciam ¹¹. » Soli igitur Deo, qui est supra omnia, a nobis est tribuendum, futura tum plane scire, tum vero posse certe prædicere; nugæ vero futiles et aniles fabellæ, fallaciæ quoque ac præstigiæ sunt, quæ ab aliis proficiscuntur: qui cum sint mente corrupta, de corde suo loquuntur, ut scriptum est, et ex falsitate parandæ pecuniæ occasionem quærunt.

PALL. Verum est. Sic enim se res habet prorsus.

CYR. Ab hac igitur quoque re abstinēbimus; et relicta perversa via, per rectam incedemus; ac Deo semper eodem modo innitemur, et sanctorum hominum vocibus veritatem tribuemus.

PALL. Et quidem maxime.

CYR. Quid? non illud quoque præterea exsecrandum putabimus, partemque esse dicemus gentilium impietatis, igni et aqua purgari scilicet, et aliis quibusdam ejusmodi?

PALL. Maxime vero. Itaque divina lex dixit: « Non inveniatur in te purgans filium suum aut filiam suam igni ¹². »

CYR. Quam recte lex nobis ista pronuntiavit, et, ne fierent, prohibuit! Est enim ea res, ut opinor, temeritatis plena, et rationis optimæ ac sapientis expers: quam enim utilitatem afferre nobis possit ignis natura? quomodo etiam faces in orbem agitæ eum qui peccarit, liberare? Æris quidem, aut alterius ejusmodi materiæ sordes excoquit vis ignis; mentis autem aut animæ impuritatem quonam modo consumat? Nonne igitur hæc ridicula sunt, et vanarum cogitationum commenta?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Libentissime autem iis qui inter Græcos egregii habentur, quique hujusmodi turpia instituta et invenerunt, et aliis tradiderunt, equidem dixerim: Quod vestrum est consilium? vos, præstantes viri ac sapientes appello, cum Tityum illum, quem ortam ex terra dicitis, apud inferos torquetis, et vultures adhibetis, qui tanquam convivæ jecore pascantur, quod mulieris speciem admiratus, libidinis morbo laborarit? Tantalus autem lapidem imminere dicitis, eumque intemperantis linguæ pœnas dare, pueris fabulose traditis? **195** rotæ quoque diurnis ac perpetuo circumactis conversionibus Ixionem alligatis, et in ea pœnas luere dicitis fallaciæ illius quæ vestris diis minime displicuit: vos ipsos vero ac cæteros quamvis gravissimis turpissimisque malis teneamini, igni ac ramis liberatis, ut ipsi opinamini; et perditissimis hominibus criminum ablutionem conceditis? Tityo vero, quæso te, et iis quos modo nominavi, ignis penuria fortasse adeo acerbas pœnas imposuit? Atqui ille vestra opinione furacissimus, qui ignem ad homines detulit, Prometheus dico, si ullus omnino etiam ille fuit, ignis usum

A Πᾶσά μου ἡ βουλή στήσεται, καὶ πάντα ὅσα βούλομαι, ποιήσω. » Μόνω δὴ οὖν ἀνακείσεται πρὸς ἡμῶν τῷ πάντων ἐπέκεινα Θεῷ, τὸ διειδέναι τε σαφῶς, καὶ προαγορεύειν ἀπλανῶς δύνασθαι τὰ ἐσόμενα· ὕθλοι δὲ ἄλλως καὶ γραῶδη μυθάρια, βωμολοχίαι τε καὶ φανακισμοί, τὰ παρ' ἐτέρων, οἱ τὸν νοῦν παρεφθορότες τὰ ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λαλοῦσι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ἀργυρολογίας ἀφορμὴν ποιοῦνται τὸ ψεῦδος.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές. Ἔχει γὰρ ὧδε, καὶ οὐχ ἐτέρως.

ΚΥΡ. Ἀφεξόμεθα δὴ οὖν καὶ τοῦδε, καὶ οἶμον ἀφέντες τὴν διεστραμμένην, βαδιούμεθα τὴν ἐκ' εὐθῆ, Θεῷ μονοτρόπως προσκείμενοι, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων φωναῖς ἐπισηφισζόμενοι τὴν ἀλήθειαν.

B ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τί δὲ οὐχὶ κάκεινο πρὸς τοῦτοις ἡγησόμεθα στυγητὸν, μοῖραν τε εἶναι φαμεν Ἑλληνικῆς ἀθεότητος, τό τε περικαθαίρεσθαι φιλεῖν τάχα που πυρὶ καὶ ὕδατι, καὶ ἐτέροις; τί τοιοῦτοις τρόποις;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλιστα γε. Τοιγάρτοι καὶ θεῖον ἔφη χρησιμώδημα σαφῶς· « Οὐχ εὐρεθήσεται ἐν σοὶ περικαθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἢ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ. »

ΚΥΡ. Ὡς εὖ γε ἡμῖν ὁ νόμος προσεφώνει ταυτὶ, καὶ ἀπέφησε τὸ δρᾶν! Εἰκαιότητος γὰρ οἶμαι τὸ χρῆμα μεστὸν, καὶ λογισμοῦ τητῶμενον τοῦ παναρίστου καὶ σοφοῦ· ὀνήσει γὰρ κατὰ τίνα δὴ τρόπον ἢ πυρὸς ἡμᾶς φύσις; καὶ δᾶδες ἐν κύκλῳ περιθίσουσαι πῶς ἂν ἐξέλκοντο τὸν ἡμαρτηκότα; Χαλκοῦ μὲν γὰρ ἡγουν ἐτέρας τοιαύτης τινὸς ὕλης, ἐκτίθει τὸν ῥύπον ἢ πυρὸς βολή. Νοῦ δὲ καὶ ψυχῆς βεβήλωσιν, τίνα τρόπον ἀφανιεῖ; Ἄρ' οὖν, οὐ γέλωτος ἦδη ταυτὶ, καὶ φληνάφων ἐνοιῶν εὐρέματα;

ΠΑΛΛ. Παντάσας μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Φαίην δ' ἂν ὡς ἦδιστα τοῖς Ἑλλήνων λογάσιν, οἱ τῶν τοιοῦτων αἰσχυρῶν ἐπιτηδευμάτων εὐρεται γεγόνασιν, καὶ τοῖς ἄλλοις εἰσηγηταί· Τί δὴ ἄρα δρῶντες, ὧ γενναῖοι καὶ σοφοί, τὸν μὲν Τιτυδὸν ἐκείνον, ὃν ἐκφύνας λέγετε γῆς, εἰς ἔδου κολάζετε, γύπας αὐτῷ περιστάντες τῶν ἡπάτων δαιτυμόνας, ὡραν ὅτι γυναῖου τεθαυμακῶς ἡβρώσθησιν τὴν ἐπιθυμίαν; Ταντάλῳ δὲ λίθον ἐπηρτήσθαι φατε, καὶ γλώττης αὐτὸν ἀκολάστου εἰσπράττεσθαι δικᾶς μυθολογεῖτε τοῖς νέοις; κύκλου δὲ μακραῖς καὶ ἀεικινήτοις περιστροφαῖς, τὸν Ἰξίωνα καταδήσαντες, ποιήνῃ ἀνατιλῆναι ἐπὶ τῷδε φατε, τοῖς ἐξ ἀπάτης ὑμῶν οὐκ ἀπάρδουσαν θεοῖς, σφᾶς δὲ αὐτοῦς καὶ ἐτέρους καίτοι δεινοῖς καὶ ἐκτοπωτάτοις ἐναλόντας κακοῖς, πυρὶ καὶ θαλλοῖς ἀπαλλάττετε, καθάπερ οἰεσθέ που, καὶ τῶν ἐγκλημάτων χαρίζεσθε τὴν ἀπόνυψιν, καὶ τοὶ ἄγαν κατεγνωσμένοι. Τιτυῷ δὲ, εἰπέ μοι, καὶ τοῖς ἄρτίως ὠνομασμένοις, τὸ ἐν ἐνδείᾳ τάχα που γενέσθαι πυρὸς, σκληρὰν καὶ ἀδιεξίτητον ἐπίθετε δίχην; Καὶ μήν ὃ γε καθ' ὑμᾶς κλεπτίστατος καὶ πυρὸς ἀνθρώποις διακομιστής, τὸν Προμηθεῖα λέγω, εἰ τίς περ ὧως κάκεινος ἦν, τὴν πυρὸς ἐκλούτει χρῆσιν, καὶ πρό γε

¹¹ Isa. xxxvi, 8-10. ¹² Deut. xviii, 10.

τῶν ἄλλων ἄρρήκτοις δὲ καὶ αὐτὸν ἐνελεῖσθαι δε- A
σμοῖς οἱ παρ' ὑμῖν ἔδουσι μῦθοι· καὶ μὴν καὶ γαμψώ-
νυγας ἐπιπτεῖναι αἰγυπιοῦς λέγουσι, καθάπερ ἀμέλει
καὶ Τιτυῷ, δεινῶς καὶ ἀγρίους τοὺς κολαστάς. Δότε
δὲ, ὅτε τὴν διὰ πυρὸς κάθαρσιν, οὐχὶ δὴ μόνοις
ἐπαίνοις, ἀλλ' εἰ καὶ τινες ὑμῶν ἢ θυγατράσιν ἐτέ-
ρων, ἢ γυναῖξιν ἐπιμαίνοιντο, δρώντες ἃ μὴ θέμις,
καὶ οὗτοι πυρὶ τῆς αἰτίας ἀπηλλαγμένοι, συνδιαφευ-
γόντων τὰς πταίσμασι τὰς γραφάς· ἀλλ' ἐφ' ἑτέροις
μὲν εὐθύς δικαστήρια καὶ γραφαί, καὶ ἡ τῶν νόμων
σαλεύεται μισοπονηρία, ἐαυτοὺς δὲ τὴν πᾶναισχρον
καὶ δυσώδη ζωὴν ἀδιακρίτως ἐπιτηδεύοντας, παντὸς
ἀπαλλάττειν οἴεσθε μολυσμοῦ, ψυχροῖς καὶ μειρα-
κώδεσιν ἀθύρμασιν ἐξηπατημένοι, καὶ ὑπηρετάς εἰς
τοῦτο λαμβάνοντες τοὺς ὅτι μάλιστα τῶν ἄλλων μω-
σαρωτάτους· οἱ καὶ ὁμοῦ τῷ σχήματι, τὸν ἀνδρο-
πρεπῆ μεθέντες λόγον, καταβιδάζονται πρὸς τὰ γυ-
ναικῶν ἦθη τε καὶ τρόπους σώματά τε καὶ γνῶμας.
Εἶτα τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἀφαγνίει; διακείμενοι
γὰρ ὡδὶ, τοιόδε τι δράσετε, ὡς εἰ καὶ τὸ τυχόν τις
ἔδοκει καταμυρίζεσθαι μὲν, βορβόρω δὲ τῷ ἀκοσμο-
τάτῳ καταχερισμένος, εἶτα κατορθοῦν οἶοιτο καὶ
σφόδρα καλῶς τὸ γε εἰς νοῦν ἦκον αὐτῷ.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις· καὶ συναινεσαιμὶ ἂν ἀληθῆ
λέγοντί σοι.

ΚΥΡ. Καὶ παρήμι μὲν τὴν ἐν γε τούτῳ μωρίαν,
καὶ σιγήσω τέως τοὺς τῆς καθάρσεως ὑπουργοὺς,
ἐπ' αὐτὸ δὲ εἶμι τὸ χρῆμα πάλιν· καὶ δὴ καὶ ἐρῶ,
ὡς ἀνούστατά τε καὶ ἀμαθέστατα βιοῦν ἐλομένους, C
καταφωράσαιτο τις ἂν τοὺς τῶν δαιμονίων προσκυ-
πων, μῆτε μὴν ἠκριθωκότας, ὃ τι ποτὲ ἐστὶ κατὰ
ἀλήθειαν μολυσμὸς καὶ βεβήλωσις· μοιχείαι τε γὰρ
καὶ τὰ ἐτι τούτων ἀγριώτερα πάθη, ἀβρνομιξίαι
καὶ φόνοι, καταλαλιαὶ καὶ φθόνοι, ψευδομαντεία καὶ
ἄλλοι, ἀπάτη καὶ ψευδορκία, κηλίδες ἂν εἴεν καὶ μο-
λυσμοὶ ψυχῆν καὶ σῶμα καταμαίνουσαι, καὶ δυσ-
ἀπόνιπτον ἔχουσαι τὴν ἐκβολήν. Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν
οὔτε πῦρ, οὔτ' ἂν ὑδάτων πηγαὶ διασμήξαιεν. Παρ-
έντες δὲ, οἷμαί που, καὶ τὸ εἶδέναι μόνον, ὅτι σπι-
λοῦσι ψυχῆν, καὶ δυσωδίας ἐμπλεω ἀποτελοῦσι τὸν
νοῦν, νεκρῶν ἀποφοιτῶσι σωμάτων, καὶ καταμυσά-
τονται τὸ κατεφθαρμένον, τοὺς τῆς φύσεως ἀτιμά-
ζοντες νόμους. Καὶ μὴν καὶ ἐδωδῆμων ὧν ἂν ἔλοιτο D
κατὰ σφᾶς αὐτοὺς συνετῶς καταγινώσκουσι, κἂν εἰ
συμβαῖη τυχόν, καὶ οὐχ ἐκόντας θίγειν, εὐθύς ἀνα-
θρώσκοντες ἐπὶ τὴν διὰ πυρὸς ἢ ὑδατος ἵενται κά-
θαρσιν, ὡς ἂν εἰ μόνον ἀπόσχοιντο τούτων, ἄγιοι τε
καὶ εὐκρινεῖς ἐσόμενοι. Ἡττηται γὰρ ὡδε τῆς δό-
ξης, καὶ ἐξεστήκασιν φρενῶν, ἐφ' οἷς ἂν λέγοιτο καὶ
σφόδρα εἰκότως· «Οὐαὶ ὑμῖν, ἐξήνιοι τε καὶ ἀμα-
θεῖς, διυλιζόμενοι τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον κατα-
πίνοντες.» Λόγου γὰρ ἀξιούντες οὐδενὸς τὸ γε ὡς
ἀληθῶς καταμολύνειν εἶδος, καταπεφρίκασιν περι-
τῶς τὰ ἐφ' οἷς ἂν τις οὐδὲν ὑπομένει τὸ βλάβος.

¹² Math. xxv, 21.

adeptus est; et quidem ante alios : tamen ipsum
quoque vinculis adeo firmis ut rumpi non possint,
innexum esse, vestrae fabulae canunt : quin etiam
unicis unguibus vultures advolasse dicunt, sicut
Tityo quoque, videlicet tetros et immanes ultores.
Date igitur, date, ut igni purgari possint non illi so-
lum, sed si qui vestrum aut in aliorum hominum
filias aut uxores insanierint, eaque admiserint quæ
fas non est; liceat iis quoque per ignem a culpa
liberatis, non solum a turpibus factis, verum etiam
a forensibus judiciis emergere. Cæterum in aliis
illico judicia et accusationes, et legum severitas
vindex nequitiae incitata fertur et vibratur; vos
ipsos autem, quamvis turpissimam ac pessime olen-
tem vitam sequamini, tamen frigidis ac puerilibus
ludicris decepti, omnem labem putatis abstergere,
et administris ad eam rem sumitis, homines omnium
scelestissimos; qui simul cum habitu sermonem
quoque virilem abjicientes, ad mulierum affectus ac
mores, corpora sensusque dejiciunt. Quo tandem
modo, qui ejusmodi est, scelera expiabit? sic enim
affecti, simile quiddam facietis, ac si quis, cum se
velit unguentis perfundere, cæno foetidissimo obli-
tus, perfecisse se putet, et quidem optime, quod
cogitarat.

PALL. Recte ais : nam tibi equidem vera dicenti
assentior.

CYR. Mitto igitur horum in hac re insaniam, ac
taceo interim de illis purgationis administris, et
redeo rursus ad rem propositam : atque illud etiam
dico, deprehendi facile posse idolorum cultores
summa cum inscitia atque stultitia vitam instituisse,
ac neque eluendorum criminum rationem intellexisse,
196 neque explorasse quidnam sit revera labes et
impuritas : adulteria namque, et vitia his quoque
immaniora : masculorum concubitus ac cædes, de-
tractiones et invidiæ, mendacia ac doli, fallaciæ ac
perjuria, maculae sunt et inquinamenta, quæ animam
et corpus inficiunt, ac difficile ablui atque abjici
possunt. Sed hæc neque ignis, neque aquarum fontes
absternerint. Itaque, cum ne scire quidem curent,
hæc animum inquinare, et odore pessimo replere
mentem, refugiunt a cadaveribus, et corrupta cor-
pora exsecrantur. In quo naturæ leges contemnunt;
quinetiam esculenta, quæ voluerint, sapienter, ut
D ipsi putant, improbant : ac si forte contigerit ut vel
præter voluntatem attingant, illico resiliunt, atque
ad ignis vel aquæ lustrationem properant; tanquam
si ab iis duntaxat abstinerint, sancti sint ac puri
futuri; adeo hac opinione sunt occupati, et mentis
impotes facti : in quos dici potest, et quidem aptis-
sime : « Væ vobis, effrenati ac stulti, excolantes culi-
cem, et glutientes camelum ¹². » Nihil enim de ea re
laborant quæ vere inquinare consuevit; ea inaniter
horrent, a quibus nullo quispiam afficitur incom-
modo. Itaque, si quis eorum ad monumentum per-
rexerit, et mortuorum hominum sepulcra fuerit in-

gressus, abjicit vestem, radit caput, ipsum quoque A crinem tanquam impurum detondens. A quibus rebus esse nobis recedendum, cavendumque ne eos imitemur, divina lex docuit : dixit enim iterum : « Non lustrabitis, non imponetis calvitium super mortuo inter oculos vestros¹⁴. » Gentilium enim egregii scriptores Apollinem fingunt deum, quem etiam Phœbum appellant, id est, purum et impollutum, eundemque esse quem solem dicunt. Φοιδάζειν igitur dicebant, ac φοιδᾶσθαι rursus ex Græca loquendi consuetudine, quod purgare est atque purgari, ut ipsi putant, et ut est in ipsorum legibus. Ab iis igitur adeo turpibus atque deformibus observationibus nos divinum responsum coercescet; neque enim mortem corporum esse animi pollutionem putare convenit, aut existimare cadaveris conspectu maculas in cordibus aspicientium imprimi; neque propterea crimen tondere; id enim vanissimum est, et abjectissimæ opinionis plenum. 197 Præclare igitur lex : « Non lustrabitis, » inquit; neque enim ejusmodi purgatio animum juvat, sed lædit potius; nam et utilissimæ viæ cognitionem aufert, et ab utilitatis indagatiōne nos abducit. Ineamus enim hanc rationem : Leges sunt apud nos eorum qui super terram habent imperium, quæ omnibus ubique hominibus, quæ faciendæ sint jubeant, prohibeantque contraria : sed pœnas effugere earum violatione commeritas nemo poterit, nisi imperatoris ei benignitate condonentur. Eadem quoque ratione, qui divinas leges contempserit, fieri purus non potest, nisi id divini numinis beneficio lucratus fuerit. Si enim ignis aut aquæ leges violavimus, et peccati ratio ad illa spectat, abluat aqua culpam, excoquat sordes ignis; condonent pro suo jure, quibus voluerint, crimina; sin autem verax est ille qui dicit Domino : « Tibi soli peccavi, et malum coram te feci¹⁵ : » (unus enim est legislator ac judex) quam ob causam, eo demisso, penes quem et puniendi est, et condonandi potestas, ad anilia commenta delabuntur, igni et aquæ tribuentes eam facultatem, ut posse existiment ipsos a culpis absolvere. Apage ab hac temeritate, obsecro; accede ad eum qui solus est natura Deus, et eum illico dicentem audies : « Ego sum qui deleo peccata tua propter me, et non memor ero¹⁶. » Hæc est vera purgatio, hic spiritualis splendor : nam abluti sumus, peccati remissionem fide in Christum adepti; sanctificati etiam lavacro regenerationis, ac divina sancti Spiritus gratia locupletati, qui ignis instar maculas, quæ in nostros animos irruunt, quasi paleas consumit. Ideoque jure inquit Scriptura divinitus inspirata, Spiritu sancto et igni nos esse baptizatos¹⁷.

χουτρῶ τῆς παλιγγενεσίας, καὶ τὴν θείαν ἑαυτοῦς καταπλουτίσαντες χάριν, τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος, ἔ καὶ πυρὸς δίκην, οἷά τινα συρφετὸν τὸν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐγκατασχέψαντα δαπανᾷ μολυσμὸν. Ἐν Πνεύματι γὰρ ἀγίῳ καὶ πυρὶ βεβαπτίζεσθαι ἡμᾶς φησὶ ταύτητοι δικαίως ἢ θεόπνευστος Γραφή.

FALL. In idololatriæ igitur numero habebimus etiam nunc errorem?

Ἄσπε καὶ εἰ τις αὐτῶν ἐπὶ τύμβον ἴοι, καὶ τοῖς τῶν τεθνεώτων ἐμβάλλοι σήμασιν, ἱμάτιον ἀποβαλὼν, φιλοῦται τὴν κεφαλὴν, καὶ αὐτὴν ἀποκαίρων ὡς μεμολυσμένην τὴν τρίχα, ὧν ὅτι προσῆκεν ἀποφοιτῆν καὶ παραιτεῖσθαι τὴν μίμησιν, ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐπαίδευσεν νόμος. Ἐφη γὰρ πάλιν : « Οὐ φοιθήσετε, οὐκ ἐπιθήσετε φαλάκρωμα ἐπὶ νεκρῶ, ἀνὰ μέσον ὀφθαλμῶν ὑμῶν. » Ἐλλήνων γὰρ οἱ λογάδες, Ἀπόλλωνα μυθολογοῦσι θεόν, ὃν καὶ Φοῖβον ὀνομάζουσι, τουτέστι, καθαρὸν καὶ ἀμίαντον. Τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τῷ ἡλίῳ φασί. Φοιδάζειν οὖν ἐφασκον, καὶ φοιδᾶσθαι πάλιν, κατὰ συνήθειαν τὴν Ἑλληνικὴν, τὸ καθαίρειν τε καὶ καθαίρεσθαι, κατὰ γὰρ τοὺς αὐτοῖς δοκοῦν, καὶ τοὺς παρὰ σφίσιν αὐτοῖς νόμους. Ἀπειργεῖ δὴ οὖν ἡμᾶς τὸ θεῖον χρησφόδημα τῶν οὕτως αἰσχρῶν καὶ ἀκαλλεστᾶτων ἐπιτηδευμάτων. Οὐ γάρτοι προσῆκει μολυσμὸν ἡγεῖσθαι ψυχῆς, τὸν τῶν σωμάτων θάνατον, οὔτε μὴν οἴεσθαι ταῖς τῶν ὀρώντων καρδίαις ἐναπομάτεσθαι ῥύπον, τὴν ἐπὶ νεκρῶ θέαν, οὐδ' αὖ ἐπὶ τῷδε προσῆκει τὴν τρίχα φιλοῦν. Κομιδῆ γὰρ ἔωλον καὶ τῆς χαμαιζήλου δόξης τὸ χρῆμα μεστόν. Ἐὖ γὰρ δὴ οὖν ὁ νόμος τὸ, « Οὐ φοιθήσετε, » φησὶν· οὐ γὰρ ἡ τοιάδε καθαρισὶς ὄνησει ψυχὴν, ἀδίκῃ δὲ μάλλον, καὶ τὴν γνώσιν παραιρουμένη τῆς ἐπωφελεστάτης ὁδοῦ, καὶ τῆς τοῦ συμφέροντος ἀποκομίζουσα θήρας. Σκεψώμεθα γὰρ ὡδὶ· Νόμοι παρ' ἡμῖν τῶν ἐπὶ γῆς κρατούντων εἰσὶ, τὰ πρακτέα καὶ μὴ, τοῖς ἀπανταχοῦ βραβεύοντές τε καὶ ἀποφάσκοντες· ἀλλ' οὐκ ἂν τις δύναίτο διαφυγεῖν τὰς ἐπὶ ταῖς παραβάσει δίκας, μὴ οὐχὶ τὸ ἀνεῖσθαι δεῖν τῆς βασιλείας ἡμερότητας ἐπιείσης αὐτῶ. Κατὰ τὸν ἴσον γοῦν τρόπον, ὁ τῶν θείων ἀλογήσας νόμων, οὐκ ἂν γένοιτο καθαρὸς, μὴ οὐχὶ θείῳ νεύματι τὸ χρῆμα πεπλουτηκώς. Εἰ μὲν γὰρ πυρὸς ἡ ὕδατος παραβεδῆκαμεν νόμους, καὶ ὁ τῆς ἀμαρτίας λόγος εἰς ἐκείνα βλέπει, ἀπονικτήτω τὸ ὕδωρ τὴν γραφὴν, κατατηκῆτω τὸν ῥύπον τὸ πῦρ, καὶ ἀνιέντων ἐπ' ἐξουσίας, οἷς ἂν ἔλοιτο τὰ ἐγκλήματα· εἰ δὲ ἀληθὴς ὁ λέγων πρὸς τὸν Θεόν· « Σοὶ μόνῳ ἡμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, » εἰς γὰρ ὁ νομοθέτης καὶ κριτής, ἀνθ' οὗτου μεθέντες τὸν τοῦ κολᾶσαι τε καὶ ἀνεῖναι κύριον, εἰς γρασπρεπεῖς ἐνοίας κατολισθαίνουσι, πυρὶ καὶ ὕδατι νέμοντες τὸ ἀπαλλάττειν δύνασθαι τῶν αἰτιμάτων αὐτούς. Ἄπαγε τῆς δυσβολίας, ἀθροῦτε, πρόσθε μόνῳ τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, καὶ ἀκούσῃ λέγοντος εὐθύς· « Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκα ἐμοῦ, καὶ οὐ μνησθήσομαι. » Ἀυτὴ καθαρισὶς ἀληθὴς· τοῦτο λαμπρότης ἢ πνευματικὴ· διεσμηγμένα γὰρ ἡμεῖς, πίστει τῇ εἰς Χριστὸν κεκερδακότες τῆς ἀμαρτίας τὴν ἀφείσιν, ἡγιασμένοι δὲ τῷ

Ἡ ΑΑΑ. Ἐν μοῖρα δὴ οὖν εἰδωλολατρίας λογιώμεθά που καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε πλάνησιν.

¹⁴ Deut. xiv, 1. ¹⁵ Psal. l, 6. ¹⁶ Isa. xlii, 25. ¹⁷ Matth. xi, 11.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἀθεότητος γὰρ τὸ χρέμα ἄμα μιστόν. Συντετάξαιτο δὲ τούτοις καὶ ἐπαριθμοῦτο ἀν εἰκότως, τὸ οἰεσθαι τὰ ἀνθρώπινα τοῖς ἑτέροις διοικεῖσθαι νεύμασιν, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνῆφθαι τὴν ἐξουσίαν οὐχ ἡμᾶς αὐτοῖς, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἔλοινοτο μυθοπλαστεῖν οἱ τῶν οὕτως ἀπιθάνων δογμάτων εὐρεταί. Εἰμαρμένην γὰρ καὶ Τύχην καὶ Γένεσιν, οὐκ οἶδα ὅπως οἰακοστροφούς ὡσπερ τινὰς ἐπιστάντας τῷ βίῳ, ἕκαστον μὲν ἡμῶν οὐκ εἶναι φασὶ τῶν πρακτικῶν θελητῆν ἢ κύριον· ἀγεσθαι δὲ καθάπερ ἐξ ἀναγκαίου δεσμοῦ πρὸς τὸ τοῖς κρατοῦσι δοκοῦν. Εἶτα τί ἂν γένοιτό ποτε τοῦ τοιοῦδε ἀλογώτερον; πῶς δ' ἂν μειζόνων ἠδίκησεν ὁ Σατανᾶς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἢ ὅτε προσῆκεν ὡδε φρονεῖν καὶ διαλογίζεσθαι διαθεῖς; πῶς γὰρ ἂν εἴη βουλευσαίτο τὰ χρηστά, καὶ ἐθελουργὸς ἐπ' αὐτὰ τις τοῖ ποτε; Β Γεγονώς δὲ καὶ ἐν τοῖς αἰσίοις, καὶ πεφρονηκώς ἀ μὴ χρεῖ, πῶς ἂν ἑαυτὸν αἰτιῶτο καὶ κατατήξας τὰς λύπαις τὰ ἀμείνω μεταβουλεύσαίτο φρονεῖν τε καὶ δρᾶν; Ὅσπερ γὰρ τοῖς τὴν θάλατταν διάττουσι καὶ διαπλεῖν ἠρημένοις πᾶσά πως τοῖς ἐκ πρύμνης ἀγεσθαι ἀνάγκη πνεύμασι, καὶ καταβιάζεσθαι πανταχῇ πρὸς τὸ τῷ συνωθοῦντι δοκοῦν· οὕτω που πάντως καὶ ἡμῖν αὐτοῖς παραχωρεῖν ἀναγκαῖον, ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο διακομίζειν ἢ Τύχην, καὶ τὰ δυσδιάφικτα κατ' ἐκείνους τῆς Εἰμαρμένης πνεύματα. Ἡ οὐκ ὀρθῶς εἰρησθαι ταυτὶ καὶ αὐτὸς οἴησῃ πάλιν;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἡλίθιον κομιδῇ, τὸν μὲν ἀγαθὸν καὶ C ἐπιεικῆ στεφανοῦν ἐπαίνους, καὶ τιμῆς ἀξιοῦν, τὸν δὲ πονηρὸν καὶ ἀκόλαστον βδελυρῶν ἠγεῖσθαι καὶ διεπτυσμένον.

ΠΑΛΛ. Τίνα φῆς τρόπον;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, Γένεσις τε καὶ Τύχη νεικῆσασιν κατ' αὐτοῖς, καὶ ἀνεθελήτως ἐπ' ἄμφω τὸν τρισάθλιον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀποφέρουσι γένος. Ἐθλοῦσιν δὲ παρ' ἡμῖν οὐδέν. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ πεφυκός τι κινεῖν καὶ δυνάμενον, αἴτιον ἂν εἴη τοῦ κινεῖσθαι τοῖς παρ' αὐτοῦ κινουμένοις;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Ἴδι οὖν διὰ γε τῶν ἴσων ἐνομιῶν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἀναμέτρεται τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἴν' ἐσμὲν D κακοῦ περιαθρήσεως εὐ μάλα, εἰ μὴ ταῖς ἑαυτῶν ἐθελουσίαις ῥοπαῖς, ἢ τάν, ἢ ἐπὶ τάν ἴμεν τε καὶ διασπεύδμεν, ἡκρατήμεθα δὲ ὡσπερ καὶ ὑπενηγέμεθα τοῖς ἑτέροις ζυγοῖς ἀγειν τε καὶ φέρειν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἢ περ ἂν ἔλοινοτο, δυναμένοις. Τὰ εἰκότα γὰρ ἦδη φρονούντες, ἑαυτοῖς μὲν εἴη τῶν πρακτικῶν ἀναθήσομεν οὐδέν, ἀνάφομεν δὲ μᾶλλον τὰς ἐφ' ἄπασιν αἰτίας, τοῖς ἐφ' ὅτι οὖν τῶν κατὰ γνώμην αὐτοῖς πηδάλιοι γέναι εἰωθῶσιν. Ἀφροσῆξει δὴ οὖν ὡσπερ ἐπαῖνον παντὸς ὁ δίκαιος, οὕτω καὶ ποινῆς ὁ ἀδίκος, καὶ τοῦ καλᾶζεσθαι δεῖν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθότατα διανοῆ.

ΚΥΡ. Εἰκὴ τοιγαροῦν θαυμάζουσιν οἱ τῶν τοιούτων δογμάτων εὐρεταί Σόλωνά τε τὸν Ἀθήνησι;

CYR. Maxime vero. Est enim ea res impietatis plena. His jure conjungere atque adnumerare licet, quod nonnulli putant res humanas aliorum nutibus gubernari, actionumque nostrarum potestatem non de nobis ipsis pendere, sed de iis quæ dogmatum adeo absurdorum inventoribus fingere libuerit. Nam Fatum et Fortunam, et Ortum, nescio quonam modo, quasi gubernatores quosdam vitæ hominum impo- nentes, 198 asserunt non esse unumquemque nostrum rerum faciendarum auctorem ac dominum; sed tanquam necessario quodam vinculo agi pro imperantium arbitrio. Quid tandem ejusmodi re esse potest irrationabilius? quam vero majorem injuriam hominum generi inferre potuisset Satanas, quam cum persuasit oportere ut ad hunc modum sentirent atque cogitarent? quomodo enim de rebus opti- ræis consultare aliquis, et ea sponte aggredi possit unquam? Jam vero, qui in turpibus factis versatus sit, et ea propenso animo sectatus, quæ non oportet, quonam modo se ipse accusabit, ac mœrore conficiens, ad meliora tum sapienda, tum facienda, mutata sententia, convertet? Ut enim ii qui mare trans- mittere, atque trajicere volunt, omnino necesse est ut e puppi flantibus ventis agantur, et eo per vim deferantur, quo flatus impulerint: sic etiam nobis ipsis, quocumque Fortuna nos deferre voluerit, et auræ Fatorum, ut ipsi putant, inevitabiles, prorsus concedere necesse est. Nonne recte hæc a nobis esse dicta existimas?

PALL. Quidni existimem?

CYR. Igitur stultum sane est, honestum quidem ac probum virum ornare laudibus, et honore dignum judicare; improbum vero atque intemperantem, turpem putare atque contemnere.

PALL. Qua ratione istud asseris?

CYR. Quia, Palladi, Ortus ac Fortuna ex eorum opinione superiora sunt; et hominum qui in terris versantur miserrimum genus præter voluntatem in partem utramque detorquent: neque apud nos aliquid voluntarium: quid enim? nonne id quod ad movendum idoneum est ac potens, causa est cur ea moveantur, quæ ab eo moventur?

PALL. Fateor.

CYR. Perge igitur per easdem intelligentiæ notions ad res humanas, et res nostras metire: ita in quo malorum cumulo jaceamus, optime perspicies: si non ipsi nostris voluntariis nutibus aut hac aut illac ingredimur ac properamus; sed quodammodo tenemur, et aliorum jugo subjecti sumus, qui res nostras agere ac ferre valeant, quacunquæ voluerint. Jam enim, si congruentia cogitabimus, nobis ipsis partes rerum agendarum tribuemus nullas, sed rerum omnium causas iis potius assignabimus quæ nos, quasi gubernatores clavum tenens, pro eorum arbitrio impellere soleant. Aberit igitur, ut ab omni laude justus, sic injustus a pœna atque supplicio.

199 PALL. Rectissime colligis.

CYR. Talium ergo dogmatum inventores temere Solonem illum apud Athenas, Draconem quoque ac

Lycurgum admirantur, tanquam optimarum disciplinarum auctores, ut qui leges Græcis præstantissimas invenerint. Quid enim est ex ea re commodi, si nihil in nostra situm est potestate; sed potius ex aliorum nutu nostra omnia pendent? eodemque præterea pondere, eodemque loco erit, qui leges ignoravit, quo illi qui norunt, si volentibus nulla facultas quæ velint libere faciendi datur. Quinetiam legum auctores longe iniquissimos homines fuisse pronuntio, quamvis maximam illi iustitiæ opinionem sibi comparaverint. Nam segnes atque negligentes nescio qua ratione puniendos esse decreverunt, et acerbis violatarum legum pœnas dare voluerunt; pueris autem quasi regulas quasdam, et laude dignissimas vitæ instituendæ rationes tradiderunt; idque fecerunt, aut quod in nostra facultate situm putarent honestam vitam instituere; aut nescio quod consilium secuti sint. Dixerit autem, ut opinor, aliquis: Præclare quidem, o Solon, leges illius sæculi hominibus tradidisti; sed opus erat ut Fato præterea persuaderes, sineret, eos qui leges acceperant, quæ vellent et sentire et facere. Sed tu, nihil de persuadendo laborans, leges sanxisti: ridebas quippe et ipse hanc fabulam, et rerum agendarum facultatem penes nos esse sciebas, et hanc iniquam et cæcæ actionum humanarum Fortunam repellebas: alioqui nunquam existimasses, optimum quidem civem eum esse habendum qui tum pius esset, tum legum servator; et ad summam probitatis gloriam censendum, qui legibus rectum vitæ iter aggredi

PALL. Elegantissime atque optime.

CYR. Quid vero, Palladi; puerorum institutiones et monita, exhortationes quoque ad virtutem, quas parentes liberis et magistri ad se ventitantibus adhibent, nonne vanas esse dicemus; si viam non ex nostra sententia ingredi, et vitæ semitam tenere interdum a nostra voluntate alienam cogimur?

PALL. Et quidem maxime.

CYR. Si quis præterea adversum pueros suos, aut alios aliquos commoveatur, eisque rectam castigationem adhibeat, 200 laudesne ipse hujusmodi hominem, an iniquum putes, qui consilio nescio quo omnium nobis malorum auctores irreprehensos abire sinat; eos vero qui præter voluntatem et ex necessitate ad hæc adducti sint, multandos putet?

PALL. Æquum dicis; magnam enim habet probabilitatem oratio.

CYR. Quod autem hæc illorum opinio sit summæ impietatis plena, hinc discas: etenim, cum hujus universitatis quasi gubernatorem quemdam et præsidem Deum ab ea quam habet, gloria deturbent, cumque in eam progrediantur audaciam, ut suis illum ornamentis omnino spolient; suo suffragio rerum nostrarum potestatem iis rebus ascribunt quæ „sistemere in mentem veniunt; quamvis creaturam omnem motibus haud moderatore carentibus

Α Δράκοντά τε καὶ Λυκούργον, ὡς παγκάλων μαθημάτων εἰσηγητάς, καὶ νόμους τοῖς Ἕλλησι τοὺς ἀρίστους ἐξευρηκότας. Ποία γὰρ ἐκ τοῦδε λοιπὸν ἢ θησις, εἰ μὴδὲν ἐφ' ἡμῖν, ἀνήτται δὲ μᾶλλον τὰ ἡμῶν ἐτέροις; ἐν Ἰσῶ δὲ που καὶ ἐν ῥομίῳ λοιπὸν, τοῖς τοὺς νόμους εἰδόσι, καὶ ὁ τοῦτους ἡγνοηκώς, εἰ μὴ μέτεστι δρᾶν τοῖς ἐθέλουσιν ἐλευθέρως, ἃ ἂν ἔλοιτο τυχόν, ἀδικωτάτους δὲ λίαν τοὺς τῶν νόμων ὑφηγητάς γενέσθαι φημί, καὶ τοὶ πλείστην ὄσπην δόξαν δικαιοσύνης ἐφ' ἑαυτοῖς ἤρημένους. Χρῆναι γὰρ δὴ νενομοθετήκασιν, οὐκ οἷδ' ὅπως, τοὺς βραθυμούντας κολάζεσθαι, καὶ πικρὰς τῆς παραβάσεως ἀποτινύνααι δίκας, κανόνας δὲ ὡς περ τοῖς νέοις καὶ παιδαγωγίας τρόπους ἀξιοκρινετωτάτους παραδεδύκασιν, ἢ ὡς ἐν ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς, τὸ διαβιοῦν ἐλέσθαι σεμνῶς, ἢ οὐκ οἷδ' ὅ τι βεβρονηκότες. Φαίη δ' ἂν, οἶμαι, τίς· Εὐγε, ὦ Σόλων, ἐνομοθέταις τοῖς τότε· ἀλλ' ἔδει που πάντως προσαναπαίθειν τὴν Εἰμαρμένην ἐφεῖναι τοῖς νομοθετουμένοις ἃ ἂν βούλοιντο φρονεῖν τε καὶ δρᾶν. Ἐνομοθέταις δὲ οὐ παπεικῶς· ἐγγάλας δὲ που τάχα καὶ αὐτὸς τὸν μῦθον, καὶ κυρίους ἠπίστασο τῶν πρᾶξεων ἡμᾶς, τὴν τε ἀδικον καὶ τυφλὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀπεσβέσεις Τύχην· ἢ γὰρ οὐκ ἂν φου δεῖν, ἀριστων μὲν εἶναι πολλίτην ὑπονοεῖν, τὸν εὐσεβῆ τε καὶ νομοφύλακα, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἐπαικείας ἀνήρθαι τὴν δόξαν, ἀχρεῖον δὲ αὐ καὶ τοὺς αἰσχίστους ἐναριθμώμενον, τὸν ἐβρώσθαι φράζοντα τοῖς εἰς ὀρθότητα συμβουλεύουσι διάττειν νόμοις;

περτιγisset; inutilem rursus, et inter turpissimos resuadentibus, multam salutem dixisset.

C ΠΑΛΛ. Ἀστειότατά τε καὶ σφόδρα καλῶς ἐφης.

ΚΥΡ. Τί δὲ, ὦ φιλότης; οὐχὶ τὰς παιδαγωγίας καὶ τὰς ὑποθήκας, καὶ μὴν καὶ προκλήσεις τὰς ἐπ' ἀρετὴν, ὡς περ ἂν ποιοῖντο πατέρες μὲν ἐφ' υἱοῖς, διδάσκαλοι δὲ ὁμιληταῖς (1), εἰκαιᾶς εἶναι φησομεν, εἰ καταστρέχειν ἀνάγκη τὴν οὐ κατὰ γνώμην ὁδὸν, καὶ βίου τρίβον ἱεῖναι τὴν ἀνεθελήτον ἐσθ' ὅτε;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ ἢ καὶ παισὶν ἰδίοις, ἤγουν ἐτέροις τισὶ πεπλημμεληκόσιν ἐποτρύνουτέ τις καὶ ὀρθὴν ποιεῖται τὴν ἐπίπληξιν, ἐκπεινέσαις ἂν τὸν τοιοῦτον αὐτὸς, ἢ ἀδικον λογιῇ, τοὺς μὲν ἀπάντων ἡμῖν τῶν κακῶν αἰτίους ἀνεπιτιμήτους ἐφ' οὐκ οἷδ' ὅπως ἤρημένους, τεύς γε μὴν, ἀνεθελήτως τε καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ ταῦτα ἡγμένους ὑποφέρειν ταῖς δίκαις;

D ΠΑΛΛ. Ἐοικε. Πολὺ γὰρ ἔχει τὸ πιθανὸν ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐμπλεως δὲ ὅτι δυσσεβείας αὐτοῖς τῆς ἐσχάτης ἢ τοιαύτη δόξα, κἀντεῦθεν εἰση τοὶ τὸν γὰρ τοῦδε τοῦ παντὸς οὐλοστροφὸν ὡς περ τινὰ καὶ ἐπιστάτην θεόν, τῆς ἐνεούσης αὐτῷ καταστρόφους δόξης, καὶ εἰς τοῦτο λοιπὸν ἰόντες θράσους, ὡς τῶν ἰδίων εἰσάπαν ἄλλοτριῶν ἀυχημάτων αὐτῶν, φήφοις ἰδίους αὐτοῖ τὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀπονέμουσι κέρτος, τοῖς εἰς νοῦν ἤκουσιν ἀπλῶς· καὶ τοὶ τὴν κτίσιν ἀπασιν οὐκ ἀνεπιστάτητοις κινήμασι φερομένην ὀρῶντες εἰς τὰ

(1) Sic cod. Vatic.; Sirleti codex, διδασκάλων δὲ νήφεις ὁμιληταῖς. Vocem ὁμιληταῖς ad se ventis

tantibus reddidi, ut solet Cicero discipulos vocare.

οικεία. Τί γάρ οὐκ ἐν κόσμῳ πράττεται τῶν περι
την κρίσιν ; τί δὲ τῶν ὄντων οὐχὶ τὴν ἰδίαν τετήρηκε
τάξιν, καὶ μονουχὶ τὸν ταξίαντον ἀναφωνεῖ ; καὶ
οἱ νόμοις ὑπέκρευται βοᾷ καὶ νεύμασι διοικεῖται
τοῖς τοῦ κρατεῖν ἰσχύοντος, φημὶ δὴ Θεοῦ. Τοιγάρτοι
καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος· « Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, »
φησὶν, « ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα
καθορᾶται, ἧ τε ἀδιδος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, εἰς
τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογητῶς· διότι γινόντες τὸν
Θεὸν, οὐχ ὡς Θεὸν ἐδόξασαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν, καὶ
ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες, εἶναι
σοφοὶ ἐμωράνθησαν. » Πῶς γὰρ οὐκ ἐμωράνθησαν
ἔτερ' ἅττα παρὰ τε τὸ ἔχον ὀρθῶς, σφίσι τε αὐτοῖς
καὶ μὴν καὶ ἑτέροις φρονεῖν συμβουλευόντες ; Καί-
τοι τί δὴ ποτε φαίη τις ἂν τοῖς οὕτως ἄλλοις ἐπι-
νήχασθαι λογισμοῖς, μηδὲ αὐτοῖς ἀνδάνοντος τοῖς
παρ' ὑμῖν ποιηταῖς τοῦ μύθου ; Ἀνῆφθαι γὰρ δὴ
τῶν πρακτέων τὰς οἰκονομίας, οὐχ ἑτέρους τινὰς,
ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὺς εὖ ἔχειν ἐδόκει. Καὶ γοῦν Ὁμηρος
μὲν, ἐν οικείαις ποιήμασι, τὸν πανάριστον ὕμῶν καὶ
ὑπατον Δία τοῖς ἑτέροις ἐφη προσδιελέχθαι δαίμοσι
περὶ τῆς Αἰγίσθου μοιχείας, καὶ τῆς ἐπὶ τῷδε ποιητῆς
vestrum perquam optimum ac summum Jovem, cum
pœna illi debita :

*Ἦ πόκοι, οἶον δὴ νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιῶνται !
Ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κάκ' ἔμμεναι, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφίσιν ἀτασθαλίησιν ὑπὲρ μόνον ἄλλῃ' ἔχου-
σιν (1).*

Ἀνθ' ὅτου γὰρ δὴ, φησὶν, ἐπαιτιῶνται τινες τοὺς θεοὺς
ὡς παρ' αὐτῶν ἔχοντες τὰ κακὰ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον
τῆς σφῶν αὐτῶν ἀμαρτίας κατακεκράγασι, ὡς
ἐνείσης αὐτοὺς συμφοραῖς, καὶ ταῖς ὑπὲρ μόνον,
τουτέστι, καὶ ταῖς ὑπὲρ Εἰμαρμένην, ἧτοι τὸ τῆ
Εἰμαρμένην δοκοῦν. Οὐκοῦν εἴπερ ἔλιτό τις διαβίωναι
μὲν ὀρθῶς, εὐδουλοτάτας δὲ καὶ ἐπιεικιστάτας τὰς ἐν
τῷδε τῷ βίῳ ποιεῖσθαι διατριβάς, ὀρθοποδήσει τε καὶ
διανήξεται τὰ δεινὰ, γνώμης ἔχων ὀρθῆς καὶ ἀδία-
στρόφου καρπῶν, τὸ μὴ ἐναλῶναι κακοῖς· καὶ ἀληθῆς
ὁ λόγος. Ἐφ' ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς ἐστι, τὸ ἐπ' ἄμφω
βλέπειν, πρὸς τε τὸ ἀγαθὸν φημι καὶ τὸ ἐναντίον·
καὶ οἱ μὲν ἐν λόγῳ πεποιημένοι, τὸ θαυμάζεσθαι πε-
φυκὸς καὶ τὴν εἰς ὀρθότητα τρίβον, ἐν καλῷ γενήσου-
ται τῆς ἀρετῆς· οἱ δὲ ἀποκλίνοντες εἰς τὸ ἐναντίον,
καὶ τῶν ἀμεινόνων προθέντες τὸ ἀδικοῦν, αὐτοὶ τὴν
ἰδίαν καταφθειρόντες ζωὴν, ἄλοισιν ἂν ἀθένται
τινὲς καὶ ὀλετήρες δεινοὶ τῆς σφῶν αὐτῶν κεφαλῆς
ἐξεληγεγμένοι. Ὅτι δὲ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τὸ ἐπ' ἄμφω
βλέπειν κείσεται, καθάπερ ἐφην ἀρτίως, καὶ ἀναπα-
τωκότες εἰς ἡδονάς, τῆς τῶν συμφερόντων διαμαρ-
τάνομεν θήρας, σαφὲς ἂν γένοιτο, διαβοῶντος ἑτέρου
τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν· Εὐριπίδης οὕτως ἦν. Γύναιον
μὲν γὰρ ἐπὶ σκηπῆς ἀρρώστου ἐποίησε τὴν ἀκό-
λαστον ἡδονήν, εἴτα οὐκ οἶδ' ὅπως φιλοσοφοῦν ἐδειξε,
καὶ λέγον·

*Τροϊζήναιαι γυναῖκες, αἱ τὸδ' ἔσχατον
Οἰκετε χώρας Πελοπίδας προνώπιον·*

¹⁰ Rom. 1, 20-22. ¹¹ Job 31,

(1) *Odys.*

A in suos fines tendere videant. Quid enim in crea-
tura agitur immoderate? quidve in rebus est quod
non suum ordinem servet? ac non ordinis principem
propemodum effari videatur, et clamare se ejus ob-
temperare legibus, ejusque nutibus regi, qui ipsam
continere ac tueri valeat, Dei, inquam? Itaque etiam
beatus Paulus, « Invisibilia, » inquit, « ejus a crea-
tura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cons-
piciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, et divi-
nitas: ita ut sint inexcusabiles: quia, cum cogno-
vissent Deum, non ut Deum glorificaverunt, aut gra-
tias egerunt; sed obscuratum est insipiens cor eo-
rum, et evanuerunt in cogitationibus suis; dicentes
se esse sapientes, stulti facti sunt¹⁰. » Quomodo enim
non stulti facti sunt, qui alia quædam ab eo quod
B rectum sit, sentire tum sibi ipsi, tum vero etiam cæ-
teris persuadent¹¹? Atqui, dicet aliquis, quid opus
est in his adeo infelicibus commentis fluitare, cum
hoc figmentum ne vestris quidem poetis placeat? Quippe
qui rerum agendarum gubernationem non
ad aliquos alios, sed ad nos ipsos pertinere jure
censuerint. Itaque Homerus in suis poematis illum
cæteris ait diis collocatum de Ægisthi adulterio e,

*Quam temere culpant homines pia numina divum!
Ex nobis etenim mala dicunt esse: sed ipsi
Præter fata suis patiuntur tot mala culpis.*

Quam ob causam, inquit, nonnulli deos accusent tan-
quam ab illis in se 201 mala deriventur, ac non po-
tius de suis ipsorum peccatis conqueruntur, quæ
in miseras eos conjiciunt, easque præter Fati con-
ditionem, aut præter id quod Fato decretum sit.
Si quis igitur constituat recte vivere, et sapientis-
sime optimeque in hac vita versari, is et rectum
cursum tenebit, et e casibus asperis elabetur, suæ
que rectæ ac firmæ sententiæ hunc fructum perci-
piet, ut malis non implicetur: idque verissimum
est. In nostra namque est facultate situm, in utram
velimus partem spectare, ad bonum, inquam, an
contra ad malum: ac qui ejus quod suapte natura
est honestum et admirabile, et recti itineris magnam
rationem habent, ad virtutis commoda pervenient;
qui vero in contrariam partem deflexerint, et res
perniciosas optimis prætulerint, suæ ipsi vitæ inter-
itum afferendo, tanquam sui ipsorum capitis sicarii
ac parricidæ teterrimi convicti tenebuntur. Esse
autem in nostra situm potestate, in utram velimus
partem spectare, ut modo dixi, et dum ad voluptates
inhiamus, aberrare a rerum utilium consecutione,
perspicuum fieri potest testimonio alterius ipsorum
poetæ: Euripides hic est. Is quippe mulierculam in
scena intemperantis lididinis morbo laborantem
facit: deinde modo nescio quo eamdem philoso-
phantem inducit (2) ac dicentem:

*O quæ supremas hasce Pelopii soli
Habitatis oras, mulieres Træzenia,*

(2) In *Hippolyto coronato*.

*Ōlim ipsa metum, tarda dum nox labitur,
Hoc ansie quæsiui, quomodo et quibus
Corrupta causis vita sit mortalium.
Ac mihi videntur non e sensus ingenio
In prava ferri : namque nullis cor sapit.
Sed hæc origo est omnis, ut opinor, mali :
Utilia cuncti scimus et cognoscimus :
Sed refugimus laborem : alius ignavia,
Alius honesto dum voluptatem ante fert,
Vel hanc, vel illam : vita nam multas habet.
Nugando totos ille consumit dies :
Hunc nihil agendi dulce delectat malum.*

Intelligis non Fortunam, non Ortum, non Fatum priscis illis viris culpandum videri, quasi per vim nos a recta sententia, iisque rebus depellat, quas honestas esse didicerimus? Corrupta namque est vita mortalium, inquit, non e sensus ingenio, id est, non eo quod pravum natura sensum habeant : sed quod ea quæ recte senserunt, laborando perficere nolunt. **202** Et quæ hujus rei causa est? Aut enim ignavia, inquit, ita illos impedivit ut ad otium hærent; aut voluptas aliqua vitæ subrepens, et adversus utilitatis rationem sese opponens, a necessariis rebus adipiscendis abduxit, et alio mentem avertit; faciliorem esse suadens viam, qua ad ignaviam tenditur. Innumerabilia his adjicere ex eorum auctoribus potuissemus, et quidem facillime. Sed auditoribus, quæ sunt satis, eadem jucunda esse, quis dubitet? Itaque orationis fastidium fugiemus.

PALL. Recte ais. Sed, si vis, inquit, hæc mitte : illud potius cogita, quomodo sapienter respondeas, si qui te rogent, quænam possit excogitari ratio hujus nostræ inæqualitatis et confusionis, quæ sursum leorsum et præter meritum plerumque turbat omnia : nam perversum hominem fortunatum ac divitem videre licet, et vicissim sæpenumero probum, et summis laudibus dignum, in contrariis rebus versari.

CYR. Obscurum est id profecto, et arduum sane, Pa. ladi, idque pervestigare velle, mea quidem sententia, humanæ naturæ modum egreditur ac superat : divinis enim iudiciis concedere necesse est. Ac, siquidem recte sentire velimus, soli illi supremæ et incorruptibili menti hujus gubernationis scientiam tribuemus; ad ea potius quæ sunt in manibus pergemus, quæ etiam cum labore vix a nobis inveniuntur, ut Scripturæ tradunt⁹⁹. Sed, quia defendenda est, opinor, a nobis, ubi locus datur, hæc ratio : age nos quoque ad illud veniamus. Vanam esse paulo ante impiorum hominum opinionem arguebamus, cum haud alienis ratiocinationibus, sed necessariis sentiētiis ostenderemus humani animi gubernacula non penes Ortum esse, neque Fati durum et inevitabile jugum nobis impositum : sed rerum quæ electione fiunt potestatem penes uniuscujusque arbitrium esse, in nobisque ipsis situm, ut quodcumque visum fuerit, facere aggrediamur, sive illud bonum sit, sive malum. Equidem felicitatis

⁹⁹ Sap. ix, 16.

(1) Sic cod. Vatic.; codex Sirleti, εψ̄.

A *Ἦδη ποί' ἄλλως τυκτός ἐν μικρῷ χρόνῳ
Θνητῶν ἐφρόντισ', ἢ διεφθάρται βίος.
Καί μοι δοκοῦσιν οὐ κατὰ γνώμης φύσει
Πράσσειν κάκιον· ἔστι γάρ τὸ εὖ φρονεῖν
Πολλοῖσιν. Ἄλλ' ἐγὼ δὴ ἀρητῆρον τόδε
Τὰ χρῆστ' ἐπιστάμεθα καὶ γινώσκομεν,
Οὐκ ἐκπονοῦμεν δέ, οἱ μὲν ἀργίας ἔπο,
Οἱ δ' ἡδονῆν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ
"Ἀλλήν τι". Εἰσὶ δ' ἡδοναὶ πολλαὶ βίου,
Μακρὰ τε λέσσαι, καὶ σχολή, τερπνὸν κἀκόν.*

Συνίης ὅπως οὐ Τύχην, οὐ Γένεσιν, οὐκ Εἰραμένην τοῖς ἀρχαιότεροις αἰτιῶσθαι δοκεῖ, ὡς ἐξωθεύσαν ἡμᾶς σὺν βίᾳ τῆς ἐγνωσμένης ὀρθότητος, καὶ ὧν ἂν μάθοιμεν εἶναι χρηστῶν; Διεφθάρται γὰρ ὁ βίος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, φησὶν, οὐ κατὰ γνώμης φύσει, B τουτέστιν, οὐχ ὅτι πονηρὰν ἔχουσι κατὰ φύσιν τὴν γνώμην; ἀλλ' ὅτι μὴ ἐκπονεῖν ἐθέλουσι τὰ ἐγνωσμένα χρηστά. Καὶ τίς ἡ τοῦδε πρόφασις; Ἡ γὰρ βίως, φησὶν, ἐπέθηκε πρὸς ἀργίαν, ἢ τις τῶν κατὰ τὸν βίον ἡδονῶν ἀντεισοδραμοῦσα, φησὶ, καὶ τοῦ συμφέροντος ἀναντιστοιχοῦσα, τῆς τῶν ἀναγκαίων ἀπεικτέμνε θήμας, καὶ ἀπεδοικώλησε τὸν νοῦν, λειοτέρην ἀποφαίνουσα τὴν εἰς βραθυμίαν ὁδόν. Μυρία δὲ ἂν τότοις ἐπισηρῶσαμεν τῶν παρ' αὐτοῖς, καὶ βραχέστερα δὴ. Τὸ δὲ ἀποχρῶν, ὅτι τοῖς ἀκρωμένοις ἡδὺ, τίς ἂν ἐνδοῦσαι; τοιγάρτοι καὶ διωσόμεθα τοῦ λόγου τὴν ὄχλον.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔφησ. Ἄλλ' εἰ βούλει, φασί, ταῦτα δὴ μέθεσ. Διανοοῦ δὲ ὅπως ἀπολογήσῃ σοφῶς, εἰπερ ἔροιντό τινες, τίς ἂν νοοῖτο τυχὸν ὁ λόγος τῆς ἐν ἡμῖν ἀνισότητος, καὶ τοῦ ἄνω τε καὶ κάτω παρ' ἀξίαν ἔσθ' ὅτι. Εὐήμεροῦντα μὲν γὰρ καὶ πλουτοῦντα τὸν πονηρὸν καταθεσθὲ τὶς ἂν, ἐν γὰρ τοῖς ἐναντίοις γεγονότα πολλάκις τὸν ἐπεικῆ, καὶ τὸν εἰς λῆξιν ἡκόντων ἐπαίνων ἐμπλεω.

KYP. Δυσέκοπτον ἀληθῶς καὶ δυσέφικτον κομῆθι τὸ χρῆμά ἐστιν, ὃ Παλλάδιε, καὶ τὸ ταυτὶ δὴ βούλεσθαι πολυπραγμανεῖν φαίην ἂν ἔγωγε τῶν τῆς ἀνθρωπότητος μέτρων ἐπέκεινά τε καὶ ἀνωτάτω. Θεοῖς γὰρ κρίμασι παραχωρεῖν ἀναγκαῖον καὶ εἰπερ ἐλοίμεθα φρονεῖν ὀρθῶς, μόνῳ δὴ, μόνῳ τῷ ὑπερτάτῳ καὶ ἀκηράτῳ νῷ (1) τῆς οἰκονομίας τὴν γνῶσιν ἀνάπτοντες, πρὸς τὰ ἐν χειρὶ βαδιοῦμεθα, καὶ σὺν βίᾳ μόλις πρὸς ἡμῶν εὐρίσκεται, κατὰ τὰς D Γραφάς. Ἐπειδὴ δὲ οἶμαι δεῖν κατὰ τὸ ἐγγυρῶν ἐπαμύνειν ἡμᾶς τῷ λόγῳ, φέρε καὶ ἡμεῖς ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν. Ἐωλον ἀρτίως τῶν ἀθῶν τὴν ὁδὸν ἀπηλέγχομεν, οὐκ ἐξαγωνίως (2) χρώμενοι λογισμοῖς, ἀλλ' ἐξ ἀναγκαίων ἐννοῶν ἀποφαίνοντες; ὅτι τῆς ἀνθρώπου διανοίας οὐ γένεσις ἔχει τοὺς ὀλεακας, ἀλλ' οὐδ' εἰραμένης ἡμῖν σκληρὸς τε καὶ δυσδιάφυκτος ἐπέβριπται ζυγὸς, ἀλλ' ὅτι κυρία τῶν ἐν αἰρέσει πρακτέων ἡ ἐκάστου γνώμη, καὶ ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς τὸ ἐλέσθαι δεῖν τὸ δοκοῦν, εἴτ' ἀγαθόν, εἴτ' φαῦλον. Καταλογισαίμην γὰρ ἔγωγε τῆς εὐήμερίας

(2) Legebatui οὐχ ἔξαγ

τοὺς τρόπους κατὰ γε τὸ τοῖς ἱεροῖς Γράμμασιν εἶ
 ἔχειν ὑπελιημμένον, οὐκ ἐν οἷς τὸ βδελυρῶν καὶ γή-
 ρων δὴ τοῦτ' επαταλαῖ σαρκῶν, ἀλλ' ἐφ' οἷς ἂν γέ-
 νων τῆς αἰωνίου ζωῆς μεταλαχρῶν δύνασθαι τὴν
 ὑπὲρ σώμα ψυχῆν· εἶεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτ', τὰ εἰς
 ἀρετὴν σπουδάσματα, καὶ ἡ ἐν πίστει τε καὶ ἔργοις
 λαμπρότης. Εἰ μὲν οὖν οὐ μέτεστι τοῖς ἐθέλουσι
 σωφρονεῖν, κἂν εἰ φαῦλοι τινες εἶεν, εἴτ' οὖν ἀγαθοὶ
 τοῖς τρόποις, ἠκόντων εἰς μέσον οἱ διελέγξοντες.
 Εἰ δὲ ἐν αἰρέσει κειμένον τοῦ κατορθοῦν ἐλευθέρως,
 ἢ ἂν βουλοῖτο τις, καὶ ἐνὸν ἅπασιν μετ' ἐξουσίας τὸ
 εὐμερεῖν ἐλέσθαι πνευματικῶς, καὶ τῆς ἀνωθεν εὐ-
 κλείας ἐν ἴσῃ μεταλαχεῖν, πλεονεκτοῦσι τινες, ἡ ἐν
 πλοῦτῳ τὰς ὑπεροχάς, ἡ ἐν δοξαρίοις ἔχοντες κοσμι-
 κῶς, μὴ τοῦτο ἡμᾶς πρὸς ἀθέου τινὰς καὶ τῆς
 ἀληθοῦς γνώσεως ἐκμεμοχλευμένους ἀποκομιζέτω
 δόξας, ὡς οἰεσθαι τοῖς καθ' ἡμᾶς, Εἰμαρμένους καὶ
 Τύχης ἐπιτεθεῖσθαι ζυγόν. Ἄλλὰ γραφείσθω μὲν
 τις, εἰ βούλεται, τῶν ἐν πλοῦτῳ τὰς πλεονεξίας
 ἴδιον ὡσπερ πεποιημένων ἀγαθῶν, τὸ πᾶσι κοινόν,
 εἰ λόγος ἀπὴν ὁ πλεονεξίας. Πολυπραγμονεῖτω δὲ
 μᾶλλον τοῦ πεποιηκέντος τὴν βούλησιν· ἐν ἴσῃ γὰρ
 τάξει τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομείσθαι τε καὶ ὀρᾶσθαι
 θείων, πλουσίοις μὲν παραγγέλλει τὸν συναχθέντα
 πλοῦτον ἀπεμπολεῖν, καὶ ταῖς τῶν πτωχευομένων
 διανέμειν χρῆμασι, δόξης δὲ καὶ ὑπεροχῆς οὐκ ἐφίησιν
 ἱεῖν. Ὅτι δὲ τὴν ἰσότητα τοῖς ἐπὶ γῆς βραβεύει
 θεός, χαλεπὸν οὐδὲν συνιδεῖν καὶ ἐξ αὐτῆς ἡμᾶς τῆς
 τοῦ σώματος κατασκευῆς. Οὐ γὰρ οἶδεν ἡ φύσις, τὸν
 ἐν πενίᾳ καὶ πλοῦτῳ, τὸν δυσγενῆ καὶ λαμπρὸν,
 τὸν εὐγενῆ καὶ κατεβρίμμενον, καὶ τὸν ἐν δόξῃ τῇ
 κατὰ τὸνδε τὸν βίον· ἀλλ' ἴσῃ διὰ πάντων ἀπροσω-
 πάλῃτως ἔρχεται, τοῖς αὐτοῖς ἀποτελοῦσα μορίοις
 ἕκαστον εἰς τὸ ἀρετικῶς ἔχον σχημὰ τε καὶ κάλλος·
 καὶ μία μὲν ὁδὸς ἡ πάντων εἰς γένεσιν, μία δὲ ζωῆς
 ἀπόθεσις, οὐ τὸν μὲν ἀνείσα βρόχων, τὸν δὲ εἰσω
 ποιουμένη τυχόν, ἀλλὰ σκληρὴν τε καὶ ἀνεξίτητον
 παντὶ τῷ πεποιημένῳ τὸ τέλος ἐπάγουσα. Ἄρ' οὖν,
 εἰπέ μοι, δυσκἀτοπτον εἶτι, μᾶλλον δὲ οὐχὶ παντὶ τῷ
 λοιπὸν ἑναργῆς, ὅτι τῆς θείας βουλής ὁ σκοπὸς, τὸ
 ἐν ἰσότητι ζῆν τοὺς ἐπὶ γῆς; Ἄκουε δὲ λέγοντος, εἰ
 δοκεῖ, καὶ δεῖ ἐνὸς τῶν προφητῶν· Ὁὐχὶ Θεὸς εἰς
 ἔκτισεν ἡμᾶς; οὐχὶ Πατὴρ εἰς πάντων ἡμῶν; τί
 ἔγκατέλιπε ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; Ὁὐκοῦν
 εἰ τὸ τῷ πεποιηκέντῳ δοκοῦν παραλούσῃ τινες, ἐθελού-
 σιον ἔχοντες ἐφ' ὅπερ ἂν ἔλοιτο τῶν πρακτέων τὴν
 βοτῆν (τετίμηκε γὰρ ἐλευθερίᾳ τὴν φύσιν ὁ Δημιουργ-
 γός). οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον, ἐπεὶ τοῖς καὶ νόμων τῶν
 καθ' ἡμᾶς ὑπερορῶσι τινες. Ἄλλ', οἶμαι γε δὴ, κατα-
 φέσειεν ἂν οὐδεὶς, εἰ γε νοῦν ἔχοι, τῶν νόμων τοὺς
 ἱεροτάς, ἔπαιτιψτο δ' ἂν μᾶλλον καὶ σφόδρα εἰκό-
 τως τοὺς ὑπερφρονεῖν ἐλομένους τῶν ἀναγκαίων.
 Ὅταν τοίνυν πλημμυλοῦντες λέγωσί τινες· Ἐδόκει
 ποῦ τάχα τῇ Τύχῃ, καὶ, Εἰμαρμένους ἦν οὗτος ἐπ'
 ἔμοι σκοπός, τίς ὁ λῆρος, ὧ οὔτοι, καὶ πρὸς γε
 ἡμῶν· ἀλελέξεται; Τί δὲ δὴ γράφεσθε τὸ μηδὲν, τῆς
 σφῶν αὐτῶν ἐλαφρίας οὐ κατεγνωκότες; Ἄλλ' ἡ γε

A genera, ut sacrae Litteræ approbant, non in iis rebus
 collocanda puto, in quibus turpis hæc et terrena
 caro lascivit : sed in iis, per quæ animus, qui cor-
 pore nobilior est, coascquitur, ut cœlestis vitæ sit
 particeps : hæc autem sunt, ut opinor, impensa vir-
 tuti studia, et fidei factorumque claritas. Si igitur
 volentibus temperanter vivere non licet, **203** sive
 illi malis moribus, sive bonis præditi sint ; veniant
 in medium, qui id convincant. Sin, quamvis in ele-
 ctione sit positum, ut quæ quisque velit, libere per-
 ficiat ; et omnibus sit potestas, velintne spirituali
 felicitate pollere, et supernam gloriam ex æquo par-
 ticipare ; tamen nonnulli plus habendi avidi, vel
 opibus excellunt, vel mundana gloriola, non debet
 nos ea res ad impias quasdam, et a vera cognitione
 remotas opinioniones abducere, ut humanis rebus esse
 Fati ac Fortunæ jugum impositum putemus. Sed ac-
 cuset, si cui placet, divitum cupiditatem, qui, quod
 est omnibus commune, si ratio cupiditatis abesset,
 tanquam proprium sibi arrogant. Exquirat potius
 Conditoris voluntatem, qui, cum res humanas æqua-
 bili ordine et procurari et spectari velit, divitibus
 quidem præcipit collectas opes distrahere, et in
 pauperum usus distribuere, gloriam vero ac præ-
 stantiam adamare non permittit. Hominiibus autem,
 qui versantur in terris, æqualitatem a Deo præscri-
 bi, haud difficile est, ex ipsa etiam corporis con-
 stitutione perspicere. Neque enim agnoscit natura
 pauperem ac divitem, non ignobilem et clarum,
 nobilem et abjectum, et hujus mundi gloria orna-
 tum ; sed per omnes æquabilis sine acceptione per-
 sonarum incedit, iisdemque membris absolvit quem-
 que ad expletam figuræ pulchritudinisque perfe-
 ctionem : una est etiam omnibus ad ortum via, unus
 excessus e vita ; non alium e laqueis absolvit, alium
 irretitum tenet : duram vero et inevitabilem omni-
 bus, quæ condita sunt, finis necessitatem affert.
 Num igitur, quæso te, obscurum est adhuc, an po-
 tius cuivis manifestum, esse divinæ voluntati pro-
 positum, ut homines, qui in terris degunt, æquali-
 ter vivant ? Sed audi adhuc eundem, si videtur, per
 quemdam e prophetis dicentem : « Nonne Deus
 unus creavit nos ? nonne unus est omnium nostrum
 Pater ? cur reliquistis unusquisque fratrem suum ? »
 Si qui igitur Conditoris placita violant, quod vo-
 luntariis ad omnia, quæ facere voluerint, nutibus
 ferantur (ille namque Conditor libertate naturam
 honestavit), id quidem nihil ad rem ; quando qui-
 dem etiam leges humanas nonnulli contemnunt. Sed
 tamen auctores legum, nisi fallor, nemo sanus vitu-
 peret : accuset potius, et quidem jure optimo, eos
 qui malint, quæ sunt nostræ utilitati necessaria
 contemnere. **204** Cum itaque peccant nonnulli, ac
 dicunt, Sic Fortunæ visum ; et, Huc meum Fatum
 spectabat, quænam hæc est deliratio ! vos appello.
 Sic enim a nobis certe dicetur : Quid accusatis,
 quod nusquam est ? ac vestram ipsorum potius non

²¹ Malach. II, 15.

damnatis levitatem? Atqui divina Scriptura iis, qui recte ingredi voluerint, verum pronuntiabit: « Insuperbia viri violat vias ejus, Deum autem causatur in corde suo²². » A vera igitur sententia aberrarunt, qui Ortum et Fatum, et levissimam Fortunam nostris rebus præferunt, ac non potius Deo rerum gubernationem tribuendam putaverunt; quamvis dicat Christus: « Nonne duo passeressæ veneunt? et unus ex ipsis non cadet super terram sine Patre vestro, qui est in caelis? Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite igitur timere: multis passeribus meliores estis vos²³. » Providet quidem omnibus mortalibus Conditor; sed tamen unicuique permittit, quod sibi videatur, facere, et quæcumque voluerit, viam ingredi²⁴. Postquam vero perversum est hominum genus, legem illico dedit in adjutorium, ut scriptum est. Periculosum igitur est omnibus, qui Christi fidem acceperint, ac veterem illum errorem dereliquerint, anilibus fabulis abduci ad ea, quæ non oportet, et a sana sententia detorqueri, ut arbitrentur, hoc universum, aut certe hominem, Fortuna ac Fato regi, quæ prorsus nulla sunt.

PALL. Periculosissimum sane. Nam, qui ejusmodi est, omnino adversum se judicem commovebit.

CYR. Jam vero nonne turpissimum esse dices, et ejusmodi malis proximum ac vicinum illud alterum, dies videlicet observare, et horas, et tempora, et annos, ac lunaris globi tum accretionem, tum decrementum?

PALL. Et quidem maxime: namque iis, qui e gentibus ad salutem revocati erant, apertissime id pro crimine objicit beatus Paulus, cum dicit: « Sed tum quidem non cognoscentes Deum, serviistis iis, qui natura non sunt dii; nunc vero cognoscentes Deum, imo vero cogniti a Deo, quomodo convertimini rursus ad infirma et egena elementa, quibus rursus denuo servire vultis? Dies observatis, et menses, et annos, et tempora; timeo vos, ne forte in vanum laboraverim in vobis. »

205 CYR. Horarum igitur ac dierum observatio, necnon præterea temporum, ab iis, qui unum et natura Deum non ignorant, imo vero, qui ab ipso per fidem sunt cogniti, et ad conjunctionem gratiæ munere vocati, aliena prorsus est; nam retrorsum redit qui hoc facere voluerit, et illam in Christo gloriam abjicit, animumque suum non adhuc libertatis amatorem servat, sed stulte potius veteris erroris jugum subit, cum eum honorem, qui Dei proprius est, elementis mundi deferat; et, quæ ad ortum, Conditoris nutu vocata sunt, ea summis gloriæ ornamentis decorat. Elementa porro mundi appellat Apostolus illas quasi particulas universi, tempora nempe ac menses et horum dimensiones, quæ per horas ac dies fiunt. Nam quia continuatum

A θεία Γραφή παραφρονήσει τὸ ἀληθὲς τοῖς μὴ ὀρθοποδεῖν ἠρημένοις: « Ἀφροσύνη ἀνδρὸς λυμανεῖται: τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· τὸν δὲ Θεὸν αἰτιάσεται τῆ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Ἀληθοῦς οὖν ἄρα διημαρτήκασι δόξης οἱ Γένεσιν τε καὶ Εἰμαρμένην καὶ Τύχην εὐδιαβρίπτουσαν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήσαντες, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεῶν προσνέμοντες τὴν τῶν πραγμάτων ὀκονομίαν· καίτοι λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου ἐνδὸς πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πωλεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἀνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὑμῶν δὲ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἠριθμημέναι εἰσὶν. Μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. » Προνοεῖ μὲν γὰρ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Δημιουργὸς, ἐκάστῳ γε μὴν ἐφήσει καὶ δρᾶν τὸ δοκοῦν, καὶ ἦν ἂν βούλοιο βαδίζειν ὁδόν.

B Ἐπειδὴ δὲ ἠδρώστησε τὴν παρατροπὴν τὸ ἐπὶ τῆς γῆς γένος, νόμον εὐθὺς εἰς βοήθειαν δίδωκε, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Σφαιερὸν οὖν ἄρα παντὶ τῶ λοιπῶν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εἰσδεδεγμένην, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην διελάσαντι πλάνησιν, τὸ γραῶδει μύθοις ἀποφέρεσθαι πρὸς ἃ μὴ δεῖ, καὶ τῆς ὑγιοῦς ἀποκομιζέσθαι δόξης, ὡς τότε τὸ σύμπαν, ἦτοι τὸν ἀνθρώπων, ἦνοιχθαι οἴεσθαι Τύχην τε καὶ Εἰμαρμένην, τὰς οὐκ οὐσας ἔλωσ.

ΠΑΛΛ. Σφαιρωτάτων. Καταθήξει γὰρ ἂν ὁ τοιοῦτος πάντῃ τε καὶ πάντως ἐψ' ἑαυτῶ τὸν κριτὴν.

KYR. Τί δέ; οὐ πάναισχρον εἶναι φησὶ καὶ ἀγχιθυρον ἀληθῶς τοῖς τοιοῖσδε κακοῖς τὸ ἡμέρας ἐπιτηρεῖν, καὶ ὥρας, καὶ καιροῦς, καὶ ἐνιαυτοῦς, αὖξιν τε καὶ φθίσιν τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Σαφέστατα γὰρ τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἀνασεσωσμένοις ἐγκλημα ποιεῖται τὸ χρῆμα, λέγων ὁ Θεσπέσιος Παῦλος· « Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς· νῦν δὲ γνόντες τὸν Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλαι ἀνωθεν δουλεύειν θέλετε; ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ ἐνιαυτοῦς, καὶ καιροῦς· φοβοῦμαι ὑμᾶς, μὴ πως εἰκῆ κεκοπίκατε εἰς ὑμᾶς. »

KYR. Ἡ ὥρων ἄρα καὶ ἡμερῶν ἐπιτήρησις, προσθεῖν δ' ἂν ὅτι καὶ ἡ καιρῶν, ἀνάρμοστος παντελῶς τοῖς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει Θεὸν οὐκ ἠγνοῦσάσι, μᾶλλον δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διὰ πίστεως ἐγνωσμένοις, καὶ εἰς οικειότητα κεκλημένοις τὴν διὰ τῆς χάριτος ὑπονοσσεῖ γὰρ ἀνόπιν, τὸ ἐν Χριστῷ καύχημα μεθεῖς, ὁ τοῦτο δρᾶν ἠρημένους· καὶ φιλελεύθερον μὲν οὐκέτι τὸν οικεῖον διεσώσατο νοῦν, φληνάφως δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἀρχαίας πλανήσεως ὑποτρέχει ζυγόν, τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις τιμὴν ἀπονέμων, ἦνεπε ἂν ἔχοι Θεὸς, καὶ ταῖς ἀνωτάτω στεφανῶν εὐκλείαις τὰ κεκλημένα πρὸς γένεσιν τοῖς τοῦ πεποιηκότος νεύμασι. Στοιχεῖα δὲ κόσμου φησὶ τὰ οἰοῦν μέρη τοῦ παντὸς, καιροῦς τε καὶ μῆνας, καὶ τὰς τούτων ἀγαμετρήσεις, διὰ τε ὥρων καὶ ἡμερῶν ὀποτελουμέ-

²² Prov. xix, 3. ²³ Matth. x, 29, 31. ²⁴ Isa. viii, passim. ²⁵ Galat. iv, 9-11.

νας. Συνεχῆ γὰρ ὄντα τὸν χρόνον, καὶ ἀεὶ ῥυτον ἄ
 ἔχοντά τὴν εἰς τὸ πρῶτον φοράν, ταῖς τῶν καιρῶν,
 ὥρων τε καὶ ἡμερῶν οἰοεὶ πως διὰ μέσον παρεγκο-
 ταῖς καὶ ἀνακυκλήσεσι ταῖς εἰς αὐθις αὐτῶν μέτροις τε
 καὶ ἀριθμοῖς ὑπέταξε Θεός. Ἔδει γάρ, ἴδει τοῖς οὐκ
 ἀναρχον ἔχουσιν εἰς τὸ εἶναι διεκβολὴν, καὶ ὄσον οὐ-
 δέπω πρὸς τὸ τῆς ἰδίας ζωῆς ἀφιζομένοις τέλος, καὶ
 χρόνου τοῦ τοιοῦδε τυχόν, ἀρχομένου τε, φημί, καὶ
 λήγοντος, καὶ τοῖς οὐκ οὖσιν αἰεὶ τὴν οικεῖαν ὡσερ
 συγκαθιστάντος φύσιν. Εἰσχεομισμένου τοιγαροῦν
 οὐδενὸς ἑτέρου τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τε καιρῶν,
 ὥρων τε καὶ ἡμερῶν, πλὴν ὅτι καὶ μόνῃς τῆς ἐν
 κύκλῳ διαδρομῆς καὶ ἀναμετρήσεως ἀκριβοῦς, τί
 μυθοπλαστοῦσι τινες ἅ καὶ γελοῖον ἐννοεῖν; καὶ τὰς
 μὲν τῶν ὥρων ἀγαθοεργούς, τὰς δὲ, οὐ τοιαύτας
 εἶναι φασί, καὶ ἀκριβῆ λαβὴν ποιοῦνται τὴν ἐπιτήρη-
 σιν, αὐταῖς ἀπονέμοντες τὸ ἐπάγειν δύνασθαι τὸ τε
 εὐημερεῖν καὶ τὸ ἐναντιῶν, οἷς ἂν ἔλοιτο τυχόν, ἢ
 οἷς ἂν αὐτὰς ἀνάγκη συμβαίνειν; Ἄρ' οὖν οὐχὶ
 λῆρὸς τε ἤδη ταυτεῖ καὶ ἄφρονα δεινὴ, πάγῃ
 δὲ τις διαβολικὴ φιλοκακούργως ἐσκευασμένη;

ΠΑΛΛ. Φημί, καὶ ἔστιν ἐναργές.

ΚΥΡ. Ὡσερ γὰρ ἐλέγομεν, ὅτι Μοίραις τε καὶ
 Τύχῃ καὶ ἀλλοτρίοις νεύμασι τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἡμᾶς
 ἀνάπτειν ἀνέπειθον, εἰκαῖον ἡμῖν ἀποφαίνοντες τὸ
 ἐπιμελεῖς, καὶ μερίμνης ἀποκομίζοντες τῆς ὑπὲρ
 σφῶν αὐτῶν· οὕτω κἀνθάδε τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔξα-
 ρτύοντες πλάνησιν, καθάπερ ἐξ ἀναγκαίου ζυγοῦ τὰ
 ἐξ ἡμερῶν καὶ ὥρων ἐπηρτησθαι φασί, τοῖς ἐπὶ τῆς
 γῆς, δυσδιάφυκτον ἔχοντα τὴν διεκδρομὴν· καὶ τότε
 παράδοξον (γρασοπρεπῆς μὲν γὰρ ὁ τοιοῦτος μῦθος),
 ἰθλοῖς δὲ τοῖς περὶ τούτων νηριθίμοις ὄρωντες ἐπο-
 μένας τὰς ἀποταύξεις, οὐ χαρίζονται (1) τῇ πείρᾳ τὸ
 ἐλέγχειν δύνασθαι τὸν φανακισμὸν· φαυλότητα δὲ
 καταγράφοντες ὥρων τε καὶ ἡμερῶν, καὶ ταῖς εἰς τὸ
 μείον (2) καταδύσει τοῦ σεληνιαίου κύκλου τὴν αὐ-
 τὴν ἐπάγοντες ψήφον, ὃ τί ποτε ἄρα φαῖεν ἂν. Εἰ δὲ
 βούλοιοτ' εἰς ἐν ὥρᾳ μιᾷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τυχόν, τοὺς
 μὲν ὄντας ἐν εὐημερίαις, τοὺς δὲ ταῖς ἐσχάταις
 ἐναλόντας συμφοραῖς, ἀπαριθμεῖσθαι καὶ λέγειν,
 καίτοι τὸ φύσει φαῦλον παντὶ τῷ γένοιτο ἂν
 ἔποιν εἶναι καὶ πέφυκεν· ἐπερ οὖν ἔστιν ὥρα τε
 καὶ ἡὺς τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπιζήμια, τί μὴ εἰς πάντας ἐν
 ἴσῳ τὰ ἐξ αὐτῶν διαστειλεῖ βλάβη· ἀλλ' οἱ μὲν εἰσιν
 ἐν τοῖς ἀγαν εὐκταιστάτοις, οἱ δὲ διολώλασιν ἔσθ' ὅτε,
 καὶ τοῦ πρὸς λῆξιν ἰόντος ἐμπλεω κακοῦ, μῦθος τῷ
 βίῳ γεγόνασιν, καὶ σκηνῆς ὑπόθεσις τραγικῆς; Ἄλλ'
 ἔστιν ἴδειν τοῖς γε ἀκριβῶς ἐθέλουσι τὸ ὅτι μάλιστα
 λυσταλέως εἰδέναι τε καὶ ἐκπονεῖν, ὅτι κατὰ τὴν αὐ-
 τὴν ἡμέραν τε καὶ ὥραν τυχόν, ὃ δεῖνα μὲν ἦλω μοι-
 χεῖας ἢ φόνου καὶ πικρὰς τοῖς δικάζουσιν ἀποτινύει
 τὰς δίκας, ὃ δεῖνα δὲ αὐτῶν σωφροσύνης τε καὶ κοσμιό-
 τητος καὶ τῆς ὑπὲρ ἀγαν ἐπιεικειᾶς ἐπαίνους ἐνεργεῖ.
 Ἄλλ' οὐτε τὸν ἀκόλαστον ἀπέβρειεν ἂν ἡμέρα τε καὶ
 ὥρα σωφρονεῖν, οὐτε μὴ τὸν ἐπιεικῆ καὶ κόσμιον, κα-
 τὰ ἤξειεν ἂν εἰς ἀκοσμίαν καὶ ἀκολάστους· ἡδονὰς·
 γνώμη δὲ μᾶλλον ἢ ἐλευθέρα πρὸς πᾶν ὅτι οὖν, καὶ

erat tempus, ac perpetuo fluens in ulteriora fereba-
 tur, per temporum et horarum, ac dierum quasi in-
 terruptiones ac revolutiones denuo redeuntes, men-
 suris ac numeris subiecit Deus. Opus enim pro-
 fecto fuit, ut, quorum essentia non ita existunt, ut
 careant initio, et quæ propediem ad vitæ finem per-
 ventura sunt, ut ea tempus etiam ejusmodi habe-
 rent, quod et inciperet nimirum et desineret, at-
 que ad ea, quæ non semper sunt, cogitatam quo-
 dammodo accommodaret naturam. Cum itaque mor-
 talibus per tempora, et horas, ac dies nihil sit aliud
 invectum, nisi illa in orbem conversio, et accurata
 dimensio, quid est, quod ea nonnulli fabulose fin-
 gunt, quæ sit vel cogitare ridiculum, et alias quidem
 horas beneficas esse aiunt, alias secus, easque dili-
 gentissime observant, illisque tribuunt, ut, quibus
 voluerint, aut quibus ipsas contingere necesse fue-
 rit, iis hominibus tum felicem successum afferre
 possint, tum contra infelicem? Nonne hæc jam deli-
 ria sunt, ac maxima dementia, et laqueus quidam
 diabolicus callide paratus?

PALL. Fateor; et est id sane evidens.

CYR. Ut enim paulo ante dicebamus, suaderi no-
 bis ab illis, ut Fatis ac Fortunæ alienisque arbitriis
 res nostras ascribamus; cum vanam esse nostram
 diligentiam pronuntiant, et abducunt a cura pro no-
 bis ipsis suscipienda; sic in hac quoque parte eum-
 dem nobis errorem struentes, dierum atque eorum
 casus, aiunt, 206 tanquam ex necessario
 jugo mortalibus imminere, quos declinare sit difficil-
 limum: et quod mirum est (anilis enim est hujus-
 modi fabula) cum ejusmodi nugas innumerabiles
 frustrationes comitari videant, non tamen experi-
 mento concedunt, ut hoc eorum commentum coar-
 guere possit, sed horas ac tempora malignitatis ac-
 cusando, idemque judicium de decrementis, quæ lu-
 næ globus subit, ferendo, quidvis tandem dicere
 poterunt. Si quis igitur velit in eadem hora, eodem-
 que die fortasse alios prospero successu lætos, alios
 maximis calamitatibus oppressos numerare ac dicere,
 atqui, quod suapte natura malignum est, cui-
 vis tale sit necesse est, quale ut esset, illi est inge-
 nitum: si igitur sunt hora atque aurora hominibus
 noxia, cur non ad omnes æqualiter eorum incom-
 moda perveniunt, sed alii rerum sunt exoptatissi-
 marum compotes facti, alii perditii interdum, ac
 summis malis cumulati, in fabulam vulgi, et tra-
 gicæ scenæ argumentum abierunt? Sed, quicumque
 diligenter quod in primis expedit, id tum nosse vo-
 lunt, tum vero etiam in eo elaborare, iis videre licet
 eodem die atque hora fortasse hunc quidem de adul-
 terio aut cæde convictum, acerbis iudiciis pœnas
 exsolvere, alterum vero temperantiæ atque honesta-
 tis summæque probitatis laudibus frui. Sed neque
 intemperantem illum dies aut hora prohibuit quo-
 minus temperantem viveret; neque rursus probum
 et modestum ad petulantiam, et intemperantes vo-

(1) Codex Sirleti οὐχ ὀρίζονται, non declarant.

(2) Cod. Vatic., εἰς τὸ μέσον.

luptates impulit, sed arbitrium potius ad omnia liberum, et remissus ac solutus voluntatis nutus, alterum quidem ut in illis versaretur, alterum ut in his esset, effecit. Igitur in nobis est, non in temporum naturalibus qualitatibus situm, vitam et cum lætitia traducere, et secus.

PALL. Ita videtur. Etenim es recta oratione usus.

CYR. Extimescunt autem in primis quintum octavumque diem, et excusant excusationes in peccatis, sed quam frigidis atque anilibus ratiocinationibus fluitent, hominem prudentia præditum latent neminem: nam furiarum quarumdam originem, ac dæmoniorum, quæ aliis immaniora sint, exortum, poenas etiam ac multas, et nonnulla alia præterea nugatorie his intexere miseri non erubescunt. Quod si lunæ globus antea plenus jam ad decrementum vergat 207 (sic enim per menstruorum spatiorum orbem reflectitur nunc decrescens, nunc augescens, ut illi fabricatori visum est), cessant ab omni opere, perfectiones etiam in alium diem prorsus rejiciunt, quod cum eo sidere deficere nostras etiam res arbitrentur, et cum illud ad imminutionem redit, humana quoque simul tabescere putent. Ac si quid, illorum stultitiam irridendo, dicere fas est, id pavent, quod ostreis et oleribus infelicissimis est pertimescendum. Hujusmodi namque corpora fortasse aut etiam majora quoque ac præstantiora sinamus naturæ vi ejusdem affectionis sensum percipere, ea ratione, Opifici cognita: lubrica namque est in hujusmodi rebus inquisitio, præstatque curiose non inquirere; at certe ab humano animo ea res aberit ac longe remota erit. Nam, etiamsi sidus illud decrescat forte, vir certe temperans, et moderatus nihilominus idem permanebit, neque illius animus una cum ejus sideris fulgore minuetur, neque ipsarum rerum natura vi sideris coacta, ad turpiorem melioremve statum demigrabit. Semper enim fere eos, qui præclaras res gesserunt, consequitur omnium bonorum adeptio, et contra malorum, factorum auctores præmia illis dignissima comitantur. Miror autem, cur, decrescente quidem luna, et ad finem mensis decurrente, iisdem hominibus, cum leneratores sint, et pecuniarum sane cupidi, accrescat fenus, contraque mutuum sumentium crumenæ leviores flant; cæteras porro res una cum sidere necessario decrescere, ac simul affici nescio quonam modo putaverint. An hæc non risus ac stultitiæ plena esse affirmas?

PALL. Maxime vero.

CYR. Sed opinionibus ad eō stultis velle longis disputationibus repugnare, vanum est, mea quidem sententia: sunt enim sua sponte, etiam nullo dicente, turpes. Pergamus nunc ad illud potius.

PALL. Quodnam, rogo?

CYR. Abominari mihi. Satanas videtur et quintum et octavum diem, et illum ex pleno lumine lunæ recessum, vel conjunctionis tempus, id est,

(1) Cod. Vatic., 6605.

Α ἀνειμένη βροχή, τὸν μὲν ἐν ἐκείνοις, τὸν δ' αὖ ἐν τούτοις γενέσθαι παρεσκεύασεν. Οὐκοῦν ἐν ἡμῖν, καὶ οὐκ ἐν ταῖς τῶν καιρῶν ποιότησι φυσικαῖς, τότε διευθυμῆσθαι ἔστι, καὶ τὸ μὴ οὕτως ἔχον.

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν. Εὐθύς γὰρ ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐκδεῖσθαι δὲ ὅτι μάλιστα τὴν τε πέμπτην καὶ ὀγδόην ἡμέραν, καὶ προφασίζονται μὲν προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, λεληθῆσθαι δὲ τῶν ἀρτιφρόνων οὐδένα ψυχροῖς καὶ γρῶδεσιν ἐπινηχόμενοι λογισμοῖς. ἔριννύων γὰρ τινῶν γένεσιν καὶ δαιμονίων ἀνάδειξιν, ἃ καὶ τῶν ἄλλων ἔστιν ἀγριώτερα, ποινὰς τε καὶ δίκας, καὶ τινα πρὸς τούτοις ἕτερα, φληνάφως αὐταῖς ἐπιπλέκοντες, οὐκ ἐρυθρῶσιν οἱ τάλας. Εἰ δὲ δὴ καὶ ὑπονοστήσειεν ἐπὶ τὸ μείον ὁ πρὶν πλησιφαῆς ὢν ἦδη τῆς σελήνης κύκλος, διατορνεύει γὰρ ὧδε τῶν μηνιαίων διαστημάτων τὸ ἀνακύκλημα φθίνουσά τε καὶ αὐξουσα κατὰ γε τὸ τεχνησαμένῳ δοκοῦν· καταλλήγουσι μὲν ἔργου παντὸς, ὑπερίθενται δὲ καὶ ἀποθμίας πάντη τε καὶ πάντως συμφθίνειν οἰόμενοι τῷ στοιχείῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ταῖς εἰς τὸ μείον ὑποστροφαῖς συνεκτῆκεσθαι τὰ ἀνθρώπινα. Ἄλλ' εἰ χρὴ τι ταῖς ἐκείνων ἀσυνεσείαις ἐπιμειδιῶντας εἰπεῖν, τὸν ὀστρεῖοις πρέποντα καὶ τοῖς τῶν λαχάνων ἀτυχεστότοις εἰσδέχονται φόβον. Σώματα μὲν γὰρ τὰ τοιάδε τυχὸν ἦγουν τὰ ἐπιμείζω τε καὶ προφερέστερα, πασχέτω φυσικῶς τὴν συναίσθησιν, καθ' ὃν οἶδεν ὁ Δημιουργὸς λόγον· ἐπισηφαλὴς γὰρ ἐν τούτοις ἡ βία σάνος, καὶ οὐκ ἀκερδὲς τὸ ἀπραγμαῖον, διανοίας δὲ ἀνθρωπίνης ἀφεστήξει πολὺ καὶ μακρὰν που τὸ χρῆμα κίσειται. Εἰ γὰρ καὶ φθίνει τυχὸν τὸ στοιχεῖον, ἄλλ' ὃ γε σώφρων καὶ ἐμμελής οὐδὲν ἤττον ἔσται τοιοῦτος, καὶ οὐκ ἂν ταῖς ἐκείνου συνιζήσει αὐγαῖς ἐπὶ τὸ μείον ὁ νοῦς, οὐδ' ἂν μεταθεῖτο τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐπὶ τὸ ἀσχιόν τε καὶ ἄμεινον ταῖς τοῦ στοιχείου δυνάμεσι κατηγαγκασμένη. Ἄει γὰρ πως συμπαραμαρτεῖ τοῖς μὲν τῶν ἀρίστων δημιουργοῖς τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν παντὸς ἀγαθοῦ, τοῖς γε μὴν τῶν φαύλων ἐργάταις, τὰ αὐτοῖς ὅτι μάλιστα πρεπωδέστατα. Θαυμάζω δὲ ὅτι φθίνουσης σελήνης, καὶ εἰς τὸ τοῦ μηνὸς διερπούσης τέλος, χρήσταις μὲν οὖσιν αὐτοῖς καὶ ἄγαν ἐρασιχρημάτους αὐξάνουσιν οἱ τόκοι, καὶ ἀδρότερα τῶν δεδανεικῶτων ἀποτελεῖται τὰ βαλάντια, συγκατισχυνοῦσθαι δὲ τῷ στοιχείῳ καὶ συναρβώσταιν ἀναγκαίως τὰ ἕτερα τῶν πραγμάτων, οὐκ οἶδ' ὅπως ὑπειλήφασιν. Ἥ οὐκ εἶναι φῆς γελοιοτήτός τε καὶ ἀσυνεσίας ἔμπλεω ταυτί;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν τοῖς οὕτως φληνάφως ὑπειλημμένοις μακροῦς ἀντεξάγειν λόγους, εἰκατον οἶμαι ποῦ. Νοσεῖ γὰρ ἐξ ἑαυτῶν, κἄν εἰ μὴ τις λέγοι, τὸ ἀκαλλές. Ἰωμεν δὲ μᾶλλον ἐπ' ἐκείνο νῦν!

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Καταμυσάτεσθαι μοι δοκεῖ τὴν τε πέμπτην καὶ ὀγδόην ἡμέραν ὁ Σατανᾶς, καὶ τὴν τῆς σελήνης ἐκ πλησιφαοῦς ἀνόπιν ὄδον, ἦτοι τῆς συνόδου (1) τὴν

κιρδόν, τούτέστι, τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην, δι' αἰτίαν αὐταύτην, κὰν εἰ παμπούκιλος ὢν καὶ δριμύς εἰς κακουργίαν, ἐτέρας αὐτοῖς ἐπιπέκει τὰς ἀφορμάς· τοὺς γὰρ τοὶ καιροὺς ἦτοι τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς αὐτὸν τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἀπολιθεῖν συμβέβηκεν, ἐπιλάμψαντος ἡμῖν τοῦ Μονογενοῦς ἐν ἀνθρωπιᾷ μορφῇ καὶ ἐν εἴδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τάχα που καὶ ἐν ψίλαις ἐνομοίαις ἐλεῖν οὐκ ἀνέχεται.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ Παλλάδιε, πέμπτος ἡμῖν ἀπαριθμεῖται καιρὸς, ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας;

ΠΑΛΛ. Συνήμι δ' φῆς, ἀπὸ γε τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς. Ἐξεληλυθέναι γὰρ ἔφη Χριστὸς, τὸν τοῖς ἐργάταις εἰς τὸν ἀμπελώνα μισθοῦμενον, περὶ ὧραν πρώτην, τρίτην τε καὶ ἕκτην, καὶ ἑνάτην καὶ ἑνδεκάτην, τούτέστιν, ἐν τῷ τελευταίῳ καιρῷ, καθ' ὃν ἐπαφάνη τε καὶ ἐπέλαμψεν ἡμῖν.

ΚΥΡ. Νουνεχέστατά γε καὶ λίαν ὀρθῶς εἶρηκας. Τί δέ; οὐχὶ τῇ πέμπτῃ τοῦ Σαββάτου παραδεδοσθαι φάμεν αὐτὸν, καὶ εἰς ἀρχὰς ὥσπερ ἤκειν τῆς ὅλης οἰκονομίας, δι' ἧς οἱ πάντες ἀνασεώσμεθα, τὸν σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάντος σταυρὸν τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνηνθρωπηκότος;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Κατήργηκε δὲ τὸν θάνατον, καὶ ἀνεβίω πάλιν, σκυλεύσας τὸν ξόδον, οὐκ ἐν ὀγδόῃ, τούτέστι, τῇ μῆτι τῶν Σαββάτων,

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀμφίβολον.

ΚΥΡ. Καὶ γούν ὁ πάλαι νόμος τὴν ἐν σαρκὶ περιτομήν, ὑποτύπωσιν τινα τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, διετύπου πράττεσθαι κατὰ τὴν ὀγδόην. Περιτομὴ δὲ γε τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἢ προφερεστέρα, τούτέστιν, ἢ ἐν πνεύματι, Πνεύματος ἐστὶν ἁγίου μέθεξις, καὶ χάρις ἢ ἐν ἀρχαίς, ἦν, ἐπιπέτερ ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω, πάλιν ἀνεκαίνισεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς, λέγων· « Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. » Ἐφ' ἧς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι· « Τὸ Πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. » Ἡμέρα γε μὴν τῆς σωτηρίου ταύτης καὶ πολυεύκτου σφαγῆς, ἢ κατὰ σελήνης τεσσαρεσκαίδεκάτη. Οὕτω καὶ ὁ νόμος προανεκήρυττεν ἑναργῶς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν σφαγῆς τὸν καιρὸν, ἦν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς ὑπομεμενηκέναι φάμεν αὐτόν· « Τῇ γὰρ δεκάτῃ, φησὶ, τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, λαβέτωσαν ἑαυτοῖς πρόβατον κατ' ὄκους, κατ' ἀριθμὸν, φησὶ, ψυχῆς συλλέξουσι, καὶ ἔσται διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης τοῦ μηνὸς τούτου, καὶ σφάξουσιν αὐτὸν πρὸς ἑσπέραν πᾶν τὸ πλῆθος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » Ἀκούεις ὅπως ἀπὸ δεκάτης ληφθὲν, εἰς τεσσαρεσκαίδεκάτην ἐφυλάττετο τοῖς πάλαι τὸ ἱερεῖον, ἵνα τὸν πέμπτον νοήσης καιρὸν, καθ' ὃν γενόμενος ἀνθρώπος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη θάνατον, φθινοῦσης ἦδη τῆς σελήνης, ἢ καὶ εἰς ἀρχὰς τέτακται τῆς νυκτός; Μυστηρίου δὲ τὸ χρῆμα τύπος, καὶ ὑποσημαίνειν ἔδεικεν ἰσχυρῶς, τῆς τοῦ διαβόλου πλεονεξίας τὴν ἀνόκιν ὁδόν, καὶ καταδύσειν ὥσπερ τὴν κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ ἀναλκί καὶ εἰσάπαν ἀσθενέος. Σελήνης δὲ πῶς ἐπέχει τύπον. Ἄρχει γὰρ καὶ αὐτὸς

decimum quartum diem, ob eam causam : quamvis ut est varius et acer ad astutiam, alias illis causas nectat : nam tempora aut dies, quibus ipsum e tyrannide, qua nobis dominabatur, deturbari contigit, cum ille Unigenitus in humana forma et specie nostri simili nobis affulsisset, fortasse ne simplici quidem cogitatione complecti sustinet.

208 PALL. Quomodo istud asseris?

CYR. Nonne, Palladi, quinto loco a nobis tempus illud numeratur, quo Salvator noster advenit?

PALL. Intelligo ex illa Evangelii parabola. Exisse enim ait Christus, eum, qui operarios ad vineam conducebat circa horam primam, tertiam, sextam, nonam et undecimam, id est, extremo tempore, cum ipse apparuit et affulsit nobis.

CYR. Prudentissime quidem ac rectissime dixisti. Quid porro? nonne quinta Sabbati traditum esse illum dicimus, ac velut ad initia pervenisse totius dispensationis, per quam omnibus nobis est parata salus, cum propter nos homo factus, crucem pro nobis salutarem pertulit?

PALL. Maxime vero.

CYR. Mortem porro nonne destruxit, atque, inferis exspoliatis, revixit iterum octavo die, id est, una Sabbatorum?

PALL. Minime id quidem ambiguum.

CYR. Quinetiam antiqua lex circumcisionem illam in carne, quæ effigies quædam esset illius in spiritu et veritate circumcisionis, præcepit octavo die fieri. Circumcisio autem veteri illa præstantior, hæc, inquam, in spiritu, sancti Spiritus est participatio, et gratia illa, quam in exordio habueramus; quam, ubi e mortuis revixit Christus, denuo nobis, instauravit, dicens : « Accipite Spiritum sanctum ». Dixit etiam beatus Paulus : « Pascha nostrum, immolatus est Christus ». Dies autem nuncius salutaris et exoptatissimæ immolationis est illa ex lunæ cursu quartadecima. Ita lex quoque aperte prædicavit Salvatoris nostri immolationis diem, quam illum pro mundi vita sustinuisse dicimus : « Decima enim, inquit, die mensis primi accipiant sibi ovem per domos; juxta numerum, inquit, animæ colligent, et servabitur usque ad quartumdecimum mensis hujus diem, et immolabunt illam ad vesperam omnis multitudo filiorum Israel ». Audis a decima die sumptam victimam usque in quartumdecimum diem servari a veteribus illis ut quintum intelligas tempus, quo factus homo, illam pro nobis mortem pertulit, decrescente jam luna, quæ ad noctis imperium perfecta est? Erat autem ea res mysterii figura, et subtiliter significare videtur fore, ut diaboli tyrannicus ille dominatus retro sublapsus referretur, ac sensim infirmitatem atque impotentiam subiret. Is porro lunæ quodammodo figuram sustinet; nam ipse nocti imperat, id est, iis, qui

²⁰ Joan. xx, 22. ²¹ I Cor. v, 7. ²² Exod. xii, 5-5.

sunt in tenebris, et adhuc dormitant, et divinæ cognitionis lumine carent : esse autem hunc morem Scripturæ divinitus inspiratæ, ut noci compareret errantium gregem, audi quid dicat omnium Dominus Judæis, eum civitas illa Jerusalem ad idola colenda revertisset : « Nocti assimilavi matrem tuam : similis factus est populus meus, ac si non habeat scientiam »²¹. » Intelligis enim noctem appellare eos, qui cognitionem veræ illius et secundum naturam divinitatis non haberent? Odit igitur ille omnium hostis tempora et dies, quibus ipse quidem perit, nos vero servati sumus. Quisquis autem cum illo simul odit, ex illius etiam parte erit, et cum illo sortem habebit, ut perpetuo puniatur.

PALL. In parte igitur nefariæ revera, Deoque invisæ idololatriæ etiam hujusmodi res constituemus, ut illa procul dubio constituimus, quæ de ea, quæ generatio appellatur, vanissime dicuntur.

CYR. Sic velim habeas; non aliter se habere, quemadmodum ipsa quoque rerum experientia coarguit. Ad hæc illud quoque nobis odiosum in primis esse debet, deditum esse auguriis, insurrationalibus atque carminibus : nam gentilium nonnulli in eam mentis levitatem lapsi sunt, ut putarent nostrarum rerum cognitionem in avibus quoque per æra volitantibus insitam. Itaque volatus quoque ad orientem et occidentem, ad dextram et sinistram curiose pervestigant ac, sicubi canere cornix visa fuerit, adhibent aures ac tanquam aliquid verissimum accipiunt, indeque læti redeunt, neque erubescunt miseri, rei adeo venerabilis, prophetiæ vim aviculis tribuere. Hujusmodi autem honesta scilicet, ut ipsi secum putant, ratio affingitur; per ipsas enim, iniquunt, dii ostendunt. Nos autem deos non esse dicimus apostatas angelos, a quibus ad nos præclari, si Deo placet, atque admirabiles prophetæ et rerum futurarum præscii legantur, arguta cornix, et præpes accipiter, et variæ palumbes (ut ipsis gentilium auctorum verbis utar) et cæteræ aves; **210** dignos scilicet talibus diis prophetas, quibus illi garritus ad; vos deferendos, insonent; vos etiam felices ac beatos, qui tales deorum interpretes nacti sitis; obliiti autem estis, ut res declarat, quamvis vestrorum poetarum opiniones admirari soleatis, ipsis quoque eam ridiculam videri, et nugas esse, ac rem prorsus inutilem putavisse. Homerus enim :

*Mitte agedum volucres, ignave, inquit,
Sive illæ ad dextram, solisque feruntur ad ortus,
Seu magis ad lævam, densæ regna humida noctis.*

Euripides vero stultam rem esse decernit, observare avium volatus : nam Theseum inquit (3), furore adversus Hippolytum filium inflammatum, atque etiam ut illum e patrio solo pelleret molientem, cum ille diceret :

²¹ Osee iv 4, 6.

(1) Cod. Vatic., δηλωσιν, significationem.
(2) Iliad. M.

Α τῆς νυκτός, τουτέστι, τῶν ἐν σκότει· καὶ νυσταζόντων ἔτι, καὶ τὴν τῆς θεωργωσίας οὐκ ἔχόντων αὐγῆν· ὅτι δὲ τῆ νυκτὶ παρειακάσειν ἔθος τῆ θεωρητικῆς Γραφῆς τῶν ἐπιπλανωμένων ἀγέλην, ἄκουε τί φησιν ὁ πάντων Δεσπότης πρὸς Ἰουδαίους, ὑπονοστούσης πρὸς εἰδωλολατρίαν τῆς Ἱερουσαλήμ· «Νυκτὶ ὠμοίωσα τὴν μητέρα σου· ὠμοιώθη ὁ λαὸς μου, ὡς οὐκ ἔχων γνῶσιν. » Συνίης ὅτι νύκτα φησὶ τοὺς οὐκ ἔχοντας γνῶσιν τῆς ἀληθοῦς καὶ κατὰ φύσιν θεολογίας θεότητος; Μεμίσθηκε τοιγαροῦν ὁ πάντων ἐχθρὸς καιρῶν καὶ ἡμέρας καθ' οὓς διόλωλε μὲν αὐτοὺς, ἀνασώσωμεθα δὲ ἡμεῖς. Ὁ δὲ σὺν ἐκείνῳ μισῶν τῆς αὐτοῦ μερίδος ἔσται, καὶ κληρὸν ἔξει σὺν αὐτῷ, τὸ ἀκαταλήκτως κολάζεσθαι δεῖν.

ΠΑΛΛ. Ἐν μοίρᾳ δὴ οὖν τῆς ὡς ἀληθῶς βεβήλω τε καὶ θεομισσοῦς εἰδωλολατρίας, καὶ τοιαύδε θήσομαι καθάπερ ἀμέλει καὶ τὴν περὶ τῆς καλουμένης γενέσεως εἰκαιμοθίαν.

ΚΥΡ. Ὡς εὖ ἔσθι τοι, μὴ ἐτέρως ἔχειν, καθὰ καὶ αὐτὴ διήλεγξε τῶν πραγμάτων ἡ βάσανος. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτοις καταστρηγέρον εὖ μάλα καὶ τὸ προσκεῖσθαι φιλεῖν ἀνοήτοις οἰωνοσκοπίαις, ψιθυρισμαῖς τε καὶ ἐπιδαῖς· νοῦ γὰρ ἐλαφρίας εἰς τοῦτο διωκισθήκασι τινες τῶν παρ' Ἑλλήσιν, ὡς οὐδεὶς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τὴν γνῶσιν, καὶ τοὺς εἰς ἀέρα διάττουσιν ἔγκεισθαι πτηνοῖς. Τοιγάρτοι καὶ τὰς εἰς ἔω τε καὶ εἰς ἐσπέραν, εἰς δεξιῶν τε καὶ εἰς εὐώνυμον περιεργάζονται πτήσεις· κἂν εἰ κράζουσά πε φαίνονται κορώνη, τὸ οὖς ὑποστήσαντες, καθάπερ τι τῶν ἀγαν ἀληθεστάτων ἐκδέχονται, καὶ ὑπονοστοῦσι χαίροντες· ἐπερυθρίωσι δὲ οὐδαμῶς οἱ δεῖλαι, τῆς οὕτω σεπτῆς προφητείας τὴν δύναμιν (1) ἀνατιθέντας στρουθίοις. Σεμνὸς δὲ αὐτοῖς ἐκπεποιήται τοιοῦτοῖς λόγος, ὡς περ οἴονται κατὰ σφᾶς αὐτοὺς· φαίνοσι γὰρ δι' αὐτῶν οἱ θεοί, φησὶν. Ἡμεῖς δὲ θεοὺς οὐκ εἶναι φαμεν τοὺς ἀποστάτας ἀγγέλους, παρ' ὧν εἰς ἡμᾶς ἀγαθοί τε καὶ ἀξιάγαστοι προφήται χειροφθνήνται, καὶ τῶν ἐσομένων οἱ γνῶσται, ἢ τε λακέρυζα κορώνη, καὶ μὴν καὶ ὠκύπερος ἶρηξ, ζουθαί τε πέλαιαι, κατὰ γε τοὺς παρ' Ἑλλήσι λόγους, καὶ τὰ ἕτερα τῶν στρουθίων, ἀξιοί γε οἱ προφήται τῶν ἐνηχοῦντων αὐτοῖς τὰ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τερετίσματα· ἄλλοι δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ ἀξιοζήλωτοι τοιούτων τυχόντες τῶν θετηγῶρων· ἐκλέγηθε δὲ ὡς ἔοικε καὶ τὰς τῶν παρ' ὁμῖν ποιητῶν θαυμάζοντες δόξας, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἔδδοκε τὸ χρῆμα διαγελεῖν, ὕθλον τε εἶναι νομίζεν αὐτὸ, καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδέν. Ὀμηρος μὲν γάρ·

*Ἦ πέστον, οἰωνοὺς μὲν ἔα, φησὶν (2),
Ἐἴτ' ἐπὶ δεξιῖ' ἰωσι πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε,
Ἐἴτ' ἐπ' ὀπισθερά, τοί γε σοτὶ ζῶσον ἠερδεντα.*

Εὐριπίδης δὲ σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν καθορίζει τὸ μάταιον τοῦ κατασκοπεύεσθαι δεῖν τὰς οἰωνῶν διαπτήσεις. Θησεία μὲν γὰρ Ἰππολύτῳ φησὶ ἐπιμαίνεσθαι τῷ οἰκείῳ παιδί, καὶ δὴ καὶ ἐξελεῖν τῆς ἐνεγκοῦσης, ἐπιχειρεῖν. Ἐκείνου δὲ φάσκοντος·

(3) In Hippolyto coronato.

Ὁβθ' ὄρκον, οὐτε πίστιν, οὐδὲ μάντων
Φήμας ἐλέγξας, ἀκριτον ἐκβάλλεις με γῆς.

Θησέα πρὸς τοῦτο εἰπεῖν·

Ἡ δέλωτος ἦδε κλήρον οὐ δεδωγμένη
Κατηγορεῖ σου πίστά· τοὺς δ' ὑπὲρ κόρα
Φοιτῶντας ὄρνεις, πόλλ' ἐγὼ χάρειν λέγω.

Καὶ μὴν ἀξιοχρεὼς ἡ Θεοῦ φωνὴ γένοιτο· ἂν, καὶ τῆς
ἐν δέλτῳ γραφῆς, ἀμείνων ἡ πίστις, εἴπερ ἐστὶ καὶ
ψευδοπειεῖν οὐκ ἀπαικὸς ἡμᾶς· μηδὲν δὲ ἀμαρτεῖν,
ἐστὶ Θεοῦ, καὶ τὸ ἀληθὲς ὅτι μάλιστα φιλόν. Ἄλλ'
ῥῆσι που πάντως τοὺς ὑπὲρ κόρα φοιτῶντας ὄρνεις
Θησεύς, οὐδὲν ὄντας παντελῶς. Οὐκοῦν δαιμονίοις
μὲν ἀναθετόν οὐτι πῶ τῶν ἐσομένων τὴν γνῶσιν,
Θεῷ δὲ μᾶλλον αὐτὴν προσνεμοῦμεν ὡς ἐξείρετον.
Καὶ φανακισμὸς ἐστὶ λοιπὸν, τὰ τῶν ὄρνιθων μαν-
τεύματα, καὶ διανοίας οὐκ ἀσφαλοῦς ἐλεγχος ἐναρ-
γῆς, ἡ ἐπὶ τῷδε πίστις. Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησιν ὁ
νόμος· « Οὐκ οἰωνεῖσθε, » βδελυρὸν τὸ χρῆμα εἰ-
δώς, καὶ ὅτι μάλιστα κατεστουγημένον παρὰ γε τῷ
πάντων κρατοῦντι Θεῷ.

ΗΑΑΑ. Ὅδε ταῦτα ἔχειν καὶ αὐτῷ μοι δοκεῖ.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν, καὶ ὁ λαθραῖος οὗτος καὶ
γρασπρεπῆς ψιθυρισμὸς, γοητείας ἂν εἴη μοῖρα τὰ
καὶ τρόπος. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Μωσῆς τοὺς
ἄνωθεν ἡμῖν διεσαφήνισε νόμους, ἀεὶ συνάπτων τὰ
κλημμελήματα, καὶ οἰοεὶ πως ἐν ἀδελφότητι καὶ
ἐμοφυτῆ τιθεὶς τῇ φαρμακείᾳ τὴν ἐπωδὴν. « Οὐκ
ἐστὶ γὰρ, ἔφησκον, ἐν ὑμῖν μαντευσόμενοι μαντεῖαν,
οἰωνιζόμενοι καὶ κληθονιζόμενοι, φαρμακός, ἐπαου-
δς, τερατοσκόπος, καὶ ἐγγαστριμυθος, καὶ ἐπερωτῶν
τοὺς νεκρούς. » Ἄλλὰ νοσεῖ μὲν ἡ ἐπιπὴ τὸ πᾶναι-
σχρον κομιδῆ, καὶ τὸ ἐν κακῷ κεῖσθαι λίαν, ἀνεπτόγη-
ται δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τοῦτό τινες, ἐκεῖνο λέγοντες
ὅτι: Κύριον Σαβαὼθ ὀνομάζουσι κατεπέδοντες τοὺς
ἡβρωστηκόσιν οἱ τῶν τοιῶνδε μελεδωνοί. Ταύτη τοι
καὶ ἐμπεδοῦν, ὅτι μὴ αἰσχροὺν εἴη λοιπὸν τὸ ἐπιτή-
δευμα, διασπεύδουσιν. Ἐοίκασι δὲ ψυχρῷ τε καὶ
ἀδρανεῖ πρὸς ἀπάτην καὶ φρενοβλάβειαν ἀποκομι-
ζέσθαι λυγισμῷ· τοιγάρτοι τοῦ πράγματος ὅτι μᾶ-
λιστα δυσασθῆς, αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστιν. Ἡμεῖς γὰρ τὸ,
Κύριος Σαβαὼθ, τῷ τῶν ὄλων ἀναφανοῦμεν Θεῷ, δο-
ξολογεῖν ἐθέλοντες· ἐτέρῳ γε μὴ τῶν ὄντων οὐδενὶ τὴν
τοιάνδε κλῆσιν ἐφέμεν ἔχειν. Εἰς γὰρ καὶ μόνος ἐστὶν
ὁ τῶν δυνάμεων Κύριος. Οἱ δὲ, τὴν οὕτως ὑπερφυᾶ
καὶ εὐκλεσεστάτην ἐπωνυμίαν, ἣτοι δοξολογίαν, πα-
ραβρίπτουσιν εὐκόλως οἷς ἂν ἔλιοντο τῶν συναθυ-
ρόνων αὐτοῖς δαιμονίων, καὶ τοῖς τῆς τερατουργίας
αὐτῶν ὑποκριταῖς, τὴν Θεῷ καὶ μόνῳ πρεπωδεστάτην
χαρίζονται δόξαν, κολακεύοντές τε καὶ κολακυσόμενοι,
καὶ τῆς οὕτω δεινῆς δυσσεβείας τὴν ὑπερβολὴν, τῆς
ἐφ' οἷς ἂν ἔλιοντο συνδρομῆς ἀπονέμοντες εἰς ἀντέ-
τισιν. Θεομάχον γὰρ ἀεὶ καὶ φιλοδοξότατον τῶν δαι-
μονίων τὸ στίφος. Χρῆ τοιγαροῦν, μὴ ταῖς ἐκείνων
ἡμᾶς συναποφέρεσθαι δυσθουλίαις, ἀποφοιτᾶν δὲ
μᾶλλον ὡς ἀπωτάτω, καὶ μὴ πονηροῖς προσέχειν
λατροῖς ἢ τερατουργοῖς, τοῖς δαίμοσι, μισθὸν ὡσπερ
τινὰ τῶν εἰς ἡμᾶς ἀθυρμάτων ἐξαιτοῦσι τὰς δυσφη-

A Nec iusjurandum, nec fidem expendens prius,
Nec dicta vatum, indicta me causa ejicis?

Theseus ad hæc respondisse :

Hæc ipsa te tabella, sortis nihil egens
Accusat, hæc convincit : istas autem aves
Valere jubeo, quæ supra caput volant.

Atqui Dei vox certe idoneus est auctor, eaque fides
litteris libelli certior, siquidem mentiri non est a
nobis alienum : sed nihil peccare, Dei est proprium,
eique veritas cognata maxime. Sed sciebat videlicet
omnino Theseus aves supra caput volantes nihil
esse prorsus. Non igitur dæmoniis ullo modo est
ascribenda rerum futurarum cognitio, sed illam
potius Deo tanquam præcipuum tribuemus; et nugæ
erunt posthac avium prædictiones; ac fides huic
rei adhibita, mentis parum firmæ indicium evidens.
Ipsa quoque profecto lex ait : « Non augurabi-
mini »; » quod eam rem exsecrandam esse sciret,
et omnium dominatori Deo, in primis odiosam.

B

PALL. Hæc ita se habere mihi quoque videtur.
CYR. Incantatio rursus et illa occulta et anilis
insurratio, magicæ artis pars atque species esse
videtur. Itaque etiam beatus Moyses supernas leges
nobis declaravit, qui semper hæc peccata conjunxit,
et tanquam cognata, affiniaque crimina una cum
veneficiis incantationem recensuit. Ait enim : « Non
erit in vobis divinans 211 divinationem, augurans
et ominans, veneficus, incantator, portentorum
observator, et pythonem habens, et interrogans
mortuos »²⁰. » Cæterum, cum incantatio turpis-
sima sit, ac vitiosissima, tamen nescio quonam
modo eam nonnulli admirantur, atque illud aiunt
Dominum Sabaoth nuncupare, cum super infirmis
carmen incantant, qui ejusmodi artes exercent.
Hac ratione confirmare conantur, abesse a turpitu-
dine hoc studium; videntur autem frigida quadam
atque infirma ratiocinatione ad hunc errorem atque
dementiam abduci. Hoc enim ipsum est in ea re
molestissimum; nos enim hac voce, Dominus Sa-
baoth, Deum universorum appellamus, cum illum
glorificare volumus, neque rei præterea ex omni-
bus, quæ sunt, ulli hanc appellationem permittimus.
Unus enim ac solus est exercituum Dominus. Hi
vero adeo admirabilem et gloriosam appellationem
seu glorificationem dæmoniis una secum ludentibus
quibus voluerint, facile projiciunt, et illis portento-
rum suorum actoribus gloriam, quæ Deo soli ma-
xime convenit, largiuntur, adulantes simul et vicis-
sim adulatione capti, et pro rerum, quas voluerint,
eventu, hanc tam terræ impietatis magnitudinem
mercedis loco rependunt. Est enim dæmoniorum
cohors Deo semper inimica, et appetentissima gloriæ.
Non igitur committendum est ut illorum pravis
consiliis abducamur; sed potius ab illis quam lon-
gissime discedendum; neque malis medicis ac
portentorum auctoribus dæmoniis auscultandum,

C

D

²⁰ Levit. xix, 26. ²¹ Ibid. 31.

suarum in nos iudificationum, nefarias has laudes mercedis cuiusdam instar exigentibus. Tu vero, si qua tibi pars corporis dolet, et vere credis hæc verba, Dominus Sabaoth, et alias hujusmodi appellationes quas Deo qui secundum naturam est, divina Scriptura tribuit, vim habere putas pellendi malum illud, pro te ipso preces fundens, hæc verba pronuntia; sic enim rectius, quam illi facies, neque imparis spiritibus, sed Deo gloriam tribues. Commemorabo etiam divinitus inspiratam Scripturam quæ ait : « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ; et orent super eum, angentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit illum Dominus: et si in peccatis sit, remittentur ei ²¹. »

212 PALL. Auguria igitur et carminum incantatio numerentur, si placet, inter ea, quæ lege damnantur, et quæ a Deo turpissima et maxime execranda judicantur.

CYR. Maxime vero. Illud etiam addiderim, aliis quoque modis in Deum injuriosos esse posse, et suæ quemque erga eum impietatis reum fore, ac pœnas daturum, si perjurus erit, aut blasphemum aliquod verbum, et absurdum de illa suprema præstantissimaque gloria dixerit. Illud enim prius ira summa, gravissimaque pœna vindicatur, scilicet, et scriptum est, consumente perjuri domum, et funditus evertente : « Ingredietur enim, inquit, in domum furis, et in domum jurantis in nomine meo mendaciter, et requiescet in medio domus ejus, et consumet eam, et ligna ejus, et lapides ejus ²². » Illud vero alterum morte ac supremo supplicio mulatur. Non itaque in re falsa jurandum; imo vero ne jurandum quidem omnino: id enim docuit nos Salvator, cum dixit: « Sit autem sermo vester, Est, est; et Non, non: quod autem his abundantius est, a diabolo est ²³. » Neque enim, qui graves habentur, et virtutem sibi quasi contubernalem fecerunt, his omnino jurisjurandi ullus erit usus: nam ejusmodi hominum vita apud pietatis amatores certe magno in pretio est, neque illi fides non haberi solet; ac, si quid talis vir forte dixerit, illico fide audientium excipitur. Sit igitur vitæ nostræ ratio præclara, neque ullus erit profecto, ut ego arbitror, jurandi usus. Sin opus erit aliquando, quod honorem, quem sanctis viris haberi convenit, nonnulli interdum parvipendant, Deus testis ad jusjurandam adhibeatur; neque ullarum aliarum rerum nomen afferatur. Inconsiderate namque jam nonnulli ad fuitiles vanitates pergunt, nihilque referre fingunt, cum per cœlum, per justitiam, per Adrastiam dicant, per lucem, per lucernam. Quia etiam alia quedam suo arbitrata colligentes, fortassis etiam pie se facere putant, cum Dei nomen rejiciant, et ea, quæ illius nutu, ut essent, vocata sunt, gloria, quæ Deo convenit, exornent. Hujusmodi quodam errore laborasse interdum Israellem reperimus. Nam templum illud, quod Hierosolymis habebatur, procul dubio

Α μίας. Σὺ δὲ εἰ τι τῶν τοῦ σώματος μορίων ἀγίεις, καὶ πεπιστευκας ἀληθῶς, ὅτι τὸ Κύριος Σαβαὺθ, καὶ αἱ τοιαῦτε κλήσεις ἄς Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν ἡ θεία προσέμει Γραφή, λυτικά σοι γενήσονται τοῦ κακοῦ, αὐτὸς ὑπὲρ σεαυτοῦ προσευχόμενος, ἀναφώνει πὰς λέξεις· ἄμεινον γὰρ ἢ ἐκείνοι δράσεις, Θεῷ τὴν δόξαν ἀνατίθεις, καὶ οὐχὶ τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι. Μεμνήσομαι δὲ καὶ τῆς θεοπειύστου Γραφῆς λεγούσης· « Ἄσθαιε τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτῷ, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποτηκῶς, ἀφῆθησεται αὐτῷ. »

Β ΠΑΛΛ. Οἰωνοσκοπία δὴ οὖν, καὶ μὲν τοὶ καὶ ἐπαρῆθ' συντετάχθω, εἰ δοκεῖ, τοῖς ἐκ νόμου διαβεβλημένοις, καὶ τοῖς ἐν αἰσχίῳ καὶ βδελυρωτάτῃ δόξῃ παρὰ Θεῷ.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα, προσθεῖην δ' ἂν, ὅτι καὶ καθ' ἑτέρους τὸν Θεὸν ὑβριζοῦμεν τρόπους, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν δυσσεβείας ἕρπιοι τις ἂν γραφῆν τε καὶ λόγους, τὸ ψευδοκεῖν ἡρημένος, καὶ τὸ παλιμνημένον τι, καὶ ἀπηχῆς εἰπεῖν κατὰ γε τῆς ὑπερτάτης καὶ ἀνωτάτης δόξης. Τὸ μὲν γὰρ κολάζεται τῇ εἰσάπαν ὀργῇ, καὶ ἀσχητῶ ποιῆθ', συντελοῦντος τοῦ δρεπάνου, καθὰ γέγραπται, τὴν τοῦ ψευδορκοῦντος ἐστίαν, καὶ κατασείοντος εἰς τὸ παντελές· « Εἰσελεύσεται γὰρ, φησὶν, εἰς τὸν οἶκον τοῦ κλέπτου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος τῷ ὀνόματί μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτὸν, καὶ τὰ ξύλα αὐτοῦ, καὶ τοὺς λίθους αὐτοῦ. » Ἐτέρον γέ μιν, τὸ ἐκτεθνάναι δεῖν, καὶ τὸ πάντων ἐπέκριναι τῶν κακῶν ἔχειν τὴν δίκην. Χρὴ τοιγαροῦν ὀμνύναι μὴ ἐπὶ ψεύδει· μᾶλλον δὲ μὴδ' ὅλων ὀμνύναι. Τοῦτ' ἂν γὰρ ἡμᾶς εἰδὼς ὁ Σωτὴρ, λέγων· « Ἔστω ὑμῶν, τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. » Ὅρκου γὰρ ὅλων οὐκ ἔσται χρεῖα τοῖς ἐν ὀπολήφει σεμνότητος, καὶ σύνοικον ὅσους πεποιημένοι τὴν ἀρετὴν· ἐκτετίμηται γὰρ λίαν παρὰ τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς τῶν τοιούτων ὁ βλος, καὶ τὸ ἀπιστεῖσθαι μισεῖν· κἂν εἰ τι φθέγγοιτο τυχόν, τῇ τῶν ἀκροωμένων εὐθὺς στεφανοῦται πίστει. Ἔστω τοιγαροῦν ἡμῶν εὐκλεῆς ὁ βλος, καὶ ἀργήσει πάντως σου, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ ἡ τοῦ διόμνυσθαι χρεῖα. Εἰ δὲ δὴ που γένοιτο, καὶ τῆς εἰς ἀγίους τιμῆς ὀλιγορούτων ἐσθ' ὅτε τινῶν, ὄρκος ἔστω Θεός, μὴ τὸ ἐτέρων ὄνομα παρακομιζέσθω τινῶν. Ἀπερισκέπτως γὰρ ἤδη τινὲς εἰς ἐκλύτους ἰόντες ἐξεντηλίας, ἀδιαφορεῖν ὑποκλάττωνται, νῆ τὸν οὐρανόν, ἢ τὴν δίκην, νῆ τὴν Ἀδράστειαν λέγοντες, νῆ τὸ φῶς, νῆ τὸν λύχνον. Ἐπερὰ τε ἄλλα κατὰ τὸ σφίσι δοκοῦν συλλέγοντες, τάχα σου καὶ εὐσεβεῖν ὄνεται, τὸ μὲν θεῖον ὄνομα παρωθούμενοι, τῇ δὲ πρεπούσῃ Θεῷ καταχρυσούσιντες δόξῃ τὰ τοῖς αὐτοῦ νεύμασι κεκλημένα πρὸς γένεσιν. Τοιαύτην τινὰ πλάνησιν ἠβρωστηκότα κατὰ καιροῦς ἐν Ἰσραὴλ εὐρήσομεν. Ὁμολογουμένως γὰρ τῷ Θεῷ τὸν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀνεδείμαντο

²¹ Jacob. v, 14, 15. ²² Zach. v, 5. ²³ Matth. v, 37.

νοον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ φρονούντες μέγα, καὶ τῶν εἰς εὐσέβειαν ἀγχημάτων εἶσω γενέσθαι πεπι-
 τευκότες, καὶ ἀξιολογωτάτην εὔ μάλα τὴν δόξαν
 ἵεῖν τῶν σφίσι διηγγελμένων διὰ τοῦ πανσόφου Μω-
 οῦς ἀλίγα φρονίσαντες ἀπεριμερίμως ἠλίσκοντο·
 ἀλλ' ὅτι τὸ χρῆμα αὐτοῖς οὐ πρὸς εὐκλειαν ἔσται πο-
 θὲν, καὶ γάννυται δὲ οὐχὶ ταῖς ἐκ λίθων οἰκοδομίαις ὁ
 θεός, ἐδίδασκα λέγων· « Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ
 γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομή-
 στέ μοι; ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; λέγει
 Κύριος. » Ἐμπίλησι γὰρ τὰ πάντα θεός, καὶ ἐπα-
 καταυέται μὲν οὐρανῷ, διήκει δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· οὐ
 γὰρ ἐν ποσῷ τὸ θεῖον, ἀλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἀπωτάτω
 φαντασίας σωματικῆς, οὕτω καὶ τόπου καὶ τοῦ πε-
 ποῶσθαι δοκεῖν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπαξ Ἰουδαῖοι λέγοντος
 ἤκουον, Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν
 ποδῶν μου, πρὸς ἐννοίας ἰόντες οὐκ ἀσφαλεῖς, ὄρκιον
 ἐποιούοντο τὸν οὐρανὸν, θεῖον αὐτὸν ὀνομάζοντες θρό-
 νον, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν γῆν, ὡς ὑπὸ πόδας θεοῦ κει-
 μένη· καὶ μὴν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, πόλιν γὰρ,
 ἔφασκον, ἐστὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος θεοῦ, καὶ τοι-
 τῶν ἀρχαιοτέρων ἁγίων τὸ, Ζῆ Κύριος, ἐν ὄρκου
 χρεῖα πεποιημένων. Ἀλλὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἠλι-
 θιωτάτην ἔννοιαν κατεκιδόηλευσεν ὁ Σωτήρ, μὴ δεῖν
 ἀπομνησθαι λέγων, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος
 ἐστὶ θεοῦ, μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν
 ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰς Ἱερουσαλήμ, ὅτι πόλις τοῦ
 μεγάλου βασιλέως ἐστίν· ἀ γὰρ ἐκεῖνοι ληροῦντες
 ἔφασκον, ταῦτα χρῆσιμος ὁ Σωτήρ ἐφθέγγετο, παν-
 ταχῆ κατάπλαστον, καὶ οὐκ οἶδ' ὅθεν ἐξευρημένον
 ἠλέγγων αὐτῶν τὸ ἐν γε τούτοις εὐλαδέες. Οὐχέσθω δὴ
 εὖν καὶ ἡ ἐπὶ τῷδε κλάνησις. Δεδιδάγμεθα γὰρ ἐν
 ταῖς ὄρκου χρεῖαις, μηδενὸς μὲν ἑτέρου διαμεμνησθαι
 πώποτε, ποιεῖσθαι δὲ μᾶλλον εἰς πίστιν ἀσφαλῆ καὶ
 ἀξίωχρεων, τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ. Ἐφη δὲ καὶ
 ὁ νόμος· « Εἰ ἀπόλοιο παρακαταθήκη πρὸς τινος,
 ἔφατοίη δὲ ὁ θεὸς τὴν ἐπὶ τῷδε πίστιν, ὄρκος ἔσται
 τοῦ θεοῦ ἀναμίσσον ἀμφοτέρων. » Καὶ ἄνθρωποι μὲν
 κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσιν· ἔφη γὰρ ὡς Παῦλος
 ἡμῖν ὁ σοφός· μείζον δὲ εἶναι φαιμεν ἀνθρώπου, νοοῦ-
 ντες ὀρθῶς, οὐ τῷ μεγέθει τυχόν, ἦγουν ἐν συνέσει
 καὶ σοφίᾳ, καὶ δόξῃ πλεονεκτοῦν, ἀλλ' ὡς τὸ εἶναι
 τοῦσδε τυχόν ἡμῖν.

ΠΑΛΛ. Οὐ συνήμι δ φής.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ Παλλάδιε, σαφής, ὡς γέ μοι
 δοκεῖ, καὶ ἐναργής ὁ λόγος. Ἡ γὰρ οὐχὶ μεγέθει
 φαιμὲν τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων διενεγκεῖν ἀσυγ-
 χρίτως πολλὰ τῶν πεποιημένων, καὶ προσέτι τὸν
 οὐρανόν;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάνυ.

ΚΥΡ. Συνέσει δὲ καὶ σοφίᾳ καὶ ἰσχύῳ τῆς σωμα-
 τῶν, οὐχ ὑπερφέρουσιν ἄγγελοι;

ΠΑΛΛ. Ὑπερφέρουσιν, ἀλλὰ καὶ τιμῇ.

ΚΥΡ. Αἰμπρότητι δὲ καὶ δόξῃ τῇ κατὰ σῶμά
 φημι, οὐκ ἀπαραβλήτως ἀμείνων ἡλίου φύσις;

ΠΑΛΛ. Ἀμείνων.

A in honorem Dei exstruxerant, et cum ob eam rem
 essent elati, **213** ac pietatis ornamenta se conse-
 cutos esse, et insignem gloriam percepisse crede-
 rent, quæ illis a sapientissimo viro Moysæ præcepta
 erant, de iis præ incuria parum laborasse convin-
 cebantur; sed eam rem illis gloriæ non futuram,
 neque se lapidum exstructionibus delectari, docuit
 Deus cum dixit: « Cælum mihi sedes est, et terra
 scabellum pedum meorum. Qualem domum ædifi-
 cabitis mihi? vel quis locus requietionis meæ? dicit
 Dominus²⁴. » Implet enim omnia Deus, ac requiescit
 quidem in cælo; pertingit autem etiam ad terras:
 neque enim mole cohæret Dei natura, sed, ut lon-
 gissime abest a specie corporea, sic etiam a loco
 et molis opinione remotus est. Sed Judæi cum se-
 mel illum dicere audissent, cælum mihi sedes est,
 et terra scabellum pedum meorum, ad lubricas opi-
 niones diverterant, et cælum ad jusjurandum assu-
 mebant, thronum illud divinum appellantes, simili
 quoque ratione terram, quasi Dei pedibus subje-
 ctam; Jerusalem præterea, urbs enim est, aiebant,
 omnibus rebus dominantis Dei, quamvis sancti illi
 priores verba illa, Vivit Dominus, ad jurandi usum
 assumpsissent. Sed Judæorum stultissimam cogita-
 tionem improbavit Dominus, dicens, non oportere
 jurare neque per cælum, quia sedes Dei est; neque
 per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque
 per Hierosolimam, quia civitas magni regis est²⁵:
 nam, quæ illi nugantes dicebant, ea opportune Sal-
 vator enuntiavit, ubique conflictam, et nescio unde-
 nam inventam in hujusmodi rebus religionem ar-
 guere volens. Absit igitur etiam in ejusmodi re
 error! Didicimus enim, ubi jurandum sit, nihil aliud
 commemorare unquam, sed potius ad fidem firmam,
 certamque faciendam uti illis verbis, Est, est, Non,
 non. Dixit etiam lex: « Si perditum fuerit deposi-
 tum ab aliquo, exegeritque qui dedit, in ea re fi-
 dem, jusjurandum Dei erit inter utrumque²⁶. »
 Atque homines quidem per id, quod majus est, ju-
 rant²⁷ (sic enim Paulus ille sapiens dixit) majus autem
 esse homine, recte dicimus, non id, quod ma-
 gnitudine fortasse, aut certe sapientia atque pru-
 dentia et gloria vincit: sed quod tota essentia
 tale sit.

D **PALL.** Quod dicis, parum intelligo.

CYR. Atqui, Palladi, aperta est, ut mihi qui-
 dem videtur, et evidens oratio. Nonne enim magni-
 tudine fatemur multa, quæ condita sint, humanis
 corporibus longe præstare, et in his cælum?

214 **PALL.** Et quidem maxime.

CYR. Prudentia vero ac sapientia, et subtilitate
 corporum nonne angeli præcellant?

PALL. Præcellunt, etiam honore.

CYR. Sed et præterea splendore ac gloria, quæ
 ad corpus pertinet, nonne multis partibus est solis
 natura præstantior?

PALL. Fateor.

²⁴ Isa. LXVI, 1. ²⁵ Matth. v, 34, 35. ²⁶ Exod. XXII, 10, 11. ²⁷ Heb. vi, 16.

CYR. Efficitur ergo, hæc singula, si ex ea parte A qua superiora nata sunt, nobiscum comparentur, habere jure optimo præstantiam; num igitur hæc ad jurisjurandi usum assumemus, Deique commemorationem tanquam supervacuum abjiciemus?

PALL. Nullo modo.

CYR. Est igitur consequens, ut id, quod natura superius est, et universa essentia ratione rebus conditis antecellit, id est, Deum, etiam homine majus esse dicamus.

PALL. Recte ais.

CYR. Habeant igitur hæc verba, Est, et Non, apud eos certe, qui optimam vitæ rationem instituerunt, locum ac vim jurisjurandi, ac recte firmentur: nam ita sequetur, ut fides illis habeatur. Quod si hæc loquendi forma, Est, et Non, ab aliquo contemnatur, tum denique jurisjurandi usus ad id revocetur, quod est nobis, imo vero universa creatura majus. Nam de blasphemia quidem quid attinet dicere, quaque in re versetur, et ad quam perniciem eos, qui ipsa uti consueverunt, perducatur? quam et acerba morte lex multandam censuit, et ipse Christus quoque inevitabilibus æternisque suppliciis damnavit: « Qui enim dixerit verbum contra Filium hominis, dimittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro ²⁸. » Spiritum vocans naturam illam corpore superiorem, quæ Deus est, in quem si quis effrenatam linguam laxare ausus fuerit, metet intemperantis dicacitatis fructus. « Labia enim insipientis impellunt eum ad mala, sicut scriptum est; os autem ejus audax mortem invocat. ²⁹ » Itaque etiam divinus ille Psalmorum cantor, dicebat: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis: ne declines cor meum in verba malitiæ ³⁰. » Hæc autem verba sunt, ut opinor, impiæ adversus Deum

PALL. Oportet igitur, qui recto itinere pergere sine ulla culpæ labe contendunt, eos bene confirmatos esse, et ejusmodi, ut Deum offendere nullo modo sustineant.

CYR. Ita sentio. Nam adversus eos, qui ad Deum D accedunt non sano corde, sed dubio atque corrupto, quod et natura sua **215** imbecillum sit, et ad ruinam facile impellatur, propheta loquitur: « Quousque claudicabitis utroque poplite vestro? aut Raal Baal, aut Deo Deo ³¹ » Nam neque in fide omnino sanum esse, neque rursus in errore fixum, neque claudicare est, id vero, et in utraque res sinceritatem corrumpit. Occasionem porro hujus adeo infirmæ fragilisque mentis quibusdam esse puto, quod non vero, sed conflictu amore Deum diligunt, ac simulant quidem se Christianos esse velle; non tamen id ex toto corde faciunt, neque quod veritatis reverentia in eam sententiam ducantur, aut id, quod rectum est, magni faciant; sed quod

KYP. Ἄραρεν οὖν, ὅτι τούτων ἕκαττον ἔχει ἀν εἰκότως ὡς πρὸς ἡμᾶς τὸ ὑπερτερεῖν, καθ' ὃ πέφυκε νικᾶν. Ὅρκια δὲ οὖν ταυτὶ ποιησόμεθα, παρέντες ὡς περιττόν, τὸ διαμεμνησθαι Θεοῦ;

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς.

KYP. Ἔοικεν οὖν ἄρα τὸ κατὰ φύσιν ὑπερτερεῖς καὶ ὅλῳ τῷ εἶναι τῶν πεποιημένων διενεγκόν, τουτέστι, Θεὸν, καὶ ἀνθρώπου μείζον εἶπαιν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

KYP. Ἔστω τοιγαροῦν τὸ Ναὶ, καὶ τὸ Οὐ, παρὰ γε τοῖς ἀριστα βιούν ἡρημένοις, ὅρκου χρεῖα τε καὶ δύναμις, καὶ διαπεπῆχθω ὀρθῶς· ἐψεται γὰρ οὕτω καὶ τὸ πιστεῦσθαι δεῖν. Εἰ δὲ ἀτιμάζοιτο πρὸς τιος τὸ Ναὶ καὶ τὸ Οὐ, τῶν ὅρκων ἡ χρεῖα τετρατάθω λοιπόν ἐπὶ τὸ μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς, μᾶλλον δὲ ἢ κατὰ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Δυσφημίαν δὲ, τί ἂν λέγοιμι λοιπόν, ὅποι τέ ἐστι, καὶ ἴν' ἀποφέρῃ κακοῦ τοὺς αὐτῆ χρωμένους, ἦν θανάτῳ μὲν πικρῷ καὶ ὁ πάλαι τιμᾶται νόμος. Καταδεδίκακε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀφύκτοις τε καὶ ἀτελεντήτοις κακοῖς· « Ὅς γὰρ ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται· αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. » Πνεῦμα λέγων τὴν ὑπὲρ σώμης φύσιν, ὅπερ ἐστὶ Θεός, ᾧ τὴν γλώτταν ἀγάλλουν ὁ ἐπαφεινὰι τολμῶν, τοὺς τῆς ἀθυροστομίας ἐκθεριεῖ καρπούς. « Χεῖλη γὰρ ἀφρονος, ἀγούσιν αὐτὸν εἰς κακὰ, καθὼς γέγραπται. Τὸ στόμα δὲ αὐτοῦ τὸ θρασὺ θάνατον ἐπικαλεῖται. » Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος ἔφασκε Μελιφδός· « Θεοῦ, Κύρια, φυλακὴν τῷ στόματι μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου· μὴ ἐκκλίνης τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας. » Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, κατὰ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀκηράτου φύσεως ἀνοσιωτάτη καταβολή.

et illam ineffabilem incorruptamque naturam que-

ΠΑΛΛ. Δεῖ δὲ οὖν ἄρα διερηρεῖσθαι καλῶς, τοὺς εἶναι μὲν ἀμωμήτως τὴν ἐπ' εὐθὺ σπουδάζοντας, Θεῷ δὲ προσκροῦειν οὐκ ἀνεχομένους.

KYP. Οὕτω φημί. Πρὸς γὰρ τοὶ τοὺς προσόντας Θεῷ μὴ ἐξ ὀγιῶς καρδίας, ἀλλ' ὑπόπτου καὶ παρεφθαρμένης, καὶ ἀρρώστειν ἐλομένης τὸ ἀνακί τε καὶ εὐκατάσειστον, ὁ προφήτης φησὶν· « Ἔως τότε χλωανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν, ἢ Βάαλ, Βάαλ, ἢ Θεῷ Θεῷ; » Τὸ γὰρ μήτε πρὸς πίστιν εἰσάπαν ὕγιες, μήτε μὴν εἰς πλάνησιν διαπεπῆχθαι φιλεῖν, ἐπ' ἄμφω τε χλωεύει ἐστὶ, καὶ μὴν, τὸ ἐφ' ἐκατέρῳ καταφθείρει γνήσιον. Πρόφασις δὲ τῆς οὕτω σαθρᾶς καὶ εὐδιακλάστου γνώμης γένοιτ' ἂν, οἶμαι, τισὶ τὸ κατάπλαστον ποιῆσθαι καὶ οὐκ ἀληθῆ τὴν εἰς Θεὸν ἀγάπησιν, καὶ ὑποκρίνεσθαι μὲν τὸ χριστιανίζειν βούλεσθαι, μὴ μὴν ἐξ ὅλης καρδίας τῷτο δρᾶν, μήτε μὴν αἰδοῦ τῆ πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀναπεπαισμένους καὶ τετιμηκότας τὸ ἔχον ὀρθῶς· ἀλλ' ἢ ἠρωμένους

²⁸ Matth. xii, 32. ²⁹ Prov. xviii, 6, 7. ³⁰ Psal. cxi, 3, 4. ³¹ III Reg. xviii, 21.

τὸ σπρίσιν αὐτοῖς καθ' ἡδονήν, ἢ κινδύνου φόβον, καὶ A
 δυσημερίας ἀγρίαν ἐφοδὸν οἰοῦναι καταγοητεύοντας
 τῇ πίστει προσεληλυθέναι δοκεῖν, ἵνα πολλοὺς ἔχοιεν
 τοὺς συναθλεῖν ἡρημένους, καὶ τὴν οἰκίαν δανείζειν
 φροντίδα. Ἄλλ' ἐσχάτη τοῖς τοιοῦτοις ἀπονεμηθήτε-
 ραι φροντίς, καὶ ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα καταβεβλημέ-
 νους ὁ κλῆρος, ἀτιμώτατοι τε καὶ ἀπεβρίμμενοι καὶ
 μόλις ἀποκερδαίνοντες τὸ ἀξιοῦσθαι ζωῆς, ἀλοῖεν ἂν
 Θεοῦ βρασνίζοντος τὰ ἐν ἡμῖν κεκρυμμένα· ὅποιοι
 τινες ἦσαν οἱ ἀπὸ Γαθαίων. Προσεχωρήκασι μὲν γὰρ
 τῷ Ἰησοῦ ποτε, καὶ τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ προσοικειού-
 σθαι λίαν ἐξελιπάrouν· πλήν οὐκ ἀκακουργὸν ἐποι-
 οῦντο τὴν προσδρομὴν, οὔτε μὴν ἀπλὴν τε καὶ
 ἀκαπῆλευτον, καὶ ὡς ἐξ ἀγάπης τῆς πρὸς Θεόν, ἀλλ'
 ἐν ὑποκρίσει καὶ δόλῳ. Καὶ διελάθον μὲν ἐν ἀρχαῖς.
 Ἐπειδὴ δὲ πικρὰ δρώντες ἠλίσκοντο, καὶ κατεφωρά-
 θησαν κακόνοοι τε καὶ πολυγνώμονες, ἐν τοῖς ἐσχάτοις
 ἐτάττοντο. Γεγόνασι γὰρ ξυλοκόποι τε καὶ ὑδροφόροι
 πάσῃ τῇ Συναγωγῇ. Ὅρξ· οὖν ἄποι κατακομιεῖ τὸ
 μὴ γνήσιον, καὶ τὸ μὴ ἐλέσθαι τιμῆν ἐξ ὑγιούς δια-
 νοίας τὴν πρὸς ἀγίουσ οικειότητα πνευματικῆν.
 Ἀπατώσι μὲν γὰρ ἐσθ' ὅτε τινές, καὶ οὔτι πού φημι
 τὸν πάντα εἰδὸτα Χριστὸν, τοὺς ἐν τύπῳ δὲ μᾶλλον
 αὐτοῦ, τουτέστιν, τοὺς λαῶν ἡγουμένους. Καθάπερ
 ἀμέλει κάκεινοι τότε τὸν Ἰησοῦν εἰς εἰκόνα καὶ
 ὑποτύπωσιν παρενεχθέντα Χριστοῦ, καὶ εἰσελαύνουσι
 μετὰ δόλου κατασκιασμάτων, ἐν βάθει διαλογισμῶν,
 καὶ τῆς εἰς νοῦν πονηρίας προἰσχόμενοι τὴν ὑπόκρι-
 σιν· καταγινωσκόμενοι δὲ, λαθεῖν γὰρ οὐκ ἐνι,
 σωθήσονται μόλις, μοῖραν ἔχοντες τὴν δουλοπρεπῆ
 καὶ ἐσχάτην· ἀνελευθέρου γὰρ γνώμης, ἀπάτη καρ-
 πός. Ἡμεῖς δὲ, οἷς τὸ φρονεῖν ὑγιῶς τὰ τοῦ Θεοῦ σκο-
 πός καὶ ἀποσπουδάζεται τὰ λοιπὰ, προσκεισόμεθα τῷ
 ἰδίῳ Δεσπότῃ καὶ Θεῷ τῶν ὄλων, ἐξ ἀπλῆς καρδίας,
 ἐκ διανοίας ὀρθῆς, ἐξ ὀλοτελοῦς ἀγάπης, ἀβρώστεϊν
 τὸ δῖψυχον οὐκ ἀνεχομένης, ἀποφοιτώσης δὲ παντε-
 λῶς ἡθῶν καὶ φρονημάτων Ἑλληνικῶν, καὶ λούσης
 ὡς ἀπώτατω καὶ μάλα γοργῶς τῶν ἐκ νόμου καταβε-
 δικασμένων. Ἐσόμεθα γὰρ οὕτω τέλειοι ἐναντίον
 Κυρίου τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ λαμπροί,
 καὶ εὐδόκιμοι μετὰ τῶν ἄλλων ἁγίων ἐν Χριστῷ, δι'
 οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A aut cupiditatem suam aucupentur, aut periculi me-
 tum et gravius alicujus infortunii imminenti impetum
 tanquam incantatione quadam amoliantur, dum ad fidem
 accedere videntur, ut multos habeant, qui laborantibus
 simul opem ferre velint, atque illis suas curas impertiantur.
 Sed extrema ejusmodi hominibus procuratio tribuetur, et inter
 abjectissimos homines sors eorum erit, et ignominiosissimi
 atque contemptissimi deprehendentur; et qui vix id con-
 sequi possint, ut ipsa vita digni esse videantur, Deo exquirente,
 quæ in nobis latent: quales nimirum Gabaonitæ fuerunt;
 accesserunt enim ii quondam ad Josue, et ut cum populo
 Dei sociarentur, vehementer orabant; verumtamen non sine
 malitia neque simpliciter et sine ulla, ut ita dicam,
 mercatura utilitatum suarum, et tanquam ex charitate
 erga Deum, sed simulate et dolose accesserant⁴¹. Ac latuere
 quidem a principio; sed, posteaquam deprehensum est
 illos gravia moliri, et malignitas eorum atque versutia
 comperta, infamis muneribus addicti sunt: facti sunt enim
 universæ Synagogæ lignarii et aquarii. Vides igitur
 quo perducatur simulatio, et nolle integro animo societatem
 atque conjunctionem spiritualem sanctorum virorum
 amplecti. Fallunt enim interdum nonnulli non utique
 Christum, omnia scientem, sed eos qui illius figuram
 tenent, id est, populorum principes, ut illi nimirum
 eo tempore ipsum Josue fefellerunt, qui in Christi
 figura atque imagine in Scriptura productus est: et
 accedunt dolis tecti, abditisque penitus consiliis,
 animique malitia, simulationem quasi velamen præ-
 tendentes: deprehensi autem (neque enim latere fas est)
 vix salutem retinebunt, in servilem atque infimum
 ordinem redacti: **216** est enim fallacia illiberalis
 animi fructus. Nos autem, quibus propositum est ea,
 quæ Dei sunt, integro sanoque animo sentire, et qui
 cætera negligimus, Domino nostro Deoque universorum
 simplici corde, recto animo, et integra charitate
 adhærebimus, quæ non patitur, ut duplicis animi
 vitio laboremus, et est a moribus atque sensibus
 gentilium prorsus aliena, et quam longissime
 constantissimeque disjuncta ab iis, quæ lege dam-
 nantur. Ita enim erimus perfecti coram Domino Deo,
 sicut scriptum est: clari etiam atque probati
 cum aliis sanctis in Christo, per quem, et cum quo
 Deo ac Patri gloria cum sancto Spiritu in sæcula
 sæculorum. Amen.

⁴¹ Jus. ix, passim.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

—

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER SEPTIMUS.

—

217 *De charitate in fratres.*

Cum summis laudibus, et quibus adjici nihil possit, lex ornet primum illud atque supremum mandatum, videlicet: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua »⁴³: » et adjiciat præterea: « Proximum quoque tuum, sicut te ipsum »⁴⁴: » Cum ipse quoque Christus dicat aperte, in his duobus mandatis totam legem atque prophetas pendere: ac dilectionem beatus Paulus plenitudinem legis appellet⁴⁵, quod proximo malum non operetur: satis illud primum, ut mihi quidem videtur, nostra **218** oratio, ut res patiebatur, explicavit, cum sursum ac deorsum, et quasi in orbem omnia circumquaque lustraverit, neque obscure docuerit, quis a nobis perfectæ in Deum charitatis, et omni reprehensione vacantis possit exhiberi modus. Age igitur huic vicinum atque cognatum exquiramus mandatum, ac de charitate in proximum accuratè consideremus, diligenterque ea pervestigemus, per quæ ad præclaram virtutem pervenire quis possit: ac, pro industria in eam rem adhibita, summam gloriam consecutus, in bonitate cum Deo et hominibus, ut divinus ille Samuel, ambulet⁴⁶. Arbitror enim simul cum illa erga Deum charitate exercendam apte esse illam alteram in fratres. Nam, cui una defuerit, utraque desit necesse est, juxta Joannis vocem. Is enim ita scripsit: « Si quis dixerit, quia diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est; qui enim fratrem suum non diligit, quem

A *Περὶ τῆς εἰς ἀδελφοὺς ἀγάπης.*

Εὐφημίαίς ἡμῖν, ὦ Παλλάδιε, ταῖς εἰς λῆξιν καὶ ἀνωτάτω στεφανούντος τοῦ νόμου τὴν πρώτην τε καὶ ὑπερτάτην τῶν ἐντολῶν, τὸ, « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου, φημί, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης διανοίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου » προσεπάγοντος δὲ, ὅτι « Καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, » καὶ μὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ φάσκοντος ἐναργῶς, ὅτι ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται, πλήρωμά τε νόμου τὴν ἀγάπην κατονομάζοντος καὶ τοῦ θεσπέσιου Παύλου, ὃς τοι τὸ μὴδὲν τῷ πλησίον ἐργάζεσθαι κακὸν, ἀποκρῶσαν ἡμῖν, ὡς γοῦν ἐμοιγε δοκεῖ, τὴν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διασκευῇ ἐποίησατο ὁ λόγος, κατὰ γε τὸ ἐγχερῶν, ἄνω τε καὶ κάτω, καὶ οἴονεῖ πως ἐν κύκλῳ περινοστών, καὶ οὐκ ἀγεννώως ἀφηγοῦμενος τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης ὀλοτελοῦς τε καὶ ἀμωμήτου παντελῶς, τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τρόπος. Φέρε δὴ σὺν τῇ γείτονά τε καὶ ἀδελφὴν πολυπραγμονῶμεν ἐντολῇ, καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀκριδῆ ποιῶμεθα τῇ κατάσχεψιν, ἰχνηλατοῦντες εὐ μάλα τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτό τις μὲν ἀρετῆς ἐν κύκλῳ (1) καλῶ, φιλοσεχνίας δὲ τῆς εἰς τοῦτο, τὴν ἀρίστην δόξαν ἀράμενος, ἐν ἀγαθότητι βαδιεῖται μετὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων κατὰ τὸν θεσπέσιον Σαμουὴλ. Χρῆναι γὰρ ἐγωγέ φημι τῇ εἰς Θεὸν ἀγάπῃ συνεπιτηδεύειν ἀστελεως τὴν εἰς ἀδελφοῦς ὡς τὸ τοι λείπεσθαι μίᾶς, τὴν ἐπ' ἄμφοιν ἀπόπτειν ἔχει, κατὰ γε τὰς Ἰωάννου φωνάς. Γέγραφε γὰρ ὡδί: « Ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι Ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ, ψεύστης ἐστίν: ὁ γὰρ

⁴³ Deut. vi, 5. ⁴⁴ Matth. xxii, 39. ⁴⁵ Rom. xiii, 8. ⁴⁶ I Reg. ii, 26.

(1) Κύκλῳ Subdititiam vocem puto. Solet enim Cyrillus sic loqui, ἐν καλῶ εἶναι vel γενέσθαι. Præterea cod. Vatic. habet, τῆς μὲν ἀρετῆς ἐν καλῶ, etc.,

ut solet etiam Cyrillus dicere, ἐν βεβαίῳ τῆς ἀρετῆς (p. 220).

μη αγαπων τον αδελφον αυτου εν εωρακε, τον Θεον εν ουχ εωρακε πως δυναται αγαπαν; Και ταυτην την εντολην εχομεν παρ' αυτου, ινα ο αγαπων τον Θεον, αγαπα και τον αδελφον αυτου. » Συνδιδλυνται δη ον αλληλοι εκάτερα και συνανισχει λαμπρως· αγγιθουροι γαρ ωσπερ αλληλαιν αι αρεται, και οια τις συνωρλις αδιασπαστος, εις εν τι το εκπρεπικς και τελωτατον κάλλος της εις Θεον ευσεβειας, τον ηνιοχην δρ:στα μεμελετηχότα διακομιζουσιν.

ΠΑΑΑ. ΕΥ εφησ. Και επει τοι σκοποδς το ιδρουν εν τοιτοις, ιθι δη αυ, και τας εφ' εκάστω των θεωρημάτων συναγείρων πιστεις εκ των ιερών Γραμμάτων, πειρω μοι λέγειν, το δπως αν γίνουσο της εις τον πλησιον αγάπης ακραιφνης η πληρωσις.

A videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus ab ipso, ut, qui diligit Deum, diligat et fratrem suum⁴⁷. » Simul igitur utraque cum altera occidit ac splendide simul exoritur: sunt enim virtutes inter se vicinæ: ac velut individui jugales, ad unam quamdam insignem atque perfectam pietatis in Deum pulchritudinem, eum qui optime curram hunc gubernare studuerit, deserunt.

PALL. Recte ais. Ac, quoniam institutæ disputationis ratio poscit, ut in his explendis labor suscipiatur, perge jam rursus, et singularum rerum, quas contemplandas proposueris, probationes et sacris Litteris collige: ac nitere ut mihi explices quonam pacto contingere possit charitatis erga B proximum absoluta perfectio.

CYR. Amplissima nos quidem ad eam rem perducit via. Scriptum est enim: « Latum mandatum tuum nimis⁴⁸. » Artem vero atque industriam in singulis rebus gerendis non aliunde, ut opinor, colligere quisquam poterit, nisi per legem, quam in adjutorium esse nobis datam, propheticus sermo testatur⁴⁹. Itaque, ut nos ad perpetuam præceptorum commemorationem legis auctor excitaret, inquit: « Et recondetis hæc verba in cor vestrum, et in animam vestram, et alligate ea in signum in manu vestra, et erunt immota 219 ante oculos vestros, et docete ea filios vestros, et loquantur ea, sedentes, in itinere, et cubantes, et surgentes; et describite ea super limina domorum vestrarum, et januarum vestrarum, ut multos dies vivatis, et dies filiorum vestrorum in terra, quam juravit Dominus patribus vestris, daturum se illis, sicut dies cæli super terram⁵⁰. » Ecquid autem sit, Alligate ipsa in manibus vestris, plane in Numeris exposuit. Sic enim scriptum est: « Et dixit Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad ipsos; et faciant sibi fimbrias in summitatibus vestium suarum in generationes suas; et imponetis super fimbrias summitatum vestium vittam hyacinthinam, et erit vobis in fimbriis; et videbitis ipsas, et recordabimini omnium præceptorum Domini, et facietis ea; et non pervertemini post cogitationes vestras, et post oculos vestros, in quibus vos fornicamini post ipsos, ut recordemini: et faciatis omnia mandata mea; et eritis sancti Deo vestro; ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem Deus vester: ego Dominus Deus vester⁵¹. » Cum ergo antea jussisset, ut describeremus legem in cordibus, sciretque præterea gravem esse mentismorbum oblivionem: in liminibus tanquam in tabula inscribi jussit; quin etiam dextræ alligare; schedulas fortasse quasdam legem parturientes, et divinam responsum inscriptum habentes: præterea non inutile esse dixit ex ipsis quoque vestibus pendere tam fimbrias, tam hyacinthinam vittam.

ΚΥΡ. Πλειστη μὲν οὖν ὄση πρὸς τοῦτο ἡμᾶς ἀποφέρει τριβος. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Πλατεία ἡ ἐντολή σου σφόδρα. » Τὸ γέ μὴν ἐφ' ἐκάστω τῶν δρωμένων εὐτεχνῆς, οὐχ ἐτέρωθεν ἀνοίμαί που συλλέξαιτὸ τις κλην ὅτι γε διὰ τοῦ νόμου· δεδῶσθαι γὰρ ἡμῖν αὐτὸν εἰς βοήθειαν προφητικῶς εἶρη λόγος. Καὶ γοῦν πρὸς ἀνάμνησιν ἡμᾶς τὴν διηνεκῆ τῶν τεθεσπισμένων διανιστάς ὁ νομοθέτης, φησί· « Καὶ ἐμβαλεῖτε τὰ ρήματα ταῦτα εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, καὶ εἰς τὴν ψυχὴν ὑμῶν, καὶ ἀφάψατε ταῦτα εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς ὑμῶν, καὶ ἔσται ἀσάλευτα πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ δεξιᾶτε αὐτὰ τὰ τέκνα ὑμῶν, λαλεῖν αὐτὰ καθημένους ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζομένους, καὶ διανισταμένους, καὶ γράψατε αὐτὰ ἐπὶ τὰς φιλιάς τῶν οἰκῶν ὑμῶν, καὶ τῶν πυλῶν ὑμῶν, ἵνα πολυημερεύητε, καὶ ἡμέραι τῶν υἱῶν ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσιν ὑμῶν δοῦναι αὐτοῖς, καθὼς αἱ ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. » Καὶ τί θῆ πάλιν ἐστὶ τὸ, Ἀφάψατε αὐτὰ ἐπὶ τῶν χειρῶν ὑμῶν, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἰδύλου σαφῶς. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀδάησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ εἶρεῖς πρὸς αὐτούς, καὶ ποιησάτωσαν ταυτοῖς κράσπεδα ἐπὶ τὰ πτερυγία τῶν ἱματίων ἑαυτῶν εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν· καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ τὰ κράσπεδα τῶν πτερυγιῶν κλύσμα ὑακίνθινον, καὶ ἔσται ἐν τοῖς κρασπέδοις, καὶ ἕψηθε αὐτὰ, καὶ μνησθήσεσθε πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, καὶ ποιήσετε αὐτάς· καὶ οὐ διαστραφήσεσθε ὀπίσω τῶν διανοῶν ὑμῶν, καὶ ὀπίσω τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν ἐν οἷς D ὑμεῖς ἐκπορνεύετε ὀπίσω αὐτῶν, ὅπως ἀν μνησθῆτε· καὶ ποιήσετε πάσας τὰς ἐντολάς μου, καὶ ἔσεσθε ἅγιοι τῷ Θεῷ ὑμῶν, ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. » Προεπιτάξας οὖν εὖ μάλα καταγράφειν ἡμᾶς ἐν καρδίαις τὸν νόμον, εἶτα χαλεπὸν ἀρρώστημα νοῦ τὴν λήθην εἰδὼς, οἷά περ ἐν πίνακι ταῖς φιλιάς ἀποσημῆνασθαι εἶν ἐπιτάττει τὰς ἐντολάς· καὶ μὴν καὶ τῆς δεξιᾶς ἀφάπτειν χειρὸς δεξιᾶ που τάχα τὸν νόμον ὠδίνοντα, καὶ ἔγγεγραμμένον ἔχοντα τὸ χρησιμώδημα, καὶ μὴν καὶ αὐτῶν ἀπηρητῆσθαι τῶν ἐσθημάτων, οὐκ ἀσυνελές εἶναι φησιν εἰς δνησιν, τὰ τε κράσπεδα, καὶ τὸ κλύσμα ὑακίνθινον.

⁴⁷ 1, Ioan. iv, 20, 21. ⁴⁸ Psal. cxviii, 96. ⁴⁹ Isa. viii, 16. ⁵⁰ Deut. ii, 48-21. ⁵¹ Num. xv, 1 seqq.

PALL. Quonam modo divinæ legis admoneri A
possumus per fimbrias ac vittam hyacinthinam?

CYR. Nonne legem per ænigmata traditam fuisse
priscis illis hominibus, ac veluti in umbris esse fa-
teris?

PALL. Fateor.

CYR. Igitur fimbriis ac manui vittam hyacinthi-
nam alligare, figurate, ac per ænigma significabat,
quæ cœlestia sunt, ea tum sapienda esse, tum fa-
cienda, ac supernas illas leges memoria retinendas?
Lapidi enim, nisi fallor, Indico, hyacinthino, in-
quam, ætherium corpus est quadam tenus simile,
cum splendore atque tenebris mistum sit, atque in
imo aquæ similitudinem habeat, quæ tremulam ac
fluidam speciem præ se ferat. **220** Lex igitur et
vestibus et manui vittam hyacinthinam alligari sa-
pienti consilio jussit, quodammodo innuens, quasi
mentis vestimentum, et amictus rationis tibi sit
oraculum cœlitus editum, lex etiam rite ac recte
factorum arbitra. Manus enim operum est symbo-
lum: quæ porro legitime fiunt a nobis, prorsus re-
prehensione vacant, neque de vitio sinistrum quid-
piam habent. Magnificabant itaque Pharisei fim-
brias suas, et dilatabant phylacteria sua, id est,
schedulas e dextra manu suspensas: ridebantur
tamen a Christo, quod eam rem ad inanis gloriæ
occasionem, non ad legis commemorationem con-
vertissent¹¹. Fieri igitur potest, ut quamvis id fiat,
quod lex jubet, tamen lex ipsa violeatur, nisi lege
quis recte utatur. Hocque illud est, opinor, quod
ait Salomon: « Est justus, qui perit in justitia
sua¹². » Igitur Dei mandatum in mente atque in
corde inscribendum est; cujus rei utilitatem cum
perspicuam faceret David ille divinus, de unoquo-
que viro justo loquens ait: « Lex Dei ejus in corde
ipsius; et non supplantabuntur gressus ejus¹³: »
Illud enim, ut opinor, plane manifestum est, cujus
in mente lex divina fuerit, eidem omnino inesse
præterea, ut probe confirmatus et virtute sit sta-
bili.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Itaque jugis atque perpetua legis meditatio
ad rectam viam perducit, quod idem est atque ad
id quod Deo placet, oblivionem ex hominis animo
veluti tenebras quasdam caliginemque discutiens.
Neque vero hucusque tantum progressus est legis-
lator; sed cum adhuc melius quiddam excogitas-
set, ad excitandam in laboribus suscipiendis ala-
critatem, spem omnium rerum exoptatissimarum
tanquam escam quamdam adjungit. Ait enim rur-
sus: « Si in præceptis meis ambulaveritis, et man-
data mea custodieritis, et feceritis ea, dabo plu-
viam vobis in tempore suo, et terra dabit proven-
tus suos, et ligna campi reddent fructum suum; et
comprehendet vobis tritura vindemiam, et vindemia
sementem, et edetis panem vestrum in satietatem,

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τῶν θεῶν νόμων ἡμῶν
ἀνάμνησις διὰ τῆς κρασπέδων καὶ ὑακινθίνου κλώ-
σματος;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ τὸν νόμον αἰνιγματωδῶς λει-
λῆσθαι τοῖς πάλαι καὶ μὴν καὶ ὡς ἐν σκιαῖς εἶναι
φῆς;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Αἰνίγμα δὴ οὖν τοῦ θεῶν ἐλίσθαι, φρονεῖν τε
καὶ δρᾶν τὰ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἀνωθεν διαμενῆ-
σθαι νόμων, τὸ κρασπέδων τε καὶ αὐτῆς ἀφέμει
χειρὸς τὸ κλώσμα τὸ ὑακινθίνον; λίθω γὰρ οἶμαι τῆ
Ἰνδικῆ, τῷ ὑακινθίνῳ φημί, τὸ αἰθέριόν πως εἰκάζε-
ται σῶμα, ἀγῆ τε καὶ σέσσω συμμιγῆς, καὶ ἐν βῆθει
πως ἔχον τὸ ὄδαροειδές, ὑποτρέμουσάν τε καὶ εὐ-
διάχυτον ὕποφαλλον τὴν βῆθιν. Ἀπρηρῆσθαι δὴ οὖν ὁ
νόμος τῶν τε ἐσθημάτων αὐτῶν καὶ μὴν καὶ χειρὸς
τὸ κλώσμα τὸ ὑακινθίνον οἰκονομικῶς προστέταχεν,
οἰνοῖ πως ὑποφωνῶν. Ἐσθημά σοι νοῦ καὶ διανοίας
ἀμφιον, λόγιον ἔστω τὸ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ δεξιῶν ἔργων
βραβευτῆς ὁ νόμος. Ἔργου γὰρ δὴ σύμβολον ἡ χεὶρ·
τὰ δὲ συννόμως δρώμενα πρὸς ἡμῶν, πάντως σου καὶ
ἀνεπίπληκτα, καὶ τὸ ἐν φαυλότητι σκαιὸν οὐκ ἔχει.
Ἐμεγάλυνον οὖν οἱ Φαρισαῖοι τὰ κράσπεδα αὐτῶν,
καὶ ἐπλάτυνον τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, τουτέστι, τὰ
τῆς δεξιᾶς ἀπρηρῆσθαι δέλτια· πλὴν ἐγαλῶντο παρὶ
Χριστοῦ, εἰς φιλοδοξίας ἀφορμὴν, καὶ οὐκ εἰς ἀνά-
μνησιν τοῦ νόμου τὸ χρῆμα ποιούμενοι. Ἔστιν ἄν
ἄρα καὶ ἐννόμως ἀνομῆν, εἰ μὴ τις ὀρθῶς ἀποχρῆσται
τῷ νόμῳ. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ὅπερ ἔφη Σολομὼν
« Ἔστι δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δικαίῳ αὐτοῦ. » Κα-
ταπραπτέον οὖν ἄρα τὴν θεῶν ἐντολὴν εἰς νοῦ καὶ
καρδίαν, καὶ τὴν γε τοῦ πράγματος ἔννοιαν ἐναρτῆ
καθιστὰς ὁ θεὸς ἔφη Δαβὶδ περὶ δικαίου παντός·
« Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ
οὐχ ὑποσκελισθήσεται τὰ διαθήματα αὐτοῦ. » Ἔστι
γὰρ, οἶμαι, καὶ μάλα σαφές, ὡς ὅτε περ ἂν ὁ θεὸς
εἰς νοῦν ὑπάρχῃ νόμος, προσέσται σου πάντως καὶ
τὸ ἐρηρεῖσθαι καλῶς, καὶ τὸ ἐν βεβαίῳ κείσθαι τῆς
ἀρετῆς.

ΠΑΛΛ. Ὅδα ἔχει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἡ μακρὰ καὶ διηνεχὲς τοῦ νόμου
μελέτησις, ἀποκομίζει πρὸς τὸ εὐθὺ, τοῦτο δ' ἐν
εἴῃ τῷ Θεῷ δοκοῦν, θαλόν ὡσπερ τινὰ καὶ ὀμίχλην
τῆς ἀνθρώπου διανοίας, τὴν λήθην ἐκπέμπουσα. Καὶ
οὐ μέχρι τούτων ὁ νομοθέτης, ἀλλὰ τι καὶ ἀμεινον
προσεπεινοῦν, δέλεαρ ὡσπερ τι, τῆς ἐν γε τῷ χρῆματι
ποιεῖν προθυμίας, ἐλπίδα ποιεῖται, τὴν ἐφ' ἧσιν
τοῖς εὐκταιστάτοις. Ἔφη γὰρ πάλιν· « Ἐάν ἐν τοῖς
προστάγμασι μου πορεύσῃθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυ-
λάξῃθε, καὶ ποιήσῃτε αὐτάς, δώσω τὸν ὑπερὸν ὑμῶν
ἐν τῷ καιρῷ αὐτοῦ, καὶ ἡ γῆ δώσει τὰ γεννήματα
αὐτῆς, καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων ἀποδώσει τὸν καρπὸν
αὐτῶν. Καὶ καταλήψεται ὑμῖν ὁ ἀλοητὸς τὸν τρυγη-
τὸν, καὶ ὁ τρυγητὸς καταλήψεται τὸν σπέρρον, καὶ
φάγεσθε τὸν ἄρτον ὑμῶν εἰς πλησμονὴν, καὶ κατοί-

¹¹ Matth. xiiii, 5. ¹² Eccl. vii, 16. ¹³ Psal. xxxvi, 31.

κῆσεται μετ' ἀσφαλείας ἐπὶ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ ὁ πό- A
λεμος οὐ διαλεύσεται διὰ τῆς γῆς ὑμῶν, καὶ δώσω
εἰρήνην ἐν τῇ γῇ ὑμῶν, καὶ κοιμηθήσεσθε, καὶ οὐκ
ἔσται ὁ ἐκφοδῶν ὑμᾶς, καὶ ἀπολώ θηρία πονηρὰ ἐκ
τῆς γῆς ὑμῶν. » Συνίης ὄσης φροντίδος καὶ ἡμερό-
τητος ἄξιτοί τὸν ἐπιεικῆ τε καὶ φιλεργέστατον, καὶ
μὴν αἰδοῖ τῇ περὶ τὸν νόμον ἠττώμενον; Πρώτμον τε
γάρ καὶ ἔψιμον ὑετὸν, εὐκαρπῖαν τε τὴν ἀλλεπάλλη-
λον, καὶ μὴν καὶ ἄρτου πλησμονήν, καὶ τῶν ἐδωδί-
μων ἀφθονον χρῆσιν, καὶ πρὸς γε τούτοις εἰρήνην
χαριεῖσθαι κατεπαγγέλλεται. Τὸν γάρ τοι τοῦ νόμου
φύλακα γνήσιον, καὶ ὧν ἂν βούλοιο Θεὸς ἀπληστον
ἰραστῆν, ταῖς τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ἀφθονίαις κατα-
μεθῶειν εἰκόσ· γῆν μὲν γὰρ οἶα τε πείραν τε καὶ
εὐτοκον τὴν τοῦ δικαίου ψυχῆν, παράκλησις ἡ πνευ-
ματικῆ τε καὶ ἀνωθεν ὑετοῦ κατάρδουσα δίκην, κα-
τεσφραίνει λίαν, ὡς ἀνελλιπῆ καὶ οἶονε παμπούκιλον
τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἐκφαίνει καρπὸν· εἰρήνη δὲ
στεφανοί, τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμονὴν εἰσφέρουσα.
Γράφει γοῦν καὶ ὁ Παῦλος· « Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ,
ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας
ὑμῶν, καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν. » Ὁ τῆς τοιαύτης οὖν
παρὰ Θεοῦ φιλοτιμίας τετυχηκώς, ἀπόλεμόν τε καὶ
εἰρηναῖον διατελέσει βίον, εἰκοντος ἐχθροῦ, πίπτου-
τός τε καὶ οἰχομένου πρὸς τὸ μηδὲν τοῦ ἀνθεστηκότος
παντὸς, καὶ ἀπρακτούσης ἐφόδου διαβολικῆς, καὶ φό-
θου παντὸς ἐκποδῶν ἰόντος εὐκάλως. Τὸν αὐτὸν δὲ
τουτοῦ νόμου καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γεγραμμένον
εὐρήσομεν. Ἐφη γὰρ ὡδὶ βραχὺ παραλλάξας· « Ἐάν
δὲ ἀκοῆ εἰσακούσητε πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ὅσας
ἐγὼ ἐντέλλομαι σοι σήμερον, ἀγαπᾶν Κύριον τὸν
Θεόν σου, καὶ λατρεύειν αὐτῷ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ δώσεις σοι τὸν
ὑετὸν τῆς γῆς σου, καθ' ὅραν πρώτμον καὶ ἔψιμον
καὶ εἰσίσσεις τὸν σῖτόν σου καὶ τὸν οἶνόν σου, καὶ τὸ
ἐλαῖόν σου, καὶ δώσεις χορτάσματα ἐν τοῖς ἀγροῖς
σου τοῖς κτήνεσί σου. » Οὐκοῦν τὸ μὲν εὐτεχνές τε
καὶ εὐρυθμον, εἰς γε τὸ χρῆσαι πληροῦν ἢ ἂν βούλοιο
Θεός, ἡ τοῦ νόμου μελέτησις ταῖς ἡμετέραις εἰσοι-
κίζεται ψυχαῖς. Ἰδρῶτα δὲ τὸν ἐπ' ἀρ· ταῖς οἰστῶν
ἀποφαίνει τῶν ἐπηγγελμένων ἡ ἐφεσις.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές· συναινέσαιμι γάρ, καὶ σφόδρα
εἰκότως. Ἀγάπης δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον, τίνα δὴ
τρόπον διαπερανεῖ τις ἂν τὸν νόμον, ὡρα λέγειν, ὡ
τᾶν.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ οὖν ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο. Καὶ δὴ λέ-
γομεν, τοῖς ἱερεῖς· ἐπόμεινοι Γράμμασιν, ὅτι Μωσῆ
προστέταχεν ὁ τῶν ὅλων Δεσπότης Θεός, ἐξεκκλησιά-
σαι τὸν λαόν, καὶ ὑπὸ τὸ Σινᾶ καλούμενον ὄρος κα-
θαρούς τε καὶ ἡγνισμένους εὖ μάλα συνενεγκεῖν·
ἀποπλύνασθαι γὰρ δεῖν τὰ ἄμφια, καὶ τῆς εἰς γυναῖ-
κας ἡδονῆς ἐρᾶσθαι βελτίους, εἰς τρεῖς διατέταχεν
ἡμέρας, διὰ τῶν ἐν αἰσθήσει καὶ ὄρατῶν πραγμάτων
σημαίνων τὰ νοητά· λαμπροῖς γὰρ ὡσπερ ἄμφιοις,
τοῖς ἐξ ἀρετῶν αὐχῆμασι κατηγλασμένους, καὶ τῇ
κατὰ νοῦν παιδρότητι διαπρέποντας, καὶ φιλοσαρκί-
ας ὁπάσης καὶ μολυσμῶν ἐπιγεῖων ἀπηλλαγμένους,

et habitabit cum securitate in terra vestra, et
bellum non pertransibit per terram vestram, et dabo
pacem in terra vestra, et dormietis, et non erit,
221 qui exterreat vos, et perdam malas bestias de
terra vestra⁸⁵. » Intelligis quanta cura atque be-
nignitate dignetur probum virum, et bonis operibus
deditum, et qui legem revereatur? Nam tempesti-
vum imbrem atque serotinum, frugumque copiam
sibi invicem succedentium, panisque satietatem, et
esculentorum uberem fructum, pacem præterea se
largiturum pollicetur. Legis enim verum cultorem,
et eorum quæ Deo placent cupidissimum amatorem,
cælestium bonorum abundantia inebriari par est :
illa namque spiritualis et superna consolatio justi
viri animum tanquam pingue solium ac fertile im-
bris instar irrigans, maxime lætificat, ut iuges et
quasi multiples in Deum pietatis fructus edere
possit : pax vero eundem coronat, quæ largitur, ut
in eo, quod bene est, valeat permanere. Itaque
scribit Paulus : « Et pax Dei, quæ exsuperat om-
nem sensum, custodiat corda vestra, et intelligen-
tias vestras⁸⁶. » Quisquis igitur ejusmodi Dei libe-
ralitatem nactus erit, is bellis vacuum, ac pacis
plenam vitam traducet ; cedit hostis cadetque, et
ad nihilum recidet quidquid obsistit, et impetus
diabolicus irritus erit, et timor omnino facile propul-
sabitur. Hanc eandem legem in Deuteronomio quo-
que descriptam reperiemus ; sic enim dixit, paucis
permutatis : « Si vero auditu audieritis omnia man-
data ejus, quæ ego mando tibi hodie, ut diligas Do-
minum Deum tuum, et servias illi ex toto corde tuo,
et ex tota anima tua, et dabit tibi pluviam terræ
tuæ suo tempore tempestivam et serotinam, et re-
condes triticum tuum, et vinum tuum, et oleum
tuum, et dabis pabula in agris tuis jumentis tuis⁸⁷. »
Igitur vim rite et apte ea exsequendi, quæ velit
Deus, legis meditatio nostris animis comparabit :
sudorem porro pro virtute susceptum, tolerabilem
reddet promissorum bonorum amor.

PALL. Ita est : assentior enim, et quidem jure
optimo. Sed jam tempus est explicandi qua ratione
legem de diligendo proximo perficere quispiam pos-
sit.

D
CYR. Igitur ad hanc ipsam disputationem est ac-
cedendum. 222 Itaque dicimus sacrarum Litterarum
vestigia persequentes, Moysi præcepisse Deum
illum universorum Dominum, ut convocaret popu-
lum, et eos sub montem, nomine Sina, puros atque
sanctificatos perduceret : jussit enim abluere vestes,
et a mulierum congressu per tres dies abstinere. In
quo per ea, quæ sensibus exposita et spectabilia ge-
rebantur, spiritualia significavit : splendidis namque
vestibus quodammodo, virtutum, inquam, ornamen-
tis honestatos, et animi hilaritate insignes, et ab
omni carnis voluptate ac terrenis inquinamentis

⁸⁵ Levit. xxvi, 3-5. ⁸⁶ Philipp. iv 7. ⁸⁷ Deut. xi, 13, 15.

alienos ad Dei conspectum venire decet, instituyente nos ad eam rem lege, ut certe Moyses veteres illos instituebat : nam illa figuræ erant veriorum rerum. Illaque per sapientissimum virum Moysen institutio, disciplinam legis ad Christum perducentis, priscis hominibus figurabat. Ad hæc illud quoque animadversione dignam est, munus enim ac persona ejus, qui instituere debeat, in Moysi persona optime servatur : neque enim ad se populum, sed ad Deum tanquam ad legislatorem et doctorem, ac rerum faciendarum auctorem adduxit. Lex quoque, quæ per litteram instituebat, non ad se nos perduxit, sed ad Deum Verbum, qui propter nos descendit e cælis. Num tibi verarum intelligentiarum vestigia persequi nostra videtur oratio?

PALL. Maxime vero.

CYR. Scriptum est igitur : « Et eduxit Moyses populum in occursum Dei e castris; et steterunt sub monte Sina. Mons autem Sina totus fumabat, eo quod descendisset Dominus super ipsum in igne: et ascendebat fumus tanquam fumus fornacis: et exterritus est omnis populus valde: fiebant autem voces tubæ procedentes fortiores valde. Moyses loquebatur; Deus respondebat illi voce ⁴⁴. » Igitur, quod in monte descendit Deus, signum perspicuum esse poterit, non illum ad mentes abjectissimas venire; neque cum illis habitare solere, qui terrenos, et humi abjectos animos habeant; sed cum eo, cujus animus in sublime conscendat, et quasi verticem excelsuin tenens, humana despiciat, **223** et ea sola, quæ Dei sunt, spectet. Aliam quoque significationem habere potest, sublimem nempe esse Dei cognitionem, et nostra conditione superiorem, ut iis duntaxat, et quidem ex parte, percipi posse, qui per sublimia volare studuerint; « Pulli namque vulturis per sublimia volant ⁴⁵, » ut scriptum est. Simul intellige Deum, cum veterem legem priscis illis hominibus ferret, descendisse non ubi populus erat, sed in sublimem locum, et quidem procul. Recesserat enim a longe adhuc, juxta Psallentis vocem ⁴⁶, cum ille Unigenitus nondum ad eos per carnem accessisset, neque se ad illam exinanitionem demississet; neque enim priscis illis, sed nobis ipsis hoc mysterium est reservatum : factus est enim inter nos, quantum attinet ad illam aspectabilem gloriam, divinitatis sublimitate relicta; ac versatus est nobis ⁴⁷, ut unus e nobis. Ignis vero specie descendit Deus : oportebat enim profecto, ut, qui coactione ac lege regendi erant, certo scirent si ad ignaviam declinare vellent, sibi cum igni rationem futuram. Neque enim ex voluntaria dilectione, et spontanei animi momentis a priscis illis hominibus Dei amor præstatur; sed quasi ex coactione ac timore : nam neque liber spiritus illis inerat, neque adoptionis, sed servitutis in timorem. Fumabat præterea mons, eo quod descendisset

Α οιοιναί πως εις ὕψιν λέναί πρέπει Θεοῦ, παιδαγωγού-
τος ἡμᾶς εις τοῦτο τοῦ νόμου, καθάπερ ἀμύλει καί
τοὺς πάλαι Μωσῆς· τύποι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνα τῶν ἀλη-
θευτέρων. Καί ἡ διὰ τοῦ πανσόφου Μωσέως παιδα-
γωγία, τὴν διὰ τοῦ νόμου παιδεύειν ἀποκομίζοντος
εις Χριστὸν, ὑπετύπου τοῖς ἀρχαιοτέροις. Ἐπιτηρεῖν
δὲ πρὸς τοῦτοις ἀξίον κακεῖνο οἰμαί που. Τὸ γὰρ τι
χρῆμά τε καὶ πρόσωπον τοῦ παιδαγωγεῖν ὀφειλοντες,
ἐν γε τῷ Μωσέως προσώπῳ τετήρηται καλῶς· οὐ γὰρ
ἐαυτῷ παρέστησεν, ἀλλὰ Θεῷ τὸν λαὸν, οιοιναί πως
θεσμοθέτη καὶ διδασκάλῳ καὶ τῶν πρακτέων εἰσ-
ηγητῇ. Προσεκόμισε δὲ καὶ ἡμᾶς· οὐχ ἑαυτῷ διὰ τοῦ
γράμματος παιδαγωγῶς ὡν ὁ νόμος, ἀλλὰ τῷ ἐ-
ἡμᾶς ἐξ οὐρανοῦ καταφοιτήσαντι Θεῷ Λόγῳ. Ἀρά
σοι κατ' ἔχνος τῶν τῆς ἀληθείας ἐννοιῶν ὁ λόγος ἡμῖν
Β λέναί δοκεῖ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν, ὅτι « Καὶ ἐξήγαγε Μωσῆς
τὸν λαὸν εις συνάντησιν τοῦ Θεοῦ, ἐκ τῆς παρεμβολῆς,
καὶ παρέστησεν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Τὸ δὲ ὄρος τὸ
Σινᾶ ἐκαπνίζετο ὅλον διὰ τὸ καταβεθηκέναι Κύριον
ἐπ' αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἀνέβαινεν ὁ καπνὸς ὡς καπνὸς
καμίνου· καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα· ἐγένοντο
δὲ αἱ φωναὶ τῆς σάλπιγγος προβαίνουσαι ἰσχυρότεραι
σφόδρα. Μωσῆς ἐλάλει· ὁ δὲ Θεὸς ἀπεκρίνετο αὐτῷ
φωνῇ. » Τὸ μὲν οὖν ἐν ὄρει καταφοιτήσαι Θεὸν,
σημεῖον ἂν γένοιτο καὶ μάλα σαφές, τοῦ διανοίας
αὐτὸν οὐ χθαμαλωτάταις ἐπιφοιτῆν, οὔτε μὴ ἐναυ-
λιζεσθαι φιλεῖν τοῖς γεῶδες ἔχουσι καὶ χαμαιβήμες
τὸ φρόνημα, ἀλλ' ὅτι περ ἂν ὁ νοῦς ἀναθρόσκει πρὸς
τὸ ὕψος, καὶ οιοιναί κορυφῆν ὑπερτέλλουσαν ἔχον,
κάτω που βλέπει τὰ ἀνθρώπινα, καὶ μόνον φαντάσται
τὰ παρὰ Θεῷ. Κατασημήνειε δ' ἂν καὶ ἐτέρως, ὕψηλῃ
μὲν ὅτι καὶ ὑπερκαμένη τῶν καθ' ἡμᾶς ἡ περὶ Θεοῦ
γνώσις, μόνους δὲ τάχα που κἂν γοῦν ἐκ μέρας
ἀλώσιμος τοῖς τὰ ὕψηλὰ πέτεσθαι μεμελετητοῖς·
« Νεοσσὸς γὰρ γυπὸς τὰ ὕψηλὰ πέτανται, » κατὰ τὸ
γεγραμμένον. Ἐν τούτῳ δὲ σύνεες, ὅτι κατέθη Θεὸς
τὸν ἀρχαῖον τοῖς πάλαι διορίζων νόμον, οὐκ ἔνθα περ
ἦν ὁ λαὸς, ἀλλ' ὕψος καὶ μακράν. Ἀφειστήκει γὰρ
μακρόθεν ἐτι κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνῆν, οὕτω
γεγονότος μεθ' ἡμῶν σαρκικῶς, οὔτε μὴ καθέντος
ἑαυτὸν εἰς κένωσιν τοῦ Μονογενοῦς· οὐ γὰρ τοῖς
ἀρχαιοτέροις, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς τετήρηται τὸ
μυστήριον· γέγονε γὰρ μεθ' ἡμῶν ὅσον ἦκεν εἰπεῖν,
εἰς δόξαν ὀφθαλμοφανῆ, τὰ τῆς θεότητος ὀφύματα
καταλειποῦς· ἐπιλιτεύετο δὲ μεθ' ἡμῶν, ὡς εἰς ἐξ
ἡμῶν. Ἐν εἶδει γε μὴν τοῦ πυρὸς κατῆι Θεός· ἔδει,
τοῖς ἀνάγκη καὶ νόμῳ τοὺς παιδαγωγείσθαι μέλλον-
τας, ὅτι πρὸς πῦρ ἔξουσι τοὺς λόγους, εἰ ἔλιοντο
βῆθυμειν, διαιδέναι σαφῶς. Οὐ γὰρ ἐξ ἀγάπης τῆς
ἐθειουσίου, καὶ νοῦ ῥοπῆς ἐλευθέρως ἐπράττετο τοῖς
ἀρχαιοτέροις τὸ θεοφιλέες, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ
φόβου· πνεῦμα γὰρ ἦν οὐκ ἐλεύθερον, οὔτε μὴ υἰο-
θεσίας, τὸ ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ δουλείας εἰς φόβον. Καπνί-
ζεται δὲ τὸ ὄρος διὰ τὸ καταβεθηκέναι Κύριον ἐπ'
αὐτὸν ἐν πυρὶ· καὶ τοῦτο, οἰμαί, ἐστὶ τὸ ἐν Φαλμοῖς·

⁴⁴ Exod. xix, 17-19 ⁴⁵ Job v, 11. ⁴⁶ Psal. vi, 4.

ὀμνούμενον· « Καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ. » Κατασημήνει δ' ἂν καὶ ἐτέρως ἡμῖν ὁ καπνὸς τὸ ἐπὶ τῇ καταφρονήσει πάντῃ τε καὶ πάντως ἐσόμενον δάκρυον· ἐξέρπει γὰρ δὴ ταῖς τοῦ καπνοῦ προσβολαῖς ἡ ἐξ ὀμμάτων ἰκμάς. Εἰ δὲ βούλοισθε τοῖς προκειμένοις θεωρήμασιν ἐπιβαλεῖν ἐτέρως, εἰς τὸν διὰ τοῦ νόμου φωτισμὸν καταλογίζεται τὸ πῦρ, πλὴν ἀχλύος οὐ δίχα· καὶ γὰρ ἔστιν ἀμυδρὸς καὶ ἀσαφὴς ὁ νόμος, καὶ τὸ ἐκ τοῦ γράμματος κατασκίασμα παχὺ, καὶ καταβολὸν ἰκανὸν τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν. Ἰσχυρότεροι δὲ προβαίνουσαι τῆς σάλπιγγος αἱ φωναί· μικρὰ γὰρ ἦν καὶ μόλις ἀναφωνοῦντος τοῦ νόμου τὸ ἐν ἀρχαῖς. Ἐπειδὴ δὲ προβέβηκεν ὁ λόγος ἡμῖν εἰς παιδευσιν εὐαγγελικὴν, ἐπιλάμψαντος τοῦ Ἐμμανουήλ, ἰσχυρότεροι γέγονασιν αἱ φωναί· ἐξάκουστον γὰρ τι καὶ τορὸν ἀναπεφώνηκεν ὁ Χριστὸς, καὶ εἰς πᾶσαν ἤδη διήκων τὴν οἰκουμένην. Αὐτοῦ γὰρ ἔστιν ἀκοῦσαι λέγοντος διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ· « Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη· ἐνωτίσασθε, πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. » Καίτοι τῆς τοῦ νόμου τῆσφι φωνῆς, ἐτέρωθι μὴ οὐκ ἰούσης, οὕτε μὴν ἅπαντα μυσταγωγούσης τὰ ἔθνη, μόνῃ δὲ τὴν Ἰουδαίων περιηχούσης χώραν, καὶ παιδαγωγούσης ἐν γένος τὸ ἐξ Ἰσραὴλ. Ἄλλ', « Ἐλάλει μὲν, φησὶν, ὁ Μωσῆς· ὁ δὲ Θεὸς, ἀπεκρίνετο αὐτῷ φωνῆ. » Ἐζήτει μὲν γὰρ ὡς διάκονος τὸν νόμον ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν θεῶν θεοπισμάτων μεσίτης καὶ ὑπουργός· ἀπεκρίνετο δὲ Θεὸς τῇ ἰδίᾳ φωνῇ, τουτέστι, δι' Υἱοῦ· φωνὴ γὰρ καὶ λόγος τοῦ Πατρὸς, ὁ Υἱός. Ἐξ αὐτοῦ δὲ ὁ νόμος, καὶ εἰ λελάθηται δι' ἀγγέλων· πάρα γοῦν, εἴπερ ἔλοιτό τις, ἐπαιεῖν λέγοντος ἑναργῶς· « Αὐτὸς ὁ λαλῶν, πάρεμι. » Καὶ, « Οὐκ ἤλθον καταλύσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι· λέγω γὰρ ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. » Λόγους οὖν ἰδίους, τὸν νόμον ἀποκαλεῖ· φωνὴ γὰρ αὐτὸν λελάθηκε Θεοῦ, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τουτέστιν ὁ Υἱός. Εἰτά φησιν, « οἱ Καταβέβηκεν ὁ Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἐκάλεσε Κύριος τὸν Μωσῆν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ ἀνέβη Μωσῆς. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Μωσῆν λέγων· Καταβάς διαμέρτυραι τῷ λαῷ μήποτε ἐγγίσωσι πρὸς τὸν Θεὸν κατανοῆσαι, καὶ πῆσθι ἐξ αὐτῶν πλῆθος· καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ ἐγγίζοντες Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἁγιασθήτωσαν, μήποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος. » Κάτεισιν εἰς τὸ ὄρος ὁ ὑπὲρ πάντων Θεός, εἶτα κεκλημένος ἄναισιν ὁ Μωσῆς. Οὐ γὰρ ἔστι τῶν ἐνδεχομένων ἰσχύσαι τινὰς εἰς τὰ τῆς ἀληθοῦς θεοπτείας ἀναθρώσκειν ὑψώματα, μὴ ὄχι καθέντος ἑαυτὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῖς ἡμετέραις διανοίαις προσειτὸν γενέσθαι παρασκευάζοντος· αὐτοῦ δὲ καλοῦντος ἄνιμεν οὕτω μόλις εἰς ὑπερφυᾶ καὶ ἐξηρημένην οἶονεῖ κορυφῆν, τὴν περὶ αὐτοῦ γινώσκον ἀληθῆ. ὅπερ ἐποίησε Χριστὸς, ἀποκαλύπτων ἡμῖν τὸν Πατέρα καὶ Θεόν, καὶ ἀσπιθεῖς μὲν τοῖς ἀγγελίοις τὸ ὄρος (ἀνέμβατος γὰρ τοῖς πολλοῖς ἡ τῆς

A super eum Dominus in igne : idque, ut opinor, est quod in Psalmis canitur : « Et posuit tenebras latibulum suum ⁶¹. » Aliter quoque significare nobis poterit fumus lacrymas illas, propter contemptum omnino fundendas : effluit enim ad appulsum fumi ille ex oculis humor. Quod si cui placuerit, quæ ad contemplandum proposita sunt, aliter intelligere, ignem legis illuminationem accipiet, non tamen sine caligine ; est enim tenebricosa et obscura lex, et illa litteræ umbra densior, et quæ mentis oculis tenebras possit offundere. Sensim autem progredientes augebantur tubæ voces : nam ab initio, cum tenuem vix vocem emitteret lex, ubi ad nos processit Verbum, et ille Emmanuel ad tradendam evangelicam disciplinam affulsit, voces illæ valentiores factæ sunt : **224** clarum enim quiddam et acutum insonuit Christus, et quod totum jam orbem terrarum penetravit. Ipsum enim audire licet David voce dicentem : « Audite hæc, omnes gentes ; auribus percipite, omnes qui habitatis orbem ⁶². » Atqui vox legis eo tempore alibi non exaudebatur, neque universas gentes docebat, sed in sola Judæorum regione resonabat, et unam Israelis gentem instituebat. Sed « Loquebatur, inquit, Moyses ; Deus vero respondebat ipsi voce ⁶³. » Moyses enim, ut minister, et divinorum præceptorum interpret et subministrator, legem expetebat ; respondebat autem Deus sua voce, id est per Filium : vox enim et verbum Patris est Filius : ex ipso autem auctore lex originem habuit, etsi per angelos dicta est ; licet certe, sicut libitum fuerit, ipsum perspicue dicentem audire : « Ipse, qui loquebar, adsum ⁶⁴. » Et : « Non veni solvere legem, sed implere : dico enim vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt ⁶⁵. » Sua itaque verba legem appellat : vox enim Dei illam enuntiavit, ut modo dixi ; is est enim nimirum Filius. Deinde inquit : « Descendit Dominus super montem Sina, super verticem montis, et vocavit Moysen ad verticem montis ; et ascendit Moyses, et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Descendens testificare populo, ne forte accedant ad videndum Deum, et cadat ex ipsis multitudo ; et sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne forte recedat ab ipsis Dominus ⁶⁶. » Descendit in montem ille super omnia Deus ; deinde vocatus ascendit Moyses. Neque enim contingit ut ad sublimitatem veræ Dei contemplationis possit se quisquam attollere, nisi seipsum demiserit Deus, et ita se accommodaverit, ut ad eum nostræ mentes possint accedere ; ipso autem evocante, vix tandem ad summum illum et excelem quasi verticem, ipsius nempe veram cognitionem, ascendimus ; quod ipsum Christus fecit, cum Patrem ac Deum nobis revelavit. Et a gregariis quidem hominibus mons adiri non potest ; inaccessa est enim

⁶¹ Psal. xviii, 12. ⁶² Psal. xlviii, 2. ⁶³ Exod. xix, 19. ⁶⁴ Isa. lii, 6. ⁶⁵ Matth. v, 17, 18. ⁶⁶ Exod. xix, 20-22.

vulgo illius supremæ cognitionis gratia, iisque solis pervia, qui per illam ingredi sciunt, imo **225** vero, qui ad eam rem sunt a Deo vocati, sicut fuit procul dubio Moyses. Si quis igitur est fidelis ac verus servus in domo Dei, is quoque, sicut ille, electus erit et aptus, qui proxime accedat ad Deum, quod ad sanctificationis atque cognitionis modum pertinet. Hac namque ratione simul cum eo erimus, dicente: « Tu vero sta hic mecum ⁹⁷. » Eos quoque, qui sacerdotio sunt insignes, purgari præcipit, dicens: « Ne forte recedat ab eis Dominus. » Lubricum est enim sacerdotii munus, neque procul a periculis, imo verò etiam proximum, nisi illi plane adsit vitæ integritas: sanctos enim esse decet, qui Deo omnium sanctissimo cultum exhibent. Deinde ait: « Et dixit Dominus Moysi: Vade, descende, et ascende tu et Aaron tecum; sacerdotes vero ac populus ne conentur ascendere ad Deum, ne forte perdat ex eis Dominus ⁹⁸. » Ascendit Moyses, sed non sine Aaron, qui figuram Christi tenet. Nam lex in Christo honorabilis est, et tanquam sancta per illum prope Deum et cum Deo est ⁹⁹. Prædicat enim ipsa quoque principem illum sacerdotum, et apostolum confessionis nostræ secundum Scripturas. Sit igitur lex Christo per spiritualem contemplationem adjuncta. Nam Moysi dictum est: « Ascende tu et Aaron. » — « Quæ igitur Deus conjunxit, homo non separet ¹⁰⁰, » legem ab ea contemplatione, quæ in Christo est, abjungens, dum soli adhærescit umbræ, et veritatem ad imaginem figurarum non admittit. Sed sacrum illud genus in montem una cum populis ascendere prohibetur; neque enim iis, qui lege reguntur, neque iis, qui adhuc illum in umbris cultum exhibent, datum a Deo est, ut illa excelsa ac summa dogmata, quæ ad ipsius cognitionem pertinent, adire possint; sed servatum id potius est iis, qui in fide justificati, et in Christo ad obedientiam atque cognitionem longe illa veteri præstantiorem sunt vocati. Nam eminentem cognitionem Christi beatus quoque Paulus est admiratus: ac testis huic rei erit ipse quoque Salvator, qui aperte tum de nobis, tum vero de iis, qui e genere sunt Israel, dicit: « Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, illis autem non est datum ¹⁰¹. » Ac de Judæis quidem: « Sinite illos; cæci sunt, duces cæcorum ¹⁰². » Eos autem, qui ipsum novæ, rursus allocutus est, « Vestri autem beati oculi, quia vident, et aures vestræ, quia audiunt ¹⁰³. » **226** His de rebus cum loqui desiisset ille universorum Deus, præcipere exorditur, et de rebus optimis leges constituere. Itaque sic ait: « Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis: non erunt tibi dii alii præter me ¹⁰⁴. » Decens vero suis legibus fecit exordium, se esse dicens eum, qui illorum in Ægypto prodigiorum auctor fuerit; qui adversus iniquorum dominorum insaniam, universam, ut uno verbo dicam, excitavit

⁹⁷ Dent. v, 31. ⁹⁸ Exod. xix, 24. ⁹⁹ Hebr. iii, 5, 6. ¹⁰⁰ Matth. xiii, 16. ¹⁰¹ Levit. xi, 45; Exod. xx, 3.

A ἄγαν ὑπερτενοῦς γνώσεως; χάρις), βάπτισμος δὲ μόνοις τοῖς εἰδόσι διαστείχειν αὐτήν, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τοῦτο κεκλημένοις παρὰ Θεοῦ, καθάπερ ἀμίλει καὶ Μωσῆς. Εἰ τις οὖν ἄρα ἐστὶ πιστὸς καὶ γνήσιος ἐν οἴκῳ Θεοῦ, ἔσται καὶ αὐτὸς κατ' ἐκείνων ἐξελεγμένος καὶ ἐπιτηδείως ἔχων εἰς τὸ ἀγγυῶ γενέσθαι Θεοῦ, κατὰ γε τὸν ἐν ἁγιασμῷ καὶ εἰδήσει τρέπον. Συνεσόμεθα γὰρ οὕτως αὐτῷ λέγοντι· « Ἐγὼ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ. » Ἀποκαθαίρεσθαι δὲ δεῖν τοὺς ἱερωσύνῃ κατεστεμμένους παρεγγυᾶ λέγων· « Μήποτε ἀπαλλάξῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος. » Σφαλερὸν γὰρ κομιδῆ τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα, καὶ κινδύνων οὐκ ἀπωτάτω, μᾶλλον δὲ καὶ λίαν ἐγγύς, εἰ μὴ ὀρθοῦ προσὸν τὸ ἀμώμητον εἰς ζωὴν ἁγίους γὰρ εἶναι πρέπει τοὺς τῷ πανάγῳ λειτουργούντας Θεῷ. Εἰτά φησι· « Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Μωσῆ· Βάδιζε, κατάβηθι καὶ ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρὼν μετὰ σοῦ· οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς μὴ βιαζέσθωσαν ἀναστῆναι πρὸς τὸν Θεόν, μήποτε ἀπολέσῃ ἀπ' αὐτῶν Κύριος. » Ἀνεῖσιν ὁ Μωσῆς καὶ οὐ δίχα τοῦ Ἀαρὼν, ὃς ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ. Τίμιος γὰρ νόμος ἐν Χριστῷ, καὶ ὡς ἅγιος δι' αὐτὴν, ἐγγύς Θεοῦ καὶ μετὰ Θεοῦ. Διακηρύττει γὰρ καὶ αὐτὸς τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς. Παρεξέχθω οὖν ὁ νόμος Χριστῷ, διὰ τῆς ἐν πνεύματι θεωρίας. Ἀκῆκος γὰρ ὁ Μωσῆς· « Ἀνάβηθι σὺ καὶ Ἀαρὼν. » — « Ἄ οὖν Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω, » τῆς ἐν Χριστῷ θεωρίας ἀποκομιζῶν τὸν νόμον; διὰ τὸ μόνῃ προσκεῖσθαι τῇ σκιά, καὶ μὴ εἰς εἰκόνα τῶν τύπων παραδέχεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Ἐῖρηται γε μὴν ἀναφοιτῶν εἰς τὸ βροσ τοῖς δήμοις ὁμοῦ τὸ γένος τὸ ἱερὸν. Οὐ γὰρ τοῖς ἐν νόμῳ παιδαγωγουμένοις, οὐδὲ τοῖς ἔτι τὴν ἐν σκιάς τελοῦσι λατρεῖαν, δέδοται παρὰ Θεοῦ τὸ ἐν ὑψηλαῖς καὶ ὑπερτάτοις εἶναι δόγμασι τοῖς περὶ αὐτοῦ τετήρηται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, καὶ ἐν Χριστῷ κεκλημένοις εἰς ὑπακοήν, καὶ πάλιν τῆς ἀρχαιοτέρας διενεγκούσας γινώσιν. Τεθαύμαζε γὰρ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος· μαρτυρήσει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ, περὶ τε ἡμῶν καὶ τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ἀναφανδὸν λέγων, ὅτι· « Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνοις δὲ οὐ δέδοται. Καὶ περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων· « Ἄφετε αὐτοῖς, τυφλοὶ εἰσιν, ὀδηγοὶ τυφλῶν. » Προσπεφώνηκε δὲ πάλιν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν· « Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὅρα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν. » Ἐπειδὴ δὲ τοὺς περὶ τούτων διεπείρανε λόγους ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἀρχεται θεσμοθετεῖν, καὶ τοὺς ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ὀρίζειν νόμους. Οὕτω τὴν φησιν· « Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ. » Πρέπουσαν δὲ τοῖς νόμοις ἐποιήσατο τὴν ἀρχὴν, ἑαυτὸν εἶναι λέγων τὸν ἐν Αἰγύπτῳ τερατουργόν· τὸν ταῖς τῶν πλεονεκτούντων μανίας ὄλην, ὡς ἔπος εἰπεῖν, κατεξανιστάνα τὴν κτίσιν· ὑετούς τε καὶ χαλάζας ἐξ-

¹⁰² Marc. x, 9. ¹⁰³ Matth. xiii, 11. ¹⁰⁴ Matth. xv, 14.

ωπλικότα, καὶ τῶν στο:χηῶν μεταβολὰς ἐπιδειχότα, A
καὶ τοῖς πρωτοτόκοις τὸν οἰκτρὸν ἐνιέντα θάνατον,
καὶ σκότον αὐτοῖς καταχέαντα τὸν τριήμερον· τὸν
διὰ μέσων ἰέναι κυμάτων οἷς ἂν ἐθέλοι δωρούμενον,
καὶ ἀμογητὶ συνθραύοντα τοὺς ἀνθεστηκότας. Ἔδει
γάρ, ἔδει μὴ ἀγνοεῖν τοὺς τῆς θείας ἐντολῆς ὑποτρέ-
χοντας τὸν ζυγὸν, ὅση τίς ἐστὶν ἡ τοῦ νομοθέτου
δύναμις, καὶ ὅτι προσκρούειν αὐτοῖς οὐκ ἀσφαλὲς
τῷ πάντα εὐκόλως κατορθοῦν ἰσχύοντι.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε ἡμῖν ὁ νομοθέτης καὶ θεοπρεπῶς
ἐκπέτετο ἢ Κατάγγει γὰρ πως αἶε τὸ δέϊμα πρὸς
εὐπίθειαν, καὶ ὡς περ τινα πῶλον εὐήμιον ἀπεργά-
ζεται τὸν ἀπηνῆ καὶ δυσάγωγον.

ΚΥΡ. Ὁρθότατα ἔφη. Ἀποφῆσας δὴ οὖν τὸ χρῆ-
ναι θεοὺς προσκυνεῖν ἑτέροις, καὶ τὴν εἰδῶλου παντὸς
ποίησιν, ἐξομοιωμά τε καὶ γραφὴν, καὶ τὸ προσέ-
μειν ἀποτολμᾶν τὸ τῆς θεότητος ὄνομα ταῖς τῶν
ἀγαματουργῶν ἐπιστήμαις, δίκαις ὑπενεγκῶν ταῖς
ἐσχάταις (« Οὐ γὰρ λήψῃ, φησί, τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ
θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ, ὅτι οὐ μὴ καθάρσις Κύριος
τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ »), κατα-
ρρυθμίζει λοιπὸν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ὡς περ τινα
κανόνα πρὸς τὸ εὐθὺ ταῖς ἀπάντων πολιτελαῖς ὀρίζει
τὸν νόμον· ἀπάσης δὲ ἡμᾶς ἐξίστησιν ἀμαρτίας, τὸν
τῆς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνης καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων
κατασημαίνων καιρὸν, καθ' ὃν ἡ τελεωτάτη λύτρωσις
καὶ ἡ φαυλότῃτος καταφθορὰ, καὶ ἀναμόρφωσις εἰς
τὸ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ζωῆς ἀνακαινισμὸς τῆς ἐν ἀγιώ-
τητι τε καὶ φιλοθεῖα. Τοιγάρτοι φησί· « Μνήσθητι C
τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέ-
ρας ἐργάση, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ
ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα, ἀνάπαυσις Κυρίῳ τῷ
θεῷ σου· οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον, σὺ καὶ ὁ
υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ παι-
δίσκη σου, ὁ βοῦς σου καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, πᾶν
τὸ κτήνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παροικῶν ἐν σοί.
Ἐν γὰρ ἕξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν,
καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν
αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ. Διὰ
τοῦτο ἠύλογησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ
ἡγίασεν αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν; οὐ γὰρ τοι συνίημι
σαφῶς. Ἀγιάσαιμεν δ' ἂν τίνα τρόπον τὴν τῶν Σαβ-
βάτων ἡμέραν;

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ὀλίγα ἄττα περὶ Σαββάτου
καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τετιμημένης ἀργίας; εἰεν γὰρ
ἂν οὕτω καὶ μάλα σαφῆ τὰ θεῶθεν ἡμῖν κεχρησμο-
δοτημένα.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τὸ Σάββατον, ὧ Παλλάδιε, τελευταία τῆς
ἑβδομάδος τυγχάνον ἡμέρα, κατασημήνειεν ἂν, οἶ-
μαί που, τὸν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας
καιρὸν, ὃς πέφηνε μὲν ἐπὶ συντελείᾳ καὶ μονονουχί
πρὸς αὐταῖς ἔδη τοῦ παρόντος αἰῶνος δυσμαῖς, ἀρχὴ
δὲ καὶ θύρα καὶ ὁδὸς ἡμῖν γέγονεν εἰς ἀπόφυ-
σιν

creaturam; qui imbres et grandinem armarit, et
elementorum commutationes ostenderit; qui mor-
tem primogenitis miserabilem immiserit; qui tri-
duanas illis tenebras offuderit; qui per medios flu-
ctus, quibus voluerit, ire concesserit, qui adversa-
rios nullo negotio contriverit. Opus enim profecto
erat, ut, qui divinorum præceptorum jugum sub-
irent, ii non ignorarent, quanta esset legislatoris
potestas, ac scirent minime sibi esse tutum, eum
offendere, qui perficere omnia facile posset.

PALL. Præclarum sane, ac Deo dignissimum le-
gislatoris consilium: nam semper fere metus ad
obedientiam adigit, et hominem quamvis effrena-
tum atque difficilem, quasi equum, freno obtem-
perantem reddit.

CYR. Rectissime dicis. Cum igitur prohibuisset
deos alios adorare, et idolum quodvis vel simula-
crum aut picturam effingere, cumque extremum
supplicium constituisset, si qui divinitatis nomen
fictorum simulacrorum artificiis tribuere ausus
esset: « Neque enim accipies, inquit, nomen Do-
mini Dei tui in vanum; quia non purum habebit
Dominus eum, qui accipit nomen ejus in vanum ⁷⁸, »
tum ad res humanas componendas convertitur, et
legem quasi regulam quamdam, qua quid rectum
sit, exquiratur, omnium hominum vitæ præscribit:
atque ab universis nos peccatis arcet, cum ante
alia illius in Christo justitiæ tempus designat, in
quo perfectissima illa redemptio, et vitiorum abo-
litio, et ad pristinum statum reformatio, et vitæ,
quæ in sanctitate ac Dei amore ducitur, renovatio
contigit. Itaque ait: « Recordare diem Sabbatorum,
ut sanctifices illum: sex diebus operaberis, et fac-
ies omnia opera tua: die autem septimo Sabbata,
requies Domino Deo tuo: non facies in ipso omne
opus, tu, et filius tuus, et filia tua, servus tuus et
ancilla tua, bos tuus et subjugale tuum, omne ju-
mentum **227** tuum, et proselytus, qui habitat
apud te: sex enim diebus fecit Dominus cælum et
terram et mare et omnia quæ in eis sunt, et re-
quievit die septimo: propterea benedixit Dominus
diei septimo, et sanctificavit illum ⁷⁹. »

PALL. Quid vero istud est? non enim satis intel-
ligo. Quonam vero modo diem Sabbatorum sancti-
ficabimus?

CYR. Visne de Sabbato et de cessatione, quæ in
eo agebatur, pauca dicamus? Ita enim apertissima
erunt, quæ nobis divinitus præcepta sunt.

PALL. Sane quidem.

CYR. Sabbatum, Palladi, ultimus nimirum heb-
domadæ dies, designat, ut existimo, tempus illud,
quo Salvator noster advenit, qui apparuit ille quidem
in consummatione, ac propemodum sub ipsum sæ-
culi præsentis occasum; sed ad ablutionem pecca-
torum. ad libertatem quoque ac remissionem, ad

⁷⁸ Exod. xx, 7. ⁷⁹ ibid. 10, 41.

incorruptionem ac vitam, ad spem denique futuram A initium et janua et via nobis est factus. Multis vero modis hunc, qui in Christo intelligitur, sabbatismum sacrarum quoque Litterarum fides nobis latenter insinuat, nunc quidem cum cessationem, qua tanquam a peccatis cessatur, describit, et acerbam inprimis atque asperam in transgressores pœnam constituit; nunc vero, cum redemptionem, quæ in eo fit, ac remissionem et instructionem, qua ad futurum sæculum paramur et accingimur, figurate significat.

PALL. Explica igitur quonam pacto. Id enim libentissime didicerim.

CYR. Per fidem, Palladi, quæ in Christo intelligitur, Sabbatum spiritualiter celebramus, cum a distentionibus hujus mundi cessamus, et a vano errore requiescimus, et a nequitia discedimus, et peccati jugum excutientes ad liberam sanctificationem relaxamur. Itaque beatus Paulus de iis, qui nondum crediderant, inquit: « Quibus vero offensus fuit quadraginta annis? nonne iis, qui non obtemperaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus vero juravit, non introire in requiem ipsius, nisi iis, qui increduli fuerunt? et videmus quod non potuerunt ingredi propter incredulitatem. Timeamus igitur, ne forte, relicta pollicitatione introeundi in requiem ipsius, videatur aliquis ex vobis defuisse ⁷⁷. » Et post alia: « Igitur relinquatur sabbatismus populo Dei ⁷⁸. » At vero quid prohibet quominus **228** vere dici possit, si sabbatismus non aliud sit, quam in Sabbato cessare, quomodo non est ingressus Israel in requiem, cum illam in Sabbato cessationem observaverit? Sed nimirum ea res figura erat illius in Christo requietis, et quod ii, qui fide justificarentur, a peccato cessaturi essent. Itaque lapidibus obrui jussit Deus eum qui Sabbato ligna collegerat ⁷⁹; quod illius supplicium spiritualis ac necessariæ rei figura fuit. Nunquid enim non lignum, quod e sua stirpe exaruit, avulsum et jam siccatum, mortalitatis symbolum fuerit, ac præterea ignis alimentum?

PALL. Ita est.

CYR. Ejusmodi omnino est peccatum ærumnis plenum, quasi mortalitas quædam, et immitis flammæ suis amatoribus impia nutrix. Quicumque igitur, quo tempore a peccatis cessari debet, mortuis et infructuosis, operibus intenti sunt et, abjecta virtute, concupiscunt ea, per quæ ipsis supplicia in æternum parentur et flammæ accendantur, ii tum jure optimo morte damnati justas pœnas sustinebunt, quod cum liceat quiete vivere, sponte ad supplicia ruunt. Ingredimur igitur in requiem, qui credidimus, juxta beati Pauli vocem ⁸⁰. Itaque per Jeremiam increpat Deus eos, qui per peccatum in figuram admissum pulchritudinem veritatis adulerant; ait itaque: « Vade et sta in portis filiorum

ἀμαρτίας, εἰς ἐλευθερίαν καὶ ἀφ᾽ εἰς, εἰς ἀφθαρσίαν καὶ εἰς ζωὴν, καὶ εἰς ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν. Πολυτρόπως δὲ ἡμῖν τὸν ἐν Χριστῷ νοούμενον σαββατισμὸν καὶ ἡ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων αἰνίττεται πίστις, ὅτε μὲν τὴν ἐν ἑαυτῷ κατὰ ληξιν, τὴν ὡς ἐξ ἀμαρτιῶν ὑπογράφουσα, καὶ τὴν ὅτι μάλιστα πικρὰν τε καὶ ἀπηγῆ τοῦ παραβαίνοντος καθορίζουσα δίκην, ὅτε δὲ αὐτὴν ἐν αὐτῷ λύτρωσιν τε καὶ ἀφ᾽ εἰς εἰς ἐλευθερίαν, καὶ μὴν καὶ εὐτρεπισμὸν τὸν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα τυπικῶς ὑποφαίνουσα.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν ὅπως. Εἶδειν γὰρ ἂν ὡς ἤδιστα γε.

ΚΥΡ. Διὰ πίστεως, ὦ Παλλάδιε, τῆς ἐν Χριστῷ νοούμενης πνευματικῶς σαββατίζομεν, τῶν ἐν τῷδε κόσμῳ περισπασμῶν καταλήγοντες, καὶ περιφορᾶς εἰκαίας ἀποπαύομενοι, καὶ φαυλότητος ἀπονοσφιζόμενοι, καὶ τὸν τῆς ἀμαρτίας διεκδύοντες ζυγόν, ἀνείμεθα λοιπὸν εἰς ἐλεύθερον ἀγιασμόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος περὶ τῶν οὕτω πεπιστευκότων φησί: « Τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἀπειθήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ; Τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπίθειαν. Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλεικομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῆ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι. » Καὶ μεθ' ἑτέρα: « Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. » Καίτοι πῶς οὐκ ἀληθές, ὡς εἴπερ ἐστὶν ὁ σαββατισμὸς, τὸ μόνον ἀργεῖν ἐν Σαββάτῳ, πῶς οὐκ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατάπαυσιν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τοὶ τὴν ἐν Σαββάτῳ τηρήσας ἀργίαν; Ἄλλ' ἦν εἰς τύπον τὸ χρῆμα τῆς ἐν Χριστῷ καταπαύσεως, καὶ τοῦ καταλήξειν ἐξ ἀμαρτίας δικαιουμένον τῇ πίστει. Τοιγάρτοι ἰδιόθευστον ἐκτεθῆναι δεῖν ἐκέλευσε Θεὸς τὸν ἐν Σαββάτῳ συλλέγοντα ξύλα· ἡ δὲ ἐπ' ἐκεῖνῳ δίκη, νοητοῦ καὶ ἀναγκαίου πράγματος ὑποτύπωσις ἦν. Ἐὶ γὰρ οὐχὶ τὸ ἐκ τῆς οικίας βίβης αὐανθὲν, ἐκκαθαρμένον καὶ ξηρανθὲν ἤδη ξύλον, νεκρότητος ἂν εἶη σύμβολον; εἶη δ' ἂν καὶ ἐτέρως πυρὸς διατροφῆ;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τοιαύτη τις ἐστὶν ἡ παμμόχθηρος ἀμαρτία, νεκρότης ὡσπερ τις, καὶ τῆς ἀνημέρου φλογὸς ἀνοσία τροφῆς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν. Ὅταν τοίνυν ὡς ἐν καιρῷ καταλήξῃς, τῆς ἐξ ἀμαρτιῶν λέγω, νεκρῶν καὶ ἀκάρπων ἔργων ἔχοντό τινες, καὶ ἀγαπᾶν ἔλοιντο, μεθέντες τὴν ἀρετὴν, τὰ δι' ὧν αὐτοῖς εἰς αἰῶνα ποῖναι καὶ φλόγες ἐξάπτοιτο, τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατάρρησιν ὑπομενοῦσιν εἰκότως, ὅτι καίτοι μὴ βιοῦν ἀνεμένως ἐξόν, ἐθελοντὶ διαστείχουσιν ἐπὶ τὸ κολάζεσθαι δεῖν. Εἰσερχόμεθα δὴ οὖν εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Καὶ γοῦν διὰ φωνῆς Ἱερεμίου, τοῦς δι' ἀμαρτίας τῆς εἰς τὸν τύπον, τὸ τῆς ἀληθείας παρασημαίνοντας κάλλος ἐπατιεῖται Θεὸς λέγων·

⁷⁷ Hebr. iii, 17-19; iv, 1. ⁷⁸ Hebr. iv, 9. ⁷⁹ Num. xv, 32 ⁸⁰ Hebr. iv, 3.

ε βάδιον και στηθι εν πυλαις υιών λαού σου, εν αις εισπορεύονται βασιλείς Ιουδα, και εν αις εκπορεύονται εν αύταις, και εν πάσαις ταίς πυλαις Ιερουσαλήμ· και έρεις πρὸς αυτούς· Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, βασιλείς Ιουδα και πάσα Ιουδαία και πάσα Ιερουσαλήμ, και οι εισπορευόμενοι εν ταίς πυλαις ταύταις. Τάδε λέγει Κύριος· Φυλάσσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, και μη αἴρετε βαστάγματα εν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων, και πᾶν ἔργον οὐ ποιήσετε, και μη εκπορεύεσθε ταίς πυλαις Ιερουσαλήμ, και μη εκφέρετε βαστάγματα ἐξ οικιών ὑμῶν εν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων, καθὼς ἐνετείλαμην τοίς πατράσιν ὑμῶν και οὐκ ἤκουσαν, και οὐκ ἔκλιναν τὸ οὖς αὐτῶν, και ἐσκλήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πατέρας αὐτῶν, τοῦ μη ἀκούσαι μου, και τοῦ μη δέξασθαι παιδείαν. Ὁ μόνον δὴ οὖν τὸ δεῖν ἔργου παντὸς καταλήγειν εν Σαββάτῳ προστέταχεν, ἀλλὰ και περαιτέρω πυλῶν Ιερουσαλήμ.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς ἂν εἴη και τούτων ὁ λόγος;

ΚΥΡ. Νοητὸς δὴ και πνευματικὸς, και ἐπέκεινα τῶν τύπων, και σκιᾶς ἀμείνων τῆς ἀρχαιοτέρας. Ἐργῶ μὲν γὰρ τοῦ πρὸς φαυλότητα τετραμμένου τε και βλέποντος εις κατάληξιν ἵνα κελυθεῖ τοὺς εν Χριστῷ σαββατιζοντας, βάσταγμα γὰρ μην ἐπωμάδιον ποιησθαι μηδέν. Τοὺς γὰρ ἀπαξ διὰ τῆς πίστεως τὸ δύσπιστον ἀληθῶς τῆς ἀμαρτίας ἀχθος ἀποβελήκοντας, πῶς οὐκ ἀπόπληκτον παντελῶς τὸ και εις αὐθις αὐτῷ καταποριζοσθαι δεῖν, και ὑποπίπτειν ἐλίσθαι πάλιν τοίς εις φαυλότητα ζυγοίς; Πυλῶν δὲ εἶσθαι καθίσειν τῶν τῆς Ιερουσαλήμ, τὸ μη χρῆναι πῶλεως ἡμᾶς τῆς ἀγίας ἀπονοσφίζεσθαι τυτῶν, μήτε μην ἐξω φέρεσθαι και ἀπολισθῆναι ἐφιεῖς, διὰ τῆς εις ἕτερον τι παρατροπῆς. Ἀγίαν δὲ πόλιν νοήσεις, τὴν Ἐκκλησίαν· ἥδη γὰρ πού τινες, διὰ τῆς εις Χριστὸν πίστεως ἐκλελαμπρυσμένοι, ἀποφορισάμενοι τε τὴν βέβηλον ἀμαρτίαν, εἰσθαι τε πυλῶν γεγονότες ἀγίων τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ, παρεκομίσθησαν εις ἀπόστασιν, εἰ και μη πρὸς ἐμφανῆ τυχόν, ἀλλ' οὖν ἐξήλαντο τῆς ἀγίας πυλῆς, εἶθι τιμήσαντες εἰδωλοπρεπῆ. Εἶσθαι δὴ οὖν καθῆσθαι πυλῶν τοὺς νοητῶς σαββατιζοντας, κερησιμῶδηκε Θεός, τὸ ἀσφαλές τε και ἀνεξίτηλον, και τὸ μηδὲ μὴ χρῆναι παρολισθῆναι τῆς εις αὐτὸν γνησιότητος, τοῦ τύπου σημαίνοντος. Ὅτι δὲ Θεοῦ πόλις ἡ Ἐκκλησία, μάλιστα μὲν ἀναβοήσει και ὁ Δαβὶδ λέγων· Ἐδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ· πληροφορήσει δὲ που και αὐτὸς ὁ Σωτὴρ περὶ αὐτῆς λέγων· Ὁδε κατοικήσω ὅτι ἤρετισάμην αὐτήν. »

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν, ὅτι παντὸς ἔργου καταλύσομεν εν Σαββάτῳ, κατὰ γὰρ τὸ νομοθέτη δοκοῦν.

ΚΥΡ. Οὐ παντὸς ἀπλῶς, ὡς Παλλάδιος· τὸ γὰρ τοι χρῆναι φρονεῖν τε και δρᾶν τὰ ἐφ' οἷς ἂν ἡδοίτο Θεός, και οὐ μετρίαν ἔχει τὴν ὄνησιν, οὐκ ἐπαινουμένην ἂν εἰσδέξαιτο τὴν κατάληξιν. Προστέθεικε γὰρ οὐ μάτην, ὡς γὰρ μοι δοκεῖ, τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν,

populi tui, per quas ingrediuntur reges Juda, et egrediuntur per eas, et in omnibus portis Jerusalem; et dices ad eos: Audite verbum Domini, reges Juda, et omnis Judæa, et omnis Jerusalem, qui ingredimini per portas has. Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, et ne portetis onera in die Sabbatorum, et omne opus ne faciatis, et ne exeatis per portas Jerusalem, et ne exportetis onera e domibus vestris in die Sabbatorum, et omne opus ne faciatis: sanctificate diem Sabbatorum, sicut præcepi patribus vestris; et non audierunt neque inclinaverunt aurem suam, et obduraverunt cervicem suam plus quam patres eorum, ne audirent me, neque perciperent disciplinam ⁸¹. » Non solum igitur, ut ab omni opere cessarent Sabbato, jussit; sed ne onera quidem efferrent, neve extra portas Jerusalem exirent.

Βαστάγματα μη εκφέρειν, μήτε μην ἐξοίχεσθαι τοι

229 PALL. Sed quænam horum quoque afferri potest ratio?

CYR. Spiritualis sane et sublimis, et figuris umbrisque illis veteribus præstantior. Eos enim, qui in Christo Sabbatum agunt, ab opere, quod ad vitium vergit ac spectat, cessare jubet, prohibetque onus ullum humeris imponere: nam quomodo non summæ insanix sit, qui semel per fidem onus peccati plane gravissimum abjecerint, eos illud idem sibi de novo imponere, et rursus nequitix jugum sponte subire? Sedere autem intra portas Jerusalem id significat, non esse nobis de sancta civitate discedendum, neque committendum ut, dum ad aliud quiddam divertimus, extra feramur atque labamur. Sanctam vero civitatem Ecclesiam accipe: jam enim nominali, qui fide in Christum clari fuerant, et nefaria peccati sarcina exonerati, et intra sanctas domus Deiportas ingressi, ad defectionem sunt atque apostasiam delati, etsi non apertam fortasse, at certe e sancta porta exsilierunt, quod mores hominum idolis deditorum magni facerent. Intra portas igitur sedere, Sabbatum spiritualiter agentes, præcepit Deus: quæ figura significat firmitatem atque constantiam, et nusquam ab illius sincero germanoque cultu nobis esse discedendum. Esse autem Ecclesiam Dei civitatem, apertissime testatur David, cum de illa dicit: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ⁸². » Ipse quoque Salvator certissimam fidem facit de illa, dicens: « Hic habitabo, quoniam elegi eam ⁸³. »

PALL. Conclusum est igitur, ab omni opere desistendum in Sabbato, ut certe legislatori visum est.

CYR. Non ab omni prorsus, inquam, Palladi: nam ab iis cogitandis atque faciendis, quæ Deo placent, et quæ non mediocrem habent utilitatem, nunquam laudabiliter cessari potest. Neque enim frustra (ut mihi quidem videtur) adjunxerunt sacræ Litteræ,

⁸¹ Jer. xvii, 19 seqq. ⁸² Psal. lxxxvi, 3. ⁸³ Psal. cxxxi, 13.

sanctificandum esse a nobis diem Sabbatorum : **A** τὸ ἀγιάζεσθαι δεῖν πρὸς ἡμῶν τὴν τῶν Σαββάτων ἡμέραν · « Μνήσθητι γὰρ, ἑ φησί, τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. » Ἀποπερανοῦμεν δὲ τοῦτο καὶ λίαν ἐπιεικῶς, εἰ ἀγίων ἔργων ἐπιμεληταὶ φαίνόμεθα, σαββατίζοντες νοητῶς· εἴη δ' ἂν τοῦ πράγματος ὑποτύπως ἐναργής, τὸ ἐν Σαββάτῳ τοὺς ἱερέας ἐν τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦν, καὶ ἀμωμήτως ἐργάζεσθαι τὰ ἱερά, καὶ πληροῦν θυσίας, καὶ μηλοσφαγεῖν, πάντα τε δρᾶν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀδιακωλύτως. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων μομφαῖς αὐτὸ δὴ τοῦτο παρεκόμισεν ὁ Χρῆστος, ὅτε δὴ λύσιν ἐπεφήμιζον αὐτῷ τοῦ νόμου τεθεραπευκῶς τὸν παράλυτον ἐν Σαββάτῳ;

PALL. Memini.

CYR. Circumducitur etiam homo in Sabbato, juxta Salvatoris vocem, lege non vindicante : spondet nimirum figura et propemodum aperte testatur, iis, qui in Christo Sabbatum agunt, id est, qui a peccato cessant, ac sanctificantur per fidem, illam in spiritu circumcisionem apertissime convenire, quæ fit octavo, id est, resurrectionis die : sic enim Christus resurrexit ; qui posteaquam revixit, destructo mortis imperio, illico sancto Spiritu suos discipulos obsignavit : hæcque est illa in Spiritu circumcisio. Insufflavit enim, dicens : « Accipite Spiritum sanctum ⁸⁵. » Annon Paulus quoque ita fieri circumcisionem in spiritu fatetur? Circumcidi namque oportere eos, qui crediderant, circumcisione non manufacta, id est, spiritu, asseveravit ⁸⁷. Quinetiam illud addiderim, non posse nos qui spiritualiter Sabbatum servamus, congruenter ab iis, quæ ad fortitudinem spiritualem pertinent, et ab hostibus conterendis, adversariisque in Christo superandis, unquam cessare : et ejus rei imaginem tibi proferam rursus veterem illum Jesum, qui una cum filiis Israel urbem Jericho septimo die, id est Sabbato, cepit.

PALL. Solam igitur nobis a nequitiae ac peccatorum operibus vacationem, quod ad veritatem pertinet tanquam in figuris illis adhuc veteribus propemodum adumbratam, Sabbatum afferet.

CYR. Ita aio : si vero secus habet, id manifeste Christi mysterium ostenderit.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Dixit certe iterum lex : « Si emeris virum **D** Hebræum, sex annos serviet tibi, anno autem septimo egredietur liber gratis ⁸⁸. » Et hæc quidem in Exodo. In Deuteronomio vero rursus ita inquit : « Si autem venditus tibi fuerit frater tuus Hebræus vel Hebræa, serviet tibi annos sex, et septimo emittes eum a te liberum : cum vero emittes eum liberum a te, non emittes eum vacuum ; viaticum dabis ei ab ovibus tuis, et a frumento tuo, et a torculari tuo ; sicut benedixerit te **231** Dominus Deus tuus, dabis ei ⁸⁹. » Nam superiori tempore universo ante nostri Salvatoris adventum spiritu servitutis Israel constringebatur, legi pu-

⁸⁵ Exod. xx, 8. ⁸⁶ Matth. xxi, 12. ⁸⁷ Joan. xx, 22. ⁸⁸ Coloss. ii, 11. ⁸⁹ Exod. xxi, 2. ⁹⁰ Deut. xv, 12-14.

τὸ ἀγιάζεσθαι δεῖν πρὸς ἡμῶν τὴν τῶν Σαββάτων ἡμέραν · « Μνήσθητι γὰρ, ἑ φησί, τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. » Ἀποπερανοῦμεν δὲ τοῦτο καὶ λίαν ἐπιεικῶς, εἰ ἀγίων ἔργων ἐπιμεληταὶ φαίνόμεθα, σαββατίζοντες νοητῶς· εἴη δ' ἂν τοῦ πράγματος ὑποτύπως ἐναργής, τὸ ἐν Σαββάτῳ τοὺς ἱερέας ἐν τῷ ἱερῷ τὸ Σάββατον βεβηλοῦν, καὶ ἀμωμήτως ἐργάζεσθαι τὰ ἱερά, καὶ πληροῦν θυσίας, καὶ μηλοσφαγεῖν, πάντα τε δρᾶν τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀδιακωλύτως. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταῖς τῶν Ἰουδαίων μομφαῖς αὐτὸ δὴ τοῦτο παρεκόμισεν ὁ Χρῆστος, ὅτε δὴ λύσιν ἐπεφήμιζον αὐτῷ τοῦ νόμου τεθεραπευκῶς τὸν παράλυτον ἐν Σαββάτῳ;

ΠΑΛΛ. Μενήσομαι.

ΚΥΡ. Περιτέμνεται δὲ καὶ ἄνθρωπος ἐν Σαββάτῳ, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, οὐκ ἐπιτιμῶντος τοῦ νόμου· παρεγγυᾷ γὰρ ὁ τύπος καὶ μονουοχὶ διαμαρτύρεται σαφῶς, ὅτι πρέπει ἂν καὶ μάλα εἰκότως τοῖς ἐν Χριστῷ σαββατίζουσι, τουτέστι, τοῖς καταλήγουσιν ἀμαρτίας, καὶ ἀγιαζομένοις διὰ πίστεως, ἡ ἐν πνεύματι περιτομῇ πραττομένη κατὰ τὴν ὁγδόην, τουτέστι τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν· ἐγγύρεται γὰρ οὕτω Χριστός. Ἐπειδὴ δὲ ἀνεβίω, τὸ τοῦ θανάτου κατελύσας κράτος, κατεσφράγισεν εὐθύς τῷ ἀγίῳ Πνεύματι τοὺς ἑαυτοῦ γυνώριμους, καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ ἐν πνεύματι περιτομῇ. Ἐνεφύσησε γὰρ λέγων· « Λάθετε Πνεῦμα ἁγίων. » Ἡ οὐχ οὕτω πράττεσθαι τὴν ὡς ἐν νοήσει περιτομὴν καὶ ὁ Παῦλος φησὶ ; Περιτεμῆσθαι γὰρ δεῖν περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, τουτέστι πνεύματι, διςχυρισάτο τοὺς πεπιστευκότας. Προσθεῖν δ' ἂν ὅτι, τῶν εἰς ἀνδρείαν τὴν πνευματικὴν, καὶ τοῦ συντριβεῖν ἐχθρούς, καὶ νικᾶν ἐν Χριστῷ τοὺς ἀνθεστηκότας, οὐκ ἂν καταλήξαιμεν εἰκότως, νοητῶς σαββατίζοντες· εἰκόνα δὲ σοὶ παροίσω πάλιν τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Ἰησοῦν, ὁμοῦ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἡρηκότα τὴν Ἰεριχὼ κατὰ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, τουτέστιν, ἐν τῷ Σαββάτῳ.

ΠΑΛΛ. Ἀργίαν οὖν ἄρα τὸ Σάββατον μόνον ἡμῖν, ὡς εἶπε, τῶν ἐκ φαυλότητος καὶ ἀμαρτιῶν εἰσχομίσειεν ἂν, τότε ἦκον εἰς ἀλήθειαν, τὴν ὡς ἐν τύποις εἶτι τοῖς ἀρχαιότεροις μονουοχὶ σκιαγραφουμένην.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, τὸ Χριστοῦ μυστήριον παραδείξειεν ἂν καὶ μάλα σαφῶς.

ΠΑΛΛ. Τίνα δὴ φῆς.

ΚΥΡ. Ἐφη που πάλιν ὁ νόμος· « Ἐάν δὲ κτήση κατὰ Ἐβραίων, ἐξ ἑτῆ δουλεύσει σοι, τῷ δὲ εἶτι τῷ ἐβδόμῳ ἀπελεύσεται ἐλεύθερος δωρεάν. » Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ ταυτί. Ἐν δὲ τῷ Δευτερονομίῳ πάλιν οὕτω φησί· « Ἐάν δὲ πρᾶθῃ σοὶ ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἐβραῖος, ἡ ἡ Ἐβραῖα, δουλεύσει σοὶ ἐξ ἑτῆ, καὶ τῷ ἐβδόμῳ ἔξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σοῦ· ὅταν δὲ ἔξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον ἀπὸ σοῦ, οὐκ ἔξαποστελεῖς αὐτὸν κενόν· ἐφοδίων ἐφοδιάσεις αὐτὸν ἀπὸ τῶν προβάτων σου, καὶ ἀπὸ τοῦ σίτου καὶ ἀπὸ τῆς κλήρου σου· καθὼς ἠύλγησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου, δώσεις αὐτῷ. » Τὸν μὲν γὰρ ἄλλον ἅπαντα χρόνον, πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, πνεύματι δουλείας ὁ Ἰσραὴλ κατ-

εσφίγγετο, νόμῳ τῷ κολάζοντι καταζευγνύμενος. A
 Ἐπειδὴ δὲ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς (τέθειται
 δὲ ἡμῖν καὶ τοῦδε τύπος τὸ Σάββατον) ἐπέλαμψεν ὁ
 Ἐμμανουήλ, τότε δὴ τὸ μὲν δουλείας ἀφήρηται
 πνεῦμα, προσκεκομικότες δὲ ὅλως οὐδὲν εἰς ἀπολύ-
 τρωσιν τῷ Δεσπότη, φιλανθρωπίνῳ χάριτι κέκληνται
 πρὸς ἐλευθερίαν, καὶ εἰς τὴν τῆς υἰοθεσίας δόξαν·
 δεδικαιῶνται γὰρ οἱ πιστεύσαντες οὐκ ἐξ ἔργων νό-
 μου κατὰ τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἐκ πίστεως. Καὶ τοῦτο
 εἶναι φημι τὸ, « Ἀπελεύσεται ἐλεύθερος δωρεάν. »
 Ἄλλ', « Ὅταν, φησὶν, ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον
 ἀπὸ σοῦ, οὐκ ἐξαποστελεῖς αὐτὸν κενόν· ἐφόδιον ἐφ-
 οδιάσεις αὐτὸν ἀπὸ τῶν προβάτων σου, ἀπὸ τοῦ σίτου
 αὐο, καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου. » Ὁρᾷς ἐναργῶς τοῦ
 κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν, ἐν γε τουτοισὶ
 διαλάμπουσαν; λευτρώμεθα γὰρ, καὶ ἀνῆκεν ἡμᾶς B
 ἐλευθέρους ὁ πάντων ἡμῶν Σωτὴρ, δωρεάν. Οὐ γὰρ
 ἐξ ἔργων δικαιοσύνης δὲ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ
 κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, κατὰ τὸ γεγραμμένον,
 τῆς οὕτως ὑπερφουοῦς ἡμερότητος μετεσχηκαμεν·
 ἀνιῖς δὲ ἡμᾶς ἐλευθέρους, τουτέστιν, ἀπαλλάξας
 ἁμαρτιῶν, καὶ τῇ τῆς υἰοθεσίας κατακαλλύουσας χά-
 ριτι, καλὸν ἡμῖν ἐφόδιον ἑαυτὸν προστέθεικεν, ὡς
 ἀμωμον ἱερεῖον, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν δι'
 ἡμᾶς ἠγμένον, χαρισάμενός τε τὸ μετασχεῖν εὐλο-
 γίας τῆς ζωοποιοῦ, τουτέστι, τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκ-
 οῦς τε καὶ αἵματος. Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐφοδιάζε-
 σθαι δεῖν ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀπὸ τε σίτου καὶ οἴνου,
 τοὺς ἐν ἐβδόμῳ καιρῷ, τουτέστιν, ἐν τῷ νοητῷ
 Σαββάτῳ, κεκλημένους εἰς ἐλευθερίαν ἐξ ἡμερότητος C
 τῆς Δεσποτικῆς· ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος. Ἐπειδὴ
 δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἀναπεπτωκόσιν εἰς βραθυμίαν, οὐ
 λαὸν ἐδόκει τηρεῖν τὰ ἐντεταλμένα, κατηριεῖτο ὁ
 Θεὸς τοῦτο δρᾶν ἐλομένους. Γέγραπται γὰρ, ὅτι καὶ
 « Ἐγενήθη λόγος Κυρίου πρὸς Ἰερεμίαν, λέγων·
 Οὕτως εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, λέγων· Διαθέ-
 μην διαθήκην πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ἣ ἐξεϊλόμην αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξ οἴκου δου-
 λείας λέγων· Ὅταν πληρωθῇ ἐξ ἔτη, ἀποστελεῖς τὸν
 ἀδελφόν σου τὸν Ἑβραῖον, ὃς πραθήσεται σοι, καὶ
 ἐργάται σοι ἐξ ἔτη, καὶ ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθε-
 ρον· καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐκ ἔκλιναν τὸ οὖς
 αὐτῶν· καὶ ἐπέστρεψαν σήμερον ποιῆσαι τὸ εὐθὲς
 πρὸ ὀφθαλμῶν μου, τοῦ καλέσαι ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἕκαστον
 τοῦ πλησίον αὐτοῦ· καὶ συνετέλεσαν διαθήκην κατὰ D
 πρόσωπόν μου ἐν τῷ οἴκῳ, ᾧ ἐπεκλήθη τὸ ὄνομά
 μου ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ἐπεσπρέψατε, καὶ ἐθεδηλώσατε
 τὴν διαθήκην μου, τοῦ ἐπιστρέψαι ἕκαστον τὸν πατέρα
 αὐτοῦ, καὶ ἕκαστον τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὃς ἐξ-
 απεστείλατε ἐλευθέρους τῇ ψυχῇ αὐτῶν, τοῦ εἶναι
 ὑμῖν εἰς παῖδας καὶ παιδίσκας. » Ὁρᾷς ὅπως οὐκ
 ἀνέχεται τῶν τύπων ἀθετουμένων, μάλλον δὲ αὐτῆς
 τῆς ἀληθείας ἐξυβρισμένης ὡς ἐν σκιαῇ; ἔτι; « Ἀμε-
 ταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλήσις τοῦ
 Θεοῦ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοὺς δὲ ἀνεθένας
 ἄπαξ, ἀνόπιν ἔλκοντες Ἰουδαῖοι, καὶ τοῖς τῆς
 δουλείας αὐθις ὑποφέροντες ζυγοῖς, τὸ ἀμεταμέλητον οὐ
 τετηρήκασι, προσκερούκασι τε διὰ τοῦτο

¹ Exod. xxi. 1. ² Exod. iii. 21. ³ Tit. iii, passim. ⁴ Jerem. xxxv, 15-16. ⁵ Rom. xi, 20.

τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, ἀθετήσαντές τε καὶ ἀτιμάσαντες, εἰ καὶ ἦν ἐν τύποις ἔτι

PALL. Rectissime est a te dictum.

CYR. Justificari nos autem gratis, per gratiam quæ est in Christo, nullamque pro nostra vita commutationem ac pretium afferre, neque gloriam libertatis emere, sed rem tantam benignitate atque clementia Domini lucrari, præfiguravit in Deuteronomio, dicens : « Septimo quoque anno facies remissionem. Sic vero habet præceptum remissionis : Dimittes omne debitum proprium, quod debet tibi proximus tuus, et a fratre tuo non repetes, quia indicta est remissio Domino Deo tuo, ab alieno repetes quodcumque fuerit tibi apud ipsum : fratri vero tuo remissionem facies ejus pecuniæ, quam tibi debet, quia non erit apud te egens ; quia benedicens benedicet tibi Dominus Deus tuus in terra, quam Dominus Deus tuus dat tibi, ut hæreditate possideas eam * ». » Vides fulgere inter umbras veritatem? Id enim quoque evidentissime Salvatoris nostri gubernationem, qua nos regit, ostendere potest. Nam qui per fidem prope illum accesserunt, et, percepto Spiritu sancto ac naturæ divinæ consortio, domestici jam et fratres facti sunt, his debita condonavit, cum nihil persolvissent ; neque enim ab illis transgressionis poenas **233** repetiit, quamvis anteactæ vitæ rationibus reddendis essent astricti : qui vero propter infidelitatem ipsorum perniciosam adhuc alieni erant, ac propemodum etiam alienigenæ, et quam longissime ab ejus conjunctione remoti, eos debitis persolvendis obligatos constituit, et, ut qui peccati maculas nondum obuissent, merito poenis et suppliciiis lændis obnoxios fecit : ideoque alloquebatur eos, qui crediderant : « Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cognoscetis veritatem, et veritas liberabit vos † ; » iis contra, qui veram atque evangelicam disciplinam contemnebant, dicebat : « Amen, amen dico vobis, nisi credideritis quia ego sum, in peccatis vestris moriemini. ‡ ». » Intelligis igitur quemadmodum eos quidem, qui ex fide sibi conjuncti essent, se liberos dimissurum pollicetur ; alienos contra et extraneos in delictis mortuos affirmat judici suorum delictorum poenas daturus ?

PALL. Verum est.

CYR. Eleganter autem voluptates futuri sæculi sanctas, atque cœlestium honorum participationem Sabbati otium designat.

PALL. Explica mihi igitur, quo tandem modo ; id enim aveo discere.

CYR. Equidem libentissime : psallit enim nimirum beatus David de filiis Israel, et Deo, qui omnia potest, loquens : « Panem cœli dedit eis : panem angelorum manducavit homo † ; » Quibus verbis manna appellavit cœli et angelorum cibum, ut animum ultra hæc sensibilia ac visibilia interdentes, illam spiritualem ac divinam subministrationem contemple-

A ΠΑΛΛ. Ὅρθότατα εἶπες.

ΚΥΡ. Δικαιούμεθα δὲ ὅτι δωρεὰν διὰ χάριτος τῆς ἐν Χριστῷ, τῆς ἐαυτῶν ζωῆς ἀντάλλαγμα προσενεγκόντες οὐδὲν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τῆς ἐλευθερίας ἐκπριάμενοι ὄξαν, ἡμερόσθητι δὲ καὶ φιλιανθρωπῶς Δεσποτικῇ τὸ χρέημα κερδαίνοντες, ὑπετύπου λέγων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· « Δι' ἐπτά ἐτῶν ποιήσεις ἀφεςιν. Καὶ οὕτως τὸ πρόσταγμα τῆς ἀφέσεως, ἀφήσεις πᾶν χρέος ἰδιον, ὃ ὀφείλει σοι ὁ πλησίον σου, καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις ὃ ἐὰν ᾦ σοι παρ' αὐτῷ· τῷ δὲ ἀδελφῷ σου ἀφεςιν ποιήσεις τοῦ χρέους σου, ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής· ὅτι εὐλογῶν εὐλογήσει σε Κύριος ὁ Θεός σου, ἐν τῇ γῆ, ἣ Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι ἐν κλήρῳ κατακληρονομήσει αὐτήν. » Ὅρα, διαστράπτουσιν ἐν ταῖς σκιαῖς τὴν ἀλήθειαν ; Ἐναργέστατα γὰρ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τὴν εἰς ἡμᾶς οἰκονομίαν παραδείξειεν ἂν καὶ τῶδε. Τοὺς μὲν γὰρ ἀγχοῦ γεγονότας αὐτῷ διὰ τῆς πίστεως, οἰκείους τε ἦδη καὶ ἀδελφοὺς ἀναδειγμένους, διὰ τοῦ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος, θείας τε φύσεως γενέσθαι κοινωνοὺς, ὀφλημάτων ἀνήκεν, ἐκπετικῶς οὐδὲν· οὐ γὰρ ἐζήτησε παρ' αὐτῶν τὰς τῆς παράδασως δίκας, καίτοι τοὺς λόγους τῶν σφίσι βεβαιωμένων ἐπωφληκότας αὐτῷ· τοὺς δὲ ἄλλοτριους ἔτι, μονοουχὶ δὲ καὶ ἄλλογενεῖς, διὰ τὴν ὀλέθριον αὐτῶν ἀπιστίαν, καὶ ὡς ἀπωτάτω γεγονότας τῆς εἰς αὐτὸν οἰκειότητος, ἐνόηους κατέστησε τοῖς ὀφλήμασι, καὶ ὡς ἀναπόνητον ἔχοντας ἔτι τὴν ἁμαρτίαν, ὑπόχρεως τε τῇ δίκῃ καὶ τῷ κολάζεσθαι δεῖν εἰκότως εἰργάσατο· καὶ γοῦν προσεφώνει μὲν τοῖς πιστευουσίν· « Ἐὰν ὑμεῖς μνηστῆς ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμοῦ, ὅπως μαθηταὶ μοῦ ἔσθε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. » Τοῖς δὲ τὴν ἀληθῆ καὶ εὐαγγελικὴν ἀτιμάζουσα πᾶθευσαν, « Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. » Συνίης οὖν ὅτι, τοὺς μὲν κατὰ πίστιν οἰκείους, πρὸς ἐλευθερίαν ἀνήσειν ἐπαγγέλλεται, τοὺς δὲ ἄλλοτριους ἔτι καὶ ξένους, ἐκτεθνῶντας τοῖς πταίσμασιν, ἀποτίσιν ἔτη τῷ κριτῇ τῶν ἰδίων πλημμελημάτων τοὺς λόγους ;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Διαμορφὸς δὲ ἀστελεῶς καὶ τὴν εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα τρυφὴν ἀγοπερητῆ, καὶ τὴν τῶν οὐρανίων μέθεξιν ἀγαθῶν ἢ κατὰ τὸ Σάββατον ἀργία.

ΠΑΛΛ. Φράσον ἂν ὅπως συνιέναι θέλοντί μοι.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα. Ψάλλει γὰρ που λέγων ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ περὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ· « Ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς· ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος, » τὸ μάννα λέγων, οὐρανοῦ καὶ ἀγγέλων τροφήν, ἵνα τῶν αἰσθητῶν τε καὶ ὄρατῶν τὸν οἰκεῖον ἰέντες ἐπέκεινα νοῦν, τὴν πνευματικὴν καὶ θείαν κατασκευαστικὴν χορηγίαν,

* Deut. xv, 4-5. † Joan. viii, 51, 52 ‡ ibid. 24. § Psal. lxxvii, 24, 25.

ἦν ταῖς τῶν ἁγίων ψυχαῖς ἐνίησι Θεοῦ, τὸν ἀγγέλους τρέφοντα, καὶ ζωογονοῦντα τοὺς ἀνθρώπους, Θεὸν λόγον ἐγκαταυλλίζεσθαι ποιῶν τοῖς τὴν πίστιν εἰσδεδεγμένοις. Κατώκηκε γὰρ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἄρτεν ζῶντι καὶ ἐξ οὐρανοῦ τρεφόμεθα πρὸς εὐξείαν τε καὶ ἰσχυρὴν πνευματικὴν· τύπος μὲν οὖν τοῦ τοιοῦδε, τὸ μάννα, σαφὴς καὶ ἀνευδοιάστως ἔχων. Προστέταχε δὲ ὁ νόμος· συναγείρειν αὐτὸ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, τὸ διαρκῶς ἔχον ἐκάστῳ μὴ ὑπερτρέχοντα. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ· « Τὸ πρῶτ' ἐγένετο καταπαυομένης τῆς ὁδοῦ σου κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς ἐρήμου λεπτὸν ὡσεὶ χορίαννον, λευκὸν ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδόντες δὲ αὐτὸ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἶπαν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ· Τί ἐστὶ τοῦτο; οὐ γὰρ ᾔδεισαν τί ἦν. Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς αὐτούς· Οὗτος ὁ ἄρτος ὃν δέδωκεν ὑμῖν Κύριος φαγεῖν. Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε Κύριος· Συναγάγετε ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστος εἰς τοὺς καθήκοντας γομῶρ κατὰ κεφαλὰς, κατὰ ἀριθμὸν ψυχῶν ὑμῶν, ἕκαστος σὺν τοῖς συσκήνοις ὑμῶν συλλέγετε. » Εἰτά φησι καὶ μεθ' ἕτερα πάντιν· « Ἐγένετο δὲ τῆ ἡμέρᾳ τῆ ἕκτῃ, συνέλεξαν τὰ δέοντα διπλᾶ γομῶρ τῷ ἐνὶ· εἰσηλθόν δὲ πάντες οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς, καὶ ἀνήγγειλαν Μωσῆ. Εἶπε δὲ Μωσῆς πρὸς αὐτούς· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ἐστὶν ὃ ἐλάλησε Κύριος· Σάββατα ἅγια ἀνάπαυσις τῷ Κύριῳ· αὐριον ὅσα ἂν π[ί]σ[σ]ητε, π[ί]σ[σ]ητε, ὅσα ἂν ἐψητε, ἔψετε, καὶ πᾶν τὸ πλεονάζον καταλείπετε αὐτοῖς ἀποθήκην εἰς τὸ πρῶτ'. » Εἶτα πρὸς τοῦτοις τὸν θεῖον αὐτοῖς διεσάφαί νόμον, εὐθὺς ἐπειπὼν ὁ ἱεροφάντης Μωσῆς· « Φάγετε σήμερον ἐστὶ γὰρ Σάββατα σήμερον τῷ Κυρίῳ. Οὐχ εὐρήσετε σήμερον ἐν τῷ πεδίῳ. Ἐξ ἡμέρας συλλέξετε, τῆ δὲ ἡμέρᾳ τῆ ἑβδόμῃ Σάββατα οὐκ ἐσται ἐν αὐτῇ. » Ἄρα σαι λοιπὸν, ὦ Παλλάδιε, καὶ μετὰ τοῦτο ἀσυμφωνῶς, ὅτι τῆς ἐσομένης εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα ζωῆς, οἰονεὶ προευτρεπισμὸν καὶ ὑποτύπωσιν ἂν ἔχει καὶ μάλα σαφῆ, τὸ μήτε τι θρᾶν ἐν Σαββάτῳ; συλλέγειν δὲ ὡσπερ εἰς ἀποθήκην τὸ ἦδη πεπορισμένον; καὶ μηδὲ αὐτὸ τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταδεδοσθαι μάννα, τῷ δὲ ἦδη συγκεκομισμένῳ διακεχερῆσθαι δεῖν εἰς ἀπόλαυσιν καὶ τροφήν; Σαββατίζοντες γὰρ ἐν Χριστῷ καὶ εἰς λῆξιν ἰόντες τῆς ἀμαρτίας ὀλοτελῆ, τῆς ἀνομιᾶν ἐντροφήσομεν ἀγαθοῖς, πόνου μὲν ἐξηρημένου παντὸς, ἰδρώτων δὲ δίχτα, πᾶν ὅπερ ὀνίησι πλουσίως εὐρίσκοντες.

ΠΑΛΛ. Ἀληθὴς ὁ λόγος. Ἐφ' ἐτοίμοις γὰρ ὡσπερ καὶ προκεισομένοις ἅπασιν ἀγαθοῖς ἢ τὸ τῆνικαδὲ τῶν ἁγίων ἐστὶ ζωὴ· εἰρήσθω δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν αὐτῶν ἁγίῳ παντί· « Τοὺς πόνους τῶν καοπῶν σου φάγεσαι. »

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀναθέοντες εἰς τὸ ἀπαρχῆς, καὶ ὡσπερ ἀνόπειν τὸν λόγον ἀνασειράζοντες, ἐκείνῳ φαμεν, τὸ, ὅτι δὴ σφόδρα καὶ ἀκολούθως ὁ νόμος ἐφ' ἕνα τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς μετααστήσας Θεόν, οὐ συγκεχώρηκεν ἀγνοεῖν οὐδὲ τὸν ἐξ αὐτοῦ τε καὶ ἐν ἐστώ φόντα τε καὶ συνυπάρχοντα συναϊδίον Λόγον.

A mur, quam sanctorum animis suggerit Deus, cum Deum illum Verbum qui et angelos pascit, et hominibus vitam præstat, in iis, qui fidem receperunt, inhabitare facit. Habitat enim Christus in cordibus nostris per Spiritum sanctum, et pane viventi, et cœlitus veniente pascimur ad firmitatem et robur spirituale concipiendum: manna ejus rei figura est certa et evidens. Jussit autem lex, ut ex eo tantum colligerent filii Israel, quantum cuique satis esset, nihilque supra mensuram adjicerent. Sic enim scriptum est: « Mane factum est, cum desedisset ros in circuitu castrorum, et ecce super faciem deserti minutum quasi coriandrum album, quasi pruina super terram; cum vidissent autem illum filii Israel, dixerunt alter ad alterum: **234** Quid est hoc? neque enim sciebant quid esset. Dixit autem ad illos Moyses: Hic est panis, quem dedit vobis Dominus ad vescendum. Hoc est verbum, quod præcepit Dominus: colligite ex ipso, quantum sufficit, gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum, unusquisque cum contubernaliibus vestris colligite ». Deinde post quædam alia rursus ait: « Factum est autem die sexta, collegerunt necessaria dupla, duo gomor, per singulos: ingressi sunt autem omnes principes synagogæ, et nuntiaverunt Moysi. Dixit autem Moyses ad eos: Hoc est verbum quod locutus est Dominus: Sabbata requies sancta Domino: cras, quæcunque coquere vultis, coquite; et quæcunque elixare volueritis, elixate: et quidquid superfuerit, relinquit vobis repositionem in mane ». Deinde Moyses, ille sacrorum interpretes, divinam illis legem explicavit, continuo inferens: « Comedite hodie; sunt enim hodie Sabbata Domino. Non invenientis hodie in campo. Sex diebus colligetis; septima vero die Sabbata sunt; non erit in ipsa ¹⁰. » An tibi posthac, Palladi, obscurum esse poterit, quia hoc ipsum nihil agere Sabbato, sed quod jam suppeditatum sit, tanquam in cellam condere, neque cœlitus manna ipsi dari, sed jam comportato ad voluptatem et ad escam uti, quasi præparatio quædam atque informatio sit illius vitæ, quæ in sæculo venturo futura est? Nam Sabbatum agentes in Christo, atque omnino cessantes a peccato, supernis illis fruamur bonis, cum labor omnis sublatus D erit, et citra sudorem ea omnia, quæ juvare possunt, affluenter inveniemus.

PALL. Vera oratio: nam quasi in paratis et in promptu positis bonis omnibus illa, quæ tunc erit, sanctorum vita ducetur; liceat igitur et nobis ipsis dicere sancto cuique: « Labores manuum tuarum manducabis ¹¹. »

CYR. Igitur ad id, quod initio positum erat, recurrentes, et quasi retrorsum orationis cursum reflectentes, illud asserimus, convenientissime legem, eum ad unum colendum, qui natura et vere Deus est, nos traduxisset, non sustinuisse, ut Verbum illud, quod ex ipso et in ipso natum et simul existit et

⁸ Exod. xvi, 15-16. ⁹ ibid. 22-25. ¹⁰ ibid. 25-27.

¹¹ Psal. cxxvii, 2

coæternum est, ignoraremus. Nam cum prius præcepisset atque dixisset : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex omnibus viribus tuis ¹⁵ : » **235** et præterea : « Non erunt tibi dii alii præter me ¹⁶ : » conjunxit illico Christi mysterium inferendo : « Recordare ut diem Sabbatorum sanctifices ¹⁷. » Hæc enim præclara semita est ac necessaria, et divini artificii via, et discentibus quæ scire opus est, utilissima. Itaque Salvator Patrem, qui in cælis est, ac Deum alloquens ait : « Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum ¹⁸. » Nam, ubi de Patre verba fiunt, consequuntur necessario verba, quæ ad Filium pertineant, et conjuncta maxime utriusque cognitio est. Judæos certe, propterea quod Filium non admitterent, a veritate aberrantes, atque arbitantes se nosse Deum, increpabat, dicens : « Neque me nostis, neque Patrem meum : si me cognovissetis, et Patrem meum utique cognovissetis ¹⁹. » In utroque enim alterius notio simul infertur. Igitur, cum prius, fundamenti cujusdam instar, jecisset certam atque accuratam Dei cognitionem, et legislatoris notitiam prius tanquam radicibus actis, in eis infixisset, denique ad humana descendit, et ei reverentiæ, quam Deo exhibemus, proximam deinceps collocat atque conjungit eam, quæ patri ac matri debetur, quorum opera, Deo annuente, perducti eo sumus, ut essemus et omnino subsisteremus, quippe cum secundum ab Opifice locum teneant : divinis enim jussis, et arte non ab alio tradita, sed sponte percepta, natura id quod gignitur, in se ipsa ad vitam effingit, atque Opificis gloriam imitatur : nam ut Deus qua ratione effector est et conditor, omnibus initium est et origo; sic quisque etiam parens ex se nato filio quasi radix quædam est procreationis, et fons unde progreditur, ut sit. Igitur illa patris ac matris subministratio, quam præbent ad omnium qui in terris sunt hominum procreationem, illius omnium opificis figuram refert : atque ob eam causam iis præstantiorem, quam cæteris hominibus, honorem deferri lex jussit, neque a præmiis excludens eos, qui honorem illis impenderent, neque eos vicissim, qui id facere nollent, a supplicio liberans : nam ingeniumque animum honoribus ornat, eum vero, qui aliter sit affectus, gravissimis malis onerat : « Honora enim, inquit, patrem tuum, ut bene tibi sit, et sis longævus super terram ²⁰. » **236** Igitur cum iis, qui parentes honorarent, vitam ac temporis diuturnitatem, quasi præmium quoddam et munus præcipuum, lex constituisset, mortem vero superbis et injuriosis proposuisset, metum veluti pædagogum quemdam apponit, qui nos ad rectum iter timore quædam. Dixit enim rursus : « Qui percutit patrem aut matrem suam, morte moriatur ²¹. » Vide igitur quemadmodum omne genus

¹⁵ Deut. vi, 5. ¹⁶ Deut. iv, 53. ¹⁷ Deut. v, 12. ¹⁸ Exod. xxi, 15.

A Προεντειλάμενος γὰρ καὶ εἰπὼν, « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου » καὶ μὴν « Καὶ οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροί, πλην ἐμοῦ » συνήψεν εὐθὺς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἐπεικὼν « Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν. » Ὁμιος γὰρ ἦδε καλὴ τε καὶ ἀναγκαῖα, καὶ θεοπρεπεστάτης εὐτεχνίας ὁδὸς, καὶ τελεωτάτη τοῖς ἁ προσῆκεν εἰδέναί μανθάνουσιν, ἐμποιοῦσα τὴν δυνάμειν. Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ ἔφη Πατέρα καὶ Θεόν « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Συμπαρομαρτεῖ γὰρ ἀναγκαίως τῷ λόγῳ τῷ περὶ Πατρὸς, ὁ περὶ Υἱοῦ, καὶ ἀγγίθυρος λίαν ἢ ἐπ' ἀμφοῖν ἐστὶ γνῶσις. Τοῦδαίους γοῦν τῆς ἀληθείας ἡμαρτηκόσι, διὰ τοῦ μὴ προσεῖσθαι τὸν Υἱὸν, οἰομένους δὲ ὅτι Θεὸν ἐγνώκασιν, ἐπετίμα λέγων « Οὐτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν Πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν Πατέρα μου ἤδειτε ἂν. » Συνεισπρίνεται γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν ἡ ἐκείνου γνῶσις. Οὐκοῦν θεμέλιον ὡσπερ τινὰ προκαταθεὶς ἀναγκαίως τὸν ἀκριβὲς εἰς θεογνωσίαν, καὶ τοῦ νομοθέτου τὴν εἰδῆσιν προενριζώσας αὐτοῖς, κάτεισιν ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τῇ εἰς Θεὸν αἰδοῖ γείτονα τίθησι καὶ συνημένην εὐθὺς τὴν εἰς πατέρα τε καὶ μητέρα, δι' ὧν εἰς τὸ εἶναι τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως Θεοῦ κατανεύοντος κεκομισμέθα, δευτέραν ὡσπερ τινὰ τάξιν ἐχόντων τοῦ Δημιουργοῦ· θεοῖσι μὲν γὰρ νεύμασι καὶ αὐτοδιδάκτῳ τέχνῃ ζωοπλαστεῖ τὸ τικτόμενον ἢ φύσις ἐν ἑαυτῇ· δημιουργικὴν δὲ ὡσπερ C ὑποπλάττεται δόξαν· καὶ ὡσπερ ὁ Θεὸς πάντων ἐστὶν ἀρχὴ καὶ γένεσις, καθὼ Ποιητὴς καὶ Δημιουργός, οὕτω καὶ ἕκαστος τῶν εἰς γονίας τετελεσμένων τῶν ἐξ αὐτοῦ φύντι τέκνω βίκα τις ὡσπερ ἐστὶ γένεσις, καὶ τῆς εἰς τὸ εἶναι παρόδου πηγὴ. Εἰς τύπον δὲ οὖν τοῦ πάντων δημιουργοῦ, ἡ πατὴρ καὶ μητὴρ ὑπουργία πρὸς ὑπαρξίαν, εἰς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιγάρτοι τῶν ἄλλων προφεραστέραν τὴν εἰς αὐτοὺς ποιεῖσθαι τιμὴν ὁ νόμος προσέταχεν, οὐτε γερῶν ἀποστήσας τοὺς ἡρημένους τιμῶν, οὔτε ποιῆς ἀπαλλάττων τοὺς τοῦτο δρῶν οὐκ ἀνεχομένους· τὴν μὲν γὰρ εὐγενῆ καὶ ὁσίαν γνῶμην τιμαῖς στεφανοῦσθαι δὲ οὐχ οὕτως· ἔχουσαν, τοῖς εἰς λῆξιν καταφορτίζει κακοῖς· « Τίμα » γὰρ, φησὶ, « τὸν πατέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. » D Οὐκοῦν ἄθλον μὲν ὡσπερ τι καὶ γέρας ἐξαιρετικὸν εἰς ζωὴν, καὶ τὸ ἐπὶ μάλιστα ἵνα χρόνον, τοῖς ἐθέλουσι τιμῶν, θάνατον δὲ τοῖς ἀλαξόσι καὶ ὑβρισταῖς ἐπαρτήσας· ὁ νόμος, παιδαγωγὸν ὡσπερ τινὰ μετασοδούντα πρὸς τὸ εὐθὺ τὸν φόβον ἐφίστησιν. « Ἐφῆ γὰρ πάλιν· « Ὅς τύπτει πατέρα ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ τελευτάτω· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα, τελευτήσῃ θανάτῳ. » Ἄβρει δὲ ὅν ἐστι πάντα μὲν τὸν τρόπον τῆς εἰς αὐτοὺς ἀμαρτίας ἐν ἴσῳ κολάζει μέτρῳ, ἀγχοῦ δὲ δὴ πάλιν τοῖς περὶ Θεοῦ τὰ γονέων δίκαια τιθεὶς ὁράται σαφῶς. ὡσπερ γὰρ ἐπὶ Θεοῦ, τὸ γλώττης πλημμέλημα τιμάται θανάτῳ καὶ ταῖς εἰς

¹⁹ Joan. xvii, 3. ²⁰ Joan. xiv, 17. ²¹ Exod. xx, 12.

ἄκρον ὄργαις, οὕτω καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν γεγεννηκότων· καὶ τὴν θείαν μὲν τις ἀθετήσας ἐντολὴν, καὶ ταῖς παραβάσεσι καταλυτεῖν ἡρημένος τὸν παιδαγωγόν, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἀποθνήσκει. Πατὴρ δὲ τυχόν ἢ μητὴρ ὑποθηκῶν ἀλογήσας, λιθόλευστος τελευτᾷ, νόμου τοῦ θείου καὶ τότε προστεταχότος. Ἔφη δὲ οὕτως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· « Ἐὰν δὲ τις ἢ υἱὸς ἀπειθῆς καὶ ἐρεθιστῆς, οὐχ ὑπακούων φωνῆς πατρὸς αὐτοῦ καὶ φωνῆς μητρός, καὶ παιδεύσωσιν αὐτὸν, καὶ μὴ εἰσακούσῃ αὐτῶν· καὶ συλλαβόντες αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐξήξουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γερουσίαν τῆς πόλεως αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν πύλην τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ ἐρούσι τοῖς ἀνδράσι τῆς πόλεως αὐτοῦ λέγοντες, ὅτι Ὁ υἱὸς ἡμῶν οὕτως ἀπειθεῖ, καὶ ἐρεθίζει, καὶ οὐκ εἰσακούει τῆς φωνῆς ἡμῶν, συμβολοκοπῶν οἶνοφυλαγεί· καὶ λιθοβολήσουσιν αὐτὸν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως αὐτοῦ λίθοις, καὶ ἀποθανείσεται. Καὶ ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐπιλοιποὶ ἀκούσαντες φοβηθήσονται. » Ἀρὰ σοὶ λοιπὸν ἐνδοιάξεν ἔτι καὶ μετὰ τοῦτο θέμις, ὡς εἶσι κατ' ἔχονς τῆς τοῦ Θεοῦ τιμῆς ἢ εἰς πατέρα τε καὶ μητέρα;

ipsis; et cæteri audientes timebunt ¹⁹. » Num tandem habitus proxime ad eum, qui Deo tribuitur, accedit?

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς. Ἐκδυσωπεῖ γὰρ ἡμᾶς εἰς γε τὸ χρῆμα τιμῆν, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ (1) σοφῶς εἰρημένον· « Μνησθήτι, ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης. » Καὶ μὴν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ ἐπεικίστατα λέγων· « Εἰ μὴ ὁ φόβος Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἦν μοι. »

ΚΥΡ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, τὸ δι' αὐτῶν γεγενῆσθαι λέγειν, οὐκ εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὸ εἶναι καλοῦντος τὰ οὐκ ὄντα ποτὲ καταδείξειεν ἂν ἐναργῶς ὄντας αὐτούς; τὸ δὲ δι' αὐτῶν καὶ φόβῳ τῷ πρὸς ἡμῶν τετιμῆσθαι πρέπειν, οὐ μονονουχὶ καὶ ἐν αὐτῷ Δεσποτικῷ τέθεικεν ἀξιώματι;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Τοιγάρτοι καὶ ἐπαρᾶται τισιν ὁ Παροικιστῆς, λέγων· « Ὀφθαλμὸν καταγελῶντα πατρός, καὶ ἀτιμάζοντα γῆρας μητρός, ἐκκόψαισαν αὐτὸν κόρακες ἐκ τῶν φαράγγων. » Πλὴν ἐκεῖνο διασάφει, τὸ ὅπως ἂν οἰοῖτο τις εἰρησθαι σαφῶς παρὰ τοῦ πάντων Σωτῆρος Χριστοῦ· « Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. » Μεμνήσομαι δὲ κάκεινου· πατέρα γὰρ θάπτειν καὶ γηροκομεῖν ἐκλιπαροῦντι τῷ μαθητῇ, τὸ « Ἀκολουθεῖ μοι, φησί, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. »

ΚΥΡ. Εἶτα τί τὸ ἄτοπον (2) ἐν τούτοις; ἄναντες γὰρ οὐδὲν, ὡς γέ μοι δοκεῖ, ψιλῆ δὲ λῖαν τῶν προκειμένων ἢ γνώσις, καὶ ἔλξιν ἐτοιμοτάτη τοῖς ἐθέλουσιν ὀρθῶς νοεῖν.

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν οὐκ ἐλεύθερος παντελῶς ὑποψίας

¹⁹ Deut. xxi, 18-21. ²⁰ Eccl. vii, 30. ²¹ Gen. xxxi, 42. ²² Prov. xxx, 17. ²³ Matth. x, 37. ²⁴ Matth. viii, 22.

(1) Sic cod. Vat., codex Sirletii, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

(2) Cod. Sirletii, τί τὸ ἄτοπον; Quid obscuritatis incst?

A peccati, in illos admissi, æquali mensura punitur. Iis etiam, quæ de Deo præcepta sunt, ea proxime conjungi perspicuum est, quæ ad parentum jura pertinent. Ut enim, si quid in Deum lingua peccatum sit, morte extremoque supplicio multatur, similiter si quid in eos quoque sit admissum qui genuerunt: ac divinum certe mandatum quisquis irritum fecerit, et ejus violatione pædagogum volens offenderit, sine ulla miseratione occiditur. Quisquis item patris matrisve monita contempserit, lapidibus obrutus necatur, cum hoc idem divina lex jusserit. Dixit autem ad hunc modum in Deuteronomio: « Si autem cuiquam fuerit filius contumax et irritator, qui non obediat voci patris sui, et voci matris suæ, et corripuerint eum, et non audierit eos, comprehendent eum pater suus et mater sua, et ducent eum ad senatum ipsius civitatis, et ad portam loci illius, et dicent hominibus civitatis illius: Filius noster hic inobediens est et irritat, et non audit vocem nostram, comensationibus et ebrietatibus vacat: et lapidabunt eum viri civitatis illius lapidibus; et morietur, et auferetis malum ex vobis posthac fas est ambigere, quin patri ac matri honos

PALL. Minime dubium: ut enim eos honore prosequendos putemus, illud quoque persuadet, quod a quodam sapienter est dictum: « Recordare quod per eos genitus es ²⁰; » Jacob quoque patriarcha, cum modestissime dicit: « Nisi timor Isaac patris mei adesset mihi ²¹. »

CYR. Dic igitur mihi hoc ipsum quod per illos genitos nos esse dictum est, num parum evidenter ostendit imaginem eos Opificis tenere, et ejus, qui vocat ad existendum ea quæ olim non erant? **237** Jam vero hoc ipsum, quod nostro quoque timore eos honorare decet, nonne illis ipsam quoque Domini dignitatem tribuit?

PALL. Sane vero. Ideoque ille Proverbiorum auctor exsecratur quosdam, dicens: « Oculum, qui irridet patrem et dedecorat senectutem matris, effodiant eum corvi de torrentibus ²². » Illud tamen explices velim, quomodo ab omnium Salvatore Christo sapienter dictum putari possit: « Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus ²³. » Quinetiam illud commemorabo: nam patrem sepelire, senectutemque illius alere roganti discipulo ait: « Sequere me; et dimitte mortuos sepelire mortuos suos ²⁴. »

CYR. Quid vero in iis absurdi est? nam ardui quidem certe nihil, ut mihi videtur, sed simplex admodum locorum propositorum est cognitio, et ad percipiendum iis, qui recte intelligere velint, facilissima.

PALL. Atqui non sunt ea verba a suspitione

prorsus aliena : videntur enim quodammodo ab ea reverentia, quæ parentibus debetur, nos abducere.

CYR. Apage ab ista suspitione, Palladi, et intelligentia tam perversa : neque enim Salvatoris nostri verba a reverentia in parentes abducunt, sed illam, quæ Deo exhibetur, antiquiorem ac præstantiorem habere docent. Id quod etiam superiori nostra oratione perfectum est, cum illam proximam atque secundam ab ea, quæ Deo est habenda, identidem dicemus ; quod sane etiam ipse Christus servavit, cum neque id pro crimine ascripsit iis qui parentes diligenter, neque omnino culpavit aut accusavit eos, qui iisdem honorem sponte deferrent, sed humana omnia post Deum habenda esse convenientissime sanxit. Itaque non absolute ait : « Qui amat patrem suum aut matrem, » sed adjecit illud, « super me. » An vero dilectionem in Deum dilectioni in homines non præponendam putabis ?

PALL. Ego vero præponendam omnino censeo.

CYR. Ergo in eam sententiam abire discipulum non permisit, ut putaret reverentiam, quæ homini quamvis parenti deberetur, illi alteri, quæ erga Deum habenda est, esse præferendam, qui alias naturæ leges de honore parentibus tribuendo suo patrocinio defendit. Sua igitur esse nostris præferenda docet ; excellit enim omnibus et eminent Deus ; **238** neque vero, quia ea, quæ ad Deum pertinent, antiquiora ac præstantiora putanda sunt ac dicenda, ideo tamen ullo pacto permittit aliquibus illam in parentes reverentiam pro nihilo ducere ; id enim Christus Judæorum doctoribus crimini dedit, cum dixit : « Deus dixit : Honora patrem tuum, et matrem tuam ; vos autem dicitis, inquit : Quicumque dixerit patri suo : Munus quod ex me tibi proderit ; et non honorabit patrem suum aut matrem suam : et irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras ²⁶. »

PALL. Atqui non admodum est facilis propositorum verborum intellectio. Explica igitur, quæso, quodnam sit in hac re Phariseorum peccatum.

CYR. In Levitico certe scriptum est : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Homo, qui voverit votum in pretium animæ suæ Domino, erit pretium masculi a vicesimo anno usque ad sexagesimum annum, erit, inquam, pretium ejus quinquaginta sicli argenti pondere sancto ²⁷. » Cumque pauca quædam in medio de muliere et de pueris dixisset, rursus infert : « Quod si pauper fuerit, ad æstimationem stabit coram sacerdote, et æstimabit eum sacerdos : ut valet munus ejus, qui vovit, ita æstimabit eum sacerdos ²⁸. » Mystica igitur hæc verba sunt et abdicata ; opportuniore autem loco a nobis diligenter excutientur : quod autem in promptu atque in manibus est, dicamus. Nonnulli ex Israelitis adibant,

ὁ λόγος· ἔοικε γὰρ πως τῆς εἰς γονέας αἰδοῦς ἀπομιμῆζειν ἡμᾶς.

ΚΥΡ. Ἄπαγε τῆς ὑπονοίας, ἄνθρωπε, καὶ τῶν οὕτω χειροδουλευμένων ἐννοιών ! ἀπίσθησι γὰρ, ὅτι τοῦ τῆς εἰς γονέας αἰδοῦς, τοῦ Σωτῆρος ὁ λόγος, πρεσβυτέραν δὲ καὶ ἀμείνω τὴν εἰς Θεὸν ἡγεῖσθαι διδάσκει. Διατετέλεκε δὲ καὶ ἡμῖν ὁ λόγος, ἀγγεῶν καὶ δευτέραν ἄνω τε καὶ κάτω τῆς Θεῷ πρεπούσης ὀνομάζων αὐτήν, ὁ δὲ καὶ αὐτὸς τετήρηκεν ὁ Χριστὸς, οὐκ αἰτίαν ἐπιγράφας τοῖς ἀγαπᾶν ἐλομένοις, ἀλλ' οὐδὲ μῶμόν τινα καὶ γραφὴν ἐπιθεὶς τοῖς ἡρημέτοις τιμᾶν. Τό γε μὴν κατόπιον εἶναι Θεοῦ τὰ ἀνθρώπινα, πρεπωδέστατα νομοθετεῖ. Τοιγάρτοι φησὶν οὐχ ἀπλῶς· « Ὁ φιλοῦν πατέρα αὐτοῦ ἢ μητέρα, » προστέθεικε δὲ τὸ, « ὑπὲρ ἐμέ. » Ἡ γὰρ οὐκ οἴηση πρέπειν τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀγάπης προτετάχθαι τὴν εἰς Θεόν ;

ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐνταῦθα δὲ οὖν οὐκ ἡφαίε τὸν μαθητὴν ἐπὶ τὸ μὴ δεῖν ὀλεσθαι προδουρατέραν ποιῆσθαι τῆς εἰς Θεὸν αἰδοῦς τὴν εἰς ἀνθρώπων, κἄν εἰ ὑπάρχοι πατήρ, ὁ καὶ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις εἰς γε τὸ χρῆμα τιμᾶσθαι συνηγορούμενος. Ἀμείνω μὲν οὖν τὰ καθ' ἑαυτὸν ποιεῖται τῶν καθ' ἡμᾶς. Τὸ γὰρ τοι πάντων ἐπίκεινα καὶ ἀνωτάτω, Θεός· ἐφίησι δὲ οὐδαμῶς παρ' οὐδὲν ἡγεῖσθαι τισὶν τὴν εἰς γονέας αἰδῶν, διὰ γε τὸ χρῆμα φρονεῖν τε καὶ λέγειν, ὡς ἔστιν ἐν μοίρᾳ τῆ πρεσβυτέρᾳ τε καὶ ἀμείνονι τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐπίκλημα γὰρ ἐποιεῖτο τοῖς Ἰουδαίοις καθηγῆταις τὸ χρῆμα ὁ Χριστὸς λέγων· « Ὁ Θεὸς εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου· ὑμεῖς δὲ λέγετε, φησὶν ὁ Θεός· Ὅς ἐάν εἴπῃ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, Δῶρον δὲ ἐάν ἐξ ἑμοῦ ὠφελῆθῃς, καὶ οὐ μὴ τιμῆσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν οὐ λίαν ἐτοίμη τῶν προκειμένων ἡ γνώσις. Διασάφει δὲ οὖν ὁ τί ποτέ ἐστιν ἐν γε τοῦτω τὸ τῶν Φαρισαίων πλημμελημα.

ΚΥΡ. Ἐν τῷ Λευιτικῷ γέγραπται σου· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἄνθρωπος ἐς ἐάν εὐχεται εὐχὴν ὡς τε τιμὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἔσται ἡ τιμὴ τοῦ ἄρσενος ἀπὸ εἰκοσαετούς ἕως ἐξηκονταετούς, ἔσται ἡ τιμὴ αὐτοῦ πενήτηκοντα δίδραγμα ἀργυρίου, τῷ σταθμῷ τῷ ἀγίῳ. » Ὑλίγα δὲ ἄττα μεταξὺ γυναίου τε πέρι καὶ μειρακίων εἰδῶν, ἐπιφέρει πάλιν· « Ἐάν δὲ ταπεινὸς ἦ τῆ τιμῆς, στησεταὶ ἐναντίον τοῦ ἱερέως, καὶ τιμῆσεται αὐτὸν ὁ ἱερεύς. » Μυστικὸς μὲν οὖν ὁ λόγος καὶ βαθύς, καιρῷ δὲ τῷ πρέποντι πρὸς ἡμῶν εὖ μάλα βασιανισθήσεται· τὸ δὲ ἐν χερσὶ, φέρε λέγωμεν· Προσησάν τινες τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ καθιεροῦν ἐσπούδαζον τῷ Θεῷ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ὡς ἐν τύπῳ μὲν ἔτι καὶ σκιαῖ κλην

²⁶ Matth. xv, 3-6. ²⁷ Levit. xxvii, 2, 5. ²⁸ ibid. 8.

γατὰ τὸν νόμον, τὰς ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν ὁμολογούντες Α et consecrare Deo suas animas, in figura quidem
 τιμά; τοῖς ἱερᾶσθαι λαχοῦσι, καὶ τῷ θεῷ προσεδρεύ-
 οῦσι θυσιασθηρίῳ. Ἄλλ' ἤσαν τινες, ἐφιέμενοι μὲν
 τῆς τοιαυτοῦ δόξης, (ἡγιασμένοι γὰρ ἦδη καὶ ἱεροί, καὶ
 θεῖον ἀνάθημα, καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιῶνδε χρημα-
 τίζειν ἤξλου;) σπάνει δὲ χρημάτων ἀνακόπτοντες τὴν
 ἐπιθυμίαν, καὶ δυσδιάφυσκτον ἔχοντες παραπόδισμα
 τοῦ πράγματος· τὴν πτωχείαν· προτροπῶν δὲ αὐ-
 τοῦς καὶ μάλα προθύμω; ἐπὶ τὸ δεῖν ἰέναι πρὸς τοῦτο
 τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων (ἐρασιχρήματοι γὰρ
 οἱ τοιαυτοὶ λίαν, καὶ λημμάτων αἰσχρῶν ἠτῶμενοι),
 τὴν εἰς γονέας αἰδῶν προστείνοντο, δύνασθαι τε μόλις
 σφίσι τε αὐτοῖς κάκεινοι; τὰ ζῶαρχῆ κορίζεσθαι τυ-
 χὸν, ἢ καὶ ἄμφω συλλέγειν, ἀληθεύοντες, ἔφασκον.
 Οἶδε ἀναπεῖθαι ἐτόλμων, παρ' οὐδὲν ἡγεῖσθαι τὸ
 χρῆμα διὰ Θεόν· καὶ εἰ προσίοιεν οἱ γεγεννηκότες Β
 τὴν συνῆθη παρ' αὐτῶν ζητούντες ἐπικουρίαν, χρῆναι
 λέγειν ἐδίδασκον πατρὶ καὶ μητρὶ· « Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ
 ἐμοῦ ὠφελῆθῃς ἄν. » Τουτέστιν, Ὅπερ ἂν ἐξ ἐμοῦ
 λάβῃς, τὸ θεῖον ἴσθαι τοὶ παραβλάπτων ἀνάθημα, καὶ
 χρήμασιν ἱεροῖς τὰς χεῖρας ἐπάγων· ἀνατέθεικα γὰρ
 ἔμαυτον καὶ ὡς δῶρον ἐπήγγελμαι τῷ Θεῷ. Οἱ δὲ τὰ
 ἐκ τῆς ἱεροσυλίας δεδιότες βλάβῃ, καὶ τοὺς ἐπὶ τῷδε νό-
 μους καταπεφρικότες ἄγαν, διεκαρτέρουν οἰμώζοντες,
 καὶ τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν πρόφασιν αὐτοῖς γενέσθαι
 λιμοῦ διατείνοντο, κατακακραγότες τάχα τοῦ καὶ τῆς
 θείας ἐντολῆς, ὡς ἀδικούσης αὐτοῦς εἰς τὰ καιριώτατα.
 Διὰ τί τοίνυν φησὶν, « Ἐκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ
 Θεοῦ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; » Ἔδει γὰρ, ἴδει τι-
 μᾶν τοὺς φύσαντας, οὐ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἕνεκα
 τὸν ἐπ' αὐτοῖς καταλύειν νόμον. Οὐκοῦν οὐτε τῶν
 Θεῷ πρεπόντων ἀμελητέον διὰ τὰ ἀνθρώπινα, οὐτε
 μὴν εἰσάπαν τῶν ἀνθρωπίνων διὰ Θεὸν καταραθυ-
 μείν ἀναγκαῖον· ἀπονέμοντας δὲ μᾶλλον τὸ τῆς
 ἀγάπης ἐξαιρέτων τῇ πάντων ἀρχῇ, τουτέστι τῷ Θεῷ,
 καὶ καθάπερ ἐν τάξει δευτέρᾳ καὶ γείτοσι, παρακο-
 μίζειν εὐθύς καὶ εἰς τοὺς τῆς γενέσεως ὑπουργοὺς
 τὰς αὐτοῖς ὅτι μάλιστα προποῦσα; τιμάς προσενθυ-
 μουμένους, οἷς ἔφη καὶ τόδε.
 charitatis partes illi omnium principio, Deo nimirum, tribuerimus, tum secundo loco ac proximo
 æquum est etiam ipsis nostri ortus administris debitos imprimis honores continuo deferre, et ad ea
 quæ dixi illud quoque nobiscum reputare.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Χρῆμα γὰρ ὅτι μάλιστα τῶν ἀναγκαίων ἡμῖν
 ἀποφαίνων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν εἰς
 τοὺς φύσαντας αἰδῶν, φειδοῦς ἤξει καὶ λόγου τὴν ἑαυ-
 τοῦ μητέρα. Ἀπηρτημένος γὰρ ἦδη τοῦ τιμίου σταυροῦ,
 καὶ τῷ ξύλῳ προσηλωμένος, τῷ γνησίῳ μαθητῇ τὴν
 ἀγίαν ἐδέξου Παρθένον, καὶ γηροκόμον αὐτῇ καθιστάς
 τὸν ἡγαπημένον, ἔλεγεν· « Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱὸς σου· καὶ
 τῷ μαθητῇ εἶπεν· Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκει-
 νῆς τῆς ὥρας, φησὶν, ἔλαθεν αὐτὴν ὁ μαθητῆς εἰς
 τὰ Ἔα.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἀριστά γε ἡμῖν ὁ παρὶ τοῦδε λόγος
 ἐκπεποιθῆσθαι δοκεῖ.

ΚΥΡ. Καταζεύξας δὴ οὖν εὖ μάλα τοῖς γεγεννη-
 κόσι τὰ ἐξ αὐτῶν, καὶ τὸν ἐκ νόμου καὶ ἀνάγκης

et consecrare Deo suas animas, in figura quidem
 adhuc et umbra, tamen ex legis constitutione cu-
 piebant; atque iis, qui sacerdotio fungebantur, et
 ad divinum altare assidebant, pro seipsis pretium
 daturus profitebantur. Erant igitur aliqui, qui ejus-
 modi gloriam expeterent: sanctificatos enim se
 jam et sacros, et Deo dicatum donum, et si quod
 aliud ejusmodi vocabulum est, appellari optarent:
 cæterum inopia pecuniæ reprimebant hoc deside-
 rium, quod inevitabile ad eam rem impedimentum
 haberent, nempe paupertatem: adhortantibus au-
 tem eos, et quidem maximo studio Scribis ac Pha-
 risæis, ut ad eam rem exsequendam pergerent (erat
 enim id hominum genus avarum, et turpis quæstus
 cupiditati obnoxium), illi revereri se parentes cau-
 sabantur, vixque posse sibi ipsis et illis, quæ ad
 victum satis essent, suppeditare, aut vestes com-
 parare dicebant. 239 At hi persuadere audebant,
 ut propter Deum eam rem pro nihilo haberent; ac
 si parentes ad ipsos accederent, et consuetum ab
 ipsis subsidium peterent, patri ac matri dicendum
 esse docebant: « Munus quodcumque est ex me
 tibi proeit¹⁸. » Hoc est, si quid a me acceperis,
 divinum te fraudare donum scito, et in res sacras
 manus injicere, nam meipsum dedicavi, et Deo
 quasi repositum donum consecravi. Illi vero cum
 sacrilegii pœnam metuerent, et leges ea de re
 constitutas extimescerent, ærummas illas miserrime
 perferebant, et pietatem in Deum sibi famis occa-
 sionem fuisse accusabant, ac fortasse de ipso Dei
 mandato conquerebantur, tanquam ab eo in rebus
 maxime necessariis violarentur: ideoque ait:
 « Irritum fecistis mandatum Dei propter traditio-
 nem vestram¹⁹. » Honorandi enim erant profecto
 parentes; non religionis causa lex, quæ de parenti-
 bus lata erat, destruenda. Neque igitur ea, quæ ad
 Deum pertinent, humanarum rerum causa contem-
 nenda sunt, neque rursus res humanæ prorsus Dei
 prætextu negligendæ; sed potius, ubi præcipuas

D PALL. Quidnam id est?

CYR. Nam rem imprimis necessariam esse re-
 verentiam in parentes, nobis ostendit Dominus nos-
 ter Jesus Christus, cum suæ ipsius matris curam
 atque rationem habuit. Sublatus namque jam in
 venerandam illam crucem, et ligno suffixus, disci-
 pulo suo germano sanctam Virginem tradidit, ac se-
 nectutis illius tutorem nutritoremque constituit
 dilectum illum suum, dicens: « Mulier, ecce filius
 tuus; deinde discipulo: Ecce mater tua; et ex illa
 hora accepit eam discipulus in sua²⁰. »

PALL. Præclare sane hac de re oratio confecta
 esse videtur.

CYR. Cum itaque liberos parentibus rectissime
 subjecisset, et legitimum iis ac necessarium jugum

¹⁸ Matth. xv. 5. ¹⁹ ibid. 6. ²⁰ Joan. xix, 26, 27.

imposuisset, illico quales etiam parentes erga liberos esse oporteat, si a Dei voluntate deflectere molint, edicit. Ac Paulus quidem sapientissimus vir, postquam paucis **240** et expedite liberis præcepit, ut subjiciantur parentibus, adjecit etiam illud: « Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate eos in correptione Domini ²¹, » id est, optimarum disciplinarum illis auctores estote, atque ad vitam Deo gratam legique maxime consentaneam dirigite. At vero per ambitum quodammodo atque circuitum (sic enim fere consuevit) parentibus inprimis et quidem rectissime præcipit, ut de liberorum probitate solliciti sint: « Non profanabis, inquit, filiam tuam, ut fornicari facias eam, et non fornicabitur terra, et terra replebitur iniquitate ²². » Nam corporum castitatem ante alia veluti primitias quasdam sanctæ conversationis a nobis exigit noster Conditor; sunt enim corporalia hæc ornamenta velut aditus quidam ad spiritus claritatem, cum turpitudinis ac dedecoris notas effugiant. Igitur parentes oportet ut ad res quam optimas sint auctores: sin resupini et negligentes erunt pædagogi, atque adeo secus, quam ratio postulat, ad turpia facta duces ac magistri deprehenduntur, extrema supplicia sustinebunt, ut qui suos ipsi fructus corrumpant, et in exitii foveas impellant, pro quibus profecto æquum erat mortem optetere: nam id patribus natura quoque ipsa præscribit. Qui ergo ex se puellam ad apertissimum probum volentibus exponit, ab eo non pro puella duntaxat rationes poenasque flagitii justissime exposcet ille omnium iudex, sed etiam pro omnibus, qui sint ad turpitudinem lapsi. Laqueum enim quemdam et mortis rete cum tetenderit, omnes comprehensus habet, quamvis non omnes capiantur; neque enim omnino exitus rei spectatur, sed coëptorum vis atque facultas. De ejusmodi vero muliere sapientissimus quoque Salomon scribit: « Mulierem, quæ laqueus est et rete cor ejus, vincula in manibus ejus ²³. » Necessario itaque legislator, « Non profanabis, inquit, filiam tuam, ut fornicari facias eam, et non fornicabitur terra. » Nam si nulla fuerit omnino, cum qua fornicationis crimen admittatur, haud difficile erit hoc malum effugere, quamvis præcipiti sit quispiam in voluptatem animo, et ad resistendum prorsus ignavo. Hactenus cum præcepisset, ut liberis a parentibus honestas corporis servaretur, **241** morte etiam multat, si quis in eam sententiam venerit, ut ad desciscendum a Deo suos liberos impellat. Sic autem in Levitico scriptum est: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Si quis de filiis Israel vel de proselytis, qui accesserint ad Israel, dederit de semine suo principi, morte moriatur: gens, quæ est in terra illa, lapidabunt eum lapidibus; et ego obfirmabo faciem meam super hominem illum, et perdam eum de populo suo, quia de semine suo dedit

A αὐτοῖς ἐπιβρίψας ζυγὸν, ὅποιοί τινες εἶεν ἂν περὶ τῶν σφῶν αὐτῶν γεννήματα καὶ οἱ γονεῖς, εἰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν οὐκ ἐκσοθήσονται. παραχρῆμα νομοθετεῖ Παῦλος μὲν οὖν ὁ σοφώτατος ἐν βραχεῖ καὶ εὐαπλλάκτως, ὑποτάττεσθαι δεῖν τοῖς πατράσι, παραγγυᾶ τοῖς τέκνοις· ἔφη δὲ, ὅτι καὶ « Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν νοουθεσίᾳ Κυρίου. » τοῦτέστι, τῶν ἀρίστων αὐτοῖς μαθημάτων εἰσηγηταὶ γενονότες, πρὸς θεοφιλῆ καὶ ἐννομωτάτην ἀπευθύνετε πολιτείαν. Διὰ κύκλου δὲ ὡσπερ ὁ νόμος (σύνθηθε γὰρ ἐστὶν ὡς ἀεὶ τοῦτο αὐτῷ), τῆς τῶν τέκνων ἐπεικειας προνοεῖν ὅτι μάλιστα γὰρ καὶ μάλα ὀρθῶς ἐπισοκῆται πατράσιν· « Οὐ γὰρ βεβηλώσεις, » φησὶ, « τὴν θυγατέρα σου ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἐκπορνεύσῃ ἡ γῆ, καὶ ἡ γῆ πλησθήσεται ἀνομίας. Τὴν γὰρ τοὶ σωμάτων ἀγνείαν καὶ πρὸς γὰρ τῶν ἄλλων, καὶ πρωτόλειον ὡσπερ τῆς εὐαγροῦς πολιτείας, ἐξαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δημιουργὸς· προσεβολαὶ γὰρ ὡσπερ τῆς κατὰ πνεῦμα λαμπρότητος τὰ σωματικά, τὸν ἐπ' αἰσχρότητι τε καὶ ἀτιμίᾳ διαδιδράσκοντα μῶμον. Τὰ πάντων οὖν ἀριστα περίποι ἂν ἡμῖν εἰσηγεῖσθαι πατέρας. Εἰ δὲ δὴ μέλλοιεν ὑπειοῦσθαι καὶ βρῦθμεῖν οἱ παιδαγωγοί, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν αἰσχίωνων αὐτοῖς γενονότες ἀρχηγοὶ καὶ καθηγηταὶ παραλθῶς ἠλίσκοντο, ποιήνῃ ὑποσησονται τὴν ἐσχάτην, ὡς τοὺς ἰδίους αὐτοὶ καρποὺς καταφθείροντες, καὶ τοῖς τῆς ἀπωλείας ἐνιέντες βέβρωσι, ὧν ἦν δῆπου καὶ ὑπερβήσκειν ἄμεινον· νομοθετεῖ γὰρ καὶ τοῦτο ἡ φύσις πατράσιν. Ὅ δὲ δὴ πρὸς αἰσχρότητα τὴν ἐμφανεστάτην τοῖς ἐθέλουσι προθεῖς τὸ ἑαυτοῦ κόριον, οὐκ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μόνου δικαίως ἂν εὐθύνοντό τε καὶ ἐξαιτοῦτο δίκας παρὰ γὰρ τοῦ πάντων κριτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ πρὸς αἰσχρότητα διωλισθηκότος. Θήρατρον γὰρ ὡσπερ τι προθεῖς καὶ θανάτου λίνον, πάντας ἔχει συλλαβῶν, καὶ εἰ μὴ πάντες ἄλίσκοιντο. Δοκιμάζεται γὰρ οὐχὶ δὴ πῶ πάντως τὸ ἐκβεβηκός, ἀλλὰ τῶν ἐγγχειρημάτων ἡ δύναμις· γυναικὸς δὲ πέρι τοιαύτης, καὶ ὁ σοφώτατος γράφει Σολομών· « Τὴν γυναῖκα, ἥτις ἐστὶ θήρευμα καὶ σαγήνη καρδία αὐτῆς, δεσμὸς εἰς χεῖρας αὐτῆς. » Ἀναγκαίως τοιγαροῦν ὁ νομοθέτης, « Οὐ βεβηλώσεις. » φησὶ, « τὴν θυγατέρα σου, ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἐκπορνεύσῃ ἡ γῆ. » Οὐ γὰρ οὕσης ὄλωσ, περὶ ἦν ἂν γένοιτο τυχὸν τῆς πορνείας τὸ ἐγκλημα, χαλεπὸν οὐδὲν τὸ διαδράναι παθεῖν, καὶ εἰ τῷ τις εἴη πρὸς ἡδονὴν εὐπάροιστος. καὶ τὸ ἀναλκι παντελῶς ἀβρωστήσας ὁ νοῦς, εὐκοσμίαν δὲ τὴν εἰς γὰρ τὸ σῶμα τηρεῖσθαι. Τέως προστάξας παρὰ τῶν πατέρων τοῖς τέκνοις, θανάτῳ τιμᾶται καὶ τὸν εἰς τοῦτο ἴοντα γνώμη, ὡς εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ τὰ ἴδια παραβρίθαι γεννήματα· γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καλῆσεις λέγων· Ἐάν τις ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσγεγενημένων προσηλύτων ἐν Ἰσραὴλ, δὲ ἂν δῶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἀρχοντι, θανάτῳ θανατούσθω· τὸ ἔθνος τὸ ἐπὶ τῆς γῆς λιθοβολήσουσιν αὐτὸν ἐν λίθοις· καὶ ἐγὼ ἐπιστήσω τὸ

²¹ Ephes vi, 4. ²² Levit. xix, 29. ²³ Eccle. vii, 27.

πρώτων μου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον, καὶ ἀπολω-
αὐτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅτι τοῦ σπέρματος αὐτοῦ
ἔδωκεν ἄρχοντι, ἵνα μιάνῃ τὰ ἅγια μου, καὶ βεθ-
λώσῃ τὸ ὄνομα τῶν ἡγιασμένων μοι. »

ΠΑΛΛ. Ἄμυδρὸς ὁ νόμος. Οὐ γὰρ ἐναργές πω
μάλα τὸ τί ἂν βούλοιο δηλοῦν. Διασάφει δὴ οὖν
δράσεις γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Μωαβίται καὶ Μαδιηναῖοι, Γεργεσαῖοί τε καὶ
Ἄγαρηνοί, καὶ βαρβάρων ἕτερα ἄττα γένη, τὴν
Ἰουδαίων προσοικούντα χώραν, ἔθεσιν ἐπολιτεύετο
τοῖς Ἑλλητικοῖς, καὶ ἦν ἐκάστῳ θρησκεία τὸ δοκοῦν,
καὶ τὸ εἰς νοῦν ἦκον ἀπλῶς, προσκύνσεις καὶ λα-
τρεία· ἀσφαλῆ δὲ οὐπω καὶ ἐρηρυσμένην ἔχοντες
τὴν διάνοιαν εἰς φιλοθεῖαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, κομιδῇ μὲν
ἦσαν εὐπάριστοι πρὸς ἀπόστασιν, εὐκόλοι δὲ οὕτως
εἰς ἀποφορὰν, ὡς ἡγείσθαι παρ' οὐδὲν τὸ καὶ αὐτοῖς,
εἰ τύχοι, προσκυνεῖν τοῖς τῶν ὁμῶρων θεοῖς, καὶ συν-
εἰσθῆναι νοσεῖν τοῖς γείτοσι τὴν ἀνωθεν τε καὶ ἐν
Αἰγύπτῳ πλάνησιν. Καὶ γοῦν ταῖς ἐκ Μαδιὰμ νεάνι-
σιν ἐπεμαίνοντό ποτε, καὶ γυναίων ὥραις συνηρπα-
σμένοι, συνεπεκαλοῦντο αὐτοῖς τὸν Βεελφεγῶρ. Ἐν-
τεῦθεν ὁ νομοθέτης προαναθρήσας εὐ μάλα τὸ σαθρόν
τε καὶ εὐδιάκλαστον τῆς ἐνούσης αὐτοῖς διανοίας,
ἀπέφησε παντελῶς τὴν πρὸς ἄλλοτρίους ἐπιμιξίαν,
σαφέστατα λέγων· « Τὴν θυγατέρα σου οὐ δώσεις
τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ
υἱῷ σου· ἀποστῆσει γὰρ τὸν υἱόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ
πορευθεὶς λατρεύσει θεοῖς ἑτέροις. » Ἐπειδὴ τοίνυν ἦν
δὴ πῶς πάντως, καὶ μάλα εἰκότως, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐλέ-
σθαι· τινὰς, τοῖς τῶν ἐθνῶν περιφανεστέρους κατεγγυῶν
θυγατέρας πλοῦτῳ σεσαγηνευμένας, εἰς γε τὸ χρῆναι
λογίζεσθαι παρ' οὐδὲν τὴν ἀπόστασιν, ὄργην καὶ τὸν
θάνατον καθορίζει τοῦ τολμήματος, καὶ τοῖς περὶ
τῶν ἐσχάτων ὑποφέρει λόγους τὴν γραφὴν· ἦν γὰρ
ἀναγκαῖον τὴν ἀλλογενεῖ δοθεῖσαν, γενέσθαι καὶ ἐτε-
ρόφρονα, καὶ λατρεύσαι δαίμοσιν· ὡς ὕλετῆρα δὴ οὖν
τοῦ ἰδίου καρποῦ, ταῖς ἰσορρόποις ὑπέστρωσε δίκαις.
Οὐκοῦν ἢ μὲν Ἰερά τε καὶ νέα Γραφή παρεγγυᾷ τοῖς
φύσασιν, ἐν νοθεσίᾳ Κυρίου ποιεῖσθαι σπουδάζειν
τὰς τῶν τέκνων ἀνατροφάς, ὃ δὲ βραδύγλωστος νόμος
διὰ κύκλου καὶ περιφορᾶς τὴν αὐτὴν εἰσεῖσιν ὁδόν.
Τὸ γὰρ τοι μὴ χρῆναι πατέρας θυγατράσιν ἐφεῖναι
δρᾶν τὰ εἰς αἰσχρότητα καὶ ἀσέλγειαν προεπιτάξας
εὐ μάλα, δεῖν δὴ ἔτι καὶ μετὰ τοῦτο φρσι τὰ εἰς
θεογνωσίαν αὐταῖς ἀσάλευστα τρεῖν, καὶ βεβήλοις
εἰδωλολατρ[ε]ῖαις οὐκ ἔῃν ἐναλίσκεσθαι, κἄν εἰ πολλή
τις αὐταῖς προκείτο περιουσία χρημάτων· ἀνδρὶ μὲν
γὰρ ἀλλογενεῖ, πλουσίῳ δ' οὖν ὁμῶς, νόμῳ τοῦ γάμου
συνεζευγμένη, ἄρ' οὐχὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ, « Τί γὰρ ὠφε-
ληθήσεται ἄνθρωπος ἂν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ,
τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιώσῃ ; »

lege conjungantur; nonne hoc illud est : « Quid
enim prodest homini, si universum mundum lucretur,
animæ vero suæ detrimentum patiatur ²⁵? »

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἐφης.

ΚΥΡ. Ἴδοιδ' ἂν τις, καὶ μάλα βραδύως, οὐ βραχύ
τὸ μεσολαβοῦν, τοῖς τε ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις,
καὶ τοῖς διὰ νόμου παιδαγωγούμενοις. Τὸ μὲν γὰρ

A principi, ut pollueret sancta mea, et profanaret no-
men sanctificatorum mihi ²⁴. »

PALL. Obscura hæc est lex; neque enim est ad
huc satis perspicuum, quid sibi velit : illam ergo si
explicabis, optime feceris.

CYR. Moabitæ et Madianitæ, Gergesæi et Agarenī,
et nonnullæ aliæ barbaræ nationes, quæ Judæorum
regionem incolebant, moribus ac ritu gentili vive-
bant, et eam religionem quisque amplectebatur,
quæ sibi placuisset : et quod cuique temere in men-
tem venisset, id adorabat atque colebat. Cum vero
filii Israel in Dei amore nondum animum satis fir-
mum ac stabilem haberent, ad apostasin admodum
proclives erant, et ad defectionem adeo faciles, ut
pro nihilo ducerent ipsos quoque finitimarum gen-
tium deos adorare, et simul cum vicinis nationibus
erroris ejus morbo succumbere, quo superiori tem-
pore in Ægypto laboraverant, itaque tam insano
amore quondam in Madianitarum adolescentulas
exarserunt, ut, muliercularum forma capti, simul
etiam cum illis Beelphegor invocarent : inde legis-
lator, cum eorum animi imbecillitatem ac fragilita-
tem prudentissime prospiceret, interdixit omnino,
ne cum alienigenis miscerentur, atque apertissime
edixit : « Filiam tuam non dabis filio illius, et filiam
illius non accipies filio tuo : avertet enim filium
tuum a me, et vadens serviet diis alienis ²⁵. » Igitur,
quoniam usu venerat fortasse, quod verisimile ad-
modum est, ut nonnulli ex Israel, divitiarum cupidi-
tate irretiti, quibusdam claris viris gentilibus filias
desponderent, adeo ut apostasin atque divini cultus
desertionem pro nihilo putarent; ideo multam et
captis supplicium huic lacinori constituit, et gra-
vissimis pœnis subjicit hoc crimen : **242** necesse
enim erat alienigenæ in matrimonium collocatam,
aliam quoque mentem induere, et dæmoniis cultum
exhibere : ideoque perinde ac sui fructus corrupto-
rem ac perditorem eandem pœnas subire coegit. Igi-
tur sacra novaque Scriptura præcipit parentibus,
ut in disciplina Domini liberos educare studeant;
lex vero tardiloquens per circuitum et ambitum
eamdem viam pergit. Nam cum prius edixisset, ne
parentes permitterent filias ea facere, quæ ad turpi-
tudinem et intemperantiam pertinerent, tum præter-
ea inquit opus esse ut Dei quoque cognitionem
firmam illis et immotam servant, neque eas sinant
profanis idolorum cultibus implicari; quamvis mul-
tæ sint illis copiarum atque opes propositæ, si cum
viro alienigena quidem, verum divite, nuptiarum

PALL. Recte dicis.

CYR. Facillimum est autem cuivis ad perspicien-
dum, non parum interesse inter eos, qui sunt in
Christo iustificati, et eos qui per legem instituuntur :

²⁴ Levit. xx, 1, 2. ²⁵ Deut. vii, 3, 4. ²⁶ Matth. xvi, 26.

nam cum exteris gentibus conseri, et simul cum alienigenis convenire, priscis illis hominibus non impune licuit: nobis autem Paulus melius atque confidentius vivendum esse suadet, dicens: « Si quis vir uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum ipso, non dimittat eam; et mulier si qua habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis in muliere, et sanctificata est uxor infidelis in viro²⁶. » Quænam igitur est in his rebus dispensationis ratio? Quamve ob causam olim conjunctionem cum iis, qui aliter sentirent, lex pertimescebat, nunc non item? Quia nempe firmos eos, qui in Christo vocati sunt, et in Dei amore stabiles efficit is, qui in illis habitat, Spiritus, per quem et « in quo clamamus, Abba, Pater²⁷ » illi autem nondum hoc munere locupletati erant. Nam, ut beatus Joannes ait: « Spiritus sanctus nondum erat, quia Jesus nondum erat glorificatus²⁸. » Omnis ergo perfectio in Christo est; nam nihil ad perfectum adduxit lex, ut scriptum est.

PALL. Equidem cupio, ut mihi, si placet, explices, quonam modo perspicua fieri possit illa legis **243** imperfectio.

CYR. Faciam libens; sed ad ea, quæ sunt in manibus, nostra oratio proficiscetur, atque charitatis in proximum rationes exquiret; cum rudius, quam oporteret, illæ per Moysen litteræ hac de re veteribus illis conscriptæ tradiderint.

PALL. Perge igitur ad hoc ipsum alacriter.

CYR. Igitur lex quidem ait: « Diliges proximum tuum sicut te ipsum²⁹; » at vero Dominus noster Jesus Christus mutui amoris legem quamplurimis rationibus nobis inculcat, ac tanquam patronam, quæ hanc legem tueretur, insitam illam in natura cognitionem et voluntatem, quæ singulis quibusque hominibus adest, constituit, itaque ait: « Quæcunque vultis ut faciant vobis homines, hæc eadem vos facite illis similiter³⁰. » Nam si, quæ quisque consequi exoptat, ea ipse quoque aliis facere studuerit, minime ab eo quod spectat aberrabit; sed potius recto itinere ad charitatem perget, et mutui amoris coronam consequetur.

PALL. Probe dicis.

CYR. Est igitur charitas legis quidem impletio, fide vero ac spe præstantior. Sic enim scribit divinus vir Paulus. Itaque velut e vernis floribus varium illi quodammodo sertum intexens, rursus ait: « Et si distribuero omnes facultates meas, et si dederò corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est: charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit

²⁶ I Cor. vii, 12-14. ²⁷ Rom. viii, 15. ²⁸ Joan.

(1) Sic omnes codices Cyrilli habent quos vidi. Tamen cod. Vat. vocis novæ adjunctum habet, δεδομῆνον ut Latini Patres legunt, præcipue Augustinus. Sin illa lectio recipienda est sine verbo δεδο-

μῆνον οἱ ἐπιπλέκεσθαι τισιν, ὁμοίως τε κατὰ ταύτων τοῖς ἀλλογενέσιν ἵνα, τοῖς ἀρχαιοτέροις οὐκ ἀζημίον ἦν· ἡμῖν δὲ ὁ Παῦλος, πολιτεύεσθαι δεῖν ἀμεινόν τε καὶ εὐθαρσέστερον συμβουλεύει, λέγων· « Εἰ τις ἀνὴρ γυναῖκα ἔχει ἀπιστον, καὶ αὕτη συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφίετω αὐτήν· καὶ γυνή, ἥτις ἔχει ἀνδρα ἀπιστον, καὶ οὗτος συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφίετω τὸν ἀνδρα. Ἥγιασται γὰρ ὁ ἀνὴρ ἀπιστος ἐν τῇ γυναίκῃ· καὶ ἡγιασται ἡ γυνὴ ἡ ἀπιστος ἐν τῷ ἀνδρὶ. » Τίς οὖν ἀρα ἐστὶ τῆς ἐν γε τούτοις οἰκονομίας ὁ τρόπος; Ἐδεδίδει δὲ ἀνθ' ὅτου πάλαι μὲν ὁ νόμος τὴν πρὸς ἑτερόφρονας ἀναπλοκὴν, νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι; Ἐδραῖους μὲν γὰρ τοὺς ἐν Χριστῷ κεκλημένους, καὶ ἀκατάσειστον ἔχοντας τὴν φιλοθεῖαν, τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτοῖς ἀπεργάζεται Πνεῦμα, δι' οὗ καὶ « ἐν ᾧ κρᾶζομεν· Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· » οἱ δὲ οὐπω τὸ δῶρον ἐπλούτουν. Ὡς γὰρ ὁ θεοσπέσιος Ἰωάννης φησιν, « Οὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον (1), ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἔδοξάσθη. » Οὐκοῦν ἡ πᾶσα τελείωσις ἐν Χριστῷ, τετελείωκε δὲ ὁ νόμος οὐδὲν, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Φράσης ἂν οὖν ἱμεῖροντί μοι τὸ ὅπως ἂν γένοιτο σαφὲς τὸ ἀτελεὲς ἐν νόμῳ.

ΚΥΡ. Καὶ μάλα. Βαδιεῖται δὲ ἡμῖν ἐπὶ τὰ ἐν χερσίν ὁ λόγος, καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἐκβασιανεῖ τοὺς τρόπους, παγύτερόν πως ἢ χρὴ τῆς διὰ Μωσέως συγγραφῆς, τοῖς ἀρχαιοτέροις εἰσκεκομισμένης.

C ΠΑΛΛ. Ἴθι δὴ οὖν ἐπ' αὐτὸ [τὸ] δὴ τοῦτ', καὶ μάλα προθύμως.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ὁ μὲν νόμος, « Ἀγαπήσεις, φησὶ, τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· » ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τῆς φιλαλληλίας τὸν νόμον διὰ μυρίων ὄσων ἡμῖν εἰσηγεῖται λόγων, συνήγορον δὲ τῷ νόμῳ τὴν ἑμψυτον γνῶσιν, καὶ τὴν ἐν ἐκάστῳ θέλῃσιν οἰκνεῖ καθιστάς, « Ἄ οὖν θέλετε, φησιν, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. » Εἰ γὰρ ὡνπερ ἂν τις εὐξαιτο τυχεῖν, ταῦτα δρᾶν ἔλοιτο καὶ αὐτὸς ἐτέροις, οὐκ ἀποδραμεῖται σκοποῦ· βαδιεῖται δὲ μᾶλλον κατ' εὐθὺ τῆς ἀγάπης, καὶ τὸν τῆς φιλαλληλίας ἀναθήσεται στέφανον.

D ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἡ ἀγάπη τοίνυν, νόμου μὲν πλήρωσις, πίστεως δὲ καὶ ἐλπίδος ἀμεινών. Γράφει γὰρ οὕτως ἡμῖν ὁ θεοσπέσιος Παῦλος. Τοιγάρτοι καθάπερ ἐξ ἀνθρώπων ἡρινῶν πολυειδῆ τινα στέφανον ἀναπλέκων αὐτῇ, πάλιν φησὶ· « Κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἂν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, οὐ περιπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ

vii, 39. ³⁰ Levit. xix, 18. ³¹ Matth. vii, 1.

μῆνον, de operationibus Spiritus sancti illis admi-
rabilibus accipiendum est, non de persona et sub-
sistentia Spiritus sancti, quæ Patri et Filio coæ-
terna est.

τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογιζεται τὸ κακὸν, ἅ
οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ·
πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐπιζέει, πάντα
ὑπομένει ἢ ἀγάπῃ, οὐδέποτε ἐκπίπτει. » Ἄλλ' ἐμ-
φανῆ μὲν ἄρασιν, ὡς γε οἶμαι, ταυτὶ, καὶ μακροῦ; ἀν-
γένοιτο λίαν ὁ περὶ αὐτῶν λόγος, εἴπερ τις ἔλοιτο
λεπτῶς τὰ παρὰ τῇ Νέᾳ συναγείρειν Γραφῇ. Τετρα-
ζόμεθα δὲ νυνὶ πρὸς τὰς ἐκ νόμου σκιὰς, καὶ τὰ ὡς
ἐν τύποις ἔτι τοῖς πάλαι θεθεσπισμένα.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα διανοῆ.

ΚΥΡ. Μελέτησις μὲν ὁ νόμος ἦν εἰς δικαιοσύνην
καὶ προεισβολή τις ὥσπερ τῶν εὐαγγελικῶν ἀνδρ-
αγαθημάτων. Γέγραπται γάρ· εἴ Ἄρχῃ ὁδοῦ ἀγαθῆς,
τὸ ποιῆν τὰ δίκαια. » Παιδαγωγεῖ γὰρ ὁ νόμος ἐπὶ
Χριστὸν, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ νοουμένης ζωῆς οὐ διεψευ-
σμένην ἀν ἔχοι τὴν δόξαν, εἰ νοοῖτο πνευματικῶς.
Καὶ ἴσθησι μὲν εἰς δικαιοσύνην, ἀποφέρει δὲ πρὸς τὸ
ὑπὲρ τοῦτο ἔτι τὸ μᾶθημα τὸ εὐαγγελικόν. Τρόποι
δὲ δικαιοσύνης, πρῶτος μὲν, τιμὴ καὶ ἀγάπησις, ἢ
εἰς τὸν ἕνα τε καὶ φύσει Θεόν· γείτων δὲ ὥσπερ καὶ
μετ' ἐκεῖνο εὐθύς ἢ εἰς ἀδελφούς καὶ ὁμογενεῖς, προ-
εργκειμένης τῆς εἰς γονέας αἰθεῖς. Ἐν κόσμῳ δὲ οὐν
τῷ πρόποντι πρόβεισιν ἡμῖν ὁ Λόγος, μετὰ γε τὴν εἰς
Θεὸν εὐσέβειαν, καὶ τὸ εἰς γονέας εὐλαβίαις, ὅτι τῆς
ἐπιεικείας προσήκει τὴν ἐνδειξίν καὶ εἰς ἐτέρους ἡμᾶς
ποιεῖσθαι παρεγγυῶν. Πανταχῆ γὰρ ὁ νόμος, τῆς
ἰσότητος προνοεῖ; καὶ ἀκριβῆ τοῦ δικαίου ποιεῖσθαι
τὴν βάσανον, ὁρᾶται θεσμοθετῶν. Γέγραπται γάρ ἐν
Δευτερονομίῳ· « Οὐκ ἔσται ἐν τῷ μαρσίπτῳ σου στά-
θμιον μέγα ἢ μικρόν· στάθμιον ἀληθινὸν δίκαιον ἔσται
σοι, καὶ μέτρον ἀληθινὸν δίκαιον ἔσται σοι, ἵνα πολυ-
ἡμέρους γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσέ
σοι ἐν κλήρῳ, ὅτι βδέλυγμα Κυρίου τῷ Θεῷ σου πᾶς
ποικῖον ταῦτα, πᾶς ποικῖον ἀδικον. » Καὶ πάλιν ἐν τῷ
Λευϊτικῷ· « Ἐν μέτροις καὶ σταθμοῖς, καὶ ζυγοῖς
ζυγὰ δίκαια, καὶ στάθμια δίκαια, καὶ χούς δίκαιος
ἔσται σοι. » Μέτροις δὲ καὶ σταθμοῖς καὶ ζυγοῖς
παρισούν εὐ μάλα τῆς δικαιοσύνης τοὺς τρόπους
ἠπέριγετο καὶ μέλα ὀρθῶς· νεὺς γὰρ εὐθύς τε καὶ φι-
λοδίκαιος ταλαντεύει τρόπον τινὰ καὶ ἀναμετρεῖ τῶν
πραγμάτων τὰς φύσεις, καὶ τὸν τῆς ἰσότητος βα-
σανίζει λόγον, λεπτότερόν τε καὶ ἀκριβέστερον, ἥπερ
ἀν οἰοιτό τις τοὺς ἐπὶ πλάστειγγας καὶ ζυγοῦ, τὸ νό-
μισμα δοκιμάζοντας· ἐπιμετρεῖ δὲ ὥσπερ ἐκάστῳ
τῶν θεωρουμένων τὸ ὅτι μάλιστα πρόπον αὐτῷ; οὕτε
τῷ περιττῷ τῆς ἀκριβοῦς ἰσότητος παραλύων κάλλος,
οὔτε μὴν τῇ πρὸς τὸ μείον ὑποφορᾶ, παραχαράττε-
σθαι συγχωρῶν τὸ ὡς ἐν ἰσότητι διαρκές. Ἔστω τοί-
νων ζυγὰ καὶ στάθμια δίκαια, καὶ χούς δίκαιος, φησὶν
εἶεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ, τύποι τινὲς ὥσπερ καὶ ἐμ-
φανῆ παραδείγματα, τρόποι; ἡμῖν ὑποφαινόντα, δι'
ὧνπερ ἂν ἡμῖν ὁ τῆς ἀκριβοῦς ἰσότητος διερευνητό
λόγος, καὶ ἡ τῆς δικαιοσύνης ἀναφανέται γνῶσις.
Σύνες δὲ ὅτι συμμετρεῖται μὲν τὰ ἐν νόμῳ, καὶ ὄρον
ἔχει τὴν δικαιοσύνην, πλουτεῖ δὲ τὸ μείζον, καὶ πολὺ
δὴ λίαν ἐπέκεινα τρέχει τὰ διὰ Χριστοῦ. Πέρα γὰρ
δικαίου τὸ ἀγαθόν, τουτέστι, τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας
ἡ δόξα.

⁴¹ I Cor. xiii, 3-8. ⁴² Prov. xvi, 5. ⁴³ Deut. xxv, 13-16. ⁴⁴ Levit. xix, 35.

PATROL. GR. LXVIII.

17

A quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum;
non gaudet super iniquitate, congaudet autem veri-
tati; omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, om-
nia sustinet; charitas nunquam excidit ⁴¹. » Verum
hæc, ut opinor, omnibus perspicua sunt, et longior
erit de his omnibus oratio, si quis minute velit, quæ
in Nova Scriptura sunt, colligere. Sed jam ad umbras
legis, et ea quæ priscis hominibus tanquam in figu-
ris adhuc edicta sunt, convertamur.

PALL. Optime cogitas.

CYR. Exercitatio quædam ad justitiam fuit lex,
et velut aditus quidam ac limen ad præclara illa
evangelica facta; scriptum est enim : « Principium
viæ bonæ est facere justa ⁴². » Ducit enim lex ad
Christum, et vitæ illius, quæ in Christo intelligitur,
non falsam consequitur gloriam, si spiritualiter in-
telligatur, et in justitia nos constituit; **244** at vero
evangelica disciplina supra hoc præterea perducit.
Sunt autem justitiæ genera, primum quidem honor
et amor erga eum, qui unus ac natura Deus est; vi-
cinus est, et huic proximus ille amor in fratres, et
ejusdem generis homines, ita tamen, ut in parentes
reverentia cæteris præponatur. Convenienti igitur
ordine Scriptura progreditur, cum post pietatem in
Deum, et erga parentes reverentiam, in cæteros
quoque homines specimen probitatis nos edere præ-
cipit. Etenim ubique lex curam æqualitatis habet,
et accuratam justitiæ rationem habendam esse aper-
te decernit. Scriptum est enim in Deuteronomio :
« Non erit in sæculo tuo pondus magnum aut par-
vum : pondus verum et justum sit tibi, et mensura
vera et justa sit tibi, ut longævus sis in terra, quam
Dominus Deus tuus dat tibi in possessionem, quia
abominatio est Domino Deo tuo omnis, qui facit hæc,
omnis, qui iniquitatem facit ⁴³. » Et iterum in Le-
vitico : « In mensuris, et ponderibus, et stateris;
stateræ justæ, et pondera justa, et mensura justa
sint tibi ⁴⁴. » Mensuris igitur et ponderibus et stateris
diligenter comparare justitiæ genera studuit, et
quidem optime; animus enim rectus et justus amans
appendit quodammodo et metitur rerum naturas,
et æqualitatis rationem subtilius et accuratius ex-
quirat, quam ii facere putantur, qui in lance et libra
pecuniam probant, et singulis rebus, quas contem-
platur, quid maxime deceat, admittitur, neque red-
undantia æqualitatis exquisitæ pulchritudinem
corrumpit; neque rursus imminutione id adulterari
sinit, quod est æqualitatis ratione satis. Sint itaque
stateræ et pondera justa, et mensura justa, inquit.
Hæc autem, ut opinor, tanquam figuræ quædam sunt
et exempla perspicua, quæ modos nobis demon-
strant, per quos a nobis accuratæ æqualitatis ratio
exquiratur, et justitiæ cognitio appareat. Animad-
vertite autem ea, quæ sunt in lege mensurari, et ju-
stitia tanquam fine terminari; esse autem ampliora,
quæ per Christum tradita sunt, et longe ulterius
progredi; nam id, quod justum est, a bono, id est,
a Christianæ conversationis gloria, exceditur.

PALL. Præclare ais : memini enim iis, qui in fide A justificati erant, Christum aperte dixisse : « Amen, amen dico vobis, nisi **245** abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum ⁴⁵. »

CYR. Sed hæc quidem ad hunc modum constituta sint. Jam, si ita videtur, Mosaicæ prohibitæ mensuram, et justitiæ secundum legem gloriam pervestigemus : qui enim justitiæ cognitionem consequi recte studet, atque in diligendis fratribus, excellere magnam potat, eum firmum ac stabilem, denique talem, qualis revera est, spectari decet, non infirmum ac levem, neque fucata probitate præditum, ac veluti ovis pelle lupi formam contegentem, sed potius niti, ut nudam et reprehensionis expertem suorum morum libertatem retineat; ideoque inquit lex : « Non ambulabis dolose in gente tua, neque oderis fratrem tuum in corde tuo ⁴⁶. » Eandem quoque rem aliter ponit : « Et veste, inquit, ex duobus texta non indueris ⁴⁷. » Et rursus : « Non indues adulteratam vestem ex lana linoque simul confectam ⁴⁸. » Gravissimum enim sane crimen est, et cui nulla reprehensio sit satis, illa in opinione probitatis fallacia et dolus; eaque res est Deo in primis odiosa, et cognatam fere semper habet animi duplicitem, et illud sententiæ tanquam biforme variumque portentum; quibus rebus mens illa divina et immortalis ad iram maxime commovetur. Dixit enim certe de quibusdam : « Sagitta vulnerans lingua eorum : dolosa enim sunt verba oris eorum; proximo suo loquitur pacifica, et intra se habet inimicitias. Nunquid super his non visitabo? dicit Dominus, aut in populo tali non ulciscetur anima mea ⁴⁹? » Ascensurum quoque in montem Dei inquit David, innocentem manibus, et mundo corde, qui non fecit dolum in lingua sua, neque fecit proximo suo malum ⁵⁰. Vetat igitur lex tanquam rem turpissimam, et in primis absurdam, ne quis in dolo ambulet, id est, ne callidam atque astutam vitæ rationem amplectatur, et cum justitiæ speciem simulet, contemptis charitatis legibus, fratres lædat. Vestem præterea nos habere non sinit e duobus contextam; qua in re figurate significat, cavendum esse ne veluti duplicitem quamdam in animum admittamus; **246** duplicitem porro internam ac spiritualem esse inquam, illam execrabilem hominibus placendi cupiditatem, quæ velut ex duobus intexitur studiis, non mediocriter inter se differentibus. Quæ enim qualisve est alia hypocritarum vita, nisi, ut in conspectu quidem hominum boni viri appareant ac videantur esse, non sint tamen revera probi?

PALL. Sane vero.

CYR. Ergo duplices sunt nobis mores e dissimilibus voluntatibus contexti. At vero beatus David

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις. Μνησόμεθα γὰρ τοῖς ἐν πίστει A δεδικαιωμένοις διειπόντος Χριστοῦ· « Ἀμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελήθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. »

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὧδε μὲν ἡμῖν ἐχέτω ταυτί· πολυπρα-
γμονῶμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, τῆς Μωσαϊκῆς ἐπιεικειᾶς τὸ μέτρον, καὶ τῆς κατὰ νόμον δικαιοσύνης τὴν δόξαν· τὸν γάρτοι φιλοθηρεῖν τοῦ δικαίου τὴν γνώ-
σιν ὀρθότατα διεσπουδακῶτα, καὶ μὴν καὶ τὸ δια-
πρέπειν ἐν ἀγαθῆσι τυχόν τῇ πρὸς ἀδελφούς ἐν λόγῳ πεποιημένον, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβηκότα, καὶ ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, ἐρᾶσθαι πρέπει, οὐκ εὐκατάσει-
στον, οὐδὲ ἐλαφρὸν, οὐ κατάκλαστον ἔχοντα τὸ χρη-
στόν, καὶ ὡςπερ διὸς τῷ κωδίῳ κατασκοιᾶζει ἐθέλοντα
τὴν λύκου μορφήν, μᾶλλον δὲ γυμνὴν καὶ ἀνεπιλη-
πτον ἔχειν ἐπιείχεσθαι τοῦ ἰδίου τρόπου τὴν ἐλευθε-
ριαν. Τοιγάρτοι φησὶν ὁ νόμος· « Οὐ πορεύῃ ὄπισθ
ἐν τῷ ἔθνει σου, καὶ οὐ μισήσεις τὸν ἀδελφόν σου
τῇ καρδίᾳ σου. » Τίθησί τε καὶ ἐτέρως αὐτό· « Καὶ
ἱμάτιον γὰρ, φησὶν, ἐκ δύο ὑφασμένον οὐκ ἐπιθα-
λεῖς σεαυτῷ· » καὶ πάλιν· « Οὐκ ἐνδύσῃ χιθῶνα
ἐριον καὶ λίνον ἐν τῷ αὐτῷ. » Πάνδεινον γὰρ ἀλη-
θῶς καὶ μῶμου παντὸς ἐπέκεινα, τοῖς ἐν ὑπολήψει
χρηστότητος ἀπάτη καὶ δόλος· καὶ ἐστὶ τὸ χρῆμα
τῶν ἀγαν παρὰ θεῶν κατεστουγημένων, καὶ ἀδελ-
φὴν ἔχον ἀεὶ πως τὴν διψυχίαν, καὶ τὸ οἰονεῖ τῆς
γνώμης διφυῆς τε καὶ ἀλλοπρόσαλλον, ἐφ' οἷς ὅτι
μέλιστα καταθῆγεται πρὸς ὄργας ὁ θεὸς τε καὶ
ἀκηρατος νοῦς. Ἔφη γὰρ πού περὶ τινῶν· « Βολίς
C τερρώσκουσα ἢ γλώσσα αὐτῶν· δόλια γὰρ τὰ ῥή-
ματα τοῦ στόματος αὐτῶν· τῷ πλησίον αὐτοῦ λα-
λεῖ τὰ εἰρηνικά, καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ἔχθραν.
Μὴ ἐπὶ τοῦτο οὐκ ἐπισκέψομαι; λέγει Κύριος, ἢ
ἐν λαῷ τοιοῦτον οὐκ ἐδικίχησεν ἡ ψυχὴ μου; » Ἀναθή-
σεσθαι δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου φησὶν ὁ Δαβὶδ,
τὸν ἀθῶον χερσὶ, καὶ καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, ὅς οὐκ
ἐδόλωσεν ἐν γλώσσῃ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐποίησε τῷ πλη-
σίον αὐτοῦ κακόν. Ἀποφάσκει δὴ οὖν ὁ νόμος ὡς
αἰσχιστόν τε καὶ ἀπηγῆς, τὸ ἐν ὄψῳ πορεύεσθαι,
τουτέστι, τὸ πανούργως ἐλέσθαι βιοῦν, καὶ ὑπο-
πλάττεσθαι μὲν τῆς δικαιοσύνης τὸ σχῆμα, κατασί-
νεσθαι δὲ ἀδελφούς, τῶν τῆς ἀγάπης νόμων ἠρει-
D δηκότα· ἀμφίον γε μὴν ἔχειν ἡμᾶς οὐκ ἐξ τὸ ἐκ
δυσὸν ὑφασμένον, ἀνιγμά πού τὸ χρῆμα τιθεῖς, τοῦ
μὴ ἀνέχεσθαι, διπλὸν ὡςπερ ἔχειν εἰς νοῦν· δι-
πλόην δὲ εἶναι φημι, τὴν ἔσω καὶ νοητὴν, τὴν
ἐπάρατον ἀνθρωπαρέσκειαν, ἢ ἐκ δυσὸν ὡςπερ
ἀναπλέκεται σπουδασμάτοι, τὴν εἰς ἄλλα δια-
φθορὰν οὐ μετρίαν ἠβρωστηκότοι. Τίς γὰρ ἢ ποῖος
τῶν ὑποκριτῶν ὁ βίος; ἄρ' οὐχὶ τὸ ἐν ὄψῳ μὲν
ἀνθρώπων ὀρᾶσθαι χρηστούς, καὶ τὸ δοκεῖν μὲν
εἶναι, μὴ μὴν ἐτι καὶ εἶναι κατὰ ἀλήθειαν χρη-
στούς;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Διττὸς οὖν ὁ τρόπος ἐξ ἀνομοίων ἡμῖν θε-
λημάτων ἐξυφασμένος. Ἄλλ' ὁ γε θεοπέσιος Δαβὶδ

⁴⁵ Matth. v, 20. ⁴⁶ Levit. xix, 17. ⁴⁷ ibid. 19. ⁴⁸ Deut. xxii, 11. ⁴⁹ Jer. ix, 8. ⁵⁰ Psalm. xiv, 3, 4.

ἀποδέχεται τὸν μονότροπον καὶ φειδοῦς ἀξιοῦσθαι ἄ φησι τῆς ἀνωθεν· «Κύριος γὰρ κατοικίζει μονο-
τρόπους, φησὶν, ἐν οἴκῳ.» Διασκορπίζειν δὲ λέ-
γεται καὶ ὁ Θεὸς ὅσα ἀνθρωπαρέσκων· καταμυ-
σάττεται δὲ τὸ χρῆμα καὶ ὁ Παῦλος, λέγων· «Ἄρτι
γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώ-
ποις ἀρέσκειν; εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρῃσκον, Χριστοῦ
δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην.»

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνι τῶν ὄντων οὐκ ἀσυμφανές, ὡς
ἐκτοπον ἀληθῶς καὶ τῆς ἀκριβοῦς ὀρθότητος ἀπω-
τάτω τὸ διψυχεῖν τε καὶ ὑποκρίνεσθαι;

ΚΥΡ. Ἀγάπης οὖν ἄρα καρπὸς τῆς ἀμωμήτως
ἐκπερασμένης καὶ ἀνδρὶ πρεπούσης δικαίῳ τε καὶ
ἀγαθῷ, τὸ ἀπηλλάχθαι δόλου. Καὶ τοῦδε δεῖν δὴ φη-
σιν ὁ νόμος, τὸν γε ὡς ἀληθῶς τῆς δικαιοσύνης
ἐπιμελητὴν, καὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφοῦς ἐραστὴν, ὀρθῶς
ἔχειν οἰεσθαι τὴν ἐπὶ τῷδε δόξαν, οὐκ εἴπερ
αὐτὸς τε καὶ μόνος παραιτοῖτο ἀδικεῖν, ἀλλ' εἰ καὶ
γένοιτο παιδευτῆς καὶ τῶν κατὰ γένος οἰκείων,
ἦγον καθ' ἑτερόν τινα τρόπον ἐγγὺς γεγονότων,
καὶ τὸ τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ὄνομα πεπλου-
ρηκότων. Παραγγυᾷ δὲ καὶ ὁ Παῦλος τὸν ἐπιμελη-
σόμενον Ἐκκλησίας, τέκνα ἔχειν ἐν ὑποταγῇ, καὶ
ἀποδείξειν τὸ πρᾶγμα τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ ἐπισκοπίας
καὶ μὴ, ποιεῖται λέγων· «Εἰ δὲ τις τοῦ ἰδίου οἴκου
προστέηναι οὐκ οἶδε, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελη-
σεται;» Διὰ τοῦτο φησὶν ὁ νόμος ὡς ἐν παραδείγμα-
τος τρόπῳ, καὶ ἐναργοῦς εἰκόνας· «Ἐὰν δὲ κερα-
τίση ταῦρος ἄνδρα ἢ γυναῖκα, καὶ ἀποθάνῃ, λίθοις
λιθοβοληθήσεται ὁ ταῦρος, καὶ οὐ βρωθήσεται τὰ
κρέα αὐτοῦ, ὁ δὲ κύριος τοῦ ταύρου ἀθῶος ἔσται·
ἐὰν δὲ ὁ ταῦρος κερατιστῆς ἢ πρὸ τῆς χθὲς καὶ πρὸ
τῆς τρίτης, καὶ διαμαρτύρωνται τῷ κυρίῳ αὐτοῦ,
καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτὸν, ἀνέλη δὲ ἄνδρα ἢ γυναῖκα,
ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσεται, καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ προσ-
αποθάνεται· ἐὰν δὲ λύτρα ἐπιβλήθῃ αὐτῷ, δώσει
λύτρα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅσα ἐὰν ἐπιβάλωσιν αὐτῷ.
Ἐὰν δὲ υἴὸν ἢ θυγατέρα κερατίσῃ ὁ ταῦρος, κατὰ
τὸ δικαίωμα τοῦτο ποιήσουσιν αὐτῷ. Ἐὰν δὲ παῖδα
κερατίσῃ ἢ παιδικὴν, ἀργυρίου τριάκοντα δίδραχμα
δώσει τῷ κυρίῳ αὐτῶν, καὶ ὁ ταῦρος λιθοβοληθήσε-
ται.» Ἄρα σοι σαφές τὸ χρησιμώδημα;

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ὃ φημι, καὶ πρὸ γε τῶν
ἄλλων εἰς νοῦν ἔχε τὸν ἱερώτατον Παῦλον, ὃδι γε-
γραφότα· «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ; ἢ δι'
ἡμᾶς πάντως λέγει;» Ταύρω δὴ οὖν παρεικάζει τὸν
ὄβριστὴν τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ πλεονεκτεῖν ἰσχύοντα.
Γαῦρον γὰρ δεῖ πῶς ἔστι καὶ ἀγέρωχον τὸ ζῶον,
καὶ πάνθενον εἰς ἀλκήν, καὶ δύσοιστον ἔχει τὴν
ἐροδον. Τὸν δὴ τοιοῦτον, εἰ γένοιτο, φησὶν, οἰκείος,
καὶ οἶονεῖ πως κατεζευγμένους τῶν ὀσιουργεῖν ἥρη-
μένων τινι, παραλύσειε τε, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνέλοι-
εῖν, καταχωννύς τάχα που ταῖς πλεονεξίαις, ἀπο-
τινύναι δικὴν τὴν ἐπ' αὐτῷ θανάτῳ προστέταχε·
χρῆναι ἔφη λιθόλευστον τελευτᾶν. Ὑποκλέπτεται δὲ

approbat unius moris virum, eumque superna pro-
videntia dignum haberi dicit : « Dominus, inquit,
inhabitare facit unius moris in domo ⁵¹. » Dissipare
etiam Deus dicitur ossa hominibus placentium :
idem quoque vitium Paulus exsecratur, cum dicit :
« Modo enim hominibus suadeo, an Deo? an quaero
hominibus placere? si adhuc hominibus placerem,
Christi servus non essem ⁵². »

PALL. Cui vero non sit obscurum, quin absurdum
sane et a rectissima vivendi regula alienissimum
duplici animo esse, ac simulare?

CYR. Perfectæ igitur charitatis, et quæ justum
bonumque virum deceat, fructus est, a dolo alienum
esse. Ait itaque lex hominem justitiæ plane studio-
sum et fraternæ charitatis amantem existimare de-
bere, ita ejus rei gloriam esse perfectam, si non
ipse duntaxat vitet, ne alteri noceat; sed etiam ea
in re cæteris magister sit, qui vel genere conjuncti
sunt, vel alio quovis modo illum attingunt, et illi
sunt necessitudinis nomine devincti. Præcipit etiam
Paulus, ut, qui Ecclesiæ curam est habiturus, fi-
lios habeat subjectos, et ea re tanquam argumento
utitur, quo probetur, sitne in eo morum probitas,
neque, cum dicit : « Si quis autem domui suæ
præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam
habebit ⁵³? » Itaque lex ob eam causam, tanquam
ad similitudinis et evidentis imaginis modum, in-
quit : « Si cornu percusserit taurus virum vel mu-
lierem, et occiderit, lapidibus obruetur taurus, et
carnes ejus non comedentur, dominus autem tauri
innocens erit; si autem taurus cornupeta fuerit,
ante hesternum et ante tertium diem, et protestati
fuerint domino ejus, et non absconderit eum, inter-
fecerit autem virum vel mulierem, **247** taurus
lapidabitur, et dominus ejus insuper morietur :
quod si pretium pro redemptione sua ei impositum
fuerit, dabit pretium pro anima sua, quodcumque
imposuerint illi. Quod si filium aut filiam cornibus
petierit taurus, secundum eamdem justificationem
facient ei : quod si servum cornibus petierit vel
ancillam, dabit domino eorum triginta siclos ar-
genti, et taurus lapidabitur ⁵⁴. » Num apertum est
tibi hoc Dei responsum?

PALL. Non admodum sane.

CYR. Attende igitur, quod dicturus sum, et ante
alia animadvertite beati Pauli verba scribentis :
« Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos
omnino dicit ⁵⁵? » Tauro igitur comparat hominem
contumeliosum et arrogantem, et qui vim inferre
possit : superbum est enim fere et tumidum hoc
animal, et ad pugnam valentissimum, ejusque im-
petus difficile sustineri potest. Ejusmodi itaque
hominem, inquit, si domesticus fuerit, et veluti
subjectus alicui pio justoque viro, ac debilitaverit,
imo vero etiam occiderit quempiam, obruens eum
iniqua potestate, admissum crimen morte luere
jussit : lapidibus namque mori eum oportere inquit.

⁵¹ Psal. lxxvii, 7. ⁵² Galat. i, 10. ⁵³ I Tim. iii, 5. ⁵⁴ Exod. xxi, 28-32. ⁵⁵ I Cor. ix, 9, 10

Subtrahit autem ab hac pœna possessorem, si illius iniquos mores ignorabat, et nequitiae socius minime fuisse deprehendatur : neque enim aliorum crimina nostra sunt, si clam nobis admittantur. Vesci autem tauri carnibus vetat : in quo non oportere aliorum impuritatis esse consortes, sub vescendi participandique figura latenter significat : annon aperte hoc illud est : « Te ipsum castum custodi, et ne communicaveris peccatis alienis ** »

PALL. Maxime vero.

CYR. Simul autem cum tauro dominum quoque damnari decernit, si injuriam illatam sciverit, et illius iniquitatem non ignorasse coarguatur : nam posse quidem iniquos mores coercere, et ab injuria facile prohibere, sed facere nolle, idque præsertim ex industria, propemodum indicat hominem in faciendo socium fuisse, et quod ad voluntatem, et commune consilium pertinet, cum iis, qui contra fas quidpiam committere velint, operam quoque in ea re suam conferre voluisse. Ejusmodi igitur homo, inquit, morte multetur, nisi pretium et pro ejusmodi criminibus admissis multam iudices imposuerint. **248** Spectat enim lex ad clementiam, et voluntatis in peccando societatem, et solius consensionis concursus. « Levius punit, siquidem, inquit, iudices ita censuerint. » Jam figuram accipe translata ad veritatis significationem : ille enim omnium iudex gravissima crimina morte vindicat ; mittit tamen eos qui peccarint, si pretia offerant, quibus peccata solvantur, lacrymas nimirum poenitentiae, laboremque conversionis, et eleemosynæ modos : « Superexaltat enim misericordia iudicium ** » juxta Scripturas. Diligenti quoque discrimine lex distinguit eos qui injuria sint affecti : nam, si filium, inquit, aut filiam taurus occiderit, moriatur, nec ullus sit miserationi locus : sin servum aut ancillam, argentum pro illis exigatur. Rationem igitur hujus discriminis inquirere qui fieri potest ut indignum sit, cum præsertim liberi servique differentia in actibus non naturæ vitium sit, qualis est procul dubio mala valetudo, sed ex potentiorum oppressione nascatur ? « Idem namque nos condidit Deus, et unus est omnium Pater ** », juxta prophetæ vocem. Num igitur Conditor noster nonnullis etiam servitutem pro crimine ascribit ? num apud ipsum quoque servillis conditio nihil penditur, et libertas majore gloria pollet ? Minime vero : « In Christo enim Jesu non est servus, neque liber ** ». Igitur, quia lex umbra est, per filium ac filiam liberum sanctorum hominum genus significatur ; per servum vero et ancillam illud adhuc servile genus, et peccati jugo subjectum. Non est igitur par injuria in sanctos atque in peccatores facta, neque eadem mensura plectuntur peccata in utrosque commissa : nam esse quidem tum hos, tum illos natura fratres, omnibus liquet ; sed tamen sanctorum conditio est spirituali excellentia, et virtutum sublimitate supe-

της ὀργῆς τὸν κεκτημένον, εἰ μὴ τῆς πλεονεξίας εἰδείη τὸν τρόπον, μὴδὲ τῆς ἐκείνου φαυλότητος ἀλκοῖτο κοινωνός· οὐ γὰρ ἡμῶν ἐγκλήματα τὰ ἑτέρων, εἰ λαθραῖα γένοιτο τυχόν. Ἐσθλείν δ' οὐκ ἔσ' τοῦ ταύρου τὰ κρέα, τό τοι μὴ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς ἑτέρων ἀκαθαρσίας, ὡς ἐν τύπῳ τῷ κατὰ τὴν βρώσιν καὶ τὴν οἶονεὶ μέθεξιν ὑποτυπῶν· ἄρ' οὐχὶ τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς, τὸ, « Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει, καὶ μὴ κοινῶναι ἀμαρτίας ἀλλοτρίας ; »

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Συγκαταδικάζεσθαι δὲ τῷ μόσχῳ δεδικαιῶσε τὸν δεσπότην, εἴπερ εἰδείη τὸ πλημμεληθῆναι, καὶ μαθῶν ἐλέγχοιτο τὴν πλεονεξίαν· τὸ γὰρ ἀπειργεῖν δύνασθαι τῆς ἀδικίας τοὺς τρόπους, καὶ κατακωλύειν εὖ μάλα τὸ πλημμελεῖν, εἴτα τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχέσθαι, καὶ λανθασποδασμένως, μονονουχί καὶ συνεργασμένον ἀποφαίνει τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅσον ἦεν εἰς θέλησιν καὶ ταυτοβουλίαν τοῖς ἐθέλουσιν ἀνομοεργεῖν καὶ συνεκπονεῖν ἡρημένον. Τεθνάτω δὴ οὖν ὁ τοιοῦτος, φησὶν, πλὴν εἰ μὴ λύτρα καὶ τὰς ἐν τῷ τοῦτοῖς ζημίας ἐπιθεῖεν οἱ κριταί. Βλέπει δὲ ὁ νόμος πρὸς τὸ χρηστὸν, καὶ συνθέλῃσιν τὴν εἰς ἀμαρτίαν, καὶ ὡς ἐν ψιλλῇ συναινέσει συνδρομήν. « Κολάζει γὰρ μετριώτερον, εἴπερ ἔλοιτο, φησὶν, οἱ κριταί. » Καὶ δέχου τὸν τύπον εἰς ἀλφθεῖαν· κατακρίνει μὲν γὰρ θανάτῳ τὰ παγγάλεπα τῶν πλημμελημάτων ἢ πάντων κριτῆς, πλὴν προσίεται τοὺς ἡμαρτητάς, καὶ λύτρα προσφέροντας, τὰ τῆς ἀμαρτίας λυσιπὰ τὸ ἐκ μετανοίας δάκρυον, τὸν ἐπὶ ταῖς μετανοῖαις πόνον, τῆς ἐλεημοσύνης τοὺς τρόπους· « Κατακαύχεται γὰρ ἔλεος κρίσεως, » κατὰ τὰς Γραφάς. Ἄκριβῆ δὲ ὁ νόμος καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς πεπονήται ποιεῖται διαστολήν· εἰ μὲν γὰρ υἱὸν ἢ θυγατέρα, φησὶν, ὁ μόσχος ἀνέλη, τεθνάτω καὶ ἀπώλυται ἄνεως· εἰ δὲ παιδα ἢ παιδίσκην, ἀργύριον ἔστω τὸ ὑπὲρ αὐτῶν ζητούμενον. Τίς οὖν ὁ λόγος, πῶς οὐκ ἀξίον ἰδεῖν ; καίτοι τὸ ἐλευθέρῳ τε καὶ δοῦλον ἐν ἡμῖν, ἐκ πλεονεξίας καὶ οὐκ ἀβρώστημα φύσεως, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὸ νοσεῖν· « Εἰς γὰρ ἡμᾶς ἔκτισε Θεός, καὶ εἰς ὁ πάντων Πατήρ, » κατὰ τὴν αὐτοῦ προφήτου φωνήν. Ἄρ' οὖν ὡς ἐγκλημα καὶ δουλείαν καταγράφει τινῶν ὁ Δημιουργός ; ἄρα καὶ παρ' αὐτῷ τὸ δοῦλον ἐν μέοσι, καὶ δόξη πλεονεκτεῖ τὸ ἐλευθέρων ; Οὐ μὲν οὖν. « Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἐνὶ δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος. » Οὐκοῦν, σκιά γὰρ ὁ νόμος, διὰ μὲν υἱοῦ τε καὶ θυγατρος, τὸ ἐλευθέρων τῶν ἁγίων σημαίνεται γένος· διὰ δὲ γε παιδός τε καὶ παιδίσκης, τὸ δοῦλον εἶναι καὶ ὑπὸ ζυγῶν ἀμαρτίας. Ἔστι δὲ οὐ ταυτὸν, τὸ πλημμελεῖν εἰς ἁγίους ἢ ἀμαρτωλοὺς. Κολάζεται δὲ οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρῳ τὰ ἐπ' ἀμφοῖν· ὅτι μὲν γὰρ ἀδελφοὶ τὴν φύσιν, οἷα τε καὶ κἀκεῖνοι, παντὶ τῷ σαφῆς· ἀλλ' ἔστι τὸ ἁγίων, ἐν ὑπεροχῇ τῇ πνευματικῇ, καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀρετῆς ὑψώμασι· καὶ παρὰ τῷ Θεῷ τίμιον, ὡς καὶ ἐν υἱοῦ τάξει γενέσθαι καὶ θυγάτρος, καὶ τὸ ἀνθρώπων τε καὶ δουλοπρεπέος ὑπερφορέσθαι μέτρον. Ὅμοιοι γὰρ εἶναι δὲ ὁ νόμος καὶ ἀγάπης ἔχεσθαι τῆς εἰς ἀδελφοὺς.

** 1 Tim. v, 22. ** Jacob. ii, 3. ** Malach. ii, 10. ** Galat. iii, 28.

καὶ καθ' ἑτέροισι ἡμῖν εἰσθηγείται τρόπους, οὓς καὶ παραθέτοντες ἐπεξῆς, τὸ εἰς νοῦν ἔχον ἐφ' ἑκάστῳ ἐρούμεν. Ἐφη γὰρ πάλιν· « Ἐάν δέ τις ἀνοίξῃ λάκκον, ἢ λατομήσῃ λάκκον, καὶ μὴ καλύψῃ αὐτόν, καὶ ἐμπέσῃ ἐκεῖ μόσχος, ἢ βνος, ἢ κύριος τοῦ λάκκου ἀποτίσει, ἀργύριον δώσει τῷ κυρίῳ αὐτῶν, τὸ δὲ τετελευτηκὸς αὐτῷ ἔσται. » Τοῦτο δὲ ἐστὶν αἰνιγματωδῶς, τὸ μὴ τιθεῖναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον, καὶ τὸ ὠφελεῖν πεφυκὸς οὐκ ἔξῃ ἀχρηστον γενέσθαι τισιν, οὔτε μὴν ὀδὸν ὀραῖσθαι πρὸς θάνατον, τὰ ἡμῖν τε καὶ ἑτέροις ἀναγκαῖα πρὸς ζωὴν. Ἡ γὰρ οὐχὶ λάκκον τις ἀνοίγων, ἢ λατομῶν, ἐαυτῷ τι καὶ ἑτέροις χρήσιμόν τε καὶ ἀναγκαῖον ἀποτέλει; Ἀλλὰ μὴ ἔστω, φησί, κινδύνου πρόφασις ἐτέρῳ τὰ σά. « Ἡ γὰρ ἀγάπη, » καθὰ φησὶν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, « οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, » λογίζεται δὲ μάλ-

λον καὶ τὰ ἑτέρων. **B** Committas, inquit, ut res tuæ alteri occasionem periculi afferant: « Charitas enim, » ut ait beatus Pau-

Jus, « non quaerit quæ sua sunt »; » cogitat autem

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ὁ λάκκον ἀνοίγων ἢ λατομῶν, τίς δὲ ὁ λάκκος, ἐθέλοισι' ἂν εἰδέναι σαφῶς.

ΚΥΡ. Τὸ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἱστορίας ὑποδηλούμενον, οὐκ ἀσυμφανές· χρῆναι γάρ φησι κατακαλύπτεσθαι λάκκον, ἵνα μὴ τι βλάβος συμβαίῃ τισίν. Ἐγὼν ἔστω, φησὶν, ὁ μὴ τοῦτο πεπραχώς, ὡς εἴπερ τι καταλιθῆσκειν, ἀργύριον ἀποδώσει τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, τὸ δὲ τεθνηκὸς ἔσται αὐτῷ. Ἀναθρώσκοντες δὲ τὸ τῆς ἱστορίας ἐμφανές, καὶ εἰς θεωρίαν ἀναγαγόντες τὸ χρέμα πνευματικῆν, ἐκεῖνο ἐρούμεν· Λάκκον ἔοικεν ὀνομάζειν ἡμῖν ἐν τούτοις ὁ νόμος, τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τὴν γνῶσιν, καὶ τὸν περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος λόγον, καὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν εἰδήσιν· κεῖται γὰρ ὡσπερ ἐν βάθει ταυτῇ, καὶ ζῶσα ποῖον ἔχει τὴν δυνάμιν· καὶ μαρτυρησαί λέγων αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Οὐκοῦν ὁ συγγραμμάσι μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐντυχῶν, καὶ σὺν πόνῳ πολυπραγμονῶν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τοὺς λόγους, καὶ τὴν ἀκριβῆ τε καὶ ἀκίβδηλον γνῶσιν ἀνζητῶν, πολλὴν ἂν ἔχοι τὴν ἐμφέρειαν πρὸς γε τὸν ὀρύττοντα λάκκον· ζητεῖ γὰρ ὕδωρ ζῶσα ποῖον, καὶ πηγὴν ἐύφραίνουσαν, καὶ χειμάρρουν τρυφῆς· ὁ δὲ γε εἰς τοῦτο λοιπὸν συνέσεως ἀφιγμένος, ὡς καὶ ἰδίᾳ δύνασθαι παραδοῦναι συγγραφῇ τοῦ μυστηρίου τὸν λόγον, λατομεῖ λάκκον· καινοργεῖ γὰρ ὡσπερ οὐ τοῖς ἑτέροις ἰδρῶσιν ἐποικοδομῶν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις ἑαυτὸν τε καὶ ἑτέροις ὠφελῶν. Ὀρύττουσι δὲ λάκκους συντετριμμένους, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ οἱ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ἐρασταί· εἰ τις τοίνυν ὀρύξειε λάκκον, ἀσφαλίζεσθω, φησὶν, μὴ ἄρα τισὶν ὀλέθρου γένοιτο τρόπος, τὸ καλῶς εἰργάσθαι δοκοῦν· δεῖ γὰρ ἡμᾶς ὀρθῶς τε καὶ ἀπηκριβωμένως τὸν περὶ Θεοῦ ποιεῖσθαι λόγον, ὡς μηδενὶ γενέσθαι σκανδάλου πρόφασιν. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ πῶμα ἐπικεῖσθαι τῷ λάκκῳ, τὸ τῆς καθηκούσης ἀσφα-

A rior, et Deo adeo chari sunt, ut in filii et filiae loco habeantur, et humanam servilemque mensuram transilient. Pietatem porro colere, et charitatem in fratres retinere, lex aliis quoque modis suadet, quos etiam, ubi deinceps proposuerimus, de singulis, quod in mentem venerit, dicemus. Ait enim rursus: « Quod si quis aperuerit lacum, aut exoderit lacum, neque eum operuerit, et ceciderit illuc vitulus aut asinus, dominus laci reddet, argentum dabit domino 249 illorum, et mortuum erit ipsius ». Hoc vero figurate illud est, non ponere offensionem fratri aut scandalum, neque pati, ut quod suapte natura utile est, aliquibus inutile fiat; neque committere ut, quæ nobis aliisque necessaria sunt ad vitam, ea viam ad mortem aperire videantur: nunquid enim, qui lacum aperit aut fodit, non sibi ac cæteris utile quiddam ac necessarium efficit? Ne potius etiam quæ sunt aliorum.

PALL. Quis vero ille est, qui lacum aperit, aut effodit, quis etiam lacus, velim equidem perspicue nosse.

CYR. Non obscurum est quid historia significet, operiendum quippe lacum esse inquit, ne quod inde damnium aliquibus contingat: aut sciat, inquit, is qui hoc facere neglexerit, si quid illapsum fuerit, se ejus rei domino argentum persoluturum; mortuum vero cadaver ipsius futurum. At, si ea quæ in historia aperta sunt reliquerimus, idque factum transtulerimus ad spiritualem intelligentiam, illud dici a nobis poterit, lacum in his verbis videri nobis a lege appellari Scripturæ divinitus inspiratæ cognitionem, ac de sancta et consubstantiali Trinitate disputationem, atque Christi mysterii scientiam: hæc enim tanquam in profundo posita sunt vimque vitalem habent; cujus rei testis est ipse Salvator, dicens: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum ». Igitur, qui vetera scripta legit, et divinæ Scripturæ verba non sine labore pervestigat, et accuratam incorruptamque cognitionem exquirat, is est fodienti lacum perquam similis, aquam enim vitalem quaerit, et fontem lætificantem, et torrentem voluptatis: at, qui ad eam prudentiam pervenit, ut suis litteris mandare queat ejus mysterii disputationem, is lacum aperit; novi enim non nihil edit, non in aliorum sudoribus superædificat, sed suis ipse laboribus, et se et cæteros juvat. Fodiunt etiam lacus contritos, juxta prophetæ vocem, falsi quoque nominis scientiæ amatores; quisquis igitur fodit lacum, caveat, inquit, ne, quod probe effectum esse videtur, aliquo modo perniciem nonnullis afferat: debemus enim recte et diligenter de Deo verba facere, ita, ut nemini occasionem scandali præbeamus: 250 idque est, opinor, operculum impositum esse lacui: nempe sermonem non esse cautelæ convenientis expertem. Nam si bos, ait, aut asinus ceci-

111 Exod. xxi, 33, 34. 112 Rom. xiv 7. 113 I Cor. xiii, 5. 114 Joan. xvii, 3. 115 Joan. iv, 14; Psal. xlv, 5; Psal. xxxv, 9; Jer. ii, 13.

derit, qui laboravit in extruendo lacu, ipse persolvat; bovem vero et asinum non simpliciter appellat, sed addita ratione: ac bovem quidem inquit, ut intelligas sacrum ac purum hominum genus; asinum vero, ut profanum et impurum; neque enim Deo in sacrificium offertur: sacrum porro genus ac purum esse dicimus eos, qui jam per fidem sanctificati sunt; profanum et impurum eos, qui nondum sunt sancto baptismate purgati, sed peccati maculas adhuc inustas habent. Perinde igitur est, ac si diceret, Si quid acciderit damni alicui ex iis, qui jam baptizati sunt, et per gratiam ad conjunctionem cum Deo ineundam signati, aut ex iis certe, qui nondum tales sunt, ejus scandali auctor multæ obnoxius erit, et ad ipsum pertinere exanime cadaver, id est, ejus erit mors illius, qui damnum est passus. Itaque præmonet nos ipse quoque Salvator, dicens: « Qui scandalizaverit unum ex pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris ⁵⁵. »

ἐμὲ, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὄνικος πελάγει τῆς θαλάσσης. »

PALL. Recte dicis.

CYR. Facile autem videbis, aliis etiam figuris indicare legem, quam periculosum sit peccare, et hoc in fratres: nam in eo, quod percussimus eorum infirmam conscientiam, nostra offensa ad Christum pertinet ⁵⁶. Ideoque ait: « Quod si egressus ignis invenerit spinas, et simul succenderit areas, aut spicas, aut campum, exsolvat, qui ignem accenderit ⁵⁷. » C Non enim convenit, ut simul cum iis, quæ suapte natura lædunt, etiam quod usui est, pereat; neque cum silvestribus simul consumatur, quod excultum est.

PALL. Quo tandem istud modo?

CYR. Annon spinis montanis atque silvestribus convenientissime comparari possunt impiorum hæreticorum scripta, et gentilium dogmatum præstigie? nam quæ inde utilitas in animos hominum permanere possit? imo vero, quæ non pernicies iis afferatur, qui illa in animum admittere voluerint? Ignis enim duntaxat altrices sunt spinæ et flammæ pabulum; flammæ itidem nobis accendunt sempiternas, 251 cum vana errantium dogmata, tum vero idololatrarum aniles fabulæ: spica porro et triticum suavissimus est cibus, et hominibus ad vescendum aptissimus, et ad usum necessarius; continet enim nos in vita; et figura esse poterit dogmatum veritatis, per quæ nos, qui credimus, Christo, tanquam pane viventi ac vero, pascimur. Rursus campus est planus, et minime asper iis, qui recte per illum ambulare norunt, Scriptura divinitus inspirata: « Omnia enim in prospectu sunt iis, qui intelligunt ⁵⁸, » ut scriptum est, « et recta inventientibus scientiam ⁵⁹. » Igitur spina quidem est illa perversorum hominum execrabilis maxime et profana loquacitas: triticum vero et spica sermo veritatis, qui animis utilitatem

A λείας βῆ ἀμοιρεῖν τὸν λόγον. Ἐὰν γὰρ πέση, φησί, βούς ἢ ὄνος, ὁ πεποννηκῶς ἀποτίσει. Βούν δὲ καὶ ὄνον ἐνομάζει πάλιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἐν λόγῳ βεβαί· καὶ βούν μὲν φησιν, ἵνα νοήσης τὸ ἱερὸν τε καὶ καθαρὸν γένος· ὄνον δὲ, ἵνα συνῆς, τὸ ἀνίερρον καὶ ἀκάθαρτον· οὐ γὰρ προσάγεται κατὰ νόμον εἰς θυσίαν Θεῷ τὸ ἀκάθαρτον· ἱερὸν δὲ γένος καὶ καθαρὸν εἶναι φαμεν, τοὺς ἡγιασμένους ἤδη διὰ τῆς πίστεως· ἀνίερρον δὲ καὶ ἀκάθαρτον, τοὺς οὕτω κεκαθαυμένους διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἀλλ' ἐνετηγμένον ἔχοντες ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας τὸν μολυσμὸν. Ὅμοιον οὖν ὡς εἰ λέγοι, Εἴ τι γένοιτο βλάβος, ἢ περὶ τινα τῶν ἤδη βεβαπτισμένων καὶ κατεστραγισμένων διὰ τῆς χάριτος εἰς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν, ἦγουν εἰς τινα τυχόν τῶν οὕτω τοιαύτων, ὀφλήσει δίκην ὁ τοῦ σκανδάλου πρῆξενος, καὶ αὐτῷ μὲν εἰ τὸ τεθνηκὸς, τουτέστιν, αὐτοῦ γενήσεται τοῦ παθόντος ὁ θάνατος. Ἀσφαλίζεται γὰρ τοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμᾶς λέγων· « Ὅς ἐὰν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς με, περι τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔφης.

KYP. Ἰδοὺς δ' ἂν εὐκόλως καὶ δι' ἑτέρων ἡμῖν αἰνιγμάτων παραβλοῦντα τὸν νόμον σφαλερῶν, ὅτι τὸ πλημμυλεῖν καὶ τοῦτο εἰς ἀδελφοὺς· τὸ γὰρ τύπτειν αὐτῶν ἀσθενούσαν τὴν συνείδησιν, εἰς Χριστὸν ἡμῶν ἀναφέρει τὸ πλημμυλεῖν. Ἐφη τοίνυν· « Ἐὰν δὲ ἐξελθὸν πῦρ εὐρη ἀκάνθας καὶ προσεμπρήση ἄλωνα ἢ στάχνας, ἢ πεδῖον, ἀποτίσει τὸ πῦρ ὁ ἐγκαύσας. » Οὐ γὰρ τοι προσήκει τοῖς ἀδικεῖν πεφυκόσι συνδιόλλυσθαι τὸ χρηστὸν, οὐδὲ τοῖς ἀγρίοις συναπανᾶσθαι τὸ ἡμερον.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

KYP. Ἡ γὰρ οὐχὶ ταῖς ἐν ὄρεσι τε καὶ ἐν ἀγροῦς ἀκάνθαις παρεκάζεται ἂν εἰκότως τὰ τῶν ἀνοσιῶν αἰρετικῶν συγγράμματα, καὶ ἡ τῶν παρ' Ἑλλήσι δογμάτων τερθραῖα; τίς γὰρ ἂν γένοιτο ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐκεῖθεν ἢ θνηταῖς, μᾶλλον δὲ τοῖον οὐκ ἔσται βλάβος τοῖς εἰς νοῦν ἐθέλουσιν ἐκεῖνα λαβεῖν; Πυρὸς τοίνυν μόνου τροφὸς, ἢ ἀκανθα, καὶ φλογὸς διατροφή. Ἀνακαλοῦσι δὲ καὶ φλόγας ἡμῖν τὰς εἰς αἰῶνα καὶ τῶν πεπλανημένων τὰ ἐξίτηλα δόγματα, καὶ τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν γραοπρεπῆ μυθῆρια· ἀσταχυς δὲ καὶ σῖτος, ἡμερωτάτη τροφή, καὶ ἀνθρώποις ἐδώδιμα, καὶ ἀναγκαῖα πρὸς θνησιν· συνέχει γὰρ ἡμᾶς εἰς ζωὴν, καὶ τύπος ἂν εἴη τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων, δι' ὧν οἱ πεπιστευκότες ὡς ἄρτυ ζῶντι τρεφόμεθα καὶ ἀληθινῶ, τῷ Χριστῷ. Ἔστι δὲ αὐτῷ πεδῖον λεῖον ὡς περ τι καὶ ἄτραχυ, τοῦ διασταίχειν εἰδόσιν ὀρθῶς ἢ θεόπνευστος Γραφή· Πάντα γὰρ ἐνώπιον τοῖς συνιοῦσι, κατὰ τὸ γεγραμμένον· « καὶ ὀρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γινώσιν. » Οὐκοῦν ἀκανθα μὲν ἡ μυσαρωτάτη καὶ βέβηλος ἀθυροστομία τῶν διεστραμμένων· σῖτος δὲ καὶ ἀσταχυς ὁ ψυχωφελὴς τε καὶ τροφιμώτατος τῆς ἀληθείας λό-

⁵⁵ Matth. xviii, 6. ⁵⁶ I Cor. viii, 12. ⁵⁷ Exod. xxii, 6. ⁵⁸ Sap. ix, 16. ⁵⁹ Prov. viii, 9.

γος · ψιλὸν δὲ πιδίον, ἢ θεόπνευστος Γραφή. Ὅταν ἅ
τοίνυν οἰά περ φλόγες, ἢ πῦρ τοῖς τῶν ἑτεροδόξων τε
καὶ Ἑλλήνων φανακισμοῖς οἱ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν
ἐπιφύοιντο λόγοι, τοῖς τῆς ἀληθείας συνηγοροῦντες
δόγμασι, καὶ τὰ κατὰ μόνης ἰόντων ἀκάνθης φησί,
καὶ καταφλεγόντων μὲν ὡς ἀχρηστον καὶ ἀγρίαν
ὕλην, τὰ παρ' ἐκείνοις συγγράμματα, μὴ συναδι-
κεύοντων δὲ σίτον ἢ ἀσταχυν, τουτέστιν, νηφέτωσαν
οἱ μυσταγωγοὶ, μὴ ἄρα τι καταπημήνεια τῶν τῆς
ἀληθείας δογμάτων ἢ ἴστω, φησὶν, ὁ σὺν ἀσφαλείᾳ
τοῦτο δρᾶν οὐκ ἀνεχόμενος, ὡς εἴπερ τι γένοιτο
συγκαταφλεχθῆναι τοῖς φαύλοις τῶν ἀναγκαίων εἰς
θνησιν, ἀποτίσει τῆς ἀπροσεξίας τοὺς λόγους. Δισθά-
νη δὴ οὖν ὄσην ἡμᾶς ποιῆσθαι τὴν ἐπιτήρησιν προσ-
τέταχεν ὁ νομοθετῶν, τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης τὸ
ἐλλικρινὲς ἀθόλωτον ἀποσώζων πανταχῇ ;

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

A assert, et ad nutriendum est aptissimus ; pianus vero
campus divina Scriptura. Cum igitur in hæreticorum
gentiliumque signenta sanctorum doctorum verba,
dogmatis veritatis patrocinium ferentia, flammæ
aut ignis instar, impetum fecerint, per spinas dun-
taxat decurrant, inquit, et illorum scripta tanquam
inutilem silvestremque materiam comburant ; non
autem simul triticum aut spicas lædant, id est, at-
tendant doctores, ne quid violent e dogmatis verita-
tis : aut sciat, inquit, qui, id ut caute faceret, non
laboravit, si quid eorum, quæ ad usum necessaria
sunt, simul cum vitiosis conflagrare contigerit, se-
pœnas imprudentiæ daturum. Advertis igitur, quan-
tam nos adhibere cautionem jusserit legislator, ubi-
que charitatis in fratres sinceritatem puram et im-
perturbatam servans ?

B
PALL. Intelligo.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΩΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU

ET VERITATE

LIBER OCTAVUS.

Ἐπι περὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀδελφούς, καὶ κατὰ C
τοῦ κλέπτοντος μόσχον ἢ πρόβατον.

Item de charitate in fratres, et de eo qui furatur vit-
tulum, aut ovem.

Πανταχόθεν δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, πάρα σοι νοεῖν,
ὡς ὀρθούς τε καὶ ἀκριβεῖς ἄγαν ποιῆσθαι κελεύει
τῆς μυσταγωγίας τοὺς λόγους καὶ ὁ πάλαι νόμος.
Οὐκ ἀζήμιον δὲ τοῖς ἐξαπατᾶν εἰσθόσι τῶν ἀπλου-
στέρων τινὰς τὸ χρῆμα τιθεῖς, ἔφη πάλιν · εἰ Ἐὰν δὲ
τις κλέψῃ μόσχον ἢ πρόβατον, καὶ σφάξῃ ἢ ἀποδώ-
ται, πέντε μόσχους ἀποτίσει ἀντὶ τοῦ μόσχου, καὶ
τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ προβάτου. Ἐὰν δὲ ἐν τῷ
διορύγματι εὐρεθῇ ὁ κλέπτης, καὶ πληγὴς ἀποθάνῃ,
οὐκ ἔστιν αὐτῷ φόνος · ἐὰν δὲ ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος ἐπ'
αὐτῷ, ἐνοχος ἔσται, ἀναποθανεῖται. Ἐὰν δὲ μὴ
ὁπάρῃ αὐτῷ, παραθήτω ἀντὶ τοῦ κλέμματος · ἐὰν
δὲ καταληφθῇ καὶ εὐρεθῇ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κλέμμα,
ἄπο τε βου καὶ ἕως προβάτου ζῶντα, διπλᾶ ἀπο-
τίσει αὐτά. »

252 Undique igitur, Palladi, perspicere potes,
quam recte ac diligenter de nostrorum mysteriorum
ratione disserere prisca quoque lex jubeat. Jam vero
iis qui simpliciores quosdam decipere consueverunt,
eam rem non inultam esse sinens, rursus ait : « Si
quis furatus fuerit bovem aut ovem, et occiderit aut
vendiderit, quinque vitulos persolvat pro vitulo, et
quatuor oves pro ove : quod si perfodiens inventus
fuerit fur, et percussus mortuus fuerit, non est ille
reus cædis : sin ortus fuerit sol super eum, reus erit
pro cæde, morietur : quod si non adsit ei substan-
tia, 253 vendatur pro furto : sed si inventum ac
deprehensum fuerit furtum in manu ejus, ad asino
et usque ad ovem, viventia, dupla ea exsolvet « . »

⁶¹ Exod. xxii, 1 seqq.

PALL. Haud sane perspicuus est hic locus : itaque enitere, ut mihi explices, quid tandem istud sit, quod per ænigma divino hoc responso præcipitur.

CYR. Multam haud ab re constituit lex, si quis rapere quidpiam tentarit, et cohibet quodammodo impotentem earum rerum cupiditatem, quas aut vicinus, aut frater habet, ita ut, etiamsi contingat, inquit, in ipso furto occidi eum, qui hoc crimen admittit, id fraudi non sit iis, qui occiderint : eundem ignominia quoque notat, cum decernit vendi oportere, si adeo tenuis est, ut pretii persolutionem ferre non possit : ut ad vitam recte instituendam metu compellat. Interior porro sensus historię ab hoc longe diversus est quidem : proinde, ut fieri potest, optime explicemus. Bos ergo et ovis animalia munda sunt ambo et sacra, et Deo in odorem suavitatis offeruntur. Sed bos quidem præstanti est magnoque corpore, illud vero alterum pecus non item : nam bove minor est ovis. Boum igitur et ovium, et mundorum quodammodo sacrorumque animalium instar est illa hominum per fidem justificarum sancta multitudo, et findunt angulam et ruminant, juxta legem, et excultorum fructuum sunt operarii : bos enim terram excolit ; ovis quoque fructuosa est : atque ille quidem vocatorum grex in divinis caulibus inclusus est, in ecclesiis nempe ; sed complures illi fures insidiantur, qui effodiunt et sensim irrepunt, ac variis ludificationibus animas hominum simpliciorum extrahunt, ac, prope dixerim, exterminatori Satanę vendunt : cæterum, qui tale quidpiam audet, quinque boves, inquit, pro uno persolvat ; quatuor item, pro una, oves : quinque enim partibus majorem pro bove multam, pro una rursus ove, quadruplam furi esse irrogandam, inquit : in quo, ut mea fert opinio, pro mensura spiritualis in virtute magnitudinis, quam qui perierunt habebant, multam imposuit. Est autem non absurde figura et umbra illius in virtute quantitatis hæc corporea magnitudo ; namque majorem minoremve probitatem in iis certe, qui crediderunt, haud difficile est videre ; neque enim æqua est omnibus mensura : **254** « Sed unusquisque nostrum proprium habet donum ex Deo : hic quidem sic, ille vero sic ⁶⁶. » Si igitur furari, perfodere præterea, et furis munera explere de nocte et in tenebris deprehensus fuerit, inquit, tum vero liceat occidere ; et ea res non est cædes, neque faciens, criminis reus erit. Fur enim erat, qui cecidit et vim inferebat, et belli jure cæsus est : at, sole jam orto, atque elapso furandi tempore, cohibet percutientis manum, idque facinus homicidii crimen esse definit. Dum enim fur spiritualis, animam credentis in Christum deprædat, et a charitate Dei abstrahit, si in ipso scelere deprehensus fuerit, non injuria morte multatur : animam enim occidit, quæ præstantior est corpore : at vero, cum in ejus quoque mentem sol exortus fuerit, eamque vera cognitio, lucis ac diei instar,

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα σαφὴς ὁ λόγος. Σὺ δὲ ὅ τι ποτὲ ἐστὶ τὸ ὡς ἐν αἰνίγματι χρησιμωδούμενον, περὶ μοι λέγειν.

ΚΥΡ. Ζημίαν ὁ νόμος καθορίζει, χρησίμως τοῦ πλεονεκτεῖν ἐθέλοντος, καὶ ἀνασειράζει τρόπον τινὰ τὸν ἀκάθεκτον εἰς ἐπιθυμίαν, ὧν ἂν ἔχοι τυχὸν ἢ γείτων, ἢ ἀδελφός, ὥστε κἂν εἰ γένοιτο, φησὶν, ἐν αὐτῷ τεθνάναι τῷ κλέπτειν τὸν ἐπὶ τῷδε κατεγνωσμένον, οὐδένα τοὺς ἀνηρηκῶσι προστριβεσθαι μῶμον. Ἀτιμᾶ δὲ καὶ λέγων, ὅτι προσήκει πιπράσκειν αὐτὸν, εἰ μὴ πρὸς λύτρων ἀντέχοι καταβολήν, εἰς γε τὸ χρῆναι βιοῦν ἐλέσθαι καλῶς συναεὐνοῦν τοὺς δαίμασι. Νοῦς γε μὴν τῆς ἱστορίας ὁ κεκρυμμένος ἕτερος ἂν εἴη παρὰ τοῦτον πολὺ, καὶ δεῖ καὶ λέγειν ἡμᾶς ὡς ἐνὶ καλῶς. Μόσχος μὲν δὴ καὶ πρόβατον, καθαρὰ τε ἄμφω καὶ ἱερά, καὶ εἰς ὁσμήν εὐωδίας ἀνακομιζόμενα τῷ Θεῷ. Ἄλλ' ὁ μὲν μόσχος ἐν ὑπεροχῇ καὶ μεγέθει σώματος ὁπάτερόν γε μὴν, οὐχ οὕτω. Μόσχου γὰρ μείον τὸ πρόβατον. Μόσχοι δὲ οὖν καὶ πρόβατα ὥσπερ τινὰ ζωὰ καθαρὰ τε καὶ ἱερώτατα, τῶν διὰ πίστεως δεδικαιωμένων ἢ ἁγία πλεθῆς, καὶ διηλευντες ὅπλην, καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγοντες, κατὰ τὸν νόμον, καὶ καρπῶν ἡμέρων ἐργάται· γηπонаὶ γὰρ ὁ μόσχος· Ἐγκαρπον δὲ καὶ τὸ πρόβατον, καὶ ἐνσεσήχασται μὲν ταῖς θείαις αὐλαῖς, τουτέστιν, ἐν ἐκκλησίαις ἢ τῶν κεκλημένων ἀγγέλῳ· πολλοὶ δὲ λίαν οἱ κλέπται περὶ αὐτὴν, διορύττοντες τε καὶ παρεισθύνοντες, καὶ πολυτρόποις φανακισμοῖς τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς ἐξέλκοντες, καὶ μονοουχὶ καταπιπράσκοντες τῷ ὀλοθρεύοντι Σατανᾷ· πλὴν ὁ δεδρακῶς τὸ τοιοῦτον, πέντε μόσχους ἀποτίσει, φησὶν, ἀνθ' ἐνός, καὶ τέσσαρα πρόβατα ἀντὶ τοῦ προβάτου· πενταπλασίονα μὲν γὰρ ἐπὶ τῷ μόσχῳ, τῷ κεκλοφῶτι τὴν δίκην, τετραπλασίονα δὲ δεῖν ἐφ' ἐνὶ προβάτῳ γενέσθαι φησὶ, κατὰ τὸ μέτρον, οἰμαί που, τῆς πνευματικῆς κατ' ἀρετὴν ποσότητος, τῶν ἀπολλυμένων ἐπιθείς τὴν κόλασιν. Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ σκιὰ τῆς ἐν ἀρετῇ ποσότητος, ἢ σωματικῆ· τὸ γάρτοι μείζων ἢ μείον ἐν ἐπιεικείαις, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν ἐν γε τοῖς πεπιστευκόσιν, ἐπεὶ μὴ ἐν ἴσῳ πάντες τυχόν· « Ἄλλ' ἕκαστος ἡμῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δὲ οὕτως. » Εἰ δὲ δὴ κλέπτουν τε καὶ διορύττων ἔτι, καὶ τὰ τῆς ληστείας ἔργα πληρῶν, ὡς ἐν νυκτὶ τε καὶ σκότῳ καταφωραθεῖη, φησὶ, καὶ ἐκτεθνάτω τότε· καὶ τὸ χρῆμα, οὐ φόνος, οὐδὲ τῶ δράσαντι γραφή. Πλεονέκτης γὰρ καὶ βίαιος ὁ πασῶν, καὶ πολέμου τέτρωται νόμῳ· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος, καὶ παρελάσαντος ἤδη τοῦ τῆς ληστείας καιροῦ, τὴν τοῦ πλήττοντος εἶργει χεῖρα, καὶ φόνου γραφὴν καθορίζει τοῦ τολμήματος. Ἔως μὲν γὰρ ὁ κλέπτης ὁ νοητὸς, τὴν τοῦ πιστεύσαντος εἰς Χριστὸν καταλωδᾶται ψυχὴν, καὶ ἀγάπης ἐξέλκει τῆς εἰς Θεὸν, εἰ ἐν αὐτοῖς ἀλοίῃ τοὺς πλημμελήμασι, πάθοι ἂν οὐκ ἀδίκως καὶ τὸ ἐκτεθνάναι δεῖν· ψυχὴν γὰρ ἀπέκτεινε, τὴν ἀμείνω σώματος· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος καὶ αὐτῷ κατὰ νοῦν, καὶ διαυγαζούσης ὡς ἐν τάξει φωτὸς καὶ ἡμέρας, τῆς ἀληθοῦς γνώσεως,

⁶⁶ 1 Cor. vii, 7.

κινθωνεύειν οὐκ ἔβ, κολάζεται γὰρ τὰ νυκτὸς ἔργα **A**
καὶ σκότους, τὰ δὲ ὡς ἐν φωτὶ λοιπὸν, οὐκ ἔτι. Ἀνεψ-
θαί δὲ τῶν ἀρχαίων ἐγκλημάτων, καὶ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ
καὶ σκότῳ, δεδικαίωκε Θεός. Καὶ δὴ καὶ λεγέσθω
τοῖς ἐξ ἁμαρτίας εἰς φῶς ἀφιγμένοις τὸ νοητὸν,
« Ἦτέ ποτε σκότος, νυνὶ δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. » Οὕτω
δεδικαίωκεν ὁ Κύριος καὶ τὸν θεοσπίσιον Παῦλον, τὸν
πρῶτον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὕβρι-
στήν· καθ' ὑπερβολὴν γὰρ ἐδίωκε τὴν Ἐκκλησίαν
τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπῆρθεῖ αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἐάν δὲ μὴ δύνηται, φησὶ, πέντε μόσχους
ἀνθ' ἑνός, καὶ πρόβατα τέσσαρα ἀνθ' ἑνός, πραθήτω
ἀντὶ τοῦ κλέμματος. Ὅρῳς ὅπως ἀτιμίαν ὁ νόμος τὴν
δουλοκρασίῃ καταγράφει σαφῶς τῶν διηγετῆ καὶ **B**
ἀνεκνικτοῦν ἐχόντων τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μηδ', ὅσον
εἶπεν, λύτροις ἀποκρούεσθαι τὰ ἐγκλήματα δυνα-
μένων, διὰ τε τὸ τῆς γνώμης ἀσθενὲς οὐκ ἀνεχομένων
ἰδρῶν εἰς μετάνοιαν, καὶ διὰ τῶν εἰς τοῦτο πόνων
ἐκμιλιῦνθαι Θεόν· Πιπράσκεσθαι δὴ οὖν εὖ μάλα
φησὶν. Ἐναριθμῆσθαι γὰρ οὐκ ἔβ τοῖς διὰ τῆς θείας
χάριτος ἡλευθερωμένοις, τοὺς οὕτω μεμολυσμένους.
Ἐξωθούμενοι δὲ τῆς τοῖς ἐλευθέρους προπούσης τι-
μῆς, ἀκούσονται καὶ αὐτοί· « Ἰδοὺ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν
ἐπράθητε. » Εἰ δὲ κεκλοφῶς μὲν ἄλοιοι, φησὶν, οὕτω δὲ
ἀνελλών, τουτέστιν, εἰ φανακισμοῦ καὶ ἀπάτης ἀρξάμε-
νος τῆς εἰς ἑτέρους καταλαμβάνοιτό τις τῶν ἑτεροδοξοῦν
εἰκοθῶτων, νενικηκῶς δὲ οὕτω καὶ κατακομίσας εἰς
ὄλεθρον τοὺς ἀκρωμένους, ἀποτίσει διπλᾶ. Ἐναλή- **C**
ψεται γὰρ τὸ οἰκεῖον ὁ τῆς ἀγέλης δεσπότης, προσ-
εξαιτηθήσεται δὲ καὶ λόγους ὁ βωμολόχος· τοῦτο γὰρ
ἔν εἴη τὸ ἐν διπλῷ· καὶ ζημίαν ὑπομνεῖ τὴν εἰς
θάνατον. Ὁ γὰρ ἠθέλησε δρᾶν εἰς ἑτέρους, πάθοι
ἂν αὐτὸς καὶ μάλα εἰκότως.

ΠΑΛΛ. Ὡς ὀλέθριόν τε καὶ πάνδεινον ἀληθῶς τῶν
φανάκων τὸ χρῆμα, περὶ ὧν οἶμαι· που καὶ αὐτὸν
προαγορεύσει Χριστὸν· « Προσέχετε ἀπὸ τῶν ἐρχο-
μένων πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ
εἰσι λύκοι ἄρπαγες. »

ΚΥΡ. Ὅρθῶς οὖν ὁ νόμος ὡς θηρῶν ἀγρίων, τὸ
ἐκτεθῆναι δεῖν παντὸς τοιοῦδε καταψηφίζεται. Γέ-
γραπται γὰρ ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ· « Ἐάν κλέψῃ τις
τινα τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ, καὶ καταδυναστεύσας αὐτὸν
ἀποδώται, καὶ εὐρεθῆ ἐν αὐτῷ, θανάτῳ τελευτάτω. »
Ἐν δὲ γε τῷ Δευτερονόμιῳ· « Ἐάν δὲ ἀλῶ ἄν- **D**
θρωπος κλέπτων ψυχὴν ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τῶν
υἰῶν Ἰσραὴλ, καὶ καταδυναστεύσας αὐτὸν ἀποδώται,
ἀποθάνειται ὁ κλέπτης ἐκεῖνος. » Οὐ γὰρ τοι θέμις
τὸ ἱερὸν ἐν Χριστῷ καταδοῦσθαι γένος, καὶ εἰς δου-
λείαν οὐκ ἐντριβῆ κατακομίζεσθαι· ποι παρὰ γε τῶν
τοῦτο δρᾶν εἰωθῶτων· ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ μενίσια
φανακίζοντες, πόλειός τε καὶ οἰκῶν ἀπονοσφίζουσι,
καὶ ἀυχημάτων αὐτῶν ἐλευθέρων ἐκπέμποντες,
τοῖς τῆς ἀναγκαίας δουλείας ἀποφῆρουσι ζυγοῖς· τὸν
αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον, οἱ τοὺς ὀρθᾶ φρονεῖν ἐλομένους,
καὶ τὸν ἐλευθέρους πρέποντα βίον ἐπιτηδεύοντας, ἐπὶ

illustraverit, periclitari non sinit : nam opera noctis
ac tenebrarum puniuntur; quæ autem in lumine
sunt, non item : condonari autem vetera crimina
et in inscitia ac tenebris admissa, æquum esse cen-
suit Deus. Itaque dicatur iis, qui de peccato ad spi-
rituale lumen pervenerunt : « Eratis aliquando te-
nebræ; nunc autem lux in Domino ». Sic justi-
ficavit Dominus etiam beatum Paulum, qui prius
fuerat blasphemus, et persecutor, et contumeliosus;
supra modum enim persequabatur Ecclesiam Dei,
et devastabat illam ⁶⁴.

PALL. Optime dicis.

CYR. Quodsi non poterit, inquit, quinque boves
pro uno, quatuor etiam oves pro una persolvere,
vendatur pro furto. Vides ut lex ignominiam servi-
lem aperte sanxerit in eos, qui, cum assidue peccent,
non tamen peccati maculas abluunt, neque, ut ita
dicam, pretio dato, possunt crimina depellere : quod
mentis infirmitate sudores pœnitentiæ perferre, et
Deum ejusmodi laboribus placare nolit? Vendi igitur
eos rectissime jubet : neque enim homines adeo
inquinatos permittit inter eos numerari, qui per Dei
gratiam liberi facti sunt. Expulsi autem ab eo ho-
nore, qui liberis convenit, audient etiam ipsi : « Ec-
ce in iniquitatibus vestris venditi estis ⁶⁵. » Quod si
furtum quidem fecisse compertus fuerit, nondum ta-
men occidisse, id est, **255** si quis aliter sentiens,
quam fides recta præscribit, fallere quidem et deci-
pere cæteros molitus esse deprehendatur, nondum
tamèn vicisse aut ad perniciem auditores perduxis-
se, duplum persolvat : nam dominus gregis suum
recipiet, et ille quoque insidiator pœnas luet (id
enim est duplum), ac mortis pœna multabitur. Quod
enim aliis facere voluit, id ipse jure optimo pati-
etur.

PALL. Perniciosum sane ac grave est decepto-
rum crimen, de quibus ipsum quoque Christum
prædixisse puto : « Attendite ab iis qui veniunt ad
vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt
lupi rapaces ⁶⁶. »

CYR. Recte igitur lex de hujusmodi omnibus, tan-
quam de feris belluis, extremum supplicium san-
xit. Scriptum est enim in Exodo quidem : « Si quis
furatus fuerit aliquem de filiis Israel, et vi oppri-
mens eum vendiderit, et inventus fuerit in ipso,
morte moriatur ⁶⁷. » In Deuteronomio vero : « Si
autem deprehensus fuerit homo furari animam ex
fratribus suis, filiis Israel, et vi opprimens, ipsum
vendiderit, morietur fur ille ⁶⁸. » Non enim fas est
illud sacrum in Christo genus prædæ expositum
esse, et ad servitutem insuetam ab iis quibus id fa-
cere moris est, pertrahi. Ut enim qui pueros deci-
piunt, eos a civitate et domibus suis abducunt, et
ornamentis libertatis expoliatos, coactæ servitutis
jugo subjiciunt, eodem, ut opinor, modo, qui mul-
tiplicibus commentorum suorum deceptionibus eos
qui recte sentiunt, et vitæ genus excolunt liberis

⁶⁴ Ephes. v, 8. ⁶⁵ I Tim. i, 13. ⁶⁶ Isa. l. 1. ⁶⁷ Matth. vii, 15. ⁶⁸ Exod. xxi, 16. ⁶⁹ Deut. xxiv, 7.

hominibus dignum, ad suam stultissimam sententiam adducunt, de furto ac latrocinio humanarum animarum rei merito sient, pœnasque extremo supplicio luunt. Hujusmodi hominibus neque « Ave eixeritis ⁶⁹, » inquit Salvatoris nostri discipulus : non quod inhumanis nos esse moribus doceat, sed quod ad commercia cum lupo ineunda, inepta sit ovis, et inter eos, qui animi sensibus differunt, nulla conventio esse possit : « Quæ enim pars fideli cum infideli ⁷⁰? » Præterea cum fornicatoribus hujus mundi non commisceri scribit beatus Paulus. **256** Ne qui igitur tanquam e patriis focus ex Ecclesia Dei rapiantur, et in ecclesias malignantium deferrantur, dum ad vitiosos mores divertendos sum animum quodammodo vendunt : « Corruptum enim mores bonos colloquia mala ⁷¹: » mortis pœnam lex constituit in eos qui id facere nefarie ausi fuerint. Facile autem videas hoc ipsum oblique nobis alio quoque responso legem rursus indicare : nam apertiore quadam intelligentia, et quæ a quibusvis facile percipi possit, res humanas componit, et ad rectum statum revocat : neque enim historiam in iis certe quæ maximo usui sunt, tanquam frigidam ac veterem tollemus : utilis est enim nonnunquam auditoribus ipsa quoque littera, sed ea tamen tanquam in profundo continet res spirituales, et subtiliorum sensuum vim tanquam in tenuibus umbris, complectitur. Dixit igitur in Exodo rursus : « Si quis vero deceperit virginem non desponsatam, et dormierit cum ea, dote dotabit eam sibi in uxorem : quod si renuens renuat, et nolit pater illius dare illam sibi uxorem, argentum solvet patri juxta dotem virginum ⁷². » Hoc Dei præceptum dilatans beatus Moyses in Deuteronomio, inquit : « Si autem inventus fuerit homo dormiens cum femina collocata viro, occiditis ambos, virum dormientem cum femina, et mulierem ipsam : et auferes malum de filiis Israel. Si autem fuerit puella virgo desponsata viro, et inveniens eam homo in civitate, dormierit cum ipsa : educetis ambos ad portam civitatis ipsorum, et lapidibus obruentur, et morientur ; adolescentulam, quia non clamavit in civitate ; et hominem, quia humiliavit uxorem proximi sui : et auferetis malum a vobis ipsis. Sin autem in agro invenerit homo puellam desponsatam, et vi opprimens dormierit cum ea, occiditis hominem, qui dormivit cum ea, duntaxat ; adolescentulæ autem nihil facietis : non erit adolescentulæ peccatum mortis ; quia sicut si quis insurgat homo in proximum suum, et occidat ejus animam, sic hoc factum ; quia in agro invenit eam, clamavit adolescentula desponsata, et non fuit, qui adjuvaret eam ⁷³. » **257** Quod igitur ad historiam pertinet, nulla, ut opinor, expositione indiget, ut cuiquam perspicua fiat : aperta sunt enim omnia atque manifesta : quamobrem hæc, ut mihi videtur, nobis omittenda sunt ad præsens, et per interiorem il-

Α τὸ σφίσιν αὐτοῖς ἀνοητότατα δοκοῦν, πολυπλάσιον ἐνοσιῶν ἀπάταις ἀποκομιζόντες, ληστείας εἰκότως τῆς ἐπὶ ψυχαῖς ἀνθρώπων, ὑπομενοῦσι τὴν γραφὴν ποιητὴ δὲ αὐτοῖς ὁ θάνατος. Τοῖς τοιαύταις, μηδὲ ἑλαττεῖν λέγετε, » φησὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητὴς, ὡς εἰς τρόπων ἡμᾶς ἀγριότητα παιδαγωγῶν, ἀλλ' ὅτι τῷ λύκῳ τὸ πρόβατον εἰς διαθέσεις οὐκ ἐπιτήθειον· ἀσύμβατα δὲ ὡς περ ἀλλήλοισιν, τὰ ἑτερογνωμονεῖν εἰωθότα· Ἔτις γὰρ μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστον ; Καὶ πρὸς γε δὴ τούτους, τοῖς πόρνοις τοῦ αἰῶνος τούτου μὴ συναναπλέεσθαι δεῖν, ὁ θεοσέβειος Παῦλος γράφει. Ἵνα τοῖνον μὴ καθάπερ ἐκ πατριῶς ἐστίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καθαρπάζοιεντὶ τινες, καὶ εἰς ἐκκλησίας ἀποφέροιντο πονηρευομένων, ταῖς εἰς φαυλότητα παρατροπαῖς τὸν οἰκεῖον ὡς περ καταπράσκοντες νοῦν, ἢ Φθειροῦσι γὰρ ἤθη χρηστὰ ἀμύλλαι κακαί, ὁ θάνατον ὀρίζει τὴν δίκην ὁ νόμος τοῦ τούτου δρᾶν ἀνοσιώτατα προτεθυμημένοις. Ἰδοὺς δ' ἂν αὐτὸ πλαγίως ἡμῖν ὑποφαίνοντα πάλιν νόμον, καὶ δι' ἑτέρου χρησιμῶδηματος. Καταρρυθμίζει γὰρ ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, διὰ τῆς ἐμφανεστεράς καὶ ἰστορίας ἐλεῖν τοῖς ἐθέλουσι θεωρεῖν. Οὐ γὰρ τοὶ τὴν ἱστορίαν ἐν γε τοῖς ὅτι μάλιστα χρηστέμοις ὡς βίβλον ἀναίρησομεν. Ὅνησει γὰρ ἐστὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ γράμμα τοὺς ἀκρωμένους, ὡδὴν αἰ ὡς περ ἐν βάθει τὰ πνευματικὰ, καὶ τῶν λογιώτερων ἐνοσιῶν τὴν δύναμιν ὡς ἐν σκιαῖς ἔχει λεπτὰς. Ἐφη δὲ ἐν τῇ Ἐξόδῳ πάλιν· Ἐὰν δὲ τις ἀπατήσῃ παρθένον ἀμνηστευτον, καὶ κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, φερνὴ φερνεῖ αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα. Ἐὰν δὲ ἀνακίσει ἀνανέυση, καὶ μὴ βούληται ὁ πατὴρ αὐτῆς δοῦναι αὐτὴν αὐτῷ γυναῖκα, ἀργύριον ἀποτίσει τῷ πατρὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἡ φερνὴ τῶν παρθένων. Ἐπερίων δὲ ὡς περ ἡμῖν τὴν θέσαν ἐντολήν, ὁ θεοσέβειος Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ φησὶν· Ἐὰν δὲ εὐρεθῇ ἄνθρωπος κοιμώμενος μετὰ γυναῖκός συνφικισμένης ἀνδρὶ, ἀποκτενεῖτε ἀμφοτέρους, τὸν ἄνδρα τὸν κοιμώμενον μετὰ τῆς γυναῖκός, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαρεῖς τὸ πονηρὸν ἐξ υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἐὰν δὲ γένηται παρθένος μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, καὶ εὐρεθῇ αὐτὴν ἄνθρωπος ἐν πόλει, κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἐξάξετε ἀμφοτέρους ἐπὶ τὴν πύλιν τῆς πόλεως αὐτῶν, καὶ λιθοβοληθήσονται ἐν λίθοις, καὶ ἀποθανόνται· τὴν νεάνιν, ὅτι οὐκ ἐδόθη ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐταπεινώσε τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ· καὶ ἐξαρεῖτε τὸ πονηρὸν ἐξ ὁμῶν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἐν πεδίῳ εὐρῆ ἀνθρωπος τὴν μεμνηστευμένην, καὶ βιασάμενος κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, ἀποκτενεῖτε τὸν ἄνθρωπον, τὸν κοιμώμενον μετ' αὐτῆς, μόνον· τῇ δὲ νεάνιδι ποιήσετε οὐδὲν, οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι ἀμάρτημα θανάτου, ὅτι ὡς εἰ τις ἐπαναστῆ ἀνθρωπος ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, καὶ φανεύσῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτως τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἀγρῷ εὐρεν αὐτὴν, ἐδόθη ἐν τῇ νεάνιδι ἢ μεμνηστευμένη, καὶ ὁ βοηθήσων οὐκ ἦν αὐτῇ. Ἐτὸ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας, οὐδενὸς εἶμαι που δεήσεσθαι λόγου, πρὸς τὸ συνιέναι δύνασθαι τισι· σαφὴ γὰρ λίαν καὶ ἐναργῆ.

⁶⁹ II, Joan. 10. ⁷⁰ II Cor. vi, 15. ⁷¹ I Cor. xv, 35. ⁷² Exod. xxii, 16, 17. ⁷³ Deut. xxii, 22 seqq.

Δεῖ δὲ ἡμᾶς, ὡς εἰσικε, ταυτὶ μεθέοντας εἰς τὸ παρὸν, A lam occultioremque semitam est ingrediendum. τὴν ἔσω τε καὶ κεκρυμμένην ἵεναί τρίβον.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Φημί δὴ οὖν, ὅτι ὡσπερ ἐν τοῖς εἰς γυναῖκα πλημμελήμασι, τὸ πάντων ἂν εἴη παγχάλεπον, ἡ μοιχεία, τὸν ἐτέρου τινὸς παραλύουσα γάμον, καὶ τῶν ἤδη συνημμένων ποιούσα διάζευξιν, κατὰ τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τουτοῖν τρόπον, τῶν εἰς ἀνθρωπίνης ψυχᾶς αἰτιαμάτων, τὸ πάντων μάλιστα ἐστὶ δυσσεβέστερον τε καὶ ἀφορητότερον, τὸ ἐπιτηδεῦσαι τὴν παραφθοράν, οὐκ εἰς τὴν τυχοῦσαν ἀπλῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν ἤδη τρόπον τινὰ συνωκισμένην καὶ ἐνωθεῖσαν Χριστῷ, τῷ ἀνωθέν τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ νυμφίῳ· ἐνούμεθα γὰρ αὐτῷ διὰ τε τῆς πίστεως, καὶ προσέτι, τοῦ μεταλαχεῖν ἀγίου Πνεύματος· « Ὁ γὰρ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν πνευμᾷ ἐστὶ, » κατὰ τὰς Γραφάς. Θανάτῳ δὴ οὖν ὁ νόμος τιμᾶται δικαίως ὁμοῦ τῷ μοιχεύσαντι τὴν πεπορνευμένην, καὶ τὸν μὲν ὡς ἐνιέντα τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ δυσσεβείας τὰ σπέρματα, τὴν δὲ, ὅτι τὸν τῆς γνησιότητος ἀτιμάζουσα νόμον, ἐτέρῳ γέγονε, καὶ ταῖς ἐκείνου παραφθοραῖς ἀπλοῦσα τὸν νοῦν, τὸν ἐξ ἀνθρωπίνων εὐρημάτων εἰσεδέξατο μολυσμὸν.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Γυναῖκα μὲν οὖν, ἀνδρὶ κατὰ νόμους συνωκισμένη, παρεικαστέον εὐ μάλα τὴν διὰ πίστει καὶ Πνεύματος Χριστῷ συνωκισμένην καὶ ἐνωθεῖσαν ψυχὴν. Παρθένον δὲ εἶναι μεμνηστευμένην λογιούμεθα, τὴν κεκλημένην εἰς ἀρχὰς γνώσεως ἀληθοῦς, οὐπω δὲ ὀλοτελῶς ἐνωθεῖσαν Χριστῷ, περιμένουσαν τε ἔτι καθάπερ τινὰ γάμον καὶ συναφείας τρόπον τὸν ἀληθέστερον, τὴν διὰ τοῦ ἀγίου βαπτισματος χάριν, καὶ τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος μέθεξιν, ἀρραβωνά γε μὴν, καὶ ὀμιλίας ὡσπερ ἀρχὴν, τὸν τῆς κατηχήσεως λόγον εἰσεδεσγμένην. Οὕτω τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν ὁ θεὸς ἡμῖν μυσταγωγῆς, Παῦλος δὲ εὐτος, παρεκόμεσε τῷ Χριστῷ· γράφει γὰρ ὧδε· « Ἡρμωσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. » Καὶ αὐτὸς δὲ ποῦ φησιν ὁ Νυμφίος διὰ φωνῆς προφητῶν· « Καὶ μνηστεύσομαι σε ἑμαυτῷ εἰς τὸν αἰῶνα, ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἐλέῳ, καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς· καὶ μνηστεύσομαι σε ἐν πίστει, καὶ ἐπιγνώσῃ τὸν Κύριον. » Εἰ τοίνυν γένοιτο, φησὶ, τῆς παραφθορᾶς τὰ ἐγκλήματα, καὶ ἐπὶ τινι τοιαύτῃ ψυχῇ, μοιχεία γεγράφθω τὸ χρεῖμα· ὑπόχρεως γὰρ ἡ μεμνηστευμένη, καὶ ὑπερ χεῖρα λοιπὸν τοῦ μετὰ βραχὺ νυμφίου. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐν πόλει γένοιτο τὸ ἀδίκημα, φησὶ, τουτέστιν, ἢ ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, καὶ ἐν πόλει θεοῦ ζῶντος, ἢ ἐν κατοικίῳσιν ἄγγελοι, καὶ ἄνδρες ἄγιοι, καθηγηταὶ καὶ διδασκαλοὶ τοῖς κινδυνεύουσι, καὶ ἀπατωμένοις ἐπαμύνουν οἷοί τε, συναποτεθνάτω τῷ φένακι καὶ ἡ παθοῦσα παρθένος. Ἐξὸν γὰρ ἐτοίμως διαδράναι τὴν παραφθοράν, εἰ τοῖς διασώζειν εἰδῶσι καταμεμήνυκε διδασκάλους, ἐθελούσιον ἠβρώστησε τὸ παθεῖν, καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἔχει τὴν εἰς τὸ φαῦλον ἀπαγωγὴν. Εἰ δὲ δὴ μὴ γένοιτο, φησιν, ἐν Ἐκκλησίᾳ, μηδὲ ἐν

PALL. Sane quidem.

CYR. Arbitror igitur ut inter peccata in feminam admissa gravissimum est adulterium, quod nuptias alterius violet, et jam conjunctos disjungat; sic prorsus criminum in humanas animas perpetratorum omnium maxime nefarium, ac minime ferendum esse, moliri corruptelam, non in quamlibet animam temere, sed in eam quæ jam modo quodam collocata erat et conjuncta Christo, superno illi cælestique sponso: jungimur autem illi per fidem, et præterea per Spiritus sancti participationem: « Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est⁷¹. » secundum Scripturas. Jure itaque lex simul cum adulterante adulteratam quoque morte multat: illum quidem, ut qui impietatis semina quæ sibi inerant, infuderit: illam vero, quia contemptis fidelitatis legibus, alteri juncta sit, illiusque corruptelis mentem aperiens, ex humanis commentis labem admiserit.

PALL. Probabilis oratio.

CYR. Mulieri igitur, viro secundum leges collocatæ, persimilis est ea anima putanda quæ per fidem ac Spiritum Christo est collocata atque conjuncta. Desponsatam vero virginem putabimus, quæ ad initia veræ cognitionis vocata est illa quidem, non tamen adhuc perfecte Christo conjuncta, sed adhuc sancti baptismatis gratiam, sanctique Spiritus communionem tanquam nuptias quasdam, veriolemque conjunctionis modum exspectat: jam tamen quasi arrhabonem et consuetudinis futuræ initium, catechesis sermonem accepit. Sic illam ex gentilibus Ecclesiam divinus ille noster mysteriorum doctor, Paulus, inquam, adduxit ad Christum: scribit enim ad hunc modum: « Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo⁷². » Et ipse Sponsus certe per vocem prophetarum ait: « Et desponsabo te mihi ipsi in æternum, in justitia, et in judicio, et in misericordia, et in miserationibus; et desponsabo te mihi in fide, et scies Dominum⁷³. » 258 Si igitur in aliqua hujusmodi anima corruptelæ crimen, inquit, admissum fuerit, ejusmodi factum ut adulterium habeatur: obstricta enim est desponsata femina, et jam sub illius potestate qui mox est sponsus futurus. Cæterum, si in urbe hoc sit crimen admissum, id est, in Ecclesia Christi et in civitate Dei viventis, in qua habitant angeli, et viri sancti, magistri et doctores, qui iis qui periclitantur et seducuntur opem ferre possunt: simul cum seductore virgo quoque violata moriatur: nam cum liceret perfacile corruptionem effugere, si magistris servandi peritis rem indicasset, voluntarie violationem perpessa est, non coacte ad improbitatem adducta. Sin autem id non

⁷¹ I Cor. vi, 17. ⁷² II Cor. xi, 2. ⁷³ Osee. ii, 19, 20.

in Ecclesia contigerit, neque in civitate Dei viventis, sed in campo atque in agro, ubi magister, qui opem ferret, nullus erat, in magna solitudine hominum qui ad meliorem sententiam traducere possent, et tanquam in penuria pædagogorum fraus est commissa: ille duntaxat in periculum veniat, qui vim intulit: nam res gesta per oppressionem fuit, malumque quod ea perpessa est ejusmodi fuit, ut subveniri illi non posset: itaque vis allata, cujus vitandæ nulla facultas fuit, amolitur crimen. An perinde ac si voluntarie admissa sint, accusare, non

PALL. Imo vero prorsus: justa est enim lex.

CYR. Recte dicis. Subtiliori itaque examine facta dijudicat, et pro mensura peccatorum vindictam adhibet: ita, ut neque in rebus levioribus admissum peccatum omnino condonet, quominus puniatur; neque rursus gravioribus exæquet; sed parem criminibus ultionem rependit: ait enim iterum: « Si autem invenerit quispiam puellam virginem quæ non sit desponsata, et opprimens eam, dormierit cum ea, et inventus fuerit, dabit homo qui dormierit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, et erit ipsius uxor; pro eo quod humiliavit illam: non poterit dimittere eam omni tempore⁷⁷. » Igitur adulterii crimine teneri statuit quisquis cum desponsata congressus fuerit, iis tamen modis, nimirum, quos modo diximus. Sed si nemini adhuc conjunctam fuisse constet, necdum Christo desponsatam per fidem, tanquam specie virginis animam, **259** deinde quispiam verbis ad impietatem perducentibus eam inquinasse deprehensus sit, et ex uno errore ad alterum traduxisse, ut hæretici faciunt, qui nonnullos ex gentibus nonnunquam, et ex Judæis rapiunt, et, ut sequantur, persuadent: is quidem non erit eam rem impune ausus; persolvat enim patri spirituum, id est, Deo, sui peccati pœnas, quæ tanquam in ea pecuniæ multa non absurde figurantur. Illud porro: Ipsius erit uxor, etiam juxta historiam utile est.

PALL. Intelligo sane quod dicis: duplex est enim lex, carnalis ac spiritualis.

CYR. Sed velim observes ne veteris quidem mandati sermonem ignorasse, quod Christus dixit de viro atque muliere: « Quod Deus conjunxit, homo non separet⁷⁸. » Ipsius enim, inquit, sit uxor, pro eo quod humiliavit illam: non poterit dimittere eam omni tempore. Illud præterea velim animadvertas, quanta sit sanctissimæ virginitatis gloriæ sublimitas: nam illius deflorationem, sacræ divinæque Litteræ non solum esse humiliationem senserunt, sed etiam appellandam censuerunt quasi venerationis quamdam amissionem.

PALL. Recte dicis.

CYR. Cum itaque hæreticorum in decipiendis hominibus fallaciam tanquam Deo exosam ac revera nefariam, et eorum qui recte incedentes corrumpere consueverunt, studium avertendi cæ-

πολει Θεοῦ ζῶντος, ἀλλ' ὥσπερ ἐν πεδίῳ καὶ ἐν ἀγρῷ, οὐ μυσταγωγὸς ὁ ἐπαμύνων οὐκ ἦν, καὶ τῶν μεταπειθεῖν ἐπὶ τὸ ἄμεινον εἰλωθῶτων ἐρημία πολλή, καὶ ὡς ἐν σπάνει παιδαγωγῶν ὁ φενακισμὸς, κινδυνεύτω μόνος ὁ βιασάμενος· πλεονεξία γὰρ ἦδη τὸ δρώμενον καὶ πάθος ἀνεπικούρητον, καὶ ἀνάγκη τις δυσδιάφυκτος, παρακρούσεται τὴν γραφὴν· ἢ τοῖς ἀβουλήσας ἐπενηγεμένοις ὡς ἀκουσίοις, ἐπιτιμᾶν οὐ περιττὸν εἶναι φήσομεν;

An vero, quæ præter voluntatem nos opprimunt, ea nimis acerbum esse dicemus?

ΠΑΛΛ. Παντάσας μὲν οὖν· ὅστις γὰρ ὁ νόμος.

ΚΥΡ. Εὐ λέγει· ἰσχυροτέραν δὲ τῶν δρωμένων καὶ τὴν βάσανον, καὶ ἐπιμετρεῖ τρόπον τινὰ τοῖς πλημμελήμασι τὰς ὀργάς, οὔτε τοῦ κολάζεσθαι δεῖν ἀπαλλάττων εἰσάπαν τὸ ἐπὶ τοῖς μείροις πλημμελῆς, ὅτε μὴν ἐν Ἰσρ τοῖς ὑπὲρ τοῦτο τιθεῖς, ἰσομετρήσῃ ὡσπερ τοῖς αἰτιάμασιν ἀποτορνεύων τὴν κίνησιν. Ἐφη γὰρ πάλιν· « Ἐὰν δὲ τις εὐρη τὴν παῖδα τὴν παρθένον, ἥτις οὐ μεμνήσεται, καὶ βιασάμενος αὐτὴν κοιμηθῇ μετ' αὐτῆς, καὶ εὐρεθῇ, ὄψει ὁ ἐθρωπος ὁ κοιμηθεὶς μετ' αὐτῆς τῷ πατρὶ τῆς νεπίδος πεντήκοντα δίδραχμα ἀργυρίου, καὶ αὐτοῦ ἔσται γυνή, ἀνθ' ὧν ἐταπεινώσεν αὐτὴν· οὐ δυνήσεται ἐξαποστεῖλαι αὐτὴν τὸν ἅπαντα χρόνον. » Μοικεῖα μὲν οὖν ὑπόχρεω κατεστήσατο τὸν συνόντα μεμνηστευμένη, κατὰ τρόπον δὲ δηλονότι τοὺς ἦδη προρημένους. Εἰ δὲ δὴ φαίνοιτο, φησί, καὶ ἀσυναφῆς εἴη, κατεγγυθεῖσα δὲ οὕτω Χριστῷ διὰ τῆς πίστεως, ὡς ἐν εἰδει παρθένου ψυχῆ, εἰτὰ τις αὐτὴν τοῖς εἰς δυσσέβειαν λόγους κατξιμάντας ἀλῶ, καὶ παρενεργῶν ἐκ πλάνης εἰς πλάνησιν, ὁποῖόν τι δρώσιν αἱρετικοὶ, τοὺς ἐξ εἰνῶν ἐσθ' ὅτε καὶ Ἰουδαίων ἀρπάζονται, ἐπισθαί τε σφίσι αὐτοῖς ἀναπειθόντες, οὐκ ἀζήμων εὐρήσει τὸ ἐγγεῖρημα. Ἀποτίσει γὰρ τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, τουτέστι, τῷ Θεῷ, τῆς πλημμελείας τοὺς λόγους, ὡς ἐν ζημίᾳ χρημάτων ὑποτυπουμένης εὐ μάλα. Τὸ δὲ, αὐτοῦ ἔσται γυνή, τῇ ἰστορίᾳ χρησιμῶν.

ΠΑΛΛ. Συνήμι ὁ φῆς· διπλοῦς γὰρ ὁ νόμος· σαρκικός τε καὶ πνευματικός.

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ, ὅπως οὐδὲ ὁ τῆς ἀρχαίας ἐντολῆς ἠγνόησε λόγος, ὅπερ ἔφη Χριστὸς ἀνδρὸς τε πέρι καὶ γυναικός· « Ὁ οὖν Θεὸς συνέζευξεν, ἄθρωπος μὴ χωρίζετω. » Αὐτοῦ γὰρ ἔστω γυνή, φησὶν, ἀνθ' ὧν ἐταπεινώσεν αὐτὴν· οὐ δυνήσεται ἐξαποστεῖλαι αὐτὴν τὸν ἅπαντα χρόνον. Καὶ πρὸς τὸ τοῦτο, διανοοῦ τῆς πανάγου παρθενίας, ὅπως ἔστι τὸ ὡς ἐν ἀυχήμασιν ὑψηλόν· ταπεινώσιν γὰρ οἰδὲ τε καὶ ὀνομάζειν ἀξιοὶ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὁ λόγος, τὴν διαπαρθένευσιν, καὶ οἰονεὶ τῆς σεμνότητος τὴν ἀπόθεσιν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἀποφῆσας δὲ οὖν ὡς θεομισῆ καὶ ἀνόσιον ἀληθῶς τὸν τῶν ἑτεροδόξων φενακισμὸν, καὶ τὴν εἰς φαυλότητα παρατροπὴν τῶν παραφθείρειν εἰλωθῶτων τοὺς ἐρθοποδεῖν ἡρημένους, καὶ τὴν ἐφ' ἃ μὴ προσ-

⁷⁷ Deut. xii, 28, 29. ⁷⁸ Marc. x, 9.

ἤγεν ἀπαγωγῆν, ἐπινοήσῃ τι καὶ ἕτερον, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ θεοσπέσιος Παῦλος μαθημάτων ἀριστον ἐποιοεῖτο, λέγων· « Μὴ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, ἢ ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων. » Αἱ γὰρ περιτταὶ διαλέξεις, καὶ τὸ φιλονεικῶν κομιδῇ περὶ ζητήσεως, οὐκ ἀναγκαίαις γεννώσι μάχας, καὶ τὸν τῶν ἀκρωμένων τύπτουσι νοῦν· οἱ μὲν γὰρ, ἐξ ἐλαφρίας, τὸ μὴ ὀρθῶς ἔχον τε καὶ εἰρημένον ἔσθ' ὅτε προαλῶς τε καὶ ἀμαθῶς εἰσδέχονται τε καὶ ἐπαινεῖν σπουδάζουσιν· οἱ δὲ, τοῖς ἀρίστοις τὴν αἰσχίω ψῆφον ἐπάγοντες, τὴν ἴσῃν τοῖς ἄλλοις ἡβρωστηκότας ἀπαιδουσίαν, ἀλοῖεν ἄν· ὀλίγοι δὲ παντελῶς οἱ διακρίνουν εἰδότες, καὶ τοῦ κατασίνεσθαι πεφυκότος προτάττειν τὸ ὠφελοῦν. Ἐπιπληθῆ δὲ τὸν νοῦν οὗτοι διατηροῦσι μόλις ἐν ταῖς τῶν ἐτέρων λογομαχίαις. Οὐκοῦν ὡς ἔσται τὸ χρῆμα τοῖς δρᾶν ἐθέλουσιν οὐκ ἀζήμιον, ὑπαικνύεται πάλιν ἡμῖν ὁ νόμος, λέγων· « Ἐάν δὲ μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται, καθότι ἂν ἐπιβάλῃ ὁ ἄνθρωπος τῆς γυναίκος, καὶ δώσει μετὰ ἀξιώματος. Ἐάν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. » Λόγος μὲν οὖν, ἐν μήτρᾳ τὸ ἐμβρυον, ἀνθρωποειδὲς ὄρεσθαι μόλις, καὶ εἰς τύπον ἰέναι τοῦ καθ' ἡμᾶς σώματος τότε, ὅτε καὶ ἀριθμὸς ἐπ' αὐτῷ τεσσαρακοστῆς ἡμέρας διαπεραίνεται. Ταῦτητοι φασὶ Μωσέα μὲν τὸν πανάριστον ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πλάνης οἰοῦναι πῶς ἀνωδινόντά τε καὶ ἀναμορφουντά τὸν Ἰσραὴλ εἰς τὴν ἐν νόμῳ ζωὴν, σιτιῶν ἀπέχεσθαι καὶ ποτῶν· « Ἄρτον γὰρ, φησὶν, οὐκ ἔφαγον, καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιον τεσσαράκοντα ἡμέρας. » Καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ αὐτοῦς, ὑποτοπητέον δρᾶσαι τε τοῦτο καὶ ὑπομεῖναι Χριστόν. Ἀνεμορφοῦτο γὰρ ἐν αὐτῷ πρὸς ἀγιασμόν δι' ἔγκρατείας ἢ φύσεως, ἐξ ἀκρατοῦς ὀρέξεως ἐν ἀρχαῖς ἐν τῷ πρωτοπλάστῳ τὸν εἰς ἀμαρτίαν καὶ παράδοσιν ἀβρωστήσασα μολυσμόν. Ταῦτ' μὲν ἡμᾶς οὐκ ἀπίθανον ἐννοεῖν· πλὴν, ὅπως ποτ' ἂν ἔχοι τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, παρεῖσθαι νυνὶ· πῶς δ' ἂν νοεῖσθαι πρέπει, τὸ γυναῖκα πληττεσθαι τὴν ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, πρὸς τῶν εἰωθότων λογομαχεῖν, φέρε δὴ, φέρε διασκευώμεθα· τὸ γὰρ τειλίαν ἰσχυμοθεῖν ἐν γε δὴ τούτοις, οὐκ ἀτερπέες. Οὐκοῦν καρπὸς ἂν εἴη καὶ κύημα νοῦ, πίστις ἢ εἰς Χριστόν, δι' ἐντελοῦς ἡμᾶς γνώσεως ἀναπλάττουσα πρὸς αὐτόν, καὶ εἰς θεῖον διαμορφούσα τύπον· καὶ γοῦν οἱ πεπιστευκότες διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, τοῦτο, οἰμαί που, κατασημαίνοντες, εὐ μάλα κατακεκράχασιν· « Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν, πνεῦμα σωτηρίας σου ἐποίησαμεν ἐπὶ τῆς γῆς. » Οὐκοῦν καρπὸς ἂν εἴη καὶ κύημα νοῦ τὸ πνευματικὸν καὶ σωτήριον, πίστις ἢ εἰς Χριστόν, ἢ καὶ τοὺς θεοὺς ἡμῖν χαρακτηρας ἐνοσημαίνεται. Τοῖς γοῦν ἐκ τελευταίας γνώσεως μετεβρωσμένοι ἀμαθῶς εἰς τὴν μείω τε καὶ ἀτελεστέραν, Γαλάται δὲ οὗτοι, προσεφώνει λέγων ὁ θεοσπέσιος Παῦλος· « Τεκνία μου, οὐς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν οὐμῖν. » Ἐναρξάμενοι γὰρ πνευματι, τὴν

teros ad improbabilitatem, et ad ea quæ non conveniunt abducendi, prohibuisset, aliud quiddam excogitavit, quod ipsum beatus quoque Paulus, tanquam optimam nobis disciplinam tradidit: « Ne pugnemus verbis, quæ ad nihilum valent, nisi ad subversionem audientium ⁷⁹. » Nam supervacuæ illæ disputationes, et nimia circa quæstiones minime necessarias contentio, generant pugnas, et audientium animos feriunt: e quibus nonnulli quidem ex levitate, quod neque recte habet, neque dictum est, temere et inscite nonnunquam excipiunt, et laudibus tollunt: alii rursus de optimis viris turpe iudicium facientes, eadem, qua primi, inscitia laborare deprehenduntur: pauci autem admodum iudicare, et rebus noxiis utilia præferre sciunt, vixque ii duntaxat in aliorum hominum verborum pugnis invulneratum animum servant. Itaque id facientibus non impunitum fore indicat rursus lex, cum dicit: « Si vero duo viri pugnantes percusserint mulierem in utero habentem, **260** et exierit infans ejus, nondum formatus, multa multabitur, quantum indixerit vir mulieris illius, et dabit cum postulatione; sin formatus fuerit, dabit animam pro anima ⁸⁰. » Ferunt igitur fetum in utero vix tandem ad humanam speciem effictum videri, et ad figuram nostri corporis accedere, numero quadraginta dierum expleto: ideoque aiunt Moysen, virum optimum, cum Israelis populum ex illo Ægypti errore ad vitam secundum legem ducendam iterum quodammodo parturiret ac reformaret, cibo et potu abstinuisse: « Panem enim, inquit, non comedi, et aquam non bibi quadraginta diebus ⁸¹. » Idem quoque propter nos ipsos existimandum est et fecisse, et pertulisse Christum: reformabatur enim in eo ad sanctificationem per temperantiam nostra natura, quæ ab initio in homine primum formato, per intemperantem appetitum, peccati transgressionisque macula fuerat inquinata. Atque hæc a nobis quidem non improbabilius excogitantur: tamen, quocumque modo se habeat historię ratio, ad præsens omitatur: quomodo autem intelligi conveniat illud, mulierem in utero habentem ab iis qui pugnas verborum exercere consueverunt, percuti, age jam consideremus: nam subtiliter admodum disserere in his certe rebus, non injucundum est. Est igitur fructus ac fetus mentis, fides in Christum, quæ nos perfecta cognitione ad illius similitudinem effingit, et ad figuram divinam reformat: ideoque fideles per Isaïæ vocem hoc, ut opinor, plane significantes, clamant: « Propter timorem tuum, Domine, in ventre accepimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis tuæ, quæ fecimus in terra ⁸². » Fructus igitur mentis ac fetus spiritualis atque salutaris est fides in Christum, quæ divinos quoque in nobis characteres imprimat. Itaque eos certe qui e perfectiori cognitione ad minorem

⁷⁹ II Tim. II, 14. ⁸⁰ Exod. xxi, 22, 23. ⁸¹ Deut. ix. 18. ⁸² Isa. xxvi, 18.

et imperfectiorem stulte defluerant (Galatæ hi erant), alloquebatur beatus Paulus, dicens : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis ⁸⁵. » Cum enim cœpissent spiritu, carnis perfectionem ad legalem cultum ducti, sectabantur, ob eamque causam efficiebant ut in seipsis illa Christi formatio ad finem perfectionemque minime perveniret, bonum illud quod in ipsis tanquam in utero positum erat, velut abortientes. Igitur illa cognitionis perfectio, et **261** integritas fidei, Salvatoris nostri formationem in nostros omnium animos inducet, eaque res nobis instar divini cujusdam seminis erit. Cum igitur quorundam verborum contentionibus nonnulli scandalizantur; deinde anima id perpessa, illam quam in utero gestabat, et in animo intime reconditam habebat, fidem et cognitionem abortiverit, siquidem, inquit, nondum formata fuerit, id est, adhuc imperfecta et informis, multam omnino sustinebit, qui scandali causam dedit, quam indixerit, inquit, illius sponsus, nempe Christus; et dabit cum postulatione, inquit, id est, gratias aget, quod non plenæ perditionis pœnam sustineat. At si spiritualis animi fetus efformatus fuerit, id est, si cognitio ac fides formationem Christi habuerit, extremo supplicio subjacebit, ut qui jam homicida sit: nam integræ fidei amissio, et perfectæ cognitionis jactura, mors est animæ. Itaque participem esse nefariorum persuasionum, ac sermonum quos habuerit is qui esca diabolica factus est, et dæmonum gregis veluti cibus, rem impuram esse ait: idque prohibet rursus, tanquam per ænigma dicens: « Et carnem captam a bestia non comedetis: cani projicite illam ⁸⁶. » Mos est enim Scripturæ canem appellare impudentem et impurum hominem: conveniens est autem ejusmodi homini, ut opinor, quisvis sermo impurus ac fetidus, et ab ipso Beelzebub compositus, tanquam a fera bellua, quæ subditam sibi et in ea re obsequentem animam vorat: « Nemo enim dicit, Anathema Jesus, nisi in Beelzebub ⁸⁷. » A sanctis autem viris ejusmodi turpium ac falsarum sententiarum simul atque est enim conventio lucis ad tenebras ⁸⁸. »

PALL. Ita est.

CYR. Esse autem iis vigilandum qui magistri creati sint et duces gregum, rursus edixit. Quis autem in ea re probitatis modus a nobis præstari debeat, latenter indicat in Levitico, dicens: « Pecudes tuas non suppones diverso generi: et vineam tuam non seres diversis seminibus ⁸⁹. » **262** Gregibus enim caprarum et ovium, aut vineæ persimilis esse plane censenda est subjecti populi multitudo. Dictum est enim beato Petro: « Simon Jona, diligis me? pasce agnos meos, pasce oves meas ⁹⁰. » Præterea de filiis Israel propheta Isaias dixit: « Vineam enim Domini Sabaoth, domus Israel est; et homo Juda, germen dilectum ⁹¹. » Pastoris

⁸⁵ Galat. iv, 19. ⁸⁶ Exod. xxii, 31. ⁸⁷ I Cor. xii, 13. ⁸⁸ II Cor. vi, 15. ⁸⁹ Levit. xix, 19. ⁹⁰ Joan. xxi, 15-17. ⁹¹ Isa. v, 7.

κατὰ σάρκα τελειωσιν ἐπετήδευον, εἰς τὴν τοῦ νόμου λατρείαν μετενηγεγμένοι· ταύτητοι καὶ ἀτελεσφόρητον ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ Χριστοῦ μόρφωσιν ἀπέτλουσαν, οἰοῦντι πως ἀπαμβλίσκοντες τὸ ἐν γαστρὶ αὐτοῖς ὡς ἐν νηδύϊ κείμενον ἀγαθόν. Οὐκοῦν τὸ ἐν γνώσει τέλειον καὶ τὸ ἀκραιφνὲς εἰς πίστιν, τοῦ Σωτῆρος τὴν μόρφωσιν ταῖς ἀπάντων ἡμῶν εἰσοικεῖται ψυχαῖς, καὶ τοῦτο ἐν ἡμῖν ὡς θεία τις ἔσται σπορά. Ὅταν τοίνυν ὡς ἀπὸ γαστρὸς τικῶν λογομαχίας σκανδαλίζονται τινες· εἴτα ἡ τοῦτο παθοῦσα ψυχή, τὴν ὡς ἐν ὠδίσι κειμένην, καὶ εἰς νοῦν ἔσω τεθησαυρισμένην, ἀπαμβλίσκοι πίστιν τε καὶ γνῶσιν, εἰ μὲν εἴη, φησὶ, μὴ ἐξεικονισμένη, τουτέστιν, εἰ ἀτελής ἐστὶ καὶ ἀκαλλεστέρη, ζημίαν ὑπομενεῖ πάντη τε καὶ πάντως ὁ τοῦ σκανδάλου παραίτιος, ἢν ἂν ἐπιβάλλῃ, φησὶν, ὁ ταύτης νυμφίος, τουτέστι, Χριστός· καὶ δώσει μετὰ ἐξιώματος, τουτέστι, καὶ ὁμολογεῖται χάριν, μὴ τὴν εἰς βλεθρον παντελεῖ ποιήν ὑποστάς. Εἰ δὲ εἴη, φησὶν, ἐξεικονισμένον τὸ τῆς ψυχῆς κῆμα νοητὸν, τουτέστιν, εἰ γνῶσις εἴη καὶ πίστις τοῦ Χριστοῦ φοροῦσα μόρφωσιν, τοῖς περὶ τῶν ἐσχάτων ὑποκείσεται λόγους, ὡς ἤδη καὶ φωνεῦτή. Ψυχῆς γὰρ θάνατος, ἡ τῆς ἀμωμῆτους πίστεως ἀπόθεσις, καὶ τῆς ἀρτίως ἐχούσης γνώσεως ἡ ζημία. Τοιγάρτοι τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν ἀνοσίων εἰσηγημάτων, καὶ ὧν ἂν ποιοῖτο λόγων, ἀνήρ, γεγρονῶς κατάδρωμα διαβολικόν, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων ἀγέλης οἰοῦντι πως τροφή, μολυσμὸν εἶναι φησὶ· καὶ ἀποφάσκει πάλιν, ὡς ἐν αἰνίγματι λέγων, « Καὶ κρέας θηριώλων οὐκ ἐδεσθε· τῷ κυνὶ ἀπορρήψατε αὐτό. » Κῦνα μὲν γὰρ, τὸν ἀναίδῃ καὶ ἀκάθαρτον ἀνθρώπον ὀνομάζειν ἔθος τῇ θεῷ Γραφῇ. Πρέπον δ' ἂν εἴη τῷ τοιῷδε τυγόν, ἅπας τις οὖν, οἶμαι, λόγος βδελυρὸς καὶ δυσώδης, καὶ ἐξ αὐτοῦ συγκείμενος τοῦ Βεελζεβούλ, ὡς θηρὸς ἀγρίου κατεδηδοκός τὴν ὑποπεσοῦσαν αὐτῷ καὶ ὑπηρετοῦσαν εἰς τοῦτο ψυχὴν· « Λέγει γὰρ οὐδεὶς, Ἀνάθεμα Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ. » Ἄγίους γε μὴν τὸ ἐν μεθέξει γενέσθαι τῶν οὕτως αἰσχυρῶν ἢ κεκιδηλευμένων ἐννοιῶν τε καὶ λόγων, ἀνάρμοστον κομιδῆ. « Κοινωνία γὰρ οὐδεμία φωτὶ πρὸς σκότος. »

sermonum participatio prorsus est aliena: « Nulla

D ΠΑΛΛ. Ἄληθές.

ΚΥΡ. Ἐγοηγορέναι δὲ ὅτι προσήκει τοῖς καθηγεῖσθαι λαχόντας, καὶ ἡγουμένους ποιμνίων, κατεχρησμένησθε πάλιν. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς πρὸς ἡμῶν ἐπιτελείας εἰς τοῦτο τρόπο, ὑπεμφαίνει, λέγων ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Τὰ κτήνη σου οὐ κατοχεύσεις ἕτεροζύγω, καὶ τὸν ἀμπελῶνά σου οὐ κατασπερείς διάφορον. » Πῶσι μὲν γὰρ αἰγῶν καὶ προβάτων, ἡγουν ἀμπελῶνι παρεικαστέον εὖ μάλα τὴν ὑπὸ χεῖρα πληθύν. Ἦκουε μὲν γὰρ ὁ θεσπέσιος Πέτρος· « Σίμων Ἰωνᾶ, φιλεῖς με; βόσκει τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. » Περὶ δὲ γε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ὁ προφήτης ἔρασκεν Ἡσαίας· « Ὁ γὰρ ἀμπελῶν Κυρίου Σαβαὸθ, οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, καὶ

ἄνθρωπος τοῦ Ἰούδα, νεόφυτος ἡγαπημένος. » Ποι- A
 μένος δὴ οὖν ἀρετῆ, τὸ μὴ ἐπαφιέναι προβάτοις ἑτε-
 ροειδῆς τι ζῶον, ὡς ταῖς ὀθνεῖου τυχὸν ὀχλείαις ὑπο-
 πασεῖν, ἵνα μὴ ἑτεροφυῆς τέκῃ, καὶ τῆς ἐνοῦσης
 αὐτῷ φυσικῆς εὐγενείας ἐκνευενικός· ἀμπελώνων δὲ
 ὁ μελεδωνός, εἴπερ εἴη βουνοεχῆς, καὶ γηπονεῖν ἀριστα
 μεμαλετηκῶς, οὐκ ἂν ἀνάσχοιτό ποτε τὰ ξηρὰ τῶν
 σπερμάτων ὑπ' αὐταῖς φύεσθαι ταῖς ἀμπέλαις, ἵνα
 μὴ δαπανωμένης αὐταῖς τῆς ἰκμάδος εἰς τὸ ἀλλότριον,
 ὑστεριζοῖεν αὐτὰ περὶ τὸ οἶκελον. Ἔθι δὴ οὖν ὡς ἐξ
 εἰκόνας ἤδη πως, ἐπὶ τὸν πνευματικόν, τὰ λογικὰ
 θρήμματα, μὴ τοῖς τῶν ἑτεροδιδασκάλων ὑπάγεσθαι
 συγχωρῶμεν ἀνοσίως ὡς περ στερματισμοῖς, νοητοῖς
 δηλοῦντι, καὶ ταῖς ὡς ἐν λόγῳ εἰσηγήσεσιν· ἀκαλλῆς
 γὰρ λαν ὁ ἐξ ἀνομοίου καρπὸς γνώμης, καὶ οἱ τῶν
 οὐχ ὁμοπίστων λόγοι, φαύλων ἂν γένοιτο κυμμάτων
 πρόξενοι τοῖς εἰσδεδογμένοις αὐτούς· ἀμπελώνας δὲ
 ὄντας ἡμᾶς, καὶ ἐν ὀρχάτων τάξει κειμένους, μονοει-
 δεῖ τρόπον τινὰ προσήκει στεφανοῦσθαι καρπῷ, καὶ
 τὸν διφυᾶ κεραιτεῖσθαι τρόπον. Λόγος γὰρ οὐδεὶς εἰς
 ὁμοιότητα φυσικῆν, σίτῃ καὶ βότρυσιν. Ἄλλοτριών
 δὴ οὖν σπερμάτων μηδεὶς ἡμῶν ἔστω τόπος.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον (1) ἀσυναφῆ καὶ
 ἀσύμβατα, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας διεσχί-
 σμένα τὰ ἑτεροτροποῦντα δεικνύει, παραθεῖς εἰς τύ-
 πον τὴν ἐκτοπωτάτην καὶ ἀλλόκοτον κομιδῆ τοῦ λο-
 γικοῦ ζώου σύνοδον, πρὸς τὸ μὴ τοιοῦτον, ἑτεροειδῆς
 δὲ καὶ ἐκφυλον. Καὶ δὴ καὶ φησιν ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ·
 « Ὅς ἂν κοιμηθῇ μετὰ κτήνους, θανάτῳ ἀποκτενεῖτε
 αὐτόν. » Σαφέστερον δὲ πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ
 ὃς ἐὰν δῶ κοιτασίαν αὐτοῦ ἐν τετράποδι, θανάτῳ
 θανατούσθω, καὶ τὸ τετράπουον ἀποκτενεῖτε· καὶ γυνή
 ἥτις προσελεύσεται πρὸς πᾶν κτήνος βιασθῆναι αὐτὴν
 ὑπ' αὐτοῦ, ἀποκτενεῖτε τὴν γυναῖκα, καὶ τὸ κτήνος·
 θανάτῳ θανατούσθωσαν· Ἐνοχοὶ εἰσιν. » Ὁμιλεῖται
 γὰρ, καὶ οἶονεὶ μίξεις αἱ νοηταὶ καὶ σύνοδοι, αἱ πρὸς
 οὐς ἂν ἤκιστα πρέποι, καὶ οἷς κατηρβώσθησε πρὸς
 ἀλογίαν ὁ νοῦς τὴν ἐσχάτην, θανάτου πρόξενοι, καὶ
 αὐτοὶς ταῖς παραφθοραῖς, καὶ τοῖς ἐθελοῦσιον ὑπο-
 μένουσι τὴν παραφθοράν.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατά τε καὶ ἰμάλα ὁσίως ὁ νόμος
 φησί.

ΚΥΡ. Θαυμάσαις δ' ἂν ἔτι καὶ τότε· ἦν γὰρ δὴ D
 πού τις, ὡς ἐξ ἀφορήτου πλεονεξίας, καὶ εἰ μὴ
 βούλειτο τυχὸν τὴν ἐξ ὀρθότητος ἐνομιῶν ἐπὶ τὸ
 πλαγιῶς ἔχον ὑπομείναι παραφθοράν, καὶ καθάπερ
 ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἀδακρυεὶ τάχα που παθεῖν τὴν πλά-
 νησιν. Οὐκ ἀνεπικούρητον τοῖνον ὁ νόμος περιορᾷν
 ἡξίου καὶ τὸ τοιοῦτον γένος.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φησὶ;

ΚΥΡ. Τὸ ζυγῷ δουλείας κατασφιγμένον καὶ ταῖς
 τῶν πριαμένων ἐξουσίαις κατησχοιμένον.

⁹⁰ Exod. xii, 19. ⁹¹ Levit. xi, 15, 16.

(1) Cod. Vatic., τόπον, *biformem partum*.

igitur virtus est ovibus non admittere diversi gene-
 ris animal, ita ut alienæ pecudis congressibus sup-
 ponantur, ne quid ambiguum pariant, et ab insita
 naturali indole diversum: cultor autem vinearum,
 si modo prudens fuerit, et optime terram exco-
 lere studuerit, nunquam patietur, ut exsiccantia
 semina sub ipsis vitibus nascantur; ne humor, duum
 alieni germinis usibus consumitur, illas deficiat in
 suis. Perge igitur jam tanquam ex imagine ad sen-
 sum spiritualem, ne rationales oves, magistrorum
 diversa docentium nefariæ seminationi, intellectu-
 ali, inquam, et qualis in sermonibus atque persua-
 sionibus esse consuevit, subjungi patiamur: est
 enim plane deformis editus ex dissimili sententia
 fructus, et hominum in fide dissimilium sermones,
 iis qui illos admittunt, pravos partus conciliant:
 sed cum vites nos ipsi simus, et vinetorum vices
 teneamus, unius modi quodam modo fructu ornari
 convenit, et biformes mores vitare; nihil enim
 tritico et uvis, quod ad naturalem similitudinem
 pertineat, commune est. Nullus igitur in nobis sit
 alienis seminibus locus.

PALL. Recte dicis.

CYR. Alia quoque ratione non cohæreere inter se,
 neque convenire posse, quæ diversis prædita sint
 moribus, et mutua inter se communione disjuncta,
 demonstrat, ad ejus rei figuram proponens illum
 alienissimum, et plane portentosum rationalis
 animantis cum eo congressum, quod ejus naturæ
 non sit, sed diversi generis, et extraneum. Itaque
 in Exodo ait: « Omnem, qui coierit cum pecude,
 morte afficietis eum ⁹⁰. » Planius autem in Levitico:
 « Et quisquis dederit cubationem suam in quadru-
 pede, morte moriatur; et quadrupes interficietur;
 et mulier quæcumque accesserit ad omne pecus,
 ut ab eo inscendatur, interficietis mulierem et pec-
 us; morte interficiantur; rei sunt ⁹¹. » 263
 Consuetudines animi, et veluti admistiones spiritua-
 les et congressus, cum quibus minime decet, et
 quorum animus irrationabilitate summa laborat,
 mortis causa sunt tum ipsis corruptoribus, tum
 etiam iis qui se sponte corrumpi patiuntur.

PALL. Rectissime, et justissime lex decrevit.

CYR. Illud enim admiratione dignum est; con-
 tingere enim utique poterat, ut nonnulli aliorum
 vi et potentia non ferenda superati, etiamsi minime
 fortasse vellent, a recto sensu ad cbiiquam atque
 perversam opinionem corrupti pertraherentur, ac
 veluti coacti, non sine lacrymis fortasse in errorem
 seducerentur. Non itaque lex hoc genus hominum
 sine ullis auxiliis relinquendum ac negligendum
 censuit.

PALL. Quale tandem istud genus est, quod
 dicis?

CYR. Illud nimirum servitutis jngo constrictum,
 et dominorum imperio prægravatum

PALL. Qua ratione iis lex opem tulit?

CYR. Solvit enim vinculis et coactione, si damnum ad animam pertineat, ac violatum aufugere si velit, nemine impediante, apertissime sanxit. Sic enim oblique dixit in Exodo: « Si quis percusserit oculum servi sui, vel oculum ancillæ suæ, et excæcaverit, liberos dimittet eos pro oculo eorum: si autem dentem servi sui, vel dentem ancillæ suæ excusserit, liberos dimittet eos pro dente eorum²². » Quod enim ad conspicuum sensum, et expositam apertamque intelligentiam pertinet, prohibet audaciam, et dominorum iræ modum ponit, neque eousque progredi vult, unde consequatur, ut, qui sunt eorum dominatui subjecti, naturalis integritatis jacturam patiantur: neque ullo modo permittit, ut furor effrenate feratur, exerceaturque jam in ipsa natura, cujus ille duntaxat esse Dominus intelligitur, qui creavit. Nam servitus, et, quæ in ea sequitur, calamitas minime illa quidem est naturæ morbus, sed iniquitate opprimentium in- vectus. In Christo igitur Deus ac Pater totam continuo naturam ad eum statum reformat, quo ab initio fuerat. « Si quis enim in Christo, nova creatura²³. » Itaque tollitur omnino servitutis dedecus: scribit enim Paulus: « In Christo Jesu non est servus, neque liber²⁴. » 264 Interim tamen lex puerili prius institutione nos ad perfectionem deducens, aufert intemperantem usum potestatis, et licentiam, quæ ultra modum convenientem progreditur, multamque sancit in contemptores legis, nimirum ipsam eorum qui violati sunt, manumissionem. Verum hæc quidem de figura et umbra, si cui libeat hac quoque ratione intelligere: sed si, quod spectat lex, id spiritualiter interpretemur, alio quoque modo, Palladi, ad illius contemplationem accedere poteris: hanc quippe mundanam lucem corporis oculis excipimus et admiramur: lux autem illa intelligibilis in nostris cordibus exoritur: corporis item cibus dentibus conficitur, estque ea res ad vitam tuendam via: sed divinarum contemplationum soliditas atque difficultas mentis viribus tanquam dentibus propemodum comminuitur, et pascit animum. Itaque Sapientia nobis divinam spiritualemque mensam apponens, ait: « Venite, edite panem meum²⁵. » Igitur, etiamsi servo fortasse in hujusmodi rebus aliquid damni contigerit, insaniente domino, atque cogente ut simul a recta dogmatum regula ad absurdos errores delabatur, solvatur, inquit, nexus, et jugi servilis, atque per vim impositi, nulla ratio habeatur. Abjiciatur etiam potestatis metus, eoque pergat ille alienæ potestati subjectus, ubicunque sine suæ integritatis detrimento se esse posse repererit; anima namque præstantius nihil est: quam ut servet, a servitute solvatur. Vera autem verba hæc esse, eaque nostris adhuc temporibus impleri, facile est videre: neque

A ΠΑΛΛ. Βεβοήθηκε δὲ τίνα δὴ ἄρα τρόπον καὶ τοῦ-
ταις ὁ νόμος;

ΚΥΡ. Ἀνίησι γὰρ δεσμοῦ καὶ ἀνάγκης, εἰ τὸ βλάβος εἴη περὶ ψυχὴν, καὶ ἀποτρέχειν εἰ βούλοιο τὸ ἡδικημένον παραποδίζοντος οὐδενός, δεδικαίωκεν ἀναργῶς. Ἔφη γὰρ ὡδε πλαγίως ἐν τῇ Ἐξέδω· « Ἐὰν δὲ τις πατάξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ, ἢ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ, καὶ ἐκτυφλώσῃ, ἐλευθερίους ἔξαποστελεῖ αὐτούς, ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῶν· ἐὰν δὲ τὸν ὀδόντα τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ ἐκκόψῃ, ἢ τὸν ὀδόντα τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ, ἐλευθέρους ἔξαποστελεῖ αὐτούς, ἀντὶ τοῦ ὀδόντος αὐτῶν. » Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς θεωρίαν ἐξωφανῆ καὶ πρόχειρον νοῦν, κατακωλύει τὸ θράσος, καὶ συμμέτρους ἀποστελεῖ τὰς τῶν κτησαμένων ὀργάς, καὶ οὐ μέχρῃς ἐκείνων λέναί βούλεται, δι' ὧν ἂν γένοιο, τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι ζημίαν τοὺς ὑπεζευγμένους, ἀποστυῆναι. Ἐφίησι δὲ οὐδαμῶς ἀγαθίνως λέναί τὰ ἐκ θυμοῦ, καὶ εἰς αὐτὴν ἦδη πράττεσθαι τὴν φύσιν, ἥς ἂν νοοῖτο μόνος ὑπάρχων Δεσπότης ὁ Δημιουργός· δουλεία γὰρ καὶ τὸ ἐπὶ τῆδε πάθος οὐκ ἀβρώστημα φυσικόν, ἀλλ' εἰσποιητὸν ἐκ πλεονεξίας. Ἐν Χριστῷ μὲν οὖν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὄλην ἀναπλάττει εὐθύς πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὴν φύσιν. « Εἰ τις γὰρ ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. » Ἀναρῆται δὲ παντελῶς τῆς δουλείας τὸ αἴσχος· γράφει γὰρ ὁ Παῦλος, ὅτι· « Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, οὐκ ἐνὶ δούλῳ, οὐδὲ ἐλεύθερος. » Ἀφαιρῆται δὲ τῶς ὁ νόμος προσκαίρατων εἰς τὸ τέλειον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀκάθεκτον, καὶ τὸ ἐπέκεινα μέτρου τοῦ καθήκοντος, ζημίαν ἐπιτιθεῖς τοῖς ὀλιγωροῦσι τοῦ νόμου, τῶν ἡδικημένων τὴν ἄρεσιν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἰς γράμμα καὶ σκιδν, εἴπερ ἔλοιτό τις καὶ τῆδε νοεῖν· εἰ δὲ δὴ διερμηνεύοιο πνευματικῶς ὁ τοῦ νόμου σκοπός, προσβάλλοις ἂν, ὦ Παλλάδιε, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον τοῖς ἐν αὐτῷ θεωρήμασι· φῶς μὲν γὰρ τοῦτ' ἐγκόσμιον τοῖς τοῦ σώματος ὀφθαλμοῖς εἰσδεχόμεθα τε καὶ θαυμάζομεν· φῶς δὲ τὸ θεῖον καὶ νοητὸν ἐν ταῖς ἡμετέραις ἀνίσχει καρδίαις· καὶ τροφή μὲν ἡ τοῦ σώματος, ὀδοῦσι καταλείνεται, καὶ ἔσται τὸ χρῆμα πρὸς ζωὴν ὁδός· τὰ δὲ γε τῶν βεῖων θεωρημάτων, σκληρὰ, καὶ δυσέφικτα καθάπερ ὀδόντι τῇ τῆς διανοίας ἰσχυρῇ μονοουχὶ συνθρύπεται καὶ ἀποτρέφει ψυχὴν. Καὶ γοῦν ἡ Σοφία τὴν θεῖαν ἡμῖν καὶ πνευματικὴν ἀπλοῦσα τράπεζαν, « Ἐλθετε, D φάγετε τὸν ἐμὸν ἄρτον, » φησὶν. Οὐκοῦν κἂν εἰ οἰκίτη συμβαίνοι τυχὸν περὶ τι τῶν τοιούτων βλάβος, παραπαλόντος δεσπότητος καὶ παρολισθεῖν ἀναγκάζοντος ἐξ ὀρθότητος δογμάτων εἰς ἔκτοπον πλάνησιν, λελύσθω, φησὶν, ὁ δεσμός, καὶ λόγος ἔστω μηδὲς ἀναγκαίου ζυγοῦ. Διεβρίθω δὲ ποι καὶ τῆς ἐξουσίας τὸ δεῖμα, ἴτω τε λοιπὸν ὁ κατεζευγμένος, ὅποιερ ἂν αὐτῷ τὸ ἀλωθῆτως ἔχειν εὐρίσκοιτο· ψυχῆς γὰρ ἄμεινον οὐδὲν ἦν. Καὶ ἵνα σώσῃ, φησὶν, ἀπολελύσθω δουλείας. Ἴδοις δ' ἂν ἀληθῆ τὸν λόγον, καὶ ἐν καιροῖς ἔτι τοῖς καθ' ἡμᾶς πληρούμενον· οὐ γὰρ ἀνέχονται δεσποτῶν οἰκέται παρακομιζόντων εἰς πλάνησιν, τῆς ἐπηρτημένης αὐτοῖς ἐξουσίας ὑπεξαγαγόντες γενικῶς

²² Exod. xxi, 26. 27. ²³ II Cor. v, 17. ²⁴ Coloss. iii, 11. ²⁵ Prov. ix, 5.

τὸ ἐν γε τοῦτω πειθῆναι· ἀχθεῖ μὲν γὰρ τῶ δουλείας τὸν τοῦ σώματος ὑπενεγκόντες αὐχένα, τηροῦσιν ἀθλόωντον ἐν ἑαυτοῖς τὸν νοῦν, καὶ τὸ δεῖν εἰδέναι σαφῶς τε καὶ ἀπλανῶς τὸν περὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως λόγον, πολλοῦ δὴ λίαν, μᾶλλον δὲ τοῦ παντὸς εἶναι ἄξιον πεπιστεύασαι, καὶ τροφήν τὸ χρῆμα ποιῶνται πνευματικὴν, οἷά περ ὁδόντι τῶ νῶ κατατρίβοντες τὸ εἰς οὓς ἐρχόμενον, καὶ τὴν τῶν θεῶν νοημάτων ἀναμασώμενοι δύναμιν.

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς τε ἡμῖν, καὶ ὀρθῶς ἔχων ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Προσεθίζει δὲ καὶ ἐτέρως ὁ νόμος ἡμᾶς εἰς φιλαλληλίαν, τιμῶν ἀναπειθῶν τὸ συγκαθίστασθαι τοῖς ἑγγύς, καὶ τοῖς τῆς ἀνισότητος καταμυσσάττόμενός τε καὶ κολάζων τρόπους.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· γράφει γὰρ πάλιν· « Ἐὰν κερατίση τινὸς ταῦρος τὸν ταῦρον τοῦ πλησίον, καὶ τελευτήσῃ, ἀποδώσονται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα, καὶ διελούνται τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, καὶ τὸν ταῦρον τὸν τεθνηκότα διελούνται. Ἐὰν δὲ γνωρίζηται ὁ ταῦρος ὅτι κερατίστης ἐστὶ πρὸ τῆς χθίος καὶ πρὸ τῆς τρίτης ἡμέρας· καὶ διαμεμαρτυρημένοι ὡς τῶ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀφανίσῃ αὐτὸν, ἀποτίσει ταῦρον ἀντὶ ταύρου, ὁ δὲ τετελευτηκὼς αὐτῷ ἐστὶ. » Ὁρᾶς τὸ ἀνιγμῶ, καὶ οἰονεπωκὸς ἡμῖν ἐκ παραδείγματος ἐναργεστάτου πρὸς τὸ εὐθὺ διαστείχοντα τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον; Εἰ γὰρ γένοιτο τεθνάναι, φησὶ, τὸν τοῦ δεῖνα ταῦρον, καὶ ὑφ' ἐτέρου ταύρου πεσεῖν, διελούνται τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα, καὶ ἀμφοῖν ἔσται πάλιν ὁ τεθνηκὼς, τουτέστιν, εἰ πλεονεξίας ἐπιγένοιτο καὶ ἀδικίας τρόπος παρ' οὐχ ἐκότος τινὸς εἰς ἕτερον, ἐντροφάτω, φησὶν, ὁ ἡδικημένος τοῖς τοῦ λυπήσαντος ἀγαθοῖς, καὶ κοινὰς ἔχῃ τὰς θυμηδίας. Τοῦτο γὰρ, εἶμαι, ἐστὶ, τὸ διελῆσθαι τὸν ταῦρον τὸν ζῶντα· Κοινὰς δὲ ποιεῖτω, φησὶ, καὶ ἀνεθελήτω; προσκεκροκὼς τὰς τοῦ πεπονηθότος συμφορὰς· τουτὶ γὰρ οἷμαι παραδολοῦν, τὸ διελῆσθαι τὸν τεθνηκότα. Ὁρᾶς οὖν ὅπως ὁ νόμος ἀνιγματοδῶς ἐστὶ καὶ κατεσκευασμένως τὸν φιλάλληλον εἰσηγεῖται τρόπον; Ἡ οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστι τὸ, « Χαίρειν μετὰ χαίρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαίωντων; »

ΠΑΛΛ. Ἔοικε.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ δὴ, φησὶν, ὁ πλεονεκτῶν εἰδείη σαφῶς, ὅτι πείσεται τι δεινὸν ὁ πέλας, τῶν τῆς πλεονεξίας τρόπων οὐκ ἀνηρημένων, ζημίαν αὐτὸς τὴν ἴσῃν ὑπομενεῖ, καὶ τὴν τοῦ παθόντος συμφορὰν ἐπαντλήσει μόνῃ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ. Τοῦτο γὰρ ἀνιγματοδῶς, τὸ, « Ἀποτίσει ταῦρον ἀντὶ ταύρου, ὁ δὲ τετελευτηκὼς αὐτοῦ ἐστὶ. » Οὐ γὰρ μέχρι τοῦ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἀποπεσεῖν τοῖς ἀδικουσί· ὁ λόγος, ἀλλ' ἰδίαν ἔξουσι συμφορὰν, καὶ αὐτῶν ἔσται πάθος, τὸ τῶ πέλας συμβεβηκός.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει.

⁶⁶ Exod. xii, 33, 36. ⁶⁷ Rom. xii, 15. ⁶⁸ Exod.

PATROL. GR. LXVIII.

A enim servi sustinent dominos ad errorem pertrahentes, et ex imposita sibi dominorum potestate subtrahunt ingenue in hac re certe officium obsequendi; nam, cum onus servitutis cervice corporis subeant, purum in seipsis animum retinent, et plane ac firmiter nosse veræ fidei rationem plurimi faciunt, imo vero in eo summam totam esse constituunt, eamque rem in cibum spiritualem vertunt, et quod auribus acceperunt, mente tanquam dente comminuunt, divinorumque sensuum vim remanunt.

PALL. Perspicua sane est, ac recte habet expositio.

CYR. Aliter quoque lex nos assuefacit, ut inter nos amemus, cum colere suadet societatem, qua B cum proximis congruimus, et inæqualiter vivendi mores detestatur ac punit.

265 PALL. Quo tandem istud modo

CYR. Accipe jam; scribit enim rursas: « Si cornu percusserit alicujus taurus taurum proximi sui, et mortuus fuerit, vendent taurum viventem, et dividunt pretium ejus; taurum quoque mortuum dividunt. Quod si cognitum fuerit, quod taurus cornupeta esset ante hesternum et ante tertium diem, et testificati fuerint domino ejus, et non absconderit eum, reddet taurum pro tauro, et mortuus ipsius erit⁶⁶. » Vides ænigma, et Scripturæ hac de re verba quodammodo ex evidentissimo exemplo ad id tendere, quod rectum est? Si enim, inquit, contigerit mori cujuspiam taurum, et ab alterius tauro occidi, dividunt viventem taurum, et amborum itidem erit occisus, id est: si quod oppressionis et iniquitatis genus ab aliquo non volente, in alterum derivatum sit, ejus, inquit, bonis qui offendit, is qui violatus est, perfruat, et communia habeant commoda atque solatia. Hoc enim est, opinor, dividere viventem taurum: communesque habeat, inquit, qui vel nolens offendit, ejus qui damno est affectus, calamitates: id enim ex eo significari arbitror, quod dividi jubetur occisus. Vides igitur ut lex ænigmata et umbras ad mutæ benevolentie mores hortetur? annon hoc illud est: « Gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus⁶⁷? »

D PALL. Ita videtur.

CYR. Si vero ille oppressor plane norit, si ipse oppressionis suæ mores non cohibuerit, proximo aliquid incommodi futurum, pari damno multabitur, et ejus detrimentum qui violatus est, suæ animæ solius periculo exhauriet. Hoc enim illud ænigma significat: « Reddet taurum pro tauro, mortuus autem ipsius erit⁶⁸. » Neque enim cum iis, qui injuriam inferunt, ita duntaxat agetur, ut sua modo bona amittant, sed propria illorum erit calamitas: et ipsi malum hoc patientur, quod proximo contigit.

PALL. Præclare sane se habet oratio.

xii, 36

CYR. Sapientissimam porro nobis mutuæ charitatis legem tulit beatus Paulus, cum ita dixit: « Non quæ vestra ipsorum sunt quærentes, sed et quæ aliorum »; » charitas enim non quærit, quæ sua sunt », sed potius considerat etiam quæ sunt aliorum, et ut quæ sunt fratrum, bene se habeant. Hoc ipsum itidem veteres Litteræ clam indicant, quæ sic habent: « Si depastus quis fuerit agrum aut vineam, et dimiserit jumentum suum, **266** ut depascatur agrum alienum, reddet ex agro suo juxta fructum ejus; si autem omnem agrum ejus depastum fuerit, optima agri sui, et optima vineæ suæ reddet ». Nam qui agris alienis suum jumentum immittit, ille suis quidem rebus utilitatem affert, et sua quodammodo quærit, non tamen ea re quærit, unde alter lætetur, aut unde proximus gaudeat, sed unde eum offendi ac lædi contingat. Quærendum est igitur quod nobis prosit, hoc est, quod nostrum est, non alios opprimendo, sed iis artibus, per quas eodem pervenire, nihil peccati admittendo, et alterius animi tranquillitatem servando, possimus: id enim plane est quærare etiam quæ sunt aliorum; alioqui sciat, si nihil cavet, ne fratres offendat, neque ulla est illi de proximo cura, dum, quod suum est, duntaxat spectet, se par damnum subiturum, et illam falsæ utilitatis speciem charissimis rebus interitum allaturum. Id enim est opinor: « Reddet optima agri sui et vineæ suæ. » Convenit etiam, ut mihi quiddam videtur, propositorum verborum vis in hæresum inventores; quorum impurissimi ac stultissimi discipuli, brutorum animantium instar, segetes ac vineas dominicas depascuntur, in eorum judicium atque vindictam, qui errores invenerunt; continget enim illis ut rebus præstantissimis, id est, ipsius animæ interitu multentur: vinea enim ac segete, et omnino universis rebus, quæ apud nos, præstantior est anima.

PALL. Fructum igitur ac munus charitatis esse dicemus, quærare ea quæ aliorum sunt, non sua ipsorum duntaxat.

CYR. Prorsus ita est, Palladi: et implere quidem charitatem in fratres, Deo sane jucundissimum est; onerari vero a nobis immodico ac nimio abusu charitatem sapienti consilio non permittit: nam facile etiam bene firmum animum concutit, quamvis ille ad præclaram in quoque genere virtutem pervenerit, quæcunque vis impulsu haud medicri, sed potius impetu, cui obsisti non possit, in illum irrumpit.

PALL. Quid istud tandem est, quod ais? non enim satis intelligo.

CYR. An tu minime fateris esse virtutem, mansuetudinem atque patientiam?

PALL. Quidni fatear?

» Philipp. II, 21; II Cor. XII, 14. » I Cor. XII, 5. ¹ Exod. XXII, 5.

(1) Hanc sententiam ad hunc modum habet codex Vaticanus: Ἀμπελώνος γὰρ ἔχουν λήτου τυχόν,

ΚΥΡ. Σοφὸν δὲ ἡμῖν τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης ἐτίθει νόμον καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, ὡδίση λέγων· « Μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητούντες, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐτέρων. » Οὐ ζητεῖ γὰρ ἡ ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς· περισκέπτεται δὲ μᾶλλον καὶ τὰ ἐτέρων, καὶ ὅπως ἂν ἔχοι τὰ ἀδελφῶν εἶ. Τοῦτο τοι πάλιν τὸ ἀρχαῖον ἡμῖν ὑπανίσταται Γράμμα· ἔχει δὲ οὕτως· « Ἐὰν δὲ καταβοσκήσῃ τις ἀγρὸν ἢ ἀμπελῶνα, καὶ ἀφῆ τὸ κτήνος αὐτοῦ, καταβοσκήσῃ ἀγρὸν ἕτερον, ἀποτίσει ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ κατὰ τὸ γέννημα αὐτοῦ· ἐὰν δὲ πάντα τὸν ἀγρὸν καταβοσκήσῃ, τὰ βέλτιστα τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, καὶ τὰ βέλτιστα τοῦ ἀμπελῶνος αὐτοῦ ἀποτίσει. » Ὁ μὲν γὰρ ἀγρὸς ἐτέρων τὸ ἴδιον κτήνος ἐπαφίει, ὀνήσει μὲν τὰ καθ' ἑαυτὸν, καὶ ζητεῖ πως τὰ ἑαυτοῦ, πλὴν οὐκ ἐξ ὧν ὁ γείτων εὐφραίνεται, οὐδὲ ἐφ' οἷς ἂν ἡδοιτο τις τῶν πέλας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν λυπεισθαι τε καὶ ἀδικεῖσθαι συμβαίνοι. Ζητητέον οὖν ἄρα τὸ ἡμᾶς ὠφελοῦν, τουτέστι, τὸ ἑαυτῶν, οὐ διὰ τῆς εἰς ἐτέρου· πλεονεξίας, ἀλλὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο πρὸς τοῦτο ἴνα, πλημμελοῦντας οὐδὲν, καὶ τῆς τοῦ γείτονος εὐθυμίας ἐστώσης ὀρθῶς. Τοῦτο γὰρ ἂν εἴη σαφῶς, τὸ ζητεῖν καὶ τὰ ἐτέρων. Ἡ ἴστω τις, φησὶν, εἰ ἀφυλάκτως ἔλοιτο καταλυπεῖν ἀδελφοῦς, καὶ ἀπρονοήτως ἔχοι τοῦ πέλας, εἰς μόνον τάχα που τὸ ἴδιον βλέπων, τὴν ἴσθη ὑπομενεῖν ζημίαν, καὶ τὸν τῆς δοκούσης ὠφελείας τρόπον, τῶν ὅτι μάλιστα ζημιαιτῶν αἰσῶ προσηνῆσων τὴν ἀπώλειαν. Τουτὶ γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, « Ἀποτίσει τὰ βέλτιστα τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, καὶ τὰ ἀμπελῶνος αὐτοῦ. » Ἀρμόζει δ' ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται, τῶν προκειμένων ἡ δύναμις καὶ τοῖς τῶν αἰρέσεων εὐρεταῖς, ὧν οἱ βδελυροὶ καὶ ἀνούστατοι μεθῆται, κτηνῶν ἀλόγων δίχην, ληΐά τε καὶ ἀμπελώνος κατανέμονται τοὺς δεσποτικούς, εἰς κρίμα καὶ κρίσιν τῶν τῆς αἰρέσεως εὐρετῶν· συμβῆσται γὰρ ἐκείνοις ἡ τῶν καλλίστων ζημία, τουτέστιν, ὁ πρὸ αὐτῆν ὀλεθρὸς τῆν ψυχῆν· ἀμπελῶνος γὰρ, ἦγον ληθου τυχόν, καὶ ἀνά μέρος ἐκάστου τῶν καθ' ἡμᾶς νοουμένων τὸ ἐν αὐτῷ βέλτιστον ἢ ψυχὴ (1).

ΠΑΛΛ. Καρπὸν οὖν ἄρα τῆς ἀγάπης εἶναι φανερὸν τὸ χρῆναι ζητεῖν τὰ ἐτέρων, καὶ οὐχὶ δὴ μόνον τὰ ἑαυτῶν.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, καὶ τὸ μὲν χρῆναι πληροῦν τὴν εἰς ἀδελφοῦς ἀγάπην, ὡς ἦδυσεν τῷ Θεῷ, καταφορεῖσθαι δὲ τὴν ἀγάπην τῷ περιττῷ καὶ πλεόντι τῆς πρὸς ἡμῶν καταχρήσεως, οἰκονομικῶς οὐκ ἐβ' κατασίνεται γὰρ εὐκόλως καὶ τὸν εὐβεηχότα νοῦν, κἂν εἰ ἐν καλῷ γένοιτο τυχόν τῆς ἐφ' ὅτῳ οὖν ἀρετῆς, τὸ μὴ μετρίως αὐτῷ, δυσαντήτω δὲ μᾶλλον ἐπιθροῦσκον ὀρμη.

ΠΑΛΛ. Ὅσον δὲ τί φῆς; οὐ γὰρ τοι συνήμμι σαφῶς.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ ἀρετὴν εἶναι φῆς, τὸ πρᾶν τε καὶ ἀνεξίτητον;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

καὶ ἀναμέρος ἐκάστου τῶν καθ' ἡμᾶς νοουμένων βέλτιστων τιμιώτερον ἢ ψυχῆ.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἐπερ τις τυχὸν ἐφ' πραότητά τε καὶ ἀνεξικακίαν ἐπιτηδεύουσι, λύπας τε καὶ ὕθρεις ἐπισωρεύσειε, καὶ τὰ δι' ὧν οἱ θυμοὶ, μετρίως μὲν εἰ γένοιτο, διακαρτερήσειεν ἂν ἔσθ' ὅτε καὶ οἴσαι γεννικῶς, γυμνασμά τε πραότητος καὶ φλογησίας τὸ χρῆμα ποιήσεται. Εἰ δὲ δὴ τις τοῖς τοῦ μετρίου πέρας, καὶ τῶν ἀνεξικακίας ὄρων ἐπέκεινα τρέχοι, τὸ ἀπειχὲς οὐδὲν, καταθιασθεῖσαν ὡσπερ τὴν ἀρετὴν καὶ ἀτονῆσαι βραχύ.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις· μεθύει γάρ πως ἐν ἀνθρώποις τὸ ἀγαθόν, καὶ οὐδενὸς κατασειόντος, ἔστηκε μόλις.

ΚΥΡ. Ἴθι δὴ οὖν, εἰ δοκεῖ, καὶ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀγάπην. Ἀρετὴ γάρ ἡ προβουσα, καὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἡ προφερεστέρα. Τῆς γε μὴν ἀγαν καταχρήσεως οὐκ ἀνέχεται. Ὁ δὲ πάλιν καθάπερ ἐν εἰδει παραβολῆς καὶ σαφοῦς παραδείγματος, ὁ νόμος ἡμῶν ὑφηγεῖται λέγων· « Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀμνητὸν τοῦ πλησίον σου, καὶ συλλέξῃς ἐν ταῖς χερσὶ σου στάχυς, καὶ δρέπανον οὐ μὴ ἐπιβάλῃς ἐπὶ τὸν ἀμνητὸν τοῦ πλησίον σου· ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀμπελώνα τοῦ πλησίον σου, καὶ φάγῃς σταφυλὴν ὅσον ψυχὴν σου ἐμπλησθῆναι, εἰς δὲ ἄγγος οὐκ ἐμβαλεῖς. » Τὸ μὲν γὰρ ἄλιγους χερσὶ συναγεῖραι στάχυν, ἦγουν ἀποκείραι βότρυν εἰς ἐπιθυμίαν ἢ τροφήν, οὐδὲν ἂν ἔχοι τὸ βλάβος. Οἴσαι γάρ, οἶμαι, σὺν θυμηδείᾳ· ταυτὶ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος, καὶ οὐκ ἐπέκεινα τοῦ μέτρου τὸ χρῆμα φαίνεται. Τὸ δὲ καὶ ἀμῶντα οἰδῆρον τοῖς τοῦ πέρας ὑπενεγκεῖν, ὑπερνῆχεται πως καὶ ὑπερθρώσκει λοιπὸν τὸ φιλάλληλον, καὶ εἰς ὄρους ἤδη τοῖς τῆς πλεονεξίας οἰχεται. Οὐκοῦν ὑπόδειγμα τοῦτο σαφὲς τοῦ μὴ κατακεχρησθαι δεῖν ταῖς τῶν ἀδελφῶν ἀγαπήσεσθαι ἐσθι, τιμᾶν δὲ ταῖς αὐταρκειαῖς καὶ τὸ φιλάλληλον. Οὐκ ἄκομψον δὲ καθάπερ ἐγῶμαι, τὸν ἐπὶ τῶδε πάλιν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐτέροις τισὶν ἐπαρμόσαι λόγον, οἱ τὰς ἐν ταῖς Ἐκκλησιαίς τῶν διδασκόντων φωνᾶς, ἄσπερ ἂν ἐκ τοῦ παραχρήμα καὶ προχείρου γένοιτο, καθάπερ τινὰ τροφήν ἐρεπτόμενοι νοστήν, οὐ μέχρι τοῦ μέναι ἀνέχονται, πέρα δὲ ὡσπερ ἰόντες τοῦ μέτρου, καὶ οἶά περ εἰς ἄγγος ἐμβάλλοντες, καὶ δέλτοις ἐναποτίθενται, χρηστομαθεῖς μὲν ὄντες λίαν, ἀδικοῦντες δὲ πως εἰς ὑπὸληψιν ἀδελφούς, ὅτι τὸ ἐσχεδιασμένον εὐθύς, ὡσπερ τι τῶν ἀγαν κατεσκευασμένων, ἐναποτίθενται γράφῃ. Ἄλλ' ὅ γε νόμος, ὡ βέλτιστοι, φαίην ἂν αὐτοῖς, τὸ μὴδὲν εἰς ἄγγος ἐμβάλλειν προστέταχεν ἐναργῶς.

ΠΑΛΛ. Σφαλερὸν οὖν ἄρα τὸ ἀναμοχλεύειν ὡσπερ ψυχῆς ἀρετὴν, καὶ τὸν εὖ βεβηκότα νοῦν μονονουχὶ κατασεῖν ἀποτολμᾶν τῷ τῆς καταχρήσεως περιτεῖν.

ΚΥΡ. Ἀτρεχὴς ὁ λόγος. Χρῆναι γάρ δεῖν δεδικαίωκεν ἐναργῶς ὁ τῶν ἔλων Θεός, οὐκ ἐπιβουλεύειν ἡμῶς ἀρετῇ, μετέχειν δὲ μᾶλλον, εἰ τύχοι, τῶν ἐξ ἀρετῆς ἀγαθῶν. Καὶ ἀμυδρὸν ἐπὶ τούτῳ ποιῆται τὸ αἰνεῖμα, καὶ ἐν μικροῖς κομιδῇ τὰ ἀσυγκρίτως ὑπερκεκλιμένα ζωγραφεῖ. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ

267 CYR. Atqui, si quis fortasse in eum, qui mansuetudinem ac patientiam sectatur, offensiones et injurias et ea quibus ira promovetur, si quidem ea modice fiant, congerat, tolerabit interdum, et fortiter feret, eamque rem ad mansuetudinis ac lenitatis exercitationem convertet; at, si quis modum excesserit, et ultra patientiæ terminos progressus erit, nihil mirum, defatigatam oppressamque virtutem aliquantulum languescere.

PALL. Recte ais: nutat enim quodammodo in hominibus probitas, vix etiam, nemine quatiente, consistit.

CYR. Perge igitur, si placet, ad ipsam quoque charitatem: virtus enim est excellens, et iater cæteras præstantissima; tamen, si ea immodice abutamur, non sustinet: quod ipsum rursus tanquam parabolæ et exempli perspicui specie admonet, dicens: « Si ingressus fueris messem proximi tui, et collegeris manibus tuis spicas, falcem non conicies in messem proximi tui; et, si ingressus fueris vineam proximi tui, et ederis uvam, quantum impleatur anima tua; in vas vero non conicies ». Nam paucas manu spicas colligere, aut uvam decerpere appetitionis causa, aut voluptatis, certe nihil ea res damni habet: feret enim hæc, et quidem jucunde, lex charitatis; neque id modum videtur excedere: at vero etiam demetentem, in res proximi falcem inferre, id vero transiit jam et egreditur mutæ benevolentiae fines, et ad terminos intemperantis avaritiæ progreditur. Est igitur hoc evidens exemplum, ne abutamur fratrum dilectione, sed eo, quod satis est, mutuam quoque benevolentiam colamus: nec vero inepte, ut opinor, Scripturæ verba hac de re exposita, rursus ad alios quosdam accommodare possumus, qui voces in Ecclesiis docentium, ex tempore et repente fusas, cum tanquam spiritualem quamdam escam demetunt, non hucusque consistere volunt, sed modum quodammodo excedentes, ac veluti in vas conicientes, etiam in libellos referunt: ac studiosi quidem illi admodum sunt, sed tamen aliquatenus fratrum opiamionem sedunt eum id, quod subito ac tumultuarie factum est, tanquam accurate compositum litteris mandant. 268 Atque lex ipsa, optimi viri (equidem dixerim), diserte prohibuit ne quid in vas conjiceretur.

PALL. Periculosum est igitur convelleæ animi virtutem, et mentem bene firmam audere propemodum, nimium abutendo, concutere.

CYR. Vera dicis. Oportere enim cansuit univarsorum Deus, non insidias virtuti strpere, sed potius fructum, si liceat, eorum bonorum percipere, quæ de virtute proficiscuntur; idque obscuro ænigmati significat, et in rebus admodum exiguis ea quæ sunt multis partibus præstantiora, depingit.

¹ Deut. XIII, 24, 25.

Scriptum est enim in Deuteronomio : « Si autem occurreris nido avium ante conspectum tuum in via, vel in omni arbore, vel super terram, pullis vel ovis, et mater sovet super pullis, vel super ovis, non accipies matrem cum filiis ; dimittendo dimittes matrem, filios autem accipies tibi, ut bene sit tibi, et longævus sis * . »

PALL. Quid tandem istud est ? neque enim mihi perspicuum est hoc ænigma.

CYR. Quid ? nonne hoc aperte intelligis ? nempe si quis ceperit pullis, aut ovis incubantem avem, liceat illi commodum et emolumentum ex his percipere, quæ ex illa orta sunt ; illam tamen, nullo damno affectam, dimittat.

PALL. Ita est : nam hoc est Scripturæ propositum.

CYR. Aspice igitur id, quod abditum est, et quasi evoluto umbræ velamine, considera spiritualiter veritatem. Nam unaquæque virtus veluti mater est et origo eorum bonorum, quæ ex ipsa proficiscuntur, verbi gratia, benignitas, charitas in pauperes, mansuetudo, patientia. Est enim non in se quisquam magis benignus, quam in cæteros, et ex charitate erga pauperes ii fructum percipiunt, qui indigent, et eodem modo ex mansuetudine ac patientia. Unaquæque igitur virtus mater intelligi potest, et quasi initium eorum bonorum, quæ tum ipsi insunt, tum ex ea proficiscuntur : nidi autem quodammodo virtutum animæ sunt, quæ illas complectuntur, et intra seipsas continent : opus igitur esse lex ait eos, qui in homines incidunt, in quibus sint virtutes tanquam in nido collocatæ, ex eorum fructibus emolumentum percipere, non tamen virtutem, recte factorum matrem, lædere : violatur autem ab aliquo virtus concussa iis rationibus, quas modo diximus.

269 PALL. Reconditum est sane hoc ænigma.

CYR. Ita est, recte dicis. Sed, ut aliquid dicamus beati Pauli vocibus persimile : « Nunquid de aviculis cura est Deo ? an propter nos utique dicit * ? » Mandati namque per Moysen dati verba, formas nobis rerum, non ipsas aperte res exponunt. Perspicere autem facile potes, quemadmodum etiam ad summæ illius benevolentiam mores nos paulatim deducat : conatur enim persuadere, ut ipsos quoque diligamus, qui nos offenderunt : et iram, qua adversus inimicos incitatur, superemus, ne a malo vincamur, sed potius vincamus in bono malum. Dixit enim rursus in Exodo quidem : « Si vero occurreris bovi inimici tui, vel subfugali ejus, errantibus in via, reducens reddes ipsi ; si vero videris subjugale inimici tui cecidisse sub sarcina ejus, non præteribis illud, sed simul allevabis cum ipso * . » In Deuteronomio autem : « Ne videns bovem fratris tui vel ovem ipsius, errantes in via, despicias illa : reducendo reduces ipsa fratri tuo : quod si frater tuus non fuerit prope te, neque noveris eum, duces ea intra domum

A Δευτερονομῶν· « Ἐάν δὲ συναντήσης νοσσιᾶ ὀρνέων πρὸ προσώπου σου ἐν τῇ ὁδῷ, ἢ ἐπὶ παντὶ δένδρῳ, ἢ ἐπὶ τῆς γῆς, νεοσσοῖς, ἢ ὠοῖς, καὶ ἡ μήτηρ θάλαπῃ ἐπὶ τῶν νεοσσῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ὠῶν, οὐ λήψῃ τὴν μητέρα μετὰ τῶν τέκνων. Ἀποστολῇ ἀποστελεῖς τὴν μητέρα, τὰ δὲ παιδία λήψῃ σεαυτῷ, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ πολυήμερος ἔσῃ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστιν ; οὐ γὰρ μοι σαφὲς τὸ ἀίνιγμα.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ ἐναργῶς ἐπαίεις ; ὡς εἴπερ τις ἔλοι νεοστεύουσαν ἔτι τὴν ὄρνιν, ἤγουν ἐπωάζουσαν, ποιείσθω μὲν θνησὶν τε καὶ εὐρημα τὰ ἐξ αὐτῆς· ἀποπαμπέτω γε μὴν, οὐδὲν ἐποίησε βλάβος.

B ΠΑΛΛ. Ναί· ὁ γὰρ τοῦ Γράμματος οὗτος ἀν εἰς σκοπός.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἄθρει τὸ κεκρυμμένον, καὶ οἰοῦν διαπτύξας τὴν σκιά, κατασκέπτου νοητῶς τὴν ἀλήθειαν. Ἐκάστη μὲν γὰρ ἀρετὴ, μήτηρ οἰάτις ἐστὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν καὶ γένεσις, οἷον εἰ τις λέγοι τὴν χρηστότητα, τὴν φιλοπρωχίαν, τὴν πραότητα, τὴν μακροθυμίαν. Χρηστεύεται γὰρ τις οὐχ ἑαυτῷ μᾶλλον ἢ ἑτέροις· μετάσχουσιν δ' αὐτῆς φιλοπρωχίας, οἱ ταύτης δεδωμένοι, καὶ πραότητος ὁμοίως καὶ μακροθυμίας. Οὐκοῦν ἀρετὴ μὲν ἐκάστη μήτηρ ἀν νοοῖτο, καὶ οἰοῦναι τις ἀρχὴ τῶν ἐν αὐτῇ τε καὶ ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν. Νοσσιὰ δὲ ὡσπερ ἀρετῶν, αἱ ταύτας ἐπινοοῦσαι, καὶ ἐν σφίσι αὐταῖς ἐλοῦσαι ψυχαί. Χρῆναι δὴ οὖν ἄρα φησὶν ὁ νόμος, τοὺς ἀνδράσι περιτυγχάνοντας, ἐν οἷς ἀν εἶεν ἀρεταὶ καθάπερ εἰς νοσσιὰν συγκεκομισμέναι, ποιείσθαι μὲν κέρδη τὰ ἐξ αὐτῶν, μὴ μὴν ἔτι κατασίνεσθαι φιλεῖν ἀρετὴν, τὴν τῶν ἀρίστων κατορθωμάτων μητέρα· ἀδικεῖται δὲ ἀρετὴ, κατασειομένη πρὸς τινος, κατὰ γε τοὺς ἡδὴ προειρημένους τρόπους.

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τὸ ἀίνιγμα !

ΚΥΡ. Ναί· λέγεις ὀρθῶς. Ἄλλ', ἵνα τι φῶμεν ταῖς τοῦ μακαρίου Παύλου συμβαίνον φωναῖς, « Μὴ τῶν στρουθίων μέλει τῷ Θεῷ ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει ; » τύπους γὰρ ἡμῖν πραγμάτων, οὐκ αὐτὰ σαφῶς ἐξηγεῖται τὰ πράγματα, τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς ὁ λόγος· ἴδοις δ' ἀν, ὅπως ἡμᾶς καὶ εἰς τῶν τύπων ἡδὴ τῆς ἀνωτάτω φιλαλληλίας ἀνακομίζει κατὰ βραχὺ. Πειρᾶται γὰρ ἀναπέθειν, καὶ αὐτοὺς ἀγαπᾶν τοὺς προσκεκρουκότας, καὶ λύπης ἀμείνους ὁρᾶσθαι τῆς εἰς ἐχθροὺς, μὴ ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικωμένους, νικῶντας δὲ μᾶλλον ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Ἐφη γὰρ πάλιν ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ· « Ἐάν δὲ συναντήσης τῷ βοῖ τοῦ ἐχθροῦ σου, ἢ τῷ ὑποζυγίῳ αὐτοῦ, πλανωμένοις ἐν τῇ ὁδῷ, ἀποστρέψας ἀποδώσεις αὐτῷ· ἐάν δὲ ἴδῃς τὸ ὑποζυγίον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκός ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτό, ἀλλὰ συνεγείρεις αὐτό μετ' αὐτοῦ. » Ἐν δὲ τῷ Δευτερονομῶν· « Μὴ ἰδὼν τὸν μίσχον τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἢ τὸ πρόβατον αὐτοῦ, πλανώμενα ἐν τῇ ὁδῷ, ὑπερίδῃς αὐτὰ· ἀποστροφῇ ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου· ἐάν δὲ μὴ ἐγγίξῃ ὁ

* Deut. xxii, 6, 7. * I Cor. ix, 9, 10. * Exod. xxxiii, 4-6.

ἀδελφός σου πρὸς σέ, μηδὲ ἐπιστήση αὐτὸν, συνάξεις αὐτὰ ἔνδον εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτὰ αὐτῷ· οὕτως ποιήσεις τὸν θνόν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ποιήσεις κατὰ πᾶσαν ἀπώλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἐὰν ἀπόληται παρ' αὐταῦ, καὶ εὐρῆς, οὐ δυνήσῃ ὑπεριδεῖν αὐτὰ· οὐχ ὑπερῶφει τὸν θνόν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἢ τὸν μόσχον αὐτοῦ πεπτωκότα ἐν τῇ ὁδῷ· μὴ ὑπερίδῃς, ἀνιστῶν ἀναστήσεις αὐτὰ μετ' αὐτοῦ. » Συνίης οὖν, ὅπως ἡμᾶς ἀσπειρίτατα παιδαγωγῶναι πρὸς τὸ ἄγαν ἤδη πως καὶ τελῶς ἀγαθόν, μελέτησιν ὡσπερ ἀμνησικακίας ποιῆσθαι προστάτων, τὴν εἰς τὰ κτήνη φειδῶ τοῦ λελυπηκότος, ὃν καὶ ἄνω τε καὶ κάτω τῷ τῆς ἀδελφότητος ὀνόματι στεφανοί, κατακυλώων, οἶμαι που, τὸ ἔντονον εἰς ὄργας, καὶ τὸ περιττόν εἰς μικροφυκίας, καὶ τὸν τῆς φύσεως νόμον, βραβευτήν ὡσπερ τινὰ τῆς ἀγάπης εἰσφέρων. Ἄν γὰρ εὐρῆς, φησὶν, πλανώμενον κτήνος, ἢ ἀπολωλὸς ἰμάτιον, περισώσεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου· κἂν εἰ γένοιτό τι τῶν ἀχθοφορῶν εἰωθότων κατολισθῆσαν εἰς γῆν ὑπ' αὐτῷ συντριβεῖσθαι τῷ φορτίῳ, συνεργάτῃ καὶ συνεγερεῖς. Ἐτερον δὲ τοῦτό ἐστιν οὐδὲν, ἢ τὸν κεκτημένον ὠφελῆν, καὶ μελέτῃ πρὸς ἔλεον, καὶ παιδαγωγίᾳ πρὸς φιλοικειότητα, καὶ τὸ λυπεῖσθαι μακρὰ παρωθεῖσθαι ζητεῖν, καὶ παραιτεῖσθαι διαφορὰς, ὑπὲρ γε τοῦ μὴ δοκεῖν προσκροῦναι ἀγάπῃ καὶ νόμῳ τῷ εἰς φιλαδελφίαν. Εἰκὸς δὲ ἤ τι καὶ ἕτερον ὑπαινίττεσθαι, τὸ χρησάμενον· εἰ γὰρ τοσαύτῃ γέγονε τῷ νομοθέτῃ φροντίς, ὡς εἰ καὶ τι τῶν ἀλόγων εἴη τὸ πεπονηθὸς, ὀρέγῃν ἡμᾶς τὴν ἐπιουρίαν, πῶς οὐκ ἂν αὐτῷ μειζόνως ἀρέσειεν ἢ εἰς ἀνθρώπων φειδῶ, καὶ ἢ τοῖς ὁμογενέσιν ὀφειλομένη φιλαλληλία; οὐκοῦν κἂν εἰ ἐχθρὸς πλανῶτο τυχόν, μανθανέτω τὴν ἐπ' εὐθῆ, καὶ δι' ἡμῶν νευέτω (1) πρὸς τὸ συμφέρον. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, λίθοις μὲν ἐδῆλλετο παρὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, ἐπεφώνει δὲ ὁμοῦς· « Ἔως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε ἐν τῷ φωτι, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ. » Καὶ εἰ πόνῳ τις καὶ πειρασμοῖς ἐνθλίβητο τῶν προσεκρουκότων, καὶ οἰονείπως εἰς γῆν ἐρρίμμενος, ἀφύκτοις ἀνάγκαις καταπιέζοιτο, φησὶν, ἐπικουρεῖσθω πρὸς ἡμῶν, καὶ ἔστω λύπη ἀμείνων, ὁ διάφορος (2). Ἡ οὐχὶ δὴ τοῦτό ἐστιν, « Εὐ ποιεῖτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς; »

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἄγιοπρεπὲς οὖν ἄρα, τὸ τοῖς κάμνουσι συναλγεῖν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὰ ἐφ' οἷς ἦν ἀμεινον ἐποικτεῖρεσθαι δεῖν, πλεονεξίας τῆς κατ' αὐτῶν ποιῆσθαι πρόφασιν, ἐπιθρώσκοντάς τε καὶ ἐπιμνηνιώνας ἔτι τοῖς ἡδίκημένοις. Κἂν εἰ δύναιτό τις λαθραῖος ἀποτελεῖν τῆς ἐπιθουλής τοὺς τρόπους, ἀποσχέσθαι δεῖν ὁ νόμος εὖ μάλα φησὶ καὶ τῶν ἐπὶ τῷ ὄσῳ κακουργημάτων· ἔφη γὰρ πάλιν· « Οὐ κακῶς ἐρεῖς αὐτῶν, καὶ ἀπέναντι τυφλοῦ οὐ προσθήσεις σκάνδαλον. » Καὶ τοι πῶς οὐκ ἀμεινον, καὶ τοῖς ἄγαν ἐπιεικέσιν ὅτι μάλιστα πρέπει τὸ χαλινὸν ὡσπερ ἔχειν ἐν

A tuam, et erunt tecum, quousque quæsierit ea frater tuus, et reddes ea ipsi; sic facies asino ejus, et sic facies vesti ejus, et sic facies in quacunque re, quam perdidit frater tuus; quæcunque perditâ fuerint ab ipso, et inveneris, non poteris negligere ipsa; non despicias asinum fratris tui, vel vitulum ipsius, qui ceciderit in via: ne negligas ea, sublevans sublevabis ea cum ipso *. » Intelligis igitur, quemadmodum elegantissime nos jam ad præstantem perfectamque virtutem ducat, jubens ut, cura in ejus jumenta qui nos offendit, impensa, velut exercitatione ad obliviscendas injurias utamur: quem frequentissime fratris nomine decorat, prohibens, ut opinor, iras implacabiles et nimiam ad simultates propensionem, et naturæ legem, tanquam charitatis arbitram, ferens: Si enim inveneris, inquit, errans jumentum aut perditum vestimentum, servabis ea fratri tuo; etiam si jumentum aliquod oneribus ferendis assuetum in terram ceciderit, et sub ipso onere conteratur, simul adjuvabis et eriges illud. Id vero nihil aliud est, quam Dominum juvare, et ad misericordiam exerceri, et ad benevolentiam institui, 270 et repellere diuturnas offensiones, et vitare dissidia, ne charitatem et fraternitatis legem violare videamur. Videtur autem hoc divino responso etiam aliud quiddam significari: si enim tantæ fuit curæ legislatori, ut, si cui animanti rationis experti ejusmodi casus accidisset, nos ferremus auxilium, quomodo non multo magis illi gradum fuerit impensum in homines conservandos studium, et in eos qui societate naturæ nobiscum conjuncti sunt, debita amoris vicissitudo? Igitur, etiamsi inimicus erret fortasse, rectum iter doceatur, et, nobis commonstrantibus, eo tendat quo expedit. Sic Christus quoque lapidibus quidem petebatur ab Israelitis, et tamen eos alloquebatur: « Dum lucem habetis, ambulate in luce, ne tenebræ vos comprehendant? » Et, si quis inimicus labore et tentationibus afflicteretur, ac velut humi prostratus jaceat, et gravi necessitate prematur, sublevetur, inquit, a vobis; et qui dissidebat, vincat offensionis memoriam. Annon hoc illud est: « Benefacite inimicis vestris, et orate pro persequentibus vos? »

D PALL. Optime dicis.

CYR. Decet igitur sanctos viros laborantibus condolere; neque ea ipsa propter quæ miserandi potius erant, ad occasionem injuriæ atque insolentiæ in eos exercendæ convertere, in eorum miseria insuper insultantes et invehentes; quin etiam si clam insidiosis illis modis uti quispiam facile possit, tamen ab hujusmodi malignitate abstinendum esse, lex jubet: ait enim rursus: « Non maledices surdo, neque eorum cæco pones offendiculum *. » Atqui quomodo non præstantius est, et probis hominibus congruentius, in lingua frenum habere, atque cavere, ne ma-

* Deut. xxii, 1-4. † Joan. xii, 35. ‡ Matth. 5, 44.

§ Levit. xix, 14.

(1) Cod. Vatic., εὖ ἦτω.

(2) Idem cod. omittit ὁ διάφορος.

ledictum in quamvis rem, imo vero quemvis hominem jactetur? Nolite detrahere, fratres mei, invicem, inquit ille Salvatoris nostri discipulus. Nunc autem lex inquit: « Non maledices surdo; » nimirum per ænigma significare volens, hominibus sane probis esse necessario ab inferenda injuria fugiendum: etiamsi quidam ejusmodi sint, ut nullo negotio eis inferri possit: surdus enim et cæcus non sunt a morbo liberi; laborant quippe eorporis vitiis, ac sensibus privati sunt, aspectu, inquam, et auditu: neque audire potest surdus eum, qui detrahere velit, neque cæcus eum aspicere, qui offendiculum ponit. Nihil igitur negotii est, eum latere, qui illis insidiari velit. **271** Sed, quos miserari magis æquum erat, ut qui ex seipsis sua jam calamitate laborarent, eos insuper injuria afficere deprehenduntur, cum offendiculo quidem cæcum nescientem in casum agant, de convitiis vero surdum tanquam de laudibus, interdum ridere persuadeant, quem plerumque in rebus præcipuis feriunt. Igitur, si quis hæc facere studuerit, occulta quidem in utroque erit ejus malignitas; sævitix vero et inhumanitatis maximæ crimen haud unquam effugiet.

PALL. Verum est.

CYR. Nam veterem quoque legem, inter nos mutuo diligere, et misericordes esse velle, facile discas, si illius verba audies, dicentis, nunc quidem: « Aperiendo aperies viscera tua super indigente fratre qui est in te ¹¹⁻¹²; » nunc vero: « Et advenam non affligetis, neque opprimetis eum; eratis enim advenæ in terra Ægypti. Omnem vidnam et pupillum non affligetis: quod si affligendo afflixeritis ipsos, et clamantes clamaverint ad me, auditu audiam vocem eorum et irascar ira, et interficiam vos gladio, et erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestri pupilli. Quod si argentum mutuaveris fratri tuo pauperi, qui est apud te, non urgebis eum, neque impones ei usuram: quod si pignerando pigneratus fueris vestem proximi tui, ante solis occasum reddes ipsi: hic enim est amictus ipsis solum, hoc tegumentum turpitudinis ejus, in quo dormiet? Si igitur clamaverit ad me, exaudiam eum; misericors enim sum ¹². » Audis qua ratione, cum proposuisset dulcem mutux benevolentix disciplinam, insuper iram atque vindictam est comminatus, et iis qui vindictam illam, nisi misericordix in fratres studium impenderint, subitari sunt, benigne propemodum causam reddit? Quia benignus, inquam, sum; id est, cum benignus natura sim, et misericors, utpote qui Deus sim, accipiam omnino vexati hominis clamorem, et continuo miserebor lacrymarum eorum qui paupertatis mole premuntur. Cavenda est igitur pauperis adversus nos vociferatio. Esse autem ad communicandum faciles oportere, et charitatem in pauperes summo studio amplectendam putare, suasit rursus in Deuteronomio, dicens: « Non fraudabis mercedem pauperis aut indigentis ex fratribus **272** tuis,

γλώττη, καὶ τὴν ἐφ' ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων παντὶ παραιτεῖσθαι κατὰ ῥῆσιν; Μὴ καταλαλεῖτε γὰρ, φησὶν, ἀδελφοί μου, ἀλλήλων, τοῦ Σωτῆρος ὁ μαθητῆς. Νῦν δὲ φησὶν ὁ νόμος: « Οὐ κακῶς ἔρεις κωφόν, » δι' αἰνίγματος, οἰμαί που, κατασημαίνειν ἐθέλων τὸ δεῖν ἀναγκαίως τοὺς γε ὡς ἀληθῶς ἐπιεικῆς τὸν τρόπον, ἀποφοιτῆν ἀδικίας, κἂν εἰ τὸ παθεῖν ἐτοίμως δύνασθαι συμβαίνει τισί· κωφὸς μὲν γὰρ ἢ τυφλός, ἀβρωστίας οὐκ ἐλεύθεροι· νοσοῦσι γὰρ δὴ τὰ ἀπὸ σώματος, καὶ τὰς αἰσθήσεις πεπῆρωνται, ὅψιν δὲ λέγω καὶ ἀκοήν. Καὶ οὐκ ἂν ἀκούσειεν ὁ κωφὸς τοῦ καταλαλεῖν ἐθέλοντος, ἀλλ' οὐδ' ἂν καταθεῖτο τυφλὸς τὸν προστιθέντα σκάνδαλον. Λαθεῖν οὖν ἄρα χαλεπὸν οὐδὲν, κἂν εἰ βούλοιστο τις ἐπιβουλεύειν αὐτοῖς. Ἄλλ' οὐς εἶδει μᾶλλον εἶναι, ὡς ἡβρωστηκότας ἤδη τῆς οἰκοθεν συμφορᾶς, καὶ προσαιχοῦντες ἀλύσονται, σκανδάλω μὲν τὸν τυφλὸν οὐκ εἶδὸτα συντριβόντες, λοιδορίας δὲ τὸν κωφόν, ὡς ἐπ' εὐφημίας, ἔσθ' ὅτε καὶ μειδιῶν ἀναπειθόντες, πληττονέες γε μὴν καὶ εἰς αὐτὰ ποὺ πολλὰς τὰ καριώτατα. Οὐκοῦν κεκρομμένη μὲν, εἴπερ ἔλοιτό τις, ἢ ἐπ' ἀμφοῖν ἂν γένοιτο κακουργία, σκληρότητος δὲ καὶ τῆς ἄγαν μισαλληλίας οὐκ ἂν διεξοίχοιτο γραφήν.

ΠΑΛΛ. Ἄληθές.

KYP. Φιλαλλήλους γὰρ εἶναι καὶ φιλοικτιρμονας, καὶ τὸ ἀρχαῖον ἡμᾶς καθίστασι θέσπισμα, ἔβον ἂν μάθοις ἐπαλὼν λέγοντος, ὅτε μὲν, ὅτι « Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὰ σπλάγχνα σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδομένῳ ἐν σοί » ὅτε δὲ αὐτῷ, « Καὶ προσήλυτον οὐ κακώσετε, οὐδὲ μὴ θλίψετε αὐτόν » ἦτε γὰρ προσήλυτοι ἐν γῆ Αἰγύπτου. Πᾶσαν χίρην καὶ ὄρφανὸν οὐ κακώσετε· ἐὰν δὲ κακίᾳ κακώσητε αὐτούς, καὶ κράζαντες καταθοήσωσι πρὸς με, ἀκοή εἰσακούσομαι τῆς φωνῆς αὐτῶν, καὶ ὀργισθήσομαι θυμῷ, καὶ ἀποκτενῶ ὑμᾶς μαχαίρᾳ, καὶ ἔσονται αἱ γυναῖκες ὑμῶν χήραι, καὶ τὰ παιδία ὑμῶν ὄρφανά. Ἐὰν δὲ ἀργύριον ἐκδανεῖσης τῷ ἀδελφῷ σου πενιχρῷ τῷ παρὰ σοί, οὐκ ἔση αὐτὸν κατεπιείγων, οὐδὲ ἐπιθήσεις; αὐτῷ τόκον· ἐὰν δὲ ἐνεχύρασμα ἐνεχυράσης τὸ ἱμάτιον τοῦ πλησίον σου, πρὸ δυσμῶν ἡλίου ἀποδώσεις αὐτῷ. Ἔστι γὰρ τοῦτο περιβόλαιον αὐτοῦ μόνον, τοῦτο τὸ ἱμάτιον ἀσχημοσύνης αὐτοῦ· ἐν τίνι κοιμηθήσεται; ἐὰν οὖν καταθοήσῃ πρὸς με, εἰσακούσομαι αὐτοῦ· ἐλεῆμων γὰρ εἰμι. » Ἀκούεις ὅπως τὸ γλυκὺ τῆς φιλαλληλίας μάθημα προτιθεῖς, προσηπελιησε τὴν ὀργήν; μονουχὶ δὲ καὶ ἀπολογεῖται χρηστῶς τοῖς αὐτὴν ὀπόμεναι μέλλουσιν, εἰ μὴ ποιοῖντο διὰ σπουδῆς τὴν εἰς ἀδελφούς εὐσπλαγχνίαν; Ἐλεῆμων γὰρ εἰμι, φησὶ, τοῦτέστιν, ἀγαθὸς ὢν κατὰ φύσιν, καὶ οἰκτιρμων ὡς Θεός, προσδέξομαι πάντως τὴν τοῦ παθόντος καταβολήν, καὶ ἐλεῆσω προχειρῶς τῶν τῆ πένια κατηχηθισμένων τὸ δάκρυον. Παραιτητέον οὖν ἄρα τοῦ πένιτος τὴν κατὰ ῥῆσιν. Ὅτι γὰρ εἶναι προσήκει κοινωνικούς, καὶ σπουδῆς ἀξίους τῆς προύργιατάτης τῆν φιλοπρωχίαν, ἐκδεδυσώπηκε πάλιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, λέγων, « Οὐκ ἀποστερήσεις μισθὸν πένιτος, ἢ ἐνδεοῦς ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ἢ ἐκ τῶν προσήλυτων »

¹⁰ Jac. iv, 11. ¹¹⁻¹² Deut. xv, 7. ¹² Exod. xxii, 21-27.

τῶν ἐν ταῖς πόλεσι σου, αὐθημερινῶν ἀποδώσεις τὸν ἄμισθον αὐτοῦ. Οὐκ ἐπιδύσεται ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτῷ, ὅτι πένης ἐστὶ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἔχει τὴν ἐλπίδα· καὶ οὐ καταδοῦνται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἁμαρτία. » Συνίης οὖν ὅτι τοῦ πένητος τὴν καταβολὴν κατοβῶδεῖν ἀναπαίθει, συναυάνων εἰς φιλαλληλίαν; καὶ ἡ μὲν νέα τε καὶ διὰ Χριστοῦ Γραφή, τὸ τελείως ἀγαθὸν εἰσφέρουσα, « Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα, φησί, καὶ δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα εὐδοα (1) ὑμῖν ἔσται. » ὁ δὲ καὶ δεδράκασι τῶν πεπιστευκότων τινές. « Προσεκόμεζον γὰρ χωρίων τε καὶ οἰκιῶν τιμὰς, καὶ ἐτίθεσαν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. » Ἐπειδὴ δὲ στοιχειωτῆς ἔστιν ὁ νόμος, καὶ εἰς ἀρχὰς ἀποφέρει τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, προμελέτησιν ὡς περ τινα τῆς εἰς τοῦτον τρίβου ποιεῖσθαι προστάττει τὸ ὡς ἐν ὀλίγοις ἀφθονον, διὰ τοῦτό φησιν· « Ἐὰν δὲ ἀμῆτης ἀμῆτόν σου ἐν τῷ ἀγρῷ σου, καὶ ἐπιλάθῃ δράχμα ἐν τῷ ἀγρῷ σου, οὐκ ἀναστραφήσῃ λαβεῖν αὐτό· τῷ πτωχῷ, καὶ τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ὄρφανῷ καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, ἵνα εὐλογῆσῃ σε Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν σου. Ἐὰν δὲ ἐλαιολογῆς (2) οὐκ ἐπαναστρέψεις καλαμῆσασθαι τὰ ὄπισω σου, τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ὄρφανῷ καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῆ Αἰγύπτου, διὰ τοῦτο ἐγὼ σοὶ ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ ῥῆμα τοῦτο. Ἐὰν δὲ τρυγῆσῃς τὸν ἀμπελῶνά σου, οὐκ ἐπανατρυγήσῃς αὐτὸν τὰ ὄπισω σου, τῷ προσηλύτῳ καὶ τῷ ὄρφανῷ καὶ τῇ χήρᾳ ἔσται, καὶ μνησθήσῃ ὅτι οἰκέτης ἦσθα ἐν γῆ Αἰγύπτῳ. Διὰ τοῦτο ἐγὼ σοὶ ἐντέλλομαι ποιεῖν τὸ ῥῆμα τοῦτο. » Καλὸν γὰρ ἐν εὐθυμίας τὸ διαμεμνησθαι πόνων, καὶ θλίψεως τῆς ἀρχαιοτέρας· καλεῖ γὰρ τὸ χρῆμα πρὸς φιλοπτωχίαν, καὶ τῆς εὐημερίας τὸ πλάτος, ἀμνημονεῖν οὐκ ἐὰ τῶν ἐν ἐνδείᾳ κακῶν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Θέξ δὲ ὅπως ἡμᾶς εὐτεχνέστατα καὶ λίαν ἀστειῶς ἀπεθίζει μὲν τῶν χειρῶν, καὶ ἀποσπουδαζέειν ἀναπαίθει τὸ ἀσυμπαθές, προσάγει δὲ τοῖς ἀμείνοσι, καὶ τοῖς τῆς φιλαλληλίας ἐμβιβάζει τρόποις· προτρέπει μὲν γὰρ εἴτω δέοιντο τυχόν, ἐκδανείζειν ἀδελφοῖς, ἀπείργει δὲ τόκων, καὶ διωθῆσθαι προστάττει πλεονασμούς. Προσεπιτάξας δὲ δεῖν μὴ εἶναι φορτικούς, μήτε μὴν ἐγκεῖσθαι τοῖς ὠφληκόσιν, ἀφασιν χρεῶν ποιεῖσθαι κελεύει. Γράφει δὲ οὕτως· « Οὐκ ἐκτοκίζεις τῷ ἀδελφῷ σου τόκον ἀργυρίου, καὶ τόκον βρωμάτων, καὶ τόκον παντὸς πράγματος, οὐ ἐὰν ἐκδανείσῃς τῷ ἄλλοτρίῳ, οὐκ ἐκτοκίζεις· ἵνα εὐλογῆσῃ Κύριος ὁ Θεός σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου ἐπὶ τῆς γῆς, ἣν εἰσπορεύῃ ἐκεῖ κληρονομησαί αὐτήν. » Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς γῆ τὴν τοῦ νομοθέτου βούλησιν, προδικεῖτο ἂν ἀφθόνως, ὡς ὀνειψῆ τε ὁμοῦ καὶ ἀδελφοῖς τὸ τῶν ἐν πλάτει παρουσίας, δεξῶν καὶ φιλότιμον· « Παντὶ γὰρ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, φησὶν ὁ Χριστός, καὶ ἀπὸ τοῦ

velex advenis qui sunt in urbibus tuis; eodem die reqdes mercedem ipsius; non occidet sol super illam, quia pauper est, et in illa habet spem: et non clamabit contra te ad Dominum; et non erit in te peccatum ¹⁴. » Intelligis igitur quemadmodum ad benevolentiam nos mutuam compellens, pauperis clamorem extimescere suadeat? Ac nova quidem Scriptura, et per Christum tradita, perfectam virtutem inferens: « Vendite, inquit, quæ habetis, et date eleemosynam; et ecce omnia prospere cedent vobis ¹⁵. » Quod ipsum fecerunt ex iis, qui crediderant nonnulli: « Afferebant enim agrorum et domorum pretia, et ponebant ad pedes apostolorum: distribuebatur autem unicuique, prout cuique opus erat ¹⁶. » Sed, quoniam lex elementaria est, et ad initia ducit sermonum Dei, jubet ut hac in exiguis rebus liberalitate, perinde ac prævia quadam exercitatione, homines utantur, qua ad perfectionis ejus semitam perducerentur; propterea inquit: « Si messueris messem tuam in agro tuo, et latuerit te manipulus in agro tuo, non revertaris tollere illum; pauperi, et orphano, et advenæ, et viduæ erit; ut benedicat te Dominus Deus tuus in operibus manuum tuarum; et, si oleas collegeris, non revertaris ad reliquas colligendas quæ sunt post te; advenæ, et orphano, et viduæ erunt: et recordaberis quod servus fueris in terra Ægypti: ideo ego præcipio tibi ut facias verbum hoc. Et si vindemiaveris vineam tuam, non revindemiabis quæ sunt post te; advenæ, et orphano, et viduæ erunt: et recordaberis quod servus fueris in terra Ægypti: ideo ego præcipio tibi ut facias verbum hoc ¹⁷. » Præclarum est enim in lætitia meminisse laborum et afflictionis antiquæ, nam ea res ad charitatem in pauperes excitat: et propter felicitatis abundantiam oblivisci non sinit malorum quæ pertulimus, cum in rerum inopia versaremur.

PALL. Vera dicis.

CYR. Vide autem quam artificiose et eleganter ab improbitate morum nos abducit, et dediscere suadet inhumanitatem; adducit item ad meliorem frugem, et ad mutuum amorem transfert: hortatur enim ut fratribus, si qua re indigeant, mutuemus: prohibet autem usuras, et superabundantiam ac sortis augmentum repellere jubet. Ad hæc, cum jussisset, ne molesti simus, neque debitores urgeamus, **273** remissionem quoque debitorum fieri jubet. Scribit autem ad hunc modum: « Non fenerabis fratri tuo usuram argenti, et usuram ciborum, et usuram cujuscunque rei, quam mutuo dederis, extraneo non fenerabis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis super terram, ad quam ingrederis possidendam ¹⁸. » Nam, quod attinet ad legislatoris voluntatem, proposita quidem tam extero quam fratribus fuisset eorum qui amplissimis opibus essent, benignitas atque magnificentia: « Omnī enim, inquit Christus, petenti te, tribue; et ab eo

¹⁴ Deut. xxiv, 14, 15. ¹⁵ Luc. xii, 33. ¹⁶ Act. iv, 34, 35. ¹⁷ Deut. xxiv, 19-21. ¹⁸ Deut. xxiii, 19, 20.

(1) Græci codd., καθαρά, munda.

(2) Cod. Vatic., ἐὰν δε ἐλαίαν ἀλοήσης.

qui aufert quæ tua sunt, ne repetas ¹⁹. Sed, quia non erat priscorum hominum animus in justitia satis firmus, ad virtutem integre perficiendam, paulatim progreditur lex ad eam rem instituens, et justitiæ modum interim fratribus vicinisque metitur: accuratam illam misericordiæ formam, et in extraneos liberalitatem, et in omnes homines communicandi facilitatem, perfectiori institutioni reservans, nam usque ad tempus correctionis umbræ vigerunt ²⁰: hoc vero tempus illud fuit, quo Christus advenit.

PALL. Elegantissime dixisti.

CYR. Cum itaque jussisset, ut mutuo darent, et usuraria incrementa præcidisset, iisque, qui id facerent, benedictionem esset pollicitus, septimo post æs alienum contractum anno vertente, remittere jubet, tempus illud venerantes, quo universorum remissio futura erat, id est, tempus Christi adventus, quo omnes justificati sumus per fidem; et veterum peccatorum oblivionem adepti, cum ille suæ cruci chirographum, quod erat nobis adversum, affixerit ²¹, et rationes, quas omnium judici reddere debebamus, de medio tulerit. Dicit autem sic rursus in Deuteronomio, « Septimo quoque anno facies remissionem: et hujusmodi est edictum remissionis, Remittes omne debitum privatum, quod debet tibi proximus; et a fratre tuo non repetes, quia indicta est remissio Domino Deo tuo: ab alieno repetes, quæcunque tua fuerint apud illum; fratri autem tuo remissionem facies debiti, quod tibi debet, quia non erit in te indigens, quia benedicens benedicit tibi Dominus Deus tuus in terra quam Dominus Deus tuus dat tibi in possessionem, ut possideas eam ²². » Et post alia rursus: « Si autem fuerit in te indigens ex fratribus tuis in una civitatum tuarum, in terra quam Dominus Deus tuus dat tibi, non avertes cor tuum, **274** neque constringes manum tuam a fratre tuo indigente: aperiens aperies manum tuam ipsi; mutuum mutuabis ipsi quantum poposcerit, et quantumcunque indiguerit. Attende tibi, ne quando sit verbum occultum in corde tuo, iniquitas, dicens: Appropinquat septimus annus remissionis, et nequam sit oculus tuus erga fratrem tuum indigentem; et non des ipsi: et clamabit adversum te ad Dominum, et erit tibi peccatum magnum: dando dabis ipsi, et mutuo mutuabis ipsi, quantumcunque abs te opus habuerit: et non contristaberis in corde tuo, cum das ipsi; quia propter hoc verbum benedicit tibi Dominus Deus tuus in omnibus operibus tuis, et in omnibus, ad quæ injeceris manum tuam ²³. » Nou contristaberis, inquit, in corde tuo, cum das ipsi: « Hilarem enim datorem diligit Deus, » ut beatus Paulus dixit ²⁴.

PALL. Sed quonam modo septimus annus adventum Salvatoris nostri significat, quo tempus omnium hominum remissionis declaratum est, seu mores ad perfectum perducti?

A ἀφροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαιτεῖ. » Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔγεν εὐσθενῆς τῶν ἐν ἀρχαῖς ἐπὶ δικαιοσύνη ὁ νοῦς, εἰς γε τὸ περαινῆν ἀμωμήτως δύνασθαι τὸ ἀγαθόν, κατὰ βραχὺ πρόβεισιν ἐπ' αὐτὸ παιδαγωγῶν ὁ νόμος, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης τρόπον ἐπιμετρεῖται· ὡς εἰς ἀδελφούς καὶ γείτονας, τῆς εὐσπλαγγίας τὸ ἀκριβές, καὶ τὸ εἰς ὀφειλοῦς ἀφθονόν, καὶ τὸ εἰς ἀπαντας κοινωνικόν, παιδαγωγία τῆρων τῇ τελειωτέρῃ, μέχρι γὰρ καιροῦ διορθώσεως αἰσχιαί· καιρὸς δὲ ἦν οὗτος ὁ τῆς Χριστοῦ παρουσίας.

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα εἶπες.

ΚΥΡ. Προσεπιτάξας δὴ οὖν τὸ χρῆναι διακίρῃν, καὶ πλεονασμὸς ἀποτεμῶν, καὶ τοῖς τοῦτο δρῶν ἐλομένοις εὐλογίαν ὑπισχυόμενος, ἐπτά τοῖς ὀφλήμασιν ἐπελιττομένων ἐνιαυτῶν, ἀνεῖναι προστάττει, τὸν τῆς ἀπάντων ἀφέσεως τιμῶντας καιρὸν, τουτέστι, τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καθ' ὃν οἱ πάντες δεδικαιώμεθα τῇ πίστει, τῶν ἀρχαίων πλημμελημάτων τὴν ἀμνησίαν ἀποκερδαίνοντες, προσηλώσαντες αὐτοῦ τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ οὐς ὀφλήσαμεν λόγους τῷ κρίτῃ, πεποιηκότος ἐκ μέσου. Λέγει δὲ οὕτω πάλιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· « Δε' ἐπτά ἐτῶν ποιήσεις ἀφεςιν, καὶ οὕτως τὸ πρόσταγμα τῆς ἀφέσεως· Ἀφήσεις πᾶν χρέος ἴδιον, ὃ ὀφείλει σοὶ ὁ πλησίον, καὶ τὸν ἀδελφόν σου οὐκ ἀπαιτήσεις, ὅτι ἐπιπέκληται ἀφεςιν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Τὸν ἀλλότριον ἀπαιτήσεις ὅσα ἐὰν ἦ σοὶ παρ' αὐτῷ. Τῷ δὲ ἀδελφῷ σου ἀφεςιν ποιήσεις τοῦ χρέους σου, ὅτι οὐκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής, ὅτι εὐλογῶν εὐλογήσει σε Κύριος· ὁ Θεὸς σου ἐν τῇ γῆ, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσι σοὶ ἐν κλήρῳ κατακληρονομήσαι αὐτήν. » Καὶ μεθ' ἑτέρα πάλιν· « Ἐὰν δὲ γένηται ἐν σοὶ ἐνδεής ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ἐν μιᾷ τῶν πόλει σου, ἐν τῇ γῆ ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσι σοὶ, οὐκ ἀποστρέψεις τὴν καρδίαν σου, οὐδὲ μὴ συσφιγῆς τὴν χειρὰ σου ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τοῦ ἐπιδομένου. Ἀνοίγων ἀνοίξεις τὴν χειρὰ σου αὐτῷ, δάνειον δανιεὶς αὐτῷ ὅσον ἂν ἐπιθέται, καὶ καθ' ὅσον ὑπερεῖται. Πρόσχε σεαυτῷ μήποτε γένηται ῥῆμα κρυπτόν ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀνάμημα λέγων· Ἐγγίξει τὸ ἔτος τὸ ἕβδομον, ἔτος τῆς ἀφέσεως, καὶ πονηρῆσεται ὁ ὀφθαλμὸς σου τῷ ἀδελφῷ σου τῷ ἐπιδομένῳ, καὶ οὐ δῶς αὐτῷ, καὶ βοησεται κατὰ σοῦ πρὸς Κύριον, καὶ ἔσται σοὶ ἁμαρτία μεγάλη· διδοὺς δώσεις αὐτῷ, καὶ δάνειον δανιεὶς αὐτῷ ὅσον ἂν ἐπιθέται σοὶ, καὶ οὐ λυπηθήσῃ τῇ καρδίᾳ σου, δίδόντος σοῦ αὐτῷ· ὅτι διὰ τὸ ῥῆμα τοῦτο εὐλογήσει σε Κύριος ὁ Θεός σου, ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου, καὶ ἐν πᾶσιν οὐδ' ἂν ἐπιβάλῃς τὴν χειρὰ σου. » Οὐ λυπηθήσῃ, φησὶ, τῇ καρδίᾳ δίδόντος σοῦ αὐτῷ· Ἰλαρὸν γὰρ ὄσθη ἀγαπᾷ ὁ Θεός, » κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν.

ΠΑΛΛ. Ἐἶτα πῶς τὸ ἔτος τὸ ἕβδομον τοῦτο τῆν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καταδηλοῖ παρουσίαν, καθ' ἣν ὁ τῆς ἀπάντων ἀφέσεως ἀνεδείχθη καιρὸς, ἦτοι τετελείωται τρόπος;

¹⁹ Luc. vi, 30. ²⁰ Hebr. ix, 10. ²¹ Col. ii, 14. ²² Deut. 15, 1-5. ²³ Ibid. 7-10. ²⁴ II Cor. ix, 7.

ΚΥΡ. Ἡ οὐ μεμνήσῃ διειρηκότων ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς ἤδη παρφηκόσιν, ὅτι σύνηθες τῇ θείᾳ Γραφῇ, τοῦ παρόντος καὶ ἐνεστηκότος αἰῶνος τὸ σύμπαν διάστημα παρομοιοῦν ἐβδομάδει, διὰ τὴν εἰς τὸ ἀπαρχῆς τῶν ἡμερῶν ἀνακύκλωσιν; πέρας γὰρ ἐβδομάδος, τὸ Σάββατον, καὶ γέλιων εὐδύς ἡ ὀγδόη, νέαν ἡμῖν ὡσπερ αἰῶνος ἀρχὴν εἰσχομίσουσα, διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Μεμνήσομαι.

ΚΥΡ. Ἐπιδεδήμηκα τοῖνον κατὰ τὰς Γραφάς, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ οἶονεῖ πως ἐν Σαββάτῳ Χριστός, ὅτε καὶ ἀνῆκεν ἅπαντας, σειραῖς τῶν οἰκειῶν ἀμαρτιῶν κατεσφιγμένους, καὶ ἐπωφληκότας αὐτῷ τοῦς τῆς παραδόσεως λόγους. Τοιγάρτοι καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὀφειλέταις ἡμᾶς παρσιάζει λέγων· « Δύο χρεωφειλέται ἦσαν ἀνθρώπων ἐνί· ὁ εἰς ὤφειλεν αὐτῷ δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πενήκοντα. Μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέρους ἐχαρίσατο. » Καὶ πρὸς τούτοις ἐτι τὸν τῆς προσευχῆς ἡμῖν διαπλάττων τύπον, « Οὕτως οὖν ὑμεῖς προσεύχεσθε, φησί· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον ὀδς ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. » Πλαγίως οὖν ἄρα καὶ αἰνιγματωδῶς ὁ νόμος τὸ θεῖον ἡμῖν ὑπεδήλου μυστήριον, ἄφεςιν ποιεῖσθαι προστάτων τὴν δι' ἐτῶν ἐπτὰ, καὶ ταῖς τῆς χρηστότητος ἐμβιδάζει τρίβοις, χρημάτων ἀμείνω ποιεῖσθαι διδάσκων, τὴν εἰς ἀδελφούς ἀγάπησιν, εὐμεταδότους τε εἶναι καὶ κοινωνικούς ἀναπέιθων. καὶ οἶονεῖ μελέτησιν τινα τῆς εἰς ἅπαντας ἀφθονωτέρας αἰδοῦς, τὴν εἰς ἀδελφὸν καὶ γέλιονα τέως ἡμερότητα τιθεῖς.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔχει. Συναίνεσαιμι ἂρ ἀριστοεπεῖν ἐθέλοντι σοι.

ΚΥΡ. Καὶ τὸ ἐτι μεῖζον, εἰ μάθοις, καταθαυμάσαις ἂν, ὦ Παλλάδιε.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Χρηστότητος γὰρ καὶ φιλαλληλίας εἰς τοῦτο προήκειν ἡμᾶς ὁ νόμος βούλεται, ὡς οὐδὲν ἠγεῖσθαι, τῆς εἰς ἀδελφούς ἀγάπης τὸ ἰσοστατοῦν. Κατακολουθεῖν δὲ οὕτω γεννικῶς ταῖς ἐπ' αὐτοῖς δυσθυμίαις, ὡς καὶ (1) ὀργῆς ὀρᾶσθαι κρείττους, κἂν εἰ μὴ γένοιτο πρὸς ἡμᾶς ὀποίους εἶναι τε καὶ ὀρᾶσθαι χρῆ, καὶ ταῖς ἀφιλοστοργίαις ἔλοινοτο λυπεῖν. Ἐχεις καὶ τοῦδε τὸν τύπον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Καὶ ἀπέστειλε γὰρ, φησὶν, ὁ Μωσῆς ἀγγέλους ἐκ Κάδης πρὸς βασιλέα Ἐδώμ, λέγων· Τάδε λέγει ὁ ἀδελφός σου Ἰσραὴλ· Σὺ ἐπίστη πάντα τὸν μόχθον τὸν εὐρόντα ἡμᾶς, καὶ κατέβησαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἰς Αἴγυπτον, καὶ παρφήσαμεν ἐν Αἴγύπτῳ ἡμέρας πλείους, καὶ ἐκάκωσαν ἡμᾶς οἱ Αἰγύπτιοι καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ ἀνεδοήσαμεν πρὸς Κύριον, καὶ εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς ἡμῶν, καὶ ἀποστείλας ἄγγελον, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου, καὶ νῦν ἐσμεν ἐν Κάδης πόλει, ἐκ

CYR. An tu oblitus es, nos' superius quoque jam dixisse, moris esse divinæ Scripturæ, universum sæculi præsentis spatium, propter illam dierum ad initium revolutionem hebdomadi comparare? finis enim hebdomadæ Sabbatum est; eique proximus continuo est dies octavus, qui novum quodammodo sæculi initium per Christi resurrectionem affert.

PALL. Memini.

CYR. Advenit igitur secundum Scripturas in fine præsentis sæculi, ac quasi in Sabbato Christus: cum etiam omnes homines exsolvit, vinculis peccatorum suorum constrictos, et transgressionis suæ rationibus reddendis obnoxios. Itaque et in Evangelii nos debitoribus comparat, dicens: « Duo debitores erant cuidam feneratori; unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta: et cum non haberent unde redderent, donavit utrisque ». Ad hæc, cum formam quoque orandi nobis traderet: « Sic, inquit, vos orate: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra; panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris ». Oblique igitur et per ænigma nobis lex divinum mysterium indicavit; cum septimo quoque anno remissionem fieri jussit: et simul ad benignitatis semitas inducit, dum charitatem in fratres divitilis præponere docet, et facile aliis impertiri atque communicare suadet: atque hanc interim in fratrem et proximum humanitatem quasi exercitationem quædam proponit, per quam ad liberaliorem illam erga omnes homines pietatem perveniatur.

PALL. Sic se res habet: tibi enim optima dicenti assentior.

CYR. Atqui, si id, quod majus est, didiceris, admirabere, Palladi.

PALL. Quid istud tandem?

CYR. Ad eam enim lex benignitatem progredi nos vult, ut nihil charitati in fratres æquandum putemus: adeo etiam iis cedere ac fortiter ferre eorum inhumanos atque asperos mores, ut iram quoque vincamus, quamvis illi non ejusmodi sint erga nos, quales eos esse ac videri conveniat: quin etiam animo a pietate prorsus alieno, nobis dolorem inurere curent. Habes hujus quoque rei figuram in Numeris: « Et misit, inquit, Moyses nuntios ex Cades ad regem Edom, dicens: Hæc dicit frater tuus Israel: Tu scis omnem laborem, qui invenit nos; et descenderunt patres nostri in Ægyptum, et advenæ fuimus in Ægypto dies complures; et afflixerunt nos Ægyptii, et patres nostros: et clamavimus ad Dominum, et exaudivit Dominus vocem nostram, et mittens angelum, eduxit nos ex Ægypto. Et nunc sumus in civitate Cades ex parte confinium tuorum:

¹¹ Luc. vii, 41, 42. ¹² Matth. vi, 9-13.

(1) Cod. Vatic., κατακολουθεῖν δὲ οὕτω καὶ φέρειν τὰς ἐπ' αὐτοῖς δυσθυμίας, ὡς καί, etc.

transibimus per terram tuam, non transibimus per agros tuos, neque bibemus aquam de cisternis tuis, via regia gradiemur, non declinabimus ad dexteram, neque ad sinistram, quousque præterierimus terminos tuos. Et dixit ad eum Edom : Non pertransibis per me ; alioqui in bello exibo in occursum tuum. Et dicunt ei filii Israel : Prope montem præteribimus ; quod si ex aqua tua biberimus ego et iumenta mea, dabimus pretium tibi ; sed res parvi momenti est ; prope montem pertransibimus. Ille vero ait : Non pertransibis per me. Et exiit Edom in 276 occursum illi in multitudine gravi, et in manu forti ; et noluit Edom permittere Israeli, ut pertransiret per terminos suos ; et declinavit Israel ab eo ¹⁷. » Audis eos, qui de genere erant Israel, iis ærumnis, quas in Ægypto pertulerant, opportune enumeratis, et superbi illius dominatus modis frequenter atque apte commemoratis, beneficium, quod nihil incommodi afferret, petere ; propemodum cognatam gentem adjutricem sibi adjungere studentes (erant enim ex Esau fratre Jacob) ; sed quos ad misericordiam eorum commoveri æquum fuerat, et illis permittere, ut ea facerent, quæ sibi utilia et commoda esse scirent, eos duros fuisse et asperos, et a commiseratione alienos, ipsarum rerum exitus comprobavit : prohibent enim eos a via, quamvis ille populus aperte diceret, se neque vineis, neque agrorum fructibus usquam damnari illaturum : quin etiam ipsam quoque aquam non sine pretio hausturum. Ille vero, nisi ab iis, quæ petebant, abscederent, non modo se eos invasurum comminatus est ; sed jam in armiserat, et universis copiis eductis, aciem adversus eos instruebat. Quid porro ad hæc Israel ? vicit indignationis perturbationem ; declinavit enim ab illo, inquit, contentionem adversus fratres nimirum suscipere vitans, ac propinquitatis legem summa patientia veneratus. An hæc non ita se habere putas ?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Igitur indignationem reprimere, et iras cohibere, ac pro uniuscujusque peccatis pœnæ modum adhibere, præterea de unoquoque recta et quæ omnino reprehendi non possint, a nobis fieri judicia fructum id esse ac munus charitatis in fratres, censendum est.

PALL. Et quidem jure optimo.

CYR. In promptu est igitur audire, si velis, nunc quidem dicentem : « Et non irasceris filiis populi tui ¹⁸. » Alias autem : « Si fuerit controversia inter homines, et accesserint ad iudicium, et judicaverint, justificabunt justum, et condemnabunt impium : et erit, si fuerit dignus plagis, qui impietatem fecit, prosternes eum coram iudicibus, et flagellabunt eum coram ipsis, secundum impietatem ejus, numero quadraginta flagellabunt eum ; non addent : quod si addiderint flagellare eum ultra has plagas plures, deturpabitur frater tuus coram te ¹⁹. »

Α μέρους τῶν ὁρίων σου. Παρελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου, οὐ διελευσόμεθα δι' ἀγρῶν, οὐδὲ δι' ἀμπελώνων, οὐδὲ πύθμεθα ὕδωρ ἐκ λάκκου σου, ὀδῶ βασιλικῆ πορευσόμεθα, οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὄρια σου. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐδὼμ· Οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σοι. Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ· Παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα· ἂν δὲ τοῦ ὕδατός σου πίωμεν ἐγὼ τε καὶ τὰ κτήνη μου, δώσω τιμὴν σοι· Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα οὐδὲν ἴσται, παρὰ τὸ ὄρος παρελευσόμεθα. Ὁ δὲ εἶπεν· Οὐ διελεύσῃ δι' ἐμοῦ. Καὶ ἐξῆλθεν Ἐδὼμ εἰς συνάντησιν αὐτῷ ἐν ὄρει βαρεὶ, καὶ ἐν χειρὶ ἰσχυρᾷ. Καὶ ὡς ἠθέλησεν Ἐδὼμ δοῦναι τῷ Ἰσραὴλ παρελθεῖν ἐκ τῶν ὁρίων αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλιεν Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτοῦ. »

Β Ἀκούεις ὅπως, οἱ μὲν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ταραχῶδους χρήσιμους ἀπαριθμοῦμεν, καὶ τῆς πλεονεξίας τοὺς τρόπους ἄνω τε καὶ κάτω συντιθέντες, ἀστελεῶς τὴν οὐδὲν ἀδικοῦσεν αἰτοῦ χάριν, μονοουχὶ συλλήπτορα ποιεῖσθαι σπουδάζοντας τὸν ὁμογενῆ· καὶ γὰρ ἦσαν ἐξ Ἡσαὺ ἀδελφοὶ Ἰακώβ· οἱ δὲ καίτοι κατοικτεῖραι δέον, ἐφεῖναι τε ὄφει ὅπερ ἂν εἶδειεν χρῆσιμόν τε καὶ ἐπωφελεῖς αὐτῶν, σκληροὶ τε καὶ ἀταράμονες καὶ συναγαγεῖν οὐκ εἰκότας, δι' αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων· ἐξείργουσι γὰρ ὀδοῦ, καίτοι λέγοντος ἐναργῶς τοῦ λαοῦ, μήτε ἀρτελώσι, μήτε ἀγρῶν εὐκαρπείας κατασίνεσθαι πα, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ ἀντλήσειν οὐκ ἀνάργυρον. Ὁ δὲ, εἰ μὴ βούλοιντο τῶν αἰτηθέντων ἀποχωρεῖν, οὐ προσηπέλιψε μόνον τὴν ἐφοδὸν, ἀλλ' ἦν καὶ ἐν ὄρει κῆδος, καὶ παντοσρατῆ, παρετάττετο. Καὶ εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ; κρείττων ἦν μικροφυχίας ὁ Ἰσραὴλ· ἐξέλιπε γὰρ ἀπ' αὐτοῦ, φησὶ, τὸ πρὸς ἀδελφοῦς δύσερι παρ-υθούμενος, καὶ τῆς ἀγχιστείας τὸν νόμον, ταῖς ἐπὶ ἀνεξικακείαις ἐκτετιμηκώς. Ἡ οὐχ ὡς ἔχειν εἰσὶν ταυτί ;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάνυ.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν τὸ θυμὸς ἀνακόπτειν καὶ ἀνασειράζειν ὄργας, καὶ ἐπιμετερεῖν ἀναλόγως τὰς εἰκας τοῖς ἐκάστου πταίσμασι, καὶ μὴν καὶ τὸ δεῖν ὁρᾶς καὶ ἀδιὰβλήτους παντελῶς πράττεσθαι πρὸς ἑμῶν τὰς ἐφ' ἐκάστῳ κρίσεις, ἀγάπης εἶναι λογούμεθα τῆς εἰς ἀδελφοῦς καρπὸν τε καὶ ἀποτέλεσμα.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα δικαίως.

ΚΥΡ. Πάρα δὲ οὖν ἐθέλοντί σοι, διαπειθεσθαι πάλιν, ποτὲ μὲν λέγοντος, « Καὶ οὐ μηνιεῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου· ποτὲ δὲ αὖ· « Ἐὰν δὲ γέννηται ἀντιλογία ἀνά μέσον ἀνθρώπων, καὶ προσέλθωσιν εἰς κρίσιν, καὶ κρίνωσι καὶ δικαιώσωσι τὸν δίκαιον καὶ καταγνώσι τοῦ ἀσεβοῦς, καὶ ἂν ἀξίος ἦ πληγῶν ὁ ἀσεβῶν, καὶ καθιεῖς αὐτὸν ἐναντίον τῶν κριτῶν, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν ἐναντίον αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀσέθειαν αὐτοῦ, ἀριθμῶ τεσσαράκοντα μαστιγώσουσιν αὐτὸν, οὐ προσθήσουσιν, ἂν δὲ προσθήσουσι μαστιγῶσαι αὐτὸν, ὑπὲρ ταύτας τὰς πληγὰς πλείους, ἀσχημονήσει ἐ ἀδελφός σου ἐναντίον σου »

¹⁷ Num. xx, 14-21. ¹⁸ Levit. xix, 17. ¹⁹ Deut. xxv, 1-4.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν ὀρίντο πάλιν ἡμῖν ὁ λόγος, τοῦ ἄλλοι
χρηναί πληγαῖς ἀριθμῶν τεσσαράκοντα μόναις κα-
ταπαίεσθαι τοὺς κατεγνωσμένους; αἰσχύνει δὲ ὅπως
τινάς, τὸ ὑπὲρ τούτου φράσον.

ΚΥΡ. Κατὰ πολλοὺς ἡμῖν τρόπους τὸ Χριστοῦ
μυστήριον σκιαγραφεῖται: καλῶς διὰ τῆς ἀρχαίας
ἐντολῆς, καὶ τὸ σωτήριον ἡμῖν οἶνε! πλαστοουργεῖται
πάθος, ἐν ᾧ, καὶ δι' οὗ παντὸς ἀπηλλάγημεθα τοῦ κα-
κῶν ἰσχυόντος, καὶ ἀνηκέστους ἡμᾶς ἐνιέντος συμ-
φοραῖς· καὶ ὡσπερ ἑναγχος ἐφην, τὸ δι' ἑπτὰ ἐτῶν
ἀνεῖσθαι τοὺς ὠφληκτότας, τὸν τῆς ἀπάντων ἀφέσεως
καιρὸν ὑπαινίττεται. Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ,
καὶ δεδιδάγημεθα λέγειν ἐν προσευχαίαις, πρὸς τὸν ἐν οὐ-
ρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν, « Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα
ἡμῶν » οὕτω κἀνθάδε, τὸ μέχρι πληγῶν τεσσαράκοντα
προσέχειν τοῖς παύουσιν, ἦτοι παιομένοις τὰς διὰ
μαστίγων αἰκίας, τὸν τριπλόητον ἡμῖν τῆς μετὰ
σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς ἀποφαίνει καιρὸν,
καθ' ὃν τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ με-
μαλάνισται μὲν αὐτὸς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἐμ-
παροινησάντων εἰς αὐτὸν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ τὰς
κατὰ νότων πληγὰς ἐπενεγκόντος Πιλάτου, ποιητῆς
δὲ ἡμεῖς καὶ κολάσεως ἐξηρήμεθα. Πάλαι γὰρ ἦσαν
πολλοὶ αἱ μαστίγαι τοῦ ἀμαρτωλοῦ, κατὰ τὸ γεγραμ-
μένον, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἐμαστίγη Χριστός· ὡσπερ
γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, οὕτω καὶ ὑπὲρ πάντων
ἐμαστιγοῦτο πάλιν, εἰς ὃν ὁ πάντων ἀντάξιός. Τὸν
δὲ γε τεσσαρακονθήμερον ἀριθμὸν εἰς τὸν πεντάκις
ὀκτώ κατατεμῶν, χρήσιμον εὐρήσεις τῆ τοῦ καιροῦ
σημασίᾳ, τὸν πέντε καὶ τὸν ὀκτώ, ἐπιθεδμήκει γὰρ
ὁ Μονογενῆς ἐν πέμπτῳ καιρῷ, κατὰ γε τὴν Εὐαγ-
γελικὴν παραβολὴν· Ἐμισθούτο γὰρ τις εἰς τὸν ἀμ-
πελώνα τοὺς ἐργάτας· ἐξελθὼν δὲ περὶ τὴν ὥραν
πρώτην, τρίτην τε καὶ ἕκτην, καὶ ἐνάτην καὶ ἐνδε-
κάτην· ἐγγήσεται δὲ κατὰ τὴν ὁγδόην, τοῦ θανάτου
κατάλλυσας τὸ κράτος, καὶ τῆς ἐπείσεστος φθορᾶς τὴν
μητέρα συνδιολύς αὐτῷ, τοῦτ' ἐστίν, ἀμαρτίαν, ἧς
ἀνηρημένης, ἀργεῖν ἀνάγκη καὶ μαστίγας, καὶ τὰς
δι' αὐτὴν ποινὰς καὶ κολάσεις. Οὐκ ἐξ τοιγαροῦν ὁ
νόμος ὑπερτρέχειν ἐτι τὴν μαστίγα τὸν τεσσαρακο-
στὸν ἀριθμὸν, μέχρι τῆς Χριστοῦ παρουσίας καὶ
εἰσένει πως ἰστὰς τὰ κολαστήρια, καὶ τὸν τῆς ἀφέσεως
κατασημαίνων καιρὸν. Τῆς γὰρ ἀληθείας οἱ τύποι τὸ
κάλως ὠδίνουσιν. Ἰστέον δὲ ὅτι προσκρούσας ὁ
Ἰσραὴλ, τεσσαρακοστὴν ἔτος ἐπλανᾶτο τὴν ἔρημον·
ἔρημω γὰρ ὤμοσεν ὁ Θεός, μὴ εἰσάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν
γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Καὶ ἦν ὁρος οὗτος αὐτοῖς τῆς
ὀργῆς, παρωχηκός δὲ τοῦ καιροῦ, λέλυται μὲν ἡ
ὀργή, διεθήσαν δὲ τὸν Ἰορδάνην οἱ ἐξ αὐτῶν, καὶ
εἰσέφρησαν εἰς τὴν γῆν, οὐκ ὑπερδραμούσης τῆς
ἀγανακτήσεως τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος. Τύπος οὖν
ἔρα καὶ τοῦδε σαφῆς, τὸ μέχρι πληγῶν τεσσαράκοντα
καταπαίεσθαι τινὰς, ἀφέσεως γὰρ ὁ μετὰ τοῦτο και-
ρός, διάβασιν ἡμῖν εἰσφέρων τὴν τοῦ Ἰορδάνου τὴν
μυστικὴν, καὶ μὴν καὶ μαχαίρας πετρίνας, ὅ ἐστι,
τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν, καὶ τὴν Ἰησοῦ στρατη-

PALL. Quæ autem rursus apparere nobis ratio
possit, cur plagis 277 numero quadraginta duntaxat
condemnati cædendi sint? quave ratione deturpen-
tur, si qui supra hunc numerum cædantur, explices
velim.

CYR. Multis modis Christi mysterium recte veteri
mandato nobis adumbratur, et quodammodo effin-
gitur passio Salvatoris, in qua et per quam ab omni
malo liberati sumus quod nos vexare poterat, et in
ærumnas insanabiles conjecerat. Atque, sicut nuper
dixi, hoc ipsum, quod septimo quoque anno fiebat
debitorum remissio, tempus universorum remissio-
nis figurate significare (justificati namque sumus
in Christo, et didicimus dicere in orationibus ad
Deum et Patrem, qui in cœlis est: « Dimitte nobis
debita nostra »;) sic hoc quoque loco quod ver-
berum supplicia, tam cæsis quam cædentibus, usque
ad quadragenarium plagarum numerum progredi-
untur, id illius unigeniti Filii, assumpta carne,
dispensationis tempus nobis exoptatissimum indi-
cat, quo tempore livore ejus nos sanati sumus; et
ipse quidem infirmatus est propter peccata nostra
cum injuriis eum affecerunt, qui ex Israel genus
ducebant, atque in ejus tergo Pilatus plagas in-
flixit; nos vicissim a pœnis atque supplicio sumus
erepti. Olim namque multa erant flagella peccatoris,
ut scriptum est, sed pro nobis flagellatus est Chri-
tus: ut enim pro omnibus mortuus est, ita pro om-
nibus quoque flagellatus, cum unus instar omnium
esset. Numerum porro quadraginta dierum, si in
quingies octo distribueris, quinarium reperies et
octonarium, aptos numeros ad ejus temporis signi-
ficationem: advenit enim ille Unigenitus quinto
tempore, juxta illam evangelicam parabolam: Con-
duxit enim quidam operarios in vineam, cum exisset
circa horam primam, tertiam, sextam quoque ac
nonam et undecimam: resurrexit autem octavo
die, destructo mortis imperio, et cum eo adventitii
interitus parente simul interempto, peccato, in-
quam, quo sublato, verbera quoque ac pœnas et
supplicia peccato debita cessare necesse est. Flag-
gella igitur quadragenarium adhuc numerum exce-
dere non permittit lex, quia usque ad Christi adven-
tum supplicia ne ultra progredierentur, quodammodo
sistit, ac simul remissionis tempus designat: nam
pulchritudinem veritatis figuræ continet. Illud porro
sciendum est Israelæm, 278 quod Deum offendisset,
quadraginta annos per desertum oberrasse: jura-
mento enim juravit Deus, non se introducturum
eos in terram promissionis; isque erat illis iræ
terminus præstitutus: quo elapso tempore, cessavit
ira, ac Jordanem illorum posteri trajecerunt, et in
terram ingressi sunt, cum illa indignatio ultra qua-
dragesimum annum non esset egressa. Igitur hujus
quoque rei evidens figura fuit, quod usque ad qua-
draginta plagas aliqui cædebantur: remissionis enim
tempus erat, quod post eum numerum consequeba-

²⁷⁷ Matth. vi, 12. ²⁷⁸ Isa. liii, 5. ²⁷⁹ Psal. xxxi, 10, ²⁸⁰ Matth. xx, 1-16.

tur, transitum nobis mysticum Jordanis afferens, Ἄ γίαν· γέγονε γάρ ἡμῖν καθιγητής ὁ Χριστός, μετὰ necnon lapideos cultros, id est, illam in spiritu Μωσῆα καὶ νόμον. circumcissionem, et illam Jesu imperatoriam potestatem: dux quippe nobis factus est Christus post Moysen ac legem.

PALL. Assentior.

CYR. Ut igitur recto atque incorrupto iudicio, si quæ lites inciderint, dirimantur, et injuriæ atque iniquitatis genera tollantur: « Judices, inquit, et magistros constitues tibi in omnibus civitatibus tuis quas Dominus Deus dat tibi, per tribus; et judicabunt populum justo iudicio: non declinabunt iudicium, neque agnoscent faciem, neque accipient munera: munera enim excæcant oculos sapientum, et auferunt sermones justorum »²⁶. « Æquum enim putabat lex, et merito quicumque ad iudicia exercenda collocati essent, eos sui lucri atque emolumentum cupiditate minime capi, neque aliorum gratiæ tantum tribuere, ut a recto integroque officio declinarent; sed potius illam in alteram partem inclinationem veluti nefariam rejiciendo, ac singulas res legitime ponderando, imitari illum universorum iudicem, Christum videlicet, quem ipsa quoque lex aperte prænuñtiavit, cum illum, utpote qui Deus esset, etiam iudicem agnosceret. Sic enim rursus ait: « Si vero ingressus fueris in terram quam Dominus Deus tuus dat tibi in possessionem, et possideris eam, et habitaveris in ea, et dixeris: Constituam mihi principem, ut et aliæ gentes quæ sunt in circuitu meo; constituens constitues tibi principem quem elegerit Dominus Deus tuus; ipsum de fratribus tuis constitues super te principem: non poteris constituere super te principem hominem alienigenam, quia non est frater tuus »²⁷. « Oportet enim nos a servitute creaturæ potius quam creatoris Dei longissime refugientes, ad veritatis sermones propensos esse, et accedere quodammodo in sanctam terram, **279** id est, ad promissionem Dei, per fidem quæ est in Christo, atque ita constituere super nos principem ac iudicem illum qui ex Deo ortus est, Filium, quamvis cum carne intelligatur, qui de nobis dicit: « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum Domini »²⁸. « Alium autem ultra illum omnino admitteremus neminem, neque exterorum iugo cervicem submittemus: unus est enim nobis magister Christus »²⁷. Miseri autem Judæi exclusi sunt propter infidelitatem, neque sibi principem ac iudicem acceperunt Christum, quamvis ille de cælo Dei Patris voluntate ac beneplacito descendisset; sed insuper hominem alienigenam, qui sibi imperaret, elegerunt, illum perditionis filium, Antichristum dico, extraneum et alienigenam, neque ex genere Israel ortum, tametsi lex aperte prohibuerit, « Non poteris, inquit, constituere super te ipsum hominem alienigenam, quia non est frater tuus »²⁸; » et ipsum quoque Christum

ΠΑΛΛ. Πειθόμαι.

ΚΥΡ. Ἦνα τοῖνον ὁρθῶς τε καὶ ἀδικάστως τὰ παρεπίπτοντα διακρίνοιτο, καὶ οἱ τῆς πλεονεξίας ἀφανίζοιτο τρόποι, « Κριτὰς, φησὶ, καὶ γραμματεῖς ἀγωγεῖς καταστήσεις σεαυτῷ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσίν σου, αἷς Κύριος ὁ Θεὸς δίδωσίν σοι, κατὰ φυλάς καὶ κρινούσιν τὸν λαὸν δικαίαν κρίσιν. Οὐκ ἐκκλινούσιν κρίσιν, οὐδὲ ἐπιγνώσονται πρόσωπον, οὐδὲ λήφονται δῶρα· τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῦν ὀφθαλμούς σοφῶν, καὶ ἐξαιρεῖ λόγους δικαίων. » Ἔπειτα γὰρ δεῖν ὁ νόμος, καὶ μάλα εἰκότως τοὺς ὀππερ ἂν εἴεν εἰς τὸ δικάζειν ἡγμένους, καὶ τοῦ χρηματίζεσθαι φιλεῖν ὁρᾶσαι βελτίους, καὶ τῇ πρὸς τινὰς αἰδοῦ μὴ χαριζομένους τοῦ καλιῶς καὶ ἀδιαβλήτως ἔχοντος τὴν παράδοσιν, καὶ μὴν καὶ τὸ ἑτεροκλίνας, ὡς ἀνόσιον ἀποσειομένους ταλαντεύοντάς τε συννόμως ἕκαστα τῶν πραγμάτων, καὶ τὸν τῶν ὀλων ἀπομιμῆσθαι κριτὴν, τοῦ· ἔστι, Χριστὸν, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ νόμος προαναπεφώνηκεν ἐναργῶς, καὶ κριτὴν ὄντα εἰδὼς ὡς Θεόν. Ἐφη δὲ οὕτω πάλιν· « Ἐὰν δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσίν σοι ἐν κλήρῳ, καὶ κληρονομήσῃς αὐτήν, καὶ κατοικήσῃς ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἰπῇς, Καταστήσω ἐπ' ἑμαυτὸν ἄρχοντα καθὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ μου, καθιστῶν καταστήσεις ἐπὶ σεαυτὸν ἄρχοντα, ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου καταστήσεις ἐπὶ σεαυτὸν ἄρχοντα· οὐ δύνησῃ καταστήσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἄλλοτριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἐστίν. » Οὐ καὶ γὰρ ἡμᾶς τῇ κτίσει λατρεύειν παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν, ἰέντας ὡς ἐσωτάτω τοῖς τῆς ἀληθείας προσκλίνεσθαι λόγοις (1), καὶ εἰσκαλέσαι μὲν ὡσπερ εἰς γῆν τὴν ἁγίαν, τοῦ· ἔστι, τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ τῆ διαπίστεως τῆς ἐν Χριστῷ· καταστήσαι δὲ οὕτως ἐφ' ἑαυτοῖς ἄρχοντα καὶ κριτὴν τὸν ἐκ Θεοῦ πεφυκῆτα Ὑἱὸν, κἀν εἰ νοοῖτο μετὰ σαρκὸς· λέγει τε περὶ ἡμῶν· « Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ, ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα Κυρίου. » Ἐτερόν γε μὴν ἐπ' αὐτῷ τὸ σύμπαν, οὐδένα παραδεξόμεθα, καὶ τοῖς ὀθνεῖων ζυγοῖς οὐκ ὑπόσωμεν τὸν αὐχένα· εἰς γὰρ ἡμῖν ἐστὶ καθιγητής ὁ Χριστός. Ἰουδαῖοι γὰρ οἱ τάλαντες ἔξω μεμενήκασι τῆ ἀπιστίας, καὶ ἤμιστα μὲν ἐφ' ἑαυτοῖς εἰς ἄρχοντά τι καὶ κριτὴν κατεδέξαντο τὸν Χριστὸν, καὶ τοι κατηγμένον ἐξ οὐρανοῦ, θελήσει τε καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ πρὸς τοῦτοις ὅτι καὶ ἄνθρωπον ἄλλοτριον ἐφ' ἑαυτοῖς χειροτονήκασι τὸν τῆς ἀπωλείας υἱὸν, τοῦ· ἔστι, τὸν Ἀντίχριστον, ἐκφυλὸν τε καὶ ἄλλογενῆ, καὶ οὐδ' ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, καὶ τοι τοῦ νόμου διειπόντος σαφῶς, « Οὐ δύνησῃ καταστήσαι ἐπὶ σεαυτὸν ἄνθρωπον ἄλλοτριον, ὅτι οὐκ ἀδελφός σου ἐστίν. » Ἦκουον δὲ λέγοντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Χρι-

²⁶ Deut. xvi, 18, 19. ²⁷ Deut. xvii, 14, 15. ²⁸ Psal. ii, 6. ²⁹ Matth. xxiii, 8. ³⁰ Deut. xvii, 15.

(1) Cod. Vatic.: Δεῖ γὰρ ἡμᾶς τὸ κτίσει λατρεύειν παρὰ τὸν κτίσαντα Θεὸν ἰέντας ἀπωτάτω, τοῖς τῆς ἀληθείας προσκλ. λόγοις, quod reddidit interpretes.

στοῦ · « Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου, ἅ καὶ οὐ λαμβάνετε με. Ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰδίου, ἐκεῖνον λήψετε. » Ἐπιβεδήμηκε γὰρ ὁ Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς. Ἦξει δὲ κατὰ καιροὺς ὁ τῆς ἀνομίας υἱὸς, οὐκ εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς, τοῦτο γὰρ οἶμαι εἶναι τὸ, Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἰδίᾳ κεφαλῇ περιτιθεὶς ὁ δειλαῖος τὸ τῆς θεότητος ὄνομα. « Καθιέται γὰρ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύς ἑαυτὸν, ὅτι ἐστὶ Θεός. » Ἄλλ' οὐκ ἂν αὐτῷ προσκυνήσουσιν Ἰουδαῖοι, οὐδ' ἂν ὡς Χριστὸν παραδέξονται ποτε τηρούντες τὸν νόμον· ἐξ αἵματος γὰρ Ἰσραὴλ ἀναφύναι Χριστὸν, προμεμήνυκεν ἐναργῶς. Οἱ δὲ, καὶ τοῦτο μεθέντες ὡς ἔωλον, ἀνθρώπων ἀλλοτρῶν καὶ ἀλλογενῆ παραδέχονται.

ΠΑΛΛ. Οὐκοῦν ἔδονται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοὺς καρπούς, καὶ τῆς αἰσχρᾶς εἰκαιοβουλίας τὴν ἰσοπαλῆ B κομιοῦνται δίκην.

ΚΥΡ. Εὖ ἔφησ· ὁ γάρτοι τὰ δίκαια κρίνων Θεός, διανεμεί δὴ πάντως ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ ὧδε μὲν ἡμῖν ἐχέτω ταυτὶ, καὶ ἀποκρῶν ἔστω ὁ λόγος. Ἄτάρ δὴ τοῖς εἰς τὸ κρίνειν ἐτέρους ἡγμένους, καὶ εἰς τὸν τοῖς δικάζουσι πρέποντα ὄντων, ἐπεφώνει πάλιν ὁ νόμος· « Οὐ παραδέξῃ ἀκοήν ματαίαν, » τοῦτ' ἐστὶ, λόγον ψευδοῦ καὶ συκοφαντίας ἐμπλεω· « Οὐ προστεθήσῃ μετὰ πληθους ἐκκλίνας μετὰ πλειόνων, ὥστε ἐκκλίνας κρίσιν. » Καὶ πάλιν μεθ' ἑτερα· « Οὐ διαστρέψεις κρίμα πένητος ἐν κρίσει αὐτοῦ, ἀπὸ παντὸς ῥήματος ἀδίκου ἀποστήσῃ. » Πρέπον γὰρ ἂν ὅτι μάλιστά γε, τὸ ἀνεπιληπτον ἐν λόγοις τοῖς τοῦ δικάζειν κυρίως, καὶ ὀρθοπεῖν ἀνάγκη τὸν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν κατηγορουμένων ψυφορεῖν ὀφείλοντα τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν. Ἐπενήνεκται δὲ χρησίμως καὶ τὸ, « Πένητα οὐκ ἐλεήσεις ἐν κρίσει. » Πρόχειρον γὰρ τι χρῆμα καὶ προαλῆς, παρά γε τοῖς κρίνουσι τὸ ἐπ' ἄμφω βλέπειν, ὅτε μὴ πλούσιος ὁ κρινόμενος, καὶ εὐκατάτροχον κομιδῆ πρὸς πλεονεξίαν, ἀνὴρ πενία κατηγορισμένος· ἔχει δὲ οὐκ ἀνικάντως ἐσθ' ὅτε καὶ πρὸς γε τὸ δύνασθαι τὸν τοῦ δικαίου καταδιάσασθαι λόγον, καλῶν εἰς ἔλεον τοὺς τῶν δικαζόντων ἀπαλωτέρους. Ἐξείργει δὴ οὖν ὁ νόμος καὶ τοῦ πλεονεκτεῖσθαι δεῖν καὶ τοῦ κατωικτεῖρειν τοὺς ἐν ἐνδείᾳ καὶ ἀθλιότητι, τῆς δικαιοκρισίας τὸ κάλλος τηρῶν ἀπαράφθορον, καὶ τῆς ἰσότητος πρῦταν πανταχῇ τὸν δικάζοντα τιθεῖς· « Δικαίως γὰρ τὸ δίκαιον διώξεις, » φησίν. Ὡς τὸ τοι λυποῦν τὸν νόμον, κἂν εἴ τι τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχειν δοκῇ, νοοῖτε ἂν εἰκότως οὐκ ἀπλημμυέλεις· « Ἔστι γὰρ δίκαιος ἀπολλύμενος ἐν δίκαιῳ αὐτοῦ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Δεῖται δὴ οὖν εὐτεχνίας τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸ ἐποικτεῖρειν οὐκ ἐν καιρῷ, τῆς εἰς νόμον ἀδικίας οὐκ ἂν διαφύγοι γραφῆν. Τοὺς μὲν οὖν μετρίως ἐγκατελημμένους αἰτιάμασι, ταῖς διὰ μαστίγων αἰκίας ἐπανορθοῖ. Θεὰ δὲ ὅπως δουλοπρεπῆς τὸ χρῆμα καὶ ἀνελεύθερον κομιδῆ, καὶ μὴ τοι θαυμάσης· πνεῦμα γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς δουλείας. Διὰ τοῦτο πηγαῖαι μὲν οὐκέτι τοῖς διὰ Χριστοῦ θεσπίσμασιν

audirent dicentem: « Ego veni in nomine Patris mei, et non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis »; » advenit enim Christus in gloriam Dei Patris, id enim esse puto, In nomine Patris; veniet autem suis temporibus ille filius iniquitatis, non in gloriam Dei Patris, sed suo capiti miser imponet divinitatis nomen. « Sedebit enim in domo Dei ostendens seipsum quod sit Deus »³⁹. » Sed nunquam illum Judæi essent adoraturi, neque ut Christum suscepturi, si legem observarent, quæ manifeste pronuntiavit, fore ut ex Israelis stirpe Christus oriretur. Sed illi, id quoque tanquam vetus ac putidum rejicientes, hominem alienum, et alienigenam recipient.

PALL. Igitur edent fructus viæ suæ⁴⁰, et adeo turpis in consilio capiendo temeritatis dignas pœnas referent.

CYR. Recte ais, nam is qui recta judicat Deus, distribuet prorsus unicuique juxta opus suum. Ac de his quidem hactenus dictum sit. Eos autem, qui ad judicandos cæteros constituti sunt, et in judicium sede collocati, alloquebatur iterum lex: « Non accipies auditum vanum »⁴¹, » id est, sermonem falsum, et calumniæ plenum: « Non adjungas te multitudini, ut declines cum pluribus ad declinandum judicium »⁴²; » 280 et rursus post nonnulla alia: « Non pervertes judicium pauperis in judicio suo: ab omni verbo injusto abstinabis »⁴³. » Nam penes quos est judicandi potestas, eorum orationem esse alienam a reprehensione maxime convenit, et recte loqui necesse est eum qui est de unoquoque crimine sententiam ex legislatoris decreto laturus. Illud quoque non abs re subjunctum est: « Pauperis non misereberis in judicio »⁴⁴; » nam, ubi reus minime dives fuerit, proclive ac facile est, ut iudices in utramvis partem spectent; et injuriæ expositus est admodum, qui inopia premitur: neque vicissim id parum valet interdum ad justitiæ rationem violandam, quod eos, qui sunt in judicando molliores, ad misericordiam flectit. Prohibet itaque lex, ne aut potentes opprimant, aut misericordia prosequantur eos qui in paupertate et miseria versantur; in quo justii judicii pulchritudinem servat incorruptam, et judicem æqualitatis arbitrum ubique facit: « Juste enim, quod justum est, persequeris, » inquit⁴⁵; » nam violare legem, quamvis aliquid ejusmodi sit, ut bene fieri videatur, tamen esse a peccato minime alienum, haud immerito intelligitur: « Est enim justus, qui perit in justitia sua, » sicut scriptum est⁴⁶. Igitur probitas solertia opus habet: nam istud quidem, non in tempore misericordia commoveri, crimen violatæ legis nunquam effugiet. Eos igitur, qui levioribus tenentur culpis, verberibus corrigit. Vide autem quam servilis sit ea res, et libero homine indignissima: neque vero tibi id mirum videatur:

³⁹ Joan. v, 43. ⁴⁰ II Thess. II, 4. ⁴¹ Prov. I, 31. ⁴² Exod. XXIII, 1. ⁴³ ibid. 2. ⁴⁴ ibid. 6. ⁴⁵ ibid. 3. ⁴⁶ Di. ut. xvi, 20, ⁴⁷ Eccle. vii, 16.

servitotus namque spiritus in illis erat. Ob eamque causam Christi præceptis non amplius plagæ adjunctæ sunt, ut in lege veteri, sed potius ea proposita, quæ liberos decent, illustria dignaque præmia, et spiritualium bonorum primitiæ, atque pollicitationes, et beatitudines recte factis convenientes: neque adhuc minæ, sed adhortationes potius ad virtutem. Cum priscis enim illis hominibus tanquam cum famulis, ut famulus atque conservus loquebatur Moyses; Christus vero cum filiis, ut Filius, et tanquam cum fratribus per adoptionem, is, qui vere et germanus erat ex Deo Patre Filius.

PALL. Recte se habet oratio.

CYR. Morte igitur homicidam punit, ac pœna talionis effrenatam audaciam cohibet, **281** et non ferendum furorem animadversione maxima et extremo supplicio plectit; prius autem diligenter examinat quo animo fecerit; ac, si sponte sit admissum crimen, nullum misericordiæ locum relinquit, neque benevolentiam turpiter languescere permittit, intempestiva miseratione fractam, atque in iis rebus, in quibus minime oportet, ad molliorem affectum detractam; ita enim dixit: « Quod si quis aggressus fuerit fratrem suum, ad interficiendum eum dolo, et confugerit; ab altari meo accipies eum ut interficias ²⁸. » Sin autem ejus incommodum, qui injuriam a percussore passus est, tantisper duntaxat processerit, ut langueret, pœnæ modum admetitur, et damnum illud pecunia luendum esse decernit. Ita enim rursus ait: « Quod si conviciati fuerint duo viri, et percusserit quis proximum lapide, aut pugno, et ille mortuus non fuerit, sed decubuerit in lecto; si exurgens homo ille ambulaverit foris in virga, immunis erit percussor, nisi quod pro cessatione ejus persolvat, et expensas in medicinam factas ²⁹. » Atque hæc quidem lex jubet; Salvator autem, qui perfectæ virtutis legem promulgaret: « Si quis, inquit, te percusserit in dexteram maxillam, verte illi et alteram ³⁰. » De servis quoque hæc statuit: « Quod si quis percusserit servum suum, aut ancillam suam baculo, et mortuus fuerit sub manibus ejus, supplicio in eum animadvertetur; sin autem supervixerit uno die vel duobus, non animadvertetur in eum; argentum enim ipsius est ³¹. » Summam igitur iram morte multat: neque enim, quia, cum plus possemus, domini facti sumus, ideo, qui in nostra potestate, et sub jugo nostro sunt, eos etiam ut vita privaremus, permisit Deus; sed cum ira misericordiam ut misceamus suadet, extremo supplicio in homicidam constituto. « Sin autem supervixerit, inquit, uno die aut duobus, non in eum animadvertetur; argentum ipsius est. » Propemodum enim dicit: Non percipientis ira effectum est, quod percusso, posteaquam est a languore utcunque recreatus, accidit; neque enim quisquam voluisset servum suum amittere, quem coemisisset argento et pecunia data comparasset. Sed, si præter voluntatem hominem

Α ἔπονται, καθὰ καὶ τῶν πάλαι νόμῳ. Πρόκειται δὲ μᾶλλον τὰ ἐλευθέρους πρόποντα, λαμπραὶ καὶ ἀξιόληπτοι δωρεαὶ, καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν ἀπαρχαί τε καὶ ὑποσχέσεις, καὶ μακαρισμοὶ τοῖς καθαρώμασι πρόποντες, καὶ ἀπειλὴ μὲν οὐκέτι, προουλήσεις δὲ μᾶλλον ἐπ' ἀρετῆν. Οὐκείταις μὲν γὰρ ὡς οὐκείτης καὶ συνομόδουλος προσελάλει Μωσῆς, τοῖς ἀρχαιοτέροις, Χριστὸς δὲ υἱὸς ὡς Υἱὸς, καὶ ὡς ἀδελφοίς κατὰ θεοῖν, ὁ ἀληθῶς καὶ γνήσιος ἐκ Θεοῦ Πατρὸς.

et germanus erat ex Deo Patre Filius.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔχει.

ΚΥΡ. Θανάτῳ γε μὴν τὸν φονεύοντα ζημιούει, καὶ ταῖς τῶν ἰσῶν ἐπαγωγαῖς, τὸ ἀχάλινον ἀνασειράζει θράσος, καὶ τὸν οὐκέτι φορητὸν κολάζει θυμὸν ἀφορήτων δίκην καὶ τοῖς εἰς λήξιν ἰούσι κακοῦ, προδασανίζων εὐ μάλα τοῦ δεδρακότος τὸν σκοπὸν· καὶ εἰ μὲν ἐκούσιον εἴη τὸ πλημμεληθὲν, ἀναιρεῖ τὸν ἕλεον. Ἀσχημονεῖν δὲ οὐκ ἐστὶ τὴν φιλαλληλίαν, θρυπτομένην οὐκ ἐν καιρῷ, καὶ ἐφ' οἷς ἥκιστα χρῆθ, κατασπαυμένην ὡσπερ ἐπὶ τὸ μαλθακώτερον. Ἐφη γὰρ ὁσως· « Ἐὰν δὲ τις ἐπίθῃται τῷ πλησίον ἀποκεῖναι αὐτὸν δόλῳ, καὶ καταφύγῃ, ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου μου λήψῃ, αὐτὸν θανατώσει. » Εἰ δὲ μέχρι τοῦ ἀρρώστῆσαι μόνον προήκει τῷ παῖοντι τοῦ βεβιασμένου τὸ πάθος· ἐπιμετρεῖ τὴν δίκην, καὶ μέχρι χρημάτων προστάττει γενέσθαι τὸ βλάβος. Ἐφη γὰρ ὡδε πάλιν· « Ἐὰν δὲ λοιδορῶνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξῃ τις τὸν πλησίον λίθῳ, ἢ πυγμῇ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ, κατακλιθῆ δὲ ἐπὶ κούτης, ἐὰν ἐξαναστὰς ὁ ἄνθρωπος περιπατήσῃ ἔξω ἐπὶ βάρβδου, ἀθῶως ἔσται ὁ πατάξας, πλην τῆς ἀργίας αὐτοῦ ἀποτίσει, καὶ τὰ λατρεῖα. » Καὶ ταυτὶ μὲν ὁ νόμος. Ἄλλ' ὁ γε Σωτῆρ, τὸ τελείως ἀγαθὸν εἰσφέρειν· « Τῷ παῖοντι σε, » φησὶν, « ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἀλλήν. » Οὐκείτων δὲ πέρι νομοθετεῖ τάδε· « Ἐὰν δὲ τις πατάξῃ τὸν παῖδα αὐτοῦ, ἢ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ ἐν βάρβδῳ, καὶ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δίκη ἐκδικηθήσεται, ἐὰν δὲ διαβίωσῃ ἡμέραν μίαν ἢ δύο, οὐκ ἐκδικηθήσεται· τὸ γὰρ ἀργύριον αὐτοῦ ἔστιν. » Θανάτῳ μὲν ἰδῶν τιμᾶται τὴν εἰσάπαν ὀργήν· οὐ γὰρ ἐπεὶ τοι γεγόναμεν ἐκ πλεονεξίας δεσπόται, καὶ ζωῆς ἀπειργεῖν αὐτῆς ἐφῆκε Θεὸς, τοὺς ὑπὸ χεῖρα καὶ ζυγόν. Συναναπλένουν δὲ ταῖς ὀργαῖς ἀναπαίθει τὸν ἕλεον, τὸν ποινήν καθορίζων τοῦ φονεύοντος τὴν ἐσχάτην. « Εἰ δὲ διαβίωσῃ, φησὶν, ἡμέραν μίαν ἢ δύο, οὐκ ἐκδικηθήσεται, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἔστιν. » Μονονουχὶ γὰρ φησὶν, Οὐ πῆς τοῦ παῖοντος ἔργον ὀργῆς τὸ τῷ παθόντι συμβεβηκός, μετὰ γε τὸ εὐρωσθῆσαι πως. Οὐ γὰρ ἂν ἠθέλησέ τις ἀποβαλεῖν τὸν ἴδιον οὐκείτην, ὃν ἀργυρίοις ἐπύλατο, καὶ χρήματα δοῖς, ἐκτίσαστο. Ἀκούσιος δὲ εἰ γένοιτο φονεὺς, ζημιούει ἀειφυγίαι δικαιοὶ πάλιν ὁ νόμος αὐτὸν, συμμέτρῳ φιλανθρωπία κεράσας τὴν κλάσιν, καὶ τὸ ἀνεθελήτως πλημμεληθὲν, οὐκ ἐν ἰσῇ μοίρᾳ τοῖς ἐθελουσίοις εὐ μάλα τιθεῖς. Πόλις δὲ ἀφορίζεσθαι τρεῖς προστάταξεν, ἅς καὶ τῶν Φυγαθευτηρίων ὠνόμασε, συναλαύει τε εὐ-

²⁸ Exod. xxi, 14. ²⁹ Exod. xviii, 19. ³⁰ Matth. v, 39. ³¹ Exod. xxi, 20, 21.

τως ἐκεῖ τοὺς ἐπ' ἀκουσίους πταίσμασι φεύγοντας. Καὶ καιρὸν ἀφέσεως ὀρίζει πάλιν καὶ τοῖς ὕδασι πεπραχόσιν ἀθλιῶς, ἱερέως θάνατον τοῦ ὑπερκειμένου καὶ προύχοντος. Γράφει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Ἐὰν δὲ ἐξαπίνης οὐ δι' ἔχθραν ὤσῃ αὐτὸν, ἢ ἐπιβρίψῃ ἐπ' αὐτὸν πᾶν σκεῦος, οὐκ ἐξ ἐνέδρου ἢ παντὶ λίθῳ, ἐν ᾧ ἀποθάνεται ἐν αὐτῷ οὐκ εἰδώς, καὶ ἐπιπέσῃ ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἀποθάνῃ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἔχθρὸς αὐτοῦ ἦν, οὐδὲ ζητήσιν κακοποιήσαι, καὶ κρινεῖ ἡ συναγωγὴ ἀνὰ μέσον τοῦ πατάξαντος, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ ἀγγιστεύοντος τὸ αἶμα κατὰ τὰ κρίματα ταῦτα, καὶ ἐξελεῖται ἡ συναγωγὴ τὸν φονεύσαντα ἀπὸ τοῦ ἀγγιστεύοντος τὸ αἶμα. Καὶ ἀποκαταστήσουσιν αὐτὸν ἡ συναγωγὴ εἰς τὴν πόλιν τοῦ φυγαδευτηρίου, οὗ κατέφυγε· καὶ κατοικήσει ἐκεῖ ἕως ἂν ἀποθάνῃ ὁ ἱερεὺς μέγας, ὃν ἔχρισαν αὐτὸν τῷ ἐλαίῳ τῷ ἁγίῳ. » Εἶτα μεθ' ἕτερα· « Καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν, ἐπαναστρέψει ὁ φονεύσας εἰς τὴν γῆν τῆς κατασχέσεως αὐτοῦ. »

derit, ab eo qui proximus est sanguini; et constituet eum Synagoga in urbem refugii, quo confugit, et habitabit ibi, quousque moriatur sacerdos magnus, quem unxerunt oleo sancto ²². » Deinde post alia: « Et posteaquam mortuus fuerit sacerdos magnus, revertetur homicida in terram possessionis suæ ²³. »

ΠΑΛΛ. Λύσις οὖν ἄρα τῆς ἀειφυγίας αὐτοῖς, ὁ τοῦ προλεχθέντος ἡμῖν ἀρτίως ἱερέως θάνατος.

ΚΥΡ. Σηῆμα τοῦτο τοῖς τύποις. Ἰδίνουσι δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον αἱ σκιαί.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Οὐκ ἀπίθανον, ὦ Παλλάδιε, τὸ γε οἴεσθαι τυχόν τοὺς ταῖς ἀμαρτίαις ἐγκατελιγμένους, φονευτάς ὡσπερ τινὰς τῆς ἰδίας ὑπάρχειν ψυχῆς, καὶ καταολισθῆσαι εἰς τοῦτο ταιλαιπωρίας οὐκ ἐθελουσίως, ἐκθεσιασμένους δὲ ὡσπερ εἰς παράβασιν, καὶ εἰς τὸ προσκρούσαι Θεῷ, διὰ τὸ ἐγκεῖσθαι τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, καὶ διὰ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς τῆς ἀτιθάσσου φιληθονίας, τυραννήσαντα νόμον. Φυγῆ τοιγαροῦν τῆ ἀπὸ κόσμου καὶ σώματος ἢ ἀθλία ψυχῆ τοῦ ἀνθρώπου ζημιούται, καὶ ὡσπερ εἰς πόλιν τινὰ φυγαδευτηρίου τοῖς τοῦ θανάτου μυχοῖς ἐνιζήσασα, μακροῦς διετέλει χρόνους, ἀνεῖθῃ δὲ μόλις ἀποθανόντος Χριστοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως, ὃς τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον ἀνατλάς, καταπεφοτηκε μὲν εἰς ἕδου, πύλας δὲ ἤνοιξε τοῖς κάτω, καὶ δεσμῶν ἤφιξε, ἰλέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἀνακαλύψασθε. »

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Οὐ καθ' ἓνα δὲ τρόπον εὐδοκιμεῖν ἀναπειθῶν τοὺς ἀρχαιότερους ὁ νόμος, ἀλλ' εὖ συντεθεῖσθαι διὰ πάντων, καὶ ὡς ἀριστα ἔχειν, ἵνα ἡ ἀρτία ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρητημένος, καὶ συνόδους γαμικὰς καταβρύθμιζε: πρὸς τὸ σεμνὸν, καὶ ὡς ἂν ἀμωμήτως πράττειτο ταυτὶ παρὰ τὸ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, καθίστητιν ἐνάργεξ. Πορνείαν μὲν οὖν καὶ ἀκαθαρσίαν ἐξορίζει παντελῶς, ἀρβενομιξίαν δὲ καὶ μοιχείαν, ὡς ἀπωτάτω ποιεῖται, λέγων ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ δώσεις κοίτην σπέρματος σου, ἐκμεινθῆναι πρὸς αὐτήν, καὶ μετὰ ἀρσε-

occiderit, eum lex rursus perpetuo exilio multandum censet, ac moderata clementia pœnam temperat, et, quod præter voluntatem admissum est, non **282** eodem loco habet, quo voluntaria crimina, idque æquissimo jure facit. Urbes autem tres decerni jussit, quas etiam, Refugii ²⁴, vocavit; eoque compellit eos, qui ob crimina non voluntarie admissa exsularent. Ac denuo tempus remissionis præscribit iis etiam, qui hujusmodi infelicis vitæ conditione uterentur: illud nimirum, quo summus ac præstantissimus sacerdos moreretur. Sic autem scribit in Numeris: « Si derepente non propter inimicitias impulerit eum, aut conjecerit in eum omne vas, non ex insidiis, aut omni lapide, in quo morietur in ipso, nesciens, et ceciderit super ipsum, et mortuus fuerit, et ipse non erat inimicus, neque eum quærebat offendere: judicabit Synagoga inter percutientem, et eum qui proximus est sanguini, juxta hæc judicia: et eruet Synagoga eum qui occi-

PALL. Finis igitur exsilii illis erit mors sacerdotis, quem modo diximus.

CYR. Figurarum quidem exterior habitus ejusmodi est. Sed complectuntur umbræ Christi mysterium.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Non est improbable, Palladi, putare fortassis eos, qui peccatis implicati sunt, suæ animæ velut homicidas esse, atque ad eam miseriam non sponte delapsos, sed ad legem violandam et Deum offendendum coactos esse quodammodo et impulsos, eo quod prona sit mens hominis ad mala ex juventute ²⁵, et indomitæ concupiscentiæ lex in membris carnis dominetur. Igitur procul a mundo et a corpore hominis anima infelix exilio multabatur, atque in abditis mortis ac penetralibus locis, tanquam in urbe quadam refugii residentem, longo tempore perseverabat; mortuo autem Christo magno sacerdote, vix tandem dimissa est. Qui, cum pro omnibus pertulisset mortem, ad inferna descendit, atque portas inferis aperuit, eorumque vincula relaxavit, « dicens eis, qui vinciti erant: Exite; et iis qui in tenebris: Revelamini ²⁶. »

PALL. Aperta sane expositio.

CYR. Cæterum, quia **283** lex non uno dumtaxat genere virtutis antiquos illos commendari volebat, sed ad omnia compositos esse, et optime paratos, ut perfectus esset homo Dei, ad omne opus bonum paratus ²⁷, ideo nuptiarum conjunctionem ad morum honestatem componit: et qua ratione hæc fieri ita possint, ut reprehensione tum apud Deum, tum vero apud homines careant, exponit. Igitur fornicationem et immunditiam prorsus rejicit; masculorum vero concubitum et adulterium quam longissime repellit, dicens in Levitico: « Et ad uxorem proximi tui non dabis cucubitum seminis tui, ut in-

²² Deut. iv, 41. ²³ Num. xxxv, 22-25. ²⁴ ibid. 28.

²⁵ Genes. viii, 21. ²⁶ Isa. xlix, 9. ²⁷ If Tim. ii, 21.

quineris cum ea; et cum masculino non dormies concubitu femineo; execrabile enim est⁸². » Hujusmodi, inquit, flagitia sua sponte damnata sunt, et summam iis flagitiis fœditatem inesse perspicuum est; nec pluribus verbis opus erit ut illos qui ad eam turpitudinem venerunt, ut ipsi sponte adeo turpi et deformi opinione laborarent ipsamque naturam accusantem haberent, coarguamus. His igitur prætermisissis, quæ legitime et secundum rationem fiunt, examinat, dicens in Deuteronomio: « Si quis acceperit uxorem, et cohabitaverit cum ea, et erit, si illa non invenerit gratiam in conspectu ejus, quia invenit in ea rem turpem; scribet ei libellum repudii, et dabit in manus ejus, et dimittet eam e domo sua: et si abiens fuerit alteri viro, et oderit eam vir ultimus, et scripserit ei libellum repudii, et dederit in manus ejus, et dimiserit eam e domo sua, aut mortuus fuerit vir ejus ultimus, qui accepit eam sibi uxorem; non poterit vir, qui prius dimisit eam, denuo accipere sibi in uxorem, posteaquam polluta est; quia execrabile est in conspectu Domini Dei tui; et non polluetis terram, quam Dominus Deus vester dat vobis in possessionem⁸³. » Nam, quæ justis de causis a viro disjuncta est, et alterius viri concubitus passa, eam legitimam sibi uxorem asciscere, haud tutum est, imo vero stultissimum: nam, « Qui habet adulteram, inquit, stultus est et impius⁸⁴. » Ut autem prohibet ne iis, quæ perspicue turpia sunt, et sine controversia damnantur, oblectemur; sic rursus non permittit ut honesta, tanquam inhonesta sint, accusemus: par enim peccatum est, id adamandum putare, quod **284** fugere præstat; et ad illud nullo affectu permoveri, quod vitare turpe est. « Væ enim, ait, qui dicitis dulce amarum, et amarum dulce; bonum malum, et malum bonum; qui ponitis lucem tenebras, et tenebras lucem⁸⁵. » Igitur asciscere denuo repudiatam non sinit; neque tamen vicissim permittit, ut, rebus nondum condemnatis, quadam vituperandi facilitate injuriam inferamus: sic enim ait rursus: « Quod si quis acceperit uxorem, et habitaverit cum ea, et oderit eam, et imponat ei occasionis verba, et detulerit eam de malo nomine, et dixerit: Uxorem hanc accepi, et accedens ad eam, non inveni ejus virginalia: et accipiens pater puellæ et mater, producent virginalia puellæ ad senatum in portam, et dicet pater puellæ ad senatum: Filiam hanc meam dedi homini huic uxorem; et cum illi odio esset, nunc ipse imponit illi occasionis verba, dicens: Non inveni filiæ tuæ virginalia: et ecce virginalia filiæ meæ. Et explicabunt pallium in conspectu senatus civitatis illius; et accipiet senatus civitatis illius hominem illum, et verberabunt eum, atque multabunt centum siclis; et dabunt patri adolescentulæ, quia protulit nomen malum super virgine Israelitide; et ipsius erit uxor; non poterit dimittere eam perpetuo tempore⁸⁶. » Audis igitur,

Α νος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναῖκαίαν· βδέλυγμα γάρ ἐστιν. » Αὐτόθεν, φησὶ, τὰ τοιαῦτα τὸ κατακερρῖσθαι νοσεῖ, καὶ πολὺ τὸ δυσώδες ἐντετηκὸς αὐτοῖς, ἀταλαιπώρωσ ἐύρισκεται, καὶ μακροῦ πρὸς ἔλεγον οὐ δεήσει λόγου τοῖς εἰς τοῦτο βδελυρίας ἡγμένους, ὡς οὐκοθεν ἔχειν αἰσχρὰν οὕτω καὶ ἀκαλλῆ τὴν ἔξιν, καὶ παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν γραφὴν. Ταγάρ τοι παρὲς τὰ τοιαῦτα, τὰ συννόμως δρώμενα, καὶ οὐκ ἔξω λόγου βασανίζει, λέγων ἐν τῷ δευτερονόμιῳ· « Ἐὰν δέ τις λάβῃ γυναῖκα καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ· καὶ ἔσται, ἐὰν μὴ εὖρη χάριν ἐναντίον αὐτοῦ· ὅτι εὖρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα. γράψει αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀποδώσει εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἀποστελεῖ αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ἐὰν ἀπελθούσα γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ, καὶ μισθῇ αὐτὴν ἀνήρ ὁ ἔσχατος, καὶ γράψῃ αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ δώσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, καὶ ἐξαποστελῇ αὐτὴν ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἢ καὶ ἀπόδησῃ ὁ ἀνήρ αὐτῆς ὁ ἔσχατος, ὃς ἔλαβεν αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα, οὐ δύνησεται ὁ ἀνήρ ὁ πρότερον ἐξαποστείλας αὐτὴν, ἐπαναστρέψας λαβεῖν αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα, μετὰ τὸ μανθῆναι αὐτὴν, ὅτι βδέλυγμα ἐστὶν ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ οὐ μιάνητε τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν δίδωσιν ὑμῖν ἐν κλήρῳ. » Τὴν γὰρ ἐπ' αἰτίας εὐλόγοις ἀνδρὸς διεσχοινομένην καὶ ἀνατλάσαν ὕβριν τὴν ὑπ' ἑτέρῳ, γνήσιον ποιέσθαι σύνοικον, οὐκ ἀσφαλές, μᾶλλον δὲ καὶ εἰσάπαν ἀμαθές. « Ὁ γὰρ κατέχων, φησὶ, μοιχαλίδα. ἄφρον καὶ ἀσεδής. » Ὅσπερ δὲ ἀποφάσκει τοῖς ἰμπερικῶς αἰσχροῖς καὶ ἀναμφιβόλως κατεγνωσμένοις, τὸ ἐφ' ἡδίσθαι δεῖν, οὕτω δὴ πάλιν οὐκ ἔξ τὰ σεμνὰ διαβάλλειν, ὡς ἄσεμνα. Ἐν ἰσῳ γὰρ πλημμελείας λόγῳ κείσεται τὸ φιλοστοργίας ἀξιοῦν, ὃ φεύγειν ἄμεινον, καὶ τὸ διαθέσως ἀποστρέφειν, ὃ παρατελεσθαι φόβος. « Οὐαὶ γὰρ, φησὶν, οἱ λέγοντες τὸ γλυκὺ πικρὸν, καὶ τὸ πικρὸν γλυκὺ· τὸ καλὸν πονηρὸν, καὶ τὸ πονηρὸν καλόν· οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ σκότος φῶς. » Οὐκοῦν εἰσποιεῖσθαι μὲν εἰς αὐτοὺς τὴν γενημένην ἀπόπεμπτον οὐκ ἔξ, οὔτε μὴν ἐφίση τοῖς οὕτω κατεγνωσμένοις τὰ ἐκ φιλολογίας ἐπαφέρεσθαι βλάβη. Ἐφη δὲ οὕτω πάλιν· « Ἐὰν δέ τις λάβῃ γυναῖκα, καὶ συνοικήσῃ αὐτῇ, καὶ μισθῇ αὐτὴν, καὶ ἐπιθῇ αὐτῇ προφασιστικούς λόγους, καὶ κατενέγκῃ αὐτῆς ὄνομα πονηρὸν, καὶ λέγῃ. Τὴν γυναῖκα ταύτην εἴληφα, καὶ προσελθὼν αὐτῇ οὐχ εὖρηκα αὐτῆς τὰ παρθένια· καὶ λαθῶν ὁ πατὴρ τῆς παιδὸς καὶ ἡ μήτηρ, ἐξοίσουσι τὰ παρθένια τῆς παιδὸς πρὸς τὴν γερουσίαν ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ ἔρεῖ ὁ πατὴρ τῆς παιδὸς τῇ γερουσίᾳ· Τὴν θυγατέρα μου ταύτην δίδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ γυναῖκα, καὶ μισήσας αὐτὴν νῦν οὗτος, ἐπιτίθησιν αὐτῇ προφασιστικούς λόγους, λέγων, Οὐχ εὖρηκα τῇ θυγατρὶ σου παρθένια· καὶ ταῦτα τὰ παρθένια τῆς θυγατρὸς μου. Καὶ ἀναπίψουσι τὸ ἱμάτιον ἐναντίον τῆς γερουσίας τῆς πόλεως, καὶ λήψεται ἡ γερουσία τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν ἄθρονον ἐκεῖνον, καὶ παιδεύσουσιν αὐτὸν, καὶ ζημιώ-

⁸² Levit. xviii, 20-22. ⁸³ Deut. xxiv, 1-4. ⁸⁴ Prov. xviii, 22. ⁸⁵ Isa. v, 20. ⁸⁶ Deut. xxi, 13-19.

σουσιν αὐτὸν ἑκατὸν αἰκλους, καὶ δώσουσι τῷ πατρὶ A τῆς νεάνιδος, ὅτι ἐξήνεγκεν ὄνομα πονηρὸν ἐπὶ παρ-
θένον Ἰσραηλῆτιν, καὶ αὐτοῦ ἔσται γυνή. Οὐ δύνη-
σεται ἐξαποστειλῆαι αὐτὴν τὸν ἅπαντα χρόνον. » Συνής
οὖν ὅπως οὐκ ἀζήμιον παντελῶς ἀπαλλάττεσθαι δεῖν
τοῦ συνεδρίου, προστέταχε τὸν ἀδίκως ὀλιγορήσαντα
τῆς οὐπω κατεγνωσμένης. Χρῆναι γὰρ εἶμαι περι-
έπειν εὖ μάλα τὸ ἀγαθὸν (1), καὶ μὴ ἀφικέρως ἰεσθαι
πρὸς τὸ δοκοῦν τὸ σεμνὸν ὡς ἕσμενον συκοφαντεῖν
ἡρημένους· πειρᾶσθαι δὲ μάλλον αἰδοῦς ἀξιοῦν, τὸ
παντὶ προσκαίεσθαι καλῶ, καὶ τοῖς ἀρίστοις εἰς εὐ-
φημίαν συνδιαίτῃσθαι φιλεῖν. Ὁ γὰρ τοι τὰς διὰ
μέσου τῶν πραγμάτων ἀκηδίας (2) οὐ προσιέμενος,
τὸν ἐφ' οἷς ἂν γένοιτο καλῶς ἀποπεραίνει σκοπόν.
Ἵτοι δὲ εἶναι προσήκει τοιοῦτους ἡμᾶς ὑπεδύλου
πάλιν ὁ νόμος ὑποφωτῶν· « Ἐὰν οἰκοδομήσης B
οἰκίαν καινὴν, ποιήσεις στεφάνην τῷ δώματί σου.
Καὶ οὐ ποιήσεις φόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, ἐὰν πέση
ὁ πεσὼν ἐπ' αὐτοῦ. » Ὡσπερ γὰρ ἔστιν ἀκαλλῆς
οἰκία ταινίας ἐρήμη, καὶ τῶν ὑστεροδομιῶν οὐκ
ἐπινηνεγμένων αὐτῇ, τὸν αὐτὸν, εἶμαι, τρόπον,
ἀπιθανον κομιδῇ πᾶν ἔργον ἡμῖν ἀγαθόν, εἰ μὴ πρὸς
πέρας ἀγοίτο τὸ πρέπον αὐτῷ· καὶ οὐ μέχρι τούτων,
ἀλλ' ἐφέται τοῖς βραθυμοῖσι καὶ κίνδυνος. Τοῦτο γὰρ,
εἶμαι, ἔστι τὸ κατολισθεῖν ἐκ τῆς οἰκίας τινά. « Οὐαὶ
γάρ, » φησὶν, « οἱ ποιοῦντες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμαλῶς. »
Διὰ μυρίων οὖν ὄσων ὁ νόμος ἡμᾶς ἀποκομίζει πρὸς
τὸ συμφέρον. Καὶ τροφὴν μὲν οὐπω παρατίθει τὴν
ἀνδροπρεπῆ τε καὶ στερεωτέραν, γάλακτι δὲ ὡσπερ
νηπίους ὄντας παιδοκομεῖ, τοὺς ἀρχαιωτέρους δια-
θεδάζων κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ Χριστοῦ μυστήριον. C
Ἵτοι γὰρ πνευματικὸς ὁ νόμος, καὶ ὅσον μὲν ἤκειν
εἰς οἰκίαν καὶ τύπους, οἰονεὶ πως οὐκ ἐδώδιμος, οὔτε
μὴν ἀναγκαῖος εἰς πνευματικὴν ἂν γένοιτο τροφήν,
ἔσται δὲ τοιοῦτος, εἰ γούν μεταπλάττοιο πρὸς θεω-
ρίαν εὐαγγελικὴν, καὶ εἰς τὸ Χριστοῦ μυστήριον,
συνήσεις εὖ μάλα γεγραφέτος ὡδὶ τοῦ πανσόφου Μω-
σῆως περὶ αὐτοῦ. Ἐφη γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ, « Ὅταν
δὲ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν, ἣν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσιν
ὑμῖν, καὶ καταφυτεύσητε πᾶν ξύλον βρώσιμον, πε-
ρικαθαριεῖτε τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ· ὁ καρπὸς αὐτοῦ
τρία ἔτη ἔσται ὑμῖν ἀπερικάθαρος, οὐ βρωθήσεται.
Καὶ τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς αὐτοῦ
ἅγιος, αἰνετὸς τῷ Κυρίῳ. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τῷ πέμπτῳ
φάγεσθε τὸν καρπὸν αὐτοῦ. Πρόσθεμα ὑμῖν τὰ γεν-
νήματα αὐτοῦ. Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. » Παραδει-
σοις μὲν γὰρ τοῖς εὐερευσετάτοις ἡ Μωσῆως ἡμῖν ἔοικε
συγγραφῆ, πολυειδῆ θεοπισμάτων ὠδίνουσα βλάστην,
καὶ ξύλοις ὡσπερ κατάκομος, τοῖς ἐφ' ἐκάστῳ νόμοις.
' Ἀλλ' ἐφ' ἐκάστῳ ξύλῳ καθαριεῖτε, φησὶν, τὴν ἀκα-
θαρσίαν αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστι, τὸ τῆς ιστορίας εἰκαλὸν
ἀποτεμεῖς, καὶ τὸ οἰονεὶ ξυλῶδες περιελίξῃ τοῦ γράμ-
ματος, ἐπ' αὐτὴν δὲ ἤξεις τοῦ φυτοῦ τὴν καρδίαν,
τοῦτ' ἔστι, τοῦ τεθεοπισμένου τὸν ἔσω περιεργάση καρ-
πὸν (3), καὶ αὐτὸ ποιήση τροφήν. « Ἄλλ' ἔσται, » φησὶν,

« Deut. xxx, 8. « Jer. xlviii, 10. « Levit. xix, 23-25.

(1) Sic Vatic.; cod. Sirlleti, τὸ ἀληθές, veritas.

(2) Ita cod. Vatic.; Sirlleti autem ἀδικίας, corrupte.

(3) Cod. Sirlleti, σκοπόν, scopum.

PATROL. GR. LXVIII.

nis immundus, non manducabitur. » Annum ponit pro tempore; tria enim prima tempora fuere quibus adhuc lex erat impura, historiae crassitudine praegravata, et umbram tanquam inutilem corticem circumpositam habebat. Tria porro tempora esse aio, quo Moyses, quo Josue, quo Judices fuerunt; quartum postea fuit, quo illustris prophetarum chorus exortus est; tum fructus legis sanctus est factus et laudabilis: **286** nam a prophetis sanctis, quæ lege continebantur, abrogari sunt cœpta; et ne commemorari quidem ea quæ in umbris erant, contraque veritas prædicari palam, et Christi adventus mysterium commendari. Hos proxime illico secutus est ille præcursor, clamans ac dicens: « Penitentiam agite; appropinquavit enim regnum cœlorum ». » Igitur quarto tempore, quæ in lege tradita fuerant, expurgari cœperunt; eratque jam sanctus quodammodo ejus fructus: verumtamen quinto tempore ad cibum fuit aptus, quo tempore Christi contigit adventus, testificatus a lege et prophetis. Propterea inquit: « Erit fructus ejus appositio vobis. » Nam præter evangelicas prædicationes, ipsa quoque legalis eruditio ad contemplationem spirituales tractata, studiosis utilissima est, ideoque dicebat Salvator: « Omnis scriba doctus in regno cœlorum, similis est homini diviti, qui profert de thesauro suo nova et vetera »: nova appellans evangelica, vetera autem, quæ in lege continentur: quæ nobis illam in Christo cognitionem non ineleganter conciliant, quem decet gloria, honor et adoratio, cum Patre, qui sine principio est, et cum

« ο καρπὸς αὐτοῦ, τρία ἔτη ἀπερικάθατος· οὐ βρωθήσεται. » Τὸ ἔτος τίθησιν εἰς καιρὸν· καιροὶ γὰρ πρότοι γεγόνασι τρεῖς, καθ' οὓς ἦν ὁ νόμος· ἀπερικάθατος ἔτι, τῷ τῆς ἱστορίας πᾶσι κατηχθισμένος, καὶ ὡς περ εἰκαῖον σαρφατὸν περικαίμενος τὴν σκῆν. Χρόνους δὲ τρεῖς εἶναι φημι, τὸν Μωσείως, τὸν Ἰησοῦ, τὸν Κριτῶν· καιρὸς μετ' ἐκείνους τέταρτος ἦν, καθ' ὃν ὁ λαμπρὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀνέφυ χορὸς. Τότε γέγονεν ὁ τοῦ νόμου καρπὸς ἅγιός τε καὶ αἰετός. Ἦρξατο γὰρ ἐκ προφητῶν ἁγίων, ἀθετεῖσθαι τὰ ἐν νόμῳ, καὶ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι τὰ ὡς ἐν σκιαῖς, κηρύττεσθαι δὲ φανερώς ἡ ἀλήθεια, καὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἐπαινεῖσθαι τὸ μυστήριον. Καὶ γὰρ εὐθὺς ὁ πρόδρομος ἦν; ἀνακερατῶς τε καὶ λέγων· « Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. » Οὐκοῦν ἐν τετάρτῳ χρόνῳ πρὸς ἀρχὰς τοῦ διακαθαιρεσθαι τὰ ἐν νόμῳ γέγονε, καὶ ἦν ἤδη πᾶς ὁ καρπὸς ἅγιος. Πλὴν, ἐν πέμπτῳ βρώσιμος, καθ' ὃν ἡ Χριστοῦ παρουσία μαρτυρουμένη διὰ τε τοῦ νόμου καὶ διὰ τῶν προφητῶν. Διὰ τοῦτο φησιν, « Ἔσται ὁ καρπὸς αὐτοῦ πρόσθεμα ὀμνί. » Πρὸς γὰρ τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασι καὶ ἡ νομικὴ παιδείσις πρὸς θεωρίαν ἡγμένη πνευματικὴν τοῖς φιλομαθέσι χρεωδεστάτη· καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ, ὅτι· « Πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλουσίῳ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιὰ· » καινὰ λέγων, τὰ εὐαγγέλια, καὶ παλαιὰ δὲ, τὰ ἐν νόμῳ, τὴν ἐν Χριστῷ γινώσιν ἡμῖν οὐκ ἀγεννώς συνεισφέροντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

sanctissimo, et bono, et vivificante Spiritu, nun

⁶⁶ Matth. iv, 17. ⁶⁷ Matth. xiii, 52.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΕΝΝΑΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE LIBER NONUS.

287 De sancto tabernaculo, quod Christi Ecclesie typus fuerit.

Charitatis igitur, et ejus quæ in Deum, et quæ in fratres ostenditur, insignia præclara sunt, et ha-

Περὶ τῆς ἁγίας σκηπῆς, ὅτι τύπος ἦν τῆς ἐν Χριστῷ Ἐκκλησίας.

Ἀγάπης μὲν οὖν εἰς Θεόν τε καὶ ἀδελφοὺς περιφανῆ τὰ αὐχῆματα, καὶ ἀποπεραινέται μὲν δι' ἀμφὸν

ὄνομας. Εὐκλείας γε μὴν εἰς τοῦτο κατηντηκῶς ἔπαι-
 τις οὖν, λαμπρὸς τε καὶ ἀξιάγαστος, καὶ ἐν τοῖς ὄτι
 μάλιστα γνησίως κατατετάχεται, Χριστοῦ βωόντος
 καὶ λέγοντος, « Εὐ, δοῦλε ἀγαθὸ καὶ πιστὸ, ἐπὶ ὀλίγα
 ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν
 χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. » Εἰσελεύσεται γὰρ δὴ καὶ
 μάλα ἐτοίμως εἰς τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, καὶ
 ταῖς ἄνω μοναῖς ἐνδισιτήσεται, τοῖς ὑπὲρ νοῦν καὶ
 λόγον ἐντροπῶν ἀγαθοῖς. Τοιοῦτον τι καὶ ὁ προφήτης
 Ἡσαίας φησὶν· « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου βίνονται, Ἱερουσα-
 λήμ, πόλις πλουσίας, σκηναί; αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν,
 οὐδὲ μὴ κινήθῶσιν οἱ κάσαλοι τῆς σκηναίς, οὐδὲ τὰ
 σχοινία αὐτῆς οὐ μὴ διαβραγῶσι. » Παράγει μὲν γὰρ
 τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὰς Γραφάς.
 Ἑβραϊστὰτη δὲ σφόδρα καὶ ἀκράδαντος πάντων ἡ
 τῶν ἐσομένων ἐλπίς. Ἀλλὰ τούτων ἀπάντων λυομέ-
 νων, καθὰ καὶ τοῦ Σωτῆρος διςχυρίζατο μαθητῆς,
 ποταμούς δει εὐρεθῆναι ἡμᾶς, ἀγίους καὶ ἀμώμους
 κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ, πνευματικαῖς μὲν θυσίαις κα-
 ταγαράροντας ὡς Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν, ἱεράν δὲ
 καὶ ἀπόλεκτον, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς συμβαίνουσαν
 νόμους ἐπιτηδεύοντας πολιτείαν· καθάπερ ἀμέλει
 τοῖς ἀρχαιοτέρους ὁ νόμος τὴν οὕτω σεπτήν τε καὶ
 ἀξιώληπτον ἐσκιαγράφει ζωὴν μῆλοσφαγεῖν ἐπιτάτ-
 των, καὶ τὰς δι' αἱμάτων ποιεῖσθαι προσαγωγὰς,
 δεκάτας τε καὶ ἀπαρχὰς ἀφιερῶν τῷ Θεῷ, καὶ πρὸς
 τοῦτους ἔτι χαριστήρια. Πλὴν, οὐκ ἐξω ταυτὶ τῆς ἀγίας
 πράττεσθαι δεῖν ἐνομοθέτει σκηναίς. Ἀπόλεκτον δὲ τὸ
 ἐκ Λευὶ γένος ἀνετίθει τῷ Θεῷ, τύπον ἡμῖν καὶ εἰς
 ἡμᾶς αὐτοὺς τὸ χρῆμα τιθεῖς. Κεκλήμεθα γὰρ καὶ
 ἡμεῖς παρὰ γε ταῖς θεαῖς Γραφαῖς· ἐ γένος ἐκλεκτῶν,
 βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἔθνος ἕγιον, λαὸς εἰς περιποίη-
 σιν. » Εἰσελαύνομεν δὲ καὶ εἰς σκηναίαν τὴν ἀληθεστέ-
 ραν, ἣν ἐπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἀνθρωπος, τοῦτ'
 ἔστι τὴν Ἐκκλησίαν, οὐ διὰ μόσχων καὶ τράγων
 ἐκμειλοσόμνοι τῶν τῶν ὄλων Δημιουργῶν, ἀλλ' ὡς ἐν
 ὀρθῇ τε καὶ ἀμωμῆτι πίστει διατρέποντες, καὶ
 πνευματικαῖς καρποφορίαις νοητῶς εὐωδιάζοντες.
 « Τοιαύταις γὰρ δὴ θυσίαις εὐαρεστεῖται Θεός, » καὶ
 τοὺς προσκυνούοντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 δεῖ προσκυνεῖν, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

mes, in intelligentia sublimiori, in odorem suavitatis
 Deus⁷¹ : » et eos qui adorant eum, ut Salvator noster

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφη. Καὶ θυσίαις μὲν ταῖς ὑπὲρ
 νόμον ὅτι προσήκεν ἡμᾶς εὐδοκιμεῖν, φαίην ἂν ἔγωγε
 συνθήσομαι γὰρ. Πλὴν, ἐκεῖνο φράσον· ἄρ' οὐκ εἰς
 τύπον ἡμῖν τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας ἡ παλαιὰ κατὰ
 τὴν ἔρημον διεπήγνυτο σκηναί, τῆς ἀληθεστέρας ἀμυ-
 δρόν πως ἔτι τὸ κάλλος ἐκφαίνουσα ;

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν. Ἐφην δὲ καὶ ἀρτίως,
 ὅτι καὶ τὸ ἀριστα δεῖν εἰληφθαι πρὸς ἱεράς λει-
 τουργίας τοὺς ἐξ αἵματος Λευὶ, καὶ κεκλημένων
 ἐν πίστει πρὸς ἱεράν καὶ ἀμώμητον ζωὴν, φη-
 μὶ δὴ τὴν ἐν Χριστῷ, τύπος ἂν εἴη πάλιν.

⁶⁹ Matth. xxv, 21. ⁷⁰ Isa. xxxiii, 20. ⁷¹ I Cor. vii, 31. ⁷² II Pet. iii, 11. ⁷³ I Pet. ii, 9. ⁷⁴ Hebr. vii, 2. ⁷⁵ Hebr. xiii, 16. ⁷⁶ Joan. iv, 24.

A rum utraque lex perficitur : ac, quisquis ad eum
 gloriae gradum pervenerit, illustris erit et admira-
 bilis, et inter fidelissimos Dei servos numerabitur,
 cum clamabit Christus, ac dicet : « Euge, serve bone
 et fidelis, in pauca fuisti fidelis, supra multa te
 constituam ; intra in gaudium Domini tui⁶⁹. » In-
 gredietur enim, et quidem expedite, in illam cœ-
 lestem Jerusalem, et in supernis illis mansionibus
 deget, et bonis quæ omnem intelligentiæ oratio-
 nisque facultatem superant, perfruetur. Ejusmodi
 288 quidpiam etiam propheta Isaias inquit :
 « Oculi tui videbunt Jerusalem, civitates opulentas,
 tabernacula quæ nequaquam concutientur, neque
 movebuntur paxilli tabernaculi, neque funes ipsius
 disrumpentur⁷⁰ ; » præterit enim figura hujus
 mundi⁷¹, ut Scripturæ dicunt ; illa verò spes futu-
 rorum honorum firmissima est ; neque concuti
 ullo modo potest. Sed, cum hæc omnia solvan-
 tur (ut Salvatoris nostri quoque discipulus affir-
 mavit), quales nos inveniri oportet⁷², sanctos et
 immaculatos in conspectu ejus ; hostiis eum spiri-
 tualibus ut Salvatorem ac Redemptorem veneran-
 tes, ac sacram et egregiam conversationem, evan-
 gelicisque legibus congruentem sequentes : cujus-
 modi vivendi genus adeo venerandum et omni ad-
 miratione dignum lex priscis illis hominibus ad-
 umbravit, cum pecudes cædere, et cruentas obla-
 tiones offerre, decimas præterea, et primitias Deo
 consecrare, munera denique, quibus de acceptis
 beneficiis gratiæ agerentur, afferre juberet. Hæc
 tamen omnia, ne extra sanctum tabernaculum fie-
 rent, constituit. Selectum porro Levitarum genus
 Deo dicavit ; qua quidem in re nobis figuram ad
 nos ipsos pertinentem dedit : nam in divinis Scri-
 pturis nos quoque sumus « genus electum, regale
 sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis⁷³ »
 appellati ; qui etiam verius tabernaculum, quod
 fixit Deus, et non homo⁷⁴, id est Ecclesiam, in-
 gredimur ; non quod universarum rerum Condito-
 rem vitulis et hircis placemus, sed recta immacu-
 lataque fide simus ornati, ac spirituales oblatio-
 incendamus. « Talibus enim hostiis promeretur
 dixit, in spiritu et veritate adorare oportet⁷⁵.

PALL. Recte sane dicis. Verum hostiis equidem
 quæ sint legalibus illis præstantiores, nos commen-
 dari oportere minime abnuerim ; tibi enim libenter
 assentior. Sed tamen illud explices velim, an non
 in figura Ecclesiæ ex gentibus vetus illud taber-
 naculum per eremum sit fixum, quod illius verio-
 ris obscuriorem quodammodo adhuc speciem præ-
 se ferret ?

CYR. Maxime vero : dixi etiam paulo ante, in eo
 quod ad sacra obsequia ii rite assumendi erant,
 qui de genere Levi orti essent, rursus eorum qui
 ad sacram immaculatamque vitam, nimirum in
 Christo, vocati essent, 289 figuram contineri.

PALL. Visne igitur nonnihil de sancto tabernaculo, et de legali sacerdotio dicamus, ita ut quæ sanctissime sunt utraque de re sancita, nostra exquirat oratio?

CYR. Est quidem ea res haud facilis : maxima amque nobis opera et labore, Palladi, ad hæc tum intelligenda, tum etiam disserenda, opus erit. Sed, si ita videtur, Dei auxillo freti, aggrediamur : audisti enim illum aperte dicentem : « Quis dedit os homini ? et quis fecit mutum et surdum, videntem et cæcum ? nonne ego Dominus Deus ? Et nunc vade, et ego aperiam os tuum ⁷⁶. »

PALL. Perge igitur, et illum sapientiæ largitorum ad eam rem adiutorem adhibe.

CYR. Pergam equidem, atque jam aggrediar ad dicendum, ac de sacris Litteris diligenter testimonia colligam. Descendit igitur ignis specie in montem Sina Deus ille universorum conditor, legesque tulit quibus liceret singulas actiones ad rectam veramque normam dirigere. Deinde, ut illos a veteri errore abduceret, atque a falso cultu longissime removeret, locutus est ad Moysen, qui eo tempore mediator erat. « Hæc dices, » inquit, « domui Jacob, et annuntiabis filiis Israel : Vos vidistis quod e caelo locutus sim vobis : non facietis vobis deos argenteos, et deos aureos non facietis vobis ipsis ⁷⁷. » Deos enim falso nomine appellatos colere non permittebat ; sed ei soli inhærere jubet, qui de superis locis ac de caelo venerat, quique revera rebus universis dominabatur, cujusque splendor non materiali specie atque colore continebatur ; sed in eo quod suum esse caelum ostendebat. Erat autem quodammodo necessarium, ut, quibus jussum erat, a veteri impietate nefarioque cultu recedere, ii ad consuetudinem aliam illico transirent, ac Dei illius qui secundum naturam Deus est, cultum, tanquam jugum quoddam, subterrent : animus quippe liber ac solutus cohiberi non potest, facillimeque ad absurdissima quæque præcepta fertur : idem, si metus atque sollicitudo immineat, nullo negotio ad rectum iter accurrit, et ad id quod utile est convertitur. Quoniam vero per Filium recedimus ad Patrem : « Nemo enim venit ad Patrem, » inquit, « nisi per me ⁷⁸. » ideo necesse fuit ut ipsum per Filium accessum, et oblationem, quæ per ipsum offerendæ erant, figuras lege sanciret, dicens : « Altare ex terra facies mihi, **200** et immolabitis super ipso holocausta et hostias vestras, oves et boves vestros in omni loco in quo vocavero nomen meum ibi : et veniam ad te, et benedicam tibi. Si autem de lapidibus altare feceris mihi, non ædificabis eos sectos ; cultum enim tuum injecisti super ipsos, et inquinati sunt ⁷⁹. » Terrenum enim altare, ipsum Emmanuel appellat :

ΠΑΛΛ. Βούλει δὴ οὖν ὀλίγα ἄττα περὶ τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ τῆς κατὰ νόμον ἱερωσύνης λέγωμεν, βασιανίζοντος ἡμῖν τοῦ λόγου τὰ ἐπ' ἀρροῦ ὁσίως τεθεσπισμένα ;

ΚΥΡ. Οὐκ ἄτραχὺ μὲν τὸ χρῆμα· πόνου γὰρ οἶμαι, δεήσει μακροῦ, καὶ ἰδρώτος ἡμῖν, ὡ Παλλάδι, πρὸς τε τὸ δύνασθαι συνίεναι ταυτὶ, καὶ μὴν καὶ φράσαι. Ἄτάρ, εἴτοι δοκεῖ, Θεῷ πίσυναι διασπείγμεν· διεπίθου γὰρ λέγοντος ἐναργῶς, « Τίς ἔβαστο στόμα ἀνθρώπων ; καὶ τίς ἐποίησε δύσκωφον καὶ κωφὸν, βλέποντα καὶ τυφλόν ; οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός ; καὶ νῦν πορεύου καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. »

ΠΑΛΛ. Ἦθι δὴ οὖν, συλλήπτορα καὶ πρὸς γι τοῦτ' ὅν τῆς σοφίας ποιούμενος χορηγόν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν εἶμι τοι, καὶ δὴ καὶ ἐρῶ, τὰ ἐξ ἱερῶν Γραμμάτων εἰ μάλ' α συνηνεγκῶν. Κατέβη μὲν γὰρ ἐν εἰδει πυρὸς ἐπὶ βρος τὸ Σινά θεὸς ὁ πάντων δημιουργός, καὶ νόμους ἐτίθει, καθ' ὡς ἦν ἕκαστα τῶν πρακτέων ἀποφέρεσθαι πρὸς τὸ εὖ καὶ ἀκιδῆλως ἔχον. Εἶτα τῆς ἀρχαιστερας αὐτοῖς ἀποκομιζῶν πλάνης, καὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ψευδολατρίας ὡς ἀπωτάτω τιθεὶς, προσελάλει Μωσῆ τῷ τηλικαδὲ μεσιτεῦντι. « Τάδε ἐρεῖς, » φησὶ, « εἰπὼς Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Ὑμεῖς ἠωράκατε, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λελάληκα πρὸς ὑμᾶς, οὐ ποιήσετε ἑαυτοῖς θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ θεοὺς χρυσοῦς οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς. » Θεοὺς μὲν γὰρ οὐκ ἠφείη τοῖς ψευδωνύμοις λατρεύειν. Προσαίθεαι δὲ δεῖν ἐπιτάττει μόνῳ τῷ ἄνωθεν ἔκοντι καὶ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τῷ κατὰ πάντων οὐσιωδῶς ἀνημμένῳ τὸ κράτος, οὐκ ἐν εὐχραΐαις ὕλων ἔχοντι τὸ περιφανές, ἀλλ' ἐν τῷ δεῖκνυεῖν ἴδιον ὄντα τὸν οὐρανὸν Ἦν δὲ πως ἀνάγκη, τοὺς τῆς ἀρχαίας ἀνοσιότητος καὶ βεδήλου λατρείας ἀποφοιτῆν ἐπιτεταγμένους, ἐφ' ἑτέραν εὐθὺς μεταχωρῆσαι συνήθειαν, καὶ ὡς περ τινα ζυγὸν ὑπελαθεῖν τὴν ὑπὸ Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν, λατρεῖαν. Ἀνεμμένος γὰρ νοῦς, ἀπάθεκτος, καὶ πολὺ λίαν ἔτοιμος εἰς ἀποφορᾶν, τὴν εἰς πᾶν ὀπιῶν τῶν ἐκτοπωτάτων δειμάτων τε καὶ φροντίδος ἐπιρτημένων, ἀταλαιπώρως κομιδῇ διάττει πρὸς τὸ εὖ καὶ ἀπονεύει πρὸς τὸ συμφέρον. Ἐπειδὴ δὲ δι' Ἰωὺ πρόσμιεν τῷ Πατρὶ : « Οὐδεὶς γὰρ ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, » φησὶν, « εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. » Λοιπὸν ἀναγκαίως τὴν δι' Ἰοῦ πρόσδοον καὶ τῆς ἐν αὐτῷ καρποφορίας τοὺς τύπους, ἐθεσμοθέτει λέγων· « Θυσιαστήριον ἐκ γῆς ποιήσεις μοι, καὶ θύσετε ἐπ' αὐτῷ τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ τὰς θυσίας ὕμων, τὰ πρόβατα καὶ τὰς βόας ὕμων, ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ ἂν ἱπονομάσω τὸ ὄνομά μου ἐκεῖ· καὶ ἤξω πρὸς σέ, καὶ εὐλόγησω σε. Ἐάν δὲ ἐκ λίθων θυσιαστήριον ποιῆς μοι, οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς· τὸ γὰρ ἐγχειριδίον σου ἐπιβέβληκας ἐπ' αὐτὸ, καὶ μεμλάνται. » Γήϊνον μὲν γὰρ ὀνομάζει θυσιαστήριον τὸν Ἐμμανουήλ· Ἐργον γὰρ σὰρξ ὁ λόγος. Ἐγὼ δὲ ἐκ γῆς ἡ σαρκὸς ἐστὶ

⁷⁶ Exod. iv, 14, 12. ⁷⁷ Exod. xx, 22, 23. ⁷⁸ Joan. xiv, 6. ⁷⁹ Exod. xx, 24, 25.

φύσις. Ἐν Χριστῷ δὴ οὖν ἡ πᾶσα καρποφορία καὶ ἅπαντα προσαγωγή· φησὶ γὰρ αὐτός, « Χωρὶς ἐμοῦ, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. » Ὡσπερ γὰρ δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν, οὕτω καὶ πᾶσα θυσία δεκτή δι' αὐτοῦ, τῶν τὴν πίστιν εἰσδεγμένων. Ἐπαγγέλλεται δὲ τοῖς τὸ ἐκ γῆς ἰσθᾶσι θυσιαστήριον, ἀφίξιν τε καὶ εὐλογίαν. « Ἦξω γὰρ, » φησὶ, « πρὸς σέ, καὶ εὐλογήσω σε. » Παραδεξαμένοις γὰρ ἡμῖν διὰ τοῦ πανσόφου Μωσῆος τῆς ἀληθείας τοὺς τύπους, καὶ αὕτη κατὰ καιροῦ ἐπέλαμψεν ἡ ἀλήθεια, τοῦτ' ἔστι Χριστός, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν καὶ παρὰ Πατρὸς πεπλουτήκαμεν, κατασφραγισμένοι πρὸς υἰοθεσίαν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ἐν Χριστῷ δὲ δὴ πάλιν καὶ τοῦτο διαπεραίνεται. « Ἐὰν δὲ θυσιαστήριον ἐκ λίθων ποιῆς μοι, » φησὶν, « οὐκ οἰκοδομήσεις αὐτοὺς τμητούς. » Οὐκ ἔξ σιδήρων κατατιτρώσκονται τοὺς ἀφιερωμένους τῷ Θεῷ λίθους. Λίθος γὰρ ἦν ἐκλεκτός, ἀκρογωνιαίος, ἐντιμος, ὁ Χριστός, ἀτρωτός μὲν ἀμαρτίας, τὰς δὲ ἐκ διαδόλου πληγὰς παθεῖν οὐκ εἰδώς, οὐ μεμερισμένος Θεῷ τε καὶ κόσμῳ, καὶ εἰ γέγονε σάρξ, ἀλλ' ὅλος ὢν ἄγιος, οὐ διαιρούμενος εἰς Θεὸν ἰδίαν, καὶ εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς μετὰ τὴν ἀρῆτον ἔνωσιν, ἦτοι τὴν πρὸς σάρκα σύνοδον, ἀλλ' εἰς ὑπάρχον Θεός, καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Μεμέριται γὰρ οὐδαμῶς, καθὰ καὶ ὁ σοφὸς γράφει Παῦλος.

ΠΑΛΛ. Τὸ ἐκ γῆς οὖν ἄρα θυσιαστήριον, καὶ μὴν καὶ οἱ ἀπλήγες λίθοι, σημαίνουν Χριστὸν, κατὰ τοὺς ἡδὴ προειρημένους τρόπους;

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ πρόσδοτον αἰνιγματωδῶς ὑπετύπου, τότε δὴ, τότε καὶ τῆς Ἐκκλησίας προαναδείξει τὸ σχῆμα Θεός ἐσκέπτετο. Μωσῆα μὲν οὖν ἐκάλει καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῷ ὄρει τῷ Σινᾷ. Καὶ σύνες ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ αὐτοῖς τὰς ἀγίους προφήταις δι' Υἱοῦ προσιτὸς ὁ Πατήρ· ἀναθρώσκουσι γὰρ ἀλλήλους Μωσῆς τε καὶ Ἰησοῦς. Γέγραπται γὰρ, « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Εἶπον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λάβετέ μοι ἀπαρχὰς παρὰ πάντων, οἷς ἂν δόξῃ τῇ καρδίᾳ, λήψεσθε τὰς ἀπαρχάς μου, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀπαρχή, ἣν λήψεσθε παρ' αὐτῶν, χρυσίον καὶ ἀργύριον, χαλκὸν καὶ ὑακίνθινον, πορφύραν καὶ κόκκινον διπλοῦν, καὶ βυσσὸν κεκλωσμένην, καὶ τρίχας αἰγείας, καὶ δέρματα κριῶν ἠρωθροδανωμένα, καὶ δέρματα ὑακίνθινα, καὶ ξύλα ἄρπια, καὶ λίθους σαρδίου, καὶ λίθους εἰς τὴν γλυφὴν, εἰς τὴν ἐπωμίδα, καὶ εἰς τὸν ποδήρη, καὶ ποιήσεις μοι ἁγίασμα, καὶ ὀφθήσονται ἐν ὑμῖν. Καὶ ποιήσεις μοι κατὰ πάντα ὅσα ἂν σοι δείξω ἐν τῷ ὄρει τῷ παράδειγμα τῆς σκηνῆς, καὶ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν σκευῶν αὐτῆς, οὕτως ποιήσεις. » Ὅρας ὅπως ἐπὶ τὸ χρῆναι καρποφορεῖν τὸ λυσιτελεῖς τε καὶ χρειωδέστατον, εἰς Ἐκκλησίας σύστασιν προτρέπει λαοὺς, προσκομίζοντας ἰαρωῶς τὰ κατ' ἰσχὺν τε καὶ γνώμην; Οὐ γὰρ τοὶ χρυσὸν ἐξήτε· μόνον,

« Verbum enim caro factum est⁶⁰. » Terra autem e terra, ipsa carnis natura est. In Christo igitur omnis oblatio, et omnis accessus est; ait enim ipse: « Sine me nihil potestis facere⁶¹. » Ut enim per ipsum accessum habuimus, sic omnis quoque hostia eorum qui fidem perceperunt, accepta gratuita per ipsum est. Pollicetur autem iis qui e terra altare constituerent, se venturum, et illis benedicturum. « Veniam enim, » inquit, « et benedicam tibi. » Cum enim per sapientissimum virum Moysen veritatis figuras accepissemus, ipsa tandem veritas affulsit, id est Christus, per quem et in quo superna illa benedictione etiam a Patre ditati sumus, obsignati in Spiritu sancto in adoptionem filiorum⁶²: quod ipsum etiam in Christo perficitur. « Si autem altare ex lapidibus feceris mihi, » inquit, « non ædificabis eos sectos. » Non permittit Deo consecratos lapides ferro cædi; lapis enim erat electus, angularis, pretiosus, Christus, qui neque peccatis vulnerari, neque diaboli plagas excipere posset; nec Deo et mundo divisus esset; nam, etsi caro factus est, totus tamen est sanctus, qui post illam ineffabilem unionem, seu cum carne congressum, non in Deum est separatim hominemque seorsum divisus, sed unus permanet, Deus et homo idem. Neque enim ullo modo divisus est, ut scribit beatus Paulus⁶³.

PALL. Igitur altare de terra constructum, et minime dolati lapides, iis, quos dixisti, modis, Christum significant?

CYR. Ita sentio: lex enim spiritualis est, ut Scripturæ tradunt. Igitur, posteaquam Christi mysterium, et illum per eum accessum ænigmatica præfiguravit, tum vero etiam Ecclesiæ formam Deus longe ante ostendere constituit. Moysen igitur, et cum eo Jesum ad montem Sina evocavit. Atque hinc intelligas velim, ipsis quoque sanctis prophetis per Filium patere ad Patrem accessum: simul enim ascendunt Moyses et Jesus. 291 Scriptura est enim: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic filiis Israel: Et accipite mihi primitias ab omnibus, quorum cordi libuerit, ab iis accipietis primitias meas: et hæc sunt primitiæ quas accipietis ab ipsis, aurum et argentum, æs et hyacinthum, purpuram et coccinum duplex, et byssum netam, et pilos caprarum, et pelles arietum rubricatas, et pelles hyacinthinæ, et ligna imputribilia, et lapides sardios, et lapides ad sculpturam, ad superhumeralia et ad tunicam talarem, et facies mihi sanctuarium, et apparebo vobis: et facies mihi juxta omnia quæcunque monstravero tibi in monte exemplar tabernaculi, et exemplar omnium vasorum ipsius, sic facies⁶⁴. » Vides ut ad ea quæ ad exstructionem Ecclesiæ conducere, et usui maximo futura essent offerenda, hortetur populos hilariter pro modo virium, et ex animi sententia conferentes? Neque enim aurum modo quæ-

⁶⁰ Joan. i, 14. ⁶¹ Juan. xv, 5. ⁶² Ephes. i, 5. ⁶³ I Cor. xi. ⁶⁴ Exod. xxv, 1-9.

rebat, aut ea fortasse quæ vulgo suppeditari difficile possent, sed etiam pilos caprarum et arietum pelles, ut ostenderet exiguum ac vile munus, si nihil is qui offerre decreverit, præstantius habeat, minime a Deo respui, atque etiam fortasse rebus quæ in maximo pretio sunt, æquari, aut magis quoque laudari, ut certe Christus fecit, cum haud sine admiratione viduam illam excepit, quæ Jerosolymis in gazophylacium exiguum illud quidem, et quod facillime comparari posset, intulit, sed magnum iis fortasse qui in summa inopia versantur, quos verisimile est etiam vilissimarum rerum amissione vexari. Acceptis ergo primitiis, « Sanctuarium mihi (facies,) inquit, et apparebo vobis : » illucet enim in Ecclesia Christus, et iis qui in ea manent, affulget, ut est in Psalmis : « Deus Dominus, et illuxit nobis ⁸⁶. » Illud autem observes velim, quamvis ille ignis specie descendisset in montem, et a populo universo visus esset (sic enim scriptum est); tamen sic eum dicere, Apparebo vobis, posteaquam exstructum fuerit sanctuarium, quasi nondum apparuisset : pene enim aperte clamare videtur visiones illas veræ illius Dei visionis umbras fuisse; veram autem ostensionem ipsum se Christum esse, in quo ipsum quoque Patrem conspeximus. Itaque Judæos, qui se arbitrabantur rerum universarum Deum in monte Sina vere conspexisse, stultissime id sibi persuasisse coarguit, dicens : « Neque vocem ejus audistis, ⁸⁷ neque speciem ejus vidistis, et sermonem ejus non habetis in vobis manentem, quia, quem ille misit, huic vos non creditis ⁸⁸. » Ego apparebo in vobis, inquit, exstructo sanctuario : id autem figura erat Ecclesiæ, ad illius supernæ similitudinem factæ. Ait enim : « Facies mihi juxta omnia quæcunque monstravero tibi in monte, sic facies. » Ostensum est enim aliquid beato Moysi, figura nimirum, ut modo dixi, sanctuarium Ecclesiarum, et ipse ille varie tanquam in umbra efformatus, qui pro nobis est homo factus. De singulis autem exemplaribus si dicere voluerimus, prolixus erit et longus sermo, et nimis subtilitatis plenus. Sed quoniam nonnulla sunt quæ proprie ad illorum operum constructionem pertinent, alia vero ad contemplationis usum spectant, quæ ad eam rem utilia sunt, de iis dicamus, omittamus cætera.

PALL. Non satis quod dicis intelligo.

CYR. Adverte igitur quod dicturus sum : intelliges enim, et quidem perfacile, ut opinor. Arcam fieri jussit de lignis imputribilibus, et intrinsecus et extrinsecus auro mundo tectam ⁸⁷, quæ contineat illa, quæ vocabantur testimonia, id est legem, ut in tabulis parturientem : neque vero hic finis ejus exstructionis fuit; nam et vectes fieri jubet rursus ex lignis imputribilibus æque deauratos, et aureos annulos, et versatilia circumquaque; longitudo quoque, ac latitudinem, et altitudinem, quanta futura esset in eo officio, definivit. Verum, si quis velit hujusmodi res mystice et accu-

A ἤγουν τὰ πολλοὺς δυσπόριστα τυχεύον, ἀλλὰ καὶ τριχῆς αἰγείας, καὶ κριῶν δέρματα, δεικνύς ὅτι καὶ ἐβραχὺ τε καὶ εὐτελές, εἰ μὴδὲν ἔχοι λαμπρότερον ὁ καρποφορεῖν ἡρημένος, οὐκ ἀπόβλητον τῷ Θεῷ· ἢ τάχα που καὶ ἐν Ἰσῶ τοῖς τιμιωτάτοις, ἢ καὶ ἐν ἐπαίνῳ μείζονι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ Χριστὸς οὐκ ἀθαύμαστον ἠφίει τὴν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις χίτραν, τῷ γαζοφυλακίῳ προσάγουσαν βραχὺ τι καὶ εὐπόριστον κομιδῇ, μέγα δ' Ἰσως τοῖς ἐν ἐσχάτῃ πενήτῃ, οὗς δὴ καὶ κατατρυχεῖν εἰκὸς καὶ τῶν ἁγῶν εὐταλειστάτων τὴν ἀπεμπολήν. Ληφθεισῶν δὲ τῶν ἀπρηχῶν, « Ἀγίασμα μοι ποιήσεις, » φησί, « καὶ ὁρθήσομαι ἐν ὑμῖν. » Ἐπιφαίνεται γὰρ ἐν Ἐκκλησίᾳ Χριστὸς, καὶ ἐπιλάμπει τοῖς ἐν αὐτῇ, κατὰ γε τὸ ἐν Ψαλμοῖς, « Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. »

B Ἐπιτήρει δὲ ὅπως, καίτοι καταθεθῆκως ἐπὶ τὸ ἕδος ἐν εἴδει πυρός, ὀφθαίς τε τῷ λαῷ παντί· γέγραπται γὰρ οὕτως, ὡς ὀπω φανείς, τὸ Ὁφθήσομαι, φησὶν, ἐν ὑμῖν, ἐγγεγεμένον τοῦ ἁγιάσματος. Μόνον γὰρ οὐχὶ διακεκραγῶς ὁρᾶται σαφῶς, ὅτι σκιαὶ μὲν, αἱ ὀπτασίαι ἐκείναι τῆς ἀληθοῦς θεοσιτίας. Ἡ δὲ ἀληθῆς ἀνάδειξις, ὁ Χριστὸς, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸν τελέεμεθα τὸν Πατέρα. Καὶ γοῦν Ἰουδαίους οἰομένους ὅτι τεθέανται κατὰ τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ βρει Σινᾶ τῶν ὄλων Θεῶν, ἀνούστατα διατιθεμένους διήλεγχε, λέγων· « Οὐτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε, οὐτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τοῦτω ἡμεῖς οὐ πιστεύετε. » Οὐκοῦν ὀφθήσομαι, φησὶν, ἐν ὑμῖν ἐγγεγεμένον τοῦ ἁγιάσματος. Τοῦτο δὲ ἦν Ἐκκλησίας τύπος, καθ' ὁμοιότητα γενομένης τῆς ἁγίας. Καὶ γὰρ τοῖς φησὶ, « Ποιήσεις μοι κατὰ πάντα ὅσα δεικνύω σοι ἐν τῷ βρει, οὕτω ποιήσεις. » Παρελέχθη γὰρ τοῖς τῷ μακαρίῳ Μωσῆ τύπος, ὡς ἴσθην, τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, καὶ πολυειδῶς αὐτὸς ὡς ἐν σκιά πλαττόμενος ὁ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἄνθρωπος. Ἐφ' ἐκάστῳ γε μὴν τῶν παραδειγμάτων πολὺς ἂν γένοιτο καὶ μακρὸς ὁ λόγος, καὶ ἰσχυρομυθίας ἐμπλεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ τὰ μὲν ἰδιά τε καὶ πρόποντα τῇ τῶν γεγονότων κατασκευῇ, τὰ δὲ πρὸς τὴν τῶν θεωρημάτων ἀπονέουσε χρεῖαν, φέρε, λέγωμεν τὰ εἰς γε τοῦτο λυσιτελεῖ, μεθέντες τὰ ἕτερα.

D ΠΑΛΑ. Οὐ συνήμι ὁ φης.

KYP. Ἄθροι δὴ οὖν ὁ φημι· συνήσεις γὰρ, οἶμαι, καὶ λίαν ἀμογητὶ κίωτων γενέσθαι προστάττει ἐκ ξύλων ἀσήπτων, ἐσωθέν τε καὶ ἐξωθεν χρυσοῦ καθαροῦ διαπεπυκασμένην, καὶ τὰ καλούμενα μαρτύρια, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν νόμον ὡς ἐν πλαξίν ὀδύνοσαι, καὶ οὐ μέχρι τούτων τὰ ἐπ' αὐτῆν ἀναφορὰς γὰρ δὴ γενέσθαι προστάττει πάλιν ἐξ ἀσήπτων ξύλων, ἐν Ἰσῶ κεχρυσωμένους, χρυσοῦς τε δακτυλοῦς καὶ στρεπτά κύκλι. Μῆκος τε καὶ πλάτος καὶ ὕψος ὀρίσατο τῆς τεχνήματι. Ἄλλ' εἰ βούλοιστο τις πολυπραγμονεῖν εὖ μάλα τὰ τοιαῦτα μυστικῶς, εὐρήσει μὲν Ἰσως, ὁ τί ποτὲ ἐστὶν ἡ κίωτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ

⁸⁶ Psal. cxvii, 27. ⁸⁷ Joan. v, 37, 38. ⁸⁸ Exod. xxv, 10, 11.

μαρτύρια, καὶ τίς ἡ ξύλων ἀσήπτων γέγονε χρυσία. Ἄ rate pervestigare, fortassis inveniet ille quidem τί δ' ἂν βούλοιο θελοῦν, καὶ τῇ κιβωτῷ τὸ χρυσίον, quid sit arca, quidve testimonia quæ in ea conti- τὰ τέως ἐν τάξει χρυσίας τε καὶ κόσμου συνθεσθεμένα, nebantur, quidve usus imputribilium lignorum foe- κυμάτια δὴ λέγω, στρεπτά, κρίκους τε καὶ ἀναφο- rit. Sed tamen quid sibi velit illud in arca aurum, ρίας, εἰ περιεργάζοιτο τυχόν, σκληρὸν εὐρήσει τὸ quidve ea quæ interim ad usum ejus et ornatum composita sunt, cymatia, inquam, et versatilia, cir- χρῆμα. Καὶ λόγον αὐτοῖς ἐφαρμόσαι τὸν μυστικὸν culi etiam ac vectes, si curiosius exquirat, arduum οὐκ ἔχων, περιττοσπήσει τάχα που, καὶ ἔχλον εἰ- ac difficile opus inveniet. Cum itaque mysticam rati- καίων ἐπισωρεύσει ῥημάτων, ταῖς τῶν φιλομαθεστέ- onem illis aptare nequeat, supervacaneo sermone ρων ἀκοαῖς. Ἀληθής δὲ ἤμιν ὁ λόγος οὐκ ἐπὶ τοῖς redundant fortasse, et inanum verborum turba studiosorum aurea onerabit. Idque, quod dicimus, μόνῃς τῆς κιβωτοῦ τυχόν, προσθείην δ' ἂν ὅτι καὶ non in arca sola verum est, sed in aliis etiam quæ ἐπὶ γε τῶν ἄλλων, ἃ δὴ γενέσθαι προστέταχεν.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἀπίθανά μοι δοκεῖς διανοεῖσθαι τε καὶ λέγειν. Τοιγάρτοι μεθεις τό γε ἤκον, ὡς φῆς, οἷς συμμετρίας τε καὶ χρυσίαν, ἤγουν εἰς κόσμον τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐπ' αὐτὸ διατίθειν ἐπαίγου τὸ τοῖς θεωρήμασιν, ἀναγκαῖον, τοῦτ' ἔστι, τίνα τρόπον αὐτὸς ἤμιν ὁ Χριστὸς σημαίνεται διὰ τῶν παραδειγμαμένων, ἤτοι κατεσκευασμένων, ἀμελητὶ διασφαι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, ἐγὼ μὲν, ὡς ἐνὶ φράσαι τε καὶ νοεῖν, πειράσομαι. Διαμαρτάνοντι δὲ τ' ἀληθοῦς, καὶ μεῖον ἢ χρῆ τῇ τῶν νοημάτων ὑπεροχῇ προσβάλλοντι, συγγνώμων ἔσο. Τὸ γὰρ ἐν ἐσόπτρῳ τε καὶ αἰνίγματι βλέπειν, ἀποσφῆλαιεν ἂν ἔσοθ' ὅτι καὶ τὸν ἀκριβῆ τε καὶ ἔμφορα νοῦν.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἡ κιβωτὸς ἡμῖν, ᾧ Παλλάδιε, τύπος ἂν εἴη καὶ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ. Τὸν γὰρ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς ἀνασκοπούμενοι τρόπον, καθάπερ ἐν κιβωτῷ τῷ ἐκ Παρθένου ναῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἐνηυλισμένον ὀψόμεθα. Ἐ Κατέφκησε γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, » κατὰ τὰς Γραφάς. Λόγος δὲ ἦν Θεοῦ, τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ μαρτύρια. Καὶ ἀσηπτα μὲν ἦν αὐτῆς τὰ ξύλα, χρυσῷ δὲ τῷ καθαρῷ καὶ δοκιμωτάτῳ κατεκαλλύνετο, ἔσωθέν τε καὶ ἐξωθεν. Ἐ ἄφθαρτον γὰρ τὸ σῶμα Χριστοῦ, καθάπερ τιμὴ χρυσῷ, τῇ τοῦ ἐνοικοῦντος Λόγου δυνάμει καὶ λαμπρότητι, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Ἡνεύματος φύσει καὶ ἐνεργείᾳ ζωοποιῷ, πρὸς ἀφθαρσίαν διακρατούμενον. Διὰ γὰρ τοῦ τοῦτο καὶ ζωοποιεῖν λέγεται Χριστός. Ζωὴ γὰρ ὦν κατὰ φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, τῇ δυνάμει τοῦ ἰδίου πνεύματος τὸν ἴδιον αὐτὸς ἀνεζωοποιεῖ ναὸν, φθορᾶς ἀνωτέρω τιθείς. Ἐ Ἡ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ οἶδε διαφθοράν, » κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Παύλου φωνήν. Προσεφώνει δὲ που καὶ Ἰουδαίους, περὶ τοῦ ἰδίου σώματος. Ἐ Λύσατε τὴν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν. » καὶ μὴν καὶ ὁ Πέτρος τεθανάτωσθαι μὲν σαρκί, φησὶν, αὐτόν, ἐζωοποιῆσθαι δὲ πνεύματι. Σύμβολον οὖν ἔρα τῆς ὑπεράμπερου θεότητος, ὁ χρυσὸς, ἐπαληθευμένης ὡσπερ τῷ ἁγίῳ σώματι, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λαμπρότητα τε καὶ ἀφθαρσίαν ἐνείσης ἀτορρήτως, καὶ ὡς αὐτῆς του μόνῃ καὶ καθ' ἑαυτῆς ἢ θεῖα τε καὶ ὑπὲρ νεῦν ἐπίσταται φύσις. Ἐὶ γὰρ Ἐ Οἱ δίκαιοι κατὰ

quid sit arca, quidve testimonia quæ in ea continebantur, quidve usus imputribilium lignorum fuerit. Sed tamen quid sibi velit illud in arca aurum, quidve ea quæ interim ad usum ejus et ornatum composita sunt, cymatia, inquam, et versatilia, circuli etiam ac vectes, si curiosius exquirat, arduum ac difficile opus inveniet. Cum itaque mysticam rationem illis aptare nequeat, supervacaneo sermone redundabit fortasse, et inanum verborum turba studiosorum aurea onerabit. Idque, quod dicimus, non in arca sola verum est, sed in aliis etiam quæ fieri jussit.

PALL. Mihi vero non absurde sentire ac dicere videris. 293 Igitur, iis prætermisissis quæ ad congruentiam et usum, ut dicis, seu ornatum operum pertinent, ad ea potius explicanda perge, quæ sunt ad contemplationem necessaria, id est, quomodo nobis Christus ipse per ea quæ, vel ostensa, vel opere perfecta sunt, significetur, id vero sine cunctatione explica.

CYR. Ego vero, ut potero, et intelligere, et explicare conabor : sed, si a veritate aberravero, et minus quam oporteat, sensuum præstantiam assecutus fuero, veniam dabis : nam quia in speculo et ænigmate videmus, efficitur nonnunquam ut vel prudens et diligens animus labatur.

PALL. Recte dicis.

CYR. Arca igitur, Palladi, ut ego sentio, imago ac figura Christi est : nam, si consideremus quæ ratione ille Unigenitus sit homo factus, illud ex Deo Patre Verbum in eo templo, quod ex Virgine sumpsit, tanquam in arca diversatum fuisse videmus : « Habitavit enim in eo omnis plenitudo divinitatis corporaliter », ut scriptum est. Verbum autem Dei erant illa in arca testimonia ; ac ligna quidem arcæ imputribilia erant, auro etiam purissimo ac probatissimo interius et exterius ornata : incorruptibile namque erat Christi corpus, quod vi atque splendore Verbi inhabitantis, et vivificante sancti Spiritus natura atque efficientia, tanquam auro quodam in incorruptione contineretur : nam ob eam causam vivificare etiam Christus dicitur ; cum enim illud ex Deo Patre Verbum suapte natura vita esset, sui spiritus vi suum templum vivificabat, atque ut corruptionis expertus esset, efficiebat. « Caro enim ejus non vidit corruptionem », juxta beati Pauli vocem. Loquebatur etiam ad Judæos de corpore suo : « Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud ». Quinetiam Petrus illum quidem carne mortificatum ait, sed vivificatum spiritu. Symbolum est igitur aurum ipsum splendidissimæ divinitatis, qua sanctum illud corpus veluti illitum erat, quæque suum ipsa splendorem et incorruptionem ineffabiliter immittebat, ut ipsa profecto sola, et quidem per se novit divina illa, et quæ intelligentiam omnem superat, natura. Nam,

²⁹ Coloss. ii, 9. ³⁰ Act. ii, 31. ³¹ Joan. ii, 19. ³² I Petr. iii, 18.

si « Justi aliquando fulgebunt ut sol in regno Patris sui »²², » jam quanta erit ipsius Christi gloria? **294** Quomodo non et intelligentiam et orationem omnem vincit ille fulgor? Aurei etiam sunt vectes, qui arcam sustinent, aurei et circuli, aurea denique in ea sunt omnia : participes namque illius gloriæ sunt qui illum circumstant, illique charitate et sanctitate tanquam affixi sunt, et usum præbent. Quales illi sancti discipuli erant, qui vim divinam ab eo accipiebant, et supernæ illius excellentiæ splendorem erant participando consecuti. Itaque divina signa ob eam causam edebant.

PALL. Recte sane dicis.

CYR. « Et præter arcam facies, » inquit, « propitiatorium, superpositionem ex auro puro duorum cubitorum et dimidii longitudine, et cubiti et dimidii latitudine. Et facies duo Cherubim, aurea tornatilia; et impones ea ex utroque latere propitiatorii, Cherub unus ex latere, et Cherub unus ex latere altero propitiatorii. Et facies hos duos Cherubim supra duo latera, extendentes manus superne, obumbrantes alis suis supra propitiatorium, et vultus eorum alterius in alterum obversos, ad propitiatorium erunt vultus Cherubim, et impones propitiatorium in arcam superne, et in arca repones testimonia quæ tibi dabo : et cognoscar a te inde, et loquar tecum super propitiatorio inter duo Cherubim quæ sunt supra arcam testimonii, juxta omnia quæcunque mandavero tibi ad filios Israel »²³.

PALL. Quid ergo propitiatorium esse censēs ?

CYR. Quod quidem ad litteram pertinet et umbram, ex auro puro factum erat, et subjectæ arcæ erat impositum : ob eam quippe causam superpositio dictum est, ad quod cum conversi essent, et illud aspicerent, qui sacerdotii gloria insignes erant, ad Deum ipsum obverti, eumque aspiciere videbantur. Id vero si spiritualiter intelligatur, propitiatorium esse dicemus eum qui pro nobis est homo factus, « quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem justitiæ suæ »²⁴. » Paulus enim hoc dicit. Scribit etiam ad nos Joannes ille sapientissimus discipulus : « Filioli, hæc scribo vobis, ut non peccetis : **295** si autem peccaverit aliquis, advocatum habemus ad Patrem, Jesum Christum justum, et ipso est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi »²⁵. » Per ipsum enim propitiatio, supplicatioque omnis, ac bonorum petitio : nam « Usque modo, » inquit, « non petiistis quidquam in nomine meo; petite, et dabitur vobis »²⁶. » Ipse igitur est propitiatorium; per ipsum namque fit nobis propitius Pater, et in ipsum desinit omnis precatio finis, et per ipsum accedimus, cum haud alia ratione admitti possimus.

Α καιρούς ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν, » τίς ἔσται λοιπὸν ἡ αὐτοῦ δόξα Χριστοῦ; Πῶς δὲ οὐ νοῦ καὶ λόγου πέρα πάντῶς ἡ ἐκλάμψις; Χρυσοὶ δὲ τὴν κιβωτὸν ἔχοντες ἀναφερεῖς, χρυσοὶ καὶ οἱ κρίκοι, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ μέτοχοι γὰρ τῆς δόξης οἱ ἀμφ' αὐτὸν, καὶ ὡς ἐν ἀγάπῃ καὶ ἀγιασμῷ προσερχομένοι καὶ χρήσιμοι. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν καὶ οἱ μακάριοι μαθηταί, δύναμιν τὴν παρ' αὐτοῦ τὴν θεοπερετῆ δεχόμενοι, καὶ τὴς ἀνωθεν ὑπεροχῆς τὴν λαμπρότητα μεθεκτικῶς ἐκπλουτηκότες, καὶ πληροῦντες διὰ τοῦτο τὰς θεοσημίας.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. « Καὶ πρὸς γε τῇ κιβωτῷ, ποιήσεις, » φησὶν, « ἰλαστήριον, ἐπίθεμα χρυσοῦ καθαροῦ δύο πήχειν καὶ ἡμίσεος τὸ μήκος, καὶ πήχεως καὶ ἡμίσεος τὸ πλάτος. Καὶ ποιήσεις δύο Χερουβὶμ χρυσοῦ τρυφάντα καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἰλαστηρίου. Ποιηθήσονται Χερουβὶμ εἰς ἕκαστον κλίτους τοῦ δευτέρου τοῦ ἰλαστηρίου. Καὶ ποιήσεις τοὺς δύο Χερουβὶμ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη. Ἔσονται οἱ Χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν συσκιάζοντες ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἰλαστηρίου, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰσάλληλα, εἰς τὸ ἰλαστήριον ἔσονται τὰ πρόσωπα τῶν Χερουβὶμ. Καὶ ἐπιθήσεις τὸ ἰλαστήριον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνωθεν, καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια ἃ ἂν δῶ σοι. Καὶ γνωσθήσονται σοι ἐκείθεν, καὶ λαλήσω σοι ἀνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου ἀνὰ μέσον τῶν δύο Χερουβὶμ τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἂν ἐνταλιωμαὶ σοὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. »

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ ἰλαστήριον εἶναι φησὶ;

ΚΥΡ. Ὅσον μὲν ἦκεν εἰς τε γράμμα καὶ σὰν, ἐκ χρυσοῦ ἐπεποιήθη καθαροῦ, καὶ ἐπήρητό τις ἐπιχειμένη τῇ κιβωτῷ· εἴρηται γὰρ ἐπίθεμα διὰ τοῦτο. Τετραμμένοι δὲ εἰς αὐτὸ καὶ βλέποντες, οἱ τοὶς τῆς ἱερωσύνης αὐχήμεσι κατηγγλαϊσμένοι, πρὸς Θεὸν ἐδόκουν τετράφθαι καὶ βλέπειν. Φαμέν δὲ εἶναι τὸ ἰλαστήριον, εἰ νοεῖτο πνευματικῶς, τὸν δι' ἡμᾶς γενόμενον ἄνθρωπον, « ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ πίστειν ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. » Παῦλος γὰρ ὡδέ φησιν. Ἐπιστάλει δὲ ἡμῖν καὶ Ἰωάννης ὁ σοφώτατος μαθητῆς : **D** « Τεκνία, ταῦτα γράψω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἀμάρτητε, καὶ ἐάν τις δὲ ἀμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἰλαστήριον ἔστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. » Δι' αὐτοῦ γὰρ ἰλαστήριον, εὐχὴ τε πάσα, καὶ αἰτήσις ἀγαθῶν. « Ἔως γὰρ ἔρτι, » φησὶν, « οὐκ ἤτησται οὐδὲν ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου· αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν. » Αὐτὸς οὖν ἄρα τὸ ἰλαστήριον. Δι' αὐτοῦ γὰρ ἡμῖν ἰλαστήριον ὁ Πατήρ, καὶ εἰς αὐτὸν καταλήγει πᾶν πέρας εὐχῆς, καὶ δι' αὐτοῦ πρόσμιεν, οὐχ ἑτέρως ὄντες δεκτοί. Τοιγάρτοι φησὶν, « Ἐγὼ εἰμι ἡ δόξα, » καὶ, « Ἐγὼ εἰμι θύρα, » καὶ, « Οὐδεὶς ἔρχεται πρός ἐμέ

²² Matth. xiii, 45. ²³ Exod. xxv, 17-22. ²⁴ Rom. iii, 25. ²⁵ I. Joan. ii, 1, 2. ²⁶ Joan. xvi, 24.

Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. ἢ Πλὴν εἰ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, καθιερῶς ἑαυτὸν εἰς ἀνθρωπότητά τε καὶ κέλευσιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἔστι καὶ ἴδιον αὐτοῦ φυσικῶς τὸ ἐν δόξῃ νοεῖσθαι τῇ θεοπροκειῶ, καὶ ἐν ὑπεροχαῖς ὑπάρχειν ταῖς ὑπὲρ τὴν κτίσιν, καθάπερ ἀμέλει καὶ πρὸ τῆς σαρκός. Διὰ τοῦτο τὰ Χερουβὶμ περιεστᾶσι τὸ Ἰλαστήριον, πυκάζοντα ταῖς πτέρυξι, καὶ πρὸς αὐτὸ τετραμμένα, καὶ αἰ τὸ πρόσωπον ἐπερείδοντα, καὶ δορυφορίας μὲν ἀπόδειξις ἐναργῆς, ἢ εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐάνωμα στάσις. Τὸ δὲ τῶν ἀνωτάτω δυνάμεων οἶονε πως ἔντονόν τε καὶ ἀκόρεστον εἰς θεοπτεῖαν, ὑπερφαινεῖν ἔοικεν, τὸ βλέπειν αἰετὰ τὰ Χερουβὶμ ἐπὶ τὸ Ἰλαστήριον. Ἐν τῷ ἰδίῳ δὲ σχήματι γράφει τὸν Υἱὸν καὶ ὁ προφήτης Ἡσαίας, λέγων· « Εἶδον τὸν Κύριον Σαβαὼθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου, καὶ Σεραφὶμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ, » καὶ ἐξ μὲν ἐκάστω πτέρυγας ἐκπεφυκέναι, φησὶ, καλύπτειν δὲ αὐτὰ, ταῖς μὲν δυσὶ τοῖς πόδας, ταῖς δὲ δυσὶ τὰ πρόσωπα, πέτεσθαι δὲ ταῖς ἐτέραις. Καὶ εἰ μὲν οἰοῖτό τις ὅτι τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, καὶ μὴν καὶ τοὺς πόδας κατεκάλυπτον τὰ Σεραφὶμ, οὐδὲν ἀπεικάζει ἔννοεῖν τι τοιοῦτον. Μετατρέποντες γὰρ εἰς Ἑλλήνων φωνήν, τοῦ Σεραφὶμ τὴν δὴλωσιν, γνώσεως πληθυσμὸν ἦτοι σοφίας χύσιν σημαινομένην εὐρήσομεν. Ὑπεμφαίνουσι τοιγαροῦν τῷ σχήματι καὶ μάλᾳ σαφῶς, αἱ πάνσοφοι τε καὶ ἀνωτάτω δυνάμεις, οἱ Θεοῦ πρόσωπον οὐ θέμις ὁρᾶσθαι πρὸς τινος. Ἄποπτος γὰρ πανταλῶς ἢ ὑπὲρ πάντα νοῦν ἔστι φύσις, καὶ φῶς ἀπρόσιτον οἰκεῖ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, καὶ « Ὀπίσθις ὕφεται Θεοῦ πρόσωπον, καὶ ζήσεται, » κατὰ γε τὸ παρ' αὐτοῦ πρὸς Μωσῆα τὸν ἱερώτατον εἰρημὸν ὁρῶν. Ἄλλ' οὐδ' ἂν τις γνοίῃ τὰ τε ἴχνη καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ. Γέγραπται γάρ, « Ὁ βῆθος πλοῦτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! » Ψάλλει δὲ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, καὶ σὸφὸν ἀνακρούει μέλος· « Ἐν τῇ θαλάσῃ ἡ ὁδὸς σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ γνωσθήσονται. » Ὅσπερ γὰρ οὐκ ἂν τις ἴδοι ἴχνη ἐν ὕδασι, ἢ ἀνθρώπου τυχὸν ἢ νεῶς, ἢ τῶν ἐν αὐτοῖς; νηχομένων, οὕτως οὐκ ἂν καταβρῆσαι τις θείας τε καὶ ἀποβρῆτους ὁδοῦς. Ἐν δὲ εἶεν εἰς τύπον οἱ πόδας. Εἰ δὲ δὴ καὶ τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα καὶ τοὺς πόδας καταπυκάζειν ταῖς πτέρυξιν ὑποποθήσασαί τις τὰ ἄγια Σεραφὶμ, ἐννοῶμεν ὅτι τῆς περὶ Θεοῦ σοφίας, ἦτοι γνώσεως ἀρχὴν ἢ τέλος ἰδεῖν οὐ θέμις. Ἀκατάληπτος γὰρ καὶ αὐτῇ, καὶ ὑπὲρ νοῦν ἔστι τὸν ἀνθρώπινον. Ἀρχὴ δὲ παντὸς σώματος, κεφαλὴ· τέλος δὲ οἱ πόδες. Τὸ Ἰλαστήριον οὖν ἄρα Χριστὸς, ὃς καὶ ἐν σαρκὶ πεφηνῶς, οὐδὲν ἥττον ἔστι Θεός, καὶ Κύριος, φύσει τε καὶ ἀληθῶς, περιεστῶσας ἐν κύκλῳ δουλοκρατῶς καὶ αὐτὰς ἔχων τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις. Ἐφ' ἧ δὲ που καὶ λόγος ἡμῖν ἱερὸς, ὡς μετὰ γε τὸ ἔκαστηναι τὸν Σατανᾶν τὴν ἐν Χριστῷ μεθέντα πείραν, ὅτε νεθήσεται ὑπὲρ ἡμῶν, ἀγγελιοὶ προσήλθον καὶ διεκόνουν αὐτῷ· « Πνεύματα γὰρ εἰσι λει-

Itaque ait : « Ego sum via ; » et : « Ego sum janua ; » et : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me ». Cæterum, tametsi nostri similis factus sit, cum sese ad humanitatem exinanitionemque demisit illud unigenitum Dei Verbum ; est tamen illi nihilominus naturæ suæ ratione proprium, in ea gloria ac majestate quæ Deum deceat, intelligi ; et in ea excellentia qua creaturis omnibus præstat, permanere, quemadmodum sine dubio erat antequam carnem accepisset. Ob eam igitur causam Cherubim circumstant propitiatorium, et tegunt alis ; et ad illud versa sunt, atque vultus in illud figunt ; ac satellitium quidem evidenter ostendit illa ad dexteram sinistramque statio : quod vero semper Cherubim propitiatorium aspiciunt, illud supernarum virtutum intentum, et inexplebile Dei videndi desiderium indicare videtur : describit etiam propheta Isaias Filium proprio quodam habitu, dicens : « Vidi Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum, et Seraphim stabant circa illum : » et senas quidem alas inquit cuique fuisse ; iisque tegere, duabus quidem pedes, duabus facies, cæteris volare ¹⁷. Ac, si quis putet Dei faciem ac pedes contegere Seraphim, nihil absurdi est ita existimare. Nam, si hujus nominis Seraphim significationem in Græcam vocem transferamus, scientiæ plenitudinem, aut effusionem sapientiæ, significare deprehendemus. Sapientissimæ igitur illæ ac supremæ virtutes eo habitu illud evidentiissime præ se ferunt, haud esse fas a quoquam Dei faciem conspici. Invisibilis enim est omnino natura illa quæ superat omnem intelligentiam, et lucem inaccessibilem habitat, ut beati Pauli voce utar ¹⁸ ; et : « Nemo videbit faciem Dei, et **296** vivet ¹⁹, » ut ipse idem rectissime beato Moysi dixit. Neque vero quisquam potest illius vestigia et vias nosse. Scriptum est enim : « O altitudo divitiarum, et sapientiæ, et scientiæ Dei ! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ¹ ! » Psallit etiam beatus David, et sapiens carmen concinit : « In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur ². » Ut enim in aquis videre vestigium aut hominis fortasse, aut navis, aut innatantium belluarum nemo potest ; sic nemo divinas et ineffabiles vias aspicere, quarum figuram pedes aptissime gerunt. Quod si quis existimet suas facies ac pedes alis contegere sancta Seraphim, illud cogitemus, non esse fas Dei sapientiæ, seu scientiæ initium aut finem videre : est enim ipsa quoque incomprehensibilis, et hominis intelligentiam superat. Est autem totius corporis initium caput, ut finis pedes. Propitiatorium igitur est Christus, qui, quamvis apparuit in carne, nihilominus tamen vere, ac natura Deus est, et Dominus : cum supremas illas virtutes circum se servilem in modum stantes habeat. Sacræ etiam Litteræ testantur ³, posteaquam recessit Sathanas, illa tentatione, quam Christo intulit, omissa,

¹⁶ Joan. xiv, 6. ¹⁷ Isa. vi, 1, 2. ¹⁸ I Tim. vi, 16. ¹⁹ Exod. xxxiii, 29. ¹ Rom. xi, 33. ² Psal. lxxvii, 20. ³ Matth. iv, 11.

cum ille pro nobis jejunasset, angelos accessisse, et illi ministrasse : « Spiritus namque administratores sunt, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis ⁴. » Supra propitiatorium autem cognoscat a te, inquit, et loquar tecum. Quibus verbis, ut ego arbitror, duo quædam significavit, aut Christum, quamvis homo esset ille quidem, tamen supra hominis naturam locuturum, neque intra exinanitionis modum duntaxat esse mansurum, cum Deus sit, et ex Deo secundum naturam : « Ego enim, » dicebat, « et Pater unum sumus ⁵; » et : « Qui vidit me, vidit et Patrem meum ⁶. » Aut illud fortasse : cognoscitur enim super propitiatorium, et super Cherubim, id est, in excellentia et gloria, supra hominem et quidquid est ortum, in quo genere primum ac summum locum tenent Seraphim, quamvis caro sit factus. Est autem ex auro propitiatorium, et ipsa quoque Seraphim : natura quippe præclarissimam atque pulcherrimam Deus est ; quæ autem orta sunt, ea similitudinem ejus per participationem retinent. his porro qui **297** circa ac prope ipsum sunt, suæ naturalis claritatis consortium impertitur, ut luminis, cum ad objectum aliquod corpus appulsum reflectitur, et suo splendore, quidquid obvium est, illuminat.

PALL. Recte sane habet, et est ad veritatem expolita oratio.

CYR. Jam vero, exstructo propitiatorio, aliter quoque nobis Christi mysterium adumbrat, dicens : « Et facies mensam ex auro mundo ⁷. » Cumque jussisset ut annuli mensæ affigerentur, in quos aurei vectes immitterentur, cumque mensuras etiam illius, et artificii rationem, qua ad summam elegantiam insignis fieret, apertissime præscripsisset, denique : « Et impones, » inquit, « super mensam panes propositionis coram me perpetuo ⁸. » Aureaque ejus vasa, et acetabula, et mortariola, et cyathos, et libatoria fieri jussit. An vero parum evidenter ille panis e cælo nobis demonstrabatur, qui aliquando in sanctis ecclesiarum mensis proponendus esset, et vitam mundo daturus ?

PALL. Imo vero maxime.

CYR. Acetabula porro, et mortariola, cyathi quoque et libatoria, et ea omnia quorum ad mensam illam sacram ac mysticam usus erat, nonne, Palladii, divinatorum thesaurorum figura sunt ?

PALL. Sane vero.

CYR. Sed hæc quidem in Exodo : de mensa vero et panibus propositionis legislator in Levitico sanxit, atque ibi quodammodo explicat hoc præceptum, et quemadmodum propositio fieri debeat, plane docet his verbis : « Et accipietis similam, et facietis ex ea duodecim panes ; e duabus decimis erit panis unus ; et imponetis eos duas positiones, et sex panes una positio super mensam puram coram Domino. Et imponetis ad positionem unam thus mundum cum sale, et erunt in panes recordationis proposita Domino ; die Sabbatorum apponetur co-

A τουργικά εις διακονίαν ἀποστελλόμενα, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίας. » Ἐνωθεν δὲ τοῦ ἱλαστηρίου, γνωσθήσομαι σοι, φησὶ, καὶ λαλήσω σοι, δύο που, καθάπερ ἐγώμαι, καὶ διὰ τούτου θηλῶν. Ἡ γὰρ ὅτι ἀνθρώπος ὢν ὁ Χριστός, τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπου λαλήσει φύσιν, καὶ οὐχὶ μόνοις ἐμμενεῖ τῆς τῆς κενώσεως μέτροις, διὰ γε τὸ εἶναι Θεός, καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν. « Ἐγὼ γὰρ, ἔρασκε, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμέν, » καὶ, « Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἐώρακε τὸν Πατέρα. » Ἡ ἐκεῖνό που τάχα γινώσκεται γὰρ ἄνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου καὶ τῶν Χερουβὶμ, τουτέστιν, ἐν ὑπεροχῇ καὶ δόξῃ τῇ ὑπὲρ ἀνθρώπων, καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενητοῦ, ὢν τὸ ἀκρότατόν τε καὶ ὑπέρτατόν τε τῶν Σεραφίμ, εἰ καὶ γέγονε σάρξ. Ἐκ χρυσοῦ δὲ τὸ ἱλαστήριον, καὶ αὐτὰ τὰ Σεραφίμ. Ἡ μὲν γὰρ εὐκλεῆς τε καὶ περικαλλεστάτη φύσις, Θεός. Ἐν ὁμοίωσιν δὲ τῇ πρὸς αὐτὸν κατὰ μέθεξιν, τὰ γενητά. Τοῖς δὲ ἐν κύκλῳ καὶ ἀγχοῦ γεγονόσιν αὐτοῦ, τὴν τῆς ἰδίας καὶ φυσικῆς φαιδρότητος ἐπιμερίζει μέθεξιν, ὡς φωτὸς ἐπὶ τι τῶν πέλας ἀντανακλωμένου, καὶ λαμπρότητι τῇ ἰδίᾳ τὸ προστυχὸν καταυγάζοντος.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔχει, καὶ ἀπεξισμένος ἡμῖν εἰς τὰληθές, ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ ἱλαστηρίου κατασκευὴν, καὶ ἐτέρως ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον σκιαγραφεῖ, λέγων : « Καὶ ποιήσεις τράπεζαν χρυσοῦ καθαροῦ. » Δακτυλλοὺς τε αὐτῇ προσεπιρῆσθαι δεῖν ἐπιτάξας, καὶ χρυσοῦς ἐμβάλλεσθαι τοὺς ἀναφορέας, μέτρα τε αὐτῆς καὶ εὐτεχνίας τοὺς τρόπους, καθ' οὓς ἂν γένοιτο λαχνοῦσα τὸ ἐκπρεπὲς εἰς εἶδος τὸ ἀνωτάτω σαφέστατα διείπνου, « Καὶ ἐπιθήσεις, » φησὶν, ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἄρτων ἐνωπίου, ἐναντίον μου δὲ παντός. » Χρυσὸν δὲ αὐτῆς τὰ σκεύη, τρυβλία τε καὶ θύσκακας, καὶ μὴν καὶ κύαθους, καὶ σπονδεῖα γενέσθαι προστέταχεν. Ἄρ' οὐκ ἐναργῶς ὁ ἄρτος ἡμῖν ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταδεικνυτο, προκεισόμενος κατὰ καιροῦ ἐν ἁγίαις τραπέζαις ἐκκλησιῶν, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ ;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τρυβλία τε καὶ θύσκακας, κύαθοι τε καὶ σπονδεῖα, καὶ τὰ δι' ὧν τῆς ἁγίας τραπέζης ἡ μυστικὴ καὶ ἱερωτάτη πληροῦται χρεῖα, οὐ τῶν θεῶν κειμηλίων τύπος ἂν εἴεν, ὦ τῶν ;

D. ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν ἐν τῇ Ἐξόδῳ. Τραπεζῆς δὲ πᾶσι καὶ μὴν καὶ προθέσεως ἄρτων, κεχρησμένην ὁ νομοθέτης ἐν τῷ Δευτερικῷ ἀνευρύνει δὲ ὡς περ τὴν ἐντολὴν, τίνα τε τρόπον ἢ πρόθεσις ἔσται, διδάσκει σαφῶς, λέγων οὕτως : « Καὶ λήψετε σιμίδαλιν, καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώδεκα ἄρτους. Δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἰς. Καὶ ἐπιθήσετε αὐτοῦς δύο θέματα, καὶ ἕξ ἄρτους τὸ ἐν θέμα ἐπὶ τὴν τράπεζαν τὴν καθαρὴν ἐναντὶ Κυρίου. Καὶ ἐπιθήσετε ἐπὶ τὸ θέμα λίβανον καθαρὸν καὶ ἄλα, καὶ ἔσονται εἰς ἄρτους εἰς ἀνάμνησιν προκειμένα τῷ Κυρίῳ, τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων

⁴ Hebr. i, 14. ⁵ Joan. x, 30. ⁶ Joan. xiv, 9. ⁷ Exod. xxv, 17. ⁸ Ibid., 30.

προσθήσεται ἔναντι Κυρίου διαπαντός ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, διαθήκην αἰώνιον· καὶ ἔσται Ἄαρὼν καὶ τοὶ υἱοὶ αὐτοῦ. Καὶ φάγονται αὐτὰ ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ἔστι γὰρ Ἅγια τῶν ἁγίων τοῦτο αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τῶν θυσιαζομένων τῷ Κυρίῳ, νόμιμον αἰώνιον. » Ἐν δὲ γε τοῖς Ἀριθμοῖς, ὡς ἕνα πάλιν ἄρτον ἡμῖν τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν· γέγονε γὰρ Θεὸς ὢν φύσει καθ' ἡμᾶς ὁ Λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καταδείκνυ λέγων πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωϋσέα· « Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐν τῷ πορευέσθαι ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, καὶ ἔσται, ὅταν ἐσθίητε ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ἄρτων τῆς γῆς, ἀφαιρεῖτε ἀφαίρεμα ἀφόρισμα Κυρίῳ ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν· ἄρτον ἀφαίρεμα ἀφοριεῖτε αὐτὸ ὡς ἀφαίρεμα ἀπὸ ἄλωνος, οὕτως ἀφαιρήσετε ἀπαρχὴν φυράματος ὑμῶν, καὶ δώσετε τῷ Κυρίῳ ἀφαίρεμα εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. » Καὶ ἀπονητὶ μὲν διὰ τούτων καταθεψτό τις ἂν τὸ τῆς ἀληθείας μυστήριον. Λελέξεται δὲ πρὸς ἡμῶν ἐν ἰδίῳ καιρῷ λεπτιῶς καὶ ἀπικριβωμένως, εἰς ἕτερον ἡμῖν ἰδρῶτα συγγραφῆς μετεβήκατος τοῦ λόγου. Πλὴν ἐκεῖνο, οἶμαι πού, κατατεθήσῃ τις ἂν εἰς γε τὸ παρὸν ἡμῖν, ὡ Παλλάδιε.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φῆς ;

ΚΥΡ. Πολυειδῶς γὰρ ἡμῖν ἐμφανῆ καθίστας τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ δι' ἑτέρου πάλιν αὐτὴν ἀναπλάττει λόγου. Πρὸς γὰρ τοὶ Μωϋσέα φησὶ· « Καὶ ποιήσεις λυχνίαν ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, τορνευτὴν ποιήσεις τὴν λυχνίαν· ὁ καυλὸς αὐτῆς καὶ οἱ καλαμίσκοι, καὶ οἱ κρατήρες, καὶ οἱ σφαιρωτῆρες, καὶ τὰ κρίνα ἐξ αὐτῆς ἔσται. Ἐξ καλαμίσκοι ἐκ τοῦ κλίτους τοῦ δευτέρου. » Καὶ αὐτὸ ἐπὶ τούτοις τὰ εἰς κόσμον τε καὶ χρεῖαν τῷ τεχνήματι τελοῦντα προσθετικῶς, κρίνα τέ φημι, καὶ σφαιρωτῆρας ἅλι καυλίσκου, ἐπεφώνησεν πάλιν· « Ὅλη τορνευτὴ, ἐξ ἑνὸς χρυσοῦ καθαροῦ· καὶ ποιήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς ἑπτὰ, καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς. Καὶ φανοῦσιν ἐκ τοῦ ἑνὸς προσώπου. Καὶ τὸν ἐπαρυστήρα αὐτῆς, καὶ τὰ ὑποθέματα αὐτῆς ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, ποιήσεις πάντα τὰ σκευὴ ταῦτα ταλάντου χρυσοῦ καθαροῦ. Ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοὶ ἐν τῷ βρεῖ. » Χρυσὴ μὲν οὖν ἡ λυχνία τύπον ἐπέχουσα τοῦ Χριστοῦ. Φύσει γὰρ καὶ ἀληθεῖα Θεὸς ὁ Υἱὸς· χρυσῷ δὲ παρεικαστέον, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διωριζόμεθα, τὴν θείαν λαμπρότητα καὶ ὑπεροχὴν. Τορνευτὴ δὲ ὅτι περικαλλὴς καὶ πέρα λόγου παντὸς, τό γε ἦχον εἰς εὐμορφίαν τὴν νοητὴν, ὁ Ἐμμανουήλ. Γέγραπται γὰρ ὅτι· « Ὁρατὸς κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. » Οὐκοῦν τὸ ἐκτετορνεῦσθαι τὴν λυχνίαν, τὸ εἰς εἶδος ἐκπρεπὲς, δῆλον δὲ ὅτι τὸ θεοπρεπὲς, καταδείκνυεν ἂν εὖ μᾶλλον τοῦ Ἐμμανουήλ. Εἰς δεξιὸν δὲ καὶ εὐώνυμον, οἷάπερ ἐκ δένδρου καλαμίσκου ἐκπεφυκότας, συναναθρόσκειν δὲ τῷ μέσῳ κτυπῷ, καὶ εἰς ὕψος ἀρῆσθαι φησι τὸ ἰσοστατοῦν. Εἰς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενὴς, καὶ ἐν ἀπλότῃ τῇ κατ' οὐτίαν, ὡς Θεὸς, διαφόροις ἐνεργείαις πολλοσὺς εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' οὐδὲν εἰσχεκρίμενον ἢ ὀθνεῖον

A ram Domino perpetuo a filiis Israel testamentum æternum ; et erunt Aaron et filii ejus, et comedent ea in loco sancto : est enim Sancta sanctorum hoc ipsis, et ab immolatis Domino legitimum sempiternum *. » In Numeris vero ut unum rursus panem, qui de cælo, et ex nobis est (Verbum enim, cum Deus secundum naturam esset, factum est nostri simile, et habitavit in nobis ¹⁰), tanquam unum nobis panem demonstravit, cum sic dixit Moysi illi sacrorum **298** interpreti : « Loquere ad filios Israel, et dices eis : Cum ingrediemini in terram in quam ego induco vos, et erit, cum ederitis vos e panibus terræ, separabitis separationem segregationem Domino primitias massæ vestræ ; panem separationem segregabitis ipsum, tanquam separationem ab area, sic separabitis ipsum, primitias massæ vestræ, et dabitis Domino separationem in generationes vestras ¹¹. » Licet ex his verbis facillime veritatis mysterium perspicere, de quo tamen a nobis subtiliter et accurate suo loco dicetur, hancque orationis partem in alterius commentationis laborem transferamus. Illud tamen, ut opinor, admirari licet in præsens, Palladi.

PALL. Quid istud tandem ?

CYR. Cum etenim varie nobis illum Emmanuel spectandum proposuisset, rursus aliis quoque verbis eundem effingit ; Moysi enim dicit : « Et facies candelabrum ex auro mundo ; tornatile facies candelabrum ; hastile ipsius, et calami, et crateres, et spherulæ, et lilia ex ipso erunt : sex calami prodeuntes ex adverso ; [tres calami candelabri ex latere uno, et tres calami ex latere altero] ¹². » Ad hæc, cum adjunxisset ea quæ ad ornatum et usum operis pertinent, lilia, inquam, et spherulas, et scyphos, rursum adjecit : « Totum tornatile ex uno auro mundo ; et facies ei lucernas septem, et impones lucernas ipsius, et lucebunt ex una facie, et emunctorium ejus, et suppositiones ejus ex auro mundo : facies omnia vasa ejus talentum auri mundi. Vide, facies omnia juxta figuram quæ tibi in monte ostensa est ¹³. » Aureum igitur candelabrum, Christi figuram tenet ; Filius enim natura ac vere Deus est. Auro autem similis esse putanda est, ut in superioribus definiebamus, illa divina claritas atque præstantia ; tornatile autem, quia speciosissimus est, plusquam verbis explicari possit, ille Emmanuel, si pulchritudinem animo spectabilem cogites. Scriptum est enim : « Speciosus forma præ filiis hominum ¹⁴. » Quod igitur candelabrum tornatile factum est, id vero illam pulchritudinis præstantiam, id est divinam illam nostri Emmanuelis dignitatem, aptissime significabat. Calamos ; porro ex dextro sinistroque latere tanquam ex arbore prodeuntes, inquit, cum medio stipite simul exurgere, et ad parem altitudinem tolli. Quamvis enim Unigenitus ille secundam naturam unum sit, **299** et ut Deus simplicem habeat essentiam, diversitate tamen operationum,

Levit. xxiv, 5-9. ¹⁰ Joan. i, 14. ¹¹ Num. xv, 17-21. ¹² Exod. xxv, 31, 32. ¹³ Ibid., 36-40. ¹⁴ Psal. lxxiv, 3.

quasi multiplex esse videtur : neque vero aliquid in eo externum est et adventitium, tametsi divinis attributis quodammodo haud simplex intelligatur : lux enim, et vita, et vis, et incorruptio esse intelligitur. Nam cum docere vellet nihil esse in eo adscititium, intulit, ut opinor, illud : « Sphæraulæ, et calami, et lilia ex ipso sint, totum tornatile ex auro puro ¹⁵, » id est, totus undique Deus, non perinde atque ea quæ orta sunt, sanctificatus : neque ut angeli, qui cum in sua quadam natura intelligantur, illius gratia et gloria decorati sunt, ac tanquam auro mundo, spiritus munere quodammodo illiti ; sed quod suapte natura sit illa ipsa res, nempe Deus, illa nimirum purissima et suprema natura. Septem porro lucernæ sunt ; multis namque modis a Christo illuminatio tribuitur : et, « Alii quidem datur sermo sapientiæ, alii autem sermo scientiæ, et discretio spirituum ¹⁶, » et reliqua. Perfectionis autem signum est numerus septenarius : perfectissimus vero est suapte natura Emmanuel tanquam Deus, et charismatum ab ipso fluentium distributio perfecte iis proposita est qui merentur accipere ; neque enim « Ad mensuram dat spiritum ¹⁷, » ut beatus Joannes ait ; sed « ex ejus plenitudine nos omnes accepimus ¹⁸. » Deinde ait : « Et impones lucernas, et lucebunt ex una facie ¹⁹. » Qualis autem sit hæc positio, in Numeris planius explicavit, sic dicens : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere Aaron, et dices ad eum, Cum imposueris lucernas, ex parte secundum faciem candelabri lucebunt septem lucernæ : et fecit sic Aaron ex una parte secundum faciem candelabri, et accendit lucernas ipsius, ut constituit Dominus Moysi ²⁰. » Intellige ergo septem illas lucernas ad faciem candelabri versas, lumen in aspicientes immittere ; non enim qui a tergo sunt, ac quodammodo a Deo aversi, eos divinum illud ac spirituale lumen illustrat ; sed eos qui in illius conspectum per sanctificationem perducti sunt, ac jam per fidei libertatem, et honestatem recte vivendi præclaram ora illi obverterunt : ut enim abominandi sunt, et exsecrandi, qui in nequitia et pervicacia versantur, ita rursus chari, et in Dei conspectu positi obtemperantes atque tractabiles. **300** Judæis enim, qui intemperanter illum injuria violare constituissent, per Isaïæ quoque vocem dicit : « Cum extenderitis manus ad me, avertam oculos meos a vobis ²¹ : » — « Oculi autem Domini super justos ²², » ut in Psalmis canitur.

PALL. Verum est.

CYR. Hujus sancti candelabri etiam beatus Zacharias aperte meminit ; sic enim dixit : « Conversus est angelus qui loquebatur in me, et excitavit me, sicut excitatur homo a somno suo, et dixit ad me : Quid tu vides ? Et dixi : Vidi, et ecce candelabrum aureum, et lampas super illud, et septem lucernæ super illud, et duæ oleæ super ipsum, una a dextris lampadis ejus, et una a sinistris. Et rogavi,

ἐν αὐτῷ, κἀν εἰ νοοῦτό πως τοῖς θεοπροπέσις ἀξιώμασιν οὐχ ἀπλοῦς. Φῶς γὰρ καὶ ζωὴ, καὶ δύναμις καὶ ἀφθαρσία νοεῖται. Ὅτι γὰρ οὐδὲν εἰσποιητὸν ἐν αὐτῷ διδάξαι βεβουλημένος, προσεπήνεγκεν, οἰμαι ποῦ, τὸ, « Οἱ σφαιρωτῆρες καὶ οἱ καλαμίσκοι ἐξ αὐτῆς ἔκτισαν ὅλη τορνευτὴ ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ, » τοῦ ἔστιν, ὅλος διόλου Θεός, οὐκ ἐν ἴσῳ τοῖς γενητοῖς ἡγιασμένοι, οὐδὲ ὡσπερ ἀγγελοὶ τυχόν ἐν ἰδίᾳ νοοῦμενοι φύσει, κατηγλαῖσμένοι δὲ ἐκείνου χάριτι τε καὶ δόξῃ, καὶ οἵαπερ χρυσοῖν καθαρῷ. τῇ τοῦ πνεύματος δόσει κατακεχρισμένοι, ἀλλ' αὐτὸ τῇ φύσει τὸ χρῆμα, Θεός, ἡ καθαρωτάτη τε καὶ υπερτάτη φύσις. Ἐπεὶ δὲ οἱ λύχνοι· κατὰ πολλοὺς γὰρ τρόπους ὁ παρὰ Χριστοῦ φωτισμός. Καὶ, « Ἡ μὲν δέδοται λόγος σοφίας, ἑτέρω δὲ λόγος γνώσεως, διάκρισις τε πνευμάτων, » καὶ τὰ λοιπά. Τελειώτης δὲ σημεῖον, ὁ ἐπεὶ πάλιν ἐστὶν ἀριθμός. Παντέλειος δὲ καὶ κατὰ φύσιν ἰδιάν ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς Θεός, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων ἐν διανομῇ, τελείως ἔγκριται τοῖς ἐλεῖν ἀξίοις. Οὐ γὰρ « Ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ πνεῦμα, » κατὰ τὴν τοῦ Ἰωάννου φωνήν, ἀλλ' « ἐκ τοῦ πληρώματος ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. » Εἰτά φησι· « Καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους, καὶ φανοῦσιν ἐκ τοῦ ἐνὸς προσώπου. » Ἄλλὰ τίς ἂν γένοιτο τυχόν ἢ τοιάδε θέσις, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἐδήλου σαφῶς, οὕτω λέγων· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Ἀθήσων Ἀαρὼν, καὶ ἔρεῖς πρὸς αὐτόν· Ὅταν ἐπιθήσῃ τοὺς λύχνους ἐκ μέρους κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας. φωτιοῦσιν οἱ ἐπεὶ λύχνοι· καὶ ἐποίησεν οὕτως Ἀαρὼν ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας, καὶ ἐξῆψε τοὺς λύχνους αὐτῆς, καθὰ συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆ. » Σύνευς δὲ οὖν, εἶπε κατὰ πρόσωπον τῆς λυχνίας, οἱ ἐπεὶ τετραμμένοι λύχνοι, τὸ φῶς τοῖς ὀρθῶσιν ἐνίσταν. Οὐ γὰρ τοῖς κατόπιν καὶ οἰονεῖ πως ἐν ἀποστροφῇ κειμένοις τῇ παρὰ Θεῷ, τὸ θεῖόν τε καὶ νοητὸν ἐπιλάμπει φῶς, ἀλλὰ τοῖς εἰς ὄψιν ἡγμένοις δι' ἁγιασμοῦ, καὶ ἀντιπροσώποις ἤδη γεγονόσι διὰ τῆς ἐν πίστει παρρησίας, καὶ τῆς ἐν γε τῷ βίῳ ὀρθῶς παγκάλου σεμνότητος. Βδελυρὸν μὲν γὰρ καὶ ἀπηχθημένον πᾶν ὅσον ἐστὶν ἐν φαυλότῃ τε καὶ ἀπειθίᾳ. Τίμιον δὲ καὶ ἐν ἐπισκέψει Θεοῦ, τὸ εὐπειθὲς καὶ εὐήνιον. Ἰουδαίοις μὲν γὰρ ἐμπαροινεῖν ἐλομένοις ἀκαθάρτως αὐτῷ, καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαίου φησὶν· « Ὅταν τὰς χεῖρας ἐκτείνῃτε πρὸς με, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ' ὑμῶν. » « Ὁφθαλμοὶ δὲ Κυρίου ἐπὶ δίκαιους, » κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ὑμνούμενον.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Τῆς ἁγίας ταυτησὶ λυχνίας μὲμνηται σαφῶς καὶ ὁ θεοπέσιος Ζαχαρίας· Ἐφη γὰρ, εἶπε· « Καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἀγγελὸς ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ ἐξήγγειρέ με, ὅν τρόπον ἐξηγγέρθη ἀνθρωπος ἐκ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς με, Τί σὺ βλέπεις ; Καὶ εἶπα, Ἐώρακα, καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσοῦ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον αὐτῆς, καὶ ἐπεὶ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς, καὶ δύο ἐλαίαι ἐπάνω αὐτῆς· μία ἐκ δεξιῶν τοῦ λαμπαδίου αὐτῆς, καὶ μία

¹⁵ Exod. xxv, 36. ¹⁶ I Cor. xii, 8. ¹⁷ Joan. iii, 34. ¹⁸ Joan. i, 16. ¹⁹ Exod. xxv, 37. ²⁰ Num. vii, 1-5. ²¹ Isa. i, 15. ²² Psal. xxxiii, 16.

ἐξ εὐωνύμων. Καὶ ἐπηρώτησα, καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί, λέγων, Κύριε, τί ἐστὶ ταῦτα; καὶ εἶπα πρὸς με, λέγων, Οὐ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπα, Οὐχί, Κύριε. » Ὁ μὲν οὖν μακάριος προφήτης διεπυθάνετο λέγων, Τί ἐστὶ ταῦτα, Κύριε; Βραχὺ δὲ διήγημα παρενθεὶς ὁ θεοπέσιος ἄγγελος διερμηνεύει τὴν ὄρασιν, καὶ τὴν τῆς λυχνίας κατασκευὴν εἰς Χριστὸν ἀναφέρει; λέγων περὶ τῶν ἐν αὐτῇ λυχῶν ἐπτὰ, « Ὅσοι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. » Εἰ γὰρ χρῆται καὶ τῶν παχυτέρων εἰπεῖν, μυριοῖς ὄσοις ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς τὸ θεῖον ὄρα καὶ κατασκέπτεται τὰ ἀνθρώπινα, γινώσκων τὰ ἐν τῷ σκότει, κατὰ τὸ γεγραμμένον, « Καὶ τὸ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστίν. » Εἰ γὰρ καὶ ἡμῖν τοῖς ἐν κόσμῳ τὸ φῶς ἐνίησι θεός, καταπλουτήσειεν ἂν αὐτὸ καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἐν ἰδίᾳ φύσει λαχῶν. Ἡ εἴπαρ οὐχ ὥδε ἔχειν ὑποπτεύουσι τινες, ὥρα που τάχα τοῖς ὧδε φρονεῖν ἐλομένοις ἐπιφρονεῖν, « Σύνετε δὲ ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροὶ ποτε φρονήσατε. Ὁ φυτεύσας τὸ οὖς, οὐχὶ ἀκούει; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν, οὐχὶ κατανοεῖ; Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργῆς, καὶ ἠκονημένος μᾶλλον μαχαίρας διστόμου, δεικνύμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἄρμων τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐνωπιῶν καρβίας, καὶ οὐκ ἐστὶ κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. » Φωτίζει δὴ οὖν καὶ ἐφορᾷ πάντα Χριστός. Τοιγάρτοι καὶ εἶπασκε δι' ἐνὸς τῶν προφητῶν « Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυβήσεται τι; « Λάθοι γὰρ ἂν οὐδὲν τὸν πάντα εἰδὸτα νοῦν. Ἡ οὐκ ἀριστά σοι ταῦτα διασκεπθῆαι δοκῶ;

ΠΑΛΑ. Παντάσσι μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀσύνηθες δὲ τι περὶ τὴν λυχνίαν ὁ προφήτης ὄρων, ἐλαιῶν γὰρ ἦσαν κλάδοι, προσεπυθάνετο λέγων, « Τί αἱ δύο ἐλαῖαι αὗται αἱ ἐκ δεξιῶν τῆς λυχνίας καὶ ἐξ εὐωνύμων; Καὶ ἐπηρώτησα, » φησὶν, « ἐκ δευτέρου, καὶ εἶπα πρὸς αὐτόν. Τί οἱ δύο κλάδοι τῶν ἐλαιῶν, οἱ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δύο μυξωτήρων τῶν χρυσῶν, τῶν ἐπιχεύοντων καὶ ἐπαναγόντων τὰς ἐπαρυστρίδας τὰς χρυσᾶς; Καὶ εἶπα πρὸς με, » φησὶν, « Ὁ γινώσκεις τί ἐστὶ ταῦτα; Καὶ εἶπα, Οὐχί, Κύριε. Καὶ εἶπέ μοι. Ὅσοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίστεως παρεστῆκασιν τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς. »

ΠΑΛΑ. Τίς οὖν ἄρα γέγονε χρεῖα τῷ μακαρίῳ προφήτῃ, τοῦ καὶ εἰς αὐθις ἀνακυθῆσθαι δεῖν; Ἐπηρώτησα γὰρ, φησὶν, ἐκ δευτέρου.

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ φαίης ἂν, ὦ Παλλάδι, σοφὸν τε εἶναι καὶ κρέπον, τοῖς γε ὄρα ὄρα φρονεῖν ἡρημένους, ἀκριβεῖς καὶ ἀπαξεσμένους τὰς ἐφ' ὅτω οὖν τῶν ἀναγκαίων ποιηθῆσαι πύσεις;

ΠΑΛΑ. Φημί.

ΚΥΡ. Κλώνας δὴ οὖν ἐλαιῶν θαλῶ βρύοντας ἀπαλῶ καὶ νεοθαλεῖ τεθεσμένος ὁ προφήτης, ἐλαίας αὐτοῦς, καὶ οὐκ ἐξ ἐλαιῶν ἐνόμαζε κλάδους. Εἶτα σεσιώπηκεν ὁ θεοπέσιος ἄγγελος, τὴν ἐμφρονεστέραν καὶ

A et dixi ad angelum qui loquebatur in me, dicens : Domine, quid sunt hæc? Et dixit ad me : Non nosti quid sint hæc? Et dixi, Non, Domine ²¹. » Atque ille quidem beatus propheta percontatus est, dicens, Quid sunt hæc? Sed ille beatus angelus, brevi narratione interposita, visionem interpretatur, et candelabri constructionem ad Christum refert, dicens de septem lucernis quæ in eo sunt : « Hi sunt oculi Domini aspicientes in omnem terram ²². » Ut enim nonnihil rudiores sensu dicamus, innumeris nos oculis Deus aspicit, et res humanas considerat, et cognoscit quæ in tenebris sunt, ut scriptum est : « Et lux cum ipso est ²³. » Nam, si nobis quoque, qui in hoc mundo sumus, lumen immitit Deus, procul dubio eodem præ cæteris omnibus abundare B ex naturæ suæ conditione credendus est; aut si qui non ita se rem habere suspicantur, jam vero ita sentientes illis verbis alloqui licebit : « Intelligite insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite ; qui plantavit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat ²⁴? Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et acutus magis quam gladius anceps; pertingensque usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. Et non est creatura aliqua invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus ²⁵. » Illuminat igitur Christus et aspicit omnia : ideoque dixit per quemdam e prophetis : « Deus e proximo sum ego, dicit Dominus, et non Deus a longe ; num a me occultabitur aliquid ²⁶? » Nihil enim C 301 latere potest mentem illam omnia scientem. An tibi parum considerate hæc dicere videor?

PALL. Imo vero maxime.

CYR. Sed propheta, cum inusitatum quiddam in candelabro videret (olearum enim in eo inerant ramī), denuo sciscitatus est, dicens : « Quid sunt hæc duæ olivæ a dextris candelabri, et a sinistris? Et rogavi, » inquit, « denuo, et dixi ad eum : Quid sunt illi duo rami olearum qui sunt in manus duarum narium aurearum infundentium, et retrahentium suffusoria aurea? Et dixit ad me, » inquit : « Nescis quid sint hæc? Et dixi, Non, Domine. Et dixit ad me : Hi duo filii pinguedinis astant ante Dominum universæ terræ ²⁷. »

D PALL. Quid tandem opus fuit beato prophætæ ut iterum interrogaret? Interrogavi namque, inquit, denuo.

CYR. An tu, Palladi, minime putas esse sapientis, et ad eos qui recte sentire velint, non maxime pertinere censens, de unaquaque re necessaria diligenter et accurate interrogare?

PALL. Puto equidem.

CYR. Ramos igitur olearum tenero recentique germine virentes cum aspexisset propheta, oleas, non olearum ramos appellavit. Itaque tacuit beatus angelus, cum prudentiorem ac ve-

²¹ Zach. iv, 1-5. ²² Ibid. 10. ²³ Dan. ii, 22. xxiii, 23. ²⁴ Zach. iv, 11-14.

²⁵ Psal. xciii, 8, 9. ²⁶ Hebr. iv, 12, 13. ²⁷ Jerem.

riorem interrogationem exspectaret : postea vero quam excitatus jam, duos ramos olearum appellavit, et se doceri flagitavit cujus rei essent illa symbola, didicit illico, dicente angelo : « Hi duo filii pinguedinis astant ante Dominum universæ terræ. » Duos porro pinguedinis filios tum illum ex Israel, tum vero alterum ex gentibus populum appellavit, quos etiam ante Dominum universæ terræ astare dicit : in quo manifeste et evidenter illud candelabri opificium pro Christi figura posuit, ad cujus dextram sinistramque partem olivarum rami tanquam circum illud essent collocati, impinguantur oleo, quod sancti Spiritus figuram gerit ; mentem credentium irrigantis, juxta illud : « Impinguasti in oleo caput meum ³⁰. »

PALL. Sed cur non oleas eas potius quam ramos olearum vocavit ?

CYR. Ob eam causam, Palladi, quia fideles tanquam ex oleis tenues, æ pubescentes surculi detracti sunt, et simul cum fide ad pietatem prope transplantantur : alii quidem ex Judæorum synagoga, alii autem ex gentium turba detracti : neque enim omnes qui sunt ex Israel, crediderunt ; **302** neque universa multitudo gentium est ingressa. Rami sunt igitur olearum, qui vel ex multitudine Judæorum, vel etiam e turba gentium tanquam ex arboribus detracti, et ad divinum lumen traducti sunt, et abundantiore jam Spiritus sancti effusione quodammodo luxuriant. Id enim significare arbitrator, quod tanquam in naribus lucernarum sint olearum rami collocati, quorum beatus quoque Psalmodum auctor meminit, cum ad Christum omnium Salvatorem carmen converteret, ac tum de sponsa quæ illi conjuncta est, hoc est Ecclesia, tum etiam de illius per fidem filiis diceret : « Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ ; filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ ³¹. » Participando namque Spiritum, et sancta Christi mensa fruendo, vivificamur, posteaquam illius fidem amplexi sumus.

PALL. Recte vero dicis : « Ego enim, » inquit, « sum panis vivus, qui de cœlo descendi, et vitam do mundo ³². »

CYR. Ac de candelabro, et iis quæ in eo sunt, hactenus ad præsens dixisse sufficiat. Jam vero ad altare æneum pergat oratio, cujus usus in illo legali cultu maximus erat. « Et facies, » inquit, « altare de lignis impubilibus : quinque cubitorum longitudo, et quinque cubitorum latitudo ; quadratum erit altare, et trium cubitorum altitudo ejus ; et facies cornua in quatuor angulis, ex ipso erunt cornua : et operies illa ære : et facies coronam altari, et tegumentum ejus, et phialas ejus, et fuscinulas ejus, et focum ejus, omnia vasa ejus facies ex ære ³³. » Quinque igitur cubitorum est altare per longitudinem ac latitudinem. Erat enim opus profecto ut haberet mensuras, et eas amplissimas :

A ἄληθῆ περιμένων παύσιν· ἐπειδὴ δὲ διεγρηγμένους· δύο κλάδους ἐλαιῶν ὠνόμαζε λοιπὸν, καὶ ἀναμαθεῖν ἐλιπάρει, τίνος ἂν εἴη σύμβολα ταυτὶ ἐδιδάσκετο παραχρηῆμα, τοῦ ἀγγέλου λέγοντος· « Οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πίστῆτος παρεστήκασι τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς. » Υἱοὺς δὲ πίστῆτος δύο, τὸν τε ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ μὲν τοὺς τὸν ἐξ ἐθνῶν ἀπεκάλει λαὸν, οὓς καὶ τῷ Κυρίῳ πάσης τῆς γῆς παρεστάναι ὡσεὶ σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς εἰς τύπον Χριστοῦ, τὸ ἐπὶ τῇ λυχνίᾳ τέχνημα τιθεῖς, ἧς οἱ κλάδοι τῶν ἐλαιῶν, εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐαγγυμῶμα, καὶ οἰοεὶ τὴν ἐν κύκλῳ λαχόντες στάσιν τῷ ἐλαίῳ καταπαίονται, ὃ ἐστὶν ἅγιου Πνεύματος τύπος, τὸν τῶν πιστευόντων κατάρδοντος νοῦν, κατὰ τὸ, « Ἐν ἐλαίῳ ἐλίπανας τὴν κεφαλὴν μου. »

B ΠΑΛΛ. Εἶτα τί μὴ μᾶλλον ἐλαίας αὐτάς, κλώνας δὲ μᾶλλον ἐλαιῶν ἀπεκάλει ;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὡ ἐταῖρε, καθάπερ ἐξ ἐλαιῶν μόσχια λεπτὰ καὶ ἀρτιθαλεῖς ἐξήρηνται κλάδοι, μόνον δὲ οὐχὶ μεταδοθεύονται μετὰ πίστει εἰς εὐσέβειαν οἱ πεπιστευκότες, οἱ μὲν ἐκ τῆς Ἰουδαίων ὄντες συναγωγῆς, οἱ δὲ, τῆς ἐξ ἐθνῶν πληθῆος ἐξηρημένοι· πεπιστεύκασι γὰρ οὐχὶ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὐτε μὴ ἅπαντα τῶν ἐθνῶν εἰσέφρησεν ἡ πληθῆος. Κλάδοι τοίνυν ἐλαιῶν, οἱ ὡς ἐκ δένδρων ἀπεσπασμένοι πληθῆος Ἰουδαϊκῆς, καὶ μὴν καὶ Ἑλληνικῆς ; καὶ ἐν φωτὶ τῷ θείῳ γεγεννημένοι, καὶ ἐνοσπαταλῶντες ἤδη πως τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀφθονωτέρα χύσει. Τοῦτο γὰρ οἶμαι δηλοῦν, τὸ, ὡς ἐν μυζωτήρησι τῶν λύχνων τοὺς τῶν ἐλαιῶν κείσθαι κλάδους, ὧν καὶ ὁ μακάριος Ψαλμὸς διαμμένεται σου, πρὸς τὸν τῶν ὀλων Σωτήρα Χριστὸν ἀναμελῶδων τε καὶ λέγων περὶ τε τῆς συναρμοσμένης αὐτῷ νόμφης, τουτέστι, τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἐν πίστει τέχνων αὐτῆς· « Ἡ γυνὴ σου ὡς ἄμπελος εὐθηνούσα ἐν τοῖς κλίτεσι τῆς οἰκίας σου. Οἱ υἱοὶ σου, ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης σου. » Ζωοποιούμεθα γὰρ ἐν μεθέξει Πνεύματος, καὶ ἐν ἁγίᾳ τραπέζῃ Χριστοῦ, τὴν εἰς αὐτὸν πίεσιν εἰσδεδεγμένοι.

ΠΑΛΛ. Ναὶ λέγεις ὀρθῶς· « Ἐγὼ γὰρ εἰμι, » φησὶν, « ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. »

ΚΥΡ. Ἀλλὰ λυχνίας μὲν πέρι, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ, ταυτὶ πρὸς ἡμῶν εἰς παρὸν εἰρήσεται. Ἴτω δὲ ὁ λόγος ἐπὶ τὸ χαλκοῦν ἤδη θυσιαστήριον, τῆς κατὰ νόμον λατρείας, τὸ χρειωδέστατον. « Ποιήσεις γὰρ, » φησὶ, « θυσιαστήριον ἐκ ξύλων ἀσήτητων. Ἡέντε πήχεων τὸ μῆκος, καὶ πέντε πήχεων τὸ εὖρος. Τετράγωνον ἔσται τὸ θυσιαστήριον, καὶ τριῶν πήχεων τὸ ὕψος αὐτοῦ· καὶ ποιήσεις τὰ κέρατα ἐπὶ τῶν τεσσάρων γωνιῶν, ἐξ αὐτοῦ ἔσται τὰ κέρατα, καὶ καλύψεις αὐτὰ χαλκῷ, καὶ ποιήσεις στεφάνην τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ τὸν καλυπτῆρα αὐτοῦ, καὶ τὰς φιάλας αὐτοῦ, καὶ τὰς κρεάγρας αὐτοῦ, καὶ τὸ πυρεῖον αὐτοῦ, πάντα τὰ σκεῦη αὐτοῦ ποιήσεις χαλκῶ. » Πεντάπηγχο μὲν οὖν εἰς εὖρος τε καὶ μῆκος

³⁰ Psal. xxii, 5. ³¹ Psal. cxxvii, 3. ³² Joan. vi, 35. ³³ Exod. xxvii, 1-4.

τὸ θυσιαστήριον. Ἔδει γὰρ, εἶδει μέτρων αὐτῶ, καὶ ἅλιαν ἀφθονωτάτων. Σχίσαι τε γὰρ ἐπ' αὐτῶ καὶ βοῶν ἡμελλὸν ἀναφέρεισθαι τμήματα, καὶ ὀλοκαυτώσεις, εἰδῶν τε καὶ τράγων ἀναφοραὶ καθιέτουμένων θεῶ. Γαυτῆροι χαλκῆ καὶ ἐσχάρα καὶ πυρεῖον αὐτῶ, κρεάγραι τε καὶ φιάλαι, καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σκεύη, ὡς ἂν δύναιτο ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις, τὴν παρὰ γε σφῶν αὐτῶν εἰσκομίζοντα χρεῖαν, ταῖς τοῦ παμφάγου πυρὸς μὴ καταφθεῖρεσθαι προσβολαῖς. Στεφάνῃν δὲ καὶ τὰ ἐπὶ ταῖς γωνίαις κέρατα, τῷ τοῦ σχήματος κάλλει προσθήσομεν. Ἄχαρι γὰρ οὐδὲν παρὰ τῷ πανσόφῳ θεῶ. Πλὴν, ἐκεῖνο πάλιν δὴ φέρε λέγωμεν, ἀκριβῆ τὸν νοῦν ἐπεριδόντας τοῖς ἐφ' ἑκάστῳ θεοσπισμένοις. Θυσιαστήριον προστέταγε ταῖς κατὰ νόμον θυσίαις ἰοικός καὶ πρέπον, ἀλλ' οὐδὲν ἐν αὐτῶ χρυσοῦν, καθάπερ ἀμέλει, καταθεῖτό τις ἂν ἐπιτῆς κειρωτοῦ, λυχνίας τε αὐ καὶ τραπέζης, καὶ τῶν ἀμφ' αὐτήν.

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα καὶ τοῦτό ἐστι;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ τῆς θείας τε καὶ ἀκράτου φύσεως τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν, καὶ ἀσύγκριτον λαμπρότητα, ὡς ἐν νοήσει λέγω, τὸ χρυσοῦν εὖ μάλα καταδηλοῦν ἐλέγομεν, ὦ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν, ἀκρύσωτον παντελῶς τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον, ἀνιγμά που τὸ χρῆμα τιθέντος ἡμῖν τοῦ θεοῦ, καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι Πνεύματος ἀγίου πρόξενος ἦκιστα μὲν ὁ νόμος, τετιμῆται δὲ οὐχὶ τοιαύτη χάριτι τῆς ἐν τύπῳ λατρείας ἢ δύνამις. Πνεῦμα γὰρ ἦν θουλείας ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ· ἡμῖν δὲ τὸ δωρὸν ἀπενεμήθη διὰ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν. Ἐνεφύσησε γὰρ, λέγων, Ἐλάβετε Πνεῦμα ἅγιον. » Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος προσεφώνει τοῖς πεπιστευκόσιν, Ἐοὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἄββα ὁ Πατήρ. » Ὅτι δὲ τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἢ δύνამις τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος οὐκ ἐπλούτει μέθεξι, δέδονται δὲ μᾶλλον τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, πληροπορήσει λέγων ὁ σοφὸς Ἰωάννης· Ἐοὐπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. » Ὁπω γὰρ ἀνεβίω Χριστός· μονονοχὶ γὰρ τότε κατεχρυσώθη τῷ Πνεύματι, καὶ κοινωτῆ τῇ πρὸς αὐτόν, ἢ ἀνθρώπου φύσις. Χρυσοῦ μὲν δὴ δίχα, ταῦτητοι γενέσθαι προστέταγε τὸ θυσιαστήριον, καθάπερ ἐγώμμαι, τὸν δὲ ἐπὶ τῷ χαλκῷ λόγον, ἐξ οὗ καὶ πεποίητο, παραδραμεῖν, ὡς ἰοικός, τοῖς φιλομαθέσιν οὐκ ἀζήμιον. Ἐκτέκοι γὰρ ἂν τι τῶν ἀναγκαίων ἢ βάσανος, καθάπερ τὸ ὑπὸ του σοφῶς εἰρημένον, Ἐν παντὶ μεριμνῶντι ἐνεστι περιττόν.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν ἂν ἔχοις εἰπεῖν καὶ ἐπὶ τῷδε πάλιν;

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· ψήφῳ μὲν γὰρ τῇ ἀνωθεν εἰς ἱερέα καὶ ἡγούμενον τὸν θεοσπίσιον Ἀαρὼν χειροτονῆσθαι φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Κορέ γε μὴν καὶ Δαθάν, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτούς, ἢ ἀγρία πληθὺς τῆς ἀνωθεν ψήφου προαλείστατα καταθέοντες, καὶ

namque et scissa signa super illud, et boum caesorum frusta, et holocausta, oviumque et hircorum Deo consecratorum oblationes erant imponendæ. Hanc ob causam et craticula, et focus, et fuscinulæ, et phialæ, et omnia denique ejus vasa ænea sunt; ut legalibus sacrificiis suum usum præbere possent, neque tamen voracis ignis impulsu consumerentur. Coronam vero, et angulorum cornua ipsius figuræ pulchritudini tribuemus: nam apud illum omnium sapientissimum Deum deforme nihil est. **303** Illud tamen rursus agendum dicamus, iis quæ de re quæque præcepta sunt, accurate animum adjicientes. Altare præcepit fieri quod legalibus hostiis conveniret atque aptum esset; sed aureum in eo nihil, quale profecto et in arca, et candelabro, et mensa, et iis quæ in illa erant, videre licet.

PALL. Quæ tandem est rei istius causa?

CYR. An vero, Palladi, non illius divinæ et immortalis naturæ, supra res omnes præstantiam ac splendorem incomparabilem (de eo loquor qui potest intellectu percipi) auro dicebamus aptissime significari?

PALL. Fateor.

CYR. Considera igitur, illud legalis cultus altaris expers omnino auri fuisse: qua in re apertissime nobis innuit Deus legis beneficio Spiritum sanctum minime conciliari nobis, neque vim illam figurati cultus esse ejusmodi gratia decoratam. Spiritus enim servitutis erat super Israel; nobis autem hoc donum per Christum tributum est, posteaquam a mortuis revixit; insufflavit enim, dicens: « Accipite Spiritum sanctum ²⁴. » Itaque Paulus alloquebatur credentes: « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater ²⁵. » Illam porro cultus legalis facultatem non fuisse sancti Spiritus participatione præditam, eumque iis potius datum esse qui fide justificati sunt, confirmat sapientissimus Joannes, cum dicit: « Nondum enim erat Spiritus sanctus, quia Jesus nondum erat glorificatus ²⁶. » Nondum enim revixerat Christus: tum enim hominis natura Spiritu, et ejus communicatione propemodum inaurata est. Hac igitur de causa sine auro fieri jussit altare, ut opinor. Cæterum rationem æris, ex quo illud exstructum fuit, prætermittere non sine studiosorum, ut opinor, jactura possumus: nam hæc inquisitio aliquid utilitatis pariet, ut est a quodam sapienter dictum: In omni sollicito inest utilitas.

PALL. Quid igitur hac de re dicere habes?

CYR. Audi igitur: Aaron enim virum illum admirabilem, cœlesti suffragio sacerdotem ac principem electum fuisse, sacræ Litteræ testantur. Core tamen et Dathan, eorumque sociorum effrenata illa multitudo contra supernum illud decretum pe-

²⁴ Joan. xx, 22. ²⁵ Rom. viii, 15. ²⁶ Joan. vii, 39.

tuantissime obnixa, et adversus divinas leges excitata, thuribula detulerunt, cum invocati, suaque **304** sponte ad id munus properarent, honoremque sibi minime tributum arriperent, ac sacerdoti principi, et ex universis lecto nimis præcipiti furore suam amentiam atque audaciam opponerent³⁷. Designabatur autem hoc facto futura adversus Christum Judæorum audacia: ipse enim est noster summus sacerdos, qui ad hoc dignitatis culmen Patris suffragio est proventus; atque illi quidem conatum adeo turpium poenas dederunt, dabuntque etiam post eos Judæi, cum iisdem criminibus teneantur. Deus autem Moysi, tum et Eleazaro Aaron filio, ac sacerdoti dixit: « Sumite thuribula ænea de medio combustorum, et ignem hunc alienum sparge ibi, quia sanctificaverunt thuribula horum peccatorum in animabus suis; et fecerunt ipsa laminas ductiles, circumpositionem altari, quia allata sunt coram Domino, et sanctificata sunt, et facta sunt in signum filii Israel³⁸. » Atque hæc quidem eo tempore dixit Deus. In Exodo autem scriptum est de Beseleel, qui patre quidem erat Uria, sed de tribu Dan, et universi operis princeps: « Hic fecit altare æneum ex thuribulis æneis quæ fuerant hominum qui seditionem concitaverunt cum synagoga Core³⁹. »

PALL. Quid igitur istud est?

CYR. Maximam id vero utilitatem continet, si animadverterimus, arcam quidem, quæ Christi figuram gereret, alia præterea, candelabrum, inquam, et propitiatorium, et ex auro mensam, hæc facta esse omnia offerente populo, singulis, quod in manibus erat, Deo dicantibus: accepti enim sane sunt in gloriam Dei, et Patris, qui Christum donis venerantur, et spirituales oblationes offerunt, quorum illi figuræ umbræque erant: sed illud culturæ legalis altare irritationis atque contradictionis, conspirationis ejus denique, ut ita dicam, quæ adversus sacerdotem summum facta est, veluti monumentum quoddam esse atque prædictionem in ipsa altaris constructione positam, mystice et dispensative significatur. Nonne tibi figura perspicua est? Christi namque figuram tenet Aaron. Adversus autem Christi gloriam contentione summa Judæi quoque certaverunt: causaque contradicendi est eis legale hoc altare; ablatum est enim ille tanquam in umbra cultus, **305** et in Christo potius illum spiritualem odorem Patri adolemus. Idque rursus tanquam in umbris, designavit, dicens: « Et facies mihi altare thymiarnatis ex lignis imputribilibus; et facies illud cubiti longitudine, et cubiti latitudine; quadratum erit, et duorum cubitorum altitudine. Ex ipso erunt cornua ejus: et inaurabis illud auro puro, craticulam ejus, et parietes ejus circumquaque, et cornua ejus⁴⁰. » Cumque illi amites, et cir-

Α τῶν θεῶν καταξανοστάμενοι νόμων, πυρεῖα προσήγον ἀκλητοὶ καὶ αὐτόματοι πρὸς τοῦτο ἰόντες, καὶ τιμὴν ἀρπάζοντες, οὐ νουθετήσαν αὐτοῖς, ἀντιπαρεξάγοντες καὶ μάλᾳ θερμῶς, τὰ ἐξ ἀπονοίας καὶ θράσους, ἱερεῖ τῷ προβουχόντι, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπολέγδην ἐξηρημένῃ. Ἐσκιαγραφεῖτο δὲ διὰ τούτων ἡ ἰσομένη κατὰ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαίων ἀπόνοια. Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἀρχιερεὺς, ψήφῳ πρὸς τοῦτο ἡγμένος τῆ παρὰ Πατρὸς, καὶ οἱ μὲν τῶν οὕτως αἰσχροῦν ἐπιχειρημάτων ἐκτετείκασι δικαστῶν ἀποτίσσει δὲ καὶ μετ' αὐτοὺς Ἰουδαῖοι τοῖς ἰσοῖς ἐγκλήμασι γεγονότες ἔνοχοι. Θεὸς δὲ δὴ τότε πρὸς Μωσῆα τε τὸν ἱερὸν, καὶ μὴν καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ ἔφη, τὸν ἐξ Ἀαρῶν τὸν ἱερέα: « Ἀνελεσθε τὰ πυρεῖα τὰ χαλκᾶ ἐκ μέσου τῶν κεκαυμένων, καὶ τὸ πῦρ τὸ ἀλλότριον τοῦτο στείρον ἐκεῖ, ὅτι ἠγίασε τὰ πυρεῖα τῶν ἀμαρτωλῶν τούτων ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν. Καὶ ἐποίησαν αὐτὰ λέπιθας ἐλατὰς, περίθεμα τῷ θυσιαστήριῳ, ὅτι προσηνήθησαν ἔναντι Κυρίου, καὶ ἠγιάσθησαν. Καὶ ἐγένοντο εἰς σημεῖον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. » Ταῦτη μὲν οὖν ἔφη τὸ τῆνικεθε Θεός. Ἐν τῇ Ἐξόδῳ δὲ γέγραπται περὶ τοῦ Βεσελεήλ, ὃς ἦν ἐκ πατρὸς μὲν Οὐρίου, φυλῆς δὲ τῆς Δάν (1), καὶ πάσης εὐτεχνίας ἡγούμενος: « Οὗτος ἐποίησε τὸ θυσιαστήριον τὸ χαλκοῦν ἐκ τῶν πυρεῖων τῶν χαλκῶν, ἃ ἦν τοῖς ἀνδράσι τοῖς καταστασιασασα μετὰ τῆς Κορῆ συναγωγῆς. »

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Πολλὴν ἂν ἔχοι τὴν βησιν, εἰ ἐννοεῖτο ὅτι πεποιεῖται μὲν ἡ κιβωτὸς εἰς τύπον Χριστοῦ, καὶ μὲν τοι καὶ τὰ ἕτερα, λυχνία, φημί, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ ἐκ χρυσοῦ τραπέζα, προσκομιζαντος τοῦ λαοῦ καὶ ἀναθέντος ἐκάστου τὸ ἐν χειρὶ. Δεκτοὶ γὰρ ἴλιαν εἰ; δόξαν Θεοῦ καὶ Πατρὸς, οἱ καρποφοροῦντες Χριστῷ, καὶ δωροφορίας προσάγοντες τὰς πνευματικὰς, ὧν ἦσαν ἐκεῖνοι τύποι καὶ σκιαί. Τῆς δὲ κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον, παροξυσμοῦ καὶ ἀντιλογίας, καὶ ἴν' οὕτως εἶπω λοιπὸν, ἀντάρσεως τῆς καθ' ἑρῆως τοῦ μεγάλου γεγεννημένης, οἰονεῖ πως ὑπόμνημα καὶ προαναφήνησις, ἐν αὐτῇ κειμένη τῇ κατασκευῇ, μυστικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς σημαίνεται. Ἄρα σοι σαφές τὸ ἀνιγγμα; Χριστοῦ γὰρ εἰς τύπον ὁ Ἀαρῶν πεφιλονεικήσασι δὲ τῆ τοῦ Χριστοῦ δόξη καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ ἀντιλέγεται διὰ τοῦτο τὸ κατὰ νόμον θυσιαστήριον. Πέπανται γὰρ ἡ ὥς ἐν σκιαῖς λατρεία· καὶ ἐν Χριστῷ δὴ μᾶλλον εὐωδιάζομεν τῷ Πατρὶ τὴν νοητὴν εὐοσμίαν· καὶ τοῦτο ἡμῖν ὡς ἐν σκιαῖς πάλιν ὑπετύπου, λέγων: « Καὶ ποιήσεις μοι θυσιαστήριον θυμιάματος ἐκ ξύλων ἀσήπτων, καὶ ποιήσεις αὐτὸ πήχεως τὸ μῆκος, καὶ πήχεως τὸ εὖρος· τετράγωνον ἔσται, καὶ δύο πήχεων τὸ ὕψος. Ἐξ αὐτοῦ ἔσται τὰ κέρατα αὐτοῦ, καὶ καταχρυσώσεις αὐτὸ χρυσίῳ καθαρῷ, τὴν ἐσχάραν αὐτοῦ, καὶ τοὺς τοίχους αὐτοῦ κύκλῳ, καὶ τὰ κέρατα αὐτοῦ. » Σικυτάλας δὲ αὐτῷ καὶ κρῖκος, καὶ ἀναφορέας. Ἐτερά τε τοιαῦτα προστεθεικῶς, καὶ θήσεις αὐτῷ, φησὶν, « Ἐναντι τοῦ καταπα-

³⁷ Num. xvi, 4 seqq. ³⁸ Ibid., 37, 38. ³⁹ Exod. xxxvii, 25. ⁴⁰ Exod. xxx, 1-3.

(1) Mirum quomodo de tribu Dan fuisse dicat Beseleel, quem Scriptura manifeste dicit fuisse de tribu Juda; socium vero ejus Eliab, de tribu Dan.

τάσματος τοῦ ὄντος ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, ἅ
ἐν οἷς γνωσθήσονται σοι ἐκεῖ Θεός· καὶ θυμιάσει
ἐπ' αὐτοῦ Ἁαρὼν θυμίαμα σύνθετον λεπτὸν τὸ πρῶτον,
πρῶτον ὅταν ἐπισκιάζῃ τοὺς λύχνους, θυμιάσει ἐπ'
αὐτοῦ. Καὶ ὅταν ἐξάπτῃ Ἁαρὼν τοὺς λύχνους τὸ ὄψε,
θυμιάσει ἐπ' αὐτοῦ θυμίαμα ἐνδεδεχισμοῦ διὰ παν-
τὸς ἐναντι Κυρίου εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Καὶ οὐκ
ἀνοίσεις ἐπ' αὐτῶν θυμίαμα ἕτερον· κάρπωμα θυσίας,
καὶ σπονδὴν οὐ σπείσεις ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐξιλιάσεται
ἐπ' αὐτοῦ Ἁαρὼν ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ, ἅπαξ τοῦ
ἐνιαυτοῦ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἀμαρ-
τιῶν τοῦ ἐξίλασμοῦ. Ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καθαριεῖ αὐτὸ
εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν· Ἅγιον τῶν ἁγίων ἐστὶ τῷ
Κυρίῳ. »

ΠΑΑΑ. Εἰς τύπον ἄρα Χριστοῦ καὶ τοῦτο παρα-
δεξιόμθα ;

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε. Ἀληθὲς γὰρ
οἶτι τὸ χρημᾶ ἐστὶ, τὸ τίμιον αὐτοῦ καὶ βαθὺ μυστη-
ριον ἐνδείξειεν ἄν καὶ μάλᾳ βράδιως τοῖς γε ἡρημένοις
τὰ κοινὰ πολυπραγμονεῖν ἰσχνῶς τε καὶ κατεβρί-
νημένως. Πεποίητο μὲν γὰρ ἐκ ξύλων ἀσήπτων,
χρυσῷ δὲ ὄλον ἀλή|ε]πιτο. Ἀδιάφθορον γὰρ τὸ σῶμα
Χριστοῦ, καὶ φύσιν ἐν ἑαυτῷ τὴν θεῖαν καταπλου-
τοῦν· Ἐγένετο γὰρ σὰρξ ὁ Λόγος, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν
ἡμῖν. » Ἀπαρχὴ δὲ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, καὶ ρίζα τοῦ
γένους ἀνακτιζομένου πρὸς ἀφθαρσίαν διὰ τῆς
πρὸς Θεὸν ἐνώσεως, εἰ καὶ ἐξαιρέτως ἐπ' αὐτοῦ τὸ
χρήμα νοῦτο. Κέρατα δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ οἴονει
χεῖρες ἐκπετασμένα, καὶ τοῦ τιμοῦ σταυροῦ τὸ
σχῆμα προαναπλάττοντα. Εἰ δὲ δὴ τέτταρά τις εἶ-
ναι λέγοι τὰ κέρατα, ἀδικοῦν οὐδὲν, εἰς γε τὸ νοεῖν
ὀρθῶς τὸν φιλομαθῆ. Τετραγώνου τε γὰρ καὶ ἰσοπλευ-
ρου πανταχῆ τοῦ θυσιαστηρίου τυγχάνοντο ; Ἰση
πανταχῶθεν τῶν κεράτων ἡ θεία· καὶ τίς ὁ τοῦδε
λόγος ; ἐν παντὶ γὰρ τόπω Χριστὸς γινώσκεται, καὶ
οὗτος ἐσταυρωμένος· αὐχμημα δὲ τοῦτο λαμπρὸν
τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος
Παῦλος, « Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν
τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύ-
ρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ. » Πρόσκειται δὲ τῷ τεχνή-
ματι, τὰ τελούντα πρὸς κόσμον, στεφάνη στρωπτή·
καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς ; Ὁραῖος κάλλει παρὰ τοὺς
υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ; ὁ Ἐμμανουήλ. Ἐπενήνεκται
δὲ καὶ τὰ εἰς χρεῖαν αὐτῶν, οἱ ἀναφορεῖς τε καὶ
τὰ λοιπά. Φέρεσθαι γὰρ ἐν κόσμῳ κατὰ τοὺς τῶν
ἀναζεύξεων καιροὺς τὸ θεῖον ἔδει θυσιαστήριον.
Ἐδρων δὲ τοῦτο καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, Χριστὸν
περιφέροντες διὰ τοῦ κηρύγματος εὐσημῶν ; τε
καὶ κατὰ τάξιν, ὡς Θεοῦ διάκονοι καὶ οἰκονόμοι
μυστηρίων Χριστοῦ. « Θήσεις δὲ, » φησὶ, « τὸ θυσια-
στήριον ἀπέναντι τοῦ καταπετάσματος τοῦ ὄντος ἐπὶ
τῆς κιβωτοῦ τῶν μαρτυρίων ἐν οἷς γνωσθήσονται
σοι ἐκεῖθεν. »

ΠΑΑΑ. Ἐἴτα τί τὸ ἀναγκαῖον καὶ χώρων αὐτῶν
οἶμαι, τῶν τεταγμένων ;

ΚΥΡ. Ὡς βαθὺς μὲν ὁ λόγος, καὶ ἰάμυδρὸς ἄγαν
ἔρω δὲ ὡς ἐνι, θεῶν πῖσυνος τῷ καὶ αὐτοῦς σοφοῦντι

culos, et vectes, et cætera ejusmodi adjecisset, ait :
» Et pones illud contra velum quod est super arcam
testimoniorum, in quibus cognoscar a te inde Deus :
et incendet super ipso Aaron incensum composi-
tum tenue mane, mane ; cum componet lucernas,
adolebit super ipso. Et cum accendat Aaron lucer-
nas vesperi, incendet super illud incensum continua-
tionis in perpetuum coram Domino in generationes
eorum ; et non impones super eo incensum aliud :
oblationem hostiæ, et libationem non libabis super
ipso. Et propitiabitur super ipso Aaron in cornibus
ejus, semel per annum de sanguine purgationis pec-
catorum propitiationis. Semel in anno purgabit illud
in generationes eorum : Sanctum sanctorum est Do-
mino⁴¹. »

B PALL. In figuram ergo Christi hoc accipiemus ?

CYR. Maxime vero, Palladi. Nam id verum esse,
ex præclaro et sublimi ejus mysterio patere, et qui-
dem facillime poterit, si qui subtiliter et solerter
hujusmodi res pervestigare voluerint. Factum
enim erat ex lignis imputribilibus, totumque auro
tectum ; incorruptibile namque est Christi corpus,
et divinam in se ipso naturam habet : « Verbum
caro factum est, et habitavit in nobis⁴². » Primitiæ
porro nostræ, atque radix nostri generis Christus est :
quod genus, hoc ipso quod cum Deo junctum est,
ad incorruptionem recreatur ; quamvis in illo præ-
cipue ea res intelligatur. Sunt etiam altari cornua,
ac veluti manus extentiæ, gloriosæ crucis habitum
præfigurantes. Quod si quis quatuor esse cornua
dixerit, nihil impedimenti studioso ea res affert,
quominus recte intelligatur. Nam, cum altare qua-
dratum sit, et æqualibus undique lateribus, atque
ex omni parte cornua conspiciantur ; hoc vero quid
significat ? 306 nempe in omni loco Christum
agnosci, eumque crucifixum : id autem in eum cre-
dentibus illustris est gloriatio. Itaque beatus Paulus :
« Mihi autem, » inquit, « absit gloriari, nisi
in cruce Christi, per quem mihi mundus crucifixus
est, et ego mundo⁴³. » Adjuncta sunt præterea
huic operi quæ ad ornatum pertinent, nempe co-
rona tortilis ; est enim sane Emmanuel « Speciosus
forma præ filiis hominum⁴⁴. » Addita sunt etiam,
quæ ad ejus usum pertinerent, vectes, inquam, et
reliqua instrumenta. Nam divinum illud altare, quo
tempore proficiscendum erat, decenter ferri oportebat.
Id vero faciebant beati illi discipuli, cum præ-
dicando Christum circumferebant : honeste autem
et ordinate, ut Dei ministri, et dispensatores myster-
riorum Christi⁴⁵. « Pones autem altare, » inquit,
« contra velum quod est super arcam testimoniorum,
in quibus cognoscar a te inde⁴⁶. »

PALL. Sed quid tandem opus fuit locis certa ra-
tione definitis ?

CYR. Latet quidem in profundo, et obscura ni-
mis est hujus rei ratio : dicam tamen, Deo fretus,

⁴¹ Exod. xxx, 7-10. ⁴² Joan. i, 14. ⁴³ Galat. vi, 14. ⁴⁴ Psal. xlv, 3. ⁴⁵ I Cor. iv, 1. ⁴⁶ Exod. xxx, 6.

qui ipsis quoque cæcis sapientiam tribuit. Arcam ex lignis impuitribilibus, et auro mundo factam esse ait: in qua lex erat, id est, divinus sermo, seu testimonia. Figura quippe ea res erat Verbi ex Deo geniti, quod habitavit in nobis, et in carnis similitudine factum est, ut Scripturæ testantur. Deinde velum quoddam in quatuor columnis expansum supra arcam pendere jussit, idque velum propitiatorium appellabatur. Quod etiam Christum significat: « Nam ipse est propitatio pro peccatis nostris »⁴⁷, et propitiatorium per fidem: » sic enim illum Paulus appellavit⁴⁸. Depicta porro erant, ac veluti circum propitiatorium Cherubim, quæ supremarum virtutum servitutem, quam Deo exhibent (Deus enim est Verbum) hoc ipso, quod prope sunt, atque etiam quod ad ministrantium speciem assistunt, optime significant. Tum dixit Moysi: « Et cognoscar a te inde, et loquar tecum desuper propitiatorium inter duo Cherubim, quæ sunt supra arcam testimonii »⁴⁹. Arca quidem, ut dixi, Christus erat, tanquam in incorruptibili corpore Deus Verbum; sed tamen in terra sita est arca, ad nostram enim submissionem et humilitatem descendit ille Unigenitus: nam servilem formam subiit, et semetipsum exinanivit⁵⁰.
307 Ipse est præterea propitiatorium in sublimi positum, et a supernis Virtutibus circumseptum. Non enim e solo nobis duntaxat exinanitionis modo notus est Filius, sed etiam ex eo quod Deus est, et universorum Dominus: etsi enim ex humana natura se ipsum humiliavit, atque sapienti gubernatione ad nostram conditionem descendit, attamen « Deus illum superexaltavit, et dedit illi nomen quod est super omne nomen »⁵¹. Hujus autem rei non absurde figura est, quod in sublime positum est propitiatorium, Cherubim ad ejus dextram sinistramque partem depictis: nam, ubi ministerium Deo proprie conveniens adesse cernitur, ibi profecto divinitatis quoque gloria prorsus adest, et ea dignitatis excellentia quæ orationem omnem superet. « Desuper autem Cherubim cognoscar a te »⁵², inquit ille universorum Dominus, in quo illam ineffabilem naturam non inter creaturas quæri jussit; sed ultra id omne prorsus, quidquid ut sit vocatum est. Dei enim, qui natura Deus est, ratio, et locus est ille decentissimus, præter, ac supra id omne esse, quod ortum est. Igitur ille supra Cherubim locus in illo sancto tabernaculo nostris etiam sensibus divinam prope naturam ostendit, ob eamque causam altare illud aureum, quod in figuram Christi factum fuerat, e regione ejus collocari jussit, qui supra Cherubim et edebat oracula, et intelligebatur: qua in re locus ipse significabat, in Dei quodam modo conspectum, et ante oculos Patris nos in Christo esse perductos: hominem enim, cum in aversione esset, ac propter transgressionem peccatorumque multitudinem Deum offendisset, rursus in se ipso, ac primo Christus in conspectu Patris

Α τούς τυφλοὺς. Κιθωτὸν γενέσθαι ἐκ ξύλων ἀσθητων καὶ χρυσοῦ καθαροῦ, φησὶ, καὶ ἦν ὁ νόμος ἐν αὐτῇ, τουτέστιν, ὁ θεὸς λόγος, ἦτοι τὰ μαρτύρια. Τύπος γὰρ ἦν τὸ χρῆμα, τοῦ ἐκ Θεοῦ φύντος Λόγου, κατοικήσαντος ἐν ἡμῖν, καὶ σαρκὸς ἐν ὁμοιώματι γεγονότος, κατὰ τὰς Γραφάς. Εἶτα καταπέτασμα τι τέσσαρσι στύλοις ἐπιτεταναυσμένον, ἀπαιωρεῖσθαι τῇ κιθωτῷ δεῖν ἔφη. Ὅνομα δὲ τῷ καταπετάσματι, τὸ ἱλαστήριον. Χριστὸς δὲ καὶ τοῦτο· « Ἰλασμός γάρ ἐστιν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἱλαστήριον διὰ πίστεως. » Ἀνόμαζε γὰρ οὕτως ὁ Παῦλος αὐτόν· γράφατο δὲ καὶ οἶονεὶ πως ἐν κύκλῳ τοῦ ἱλαστηρίου τὰ Χερουβιμ, τῶν ἀνωτάτων δυνάμεων τὴν ὑπὸ Θεῶν δουλείαν· Θεὸς γὰρ ὁ Λόγος· καὶ τὸ ἀγγυὸν δὴ μάλα, καὶ μὴν καὶ τὸ παρεστάνα· λειτουργικῶς, εὐ μάλα σημαίνοντα. Εἶτα Θεὸς ἔφη πρὸς Μωσέα· « Καὶ γνωσθήσασαι σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι ἀνωθεν τοῦ ἱλαστηρίου ἀναμέσον τῶν δύο Χερουβιμ τῶν ἐν τῇ κιθωτῷ τοῦ μαρτυρίου. » Ἦν δὲ, ὡς ἔφη, ἡ κιθωτὸς ὁ Χριστὸς, ὡς ἐν ἀφάρτῳ σώματι Θεὸς Λόγος, πᾶν εἰς γῆν ἢ κιθωτὸς· γέγονε δὲ καὶ ἐν ὑπέσει καὶ ἐν χαμαλότῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, ὁ Μονογενὴς. Μορφὴν γὰρ ὑπέδου τὴν δουλοπρεπῆ, καὶ κεκένωκεν ἑαυτόν. Αὐτὸς δὲ πάλιν ἐστὶ τὸ ἱλαστήριον, τὸ ὑψοῦ κείμενον, καὶ ὑπὸ τῶν ἄνω Δυνάμεων δορυφορούμενον. Οὐ γὰρ ἐκ μόνων ἡμῖν τῶν τῆς κενώσεως τρόπων γνώριμος ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐστὶ Θεὸς καὶ τῶν ὄλων Κύριος. Εἰ γὰρ καὶ τεταπεινώκεν ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰκονομικῶς καταβεθηκῶς, ἀλλ' « Ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ἄνωμα, τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄνωμα. » Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ τοῦδε, τὸ ὑψοῦ τεθεῖσθαι τὸ ἱλαστήριον εἰς δεξιὸν καὶ εὐώνυμον ἀναγεγραμμένων τῶν Χερουβιμ. Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ Θεῶν πρόποσα μόνω φαίνοιτο λειτουργία, ἐκεῖ δὴπου εἴη ἂν πάντως καὶ ἡ τῆς θεότητος δόξα, καὶ τῶν ὑπὲρ λόγον ἀξιωματῶν ἡ ὑπεροχὴ. « Ἀνωθεν δὲ τῶν Χερουβιμ, γνωσθήσασαι σοι, φησὶν, ὁ πάντων Δεσπότης, τὴν ἀρρήτων φύσιν μὴ ἐν οἷς ἡ κτίσις ζητεῖσθαι προστάτων, ἀλλ' ἐπέκεινα πάντως τοῦ κεκλιμένου πρὸς ὑπαρξίν Θεοῦ γὰρ φύσει λόγος τε καὶ τόπος ὁ περιπεδίστατος, τὸ πέρα τε καὶ ἄνω πάντος γενητοῦ. Οὐκοῦν ὁ ὑπεράνω τῶν Χερουβιμ τόπος, καὶ ἀσθητικῶς ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ μονουχὶ τὴν θείαν ἡμῖν καταδηλοῦ φύσιν· ταῦτητοι τῷ χρυσοῦν θυσιαστήριον εἰς τύπον Χριστοῦ γεγονὸς, ἀποκτεῖσθαι προστέταχεν ἀπέναντι τοῦ ὑπεράνω τῶν Χερουβιμ χρηματίζοντός τε καὶ νοουμένου τοῦ οἶονεὶ πως εἰς ὄψιν Θεοῦ καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Πατρὸς ἐν Χριστῷ γενέσθαι τὰ καθ' ἡμᾶς τοῦτο που σημαίνοντος. Ἐν ἀποστροφῇ γὰρ ὄντα τὸν ἀνθρώπινον, καὶ προσκεκρουκότα Θεῶν διὰ τὴν παράβασιν καὶ πολλὴν ἁμαρτίαν, ἔστησε πάλιν ἐν προσώπῳ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐν αὐτῷ καὶ πρώτῳ Χριστῷ. « Ἡρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰσέβησεν εἰς τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, » καθὰ γράφει Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφός. Ὁ γὰρ ὑπάρχων ἀεὶ μετὰ τοῦ ἰδίου

⁴⁷ Joan. II, 2. ⁴⁸ Rom. III, 25. ⁴⁹ Exod. XXV, 22. ⁵⁰ Philipp. II, 7. ⁵¹ Ibid., 9. ⁵² Exod. XXV, 22.

Πατρὸς, νῦν ἄφανισθῆναι λέγεται ὡς ἐν ἑαυτῷ γε καὶ πρῶτον παρατεθείς ἐν ὄψει τοῦ Πατρὸς τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἀποστροφὴν μετίστας. « Ἀδὲς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, » κατὰ τὰς Γραφάς. « **dicitar, utpote qui in se ipso, ac primo in conspectu Patris naturam humanam collocarit, et veterem illam aversionem revocaverit : Ipse enim est pax**

HALL. Ἄραρεν οὖν ὅτι Χριστοῦ πάλιν εἰκῶν τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ νοστ' ἂν εἰκότως αὐτὸς ὁ θυμίαμα τὸ σύνθετον καὶ λεπτόν. Αὐτὸς γὰρ ὁ ἀρχιερεὺς· « **Θυμιάσει γάρ, »** φησὶν, « ἐπ' αὐτοῦ Ἄαρὼν θυμίαμα σύνθετον, λεπτόν. » καὶ σύνθετον μὲν τὸ θυμίαμα· Θεὸς γὰρ ὢν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ. Καὶ συντίθεται πως ἡμῖν ὁ Ἐμμανουήλ, θείας φύσεώς τε καὶ ἀνθρωπότητος εἰς ἐνότητα τὴν ὑπὲρ νοῦν, ἀπορρήτως συνηγεμένην. Λεπτὸν δέ, ὅτι τὸ παχὺ τῆς κατὰ νόμον λατρείας οὐκ ἔχει. « **Θυσίας γὰρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας. Ὁλοκαύτωμα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, φησί· τότε εἶπον, Ἰδοὺ ἤκω· τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεὸς, τὸ θέλημά σου. »** Καὶ τί δὴ τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἡμᾶς ἐν Εὐαγγελίοις μεμυσταγώγηκε λέγων, ὅτι « **Καταδέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δίδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἑσπέρῃ ἡμέρᾳ. »** Προσεκόμιχε γὰρ ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὄσμην εὐωδίας, κεχηρημάτικέ τε διὰ τοῦτο καὶ ἀρχιερεὺς. Οὐκοῦν αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς, αὐτὸς τὸ θυμίαμα τὸ σύνθετόν τε καὶ λεπτόν· καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ Παῦλος· « **Τῷ δὲ Θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὄσμη τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦναι δι' ἡμῶν ἐν παντί· τόπῳ, ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ, ἐν τοῖς σωζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὄσμη ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὄσμη ζωῆς εἰς ζωὴν. »** Προσεφώνει δὲ καὶ ἡμῖν· « **Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ εἰς ὄσμη εὐωδίας. »** Καὶ τὸν γε τοῦ θυμίου ἐναργῆ καθίστη καιρὸν, ἅπαντα δὲ δεῖν ἐν τάξει τε καὶ εὐχοσμῆ πράττεσθαι νομοθετῶν, καὶ δι' ὧν ἂν ἡμῖν ἡ τῶν εἰς τὸ εἶσω θεωρημάτων εὐχοῖ δύνάμεις. « **Τὸ πρῶτον γὰρ, φησὶ, « καὶ τὸ ὄψι τῶν λύχνων ἐξαπτομένων καὶ ἐπισκιαζομένων, »** τοῦ μὲν ὄψι καὶ πρῶτον, τὸ ἀδιάλειπτόν τε καὶ διηνεκὲς ἐμφαίνοντος, τοῦ δὲ ὑπὸ λύχνους χρῆναι θυμίου, ἐκεῖνό που τάχα παραδηλοῦντος εὐ μάλα, ὅτι φωτὶ τῷ θείῳ καταλαμπόμενοι, τότε δὴ, τότε τῆς εὐωδίας Χριστοῦ πλουσίως ἀναπικλάμεθα, ἴμεν τε οὕτω πρὸς ἀσθήσιν τῶν ἑσῶ σκητῆς ἀγαθῶν, ἥτοι τῆς τῶν θείων χαρισμάτων διανομῆς, ἣν τοῖς ἀξιῶσι ὀρέγεται Χριστός. Ὅστε εἰ τις οὕτω γέγονεν ἐν φωτὶ διὰ πίστει, ἐστὶ που πάντως καὶ τῆς νοητῆς εὐωδίας ἀμέτοχος, ἐπὶ τὸ Χριστοῦ μὴ εἰδῶς μυστήριον.

A constituit : « **Præcursor namque pro nobis in cœlum est ingressus, ut nunc appareat vultui Dei pro nobis, »** ut ille sapiens vir Paulus scriptum reliquit⁵⁴. Nam, qui semper est una cum Patre, nunc apparere dicitur, utpote qui in se ipso, ac primo in conspectu Patris naturam humanam collocarit, et veterem illam aversionem revocaverit : **Ipse enim est pax** nostra⁵⁵, » ut Scripturæ tradunt.

PALL. Effectum est igitur, altare illud aureum esse Christi rursus imaginem.

CYR. Adhæc non absurde idem ipse intelligi potest illud esse thymiam compositum ac tenue; ipse enim est princeps ille sacerdotum : « **Incendet enim, »** inquit, » super eo Aaron thymiam compositum, tenue⁵⁶; » **308** ac compositum quidem est thymiam; nam, cum Deus esset Verbum, caro factum est, et compositus est nobis quodammodo ille Emmanuel, cum divina simul humanaque natura in unitatem, quæ omnem intelligentiam superat, ineffabili modo convenerint. Deinde tenue est, quia illam legalis cultus crassitiem non habet : « **Sacrificium enim et oblationem noluiti: holocausta, et pro peccato non placuerunt tibi; corpus autem aptasti mihi; tunc dixi : Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam.** » Quæ autem esset ea Patris voluntas, ipse nos in Evangeliiis docuit : « **Quia descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me; hæc est autem voluntas ejus qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die** » : » Nam semetipsum obtulit pro nobis in odorem suavitatis⁵⁷, ob eamque causam etiam summi sacerdotis est dignitate insignitus. Ipse igitur est summus sacerdos, ipse thymiam compositum ac tenue, quod ipsum Paulus his verbis testatus est : « **Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco; Christi enim bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt : his quidem odor mortis in mortem, illis vero odor vitæ in vitam.** » Nos etiam alloquebatur, dicens : « **Estote igitur imitatores Dei, ut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit se ipsum pro nobis oblationem, et hostiam Deo, in odorem suavitatis.** » Tempus præterea incensi adolendi manifestum fecit, ac sancit, ut omnia ordinate et honeste fiant, et ita ut iis ad internarum rerum contemplationem nostræ vires adjuventur : « **Mane, »** inquit, » et vesperi cum lucernæ accenduntur et componuntur⁵⁸; » ac mane quidem et vespere continuum perpetuumque tempus indicant : porro cum accenduntur lucernæ, adolendum esse incensum, illud fortassis apte significat, cum divino lumine illustramur, tum demum Christi bono odore nos abunde compleri, et ita ad interioris tabernaculi bona, **309** id est, ad divina munera percipienda pergere, quæ Christus iis qui digni sunt largitur. Itaque, si quis nondum est in lumine per

⁵⁴ Hebr. ix, 24. ⁵⁵ Ephes. ii, 14. ⁵⁶ Exod. xxx, 7. ⁵⁷ Psal. xxxix, 7-9. ⁵⁸ Joan. vi, 58-60. ⁵⁹ Ephes. v, 2. ⁶⁰ II Cor. ii, 14-16. ⁶¹ Ephes. v, 1, 2. ⁶² Exod. xxx, 7.

fidem, est procul dubio spiritualis odoris expers, A cum adhuc Christi mysterium ignoret : « Nisi enim credideritis, » inquit, « non intelligetis ⁶². » Est enim fides velut primus aditus ad sapientiam perducens, mentemque quodammodo ad divini luminis receptionem aperit. Continuationis autem incensum appellat; nullum quippe tempus est, quin-Christus in sancto tabernaculo, hoc est, in Ecclesia, odorem spiret. Interdicit autem prorsus ne super illum, nimirum super altare Christi, libamen imponatur, aut offeratur oblatio; nam in Christo abolita sunt quæ legis erant, et ad finem perveniunt umbræ, hoc est, ut opinor, libamen et oblatio; idque propheta testatur, dicens : « Ablata sunt de domo Domini sacrificium et libamen ⁶³. » Namque, manifestato jam illo adorationis et cultus genere, quod exhibetur in spiritu et veritate, supervacua sunt umbræ quodammodo, et inanes figuræ ac prorsus inutiles; nova quippe creatura in Christo : a gratia enim exciderunt, qui post declarationem veritatis in lege justificantur ⁶⁴. « Non impones præterea, » inquit, « super altare incensum aliud ⁶⁵; » alium enim recipimus in Christo prorsus neminem, neque, Rabbi, cuiquam alteri dicemus; unus est enim magister noster, ac præceptor ⁶⁶, eique soli inhærebimus, dicentes : « Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt te : traxerunt me post te : in odorem unguentorum tuorum curromus ⁶⁷. » Annon hoc illud est, « Non impones super illud incensum aliud ? » Solius enim Christi bonus odor in Ecclesia satis erit iis qui sani revera sunt, quique alium odorem minime quærun, ut certe infelices Judæi faciunt, qui illud thymia-
ma compositum ac tenue, id est, Christum, præ superbia, ludibrio habent, et sacri hujus ac sane divini odoris expertes remanserunt, alium autem pro eo recipient, illum nempe filium iniquitatis, « qui adversatur, et extollitur super omnem, qui dicitur Deus, aut quod colitur; ita ut ipse in templo Dei, ut scriptum est, sedeat, ostendens se, tanquam sit Deus ⁶⁸; » qui divinum tabernaculum etiam inquinat, cum sit fumus alienus, et, ut ita dicam, diabolicus fetor : **310** « Erit enim, » inquit, « illius adventus secundum operationem Satanæ ⁶⁹. »

PALL. Quid dicis, intelligo; est enim perspicua tua oratio.

CYR. Propitiari autem super altare thymiamatis jubet Aaron semel in anno, ungentem sanguine purificationis peccatorum capita cornuum : « Sanctum enim sanctorum est, » inquit. Quod tibi perspicuum faciet beatus Paulus, dicens : « Christus vero assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus creationis; neque per sanguinem hircorum et taurorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa ⁷⁰ » Nam, ut idem rursus dicit : « Semel mortuus,

« Ἐν γὰρ μὴ πιστεύετε, οὐδ' οὐ μὴ συνήτε, » φησί. Προσβολὴ γὰρ ἡ πίστις, εἰς σύνεσιν ἀποφέρουσα, καὶ οἰονεὶ πρὸς παραδοχὴν τοῦ θεοῦ φωτὶς ἀπλοῦσα τὸν νοῦν. Ἐνδελχισμοῦ δὲ ὀνομάζει τὸ θυμίαμα. Καιρὸς γὰρ οὐδεὶς, καθ' ὃν οὐκ εὐωδίζει Χριστὸς; ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ, τουτέστιν, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀποφάσκει δὲ παντελῶς, τὸ δεῖν ἐπ' αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ Χριστοῦ, σπονδὴν κατακεῖσθαι, καὶ ἀναφέρεσθαι κάρπωμα. Κατήρηται γὰρ ἐν Χριστῷ τὰ ἐν νόμῳ, καὶ εἰς τέλος ἐρπουσιν αἱ σκιαί. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι σπονδὴ καὶ κάρπωμα. Καὶ μαρτυρεῖ λέγων ὁ προφήτης : « Ἐξηγήσεται ἐξ οἴκου Κυρίου θυσία καὶ σπονδή. » Ἀναδειγμένης γὰρ ἤδη τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθεῖς προσκυνήσεως καὶ λατρείας, περιτταὶ τῶς αἱ σκιαί, καὶ τὸ ἐν τύποις εἰκαῖον καὶ ἀνόνητον παντελῶς· καινὴ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῷ. Τῆς γὰρ χάριτος ἐκπεπτώκασιν οἱ ἐν νόμῳ δικαιοῦμενοι μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἀνάδειξιν. « Οὐκ ἀνοίσεις δὲ, » φησί, « ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον θυμίαμα ἕτερον. » Παραδειξόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ ἕτερον παντελῶς οὐδένα. Ῥαββὶ δὲ τῶν δυντῶν ἐροῦμεν οὐδενί. Εἰς γὰρ ἡμῶν διδάσκαλος καὶ καθηγητής, καὶ αὐτῷ δὴ μόνῳ προσκειςόμεθα, λέγοντες, « Μύρον ἔκκενωθὲν θυοῦ σου. Διὰ τοῦτο νεάνιδες ἠγάπησάν σε. Ἐτίκυσάν με, ὅπισω σου εἰς ὁσμὴν μύρων σου δραμοῦσαι. » Ἡ οὐχὶ τοῦτό ἐστι τὸ, « Οὐκ ἀνοίσεις ἐπ' αὐτὸ θυμίαμα ἕτερον; » Μόνον γὰρ Χριστοῦ τὸ εὐώδες ἐν Ἐκκλησίᾳ τοῖς γε ἀληθῶς ἐχέφροσιν ἄξαρκαῖ ἂν, ἑτέρας ὁσμῆς οὐκ ἐπιεμένοις· καθάπερ ἀμελὶ καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι. Τὸ μὲν γὰρ θυμίαμα τὸ σύνθετον καὶ λεπτόν, τουτέστι, Χριστὸν, ταῖς ἀπονοίαις περιουδρίζουσιν. Καὶ ἀμέτοχοι μὲν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἢ καὶ θέλας ἀληθῶς μεμενήκασιν εὐωδίας· ἕτερον δὲ ἀντ' αὐτοῦ παραδέχονται, τὸν τῆς ἀνομίας υἱόν, « τὸν ἀντικείμενον καὶ ὑπεραιρόμενον ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, [κατὰ τὸ γεγραμμένον, καθίσαι, ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός,] ὃς καὶ τὴν θείαν σκηνὴν καταμαίανει, λαπνὸς ὢν ἀλλότριος, καὶ ἴν' οὕτως εἶπω, κακοσμία διαβολικῆ· « Ἔσται γὰρ αὐτοῦ, » φησὶν, « ἡ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ. »

PALL. Συνήμι ὃ φης. Καὶ γὰρ ἔστιν ἐναργὴς ὁ λόγος.

KYP. Ἐξιδάσασθαι γε μὴν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος, προστάττει τῷ Ἀαρὼν ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καταχρῶντι τῷ αἵματι τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἁμαρτιῶν, τὰς τῶν κεράτων ἀρχάς. « Ἄγιον γὰρ, » φησί, « τῶν ἁγίων ἐστί. » Καὶ τοῦτό σοι σαφὲς καταστήσει, λέγων, ὁ θεοπέσιος Παῦλος : « Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελεωτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως· οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰθιου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφ' ἅπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐ-

⁶² Isa. vii, 9. ⁶³ Joel. i, 9. ⁶⁴ Galat. v, 4. ⁶⁵ Exod. xxi, 9. ⁶⁶ Matth. xxiii, 8. ⁶⁷ Cant. i, 1, 2. ⁶⁸ II Thess. ii, 3, 4. ⁶⁹ Ibid., 9. ⁷⁰ Hebr. ix, 11, 12.

ράμενος. Ὡς γὰρ αὐτός που πάλιν φησιν, « Ἄπαξ ἠπόθανών, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσει. Ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῆ ἀμαρτίας ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ. » Ἐίσθι τοίνυν ὁ θεσπέσιος Ἄαρὼν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἄπαξ τοῦ ἔνιαυτοῦ, δι' αἵματος τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἀμαρτιῶν. Καὶ ὄρα Χριστὸν ἐν τούτοις πάλιν, αἵματι τῷ ἰδίῳ τῆς ἀπάντων σωτηρίας καὶ ζωῆς, μονοουχί τὸν ἴδιον καταβράβειοντα σταυρόν. Σταυροῦ γὰρ τύπος τὰ κέρατα, τῆδε κάκεισε ὡς ἐν τάξει χειρῶν ἀποτάδην ἐκνευαυκότα. Οὐκοῦν ἀποθανόντα μὲν ἄπαξ ἐννοεῖ Χριστὸν, Ἅγιον δὲ τῶν ἁγίων ὄντα, κατὰ φύσιν, ὡς Θεόν. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθὴς Ἰωάννης, λέγων, « Ἐκ τοῦ πληρέματός αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. » Χριστοῦ γὰρ μεταξὺ ἡ πᾶσα ἐστὶ ὁρατὴ καὶ ἀόρατος κτίσις. Ἄγγελοι τε γὰρ καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ τὰ ἐπιτοῦτων ἐπέκεινα, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ Χερουβὶμ, οὐχ ἑτέρως ἄγρια, πλήν ὅτι διὰ μόνου Χριστοῦ, ἐν ἁγίῳ Ἡεῦσιματι. Αὐτὸς οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ θυσιαστήριον, αὐτὸς δὲ τὸ θυμιάμα, καὶ ἀρχιερεὺς, αὐτὸς δὲ ὁμοίως τὸ αἷμα τοῦ καθαρισμοῦ ἀμαρτιῶν.

ΗΑΑΑ. Καὶ λέγεις ὀρθῶς. Πλὴν ὁ τί ποτὲ ἐστὶ τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἀμαρτιῶν τὸ αἷμα, σαφῶς ἐννοεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Προανατυπῶν ὁ νόμος τὴν δι' αἵματος ἀποκάθαρσιν καὶ τὸ θυμιάμα τὸ ἱερὸν, φημι δὴ Χριστὸν, δι' οὗ καὶ σεώσαμεθα, τὸν ἐξ ἀμαρτίας ἐντετηγμένον ἡμῖν διαδεδράσαντες μολυσμὸν, ὧδέ πῃ φησιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Ἐάν δὲ πᾶσα, » φησὶ, « συναγωγὴ Ἰσραὴλ ἀγνοήσῃ, καὶ λάθῃ βῆμα ἐξ ὀφθαλμῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ ποιήσωσι μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ἣ οὐ ποιηθήσεται, καὶ πλημμελήσωσι, καὶ γνωσθῇ αὐτοῖς ἡ ἀμαρτία, ἣν ἤμαρτον ἐν αὐτῇ, καὶ προσάξει ἡ συναγωγὴ μόσχον ἐκ βοῶν ἁμωμον περὶ τῆς ἀμαρτίας, καὶ προσάξει αὐτὸν παρὰ τὰς θύρας τοῦ μαρτυρίου τῆς σκηνῆς, καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ πρεσβύτεροι τῆς συναγωγῆς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου ἔναντι Κυρίου, καὶ σφάξουσι μόσχον ἔναντι Κυρίου, καὶ εἰσίοσει ὁ ἱερεὺς χριστὸς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου. Καὶ βάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ ρανεῖ ἐπτάκις ἔναντι Κυρίου κατ' ἐνώπιον τοῦ καταπετάσματος τοῦ ἁγίου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν θυμιαμάτων τῆς συνθέσεως, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον Κυρίου, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. » Καὶ πλατύτερον μὲν περὶ γε τούτων ἡμῖν κατὰ καιροὺς εἰρήσεται· ἄθρει δὲ ὡς ἐν μόσχῳ πάλιν ὑπὲρ ἡμῶν σφαζόμενον τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ ἀμαρτίας ἡμῶς ἀπαλλάττοντα, καὶ ἐξιστώντα δίκετος, καὶ ποιητὴς ἀποφέροντα, καὶ διὰ τῆς μελιζονος καὶ τελειοτέρας ἴοντα σκηνῆς, οὐ διὰ μόσχων καὶ τράγων, ἀλλὰ δι' αἵματος τοῦ ἰδίου, καὶ θανάτου προσάπαξ ἀπογευσάμενον. Ἐπὶ βύλου γὰρ ἄνω λόγῃ διανοίγεις τὴν πλευράν, αἱμὰ τε καὶ ὕδωρ ἐξέβλυσεν. Τύπος δ' ἂν εἴεν σταυροῦ, καθὰ καὶ φθάσαντες εἶπομεν, αἱ τῶν κεράτων ἐξοχαί.

non amplius moritur, mors illi ultra non dominabitur; quod enim mortuus est peccato mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo ⁷¹. » Ingrediebatur itaque virgille admirabilis Aaron in Sancta sanctorum semel in anno per sanguinem purgationis peccatorum. Vide autem rursus in hoc ipso Christum, sanguine suo pro salute omnium ævita suam crucem quodammodo aspergentem; crucis quippe figura sunt cornua; quæ manuum instar utrinque exporrecta prominent. Igitur mortuum quidem semel Christum intellige, sed eundem ex natura Sanctum sanctorum esse tanquam Deum. Est enim verax Joannes, qui ait: « Ex plenitudine ejus nos omnes accepimus ⁷²; » est enim Christi particeps universa non modo visibilis, sed etiam invisibilis creatura. Angeli namque et archangeli, illæ etiam quæ supra hos sunt naturæ, ipsa denique Cherubim, non aliter quam per Christum solum in sancto Spiritu sancta sunt. Ipse est altare, ipse thymioma, summusque sacerdos; ipse item sanguis purgationis peccatorum.

PALL. Recte sane dicis. Sed quid tandem sit sanguis purgationis peccatorum, perspicue intelligere nequeo.

CYR. Cum præfiguraret lex illam per sanguinem purgationem, et sacram illam victimam (Christum intelligo) per quem salvi facti sumus, et maculas, ex peccato nobis inustus eluimus, ad hunc fere modum dixit in Levitico: « Si autem universa congregatio Israel ignoraverit, et absconditum fuerit verbum ab oculis congregationis, et fecerint unum **III** ab omnibus mandatis Domini, quod non oportet fieri, et deliquerint, et cognitum fuerit ipsis peccatum in quo peccaverunt, adducet congregatio vitulum ex bobus immaculatum pro peccato, et adducet eum prope ostium tabernaculi testimonii, et imponent seniores congregationis manus suas super caput vituli coram Domino, et immolabunt vitulum coram Domino, et inferet sacerdos unctus de sanguine vituli in tabernaculum testimonii, et intinget sacerdos digitum de sanguine vitali. Et asperget septies coram Domino e regione contra velum sanctuarii, et de sanguine imponet sacerdos super cornua altaris incensi compositionis, quod est coram Domino, quod est in tabernaculo testimonii ⁷³. » Quibus de rebus copiosius a nobis alias dicitur. Considera rursus illum Emmanuel ut in vitulo pro nobis immolari, et nos a peccatis liberare, et a supplicio eximere, et a pœnis eripere, et per majus atque perfectius tabernaculum ingredi, non per vitulos, aut hircos, sed per proprium sanguinem et mortem semel gustare: nam, cum sublimis in ligno penderet, ejus latus lancea perfossum sanguine et aqua manavit. Figuram porro crucis non absurde tenent cornua altaris eminentia, ut in superioribus diximus.

⁷¹ Rom. vi, 9, 10. ⁷² Joan. i, 16. ⁷³ Levit. iv, 15-16.

PALL. Recte ais.

CYR. Atqui non sanguine solum, sed sancta quoque aqua purgari oportere, lex per ænigma jussit, quæ via est ad purgationem perfectissima, si mysterium quod est in Christo consideres.

PALL. Quomodo tandem, aut qua ratione id ostendit?

CYR. Scriptum est enim : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Fac labrum æneum, et basim illius æneam ad abluendum : et pones illud inter tabernaculum testimonii et inter altare. Et effundes in illud aquam, et abluent Aaron et filii ejus in eo manus et pedes aqua. Cum ingredientur in tabernaculum testimonii, abluentur aqua, et non morientur; vel cum ingredientur ut ministrent ad altare, et offerant holocausta Domino, abluent manus et pedes aqua. Cum ingredientur in tabernaculum testimonii, lavabunt aqua, ut non moriantur : et erit **312** legitimum sempiternum ipsi, et generationibus ejus post eum ⁷⁴. » Gratiam igitur sancti baptismatis in ea re præfigurata esse, non est obscurum. Nam, cum baptizamus, non sordium carnis depositionem consequimur, sed inquinamentis animi et cordis liberamur, et maculas delictorum abluimus, illius gratia atque benignitate qui nos ad salutem vocat. Justificamur enim non ex operibus legis, ut Scripturæ testantur ⁷⁵, sed ex fide Jesu Christi. Illud autem animadvertas velim, Aaron, et eos quibus una Deo ministrare jussum erat, quamvis ex lege sancti essent, adhuc tamen aqua manus ac pedes abluere, ita denique sacra munera obire, et in Sancta sanctorum ingredi omni formidine liberatos. In quo illud quoque lex aperte et evidenter ostendit, atque ipsa res gesta propemodum voce testatur, eum etiam qui ex lege sacer esse videatur, profanum apud Deum haberi, nisi abluatur aqua, vimque illam legalis cultus non esse ad purgandum satis efficacem. Itaque, tametsi lege sanctificati essent, adhuc tamen abluébantur; purgatur autem certe, quod purum est, nihil, sed quod immundum et impurum : ejusmodi quidpiam ipse quoque Christus dixit : « Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet; est quippe mundus ⁷⁶. » Scribit etiam vir sapientissimus Paulus, impossibile esse sanguine taurorum et hircorum auferri peccata ⁷⁷. Imperfecta est igitur lex ad sanctificationem, nisi iis qui Dei conjunctionem ardenter expetant, baptismus quoque salutaris accesserit. Itaque Joannes quoque ille vir divinus, quamvis summis ornamentis esset insignitus, et ad eam virtutem progressus, ut jam ad summum verticem pervenisset, se tamen baptizari poscebat, cum Salvatore diceret : « Ego opus habeo a te baptizari ⁷⁸. »

PALL. Ita est.

CYR. Manus autem et pedes abluti, operum, et ad unamquamque rem gerendam incessus quo-

A ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Ἄλλ' οὐτι πω μόνῃ τῷ αἵματι καθαίρεσθαι δεῖν αἰνιγματωδῶς ὁ νόμος, ἀλλὰ καὶ ὕδατι τῷ ἁγίῳ προστέταχ. Τελεωτάτῃ γὰρ ἦδε πρὸς κάθαρσιν ὁδοῦ, κατὰ γὰρ τὸ ἐν Χριστῷ μυστήριον.

ΠΑΛΛ. Ἦὼς δὲ δὴ ἄρα καὶ τοῦτο δέδειχεν, ἢ τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ποίησον λουτήρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτοῦ χαλκῆν, ὥστε νίπτεσθαι. Καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ ἐκχεεῖς εἰς αὐτὸν ὕδωρ· καὶ νίφονται Ἰσραὴλ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὕδατι. Ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νίφονται ὕδατι, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνουσιν· ἢ ὅταν προσπορεύωνται πρὸς τὸ θυσιαστήριον λειτουργεῖν, καὶ ἀναφέρειν τὰ δλοκαυτώματα Κυρίου, νίφονται τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ὕδατι. Ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νίφονται ὕδατι ἵνα μὴ ἀποθάνωσι· καὶ ἔσται αὐτοῖς νόμιμον αἰώνιον αὐτῷ, καὶ ταῖς γενεαῖς αὐτοῦ μετ' αὐτόν. » Ὅτι μὲν οὖν ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὡς ἐν γὰρ δὴ τούτῳ προαναγγέλλετο, χάρις, οὐκ ἀσυμφανές. Βαπτίζόμεθα γὰρ, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσιν ῥύπου ἀποκερβαίνοντες, ἀλλὰ τῶν νοῦ καὶ καρδίας ἀπαλλακτῶμοι μολυσμῶν, καὶ τὰς τῶν πλημμελημάτων ἀπολούμενοι κηλίδας, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ καλοῦντος εἰς σωτηρίαν. Δεδικαυώμεθα γὰρ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου, κατὰ τὰς Γραφάς, ἀλλ' ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Θία δὲ δὴ, ὅπως καίτοι κατὰ νόμον ἅγιος ὢν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ μὴν καὶ εἰ σὺν αὐτῷ λειτουργεῖν ἐπιτεταγμένοι, προσοπνίζονται χεῖράς τε καὶ πόδας ὕδατι, πόνων δὲ οὕτως ἀπτονται τῶν ἱερῶν, καὶ μὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰστρέχουσι, δευμάτων ἐλεύθεροι, σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς καταδηλοῦντος, οἶμαι πού, καὶ τοῦτο τοῦ νόμου, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ αὐτοῦ διακεκραγός τοῦ πράγματος, ὡς ἀνίερο; παράθεῖν, καὶ ὁ δοκῶν εἶναι τις κατὰ νόμον ἱερός, εἰ μὴ ἀπολούσαστο τῷ ὕδατι, καὶ ὅτι τῆς ἐν νόμῳ λατρείας ἡ δύναμις οὐκ ἀπόχρη πρὸς κάθαρσιν. Προαπενίζοντο γοῦν, καίτοι κατὰ νόμον ἡγιασμένοι, καθαίρεται δὲ, οὐτι πού τὸ καθαρὸν, ἀλλὰ τὸ ῥυποῦν καὶ ἀκάθαρτον. Τοιοῦτον δὲ καὶ αὐτὸς εἶρηκεν ὁ Χριστός, « Ὁ λελοῦμένος οὐ χρεῖαν ἔχει, εἰ μὴ τοῦ πόδας νίψασθαι. ἔστι, γὰρ καθαρός. » Γράφει δὲ καὶ σοφώτατος Παῦλος, ὡς ἔστιν ἀδύνατον αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας. Ἀτελής οὖν ὁ νόμος εἰς ἁγιασμὸν, εἰ μὴ προσγένοιτο τοῖς δεδιψηκόσι τὴν πρὸς Θεὸν οἰκαιότητα τὸ σωτήριον βάπτισμα. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης, καίτοι τοῖς ἁγαν ἀρχήμασιν εὖ μάλα κατεστημένος, καὶ ἀρετῆς εἰς τοῦτο διέρπειν εἰδώς, ὡς εἰς λῆξιν ἦδη γενέσθαι τὴν ἀνωτάτω, βαπτίζεσθαι παρακάλει τῷ Σωτῆρι λέγων· « Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Χεῖρας δὲ καὶ πόδας ἀπονιπτόμενοι, ἔργου καὶ πορείας τῆς οἰονεῖ πρὸς ἕκαστα τῶν πρακτικῶν,

⁷⁴ Exod. xxx, 18-21 ⁷⁵ Rom iii, 20. ⁷⁶ Joan. xiii, 10. ⁷⁷ Hebr. x, 4. ⁷⁸ Matth. iii, 14

τὸ καθαρὸν καὶ ἀκίβητον ὑποσημαίνουσιν. Τοῦτ' δὲ ἡμῖν ἐξησκηκόσιν, ἐφεῖται μὲν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐσωτέραν σκηνὴν, προσκομίζουσι δὲ τῷ Θεῷ θυσίας πνευματικὰς, καὶ ὡς ἐν τάξει θυμιαμάτων τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας καθιεροῦν οἰονεῖτως τὴν εὐοσμίαν. Παρεγγυᾷ δὲ χρησίμως ἀπονιζέσθαι δεῖν τοὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσελαύνειν ἐθέλοντας, καὶ τῶν ἱερῶν ἔργων ἐπιμελητάς, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν. Χρῆμα γὰρ ἐπισημάλεις καὶ ἐπιζήμιον ἀληθῶς, τὸ ἐγγιζεῖν Θεῷ μὴ κακαθαυμένους. Τοιγάρτοι καὶ σοφὸς ἡμῖν ἐπισήπτει Παῦλος, εἰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας μεταλαχέιν ἐθέλοιμεν, ἑαυτοὺς δοκιμάζειν, προστάειν τε οὕτω λοιπόν. Πρᾶγμα δὲ ὅτι καὶ κινδύνου μεστὸν τὸ ἀτημάλεις ἐν τούτοις, ἐκκαλύπτει λέγων· « Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἰκανοί. Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. Κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου, παιθευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. »

ΠΑΛΛ. Ἐραρον οὖν ὅτι τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁ ἱερὸς ἡμῖν λουτήρ προκατεδείκνυε χάριν.

ΚΥΡ. Ὡς ἔχει· μὴ γὰρ ἐνδοιάσῃς ὄλω. Καὶ τὸν γε τῆς τοῦτου κατασκευῆς περιαβρόσας τρόπον, κατατεθῆκώς ἂν, οἶμαι, καὶ ἐτι μειζόνως ἔση. Γέγραπται γὰρ ὡδὶ περὶ τοῦ Βεσελελ, τοῦ τὰ ἐν τῇ σκηνῇ τετεχνουργηκότος· « Οὗτος ἐποίησε τὸν λουτήρα τὸν χαλκοῦν, καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ χαλκῆν, ἐκ τῶν κατόπτρων τῶν νηστευσαῶν, αἱ ἐνήστευσαν παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐπηξεν αὐτήν. Καὶ ἐποίησε τὸν λουτήρα, ἵνα νίπτωνται ἐξ αὐτοῦ Μωσῆς τε καὶ Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας, εἰσπορευομένων αὐτῶν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, οἱ ὅταν προσπορεύωνται εἰς τὸ θυσιαστήριον, λειτουργεῖν, ἐνίπτοντο ἐξ αὐτοῦ, καθάπερ συνέταξεν ὁ Κύριος τῷ Μωσῆ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί τῶν κατόπτρων τὸ χρῆμα; τίνες δὲ ἄρα καὶ αἱ νηστεύσασαι;

ΚΥΡ. Πολλὰ τῶν γεγενημένων σαφῆ μὲν οὐκ ἔχει παρὰ τῆς θεῆς Γραφῆς τὴν ἀφήγησιν. Σημαίνεται δὲ πως ἐκ παραδρομῆς, καθάπερ ἀμείλει καὶ τόδε τὸ ἐν χειρὶ. Ποῦ γὰρ, ἢ τίνες νηστεύσασαι τῆς ἁγίας ἐγγεγεμένης σκηνῆς, οὐ λελάληκεν ὁ Μωσῆς. Ὅτι δὲ γίγονεν, οὐκ ἐνδοιάσαι τις ἂν· εἴρηται γὰρ, εἰ καὶ μὴ σαφῶς. Ἄλλὰ τοῦτ' ἤδη μεθέντες, ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν, εἰ δοκεῖ.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Τὰ νηστευκότα γυναῖκα τίνος ἂν, εἴεν εἰς τὸν ὅσον; τί δὲ τὸ ἐκ τῶν κατόπτρων τὸν λουτήρα πλάττεσθαι τὸν χαλκοῦν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μὴν, ὅν ἤδη πως καὶ τοῦτο εἶπειν.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὲ· Ἀελατρεύσασιν εἰδῶλοισι οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, τὴν ὑπὸ τοῖς Αἰγυπτίοις ἀνατλάνας θητεσίαν, καὶ τοῖς ἐκεῖνων διαβιούσιν νόμοις, μακροῦς διατετέλεσται χρόνους. Ἔθος τοίνυν Αἰγυπτίων μάλιστα γυναῖξιν, εἰσφορεῖσθαι ἱεροῖς, λινῆ μὲν ἐσθῆτι κατεσταλμέναις, κατόπτρῳ δὲ τὴν ἀριστεράν, καὶ σείστρῳ τὴν δεξιάν ἱεροπροσῶς κατεστημέναις, αἱ ὅτι

dammodo puritatem atque sinceritatem significant. Quod ubi accurate præstiterimus, permittitur ut interius tabernaculum ingrediamur, offeramusque Deo hostias spirituales, eique bonum odorem evangelicæ conversationis, thymiamatis instar, consecremus. Neque vero inutiliter præcipit ut, qui velint in **313** Sancta sanctorum ingredi, qui- que sacra munera procurant, abluantur, ne moriantur. Periculosum est enim, et haud impunitum, ad Deum non purgatos accedere. Itaque nobis vir ille sapiens Paulus mandat ut, si mysticæ benedictionis participes esse velimus, nos ipsos probeamus, atque ita denique accedamus: esse autem hanc in ejusmodi rebus negligentiam, rem periculi plenam aperit, dicens: « Ideo multi infirmi inter vos, et imbecilles, et dormiunt multi: si enim nos judicaremus, non utique judicaremur: dum judicamur autem a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur ⁷⁹. »

PALL. Certum est igitur sacrum illud labrum sancti baptismatis gratiam præfigurasse.

CYR. Sic se habet, neque prorsus ambigendum putes. At, si ejus præterea opificii rationem consideres, multo etiam magis, nisi fallor, admirabere. Sic enim scriptum est de Beseleel, qui tabernaculi opera fabricatus est: « Hic fecit labrum æneum, et basim ejus æneam e speculis jejunantium mulierum, quæ jejunabant prope ostia tabernaculi testimonii, in die qua fixit illud; et fecit labrum, ut abluerent ex eo Moyses, et Aaron, et filii ejus, manus suas et pedes, cum ingrederentur in tabernaculum testimonii; aut cum pergerent ad altare, ut ministrarent Deo, abluantur ex ipso, ut constituit Dominus Moysi ⁸⁰. »

PALL. Quid autem speculis opus erat? quæne etiam illæ quæ jejunaverant, fuere?

CYR. Multæ res gestæ haud aperte in Scriptura sacra explicantur, sed obiter tamen significantur: quale hoc est quod in manibus habemus. Nam ubi, quive jejunaverint, dum sanctum tabernaculum erigeretur, id Moyses non exposuit; sed quin factum sit, nemini dubitare licet: etsi enim parum perspicue, dictum est tamen. Sed, hoc prætermisso, ad illud pergamus.

PALL. Quodnam illud?

CYR. Nempe, cujus rei figura fuerint mulieres quæ jejunaverunt; cujus etiam, quod e speculis labrum æneum factum est.

PALL. Atqui tui muneris est id etiam explicare.

CYR. Accipe igitur. Genus Israelitarum, cum serviret Ægyptiis, ac diu in illorum legibus vitam traduceret, idola coluit: **314** mos igitur erat præcipue apud mulieres Ægyptiorum, linea veste indutas, adire templa, speculum sinistra, sistrum dextra sacro habitu gestantes, eumque honorem, imo, ut verius ac melius dicam, contumeliam illæ

⁷⁹ 1 Cor. xi, 30-32. ⁸⁰ Exod. xxxviii, 8 seqq.

quidem, quæ inter cæteras maxime excellent, et sacris essent initiatæ, vix obtinebant. Mulieres igitur ex genere Israel reliquias illius cultus quem in Ægypto servaverant, cum in sua suppellectili reperissent, hæc ipsa, inquam, specula oblationis causa detulerunt, eaque ad labri usum translata sunt: cumque sanctum tabernaculum erigeretur, illæ jejunaverunt, ad ostium assidentes, et per omnia caste degentes: quo facto significabatur, veriore jam in tabernaculo manifesto, id est, Ecclesia, quod tabernaculum fixit Deus, et non homo, ut beatus Paulus scribit ⁶¹, tempus jam esse profecto, ut, qui ad venerationem dæmoniorum gregis dicati erant, in sacra vasa mutentur, quæ sint ad sancti baptismatis receptionem apta; adeo ut ornamentis, quæ supra legem sunt, excellere possint: hoc enim est, ut opinor, e gentilium speculis, seu diabolicis thesauris labrum xeneum formari, in quo jam aqua sit, qua ipse quoque Moyses purgetur, quæque ad ablutionem nimirum spirituales legali sacerdotio sit usui. An tu ipse, Palladi, qui in errore seducti erant, et dæmonia coluerant, eos non vasa fuisse diabolica censes?

PALL. Ego vero quidni fatear?

CYR. Jejunaverunt porro eæ mulieres ad ostia sancti tabernaculi, idque præclarum est, ac scitum ænigma, qui in Christo justificati sunt, eos non per sanguinem ingredi in ecclesias, sed potius spiritualibus hostiis insignitos, et temperantiam atque continentiam et mortificationem quamdam carnis, quasi donum quoddam offerentes. « Exhibete enim, » inquit, corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum ⁶². » Et iterum: « Glorificate igitur Deum in corpore vestro ⁶³. » Igitur, quæ cum tabernaculum erigeretur jejunavere mulieres, animarum imaginem referunt, quæ non Mosaicis adhuc mandatis instituuntur, sed jam spirituales potius, evangelicamque conversationem ostendunt, terrenasque voluptates non sine labore calcant, et, dum exsecranda illa **315** atque nefaria carnalis libidinis crimina subire non sustinent, præclare ad illam incorruptam pulchritudinem reformantur. An vero non hæc est nostra in Christo vivendi ratio, qui ad sanctificationem, gracilitatemque illam spirituales vocati sumus?

PALL. Maxime vero.

CYR. Atque hæc quidem hactenus de sacris instrumentis dixisse sufficiat. Jam vero ipsam tabernaculum quomodo positum sit et exstructum, consideremus: quamvis autem ea res recondita sit, nostrumque modum superet, nihil tamen officit omnino quominus undique studiose colligamus quod utile sit, et ea etiam quæ longe sublimiora sunt, quoad possumus, aggrediamur.

⁶¹ Hebr. viii, 2. ⁶² Rom. xii, 1. ⁶³ I Cor. vi, 20.

μάλιστα τῶν ἄλλων ἔξειλεγμένα καὶ ἱερομόσιας, τῆς τοιαύτης μόλις ἤξιοῦντο τιμῆς, ὕδρας μὲν οὖν ὤδε γὰρ ἀμεινὸν τε καὶ ἀληθῆς εἶπαίν. Γύναια δὲ ἐν τῶν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, λείψανα τῆς ἐν Αἴγυπτῳ λατρείας ἐν ἰδίῳ σκεύεσιν εὐρηκῶτα, ταυτὶ δὲ τὰ κάτοπτρα προσεκόμισαν εἰς καρποφορίαν, ἃ καὶ εἰς τὸ τοῦ λουτῆρος μετεσκευάσθη χρῆμα. Σκηνῆς δὲ τῆς ἁγίας ἐγγηγεμένης νηηστεύκασι προσεζήσαντά ποταζὺς θύραις, καὶ πάντα ἄγνως διατιτύμμενα, ὑπελῶντο, οἶμαι, τοῦ πράγματος, ὅτι τῆς ἀληθεύουσας ἀναδοειγμένης σκηνῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τῆς Ἐκκλησίας ἦν ἐπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἀνθρώπος, ὡς ὁ θεσπίσιος γράφει Παῦλος, καίριος ἤδη πως τοῖς ἀνακρίνουσθ εἰς δόξαν τοῦ ἐν τῶν δαιμονίων ἁγίως, εἰς ἱερὰ μετακλάττεσθαι σκεύη, καὶ ἐπιτηθείας ἔχοντα πρὸς παραδοχὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὡς καὶ ἐμπρέπει δύνασθαι τοῖς ὑπὲρ νόμον ἀρχήμασιν. Τούτῳ γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐκ κατόπτρων Ἑλληνικῶν, ἢ κειμηλίων διαβολικῶν, τὸν λουτήρα πλαττεσθαι ἐν χαλκοῦν, ἐν ᾧ δὲ καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ καὶ αὐτὸν ἁκαθαίρων Μωσαία, καὶ τῇ κατὰ νόμον ἐρωσύνῃ χρῆσθαι μὲν εἰς ἀπόνειψιν, ἄλλω δὲ ὅτι τὴν νοητήν. Ἡ γὰρ οὐχὶ σκεύη διαβολικὰ, τοὺς πεπλαημένους καὶ τοὺς δαιμονίους λελατρευκῶτας φαίης ἂν εἶναι καὶ αὐτοὺς, ὧ Παλλάδης;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Νηηστεύκασι δὲ τὰ γύναια παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τῆς ἁγίας. Εἴη δ' ἂν καὶ τότε καλὸν ἀνιγμὰ καὶ σοφόν, τοῦ μὴ δὲ αἰμάτων εἰστρέφειν ἐκκλησίαις τοὺς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους, οὐσίας δὲ μᾶλλον πνευματικαῖς ἐκτρέποντας, καὶ εὐφορίαν ὡς περ τινὰ προσκομιζοντας τῷ Θεῷ τὴν ἰγμότητα, τὴν οἰονεὶ νέκρωσιν τῆς σαρκός. « Παραστήσατε γὰρ, » φησὶ, « τὰ σώματα ὑμῶν, θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάριστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. » Καὶ πάλιν: « Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν. » Οὐκοῦν αἱ νηηστεύσασαι τῆς ἁγίας ἐγγηγεμένης σκηνῆς, εἰς εἰκόνα τελοῦσι ψυχῶν, ὡς Μωσαϊκοῖς ἐντάλμασι παιδαγωγουμένων ἐπὶ πνευματικῆν δὲ μᾶλλον καὶ εὐαγγελικὴν ἀναδοειγμένην τὴν πολιτείαν ἤδη, καὶ πατουσῶν οὐκ ἀνθρώπῳ τὰς ἐπιγίλους ἡδονάς, καὶ ἀναμορφουμένων εὐ μᾶλλον πρὸς τὸ ἀκῆρατον κάλλος, διὰ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι ταθεῖν τι μυσσὰρὰ τε καὶ βέβηλα τῆς φιλοσαρκίας ἐγκλήματα. Ἡ οὐχ οὕτως ἡμῖν ὁ τοῦ βίου τρόπος τοῖς ἐν Χριστῷ κεκλημένους εἰς ἁγιασμὸν καὶ ἰσχύτητα τὴν πνευματικῆν;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν εἰς τὸ παρὸν σκευῶν ἱερῶν εἰρήσθω πέρι. Φέρε δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ αὐτὴν ἡμῖν ὄψαι ἔχει θεσεῶς τε καὶ κατασκευῆς κατασκευαστώμεθα τὴν σκηνήν. Καὶ βαθὺ μὲν τὸ χρῆμα, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπέκεινα μέτρων, βλάβος δὲ οἶμαι: τὸ σύμπαν οὐδὲν, πανταχόθεν ἡμᾶς ἐρανίζεσθαι φιλεῖν τὸ τελοῦν εἰς δησιν, καὶ τοῖς ἄγαν ὑπερκειμένοις ὡς ἐνι προσβάλλοντας.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ.

ΚΥΡ. Εἰ μὲν οὖν εἰλοῖτό τις ἄγαν ἰσχυροῦσθαι, μακρὸς ἂν γένετο καὶ πολυσχιδὸς ὁ ἐφ' ἐκάστῳ λόγῳ. Ἰστέον δὲ ὅτι, τὰ μὲν σκευῶν καὶ θεωρίας ἀγχοῦ καὶ λόγων ἐστὶ μυστικῶν, τὰ δὲ εἰς κόσμον τε καὶ χρεῖαν ἐκμετληθήσονται τῆς σκητῆς· ὑποταμῶν δὲ, ὡς ἐνι, τὸ μῆκος τοῦ λόγου, ἐν βραχέσιν ἐρῶ, καὶ συσταλῶ τὸ διήγημα. Ἐφη τοίνυν, ὅτι· «Καὶ τὴν σκητὴν ποιήσεις δέκα αὐλαίας, ἐκ βύσσου κεκλωσμένης, καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου. Χερουδὶμ ἐργασίαν ὑφαντοῦ ποιήσεις αὐτὰ· μῆκος τῆς αὐλαίας τῆς μιᾶς, ὀκτώ καὶ εἴκοσι πήχεις, καὶ εὐφρος τεσσάρων πήχεων ἡ αὐλαία ἡ μία ἐστὶ· μέτρον τὸ αὐτὸ ἐστὶ πάσαις ταῖς αὐλαίαις. Πέντε δὲ αὐλαῖαι ἐσονται ἐξ ἀλλήλων συνεχόμεναι, ἑτέρα ἐκ τῆς ἑτέρας, καὶ πέντε αὐλαῖαι ἐσονται συνεχόμεναι, ἑτέρα τῆ ἑτέρας.» Δέκα μὲν οὖν αἱ αὐλαῖαι καὶ ἀλλήλων ἀπρὸς ἡμέραν· πολλὰ γὰρ μοναὶ παρὰ τῷ Πατρὶ, καὶ τῶν ἐνοικοῦντων αὐταῖς εἰς που πάντων καὶ ὅσιος ὁ σκοπὸς, μία δὲ καὶ ἡ περὶ Θεοῦ γνῶσις. Ἐν γὰρ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐκδέξῃ δὲ, εἰ δοκεῖ, τὰς δέκα αὐλαίας, εἰναίτε οὐκ ἐπὶ τὸ πλήρωμα τῶν εἰς κόσμον Ἐκκλησιῶν, οὐ διεσπαρμένων εἰς διχόνοιαν, ἢ εἰς ἀσύμφωνον δόξαν, ἀλλ' ἠνωμένων ἐν πνεύματι, καὶ οἰνοὶ πως συνεσφριγμένων εἰς ἐν καθ' ἑνότητα τὴν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Πανταχοῦ γὰρ καὶ ἐν πάσαις εἰς Κύριον, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Πλάτος δὲ ἐκάστη τῶν αὐλαίων πήχεις τέσσαρες, καὶ ὀκτώ καὶ εἴκοσι τὸ μῆκος. Καὶ περίεργον μὲν καὶ ἰσχνὸν τὸ αἰνίγμα, πλὴν οἶμαι καταδηλοῦν αὐτὸ σκοτεινῶς τε καὶ ἀμυδρῶς, ὅτι καὶ ἡ διὰ νόμου παιδείσις δεκτὴ πως ἐν Ἐκκλησίαις, στενοτάτη μὲν οὐσα διὰ γε τὸ ἀσυμφωνῆς τοῦ γράμματος· προΐοντος γε μὴν εἰς μῆκος τοῦ χρόνου, τέλος ἔξει τὸ περὶ Χριστοῦ μυστήριον, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν ὁδόσιν, ἣτοι τὴν ἐν ὁδόσιν γενομένην ἀνάστασιν. Τίλος γὰρ νόμος καὶ προφητῶν ὁ Χριστός, πρὸς ὃν καὶ ὁ θεὸς ἀνακέρατο Δαβὶδ· «Πλατεία ἡ ἐντολὴ σου σφόδρα.» Γράφει δὲ καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, τοῖς τὴν ἐν νόμῳ λατρείαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως προτετιμηκόσι· «Τὸ στόμα ἡμῶν ἀέωγε πρὸς ὑμᾶς, Κορίνθιοι, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται· οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχθοις ἡμῶν. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν ὡς τέκνοις λέγω. Πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς, μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις.» Ὅρῃς ὅτι τὸ προσκαίεσθαι θέλει τοῖς ἀπειθήσασιν Ἰουδαίοις καὶ λαλοῦσιν ἔτι· τὰ ἐν νόμῳ μετὰ τὴν πίστιν, στενοχωρεῖσθαι ποιεῖ;

in angustum adducat?

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Ἰστία δὲ ταῖς αὐλαίαις ἐκ βύσσου κεκλωσμένης, καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου. Παμποικίλος γὰρ τῆς Ἐκκλησίας ὁ κόσμος. Τοῦτό τοι καὶ ὁ θεοπέσιος ψάλλει Δαβὶδ, ὡδὶ πη λέγων περὶ αὐτῆς· «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη,

A PALL. Recte ais.

CYR. Ac, si quis hæc velit nimiam subtiliter explicare, longa erit unaquaque de re ac multiplex oratio. Illud tamen sciendum est, ex iHis instrumentis quædam contemplationem attingere, et ad rationes mysticas pertinere, quædam esse ad ornatum et usum tabernaculi fabricata. Orationis itaque longitudine, quoad fieri poterit, circumeisa, breviter dicam, narrationemque perstringam. Dicit igitur: «Et facies tabernaculum, decem aulæa ex bysso torta, et hyacintho, et purpura, et coccine neto. Cherubim opere textorum facies ipsa: longitudo unius aulæi octo et viginti cubitorum, et latitudine quatuor cubitorum erit aulæum unum: eadem mensura erit omnibus aulæis. Quinque autem aulæa erunt sibi invicem cohærentia, alterum ex altero, et, quinque aulæa erunt cohærentia alterum alteri⁸⁵.» Decem itaque cortinæ sunt, et inter se arctius consertæ; multæ namque mansiones sunt apud Patrem: et qui in illis habitant, unum profecto omnibus est, ac pium propositum, una etiam de Deo cognitio; in pace namque vocavit nos Deus, ut scriptum est⁸⁶. Poteris autem decem aulæa, si placet, accipere, atque existimare summam esse omnium, quæ ubique sunt, Ecclesiarum, quæ minime in diversas sententias et compugnantes opiniones divisæ sunt, sed conjunctæ spiritu, et per unitatem, quæ est in Christo per fidem, quasi in unum constrictæ: ubique enim et in omnibus unus Dominus, una fides, unum baptisma⁸⁷. Uniuscujusque autem aulæi latitudo quatuor cubitorum est, et viginti et octo longitudo; **316** et id quidem ænigma operosius est atque subtilius: illud tamen obscure ac latenter eo significari arbitror, legis institutionem admitti in Ecclesias, angustam quidem illam propter litteræ obscuritatem, sed tempore in longum progrediente, finem habituram in ipso Christi mysterio, id est, octavo die, seu in resurrectione, quæ octavo die contigit: finis quippe legis ac prophetarum, Christus; ad quem etiam beatus David clamabat: «Latum mandatum tuum nimis⁸⁸.» Scribit etiam beatus Paulus ad eos qui cultum legis Christi fidei præferebant: «Os nostrum apertum est ad vos, Corinthii; cor nostrum dilatatum est: non angustiamini in nobis; angustiamini autem in visceribus vestris: eamdem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico, dilatamini et vos. Nolite jugum ducere cum infidelibus⁸⁹.» Vides igitur quemadmodum velle Judæis incredulis adhærere post fidem, ea quæ in lege sunt loquentibus,

PALL. Intelligo.

CYR. Sunt autem aulæorum vela ex bysso torta, et hyacintho, et purpura, et coccino neto. Varius est enim Ecclesiæ ornatus. Idque etiam beatus David psallendo canit, sic de illa dicens: «Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata, variegata⁹⁰.» ornamentum autem ipsius æ

⁸⁵ Exod. xxvi, 1 seqq.

⁸⁶ I Cor. vii. 15.

⁸⁷ Ephes. iv 5.

⁸⁸ Psal. cxviii, 96.

⁸⁹ II Cor. vi, 11-14.

⁹⁰ Psal. xlii, 10.

multiplex decor Christus est, qui, cum unus secundum naturam sit, figuris tamen multis ac diversis intelligitur, velut, ne longius abeam, et bysso torta, quod illud ex Deo Patre genitum Verbum, cum tenue sit, et incorporeum secundum naturam, tortum est quodammodo, eo quod cum carne quasi conserutum est. Bysus est igitur torta: hyacintho præterea simile, quia non ex terra, sed superne, ac de cælo: nam hyacintho persimile est hoc sublime, et supernum, et ætherium corpus, quod ad ipsum usque firmamentum pertinet. Ut hyacinthus igitur, quia de cælo est: purpura vero, quia minime servus, tanquam factus, sed ex Deo rex, et universorum Dominus. Tortum porro coccinum, quia cum esset cum carne conserutum, ut modo dixi, et tamen vere Dei Verbum, suum sanguinem pro nobis dedit; sanguinis quippe signum est coccinum. Cherubim autem depicta erant in pellibus; qua in re aptissime fortasse significatur, summis ima conjuncta, **317** atque cælestibus virtutibus terrestrem Ecclesiam esse connexam. Illud autem scitu dignum est, sapientissimum quoque virum Salomonem in parietibus templi Cherubim insculpsisse, atque ad hunc eundem modum effectam illam esse domus descriptionem quæ Ezechielis voce significatur ⁹⁰. Aulæorum porro tegmina sunt vela capillacia ansis et circulis constricta: operimenta præterea superjecta hyacinthinæ pelles, et pelles arietum rubricatæ, quæ Christum Ecclesiæ protectorem indicant; per hyacinthum rursus, utpote qui e cælo sit, superisque locis; per colorem autem rubrum, ut qui in carne sit ortus; talis est enim quodammodo carnis color.

PALL. Harum rerum contemplationem non absurde se habere censeo.

CYR. Columnæ autem aulæorum in latitudine quidem cubitum ac dimidium habent, in longitudine denos; earumque tum capita, tum corpora erant auro conspersa, binisque basibus, lisque argenteis innitebantur. In singulis porro columnis rursus Christus intelligitur, Ecclesiæ fulcrum, ac veritatis firmamentum, ut Paulus ait ⁹¹. Omnia vero ipse confirmat et continet; nam per unum cubitum atque dimidium tum perfectus, quod ad naturam divinitatis pertinet, tum vero minor, in mensura humanitatis oblique significatur. Neque vero absurdum est, si dicamus perfectissimum quidem esse Christum, ut in integro cubito, cum Deus secundum naturam sit; eundem tamen ut in dimidio cubito ex humana natura submissiorem. Nihil est enim in rebus ortis perfectum: porro ille Unigenitus, cum dives esset, pauper in nobis factus est, ac sese ad exinanitionem demisit ⁹².

PALL. Ita est.

CYR. Non igitur æquare poterit divinitatis excellentiam humana natura; id enim fieri minime potest. Itaque, ut qui nostri similis factus esset, atque

Α ποικιλιμένη. Ὁ Κόσμημα δὲ καὶ ὠραϊσμὸς ἐν ἀετὶ πολυειδής, ὁ Χριστὸς, εἰς μὲν κατὰ φύσιν ὑπάρχων, αἰνίγμασι δὲ πολλοῖς καὶ διαφοροῖς νοούμενος, οἷον, φέρε εἰπεῖν, καὶ βύσσοις κεκλιωμένη. Ἰσχνὸς γάρ ἐν καὶ ἀσώματος κατὰ φύσιν ὁ ἐκ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς Λόγος, κέκλωται τρόπον τινὰ διὰ τῆς οἰονεῖ πρὸς σάρκα συμπλοκῆς. Οὐκοῦν καὶ βύσσοις κεκλιωμένη, καὶ μὴν, καὶ ὡς ὑάκινθος, ὅτι μὴ ἐκ γῆς, ἀλλ' ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ· ὑακίνθῳ γάρ πως παρειακάσεται τὸ ὑψοῦ τε καὶ ἄνω καὶ αἰθέριον σῶμα, τὸ καὶ μέχρις αὐτοῦ διήκον τοῦ στερεώματος. Οὐκοῦν ὡς ὑάκινθος διὰ τὸ ἐξ οὐρανοῦ, πορφύρα δὲ, ὅτι μὴ δούλος, ὡς γενητὴς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ βασιλεὺς, καὶ τῶν ὅλων Κύριος. Κεκλιωσμένον δὲ κόκκινον· ἐν συμπλοκῇ γάρ, ὡς ἔφην, τῇ πρὸς σάρκα νοούμενος, καὶ ὑπάρχων ἀληθὲς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τὸ ἴδιον αἷμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Αἵματος γάρ σημεῖον, τὸ κόκκινον· Χερουδίμ δὲ, τῶν δειρῶν ἢ γραφῆ, τὸ συνήφθαι τάχα πού τοις ἄνω τὰ κάτω, καὶ ταῖς ἐν οὐρανῷ δυνάμει τὴν ἐπὶ τῆς γῆς Ἐκκλησίαν ἠνώσθαι λοιπὸν καταδηλοῦντος τοῦ πράγματος εὐ μάλα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ σοφώτατος Σολομῶν, ἐνεκόλαψε τοῖς τελεχεῖσι τοῦ ναοῦ τὰ Χερουδίμ. Ἐκπεποιήται δὲ τὸν αὐτὸν τουτοῦν τρόπον καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ οἴκου τοῦ σηματομένου διὰ φωνῆς Ἰεζεκιήλ. Καλύμματα δὲ ταῖς αὐλαῖσι δέρμεις, ἀγκύλαις τε καὶ κρίκοις συνεσφιγμένα. Καὶ μὴν καὶ ἐπικαλύμματα, δέρματα ὑακίνθινα, καὶ δέρματα κριῶν, ἠρθροδανωμένα, τῆς Ἐκκλησίας τὸν σκεπαστὴν Χριστὸν ὑπεμφαίνοντα, διὰ μὲν τοῦ ὑακίνθου πάλιν, ὡς ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἄνωθεν, διὰ δὲ γε τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, ὡς ἐν σαρκὶ γέγονεν. Τοιοῦτον γὰρ πῶς ἐστὶ τὸ τῆς σαρκὸς χρῶμα.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἔξω λόγου ταυτὶ θεωρηθῆσθαι φημι.

ΚΥΡ. Στύλοι δὲ ταῖς αὐλαῖσι, εὖρος μὲν εἰς πῆχυν ἰόντες ἕνα τε καὶ ἡμισυ. Μῆκος δὲ γε μὴν εἰς δέκα, κεφαλὰς μὲν καὶ σώματα χρυσοῦ διαπεπασμένοι, βάσει δὲ διπλαῖς καὶ ἀργυραῖς ἐπερηρασμένοι. Νοεῖται δὲ πάλιν ὡς ἐν ἐκάστῳ στύλῳ Χριστὸς, τῆς Ἐκκλησίας τὸ εἶρημα, τὸ τῆς ἀληθείας ἐδραῖωμα, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Ἰσθησι δὲ καὶ συνέγει τὰ πάντα αὐτός. Διὰ μὲν γάρ τοῦ ἑνός τε καὶ ἡμισσοῦ πῆχεως, ὡς τέλειος κατὰ φύσιν θεότητος, μεθὲν δὲ αὐ, ὡς ἐν ἀνθρωπότητος μέτροις, πλαγίως ὑποσημαίνεται. Οὐκ εὐηθεῖς δὲ εἰπεῖν, ὅτι παντελῶς μὲν, ὡς ἐν δλοκλήρῳ πῆχει Χριστὸς, ἐπεὶ τοι θεὸς ἐστὶ κατὰ φύσιν. Ὡς δὲ ἐν ἡμίσει πῆχεως, ὑφειμένον διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Τέλειον γάρ ἐν γενεαῖς οὐδέν. Πλούσιος δὲ ὢν, ἐπτώχευσεν ἐν ἡμῖν, καὶ καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ὁ Μονογενής.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν οὐκ ἰσοστατήσεται ταῖς τῆς θεότητος ὑπεροχαῖς τὸ ἀνθρώπινον· πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Τοιγάρτοι καὶ ἔρασκεν, ὡς καθ' ἡμᾶς γε· ὁ γὰρ καὶ νοῦ-

⁹⁰ Ezech. xl, 47. ⁹¹ I Tim. iii, 15. ⁹² II Cor. viii, 9.

μνος· « Ὁ Πατήρ μου μαίζων μου ἐστίν, » καίτοι Α
κατὰ φύσιν θεότητος, ἰσομέτρως ἔχουν, καὶ τῆς τοῦ
τεκόντος ὑπεροχῆς οὐχ ἡτώμενος. Μῆκος δὲ τῷ
ξύλῳ, δεκάκηχυ. Παντέλειος γὰρ ὡς ἐν ὑφώμασι τῆς
θεότητος, ὁ Χριστός. Τελειότητος δὲ σημεῖον, ὁ εἰς
δέκα τρέχων ἀριθμὸς παρὰ γε τῇ θεῖᾳ λαμβάνεται
Γραφῇ. Χρυσὴ δὲ τῷ ξύλῳ κεφαλὴ, καὶ μὴν καὶ
ἅμα χρυσοῦν. Φύσεώς γε μὴν τῆς ἀνωτάτω κατα-
πλουτεῖ τὸν ἐναυλιζμὸν ὁ ἐκ Παρθένου ναός. Σύμ-
βολων δὲ θεότητος, ὁ χρυσοῦς, ὑπεροχὴν ἔχων τὴν
κατὰ πάντων, ὡς ἐν ὕλης τυχὸν τῆς τοιαύτης λόγῳ.
Ἐξ ἀργύρου δὲ καὶ ἐκ θυοῦν ἢ βάσις. Λαμπρὸς δὲ
καὶ διαφανὴς ἐν γῆ ὁ Χριστός, κατὰ γε τὸ, « Θεὸς
Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· » καὶ οἶονεῖ διψῶσθαι τὴν
γνώσιν ἔχει νοεῖται γὰρ ἐν αὐτῷ Θεὸς τε καὶ ἀν-
θρώπος. Τοῦτ' γὰρ, οἶμαι, ἔστι, τὸ διπλὴν ὡσπερ Β
ἔχειν καὶ ἐξ ἀργύρου τὴν βάσιν.

ΠΑΛΛ. Εἰκάσεις ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Θέα γε μὴν ἐκαῖνο, ὦ τὰν.

ΠΑΛΛ. Ὅ τι δὴ;

ΚΥΡ. Εἰς αὐλαίας γὰρ δέκα προσεταχῶς ὄλγν
ἐκταίνεσθαι τὴν σκηνὴν, ἐπιλέγει μεταξὺ· « Καὶ
ποιήσεις δέβρεις τριχίνας, σκέπην ἐπὶ τῆς σκηνῆς·
ἑνδεκα ποιήσεις αὐτὰς δέβρεις, τὸ μῆκος τῆς δέβρειος
τῆς μῖδος ἔσται τριάκοντα πήχεων, καὶ τεσσαρῶν
πήχεων τὸ εὖρος τῆς δέβρειος τῆς μῖδος· τὸ αὐτὸ
μῆκος ἐπὶ ταῖς ἑνδεκα δέβρεια. Καὶ συνάψεις τὰς
πέντε δέβρεις ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ τὰς ἕξ δέβρεις ἐπὶ τὸ
αὐτὸ, καὶ ἐπιδικλώσεις τὴν δέβρην τὴν ἕκτην κατὰ C
πρόσωπον τῆς σκηνῆς· καὶ ποιήσεις ἀγκύλας πεντή-
κοντα ἐπὶ τοῦ χειλούς τῆς δέβρειος τῆς μῖδος, τῆς
ἐνὰ μέσον κατὰ τὴν συμβολήν. Καὶ πεντήκοντα ἀγκύ-
λας ποιήσεις ἐπὶ τοῦ χειλούς τῆς δέβρειος τῆς
συναπτῶσης τῆς δευτέρας. » Τὸ τὸ χρῆμα λοιπὸν, ὦ
Παλλάδις; δέκα μὲν γὰρ ἐγείρει τὰς αὐλαίας. Ἐἴτα πῶς
οὐκ ἰσάριθμοι ταύταις αἱ δέβρεις, περιτετεῖται δὲ μία,
τουτ' ἔστιν, ἡ ἑνδεκάτη; Συνάψεις γὰρ, φησὶν, τὰς πέντε δέβρεις ἐπὶ τὸ αὐτὸ.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἔγω φράσαι.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ἢ γε θέτις σαφηνεῖ τὸ ζητούμενον.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Πέντε μὲν γὰρ αὐλαίας ἀλλήλαις συνεσφιγ-
μένας ὅτι προσῆκε γενέσθαι φησὶν ἑτέρας δὲ πέντε, D
κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα, καὶ ἐν ἴσῳ τρόπῳ ἀντιτε-
ταγμένας. Τοιγαροῦν ἀλλήλαιν καὶ ἀντιπροσώπιως
ἀντεγγεγερμέναιν, ὡς ἐκ βορρέου τυχὸν καὶ νότου,
ἦγουν ἐξ ἡοῦς καὶ μέντοι καὶ δυσμῶν, ἑνδεκάτη τις
ἢ διὰ μέσου λοιπὸν ἐσχεδιάζετο πλευρὰ, ἀνὰ μέρος
ποιουμένη τὰς δέκα, διηρημένας εἰς δύο, ἐφ' ἣ τὰχα
κου καὶ δέβρεια ἢ ἑνδεκάτη περιτετά[ν]υσται, κρίκοις
τε καὶ ἀγκύλαις ἀμφω συνέχοντα τὰς πλευράς· καθ'
ὁμοιότητα δὲ τῶν ἄλλων, καὶ οἱ ταύτης στύλοι,
πλὴν ἡττους ἐν ἀριθμῷ. Αἱ μὲν γὰρ δέκα αὐλαίαι,
καθάπερ ἦδη προείπον, εἰς μῆκος ἐξετείνοντο πῆ-
χεων ὀκτώ καὶ εἰκοσίν, ἦγε μὴν ἑνδεκάτη καὶ μεσαι-
τάτη τῶν ἄλλων, τὸ εὖρος τῶν πέντε (τετραπήχεις

etiam intelligeretur, dicebat : « Pater major me-
est »; » cum tamen ex natura divinitatis æqualis
sit, et nihilo inferior excellentia Genitoris. Longitudo
vero columnæ decem cubitorum erat; est enim Chri-
stus, quod ad divinitatis sublimitatem pertinet,
perfectissimus; porro in divinis Litteris denarius
numerus perfectionem significat. Aureum est præ-
terea columnæ caput, et item corpus; est illud vi-
cissim de Virgine templum summæ illius naturæ
inhabitatione prædives : 318 divinitatis quippe
symbolum est aurum, cum omnibus præstet, si
metalli rationem consideres. Basis præterea ex ar-
gento, ac duobus constat; splendet item in terris,
et illustris est Christus; unde illud est : « Deus Do-
minus, et illuxit nobis »; » geminaque est ejus cog-
nitiō, utrumque enim in eo Deus et homo intelli-
gitur. Hoc enim est, ut opinor, duplicem habere
quodam modo et argenteam basim.

PALL. Recte conjicis.

CYR. Illud tamen animadvertas velim.

PALL. Quid istud tandem?

CYR. Nam, cum ad decem aulæa totum taberna-
culum porrigi jussisset, hæc interponit verba : « Et
facies vela capillaclia tegumentum super tabernacu-
lum : undecim facies ipsa vela, longitudo unius veli
erit triginta cubitorum, et quatuor cubitorum lati-
tudo veli unius : eadem longitudo erit velis undecim.
Et conjunges quinque vela inter se, et sex vela in
idipsum; et duplicabis velum sextum in facie taber-
naculi; et facies ansas quinquaginta in ora veli
unius, quod est intermedium in commissura : et
quinquaginta ansas facies in ora veli cohærentis
secundi » . » Quidnam est hoc, Palladi? nam, cum
decem aulæa erigat, quæ causa est cur non toti-
dem sint vela, sed unum superfluat, nimirum
undecimum? Conjunges enim, inquit, quinque
vela inter se, et sex vela inter se.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἔγω φράσαι.

PALL. Ego vero quid dicam, non habeo.

CYR. Atqui ipsa collocatio perspicuum faciet
quod quaeritur.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Nam quinque aulæa, inquit, inter se con-
nexa fieri oportere, quinque itidem altera, eadem
figura, eodemque modo opposita, quibus e regio-
ne atque ex adverso erectis, ex aquilonari latere,
verbi gratia, et australi, aut certe ab ortu et ab
occasu, undecimum jam intermedium latus efficie-
bat quod illa decem aulæa sejungeret, duas in
partes divisa, quo ex latere undecimum velum
tendebatur, annulis atque ansis utrumque latus
continens : hujus quoque lateris columnæ cæteris
similes erant, numero tantum pauciores. Nam illa
quidem decem vela, ut iam dixi, per longum por-
rigebantur cubitis octo et viginti, sed undecimum,
quod medium erat inter cætera, cum longitudine
latitudinem quinque reliquorum æquaret, 319

¹¹ Joan. xiv, 28. ¹² Psal. cxvii, 27. ¹³ Exod. xxvi, 7-10.

quæ singula quaternos cubitos habebant, ad vicenum cubitorum spatium protendebatur. Hanc ob causam inquit: Et duplicabis velum sextum ante faciem tabernaculi: ne, quod protensum redundabat, tabernaculi pulchritudini officeret. In hoc igitur, quod cæteris medium interjectum erat, et tanquam undecimum, sacra illa divinaque vasa collocata erant, quæ in se ipsis vario modo illum Emmanuel figurabant: ac fortassis ille numerus hoc quoque significabat, in extremis sæculi temporibus, et undecima ferme hora, Christum et illud tabernaculum, quod Christum continebat, id est Ecclesiam, apparuisse.

PALL. Nihil absurdum est, ut videtur, existimare hujus quoque rei rationem apte redditam esse.

CYR. Postquam igitur verba de tabernaculo fecit, ac figuras præbuit: « Et facies, » inquit, « atrium tabernaculo in latere, quod respicit ad austrum, et tentoria atrii ex bysso torta: longitudo centum cubitorum erit uni lateri, et columnæ eorum viginti, et bases earum viginti æneæ, et circuli earum, et arcus earum argentei. Sic etiam in latere quod est ad aquilonem, tentoria longitudine centum cubitorum, et columnæ eorum viginti, et bases earum viginti æneæ, et circuli earum, et arcus columnarum, et bases earum inargentatæ argenteo. Latitudo autem atrii, quæ vergit ad mare, tentoria quinquaginta cubitorum, columnæ eorum decem, et bases earum decem⁹⁶. » Animadvertere igitur angusta quidem priora illa aulæa fuisse, et quæ ad tres cubitorum decadas pervenirent: latitudine namque quatuor cubitorum erant, longitudine octo et viginti; quæ vero post illa sequuntur, lata adeo ac longa; centum enim per centum habebant, et quinquaginta, per quinquaginta, pertinebantque hoc quidem ad ortum, illud vero ad occasum et austrum.

PALL. Quidnam tandem hoc ænigma significat?

CYR. An non hoc illud est plane quod olim per Isaïæ vocem Ecclesiæ in extremis temporibus declaratæ promissum est: « Dilata locum tabernaculi tui, et vela aulæorum tuorum; sige, ne parcas, adhuc in dextram et sinistram extende⁹⁷; » angusta enim erat initio Christi Ecclesia, postea ad ortum, et occasum, et septentrionem, et austrum dilatatur, et ad omnem locum pervenit.

320 PALL. Vera dicis.

CYR. Animadvertite autem alias omnes columnas decem aulæorum, et illius intermedii auro contegi jussisse, sed basibus duplicibus inniti ex argento factis. Atque hujus rei quoque ratio jam reddita est, ut opinor; cæterum longorum latorumque aulæorum columnas alia ratione exornari jubet; nam a capite ad pedes ornari argento præcipit; sed basibus niti æneis ac deargentatis: id quoque non absurde Christi figuram gerit; atque argento

δὲ αὐται, πρὸς τὸ εἰκοσάπηχ[ύ]νον που διατετάχθη-
σται μέτρον. Διὰ τοῦτο φησι· Καὶ ἀπὸ ἐπιπέλωσις τῆς
δέξερην τὴν ἕκτην κατὰ πρόσωπον τῆς σκηπῆς, ἵνα
μὴ τὸ περιττῶς ἐκτεταμένον τῷ τῆς ἀλλῆς κλίμα
διαλυμαίνωτο. Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ μεταξὺ τῶν ἁ-
λῶν καὶ ὡς ἐνδεκάτη τὰ ἱερά τε καὶ θεία τετάχθη
σκεύη, διαμορφοῦντα ποικίλως ἔν γε δὴ σφίσι αὐ-
τοῖς τὸν Ἐμμανουήλ· τάχα που τοῦ ἀριθμοῦ καὶ
τόδε κατασημαίνοντος, ὡς ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος
καιροῖς, καὶ ὡς ἐν ὥρᾳ τῇ ἐνδεκάτῃ τυχόν ἀναφαί-
νεται Χριστός, καὶ ἡ Χριστὸν ἔχουσα σκηπῆ, τοῦ
ἔστιν, ἡ Ἐκκλησία.

ΠΑΛΛ. Οὐδὲν, ὡς ἔοικεν, ἀπεικὸς ἐννοεῖν εἶ ἔχειν
καὶ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον.

ΚΥΡ. Μετὰ δὲ γε τοὺς ἐπὶ τῇ σκηπῇ λόγους, τε
καὶ τύπους, « Καὶ ποιήσεις, φησὶν, αὐλήν τῇ σκηπῇ,
εἰς τὸ κλίτος τὸ πρὸς λίβα, καὶ ἱστία τῆς αὐλῆς ἐκ
βύσσου κεκλωσμένης· μήκος ἑκατὸν πήχεων τῷ ἐν
κλίτει· καὶ οἱ στῦλοι αὐτῶν εἴκοσι, καὶ αἱ βάσεις
αὐτῶν εἴκοσι χαλκαί· καὶ οἱ κρίκοι αὐτῶν, καὶ αἱ
ψαλίδες ἀργυραῖ. Οὕτως τῷ κλίτει τῷ πρὸς ἀπ-
ηλιώτην ἱστία ἑκατὸν πήχεων μήκος· καὶ οἱ στῦλοι
αὐτῶν εἴκοσι, καὶ αἱ βάσεις αὐτῶν εἴκοσι χαλκαί·
καὶ οἱ κρίκοι καὶ αἱ ψαλίδες τῶν στῦλων, καὶ αἱ
βάσεις αὐτῶν περιηργυρωμέναι ἀργυρίῳ. Τὸ δὲ εὐ-
ρος τῆς αὐλῆς τὸ κατὰ θάλασσαν, ἱστία πενήκοντα
πήχεων, στῦλοι αὐτῶν δέκα, καὶ βάσεις αὐτῶν δέκα. »
Ἄθροι δὴ οὖν, ὅτι στεναὶ μὲν αἱ πρῶται γεγόνειαν
αὐλαί, καὶ εἰς τρίτην διήκουσαι δεκάδα πήχεων. Εὐ-
ρος μὲν γὰρ αὐταῖς τέσσαρας, μήκος δὲ αὐτῶν καὶ
εἴκοσι· αἱ δὲ μετ' ἐκείνας, εὐρεῖαί τε οὕτως καὶ μα-
κραί· ἑκατὸν γὰρ ἐφ' ἑκατόν, καὶ πενήκοντα ἐπὶ
πεντήκοντα, τρέχουσαι τε ἢ μὲν εἰς ἡῶν, ἢ δὲ εἰς
ἑσπέραν τε καὶ λίβα.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ αἰνίγμα;

ΚΥΡ. Οὐχὶ δὴ τοῦτο ἐστὶν ἐναργῶς, τὸ πάσαι ἐ-
επιγγελεμένον διὰ φωνῆς Ἡσαίου πρὸς τὴν ἐν ἐσχά-
τοις καιροῖς ἀναδεδειγμένην Ἐκκλησίαν· « Πλάτων
τὸν τόπον τῆς σκηπῆς σου, καὶ τὰς δέξερεις τῶν αὐ-
λαίων σου. Πῆξον, μὴ φείση ἔτι εἰς τὰ δεξιά, καὶ εἰς
τὰ ἀριστερά ἐκπέτασον. » Στενομένη γὰρ ἐν ἀρχαῖς ἡ
Ἐκκλησία Χριστοῦ, λοιπὸν εἰς ἡῶν τε καὶ δύσιν, καὶ
βοῦβῶν τε καὶ νότον ἐξευρύνεται, καὶ διὰ παντὸς
ἔχει τόπου.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἐπιτήρει δὲ ὅτι τοὺς μὲν ἄλλους ἐκπλαῖς
στῦλους τῶν δέκα αὐλαίων, καὶ τῆς ἀνὰ μέσον, χρυ-
σῷ μὲν ἐφη διαπάτεσθαι δεῖν, βάσεις γε μὴν ἐπ-
ερηρῆσθαι διπλαῖς, ἀργύρου πεποιημέναις. Καὶ τίς ὁ
τοῦδε λόγος, εἰρηται, καθάπερ ἐγῶμαι· τῶν δὲ μα-
κρῶν καὶ πλατειῶν αὐλαίων τοὺς στῦλους, ἐτέρας
διαποικίλλει λόγῳ. Ἀργύρῳ μὲν ἐκ κεφαλῆς εἰς πό-
δας καταγαλᾶσθαι δεῖν εὖ μάλα φησι, βάσεις δὲ εὖ
ἐπερηρῆσθαι· χαλκαῖς καὶ περιαργύροις. Τύπος

⁹⁶ Exod. xxvii, 9-12. ⁹⁷ Isa. l. iv, 2.

δ' ἂν εἶη καὶ τοῦδε Χριστοῦ, φωτὸς μὲν ὅτι διέλαμψε ἅ
 δίκην, αὐγαὶς δὴλονότι ταῖς νοηταῖς ἀστράπτων ὡς
 Θεός, τοῦ ἀργύρου σημαίνοντος. Ὅτι δὲ λαμπρὸς καὶ
 εὐηχῆς ὁ περὶ γῆν αὐτῶ πεποηται λόγος, τοῦτ' ἐστὶ,
 τὸ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικόν, τοῦ περιαργύρου χαλ-
 κοῦ πλαγίως ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος. Εὐηχῆς μὲν γάρ
 καὶ ὁ χαλκός, λαμπρὸν δὲ δὴ λίαν καὶ διαφανὲς τοῦ
 ἀργύρου τὸ χρῆμα. Ἐνεστὶ δὲ τοῦτο τοῖς εὐαγγελι-
 κῶς κηρύγμασι, καὶ κατῖδοι τις ἂν, τοῦ Σωτῆρος
 τὸν λόγον, ἔχοντα μὲν τῆς εἰς ἄκρον εὐσεβείας τὸ
 διαιδέεσ τε καὶ καθαρὸν, ὅλην δὲ ὡσπερ περιθρομβοῦντα
 τὴν οἰκουμένην. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο τοὺς ἀγίους ἀπο-
 στούλους καὶ εὐαγγελιστάς ὡς ἐν ταῖς τοιοῖσδε τυχόν
 ἀνατυπῶσθαι στύλοις, λογιεῖται τὰ εἰκότα. Καὶ γάρ
 εἰσιν ἀληθῶς ὡσπερ ἠργυρωμένοι, διὰ τὸ ἐν μαθίξει
 γενέσθαι Χριστοῦ τοῦ φωτίζοντος. Τοιγάρτοι φησί·
 « Καὶ ἔσται ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ'
 ἡμᾶς. » Ὀνομάζονται δὲ καὶ « Τοῦ κόσμου φῶς, » χαλκῶ
 δὲ περιαργύρω μονονουχί καὶ ἐμβεδηκότες. Ἐρει-
 σμα γάρ αὐτοῖς, ὡσπερ τῷ λαμπρῷ καὶ εὐηχεστάτῳ
 κεκρησθαι λόγῳ, « Κύριος γάρ, » φησί, « δώσει ῥῆμα
 τοῖς εὐαγγελιζομένοις θυνάμει πολλῆ. » Ὁρατοὶ δὲ
 καὶ οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ, γέ-
 γραπται.

ΠΑΛΛ. Βαθὺς μὲν ὁ λόγος, πλὴν, ἀληθείας ἐγγύς.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων δὴ οὖν καὶ τῶν ἐπι-
 ταῖς αὐλαῖς τεθεσπισμένων, εἰς ἔλαιον τε καὶ μύ-
 ρου καὶ μὴν καὶ θυμιαμάτων ἡμετατρέπει κατα-
 σκευήν, οὕτω λέγων· « Καὶ σὺ, σύνταξον τοῖς υἱοῖς
 Ἰσραὴλ· καὶ λαβέτωσάν σοι ἔλαιον ἐξ ἔλαιων ἄρυ-
 γον, καθαρὸν, κεκομμένον εἰς φῶς καῦσαι, ἵνα κατή-
 ται λύχνος διαπαντὸς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου,
 ἔξωθεν τοῦ καταπετάσματος τοῦ ἐπὶ τῆς διαθήκης,
 καὶ καῦσαι αὐτὸ ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀφ' ἐσπέ-
 ρας ἕως πρωῆ, ἵνα τιλιν Κυρίου, νόμιμον αἰώνων εἰς
 τὰς γενεὰς ὑμῶν, παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτο ἐστίν;

ΚΥΡ. Ἀναγκαιοτάτην ἔχει τὴν δήλωσιν, καὶ σο-
 φὸν εἶναι φημι τὸ ἀίνιγμα· ἐπτά μὲν γάρ λύχνος,
 καιόμενος τε ἀεὶ καὶ φαίνουσι ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ,
 τὸν διὰ Χριστοῦ φωτισμὸν παρεικαστέον εὔ μάλα,
 διαρκῶς ἔχοντα πρὸς τὸ ἐλλάμπειν δύνασθαι καὶ ἀνα-
 καίειν, ἦτοι ἀναμυστοῦν, τῶν πιστευόντων τὸν νοῦν.
 Ἀριθμὸς γάρ πως ὁ εἰς ἐπτά τὴν τῆς τελευτώσεως
 δήλωσιν ὑπεμφαίνει πανταχῇ. Ὡς ἐν γε τῷ φάναι τυ-
 χόν, « Σταῖρα δὲ ἔτεκεν ἐπτά, » τοῦτ' ἐστίν, πλείστα
 τε καὶ ὅσα ἐκρήν εἶναι πρὸς αὐτάρκειαν. Ἀνακαίουσι
 δὲ τοὺς λύχνους Ἄαρὼν τε καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ καὶ μετ'
 αὐτὸν ἱερεῖς. Ἀσβεστος γάρ ὡσπερ ὁ παρὰ Χριστοῦ
 φωτισμὸς ἐν Ἐκκλησίαις σώζεται ταῖς τῶν ἱερῶσθαι
 κεκληρωκῶτων ἐπεικειάις, οἱ ταῖς εἰς ὀρθότητα
 μυσταγωγίαις τὸν τῶν πιστευόντων καταλαμπρύνουσι
 νοῦν. Τοῦτ' ἄρα, οἶμαι, ἔστι τὸ ἀνακαίεσθαι τοὺς
 λύχνους ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωῆ. Σκοτία δὲ οἶμαι
 τὴν ἐκ διαβόλου πλάνησιν, καὶ νοσην ὡσπερ τινὰ
 νόσητα κατὰ νοῦν ἀνθρώποις συμβαίνουσαν, τὰ τῶν

quidem significatur, luminis instar illum splen-
 duisse, cum ut Deus radiis nimirum spiritualibus
 fulgeret. Claram vero ac resonantem in terris ejus
 prædicationem, id est, præconium evangelicum
 fuisse, æs illud deargentatum oblique nobis indi-
 cat; nam æs quidem resonat, sed argentum
 clarum est ac lucidum. Inest autem utrumque in
 evangelico præconio: ac videre licet Salvatoris
 nostri prædicationem summa pietate claram ac
 puram esse, et per universon orbem terrarum reso-
 nare. Quod si quis velit sanctos apostolos et evan-
 gelistas, ut in ejusmodi columnis præfigurari, is non
 absurde cogitabit: sunt enim sane quasi deargen-
 tatz, cum sint Christi illuminantis participes. Ita-
 que ait: « Et erit splendor Domini Dei nostri super
 nos ». Appellantur præterea: « Lux mundi ». Quid?
 nonne iidem æri deargentato insistent? nam velut
 firmamentum quoddam illorum est, quod splendida,
 resonantique prædicatione utuntur: « Dominus enim, »
 inquit, « dabit verbum evangelizantibus virtute multa ». Speciosos item esse
 pedes evangelizantium bona, scriptum est.

PALL. Recondita est ista quidem expositio; sed
 tamen ad veritatem proxime accedit.

CYR. Cum igitur de aulæis præcipere desiisset,
 ad olei, et unguenti, et thymiamatum compositionem
 transit, ita dicens: « Et tu præcipe filiis Israel,
 et accipiant tibi oleum ex olivis, defæcatum, pu-
 rum, contusum, ad lumen, ut ardeat lucerna sem-
 per in tabernaculo testimonii, extra velum quod
 est super arcam testimonii, et accendet illam Aa-
 ron, et filii ejus, a vespera usque mane coram
 Domino, legitimum sempiternum in progenies ve-
 stras a filiis Israel ».

PALL. Quid istud tandem est?

CYR. Necessarium sane in primis ut declaretur,
 et scitum esse ænigma censeo: nam septem lucernis
 ardentibus, ac semper in tabernaculo lucentibus,
 Christi illuminatio aptissime comparatur, quæ ad
 animos fidelium illustrandos, atque accendendos,
 complendosque sufficit: nam septenarius numerus
 ubique significationem perfectionis insinuat, ut cum
 verbi gratia dicit: « Sterilis autem peperit septem », id
 est, plurimos, et quot opus erat ut satis essent.
 Accendunt porro lucernas Aaron, et reliqui sacer-
 dotes, qui ei successerunt; non enim exstinguitur
 illa Christi illuminatio, quæ in ecclesiis, eorum qui
 ad sacerdotii munus eliguntur, probitate servatur,
 dum rectis disciplinis animos credentium illustrant.
 Hoc enim, ut opinor, est a vespera usque mane ar-
 dere lucernas. Tenebras autem esse puto errorem,
 ad quem diabolus impellit, ac spiritualem quodam-
 modo noctem animis hominum offusam, censeo ne-
 fariorum hæreticorum obscuras tenebricosasque fa-

* Psal. LXXXIX, 17. ** Matth. v, 14. † Psal. LXXVII, 12. ‡ Isa. LII, 7. § Exod. XXVII, 20, 21.

¶ 1 Reg. II, 5.

bulas. Perpetuum igitur ac jure nostri Salvatoris lumen in Ecclesiis videbitur, si earum magistri divina evangelicaque præconia recte interpretentur. Purgatum porro est oleum; nam ab omni fæce atque crassitudine prorsus remota est illa de divinis dogmatis recta ac vera, et omnis vitii expers prædicatione, quæ illam Salvatoris nostri illuminationem semper excitat; non quod ipsa per se aliquid ad Christi splendorem adjiciat (nam illum putare hominis opera indigere, summæ dementiae est), sed quod, cum lux vera et splendor Patris sit Christus, doctorum rectis prædicationibus idipsum, quod revera est, credentium mentibus appareat.

PALL. Cur autem oleum ex olivis esse dicit? Nam verba tam accurate dicta fortasse contemplationem aliquam necessariam continent.

CYR. Optime existimas. Dicam itaque quod in mentem venit. Non ex olivis solum, Palladi, olei usum quærere solent ejusmodi rerum periti, sed ex aliis quamplurimis alienis, terrestribusque seminibus: atque illud quidem sincerum ex olivis est probatissimum; adulterinum porro, et vi quadam, et ex arte factam, 322 et quodammodo minime verum, illud nimirum, quod e terrestribus seminibus conficitur. Sinceræ igitur ac veræ prædicationi, quæ per supernam sapientiam iis qui sunt idonei ministratur, oleum ex olivis confectum aptissime comparatur. Illud vero genus, quod ex humanis cogitatis et instinctu dæmoniaco repertum est, ei persimile oleo videtur, quod ex quorundam arte et tabernariorum opera conficitur, cujusque usus est minime legitimus. Inutilis porro est ejusmodi prædicatione, et rejicienda, et omnino ad scientiæ Christi illuminationem inefficax. Itaque in Ecclesiis minime recipitur, neque fragrantiam sancti Spiritus habet: « Nemo quippe dicit, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto »; neque sinceritatem ac puritatem veritatis, aut usum aliquem, qui intelligentiam adjuvet. Illud autem observes velim, legem præcipere ut a filiis Israel ejusmodi ex olivis oleum afferatur: ut enim paulo ante dixi, prædicatione veritatis Deo tanquam fructus quidam atque oblatio spiritualis a nobis offertur, quæ Christi illuminationem in iis qui mysteriis imbuuntur, extinguere non sinit. Cæterum extra velum lucernæ et imponuntur et accenduntur. Nam Christus, quia secundum naturam lumen est, non indiget lumine; sed nobis, qui eo ipso quod sumus orti, extra divinitatem suum, suum lumen immittit. Intra velum porro arca

PALL. Recte dicis.

CYR. Deinde inquit: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Et tu accipe aromata, flos myrrhæ electæ quingentos siclos, et cinnamomi fragrantis ejus dimidium, ducentos quinquaginta, et

¹ I Cor. xii, 3.

ἀνοσίων αἰρετικῶν ἀφεγγῆ τε καὶ ἀμυδρὰ μυθάρια. Διηγεκὲς οὖν ἄρα καὶ ἀκατάληκτον τοῦ Σωτῆρος τὸ φῶς ὁρώτο ἂν ἐν Ἐκκλησίαις, διερμηνευόντων ὀρθῶς τὰ θεῖα τε καὶ εὐαγγελικὰ κηρύγματα τῶν ἐν αὐταῖς διδασκάλων. Καθαρὸν δὲ τὸ ἔλαιον τρυγῆς γὰρ ὡσπερ καὶ ῥύπου παντὸς ἀπήλλακται παντελῶς ὁ περὶ γε τῶν θεῶν δογμάτων ὀρθὸς τε καὶ ἀληθὴς καὶ ἀμιγῆς τοῦ χειρόνος λόγος, ὃς ἀεὶ τοῦ Σωτῆρος ἐγείρει τὸν φωτισμὸν, οὐκ αὐτὸς οἰκοθὲν τι προστεθεὶς εἰς λαμπρότητα τῶ Χριστῶ (κομιδῇ γὰρ εὐθεὶς τὸ ἀνθρώπου δεῖσθαι νομίζειν αὐτὸν), ἀλλ' ὅτι φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων ὁ Χριστὸς, τοῖς εἰς ὀρθότητα τῶν διδασκάλων λόγοις, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς, ταῖς τῶν πιστευόντων διανοαῖς φαίνεται.

PALL. Καὶ διατὶ τὸ ἔλαιον ἐξ ἐλαιῶν εἶναι φησι; τοιγάρτοι λίαν ἀκριβὲς τοῦ λόγου, τάχα τι τῶν ἀνεργικῶν ὠδίνει θεωρημάτων.

CYR. Ἄριστα διανοῆ, καὶ τόγε εἰς νοῦν ἦγον ἐρῶ. Οὐκ ἐκ μόνων ἡμῖν ἐλαιῶν, ὦ Παλλάδιε, τὴν τοῦ ἐλαίου χρεῖαν ἐπιτηδεύειν ἔθος τοῖς ταῦτα σοφοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐτέρων ὄσων νόθων τε καὶ γεωδεστέρων σπερμάτων. Καὶ τὸ μὲν γνήσιον ἀληθῶς ἐξ ἐλαιῶν ἐστὶ τῶν δοκιμωτάτων, κίβδηλον δὲ πως τὸ ὡς ἐκ μοχλείας καὶ τέχνης, καὶ οἰονεὶ πως οὐκ ἀληθὲς, τὸ ἐκ σπερμάτων τῶν γεωδεστέρων, φημί. Οὐκοῦν λόγῳ τε τῶ ἀκιδήλῳ καὶ ἀληθεῖ, καὶ διὰ σοφίας τῆς ἀνοθεν τοῖς ἀξίοις χορηγούμενῳ, τὸ ἐξ ἐλαιῶν ἔλαιον εὖ μάλα παρεικαστέον. Τόγε μὲν ἐξ ἀνθρωπίνων ἐνοσιῶν καὶ δαιμονιώδους ἐμπνοίας ἐξευρημένον, τὸ ἐκ τῆς τινων τέχνης καὶ καπηλείας, καὶ νόθην ἔχον τὴν χρῆσιν. Ἄχρειος δὲ καὶ ἀπόβλητος ὁ τοιοῦτος λόγος, καὶ ἀσυντελής παντελῶς πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ ἀπαράδεκτος ἐν Ἐκκλησίαις, οὔτε τὸ εὐώδες ἔχων τοῦ ἁγίου Πνεύματος (« Οὐδεὶς γὰρ λέγει, Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ »), οὔτε μὲν τὸ γνήσιον καὶ ἀθόλωτον τῆς ἀληθείας, καὶ εἰς χρησίμην τὴν ἡννησιν ἀναγκαῖον. Ἐπιτρέπει δὲ ὅτι παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ προσκομίζεσθαι δεῖν τὸ ἐξ ἐλαιῶν ἔλαιον ὁ νόμος φησίν. Ὡς γὰρ ἔφην φθάσας, καρπὸς ἐστὶν παρ' ἡμῶν καὶ δωροφορία πνευματικῇ τῶ Θεῶ, λόγος ἀληθὴς, τὸν παρὰ Χριστοῦ φωτισμὸν οὐκ ἀφιεὶς ἀσθενεῖν ἐν τοῖς μυσταγωγούμενοις. Ἐξῶθεν δὲ τοῦ καταπετάσματος, ἢ τῶν λύχνων θέσις, καὶ μὴ καὶ ἡ καῦσις. Φῶς γὰρ ὑπάρχων κατὰ φύσιν ὁ Χριστὸς, οὐ δεῖται φωτὸς, ἀλλ' ἡμῖν αὐτοῖς τοῖς ἐξω θεότητος, καθὼ γενητοῖς, τὸ ἴδιον ἐνίησι φῶς. Ὡς ἐσωτέρῳ δὲ τοῦ καταπετάσματος ἡ κιδωτὸς ἦν, εἰς ὑποτύπωσιν καὶ εἰκόνα κειμένη Χριστοῦ.

posita erat, ad Christi figuram atque imaginem referendam.

PALL. Εὖ ἔφης.

CYR. Εἶτά φησι: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν. Καὶ σὺ λάβε ἡδύσματα, ἄνθος σμύρνης ἐκλεκτῆς πεντακοσίους σίκλους, καὶ κινναμώμου εὐώδους τὸ ἡμισυ τούτου, διακοσίους πεντήκοντα, καὶ χαλά-

μου εὐώδους διακοσίου· πεντήκοντα, καὶ ἰσως πεν-
τακοσίους σίκλους τοῦ ἁγίου, καὶ ἔλαιον ἐξ ἐλαίων
ἔσται, καὶ ποιήσεις αὐτὸ ἔλαιον χρίσμα ἅγιον μύρον
μυρεψικὸν τέχνη μυρεψοῦ. Ἐλαιον χρίσμα ἅγιον
ἔσται. Καὶ χρίσεις ἐξ αὐτοῦ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυ-
ρίου, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ
πάντα τὰ σκεῦη αὐτῆς, καὶ τὴν λυχνίαν καὶ πάντα
τὰ σκεῦη αὐτῆς, καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάμα-
τος, καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν δλοκαυτωμάτων, καὶ
πάντα αὐτοῦ τὰ σκεῦη, καὶ τὴν τράπεζαν καὶ
πάντα τὰ σκεῦη αὐτῆς, καὶ τὴν λουτήρα, καὶ τὴν
βάσιν αὐτοῦ, καὶ ἀγιάσεις αὐτά· καὶ ἔσται Ἅγια τῶν
ἁγίων. Πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν, ἀγιασθήσεται. Καὶ
ἄρῶν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ χρίσεις, καὶ ἀγιάσεις
αὐτοὺς ἱερατεύειν μοι. Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λαλή-
σεις, λέγων· Ἐλαιον ἄλειμμα χρίσεως ἅγιον ἔσται. B
τοῦτο ὑμῖν εἰς πάς γενεὰς ὑμῶν· ἐπὶ σάρκα ἀνθρώ-
που οὐ χρισθήσεται, καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν ταύτην
οὐ ποιήσετε ὑμῖν ἑαυτοῖς ὡσαύτως. Ἅγιόν ἐστι, καὶ
ἀγίασμα ἔσται ὑμῖν. Ὁς ἂν ποιήσῃ ὡσαύτως, καὶ
ὃς ἂν δῶ ἀπ' αὐτοῦ ἀλλογενεῖ, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ
τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὑποθήκεται μὲν οὐνπερ, καὶ μὴν
καὶ συνθήκης, ἀνίστητάς τε αὐ, τῆς εἰς ὀλίγην δὴ,
λέγω, τῶν ὀνομασμένων εἰδῶν, οὐδὲν ἂν ἔχοιμι φρά-
σαι· φῶλη γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῖς εἰς φρονεῖν εἰωθόσιν.
Ἐλαιον δὲ μύροις ἀνακραθὲν, κατασημήνειεν ἂν,
ὡσπερ οὖν ἐγώμαι, τὸν ἐν Χριστῷ διὰ Πνεύματος
ἀγιασμοῦν τοῖς ἡλεημένοις χορηγούμενον. Κατὰ γε τὸ,
« Ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου. » Κατα-
χρίεται δὲ ἡ σκηνή, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, μετάσχει C
γὰρ ἂν ἀγιασμοῦ καὶ τόπου διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν
αὐτῷ. Ἀγιάζεται δὲ καὶ τὰ σκεῦη, κατὰ τὸν αὐ-
τοῦς πρῆποντα τρόπον, οἷοι ταῖς Θεοῦ λειτουργίαις
χρήσιμα, καὶ ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν ἀγιασθήσεται.
Ἀνάπαφα δὴ οὖν τοῖς ἐτι βεβήλοις τὰ ἁγία τε καὶ
ἱερά· « Τίς γὰρ κοινοῖα φωτὶ πρὸς σκότος; » κατὰ
τὸ γεγραμμένον. Ἀποφάσκει δὲ παντελῶς τὸ δεῖν
ἑαυτοῖς τὴν ὁμοίαν ἐλαίου ποιεῖσθαι κατασκευὴν.
Ἰδιον γὰρ μόνου τὸ ἀγιάζειν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς
ἐξαιρετον ἀληθῶς ἀνακείσεται τὸ χρέμα αὐτῷ, γε-
νητὴ δὲ καὶ πεποιημένη φύσει τὸ ἀγιάζειν ἐτέρους
δυνάσθαι, πῶς ἂν ἔχοι ποτέ; Πλουτεῖ γὰρ μόλις ἐκ
μέτοχῆς τῆς ἀνωθεν τὸν ἀγιασμόν. Πρέποι δ' ἂν αὐτῇ
διὰ τῆς τῶν ἁγίων ἐπιβοᾶσθαι φωνῆς. « Τί γὰρ
ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαθες; » Καὶ γὰρ Ἰωάννης φησὶ περὶ D
τοῦ Μονογενοῦς, οἷοι « Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. » Καὶ, « Οὐκ ἐκ μέτρου δι-
δωσι τὸ Πνεῦμα, » πηγὴ δὲ μᾶλλον ὑπάρχων αὐτῆς
ἀγιασμοῦ, ἐπιμετρεῖ τοῖς ἀξίοις τὸ Πνεῦμα, καὶ τὴν
λογικὴν ἀγιάζει κτίσιν· « Ἐπὶ σάρκα δὲ ἀνθρώπου,
φησὶν, οὐ χρισθήσεται, » καίτοι προστεταχῶς κατα-
ταχρίεσθαι δεῖν ἀπ' αὐτοῦ, τὸν τε Ἄρῶν καὶ τοὺς
συνιερατεύοντας. Οὐκοῦν ὑπὲρ ἀνθρώπινον τὸ γένος
ἦδη τὸ ἱερὸν, ἅτε δὴ καὶ Χριστοῦ μέτοχον τοῦ ὑπὲρ
τὴν κτίσιν. Τοιγάρτοι καὶ πρὸς τὸ ὑπὲρ φύσιν ἡμᾶς
ἀνακομίζων ἀξίωμα, καὶ οἰονεῖ τῶν ἐπιγίσιων ἀπο-
τεμῶν, τοῖς ἀνω προσνέμει· « Πατέρα » γὰρ, φησὶ.

casiae quingentos siclos sanctuarii, et oleum ex oli-
vis, et facies illud oleum unctionis, sanctum unguen-
tum compositum arte unguentarii. Oleum unctio-
sancta erit. Et unges ex eo tabernaculum testimo-
nii, et arcam, et candelabrum, et omnia vasa ejus,
et altare incensi, et altare holocaustorum, et omnia
vasa ejus, et mensam, et omnia vasa ejus, et labrum,
et basim ejus, et sanctificabis ea; et erunt Sancta
sanctorum; et omnis qui tetigerit ea, sanctificabi-
tur. Et Aaron, et filios ejus unges, et sanctificabis
eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Et ad **323** filios
Israel loqueris, dicens: Oleum linitio unctionis
sanctum hoc erit vobis in progenies vestras: super
carnem hominis non linitur ex eo; et secundum
hanc compositionem non facietis vobis ipsis simi-
liter. Sanctum est, et sanctificatio erit vobis. Quis-
quis fecerit similiter, et quisquis dederit ex eo alie-
nigenæ, exterminabitur a populo suo *. De qualitate
igitur, et compositione, inæqualitate etiam, quod
ad pondus pertinet, dictorum aromatum nihil equi-
dem habeo dicere; sapientibus enim veritas chara
est; oleum porro cum aromatibus mistum signifi-
cat, ut mihi certe videtur, illam in Christo per Spi-
ritum sanctificationem, quæ misericordiam conse-
cutis tribuitur. Unde est illud: « Impinguasti in
oleo caput meum †. » Ungitur autem tabernaculum,
et omnia quæ in eo sunt; nam locus quoque sit
sanctificationis particeps per eum qui in eo habi-
tat. Sanctificantur vasa quoque eo qui illis conve-
nit modo, ut ad exhibendum Deo cultum, usum
præbeant. « Et qui tangit ea, sanctificabitur. » Ab
iis igitur qui profani adhuc sunt, sanctas sacrasque
res contingi nefas est: « Quæ enim societas luci ad
tenebras *? » sicut scriptum est. Interdicit autem
omnino ne similem huic olei compositionem sibi
faciant; solius enim Dei proprium est sanctificare,
eque res illi tanquam eximia tribuenda est; nam
ortæ conditæque naturæ qui tandem inesse poterit
facultas sanctificandi cæteros, quæ cœlitus imparti-
tam sanctificationem vix assequi potest? Cui potius
convenit vocem illam sanctorum virorum insonare:
« Quid habes quod non accepisti *? » Quinetiam de
unigenito Filio inquit Joannes: « Ex plenitudine
ejus nos omnes accepimus †. » Et: « Non ad men-
suram dat Spiritum †. » Sed potius, cum sit ipse
fons sanctificationis, iis qui digni et idonei sunt,
Spiritus admittitur, et rationalem creaturam sanctifi-
cat: « Super carnem vero hominis, » inquit, « non
linitur ex eo. » Atqui jusserat ut ex ipso tum Aa-
ron, tum ejus in sacerdotali munere socii ungeren-
tur. Est igitur sacrum illud genus supra hominem,
utpote quod Christi particeps est, qui creaturis om-
nibus excellit, ob eamque causam, cum ad superio-
rem ipsa quoque natura dignitatem nos eveheret,
324 atque a terrenis rebus quodammodo præcideret,
superisque conjungeret: « Patrem, » inquit,
« ne vocetis vobis super terram; unus est enim

* Exod. xxx, 25-34. † Psal. xx, 5. * II Cor. vi, 14. † I Cor. iv, 7. † Joan. i, 16. † Joan. ni, 34.

Pater vester, qui est in caelis; omnes autem vos fratres estis ¹². » Exterminationis autem poena iis constituta est qui ex eo alienigenae dederint: « Ne detis enim, » ait, « sancta canibus, neque projiciatis margaritas vestras ante porcos ¹³. » Nam, quae recondita sunt, et sanctis duntaxat conveniunt, ea nulla ratione habita, iis qui sunt adhuc infideles, prodere, periculi plenum est: neque enim qui profani sunt adhuc, et immodica impuritate laborant, sed sancto baptismate purgati sanctificantur.

PALL. Vera dicis.

CYR. Eademque ratione ac modo thymiamatis compositionem fieri jussit, dicens: « Et tu cape tibi ipsi aromata, stacten, et onychem, et galbanum suave olens, et thus lucidum; paria inter se erunt: et facient ex ipsis thymiamata unguentarium, opus compositionis unguentarii mistum, purum, opus sanctum. Et comminues de illis minutim. Et ponas e regione testimonii in tabernaculo testimonii, unde innotescam sibi inde. Sanctum sanctorum erit vobis thymiamata. Secundum hanc compositionem non facietis vobis ipsis; in sanctificationem erit vobis Domino. Quisquis fecerit similiter, ut ejus odore fruatur, peribit de populo suo ¹⁴. » Rursus hic locus latenter nobis indicat quae propria sunt ac praecipua illius praestantissimae omnium naturae, ea ad nullam rem creatam essentiae ratione pertinere posse, omninoque quod ad dignitatis rationem et honorum excellentiam pertinet, commune creaturae cum factore atque Domino nihil est. Meminerimus autem dixisse nos, altare aureum, et ipsum thymiamata tenue atque compositum Christum esse, atque ipsum Emmanuel nobis utroque significari. Igitur, si ad Christum refertur thymiamata, cum mirum in modum suavi odore sit, non faciemus nobis thymiamata illi simile; nam alterum praeter ipsum recipiemus neminem, sicut nimirum infelices Judaei filium iniquitatis; ii namque sibi composuisse deprehenduntur ad similitudinem illius odorati atque eximii thymiamatis quod Deo et **325** Patri dicatur est, qui odorem notitiae suae nobis manifestavit in Filio, per quem nos quoque bene olemus; non quasi nobis thymiamata illud tenue composuerimus, sed tanquam illius participes, cum et gratia sancti Spiritus uncti simus, et per Christianam conversationem commendari studeamus.

PALL. Per omnia igitur ea quae in tabernaculo erant, Christi nobis, ut videtur, mysterium adumbratur.

CYR. Praeterea admirabere, si didiceris etiam ipsos opifices tabernaculi in se ipsis Christi imaginem referre.

PALL. Quomodo tandem? nam istud quidem excogitare nequeo.

CYR. Scriptum est iterum: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ecce vocavi ex nomine Beseleel filium Uriae, filii Or ex tribu Juda, et re-

« μη καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ Πατήρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστέ. » Ὁλεθρος δὲ ἡ δίχνη τοῖς ἀπ' αὐτοῦ παρέχουσα ἀλλογενεῖ· « Μὴ δώτε γὰρ, » φησί, « τὰ ἅγια τοῖς κισί, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. » Τὸ γὰρ τοι προσάγειν ἀτημελῶς τοῖς ἀπίστοις· ἔτι τὰ κεκρυμμένα, καὶ τὰ μόνους ἀγίοις κρύπτουσα, κινδύνου μεστών· ἀγιάζεται γὰρ οὐ τὸ βέβηλον ἐπὶ καὶ νοσοῦν ἐκτόπως τὴν ἀκαθαρσίαν, ἀλλὰ τὸ ἴδιον κεκαθαυμένον διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Κατὰ τὸν ἴσον τοῦτον τρόπον καὶ λέγων, τῆς τοῦ θυμιάματος ποιεῖσθαι κατασκευὴν διετύπω, λέγων· « Καὶ σὺ λάβε σεαυτῷ ἡδύσματα, στακτὴ καὶ δνυχα, καὶ χαλδάνην ἡδυσμοῦ, καὶ λίβανον ἁφανῆ, ἴσον ἴσῳ ἐστίν, καὶ ποιήσουσιν αὐτῷ θυμιάμα μωρεψικόν· ἔργον μωρεψοῦ μεμιγμένον, καθαρὸν, ἔργον ἁγίου. Καὶ συχρόψεις ἐκ τούτων λεπτός, καὶ θήσεις ἀπέναντι τοῦ μαρτυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ὅθεν γνωσθήσομαι σοι ἐκεῖθεν. Ἄγιον τῶν ἁγίων ἔσται ὑμῖν θυμιάμα. Κατὰ τὴν σύνθεσιν ταύτην οὐ ποιηθήσεται ὑμῖν ἑαυτοῖς. Ἁγίασμα ἐστὶ ὑμῖν Κυρίῳ. Ὃς ἂν ποιήσῃ ὡσαύτως, ὥστε ἀρραίνεσθαι ἐν αὐτῷ, ἀπολείεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἰποφαίνει δὲ πάλιν ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος, ὅτι τὰ ἰδιωκῶς ἐξάιρετα τῆς ἀπασῶν ἐπέκεινα φύσεως. Μένεσσι μὲν τῶν πεπονημένων οὐδενὶ οὐσιωδῶς, κινῶν δὲ τῇ κτίσει παντελῶς οὐδέν, πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην, τόγε ἦγον εἰς ἀξίας λόγον καὶ γαρὸν ὑπεροχῆν. Μεμνησόμεθα δὲ καὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σύνθετον καὶ λεπτὸν θυμιάμα Χριστὸν εἰρηκότες, καὶ αὐτὸν ἡμῖν τὸν Ἐμμανουὴλ δι' ἀμφοῖν σημαίνεσθαι. Οὐκοῦν εἰς Χριστὸν ἀναφερομένου τοῦ θυμιάματος (εὐδῶδες γὰρ ἀουχέρως), οὐ ποιήσομεν ἑαυτοῖς κατ' αὐτὸ δὴ τὸ θυμιάμα. Ἐτερον γὰρ ἐπ' αὐτῷ παντελῶς οὐδένα παραλείψμεθα, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ τάλανες Ἰουδαῖοι, ἐν τῆς ἀνομίας ἰδόν. Ἐαυτοῖς γὰρ οἱ τοιοῦτο συνθέτας ἀλώσανται, καὶ κατ' ἐκεῖνο δὴ τὸ εὐδῶδες καὶ ἐξαιρετικὸν ἄλλῳθως θυμιάμα, τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, τοῦ τῆν μὲν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ πεφανερωκότος ἡμῖν ἐν τῷ Ἰησοῦ, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς εὐωδιάζομεν, οὐχ ἑαυτοῖς συνθέτας τὸ θυμιάμα τὸ λεπτὸν, ἀλλ' ὡς μέτωπον τοῦ θυμιάματος, καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος κατακεχρισμένοι, καὶ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας εὐδοκίμειν σπουδάζοντες.

ΠΑΛΛ. Διὰ παντὸς οὖν, ὡς εἰκεν, τοῦ γεγονότος ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, τὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν διαμορφῶσαι μυστήριον.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ καταθαυμάσειαι ἐν εἰ μάθεις ὅτι καὶ αὐτὸς τῆς ἁγίας σκηνῆς οἱ τεχνουργοὶ Χριστὸν διαπλάττουσιν, ὡς ἐν γε σφίσι αὐτοῖς.

ΠΑΛΛ. Τίνα φησὶ τρόπον; ἐννοεῖν γὰρ οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Γέγραπται γὰρ αὐ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἰδοὺ ἀνακείμενοι ἐξ ὀνόματος τὸν Βεσελεὴλ τὸν τοῦ Οὐρίου ἰδόν, υἱοῦ Ἰφρ τῆς φ-

¹² Matth. xxiii, 8. ¹³ Matth. vii, 6. ¹⁴ Exod. xxx, 34-38.

λῆς Ἰούδα, καὶ ἐνέπλησα αὐτὸν Πνεῦμα θεῖον σοφίας ἅπασαν καὶ ἐπιστήμης. Καὶ ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι τὸ χρυσοῦν, καὶ τὸ ἀργύρεον, καὶ τὸν χαλκόν, καὶ τὴν ὑάκινθον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸ κόκκινον τὸ νηστὸν, καὶ τὴν βύσσον τὴν κεκλωσμένην, καὶ τὰ λιθοργικὰ, καὶ εἰς τὰ ἔργα τὰ τεκτονικὰ τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι κατὰ πάντα τὰ ἔργα. Καὶ ἐγὼ δέδωκα αὐτὸν, καὶ τὸν Ἐλιὰβ τοῦ Ἀχισαμά, ἐκφυλῆς Δάν, καὶ παντὶ συνετῷ καρδίᾳ δέδωκα σύνεσιν, καὶ ποιήσουσιν πάντα ὅσα συνέταξα. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως καθηγείται μὲν τῶν τεχνουργημάτων ὁ Βεσελεὴλ, Ἐλιὰβ δὲ ἐργάζεται.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε ;

ΚΥΡ. Πεύση δὴ οὖν Ἰούδας τε καὶ Δάν, ἄμφω μὲν ἐξ Ἰακώβ, ἀλλ' ὁ μὲν ἐξ ἐλευθέρας τῆς Λείας, ὁ δὲ ἐκ θεραπίνης τῆς Βάλης. Τύπος οὖν ἔρα καὶ Β ἐναργῆς ὁ Βεσελεὴλ τοῦ πεφηνότος ἡμῶν ἐκ φυλῆς Ἰούδα τὸ κατὰ σάρκα Χριστοῦ, καὶ ἐκ φύσεως ἀληθῶς τῆς ἐλευθέρας, δηλον δὲ ὅτι τῆς θαλάσσης καὶ ὑπερτάτης. Ἐμφήνει δ' ἂν εὖ μάλα καὶ Ἐλιὰβ τοῦς, ὡς ἐκ δούλης τῆς Ἱερουσαλήμ, Χριστῷ συνεργασάμενος ἀποστόλους καὶ εὐαγγελιστάς· Θεοῦ γὰρ γεγόνασι συνεργοὶ τὰ εἰς σύστασιν τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν μονοουχὶ ποιοῦντι καὶ τεχνωμένῳ. Συνεκόμιζον δὲ τὰ ἐξ οἰκείας σπουδῆς καὶ ἐπιεικειᾶς εἰς τὰ τῆς σκηνῆς ἔργα πάντες οἱ συνετοὶ τῇ καρδίᾳ, τῶν κατὰ καιροῦς διδασκάλων ἀποκληροῦντες εἰκόνας, οἷς ἐν σπουδῇ καὶ φροντίδι τὸ ἐργάζεσθαι τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσαπερ ἂν τελοῖη πρὸς ὄνησιν τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ.

¹⁴ Exod. xxxi, 1-6.

plevi eum Spiritu divino, sapientiae, et intelligentiae, et scientiae, ad excogitandum in omni opere, et fabricandum et operandum aurum, et argentum, et ses, et hyacinthum, et purpuram, et coccinum netum, et byssum tortam, et ad lapides elaborandos, et ad lignorum opera fabrilia, ad operandum juxta omnia opera. Et ego dedi ipsum, et Eliab filium Achisama, ex tribu Dan; et omni qui sapiens est corde, dedi sapientiam; et facient omnia quaecumque praecepi ¹⁴. » Animadvertite igitur praesens quidem opificiis Beseleel, Eliab vero opera efficere.

PALL. Quid vero istud est ?

CYR. Audies jam : Judas et Dan ambo quidem ex genere Jacob fuere; sed ille quidem ex Lia libera susceptus, hic ex ancilla Bala. Beseleel igitur figura est evidens Christi, qui secundum carnem ex tribu Juda exstitit, atque ex natura vere libera, nimirum divina illa atque suprema. Eliab quoque illorum figuram optime praese fert, qui ex Jerusalem ancilla nati, Christo cooperati sunt, apostolos dico et evangelistas; Dei enim cooperatores fuerunt, in constituendis Ecclesiis propemodum laborantis atque operam dantis. Conferebant etiam ex studio ac probitate operas ad tabernaculum conficiendum **326** omnes, qui erant sapientes corde, doctorem imaginem tenentes, qui suo quisque tempore futuri erant, quique ad Dei opera, et quaecumque ad utilitatem Christi Ecclesiae pertinent, efficienda omni studio curaque incumbunt.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE LIBER DECIMUS.

Περὶ τῶν αὐτῶν ἐστὶ, καὶ περὶ τῶν ἐν ἁγίᾳ σκηνῇ. C

Ἀρὰ σοι σαφῆς, ὦ Παλλάδις, καὶ ἀποχρῶν ὁ λόγος, ὅν ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πεποιτήμεθα ;

327 De his iterum quae erant in tabernaculo.

Num igitur perspicua tibi, Palladi, ac satis plena videtur oratio, quam de tabernaculo, et iis quae in illo erant, habuimus?

PALL. Perspicua illa sane quidem, sed certe A
haud satis plena.

CYR. Placetne igitur ut ad id rursus redeamus, quod tibi in iis, quæ de tabernaculo narrata sunt, deesse videtur? nam fortasse, nisi fallor, existimas eam orationis partem esse adjungendam, qua planum fiat quomodo illud erectum sit; quo etiam tempore, quave ratione, quæ in illo erant, composita sint; de justificationibus etiam ac legibus et encænibus et sanctificatione, ac denique de iudiciis esse nonnihil dicendum.

PALL. Igitur denuo de singulis dissere: 328
recte enim cogitas.

CYR. Ego vero dicam. Sed te ad ignoscendum facilem esse velim, illud cogitantem, summam esse rerum ad contemplandum propositarum difficultatem: ac, si quid fortasse dixerō, quod a certa ratione aberret, et a recta veraque expositione discedat, emenda et corrige: te enim socium adiutoremque meæ orationis adhibebo.

PALL. Perge, Dei auxilio fretus.

CYR. Completis igitur operibus tabernaculi, et singulis, quæ in eo continebantur, ad illius pulchritudinis in monte demonstratæ similitudinem sapienter et artificiose factis, locutus est Dominus ad Moysen, dicens: « In die una mensis primi novilunio eriges tabernaculum testimonii ¹⁶. » Et post alia rursus: « Et factum est, » inquit, « in mense primo, secundo anno, posteaquam egressi sunt ex Ægypto, novilunio erectum est tabernaculum: et erexit Moyses tabernaculum ¹⁷. » Erectum est igitur vetus illud tabernaculum Dei voluntate, quod Ecclesiæ quæ in Christo intelligitur, in seipso figuras optime præferret. Sed pervestigemus, si videtur, quibus de causis per Moysen potius erectum sit. Ac de Jesu filio Nave ad præsens sileatur, quamvis ille semper beato Moyse præsto fuerit, et una in montem Sina conscenderit, et ab Moyse jussum bellum gesserit, et cum Amalec signa contulerit. Sic enim illi dixit: « Elige tibi viros fortes, et egressus pugna cum Amalec cras ¹⁸. » Et congressus est, ac vicit. Quænam sit igitur hujus rei ratio, nonne exquirendum putas?

PALL. Maxime vero.

CYR. Si igitur in unaquaque re gesta mysterii B
rationem quis velit, quoad fieri poterit, accurate tractare, obstupefactus dicit: « O altitudo divitiarum et sapientiæ et scientiæ Dei ¹⁹! » Vide enim quam subtilis et quam utilis sit in unaquaque re sensus: nam, ascendente in montem beato Moyse, simul ascendit Jesus: neque enim aliter adiri ad Patrem potest nisi per Filium: vere enim dicit: « Nemo venit ad Patrem nisi per me ²⁰. » In Christo igitur ipsi quoque sanctis viris patet aditus; neque cuiquam fas est ad excelsam sublimemque contemplationem quasi in montem ascendere, neque vero propius ad Deum accedere, 329

ΠΑΛΛ. Σαφῆς μὲν εὖ μάλα, πλὴν ἀπογυρῶν
ἤχιστα γε.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν ἐπ' ἐκεῖνο πάλιν προθυμῶτα διαστείχωμεν, ὃ τοῖς ἐπ' αὐτῇ διηγήμασιν ἐλλειπένας δοκεῖ; οἷε γὰρ που, κατὰ τὸ εἶδος, προσημαγεσθαι δεῖν τὸν σαφηνιούντα λόγον, τίνα μὲν ἡμῶν ἐγγήγερται τρόπον, πηνίκα δὲ καὶ ὅπως τὰ ἐν αὐτῇ συντίθεται δικαιοῦματά τε καὶ νόμοι, καὶ ἐγκαινισμοὺς καὶ ἀγιασμοὺς καὶ κρίσις.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν τὰ ἐφ' ἐκάστῳ πάλιν· ὁμοίως γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐρῶ μὲν ἐγώ. Σὺ δὲ αὖ συγγνώμην ἔσο, τὴν εἰσάπαν δυσχέριαν τῶν θεωρημάτων ἐνενοηκῶς, ἂν εἴπου τι λέγοιμι τυχόν τῶν ἀκριβοῦς ἡμαρτηκῶτων, καὶ λόγου τοῦ δόοντος ἐκπεποιηκῶτων, μετὰπλαττε καὶ μεθάρμοξε. Συλλήπτωρα γὰρ σε καὶ ἀρωγὸν τῶν ἐμαυτοῦ ποιήσομαι λόγων.

ΠΑΛΛ. Ἴθι Θεῷ πίσυρος.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων δὴ οὖν εὖ μάλα τῶν ἔργων τῆς ἀγίας σκηνῆς, καὶ μὴν καὶ ἐκάστου τῶν ἐν αὐτῇ σοφῶς καὶ εὐτέχνως ἐκπεποιημένων πρὸς γε τὸ παραδειχθῆν ἐν τῷ ὄρει κάλλος, ἐλάλησι Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων, « Ἐν ἡμέρᾳ μὲν μὲν τοῦ πρώτου, νεομηνίᾳ, πτήσεις τὴν σκηνὴν τὴν μαρτυρίου. » Καὶ μεθ' ἕτερα πάλιν· « Καὶ ἐγένετο, φησὶν, ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, τῷ δευτέρῳ ἐπι ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου νεομηνίας, ἐπέστη ἡ σκηνή, καὶ ἔστησε Μωσῆς τὴν σκηνήν. » Ἐτήθηται μὲν οὖν, κατὰ τὸ Θεῷ δοκοῦν, ἡ ἀρχαία σκηνὴ τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης Ἐκκλησίας, ἐφ' αὐτῇ τοῖς τύποις εὖ μάλα προσαναφαίνουσα. Πολυπραγμονῶμεν δὲ, εἰ δοκεῖ, τὰς αἰτίας τοῦ διὰ Μωσέως ἐτηγῆσθαι μάλλον αὐτὴν, σεισιγημένου πρὸς τὸ παρὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καίτοι παρεστηκῶτος αἰ τῷ πατριῶτι Μωσῆ, καὶ συναναβρώσκοντος μὲν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, πολεμοῦντος δὲ καὶ ἀντεξάγοντος τῷ Ἀμαλὴκ διὰ φωνῆς Μωσέως. Ἐφη γὰρ που πρὸς αὐτὸν, « Ἐπίλεξαι σεαυτῷ ἄνδρας δυνατοὺς, καὶ ἐξελθόν παρατάξαι τῷ Ἀμαλὴκ αὐριον. » Καὶ παρετάξεν, καὶ νενίκηκε. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ τοῦδε λόγος, οὐ δοκιμάζειν ἄξιον;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν δρωμένων ἐν τῷ μυστηρίου λόγον εἴπερ ἔλοιτό τις ἐξακριβοῦν ὡς ἐν, κατατεθηπῶς εἶρε τὸ, « Ὡ βᾶθος πλοῦτου καὶ σφίρας καὶ γνώσεως Θεοῦ! » Ἄθρει γὰρ ὅπως λεπτός τε καὶ ἀναγκαῖος ὁ ἐφ' ἐκάστῳ νοῦς· ἀναθέοντι μὲν γὰρ εἰς τὸ ὄρος τῷ θεοσπεσίῳ Μωσῆ, συνάνεισιν Ἰησοῦς· οὐ γὰρ προσιτὸς ἐτέρως ὁ Πατήρ, εἰ μὴ δι' Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθὲς, εἰ λέγοιτο· « Οὐδεὶς ἐργεῖται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. » Ἐν Χριστῷ τὰ γὰρ αὐτοῖς τοῖς ἀγίοις ἡ πρόσσδος καὶ οὐκ ἂν τις δύναται, καθάπερ εἰς ὄρος, ἀναπηδῆν εἰς ὄρη· λὴν τίνα καὶ ὑπερπερῆ θεωρίαν, ἀλλ' οὐδ' ἂν, οἴμαι, τίς ἀγγου γένοιτο Θεοῦ, κατὰ τρόπον δὲ δηλονότι συν-

¹⁶ Exod. xi, 1, 2. ¹⁷ ibid. 15, 16. ¹⁸ Exod. xvii, 9 seqq. ¹⁹ Rom. xi, 33. ²⁰ Joan. xiv, 6.

αρείας, τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀγαθῶν πολιτείας, καὶ τὸ μὴ οὐχὶ συνόντος τε αὐτῷ τοῦ Ἐμμανουὴλ, καὶ τὰ ἀνθρώποις ἀνέφικτα βάσιμα τιθέντος καὶ ἱππήλατα. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ διὰ φωνῆς Ἡσαίου εἰρημένον, « Πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ πάντα τὰ σχολιά ἐσται εἰς εὐθείαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. » Ἐν Χριστῷ γὰρ ἡμῖν καὶ τὰ ἀνάντη λεία, καὶ βάσιμον τὸ τραχύ· ψιλὰ δὲ καὶ ὑπτία, τὰ δυσπόρευτα. Καὶ γὰρ, ὡς αὐτὸς που πάλιν φησὶν ὁ προφήτης, « Ὅδὸς εὐσεβῶν εὐθεία ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν. » Οὐκοῦν ἀναγκαιῶς συνάεισιν Ἰησοῦς τῷ θεσπεσίῳ Μωσῆ. Προσιτὸς γὰρ, ὡς ἔφην, ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ μεσίτης, συνάπτων ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν ὑψώμασιν ἀνακομιζῶν. Παρετέτακτο δὲ σὺν ἀπολέκτοις ἀνδράσι, καὶ ἐνίκα τὸν Ἀμαλήκ. Ἐπιλεξάμενος γὰρ τοὺς ἀγίους ὁ Χριστὸς, ὧν ἀπαρχὴ γεγόνασιν οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, νενίκηκε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ αἰῶνος τούτου· Μωσῆς δὲ ὁ κλειύων ἦν· γέγονε γὰρ ὑπὸ νόμον ὁ Υἱὸς, καίτοι νομοθέτης ὑπάρχων ὡς Θεός. Καὶ τῆς παρατάξεως ὁ καιρὸς οὐ κατ' αὐτὴν ἐκείνην ἐπράττετο τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Μωσέως γεγόνασι λόγοι, ἀλλ' εἰς τὴν αὔριον, τοῦτ' ἐστίν, εἰς ὑπέρθεσιν ἑτέρου καιροῦ. Προηγόρευσε γὰρ ὁ νόμος τὰ ἐσόμενα, καὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος κατορθωμάτων λαμπρὰν ἔχει τὴν ἀφήγησιν, εἰ νοοῖτο πνευματικῶς. Ταῦτητοι, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ τὴν ἀγίαν σκητὴν ἀνέστησεν ὁ Μωσῆς. Ἔστι γὰρ οὐκ ἀσυντελής ἡ διὰ νόμου παιδεύσις εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας σύστασιν. Παιδαγωγεῖ γὰρ εἰς Χριστὸν, ὃς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ πᾶσα σύστασις, στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ γοῦν Ἰουδαίοις προσπεφώνηκεν ὁ Χριστὸς· « Εἰ ἐπιστεύετε Μωσῆ, ἐπιστεύετε καὶ ἐν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκείνος ἔγραψεν. » Οἰκοδομεῖ τοιγαροῦν καὶ ὁ Μωσῆς, τοῦτ' ἐστίν, ἡ διὰ νόμου παιδεύσις, τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ, τὸ ἐπ' αὐτῆ μυστηρίον ὡς ἐν σκιαῖς ἐτι προαναφαινοῦσα. Πρόσωπον δὲ τὸ Μωσέως ἐστὶ ὅτε τὸν δι' αὐτοῦ παρίστησιν νόμον, κατὰ γὰρ τὸ ἐν εὐαγγελικαῖς παραβολαῖς ὁρθῶς εἰρημένον, « Ἐχοῦσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας. »

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Τί δ' ἂν βούλοιο κατασημῆναι πάλιν τὸ, ἐν ἡμέρᾳ χρῆναι μίαν, καὶ μὴν καὶ τὸ, νομηνεῖα τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, καὶ τὸ, ἐν δευτέρῳ ἔτι τὴν ἀγίαν διαπήγνυσθαι σκητὴν, φέρε δὴ λέγωμεν ἰχνηλατοῦντες τὸ ἀληθές, καὶ τὸ ὡς ἄριστα ἔχειν τοῖς ἐντευξομένοις δοκοῦν. Ἡμέρα μὲν γὰρ ἡ μία τὸν πολυεύκτον ἡμῖν καὶ σωτήριον ὑποφαίνει καιρὸν, καθ' ὃν ἄνθρωπος γεγονὸς ὁ Μονογενῆς, τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς κατεκτετήσατο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐῖς δὲ δὴ πάντων ὁ τοῦδε καιρὸς· ἀπαξ γὰρ ἀποθανὼν, οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτῷ οὐκέτι κυριεύσει, κατὰ τὰς Γραφάς· οὐ γὰρ ἐτι προσδοκῆσομεν ὑπὲρ τε ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐν ἔξου πνευμάτων τεθνήξασθαι τὸν Υἱὸν, ἀλλ' οὐδὲ

A eo nimirum conjunctionis modo, qui in spiritu et sanctitate conversationis efficitur, nisi illi adsit Emmanuel, et, quæ hominibus ardua sunt et inaccessa, pervia reddat ac plana : idque esse arbitror quod est Isaiaæ voce dictum : « Omnis vallis implebitur, et omnīs mons et collis humiliabitur, et omnia præva erunt in directa, et aspera in vias planas ²¹. » In Christo enim nobis ardua omnia plana sunt, et aspera pervia, facilia item ac prona, quæ sunt inaccessa : ut enim propheta ille idem alibi dicit, « Via piorum recta facta est : parata est via piorum ²². » Necessario igitur una cum beato Moyse conscendit Jesus; nam, ut modo dixi, per Filium adiri potest ad Patrem, et ipse Filius mediator est, qui nos per se conjungit, et ad illam sublimitatem, quæ est natura excellentior, attollit : aciem quoque cum illis selectis egregiisque viris instruit, et vicit Amalec. Christus enim, cum sanctos viros elegisset, quorum primitiæ beati illi discipuli fuefunt, vicit ille quidem principem hujus sæculi; sed Moyse jubente; factus est enim sub lege Filius, quamvis idem legislator esset, qua Deus erat. Pugnae præterea tempus non ipso die fuit, quo Moyses jussit, sed postridie, id est, dilata est in aliud tempus. Nam lex futura prænuntiabat, et Salvatoris nostri res præclare gestas splendide demonstrat, si spiritualiter intelligatur. Hac de causa, nisi fallor, etiam tabernaculum erexit Moyses. Neque enim illa legis disciplina est ad Ecclesiæ constitutionem inutilis; nam ad Christum homines ducit, qui Ecclesiæ caput est, et omnis constitutio, et columna et firmamentum veritatis, sicut scriptum est ²³. Ideoque Judæos alloquebatur Christus : « Si crederetis Moysi, crederetis utique et mihi; de me enim ille scripsit ²⁴. » Ædificat igitur Moyses, id est, illa per legem institutio, Christi Ecclesiam, cum ejus mysterium tanquam adhuc in umbris præmonstret. Moysi porro persona nonnunquam legem per ipsum datam designat. Unde illud est recte in evangelicis parabolis dictum : « Habent Moysen et prophetas ²⁵. »

PALL. Recte dicis.

CYR. Quid vero sibi vult, quod uno die et novidunio mensis primi, et secundo anno **330** sacrum illud tabernaculum figitur, age jam dicamus, investigemusque quod verum sit, et lector probet. Igitur ille unus dies tempus illud nobis exoptatum et salutare demonstrat, quo ille Unigenitus homo factus, carnis suæ morte, eos qui in terris versabantur homines Deo ac Patri acquisivit. Unum autem ejus rei plane tempus fuit; semel namque mortuus, non amplius moritur, mors illi ultra non dominabitur, ut scriptum est ²⁶; neque enim amplius expectamus, ut pro nobis ipsis, et spiritibus qui apud inferos sunt, ille Dei Filius moriatur, neque ut secundæ sint primitiæ mortuorum. Nam, si mors futura

²¹ Isa. xl, 4.

²² Isa. xxvi, 7.

²³ I Tim. iii, 15.

²⁴ Joan. v, 46.

²⁵ Luc. xvi, 29.

²⁶ Rom. vi, 9.

nulla est, quæ fuerit resurrectio? Licet igitur verissime dicere, unum esse hujus rei tempus, ut modo dixi, et diem unum, quem propheta quoque, tanquam ex persona Dei, commemorat, dicens: « Tempore accepto exaudi vi te, et in die salutis adjuvi te »²⁷. » Scribit etiam beatus Paulus: « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis »²⁸: » quo die Christus ex mortuis revixit, ac triste mortis destruxit imperium, et cum Ecclesie ex gentibus velut ædificatores quosdam et spirituales artifices sanctos apostolos constituit, dicens: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæ præcepi vobis; et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi »²⁹. » An tu id minime esse censes Ecclesie constitutionem?

PALL. Quodnam istud tandem?

CYR. Fidem, inquam, per sanctos doctores traditam, atque illam in Christo conversationem ad iisdem prædicatam³⁰, illam quoque cum Deo conjunctionem, qua illi per sacrum baptisma sanctique Spiritus participationem jungimur. Ita namque nos alloquebatur Paulus, dicens: « Et vos tanquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis in templum sanctum, in habitaculum Dei in Spiritu »³¹. » Olim namque per diversa vasa tabernaculi Christus præfigurabatur, nempe tanquam aureum thuribulum, tanquam arca, tanquam lucerna, tanquam denique mensa, et quæ in ea posita erant. Sed præsentis tempore, ut opinor, unusquisque fidelium domus est ac templum Dei, cum Christum habeat inhabitantem; habitat enim in cordibus nostris per **331** fidem, sicut scriptum est³²; unus idemque per naturam, quamvis cum carne intelligatur. « Unus enim Deus Pater, ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia »³³. » Sed tamen diversis deitatis proprietatibus veluti multipliciter quamdam in se ipso habens, varie intelligitur. Est enim in nobis ut Dei Verbum, et sapientia, et lumen, et vita, et panis vivus ac de cælo descendens.

PALL. Quod dicis, intelligo.

CYR. Incarnationis itaque tempus et dies optatissimus resurrectionis ex mortuis nobis rursus præfigurabatur in eo quod dixit Deus: Die uno statues tabernaculum. Illa porro verba, Et in novilunio mensis primi, utilliter atque necessario adjuncta esse, facile perspicitur, Palladi. Ut enim mensis initium primus est ejus mensis dies, id est novilunium: sic quasi initium quædam recentis sæculi, ac primus aditus ad novitatem temporum est id tempus, quo ille advenit. « Nov namque in Christo creatura; vetera transierunt »³⁴, » effulgetque nobis quodammodo illud sæculum, quod post hoc præsens proxime consequitur, quod

Α ἀπαρχὴν ἔσεσθαι τῶν κεκοιμημένων δευτέραν. Οὐ γὰρ ἰσομήνου θανάτου, πῶς ἂν γένοιτο καὶ ἀνάστασις; Ἔστι τοίνυν οὐ ψευδοεπησάλλοντες, ὡς εἰς τὸ τοῦδε καιροῦ, καθάπερ ἔφη ἀρτίως, καὶ ἡμέρα μία, ἥς καὶ ὁ προφήτης ἐμνήσθη λέγων ὡς ἐκ προσώπου Θεοῦ, « Καίριόν δεκτῶ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐδοθήσά σοι. » Γράφει δὲ καὶ ὁ θεοσπέσιος Παῦλος, « Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, » καθ' ἣν ἐκ νεκρῶν ἀνεβίω Χριστός, τὸ ἀμειδῆς τοῦ θανάτου καταλύσας κράτος, ὅτε καὶ τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας οἰκοδόμους ὡσπερ τινὰς καὶ τεχνίτας πνευματικῶς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καθίστη, λέγων, « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετείλαμαι ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. » Ἡ γὰρ οὐχὶ τοῦτο εἶναι φησὶ τῆς Ἐκκλησίας τὴν σύστασιν;

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φησὶ;

ΚΥΡ. Τὴν διὰ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν παραδοθεῖσαν πίστιν, καὶ κεκηρυγμένην πολιτείαν, φημι δὴ τὴν ἐν Χριστῷ, καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πρὸς Θεὸν ἔνωσιν, διὰ μετοχῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὕτω γὰρ ἡμῖν προσεφώνει λέγων ὁ Παῦλος, « Καὶ ὑμεῖς ὡς λίθοι ζῶντες ἐποικοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς, εἰς ναὸν ἅγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. » Πάλαι μὲν γὰρ ὡς ἐν διαφόροις σκεύεσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ προσμορφοῦτο Χριστός, ὡς χρυσοῦν θυμιατήριον, ὡς κιβωτὸς, ὡς λυχνία, καὶ μὴν καὶ ὡς τράπεζα, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἕκαστος δὲ, οἶμαι, τῶν πεπιστευκότων, κατὰ γὰρ τὸν ἐνεστηκότα καιρὸν, οἶκος καὶ ναὸς χρηματίζει Θεοῦ, Χριστὸν ἔχον ἐνηλυτισμένον. Κατοικεῖ γὰρ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ τῆς πίστεως, καθὰ γέγραπται, εἰς μὲν καὶ ὁ αὐτὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, εἰ καὶ νοοῖτο μετὰ σαρκός. « Εἰς γὰρ Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, » τοῖς δὲ τῆς θεότητος διαφοροῖς ἰδιώμασιν τὸ οἶον πολυειδῆς ἔχον ἐφ' ἑαυτῷ, καὶ διαφορῶς νοούμενος. Ἔστι γὰρ ἐν ἡμῖν ὡς Λόγος Θεοῦ, καὶ σοφία, καὶ φῶς, καὶ ζωὴ, καὶ ἄρτος ὁ ζῶν καὶ ἐξ οὐρανοῦ.

ΠΑΛΛ. Συνῆκα δὲ φησὶ.

ΚΥΡ. Θύκουν ὁ τῆς ἀνθρωποποίησης καιρὸς ἡμῖν, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ τριπόθητος ἡμέρα, προανετυπούτο πάλαι διὰ τὸ φάναι Θεόν, Ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ στήσεις τὴν σκηνήν. Τὸ δὲ, Καὶ ἐν νοουμηνίᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, χρησίμως τε καὶ ἀναγκαίως προσενηνεγμένον κατείδοι τις ἂν, ὡ Παλλάδις. Ὡσπερ γὰρ ἀρχὴ μηνός, ἡμερῶν ἡ ἐν αὐτῷ πρώτη, τοῦτ' ἐστίν, ἡ νοουμηνία· οὕτως καὶ ἀρχὴ τις ὡσπερ αἰῶνος νέου, καὶ προεισβολὴ καινότητος χρόνων, ὁ τῆς ἐπιδημίας καιρός. « Καινὴ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῷ· τὰ ἀρχαία παρῆλθεν. » Ἀναλαμβάνει δὲ ὡσπερ ἡμῖν ὁ μετὰ τοῦτον αἰὼν, νῦν μὲν ὡς ἐν ἐπιπέδῳ ἐπιβλεπόμενος, τότε δὲ καὶ παρεσόμενος

²⁷ Isa. XLIX, 8. ²⁸ I Cor. VI, 2. ²⁹ Matth. XXVIII, 19, 20. ³⁰ I Petr. II, 12. ³¹ Ephes. II, 21, 22. ³² Ephes. III, 17. ³³ I Cor. VIII, 6. ³⁴ II Cor. V, 17.

ἀληθῶς, ὅταν ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἐπιλάμψῃ πάλιν μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, τοὺς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν ἐλομένους, καὶ τὸ ἐκπρεπέστατον κάλλος τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐν ὑπομονῇ κλουτήσαντας, παραληψόμενος μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἰς τὴν πάλαι προσδοκωμένην δόξαν καὶ βασιλείαν εἰσομιμῶν. Ὅτι δὲ καινὴ κτίσις καὶ οἰονεὶ καιρῶν καὶ πραγμάτων βλάστη νέα τῶν ἐν Χριστῷ, καταδείξειεν ἂν εὖ μάλα τὸ ἀίνιγμα τοῦ πρώτου μηνός, καθ' ὃν πόαι μὲν καὶ ἀπαλαὶ καὶ ἀρτιφανεῖς ἐν γῆ, φυτῶν δὲ ἀναθήλῃσις, καὶ τῶν ἐν λειμῶσιν ἀνθέων τὸ πολυειδὲς ἐμφαίνεται κάλλος, ἐαρινῆς γελώσης εὐωδίας· οἰονεὶ γὰρ πως ἐν τοιῷδε καιρῷ κέκληκεν ὁ Χριστὸς τὴν ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, οὕτω λέγων, « Ἀνάστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, καλὴ μου, περισσότερά μου, ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν ἀπῆλθεν, ὁ ὕετός ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἐν αὐτῷ τὰ ἄνθη ὥφθη ἐν τῇ γῆ· καιρὸς τῆς τομῆς ἐφθασεν. » Ἀνεθάλη γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις αὐ, ὥσπερ τι φυτὸν, καταμαρναθῆσα θανάτῳ, διὰ τε τὴν ἐν Ἀδὰμ παράδοσιν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἡμῶν τυραννήσαντα ἀμαρτίαν. Ἀκοῦσα δὲ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ δι' ἐνός τῶν ἁγίων προφητῶν, « Αὐτός ὁ λαλῶν πάρεμι, ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὄρεων. » Ὅπερ γὰρ ἐν ὄρεσι καὶ δρυμοῖς τὸ ἔαρ ἐργάζεται, βλάστη νέα στεφανοῦν τὰ φυτὰ, τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀποπεπλήρωκε παρουσία, γενομένη κατὰ καιρούς, ὡς ἐν ἔτει δευτέρῳ, καὶ οὐκ ἐν γε τῷ πρώτῳ καιρῷ, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος, καὶ τῶν προφητῶν ὁ χορδός, καὶ καθ' ὃν ἐκράτει θάνατος. Βεβασιλευκε γὰρ ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μωσέως. Οὐκ οὖν ὡς ἐν δευτέρῳ ἔτει, τοῦτ' ἔστιν, ὡς ἐν χρόνῳ τῷ μετὰ τὸν πρῶτον, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος, ἡ ἐξ ἐθνῶν ἀνέλαμψεν Ἐκκλησία, Χριστὸν ἑναυλον ἔχουσα, τὸ τῶν προφητῶν καὶ τοῦ νόμου τέλος. Ἄρα σοι δοκεῖ πρὸς τὸ εὐθύ τε καὶ ἀληθὲς διάττειν ἡμῶν ὁ λόγος;

ΠΑΛΛ. Παντάσῃ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οἶμαι δὲ ἔγωγε τὴν ἀληθεστέραν ἡμῖν προκατηγγέλθαι σκηνὴν διὰ φωνῆς Ἡσαίου, λέγοντος ὡς πρὸς ἕκαστον τῶν ἐν πίστει κεκλημένων εἰς δικαιοσύνην, « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄφονται Ἱερουσαλήμ, πόλις πλουσίας, σκηναὶ αἱ οὐ μὴ σεισθῶσιν, οὐδὲ μὴ κινήθωσιν οἱ πάσσαλοι τῆς σκηνῆς αὐτῆς· οὐδὲ τὰ σχοινία αὐτῆς οὐ μὴ διαρραγῶσιν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον. » Θεοῦ γὰρ πόλις ἡ Ἐκκλησία, ἥς καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ ἐπεμνήσθη λέγων, « Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ. » Πλουσία γὰρ αὕτη, καὶ τοῖς ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ χαρίσμασι κατηγγαίσημένη, καὶ ἀρρήκτον ἔχουσα τὴν ἐν βεβαίῳ στάσιν, ἰβρυσὲν τε καὶ διαμονήν. « Πύλαι γὰρ ἄβου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς, » κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθότατα καὶ εἰκότα διανοή.

ΚΥΡ. Ἐγγηγεμένης δὲ τῆς σκηνῆς, ὅτι προσήκεν ἐν κόσμῳ κεῖσθαι τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ μὴ χυθῆν καὶ ἔρημωθῆ, διδάσκει λέγων ὁ πάντων δεσπότης Θεός·

« Cant. ii, 10, 12. » Isa. lii, 6. » Rom. v, 14.

nunc quidem spe conspicitur, tunc autem re ipsa praesto erit, cum Christus nobis iterum affulserit cum sanctis angelis in gloria Patris, et eos, qui in novitate vitae ambulare studuerint, et illam egregiam evangelicæ conversationis pulchritudinem per patientiam acquisierint, secum assumet, atque ad illam olim exspectatam gloriam ac regnum introducet. Esse autem creaturam novam, ac veluti temporum et rerum in Christo novum germen, ænigma primi mensis optime demonstrat, quo terra teneris ac recentibus herbis convestitur, stirpes germinant, et in pratis varia florum species conspicitur, ridente simul verni temporis fragrantia: tali namque quodammodo tempore Christus Ecclesiam ex gentibus vocavit, sic dicens: « Surge, veni, propinqua mea, pulchra mea, columba mea, quia ecce jam hiems transiit, imber abiit, abiit sibi; flores visi sunt in terra, tempus putationis advenit ». Germinavit enim denuo, tanquam arbor, hominum natura, quæ morte exaruerat tum propter Adæ transgressionem, tum propter peccatum, quod nobis omnibus tyranni more dominabatur. Audio etiam Christum per quemdam e sanctis suis prophetis, dicentem: « Ego, qui loquebar, adsum, sicut vernum tempus in montibus ». 332 Quod easim in montibus vernum tempus efficit, ut arbores novo germine coronentur, hoc idem in nobis Salvatoris nostri adventus effecit, qui in ordine temporum quasi anno secundo fuit, non autem primo tempore, quæ lex et prophetarum chorus vigeat, et quo mors dominabatur: regnavit enim ab Adam usque ad Moysem. Igitur tanquam secundo anno, id est, tempore, quod post illud primum, quo fuit lex, proxime consequitur, Ecclesia ex gentibus emicuit, quæ Christum inhabitantem habet, qui est legis ac prophetarum finis. Videturne tibi nostra oratio recto cursu ad veritatem ferri?

PALL. Maxime vero.

CYR. Equidem puto verius illud tabernaculum Isaïæ voce prænuntiatum esse, cum unicuique perfidem ad justitiam vocato diceret: « Oculi tui videbunt Jerusalem, civitates opulentas, tabernacula, quæ non concutientur, neque movebuntur paxilli tabernaculi ejus; neque funiculi ejus dirumpentur in sempiternum tempus ». Dei namque civitas Ecclesia est, cujus etiam beatus David meminit, dicens: « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ». Dives enim ea est, supernis cœlestibusque muneribus decorata, neque unquam dimoveri potest, cum firmissime constituta sit, et fixa permaneat: « Neque enim portæ inferi prævalebunt adversus eam, » ut Salvator ait ».

PALL. Recte atque convenienter existimas.

CYR. Jam vero, erecto tabernaculo, ejus instrumenta esse non disperse et negligenter, sed ordine collocanda, docet ille Dominus universorum, cum

» Isa. xxxiii, 20. » Psal. lxxvii, 3. » Matth. xvi, 18.

dicit : « Et pones arcam testamenti, et leges arcam velo, et inferes mensam, et propones propositionem ejus, et inferes candelabrum, et impones lucernas ejus, et pones altare aureum ad adolendum coram tabernaculo testimonii, et impones tegumentum veli ad ostium tabernaculi testimonii, et altare holocaustorum pones juxta portam tabernaculi testimonii, et circumpones tabernaculum, et omnia quæ in eo sunt circumpones in circuitu ³³. » Sed in his sacra vasa fuisse illa quidem in sacrum tabernaculum illata videre licet; non item plane quis cuique vasi locus pro ejus convenientia sit attributus. **333** Visne igitur ejusmodi præceptorum quæ ad tabernaculum pertinent, subtilem et accuratam cognitionem colligamus?

PALL. Ego vero libentissime.

CYR. Ait itaque ad Moysen Deus : « Et facies velamen ex hyacintho et purpura, et cocco torto, et byssone; opus textile facies illud Cherubim, et superimpones illud super quatuor columnas impugnabiles inauratas auro : et capita earum aurea, et bases earum quatuor argenteæ : et pones velamen super columnas, et induces intra velamen arcam testimonii, et dividet vobis velamen inter Sanctum, et inter Sanctum sanctorum; et cooperies velamine arcam testimonii in Sancto sanctorum, et pones mensam extra velamen, et candelabrum contra mensam in parte tabernaculi quæ respicit ad austrum; et mensam pones in parte tabernaculi quæ respicit ad aquilonem. Et facies adductorium ex hyacintho et purpura, et cocco torto, et byssone, opus variatoris; et facies velamini quinque columnas, et inaurabis eas auro, et capita earum aurea, et conflabis eis quinque bases æneas ³⁴. » Ac de his quidem hactenus. De labro autem hæc dicit : « Facies labrum æneum, et basim ipsius æneam, ut aventur, et pones illud inter tabernaculum testimonii et altare ³⁵. » Num tibi perspicue de singulis dictum videtur?

περι τούτων. Περὶ δὲ γε τοῦ λουτήρου ὧδέ πῃ φησὶ ὥστε νίπτεσθαι, καὶ θήσεις αὐτὸν ἀνὰ μέσον τῆς αὐτοῦ. » Ἀρά σοι σαφὲς ὁ ἐφ' ἐκάστῳ λόγος;

PALL. Minime vero : dubito enim sane, et quid illud sibi velit, non habeo dicere.

CYR. Singulorum igitur verborum, quæ modo posui, ubi ea sumpsero quæ ad eorum contemplationem utilia sunt, dilucidam atque perspicuam pro viribus expositionem afferam. Erectum namque est in deserto sacrum illud tabernaculum, Palladii, duplici quodammodo situ ac figura; atque una quidem ejus pars intima erat, eaque Sancta sanctorum appellabatur : hujus erat veluti primus quidam aditus, et circa eam posita pars illa prior, quæ Sancta vocabatur; atque in intimo illo tabernaculo erat arca reposita, de quatuor columnis velamen suspensum habens artificiose ex hyacintho, purpura,

Α « Καὶ θήσεις τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου, καὶ σκεπάσεις τὴν κιβωτὸν τῷ καταπέτασματι. Καὶ εἰσίοιαις τὴν τράπεζαν, καὶ προθήσεις τὴν πρόθεσιν αὐτῆς. Καὶ εἰσίοιαις τὴν λυχνίαν, καὶ ἐπιθήσεις τοὺς λύχνους αὐτῆς. Καὶ θήσεις τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν, εἰς τὸ θυμιατὸν ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ. Καὶ ἐπιθήσεις κάλυμμα καταπέτασματος ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν καρπωμάτων θήσεις παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ περιθήσεις τὴν σκηνὴν, καὶ πάντα τὰ αὐτῆς; περιθήσεις κύκλῳ. » Ἄλλ' ἔνεστι μὲν ἐν ταῖς εἰσκεκομισμέναις ἰδεῖν ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ τὰ σκευῆ τὰ ἱερά· οὐ μὴν ἔτι καὶ σαφῶς τὸν ἐκάστῳ πρόσωπον τε καὶ ἐκνεμηθέντα τόπον. Βούλει δὴ οὖν τῶν ἐπὶ τῇ σκηνῇ προσταγμάτων λεπτήν τε καὶ ἀκριθῆ τῶν Β τοιῶνδε τῶν γινώσκων ἐρανίζώμεθα;

ΠΑΛΛ. Ὡς ἤδιστα γε.

ΚΥΡ. Ἐφη τοίνυν πρὸς τὸν ἱερόν Μωυσία θεός· « Καὶ ποιήσεις καταπέτασμα ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου νεηρημένης· ἔργον ὕφαντὸν ποιήσεις αὐτὸ Χερουβίμ. Καὶ ἐπιθήσεις αὐτὸ ἐπὶ τεσσάρων στύλων ἀσηπτῶν χρυσομένων χρυσίῳ. Καὶ αἱ κεφαλίδες αὐτῶν χρυσαῖ, καὶ αἱ βάσεις αὐτῶν τέσσαρες ἀργυραῖ. Καὶ θήσεις τὸ καταπέτασμα ἐπὶ τῶν στύλων, καὶ εἰσίοιαις ἐκεῖ ἐσώτερον τοῦ καταπέτασματος τὴν κιβωτὴν τοῦ μαρτυρίου. Καὶ διοριεῖ τὸ καταπέτασμα ὅπως ἀναμέσον τοῦ ἁγίου, καὶ ἀναμέσον τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων. Κατακαλύψεις τῷ καταπέτασματι τὴν κιβωτὴν τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ ἁγίῳ τῶν ἁγίων. Καὶ ἐπιθήσεις τὴν τράπεζαν ἐξωθεν τοῦ καταπέτασματος, καὶ τὴν λυχνίαν ἀπέναντι τῆς τραπέζης ἐπὶ μέρους τῆς σκηνῆς τὸ πρὸς νότον. Καὶ τὴν τράπεζαν θήσεις ἐπὶ μέρους τῆς σκηνῆς τὸ πρὸς βορρᾶν. Καὶ ποιήσεις ἐπίσπαστρον τῇ θύρᾳ τῆς σκηνῆς ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ποικιλτοῦ. Καὶ ποιήσεις τῷ καταπέτασματι πέντε στύλους, καὶ χρυσοῦσαις αὐτοῖς χρυσίῳ· καὶ αἱ κεφαλίδες αὐτῶν χρυσαῖ, καὶ γωνίαι αὐτοῖς πέντε βάσεις χαλκᾶς. » Καὶ ταῦτα μὲν ποιήσον λουτήρα χαλκοῦν, καὶ βάσιν αὐτῷ χαλκῆν σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ θυσιαστρίου.

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν· διηπόρηκα γὰρ, ἰσθί· καὶ τί τὸ χρῆμα, εἰπεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν προκειμένων ῥητῶν, εἰς θεωρίαν τὴν ἐπ' αὐτοῖς τὸ τελοῦν ἀρπάσας, σαφῆ καὶ εὐκρινεστάτην, ὡς ἂν οἶός τε ᾖ, ποιήσομαι τὴν ἀφήγησιν. Ἐγήγερται μὲν γὰρ, ὡς Παλλάδιαι, κατὰ τὴν ἔρημον ἡ ἁγία σκηνή, ὡς ἐν θέσει τε καὶ ἐν εἰσὶ διπλῷ. Καὶ μία μὲν ἦν ἡ ἐσωτάτη· ἕνωμα δὲ αὐτῆς, τὰ ἁγία τῶν ἁγίων. Προεισβολὴ δὲ ὡσπερ τις καὶ περὶ αὐτὴν ἡ πρώτη, τὰ ἐπίκλην ἁγία. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐσωτάτῳ σκηνῇ, ἡ κιβωτὸς ἀπετέθειτο, ἐπὶ τεσσάρων στύλων χρυσοῦν ἔχουσα περιπέτασμα κεινομένη ἐντέχνως ἐξ ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου νεηρημένης. Εἰ-

³³ Exod. xl, 3-8. ³⁴ Exod. xxvi, 31-37. ³⁵ Exod. xxx, 18, 19.

ρηκότες δὲ ἦδη, καὶ, καθάπερ ἐγῶμαι, διαρκῶς τὰ Δ ἐπὶ τε τῇ βύσσῳ καὶ τῇ πορφύρᾳ, καὶ τῷ κεκλωσμένῳ κοκκίνῳ, καὶ μὲν τοι καὶ ὑακίνθῳ, παρωσμέθε μὲν τὸ ταυτοσπέδες· ἐκεῖνό γε μὴν ἐροῦμεν εἰς τὸ παρὸν· Τὸ καταπέτασμα τὸ ἐπὶ τεσσάρων στύλων χρυσῶν, ὧν αἱ βάσεις ἀργυραῖ, τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὑπεδήλου τότε. Τί γάρ; οὐχὶ καταπέτασμα τὸ σῶμα Χριστοῦ καὶ σοφὸς ἡμῖν ἠνώμασε Παῦλος, οὕτω λέγων, « Ἦν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὄδον πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ; »

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς εἴπης.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἐν σκιαῖς καὶ αἰνίγμασιν, δεῖ θεὸς ὧν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν ὁ Λόγος, ὡς ἐν χρυσοῦ καὶ ἀσηπτῷ γέγονε κιβωτῷ, τῷ ἐκ Παρθένου ναυῷ· ἀσηπτον γὰρ καὶ τίμιον τὸ σῶμα Χριστοῦ· μονουχὶ δὲ καὶ ἐκρύπτετο καθάπερ ἐν τέλει καταπετάσματος, τὴν σάρκα λαβὼν κρύπτεσθαι δὲ φαμεν τὸν ἐκ Θεοῦ Λόγον, οὐχ ὡς ἐν βραχεῖ περιουσιθέντα σώματι· πανταχῇ γάρ καὶ ἐν πᾶσιν ὁ Υἱός· ἀλλὰ τῷ λανθάνειν οἰκονομικῶς, καὶ τὸν τῆς ἀναδείξεως ὑπομένειν καιρὸν. Ἀναδείξεως δὲ τῆς εἰς ἅπαντας ὁ καιρὸς, ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις. Πρὸ μὲν γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ, τοῖς ἁγίοις ἐπέταττε μαθηταῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιῶσι. Γέγραπται γὰρ ὡδε. Μετὰ δὲ γε τὸ ἀναβιώσασθαι παθόντα τὸν θάνατον, « Πορευθέντες, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντας αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Οὐκοῦν ἐπεκρέματο μὲν τοῖς στύλοις τὸ καταπέτασμα, κατακαλύπτον ἕσω τὴν κιβωτὸν, τύπος δ' ἂν εἴη Χριστοῦ, τοῖς τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν κηρύγμασιν αἰρομένου τε ὑψοῦ, καὶ ἐν δόξῃ θεότητος ὀρωμένου τοῖς ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ. τουτέστι, τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τέσσαρες δὲ οἱ στύλοι, χρυσοὶ καὶ περιάργυροι· ἰσάριθμοι δὲ αὐτοῖς οἱ εὐαγγελισταί, λαμπροὶ τε καὶ τίμιοι. Οὐκοῦν ἔκειτο μὲν ἡ κιβωτὸς, ἄνωθεν δὲ κάτω διήκον τὸ καταπέτασμα, τὸ ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας καὶ τῶν ἄλλων, οὐχ ὄρατὴν εἶναι. Ἄνωθεν δὲ τοῦ καταπετάσματος καὶ τῶν εἰς δεξιὰ τε καὶ εὐώνυμα Χερουβὶμ, ἐχημάτιζε Θεὸς, δεικνύς ὅτι καὶ ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν ἐστὶ· καὶ αὐτὰ δὲ πάντα τὰ τῶν λογικῶν ἀνωτάτω, τουτέστι τὰ Σεραφίμ, τὴν θείαν τε καὶ ἀρρήτων ὑποκάθηται δόξαν, καὶ αὐτὸν δορυφοροῦντα τὸν Υἱόν, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ, καὶ ὡς ἐν ὑφέσει τυχὸν τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότητος, καθὼ πέφυκεν ἀνθρώπος. Τοιγάρτοι καὶ ἐφασκεν αὐτός· « Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν. » Ἰσος δὲ ὧν κατὰ φύσιν τῷ γεγεννηκότι, τὸ ἐν μείσει γενέσθαι φησὶ διὰ μόνον τὸ ἀνθρώπινον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ, κύκλῳ μὲν τοῦ καταπετάσματος, τὰ Χερουβὶμ, καὶ αὐτὰ ὡς Θεὸν δορυφοροῦντα τὸν Υἱόν. Καὶ μὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ καταπετάσματος ἄνωθεν, ὃ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ, νοεῖται Θεός. « Καὶ γνωσθήσομαι· ἢ γὰρ, φησὶν, ἢ ἐκείθεν, καὶ λαλήσω σοι. » Ἐπέκεινα γὰρ πάσης κτίσεως ὁ Πατὴρ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἐμμανουήλ, οὐ καθ' ὃ νοεῖται καὶ ἐστὶ Θεός· ἴσος γάρ ἐστι κατὰ πάντα Θεῷ· ἀλλ' ὅσον

cocco torto, ac bysso neta confectum. Sed, quia jam de bysso, et purpura et cocco torto, **334** et de hyacintho satis, ut arbitror, diximus, vitandum puto, ne eadem repetamus. Illud tamen in præsentī dicemus, velamen illud, quod in quatuor columnis deauratis positum erat, quarum erant bases argenteæ, Christi tum significasse mysterium. Quid enim? Nonne Paulus quoque vir sapiens Christi corpus velamen appellavit, cum dixit: « Quam initiavit nobis viam novam et viventem per velamen, id est, carnem suam? »

PALL. Recte dicis.

CYR. Vide igitur tanquam in umbris et ænigmatē, Verbum illud, quod Deus erat, et ex Deo Patre secundum naturam, in aurea atque impuribili arca; in eo nimirum templo, quod erat ex Virgine, fuisse impuribile namque ac pretiosum est Christi corpus: atque suscepta carne, tanquam velo quodam propemodum occultari: occultari autem diximus illud ex Deo Verbum, non quod exigui corporis terminis desiniretur (ubique enim et in omnibus est Filius), sed quod dispensationis ratione lateret, et declarationis tempus exspectaret. Declarationis autem tempus, quo erat omnibus ostendendus, illud fuit, cum a mortuis revixit: nam ante pretiosam illam crucem sanctis suis discipulis præcepit, ne se manifestum facerent; sic enim scriptum est ⁴². Postea vero quam mortem pertulit ac revixit, « Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti ⁴³. » Igitur suspensum erat de columnis velamen illud, quod arcam interius occultabat, ac figura Christi erat, qui sanctorum evangelistarum prædicatione in sublime tollitur, et ab iis, qui sunt in tabernaculo, in sancta nimirum Ecclesia, in divinitatis gloria videtur. Quatuor autem sunt deauratæ deargentatæque columnæ; totidem evangelistæ, clari simul ac pretiosi. Posita erat igitur arca: superne autem velamen deorsum usque pertinens ex bysso et purpura cæteraque materia confectum non sinebat ut ea videretur: supra velum autem, et supra Cherubim quæ a dextra lævaque erant, responsa dabat Deus, ostendens se et supra omnem creaturam esse, et ipsa quoque Seraphim, quæ sunt inter rationales creaturas præstantissima, esse divina illa atque ineffabili gloria inferiora, stiparique illis ipsum Filium, quamvis sit caro factus, et qua ratione homo est, Patris æqualitate submissior; ideoque ipse dicebat, **335** « Pater meus major me est ⁴⁴. » Cum vero sit Genitori secundum naturam par, minorem se esse dicit propter humanam duntaxat naturam. Ob eam causam in sacro quoque tabernaculo in circuitu velaminis erant Cherubim, et ipsa perinde ac si Filium tanquam Deum suo satellitio stiparent. Supra ipsum quoque velamen, quod Christi figuram gerebat, Deus cognoscitur. « Et innotescam, » inquit, « inde et loquar tecum: »

⁴² Hebr. x, 20. ⁴³ Matth. xii. 16. ⁴⁴ Matth. xxviii. 19, 20. ⁴⁵ Joan. xiv, 28.

nam præter omnem creaturam est Pater, præter ipsum quoque Emmanuel, non ea ratione qua et est et cognoscitur Deus: nam æqualis est per omnia Deo: sed ex ea parte, quæ a servi formam et humanitatis mensuram pertinet.

PALL. Subtilis sane et recondita expositio.

CYR. Sed tamen non aberrat a proposito.

PALL. Fateor.

CYR. Arca igitur ad hunc modum composita, « Pones, » inquit, « altare aureum ad adolendum contra arcam. » Atque Christum quidem significari altari illo aureo, satis dictum a nobis puto. Positum est autem contra arcam, supra quam erat velamen, in cujus circuitu erant Seraphim, et in summitate Deus, tanquam illius Emmanuel singularem odoris suavitatem exciperet: neque enim peccatum fecit, neque inventus est dolus in ore ejus, ut scriptum est ⁴⁴: ideoque dicebat ipse: « Pater diligit Filium ⁴⁷. » Accepti etiam Deo nos ipsi sumus, cum Christi unguentum redoleamus; cujus rei fidem facit Paulus scribens: « Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos, quia Christi bonus odor sumus Deo ⁴⁸. »

PALL. Recte sane.

CYR. Quod si in ea, quæ scripta sunt, accurate animi aciem intenderimus, illud videbimus, arcam quidem in latere tabernaculi quod ad occasum respiciebat, fuisse collocatam, et contra eam aureum altare in loco qui ad orientem spectabat: ortus enim et occasus, aquilo item et auster Christo repletus est. Itaque candelabrum ad austrum tabernaculi locatum erat, mensa autem ad aquilonem: utroque vero Christum significari, longa jam oratione demonstravimus: nam lumen quidem esse Christum, lucerna declarat; mensa vero et quæ in ea continebantur, eundem esse vitam ac panem vivum ostendunt. Illud tamen mysterium consideres atque contempleris velim, maxime ad austrum esse Judæorum regionem, ut contra gentilium ad aquilonem. **336** Igitur ex utriusque situ, candelabri, inquam, et mensæ, perfacile erit volentibus intelligere, Judæis quidem ut lumen effulsisse Christum, et apud ipsos illa verba prædicasse, « Ego sum lux ⁴⁹. » Missus est enim ad oves, quæ perierant domus Israel ⁵⁰, et: « Eorum sunt promissiones, » ut Scripturæ dicunt ⁵¹. Sed quoniam illud veritatis lumen minime admiserunt, factus est gentibus vita et panis de coelo. Neque vero gentes lumine carent; idque ex eo intelliges, quod candelabri lumen etiam ad aquilonares tabernaculi partes penetrabat. Et quia angustissimum erat factum illud tabernaculum, nihil absurdi est existimare, propemodum illi mensæ appositum fuisse candelabrum, licet australem locum teneret. Declarat etiam alia ratione nobis illud hæc figura, ubi divinum lumen illoceat, tamen illis, qui digni sunt, licere Christi tanquam panis

⁴⁴ Isa. LIII, 9. ⁴⁷ Joan. III, 35. ⁴⁸ II Cor. II, 14, 15.

ΠΑΛΛ. Ὡς λεπτοὺς ὁ λόγος καὶ βαθύς.

ΚΥΡ. Ἐρχεται δὲ ὁμοῦς οὐκ ἀπὸ σκοποῦ.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Ἐχούσης δὲ ὡδὲ τῆς κιβωτοῦ, « Καὶ θήσεις, φησί, τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν εἰς τὸ θυμῆν ἐναντίον τῆς κιβωτοῦ. » Καὶ Χριστὸς μὲν ὅτι τὸ θυσιαστήριον ἐστὶ τὸ χρυσοῦν, διαρκῶς ἡμῖν εἰρηθεῖσαι δοκῶ. Τέθειται γὰρ μὴν ἀπέναντι τῆς κιβωτοῦ, ἐφ' ἣ τὸ καταπέτασμα, καὶ κύκλιον τὰ Σεραφίμ, καὶ ἀνωτέρω Θεὸς, οἰοῦναι δεχόμενος τὴν ἀπαράβλητον εὐωδίαν τοῦ Ἐμμανουήλ. Οὐ γὰρ ἐποίησεν ἀμαρτίαν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καθὰ γέγραπται: τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν αὐτὸς, « Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν. » Δεκτοὶ δὲ ἐφ' Θεῶν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, τὸ Χριστοῦ μύρον εὐωδιάζοντας. Πιστώσεται δὲ καὶ ὁ Παῦλος γράφων: « Τῷ δὲ Θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θρασυβέουσι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμᾶς, ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ. »

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἐννοῶμεν δὲ οὖν ἀκριβῶς, τοῖς γεγραμμένοις ἐνιέντες τὸν ὀφθαλμὸν, ἰδρῦσθαι μὲν τὴν κιβωτὸν ἐν τῷ πρὸς λίβα καὶ δυσμᾶς κλίτει τῆς ἁγίας σκηνῆς: ἀπέναντι δὲ αὐτῆς τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον, ἐν τῷ πρὸς ἀκτίνα τόπω. Ἡὼς γὰρ καὶ οὗτος μεμψεται τοῦ Χριστοῦ, βορῶς τε καὶ νότος. Καὶ γοῦν τόπος μὲν τῆ λυχνίας, τὰ νότια τῆς σκηνῆς. τῆ δὲ τραπέζῃ, τὰ πρὸς βορῶν. Καὶ ὅτι δι' ἀμφοῖν ὁ Χριστὸς σημαίνεται, πολλὸς ἡμῖν ἤδη προσέειπε λόγος: ὅτι μὲν γὰρ φῶς ὁ Χριστὸς, ἡ λυχνία δὲ ὁ δὲ ζωὴ καὶ ἄρτος ὁ ζῶν, ἡ τράπεζα μὲν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ. Πλὴν ἐκεῖνο διανοοῦ, καὶ ἄθρει τὸ μυστήριον. Νοτιωτάτη μὲν γὰρ τῶν Ἰουδαίων ἡ χώρα, βορειωτέρα δὲ πάλιν ἡ τῶν ἔθνων. Οὐκοῦν ἀπὸ γε τῆς θέσεως τῆς ἀμφοῖν, τῆς τε λυχνίας καὶ τῆς τραπέζης, φημί, περιέσται δῆπου τοῖς ἐθέλουσιν εὖ μάλα νοεῖν, ὅτι τοῖς μὲν Ἰουδαίοις φῶς ἐπέλαμψεν ὁ Χριστὸς, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐκήρυττεν, « Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς. » Ἀπέσταλται γὰρ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οὐκ οὐκ Ἰσραὴλ. Καὶ, « Αὐτῶν εἰσιν αἱ ἀπαγγελίαι, » κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπει δὲ οὐ προσήκοντο τῆς ἀληθείας τὸ φῶς, γέγονε τοῖς ἔθνεσιν ζωὴ καὶ ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ: καὶ οὐ δίχα φωτὸς τὰ ἔθνη: καὶ οὗτο δ' ἂν μάθει, διήκοντας τοῦ φωτὸς τῆς λυχνίας καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς σκηνῆς. Στενοτάτης δὲ οὐσῆς τῆς σκηνῆς τῆς ἁγίας, τὸ ἀπεικὸς οὐδὲν, μονονοχί καὶ παρατεθεισθαὶ δοκεῖν τῇ τραπέζῃ τὴν λυχνίαν, πᾶν εἰ τὸν νότιον ἔχη τόπον. Ἐμφανίζει δὲ ἡμῖν καὶ ἐτέρως ὁ τύπος, ὡς θεῖον φωτὸς ἐκλάμπωντος γένοιτ' ἐν τοῖς ἔθνεσι τὸ μεταλαχεῖν δύνασθαι τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρτου ζῶντος καὶ ἀληθινοῦ. Σύσταμα δὲ καὶ συμμεσοχὸς γέγονε τὰ ἔθνη Χριστοῦ. Γράφει δὲ πάλιν ὁ θεοσεβὴς Παῦλος: Σύσταμα δὲ καὶ συμμεσοχὸς γέ-

⁵⁰ Joan. VIII, 12. ⁵¹ Matth. XV, 24. ⁵² Rom. IX, 9.

γονε τὰ ἔθνη φωτὸς, δηλονότι τοῦ νοητοῦ, προσανα-
 τιμπλάμενα « διαυγαζούσης ἡμέρας, καὶ Φωσφόρου
 κατὰ νοῦν ἀνατέλλοντος, » ἔφη γάρ τις τῶν τοῦ Σω-
 τῆρος μαθητῶν. Ἐχόντων δὲ ὕδα θεσπῶς τε καὶ κα-
 τασκευῆς τῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις τῶν ἁγίων, ἐπίστα-
 στρον, ἦτοι καταπέτασμα, γενέσθαι προστέταχεν ἐξ
 ὑακίνθου καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου,
 καὶ βύσσου νενησμένης· τοῦτο δὲ ταῖς σκηναῖς
 περιτείνεσθαι δεῖν ἔφρασκεν ἀναγκαίως, πέντε χρυσοῖς
 ἐπαιωρούμενον στύλοις, ὧν αἱ βάσεις χαλκῆ. Καὶ
 ἐπίσταστρον μὲν ὀνομάζει, τῆς θύρας τὸ περιτά-
 νυσμα, διὰ τὸ, οἶμαι, λεπτοῖς χρυσοῖς ἀνόπιν ἔλκεσθαι
 δικνουμένης τῆς εἰσβολῆς· ἀντεπισπᾶσθαι δὲ αὐτὴν καὶ
 κατευρύνεσθαι τῶν θυρῶν, κρύπτειν τὰ Ἁγία. Πέντε
 δὲ οἱ στῦλοι, χρυσοὶ καὶ περιχάλκοι, τοὺς ὡς πέμπτω
 καιρῷ, καθ' ὃν ἡ Χριστοῦ γέγονε παρουσία, προ-
 ανατυπῶντες διδασκάλους καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγου-
 μένους· οἱ τὸν τῆς ἀληθείας ὀρθοτομοῦντες λόγον, τι-
 μοι μὲν ὡς χρυσοὶ εἰσιν, εὐχηεῖς δὲ οὕτως ὡς χαλ-
 κός. « Εἰς πᾶσαν γὰρ δὴ τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος
 αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥή-
 ματα αὐτῶν. » οἱ καὶ διὰ τῆς ἐντέχου καὶ θεοπνεύ-
 στου μυσταγωγίας τοῖς εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων
 εἰστρέχειν ἐθέλουσιν ἀνευρύνουσιν ὡσπερ τὰς εἰσο-
 λάς. Τὰ μὲν οὖν Ἁγία τῶν ἁγίων, τοῦτ' ἔστιν, ἡ
 ἐσωτέρα σκηνὴ κατεκαλύπτετο τῷ καταπέτασματι.
 Παρρηρήριστο δὲ εὐθύς καὶ συνηρμωστο τῇ δευτέρᾳ
 καὶ ἡ πρώτη σκηνῇ, τὸ θυσιαστήριον ἔχουσα τῶν
 καρπωμάτων, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ δι' αἱμάτων ἐτελείτο
 προσαγωγή, πόπανά τε καὶ οἱ λιθωνῶτες, καὶ πᾶσα
 θυσία καὶ σπονδή, καὶ πρὸς γε τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ
 τὸν λουτήρα τὸν χαλκοῦν. Τόπος δὲ αὐτῷ μὲν θυ-
 σιαστηρίῳ παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς, δῆλον δὲ οἱ
 τῆς ἐξωτερῆς· τῷ δὲ γε λουτήρι, τὸ μεσαίτατον τῆς
 σκηνῆς.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο πάλιν ἡ ἐπιτήρησις;

ΚΥΡ. Ἀκριδὲς, ὦ Παλλάδιε, τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν,
 καὶ εἰκαῖον ἐν αὐτῷ παντελῶς οὐδέν. Θέα γὰρ ὅπως
 ἡμῖν τὸ αἰνίγμα παιδαγωγούντα δέδειχεν ἐπὶ Χρι-
 στῶν τὸν νόμον. Τέθειται γὰρ παρ' αὐταῖς ταῖς εἰ-
 ῥόδοις καὶ εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων τῆς κατὰ νόμον
 λατρείας τὸ θυσιαστήριον. Ἀποφέρει γὰρ ὁ νόμος
 μόλις ἡμᾶς εἰς ἀρχὰς τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων,
 καὶ οἶονε πως παρὰ τὰς πρώτας εἰσβολὰς τῆς ἐπ'
 αὐτῷ γνώσεως ἀκριβοῦς· ἐσκομίζει δὲ οὐδαμῶς εἰς
 τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὴν ἐσωτέραν
 σκηνὴν, ἐν ἣ κολυειδῆς ὁ Χριστὸς, ὡς Θεοῦ Λόγος,
 ὡς φῶς, ὡς ἄρτος ζῶν, ὡς εὐωδίας ὁσμὴ τῷ Θεῷ καὶ
 Πατρὶ. Ἡ γὰρ οὐχὶ φαίης ἂν ὅτι στοιχεῖά τε καὶ
 ἀρχαὶ τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, τῆς κατὰ νόμον λατρείας
 ἡ προμελέτησις ἦν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ τετελειώκεν ὁ νόμος οὐδέν, « Ἀμή-
 γανον γὰρ αἶμα τειρόων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἀμαρ-

vivi ac veri participes fieri. Scribit enim beatus
 Paulus, gentes esse concorporales atque comparti-
 cipes Christi ⁶¹. Concorporales porro et compartici-
 pes factæ sunt gentes, cum lumine spirituali nimirum
 repletæ sunt, « ubi dies illuxit, et Lucifer in ani-
 mis nostris exortus est, » ait quidam Salvatoris no-
 stri discipulus ⁶². Iis igitur, quæ in Sanctis sancto-
 rum erant, ad hunc modum collocatis atque com-
 positis, adductorium seu velamen fieri jussit, ex
 hyacintho et purpura, et cocco torto, et bysso neta;
 idque ad ipsum tabernaculi ostium extendendum
 esse necessario dixit, de quinque inauratis colum-
 nis, quarum bases essent æneæ, suspensum. Atque
 adductorium quidem appellat velum ostio obtentum,
 quod exiguis, ut opinor, annulis retraheretur, cum
 per ostium transiri necesse esset, ac rursus ad-
 duceretur explicareturque per ostium, ut sancta
 occultarentur. Quinque autem sunt columnæ au-
 reæ atque æneæ, quæ illos, qui tanquam quinto
 tempore fuerunt, quo tempore Christi adventus
 contigit, doctores atque Ecclesiarum duces præ-
 figurarent: qui, cum recte sermonem veritatis tra-
 ctent, pretiosi quidem sunt ut aurum, et velut æs
 resonant. Nam « In omnem terram exivit sonus
 eorum, et in fines orbis terræ verba eorum ⁶³, » qui
 solerti ac divinitus inspirata doctrina volentibus in
 Sancta sanctorum introire aditus quodammodo
 patefaciunt. Igitur **337** Sancta sanctorum, id est,
 interioris illud tabernaculum velamine tegebatur;
 adhærebat vero proxime atque conjunctum erat illi
 secundo primum quoque tabernaculum, quod altare
 sacrificiorum continebat, in quo omnis per sangui-
 nem exhibebatur oblatio, laganaque et thura et sa-
 crificium omne atque libatio, et præter altare
 labrum quoque æneum. Erat autem hoc altare si-
 tum propter tabernaculi ostium, exterioris nimi-
 rum, labrum vero in ipso medio tabernaculi loco.

PALL. Quid autem latentis intelligentiæ continet hæc observatio?

CYR. Accurate sunt omnia, Palladi, in sacris
 Litteris perscripta, nihilque prorsus in illis est te-
 mere positum: vide enim ut hoc ænigma nobis
 ostendat legis institutionem ad Christum perducere:
 nam illud legalis religionis altare ad ipsos aditus,
 per quos ad Sancta sanctorum tendebatur, colloca-
 tum erat. Lex enim vix ad ipsa nos initia myste-
 riorum Dei, atque, ut ita dicam, ad prima accu-
 ratæ Christi cognitionis perducit; sed nullo modo
 inducit in Sancta sanctorum, id est in interioris ta-
 bernaculum, in quo multipliciter Christus contine-
 tur, ut Dei Verbum, ut lumen, ut panis vivus, ut
 redolens odor Deo ac Patri oblatus. Quid enim?
 nonne censes præludia illa legalis cultus elementa
 esse et initia sermonum Dei?

PALL. Ita est.

CYR. Nihil autem ad perfectum adduxisse legem,
 « Impossibile siquidem est, sanguine taurorum et

⁶¹ Ephes. III, 6. ⁶² I Petr. I, 19. ⁶³ Psal. XVIII, 3.

hircorum auferri peccata²², » continuo disces, et quidem sine ullo negotio, si modo labri etiam illius usum consideraveris: erat enim in medio primo tabernaculo situm splendidum atque conspicuum, cujus aqua ingredienti in Sancta sanctorum abluebantur: id enim sacerdotibus lege præceptum erat. Igitur illa etiam, quæ in lege perfectio videtur, imperfecta est, ac sancti baptismatis purificationem insinuat, quo sacrum illud genus abluitur, eorum, inquam, qui fide justificati sunt, quos etiam beatus ille discipulus alloquebatur: « Vos autem, » inquit, « genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem, ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum²³. » Illud etiam sciendum, ostium quoque exterius tabernaculi velamine obtentum fuisse, ne iis, qui extra essent, aperta atque perspicua fierent Sancta, **338** id est primum tabernaculum, in quo legale illud altare collocatum erat: qua rursus figura declaratur, ne ipsam quoque legem esse cuivis perspicuam: velamen enim habet littera, et quadam umbrarum obscuritate connecta est atque vestita quodammodo.

PALL. Sic se res habet.

CYR. Itaque in primo quidem tabernaculo labrum erat positum et altare; in secundo atque intimo arca et candelabrum, aureum quoque thuribulum, in quo tenue illud thymiam adolebatur, mensa denique ac panes. Meminit quoque beatus Paulus aureæ urnæ, in qua erat manna; virgam quoque Aaron nobis commemorat, quam in Sanctis sanctorum repositam fuisse dicit, ut qui in sacris Litteris versatus esset, et quæ olim sancita, quæve beato Moysi divinitus præcepta essent, optime nosset: novit etiam mensam atque candelabrum in primo tabernaculo fuisse. Scribit autem ad hunc modum de duobus testamentis: « In eo quod dicit, novum, veteravit illud prius; quod autem veteravit et antiquatur, prope interitum est. Habuit quidem et prius illud justificationes culturæ, et sanctum sæculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo candelabrum et mensa, et propositio panum, quæ dicitur sancta: post secundum autem velamentum, tabernaculum quod dicitur Sancta sanctorum, aureum habens thuribulum et arcam testamenti, connectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, et virga Aaron quæ floruerat, et tabulæ testamenti: supra autem ipsam Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium²⁴, » de quibus non est nunc dicendum per singula.

PALL. Sed, si cui placuerit diligentius quærere, dixeritque causas reddi oportere totius constructionis, quænam a nobis afferri poterit ratio?

CYR. Quia, Palladi, alia quidem ante tabernaculi constructionem, alia post fieri præcepit; nam in Exodo, antequam illum adhuc omnino futuri taber-

Α τίας', » ἀναμάθοις ἂν εὐθύς, καὶ λίαν ἀμογγεῖ, καὶ τὴν τοῦ λουτήρος χρειαὶ ἐννεονηκῶς. Ἐκεῖτο γὰρ ἐν μέσῃ τῇ πρώτῃ σκηνῇ λαμπρὸς καὶ περίοπτος, προσηλονίζων ὕδατι τοὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσπρόχοντας. Τέθειτο γὰρ τοῖς ἱερῶσιν ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος. Οὐκοῦν καὶ ἡ ἐν νόμῳ δοκούσα πλήρωσις, ἀτελής, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κάθαρσιν ὑποδηλοῦσα, ἢ τὸ ἱερὸν ἐκπλύνει γένος, φημί δὴ τὸ τῶν ἐν πίστει δεδικαιωμένων, οἷς καὶ ὁ θεσπέσιος μαθητὴς προσπεφώνηκε λέγων, « Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτῶν, βασιλείου ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ἵνα τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ἡμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. » Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ τῇ θύρᾳ τῆς ἔξω σκηνῆς περιτετάνυστο καταπέτασμα, ὡς ἂν μὴ γυμνά τε καὶ ἐμφανὴ τοῖς ἐξῶθεν εἶη τὰ Ἅγια, τοῦτ' ἔστιν, ἡ πρώτη σκηνή, ἐν ἣ τὸ ἐν νόμῳ θυσιαστήριον καταδηλοῦντος, οἷμαι, τοῦ τύπου πάλιν, ὅτι μὴδὲ αὐτῆς τοῖς τυχοῦσιν ἐμφανὴς ὁ νόμος. Κατακάλυμμα γὰρ ἔχει τὸ γράμμα, καὶ κατακεκάλυπται τε καὶ κατημφιασται πως τὴν ὡς ἐν σκιαῖς ἀσάφειαν.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔχει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ σκηνῇ λουτήρ ἔκειτο καὶ θυσιαστήριον· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ καὶ ἰσοτάτῳ, ἡ κιβωτὸς καὶ ἡ λυχνία· καὶ μέντοι καὶ τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον, ἐφ' ᾧ τὸ λεπτὸν θυμίαμα, τράπεζά τε καὶ ἄρτοι. Διαμέμνηται δὲ ὁ θεσπέσιος Παῦλος καὶ στάμνου χρυσοῦς ἐχούσης τὸ μάννα. Καὶ μὴν καὶ βάρδος ἡμῖν ὀνομάζει τὴν Ἁαρὼν, ἣν καὶ ἐν τοῖς Ἅγίοις τῶν ἁγίων ἀποτεθεισθαι φησιν, ἕτα δὴ καὶ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων ἐντριβῆς, καὶ ἐγνωκῶς ὅτι μάλιστα γὰρ τὰ τεθεσπισμένα κατὰ καιροῦς, καὶ τῷ μακαρίῳ Μωσῇ προστεταγμένα θεόθεν. Οὐδὲ δὲ οὖσαν καὶ τράπεζαν καὶ λυχνίαν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ. Γράφει δὲ οὕτω περὶ ταῖν δυοῖν διαθήκαιν, « Ἐν τῷ λέγειν καινήν, πεπαλαίωκε τὴν πρώτην. Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη δικαιώματα λατρίας, τὸ τε ἅγιον κοσμητικόν· σκηνὴ γὰρ κατασκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ἣ ἡ τε λυχνία καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἧτις λέγεται ἅγια. Μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα σκηνῆς, ἡ λεγομένη Ἅγια ἁγίων, χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περιεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσῷ, ἐν ἣ στάμνος χρυσοῦς ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ βάρδος Ἁαρὼν ἡ βλαστήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. Ὑπεράνω δὲ αὐτῆς Χερουθὶμ δόξης κατακαλύζοντα τὸ ἱλαστήριον, » περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.

ΠΑΛΛ. Ἀρ' οὖν εἰ τις ἔλοιτο φιλοπευστεῖν, χορῆναι τε λέγοι τὰς αἰτίας εἰπεῖν τῆς ὄλης κατασκευῆς, τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ λόγος;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ Παλλάδιε, τὰ μὲν πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ἁγίας σκηνῆς, τὰ δὲ μετὰ τοῦτο γενέσθαι προστέταχεν. Ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἐξόδῳ καὶ τοῖ

²² Hebr. vii, 10; x, 4. ²³ I Petr. ii, 9. ²⁴ Hebr. viii, 9, 13; ix, 4-5

πριν ὄλωσ τοὺς περὶ τῆς ἁγίας σκηνῆς ὀφθῆναι τύ-
πους, καὶ τὰ ἐπ' αὐτῆς γενέσθαι προτάγματα, τὸν
ἐπὶ τῇ χρυσοῦν στάμνῳ κατεχρησμήθησε λόγον, εἰδὼς
τὸ ἐσόμενον. Μετὰ δὲ γε τὴν πῆξιν τῆς ὄλης σκηνῆς
ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὐρήσομεν τὴν ῥάβδον τὴν Ἀαρὼν
εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσκακομισμένην. Ἐν δὲ τῷ
Λευϊτικῷ προσεπενομοθέτει Θεὸς περὶ τῆς λυχνίας,
καὶ μὴν καὶ τραπέζης τῆς ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ. Νο-
μομαθῆς δὲ ὑπάρχων ὁ σοφώτατος Παῦλος, παρήσει
μὲν ὄλωσ τῶν γεγονότων οὐδὲν, διαμέμνηται δὲ πρώ-
των τε καὶ μέσων καὶ τελευταίων.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφη·· Φράζει δὴ οὖν ἕκαστα σα-
φῶς καὶ διεσταλμένως· βαθὺς γάρ που πάντως ὁ
ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶ λόγος.

ΚΥΡ. Ναί, λέγεις ὀρθῶς. Ἐχει γὰρ ὧδε τὸ χρῆμα
κατὰ ἀλήθειαν. Ποιήσομαι δὲ τῶν διηγημάτων καὶ
τὴν στάμνον ἀρχήν. Ἰετοῦ μὲν γούιν δίκην καθίει
θεὸς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ μάννα κατὰ τὴν ἐρημον·
τροφή γὰρ τοῦτο καὶ ἄρτος αὐτοῖς ἄνωθεν καὶ ἐξ
οὐρανοῦ. Ἄλλ' ὅτι μὴ μέχρι τῶν αἰσθητῶν τὸ δρώ-
μενον ἦν· ἀναφέρει γὰρ τε ὡσπερ διὰ τύπου καὶ
σκιάς ἐπὶ τὸ χρῆναι νοεῖν, ὅτι παρέσται κατὰ και-
ροῦς ὁ ἄνωθεν ἡμῖν καὶ ἐκ Πατρὸς Λόγος, ὡς ἄρτος
ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ θεὸς ἡμῖν Δαβὶδ ὑποφαίνει
λέγων· Ἐστὼν οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἁγ-
γέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος.· Καὶ οὕτι· πού φαμεν τὸ
μάννα τὸ αἰσθητὸν ἄρτον εἶναι τὸν ἐξ οὐρανοῦ καὶ
ἁγγέλων. Τρέφεται μὲν γὰρ τὸ πνεῦμα πνευματι-
κῶς, σῶμα δὲ αὐ κατ' ἴδιαν φύσιν, τοῦτ' ἐστὶ,
σωματικῶς. Τροφή δὲ ἁγγέλων καὶ ἄρτος ὁ πρέπων
οὐρανοῖς· καὶ τοῖς ἄνω πνεύμασιν, ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς
Λόγος. Τὸ μάννα δὴ οὖν ἐδήλου Χριστόν. Οὐδὲν δὲ
ὁ τύπος τὸ ὠφελοῦν ἔχει, μὴ τῆς ἀληθείας εἰσδεδεγ-
μένης. Σκιά γὰρ τοῦτο ἐκείνης, οὐ δι' ἑαυτὸ κυρίως
γεγονός, ἀλλ' ἵνα τι τῶν ἀμεινόνων ἐφ' ἑαυτῷ ζω-
γραφῇ. Διὰ τοῦτο Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίω δῆμοις σο-
φὴν ἐποιεῖτο τὴν ἐπίπληξιν, ὅτι μὴ μᾶλλον αὐτὸν ὡς
ἀλήθειαν, ἀλλὰ Μωσέα θαυμάζουσι, τῶν τύπων τὸν
ὑπουργόν. Ἐφη γὰρ οὕτως, Ἐμὴν, ἀμὴν λέγω
ὑμῖν, Μωσῆς ὑμῖν δέδωκε τὸ μάννα· ὁ γὰρ ἄρτος
τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν
διδοῦς τῷ κόσμῳ. Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν.· Εἰκόνα
ἐξ οὐρ τὸ μάννα τιθεὶς τοῦ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ
καταφο:τήσαντος Λόγου, τὰ ἐπὶ γε τῇ στάμνῳ κε-
χρησμήθησε Θεός. Γέγραπται δὲ οὕτως·· Εἶπε δὲ
Μωσῆς· Τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ συνέταξ Κύριος, Πλή-
σατε τὸ γομὸρ τοῦ μάννα, εἰς ἀποθήκην εἰς τὰς
γενεὰς ὑμῶν, ἵνα ἴδωσι τὸν ἄρτον, ὃν ἐφάγετε ὑμεῖς
ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὡς ἐξήγαγεν ὑμᾶς Κύριος ἐκ γῆς Αἴ-
γυπτου. Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Ἀαρών· Λάβε στά-
μνον χρυσοῦν ἕνα, καὶ ἐμβαλε εἰς αὐτὸν πληθεὺς τὸ
γομὸρ τοῦ μάννα, καὶ ἀποθήσεις αὐτὸ ἐναντίον τοῦ
Θεοῦ, εἰς διαθήρησιν εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, ὃν τρόπον
συνέταξε Κύριος τῷ Μωσῆ. Καὶ ἀπέθετο Ἀαρὼν
ἕναντι τοῦ μαρτυρίου, εἰς διαθήρησιν.· Ὡσπερ γὰρ
ἐλέγομεν ὅτι· τὸν θεῖον ἔχουσα λόγον ἢ κιθῶτος ὑπ-
εδήλου τὸν Ἐμμανουήλ· Θεοῦ γὰρ ἦν Λόγος ὡς ἐν

naculi exemplar ostensum, aut aliquid de eo præ-
ceptum esset, responsum de aurea urna⁷⁷ dedit,
cum sciret quod futurum erat; postea vero
quam totum tabernaculum fixum est, in Numeric
virgam Aaron invenimus fuisse in Sancta sancto-
rum illatam⁷⁸; sed in Levitico insuper sancitum est
tum de candelabro, tum etiam de mensa⁷⁹, quæ in
primo tabernaculo posita erat. **339** Paulus autem,
vir sapientissimus, cum legis peritus esset, nihil
prorsus ex iis quæ facta sunt prætermisit sed
prima, media et extrema commemoravit.

PALL. Optime sane est a te dictum. Explica igitur
singula dilucide ac breviter: abditus enim est
sermo, in quo de iis rebus agitur.

CYR. Recte dicis. Sic enim revera se res habet.
Itaque ab ipsa primum urna narrandi exordium fa-
ciam. Imbris igitur instar narrant Deus filii Israel
manna per desertum; is enim cibus ac panis illis
erat superne atque de cælo datus. Eam porro rem
gestam non usque ad sensibilia illa esse progressam,
ibique constitisse, sed per illam figuram et umbram
eo perducere, ut intelligeretur fore, ut supernum
illud et ex Patre Verbum tanquam panis e cælo
ad nos tandem adveniret, divinus quoque vir Da-
vid nobis indicat, dicens: « Panem cæli dedit eis:
panem angelorum manducavit homo⁸⁰. » Neque vero
censendum est, manna illud sensibile panem illum
de cælo et angelorum esse: nam spiritus quidem
spiritualiter, corpus autem convenienter suæ natu-
ræ, id est, corporaliter pascitur: cibus autem ange-
lorum et panis, qui cælis superisque spiritibus con-
veniat, illud Dei Patris est Verbum. Manna igitur
Christum significabat. Sed figura nihil utilitatis af-
fert, nisi veritas demonstrata fuerit; res enim illa
umbra hujus est, neque propter se ipsam proprie
gesta est, sed ut in se aliquid præstantius expri-
meret; ob eamque causam Christus Judæorum po-
pulos sapienter increpavit, qui non se potius, ut
qui veritas esset, sed Moysen, qui figurarum admi-
nister fuisset, admirarentur. Sic enim dixit:
« Amen, amen dico vobis: Non Moyses vobis dedit
manna: nam panis Dei est ille qui de cælo descen-
dit, et dat vitam mundo. Ego sum panis vivus⁸¹. »
Cum igitur in manna imaginem proposuisset Verbi,
quod superne et de cælo descendit, tum denique de
urna præcepit Deus. Sic autem scriptum est: « Dixit
autem Moyses: Hoc est verbum, quod constituit
Dominus: Implete gomor ex manna ad reponendum
in progenies vestras, ut videant panem, quem co-
mederitis in deserto, posteaquam eduxit vos de
Ægypto. Et dixit Moyses ad Aaron: Accipe vas unum
aureum, et mitte in illud plenum gomor mannæ, et
repones illud coram Domino, ut servetur in proge-
nies vestras, ut præcepit Dominus Moysi. **340** Et
repositus Aaron ante testimonium, ut servaretur⁸². »
Ut enim dicebamus, arcam, quod Dei sermonem
contineret, significasse illum Emmanuel: nam Dei

⁷⁷ Exod. xvi, 53. ⁷⁸ Num. xvii, 3-5. ⁷⁹ Levit. xiv, 4. ⁸⁰ Psal. lxxvii, 24. ⁸¹ Joan. vi, 32-35.

⁸² Exod. xvi, 32-34.

Verbum erat tanquam in sacro templo, in eo, in qua^m manna sensibile continebat : sic aurea urna qua^m manna sensibile continebat, illud supernum ac vivificans Verbum indicat, nimirum illud ex Patre, tanquam in sacro et impolluto corpore. Plena est autem urna mannae ; « Inhabitavit enim in illo omnis plenitudo divinitatis corporaliter, » ut beatus Paulus ait⁶³. « Neque ad mensuram dat Spiritum⁶⁴. » Perfectissimus enim est Christus. Reposita est etiam urna, ut servaretur in progenies filiorum Israel : incorruptus enim ac semper manens, et omni tempore notissimus est Christus, et est coram Domino, id est in conspectu Patris : nam, quando ille Unigenitus est factus nostri similis, tum etiam introivit in Sancta sanctorum, per amplius ac perfectius tabernaculum, id est in caelum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, ut scriptum est⁶⁵. Neque enim seipsum sistit ad conspectum Patris, sed velut in se ipso nos, quamvis ex illius conspectu recessissemus, ac veluti ex oculis essemus aversi propter illam transgressionem, qua in Adam obstricti eramus, et propter imperium peccati, quod omnibus dominabatur. In Christo igitur habuimus accessum et fiduciam in introitum Sanctorum, ut nobis sapientissime Paulus dixit⁶⁶. Ut enim et resurreximus, et simul consedimus in caelestibus in Christo, sic iidem in ipso ad conspectum Patris venimus. Ac de urna quidem sacra haec dicta sufficiant. Caeterum ipsam quoque Aaron virgam Christum significare, deinceps, si placet, dicamus.

PALL. Sane quidem.

CYR. Core igitur atque Abiron, et Dathan praeterea, ex Levi tribu ac genere orti erant ; camque Dei voluntate certum atque constitutum sacro tabernaculo ministrandi officium ipsis esset creditum, Moysi tamen et Aaron gloriam avidè nimis expetierunt, cumque honorem ipsi rapuerunt, cum ad id munus a Deo minime vocati essent ; quin etiam adeo insolenter audacia sunt elati, adeoque erexerunt supercilium, ut non jam mediocres, sed minime ferendas adversus utrumque calumnias jactarent, et velut aspernantes gregem tauri **341** secederent, excussaque Dei servitute, aliis quoque sociis impietatis, ut una secum abscederent, suaderent. Verum ii suae audaciae poenas luerunt ; nam terra, cum os aperuisset, simul cum cognatis, tabernaculis atque suppellectili ad inferos audacem populum demersit. Cum igitur legislator Deus declarare vellet caelesti arbitrio ac iudicio, non Moysi voluntate Aaron praestantissimum sacerdotii gradum esse sortitum, dixit ad beatum Moysen : « Loquere filiis Israel, et accipe ab eis virgam per domos familiarum suarum, a cunctis principibus eorum duodecim virgas, et inscribe unicuiusque nomen in virga ejus, et nomen Aaron inscribe in virga Levi ; est enim virga una : per tribum domus familiarum ipsorum da-

A ἄγιον ναὸν, τῷ ἐκ Παρθένου φημί· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡ στάμνος ἡμῖν ἡ χρυσοῦ, τὸ μάννα τὸ αἰσθητὸν ὠδίνοσα, τὸν ἄνωθεν καὶ ζωοποιὸν ἐμφαίνει λόγον, δῆλον δὲ ὅτι τὸν ἐκ Πατρὸς, ὡς ἐν ἱερῷ καὶ ἀχράντῳ σώματι. Ἐπίμωστος δὲ καὶ ἡ στάμνος τοῦ μάννα. Ἐνέγκησε γὰρ ἐν αὐτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, » κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. « Καὶ οὐκ ἐκ μέτρου δίδωσι τὸ Πνεῦμα. » Παντέλειος γὰρ ὁ Χριστός. Ἀπέκειτο δὲ ἡ στάμνος, εἰς διατήρησιν εἰς τὰς γενεὰς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Ἄφθαρτος γὰρ καὶ μένων εἶ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τε καὶ χρόνῳ γνωριμώτατος ὁ Χριστός. Καὶ ἔστιν ἔναντι Κυρίου, τοῦτ' ἔστιν, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Πατρὸς. Ὅτε γὰρ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Μονογενῆς, τότε καὶ ἐσηλθὲν εἰς τὴν Ἄγια τῶν ἁγίων, διὰ τῆς μίζαντος καὶ τελειοτάρας σκηνῆς, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν, καθὰ γέγραπται. Οὐ γὰρ ἐαυτὸν ἐν ἔβει καθίστησι τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ ἡμᾶς ὡς ἐν ἑαυτῷ, καίτοι γεγονότας ἐκ προσώπου καὶ οἰονεῖ πως ἐξ ὀφθαλμῶν, διὰ τὴν ἐν Ἀδάμ παραβάσιν, καὶ τὴν κατὰ πάντων τυραννήσαν ἀμαρτίαν. Ἐν Χριστῷ τοιγαροῦν ἐσχίκαμεν τὴν προσαγωγὴν, καὶ τὴν παρῆρσιαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν ἁγίων, καθάπερ ἡμῖν ὁ σοφὸς ἔφη Παῦλος. Ὅσπερ γὰρ καὶ συνεγηγέρμεθα καὶ συνεκαθίσταμεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, οὕτω πάλιν ἐν αὐτῷ καὶ ἐν προσώπῳ γεγόναμεν τοῦ Πατρὸς. Καὶ στάμνου μὲν περὶ τῆς ἱερᾶς εἰρήσῃω τάδε σημαίνει δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ τὸν Χριστὸν ἡ βάβδος Ἀαρῶν, φέρε δὴ λέγωμεν, εἰ δοκεῖ.

C ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

KYR. Κορὴ τοίνυν καὶ μέντοι καὶ Ἀβειρῶν, καὶ πρὸς γε τούτῳ Δαθάν, φυλῆς τε καὶ αἱματος ἐξέφυσαν τῆς Λευὶ συντεταγμένην δὲ, φησι, καὶς ἄνωθεν ψήφοις ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ λειτουργίαν ἐγκεχειρισμένοι, τὴν Μωσέως τε καὶ Ἀαρῶν δεδιψήκασι δόξαν, ἑαυτοῖς ἀρπάσσοντες τὴν τιμὴν, κεκλημένοι δὲ οὐχὶ πρὸς τοῦτο παρὰ Θεοῦ. Καὶ μὴν καὶ εἰς ἀπηγὸς ἀπογαυρεύμενοι θράσος, ἐξοφρωόμενοι τε ἄγαν, φορητὴν μὲν οὐκέτι, δύσοιστον δὲ κομιδῇ κατ' ἀμφοῖν ἐποιούντο τὴν κατάρρησιν· ἀτιμαγέλαι δὲ ὡσπερ ἀπενσοφίζοντο ταῦροι, καὶ τὴν ὑπὸ Θεῷ δουλείαν ἀποσειόμενοι, συναποθρώσκειν αὐτοῖς ἑτέρους δυσσεβοῦντας ἀνέπειθον. Ἄλλ' οἱ μὲν τῶν σφίσι τετολμημένων εἰσεπράττοντο δίκας. Διοιγνῦσα γὰρ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, αὐτοὺς ὁμογενέσι, σκηναῖς καὶ περιουσίαις, εἰς ἔθου καθίει τὸν ἀλαζόνα λαόν· ὅτι δὲ ψήφῳ τῇ ἄνωθεν, καὶ οὐχὶ θελήμασι τοῖς Μωσέως, τὴν προέχουσαν ἐν ἱερῶσύνῃ τάξιν Ἀαρῶν διεκληρώσατο, διατρανοῦν ἐθέλων ὁ νομοθέτης, εἰς τὸν πανάριστον ἔφη Μωσέα· Ἐλάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λάβε παρ' αὐτῶν βάβδον, κατ' οἴκους πατριῶν, παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, δώδεκα βάβδους, καὶ ἐκάστου τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπίγραφον ἐπὶ τῆς βάβδου. Καὶ τὸ ὄνομα Ἀαρῶν ἐπίγραφον ἐπὶ τῆς βάβδου Λευῖ. Ἔστι γὰρ βάβδος μία. Κατὰ φυλὴν οἴκου πατριῶν αὐτῶν δώ-

⁶³ Col. II, 9. ⁶⁴ Joan. III, 34. ⁶⁵ Hebr. IX, 24.

⁶⁶ Ephes. II, 18.

σουσι. Καὶ θῆσεις αὐτάς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, ἅ κατέναντι τοῦ μαρτυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσονται σοὶ ἐκεῖ. Καὶ ἔσται, ὁ ἄνθρωπος ὃν ἂν ἐκλέξωμαι αὐτόν, ἡ ῥάβδος αὐτοῦ ἐκπλαστήσει. Καὶ περιελῶ ἀπ' ἐμοῦ τὸν γογγυσμὸν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἃ αὐτοὶ γογγύζουσιν ἐφ' ὑμῖν. Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτῷ πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ῥάβδον, τῷ ἄρχοντι τῷ ἐνὶ ῥάβδον κατ' ἄρχοντα, κατ' οἴκου πατριῶν αὐτῶν, δώδεκα ῥάβδους. Καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἀναμέσον τῶν ῥάβδων αὐτῶν, καὶ ἀπέθηκε Μωσῆς τὰς ῥάβδους ἔναντι Κυρίου ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἐγένετο τῇ ἐπαύριον, καὶ εἰσῆλθε Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ἰδοὺ ἐβλάστηεν ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν εἰς οἶκον Λευὶ, καὶ ἐξῆνεχε βλαστὸν, καὶ ἐξῆνθησεν ἄνθη, καὶ ἐβλάστησε κάρυα. Καὶ ἐξῆνεχε Μωσῆς πάσας τὰς ῥάβδους ἀπὸ προσώπου Κυρίου πρὸς πάντας υἱοὺς Ἰσραὴλ. Καὶ εἶδον, καὶ ἔλαβον ἕκαστος τὴν ῥάβδον αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἀπόθεε τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν ἐνώπιον τῶν μαρτυρίων εἰς διατήρησιν, σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνηκόων. Καὶ παυσάσθω ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάωσι. Ὡς σημεῖον οὖν οὐκ ἀσυμφανές τοῦ ἐξηρηθῆσαι λαμπρῶς καὶ ἐκκεκριμένως εἰς ἱερουργίαν, ὡς ἐξ αἵματος Λευὶ, τὸν θεσπέσιον Ἀαρὼν, τὸ ἐξανθῆσαι τὴν ῥάβδον. Περιτρεπομένης δὲ αὐθις εἰς θεωρίαν πνευματικῆν, ὡς ἐν τύποις ἐτι παχυτάτοις, τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἀναλαμβάνει πάλιν.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Κεχειροτόνηται μὲν γὰρ νομοθέτης ἅμα καὶ ἄρχιερεὺς ἐφ' ἡμᾶς παρὰ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Ἐμμανουήλ, ταυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσκομιῶν τὸ θῆμα. Ὡς γὰρ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος, « Ὁ μὲν νόμος διὰ Μωσέως, ἀνθρώπους καθίστησιν ἄρχιερεῖς ἔχοντας ἀσθένειαν· ὁ λόγος δὲ τῆς ὀρκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, Ἰῆν εἰς τὸν αἰῶνα τεταλειωμένον. Ὁδοῦν καθίκετο μὲν ἐξ οὐρανοῦ ὁ Λόγος, καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἦν ἐπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. Ἄλλ' οὐκ ἐδόκει φρονεῖν ὀρθὰ τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ· ἀντεξάγοντες δὲ ὡς περ αὐτῷ τὸ ἴδιον θέλημα τοῖς ἐκ φθόνου βέλεσι πολυτρόπως ἔβαλλον, οὐ γλώττης, οὐ θράσους, οὐκ ἐκτόπων ἐπιχειρημάτων ἐτι φειδόμενοι, διολλύντες δὲ σφᾶς αὐτοὺς οἱ δειλαίοι, καὶ τελευταῖον ἐσταύρωσαν. Πλὴν ἀνέβαλλεν ἡ ῥάβδος ἡ ἐκ ρίζης Ἰεσσαί· ἀνεψυ γὰρ δὴ καὶ ἀνεβίω Χριστὸς, λύσας τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου, καθὰ γέγραπται· ζῶν γὰρ ὄντα κατὰ φύσιν, ὡς Θεὸν, πῶς ἦν εἰκὸς κρατεῖσθαι θανάτῳ, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον καταθῆσθαι φθορᾶς; Ὡς περ δὲ τὸ ἀναψῦναι τὴν ῥάβδον, καὶ ἀναβλαστῆναι ἀδοκῆτως τὸ ἀνανθῆς ἡδὴ ἔυλον, διαρκὲς τοῖς ἀρχαιοτέροις σημεῖον ἦν τοῦ διαψήφου τῆς ἀνωθεν εἰς ἀρχιερέα χειροτονηθῆσαι τὸν Ἀαρὼν· οὕτω φαμὲν, ὅτι λαμπρὰ τε καὶ ἐναργῆς καὶ ἀποχρῶσα λίαν ἀπέδειξις τοῦ καὶ Θεὸν εἶναι κατὰ φύσιν τὸν Ἐμμανουήλ, τὸ πατῆσαι θάνατον, καὶ ἀναβιῶναι θεοπροπῶς. Καὶ γοῦν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, καίτοι

bunt. Et pones eas in tabernaculo testimonii coram testimonio in quibus cognoscar a te ibi; et erit homo, quem ego elegero, virga ejus germinabit; et auferam a te murmurationem filiorum Israel, qua ipsi murmurant adversus vos. Et locutus est Moyses filiis Israel; et dederunt illi omnes principes ipsorum virgam, principi uni virgam per singulos principes, secundum domos familiarum ipsorum, duodecim virgas: et virga Aaron in medio virgarum ipsorum: et reposuit Moyses virgas ante Domium in tabernaculo testimonii. Et factum est die postera, ingressus est Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii; et ecce germinaverat virga Aaron in domo Levi, et extulerat germen, et emiserat flores, et germinaverat nuces. Et eduxit Moyses omnes virgas a conspectu Domini ad omnes filios Israel: et viderunt, et acceperunt unusquisque virgam suam; et locutus est Dominus ad Moysen: Repone virgam Aaron, quæ germinavit, ante testimonia, ut servetur in signum filiis inobedientium, et cesset murmuratio eorum a me, et non moriantur 67. Quod igitur virga germinavit, signum est quidem non obscurum fuit, quo declararetur ex tribu Levi admirandum illum virum Aaron splendide atque egregie esse ad sacerdotii munus electum 68. Sed, si hæc rudior figura ad spiritualem contemplationem traducatur, Christi mysterium rursus elucebit.

PALL. Quo tandem istud modo?

CYR. Ille namque Emmanuel a Deo et Patre legislator simul et pontifex noster electus est, qui se ipsum victimam pro nobis offerret 69. Ut enim beatus Paulus ait: « Lex quidem per Moysen data homines constituit pontifices, habentes infirmitatem; sermo autem jurisjurandi, 342 qui post legem est, Filium in æternum perfectum 70. » Igitur Verbum illud descendit quidem e cœlis, et factum est nostri simile, sanctorum minister et tabernaculi veri quod fixit Deus, et non homo. Sed iis, qui erant ex genere Israel, non recte sentire videbatur: itaque cum illi suam ipsorum voluntatem opponerent, in illum invidiæ jacula multifarie conjecerunt; non linguæ, non audaciæ, non nefariis jam conatibus pepercunt, sed in suam ipsi perniciem miseri postremo crucifixerunt. Sed refluuit virga de radice Jesse, resurrexit Christus, solutis doloribus inferni, sicut scriptum est 71: qui enim tanquam Deus ipsa vita secundum naturam erat, eum qua ratione æquum fuisset morte detineri, ac non potius ab eo ipsum quoque interitum expugnari? Sed ut aridum jam illud lignum, cum germinasset atque derepente florisset, signum fuit efficax, quo veteribus illis declararetur superno suffragio Aaron summum sacerdotem esse creatum: sic dicimus præclarum et evidens atque idoneum esse argumentum, quo probetur Deum esse secundum naturam ipsum Emmanuel, in eo quo mortem calcavit, et, ut Deo dignum erat, revixit.

67 Num. xvii, 2-11. 68 Hebr. vii, 5 seqq. 69 Hebr. ix, 14. 70 Hebr. vii, 28. 71 Act. ii, 24.

Itaque idem ipse Christus, quamvis nullo negotio ac facile posset, quidquid supra opinionem ac rationem esset, perficere, signum petentibus Judæis dicebat : « Generatio hæc prava est, signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus ⁷⁹. » Igitur celebres sane et illustre signum est, et iis, qui revera prudentes sunt, satis efficax ad fidem faciendam, ipsum Filium secundum naturam esse Deum, et ex Deo Patre ortum, hoc ipsum, quod mortem destruxit, et resloruit ad vitam. « Factus enim est ipse primitiæ dormientium, et primogenitus ex mortuis ⁷⁹; » idque signum illis inobedientium est datum, quo intelligant Christum Dei ac Patris suffragio summum sacerdotem nostrum esse factum, « sanctum, innocentem, impollutum, segregatum a peccatoribus et excelsiorem cælis factum, » sicut scriptum est ⁷⁹.

PALL. Sed non solum germinavit virga Aaron (id enim sacræ Litteræ modo nobis ostenderunt), sed protulit nuces. Id vero ænigma quid significet, intelligere nequeo.

343 CYR. Primum quidem, Palladi, nihil absurdum est, de nuce assumptam esse virgam suspicari; craque prisca illis in more positum talibus uti sceptris. Deinde vero, si rationem accommodare oporteat his contemplationibus congruentem, illud prope pervulgatum dixerim, quod etiam apud quosdam fide dignum videtur, nuceam virgam vires habere ad vigilantiam tribuendam, si illam ad caput quispiam posuerit, quod fortasse naturali quadam facultate ex voluntate Dei efficit : ejusque rei ipse quoque Deus, qui omnia et novit et condidit, nobis quodammodo fidem facit, cum Jeremiæ dicit : « Quid tu vides, Jeremia? » cumque is respondisset : « Virgam nuceam; » ad hæc Deus : « Recte vidisti, » inquit, « vigilo enim ego super verbis meis, ut faciam illa ⁷⁹. » Pro vigilantia igitur symbolo ac nota non immerito virga nucea poterit accipi. Atqui illa Christi e mortuis resurrectio quasi quædam e somno evigilatio fuit. Itaque per lyram quoque Psallentis ait : « Ego dormivi, et somnum cepi : evigilavi, quia Dominus suscepit me ⁷⁹. »

PALL. Vera dicis.

CYR. De lucerna quoque ac mensa, quæ in primo tabernaculo sita erant, sic præterea scriptum est : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Præcipe filiis Israel, et accipiant tibi oleum purum, contusum ad lumen, ut ardeat lucerna perpetuo extra velamen in tabernaculo testimonii; et accendat illud Aaron et filii ejus a vespera usque mane in conspectu Domini jugiter, legitimum sempiternum in progenies vestras. In candelabro puro accenditis lucernas coram Domino usque mane, et accipietis simillam, et facietis ex ea duodecim panes;

A πᾶν ὅτι οὖν τῶν ὑπὲρ γε τὸ εἰκλῆς καὶ λόγον ἀποπαραινῆν ἀμογητὶ καὶ εὐκόλως δυνάμενος, τοῖς τὸ σημείον αἰτοῦσιν ἐφασκεν· « Ἡ γενεὰ αὕτη πονηρὰ ἐστὶ· σημεῖον αἰτεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Ὡστερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. Ὁλοκοῦν διαδόχως ἀληθῶς καὶ περιφανῆς σημεῖον, καὶ ἀρκοῦν εἰς πίστιν τοὺς γε ὡς ἀληθῶς εὐγνώμοσι, τοῦ κατὰ φύσιν εἶναι Θεοῦ καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς πεφυκέναι τὸν Υἱόν, τὸ καταργῆσαι τὸν θάνατον καὶ φθορὰν, καὶ ἀναθάλασι πρὸς ζωὴν. Ἐγένετο γὰρ αὐτὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. » Καὶ δέδοται τὸ σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνηκῶν, ὡς ἂν εἶδαι ὅτι ψῆφω τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἀρχιερεὺς γέγονεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, « ὁσιος, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος, » κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ἐξήγηθησέ μὲν ἡμῖν ἡ ῥάβδος ἢ Ἰακάρων· τοῦτ' γὰρ ἡμῖν ἀρτίως ὁ ἱερὸς ὑπέδειξε λόγος· ἐξήγηθησέ δὲ κάρυα· καὶ τί δὴ τὸ αἰνίγμα, νοεῖν οὐκ ἔχω.

ΚΥΡ. Μάλιστα μὲν, ὦ Παλλάδιε, τὸ ἀπεικὸς οὐδὲν, ἐκ καρύας εἰληφθαι τὴν ῥάβδον ὑπονοεῖν. Καὶ ἦν ἐν εἴδει τοῖς πάλαι τὸ καὶ τοιοῦδ' ἐτισιν ἀποκεχρησθαι σκήπτροις. Εἰ δὲ δὴ καὶ λόγον ἡμᾶς ἐφαρμόσαι διὰ τὸν τοῖς θεωρήμασι πρέποντα, φράσαιμ' ἂν ἐκεῖνο πάλιν, ὃ ἐκτεθροῦλληται πως, δοκεῖ δὲ εἶναι τισὶ καὶ ὡς ἐν πίστει δακτὸν, τὸ μὴ ἀνικάνως ἔχειν τὴν ῥάβδον τὴν καρυτὴν ἀϋπνίαν ἐμποιεῖν, εἰ πρὸς γε τὸ κάρυ κείνῳ τινων, τάχα που δυνάμει φυσικαῖς ἐνεργούσαν τὸ χρῆμα κατὰ θέλησιν Θεοῦ. Πιστώσεται δὲ πως εἰς τοῦτο ἡμᾶς καὶ αὐτὸς λέγων πρὸς Ἰερεμίαν ὃ πάντα εἰδὼς, καὶ τῶν ὄλων Δημιουργός· « Τί σὺ ὄρας, Ἰερεμία; » Ὁ δὲ, « Βακτηρίαν » λέγων καρυτὴν· καὶ δὴ πρὸς τοῦτο Θεός; « Ὅρθως ἐώρακας, » φησὶν· « ὅτι ἐγὼ ἐγρήγορα ἐπὶ τοὺς λόγους μου, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς. » Ἀϋπνίας οὖν ἄρα σύμβολον νοεῖτ' ἂν εἰκότως ἡ ῥάβδος ἢ καρυτὴν. Γρηγόρησις δὲ ὡστερ ἐξ ὕπνου γέγονεν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀναθίσαις τοῦ Χριστοῦ. Τοιγάρτοι καὶ διὰ τῆς τοῦ Ψάλλοντος λύρας φησὶν· « Ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα, ἐξηγέρθη, ὅτι Κύριος ἀνέδελθετό μου. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Λύχνου δὲ καὶ τραπέζης πέρι, τῆς ἐν γε τῇ πρώτῃ σκηνῇ, γέγραπται πάλιν ὡδί· « Καὶ ἐλάττω Κύριος πρὸς Μωσὴν λέγων· Ἐντείλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ λαβέτωσαν ἔλαιον καθαρὸν, κεκοιμημένον εἰς φῶς, καύσαι λύχνον διαπαντός, ἐξωθεν τοῦ καταπετάσματος ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου· καὶ καύσουσιν αὐτὸ Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωτῆ ἐνώπιον Κυρίου ἐνδελεχῶς, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. Ἐπὶ τῆς λυχνίας τῆς καθαρᾶς καύσετε τοὺς λύχνους ἐναντίον Κυρίου ἕως εἰς τὸ πρωτῆ. Καὶ λήψεσθε σμείδαλιν, καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώδεκα

⁷⁹ Luc. xi, 29, 30. ⁷⁹ I Cor. xv, 20. ⁷⁹ Hebr. vii, 26. ⁷⁹ Jer. i, 11, 12. ⁷⁹ Psal. iii, 6

ἄρτους. Δύο δεκάτων ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς, καὶ ἐπι-
 θήσετε αὐτοὺς δύο θέματα, ἕξ ἄρτους τὸ ἐν θέμα ἐπι-
 τὴν τράπεζαν τὴν καθαρὰν ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπι-
 θήσετε ἐπὶ τὸ θέμα λίθον καθαρὸν καὶ ἄλα, καὶ
 ἔσονται εἰς ἄρτους εἰς ἀνάμνησιν προκειμένα τῷ
 Κυρίῳ. Τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων προθήσετε ἔναντι
 Κυρίου διαπαντὸς ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, δια-
 θήκη ἀκρίτων· καὶ ἔσται Ἄαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ,
 καὶ φάγονται αὐτὰ ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ἔστι γὰρ Ἅγια
 τῶν ἁγίων. Τοῦτο αὐτῷ ἀπὸ τῶν θυσιαζομένων τῷ
 Κυρίῳ, νόμιμον αἰώνιον. » Καθαρὸν οὖν τὸ ἔλαιον,
 καὶ μὴν καὶ ἐλάϊνον, τοῦτ' ἔστιν, ἕξ ἐλαιῶν, οὐκ ἕξ
 ἑτεροειδῶν σπερμάτων καὶ γεωδαστέρων, ἕξ ὧν ἔλαιον
 μὲν ἐθλίβετο, νόθον δὲ ὡσπερ καὶ οἶνοι κεκατηλε-
 μένων· ἀεὶ γὰρ ἔστι καθαρὸν καὶ γνήσιον ἀληθῶς ἐν
 Ἐκκλησίαις τὸ φῶς, δῆλον δὲ ὅτι τὸ διὰ Χριστοῦ,
 Πνεύματι, καὶ ἐν διὰ τῆς τῶν ἁγίων διακονοῖτο φωνῆς,
 πρὸς οὓς ἔφη Χριστός· « Ὑμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ
 κόσμου. » Καὶ θαυμαστὸν οὐδέν· οὐ γὰρ ἀδελφοὺς
 ὠνόμασε, καὶ μετόχους ἑαυτοῦ κατεστήσατο, τοῦτοις
 ἂν εἰκότως καὶ τῶν ἰδίων ἀξιοματῶν ἐπιμερίζοι τὴν
 δόξαν. Καίεται δὲ οὖν ὁ λύχνος καὶ ἐν τῇ πρώτῃ
 σκηπῇ, καὶ διτιτὸν ἂν ἔχοι τὸ χρῆμα τὸν νοῦν· ἐν μὲν
 γὰρ τῇ ἑσωτέρᾳ σκηπῇ λύχνοι φαίνουσιν ἐπτὰ,
 ἑξαπτόμενοι τὸ πρῶτ', καὶ πλούσιον τοῖς εἰστρέχουσιν
 ἐνιέντες τὸ φῶς. Καὶ ἦν ἡ λυχνία Χριστός, ὡς ἐν
 τύπῳ πάλιν τοὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰστρέχειν
 ἐθέλοντας πολλῶ καὶ ἀμφιλαφεῖ καταυγάζων φωτί·
 « Προσεέλθετε γὰρ, φησὶ, πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθήτε. »
 Καὶ μὴν καὶ τὸ ἀνακαίεσθαι τὸ πρῶτ' τοὺς λύχνους
 κατασημῆνειν ἂν τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸν καιρὸν.
 Διηύγασε γὰρ, οἷά τις ἡμέρα, καὶ φῶς ἀνέλαμψε
 νοητὸν, τῆς ἀρχαίας ἡμῶν ἀμαθίας ἐλαύνων τὸν σκό-
 τον, καὶ ὡς ἐν τάξει νυκτός, τὴν ἐπισκήψασαν ταῖς
 ἀπάντων καρδίαις κατασκεδαννῶν ἀχλύν. Οὕτω γὰρ
 ἡμῖν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας τὸν καιρὸν καὶ ὁ
 προφήτης παρεκάλει λέγων· « Τὸ πρῶτ' εἰσακούσῃ
 τῆς φωνῆς μου, τὸ πρῶτ' παραστήσομαί σοι, καὶ
 ἐπιδομαί. » Πότε γὰρ ἂν δεκταὶ γεγονάσιν αἱ ἀπάν-
 των εὐχαί, καὶ οἱ πάλοι πλανώμενοι παρέστημεν
 οἰοῦν τῷ Θεῷ, δι' οἰκειότητος, δηλονότι τῆς πνευμα-
 τικῆς, καὶ ὑπακοῆς καὶ πίστεως, εἰ μὴ τὸ φῶς ἡμῖν
 ἐπλάμψε τὸ ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἔστι, Χριστός; Οὐκοῦν
 ἐν μὲν τῇ ἑσωτέρᾳ σκηπῇ πλούσιόν τε καὶ λεπτόν
 τῶν ἐπτὰ λύχνων τὸ φῶς, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ σκηπῇ
 λύχνος ἦν ὁ φαίνων, ἐμφαίνων τε, οἷμαι, μὴ δίχα τοῦ
 Θεοῦ φωτός, μηδὲ αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν νόμῳ παιδ-
 αγωγούμενους καταδηλοῦντος τοῦ πράγματος. Ἐκάλει
 γὰρ ἐκ πολυθείας εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ φύσει τε καὶ
 ἀληθῶς Θεοῦ καὶ ὁ διὰ Μωσέως νόμος, καὶ ἀφίστα
 μὲν τοὺς ἀρχαιότερους τοῦ λατρεύειν ἐτι τῇ κτίσει
 παρὰ τὸν Κτίσαντα, προσκεῖσθαι δὲ δεῖν ἀνέπειθε τῷ
 πάντων Δημιουργῷ· φωτός δὲ οὐ δίχα τοῦ νοητοῦ
 ταυτὶ ταῖς τῶν παιδαγωγουμένων καταρωτοῦτο ψυχαῖς.
 Οὐκοῦν, ἔρω γὰρ εἰσαυθίς, πλούσιος μὲν καὶ πολὺς
 τοῖς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ὁ παρὰ Χριστοῦ φωτι-
 σμός, μείων δὲ τοῖς ἐν νόμῳ· καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος.

A ex duabus decimis erit panis unus : et imponetis
 eos duas positiones ; sex panes erunt una positio su-
 per mensam puram coram Domino : et imponetis
 super positionem thus purum et sal : et erunt pa-
 nes in memoriam propositi Domino : die sabbati
 proponetis coram Domino in perpetuum a filiis
 Israel, testamentum sempiternum ; et erunt Aaron
 et filii ejus, et comedent ea in loco sancto : sunt
 enim Sancta sanctorum : hoc illi ab iis, quæ sancti-
 ficantur Domino, legitimum sempiternum ⁷⁷. » Purum
 igitur quæritur oleum, atque oleaginum, id est ex
 oleis, **344** non ex alterius generis seminibus atque
 terrestribus, e quibus exprimebatur quidem oleum,
 sed nothum quodammodo, et quasi adulteratum ;
 semper enim est in Ecclesiis purum ac sincerum
 B vere lumen, illud nimirum, quod per Christum in
 Spiritu sancto accenditur, quamvis sanctorum vi-
 rorum voce ministretur, quibus dixit Christus :
 « Vos estis lux mundi ⁷⁸. » Neque id mirum ; nam
 quos fratres appellavit, et participes sui constituit,
 iis convenienter suarum proprietatum gloriam im-
 partit. Ardet itaque lucerna, in primo tabernaculo
 ardet ; eaque res duplicem habere sensum potest ;
 nam in interiori tabernaculo septem lucernæ lucent,
 quæ mane accenduntur, atque copiosum ingredien-
 tibus lumen immittunt. Ac lucerna quidem, ut in
 figura, rursus Christus erat, qui multo copiosoque
 lumine in Sancta sanctorum ingredi volentes illu-
 strat : « Accedite enim, » inquit, « ad eum, et illumi-
 namini ⁷⁹. » Quinetiam quod mane accendebantur
 C lucernæ, designare poterit ipsum incarnationis
 tempus : tum enim velut dies quidam illuxit, et
 spirituale lumen effulsit, quod nostræ veteris igno-
 rantix tenebras dispulit, illamque caliginem, quæ
 noctis instar universorum cordibus erat offusa,
 dissipavit. Sic enim tempus, quo Salvator advenit,
 propheta quoque longe ante vocavit, dicens : « Mane
 exaudies vocem meam, mane astabo tibi, et vide-
 bo ⁸⁰. » Quando enim acceptæ fuissent universorum
 D preces, et nos olim errantes per conjunctionem,
 nimirum spiritualem, et obedientiam ac fidem astare-
 mus Deo, nisi nobis illud e cælo lumen, id est,
 Christus, affulsisset ? Igitur in interiore quidem ta-
 bernaculo copiosum ac purum septem illarum lu-
 cernarum lumen erat ; sed in primo tabernaculo
 lucerna erat lucens, quo declarabatur, ut opinor,
 ne ipsos quidem, qui in lege instituebantur, esse
 divini luminis expertes. Nam lex quoque Moysi ex
 multorum deorum cultu vocabat ad agnitionem
 ejus, qui natura vereque Deus est ; ac veteres illos
 homines abducebat a colenda creatura potius quam
 Creatore, suadebatque, ut rerum omnium Conditori
 adhærerent ; id vero in eorum animis, qui illis in-
 stituebantur institutis, non sine spirituali lumine
 perficiebatur. Igitur, ut id repetam quod paulo
 ante dixi, copiosa est ac plena illuminatio quæ in
 Sancta sanctorum **345** ingredientibus a Christo

⁷⁷ Levit. xxiv, 1-9. ⁷⁸ Matth. v, 14. ⁷⁹ Psal. xxxiii, 6. ⁸⁰ Psal. v, 4, 5.

tribuitur; minor autem eorum erat, qui in lege vivebant: idque verissimum est; neque enim illa legis umbra cum evangelicis institutionibus illuminatione spirituali æquari ullo modo potest: hæc namque universum orbem terrarum illustrant, illa autem soli Israelitarum generi nota erat.

PALL. Recte dicis.

CYR. Videtur autem, Palladi, aliud quiddam designare mensa atque lucerna in primo tabernaculo collocata.

PALL. Quid istud est tandem?

CYR. Lucerna quidem fortasse Joannem Baptistam, virum admirabilem, panes vero duodecim apostolorum nobis chorum præfigurant.

PALL. Quonam modo?

CYR. An ignoras iis, qui in lege et per Judæam erant, instar lucernæ præeuntis fuisse beatum illum Baptistam, ac de illo a Deo et Patre prædictum esse, « Paravi lucernam Christo meo⁸¹ »? Quinetiam ipse Salvator hoc idem testatus est, cum Judæorum doctoribus de illo dixit: « Ille erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis exsultare ad horam in lumine ejus⁸². » Vide enim quemadmodum beatus Paulus qui legis peritus erat propemodum ad memoriam revocat lucernam illam, quæ erat in primo tabernaculo. Inextinctam enim servari lucernam, legislator præcepit his verbis: « Et accendent eam Aaron, et filii ejus a vespera usque mane jugiter in conspectu Domini. » Sed Judæi, cum tempore admodum exiguo de illo gavisi fuissent, hactenus certe, dum ad baptismum illius accurrunt, et illum admiratione maxima prosequuntur, tandem mortis somno dederunt, ac propemodum jugiter lucentem illam lucernam exstinxerunt: nam, licet Herodi illud facinus tribuatur, at is certe de Israel genus ducebat. Itaque Christus, cum Judæorum populos de audacia, qua in omnes sanctos usi fuerant, accusaret: « Non fieri potest, inquit, prophetam perire extra Jerusalem⁸³. »

PALL. Lux igitur ac lucerna per similitudinem, Christianique participationem beatus quoque Baptista fuit iis, qui in lege ac per Judæam erant.

CYR. Ita est. Ad eundem quoque modum panes, sanctos apostolos accipi putamus. Unus enim cum sit ille per naturam et vere panis, qui de cælo descendit, ac vitam præstat, ex ejus tamen imitatione participationeque, qui per naturam talis est, divini illi mysteriorum doctores ac magistri panes sunt ad pietatem nutrientes, cum verba vitæ nobis præbeant, et **346** famem ex ignorantia proficiscentem de credentium animis depellant. Eodem porro sunt panes numero, quo discipuli, nempe duodecim, ilque in duas positiones collocati; sex hinc, inquit, et sex inde, propemodum in orbem circumstantes, et in medio loco positum habentes unum illum et de cælo panem, id est Christum. Singuli etiam ex duabus decimis, id est ex duabus perfe-

ἴσοσταται γὰρ οὐδαμῶς, εἰς λαμπρότητα τὴν πνευματικὴν, τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίμασιν, ἢ ἐν νόμῳ σκιά· τὰ μὲν γὰρ ὄλην περισπράττει τὴν οἰκουμένην, ἢ δὲ τὴν μόνους γνώρισμα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς εἶπες.

ΚΥΡ. Ἔοικε δὲ, ὡς Παλλάδιε, καὶ ἕτερόν τι παραθλοῦν ἢ τράπεζα καὶ ὁ λύχνος, ὁ ἐν γὰρ τῇ πρώτῃ σκηνῇ.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἰωάννην τάχα ποῦ τὸν θεσπίσιον Βαπτιστῆν ὁ λύχνος, ἄρτοι δὲ οἱ δύο καὶ δέκα, τὸν τῶν ἀγίων ἡμῖν ἀποστόλων προανατυποῦσι χορὸν.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι τοῖς ἐν νόμῳ καὶ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν λύχνος ἦν οἱά τις, Χριστοῦ προβαδίζων ὁ θεσπίσιος Βαπτιστῆς, καὶ περὶ αὐτοῦ προαναπεφάρηκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ· « Ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου. » Μεμαρτύρηκε δὲ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, τοῖς τῶν Ἰουδαίων καθηγηταῖς περὶ αὐτοῦ λέγων, « Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. » Θεὸς γὰρ ὅπως ὡς νομομαθῆς ὢν ὁ μακάριος Παῦλος, μονονοῦχι πρὸς ἀνάμνησιν ἀναφέρει λύχνου, τοῦ κατὰ τὴν πρώτην σκηνήν. Ἄσβεστον μὲν γὰρ ὁ νομοθέτης διατηρεῖσθαι δεῖν κεκλεύει οὕτω λέγων· « Καὶ καύσουσιν αὐτὸν Ἄσρων, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωῆ ἐνώπιον Κυρίου ἐνδελεγῶς. » Χρόνον γὰρ μὴν ἐπ' αὐτῷ κομιθῆ βραχὺν ἠσθέντες Ἰουδαῖοι, διὰ γὰρ τὸ προσθραμεῖν τῷ δε' αὐτοῦ βαπτίσματι, καὶ θαῦμα ἐλεῖν ἐπ' αὐτῷ πολλοὺς, κατεκοίμισαν τῷ θανάτῳ μονονοῦχι τὸν ἀειφανῆ λύχνον κατασθενύοντες. Εἰ γὰρ καὶ Ἡρώδου τὸ τελέμημα λέγοιτο τυχόν, ἀλλ' οὖν ὄντος ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ διὰ τοῦτο Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίων λαοῖς τὸ κατὰ παντὸς ἀγίου θράσος ἐγκαλῶν, « Οὐκ ἐνδέχεται, » φησὶ, « προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ. »

ΠΑΛΛ. Φῶς οὖν ἄρα καὶ λύχνος, καθ' ὁμοίότητα καὶ κατὰ μέγεθος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ θεσπίσιος Βαπτιστῆς τοῖς ἐν νόμῳ κατὰ τὴν Ἰουδαίαν.

ΚΥΡ. Οὕτως φημί. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον ἄρτους νοεῖσθαι φάμεν τοὺς ἀγίους ἀποστόλους. Εἰς μὲν γὰρ ὁ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ζωοποιός· κατὰ μίμησιν δὲ τοῦ φύσει καὶ κατὰ μέγεθος ἄρτοι τρέφοντες εἰς εὐσέβειαν οἱ θεῖοι μυσταγωγοὶ, λόγους ἡμῖν ἐνιέντες ζωῆς, καὶ τὸν ἐκ τῆς ἀμυχθίας λιμὸν, τῆς τῶν πιστευόντων ἐξιστάντες ψυχῆς. Ἰσάριθμοι δὲ τοῖς μαθηταῖς, οἱ ἄρτοι· δυοκαίδεκα γὰρ, καὶ εἰς δύο κείμενοι θέματα, ἐξ ἑνθεν, φησὶ, καὶ ἐξ ἑνθεν, μονονοῦχι καὶ ἐν κύκλῳ περιστώτες, καὶ ἐν μέσῳ τόπῳ κείμενοι ἔχοντες ἓνα τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἐστὶ, Χριστόν· καὶ δύο δεκάτων ἕκαστος, τοῦτ' ἐστὶν, ἐκ δύο μέτρων τελεῖων. Τέλειοι γὰρ κατ' ἄμφοτεροῦς γεγονάσιν οἱ θεσπίσιμοι μαθηταί, πρὸς πᾶν ὄτιον ἄρτιος· ἔχοντες ἀγαθὸν, ἔργῳ τε διαπρεπεῖς καὶ λόγοις.

⁸¹ Psal. cxxxi, 17. ⁸² Joan. v, 35. ⁸³ Luc. κiii, 33.

Αἰθῆρας δὲ καὶ ἄλλας αὐτοῖς τὰ ἐπιπαττόμενα, τοῦ μὲν λιθάνου τὸ εὐώδες ἐν ἁγιασμῷ, καὶ εὐωδία Χριστοῦ, τοῦ γε μὴν ἄλλος, τὴν φρόνησιν ὑπεμφαίνοντος. Οὐ γὰρ ἀσύνητος ἢ μωρὸς τῶν ἁγίων ὁ λόγος, ἀλλ' ἐν χάριτι τε καὶ ἄλατι ἡρτυμένος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ χάριν διδοὺς τοῖς ἀκούουσιν. Εἰρηται δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ παρὰ Χριστοῦ· « Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς. » Προτίθενται δὲ καὶ ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτων. Ἡμέρα γὰρ ἀναδείξεως τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὁ τοῦ νοητοῦ Σαββάτου καιρὸς, τοῦτ' ἐστίν, ἡ Χριστοῦ παρουσία, ἣν ἐπέπερ οὐκ ἔγνωσαν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ὁ Παῦλὸς φησὶ περὶ αὐτῶν, « Ἄρα ἀπολείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. » Οὐ γὰρ εἰσῆλθον εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, τὴν πιστῶν οὐ προσηκάμενοι. Σαββατισμὸς οὖν νοητὸς καὶ ἀληθής, ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας καιρὸς. Ἐν ὀφθαλμοῖς δὲ Θεοῦ τῶν ἄρτων ἢ πρόθεσις, καὶ μὴ καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς Ἰσραὴλ. « Προθήσετε γὰρ, φησὶ, τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων ἐναντὶ Κυρίου διὰ παντός, παρὰ τῶν ὠτῶν Ἰσραὴλ· » θεωμένου καὶ διηλεκτῶς ἀξιούντος τοὺς ἁγίους ἐπισκοπῆς. « Ὀφθαλμοὶ γὰρ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, » φησὶ. Τοῦ δὲ Ἰσραὴλ, ὡς προσέχειν αὐτοῖς ὀφείλοντος, καὶ οἰνεῖ πως ἐπιστῶντος τῆς διανοίας τῶν ὀφθαλμῶν, οὐ καὶ εἰς τύπον ἂν εἴη ὁ σωματικὸς. « Ἄλλ' ἐστίν, φησὶν, Ἄρτων καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ φάγονται αὐτά. » Πρόκειται γὰρ ἡμῖν εἰς τροφήν τὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συγγράμματα, τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις, ἁγίω τε καὶ ἱερῷ γένει, λαοῖς τοῖς εἰς περιποίησιν, καὶ ἐξειλεγμένοις, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτι καταχρισμένοις.

ΠΑΛΑ. Εὖ ἐφης· συναινέσαιμι γὰρ ἄν. Ἄλλὰ τοῦ δὴ χάριν, οὐκ ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἁγίων, ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων οἱ τύποι;

ΚΥΡ. Πρῶτον μὲν ὅτι πολὺ τὸ μεσολαβοῦν, καὶ οὐκ ἐν οἷς ὁ Χριστὸς, καὶ τὰ τῶν ἁγίων κείσεται, ἀλλ' οἰνεῖ πως ἔξω καὶ ἐν μείοισιν. Ἐξήρηται γὰρ καὶ ἀνὰ μέρος ἐστὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ πολὺς τὰ ἀνθρώπινά διατειχίζει λόγος, ἀσύγκριτον ἐπιδεικνύς τὴν τῶν φύσεων ἰδιότητα, καὶ τὴν τῆς εὐκλείας διαφορὰν. Εἶτα ὅτι γεγόνασιν ἐξ Ἰουδαίων καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας. Ταύτη τοι τόπος ὡσπερ αὐτοῖς ὁ πρέπων ἢ πρώτη σκηνή, ἐν ἣ τὸ ἐν τύποις ἔκειτο τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον· ἢ οὐκ ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ καὶ ἀπὸ σκηνῆς ὡσπερ τῆς πρώτης, ἢ τῶν ἁγίων μαθητῶν γέγονε κλήσις;

ΠΑΛΑ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐχόντος δὴ οὖν ἀποχρώντως ἡμῖν εὖ μάλα τοῦ περὶ τούτων λόγου, παροιστέον, εἰ δοκεῖ, τὴν τοῦ Θεοσεπίου Παύλου φωνὴν, διατρανοῦσαν ἀστείως, τὸ ἐπὶ γε τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ σκηνῇ μαρτύριον. Γράφει δὲ ὧδε· « Τούτων δὲ οὕτω κατασκευασμένων

Actis mensuris; nam ex utraque parte perfecti illi beati discipuli fuerunt, ad omne opus bonum omnibus suis partibus absoluti, et opere insignes et verbo. Thus præterea et sal illis aspergitur; ac thus quidem illam sanctitatis fragrantiam, et Christi bonum odorem, sal vero prudentiam indicat; neque enim sanctorum virorum sermo insipiens aut stultus est, sed gratia et sale conditus⁸⁵, ut scriptum est, et gratiam dat audientibus⁸⁶. Dictum est etiam illis a Christo: « Vos estis sal terræ⁸⁷. » Proponuntur etiam die Sabbati; dies enim, quo sunt sancti apostoli declarati, Sabbati spiritualis tempus est, nempe Christi adventus, quem quia non agnoverunt qui ex Israel genus ducebant, Paulus de illis dicit: « Igitur relinquitur sabbatismus populo Dei⁸⁸. » Non enim ingressi sunt in requiem ejus, quia fidem non receperunt. Sabbatismus igitur verus ac spiritualis tempus illud est, quo Salvator noster advenit. In oculis etiam Dei est panum propositio, atque etiam in oculis Israel. « Proponetis enim, inquit, die Sabbatorum in conspectu Domini in perpetuum, in conspectu filiorum Israel⁸⁹; » cum ille contempletur, ac perpetuo sanctos viros sua inspectione dignetur: « Oculi enim, inquit, Domini super justos⁹⁰. » In oculis etiam Israel, quod eos attendere debeat, atque in illis animi oculos quodammodo figat, quorum figuram corporis oculi referunt. « Sed erunt, inquit, Aaron et filii ejus, et comedent ea. » Apposita sunt quippe nobis in cibum sanctorum apostolorum scripta, qui fide justificati sumus; et sancto illi ac sacro generi, populis, inquam, illis in acquisitionem, et electis, et sancti Spiritus gratia perunctis.

PALL. Recte ais: tibi enim assentior. Sed cujus rei gratia non in Sanctis sanctorum, 347 sed in primo tabernaculo sancti illius Baptistæ ac sanctorum apostolorum sitæ erant figuræ?

CYR. Primum quidem plurimum inter eos interest; neque eodem quo Christus loco viri sancti esse possunt, sed extrinsecus quodammodo et submissiore gradu. Sejuncta namque sunt divina, ac separatim posita, et longe diversa ratio a divinis rebus humana distinguit, quæ naturarum proprietatem differentiamque gloriæ tantam esse demonstrat, ut conferri inter se nullo modo queant. Deinde, quia ex Judæis orti et ex illa legali observatione fuerunt, ob eam causam locus illis quodammodo decens tributus est, nempe primum tabernaculum, in quo figurativum illud sacrihinciorum altare situm erat. non ex genere Israel, et quasi e primo tabernaculo sanctos illos discipulos esse putas?

PALL. Ego vero maxime.

CYR. Cum igitur his de rebus dictum sit a nobis satis, proferenda sunt, si placet, beati Pauli verba, quæ de primo ac secundo tabernaculo testimonium eleganter explicant. Scribit enim is ad hunc modum: « His ita dispositis, in primum quidem taber-

⁸⁵ Col. iv, 6. ⁸⁶ Ephes. iv, 29. ⁸⁷ Matth. v, 13. ⁸⁸ Hebr. iv, 9. ⁸⁹ Levit. xxiv, 8. ⁹⁰ Psal. xxxiii, 16.

naculum semper ingrediuntur sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes : in secundum autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua et populi ignorantia ; hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum viam, adhuc primo tabernaculo habente statum. Quæ parabola est temporis instantis, quo dona et sacrificia offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servantem, solummodo in cibis et potibus, et variis baptismatibus, justificationes carnis usque ad tempus correctionis impositæ. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum, non manufactum, id est, non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in Sanctorum, æterna redemptione inventa ⁹⁰. Intelligis igitur illum cultum, qui in primo tabernaculo deferebatur, exhibuisse sacerdotes, quibus non erat in Sancta sanctorum ingrediendi potestas. Talis est enim propemodum cultus legalis, statum illum in umbris habens : hæc porro inertia sunt ad expiandum eluendumque peccatum. Audisti namque paulo ante clamantem Paulum, ea infirma esse ad perficiendum juxta conscientiam servantem ⁹¹; **348** sed servabantur usque ad tempus correctionis, incarnationis nimirum illius Unigeniti; quo tempore informes illæ figuræ ad veritatem transierunt. « Semel autem in anno, et solus pontifex in Sancta sanctorum intrabat, non sine sanguine, quem offerret pro sua et pro populi ignorantia ⁹². » Planum id quoque nobis faciet sapientissimus idem vir Paulus, cum ad hunc modum de Christo dixit : « Superius cum dixisset : Hostias et oblationes et holocaustomata et pro peccato nolui, neque tibi placuerunt, quæ ex lege offeruntur, tunc dixi : Ecce venio, ut faciam voluntatem tuam ⁹³; » aufert primum ut sequens statuat : « In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, et eadem sæpe offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata : hic autem, cum unam pro peccatis hostiam obtulisset, in sempiternum sedit in dextera Dei, de cætero exspectans, donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus, una enim oblatione perfecit in sempiternum sanctificatos ⁹⁴. » Nam, cum sit semel mortuus, non amplius moritur, ut scriptum est ⁹⁵, et peccatis multorum sublatis, ingressus est in Sancta sanctorum, id est, in cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis ⁹⁶.

PALL. Perspicua est oratio. Itaque mitte in hac re laborem suscipere ; illud potius mihi explices velim, quis ille sit sanguis, quem offerre consueverit ille sacerdotum princeps tum pro sua, tum pro populi ignorantia.

⁹⁰ Hebr. ix, 7-12. ⁹¹ ibid. 9. ⁹² Ibid. ix, 7. ⁹³ Hebr. ix, 24.

(1) Sic legit cod. Vatic. Novi Testamenti.

A εις μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν, διὰ παντὸς εἰσίσαισι οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, τοῦτο δηλοῦντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, εἰ τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάτιν. Ἦτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηχότα, καθ' ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνάμεναι κατὰ συνειδήσιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα, μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι καὶ διαφόροις βαπτισμοῖς δικαιώματα σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπιτελεῖμενα (1). Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μεζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἐστίν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφ' ἅπαξ εἰς Ἅγια τῶν ἁγίων αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος. » Συνίης οὖν ὅτι τὰς μὲν ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ λατρείας ἐπιτελοῦσι οἱ ἱερεῖς, τὴν εἰς Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσδρομὴν οὐκ ἔχοντες. Τοιάδε γὰρ πῶς ἐστὶν ἡ κατὰ νόμον λατρεία, στάσις ἔχουσα τὴν ἐν σκιά. Εἰκατα δὲ ταῦτα πρὸς κάθαρσιν καὶ ἀπόπλυσιν ἀμαρτίας. Διετύθη γὰρ ἀρτίως βοῶντος τοῦ Παύλου, ὡς ἀνικάνως ἔχουσι κατὰ συνειδήσιν, τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα. Διτηρεῖτο δὲ μᾶλλον μέχρι καιροῦ διορθώσεως, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μωυσηνοῦς, ὅτε τῶν τύπων τὸ ἀκαλλὲς μετακεχώρηκεν εἰς ἀλήθειαν. « Ἄπαξ δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσθεῖ. Καὶ ὁ χωρὶς αἵματος, ὃ προσῆγεν ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. » Σαφηνεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο πάλιν ὁ σοφίστατος Παῦλος ὡς λέγων περὶ Χριστοῦ, « Ἀνώτερον λέγειν, ὅτι θυσίας καὶ προσφορὰς καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, ὅτι ἠύδωκας, αἵτινες κατὰ νόμον προσφέρονται. Τότε εἶπον, Ἰδοὺ ἦκα τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου » ἀναρεῖ τὸ πρῶτον ἵνα τὸ δεύτερον στήσῃ : « Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμεν, διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἔστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς αὐτὰς πολλὰς προσφέρων θυσίας αἵτινες οὐδέποτε δύναται περιελθὼν ἀμαρτίας, οὐδεμίαν ὑπὲρ ἀμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεχὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μὴ γὰρ προσφορᾶ τετελειώκεν εἰς τὸ διηνεχὲς τοὺς ἁγιαζομένους. » Ἄπαξ γὰρ ἀποθανὼν, οὐκέτι ἀποθνήσκει, κατὰ τὸ γεγραμμένον πολλῶν δὲ ἀνενεγκῶν ἀμαρτίας, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, τοῦτ' ἐστίν, εἰς τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.

ΠΑΛΛ. Σαφὴς ὁ λόγος· ἰδρῶτα δὲ οὖν τὸν ἐπὶ τῆδε μέθεξ, αἷμα δὲ ποῖον ἂν εἴη πάλιν ὃ καὶ προσκομίζειν ἔθος, τὸν τῶν ἱερῶν ἡγούμενον ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, ἐρομένην φρασίν.

⁹⁴ Hebr. x, 8, 9. ⁹⁵ ibid. 10-14. ⁹⁶ Rom. vi, 9.

ΚΥΡ. Νομομαβής ὢν ὁ Παῦλος καὶ ἠκριδικῶς ὅτι ἄ μάλιστ' ἄ γε τὴν διὰ Μωσέως ἐντολὴν, ὡς σοφοῖς τὰ τοιαῦτα τοῖς Ἑβραίων λαοῖς, καὶ ἀνεγνωκῶσι τὸν νόμον, περὶ τῶν οὕτω σεπτῶν τε καὶ ἀπορρήτων ἄγαν, οὐκ ἐν πλάτει διηγημάτων, ἐν παραδρομῇ δὲ μᾶλλον καὶ ἀναμνήσει τῶν ἤδη προσγνωσμένων, τὰ τοιαῦτα προσλαλεῖ. Παρῶσι δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸν ἐπὶ τῷδε νόμον χρηστομαθεῖν ἡρημένῳ, καὶ τὸ ἀκριβὲς δὴ λίαν καὶ ἀπεξεσμένον εἰς διασάφην τῶν θεωρημάτων εὖ μάλα δεδιψηκότι. Γέγραπται τοῖνον ἐν τῷ Λευτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσὴν λέγων· Λάλησον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· Ψυχὴ, ἐὰν ἁμάρτη ἐναντίον Κυρίου ἀκουσίως ἀπὸ πάντων τῶν προσταγμάτων Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ ποιήσῃ ἕν τι ἀπ' αὐτῶν, ἐὰν μὲν ὁ ἀρχιερεὺς ὁ κεχρισμένος ἁμάρτη, τοῦ τὸν λαὸν ἁμαρτεῖν, προσάξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἧς ἦμαρτε, μόσχον ἐκ βοῶν ἄμωμον τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ προσάξει τὸν μόσχον παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐναντι Κυρίου, καὶ σφάξει τὸν μόσχον ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ λαθὼν ὁ ἱερεὺς ὁ χριστὸς ὁ τετελειωμένος τὰς χεῖρας ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, εἰσοίσει αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ βάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἷμα, καὶ προσρᾶναι ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπτάκις ἐναντι Κυρίου, κατὰ τὸ καταπέτασμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος τῆς συνθέσεως τοῦ ἐναντίον Κυρίου, ὃ ἐστὶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ μόσχου ἐκχεεῖ παρὰ τὴν θύραν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, ὃς ἐστὶ παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς ἁμαρτίας περιελεῖ ἀπ' αὐτοῦ, τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὰ ἐνδόσθια, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῶν ἐνδοσθίων, καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὸ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῶν μηρῶν, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ αὐτὸ, ὃν τρόπον ἀφαιρεῖται αὐτὸ ἀπὸ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς καρπώσεως καὶ τὸ δέριμα τοῦ μόσχου, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σάρκα σὺν τῇ κεφαλῇ καὶ τοῖς ἀκρωτηρίοις, καὶ τῇ κοιλίᾳ, καὶ τῇ κόπρῳ· καὶ ἐξοίσουσιν ὅλον τὸν μόσχον ἐξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τόπον καθαρὸν, ὃ ἐκχεοῦσι τὴν σποδιάν. Καὶ κατακαύουσιν αὐτὸν ἐπὶ ξύλων ἐν πυρὶ· ἐπὶ τῆς ἐκχύσεως τῆς σποδιᾶς καυθήσεται. » Ταυτὶ μὲν ὁ νόμος γενέσθαι προστέταχεν, εἰ τῶν ἐξ ἀγνοίας πταισμάτων καταγράφαι τὸ τοῦ προύχοντος ἐν ἱερῶσύνῃ. Χρῆνα· δὲ φησι καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων ἐπιτελεῖσθαι θυσίαν μόσχου προσκομιζομένου σφαζομένου τε οὕτως παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐναντι Κυρίου, καὶ τῶν προσθετέρων τῆς συναγωγῆς ἐπιθέντων αὐτῷ τὰς χεῖρας, εἰσφερομένου τε τοῦ αἵματος εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἀπαξιαπλῶς εἰπεῖν πάντων ἐπιτελουμένων ἐπ' αὐτῷ καθ' ὁμοίτητα τῆς θυσίας ὑπὲρ Ἁαρῶν. Ἄλλ' ὅτι μὲν δὴ καὶ ἱερέων καὶ λαοῦ κάθαρσις ὁ Χριστὸς, δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν αὐτῶν τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀπο-

A CYR. Paulus, cum in lege peritus esset, ac Moysi mandatum in primis calleret, Hebræorum populis tanquam hujusmodi rerum non ignaris, et qui legem pervolutassent, non longa narratione, sed potius rerum illis notarum commemoratione obiter de tam venerandis arcanisque rebus hæc dicit. Afferam igitur, si videtur, legem hac de re constitutam, ei qui Christi mysterium perdiscere velit, et locorum ad contemplandum propositorum accuratam et expolitam explicationem audire cupiat. Est igitur in Levitico scriptum : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad filios Israël : Anima, si peccaverit coram Domino **349** non voluntarie, in omnibus præceptis Domini, quæ non oportet facere, et fecerit unum de ipsis ; si quidem summus sacerdos qui unctus est peccaverit, ita ut populus peccet : afferet pro peccato suo, quod peccavit, vitulum ex bobus immaculatum Domino pro peccato suo, et adducet vitulum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino et mactabit vitulum coram Domino. Et accipiens sacerdos unctus, cujus consecratæ sunt manus, de sanguine vituli, inferet illum in tabernaculum testimonii, et intinget sacerdos digitum in sanguinem, et asperget de sanguine septies digito coram Domino ad velum sanctum. Et ponet sacerdos de sanguine vituli super cornua altaris thymiamatis compositionis, quod est ante Dominum, quod est in tabernaculo testimonii, et omnem sanguinem vituli effundet ad basim altaris holocausti, quod est ad ostium tabernaculi testimonii, et omnem adipem vituli pro peccato auferet ab illo, adipem, qui operit intestina, et omnem adipem, qui est super intestina, et duos renunculos et adipem, qui super eos est, qui est super lumbos, et pinnam, qui est super jecur, cum renunculis auferet illud, quemadmodum aufertur a vitulo hostiæ salutaris, et offeret sacerdos super altare sacrificii, et pellem vituli, et omnem illius carnem cum capite et extremitatibus, et ventre et fimo ; et efferent totum vitulum extra castra, in locum mundum, ubi effundunt cinerem, et comburent illum super lignis igni ; in effusione cineris comburentur⁹⁷. » Atque hæc quidem lex fieri jussit, si qua ignorantiae culpa in summo sacerdote resederit. Quinetiam inquit oportere, ut pro populi quoque ignorantiam sacrificium fiat, allato vitulo, cæsoque ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, imponentibus illi manus Synagogæ senioribus, et in Sancta sanctorum illato sanguine, et, ut uno verbo dicam, omnibus similiter factis, ac de hostia pro Aaron dictum est. Esso autem Christum et sacerdotem, et populi expiationem (in ipso namque justificati sumus, peccati maculis ablutis), per hæc quoque cuivis perspicuum fieri potest. Dicamus autem singillatim, quæ ad singulas hujus Scripturæ partes explicandas faciunt ; nam hoc modo distincte progredietur oratio, et ea, quæ latent, quoad fieri poterit, aperiet.

⁹⁷ Levit. iv, 1-12.

τριβόμενοι μολυσμόν, και διὰ τούτων ἂν γένοιτο παντὶ τῷ σαφές. Λέγωμεν δὲ ἀνά μέρος τὰ ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γεγραμμένων· προήκοι γὰρ ἂν εὐκρινῶς ὁ λόγος και διαπτύσεων, ὡς ἔνι, τὰ κεκρυμμένα.

350 PALL. Optime.

CYR. Sumitur itaque vitulus immaculatus, et in quo nulla sit plaga, in Christi figuram, illius vere immaculati, et qui peccati vulnus suscipere non sustinuit : « Venit enim, inquit, princeps mundi hujus, et in me nihil inveniet⁹⁸ ; » neque enim fecit peccatum, ut Scripturæ tradunt⁹⁹. Afferitur autem ad ipsas tabernaculi fores coram Domino : quod pati pro ipso sancto tabernaculo, id est, pro Ecclesia non recusarit, sed pro illa Deo ac Patri in odorem suavitatis oblatum sit. — Ideoque dicebat : « Pro ipsis ego sanctifico meipsum¹. » Nam, cum dicit, sanctifico, hoc significat, offero ac devoceo meipsum oblationem immaculatam Deo Patri : sanctificari enim dicitur, quod Deo dicatur, juxta id quod scriptum est : « Laqueus est homini, cito aliquid e suis rebus sanctificare ; nam, posteaquam devoverit, fit ut pœniteat². » Fuisse autem hujusmodi oblationem acceptam, ac Deo placitam, declarant illa verba : « Coram Domino. » Intelligimus enim id, quod de illo fratrum germanorum pari scriptum est, de Cain, inquam, et Abel. « Respexit enim, inquit, Deus ad Abel, et ad munera ejus : ad Cain autem et ad sacrificia ejus non attendit³ ; » nam respicere illum id quod sibi placeat ; et vicissim aversari quod secus habeat, non est obscurum. Imponente autem manus in vitulum eo, qui peccavit, cœditur hostia, et in conspectu Dei cœditur. « Ipse enim portat iniquitates nostras, et pro nobis dolet⁴, dum cœditur ; operis enim et actionum figuram præ se ferunt manus. Cæterum in conspectu Dei cœditur quod Pater propemodum consentiret, ut pro nobis Filius moreretur ; neque enim aversatur, cum immolari Filium aspicit, non quod ejus passionem prorsus approbet, sed quod illum Emmanuel pro nobis pati rem esse mundo salutarem, non ignoret. Ipse igitur nostra peccata portat, ac pro nobis dolet, dum in illa pretiosa cruce pro nobis occidi sustinet. Tum sacerdos digito sumens de sanguine, asperget septies ad velamen sanctum, quod est super arcam, cui nomen est propitiatorium ; ungit etiam cornua altaris incensi : Christus enim propitiatio atque propitiatorium factus est nobis. Cæterum in sanguine testamenti æterni perfectissimam nobis purgationem largitur. **351** Hoc enim est, nisi fallor, septies aspergi sanguine propitiatorium ; est enim septenarius numerus perfectionis signum. Porro ejus ipsa quoque mors mundi salutem ac vitam et accessum per fidem velut odorem spirat : « Unus quippe pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, non jam sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit, » ut scriptum est⁵. Quod itaque altare incensi aureum sanguine perungitur, id ejus mortis fragrantiam significat. Effunditur vero etiam

A ΠΑΛΛ. Εὐ εφης.

ΚΥΡ. Λαμβάνεται τοίνυν ὁ μόσχος ἀμώμητός τε και ἀπλήξ εις τύπον Χριστοῦ τοῦ ἀληθῶς ἀμώμου, και τὸν ἐκ τῆς ἁμαρτίας τραυματισμὸν οὐκ ἀνασχομένον παθεῖν. « Ἐρχεται γὰρ, φησὶν, ὁ ἀρχων τοῦ κόσμου τούτου, και ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐδέν⁶. » οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, κατὰ τὰς Γραφάς. Προσάγεται δὲ πρὸς αὐταῖς τῆς ἀγίας σκηνῆς ταῖς θύραις ἕναντι Κυρίου, τὸ παθεῖν ὡσπερ οὐ παραιτούμενος, ὑπὲρ γε τῆς ἀγίας σκηνῆς, τοῦτ' ἔστι, τῆς Ἐκκλησίας, ἀνατεθειμένος τε ὑπὲρ αὐτῆς εις ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ και Πατρὶ. Τοιγάρτοι και ἔρασκεν, « Ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγιάζω ἑμαυτόν. » Τὸ, ἀγιάζω, λέγων, ἀντι τοῦ, προσάγω, και ἀνατιθῆμι προσφορὰν ἀμώμητον τῷ Θεῷ και Πατρὶ. Ἀγιάζεσθαι γὰρ λέγεται τὸ ἀνατιθέμενον τῷ Θεῷ, κατ' ἐκεῖνό που τὸ γεγραμμένον « Παλὶς ἀνδρὶ, ταχύ τι τῶν ἰδίων ἀγιάσαι⁷. » μετὰ γὰρ τὸ εὐζῆσθαι, μετανοεῖν γίνεται. « Ὅτι δὲ ἡ προσφορὰ δεκτὴ και εὐάρεστος, δηλοῖ τὸ, « Ἐναντι Κυρίου. » Νοοῦμεν γὰρ ἤδη τὸ γεγραμμένον ἐπὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν ξυνοριδος, Καὶν τέ φημι και Ἀβέλ. « Ἐπιπέθε μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἀβέλ τε και ἐπὶ τὰς δῶροισ ἀυτοῦ, ἐπὶ δὲ Καὶν και ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν⁸. » ἐφορᾷ γὰρ ὅτι τὸ ἀνδάνον αὐτῷ, και ἀποστρέφεται μισῶν τὸ μὴ οὕτως ἔχον, οὐκ ἀσυμφανές. Ἐπιτιθεμένων δὲ τῷ μόσχῳ τῶν χειρῶν τῷ διημαρτηκότος, ἡ σφαγὴ πράττεται⁹ και ἐνώπιον Κυρίου. « Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἀφρὶ τὰς ἁμαρτίας, και ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνάται¹⁰ » σφαζόμενος. Ἔργου γὰρ ἡ και πράξεων, ἡ χεῖρ, εις τύπον. Πλὴν, ἐνώπιον Κυρίου σφάζεται, μονουουχὶ και συγκαταβαίνοντος τοῦ Πατρὸς εις τὸ δεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτεθνάναι τὸν Υἱόν οὐ γὰρ ἀποστρέφεται σφαζόμενον βλέπων, και ὃ ἡ που πάντως τὸ παθεῖν ἐπαινωῦν, οὐκ ἠγνοηκὸς δὲ ὅτι σωτήριόν ἔστι τῷ κόσμῳ τὸ παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Ἐμμανουήλ. Οὐκοῦν αὐτὸς ἡμῶν ἀφρὶ τὰς ἁμαρτίας, και ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνάται, τὴν ἐπὶ τῷ τιμῆ σταυρῷ δι' ἡμᾶς ὑπομένων σφαγῆν. Εἶτα λαβὼν ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τῷ δακτύλῳ, ῥανεῖ μὲν ἐπτάκις ἐπὶ τὸ καταπέτασμα τὸ ἅγιον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ. Ὄνομα δὲ αὐτῷ, τὸ ἱλαστήριον. Καταχρῖσι δὲ και τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. Γέγονε γὰρ ἡμῖν ἱλασμός τε και ἱλαστήριον, ὁ Χριστός. Πλὴν, ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τελεωτάτην ἡμῖν δωρεῖται τὴν ἀποκάθαρσιν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἔστι, τὸ ἐπτάκις ῥανισθαι τῷ αἵματι τὸ ἱλαστήριον σύμβολον δὲ τελειότητος, ὃ ἐπτά ἀριθμός. Εὐωδιάζει γὰρ αὐτοῦ και ὁ θάνατος τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν και ζωὴν και τὴν ἐν πίστει προσαγωγῆν¹¹. « Εἰς γὰρ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι και ἔγερθέντι, » κατὰ τὰς Γραφάς. Οὐκοῦν τοῦ θανάτου τὴν εὐωδίαν δηλοῖ τὸ καταχρῖσθαι τῷ αἵματι τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον. Ἐχρεῖται δὲ και τὸ αἶμα τὸ λαϊκὸν παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν καρπῶ-

⁹⁸ Joan. xiv, 30. ⁹⁹ I Petr. ii, 22. ¹ Joan. xvii, 19. ² Prov. xx, 3. ³ Gen. iv, 4. ⁴ Isa. lxi, 11.

⁵ I Cor. v, 14.

μάτων ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ· καὶ ψυχῆς μὲν εἰς τύπον ἁ
τὸ αἷμα. Τέθεικε δὲ τὴν ψυχὴν ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς
ὑπὲρ γε μόνῃς τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ
ὑπὲρ τῶν ἐν νόμῳ, τουτέστι, τοῦ Ἰσραὴλ, ἐκλελυ-
τρίωμεθα γὰρ τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ συλλήθδην
ἄπαντες, Ἕλληγές τε καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ μαρτυρήσει
λέγων ὁ Παῦλος· « Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; οὐχὶ
δὲ καὶ ἔθνῶν; καὶ καὶ ἔθνῶν· εἴπερ εἰς ὁ Θεὸς, ὃς
δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν
διὰ πίστεως. » Ὑφαιρομένων δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐντο-
σθίων τοῦ μόσχου καὶ ἀναφερομένων εἰς τὸ θυσιασ-
τήριον, ἔξω τῆς παρεμβολῆς τὸ ἐπιλοιπὸν καταπίμ-
πρται αἷμα. Ἔστι γὰρ αὐτὸς τὸ θῦμα τὸ ἱερὸν,
εὐωδιάζων ἐν ἀρεταῖς, ὡν εἶεν ἂν τύποι τὰ ἐντόσθια,
καὶ κεκρυμμένοι οἰοναί πως ἐν ἡμῖν αἱ ἀρεταί, καὶ
εἰς τοῦν ἔσω κείμεναι· αὐτὸς καὶ ὁ πάσῃων ἔξω τῆς
πύλης, καὶ πῶ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἐκκαθαίρων
τοὺς μεμολυσμένους· « Δαμάλευς γὰρ σποδὸς βαντί-
ζουσα τοὺς κεκοικωμένους, ἀγιάζει, φησὶ, πρὸς τὴν
τῆς σαρκὸς καθαρότητα. » Οὐκ αὖν εἰς καὶ ὁ αὐτὸς
ὑπάρχων ὁ Ἐμμανουήλ, καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις εὐωδιάζει
σκηναῖς, φησὶ δὴ ταῖς Ἐκκλησίαις· πέπανθε δὲ καὶ
ἔξω τῆς πύλης· ἔνθα καὶ ἡμᾶς ἐξίεναι δεῖν τὸν ὄνει-
διασμὸν αὐτοῦ φέροντας, ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος.
Προσάγεται δὲ ὁ μόσχος καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοη-
μάτων, ἐν ἰσῳ τε καὶ ἀπαρλλάκτως· καὶ λόγος ἦν
τῆς θυσίας ἐν ἅπασιν ὁ αὐτός. Ἐν ἰσῳ γὰρ τρόπον
προσκειόμενον ἑαυτὸν ὑπὲρ τε μικρῶν καὶ μεγάλων,
λαοῦ τε καὶ ἱερῶν ὁ Ἐμμανουήλ. Ἡ οὐκ ἀληθὲς ὁ
φημι;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν ὡςπερ ἀνόπιν τὸν λόγον ἀνα-
δειράζοντας, πρὸς τὰ ἐπὶ τῇ σκηνῇ διηγήματα με-
τατρεπόμεθα.

ΠΑΛΛ. Καὶ πᾶσα.

ΚΥΡ. Συμπεπερασμένων τοιγαροῦν τῶν ἔργων
ἀπάντων, καὶ ἐν τόπῳ τῷ ἐκάστῳ πρεπωδεστάτῳ τῶν
ἱερῶν σκευῶν εἰ μάλᾳ συντεθειμένων, ἀγιάζεσθαι δεῖν
αὐτὰ τε καὶ τὴν σκηνὴν διετύπου Θεός, οὕτω λέγων
τῷ θεοπέσιῳ Μωσῆ· « Καὶ λήψῃ τὸ ἔλαιον τοῦ χρί-
σματος, καὶ χρίσεις τὴν σκηνὴν, καὶ πάντα τὰ ἐν
αὐτῇ, καὶ ἀγιάσεις αὐτήν, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς,
καὶ ἔσται ἅγια. Καὶ χρίσεις τὸ θυσιαστήριον τῶν
καρπωμάτων, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ σκεύη, καὶ
ἀγιάσεις τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἔσται τὸ θυσιαστή-
ριον Ἅγιον ἁγίων. » Ἐλαίῳ δὴ οὖν τῷ ἁγίῳ κα-
ταχρισμένην ὀρεῖ τὴν τε κιβωτὸν, καὶ μέντοι
τὴν τράπεζαν, καὶ τὴν λυχνίαν ἐπ' αὐτῇ, καὶ τὸ χρυσοῦν
ἐπιθυμιατῶν· καὶ τοὶ γὰρ πάντων
μακρὸς ἡμῖν διεσάφησεν ἤδη λόγος ἀνατυπούμενον τὸν
Ἐμμανουήλ.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Σύνες δὴ οὖν ἄρα τὸ διὰ φωνῆς τοῦ Δαβὶδ,
ὡς πρὸς αὐτὸν ὑμνούμενον· « Ἠγάπησας δικαιοσύ-
νην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν. Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε Θεός,
ὁ Θεὸς σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους
σου. » Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ὅτε γὰρ ἀγιάζων
καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες. Ἰστέον δὲ, ἅτι
κατὰ τὸν ἀμωμήτως ἔχοντα λόγον, αὐτὸς ὑπάρχων ὁ

A reliquus sanguis ad basim altaris sacrificiorum in
primo tabernaculo; ac sanguis quidem animæ figu-
ra est. Ille porro Emmanuel non pro sola ex gen-
tibus Ecclesia animam posuit, sed pro iis etiam
qui sub lege erant, id est, pro Israel: redempti
enim sumus Christi sanguine simul omnes, gentiles
atque Judæi, ejusque rei testis est Paulus, dicens:
« An Judæorum Deus est tantum? nonne et gen-
tium? imo et gentium: siquidem unus est Deus,
qui justificabit circumcisionem ex fide, et præpu-
tium per fidem. » Detractis autem interaneis vi-
tuli, et oblati ad altare, reliquum corpus extra
castra crematur; ipse enim hostia sacra est virtuti-
bus fragrans, quarum figuræ sunt interiores illæ
corporis partes: sunt enim in nobis quodammodo
abditæ virtutes, et in animo penitus reconditæ:
ipse idem, qui extra portam patitur, et carnis suæ
morte purgat inquinatos: « Vitulæ enim cinis as-
persus, ait, inquinatos sanctificat ad emundationem
carnis. » Unus igitur idemque cum sit Emmanuel,
et in sacris tabernaculis, in Ecclesiis, inquam, sua-
vitalis odorem dum incenditur spirat, et extra por-
tam passus est, quo nobis quoque exeundum esse
improperium ejus portantibus, beatus Paulus ait.
Offertur etiam similiter eodemque modo vitulus
pro populi ignorantibus, eadem per omnia ratione sa-
crificii servata. Nam seipsum ille Emmanuel pro
tenuibus æque ac pro magnis: pro populo æque ac
pro sacerdotibus obtulit. An vero non verum est
quod dixi?

PALL. Verum sane.

CYR. Visne igitur, ut quasi retorqueamus oratio-
nem, et ad ea quæ ad tabernaculum pertinent, nar-
randa deflectamus?

352 PALL. Maxime vero.

CYR. Omnibus operibus expletis, vasisque sacris
suo cujusque loco dispositis, præcepit Deus, ut et
illa et tabernaculum sanctificaretur: itaque beato
Moysi dixit: « Et accipies oleum unctionis, et unges
tabernaculum et omnia quæ in eo sunt, et sanctifi-
cabis illud, et omnia vasa ejus, et erunt sancta. Et
unges altare sacrificiorum, et omnia vasa, et san-
ctificabis altare, et erit altare Sanctum sanctorum. »
Vides igitur oleo sancto arcam perungi ac mensam,
candelabrum præterea, et altare quoque incensi au-
reum; atqui his omnibus illum Emmanuel figurari,
multis jam verbis declaratum est.

PALL. Verum est.

CYR. Intellige igitur illud, quod David, tanquam
ad illum voce conversa, decantavit: « Dilexisti justi-
tiam, et odisti iniquitatem. Propterea nixit te
Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus
tuis. » Scribit etiam Paulus: « Qui enim sanctifi-
cantur, et sanctificantur, ex uno omnes. » Non est
autem ignorandum quod sana veraque doctrina

° Rom. iii, 29, 30. ° Hebr. ix, 13. ° Hebr. xiii, 13. ° Exod. x, 25-29. ° Psal. xlv, 8. ° Hebr. n, 11.

suadet, ipsum etiam, qui tanquam Deus omnibus A aliis sanctificationem tribuit, et una cum Patre ac Deo largitur, nobiscum tamen ex natura humana sanctificari, hæcque est illa, quæ dicitur exinanitio¹². Nam qui secundum naturam sanctus est, utpote qui sit Deus, indigere Deo sanctificante dicitur; Idque ait beatus Petrus: « Jesum a Nazaret ut unxerit eum Deus Spiritu sancto¹³. » Cadit igitur in humanam ejus naturam unctio, et in ejus carnem sanctificatio, quæ non suapte natura sancta est, sed tanquam ex participatione divina; nam extrinsecus in creaturas advenit sanctificatio, et adventitiam a Deo gratiam consequuntur. Ungitur etiam una cum cæteris illius legalis cultus altare. Sancta est enim lex, cum ad agnitionem ejus, qui secundum naturam Deus est, vocet, et in audientium animis justitiæ cognitionem inferat, et eos, quos instituit, ad probitatis initia perducit: « Initium enim, inquit, viæ bonæ, est facere justa¹⁴. » Scribit etiam profecto Paulus: « Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum et bonum¹⁵. » Porro sancta sanctorum est lex, non ex eo quod umbra est, **353** sed quod, si ad spiritualem contemplationem transferat, illæ ejus figuræ nobis Christum clamare videantur, qui vere Sanctus sanctorum est, cum sanctificet tanquam Deus, et eos, qui per fidem facti sunt ejus participes, suo spiritu inungat. Jam vero sacro tabernaculo erecto, atque etiam sancto oleo peruncto, dicamus quod sequitur, si placet.

PALL. Sane vero.

CYR. Sic itaque scriptum est: « Et perfecit Moyses omnia opera, et operuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini impletum est tabernaculum. Et non potuit Moyses ingredi in tabernaculum testimonii, quia obumbraverat illud nubes, et gloria Domini impletum erat tabernaculum. Quotiescunque autem elevabatur a tabernaculo, castra movebant filii Israel cum sarcina sua; quod si non fuisset elevata nubes, non movebant castra usque in diem, quo elevaretur nubes; nubes enim erat super illo per diem et ignis per noctem in conspectu totius Israel in omnibus profectionibus eorum¹⁶. » Manifestato namque in orbe terrarum sancto illo ac veriore tabernaculo, id est, illa ex gentibus Ecclesia, Christi lumen circumfulsit et quasi nubes quædam spiritualis superno rore nos abunde lætificans, Dei templum complet. Non tamen potuit, inquit, ingredi Moyses; neque enim ingressus est Israel, quia divini luminis radios ferre non potuit, neque intellexit Christi mysterium; jam vero ne spiritualem quidem illuminationem admisit, neque mentis oculis Domini gloriam aspexit, cum quo dum in figura nubis ex hoc mundo proficiscitur, et ad supera tendit, simul proficiscimur Dominica vestigia persequentes. Initiavit enim nobis viam novam et viventem, illam quæ sursum ducit in cælum: dumque conquiescit atque considet, simul con-

τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἁγιασμοῦ χορηγὸς καὶ συνδοτὴρ, ὡς Θεὸς, τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, μεθ' ἡμῶν ἁγιαζεται κατὰ τὸ ἀνθρώπινον· καὶ τοῦτο ἐστὶν ἡ λεγομένη κένωσις. Ὁ γὰρ ἅγιος κατὰ φύσιν ὡς Θεὸς, δεδεδῆσθαι λέγεται τοῦ ἁγιάζοντος Θεοῦ· καὶ τοῦτο φησὶν ὁ μακάριος Πέτρος· « Ἴνα τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ. » Οὐκοῦν περὶ τὸ ἀνθρώπινον ἡ χρισίς, καὶ τῆς σαρκὸς ὁ ἁγιασμὸς, τῆς οὐ κατὰ φύσιν ἁγίας, ἀλλ' ὡς ἐν μεθέξει τῆ παρὰ Θεοῦ· θύραθεν γὰρ τοῖς κτίσμασιν ὁ ἁγιασμὸς, καὶ εἰσποιητῶς παρὰ Θεοῦ καταπλουτοῦσι τὴν χάριν. Χρίεται δὲ τοῖς ἄλλοις ὁμοῦ, καὶ τῆς κατὰ νόμον λατρείας τὸ θυσιαστήριον. Ἄγιος γὰρ καὶ ὁ νόμος, καλῶν εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κατὰ φύσιν Θεοῦ, καὶ δικαιοσύνης εἰδῆσιν τοῖς ἀκρωμένοις ἐντιθεῖς, καὶ εἰς ἀρχὰς ἀγαθότητος ἀποφέρων τοὺς παιδευομένους· « Ἀρχὴ γὰρ, φησὶν, ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια. » Γράφει δὲ πάλιν καὶ ὁ θεοσπέσιος Παῦλος, « Ὅστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δίκαια καὶ ἀγαθὴ. » Ἄγιος δὲ ἁγίων ὁ νόμος, οὐ κατὰ γὰρ τὴν σκιάν, ἀλλ' ὅτι πρὸς θεωρίαν εἰ μετατρέπεται τὴν πνευματικὴν, αὐτὸν ἡμῖν οἱ τύποι διακεκράσασιν τὸν Χριστὸν, τὸν Ἄγιον ἁγίων ἀληθῶς· ἀγιάζει γὰρ ὡς Θεὸς τῷ ἰδίῳ καταχρίων πνεύματι τοὺς ἐν μεθέξει γεγονότας αὐτοῦ διὰ τῆς πίστεως. Ἐξηγερούμενης δὲ δὴ, καὶ μὴν καὶ ἑλαίῳ τῷ ἁγίῳ κατακεχρισμένης τῆς ἁγίας σκηνῆς, τὸ μετὰ τοῦτο λέγωμεν, εἰ ἔοικει.

C ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὕτως.

CYR. Γέγραπται τοίνυν ὡδί· « Καὶ συνετέλεσε Μωσῆς πάντα τὰ ἔργα, καὶ συνεκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήρωθη ἡ σκηνή. Καὶ οὐκ ἠδυνήθη Μωσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη, καὶ δόξης Κυρίου ἐπλήρωθη ἡ σκηνή. Ἦν ἡ δὲ ἀνάθεθ ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ἀνεζεύγνυσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ σὺν τῇ ἀπαρτίᾳ αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ ἀνέβη ἡ νεφέλη, οὐκ ἀνεζεύγνυσαν ἕως τῆς ἡμέρας, ἧς ἀνέβη ἡ νεφέλη· νεφέλη γὰρ ἦν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἡμέρας, καὶ πῦρ ἦν ἐπ' αὐτῆς νυκτὸς, ἐναντίον παντὸς Ἰσραὴλ, ἐν πάσαις ταῖς ἀναζυγαῖς αὐτῶν. » Ἀναδειγμένης γὰρ ἐν κόσμῳ τῆς ἁγίας καὶ ἀληθεστέρως σκηνῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας, φῶς περιελάμπετο Χριστοῦ, καὶ ἡ νεφέλη ὡς περὶ τις πνευματικὴ δρόσος ἡμᾶς τοῖς ἀνωθεν πλουσιῶς καταπίνοισα, τὴν θεῖον ναὸν ἀναπέμπλησι. Πλὴν, οὐκ ἠδυνήθη, φησὶν, εἰσελθεῖν ἐ Μωσῆς, οὐ γὰρ εἰσέβηκεν ὁ Ἰσραὴλ, τὴν τοῦ θεοῦ φωτὸς προσβολὴν ἐνεργεῖν οὐ δυνάμενος, ἐπειτοὶ οὐδὲ συνῆκε τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ἀλλ' οὐδὲ προσήκατο τὸν ἐν πνεύματι φωτισμὸν, οὐδὲ θεάταται τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς τὴν δόξαν Κυρίου, ᾧ καὶ ὡς ἐν τύπῳ νεφέλης, ἀπαίροντι μὲν τοῦ κόσμου καὶ πρὸς τὰ ἄνω βαδίζοντι, συναπαίρομεν κατ' ἴχνος ἰόντες τὸ δεσποτικόν· ἐνεκαίνισας γὰρ ἡμῖν τὴν πρόσφατόν τε καὶ ζῶσαν ὁδόν, τὴν εἰς τὰ ἄνω φημί· καὶ ἐν οὐρανῷ, ἀναπαυομένην δὲ ὡς περ

¹² Philip. II, 6, 7. ¹³ Act. x, 36. ¹⁴ Prov. XVI, 5. ¹⁵ Rom. VII, 12. ¹⁶ Exod. XI, 31-36.

καὶ καταλύοντι, συναναπαυόμεθα καὶ συγκαταλύσομεν. Ἀπαίρουση δὲ τῇ νεφέλῃ, συναπήρεν ὁ λαός· καὶ καταλούσης, συγκατηυλίχθητο· « Νεφέλη γὰρ ἦν. φησὶν, ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἡμέραν, καὶ πῦρ τὴν νύκτα. » Καταπιαίνει μὲν γὰρ ὁ Χριστὸς χαρίσμασι τοῖς πνευματικοῖς, τοὺς ὡσπερ ἐν ἡμέρᾳ καὶ φωτὶ γεγονότας, διὰ γε τοῦ τὴν ἐπ' αὐτῶ γνώσιν λεπτῶς τε καὶ ἐξητασμένως ἐλείν, καὶ ἐκλελαμπρύνθαι τὸν νοῦν· καταφωτίζει δὲ τοὺς ἀμαθεστέρους ἐτι. Σκότος δὲ ὅλως κοσμικῆς ἀπάτης οὐκ ἔστιν ἐν Ἐκκλησίαις, περιαστράπτουτος αὐτάς τοῦ Χριστοῦ, καὶ νοητῶ φωτὶ τὰ σύμπαντα καταυγάζοντος· οὐ γὰρ ἔσμεν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους, ἀλλ' υἱοὶ φωτὸς καὶ ἡμέρας, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἐφης.

ΚΥΡ. Προσθέντες δὲ τούτοις, καὶ οὐκ ἐν μήκει λόγων, τοὺς ἐπὶ γε τῇ σκηνῇ νόμους, τὰς τε τῶν λαῶν δωροφορίας, καὶ μὴν καὶ ἀπάσεις καὶ συναυλισμούς, ἀφηγησόμεθα· οἱ γὰρ ἀν' οὕτω πρὸς οἶμον ἔρθην ὁ λόγος.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Δεδικαίωκε τοίνυν ὁ νομοθέτης καὶ κριτὴς ἐν μόνῃ δὴ χρῆναι τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν, τοὺς εἴπερ ἀν' ἐλοιντο τοῦτο δρᾶν, ἀφιστάς, οἶμαί που, τῆς ἐώλου ψευδολατρίας, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ φημί, ἐνθα πολὺς μὲν ὁ πῶν εἰδώλων ἐμπαιγμός, θεῶν τε τῶν ψευδωνύμων ἢ ἀκαλλεστάτη πληθὺς, αὐτὸς αὐτοῖς τάχα που τοῖς προσκυνοῦν ἡρημένοις γνωρίζεσθαι δυναμένη· ἀνεῖται δὲ καὶ τὸ θύειν. ὡσπερ ἀν' ἐλοιτό τις, κατὰ γε τὸ ὑπὸ τοῦ τῶν παρ' Ἑλλήσι σοφῶν ἀτημελῶς εἰρημένον, ἄλλος δ' ἄλλῳ ἐρεξε θεῶν. Ἀφιστάς οὖν τῆς οὕτω ψυχρᾶς τε καὶ βεβήλου τριβῆς καὶ συνηθείας ἀλογωτάτης, ἐφη πάλιν ἐν τῷ Αευτικῷ· « Λάλησον πρὸς Ἰσραὴλ καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ πρὸς πάντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ ἐνετείλατο Κύριος λέγων· Ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἀν' σφάξῃ μόσχον ἢ πρόβατον, ἢ αἶγα ἐν τῇ παρεμβολῇ, καὶ ὃς ἐὰν σφάξῃ ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου μὴ ἐνέγκῃ, ὥστε ποιῆσαι αὐτὸ εἰς ὀλοκαύτωμα, ἢ σωτήριον τῷ Κυρίῳ, δεκτὸν εἰς ὄσμην εὐωδίας· καὶ ὃς ἀν' σφάξῃ ἔξω ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ μὴ ἐνέγκῃ αὐτὸ, ὥστε μὴ προσενσχηθῆ δῶρον Κυρίῳ ἀπέναντι τῆς σκηνῆς Κυρίου, καὶ λογισθῆσεται τῷ ἀνθρώπῳ ἑκαίωμ, αἷμα ἐξέχεεν, ἐξολοθρευθήσεται ἢ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. » Αἷμα μὲν οὖν ἐκχεῖν, καὶ τοῖς εἰς μαιαιφῶνιαν ἐγκλήμασιν ἐνοχὸν ἔσεσθαι τὸν ἔξω θύοντα τῆς σκηνῆς· Ἐαυτὸν γὰρ ὡσπερ διεχρήσατό τις, καὶ τὴν οἰκίαν ὠλόθρευσε ψυχὴν, ὁ Θεοῦ μὲν τοῦ κατὰ φύσιν ἀφιστάς αὐτήν, προσέμων δὲ λίθοις καὶ ξύλοις καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων ἀπάταις ἀνατιθείς. Ὅτι δὲ οὐ πᾶν ἀπλῶς θῦμα παρὰ τὰς θύρας ἄγεσθαι προστέταξε τῆς σκηνῆς, ἀλλ' ὅπερ ἐλοιτό τις εἰς θυσίαν ἀλαθεῖναι Θεῷ, δέδειχεν ἐναργῶς προσεπάγων εὐθύς· « Καὶ οὐ θύσουσιν ἐπὶ τὰς θυσίας

A quiescimus atque considēbimus. Nube enim proficiscente, simul proficiscebatur populus; et considēte, simul considēbat: « Nubes enim erat, inquit, super tabernaculum per diem, et ignis per noctem. » Spiritualibus namque charismatis eos Christus irrigat, qui propterea tanquam in die sunt ac luce, quod subtiliorem ipsius atque accuratiorē cognitionem perceperunt, et mentem illustratam habent: eos enim, qui sunt adhuc rudiores, illuminat. **354** Omnino autem mundani erroris tenebræ in Ecclesiis nullæ sunt, cum circum eas Christus fulgeat, et spirituali lumine universa simul illustret: non enim sumus noctis neque tenebrarum, sed filii lucis et diei, ut scriptum est ¹⁷.

PALL. Recte ais.

B CYR. His adjiciemus breviter leges, quæ ad tabernaculum pertinent, et oblationes populi, perfectiones etiam ac stationes exponemus; sic enim recto itinere progredietur oratio.

PALL. Assentior.

CYR. Constituit enim ille legislator ac iudex, ut in sancto illo tabernaculo duntaxat sacrificia consummarent, quicumque id facere vellent, ut eos, opinor, ab illo veteri cultu falsæ religionis averteret, quem in Ægypto nimirum exhibuerant, ubi multa vigeabant idolorum ludibria, falsorumque deorum turpissima turba, quæ ne ab ipsis quidem, qui adorare vellent, cognosci posset; ubi etiam liberum erat cuique, eo modo sacrificare, quo voluisset, ut est a sapiente quodam gentili temere dictum; alius vero alii deo sacrificabat. Ab hoc igitur adeo stulto atque impio usu et absurda consuetudine cum eos abducere vellet, dixit rursus in Levitico: « Loquere ad Aaron, et ad filios ejus, et ad omnes filios Israel, et dices ad eos: Hoc est verbum, quod præcepit Dominus, dicens: Homo ex filiis Israel, vel ex iis, qui appositi sunt vobis, qui occiderit vitulum aut ovem, aut capram in castris, et qui occiderit extra castra, et ad ostium tabernaculi testimonii non attulerit, ut faciat illud holocaustum vel sacrificium salutare, Domino acceptum in odorem suavitatis; et qui occiderit extra, et ad ostium tabernaculi testimonii non attulerit illud, ut offerat donum Domino coram tabernaculo Domini; sanguis imputabitur homini illi; sanguinem effudit, exterminabitur anima illa de populo suo ¹⁸. » Sanguinem igitur fundere, et homicidii reum fore, inquit eum, qui extra tabernaculum sacrificaverit. Seipsum enim interfecit, ac suam animam perdidit, quisquis illam ab eo, qui secundum naturam Deus est, avertit, eamque lapidibus ac lignis et dæmoniorum erroribus dicavit. Cæterum non omnem prorsus victimam ad ostium **355** tabernaculi afferri præcepisse, sed eam duntaxat, quam in sacrificium offerre Deo quisque voluisset, perspicuo ostendit, cum illico subjunxit: « Et non sacrificæ-

¹⁷ 1 Thess. v, 5. ¹⁸ Levit. xvii, 2 seqq.

bunt sacrificia sua vanitatibus, cum quibus ipsi fornicantur post eas ¹⁹. » Igitur interdicit prorsus, ne quis nullo discrimine, cuicumque velit, sacrificet; soli autem ei, qui secundum naturam Deus est, cultum exhibendum esse, apertissime dicit.

PALL. Præclare sane dictum est.

CYR. Nec vero mediocriter juvat, si alio quoque modo intelligamus expedire, atque etiam prope necessarium esse, in sancto duntaxat tabernaculo sacrificia fieri, ac sacras victimas offerri.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Annon imaginem ac figuram ipsius Emmanuel esse dicebamus illum vitulum, qui pro sacerdote et populi ignorantia ad tabernaculum mactabatur?

PALL. Dicebamus.

CYR. Ob eam igitur causam dicimus in Ecclesiis, tanquam in sanctis tabernaculis, Christi mysterium perfici oportere; quod ipsum alibi quoque præcipit. Cum enim ab initio sanxisset, qua ratione a filiis Israel ex Ægyptiorum terra proficiscentibus agnus in Christi figuram esset immolandus: « In una domo comedetur, inquit, neque efferetur de carnibus ejus foras ²⁰: » violant igitur, diversa sentientes hæretici, Dei decretum, qui præter illud, quod est revera sanctum tabernaculum, alterum sibi figunt, et foris agnum immolant, et longissime ab illa una domo efferunt, et illum qui est individuus, dividunt: unus est enim ac perfectus in omnibus Christus, At vero sapiens ille, ac sacrorum interpretas Moyses nobis præcipit dicens in Deuteronomio: « Cave tibi ipsi, ne offeras holocaustum tuum in omni loco, quem videris, præterquam in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus in una civitate tuarum; ibi offeres holocausta tua, et ibi facies omnia, quæcumque ego præcipio tibi hodie; sed in omni desiderio tuo sacrificabis, et comedes carnes secundum desiderium animæ tuæ, secundum benedictionem Domini Dei tui, quam dederit tibi in omni civitate. Immundus, qui in te est, et mundus simul comedent ipsum, ut capream vel oervum, præterquam quod sanguinem non comedetis; in terram effundetis ipsum ut aquam ²¹. » Animi igitur est in primis **359** impii culpa et crimen, audere in omni loco sacrificare, non in domo Dei explere Christi mysterium.

PALL. Recte sane dicitis; illud tamen explices velim, cum sanguine vesci lex improbaverit, et id jure fecerit, quinam in hac littera sensus insit.

CYR. Si ita videtur, ea quæ sunt hac de re in Levitico quoque sancita, dicamus; quæ sic habent: « Et homo de filiis Israel, aut de proselytis, qui appositi sunt vobis, quicumque comederit omnem sanguinem, statim faciem meam in animam, quæ vescitur sanguine, et perdam eam de populo suo; nam anima omnis carnis, sanguis ejus est: et ego

αὐτῶν τοῖς ματαίαις, οἷς αὐτοὶ ἐκπορνύωσιν ὀκίω αὐτῶν. » Οὐκοῦν ἀποφάσκει πανταλῶς τὸ θεῖον ἀδιακρίτως, ὥστε ἂν βούλοιο τις, δεῖν δὲ δὴ μὴ κατὰ φύσιν θεῶ τὰς λατρείας ἐπιτελεῖν, εὐ μάλα φησί.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔριστά γε ἡμῖν ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Ὑψηλοῦ δ' ἂν καὶ οὐ μετρίως ἡμᾶς κατ' ἕτερον οἶμαι τρόπον τὸ χρῆναι νοεῖν ὡς ἐστὶ λυσιτελεῖς καὶ ἀναγκαῖον ἤδη πως τὸ, ἐν μόνῃ δεῖν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ πράττεσθαι τὰς θυσίας, καὶ τὰ ἱερά προσφέρεσθαι θύματα.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ εἰκόνα καὶ τύπον ἐλέγομεν εἶναι τοῦ Ἐμμανουὴλ, τὸν ἱερέως τε πέρι καὶ ἀγνοημάτων λαοῦ πρὸς τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ σφαζόμενον μόσχον;

B

ΠΑΛΛ. Ἐλέγομεν.

ΚΥΡ. Χρῆναι δὴ οὖν ταύτῃ τοι φαμὲν, ὡς ἐν σκηναῖς ἀγίαις ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ τελεῖσθαι μυστήριον. Τούτῃ γὰρ ἡμῖν καὶ ἑτέρωθεν πῶς διετύπον πάλιν. Θεομοθετήσας γὰρ ἐν ἀρχαῖς τὴν αὐτὴν τρόπον προσέκεισθαι τὸν ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ τῆς Αἰγυπτίων ἀπαίρουσι γῆς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ: Ἐν αἰκίᾳ μὲν βρωθήσεται, φησί, καὶ οὐκ ἐξοίσει ἐκ τῶν κρεῶν αὐτοῦ ἐξω. » Οὐκοῦν παραλύουσι τὸ θεῶ δοκοῦν, οἱ ἑτερόφρονες αἱρετικοὶ παρὰ τῆν οἴον ἀληθῶς ἄγίαν σκηνήν, ἑαυτοῖς ἑτέραν διασηγνύναι, καὶ ἐξω θύοντες τὸν ἀμνὸν, καὶ ἀπωπάτω του σῆ; μὴς ἀποφέρουτες οἰκίας, καὶ μερίζοντες τὸν ἡμέριστον· εἰς γὰρ καὶ τέλειος ἐν πάσι Χριστός. Ἄλλ' ὄγε σοφός τε ἡμῖν καὶ ἱεροφάντης Μωσῆς παραγγέλλει λέγων ἐν τῷ Δευτερονόμιῳ, ἢ Πρόσεχε σεαυτῶ μὴ ἀνεγγίχῃς τὸ ὄλοκαυτώμα σου ἐν παντὶ τόπῳ ᾧ ἐν ἔθῃ, ἀλλ' ἢ εἰς τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτόν, ἐν μὲν τῶν πόλεων σου, ἐκεῖ ἀνοίσεις τὰ ὄλοκαυτώματά σου, καὶ ἐκεῖ ποιήσεις πάντα ὅσα ἐγὼ ἐνετέλλομαι σοι σήμερον· ἀλλ' ἢ ἐν πάσῃ ἐπιθυμίᾳ σου θύσεις, καὶ φάγη κρέα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς σου· κατὰ τὴν εὐλογίαν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἣν ἔδωκέ σοι ἐν πάσῃ πόλει. Ὁ ἀκάθαρτος ἐν σοὶ καὶ ὁ καθαρὸς ἐπὶ τὸ αὐτὸ φάγεται αὐτό, ὡς δοξαζοῦται ἢ ἔλαφον, πλὴν τὸ αἷμα οὐ φάγεσθε, ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχεεῖτε αὐτό, ὡς ὕδωρ. » Διανοίας οὖν ἄρα τῆς ββαλωρωτάτης ἀμπλάχημα καὶ γραφή, τὸ ἐν παντὶ τόπῳ θύειν ἀπατολμῆν, καὶ μὴ ἐν οἴκῳ Θεοῦ πληροῦν τὸ Χριστοῦ μυστήριον.

D

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις· πλὴν ἐκεῖνο φράσον. Τὴν αἵματος βρώσιν κειβδηλευκεν ὁ νόμος, καὶ μάλα εἰδῶτος. Τί δ' ἂν εἴη πάλιν ὁ ἐν γε τῷ γράμματι νοῦς;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, εἰ δοκεῖ, τὰ ἐπὶ τῷ φέρε τεθεοσιμμένα, καὶ ἐν τῷ Δευτικῷ φέρε δὴ λέγωμεν. Ἔχει γὰρ ὡς: « Καὶ ὁ ἀνθρώπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσελύτων τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὅς ἂν φάγη πᾶν αἷμα, ἐπιστήσῃ τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἐσθουσαν τὸ αἷμα, καὶ ἀπολώ αὐτὴν ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Ἡ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτῆς

¹⁹ Levit. xvii, 7. ²⁰ Exod. xii, 46. ²¹ Ibid. 13-16.

ἔστι. Καὶ ἐγὼ δίδωκα αὐτὸ ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξιλάσκεισθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται. Διὰ τοῦτο εἶρηκα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Πᾶσα ψυχὴ ἐξ ὑμῶν οὐ φάγεται αἷμα. Καὶ ὁ προσήλυτος ὁ προσκειμένος ἐν ὑμῖν οὐ φάγεται αἷμα· καὶ ἄνθρωπος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσηλύτων τῶν προσκειμένων ἐν ὑμῖν, ὃς ἂν θηρεύσῃ θήρευμα θηρίων ἢ πατεινὸν, ὃ ἐσθίεται, καὶ ἐκχεεῖ τὸ αἷμα, καὶ καλύψει αὐτὸ τῇ γῆ· ἢ γὰρ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἔστι. Καὶ εἶπα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Αἷμα πάσης σαρκὸς οὐ φάγεσθε, ὅτι ἡ ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἔστι· πᾶς ὁ ἐσθίων αὐτὸ, ἐξολοθρευθήσεται. Ἔθρει δὲ αὖν σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν ὡς εἰς ψυχῆς τύπον τὸ αἷμα λαμβάνεται.

ΠΑΛΛ. Σύνημι.

ΚΥΡ. Ἄλλοτριοὶ τοιγαροῦν ὁ νόμος, καὶ ὑπεξάγει σωμάτων τῶν σφαζομένων τὸ αἷμα, δόγμα διδάσκων ἀληθές, καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν ἐν πίστει δεκτὸν, καὶ ἐν Ἐκκλησιαίαις τίμιον, τὸ, ἀθάνατον εἶναι τῆμι, διαχειρίζεσθαι καὶ φρονεῖν τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν, ἣν τοῖς γήϊνοις σώμασιν, οὐ συγκαταφείδεις θάνατος, ἀπολύει δὲ μᾶλλον καὶ ἀνίστην ὁ Δημιουργὸς, καὶ ὑπεξάγει τοῦ παθεῖν, ζωῆς ἀποφῆνας μέτοχον. Πεποιήται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχαῖς εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ἐπιέντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ πνοὴν ζωῆς· γέγραπται γὰρ ὠδὶ. Καταγράφομεν γὰρ, καθάπερ ἐγώμηναι, τὸ ἀνελεῖν τῆς τὰ πάντα ζωογονούσης ζωῆς, εἰ τὸ πρὸς αὐτῆς γαγονός εἰς ζῶν, συνδιώλυσθαι φαμεν τοῖς προσακαίροις σώμασι. Συνέσει δὲ τῇ παγκάλῃ στέψομεν, ἀθάνατον εἶναι πιστεύοντες, δοκοῦν ὡς ἔχει αὐτὴν τῷ πάντων Δημιουργῷ, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν. Καὶ οὕτως, αἷμα! που, τῆς νομοθεσίας τῆς ἐπὶ τῷδε λόγος. Ἰωμεν δὲ καὶ ἐφ' ἕτερα δικαιώματα τῆς σκηνῆς. Ἐφη τοίνυν ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐξόδῳ, « Οὐ σφάξεις ἐπὶ ζύμῃ αἷμα θυσιασματοῦ μου. » Ἄζυμον ἔστω, φησὶ, τὸ προχεόμενον αἷμα, καὶ ὑπὲρ τοῦ προσκεκομισμένου εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ, ζύμης αὐτῷ δηλονότι ἦτοι σμιμιάλως ἐζυμωμένης, οὐκ ἐπινηνεγμένης· χρῆ γὰρ ἡμᾶς ἐκκαθαρμομένους καὶ ἀζύμους ὡσπερ ὑπάρχοντας, τοῦτ' ἔστι, τὴν ἐκ φαυλότητος καὶ πονηρίας οἰονεῖ πως ἐπιπλοκὴν, εἰς νοῦν οὐκ ἔχοντας, καθιεροῦν τῷ Θεῷ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ὧν εἰς τύπον τὸ αἷμα· νέον δὲ φύραμα καὶ ἀζύμους ἐκάλεε καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος, τοὺς εἰλικρινῆ καὶ ἀθόλωτον, καὶ ἀσυμμιγῆ φαυλότητος τὴν οἰκείαν τηροῦντας ψυχὴν, διὰ πίστεως δὲ δηλονότι τῆς εἰς Χριστὸν, καὶ ἀγάπης ὀλοτελοῦς. Ἄλλ' « Οὐδὲ μὴ κοιμηθῆ, φησὶ, στέαρ τῆς ἐορτῆς μου, ἕως πρωῆ, » τοῦτ' ἔστι, χριζὸν οὐκ ἀνοίσεις στέαρ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. Ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ σαφεστέρην ποιεῖται τοῦ νόμου τὴν δὴλῶσιν, καὶ τὸ χρῆμα ἐναργῆς καθίστησι λέγων περὶ τοῦ προσάγοντος θύμα· « Κἂν εὐχὴν, ἢ ἐκοῦσιον θυσιάσῃ τὸ δῶρον αὐτοῦ, ἢ ἂν ἡμέρα προσενέγκῃ τὴν θυσίαν, βρωθήσεται, καὶ τῆ αὐρίου· τὸ δὲ καταλειφθὲν ἀπὸ τῶν κρεῶν τῆς θυσίας, ἕως ἡμέρας τρίτης, ἐν πυρὶ καυθήσεται.

A dedi illud vobis super altari, ut propitiatur pro animabus vestris; sanguis enim ejus pro anima propitiabitur. Ideo dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem. Et proelytus, qui appositus est vobis, non comedet sanguinem; et homo de filiis Israel aut de proselytis, qui appositus sunt vobis, qui venando ceperit feram, aut avem, qua vesci licet, effundet sanguinem ejus, et operiet illum terra; anima enim omnis carnis, sanguis ejus est. Et dixi filiis Israel: Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima omnis carnis sanguis ejus est; qui ederit eum, exterminabitur²¹. » Vide igitur aperte ac manifeste pro animæ figura sanguinem accipi.

PALL. Intelligo.

CYR. Lex igitur sanguinem a corporibus occisis sejungit ac subtrahit; quæ in re dogma verum docet et a nobis ipsis fide receptum, et in Ecclesiis in præcipuis habitum; nempe sic habendum esse, ut animam hominis rationis competentem, immortalē pulemus; neque enim mors eam una cum terrenis corporibus intorimit, sed potius ille Conditor, qui illi vitam impertivit, absolvit, et relaxat, ac subducit, quominus eam perpetiatur. Factus est enim homo ab ipso initio in animam viventem, cum in ipsum Deus immisisset spiritum vitæ; sic enim scriptum est²². Impingemus enim, ut opinor, infirmitatis vitium vitæ illi, omnia vivificant, si, quod ab ea productum est ut viva, una cum caducis corporibus dixerimus interire; ac vicissim quibusdam præclara sapientiæ laude, si illam immortalem esse crediderimus, eaque conditione ut esset, illi omnium rerum Artifici placuisse, **357** in quo vivimus, et movemur et sumus. Atque hoc sibi volunt legis hæc de re constitutæ verba. Sed pergamus ad alias tabernaculi leges. Ait igitur Dominus in Exodo: « Non mactabis super fermento sanguinem hostiæ meæ²³. » Sine fermento ait, inquit, sanguis, qui funditur, neque super id, quod Deo in sacrificium offertur, fermentum aut similia fermentata adjiciatur: oportet enim ut expurgati et azyymi quodammodo, id est, nullam vitii atque improbitatis admisionem in animo habentes, animas nostras, quarum sanguis figuram gerit, Deo consecremus; novam etiã conspersionem et azymos appellavit beatus Paulus²⁴, qui per fidem in Christum, integramque dilectionem sinceram ac puram, et ab omni improbitatis admisione sejunctam animam conservarent. Quin etiã: « Non pernoctabit, inquit, adeps festivitatis meæ usque mane²⁵; » id est, hesternum adipem non offeres in odorem suavitatis. In Levitico autem apertius hanc legem explicat, eamque rem perspicuum facit dicens de eo, qui offert victimam: « Sive voto debitum, sive voluntarium sacrificaverit munus suum, quo die obtulerit sacrificium, comedetur, et postridie; quod au-

²¹ Levit. xxv, 8-14. ²² Gen. ii, 7. ²³ Exod. xxxiv, 25. ²⁴ I Cor. v, 7. ²⁵ Deut. xxiii, 18.

tem reliquum fuerit de carnibus sacrificii usque in diem tertium, igni comburetur. Quod si comedendo comederit de carnibus die tertio, non erit acceptum offerenti illud, non imputabitur ipsi; inquinatio est; anima autem quæ de illis comederit, inquinabitur, et peccatum accipiet²². » Tertio igitur ante die immolatum sacrificium rejicit; sed etiam hesternum se aversari declaravit, dicens: « Quod si sacrificaveris sacrificium votum pro gratiis agendis Domino, ut acceptabile sit vobis, sacrificabitis illud, eodem ipso die comedetur: non relinquetur de carnibus in mane: ego sum Dominus; peccatum accipiet²³. »

PALL. Sed quisnam horum verborum sensus est?

CYR. In superioribus lex nobis sæpenumero demonstravit hunc morem esse divinæ Scripturæ, ut universum tempus interdum duas in partes dividat; in illud, quo lex fuit; et illud, quo Christus illuxit: nonnunquam in tres, eo tempore etiam interjecto, atque in medio collocato, quo sanctorum prophetarum chorus effulsit; sed tamen tam eo tempore, quo Moyses, quam eo quo prophetæ fuerunt, eadem ratio cultus exhibendi fuit; **358** mimimum in umbris adhuc legis. Sed, cum jam dimississet, ac tertium illud tempus apparuisset, atque orbis, qui sub sole est, universus intelligibili lumine, id est, Christi splendore circumfusus esset, jam veteri caligine discussa, illa cultus ratio, quæ eo tempore viguerat, non adhuc grata et accepta est, sed adeps aut sacrificium sive hesternum sit, sive tertianum, apud Deum execrabile est, et aversatur ac respuit, et alieno tempore offerre volentibus pro inquinamento deputatur. An, cum Christus evangelicis disciplinis illustret sanctorum animos, eosque spiritualis cultus rationem optime perdoceat, minime putas supervacuas esse jam quodammodo atque inutiles legis observationes?

PALL. Ego vero fateor; neque enim ignoro stercore ac detrimenta beatum Paulum appellasse legis ornamenta, propter eminentem scientiam Christi²⁴; video enim illum ad quosdam scripsisse: « Dico autem vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit²⁵. »

CYR. Recte ais. Igitur peccatum est, et inquinamenti plenum, manifestato jam Christo, cum tempus illud præterierit, quo lex et prophetæ viguerunt, velle umbratilem illum cultum retinere, audereque Deo ovem, aut adipem, aut thus offerre; cum perspicue dicat Filius Patri ac Deo: « Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Holocausta et pro peccato non placuerunt tibi; tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut facerem, Deus, voluntatem tuam²⁶. » Nam, posteaquam Filius immaculatam victimam pro nobis obtulit, legalibus cæremoniis finem imposuit, cum ea auferre peccata non possent; finis enim legis ac prophetarum, Christus.

PALL. Recte ais.

Ἐάν δὲ φαγῶν φάγη ἀπὸ τῶν κρεῶν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, οὐ δεχθήσεται αὐτῷ τῷ προσφέροντι αὐτό, οὐ λογισθήσεται αὐτῷ, μίσημά ἐστιν· ἡ δὲ ψυχὴ ἦτις ἀν φάγη ἀπ' αὐτοῦ, μισανθήσεται, καὶ τὴν ἁμαρτίαν λήψεται. » Τριτατον μὲν οὖν ἀποπέμπεται θύμα, παραιτεῖται δὲ ὅτι καὶ τὸ χθίζον, διεσάφει λέγων. « Ἐάν δὲ θύσης θυσίαν εὐχὴν χαρμοσύνης τῷ Κυρίῳ, εἰς δεκτὸν ὑμῖν θύσετε αὐτό. Αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐκαθὴν βρωθήσεται, οὐ καταλείψεται ἀπὸ τῶν κρεῶν εἰς τὸ πρωῒ· ἐγὼ εἰμι Κύριος· τὴν ἁμαρτίαν λήψεται. »

ΠΑΛΛ. Εἶτα τίς ἀν γένοιτο καὶ τῶνδε ὁ νόμος;

ΚΥΡ. Προκαποδέδειχεν ἡμῖν ὁ νόμος ἐν τοῖς ἀνωτέρω πλειστάκις, ὅτι τὸν ἅπαντα χρόνον κατατέμνει ἕθρος τῇ θεῖᾳ Γραφῇ, ποτὲ μὲν εἰς δύο, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος, καὶ καθ' ὃν ἐπέλαμψεν ὁ Χριστός· ποτὲ δὲ αὖ, εἰς τρεῖς παρεισκρινόμενον τε καὶ τὰ τάττοντος μεταξὺ, καὶ καθ' ὃν ὁ τῶν ἁγίων προφητῶν ἀνάλαμψε χορὸς, πλὴν ὅτι καὶ ἐν χρόνῳ τῷ κατὰ Μωσαίαν, καὶ ἐν τῷ τῶν ἁγίων προφητῶν λατρείας ἦν τρόπος ὁ αὐτός, ὡς ἐν σκιαῖς ἔτι τὰς κατὰ νόμον. Πρωτὰς δὲ γενομένης, ἦτοι τοῦ τρίτου λοιπὸν πάλιν ἀναδειχθέντος καιροῦ, καὶ τοῦ νοητοῦ φωτός, τοῦτ' ἐστὶ, Χριστοῦ, τὴν ὑφ' ἡλίον περιστράπτοντος, λελυμένης δὲ λοιπὸν τῆς παλαιᾶς ἀγλῦος, οὐκέτι δεκτὸς τῆς τὸ τηρικᾶδε λατρείας ὁ τρόπος, ἀλλ' ἔλτε χθίζον, εἰτ' οὖν εἴη τὸ τριτατον στέαρ, ἢ θύμα, δεκτὸν μὲν οὐκέτι, βδελυρὸν δὲ καὶ ἀπόβλητον παρὰ Θεῷ, καὶ ἐν μίσσηματος τάξει λογιζομένον τοῖς οὐκ ἐν καιρῷ προσκομίζειν ἡρημένοις. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς ἀληθῆς, ὅτι Χριστοῦ καταλάμποντος τοῖς εὐαγγελικοῖς παιδεύμασι τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς καὶ εἰς λατρείαν τὴν πνευματικὴν μυσταγωγούντος εὐ μάλα, περιττὰ πως ἦδη καὶ ἀνωφελῆ τὰ ἐν νόμῳ;

ΠΑΛΛ. Φημί. Μεμνήσομαι γὰρ τοῦ θεοσεπίου Παύλου, σκύβαλα καὶ ζημίαν ἀποκεκληκόςτος τὰ κατὰ νόμον ἀρχήματα, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούω δὲ γεγραφέντος τισί· « Λέγω δὲ ὑμῖν ἔτι· ἐάν περιτέμνησθε, Χριστὸς οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελήσει. »

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἔφης. Οὐκοῦν ἁμαρτία καὶ μολυσμός, ἀναδειχθέντος Χριστοῦ, καὶ παρελάσαντος τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν ἦν ὁ νόμος καὶ οἱ προφήται, τῆς ὡς ἐν σκιαῖς λατρείας ἀντέχεσθαι· καὶ Θεῷ προσάγειν ἐπιχειρεῖν εἶν, ἢ στέαρ, ἢ λιθανωτόν· καίτοι λέγοντος ἐναργῶς τοῦ Υἱοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· « Θυσίαν καὶ προσφορὴν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι. Ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, τότε εἶπον, Ἰδοὺ ἔρχω ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου. » Ἀμωμον γὰρ ὡσπερ ἱερεῖον ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναθεὶς ὁ Υἱός, ἔστησε τὰ ἐν νόμῳ, περιελὲν ἁμαρτίας οὐ δυνάμενα· τέλος γὰρ νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

²² Levit. vii, 16 18 ²³ Ibid. 12. ²⁴ Philipp. iii, 8. ²⁵ Galat. v, 2. ²⁶ Psal. xxxix, 7-9.

ΚΥΡ. Διὰ νομικῆς οὖν ἄρα λατρείας ἀπρόσιτος ὁ **Α** Πατήρ, μετὰ τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν, προσιτὸς δὲ ἔστι διὰ μόνου τοῦ Υἱοῦ. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν, «Οὐδεις ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. » Ὅτι δὲ ἄθυτόν τε καὶ ἀτελὲς πᾶν εἶτι μὴ ἐν Χριστῷ, δεκτόν δὲ καὶ ἱερώτατον τὸ δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ, σαφὲς ἂν γένοιτο καὶ δι' ὧν ὁ νόμος ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ φησὶν· «Οὐχ ἐφήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ.» ἐν δὲ τῷ Λευιτικῷ· «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Μόσχον ἢ πρόβατον ἢ αἶγα ᾧ ἂν τεχθῆ, καὶ ἔσαι ἐπτά ἡμέρας ὑπὸ τὴν μητέρα αὐτοῦ. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ καὶ ἐπέκεινα, δεχθήσεται εἰς δῶρα κάρπωμα τῷ Κυρίῳ, καὶ μόσχον καὶ πρόβατον, αὐτὴν καὶ τὸ παιδίον αὐτῆς οὐ σφάζετε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. » Ἄρνα μὲν οὖν τὸ ἀρτιγενὲς καὶ ὑπότιθον ἔτι σφράττειν οὐκ ἔδ, δεικνύς ὅτι, τὸ ἀτελὲς ἔτι καὶ ὡς **Β** ἐν συνέσει βραχὺ τε καὶ ἀσθενὲς, οὐπω μὲν ἱερόν· ἔτι δὲ ἀπαράδεκτον διὰ τοῦτο Θεῷ. Τοιοῦτοί τινες ἦσαν ἄσοφοί τε καὶ ὀλιγογώμονες, πρὸς οὓς ὁ Θεσπέσιος γράφει Παῦλος· «Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκοντος ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς· τελείων δὲ ἔστιν ἡ στερεὰ τροφή.» Οὐκοῦν ἀτελὲς ἔτι, τὸ ἐν γάλακτι τε καὶ ὑπὸ μαστῶν, κατὰ γὰρ τὸ ἐν συνέσει φημι καὶ εὐρωστία πνευματικῇ· ἴτω δὲ αὐτὸ ἡμῖν ὁ περὶ τῶνδε λόγος, ὡς ἐκ τύπου τῶν ἐν αἰσθησὶ καὶ ἐναργῶν πραγμάτων, ἐπὶ τὰ ὑπὲρ αἰσθησὶν τε καὶ νοητὰ, πλην ὅτι τὰ πάντα γέγονεν ἐν Χριστῷ καὶ ἐν τελειότητι καὶ παραδοχῇ, συνήσεις εἰ μάλα. Τὰ γὰρ τοὶ προσκομιζόμενα ζῶα καὶ ἀνατιθέμενα τῷ Θεῷ, δεῖν μὲν εἶναι φητιν ἐπτά ἡμέρας ὑπὸ τὴν μητέρα, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ καὶ ἐπέκεινα, δῶρον ἔσεσθαι, καὶ εἰς κάρπωμα τῷ Θεῷ. **Γ** fieri; nam ea animantia, quæ offerrentur atque jubet, septimo demum die ac deinceps ex eis dona

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα σαφὲς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ οὐχὶ τὴν ὀγδόην τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμέραν εἶναι φης, καὶ ἀρχὴν ὡσπερ αἰῶνος νέου, περιπεύσαντος τοῦ κατὰ νόμον ὡς ἐν ἡμέραις ἐπτά ταῖς πρώταις;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀνιέρων τε καὶ ἀπροσκόμιστον ἔτι τὸ ὡς ἐν χρόνῳ τῷ κατὰ τὸν νόμον δηλονότι τὸ ἐν λατρεῖζ σαρκικῇ· δῶρον δὲ ἤδη καὶ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ πᾶν εἶτι λοιπὸν ἐν Χριστῷ κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ ἐπέκεινα. Ἀκατάληκτος γὰρ ἡ ἐν Χριστῷ κλησις, ἀρχὴν ἔχουσα τὴν ἀνάστασιν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Υἱὸς, ὅτε μὲν, «Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτὸν, » ὅτε δὲ, «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐκ μὴ ὁ κίρκος πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πλεῖονα φέροι. »

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης. Τὸ δὲ γὰρ μὴ συνδιόλλυσθα:

CYR. Post illam igitur in Christo consummationem accedi ad Patrem adhuc legali cultu non potest, sed per Filium duntaxat ad eum accedimus, ideoque dicebat : « Nemo venit ad Patrem, nisi per me »²⁰. » Esse autem ad sacrificandum ineptum atque imperfectum, quidquid in Christo non fuerit ; et vicissim acceptum et consecrationi aptissimum, quidquid per ipsum et in ipso offertur, perspicuum fiet per ea, quæ lex partim in Exodo edicit his verbis : « Non coques agnum in lacte matris suæ »²¹; » partim in Levitico : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Si vitulus aut ovis, aut capra cuiquam nata fuerit, erit septem dies sub matre ejus ; die autem **359** octavo et deinceps acceptabilis erit in oblationes, sacrificium Domino : et bovem et ovem ; ipsam et filium ejus non occiditis in uno die »²². » Agnum igitur recens genitum ac lactentem adhuc, mactare non permittit : qua in re illud ostendit, quod imperfectum sit adhuc, exigua infirmaque prudentia, id nondum esse sacrum, ob eamque causam ne acceptum quidem et gratum Deo, cujusmodi illi erant insipientes ac rudes, ad quos beatus Paulus scribit : « Etenim, cum debere-tis esse magistri propter tempus, rursus indigetis eo, qui vos doceat, quæ sint elementa initii sermonum Dei ; et facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo ; perfectorum est autem solidus cibus »²³. » Igitur imperfectum est, quidquid lacte adhuc nutritur, et sub ubere est, quod ad prudentiam spiritualemque firmitatem attinet. Jam igitur **C** ex iis, quæ sensui sunt exposita et conspicua, tanquam ex figura, ad ea quæ sensum fugiunt, et intellectu capiuntur, perget oratio. Illud certe optime intelliges, omnia in Christo perfecta et accepta consecrarentur Deo, septem dies sub matre esse et sacrificia Deo offerri licere.

PALL. Non satis perspicua sunt hæc verba.

CYR. An tu diem octavum resurrectionis nostri Salvatoris diem esse minime fateris, et initium quodammodo novi sæculi, quo jam illud legis sæculum tanquam in diebus septem prioribus pertransivit ?

PALL. Ego vero fateor.

CYR. Igitur profanus est jam, et ad oblationem **D** ineptus, quisquis est tanquam in legis tempore, nimirum quisquis in cultu carnali versatur : et apta vicissim oblatio, eaque Deo acceptabilis, quisquis ex octavo jam die ac deinceps in Christo est. Nam illa in Christo vocatio, cum ex ejus resurrectione initium sumpserit, nunquam desinet. Idque sciens Filius dicebat interdum quidem : « Cum exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum »²⁴. » Interdum vero : « Amen dico vobis, nisi granum frumenti adens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet ; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert »²⁵. »

PALL. Recte ais : illud vero, non occidendam esse

²⁰ Joan. xiv, 6. ²¹ Exod. xxxiv, 26. ²² Levit. xii, 27, 28.

²³ Hebr. v, 12. ²⁴ Joan. xii, 32.

²⁵ Ibid. 24, 25.

matrem cum filiis eodem die, quidnam significat? **A** δὲν μητέρα τοῖς τέκνοις ἐν ἡμέρῃ μιᾷ, τί ἂν εἴη πάλιν;

CYR. Cum ea, quæ ad Christum pertinebant, optime constituisset, ac perfectionem, quæ per illum tribuitur, elegantissime prædixisset, **360** non ignoravit, utpote cum Deus esset, Judæorum contumaciam et effrenatam audaciam, ob eamque causam perdendos esse Israelitas, ut qui Dominicidæ, et in Dei Filium immaniter contumeliosi fuissent, non tamen Jerusalem funditus perituram, sed filiis orbam fore, ultimum extremumque tempus expectantem, quo etiam ipsa salva flet, ac post gentes accurret. Posita enim in dorsum, id est retro, juxta Psallentis vocem: « Quæsiā pones eos dorsum²⁶; » omnis quippe Israel salvus fiet²⁷, posteaquam grex gentium in ovilla se divina receperit. Non igitur extremo excidio deleri lex permittit, prædicitque supplicium de contumacibus sumendum esse, clementia temperatum. Simul etiam, ut opinor, in ea re tanquam exemplum quoddam cognitionis necessariæ describit; neque enim res omnes intereant in nihilum, mero exitio tanquam sævo domino subjectæ, sed permanent veluti successionibus quibusdam, et hoc in illo, illud rursus in hoc servatur, propterea quod suas creaturas per genera ac species funditus interire non patitur Deus. « Creavit enim, ut essent omnia, et salutare generationes mundi, » sicut scriptum est²⁸. Convenientissimum porro erat ut iidem sermones, ejusmodi quoque res prænuntiarent atque declararent, qui Christum prædicabant, per quem et in quo quæ interiere, servantur, et quæ mortis dominatu sunt oppressa, reflorescunt ad vitam: nam stirps humani generis ut in Adam, veluti mater quædam extincta est; qui tamen ex illa orti sunt, id est, nos reflorimus in Christo, in eoque sumus, et salvamur, ipsumque vitam et alteram quodammodo stirpem nostri generis habemus.

PALL. Præclara sane et expolita admodum oratio.

CYR. Operæpretium vero, Palladi, est iis quæ dicta sunt etiam illud adjungere: « Non plantabis tibi ipsi nemus, omne lignum prope altare Domini Dei tui, non facies tibi atque constitues statuas; quæ odit Dominus Deus tuus²⁹. » Vide enim ut veritatis adoratorem ab omni errore idolorum prorsus abducatur, cum gentilium legibus uti minime permittat, et illorum mores abjicere præcipiat, etiamsi nihil offensionis fortasse habeant, si servantur.

PALL. Quale tandem istud est, quod dicis?

CYR. Gentiles, sicubi densas arbores, **361** lucumque totum abunde opacum deprehenderant, ibi aras ad dæmonum sacrificia exstruebant: scilicet opus erat dæmoniorum aris tanquam aberrationem quamdam animi ac sæculares oblectationes adjunctas esse; nam falsitas ipsa per se infirma est; adhibitis autem extrinsecus persæpe fucis, ornatur, ut turpes mu-

KYP. Νομοθετήσας εὐ μάλα τὰ ἐπὶ Χριστῷ, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τελείωσιν προαναφωνήσας ἀστείως, οὐκ ἠγνόησεν, ὡς Θεός, τῶν Ἰουδαίων τὸ ἀπειθεῖν, καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ δυσήμιον, καὶ ὅτι ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, ὀλοθρευθήσονται μὲν ὡς κυριακτοὶ, καὶ ἀγρίως πεταρωνηκότες εἰς τὸν Ἰὶδὸν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, πλὴν οὐκ εἰσάπαν ὀλόριζος Ἱερουσαλήμ οὐχίχεται, μνεῖ δὲ ὡσπερ ἐρημος τέκνων, τῶν τελευταίων καὶ ἐν ἐσχάτοις περιμένουσα καιρὸν, καθ' ὃν καὶ αὐτὴ σωθήσεται κατόπιν τρέγουσα τῶν ἐθνῶν τέλειται γὰρ εἰς νῦτον, τοῦτ' ἐστίν, ὅπισω, κατὰ τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν, « Ὅτι θήσει αὐτοὺς νῦτον. »

B πᾶς γὰρ Ἰσραὴλ σωθήσεται, τῆς ἐξ ἐθνῶν ἀγέλης τοῖς θεοῖς σκηαῖς προσηυλισμένης. Οὐκ ἔβ τοιγαροῦν ὁ νόμος τὴν ὡς ἐν ἐσχάτῃ πανωλεθρία γενέσθαι φθορὰν, ἡμερότητι συγκεκραμένην τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπειθήσασιν προαναφώνων ὀργήν, ἐν ταύτῳ δὲ, οἶμαι τύπων ὡσπερ τινὰ τὸ χρῆμα τιθεὶς εἰδήσεως ἀναγκαιας. Ἐκίστα μὲν γὰρ οὐχίχεται τὰ θντα πρὸς τὸ μηδὲν ἀκράτῳ φθορᾷ τυραννούμενα, διαμνεῖ δὲ ὡσπερ ταῖς διαδοχαῖς τοῦτο ἐν ἐκείνω, κάκεινο τυχῆν ἐν τούτῳ σωζόμενα, κατὰ γε τὸ συγγενὲς ἢ ὁμοειδὲς, τὸν εἰσάπαν ὀλεθρον τῶν ἰδίων κτισμάτων ἀποσθεῦντος τοῦ Θεοῦ. « Ἐκτίσσε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα καὶ σωτήριος αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπρεπε δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἢ προαγορεύσεις, καὶ μὴν καὶ ἡ δῆλωσις, τῶν περὶ Χριστοῦ λόγων, δι' ὃν καὶ ἐν ᾧ τὰ ἐφαρμμένα σώζεται, καὶ τὸ θανάτῳ τυραννούμενον ἀνατέθηλεν εἰς ζωὴν, τετελεύτηκε μὲν γὰρ ἡ ρίζα τοῦ ἀνθρωπειου γένους οἷά τις μήτηρ, ὡς ἐν Ἀδάμ, πλὴν οἱ ἐξ αὐτῆς, τοῦτ' ἐστίν, ἡμεῖς, ἀνεθάλλομεν ἐν Χριστῷ καὶ ἐσμεν καὶ σωζόμεθα, ζωὴν ἔχοντες αὐτὸν καὶ ρίζαν ὡσπερ τοῦ γένους δευτέραν.

PALL. Ὡς εὐ γε δὴ καὶ μάλα ἀπεξεσμένως ὁ λόγος ἔχει.

KYP. Ἄξιον δὲ, ὦ Παλλάδιε, τοῖς εἰρημναῖς ἐπενεγκεῖν, τό: « Οὐ φυτεύσεις σεαυτῷ ἄλσος: πᾶν ξύλον παρὰ τὸ θυσιαστήριον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ, οὐ στήσεις σεαυτῷ στήλην, ἢ ἐμίσησε Κύριος ὁ Θεός σου. » Θεὰ γὰρ ὅπως εἰδωλοπρεποῦς ἀπάτης ἐξοικίζει παντελῶς τὸν τῆς ἀληθείας προσκυνητὴν, ἥκιστα μὲν ἐφιεις, τοῖς Ἑλλήνων ἀποκεχρησθαι νόμοις, ἀποσεῖσθαι δὲ δεῖν τὰ παρ' ἐκείναις εἶδη παρεγγυῶν, κἂν εἰ μηδὲν ἔχοιεν τὸ λυποῦν, καὶ εἰ γένοιτο τυχόν.

PALL. Οἶόν τι φῆς;

KYP. Τὰ εὐερέστατα τῶν φυτῶν πάντα τε ἀμφιλαφῶς κομῶντα δρυμὸν καταλαμβάνοντες Ἑλλήνας, βωμοὺς καὶ θυσίας τοῖς δαιμονίοις ἵστασαν. Ἐδει γὰρ, εἶδει τοῖς τῶν δαιμονίων βωμοῖς ἀποφορᾶν ὡσπερ νοῦ, καὶ μὴν καὶ τέρψεις παραπεπῆχθαι κοσμηκῶς. Νοσεῖ γὰρ τὸ ψεῦδος οἶκοθεν μὲν τὸ ἀναλκι, κατακαλλύνεται δὲ πολλάκις τοῖς εἰσποιητοῖς ὠραιομοῖς,

²⁶ Psal. xx, 13. ²⁷ Rom. xi, 26. ²⁸ Sap. i, 14. ²⁹ Deut. xvi, 21, 22.

καθάπερ ἀμίλει καὶ τῶν γυναιῶν τὰ ἄσμενα. Τῷ δὲ A
θεῷ θυσιαστηρίῳ τῷ τῆς ἀληθείας ἀπαστρέπτοντι
κάλλει, ποίων ἐδει τῶν ἐξωθεν ἐπικουρημάτων,
ἔχον εἰκαῶν ὠραϊσμῶν; οὐ γὰρ διὰ τέρψεως κο-
σμικῆς προσιτὸν τὸ θεῖον, οὐδὲ ἀνεμμένῳ τρόπον
τινὰ νῶ καὶ ἀνάπτοντι πρὸς τὰ σαρκικά, ἀλλ' ὡς ἐν
νηφούσῃ διανοίᾳ καὶ πολὺ πρὸς τὸ ἄνω βλέπουσῃ καὶ
ἐν οὐρανοῖς. Εἴπερ ἦν ὄλωσ καὶ ὑπὸ πρέμνα τυχόν,
ὡς ἐκ ταυτομάτου γερονὸς θεῖον πού θυσιαστήριον,
ἠδίκησεν ἂν τὸ χρῆμα οὐδὲν τὸν ἀσφαλῆ καὶ γνήσιον
τοῦ Σωτῆρος προσκυνητήν· ἐπειδὴ δὲ ἐστὶν ὄλωσ
Ἑλληνικὸν τὸ ἐπιτήδευμα, παραιτητέον τὴν μίμησιν,
καὶ τῆς συνηθείας τὸ ἐμφερές, καθάπερ ἀμίλει, τῷ μὲν
πιστῷ καὶ βεβηκότῳ νῶ πρὸς ἀληθῆ εἰδησιν, εἰδῶλον
μὲν οὐδὲν ἐν κόσμῳ, ἀλλ' οὐδὲ εἰδωλόθυτόν ἐστιν, B
ἐσθιειν γε μὴν οὐκ ἐφίεται παρεγγυῶντος ἑτέρου διὰ
τὴν τῶν ἀσθενεστέρων συνείδησιν· « Ἴνα τί γὰρ ἐγὼ
κρίνομαι ὑπὸ ἄλλης συνείδησεως; Εἰ ἐγὼ χάριτι μετέ-
έχω, τί βλασφημοῦμαι, ὅπερ οὐ ἐγὼ εὐχαριστῶ; »
εὐδοκίμει τοιγαροῦν τὸ χρῆμα παρὰ Θεῷ τὸ παραι-
τεῖσθαι φημι τὴν πρὸς Ἑλλήνας ἰσουργίαν, ὡς ἐν τε
τῇ τῶν θυσιαστηρίων θέσει, καὶ ἐν τοῖς περὶ θρη-
σκείας ἐθεσί τε καὶ τρόποις.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Τὸ δὲ δὴ χρῆναι καρποφορεῖν εἰς δόξαν
Θεοῦ, καὶ μὴ κενὰς χεῖρας ἔχοντας εἰς τὴν ἁγίαν
λέναι σκηνήν, διεσάφει πάλιν ἡμῖν τὸ Γράμμα τὸ
ιερόν, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς οὕτως ἔχον· « Καὶ ἐγένετο,
ἧ ἡμέρα συνετέλεσε Μωσῆς, ὥστε ἀναστῆσαι τὴν C
σκηνήν, καὶ ἔχρισεν αὐτήν, καὶ ἠγίασεν αὐτήν, καὶ
πάντα τὰ σκεῦη αὐτῆς, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ
πάντα τὰ σκεῦη αὐτοῦ, καὶ ἔχρισεν αὐτὰ, καὶ ἠγίασεν
αὐτὰ. Καὶ προσήνεγκαν οἱ ἄρχοντες Ἰσραὴλ, δώδεκα
ἄρχοντες οἰκῶν πατριῶν αὐτῶν. Οὗτοι οἱ ἄρχοντες
φυλῶν, οὗτοι οἱ παρεστηκότες ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς.
Καὶ ἤνεγκαν τὸ δῶρον αὐτῶν ἔναντι Κυρίου, ἕξ
ἀμάξας λαμπηνίκας, καὶ δώδεκα βόας, ἄμαξαν παρὰ
δύο ἄρχόντων, καὶ μόσχον παρὰ ἐκάστου. Καὶ προσ-
ήγαγον ἔναντιον τῆς σκηνῆς. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς
Μωσῆν, λέγων· Λάβε παρ' αὐτῶν, καὶ ἔσονταί πρὸς
τὰ ἔργα τὰ λειτουργικά τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου,
καὶ δώσεις αὐτὰ τοῖς Λευίταις ἐκάστῳ κατὰ τὴν αὐ-
τοῦ λειτουργίαν. Καὶ λαβὼν Μωσῆς τὰς ἀμάξας καὶ
τοὺς βόας, ἔδωκεν αὐτὰ τοῖς Λευίταις. » Καὶ οὐ μέ- D
χρι τούτων τὰ ἐκ τῶν φυλάρχων ἦν· προσεπενήνε-
κται δὲ καὶ ἕτερα. Γέγραπται γὰρ, « Καὶ προσήνεγ-
καν οἱ ἄρχοντες εἰς τὸν ἔγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστη-
ρίου, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἧ ἔχρισεν αὐτὸ, καὶ προσήνεγκαν
οἱ ἄρχοντες τὰ δῶρα αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ θυσιαστη-
ρίου. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἀρχῶν εἶς καθ'
ἡμέραν, ἄρχων καθ' ἡμέραν προσοίσουσι τὰ δῶρα αὐ-
τῶν εἰς τὸν ἔγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ ἦν ὁ
προσφέρων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ τὸ δῶρον αὐτοῦ,
Ναασσὸν υἱὸς Ἀμιναδάδ, ἄρχων τῆς φυλῆς Ἰούδα.
Καὶ προσήνεγκε τὸ δῶρον αὐτοῦ, τρυβλίον ἀργυροῦν
ἕν, τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὄγκη αὐτοῦ· φιάλην μίαν ἀρ-
γυρᾶν, ἑβδομήκοντα σίκλων κατὰ τὸν σίκλον τὸν ἄγιον.

A hierculæ solent. Illud porro divinum atare cum
pulcherrima veritatis specie fulgeret, quænam
extrinseca adjumenta, aut vana ornamenta require-
ret? neque enim per sæcularia oblectamenta adi-
ret ad Deum, neque soluto remissoque animo, et
ad carnales voluptates projecto atque resupino, sed
vigilanti ac sursum intentissime respicienti, et in
cælis fixo. Ac, si fortuito ex illo divino altari stirpes
exstitissent, ea res firmo ac fideli nostri Salvatoris
adoratori nihil obfuisset: sed, quia gentilium est
prorsus id institutum, refugienda est imitatio,
atque consuetudinis similitudo, quemadmodum
procul dubio fideli homini, et in vera cognitione
atque scientia confirmato, nihil est idolum in mun-
do, neque aliquid est idolothymum⁴⁰, tamen ut
alius quidam præcipit, eo vesci non licet propter
infirmorum conscientiam⁴¹: « Utquid enim ego
judicor ab alia conscientia? Si ego cum gratia par-
ticipo, cur blasphemor, pro quo ego gratias ago? »
Laudabile igitur est apud Deum cavere, ne in
altarum situ, neve in religionis moribus atque ritu
gentiles imitemur.

PALL. Assentior.

CYR. Æquum esse autem, ut oblationes ad Dei
gloriam offeramus, nec vacuis manibus ad sacrum
tabernaculum adeamus, eadem sacræ Litteræ de-
clarant, quæ sic habent in Numeris: « Et factum est,
quo die consummavit Moyses erigere tabernaculum,
unxit illud ac sanctificavit, et omnia vasa ejus, et
unxit ea, et sanctificavit ea, et altare, et omnia
ejus vasa, et unxit ac sanctificavit ea; et obtulerunt
principes Israel, duodecim principes domorum fa-
miliarum suarum: hi principes tribuum, hi sunt,
qui adfuerunt recensionem, et attulerunt dona sua
ante Dominum; sex vehicula tecta, et duodecim
boves; vehiculum a duobus principibus, et bovem
a singulis, et adduxerunt ea ante tabernaculum. Et
locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Accipe ab
ipsis, 362 et erunt ad opera ministerii taberna-
culi testimonii, et dabis ea Levitis, singulis pro suo
ministerio. Et accipiens Moyses vehicula, et boves
dedit eas Levitis⁴². » Neque vero hucusque dun-
taxat principum tributum dona progressa sunt, sed
his etiam alia adjuncta. Scriptum est enim: « Et ob-
tulerunt principes ad dedicationem altaris, die quo
unxit illud, et attulerunt principes dona sua ante
altare. Et dixit Dominus ad Moysen: Princeps unus
per singulos dies offert dona sua ad dedicationem
altaris. Et fuit qui obtulit primo die donum suum,
Naasson filius Aminadab princeps tribus Judæ. Et
obtulit donum suum catinum argenteum unum, cen-
tum et triginta pondus ejus; phialam unam argen-
team, septuaginta siclorum juxta siclum sanctum,
utrumque plenum simila conspersa oleo ad sacri-
ficium; mortariolum unum decem aureorum plen-
um incenso; vitulum unum de bobus, arietem

⁴⁰ I Cor. viii, 4. ⁴¹ I Cor. x, 29, 30. ⁴² Num. vii, 1-6.

unum, agnum unum anniculum in holocaustum, et a hædum de capris unum pro peccato, et ad hostiam salutaris vitulas duas, et arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hoc fuit donum Naasson filii Aminadab ⁴². Obtulerunt præterea cæteri deinceps usque ad duodecimum eodem modo similique magnificentia, cum suus cuique certus dies attributus esset: sic enim præceperat Deus. του, κατά γε τὸν ἴσον τρόπον καὶ ἐν ἀπαρλλάτοις ταγμένης ἡμέρας ἰδικῶς· διετύπου γὰρ ὡδε Θεός.

PALL. Sed quæ tandem est hujus adeo multiplicis oblationis ratio?

CYR. Equidem, Palladi, si rem gestam spectes, oblatio est, sed illi conjuncta est mystica, mea quidem sententia, ratio, per quam ad Emmanuel, et ad nos ipsos hoc ænigma refertur; id autem explicabo, ut potero. Namque manifestato jam in orbe terrarum sancto illo veroque tabernaculo, id est, Ecclesia, Christus in ea multis variisque modis excellens Deo ac Patri a nobis propemodum ac pro nobis ut sacra victima offertur, quæ pretium sit ac pro universorum vita permutatio, quippe cum ille unus sit pro universis æqua æstimatio. Nam, posteaquam ille Unigenitus factus est ut unus e nobis homo, seipsum obtulit Deo et Patri quasi præcipuum quiddam ac primitias humanæ naturæ, sanctitatem redolentis, quæ illi sanctitas, qua parte intelligitur, atque adeo est Deus, secundum naturam et essentiam inerat, sed eandem adventitiam habebat, qua parte humana in eo natura spectatur.

363 Cumque unus idemque sit, multis tamen modis in illa principum oblatione figurabatur: ut vero tunc, sic hoc quoque tempore sacrificatur Christus per eos principes qui pro temporum serie succedunt, multiplici notione perceptus, variisque nominibus ornatus: fiebat enim oblatio per singulos dies; quo facto significabatur illa per singulos dies Christi hostiæ perennitas ac perpetuitas, atque etiam eorum, qui fide justificati sunt, in offerendo largitas. Neque enim unquam deerunt adoratores, neque erit oblationis inopia, sed Christus in sanctis tabernaculis mystice sacrificatus a nobis et pro nobis offeretur. Ipse est autem oblatio nostra prima atque præcipua; seipsum enim obtulit hostiam Patri non pro seipso, ut vera fides docet, sed pro nobis, qui sub peccati iugo ac reatu tenebamur. Sumus deinde ad illius similitudinem nos ipsi quoque sacræ victimæ, cum mundo morimur ⁴³, quatenus peccatum in nobis mortuum est, Deo autem vivimus, illam in sanctitate ac pietate vitam. Hæc enim nobis præ se ferre videtur illa principum oblatio; quam placet per partes, ut nobis optime habere videbitur, congruentibus rationibus exami-

PALL. Mihi sane placet.

CYR. Allatus igitur est a singulis vitulus; vehiculaque sex numero, sacris operibus tabernaculi attributa sunt. Deinde a singulis catinus unus ar-

ἀμώτερα πλήρη σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ εἰς θυσίαν, θυίσκην μίαν ἑξκα χρυσῶν, πλήρη θυμιάματος, μόσχον ἕνα ἐκ βοῶν, κριὸν ἕνα, ἀμνὸν ἕνα ἐνιαύσιον εἰς ὀλοκαύτωμα. Καὶ χίμαρον ἕξ αἰγῶν ἕνα περὶ ἁμαρτίας· καὶ εἰς θυσίαν σωτηρίου δαμάλεις δύο, κριοὺς πέντε, τράγους πέντε, ἀμνάδας ἐνιαυσίας πέντε. Τοῦτο δῶρον Ναασσὸν υἱοῦ Ἀμιναδάδ. Προσεκόμεζον δὲ καὶ καθεξῆς ἕχρι τοῦ δυοκαιδεκάτου φιλοτιμίαις, ἐκνεμηθείσης ἐκάστῃ τῆς αὐτῶ συντε-

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς δὴ ἄρα ἐστὶ τῆς οὕτω πολυειδοῦς προσαγωγῆς ὁ λόγος;

ΚΥΡ. Καρποφορία μὲν οὖν τὸ χρῆμά ἐστιν, ὡ Παλλὰδιε, πέπλεκται δὲ, οἶμαι, καὶ λόγος αὐτῆ μυστικῶς εἰς τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀνακομίζων τὸ ἀνιγμα· φράσω δὲ ὡς ἂν οἶός τε ὡ πάλιν. Ἀναδεδειγμένης γὰρ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τῆς ἀγίας, καὶ ἀληθοῦς σκηνῆς, τοῦτ' ἐστὶ, τῆς Ἐκκλησίας, πολυειδῶς ἐν αὐτῇ διαπρέπων Χριστὸς καὶ μονουοῦχι παρ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἱερὸν προσάγεται θύμα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λύτρον καὶ ἀντάλλαγμα τῆς ἀπάντων ζωῆς, εἰς ὃ πάντων ἀντάξιος. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ Μονογενὴς ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν, ἑαυτὸν προσεκέκοιμε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, πρωτόλειον ὡσπερ τι καὶ ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρώπου φύσεως εὐωδιαζούσης ἐν ἀγιασμῷ, φυσικῶς μὲν καὶ οὐσιωδῶς ἐνυπάρχοντι, καθ' ὃ νοεῖται καὶ ἐστὶ Θεός, εἰσεκκριμένως δὲ αὐτὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον. Εἰς δὲ ὑπάρχων καὶ αὐτὸς, κατὰ πολλοὺς ἐγράφετο τρόπους, ὡς ἐν γε τῇ τῶν ἀρχόντων προσκομιδῇ, ἱερουργεῖται δὲ ὡσπερ καὶ νῦν ὁ Χριστὸς, διὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἡγουμένων πολυτρόπως νοούμενος, καὶ διαφόροις ὀνόμασι ἐκτετιμημένος· καὶ καθ' ἡμέραν προσφορὰ, τὸ ἀνεκλείπεις οἰονεῖ πως καὶ ἀκατάληκτον τῆς Χριστοῦ θυσίας ἐν ἡμέρᾳ πάση καὶ τὸ ἐν αὐτῇ καρποφόρον τῶν ἐν πίστει δειδικαιωμένων ὑποδηλούντος τοῦ πράγματος. Οὐ γὰρ ἐπιλείψουσιν οἱ προσκυνηταί, ἀλλ' οὐδὲ σπάνις ἐστὶ δωροφορίας· προσκομιθῆσεται δὲ πρὸς ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, μυστικῶς ἱερουργούμενος ἐν ταῖς ἀγίαις σκηναῖς. Αὐτὸς δὲ ἡμῶν καρποφορία πρώτη καὶ ἐξαιρετος· προσεκέκοιμε γὰρ ἑαυτὸν εἰς θυσίαν τῷ Πατρὶ, καὶ οὐχ ὑπὲρ γε μᾶλλον ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν ἀμωμήτως ἔχοντα λόγον, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ὑπὸ ζυγῶν καὶ γραφῆν ἁμαρτίας. Καθ' ὁμοιότητα δὲ τὴν πρὸς αὐτὸν, ἱερὰ θύματα καὶ ἡμεῖς, κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντες, ὡς νενεκρωμένης τῆς ἁμαρτίας ἐν ἡμῖν, ζῶντες δὲ τῷ Θεῷ, τὴν ἐν ἀγιασμῷ καὶ ὁσιότητι ζωὴν. Ταυτὶ γὰρ ἡμῖν ὑπεμφαινειν ἔοικεν ἡ τῶν ἀρχόντων προσαγωγὴ, ἣν καὶ ἀνά μέρος ἐκθασανίζοντες τοῖς καθήκουσι λογισμοῖς, ὅπως ἂν ἡμῖν εὐχοί, βούλει λέγωμεν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν;

habere videbitur, congruentibus rationibus exami-

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Προσεκόμεσται μὲν οὖν παρὰ ἐκάστου μόσχος· ἐκνεμένονται δὲ τοῖς ἱεροῖς ἔργοις τῆς ἀγίας σκηνῆς, ἕξ οὖσαι τὸν ἀριθμὸν αἱ ἄμαξαι. Εἶτα παρ'

⁴² Num. vii, 10-17. ⁴³ Rom. vi, 5.

ἐκάστου τρυβλίου ἐν ἀργυροῦν, καὶ φιάλη μία, καὶ ἀμφοτέρα, φησὶ, πλήρη σμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ, θυτοσκῆ μία θυμιάματος ἔμπλεως, κριδὲς εἷς, ἀμνὸς εἷς ἐνιαύσιος εἰς ὀλοκαύτωμα, γίμαρος ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας· καὶ ταυτὶ μὲν τὰ ὀλοκαυτώματα. Προσεκόμεζον δὲ καὶ εἰς θυσίαν πωτηρίου, φησὶ, δαμάλεις δύο, κριοὺς πέντε, τράγους πέντε, ἀμνάδας ἐνιαυσίους πέντε.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ οὖν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, τί τὸ μεταξὺ, καὶ ποίαν ἂν τις εἴποι τὴν διαφορὰν τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας, καὶ ὀλοκαυτώματος.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ. Τὰ μὲν γὰρ ὀλοκαυτώματα τῶν ζῶων ὅλα δι' ὅλων, ἱερῶ καὶ ἀσθέστῳ κατεφλέγετο πυρὶ, οὐδενὸς τὸ σύμπαν ἐξηρημένου, ἀλλ' οἰοεὶ πως παντὸς μορίου καὶ μέλους εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναβαλόντος πῦ θεῶ, τὰ δὲ γε ὑπὲρ τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας σφασζόμενα, μερικὴν ἐδέχετο τὴν καθιέρωσιν, ὡς ἐν ὦμῳ δεξιῶ, κεφαλῇ τε καὶ ποσὶ, νεφροῖς καὶ ἥπατι, καὶ ἑτέροις τισὶ τοῖς εἰς τὸ εἶσω καὶ ἔνδοσθις. Πρέπει δὴ οὖν τὸ ὀλοκαυτοῦσθαι Χριστῶ· καὶ γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς ὁλος ἄγιος, εὐώδης ἅπας καὶ ἱερός. Ἦμῖν δὲ οἰκεῖον, τὸ οὐκ εἰσάπαν ἄγιον, καὶ οὐχ ὀλοκλήρως ἱερὸν, οἷς ἔνεστι τι καὶ μελυσμοῦ διὰ τὴν ἐν ἡμῖν ἁμαρτίαν. «Καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ βύπου,» καὶ «Παραπτώματα τίς συνήσει;» κατὰ τὸ γεγραμμένον. Διὰ τοῦτο τὴν ὑπὲρ τοῦ σωτηρίου θυσίαν, οὐχ ὀλόκαυτον ὁ νόμος, μερικῶς δὲ μᾶλλον καθιερούσθαι δεῖν εὖ μάλα προστέταχεν. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, σαφὲς σοὶ καὶ ἀποχρῶν εἰς εὐμαθίαν ὁ λόγος; parte consecrari debere, lex rectissime jussit. Num igitur, Palladi, perspicua tibi est mea oratio, et ad intelligendum satis apta?

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΣΥΡ. Φέρε δὴ οὖν, ἐπ' ἐκεῖνο ἴωμεν εἰς γε τὸ, ἐκάστῳ φημὶ τῶν προσενηνεγμένων, φάναι τι, καὶ μὴν καὶ συνιέναι τῶν ἀναγκαίων εἰς ὄνησιν.

ΠΑΛΛ. Ἦθι δὴ οὖν.

ΚΥΡ. Ἔστι τοίνυν τὰ παρ' ἐκάστου τῶν φυλάρχων, τρυβλίον ἀργυροῦν ἐν καὶ φιάλη μία, καὶ ἀμφοτέρα πλήρη σμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐλαίῳ. Τὸ μὲν οὖν τρυβλίον ἐστὶ τοῖς ἐδωδίμοις ὑπηρετοῦν, καὶ εἰς ὄψοφαγίαν χρήσιμον, καθὸ καὶ αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ φιλοπνευστοῦντι Ἰωάννῃ πῦ γνησίῳ μαθητῇ τίς ὁ παραδώσων αὐτὸν, «Ὁ ἐμβάψας, φησὶ, μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ.» Φιάλης δὲ τί ἂν λέγοιμι τὴν χρεῖαν, διακεκραγῶτος ὡδὶ τοῦ πράγματος; Καὶ σημεῖον ἄρτου σμιδάλις, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῆς ἄρτος, ἄρτος δὲ ζωῆς, ὁ Χριστός. Οὐκοῦν ὡς ἐν τῷ τρυβλίῳ καὶ ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ ὡς ἐν ἄρτῳ τῷ ἐν ἀμφοῖν, πλήρη γὰρ ἦν σμιδάλεως, ὡς ἐν βρώσει τε καὶ πόσει, ζωὴ καὶ ζωοποιὸς ὁ Χριστός σημαίνεται. «Ἄμην γὰρ, φησὶ, λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖνῃτε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.» Ἐλαίῳ δὲ τὴν σμιδάλιν καταδεδευσθαι φησιν, αὐτό που τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀναμελωδοῦντος οἰοεὶ που τοῦ τύπου· «Ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον

genteus, et phiala una, et utraque, inquit, plena similia conspersa oleo, mortariolum unum incensi plenum, aries unus, agnus unus anniculus in holocaustum, hædus e capris unus pro peccato; atque hæc quidem holocausta fuere. Obtulerunt præterea in hostiam salutaris vitulas duas, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

PALL. Expone igitur illud in primis, quid intersit quidve differre dicendum sit inter hostiam salutaris et holocaustum.

CYR. Accipe igitur. Nam illa ex animantibus holocausta tota ex omni parte igni sacro atque perpetuo cremabantur, nulla parte omnino excepta, sed particulis fere omnibus ac membris omnibus in odorem suavitatis ad Deum ascendentibus; quæ vero pro hostia salutaris cædebantur, ea consecrabantur ex parte, **364** ut dexter humerus, caput etiam ac pedes, renes ac jecur, nonnullæ præterea reconditæ partes et intestinæ. Christo igitur convenit in holocaustum offerri: est enim revera totus sanctus, totus odore suavitatis plenus ac sacer. Nobis autem illa victima proprie convenit, quæ non est ex omni parte sancta, neque omnino sacra, quibus nonnihil maculæ inest propter peccatum, quod est in nobis: «Nemo enim mundus a sordibus»; et: «Delicta quis intelliget?» ut scriptum est. Ob eam itaque causam, hostiam quæ pro salute offerebatur, non universam incendi, sed potius ex igitur, Palladi, perspicua tibi est mea oratio, et ad

C PALL. Sane vero.

CYR. Age igitur pergamus de iis, quæ a singulis oblata sunt, aliquid dicere atque intelligere, quod fructuosum sit futurum.

PALL. Perge igitur.

CYR. Hæc sunt ergo a singulis tribuum principibus oblata, catinus argenteus unus, phiala una, et utraque plena similæ confectæ oleo: catinus itaque ad esculenta continenda est aptus, et ad pulmenta usum habet: quod etiam ipse Salvator docuit, qui Joanni illi fideli discipulo roganti, quisnam ipsum traditurus esset: «Qui intinxerit, inquit, mecum manum in catino ⁴⁷.» De phialæ autem usu quid attinet dicere, quem ipsa res voce pene testari videtur? Simila porro panis est signum, ex illa namque fit panis: est autem panis vitæ Christus. Igitur tanquam in catino, et in phiala, et tanquam in pane, qui in utroque vase erat, cum utrumque plenum esset similæ, nimirum tanquam in cibo ac potu Christus, qui vita est, atque vivificator, significatur. Inquit enim: «Amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis ⁴⁸.» Oleo autem similam fuisse madafactam, inquit: in quo typus ipse pene illud et Psalmis concipere videtur: «Dilexisti justitiam, et

⁴⁶ Job xiv, 4. ⁴⁷ Psal. xviii, 43. ⁴⁸ Matth. xxvi, 23; Joan. xiii, 26. ⁴⁹ Joan. vi, 54.

odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis ⁴⁹. Mortariolum vero figura est ac species thuribuli ad mortarii similitudinem facti, ipsum quoque thure plenum: bonus enim odor ac thuribulum est Christus, non extrinsecus odorem habens, ut nobis certe contingit, qui participatione virtutis atque sanctificationis ejus, quæ ex pietate est, hæc ipsa consequimur: **365** sed ex se tanquam Deus in suaque natura iis rebus præditum, per quæ illum admiramur, et odore, qui supra mundum est, et supra creaturam omnem, totum replens orbem terrarum. Nam illum secundum naturam ac revera Deum esse, et in sua ipsius natura paternæ cognitionis odorem accepisse, optime dignoscitur: plenum igitur est incenso mortariolum. Deinde adducitur bos, aries præterea et agnus et hædus e capris afferuntur; ac per hæc omnia animantia ipse figuratur, in vitulo quidem propter summam firmitatem, et quod mansuetorum mundorumque animantium bos est præstantissimus, ac magnitudine corporis excellit: omnia autem, quæ ad Christum pertinent, spirituali excellentia prædita sunt, et ipse præstantia per omnia minime comparanda eminent, atque superior est; in ariete vero propter perfectionem, atque etiam propter innocentiam in agno: « Ego enim, inquit, tanquam agnus innocens, qui ducitur, ut immoletur, nesciebam ⁵⁰; » in hædo rursus, propterea quod pro peccatoribus occisus est. Hædus enim ex legis præscripto sacrificium est pro peccato: ille autem Emmanuel mortem pro nobis subiit, et ea nece quam pro nobis pertulit, a veteribus delictis liberati sumus. An vero non id lesse verum putas?

PALL. Quidni putem?

CYR. Illud autem observes velim, oblatos quidem esse boves; cæterum ad opera tabernaculi destinatos, ut, cum castra moveri opus esset, ipsi onera vehiculis ferendo, sacrorum administratos labore ac molestia levarent. In Christo enim conquiescit Ecclesia, et nos ipse fert et laboribus, qui supra vires sunt, sacrum illud honoratumque genus, ac populum sacrorum operum peritum succumbere non permittit. Sic igitur supradicta ad Christum referenda sunt. Quæ autem pertinebant ad hostiam salutaris, ea pro seipsis quodammodo principes afferebant, ac tanquam tabernaculo consecrabant, offerebantque Deo in odorem suavitalis. Vitulæ autem erant duæ, arietes quinque, hirci quinque, agni quinque. Ac vitulus quidem Christus est, nos vicissim vitulæ: ratio etiam utriusque non est aliena, sed vera potius atque perspicua; semper enim fere mas principem locum tenet, et apud Deum honore ac gloria præstat, eamque rem suo testimonio natura comprobatur. Inferior est autem femina, illique subjecta, et viribus, et honore posterior, et a tergo quodammodo mare sequens. **366** Est itaque ut in mare vitulo dux noster Christus, nos vero quodammodo subjecti, et multa quam

ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. Ὁ θύσκη δὲ αὐτῷ, σχῆμά τε καὶ εἶδος θυμιατηρίου, θυΐας ἐν ἴσῳ πεποιημένου, ἐπίμεστον δὲ καὶ αὐτὸ θυμιάματος· εὐωδία γὰρ καὶ θυμιατήριον ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐξωθεν δὲ τὸ εὐώδες ἔχων, καθάπερ ἀμῆλει καὶ ἡμεῖς αὐτὰ κατὰ μέθεξιν ἀρετῆς, καὶ τοῦ κατ' εὐσέβειαν ἁγιασμοῦ τὸ ἐν τούτοις εἶναι κερδαίνοντες, ἀλλ' οἴκοθεν ὡς Θεὸς καὶ ἐν ἰδίᾳ φύσει πλουτῶν τὰ δι' ὧν θαυμάζεται, καὶ ὅλην ἐμπύπλησεν τὴν οἰκουμένην τῆς ὑπερκοσμίου καὶ ὑπὲρ κτίσιν ὁσμῆς. Θεὸς γὰρ ὧν φύσει καὶ ἀληθῶς, καὶ τὴν ὁσμὴν τῆς γνώσεως τοῦ Πατρὸς ἐν ἰδίᾳ φύσει λαχὼν, εὐ μάλιστ' ἀγαπᾶται, ἐμπλεως οὖν ἡ θύσκη θυμιάματος. Ταύτη τοι προσάγεται μόσχος τε καὶ κριδὸς, καὶ μὴν καὶ ἀμνὸς, καὶ χίμαρος ἐξ αἰγῶν, τὰ πρὸς τούτοις ἐτι προσκεκομμένα, καὶ διὰ πάντων αὐτῶν ὁ γραφόμενος· ἐν μὲν τῷ μόσχῳ, διὰ τὸ ἁγαν εὐσθενὲς, καὶ ὅτι τῶν ἐν ἡμερότητι καὶ καθαρότητι ζώων, τὸ προῦχον, ὁ μόσχος, καὶ ὡς ἐν μεγέθει σώματος, τὸ ὑπερτεροῦν· ἐν ὑπεροχῇ δὲ τῇ νοητῇ, πάντα ἐστὶ τὰ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸς ὁ προῦχων καὶ ὑπερκεείμενος τῇ κατὰ πᾶν ὁτιοῦν ἀσυγκρίτῳ διαφορᾷ· ἐν δὲ τῷ κριδί, διὰ τὸ τέλειον, καὶ μέντοι διὰ τὸ ἄκακον, ἐν τῷ ἀμνῷ· « Ἐγὼ γὰρ, φησὶν, ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων· » ἐν δὲ τῷ χίμαρῳ, ἐκ τὴν ὑπὲρ γε τῶν ἡμαρτηχότων σφαγῆν. Χίμαρος γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτίας τὸ θῦμα, κατὰ τὸν νόμον· εἰσόδῳ δὲ δι' ἡμᾶς τὸν θάνατον ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ τῶν ἀρχαίων πλημμελημάτων ἐκλειυτρώμεθα, δι' ἣν ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν σφαγῆν. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς καὶ τοῦτο ἀληθές;

AN VERO NON ID LESSE VERUM PUTAS?

C. ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἐπιτίθει δὲ ὅτι προσκεκομίσθησαν μὲν οἱ μόσχοι, δέδονται γὰρ μὴν εἰς τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς, ἐν ἐν ταῖς ἀναζεύξεσιν αὐτοὶ φέροντες ἐφ' ἀμαξῶν, πόνου καὶ ἀνίας ἀπαλλάττειν τοὺς ἱεουργοὺς. Ἐπαναπαύεται γὰρ ἡ Ἐκκλησία Χριστῷ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς φέρει, τοῖς ὑπὲρ δύνανται πόνους περιπίπτειν οὐκ ἐφίεις τὸ ἱερὸν καὶ τίμιον γένος, καὶ τὸν τῶν ἁγίων ἔργων ἐπιστήμονα λαόν. Οὕτω μὲν οὖν ἀνοιστέον ἐπὶ Χριστὸν τὰ ὀνομασμένα. Τὰ δὲ γε εἰς θυσίαν σωτηρίου προσκεκόμενον οἶον! πῶς αὐτὸν ἄνθ' ἑαυτῶν οἱ ἡγούμενοι, καθιερούντες τρόπον τινὰ τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναφέροντες τῷ Θεῷ. Δαμάλειες δὲ ἦσαν δύο, κριοὶ πέντε, τρίγωνι πέντε. Ἀμνύδες πέντε. Καὶ μόσχος μὲν, ὁ Χριστὸς, δαμάλειες δὲ αὐτῷ ἡμεῖς, καὶ λόγος ὁ ἐπ' ἀμφοῖν, οὐκ ἀσύμφυλος, ἀληθῆς δὲ μᾶλλον καὶ ἐναργής· ἡγεμονικώτατον γὰρ αἰεὶ πῶς τὸ ἄρσεν ἐστὶ, καὶ ἐν τιμῇ καὶ δόξῃ τῇ παναρίστῳ παρὰ Θεῷ, καὶ μάρτυς ἡ φύσις, ὁμολογοῦσα τὸ χρεῖμα. Μεῖον δὲ καὶ ὑπεστρωμένον τὸ θῆλυ, καὶ οἰονεὶ κατόπιν ἰδὸν τῆς ἀρσένων ἀληθῆς τε καὶ δόξης. Ἔστι δὲ οὖν ἐν ἄρσενι μόσχος, καθηγγητῆς μὲν ἡμῶν ὁ Χριστὸς, ὑπεζεύγμεθα δὲ ὡσπερ ἡμεῖς καὶ ἐν κοιλῷ μέλινι παρ' αὐτὸν ἀληθῆ τε καὶ δόξῃ, καὶ, ἀσύγκριτον τὸ μεσολαβοῦν. Εἰ γὰρ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς.

⁴⁹ Psal. XLIV, 8. ⁵⁰ Jerem. XI, 19.

ὁμοιότης γὰρ τῷ μόσχῳ δάμαλις, ἀλλ' ἐν πολλῇ λίαν ὑπεροχῇ τὰ αὐτοῦ. « Τίς γὰρ ὁμοιωθήσεται τῷ Θεῷ ἐν υἰοῦς Θεοῦ ; » καθ' ἡμᾶς γὰρ ὁμοῦ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐν ὑπεροχῇ θεότητος, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ. Δύο γε μὴν αἰ δαμάλις, εἰς τύπον, οἶμαί που, τῶν δύο λαῶν, συνδεδραμηκότων εἰς ἓνα τὸν ἀπ' ἀμφοῖν, συνείροντος εἰς ἐνότητά τὴν πνευματικὴν διὰ πίστεως τοῦ δι' ἡμᾶς τε καὶ μεθ' ἡμῶν. Κριοὶ δὲ πάλιν καὶ ἀμνοὶ ἰσάριθμοι, χίμαροὶ τε οὐχ ἤττους, τῶν πιστευόντων πληθὺν ὑπεμφαίνοντες, τὴν ὄν ἐν πέμπτῳ, φημί, συνενηγεμένην καιρῷ, καθ' ὃν ἡ ἐπιδημία τοῦ λέγοντος, « Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. » Σημαίνεται δὲ τῶν πεπιστευκότων διὰ μὲν τῶν κριῶν τὸ ὡς ἐν φρονήσει τέλειον, καὶ τῆς νοητῆς ἡλικίας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς ἐν Χριστῷ, τὸ ἀρτίως ἔχον, διὰ δὲ τῶν ἀμνῶν τὸ ὡς ἐν ἀπλότητι τε καὶ ἀκακίᾳ. « Μὴ » γὰρ δὴ, φησὶν, « ἀδελφοί, παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε. » διὰ δὲ τῶν ὑπὲρ ἀμαρτίας χιμάρων, τὸ δεῖ δεῖσθαι καθαρισμοῦ καὶ πλημμελημάτων ἀφέσεως. Τοιγάρτοι καὶ δεδιδάγμεθα λέγειν ἐν προσευχαῖς. « Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα. » Οὐ γὰρ ἔστι καιρὸς, ὅτε μὴ βοᾶν ἀναγκαῖον τοῖς ὡς ἀληθῶς ἀρτίφροσι, καὶ τῆς ἀνθρωπιείας φύσεως εἰδῶσι τὸ ἀναλκι, καὶ, « Παραπτώματα τίς συφθεῖς ; » καὶ, « Ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισον με. » Τοῦτο θυσία πνευματικῆ, σωτηρίας τε περὶ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν εὐωδιάζουσα τῷ Θεῷ.

sunt prudentia humanæque imbecillitatis haud ignari, clamare necesse sit: « Delicta quis intelligit? » ei, « Ab occultis meis munda me ». » Hæc est spiritualis hostia, et quæ pro salute nostrarum animarum Deo in odorem suavitatis offertur.

ΠΑΛΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Χριστὸν οὖν ἔφη, ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ καὶ τοῖς κριοῖς, ἀμνοὶς τε καὶ τράγοις, καὶ τοῖς ἑτέροις κατασημαίνεσθαι, καὶ ἀφαρματεῖν τοῦ πρέποντος οὐκ εἶναι ἀν οὐτι που τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον. Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ ἐφ' ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν τῶν ἐνοικῶν μετακομίσει δύναιεν, τὸ λυποῦν οὐδὲν, τοιαύτην τινὰ θεωρίαν τοῖς προκειμένοις ἐπενεγαῖεν.

ΠΑΛΑ. Ὅποια δὲ φησὶ ;

ΚΥΡ. Προσεκομίζοντο κατὰ τὸν νόμον παρὰ πάντας Ἰσραὴλ τὰ ἱερὰ θύματα. Προσεχέτο δὲ τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ τῶν σφαζομένων τὸ αἷμα, μονουχοῖ καταγράφοντος ὡς ἐν σκιᾷ τοῦ δρωμένου, καὶ πλαγίως ἡμῖν ὑπεμφαίνοντος, ὅτι Θεῷ τῷ ἁγίῳ τὰς λαυτῶν ἡμῶν καθιερούν προσήκει ψυχάς.

ΠΑΛΑ. Εὐ ἔφη.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀνθ' ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τα θύματα, καὶ ἡμεῖς ἔσμεν ἐν αὐτοῖς οἱ κατὰ τύπον ἱερουργοῦμενοι.

ΠΑΛΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Φέρε δὲ οὖν πολυπραγμονοῦντες ὀρθῶς τὰ ὡς παρὰ πάντων προσεκομισμένα διὰ τῆς τῶν ἡγουμένων χειρὸς, τῆς ἐν πνεύματι θεωρίας τὸ κάλλος περιεβρήσωμεν. Ἦν οὖν ἄρα τὰ προσενηγεμένα ἐν ἀργυροῖς σκεύεσι, τρυβλίῳ, φημί, καὶ φιάλῃ, σμιλλάλις ἐλαιοβρεχῆς. Σύμβολον δὲ λαμπρότητος μὲν

A ille tum robore tum gloria inferiores, longissimoque intervallo disjuncti : nam etsi nostri similis factus est (eadem quippe specie sunt vitulus ac vitula), sed tamen, quæ ad eum pertinent, longe sunt excellentiora. « Quis enim æquabitur Deo in filiis Dei? » Simul enim et secundum nos, et supra nos Christus est ; ac præstantiam divinitatis retinet, licet sit caro factus. Cæterum duæ sunt vitulæ in figuram, ut opinor, duorum populorum, qui suo concursu unum efficiunt populum ex utroque conflatum, cum eos in unitatem spiritus per fidem ille conserat atque connectat, qui propter nos atque inter nos est factus. Arietes præterea et agni totidem, hirci quoque haud pauciores, multitudinem credentium indicant, quæ quinto quasi tempore contingit, quo tempore ille advenit, qui dixit : « Cum exaltatus fuero a terra, omnes traham ad me ipsum ». Per arietes autem significatur credentium prudentiæ perfectio, et spiritualis ætatis, illius nimirum qua in Christo crescimus, absolutio, per agnos vero simplicitas et innocentia : « Nolite » enim, inquit, « fratres, pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti estote » : per hircos denique pro peccato, semper nos expiatione ac remissione peccatorum opus habere. Itaque edocti sumus in orationibus dicere : « Dimitte nobis debita ». Nullum enim tempus est, quo non iis certe, qui perfecta

C PALL. Ita est.

CYR. Christum igitur dixi in vitulo et arietibus, agnis quoque et hircis cæterisque animantibus significari : neque vero meam hac de re expositionem arbitror ab eo quod rectum sit abhorrere. Sed, si quis velit ad nos ipsos quoque sententiarum vim transferre, nihil prohibet ejusmodi quamquam reconditam intelligentiam propositis rebus adjungere.

PALL. Cujusmodi tandem ?

CYR. Offerebantur, ut lex constituerat, sacræ victimæ ab universo Israelis populo. **367** Sed ad altare fundebatur cæsurum animantium sanguis : in quo res ipsa gesta nobis tanquam in umbra prope descripsit et oblique significavit, Deo, qui sanctus est, nostras animas nos consecrare debere.

D PALL. Recte ais.

CYR. Nostro igitur loco ac pro nobis victimæ offeruntur, nosque in illis typice sacrificamur.

PALL. Ita est.

CYR. Age ergo, diligenter examinemus quam tanquam ab omni multitudine per manus principum oblata sunt, ac spiritualis contemplationis pulchritudinem circumspiciamus. Argenteis igitur vasis, catino, inquam, ac phiala, similia oblata est oleo madefacta : est autem argentum splendoris nota, ut

⁹ Psal. lxxviii, 7. ¹⁰ Joan. xii, 32. ¹¹ I Cor. xiv, 20. ¹² Matth. vi, 12. ¹³ Psal. xviii, 13.

simila vitæ, quippe cum ex illa panis exsistat, qui vitam conservat; oleum denique signum est hilaritatis. Offeratur itaque a nobis ipsius quoque Deo, qui est super omnia, in splendore vitæ hilaritas per spem quæ in Christo est: « Spe enim gaudentes⁸⁶, » inquit. Qui enim fieri potest, ut non summa lætitia pleni sint, qui genus vitæ atque conversationis splendidum diligenter excoluerint, et Salvatoris nostri mandata custodierint? quibus omnino apud Deum reposita est ejus ipsius gloriæ participatio. « Mortui enim estis, » inquit, « et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria⁸⁷. » Igitur similia oleo conspersa est. Inest enim in sanctorum virorum vita illa ut in spe gloriæ hilaritas, cum splendore nimirum sanctitatis et justitiæ. Aureum porro mortariolum incensi plenum sanctorum pulchritudinem significat, et illam tanquam in sacris vasis suaveolentiam sanctitatis, quæ deinde offertur Deo velut donum quoddam sane fragrantissimum. An vero, Palladi, sanctos viros vasa esse splendida et electa non putabimus?

PALL. Ego vero maxime puto.

CYR. Vitulus igitur a singulis unus offertur, suntque simul universi duodecim, sed tabernaculum lamen vehunt bini, ad vehiculum ac jugum unum juncti, Levitarumque sunt ministeriis attributi: quæ res figura est **368** duorum populorum, qui non adhuc dogmatum et vitæ dissimilitudine disjuncti, sed sub unum Salvatoris nostri jugum tolerant ac fortiter juncti sunt atque convenerunt: « Viriliter enim age, » inquit, « et confortetur cor tuum, et sustine Dominum⁸⁸. » Est autem bos laboris tolerantissimum animal atque robustissimum, quales omnino sunt, qui pietatem in Deum amplectuntur, qui Christum quasi jugum sibi impositum sustinent, in illo sacro tabernaculo figuratum. Corpus porro illius Ecclesiam ipse quoque Paulus divinus vir appellat⁸⁹. Dictum est etiam ad Ananiam de eodem Paulo: « Vade, » inquit, « quia vas electionis est hic mihi, ut portet nomen meum eorum gentibus⁹⁰. » Arces præterea et agnus afferuntur, qui tum antiquioris tum recentioris populi ad Deum accessum ac veluti dedicationem spirituales præ se ferunt. Ut enim in bobus tolerantia et fortitudo designabatur, sic, ut opinor, in ovibus quoque illa cum mansuetudine ubertas eorum qui per fidem in Christum justificati sunt, plane indicatur; est namque id animal mansuetum atque fructuosum, quales sunt omnes qui evangelicam vivendi rationem diligenter colunt, quos ipse Christus alloquebatur: « Omni petenti te tribue; et ab eo, qui tollit res tuas, ne repetas, et percutienti te in dextera maxilla, verte illi et alteram⁹¹. » Scribit etiam Paulus: « Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse ad omnes, in mansuetudine docentem diversa sentientes⁹². » Prædi-

ὁ ἀργυρος; ζωῆς δὲ ἡ σερμίδαλις, ὡς ἀρτου γένεσις τοῦ συνέχοντος εἰς ζωὴν, ἰλαρότητος δὲ τὸ ἐλαιον. Προσπαγέσθω δὲ οὖν καὶ πρὸς γε ἡμῶν αὐτῶν τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ τὸ ὡς ἐν λαμπρότητι ζωῆς ἰλαρὸν, ἐλπίδι τῇ ἐν Χριστῷ. « Τῇ γὰρ ἐλπίδι χαίροντες, » φησί. Πῶς δ' ἂν εἶεν οὐχὶ τῆς ἀνωτάτω θυμηδίας ἐμπλεῖ, τὸ ἐν ζωῇ τε καὶ πολιτείᾳ περιφανὲς ἐξησκηκότες εὖ μάλα τῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνταλμάτων οἱ φύλακες; οἷς πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἐν μετέξει γενέσθαι τῆς δόξης αὐτοῦ τεθησαύρισται παρὰ Θεῷ. « Ἀπεθάνετε γὰρ, » φησί, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. « Οὐκοῦν ἡ σερμίδαλις ἐλαιόδευτος. » Ἐνεσσι γὰρ τῇ τῶν ἁγίων ζωῇ καὶ τὸ ὡς ἐν ἐλπίδι δόξης ἰλαρὸν, μετὰ λαμπρότητος δηλονότι τῆς ἐν ὀσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Χρυσὴ δὲ θυλοσκυ θυμιάματος πλήρης, τὸ τῶν ἁγίων γράφουσα κάλλος, καὶ ὡς ἐν σκεύεσιν ἐκλεκτοῖς τὸ εὐῶδες ἐν ἀγιασμῷ, εἶτα δῶρον ὡσπερ τι Θεῷ τὸ εὐοσμότερον ἀληθῶς. Ἥ οὐχὶ σκευὴ λαμπρὰ καὶ ἀπόλεκτα τοὺς ἁγίους ὑπάρχειν οἰησαίμεθα ἂν, ὦ Παλλάδιε;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γὰρ.

ΚΥΡ. Μόσχος δὲ ἦν παρ' ἐκάστου, καὶ δυοκαίδεκα μὲν οἱ πάντες. Ἀχθοφοροῦσι γὰρ μὴν τὴν ἁγίαν σκηνὴν, κατὰ δύο προσενηνεγμένοι πρὸς ἄμαξαν μίαν, καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, ἐκνεμένηται δὲ ταῖς τῶν Λευιτῶν ὑποουργίαις· καὶ ἄνθρωπος ἂν εἴη τὸ χρῆμα τῶν δύο λαῶν, οὐκέτι μεμερισμένων εἰς ἀνομοιοῦτητα δογματῶν καὶ ζωῆς, συνενηνεγμένοι δὲ ὡσπερ καὶ συνδραμηκῶτον ὑπὸ γε τὸν ἕνα τοῦ Σωτῆρος ζυγὸν τληπαθῶς καὶ ἀνδρείως. « Ἀνδρίζου γὰρ, » φησί, καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον. » Τληπαθὲς δὲ ζῶον ὁ μόσχος καὶ κραταιότατον. Τοιοῦδε πάντως οἱ θεοσεβείας ἡρημένοι, ζυγὸν ὡσπερ ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπέχοντες τὸν Χριστὸν, ὡς ἐν τῇ ἁγίᾳ σκηνῇ προανατυπούμενον. Σῶμα δὲ αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὠνόμαζε Παῦλος. Ἐλέγεται δὲ καὶ πρὸς Ἀνανίαν περὶ αὐτοῦ, φημί δὲ τὸ τοῦ Παύλου· Πορεύου, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς ἐστὶ μοι οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ βνομά μου ἐναντίον τῶν ἐθνῶν. » Κριδὸς δὲ πρὸς τούτοις, καὶ μὴν καὶ ἀμνὸς τὰ προσενηνεγμένα, τοῦ τε πρεσβυτέρου προσενηνεγμένου καὶ τοῦ νέου λαοῦ τὴν πρὸς Θεὸν ἀφίξιν καὶ τὴν οἰονείτως ἀνάθεισιν, δῆλον δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν, ὑπεμφαίνοντες. Ὡσπερ γὰρ τὸ τληπαθὲς καὶ ἀνδρείον ὡς ἐν γε τοῖς μόσχοις κατεσημαίνεται, κατὰ τὸν Ἰσον, οἶμαι, τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρόβάτοις ἡ ὡς ἐν πρᾶτῃ καρποφορία τῶν διὰ πίστεως τῆς ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων διαδεικνύεται σαφῶς. Πρῶτον γὰρ δὴ τὸ ζῶον, καὶ μὴν ἔγκαρπον. Τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἀκριβεῖς ἐργάται, οἷς καὶ αὐτὸς ἐπεφώνησεν ὁ Χριστὸς· « Παντὶ τῷ αἰτοῦντι σε δίβου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀφροντος τὰ σῶμα, μὴ ἀπαίτει, καὶ τῷ παίοντι σε εἰς τὴν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. » Γράφει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· « Δούλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἦσιν εἶναι

⁸⁶ Rom. xii, 12. ⁸⁷ Col. iii, 3, 4. ⁸⁸ Psal. xxvi, 14. ⁸⁹ Col. i, 24. ⁹⁰ Act. ix, 15. ⁹¹ Luc. vi, 30.

⁹¹ II Tim. ii, 24.

πρὸς πάντας, ἐν πραότητι διδάσκοντα τοὺς ἀντιδι-
τιθεμένους. Ὁ δὲ δεῖν ἐπεσθαι τοῖς ἡθῆ προειρη-
μένους καὶ τὴν αἰγὸς προσφορὰν, ἐκδείξειεν ἂν οὐχ
ἕτερον, οἶμαι, τί, πλὴν ὅπερ Ἐναγχοῦς ἔφη, τὸ δαῖσθαι
δὴ πάντας, κἂν εἴ τινας εἴεν ἀγαθοὶ τὴν ἔξιν. τοῦ διὰ
μεταγνώσεως καθαρισμοῦ καὶ ἀμνηστίας παραπτω-
μάτων. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεῖος; ἔφη Δαβὶδ· « Ἐὰν ἀνο-
μίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; »
Χίμαρος δὴ οὖν τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως; θῦμα, κατὰ τὸν πά-
λαι νόμον. Μετάγνωσις δὲ νυνὶ καὶ ἀμνηστίας αἰτη-
σις τὸ καθ' ἡμᾶς ἱερεῖον, τοὺς ἐν πνεύματι τε καὶ
ἀληθείᾳ προσιόντας Θεῷ. « Λέγε γάρ, φησὶ, σὺ
τὰς ἀμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιοθῇς. » Ὑάλλει
δὲ πού καὶ ὁ Δαβὶδ· « Εἶπα, Ἐξαγορεύσου κατ' ἐμοῦ
τὴν ἀμαρτίαν μου τῷ Κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆκας τὴν ἀσε-
βειαν τῆς καρδίας μου. » Ἄρα σοὶ λοιπὸν σαφῆς ὁ
λόγος περὶ τῆς τῶν ἀρχόντων δωροφορίας;

ΠΑΑΑ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Χρῆναι δὲ οἶμαι κάκεινο εἰπεῖν, προσκεκο-
μισμένης γὰρ ἡθῆ τῆς παρ' ἐκάστου καὶ ὡς ὑπὲρ
πάντων θυσίας, ἀρχὴ τῶν θείων ἐγένετο λόγων ἐν
τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα. Γέγρα-
πται δὲ οὕτω πάλιν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Αὕτη ἡ
ἐγκαίνισις τοῦ θυσιαστηρίου, μετὰ τὸ πληρῶσαι
τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ μετὰ τὸ χρίσαι αὐτόν. Ἐν τῷ
εἰσπορεύεσθαι Μωσῆν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου,
τοῦ λαλῆσαι αὐτῷ, καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν Κυρίου
τοῦ Θεοῦ λαλοῦντος πρὸς αὐτόν ἀνωθεν τοῦ ἱαστη-
ρίου, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, ἀνὰ
μέσον τῶν δύο Χερουβίμ, καὶ ἐλάλει πρὸς αὐτόν. »
Τετελειωμένης γὰρ ὡσπερ τῆς ἀγίας σκηνῆς, καὶ
ἀναδεχθέντος κόσμῳ τοῦ ἀληθοῦς ἀγιάσματος, ὃ
ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, τότε δὴ τότε φωνὴ γέγονε πρὸς
ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. « Ἀελάληχε γὰρ ἡμῖν ἐν
Υἱῷ, » ὃν καὶ ἱλαστήριον εἶναι φάμεν ὑπὲρ τῶν
ἀμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἄνωθεν δὲ τῶν
Χερουβίμ ἡ φωνὴ· κτίσεως γὰρ ἀνωτάτω καὶ ἐπ-
εκεινα Θεός, οὐσιώδῃ τε καὶ ἐνυπάρχουσαν τὴν κατὰ
παντὸς τοῦ γεγονότος ἔχων ὑπεροχὴν· διαπορθμεύων
δὲ εἰς ἡμᾶς τὰς ἀνωθεν καὶ παρὰ Πατρὸς φωνάς,
ἔφασκεν ὁ Υἱός, τὸ ἀληθὲς ἱλαστήριον, « Τὰ ῥήματα
ἃ ἐγὼ λαλῶ οὐκ ἐστὶν ἐμὰ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός
με. » Οὐκοῦν ἀνωθεν τοῦ ἱαστηρίου γέγονεν ἡ
φωνή. Θαυμάσιος δ' ἂν οὐ μετρίως τὴν τῶν φυλάρ-
χων ἀνασκοπούμενος πρόσδοτον. Ἀπονεμηθείσης γὰρ
ἡμέρας ἐκάστη καὶ ἰδικῶς, καθ' ἣν ἔδει πληροῦν τὰ
συντεταγμένα καὶ προσκομίσαι τὸ δῶρον, προσέεισαν
μὲν ἐν κόσμῳ κατὰ γε τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν
πλὴν οὐ κατὰ τὴν τῆς γενέσεως τάξιν, ἥτοι κατ'
ἡλικίαν, ἀλλ' οὐδὲ ἀναμῆλ καὶ χύδην ἀπλῶς, συντε-
θειμένοι δὲ μᾶλλον ὡσπερ εἰς οἰκονομίαν μυστι-
κῆν.

ΠΑΑΑ. Καὶ μὴν ὃ τι ποτὲ ἐστὶν ὁ φῆς, ἐννοεῖν οὐκ
ἔχω. Φράζε δὴ οὖν μοι σαφῶς.

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ἐν τάξει καὶ καθεστῆς τοὺς ἐξ

ctis autem hædi etiam oblationem adjungi oportere,
id nihil aliud, ut opinor, ostendit nisi quod paulo
ante dixi, omnes, etiamsi probis moribus fuerint,
purgatione poenitentiae et offensarum oblivione in-
digere. Idque sciens beatus David aiebat: « Si ini-
quitates observaveris, Domine, Domine, quis susti-
nebit? » Hædus igitur pro remissione peccatorum
offertur, juxta veterem legem, et nunc poenitentia
et oblivionis petitio nostrum est sacrificium in spi-
ritu et veritate ad Deum accedentium. « Dic »
enim, inquit, « tu prior iniquitates tuas, ut justi-
ficeris ». Psallit etiam profecto David: « Dixi:
Confitebor adversum me injustitiam meam 369 Do-
mino, et tu remisisti impietatem cordis mei ». Estne jam tibi tandem illius oblationis principum
ratio perspicua?

PALL. Maxime.

CYR. Illud etiam dicendum esse arbitror, allato
jam a singulis sacrificio, quod tanquam pro omnibus
offerebatur, Deum initium fecisse in tabernaculo
cum Moysæ illo sacrorum interprete colloquendi.
Scriptum est autem rursus ad hunc modum in Nu-
meris: « Hæc est dedicatio altaris, posteaquam
implevit manus ejus, et postquam unxit illum. Cum
ingrederetur Moyses in tabernaculum testimonii,
ut loqueretur cum ipso, et audivit vocem Domini
Dei loquentis cum ipso supra propitiatorium, quod
est supra arcam testimonii inter duos Cherubim,
et loquebatur cum ipso ». Nam, consummato
jam quodammodo tabernaculo, et vera illa sancti-
ficatione, id est, Ecclesia mundo manifestata, tum
denique vox Dei ac Patris nobis insonavit. « Locu-
tus est » enim « nobis in Filio », quem propi-
tiationem esse dicimus pro peccatis nostris, secun-
dum Scripturas. Desuper autem Cherubim vox
audiebatur; nam superior creatura omni atque ul-
terior est Deus, et essentiali atque insita excellentia
omnibus rebus conditis præstat. Cum itaque verum
propitiatorium, Filius nempe, ad nos transmitteret
superas illas et editas a Patre voces, dicebat: « Ver-
ba quæ ego loquor non sunt mea, sed ejus qui
misit me ». Igitur de propitiatorio vox exstitit.
Nec mediocriter admiraberis, si principes tribuum,
quo ordine accesserint, inspexeris. Cum enim suos
cuique dies proprie attributus esset, quo die jussa
perficeret, ac donum afferret, ordinate illi quidem
accesserunt, ut legislatori visum est, non tamen eo
ordine quo quisque natus erat, id est, ætatis ra-
tione minime habita, neque rursus omnino confuse
atque permiste, sed potius veluti mystica modera-
tione dispositi.

PALL. Equidem, quod a te dictum est, quale sit,
non possum intelligere; quamobrem expone illud
apertius.

CYR. Visne ut ordine et consequenter eos qui ex

⁶⁹ Psal. cxxix, 3. ⁶⁸ Isa. xl, iii, 26. ⁶⁷ Psal. xxxi
1, 2. ⁶⁶ Joan. vi, 64.

5. ⁶⁵ Num. vii, 88, 89. ⁶⁴ Hebr. i, 2. ⁶³ I Joan.

Jacob nati sunt, recenseamus? Sic enim facillime perspicuum fiet quomodo sit accessionis ordo immutatus.

PALL. Velim equidem.

CYR. Est igitur primogenitus Ruben; post hunc Simeon, **370** Levi, et Judas ex matre Lia. Bala deinde ancilla Dan et Nephthalim parit; Zelpha item ancilla Liae, Gad et Aser. Lia rursus post alios quatuor, Issachar et Zabulon gignit: de Rachel autem Joseph et Benjamin nati sunt. Igitur primi ex Lia libera quatuor sunt, Ruben et Simeon, Levi et Judas: ex duabus porro ancillis Bala et Zelpha quatuor, Dan et Nephthalim, Gad et Aser: his alii quatuor additi, duo ex Lia, Issachar et Zabulon; duo item ex Rachel, Joseph et Benjamin: meminisse autem necesse est, Joseph sortem in duas divisam esse tribus, in Ephraim et Manasse, ambos ex illo genitos *.

ἀναγκαῖον, ὡς εἰς δύο μεμερίσται φυλάξῃ ὁ Ἰωσήφ κληῖρος, εἰς τε τὸν Ἐφραῖμ καὶ μέντοι τὸν Μανασσήν, τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγονότας.

PALL. Equidem ordinem nominum optime teneo: sed tui jam officii est declarare quod in iis quaeritur.

CYR. Qui cum donis accedebant, Palladi, id faciebant, non ætatis habita ratione, sed primus quidem Judas, etiamsi temporis ordine quartus erat; nonus etiam post eum Issachar et una decimus Zabulon. Post hos secunda veluti classis consequitur, primogenitus Ruben, et qui deinceps ordine secundus est Simeon; hisque conjunctus Dan ex ancilla natus. Tertius his accedit ordo ex tribus liberis, Ephraim, Manasse et Benjamin. Quarta classis in extremis collocata est eorum, qui ex ancillis editi sunt, tresque iidem sunt, Dan, Aser, Nephthalim, quamvis tempore nativitatis antea eos qui priore loco collocati sunt, Ephraim, inquam, et Manasse et Benjamin. Num igitur parum necessariam esse censet harum rerum inquisitionem?

PALL. Ego vero maxime necessariam puto; sed quaenam sit ejus rei ratio, enitere ut mihi explices.

CYR. Videtur ea res, ut ego arbitror, per ænigma insinuare, quæ per Christum instituta sunt, ea apud Deum priorem locum tenere, quam ea quæ sunt lege sancita; et qui erant primi, eos esse ultimos factos, ac vicissim ultimos primos. Nam, qui tempore antiquiores erant, et ob eam causam primogeniti, id est, Israel gentes a tergo sequitur: quippe qui spiritum servilem habent, et servientis Jerusalem filii de præstantiore **371** gloria concedunt filiis liberæ, quæ est mater nostra omnium, qui in Christo justificati sumus, et per spiritus libertatem ad liberam conditionem vocati. Vide enim, si placet, diligentem hujus contemplationis rationem. Prima enim inter cæteras donum affert tribus Juda, ex qua ortus est secundum carnem Christus: et post eam continuo tribus Issachar et Zabulon, qui ambo

Ἰακώβ γεγονότας; Σαφές γὰρ ἂν γένετο καὶ ἴσαν ὡδί τὸ ἐν τῇ προσόδῳ παρηλλαγμένον.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἔστι τοίνυν πρωτότοκος μὲν ὁ Ῥουθὴμ, ἐπ' αὐτῷ δὲ Συμεὼν, Λεὺλ, καὶ Ἰούδας ἀπὸ γε μητρὸς τῆς Λείας. Βάλα δὲ αὐτὸ θεραπεινίδιον τὸν Δάν τε καὶ Νεφθαλεῖμ, καὶ μὴν καὶ ἡ Ζελφὰ παιδίσκη Λείας, τὸν Γὰδ καὶ Ἀσήρ, Λεία γε μὴν πρὸς τοῖς ἄλλοις τέσσαρα, τὸν Ἰσάχαρ καὶ Ζαβουλῶν τίκτει· γενέσθην δὲ καὶ ἀπὸ Ῥαχὴλ Ἰωσήφ καὶ Βενιαμίν. Οὐκοῦν πρῶτοι μὲν ἐκ Λείας, οἱ ἐξ ἐλευθέρας τέσσαρες, Ῥουθὴμ, καὶ Συμεὼν, Λεὺλ καὶ Ἰούδας. Ἐκ δὲ οὖν θεραπεινῶν, Βάλας τε καὶ Ζελφᾶς, τέσσαρες, Δάν καὶ Νεφθαλεῖμ, Γὰδ καὶ Ἀσήρ. Ἔτεροι δὲ αὐτὸ ἐπὶ τούτοις τέσσαρες· δύο μὲν ἐκ Λείας, Ἰσάχαρ τε καὶ Ζαβουλῶν, ἀπὸ δὲ γε τῆς Ῥαχὴλ, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμίν. Μεμνησθῆναι δὲ

ΠΑΛΛ. Συνήμι μὲν εὖ μάλα τῶν ὀνομάτων τῆν τάξιν· τί δ' ἂν εἴη λοιπὸν τὸ ζητούμενον ὡς ἐν γε θῆ τούτοις, σὸν ἤδη διατρανοῦν.

ΚΥΡ. Προσιόντες, ὡ Παλλάδιε, τοῖς δώροις ἅμα, τοῦτο ἔδρων, οὐ καθ' ἡλικίαν, ἀλλὰ πρῶτος μὲν Ἰούδας, καίτοι τέταρτος ὢν κατὰ χρόνον, ἔνατος δὲ μετ' αὐτὸν Ἰσάχαρ, καὶ σὺν αὐτοῖς δέκατος Ζαβουλῶν. Συμμορία δὲ ὡσπερ μετὰ τούτους δευτέρα, Ῥουθὴμ ὁ πρωτότοκος, καὶ ὁ καθεστῆς καὶ δευτερός, Συμεὼν. Συνῆπται δὲ καὶ ὁ Δάν ἐκ δούλης. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, τάγμα τὸ τρίτον διὰ τριῶν ἐλευθέρων, Ἐφραῖμ τε καὶ Μανασσῆ καὶ Βενιαμίν. Συμμορία δὲ τετάρτη ἐν ἐσχάτοις, τῶν ἐκ θεραπεινῶν γεγονότων. Τρεῖς δὲ δὴ οὗτοι πάλιν, Δάν καὶ Ἀσήρ, καὶ Νεφθαλεῖμ, καίτοι προύχοντες πῶ τῆς γενέσεως χρόνῳ, τῶν ὡς τάξει προτεταγμένων, Ἐφραῖμ τε, φημί, καὶ Μανασσῆ, καὶ Βενιαμίν. Ἄρ' οὐκ ἀναγκαῖαν φησὶ τὴν ἐπὶ τούτοις βίασανον;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γε· τίς οὖν ὁ λόγος, πειρῶ μοι λέγειν.

ΚΥΡ. Ἀνιγμά που τὸ χρῆμά ἐστι, καθάπερ ἐγώ μαι πάλιν. Ὅτι τάξιν ἔχει τὴν πρώτην παρὰ θεῷ τὰ διὰ Χριστοῦ τῶν ἐν νόμῳ· καὶ ὅτι τέθεινται μὲν οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, οἱ δὲ ἔσχατοι πρῶτοι. Οἱ γὰρ ὡς ἐν χρόνῳ πρεσβύτεροι διὰ τε τοῦτο πρωτότοκοι, τοῦτ' ἐστὶν ὁ Ἰσραὴλ, κατόπιν ἔρχεται τῶν ἐθνῶν. Καὶ οἱ τὸ δοῦλον ἔχοντες πνεῦμα, καὶ τῆς δουλευούσης Ἱερουσαλήμ υἱοί, τὸ προύχον ἐν δόξῃ παραχωρήσουσι τοῖς τῆς ἐλευθέρας, ἧτις ἐστὶ μητρὶς ἡμῶν τῶν ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένων, καὶ εἰς ἐλευθερον ἀξίωμα κεκλημένων δι' ἐλευθέρου πνεύματος. Ὅρα γὰρ, εἰ δοκεῖ, τῶν θεωρημάτων τὸ ἀκριβές. Πρώτη μὲν γὰρ προσάγει τὸ δῶρον ἡ Ἰούδα φυλή· ἐξ ἧς ἀνέφυ κατὰ σάρκα Χριστός. Καὶ μετὰ ταύτην εὐθύς ἡ Ἰσάχαρ τε καὶ Ζαβουλῶν· ἅμφω δὲ ἦσθην ἐλεύθεροι καὶ ἐξ ἐλευθέρων. Εἶτα Ῥουθὴμ ὁ πρω-

* Gen. lxxi seqq.

τότοκος, Συμεών τε καὶ Γὰδ, ὅς ἐστιν ἐκ δούλης. Σημαίνεται δὲ διὰ τούτων ὁ Ἰσραήλ. Καὶ φέρε τὰς ἐφ' ἐκάστω λέγωμεν, ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γενομένης προφητείας ἐξ Ἰακώβ συλλέγοντες. Ἐφη τοίνυν ὁ θεοπάσιος Ἰακώβ· « Ρουβὴμ πρωτότοκός μου, σὺ ἰσχύς μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης· » καὶ πάλιν· « Συμεών καὶ Λευὶ ἀδελφοὶ συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξ αἰρέσεως αὐτῶν. Εἰς βουλὴν αὐτῶν μὴ εἰσέλθῃ ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἔρεισαι τὰ ἥπατά μου· ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους, καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον. Ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι αὐθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη. » Περὶ δὲ τοῦ Γὰδ ἔφη πάλιν τάδε· « Πειρατήριον πειρατεύσει, καὶ αὐτὸς πειρατεύσει αὐτὸν κατὰ πόδας. » Οὐκοῦν ἐν μὲν τῷ Ρουβὴμ σημαίνεται ἂν εἰκότως ὁ Ἰσραήλ, ὁ πρωτότοκος μὲν κατὰ χρόνον, σκληρὸς δὲ δὴ καὶ αὐθάδης καὶ ὑβριστής· ἐν δὲ γε τῷ Συμεών, ὃ καὶ συνήπται Λευὶ, ὡς ἔτοιμος εἰς μαιφονίαν, καὶ ἀπεκτονῶς μὲν ἀγίους· « Τίνα· γὰρ, φησί, « τῶν προφητῶν οὐκ ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ὑμῶν; » νευροκοπήσας δὲ ὡσπερ καὶ ταῦρον, ὅς ἐστι Χριστός. Οὐ γάρτοι μόνος ὁ τῶν Ἰουδαίων καταφωρᾶται τετολημῆκος τὰ κατὰ τῶν ἀγίων καὶ κατὰ Χριστοῦ τολημῆματα, συνέδραμε δὲ τούτοις καὶ ὁ Λευὶ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἱερὸν γένος, οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι. Διὰ τοῦτο, ἐν ταῖς τοῦ προπάτορος Ἰακώβ προφητείαις, συνέζευκται τῷ Συμεών καὶ ὁ Λευὶ. Ἐν δὲ γε τῷ Γὰδ, ὅς ἐστιν ἐκ δούλης καὶ πειρατήριον, ὡς δυσγενὴς κατὰ γνώμην, καὶ πειράζων τὸν Ἰησοῦν, καὶ παγίδας ἰστάς, εἰς κακουργίας αὐτῷ προσήεσαν γὰρ λέγοντες, « Ἐξεστί δοῦναι φόρους Καίσαρι, ἢ οὐ; » Οὐκοῦν, ἀνοίσω γὰρ αὐθις εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸν λόγον, ὃ ἐν χρόνῳ πρωτότοκος Ἰσραήλ, ὁ σκληρὸς καὶ αὐθάδης καὶ ὑβριστής, ὁ πρόχειρος εἰς μαιφονίαν, καὶ ἀπάρατον μὲν τὴν μῆνιν ἔχων, ἀπεκτονῶς δὲ ἀνθρώπους, καὶ νευροκοπήσας ταῦρον, ὁ δυσγενὴς καὶ πικρὸς εἰς δόλους, καὶ παγίδας ἰστάς καὶ πειρατήριον, κατόπιον τέτακται τῶν ἐν Χριστῷ τε καὶ ἐλευθέρων, καὶ εἰ ἐλευθερός μεθ' ἡμᾶς, ὡς ἐν ὧν μάλιστα ἔρχεσθαι Θεοῦ.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Ἀναμάθεις δ' ἂν ὁ φημι, καὶ τοῖς ἐφεξῆς τὸν νοῦν ἐπιστάς. Τρεῖς γὰρ ἀλλήλων ἐχόμενοι προσεχόμενον ἐφεξῆς, ἐξ ἐλευθέρων τῆς Ραχὴλ, Ἐφραῖμ τε καὶ Μανασσῆς. Ἐἴτα τρεῖς ἀλλήλων ἐχόμενοι τε καὶ μετ' ἐκείνους· οἱ ἐκ θεραπειῶν, φημι δὲ δὴ πάλιν, Δάν. Ἀσὴρ τε καὶ Νεφθαλεῖμ. Συνίης οὖν ὅτι προεἰσβάλλουσι μὲν καὶ ἐκτετιμῆνται λίαν οἱ ἐξ ἐλευθέρων, ἔπονται γε μὴν οἱ ἐκ θεραπειῶν· ἢ οὐχὶ τοῦτό ἐστιν ἀναργίς, ὃ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ θεοπάσιος γράφει Παῦλος; « Ὅταν· γὰρ, φησί, « τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς Ἰσραήλ σωθήσεται. »

A liberi erant et ex liberis; deinde Ruben primogenitus, Simeon, et Gad, qui est ex ancilla natus; per hos autem Israel significatur. Age ergo, de unoquoque dicamus, atque ex iis quæ a Jacob de illis prædicta sunt, nonnihil sumamus. Dixit igitur beatus Jacob: « Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, et principium filiorum meorum, durus ad ferendum, durus et procax⁷⁰. » Et iterum: « Simeon et Levi fratres perfecerunt iniquitatem ex instituto suo. In consilium eorum non intret anima mea, et in conspiratione eorum non innitatur jecur meum, quia in furore suo occiderunt viros, et in cupiditate sua subnervaverunt taurum: maledictus furor eorum, quia pertinax, et ira eorum, quia obdurata est⁷¹. » De Gad vero hæc rursus dixit: « Tentatio tentabit eum, et ipse tentabit eum secus pedes⁷². » Igitur per Ruben non absurde Israel accipitur; primogenitus ille quidem temporis ordine, sed durus et procax et contumeliosus: per Simeon autem, cui conjunctus est Levi, idem populus ut ad eadem promptus, et sanctorum occisor significatur: « Quem » enim « prophetarum, » inquit, « non occiderunt patres vestri⁷³? » Et taurum præterea, qui Christus est, subnervavit: neque enim Judæorum populus duntaxat moliri ausus est illa adversus sanctos viros atque ipsum Christum facinora; sed Levi quoque se iis socium adjunxit, sacra nimirum tribus, qui altari jugiter præsto erant, Scribæ quoque ac Pharisei. Idcirco in prædictionibus Jacob primi parentis cum Simeon conjungitur Levi. Per Gad autem, qui est e serva, et tentamentum, idem intelligitur, ut qui sensu et animo sit ignobilis, et Jesum tentet, atque malitiæ suæ laqueos tendat: accesserunt enim, dicentes: « Licet census dare Cæsari, an non⁷⁴? » Igitur, ut ad id quod in initio dicebam revocem orationem meam, ille **372** Israel, qui temporis ordine primogenitus erat, ille durus et procax et contumeliosus, ille promptus ad eadem, et qui maledictam iram retinet, et homines occidit, et subnervavit taurum, ille ignobilis et acerbus ad struendos dolos, et qui laqueos tendit, et tentator, denique post eos, qui in Christo et liberi sunt, collocatus est, etsi liber post nos erit, ut vix tandem ad Dei conspectum veniat.

D PALL. Rectissime dicitis.

CYR. Quod autem dixi, plane intelliges, si ad ea quæ deinceps sequuntur animus intenderis: tres enim inter se conjuncti deinceps obtulerunt ex Rachel libera, Ephraim, et Manasses, et Benjamin, quorum priores ex Joseph parente nati sunt. Ephraim et Manasses: deinde post illos alii tres invicem juncti, ancillarumque filii, Dan, inquam, Aser et Nephtholim. Animadvertis igitur e liberis quidem natos antecedere, et in magno honore haberi, sequi autem filios ancillarum: annon hoc illud est, quod ipse nobis beatus Paulus scribit? « Cum » enim, inquit, « plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit⁷⁵. »

⁷⁰ Gen. xlii, 3, 4. ⁷¹ Ibid. 5-7. ⁷² Ibid. 19.

⁷³ Act. vii, 52. ⁷⁴ Matth. xxii, 17. ⁷⁵ Rom. xi, 25.

PALL. Recte ais : est enim subtilis admodum A observatio.

CYR. ΑἰQUI id non esse falso dictum scies, et quidem facillime : jam enim Scriptura nos ex aliis sententiis confirmat : ordine congruenti jussit Deus, ut castra moverent atque locarent, ac sisterent filii Israel, et ut tabernaculum circummirent, constituit, juxta illud, opinor, quod est a beato David eleganter decantatum : « Et circumdabo altare tuum, Domine, ut audiam vocem laudis tuæ ⁷⁶, » vel illud : « Circuivi et immolavi in tabernaculo ipsius hostiam vociferationis ⁷⁷. » Insinuatur etiam aliud quidpiam esse tanquam in figura fieri jussum. Oportet enim ut nos a Deo minime disjungamur, sed proxime quodammodo et circa illum stare videamur, ne peccatum interpositum sit, neve ulla sæcularis voluptas nos dividat, sed rectæ mentis præsentia et ad omnes laudandas actiones suscipiendas alacritas ad spirituales unitatem colligat. Nam qui sic laudabiliter se gerere curaverint, eos certe in primis dona offerre decet. Scriptum est enim : « Omnes in circuitu ejus afferent munera ⁷⁸. » Itaque simul **373** cum tabernaculo eos proficisci, et illi circumfusos promovere jussit, ordine quoque non qui ætati conveniret, neque qui a primis ad extremos confuse perveniret, sed eadem ratione conjunctos atque discretos, qua in donorum oblatione dispositi fuerant. Scriptum est enim in Numeris ad hunc modum : « Et locutus est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : Homo junctus secundum agmen suum, et secundum signa, secundum domos familiarum suarum castrametentur filii Israel coram Domino, circum tabernaculum testimonii castrametantur filii Israel ⁷⁹. » Deinde attributum cuique locum ostendit, ubinam, et quomodo, quive castrametari debeant : subjungit enim ad hunc modum : « Et qui castrametantur primi ad orientem, agmen castrorum Juda cum exercitu suo, et castrametantes juxta ex tribu Issachar, et castrametantes juxta eos ex tribu Zabulon ⁸⁰. » Deinde secundam classem recenset, et ait : « Agmen castrorum Ruben ad austrum cum exercitu eorum, et princeps filiorum Ruben Elisur filius Sediur, exercitus ejus recensiti sex et quadraginta millia et quingenti ; et castrametantes juxta eum ex tribu Simeon ; et castrametantes juxta eum ex tribu Gad ⁸¹. » Tertiam bis illico classem adjungit, dicens : « Agmen castrorum Ephraim prope mare cum exercitu eorum, et castrametantes juxta eum qui ex tribu Benjamin ⁸². » Quartæ quoque classis continuo meminit, dicens : « Agmen castrorum Dan ad aquilonem cum exercitu suo ; et castrametantes prope eum ex tribu Aser, et castrametantes prope eum ex tribu Nephtholim omnes recensiti, inquit, e castris Dan centum quinquaginta et septem millia et sexcenti, extremi movebunt agmina sua ⁸³. » Vides primo loco positum esse Judam, et ejus socios, et præcipuum habitare locum ad orientem et austrum ; nam qui

ΠΑΛΛ. Ὀρθῶς εἴπης· ἰσχυρὴ γὰρ ἔστιν ἡ ἐπιτήρησις.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν ὅτι τὸ χρῆμα οὐκ ἐφευσμένον, εἰσητοι καὶ λίαν εὐπετῶς. Ἐμπεδοὶ γὰρ ἡμᾶς καὶ ἐξ ἐτέρων εὐθὺς ἐνομιῶν ὁ λόγος· ἐν κόσμῳ γὰρ τῷ καθήκοντι πράττεσθαι δεῖν ἐτύπου Θεοῦ τὰς τε ἀναζεύξεις, καὶ μὴν καὶ ἰδρύσεις, ἧτοι συγκαταυλισμοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, κύκλω τε ἵναί τῆς σκηνῆς εὐ μάλα προστέταχτε, κατὰ γε τὸ, οἶμαι, πρὸς τοῦ μάκαρος Δαβὶδ ἀστεῖως ὑμνούμενον· « Καὶ κύκλωσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε, τοῦ ἀκούσαι με φωνῆς αἰνέσεώς σου, » ἤγουν τὸ, « Ἐκύκλωσα καὶ ἔθυσσα ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ θυσίαν ἀλαλαγμοῦ. » Ὑποσημαίνεται δὲ τι καὶ ἕτερον, τὸ ὡς ἐν τύπῳ δράσαι κεκαλεισμένον. Χρῆ γὰρ ἡμᾶς οὐκ ἀπονοσφίζεσθαι Θεοῦ, ἀλλ' οἰονεῖτως ἀγγοῦ καὶ ἐν κύκλῳ φαίνεσθαι περιεστηκότας, οὐ μεσολαβοῦσης ἀμαρτίας, οὐ διαστάσης ἡμᾶς κοσμικῆς ἡθονῆς, ἀλλ' εἰς ἐνότητά τὴν πνευματικὴν συλλέγοντος ὄρθου διανοίας παραστήματος ἐτοιμότητός τε τῆς πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθραυμασμένων. Πρέπει γὰρ ἂν ὅτι μάλιστά γε τοῖς οὕτως εὐδοκίμειν ἡρημένοις τὸ χρῆναι καρποφορεῖν. Γέγραπται γὰρ ὅτι· « Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ ὀσσοῦσι δῶρα. » Οὐκοῦν συναπαίρειν αὐτοὺς ἐκέλευε τῇ σκηνῇ, καὶ κύκλω βαδίζειν, καὶ ὡς ἐν τάξει πάλιν, οὐ ταῖς ἡλικίαις πρεπούση καὶ ἀσυγγύτως λοῦση πρὸς τοὺς ἐσχάτους ἀπὸ τῶν πρώτων, συνημμένους δὲ οὕτω, καὶ ἀνὰ μέτρος, καθάπερ ἐν τῇ τῶν δώρων προσαγωγῇ. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς, « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἄαρὼν λέγων· Ἄνθρωπος ἐχόμενος κατὰ τάγμα αὐτοῦ καὶ κατὰ σημασίας κατ' οἴκου πατριῶν αὐτῶν, παρεμβάλετωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐναντι Κυρίου, κύκλω τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου παρεμβалоῦσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. » Ἐἶτα τὸν ἐκάστῳ τόπον ἐκνεμηθέντα δεικνύει· ὅποι τε καὶ ὅπως καὶ τίνες οἱ παρεμβάλλοντες. Ἐπιφέρει γὰρ ὡδὶ· « Καὶ οἱ παρεμβάλλοντες πρῶτοι, κατὰ ἀνατολᾶς, τάγμα παρεμβολῆς Ἰούδα σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι φυλῆς Ἰσάχαρ, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι φυλῆς Ζαβουλὼν. » Ἐἶτα διαμέμνηται συμμορίας δευτέρας καὶ φησι· « Τάγμα παρεμβολῆς Ρουβὴμ πρὸς νότον σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ ὁ ἀρχὼν τῶν υἱῶν Ρουβὴμ, Ἐλισοῦρ, υἱὸς Σεδιοῦρ, δύναμις αὐτοῦ οἱ ἐπεσκεμμένοι ἕξ καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι. Καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ, φυλῆς Συμεὼν, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ, φυλῆς Γάδ. » Καὶ τρίτην εὐθὺς ἐπισυνάπτει λέγων· « Τάγμα παρεμβολῆς Ἐφραῖμ παρὰ θάλασσαν σὺν δυνάμει αὐτῶν, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι φυλῆς Βενιαμὴν. » Καὶ μὴν καὶ τετάρτης συμμορίας εὐθὺς διαμέμνηται λέγων, « Τάγμα παρεμβολῆς Ἄδν πρὸς βορρᾶν σὺν δυνάμει αὐτῶν· καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ φυλῆς Ἀσὴρ, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες ἐχόμενοι αὐτοῦ φυλῆς Νεφθαλεὶμ, πάντες οἱ ἐπεσκεμμένοι, φησὶ, τῆς παρεμβολῆς Ἄδν, ἑκατὸν πενήκοντα καὶ ἑπτὰ χιλιάδες καὶ ἑξακόσιοι, ἔσχατοι· ἔξαροῦσι

⁷⁶ Psal. xxv, 6. ⁷⁷ Psal. xxvi, 6. ⁷⁸ Psal. lxxv, 11. ⁷⁹ Num. ii, 1, 2. ⁸⁰ Ibid. 2-5. ⁸¹ Ibid. 10-14. ⁸² Ibid. 18-22. ⁸³ Ibid. 25-51.

κατὰ τμήματα αὐτῶν. Ὁρᾷς ὅτι προτέτακται μὲν Ἰούδας καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, καὶ τὸν ἀπόλεκτον ἔχει τόπον τὸν πρὸς ἡῶ καὶ νότον; ἐν φωτὶ γὰρ οἱ ἐν Χριστῷ, καὶ τῷ πνεύματι ζέοντες. Δεύτερος δ' Ῥουβὴμ, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. Καὶ τρίτοι μὲν πάλιν οἱ ἐξ ἐλευθέρας. Εἶτα μετὰ τούτους ἕτεροι τρεῖς, οἱ ἐκ θεραπεινῶν, περὶ ὧν εἴρηται τὸ, «Ἐσχατοὶ ἐξαρουῦσιν.» Ἄρ' οὐκ ἐναργῆς καὶ οὐδαμόθεν ἐνδοιαστὸν, ὅτι προτετίμηται καὶ προεισκέκληται τοῦ πρωτοτόκου τὸ δεύτερον, τοῦτ' ἔστι, τὸ ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν ἐκ δουλείας τὸ ἐλεύθερον ἐν πίστει; Οἱ μὲν γὰρ ἠγούνται διὰ τὸν ἐξ Ἰούδα Χριστόν· οἱ δὲ κατόπιν ἔρχονται μόλις, καὶ ὡς ἐν δευτέρῳ τέθεινται τάξει.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφησ'· καὶ σε τῆς οὕτω λεπτῆς ἀγχινοίας ἐπαινέσαιμι.

in Christo sunt, in lumine versantur, et spiritu fervent. Secundo loco Ruben et ejus comites; tertio rursus, qui e libera sunt, post hos cæteri tres ex ancillis, de quibus dictum est : « Extremi proficebantur. » Annon perspicuum est, ac minime dubium, antelatum esse eum primogenito, ac prius vocatum, qui secundus est, 374 populus nimirum, qui est in Christo, et liberum per fidem propositum iis, qui e serva sunt nati? Illi enim præcedunt propter Christum, qui ex genere Juda natus est; hi vero vix at tergo sequuntur, et secunda loco positi sunt

PALL. Rectissime sane dictum est, ac tuam adeo subtilem prudentiam admiror.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE LIBER UNDECIMUS.

Περὶ ἱερωσύνης, καὶ ὅτι τύπος ἦν ἢ κατὰ νόμον B 375 De sacerdotio. Sacerdotium legale figuram fuisse illius quod in Christo est.

ΚΥΡ. Σκηνῆς μὲν δὴ περὶ καὶ τῶν ἐπ' αὐτῇ κεκρησμημένων, ἀποχρῶν ἡμῖν εὖ μάλα καὶ ἀστελεῶς ἀπεξεσμένος εἰς ἰσχύτητα τὴν πνευματικὴν ἐκπεποιήται λόγος. Πρέποι δ' ἂν, ὡς γέ μοι φαίνεται, συνερεῖς δέ που καὶ αὐτὸς, οἷδ' ὅτι, τῶν ἱερωσύνης ἀψασθαι γερῶν, τίνα τε αὐτῶν τὸν τρόπον διὰ τῆς ἐν τύπῳ καὶ κατὰ νόμον ἢ ἀληθῆς σημαίνεται, τοῦτ' ἔστιν, ἢ ἐν Χριστῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ τὸ ἱερὸν ἀγιάζουσα γένος, φημί δὲ δὴ πάλιν τοὺς ἐν πίστει λελαμπρυσμένους, καὶ τὴν εἰς Θεὸν οἰκειότητα πεπλουτηκότας, διὰ γε τοῦ μεταλαβεῖν ἀγίου Πνεύματος.

ΠΑΛΛ. Πρέποι γὰρ ἂν καὶ μάλα εἰκότως.

ΚΥΡ. Ἀποτελεσθεῖσης δὴ οὖν ἐν κόσμῳ τῷ πρέποντι τῆς ἀγίας σκηνῆς, καὶ εἰς εἶδος ἐνηνεγμένης τὸ ἐν τῷ θρεῖ παραδειχθὲν τῷ θεοσεσιῶ Μωσῆ, τὴν τῶν ἱερῶν ἀνάδειξιν ἐποιεῖτο Θεὸς, καὶ δὴ καὶ ἔφασκε, «Καὶ σὺ προσαγάγου πρὸς ἐαυτὸν τὸν τε Ἁαρὼν τὸν ἀδελφόν σου καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἐκ

De tabernaculo quidem et iis quæ de eo præcepta sunt, sermo a nobis satis plenus est habitus, et ad spiritualem subtilitatem eleganter expolitus. Est autem consequens, ut mihi quidem videtur, teque assensurum certo scio, ad sacerdotii munera explicanda transire; quoque modo per figurativum legale, verum significetur, nimirum illud, quod in Christo est, et per Christum genus illud sacrum sanctificat, eos, inquam, qui fidei claritate sunt illustres, ac Dei conjunctionem per Spiritus sancti participationem consecuti.

PALL. Consequens vero, ac jure optimo quidem.

376.CYR. Igitur, sacro illo tabernaculo cum decenti ornatu jam absoluto, perductoque ad eam formam quæ in monte fuerat beato Moysi ostensa, sacerdotes designat Deus : itaque ait : « Et tu, applica ad te Aaron, fratrem tuum, et filios ejus de filiis Israel, ut sacerdotio fungantur mihi, Aaron et Nadab et

Abiud et Eleazar, et Ithamar filios Aaron ⁴⁶. » Nominatim igitur electi illi viri sunt ad sacerdotii munus vocati. « Neque enim sibi quisquam sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, » sicut scriptum est ⁴⁷. Igitur ad sacerdotii munus, quod a Deo defertur, sua sponte accedat nemo, sed, ut vocetur, expectet; alioqui, si divino suffragio minime tributum rapere tentaverit, in easdem, quas Dathan et Abiron, poenas incidet. Neque vero tibi mirum videri debet, si hoc ipsum, sponte se ingerere in nobis, absurdum ac turpe sit, quando etiam de ipso Christo scribit Paulus : « Non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech ⁴⁸. » Ergo vocationis, qua Christus vocatus esse dicitur, imago est, quod ad Moysen sapienter est dictum : « Et tu, applica ad te ipsum Aaron fratrem tuum, et filios ejus. » Nam illud, « applica, » quid aliud, quam, adijunge atque advoca, significat? Vocatus est autem Christus tanquam ad pontificis munus per voluntatem Patris; simul autem cum eo quodammodo vocati, cooperatoresque officii sacerdotalis effecti sunt etiam sancti illi discipuli. Itaque etiam aperte dicebant : « Dei cooperatores sumus ⁴⁹. » Omnem præterea orbem terrarum circuibant, sacrificantes in gentibus Evangelium Christi. Quamvis enim vocati sint illi quidem per Christum ad apostolatam, idque verissime dicatur, erat tamen id prorsus ex voluntate Patris : una esse enim in omnibus, quæ geruntur, utriusque sententia, quippe cum Patris et consilium et sapientia et voluntas sit Filius. Est igitur Aaron Christi figura, et illius sacerdotii, quod in spiritu et veritate intelligitur, quædam ut in umbris adhuc obscurioribus præsignatio. Animadvertite autem juberi Moysi, ut applicet ad se Aaron; infirma enim est lex et imperfecta, si a Christo disjungitur : « Impossibile est enim sanguine taurorum et hircorum auferri peccata ⁵⁰. » **377** Christus autem unam pro peccatoribus cum obtulisset hostiam, consummavit in sempiternum sanctificatos. Sciant igitur qui umbram adhuc et litteram diligunt, et Mosaicis mandatis mordicus adhærescunt, nisi sibi ipsis adjunxerint atque applicaverint sacerdotem illum et apostolum confessionis nostræ, Jesum Christum, illud studium D cultus in figura exhibitum vanum et irritum fore. Quo enim numero sint apud virtutis amantem Deum illa vitæ secundum legem actæ ornamenta? Itaque Paulus ille vir sapientissimus propter eminentem Christi scientiam, ut stercora se arbitrari testatur, quæ in mundo sunt omnia, eisque spiritualia præferre ⁵¹; idque est, secundum sublimiorem sensum, applicare ad se Aaron.

PALL. Teneo quid velis : perspicua est enim oratio.

CYR. Applicata igitur ad te, inquit, Aaron fratrem

⁴⁶ Exod. xxviii, 1. ⁴⁷ Hebr. v, 4. ⁴⁸ Ibid. 5, 6. ⁴⁹ Philipp. iii, 8.

(1) Cod. Vat., ἀπορίξ ἡμῶν, quod interpres reddidit.

A τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἱερατεύειν μοι, Ἀαρὼν καὶ Ναβιά καὶ Ἀβιοὺδ, καὶ Ἐλεάζαρ, καὶ Ἰθάμαρ υἱοὺς Ἀαρὼν. » Ὀνομαστὶ μὲν οὖν οἱ ἀπόλεκτοι κέκληνται πρὸς ἱερουργίαν. « Οὐ γὰρ αὐτῶ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἴτω δὴ οὖν αὐτόμολος μὲν μηδεὶς εἰς τὸ ἱερατεύειν τῷ Θεῷ, περιμένετω δὲ κλήσιν, ἤγουν, ἀρπάζειν ἐπιχειρῶν, ὃ μὴ ταῖς ἀνοθεῖν ἔχει ψήφοις, τὴν Δαθάν τε καὶ Ἀβειρῶν ὑφέξει δίκην. Καὶ μήτοι θαυμάσης εἰ τὸ αὐτόμολον ἐφ' ἡμῶν ἔκτοπόν τε καὶ ἀκαλλῆς, ὅτε καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ γράφει Παῦλος, « Οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γεννηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ κλήσας πρὸς αὐτὸν, Σὺ ἱερεύς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. » Κλήσεως οὖν ἄρα τῆς ἐπὶ Χριστῷ λεγομένης εἰκῶν ἂν εἴη πάλιν τὸ πρὸς Μωσῆα σοφῶς εἰρημένον, « Καὶ σὺ προσαγάγου πρὸς ἑαυτὸν τὸν τε Ἀαρὼν τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ. » Τὸ γὰρ « προσαγάγου, » τί ἕτερον ἢ τὸ, οἰκείωσαι τε καὶ προσκάλει, δηλοῖ; Κέκληται δὲ ὡς περ εἰς ἀρχιερέα Χριστὸς διὰ βουλῆς τοῦ Πατρὸς. Συγκέκληνται δὲ τρόπον τινα αὐτῷ καὶ συνεργοὶ τέθεινται πρὸς ἱερουργίαν καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Τοιγάρτοι καὶ διαβρήδην ἐφρασκον, « Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί. » περιφοίτων δὲ αὐ καὶ τὴν ὑφ' ἡμῶν πᾶσαν, ἱεραροῦντες εἰς τὰ ἔθνη τὸ εὐαγγέλιον Χριστοῦ. Κέκληνται μὲν γὰρ εἰς ἀποστολήν διὰ Χριστοῦ, καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Ἄλλ' ἦν που πάντως τὸ χρῆμα καὶ αὐτὸ θελητὸν τῷ Πατρὶ· μία γὰρ ἐφ' ἅπασιν τοῖς δρωμένοις ἡ ψήφος, ὅτι καὶ βουλή καὶ σοφία καὶ θέλησις τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. Οὐκοῦν ὁ Ἀαρὼν τύπος ἂν εἴη Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐν πνεύματι τῆ καὶ ἀληθείᾳ νοουμένης ἱερωσύνης, σίονει προανάδειξις, ὡς ἐν σκιαῖς τῆς ταῖς ἀμυδροτέραις. Σύνες δὲ ὅτι προστάττεται Μωσῆς προσαγαγέσθαι πρὸς ἑαυτὸν τὸν τε Ἀαρὼν· ἀσθενῆς γὰρ πως καὶ ἀτέλης ὁ νόμος, εἰ καὶ ἀπονοσφίζοιτο τοῦ Χριστοῦ. « Ἀδύνατον γὰρ αἵμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας. » Χριστὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν προσενέγκας θυσίαν, τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους. Ἴτωσαν δὴ οὖν οἱ σκιαῖς ἔτι καὶ γραμμάτος φίλοι, καὶ Μωσαϊκῶν ἐνταλμάτων κατηξιωμένοι (1), ὡς εἰ μὴ προσαγάγοιντο πρὸς ἑαυτοὺς τὸν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, εἰς οὐδὲν αὐτοῦ τῆς ἐν τύπῳ λατρείας καταλήξει τὸ σπουδάσμα. Ποῖα γὰρ ἂν εἴεν παρά γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ τῆς ἐν νόμῳ ζωῆς τὰ ἀυχήματα; Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τῆς Χριστοῦ, σκύδαλα μὲν ἠγεῖσθαι τὰ ἐν κόσμῳ φησὶν, ἀνθελέσθαι δὲ τὰ πνευματικά· καὶ τοῦτό ἐστι νοητῶς, τὸ προσάγεσθαι πρὸς ἑαυτὸν αὐτὸν τὸν Ἀαρῶν.

ΠΑΛΛ. Συνήμι δ' φῆς· σαφῆς γὰρ ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Προσαγάγου τοῖνον, φησί, πρὸς ἑαυτὸν

⁵¹ I Cor. iii, 9; Rom. xvi, 5. ⁵² Hebr. x, 4

'Ααρὼν τὸν ἀδελφὸν σου, καὶ καθ' ἕτερον, οἶμαι, τρόπον, τὸ χρῆμα εἰδὼς οὐκ ἀσυντελέεις εἰς δνησιν τὴν ὡς ἐν νοήσει πνευματικῇ· σύνες δὲ θ' φημί. Ἄπεστέλλετο μὲν γὰρ Μωσῆς, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ταλαιπωρίας ἐκκομίζων τὸν Ἰσραήλ. Εἶτα τὴν ἀνθρώπου δύναμιν ὑπερανιστηκὸς ἄγαν, καὶ πέρα δὴ μέτρων τῆς ἐνοῦσης ἰσχύος τε καὶ εὐγλωττίας αὐτῷ τὸ ἐγγεῖρημα βλέπων, ἐλιπάρει λέγων· « Ἰδοὺ οὐκ εὐλαδὸς εἰμι πρὸς τῆς χθὲς, οὐδὲ πρὸς τῆς τρίτης, οὐδὲ ἀφ' οὗ ἤρξω λαλεῖν τῷ θεράποντι σου, ἰσχυρόφρονος καὶ βραδύγλωσσος εἰμι ἐγώ. » Θεοῦ δὲ πρὸς ταῦτα, « Τίς ἔδωκε στόμα ἀνθρώπων, » λέγοντος, « τίς ἐποίησε δύσκαυρον καὶ κωφόν, βλέποντα καὶ τυφλόν; οὐκ ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός; καὶ νῦν πορεύου, καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου. » Τῆς τῶν κατορθωμάτων τελειώσεως ἡττώμενος, ἔδεξι πάλιν, καὶ δὴ ἔφασκε, « Δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι ἄλλον, τὸν δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς. » Προχειρίζετο δὲ τὸ τηλικαδὲ Θεὸς παραχρῆμα τὸν Ἄαρων, εἰς τύπον τοῦ πάντα εὐκόλως κατορθοῦν εἰδὸτος Χριστοῦ· λελύτρωται δὲ οὐχ ἑτέρως ὁ Ἰσραήλ, εἰ μὴ δέδοται συνεργὸς τῇ Μωσέως ἰσχυρομυθία καὶ ἀσθενεία πάλιν, ὡς ἐν εἰκόνι τῇ Ἄαρων ὁ Χριστός· οὕτω κἀνθάδε νοήσεις. Τὸ γὰρ ἀσθενὲς τοῦ νόμου τελειῶν ἐν Χριστῷ, παρεκόμισεν εἰς ἰερωσύνην τὸν Ἄαρων, καὶ συνάπτει χρησίμως τῷ μακαρίῳ Μωσῆ. Οὕτε γὰρ εἰς λύτρωσιν ἀρκέσει· ἐν ἂν ὁ νόμος, οὕτε μὴν εἰς τὸ δύνασθαι τελειοῦν εἰς ἁγιασμὸν τοὺς ἐκλελυτρωμένους. Λύτρωσις δὲ καὶ ἁγιασμὸς ὁ Χριστός, συνεργαζομένων ἁγίων· καθάπερ ἀμέλι Μωσῆς μὲν τῷ Ἄαρων ἐν Αἰγύπτῳ τότε, αὐτῷ γε μὴν τῷ Ἄαρων οἱ υἱοί. Τῷ δὲ δὴ πάντων ἀρχιερεὶ καὶ ἡγουμένῳ Χριστῷ συνειργάζοντο νοητῶς καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί. Πάντα μὲν ἰσχύοντι κατορθοῦν, καὶ οὐχ ὡς ἀσθενοῦντι συντρέχοντες, ἀλλ' ὡς κεκλημένοι πρὸς ὑπουργίαν καὶ ἀριστίνδην ἐπιτελεγμένοι, καὶ τὸ ἐφ' ἑασι εὐσθενὲς παρ' αὐτοῦ κερδαίνοντες. Καὶ μαρτυρήσει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ. »

ΠΑΑΑ. Οὐκοῦν ἀπόλεκτοι καὶ ὀνομαστὶ κέκληνται πρὸς ἰεουργίαν Ἄαρων τε καὶ οἱ λοιποί.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις λαμπρά τε καὶ ἱεροπρεπῆ τὰ ἐσθήματα κατασκευάζεσθαι αὐτοῖς ἐνομοθέτει λέγων· « Καὶ ποιήσεις στολὴν ἁγίαν Ἄαρων τῷ ἀδελφῷ σου εἰς τιμὴν καὶ δόξαν, καὶ σὺ λάλησον πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῇ διανοίᾳ, οὗς ἐπέπλησα πνεῦμα αἰσθήσεως, καὶ ποιήσουσι τὴν στολὴν τὴν ἁγίαν Ἄαρων εἰς τὸ ἅγιον ἐν ᾗ ἱερατεύσει μοι. » Παῦλος μὲν οὖν ὁ σοφώτατος τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις τὴν ἁγίαν ἔντως καὶ εἰς ἄβρανοῦ στολὴν ἀνάπτεισθαι θεῖν συμβουλεύει γράφων· « Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. » Τοῦτο γάρτοι ὁ προφήτης Ἡσαίας προανακεκράγει λέγων ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας, « Ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. » Ἔσθημα δὴ οὖν τὸ εἰς

tuum; alia quoque ratione, ut opinor, hoc ipsum ad spiritualis intelligentiæ fructum nonnihil valere sciens; sed quod dicturus sum, advertas velim. Mittebatur namque Moyses, ut ex Ægypti afflictione Israelom educeret; qui cum humanis viribus multo antecellere, suæque facultatis atque eloquentiæ modum superare illud opus intelligeret, rogabat dicens: « Ecce non sum eloquens ante hesternum, neque ante nudius tertianum diem, neque ex quo cœpisti loqui ad servum tuum; gracili namque voce ac lingua tardiore sum ego ». Ad hæc Deus cum diceret: « Quis dedit os homini? et quis fecit surdum ac mutum, videntem ac cæcum? nonne ego Dominus Deus? Et nunc vade, et ego aperiam os tuum », ille officii magnitudine victus, pertimuit iterum, ac dixit: « Obsecro, Domine, elige alium, qui possit, quem mittas ». Tunc igitur statim Deus elegit Aaron in Christi figuram, qui omnia facile perficere novit: neque aliter liberatus fuisset Israel, nisi illi Moysi vocis gracilitati atque infirmitati Christus itidem tanquam in imagine Aaron datus esset adjutor. Ad eundem quoque modum hoc loco velim intelligas; ut enim legis infirmitatem in Christo perficeret, adeo ipsum Aaron ad sacerdotale munus provexit, atque beato Moysi utiliter adjunxit. **378** Neque enim ad liberandum, neque ad perficiendum in sanctificatione satis virium est in lege, sed utrumque, et liberatio et sanctificatio, Christus est, tametsi cooperentur sancti viri, ut certe Moyses ipsi Aaroni tunc in Ægypto socium se operis præstitit, et eidem postea ipsius Aaron filii. At vero illius summi sacerdotis omnium atque principis Christi spiritualiter cooperatores fuerunt etiam beati discipuli, quamvis ille omnia posset efficere, eique non ut imbecillo se comites adjunxissent, sed ut ad subministrandum vocati ac præ cæteris electi, viribus ab eo ad omnia perficienda sumptis. Cujus rei testis est beatus Paulus, cum dicit: « Omnia possum in eo, qui me confortat Christo ».

PALL. Igitur delecti ac nominatim appellati ad sacerdotii munus vocati sunt Aaron ac reliqui.

CYR. Ad hæc vestes illis quoque præclaras et sacerdotali munere dignas confici præcepit, dicens: « Et facies stolam sanctam Aaron fratri tuo ad honorem et gloriam: et tu loquere ad omnes sapientes mente, quos implevi spiritu intelligentiæ; et facient stolam sanctam Aaron in sanctificationem. cum qua sacerdotio fungatur mihi ». Paulus igitur vir sapientissimus eos, qui fide justificati erant, sancta illa ac vere de cælo stola ut induantur hortatur, scribens: « Induite Dominum nostrum Jesum Christum ». Isaias quoque propheta multo ante tanquam ex Ecclesiæ persona clamabat, dicens: « Exsultet anima mea in Domino; induit enim me vestimento salutis, et tunica lætitiæ ». Vestis igitur ad honorem et gloriam plane sacrati

⁹⁹ Exod. iv, 10. ¹⁰⁰ Ibid. 11. ¹⁰¹ Ibid. 13. ¹⁰² Philipp. iv, 13. ¹⁰³ Exod. xxviii, 2. ¹⁰⁴ Rom. xiii, 14.

¹⁰⁵ Isa. lxi, 10.

sanctique generis Christus est, atque præclarum ac supernum sanctorum animarum ornamentum. « Quotquot enim baptizati estis in Christum, » inquit, « Christum induistis »⁹⁷; » quod verissime dictum est. Lex porro tanquam in umbris et imagine exornat ipsum Aaron, eamque illius variaz vestis gloriam ad Christum refert; propemodum enim una cum illo artificioso apparatu contexta ratio mystica atque subtilis invenitur, quæ figurate Salvatoris nostri gloriam indicat. Vide enim quemadmodum vestium opifices spiritu sapientiaz, qui datur a Deo, repletos esse dicat, qui spiritus illos ad floridi ac variegati operis effectiorem perduceret, et Christi gloriam in vestimentis describeret. **379** Sunt autem ea opificia, pectorale et superhumeralis et talaris tunica, et tunica simbriis ornata, cidaris etiam et zona, et nonnulla alia præterea, de quibus sigillatim erit nobis, ut res patitur, disserendum. De iis igitur, qui ad ea opera efficienda assumebantur, ait: « Et ipsi accipient aurum et hyacinthum et purpuram, et coccum et byssum »⁹⁸. » Ac mihi rursus ad ea, quæ proposita sunt, mentis aciem intendas velim, atque hoc antea alia consideres.

PALL. Quid istud est?

CYR. Annon ex auro et bysso et purpura et cocino torto, ac hyacintho etiam ea omnia facta erant, quæ ad tabernaculum pertinebant, eademque Christi figuram gerebant?

PALL. Ita est.

CYR. Vide igitur ex materia eadem etiam præcipui sacerdotis stolam esse confectam, quæ Christi gloriam ut in imagine itidem ac figuris contineret; nam eadem verba, et intellectus non diversus, Christi gloriam significant. Nam is ut in auro quidem Deus, ut in purpura regiam dignitatem habens, ut in bysso tenui Verbum subtile et corporis expertus intelligitur: idem quoque ut in cocco figuratur propter carnis naturam; ut in hyacintho denique aeris speciem referente (is est enim hyacinthi color), propterea quod e supernis est et e cælo. Quid enim? Nonne et Deus simul et Rex est illud ex Deo Parente Verbum?

PALL. Quis neget?

CYR. Nonne præterea, cum Verbum esset Patris subtile et corporis expertus, idem in carne factum, et de supernis est?

PALL. Verum.

CYR. Igitur eadem est omnino etiam, quod ad subtiliorem contemplationem pertinet, materia vestimentorum, et eorum quæ in tabernaculi opere confecta sunt. Sed de his satis. Jam vero de iis, quæ ad honorem et gloriam Aaron varie contexta sunt, dicendi tempus est. Igitur, « Et facient, » inquit, « superhumeralis ex bysso torta, opus textile variatoris, duo superhumeralia continentia erunt ipsi, alterum alteri in duabus partibus juncta,

Α τιμήν καὶ δόξαν ἀληθῶς τῷ ἱερῷ καὶ ἀγίῳ γένοι· Χριστῶς, κόσμημά τε λαμπρὸν καὶ ὑπερέδωμιον ταῖς τῶν ἀγίων ψυχαῖς. « Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδώσαθε, » φησί, καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Ὡς ἐν σκιαῖς δὲ ὁ νόμος κατακαλλύνει τὸν Ἰακώβ, εἰς Χριστὸν ἀναφέρων τὴν ἐκ τοῦ ποικίλου ἐστάθαι δόξαν. Μονοουχὶ γὰρ καὶ συνυφασμένως τῇ τῶν τεχνημάτων κατασκευῇ μυστικῶς τε καὶ ἀκριβῆς εὐρίσκειται λόγος, αἰνιγματικῶς ὑποφαίνων τοῦ Σωτῆρος τὴν δόξαν. Θέα γὰρ ὅπως τῆς συνέσεως τῆς παρὰ Θεοῦ τῶν ἐσθημάτων τοὺς τεχνουργοὺς ἀναπεπληθῆσθαι φησιν, εἰς εὐανθῆ ποικιλοργίαν ἀποκομίζοντος, καὶ τὴν Χριστοῦ τοῖς ἀμφοῖς ἐγγράφοντος δόξαν. Περιστήθιον δὲ καὶ ἐπωμῖς, καὶ ποδήρης, καὶ χιτῶν ὁ κοσμητικὸς, κίβηρις τε καὶ ζώνη, τὰ τεχνουργούμενα, αὐτὰ τε καὶ πρὸς τοῦτοις ἕτερα. Ἐ καὶ ἀνὰ μέρος ἡμῖν, ὡς ἐνι, λελέξεσθαι. Ἐφη τοίνυν περὶ τῶν εἰς ἔργα παρελημμένων, « Καὶ αὐτοὶ λήφονται τὸ χρυσοῦν, καὶ τὴν ὑάκινθον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸ κόκκινον, καὶ βύσσον. » Καὶ μοι πάλιν λεπτὸν ἐνίσις τοῖς προκειμένοις τὸν νοῦν, καὶ πρὸ γε δὴ τῶν ἄλλων ἄθρει δὴ τόδε.

ΠΑΑΑ. Τὸ ποῖον τί φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ χρυσοῦ καὶ βύσσου, καὶ μὴν καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, ὑάκινθου τε αὖ πάντα πεποιήνται τὰ ἐν τῇ σκηνῇ, καὶ ἦν εἰς τύπον Χριστοῦ;

ΠΑΑΑ. Ὡς ἔχει.

ΚΥΡ. Θέα δὲ δὴ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ προῦχοντος ἐν ἱερῶσύνῃ διεσκευασθῆ στολή, τὴν Χριστοῦ δόξαν ὡς ἐν εἰκόνι δὴ πάλιν καὶ τύποις ὠδίνουσα· λόγοι γὰρ οἱ αὐτοὶ, γνῶσις δὲ οὐχ ἕτερα, τὸ Χριστοῦ κάλλος κατασημαίνουσι. Γινώσκειται γὰρ ὡς ἐν χρυσοῦ μὲν Θεός, ὡς ἐν πορφύρᾳ τὸ βασίλειον ἔχων ἀξίωμα, καὶ ὡς ἐν βύσσῳ λεπτῇ λόγος ἰσχυρὸς καὶ ἀσώματος, ὡς ἐν κοκκίνῳ διὰ τὴν σάρκα· ἐν ὑάκινθῳ γε μὴν ἀεροφανεῖ, τοιοῦτόχρως γὰρ ὑάκινθος, διὰ τὸ ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Ἡ γὰρ οὐχὶ Θεός τε ἅμα καὶ βασιλεὺς ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρός Λόγος;

ΠΑΑΑ. Πῶς γὰρ οὐ.

ΚΥΡ. Οὐχὶ δὲ Λόγος ὢν τοῦ Πατρὸς λεπτὸς καὶ ἀσώματος, γέγονεν ἐν σαρκὶ καὶ ἐστὶν ἀνωθεν;

ΠΑΑΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Αἱ αὐταὶ τοιγαροῦν ἀπαρallάτως καὶ ὡς ἐν θεωρίᾳ λεπτῇ τῶν ἐσθημάτων αἱ ὕλαι, καὶ μέντοι καὶ τῶν κατασκευασμένων ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδε, τὰ δὲ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῷ Ἰακώβ ποικίλως ἐξυφασμένα καιρὸς ἤδη λέγειν. Οὐκοῦν, « Καὶ ποιήσουσι, φησί, τὴν ἐπωμίδα ἐκ βύσσου κεκλωσμένης, ἔργον ὑφαντῶν ποικιλοῦ, δύο ἐπωμίδες συνέχουσαι ἐσονται αὐτῷ, ἕτερα τὴν ἑτέραν ἐπὶ τοῖς δύο μέρεσιν ἐξηρητημένα. Καὶ τὸ ὕφασμα τῶν

⁹⁷ Galat. iii, 27. ⁹⁸ Exod. xxviii, 5.

ἐπωμίλων, ὃ ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ κατὰ τὴν ποιήσιν, ἐξ αὐτοῦ ἔσται ἐκ χρυσοῦ καὶ ὑακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου διανενησμένου καὶ βύσσου κεκλωσμένης. » Ἦλθον δὲ τοὺς ὑφάσματα δούς τὴν ἕδη προσηρμένην, εὐθύς ἐπιφέρει· « Καὶ λήψη τοὺς δύο λίθους, λίθους σμαράγδους, καὶ γλύψεις ἐν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἕξ ὀνόματα περὶ τὸν λίθον τὸν δεύτερον, κατὰ τὰς γενέσεις αὐτῶν, ἔργον λιθοργικῆς τέχνης· γλύμμα σφραγίδος διαγλύψεις τοὺς λίθους ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ θέσεις τοὺς δύο λίθους ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς ἐπωμίδος· λίθοι μνημόσυνον εἰσι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. »

ΠΑΛΛ. Βαθὺς μὲν, ὡς ἔοικεν, ὃ ἐν τοῖς θεωρημασι λόγος· περὶ δὲ πρότερον ἔκεινο εἰπεῖν, τί τὸ χρῆμα τῆς ἐπίκλην ἐπωμίδος, ἢ ποῖον ἂν ἔχοι τῆς κατασκευῆς τὸν τρόπον.

ΚΥΡ. Ὑφασμά τι χιτῶνος ὡς ἐν εἶδει καὶ μέχρι στέρνον διήκον γενέσθαι προστέταχεν, ὡς αὐτοῖς ἔσω τε καὶ ὡς ἐν χρῶ καὶ μέχρι ποδῶν ἐσθήμασιν ἐπενηγμένον, καὶ τὴν ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας ἀπαστρέπτων αὐγὴν, τοῖς τῶν θεωμένων ὀφθαλμοῖς σπτόν τε καὶ ἱεροπρατῆς ἐντέχοι τὸ θαῦμα. Τοῦτο ἀκκλητικὴν ἐπωμίδα, διὰ τὸ, οἶμαι, βραχὺ τοῦ τεχνήματος, καὶ τὸ ἀμφοῖν δὴ μόλις ἐπιτάνυσθαι τοῖν ὤμοισν. Ἐν ταύτῃ δὴ οὖν τῇ ἐπωμίδι δύο λίθους, σμαράγδου δὲ αὐτῆ, κλώσασιν ἰσχυροῖς εὐ μάλα διεσφιγμένους ἀνερείδουσαι δεῖν διετύπου σαφῶς, ἐνορωρυγμένων εὐτέχως ὀνομαστῶν τῶν φυλῶν, ὡς ἕξ ἐν μιᾷ γράφεσθαι λίθῳ. Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, αὐτὸς ἡμῖν διεσάφει λέγων· « Καὶ λήφεται Ἄαρῶν τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἕναντι Κυρίου ἐπὶ τῶν δύο ὤμων αὐτοῦ, μνημόσυνον περὶ αὐτῶν. »

ΠΑΛΛ. Νομοῦμεν δὲ τί διὰ τε τῶν λίθων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑποδηλοῦσθαι πάλιν;

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· ὡχρὰ μὲν λίθος ἢ σμαράγδος. Ἐνήχηται δὲ αὐτῇ τὸ αὐγοειδὲς ἐν βάθει, καλοῖον· εἰ σκότιον συγκέκτραται φῶς· ἐκατέρου πρὸς ἑαυτὸ τὸ νικᾶν ἀνθέλοντος. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, πρὸς τὸ ὕψος τε καὶ ἀνω βλέπων ὁ τοῦ σώματος ὀφθαλμὸς, καὶ κατατείνων· εἰς τὸ βαθὺ πρὸς αἰθέρα καὶ οὐρανὸν, οὐχὶ τοιαῦτά τινα προβαλεῖ θεωρεῖν; ὡχρὸς γὰρ που καὶ ὡς ἐν βάθει μέλας, καὶ φωτὶ μετρίῳ συμμιγῆς, ὃ ἀνωτάτω λίαν αἰθῆρ.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Εἰκόνα δὴ οὖν οὐρανοῦ τὴν λίθον ποιεῖται τὸ Γράμμα τὸ ἱερόν. Καὶ μὴ τοι θαυμάσης ὅτε καὶ σαφείρῳ παρεικάζει πάλιν αὐτόν. Ὁχρὰ γὰρ ἢ σάφειρος, καὶ τῆς ἐν σμαράγδῳ θέας οὐ μακράν. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τῇ Ἐξόδῳ, « Καὶ ἀνέβη Μωσῆς καὶ Ἄαρῶν, καὶ Ναδάβ, καὶ Ἄβιούδ, καὶ ἔβδομήχοντα τῆς γερουσίας Ἰσραὴλ. Καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ εἰστήκει ὁ θεὸς Ἰσραὴλ· καὶ τὰ ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ, ὡσεὶ ἔργον λίθου σαφείρου, καὶ ὡσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ, τῇ καθαρότητι. »

et textura superhumeralium, quæ est in ipso juxta effectiorem, ex ipso erit, ex auro et hyacintho et purpura et cocco torto, et bysso neta⁹⁹. » Cum itaque materiam quæ nunc dicta est, textilibus vestibus tribuisset, continuo subjungit : « Et accipies duos lapides, 380 lapides smaragdos, et sculpes in eis nomina filiorum Israel : sex nomina in lapide uno, et sex nomina reliqua in lapide altero, juxta nativitates eorum, opus gemmarum artis. Sculptura sigilli sculpes lapides nominibus filiorum Israel : et pones duos lapides in humeris superhumeralis : lapides memoriale sunt filiis Israel¹. »

PALL. Profunda equidem videtur propositarum quæstionum ratio : sed enitere hoc mihi prius exponere quidnam illud sit quod appellatur superhumeralale, quoque modo confectum.

CYR. Textilem quamdam vestem tunicæ instar usque ad pectus pertinentem fieri jussit, ut, iis vestibus, quæ interiores essent, et corpus contingerent, et usque ad pedes demitterentur, superinducta, et auri ac purpuræ splendore fulgens, intuitum oculis venerandam et sacerdotali majestate dignam admirationem ingeneret. Hanc vocavit superhumeralale, seu, ut Græce est, ἐπωμίδα, propter brevitatem, ut arbitror, operis, et quod vix super utrumque humerum extenderetur. In hoc itaque superhumerali duos lapides (smaragdi hi erant) tenuibus texturis probe constrictos inseri jussit, insculptis artificiose per nomina tribubus, ita ut sex in uno lapide describerentur. Ejusque rei rationem ipse nobis declaravit, dicens : « Et portabit Aaron nomina filiorum Israel, coram Domino, in duobus humeris suis, in monumentum pro ipsis². »

PALL. Quid vero existimandum est lapidibus et eorum sculpturis significari ?

CYR. Accipe jam. Lividus lapis est smaragdus : habet tamen splendorem in profundo velut innatautem, ac lumen quodammodo admistum tenebris, quorum utrumque alterum vincere contendit. Num igitur, Palladi, hic corporis oculus sursum versus et in sublime spectans, et quam longissime in summum aerem] et cælum intentus, non ejusmodi quamdam speciem incurrit ? Lividus est enim sane, D ac velut in profundo niger, et lumine mediocri temperatus ille longe supremus aer.

PALL. Ita est.

CYR. Utuntur ergo hoc lapide sacræ Litteræ tanquam imagine quadam cœli : neque tibi id mirum videatur, cum etiam sapphiro illud persimile faciat : pallida est enim gemma sapphirus, et smaragdi specie non longe remota. Est autem ita scriptum in Exodo : 381 « Et ascendit Moyses et Aaron, et Nadab et Abiud, et septuaginta et senioribus Israel, et viderunt locum ubi stabat Deus Israel, et sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphiri, et quasi species firmamenti cœli, cum purum est³. » Nam

⁹⁹ Exod. xxviii, 6-8. ¹ Ibid. 9-12. ² Ibid. ³ Exod. xxiv, 9, 10.

quia in *Aegypto* filii Israel coluerant creaturam, et *A* caelum deum appellabant, ideo opportune rerum omnium ille Dominus super ipsum quoque firmamentum sedens apparuit, ut intelligeret illum omnia sub pedibus habere, et ipsius caeli esse dominum, ut illius effectorem. Intelligis igitur sacras Litteras quasi figuram quamdam et imaginem ad caeli speciem significandam adhibere lapidem mediocri quodam lumine pallescentem, cum sit ferrugineo quodam splendore praeditum?

PALL. Optime dicis.

CYR. Coeli igitur est nota smaragdus, et inscriptum habet per genera atque tribus ipsum Israel, locumque in superhumerali nacta: ex quo facile intelligi potest, quicumque descriptionem in caelo consecuti fuerint, eos prorsus in Christo requieturos, qui probos viros propemodum in humeris tenet, et loco filiorum habet. Ejusmodi quiddam beatus quoque Moyses dixit, cum a Dei protectione laudare vellet Israel: « Sicut aquila fovens nidum suum, et super pullis suis desideravit, expandens alas suas accepit eos, et assumpsit eos in humeris suis ¹. » Quinetiam David sancto cuique et in adjutorio Altissimi habitanti praecinit: « Scapulis suis, » inquit, partes corporis quae sub cervice sunt, et humeros indicans, non omnino terga. In humeris igitur portabuntur, ut propheta dixit ², in brachio assumentur, perinde atque ille antiquus Ephraim, quicumque superam illam descriptionem consecuti fuerint, quam gloriosam esse et admirandam, et divinis muneribus caeteris pulchritudine longe praestantem, ipse Salvator sanctis suis discipulis declaravit, dicens ad hunc modum: « Nolite gaudere, quod daemonia subjiciuntur vobis; sed potius gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in caelis ³. » Illam porro in lapidibus descriptionem fore inquit filiis Israel monumentum coram Domino, quos ille tanquam in Aaron persona propemodum intueatur; **382** admittit enim nos Deus ac Pater in memoriam in Christo, in eoque et domestici facti sumus et ejus inspectione dignati, et tanquam in Dei libro conscripti.

PALL. Recte ais.

CYR. Huic alterum quoque ornamentum adjungi **D** jubet, dicens: « Et facies scutula ex auro puro permista; et facies duas fimbrias ex auro puro permistas floribus, opus tortile, et impones fimbrias tortas scutulis ad humeralia eorum ex anteriori parte. Et facies rationale judiciorum opus textoris; ad modum superhumeralis facies illud; ex auro et hyacintho et purpura et coccino torto, et bysso torta facies illud; quadrangulum erit duplex extentae palmæ mensuram in longitudine, et tantumdem in latitudine; et attexes illi texturam quatuor ordinibus lapidum intextam ⁴. » Deinde, cum lapidum nomina ordinate posuisset, adjungit iterum:

Ἐπειδὴ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ γεγονότες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ λελατρεύασαι τῇ κτίσει, καὶ θεὸν ἐκάλουν τὸν οὐρανόν, χρησίμως αὐτοῖς ὁ τῶν ὄλων Κύριος καὶ ἐπ' αὐτοῦ βεδικῶς ἐφαίνετο τοῦ στερεώματος, ἵν' εἰδείεν διαι πάντα ὑπὸ πῶδας ἔχει, καὶ αὐτῶν ἐστὶ τῶν οὐρανῶν δεσπότης, ὡς δημιουργός. Συνίης οὖν ὅτι τύπον ὡσπερ τινα καὶ εἰκονισμόν οὐρανοῦ τὸ Γράμμα ποιεῖται τὸ ἱερὸν, τὴν ὡς ἐν μετρῷ φωτὶ κατωχρῶσαν λίθον; κυαναυγῆς γὰρ φύσει.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα εἶπες.

ΚΥΡ. Οὐρανοῦ δὴ οὖν σημεῖον ἡ σμάραγδος, γεγραμμένον ἔχουσα κατὰ γένος τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τόπον λαχοῦσα τὴν ἐπωμίδα, δι' οὗ παρέσται νοεῖν, ὡς, οἷπερ ἂν εἶεν τὴν ἀπογραφὴν λαχόντες ἐν οὐρανῷ, οὗτοι πάντα τε καὶ πάντως ἐπαναπαύσονται τῷ Χριστῷ, μονονουχὶ καὶ ἐπ' ὤμων ἔχοντι, καὶ ὡς ἐν τάξει τέκνων ποιουμένων τοὺς ἀγαθοὺς. Τοιοῦτον δὲ καὶ ὁ θεὸς εἶπεν Μωσῆς, φειδοὶ τῇ παρὰ Θεοῦ κατακάλυψον τὸν Ἰσραὴλ: « Ὡς ἀετὸς σκαπτάσαι νοσσιὰν ἑαυτοῦ, καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ ἐπεπόθησε, διελς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαθεν αὐτούς ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ. » Ἄλλῃ δὲ ἡ Που καὶ ὁ Δαβὶδ ἀναμελεῖ ἀγιῶ παντὶ, καὶ ἐν βσηθεῖα τοῦ Ὑψίστου κατωκηχότι, « Ἐπὶ τῶν μεταφρένων αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι, » φησί. Μετάφρενά που καθάπερ ἐγῶμαι τὰ ὑπαυχῆνια μέρη, καὶ τὰ ὡς ἐν ὤμοις ὑποδηλῶν, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως τὰ νῦτα. Ἐπ' ὤμων δὴ οὖν ἀρθήσονται, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν, καὶ ἐπὶ βραχίονος ἀναληφθήσονται κατὰ τὸν ἀρχαῖον Ἐφραῖμ, οἱ τὴν ἄνω λαχόντες ἀπογραφὴν, ἣν εὐκλεῖται καὶ ἀξιάγαστον καὶ τῶν θεῶν χαρισμάτων τὸ κάλλος ὑπερκειμένην αὐτὸς ἀπέφηνεν ὁ Σωτὴρ, τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς ὠδίπη λέγων: « Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ὑμῖν, χαίρετε δὲ μᾶλλον, ὅτι τὰ ὄνοματα ὡμων ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Μνημόσυνον δὲ τὴν ἐν γε τοῖς λίθοις ἀπογραφὴν εἶσθαι φησί τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐναντὶ Κυρίου, μονονουχὶ καὶ ἐνατενίζοντος, ὡς ἐν Ἀαρῶν· εἰσδέχεται γὰρ ἡμεῖς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ εἰς ἀνάμνησιν ἐν Χριστῷ, καὶ γεγονάμεν ἐν αὐτῷ γνώριμοί τε καὶ ἐποπτείας ἄξιοι, καὶ ὡς ἐν βιβλίῳ Θεοῦ

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς εἶπες.

ΚΥΡ. Κόσμημα δὲ τούτῳ καὶ ἕτερον προσεπαγγέσθαι δεῖν ἐπιτάττει λέγων, « Καὶ ποιήσεις ἀσπίδισκας ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ καταμιγμένας, καὶ ποιήσεις δύο χρυσοῦ τὰ καθαροῦ καταμιγμένα ἐν ἄνεσιν ἔργον πλοκῆς, καὶ ἐπιθήσεις τὰ χρυσοῦ τὰ πεπλεγμένα ἐπὶ τὰς ἀσπίδισκας καὶ τὰς παρωμίδας αὐτῶν ἐκ τῶν ἐμπροσθίων. Καὶ ποιήσεις λόγιον τῶν κρίσεων, ἔργον ὑφάντου κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐπωμίδος, ποιήσεις αὐτὸ ἐκ χρυσοῦ καὶ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης, ποιήσεις αὐτὸ τεγράφωνον, ἔσται διπλοῦν σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ σπιθαμῆς τὸ εὖρος. Καὶ καθυφανεῖς ἐν αὐτῷ ὑφασμα κατὰ τὸν

¹ Deut. xxxii, 11. ² Psal. xc, 4. ³ Osc. xi, 3.

⁴ Luc. x, 20. ⁵ Exod. xxviii, 13-17.

λίθων τετράστιχον. Ἔτα τῶν λίθων συνθεῖς ἐκ ὀνό-
ματα αὐτῶν, προσεπάγει πάλιν, «Καὶ οἱ λίθοι ἑστῶ-
σαν ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ δώδεκα,
κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, γλυφαὶ σφραγίδων ἐκάστου
κατὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἑστῶσαν εἰς τὰς δώδεκα
φυλάς. » Καὶ ἐξῆς μετ' ὀλίγα· «Καὶ λήφεται, » φησὶν,
« Ἀαρὼν τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τοῦ
λογίου τῆς κρίσεως, ἐπὶ τοῦ στήθους εἰσιόντι εἰς τὸ
Ἄγειον, μνημόσυνον ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ. »

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθύ τοῦ λογίου τὸ χρῆμα, δυσέφι-
κτός τε κομιδῆ καὶ αὐτὸς εἶναι μοι δοκεῖ τῆς κατα-
σκευῆς ὁ τρόπος.

ΚΥΡ. Ἰτέον δὴ αἶν ἐπ' αὐτὰ, καὶ ὡς ἀγχοῦ δὴ
μάλα τῆς ἀληθείας, εἰ καὶ μὴ εἰσάπαν αὐτῆς ἐφ-
λέσθαι τυχὸν ἐπιτρέπει τὸ ἄναντες. Τὰ γάρτοι λίαν
ἀσυμφανῆ κἀν γούν ἐν ἐσόπτρῳ βλέπειν, φαίνῃ ἄν
ἔγωγε θατέρου διενεγκεῖν, τοῦ μὴδ' ὄλωσ ἐννεοῦσθ-
σαι λέγω. Ἐρῶ δὴ οὖν, ὡς οἶδόν τε καὶ ὡς ἂν ἔχοιμι
κατὰ νοῦν. Ἀσπιδίσκας δύο προστέταξε γενέσθαι ἐκ
χρυσίου δὴ καθαροῦ, εὐρυτέρας μὲν ἢ κατὰ νομίσ-
ματος κύκλον, ἐν εἶδει γε μὴν τῷ αὐτῷ· κυκλωτε-
ρὲς γὰρ τὸ νόμισμα· ἔτα δύο προτωτὰ μεμιγμένα
ἐν ἄνθεσιν ἐκ χρυσίου καθαροῦ. Σειράς δὲ εἶναι φα-
μεν τὰ κροσσωτά, ἐκπεποικιλμένην ἔχουσας τὴν ὡς
ἐν χρώμασιν ὄψιν. Ἄνθη γὰρ ἔφη τὰ χρώματα. Βύσ-
σος δὲ ἦν ἔρα καὶ πορφύρα ταυτεῖ, καὶ νῆμα χρυ-
σοῦν, καὶ μὴν καὶ ὀάκινθος, καὶ κλωστὰ τὸ κόκκι-
νον. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτῃ χρῆμαι γενέσθαι φησὶ
τετράγωνον ὕψασμα, καὶ ὡς ἐν εἶδει κύδου, σπιθα-
μαῖον, ἰσοπλευρον πανταχῆ. Ἐνυφαίνεσθαι δὲ δεῖν
αὐτῷ τὰς δυοκαίδεκα λίθους εὐ μάλα φησὶ, καὶ ἀνά
τρεις κειμένας, ὡς ἐν τέσσαρσιν ὄλοις στίχοις ἐντε-
τορευμένων αὐταῖς ὀνομασί τῶν φυλῶν. Οὐκοῦν
ἀπὸ μὲν τῆς ἐπωμίδος, χρυσαῖς καὶ παλαιδέσιν αἱ
ἀσπιδίσκαι σειραῖς ἐκκεκρεμασμέναι ὑπεκάθητο
μέντοι ἡρέμα, τὸ ὕψου τε δοκεῖν καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἶναι
τοῖς ὤμοις. Ἦπτοντο δὲ τῶν στέρνων καὶ αὐτοῖς ἤδη
ἐπηώρητο τοῖς μαστοῖς· ἀπὸ δὲ γε τῶν ἀσπιδίσκων
σειραῖς ἑτέραις τὸ τῶν κρίσεων λόγιον εὐ μάλα προση-
ρημένον ἐπενήχτο τῷ στέρνῳ, κροσσωτῶν ἐκ-
κεκρεμασμένων. Καὶ ἦν οὐκ ἀθαύμαστον τοῖς ὀρώσι
τὸ χρῆμα, λίθους καὶ χρυσῷ διαφανὲς καὶ ταῖς τῶν
ἐτέρων ὄλων εὐχρῳαῖς πανδόξως ἐξεργασμένων.
Ἔσεσθαι δὲ καὶ τοῦτο πάλιν εἰς ἀνάμνησιν τοῖς υἱοῖς
Ἰσραὴλ, ἔναντι Κυρίου εἰσιόντος Ἀαρὼν εἰς τὸ
Ἄγειον. Ἄρά σοι σαφὲς ὡς ἔην λοιπὸν τῶν τεχνημά-
των τὸ σχῆμα;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα. Ἄνθ' ἔτου δὲ δὴ τὸ λόγιον τῶν
κρίσεων ὄνομα τῷ τεχνήματι;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐπωμίδα κεκλήσθαι τὸ
ἀνωτέρω, διὰ τὸ ἀμφοῖν ἐπιτεταῖσθαι τοῖν ὤμοιιν,
ἐτυμολογοῦντες εἰρήκαμεν;

ΠΑΛΛ. Ναί. Τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ὅτι πάλιν ἐτύμως τε καὶ ἀναλόγως τὸ ὡς

A « Et lapides sint ex nominibus florum Israel duo-
decim juxta nomina eorum, sculpturæ sigillorum
singulis juxta nomina eorum sint in duodecim tri-
bus ». » Et post pauca : « Et portabit, » inquit,
« Aaron nomina florum Israel in rationali judicii
in pectore, cum ingreditur in Sanctum, memoriale
coram Domino Deo ». »

PALL. Obscurum sane est ipsum rationale : et
ratio quoque ex qua constructum est, mihi qui-
dem difficilis admodum esse ad intelligendum vi-
detur.

B CYR. Ad hæc igitur explicanda pergendum est,
et proxime ad veritatem accedi poterit, etsi omni
ex parte illam consequi fortasse ipsa rei difficultas
minime permittit. Nam res valde obscuras vel in
speculo videre præstat, quam nullam prorsus ea-
rum intelligentiam capere. Dicam igitur, ut vires
ferent, et ut mente complecti potero. Scutula duo
fieri præcepit ex auro puro, latiora illa quidem,
quam sit numismatis ambitus, sed forma tamen ea-
dem : rotunda nempe est numismatis figura : deinde
duas fimbrias floribus permistas ex auro puro. Ca-
tenulas autem esse putamus fimbrias, speciem tan-
quam coloribus variatam habentes ; nam flores cum
dixit, colores intelligit : ii autem erant byssus et
purpura, et aurea fila, necnon hyacinthi et tor-
tum coccinum. 383 Ad hæc fieri oportere inquit
quadratam texturam cubi specie ad palmæ exten-
tæ mensuram, æquis undique lateribus, cui intexendas
esse duodecim gemmas ait, ternis in singulos or-
dines dispositis, ita ut in quatuor universis ordini-
bus insculptæ essent tribus universæ per nomina.
Aureis igitur ac variis catenulis ex superhumerali
pendentibus scutula sensim subjecta erant, ut su-
perius et in ipsis esse humeris viderentur, sed con-
tingerent pectus, et ad mammas suspensa essent :
ex scutulis autem judiciorum rationale catenulis
aliis probe alligatum inhærebat pectori, fimbriis
pendentibus, adeo ut illud ornamentum intuentibus
maximæ admirationi esset, gemmis et auro conspi-
cium, et egregiis aliarum quoque materiarum colo-
ribus admirabiliter elaboratum. Id quoque orna-
menti genus ait fore filiis Israel in monumentum
coram Domino, Aaron in sanctuarium ingrediente.
Estne tibi jam tandem perspicua, quoad fieri po-
test, horum opificiorum forma ?

PALL. Maxime vero : cæterum quam ob causam
id opificium rationale judiciorum est appella-
tum ?

CYR. Nonne superhumeralis item appellatum
esse ex eo quod super utrumque humerum induce-
retur, verbi originem spectantes superius dice-
bamus ?

PALL. Ita. Quid tum ?

CYR. Quia itidem recte ex vocis origine ac pro-

¹ Exod. xxviii, 21. ² Ibid. 29.

portione id quod in corde et visceribus repositum est, rationale iudiciorum appellatum esse dicimus, cum sedes quodammodo facultatis nostræ rationalis cor ac viscera sint : inhæret autem propemodum et infixæ est secundum naturam huic rationali facultati etiam illa in quibuscunque rebus agendis recta et integra iudicandi facultas, id est, justum iudicium, et quod rem quamque decet. An vero facultas rationis, quæ est in nobis, non expendit rerum agendarum naturas, et a rebus præferendis parum jucundas inutilesque secernit?

PALL. Sane vero.

CYR. Atqui consuevit Scriptura divina iudicium appellare vim illam qua recte ac juste iudicamus. Itaque beatus David in Psalmis ait : « Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt iustitiam in omni tempore ¹¹. » Dixit etiam rursus : « Et honor regis, iudicium diligere ¹². » Præclara namque regis est gloria et honos, si iustitiam diligat. **384** Id igitur ornamentum, quod cordi ac pectori superjectum est, rationale vocatur iudicii ob eam causam, quod ibi situm est, ubi rationalis facultatis est locus, in facultate recte ac juste iudicandi ratio continetur. In hoc eodem vero rationali lapides duodecim sunt auro inclusi, in iisque universæ tribus descriptæ : neque vero absurde sanctorum virorum figuram gerunt, qui tum splendorem habent, tum pretiosi sunt et veluti lapides quidam electi, ac propemodum in Christi corde atque animo positi. Sunt enim plane digni, qui commemorentur propter virtutis claritatem dignitatemque sanctificationis. Pendent autem de rationali iudiciorum aureæ quoque fimbriæ : qua re significatur, ut opinor, de sanctorum hominum cœtu maximum et infinitum rerum præclare gestarum examen prope suspensum videri, ideoque beatus David Ecclesiæ iudem ornatum in

PALL. Credibilis sane expositio.

CYR. A rationali autem iudiciorum aureis annulis conserta varia et pulchris coloribus ornata catenula serpit, ut dicebamus, et per ambo scutula transiens, ad ipsum pervenit verticem superhumeralis, in quo gemmæ descriptionis erant. Quid autem id quoque sit, perspicere operæ pretium est. Videtur itaque mihi hoc ænigma ejusmodi quidpiam significare : Nam, qui sunt ut lapides pretiosi, et quos Christus et cognitione et memoria complectitur, ii ad illam supernam descriptionem per arma iustitiæ dextra et sinistra perveniunt ; sic enim plane scribit beatus Paulus : atque etiam alibi dicit : « Induite vos armaturam Dei ¹³. » Aurea sunt porro regis arma, aurea item scutula, Deique armaturam figurate indicantia. Non igitur alia ratione fieri potest, ut in Dei memoria et descriptione simus, nisi arma iustitiæ arripuerimus, ac per illa recte faciendo transierimus. Jam vero, quod super-

Α ἐν καρδίᾳ τε καὶ σπλάγγχνοις ἀποταθειμένον λόγον τῶν κρίσεων ὠνομάσθαι φαιμέν. Ἐνδιαίτημα γὰρ ὡσπερ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ καρδία καὶ σπλάγγνα. Ἐρήρησται δὲ ὡσπερ καὶ ἐγκαταπέπηκται φρουρὰ τῶ ἐν ἡμῖν λογικῶ καὶ ἡ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πρακτικῶν ὀρθή τε καὶ ἀδιάβλητος κρίσις, τοῦτ' ἐστίν, ἡ κακοκρίσια, καὶ τὸ ἐκάστῳ πρόπον· ἡ γὰρ οὐχὶ λογικὴ τις ἐν ἡμῖν τὰς τῶν πρακτικῶν ταλανταίας κρίσεις, καὶ ἀποκρίνει τῶν ἀμεινόνων τὸ διαρί τι καὶ ἀλυσιντελές ;

ΠΑΛΛ. Καὶ πάνυ.

ΚΥΡ. Κρίσιν δὲ ὀνομάζειν ἔθος τῇ θεοπειτῶ Γραφῇ τὴν ὀρθότητα καὶ δικαιοκρίσιαν. Καὶ γὰρ ὁ θεοπέσιος ψάλλει Δαβὶδ· « Μακάριοι οἱ φυλάσσοντες κρίσιν, καὶ ποιούντες δικαιοσύνην ἐν παντὶ καρπῷ. » Ἐφη δὲ που πάλιν· « Καὶ τιμὴ βασιλέως, κρίσις ἀγαπῆν (1). Λαμπρὰ γὰρ ἡ βασιλείω, τιμὴ τὴ καὶ δόξα, φιλοῦσα δικαιοσύνην. Ἀθγιον οὖν ἀρα κρίσις τὸ καρδίᾳ καὶ στέρνοις ἐπεβρίμμενον, διὰ τὸ ὡσπερ ἐν τόπῳ κείσθαι τοῦ λογικοῦ, ἐν ᾧ ἡ ὀρθότης ἐν δικαιοσύνη. Ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ λίθοι δυοκαίδεκα γρασίφ περισχέτοί, γραφὴν ἔχοντες, τὰς φυλάς. Ἐν δ' ἂν τύπος ἀνδρῶν ἀγίων, οἱ λαμπροὶ τί εἰσι καὶ τίμοι, καὶ οἳά τινες ἀπόλακτοι λίθοι, μονοουχίαι εἰς νοῦν καὶ καρδίαν κείμενοι τοῦ Χριστοῦ καὶ γὰρ εἰσιν ἀληθῶς μνήμησις ἀξιοί, διὰ γε τὸ ἐν ἀρετῇ λαφανῆς, καὶ τὸ ὡς ἐν ἀγιασμῶ τίμοι. Ἀποκρίματα δὲ τοῦ λογίου τῶν κρίσεων καὶ κρωσοὶ χρωσοὶ παραδουλοντος, ὀίμαι, τοῦ πράγματος, ἐτι τῆς τῶν ἀγίων πληθῦος ὁ πολὺς τε καὶ ἀναριθμητος τῶν ἀνδραγαθῶν μάτων ἐσμὸς (2) μονοουχίαι καὶ ἀπηρητημέναι ἄρτα. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὸ κόσμον ἐν κρωσωτοῖς εἶναι φησιν.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀπὸ δὲ γε τοῦ λογίου τῶν κρίσεων χρωσοὶ δακτύλοισ ἀνειλημμένη ποικίλη τε καὶ εὐχρως ἀντιπαισειρά, καθάπερ ἐλέγομεν, καὶ δι' ἀρφοῖν ἰῶσαι τῶ ἀσπιδίσκαιν, ἐπ' αὐτὸ διήκει τῆς ἐπωμίδος τὸ ἐξερ. ἐφ' ἣ τῆς ἀπογραφῆς αἱ λίθοι. Τί δ' ἂν εἴη καὶ τῶ πῶς οὐκ ἀξίον ἰδεῖν; Δοκαί δὴ οὖν μοι παραδουλον τὸ ἀνιγμα τοιοῦτον τι πάλιν· Ὡς γὰρ οἱ λίθοι οἱ τίμοι καὶ ἐν γνώσει τε καὶ ἐν μνήμῃ Χριστοῦ, πρὸς τῇ ἄνω τρέχοντες ἀπογραφὴν, τὸ χρῆμα κερδαίνουσι ἐπὶ τῶν ὀπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· γράφει γὰρ ὡδε σαφῶς ὁ θεοπέσιος Παῦλος. Καὶ μὴν καὶ ἐτέρωθι φησιν· « Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ. » Χρωσὰ δὲ τὰ βασιλέως ὀπλα, χρωσοὶ δὲ ὁμοίως αἱ ἀσπιδίσκαι, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πανοπλίαν ἀνιγματοδῶς ὑποφαίνουσαι. Ἐσόμεθα δὴ ὡν οὐκ ἐτέρω; ἐν μνήμῃ τε καὶ ἀπογραφῇ Θεοῦ, μὴ οὐκ τῶν ὀπλων τῆς δικαιοσύνης ἀψάμενοι, καὶ δι' αὐτῶν ἰόντες πρακτικῶς. Τὸ δὲ δὴ τῆς ἐπωμίδος ἀνιγμῶν

¹¹ Psal. cv, 5. ¹² Psal. xcviij, 5. ¹³ Psal. xliij, 14. ¹⁴ Ephes. vi, 11.

(1) Sic legit Cyrillus, cum codices omnes Psalmorum, quos videre potui, habeant, κρίσιν ἀγαπῆν.

(2) Ita Agellius legit; codex tamen uterque, ἐσμὸς, legem.

τὸ λόγιον καταστημῆναι ἄν, οἶμαι, τὸ τοῖς ἄνω συν-
 ῆφθαι τὰ κάτω, μεσιτεύοντο; τοῦ Χριστοῦ. « Αὐτὸς
 γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμρότερα
 εἶ », κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων
 πληθῆος τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης ἀπαρτήσας τὰ
 ἀνθρώπινα. Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰεζεχιήλ
 τὸν ἄρχοντα Τύρου πάντα μὲν τίμιον λίθον ἐνδεύσθαι
 φησὶν· ἀπαριθμεῖται δὲ τοὺτους, οὓς καὶ ἐν τῷ λο-
 γῳ τῶν κρίσεων τιθεῖσθαι φησιν ὁ θεσπέσιος Μω-
 σῆς. Ἦσαν δὲ οὗτοι, σάρδιον, τοπάζιον, σμάραγδος,
 ἀνθράξ, σάφειρος, καὶ ἰάσπις, λιγύριον, ἀχάτης,
 ἀμέθυστος, χρυσόλιθος, βηρύλλιον, ὄνυχιον. Τετάρχο
 δὲ ἀνὰ τρεῖς, καὶ ἐν ὅλοις τέσσαρασι σιγῆσι, τὸ ἕδραϊον
 ἐν πίστει τῶν ἐν καρδίᾳ καὶ μνήμῃ Χριστοῦ σκιαγρα-
 φούσης ἡμῖν τῆς τοιαύτης θέσεως. Πίστει μὲν γὰρ
 τὸ ἀνὰ τρεῖς, καὶ ὡς ἐν Τριάδι σύμβολον· ἕδραϊότη-
 τος δὲ τὸ ὡς ἐν τετραγώνῳ τε καὶ ἰσοπλευρῷ σχήματι.
 Πεποιήτο γὰρ οὕτω τὸ λόγιον, ἐφ' ᾧ καὶ αἱ λίθοι
 δυοκαίδεκα.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτοις συναναπλέεσθαι
 τε καὶ ἕτερον ταῖς δυοκαίδεκα λίθοις προσεπιτάττει,
 λέγων· « Καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ λόγιον τῆς κρίσεως
 τὴν δόξωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ
 στήθους Ἰσραὴλ, ὅταν εἰσπορευῆται εἰς τὸ Ἅγιον
 ἔναντι Κυρίου, καὶ εἰσοῖσαι Ἰσραὴλ τὰς κρίσεις τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ στήθος ἔναντι Κυρίου διὰ
 παντός. » Δόξωσιν μὲν οὖν ὀνομάζει καὶ ἀλήθειαν,
 οὐ μὴν ἔτι καὶ διαμεμῆνυκεν ἐναργῶς πότερα δὴ
 λίθους, ἢ ὡς ἐν μικρῷ πινακίῳ γραφῆν γενέσθαι
 προστέταχεν. Μεμνήσομαι δὲ προφήτου λέγοντος,
 « Διότι ἡμέρας πολλὰς καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ,
 οὐκ ὄντος βασιλείου, οὐδὲ ἀρχόντος, οὐκ οὐσίας
 οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐτε ἱερατείας, οὐτε δό-
 λων. » Ἄλλ' εἶτ' οὖν εἶεν καὶ ταῦτα λίθοι, εἶτ' οὖν
 ὡς ἐν πίνακι χρυσῆ τῶν ὀνομάτων γραφῆ, πολυπραγ-
 μονήσει μὲν οὐ λίαν ὁ λόγος, γνωσόμεθα δὲ εἰς τύ-
 πον αὐτῶν τεθεῖσθαι, Χριστοῦ συνόντος ἁγίοις. « Ἰδοὺ
 γὰρ, φησὶ, μὲθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, καὶ
 ἔως συνταλείας τοῦ αἰῶνος. » Ἀλήθεια δὲ καὶ δόξω-
 σις ὁ Χριστός. Ἐγνωμεν γὰρ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα,
 καὶ δεδήλωκεν ἡμῖν τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ θέλημα τὸ τέ-
 λειον καὶ εὐάρεστον, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐφη γὰρ πού
 Χριστός· « Οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὑμεῖς φίλοι
 μου ἔστε, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς μου
 ἀπήγγειλα ὑμῖν. » Ἀλήθεια δὲ καὶ ἕτέρως Ἐμ-
 μανουήλ, ὅτι μόνος αὐτὸς κατὰ φύσιν Υἱὸς, καὶ ὡς ἐκ
 Θεοῦ Θεός, μόνος ἅγιος, μόνος Κύριος· μεθεκτῶς δὲ
 ἡ κρίσις, καὶ κατὰ μίμησιν, ὅσα καὶ αὐτὸς εἶναι
 νοεῖται. Σύνεστι δὴ οὖν τοῖς ἁγίοις ὡς ἐν δόξω τε καὶ
 ἀλήθειᾳ νοούμενος ὁ Χριστός, ὅς καὶ ἐν προσώπῳ τοῦ
 Πατρὸς εἰσφέρει τὰ καθ' ἡμᾶς, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ
 ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἔστι τὸ,
 Καὶ εἰσοῖσαι Ἰσραὴλ τὰς κρίσεις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ

A humerali aptatum est rationale, ea re significari
 opinor, Christo interposito mediatore, superis in-
 fera esse connexa. « Ipse est enim pax nostra, qui
 fecit utraque unum, » ut Scripturæ tradunt ¹⁸, et
 angelorum cœtui humanam naturam charitatis vin-
 culo devinxit. Nec ignorandum est quod etiam
 beatus propheta Ezechiel principem Tyri omni la-
 pide pretioso indutum esse ait ¹⁹; **385** eosdem-
 que numerat, quos beatus Moyses in rationali judi-
 ciorum positos esse dicit. Hi autem erant, sardium,
 topazium, smaragdus, carbunculus, sapphirus,
 jaspis, ligureum, achates, amethystus, chrysolithus,
 beryllium, onychium. Terni autem dispositi erant,
 ita ut in universum quatuor ordines efficerent; quæ
 dispositio, eorum, qui in Christi corde ac memoria
 habentur, fidei firmitatem nobis adumbrat. Nam
 fidei signum est, quod terni et tanquam in Trinitate
 dispositi sunt; firmitatis autem, quod ea figura con-
 formati, quæ quadrata esset et paribus undique
 lateribus. Sic enim rationale effectum erat, in quo
 erant gemmæ illæ duodecim collocatæ.

PALL. Assentior.

CYR. Præterea aliud quoddam ornamentum his
 duodecim gemmis annecti præcipit, dicens : « Et
 impones super rationale iudicii manifestationem et
 veritatem, et erit supra pectus Aaron, cum ingredie-
 tur in Sanctum coram Domino, et inferet Aaron, iudicia
 filiorum Israel in pectore coram Domino in
 perpetuum ¹⁷. » Manifestationem igitur ac veritatem
 appellat, non tamen aperte indicavit utrum lapides
 fuerint, an velut in parva tabella eam inscriptionem
 fieri iusserit. Memini etiam prophetæ dicentis :
 « Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege,
 sine principe, sine sacrificio, et sine altari, et sine
 sacerdotio, et sine manifestationibus ¹⁸. » Sed sive
 lapides illi fuerint, sive tanquam in aurea tabella ea
 nomina descripta fuerint, id vero non nimium cu-
 riosè pervestigabimus : tantum scire satis erit ea
 in figuram Christi esse posita, qui una cum sanctis
 hominibus versatur : « Ecce enim, inquit, vobiscum
 sum omnibus diebus, et usque ad consummationem
 sæculi ¹⁹. » Veritas autem ac manifestatio Christus
 est; in eo enim Patrem cognovimus, et manifesta-
 vit nobis bonam ipsius voluntatem, et perfectam et
 beneplacentem, juxta Scripturas ²⁰ : ait enim Chris-
 tus : « Jam non dicam vos servos, vos amici mei
 estis, quia omnia, quæ audivi a Patre meo, annun-
 tiavi vobis ²¹. » Veritas est etiam alia ratione ille Em-
 manuel: quia solus ipse est secundum naturam Filii
 et ut Deus ex Deo, solus Sanctus, solus Dominus; at ve-
 ro creatura per participationem atque imitationem id
 est, quodcunque ille esse intelligitur. **386** Adest ita-
 que Christus cum sanctis viris præsens, cum tan-
 quam in manifestatione ac veritate intelligitur,
 idemque causam nostram in conspectum Patris re-
 fert, semper vivens ad interpellandum pro nobis ²² :

¹⁸ Ephes. ii, 14. ¹⁹ Ezech. xxviii, 13. ²⁰ Exod. xxviii, 29, 30. ²¹ Osc. iii, 4. ²² Matth. xxviii, 20.
²³ Rom. xii, 2. ²⁴ Joan. xvi, 15. ²⁵ Hebr. vii, 25.

id enim est, ut opinor, illud, Et inferet Aaron iudicia filiorum Israel coram Domino in pectore suo in perpetuum.

PALL. Ita est.

CYR. Vestem adhuc quamdam sacram et admirabilem fieri jubet, dicens: « Et facies tunicam talarem, totam hyacinthinam; et erit capitium ex ipsa medium, oram habens in circuitu capitii, opus textoris, commissuram contextam ex ipsa, ne rumpatur. Et facies ad extremum tunicæ deorsum, quasi florentis mali punici malogranata ex hyacintho, purpura, et coccino nelo, et bysso torta in extremitate tunicæ in circuitu. Eadem species erit malogranatis: et tintinnabula aurea iis interposita in circuitu; post singula malogranata tintinnabulum et floridum, sub extremitate tunicæ in circuitu. Et erit Aaron dum fungitur sacerdotio, audietur vox ejus, dum ingreditur in Sanctum coram Domino, et dum egreditur, ne moriatur ²². » Subuculam igitur ac talarem vestem, tunicam longam, et ad aniciendum aptam, et a collo ipso ad extremos usque pedes pertinentem perspicue appellat; ex hyacintho autem, quia supernæ illius incorruptionis est signum, nempe Christi. Ejusmodi quidpiam beatus quoque David præcinit, cum ex persona Dei de iis, qui in ecclesiis sacerdotali munere funguntur dixit: « Sacerdotes ejus induam salutari ²³. » Induere etiam Dominum Jesum Christum, sapiens vir beatus Paulus nobis in epistola præcepit ²⁴: hocque illud est de cælo habitaculum, quo indui exoptamus, illa exultationis tunicæ, et indumentum salutaris, iuxta prophetæ vocem ²⁵. Cæli autem figura est ipse hyacinthinus color, ut est manifeste dictum. Ac vere hæc quidem dicta sunt, si de nobis ipsis intelligantur; amicti namque incorruptione superna sumus. Sin ipse quoque Christus intelligatur tanquam in Aaron persona talarem subuculam habens, nihilominus verissime dicitur. Ille namque Unigenitus cum sit secundum naturam Deus, incorruptibile suum corpus effecit, et cum illud supernæ vitæ amictu induisset, prorsus mortis dominatu valentius reddidit. **387** In Christo enim secundum naturam simul et ex participatione incorruptionem ac vitam inesse, hinc quoque intelliges; nam ut qui secundum naturam Deus esset, dixit: « Ego sum resurrectio et vita ²⁶. » Idem tamen secundum naturam vivificatus humanam, « Sicut enim Pater, » inquit, « habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso ²⁷. » Igitur, etiamsi ipse Christus intelligatur is, qui superna incorruptione amictus esse dicitur, nihil ab eo, quod deceat, aberrabit oratio. Ad extremas autem partes malogranata atque tintinnabula alterna posita erant, malogranata quidem contexta, tintinnabula vero aurea, ut et sonum vere haberent, et, dum ingrederetur Aaron in Sancta sanctorum, ejus ingressum notissimum faceret. Id quoque symbolum est illius

²² Exod. xxviii, 31-35. ²³ Psal. cxxxi, 16. ²⁴ Rom. xii, 12-14. ²⁵ Isa. lxi, 10. ²⁶ Joan. xi, 25.

Α έναντι Κυρίου ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ διὰ παντός.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἱεροπρεπὲς δὲ τι καὶ ἀξιάγαστον ἄμωρον κατασκευάζεσθαι δεῖν ἐπιτάττει λέγων· « Καὶ ποιήσεις ὑποδύτην ποδήρη, ὄλον ὑακίνθινον, καὶ ἔσται τὸ περιστόμιον ἐξ αὐτοῦ μέσον, ὡς ἔχων κύκλω τὸ περιστόμιον, ἔργον ὑφάντου, τὴν συμβολὴν συναρμύνην ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ βαγῆ. Καὶ ποιήσεις ὑπὸ τὸ λῶμα τοῦ ὑποδύτου κάτωθεν, ὡσεὶ ἐξανθήσει; ῥόας ῥοτσίκους ἐξ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας, καὶ κεκκίνου διανηθημένου, καὶ βύσσου κεκλωσμένης, ὑπὸ τοῦ λῶματος τοῦ ὑποδύτου κύκλω. Τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς ῥοτσίκης, καὶ κώδωνας χρυσοῦς ἀναμέσων τούτων περικύκλω παρὰ ῥοτσίκον χρυσοῦν κώδωνα, καὶ ἄνθινον ἐπὶ τοῦ λῶματος τοῦ ὑποδύτου κύκλω. Καὶ ἔσται Ἄαρὼν ἐν τῷ λειτουργεῖν ἀκουστὴ ἡ φωνὴ αὐτοῦ, εἰσιόντι εἰς τὸ Ἅγιον ἐναντι Κυρίου, καὶ ἐξιόντι, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ. » Ὑποδύτην μὲν οὖν καὶ ποδήρη, χιτῶνα μακρὸν, εὐφυᾶ τε πρὸς περιστολήν, καὶ ἐν ἡ δειρῆς αὐτῆς εἰς ἄκρους ἰόντα πίδαξ, ὀνομάζει σαφῶς· ἐξ ὑακίνθου δὲ, ὅτι τῆς ἀνωθεν ἀφθαρσίας, σύμβολον, τουτέστι Χριστοῦ. Τοιοῦτον γάρ τι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ προαναπέφωνηκε λέγων ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ περὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἱερουργούντων· « Τοὺς ἱερεῖς αὐτῆς ἐνδύσω σπιρίαν. » Ἐνδύσασθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ὁ σοφὸς ἡμῖν ἐπιστέλλει Παῦλος. Καὶ τοῦτο, εἶμαι, ἔστι τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ, δέξασθαι ἐνδύσασθαι, ὁ τῆς εὐφροσύνης χιτῶν, τὸ ἱμέτιον τοῦ σωτηρίου, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Οὐρανοῦ δὲ τύπος τὸ χρῶμα τὸ ὑακίνθινον εἰρηταῖ σαφῶς. Καὶ ἀληθῆς μὲν ὁ λόγος, ὡς ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν. Περιβεβλήμεθα γὰρ ἀφθαρσίαν τὴν ἀνωθεν. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς νοοῖτο Χριστὸς, ὡς ἐν Ἄαρὼν τὸν ποδήρη τὴν ὑποδύτην ἔχων, οὐδὲν ἦττον ἡμῖν ἀληθῆς ὁ λόγος. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν ὁ Μονογενὴς, ἀφθαρτῶν ἀποτελεῖ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ ζωῆ τῇ ἀνωθεν περιβλήων αὐτὸ, τῆς τοῦ θανάτου πλεονεξίας ἐτίθει πᾶντως ἐν ἀμείνοσιν· ὅτι γὰρ φυσικῶς τε ἕμα καὶ ἀμεθεκτῶς ἐν Χριστῷ καὶ ἀφθαρσία καὶ ζωὴ, συνήσεις κἀνευθεν. Ἐφη μὲν γὰρ ἄτε δὴ καὶ ὑπάρχω κατὰ φύσιν Θεός, « Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. » Ζωοποιούμενος δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, « Ὥστερ γὰρ ὁ Πατήρ, » φησὶν, « ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἐχειν ἐν ἑαυτῷ. » Οὐκ ἔστι κἀν εἰ αὐτὸς νοοῖτο Χριστὸς, ὁ ἀφθαρσίαν τὴν ἀνωθεν περιβεβλήσθαι λεγόμενος, οὐχὶ τοῦ πρέποντος ἐξοίχοιτο ἂν ὁ λόγος. Πρὸς δὲ γε δὴ τοῖς κάτω τυχῆν μέρεσι, ῥοτσικοὶ καὶ κώδωνες παραλλάσσοντες τὰ ἐκείμυνα· καὶ ῥοτσικοὶ μὲν ὡς συναρμυμένοι, χρυσοὶ δὲ οἱ κώδωνες· ὡς ἂν εὐχητοῖ τε εἰεν κατὰ τὸ ἀληθές, καὶ μὴν καὶ εἰσθέοντος Ἄαρὼν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐπισημοτάτην αὐτοῦ ποιῶνται τὴν εἰσοδομήν. Σύμβολον δὲ καὶ τοῦτο ἔστι τῆς σωτηρίου καὶ σοφῆς οἰκονομίας, φημὶ δὴ τοῦ Θεοῦ τε καὶ εὐαγγελικῶ

κηρύγματος, οἰοῦντι πως ἄπασαν περιδομοῦντος πόλιν, ὅτε δι' ἡμᾶς εισδέθηκεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος, ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς, τὸ ἄμωμον θύμα. « Μία γὰρ προσφορὰ τετελειώκεν εἰς τὸ διηγεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. » Αἰνιγμα δὲ ὡσπερ οὐκ ἀσυμφανὲς, τοῦ μὲν σωτηρίου κηρύγματος οἱ ἐκ χρυσοῦ γεγονότες κώδωνες, πόλεων δὲ οἱ βόσκοι.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ὡς γὰρ πόλις ἐνὶ μὲν ἐξωθεν περιδέεται πύργῳ, μυρίας δὲ ὄσας ἐν ἐαυτῇ συνέχει τὰς συνοικίας· τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον καὶ τὸ χρῆμα τῆς βόας ἐνὶ μὲν ἐξωθεν ἐλύτρω διέζωσται, ἔσωθεν δὲ οἱ κόκκοι χιτώσιν ἰσχυοῖς ἀλλήλων ἀποτελιζονται, μόνον δὲ οὐχὶ συλλέγονται κατὰ συνοικίας. Ἡ οὐχ ὡς ἔχει;

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Κώδων δὴ οὖν παρ' ἐκάστη βόα· διδάσκαλος γὰρ παρ' ἐκάστη πόλει, τῇ τῶν θεῶν δογμάτων ἀποκτυπήσει καὶ εὐχήσῃ, φανεράν ἄπασιν καθιστὰς τοῦ Σωτήρος ἡμῶν τὴν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσδρομήν. Ἐπήρηται δὲ καὶ δεῖμα θανάτου τοῖς ἱερουργεῖν ἐπιτεταγμένοις, ἥτοι τῷ Ἀαρῶν, εἰς τὴν ἁγίαν σκηνήν, εἰ μὴ περιδομοῖεν εὐ μάλα τῶν κωδῶνων οἱ κτύποι. Χρῆμα γὰρ ἐπισφαλὲς διδασκάλους ἢ σωπῆ. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ἐναργῶς, ὅπερ ἔφη Παῦλος, « Οὐαὶ γὰρ μοι ἐστίν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. »

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν· διατεκμαιρῆ γὰρ δὴ καὶ λίαν ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις· « Καὶ ποιήσεις, φησί, πέταλον χρυσοῦν, καθαρὸν, καὶ ἐκτυπώσεις ἐν αὐτῷ ἐκτύπωμα σφραγίδος, Ἁγίασμα Κυρίου, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὸ ἐπὶ ὑακίνθου κεκλωσμένης. Καὶ ἔσται ἐπὶ τῆς μίτρας, κατὰ πρόσωπον τῆς μίτρας ἔσται. Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρῶν. Καὶ ἔξαρσεί Ἀαρῶν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἁγίων, ὅσα ἂν ἁγιάσωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, παντὸς δόματος τῶν ἁγίων αὐτῶν. Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρῶν διαπαντὸς, δεκτὸν αὐτοῖς ἔναντι Κυρίου. » Ἐξ ὑακίνθου μὲν οὖν ἡ μίτρα, χρυσοῦν δὲ τὸ πέταλον. Ἐκτύπωμα δὲ ἐν αὐτῷ καὶ γραφή, τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ τῆς εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἀποστολῆς προαναφώνησις ἐναργῆς. Ἁγίασμα γὰρ, φησί, Κυρίου. Ἡ οὐχὶ ἐνηγιασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἑαυτὸν ἔφη σαφῶς ὁ Ἐμμανουήλ;

ΠΑΛΛ. Ναί, μεμνήσομαι γὰρ Ἰουδαίοις λέγοντος, « Εἰ ἔχεινους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ Γραφή, ὅν ὁ Πατήρ ἴγλασε, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς Θεοῦ εἰμι; »

ΚΥΡ. Ἐνηγιασθαι δὲ ὅταν λέγῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς, τὸ οἰοῦντι προχειρισθαι τε καὶ ἀπεστάλθαι δηλοῖ. Ἁγίασμα δὴ οὖν Κυρίου, φησί, τοῦ· ἐστίν, εἰς τόνδε τὸν κόσμον ἀνάδειξις καὶ

salutaris atque sapientis dispensationis, divinæ, inquam, atque evangelicæ prædicationis, qua prope modum universæ urbes circumsonant, cum propter nos introivit in Sancta sanctorum, æterna redemptione inventa, summus ille Sacerdos, immaculata victima. « Una enim oblatione consummavit in perpetuum sanctificatos ». » Sunt autem minime obscurum ænigma prædicationis quidem salutaris illa ex auro facta tintinnabula, urbium autem malogranata.

PALL. Quo tandem modo

CYR. Ut enim urbs uno illa quidem extrinsecus muro circumdatur, longe autem plurima intra se domicilia continet, eodem quoque modo malum granatum uno extrinsecus putamine cingitur, sed interius grana subtilibus tunicis tanquam muris inter se distinguuntur, ac, prope dixerim, per domicilium colliguntur. Num ita se res habet?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Tintinnabulum igitur singulis malogranatis adjunctum est; nam et unicuique urbi suus magister, qui, divinarum disciplinarum sonitu atque concentu, Salvatoris nostri in Sancta sanctorum ingressum omnibus declarat. Impendebat autem mortis metus iis quibus munere sacerdotis in tabernaculo fungi demandatum erat, nempe Aaron, nisi tintinnabula maxime circumstreperent. Est enim silentium doctoribus in primis periculosum: idque perspicue illud est, quod Paulus ait: « Væ enim mihi est, nisi evangelizavero ». »

PALL. Ita videtur. Nam haud male conjicis.

388 CYR. Præterea: « Facies, inquit, laminam auream puram, et cælabis in ea cælaturam sigilli, Sanctificatio Domino, et impones illud in hyacintho torta, et erit super mitram ante faciem mitræ, et erit in fronte Aaron: et portabit Aaron peccata sanctorum, quæcumque sanctificaverint filii Israel, omnis doni sanctorum ipsorum. Et erit in fronte Aaron perpetuo, acceptabile ipsis coram Domino ». » Ex hyacintho igitur mitra, lamina vero aurea est; illa autem cælatura atque descriptio in ea exarata ipsum Christi mysterium erat, et ejus in mundum hunc missionis evidens prædictio: sanctificatio enim, ait, Domino. Annon sanctificatum se esse a Deo et Patre perspicue dixit Emmanuel?

PALL. Certe: neque enim me fugit eum Judæis dixisse: « Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura, quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis, quia Blasphemias, quia dixi, Filius Dei sum? »

CYR. Igitur, cum se a Patre et Deo sanctificatum esse, Filius dicit, se tanquam electum esse missumque significat. Sanctificatio igitur Domini, inquit, id est, in hunc mundum legatio ac missio, sed ad

³⁸ Hebr. x, 14. ³⁹ I Cor. ix, 16. ⁴⁰ Exod. xxviii, 36-38. ⁴¹ Joan. x, 31-36.

regnum tamen et gloriam. Sic enim consecrat ipsum Aaron, dum in ejus fronte aureum circulum ponit : universorum autem Dominus est atque Rex Christus, et secundum naturam, et secundum participationem. Cum enim Deus per naturam esset, exinaniavit semeptisum, ac demisit ad servi formam ²³, regnumque accipit, quod ad humanum habitum pertinet, licet jam inde ab initio ejusdem cum Deo et Patre consessus particeps, et simul cum eo Dominus omnium ac moderator esset. Jam vero intellige quonam modo mitram ex hyacintho habuerit ; cui insigne regni præclarum inesset, lamina, inquam, aurea. Est autem hyacinthus cæli signum : recordare igitur Christi dicentis : « Regnum meum non est de hoc mundo ²⁴. » Neque enim Christus rex terrenus, sed cælestis est, universamque creaturam sub pedibus habet : cum vero addidisset : « Et portabit Aaron peccata sanctorum, quæcunque sanctificaverint, omnis doni sanctorum eorum ²⁵, » omnem accessum atque perfectionem esse in Christo aperte demonstravit : quin etiam justificationem omnem in ipso et per ipsum esse, veterum quoque peccatorum depositionem ; **389** ipse enim tollit peccata nostra, et per ipsum acceptabiles efficitur, dum spiritualia munera Deo ac Patri offerimus.

PALL. Recte ais.

CYR. Immotum porro atque perpetuum fore Salvatoris nostri regnum, et ad infinita sæcula duraturum, præclare ostendit, de mitræ lamina dicens : « Et erit supra frontem Aaron perpetuo ²⁶. » Quo tandem igitur abibit audax et insanus impiorum hæreticorum sermo, nugantium fore, ut aliquando desinat Christi regnum, et tradat imperium Deo et Patri, et a divinitatis consessu recedat Emmanuel ? De his enim adeo tetris ac vanis docendi rationibus gloriantur, quibus dici non absurde possit : « Erratis nescientes Scripturas ²⁷. » En, cum aperte atque perspicue ille Deus et Pater perpetua et gloria et honore, ac regni insignibus coronet Aaron, ipsi ab eo coronam auferunt, ac propemodum accommodatam fronti sacram mitram abripiunt.

PALL. Ita est.

CYR. « Cidarim quoque et zonam ex bysso lacies, » inquit ²⁸. Militaris vero habitus Aaron cingulum et galea : ejusmodi namque speciem cidaris refert : bellum enim pro nobis Christus gessit « in manu occulta ²⁹, » sicut scriptum est ; et « Arcum suum intendit, et paravit illum, sagittas suas ardentibus effecit ³⁰, » et dejecit principatus, triumphavit potentias, deturbavit dominationes, et eos, qui in terra erant, cum captivi tenerentur, liberavit. Fuisse autem hoc ejus bellum non spectabile atque corporeum, neque ejusmodi ut cum carne et sanguine gereretur, indicari videtur per ænigma, in eo quod

A ἀποστολή, πλὴν εἰς βασιλείαν καὶ δόξαν. Τελεῖται γὰρ οὕτως τὸν Ἀαρὼν, χρυσοῦν ἐπὶ τῷ μετώπῳ τὸ ψάλλον τιθεῖς. Κύριος δὲ τῶν ὧλων καὶ βασιλεὺς, ὁ Χριστὸς, φυσικῶς τε ἅμα καὶ μεθεκτικῶς. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει κεκένωκεν ἑαυτὸν, καθελὼν ἐν δούλῳ μορφῇ. Καὶ ἔρχεται βασιλείαν, κατὰ γε τὸ πρέπον τῷ ἀνθρώπινῳ σχήματι, καίτοι συνέδρος ὢν ἀνωθέν τε καὶ ἀπ' ἀρχῆς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ συγκατάρχων τῶν ὧλων καὶ συνδεδεσπότης. Σύνες δὲ ὅπως ἐξ ὑακίνθου γέγονεν ἡ μίτρα αὐτοῦ, τὸ λαμπρὸν τῆς βασιλείας ἔχουσα σύνθημα, φησὶ δὴ τὸ πέταλον τὸ χρυσοῦν. Ὑακίνθος δὲ οὐρανοῦ σημεῖον καὶ διαμέμνησο λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, « Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. » Οὐ γὰρ ἐπίγειος βασιλεὺς, ἀλλ' οὐράνιος ὁ Χριστὸς, ὅλην ὑπὸ πόδας ἔχων τὴν κτίσιν. Προσηνεγκῶν δὲ, ὅτι « Καὶ ἐξαρεῖ Ἀαρὼν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἁγίων ὅσα ἂν ἁγιασῶσι, παντὸς δόματος τῶν ἁγίων αὐτῶν, » ὅτι πᾶσα τε προσαγωγή καὶ τελείωσις ἐν Χριστῷ, διαμεμύνηκεν ἐναργῶς, καὶ μὴν ἐτι πᾶσα δικαιοσύνη ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ ἡ τῶν πάλαι πλημμελημάτων ἀπόθεσις. Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἀφρεῖ τὰς ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτοῦ γεγόναμεν δεκτοί, τὰς ἐν πνεύματι δωροφορίας προσπομιζόντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Ἀναπόθετον δὲ καὶ διηνεκτῆ καὶ εἰς ἀπεράντους αἰῶνας ἐκτεινομένην τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν βασιλείαν εὖ μάλα καταδεικνύς, περὶ τε τῆς μίτρας τοῦ πετάλου φησὶ : « Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρὼν διὰ παντός. » Εἶτα ποῦ ποτ' ἂν ἡμῖν ὁ θρασὺς καὶ ἀπόπληκτος τῶν ἀνοσιῶν αἰρετικῶν οἰχίζεται λόγος, πεφλυαρηκότων ὅτι καταλήξει ποτὲ τὸ Χριστοῦ κράτος, καὶ παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῶν τῆς θεότητος ἀποφοιτήσας ὁρκῶν ὁ Ἐμμανουήλ ; Ἐπισεμνύονται γὰρ τοῖς ὡλεθενοῖς καὶ ἐξιτηλοῖς δόγμασιν, ὅς ἀκόλουθον εἶπεν Ἰβανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς. Ἰδοὺ γὰρ, Ἰδοὺ σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς δόξη καὶ τιμὴ διηνεκεῖ, καὶ τοῖς τῆς βασιλείας συνθήμασι ταινιούντος τὸν Ἀαρὼν, ἀποστεφανοῦσιν αὐτοὶ, καὶ μονονουχὶ τοῖς μετώποις ἐμπρέπουσαν τὴν ἱερὰν ἀρπάξουσι μίτραν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. « Κίδαριν τε καὶ ζώνην ἐκ βύσσου ποιήσεις, » φησὶ. Στρατιωτικὸν δὲ τῷ Ἀαρὼν τὸ σῆμα, ζωστήρ τε καὶ κράνος· ἐν εἰδει γὰρ πως ἡ κίδαρις τῷ τοιῦδὲ ἔστι. Πεπολέμηκε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς « ἐν χειρὶ κρυφαίᾳ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ « τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἠτοίμασεν αὐτὸ, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο, » καὶ καθέλειν ἀρχὰς, τεθριάμβευκε δυνάμεις, κατέσεισε κυριότητας, καὶ αἰχμαλώτους ὄντας ἐβρύσατο τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅτι δὲ οὐχ ὁρατὸς ἡ παχὺς ὁ πόλεμος, οὐκ ὁλον πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, γέγονεν αὐτῷ, ὑποφαίνειν εἰκεν αἰνιγματωδῶς τὸ ἐκ βύσσου μόνης τῆς ἁγνῆς

²³ Philipp. II, 7. ²⁴ Joan. XVIII, 36. ²⁵ Exod. XXVIII, 38. ²⁶ ibid. ²⁷ Matth. XII, 29. ²⁸ Exod. XXVIII, 39. ²⁹ Exod. XXXII, 41. ³⁰ Psal. VII, 13, 14.

ισχῆς τὴν πολεμικὴν γενέσθαι, σκευὴν, κίθαριν τε καὶ ζώνην. Κόσμη μὲν οὖν ἱεροπρεπεῖ λαμπρὸν τε καὶ ἀξιάγαστον ὑποφαίνει τὸν Ἀαρών. Προσεπιτάττει δὲ λέγων· « Καὶ τοῖς υἱοῖς Ἀαρών ποιήσεις χιτῶνας καὶ ζώνας, καὶ κιδάρεις ποιήσεις αὐτοῖς εἰς τιμὴν καὶ δόξαν. Καὶ ἐνδύσεις αὐτὰ Ἀαρών τὸν ἀδελφόν σου, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. Καὶ χρίσεις αὐτούς, καὶ ἐμπλήσεις αὐτῶν τὰς χεῖρας, καὶ ἀγιάσεις αὐτούς, ἵνα ἱερατεύωσί μοι. Καὶ ποιήσεις αὐτοῖς περισκελῆ λινᾶ καλύψαι ἀσχημοσύνην χρωτὸς αὐτῶν, ἀπὸ ὀφθαλμοῦ ἕως μηρῶν ἔσται. Καὶ ἔξει Ἀαρών αὐτὰ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ὅταν εἰσπορεύωνται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἢ ὅταν προσπορεύωνται λειτουργεῖν πρὸς τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἁγίου. Καὶ οὐκ ἐπάξονται πρὸς ἑαυτοὺς ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Νόμιμον αἰώνιον αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτόν. » Ὅφρα ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξ Ἀαρών ἐμπρέπει τὸ, ὡς ἐν γὰρ τῷ πολεμικῷ καθορᾶσθαι σχήματι. Μάχιμον γὰρ τὸ ἱερὸν ἅπαν ἔστι γένος, καὶ οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα στρατεύεσθαι τε καὶ ἀντεξάγειν εἶδος, ἀλλὰ τῆς βεβήλου κατακωλύειν ἁμαρτίας, ἐμφανέστατά τε καὶ λογικῶς τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων ὑπερμαχόμενον, καὶ αἰχμαλωτίζον πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καθὰ γέγραπται. Περισκελές τε λινούν αὐτοῖς, τὸ ἀκαλλές τε καὶ ἀσχημον τῶν περὶ μηρῶν κατασκιάζον εὖ μάλα. Σεμνὰ γὰρ εὖ μάλα πάντα τὰ τῶν ἁγίων, καὶ ἀσχημον ἐν αὐτοῖς οὐδὲν ὑποσημαίνει δὲ πως τὸ λινούν τοῖς περιμηροῖς τοῦ σώματος μέρεσιν ἐπενηγεμένον, ὅτι τοῖς ἁγίοις προπευδιστάτη τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν ἢ ἀπόψυξις· ψυχρὸν γὰρ τὸ λινούν. Τὸ δὲ θερμὸν εἰς ὀρέξεις τὰς μυσαρωτάτας, ὀσίου παντὸς ἀλλότριον. Ἐκ λίνου δὲ καὶ ἐτέρως τοῖς ἱεράσθαι λαχοῦσιν, ἀμφιά τε καὶ περισκελῆ. Νεκρῶν γὰρ ἔργων ἀποφοιτῶν ἀναγκαῖον αὐτοῖς· σύμβολον δὲ νεκρότητος ὡς ἐκ θνησιδίου ληφθῆν, φημι δὴ προβάτου. Νεκρῶν οὖν ἔργων ἀπόθεσις, ὡς ἐν τύπῳ πάλιν, τὸ τοῖς ἐκ λίνου ἐστάλθαι, καὶ οὐχὶ δὴ μάλλον τοῖς ἐξ ἐρίων ἐσθήμασι· καὶ τοῦτο νόμος ἅγιος ὁ διηνεκῆς. Ἐψεται δὲ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως τὸ ἐκτεθνᾶναι δεῖν, ἡμεληκόσι τοῦ πρόποντος, καὶ τῆς ὅτι μάλιστα προπεύσης αὐτοῖς εὐκοσμία, διαμεμήνησεν εἰπὼν ὅτι χρῆ φοροῦντας ἱεουργεῖν. Καὶ οὐκ ἐπάξονται, φησι, πρὸς ἑαυτοὺς ἁμαρτίαν, ἵνα μὴ ἀποθάνωσιν.

sequatur, indicavit, cum dixit, indutos ea veste sacrificare oportere : Et non inducent, inquit, sibi ipsi peccatum, ne moriantur.

ΠΑΛΛ. Ἀσφαλῆς ὁ νόμος τὸ ἐκάστω λυσιτελές εὖ μάλα καταδεικνύς, καὶ τὰ δι' ὧν ἄριστα ἔχει σαφῆ καθιστάς.

ΚΥΡ. Ὅδε ἔχει· καὶ στολῆ μὲν τῇ τοιᾶδε τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον κατακαλύψει γένος, ἀγιάζει δὲ καὶ ἐτέρως, ὡς ἐν σκιᾷ μὲν ἔτι, πλὴν ἐν Χριστῷ. Γέγραπται γὰρ δὲ ὡδί· « Καὶ ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις αὐτοῖς· ἀγιάσαι αὐτούς ὥστε ἱερατεύειν μοι αὐτούς, λήψη μοσχάριον ἐκ βοῶν ἓν, καὶ κριοὺς δύο ἁμώμους, καὶ ἄρτους ἀζύμους πεφυραμένους ἐν ἐλαίῳ, καὶ λάγανα ἄζυμα κεχρισμένα ἐν ἐλαίῳ. Σεμίδαλιν ἐκ πυ-

ex bysso tantum, quæ subtilis est admodum, confectum est bellicum instrumentum, cidaris, inquam, e : zona. Sacro igitur ornatu clarum atque admirandum ostendit Aaron. Præcepit autem insuper, dicens : « Et filiis Aaron facies tunicas et zonas : e : cidares facies ipsis, in honorem et gloriam : et indues eis Aaron fratrem tuum, et filios ejus post eum. Et unges eos, et implebis manus eorum, et sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Et facies illis femoralia linea, ut operiant turpitudinem corporis sui ; a lumbis usque ad femora erunt : et portabit ea Aaron et filii ejus, cum ingredientur in tabernaculum testimonii, aut cum proficiscentur ad ministrandum ad altare sanctificationis ; 390 et non inducent sibi ipsis peccatum, ne moriantur ; B legitimum sempiternum ipsi et semini ejus post ipsum 41. » Vides ipsis quoque filiis Aaron decorum esse, quod bellico habitu induti videntur : sacrum enim illud genus universum est ad pugnam aptum, non quod adversus carnem et sanguinem bellum gerere et pugnare, sed quod impurum peccatum reprimere norit ; tum apertissime et orationis viribus pro veritatis dogmatis decertando, tum vero omnem intelligentiam ad obedientiam Christi captivam ducendo, sicut scriptum est 42. Linea porro illis sunt femoralia, ut deformitatem atque turpitudinem, quæ in femoribus est, optime contegant. Nam omnia, quæ ad sanctos pertinent, honestissima sunt, nihilque in illis turpe est : lineum autem indumentum partibus corporis circa femora inductum prope insinuat, refrigerationem carnis voluptatum maxime decere sanctos : linea namque vestis frigida est. Fervor autem ille, quo turpissimæ appetitiones excitantur, ab unoquoque viro sancto est alienus. Alia quoque ratione, qui sacerdotale munus sortiti sunt, eorum et vestes et femoralia ex lino fiunt ; etenim illos a mortuis operibus recedere necesse est ; signum autem mortalitatis est, quod ex corpore morituro sumitur, ex ove, inquam. Esse igitur lineis, non laneis vestibus indutum, figurate significat, opera mortua deponere : eaque lex sancta est atque perpetua. Fore autem omnino ut, si ejus, quod deceat, atque honestatis, quæ illis maxime convenit, negligentes sint, eos mortis pœna con-

D PALL. Cauta ac provida lex est, cum, quid cuique expediat, optime demonsret, et per quæ se optime quisque habere possit, perspicua faciat.

CYR. Ita est. Ejusmodi igitur veste sacrum et electum genus exornat ; sed alia ratione sanctificat, ut in umbra quidem adhuc, sed in Christo tamen. Ita igitur scriptum est : « Et hæc sunt, quæ facies eis : sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi : accipies vitulum ex bobus unum, et arietes duos immaculatos, et panes azymos, oleo litos, et lagana azyma, uncta oleo, similam ex frumento,

⁴¹ Exod. xxviii, 40-45. ⁴² II Cor. x, 5, 6.

facies ea, et impones ea in canistrum unum, et offeres in canistro, et vitulum et duos arietes; et Aaron et filios ejus adduces ad ostium tabernaculi testimonii, et lavabis eos aqua, et acceptis stolis, indues Aaron fratrem tuum tunicam talarem et superhumeralē, et rationale ad superhumeralē. Et aptabis ei rationale ad superhumeralē, et impones mitram super caput ejus, et impones laminam sanctificationem super mitram; et accipies de oleo unctionis, et effundes illud super caput ejus et unges illum. Et filios ejus adduces, et indues eos tunicas, et cinges eos zonis, et circumpones illis cidares, et erit illis sacerdotium mihi in sæculum, et consecrabis Aaron manus, et manus filiorum ejus ⁴². » Igitur afferri pro sacrificio jussit vitulum, ac duos arietes, lagana quoque et panes in canistro. Prius autem alia ratione illos expiat, figuram, ut opinor, in ea re veræ sanctificationis ostendens: nam, cum Aaron ipsum aqua prius abluisset, sacra illum stola induit. Nos quoque sancto baptismate abluti, omnique genere impuritatis abstergo, tum denique superna illa coelestique gratia ditamur, et lætitiæ tunicam accipimus, juxta illud: « Induite Dominum nostrum Jesum Christum ⁴³. » Superiori namque oratione demonstratum est in ornatu Aaron fuisse Christum varie figuratum. Oleo quoque sancto caput inungit: psallit autem David: « Impinguasti in oleo caput meum ⁴⁴. » Ubi olei nomine hilaritas spei, quam sancti voce testantur, id est, superna inspectio hilaritatis effectrix designatur: misericordiam enim consecuti sumus, qui credidimus, et benedicti Domino, mente per subministratiōnem Spiritus impinguata: mentis autem figuram gerit caput. Ad eundem quoque modum sanctificabantur sacerdotes; nam et aqua abluebantur, et inungebantur oleo, ita denique sacro amictu induebantur, et eorum consecrabantur manus, ut jam apti quodammodo ad hostias pure et rite immolandas viderentur. Nos item sanctificati prius, et superna gratia exornati atque ad perfectionem spirituales inuncti, tum denique confidenter puris quodammodo et sanctis manibus munera Deo, spiritualia nimirum, offerimus. Ejusmodi quidpiam opinor significare, quod beatus David **392** de quovis homine ascendente in montem Domini cecinit: « Innocens manibus, et mundo corde ⁴⁵. »

δὲ ὅτι τὰς πνευματικὰς. Καὶ τοι τοιοῦτον οἶμαι δηλοῦν τὸ τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ ὑμνοῦμενον περὶ παντὸς ἀναβαίνοντος εἰς τὸ δὸς Κυρίου· « Ἀθῶος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ. »

PALL. Ita videtur.

CYR. Quonam veromodo essent item pro sacerdotibus peragenda sacrificia, sanxit dicens: « Et adduces vitulum ad ostium tabernaculi testimonii, et imponent Aaron et filii ejus manus suas super caput vituli juxta portam tabernaculi testimonii coram Domino; et immolabis vitulum coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, et accipies de

ῥῶν ποιήσεις αὐτὰ, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐπὶ κανὼν ἐν, καὶ προσοίσεις αὐτὰ ἐπὶ τῷ κανῶν, καὶ τὸ μοσχάριον, καὶ τοὺς δύο κριοὺς. Καὶ Ἄαρὼν καὶ τοὶ υἱοὺς αὐτοῦ προσάξεις ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ λούσεις αὐτοὺς ἐν ὕδατι. Καὶ λαβὼν τὰς στολὰς, ἐνδύσεις Ἄαρὼν τὸν ἀδελφόν σου καὶ τὸν χιτῶνα τὸν ποδήρη, καὶ τὴν ἐπωμίδα, καὶ τὸ λογιόν. Καὶ συνάψεις αὐτῷ τὸ λογιόν πρὸς τὴν ἐπωμίδα. Καὶ ἐπιθήσεις τὴν μίτραν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεις τὸ πέταλον τὸ ἁγίασμα ἐπὶ τὴν μίτραν, καὶ λήψῃ τοῦ ἐλαίου τοῦ χρίσματος, καὶ ἐπιχειεῖς αὐτὸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ χρίσεις αὐτόν. Καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ προσάξεις, καὶ ἐνδύσεις αὐτοὺς χιτῶνας, καὶ ζώσεις αὐτοὺς ταῖς ζώναις, καὶ περιθήσεις αὐτοῖς τὰς κιθάρεις. Καὶ ἔσται αὐτοῖς ἱερατεία μοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τελειώσεις Ἄαρὼν τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ. » Προπομιθεσθαι μὲν οὖν εἰς θυσίαν προστέταχε μοσχάριον καὶ δύο κριοὺς, λάγανά τε καὶ ἄρτους ἐπὶ κανῶν. Προαφαινεῖ δὲ καὶ ἐτέρως, τύπον, οἶμαι, οὕτω που τὸ χρέμα τιθεὶς τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἁγιασμοῦ. Ὑδατι γὰρ ἀπολούσας τὸν Ἄαρὼν, τὴν ἁγίαν αὐτὸν ἀμφιένουσι στολῆν. Ἄπολουσάμενοι δὲ καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ πᾶν εἶδος ἀκαθαρτίας ἀποτριβόμενοι, τότε δὴ, τότε τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταπλουτοῦμεν χάριν, τὸν τῆς εὐφροσύνης χιτῶνα δεχόμενοι, κατὰ γε τὸ, « Ἐνδύσαθε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. » Προαπέδειξε γὰρ ὁ λόγος, ὅτι πολυτρόπως ἦν ὁ Χριστὸς ὡς ἐν κόσμῳ τῷ περὶ τὸν Ἄαρὼν πλαττόμενος. Ἐλαίῳ δὲ καταχρῆται τὴν κεφαλὴν ἁγίου. Ψάλλει δὲ που καὶ ὁ Δαβὶδ· « Ἐλίπνας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου, » τὸ ἱλαρὸν ἐν ἐλίπῃ τῆς τῶν ἁγίων φωνῆς, ἧτοι τὴν ἄνωθεν ἱλαροσπῆν ἐπίσχεψιν τοῦ ἐλαίου κατασημαίνοντος. Ἡλετήμεθα γὰρ οἱ πιστεῦσαντες, καὶ ἔσμεν εὐλογογῆμενοι τῷ Κυρίῳ, τῇ τοῦ Πνεύματος ἐπιχορηγίᾳ τὸν νοῦν καταπαινούμενοι· νοῦ δὲ εἰς τύπον ἢ κεφαλῆ. Κατὰ τὴν ἴσον δὲ τουτοῦ τρόπου οἱ ἱερεῖς ἠγιάζοντο, ὕδατι τε ἀπονιζόμενοι καὶ ἐλαίῳ χριόμενοι, οὕτω τε χριόμενοι τὴν ἱερὰν ἀμφίαν περικεῖμενοι, τελειούμενοι τε τὰς χεῖρας, ὡς ἦν πως δοκεῖν καὶ ἐπιτηδεῖν· ἔχον εἰς γε τὸ χρῆναι λοιπὸν καθαρῶς τε καὶ ἀμωμῶς τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν. Προηγιασμένοι δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, καὶ τῇ ἄνωθεν χάριτι κατηγλατισμένοι, καὶ χρισμένοι πρὸς τελειότητα τὴν πνευματικὴν, ὡς ἐκ παρρησίας λοιπὸν καθαρῶς οἰοῖν πως καὶ πανήγως χερσὶ, προσκομιζόμεν θεῶν τὰς δωροφορίας, ἔβαν

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Τίνα δὲ τρόπον αὐτὸ ἐκπράττεσθαι χρὴ τὰ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν θυσίας, ἐθεσμοθέτει λέγων· « Καὶ προσάξεις τὸν μόσχον ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπιθήσουσιν Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου ἐναντίον Κυρίου, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ σφάξεις τὸν μόσχον ἐναντίον Κυρίου, παρὰ τὰς

⁴² Exod. xxix, 1-9. ⁴³ Rom. xiii, 14. ⁴⁴ Psal. xxiii, 5. ⁴⁵ Psal. xxiii, 4.

θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ λήψῃ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ θήσεις ἐπὶ τῶν δύο κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τῷ δακτύλῳ σου. Τὸ δὲ λοιπὸν πᾶν αἷμα ἔχσεις παρὰ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ λήψῃ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος, καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὸ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον. Τὰ δὲ κρέατα τοῦ μόσχου, καὶ τὸ δέρμα, καὶ τὴν κόπρον κατακαύσεις πυρὶ ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἁμαρτίας γάρ ἐστι. Καὶ τὸν κριὸν λήψῃ τὸν ἕνα, καὶ ἐπιθήσουσιν Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ, καὶ σφάζεις αὐτὸν, καὶ λαβὼν τὸ αἷμα προχεεῖς πρὸς τὸ θυσιαστήριον κύκλῳ, καὶ τὸν κριὸν διχοτομήσεις κατὰ μέλη· καὶ πλυνεῖς τὰ ἐνδόνια καὶ τοὺς ποδὰς ὕδατι, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὰ διχοτομήματα σὺν τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀνοίσεις ὄλον τὸν κριὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὄσμην εὐωδίας· θυμίαμα Κυρίῳ ἐστὶ. Καὶ λήψῃ τὸν κριὸν τὸν δεύτερον, καὶ ἐπιθήσει Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ, καὶ σφάζεις αὐτὸν, καὶ λήψῃ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὸν λοβὸν τοῦ ὠτός Ἀαρὼν τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς δεξιᾶς χειρὸς, καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς τοῦ δεξιοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς λοβούς τῶν ὠτων τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν δεξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν χειρῶν αὐτῶν τῶν δεξιῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν αὐτῶν τῶν δεξιῶν. Καὶ λήψῃ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλαίου τῆς χρίσεως, καὶ ῥανεῖς ἐπὶ Ἀαρὼν καὶ ἐπὶ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς υἱούς αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὰς στολάς τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἀγιασθήσεται αὐτὸς καὶ ἡ στολὴ αὐτοῦ, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ αἱ στολαὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ αἷμα τοῦ κριοῦ προχεεῖς πρὸς τὸ θυσιαστήριον κύκλῳ, καὶ λήψῃ ἀπὸ τοῦ κριοῦ τὸ στέαρ αὐτοῦ, καὶ τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὴν κοιλίαν, καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος, καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὸ στέαρ τὸ ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸν βραχίονα τὸν δεξιὸν· ἐστὶ γὰρ τελείωσις αὐτῆ· καὶ ἄκρον ἕνα ἐξ ἐλαίου, καὶ λάγανον ἕν ἀπὸ τοῦ κανοῦ τῶν ἀζύμων τῶν ἠροτεθειμένων ἔναντι Κυρίου. Καὶ ἐπιθήσεις τὰ πάντα ἐπὶ τὰς χεῖρας Ἀαρὼν, καὶ ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Καὶ ἀφοριεῖς αὐτὰ ἀφόρισμα ἔναντι Κυρίου, καὶ λήψῃ αὐτὰ ἕκ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ ἀνοίσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς ὀλοκαυτώσεως εἰς ὄσμην εὐωδίας ἔναντι Κυρίου· κάρπωμά ἐστι Κυρίου. Καὶ λήψῃ τὸ στηθύνιον ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως, ὃ ἐστὶν Ἀαρὼν, καὶ ἀφοριεῖς αὐτὸ ἀφόρισμα ἔναντι Κυρίου, καὶ ἔσται σοι ἐν μερίδι, καὶ ἀγιάσεις τὸ στηθύνιον ἀφόρισμα, καὶ τὸν βραχίονα τοῦ ἀφαιρέματος, ὃς ἀφύρισταί, καὶ ὃς ἀφήρηται ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως ἀπὸ τοῦ Ἀαρὼν καὶ ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἔσται Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ νόμιμον αἰώνιον παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· ἐστὶ γὰρ ἀφόρισμα τοῦτο, καὶ ἀφαιρέμα ἐστὶ παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν θυμάτων τῶν σωτηρίων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἀφαιρέμα Κυρίου. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Καὶ τὸν κριὸν τῆς τελειώσεως λήψῃ, καὶ ἐθήσεις τὰ κρέα ἐν τόπῳ ἁγίῳ, καὶ ἔδονται Ἀαρὼν καὶ οἱ

A sanguine vituli, et pones super duo cornua altaris digito tuo; reliquum vero sanguinem effundes ad basim altaris: et accipies adipem, qui est super ventre, et pinnam, quæ est super jecore, et duos renes et adipem, qui est super ipsis, et impones super altare. Carnes autem vituli et pellem et fimum combures igni extra castra; pro peccato enim est. Et accipies arietem unum, et imponent Aaron et filii ejus manus suas super caput arietis, et immolabis eum, et acceptum sanguinem profundes ad altare per circuitum, et arietem concides per membra, et lavabis interiora et pedes aqua, et impones super concisiones cum capite: et offeres totum arietem super altare, holocaustum Domino in odorem suavitatis, incensio: est Domino. Et accipies arietem, et imponent Aaron et filii ejus manus suas super caput arietis, et immolabis eum, et sumes de sanguine illius, et pones super extremum auris Aaron dextræ, et super summitatem manus ejus dextræ, et super summitatem pedis ejus dextræ, et super extrema aurium filiorum ejus dextrarum, et super summitates manuum ipsorum dextrarum, et super summitates pedum ipsorum dextrorum. Et sumes de sanguine, qui est super altare, et de oleo unctionis, et asperges super Aaron, et super stolam ejus, et super filios ejus, et super stolas filiorum ejus cum ipso, et sanctificabitur ipse et stola ipsius, et filii ejus, et stolæ filiorum ejus cum eo. Sanguinem vero arietis profundes ad altare per circuitum; et sumes ab **393** ariete adipem ejus, et adipem, qui operit ventrem, et pinnam jecoris, et duos renes, et adipem, qui super est, et armum dextrum (est enim consummatio hæc), et panem unum ex oleo, et laganum unum de canistro azymorum propositorum ante Dominum, et impones omnia in manus Aaron et in manus filiorum ejus, et separabis ea separationem coram Domino, et sumes ea de manibus eorum, et offeres super altare holocausti in odorem suavitatis coram Domino: oblatio est Domino. Et sumes pectusculum ab ariete consummationis, quod est Aaron, et separabis illud separationem coram Domino, et erit tibi in partem, et sanctificabis pectusculum segregationem, et armum separationis, qui ablati sunt de ariete consummationis ab Aaron et a filiis ejus, et erit Aaron et filiis ejus legitimum sempiternum a filiis Israel; est enim separatio hæc et demptio a sacrificiis salutaribus filiorum Israel, demptio Domino. » Et post pauca: « Et arietem consummationis sumes, et coques carnes in loco sancto, et edent Aaron et filii ejus carnes arietis et panes, qui sunt in canistro; et ad ostium tabernaculi testimonii edent ea, in quibus sanctificati sunt in ipsis, ut consecrarentur manus eorum ad sanctificandum eos; et alienigena non edet ex eis; sunt enim sancta. Quod si relictum fuerit de carnibus hostiæ consummationis, et de panibus usque mane, reliqua combures igni: non comedentur: sancta enim sunt ⁴⁷. »

⁴⁷ Exod. xxix, 10-34.

νίολ αὐτοῦ τὰ κρία τοῦ κριοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τοὺς ἐν τῷ κανῶ, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκητῆς τοῦ μαρτυρίου ἔδονται αὐτὰ, ἐν οἷς ἡγιασθησαν ἐν αὐτοῖς τελειῶσαι τὰς χεῖρας αὐτῶν ἀγιάσαι αὐτοὺς, καὶ ἄλλογενῆς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτῶν· ἔστι γὰρ ἄγια. Ἐὰν δὲ καταλειφθῆ ἀπὸ τῶν κρειῶν τῆς θυσίας τῆς τελειώσεως καὶ τῶν ἄρτων ἕως πρῶτ', κατακαύσεις τὰ λοιπὰ πυρὶ. Οὐ βρωθήσεται· ἄγιασμα γὰρ ἔστι·

PALL. Quam recondita sunt hæc legis mandata! A ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τὸ χρῆμα τῶν νομικῶν ἐνταλμάτων.

CYR. Recondita vero admodum: recte enim dixisti: non tamen prorsus obscura, si nobis divinum Spiritus sancti lumen affulserit. Age ergo singula, ut fieri poterit, explicemus. Dominus noster Jesus Christus nos innumeris modis sanctificat, et sacros acceptosque reddit; per ipsum namque et in ipso accessum habuimus, et grati Deo ac Patri sumus. Sed nobis qui sub interitu et peccato tenebamur, utilissima et ad salutem in primis necessaria mors ejus est, atque etiam vita; præterea illa perfectio, qua per corpus ejus et sanguinem perficimur: in Christo namque, non in lege, perfectio sita est.

PALL. Recte dicis.

CYR. 394 Vide igitur ea tanquam in figuris adhuc, per quæ salvati et sanctificati, et sacri ac sancti facti simus in Christo. Vitulus ex bobus ad sacrificium adducitur, et immolatur ad ipsum ostium tabernaculi, manibus super illum impositis; effunditurque ejus sanguis ad altare, et illius cornua eo perunguntur; interanea etiam tanquam odoratissimum incensum adolentur; reliquum vero corpus exportatum extra castra comburitur. Ac vitulus quidem Christus est, ut qui simul extra jugum et sub jugo esset; nam, cum secundum naturam Deus esset, factus est sub lege per humanitatem. Quid enim? nonne vitulus parvus jugo quidem adhuc insuetus est, sed ejus naturæ tamen, quæ jugo ferendo sit apta?

PALL. Ita est.

CYR. Vitulus igitur appellatus est Christus sapienti consilio, ut in eadem re intelligatur a nobis tum ejus Verbi divinitatem minime assuetam esse servituti, tum eam naturam, quæ sub jugo esset, quod ad ejus humanitatem attinet, subiisse. Immolatur autem tanquam pro sacro tabernaculo, ac pro iis, qui sibi manus imposuissent (Levitæ ii erant et sacerdotes): nam ille mortuus est pro Ecclesia et iis, qui sunt illi per fidem consecrati. Sacram porro fuisse, et in sacrificii morem acceptam Deo ac Patri Emmanuelis mortem, ex eo videre licet, quod sanguis ad altare funditur, et ex eo perungitur, quod item adolentur intestina, quæ virtutum intimarum et in animo reconditarum figuram gerunt, in quibus spiritualis odor inest, neque ille simplex, cum intestina multiplicia sint, adeps, renes, pinna jecoris. Comburitur autem reliquum corpus extra castra; nam extra portam passus est Christus; sic enim scribit Paulus ⁴⁸. Quod autem igni corpus absumitur, subtili ratione designare potest, nullo modo ejus passionem et

KYP. Βαθὺ μὲν οὖν λίαν· ἔφησ γὰρ ὀρθῶς· πλὴν οὐκ εἰσάπαν ἀσυμφανές, τὸ θεῖον ἐν ἡμῖν ἐναστράπτωντος φῶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ φέρε δὴ πάλιν, ὡς ἐνι, τὰ ἐφ' ἐκάστῳ λέγωμεν. Κατὰ μυρίους ὄσους ἡμᾶς ἀγιάζει τρόπους ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἱεροῦς τε καὶ εὐπροσδέκτους ἀποτελεῖ. Δι' αὐτοῦ γάρ τε καὶ ἐν αὐτῷ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίζαμεν, καὶ ἔσμεν οὐκ ἀνεθέλητοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Χρειωδέστατά τε καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν, τοῖς ὑπὸ φθορὰν τε καὶ ἁμαρτίαν, ὃ τε θάνατος αὐτοῦ καὶ μέντοι καὶ ἡ ζωὴ, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι ἡ διὰ τοῦ σώματος τε καὶ αἵματος αὐτοῦ τελειώσις· ἐν Χριστῷ γὰρ δὴ, καὶ οὐκ ἐν νόμῳ τὸ τέλειον.

B ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ.

KYP. Ἄθρει δὴ οὖν ὡς ἐν τύποις ἔτι τὰ δι' ὧν εὖ μάλα σεσώσμεθα τε καὶ ἡγιασμεθα, ἱεροὶ τε καὶ ἅγιοι γεγόναμεν ἐν Χριστῷ. Μοσχάριον ἦν ἐκ βοῶν τὸ εἰς θυσίαν ἡγμένον, καὶ σφάζεται μὲν πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκητῆς, ἐπενηνεγμένον αὐτῷ τῶν χειρῶν. Προσεεῖτο δὲ τὸ αἶμα τῷ θυσιαστηρίῳ, καταχριομένων αὐτῷ τῶν κεράτων· καὶ καπνίζονται μὲν ἐν τάξει τῶν εὐοσμωτάτων θυμιαμάτων τὰ ἐντόσθια. Τὸ δὲ λοιπὸν ἐμπίπρεται σῶμα, διακομισθὲν ἐπέκεινα τῆς παρεμβολῆς. Καὶ μοσχάριον μὲν ὁ Χριστός, ὡς ἔξω ζυγοῦ καὶ ὑπὸ ζυγόν. Θεὸς γὰρ ὢν φύσει γέγονεν ὑπὸ νόμον διὰ τὸ ἀνθρώπινον. ἢ γὰρ οὐχὶ τὸ βραχὺ μοσχάριον ζυγοῦ μὲν ἀθρόος ἔστι, φύσει γὰρ μὴ τῆς ὑπὸ ζυγόν;

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔχει.

KYP. Μοσχάριον δὴ οὖν ὀνόμασαι πάλιν οἰκονομικῶς ὁ Χριστός, ἐν ταυτῷ νοῆται πρὸς ἡμῶν καὶ τὸ ἀθρόος τῆς τοῦ Λόγου θεότητος εἰς δουλείαν, καὶ τὸ ὡς ἐν φύσει γενέσθαι τῆ ὑπὸ ζυγόν κατὰ γὰρ τὸ ἀνθρώπινον. Σφάζεται δὲ ὡς ὑπὲρ γὰρ τῆς ἁγίας σκητῆς καὶ τῶν ἐπιθέντων αὐτῷ τὰς χεῖρας· λεύεται δὲ οὗτοι καὶ ἱερεῖς· ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν αὐτῷ καθιερωμένων διὰ τῆς πίστεως. Ἱερὸς δὲ ὅτι καὶ ὡς ἐν τρόπῳ θυσίας εὐπροσδέκτος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ ὁ θάνατος, πάρα σοι νοεῖν, προσχεομένου τοῦ αἵματος τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ καταχρίοντος αὐτὸ, θυμωμένων δὲ καὶ τῶν ἐντόσθιων, ἃ καὶ εἰς τύπον εἶεν ἂν τῶν εἰς τὸ ἔσω καὶ εἰς νοῦν ἀρετῶν, αἷς ἐνεστί μὲν τὸ εὐὐδὲς πνευματικῶς, οὐ καθ' ἕνα δὲ τρόπον, ἐπεὶ τοῖς πολλὰ τὰ ἐντόσθια, πιμελὴ καὶ νεφροί, καὶ ὁ λοβὸς τοῦ ἥπατος. Ἐμπίπρεται δὲ τοῦ σώματος τὸ λεπτόμενον, ἔξω τῆς παρεμβολῆς. Ἐξω γὰρ τῆς πύλης ἐπάθεν ὁ Χριστός· γράφει δὲ οὕτως ὁ Παῦλος. Τὸ δὲ γὰρ πυρὶ δαπανᾶσθαι τὸ σῶμα κατασημήνειεν ἂν ἰσχνῶς, ὅτι τὸ πάθος αὐτῷ καὶ ὁ θά-

⁴⁸ Hebr. xiii, 12.

πατος οὐ πρὸς ἄδοξίαν ἔσται ποθὲν, ἀλλ' εἰς λαμπρότην καὶ ἐμφανεστάτην ἐκτελευθήσεται δόξαν. Ἐν εἴδει γὰρ δὴ τῷ πυρὸς νοεῖται τὸ θεῖον· καταβέβηκε δὲ οὕτως καὶ ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ. Καταλύσων δὲ τῷ θανάτῳ τὸ κράτος, ὑπέδωκε τὸν θάνατον οἰκονομικῶς ὁ Χριστὸς, ἵν' ὡς Θεὸς δοξάζεται πρὸς ἡμῶν. Ἔρπει δὴ οὖν εἰς θεοπροπῆν δόξαν ὁ θάνατος, τὸ τέλος ἔχων τὸ ἀναβιδύει λαμπρότην, καὶ τὸ ἐν γὰρ παθεῖν μικροπροπέδ, εὐκλείαις ταῖς ἀνωτάτων νικώμενον, οἴεται πρὸς τὸ μηδὲν· καὶ τοῦτο, οἶμαι ἔστιν αἰνιγματωδῶς, τὸ δαπανᾶσθαι πυρὶ τὸ νεκρὸν μοσχάριον. Ἐπειπῶν δὲ, ὅτι ἁμαρτία γὰρ ἔστιν, εἰς ἀποκάρθαι ἁμαρτίας τὸ Χριστοῦ γενέσθαι διαμεμήνηκε πάθος, καὶ τὸ χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀσυμφανές.

ΠΑΑΑ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΚΥΡ. Εἶτα κριὸς ὁ πρῶτος λαμβάνεται· καὶ σφάζεται μὲν ἐν ἰσῷ τῷ μόσχῳ· προσεχέτο δὲ αὐτῷ τῷ θυσιαστηρίῳ τὸ αἷμα, καὶ μελειστί τεμνόμενος ἀνεφέρετο, τῶν ἐντοσθίων ἐκπεπλυμένων ὕδατι, κεφαλῇ τε ἄμα καὶ ποσίν, ὅτι θυμίαμά ἐστι· γράφεται δὲ πάλιν ἡμῖν καὶ διὰ τούτων ὁ Χριστὸς, ὁ ἐν κριῷ τῷ τελείῳ τέλειος, ἅγιον ἔχων ζωὴν. Ἀλλοὶ γὰρ, οἶμαι πού ὅτι, τὸ προσχεῖσθαι τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ· ζωῆς γὰρ τύπος τὸ αἷμα, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακείμενος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡς ὑπὲρ πάντων τὰ ἄμα καὶ ὑπὲρ ἐκάστου· τύπος δὲ τοῦτο πάλιν, τὸ ἀναφέρεσθαι τὸν κριὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ὡς ἐν παντί τε καὶ κατὰ μέλος. Μέλη δὲ ἡμεῖς ἀνά μέρος Χριστοῦ, καὶ ἐν πάντες νοοῦμεθα σῶμα· ἅγιος δὲ ὅτι καὶ ἱερὸς ὄλος καὶ σπιλον ἀκαθαρσίας οὐκ ἔχων, ἢ τῶν ἐντοσθίων ἐκπλυσίς εὐ μάλα παραδηλοῖ. Συναναφέρεται δὲ κεφαλῇ καὶ πόδες, τὸ ἀπ' ἀρχῆς καὶ μέχρι παντὸς εὐώδες ἐν ἁγιασμῷ τῆς τοῦ Σωτήρος ζωῆς ὑποφαίνοντες. Παντὸς γὰρ ζῶου κεφαλῇ μὲν ἀρχή, κατάληξις δὲ ὡσπερ καὶ τοῦ παντὸς σώματος οἱ πόδες τὸ τέλος. Ἡ καὶ τάχα πού νοεῖν ἄμεινον εἰς τύπον μὲν νοῦ κεφαλῇ, πορείας γὰρ μὴν τῆς κατ' ἐνέργειαν πρακτικῆς τοὺς πόδας. Ἡσώθη δὲ πάντα ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς ἄκρον ἦκοντα καθαρότητος καὶ νοήματα καὶ πράξεις· οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν ταύτη τοι καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσιασμά φησι τὴν καθιέρωσιν τοῦ κριου. οὐ γὰρ ἐκ μέρους ἅγιος ἢ ἱερὸς. Πρέπει γὰρ ἂν οὐκ ἐκείνῳ ποθὲν, ἡμῖν δὲ μᾶλλον, τὸ καὶ ἀσθενεῖν ἔσθ' ὅτι καὶ ἐναλῶναι πταίσμασι· καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἐξ ἁμαρτιῶν, καὶ πολλὰ πταίμεν ἅπαντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΑΑ. Καὶ πῶς ἂν τις οἴοιτο τυχεῖν, καὶ αὐτὴν γενέσθαι τὴν Χριστοῦ ζωὴν ὑπὲρ ἡμῶν;

ΚΥΡ. Καὶ μὴν εἰση τοι καὶ μάλα βραδύως, ἐνοήσας ὅτι τῆς ἐν Ἀδάμ παραβάσεως γεγόναμεν κοινωνοί, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ τῶν ἐκείνῳ πεπλημμελημένων ἐκτετίκαμεν δίκας, διαδραμούσης εἰς ἅπαντας τῆς ἀρχῆς, καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου γένος κατανεμηθείσης τρόπον τινα τῆς ὀργῆς. Καθίκετο τοίνυν εἰς ἐνανθρωπότητα, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ὁ Μονογενῆς, καὶ

A mortem illi ignominia futuram, sed præclarum gloriae atque illustrem exitum habituram; ignis enim specie divinitas intelligitur, cum etiam in montem Sina ea forma descenderit; destructurus vero mortis imperium Christus, dispensatorie mortem subiit, ut a nobis tanquam Deus glorificaretur. Mors itaque ad divinam gloriam tendit, cum finem sit præclarum consecuta, ipsam nempe resurrectionem, et humilitas illa patiendi summis victa honoribus absimitur: idque, ut opinor, est figurate, **395** quod occisus vitulus igni concrematur. In eo autem, quod adjunxit, Peccatum est, ad peccatum expiandum Christi passionem fuisse susceptam indicavit; eaque res minime obscura est.

PALL. Minime vero.

B CYR. Deinde aries prior sumitur et immolatur æque ac vitulus: effunditur item sanguis ad altare, et membratim cæsus offertur, intestinis lotis aqua, cum capite simul ac pedibus, quia incensum est: per quæ rursus nobis Christus describitur, ille in ariete perfecto perfectus, sanctamque vitam habens: id enim significat, ut opinor, quod sanguis ad altare funditur: sanguis quippe vitæ figura est, et in odorem suavitatis oblatum Deo et Patri pro omnibus simul ac singulis; hujus item rei figura est quod aries allari, et tanquam totus et per membra cæsus imponebatur. Nos item et singuli membra Christi sumus, et universi unum corpus intelligimur⁴⁰; totum porro illum esse sacrum ac sanctum, et labem impuritatis habere nullam, ablutio illa intestinorum optime declarat. Simul autem offeruntur caput et pedes, ut illa suaveolentiam sanctitatis, quæ in Salvatoris nostri vita a principio usque in finem fuit, ostendant. Nam cujusque animantis caput principium est; extremum vero ac finis totius corporis pedes. Aut fortasse melius est, in mentis figuram caput accipere; incessus vero ejus, quo in actionibus efficiendis progredimur, pedes. In Christo autem odorem spirant, et summa puritate præstant omnia tum cogitata, tum facta; neque enim peccatum fecit, ob eamque causam hanc oblationem arietis et holocaustum et incensum appellat; neque enim ex parte sanctus aut sacer est: non enim infirmitas ulla aut lapsus aliquis in illum cecidit, ut nobis contingit; nemo quippe mundus a peccatis⁴¹, et in multis offendimus omnes, ut scriptum est⁴¹.

PALL. Sed ipsam quoque Salvatoris nostri vitam pro nobis fuisse, qua ratione quispiam existimare potest?

CYR. Percipies id vero, et quidem facile, si intellexeris illum in Adam transgressionis nos esse participes factos, et eorum, quæ ille deliquit, persolvisse poenas, cum in universos pertransierit illa maledictio, et quod ex eo satum est genus, illa ira quodammodo depasta sit. **396** Ille igitur Unigenitus ad hominis naturam descendit, et habita-

⁴⁰ Rom. xii, 5. ⁴¹ Job xiv, 4. ⁴² Jac. iii, 2.

vit in nobis, et sese Deo ac Patri subiecit. « Factus est enim obediens usque ad mortem ⁹⁹, » et illius ex Adam desertionis crimen eluit, et obedientiæ suæ odorem tanquam pro omnibus simul et singulis Deo et Patri obtulit, ac per ipsum salvi facti sumus : cujus rei Paulus testis est, qui sic scripsit : « Igitur, sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic etiam per unius justitiam in omnes in justificationem vitæ. Sicut enim per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi ; sic per obedientiam unius hominis justii constituentur multi ¹⁰⁰. » Intelligis igitur salvos nos esse factos, Christo ut in vituli figura pro nobis mortuo, sed per ejus obedientiam et vitam in sanctificatione actam suavem Deo ac Patri odorem redolere ? Nam ad sanctum altare arietis cruor effundebatur.

PALL. Teneo quod dicis.

CYR. Eundem vero ut nobis varie tanquam in umbris effingeret : Et sumes, inquit, arietem alterum, qui etiam ad eundem modum quo prior, immolatur, ungiturque Aaron, cætusque subjectorum illi sacerdotum sanctificatur, sanguine ad extremas dextras manus et aures et pedes illito : sanctificatur etiam sacerdotum stola sanguine respersa : tum reliquus sanguis Dei jussu ad basim altaris funditur. Sumuntur deinde intestina et azy-mus panis et laganum unum, ambo lita oleo, eaque suis manibus imposita Aaron ejusque filii afferunt ; excipit autem sacrificium et offert Moyses, Armum præterea atque pectusculum inquit attribui oportere sacerdoti, et inter separata numerari. Nomen autem est ei sacrificio, Aries consummationis. Incensis denique intestinis, reliquum corpus cum panibus editur, et reliquiæ, quæ in posterum diem superfuissent, igni comburantur ; sic enim sacræ litteræ continent.

PALL. Quam abditus est hic Scripturæ locus !

CYR. Recte indicas : abditus est enim sane, sed continet tamen Christi mysterium. Factus est namque nobis aries consummationis, cum in omni rerum optimarum genere nos absolutos atque perfectos reddat, et per sanctificationem in spiritu virtutibus insignes efficiat ; et ante alia aures adjiciat **397** benedictione plenas, illas nempe obtemperantes et faciles, et ad ejus quidem dogmata excipienda paratas, insurratas vero nugas et execrandam nonnullorum loquacitatem, qui veritatem oppugnant et cum rectis dogmatis bellum gerunt, minime sustinentes : is enim est aurium sanctarum fructus. Atque vir admirandus Joannes ita nobis ferme ait : « Fratres, probate spiritus, si ex Deo sunt : omnis spiritus, qui non constitetur Jesum Christum, ex Deo non est ; et omnis spiritus, qui constitetur Jesum Christum, ex Deo est ¹⁰¹. » Nihil autem est, quo melius verba probentur et exa-

Α υπέθημεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. « Γέγονε γὰρ υπήκοος μέχρι θανάτου, » τῆς ἐξ Ἀδάμ ἀποταξίας ἀφανίζων τὰ ἐγκλήματα, καὶ τῆς εὐπειθείας τῆν εὐωδίαν ὡς ὑπὲρ πάντων τε ἄμα καὶ ὑπὲρ ἑκάστου προσαγγόχε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ δι' αὐτοῦ σεσώσμεθα· καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς· « Ἄρα οὖν, ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιοῦματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαιοσύνην ζωῆς· ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί. » Συνίης οὖν ὅτι σεσώσμεθα μὲν ὡς ἐν γε τῷ μόσῳ, τεθνεώτος ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ, εὐωδιάζομεν δὲ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν ἁγιασμῷ ζωῆς ; Προσχεῖτο γὰρ τὸ αἷμα τοῦ κριοῦ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ.

ΠΑΛΛ. Συνίημι ὃ φῆς.

ΚΥΡ. Πολυτρόπως δὲ τὸν αὐτὸν ἡμῖν διαπλάττων ὡς ἐν σκιαῖς· Καὶ λήψη, ψηλα, κριδὸν τὸν δεύτερον, καὶ πράττεται μὲν ἐπ' αὐτῷ κατὰ τὸν πρῶτον ἡ σφαγή. Καταχρίεται δὲ Ἀαρὼν, καὶ τὸ ὑπ' αὐτῷ τῶν ἱερέων ἀγιάζεται στίφος, ἐπιτιθεμένου τοῦ αἵματος ἐπ' ἄκροις χειρῶν καὶ ὠτίου, καὶ μὴν καὶ ποδῶν τῶν δεξιῶν· ἀγιάζεται δὲ καὶ τῶν ἱερέων ἡ στολή καταβρῶντισθεῖσα τῷ αἵματι, εἶτα τοῦ λείποντος ἐπιπροχομένου τῇ βάσει τοῦ θυσιαστηρίου, κατὰ τὸ θεῶν δοκοῦν, ἀπολαμβάνεται τὰ τε ἐντόσθια καὶ ἄζυμος ἄρτος καὶ λάγανον ἐν· ἄμφω δὲ ἦν ἐλαϊώδευτα· καὶ προσκομίζουσι μὲν ἐν χερσὶν ἐνθέςας **C** ἰδίαις οἱ ἄμφω τῶν Ἀαρὼν, ἀποδέχεται δὲ τὴν θυσίαν καὶ ἀναφέρει Μωσῆς. Δεῖν δὲ πρὸς τοῦτους ἐφη βραχίονα καὶ στηθῆνον ἀποιάττεσθαι τῷ ἱερεῖ, καὶ ἐν μοίρᾳ κείσθαι τῶν ἀφαιρουμένων. Ὅνομα δὲ τῷ θύματι, κριδὸς τελειώσεως. Τεθυμιαμένων δὲ τῶν ἐντοσθίων, τὸ λοιπὸν σὺν ἄρτοις ἐσθίεται σῶμα, πυρὶ κατακαίωμένων τῶν εἰς τὸ πρῶτὸν καταλειμμένων. Ἔχει γὰρ ὡδε τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν.

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺς ὁ λόγος !

ΚΥΡ. Ἐφῆς ὀρθῶς· βαθὺς γὰρ δὴ λίαν, ὡδίνει δὲ μὴν τὸ Χριστοῦ μυστήριον. Γέγονε γὰρ ἡμῖν κριδὸς τελειώσεως εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ἀρτίως ἔχοντα ἀποφαίνων, καὶ ἐκπρεπεστάτους ἐν ἀρεταῖς δι' ἁγιασμοῦ ἐν πνεύματι, καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἀκοῆν **D** μὲν ἐνθεῖς, τὴν εὐλογίας πλήρη, τουτέστι, τὴν εὐπειθῆ καὶ εὐήνην, καὶ ἐπιτηδείως μὲν ἔχουσαν εἰς παραδοχὴν τῶν περὶ αὐτοῦ δογμάτων, οὐκ ἀνεχομένην δὲ ψιθύρων τερετισμῶν, καὶ μουσαρεῶς ἀθυρογλωσσίας, ἣν ἂν ποιοῖντο τινες τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι, καὶ τοῖς τῆς ὀρθότητος ἀντεξάγοντες δόγμασιν· ἀκοῆς γὰρ δὴ τοῦτο τῆς ἁγίας καρπός. Καὶ μὴν Ἰωάννης ἡμῖν ὁ θεσπέσιος ὡδὲ κῆ φησιν· « Ἄδελφοί, δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ· πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστὶ, καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ. » Βάσανος δὲ ρημάτων πράττειτο ἂν εἰκότως οὐχ ἑτέρως τέ ποι μᾶλλον ἢ εἰς οὗς. Ἄγιω

⁹⁹ Philipp. II, 8. ¹⁰⁰ Rom. V, 18, 19. ¹⁰¹ II Joan. IV, 1-3.

ἐὼν ἔσται τὸ οὖς τοῖς τῆς ἀκριβείας καὶ δογμα-
 τικῆς ὀρθότητος ἐπιμεληταῖς. Ἄλλὰ τοῦτό ἐστι Χρι-
 στοῦ τὸ δῶρον καὶ ξένιον οὐρανοῦ, καὶ κατόρθωσις
 αἵματος τοῦ ἁγίου· ἀπάντων γὰρ ἡμῖν τῶν ἐξαιρέ-
 των ἢ πτῆσις ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ. Τοιγάρτοι
 καὶ χεῖρ ἠγάγετο, πρακτικῆς ἐνεργείας παραδει-
 γμική, καὶ μέντοι καὶ ποῦς, τῆς ἐν τροχαίαις ὀρθό-
 τητος σύμβολον ἐναργές. Ἄγιοις γὰρ ἡμᾶς ἔργοις
 ἐπισημνύεσθαι χρῆ, καὶ διαστελεῖν εὐ μάλα τὴν εἰς
 πᾶν ὄτιον τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ διάττουσαν τρίβον,
 κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἄδόμενον, « Καὶ ἐπέστρεψα τοὺς
 πόδας μου εἰς τὰ μαρτύριά σου, » ἤγουν τὸ ἐν βιβλίῳ
 Παροιμιῶν, « Ὅρθὰς τροχιάς ποιεῖ σοῖς ποσί, καὶ
 τὰς ὁδοὺς σου κατεύθυνε. » Κεκτῆσθω δὲ οὖν τὸ ἱε-
 ρὸν καὶ ἀπόλεκτον γένος ἁγίαν μὲν ἀκοήν, χεῖρά τε
 ὁμοίως καὶ πόδα κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν εἰρημέ-
 ρους τρόπους· δεξιὰ τε πάντα χριζόμενα καὶ ὡς ἐν
 μοίρῃ τῇ λοίσθῳ, τουτέστιν, ἐν ἄκροις. Τὸ γὰρ ἄκρον
 φησὶ τοῦ ὠτόδος, καὶ μὴν καὶ ποδὸς καὶ χειρὸς· ἅπαντα
 γὰρ, οἶμαι, πρᾶξις ἀγαθῆ γενναία τέ ἐστι καὶ δεξιὰ,
 τὸ ὡς ἐν φαυλότῃ σκαῖον οὐκ ἔχουσα, καὶ μέχρι
 τῶν ἄκρων, ὃ ἐστὶ μέχρι παντὸς ἤτοι τέλους. Προσ-
 ῆκει γὰρ εἶναι δεξιὸς ἐν ἀγιασμῷ τοὺς Θεῷ καθ-
 ιερωμένους μέχρι παντὸς ἐν ὑπομονῇ. « Ὁ γὰρ ἀρ-
 χάμενος, φησὶν, ἔργον ἀγαθὸν ἐν ὑμῖν, ἐπιτελεσά-
 τω. » Ἐκτοπον δὲ λίαν καὶ τὸ ἀνόπιν ἴσθαι τρόπον
 τινα διαπεραίνειν ὀκνοῦντας τὸ ἀγαθόν. Ἐπειδὴ
 δὲ εἰς τύπον Θεοῦ Μωσῆς, προσκομίζουσι μὲν τὴν
 θυσίαν οἱ ἀμφὶ τὸν Ἄαρὸν, ὑποδέχεται δὲ αὐτὸς,
 οἰονεῖ πως Θεοῦ καὶ διὰ τοῦδε κατασημαίνοντος, ὅτι
 τῶν οὕτως ἡγιασμένων τὰς ἐπὶ Χριστῷ θυσίας
 μονονουχὶ καὶ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα δέχεται, καὶ οὐκ
 ἀπαξίωσει τὸ χρῆμα· Χριστοῦ γὰρ ἔχει τὴν εὐωδίαν,
 καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἔστιν ἡ τῶν ἐντοσθίων ἀναφορὰ
 θυμωμένων αὐτῷ. Ἀφαίρεμα δὲ τῷ ἱερεῖ στηθῦ-
 νιον, καὶ βραχίων ἀπὸ τοῦ κριοῦ τῆς τελειώσεως.
 Καὶ βραχίων μὲν ἰσχύος ἀν εἰς σύμβολον, στηθύνιον
 δὲ καρδίας καὶ νεφρῶν. Δέδοται δὲ τῷ ἁγίῳ τε καὶ
 ἱερῷ γένει Χριστὸς, δύναμις καὶ σοφία παρὰ τοῦ
 Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Ἡ οὐκ ἐν αὐτῷ σοφοὶ τέ ἐσμεν
 καὶ ἄγαν εὐσθενεῖς;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ; γέγραπται γὰρ ὅτι Χριστὸς,
 Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, γέγονεν ἡμῖν ταῦτα
 παρὰ τοῦ Θεοῦ.

ΚΥΡ. Ἰερὰ δὲ βρωῖσις τοῖς εἰς λειτουργίαν ἐξει-
 λεγμένοις τὰ κρέα. Δέδοται δὲ τοῖς ἀζύμοις ἄρτοις
 ὁμοῦ, συμμετέχοντος οὐδενὸς τῶν ἀλλογενῶν, ἢ, εἰ
 τοῦτο δρῶν τις, καὶ τεθνησομένου. Ψυχὰς γὰρ ἀν
 πρόποι ταῖς ἱεραῖς τὸ ἐν μεθέξει γίνεσθαι τροφῆς
 ἁγίας, τοντέστι, τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ
 ἀπρόσβιτος τοῖς ἀλλογενέσιν ἢ εὐλογία. Νοοῖτο δ' ἀν
 ἑτερογενὲς καὶ τὸ ἀπιστον εἶναι καὶ ἀβάπιστον γένος,
 καὶ πρὸς τούτοις εἶναι τὸ ἐξεστραμμένον εἰς ἑτερό-
 φρονα νοῦν, καὶ ταῖς τῶν ἁγίων ἀσύμβατον γνώμαις,
 καὶ ὡς ἐν φαυλότῃ δογματῶν διεσχοινισμένον. Δα-
 πανάται δὲ καὶ πυρὶ πᾶν ὅσον ἐστὶ τῆς θυσίας λει-

minentur, quam aures. Sanctæ sint igitur aures
 certæ veritatis et rectorum dogmatum studiosis :
 id porro Christi donum est, et cœleste munus, e
 sancti illius sanguinis opus : nam omnes res præ-
 claras in ipso et per ipsum consequimur. Ideoque e
 manus sanctificabatur, quæ est ad operandum et
 efficiendum apta, et pes, qui rectorum gressuum evi-
 dens est signum ac nota, De sanctis enim factis no-
 bis gloriam parare oportet, et per eam semitam in-
 cedendum, quæ nos ad ea omnia, quæ Deo placent,
 compendiaría via perducat, juxta id, quod in Psal-
 mis canitur : « Et converti pedes meos in testimo-
 nia tua » ; » et illud, quod in libro Proverbiorum
 habetur : « Rectos gressus fac pedibus tuis, et vias
 tuas dirige » . » Genus igitur sacrum et electum
 sanctas aures habeat, manum similiter ac pedem iis
 quos jam diximus modis, dextraque omnia peruncta,
 et tanquam summo loco, id est, in extremis. Ex-
 tremum enim inquit auris, et pedis, et manus :
 omnis enim actio proba, mea quidem sententia,
 strenua ac dextra est, nihilque de vitio sinistrum
 habet, et usque ad extrema, id est, perpetuo seu
 ad finem usque porrigitur. Qui enim Deo consecrat
 sunt, eos in sanctificatione dextros esse et perpetuo
 perseverantes convenit. « Qui incepit, » inquit,
 « opus bonum in vobis, perficiat » . » Valde autem
 absurdum est, retrorsum cedere quodammodo
 boni operis perficiendi pertæsos. Sed, quoniam Dei
 figuram gerit Moyses, afferunt quidem sacrificium
 Aaron et ejus filii, sed ille suscipit ; qua in re Deus
 quodammodo designat, se eorum, qui ita sanctificati
 sunt, oblata in Christo sacrificia propemodum de
 manibus in manus accepturum, **398** neque fore,
 ut id munus dedignetur, quod Christi suavi odore
 sit præditum : idque, ut opinor, est interaneorum
 oblatio, quæ illi incendantur. Separantur autem sa-
 cerdoti pectusculum et armus ab ariete consumma-
 tionis. Et armus virium esse nota potest, pectuscu-
 lum vero cordis ac renum. Datus est autem sancto
 sacroque generi Christus a Deo ac Patre, virtus et
 sapientia. An vero non in eo sapientes ac fortes su-
 mus ?

PALL. Quidni simus? scriptum est enim, Chri-
 stum Dei virtutem esse Deique sapientiam, eumque
 D hæc nobis a Deo factum esse » .

CYR. Esca porro sacra hominibus ad Dei mini-
 sterium electis carnes sunt, eaque simul cum infer-
 mentatis panibus data, nullo alienigena ad ejus par-
 ticipationem admissio, aut, si quis id fecisset, etiam
 morituro. Sacros enim animos decet esse sanctæ il-
 lius escæ, id est, corporis Christi participes ; neque
 alienigenis licet ad benedictionem accedere. Alie-
 num porro genus censi potest, tum illud infidele
 et baptismatis expertum, tum præterea illud diversa
 opinione perversum, et a sanctorum hominum sen-
 tentia dissidens, ac dogmatum improbitate disjun-
 ctum. Absumentur autem igni omnes sacrificii re-

⁵⁵ Psal. cxviii, 59. ⁵⁶ Prov. iv, 26 ; Hebr. xii, 13. ⁵⁷ Philipp. i, 6. ⁵⁸ I Cor. i, 24.

liquiæ, iis ne postero quidem die vesci permittente lege : alterum enim sanctificationis modum in futuro sæculo, ut opinor, habebimus, qui non jam corporaliter, sed spiritualiter efficietur, et ea ratione quam novit ille, qui omnia immutat Deus, et quocunque voluerit, transfert. His autem verbis adjuncta est non inepta intelligentia ; nam, destructa jam in nobis morte post resurrectionem ex mortuis, non erunt illa necessaria per quæ mortem effugere licebat. Alter igitur sanctificationis modus illius temporis statui conveniens cogitandus est, cum Christus nobiscum erit. Cum igitur, quod nobis in mentem venit, dixerimus : iis, qui meliora intelligere poterunt, concedemus. Et fortasse ejusmodi quidpiam significat beatus Paulus, dicens : « Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est ; » id est, finem habebit et consistet.

PALL. Consentaneum videtur.

CYR. Atque hæc perficienda **399** esse dixit in consecratione sacerdotum. Congregatis autem sacerdotibus Israel, et in Ecclesiam collectis, publicam eorum declarationem fieri præcepit, dicens : « Sume Aaron et filios ejus, et oleum unctionis, et vitulum pro peccato, et duos arietes, et canistrum azymorum, et omnem congregationem convoca ad ostium tabernaculi testimonii. Et dixit Moyses congregationi : et fecit sicut præceperat ei Dominus ; et conventum habuit ad ostium tabernaculi testimonii. Et dixit Moyses : Hoc est verbum, quod mandavit Dominus facere ; et induit decenter Aaron atque etiam sacerdotes, asperitque oleo unctionis altare septies, et omnia ejus vasa, et labrum, inquit, tabernaculum et omnia, quæ in eo erant, et sanctificavit ea ⁴⁰. » Sanctum est enim tabernaculum quidem, altare tamen sanctificatione Spiritus perfecte præditum est, non tanquam ex rationalium naturarum numero ejus particeps factum (neque enim ita sanctum est, ut verbi gratia, angeli natura, ut hominis anima), sed ex contactu quodammodo sacrificii, quod super illum imponebatur. Sanctus est enim etiam locus, ubicunque fuerit Christus. Peruncto igitur altari septies, hoc est, abunde, sanctificat ipsum Aaron : infudit enim super illum unctionis oleum, ac præterea obtulit hostias tum pro illo, tum pro ejus filiis eo modo, quo superius exposuimus. His vero perfectis, præcepit adhuc dicens : « Et ab ostio tabernaculi testimonii non egrediemini septem diebus, quousque dies impleatur, dies consummationis vestræ. Septem enim dies consecrabit manus vestras, sicut fecit hoc, quo mandavit Dominus facere, ut propitiatur pro vobis, et ad ostium tabernaculi testimonii sedebitis septem dies : nocte et die servabitis custodias Domini, ut non moriamini : sic enim mandavit mihi Dominus Deus ⁴¹. » Quinam uniuscujusque sacrificii fuerit ritus, satis est a nobis superiori sermone demonstratum ; quapropter, omissa de his rebus subtilitate disserendi, ad illud pergamus. Non permittit lex eos, qui sacram egre-

ψανον, οὐκ ἐπιέντος ἐσθίειν τοῦ νόμου καὶ εἰς τὴν αὐριον· ἁγιασμοῦ γὰρ, οἶμαι, τίς ἕτερος ἡμῖν ἔστι τρόπος κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα πνευματικῶς ἐνεργούμενος, οὐκέτι σωματικῶς, καὶ καθ' ὃν εἶδε λόγον ὁ πάντα μετασκευάζων Θεὸς, καὶ οἴπερ ἂν βούλοιο μετατιθεῖς. Ἐφέται δὲ τις τοῖς λόγοις οὐκ ἀσύνητος νοῦς· λελυμένης γὰρ ἐν ἡμῖν τῆς φθορᾶς μετὰ γε τὸ ἀναβιώσθαι τυχόντες νεκρῶν, οὐκ ἀναγκαιῶς πῶς ἐστὶ τὰ δι' ὧν ἂν ἦν δύνασθαι διαδράσκειν αὐτήν. Ἐτερος δὲ οὖν ἁγιασμοῦ τρόπος τῆ τοῦ καιροῦ καταστάσει πρέπων ἐπινοηθήσεται, συνόντος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ δὲ εἰς νοῦν ἤκον εἰπόντες, τοῖς τὰ ἀμείνων νοοῦσι παραχωρήσομεν. Καὶ τάχα τι τοιοῦτον ὑποσημαίνει λέγων ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Ὅταν ἂν ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, ἡ ἀπὸ τοῦ, πέρας ἔξει καὶ στήσεται. »

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Ταυτὶ μὲν οὖν ἔφη διαπεραίνεσθαι δεῖν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν τελείωσιν. Συνεγγεγερμένων δὲ τῶν ἱερέων Ἰσραὴλ, καὶ συνειλεγμένων εἰς Ἐκκλησίαν, τὴν εἰς ἐμφανὲς ἀνάδειξιν διετύπου λέγων· « Λάβε Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ τὸν μόσχον τὸν περὶ ἁμαρτίας, καὶ τοὺς δύο κριοὺς, καὶ τὸ κανοῦν τῶν ἀζύμων, καὶ πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ἐκκλησιασίων ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ εἶπε Μωσῆς τῇ συναγωγῇ· [καὶ ἐποίησε ὃν τρόπον συνέταξεν αὐτῷ Κύριος καὶ ἐξεκκλησίασε τὴν συναγωγὴν ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ εἶπε Μωσῆς·] Τοῦτό ἐστι τὸ ῥῆμα ὃ ἐνετείλατο Κύριος ποιῆσαι. Καὶ ἀρπέννυσι μὲν ἐν κόσμῳ τὸν Ἀαρὼν, καὶ μένει τοῖς ἱερέας. Προσανεῖ δὲ τῷ ἔλαιῳ τῆς χρίσεως τὸ θυσιαστήριον ἐπτάκις, καὶ ἐπὶ πάντα αὐτοῦ τὰ σκεῦη, καὶ ἐπὶ τὸν λουτήρα, φησὶ, καὶ τὴν σκηνὴν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ ἠγίασεν αὐτά. » Ἅγια γὰρ ἡ σκηνή, καταπλουτεῖ δὲ τελείως τὸ θυσιαστήριον τὸ διὰ Πνεύματος ἁγιασμὸν, οὐχ ὡς ἐν τάξει μετρίων τῶν λογικῶν· οὐ γὰρ οὕτως ἄγιον, ὡς, οἷον εἰπῆν, ἀγγέλου φύσις, ἤχουν ἀνθρώπου ψυχὴ· ἀλλ' οἰοῖται πᾶς ἐξ ἐπαφῆς τῆς ἐπιτιθεμένης θυσίας αὐτῶν. Ἅγιος γὰρ καὶ τόπος ἐν ᾧ περ ἂν γένοιτο Χριστός. Καταχρίσας δὲ οὖν τὸ θυσιαστήριον ἐπτάκις, ὃ ἐστὶ πλοσίως, ἀγιάζει τὸν Ἀαρὼν· προσεπήντησε γὰρ αὐτῷ τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον, καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτω προσεκομίμικε τὰς θυσίας τὰς ὑπὲρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ κατὰ γε τοὺς ἀρτίως ἡμῖν προαποδοθέντας τρόπους. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πέρας ἤκτο ταυτὶ, προσεκτάττει λέγων, « Καὶ ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς καὶ μαρτυρίου οὐκ ἐξελεύσεσθε ἐπτά ἡμέρας. Ἔως ἡμέρας πληρωθῆ, ἡμέρα τελειώσεως ὑμῶν. Ἐπτά γὰρ ἡμέρας τελειώσει τὰς χεῖρας ὑμῶν, καθάπερ ἐποίησεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἣ ἐνετείλατο Κύριος τοῦ ποιῆσαι, ὥστε ἐξέλθασθε περὶ ὑμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καθίσασθε ἐπτά ἡμέρας. Ἡμέραν δὲ καὶ νόκτα φυλάξασθε τὰ φυλάγματα Κυρίου, ἵνα μὴ ἀποθάνητε· οὕτως γὰρ ἐνετείλατό μοι Κύριος ὁ Θεός. »

⁴⁰ 1 Cor. xiii, 40. ⁴¹ Levit. viii, 1-7. ⁴² ibid. 33-35.

Ὅποιος μὲν οὖν ἐφ' ἐκάστη τῶν θυσιῶν γέγονε τρῶ-
πος, ἀποχρῶν ἡμῖν εὖ μάλα διείδειξε λόγος. Τοιγάρ-
τοι μεθέντες τὸ ἐν γε τούτοις ἰσχυρομυθεῖν, ἐπὶ τοῦτο
ἴωμεν. Ὁδὸς ἐφίησιν ὁ νόμος τοῦς ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον
κατακλουτήσαντας κληρὸν, τετελειωμένους τε ἤδη
πρὸς τὸ ἱεράσθαι δεῖν, ἔξω που φέρεσθαι τῆς ἀγίας
σκηνης, ἀλλ' εἰς ἐβδόμην ἡμέραν εἰσω τε καθίζειν,
καὶ μονουοχὶ προσηλοῖ ταῖς θύραις, οὐχ ὑπεραίρον-
τας τὸν οὐδὸν, τὴν ἐν τόποις ἀγίοις κάθισιν σύμβολον,
οἶμαι που, τιθεὶς ἐδραϊότητος καὶ διαμονῆς τῆς ἐν
ἀγιασμῷ. Διεργεῖσθαι γὰρ δεῖ καὶ ἀκλονήτως ἔχειν
εἰς ἀρετὴν ἀναγκαῖον ἡμᾶς, τοὺς οἴγε τετάγματα
προσεδραύειν Θεῷ, οὐκ ἔξω φοιτῶντας τοῦ καθήκον-
τος τρόπου καὶ γνώμης ἐκτρέχοντας ἱεροπρεποῦς·
ἀγχοῦ δὲ ὡσπερ ἀεὶ καὶ οἰκοῦντας παρὰ Θεῷ, κατὰ γε
τὸ εἰρημένον διὰ φωνῆς προφήτου· « Ζητῶν ζῆτει,
καὶ παρ' ἐμοὶ οἶκει. » Εἰς ἐπτά δὲ τοῦτο ἡμέρας
ποιεῖν ἐκέλευσεν ὁ Μωσῆς· τὸ ἐν παντὶ δὲ χρῆναι
καιρῷ Θεῷ προσεδραύειν ἐπιείσθαι, τοῦ ἐπτά ση-
μαίνοντος, οἶονε γὰρ πῶς· τὸ διόλου καὶ διὰ παντός
φησὶν. Εἰσω δὲ ὄντας σκηνης ἐντέλλεται τηρεῖν τὰ
φυλάγματα Κυρίου, τῆς παρὰ Θεῷ προσεδραύεις καρ-
πῶν, τὸ εὐπειθὲς ὑποφαίνων, καὶ τὸ δρᾶν ἐθέλειν
ἄπερ ἂν ἔλοιτο νομοθετεῖν. Προσεδρευτέον ὡδε τῷ
πάντων Δεσπότῃ, πρὸς αὐτό που τὸ λοῖσθον τῶν κα-
κῶν τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς βραθυμίας ἐκτελευτώσης ἀεὶ·
προσεπήνεγκε γὰρ ὁ Μωσῆς ταύτη τοι, καθάπερ
ἐγώμηναι, τὸ, « Ἴνα μὴ ἀποθάνητε. »

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἐφης.

ΚΥΡ. Τετελειωμένος δὲ ἤδη πρὸς ἱερουργίαν ὁ
Ἰσραὴλ ἀρχεται πληροῦν τὰ νενομισμένα. Καὶ τίνα
τῶν τρόπων, φέρε δὴ λέγωμεν. Γέγραπται γὰρ πάλιν
ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ ἐγενήθη τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ,
ἐκάλεσε Μωσῆς Ἰσραὴλ, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ
τὴν γερούσιαν Ἰσραὴλ, καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς
Ἰσραὴλ· Ἄβδε σεαυτῷ μοσχάριον ἐκ βοῶν περὶ ἁμαρ-
τίας, καὶ κριὸν εἰς ὀλοκαύτωμα, ἄμωμα, καὶ προσ-
ένεγκε αὐτὰ ἔναντι Κυρίου. Καὶ τῇ γερούσιᾳ Ἰσραὴλ
λάλησον, λέγων· Ἄβδετε χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἓνα περὶ
ἁμαρτίας, καὶ μοσχάριον, καὶ ἄμνον ἐνιαύσιον εἰς
ἄλοκάρπωσιν, ἄμωμα, καὶ μόσχον, καὶ κριὸν εἰς θυ-
σίαν σπηρίου ἔναντι Κυρίου, καὶ σεμιδάλιον πεφυρα-
μένον ἐν ἐλαίῳ, ὅτι σήμερον Κύριος ὀφθήσεται ἐν
ὕμῖν. Καὶ ἔλαβον, καθὼς ἐνετείλατο Μωσῆς ἀπέναντι
τῆς σκηνης τοῦ μαρτυρίου, καὶ προσήλθεν πᾶσα
 συναγωγὴ, καὶ ἔστησαν ἔναντι Κυρίου, καὶ εἶπε
Μωσῆς· Τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ εἶπε Κύριος, ποιήσατε,
καὶ ὀφθήσεται ἐν ὑμῖν ἡ δόξα Κυρίου. Καὶ εἶπε Μωσῆς
τῷ Ἰσραὴλ· Πρόσελθε πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ
ποιήσον τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας σου, καὶ τὸ ὀλοκαύ-
τωμά σου, καὶ ἐξίλασαι περὶ σεαυτοῦ, καὶ τοῦ οἴκου
σου, καὶ ποιήσον τὰ δῶρα τοῦ λαοῦ, καὶ ἐξίλασαι
περὶ αὐτῶν, καθάπερ ἐνετείλατο Κύριος. » Λεπτὸν,
ὦ Παλλᾶδιε, τοῖς ἱεροῖς Γράμμασι τὴν νοῦν ἐνιεις
μουστήριον.

ΠΑΛΛ. Τίνα τρόπον;

ΚΥΡ. Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ ὀγδόῃ καταλήγει μὲν ὡσπερ
τοῦ ἱεράσθαι Μωσῆς. Ἀρχεται γὰρ μὴν ὁ Ἰσραὴλ,

A giumque sortem adepti sunt, et ad sacerdotii munus
obeundum jam consecrati, e sacro tabernaculo exce-
dere, sed ad septimum usque diem eos intus consi-
dere jubet, ac prope dixerim, ostio affligit, 400 nec
linen egredi sinit; quam in sacris illis locis sessio-
nem, ut opinor, firmitatis atque permansionis in sanc-
tificatione symbolum quoddam esse voluit. Necessè
enim est, ut, qui in hac statione collocati sumus,
præsto simus Deo, firmi atque immobiles in virtute
maneamus, ne extra morum terminos, qui nos dec-
cent, egrediamur, aut e sacro sensu excedamus, sed
semper prope quodammodo simus, et apud Deum
habitemus, juxta illud, quod est prophetæ voce dic-
tum: « Quærens quære, et apud me habita 42. » Hoc
autem per septem dies facere jussit Moyses. Qua in
re septenarius numerus id significat esse nobis ad-
nitendum, ut omni tempore Deo præsto simus; idem
enim est, ac si dixisset, semper ac perpetuo. Intra
tabernaculum vero manentem præcipit servare cus-
todias Domini, significans illius assiduitatis, qua
Deo assidemus, fructum esse obedientiam, et volun-
tatem exsequendi, quod ille præcipiendum duxerit.
Ad hunc igitur modum illi omnium Domino præsto
esse debemus, cum ille in recte factis languor in
extremum malorum omnium desinat: eam enim ob
causam, ut existimo, adjunxit Moyses illa verba
« ne moriamini. »

PALL. Recte est a te dictum.

CYR. Jam vero, posteaquam ad sacerdotii munus
consecratus est Aaron, incipit sacrificandi ritum ex-
sequi. Quo autem id modo faciat, agendum dicamus.
Scriptum est enim rursus in Levitico: « Et factum
est in die octavo vocavit Moyses Aaron et filios ejus
et seniores Israel, et dixit Moyses ad Aaron: Sume
tibi vitulum ex hibus pro peccato, et arietem in ho-
locaustum immaculatum, et offer illa ante Domi-
num. Et ad seniores Israel loquere, dicens: Acci-
pite hircum de capris unum pro peccato in holo-
caustum immaculatum, et vitulum et arietem in
sacrificium salutaris coram Domino, et simillam cons-
persam oleo; quia hodie Dominus videbitur in vo-
bis. Et acceperunt, sicut præceperat Moyses coram
tabernaculo testimonii; et accessit universa Syna-
goga, et steterunt ante Dominum; et dixit Moyses:
D Hoc verbum, quod dixit Dominus, facite, et videbi-
tur in vobis gloria Domini. Et ait Moyses ad Aaron:
Accede ad altare, et fac pro peccato tuo, et holo-
caustum tuum, et exora pro te et pro domo tua, et fac
dona 401 populi, et exora pro ipsis, sicut manda-
vit Dominus 44. » Si subtilem, Palladi, mentis aciem
in sacras litteras intenderis, in hac quoque re op-
time perspicies elucere Christi mysterium.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Octavo certe die desinit quodammodo Moy-
ses officio sacerdotis fungi; sed incipit Aaron, non

42 Isa. xxi, 12. 44 Levit. ix, 1-7.

et inuenit conticuit Moyses, licet jam Aaron ad sacerdotis munera pergeret. Tempus enim sacerdotii Christi illud congruenter intelligitur, quod post legem fuit, id est, octavus dies, in quem incidit resurrectio, et initium quoddam factum est sæculi novi; nova enim in Christo creatura, sicut scriptum est⁴⁴. Sed Christo jam octavo die declarato, Moysi observatio finem illa quidem accipit) neque enim adhuc id figuris et umbris Deum colimus), sed tamen illa legis institutio non conticuit; lex enim spiritualis est spiritualibus, et semper Christi mysterium prædicat. Professus est vero Moyses octavo die visum iri Domini gloriam: nam lex tempus adventus Salvatoris nostri prædixit. Ad hæc iterum præcipit prius quidem pro se ipso Aaron sacrificia facere, postea vero pro universo populo: qua in re nobis jam figuram quodammodo præbuit, præclareque ac perspicue ostendit, qui electi essent ad sacerdotium, et qui sanctificationem in fide perciperent, iis ut sancti sint ac sacri, aptissime convenire. Sed quinam fuerit oblationis modus, ut poterimus, explicabimus. Vitulus igitur pro peccato et expiatione sacerdotum immolabatur, fusoque ad altare sanguine, et intestinis incensis, reliquum corpus igni comburebatur. Aries deinde totus incendebatur consueta holocausti lege. Jam vero hircus victima erat ad populi peccatum expiandum, vitulus autem et agnus in holocaustum; aries et bos ad sacrificium salutaris, altari etiam similia imposita, si non tota, at pugillo et ex parte. Deinde inquit: « Et elevatis Aaron manibus in populum, benedixit eis: et descendit, posteaquam fecit pro peccato et holocausta et salutaria, et ingressus est Moyses et Aaron in tabernaculum testimonii, et egressi benedixerunt universum populum: et apparuit gloria Domini omni populo. **402** Et egressus est ignis a Domino, et devoravit quæ erant super altari holocausta et adipem: et vidit omnis populus, et expavit, et ceciderunt in faciem⁴⁵. »

καὶ κατέφαγε τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ τε ὀλοκαυτώματα, καὶ τὰ στέατα, καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαὸς, καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον. »

PALL. Quid igitur tandem de his rebus dicendum putas?

CYR. Visa est ergo revera gloria Domini octavo die, id est, Filius manifestus est factus, qui est gloria Dei ac Patris: sic enim illum appellavit, dicens ad beatum Moysen: « Vivo ego, dicit Dominus; certe implebitur gloria Domini omnis terra⁴⁶. » Sacros porro nos efficit ipse, dum in bovis figura pro nobis immolatur, et a peccato nos liberat, et universa crimina remittit, et maculas ex condemnatione contractas abstergit; itidemque dum in odorem suavitatis spiritualis ut aries consummatur, et ipse idem fit hostia salutaris, et suo nos sanguine sanctificat. Ipse etiam similia est oleo lita, in hilaritate vitæ sanctæ seipsum Deo ac Patri pro nobis ostendens.

⁴⁴ II Cor. v, 17. ⁴⁵ Levit. ix, 22-24. ⁴⁶ Num. xiv, 21.

Ἄ πλὴν οὐ σεσίγησαν ἔ Μωσῆς, καὶ τοὶ διάκονοι τῆς ἡθῆς πρὸς τὰ τῆς ἱερωσύνης ἔργα τοῦ Ἀαρῶν. Χρόνος γὰρ δὴ τῆς ἱερωσύνης Χριστοῦ νοῦτ' ἂν εἰκότως ὁ μετὰ τὸν νόμον, τοῦτ' ἔστιν, ἡ ὁδόθῃ, καθ' ἣν ἡ ἀνάστασις, καὶ ἀρχὴ τις ὡς περ αἰῶνος νέου. Καὶ νῆ γὰρ κτίσις ἐν Χριστῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀναδεδειγμένον δὲ ἦδη Χριστοῦ κατὰ τὴν ὁδόθῃν, καταλήγει μὲν τὰ Μωσῆως· οὐ γὰρ ἐν τύποις ἔτι καὶ σκιαῆς λατρεύομεν· ἡ γε μὴν ἐν νόμῳ παιδεύσις οὐ σεσίγηκε, πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος τοῖς πνευματικοῖς, καὶ ἀπὸ τὸ Χριστοῦ λαλεῖ μυστήριον. Ἐπηγγέλλετο μὲν οὖν ὁ Μωσῆς κατὰ τὴν ὁδόθῃν ἡμέραν ὀφθήσεσθαι τὴν δόξαν Κυρίου. Προαναπεφώνηκε γὰρ ὁ νόμος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὸν χρόνον. Προσεπιτάττει δὲ πάλιν, πρότερον μὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Ἀαρῶν θυσίας ἐπιτελεῖν· μετὰ δὲ τοῦτο, τὰς ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ, τύπον, οἶμαι, τὸ χρῆμα τιθεῖς τοῖς καθ' ἡμᾶς ἦδη πως, καὶ ὑποφαίνων εὐ μάλα καὶ σαφῶς, ὅτι τοῖς ἐξελεγεμένοις εἰς ἱερωσύνην, καὶ τοῖς τὸν ἐν πίστει δεχομένοις ἀγισμὸν, πρέποι ἂν εἰκότως τὸ ἀγίους τε εἶναι καὶ ἱεροῦς. Τίς δ' ἂν γένοιτο τῆς προσαγωγῆς ὁ τρόπος, ὡς ἐνὶ δηλώσωμεν. Μοσχάριον οὖν ὑπὲρ ἁμαρτίας καὶ καθαρισμοῦ τῶν ἱερουργούντων ἐσφάζετο. Προχομένου δὲ τοῦ αἵματος τῷ ἀγίῳ θυσιαστηρίῳ, τεθυμιαμένων δὲ καὶ τῶν ἐντοσθίων, πυρὶ τὸ ἐπιλοιπον κατεφλέγετο σῶμα. Κριὸς δὲ δὴ πάλιν τὸ ὀλοκαυτούμενον ἦν, κατὰ γε τὸν συνήθη νόμον τῆς ὀλοκαυτώσεως· χίμαρος δὲ τὸ θῦμα πρὸς ἀποκάθαρσιν ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ· μοσχάριον δὲ καὶ ἄμνος, τὰ εἰς ὀλοκαύτωσιν, κριὸς τε καὶ μόσχος εἰς θυσίαν σωτηρίου, ἐπιθεσιμῆς τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ τῆς σεμιδάλεως, εἰ καὶ μὴ πάσης τυχόν, ἀλλὰ δρακίς καὶ ἐκ μέρους. Εἰτὰ φησιν, ὅτι « Καὶ ἐξέτρας Ἀαρῶν τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν λαόν, ἠύλόγησεν αὐτούς, καὶ κατέθη ποιήσας τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ τὰ τοῦ σωτηρίου, καὶ εἰσήλθε Μωσῆς καὶ Ἀαρῶν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐξελθόντες εὐλόγησεν ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ ὤφθη ἡ δόξα Κυρίου παντὶ τῷ λαῷ, καὶ ἐξῆλθε πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ εἶδε πᾶς ὁ λαὸς, καὶ ἐξέστη, καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον. »

ΠΑΛΛ. Τί δὴ οὖν ἄρα καὶ ἐπὶ τοῖσδε φῆς;

ΚΥΡ. Ὄφθη μὲν οὖν κατὰ γε τὸ ἀληθὲς ἡ δόξα Κυρίου κατὰ τὴν ὁδόθῃν, ἦτοι γέγονεν ἐμφανὴς ὁ Υἱὸς, ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς· ὠνόμαζε γὰρ αὐτὸν οὕτω λέγων πρὸς Μωσῆα τὸν ἱερώτατον· « Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ἡ μὴ ἐμπλησθήσεται τῆς δόξης Κυρίου πᾶσα ἡ γῆ. » Ἱεροῦς δὲ ἡμᾶς ἀποφαίνει αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ σφαζόμενος, καὶ ἁμαρτίας ἐλευθερῶν, καὶ παντὸς ἀνιὲς ἐγκλήματος, καὶ τὸν ἐκ τοῦ κατεγνώσθαι διασμήχων ῥύπον, καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῆς νοητῆς ὡς κριὸς; τελειούμενος, αὐτὸς καὶ θυσία σωτηρίου γινόμενος, καὶ ἀγιάζων ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι, αὐτὸς καὶ σεμιδάλις ἐλαιούδεντος, ἐν ἰαρότητι ζωῆς ἀγάτης, παραδεικνύς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ.

ΠΑΛΛ. Συνήμι δ φής.

ΚΥΡ. Οίμαι δὲ ἔγωγε, τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἀαρῶν θυσίαν καὶ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ παραδηλοῦν ἀστείως τὴν τῶν ἀγίων εἰς Θεὸν καθιέρωσιν. Ἀναδεδειγμένου δὲ λοιπὸν καὶ ἐμφανῆ τὰ καθ' ἑαυτὸν καταστήσαντος τοῦ Ἐμμανουὴλ, δι' οὗ κεκλήμεθα πρὸς ἁγιασμόν, δεκτοὶ τε καὶ ἱεροί, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνατεθείμεθα τῷ Πατρὶ. Ἐπιτήρει γὰρ ὅτι, διὰ τῶν ἑναγχοῦς εἰρημῶν, ἐπεραίνετο μὲν ἑνώμωζ ἡ τῶν ἱερέων τελείωσις, δι' αὐτοῦ δὲ δὴ πάλιν πολυτρόπως ἡγιασμένων. Κατεκαίετο μὲν γὰρ ὡς μόσχος ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὑπὲρ ἁμαρτίας, ἐθυμιάτο δὲ ὡς κριὸς καθηκόντως ὀλοκαυτούμενος, μελεῖσι δὲ ὅλος ὡς ὑπὲρ ἐκάστου καὶ ὑπὲρ πάντων, ἡγάζε τῷ αἵματι καταχρίων αὐτοῦς, ὡς κριὸς σωτηρίου. Ὁγδόης δὲ ἦδη λοιπὸν ἀναδεδειγμένης ἡμέρας, τοῦτ' ἔστι, καθ' ἣν ἐκφανέσθαι γέγονεν ἡ δόξα Χριστοῦ, κατηργημένου θανάτου, καὶ πεπατημένης φθορᾶς, λοιπὸν ἱερεῖς τε καὶ λαοὶ καρποροῦσι Θεῷ, οὐκ ὀθνεῖσι τιμῶντές τισιν, οὐδὲ τοῖς ἔξωθεν εὐφραίνοντες τὸν τῶν ὀλων Δεσπότην, καθάπερ καὶ ὁ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, ἀλλὰ αὐτοὺς ἀποφαίνοντες εὐωδὴ θυσίαν. Οἰοεὶ γὰρ πως ἐν εὐκρίνοις τοῖς θύμασι τὰς ἑαυτῶν ἱεουργοῦμεν ψυχὰς, καὶ Θεῷ προσάγομεν, ἀποθηήσκοντες μὲν τῷ κόσμῳ, καὶ τῷ φρονεῖν τὰ σαρκὸς, καὶ παθῶν νέκρωσιν ὑπομένοντες, μόνον δὲ οὐχὶ συσταυρούμενοι τῷ Χριστῷ, ἵνα πρὸς ἁγίαν καὶ ἀμώμητον μεταχωροῦντες ζωὴν, κατὰ τὸ αὐτῷ δοκοῦν πολιτευώμεθα. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος· « Πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφερόντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ. »
 C Καὶ πάλιν· « Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· » εἰ συμμορφώμεθα τῷ θανάτῳ καὶ τοῖς παθήμασιν αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κοινωνοὶ καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς δόξης ἐσόμεθα. Οἰκοῦν ἔξω μὲν τῆς πύλης ὑπὲρ ἡμῶν πέπονθεν ὁ Χριστὸς, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνὴν, ἔξιμεν δὲ καὶ αὐτοί, τὸν ὀνειδισμόν αὐτοῦ φέροντες, ἔξω τῆς πύλης, ὡς μοσχάριον ἐν Ἰσραὴλ πρόπυρ σφαζόμενοι, καὶ ὡς κριὸς ὀλοκαυτούμενοι, τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν εὐωδιάζομεν τῷ Θεῷ· Καὶ ταυτὶ μὲν ὑπὲρ Ἀαρῶν καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τε καὶ ἔξ αὐτοῦ τὰ θύματα, τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, χίμαρος τὸ ὑπὲρ ἁμαρτίας. Καὶ τίς ὁ λόγος; καίτοι μοσχάριον προσενηγεμένου πρὸς ἀποκάθαρσιν ἱερέων. Ἐν ὑπερηχῇ δὲ πάντα τὰ ἱερέων, καὶ θυσίας προσαγαγαί, καὶ τὰ εἰς ἀποκάθαρσιν τε καὶ ἁγνισμόν· μελίζων δὲ ὡς ἐν μεγάλῃ σώματος χιμάριον μοσχάριον, τῆς ἐν πράγμασι νοητῆς ὑπεροχῆς μηνύσιον ἐμφαίνον ἑναργές. Μοσχάριον δὲ καὶ ἄμνος εἰς ὀλοκάρπωσιν τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότητα τῶν ἐν πίστει καθιερούμενων ὑπαίτιτταται· μόσχος δὲ καὶ κριὸς τὸ τληπαθὲς καὶ ἀνδρείον, καὶ τὴν ἐν πρώτῃ καρποφορίαν κατασημαίνουσιν εὐ μάλα καὶ τοῦ μὲν πρώτου τύπος ὁ μόσχος· ὁ δὲ γε κριὸς τοῦ δευτέρου. Διάδροχος δὲ τῷ ἐλαίῳ σεμίδαλις τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τὴν ἐλπίδα λαμπρῶν εὐ μάλα καταδηλοῖ· οὐ γὰρ τοι συγγάζοντας καὶ δεδακρυμένους,

A PALL. Intelligo quod dicis.

CYR. Equidem puto sacrificium illud pro Aaron et pro populo factum eleganter significare consecrationem illam, qua sancti homines Deo dicantur. Jam vero, posteaquam declaratus est, ac seipsum conspicuum fecit ille Emmanuel, per quem sumus ad sanctificationem vocati, tum denique acceptabiles et sacri, et in odorem suavitatis Patri dicati sumus. Velim namque observes, sacerdotum consecrationem per ea quæ dicta sunt, eo tempore perfici consuevisse, sed eosdem fuisse per illum varie sanctificatos. Comburebatur enim ut bos extra castra pro peccato, incendebatur idem ut aries congruenter in holocaustum oblatus, per membra concisus simul et totus, tanquam pro singulis, B itemque pro universis: sanctificabat illos denique sanguine ungens tanquam aries salutaris. Cæterum, cum jam octavus dies illuxisset, is nempe, quo Christi gloria clarior facta est, morte destructa et interitu conculcato, tum vero sacerdotes ac populi Deo munera offerunt. Neque vero illum omnium Dominum alienis quibusdam donis honorant, aut externis muneribus oblectant, sicut Israel secundum carnem, sed se ipsos exhibent hostiam suaviter redolentem. In illis enim hostiis tanquam in imagine quodammodo nostras animas immolamus, Deoque offerimus, dum mundo 403 atque carnis sapientiæ morimur, et vitiorum mortificationem subimus, ac propemodum una cum Christo cruci suffligimur, ut ad sanctam purumque vivendi genus nos transferentes, ad ejus voluntatem vitam ducamus. Ejusmodi quidpiam beatus etiam Paulus scribit: « Semper mortificationem Jesu in corpore circumferentes, ut et vita Jesu in corpore nostro manifestetur⁶⁷. » Et iterum: « Si sustinemus, et conregnabimus⁶⁸. » Si conformamur ad ejus mortem atque passionem, ut scriptum est⁶⁹, socii quoque resurrectionis et gloriæ ipsius erimus. Igitur extra portam quidem pro nobis passus est Christus, ut beatus Paulus ait⁷⁰; eximus ipsi quoque, improprium ejus portantes, extra portam; et eodem ritu ac vitulus immolamur, et ut aries, in holocaustum oblatus, odorem Deo Christianæ conversationis adolemus. Atque hæc hostiæ pro Aaron ejusque sociis ac liberis offeruntur, sed pro populo victima pro peccato hircus est. Et quæ tandem est ejus rei ratio? cum præsertim ad sacerdotum expiationem fuisset vitulus oblatus. Sed in sacerdotibus superiora sunt omnia, tum sacrificii oblationes, tum quæ ad expiationem sanctificationemque pertinent: major est autem corporis mole vitulus hircus, spiritualis rerum præstantiæ specimen præ se ferens. Vitulus autem et agnus in holocaustum hominum fide consecratorum in Christo infantiam insinuat: bos vero et aries patientiam et fortitudinem, et in mansuetudine fructuum ubertatem præclare significant; ac prioris illius figura est bos, aries posterioris.

⁶⁷ II Cor. iv, 10. ⁶⁸ I Tim. ii, 12. ⁶⁹ Rom. viii, 29. ⁷⁰ Hebr. xiii, 12.

Porro similia oleo perfusa, vitæ, quæ in Christo ducitur, spem præclaram optime declarat. Non enim tristes et lugentes, sed lætos et hilares inhærere Christianæ conversationi decet : id enim est, opinor, illud : « Venite, exsultemus Domino ⁷¹ ; » ita enim aperte atque perspicue affulgebit Christi gloria, et libentissime sanctorum hominum oblationes admittet ; sicut nimirum eo quoque tempore in ignis specie Deus aperte descendit, et victimas illas absumpsit. Eorum enim, qui fide sanctificati sunt, partem ex virtute laudem tanquam pastum ac voluptatem putat. Mysticum vero quiddam præ se ferunt hæc verba : tunc enim **404** ad concisas illas carnes ignis impetum demisit Deus, perinde ac si propositas oblationes attingeret : semper enim Divinitas ignis naturam figurate subit. Nunc vero spiritali hostia sibi proposita, non ignis specie, sed sancto Spiritu oblata munera spiritaliter attingens, quam rem veram fide suscepimus.

PALL. Recte ais.

CYR. Elevatis autem Aaron manibus benedixit populum. Observa item hanc primam impositionem manuum in populos per Aaron factam : benedicit enim omnibus ille verus Aaron, sacerdotibus ac populis, pusillis cum majoribus, sicut scriptum est ⁷², manibus propemodum impositis : ac manus impositio illius in nos sanctissimi Spiritus missionis signum evidens esse poterit. Ante vero quam sacrificium peregisset Aaron, manuum impositio nulla erat : « Nondum enim erat Spiritus » (juxta Joannis vocem), « quia Jesus nondum erat glorificatus ⁷³. »

PALL. Congruens certe expositio.

CYR. Quinetiam ritum, quo sacerdotes imprecarentur, apte disponit : atque ejus imprecationis verba prædictiones quasdam Christi passionum esse voluit. Ait enim : « Loquere ad Aaron, et ad filios ejus dicens : Sic benedicetis filiis Israel, dicentes eis. Et imponent nomen meum super filios Israel, et ego Dominus benedicam eis. Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, illuminet Dominus faciem suam super te, et det tibi pacem, et misereatur tui ⁷⁴. » Jubeat igitur ut, qui sacerdotio præditi sunt, populo benedicant : sed abducit opportune ab ineptis cogitationibus, ostenditque non hominis manum esse, quæ benedicat, sed seipsum, ut qui sit Dominus : « Omne enim datum optimum, et omne donum bonum, et omnis benedictio desursum est, descendens a Patre luminum ⁷⁵, ut scriptum est. Christus autem est benedictionis via, et ipse nobis est cœlestium bonorum distributor, in ipsoque et per ipsum omnia a Patre dantur. Itaque beatus Paulus, « Gratia vobis et pax, inquit, a Deo patre nostro, et Domino Jesu Christo ⁷⁶. » Benedicimur itaque in Dei nomine ; sed ejus benedictionis forma quænam esse debeat, eleganter significans, imprecanti sacerdoti hæc verba pronuntianda esse dixit : « Benedicat tibi Dominus, et custodiat te, illuminet Dominus **405** faciem

ἀλλ' εὐθύμους καὶ ἡλαροὺς τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας ἐξῆφθαι πρέπει. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἔστι τὸ, « Δεῖτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ. » Ἐπιλάμψει γὰρ ὁ Θεὸς καθαρῶς τε καὶ ἑναργῶς ἡ δόξα Χριστοῦ, ἀσπενέστατα προσιεμένη τὰς τῶν ἁγίων καρποφορίας, καθάπερ ἀμέλει καὶ τότε Θεὸς ἐν εἰδῆι πυρὸς καταπεφοίτηκεν ἑναργῶς, καὶ κατέφαγε τὰ θύματα. Μόνον δὲ οὐχὶ τροφήν ἡγείται καὶ τροφήν τῶν ἡγασμένων ἐν πίστει τῶν εὐδοκίμησιν. Ὑπεμφαίνει ἔτι καὶ μυστικὸν ὁ λόγος : τότε μὲν γὰρ ἐπὶ τὰ δεχοτομήματα τὴν πυρὸς ἀκμὴν καθίει Θεὸς, οἰονοεῖ τὰς τῶν προκειμένων ἀπτόμενος : ὑποπλάττεται γὰρ τὴν πυρὸς φύσιν ἀεὶ τὸ Θεῖον. Νυνὶ δὲ τῆς νοητῆς προθεμῆνης αὐτῷ θυσίας, οὐκ ἐν εἰδῆι πυρὸς, ἀλλ' ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, τῶν προκειμένων νοητῶς ἐφαπτόμενος, ζωοποιῶν ἀποφαίνει τοῖς ἐπιεμένους μεταλαβεῖν, καὶ ἀληθῶς ἐν πίστει τὸ χρῆμα δεδέγμεθα. εὐαμ participare cupientibus vivificatricem efficiat;

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔφη.

ΚΥΡ. Ἐξάρας δὲ Ἀαρὼν τὰς χεῖρας ἠλόγηκε τὸν λαόν. Καὶ θέα δὴ πάλιν ὡς ἐν πρώτῃ χειρῶν ἐπιθέσει ἐπὶ λαοὺς διὰ τοῦ Ἀαρὼν εὐλογεῖ γὰρ ἑπαντας ὁ ἀληθὴς Ἀαρὼν, ἱερέας καὶ λαοὺς, τοὺς μικροὺς μετὰ τῶν μεγάλων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, μονονοῦσι καὶ χεῖρας ἐπιθεῖς, καὶ σημεῖον ἂν γένοιτο σαφὲς ἡ χειρὸς ἐπιθεσις τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ἡμᾶς καταβολῆς. Πρὸ δὲ τῆς ἱερουργίας τῆς Ἀαρὼν ἡ χειρῶν ἐπιθεσις οὐκ ἦν. « Οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα, » κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, « ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐθεξάσθη. »

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Καὶ τόνδε τῆς ἱερέων εὐχῆς καταρρυθμίζει τρόπον, προαναγορεύσει τινὰς τῶν διὰ Χριστοῦ πεθημάτων εὐ μάλᾳ τιθεὶς τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους. Ἐφη γὰρ, « ὅτι Ἐλάλησον Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ λέγων Ὅυτως εὐλογήσετε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, λέγοντες αὐτοῖς. Καὶ ἐπιθήσουσι τὸ ὄνομά μου ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ Κύριος εὐλογήσω αὐτοὺς. Εὐλόγησαι σε Κύριος καὶ φυλάξει σε, ἐπιφάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ δώσει σοι εἰρήνην, καὶ ἐλεήσει σε. » Προσάττει μὲν οὖν εὐλογεῖν τὸν λαὸν τοὺς ἐν ἱερουσίῳ κατεστημένους, ἀφίστησι δὲ χρησίμως εἰκαιότητος λογισμῶν, οὐκ ἀνθρώπου χεῖρα τὴν εὐλογοῦσαν δεικνύς, ἀλλ' ἑαυτὸν ὡς Κύριον. « Πᾶσα γὰρ δόσις ἀγαθῆ, καὶ πᾶν δῶρημα ἀγαθόν, καὶ πᾶσα εὐλογία ἀνωθέν ἔστι καταβαίνουσα ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. **D** Χριστὸς δὲ τῆς εὐλογίας ἡ ὁδὸς, καὶ αὐτὸς ἔστιν ἡμῶν τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν ὁ διανομεύς, ἐν αὐτῷ τε καὶ ἐκ αὐτοῦ, τὰ πάντα παρὰ τοῦ Πατρὸς. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, « Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη, φησὶν, ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Εὐλογοῦμεθα δὴ οὖν ἐν ὀνόματι Θεοῦ, πῶς ἂν γένοιτο τυχόν καὶ οὐ τοῦδε τρόπος, κατασημαίνων ἀστείως, ἐπιφθέγγεσθαι δεῖν ἔφη τὸν ἐπευχόμενον ἱερέα : Εὐλόγησαι σε Κύριος καὶ φυλάξει σε, ἐπι-

⁷¹ Psal. xciv, 1. ⁷² Psal. cxiii, 13. ⁷³ Joan. vii, 39. ⁷⁴ Num. vi, 22-27. ⁷⁵ Jac. i, 17. ⁷⁶ Rom. i, 7.

φάναι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ ἐλεῆσαι σε, ἐπάρατι Κύριος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπὶ σέ, καὶ δώη σοι εἰρήνην. » Φυλάττει μὲν οὖν ἡ εὐλογία παραλύουσα τὴν ἀράν, καὶ ἀναπλάττουσα τὸ ἡμαρτηκός, εἰ; τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν ἐν Χριστῷ· καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος ὡδὶ γεγραφώς· « Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλόγησας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ, καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατ' ἐνώπιον αὐτοῦ· ἐν ἀγάπῃ προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν. » Ὅρθῳς ὅτι τὸ ἀπόβλητον διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἔφυ, καὶ ὁ ἀνθρώπος δεκτὸς εἰς υἰοθεσίαν εὐλογοῦμενος ἐν Χριστῷ διὰ μετοχῆς τοῦ Πνεύματος, ὃ καὶ ἐξέχεεν εἰς ἡμᾶς πλουσίως, ὁ μὴ ἐκ μέρους αὐτὸ τοῖς ἁγίοις δωρούμενος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἰδίου πληρώματος ἐντιθεῖς. Ἐπιφάνεια δὲ προσώπου Θεοῦ προξενήσειαν ἂν αὐτίκα τὸ ἐλεῖσθαι δεῖν, εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ἐν γὰρ τῷ γῶναι Θεὸν τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰσθήσεται. Οὕτω γὰρ ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Πατέρα καὶ Θεόν· « Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἂν ἀπέσειλας Ἰησοῦν Χριστόν. » Ὅτι δὲ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὃς καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐνδοιάσα· τίς ἂν ἠκιστά γε, καθάπερ ἐγῶμαι· χαρακτήρ γὰρ ἐστὶ καὶ ὁμοίωσις καὶ εἰκὼν αὐτοῦ, γινώσκωμεν δὲ δι' αὐτοῦ τε καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Πατέρα, συνεισθεόντος δὲ ἀναγκαίως τῇ τοιῦδε γνώσει καὶ τοῦ ἐλεῖσθαι δεῖν· Δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ἀ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος, ἀπεφορτισάμεθά τε τὴν φθορὰν, καὶ εἰς καινότητα ζωῆς ἐν Χριστῷ μετεστοιχισμέθα, κατοικητέροντος Θεοῦ. Καὶ καθ' ἕτερον δὲ τρόπον, εἰ πρὸς Ἰουδαίους τοῦ λόγου τὴν δύναμιν παρατρέπομεν, ἠλέηται κατὰ τὸ ἀληθές, ἐπιλάμψαντος αὐτοῖς τοῦ Μονογενοῦς. Ἐπέκειτο μὲν γὰρ αὐτοῖς δύσοιστον ὥσπερ τι καὶ ἀπόβλητον ἄχθος, ὁ κατακρίνων νόμος, καὶ οἰκτιρμοῦ διχα κολάζων τοὺς ἁμαρτάνοντας. ἠλέηται δὲ, τὴν δικαιούσαν χάριν ὅψε καὶ μόλις διὰ Χριστοῦ κερδαίνοντες, οὗ καὶ τὴν ἀφιξίν ἰδεῖν γλιχόμενοι, πρὸς τὸν τῶν ὀλων Θεὸν ἐκακράγεισαν, « Ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, ἐπίστρεψον ἡμᾶς, καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθῶμεθα. » ἠλεῆμεθα δὴ οὖν οἱ πάντες ἐν ἐπιφανείᾳ Χριστοῦ. Καὶ μέντοι καὶ ἑπαρσις τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρόξενος εἰρήνης, ἥς ἐστὶ δότηρ καὶ βραβευτὴς ὁ Χριστὸς, ὡς ἴδιον ἀγαθὸν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν καὶ προθεῖς καὶ δωρούμενος. « Εἰρήνην » γὰρ, φησὶν, « τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν. » Ὅτε γὰρ οἶονεῖ πως ὑψὸ τέθεικε τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, χαρισάμενος αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, « Κάθου τε ἐκ δεξιῶν μου, » λέγων, τότε δὴ, τότε τὴν διστᾶσαν ἡμᾶς καταλύσαντες ἔχθραν, συνήφθημεν εἰς εἰρήνην, διὰ τοῦ φρονεῖν ἐλεῖσθαι τὰ αὐτοῦ, καὶ ἐν Πνεύματι περιπα-

A suam super te, et misereatur tui, elevet Dominus vultum super te, et det tibi pacem. » Conservat igitur nos benedictio, maledictionemque dissolvit, et eum, qui peccaverat, reformat, ut jam in Christo dignus sit, qui laudetur: ejusque rei testis est Apostolus, qui in hunc modum scripsit: « Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate. Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Christum in ipsum 77. » Vides hominem, execrabilem ex peccato, dignum esse adoptione factum, dum in Christo per participationem Spiritus benedicatur, quem etiam effudit in nos abunde is, qui non ex parte illum sanctis hominibus donat, sed tanquam ex sua plenitudine infundit. Illuminatio autem faciei Dei mox nobis tribuit, ut misericordiam consequamur 78, siquidem illud verum est fore ut in Deo cognoscendo aeternae vitae participes simus: ita enim ait Salvator ad Patrem ac Deum qui in caelis est: « Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti, Jesum Christum 79. » Faciem porro Dei ac Patris esse Filium, qui apparuit nobis, nemo, ut arbitror, ambiget: character est etiam et similitudo et imago illius, ac per ipsum et cum ipso Patrem cognoscimus, quam cognitionem simul comitatur misericordiae consecutio: justificati namque sumus ex fide, non ex operibus justitiae, quae fecimus nos, sed secundum magnam ejus misericordiam 80: et sarcina corruptionis levati et ad vitae novitatem, Deo miserante, reformati. Alia quoque ratione, si ad Judaeos vim verborum deflexerimus, misericordiam vere consecuti sunt, cum illis affulsit ille Unigenitus: erat enim illis velut gravissima quaedam et non ferenda sarcina lex condemnans, quae sine ulla commiseratione peccantes puniebat. Sed misericordiam consecuti sunt, sero tandem justificantem gratiam per Christum adepti, cujus adventum videre cupientes, ad universorum Deum clamabant, **406** « Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus 81. » Omnes igitur sumus in ostensione Christi misericordiam consecuti. Quinetiam elevatio vultus Dei conciliatrix est pacis, cujus donator est et arbiter Christus, qui hoc tanquam proprium ac peculiare bonum in se credentibus et proponit et donat: « Pacem » enim, inquit, « meam do vobis, pacem meam relinquo vobis 82. » Cum enim tanquam in sublime posuit Filium Pater, dans illi nomen, quod est super omne nomen 83, ac dicens illi: « Sede a dextris meis 84; » tum vero sublati inimicitiis, quae nos disjunctos tenebant, in pacem connexi sumus, eo quod quae ipsius sunt, sapere studemus, et in Spiritu ambulare 85, in quo et

77 Ephes. i, 3-5. 78 Tit. iii, 4-7. 79 Joan. xvii, 3. 80 Tit. iii, 5. 81 Psal. lxxix, 8. 82 Joan. xiv, 27. 83 Philipp. ii, 9. 84 Psal. cix, 1. 85 Galat. v, 16.

per quem divinæ naturæ consortes effecti sumus ⁸⁶, Christo nos in unitatem connectente; is enim profecto ait ad Patrem: « Volo ut sicut ego et tu unum sumus, sic etiam ipsi in nobis unum sint ⁸⁷. » — Unum enim corpus omnes sumus in Christo ⁸⁸; et « Qui adhæret Domino, unus spiritus est ⁸⁹, » ut habet Scriptura. Deo autem et Patre suam quodammodo faciem elevante, id est, glorificante Filium, pacem cum eo compositam nos adeptos esse declarat ipse, dicens: « Cum exaltatus fuero a terra, omnes traham ad me ipsum ⁹⁰. »

PALL. Recte ex istimas: « Ipse est enim pax nostra, et per ipsum accessum habuimus in spiritu ad Patrem ⁹¹. »

CYR. De sacerdotibus igitur deque eorum creatione hactenus nobis lex prodidit. Cæterum sanctificari oportere plane Leviticum genus inquit, et ritu convenienti prius expiatum, tributum sibi sacri ministerii munus capessere. Inquit igitur in Numeris ad hunc modum: « Sume Levitas de medio filiorum Israel, et purificabis eos; et sic facies purificationem ipsorum: asperges eos aqua purificationis, et pertransibit novacula super omne corpus eorum, et lavabunt vestimenta sua, et mundi erunt: et summent unum bovem de armentis, et ejus libamen, similam oleo conspersam, et vitulum anniculum de armentis accipies pro peccato: et statues Levitas coram tabernaculo testimonii, et congregabis omnem congregationem filiorum Israel, et adduces Levitas, et separabit Aaron ⁴⁰⁷ Levitas, munus coram Domino a filiis Israel, et erunt ut operentur opera Domini. Levitæ autem imponent manus super capita boum; et facies unum pro peccato, et unum in holocaustum, ut propitieris pro eis. Et statues Levitas coram Domino, et coram Aaron, et coram filiis ejus, et donabis eos donum coram Domino, et distingues Levitas de medio filiorum Israel; et erunt mihi: et post hæc ingredientur Levitæ ad operandum opera tabernaculi testimonii ⁹². »

τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔσονται ἐμοί, καὶ μετὰ ταῦτα σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. »

PALL. Velim igitur explices quisnam hic purificationis ritus Levitis injuncta, sit a nobis intelligendus.

CYR. Mysticus sane is est, Palladi, et item in Christo; ipse est enim nostra expiatio, et ab omni sorde ablutio, et sanctificationis dator: Asperges enim eos aqua sanctificationis, inquit. Hoc idem Paulus quoque vir sapiens declaravit ita scribens: « Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi ⁹³? » idque verissime dictum est; nam, si inest in figuris utilitas, et umbra ipsa est salutaris, quanto magis veritas, id est, sanguis Christi? Aqua igitur sanctificationis cineri vitulæ permista illius mortificationis Christi (sic enim dicta est) symbolum evi-

τείν, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ θείας φύσεως ἀναδειγμένα κοινωνοὶ, συνείροντος ἡμᾶς εἰς ἐνότητα τοῦ Χριστοῦ· ἔφη γὰρ πρὸς τὸν Πατέρα: « Θέλω ἵνα ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν. » — « Ἐν γὰρ δὴ σῶμα οἱ πάντες ἐσμὲν ἐν Χριστῷ, » καὶ: « Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύμα ἔστι, » κατὰ τὴν Γραφήν. « Ὅτι, δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ ἴδιον ὡσπερ ἐπαίροντος πρόσωπον, τοῦτ' ἐστὶ, δοξάζοντος τὸν Υἱόν, τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήμην πεπλουτήκαμεν, σαφηνιεὶ λέγων αὐτός: « Ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἔλκυσω πρὸς ἑμαυτόν. »

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς διανοή. Ἄυτός γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκαμεν ἐν πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. »

ΚΥΡ. Ἱερῶν μὲν οὖν περί: καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἀναδείξαι: ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ νόμος. Ἀγιάζεσθαι δὲ δεῖν εὖ μάλα φησὶ τὸ Λευιτικόν, καὶ τοῖς καθήκουσι τρόποις προηγησάμενον. τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτοῖς λειτουργίας μεταποιεῖσθαι τότε. Λέγει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς: « Λάβε τούς Λευίτας ἐκ μέσου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἀπαγνίεις αὐτούς, καὶ οὕτως ποιήσεις τὸν ἀπαγνισμόν αὐτῶν· περιβρᾶνεις αὐτοὺς ὕδωρ ἀγνισμοῦ, καὶ ἐπελεύσεται ἑξὺν ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα αὐτῶν, καὶ πλυνούσιν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ καθαροὶ ἔσονται, καὶ λήψονται μόσχον ἕνα ἐκ βοῶν, καὶ τοῦτου θυσίαν σεμίδαλιν ἀναπεποιημένην ἐν ἐλαίῳ, καὶ μόσχον ἕνα ἐνιαύσιον ἐκ βοῶν λήψη περὶ ἁμαρτίας, καὶ προσάξεις τούς Λευίτας ἐνδοσθεν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ συνάξεις πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ προσάξεις τούς Λευίτας, καὶ ἀφορίσει Ἀαρὼν τούς Λευίτας, ἀπόδομα ἕναντι Κυρίου παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔσονται ὡστε ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα Κυρίου. Οἱ δὲ Λευίται ἐπιθήσουσι τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν μόσχων, καὶ ποιήσεις τὸν ἕνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ τὸν ἕνα εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ ἐξιλιάσασθαι περὶ αὐτῶν. Καὶ στήσεις τούς Λευίτας ἕναντι Κυρίου, καὶ ἐναντίον; Ἀαρὼν, καὶ ἐναντίον τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ ἀποδώσεις αὐτούς, ἀπόδομα ἕναντι Κυρίου, καὶ διαστελεῖς τούς Λευίτας ἐκ μέσου εἰσελεύσονται οἱ Λευῖται ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τῆς

ΠΑΛΛ. Διασάφει δὴ οὖν εὖ μάλα, τίς ἂν νοεῖτο πρὸς ἡμῶν ὁ τοῦ ἀγνισμοῦ τρόπος, τοῦ τοῖς Λευίταις ἐπιτηγεγμένου.

ΚΥΡ. Μυστικὸς μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, καὶ ἐν Χριστῷ δὴ πάλιν· αὐτός γὰρ ἡμῶν ἡ ἀποκάθαρσις, καὶ βύπου παντὸς ἡ ἀπόνιψις, καὶ ἀγνισμοῦ δοτήρ. Περιβρᾶνεις γὰρ αὐτούς ἕδωρ ἀγνισμοῦ, φησί. Τοῦτό τοι καὶ ὁ σφόδρ καταδέηλος Παῦλος, ὡδὶ γεγραφώς: « Εἰ γὰρ τὸ αἷμα τράγων καὶ ταύρων, καὶ σποδὸς δαμάλειως βαντίζουσα τοὺς κεκοινωνομένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα Χριστοῦ; » καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος. Εἰ γὰρ ἐνεστὶ τοῖς τύποις τὸ ὠφελοῦν, καὶ ἡ σκιά σωτήριος, πῶς ἂν οὐχὶ μᾶλλον τὸ ἀληθές, τουτέστι, τὸ αἷμα Χριστοῦ; Ὑδωρ δὲ οὖν ἀγνισμοῦ τὸ ἀναμιξῆ τῆ σποδῶ τῆς δαμάλειος τῆς λεγομένης νεκρώσεως τοῦ Χριστοῦ σύμ-

⁸⁶ Π Petr. i, 4. ⁸⁷ Joan. xvii, 21. ⁸⁸ I Cor. x, 16, 17. ⁸⁹ I Cor. vi, 17. ⁹⁰ Joan. xii, 32. ⁹¹ Num. ii, 14. ⁹² Num. viii, 6 seqq. ⁹³ Hebr. ix, 13.

θαλον αναργές ην, ως εν γε τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κληροῦν εὐχόμεθα διὰ πίστεως. Ὡς γὰρ αὐτὸς που πάλιν ὁ θεοπέσιος ἔφη Παῦλος, « Συνετάφη-
 μιν γὰρ αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὡσεὶ ἡγέρθη Χριστὸς διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. »
 Ἔφη δὲ πάλιν ὁ Πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θνητῇ ἡμῶν σαρκὶ φανερωθῇ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς δὴ ἀρα ἐστὶν ἡ ἐνθάδε λεγομένη νέκρωσις τοῦ Χριστοῦ;

ΚΥΡ. Τὸ ἐκτεθνᾶναι μὲν κοσμῷ καὶ ἁμαρτίαις, ἱεράν τε καὶ ἁγίαν καὶ τὴν ὅτι μάλιστα φιλαίτην Θεῷ διαβιώναι ζωὴν, ἐφ' ᾧ δὴ πάλιν ἀπεσεμνύετο λίαν ὁ Παῦλος λέγων· « Ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμου ἀπέθανον, ἵνα Θεῷ ζήσω· Χριστῷ συνεσταύρωμαι. Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. » Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐκτεθνᾶναι μὲν ἐν κόσμῳ, καὶ τὴν Χριστοῦ νέκρωσιν ὑπενεγκεῖν, διαβῶναι δὲ αὐτὴν ἐν αὐτῇ ζωῇ. Σποδὸς οὖν θαμάλεως ἀναμιξ ὕδατι τὴν Ἰησοῦ νέκρωσιν ὡς ἐν ἁγίῳ βαπτίσματι τελουμένην ὑπεμφαίνει ἀν. Ἦς ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ αὐτοὺς ἔφη δεῖν τοὺς ἐν τάξει τελούντας τῇ Λευϊτικῇ περὶ εἰδὸς ἀκαθαρσίας σαρκικῆς ὡς ἐν σκιᾷ πάλιν ἐκπορτισμένους. Ἀλλοί γὰρ, οἶμαι, τοῦτ' καὶ μάλα σαφῶς τὸ ἀπομιλοῦσθαι ἑνὸς τὴν τοῦ σώματος τρίχα. « Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώ-
 τερος, » καθάπερ τινὰ τριχῶν καὶ θνύχων ὀποκείρων ἐκ νοῦ, τῶν ἐμφύτων καὶ ἐν ἡμῖν σαρκικῶν κινήμα-
 των τὴν ἀκαθαρσίαν, ὅν καὶ νόμον ἁμαρτίας ἐνσημα-
 χόστα τοῖς μέλεσι τῆς σαρκός, ἀντιτρατευόμενον τε τῷ νόμῳ τοῦ νοῦ, καὶ εἰς ἃ μὴ θέμις ἐξέλκοντα, Γράμμα πού φησιν ἱερόν, ἀλλὰ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύ-
 ματος δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ καθάπερ ἑνὸς τεχνό-
 μενος ἀσθενεῖ, κἄν εἰ ἀναφύοιτό πως ἐν ἡμῖν, γοργό-
 τερον ἀποκαίρειται. « Πνεύματι γὰρ περιπατεῖτε, »
 φησὶ, « καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελήσητε. »
 Ὡσπερ δὲ τὸ ἑνὸς οὐκ ἔξ αὐτῆς τῆς εἰσάπαν ἀνα-
 θεοθεύει βίβης τὴν ἐν ἡμῖν τρίχα, τέμνει δὲ ἀναφου-
 ρμένην εὐθέως· οὕτω καὶ ἐν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, πρὸβρίζον ὡσπερ, τὴν ὡς ἐμφύτων ἐπιθυμίαν οὐκ ἀναθεοθεύει κίνησιν (τετῆρηται γὰρ τὸ τέλειον ἄγιον εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα), κατανεκροῖ δὲ μᾶλλον ἀναφου-
 ρμένην καὶ ἀνίσχουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ τὸν ἐν τοῖς μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγραινόντα τιθαασεῖται νόμον. Οὐκοῦν ἡ τριχῶν ἀφαίρεσις τὴν νοῦ καθαρσιν ὑπαινίττεται, ἣν ἂν ἐν ἡμῖν ὁ θεός τε καὶ τομώτερος ἐργάζεται τοῦ Θεοῦ λόγος. Ἀπόβλυσσις δὲ ἱματίων, λαμπρῶν καὶ ἀκίβδηλον ἡμῖν πολιτείαν ὑποφαίνει, τὴν ἐξωφανῆ.
 « Προνοούμενοι γὰρ καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον Κυρίου, »
 κατὰ τὸ γεγραμμένον, « ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώ-
 πων. » Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησι· « Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ

A dens erat, quam ut in sancto baptismate nos ipsi quoque per fidem perficere gloriamur. Ut enim idem ipse beatus Paulus dixit : « Consepulsi sumus cum ipso, per baptismum in mortem; ut, sicut surrexit Christus per gloriam Patris, sic nos quoque in novitate vitæ ambulemus ». Dixit etiam : « Semper mortificationem Jesu in corpore circumferentes, ut et vita Jesu in mortali nostra carne manifestetur ».

PALL. Sed quænam hæc est, quæ hoc loco dicitur, Christi mortificatio?

CYR. Mortuum esse plane mundo atque peccatis, sacramque ac sanctam, Deoque charissimam vitam vivere, de qua re Paulus mirifice gloriabatur, dicens : « Ego enim per legem legi mortuus sum ut Deo vivam; cum Christo simul confixus sum cruci; vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus. Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit seipsum pro me ». Hoc est, ut puto, mortuum esse mundo, et Christi mortificationem perferre, ac vicissim illius vitam vivere. Cuius igitur vitæ cum aqua permixtus, Jesu mortificationem, ut in sancto baptismate perficitur, indicare potest, cuius participes esse oportere dixit eos quoque qui in ordine Levitico censerentur, omni carnalis impuritatis genere sic ut in umbra rursus abjecto : id enim satis aperte significat illa per novaculam facta pilorum corporis abrasio. « Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrans », ex animo abradens insitorem in nobis carnalium motuum, tanquam pilorum et unguium impuritatem, quam etiam legem peccati habitantem in membris carnis, repugnantemque legi mentis, et in ea, quæ nefas estmittere, pertrahentem, sacræ Litteræ quodam loco vocant : attamen sancti Spiritus virtute et efficacia, tanquam novacula quadam, præcis enervatur, atque, etiam si rursus in nobis pullulet, vehementius rodetur, « Spiritu enim, » inquit, « ambulate, et desideria carnis non perficietis ». Ut autem novacula innascentem nobis pilum non in totum ex imis ipsis radicibus extirpat, sed mox pullulantem amputat; sic quoque Dei verbum in nobis motus illos qui nos ad insitas cupiditates impellunt, non veluti radicibus evellit (nam illa perfecta sanctitas in futuram sæculum reservata est), sed mortificat et extinguit potius, cum in nobis oriuntur ac pullulant; ac legem illam, quæ est in membris carnis nostræ, cum efferatur, perdat. Igitur pilorum ademio mentis purgationem innuit, quam in nobis divinum illud et penetrans Dei verbum efficit. Sed vestium ablutio præckaram et probatam conversationem illam, quæ exterius patet, indicat : « Providentes enim bona non solum coram Domino, » ut scriptum est, « sed etiam coram hominibus; » ipse etiam dicit : « Luceat lux vestra coram

⁹⁶ Rom. vi, 4. ⁹⁷ II Cor. iv, 10, 11. ⁹⁸ Galat. ii, 19, 20. ⁹⁹ Hebr. iv, 12. ¹⁰⁰ Rom. vii, 23. ¹⁰¹ Galat. v, 16. ¹⁰² Rom. xii, 17. ¹⁰³ Matth. v, 16.

hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent. Patrem vestrum, qui in caelis est ³. Homines igitur vere sanctos ac sacros tum interius, tum vero etiam exterius, puros esse oportet, mortificationem Jesu circumferentes in suo corpore, et **409** cum eo per sanctum baptismum quodam modo conspultos.

PALL. Optime dixisti.

CYR. Offerri autem pro ipsis oportere ait sacrificium, boves duos, perfectum simul, atque anniculum, id est, tenerum ac juvenem; ac perfectus quidem in holocaustum offertur, similia conspersa oleo cum eo simul incensa: at vero ille alter pro peccato extra castra comburitur; sic namque peraguntur hostiae pro peccato. Ac rursus in utroque Christus est, in bove quidem, qui in holocaustum offertur, totus sanctus et in odorem suavitatis Deo Patri pro nobis oblatum, vitae quae in spe ducitur, laetitiam et hilaritatem sanctis hominibus afferens; nam cum bove simul oleo lita similia offerebatur: haec autem laetitia et hilaritas illis omnino continget qui vitam in Christo ducere decreverunt. Quin etiam ut vitulus pro peccato ignibus absumitur; nam « ejus livore sanati sumus ⁴, » ut scriptum est. Illud porro animadvertas velim, bovem quidem perfectum in holocaustum offerri, anniculum autem pro peccato immolari, ut simul in duobus eundem intelligas, quod ad virtutum perfectionem attinet suavissimo odore fragrantem; quod ad simplicitatem autem et innocentiam, immolatum. « Ego enim, » inquit, « ut agnus innocens, qui ducitur ad immolandum, non cognovi ⁵. » Jam vero tanquam pro omnibus simul et ab omnibus veluti donum Deo, genus illud sacrum offerri, ostendit illa ab Israelitis facta manuum impositio. « Imponent enim, » inquit, « filii Israel manus super capita Levitarum. » Ut enim Levitae super victimarum capita et animantium pro ipsis in Christi figuram immolandum manus imponebant: idque non eo faciebant, quod eis benedicerent, minime prorsus id quidem, sed ut illa manuum impositione quodam modo indicarent illum nostra peccata ferentem Deum, ac pro nobis immolatum, ut « suae cruci affligeret chirographum, quod adversum non erat ⁶: » sic factam esse intelliges illam populi super Levitas manus impositionem: nam ut qui electos homines pro se ad sacrificandi ministeria Deo adidissent, ita manus illis imponebant. Ac tum quidem manuum impositio fiebat; nunc vero, rebus in statum longe meliorem commutatis, qui ad sacrificandi munus per Christum vocantur, eos populi suffragio suo **410** comprobant, dignos esse acclamantes, idque in Ecclesiis faciunt, ut certe olim ad sacrum divinumque tabernaculum impositione manuum in Levitas utebantur. Perspicuum est igitur, si neque in Ecclesia, neque in populi conspectu electio fiat, praeter Dei voluntatem fore, et a sacris legibus alie-

A ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » εἶναι δὴ οὖν ἀναγκαῖον τοὺς ἀληθεῖς ἀγίους καὶ ἱερούς, ἰσθθῆν τε καὶ ἐξωθεν καθαροὺς τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ περιφέροντας ἐν τῷ ἴδιῳ σώματι, καὶ συνθεθεμμένοις αὐτῷ τρόπῳ τινὲ κατὰ τὸ ἀγίου βαπτίσματος.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Προσκομίζεσθαι δὲ δεῖν τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἔφη θυσίαν ἐν μόσχῳ βουί, τελείῳ τε καὶ ἐνιαυτίῳ, τοῦτ' ἐστίν, ἀπαλῶ τε καὶ νέῳ· καὶ τέλειος μὲν, ὁ εἰς ὀλοκαύτωμα, συνθυμωμένης αὐτῷ σμιβάλλου ἐλαίῳ δεδευμένης· ὄγε μὴν ἕτερος, ὑπὲρ ἁμαρτίας ἔξω τῆς παρεμβολῆς ἐμπιπράται· τελειοῦται γὰρ οὕτω τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας θύματα. Καὶ ἐστὶ δὴ πάλιν ἐν ἀμφοῖν ὁ Χριστός, ἐν μόσχῳ μὲν τῷ εἰς ὀλοκαύτωσιν, ὄλος ἅγιος, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τῆς ἐν ἐλπίδι ζωῆς τῆ εὐχαρί τε καὶ ἰλαρῶν τοῖς ἀγίοις φέρων· σμιβάλλου γὰρ ἐλαιόθεντος συνανεκομίζετο τῷ μόσχῳ· ἔφηται δὲ πῶς πάντως τοῖς τὴν ἐν Χριστῷ τετιμηκόσι ζωῆ. Καὶ μὴν καὶ ὡς μοσχάριον ὑπὲρ ἁμαρτίας περιεπανώμενον. « Τῷ γὰρ μῶλωπι αὐτοῦ ἰάθημεν, » κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐπιτήρει δὲ, ὅτι τέλειος μὲν ὀλοκαυτοῦται μόσχος, ἐνιαύσιος δὲ ὑπὲρ ἁμαρτίας σφάζεται· ἵνα ἐν ταῦτῳ νοῆς διὰ βουῖν τὸν ἵνα ὡς ἐν τελειότητι μὲν ἀρετῶν, τὸν εὐσομότατον νοητῶς, ὡς ἐν ἀπλότητι δὲ καὶ ἀκακίᾳ σφαιζόμενον. « Ἐγὼ γὰρ, » φησὶν, « ὡς ἄρνιον ἄκακον ἀγόμενον τῷ θύεσθαι οὐκ ἔγνω. » Ὅτι δὲ ὡς ὑπὲρ πάντων τι ἄμα καὶ παρὰ πάντων ἀνάθημα τῷ Θεῷ τὸ ἱερουργῶν προσάγεται γένος, ἐδειξείεν ἂν ἡ χειρῶν ἐπίθεσις τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. « Ἐπιθήσουσι γὰρ, » φησὶν, « οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὰς χεῖρας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν Λευιτῶν. » Ὅσπερ γὰρ οἱ Λευῖται ταῖς τῶν θυμάτων κεφαλὰς τὰς χεῖρας ἐπέτηγον, καὶ τοῖς σφαιζομένοις ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τύπον Χριστοῦ (ἔδρων ἂ τοῦτο, οὐκ εὐλογοῦντές ποθεν, πολλοῦ γε καὶ αἰ (1), ἀλλ' οἷονε πως τῆ τῶν χειρῶν ἐπιθέσει καταδεικνύοντες τὸν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέροντα Θεόν, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἱερουργούμενον, ἵνα « Προσηλώσῃ τῷ ἴδιῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον »)· οὕτω περὶ χεῖρας τῶν τοῖς Λευιταῖς χειροτονίαν τῶν λαῶν. Οἷονε γὰρ πως ἀνθ' αὐτῶν τῷ Θεῷ πρὸς ἱερουργίαν προκαθίσαντες αὐτοὺς, ὡς ἐξελεγεμένους, τὰς χεῖρας ἐπέτηγον. Ἄλλ' ἐπράττετο μὲν ἡ χειρῶν ἐπίθεσις τότε. Μετεβήθησαν δὲ τῶν πραγμάτων νῦν εἰς τὸ ἄμεινον, ἀσυγκρίτως τοῖς ἐπὶ ἱερουργίαν διὰ Χριστοῦ καλουμένοις ἐπιψηφίζοντα λαοί, τὸ ὡς εἶεν ἀξιοὶ παραφωνοῦντες εὐ μάλα· καὶ τοῦτο ἐν Ἐκκλησίαις, καθάπερ ἀμέλει καὶ οἱ πάλαι, παρὰ τῆ ἱερῆ τε καὶ θεῆς σκηπῆ, τὰς ἐπὶ τοῖς Λευιταῖς χειροθεσίας ἔδρων. Πρόδηλον οὖν ὅτι εἰ μὴτε ἐν ἐκκλησίᾳ, μὴτε μὴν ἐπὶ λαοῦ χειροτονία γένοιτο, παρὰ τὴν θεῖαν ἐστὶ βούλησιν, καὶ ἔξω νόμων τῶν ἱερῶν. Τετελειωμένοι δὲ οἱ Λευῖται, τῶν εἰς ἱερουργίαν ἀπτονται πάντων.

³ Isa. LIII, 5. ⁴ Jer. XI, 19. ⁵ Coloss. II, 14.

(1) Demosthenica loquendi forma.

Ὁσκούν δὲ μὴ ἅγιος ἐν Χριστῷ, καὶ εἰ μὴ προαγνί-
ζοιτο, καθ' ὃν ἂν κρείται τρόπον, ἀποχωρεῖτω μα-
κράν· νηποινὲ γὰρ οὐχὶ τῶν θείων ἔψεται θυσιαστη-
ρίων.

ſcatus, is longe abscedat; ꝑꝑam divina altaria non impune continget.

A nam. Denique posteaquam consecrati sunt Levitæ,
ea omnia quæ ad sacrificandi ministeria pertinent,
attingunt. Itaque, quisquis aut in Christo sanctus
non est, aut non eo prius, quo convenit, ritu puri

non est, aut non eo prius, quo convenit, ritu puri

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU

ET VERITATE

LIBER DUODECIMUS.

Περὶ ἱερωσύνης.

Ἐτολῆς μὲν οὖν περὶ τῆς ἱεράς, καὶ μέντοι καὶ
θυσιῶν, ἃς δὴ καὶ ἀποπεραίνεσθαι δεῖν ἐπὶ ταῖς τῶν
ἱερέων τελειώσεσιν ἐθεσμοθέτει Θεός, εἴρηται σαφῶς.
Μυρίων δὲ ὄσων ἐπ' αὐτοῖς κερησμοδημένων,
λειτουργίας τε περὶ καὶ καθαρισμῶν, καὶ ἀκριβοῦς
ἐμμελείας τῆς ἐν γὰρ τῷ χρῆναι βιοῦν ἐννομώτατά
τε καὶ ἀπεξοσμένως εἰς νοητὴν ἀστειότητα, οἶμαι
δεῖν ἔγωγε καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο εἰπεῖν.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φῆς;

ΚΥΡ. Ἀνάθημα γὰρ τῷ Θεῷ καὶ ἀπόλεκτον ἐκ
πασῶν τῶν φυλῶν, ἡ ἐξ αἵματος ἦν τοῦ Λευὶ, καὶ
νόμος ἐδίδου τῷ γένει τὸ ἱεραῖσθαι δεῖν, ἔκκριτον
αὐτῷ τὸ ἐπὶ τῷδε γέρας ἀπονέμοντος Θεοῦ· πλὴν
οὐκ ἀδασάνιστον ἑλοτρόπως τὴν ἱερουργὸν ἠφείει
τεληθῆν, οὐδὲ ἀνῆκεν ἀπλῶς τοῖς τυχοῦσι τὸ χρῆμα,
διὰ γὰρ τὸ ἐξ αἵματος εἶναι Λευῖ· πολυπραγμονεῖν
δὲ δεῖν ἐκέλευε καὶ σφόδρα λεπτῶς, μὴ ἄρα τι τῶν
κατεψεγμένων ἀβῆρωσῆσαι συμβᾶν, ἀνεθέλητον εἶη
Θεῷ, καὶ μεμωμημένην ποιοῖτο τὴν πρόσδοον, μόνον
δὲ οὐχὶ καὶ ἀνίπτους εἰσθέων ποσὶν εἰς τὴν τοῦ μαρ-
τυρίου σκητὴν προσκρούοι καὶ οὐχ ἐκόν. Γέγραπται
δὲ οὕτω πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· Ἐκαὶ ἐλάλησε Κύριος
πρὸς Μωσῆν λέγων· Εἶπον Ἀαρῶν· Ἄνθρωπος ἐκ
τοῦ γένους σου εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, τινὲς ἂν ἦ ἐν
αὐτῷ μῶμος, οὐ προσελεύσεται προσφέρειν τὰ δῶρα
τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. Πᾶς ἄνθρωπος ὅς ἂν ἦ ἐν αὐτῷ μῶ-
μος, οὐ προσελεύσεται, ἄνθρωπος τυφλός, ἢ χωλός,
ἢ κολοδόρινος, ἢ ἐτότμητος, ἢ ἄνθρωπος ὅς ἔστιν ἐν

411 De sacerdotio.

De stola igitur sacra, atque etiam de sacrificiis
quæ in sacerdotum consecrationibus fieri præcepit
Deus, plane jam dictum est. Cæterum cum alia
multa divinis responsis constituta sint, et ad cultum
exhibendum, et ad purificationes pertinentia, et ad
accuratam diligentiam, in ea vitæ ratione tenenda
quæ cum lege consentiat maxime, ad spiritualemque
elegantiam sit expolita, illud mihi in primis dicen-
dum esse arbitror.

PALL. Quid istud

CYR. Nam illa Levi familia donum erat Deo dica-
tum, et ex omnibus tribubus electum, 412 eique
generi lex tribuebat sacra munera, Deo hunc illi
honorem præcipue deferente; non tamen sine ullo
discrimine cœtum illum sacris faciendis destinatum
reliquit; neque, modo ex genere Levi essent, id offi-
cium temere quibusvis permisit, sed exquiri dili-
gentissime præcepit, ne, si aliquo forte corporis
vitio laboraret, Deo ingratus esset, et accessum
vitiosum redderet, ne illotis, ut ita dicam, pedibus
in tabernaculo testimonii irrumpens, etiam non
lens offenderet. Scriptum est autem ad hunc modum
iterum in Levitico: Ἐ καὶ ἐλάλησε Κύριος
πρὸς Μωσῆν, λέγων· Dic Aarῶν· Homo ex genere tuo
per generationes vestras, in quo fuerit macula, non
accedet ad offerendum dona Dei sui. Omnis homo
in quo fuerit macula, non accedet: homo cæcus,
vel claudus, vel curto naso, vel auribus amputatis;
aut homo in quo est contritio manus, vel contritio

pedis, vel gibbosa, vel maculosa facie, vel lippis oculis; aut homo in qua fuerit agrestia scabies, vel impetigo, aut altera testiculo carens: omnis in quo est macula ex semine Aaron sacerdotis, non accedet ad offerendum hostias Domino, quia macula est in ipso. Ad dona Dei sui offerenda non accedet; dona Dei sunt, Sancta sanctorum; et de sanctis comedet, nisi quod ad velum non ingreditur, et ad altare non accedet, quia maculam habet, et non profanabit sanctuarium Dei sui; quia ego Dominus, qui sanctifico ipsos⁶.

PALL. Dic mihi igitur, estne cuiquam fraudi, quod debili est corpore? Aut conditor naturam in crimen vocat, quod etiam invita corrupta sit?

CYR. Præclare ais, Palladi; sapis enia. Nam id vitio nonnullis atque crimini dari potest modo, quod sponte et ex animi sui sententia ad res vitiosas deflectit, et ad quævis turpia declinare maluit; debilitates autem corporis, quæ ex natura præter voluntatem eventunt, accusare, durum, opinor, est, atque inhumanum, et a stultitiæ nota minime alienum. Ex quo illud intelligere licet, fieri non posse ut ille universorum conditor hominum naturam de culpâ minime voluntariis ream fecerit, **413** aut infirmitate corporis aliqua laborantem tanquam execrabilem, a sacro ministerio ei demandato repulerit; sed illum credendum est tanquam ex figura rerum corporalium nos ad subtiliorem elegantioreque intelligentiam expolire, et varia vitiorum animi genera ostendere, atque hæc Deo esse odiosa cognoscamus, indicare. Quid enim? Non etiam beatus Paulus oportere dixit, ut, qui in sacerdotium electi essent, si præclaro hominum iudicio in omni virtutum genere admirabiles habeantur? « Ut perfectus sit, » inquit, « homo Dei, ad omne opus bonum instructus⁷. » Quin etiam episcopum irreprehensibilem esse oportere, apertissime asseveravit, summamque in iis rebus diligentiam adhibuit⁸.

PALL. Assentior equidem. Sed quænam sit singulorum corporis vitiorum, quæ modo enumerata sunt, ratio, aveo discere.

CYR. Agendum igitur singulis per genera distributis dicamus ea quæ in mentem veniunt: « Homo, » inquit, « per generationes vestras, ex genere tuo, in quo fuerit macula, non accedet ad offerendum dona Dei sui; » cauta verba, asperum præceptum. Ex enim est non in eos modo constituta qui tunc ex Aaron geniti erant, sed ad totum genus pertinet, et ad universam familiam sacerdotalem, et in omne tempus extenditur: id enim, ut arbitrator, significant ea verba: « Ex genere tuo per generationes vestras. » Semper enim ea quæ minus integra sunt, aspernatur Deus; neque ullam tempus reperire licet quo illi aliquid vitiosum, spiritualibus nempe morbis affectum, placere possit; quin eos tantum

αὐτῶ συντριμμα χειρὸς ἢ συντριμμα ποδῶς, ἢ κυρτὸς, ἢ ἐφῆλος, ἢ πτελὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ ἀνθρώπος ᾧ ἐάν ἢ ἐν αὐτῷ ψώρα ἀγρία, ἢ λιχὴν, ἢ μονόρρηξ πᾶς ὅστις ἐστὶν ἐν αὐτῷ μῶμος ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, οὐκ ἐγγίει τοῦ προσενεγκεῖν τὰς θυσίας τῷ Κυρίῳ, ὅτι μῶμος ἐν αὐτῷ. Τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, οὐ προσελεύσεται προσενεγκεῖν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων φάγεται, πλην πρὸς τὸ καταπέτασμα οὐ προσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστήριον οὐκ ἐγγίει, ὅτι μῶμον ἔχει· καὶ οὐ βεβλήσεται τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ ἀγαθὸν αὐτούς. »

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, εἰπέ μοι, πρὸς ἐγκλήματός ἐστι τινα ἀβρωσία σωματικῆ; Γράφεται δὲ τὴν φύσιν ὁ Δημιουργὸς, καὶ ἀνεθελήτως παρεφθαρμένην;

ΚΥΡ. Εὖγε, ὦ Παλλάδι· φρονεῖς γὰρ ὀρθῶς. Αἰτία μὲν γὰρ καὶ γραφῆ γίνεται ἂν ἐσθ' ὅτε τισὶν, θελοῦσιον ἔχουσι τῆς σφῶν αὐτῶν διανοίας τὴν εἰς τὰ φαῦλα παρατροπήν, καὶ τὴν εἰς πᾶν ὅτιοῦν τῶν ἐκτόπων ἀπόνευσιον ἐκτετακμένους· ἀβρωστέμασι δὲ τοῖς περὶ τὴν σάρκα, φυσικῶς τα καὶ ἀνεθελήτως συμβαίνουσι, τὸ ἐπιτιμᾶν, οἶμαί που σκληρὸν καὶ ἀσυμπαθὲς, καὶ τῶν εἰς σκαυότητα κατηγορημάτων οὐκ ἀμοιροῦν. Πάρεστι δὲ οὖν ἐντεῦθεν ἐκεῖνο περινοεῖν, ὡς οὐκ ἂν ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς ἐπ' ἀνεθελήτως αἰτίας τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐγράψατο, οὐδ' ἂν ὡς ἀνέρον τὸν ἡβρωστικότητα σωματικῶς τῆς αὐτῷ συντεταγμένης ἐξέπεμψε λειτουργίας· ἀλλ' ὡς ἐκ τύπου πάλιν τῶν σωματικῶν, εἰς ἀσπειότερας ἡμᾶς καταλεπτύνει βουλάς, καὶ τῶν ἐν ψυχῇ παθῶν τὸ πολυειδὲς ὑποφαίνει, θεσμιστὸς δὲ ὅτι τὸ χρεῖμα δίδωσι νοεῖν. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἐπεσθαι δεῖν ἔφη τοῖς ἀπολέκτοις εἰς ἐρωσίνην, τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς τεθαυμασμένοις εὐκλεᾶ φῆσον; « Ἴνα » γὰρ, φησὶν, « ἄρτιος ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. » Δεῖν γὰρ μὴν καὶ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπιληπτον εἶναι δισχυρῶσατο, καὶ μάλα σαφῶς· καὶ πολλὴν ἐν τούτοις ἐπιστάτην ἀκρίθειαν.

ΠΑΛΛ. Φημί. Τίς δ' ἂν εἴη λοιπὸν καὶ ὁ ἐφ' ἐκείνῳ λόγος τῶν ἀρτίως ἡμῖν ἀπρηριθμημένων ἀβρωστικῶν, ἐθέλοισι' ἂν, ὡς εἴ σοι τοι, μαθεῖν.

ΚΥΡ. Φέρε δὲ οὖν ἀνὰ μέρος, ὡς ἐν εἴδει ἀναλαμβάνοντες, τὰ εἰς νοῦν ἴοντα λέγωμεν· « Ἀνθρώπος, » φησὶν, « εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, ἐκ τοῦ γένους σου, ᾧ ἐάν ἢ ἐν αὐτῷ μῶμος, οὐ προσελεύσεται προσφέρειν τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. » Ἀσφαλὴς ὁ λόγος, κερδὸν τὸ χρησιμώδημα. Τέθειται γὰρ ὁ νόμος, οὐχὶ κατὰ μόνων τῶν τνηκάδε γεγονότων ἐξ Ἀαρὼν, ἀλλ' εἰς ἅπαν διήκει τὸ γένος, καὶ κατὰ παντὸς αἵματος ἱερατικοῦ, καὶ εἰς πάντα διέρπει χρόνον. Ἀηλοῖ γὰρ, οἶμαί, τοῦτ', τὸ, « Ἐκ τοῦ γένους σου εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. » Ἀπαράδεχτον γὰρ ἀείπως Θεῷ, τὸ μὴ ἀμωμήτως ἔχον. Καιρὸν δὲ εἰπεῖν οὐκ ἂν δύναιτό τις, καθ' ὅν αὐτῷ προσφιλὲς ἂν γένοιτο τὸ κατεγνωσμένον, ὡς ἐπ' ἀβρωσίαις δὲ δὴ μᾶλλον ὅτι ταῖς πνευματικαῖς

⁶ Levit. xxi, 16-23. ⁷ II Tim. iii, 17. ⁸ I Tim. iii, 2-8.

ἐκτετιμήσας δὲ μᾶλλον τὸ ἀμωμήτως ἔχειν, καὶ νο-
σοῦν οὐδέχμεθεν τὴν παραφθορὰν, ἄρτιον δὲ ὡσπερ
εἰς ἀρετὴν, καὶ εὐθενὲς εἰς ἀγιασμὸν, τὸ εὐδοκίμεϊν
εἰς μάλα μεμελετηχὸς ἐν ὁμοιωσῇ, καὶ γοργὸν εἰς
σύνασιν διηνεκεῖ. Τοιγαροῦν καὶ κατὰ παντὸς ἰόντα
τοῦ γένους τὸν ἐπὶ τῷδε ποιεῖται νόμον, ἀκίβδηλον
ἐαυτῷ τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον ἀποφαίνων γένος· τότε
μὲν ὡς ἐν φυλῇ τῇ Λευὶ, καὶ ὡς ἐξ αἵματος Ἀαρῶν,
νυνὶ γε μὴν ὡς ἐν γε ταῖς ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ τῷ
μεγάλῳ καὶ κατ' ἀλήθειαν ἀρχιερεῖ, ᾧ προσπιφύκα-
μεν διὰ πνεύματος, κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τῆς οἰκίας
αὐτοῦ φύσεως ἀναδειγμένοι. Τοιγαρτοὶ καὶ εἰς ἀδελ-
φότητα κεκληρῶς τοὺς ἐν πίστει δεδοικαμένους,
ὡσπερ κοινωνοὺς αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται λέγων· « Ἰδοὺ
ἐγὼ καὶ τὰ πνεύματα ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός. » Ἡ γὰρ
οὐχὶ τῷ προσώπῳ Χριστοῦ καὶ τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον
ἀνάγκη ἰδοῦναι τῷ θεοπεσίῳ Παύλῳ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀπίργει δὴ οὖν τοῦ ἱερᾶσθαι δεῖν τὸν ἐφ'
ἑστῶ οὖν τῶν ὀνομασμένων, ὡς ἄβρωστον καὶ ἰκατο-
εσκωμμένον. Οὐ γὰρ προσελεύσεται, φησὶ, προσφέρειν
τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἀνθρώπος τυφλὸς ἢ χωλός. Ἐχει
μὲν οὖν αὐτόθεν, κἂν εἰ νοσήσῃ σωματικῶς, πολὺ τὸ
χρῆμα τὸ ἀκαλλές· ἐξερρήνηκόντι γὰρ ὀφθαλμοῖν,
καὶ μὴν καὶ ποδὸς οὐκ ἔρηρεισμένου, ὀρθὰ βαίνειν
οὐκ ἔχοντος, πῶς οὐκ ἔμεινον ἡρεμεῖν, οὐδὲ ὅποι
ποτὲ ἴναί χρῆ τὸν ἱερεῖα διεγνωκόσα, ἦγουν ἴναί
σὺν γλωττι, ποδὶ τε καὶ ὀφθαλμοῖς ἄλλοτρίοις χρώ-
μενον; Ἄλλ' εἴη μὲν ἂν ὁ πολὺς ὁ τοῦδε λόγος. Τὰ
δ' ἀναγκαῖα πρὸς γῶσιν καὶ θεωρίαν ἡμῖν τὴν πνευ-
ματικὴν, φέρε λέγωμεν, τὸ τῆς ἱστορίας ὑποτρέχον-
τες παχῶ. Τυφλὸν μὲν οὖν ὅμοια τὸν εὐήθη ἴαν καὶ
ἀνοῦστατον ἀποκαλεῖν. Ὁ γὰρ ἐστὶν ὀφθαλμὸς τῷ
γῆινῳ σώματι, τοῦτο καὶ ἐν ψυχῇ λέγοιτ' ἂν ὁ νοῦς,
φωτὶ μὲν τῷ θεῷ καταλαμπόμενος, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ
ἄκρηστον ἀναμύων κάλλος, καὶ ταῖς τῶν ἐνοπιῶν
λοχναῖς οἰονεῖ πως καὶ εὐστρόφοις κινήσεσιν ἀνα-
θρώσκων εὐ μάλα πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἐν δόξῃ, καὶ δογμα-
τικῆς ὀρθότητος οὐχ ἀμαρτάνειν εἰδώς. Τοῦτο, οἶμαι,
ἐστὶ τὸ παροιμιωδῶς εἰρημένον, « Οἱ ὀφθαλμοὶ σου
ὀρθὰ βλέπετωσαν, τὰ δὲ βλέφαρά σου νεύτω δίκαια. »
Ἐίρηται δὲ που καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα
βλέπουσαν οὐκ ὀρθῶς· « Ἰδοὺ οὐκ εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοὶ
σου, οὐδὲ ἡ καρδία σου καλῆ, ἀλλ' ἦ εἰς τὴν πλεον-
εξίαν σου καὶ εἰς τὸ αἷμα τὸ ἀθῶον ἐκχεῖν αὐτὸ,
καὶ εἰς τὰ ἀδικήματά σου, καὶ εἰς φόνον τοῦ ποισῖν
αὐτά. » Ἀνεπιτήδειος οὖν εἰς ἱερουργίαν ὁ τυφλὸς
νοητῶς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ παντελῶς ἀσύνετος, καὶ νοῦν
καὶ φρένα λελωθμένος. Ἀνεπιτήδειος δὲ πρὸς θεοῦ
καὶ ὁ χωλός, τοῦτ' ἐστὶν ἀνήρ ὀρθοποδεῖν οὐκ εἰδώς,
καὶ πρὸς τὸ ἀρτίως βαίνειν οὐκ εὐθενής. Ἡ μὲν
γὰρ τυφλότης, καθάπερ ἐφην ἀρτίως, τῆς εἰς ἄκρου
ἀτυνεσίας σύμβολον· χωλότης δὲ αὐ, τῆς οἰονεῖ κ-
λασμένης καὶ ἀδυνατοῦς κινήσεώς τε καὶ προθυμίας,
ἦν ἂν ἐφ' ἐκαστῇ ποιητό τες τυχὸν τῶν πρακτέων.
Εἰ μὴ τοῖς οὕτω λελωθμένοις ἐπιφωνεῖν ἄξιον·

A amplectitur, qui integri sunt, nulliūque affecti cor-
ruptielis, sed perfecti in virtute et in sanctificatione
firmi, qui laudem ex recte factis parare perseve-
rant student, et acri sunt ac perpetua prudentiā
præditi. Ob eam igitur causam hac de re legem sta-
tuit ejusmodi, quæ ad universam pertineat fami-
liam, ut sacrum electansque genus incorruptum at-
que integrum sibi pararet, tum quidem in tribu
Levi, et familia Aaron; nunc autem in *Christo* in
Christo sanctificati, magno nimirum illo vere-
que summo sacerdote, cui per spiritum adhasimus,
consortes atque participes propriæ illius naturæ
facti. Itaque, cum eos qui fide justificati sunt, ad
fraternam quoque conjunctionem vocarit, *Ecce ego et pueri mei*
in illis tanquam consortio junctis exultat, -dicens :
« Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Deus ». Quid enim?
non hæc verba Christi personæ tri-
buere, beato Paulo visum est? "

PALL. Sane vero.

CYR. Eum igitur arcet a sacerdotio, cui quod-
vis ex his vitiiis quæ dicta sunt, adsit, ut debilem
atque contemptum. Non enim accedet, inquit, ad
offerendum dona Dei homo cæcus, vel claudus.
Habet autem ea res per se, etiamsi corporaliter
accipiatur, magnam turpitudinem; cui enim excide-
rit oculi, aut qui pede est parum firme, necque re-
ctis vestigiis ingredi potest, hunc nonne satius est
quiescere, qui ne internoscatur quidem, quo ire
oporteat sacerdotem, quam ire, sed non sine alio-
rum risu, oculis alienis utentem? Sed hoc certo
levius esse videatur: quæ autem ad cognitionem et
contemplationem spiritualem nobis utilia sunt, di-
camus, historiæque rudiorem sensum prætermitta-
mus. Cæcum itaque appellare videtur tardum sane
hominem et in primis hebetem: quod enim est
oculus in terreno corpore, hoc idem in animo mens
dici potest, cum divino lumine illustratur, et illam
incorruptam pulchritudinem suspicit, ac levi ce-
lerique motu cogitationum ad summam illam glo-
riam optime penetrat, atque a recto dogmatum
sensu minime aberrare novit: idque, ut opinor,
est illud quod proverbii figura dictum est: « Oculi
tui recta videant, et palpebræ tuæ recta conside-
rent ». Dictum etiam ad illam Judæorum paren-
tem non recte aspicientem: « Ecce oculi non sunt
tibi, neque cor tuum bonum nisi ad avaritiam tuam,
et ad iniquitates tuas, et ad cædem faciendam ». Ineptus
igitur est ad sacerdotium, spiritualiter cæ-
cus, id est, plane imprudens, et animo ac mente
vitiatus. Ineptus præterea claudus, id est, qui recte
ingredi nescit, atque ad perfecte incedendum parum
firmus est: nam cæcitas quidem, ut modo dixi,
summæ est insipientiæ signum; at claudicatio fra-
ctæ debiliæque motionis, atque alacritatis, qua in
singulis rebus gerendis quisque movetur. An vero
hominibus ita mutilatis non jure illud insonari pos-
sit: « Confortamini, manus remissæ, et genua dis-

⁹ II Petr. 1, 4. ¹⁰ Isa. viii, 18. ¹¹ Hebr. ii, 15. ¹² Prov. iv, 25. ¹³ Jerem. xxii, 17.

soluta ¹⁶.) Accusavit etiam ipse Christus Judæorum A populos, 415 ut qui nollent rectos gressus in eo figere, sed ad claudicandum perversi essent, atque a rectis cogitationibus declinarent : « Filii enim, » inquit, « alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis ¹⁷.) Paria igitur sunt inter se et vicina admodum, si vitiorum similitudinem spectes, mentis claudicatio atque cæcitas, quarum altera intelligentiæ præstantiam, altera bonorum operum firmitatem inutilem reddit. Rejicitur præterea κολοδῶρινος (sic enim nomen fingere oportuit), id est, qui curto naso est, et qui auribus amputatis; quibus hæc expositio accommodari potest : nam olfaciendi sensu rerum omnium suapte natura olentium malus, aut bonus odor examinatur; habet autem is sensus vim discernendi maximam inter ea quæ vel oblectare nos, vel contra offendere possunt, et in deteriori ordine numerantur. At vero humanus animus si suas vires perfectas atque absolutas habuerit, perget ille quidem ad fortiter actionum qualitates discernendas, et singula diligenter examinabit, et tanquam optimus aliquis argentarius omnia probans quodque bonum est tenens, et ab omni specie mala abstinens, ut scriptum est ¹⁸, laudem maximam consequetur. Improbat enim turpes quodammodo et adulterinas actiones, utiles atque præclaras libenter admittit. Igitur nasi depressio parum sanum parumque perfectum sensum significat, quo sensu singulas actiones rectissime discernentes, de rebus optimis præclare, de turpibus secus existimamus : ob eamque causam sapientiæ ac prudentiæ et reliquarum hujus generis virtutum et rem teneamus, et nominibus appellamur : nam odor veluti quidam ad animum fertur ab iis rebus quæ ab eo intelliguntur, quasi qualitas quædam actionum : mutilatæ porro aures, auditus tardioris, ut mihi quidem videtur, significationem præ se ferunt. Amputatæ namque auris esse vitium puto, cum quis vel ex parte assentitur, neque omnino ad obediendum promptus est et facilis, vel non sincere sacras potissimum litteras exaudire potest : quod nonnulli faciunt, qui animi vim ad audiendum aptam temeritate summa ad ea pervertunt, quæ minime oportet. 416 Ejusmodi sunt, quibus juxta beati Pauli vocem, pruriunt aures, et a veritate quidem auditum avertunt ¹⁹, attendunt autem spiritibus erroris ²⁰, et profanis vocum novitatibus adhærent ²¹. Igitur detruncatæ aures interioris ac spiritualis auditus mutilationem, et intelligentiæ a recto ad deteriores sensum depravationem significare videntur. Quin etiam, si in quopiam contritio pedis aut contritio manus inesse animadvertatur, abscedat is, inquit, et in aliorum ordinem se recipiat. Qua in re, is qui colliso sit pede aut manu, non tamen prorsus debilitato, intelligere nos ad probas actiones progredi potest, neque incessum omnino laudabilem, id est, actionem

« Ἰσχύσατε, χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλειμένα. » Ἐπειδή τοι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοὺς τῶν Ἰουδαίων δῆμους, ὡς ὀρθὰς μὲν οὐκ ἀνεγομμένας ποιῆσαι τὰς ἐπ' αὐτῷ τραχιάς, ἐκτετραμμένας δὲ μᾶλλον εἰς τὸ χωλῶν, καὶ τῶν τῆς ὀρθότητος ἀπολοσθήσαντας λογισμῶν. « Ὅτι γὰρ, » φησὶν, « ἄλλοτριοὶ ἐψεύσαντό μοι· υἱοὶ ἄλλοτριοὶ ἐπαλαιώθησαν, καὶ ἐχώλῳ ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν. » Ἐν ἴσῳ δὲ οὐδ' ἀλλήλαιν καὶ ἀγχοῦ λίαν, ὡς ἐν ὁμοίᾳ παθῶν, χολώτης νοῦ καὶ τυφλότης· ἡ μὲν τὸ ὡς ἐν συνείσει τίμιον, ἡ δὲ τὸ ὡς ἐν ἐργοῖς ἀγαθοῖς εὐσθενές, εἰς ἀχρηστότητα καταφέρουσαι. Ἀπόδηλον δὲ πρὸς τοῦτοις ὁ νόμος ποιῆσαι δεῖν ἔφη τὸν κολοδῶρινον, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν ὠτότμητον. Ἐφαρμόσει δ' ἐν τῷ ἐπ' αὐτοῖς τὸν τοῖονδε λόγον. Αἰσθήσει μὲν γὰρ ταῖς ὀφρητικαῖς τὰ κάκοςμά τε (1) καὶ εὐσομότατα δοκιμάζεται, τῶν ὅσα ἐστὶν ἐν φύσει τοιαῦτα, τῆ τὸ οὐδὲν ἀλαχούση, φημί· διακριτικὴ δὲ λίαν ἡ αἰσθησις, καὶ τοῦ κατευφραίνειν εἰδῶτος, καὶ τοῦ μὴ τοῖωσθε τυχόν, ἀλλ' ἑτεροίως ἔχοντος, καὶ ὡς ἐν χεῖρονι μοῖρῃ· νοῦς γὰρ μὴν ἔφη ὁ ἀνθρώπινος, εἰ ἀρτίως ἔχει τυχόν ἐν γὰρ τοῖς καθ' ἑαυτὸν, ἔται μὲν εὐσθενῶς εἰς τὸ διακρίνειν δύνασθαι τὴν τῶν πραγμάτων ποιότητα, ἀκριβῆ δὲ τὴν βάσανον ἐφ' ἑκάστῳ ποιήσεται, καὶ οἷα τις ἀριστος τραπέζιτης δοκιμάζων ἕπαντα, καὶ τὸ μὲν καλὸν κατέχων, καὶ ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπεχόμενος, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐδοκίμησι λίαν. Κατακλιθεῖς γὰρ τὸ οἰονεῖται αἰσχρὸν καὶ παράσημον τῶν δρωμένων, προσοίτο δ' ἂν εὐκόλως τὸ ἐπιωφελέει τε καὶ ἀμεινον. Οὐκοῦν ἡ αἰσθησις, τὸ μὴ ἄγαν ὑγιές καὶ ἀρτίως ἔχον ὡς ἐν αἰσθήσει δηλοῖ, καθ' ἣν ἕκαστα τῶν πραγμάτων ἀριστα διακρίνοντες, τὴν ἀμεινω μὲν τοῖς ἀριστοῖς, τὴν χεῖρω δὲ τοῖς αἰσχρῶσι ἀπονέμοντες ψῆφον, σοφοὶ τε καὶ ἀγγίνοιοι, καὶ εἰ γὰρ οὐχὶ τῶν τοιούτων ἐσμὲν τε καὶ ὠνομάσμεθα. Ἔσμη γὰρ ὡσπερ εἰς νοῦν ἀναθρώσκουσα, τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ νοουμένων οἰονεῖ ποιότητος πραγματικῆς. Τὸ δὲ δὴ παρακεκόφθαι τὸ εὖς, ὑπεμφνείεν ἂν, ὡς γὰρ μοι δοκεῖ, τὸ δυσήκοον. Παρακεκομένης γὰρ ἀκοῆς, δοίην ἂν ἐγωγε πάθος εἶναι τὸ ἐκ μέρους εὐπειθές, καὶ οὐκ ὀλοκλήρως εἰδησιον εἰς ὑπακοήν, ἡγουν τὸ μὴ ἀμωμήτως ἐπατεῖν δύνασθαι τῶν ἱερῶν, μάλιστα δὲ γραμμάτων, ὃ δὴ καὶ δρωσίτινες, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀβουλότατα παρατρέποντες τῆς ψυχῆς τὸ εἰδήκοον. Εἴην δ' ἂν οὗτοι, κατὰ τὴν τοῦ σοφωτάτου Παύλου φωνήν, οἱ κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας αὐτὴν ἀποστρέφοντες, προσκείμενοι δὲ πνεύμασι πλάνης, καὶ εἰς βεβήλους κενοφωνίας ἐκνευκοῦτες. Οὐκοῦν ὁ ὠτότμητος τῆς εἰς τὸ εἰσω καὶ νοητῆς ἀκοῆς ὑπεμφνείεν ἂν τὴν πῆρωσιν, καὶ τὴν ἐξ ὀρθότητος ἐπὶ τὸ χεῖρον παραφθοράν. Ἀλλὰ καὶ εἰ τῷ τυχόν σύντριμμα ποδὸς ἢ σύντριμμα χεῖρος ὀρθῶς προσόν, ἀποχωρεῖτω, φησὶν, καὶ ἐν ἴσῳ τετάχθω τοῖς ἄλλοις, νοεῖν ἀναπειθοντος τοῦδε τοῦ τὸν πόδα τυχόν ἢ τὴν χεῖρα συντεθραυσμένου μὲν, πλὴν οὐκ εἰσάπαν ἡβρωσθηκότος,

¹⁶ Isa. xxxv, 3. ¹⁷ Psal. xlv, 46. ¹⁸ I Thess. v, 22. ¹⁹ II Tim. iv, 3, 4. ²⁰ I Tim. iv, 1. ²¹ I Tim. vi, 20.

(1) Aubertus, κατάκομα. Interpres κάκοςμα legit. Edit.

τὸν οὐχ ὀλοκλήρως εἰς ἔργα χωρεῖν δυνάμενον, οὕτε μὴν ἀδιάβλητον ἔχοντα παντελῶς τὴν βάδιτιν, ἥτοι τὴν ἐνέργειαν, τὴν ὡς ἐν πολιτείᾳ, φημί, καὶ ζωῆ τῆ ἐννομιωτάτῃ. Ἐἴεν δ' ἂν καὶ οὗτοι πάλιν, ἢ οἱ ποιού-τες τὸ ἔργον Κυρίου ἀμελῶς, οἷς ἐπενήνκεται τὸ οὐαὶ διὰ προφήτου φωνῆς, ἤγουν οἱ τὸ δίκαιον οὐ δικαίως διώκοντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπιτίθει δὲ ὅτι τῆ νουτῆ καὶ ὀλοτελεῖ χωλότῃ, καὶ ἡ μετρία τοῦ σκέλους κήρωσις ἐν ἰσφ τέ ἐστι, καὶ ὡς ταυτὸν λελό-γισται. Τῷ γὰρ μηδ' ὄλως τι δρᾶν ἰσχύσαι τῶν ἀγα-θῶν, τὸ μὴ δρᾶν ὀρθῶς ἐν ἰσφ κείσεται λόγῳ. Φαίνοιο δ' ἂν εἰκότως ἐν μὲν τῆ χωλότῃ, τὸ μηδ' ὄλως ἐν δὲ τῷ συντρέμματι, τὸ μὴ ὑγιῶς.

ΠΑΛΑ. Ἔοικε.

ΚΥΡ. Κυρτὸν δὲ, καὶ Ἐφῆλον, καὶ πτιλὸν τοὺς ὀφθαλ-μοὺς καταγράφει πάλιν ὡς ἐν τοῖς ἀδοκιμητάτοις. Καὶ κυρτὸν μὲν εἶναι φαμεν, τὸν οἰοῖ κεκυφῶτα, καὶ κάτω βλέποντα νῶ, καὶ πρὸς τὰ σαρκῶς νενευκότα πάθη, καὶ τοῖς ἐπιγλοῖσι τὸν ὀφθαλμὸν ἐπερῖδοντα, ὅλον δὲ ὅτι τὸν νοητὸν, καὶ εἰς τοῦτο γνώμης ἰόντα λοιπὸν, ὡς τὸ ἀπορθοῦσθαι μισεῖν, πρὸς γέ φημι τὸ χρῆναι τὰ ἄνω φρονεῖν. Ἐἴεν δ' ἂν ἐν τούτοις τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐγκλήματα, περὶ ὧν γέγραπται: « Σκοτι-σθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν ὥτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκαμψον. » Ἐφῆλον δὲ, τὸν τὴν Ἐφῆλιδα τὴν καλουμένην ἐπ' αὐτοῖς ἔχοντα μετώποις. Ἀβρώστημα δὲ τοῦτι κταμελαίνειν εἰδὸς τὴν ἐπ' ἄκρου δέρματος ὄψιν. Παραιρεῖται δὲ τοῖς οἷς ἂν γένοιτο παθεῖν, τὸ κἂν γοῦν ἰσχύσαι λαθεῖν, αὐ-ταῖς ἐπανθαῦν ὀφρύσιν, ὅλοισ τε προσώποις ἐπηρητη-μένον. Ἐφῆλος δὲ οὖν ὁ τοῖσδε σωματικῶς, νοητῶς γε μὴν ὑποφαίνει τὸν ἀσχήμονα, γυμνῶς τε καὶ ἀκρύπτως, καὶ οἰοῖ πρόσωπον οὐκ ἔχοντα καθαρὸν, ἀλλ' ἐκφανὲς ἅπασι τὸ ἀκαλλῆς εἰς ζωὴν, ὡς μὴ εἰ-δῆναι που τάχα, μηδὲ τὸ ὑπὸ τῶν σοφῶν ὀρθῶς εἰρημένον, « Σοφοὶ κρύψουσιν τὰς ἐαυτῶν αἰσχύνας. » quidem sciat, quod est a sapiente quodam dictum :

ΠΑΛΑ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ Παλλάδιε, μυρία ὅσα γε τὰ ἡμῖν ἐσσι πάθη;

ΠΑΛΑ. Ναί· τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὦ γενναίε, φημί, νοσεῖ μὲν ἕκαστος, ἀ νοσεῖ, αἰδοῖ δὲ πολλάκις τῆ πρὸς ἀδελφοὺς ἠττώμε-νος, ἐν σπουδῇ καὶ λόγῳ ποιεῖται πολλῶ καὶ τὸ ἐρ-θῶσθαι δοκεῖν, καὶ τὸ λανθάνειν ἐν κακοῖς.

ΠΑΛΑ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ δὴ τις εἴη πρὸς τοῦτο ἤκων ἀναισχυν-τίας, ὡς ἠγεῖσθαι παρ' οὐδὲν, τὸ καὶ ἐκφανδὸν ἐλέ-σθαι πλημμελεῖν, καὶ τῶν εἰς κοσμιότητα γερῶν ἀφειδῆσαι παντελῶς, οὐκ ἂν τῷ δόξειεν ὁ τοῖσδε λοιπὸν, τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀγίου γένους οἴχεσθαι μακράν;

ΠΑΛΑ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Ἐφῆλον τοίνυν ὁ νόμος ἀποκαλεῖ τὸν τοιού-τον, ὡς οὐδὲ κρύπτειν εἰδὸτα καὶ ἀνεχόμενον τὸ συμβᾶν ἀβρώστημα καὶ πάθος αὐτῷ. Πτιλὸν δὲ τοῦς

in conversatione ac vita cum legē maxime congruen-tem habet. Ejusmodi sunt iterum, qui faciunt opus Domini negligentē²⁰, quibus prophetæ voce illud æ irrogatum est; aut qui quod justum est, non juste sectantur, ut scriptum est²¹. Illud autem animadvertas velim, spirituali ac plenæ claudica-tioni, illam quoque modicam tibie debilitatem pa-rem esse, et pro eodem haberi: tantidem enim utrumque æstimandum est, et nihil omnino quod præclarum sit, facere posse, et id minus recte fa-cere; significatur autem non absurde in claudica-tione quidem, nihil prorsus posse, in contritione autem, non recte posse facere.

PALL. Consentaneum videtur.

CYR. Gibbosum præterea, et qui maculosa sit facie, et qui lippis oculis, recenset item inter eos qui maxime repudiantur. Ac gibbosum quidem esse dicimus, qui quodammodo incurvatus est, et cujus animus deorsum aspicit, et ad carnis affectus est proclivis, et oculos nimirum spirituales ad res ter-renas defigit, jamque in eam sententiam venerit, ut erigere animum ad res supernas sapiendas fugien-dum putet. Inter hæc numerari possunt Judæorum crimina, de quibus scriptum est: « Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurva²². » Maculosum autem, seu, ut Græce ha-betur, Ἐφῆλον, appellamus, qui maculam, id est, Ἐφῆλιδα, in ipsa fronte habet; est autem is morbus vim habens denigrandi summæ cutis aspectum.

417^C His autem in quibus hic morbus fuerit, acci-dit ut latere non possint; cum in ipsis supercilliis innascatur, et in tota facie grassetur. Maculosus est igitur ejusmodi homo corporaliter, sed spiritualiter indicat apertum, minimeque occultum impuden-tem, ac veluti impuro vultu hominem, qui vitæ tur-pitudinem omnibus aperte prodat, adeo ut ne id

PALL. Quonam modo?

CYR. Quid enim, Palladi, nonne mnumera nobis insunt vitia?

PALL. Certe. Sed quorsum istud?

CYR. Quia, inquam, Palladi, unusquisque no-strum quocumque alio labore vitio, pudore tamen fratrum sæpenumero victus, maximam curam ac studium adhibet ut integer esse videatur, et in malis lateat.

PALL. Recte ais.

CYR. Si quis igitur ad eam impudentiam progre-diatur ut palam delinquere pro nibilo ducat, et honestatis ornamenta prorsus negligat, ejusmodi homo nonne jam cuivis videatur a sacro sanctoque genere longe remotus?

PALL. Sane vero.

CYR. Maculosum igitur lex vocat ejusmodi ho-minem, ut qui vitium ac morbum suum ne occul-tare quidem norit ac velit. Lippis vero oculis eum

²⁰ Jerem. XLVIII, 10. ²¹ Cfr. Deut. XVI, 20; Sap. VI, 11. ²² Psal. LXXIII, 24.

appellat qui videndi facultate minimo ille quidem privatus sit, sed id recte facere nequeat; quales ii sunt quibus adest quidem prudentia, non tamen id etiam habent ut recte sentire velint: nonnulli enim, cum id quod rectum est videant, tamen ad ea quæ minime convenit, voluntatis suæ propensionem detorquent: alii vero, cum possint rectam de dogmatis sententiam assequi, suæ ipsi menti officiantur, ac turpissimarum opinionum aucupium sectantur, nullamque de Deo sanam sententiam amplectuntur: quales sunt hæretici, ac præter hos Judæi, qui, cum Deum credant esse Patrem, Filium tamen, qui ex ipso secundum naturam existit, stultissime repellunt. Itaque verissime de illis dici potest, quod est prophetæ voce decantatum: « Oculi sunt eis, et non vident²²: » **418** Nihil enim factus videndi proficit, nisi adjunctum sit illud, ut recte videatur, nimirum ut claudicationem et contritionem pedis pro eodem haberi jure dicebamus: nihil enim prorsus interest nullomodo quis incedere per semitam rerum gerendarum, et actionum viam, an vero non recte incedere possit.

PALL. Recte dicis.

CYR. Non accedet etiam ad sacrificandum homo in quo fuerit scabies indomita vel impetigo, aut qui altero testiculo careat, omnis in quo est macula. Indomitæ igitur scabiei persimilia esse censenda sunt turpissima vitia, quæ acriori fluxu in animum influunt, et modum omnem egrediuntur; quæ cum ex voluptate initium sumant, asperum exitum habent. Quid? Nonne eenses in unoquoque peccatum mediocritatem quamdam vitii, tum vero redundantiam spectari?

PALL. Quonam istud modo?

CYR. Qui corporis voluptate capitur, nonne eo vitio et modice, et ultra modum laborare potest? Alii enim succumbunt morbo, et eo modo mediocriter afficiuntur, alii ad summum in eo malo progrediuntur, et indomita impotentique libidine laborant, ut etiam ultra ea vitia quæ secundum naturam sunt, præcipites ruant.

PALL. Quod dicis, teneo.

CYR. Igitur in unoquoque vitio ultra rationis terminos modumque consuetum, et qui in plerisque reperitur, insolenter intemperantia prodire, id vero jam scabies indomita dici potest. Ad hæc impetigo quivis animi morbus appellari, qui semper latius serpat, nullumque finem faciat in pejora crescendo. Comprimere igitur atque minuere irruentia vitia, nobis divina lex præcipit; id in hunc sensum accipies cum audis: « Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris; quia curatio faciet cessare peccata maxima²³. » Vitia enim si minime castigentur, serpunt in dies ad turpiora, et cor atque mentem corripunt, atque ad summam perniciem perducunt. Castiganda est igitur a nobis vitiositas, ita ut eam nostra vigilan-

Α ὀφθαλμούς, τὸν ἥκιστα μὲν τοῦ βλέπειν ἐστατημένον, ὕγιως δὲ τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἔχοντα. ὁποῖοί τινες εἶναι, εἰς ἐνεστέ μὲν ἢ φρόνησις, τὸ γε μὴν ἐλάσθαι φρονεῖν ὀρθῶς οὐχ ὁράται προσόν. Οἱ μὲν γὰρ ὀρῶνται, φησί, τὸ ἀγαθόν, ἐφ' ἃ μὴ προσήκει τῶν ἰδίων θελημάτων παρατρέπουσι τὴν ῥοπήν· οἱ δὲ, καὶ δογματικῆς ὀρθότητος οὐκ ἀμοιρεῖν ἰσχύοντες, μονονοῦχί τὸν οἰκίον αὐτοὶ κατασίνονται νοῦν, εἰς ἀκαλλεστάτην ἐννοιῶν ἰέντες θήραν. καὶ ἕγις οὐδὲν τῆς ἐπὶ Θεῷ δόξης εἰσδεχόμενοι· ὁποῖοί τινές εἰσιν, αἰρετικῶν μὲν μάλιστα παιδες, Ἰουδαῖοί τε πρὸς τοῦτους, οἱ θεοὶ μὲν πιστεύοντες εἶναι τὸν Πατέρα, τὸν γε μὴ ἐξ αὐτοῦ πεφηγότα κατὰ φύσιν Ἰῶν ἀνοητότατα διαδοόμενοι. Τοιγάρτοι καὶ ἀληθὲς ἐπ' αὐτοῖς τὸ διὰ τοῦ προφήτου φωνῆς ὑμνούμενον, « Ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, B καὶ οὐ βλέπουσιν. » Ὀνίνησι γὰρ τὸ βλέπειν οὐδὲν, εἰ μὴ προσήκοντός τις τὸ ὄντως βλέπειν, καθάπερ ἐμφῆσι καὶ τὴν χολότητα, καὶ τὸ σύντριμμα τοῦ ποδὸς ἐν ἰσφ' τετάχθαι λόγῳ δικαίως ἐλέγομεν· δοῦσαι γὰρ ἄλλως οὐδὲν, τοῦ μὴ ἄλλως εἶναι· ἴδνασθαι, τὸ μὴ ἴδναι· εἶναι τυχόν, τὴν ὡς ἐν πράγμασι δὲ δηλονότι τρέπον, καὶ πῶν ὡς ἐν ἔργοις ὀδόν.

ΗΑΑΑ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐ προσελεύσεται δὲ ἱερουργίῳ ἀνθρώπος, ᾧ ἐάν ἢ ἐπ' αὐτῷ ψώρα ἀγρία, ἢ λεγὴν, ἢ κρόνις, ἢ πᾶς ᾧ ἔστιν ἐν αὐτῷ μῶμος. Ψώρα μὲν οὖν ἀγρία παρεικαστίον τὰ ἐκτοπώτατα τῶν παθῶν, δριμυτέροις βέύμασι καταχόμενα νοῦ, καὶ πέρα πάντος ἰόντα μέτρον, καὶ ἐξ ἡδονῆς μὲν ἔχοντα τὴν ἀρχήν, εἰς πικρὸν γε μὴν ἐξήκοντα τέλος. Ἡ οὐχὶ οὐ φῆς C ἐκάστῳ τῶν πλημμελημάτων καὶ συμμετρίας τῆς καὶ ἀμετρίας ὁρᾶσθαι τοῦ κακοῦ;

ΗΑΑΑ. Πῶς εἶπες;

ΚΥΡ. Ὁ σωματικῆς ἡδονῆς ἠτιώμενος, οἷα ἂν τοῦτα πάθοι καὶ μετρίας καὶ ὑπὲρ μέτρον; Οἱ μὲν γὰρ, ἠτηνησάμενοι, καὶ νοσοῦσι περιεσταλμένως· οἱ δὲ καὶ εἰς ἄκρον ἔκρουσι τοῦ κακοῦ, καὶ ἀσθένει ἀγριαίνουσιν νοσοῦσι τὴν ἡδονήν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐπίκειναι τῶν κατὰ φύσιν ἐξολισθῆσαι παθῶν.

ΗΑΑΑ. Συνήμι δ' φῆς.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν κακῶν τὸ ἐκτόπιον ἐκνευκὸς εἰς τὸ πέρα λόγου, καὶ μέτρων ἐπέκεινα τῶν ἐνθεῖ καὶ παρὰ πολλοῖς, λέγοιτ' ἂν ἡ ἀγρία ψώρα λοιπόν. Λειχήν δὲ πρὸς τοῦτους, πᾶν ὅστις πάθος, αἰεὶ διέρπον εἰς τὸ εὐρὺ, καὶ ἀκατάληκτον ἔχον τὴν εἰς τὸ χεῖρον ἐπίδουσι. Συστέλλεσθαι δὲ δεῖν, καὶ εἰς τὸ μείον ἀγεσθαι πρὸς ἡμῶν τὰ προσπιπτόντα τῶν παθῶν, ὁ θεὸς βούλεται νόμος. Τοιοῦτον τὴ νοσησὶ ἀκούων· « Ἐάν Πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς, ὅτι ἰσμία καταπαύσει ἀμαρτίας μεγάλας. » Τὰ γὰρ ἀνεπίκλητα τῶν παθῶν, ἔρπει μὲν αἰεὶ πρὸς τὸ ἀισχυόντως ἔχον· καταδράττεται δὲ καρδίας καὶ νοῦ, καὶ εἰς κλειθρὸν ἀγει παντελῆ. Δεῖ δὲ οὖν ἄρα πρὸς ἡμῶν ἐπιτιμᾶσθαι τὸ φαῦλον, ταῖς εἰς τὸ ἀμεινον ἀνοδομαῖς περιεστῆ-

²² Jerem v. 21. ²³ Eccle. x. 4.

λουσης αὐτὸ τῆς ἐν ἡμῖν νήψεως, καὶ ἀναιρούσης A
κατὰ βραχί. Μόνορχιν δὲ πρὸς τοῦτοις, φησὶ, καθά-
περ ἐγώ μαι, τὸν ἡμίανδρον, καλοῖονε παρασκευά-
μων τὸ τελείως ἀνδροπρεπές. « Οὐτε γὰρ πόρνοι, »
φησὶν, « οὔτε μαλακοὶ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν κλη-
ρονομήσουσι. » Θηλυδρίας δὲ τοὺς τοιοῦτους ὀνομάζει,
οἵ τινι ἀνδρὸς λαχόντες φύσιν, ψεύδονται τὸ ἀνδρο-
πρεπές, καὶ νοῦν καὶ σῶμα μαλακίζόμενοι, καὶ
ἐκοντοὶ κατακλιόμενοι πρὸς τὸ ἀναλι καὶ θηλυπρε-
πές. Εἰκόσ δὲ δὴ πάλιν, τὸν μόνορχιν καὶ ἑτερόν τι
παραδηλοῦν. "Ἀνδρα μὲν γὰρ ὀνομάζειν ἔθος τὸν
εὐσθενη καὶ συνστοραμμένον, καὶ οὐκ ἀνικάνως
ἔχοντα πρὸς τὸ ἕνωσθαι καταρθοῦν ἂν ἂν ἔλοιτο τυ-
χόν. Νοηθεῖ δ' ἂν εἰσάτως ἐξ ἡμισείας ἀνήρ, ὁ μὴ
ἐλοκλήριος εὐσθενης, μήτε εἰσάπαν εἰς τὰ αὐτῷ
πρέποντα γοργός· οὐ γάρ τοι προσήκει τονθεῖ προ-
καίμενων, διασκευομένην αὐτῷ τὴν ἀνδρείαν καὶ
λείωδημένων προσφγειν τὸ εὐσθενές, καὶ ὡς ἀσθενεῖν
ἐκ μέρους· ἀνδρῖζεσθαι δὲ καὶ κραταιοῦσθαι, κατὰ
τὸ γεγραμμένον, ἀδιαβλήτον ἔχοντα καὶ ἀκατάσκα-
πτον προθυμίαν. Οὐκοῦν ἀνίερος μὲν ὀμολογουμένως,
ὁ ὑπὸ μώμου γραφήν. Εἰργεται δὲ οὐχὶ τοῦ χρεῖναι
μεταλαχεῖν τῆς ἁγίας τροφῆς. « Φάγεται γὰρ ἀπὸ
τῶν ἁγίων, » φησὶ, « κλήν πρὸς τὸ καταπέτασμα οὐ
προσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσακστήριον οὐκ ἐγγισί. »
Οἱ γὰρ ἔτι ταῖς εἰς νοῦν ἔσω κεκρυμμέναις ἀσθε-
νείαις ἔνοχοι, μεταλάχουεν ἂν τῆς εὐλογίας Χριστοῦ,
καὶ οὐχ ὡς ἐν τάξει τῇ τῶν ἁγίων εἰς ἐπίδοσιν ἁγια-
σμοῦ, καὶ εἰς ἐδραϊότητα νοῦ, καὶ τὴν ἐπ' ἅπασιν τοῖς
ἐρίστοις ἐρηρουμεμένην διαμονὴν, ἀλλ' ὡς ἐν τρόπῳ
ἐπ' ἐκόντες τοῖς ἡβρωσθησάντων εἰς ἀπόθεσιν τοῦ κα-
κοῦ, καὶ εἰς κατάληξιν ἁμαρτίας, καὶ εἰς νέκρωσιν
ἡλιούτων, καὶ εἰς ἀνάληψιν ἐξέξιας τῆς πνευματικῆς.
Ἐπειδὴ γὰρ ἔστιν ὁ Χριστὸς καινὴ κρίσις, κατὰ τὰς
Γραφάς, ταῦτε γοι δεχόμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἐν ἑαυ-
τοῖς διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς τε καὶ αἵματος, ἵνα
πρὸς καινότητα ζωῆς ἀναστοιχειούμενοι δι' αὐτοῦ
καὶ ἐν αὐτῷ, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποσκευαζώ-
μεθα, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς
ἀπόψης, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφησ.

ΚΥΡ. Ἀποφάσκει μὲν οὖν τῶν ἑριων ἔργων τὴν
ἐπιτήθειον τοῖς ὀλινοίπας ἐντετηγμένην καὶ ἀνα-
πόδητον ἡβρωσθησάντων τὴν νοητὴν ἐπήρειαν· ἄγιον D
γὰρ ἤριστά γε τὸ νοσοῦν ἀεὶ τὰ προσπεφυκόμενα τῶν
παθῶν· ἀλλ' εἰ καὶ τι [τῶν] ἁμαρτήτως ἐχόντων ἐν
γεθὴ σπρίσιν αὐτοῖς, καὶ ἀδιαβλήτως εἰς λειτουργίαν, τὸ
ἡβρωσθησάντων συμβαίνει τὰ κοινὰ δὴ ταῦτε καὶ οὐκ
ἐξίτηλα τῶν παθῶν, οὐκ ἀνεπιτιμητὸν εἶδον δεῖν
αὐτοῦ ἐπιτάττει, λέγων· « Εἶπον πρὸς Ἀαρὼν καὶ
πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ προσέχρωσαν ἀπὸ τῶν
ὀντων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ οὐ βεθελύσουσι τὸ
ὄνομα τὸ ἁγίων μου, ὅσα αὐτοὶ ἀγιάζουσι μοι· ἐγὼ
Κύριος. Εἶπον αὐτοῖς· Εἰς τὰς γενεὰς ὁμίον πᾶς ἄν-
θρωπος, ὃς ἂν προσέληθαι ἀπὸ παντὸς τοῦ σπέρματος

ad meliorem frugem revocando comprimat. et pau-
latim exstinguat. Alterum vero testiculum non ha-
bentem, ut ego arbitror, semivirum appellat, et a
quo perfecti viri dignitas sit abscissa. « Neque enim
fornicatores, » inquit, « neque molles, regnum Dei
consequentur »¹⁷. » 19 Exoletos autem hoc no-
mine appellat, qui, cum viri naturam sortiti sint,
viri dignitatem ementiuntur, et animo et corpore
effeminati, et sponte ad emervatum muliebremque
modum fracti. Est autem præterea verisimile eum
qui albero testiculo careat, aliud quiddam signifi-
care: habet enim id consuetudo, ut firmus, atque
in se collectus, et ea omnia perficere valeat quæ
decreverit, vir appelletur: intelligi igitur non ab-
surde potest is esse ex media parte vir, qui minime
B integra est firmitate, neque ad omnia exsequenda
quæ sibi convenient, satis virium habens: non
enim decet, eum qui Deo dicatus est, mutilam illi
fortitudinem ac debilitatem firmitatem offerre, et
tanquam ex parte languere; sed viriliter agere et
confortari, sicut scriptum est¹⁸, et ejusmodi alacri-
tatem habere, quæ reprehensionem omnem et irri-
sionem effugiat. Igitur sine ulla controversia arce-
tur a saceris, qui fuerit alicujus macula reus; arce-
tur autem non quominus sancto cibo vescatur:
« Comedet enim, » inquit, « de sanctis »¹⁹. » Sed ne ad
velum ingrediatur, neque accedat ad altare: nam,
qui languoribus adhuc in animo latentibus obnoxii
sunt, ii participes esse benedictionis Christi pos-
sunt, non tamen eo modo quo sancti viri percipi-
unt ad sanctificationis incrementum et animi fir-
mitatem, et ad fixam in rebus præclaris perseveran-
tiam; sed eo modo, qui infirmis convenit, ad vitii
abjectionem, cessationemque a peccato, et mortifi-
cationem voluptatam, valetudinisque spiritualis re-
creationem. Nam, quia Christus nova creatura est,
secundum Scripturas²⁰, eam ob causam nos quoque
illum in nobis ipsis accipimus, ut per sanctam ejus
carnem et sanguinem in vitæ novitatem per ipsam
et in ipso reformati, deponamus veterem hominem,
qui corrumpitur secundum desideria erroris, sicut
scriptum est²¹.

PALL. Recte ais.

CYR. Interdicit igitur munus sacrorum procu-
ratione iis qui infixi quodammodo, et que abjici
non possit, spirituali infirmitate laborant; nam
qui assidue in vitis vitiis laborant, sancti nullo modo
sunt: quin etiam qui in seipsis integri sunt, et mi-
nime ad sacra ministeria vitiosi, tamen si ex iis
aliquem his communibus vitiis, et quæ abjici haud
facile possunt, laborare contingat, eum non sine
castigatione relinquendum esse præcipit, dicens:
22 « Dic Aaron et filiis ejus, et abstineant a sanctis
sanctorum Israel, et non profanabunt nomen sanctum
meum, quæcumque ipsi sanctificant mihi: ego Do-
minus. Dic eis, in progenies vestras: Omnis homo,
quicumque accesserit de omni semine vestro ad san-

¹⁷ I Cor. vi, 10. ¹⁸ Psal. xxvi, 14. ¹⁹ Levit. viii, 31. ²⁰ II Cor. v, 17. ²¹ Rom. vi, 4; Ephes.
iv, 22.

cta, quæcunque sanctificant filii Israel Domino, et fuerit immunditia ejus in ipso, exterminabitur anima illa a me. Ego Dominus Deus vester, et homo ex semine Aaron sacerdotis, et hic leprosus, vel seminis fluxum patiens, et de sanctis non comedet, quoad mundatus fuerit; et qui tetigerit omnem immunditiam animæ, aut homo de quo exierit semen concubitus, vel quicumque contigerit omne reptile immundum quod inquinat, vel homo quem inquinat aliquid secundum omnem immunditiam ejus, anima quæcunque contigerit ea, immunda erit usque ad vesperam; non comedet de sanctis, nisi abluerit corpus suum aqua, et occiderit sol, et mundus erit, et tunc comedet de sanctis, quia panis ipsius est. Morticinum et captum a bestia non comedet, ne inquinetur in ipsis. Ego Dominus, et custodient custodias meas, ne sumant propter eas peccatum, et moriantur propter eas, si profanaverint eas. Ego Dominus Deus, qui sanctifico ipsos ³⁰. Qui offerunt, inquit, sacrificia, id est, ea quæ sanctificantur a filiis Israel, quæcunque consecrarint, ut sacrificent Deo, ne profanent ejus nomen, ut nondum sanctificati, neque dum ab impuritate, quæ illis acciderit, abluti, offerant: alioqui sciant se hanc culpam extremo supplicio persoluturos. Ego enim sum Dominus, id est, non Deus falso nomine appellatus, in quem etiamsi quis peccet, damni nihil factum erit. Quid enim in lignum lapidemve committi potest, unde a nobis rationes repetendæ sint? Cum igitur gravi timore nos corrigere atque ad cautionem excitare vellet, impuritalis genera, quæ suscipi a nobis possunt, utiliter enumerat, ut suis cultoribus via probitatis, quam eos ingredi in primis deceat, non sit ignota, ac sciant, quibus rebus illi accepti purique fieri possint, eamque teneant vitæ rationem quæ sit legislatori gratissima.

PALL. Recte est a te dictum.

CYR. Leprosus igitur, et cum qui seminis fluxum patitur, **421** a sacro ministerio rejicit, ac sanctorum esse expertem jubet, quoad vitium quod sibi accidit a se depulerit, atque ab ejus contagione longissime discesserit. His tanquam impuritate laborantem adjungit eum qui attigerit omnem immunditiam animæ, vel de quo exierit semen concubitus, præterea qui reptile tetigerit, hominem denique qui quovis modo immunditiæ obnoxius fuerit; non quod corporeas affectiones lex accuset, si verum atque sincerum ejus propositum spectemus, sed ut in figuris adhuc sensibilibus atque corporeis animi affectus ostendat. Signum igitur mortalitatis est lepra; carnem enim absumit atque depascitur, hominemque transfert in eum habitum qui præternaturam est, et corporis aspectum immutat. Seminis autem fluxus est secunditatis abjectio, natura incassum fluente: qualis esse etiam hominis animus cernitur ad corruptionem prolapsus; ac prope dixerim, in sterilitatem absumptus, quod nihil eorum

ὑμῶν πρὸς τὰ ἅγια, ὅσα ἂν ἀγιάζωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἡ ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ ἦ, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἀπ' ἐμοῦ. Ἐγὼ Κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως, καὶ οὗτος λεπρᾶ ἢ γονόρρυσ, τῶν ἁγίων οὐκ ἔδεται, ἕως ἂν καθαρῶσθῃ, καὶ ὁ ἀπτόμενος πάσης ἀκαθαρσίας ψυχῆς, ἢ ἄνθρωπος ᾧ ἂν ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ κοίτη σπέρματος, ἢ ὅστις ἂν ἀψηται παντὸς ἐρπετοῦ ἀκαθάρτου, ὁ μιάλει αὐτὸν, ἢ ἐπ' ἀνθρώπῳ, ἐν ᾧ μιάλει αὐτὸν κατὰ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν αὐτοῦ· ψυχὴ ἦτις ἐὰν ἀψηται αὐτῶν, ἀκαθαρτὸς ἔσται ἕως ἑσπέρας, οὐκ ἔδεται ἀπὸ τῶν ἁγίων, ἐὰν μὴ λούσῃται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ δὴ ὁ ἥλιος, καὶ καθαρὸς ἔσται, καὶ τότε φάγεται τῶν ἁγίων, ὅτι ἄρτος αὐτοῦ ἐστί. Θνησιμαῖον καὶ θηριάλωτον οὐ φάγεται, μὴ μιανθῆναι αὐτὸν ἐν αὐτοῖς. Ἐγὼ Κύριος, καὶ φυλάσσονται τὰ φυλάγματά μου, ἵνα μὴ λάβωσι δι' αὐτὰ ἁμαρτίαν, καὶ ἀποθάνωσι δι' αὐτά, ἐὰν βεθλωῶσιν αὐτά. Ἐγὼ Κύριος ὁ ἀγιάζων αὐτούς. Οἱ γὰρ δὴ προσάγοντες τὰ ἱερὰ, φησὶν, ἦτοι τὰ ἀγιαζόμενα παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὅσα ἂν ἀναθεῖεν εἰς θεοῦ ἰσταν τῷ θεῷ, μὴ βεθλωσάντων αὐτοῦ τὸ βνομα, προσάγοντες οὐ προηγησάμενοι, καὶ ἀναπόνηκτον ἔχοντες ἐπὶ τὴν ἀκαθαρσίαν ἣν ἂν συμβαίνει παθεῖν ἢ ἴστωσαν ὅτι, φησὶ, τὴν ἐσχάτην εὐθύς ἀποτίσσωσι δίκην. Ἐγὼ γὰρ εἰμι Κύριος, τῶν ἔστιν, οὐ θεὸς ψευδώνυμος, εἰς ὃν εἰ καὶ τις ἁμαρτοῦ τυχόν, οὐδὲν ἔσται πλημμελές. Τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο πρὸς ἡμῶν εἰς ξύλον ἢ λίθον, ἤπερ ἂν ἔπαυ καὶ τὸ εὐθύνεσθαι δεῖν; Οὐκοῦν τοῖς ἅγαν δέμασι προσεπανορθῶν εἰς ἀσφάλειαν τῆς ἀκαθαρσίας, τοῖς τρόποις καθ' οὓς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἀπαρθμῆται χρησίμως, ὡς ἂν εἰθεῖεν οἱ λειτουργοὶ τῆς αὐτοῦ ὅτι μάλιστα πρεπούσης ἐπιστείας τὴν ὁδὸν, καὶ ἂν ἂν εἶεν δεκτοὶ τε καὶ καθαρὸι, τὴν τῷ νομοθέτῃ θυμαρεστάτην διαστείλοντες ζωὴν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔφης.

ΚΥΡ. Τὸν μὲν οὖν λεπρῶντα καὶ γονόρρυσ, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐξίστησι λειτουργίας, καὶ δεῖν γενέσθαι φησὶ τῶν ἁγίων ἀμέτοχον, μέχρις ἂν αὐτῷ τὸ συμβῶν ἀποκρούσαιο, καὶ ἀπωτάτω γένοιτο τοῦ νοσῆν. Προσάπτει δὲ τούτοις, ὡς ὁμοφυᾶ νοσοῦντα ἀκαθαρσίαν, τὸν ἀπτόμενον πάσης ἀκαθαρσίας ψυχῆς, ἢ ἂν ἐξέλθῃ κοίτη σπέρματος, καὶ μέντοι τὸν ἐρπετοῦ θιγγάνοντα, καὶ ἀνδρὸς ἠντιναοῦν ἔχοντος ἐπὶ μολυσμῷ τὴν κατέβρησιν· οὐ πάθεισιν, οἶμαι, σωματικοῖς ἐπιτιμῶντος τοῦ νόμου, κατὰ γε τὸν ἀληθῆ καὶ ἀμωμήτως ἔχοντα σκοπὸν, ἀλλ' ὡς ἐν τύποις ἐστὶ, τοῖς ἐν αἰσθήσει καὶ σωματικοῖς, τὶ ἐν ψυχῆς ἀποφαίνοντος. Σύμβολον δὲ οὖν νεκρώσεως μὲν, ἢ λέπρα· δαπανᾶ γὰρ καὶ καταδόσκειται τὴν σάρκα, μεθίστησι δὲ εἰς τὸ παρὰ φύσιν, καὶ ἄλλοι οὖν τοῦ σώματος τὴν ἕψιν. Γονόρροια δὲ, καρπογονίας ἐστὶν ἀπόθεισις, βρούσης εἰς τὸ μηδὲν τῆς φύσεως ὁπίσθις ἂν τις ὄρωτο καὶ ἀνθρώπου νοῦς παρενεχθεῖσιν ἐκ παραφθορᾶν καὶ μονονοῦχι δαπνῶμενος εἰς ἀκαρπία, διὰ γε τοῦ δύνασθαι συνίεναι μηδὲν τῶν ἀνεγ-

³⁰ Levit. xxii, 1-9.

καίων εἰς σωτηρίαν ὅποιοί τινες γεγόνασιν Ἰμέ-
 ναιός τε καὶ Ἀλέξανδρος, οἴομενοι τε καὶ λέγοντες
 ἀνάστασιν ἤδη γεγενῆσθαι. Καὶ προστεθεῖεν ἂν τού-
 τοις, οἱ ἀπονεύοντες ἀχαλίνως πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῶν
 ἐκτόπων, καὶ τῆς ἑαυτῶν διανοίας τὸν καρπὸν πα-
 ραβρίπτοῦντες ἀπλῶς εἰς ἐώλους καὶ ἀσελεῖς ἤδο-
 νάς. Οὐκοῦν ὁ λεπρὸς μὲν καὶ γονορροῦς, τοῦτ'
 ἔστιν, ὁ τοῖς νεκρότητος ἔργοις ἐνισχημένος (εἶεν δ'
 ἂν ἔργα νεκρότητος, τὰ τῆς σαρκὸς πάθη), καὶ ὁ τὴν
 ἔσω καρποφορίαν, τὴν εἰς νοῦν δηλονότι καὶ κεκρυμ-
 μένην, οὐκ ἀπαράφθορον ἔχων, ἀποχωρεῖτω, φησί,
 τῶν ἀγίων, ἕως ἂν καθαρῶσθῃ. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος
 ἔφη Παῦλος, « Ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ
 πίνῃ τὸ ποτήριον αὐτοῦ ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει
 καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα αὐτοῦ. Δοκιμαζέτω
 δέ, » φησὶν, « ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ τότε ἐκ τοῦ
 ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. »

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν, ὦ Παλλάδις, τὸ ἀκριβὲς τοῦ
 νόμου· κερῶρηκε γὰρ ἤμιστά γε κατὰ μόνων τοῦ
 λεπροῦ καὶ γονορροῦς, συγκαταδικάζει δὲ ὡσπερ
 αὐτοῖς, καὶ εἰ τις ἄφαιτο τυχὸν τῶν ἡβρωστηκότων,
 λεπροῦ δὴ λέγω καὶ γονορροῦς. « Καὶ ὁ ἀπτόμε-
 νος, » φησὶ, « πάσης ἀκαθαρσίας ψυχῆς, ἢ ᾧ ἂν ἐξέλ-
 θῃ κοίτη σπέρματος αὐτοῦ, ἀκάθαρτος ἔσται. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τοῖς ἐπαφωμένοις ἢ
 ἀπὸ γε τούτου ζημία;

ΚΥΡ. Οὐδεμία μὲν, κατὰ γε τὸν ἐν προχείρῳ λό-
 γον. Καταμιανεῖ γὰρ οὐχὶ τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν,
 σώματος ἐπαφή. Πνευματικὸς δὲ ὁ νόμος, καὶ διδά-
 σκει πάλιν ἡμᾶς αἰνιγματωδῶς, ὡς ἀκάθαρτοι μὲν ἐν
 ἐγκλήμασι μολυσμῶν, οἱ ψυχικοὶ ἔνοχοι πάθεσιν.
 Συγκαταμιαινόνται δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ θιγγάνοντες, ἥτοι
 κολλώμενοι, κατὰ σχέσιν δὲ δηλονότι τῆς ταυτοβου-
 λίας, ἥγουν ταυτοεργίας· « Φθέρουσι γὰρ ἡθῆ χρη-
 στὰ ὀμιλῶντες κακὰ » καὶ, « Μερὶς μὲν οὐδεμία πιστῶ
 μετὰ ἀπίστου » πολέμιον δὲ καὶ ἀσύμβατον τῷ σκότῳ
 τὸ φῶς. Καὶ ἀληθὲς, ὅτι « Μετὰ ὁσίου ὁσιωθήσῃ, καὶ
 μετὰ ἀνδρὸς ἀθώου ἀθῶος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ
 ἐκλεκτός ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψεις. » Ὅτι δὲ
 οὐχὶ τὸ ἀβρωστῆσαι μόνον τὰ ἐκτοπίωτα τῶν πα-
 θῶν, μόνους ἔσται τοῖς ἡβρωστηκόσι παγγάλεπον,
 ἀλλὰ καὶ οἵπερ ἂν γένοιτο σύμφρονές τε καὶ ὁμο-
 γνώμονες, οὐ μέισιν ἢ ἐκείνοι καταμιανθήσονται
 μολυσμοῖς, παρέδειξεν εὐθὺς ἐπιειπῶν, ὅτι « Ὅστις
 ἐν βίῃται παντὸς ἔρπετου ἀκαθάρτου, μιανεῖ αὐτὸν,
 ἢ ἐπ' ἀνθρώπων ἐν ᾧ μιανεῖ κατὰ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν
 αὐτοῦ, ψυχὴ ἥτις ἂν βίῃται αὐτῶν, ἀκάθαρτος
 ἔσται ἕως ἐσπέρας. » Ἐρπετὰ δὲ πικρὰ καὶ τοσόδα
 λέγεσθαι τε καὶ εἶναι φαμεν, τοὺς οἵσπερ ἂν εἴη
 τρέπων ὁ λόγος, « Ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐ-
 τῶν· ὦν τὸ στόμα ἄρας καὶ πικρίας γέμει. » Εἶεν
 δ' ἂν οὗτοι καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων οἱ τὰ ὀρθὰ δια-
 στρέφοντες, καὶ τοῖς ἀπλουστέροις τὸν ὀλέθρου
 πρόξενον ἐνηχοῦντες λόγον, ἀποφέροντές γε πρὸς
 ἐνοίας οὐκ ἀγαθὰς, καὶ εἰς δόξαν ἐπὶ Θεῷ τὴν δι-

²¹ II Tim. ii, 18. ²² I Cor. xi, 27, 28. ²³ I Cor. xv, 33. ²⁴ II Cor. vi, 13. ²⁵ Psal. xvii, 26, 27.

²⁶ Psal. cxxxix, 4. ²⁷ Rom. iii, 14.

A quæ sunt ad salutem necessaria, possit intelligere :
 quales Hymenæus et Alexander fuerunt, existiman-
 tes ac dicentes resurrectionem jam esse factam ²¹.
 His etiam adjungi possunt qui ad omne genus re-
 rum turpissimarum præcipites ruunt, ac mentis suæ
 fructum in inutiles atque intemperantes voluptates
 temere profundunt. Igitur leprosus, et seminis flu-
 xum patiens, id est, qui in operibus mortalitatis
 detinetur (sunt autem opera mortalitatis vitia car-
 nis), qui interiorem fecunditatem, in animo nimirum
 positam atque latentem, non incorruptam servat;
 procul sit, inquit, a sanctis, quoad purificetur. Ut
 enim beatus Paulus ait : « Qui manducat corpus Do-
 mini, et bibit calicem ejus indigne, judicium sibi
 manducat et bibit, non dijudicans corpus ejus : pro-
 bet autem, » inquit, « seipsum homo, et tunc de
 pane edat, et de calice bibat ²². »

PALL. Optime a te dictum est.

CYR. Sed vide jam, Palladi, accuratam legis cen-
 suram. Non enim leprosum modo et seminis fluxu
 laborantem complectitur, sed simul cum illis quo-
 dammodo damnat etiam si quis iis morbis affectos,
 leprosum, inquam, et semine fluentem, tetigerit.
 « Et qui tetigerit, » inquit, « omnem immunditiam
 animæ, vel de quo exierit semen concubitus, impu-
 rus erit. »

PALL. Et quid in ea re damni faciunt, qui contin-
 gunt?

422 CYR. Nihil certe, si horum verborum rati-
 onem in promptu positam spectes. Neque enim
 hominis animum inquinare potest corporis tactus :
 sed, quia lex spiritualis est, nos iterum per ænigma
 docet, immundos esse et impuritatis reos, qui ani-
 mi vitiis tenentur obnoxii. Simul autem cum illis
 inquinantur qui contingunt, id est, qui societate
 quadam ejusdem voluntatis eorumdemve factorum
 illis adhærent : « corrumpunt enim mores bonos
 colloquia mala ²³; » ac « pars nulla est fideli cum
 infideli ²⁴; » pugnat lumen cum tenebris, neque ali-
 quid inter ea convenire potest; verumque est illud :
 « Cum sancto sanctus eris, et cum innocente inno-
 cens eris, et cum electo electus eris, et cum per-
 verso perverteris ²⁵. » Cæterum gravissimorum vi-
 tiorum morbis laborare, non iis modo perniciosissi-
 mum esse, qui illis morbis tenentur, sed eos quo-
 que qui ejusdem sententiæ ac voluntatis fuerint
 socii, non minori, quam illos, labe inquinari, indi-
 cavit continuo subjungens : « Quisquis tetigerit omne
 reptile immundum, quod inquinabit ipsum, vel ho-
 minem, quem inquinabit juxta omnem immunditiam
 suam, anima quæcunque tetigerit ea, immunda erit
 usque ad vesperam. » Reptilia vero fera atque ven-
 enata et esse et appellari dicimus eos in quos il-
 lud dictum cadit : « Venenum aspidum sub labiis
 eorum ²⁶, quorum os maledictione et amaritudine
 plenum est ²⁷. » Hujusmodi autem præter cæteros
 illi sunt qui ea quæ recta sunt pervertunt, atque

in simpliciorum hominum aures perniciosum sermonem infundunt, eosque ad sententias minime rectas, opinionemque de Deo perversam detorquent; vel etiam illi fortasse qui dicunt: « Manducemus et bibamus, cras enim moriemur »; et ad expellendas mundi voluptates stultorum hominum animos pertrahunt. Impuri sunt item, et eos qui se contingunt, id est, qui propius ad ipsos, si affectionis modum consideres, accedunt, inquinare solent, ii etiam, de quibus dixit profecto vir ille sapientissimus Paulus: « Si quis frater nominatur aut fornicator, aut ebriosus, aut raptor, aut avarus, aut idololatra, cum huiusmodi ne cibum quidem sumere ». Nonne enim sacro illo atque electo genere esse, neque cum iis versari qui illis laborant?

PALL. Maxime vero.

423 CYR. «Erit igitur immundus,» inquit, «quisquis hæc contigerit, usque ad vesperam: non comedit de sanctis, nisi prius laverit corpus suum aqua, et occiderit sol, et mundus erit, et tunc comedet de sanctis; quia panis ipsius est ». Præter hæc prohibet morticino et a bestia capto animante vesci, tanquam is cibum inquinare possit. Sed vide, Palladi, non aliter nobis posse contingere ut maculas omnes deponamus, et a criminibus liberemur, nisi per Christum solum, et in tempore adventus ejus.

PALL. Quonam istud modo?

CYR. Nam omnia impura, et adhuc polluta, et vitæ expertia fuisse, quæ adventum illius Unigeniti præcesserunt, ostendit, dicens: « Impurus erit usque ad vesperam, et non comedet de sanctis. » An vero ille Emmanuel non in extremis sæculi temporibus advenit?

PAL. Certe: perspicuum est enim.

CYR. Quid? sumusne tum vivificati, cum comedimus illum panem vere sanctum, et e cælo, id est, Christum, cum jam tempus ad extremum vergeret, et sol quodammodo occideret, et mensuram temporis vespera clauderet?

PALL. Maxime.

CYR. Ergo etiam usque ad vesperam ille inquinatus immundus permanet, sanctique cibi ac vitalis expers, purgationis tempus exspectat. Sed, posteaquam fuerit ablutus aqua, sole jam occidente mundatur, et suum panem habet eum qui est e cælo: nam iis qui sanctificati sunt per aquam, sancto inquam baptismate, concessa est illa per Christum benedictio: ipseque est ille panis vivens, ipse itidem qui de cælo descendit, et dat vitam mundo⁴¹. Cæterum tempus illud quo Salvator noster advenit, designari per solis occasum, perspicue cognoscet ex illis verbis quæ Deus, de agno loquens, Moysi dixit illi sacrarum rerum interpreti: « Loquere ad filios Israel, et accipiant sibi agnum per domos, et servabitur a decimo mensis usque ad quartum decimum diem, et immolabunt eum omnis multitudo

Α εστραμμένην, ἤγουν κακάεινοι τυγχόν, οἱ λέγοντας: « Φάγωμεν καὶ πίνωμεν αὐριον γὰρ ἀποθνήσχομεν » καὶ οἱ πρὸς γε τὰς ἐν κόσμῳ φιληδονίας τὰς τῶν ἀμαθεστέρων διανοίας ἐξέλκοντες. Ἀκάθαρτοι δὲ πάλιν καὶ καταμαίνειν εἰδότες τοὺς ἐκαφωμένους, ἦτοι πλῆσιον ἰόντας, κατὰ γε, φημί, τὸν διαθέσεως νόμον, οἱ περὶ ὧν ἔφη σου καὶ ὁ σεφώτατος Παῦλος: « Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλόλατρός, τῷ τοιοῦτῳ μὴ δὲ συνεσθίειν. » Ἡ γὰρ οὐχὶ τῷ ἱερῷ τς καὶ ἀπελέκτῳ γένει προκωδίστατον εἶναι φησὶ τὸ, μὴ γεγενησὶ τὰ τοιαῦτα τῶν κακῶν, μήτε μὴν τοῖς ἡβήσθηκόσι συναναγύρεσθαι δεῖν;

Β ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. « Ἔσται δὴ οὖν ἐν ἀκαθαρσίᾳ, » φησὶ, « ὃς ἂν ἀψηται τούτων, ἕως ἑσπέρας. Οὐκ ἔδεται ἀπὸ τῶν ἁγίων, ἐὰν μὴ λούσῃται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ δὴ ὁ φησὶ, καὶ καθαρὸς ἔσται, καὶ τὸ φάγεται ἀπὸ τῶν ἁγίων, ὅτι ἄρτος αὐτοῦ ἐστίν. » Ἀπαράσχει γε μὴν καὶ πρὸς τοῦτοις ἔτι τὴν θνηταίου τε καὶ θηριαλώτου βρώσιν, ὡς καταμαίνειν ἱκανῶς δυναμένην. Θέα δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, τὴν ῥύπου παντὸς ἀπόθεσιν, καὶ ἐγκλημάτων ἀπαλλαγὴν, οὐχ ἐτέρως ἂν ἐν ἡμῖν ἐσομένην, πλὴν ὅτι διὰ μόνου Χριστοῦ, καὶ ὡς ἐν καιρῷ τῆς ἐπιδημίας.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφη;

ΚΥΡ. Ὅτι γὰρ ἀπερικάθαρτον ἅπαν καὶ ἐν μολυσμοῖς ἔτι, καὶ ὅτι ζωῆς ἀμέτοχον τὸ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Μονογενοῦς, παρέδειξεν εἰπών: « Ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας, καὶ οὐκ ἔδεται ἀπὸ τῶν ἁγίων. » Ἡ οὐκ ἐν ἐσχάτοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐπιδημήσαν ὁ Ἐμμανουήλ;

ΠΑΛΛ. Ναί· σαφὲς γὰρ ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐζωοποιήμεθα δὲ κατεδηδοκότες τὸν ἄρτον, τὸν ὡς ἀληθῶς ἁγιον καὶ ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν, εἰς πέρας ἡκοντος τοῦ καιροῦ, καὶ ὡσπερ ἡλίου δύνοντος, καὶ κατακλειόντος εἰς ἑσπέραν τοῦ χρόνου τὸ μέτρον.

ΠΑΛΛ. Πάνυ.

ΚΥΡ. Ταῦτητοι καὶ μέχρις ἑσπέρας ἀκάθαρτος ὁ μολυσμένος, ἀμέτοχος δὲ καὶ τροφῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ, τὸν τῆς καθάρσεως περιμένων καιρὸν. Ὑδάτι δὲ λουσάμενος καὶ δύντος ἡλίου, καθαρὸς, καὶ ἴδιον ἄρτον ἔχων τὸν ἐξ οὐρανοῦ. Ἐκνεμένηται γὰρ ὡσπερ τοῖς δι' ὕδατος ἡγιασμένοις, ὡς ἐν ἁγίῳ, φημί, βαπτίσματι, τὸ εὐλογεῖσθαι διὰ Χριστοῦ: καὶ δὴ αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, αὐτὸς δὲ δὴ πάλιν ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. Ὅτι δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας κατασημνησεν ἂν τὸν καιρὸν ἢ ἡλίου δύσεως, εἴση τοι σαφῶς, Θεοῦ λέγοντος ἐπὶ τῷ ἀμνῷ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα: « Ἀάλησον τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ λαβέτωσαν ἑαυτοῖς πρόβατον κατ' οἴκου, καὶ ἔσται, φησὶ, διατετηρημένον ἀπὸ τῆς δεκάτης τοῦ μηνός, ἕως τῆς τεσσαρεσκαίδεκάτης, καὶ σφάξουσιν αὐτὸν πᾶν τὸ

⁴⁰ Isa. xlii, 13; I Cor. xv, 32. ⁴¹ I Cor. v, 11. ⁴² Levit. xii, 6, 7. ⁴³ Joan. vi, 33.

κλήθος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς ἑσπέραν. » Ὅρα γὰρ ἡ δεκάτη λέγεται καθ' ἣν ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Ἐμμανουήλ, πρὸς αὐτῇ λοιπὸν τῇ ἑσπέρα, τοῦτ' ἔστι τῆ τέλει τοῦ ἐνεστώτος καιροῦ. Θνησιμαίων δὲ καὶ θηριώλων, οὐ μείον ἢ λέπρα τοῖς ἐραπτομέναις τῶν μολυσμῶν ἐνίησι νοσητῶς· τοῦ μὲν θνησιμαίου τὸ τελείως νεκρὸν καὶ ἀπεψυγμένον, ὡς ἐν ἔργοις τοῖς κατὰ τὴν σάρκα, τοῦ δὲ θηριαλώτου, τὴν ὑπὸ τῆ διαβόλου πεισοῦσαν ψυχὴν ἀναφανδὸν σημαίνοντος. Χρῆμα δὲ ὅτι σωτήριον ἀποφοιτῆν ἀνδρὸς, νεκρὰ φρονεῖν ἰγνωκῶτος καὶ ἀπεψυγμένου τὸν νοῦν, καὶ τρέφοντος ὡσπάρ ἐφ' αὐτῷ τὸν Σατανάν (κατ' ἐπίθετον γὰρ ὡς ἀνέλιτο το ψυχᾶς), πῶς οὐκ ἂν εἴη σαφὲς τοῖς γε ἀληθῶς ἀρετάρουσι, καὶ ἀπωσάτω χωρεῖν παντὸς τοῦ καταμολύνειν εὐσθέτος ἄριστα διεσπουδακόσιν;

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Ἐπιπέδη δὲ πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἀκριβείας ἡμῖν ἐξέρπει τὰ διηγήματα, καὶ ὁ τοῦ νόμου σκοπὸς ἤκιστα μὲν τοῖς μεμολυσμένοις ἂν εἴη γε μὴν τοῖς ἀμωμήτως ἔχουσι τὸ χρῆμα μεταλαχεῖν τῶν ἁγίων καὶ ζωοποιῶν ἐδοσμάτων· διέστησιν εὐθὺς εὐ μάλα τὰ γένη, καὶ τίνες ἂν εἴεν οἱ τῆς εὐλογίας ἄξιοι, καὶ πρὸς γε τοῦτο διάττειν οἶοί τε, ὠρισταί· τίσι δὲ αὐτὸ ἀποσοθεῖσθαι πρέπει τῶν ἱερῶν ἐδωδίμων, διεσάφει λέγων· « Καὶ πᾶς ἀλλογενὴς οὐ φάγεται ἅγια· πάροικος ἱερῶς ἢ μισθωτὸς, οὐ φάγεται ἅγια. Ἐὰν δὲ ἱερὸς κτήσεται ψυχὴν ἐκκτητον ἀργυρίου, οὗτος φάγεται τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ οἱ οἰκογενεῖς αὐτοῦ, καὶ αὐτοὶ φάγονται τῶν ἄρτων αὐτοῦ. » Ἐξείργει μὲν ὡς μεμολυσμένον καὶ ἀναπνέοντα ἐπὶ τὸν ἀλλογενῆ τε καὶ ἑκφυλόν, τοῦτ' ἔστι τὸν οὕτω πεπιστευκότα καὶ Θεὸν οὐκ εἰδῶτα τὸν ἀληθινόν. Οἷς γὰρ οὐκ ἔκαστι τὸ διὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ νοητῆς οἰκειότητος συνδεῖσθαι Χριστῷ τῷ μεγάλῳ καὶ ἀληθῶς ἱερῷ, πῶς ἂν οἱ τοιαῦτα γένοιτο μέτοχοι τῶν ἄρτων αὐτοῦ; Δώσωμεν γὰρ οὐχὶ τὰ ἅγια τοῖς κυσί, παραβρίψαις δ' ἂν οὐδεὶς τοῖς νοητοῖς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν. Οὐκοῦν ἀμέτοχος μὲν ὀλοτρόπως ὁ ἀλλογενὴς. Συνάπει δὲ τοῦτω τὸν πάροικόν τε καὶ μισθωτόν· εἴεν δ' ἂν οὗτοι πάλιν, κατὰ γε τὸ αὐτῷ μοι δοκοῦν, οἱ κόσμη μὲν ζῶντες, καὶ αὐτῷ πολιτευόμενοι, καὶ οἰκῆ πατερίδα πεπονημένοι τὴν γῆν, διὰ γε τοῦ μόνα φρονεῖν τὰ σαρκὸς, ἐν ψιλῇ δὲ ὡσπερ καὶ μόνῃ παρκοῦντες τῇ πίστει, τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπῃσιν. Καὶ ὅσον μὲν ἦσαν εἰς λόγους, χρῆστοι καὶ ἐπεικειῖς· τὸ δ' οὖν εἰς ἔργα καὶ τρόπους τῆς ἀληθοῦς εὐλαβείας, πολὺ δὴ λίαν ἐξαστηκότας. Μισθωτοὶ δὲ αὐ, καὶ αὐτό που τάχα τὸ πιστεῦσαι μόνον, οὐκ αἰδοί τῆ πρὸς ἀλήθειαν ἠρημένοι, μισθὸν δὲ ὡσπερ τινὰ τοῦ δοκεῖν εἶναι Χριστιανοί, τὸ ἀρέσκειν τίσι θηρώμενοι, καὶ τὰς ἐκ τῶν ὠφελῶν δυναμένων αὐτοῦς φροντίδας θωπευτικῶς ὑποτρέχοντες, καὶ παρισμὸν ποιούμενοι τὴν εὐσθέθειαν καὶ φιλοκαρδεῖας προκαλύμμα, τὸ χρηστοεπὲς καθάπερ προσωπεῖον ἑαυτοῖς περιπλάττοντες. Ὅσον μὲν οὖν ἦσαν εἰς νόμου δύναμιν,

A filiorum Israel ad vesperam ⁴⁴. » Hora enim undecima vocatur ea qua nobis ille Emmanuel apparuit, **425** sub ipsam jam vesperam, id est, presentis saeculi finem. Morticinum porro et a bestia captum, non minus quam lepra, contingentes spiritualiter inficit. Ex quibus morticinum quidem hominem plane mortuum et in operibus secundum carnem extinctum; captum vero a bestia, animam quae in diaboli potestatem venerit aperte significat: rem porro salutarem esse refugere ab homine qui mortalia sapere sit assuetus, et cujus animus sit extinctus, et tanquam de se ipso Satanam pascat (devorat enim ille quas ceperit animas), quomodo dubium esse poterit iis qui sensu revera sunt integro, atque omni studio incumbunt ut ab omnibus iis rebus quae inquinare solent, longissime recedant?

PALL. Sic se res habet.

CYR. Sed, quoniam ad eam diligentiam narratio pervenit, et lex eo tendit ut inquinatis quidem hominibus minime permittat, culpa vero vacantibus concedat sanctos vitalesque cibos percipere; eam ob causam haec genera accurate distinguit, et qui sacra benedictione digni sint, et idonei qui ad eam accedant, definit, quive item a sacris cibis repellendi, declarat, dicens: « Et omnis alienigena non edet sancta; inquilinus sacerdotis vel mercenarius non edet sancta. Quod si sacerdos possederit animam emptam argento, hic edet panem ipsius, et vernaculi ejus etiam ipsi edent de panibus ejus ⁴⁵. » Excludit igitur alienigenam et externum ut impurum, neque adhuc ablutum, id est, nondum credentem et veri Dei adhuc ignarum; qui enim nulla spiritus mentis conjunctione Christo magno illi et vero sacerdoti devincti sunt, qua ratione ii panum ejus participes erunt? Neque enim sancta canibus dabimus ⁴⁶, aut projiciet quisquam spirituales margaritas ante porcos, juxta ipsius vocem Salvatoris. Expers igitur est prorsus alienigena. Huic adjungit inquilinum et mercenarium: inquilini autem sunt, ut mihi quidem videtur, qui mundo quidem vivunt, et in eo tanquam ejus cives versantur, ac terram veluti patriam putant, propterea quod ea sola quae carnis sunt, sapiunt, sed nuda quodammodo, solaque fide in Christi dilectione tanquam incolae habitant: ac, si verba eorum spectes, commodi homines ac probi videntur; sin facta moresque, longissime a vera sunt religione remoti; **425** mercenarii item sunt, qui hoc ipsum quod tantummodo credunt, non veritatis veneratione ducti, amplexi sunt; sed quia pro eo quod videntur esse Christiani, nonnullorum gratiam veluti mercedem quamdam aucupantur, et eorum praesidia a quibus juvari possunt, adulatorie captant, et pietatem ad quaestum convertunt, et ad cupiditatis suae velamen illam in sermone comitatem tanquam personam sibi circumponunt. Quod igitur ad vim legis spectat, cum alienigenis inquilinij quoque et mercenarii numerabuntur, et a sanctis

⁴⁴ Exod. xii, 1-6. ⁴⁵ Levit. xii, 10, 11. ⁴⁶ Matth. vii, 6.

longissime remoti, una cum illis erant; cumque cognatis quodammodo criminibus laborent, simili quoque poena multabuntur. Permittendam vero esse domesticis inquit sanctorum participationem. Edent enim, inquit, vernaculi sacerdotum, et quemcunque illi emerint; emptum argentoque comparatum et vernaculum appellans eum qui veraci germanauesit fide, et domesticus in spiritu: Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum ⁴⁵, sicut scriptum est. γάρ ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, μένον.

PALL. Vera dicis.

CYR. Ad hæc jubet ne filia sacerdotis, si cum viro alienigena nupta fuerit, de primitiis sanctorum comedat. Vernaculum plane honore affecit, cui tanquam germano concessit ut esset sanctorum particeps; illis tamen qui sacerdoti cognatione conjuncti sunt, diligentissime esse cavendum, ne cum iis conjungi velint, qui sunt vel fide, vel moribus alieni, et virtutis cognatione minime præditi, non obscurum erit, si qui diligenter sacrarum Litterarum fidem pervestigare voluerint. Ut enim in iis quæ jam superius lecta sunt, impurum quidem esse censuit, leprosum et seminis fluxu laborantem, sed eorum immunditiæ et impuritatis consortem esse statuit eum quoque qui ad illos propius accessisset, et veluti ex contactu conjunctus cum eo esset; sic etiam hoc loco sacerdotis filiam inquit, quamvis genus habeat sanctum, nihil ex ea re commodi habituram, si cum altero conjuncta sit, id est, cum alienigena, qui nulla ex parte eam attingat, neque sit ex genere Israel. Ac de historiæ ratione hactenus. Sed, si legem ad spiritualem intelligentiam revocaverimus, dicendum videtur filiam sacerdotis appellari animam, Christi virtute ex aqua et Spiritu regeneratam, et per fidem ad sanctificationem vocatam: **426** sed ejusmodi quoque anima erit, inquit, sanctorum expers, si fuerit viro alienigenæ, id est, si cum iis se conjunxerit, qui sancti vere non sunt, neque ulla spirituali affectione Deum attingunt: corpora namque corporeum habent conjunctionis modum, spiritus contra spirituales.

PALL. Equos putamus in eam culpam esse prolapso?

CYR. Quos sapientia gravi sermone præmuniebat, sic dicens: « Fili, ne te seducant homines impii, neque acquiescas, si te hortati fuerint, dicentes: Veni nobiscum; particeps esto sanguinis ⁴⁶. » Iis illi quoque adjungendi videntur, qui cum stulte a recta fide recesserint, carnem sequuntur, neque verba sancti Spiritus amplectuntur, sed attendunt spiritibus erroris, in hypocrisis loquentium mendacium, et cauteriatum animam habentium ⁴⁷. Ejusmodi homines, Christi conjunctione rejecta, hominibus revera alienigenis copulati sunt, ac semen diabolicum exceperunt; et, cum in errore sunt,

Α εἰ συντετέρονται τοῖς ἀλλογενέσιν οἱ πάροιχοι καὶ μισθωτοὶ καὶ τῶν ἁγίων ὡς ἀπώτατοι, σὺν ἐκείνοις ἔσονται· μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀδελφὰ νοσοῦντας ἐγκλήματα, τὴν ὁμοφῶδ' δικαίως ὑποστήσονται ἕκην. Ἄνεῖσθαι δὲ δεῖν τοῖς οικείοις ἐφ' ἃ τῶν ἁγίων τὴν μέθεξιν. Φάγονται γάρ, φησὶν, οἱ τῶν ἱερῶν οἰκογενεῖς, καὶ ὃν ἂν ἐκπρίλαινο τυχόν, ἐκκρίτον τε καὶ ὀργυρώνητον καὶ οἰκογενῆ που λέγων, τὸν ἐν πίστει γνήσιον, καὶ οικεῖον ἐν πνεύματι, καὶ τιμῆς ἡγορασμένον, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. « Χριστὸς γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα, » κατὰ τὸ γεγραμ-

ΠΑΛΛ. Ἄληθές.

ΚΥΡ. Προσεπιτάττει δὲ ὅτι καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου ἱερέως, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἀλλογενεῖ, αὕτη τῶν ἀπαρχῶν τῶν ἁγίων οὐ φάγεται. Τὸν μὲν οικεῖον ἐκτετίμηκεν ἐναργῶς, μεταλαχεῖν ἐπιείκῃ τῶν ἁγίων, ὡς γνήσιον· πλὴν ὅτι τοῖς ἔχουσι τὴν πρὸς αὐτὸν οικειότητα, παρατητήριον εὖ μάλα τὸ προσκαλλᾶσθαι φιλεῖν τοῖς μὴ κατὰ πίστιν ἢ τρόπον οικείοις, μήτε μὴν ἐοικέναι συγγενὲς πεπλουτηκόσιν ἐξ ἀρετῆς, οὐκ ἀσημ-φανὲς ἂν γένοιτο τοῖς ἐθέλουσι πολυπραγμασίαι τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τὴν πίστιν. Ὅσπερ γὰρ ἐν τοῖς ἡδὴ προανεγνωσμένοις ἀκάθαρτον μὲν ἐποίησε τὸν λεπτρὸν, καὶ αὐτὸ ἐπὶ τούτῳ τὸν γονορρύθον, μολυσμῶ δὲ καὶ ἀκαθαρσίας τῆς ἐπ' αὐτοῖς ἐτίθει μέτοχον τὴν ἀγχοῦ γεγονότα, καὶ οἰοῦναι συνημμένον ἐξ ἐκπαθῆς οὕτω κἀνοθέει τὴν ἱερέως θυγατέρα φησὶ, κἂν εἴη τυχόν τὸ συγγενὲς ἄγιον, οὐδὲν ἐντεῦθεν ὠφελήθησθαι, συνημμένην ἑτέρῳ, τοῦτ' ἐστὶν ἀλλογενεῖ, τῷ μηδ' ἀμύθητον οικεῖω, μήτε μὴν ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ. Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις ἡ λόγος. Παροισθέντος δὲ ἡμῖν εἰς θεωρίαν πνευματικῆν τοῦ νόμου, φημὲν ὅτι θυγατέρα φησὶν ἱερέως, τὴν ἐξ ὑδατός τε καὶ πνεύματος ἀναγεννηθεῖσαν ψυχὴν δυνάμει Χριστοῦ, καὶ διὰ πίστεως κεκλημένην εἰς ἁγιασμόν· ἀλλ' ἐστὶν, φησὶ, καὶ ἡ τοιαύτη τυχόν τῶν ἁγίων ἀμέτοχος, εἰ γένοιτο ἀνθρώπῳ ἀλλογενεῖ, τοῦτ' ἐστὶν, εἰ συνάπτουσι τισὶ τοῖς οὐκ ἀληθῶς ἁγίοις, καὶ σέθεν οὐκ ἔχουσιν πρὸς Θεὸν πνευματικὴν σώμασι μὲν οὖν σωματικῶς ἂν γένοιτο τῆς συναφείας ὁ τρόπος, πνεύμασι δὲ αὐτῶν πνευματικῶς.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνας εἰς τοῦτο παρενεχθῆναι φημι;

ΚΥΡ. Οὐδὲ ὁ σεμνὸς τῆς σοφίας διησφαλίετο λόγος οὕτως ἔχων: « Ἰτε, μὴ ὅς πλανήσωσιν ἄνδρες ἀπειθεῖς, μηδὲ βουληθῆς ἐὰν παρακαλέσωσι σε λέγοντες Ἐλθέ μεθ' ἡμῶν· κοινώνησον αἵματος. » Προσθήσομεν δὲ ἀκακίους, οἱ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἀμαθῶς ἀπηνευκότες, ὅπισθ' ἀτρέχουσι σαρκὸς, τοὺς μὲν διὰ τὸ ἁγίου Πνεύματος οὐ προσείμενοι λόγους, προσεσχικότες δὲ πνεύμασι πλάνης, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυστηριασμένοι τὸν νοῦν. Οὗτοι τὴν πρὸς Χριστὸν οικειότητα παρωθοῦμενοι, γαγόνασι κατὰ τὸ ἀληθῆς ἀνθρώποις ἀλλογενεῖς, καὶ στεριμάτων ἠνέσχητο διαβολικῶν, καρποφοροῦντες ἐν πλάνῃ τὰ πλάνης

⁴⁵ Galat. iii, 13. ⁴⁶ Prov. i, 10, 11. ⁴⁷ I Tim. iv, 1, 2.

Ἔργα καὶ ἀπωλείας. Ἀπίδλιτος οὖν, κἀν ἱερά τις εἴη ποτὶ καὶ ὁσῖα ψυχῇ, τοῖς οὕτως αἰσχροῖς ἐναλοῦσα μιάσμασιν. Ἄνιερὸν γὰρ κομιδῇ πᾶν ὃ ἐὰν γένηται μυσσὸν καὶ μεμολυσμένον, διὰ τοῦ προσκεῖσθαι φαύλοισ τε καὶ ἄνοσοις ἀνδράσι. Γείτονα δὲ τούτῳ καὶ ἕτερον εὐθὺς κατεχρησάμην νόμον· ἔχει δὲ οὕτως· « Καὶ θυγάτηρ ἱερέως, ἐὰν γένηται χήρα ἐκδεβλημένη, σπέρμα δὲ μὴ ἦ αὐτῇ, ἐπαναστρέφει ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν πατρικὸν αὐτῆς κατὰ τὴν νότον αὐτῆς· ἀπὸ τῶν ἄρτων τοῦ Πατρὸς αὐτῆς φάγεται. » Ὁ μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἐναργῆς, ὄμμα, λόγος· ἰτέον δὲ δὴ πρὸς ἐννοίας τὰς ἔσω καὶ κεκρυμμένας. Εἰ γὰρ γένοιτο, φησὶν, ἀπίδλιτος ὡς κατεγνωσμένη ψυχῇ, καὶ ἀνδρὸς ἐρήμη φαίνεται λοιπὸν, τοῦτ' ἔστι τοῦ νοητοῦ νυμφίου, καρπὸν ἔχουσα τὸν ἐξ ἀρετῆς οὐδένα· ὄρομαῖον ποιεῖσθαι πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς τὸ βάδισμα, καὶ ἐπανηκέτω γοργῶς ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ ἰδίου πατρὸς, διὰ μεταγνώσεως δὲ δηλονότι ζητοῦσα τὴν πρὸς Θεὸν οικειώσιν, καὶ τότε φάγεται τῶν ἄρτων αὐτοῦ. Ἄπει δὲ οὐδὲν καὶ οἷς ἔφαμεν ἀρτίως τὴν τῶν εἰρημένων ἐφαρμόσαι δύναμιν. Εἰ γὰρ γένοιτο, φησὶν, ἱεράν τε καὶ ἁγίαν ψυχὴν ἀνδράσι βεβήλοισ ὑπενηγεμένην κατολισθεῖν εἰς πλάνησιν, καὶ δογματῶν ἀλλοτρῶν εἰσδέξασθαι μολυσμὸν, γένοιτό τε διὰ τοῦτο ὡς περ τις χήρα καὶ ἀπίδλιτος ἐκ Θεοῦ, ἐκνήψασα δὲ πως οἷς κατώλισθεν μάθοι, ἐπανηκέτω πρὸς τὸν Πατέρα. Δέχεται γὰρ τοὺς πεπλανημένους, εἰ φαίνονται καθαροὶ τῶν εἰσκακριμένων αὐτοῖς ἀνοσιῶν σπερμάτων, εἰ μὴδὲν ἐπιφέροντο τῆς τῶν πλανησάντων βδελυρίας λείψανον· συναγέλαει δὲ οὕτω τοῖς ἁγίοις προσκυνηταῖς, παρτιθεῖς αὐτὸν ὡς ἄρτον ἐξ οὐρανοῦ, βρωῖσιν αὐτοῖς τὴν ζωοποιόν. Οἶμαι δὲ ἔγωγε καὶ ἕτερόν τι παραδελόν τὸν νομοθέτην ἡμῖν διὰ τούτων τῶν νόμων. Προαναφώνει γὰρ ὡς περ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ δίχην, καὶ τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῇ κατὰ καιροῦ χρηστότητα, πρὸς ὑποτροπὴν ἀναφέρουσαν ἐλέη Θεοῦ, καὶ ἀνακομιζούσαν εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ. « Θυγάτηρ » γὰρ, φησὶν, « ἀνθρώπου ἱερέως, ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἀλλογενεῖ, τῶν ἀπαρχῶν τῶν ἁγίων οὐκ ἔβεται. » Ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν εἰς διδασκαλίαν καὶ μάθησιν, πατὴρ ὡς περ τις τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς, ὁ θεσπέσιος γέγονε Μωσῆς. Ἦν οὖν ἄρα θυγάτηρ ἱερέως· ἱερούργος γὰρ καὶ ὁ Μωσῆς, ἅτε δὴ καὶ ἐξ αἵματος καὶ φυλῆς ὑπάρχων Λευί. Ἀλλὰ γέγονεν ἡ τούτου θυγάτηρ ἀνθρώπων ἀλλογενεῖ. Ὀλίγου γὰρ παντελῶς ἀξιοῦσα λόγου τὰ θεῶν διωρισμένα, καὶ σπερμάτων τρόπον τινα τῶν ἀνωθεν ἀλογήσασα, μεμελέτηκε διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων, καὶ ταῖς ἐτέρων καρποφορεῖ γνωμοδοσίαις· ταῦτητοι Θεὸς ἐπητιέτο λέγων αὐτῇ διὰ φωνῆς Ἰερμίου· « Ἄρον εἰς εὐθείαν τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε, ποῦ οὐχὶ ἐξεφύρθη· ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας αὐτοῖς ὡσεὶ κορώνῃ ἐρημουμένη, καὶ ἐμίανας τὴν γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ σου καὶ ἐν ταῖς κακίαις σου, καὶ ἔσχες ποιμένας πολλοὺς, εἰς πρόσκομμα σοῦτῃ. » Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἀρχαία τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὰ ἐγκλήματα· ἀδελφὰ δὲ τούτοις καὶ

A erroris atque perditionis opera tanquam fructus ac partus afferunt. Rejicienda est igitur anima, quamvis ea sacra sit et religiosa, quæcumque in adeo turpes impuritates incidit : profanus est enim plane quisquis ex eo quod improbis et impiis hominibus adhæret, impurus factus erit et immundus. Alteram quoque huic finitimam legem continuo sanxit : ea sic habet : « Et filia sacerdotis si fuerit vidua ejecta, neque semen fuerit illi, revertetur ad domum patris sui juxta adolescentiam suam ; de panibus patris sui vescetur ⁴⁰. » Ac ratio quidem historix perspicua est, ut opinor ; ideoque ad interiorem occultamque intelligentiam veniendum est. Si, inquit, anima tanquam damnabilis, repudiata fuerit, et viro destituta, id est, illo spiritali sponso, fructumque ex virtute nullum habeat, ejusmodi anima concito gradu ad statum priorem redeat, celeriterque ad domum patris sui revertatur, per pœnitentiam nimirum, repetatque priorem illam cum Deo cognationem ; tum denique vescetur panibus illius. Nihil vero impedit quominus ad ea quæ paulo ante diximus, horum quoque verborum vim accomodemus. Si enim acciderit, inquit, sacram et sanctam animam profanis hominibus subditam, in errorem cadere, labemque dogmatum alienorum admittere, ob eamque causam quasi vidua facta sit, et a Deo repudiata ; **427** posteaque resipuerit, resciveritque quo præceps fuerit, redeat ad Patrem ; ille enim errantes recipit, si ab infusorum in ipsis impiorum seminum labe puri comperti fuerint, nullasque in seipsis hominum seductorum impuritatis reliquias ferant ; ita illos in sanctorum adoratorum suorum gregem recipiet, ac se ipsum illis panem de cælo, qui cibus est vitalis, apponet. Puto autem legislatorem aliud quiddam nobis significare his legibus velle : prædicat enim quodammodo Judæorum Synagogæ defectionem, et ejus criminis pœnam ; clementiam præterea illi tandem impendendam, quæ illam Dei miseratione ad conversionem revocet, ad pristinumque statum reducat. « Filia, » inquit, « viri sacerdotis si nupta fuerit viro alienigenæ, primitiis sanctorum non vescetur. » Nam, quod ad doctrinam attinet atque disciplinam, pater veluti quidam Judæorum Synagogæ beatus Moyses fuit. Erat igitur filia sacerdotis : nam Moyses etiam sacerdos fuit, utpote cum ex genere esset ac tribu Levi. Sed hujus filia cum alienigena viro conjuncta est : nam, cum ea, quæ divinitus decreta fuerant, prorsus nihili penderet, et superna quodammodo semina negligeret : studium impendit in doctrinas et mandata hominum, ut aliorum decretis atque traditionibus fructificaret : itaque ob eam causam Deus illam accusavit per Jeremiæ vocem dicens : « Leva in directum oculos tuos, et vide ubi non subacta sis ; in viis sedebas ipsis quasi cornix deserta, et contaminasti terram in fornicatione tua et in malitiis tuis ; et habuisti pastores multos in offen-

⁴⁰ Levit. xxii, 45.

sionem tibi ¹⁴. » Sed hæc vetera sunt Judæorum A Synagogæ crimina; illa vero nova, et iis affinia quæ in Christum admisit; nam, cum illum super- num et ex Deo Patre sponsum nullo modo recipe- ret, Scribarum et Phariseorum verbis acquievit. Juncta est igitur viro alienigenæ, ob eamque cau- sam sanctorum expers fuit: non enim manducavit panem de cælo, id est, Christum. Vides ejus crimi- na, et pœnas iis qui se tali impietate constrinxerunt, a Christo illicio irrogatas. Vide rursus qua ratione sint misericordiam consecuti, et ad pristinum statum revocati. « Filia, » inquit, « sacerdotis si fuerit vidua vel ejecta, et semen non fuerit ei, re- vertetur ad domum patris sui, juxta 428 adole- scentiam suam, et de panibus patris sui com- edet ¹⁵. » Vidua enim ejecta propter impium scelus B in Christum admissum, facta est Judæorum Syn- agoga, et in peccatis et summa spiritualium hono- rum inopia mansit, in eoque statu multo tempore perseveravit. Sed revertetur ad domum patris sui; nam et ipsa quoque per fidem ad Deum vocabitur, Patremque sibi nobiscum illum omnium rerum con- ditorem asciscet, et Christi benedictionis participes fiet. Hoc mysterium prophetæ quoque verba perspi- cum facient; sic enim ait: « Quia multis diebus sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine mani- festationibus: et post hæc revertentur filii Israel, et requirent Dominum Deum ipsorum, et David regem ipsorum, et pavebunt propter Dominum, et propter bona ejus, in novissimis diebus ¹⁶. »

PALL. Vera oratio.

CYR. Igitur qui in seipsis integri sunt, eos et edere sacra, id est sancta licet, et participare de- cect, non tamen iis quoque proposita sunt, qui vel integri non sunt, vel habitudine affectioneque ad aliquos inquinati; scriptum est enim: « Cum per- verso perverteris ¹⁷. » Esse autem iis etiam, qui vere sacri sunt, laud impunitum, si tanquam ad communem usum sancta converterint, nihilque ab aliis cibis differre putaverint, declaravit cum con- tinuo subjecit: « Et homo quisquis comederit sancta per ignorantiam, adjiciet quintam partem ejus ad ipsum, et dabit sacerdoti sanctum; et non profana- bit sancta filiorum Israel, quæ ipsi separant Domino, ut indicant in seipso iniquitatem delicti, dum comedunt sancta ipsorum; quia ego Dominus, qui sanctifico ipsos.

PALL. Hoc, quod dicis, quale sit, non satis int- telligo.

CYR. Intelliges igitur, et quidem perspicue: nihil enim negotii est. Quæ in odorem suavitatis offere- bantur, boves, verbi gratia, aut oves, ex parte altari imponebantur, extractis intestinis, pedibus etiam, et capite et adipe, ac renibus interdum; ejusque sa- crificii reliquiis sacerdotes aiebantur; « qui enim edunt hostias, participes sunt altaris ¹⁸, » ut beatus

νία, τὰ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Προσεμένη γὰρ αὐ- δαμῶς τὸν ἄνωθεν καὶ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς νυμφίον, τὰς τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων προδέχει λόγους. Γέγονε τοίνυν ἀνθρώπων ἀλλογενεὶς, καὶ τῶν ἀγίων ἀμέτοχος; ταύτητοι μεμύνηκεν· οὐ γὰρ ἐπαγε τὸν ἄνω τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν. Ὁρᾷς τὰ ἐπιλή- ματα, καὶ τὴν τοῖς τὰ τοιαῦτα θεδουσεθῶσιν ἐ- εννηγεμένην εὐθύς παρὰ Χριστοῦ δίκην. Ἄθρει ἢ εὐὸν καὶ τίνα τρόπον ἠλέηται, καὶ ἀνεκομισθησιν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς· « Θυγάτηρ, φησὶν, ἱερέως, ἐὰν γί- νηται χήρα ἐκβεβλημένη, σπέρμα δὲ μὴ ἦ ἐν αὐτῇ, ἐκναστρέψει ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτῆς, καὶ τὴν νεότητα αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἄρτων τοῦ πατρὸς αὐτῆς φάγεται. » Χήρα μὲν γὰρ καὶ ἐκβεβλημένη διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀσέδειαν, ἢ τῶν Ἰουδαίων ἐ- δεείχθη Συναγωγῇ, καὶ μεμύνηκεν ἐν ἀμαρτίαις, καὶ ἐν τῷ κεκτῆσθαι μηδὲν τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, καὶ μακροὺς ἐν τούτῳ διατετέλεκε χρόνους. Ἄλλ' ἐκναστρέψει ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν πατριῶν αὐτῆς· κεκλήσεται γὰρ καὶ αὐτὴ διὰ πίστεως πρὸς Θεὸν· ἐπιγράφεται δὲ σὺν ἡμῖν Πατέρα τὸν τῶν ὁσίων ἐμ- μιουργόν, καὶ τῆς Χριστοῦ γένουτ' ἀν εὐλογίας μί- χος. Τοῦτό σοι σαφὲς τὸ μυστήριον καὶ ὁ τοῦ προφῆ- του καταπατήσει λόγος· ἔφη γὰρ ὤδε· Ἰ Διότι ἡμεῖς; πολλὰς καθίστανται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, οὐκ ὄντος βα- σιλέως, οὐδὲ ἀρχόντος· οὐκ οὐσίας θυσίας, οὐδὲ ὄντος θυσιαστηρίου, οὐδὲ ἱερατείας, οὐδὲ δέλων· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπιζητή- σουσιν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν καὶ βασιλέα αὐτῶν, καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἁγίοις; C αὐτοῦ, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθὴς ὁ λόγος.

KYP. Ὁλοσὺν ἐδώκεν μὲν καὶ πρὸς μεταλήθη εὐπρεπῆ τοῖς ἀλωδῆτως ἔχουσι τὸ γε ἐπὶ οἴκῳ αὐ- τοῖς, τὰ ἱερά, τοῦτ' ἐστὶ τὰ ἅγια. Προκίεται ἢ οὐκέτι τοῖς; οὐκ ἔχουσι ἁγίως, ἢ σέχει τῆς πρὸς ἐτέρους ἐκμεμολυσμένοις. Γέγραπται γὰρ, ὅτι· Μετὰ στρεβλοῦ διαστρέφεις. » Ὅτι δὲ καὶ τοῖς ἀληθῶς ἱε- ροῖς οὐκ ἀζήμιον τὸ ὡς ἐν χρήσει κοινῇ ποιῆσαι τὰ ἅγια, καὶ μηδὲν οἰεσθαι διενεγκεῖν τῶν ὁσίων αὐτὰ, διετράνου λέγων εὐθύς· « Καὶ ἀνθρώποις ἐὰν φάγη τὰ ἅγια κατ' ἄγνοιαν, καὶ προσθήσεται ἢ ἐπίπεμπτον αὐτοῦ ἐπ' αὐτό, καὶ δώσει τῷ ἱερεὶ τὸ ἅγιον, καὶ οὐ βεβηλώσει τὰ ἅγια τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. D ἂ αὐτοὶ ἀπαρροῦσι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπάξουσιν ἐφ' ἑαυ- τοῖς ἀνομίαν πλημμελείας ἐν τῷ ἐσθῆσαι αὐτοῖς τὰ ἅγια αὐτῶν· ὅτι ἐγὼ Κύριος ὁ ἁγιάζων αὐτούς. »

ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα συνήμι ὁ τί ποτ' ἐστὶν ὁ σφῆ-

KYP. Περὺση τοι καὶ μάλα σαφῶς· ἀπαντας γὰρ αὐ- δέν. Τὰ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἀνακαθεμιμένα, μόσχου τυ- χόν, ἢ δίκου, ἀνεκομιζόντο μὲν ἐκ μέρους ἐπὶ τὸ ἐν- σταστήριον, ἐξαιρουμένων τῶν ἐντοσθίων, ἡπατῶν καὶ κεφαλῆς, καὶ τιμμηλῆς, ἐσθ' ὅτε καὶ νεφρῶν· ἐρεπον ἢ τοὺς λευφάνους τοὺς ἱερεῖς. « Οἱ γὰρ ἐσθόντες τὰς ἐν- σίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσὶ, » καθὰ καὶ ὁ

¹⁴ Jer. iii, 2. ¹⁵ Levit. xxii, 15. ¹⁶ Osee, iii, 4, 5. ¹⁷ Psal. xvii, 27. ¹⁸ I Cor. x, 18.

σπείρας Ἰηρ Παῦλος. Ἦν οὖν ἄρα ἀνάγκη καθιερούσθαι ἅμα τὸ ὑπὸ τοῦ προσκομισθέντος (1), κατὰ τὸν ἐκάστῳ πρέποντα νόμον, παραμυθεῖσθαι δὲ τῷ λοιπῷ σώματι τῆς θυσίας τοὺς ὑπουργούς. Εἰ δὲ δὴ τις ὅλον ὡσπερ διόλου τὸ δῶρον ἀπονοσφισαίτο, καὶ ταῖς ἰδίαις ἀπονεμένης χρεῖαις, τεθυμιακῶς οὐδέν· ὡς ἄγια καταδηδοκῶς, ἐγράφετο νόμῳ. Τοῦτό τοι δεδράκασι οἱ Ἕλλ τοῦ ἱερέως υἱοί, πρὸ θυσιῶν ἀρπάζοντες καὶ βεδηλοῦντες τὰ ἱερά, καὶ τοῖς εἰς τὸ θύειν ἤκουσιν, ἀνοσιώτατα λέγοντες· « Ἄδς κρέας ὀπτῆσαι τῷ ἱερεῖ. » Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ὡς ἐκούσια καὶ γυμνήν ἔχοντα τὴν ὕβριν, ἀναλόγως ἐκολάζετο. « Εἰ δὲ δὴ γένοιτο, φησὶν, ἢ λήθῃ συνηρασμένον, ἢ τὸ τοῖς νόμοις δοκοῦν οὐκ ἀκριβῶς ἐγνωκότε, δράσαι τι τοιοῦτον· ζημίαν ὑπομενάτω· καὶ ἀποτινύτω μὲν τὸ ἴσον ἀμελητί· προσπαγέτω δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἐπίπεμπτον, ἢ τοῦτ' ἔστι, τὴν τοῦ τιμήματος πέμπτην μοῖραν· ἢ καὶ ἀπολύσεται γὰρ οὕτω τὰ ἐγκλήματα, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀγνοίας διακρούσεται βλάβη. » Ὅτε τοίνυν τὸ ἀγνοθὲν, γραφῆς οὐκ ἐλεύθερον, τί ἂν οἰοίτο τις τὸ ἐξ ἀπονοίας καὶ θράσους; Παραιτητέον δὲ οὖν οἷς ἐν φροντίδι τὰ ἱερά, μὴδὲν πρὸ θυσίας οικειοῦσθαι ζητεῖν· ἢ ἱστων, ὅτε θεῖνὰ πεπλημμεληκότες, ὀφλήσουσι δίκην, καὶ ὑπὸ θεῖαν ἔσονται κίγησιν. Ἦ οὐκ εἶναι φῆς ἀληθὲς τὸ χρῆμα, ὧ τᾶν;

sciant se gravissimi criminis poenas duros, et esse putas, Palladi?

PALL. Παντάσας μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἄγιους δὲ ὅτι καὶ ἐκνευμένους εἶναι χρὴ τοὺς ἱερατεύοντας, ἀποσεισθαι δὲ καὶ μάλα νεανικῶς τὸ οἰονεῖπως νεκρὸν καὶ ἀπεψυγμένον φρόνημα, καὶ τὸ μὴ ἔμπουν εἰς ἀρετὴν, διεσάφει λέγων· « Εἴπον τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐν ταῖς ψυχαῖς οὐ μιανθήσονται ἐν τῷ ἔθνει αὐτῶν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ οικείῳ τῷ ἔγγιστα αὐτῶν, ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ, καὶ υἱοῖς καὶ θυγατέρας, ἐπ' ἀδελφῷ, καὶ ἐπ' ἀδελφῇ παρθένῳ τῇ ἔγγιστῃ αὐτῷ, τῇ μὴ ἐκδεδομένη ἀνδρὶ, ἐπὶ τούτοις μιανθήσεται. Οὐ μιανθήσεται ἐξάπινα ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ εἰς βεβήλωσιν αὐτοῦ. Καὶ φαλάκρωμα οὐ ξυρηθήσεται τὴν κεφαλὴν ἐπὶ νεκρῷ, καὶ τὴν ὄψιν τοῦ πώγωνος οὐ ξυρήσονται, καὶ ἐπὶ τὰς σάρκας αὐτῶν οὐ κατατεμουσὶν ἐντομίδας. Ἄγιοι ἔσονται τῷ Θεῷ αὐτῶν, καὶ οὐ βεβηλώσουσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ αὐτῶν· τὰς γὰρ θυσίας Κυρίου δῶρα τοῦ Θεοῦ αὐτῶν αὐτοὶ προσφέρουσι, καὶ ἔσονται ἅγιοι. » Μίασμα μὲν γὰρ ἀνδρὶ γένοιτ' ἂν παντελῶς οὐδέν, ὁ ἐτέρου θάνατος, εἰ τὸν γε τῆς ἀληθείας πολυπραγμονοίη τις λόγον. Νεκρότης γε μὴν ἢ σωματικῆ, τύπος ἂν εἴη τῆς ἔσω καὶ ἐν ψυχαῖς, ὅφ' ἦς ἀνάγκη καταμιαίνεσθαι τὸν ἀγχοῦ γεγονότα, ἢ κατὰ θέλησιν, ἢ κατὰ ταυτοεργίαν· νεκρῶν γὰρ ἔργων ἀποφοιτῶν καὶ ὡς ἀπωτάτω φέρεσθαι, πρέπει ἂν ἁγίοις, καὶ τοῖς τὰ τοιάδε κατηββωστηκόσι μὴ εἰς ταυτὸν ἰέναι, καλόν. Γέγραπται γάρ, ὅτι· « Ὁ ἀπόμνημος πίστεως,

Paulus ait. Erat igitur necessè ut Deo consecraretur, quod quispiam obtulisset, ut lex cuiusque oblationis postulabat, 429 reliquo sacrificii corpore ministri sustentarentur. Si vero aliquis totam prorsus oblationem subtraxisset, et in suos convertisset usus, nihilque adolevisset, lege reus erat, perinde ac si sancta comedisset; id quod Heli sacerdotis filii fecerunt antequam sacrificia adolerentur, rapientes, eaque profanantes, et iis, qui sacrificandi causa venerant, summa cum impietate, dicentes: « Da carnem assandam sacerdoti ***. » Sed illa quidem crimina, ut quæ voluntate suscepta essent, et apertam haberent injuriam, pro merito punita sunt. Cæterum: « Si acciderit, inquit, quempiam vel oblivione corruptum, vel quid legibus constitutum esset, parum accurate tenentem, tale quidpiam admittere, multam subeat; et, nulla mora interposita, tantumdem persolvat, et ei quintam partem adiciat, » id est, quintam æstimationis partem; « ita enim crimina diluet, et ignorantie noxam propulsabit ****. » Si igitur, quod imprudenter admissum est, crimine non vacat; quid putamus, si per superbiam atque audaciam admittatur? Caveant igitur ii, ad quorum curam pertinent sacra, ne quidquam ex hostia, antequam adoleatur, suum faciant; alioqui divinæ ultioni subjiciendos. An id minime verum

PALL. Ego vero maxime.

CYR. Cæterum, qui sacerdotis præditi sunt, eos sanctos ac mundos esse oportere, ac mortuum quodammodo extinctumque animi sensum, et virtutibus minime spirantem, fortiter depellendum esse, planum fecit his verbis: « Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos: In animabus non polluentur in gente ipsorum, nisi in propinquo, qui proximus est eis, super patre et super matre, et filiis et filiabus, super fratre et super sorore virgine, quæ proxime illum attingit, neque collocata est viro: in his polluetur. Non polluetur statim in populo suo in profanationem suam. Ad calvitium non radetis caput super mortuo; et aspectum barbæ non radent, et super carnes suas non secabunt sectiones. Sancti erunt Deo suo, et non profanabunt nomen Dei sui: hostias enim Domino, oblationes Deo suo ipsi offerunt, et erunt sancti *****. » Maculam quidem homini nullam prorsus mors alterius hominis affert, si veram rationem exquiras; 430 sed mors tamen corporis figura est illius mortis intimæ, cum animæ intereunt; qua inquinari eum necesse est, qui vel voluntatis conjunctione, vel factorum similitudine propinquus fuerit: a mortuis enim operibus abscedere, et quam longissime disjunctos esse sanctorum hominum dignitas postulat, expeditque cum illis minime congregari, qui ejusmodi morbis affecti sunt. Scriptum est enim: « Qui tan-

* I Reg. II, 15. *** Levit. XLII, 14-16. **** Levit. XXI, 4-8.

(1) Agellius interpres legi posse putat, τὸ ἀπὸ τοῦ προσκομισθέντος, ut sit, Erat igitur necessè ut Deo consecraretur aliquid de eo quod quispiam obtulisset.

git picem, inquinabitur ⁵⁴. » Perfacile enim aliquid de alterius vitio trahet, qui illius conjunctionem vitare noluerit. Dat tamen sanctificatis hominibus licentiam lex, ut in patre ac matre, liberis quoque ac fratribus et iis, qui se proxime contingunt, sine culpa contaminentur, ad inanima cadavera propius accedentes; in quo naturæ veneratione criminum eorum, quæ in figura erant, minimam rationem habuit, ne, qui Dei intimi familiares essent, duri et superbi et inhumani viderentur; cum præsertim lex diserte præcipiat: « Honora patrem tuam et matrem tuam, ut bene sit tibi ⁵⁵. » Alio quoque modo ac ratione sanctificatis hominibus interdictum esse luctum dicimus: nam quia vitæ sacri administri erant, et ad mortem dissolvendam Deo sacrificia offerebant (mortis namque dissolutio est Christi mors, ovibus ac bobus figurata), qui consequens fuisset, ut luctu ex morte suscepto premerentur? Sic beatus Paulus ad eos, qui in spem vitæ ac resurrectionis baptizati erant in Christum, scribit aperte: « Hoc autem dico, ut non contristemini, sicut cæteri, qui spem non habent: si enim credimus, quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo ⁵⁶, » et nobiscum exhibebit. Permisit itaque lex, ut sanctificati homines ad eos, qui summa cognationis necessitudine cum ipsis juncti essent, mortuos accederent. Sed huic rei modum imponit, neque redundantia officii id violari sinit, quod illos maxime decet, ne augustus ille sacerdotii honos minuat: prohibet enim ad aliorum hominum similitudinem tondere caput, et ad oris dedecus barbaram radere, et nefaria illa gentilis insanix facinora; illas, inquam, corporis incisiones, ut ne in mentem quidem veniant præcipit: nam propinquis quidem jungi communiore doloris, nihil absurdi est; sed se prorsus inhoneste gerere, deforme et non mediocris insanix: « Omnia enim, inquit, honeste et secundum ordinem fiant ⁵⁷. » Quin etiam Dei honorem ipsorum **431** quoque parentum obsequio præferendum putare, ipse Salvator jussit his verbis: « Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus ⁵⁸. »

PALL. Recte est a te dictum.

CYR. Sacerdotes igitur in mortuis minime inquinari præcipit: sanctos autem cum profanis convivere coherereque minime posse, aliis quoque modis ostendere volens, leges nobis nuptiales constituit, illico subjungens, ac de quovis sacerdote dicens: « Uxorem fornicariam et profanatam non accipient, et mulierem ejectam a viro suo non ducunt; quia sanctus est Domino Deo suo, et sanctificabis eum: dona Domini Dei vestri ipse offert, sanctus erit, quia sanctus sum ego, qui sanctifico eos ⁵⁹. » Fornicaria igitur et inquinata mulier aperte turpi crimine laborat, et haud dubie damnabilis est, nec vero ejecta ac repudjata culnx est

⁵⁴ Eccli. xiii, 1. ⁵⁵ Exod. xx, 12. ⁵⁶ I Thess. iv, 12, 13. ⁵⁷ I Cor. xiv, 40. ⁵⁸ Matth. x, 37.

⁵⁹ Levit. xxi, 14, 15.

μολυνθήσεται. » Μετάσχοι γὰρ ἂν καὶ μάλα βλάβης τῆς ἐτέρου φαυλότητος, ὁ κολλᾶσθαι μὴ παραιτούμενος. Ἐπίσει δὲ ὁ νόμος τοῖς ἡγιασμένοις, ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ, παισὶ τε καὶ ἀδελφοῖς, καὶ μέτοισι καὶ ἀγχισπύροις ἀνεγκλήτως καταμεινῆσθαι διὰ τοῦ καὶ ἀφύχοις σώμασιν ἐπιφοιτῆν, τῆ ἐκ τῆν φύσιν αἰδοῖ, καὶ τῶν εἰς τύπον ἀλογήσας ἀκαθάρματων, ὡς ἂν μὴ δοκοῖεν ἀτεγκτοὶ τινες εἶναι καὶ ἀγέρωχοι τε καὶ ἀσυμπαθεῖς, οἱ Θεῷ γνωστοὶ καὶ τοὶ λέγοντος ἐναργῶς τοῦ νόμου: « Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται. » Καὶ καθ' ἕτερον δὴ τρόπον τε καὶ λόγον, ἀπειργαίωσαν τοῦ χρῆναι πενθεῖν τοὺς ἡγιασμένους. ὧς γὰρ ὄντας ἱερουργούς, καὶ εἰς τὴν τοῦ θανάτου λύπην προσκομιζοντας τὰ ἱερὰ τῷ Θεῷ (θανάτου γὰρ λύπη ὁ Χριστοῦ θάνατος, διὰ τε προβάτων καὶ μόσχων ἀνατυπούμενος), πῶς ἦν ἀκλόουθον ταῖς ἐπὶ θανάτου καταβαρύνεσθαι λύπαις; Ὅστω καὶ ὁ θεοπάσις Πάλλος, τοῖς εἰς ἐλπίδα ζωῆς καὶ ἀναστάσεως βεβαυσμένοις εἰς Χριστὸν, ἐπιστελλει σαφῶς: « Τῶν δὲ λέγω, ἵνα μὴ λυπεῖσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οὐ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κομμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀξιοὺν σὺν αὐτῷ, καὶ ἔγρησιν ἡμῖν. » Ἐφῆκε μὲν οὖν ὁ νόμος τοῖς ἁγίοις τεθνεῶσιν ἐπιφοιτῆν τοὺς ἡγιασμένους. Ἐπιμετρεῖ δὲ τὸ χρέμα, καὶ τὸ αὐτοῖς ὅτι μάλιστα κέρον παρελύειν οὐκ ἐπ' αὐτοῖς καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν, ὡς ἂν μὴ τὸ σεπτὸν τῆς ἱερωσύνης ἀδικήσῃ γὰρ. Ἐξίστησι γὰρ τοῦ καθ' ὁμοσύτητα τὴν ἐτίμωσιν ἡλούσθαι τὰς κεφαλὰς, καὶ ἐφ' ὕβρι προώσῃ καταξυρεσθαι γενεῖδα καὶ τὰ μανίας Ἑλλητικῆς ἀνοσιουργήματα, τὰς εἰς σάρκα φημι κατατομῆς, οὐδ' ὅσον εἰς νοῦν εἰλεῖν ἐπιτάττει. Συνδιατίθεσθαι μὲν γὰρ τοῖς οικείοις εἰς λύπας, τὸ ἀπεικὸν οὐκ ἔστιν τό γε μὴν εἰς ἅπαν ἀσχημονεῖν, ἀκαλλῆς ἂν εἴη καὶ ἀπόπληκτον κομιδῆ. « Πάντα γὰρ, φησὶν, εἰς ἡμῶν καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. » Προτετιμημένος δὲ τὰ Θεοῦ καὶ τῶν εἰς γονέας αὐτοῦ, κατὰ τὴν πάλαι νόμον, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ἡγίαια προστέταχεν, οὕτω λέγων: « Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἀξιος. »

ΠΑΛΛ. Εὖ ἐφης.

ΚΥΡ. Ἦκιστα μὲν οὖν ἐπὶ νεκροῖς καταμεινῆσθαι δεῖν ἐπιτάττει τοὺς ἱερέας. Ἀσύμβατον δὲ εἰς ἀσυμφανὲς τῷ βεβήλω, τὸ ἅγιον, καὶ καθ' ἐπίνοιαν ἡμῖν ἀποφαίνων τρόπους, νόμους ἡμῖν ἐτίθει τοῖς ἐπὶ γάμοις, εὐθύς ἐπιλέγων: « Ἐπὶ παντός ἱερέως γυναῖκα πόρνην καὶ βεβηλωμένην οὐ λήψεται, καὶ γυναῖκα ἐκβεβηλωμένην ὑπὸ ἀνδρὸς αὐτῆς οὐ λήψεται: ὅτι ἅγιός ἐστι Κυρίου τῷ Θεῷ αὐτοῦ, καὶ ἀγιάσεις αὐτόν: τὰ δῶρα Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὄντος, οὗτος προσφέρει: ἅγιος ἔσται, ὅτι ἅγιος ἐστὶν Κύριος ὁ ἀγιάζων αὐτούς. » Ἡ μὲν οὖν πεπορευμένη κατὰ τὸ ἀληθές καὶ μεμολυσμένη γυνή, τὸ ἐπ' αἰσχρῆς ἐπημφισμένη ἐγκλημα νοσεῖ, καὶ ἀναμφοδότη

ἔχει τὴν κατάρρησιν. Ἀκαταίτητος δὲ οὐδαμῶς ἢ ἀκδεδημένη. Πάθοι γὰρ ἂν οὐκ εἰκῆ, τὸ ἀποσεῖσθαι δεῖν τῆς τοῦ συνόντος ἐστίας. Χρῆ τοιγαροῦν, τοὺς εἰς τὴν οὕτω σεπτὴν λειτουργίαν ἠγμένους, οὐχὶ δῆπου μόνων τῶν ἐμφανεστάτην καὶ ἀκατακάλυπτον ἐφ' ἑαυτοῖς ἐχόντων τὴν κατάγνωσιν ἀποσχέσθαι κακῶν, ἀλλὰ καὶ παντὸς, οἶμαι, πράγματος, ὥπερ ἂν ἐποιτο φαυλότητος δόξα, καὶ ὑπόψις οὐκ ἀγαθὴ, καὶ ἐν πολλαῖς ἄγαν ὑποψίαις τὸ ἀσεμενον. Ἔοικε δὲ ὁ λόγος, καὶ τῆς Ἰουδαίων Συναγωγῆς τὴν συμφορὰν ὑπαινίττεσθαι, ἣν ἔτι νεπορνευκεν εἰς ποιμένας πολλοὺς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐ προσήκατο Χριστὸς εἰς πνευματικὴν κοινωνίαν, ὁ πάναγνος ἱερεὺς, ὁ δῶρον ὡσπερ τι ἐξαιρετον ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Πατρὶ, ὁ μεθ' ἡμῶν ἅγιος κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, καίτοι πᾶσαν αὐτὸς ἀγιάζων τὴν κτίσιν, ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ Θεός. Σαφεστέρην δὲ τοῦ μυστηρίου τὴν δῆλωσιν ἀπετέλει λέγων· « Καὶ θυγάτηρ ἀνθρώπου ἱερέως, ἐὰν βεβηλωθῆ τοῦ ἐκπορνεῦσαι, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτῆς αὐτὴ βεβηλοῖ, ἐπὶ πυρὸς κατακαυθήσεται. » Δέδοται γὰρ εἰς φλόγα, ὡς ἀνοσία καὶ βέβηλος, ἡ τῶν Ἰουδαίων Συναγωγῆ, ταῖς τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων ἀκολουθοῦσα γνώμαις, καὶ τοῖς ἀνθρώπων ἐντάλμασιν ἅλων ἑαυτῆς ἀναθεῖσα τὸν νοῦν. Τοιγάρτοι καὶ σφόδρα δικαίως ἤκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· « Πῶς ἔγένου πόρνη, πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως ; » Ἐκπορνευμένη τοίνυν, καὶ ἀλογήσασα παντελῶς τοῦ θυοῦ ἐν τε καὶ πνευματικῷ νομίῳ, πυρὸς γέγονε τροφή. Τοιγάρτοι πικρὸν ἐπ' αὐτῇ καταστάζων δάκρυον καὶ ὁ προφήτης Ἰερεμίας φησὶν· « Ἐλαίαν ὠραίαν εὐσκιον τῷ εἶδει ἐκάλεσε Κύριος τὸ ὄνομά σου· εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς, ἀνήφθη πῦρ ἐπ' αὐτὴν· μεγάλη ἡ θλίψις ἐπὶ σέ. Ἠχρηώθησαν οἱ κλάδοι αὐτῆς, καὶ Κύριος τῶν δυνάμεων ὁ καταφυτεύσας σε, ἐλάλησεν ἐπὶ σὲ κακά. » Τρόπος οὖν ἄρα πορνείας τῆς νοητῆς, τὸ ἀπονεύειν ὀρθότητος, καὶ διδασκάλους προσκεῖσθαι ζητεῖν αἰσχροῖς τε καὶ ἀνοστοῖς.

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Καὶ ἀμυδρότεροι μὲν τῶν εἰρημένων οἱ τύποι, καὶ οὐκ ἄγαν εὐφανεῖς ἐπὶ γε τῶν ἄλλων ἱερέων, ἀναλάμπουσι δὲ ὡσπερ ἐν Ἀαρὼν εἰκόνα φοροῦντι Χριστοῦ. Ἔφη γὰρ πάλιν· « Καὶ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, τοῦ ἐπικεχυμένου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐλαίου τοῦ χριστοῦ, καὶ τετελειωμένου ἐνδύσασθαι τὰ ἱμάτια, τὴν κεφαλὴν οὐκ ἀποκιδάρῳσαι, » ἦτοι οὐκ ἀπομιτρώσαι, « καὶ τὰ ἱμάτια οὐ διαβρήξει, καὶ ἐπὶ πάσῃ ψυχῇ τετελειωτηκυῖα οὐκ εἰσελεύσεται, ἐπὶ πατρὶ αὐτοῦ οὐδέ ἐπὶ μητρὶ αὐτοῦ οὐδὲ μισθῆσεται, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων οὐκ ἐξελεύσεται, καὶ οὐ βεβηλώσει τὸ ἡγιασμένον τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ὅτι τὸ ἅγιον ἔλαιον τὸ χριστὸν τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτῷ. Ἐγὼ Κύριος. Οὗτος γυναῖκα παρθένον ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ λήψεται, χήραν δὲ καὶ ἐκδεδημένην καὶ βεβηλωμένην καὶ πόρνην, ταύτας οὐ λήψεται, ἀλλ' ἡ παρθένον ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ λήψεται γυναῖκα. Καὶ οὐ βεβηλώσει τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ.

prorsus expers : neque enim temere esset e domo conjugis expulsa. Opus est igitur, qui ad munus adeo augustum proveci sunt, non ab iis modo vitiiis, quæ manifeste aperteque damnantur, sed etiam ab omni actione, cum qua vitii alicujus opinio et existimatio parum honesta, et multarum suspitionum dedecus conjunctum est, abstinere. Videntur etiam hæc verba Judæorum Synagogæ calamitatem insinuare, quam, quia fornicata erat cum pastoribus multis, ut scriptum est ⁵⁶, Christus ad spirituale consortium non recepisset, ille castissimus sanctissimusque sacerdos, qui seipsum tanquam eximium quoddam donum pro nobis obtulit Patri, ille nobiscum sanctus ex humana natura, quamvis universas creaturas ipse sanctificet, utpote qui sit ex Deo, et ipse Deus. Planiorum porro hujus mysterii significationem reddidit, dicens : « Et filia sacerdotis, si profanata fuerit, ut fornicaretur, nomen patrie sui ipsa profanat, igni comburetur ⁵⁷ ; » ignibus quippe data est, ut nefaria atque profana Judæorum Synagoga cum Scribarum atque Pharissæorum decreta sectaretur, et mandatis hominum totum animum addixisset. Itaque jure optimo in eam propheta dixit : « Quomodo ⁵⁸ facta es meretrix, civitas fidelis Sion, plena judicii ⁵⁹ ? » Cum igitur fornicata esset, et supernum illum spiritualemque sponsum omnino contempsisset, facta est cibus ignis. Ideoque acerbas illius causa lacrymas profundens propheta Jeremias, inquit : « Olivam pulchram, frondosam specie vocavit Dominus nomen tuum : ad vocem circumcisionis ejus, accensus est in ea ignis. Magna tribulatio in te ; inutile facti sunt rami ejus, et Dominus virtutum, qui plantavit te, locutus est in te mala ⁶⁰. » Est igitur fornicationis spiritualis genus, a rectæ sententia desciscere, et doctoribus turpibus atque impiis adhaerescere.

PALL. Ita censeo.

CYR. Ac superiorum quidem verborum figuræ obscuriores illæ sunt, neque valde in aliis certe sacerdotibus perspicuæ ; sed in Aaron, qui Christi gerebat imaginem, quodammodo refulgent. Ait enim iterum : « Et sacerdos magnus ex fratribus suis, cui fusum est super caput ex oleo unctionis, consummatus ut induatur vestibus, de capite suo cidarim seu mitram non deponet, et vestes suas non scindet et super omnem animam mortuam non ingredietur, super patrem suum et super matrem suam non inquinabitur ; et de sanctis suis non egredietur, et non profanabit nomen sanctificatum Dei sui ; quia sanctum oleum unctionis Dei sui est super ipsum. Ego Dominus. Hic uxorem virginem ex genere suo ducet ; viduam vero, et ejectam, et profanatam, et fornicariam, has non ducet, nisi virginem ex populo suo ducet uxorem, et non profanabit semen suum in populo suo. Ego Dominus, qui sancti-

⁵⁶ Jerem. iii, 1. ⁵⁷ Levit. xxi, 9. ⁵⁸ Isa. i, 21.

⁵⁹ Jerem. xi, 16, 17.

hoc eum ⁴⁹. » Vides evidenter ut in figuris adhuc ipsum Emmanuelem etiam Christum, in Aaron appellatum; unctus est enim Spiritu, ut Scripturæ tradunt ⁵⁰; cum ipse perfectissimus esset sacerdos, ob eamque causam sacerdotii gloriam ejusmodi haberet, ut amittere non posset. « Neque enim, inquit, ponet de capite suo cidarium: » id est, habitum sacerdotalem non amittet: dictum est namque illi omnium Salvatori ac Liberatori: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech ⁵¹. — « Et illi quidem plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur permanere; hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: **433** unde et salvare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum: » ita enim scripsit beatus Paulus ⁵². Igitur hoc ipsum, quod cidaris non ponebatur de capite, sacerdotii dignitatem nunquam ab eo removendam significat. Quod si dicatur, « mitram non deponet, » sempiternum ac firmum ejus regnum optime intelligere poteris: mitra enim, quæ ad summam frontem aureum circulum habet, principatus est ac regni signum. Sed « ne vestes quidem scindet, » inquit; hoc quibusdam in mortuis facere moris est: id vero a Christo prorsus alienum. Neque enim ullum ex morte dolorem pati vita potest; nihil enim prorsus illi mortuum est, sed ipsa est mortis dissolutio, et interitus eversio. Itaque ipse quondam Salvator objurgavit eos, qui archisynagogi puellam desolebant: « Recedite, » inquit, « ne flete; non est enim mortua puella, sed dormit ⁵³. » Erat enim absurdum profecto lacrymas pro mortua puella profundere, cum adesset omnium vita, Christus nempe. Quod si super Lazaro deslevit ⁵⁴, ex benevolentia id factum dicimus, et divinæ fuisse benignitatis in nostris malis miserationem; ipsius enim naturæ mortis tyrannide violatæ misericordia permovebatur, illisque lacrymis eadem ab illa æterna liberabatur.

PALL. Ita videtur.

CYR. Nullo vero modo esse in Christo profani aliquid, oblique significatur in eo quod dicitur, recedendum esse summo sacerdoti a funere, neque eum ad ullum omnino mortuum accedere debere, posthabendamque in hac parte illam in patrem et matrem ac fratres observantiam. Vide autem quam prudens fuerit ipsa lex, quamque aptum his sententiis decorum minime parvipenderit: in aliis enim sacerdotibus, naturæ verecundia commovebatur, mittebatque sanctificatis sacerdotibus, in mortuis, qui summa ipsis propinquitate atque cognatione juncti essent, sine ulla criminis nota consuetudinem sequi; et ne quid in umbram peccati admitteretur, non valde laborabat: eæ namque culpæ describebantur, quæ ad nos spectarent, figuram illa ad homines pertinebat, quibus nihil mirum, si quid macule sit adjunctum: « In multis

Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός, ὁ ἀγιάζων αὐτούς. » Ὁρᾶς ἕνα ἄρως ὡς ἐν τύποις ἐστὶ τὸν Ἐμμανουὴλ καὶ Χριστὸν, ὀνομασμένον ὡς ἐν Ἀαρὼν. Ἐχρίσθη γὰρ Πνεύματι, κατὰ τὰς Γραφάς, αὐτὸς ὑπάρχων ὁ παντελεῖος ἱερεὺς. Τοιγάρτοι καὶ ἀναπόβλητον ἔχει τῆς ἱερωσύνης τὴν δόξαν. « Οὐ γὰρ ἀποκιδαρῶσει, » φησὶ, « τὴν κεφαλὴν, » τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ἀποβαλεῖ τὸ σχῆμα τὸ ἱεροπροπέες. Εἰρηται γὰρ πρὸς τὸν τῶν ὄλων Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν. « Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. — Καὶ οἱ μὲν πλειονὲς εἰσιν ἱερεῖς γυγόντες, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· οὗτος δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ παντελὲς δύναται σώζειν τοὺς προσιόντας τῷ Θεῷ δι' αὐτοῦ. » γέγραφε γὰρ ὡδε καὶ ὁ θεοπέσιος Παῦλος. Οὐκοῦν τὸ μὴ ἀφαιρεῖσθαι τῆς κεφαλῆς τὴν κίδαριν, τῆς ἱερωσύνης τὸ ἀναπόβλητον ὑπεμψήνειεν ἄν. Εἰ δὲ δὴ λέγοιτο, « Τὴν κεφαλὴν οὐκ ἀπομιτρώσει, » συνήσεις εὐ μάλα τὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ διηνεκές τε καὶ ἀκατάσιστον· μίτρα γὰρ ἢ ἐπὶ μετώποις ἄκροις τὸ χρυσοῦν ἔχουσα ψέλλιον, ἀρχῆς ἂν εἴη καὶ βασιλείας σύμβολον. Ἄλλ', « Οὐδὲ τὰ ἱμάτια διαρρήξει, » φησὶ. Τοῦτό τοι τισὶ δρᾶν ἔθος ἐπὶ νεκροῖς· Χριστοῦ δὲ τὸ χρῆμα παντελῶς ἀλλότριον. Πάθοι γὰρ ἂν ἡμιστά γε τὸν ἐπὶ θανάτῳ πόνον, ἢ ζωῆ. Οὐδὲν γὰρ ὄλωσ αὐτῇ τὸ νεκρὸν, ἀλλ' ἐστὶν αὕτη καὶ θανάτου λύσις, καὶ φθορᾶς ἀνατροπή. Καὶ γοῦν καὶ ὁ Σωτὴρ ἐπετίμα ποτὲ τοῖς κατοικώμεζιν ἐθέλουσι τὸ τοῦ ἀρχισυναγῶγου κόριον, « Ἀποχωρεῖτε, » λέγων, « καὶ μὴ κλαίετε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. » Ἐκτοπον γὰρ ἀληθῶς τὸ δακρυρρόοειν αὐτοὺς ὡς ἐπὶ τεθνεώσῃ τῇ κόρῃ, τῆς τῶν ὄλων παρουσίας ζωῆς, τοῦτ' ἐστὶ, Χριστοῦ. Εἰ δὲ δεδάκρυκεν ἐπὶ Λαζάρῳ, φιλοστοργίας εἶναι φαιμεν τὸ χρῆμα καρπὸν, καὶ τῆς θείας ἡμερότητος τὸ ἐφ' ἡμῖν συμπαθέος· ἡλέητο γὰρ ἢ φύσις, θανάτῳ τυραννομένη, καὶ λύσις αὐτῇ τοῦ πάθους τὸ δάκρυον ἦν.

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

KYP. Ὅτι δὲ κατ' οὐδένα τρόπον τὸ βέβηλον ἐν Χριστῷ, πλαγίως ὑπόσημαίνεται διὰ γε τοῦ νεκρότητος ἀπανίστασθαι δεῖν τὸν ἀρχιερέα λέγειν, οὐδενὶ τὸ σύμπαν ἐπιφοιτῶντα νεκρῷ, ἡμελημένης ἐν τούτῳ καὶ τῆς εἰς πατέρα τιμῆς καὶ εἰς μητέρα καὶ ἀδελφούς. Θέα γὰρ ὄψαν νουνεχῆς ὁ νόμος, καὶ τῆν τοῖς νοήμασι πρέπουσαν εὐκοσμίαν οὐκ ἐν μικρῷ τιθεὶς λόγῳ. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἱερέων ἐδυσωπεῖτο τὴν φύσιν, καὶ τοῖς ἀγαν ἀγχοῦ καὶ ἐξ αἱματος νεκροῖς, τοῖς ἡγιασμένοις ἐδίδου τὸ ἀνεγκλήτως ἐξεῖναι δρᾶν τὰ νενομισμένα. Περρόντικε δὲ οὐ σφῆδρα τῆς εἰς τὴν σικάν ἀμαρτίας. Γεγράφατο γὰρ ἐφ' ἡμῶν τὰ ἐγκλήματα, καὶ εἰς ἀνθρώπους ὁ τύπος, οἷς εἰ καὶ τι παρέποιτο μολυσμοῦ, τὸ ἀπεικὸς οὐδέν. « Πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. » καὶ ἡρῶσταν ἐν ἡμῖν τὸ πλημμελεῖν ἢ φύσις. Ἐπὶ δὲ γε τοῦ ἀρχιερέως τοῦ μεγάλου, τοῦτ' ἐστὶ, Χριστοῦ,

⁴⁹ Levit. xxi, 10-15. ⁵⁰ Isa. xi, 2, et sibi. ⁵¹ Psal. cix, 4. ⁵² Hebr. vii, 22-25. ⁵³ Matth. ix, 24. ⁵⁴ Joan. xi, 35.

τετήρηται καθαρώς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ τύπῳ τὸ σάβας, A καὶ τὸ ἀκίβδηλον ἐν σκιαῖς, ἵνα μὴ τὸ τῆς ἀληθείας παρασημαίνηται κάλλος, ὡς ἐν ἐκείνοις ἡδίκημένον. Ἀθέητος γὰρ ὁ Χριστός, καὶ οὐκ εἰδώς ἀμαρτίαν, καὶ παντὸς ἐπέκεινα μολυσμοῦ, μᾶλλον δὲ λαμπρότητός τε καὶ καθαρότητος νοητῆς· εἴσω τε παντὸς ἁγιασμοῦ, καὶ εἰ ἐξίτηλον ἔχων τὸ ἐν γε τούτῳ διαφανές, διὰ τοι τὸ φυσικοῖς ἐρηρῆσθαι νόμοις, καὶ αἰετὰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν. Ἀηλοὶ δὲ, οἶμαι, τουτέ, τὸ, « Ἀπὸ τῶν ἁγίων οὐκ ἐξελεύσεται, καὶ οὐ βεβήλωσαι· τὸ ἁγιασμένον τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ. » Γυναῖκα δὲ δεῖν παρθένον πρὸς γάμου φέρεσθαι κοινωσίαν, εὖ μάλα φησὶ, καὶ ἀνάρμοστον ποιεῖται τὴν ἐξωσμένην. Ἡ καὶ εἰς τύπον ἂν εἴη τῆς Ἰουδαίων συναγωγῆς· ἐκδέδληται γὰρ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐνότητος, καὶ περὶ αὐτῆς φησὶ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς, B « Αὐτὴ οὐκ ἦ γυνὴ μου, καὶ ἐγὼ οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς. » Ἡρμόσατο δὲ ὁ Παῦλος τὴν ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίαν, παρθένον ἀγνήν τῷ Χριστῷ, ἄσπιλον δὲ καὶ ἀρτυρωτόν, μᾶλλον δὲ ἁγίαν καὶ ἀμωμον. Οὕτω μὲν οὖν ἐπεὶ τε τῆς ἐξ ἔθνῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἰουδαίων μητρὸς, ἀληθὲς ἂν εἴη τὸ ἀνιγίμα, καὶ ὁ τύπος οὐκ ἀκλήρης. Εἰ δὲ δὴ βουλοῖτο τις πρὸς τὸν ἐφ' ἐκάστῳ λόγον περιτρέπειν ἀξίως τῶν ἐννοιῶν τὴν δύναμιν, φησὶν, « ὅτι ψυχῆς βεβήλωσι καὶ ἀνοσίαις, ἀσυναφῆς ὁ Χριστός· ταῖς δὲ πανάγνοις καὶ καθαραῖς, οἷάπερ παρθένους, σύνεστι πνευματικῶς, καὶ ἐγκάρπους ἀποτελεῖ, καὶ γένος αὐτῆς οἰκεῖον ἀποκαλεῖ. » Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου, φησὶ, « τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, οὗτος καὶ ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφὴ μου, καὶ μήτηρ μου ἐστίν. » C

ΠΑΛΑ. Ὁρθῶς ἔφησ.

KYP. Ὅποιους μὲν οὖν εἶναι χρὴ τοὺς ἐξελεγμένους εἰς ἱερουργίαν, ἅττα τε ὀρθῶς ἐπαίγεσθαι δεῖν, καὶ ὧν ἂν αὐτοὺς ἀπὸ ἀλλήλων πρέποι, διακρίσει μὲν ἐναργῶς· ἀλλ' ἦν δὴ που πρὸς τῷδε σφόν, τὸ τίνα χρὴ τρόπον ἱερουργεῖν αὐτοὺς, ἐκφάνθη ἐπιτείν, καὶ καταβῆθαι νόμοις, τὰ τε τῶν θυσιῶν εἶδη καὶ πᾶν τὸ ἱερουργούμενον, ὡς ἂν ἀμωμῆτως ἔχοι τὸ πρᾶγμα αὐτοῖς, θυμηρεστάτην τε εὕτω ποιοῖντο τὴν λειτουργίαν. Οὐκοῦν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων, « Οὐκ ἀναθήσῃ, » φησὶν, « ἐν ἀναθάσματι ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου, ἵνα μὴ ἀποκαλύψῃς τὴν ἀσχημοσύνην σου ἐπ' αὐτό. » Ἀλλὰ πῶς ἂν τυχὸν γένοιτο τοῦτο, εἰρεῖ τις εὐθύς, καίτοι ἐκ λίνου κατεσκευασμένον τοῖς ἱερεῦσιν ἐδίδου τὸ περισκελές, « ἵνα καλύπτῃ, » φησὶν, « ἀσχημοσύνην » χρωτὸς αὐτοῦ; Ἐπερ οὖν ἄρα, καὶ ὡφού διαττεῖν ἐχρῆν, οὐδὲν ἂν ἡδέχησε τὸ χρῆμα αὐτοὺς περιεσταλμένους τὸ ἀσχημον. Ποῦ δὴ οὖν ἄρα τὸν τοῦ νόμου φησὶν εἶναι σκοπόν; Τοῖς τῶν εἰδώλων προσκυνηταῖς, εὐκλεῖς εἶναι τε καὶ ἀναγκαῖον ἔδδοκει, τὸ ὡφού τοῖς τεμένεσιν ἰδρύσθαι βωμούς· καὶ οὐ πολλὸς ἦν αὐτοῖς ὁ ἐπὶ γε τῷ χρῆματι σεμνῶς περιεστέλλαι λόγος.

enim delinquimus omnes⁶⁶, naturaque ipsa in nobis delinquendi morbo laborat. At vero in summo sacerdote, id est, Christo, **434** servata est etiam in ipsa figura pura integraque majestas et illa in umbris ipsis quoque sinceritas, ut ne pulchritudo veritatis tanquam violata corrumpereetur : alienus est enim ab impuritate Christus, et peccati prorsus ignarus, et ab omni contaminatione remotus, imo vero splendoris atque puritatis cognitor, et in summa sanctificatione positus, ejusque rei præstantia nunquam in eo evanescit, quod naturalium legum firmitate fixus sit, et semper in eodem statu eodemque modo permaneat. Id vero illa verba indicant : « De sanctis non egredietur, et non profanabit sanctificationem Dei sui⁶⁶. » Feminam quoque sibi virginem ad eonnubii societatem conjungere debere, aperte testatur : ejectam vero ad conjugium ineptam esse decernit. Eaque figura est Judæorum Synagogæ ; nam ab ejus conjunctione illa repulsa est, de qua per prophetæ vocem dicit : « Quia ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus⁶⁷. » Despondit autem Paulus Christo Ecclesiam ex gentibus virginem castam, maculæ ac rugarum expertem, imo vero sanctam et immaculatam⁶⁸. Atque hac quidem ratione tum de Ecclesia ex gentibus collecta, tum vero de matre Judæorum verum esse hoc ænigma comprobatur : neque ea figura parum elegans est. Sed, si cui placeat proprie ad unumquemque hominum harum sententiarum vim accommodare, dicimus Christum cum profanis atque impiis animis non posse conjungi, sed cum castissimis atque purissimis easque secundas reddere, ac sibi genere junctas.

PALL. Recte dicis.

CYR. Quales igitur electos ad sacerdotium esse oporteat, quæve illis rite facienda sint, et a quibus rebus remotos esse conveniat, perspicue sanxit. Sed erat præterea sapientis, modum quoque, quo sacrificandum esset, aperte pronuntiare, tum sacrificiorum genera et quidquid ad sacra facienda pertineret, legibus moderari atque præscribere, ut id muneris sine culpa exsequi possent, atque ita gratissimum D Deo cultum exhiberent. Igitur ante alia : « Non ascendes, » inquit, « per gradus ad altare meum, ne reveles turpitudinem tuam in ipso⁶⁹. » Sed qua ratione id fieri potuerit, **435** dicit aliquis continuo, cum ex lino confecta femoralia sacerdotibus tribuerit, « ut operiant, » inquit, « turpitudinem » carnis suæ ; ut igitur maxime illis in sublime conscendendum fuisset, nihil tamen eis illa res offecisset, cum turpitudinem circumtectam haberent : quorsum ergo legem spectare dicimus? Idolorum cultoribus præclarum ac necessarium videbatur in editioribus delubrorum partibus altaria figere, neque illis valde curæ erat satisne honeste circumtecti essent. Apto itaque lex ab eo, quod illis accidere consuevit, Dei

⁶⁶ Jac. iii, 2. ⁶⁷ Levit. xxi, 12. ⁶⁸ Ose. ii, 2. ⁶⁹ II. Cor. xi, 2. ⁷⁰ Matth. xii, 50. ⁷¹ Exod. xx, 26.

sacerdotes corrigit, atque ad meliorem ritum transfert, et a figura ad intelligentiam spiritualem ducit. « Non enim, » inquit, « per gradus ascendes ad altare meum, ne detegas turpitudinem tuam in ipso. » Id est, Dei sacerdos, qui ad meum cultum exhibendum sanctificatus est, humilia sectetur, non in sublime conscendat; caveat arrogantiam, ne turpis videatur ac deformis: deformis namque sane ac turpis, morbusque periculosissimus, animi sensus supra modum elatus. « Quanto enim major es, » inquit, « tanto humilia teipsum, et ante Dominum invenies gratiam⁷¹. » Scribit etiam ille Salvatoris discipulus: « Glorietur frater humilis in sublimitate sua, dives autem in humilitate sua⁷². » Transibit enim æque ac fenum, neque ullo modo a floribus, qui sunt in agris, differt.

PALL. Assentior.

CYR. Ab elatione igitur ac superbia remotum esse oportere sacerdotem dixit. Quo etiam ritu sacrificium legi maxime consentaneum, et omni reprehensione vacans facere deberet, perspicue cognoscens; scriptum est enim in Levitico: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Aaron et filiis ejus, dicens: Hæc est lex holocausti; hæc est holocaustosis super incensionem ejus super altari totam noctem usque mane, et ignis altaris ardebit super illud, non exstinguetur; et induetur sacerdos tunica linea, et femoralibus lineis induetur circa corpus suum, et auferet exustionem, quam consumpserit ignis, illam incensionem ab altari, et apponet eam prope altare, et exuet se stola sua, et induet stolam aliam, et educet exustionem extra castra in locum mundum; et ignis in altari ardebit in ipso, et non exstinguetur; et exuret sacerdos ligna mane mane, et stipabit super illud holocaustum, et imponet super illo adipem salutaris, 436 et ignis perpetuo ardebit super altari, non exstinguetur⁷³. » Jugis erat igitur atque perpetuus ignis in altari, neque alienus aut extrinsecus acceptus, sed ejusdem altaris, id est, superne et cœlitus datus. Id vero quid est? plenum est quippe Dei gloria sanctum altare nostrum; ignis vero species divinam illam et ineffabilem naturam refert. Videntur autem hæc verba mysticum quiddam insinuare.

ἅγιον ἡμῶν θυσιαστήριον. Ἐν εἶδει δὲ τοῦ πυρὸς ἡ καὶ μυστικόν τι ὁ λόγος εὖ μάλα παραδηλοῦν.

PALL. Quale tandem istud est quod ais?

CYR. Quid? nonne illud divinum altare in figura ipsum Emmanuel esse dicebamus, per quem ad Deum et Patrem accedimus, cultum illi rationalem exhibentes, ac propemodum odores virtutum sanctificationemque evangelicæ conversationis adolentes? « Exhibete enim, » inquit, « corpora vestra hostiam viventem, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium vestrum⁷⁴. »

⁷¹ Eccli. iii, 20. ⁷² Jac. i, 10. ⁷³ Levit. vi, 8 seqq. ⁷⁴ Rom. xii, 1.

A Εὐφωῶς οὖν ὁ νόμος, ἀπὸ τοῦ συμβαίνειν αὐτοῖς εὐφρότης, τοὺς θελοῦς ἱερουργοῦς ἀνορθοῖ κορὸς τὸ εὐφρονον, καὶ ὡς ἐκ τύπου σωματικῆς, πρὸς θεωρίαν ἀγει πνευματικῆν. « Οὐ » γὰρ « ἀναθήσει, » φησὶν, « ἐν ἀναβαθμοῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου, ἵνα μὴ ἀποκαλύψῃς τὴν ἀσχημοσύνην σου ἐπ' αὐτοῦ. » Τοῦτ' ἐστίν, Ὁ θεῖος ἱερουργὸς ὁ πρὸς λειτουργίαν ἡγιασμένος τῆν ἔμην, ζητεῖτω τὰ ταπεινὰ, μὴ ἀναθρωσκέτω πρὸς τὸ ὑψοῦ. Παραιτεῖσθω τὴν ἀλαζονείαν, ἵνα μὴ ἀσχημῶν ὀρώτο καὶ ἀκαλλῆς. Ἀκαλλῆς γὰρ καὶ ἀσχημῶν κομιδῆ καὶ πυχῆ ἀλεπον ἀβρώστημα νοῦ, φρόνημα τὸ ὑπέροχον. « Ὅσῳ γὰρ μέγας εἶ, φησὶ, τοσοῦτω ταπεινῶσαι σεαυτὸν, καὶ ἕναντι Κυρίου εὐρήσεις χάριν. » Γράφει δὲ καὶ ὁ τοῦ Σωτῆρος μαθητῆς: « Καυχᾶσθω ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ. » B ὁ δὲ πλούσιος, ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ. Παρελεύσεται γὰρ καὶ ἐν ἰσῳ πόαις, καὶ ἀνθέων διοίσει τῶν ἐν ἀγροῖς κατ' οὐδένα τρόπον.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

CYR. Ὅγκου δὴ οὖν καὶ ὑπεροφίας ἀπηλλάχθαι δεῖν ἐφη τὸν ἱερουργόν. Τίνα τε οὖν τρόπον ἐνομοτάτην ποιῆσαιτο ἂν τὴν ἱερουργίαν καὶ ἀνεπίπληκτον, παντελῶς εἶση τοι σαφῶς· γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων: Ἐντείλει Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λέγων: Οὗτος ὁ νόμος τῆς ὀλοκαυτώσεως, αὐτῆ ἡ ὀλοκαύτωσις ἐπὶ τῆς καύσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὄλην τὴν νύκτα ἕως τοπρωῖ· καὶ τὸ πῦρ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, οὐ σβεσθήσεται· καὶ ἐνδύσεται ὁ ἱερεὺς χιτῶνα λινοῦν, καὶ περισσάλλει C λινοῦν ἐνδύσεται περὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἀφελεῖ τὴν κατακάρπωσιν, ἣν ἂν καταναλώσῃ τὸ πῦρ, τὴν ὀλοκαύτωσιν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ παραθήσει αὐτὸ ἐχόμενον τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐκδύσεται τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐνδύσεται στολὴν ἄλλην, καὶ ἐξοίσει τὴν κατακάρπωσιν ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τόπον καθαρὸν· καὶ πῦρ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καυθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὐ σβεσθήσεται· καὶ καύσει ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ξύλα τοπρωῖ πρῶτ', καὶ στυδάζει ἐπ' αὐτοῦ τὴν ὀλοκαύτωσιν, καὶ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτὸ τὸ στέαρ τοῦ σωτηρίου· καὶ πῦρ διὰ παντὸς καυθήσεται ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, οὐ σβεσθήσεται. » Ἐνδελεχῆς μὲν οὖν καὶ ἀκατάπαυστον κομιδῆ τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ, καὶ οὐκ ὀθνεῖον ἢ ἐξωθεν, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστίν, τὸ ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ. Καὶ τί δὴ D τοῦτό ἐστιν; Ἐπίμεστον γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης τὸ βεῖα τε καὶ ἀπόβητος εἰκάσεται φύσις. Ἔοικε δὲ

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖόν τι φῆς;

CYR. Ἡ οὐκ αὐτὸν εἶναι τὸν Ἐμμανουὴλ τὸ θεῖον ἐλέγομεν, ὡς ἐν τύπῳ θυσιαστηρίου, δι' οὐ προσέμεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, λατρεύοντες λογικῶς, καὶ μνησυχῆ καταθύοντες πρὸ εὐώδους ἐν ἀρεταῖς, καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας τὸν ἁγιασμόν; Ἐπαραστήσατε γὰρ τὰ σώματα ὑμῶν, θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Ἐλέγομεν· μαμνήσομαι νάρ.

A PALL. Dicebamus vero; namque memoria teneo.

ΚΥΡ. Θέα δὴ οὖν διὸ καταφοιτῆσαν ἐξ οὐρανοῦ πῦρ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καταλήγειν οὐκ ἐξ, οὐδὲ οἶον ἀπανίστασθαι μαρανθῆν, ἀλλ' εἶναι τε διὰ παντός αὐτῶ, καὶ ἀπαύστως ἐμφιλοχερεῖν. Μεμαρτύρηκε δὲ καὶ ὁ Βαπτιστῆς Ἰωάννης περὶ Χριστοῦ· «Ὅτι τεθέσθαι τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ ἐν εἰδει περιστερᾶς, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἐγὼ, » φησὶν, «οὐκ ᾔδειν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πέμφας με βαπτίζειν, αὐτός μοι εἶπεν· Ἐφ' ὃν ἂν [ε]ἶδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ.» Ἀνευτοῦτο δὴ οὖν ὡς ἐν σκιαῇ· ἐτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν εἰδει πυρὸς καταβαῖνον ἐπὶ Χριστόν, καὶ ἀεὶ μένον ἐπ' αὐτόν. Ἀκατεύναστον γὰρ καὶ ἀκατάληκτον παντελῶς τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ. Ὅτι δὲ τῆ τοῦ πυρὸς φύσει τὸ Πνεῦμα παρεικάζεται, πληροφορεῖ σὲ λέγων τοῖς Ἰουδαίων δῆμοις καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς· «Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὃ ὀπίσω μου ἔρχόμενος, οὐ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.» Ἐφη δὲ, διὸ Ἐὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ. Βεβαπίσμεθα γὰρ οὐκ εἰς πῦρ αἰσθητόν, ἀλλ' ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, πυρὸς δίσκη ἐκτῆκοντι τὸν ἐν ψυχᾷ μαλυσμόν, τοιγάρ τοι καὶ γέγραπται περὶ Χριστοῦ, διὸ Ἰδοὺ αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χωνετηρίου, καὶ ὡς πῶα πλυόντων· καὶ καθιέται χωνεύων καὶ καθαρῖζων, ὡς τὸ ἀργύριον καὶ ὡς τὸ χρυσίον. Ἀσβεστον οὖν ἄρα τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ. Μεμνήτης γὰρ ἐν Χριστῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καίτοι κατὰ φύσιν ἐνυπάρχον αὐτῶ, καθὼ νοεῖται καὶ ἐστι Θεός. Ἐφη δὲ καὶ νόμος, ἴδιον τοῦ θυσιαστηρίου τὸ πῦρ. Εἰ γὰρ καὶ γέγονεν ἀνθρώπος ὁ Μονογενῆς, καὶ κατὰ γὰρ τὸ πρόπον τῆ ἀνθρωπότητι σχῆμα, καὶ ἐν μετέξει Πνεύματος γεγενῆσθαι λέγεται· ἀλλ' οὖν αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῶ, καὶ ἴδιον ἀληθῶς τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Εἰ δὲ δὴ τις εἰλοῖτο, τὸν ἐπὶ τῶδε λόγον καὶ ἐφ' ἕκαστον ἀγειν τῶν ἡγιασμένων διὰ πίστεως ἐν Χριστῶ, ὡς ἤδη πω αὐτόν καὶ θεῖον νοεῖσθαι θυσιαστήριον· ἐπωφελῆς ὁ λόγος· πρέπει γὰρ, ἀνδρας τοὺς ἱεροῦς, καὶ Χριστῶ τὴν οἰκίαν ἀναθέντας ζωὴν, θερμούς καὶ ζέοντας ὁρᾶσθαι τῷ Πνεύματι, καὶ τοῦτο διὰ παντός, οὐκ εἰς ἀπόφυξιν καταφερομένους διὰ κοσμικῶν ἡδονῶν, ἀναζωπυροῦντας δὲ μᾶλλον ἐν ἁγιασμῶ τὸν νοῦν εἰς φιλοθεῖαν καὶ ἔρρασι ἀρετῆς. Λατρείας γὰρ οὗτος τῆς λογικῆς ὁ τρόπος. Οὗτος μὲν οὖν ὁ τοῦ θυσιαστηρίου λόγος. Προσεπιτάττει δὲ τὸ καὶ τῆ ιστορίῃ χρησίμων. Τὴν γὰρ τοι σποδιάν ἐκκομίζεσθαι δεῖν, οὐ παρ' ἑτέρου, φησὶ, τῶν ἀλλογενῶν, ἡγουν ἐξ ἑτέρας ὄντος φυλῆς, δι' ὑπουργίας δὲ μᾶλλον τῶν ἡγιασμένων. Ἐπιτήρει δὲ, ὅπως οὐδὲν ἡγεῖσθαι βραχὺ τῶν εἰς θεῖαν ἡρόντων λειτουργίαν ἀφήσιν ὁ νόμος, οὐδὲ οἶον ἱερατικῆς αὐτουργίας ἀνάξιον, ὡς παραχωρεῖν ἑτέρω μὴ ἱερῶ· οὐ γὰρ τοι βάσιμα τοῖς ἀνάξις τὰ ἅγια. Ἀνέπαφον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον

CYR. Vide igitur quemadmodum demissum in altare caelitus ignem exstingui, aut languescentem velut abscedere non permittit, sed providet ut in eo perpetuo maneat, et indesinenter habitet. Testatus autem beatus quoque Baptista Joannes de Christo: «Quia vidi Spiritum descendantem de caelo in columbae specie, et mansit super eum. Et ego, » inquit, «nesciebam eum; sed, qui misit me baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendantem de caelo, et manentem super eum, ille est qui baptizat in Spiritu sancto». Figurabatur itaque ut in umbris adhuc in ignis specie Spiritus sanctus descendens in Christum, et perpetuo super eum permanens: nullo enim pacto aut sopitum esse aut deficere altaris ignem fas est. Spiritum porro ignis naturae persimilem esse, fidem facit idem beatus Baptista, Judaeorum populis dicens: «Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis; ille est, qui post me venit, cujus non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti»; » ac subjungit: «Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni.» Neque enim igni sensibili baptizati sumus, sed Spiritu sancto, qui maculas animarum ignis instar absumit: ideoque de Christo scriptum est: «Ego ipse ingreditur quasi ignis conflatorii, et quasi herba lavantium; et sedebit conflans et purgans sicut argentum et sicut aurum».

437 Non igitur exstinguitur altaris ignis; manet enim in Christo Spiritus sanctus, etsi secundum naturam in eo inest, qua parte intelligitur et est Deus. Dixit etiam lex proprium esse altaris ignem; quamvis enim ille Virigenitus homo sit factus, et ex eo habitu, qui naturae humanae convenit, Spiritu fuisse particeps dicatur; at certe ipsius et in ipso et ejus proprius est revera Spiritus. Quod si quis velit hujus loci expositionem ad unumquemque derivare, qui per fidem in Christo sanctificatus sit, ut is etiam divinum altare intelligatur, perutilis erit expositio: decet enim sacros viros, qui Christo vitam suam dicarint, calere ac fervere Spiritu, idque perpetuo, non per terrenas voluptates ad extinctionem atque interitum delabi, sed potius per sanctificationem animum ad Dei amorem appetitionemque virtutis exsuscitare. Hic est enim cultus rationalis ritus. Atque haec quidem est altaris explicatio. Caeterum praecipuum quoddam adjungit, quod ex ipsa historia nonnihil utilitatis habet: nam cinerem non ab alio quoque alienigena, seu ex alia tribu, sed eorum, qui sanctificati erant ministerio offerendum esse inquit. Animadvertite autem quemadmodum lex nihil, quod ad divinum cultum pertineat, exiguum existimare permittat, aut ejusmodi, quod sacerdotali opera sit indignum, ita ut ad alium profanum hominem id munus deferatur; neque enim profanis hominibus in sancta ingredi licet,

¹⁵ Joan. i. 32, 33. ¹⁶ Ibid. 26, 27. ¹⁷ Malach. iii. 2, 5.

ipsum quoque Dei altare contingere nefas est. Quinctiam ut intelligerent qui ad sacerdotium electi erant, quanta esset divini illius altaris sanctitatis excellentia, ipsis quoque sacerdotalibus vestibus venerationem adjungit. Sacris namque vestibus indutos extra tabernaculum videri, sapienti moderatione minime permittit. Ne sanctificatæ res, inquit, si ad impuros homines accesserint, contracta ex alienis labe sancti tabernaculi venerationem immi-
nuant. Eam ob causam sacerdotali ritu vestitos cinerem comportare sinit quidem; sed, dum foras efferunt, et de sanctis locis exeunt, mutare vestem jubet. Simile quiddam huic per Ezechielis vocem præcepit; sic autem is scribit: « Et dixit ad me: Exedrae, quæ sunt ad aquilonem, et exedrae, quæ sunt ad austrum, quæ sunt contra faciem distantiarum, hæ sunt exedrae sanctuarii, 438 in quibus edent sacerdotes filii Saduc, qui appropinquant ad Dominum in Sancta sanctorum, et ibi ponent Sancta sanctorum, et hostiam, et quæ offeruntur pro peccato, et quæ pro ignorantia; quia locus sanctus est, non ingredientur eo nisi sacerdotes, non egredientur ex atrio sanctuarii in atrium exterius, ut perpetuo sancti sint, qui offerunt, et non contingant vestes eorum, in quibus ministrant, quia sanctæ sunt; et induent vestes alias, cum contingant populum 78. » Sanctæ sunt igitur sacerdotum etiam ipsæ vestes, neque vulgo miscendæ. Nocte autem ac die crematur holocaustum; neque enim unquam cessat ille Christi bonus odor; et ipsa vita sanctorum, si in ritu holocausti intelligatur, bonum odorem habere nunquam desinit; Christum enim redolent, dum factorum gloriam, quæ ex evangelica conversatione proficiscitur, Deo sacrificant.

PALL. Vera dicis.

CYR. Quinam ergo sit holocausti ritus, ex iis, quæ diximus minime est obscurum. De ritu vero sacrificii, quoniam is modo recte peragatur, præcipit dicens: « Hæc est lex sacrificii, quod offerent filii Aaron coram Domino ante altare: et auferet ex eo pugillum a similia sacrificii cum oleo ejus, et cum universo illius thure, quæ sunt super sacrificium; et imponet super altare, cremationem in odorem suavitatis, memoriale ejus Domino: quod vero reliquum ex eo fuerit, comedet Aaron et filii ejus; azyma comedentur in loco sancto; in atrio tabernaculi testimonii edent illud; non coquetur fermentatum; in partem illud dedi eis ab hostiis Domini. Sancta sanctorum sunt, sicut quod peccati, et sicut quod delicti. Omne masculinum sacerdotum comedent eam. Legitimum æternum in progenies vestras ab hostiis Domini: quisquis tetigerit ea, sanctificabitur 79. » Holocausta quidem vitam egregiorum sanctorum integre quodammodo, et ex omni parte Deo dicatam insinuant. Sacrificium vero illam alteram ex parte sanctam, et Deo subjectam vitam, cujus elegans figura est illa si-

A ἔστι θυσιαστήριον. Καὶ ἴν' εἶδειεν οἱ ἀπολαύει πρὸς ἱερουργίαν, τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου τὸ ὑπερφύει ἐν ἁγιασμῷ, καὶ αὐτοῖς ἀνάπτει τὸ σέβας τοῖς ἱεροπρεπέσιν ἐσθημασιν. Ἐσταλμένους γὰρ ἱερώς ἔμφαινεσθαι τῆς σκηνῆς, οὐκ ἐφήσιν οἰκονομικῶς. Τὶ γάρ τοι, φησὶν, ἡγιασμένα, μὴ τοῖς ἀνάγνοις ὠμοληκότα, καὶ τὸν ἐξ ὀθνεῶν ἔχοντα μολυσμὸν, τὸ τῆς ἁγίας σκηνῆς ἀδικεῖτω σέβας. Διὰ τοῦτο τὴν σπαδιάν, συγκαμίζειν μὲν ἐφήσιν ἐσταλμένους ἱεροκρηπῶς, μεταμφιένυσθαι δὲ πρὸς τὸ ἐξω φέροντας, καὶ τῶν ἁγίων ἀποφοιτῶντας τόπων. Κεχρησμέθηκα ἃ τῷ τοιοῦτῳ συγγενὲς καὶ διὰ φωνῆς Ἰεζεχὴλ γράφει δὲ οὕτως· « Καὶ εἶπεν πρὸς με· Αἱ ἐξέδραι αἱ πρὸς βορῶν, καὶ ἐξέδραι πρὸς νότον, αἱ οὕσαι κατὰ πρόσωπον τῶν διαστημάτων, αὗται εἰσὶν αἱ ἐξέδραι τοῦ ἁγίου, ἐν αἷς φάγονται ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς, οἱ υἱοὶ Σαδδούχ, οἱ ἐγγιζόντες πρὸς Κύριον εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ἐκεῖ θήσουσι τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τὰς θυσίας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἁμαρτίας, καὶ τὰ ὑπὲρ ἀγνοίας· ὁμοίως τὸπος ἁγίος ἐστίν. Οὐκ εἰσαλεύσεται τις πάρεξ τῶν ἱερέων, οὐκ ἐξελεύσονται ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ ἁγίου εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἐξωτέραν, ὅπως διὰ παντὸς ἁγιοῦ ὧσιν οἱ προσάγοντες, καὶ μὴ ἄπτωνται τοῦ στολισμῶ αὐτῶν, ἐν οἷς λειτουργοῦσιν ἐν αὐτοῖς, διότι ἁγία ἐστίν· καὶ ἐνδύσονται ἱμάτια ἕτερα ὅταν ἄπτωνται τοῦ λαοῦ. » Ἅγια μὲν οὖν καὶ αὐτὰ τὰ ἐσθηματα τῶν ἱερέων, καὶ ἄμικτα τοῖς πολλοῖς. Ἐν νυκτὶ ἃ καὶ ἡμέρᾳ τὸ ὀλοκαυτούμενον· ἀκατάληκτος γὰρ ἡ εὐωδία Χριστοῦ· καὶ αὐτὸς δὲ τῶν ἁγίων ὁ βίος, εἰ ὡς ἐν τρόπῳ νοοῖτο τῷ καθ' ὀλοκαύτωςιν, ἄπιστος C ἔχει τὴν εὐοσμίαν· Χριστὸν γὰρ εὐωδιάζουσι, τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἱεουργοῦντες Θεῷ τὰ ὡς ἐξ ἔργων αὐχήματα.

ΠΑΛΛ. Ἀληθὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Τίνα μὲν οὖν τρέπον τὸ τῆς ὀλοκαυτώσεως ἔσται χρῆμα, δι' ὧν ἐφαμεν, οὐκ ἄσμφανές. Πῶς δ' ἂν γένοιτο καὶ λίαν ὀρθῶς καὶ ὁ τῆς θυσίας τρέπος, ἐπιτάττει λέγων· « Οὗτος ὁ νόμος τῆς θυσίας, ἣν προσάξουσιν αὐτήν, οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν ἔναντι Κυρίου, ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ ἀφελεῖ ἀπ' αὐτοῦ τῆ δρακί ἀπὸ τῆς σεμιδάλεως τῆς θυσίας σὺν τῷ ἐλαίῳ αὐτῆς, καὶ σὺν παντὶ τῷ λιθάνῳ αὐτῆς τὰ ὄντα ἐπὶ τῆς θυσίας. Καὶ ἀνάσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάρπωμα ὄσμην εὐωδίας, τὸ μνημόσυνον αὐτῆς τῷ Κυρίῳ. Τὸ δὲ καταλειφθὲν ἀπ' αὐτῆς ἔσται Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ. Ἄζυμα βρωθήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ ἐν αὐλῇ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἔσονται αὐτήν· οὐ πεφθῆσεται ἐξυμωμένη· μερίδα αὐτῆν ἔδωκα αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καρπωμάτων Κυρίου. Ἅγια ἁγίων ἐστίν, ὡσπερ τὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡσπερ τὸ τῆς πλημμελείας. Πᾶν ἀρσενικὸν τῶν ἱερέων ἔσονται αὐτήν. Νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἀπὸ τῶν καρπωμάτων Κυρίου· πᾶς δὲ ἂν ἄψεται αὐτῶν, ἁγιασθήσεται. » Τὰ μὲν οὖν ὀλοκαυτούμενα, τὴν οἰονείτως ὀλοτελῆ καὶ εἰσάπαν ἀφιέρωσιν τῶν ἐξαιρέτως ἁγίων ὑποδηλοῦ· θυσία δὲ, αὐτὴν ὡς ἐκ

78 Ezech. xl, 46 seqq. 79 Levit. vi, 14-18.

μέρους ἀγίαν καὶ ὑπὸ Θεῶ ζῶν· ἧς ὑποτύπωσις ἄκριθης, ἡ σεμιβάλης διὰ θρακῆς ἱερέως ἀναφερομένη ὄν τῷ ἐλαίῳ καὶ τῷ λιθάνῳ. Τὴν γὰρ τοι Θεῶ καθιερωμένην ζῶν, καὶ εἰ γένοιτο τυχὸν ἐκ μέρους, εὐὴ πάντως εἶναι χρῆ, καὶ λιπαρωτάταις ἐλπίσι παινομένην. Ἡ οὐκ εὐσομότερον εἶναι φῆς πᾶν ἔργον ἡμῶν ἀγαθόν;

ΠΑΑΑ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τί δε; οὐκ ἐπ' ἀγαθαῖς ἐλπίσι πράττεται πρὸς ἡμῶν;

ΠΑΑΑ. Ναί· ἔψεται γὰρ πάντως τὰ παρὰ Θεοῦ.

ΚΥΡ. Λίθανος ἦ οὖν, καὶ σεμιβάλης ἐλαϊόδεντος, τὴν εὐὴν τε καὶ λιπαρωτάτην ἡμῶν ὑπαινίσσεται ζῶν.

ΠΑΑΑ. Εὐ ἔφης· ἀλλὰ τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἢ ὡς ἐκ μέρους ἀγία ζῶη;

ΚΥΡ. Ἡ μήτε εἰς λῆξιν πολιτείας ἤκουσα τῆς ἀγορευτοῦς, μήτε κατὰ τὴν ἀγαν ἀνωκισμένην ἰούσα τρίβον, ὅποια τις ἦν ἡ Ἰωάννου φωνὴ τυχόν, ἦγουν τῶν ἀγίων ἀποστολῶν· μήτε μὴν ἐκπίπτουσα τοῦ εἶναι σεπτῆ, διὰ γε τὸ ἠτεῖσθαι τυχόν τῆς ἀγαν ὑποκειμένης που. Ἡ οὐ τῶν ἐν κόσμῳ καὶ παιδοποιῶν ὁ βίος, εἰ διαῖξιν ἔλοινοτο χρηστῶς, μεμέρισται πως Θεῶ τε καὶ κόσμῳ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν;

ΠΑΑΑ. Μεμέρισται· πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Τύπος οὖν ἄρα ζωῆς τῆς οὐκ εἰσάπαν ἀνακειμένης Θεῶ, μέσης δὲ ὥσπερ καὶ ἐπ' ἄμφω βλεπούσης, ἡ μερικὴ καθιέρωσις τῆς σεμιδάλευς ἦν, τὸ εὐὴδες ἐχούσης καὶ ἰλαρόν· ἦν καὶ εἰς μνημόσυνον ἔσεσθαι φησὶν ὁ νόμος, τοῦ δι' ὑπουργίας ἱερατικῆς προσκεκομικτός. Ἀποκερδανούμεν δὲ ἀληθῶς τὸ ἐν μνήμῃ κεῖσθαι τῇ παρὰ Θεῶ, δι' ὧν καρποφοροῦντες· εὐὴδιάζομεν· μεσιτεύοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεῶ προσάγοντος, τὸ [ν] μὲν ὀλοκλήρως ἄγιον, ὡς ἐν τάξει τῶν ὀλοκαυτωμάτων· καὶ μέντοι τὸν μὴ τοιοῦτον εἰσάπαν διὰ τὸ μεμερίσθαι τῷ κόσμῳ, θυσίαν ὥσπερ τινὰ μερικὴν. Ἄζυμος δὲ ἡ θυσία. Πρέποι γὰρ ἂν πράττεσθαι καθαρῶς, πᾶν ὅπερ ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν, εἰς δόξαν Θεοῦ. Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ, παραιτεῖσθαι προσέταχε, τὸ ἐν μέσαις ἐστῶτα ταῖς ἀγοραῖς ποιῆσθαι τὰς προσευχάς, καὶ τὸ ἀμειδῆς ἐν νηστειαῖς, καὶ τὸ σαλπίζειν ἀκόσμως, κατοικτεῖροντας ἀδελφοῦς. Ζύμη γὰρ αὕτη, βεβηλοῦσα τὰ ἱερά. Τὸ δὲ εἰς δόξαν Θεοῦ πραττόμενον, ἐγκλημάτων ἀνθρωπαρεσείας ἀπηλλάχθαι· πρέπει· εἴη γὰρ ἂν οὕτως ἄζυμον ἀληθῶς καὶ ἱερὸν τὸ θῆμα. Μερὶς δὲ καὶ βρώσις τοῖς ἱερεῦσι, τὸ κατάλοιπον τῆς θυσίας. Ἐσθίεται πᾶν ἀρσενικὸν ἐν τόπῳ ἀγίῳ· τοῦ μὲν ἐν ἀγίῳ τόπῳ πρὸς τῶν ἱερέων δαπανᾶσθαι τὰ ἱερά, τοῖς μυστικωτέροις ἡμῶν λόγοις τηροῦντος τὸ σέβας· τοῦ δὲ πᾶν ἄρσεν ἐσθίειν, ὑποδηλοῦντος ὡς ἀκαλλῆς τι χρῆμα καὶ ἀνόσιον ἀληθῶς ὁ μαλακισμὸς τοῖς ἐξελεγεμένοις παρὰ Θεοῦ. Ἀνίερον γὰρ ἀποτελεῖ, καὶ εὐλογίας ἐξίστησι τῆς πνευματικῆς, καὶ ἀμέτοχον ἀποφαίνει τῶν παρὰ Θεοῦ τοῖς ἀγίοις ἐκνευμη-

A mila pugillo sacerdotis oblata cum oleo ac thure : vitam enim Deo dicatam, licet ex parte fortassis, odoratam tamen certe, et spei nitore opimam esse oportet. Quid enim? non omne nostrum recte factum odoratissimum esse fateris?

439 PALL. Maxime vero.

CYR. Quid præterea, nonne id a nobis sit spe optima?

PALL. Certe : prorsus enim a Deo promissa præmia consequentur.

CYR. Thus igitur ac similia oleo madens odoratam illam nitidamque vitam inuunt.

PALL. Recte ais. Sed quænam agi a nobis vita ex parte sancta potest?

CYR. Illa certe, quæ neque ad summum fastigium sanctæ conversationis pervenit, aut semitam longe sublimem ingreditur, qualis illa Joannis vita vel sanctorum apostolorum fuit; neque tamen, quia a præstantiore vitæ genere vincitur, ideo veneratione caret. An vero eorum vita, qui in sæculo versantur, ac liberos procreant, si laudabiliter vivere student, non est quodammodo Deo mundoque divisa, ut beati Pauli voce utar **?

PALL. Divisa certe : cur enim negem?

CYR. Igitur ejus vitæ, quæ non ex omni parte sit Deo dicata, sed media quodammodo, et in utramque partem spectans, figura erat illa similæ ex quadam parte consecratio, quæ odorem haberet et hilaritatem; quam etiam in memoriam ejus fore lex ait, qui illam per sacerdotale ministerium obtulisset: consequemur enim profecto ut Deo in memoria simus per ea quæ offerentes adolemus, cum Christus mediator sit, Deoque offerat tum eum, qui omni ex parte sanctus est tanquam holocaustum; tum vero eum etiam, qui non ex toto ejusmodi est, utpote qui sit mundo divinus, tanquam sacrificium quoddam ex parte dicatum. Est autem sacrificium sine fermento; decet enim, quidquid a nobis fit, id sincere ad Dei gloriam fieri. Itaque Salvator cavere jussit ***, ne in mediis plateis stantes oremus, neve in jejuniis tristitiam præferamus; aut dum in fratres misericordiam impendimus, turpiter turba canamus: id enim fermentum est, quo sacrificia profanantur; quod autem ad gloriam Dei fit, id a crimine hominibus placendi remotum esse convenit: ita enim infermentatum plane sacrificium ac sacrum erit. Reliquiæ porro sacrificii in partem atque in cibum sacerdotibus tribuuntur; eisque omne masculinum vescitur in loco sancto. Atque in eo quidem, quod sacrificia in sancto loco a sacerdotibus absumuntur, mysticis nostris atque secretioribus prædicationibus veneratio servatur. 440 Quod autem omnis masculus vescitur, id vero eleganter significat, in

** I Cor. vii. 33. *** Matth. vi. 16 seqq.

illis, qui a Deo electi sint turpem esse ac nefariam A
plane mollitiem. Ea namque profanum reddit hominem, et excludit a spirituali benedictione, eorumque bonorum, quæ a Deo sanctis viris tributa sunt, expertem reddit. Ad mollitiem vero etiam Judas est lapsus, cum ad turpis lucri cupiditatem declinavit. id autem ex cogitatione parum viri ac forti exstitit: ob eamque causam a bonis illis degustandis, quæ a Deo concessa sunt exclusas, munus, quæ sanctis proprie sunt attributa, expertus omnino fuit.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Ac de sacrificio quidem, quod a multitudine offertur, hæc est constituta lex. Cæterum alium ritum offerendi generi sacro constituit, dicens: « Hoc est donum Aaron et filiorum ejus, quod offerent Domino in die qua unxeris eum. Decimam partem ephi similæ in sacrificium perpetuo; dimidium ejus mane, et dimidium ejus vesperi, in sartagine in oleo fiet: conspersam afferet eam, fresa sacrificium de fragmentis, sacrificium in odorem suavitatis Domino. Sacerdos unctus, qui pro illo est ex filiis ejus, faciet illud: lex sempiterna, totum consummabitur; et omne sacrificium sacerdotis holocaustum erit et non edetur⁸². » Vide igitur, Palladi, legis diligentiam, subtilemque animadversionem, qua sacerdotibus cavet: nam, quia sacrificia, quæ homines e multitudine præberent, non tota incendi jussit, utpote quorum vita non omni ex parte sancta esset, sed quodammodo Deo ac mundo divisa: ut eos, qui ad sacerdotium electi essent, ut æquum erat distingueret, et in superiori ordine collocaret, sacrificium quod pro illis fieret, totum cremare, oblatamque similam mane ac vesperi, id est, quotidie et omni tempore, Deo incedere jussit: nam, qui electus ad sacerdotium est, semper fere sanctus, neque unquam bonum illum odorem spirituale nimirum redolere desinit: neque est ut quidam Deo ac mundo divisus, sed assidue, atque individue totus ex omni parte Domino suo adhæret, ac propemodum clamat: « Cum Christo simul cruci confixus sum; vivo autem non jam ego, vivit vero in me Christus⁸³. » Decima igitur similæ vitæ signum est, per omne tempus bonum odorem Deo redolentis. Porro, « in sartagine, » inquit, « frixam; et oleo conspersam, et ex fragmentis offeret eam; » quibus in verbis **ΑΛΛ** per ænigma nobis indicatur, in sartagine quidem laborum perpessio; in eo vero quod conspersa est oleo simila, hilaritatis redundantia; in eo denique, quod ex fragmentis offertur sanctorum virorum cordis quodammodo teneritudo, atque ejusmodi mollitudo, ut frangi facile possit. Illi enim vitæ, quæ ex omni parte atque plane sancta, laborum perpessio, et spes apud Deum amplissima, et tenera quædam ac mollis affectio conjuncta est: nam durities certe illi minime convenit. Scriptum est enim: « Cor contritum et humiliatum Deus non despiciet⁸⁴. » Obduruit contra ut lapis, et ut incus minime ductilis diaboli cor; sic enim sacræ Litteræ tradunt⁸⁵.

μένων αγαθῶν. Ἐμαλακίσθη δὲ καὶ Ἰούδας, ἀποστὰς εἰς αἰσχροκέρθειαν· ἐξ ἀνάνθρου δὲ τοῦτο καὶ ἀγεννοῦς λογιζομένου· ταύτητος καὶ ἀγευστος τῶν περιθεοῦ μετένηκεν ἀγαθῶν, καὶ ἀμέτοχος παντελῶς τῶν τοῖς ἀγίοις δεδορημένων.

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔχει.

ΚΥΡ. Καὶ θυσίας μὲν τῆς ἐξ ἀγέλης, οὗτος ἰ νόμος· τρόπον γε μὴν ἑτέρω, τὴν ἐξ ἱεροῦ προσάγεσθαι γένους προστέταχε λέγων· Ἐ τοῦτο τὸ δῶρον Ἀαρὼν καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὃ προσοίσουσι Κυρίῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἢ ἀν χριστοῦ αὐτόν, τὸ δέκατον τοῦ εφῆ σμιδάλεως εἰς θυσίαν διαπαντός, τὸ ἡμισυ αὐτῆς πρῶτῃ, καὶ τὸ ἡμισυ αὐτῆς τὸ δευτερινόν. Ἐπι τηθήσεται ἐν ἐλαίῳ ποιηθήσεται· πεφυραμένην ὡσεὶ αἰτή, ἐλιχτά, θυσίαν ἐκ κλασμάτων, θυσίαν εἰς ὄσφι εὐωδίας Κυρίῳ. Ὁ ἱερεὺς ὁ χριστός ὁ ἀντ' αὐτοῦ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ποιήσεται αὐτήν· νόμος αἰώνιος, ἐπιτελεσθήσεται· καὶ πᾶσα θυσία ἱερέως ὀλοκαυτῆσται, καὶ οὐ βρωθήσεται. Ἐ Ἄθροι δὴ οὖν, ὦ Παλλὰδι, τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές, καὶ τὸ ἀγαν ἰσθῆν εἰς ἀσφάλειαν ἱεροπρεπῆ. Ἐπειδὴ γὰρ τὰς τῶν ἐγγυλαίων θυσίας οὐχ ὀλοκαυτοῦσθαι δεῖν προστέταχεν, ἄτε δὴ μὴ εἰσάπαν ἀγίαν ἐχόντων ζωὴν, μεμερισμένην δὲ ὡσπερ Θεῷ καὶ κόσμῳ, διςτάς εἰκότως, καὶ ἐν μοίρᾳ τιθεὶς τῇ ὑπερκαιμένη τοὺς ἐξελεγεμένους εἰς ἱεραουργίαν, ὀλοκαυτον τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ποιήσθαι δεῖν ἔφη θυσίαν, τὴν προσαγομένην σμιθάλιν καταθυμιώντας Θεῷ πρῶτῃ καὶ τὸ δευτερινόν, τοῦτ' ἐστὶ, ἐκ πάσης ἡμέρας καὶ ἐν παντὶ καιρῷ. Ἐ Ἅγιος γὰρ αἰπὼς ἐστὶ καὶ ἀκατάληκτον ἔχων τὴν εὐωδίαν, ἔλησεν δὲ ὅτι τὴν πνευματικὴν, ὃ ἐξελεγεμένος, οὐ μεμερισμένος Θεῷ τε καὶ κόσμῳ, κατὰ τινὰς, ὑπεκείδωρος δὲ καὶ ἀπερισπάστως, καὶ ὅλος ἐξ ὅλου κρείμαίνων τῷ ἰδίῳ Δεσπότη, καὶ ὀλοκαυτῆσθαι ἀναβῆναι Ἐ Χριστῷ συνσταυρωμαί, ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. Ἐ Τὸ τοίνυν δέκατον τῆς σμιθάλιν ζωῆς ἀν εἰη σημεῖον, εὐωδιαζούσης Θεῷ κατὰ πάντα καιρόν. Ἐ Ἄλλ' Ἐ ἐπὶ τηγάνου, ἔ φησι, καὶ μὴ· καὶ ἐλαίῳ πεφυραμένην, καὶ ἐκ κλασμάτων ἀνοίσει αὐτήν· Ἐ τοῦ μὲν τηγάνου, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ ἐνώδυνον, τοῦ δὲ πεφυραθῆσθαι τῷ ἐλαίῳ, τὸ σαφῆς ἐν ἰλαρότητι, τοῦ δὲ ἐκ κλασμάτων, τὸ ὀλοκαυτῆσθαι τε καὶ εὐδιάθροπτον τῆς τῶν ἀγίων καρδίας ὑποσημαινόντων ἡμῖν αἰνιγματωδῶς. Ἐ φέται γὰρ πάντως τῇ εἰσάπαν καὶ ὀλοκλήρως ἀγία ζωῆ, τὸ ἐν πανοις δεῖν εἶναι, καὶ τὸ ἀμφιλαφές ἐν ἐλπίδι τῇ περὶ Θεῷ, καὶ τὸ εὐδιάθροπτον κομιδῆ· πρέπει γὰρ ἐν ἡκιστὰ γε τὸ ἀκριβές. Γέγραπται γὰρ, ὅτι Ἐ Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσσει. Ἐ Πέπηγε δὲ ὡς λίθος, καὶ ὡσπερ ἄκμων ἀνήλατος, ἡ τοῦ διαδόλου καρδία· λέγει γὰρ οὕτω τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Ἐκτείνεται δὲ καὶ μήν· παντὸς ὁ νόμος, ταῖς τῶν ἱερατευόντων διαδογαῖς πληρούμενος· ἔπεσθαι γὰρ δεῖ ταῖς τῶν προαδόντων

⁸² Levit. vi, 20-23. ⁸³ Galat. ii, 19. 20. ⁸⁴ Psal. l, 19. ⁸⁵ Job xii, 15.

των εὐδοκίμησας, καὶ μιμητὰς ἀναφαίνεσθαι τῆς ἁγίας εὐδοκίας, κατ' ἴχνος ἰόντας τῆς ἐκείνων λατρείας, καὶ τὴν φιλαίτην τῷ Θεῷ προσκομίζοντας εὐδοκίαν, οὐ μεμερισμένως, ἀλλ' ὁλοταλῶς. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, « Πᾶσα θυσία ἱερέως ὀλοκαυτὸς ἔσται. »

ΠΑΛΛ. Ἐαυτοὺς οὖν ἄρα προσοίσομεν, καὶ εἰς ὄψιν εὐδοκίας ἀνακεισόμεθα τῷ Θεῷ, τὴν τῶν ἁγίων ἰχνηλατοῦντες ζωὴν, καὶ ταῖς ἐκείνων ἱερουργίας ἐπόμενοι, ὅλην δὲ οὕτως πνευματικαίως.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε. Πλὴν οὐκ ἐπὶ ἀποτρέψασθαι μολυσμῶν, καὶ διαδράναι τὴν ἁμαρτίαν, οὐχ ἑτέρως ἢ γένοιτο καὶ ἐνυπάρχει τισὶν, ἢ οὕτως διὰ μόνου Χριστοῦ, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ πᾶσα κάθαρσις, τὴν σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείναντος σφαγῆν, ἀναμάθει τις ἂν, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν, διὰ τε τοῦ γειτονοῦ καὶ συνευεγγμένου θησαυρισματος· ἔχει γὰρ ὧδε· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀλλήσον τῷ Ἄαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, λέγων· Οὗτος ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας· ἐν τόπῳ οὗ σφάζουσι τὸ ὀλοκαύτωμα, σφάζουσι τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας ἐναντὶ Κυρίου· Ἅγια ἁγίων ἔστιν. Ὁ ἱερεὺς ἀναφέρων αὐτήν, ἔδεται αὐτήν· ἐν τόπῳ ἁγίῳ βρωθήσεται, ἐν αὐτῇ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Πᾶς ὁ ἀπόμεινος τῶν κρεῶν αὐτῆς, ἁγιασθήσεται· καὶ ὃ ἐὰν ἐπιβρῶντισθῇ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἱμάτιον, ὅς ἐὰν βρῶντισθῇ ἐπ' αὐτὸ, κλυθήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ· καὶ σκευὸς ὄστράκινον οὐ ἐὰν ἐψηθῇ ἐν αὐτῷ, συντριβήσεται· ἐὰν δὲ ἐν σκεύει χαλκῷ ἐψηθῇ, ἐκτριψέτω αὐτὸ, καὶ ἐκκλύσει ὕδατι. Πᾶς ἄρσην ἐν τοῖς ἱεροῦσι φάγεται αὐτά· Ἅγια ἁγίων ἔστι Κυρίου. » Ἱεραίων μὲν οὖν τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας· εἴη ἂν ἕτερον οὐδὲν παρὰ τὸν Ἐμμανουὴλ, ὅς ἐστιν ἄμωδὸς ὁ ἀληθινὸς ὁ αἵρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Σφάζεται δὲ ἐν τόπῳ τοῦ ὀλοκαυτώματος· οὐ γὰρ τοι μερικῶς τε καὶ καθ' ἡμᾶς ἅγιος ὁ Χριστὸς (οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν), εὐώδης δὲ ὅλος καὶ ἱερὸς, καὶ ἁγιασμοῦ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν χορηγός. Εἰ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη καὶ τοῖς κατακακρημένοις ἐναριθμῶς γέγονεν οἰκονομικῶς· ἀλλ' οἶδεν ἅγιον ὄντα καὶ ἱερὸν τὸν τοῦ Υἱοῦ θάνατον ὁ Πατήρ. Ταῦτητοι φησὶν· « Ἐν τόπῳ οὗ σφάζουσι τὸ ὀλοκαύτωμα, σφάζουσι καὶ τὸ περὶ ἁμαρτίας· Ἅγια ἁγίων ἔστιν. » Ὅσπερ γὰρ Θεὸς θεῶν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, οὕτω καὶ ἁγίων Ἅγιος, ὅλην αὐτὸς ἀγιάζων τὴν κτίσιν τῷ ἰδίῳ πνεύματι, καθὼς πέφυκεν ἐκ Πατρὸς, καὶ ἐστὶ Θεὸς ἀληθῶς. Ἐδεται δὲ τὴν θυσίαν, φησὶν, ὁ προσκομίζων αὐτὴν ἱερεὺς. Ἐκαστος γὰρ, οἶμαι, τῶν εἰς λειτουργίαν τὴν ἱερὰν ἡγμένων, τοὺς καρποὺς τῶν ἰδίων ἀποτρύχσει πόκων, καὶ τῆς αὐτοῦ λειτουργίας ἐκθεριεῖ τὴν ἀντίδοσιν. Ἐσθιεται δὲ τῆς θυσίας τὸ λείψανον ἐν ἁγίοις τόποις, καὶ ἐν αὐτῇ τῆς ἁγίας σκηνῆς. Προσάγεται γὰρ ἐν ἐκκλησίαις τὰ μυστικά, καὶ τῆς ἁγίας τραπέζης Χριστοῦ τὸ ἀπόλεκτον ἐν αὐταῖς ἁξιοῦται γένος. Ἐνθα δ' ἂν ἱερατεύει νόμιμος ἱερεὺς, ἅγιος ἔσται τόπος. Ἀγιάζει δὲ τὸν ἀπόμεινον ἢ θυσία, καὶ ὁ τοῦ αἵματος βρῶντισμός. Προσ-

A Porrigitur autem hæc lex in sempiternum, et per sacerdotum successiones perficitur; nam sectari majorum laudes oportet, et imitatores esse parentum gloriæ illorum in Deo colendo vestigia persequentes, odoremque Deo gratissimum non ex parte, sed plene offerentes: id enim, ut opinor, est: « Omne sacrificium sacerdotis holocaustum erit ⁶⁶. »

PALL. Nos ipsos igitur offeremus, et in odorem suavitatis consecrabimus Deo, et sanctorum hominum vitæ vestigia persequemur, illorumque sacrificia nimirum spiritualia imitabimur.

CYR. Prorsus ita est, Palladi. Sed eluere maculas, peccatumque vitare, non aliter quemquam posse, nisi per Christum solum, in quo et per quem omnis fit purgatio, cum salutarem illam pro nobis mortem pertulerit, intelligere cuius licet, ne longius abeam, ex proximo atque conjuncto legis decreto, quod sic se habet: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron et filiis ejus, dicens: Hæc est lex peccati: in loco ubi immolabunt holocaustum, immolabunt etiam pro peccato coram Domino. Sancta sanctorum sunt. Sacerdos qui offert illud, vescetur eo, in sancto loco edetur, in atrio tabernaculi testimonii. Quisquis tetigerit de carnibus ejus, sanctificabitur; et cuicumque aspersum fuerit de sanguine ejus super vestem, in qua aspersus fuerit super eam, lavabitur in loco sancto, et vas fictile, in quo coctum fuerit, conteretur; quod si in vase æneo coctum fuerit, defricabit illud, et lavabit aqua. Et omnis masculus in sacerdotibus comedet ea: Sancta sanctorum sunt Domino ⁶⁷. »

442 Victimam igitur pro peccato nulla est alia præter illum Emmanuel, qui est Agnus verus, qui tollit peccatum mundi ⁶⁸. Immolatur autem in loco holocausti: neque enim ex parte et nostro modo Christus est sanctus; non enim peccatum fecit ⁶⁹, sed totus odorem suavitatis redolet, ac sacer est, cæterisque omnibus sanctitatis suppeditator. Licet enim inter sceleratos reputatus fuerit, et inter damnatos ex dispensatione numeratus ⁷⁰; at novit tamen sanctam esse ac sacram Filii mortem Patris; ideoque ait: « In loco ubi immolaverint holocaustum, immolabunt etiam pro peccato: Sancta sanctorum sunt. » Ut enim Filius Deus deorum est, ita Sanctus sanctorum, universamque creaturam suo ipse spiritu sanctificat, qua parte ex Patre existit, et est vere Deus. Edet præterea hostiam, inquit, sacerdos, qui offert eam: unusquisque enim qui ad sacram cultum exhibendum proventus fuerit, laborum suorum fructus decerpit, retributionemque sui ministerii metet. Reliquiæ quoque victimæ in sacris locis, et in atrio tabernaculi eduntur; offeruntur enim in ecclesiis mysteria, ibidemque genus illud electum sancta Christi mensa dignatur: locus vero, in quo legitimus sacerdos munere sacro fungitur, sanctus est. Sanctificat autem hostiam eum, qui se contigerit, et sanguinis itidem aspersio.

⁶⁶ Levit. vi, 25.

⁶⁷ Ibid. 24-29.

⁶⁸ Joan. i, 29.

⁶⁹ I Petr. ii, 22.

⁷⁰ Isa. lxxxiii, 12.

Accedimus enim ad sancta non alia de causa, quam ut per ineffabilem ac spirituales hostiam Christum sanctum participemus. Abluuntur præterea vasa, quorum in sacrificiis usus fuerit, ne ad quemvis alium perveniant; neve ea, quibus in sacris ministeriis opus fuerit, hominum usibus subiciantur; retenta est autem ea lex, et servatur in ecclesiis. Denique, qui se viriliter gerunt, eos decere benedici, planum itidem facit cum ait: « Omnis masculus in sacerdotibus vescatur illis. »

PALL. Perspicuum dictum est.

CYR. Constituit præterea quomodo rite sacrificium pro peccato fiat, quibusve ejus partibus vesci ministris liceat, quæ sint rursus præcipue in odorem suavitatis exemptæ: sic enim scriptum est: « Et omnia, inquit, pro peccato ex quibus illatum fuerit de sanguine eorum in tabernaculum testimonii ad propitiandum in loco sancto, non edentur, igni cremabuntur. Et hæc lex arietis pro delicto: Sancta sanctorum sunt: in loco in quo immolabunt holocausta, immolabunt arietem pro delicto coram Domino, et sanguinem profundet ad basim altaris in circuitu, et omnem adipem ejus offeret ab ipso, et lumbos, et omnem adipem, qui operit intestina, et omnem adipem, qui est super intestina, et duos renes, et adipem qui super eos est, qui est super lumbos, et pinnam, quæ est super jecur cum renibus, auferet ea, et offeret ea sacerdos super altare, incensionem in odorem suavitatis Domino: pro delicto est. Omnis masculus ex sacerdotibus edet ea, in loco sancto edent ea; Sancta sanctorum sunt. Sicut pro peccato, sic etiam pro delicto: lex una ipsis erit: sacerdos, qui propitiabitur in eo, ipsius erit. » Prohibet quidem, ne vescantur sacrificiorum interaneis: « Soli namque Deo, inquit, consecranda sunt, ipsique offerenda: » hoc enim, ut opinor, significant ea verba, « igni comburentur, » hoc est, soli divinæ et omnium excellentissimæ naturæ, cujus figuram gerit ignis, dicata attributaque sint. Immolato autem ariete pro delicto, effunditur sanguis ad basim altaris: mors enim Christi sancta sacraque est, atque etiam suavem odorem redolet. Interanea quippe offeruntur, adeps et renes et pinna jecoris: hæc autem, ut alibi dixi, figuram virtutis habent minime simplicis, sed multiformis: plurima namque sane sunt genera virtutis. In Christo igitur justificati sumus, qui pro nobis mortem pertulit, et seipsum Deo et Patri obtulit in odorem suavitatis⁹¹. Cæterum non sine mercede nos Deo ministraturos, deinceps et continuo declarat, dicens: « Et sacerdos, qui offert holocausta hominis, pellis holocausti, quod offert, ipsius erit. Et omne sacrificium quod fiet in clibano, et omne quod fiet in craticula vel in sartagine, sacerdotis eam offerentis erit. Et omne sacrificium oleo conspersum, et non conspersum, omnibus filiis Aaron erit; unicuique pars æqua⁹². » Servatur

λεμιν γὰρ τοῖς ἁγίοις, οὐχ ἑτέρου τοῦ χάριν, ἢ ὅτι μεταλαχέιν τοῦ ἁγίου Χριστοῦ διὰ τὴν ἀπορίη- του καὶ πνευματικῆς θυσίας. Διαγιγνίσκονται δὲ καὶ τὰ τὰς θυσίας ὑπηρετοῦντα σκεῦη, ὡς ἂν μὴ ἐτέρω γένοιτο τινι, μηδὲ τὰς τῶν ἀνθρώπων ὑπερέστω χρεῖαι τὰ τοῖς ἱεροῖς λειτουργηκῶτα. Τετρίτη δὲ ὁ νόμος, καὶ ἐν ἐκκλησίαις σώζεται. Ἀνδριζόμενος δὲ ὅτι τὸ εὐλογεῖσθαι πρέπει, σαφηνίει πάντιν ὁ νόμος εἰπών· « Πᾶν ἄρσεν ἐν τοῖς ἱεραῦσι φάγεται αὐτά. »

ΠΑΛΛ. Σαφὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Θεσμοθετεῖ δὲ πρὸς τοῦτοις, καὶ ὅπως ἐν γινωστο καλῶς τῆς θυσίας ὁ τρόπος, τῆς ὑπὲρ ἁμαρτίας, φημί· καὶ τίνα μὲν ἐξ αὐτῆς, τὰ τοῖς λειτουργοῦσιν ἐδώδιμα, τίνα δὲ αὐτῶν, τὰ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας ἐξημένα. Γέγραπται γὰρ οὕτω· « Καὶ πάντα, φησὶ, τὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας, ὧν ἂν εἰσενεχθῆ ἀπὸ τοῦ αἵματος αὐτῶν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου ἐκλείπασθαι ἐν τόπῳ ἁγίῳ, οὐ βρωθήσεται, ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται. Καὶ οὗτος ὁ νόμος τοῦ κυρίου τοῦ κυρίου τῆς πλημμυλείας, Ἅγια ἁγίων ἐστίν· ἐν τόπῳ ἁγίῳ σφάξουσι τὸ ὄλοκαύτωμα, σφάξουσι τὸν κρῖν κερὶ τῆς πλημμυλείας ἐναντι Κυρίου. Καὶ τὸ αἷμα προσχεεῖ ἐπὶ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου κύκλῳ· καὶ πᾶν τὸ στέαρ αὐτοῦ προσοίσει· ἀπ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄσφυν, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὰ ἐνέσθια, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῶν ἐνδοσθίων· καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὰ στέαρ τὰ ἐπ' αὐτῶν τὰ ἐπὶ τῶν μηρῶν, καὶ τὸν λοβὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος ἐν τοῖς νεφροῖς, περιελεῖ αὐτά, καὶ ἀνοίσει ἀπὸ τοῦ ἱεροῦς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάρπωμα τῷ Κυρίῳ· καὶ πλημμυλείας ἐστὶ. Πᾶς ἄρσεν ἐκ τῶν ἱερέων ἐσται αὐτά, ἐν τόπῳ ἁγίῳ ἐδοῦνται αὐτά. Ἅγια ἁγίων ἐστίν. Ὅσπερ τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας, οὕτω καὶ τὸ περὶ τῆς πλημμυλείας· νόμος εἰς αὐτῶν· ὁ ἱερεὺς ὅστις ἐβλάσεται ἐν αὐτῷ, αὐτῷ ἐσται. » Ἀποφάσκει μὲν γὰρ δεῖν ποιεῖσθαι τροφὰς τὰ τῶν ἱερέων ἐνδοσθια. Κρῖν γὰρ μόνον, φησὶν, ἀνακεῖσθαι θεῷ, καὶ αὐτῷ προσάγεσθαι· τοῦτ' ἐστὶν καταβηλοῦν τὸ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται, τὸ τοῦτ' ἐστὶν ἀνακεῖσθαι τὸ ἐν μόνῃ ἐκνευμένηθω σαφῶς τῇ θεῷ τε καὶ ὑπὲρ πάντα φύσει, ἥς εἰς τύπον τὸ πῦρ. Καταθυομένου δὲ τοῦ κυρίου τῆς πλημμυλείας, προσχεῖται τὸ αἷμα τῆς βάσεως τοῦ θυσιαστηρίου· ἅγιος γὰρ καὶ ἱερός ὁ Χριστὸς θάνατος, καὶ μὴν καὶ εὐωδίας. Ἀναφέρεται γὰρ ἐπὶ ἐνδοσθια, πτεμελή, καὶ νεφροί, καὶ λοβὸς τοῦ ἥπατος. Ἐἴεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ, καθὰ καὶ ἐν ἑτέροις ἔργῳ, εἰς ἀρετῆς τύπον τῆς οὐ μίσεως, ἀλλ' ὡς ἐν εἰσὶ κλιβάνῳ. Πλείστοι γὰρ ὅσοι τῆς ἀρετῆς οἱ τρόποι· ἐβουκαῖώμεθα δὲ ὅτι ἐν Χριστῷ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάντι θάνατον, καὶ ἀναθέντι ἑαυτὸν εἰς ὀσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ Πατρὶ· ἐπὶ δὲ οὐκ ἄμισθῃ λειτουργησομεν τῷ θεῷ, σαφηνίζει, λέγων εὐθὺς τε καὶ ἐφεξῆς· « Καὶ ὁ ἱερεὺς ὁ προσάγων ὄλοκαυτώματα ἀνθρώπου, τὸ δέρμα τῆς ὄλοκαυτώσεως ἥς αὐτὸς προσφέρει, αὐτῷ ἐσται, καὶ πᾶσα θυσία ἥτις ποιηθήσεται ἐν τῷ κλιβάνῳ. Καὶ πᾶσα ἥτις ποιηθήσεται

⁹¹ Levit. vi, 30; vii, 1-7. ⁹² Ephes. v, 2. ⁹³ Levit. vii, 8-10.

ἐπ' ἐσχάρας, ἢ ἐπὶ τηγάνου, τοῦ ἱερέως τοῦ προσφέ-
ροντος αὐτήν, αὐτοῦ ἔσται. Καὶ πᾶσα θυσία ἀναπε-
ποιημένη ἐν ἐλαίῳ, καὶ μὴ ἀναπεποιημένη, πᾶσι
τοῖς υἱοῖς Ἁαρὼν ἔσται· ἐκάστῳ τὸ ἴσον. » Σώζεται
καὶ οὗτος ἐν ἐκκλησίαις ὁ νόμος, καὶ βραβεύει τοῖς
ιερουργοῖς τὴν ἰσότητά, διανέμων ἐκάστῳ τῆς ἀνα-
μάκτου θυσίας ἀπαρallάκτως τὰ γέρα. Καὶ τοῦτο
εἰδὼς ὁ Παῦλος γράφει· « Οὕτω καὶ ὁ Κύριος προσέταξε, τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐκ τοῦ
θυσιαστηρίου ζῆν. » Καὶ οἱ προσφέροντες τὰς θυσίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἶσι, καθὼς πάλιν αὐτὸς
οὕτως φησιν.

ΠΑΛΑ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Καταβρυθμίζει δὲ αὐτὸ καὶ τῆς αἰνέσεως τὴν
θυσίαν, καὶ ὅπως ἂν γένοιτο παρεγγυᾶ, λέγων· « Οὗ-
τος ὁ νόμος θυσίας σωτηρίου, ἦν προσοίσοις Κυρίῳ·
ἔάν μὲν περὶ αἰνέσεως προσφέρῃ αὐτήν, καὶ προσοίσει
ἐπὶ τῆς θυσίας τῆς αἰνέσεως, ἄρτους ἐξ σμιδάλευς
ἀναπεποιημένης ἐλαίῳ, καὶ λάγανα ἄζυμα διακε-
χρισμένα ἐν ἐλαίῳ, καὶ σμιδάλιν πεφυραμένην ἐν
ἐλαίῳ. Ἐπ' ἄρτοις ζυμίταις προσοίσει τὰ δῶρα αὐτοῦ
ἐπὶ θυσιᾷ αἰνέσεως σωτηρίου· καὶ προσάξει· ἐν ἀπὸ
πάντων τῶν δῶρων αὐτοῦ, ἀφαιρέμα Κυρίῳ. Τῷ ἱερεὶ
τῷ προσχέοντι τὸ αἷμα τοῦ σωτηρίου, αὐτῷ ἔσται·
καὶ τὰ κρέα θυσίας αἰνέσεως σωτηρίου, αὐτῷ ἔσται.
Καὶ ἐν ἧ ἡμέρᾳ δωρεῖται, βρωθήσεται· οὐ κατα-
λείψουσιν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρωῒ. » Ἐπ' ἄρτοις ζυμί-
ταις τῆς αἰνέσεως τὴν θυσίαν ποιῆσθαι προσέταξε·
καίτοι σαφῶς καὶ ἐναργῶς ἐν ἑτέροις εἰπῶν, ὅτι
« Πᾶσαν ζύμην καὶ πᾶν μέλι οὐ προσοίσετε Κυρίῳ
τῷ θεῷ ὑμῶν. Δῶρον ἀπαρχῆς προσοίσετε αὐτῷ τῷ
Κυρίῳ· ἐπὶ δὲ τὸ θυσιαστήριον ἵσυχ ἀναθήσεται εἰς
ὄσμην εὐωδίας Κυρίῳ. » Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, τὸ
περίεργον ἐν τούτοις, οὐκ ὀνησιφόρον εἶναι φῆς;

ΠΑΛΑ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τίς οὖν ἄρα ἔσται τῆς οἰκονομίας ὁ τρόπος,
φέρει δὴ λέγωμεν, κολυπραγμονοῦντες ὡς ἐνι, καὶ
τρίβον ἴντες τὴν κεκρυμμένην. Νομικώτατα τοίνυν
καὶ ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ τὴν πνευματικὴν ἀνακρούων
λύραν, « Ποτήριον, » φησὶ, « σωτηρίου λήψομαι,
καὶ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσομαι. » τῆς αἰνέσεως
τὴν θυσίαν, ποτήριον σωτηρίου διαβρήδη ἀποκα-
λῶν. Προσκομίζομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν αἴνεσιν κατὰ
πληθὺν μὲν ἐν ἐκκλησίαις, εἰς ἐνότητα πνεύματος,
καὶ ὡς εἰς ἓν σῶμα καὶ ψυχὴν μίαν συνεννηγμένοι
διὰ τῆς πίστεως· γέγραπται γάρ, ὅτι « Ἡ τοῦ δὲ πλῆ-
θους τῶν πεπιστευκότων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ
μία. » Ποιούμεθα δὲ τὰς δοξολογίας καὶ καθ' ἓνα
πολλάκις ἡρεμοῦντες οἶκον, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν
νυκτί· καὶ τὸ χρεῖμά ἐστι τοῖς ἐπεικείσιν ἐν τριβῇ.
Ἦ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΛΑ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Ἄλλ' εἴτ' οὖν ἐν ἐκκλησίαις κατὰ πληθὺν
προσάγοιτο πρὸς ἡμῶν τὸ θῦμα, εἴτ' οὖν ἐν ἑτέροις
πράττειτο τέποις, καὶ καθ' ἓνα τυχόν, ἢ καὶ κατὰ
δύο που, καὶ τρεῖς, καὶ πλείονας ἔτι, ἀδιάκριτος ἢ
παράστασις τῶν ὕμνων εἰσθῶτων, καὶ εἰς τοῦτο
συνδεδραμηκότων· ὁμοῦ γὰρ τοῖς ἡδὴ κεκαθαρμένοις
διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, συναναφέρει τὸ θῦμα·

⁹⁵ I Cor. ix, 13. ⁹⁶ I Cor. x, 18. ⁹⁷ Levit. vii, 11-15. ⁹⁸ Levit. ii, 14, 12. ⁹⁹ Psal. cxv, 13.

¹⁰⁰ Act. iv, 32.

A et hæc lex in ecclesiis; præscribitque sacerdotibus
æqualitatem, dum incruenti sacrificii partem cuique
sine ulla differentia distribuit; quod cum intelligen-
ret Paulus, scribit: « Sic et Dominus præcepit eos,
444 qui altari præsto sunt, ex altari vivere⁹⁵; qui
etiam offerunt hostias, participes sunt altaris⁹⁶, ut
ipse idem profecto dicit.

PALL. Sic se res habet.

CYR. Moderatur deinde laudis quoque sacrificium
et quomodo fieri debeat tradit, dicens: « Hæc est lex
sacrificii salutaris, quod offerret Domino. Si quidem
pro laude offerat illud, offeret super sacrificium lau-
dis panes sex similæ conspersæ oleo, et lagana azyma
peruncta oleo, similam subactam oleo. In panibus fer-
mentatis offeret dona sua super sacrificium laudis salu-
tatis: et offeret unum ex omnibus donis suis sepa-
rationem Domino: sacerdotis, qui effundit sanguinem
salutaris, ipsius erunt, et carnes hostiæ salutaris ipsius
erunt. Et die quo offeruntur, comedentur; non re-
linquent de ipso in mane⁹⁷. » Panibus fermentatis
laudis sacrificium fieri præcepit, quamvis plane atque
evidenter alibi præcepisset: « Omne fermentum,
et omne mel non offeretis Domino Deo vestro. Do-
num primitiarum offeretis ipsa Domino; super alta-
re autem non imponentur in odorem suavitatis Do-
mino⁹⁸. » An vero, Palladi, in his rebus inquirendis
curiositatem minime esse utilem putas?

PALL. Utilem certe.

CYR. Quinam sit igitur hujus dispositionis modus,
age jam dicamus, et quoad fieri potest, diligentis-
sime perquiramus, ac semitam occultam ingredia-
mur. Beatus itaque David, cum spirituali personaret
lyra, verbis cum lege congruentissimis: « Calicem, »
inquit, « salutaris accipiam, et nomen Domini invo-
cabo, »⁹⁹ laudis videlicet hostiam, calicem saluta-
ris, perspicuis verbis appellans. Offerimus nos ipsi
quoque laudem frequenti multitudine quidem in
ecclesiis, in unitatem spiritus, et in unum veluti
corpus et animam unam collecti per fidem; scriptum
est enim: « Multitudinis autem credentium erat
cor unum et anima una¹⁰⁰. » Sæpe vero Deum
glorificandi munus, domi quiescentes, explemus,
tum interdiu, tum de nocte: idque probis viris in
more positum est. An verum non est quod dico?

PALL. Quis neget?

445 CYR. Sed sive in ecclesiis frequenti cœtu id
sacrificium a nobis offeratur, sive aliis in locis fiat a
singulis fortasse, vel duobus, vel tribus aut etiam plu-
ribus, nullo discrimine omnes astant, quicumque
hymnum dicere consueverunt, et ejus rei gratia
convenerunt: simul enim cum iis, qui sancto bap-
tismate purificati sunt, offert hoc sacrificium is

quoque, qui adhuc est catechumenus. At, ubi cum perfectis junctus, laudem obtulerit, a mysteriis sacratoribus abscedit, et a Christi sacrificio arceatur. Itaque recte lex hanc dispositionem ante prædicavit, et sacrificium laudis fermentatis panibus et laganis azymis fieri præcepit. Singula autem, quæ dicta sunt, ut ego existimo, vitæ genus quoddam significant: panis enim fermentatus vitæ figuram tenet, quæ nondum sancto baptismate sit purgata, neque prorsus a sæculari impuritate remota. Laganum vero azymum illius, quæ abluta in Christo est per fidem, hominum dico, qui jam perfecti initiatique sunt, quos beatus Paulus alloquebatur, dicens: « Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis ¹. » Et iterum: « Expurgate igitur vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi ².

PALL. Optime dixisti.

CYR. Ad hæc similia nondum in unitatem coacta ut in pane ac lagano, verbi gratia, sed adhuc quodam modo in minuto pulvere manens, eos qui sigillatim ac privatim laudem offerunt, insinuat: accepti naniq̄ sumus Deo, cum illi glorificationem exhibemus, et privatim singuli, et in unum omnes collecti ac frequentes. Infunditur etiam oleum in hostiam laudis, ejus facti lætitiâ hilaritatemque declarans, et significans (quod omnino sequi necesse est) fore ut, qui illam offerre consueverint, a Deo misericordiam consequantur. « Sacrificia enim, ait, sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua: et invoca me in die tribulationis tuæ, et eruam te, et glorificabis me ³. » Scribit etiam ille Christi discipulus: Tristatur quis ex vobis? oret: æquo animo est? psallat ⁴. Igitur panibus fermentatis, et azymis laganis, **446** et similia pulvisculis fieri sacrificium laudis aperte præcepit: quibus singulis oblati, ac similia quoque, quantum uno pugillo comprehendere potest, immolataque ove, et intestinis ex legis præscripto incensis, reliqua ad sacerdotum cibum pertinere, ut non infructuosum esse sacerdotum lex ostendat, his verbis decernit: « In quo die offertur, comedetur: non relinquat de eo in mane ⁵. » Ex quo mihi illud intelligere in mentem venit: ubi hoc tempus effluxerit, præterieritque præsens sæculum tanquam dies, modum alium glorificandi Deum præter eos, quos novimus, a nobis excogitandum. Ut enim ii qui in lege erant, Pharaonis dominatu liberati summa cum lætitia dicebant: « Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est, equum et ascensorem projecit in mare ⁶. Sed, cum clariora fore, et infinitis partibus præstantiora, quæ Salvator noster in suo adventu præclare gesturus esset, quidam sancti homines in spiritu præviderent, clamaverunt: « Cantate Domino canticum novum ⁷; » id autem erat: « Ascendit Deus in jubilatione ⁸, inferis jam exspoliatis, cum jam

A καὶ ὁ κατηχούμενος ἔτι, καὶ τοῖς τελείοις συναναθεὶς τὴν ἀνεσιν, τῶν ἔτι μυστικωτέρων ἀποφοιτῶν, καὶ θυσίας εἰργεται τῆς ἐπὶ Χριστῷ. Ταύτητοι καλῶς ἰ νόμος προανεφώνει τὴν οἰκονομίαν, καὶ τῆς αἰνέσεως τὴν θυσίαν, ἐπ' ἄρτοις ζυμίταις, καὶ ἐν ἀζύμοις λαγάνοις ποιεῖσθαι προστέταχεν. Ἐκάστου, καθάπερ ἐγῶμαι, τῶν ὀνομασμένων, ζωῆς εἶδος ὑποσημαίνοντος ἄρτος μὲν γὰρ ὁ ἐζυμωμένος, βίου καὶ ζωῆς ἔσται τύπος, τῆς οὕτω κκαθααρμένης διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, οὕτε μὴν εἰσάπαν ἀπηλλαγμένης πνευματικῆς ἀκαθαρσίας· λάγανον δὲ ἀζυμον, τῆς ἁγίας διεσημηγμένης ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, τῆς τῶν τελίων, φημι, οἷς καὶ ὁ θεοσέβειος Παῦλος προσεφώνηκε, λέγων· « Ὡστε ἐορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ ἀληθείας. » Καὶ πάλιν· « Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἔστε ἀζυμοί. »

ΠΑΛΛ. Ἄριστα εἶπες.

ΚΥΡ. Σεμιδαλις δὲ πρὸς τοῦτοις οὕτω πρὸς ἐνέτητα συνεννηγμένη, καθὰ καὶ ἐν ἄρτω καὶ ἐν λαγάνῳ τυχόν, μένουσα δὲ ὡσπερ ἐν κόκκοις ἔτι, τὸ ὅς ἐν καθ' ἑαστου καὶ καθ' ἑνα τῶν προσκομιζόντων τὴν ἀνεσιν ὑπαινίττεται· δεκτοὶ γὰρ ἔσμεν τῷ θεῷ, ποιούμενοι τὰς δοξαλογίας, καὶ ἀνά μέρος ἑκάστης, καὶ ὡς ἐν οἱ πάντες κατὰ πληθύν. Ἐπιχεῖται δὲ τὸ εὐαίον τῇ τῆς αἰνέσεως θυσίᾳ, τὸ ἰλαρὸν τοῦ πράγματος ὑποσημαίνον, καὶ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἕβηται παρὰ θεῷ τὸ ἐλεῖσθαι δεῖν τοῖς προσάγειν εὐδοκίαν αὐτῇ. « Θύσον γὰρ, φησὶ, τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου· καὶ ἐκπέλευσαι με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελεύσῃ σε, καὶ δοξάσει με. » Γράφει δὲ πού καὶ ὁ Χριστοῦ μαθητῆς· « Ἄθυμά τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω· εὐδοκίαι; ψαλλέτω. » Οὐκοῦν ἐν ἄρτοις ἐζυμωμένοις, καὶ ἐν ἀζύμοις λαγάνοις, καὶ ἐν κεχρημένῳ ἔτι σεμιδαλιᾷ ἐκπράττεσθαι δεῖν τῆς αἰνέσεως τὴν θυσίαν, διετύπου σαφῶς· ἐνὸς δὲ ἀπ' ἑκάστου προσαγομένου, καὶ ὡς ἐν δρακί μιᾶς τῆς σεμιδαλιᾶς, σφαζομένου τε προβάτου, καὶ τῶν ἐντοσθίων θυομένων κατὰ τὸν νόμον, ἐδώδιμα τὰ λοιπὰ τοῖς ἱεραουργεῖν ἐπιτεταγμένοις, οὐκ ἀκερῆ τὴν ἱερωσύνην καταδεικνύοντες τοῦ νόμου· προσεπιτάττει λέγων· « Ἐν ἡμέρᾳ θεωρεῖται, βρωθήσεται· οὐ καταλείψουσιν ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον. » Δι' οὗ δὴ πάλιν ἔπεισι νοεῖν ἐκείνῳ που τάχα παρελάσαντος γὰρ τοῦ καιροῦ, καὶ παρεργηκότος τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐνεστηκότος καθάπερ ἡμέρας, δοξαλογίας ἡμῖν ἐπινοηθήσεται παρ' οὗς ἴσμεν τρόπον ἕτερον. Ὡσπερ γὰρ τῆς ἐπὶ τῷ Φαραῶν θυναστίας; ἐλευθερωθέντες ἡδόμενοι ἐν νόμῳ ἔλεγον, « Ἄσπασιν τῷ Κυρίῳ· ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται· ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν. » Λαμπρότερα δὲ ἀσπικρίτως καὶ ὑπερκαίμενα προαναθεωροῦντες ἐν κνίματι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας τὰ κατορθώματα, διακεκράγασιν τῶν ἁγίων τινίς· « Ἄσασιν τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν. » τοῦτο δὲ ἦν, « Ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, » σκυλεύσας τὸν ἄδην, « καὶ εἰσὶν

¹ I Cor. v, 8. ² Ibid. 7. ³ Psal. xlix, 14, 15. ⁴ Jac. v, 15. ⁵ Levit. vii, 15. ⁶ Exod. xv, 3, 4. ⁷ Psal. cxvii, 1. ⁸ Psal. xlii, 6.

τοῖς ἐν δεσμοῖς, Ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, Ἄνακαλύφθητε· τὸν αὐτὸν, οἶμαι, τρόπον, κατηργη-
μένου θανάτου, καὶ τῆς ἀμαρτίας λελυμένης εισάπαν, αἰνέσιως ἔσται ἔρπνος ὁ τῷ καιρῷ πρέπων· ἐπι-
μειζοσι γὰρ ὀμνήσομεν καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον
πλουτήσαντες ἀγαθὰ, λαμπροτέραις εὐφημίαις τὸν
ἀπάντων ἡμῖν δοτήρα τῶν ἀγαθῶν Χριστὸν συσσεφα-
νώσομεν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐστε γὰρ προφητεῖαι
καταργηθήσονται, ὡς φησὶν, ἔστε γινώσις παύσεται·
Καὶ ἔσται μὲν ἐκ μέρους γινώσκωμεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ
ὄλεον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. Καὶ μὴν
καὶ αὐτὸς ἔφη· πού Χριστός· Ἔταῦτα ἐν παροιμίαις
λελέληκα ὑμῖν. Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐτε ἐν παροι-
μαίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρῆρησά περὶ τοῦ Πατρὸς
ἀναγγελλῶ ὑμῖν. Ὡς οὖν ἔσομένης ἐν ἡμῖν κατὰ
καιροῦς τελειοτέρας γινώσεως, ὑψηλότερον ἢ νῦν καὶ
ὀμνήσομεν.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐκάστη δὴ οὖν θυσιᾷ τὸν αὐτῆς πρέποντα
θεσμοθετήσας ὄρον, καὶ ὅπως ἂν γένοιτο, διαικῶν
εὐ μάλα, κοινωὸν εὐθὺς τοῦ θυσιαστηρίου καθίστησι
τὴν ἱερουργίαν. Γέγραπται γὰρ ὡδί· Καὶ εἶπε Κύ-
ριος πρὸς Ἀαρὼν, λέγων· Σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου, καὶ ὁ
εἰκὸς πατριᾶς σου, λήψεσθε τὰς ἀπαρχὰς τῶν ἁγίων·
καὶ σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου λήψεσθε τὰς ἀμαρτίας τῆς ἱε-
ρατείας ὑμῶν. Προσπαγαγῶν δὲ τούτοις, ὅτι χρῆ
τῶν ἱερῶν ἔχεισθαι σπουδασμάτων αὐτοῖς διεγχερ-
μένῳ καὶ νήφροντι νῦν, Καὶ ἰδοὺ ἐγώ, φησὶ, δέ-
δωκα ὑμῖν τὴν διατήρησιν τῶν ἀπαρχῶν ἀπὸ πάντων
τῶν ἡγιασμένων μοι παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· σοὶ δέ-
δωκα αὐτὰ εἰς γέρας, καὶ τοῖς υἱοῖς σου μετὰ σέ,
νόμιμον αἰώνιον· καὶ τοῦτο ἔστω ὑμῖν ἀπὸ τῶν ἡγια-
σμένων ἁγίων τῶν καρπωμάτων, ἀπὸ πάντων τῶν
δώρων αὐτῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θυσιασμάτων αὐ-
τῶν, καὶ ἀπὸ πάσης πλημμελείας αὐτῶν, καὶ ἀπὸ
πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν, ὅσα ἀποδιδόσθαι μοι ἀπὸ
πάντων τῶν ἁγίων, σοὶ ἔσται καὶ τοῖς υἱοῖς σου. Ἐν
τῷ Ἁγίῳ τῶν ἁγίων φάγεσθε αὐτὰ· πᾶν ἀρσενικὸν
φάγεσθε αὐτὰ, σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου. Ἅγια ἔσται σοι.
Καὶ τοῦτο ἔσται ὑμῖν ἀπαρχῶν δομάτων αὐτῶν, ἀπὸ
πάντων τῶν ἐπιθεμάτων τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Σοὶ δέ-
δωκα αὐτὰ καὶ τοῖς υἱοῖς σου καὶ ταῖς θυγατράσι
σου μετὰ σοῦ, νόμιμον αἰώνιον· πᾶς καθαρὸς ἐν τῷ
ὄσκιπ σου ἔδεται αὐτὰ. Πᾶσα ἀπαρχὴ ἐλαίου, καὶ πᾶσα
ἀπαρχὴ οἴνου, καὶ σίτου, ἀπαρχὴ αὐτῶν ὅσα ἂν δῶσι
τῷ Κυρίῳ, σοὶ δέδωκα αὐτὰ. Τὰ πρωτογεννήματα
πάντα ὅσα ἐν τῇ γῆ αὐτῶν, ὅσα ἂν ἐνέγκωσι Κυρίῳ,
σοὶ ἔσται. Πᾶς καθαρὸς ἐν τῷ ὄσκιπ σου ἔδεται αὐτὰ.
Πᾶν ἀνατεθεματισμένον ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ, σοὶ ἔσται,
καὶ πᾶν διανοίγον μήτραν ἀπὸ πάσης σαρκὸς, ὅσα
προσφέρουσι Κυρίῳ, ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους, σοὶ
ἔσται. Ἄλλ' ἢ λύτροις λυτρωθήσεται τὰ πρωτότοκα
τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν κτηνῶν τῶν
ἀκαθάρτων λυτρώσῃ· καὶ ἡ λύτρωσις αὐτοῦ, ἀπὸ
μηνιαίου· ἢ συντίμησις πέντε σίκλων, κατὰ τὸν σί-
κλον τὸν ἅγιον, εἰκοσι ὀβολοὶ εἰσι· πλὴν πρωτότοκα

A dixisset iis, qui in vinculis erant: Exite; et iis
qui in tenebris: Revelamini⁹; ita, ut opinor, cum
destructa erit mors dissolutumque penitus peccat-
um, laudis genus erit tempori illi conveniens: de
majoribus enim beneficiis illum laudabimus; cum-
que bona illa, quæ omnem sensum ac sermonem
superant, consecuti erimus, Christum omnium bo-
norum largitorem una cum Deo ac Patre laudibus
exornabimus: « Sive enim prophetiæ evacuabun-
tur, » inquit, « sive scientia cessabit, et nunc qui-
dem ex parte cognoscimus: cum vero venerit id
quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte
est¹⁰. » Quin ipse quoque Christus profecto dixit:
« Hæc in proverbis locutus sum vobis; sed venit
hora, cum jam non in proverbis loquar vobis, sed
palam de Patre annuntiabo vobis¹¹. » Quia igitur
futura est in nobis tandem perfectior cognitio, multo
etiam sublimius quam hoc tempore laudaturi sumus.

PALL. Credibilis sane oratio.

CYR. Cum itaque suam cuique sacrificio regulam
præscriptumque constituisset, et qua ratione fieret,
plane edixisset, participem altaris efficit continuo
sacerdotem. Sic enim scriptum est: « Et dixit Domi-
nus ad Aaron, dicens: 457 Tu et filii tui et domus
cognitionis tuæ accipietis primitias sanctorum: et
tu et filii tui accipietis peccata sacerdotii vestri¹². »
Cumque adjunxisset, oportere illos excitato vigi-
lantique animo sacris studiis insistere: « Et ecce, »
inquit, « ego dedi vobis custodiam primitiarum,
quæ mihi sanctificata sunt a filiis Israel: tibi dedi ea
in munus, et filiis tuis post te; legitimum sempiter-
num: et hoc sit vobis ab sanctis, quæ sanctificata
sunt, de cremationibus ab omnibus donis eorum,
et ab omnibus sacrificiis eorum, et ab omnibus deli-
ctis, et ab omnibus peccatis, quæcumque do tibi ab
omnibus sanctis, tibi erunt et filii tuis. In Sancto
sanctorum comedetis ea: omne masculinum come-
detis, et tu et filii tui: sancta erunt tibi. Et erunt
vobis primitiæ donorum eorum de omnibus im-
positionibus filiorum Israel: tibi dedi ea et filiis tuis,
et filiabus tuis; legitimum sempiternum: omnis
mundus in domo tua edet ea. Omnes primitiæ olei,
et omnes primitiæ vini et frumenti, primitiæ eorum
quæcumque dederint Domino, tibi dedi ea. Primitiæ
omnes quæcumque fuerint in terra eorum, quæcum-
que obtulerint Domino tibi erunt. Omnis mundus in
domo tua vescetur eis. Omne quod consecratur in
filiis Israel, tibi erit; et omne quod aperit vulvam
ab omni carne, quæ offerunt Domino, ab homine
usque ad pecus, tibi erunt. Nisi quod pretio redi-
mentur primogenita hominum; et primogenita ju-
mentorum immundorum redimes, et redemptio ejus
ab uno mense, æstimatio quinque siclorum erit juxta
siclum sanctum (viginti oboli sunt): excepto quod
primogenita boum, et primogenita ovium et pri-
mogenita caprarum non redimes; sancta sunt: et
sanguinem ipsorum effundes ad altare, et adipem

⁹ Isa. xlix, 9. ¹⁰ I Cor. xiii, 9, 10. ¹¹ Joan. xvi, 25. ¹² Num. xviii, 1.

impones cremationem in odorem suavitatis Domino. Et carnes erunt tibi sicut et pectusculum impositionis, et sicut armus dexter, tibi erit omnis separatio sanctorum. Quæcunque obtulerint filii Israel Domino, tibi dedi, et filiis tuis et filiabus tuis tecum, legitimum sempiternum; pactum salis sempiterni est coram Domino tibi et semini tuo post te ¹³. » Igitur ex hoc quoque loco intelligis et quidem perspicue, omne sacrificii et oblationis genus illi sacro et electo generi apertissime tribuisse, **448** et ab omni delicto, et ab omnibus peccatis, id est, sacrificia pro omni delicto et pro omni peccato; nam sacrificia pro peccato, peccata appellantur. Itaque Paulus quoque vir doctissimus, legis voce in Christo est usus, dicens: « Oramus pro Christo, reconciliamini Deo, eum enim, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit ¹⁴. » Immolatus est enim pro peccatis nostris Filius ut agnus innocens, ut Scripturæ tradunt ¹⁵. Fuisse autem sacrificiis, quæ pro peccatis nostris offerebantur, a lege peccati nomen impositum: planum facit Deus, cum per prophetam de sacerdotibus dicit: « Peccata populi mei comedent ¹⁶, » id est, quæ pro peccatis populi mei offeruntur, ea cibus sacerdotum erunt. Igitur omnium sacrificiorum reliquias illis attribuit, et ut eis vescantur, jubet: sed tamen « in loco sancto, » inquit, « comedentur, et ab omnibus masculis ¹⁷. » Ac quæ sit ejus rei ratio, dictum est a nobis. In iis vero, quæ proxime dicta sunt, frumenti et vini primitiæ, et primogenitorum redemptiones, et quæ consecrata fuissent, non solis masculis, neque in atrio sancto edere licet, sed in domo sacerdotis, et ipsis quoque filiabus, et cuivis noto atque domestico ad fruendum proponuntur. Estque ea distinctio observanda diligenter; nam reliquiæ sacrificiorum proprie ad usum sanctificatorum hominum pertinent: neque ut communis cibus proponuntur; sanctusque locus illis convenit. Cum vero de iis agere cœpisset: quæcunque tanquam dona oblata essent: Ea, inquit, secundum quodammodo locum obtinent, et universæ sacerdotum familiæ proposita sunt, si modo mundus sit, id est, minime profanus, hoc est, juxta legis præscriptum quidem, si non incircumcisus, si non alienigena, non leprosus, non seminis fluxu laborans ¹⁷; sed juxta novæ Scripturæ propositum, ecclesiasticamque censuram, si non a sacris alienus et infidelis, sed religiosus ac Dei amans: decet enim in primis eos, qui ad divinum sacerdotium evecti sunt, ut illos sibi adjungere studeant, qui morum probitate sint ornati, et animum habeant divini amoris plenum. Cum vero iis adjunxit: « Quia pactum salis sempiterni est ante Dominum ac tibi semini tuo tecum ¹⁸; » illud omnino servari præcepit, quod alibi dixit: « Non deficiet sal pacti Domini de sacrificiis vestris: **449** in omni dono vestro offeretis Domino Deo vestro sal ¹⁹. » Porro sale sacrificium aspergebatur: quæ figura

μύσχων και πρωτότοκα προβάτων, και πρωτότοκα αιγώνου λυτρώση· ἄγία ἐστὶ· και τὸ αἷμα αὐτῶν προσχειλεῖ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, και τὸ στήαρ ἀνοίσεις κάρπωμα εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίου. Καὶ τὰ κρέα ἐστὶ σοι, καθὰ και τὸ στηθύνων τοῦ ἐπιθέματος· και κατὰ τὸν βραχίονα τὸν δεξιόν, σοι ἐστὶ. Πᾶν ἀφάιρμα τῶν ἁγίων, ὅσα ἐὰν ἀφείλωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ Κυρίῳ, δέδωκα σοι και τοῖς υἱοῖς σου και ταῖς θυγατράσι σου μετὰ σοῦ, νόμιμον αἰώνιον διαθήκη ἀλλὰ αἰωνίου ἐστὶν ἔναντι Κυρίου, σοι και τῷ σπέρματι σου μετὰ σέ. » Συνίης οὖν ἄρα κἀνεῦθεν, οἰμαί σου, και μάλα σαφῶς, ὅτι πᾶν εἶδος θυσίας και προσεργίης ἐκνευμένην ἐναργῶς τῷ ἱερῷ τε και ἀπολέκτω γένοι, και τὰ ἀπὸ πάσης πλημμελείας, και ἀπὸ πᾶσῶν τῶν ἁμαρτιῶν, τοῦτ' ἐστὶ, τὰ ὅπερ πάσης πλημμελείας και ἁμαρτίας θύματα. Ὅνομα γὰρ τοῖς ἑπὶ ἁμαρτίας θύμασιν, ἁμαρτία. Τοιγάρτοι και Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφός, νομικὴν ἐπὶ Χριστῷ τὴν λέξιν ἐπιτίθει λέγων· « Διόμμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάττει τῷ Θεῷ· τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτιαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτιαν ἐποίησε. » Τέθεται γὰρ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς Γραφάς, ὡς ἄρνιον ἀκακῶν ὁ Υἱός. Ὅτι δὲ ἁμαρτία τοῖς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίας θύμασιν ὄνομα ἐθέσεται παρὰ τοῦ νόμου, σαφηνιστὶ λέγων διὰ τοῦ προφήτου Θεοῦ περὶ τῶν ἱερουργῶν· « Ἁμαρτίας λαοῦ μου φάγονται· » τοῦτ' ἐστὶ, τὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου, βρώσι, ἐστὶ τοῖς ἱερεῦσιν. Ἀπονέμει τοίνυν αὐτοῖς ἀπάσης θυσίας λείψανον, ἐδώκεμά τε ποιησθαὶ προστάττει, πλὴν ἐν ἁγίῳ τόπω, φησὶ, και ὑπὸ παντὸς ἀρσενικοῦ. Καὶ τίς ὁ ἐπὶ τῷθε λόγος, εἴρηται πρὸς ἡμῶν. Ἐν δὴ τοῖς ἡδὴ παρωχημέναις, ἐλαίου δὲ ἀπαρχῆ, οἴτου τε και οἴνου, και τῶν πρωτότοκων αἱ ἀπολυτρώσεις, και μὲν τοι τὰ ἀναθήματα, μόνους οὐκέτι τοῖς ἀρσενικοῖς, οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ βρώσειμα, ἀλλ' ἐν οἴκῳ λοιπὸν ἱερέως, και αὐταῖς θυγατέρας ἐν κείμενα πρὸς ἀπόλαυσιν, και παντὶ γνωρίμῳ και οἰκειστάτῳ. Καὶ ἀναγκαῖα πρὸς ἐπιτήρησιν ἢ διαστολή· τὰ μὲν γὰρ τῶν θυσιῶν λείψανα, μόνους ἀν πρέπει τοῖς ἁγιασμένοις εἰς χρῆσιν, και οὐχ ὡς βρώσις ἐστὶ κοινή· και τόπος ἅγιος· ὁ πρέπει αὐτοῖς. Τὰ δὲ ὅσα περιεστὶν, ἐν δωροφορίας τάξει προσενηγεμένα, παραλαβῶν, δευτερόν πως, φησὶν, ἐν ἑαυτοῖς ἔχει λόγον· και παντὶ προσκείσεται τῷ οἴκῳ τοῖς ἱερουργοῖς, εἰ μόνον εἴη καθαρὸς, τοῦτ' ἐστὶν, ἀδέσθλος· κατὰ μὲν τὸν νόμον, εἰ μὴ ἀπερίτμητος, εἰ μὴ ἄλλογενής, εἰ μὴ λεπρὸς, εἰ μὴ γονοβρύχης· κατὰ δὲ γε τὸν τοῦ νέου Γράμματος σκοπὸν και ἀσφάλειαν ἐκκλησιαστικὴν, εἰ μὴ ἀνιερὸς τε και ἀπιστος, εἰ εἰσεθῆς και φιλόθεος. Πρέπει γὰρ ἀν εἰ μάλιστα γὰρ τοῖς εἰς θεῖαν ἱεουργίαν ἡγμένοις, κολάσθαι φιλεῖν τοὺς ὅπερ ἀν εἴεν ἀγαθοὶ τε τὴν ἕξιν, και φιλοθεῖας ἐμπλεω τὴν διάνοιαν ἔχοντες. Προσπιθεῖς δὲ τοῦτοις, ὅτι « Διαθήκη ἀλλὰ αἰωνίου ἐστὶν ἔναντι Κυρίου, σοι και τῷ σπέρματι σου μετὰ σοῦ, » τηρεσθαὶ που πάντως ἐκαίνο προσέταχεν, ὃ και ἐν ἑτέροις ἔφη· « Οὐ διαλείψει ἄλλας διαθήκης Κυρίου ἀπὸ θυσιασμάτων ὑμῶν. Ἐπὶ παντὶ δώρῳ ὑμῶν προσ-

¹³ Num. xviii, 8-19. ¹⁴ II Cor. v, 20, 24. ¹⁵ Isa. lxxv, 5, 7. ¹⁶ Ose. iv, 8. ¹⁷ Num. xviii, 19.

¹⁸ Levit. xv, 10. ¹⁹ Num. xviii, 19. ²⁰ Levit. ii, 13.

οἴσεται Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἅλα. » Κατεπάττετο δὲ ἅλσιν ἠθροῦσθα, τοῦτύπου σημαίνοντος τὸ ἐμφρόνως χρῆναι καθιερούσθα Θεῷ, καὶ οἰονεὶ ποιεῖσθα νοστιμωτάτην αὐτῷ τὴν πρόσδοον. Οὐ γὰρ βρωθήσεται ζῆτος ζνευ ἄλατος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. « Ὑμεῖς ἐσθε τὸ ἅλας τῆς γῆς, » τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις προσπεφώνηκεν ὁ Χριστός.

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφης.

ΚΥΡ. Νόμοι μὲν οὖν οἷδε εἰσὶ, καθ' οὓς ἱερᾶσθαί πρέπει τοὺς ἡγιασμένους. Ὅτι δὲ τοὺς ἐξελεγμένους, ἀρίστην ἐφ' ἑαυτοῖς λαχόντας τὴν ψῆφον, ἀποφοιτᾶν ἀναγκαῖον καὶ βεδήλου συνουσίας, καὶ μερίμνης κοσμηκῆς, ἐφ' ἧς ἂν γένοιτο καὶ τὴν εὐ βεδηκῆτα καταμεθύσκεισθαί νοῦν, καὶ μονονουχὶ κατασελεσθαί: πρὸς ἐκτόπους ἡδονὰς, διασαφηνιεὶ λέγων ἐν τῷ Λευϊτικῷ. « Οἶνον καὶ σίκερα οὐ πῖσεσθε, σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου μετὰ σοῦ, ἦνίκα ἂν εἰσπορεύσθε εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μερτυρίου, ἢ προπορευομένων ὑμῶν εἰς τὸ θυσιαστήριον· καὶ οὐ μὴ ἀποθάνητε· νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν διαστελεῖται ἀναμέσου τῶν ἁγίων καὶ τῶν βεδήλων, καὶ ἀναμῆσον εὐὼν ἀκαθάρτων καὶ τῶν καθαρῶν. Καὶ συμβιδάσεις τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἅπαντα τὰ νόμιμα, ἃ ἐλάλησε Κύριος πρὸς αὐτοὺς διὰ χειρὸς Μωσῆ. » Ἄθρει δὲ οὖν τὸ ἐγρηγορέναι δεῖν ἀναγκαῖον αὐτοῖς, καὶ θανάτου πρόξενον, τῷ νῷ κατεσκοτισμένῳ καὶ πεφροντισμένῳ καρδίᾳ, καὶ μέθην ἐχούσῃ κοσμηκῆν μεθύουσι γὰρ ἄνευ οἴνου τινὲς, τὸ λειτουργίας ἀπτεσθαί τῆς ἱερᾶς. Οἴχεται γὰρ ἐσθ' ὅτε πρὸς τὸ ἀκαλλῆς ὁ νοῦς ὀρθοπαδεῖν οὐκ ἔχων, καὶ διατίπτει τὰ ἱερὰ, καὶ ἐν κόσμῳ μὲν οὐκέτι τὰ δρώμενα, διέβριπται δὲ ὡσπερ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· ὃ δὲ πεπονηθότας, ἀνάγκη προσκρούειν Θεῷ, καὶ πικρὰς τῆς βραθυμίας ἀνατλήναι δίκας. Ἐγρηγορέναι δὲ οὖν ἀναγκαῖον, μέθην ἀποσεισμένους, τὴν ἐκ μερίμνης κοσμηκῆς. Τοῦτό τοι δρᾶν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἀναπέθει, λέγων. « Προσέχετε μήποτε βαρυνθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν φρονεῖδι καὶ μερλίμας βιωτικαῖς. » Τίς δ' ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τῆς νήψεως τρόπος, ἢ πῶς ἀδέδηλοι τε καὶ καθαροὶ καὶ δίκης ἔξω μενοῦμεν, ὑπεσῆμανεν εὐθύς. « Διάστελεται γὰρ, φησὶν, ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεδήλου, καὶ καθαρῷ καὶ ἀκαθάρτου· καὶ συμβιδάσεις τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἅπαντα τὰ νόμιμα, ἃ ἐλάλησε Κύριος ἐν χειρὶ Μωσῆ. » Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἐναργῶς εἰπεῖν, ὅτι προσήκει τοὺς ἱερέας τὸ μεθύειν ἀποσεισμένους, ἀποφοιτᾶν ἀνδρῶν οὐχ ἁγίων, βεδήλων δὲ καὶ ἀκαθάρτων. Δρῆψι δ' ἂν, οἶμαι, τίς αὐτὸ καὶ μάλα βραδίως, ἀδέδηλός τε ὑπάρχων καὶ καθαρὸς. « Πᾶν γὰρ ζῶον, φησὶν, ἀγαπᾶ τὸ ὅμοιον αὐτῷ, καὶ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ προσκολληθήσεται ἀνήρ. » Καὶ πρὸς γε θὴ τούτω, σοφοῦς εἶναι προσήκει καὶ διδακτικούς· ὃ γὰρ τοῖς λογικῆς ἀγέλης προσεγχείμενος, νηφάλιος ἐστω καὶ διδακτικός. Εὐ γὰρ δὲ σφόδρα τὸ, Συμβιδάσεις, φησὶ, τοῦτ' ἐστὶ, σαφηνιεῖς, ὡς ἰσχύσαι συνιδεῖν τοὺς ἀκρωμένους, ὡς ἐστὶ παιδαγωγὸς ὁ νόμος, καὶ λαλεῖ τὸ Χριστοῦ μυστήριον· δυσέφικτον γὰρ οὐδὲν, ἢ συμβιδασμοῦ δέομενον, εἰ μὴ νοοῖτο πνευματικῶς· κομιδῆ γὰρ ἀπλοῦς καὶ τῶν ἀσαφείας κατασκασισμάτων ὁ τῆς ἱστορίας ἀπήλλακται λόγος.

⁹⁰ Job vi. 6 ⁹¹ Matth. v. 13. ⁹² Levit. x. 9-11.

PATROE GR. LXVIII.

A significabat prudenter nos Deo dicere debere, curandumque esse nobis, ut noster ad eum accessus illi sit quam suavissimus: neque enim sine sale paupis edetur, ut scriptum est ⁹⁰. Dixit etiam suis discipulis Christus: « Vos estis sal terræ ⁹¹. »

PALL. Recte ais.

CYR. Leges igitur hæ sunt sanctificatis hominibus in ipsa functione sacerdotii servandæ. Electis autem viris, et qui optimi iudicati sunt, fugiendam esse profanam consuetudinem, et curam sæcularem, quæ animum quoque bene firmum ebrium reddere potest, et ad absurdas voluptates propemodum deturbare, perspicuum facit in Levitico, dicens: « Vinum et siceram non bibetis tu, et filii tui tecum, quando ingrediemini in tabernaculum testimonii, aut cum accedatis ad altare; et non bibetis: legitimum sempiternum in progenies vestras, ut distinguatis inter sancta et profana, et inter munda et immunda; et instruat filios Israel omnia legitima, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi ⁹². » Vide igitur vigilandum illis esse; nam tenebris offusa mente et corde curis oppresso atque ex ebrietate sæculari laborante (sunt enim qui sine vino sint ebrii) ministerium sacrum attingere, mortis causam affert: mens enim cum minus recte suo munere fungitur, ad deformitatem ac vitium tendit, ex quo sacra munera intercidunt, neque adhuc rite atque ordine res geruntur, sed a recto itinere deflectunt. Id autem quibus accidit, eos Deum offendere necesse est, et acerbis luere scordiarum pœnas. Vigilare igitur necesse est, ebrietatemque discutere ex sæculari sollicitudine profectam: hoc ipsum facere ipse quoque Salvator hortatur, dicens: « Attendite ne graveatur corda vestra cura et sollicitudinibus sæcularibus ⁹³. » Qualis autem a nobis præstandus sit sobrietatis modus, vel quomodo sacri ac pari et immunes a culpa manere possimus, illico significavit: « Ut distinguas, inquit, inter sanctum et profanum, et mundum et immundum; et instruas filios Israel omnia legitima quæ locutus est Dominus in manu Moysi. » Hoc autem est aperte dicere, convenire sacerdotibus, ut, ebrietate rejecta, ab hominibus non sanctis, sed profanis atque impuris recedant.

450 Id autem perfacile, ut opinor, quivis efficiet, si sacer ac mundus fuerit: « Omne enim animal, » inquit, « diligit simile sibi, et similis sibi sociabitur homo ⁹⁴. » Ad hæc sapientes eos esse oportet, et ad docendum idoneos: qui enim rationali gregi præest, is sobrius sit, et ad docendum instructus. Præclare autem, « Instruas, » inquit, id est, explanabis, ut audientes perspicere possint legem esse pedagogum, et eloqui Christi mysterium: nihil enim difficile continet, aut in quo declaratione sit opus, nisi spiritualiter intelligatur; sunt enim historiarum verba sæpe simplicia, et ab obscuritatis umbris longe remota.

⁹³ Luc. xxi. 34. ⁹⁴ Ecccl. xiii. 19.

27

**ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ**

**DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER DECIMUS TERTIUS**

451 *Item de sacerdotio.*

De sacerdotibus quidem et de Aaron hæc a nobis interim dicta sufficiant. Ad ea vero quæ dixi, illa adjici oportere puto, quæ de Levitis constituta sunt, huicque operi deesse videntur : sic enim præsentis disputationi satisfactum erit.

PALL. Perge igitur, et ea plane, si placet, explica ; quandoquidem recte existimas.

CYR. Cum sacris maneribus optimum ordinem imponere vellet, summo sacerdoti subjicit ordinem Leviticum, atque in Numeris ad hunc modum : « Et ad Levitas loqueris, et dices ad eos : Si acceperitis a filiis Israel decimam, quam dedi vobis in possessionem ab illis, demetis vos **452** ab ea demptionem Domine, decimam a decima, et reputabuntur vobis demptiones vestræ ut frumentum ab area, et demptio a torculari. Sic demetis et vos a demptionibus Domini ab omnibus decimis vestris, quæcunque acceperitis a filiis Israel, et dabitur ab eis demptionem Domino, Aaron sacerdoti : ab omnibus donis vestris demetis demptionem Domino, aut ab omnibus primitiis sanctificatum ab ipso. Et dices ad eos : Cum dempseritis primitias ab eo, reputabitur Levitis tanquam proventus ab area, et tanquam proventus a torculari ; et edetis illud in omni loco, vos, et filii vestri, et domus vestræ, quia merces hæc vobis est pro ministeriis vestris in tabernaculo testimonii, nec sumetis propter illud peccatum, cum dempseritis primitias vestras : et sancta filiorum Israel non profanabitur, ne moriamini ²². » Vides Christi mysterium tanquam in umbris adhuc, et in figuris præfulgere : nam, qui decimas capiebat, de-

A

Ἔτι περὶ ἱερωσύνης.

Ἰερῶν μὲν δὴ πέρι καὶ Ἀαρῶν, ταυτὶ ἐκ τῶν ἡμῶν εἰρήσθω τέως. Χρηναὶ δὲ οἶμαι προσενεμῖν οἷς ἔφην τὰ ἐκλειοπαῖναι δοκοῦντα ἐπὶ γὰρ τοῖς Λευίταις τεθεσπισμένα. Ὅδε γὰρ ἔχοιτο ἀποκρῶν ὁ λόγος.

ΠΑΛΛ. Οὐκ οὖν ἴθι τοι, φράζε τε σαφῶς· διανοή γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Τάξιν μὲν δὴ ταῖς ἱερουργίαις τὴν ἀρίστην ἐπιτιθεῖς, ὑποκαθίστησι τῷ ἀρχιερεὶ τὸ εἶγμα τῶν Λευιτικῶν, ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς οὕτω λέγων· « Καὶ τὰς Λευίταις λαλήσεις, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἐάν λάβητε παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τὸ ἐπιδέκατον, ὃ δέδωκε ὑμῖν παρ' αὐτῶν ἐν κλήρῳ, καὶ ἀφελεῖτε ὑμεῖς ἐκ αὐτοῦ ἀφαίρεμα Κυρίου, ἐπιδέκατον ἀπὸ τοῦ ἐπιδέκατου, καὶ λογισθήσεται ὑμῖν τὰ ἀφαίρεματα ὑμῶν ὡς σίτος ἀπὸ ἔλω, καὶ ἀφαίρεμα ἀπὸ ληνῶ. Οὕτως ἀφελεῖτε αὐτούς καὶ ὑμεῖς ἀπὸ πάντων τῶν ἀφαιρέματων Κυρίου ἀπὸ πάντων τῶν ἐπιδέκατων ὑμῶν, ὅσα ἐάν λάβητε παρὰ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ δώσετε ἀπ' αὐτῶν ἀφαίρεμα Κυρίου, Ἀαρῶν τῷ Ἰσραὴλ· ἀπὸ πάντων τῶν δομάτων ὑμῶν ἀφελεῖτε ἀφαίρεμα Κυρίου, ἧ ἀπὸ πάντων τῶν ἀπαρχῶν τῶν ἡγιασμένων ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ὅταν ἀφαιρῆτε τὴν ἀπαρχὴν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ λογισθήσεται τοῖς Λευίταις ὡς γέννημα ἀπὸ ἔλω, καὶ ὡς γέννημα ἀπὸ ληνῶ· καὶ ἐδεσθε αὐτὸ ἐν παντὶ τόπῳ, ὑμεῖς καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ οἱ οἴκοι ὑμῶν, ὅτι μεσθὲς ὄσως ὑμῖν ἐστὶν ἀντὶ τῶν λειτουργιῶν ὑμῶν τῶν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου· καὶ οὐ λήψεσθε δι' αὐτὸ ἀμαρτίαν, ὅτι ἂν ἀφαιρῆτε τὴν ἀπαρχὴν ἀπ' αὐτοῦ· καὶ τὰ ἕγια τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ βεβηλώσετε, ἵνα μή

²² Num. xviii, 25-32.

ἀποθάνητε. » Ὁρᾷς τὸ Χριστοῦ μυστήριον ὡς ἐν Α
σκαις ἔτι, καὶ προαναλάμπων ἐν τύποις; ὁ γὰρ τοι
δεκάτας λαμβάνων δεδεκάτωται, κατὰ τὴν τοῦ μα-
καρίου Παύλου φωνήν. Ἀλλὰ τότε μὲν ὁ τύπος ἐν
Μελχισεδέκ, ἐν δὲ γε καιροῖς κατὰ Μωσεία, τετήρη-
ται πάλιν ὡς ἐν Ἀαρὼν, ἐὼν τῶν ἱερίων ἱερέα Χρι-
στον ἐφ' ἑαυτῷ σημαίνει τὸν ἡγούμενον, καὶ
προεστηκότα τῆς ἀγίας σκηνῆς, τοῦτ' ἔστι τῆς Ἐκ-
κλησίας, τὸν Ἅγιον τῶν ἁγίων, καὶ Θεὸν τῶν θεῶν,
ᾧ πᾶσα καρποφορία πρὸς ἡμῶν ὀφείλεται. Γέγρα-
πται γάρ, ὅτι « Πάντες οἱ κύκλω αὐτοῦ, ὀσσοῦσι
ἄωρα. » Ἀλλ' ἐν τύποις μὲν ἔτι τὰ Μωσαϊκὰ, πνευ-
ματικῶς δὲ νυνὶ καρποφορίας τὸν ἑαυτῶν κατευφραίνουσι. Αὐτρωτῆν, οἱ τῶν εὐαγγελικῶν θεοπισμά-
των γνήσιοι φύλακες.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Ἀπόλεκτον δὲ ἐστὶ τὸ Λευϊτικὸν ἔστι γένος,
καὶ τῶν ἄλλων ἐξηρημένον, φανερόν ποιεῖ κατὰ
τοιοῦδε τινὰ τρόπον. Ἀπαριμεισθαι προστέταχεν τὸ
δημοτικόν, καὶ τῆς ἀγελαίου πληθύος ἀκριβῆ ποιεῖ-
σθαι τὸν ἐκλογισμὸν, οὐκ ἠγνοηκώς ὁ Δημιουργός.
Ἠριθμῆνται γὰρ αὐτῷ σταγόνες ὕετοῦ, κατὰ τὸ
γεγραμμένον, καὶ οὐκ ἂν τι διαλάβοι νοῦν τὸν ἀκη-
ρατον, ἀλλ' ἴν' εἶδεν καὶ μάλα σαφῶς οἱ τοῖς ἱεροῖς
ἐντυχόντες Γράμμασιν, ὅτι τῷ Θεῷ προσκαίμενοι
καὶ λαὸς αὐτοῦ κεχηρηματικότες, ἐν ἀπογραφαῖς
ἱεραταίς παρὰ Θεῷ, καὶ ἐν βίβλῳ ζωῆς, καὶ ἐν-
αριθμοῖς τοῖς γνωρίμοις, καὶ ἐν μνήμαις ἡδὴ τοῦ
πάντων Δεσπότη. Οὐκοῦν ἀπαγράφεται μὲν τὸ δημο-
τικόν, ἀνὰ μέρος δὲ ὡσπερ ἐτίθει Θεὸς τὸ ἀπόλεκτόν
τε καὶ ἱερὸν γένος, καὶ οὐκ ἐν ἴσῃ τάξει τοῖς ἄλλοις
ἠφίει ποθεῖν, μαρνανδὲ ὡσπερ αὐτῷ τὴν προϋχοῦσαν ἀπε-
ταμειῦετο, λέγων πρὸς Μωσεία τὸν σοφώτατον « Ὅρα
τὴν φυλὴν Λευὶ, εὖ συναπισκέψῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν,
καὶ οὐ λήψῃ ἐν μίσῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » Ἐξαιρετος
γὰρ τῶν ἁγίων ὁ κληρὸς, καὶ ἐν ὑπεροχαῖς τὰ γέγρα.
Καὶ τάχα που καὶ ἐν βίβλοις ἐτέραις ἡ ἀπογραφὴ
τεθέσται γὰρ εὐ μίαν ὁ θεοπέσιος Δανιὴλ, ἀλλ' ἢ
φησιν αὐτός « Κριτήριον ἐκάθισεν, καὶ βίβλοι ἠνεψύ-
θησαν. » Οὐκοῦν ἀναλόγοις τοῖς ἐκάστου μέτροις,
ἢ ἀπογραφῇ. Ἐξήρηται δὲ ὡσπερ τῆς ἄλλης πλη-
θύος τὸ ταῖς θείαις ἱεουργίαις ἐκνεμηθὲν καὶ ἀνα-
καίμενον γένος, καὶ τὸν γε τῆς τῶν Λευιτῶν ἱεουργ-
γίας τρόπον διεσάφει λέγων εὐθύς « Λάβε τὴν
φυλὴν Λευὶ, καὶ στήσεις αὐτοὺς ἐναντίον Ἀαρὼν
τοῦ ἱερέως, καὶ λειτουργήσουσιν αὐτῷ, καὶ φυλά-
ξουσι τὰς φυλακὰς αὐτοῦ, καὶ τὰς φυλακὰς τῶν υἱῶν
Ἰσραὴλ ἐναντι τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ἐργάζεσθαι
τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς καὶ φυλάξουσι πάντα τὰ σκευῆ
τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ τὰς φυλακὰς τῶν
υἱῶν Ἰσραὴλ κατὰ πάντα τὰ ἔργα τῆς σκηνῆς.
Καὶ δώσεις τοὺς Λευίτας Ἀαρὼν τῷ ἀδελφῷ σου,
καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ τοῖς ἱερεῦσι· δεδομένοι δόμα οὗτοί
μοί εἰσιν ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ Ἀαρὼν καὶ τοὺς
υἱοὺς αὐτοῦ καταστήσεις ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου.
Καὶ φυλάξουσι τὴν ἱερατείαν αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ
κατὰ τὸν βωμὸν, καὶ ἔσω τοῦ καταπετάσματος καὶ
ὁ ἀλλογενὴς ὁ ἀπτόμενος, ἀποθανέεται. » Οἱ μὲν οὖν

cimatus est, ut beatus Paulus ait ²⁶. Sed tum quidem
figura in Melchisedech servata est; at vero Moysi
temporibus vicissim in Aarōn, qui in seipso signi-
ficabat illum sacerdotum sacerdotem Christum,
principem, et præsidentem sancti tabernaculi, hoc est
Ecclesiae, illum Sanctum sanctorum, et Deum deo-
rum, cui omnis oblatio a nobis debetur. Scriptum
est enim: « Omnes in circuitu ejus afferent mune-
ra ²⁷. » Sed adhuc in figuris erant illæ Moysi ob-
servationes; nunc autem sinceri evangelicorum
præceptorum observatores spiritualibus oblationibus
suam ipsorum Redemptorem exhilarant.

B PALL. Recte ais.

CYR. Esse autem selectum illud Leviticum genus,
et ab aliis exemptum, hujusmodi quadam ratione
perspicuum facit: enumerari jussit populum, et
gregariæ multitudinis accuratam fieri supputatio-
nem, non quod eam ignoraret ille Conditor (nume-
ratos namque ille habet stillas pluviae, sicut scriptum
est ²⁸), nec mentem illam immortalem aliquid latere
potest: sed, ut qui legerent divinas Litteras, aper-
tissime intelligerent, eos qui Deo dicati sunt et
populus ejus appellantur, in descriptionibus divinis
recenseri, et in libro vitæ haberi, numerarique in-
ter ipsius familiares, **453** et jam in memoria illius
omnium Domini conservari. Igitur, cum populus
describeretur, seorsum quodammodo posuit Deus
illud sacrum selectumque genus, neque in eodem
cum aliis ordine haberi permisit; sed locum illi
quodammodo præstantiorem reservavit; cum Moysi
viro sapientissimo dixit: « Vide tribum Levi, non
simul recensebis numerum ipsorum, et non sumes
in medio filiorum Israel ²⁹. » Egregia namque sors
est sanctorum, eorumque dotes eximiae; ac fortasse
etiam in libris aliis descripti sunt: neque enim
unum modo librum vidit beatus Daniel, sed, ut ipse
scripsit: « Judicium sedit, et libri aperti sunt ³⁰. »
Igitur pro uniuscujusque mensuræ ratione fit de-
scriptio. Eximitur autem quodammodo e cætera
multitudine genus illud divinis sacrisque ministeriis
dedicatum: ritum etiam sacri muneris Levitarum
explicavit, dicens illico: « Accipe tribum Levi, et
statues eos coram Aaron sacerdote, et ministrabunt
ei, et custodient custodias ejus, et custodias filiorum
Israel coram tabernaculo testimonii, ad facienda
opera tabernaculi testimonii; et custodient omnia
vasa tabernaculi testimonii, et custodias filiorum
Israel secundum omnia opera tabernaculi. Et dabis
Levitas Aaron fratri tuo, et filiis ejus sacerdotibus
donum: dati hi mihi sunt a filiis Israel. Et Aaron,
et filios ejus constitues in tabernaculo testimonii,
et custodient sacerdotium suum, et omnia quæ
sunt altaris, et quæ sunt intra velum: et alienigena
qui tetigerit, morietur ³¹. » Levitæ igitur coopera-
tores quodammodo atque adjuutores sacerdotibus

²⁶ Hebr. vii, 9. ²⁷ Psal. lxxv, 12. ²⁸ Eccli. i, 2. ²⁹ Num. i, 49. ³⁰ Dan. vii, 10. ³¹ Num. iii, 6-10.

dati sunt; custodient enim custodias eorum, namque Aaron, et omnia vasa tabernaculi testimonii, et custodias filiorum Israel. Atque eorum cooperationis modus hucusque pervenit. Sed tabernaculo præficit Aaron, et filios ejus cum eo: « Custodient, » inquit, « sacerdotium suum, et omnia quæ pertinent ad altare, et quæ sunt intra velum, id est illa secretiora ac mystica magis, et quæcumque facere consueverant, qui divino altari præsto erant »²²: ac perspicue quidem ea figura ad Christum pertinet, quem constituit Pater super domum suam, ejus domus nos sumus. 454 Cæterum non incongrue illi Aaron in sacris operibus administri sanctum illum et admirabilem apostolorum chorum quodammodo cooperantium atque ministrantium Christo significare poterunt. Dei namque cooperatores fuerunt²³, et asservatores, dispensatoresque mysteriorum Dei²⁴, atque ministri etiam²⁵, per quos credidimus. Quod si quis velit etiam Ecclesiæ ordinem perquirere, illam legis præfigurationem jure admirabitur. Episcopis enim, utpote qui duces creati sunt, necnon etiam iis, qui inferioris dignitatis gradum gerant, presbyteris, inquam, concreditum est altare, et quæ intra velum continentur: quibus etiam dici convenit: Et custodient sacerdotium suum; diaconis vero illud: Custodient custodias tabernaculi, et omnia vasa ejus, et custodias populi. Quid? nonne ipsi præcipiunt clamantes in ecclesiis, nunc quidem tempus esse ut populi hymnum dicant, et modeste ac decenter stent, interdum vero ut quiescant, præterea ad orandum excitant? Et, dum illa incruenta hostia consecratur, nonne ipsi sacratiora vasa ferunt, et accuratam omnibus in rebus necessariis observantiam exhibent?

PALL. Sane quidem.

CYR. Igitur præstantiores quidem sacerdotale munus explent, sed Levitæ adjuvant, ita ut ordinem ecclesiastici sacerdotii legis littera prædicare videatur. Arcetur autem populus ab omni sacra functione, summumque discrimen ac periculum iis intentum est, qui sibi eum honorem arripuissent: Morietur enim, inquit, si sponte quispiam in illud ingressus erit, divino suffragio minime ad id munus obeundum electus.

PALL. Verum est.

CYR. Non igitur cum cæterorum descriptionibus genus Leviticum recensetur, sed tamen seorsum et in libro Dei describitur: « Et locutus est, » inquit, « Dominus ad Moysen in deserto Sina, dicens: Recense filios Levi per domos familiarum suarum, per populos suos, per cognationes suas: omne masculinum ab uno mense et supra recensebitis eos: et recensuit eos Moyses, et Aaron per vocem Domini, sicut constituerat illis Dominus. Et erant hi filii Levi per nomina sua, Gedson, Caath, et Merari: et hæc nomina filiorum Gedson per populos suos, Lobeni,

A Λευΐται, συνεργάται τρόπον τινά και οἰοῦνται συλλειτουργοὶ τοῖς ἱερουργεῖς ἐκνευμένηται, φυλάξουσι γὰρ τὰς φυλακὰς αὐτοῦ, ὅσων δὲ ἔστι τοῦ Ἀαρὼν, και πάντα τὰ σκεύη τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, και τὰ φυλάγματα τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ μέχρι τούτων ἑτοῦς τῆς συνεργείας ὁ τρόπος. Ἐπίσημα δὲ τῆ σκηνῆ τὸν τε Ἀαρὼν, και τοὺς υἱοὺς ἐν αὐτῷ, και « Φυλάξουσι » γὰρ, φησὶ, « τὴν ἱερατείαν ἐκτῶν και πάντα κατὰ τὸν βωμὸν, και τὰ ἐσώτερα τοῦ καταπετάσματος, » τοῦτ' ἔστι τὰ ἀπόβρητά τε και μυστικώτερα, και ὅσα ὄραν ἔθος τοὺς τῷ θεῷ προσεδρεύοντας θυσιαστηρίῳ· και ἔστι μὲν ἀραιφῆς ὡς εἰς Χριστὸν ὁ τύπος, ὃν καταδέσθησαν ὁ Πατὴρ και τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὐ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς. Κατασημειωσαν δ' οὐκ ἀσυμφωνῶν τὸν ἐναγῆ τε και ἀεργαστον χορὸν, συνεργαζομένων ὡσπερ και συλλειτουργούντων τῷ Χριστῷ. Θεοῦ γὰρ γεγενῆσιν συνεργῶν, ταμίαι τε και οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, και φη και δακνοὶ, δι' ἃν πεπιστευκαμεν. Εἰ δὲ τις ἴδω και τῆς Ἐκκλησίας τὴν τάξιν πολυπραγμασίῃ, τῆς νόμῳ προανατύπωσιν, καταθαυμάσειεν ἂν εἰπῆς. Ἐπισκόποις μὲν γὰρ, ἅπερ δὴ τότε καθηγείσθαι ἱεροῦσιν, και μὴν τοῖς ἐπὶ τὴν κείῃ διακονοῦσι τάξιν, πρεσβυτέρους δὲ φημι, πεπίστευται τὸ θυσιαστήριον, και τὰ ἔσω τοῦ καταπετάσματος, οἷς ἂν πρέπει και λέγεσθαι: « Και φυλάξουσι τὴν ἱερατείαν αὐτῶν » διακονοὶς γε μὴν, τὸ, « Φυλάξουσι τὰς φυλακὰς τῆς σκηνῆς, και πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, και τὰ φυλάγματα τοῦ λαοῦ. » Ἡ οὐκ αὐτοὶ προστάττουσι ἑκακπραγῶτες ἐν ἐκκλησίαις, ποτὲ μὲν ὑμολογεῖν ἐπιπροσῆκει λαοῖς, και ἐν κόσμῳ μὲν ἑστάναι, κτηρμεῖν δὲ πολλάκις, και διανιστάσιν εἰς προσευχάς, και τῆς ἀναμάκτου θυσίας ἐπιτελουμένης, αὐτοὶ προσῆκον τοῖς ἀναγκαίοις ποιοῦνται τὴν ἐπιτήρησιν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἱερατεύουσι μὲν οἱ προύχοντες, συλλαμβάνονται δὲ οἱ Λευΐται τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱερατείας τὴν τάξιν, τοῦ νομιμοῦ προαναφωνοῦντος γράμματος. Ἐξείργεται δὲ τὸ δημοτικὸν παντὸς ἱεροῦ πράγματος, και ὁ περι τῶν ἐσχάτων ἐπίσθηται λόγος τοῖς ἀρπάξουσι τὴν τιμὴν. Τεθνήξεται γὰρ, φησὶ, ἦν αὐτόμολός τις ἐπ' αὐτὴν ἔλθῃ, τὴν θεῖαν ἐπ' ἑαυτῷ ψῆφον οὐκ ἔχων.

D ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀσύντακτον μὲν ταῖς τῶν ἑλλῶν ἀπογραφαῖς τὸ Λευϊτικόν, κλήν ἀνάγραπτον ἰσως και ἐν βιβλίῳ Θεοῦ: « Και ἐλάλησεν » γὰρ, φησὶ, « Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐν τῇ ἐρήμῳ Σινᾶ λέγων· Ἐπίσκηψαι τοὺς υἱοὺς Λευὶ κατ' οἴκους πατρῶν αὐτῶν, κατὰ δήμους αὐτῶν, κατὰ συγγενείας αὐτῶν. Πᾶν ἀρσενικὸν ἀπὸ μηνιαίου και ἐπάνω, ἐπίσκηψαι αὐτούς· και ἐπίσκηψαντο αὐτοὺς Μωσῆς και Ἀαρὼν διὰ φωνῆς Κυρίου, ὃν τρόπον συνέταξεν αὐτοῖς Κύριος. Και ἦσαν οὗτοι οἱ υἱοὶ Λευὶ ἐξ ὀνομάτων αὐτῶν, Γεδσῶν, Καάθ, και Μεραρὶ· ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν

²² Hebr. x, 11. ²³ I Cor. iii, 9, ²⁴ I Cor. iv, 1.

²⁵ II Cor. iii, 6.

υἱῶν Γεδων, κατὰ δῆμους αὐτῶν, Λοβενί και Σεμεί. **A** Καὶ υἱοὶ Καθθ κατὰ δῆμους αὐτῶν, Ἀμράμ και Ἰσσαάρ, Χεβρών και Ὀζιήλ· και υἱοὶ Μαραφι κατὰ δῆμους αὐτῶν, Μοολί και Μουσί. Οὕτως εἰσι δῆμοι τῶν Λευιτῶν κατ' οἴκους πατρῶν αὐτῶν. » Ἄθρει δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, και πρό γε τῶν ἄλλων ἐσεῖνα Δεκτῆ γάρ ἡ ἐπιτήρησις. Ἀπεγράφετο μὲν οὖν τὸ δημοτικὸν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς και ἐπάνω, οὐκ ἀξιοῦσης, αἵματι σου, τῆς νομοκῆς ἀκριβαίας ἐδ' ἀναλκί τε και ἀδρακῆς ἐτι, τὸ και ἐν βίβλῳ γράφεσθαι Θεοῦ. Τὸ γάρ τοι σφριγῶν και ἐν ἀκμαίς ἤδη ταῖς πνευματικαῖς, τοῖς τῶν ἁγίων καταλόγοις εἰσπρόνοντο ἂν εἰκότως. Παιῖται τοίνυν ὁ νόμος ὑποτιπώσιν εὐφραδ' τῆς πνευματικῆς ἡλικίας, τὴν σωματικὴν, και τὸ ἐν ἀκμαίς, ἀπώλετο ἐτίθει γένος, τὸ ἀνηθόν τε και ἀσθελές, και μετρακιδῆδες ἐτι παρατρέχον, και οὐκ ἐν βίβλῳ τιθεῖς ἱερῶ. Ἐπὶ δὲ γε τῶν Λευιτῶν, ἀπὸ μηνιαίου γέγονεν ἡ ἀπογραφὴ προσέεται γάρ ὁ πάντων ἀεσπότης και λίαν ἀσμένως τὴν ἐν Χριστῷ νηπιότησα τῶν ἐξελεγκμένων, καθάπερ ἀμέλει ἐδ' ἔμφορον. Τὸ γάρ ἐν ἀμφοῖν διαπρέπειν, ἐξαιρετον, ἐν συνείσει τε, φημι, και ἀπλόστητι τῇ κατὰ Χριστόν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· « Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζεσθε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε. » Και αὐτὸς δὲ πού φησιν ὁ Χριστός· « Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ἔφεις, και ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστέραί. » Δεκτῆ τοιγαροῦν ἡ τῶν ἁγίων ἀπλόστη. Κατ' ἕνομα δὲ και μέντοι και κατὰ δῆμους και πατριὰς ἡ ἐπίσκοπις. Ἐπισκοπῆς γάρ ἰδίας ἀξιοὶ Θεὸς οὐς ἂν ἔλοιτο τιμῆν, και καθ' ἕνα, και κατὰ πληθύν, και κατὰ γένος. Και τὸ ἐν γε τούτοις ἀκριβές, σαφηνεῖ λέγων αὐτὸς ὁ Σωτῆρ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· « Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσαυρίου πωλεῖται, και ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πωλεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ὄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Ὑμῶν δὲ και αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσίν. »

ΠΛΑ. Εὐ ἔφης.

KYP. Ἀπογραφὴν δὲ πρὸς τῆδε ποιησθαι δευτέρων τοῦ Λευιτικῆς τε δῆμου, και ἐκάστῳ ἐντετάχθαι θεῖν τὴν αὐτῷ πρέπουσαν λειτουργίαν προσενομοθέτει, λέγων· « Λάβε τὸ κεφάλαιον τῶν υἱῶν Καθθ ἐκ μέσου υἱῶν Λευί, κατὰ δῆμους αὐτῶν, κατ' οἴκους περιῶν αὐτῶν, ἀπὸ εἰκοσι και πέντε ἐτῶν, και ἐπάνω ἕως πενήτηκοντα ἐτῶν, πᾶς ὁ εἰσπορευόμενος λειτουργεῖν ποιῆσαι πάντα τὰ ἔργα ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Και ταῦτα τὰ ἔργα τῶν υἱῶν Καθθ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, Ἅγιον τῶν ἁγίων. Και εἰσελεύσεται Ἄαρὼν και υἱοὶ αὐτοῦ, ὅταν ἐξάρη ἡ παρεμβολή, και καθελούσι τὸ καταπέτασμα τὸ συσκιάζον, και κατακαλύψουσιν ἐν αὐτῷ τὴν κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου. Και ἐπιθήσουσιν ἐπ' αὐτὸ κατακάλυμμα δέρμα ὄακίνθινον, και ἐπιβαλοῦσιν ἐπ' αὐτὴν ἱμάτιον ὄλον ὄακίνθινον ἀνωθεν, και διεμβалоῦσι τοῖς ἀναφορεῖς, και ἐπὶ τὴν τράπεζαν τὴν προκειμένην ἐπιβαλοῦσιν ἐπ' αὐτὴν ἱμάτιον ὄλοπόρφυρον, και τὰ στρουθία, και τὰς θυτσκας, και τοὺς κυάθους, και τὰ σπονδία ἐν οἷς σπένδουσα, και οἱ ἄρτοι οἱ διαπαντός ἐπ' αὐτῆς ἔσον-

et Semei. **455** Et filii Caath per populos suos, Amram et Issaar, Chebron et Oziel. Et filii Merari per populos suos, Mooli et Musi. Hi sunt populi filiorum Levi per domos familiarum suarum ²⁶. » Vide itaque, Palladi, in primis illud (subtilis enim est observatio); describebatur populus a viginti annis et supra, quod dedignaretur, ut opinor, legis censura infirmos adhuc, et imbecilles in libro Dei scribere: nam vegetos, et in ipso spiritualis ætatis flore constitutos in sanctorum recensione inseri, nihil mirum. Utitur itaque lex corporea ætate tanquam apta quadam figura ad spiritualem ætatem demonstrandam, et florentem ætatem in selectum genus adptavit, inpuberem, et infirmam, et adhuc puerilem præterit, neque in sacros Libros retulit. At vero in Levitis ab uno mense facta est: amplectitur enim ille omnium Dominus, et quidem libentissime illam selectorum virorum in Christo libertitiam, sicut eos quoque, qui sapiunt; nam utraque in re excellere, egregium est; tam sapientia, inquam, tum vero simplicitate, quæ secundum Christum est. Itaque beatus Paulus ait: « Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote; sensibus autem perfecti ²⁷. » Ipse quoque Christus ait: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ ²⁸. » Accepta est igitur sanctorum virorum simplicitas. Per nomina præterea, et per populos et familias, fit illa recensio, seu inspectio. Nam Deus, quos honorare voluerit, propria inspectione dignatur, et singillatim, et per multitudinem, et per genus. Quam vero subtiliter et accurate id fiat, declarat ipse Salvator, cum sanctis apostolis dicit: « Nonne duo passeres aseve neunt, et unus ex eis non cadet super terram sine Patre vestro, qui est in cælis? Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt ²⁹. »

PALL. Recte dicis.

CYB. Præter hanc vero alteram quoque fieri Leviticæ gentis descriptionem, et summa cuique munus assignari præcepit, dicens: « Accipe summam filiorum Caath de medio filiorum Levi per populos eorum, per domos familiarum suarum, a viginti quinque annis, et supra, usque ad quinquaginta annos, omnis qui ingreditur ad ministrandum, ad facienda omnia opera in tabernaculo testimonii. **456** Et hæc opera filiorum Caath in tabernaculo testimonii, Sanctum sanctorum. Et ingreditur Aaron, et filii ejus, cum castra moventur, et demittent velum, quod operit, et contegent eo tabernaculum testimonii. Et imponent super ipso tegumentum pellem hyacinthinam, et injicient super illud vestem totam hyacinthinam superius, et trajicient vectes, et in mensam propositam injicient vestimentum holoporphyrum, et catinos, et mortariola, et cyathos, et libatoria in quibus libant, et panes qui perpetuo super ipsam erunt; et injicient in eam pallium coccinum, et operient eam operimento pelliceo hyacinthino, et trajicient

²⁶ Num. iii, 15-19. ²⁷ 1 Cor. xiv, 20. ²⁸ Matth. x, 16. ²⁹ ibid. 29, 30.

per eam vectes. Et accipient vestimentum hyacinthinum, et operient candelabrum illuminans, et lucernas ejus, et emanctoria ejus, et infusoria ejus, et omnia vasa olei in quibus ministrant. Et injicient illud, et omnia vasa ejus in operimentum pelliceum hyacinthinum, et imponent super vectes. Et super altare aureum ad operiendum injicient vestimentum hyacinthinum, et operient illud operimento pelliceo hyacinthino, et trajicient vectes ejus. Et accipient omnia vasa ministerii, in quibus ministrant in sanctis, et injicient in vestimentum hyacinthinum, et operient ea operimento pelliceo hyacinthino, et imponent in vectes, et operimentum imponent super altare, et ad operiendum injicient super illud vestimentum holoporphyrum, et imponent super illud omnia vasa ejus, in quibus ministrant, et ignium receptacula, et fuscinulas, et phialas, et operimentum, et omnia vasa altaris, et injicient super illud operimentum pelliceum hyacinthinum, et trajicient vectes ejus. Et accipient vestimentum purpureum, et contegent labrum, et basim ejus, et injicient ea in operimentum pelliceum hyacinthinum, et imponent super vectes. Et consummabunt Aaron et filii ejus operire sancta, et omnia vasa sancta, dum castra moventur : et posthæc ingredientur filii Caath ut ferant, et non tangent sancta, ne moriantur *.

457 Igitur Levitarum ab uno et supra mense descriptio ipsam sanctorum innocentiam placere acceptamque Deo esse docet. Quod autem sacris operibus ætas destinata est definita, nimirum a vigesimo quinto usque ad quinquagesimum annum, illud significare arbitror, eos Deo ministerium egregium, et culpæ omnis expers exhibere, quicumque jam sapiunt, et fortes sunt. cujusmodi est quinque et viginti annos natus, et qui eo amplius usque ad quinquagesimum annum progressus fuerit. Inclinat enim jam ad virium defectionem, qui ultra quinquagesimum progressus est, neque adhuc viribus est integris, sed sensim labitur ad senectutis incommoda. Insuper autem nullus, aut imbecillis recte Deo ministrare potest; siquidem vere dicere licet fortitudinis egregiæque prudentiæ esse opera, quæcunque ad virtutem spectant, quibusque laus est a legislatore constituta.

τοῦ πεντηκοστοῦ. καὶ οὐκ ἐν ἀκμαίᾳ ἐστὶ ταῖς ἀνωμήτοις ἐστὶν, διέρπει δὲ ὡς περ ἐπὶ τὰ ἐκ γῆρας πάθη. Ἄσφοδς δὲ οὐδεὶς, ἀλλ' οὐδ' ἀνακίς, λειτουργήσκειν ἀν ἀνωμήτως Θεῷ, εἴπερ ἐστὶν ἀληθὲς εἶπεν, ὡς ἰσχύος ἔργα καὶ φρενὸς ἀν γένοιτο παγκάλου τὰ ὅσα περ ἀν βλέποι πρὸς ἀρετὴν· καὶ τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν πρὸς τοῦ νομοθέτου διεκκληρώσατο.

PALL. Ita sentio.

CYR. Eorum porro administrationi, qui ex populo Caath erant, Sancta sanctorum attributa sunt, præcurrentibus sacerdotibus, eaque tegentibus. Ubi que enim id majori in honore est, quod excellit ordine, et omnia quæcunque sunt apud Deum, ordinata sunt, nihilque est omnino perturbatum atque confusum : administra est porro gens Levitica, et præstantiori sacerdotie subjecta. Conteguntur præ-

ταί, καὶ ἐπιβαλοῦσιν ἐπ' αὐτὴν ἱμάτιον κόκκινον, καὶ καλύψουσιν αὐτὴν καλύμματι δερματίνῳ ὑακινθίνῳ, καὶ διεμβαλοῦσι δι' αὐτῆς τοὺς ἀναφορεῖς. Καὶ λήφονται ἱμάτιον ὑακινθίνον, καὶ καλύψουσι τὴν λυχνίαν τὴν φωταΐζουσαν, καὶ τοὺς λύχνους αὐτῆς, καὶ τὰς λαβίδας αὐτῆς, καὶ τὰς ἐπαρυστρίδας αὐτῆς, καὶ πάντα τὰ ἄγγεῖα τοῦ ἐλαίου, οἷς λειτουργοῦσιν ἐν αὐτῇ. Καὶ ἐμβαλοῦσιν αὐτὴν, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, εἰς κάλυμμα δερματίνον ὑακινθίνον, καὶ ἐπιθήσουσι αὐτὴν ἐπ' ἀναφορέων, καὶ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὰ χρυσοῦν ἐπικαλύψουσιν ἱμάτιον ὑακινθίνον, καὶ καλύψουσιν αὐτὸ καλύμματι δερματίνῳ ὑακινθίνῳ, καὶ διεμβαλοῦσι τοὺς ἀναφορεῖς αὐτοῦ, καὶ λήφονται πάντα τὰ σκεύη τὰ λειτουργικὰ ὅσα λειτουργοῦσιν ἐν αὐτοῖς ἐν τοῖς ἁγίοις, καὶ ἐμβαλοῦσιν εἰς ἱμάτιον ὑακινθίνον, καὶ καλύψουσιν αὐτὰ καλύμματι δερματίνῳ ὑακινθίνῳ, καὶ ἐπιθήσουσιν ἐπὶ ἀναφορεῖς, καὶ τὸν καλυπτῆρα ἐπιθήσουσιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐπικαλύψουσιν ἐπ' αὐτὸ ἱμάτιον ὀλοπόρφυρον, καὶ ἐπιθήσουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ σκεύη ὅσους λειτουργοῦσιν ἐπ' αὐτῷ ἐν αὐτοῖς, καὶ τὰ πυρεῖα, καὶ τὰς κρεάγρας, καὶ τὰς φιάλας, καὶ τὸν καλυπτῆρα, καὶ πάντα τὰ σκεύη τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἐπιβαλοῦσιν ἐπ' αὐτὸ κάλυμμα δερματίνον ὑακινθίνον, καὶ διεβαλοῦσι τοὺς ἀναφορεῖς αὐτοῦ. Καὶ λήφονται ἱμάτιον πορφυροῦν, καὶ συγκαλύψουσι τὸν λουτήρα καὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ, καὶ ἐμβαλοῦσιν αὐτὸ εἰς κάλυμμα δερματίνον ὑακινθίνον, καὶ ἐπιθήσουσιν ἐπὶ ἀναφορεῖς, καὶ συντελέσουσιν Ἄαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καλύ-

πτοντες τὰ ἅγια, καὶ πάντα τὰ σκεύη τὰ ἅγια, ἐν ᾧ ἐξαίρειν τὴν παρεμβολὴν καὶ μετὰ ταῦτα εἰσαλεῦσονται υἱοὶ Καθὼ ἀφρὶν, καὶ οὐχ ἄβονται τῶν ἁγίων, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι. Ἡ μὲν οὖν ἐκ μηνιαίων ἐπιγραφῆ, καὶ αὐτὴν τῶν ἁγίων τὴν ἀκακίαν ἀνδρακοσάν τε καὶ εὐπαραδέκτον εἶναι διδάσκει Θεῷ. Τῆς μὴν ἔργοις τοῖς ἱεροῖς ἐκνενεμηθεῖσθαι, μόνην τὴν πᾶ νόμῳ διωριζμένην ἡλικίαν, τὴν ἀπὸ πέντε καὶ εἰκοσι, καὶ μέχρι πεντήκοντα ἐτῶν, ἐκεῖνο οἶμαι δηλοῦν, ὅτι Θεῷ λειτουργίαν ἀποπεραίνει τὴν ἐξαιρέτων καὶ ἀκακίᾳ ἔχουσαν, πᾶν ὅσον ἐστὶν ἔμψρον τε καὶ εὐσθενὲς ἤδη τε καὶ ἐτι. Ἡδὴ μὲν γὰρ ἐν τούτοις, ὅ ἐν εἰκοσι καὶ πέντε γεγονώς ἐνιαυτοῖς, ἐτι δὲ καὶ ὁ μέχρι πεντήκοντα προελθὼν. Διανένευκεν γὰρ ἔφη πως πρὸς κατάληξιν ἰσχύος, ἀνὴρ ἐξελάσας ἐπέκεινα

D ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

KYP. Λειτουργία δὲ τοῖς ἐκ δήμου Καθὼ, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, προειστρεχόντων τῶν ἱερέων καὶ προκαζόντων αὐτὰ. Πανταχοῦ γὰρ τιμιώτερον τὸ προῆξιν ἐν τάξει, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν ἐν κόσμῳ παρὰ Θεῷ, ἀτακτον δὲ παντελῶς οὐδέν. Ἐν ὑπουργίαις δὲ τὸ λευϊτικόν, καὶ ταῖς τῶν ὑπερχειμένων ἱερουργίας ὑπεστρωμένον. Καταπαυκάζονται δὲ δέρμασι τὰ καὶ ἱματίοις ὑακινθίνοις, ἦ τε ἅγια κίθωτος, καὶ τὸ χρ-

* Num. iv, 2-15.

σοῦν θυμιατήριον, λυχνία τε αὐ καὶ τὰ σκευὴ τὰ λει- A
 τουργικὰ, τὸ ἄνωθεν ἡμῖν καὶ ἐξ οὐρανοῦ σημαίνον-
 τος τοῦ ὑακινθίνου. Τοιοῦτόχως γὰρ ὁ ἄνωθεν καὶ
 εἰς βάθος αἰθέρ. Ὅτι δὲ τύποι Χριστοῦ τοῦ ἄνωθεν
 καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὰ σκευὴ τὰ ἱερὰ, διὰ μακρῶν ἡμῖν
 ἤδη προαποδέδεικται λόγων. Ἡ δὲ τράπεζα, καὶ
 ἱμάτιον ὀλοπόρφυρον πρὸς τοῖς ὑακινθίνους περιβλή-
 μασιν ἔχει· τὸ δὲ γε τῶν καρπωμάτων θυσιαστήριον,
 ἱμάτιον κόκκινον, καὶ μέντοι καὶ ὁ λουτήρ, ἱμάτιον
 ὀλοπόρφυρον ἐπὶ πυκάσμασι τοῖς ὑακινθίνους. Καὶ
 σημαίνει μὲν ἡ τράπεζα, τὴν πρόθεσιν ἔχουσα τῶν
 ἄρτων, τὴν ἀναιμακτον θυσίαν, δι' ἧς εὐλογοῦμεθα
 τὸν ἄρτον ἐσθίοντες τὸν ἐξ οὐρανοῦ, τοῦτ' ἔστι Χρι-
 στὸν, ὃς καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἦν τε καὶ ἔστι
 καὶ οὕτως Θεὸς ἄνωθεν τε καὶ ἐκ Πατρὸς ἐρχόμενος, B
 καὶ ἐπάνω πάντων ὡς τῶν ὄλων βασιλεὺς καὶ Κύ-
 ριος. Αἰνίγμα δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας εἰη ἄν,
 ὡς ἔμοιγε φαίνεται, τὸ ἐπιτετανύσθαι τῆ τραπέζῃ
 τὸ ἀλουργὲς ἱμάτιον, ἦτοι τὸ περιβλήμα τὸ πορφυ-
 ροῦν. Κατημφέιστο δὲ τότε τῶν καρπωμάτων θυσια-
 στήριον ἱματίῳ κοκκίνῳ· ἱμάτιον δὲ τὸ κοκκινωδὰφές,
 αἱματος τύπον παραδεξόμεθα. Τέθεται γὰρ δι' ἡμᾶς
 καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστὸς, καὶ ἀμὸς οἷά τις ἐπὶ τὸ
 θεῖον ἀνέθῃ θυσιαστήριον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ
 καὶ Πατρὶ. Πρὸς δὲ τοῖς ὑακινθίνους, ἱμάτιον ὀλο-
 πόρφυρον τῷ λουτήρι τὸ πέτασμα. Γράφει δὲ ὁ λου-
 τήρ ἐφ' ἑαυτῷ τὸν τύπον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος,
 ὅσασιν ἡμᾶς ἁγίοις ἀπολούοντος εἰς ἀπόθεσιν ἁμαρ-
 τίας, καὶ εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἀποκομι-
 ζόντος. Ἄνωθεν δὲ καὶ ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἅγιον βάπτισ-
 μα· αἰνίγμα δὲ τούτου, τὸ χρῶμα τὸ ὑακινθίνον. Ἡ C
 οὐκ ἄριστά σοι ταυτὶ δὴ φάναι δοκῶ, ὡς ἐν γε τοιαύτῃ
 δυσκαταληψίᾳ θεωρημάτων;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Λειτουργία μὲν οὖν ἡ τοιάδε τοῖς ἀπὸ Κααθ·
 Γεδωνίται δὲ αὐ καὶ μὲν τοὶ καὶ Μεραρίται, κατὰ
 τὸν ἴσον τρόπον, ἀπεγράφοντο μὲν ἀπὸ εἰκοσι καὶ
 πέντε ἐτῶν καὶ μέχρι πενήκοντα, ὀνομαστὶ δὲ
 κατ' οἴκους καὶ πατριάς· καὶ λειτουργία μὲν τῷ
 δήμῳ Γεδσῶν, αἱ δὲ ῥῆεις τῆς σκηνῆς, τὰ καλύμματα,
 τὰ περιτανύσματα τῶν θυρῶν, καὶ τὰ ἱστία τῆς αὐ-
 λῆς καὶ τὰ περισσά· γέγραπται δὲ ὡδί. Τὸ γε μὴν ἐκ
 Μεραρί (δῆμος δὲ καὶ οὗτος Λευιτικὸς), οἱ στῦλοι τῆς D
 σκηνῆς, αἱ βάσεις, αἱ κεφαλίδες, πάσσαλοι τε καὶ μο-
 χλοὶ, καὶ τὸ καταπέτασμα τῆς σκηνῆς τῆς ἔξω, καὶ
 ἅττα τινὰ πρὸς τοῦτοις ἕτερα. Καὶ οἱ μὲν ἀπὸ Γεδσῶν
 τε καὶ Μεραρί, ταῖς δι' ἁμαξῶν ὑπουργαίς τὰ σφρίσιν
 αὐτοῖς ἐγκειρισμένα διεκόμεζον πανταχῇ. Κααθίται
 γε μὴν, τὰ Ἄγρια τῶν ἁγίων εἰς ὧμους ἔχοντες ἦσαν.
 Γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· Ἐ καὶ
 προσήνεγκαν οἱ ἄρχοντες Ἰσραὴλ δώδεκα ἄρχοντες
 οἰκῶν πατρῶν αὐτῶν· οὗτοι οἱ ἄρχοντες φυλῶν,
 οὗτοι οἱ παρεστηκότες ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἦνεγκαν
 τὰ δῶρα αὐτῶν ἕναντι Κυρίου, ἕξ ἀμάξας λαμπηνί-
 κας καὶ δώδεκα βόας. Ἀμαξαν παρὰ δύο ἀρχόντων,

terea pellibus vestimentisque hyacinthinis tum
 arca, tum altare incensi aureum, candelabrum quo-
 que et vasa ministerii : ac hyacinthinum vestimen-
 tum rem quæ superne atque coelitus exstiterit sig-
 nificat. Talis enim est color illius supremi atque
 altissimi ætheris. Fuisse autem figuræ Christi, qui
 superne, ac de cœlo venit, sacra illa vasa, pluribus
 jam verbis a nobis ostensum est. At vero mensa pro-
 positionis, præter hyacinthina operimenta, vestimen-
 tum holoporphyrum habet ; sed holocaustorum alt-
 are vestimentum coccinum, labrum item vestimen-
 tum holoporphyrum ad tegumenta hyacinthina. Ac
 mensa quidem propositionem panum habens, in-
 cruentam hostiam significat, qua benedicimur, dum
 panem manducamus illum qui de cœlo est, Chri-
 stum scilicet, qui etiam nostrî similibus factus est ;
 sed idem tamen erat, et est similiter Deus, superne
 atque ex Patre veniens, et super omnia, ut rerum om-
 nium rex et Dominus. 458 Ænigma vero regni Chri-
 sti est, ut mihi quidem videtur, quod super mensam
 conchyliatum pallium, id est, tegumentum purpure-
 um extensum est. Sed holocaustorum altare vesti-
 mento coccino contegebatur : vestimentum porro coc-
 cino tinctum sanguinis figuram accipiemus. Immolatus
 est enim propter nos, et pro nobis Christus, qui et instar
 agni super divinum altare conscendit in odorem suavi-
 tatis Deo, ac Patri ¹¹. Præter hyacinthina etiam operi-
 menta holoporphyro vestimento labrum operitur : præ-
 se fert autem labrum figuram sancti baptismatis, quod
 ad deponenda peccata sanctis nos aquis abluit, et in
 regnum cœlorum perducit. Superne etiam, et de cœlo
 est sanctum baptisma : ejusque rei ænigma est color
 hyacinthinus. An tibi minus recte dicere videor, in
 hac certe difficili spiritualis intelligentiæ compre-
 hensione?

PALL. Mihi vero plane recte.

CYR. Atque hoc est filiis Caath ministerium at-
 tributum : Gedsonitæ vero atque etiam Meraritæ eod-
 em modo descripti sunt a vigesimo quinto usque ad
 quinquagesimum annum per nomina, et per domos,
 et familias ; gentisque Gedson ministerio pelles erant
 tabernaculi concreditæ, operimenta, tentoria porta-
 rum, et vela atrii, et supervacua ; sic enim scri-
 ptum est. Meraritis autem (gens est ea Levitica) col-
 umnæ tabernaculi, bases, capitella, et vectes, et ve-
 lamen tabernaculi exterioris, et ad hæc alia non-
 nulla. Ac Gedsonitæ quidem et Meraritæ vehiculo-
 rum adminiculis ubique in iis, quæ sibi credita erant
 advehendis utebantur. At vero Caathitæ Sancta san-
 ctorum humeris gestabant. Sic enim scriptum est
 in Numeris : « Et obtulerunt principes Israel duo-
 decim principes domorum familiarum suarum ; hi
 sunt principes tribuum ; hi sunt qui præsto fuerunt
 in recensione, et tulerunt dona sua ante Dominum,
 sex vehicula tecta, et duodecim boves, vehiculum
 a duobus principibus, et bovem a singulis ; et attu-
 lerunt coram tabernaculo. Et locutus est Dominus

¹¹Ephes. v, 2.

ad Moysen, dicens : Accipe ab ipsis, et erunt ad opera ministerii tabernaculi testimonii, et dabis ea Levitis, cuique juxta ministerium suum. Et accipiens Moyses vehicula et boves, dedit ea Levitis. **459** Duo vehicula et quatuor boves dedit filiis Gedson juxta ministeria sua; et quatuor vehicula et octo boves dedit filiis Merari juxta ministeria sua, per Ithamar filium Aaron sacerdotis : et filiis Caath non dedit, quia ministeria sanctorum habent; super humeros gestabunt ⁴¹. » Audisne ut his quidem vehiculis agere ac ferre moris fuerit; soli vero Caathitæ sacra humeris ferant?

ουρηήματα τοῦ ἁγίου ἔχουσιν, ἐπ' ὤμων ἀρουῖσιν. » φέρειν ἔθος, Κααθίταις δὲ μόνους, εἰς ὤμους τὰ ἱερά;

PALL. Qua de causa?

CYR. Quia semper qui excellunt sacratioresque sunt, magis desudant, et qui sanctiores sunt et ad Deum quodammodo propius accedunt, iis necessitas laborandi, et ærumnas tolerandi, idque non ex æquo cum aliis, adjuncta est. An minime, quod dico, verum est?

PALL. Imo vero maxime.

CYR. Hujusmodi igitur ordine Leviticum genus ministrabat. Sed puto eam rem mysterii figuram habere.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Quia videntur hæc duæ gentes, Gedson et Merari, populos qui in lege erant, insinuare, Israel inquam; Caathitæ vero eos qui sanctificati sunt in Christo per fidem. Illis enim curæ erant vela atrii, pelles tabernaculi, operimenta et columnæ, capitella quoque, et bases, paxilli etiam, et tentoria, et, ut verbo Scripturæ utar. « Omnia supervacua, » quo verbo significatur ministerium minime necessarium. Hi vero etiam ferre audent Sancta sanctorum, et ea per quæ Christus non uno modo, sed varie multiformique ratione significatur, ut est arca, ut mensa, et aureum candelabrum, et aureum thuribulum. Nam, cum simplex sit ex natura tantquam Deus, efficientiæ tamen diversitate ac varietate multis modis cognoscitur : est enim haud dubie vivens et efficax Patris Sermo ⁴², atque insuper vita, et lumen, et spiritualis suaveolentiæ odor. Igitur quicumque præceptis per Moysen datis inhærent, horum ministerium in supervacuis tabernaculi rebus versatur; inutilis est enim lex, nisi spiritualiter intelligatur. At qui audent Sancta sanctorum ferre, ii sancti prorsus in Christo sunt, nullamque rem supervacua, sed ipsum Emmanuel tanquam sibi insidentem gestant.

PALL. Recte est a te dictum.

CYR. Sed illud, si placet, animadvertite.

PALL. Quid tandem istud est?

CYR. Illi quidem, quibus tabernaculi supervacua concedita fuerant, ea vehiculis ferunt: **460** Caathitæ vero Sancta sanctorum non vehiculis, non alio quopiam instrumento, sed humeris imposita gestabant.

⁴¹ Num. vii, 2-9. ⁴² Hebr. iv, 12.

Α καὶ μόσχον παρ' ἐκάστου, καὶ προσήγαγον ἐναντίον τῆς σκηνῆς. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάβε παρ' αὐτῶν, καὶ ἔσονται πρὸς τὰ ἔργα τὰ λειτουργικὰ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ δώσεις αὐτὰ τοῖς Λευίταις, ἐκάστῳ κατὰ τὴν αὐτοῦ λειτουργίαν. Καὶ λαβὼν Μωσὴς τὰς ἀμάξας καὶ τοὺς βόας, ἔδωκεν αὐτὰ τοῖς Λευίταις. Καὶ τὰς δύο ἀμάξας καὶ τοὺς τέσσαρας βόας ἔδωκε τοῖς υἱοῖς Γεδσὼν κατὰ τὰς λειτουργίας αὐτῶν, καὶ τὰς τέσσαρας ἀμάξας καὶ τοὺς ὀκτὼ βόας ἔδωκε τοῖς υἱοῖς Μεραρὶ κατὰ τὰς λειτουργίας αὐτῶν, διὰ Ἰθάμαρ υἱοῦ Ἀαρὼν τοῦ ἱερέως· καὶ τοῖς υἱοῖς Κααθ τοῦ δέδωκεν, ὅτι τὰ λειτουργίαις ὅπως τοῖς μὲν τὸ ἐφ' ἀμαξῶν ἄγειν τε καὶ

Β ΠΑΛΛ. Τοῦ δὴ χάριν;

ΚΥΡ. Ἄει γὰρ πως ἐστὶν ἐν ἱερῶνι μείζονι τὸ προὔχον τε καὶ ἱερώτερον, παρέπεται δὲ αὐτῷ πάντη τε καὶ πάντως· τὸ χρῆμα πολεῖν, καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ, τὸ τληπαθεῖν, καὶ οὐκ ἐν ἴσῳ τοῖς ἄλλοις, οἵπερ ἂν εἴεν καὶ ἀνώτεροι, καὶ ἀγχοῦ δὴ μᾶλλον εὐανείπως Θεοῦ. Ἦ οὐκ ἀληθὲς ὁ φημι;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐν κόσμῳ μὲν οὖν τοῦδε τὸ Λευιτικὸν ἐλειτούργει γένος. Οἶμαι δ' ἔγωγε, μυστηρίου τύπον τὸ χρῆμα πληροῦν.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἐοικασί γάρ, οἱ μὲν δύο δῆμοι, Γεδσὼν τε καὶ Μεραρὶ, τοὺς ἐν νόμῳ λαοὺς ὑπανίπτεισθαι, φημι δὴ τὸν Ἰσραὴλ· Κααθίται δὲ γε, τοὺς ἡγιασμένους ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως. Οἷς μὲν γὰρ ἦν ἐν φρονιμίᾳ τὰ ἱστία τῆς αὐλῆς, αἱ δέβρεις τῆς σκηνῆς, τὰ καλύμματα καὶ οἱ στῦλοι, κεφαλαί τε καὶ βάσεις, πάσσαλοι τε καὶ περιτανύσματα, καὶ ἦ φησι τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, « Πάντα τὰ περισσὰ, » δι' οὗ σημαίνεται τὸ τῆς λειτουργίας οὐκ ἀναγκαῖον. Οἱ δὲ, φέρειν ἑθαρσθησαν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ τὰ δι' ὧν Χριστὸς, οὐ καθ' ἓνα τρόπον, πολλαχῶς δὲ μᾶλλον καὶ πολυεθῶς σημαίνεται, ὡς κιβωτὸς, ὡς τράπεζα, καὶ ὡς χρυσοῦν λυχνία, καὶ χρυσοῦν θυμιατήριον. Ἀπλοῦς γὰρ ὑπάρχων κατὰ φύσιν ὡς Θεός, τῇ τῆς ἐργασίας διαφορᾷ πολυτρόπως γνωρίζεται. Ἔστι μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ζῶν τε καὶ ἐνεργῆς ὁ τοῦ Πατρὸς Λόγος, καὶ πρὸς γε τούτῳ ζῶν, καὶ φῶς, καὶ νοητῆς εὐωδίας ὁσμῆ. Οὐκοῦν ὅσοι ταῖς διὰ Μωσῆως προσεδρεύουσιν ἐντολαῖς, λειτουργίαν ἔχουσι· τὰ περισσὰ τῆς σκηνῆς· ἀνοφελῆς γὰρ ὁ νόμος, εἰ μὴ νοῖτο πνευματικῶς. Ὅσοι δὲ τεθάρσθηται τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἅγιοι που πάντως εἰσὶν ἐν Χριστῷ, περισσοῦν οὐδὲν, ἀλλ' οἰονείπως αὐτὸν ἔποχον ἔχοντες τὸν Ἐμμανουήλ.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἐφης.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ τόδε.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Οἱ μὲν γὰρ τὰ περισσὰ τῆς ἁγίας σκηνῆς ἐγκαχειριασμένοι φέρουσιν ἐφ' ἀμαξῶν. Κααθίται δὲ, τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων οὐκ ἐφ' ἀμαξῶν, οὐκ ἐφ' ἐτίρῳ του παντελῶς, ἀλλ' ὤμοις αὐτοῖς ἐπιθέντες ἦσαν.

ΠΑΛΛ. Τί οὖν τοῦτό γε ;

ΚΥΡ. Ὅτι, ὡ ἐταῖρε, φαίην ἄν, φορτικὸς ὁ νόμος, καὶ δύσοιστον ἄχθος· γένοιτο δ' ἂν τοῦ τοιοῦδε μήνυσις ἐναργής, τὸ μὴ εἰς ὤμους φέρεσθαι τὰ περισσά, διὰ τοι τὸ ἀσθενεῖν τοὺς ὑπερζυγμένους. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκον οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, τοῖς μετὰ τὴν εἶσιν ἐπὶ νομικὴν ἰούσι λατρεῖαν· « Καὶ νῦν τί πειράζετε τὸν Θεόν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε ὁμαίς, οὔτε οἱ πατέρες ὁμῶν ἰσχυσαν βαστάσαι ; » Κααθίται δὲ, τὰ δι' ὧν ὁ Χριστὸς σημαίνεται, τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐπιθέντες ὠμοῖς, ἐλαφρὸν καὶ εὐπαρακόμιστον ποιοῦνται φορτίον. Ἄρ' οὖν οὐχὶ τοῦτό ἐστιν ἐναργῶς, ὅπερ αὐτὸς ἐφη Χριστὸς· « Ὁ ζυγὸς μου χρηστὸς ἐστί, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρὸν ;

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Προσθεῖν δ' ἂν ἐτι τοῖς εἰρημένοις καὶ τόδε. Εἴη γὰρ ἂν οὐκ ἀσυντελὲς εἰς πληροφορίαν· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ τῶν Λευιτῶν ἀπογραφῇ, τετάχαστο μὲν οἱ ἀπὸ Γεδσῶν ἐν ἀρχαῖς, εἶτα μέσος ὁ Καάθ, καὶ τελευταῖος, ὁ Μεραρὶ (ὁῦμοι δὲ οὗτοι Λευιτικοί)· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, τῇ ἀπὸ εἰκοσι καὶ πέντε ἐτῶν, προστίθεται τῶν ἄλλων ὁ Καάθ, καὶ πρῶτος ὠνόμασται. Τελευταῖος δὲ μετ' αὐτὸν, Γεδσῶν τε καὶ Μεραρὶ, λειτουργίαν ἔχοντες τὰ περισσά τῆς σκηνῆς. Καὶ ἐκότερον μὲν τοῖν δυοῖν τουτωνὶ δῆμοιν, ἀνὰ δύο μόνως ἔχουσι πατριὰς, ὁ δὲ προῆκει μὲν καὶ μέχρι τεσσάρων. Συνίης οὖν ἄρα τὸ αἰνίγμα ;

ΠΑΛΛ. Ἦκιστά γε.

ΚΥΡ. Κέκληται μὲν γὰρ ἐν πρώτοις ὁ Ἰσραήλ· παρεισδραμούσης δὲ μεταξὺ τῆς τῶν ἔθνῶν ἀγέλης, τέτακται μετὰ ταύτην· καὶ οἱ μὲν ἔσχατοι γεγόνασι πρῶτοι, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, οἱ δὲ πρῶτοι ἔσχατοι.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ βραχὺς ἐν ἀριθμῷ τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος, ὑπερκειμένης παρὰ πολλὸν τῆς ἐξ ἔθνῶν ἀμετρήτου πληθύος, δῆλον.

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΚΥΡ. Τοιγάρτοι Θεὸς πρὸς ἱεροφάντην Μωσέα φησὶ· « Καὶ νῦν ἔασόν με, καὶ θυμωθεὶς ἐξαναλώσω τὴν συναγωγὴν ταύτην, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ πολλὸ μᾶλλον ἢ τοῦτο. » Λειτουργίας μὲν οὖν ταῖς τοιαύτας τὸ Λευιτικὸν ἅπαν ἐκτετέμχται στίφοι· καὶ ὄρος αὐτοῖς τῆς ἱεουργίας ὑπερζυχθαι τῷ προῦχοντι, καὶ ὑπὸ χεῖρα πράττειν τὴν Ἀαρῶν. Τό γε μὴν ὑπὲρ τοῦτο φρονεῖν καὶ τὰ μείνω ζητεῖν, τῶν ἐκνεμηθέντων αὐτῷ καὶ διωρισμένων παρὰ Θεοῦ, ποιητῆς καὶ ὀλέθρου πρόξενον, καὶ διὰ πείρας αὐτῆς ἀνεδείκνυτο. Γέγραπται δὲ πάλιν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Καὶ ἐλάλησε Κορὲ υἱὸς Ἰσαὰρ, υἱοῦ Καάθ, υἱοῦ Λευὶ, καὶ Δαθάν, καὶ Ἀβειρών, υἱοὶ Ἐλιάβ, καὶ Ἄβν, υἱὸς Φαλὲθ, υἱοῦ Ρουβὴν, καὶ ἀνέστησαν ἐναντι Μωσῆ, καὶ ἄνδρες τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ πενήτηχοντα καὶ δικόσοιοι, ἀρχηγοὶ συναγωγῆς σύγκλητοι βουλῆς, καὶ ἄνδρες ὀνομαστοὶ συνέστησαν ἐπὶ Μωσῆν καὶ Ἀαρῶν, καὶ εἶπαν πρὸς αὐτούς· Ἐχέτω ὁμῖν ὅτι

Α PALL. Quid istud verò est ?

CYR. Quia, ut quod sentio dicam, gravis est lex, et onere vix ferendo premit : cujus rei clarum est indicium, quod illa supervacua minime humeris portantur, propterea quod homines ei legi subjecti imbecilles erant. Itaque etiam discipuli illi beati dicebant iis, qui, posteaquam fidem amplexati erant, ad legalem cultum convertebantur : « Et nunc quid tentatis Deum, ut imponatis jugum super cervicem discipulorum, quod neque vos, neque patres vestri ferre potuerunt ⁴² ? » At vero Caathis iis, per quæ Christus indicatur, in humeros impositis, leve illud, et quod ferri facile posset, onus tulerunt. Num igitur non hoc illud est, quod ipse Christus ait : « Jugum meum suave est, et onus meum

B leve ⁴³ ? »

PALL. Ita videtur.

CYR. Illud quoque ad ea quæ dicta sunt, adjecterim, quod nonnihil afferet ad fidem faciendam : nam in priore quidem Levitarum descriptione primus Gedson collocatus est, medius Caath, Merari postremus (sunt autem eæ gentes Leviticæ) ; in posteriore vero, quæ a vigesimo quinto anno facta est, præpositus est aliis Caath, et primus recensitus, posteriores autem Gedson et Merari, quorum ministerio tabernaculi supervacua assignata erant. Præterea utraq; eæ gentes binas singulæ familias habent, hæc vero ad quatuor usque progreditur. Intelligisne quid hoc ænigma significet ?

PALL. Minime verò.

CYR. Vocatus quidem est primus Israel ; sed, cum grex gentium medius subintrasset, post eum collocatus est, atque facti sunt novissimi primi, ut ait Salvator ⁴⁴, et primi novissimi.

PALL. Ita est.

CYR. Esse autem exiguum gentis Judææ numerum, multisque partibus majorem esse multitudinem gentium liquet.

PALL. Quis neget ?

CYR. Itaque Deus ad Moysen, illum sacrorum interpretem, inquit : « Et nunc sine me, ut iratus perdam congregationem hanc, et faciam te in gentem magnam, multoque majorem quam hæc est ⁴⁵. »

D Illis itaque ministeriis universum Leviticum genus honestatum est, sacroque illorum officio hæc est præscripta regula, ut principi subjecti sint, et Aaron imperio pareant. **461** Nam ad majora aspirare, et præstantiora quærere quam a Deo datum tributumque sit, pœnam ac perniciem affert ; id quod re ipsa comprobatum est ; scriptum est enim in Numeris item : « Et locutus est Core filius Isaar, filii Caath, filii Levi, et Dathan et Abiron filii Eliab, et Ayn filius Phaleg filii Ruben ; et insurrexerunt adversum Moysen, et viri de filiis Israel quinquaginta, et ducenti principes synagogæ convocati concilii conspiraverunt adversum Moysen et Aaron, et dixerunt ad eos : Satis sit vobis, quia omnis congregatio, omnes sancti, et

⁴² Act. xv, 10. ⁴³ Matth. xi, 30. ⁴⁴ Matth. xx, 16. ⁴⁵ Exod. xxxv, 10

in ipsis est Dominus; et cur insurgitis in congregationem Domini? Et audiens Moyses cecidit in faciem, et locutus est ad Core, et ad omnem ejus congregationem dicens: Respexit, et novit Dominus, qui sunt ejus, et sanctos vocavit ad se; et quos elegit sibi, applicavit ad se. Hoc facite, accipite vobis ipsis thuribula, Core et omnis congregatio ejus, et imponite super ea thymiama coram Domino cras; et erit, vir quem elegerit Dominus, is sanctus: sat sit vobis, filii Levi. Et dixit Moyses ad Core: Audite me, filii Levi. Num parum vobis hoc est, quod distinxit vos Dominus Deus Israel ex congregatione Israel, et applicavit vos ad se, ut ministraretis ministeria tabernaculi Domini, et astaretis coram tabernaculo ad ministrandum ei, et applicavit te, et omnes fratres tuos, filios Levi tecum; et quaeritis fieri sacerdotes⁴⁷. » Filii namque Levi, cum id muneris haberent, ut humeris ferrent Sancta sanctorum, stulte in superiorem ordinem invadebant, et ad sacerdotum gradum contendebant, honorem sibi ipsis arripientes, ut scriptum est⁴⁸, negligebantque Dei præceptum, ac leges de sacris officiiis obmundis nefarie transliebant, eorum qui prælati erant, honores nullo numero habentes. Dicebant enim ad Moysen et Aaron: « Sat sit vobis, quia omnis synagoga, omnes sancti, et in ipsis est Dominus. » Vides, ut mensuram sibi attributam contempnant, ac propemodum esse communem honorem summi sacerdotis dicant non suæ gentis hominibus modo, verum etiam cæteris omnibus, nullamque in illis esse amplio rem illustrioremve dignitatem, **462** quamvis superiores esse cæteris, eumque gradum divino suffragio consecuti dicantur; quod est apertissime, divinum iudicium atque sententiam reprehendere legislatorisque voluntatem pro nihilo ducere. At vero Moyses ille beatus, benignitate consueta usus, perinde atque morbo laborantes admonebat, animadvertens etiam quantum illi jamjam supplicium immineret, eos increpat, dicens: « Sat sit vobis, filii Levi. Non parum esse vobis debet, inquit, quod vos potissimum ex omnibus ille universorum Deus ad ministerium adeo augustum, adeoque admirandum elegerit. » Illi vero adhuc in acerbitate animi et duritia persistebant, et effrenato impetu ad contemptum atque despicientiam ferebantur; quoad eorum superbia ad id mali pervenit, ut ipsos aperto ore terra una cum genere toto, tabernaculisque corripere, et novo atque inaudito interitu perderet. Descenderunt enim in infernum viventes, ut scriptum est⁴⁹. Nefarium ergo scelus est, et apud Deum iudicem capitale crimen, insurgere adversus caput, ac præpositis, et iis qui, Dei voluntate atque arbitrio, principem honoris locum tenent, nolle subiacere; ut contra summæ sapientiæ fructus, ea, quæ habuerit quispiam, magna putare, eorumque nomine gratias agere; neque ad ea, quæ nostræ mensuræ magnitudinem egrediuntur, cum periculo irrum-

A πᾶσα ἡ συναγωγὴ, πάντες ἅγιοι, καὶ ἐν αὐταῖς Κύριος· καὶ διατί κατανίστασθε ἐπὶ τὴν συναγωγὴν Κυρίου; Καὶ ἀκούσας Μωσῆς, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐλάλησε πρὸς Κορὲ καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν συναγωγὴν, λέγων· Ἐπίσκεπται καὶ ἔγνω ὁ θεὸς τοὺς ὄντας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἁγίους, καὶ προσηγάγετο πρὸς ἑαυτὸν· καὶ οὐδὲ ἐξελέξατο ἑαυτῷ, προσηγάγετο πρὸς ἑαυτὸν. Τοῦτο ποιήσατε, λάβετε ὑμῖν αἰτάς πυρεῖα, Κορὲ καὶ πᾶσα ἡ συναγωγὴ αὐτοῦ, καὶ ἐπίθετε ἐπ' αὐτὰ πῦρ, καὶ ἐπίθετε ἐπ' αὐτὰ θυμίαμα ἔναντι Κυρίου αὐρίου· καὶ ἔσται ὁ ἀνὴρ ὃν ἐκλίεσθε Κύριος, οὗτος ἅγιος· Ἰκανούσθω ὑμῖν, υἱὸς Λευὶ. Καὶ εἶπε Μωσῆς πρὸς Κορὲ· Εἰσακούσατέ μου, υἱὸς Λευὶ. Μὴ μικρὸν ἔστι τοῦτο ὑμῖν, ὅτι διέστειλεν ὁ θεὸς Ἰσραὴλ ὑμᾶς ἐκ συναγωγῆς Ἰσραὴλ, καὶ προσηγάγετο ὑμᾶς πρὸς ἑαυτὸν λειτουργεῖν τὰς λειτουργίας τῆς σκηνῆς Κυρίου, καὶ παρίστασθαι ἔναντι τῆς σκηνῆς λατρεύειν αὐτῷ, καὶ προσηγάγέτω σε καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς σου υἱοὺς Λευὶ μετὰ σοῦ, καὶ ζητεῖτε ἱερατεῦειν; » Λειτουργίαν γὰρ ἔχοντες ἀ ἀπὸ Καθῶ, τὸ εἰς ὄμους ἀφρεῖν τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἐπέθρωσκον ἀμαθῶς τοῖς ὑπερκειμένους καὶ τοῖς τῶν ἱερῶν φιλονεικοῦσι μέτροις. Ἐαυτοῖς γὰρ ἀρξάμετες τὰς τιμὰς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τῆς μὴ θείας ἀλογήσαντες ἐντολῆς, νόμους δὲ τῆς ἱερωσύνης ὑπερβίοντες ἀνοσίως, τὰς τῶν προεστηκότων τιμὰς ὀλίγου παντελῶς ἀξιοῦντες λίγου. Ἐφασκον γὰρ πρὸς Μωσέα καὶ Ἀαρὼν· « Ἐχέτω ὑμῖν ὅτι πᾶσα ἡ συναγωγὴ, πάντες ἅγιοι, καὶ ἐν αὐτοῖς Κύριος. »

G Ἀκούεις ὅπως τὸ σφίσειν αὐτοῖς ἐκνεμηθῆν μέτρον ἀτιμάζουσι, μόνον δὲ οὐχὶ κοινῶν εἶναι φασί, καὶ οὐχὶ δήμοις τοῖς αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπατήν τοῦ ἀρχιερέως τιμῆν, καὶ οὐδὲν ὄλωσ τὸ περιττὸν, ἢ περιφανέστερον, κἂν εἰ ὑπερβαίνοι λέγοντες ψήφῳ τὸ χρημῆμα λαχόντες τῇ παρὰ Θεοῦ ὀπερίπιν ἐναργῶς, ταῖς ἀνωθεν ψήφοις ἐπιτιμᾶν, καὶ οὐδὲν εἶναι λογιζέσθαι τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν. Ἄλλ' ὁ μὲν θεοσέσιος Μωσῆς, ἠπίοτητι τῇ συνήθει χρώμενος, ὡς ἡβρωστηκότας παρεκάλει, καὶ τὴν ὄσσην οὕτω κατ' αὐτῶν ἐσομένην ὄργην ἐννενοηκῶς, ἐπιπλήττει λέγων· « Ἰκανούσθω ὑμῖν, οἱ υἱοὶ Λευὶ. Οὐ γὰρ μικρὸν, » φησὶν, « ὑμῖν, ὅτι ὑμᾶς ἐκ πάντων ἀπολέκτους ἐπιήσατε πρὸς τὴν οὕτω σεπτην καὶ ἀξιάγαστον λειτουργίαν ὁ τῶν ὄλων Θεός. » Οἱ δὲ ἦσαν ἐτι παροῦν καὶ ἀτεράμονες, καὶ ἀχάλινοι πρὸς ὑπερολίαν, ἕως ἐν αὐτοῖς εἰς τοῦτο κακοῦ τὰ τῆς ἀπονοίας εἰσέβησαν, ὡς διανοήσαν τὴν γῆν τὸ στόμα, αὐτοῖς γίνεσθαι καὶ σκηναῖς εἶναι, καὶ ὀλέθρῳ ξένῳ περιβαλεῖν. Κατέβησαν γὰρ εἰς ἄβου ζῶντες, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἄνόσιον οὖν ἄρα καὶ θανάτου γραφὴν ἔχει παρὰ Θεοῦ, τὸ κατανίστασθαι κεφαλῆς, καὶ τὸ μὴ ὑπέκειν τοῖς προτεταγμένοις, καὶ τὴν προϋχοῦσαν παρὰ Θεοῦ λαχοῦσι τιμῆν. Συνέσεως δὲ τῆς ἀνωτάτω καρτῆς, τὸ ἐφ' ᾧ ἂν τις ἔχοι σεμνύνεσθαι καὶ εὐχαριστεῖν, τὸ μὴ τοῖς ἐπέκεινα μέτρον ριψοκινδύνως ἐπιπρᾶν, μήτε μὴν ἐφίεσθαι τῶν οὕτω δεδωρημένων αὐταῖς οἰομένους εἶναι κοινὰ καὶ βάσιμα τοῖς πολλοῖς, ἢ μόνους τοῖς ἀνωθεν διοικεῖται νεύμασιν.

⁴⁷ Num. xvi, 1-10. ⁴⁸ Hebr. v, 4. ⁴⁹ Psal. ltv, 16.

pere, aut expetere, quæ nondum nobis concessa sunt, communia ea esse putantes, et vulgo exposita quæ solo divino nutu administrantur :

A

ΠΑΛΛ. Εὐ εἴης.

ΚΥΡ. Ἐν τάξει δὴ οὖν τῇ ἀσυγγύτῃ τὰ ἱερά· πρόπει γὰρ ἂν ὧδι, καὶ οὐχ ἑτεροίως ἔχειν.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Καινὸν δὲ ὡσπερ ἀμφοῖν ἀπονέμει κληρὸν, τὰς τῶν ὑπὸ χεῖρα δωροφορίας, καὶ ἅπερ ἀνοίσειε τις εἰς ἀνάθημα καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ, ταῦτα δεῖν εἶναι φησὶν ἱερέων τε ἅμα καὶ Λευιτῶν. Ἔφη γὰρ οὕτω πρὸς Ἀαρὼν ὁ τῶν ὄλων Θεός· « Ἐν τῇ γῆ αὐτῶν οὐ κληρονομήσεις, καὶ μερίς οὐκ ἔσται σοι ἐν αὐτοῖς· ὅτι ἐγὼ μερίς σου καὶ κληρονομία σου ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ τοῖς υἱοῖς Λευὶ· Ἰδοὺ δέδωκα πᾶν ἐπιδέκατον ἐν Ἰσραὴλ ἐν κλήρῳ ἀντὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν, ὅσα αὐτοὶ λειτουργοῦσι λειτουργίαν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, καὶ οὐ προσελεύσονται ἔτι οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου λαθεῖν ἁμαρτίαν θανατηφόρον, καὶ λειτουργήσῃ ὁ Λευίτης αὐτὸς τὴν λειτουργίαν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ αὐτοὶ λήψονται τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν· νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν, καὶ ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ κληρονομήσουσι κληρονομίαν· ὅτι τὰ ἐπιδέκατα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὅσα ἐὰν ἀφορίσῃσι Κυρίῳ, ἀφαίρεμα δέδωκα τοῖς Λευίταις ἐν κλήρῳ· διὰ τοῦτο εἶρηκα αὐτοῖς· Ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ κληρονομήσουσι κληρὸν. » Ἐν δὲ γε τῷ Δευτερονομίῳ τὸν αὐτὸν ὡσπερ ἀνακυκλώσας λόγον, ὧδέ πῃ φησιν· « Οὐκ ἔσται τοῖς ἱερεῦσι τοῖς Λευίταις ὀλη φυλῆ Λευὶ μερίς, οὐδὲ κληρὸς μετὰ Ἰσραὴλ. Καρπώματα Κυρίου ὁ κληρὸς αὐτῶν· φάγονται αὐτὰ. Κληρὸς δὲ οὐκ ἔσται αὐτοῖς ἐν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν· Κύριος αὐτὸς κληρὸς αὐτοῦ, καθότι εἶπεν αὐτῷ. Καὶ αὕτη ἡ κρίσις τῶν ἱερέων τὰ παρὰ τοῦ λαοῦ παρὰ τῶν θυόντων τὰ θύματα, ἐὰν τε μόσχον, ἐὰν τε πρόβατον· καὶ δώσεις τὸν βραχίονα τῷ ἱερεῖ, καὶ τὰ σιαγόνια, καὶ τὸ ἐνυστρον, καὶ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σίτου σου, καὶ τοῦ οἴνου σου, καὶ τοῦ ἐλαίου σου, καὶ τὴν ἀπαρχὴν τῶν κούρων τῶν προβάτων σου δώσεις αὐτῷ· ὅτι αὐτὸν ἐξελίξατο Κύριος ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν σου, παρεστάναι ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, λειτουργεῖν καὶ εὐλογεῖν ἐπὶ τῷ ὄνοματι αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως ἀσύντακτον τῷ λαῷ τὸ ἱερόν ἐστι γένος, καὶ διεσχοίνισται πως τῶν ἄλλων· καὶ οὐχὶ δὴ μόνοις τοῖς κατὰ τὴν λειτουργίαν ἐπιθεύμασιν, ἀλλὰ γὰρ ἤδη καὶ τῇ τῆς ἐλπίδος διαφορᾷ. Τοῖς μὲν γὰρ τὸν χαμαιπετῆ διαζῶσι βίον, καὶ τοῖς ἐπιγείοις προστετηκόσι καὶ δεδιψηκόσι τὰ πρόσκαιρα, καὶ ἐν ἴσῳ σκιαῖς παρελεύοντα, λέγοιτ' ἂν εἰκότως· « Αὕτη ἡ μερίς σου, οὗτος ὁ κληρὸς σου, μερίς τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί, λέγει Κύριος. » Τοῖς δὲ τῶν ἀγίων καὶ ἀμώμητον ἐκτετιμηκόσι ζῶην, καὶ ἀπολέκτοις ἤδη δι' ἀρετῆν, εὐ μάλα ρητέον· « Ἐν τῇ γῆ αὐτῶν οὐ κληρονομήσεις, καὶ μερίς οὐκ ἔσται σοι ἐν αὐτοῖς· ὅτι ἐγὼ μερίς σου καὶ ἡ κληρονομία σου,

PALL. Recte dicis.

CYR. Ergo munerum sacrorum ordo confundi non potest : quippe sic decet, non alio modo se rem habere.

PALL. Optime dicis.

CYR. Utrisque tamen subditorum hominum dona tanquam communem possessionem tribuit, et quæ obtulerit quisque ut Deo dicata sint, eique sacrificentur, et sacerdotibus, et Levitis, inquit, communia esse oportere. Sic enim ille omnium rerum Deus dixit Aaron : « In terra eorum non accipies possessionem, nec pars erit tibi inter eos ; quia ego pars tua, et possessio tua in medio filiorum Israel. Et filiis Levi : Ecce dedi omnem decimam Israel in possessionem pro ministeriis eorum, quodcumque ipsi ministrant ministerium in tabernaculum testimonii : et non ingredientur etiam filii Israel in tabernaculum testimonii, ut accipiant peccatum mortiferum ; et fungetur **463** ipse Levita ministerio tabernaculi testimonii, et ipsi capient peccata eorum : legitimum sempiternum in progenies suas : in medio filiorum Israel non possidebunt possessionem, quia decimas filiorum Israel ex omnibus quæ separaverint Domino, separationem dedi Levitis in possessionem ; propterea dixi eis : In medio filiorum Israel non possidebunt possessionem⁸⁰. » In Deuteronomio autem, cum eundem pene sermonem repeteret, ita fere ait : « Non erit sacerdotibus Levitis toti tribui Levi pars, neque possessio cum Israel. Oblatio Domini possessio eorum : comedent ea. Possessio autem non erit eis in fratribus suis : Dominus ipse possessio ejus, sicut dixit ei. Et hoc iudicium sacerdotum, quæ a populo, a sacrificantibus sacrificia, sive bovem, sive ovem ; et dabis sacerdoti armum, et maxillam, et ventriculum, et primitias frumenti et vini tui, et olei tui, et primitias tonsionum ovium tuarum dabis ei, quia ipsum elegit Dominus Deus tuus ab omnibus tribubus tuis, ut præsto esset coram Domino Deo tuo ad ministrandum et benedicendum in nomine ejus, ipse et filii ejus, omnibus diebus⁸¹. » Vide igitur ut sacrum genus cum populo censeri nefas sit, et non modo ministrandi officio, sed etiam spei dissimilitudine a cæteris diajunctum : nam, qui vitam infimam atque abjectam degunt, et rebus terrenis affixi sunt, et res caducas sitiunt, quæ tanquam umbræ prætereunt, his jure dici potest : « Hæc est pars tua, hæc possessio tua, pars inobedientiæ vestræ, qua mihi non obedistis, dicit Dominus⁸². » Qui vero sanctum atque incorruptum vitæ genus prætulerunt, et virtutis nomine selecti sunt, iis apertissime dicitur : « In terra eorum non accipies possessionem, et pars non erit tibi in eis, quia ego pars tua, et possessio tua, dicit Dominus. » Itaque Salvator accedenti cuidam, et

⁸⁰ Num. xviii, 20-25. ⁸¹ Deut. xviii, 1-5. ⁸² Jer. xiii, 25.

roganti quomodo posset vitam æternam consequi : « Præcepta nosti, inquit, videlicet, Non occides, Non adulterabis, Non furaberis, » et horum similia. Cumque ille se ejusmodi præcepta servasse, palam dixisset, et ad hoc rogaret, illudque adjecisset : « Quid mihi adhuc deest? Si vis, inquit, perfectus esse, abi, vende quæ possides, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo; et veni, sequere me ⁵². » Oportet igitur, qui Deo ministrare velint **464** ita ut ab eo nunquam divellantur, quibusque constitutum est illum sequi, eos a terrenis rebus abscedere, Deumque solum possessionem putare et ejus spe pinguescere, juxta id quod in Psalmis canitur : « Delectare in Domino, et spera in eo, et ipse faciet ⁵³. » Definit ergo decimas Levitis pro mercede laboris in ministerio suscepti : neque enim sanctorum hominum labor mercede caret, imo vero præcipuis honoribus afficientur, illustraque sunt eorum pramia. « Ne solliciti sitis, » inquit Salvator, « animæ vestræ, quid manducetis, et corpori vestro, quid induamini : quærите autem primum regnum Dei et justitiam ejus ; et hæc omnia adjicientur vobis ⁵⁴. » Peccata vero iterum appellat, quæ pro peccatis immolabantur : et hæc quoque figuræ Christi erant, qui pro nobis immolatus est, necemque perpessus, ut destrueret mundi peccatum. Solis autem iis, qui rebus sacris operam præstant, victimis pro peccato vesci licet. Neque enim decet profanos animos illa sancti corporis Christi participatio, sed potius selectos ac puros, quos illis verbis alloqui licet : « Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in acquisitionem ⁵⁵. » Eximuntur porro iis, quibus ministrandi officium demandatum erat, armus, et maxilla, atque etiam ventriculus : nam inesse debet sacro generi vis ad agendum et efficiendum ; isque est armus : sermo etiam nimirum ad docendum aptus, cujus figura sunt maxillæ ; præterea ventriculus, quo secunditas præclare significatur. Quid enim ? Non et ad agendum instructum, et ad eloquendam paratum, et ad gignendum fecundum esse oportet eum, qui vere sit sacerdos Deique familiaris?

PALL. Maxime vero.

CYR. Igitur possessionum expers Leviticam genus esse voluit, seque illi possessionis præcipue loco tribuit : opportune tamen non est passus, ut nihil prorsus accipiendo, extra alios positus esse, omnino videretur; sed modum quemdam in ea re adhibuit, nonnihilque ad usum necessarium concessit. Sic enim scriptum est : « Et locutus est Dominus ad Moysen in occidentali parte Moab prope Jordanem contra Jericho, dicens : Constitue illis Israel, et dabunt Levitis de sortibus possessionum suarum urbes ad inhabitandum, et suburbia urbium in circuitu earum dabunt Levitis : **465** et erunt illis urbes ad inhabitandum, et separationes earum

A φησι Κύριος. » Καὶ γοῦν ὁ Σωτὴρ, προσελθόντι πρὸς αὐτὸν καὶ ἐρομένῳ τινὶ, ὅπως ἂν ἔχοι ζωὴν τὴν αἰώνιον, « Τὰς ἐντολάς οἶδας, φησὶ, τὸ, Οὐ φονεύσεις, Οὐ μαχεύσεις, Οὐ κλέψεις, » καὶ τὰ συγγενῆ. Τοῦ δὲ ἐκ τῶν μὲν τοιοῦτων γένοιτο φύλαξ ἀναφανδὸν εἰρηκότα, προσερομένου δὲ καὶ προστεθεικότος τὸ, Τί ἐν ὑστερῶ ; « Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. » Ἀνάγει δὴ οὖν τοὺς ἀπερισπάστως τῷ Θεῷ λειτουργεῖν ἐθέλοντας, ἐπισθαί τε δεῖν οἰομένους αὐτῷ, ἀποφορῆ μὲν τῶν ἐπιτελιῶν, κληρον καὶ αὐτὸν ποιῆσθαι μόνον, καὶ τῆ εἰς αὐτὸν ἐλπίδι καταπαύεσθαι, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς ᾄδόμενον : « Καταπέφυγον τοῦ Κυρίου, καὶ ἐλπίσων ἐπ' αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ποιήσει. » Ἀφορίζονται οὖν τὰ ἐπιδέκτα τοῖς Λευίταις, εἰς ἀντίδοκον τοῦ πόνου τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Οὐ γὰρ ἀμισθὶ τὰς ἀγίους ὁ πόνος, ἀλλ' ἐξαίρετοι μὲν αἱ τιμαὶ, κερφάνη δὲ τὰ γέρα. « Μὴ γὰρ δὴ μεριμνάτε, φησὶ ὁ Σωτὴρ, τῆ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τῷ σώματι τί ἐνδύσθηθε ; ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. » Ἀμαρτήματα δὲ ὀνομάζει πάλιν, τὰ ὑπὲρ ἀμαρτιῶν σφραζόμενα. Τύπα δ' ἐν εἶεν καὶ ταῦτα Χριστοῦ, τοῦ δι' ἡμᾶς τεθυμένου, καὶ ὑπομείναντος τὴν σφαγὴν, ἵνα καταργησῆ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἔδεσά δὲ μόνοις τοῖς ἱερουργοῖς τὴν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας. Πρέπτοι γὰρ οὐ ταῖς ἀνάγκαις ψυχῶν τὸ χρῆναι μεταλαχεῖν τοῦ ἁγίου σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ταῖς ἀπολέκτοις καὶ καθαραῖς, εἰς ἃς τις ἐπιφωνήσῃε τὸ, « Ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτῶν, βασιλείων ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν. » Ἐξήρηνται δὲ τοῖς εἰς τὸ λειτουργεῖν ἐπιταγμένοις, ὅ τε βραχίον καὶ τὰ σιαγόνα, καὶ μὴ καὶ τὸ ἐνυστρον : ἐνεῖναι γὰρ δεῖ τῷ ἀπολέκτῳ γὰρ τὸ πρακτικὸν καὶ δραστηρίον : καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ βραχίον : καὶ μέντοι καὶ λόγον, ὅτι τὸν ὀλοκτικὸν, οὗ τύπος τὰ σιαγόνα : προσέτι δὲ καὶ τὸ ἐνυστρον, δι' οὗ τὸ καρπογόνον εὖ μάλα σημεῖται. Ἡ γὰρ οὐχὶ πρακτικὸν καὶ ἔλλογιμώτατον, καὶ μέντοι καὶ γονιμώτατον εἶναι χρὴ τὸν ἀληθῶς καὶ θεῶς γινώσκον ;

ΠΑΛΛ. Ἦσαν μὲν.

D ΚΥΡ. Ὁμοῦν ἀποκλήρον μὲν τὸ Ἀεθτικὸν ἰσχυρὸν γένος, καὶ κληρον αὐτῷ τὸν ἐξαίρετον ταυτὸν ἐπιδούς. Τὸ γὰρ μὴν εἰσάπαν ἐξω τεθείσθαι τὸν ἄλλοδοκῆν, διὰ γὰρ τὸ μὴδὲν ὄλωσ ἐλεῖν, οὐκ ἠέριε χρησίμως : συνεμέτρει δὲ ὥσπερ τὸ χρῆμα, βραχὺ τὸ θεῶς εἰς ἀναγκαίαν ἀπόλευσιν γέγραπται γὰρ ὅτι : « Καὶ ἐλάλησας Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐπὶ θυρῶν Μωσῆ παρὰ τὴν Ἰορδάνην, κατὰ Ἰεριχὼ, λέγων Ἐνταῦθα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ δώσωσιν τοῖς Λευίταις ἀπὸ τῶν κληρῶν κατασχέσεως αὐτῶν πόλεις κατοικεῖν, καὶ τὰ προάστεια τῶν πόλεων κύκλῳ τῶν δώσωσιν τοῖς Ἀεθταῖς : καὶ ἔσονται αὐταῖς εἰ πόλεις κατοικεῖν, καὶ τὰ ἀφορίσματα αὐτῶν ἔσται

⁵² Matth. xix, 16-21. ⁵³ Psal. xxxvi, 4, 5. ⁵⁴ Matth. v., 31-34. ⁵⁵ I Petr. ii, 9.

τοῖς κτήνεσιν αὐτῶν, καὶ πᾶσι τοῖς τετράποσιν αὐ-
των. Καὶ τὰ συγκυροῦντα τῶν πόλεων, ἃς δώσετε τοῖς
Λευίταις, ἀπὸ τείχους τῆς πόλεως καὶ ἔξω δισχιλίους
πῆχεις κύκλιον, καὶ μετρήσεις ἔξω τῆς πόλεως τὸ
κλίτος τὸ πρὸς ἀνατολὰς δισχιλίους πῆχεις, καὶ τὸ κλί-
τος τὸ πρὸς θάλασσαν δισχιλίους πῆχεις, καὶ τὸ κλί-
τος τὸ πρὸς βορρᾶν δισχιλίους πῆχεις, καὶ ἡ πόλις
μέσον τούτου ἔσται ὑμῖν, καὶ τὰ ἄμωρα τῶν πόλεων,
καὶ τὰς πόλεις δώσετε τοῖς Λευίταις, τὰς ἐξ πόλεις
τῶν φυγαδευτηρίων, ἃς δώσετε φυγεῖν ἐκεῖ τῷ φο-
νεύσαντι. » Ἐφεύται γὰρ τοῖς ἁγίοις, καὶ ἐν τῷδε τῷ
κόσμῳ κεκτῆσθαι τὰ ζωαρῆ, καὶ ὄσαπερ ἂν αὐ-
τοῖς, ὡς πρὸς γε τὴν ἀναγκαίαν τοῦ σώματος χρεῖαν,
ἀρκέσειεν ἂν. « Ἐχοντες γὰρ, φησί, διατροφᾶς,
καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα. » Καὶ τὸ
ἐπι περιττὸν, οὐκ ἀξήμιον. Πολύχνη δὴ οὖν καὶ δω-
μάτια, περισπόριά τε, καὶ τοῦτο μεμετρημένα, τοῖς
ἁγίοις ἔκκενέμηνται λειτουργοῖς· ἐδικαίου γὰρ ὁδε
θεός, οὐτε τοῖς ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ἢ εἰς τρυφήν
ἀνιείς, οὐτε μὴν τῷ λίαν κατεσφιγμένῳ καταθλίβων
ἀμέτρως, ἀφιστάς δὲ χρησίμως, καὶ τὸ πολὺ λίαν
ἐνδεῆς, καὶ τὸ λυποῦν ἀφανίζων. Συνεμέτρετε γὰρ τῇ
χρεῖᾳ τὴν αὐτάρκειαν. Ἐπιτρέπεσθαι γε μὴν τοῖς
Λευίταις τὰς τῶν φυγαδευτηρίων ἐντέλλεται πόλεις,
γένος τὸ μάλιστα πεπονηδός, πλειστοῦ δὲ ὄσης ἐπι-
κουρίας θεόμενον, τῇ τῶν ἱερουργῶν φροντίδι παρα-
τιθέμενος. Τύπος δὲ, οἶμαι, ταῖς ἐκκλησίαις ἐντεῦ-
θεν, τὸ ἐπιμελεῖσθαι δεσμίων· « Μνημονεύετε » γὰρ,
φησί, « τῶν δεσμίων, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακοχου-
μένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἐν βεβαίῳ δὲ ὅτι τὰ τῆς ἐλπίδος τοῖς ἁγίοις
ἱερουργοῖς, καὶ μὴν ὅτι διηνεκῆς ὁ κλήρος αὐτοῖς,
ὀπαδῆλου πάλιν αἰνιγματωδῶς κατὰ τοῖσδε τινὰ
τρόπον. Γέγραπται γὰρ ἐπὶ τέλει τοῦ Δευτερικῶ·
« Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆ, λέγων· Ἀλάγησον
τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ εἰπὲς πρὸς αὐτούς· Ἐὰν εἰσ-
ἴδητε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ ἀνα-
παύσεται ἡ γῆ ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, Σάββατα Κυρίου.
Ἐξ ἔτη σπερεῖς τὸν ἄγρόν σου, ἐξ ἔτη τεμεῖς τὴν
ἐμπλάον σου, καὶ συνάξεις τὸν καρπὸν αὐτῆς· τῷ δὲ
ἔτι τῷ ἑβδόμῳ Σάββατα, ἀνάπαυσις ἔσται τῇ γῆ,
Σάββατα τῷ Κυρίῳ. » Διορισάμενος δὲ τὸν Σάββα-
τισμὸν, ἀποφρόν τε καὶ ἀνέφροτον ἀνεῖσθαι τὴν γῆν
ἐν ἔτι προσηταχῶς τῷ ἑβδόμῳ, προσεπάγει πάλιν·
« Καὶ ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ ἑπτὰ ἀναπαύσεις ἐτῶν,
ἑπτὰ ἔτη ἑπτάκις. Καὶ ἔσονται σοι ἑπτὰ ἑβδομάδες
ἐτῶν ἑννέα καὶ τεσσαράκοντα ἔτη, διαγγελεῖτε σάλ-
πιγγος φωνῇ ἐν πάσῃ τῇ γῆ ὑμῶν, ἐν τῷ μηνὶ τῷ
ἑβδόμῳ, τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς, τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰλασμοῦ
διαγγελεῖτε σάλπιγγι ἐν πάσῃ τῇ γῆ ὑμῶν. Καὶ
ἀρπάσετε τὸ ἔτος τῶν πενητησοῦτον ἑνιαυτῶν, καὶ δια-
δοῆσετε ἄφρασιν ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν
αὐτήν. Ἐνιαυτὸς ἀφράσεως, σημασία αὕτη ἔσται ὑμῖν,
καὶ ἀπελεύσεται εἰς ἕκαστος εἰς τὴν κτῆσιν αὐτοῦ,

A erunt pecoribus eorum, et omnibus quadrupedibus
eorum. Et agri urbibus contigui, quas dabitis Le-
vitibus, a muro urbis forinsecus bis mille cubitos per
circuitum : et metieris extra urbem latus versus
meridiem bis mille cubitos, et latus ad aquilonem bis mille
cubitos, et urbs media inter hoc spatium erit vo-
bis, et consilia urbium, et ipsas urbes dabitis Le-
vitibus. Sex urbes refugii, quas dabitis, ut eo confu-
giant, qui caedem fecerunt ⁷⁷. » Permittitur namque
sanctis hominibus etiam in hoc mundo ea possi-
dere, quæ sint satis ad vitam ducendam, et quæ-
cunque ad necessarium corporis usum sufficere
possint : « Habentes enim, inquit, alimenta, et
quibus tegamur, his contenti sumus ⁷⁸. » Quidquid
B autem ultra hæc est, damno minime vacat. Oppida
igitur, et domuncule, et agri urbibus circumpositi,
et si quidem certa mensura definiti, sanctis mini-
stratoribus tributa sunt : sic enim æquissimum esse
censuit Deus, ut, neque plura concedendo, quam
opus esset, ad voluptatem eos relaxaret ; neque rur-
sus, nimium restringendo, immodice premeret ; sed
commode tum egestatem nimiam pelleret, tum vero
molestiam auferret : nam pro necessitatis ratione
metitus est, quantum cuique satis esset. Concedi
etiam Levitis jubet refugii urbes, in quo genus ma-
xime calamitosum, maximeque opis indigenis sacro-
rum ministrorum curæ, fideique commisit. Hinc, ut
opinor, exemplum ecclesiis relictum est, ut vin-
ctorum curam suscipereat : « Memores estote, »
inquit, « vincitorum, tanquam simul vinceti, et labo-
rantium, tanquam et ipsi in corpore constituti ⁷⁹. »

C PALL. Vera dicis.

CYR. Esse porro firmo loco positam sanctorum
ministorum spem, ac perpetuam esse illorum pos-
sessionem indicavit iterum per ænigma, hujusmodi
quadam ratione. Scriptum est enim ad extremum
Levitici librum : « Et locutus est Dominus ad
Moysen, dicens : Loquere ad filios Israel, et dices
ad eos : Cum ingressi fueritis in terram quam ego
do vobis, requiescet terra, quam ego do vobis, Sab-
bata Domino : sex annis seres agrum tuum, sex an-
nis putabis vitem tuam, et congregabis fructum
ejus, anno autem 486 septimo Sabbata requies erit
terræ, Sabbata Domino ⁸⁰. » Cumque definisset Sab-
batismum, ac terram a satione atque aratione im-
munem dimitti anno septimo jussisset, adjunxit
D iterum : « Et enumerabis tibi septem requitiones
annorum, septem annos septies, et erunt tibi sep-
tem hebdomades annorum quadraginta novem anni
et annuntiabis tubæ voce in tota terra vestra,
septimo mense, decimo die mensis, die propitia-
tionis annuntiabis tuba in tota terra vestra. Et
sanctificabitis annum, quinquagesimum annum ; et
prædicabitis remissionem in terra omnibus inhabi-
tantibus in ea. Annus remissionis : significatio hoc
erit vobis, et revertetur quisque ad possessionem

⁷⁷ Num. xxxv, 1-6. ⁷⁸ I Tim. vi, 8. ⁷⁹ Hebr. xiii, 3. ⁸⁰ Levit. xxv, 1-4.

suam, et unusquisque ad cognationem suam revertamini, remissionis significatio hoc erit vobis, annus quinquagesimus annus erit vobis ⁶¹. Quenam igitur sit ratio, cur ipsius terræ quoque remissio fieret, quidve significet remissionis annus, erit exquirendi locus. Esse autem possessionem præcipuam Levitis datam, mox dicitur; interim vero scribit iterum in hunc modum: « Quod si quis vendiderit domum habitabilem in urbe murata, erit redemptio ejus, donec impleatur annus dierum, erit redemptio ejus: quod si redempta non fuerit, donec impletus fuerit annus totus, confirmabitur domus, quæ est in urbe habente muros, firmiter ei qui emit eam, in progenies suas; et non exhibit in remissione. Domus vero, quæ sunt in villis quæ non habent murum in circuitu, pro agro terræ reputabuntur; redimi semper poterunt hæ; in remissione exhibunt. Et urbes Levitarum, domus urbium possessionis eorum, semper a Levitis redimi poterunt, et quicumque redemerit a Levitis, et exhibit venditio earum domorum urbis possessionis eorum in remissione; quia domus urbium Levitarum hæ sunt possessiones eorum in medio filiorum Israel; et agri definiti urbibus eorum non vendentur; quia possessio perpetua hæc eorum est ⁶². »

PALL. Ecquid sibi lex tandem in his verbis vult? neque enim satis intelligo.

CYR. Accipe igitur. Si qui urbanas ædes de dominis emerint, liceat, inquit, venditoribus rem venditam redimere, idque ad unum **467** annum; **C** sin id non fiet, elapso anno, emptori rata emptio esto, neque liceat amplius illi negotium exhiberi. Sin ager sit et villa, perpetuo, inquit, redimendi jus esto, ubi venditor datum argentum emptori persolverit. Sin ille numerare non possit, ac propterea minime recuperare, remitti præcepit anno quinquagesimo, nullo pretio ab antiquo domino persoluto: lex enim ei, qui possessionem coemisset, longi temporis lucrum pro debiti persolutione computabat. Sed hæc in plebeiis hominibus constituit Deus: bona vero Levitica rursus excepit, et tanquam proprio quodam honoris jure discrevit, cum ea semper redimere jus esse voluit, et distrahi prohibuit: « Pars enim, inquit, et sors illorum est. »

PALL. Ergone ista tantummodo lex spectavit, nihilque prorsus parere potest inquisitio, quod nobis utile sit?

CYR. Quonam modo igitur lex adhuc spiritualis erit? aut quomodo non operæ pretium sit videre quidnam esse sacræ Litteræ dicant, cujus gratia, quæ in urbe sunt, redimi non possint post annum elapsum, contraque redimi semper liceat, quæ extra urbem, et in agris? Verum perspicere facile potest non magni apud Deum esse ponderis historię rationem, dum spiritualis sensus cursu secundo feratur, et veritatis notæ expressæ admodum appareant

⁶¹ Levit. xxv, 8-13. ⁶² ibid. 29-34.

A καὶ ἕκαστος εἰς τὴν πατριὰν αὐτοῦ ἀπαλειύσεται. Ἄφεσις σημασία αὕτη, τὸ ἔτος τὸ πεντηκωστὸν ἐνιαυτὸς ἔσται ὑμῖν. Ὅτις μὲν οὖν ὁ λόγος τοῦ καὶ αὐτὴν ἀναίσειαι τὴν γῆν, τί δὲ δὴ οὖν καὶ τὸ τῆς ἀφέσεως ἔτος ὑποδηλοῖ, βασανιοῦμεν εὐκαίρως: ὅτι δὲ ἐξαιρετὸς τοῖς Λευῖταις ὁ κληρὸς, λελέγεται: τῶς δὲ γράφει ὡς πάλιν· « Ἐάν δὲ τις ἀποδώται τὴν οἰκίαν οἰκίῃ τὴν ἐν πόλει τετειχισμένην, καὶ ἔσται ἡ λύτρωσις αὐτῆς, ἕως πληρωθῆ ἑνιαυτὸς ἡμερῶν, ἔσται ἡ λύτρωσις αὐτῆς· ἐάν δὲ μὴ λυτρωθῆ, ἕως ἂν πληρωθῆ αὐτῆς ἑνιαυτὸς ὅλος, κυρωθήσεται ἡ οἰκία ἡ οὐσα ἐν πόλει τῇ ἔχουσῃ τείχος βεβαίως τῷ κτησαμένῳ αὐτὴν εἰς τὰς γενεὰς αὐτοῦ· καὶ οὐκ ἐξελεύσεται ἐν τῇ ἀφέσει. Αἱ δὲ οἰκίαι αἱ ἐν ἐπαύλεσιν, αἷ οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς τείχος κύκλω, πρὸς τὸν ἄγρον τῆς γῆς λογισθήσονται· λυτρωταὶ διαπαντὸς ἔσονται, καὶ ἐν τῇ ἀφέσει ἐξελεύσονται. Καὶ αἱ πόλεις τῶν Λευιτῶν, οἰκίαι τῶν πόλεων κατασχέσεως αὐτῶν, λυτρωταὶ διαπαντὸς ἔσονται τοῖς Λευῖταις, καὶ ἂν λυτρώσεται παρὰ τῶν Λευιτῶν, καὶ ἐξελεύσεται ἡ διάπρασις αὐτῶν οἰκίῶν πόλεως κατασχέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἀφέσει· ὅτι οἰκίαι τῶν πόλεων τῶν Λευιτῶν κατάσχεσις αὐτῶν ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ οἱ ἄγροὶ ἀφωρισμένοι ταῖς πόλεσιν αὐτῶν οὐ πραθήσονται· ὅτι κατάσχεσις αἰωνία τοῦτο αὐτῶν ἔστιν. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ ἄρα φησὶν ὁ νόμος; συνήμι γὰρ οὐ σφόδρα.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· τὰ μὲν γὰρ ἐν ἀσται τῶν οἰκδομημάτων ἂ ἂν ἐκπρίναιτο τινες παρὰ τῶν κυρίων, ἐξέστω, φησὶ, τοῖς ἀποδομένοις, ἀναμοιράσασθαι τὸ δοθὲν καὶ μέχρις ἔτους ἑνός· εἰ δὲ μὴ τοῦτο γένηται, παρῳχηκὸς ἐνιαυτοῦ, κύριος ἔστω, φησὶ, καὶ γραμμάτων ἕξω λοιπὸν ὁ πριάμενος. Εἰ δὲ ἀγρὸς εἴη καὶ ἔπαυλις, ἐξέστω, φησὶ, τὸ ἀνακομιῆσθαι διὰ παντὸς, ἐκτετικὸς τῷ πριάμενῳ τὸ δοθὲν ἀργύριον τοῦ ἀπεμπωληκὸς. Οὐκ ἔχοντος δὲ καταθεῖναι καὶ ἀναλαβεῖν, ἀνεῖσθαι προστέταχεν ἐν ἑται πεντηκωστῇ, ἐκτετικὸς οὐδὲν τοῦ πάλαι Κυρίου. Κατελογίζετο γὰρ ὁ νόμος τῷ πριάμενῳ τὴν κτῆσιν, τοῦ μακροῦ χρόνου τὰ κέρδη πρὸς τὴν τῶν ἀφλημάτων ἀντίκτισιν. Ἄλλὰ ταυτὶ μὲν ἐπὶ τοῖς ἀγελαῖσι θεσμοθέτει Θεός. Ἄνὰ μέρος δὲ ὡς περ πάλιν καὶ ὡς ἐν ἰδίᾳ ἐτίθει τιμὴ τὰ Λευιτικά, λυτρωτὰ διὰ παντὸς εἶναι λέγων αὐτὰ, καὶ ἐπιπράσσεσθαι διακυλύων· « Μέρῳ **D** γὰρ αὕτη, φησὶ, καὶ κληρὸς αὐτοῖς. »

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν, ὦ γενναῖε, μέχρι τούτων ἡμῖν ὁ τοῦ νόμου σκοπὸς, ἐπέκειο δ' ἂν ὅλως οὐδὲν τῶν ἀνεκαίων ἢ βάσανος;

ΚΥΡ. Εἶτα πῶς πνευματικὸς ἔτι ὁ νόμος; ἢ πῶς οὐκ ἄξιον ἔνοεσιν, ὃ τί ποτε ἄρα φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, τοῦ δὴ χάριν, ἀλύτρωτα μὲν τὰ ἐν ἀσται παρῳχηκὸς ἐνιαυτοῦ ἑνός, ἐλλυτρώσιμα δὲ καὶ διὰ παντὸς τὰ ἕξω καὶ ἐν ἄγροισι; Ἄλλ' ἔστιν ἰδεῖν ὡς οὐ σφόδρα πολὺς τῷ πανσόφῳ Θεῷ τῆς ἱστορίας ὁ λόγος, ἔστ' ἂν τοὶ καταροῦν τὰ πνευματικά, καὶ τῆς ἀληθείας οἱ χαρακτηρὲς ἀκριβεῖς λίαν ἐκφραίνοντο.

ΠΑΛΛ. Διασάφει δὴ οὖν ὃ τί ποτ' ἐστὶν ὃ φησιν ὁ Ἄδμοσ ;

ΚΥΡ. Ἀμυδρὸν, ὃ Παλλάδιε, τῆς ἐμπυλῆς τῷ εἰρημα, καὶ λίαν ἀνάντη τὴν προσβολὴν ἔχον, κἀν εἰ ἐν ψελαῖς ἐνοσίαις αὐτὴν περινοσίν ἔλοιτό τις· φράσω γε μὴν, ὡς ἐνι, καὶ ὡς ἄν εἰς νοῦν σοι τὸν ἐμόν. Ἐρήσομαι δὲ, καὶ μοι λέγε· Τοῖς καταδρῶν εἰωθόσι πόλεις τε καὶ χώρας, τίνες ἄν εἴεν ἀλώσιμοι, καὶ οὐ σὺν ἰδρῶτι μακρῷ ; πότερα δὴ φῆς, οἱ τειγῶν ἔσω καὶ πόλεων τῶν εὐπυργωτάτων, ἢ μᾶλλον οἱ ἐν ἀγροῖς ;

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνι τοῦτο ἀσυμφανές ; εὐαλωτότατοι γὰρ οἱ ἐν ἀτειχίστοις ἀγροῖς.

ΚΥΡ. Ὁρθῶς ἐφησ· οἷε δὲ δὴ τίνας ἀμεινόν τε καὶ ἐπιεικέστατα διαζῆν, ἀστικούς ἄρα καὶ τοὺς ἐν εἰδήσει νόμων, ἦγουν τοὺς ἐν κώμαις ἀγροικότερον ἀνατεθραμμένους ; Οὐκοῦν ἀσθενέστερον μὲν οἱ ἐν ἀγροῖς προστήσονται τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, οἱ δὲ πόλεων ἔσω πεπυργωμένων, βουλευσονται δὴ τὰ ἀμεινῶ, καὶ λογιῶνται συννόμως τὰ σφίσιν αὐτοῖς ἀναγκαῖα πρὸς ὄνησιν, καὶ ἢ βουλῆς καὶ σκεμμάτων καιρῶς.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές· εἰ καὶ πεπόνθασι μὲν τὸ ἠττάσθαι τυχόν.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν καὶ ἀλῶναι τοῖς ἐν ἀγρῷ, καὶ βουλῆς ἡμαρτηκόσι τῆς ἀρίστης ἔσθ' ὅτε συγγνώη τις ἄν· ἀτειχίστοι γὰρ καὶ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἀβουλότεροι. Τοὺς γε μὴν ἑτέρους, ἐπαιτιῶτό τις ἄν, καὶ μάλα εἰκότως οἶμαι, εἰ μετὰ τὸ ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθροὺς καὶ διασώσασθαι τὰ οἰκεῖα, ταῖς τῶν ἀνθεστηκότων προσβολαῖς, προῦδοσαν μὲν ἐκόντες αὐτοί, κακᾶνδρία δὲ τῆ· σφῶν προητητημένοι, γεγονάσιν ὑπὸ χεῖρα τῶν ἀνθεστηκότων.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἐφησ.

ΚΥΡ. Θεά δὴ οὖν Ἰουδαίους μὲν, τὴν ἀγίαν οἰκοῦντας πόλιν, περὶ ἧς φησιν ὁ τῶν ὄλων Θεός· «Καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτῇ, λέγει Κύριος, τεῖχος πυρὸς κύκλωθεν, καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς.» Καὶ μέντοι πρὸς τὸδε καὶ νόμῳ σεσοφωμένους. Τοιγάρτοι καὶ ἐφάσκειν· «Μακάριοι ἔσμεν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ ἀρεστά Κυρῶ γνωστά ἡμῖν ἐστίν.» Ἄρ' οὖν, οὐχὶ δυσσεμβατωτάτους κομιδῇ τοὺς τοιοῦτους εἶναι φῆς ταῖς τῶν δαιμονίων ἐπαγωγαῖς, εἴπερ ἔλοιντο βιοῦν ὀρθῶς, καὶ τοῖς θεοῖς ὑποφέρεσθαι νόμοις ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Αἱ δὲ τῶν ἔθνῶν ἀγέλαι, φρένα μὲν ἔχουσαι τὴν ἀγροικότεραν καὶ εὐπάροιστον, παντελῶς εἴεν ἄν εἰκότως οὐ σὺν ἰδρῶτι ληπταί, τῷ διαρπάζοντι Σατανᾷ, γυμναί μὲν ἐπικουρίας τῆς ἀνωθεν, ἥκιστα δὲ τὸν παιδαγωγὸν καταπλουτοῦσαι νόμον.

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν Ἰουδαῖοι μὲν· οἱ πόλιν οἰκοῦντες

PALL. Explicata igitur quidnam illud est, quod lex ait.

CYR. Obscura quidem, Palladi, est hujus venditionis ratio, et sane arduum habet accessum, si vel maxime simplici intelligentia illam aliquis percipere velit : dicam tamen, ut potero, et ut mihi in mentem venerit. Sed mihi roganti velim, Palladi, respondeas. Qui populari urbes ac regiones consueverunt, ab iis quosnam capi facile nec multo sudore posse putas, eosne, qui intra muros urbesque turribus probe munitas versantur, an potius, qui in agris ?

PALL. Et quem esse putas, cui hoc sit obscurum? facillime scilicet capiuntur qui in agris sunt apertis, nulloque murorum ambitu munitis.

CYR. Recte sane respondes : quos præterea putas melius atque humanius degere, urbanosne homines, et in legum cognitione versatos, an in villis agrestius educatos? Nonne infirmius, qui in agris degunt, suam salutem tuebuntur; 468 ii vero, qui intra septas muris urbes, et melius deliberabunt, et ex legum præscripto considerabunt, quæ suæ ipsorum utilitati conducere videbuntur, si quando consilio ac deliberatione opus erit.

PALL. Verum est; quamvis accidit fortasse nonnunquam ut viucentur.

CYR. Atqui agrestibus illis, si aut capti fuerint, aut si quando ab optimo consilio aberraverint, ignosci potest : neque enim murorum præsidio se tueri possunt, et iis, qui in urbibus versantur, ad consilia capienda sunt pejus instructi; alteros autem non nemo accusaverit, neque injuria, ut arbitror, si, cum propulsassent hostem resque suas recepissent, adversariis invadentibus seipsos dederint, et sua prius ignavia victis in ditionem hostium venerint.

PALL. Recte dicis.

CYR. Considera igitur Judæos quidem sanctam illam civitatem incolentes, de qua Deus ille omnium præpotens ait : « Et ego ero ei, dicit Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloriam ero in medio ejus »; præterea legis scientia eruditos. Ideoque dicebat : « Beati sumus filii Israel, quia quæ Deo placent nota sunt nobis » . Annon ejusmodi homines adeo in tuto esse censes, ut ad eos dæmonum incursus difficillimos aditus haberet, si illi recte vivere divinisque legibus obtemperare voluissent ?

PALL. Maxime vero.

CYR. At vero gentium greges cum agrestiore habent animum, atque rudiorem, et prædæ expositi essent, nihil mirum, si nullo negotio ab illo deprædatore Satana capi poterant; quippe cum essent præsidio superno nudati, nec moderatricem legem haberent.

PALL. Ita videtur.

CYR. Igitur Judæi, qui munitam urbem incole-

⁴⁶⁸ Zachar. II. 5. ⁴⁶⁹ Baruch IV. 4.

hant, supernoque præsidio cinctam, et mente haud agresti præditi erant, ac quid Deo placeret minime ignorabant, cum ratione nulla, quid ipsos deceret, habita, possessionem sibi attributam præ negligentia abjecerint, atque ab illa summa spe exciderint, nisi ex hac sua ebrietate resipuerint, ut scriptum est, suasque res recuperaverint, cum præsens est annus redemptionis, id est, adventus nostri Salvatoris, permanent in posterum, eruntque perpetuo sub emptoris, id est sub Satanæ, potestate. « Ecce enim, inquit, iniquitatibus vestris venditi estis, et propter peccata vestra 469 dimisi matrem vestram ». » At vero gentium populus cum omnibus præsidii nudatus esset, et animo esset agresti et rudi, ob eamque causam pulsus et allis in servitutem datus, Deo miserante perpetuo redimi potest: resumet enim suam possessionem, jam ad libertatem anno remissionis vocatus, cum omnem terrarum orbem ex dæmonum tyrannide Christus relaxavit, atque ex peccati laqueis exsolvit, et fide justificavit, et Spiritu sanctificavit, chirographo, quod erat adversum nos, per suam crucem destructo 46. Leviticus vero possessiones alienandi jus non est: servatur enim stabiliter sanctorum possessio, firmaque spe nituntur. Itaque de Maria illa muliere discendi cupidissima dixit certe Christus, eam optimam partem elegerisse, quæ nunquam ab ea esset auferenda 47. Verumtamen, et exigui, et magni sacerdotis, et populi, denique, ut uno verbo dicam, omnium redemptio, et spei firmitas in Christo est.

PALL. Alienabit igitur suam possessionem Israel, cum redemptionis annum non cognoverit: gentes visissimæ suæ spei compotes erunt, et per Christum nature bonorum recuperatio fiet.

CYR. Ita prorsus censeo, ac veritati hujus mee orationis subscribet ille omnium Deus, qui hoc idem alia quoque ratione significat per Ezechielis vocem in illa dimensione domus: « Hæc dicit Dominus, si dederit princeps donum uni ex filiis suis ex hæreditate sua, illud filiorum ejus erit. Quod si dederit donum ex hæreditate sua uni ex pueris suis, erit ejus usque ad annum remissionis, et restituet principi, præterquam hæreditas filiorum ejus illius erit. Et non accipiet princeps ex hæreditate populi sui, ut vi extrudat illos ex possessione sua; et ab hæreditate sua hæreditatem dabit filiis suis, ne dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua 48. » Num tibi perspicuum hoc decretum, et simplex videtur historiæ sensus?

PALL. Minime vero, eumque libentissime de te cognoscerem.

CYR. Principem, Palladi, summum sacerdotem vocat, qui, ut subjectis populis dux esset, electus est. Ergo, quoniam sanctis rerum 470 sacrarum

46 Isa. l, 1. 47 Col. ii, 12, 13. 48 Luc. x, 40-43.

Α τειχεισμένην, καὶ ταῖς ἀνωθεν ἐπικουρίας διασωσμένην, καὶ φρένας ἔχοντες ἀστικὰς, καὶ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν οὐκ ἠγνοηκότας, εἶτα τοῦ πρόποντος ἀληθῶσαντες, τὸν σφίσειν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντα κληρὸν ἀποδεδωκότας ἐκ βραθυμίας, καὶ τῆς ἔγαν ἐλπίδος ἐκπεπτωκότας, εἰ μὴ ἐκνήφειαν ἂν ἐκ μέθης αὐτῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ἀναχομίσαιτο τὰ οἴκια, τοῦ τῆς λυτρώσεως ἐνεστηκότος ἐνιαυτοῦ, τοῦτ' ἐστὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, ἀπομενοῦσι λοιπὸν, καὶ διηνεκῶς ὑποκείσονται τῷ πριαμένῳ, τοῖτ' ἐστὶ τῷ Σατανᾷ. « Ἴδου γάρ, φησί, ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐπράθητε, καὶ ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἐξέπειστέλα τὴν μητέρα ὑμῶν. » Ἀνεπικούρητος δὲ παναλιός ἡ τῶν ἐθνῶν οὐσα πληθὺς, καὶ τὴν ἀγροικίαν τε καὶ ἀμαθῆ νοσοῦσα φρένα, ταύτητοι καὶ ἐξωσμένη πρὸς τὴν ὑφ' ἐτέροις δουλείαν, λυτρωτῆ διὰ παντός ἐστιν, ἐποικτείροντος τοῦ Θεοῦ· ἀναλήφεται γάρ τὸν ἴδιον κληρὸν κεκλημένη πρὸς ἐλευθερίαν, ἐν τῷ ἔτει τῆς ἀφέσεως, ὅτε πᾶσαν τὴν ὑφ' ἡλίῳ τῆς τῶν δαιμονίων πλεονεξίας ἀνήκε Χριστός, καὶ τῶν τῆς ἀμαρτίας ἐξέλιετο βρόχων, καὶ δεδικαίωκεν ἐν πίστει, καὶ ἠγίακεν ἐν πνεύματι, καταργήσας τῷ ἴδιῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ἀνεκποίητα δὲ τὰ λευτικὰ τετήρηται γὰρ ἀσφαλῶς τοῖς ἁγίοις ὁ κληρὸς, καὶ ἐρηρειασμένην ἔχουσι τὴν ἐλπίδα. Καὶ γοῦν ἐπὶ τῇ φιλομαθεστάτῃ Μαριὰμ ἔφη ποῦ Χριστός, ὅτι τὴν καλὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθῆσεται ἐπ' αὐτῆς. Πλὴν μικροῦ καὶ μεγάλου ἱερῆως καὶ λαοῦ, καὶ πάντων τῶν ἀπαξασπλῶς ἡ λύτρωσις ἐν Χριστῷ καὶ τὸ τῆς ἐλπίδος ἀφαλές.

ΠΑΛΛ. Ἀπεμπλήρῃσι δὴ οὖν τὸν ἴδιον κληρὸν ὁ Ἰσραὴλ, τῆς λυτρώσεως τὸν ἐνιαυτὸν οὐκ ἐπεγνωκώς· ἔσται γε μὴν ἐν καθέξει τῆς ἐλπίδος τὰ ἴθνη, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀγαθῶν ἐπανάληψις ἔσται διὰ Χριστοῦ.

ΚΥΡ. Οὕτω φημί· κατασφραγιστὶ δὲ τὸν λόγον ἡμῶν εἰς τὸ ἀληθές, ὁ τῶν δλων Θεὸς καὶ καθ' ἑαυτὸν τοῦτο σημαίνων τρόπον, διὰ φωνῆς Ἰσραὴλ, ἐν τῇ τοῦ οἴκου διαμετρήσει· « Ταδε λέγει Κύριος· Ἐὰν δῶ ὁ ἀφηγούμενος δόμα ἐνὶ ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἐκ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, τοῦτο τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἔσται· ἢ ἐνὶ τῶν παίδων αὐτοῦ, καὶ ἔσται αὐτῷ ἕως τοῦ ἔτους τῆς ἀφέσεως. Καὶ ἀποδώσει τῷ ἀφηγούμενῳ, πλὴν τῆς κληρονομίας τῶν υἱῶν αὐτοῦ αὐτοῖς ἔσται, καὶ οὐ μὴ λάβῃ ὁ ἀφηγούμενος ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καταδυναστεύσαι αὐτοὺς ἐκ τῆς κατασχέσεως αὐτοῦ, ἀπὸ κληρονομίας αὐτοῦ κατακληρονομήσαι τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, ὅπως μὴ διασκορπίζηται ὁ λαός μου, ἕκαστος ἀπὸ κατασχέσεως αὐτοῦ. » Ἀρᾶ σοι σαφές τὸ χρησιμώδημα, καὶ ψιλὸς ὄρατα· τίς ἱστορίας ὁ νοῦς;

ΠΑΛΛ. Οὐδαμῶς· ἀναμάθοιμι δ' ἂν ὡς ἡδιστά γε.

ΚΥΡ. Ἠγούμενον, ὦ Παλλάδιε, τὸν ἀρχιερεῖα καλεῖ, τὸν καθηγεῖσθαι λαχόντα τῶν ὑπὸ χεῖρα λαῶν. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἐπιτήδειοι καὶ ἐξάιρετοι τοῖς ἁγίοις

49 Ezech. xlvi, 16-18.

ιερουργός ἐκνευμένῃται κληροί, καὶ τούτους αὐτοῖς ἂν ἐσαι διασώζεσθαι καὶ ἀναποδλήτους εἶναι προσέταχεν, ἀναγκαῖος ἐκεῖνο δηλοῖ. Εἰ γὰρ γένοιτο, φησὶν, εἶναι τῶν ἡγουμένων ἤτοι τῶν ἱερουργῶν, τοῖς ἰδίαις θιανείμῃαι τέκνοις ἐξ ἰδίου κλήρου τινὰ, πεπλήθω, φησὶ, τὸ δοθὲν, καὶ ἀνεκποίητον ἔστω τῷ λαδόντι τὸ δῶρον. Οἴχεται γὰρ οὐκ ἐπὶ τινὰ τῶν ἀλλογενῶν ὁ κληρος, ἀλλ' ἐξ ἱερῶν εἰς ἱερούς. Εἰ δὲ ἦ καὶ ἐν τῶν οἰκετῶν χαρίζαιτο, κεκτήσεται, φησὶν, οὐ βεβαίως ὁ λαδῶν, ἀναδραμεῖται δὲ πάντως ἐπὶ τὸν ἡγούμενον, ἐν τῷ ἔχει τῆς ἀφέσεως, ὁ κληρος αὐτοῦ. Προσεπιτάττει γε μὴν ἀποσεῖσθαι τὸν ἱερουργὸν τοῦ τῶν ἀλλοτρῶν ἐφείσθαι κλήρου, τοῦτε γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, οὐ μὴ λάβῃ ὁ ἀφηγοσόμενος ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ἄρα σοι γέγονεν ἀποχρῶν ὁ λόγος εἰς τὴν τοῦ κράγματος διασφῆσιν;

ΠΑΑΑ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. ἴτω δὴ οὖν εἰς βάσανον τὴν πνευματικὴν· τύποι γὰρ δὴ τὰ ἐν νόμῳ, καὶ τῆς ἀληθείας ἢ μόρφωσις ἐκπεχάρακται ταῖς σκιαῖς.

ΠΑΑΑ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν κληροί μὲν ἀσφαλεῖς καὶ μένοντες, εἰ ἐκ πατέρων εἰς τέκνα, ἀπόδλητοι δὲ καὶ ἀνόπιν ἴοντες, οἱ ἐκ δεσποτῶν εἰς τοὺς οἰκέτας· τοῦτο γὰρ ἔφη τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν.

ΠΑΑΑ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Εἰς δὲ ἡμῶν τῶν ἐν πίστει θεδικαιωμένων καθηγητής, ὁ Χριστὸς, κληρον ἔχων ἴδιον, τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκεν, ὅταν πρὸς αὐτὸν ἐποικεῖτο τοὺς λόγους ὡς ἐν σχήματι πρῶτευχῆς, οὐ· Πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ ἐδόξασαμῃ ἐν αὐτοῖς. Ὑάλλει δὲ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Μελωδός, ὅτι ἀναβάς εἰς ὕψος, ἠχημαλώτευσεν αἰχημαλωσίαν, ἰδὼναι δάματα τοῖς ἀνθρώποις· οὐκ μὲν γὰρ ἔβητο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτος ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, καὶ ἔφ' μὲν ἰδῆται λόγος σοφίας, ἀλλῶ δὲ λόγος γνώσεως, καὶ τὰ τούτοις ἀδελφά. Καὶ ἀπαξυπλῶς τοῖς ἰδίαις ἀγαθοῖς τὰς τῶν ἀγαπάντων αὐτῶν καταπαίει ψυχάς. Βεβαία δὴ οὖν καὶ ἐρηρυσμένη τοῖς ἱερουργοῖς τε καὶ κλητέροις τῶν δεδωρημένων ἢ κτήσις. Τοῖς δὲ τὸ δοῦλον ἔχουσι πνεῦμα, τοῦτ' ἐστὶ, τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, τὴν ἐλευθέραν πίστιν οὐ προσειμένους, ἀλλ' ὑπὸ ζυγῶν καίμητοις οὐ τῆς βεβήλου καὶ βδελυρῆς ἀμαρτίας, ἀπόδλητος καὶ ἀφανερῆ καὶ ἡ δοθεῖσα χάρις διὰ Μωϋσῆως, τοῦτ' ἐστὶν ἡ ἐν νόμῳ γνῶσις, παιδαγωγούσα πρὸς ἀλήθειαν. Καὶ κληρος μὲν ὄλωσ μετὰ τῶν ἀγίων οὐδέεις, μερὶς δὲ οὐδεμία μετὰ Χριστοῦ. «Τῷ γὰρ ἔχοντι,» φησὶ, «δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὁ θεοεῖς ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.» Ὅτι δὲ ἀπόκληρος ὁ Ἰσραὴλ τὴν πίστιν οὐ προσεχάμενος, οὐδὲ τοῖς εἰς ἐλευθέρων ἀξιώμασιν ἐκλαμπρυσμένος, διαμεινῆκεν ὁ Σωτήρ, τὴν τοῦδε τοῦ νόμου, καθάπερ ἐγώμῃαι, δύναμιν παρακομίζων εἰς μέσον. Ἐφη γὰρ ὧδε τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένοις·

ministris necessariae atque eximiae possessiones attributae sunt, easque illis perpetuo servari, et alienari non posse constituit, necessario illud significat. Nam si contigerit, inquit, aliquem ex principibus, id est e sacerdotibus, nonnulla suis liberis quae ad suam possessionem pertineant, distribuere, ratum esto, inquit, quod datum est, neque alienari ab accipiente possit: neque enim illa haereditas ad alienigenam aliquem transit, sed a sacerdotibus ad sacerdotes. Sin alicui servo domestico largitus fuerit, possidebit, inquit, qui accepit, non perpetuo: ad principem enim omnino remissionis anno ejus possessio revertetur. Sed praecipit insuper ut sacerdos alienarum possessionum cupiditatem abjiciat, id enim est, ut opinor, Non accipiet princeps ex haereditate populi sui. Satisne haec expositio tibi videtur ad ejus rei explanationem?

PALL. Sane satis.

CYR. Jam ergo ad spirituales inquisitionem pergit oratio; nam figurae sunt quae in lege traduntur, et veritatis quaedam informatio in aliis umbris impressa est.

PALL. Vera dico.

CYR. Igitur haereditates esse firmae sunt et stabiles, quae a parentibus ad liberos veniunt; esse rursum amittuntur, et retrorsum redeunt, quae a dominis ad servos; id enim sacrae Litterae dicunt.

PALL. Intelligo.

CYR. Nobis autem, qui fide justificati sumus, unus est princeps Christus, qui possessionem illam Dei ac Patris propriam habet. Ideoque dicebat, cum ad eam orandi figura verba convertisset. «Omnia mea tua sunt, et tua mea, et glorificatus sum in eis⁶⁹.» Psallit etiam quodam loco ille divinus Cantor, cum ascendisset in altum, captivam duxisse captivitatem, dedissetque dona hominibus⁷⁰: alios enim pesuit in Ecclesia, primum quidem apostolos, secundo prophetas, tertio doctores⁷¹: et alii quidem datus est sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae⁷², et quae his affinia sunt, et, et semel dicam, suis bonis animas se diligentium explet. Firma igitur ac stabilis manet sacramenta ministris, ac liberis donatarum rerum possessio; qui vero servilem spiritum habent, id est, Israelitae, cum fidem liberam non recipiant, **471** sed sub iugo adhuc nefarii execrabilisque peccati jaceant, ab iis alienatae admittiturque gratia illa per Moysen data, id est, illa in lege cognitio quae velut pedagogus ad veritatem duceret, et sors, atque haereditas iis prorsus erit cum sanctis nulla, neque pars aliqua cum Christo: «Ei enim, qui habet, dabitur,» inquit, «et abundabit; ab eo autem qui non habet, etiam quod videtur habere, auferetur ab eo⁷³.» Esse autem exhaerdatum Israel, quod fidem minime receperit, neque libertatis dignitate sit ornatus, indicavit Salvator, cum hujus legis, ut ego interpretor, vim ac sensum in medium proferret.

⁶⁹ Joan. xvii, 10. ⁷⁰ Psal. lxxvii, 19. ⁷¹ I Cor. xii, 28. ⁷² ibid. 8. ⁷³ Matth. xiii, 12.

Sic enim dixit iis qui non obtemperare statuerant : A
 « Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati : servus autem non manet in domo in æternum : filius manet in æternum. Si ergo vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis ⁷⁴. » Vide itaque liberorum esse, hæreditatem consequi; non eorum qui jugo servitutis oppressi sunt : filii enim sunt, qui manent in domo, non servi, inquit.

PALL. Elegantiissime dictum est.

CYR. In eo vero quod lex adjunxit : « Non accipiet princeps ex hæreditate populi sui, ut relinquat filiis suis ⁷⁵ : » ejusmodi quidpiam insinuat, nunquam Christum (is enim noster est princeps) cuiquam sanctificatorum sortem, quæ minime illis conveniat, distributurum. Quid enim? non alia quasi pars, et hæreditas alia iis convenit qui vitæ suam Deo minime totam addixerunt; alia rursus, et ea quidem eximia, selectis illis hominibus qui ad summum in Christo splendorem pervenerunt?

PALL. Quis neget?

CYR. Turpe igitur est sanctis viris, ea petere a Christo velle quæ iis conveniunt qui in sæculo versantur, et vitæ genus colunt non omni ex parte sanctificatum : petendumque potius est carnale nihil, sed divina omnia atque spiritualia. Sic ipse quoque Salvator sanctis apostolis precari imperavit, atque orationem ad formam sanctis decentissimam effinxit : « Ita, » inquit, « vos orate : Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum; adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua; sicut in cælo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, **472** et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo ⁷⁶. » Igitur indecore petentibus ea quæ princeps minime tribuit, dicitur a nobis : « Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis ⁷⁷. » Vere autem ab eo dictum esse qui Deum his verbis alloquebatur : « Quia tu reddes unicuique juxta opera sua ⁷⁸, » lex iterum indicat, dicens : « Hac de causa non accipiet princeps ex hæreditate populi sui, ut hæredes instituat filios suos, ne, inquit, dispergatur populus meus unusquisque ab hæreditate sua ⁷⁹. » Est enim cuique a Deo sua quasi possessio parata, parsque pro rerum gestarum ratione respondens. Aut fortasse dicit alienum valde esse a suo statu dimoveri sanctos viros, et ea expetere quæ ii habeant; qui mundana sapiunt, temporalia autem hæc sunt, et carnalia, et umbrarum instar prætereuntia.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Proprie igitur possessiones, atque etiam urbes ab aliis exemptæ sacris ministris a Deo tanquam præmia tributæ sunt, omnibus tamen quasi communem definiunt unam illam, et omnium sermone

« Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας, ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα. Ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐάν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσθε. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι τὸ χρῆναι κληρονομεῖν. ἐλευθέρους ἂν πρέπει, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τοῖς ὑποζυγὰ δουλείας· οἱ γὰρ οἱ μένοντες ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ οὐχὶ δούλοι, φησὶν.

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα ἔχει.

ΚΥΡ. Προσεπάγων δὲ ὁ νόμος τὸ, « Οὐ μὴ λάβῃ ὁ ἀφηγούμενος ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τοῦ κατακληρονομησαὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, » παραδηλοῖ τι τοιοῦτον, ὡς οὐκ ἂν ποτε Χριστὸς, αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἡγούμενος, διανείμῃ τισὶ τῶν ἡγιασμένων, τὸν οὐκ αὐτοῖς πρέπειοντα κληρον. Ἡ γὰρ, οὐχὶ μερὶς ὡσπερ τις ἑτέρα, καὶ κληρὸς ἕτερος, τοῖς οὐχ ὀλοκλήρως ἀναθεθεικόσι Θεῷ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν· ἕτερος δὲ καὶ ἐξαιρετος τοῖς ἐξελεγεμένοις καὶ εἰς λῆξιν διεληλακόσι τῆς ἐν Χριστῷ λαμπρότητος;

ἢ ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀκαλλῆς ἀγίοις, τὸ παρὰ Χριστοῦ δέχασθαι ζητεῖν ἅ τοις ἐν κόσμῳ πρέπει, καὶ πολιτεῖαν ἐπιτηδεύουσι τὴν οὐκ εἰσάπαν ἡγιασμένην. Ζητητέον δὲ μᾶλλον, σαρκικὸν μὲν οὐδὲν, θεῖα δὲ πάντα καὶ πνευματικά· οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους ποιῆσαι προσέτατε τῆς ἰκετείας τοὺς λόγους, διαπλάττων εὐ μάλα πρὸς τὸ ἀγιοπρεπὲς τὴν αἰτησίαν. « Οὕτως » γὰρ, φησὶν, « ὑμεῖς προσεύχεσθε· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡγιασθήτω τὸ ὄνομα σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸν ἔρπον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον ἕδος ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. » Τοῖς οὖν αἰτοῦσιν οὐ καθηκόντως, ἅ μὴ δίδωσιν ὁ ἡγούμενος, λελέξεται πρὸς ἡμῶν· « Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖτε. » Ὅτι δὲ ἐστὶν ἀληθὴς ὁ λέγων πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι « Σὺ ἀποδώσεις ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, » κάλιν ἡμῖν ὑπαινίττεται λέγων ὁ νόμος, ὅτι « Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, οὐ μὴ λάβῃ ὁ ἀφηγούμενος, ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τοῦ κατακληρονομησαὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅπως, φησὶ, μὴ διασκορπίσῃται ὁ λαὸς μου ἕκαστος ἀπὸ τῆς κληρονομίας αὐτοῦ. » Ἦτοίμασται γὰρ ὡσπερ ἐκάστη κληρὸς ἴδιος, καὶ ἀναλόγως τοῖς κατωρθωμένοις ἢ μερὶς παρὰ Θεοῦ. Ἡ καὶ τάχα που, φησὶν, ὡς ἐστὶ τῶν ἁγῶν ἐκτόπων μεθίστασθαι καὶ ἐπιθυμεῖν τοὺς ἡγιασμένους, ὧν ἂν ἔχοιεν οἱ φρονούντες τὰ ἐν κόσμῳ, πρόσκαιρα δὲ ταῦτα καὶ σαρκικά, καὶ ἐν ἴσῳ σκιαῖς παραλαύοντα.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Κληροῖ μὲν οὖν ἴδιοι, καὶ μέντοι καὶ πόλεις τῶν ἄλλων ἐξηρημένα τοῖς ἀγίοις ἱερωργαῖς, παρὰ Θεοῦ τὰ γέρα, κοινὴν δὲ ὡσπερ ἀπάντων ὀρίζῃ τὴν μίαν· καὶ διαβόητον Ἱερουσαλήμ· ἔφη γὰρ οὗ-

⁷⁴ Joan. vii, 34-36. ⁷⁵ Ezech. xlii, 18. ⁷⁶ Matth. vi, 9-13. ⁷⁷ Jac. iv, 3. ⁷⁸ Jerem. xxv, 14.

⁷⁹ Ezech. xlii, 18.

ως ἐν τῷ δευτερονόμῳ· « Ἐάν παραγένηται ὁ Α
 Ακυίτης ἐκ μιᾶς τῶν πόλεων ὑμῶν, ἐκ πάντων τῶν
 υἱῶν Ἰσραὴλ οὐ αὐτὸς παροικεῖ, καθὼ ἐπιθυμεῖ ἡ
 ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τόπον ὃν ἐκλέξεται Κύριος ὁ Θεός
 σου, καὶ λειτουργήσῃ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ
 αὐτοῦ ὡσπερ πάντες ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἱ Λευῖται· οἱ παρ-
 εστηκότες ἐκεῖ ἐνώπιον Κυρίου, μερίδα μεμερι-
 σμένην φάγεται, πλὴν τῆς πράσεως αὐταῦ τῆς κατὰ
 τὴν πατριάν. » Ἐνὸς γὰρ ὄντος Θεοῦ πανταχῆ τῶν
 ἱερῶν ἄπτεσθαι χρὴ τοὺς εἰς γε τοῦτῃ παρενηγεμέ-
 νους, καὶ ψῆφῳ τῇ ἀνωθεν ἀπολελεγμένους. Τοῦτό
 τοι καὶ νῦν ἐν Ἐκκλησίαις τετήρηται, καὶ τετίμηται
 πρὸς ἡμῶν ὁ νόμος· πόλις μὲν γὰρ ἐκάστῃ καὶ κλη-
 ρος ἴδιος τῶν ἐξελεγμένων εἰς ἱερωσύνην, συμπαρα-
 λαμβάνεται δὲ πρὸς ἱεραουργίαν, κἂν εἰ ἐξ ἐτέρας εἰς
 ἐτέραν τοὶ τυχόν, ἢ τυχόν, ἢ χῶραν, καὶ συνεσθῆι
 μετὰ τῶν ἱερῶν, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης τιμᾶται νό-
 μοις· ἔοικε δὲ τι καὶ μυστικόν, καθάπερ ἐγῶμαι,
 πάλιν ὁ νόμος ὑποδηλοῦν. Μυρία μὲν γὰρ ἀνά πᾶ-
 σαν τὴν οἰκουμένην χῶραι τε καὶ πόλεις ἐν αἷς
 ἔργια τε καὶ θεοφιλεῖς ἀνθρώπων ψυχὰς λειτουρ-
 γοῦσι Θεῷ, διὰ γε τοῦ ζῆν ἐννόμους, καὶ πολιτεύεσθαι
 μὲν εὐαγγελικῶς, καταθεῖν δὲ ὡσπερ αὐτῷ τὰ εἰς
 ἔσμην εὐωδίας, δῆλον δὲ ὅτι τῆς πνευματικῆς, πίστιν,
 ἐλπίδα, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραΰτητα, φιλοπρωχίαν·
 « Τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται Θεός, » κατὰ
 τὰς Γραφάς. Ἄλλ' οἷδε δὴ πάντες καθάπερ εἰς μέαν
 καὶ κοινήν μητέρα συνθέουσι τὴν ἐπουράνιον Ἱερου-
 σαλήμ, τὴν τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίαν, τὴν ἀνω
 κελίτικον, τὴν σκηνὴν τὴν ἀληθινήν, ἣν ἔπηξεν ὁ
 Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἐκεῖ καθαρώτερον λειτουρ-
 γήσομεν, ἐξαιρεθείσης μὲν ἡμῶν τῆς ἁμαρτίας εἰσ-
 άπαν, πεπαισμένου δὲ λείοντος καὶ δράκοντος, βασι-
 λίσκου καὶ ἀσπίδος· « Ἔσται, » γὰρ, φησὶν, « ἐκεῖ
 ὁδὸς καθαρά, καὶ ὁδὸς ἀγία κληθήσεται, καὶ οὐ μὴ
 εὐρεθῆι ἐκεῖ λέων, οὐδὲ τῶν θηρίων τῶν πονηρῶν
 οὐδὲν οὐ μὴ ἀναθῆ ἐκεῖ. » Μεμερισμένην ἐκεῖ με-
 ρίδα φαγόμεθα. Ἰέγραπται γάρ· « Τῶς καρποὺς
 τῶν πόρων σου φάγεται. » Ἡ οὐκ ἀνάλογος τοῖς
 ἐκάστου πόνοις ἢ τῶν ἀγαθῶν ἀντέκτισις, εἰ καὶ ἐν
 μέτρῳ πλείονι διὰ τὴν τοῦ Δεσπότου φιλοτιμίαν;
 « Μέτρον γὰρ, φησὶν, καλόν, πεπεισμένον, ὑπερ-
 εκχυνόμενον, σεσαλευμένον θύσουσιν εἰς τὸν κόλπον
 ὑμῶν. »

ΠΑΛΛ. Ἐφης μὲν ὀρθῶς. Πλὴν ἐκεῖνο φράσον· οὐ
 γὰρ ἐξῆν τοῖς Λευῖταις ἐν ἰδίαις οἰσίς περσεῖ τε καὶ
 κώμας, ἱεραργεῖν;

ΚΥΡ. Ἐκιστὰ γε· μία γὰρ ἡ σκηνὴ, καὶ ἐν τῷ θυ-
 σιαστήριον ἐφ' ᾧ πάντα τὰ ἱερά, εἰς δὲ καὶ νεῶς ἐν
 τοῖς Ἱεροσολύμοις, ὃν Σολομῶν ἀνεδείματο, τῆς ἀρ-
 χαιᾶς ἐκεῖνης σκηνῆς ἀποπληρῶν τὸ σχῆμα. Ἀπο-
 φάσκει δὲ παντελῶς ὁ νόμος, τὸ ἐξεῖναί τισι, τῆς
 ἀγίας ἐξωθεν θύειν σκηνῆς· καὶ τοῖς τοῦτο δρᾶν ἐθέ-
 λουσιν, ὄλεθρος ἦν ἡ ζημία, καὶ ὁ περὶ τῶν ἐσχάτων
 ἐπηρητητο λόγος. Ἐφη γὰρ ὡδε σαφῶς· « Ἐάν δὲ τις
 θύσῃ πρὸδατον ἢ μόσχον ἐν τῇ παρεμβολῇ, καὶ ἐπὶ

⁸⁰ Deut. xviii, 6-8. ⁸¹ Hebr. xiii, 16. ⁸² Hebr. xii, 22, 23. ⁸³ Isa. xxxv, 8, 9. ⁸⁴ Psal. cxxviii, 2.

celebratam Jerusalem; sic enim ait in Deuterono-
 mio : « Si advenerit Levites ex una urbium vestra-
 rum ex omnibus filiis Israel, ubi ipse incolit, ut
 desiderat anima ejus, in locum quem elegerit Do-
 minus Deus tuus, et ministraverit nomini Domini
 Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitæ, qui astant
 ibi coram Domino, partem partitam edet, præter
 venditionem ejus, quæ est secundum familiam ⁸⁰. »
 Nam, quia unius Dei sunt ubique sacerdotes, con-
 jungi eos oportet qui ad hoc munus proveccti, et
 divino suffragio electi sunt. Idipsum hoc quoque
 tempore in Ecclesiis servatur, et huic legi honos a
 nobis impenditur : quamvis enim cuique ad sacer-
 dotium electo sua sit civitas atque possessio, simul
 tamen ad sacrificium celebrandum assumitur, licet
 ex una ad alteram pergat urbem regionemve for-
 tasse, et una cum sacerdotibus vescitur, et chari-
 tatis legibus honoratur. Sed mihi rursus ea lex
 mysticum quiddam, ut ego interpretor, significare
 videtur : innumerabiles quippe sunt per universum
 orbem terrarum regiones, atque urbes, in quibus
 sanctæ Deoque charæ animæ cultum eidem exhibent,
 dum legitime vivunt, **473** et ex Evangelii
 præscripto conversantur, eique quodammodo sacri-
 ficia in odorem suavitatis, nimirum spiritualis, offer-
 runt, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem,
 benignitatem in pauperes : « Talibus enim
 hostiis promeretur Deus, » ut Scripturæ tradunt ⁸¹.
 Sed hi prorsus omnes tanquam ad unam commu-
 nemque matrem conveniunt, ad illam cælestem Jeru-
 salem, illam primogenitorum Ecclesiam, illam
 superam et præclaram urbem ⁸², verumque taber-
 naculum, quod fixit Deus, et non homo; ibi purius
 sacrificabimus, cum peccatum a nobis omni ex
 parte ademptum erit, sublatusque leo et draco,
 basiliscus et aspis : « Erit enim ibi, » inquit, « via
 munda, et via sancta vocabitur; neque invenietur
 ibi leo, neque ulla mala bestia eo ascendet ⁸³. »
 Partitam ibi partem comedemus, cum scriptum sit :
 « Fructus laborum tuorum comedes ⁸⁴. » An vero
 minus pro cujusque laborum ratione illa bonorum
 præmiorumque persolutio fiet, etiamsi copiosiore
 mensura fiet Domini nostri munificentia? « Men-
 suram enim bonam, confertam, superfluentem,
 D coagitatam dabo in sinum vestrum ⁸⁵. »

PALL. Est quidem a te recte dictum. Illud vero
 mihi explices velim : nonne licebat Levitis in suis
 urbibus villisque manentibus sacrificare?

CYR. Minime vero : unum quippe tabernaculum
 erat, unumque altare, in quo victimæ omnes immo-
 labantur, unum quoque Hierosolymis templum a
 Salomone constructum, quod veteris illius taber-
 naculi imaginem referebat. Lex quoque prorsus
 interdicat ne cui liceat extra tabernaculum sacri-
 ficare; quique hoc fecissent, exterminationis multa
 erat constituta, et extremum supplicium immine-
 bat; sic enim plane dixit : « Si vero quispiam im-

molaverit ovem aut bovem in castris, et ad ostium tabernaculi non adduxerit, exterminabitur anima illa de populo suo ⁶⁶. Porro necessarium omnino fuisse eo tempore ut, quicumque sacrificare vellent, templum ipsamque sanctam civitatem adirent, et ibi legitime sacra perficerent, eaque, qui genus ex Levi ducabant, offerrent, licet plane de ipso Deo audire, qui aperte ait in Deuteronomio: « Non poteris edere in urbibus tuis decimam frumenti tui, et vini tui, **474** et olei tui, primogenita boum tuorum, et ovium tuarum, et omnia vota quæ voveritis, et spontanea vestra, et primitias manuum vestrarum; sed tantum in conspectu Domini Dei tui comedes in loco quem elegerit sibi Dominus Deus tuus, tu, et filii tui, et filia, et servus tuus, et ancilla tua, et Levites, et proselytus qui est in urbibus tuis, et lætaberis coram Domino Deo tuo in omnibus ad quæ extenderis manum tuam. Cave tibi ne derelinquas Levitam omni tempore quo vixerit super terram ⁶⁷. » Neque enim adiri ad Deum potest, neque accepta esse victima sine Levita; sunt enim mediatores interjecti, ac mediatorem illum Dei et hominum, id est Christum, imitantur. Esse etiam unam Ecclesiam, unumque Christi ministerium, neque legitimum esse sacrificium, imo vero rejici, et minime placere Deo, nisi in ecclesia fiat, perspicue lex ostendit, edicens ne extra sanctum tabernaculum sacra fiant. Quanta fuerit autem in ejusmodi rerum observatione diligentia, hinc quoque discas; neque enim parum credibile erat, quinimo etiam verum, innumeras per totam Judæam urbes magnis intervallis ab urbe Hierosolyma distare. Atqui molestum et grave erat, qui sacrificare vellent, eos primitias frumenti, olei, vini tanto itineris spatio perferre, ac fortasse nonnullos etiam retardabat manibus toleratus labor: at contra turpe erat, atque adeo absurdissimum, quod iis qui longius aberant, grave id negotium esset, nec facile confici posset, ob eam causam violari pulchritudinem veritatis, Israelitis sacrificia in sancto tabernaculo non offerentibus. Ut igitur omnibus, quæ intercedebant, impedimentis opportune sublatis, lex etiam quæ hac de re constituta erat, ad legislatoris voluntatem perfici posset, sua institutione docuit Moyses, et divinam voluntatem interpretatur in Deuteronomio, dicens: « Decimam decimabis ex omni proventu seminis tui, proventum agri tui per singulos annos, et comedes illum coram Domino Deo tuo, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut invocetur nomen ejus; eo feres decimas frumenti tui, et **475** olei tui, et primogenita boum tuorum, et ovium tuarum, ut discas timere Dominum Deum tuum omnibus diebus. Quod si longe fuerit a te via, et non possis offerre ea, quia longe abest a te locus ille quem elegerit Dominus Deus tuus ut invocetur nomen ejus ibi, qui benedicet tibi

Α τὰς θύρας τῆς σκηνῆς μὴ ἐνάγκη, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. » Ὅτι δὲ ἦν πάλαι πῶς ἀνάγκη κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοὺς θύειν ἐθέλοντας, εἰς γε τὸν νεὼν καὶ εἰς τὴν ἁγίαν αὐτὴν ἀφικνεῖσθαι πόλιν, καὶ ἀποπεραίνειν ἐνδύμως τὰ ἱερὰ, προσκομιζόντων αὐτὰ τὸν ἐξ αἵματος τοῦ Λευι, πάρα σα σαφῶς ἐπαφαίνετο Θεοῦ λόγοντος ἐναργῶς ἐν τῷ δευτερονόμιῳ· « Οὐ δύνησθι φαγεῖν ἐν ταῖς πόλεσι σου τὸ ἐπιδέκατον τοῦ σίτου σου, καὶ τοῦ οἴνου σου, καὶ τοῦ ἐλαίου σου, τὰ πρωτότοκα τῶν βοῶν σου, καὶ τῶν προβάτων σου, καὶ πάσας τὰς εὐχὰς, ὅσας ἂν ἐβῆ, καὶ τὰς ὁμολογίας ὑμῶν; καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν γερῶν ὑμῶν, ἀλλ' ἡ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου φάγη αὐτὸ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτῷ, σὺ καὶ οἱ υἱοὶ σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, καὶ ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, καὶ ὁ Λευίτης, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ ἐν ταῖς πόλεσι σου, καὶ εὐφρανθήσῃ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ πάντα, οὐ ἐν ἐκβάλλῃ τὴν χεῖρά σου· πρόσσεχε σεαυτῷ μὴ ἐγκαταλίπῃς τὸν Λευίτην πάντα τὸν χρόνον ὅσον ἂν ζῆς ἐπὶ τῆς γῆς. » Ἀπρόσιτον γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀπαράβητος ἡ θυσία Λευίτου δίχα· μεσιτεύουσι γὰρ, τὸν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτην ἀπομιμούμενοι, τοῦτ' ἐστὶ Χριστόν. Ὅτι δὲ μία τὴ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἐν τῷ Χριστοῦ μυστήριον, οὐκ ἔννομος δὲ θυσία, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπόδλητος, καὶ τὸ ἀνδάνειν οὐκ ἔχουσα τῷ Θεῷ, μὴ ἐν ἐκκλησίᾳ τελουμένη, παρέδειξεν ἐναργῶς ὁ νόμος, μὴ δεῖν ἐξωλέγειν τῆς ἀγίας σκηνῆς τελείας τὰ ἱερὰ. Ὅση δὲ τῶν τοιούτων ἡ ἐπιτήρησις, ἐστὶ τοι κἀνεύθεν. Ἦν μὲν γὰρ ἀπεικὸς οὐδὲν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀληθὲς, μακροὶ διαστήμασι τοῖς διὰ μέσου κειμένοις ἀπονοσφίζεσθαι εὖν Ἱεροσολύμων τὰς ἐκ τῆν Ἰουδαίαν πάσαν οὐκ εὐαρεθιμήτους πόλιν; καὶ τί τὸ ἐνεύθεν (1) σκληρὸν καὶ δυσήνυτον, τοῖς θύειν ἐθέλοντας ἀπαρχὴν σίτου, καὶ μὴν ἐλαίου καὶ οἴνου, τοσαύτην δύνασθαι διακομιῆσαι τὴν εἰρήσιν; Ὅπως δ' ἂν ἴσως ἐνεποίησέ τισιν, ὁ ὑπὸ χεῖρα πόνος, ἀλλ' ἦν ἀκαλλῆς, μᾶλλον δὲ τῶν ἁγῶν ἐκτοπωμάτων, ἐκεί τῷ τῷ χρήμα δυσχερὲς, καὶ οὐκ εὐκατόρθωτον τοῖς ἀποτέρω κειμένοις ἦν, παραλύεσθαι τῆς ἀληθείας τὸ κάλλος, οὐκ ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ προσκομιζόντων τὰ ἱερὰ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ. Ἵνα τοίνυν ἀπάντων ἡμῶν τῶν ἐν μέσῳ παραποδισμάτων χρησίμως ἐξηρημένω, καὶ εἰς τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν διεξάγοιτο λαοῖν ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος, πεπαιδαγωγῆκεν ὁ Μωσῆς, καὶ τὴν θεῖαν διερμητεύει βούλησιν ἐν τῷ δευτερονόμιῳ, λέγων· « Δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς γενήματος τοῦ σπέρματός σου, τὸ γέννημα τοῦ ἀγροῦ σου ἐναντὸν κατ' ἐνιαυτὸν, καὶ φάγη αὐτὸ ἐναντὸν Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἐκεῖ οἴσῃς τὰ ἐπιδέκατα τοῦ σίτου σου, καὶ τοῦ οἴνου σου, καὶ τοῦ ἐλαίου σου, καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν βοῶν σου, καὶ τῶν προβάτων σου, ἵνα μάθῃς φοβεῖσθαι Κύριον τὸν Θεόν σου πάσας τὰς ἡμέρας. Ἐάν δὲ μακρὰν γῆνηται ἡ ὁδὸς ἀπὸ σοῦ, καὶ μὴ δύνη ἀναφέρειν αὐτὰ,

⁶⁶ Levit. xvii, 8,9. ⁶⁷ Deut. xii 17-19.

(1) Agellius interpres monet se καὶ τοι ἐνταῦθα legisse.

ἅτι μακρὰν ἀπὸ σοῦ ὁ τόπος ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, ὅτι εὐλογῆσαι σε Κύριος ὁ Θεός σου, καὶ ἀποδώσῃ αὐτὰ ἀργυρίου, καὶ λήψῃ τὸ ἀργύριον ἐν ταῖς χερσὶ σου, καὶ πορεύσῃ εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτὸν ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, καὶ δώσεις ἀργύριον ἐπὶ παντὸς οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχὴ σου, ἐπὶ βουσὶν ἢ ἐπὶ προβάτοις, ἢ ἐπ' οἴνῳ ἢ ἐπὶ σίκερα, ἢ ἐπὶ παντὸς οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχὴ σου, καὶ φάγῃ ἐκεῖ ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, καὶ εὐφρανθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου, καὶ ὁ Λευίτης ὁ ἐν ταῖς πόλεσι σου, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῷ μερίς οὐδὲ κληρὸς μετὰ σοῦ. » Ὁρᾷς τοῦ νόμου τὸ εὐτεχνὲς, καταφυλῶντος τὸ ἄναγες, καὶ βάσιμα τὰ δυσπρόρευτα τιθέντος εὐ μάλα, κατευμαρτίζοντος δὲ καὶ τὰ λίαν δυσχερῆ; καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ, τὸ διὰ τῆς τοῦ προφήτου φωνῆς: « Ὅδὸς εὐσεβῶν εὐθεῖα ἐγένετο, καὶ παρεσκευασμένη ἡ ὁδὸς τῶν εὐσεβῶν. » Ἐπιτήρει δὲ ὅτι πανταχῆ τε καὶ ἀναγκαίως ὁ [Λευίτης παραλαμβάνεται, καταδεικνύοντος ἡμῖν ἐναργῶς τοῦ νόμου, ὡς οὐκ ἂν πρόσαιοτο θυσίαν ὁ τῶν ἄλλων Θεὸς ἐξ ἀνιέρου χειρὸς, καὶ ἀπόδοτος τοῦ νόμου προσκεκομμένην.

ΠΑΛΛ. Ἐκτετιμῆται δὴ οὖν εἰσάπαν τὸ Λευιτικόν.

ΚΥΡ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε· Χριστοῦ γὰρ τύπος, καὶ ἐκμαγεῖον ὁ ἱερεὺς· ὠνόμασται γὰρ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ Ἐμμανουήλ, ἀπόστολός τε καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν κατὰ τὰς Γραφάς, ὃς οὐ δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος; εἰσηλθεν εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων ἐπάραξ, αἰώνιαν λύτρωσιν εὐράμενος. Καὶ μιᾷ προσφορᾷ τετελειώκεν εἰς τὸ διηνεχῆς τοὺς ἀγιαζομένους, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἄθρει δὲ, εἰ σοι δοκεῖ, καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, τῇ δόξῃ Χριστοῦ στεφανούμενον τὸν ἱεροῦργόν· διαβρόχῃ γὰρ ἡμῖν ἀνακεκραγόντος αὐτοῦ καὶ λέγοντος: « Οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. » καὶ μὴν δι' ἁγίου φωνῆς: « Εἷς ἐστὶν ὁ νομοθέτης καὶ κριτής, » παρὰ γε τοῖς ἱεροῦς κείμενον Γράμμασιν, ἀναμέλωντος δὲ καὶ τοῦ θεσπεσίου Δαβὶδ, ὅτι: « Θεὸς κριτής ἐστι. » Τὸ ἐπὶ τῷδε λαμπρὸν ἀξίωμα, τοῖς ἐξ αἵματος ἱεροῦ προσέμων ὁ νομοθέτης, ὡδὲ πῆ φησιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ: « Ἐὰν δὲ ἀδυνατήσῃ ἀπὸ σοῦ βῆμα ἐν κρίσει ἀναμέσον αἷμα αἵματος, καὶ ἀναμέσον κρίσει κρίσεως, καὶ ἀναμέσον ἀφῆ ἀφῆς, καὶ ἀναμέσον ἀντιλογία ἀντιλογίας, ῥήματα κρίσεως ἐν ταῖς πόλεσιν ὑμῶν, καὶ ἀναστάς ἀναθήσῃ εἰς τὸν τόπον, ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου ἐκεῖ, καὶ ἐλεύσῃ πρὸς τοὺς ἱερεῖς τοὺς Λευίτας καὶ πρὸς τὸν κριτὴν ὃς ἂν γένηται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις, καὶ ἐκζητήσαντες ἀναγγελοῦσά σοι τὴν κρίσιν, καὶ ποιήσεις κατὰ τὸ πρᾶγμα ὃ ἂν ἀναγγελοῦσά σοι ἐκ τοῦ τόπου οὗ ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, καὶ φυλάξῃ ποιῆσαι πάντα ὅσα ἂν νομοθετηθῇ σοι. Κατὰ τὸν νόμον καὶ κατὰ τὴν κρίσιν ἣν ἂν εἰπωσά σοι, ποιήσεις. Οὐκ ἐκκλινεῖς ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὗ ἂν ἀναγγελοῦσά σοι θεοὶ οὐδὲ ἄριστέρᾳ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν ποιῆσῃ

Dominus Deus tuus: vendas ea argento, et sumes argentum manibus tuis, et perges ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus ut invocetur ibi nomen eius. Et dabis argentum in quacunque re quam desiderat anima tua, in bobus, vel ovibus, in vino, vel sicera, vel quacunque re quam desiderat anima tua; et vesoeris ibi coram Domino Deo tuo, et habitaberis tu, et domus tua, et Levita qui est in urbibus tuis, quia non est ei pars, neque sors tecum. » Vides quae solertia lex ardua complacet, et aspera pervia faciat, ac difficillima facilia reddat? idque, ut opinor, illud est, quod propheta dixit: « Via piorum recta facta est, et paratus callis piorum. » Illud autem observes velim, ubique ac necessario Levitam assumi; qua in re aperius nobis indicat nunquam futurum ut ille omnium Deus hostiam accipiat profanis manibus, ac dissidentibus lege oblatam.

PALL. Perpetuo igitur Levitico generi honos habetur.

CYR. Ita est omnino, Palladi; est enim sacerdos Christi figura, expressaque forma: ille enim Emmanuel appellatus est mediator Dei et hominum, apostolus etiam, et pontifex confessionis nostrae secundum Scripturas, qui non per sanguinem hircorum et vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit in Sancta sanctorum semel, aeterna redemptione inventa; et una oblatione consummavit in aeternum sanctificatus, ut Scripturae tradunt. Vide etiam, si placet, altera quoque ratione Christi gloria ornari sacerdotem: nam, cum ille disertis verbis clamet et dicat: « Neque enim Pater iudicat quemquam; sed iudicium omne dedit Filio, ut omnes honorent Filium, sicut honorant Patrem », atque sancti cuiusdam voce dicat: « Unus est legislator et iudex », quod in sacris Litteris habetur: cumque sanctus quoque David concinat: « Quia Deus iudex est », huius muneris amplissimam dignitatem iis qui e sacro genere orti essent, attribuens legislator, ad hunc modum loquitur in Deuteronomio: « Quod si impossibile fuerit tibi verbum in iudicio inter sanguinem et sanguinem, et inter iudicium et iudicium, et inter tactum et tactum, et inter controversiam et controversiam, verba iudicii in urbibus vestris, et surgens ascendes ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus ut invocetur nomen eius ibi, et venies ad sacerdotes Levitas, et ad iudicem qui fuerit in diebus illis, et exquirentes annuntiabunt tibi iudicium, et facies juxta verbum quod annuntiaverint tibi, ex loco quem elegerit Dominus Deus tuus. Et observabis ut facias omnia quae constituta fuerint tibi; juxta legem et secundum iudicium quod annuntiaverint tibi facies; non declinabis a verbo ipsorum quodcum-

Deut. xiv, 22-27. Isa. xlvii, 7. I Tim. ii, 92, 25. Jac. iv, 12. Psal. xlix, 6. 5; Hebr. iii, 1. Hebr. ix, 12, 13. Joan. v, 2.

que dixerint tibi, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Et homo quicumque fecerit in superbia, ut non obtemperet sacerdoti qui assistit ut ministret in nomine Dei tui, vel iudici qui fuerit in diebus illis, et morietur homo ille, et auferes malum ex Israel. Et omnis populus audiens timebit, et non impie aget amplius ⁹⁴. » Vides legem aperte imperare iis qui quocumque nomine aliquem accusare velint, ut iudicem atque cognitorem faciant sacerdotem. Sed observabis valde ut facias juxta omnia quæ constituta fuerint tibi: « Labia namque sacerdotis custodient iudicium, et legem requirunt de ore ejus, » ut propheta loquitur ⁹⁵; neque enim ille leges constituit, sed potius quod legislator decrevit incorrupte interpretando, ad rectam viam perducit; cumque iustitiæ sit optimus arbiter, de unaquaque causa iudicium subtilissime ponderat, ob eamque causam immanitatis et superbiæ crimen illis adjunctum est, qui ei obtemperare contempserint, et in eos extremum supplicium, mors nempe, constituitur. Morietur enim, inquit, quisquis contempserit sacerdotem qui assistit ut ministret in nomine Dei. Magnum igitur est et admirabile revera munus, Deo assistere ac ministrare: quisquis vero Dei ministerium contempserit, vindictæ atque supplicio subicietur; et qui divinam hanc dignitatem despexerit, acerbissimas suæ despicientiæ pœnas luet. Inveniemus autem ipsi quoque Domino nostro Jesu Christo legis hujus observantiam curæ fuisse: **477** sic enim est Judæorum populos allocutus: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei: omnia ergo, quæ dixerint vobis facite, secundum vero operum nolite facere ⁹⁶. » Nemo igitur iudicet sacerdotem, etiamsi remissus videatur, ac segnis sit ad vitam ex legis præscripto ducendam, sed potius, illo legem interpretante, obedientiam afferat. Nam vitiosus est in iis quæ ex proprio ipsius arbitrio proficiuntur; sed quæ Dei sunt, interpretatur. quæ sunt hominis propria.

PALL. Minime vero.

CYR. Præclaram vero atque insignem esse sacerdotii dignitatem, ex eo quoque discas quod nobile atque conspicuum in primis habet initium, atque etiam finem: neque enim obscurus esse potest, cum quispiam ad sacerdotium provehitur, aut eum a Deo vocatur ad superas illas cœlestesque mansiones, et alteri sacerdotium relinquit. Itaque Christus iis qui in gentibus, atque etiam Israelitis evangelicam prædicationem litarent, dixit prorsus illustres eos esse futuros, conspicuamque gloriam assecuturos: « Nemo quippe lucernam accendit, et in abscondito ponit, at neque sub scabbello, » inquit, « seu sub modio, sed super candelabrum; ut omnes, qui ingrediuntur, lumen videant ⁹⁷⁻⁹⁸. » Id vero ita esse, nempe Dei ministerium conspicuam admirabilemque gloriam habiturum,

ἐν ὑπερηφανίᾳ ὥστε μὴ ὑπακούσαι τοῦ ἱερέως τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, ἢ τοῦ χριστοῦ ὃς ἂν ᾖ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀποθάνῃται· ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος, καὶ ἑταῖροι τὸν πονηρὸν ἐξ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας φοβηθήσεται, καὶ οὐκ ἀσεθήσει ἔτι. » Ὁρᾷς ἐπισκοπικόντα σαφῶς τὸν νόμον τοῖς κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἐγκαλεῖν ἡρημένους, κριτὴν τε καὶ διαγνώμονα ποιῆσθαι τὸν ἱερούργον. Ἄλλὰ φυλάξῃ σφόδρα ποιῆται κατὰ πάντα ὅσα ἂν νομοθετηθῇ σοι. « Κελεῖν γὰρ ἱερέως φυλάσσεται χρίσιν, καὶ νόμον ζητήσουσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ, » κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Νομοθετεῖ μὲν γὰρ ἥκιστα μὲν αὐτὸς, ἀποκομίζῃ δὲ μᾶλλον εἰς τὸ εὐθὺ τὸ τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν ἀδεύατος ἀφηγούμενος, καὶ δικαιοσύνης ὑπάρχων ἄριστος βραβευτῆς, τὴν ἐφ' ἑκάστῳ χρίσιν ταλαντεύει λεπτῶς. Ἄγριότητος δὲ καὶ ὑπεροφίας ταύτητος γραφὴ τοῦ ἀπειθεῖν ἐλομένοις ἀκολουθεῖ, καὶ τὸ πάντων ἐπιχεινα διεληλακὸς πῶν κακῶν, τοῦτ' ἔστιν, ὁ θάνατος καθορίζεται. Τεθνήξεται γὰρ ὃς ἂν ἀλόγησῃ, φησί, τοῦ ἱερέως τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ. Μέγα δὴ οὖν καὶ οὐκ ἀδύναστον ἀληθῶς, ἢ ὑπὸ Θεῷ παράστασις τε καὶ λειτουργία. Ὁ δὲ τὸν τοῦ Θεοῦ λειτουργὸν ἀτιμάσει, ὑπὸ δίκην ἔσται καὶ χόλασιν, καὶ ὁ τὸ θεῖον ἄξιωμα περιπτύων, πικροῦς τῆς ὑπεροφίας ἀποτίσει λόγους. Περφροντικῶτα δὲ καὶ αὐτὸν εὐρήσομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τῆς εἰς τόνδε τὸν νόμον αἰδοῦς. Προσεφώνει γὰρ ὡδὶ τοῖς Ἰουδαίω λαοῖς: « Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι· πάντα οὖν ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν, ποιῆτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε. » Μηδεὶς εἰς κρινέτω τὸν ἱερούργον, κἂν εἰ παρειμένος ἑρόσιπως, καὶ εἰ τὸ ῥάθυμον ἔχει πρὸς γε τὸ βιοῦν ἐμῶν σθαὶ συννόμως, διερμηνεύοντι δὲ τὸν νόμον, προσωμιζέτω τὴν εὐπειθειαν. Πάσχει μὲν γὰρ τὰ ἀπὸ γνώμης οἰκείας, ἐξηγῆται δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἄπιστόν οὖν τὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ ἀνθρώπινα.

Non sunt ergo divina contemnenda propter ea

ΠΑΛΛ. Οὐ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Δαμπρὸν δὲ ὅτι καὶ ἀπόδλεπτον ἀληθῶς τῆς ἱερωσύνης τὸ χρῆμα, κἀντεῦθεν εἶση τοι ἐπιστημοσύνη μὲν γὰρ ἔχει τὴν εἰσβολὴν, καὶ μὲν τοι καὶ τὴν κατάληξιν. Οὐδὲ γὰρ ἂν τις λάθοι πρὸς ἱερούργον ἡγμένος, ἦγουν κεκλημένος παρὰ Θεοῦ, πρὸς τὰς ἀνω τε καὶ ἐν οὐρανῷ μονὰς, καὶ μεθεὶς ἑτέρῳ τῆς ἱερωσύνης. Τοιγάρτοι καὶ ὁ Χριστὸς, τοὺς τὸ εὐαγγελικὸν τοῖς ἔθνεσιν ἱερούργούντας κήρυγμα, καὶ προσέτι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ πάντη τε καὶ πάντως ἐσθαι περιφανεῖς, καὶ ἀπόδλεπτον ἔφη λαχεῖν τῆς δόξης. « Οὐδεὶς γὰρ λύχνον ἄψας, εἰς τὸ κρυπτὸν τίθειν, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ κλίνην, » φησὶν, « ἦγουν ὑπὸ μόνδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα πάντες οἱ εἰσπορευόμενοι, τὸ φῶς βλέπωσιν. » ἀληθὲς γὰρ ὅτι εἰρημόνοι, τὸ ἐν δόξῃ φημί τῇ περιφανεῖ καὶ τεθουμασμένῃ, τὸν θεῖον ἐσεσθαι λειτουργὸν, ἀναπειθέτω θοῶν εἰ

⁹⁴ Deut. xvii, 8-13. ⁹⁵ Malach. ii, 7. ⁹⁶ Matth. xxiii, 2. ⁹⁷⁻⁹⁸ Luc. xi, 33.

ὁ θεσπίσιος Ἡσαίας· « Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὃ ἂν

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ὧδε μὲν εἶτι ταυτα ἔχει, παντί τῳ σαφές. Φράζει δ' ὅπως ὁ ἐπὶ τῷδε τύπος, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν ἡμῖν ἐσκιαγραφεῖτο λόγων.

ΚΥΡ. Καὶ μὴν, ὦ ἑταῖρε, πάρα σοι καὶ λίαν ἀμογητὶ καθορᾶν ὡς ἐν παχυτέροις ἐτι τύποις, τὸ χρῆμα γραφόμενον· Ἐφη γὰρ ὧδε θεὸς ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς, πρὸς Μωσέα τὸν ἱερώτατον· « Λάβε τὸν Ἀαρὼν καὶ Ἐλεάζαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναβίθασον αὐτοὺς εἰς Ὄρ τὸ ὄρος ἕναντι πάσης τῆς συναγωγῆς· καὶ ἐκδύσον Ἀαρὼν τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐνδύσον Ἐλεάζαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ Ἀαρὼν προστεθείς, ἀποθανέτω ἐκεῖ. Καὶ ἐποίησε Μωσῆς καθὰ συνέταξε Κύριος αὐτῷ, καὶ ἀνεβίθασεν αὐτοὺς εἰς Ὄρ τὸ ὄρος ἕναντι πάσης τῆς συναγωγῆς, καὶ ἐξέδυσεν τὸν Ἀαρὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐνέδυσεν αὐτὰ Ἐλεάζαρ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν Ἀαρὼν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους. » Συνίης οὖν ὅπως ἀναβιβάσεται τεθνηξόμενος μὲν καὶ καταλήξων Ἀαρὼν, ἀνθεξόμενος δὲ τῆς ἱερωσύνης ὁ ἐξ αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστίν, ὁ Ἐλεάζαρ; Κατασημήθειε δ' ἂν τὸ ὄρος τὸ περιόπτον τε καὶ τὸ ὑψοῦ, καὶ τὸ ἐν δόξῃ περιφανές. Λελέχθω δὴ οὖν παντί τῳ λοιπὸν πρὸς ἱερουργίαν ἡγμένῳ· « Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη. »

⁹⁹ Isa. xl, 9. ¹ Num. xx, 23-29. ² Matth. v, 14.

A persuadeat etiam beatus Isaias clamans : « Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion ⁹⁹. »

PALL. Hæc quidem ita esse, cuique perspicuum est. Sed expone, quæso, quonam modo hujus quoque rei figura sacris Litteris adumbrata sit.

CYR. Atqui est in promptu, Palladi, et quidem sine ullo negotio, id tanquam rudioribus adhuc figuris depictum intueri : sic enim dixit Deus in Numeris Moysi beatissimo : « Accipe Aaron, et Eleazar filium ejus, et perduc eos in montem Or coram universa congregatione, et exue Aaron stola sua, et ea indue Eleazar filium ejus, et Aaron additus moriatur ibi. Et fecit Moyses sicut præceperat ei Dominus, et perduxit eos in montem Or coram universa congregatione, et exuit Aaron vestibus suis, et induit 478 eis Eleazar filium ejus : et mortuus est Aaron in vertice montis ¹. » Advertis igitur quemadmodum in montem perducitur Aaron mox obiturus atque defuncturus, et item ejus filius Eleazar sacerdotio successurus? Significat autem mons conspicuum sublimemque gradum, et gloriæ claritatem. Jure igitur de quocumque ad sacerdotium assumpto dictum illud sit : « Non potest civitas abscondi supra montem posita ². »

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE

LIBER QUARTUS DECIMUS.

⁹⁹ Ὅτι χρὴ τοὺς φοιτῶν ἐθέλοντας ἐν ἐκκλησίαις, καθαρὸς καὶ ἄκνευμιμένους εἶναι τὴν ἐξ ἁμαρτίας κηλίδα, καὶ οὕτω παρίστασθαι τῷ θεῷ.

Σκηπὴς μὲν οὖν περὶ καὶ μὲν τοι καὶ περὶ ἱερῶν καὶ λειτουρκίης ὑπουργίας διαρκέστατά μοι ταῦτα λελέχθαι φαίνεται, καὶ λεπτιῶς διεσκέφθαι δοκῶ. Ἠρέ-

478 Eos qui adire ecclesias volunt, puros atque a peccati labe ablutos esse oportere, atque ita coram Deo se sistere posse.

De tabernaculo igitur ac sacerdotibus Leviticoque ministerio satis mihi sane dixisse ac subtiliter considerasse videor. Decet autem eos quam maximo

qui recte vivere student, et Christianæ conversationis summum decorem veluti coronam quamdam suis capitibus imponere, alacriter sese mutuo cōhortari, dicentes : « Venite et ascendamus ad montem Dei, et ad domum Dei Jacob, et annuntiabit nobis viam suam, et ambulabimus in ipsa » : 1
480 cum aliqui, adeo præclara atque utili voce percepta, propemodum exsultent, dicentes : « Latatus sum in iis qui dixerunt mihi : In domum Domini ibimus ». Properantibus igitur ad domum Dei, Palladi, quidnam est propositum, quove eorum animus spectat? et quid efficere cupientes, ad sacrum divinumque tabernaculum pergunt?

PALL. Istud vero, Cyrille, minime obscurum : B scriptum est enim : « Adorate Dominum in aula sacra ejus ». Et : « Tollite hostias, et introite in atria ejus ».

CYR. U igitur offerant pro seipsis hostias, nimirum spirituales, et per spiritualem adorationem ad Deum accedant, ideo nonnulli ingrediuntur in domum Dei, et in atria ejus?

PALL. Ita censeo.

CYR. Quid ergo? Putandumne est, qui adire velint, eos temere irruere debere, nondum peccati maculis ablutis, nondum detestabilibus vitiis abjectis, nondum abrasis quodammodo sordibus carnalis cupiditatis, sed animum vitiorum notis inustum, et æruginè cor infectum habentes? Minime vero : C sed potius Christiano splendore decoratos, et virtutis Deo gratissimo multiforami pulchritudine fulgentes.

PALL. Sane quidem : censeo namque in conspectu Domini esse veniendum, omnibus maculis nostrarum cogitationum prius abstersis.

CYR. Recte putas : id enim est odiosum hominem qui iis vitiis laborat, efficit, et dignum qui rejiciatur, et costu sanctorum excludit. Quod cum optime animadverteret beatus Paulus scribit, : « Auferte malum a vobis ipsis ». Neque vero id ex inhumanis ferisque moribus profectum puto, sed sapientis fuisse cautionis inventum ; « Modicum enim fermentum, » inquit, « totam massam D corrumpit ». Hoc idem rursus lex sacra per ænigma nobis adumbravit. Scriptum est quippe in Numeris : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad filios Israel, et emittant e castris omnem leprosum et omnem qui fluxum seminis patitur, et omnem immundum in anima ; a masculino usque ad feminam, emittite extra castra, et non polluent castra sua, in quibus ego versor in illis. Et fecerunt sic filii Israel ». Nonne igitur verissime dici potest gravem esse nimium, ac difficile perferri posse sarcinam legis? **481** Intelligis enim ut involuntariis morbis pœnam constituerit : quamvis miserandi potius

A ποι δ' ἂν ὅτι μάλιστα γὰρ τοὺς ἑαυτῶν ὕμνοι βιοῦν ὀρθῶς, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τὸ εἶσπαν εὐπρεπέως, οὐδὲν τινα στέφανον ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀναθεῖν κεφαλᾷ, προτροπᾶσιν ὡσπερ ἄλλοις διακαλεῖσθαι λέγοντας : « Δεῦτε, καὶ ἀναθεῖμεν εἰς τὸ δρος Κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελαί ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευόμεθα ἐν αὐτῇ » ὅτε καὶ τινες τὴν οὕτως εὐκλαδῆ καὶ ὀνησφόρῳν εἰσοδεγεγμένον φωνῆν, μονοουχὶ καὶ ἀσκιρτώσι λέγοντας : « Εὐφράνθητε ἐπὶ τοῖς εἰρηαῖς μοι : Εἰς οἶκον Κυρίου πορευόμεθα. » Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοῖς εἰς οἶκον ἰέναι Θεοῦ διασπαύδου, ποταπὸς ἂν εἴη σπουδὸς καὶ ὁ νόσ αὐτοῖς ὅσα πῶτ ἄρα βλέπει, καὶ τί κωποθεῖν γλιχόμεθα, πρὸς τὴν ἰεράν τὰ καὶ θεῖαν ἰσται σκητῆν;

ΠΑΛΛΑ. Καὶ μὴν, ὦ ἐταῖρε, τὸ χαρμᾶ ἐστὶν εἰς ἀσμφανές· γέγραπται γάρ, ὅτι : Προσκύνησατε τῷ Κυρίῳ, ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ » καὶ : Ἄρατε θυσῖα, καὶ εἰσπορεύσθε εἰς τὰς αὐλάς αὐτοῦ.

ΚΥΡ. Προσκομιζόμενος οὖν ἄρα τὰς ὑπὲρ γε σφῶν αὐτῶν θυσῖα, δῆλον δὲ ὅτι τὰς πνευματικὰς, καὶ μὴν καὶ προσκευόμενοι κατὰ νοσην προσκύνησιν, εἰσίστα τινες εἰς τὸν οἶκον Κυρίου καὶ εἰς τὰς αὐλάς αὐτοῦ.

ΠΑΛΛΑ. Οὕτω φημί.

ΚΥΡ. Οἰησόμεθα δὴ οὖν τοῖς εἰσφοιτῶν ἐθέλοντας, χρῆναι διατέιν ἀπλῶς, οὐκ ἐκνευμμένους τῆν ἁμαρτίαν, οὐ βδολορίας ἀπηλλαγμένους, οὐκ ἀπεσομένους ὡσπερ τῆς φιλοσαρκίας τὸν ῥύπον, ἀλλ' ἐντετηγμένον ἔχοντας τὸν νοῦν, καὶ καρδίαν ἰσθῆ ἔχοντας ; Ἡσιστά γε, λαμπρότητι δὲ μάλλον τῆ ἐν Χριστῷ κατηγλασμένους, καὶ τὸ καμπούκλον τῆς θεοφιλεστῆτος ἀρετῆς διασπύδοντας κάλλος.

ΠΑΛΛΑ. Πάνυ μὲν οὖν· δεῖν γάρ ἐγωγέ φημι κατ' ὀφθαλμοῦς ἰέναι Κυρίου, κηλίδος ἀπάσης τῶν ἡμετέρων διανοιῶν προεκτετριμμένης.

ΚΥΡ. Ὄρθῶς φησὶ, ἐπεί τοι καὶ στυγητὸν, καὶ μὴν καὶ ἀπόβλητον ποιεῖται τὸν ἀρῶστον, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐκπέμπει πληθῆος. Ὁ δὴ καὶ εὐ μάλα συνιεὶς ὁ θεοσπέτιος γράφει Παῦλος : « Ἐξάρατε οὖν τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. » Καὶ οὐκ ἴθδεν ἀγριότητα φαίην ἂν ἐγωγε τὸ χρῆμα καρπὸν, ἀλλὰ σφῶν ἀσφαλείας εὐρεμα. « Μικρὰ γάρ ζύμη » φησὶν, « ὄλον τὸ φύραμα ζυμῶε. » Τῷτὸ τοι πάλιν καὶ νόμος ἡμῖν ἱερὸς αἰνιγματωδῶς ὑπετύπου. Γέγραπται γάρ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς : « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς παρεμβολῆς πάντα λεπρῶν καὶ πάντα γονορροῦν, καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως θηλυκοῦ, ἐξαποστειλάτε ἐξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ οὐ μιανούσι τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἐν οἷς ἐγὼ καταγίνομαι ἐν αὐτοῖς. Καὶ ἐποίησαν οὕτως οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. » Ἄρ' οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν ὡς δυσασχῆτος ἔγαν καὶ δυσδιακόμιστον ἀληθῶς τὸ τοῦ νόμου φορτίον ; Συνίης γάρ ὅπως καὶ ἐπ' ἀνεθελήτοις ἀρῶστίαις καταγράφει δίκην, καὶ τὰ

1 Isa. ii, 3, 2 Psal. cxxi, 1, 3 Psal. xcvi, 9, Ibid, 4 1 Cor. v, 13, 5 Ibid. 6, 6 Num. v, 1-4.

κατοικεῖσθαι δὸν τοὺς ταῖς τοιαύταις ἐναλόντας Α
 συμφοραῖς· ἀνθ' οὗτου γὰρ δὴ διαπορήσειεν ἂν τις
 καὶ μάλᾳ εἰκότως, ἔξοικόν τε καὶ ἀπόπεμπτον ἐποι-
 εῖτο τὸν λεπρὸν, καὶ μέντοι πρὸς τοῦτοις τὸν γονορ-
 ροίας πάθει κατισχημένον, καὶ αὐτὸν ἀκάθαρτον
 ἐπὶ ψυχῇ;

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἂν ἔχοιμι νοεῖν, φράσαις δ' ἂν ἴσως
 αὐτός.

ΚΥΡ. Οἶμαι δὴ οὖν ὅτι τῶν ἐν πάχει καὶ σωματι-
 κῶν πραγμάτων εὐ σφόδρα πολλὰ παρὰ θεῶν λόγος
 ἦν, τὴν θείαν ἡμῖν καὶ πνευματικὴν προανατυκούντι
 λατρείαν. Κολάζεται μὲν γὰρ τὰ ἐξω νόμου, καὶ ὅσα
 τοῦ πρέποντος ἐκβεδνηκῶτα φαίνεται, ταυτὶ φαίην ἂν
 ὅτι κρίσιν εἶναι καὶ δίκην, ἀρρώστημα δὲ τὸ σω-
 ματικόν, κατ' οὐδένα τρόπον προσκρούσειεν ἂν τοῖς
 νόμοις. Κείσεται δὴ οὖν εἰκότως καὶ ἀπιωπία γρα-
 φῆς, καὶ τὸ ἐγκαλεῖσθαι πρὸς τινος, οὐκ ἂν ἔχοι
 παθὲν ἢ γὰρ οὐχὶ παντὶ τῷ σαφὲς, ὅτι νοσεῖ μὲν
 ἐκῶν οὐδαίς, εὐκαταίστατον δὲ πᾶς τις εὖν, οἶμαι,
 προεῖται τὸ εὐρωστεῖν;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Θύεσσιν κἄν εἰ ἔχοι τι τὸ ἀκαλλὲς τῆς ἱστο-
 ρίας ὁ λόγος, τὸ λυποῦν οὐδὲν ἔστιν, ἂν διεξάγοιτο
 καλῶς τὰ πνευματικὰ πρὸς γε τὰ τῷ νομοθέτῃ δο-
 κοῦν. Λέπρα τοίνυν ἐστὶ, σαρκὸς νέκρωσις, καὶ βο-
 ρὸν ὅτι μάλιστα τὸ πάθος. Ταγάρτοι καὶ ὁ θεοσεβίος
 Μωσῆς λελεπρωμένης αὐτῷ τῆς Μαρίας, περιδεῆς
 γαθῶνός, ἐθυμῶς τε λέων, ἐλεπάρει, λέγων· «Ὁ Θεός,
 δέομαι σου, ἴσασαι αὐτήν,» ἔφη γὰρ· «Μὴ γένηται
 ὡσαύτῃ ἐκτρομα ἐκπορευόμενον ἐκ μήτρας μητρὸς,
 καὶ καταφάγεται τὸ ἡμισυ τῶν σαρκῶν αὐτῆς,» Γο-
 νορροῦ δὲ τί ἂν λέγοιμι, ποταπὸν τὸ πάθος; ἠγγύηκε
 γὰρ οὐδαίς. Τό γε μὴν φακάρτους εἶναι τινὰς ἐπὶ
 ψυχῇ, τοιάνδε τι δηλοῦν, τὸ κατεχομένον ὄγειν καὶ
 ἀγγῶ γενέσθαι νεκροῦ σώματος, εἰς μολυσμοῦ τρό-
 πον τοῖς ἀρχαιοτέροις ὁ νόμος κατελογίζετο, ἀπηχθη-
 μένην θεῶ τῷ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντι, τὴν νεκρό-
 τητα δεκτός. Καὶ μὴν καὶ ἐτέρως, εἰς νοῦ καὶ φο-
 χῆς νέκρωσιν καθάπερ ἐν τύπῳ παχεῖ, τὸ χρέμα
 δεχόμενος. Νεκρὸς δὲ νοῦς καὶ ἀπεψυγμένος, ὁ φιλ-
 μαρτήμων, καὶ τῶν εἰς ζωὴν ἀνδραγαθημάτων ἀμοι-
 ρεῖν εἰδισμένος. Ἀλλ' εἰ τεθνάναι συνέθη τινὲς,
 πᾶσὶ πως ἀνάγκη, τοὺς ἐξ αἱματός τε καὶ κατὰ γέ-
 νος οἰκίους συνέναι τε καὶ δρᾶν ἐπ' αὐτῷ τὰ νομο-
 μισμένα· πλὴν ἀκάθαρτοι καὶ ὄδοι κατὰ τὸν νόμον, D
 οὐκ εἰσάπαν δὲ καὶ μέχρι παντός, ἀλλ' ἦν τις αὐτοῖς
 ἀνοιαθάρσεως τρόπος. Ἐχεις ἀποκρῶσαι τῆς ἱστο-
 ρίας δήλωσιν.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλᾳ.

ΚΥΡ. Φέρε δὴ οὖν εἰς πνευματικὴν θεωρίαν με-
 τασταχουῶντες αὐτήν, ἐκεῖνο λέγωμεν, ὅτι σημαί-
 νει μὲν ἡμῶν ὁ λεπρὸς, τὸν τοῖς εἰς νεότητα πάθει
 πικρῶς κατεστιγμένον. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς
 σαρκὸς, ἃ καὶ αὐτὸς ἡμῶν ὁ σφόδρατος Παῦλος κο-
 ηρωθεῖτο λέγων· «Πορνεία, ἀκαθάρσια, εἰδωλολα-
 τρεία, ἐχθραί, ἔρις, θυμοί, ζηλοί.» Ἐτέρως γε μὴν,

Α essent qui ejusmodi calamitatibus tenerentur :
 quid enim cause fuit, dubitaverit fortasse, nec abs-
 re, quispiam, car domo excluderet atque rejiceret
 leprosum, eamque præterea qui seminis fluxu la-
 boraret, et immundum in anima?

PALL. Equidem nequeo intelligere. Sed id tu
 fortasse explicabis.

CYR. Arbitror igitur concretas corporeasque res
 haud maxima curæ Deo fuisse, cum divinum nobis
 spiritualeque cultum præscriberet. Nam quæ
 præter legem sunt, et quæcumque ab eo quod de-
 ceat egredi videntur, ea censuerim supplicio esse
 poenæque obnoxia : corporeo vero morbus nulla
 ratione legibus adversatur; ideoque etiam a crimine
 longissimo aderit, neque a quoquam ullis ex parte
 accusari poterit: quid enim? non cuivis liquet,
 ægrotare quidem sponte neminem, sed omnes ho-
 nam valetudinem rem exoptatissimam putare?

PALL. Verum est.

CYR. Ergo etiamsi nemini indecorum continere
 videantur historiarum verba, nihil tamen erit quod
 offendat, si spiritualia recte ad legislatoris volunta-
 tem atque sententiam dirigantur. Lepra igitur est
 morbus quo caro emoritur, isque morbus maxime
 membra depascitur. Itaque beatus Moyses, cum
 ipsius soror Maria lepra esset infecta, timere perter-
 ritus, et percussus animo, rogabat, dicens : « Deus,
 obsecro te, sans illud; » sit enim : « Ne fiat sicut
 abortivum, quod egreditur ex vulva matris, et de-
 voret dimidium carnis ejus. » Seminis vero fluxus
 quale malum sit, quid attinet dicere? Nemo enim
 ignorat. Sed quod nonnulli immundi sint in anima,
 id ejusmodi quiddam significat : mortuum contin-
 gere, et ad cadaver propius accedere, immunditiae
 loco apud veteres ex lege habebatur; in quo mor-
 talitatem rem esse Deo detestabilem, qui omnia vi-
 vificare potest, lex indicabat. Quinetiam alia quo-
 que ratione eam rem ad mentis animique interitum
 tanquam in radiore figura significandam accipie-
 bat : mortuus autem et extinctus est animus cui
 peccata placent, et qui omnibus præclaris vitæ ac-
 tionibus caret. Sed, si acciderat ut aliqui more-
 rentur, prorsus necesse erat ut propinqui et cognati
 convenirent, et ei justa ex more facerent : verum
 hi quoque immundi erant juxta legem, 482 non
 summo tamen atque perpetuo immunditiæ genere :
 erat enim illis quidam purgationis modus. Habes
 historiarum explicationem ejusmodi, ut sit satis.

PALL. Sane quidem.

CYR. Agedum igitur, illam ad spirituales intel-
 ligentiam convertendo, dicamus, leproso significari
 nobis illum qui variis adolescentiæ vitii veluti
 notis est compunctus. Ea porro sunt opera carnis,
 quæ nobis ille idem sapientissimus vir Paulus enu-
 meravit dicens : « Fornicatio, immunditia, idolola-
 tria, inimicitia, contentiones iræ, invidia. »

° Num. xii, 11-15. ° Galat. v, 19, 20.

Alter vero ille seminis fluxu laborans, eum significat qui semper atque intemperanter in inquinamenti versatur, illamque naturæ habilitatem ad virtutis laudandarumque actionum fecunditatem incassum consumit.

PALL. Quale istud est quod ais?

CYR. Longum sane esset de universis dicere : sed uno interim perspicuo et evidenti, ad ea, quæ dixi demonstranda, utar exemplo. Qui animo sunt ingenuo, et, ut ita dicam, exposito, si illum adjece- rint ad dicendum disserendumque de veritate, nonne illam rectorum ac verorum dogmatum venustatem tanquam fructum non mediocriter admirabilem assequuntur?

PALL. Sane quidem...

CYR. Atqui neque in eo studio sunt, neque id agere curant, sed animum potius ab utili rectaque via detorquent, atque impiorum dogmatum patronum constituunt, aut mundanæ malitiæ admini- strum reddunt, ii doli atque fallaciæ illum parentem efficiunt, ipsamque naturæ habilitatem ad virtutem in rebus inutilibus perdunt, imaginemque nobis illius seminiflui depingunt, atque in suis moribus ostendunt animi languorem corporali morbo esse persimilem.

PALL. Recte dicis.

CYR. Postremo, qui impurus est in anima, eum omnino designat, qui alienæ mortalitatis particeps factus est, et aliorum criminibus præ ignavia inficitur, quem beatus quoque David alloquitur : « Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas ¹¹. » Ut enim ea facere quæ nefas est animam ac mentem lædit et interimit, sic iis, qui ea faciunt, consentire : eorum vero, qui ipsi faciunt, peccati socius est qui in eadem est voluntate ; neque enim is expers est ullo modo culpæ. Itaque Paulus : « Teipsum, » inquit, « castam custodi, neque communices peccatis alienis ¹²; » **483** hoc, ut opinor, est in mortuo spiritualiter inquinari.

PALL. Ita videtur.

CYR. Recte igitur de congregatione discedere jussit leprosum, et seminifluum, et impurum in anima, neque sanctorum choris inseri permisit eos quorum impuritas ægre poterat ablui : « Quæ enim societas luci ad tenebras? vel quæ pars, » inquit, **D** « fidei cum infidei ¹³? »

PALL. Periculosum est igitur illotis quodam- modo pedibus ire in domum Dei.

CYR. Periculosissimum sane, siquidem illud verum est, non impune licere Deum offendere. Alios quoque ab atrio sancto excludit in Deuteronomio, dicens : « Non ingreditur collisus et exsectus in ecclesiam Domini ; non ingreditur de scorto natus in ecclesiam Domini ; non ingreditur Ammonites et Moabites in ecclesiam Domini, et usque ad decimam generationem non ingreditur in ec- clesiam Domini, et usque in sæculum, eo quod non

Α τοῦτ' ἐστίν, ὁ γονοβρύχης, τὸν ἀεὶ καὶ ἀσχήτως ἐν μολυσμοῖς, καὶ τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδειότητα πρὸς καρποφορίαν ἐνάοετόν τε καὶ ἀξιάγαστον δαπανῶντα πρὸς τὸ μηδέν.

ΠΑΛΛ. Οἶον δὲ τι φῆς;

ΚΥΡ. Πλατὺς μὲν λίαν ὁ ἐφ' ἅπασιν λόγος· ἐνὶ δὲ δὴ τέως σαφεὶ καὶ ἐναργεστάτῳ κεχρησόμεαι παραδειγματι, πρὸς ἀπόδειξιν ὧν ἔφη· οἱ τὸν νοῦν ἔχοντες εὐφροδὲ καὶ οἰονείτως ἀπεξεσμένοι τοῖς περὶ τῆς ἀληθείας αὐτὸν ἐνιέντες λόγοις, ἄρ' οὐχὶ τὸ ἐν ὁρθότητι τε καὶ ἀτρεκέλῳ δογμάτων εὐπρεπὲς καρπὸν ἔξουσιν οὐκ ἀθαύμαστον;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλ

ΚΥΡ. Οἱ δὲ γε τοῦτ' ἐμὲν, οὐχὶ φρονεῖν τε καὶ δρᾶν ἡρημένοι, παρατρέποντες δὲ μᾶλλον τῆς ἀναγκαίας ὁδοῦ, καὶ δογμάτων ἀνοσιῶν ἰστώντες συνήγορον, ἤγουν τῆς ἐν κόσμῳ πονηρίας ἀποφαίνοντες ὑπουργὸν, δόλου καὶ ἀπάτης· ποιοῦνται γεννήτορα, τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδειότητα πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐπ' οὐδενὶ τῶν χρησίμων ζημιούμενοι, καταγράφουσιν ἡμῖν εὖ μᾶλα τὸν γονοβρύχην, καὶ πάθους σωματικῆς ψυχικῆς ἀβρωστίας ὁμοφροδὲ δεκνούσους ἐν ἰδίῳ τρόπῳ.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἔφης.

ΚΥΡ. Ὁ δὲ ἀκάθαρτος ἐπὶ ψυχῇ σημαίνει πᾶν τῶς τῆς ἐτέρων νεκρότητος τὸν μετασχηκτότα, καὶ πλημμελημάτων ἄλλοτριῶν ῥαθύμως ἀνακτιπλάμενον, πρὸς δὲ καὶ ὁ θεὸς ἔφη πρὸς Δαβὶδ· « Εἰ ἰδεῖς κλέπτην, συνέτρεχες αὐτῷ, καὶ μετὰ μοιχοῦ τὴν μερίδα σου ἐτίθεις. » Κατασίνεται γὰρ ὡσπερ καὶ κατανεκροῖ ψυχὴν τε καὶ νοῦν, τὸ δρᾶν ἢ μὴ θέμις, οὕτω τὸ τοῖς αὐτὰ δρᾶσι συνευδοκεῖν, καὶ τοῖς αὐτοῦργοῦσιν εἰς ἁμαρτίαν κοινωνῆς ἂν εἴη καὶ ὁ συνευελήτης. Ἀκαταίτιατος γὰρ οὐτε πού. Τοῦτάροι καὶ Παῦλος· « Σαυτὸν ἄγρον τήρει, » φησί, « καὶ μὴ κοινωνῆς ἁμαρτίας ἄλλοτριας; » τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ ἐπὶ νεκρῶ μολύνεσθαι νοητῶς.

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Ἀποστελεῖται δὲ οὖν τῆς συναγωγῆς εὖ μᾶλα προστέταχεν λεπρὸν καὶ γονοβρύχην, καὶ ἀκάθαρτον ἐπὶ τῇ ψυχῇ, τοῖς τῶν ἁγίων χοροῖς οὐκ ἔων ἀναπλέεσθαι τοὺς δυσσαπόνιπτον ἔχοντας τὴν ἀκαθαρσίαν; « Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστου; » φησί.

ΠΑΛΛ. Σφαλερὸν οὖν ἔρα, τὸ ἀνίπτοις ὡσπερ λένας ποσὶν εἰς οἶκον Θεοῦ.

ΚΥΡ. Σφαλερώτατον μὲν οὖν, ἔσπερ ἐστὶν ἀληθές, ἐτι τῶ Θεῷ προσκρούειν οὐκ ἀζήμιον. Ἐξείργει δὲ καὶ ἐτέρους τῆς ἁγίας αὐλῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, λέγων· « Οὐκ εἰσελεύσεται θλαδίας καὶ ἀποκορμμένος εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου, οὐκ εἰσελεύσεται ὁ ἐξ πόρνης εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου· οὐκ εἰσελεύσεται Ἀμμανίτης καὶ Μωαβίτης εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου, καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου, καὶ ἕως εἰς τὸν αἰῶνα, παρὰ τὸ μὴ

¹¹ Psal. XLIX, 18. ¹² I Tim. v, 22. ¹³ II Cor. vi, 14.

συναντῆσαι αὐτοὺς ὑμῖν μετὰ ἄρτων καὶ ὕδατος ἐν τῇ ὁδῷ, ἐκπορευομένων ὑμῶν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ὅτι ἐμισθώσαντο ἐπὶ σὲ τὸν Βαλαάμ υἱὸν Βεὺρ ἐκ τῆς Μεσοποταμίας καταρᾶσθαι σε. Καὶ οὐκ ἠθέλησε Κύριος ὁ Θεός σου εἰσακοῦσαι τοῦ Βαλαάμ, καὶ μετέστρεψε Κύριος ὁ Θεός σου τὰς καταράς εἰς εὐλογίαν, ὅτι ἠγάπησέ σε Κύριος ὁ Θεός σου. Οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς, καὶ συμφέροντα αὐτοῖς, πάσας τὰς ἡμέρας σου εἰς τὸν αἰῶνα. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοοῖτο θλαδίας καὶ ἀποκεκομμένος, Ἀμμωνίτης καὶ Μωαβίτης, ἐθέλοιμ' ἂν ἐκμαθεῖν.

ΚΥΡ. Ἄκουε δὴ· ὁ τῆς τῶν εὐνοῦχων ποιήσεως οὐχ εἰς τρόπον, οὐχ εἰς, ὡς Παλλάδιε, διττὸς δὲ τις εἶναι λέγεται, καὶ πεφώρταί. Οἱ μὲν γὰρ εἰσι τομῆαι καὶ διεσπασμένοι τὰ ἀρσενικά· οἱ δὲ τεθλασμένα καὶ ἀχρεῖα παντελῶς φέρουσιν εἶναι, ὡμῶς δὲ καὶ ἀνοσίως ἀποτέμνεται τινες ἐσθ' ὅτε τὸ παιδοποιῶν τοῦ σώματος μύριον, καὶ εἰσιν ἄπρακτοι πρὸς τὰ ἀνδρῶς, καίτοι τελοῦντες ἐν ἀνδράσι φύσει τε καὶ ἡλικίᾳ· ἀνδρείας δὲ σύμβολον, τὰ ἀρσενικά. Τὸν τοίνυν θλαδίαν ὑποτοπητέον, τὸν οἰονείπως οὐκ ἐξεσπασμένον εἰσάπαν ψυχῆν τε καὶ νοῦν, συντεθραυσμένην δὲ μᾶλλον σώζοντά πως ἐν αὐτῷ τὴν ἐπ' ἀγαθῶν ἀνδρίαν, ἀποκεκομμένον γε μὴν, τὸν ὀλοκλήρως αὐτὰ ἀποθεβληκότα, καὶ τῶν ἀνδρῶν προπεθεστώτων ἐστερημένον. Ἐν ἴσῳ δὲ ὡσερ ἐγκλήματι, τῷ μῆδ' ὄλιως ἀνδρίζεσθαι θέλειν, τὸ μὴ ὑγιῶς ἀνδρίζεσθαι φιλεῖν.

Par est autem crimen quodammodo, et nulla in re integre se virum præstare.

ΠΑΛΛ. Οἶον δὴ τί φῆς;

ΚΥΡ. Ἀναπεπτώκασι τινες εἰς ἐπιθυμίας σαρκικὰς, ὄλιως ὡσερ ἡνίας ἀνέντες τῷ πάθει, σαθρόν τε καὶ ἀνανδρον ταῖς εἰς ἀσέλγειαν ἡδοναῖς παραβριπτοῦντες τὸν νοῦν. Ἔτεροι δὲ αὐθραμάζουσι τὴν ἐγκράτειαν, καὶ ἄπτονται μὲν ἐσθ' ὅτε τῶν εἰς τοῦτο λαμπρῶν ἐπιχειρημάτων, ἐκδεδίασι δὲ τὴν ἀντίστασιν, καὶ τὴν τῆς ἡδονῆς προσβολῆν οὐ φέροντες, κατανειώουσι πρὸς τὸ ἀναλκε. Ἀρ' οὖν, οὐχὶ τὸν μὲν εἰσάπαν ἀπειρηκότα τοῖς εἰς ἀνδρίαν ἐπιχειρήμασιν προσερεῖς εἰκότως ἀποκεκομμένον; Τὸν δὲ εἰς νοῦν μὲν ἔχοντα τὸ θέλειν ἀνδρίζεσθαι, μὴ μὴν εἶναι καὶ κατορθεῖν ἰσχύοντα τὴν ἀρετὴν, οἴησθαι θλαδίαν, εἰς τῶν πεπτήτα μεταχαράττων ἀστεῖως καὶ τὰ τοῦ σώματος πάθη, καὶ εἰκόνα τῶν νοητῶν καὶ ἀφανεστέρων, τὰ ἐν αἰσθήσει δεχόμενος;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Συνεξείργετο δὲ τούτοις Ἀμμωνίτης τε καὶ Μωαβίτης, ὡς ἀνόσιοι τε καὶ βδελυρώτατοι, καὶ λεόντων δίκην τοῖς ἁγίοις ἐπιφύσμενοι, καὶ τοῖς εὐδοκίμοις εἰσθῶσι, τὰ ἐκ φθόνου καὶ βασκανίας ἐπιχέοντες βέλη. Τύπος δ' ἂν εἶεν, Ἀμμωνίται μὲν δὴ, τῶν ἀφιλοκτιρμῶν ἀίρετικῶν. Μωαβίται δὲ αὐτῶν, τῶν ἐν πλάνας εἶναι ταῖς εἰδωλικαῖς, καὶ ταῖς τῶν δαιμονίων μοχθηραῖς ὑπεστρωμένων· θεοσυγχεῖς γὰρ ἄμφω, καὶ ἀδελφὸν ὡσερ κατὰ τῶν ἁγίων νοσοῦντες τὸ θράος.

occurrerint vobis cum panibus et aqua in via, cum egrederemini de Ægypto, et quia mercede conduxerunt adversum te Balaam filium Beor de Mesopotamia, ut malediceret tibi, et noluit Dominus Deus tuus exaudire Balaam: et convertit Dominus Deus tuus maledicta in benedictionem, quia dilexit te Dominus Deus tuus. Non loqueris ad illos pacifica, neque illis utilia omnibus diebus tuis in sæculum ¹⁴. »

PALL. Quis vero intelligi possit collisus et exsectus, Ammonites etiam ac Moabites, libenter audierim.

CYR. Accipe igitur. Non unus est modus quo ennucli fiunt, Palladi, non unus, inquam, sed duobus modis fieri dicuntur, atque compertum est; alii namque exsecti sunt, quibus ademta sunt virilia; alii eadem contusa prorsusque inutilia adhuc ferunt: teterrime autem atque nefarie abscinditur nonnunquam pars illa corporis, ad liberos procreandos a natura constituta, ex quo inertes evadunt ad viri officia, quamvis inter viros natura atque habitu corporis censeantur: sunt autem eæ viri partes virtutis atque fortitudinis signum. Igitur collisum eum esse existimandum est, cui mens atque animus non sit prorsus ademptus, sed contusam potius virtutem ad recte faciendum in se ipso retineat: exsectum vero, qui hæc penitus amiserit, iisque careat quæ sunt virorum maxime propria. **484**

prorsus viriliter se gerere velle, et non plene atque

C PALL. Quale tandem istud est quod ais?

CYR. Resupini quidam in carnalibus desideriis jacent, atque illis totas habenas laxant, animumque languentem et effeminatum ad intemperantes voluptates abijciunt: alii contra temperantiam admirantur, et præclaros ad eam rem conatus nonnunquam parant, sed tamen repugnantiam pertimescunt; ac, voluptatis impetum non ferentes, ad ignaviam vergunt. Nonne igitur qui prorsus viriles conatus abjecerit, eum jure appellabis abscissum? Qui vero habet quidem in animo viriliter se gerendi voluntatem, non tamen etiam perficere virtutem potest, hunc collisum existimabis, corporisque vitia apte ad morum qualitatem transferes, et rerum spiritualium atque occultarum imaginem in iis quæ sensu perspiciuntur, accipies?

PALL. Maxime vero.

CYR. Cum his una Ammonites et Moabites exclusi sunt, tanquam impii et execrandi, et qui leonum instar sanctos viros invadant, et in eos qui se laudabiliter gerere soliti sint, invidiæ et obrectationis tela conjiciant. Sunt autem Ammonitæ hæreticorum, humanitatis expertium, figura; Moabitæ vero eorum qui adhuc in idololatriæ errore versantur, et nequitia dæmoniorum subjecti sunt: utriusque enim Deo sunt odio, et adversus sanctos cognata similitudine audacia feruntur.

¹⁴ Deut. xxiii, 1-6.

PALL. Quod dicis, non satis intelligo.

CYR. Intelliges probe, et quidem brevi. Ammonitæ namque, ex Esau natî, propinqui et consanguinei filiorum Jacob, id est Israelitarum, erant; sed qui ex Esau genus ducebant, nescio quonam modo, omni cogitatione generis subjecta, cognationis mores ementiti sunt, et asperi ac duri adversus propinquos et consanguineos, id est adversus Israelitas, deprehensi. Cum enim illi ex Ægypto profecti, Ammonitarum regionem præterirent, ejus terræ habitatorem, utpote qui frater esset, rogabant ut sibi pertransire permitteret, et sui, qui injuria violati essent, misericordiam cæperet: ille vero minime permisit; non permisit, dico? Imo vero in armis fuit, et bellum suscepit, gravissimaque illos affecisset injuria, nisi Israel divino oraculo admonitus declinasset: 485 Scripturæ porro verba sic habent: « Et misit Moyses nuntios de Cades ad regem Edom, dicens: Hæc dicit frater tuus Israel: Tu scis omnem laborem qui invenit nos: et descenderunt patres nostri in Ægyptum, et habitavimus in Ægypto diebus pluribus, et afflixerunt nos Ægyptii et patres nostros; et clamavimus ad Dominum, et exaudivit Dominus vocem nostram, et misit angelos, et eduxit nos ex Ægypto. Et nunc sumus in urbe Cades, ex parte confinium tuorum. Pertransibimus per terram tuam; non pertransibimus per agros tuos, neque per vineas tuas, neque bibemus aquam de lacubus tuis: via regia gradiemur, non declinabimus ad dextram aut ad sinistram, quoad prætereamus terminos tuos. Et dixit ad eum Edom: Non transibis per me; alioqui ad pugnam exibo in occursum tuum ¹². » Et post hæc: « Et exiit Edom in occursum ejus cum turba multa, et in manu valida; et noluit Edom concedere Israel ut pertransiret per terminos suos: et declinavit Israel ad eam ¹³. » Annon hæc verba perspicua sunt et clara?

PALL. Non satis quidem.

CYR. Quid enim? non intelligis, quemadmodum eos, quamvis propinquitatis habitu conjuncti essent Israelitis, tamen inhumanos ac duros nihilque a feris belluis fuisse diversos, ipsæ res gestæ coarguerint? Rerum, cum illos in labore ac sudore positos tanquam fratres miserari debuissent, exierunt ut illos oppugnarent. Ideo lex inquit; « Non ingredientur in ecclesiam Domini, eo quod non occurrerint ipsi vobis cum pane et aqua, cum egrederemini de terra Ægypti ¹⁴, » id est, propter eorum nimiam immanitatem ac feritatem, quæ usque ad nefarios mores progressa est. Tales autem in nos, qui recto fidei itinere incedere instituitis, hæreticorum populos ac principes esse videre licet: nam quod ad nomen ac solus Dei Patris agnitionem ac fidem in Filium ac Spiritum sanctum attinet, quamvis non prorsus integram, videntur illi quidem, etsi falso, quasi fratres nostri esse, et sensu degeneri con-

¹² Num. xx, 14-18. ¹³ Ibid 20, 21. ¹⁴ Deut. xxiii, 4.

A ΠΑΛΛ. Οὐ σφόδρα συνιμι δ φής.

ΚΥΡ. Συνιείς εὖ μάλα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰ. Ἀμμανίται μὲν γὰρ Ἰσαὺ γεγονότες, ἀγγλιστῆραι καὶ ὀμαίμονες τοῖς ἐξ Ἰακώβ ἦσαν υἱοῖς, φημι δὲ τῷ Ἰσραὴλ (1)· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς οὐκ οὐδὲ ὅπως τῆς φύσεως ἀλογήσαντες, τὸν τῆς συγγενείας ἐκείνων τρόπον οἱ ἐξ Ἰσαὺ, δεινοὶ τε καὶ ἀκαμπτεῖς κατασφῶντο λοιπὸν πρὸς τοὺς ἀγχού καὶ ἐξ αἵματος, τὸν ἔστι τῶν Ἰσραὴλ. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς Αἰγυπτίου ἀπαίρων τὴν Ἀμμανιτῶν παρέθει χώραν, ὡς ἀλλοφὸν ἐλιπάρει τὸν οἰκήτορα παριέναι, ἢ διάττειν αὐτοὺς καὶ κατοικτελεῖν ἡδικημένους· ὁ δὲ οὐκ ἔπειθε. Καὶ τί τοῦτο λέγω; Μᾶλλον δὲ καὶ ἐν ὄπλοις, ἢ καὶ πόλεμον αἰρεῖται. Κἂν ἡδίκησε δεινῶς, εἰ μὴ κατὰ θεῖαν ὁμφῆν, ἀπανένουκεν ὁ Ἰσραὴλ· ἔχει δὲ οὕτω τὸ γεγραμμένον· « Καὶ ἀπέστειλε Μωσῆς ἀγγέλους ἐκ Κάδης πρὸς βασιλεῖα Ἐδῶμ, λέγων· Τόδε ἰγείε ἀδελφός σου Ἰσραὴλ· Σὺ ἐπίστη πάντα τὸν μόχθον τὸν εὐρόντα ἡμᾶς. Καὶ κατέδησαν οἱ πατέρες ἡμῶν εἰς Αἰγυπτὸν, καὶ παρεκτρίσασαν ἐν Αἰγυπτῷ ἡμέρας πλείους, καὶ ἐκίχασαν ἡμᾶς οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. Καὶ ἀνεβοήσαμεν πρὸς Κύριον, καὶ εἰσήκουσε Κύριος τῆς φωνῆς ἡμῶν, καὶ ἐποίησε ἀγγέλους, ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου. Καὶ τὸν ἔσμεν ἐν Κάδης πόλει, ἐκ μέσους τῶν ὄριων σου. Παραλευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου. Οὐ διελευσόμεθα ἐκ ἀγρῶν, οὐδὲ δι' ἀμπελιῶνων, οὐδὲ πόματα ὕδαρ ἐκ λάκκων σου. Ὅδῳ βασιλικῆς πορευσόμεθα· οὐκ ἐκκληυσόμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα, ἕως ἂν παρίθωμεν τὰ ὄρια σου. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἐδῶμ· Οὐ διελεύσει δὲ ἐμοῦ. Εἰ δὲ μὴ, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι εἰς συνάντησίν σοι. » Καὶ μεθ' ἕτερα· « Καὶ ἐβλήθη Ἐδῶμ εἰς συνάντησιν αὐτῶ ἐν ἔχλω βαρεῖ, καὶ ἐν χειρὶ ἰσχυρῆ. Καὶ οὐκ ἠθέλησεν Ἐδῶμ δοῦναι τῷ Ἰσραὴλ παραλθεῖν διὰ τῶν ὄριων αὐτοῦ. Καὶ ἐξέλιθεν Ἰσραὴλ ἀπ' αὐτοῦ. » Ἄρ' οὐχὶ σαφῆς τὰ ἰσχυρὰ καὶ ἐναρτήεις ὁ λόγος;

ΠΑΛΛ. Οὕτι που μάλα.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ συνίης ὅτι σχεσεῖ τῆ κατ' ἀπὸστασίαν συνημμένοι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, ἀφιλόστοργοὶ τε καὶ ἀτεράμονες, καὶ θηρῶν ἀγρίων διενεγκόντες ὡδὸν, ἐξ αὐτῶν ἠλέγχοντο τῶν πραγμάτων; Ἐπακταίρας γὰρ δεόν ὡς ἀδελφούς, ἐν ἰδρώσιν θντας καὶ πόνοις, ἐξίασι καταδῶσαντες. Τολιχάρτοι φησὶν ὁ νόμος· « Οὐκ εἰσελεύσονται εἰς ἐκκλησίαν Κυρίου, παρὰ τὸ μὴ συναντήσαι ἑαυτοὺς μετὰ ἔστου καὶ ὄδατος, ἐκπορευομένων ὑμῶν ἐξ Αἰγύπτου, » τοῦ ἔστι, διὰ τὸ ἔγαν ἀσυνεπαθῆς, καὶ ἀγρίων ἐκπεφοικησῆς εἰς ἀνασιαιότητα τρόπων. Ἴδοις ὃ ἂν ὅτι τοιοῦτοι πρὸς ἡμᾶς τοὺς ὀρθοποδοῦν ἡρημῆνοὺς οἱ τῶν αἰρετικῶν λαοὶ καὶ ἡγούμενοι. Ὅσον γὰρ ἦσαν εἰς γε τὸ θεῖον καὶ μόνον εἰδέναι θεὸν τὸν Πατέρα, καὶ τὴν εἰς γῆν καὶ τὸ Πνεῦμα προσέθεσθαι πίστιν, εἰ καὶ μὴ εἰσάκου ὕγιως δόξαν ἔχουσιν οὐκ ἀληθῆ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀδικηφόρητος, καὶ νοθηφοροῦσαι γνώμῃ τὸ συγγενῆς, ἀλλ' ἐν διαγωμῶν οὖσιν οὐκ ἐπαμύνουσαι, μᾶλλον δὲ καὶ

(1) Neque Ammonitæ fuerunt, neque ea gens ex Esau genus ducebat.

ταῖς καθ' ἑαυτῶν ἐπιφορτίζουσι μοχθηρίαις. « Ἐξ ἡμῶν γὰρ ἐξῆλθεν, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. « Εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενη-
κεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν. » Οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, κα-
τάπλαστον ἔχουσι πρὸς ἐπιεικῆς, οὐ μὴν ἔτι καὶ δρῶν
εἰσθῆσαι τὰ εἰς δόξαν αὐτοῦ, προσφωνήσκειν ἂν καὶ
μάλα εἰκότως. « Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἔστι,
καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. » Ἀρὰ σοὶ
θεοῦσιν Ἀμμωνίταις τοικεῖναι τὰ θεομοσῆ τῶν αἰρε-
τικῶν ἐργαστήρια, τὸ ἀσυμπαθὲς τε καὶ ἀφιλόθεον
ἐκτόπως ἡβρωστηκότες;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὲ καὶ Μωαβίτας, εἰ δοκεῖ, πολεμι-
τάτους ὄντας ἀναφανδὸν τοῖς ἐθιλοῦσι λατρεῖν Θεῷ B
τῷ μόνῳ τε φύσει καὶ ἀληθῶς. Ἦσαν μὲν γὰρ εἰδώ-
λων προσκυνηταί, μαντικαῖς τε καὶ γοητικαῖς ἐξαι-
ρέτως ἐπιβαρυσάμενοι, καὶ περὶ πτήσεις τῶν οἰκῶν
ὡς μετρίως ἐπισημασμένοι, ἐπιτριζόντες δὲ τοὺς ὀδόντας
ταῖς τοῦ Ἰσραὴλ εὐπραγίαις, κατεμισθοῦντο τὸν
Βαλαάμ, καὶ ἐπαρῶσθαι παρετρεχούσων, δυνάμει δὲ
τῇ ἀφράστῃ Θεοῦ, τὸ τοῦ μάντεως στόμα πρὸς ἀν-
εθέλητους αὐτοῖς εὐλογίας μετεσκευάζετο. Τοιοῦτος
ἂν εἴη καθ' ἡμῶν ὁ Ἑλλήνων πόλεμος, τῇ τοῦ Σωτή-
ρος ἡμῶν διαφθοραμένην δόξῃ, καὶ πᾶσαν τοῦ δια-
βόλου καθ' ἡμῶν κατεξανιστάμενον ἰσχύον, ἣν ἡ
θεοῦ καὶ ἀναθεν κατασεύει χάρις, τῆς τῶν δαιμόνων
ἀγέλης τὸ ἀναλκι καταχέουσα, καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς
ἀναθεῖσα τρόπον πρὸς τὸ εὐφραίνειν εἰδός.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀμμωνίταις δὲ καὶ μέντοι καὶ Μωαβίταις,
ἀτιδῆ τὰ ἄγια καὶ μάλα γε εἰκότως οἷς γὰρ ἀδελ-
φὰ τὰ τομῆματα καὶ ὁμοειδῆ τὸ θρόνος, τοῦτοις
ἂν εἴη πρέπον καὶ ταῖς ἰσορροπίαις ἐκλιπῶναι δίκαις.
Ἄθρει δὲ δι' τοῦ νόμου τὸ ἀσφαλές. ἐξίστησι
γὰρ παντελῶς τοὺς ἁγίους αὐτῶν, καὶ ὅδ' ἔσον εἰ-
πεῖν εἰς κοινολογίαν ἵναί τι θέλει, παρεγγυῆ λέγων.
« Οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικά αὐτοῖς, καὶ συμφέ-
ροντα αὐτοῖς οὐ λαλήσεις, πάσας τὰς ἡμέρας σου εἰς
τὸν αἰῶνα. » Ἀρ' οὐχὶ τοῦτ' ἔστιν ἀναργῶς, ὃ καὶ
ἀγίων ἡμᾶς ἐξεκαίδευσεν δυνάς, Παῦλος τε καὶ
Ἰωάννης; Ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν. « Εἰ τις ἔρχεται πρὸς
ὑμᾶς, καὶ ταύτην τὴν διδασκαλίαν οὐ φέρει, τοῦτω μὴ
χαίρειν λέγετε, » καὶ τοῦτο, σῆμαι, ἔστι τὸ, « Οὐ προ-
σαγορεύσεις εἰρηνικά αὐτοῖς, καὶ συμφέροντα αὐτοῖς. »
Ὁ δὲ πάλιν, « Αἰρετικὸν ἀνθρώπον μετὰ μίαν καὶ
δευτέραν νοθεσίαν, παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται
ὁ τοιοῦτος. » Τοῦτ' ἔστι τὸ, Οὐ λαλήσεις συμφέροντα
αὐτοῖς. Δεῖν γὰρ φησὶν ὁ νόμος τοῖς ἄλλοις ἐξοστραμ-
μένους, ὡς μισητοὺς παραχωρεῖν, λέγοντας. « Πο-
ρεύσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τῇ φλογὶ ἣ
ἐξεκαύσατε. » Ἄλλ' ὁ μὲν Ἀμμωνίτης ἕως τρίτης
ἐργεταί γενεᾶς, Μωαβίτης δὲ καὶ μέχρι δεκάτης,
ἀπὸ γε τοῦ χρόνου, καθάπερ ἐγγύμαι, τῆς ἐπ' ἀμφοῖν
ἀγχιμακθήσεως τὸ μέγεθος ἡμῖν ὑπεμφαινοντος Θεοῦ.
Μετὰ γὰρ, κατὰ τὸ εἰκός, ἡ αἰρετικῶν δίκη φαίη

junctionem generis retinent; at, ubi in persecutio-
nibus versamur, nullam opem ferunt, imo vero sua
insuper malignitate nos onerant: « Nam ex nobis
exierant, sed non erant ex nobis, » ut scriptum est.
« Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique
nobiscum¹⁷. » 486 Quos ipse Salvator, utpote qui
fucatam habeant probitatem, non tamen ea facere
soleant quæ ad ejus gloriam pertinent, alloquitur,
et merito quidem illis verbis: « Qui non est mecum,
contra me est: et qui non congregat mecum, di-
spergit¹⁸. » Annon videntur Ammonitis esse per-
similes illæ Deo invidiæ hæreticorum officinæ, cum
contra fas inhumanitatis et impietatis vitio laborent?

PALL. Maxime quidem.

CYR. Vide etiam Moabitas, si placet, qui solum
et natura et vere Deum colentibus acerbissimos
hostes aperte se præbent: erant enim idolorum
cultores; cumque divinationibus atque incantatio-
nibus præcipue considerent, et circa volatus avium
non mediocriter intenti essent, cumque Israelitarum
secundis rebus offensi dentibus frenderent, con-
duserunt Balaam, et ut eis malediceret compara-
runt: sed ineffabili Dei virtute, os illius divini ad
benedicendum, quod illi minime volebant, immu-
tatum est¹⁹. Tale est gentilium adversum nos bel-
lum, Salvatoris nostri gloriæ invidentium, omnesque
diaboli vires in nos commoventium, quas divina illa
supernaque gratia prosternit, dum in dæmonum
gregem ignaviam immittit, et insidiosos thores in id
transfert quod nobis lætitiā afferre possit.

PALL. Sæpe quidem.

CYR. Ammonitis igitur atque Moabitis non licet
adire sancta, et merito quidem; quorum enim st-
miles conatus fuerunt, et audacia par, eos æquali
pœna multari convenit. Vide autem legis cautio-
nem: disjungit prorsus ab illis sanctos, imperatque
ne vel in eorum congressum, ut ita dicam, atque
colloquium veniant, dicens: « Non loqueris cum
eis pacifica, et illis utilia non loqueris, omnibus die-
bus tuis in sæculum²⁰. » Annon hoc illud plane est
quod nos docuit illud sanctorum hominum par,
Paulus et Joannes? hic enim dixit: « Si quis venit
ad vos, et hanc doctrinam non affert, neque salve
ei dicatis²¹; » idque, ut ego arbitror, est: « Non
loqueris cum illis pacifica, et neque loqueris eis
utilia. » Ille vero: « Hæreticum hominem post unam
et alteram correptionem devita, sciens quia per-
vorosus est hujusmodi²²; » hoc est, Non loqueris
eis utilia. Oportet enim, lex inquit, hominibus ni-
mium perversis tanquam furiosis de via conoedere,
dicentes: « Ille in lumine ignis vestri, et flamma quam
vos accendistis²³. » 487 Sed Ammonites quidem
usque ad tertiam generationem excluditur, Moabi-
tes vero usque ad decimam: qua in re a tempore,
ut ego sentio, magnitudinem indignationis qua
utroque prosequeretur, Deus insinuavit. Minor est
enim, ut consentaneum est, hæreticorum pœna:

¹⁷ I Joan. II, 19. ¹⁸ Luc. XI, 23. ¹⁹ Num. XXII, XXIII, XXIV. ²⁰ Deut. XXIII, 6. ²¹ II Joan., 10. ²² Tit. III, 10.
²³ Isa. I, 11.

licet enim de illis dicere, quod est procul dubio de A
Judæis dictum : « Testimonium enim illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam ²² : » nam, cum se recte dicere, ac sapientes esse putent, non advertunt miseri se veritatis dogmatis repugnare; cumque ficto zelo te-
neantur, se Dei gloriæ patrocinium suscepisse putant, in eo quod cum recte sentientibus bellum gerunt. At vero Moabitæ, id est gentiliū turmæ, ex aperto ac palam nihilque prorsus reformidantes, cum Dei gloria pugnant : ideoque lex gravio-
rem eis pœnam imposuit. Utrique tamen a sacris ædi-
bus, ut profani Deoque invisī, rejiciuntur.

PALL. Igitur non sine damno est, quod ad in-
quinationis contagionem pertinet, cum exteris et di-
versa sentientibus vel in congressum venire.

CYR. Rectissime sentis. Itaque lex etiam eos qui
abluti sunt ac puri, ob eamque causam Dei familia-
res effecti, ab illorum exsecrandis sordibus disjun-
git, dicens : « Et erit, cum inducet te Dominus
Deus tuus in terram in quam ingrederis ut possi-
deas eam, et sustuleris gentes magnas, et multas, et
fortes, a facie tua, Cethæorum', Pherezæorum, et
Evæorum, et Jebusæorum, et Gergessæorum, et Amor-
rhæorum, et Chananzæorum, septem gentes magnas,
et multas, et fortiores vobis, et tradet eos Dominus
Deus tuus in manus tuas, et percuties eos, destructio-
ne destrues eos. Non junges cum eis fœdus, neque
misereberis illorum, neque affinitate jungeris cum
eis. Filiam tuam non dabis filio ejus, et filiam ejus
non accipies filio tuo : abducat enim filium tuum a
matre, et colet deos alios ²³. » Cauta est ergo lex
ac provida : « Non junges, » inquit, « fœdus cum
eis ; » neque enim convenire atque connecti possunt
cum sanctificatis. qui adhuc profani sunt ; cum
illuminatis, qui in caligine tenebrisque versantur ;
cum iis qui recipiuntur, ii qui rejiciuntur ; cum
iis qui sacrum divinumque tabernaculum ingrediun-
tur, ii qui ab eo repelluntur.

488 PALL. Sed quænam est isthæc legis cautio
atque providentia ? quæ porro causa est quam-
obrem se jungat, idque in universum, a puro profa-
num, quamvis ille præcipua virtute sit ?

CYR. Quia formidandum sane est, Palladi, ne
qui rectus stare videtur, ad ea impellatur quæ mi-
nime conveniunt, et ab eo quod decet detorqueatur,
aliqua re victus, aut titillante voluptate, aut mo-
mentis naturæ insitis ad peccandum depressus :
semper enim illa fere in vitium vergit. Cujus rei
divinus quoque sermo testis est locuples : « Dili-
genter enim, » inquit, « incumbit cogitatio hominis
ad mala ab adolescentia ²⁴. » Ad eamque rem plane
demonstrandam afferam, si placet, quæcunque illam
ex Jacob parente natam perpessam fuisse, sermo est.

PALL. Dinam videlicet intelligis ; sic enim puto.

CYR. Maxime, inquam, Palladi ; sic enim scriptum
est in libro Geneseos : « Et venit Jacob in Salem

γάρ ἄν τις καὶ ἐκ' αὐτοῖς καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐπὶ
τοῖς Ἰουδαίοις. « Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον Θεοῦ
ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. » Οἰόμενοι γὰρ ὀρθο-
επίεις εἶναι καὶ σοφοί, λελήθασιν σφᾶς αὐτοὺς εἰ δει-
λαιοί, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας μαχόμενοι δόγμασι, καὶ
ζήλω πεπλασμένῳ κατακεκρατημένοι, τῇ τοῦ Θεοῦ
δόξῃ συναγορεύειν οἴονται, τοῖς ὀρθοποδοῦσιν ἀντι-
ταττόμενοι. Μωαβίται δέ γε, τοῦτ' ἐστὶν, τὰ Ἑλλήνων
στῖφη, γυμνῶς καὶ ἀναφανδόν, καὶ ὑποστολῆς ἀπά-
σης δίχα, τῇ θεῖα μάχονται δόξῃ. Τοιγάρτοι φορτι-
ωτέραν ἐπήρησέ πως τὴν δίκην αὐτοῖς ὁ νόμος.
Πλὴν ἄμφω τὸν ἱερὸν ἀποπεμπτοὶ περιβόλων, ὡς
βέβηλοι τε καὶ θεομισεῖς.

ΠΑΛΛ. Χρῆμα δὴ οὖν οὐκ ἀζήμιον, ὅσον ἦκεν εἰς
μολυσμοὺς, τὸ ἔθνεοις τισὶ καὶ ἑτερογνώμοσι, κἄν
B γοῦν εἰς λόγους ἰέναι φιλεῖν.

ΚΥΡ. Συνίης εὖ μάλα. Τοιγάρτοι καὶ ὁ νόμος τοὺς
ἐκνεμιμένους καὶ καθαρούς, καὶ οἰκίους ἦδη Θεῷ,
διὰ τοῦτο τῆς ἐκείνων βδελυρίας ἀποτειχίζει λέγων
« Καὶ ἔσται ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν σε Κύριον τὸν Θεόν
σου εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν εἰσπορεύῃ ἐκεῖ κληρονομήσαι
αὐτήν, καὶ ἐξαρεῖξῃθι μεγάλα, καὶ πολλὰ, καὶ ἰσχυρὰ
ἀπὸ προσώπου σου, τὸν Χετταίων, καὶ τὸν Γεργεσαίων,
καὶ τὸν Ἀμορραίων, καὶ τὸν Χαναανίων, καὶ τὸν Φερε-
ζαίων, καὶ τὸν Εὐαίων, καὶ τὸν Ἰεθουσαίων, ἐπὶ τὰ ἔθνη
πολλὰ, καὶ μεγάλα, καὶ ἰσχυρότερα ὑμῶν, καὶ παρα-
δίσει αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν εἰς χεῖράς σου,
καὶ πατάξει αὐτοὺς, ἀφανισμῶ ἀφανίσεις αὐτοὺς.
Οὐ διαθήσῃ πρὸς αὐτοὺς διαθήκην, οὐδ' οὐ μὴ ἐλεήσει
αὐτοὺς, οὐδὲ μὴ γαμβρεύσεις πρὸς αὐτοὺς. Τὴν θυ-
γατέρα σου οὐ δώσεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ τὴν θυγα-
τέρα αὐτοῦ οὐ λήψῃ τῷ υἱῷ σου, ἀποστήσει γὰρ
τὸν υἱόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ λατρεύσει θεοὶς ἑτέροις. »
Ἀσφαλῆς συνὸ νόμος. « Οὐ γὰρ συνθήσῃ, » φησί, « δι-
θήκην πρὸς αὐτοὺς. » ἀσύμβατον γὰρ καὶ ἀσυναφές
τῷ ἡγιασμένῳ, τὸ βέβηλον εἶναι, τῷ πεφαιτισμένῳ,
τὸ ἐν ὁμίχλῃ καὶ σκότῳ, τῷ εἰσοδαγεμένῳ τὸ ἀπαρά-
δεκτον. τῷ πρὸς ἱεράν τε καὶ θείαν εἰσφοιτῶντι
σκηνήν, τὸ ταύτης ἐξωθοῦμενον.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ προμηθὲς τοῦ νόμου ; διότιση
δὲ ἀνθ' ὅτου καὶ τοῦτο εἰσάπαν τοῦ βεβήλου τὸ
καθαρὸν, κἄν εἰ ἐν καλῷ τις γένοιτο τῆς ἀρετῆς ;

ΚΥΡ. Πολὺ γὰρ δὴ λίαν τὸ θέος, ὃ τᾶν μὴ ἄρα
D πως καὶ τό γε ὀρθῶς ἐστάναι δοκοῦν, τὸν ἐφ' ᾧ μὴ
προσθήκον εἰσδέξαιτο κλόνον καὶ παρενεχθεῖν τοῦ
πρίποντος, ὑπὸ τοῦ τυχόν ἐκδεδιασμένον, ἢ ἐρεθι-
ζούσης ἡθονῆς, ἢ κατωδούσης εἰς τὸ πλημμελεῖ, τῆς ἐ-
ούσης τῇ φύσει πρὸς τοῦτο βοπῆς. Ἀπονέμεται γὰρ
αἰ πως ἐπὶ τὸ φαῦλον, καὶ θεῖος ἡμῖν ἐκμαρτυραῖ
λόγος. « Ἐπιμελῶς γὰρ ἔγκαιται, » φησὶν, « ἡ δι-
νικια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος. »
Παραθεῖται δ' ἂν ἐθέλοντί σοι πρὸς ἀπόδειξιν ἐναργῆ,
τὰ ὅσα περ αὐτὴν ὑπομείναι λόγος τὴν ἐξ Ἰακώβ.

ΠΑΛΛ. Δίναν δὴ που φῆς οἶμαι γὰρ ὡδί.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὡ Παλλάδιε· γέγραπται γὰρ
οὕτως ἐν τῷ τῆς Γενέσεως βιβλίῳ. « Καὶ ἦλθεν

²² Rom. x, 2. ²³ Deut. vii, 1-4. ²⁴ Gen. viii, 21.

Ἰακώβ εἰς Σαλήμ πόλιν Σηκίμων, ἣ ἐστὶν ἐν γῆ A
Χαναάν, ὅτε ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας Συ-
ρίας, καὶ παρενέβαλε κατὰ πρόσωπον τῆς πόλεως,
καὶ ἐκτίσατο τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ, οὗ ἔστησεν ἐκεῖ
τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, παρὰ Ἐμμώρ ποτρός Συχέμ,
ἐκατὸν ἀμῶν, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ θυσιαστήριον, καὶ
ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ. Ἐξῆλθε δὲ Δείνα,
ἡ θυγάτηρ Λείας, ἣν ἔτεκε τῷ Ἰακώβ, καταμαθεῖν
τὰς θυγατέρας τῶν ἐγγυρίων, καὶ εἶδεν αὐτὴν Συχέμ
ὁ υἱὸς Ἐμμώρ ὁ Εὐαῖος, ὁ ἀρχὼν τῆς γῆς. Καὶ λα-
βὼν αὐτὴν, ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς. Καὶ ἐπαυτίωσεν
αὐτήν. Καὶ προσέσχε τῇ ψυχῇ Δείνας τῆς θυγατρὸς
Ἰακώβ. Καὶ ἠγάπησε τὴν παρθένον, καὶ ἐλάλησε
κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου αὐτῆς. » Ἄθρει δὲ
οὖν ὅτι σκηνῇ μὲν ἐστὶ τῆ τοῦ πατρὸς ἐμφιλοχωροῦσά
τα καὶ ἐνηλισμένη, ἐν ἣ καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν Θεὸν B
Ἰσραὴλ, καὶ σεπτὸν ἐγήγερτο θυσιαστήριον, ἀδέθη-
λός τε ἦν ἐστὶ καὶ ἐν τοῖς τῆς παρθενίας αὐχήμασιν.
Ἐπειδὴ δὲ τῆς πατρῴας ἐξέθει σκηνῆς, καὶ χῶρον
ἀφείσα τὸν ἱερὸν, γυναιξὶν ὄνθειαις ἐπέμειγετο, πρὸς
ἀσυνήθη βεβήλωσιν παραχρῆμα κατεβιάζετο, καὶ ἦν
οὐκέτι παρθένος, ταῖς ἐτέρων ἡδοναῖς ἀνεθελήτως
μὲν ἐν ἀρχαῖς ὑπενηνεγμένη, παθοῦσα δὲ μετὰ τοῦτο
καὶ τὸ τῷ πλεονεκτήσαντι συνεῖναι θέλει. « Ἐλάλησε γάρ, » φησὶ, « κατὰ τὴν διάνοιαν τῆς παρθένου
αὐτῆς. »

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν εἰς εἰκόνα τῶν νοητῶν παραθέντες
τὸ αἰσθητὸν, φέρε δὴ λέγωμεν, ὅτι σκηνὴν ὡπερ
τινὰ τὴν ἐξαίρετον πολιτείαν οἰκοῦσα ψυχὴ, πάναγνος
ἔσται καὶ καθαρὰ, καὶ βδελυρίας ἀπάσης ἀπηλλα- C
γμένη, εἰ δὲ ἐξοίχοιτό ποι, καὶ πρὸς τὰς τῶν ἀλλοφύ-
λων ἐπέιγοιτο θυγατέρας, τοῦτ' ἐστὶν, εἰ ἐρευνοίη
καὶ κατασκέπτοιτο τὴν τῶν ἐν κόσμῳ ζῶν, τὸν εὐ-
φραδὰ τε καὶ εὐγενῆ φθαρῆσεται νοῦν· εἴη γάρ ἂν οὐκ
ἀξήμιον τὸ συνδιατῆσθαι τοῖς φαύλοις τοῖς ὁσπερ
ἂν γένοιτο σκοπός, τὸ διαβιώναι λαμπρῶς. Ἄλλ' ὅ γε
θεὸς Δαβὶδ οὐκ ἔξω τῆς ἱερᾶς σκηνῆς ἵνατι κατεφω-
ρᾶτο θέλων, ἐμφιλοχερεῖν δὲ μᾶλλον καὶ ἐνδιατῆ-
σθαι οὐ μακρὰν, τῶν ὅτι μάλιστα δι' εὐχῆς ἐποιεῖτο
λέγων· « Μίαν ἡτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ζη-
τήσω, τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς
ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν τὴν τερπνότητα
Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐ-
τοῦ. Ὅτι ἐκρυψέ με ἐν σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κα-
κῶν μου, ἐσκέπασέ με ἐν ἀποκρύφῳ τῆς σκηνῆς D
αὐτοῦ. » Σκηνὴν, οἶμαι, λέγων τὴν θείαν καὶ ἱερὰν,
ὡς ἐν γε δὴ τούτοις, τῆς εὐαγούς πολιτείας τὸ βεβη-
χός τε καὶ ἀκατάσειστον, ἐφ' ἣ τρόπον τινὰ καὶ εἰσ-
δεδικώς, τοῖς καταθροῦν ἰθέλουσι τῶν παθῶν, ἀν-
άλωτος ἦν.

ΠΑΛΛ. Ἐοικεν.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐχὶ σαφέστερόν τε καὶ ἀληθέστερον
ἀναμάθοι τις ἂν, ὅτι τὰ παντὸς ἐπέκεινα μολυσμοῦ
περικυλισσέμεν ἂν ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς ἐρηρεῖσθαι πεπι-
στευμένοις, αἱ πρὸς ἀλλογενεῖς ὁμιλίαι, παρενεγῶν

PALL. 489 Ita est.

CYR. Igitur, posteaquam hoc factum sensibus
expositum ad imaginem rerum spiritualium repræ-
sentandam proposuimus, age jam dicamus, animam,
dum egregiam vivendi rationem tanquam divinum
quoddam tabernaculum incolit, castam esse et pu-
ram, et ab omni turpitudine alienam : quod si quo-
piam exierit, et ad filias alienigenarum perrexerit,
id est, si exquisierit inspexeritque mundanorum
hominum vitam, mens illa ejus ingenua et nobilis
corruptetur : neque enim fieri potest ut, qui præ-
clarum vitæ genus tenere proposuerint, ii sine
damno ac jactura cum improbis versentur. At vero
divinum illum David nunquam deprehendimus extra
sacrum tabernaculum prodire velle ; quin, ut sibi
liceret illud assidue incolere, neque ab eo longius
habitare, precatum esse, cum diceret : « Unam
petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in
domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ut videam
voluptatem Domini, et visitem templum sanctum
ejus. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in
die malorum meorum, protexit me in occulto ta-
bernaculi sui »²⁷. » In quibus certe verbis divinum
sacrumque tabernaculum, ut ego interpretor, fir-
mitatem ac stabilitatem sanctæ conversationis in-
tellexit, in quam ubi se quodammodo abdidisset,
a vitæ, quæ deprædari cuperent, capi non posset.
PALL. Ita videtur.

CYR. Quid porro ? nonne clarius ac verius cuivis
discere licet, maculas omnium turpissimas inuri iis
quoque qui firmi esse creduntur, ex illa cum alie-
nigenis consuetudine, si Salomonis vitæ exitum ad

²⁷ Gen. xxxiii, 16-20; xxxiv, 1-4. ²⁸ Psal. xxvi, 4, 5.

Idem hunc rei faciendam attulerit, quique filii casus A
evenerint in ipso termino senectutis?

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Erat enim adeo clarus ac nobilis, ut cum
ejus gloria nemo æquari posset; transivit porro
ad turpitudinem, imo vero præ ignavia in summam
in Deum impietatem prosiluit. Sic autem se res
ejus gestæ habent. Scriptum est enim in tertio Re-
gnorum libro: « Et magnificatus est Salomon super
omnes reges terræ divitiis et prudentia. Et omnes
reges terræ quærebant faciem Salomonis, ut
audirent prudentiam ejus, quam dederat Dominus
in 490 corde ejus »²⁰. Sed hunc virum adeo cla-
rum ac nobilem, et usque eo in sapientia progressum
ut apud gentes quoque longissime remotas in summa
admiratione esset, mulierum improbarum amor
evertit, et ab ipso Dei tabernaculo propemodum
expulsum, in idololatriæ foveas dejecit; sic namque
de eo scriptum est: « Et rex Salomon erat mulie-
rum amator: et accepit uxores alienigenas, et fi-
liam Pharaonis; Moabitidas et Ammonitidas, Idu-
mæas, et Syrias, Cethæas, Amorrhæas, ex gentibus
de quibus singulis interdixit Dominus filiis Israel:
Non ingrediemini ad eos, et ipsi non ingredientur
ad vos, ne declinare faciant corda vestra post idola
sua. Cum illis junctus est Salomon amore. Et erant
et uxores principes septingentæ, et concubinae tre-
centæ. Et factum est in tempore senectutis Salo-
monis, declinare fecerunt uxores alienigenæ cor
perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Da-
vid patris ejus. Et ambulavit Salomon post
Astartem abominationem Sidoniorum, et post re-
gem eorum idolum filiorum Ammon. Et fecit Sa-
lomon malum in conspectu Domini, et non ambu-
lavit post Dominum, sicut David pater ejus »²¹.
Nonne ingemiscere dignum est in eo cui talia mala
accidisse dicuntur? Ille, qui celeberrimum illud
templum Hierosolymis extruxerat; ille, qui di-
vinarum sedium assistricem sapientiam petierat²²;
ille, de cujus sapientia summa erat omnium usque
ad ipsos orbis terrarum terminos admiratio; ille, qui
velut lucifer per urbes ac regiones illustris erat,
turpiam mulierum amore victus, et impurissimæ
voluptatis assecla, in eam stultitiam lapsus esse
deprehenditur, ut ipsam quoque in Deum pietatem
pro nihilo duceret. Periculosum est igitur procul
dubio cum alienigenis in congressum venire; gra-
vissimum vero in primis carnis voluptate superari;
impurusque est ejusmodi homo, et Deo, qui pu-
rissimus est, invisus: cumque sit a virtute vacuus,
sacrum divinumque tabernaculum non ingredietur
utquam, neque hostiam afferre acceptabilem pote-
rit. Scriptum est enim in Deuteronomio: « Non
erit meretrix de filiabus Israel, et non erit fornica-
tus de filiis Israel, et non erit telesphoros de fi-

εις ἀπόδειξιν τῆς Σολομῶντος ζωῆς τὴν κατὰ λῆξιν,
καὶ ἅπερ αὐτῷ συνέβη παθεῖν, ἐπ' αὐτῷ γέγρα-
σται οὐδῶ;

ΠΑΑΑ. Πῶς ἐφη;

ΚΥΡ. Ἦν μὲν γὰρ οὕτω λαμπρὸς καὶ δοξαστὸς,
ὡς ἀσύγκριτον ἦδη ἦεν τὴν δόξαν εἶναι, μετέθει γε
μὴν εἰς τὸ ἀκαλλῆς, μᾶλλον δὲ καὶ κατέθορον ἀγεν-
νῶς, ἐς αὐτὸ που τὸ λοιπὸν τῆς εἰς Θεὸν ἀσεβείας.
Ἔχει δὲ ὡς τὰ ἐπ' αὐτῷ. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ
τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν « Καὶ ἐμεγαλύνθη Σολομὼν
ὑπὲρ πάντας τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς πλοῦτον καὶ
φρονήσει. Καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἐζήτησαν
τὸ πρόσωπον Σολομῶν, τοῦ ἀκούσαι τῆς φρονήσεως
αὐτοῦ, ἧς ἔδωκε Κύριος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Ἀλλὰ
τὸν οὕτως εὐκλεῆ καὶ ἀοιδίμον, καὶ σοφίᾳ εἰς τοῦτο
B διεληλαχότα λοιπὸν, ὡς ἐν ἀμετρήτῳ γενέσθαι θαύ-
μασι, καὶ παρὰ γε τοῖς ἄγαν διωρισμένοις, ἤθελῃ
γυναίων ἐξεμόχλευσε πονηρῶν, καὶ οἰονεῖτως αὐτῆς
ἐξελούσα τῆς θείας σκηπῆς τοῖς τῆς εἰδωλολατρίας
ἐνῆκε βόθροισι. Γέγραπται γὰρ ὡς περὶ αὐτοῦ
« Καὶ ὁ βασιλεὺς Σολομῶν ἦν φιλοτύναος, καὶ ἔλαβε
γυναίκας ἄλλοτριας, καὶ τὴν θυγατέρα Φαραὼ
Μωαβίτιδας, καὶ Ἀμμωνίτιδας, καὶ Ἰθουμαίας,
Σύρας, Χετταίας, Ἀμορραίας, ἐκ τῶν ἐθνῶν, ἃς
ἀπέπειε Κύριος τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. Οὐκ εἰσελεύσονται
πρὸς αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσελεύσονται πρὸς
ὁμᾶς, ἵνα μὴ ἐκκλίνοι τὰς καρδίας ἑμῶν ὅπισθεν
τῶν εἰδώλων αὐτῶν. Εἰς αὐτοὺς ἐκαλλήθη Σολομῶν,
τοῦ ἀγαπήσαι. Καὶ ἦσαν αὐτῷ γυναίκες ἄρχουσαι
C ἑπτακόσαι, καὶ παλλακαὶ τριακόσαι. Καὶ ἐγενήθη
ἐν τῷ καιρῷ γῆριος Σολομῶν, καὶ ἐξήκλιναν αἱ γυ-
ναίκες αἱ ἄλλοτριαὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὅπισθεν Θεοῦ
ἐτέρων. Καὶ οὐκ ἦν ἡ καρδία αὐτοῦ τελεία μετὰ
Κυρίου Θεοῦ αὐτοῦ, καθὼς ἡ καρδία τοῦ Δαβὶδ τῷ
πατρὶ αὐτοῦ. Καὶ ἐπορεύθη Σολομῶν ὅπισθεν τῆς
Ἀστάρτης βεβλήματος Ἰδουμίων, καὶ ὅπισθεν τοῦ
βασιλέως αὐτῶν εἰδώλου υἱῶν Ἀμμῶν καὶ ἐποίησεν
Σολομῶν πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ οὐκ ἐπορεύθη
ὅπισθεν Κυρίου, ὡς Δαβὶδ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. » Ἀρ' οὐκ
ἐποιοῦσιν ἄξιον τῷ τοιαύτῳ παθεῖν λεγομένη; Ὁ
τὸν διαβόητον ἐκείνον ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἀναστή-
σας καθὼς, ὁ τὴν τῶν θείων θρόνων κἀρεδρον αἰτήσας
σοφίαν, ὁ ἐπὶ συνέσει τῇ ἀσυγκρίτῳ θαυμασμένως,
καὶ μέχρις αὐτῶν τερμάτων τῆς ὑπ' οὐρανόν, ὁ
καθάπερ ἐσωφθὸς, πόλει τε καὶ χώρει ἐκφανῆς,
D αἰσχρῶν γυναικῶν ἠτῶμενος, καὶ μυσερωτάτης
ἡδονῆς κατόπιν ἰὼν, ἐς τοῦτο μωρίας φηρᾶται
πιστῶν, ὡς καὶ αὐτῆς ἀλογησαί παντελῶς τῆς εἰς
Θεὸν εὐσεβείας. Σφαλερὸν οὖν ἔρα καὶ ἀναμφιλόγως
ἐστὶ τὸ τοῖς ἀλλοφύλοις εἶναι κατὰ ταῦτόν. Πάνθεν
δὲ κομιδῇ καὶ τὸ ἡδονῆς ἠτᾶσθαι τῆς σαρκικῆς, καὶ
ἀκάθαρτος ὁ τοιοῦτος, καὶ τῷ πανάγῳ Θεῷ κατεστρ-
γημένος, καὶ οὐκ ἀρετῆς διχα, πρὸς τὴν ἱερὰν τε
καὶ θείαν εἰσελάσαι σκηπῆν. Ἀλλ' οὐδ' ἂν προσοίσει
θεοῖαν δεκτήν. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ δευτερονομίῳ
« Οὐκ ἔσται πόρνη ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ
ἔσται: πορνείων ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ: καὶ οὐκ ἔσται

²⁰ III Reg. x, 23, 24. ²¹ III Reg. xi, 16. ²² Sap. ix, 8.

τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσται ἄ
τελισκοόμενος ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ· οὐ προσοίσεις μί-
σθωμα πόρνης, οὐδὲ ἄλλαγμα κυνὸς εἰς τὸν οἶκον
Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πρὸς πᾶσαν εὐχὴν, ὅτι βδέλυ-
γμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ἔστι καὶ ἀμώτερα. »

ΠΑΛΛ. Ὁς δριμύς ὁ νόμος, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα
λυσιτελεστέων!

ΚΥΡ. Εὐγε, ὦ Παλλάδι· νοεὶς γὰρ ὀρθῶς. Κατα-
τεθήποις γὰρ, οἶμαι, καὶ ἔτι μειζόνως, ἐννενοηκῶς ὅτι
κατακυλύων εὖ μάλα τὸ λείον εἰς ἡδονάς, τὸν ἀσελ-
γῆ καὶ ἀκόλαστον ἀποπέμπεται. Θέα γὰρ ὅπως καὶ
τοῖς ἐκούσιον καὶ αὐθαίρετον ἐπιτηδεύειν ἐθέλουσι
τὸν ἐπ' αἰσχρότητι μολυσμὸν, καὶ μὲν τοὶ καὶ τοῖς εἰς
τοῦτο κατακομίζειν εἰωθῶσιν ὡς ἐξ ἀνάγκης ἑτέρους,
ἐπισκήπτων ὁρᾶται, καὶ δι' ὧν ἀποφάσκει τὸ χρῆναι
δρῆν, ἰσφαλεστέρους ἀποτελεῖ, καὶ δυσεύρετον αὐτοῖς
τὸν ταῖς ἀπολογίαις ἐξαρκεῖν ἰσχύοντα λόγον κατα-
σκευάζει. Οὐ γὰρ ἀγνοίας ἔτι τὰ ἐγκλήματα, βραθυ-
μίας δὲ λοιπὸν καὶ ἀνυποτάκτου φρενὸς ἡ γραφή.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἐφη;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ αὐτόκλητοὶ τινες ἐπὶ τὸ πορνεύειν
ἴασιν, καὶ μισθαρεῖν ἐθέλοντα γύναϊά τε καὶ μεϊρά-
κια, ταῖς τιμῶν ἀκρασίαις καταπιπράσκει τὴν ὥραν;

ΠΑΛΛ. Ναί.

ΚΥΡ. Τί δέ; οὐκ αἰσχροῦν λημμάτων ἠτιῶνται τινες,
καὶ προσθέντες τοῖς ἐθέλουσι τὰς σφῶν θεραπεύειν,
ἔχουσι τῶν ἀρρένων, οὐδ' ἀν ἐκπρίαίντο τυχόν, ἀγρυ-
πολογοῦσιν οἱ δειλοὶ; περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης φη-
σίν· « Καὶ τὰ κοράσια ἐπώλουν ἀντὶ οἴνου, καὶ ἐπι-
νον. » Ἀληθὲς γὰρ ὅτι πρὸς τοῦτο φαυλότητος καὶ
ἀκαθαρσίας μέτρον καθικυνοῦνται τινες, ὡς ἀνοσιῶς
ἀποτολμῆν δασμολογεῖν ἔσθ' ὅτε καὶ τὰ τοιάδε τῶν
αἰσχροῦν.

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν πορνεύουσι μὲν ἐκουσίως, οἱ μὲν,
τὸ αὐτοὶ ἔξω φέρεσθαι τοῦ κακοῦ, εἴτα πρὸς τοῦτο
ἰόντες ἰδιογνωμόνως· τελεσφόροι γε μὴν εἶεν ἀν,
οἱ φόρους τελοῦντες ὡς ἐξ ἀνάγκης ἑτέροις, καὶ τὰ
ἐκ τῆς ἀσελγείας μισθώματα τοῖς πριαμένοις συλλέ-
γοντες.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως ἐφη.

ΚΥΡ. Ἀποφάσκει δὴ οὖν ὁ νόμος τὸ χρῆμα παν-
ταχῆ, καὶ ἀνόσιον ποιεῖται τὸν ἐναλόντα γραφῆ, ἔξω
τε εἰργεῖ σκηνῆς ἱερᾶς, καὶ ἀπρόσιτον αὐτῷ τὸ θεῖον
εὐθὺς ἀποφαίνει· θυσιαστήριον, ἀπαράδεκτον εἶσθαι
τὸ θύμα λέγων, καὶ ἀπρόσδεκτον τὴν εὐχὴν. Ἀληθὲς
γὰρ, ὅτι οὐχ ἀγναὶ εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος πόρνης.
Ἐν ἰσῷ δὲ τρόπῳ στυγητὸν ποιεῖται καὶ βδελυρώτα-
τον τὸ ἄλλαγμα τοῦ κυνός· κύνα δὲ, οἶμαι, ψησί,
τὸν εἰς ἀκαθαρσίαν εὐκολον, καὶ τοῖς προσιοῦσιν
ἀπλῶς ἐγκείμενον· ἄλλαγμα δὲ κυνός, τὸ αὐτῷ τυχόν
ὕπερ αὐτοῦ προσαγόμενον. Ἐπιφανεῖται δὴ οὖν ὁ
νόμος· « Οὐκ ἔσται πόρνη ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ,
καὶ οὐκ ἔσται πορνεύων ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ. » Ὁ δὲ
γε σοφώτατος Παῦλος συνηχείτω βῶν· « Φεύγετε

liabus Israel, 491 neque initiatus de filiis Israel :
non offeres mercedem meretricis, neque commuta-
tionem canis in domum Domini Dei tui ad omne
votum : quia abominatio est Domino Deo tuo
utrumque 22. »

PALL. Severa sane lex, et in primis utilissima.

CYR. Præclare sane, Palladi : recte enim sentis.
Sed magis adhuc, nisi fallor, mirabere, si animad-
verteris, nam, ut lubricum iter ac præceps in
voluptates prorsus coerceret, impudicum et intem-
perantem repellere. Vide enim ut iis qui volun-
tariam sponteque susceptam turpissimam impuri-
tatem exercent, atque etiam iis qui ad eam rem
alios tanquam vi coactos perducere consueverunt,
aperte protestetur, et per ea quæ fieri prohibet,
cautiores reddat, efficiatque ut ægre responsonem
ullam comminisci possint, quæ sit ad defensionem
satis. Non enim posthac ignorantia in culpa erit,
sed ignaviæ jam contumacisque animi crimen

PALL. Quomodo tandem ?

CYR. Quid ? nonne suas sponte nonnulli ad scor-
tandum veniunt, mulierculæque et pueri, dum
sponte quæstum faciunt, quorundam intemperan-
tiæ formam suam venalem habent ?

PALL. Certe.

CYR. Quid præterea ? nonne turpis lucri cupidi-
tate vincuntur alii, cum suas ancillas aut coemptos
pueros alienæ libidini præstituant, ex hisque argen-
tum exigunt miseri ? de quibus ait propheta : « Et
puellas vendebant pro vino, et bibebant 23. » Com-
pertum est enim ad eum usque impuritatis et ne-
quitiae gradum progredi quosdam, ut audeant interdum
ab ejusmodi quoque turpibus flagitiis nefario
quasi vectigal exigere.

PALL. Intelligo.

CYR. Igitur scortantur nonnulli quidem sponte,
quod ipsi ab honestate refugiunt, ac deinde ad fla-
gitium ex animi sui sententia pergunt. Telesphori
autem sunt qui tributum aliis tanquam coacti
pendunt, et illam ex intemperantia mercedem domi-
nis emptoribusque suis colligunt.

PALL. Recte dicis.

CYR. Prohibet itaque lex hanc turpitudinem ubi-
que, et qui hoc crimine teneatur impium judicat,
et excludit a sacro tabernaculo, fasque illi non esse
ut ad altare divinum accedat, illico pronuntiat, ejus
victimam repudiandam dicens, ac votum minime
acceptum fore. Verum est enim illud, non esse pura
vola e scorti mercede. 492 Æque autem invisam
et quam maxime execrandam ducit commutationem
canis : canem porro, ut opinor, appellat hominem
ad impuritatem proclivem, et adeuntibus nullo
discrimine expositum : commutatio vero canis est,
quod illi pro se offertur ac datur. Lex igitur clamet :
« Non erit meretrix de filiabus Israel, et non erit
fornicans de filiis Israel. » Paulus quoque vir sa-

²² Deut. xxiii, 17, 18. ²³ Joel, iii, 5.

pietissimus simul insonet atque clamet : « Fugite fornicationem omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicat, in corpus suum peccat²⁵. » Eos item qui ad temperantiae laudes fortiter currunt, ad res quoque præstantiores expetendas vocet. Ait enim iterum : « Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium vestrum. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini novitate sensus vestri, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta²⁶. » An vero non esse censes hostiam plane sanctam, ac revera purissimam, illam turpium vitiorum abjectionem ?

PALL. Ego vero censeo : cur enim negem ?

CYR. Ac de nobis et cum a carnali voluptate recedimus, lætatur Deus; et cum ad ignaviam declinamus, moleste fert; et carni succumbere volentibus, pœnas irrogat : nam impellit nonnunquam etiam ut Deum deseramus fervens illa et effusa voluptas : idque verum esse, mox ostendet, quod de Salomone scriptum est. Sed antè hunc in idem vitium prolapsus esse Israel in eremo deprehenditur; scriptum est enim : « Divertit populus in Setim, et profanatus est populus, ut scortaretur cum filiabus Moab; et vocaverunt eos ad sacrificia deorum ipsarum; et comedit populus de sacrificiis earum; et adoraverunt idola earum; et initiatus est Israel Beelphegor, et iratus est ira Dominus in Israel. Et dixit Dominus Moysi : Accipe principes populi, et ostenta iñkos Domino contra solem, et avertetur ira furoris Domini ab Israel²⁷. » Vides ad indignationem quodammodo inœitari, ac propemodum in iracundiam non voluntate susceptam impelli a 493 nobis divinam illam benignissimamque naturam? Pecudis quippe proprium est insanire libidine ad mulierum formas, ac nefarium sane facinus, pietatem in Deum audere cum intemperanti voluptate commutare. Ob eamque causam ostentantur Deo contra solem, id est, a rectis stipitibus suspenduntur ad orientem versis : erat id apud eos supplicii genus, tantum non ea figura proclamante, vocerique mittente, oculum illum Judicis omnia inuentem, et qui falli non potest, neminem, qui hujusmodi culpis irretitus sit, effugere posse, aut impune ferre; sed propositum fore, ut inquit propheta²⁷, ad visionem omni carni, gravissimasque eorum quæ peccaverit, pœnas daturum.

PALL. Igitur palam et tanquam sub Dei oculis puniri, id appellat, ostentari contra solem ?

CYR. Sane quidem. Neque vero hæc verba a nostro proposito sunt aliena : scortantibus porro, vel is quorum pudicitia stuprata est, tam turpis amque impuræ vitæ rationes Deo esse reddendas,

A τὴν πορνείαν· Πᾶν ἀμάρτημα ὃ ἐὰν ποιῆσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν· ὃ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. Ἔ Καλεῖται δὴ οὖν καὶ πρὸς γὰρ τὸ δεῖν τῶν ἀμεινόνων ἐφίεσθαι τοὺς τῆς ἔγκρατειας αὐχῆμασι γενναίως ἐπιθρώσκοντας. Ἐφη γὰρ πάλιν· Ἐ Παρακαλῶ γὰρ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν· εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινίσει τοῦ νοῦ ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον. Ἡ οὐκ εἶναι φῆς θυσίαν ὄντως ἁγίαν καὶ πάναγνον ἀληθῶς, τὴν τῶν αἰσχίων ἀπόθεσιν;

B ΠΑΛΛ. Φαίην ἂν ἔγωγε· πῶς γὰρ οὐ;

KYP. Καὶ ἀποφοιτῶσι μὲν ἡμῖν σαρκικῆς ἡδονῆς, ἐπιγάννυται Θεὸς, ἐπιστυγνάζει δὲ λίαν ἀποκλίνουσα πρὸς τὸ ἀναλκι, καὶ σαρκὸς ὀπίσω πεσεῖν ἤρτημένοι; ἐπάγει τὰς δίκας· καταβιάζεται γὰρ ἑσθ' ὅτι καὶ εἰς ἀπόστασιν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, θερμὴ καὶ ἀκόλαστος ἡδονή. Καὶ ἀληθὲς ὅτι τὸ χρήμᾶ ἐστίν, ἐκδείξειεν ἂν εὐθὺς ὃ ἐπὶ γὰρ τῷ Σολομῶν λόγῳ. Καταφωρᾶται δὲ πρὸ αὐτοῦ παρενηγεμένος εἰς τοῦτο κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰσραὴλ· γέγραπται γάρ, ὅτι Ἐ Κατέλυσεν Ἰσραὴλ ἐν Σαττελν, καὶ ἐθεθλωθὴ ὁ λαὸς ἐκπορνεῦσαι εἰς τὰς θυγατέρας Μωάβ· καὶ ἐκάλεσαν αὐτοὺς εἰς τὰς θυσίας τῶν εἰδώλων αὐτῶν, καὶ ἔφαγεν ὁ λαὸς τῶν θυσίων αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν, καὶ ἐτελέσθη Ἰσραὴλ τῷ Βεελφεγῶρ, καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος τῷ Ἰσραὴλ. Καὶ εἶπε Κύριος τῷ Μωσῆ· Λάβε πάντα τοὺς ἀρχηγούς τοῦ λαοῦ, καὶ παραδειγματίσων αὐτοὺς Κυρίῳ κατέναντι τοῦ ἡλίου, καὶ ἀποστραφήσεται ὀργὴ θυμοῦ Κυρίου ἀπὸ Ἰσραὴλ. Ὅρα δὲ τι παραθήγεται πως, μονονουχὶ δὲ καὶ εἰς ἀνεθελήτους ὀργὰς ἐκφέρεται πρὸς ἡμῶν ἡ θεία καὶ ἡμερωσέτη φύσις; Κτηνοπερετὴς γὰρ τὸ χρέμα, τὸ ἐπιμαίνεσθαι, φημί, ταῖς γυναικῶν ὥραις, καὶ ἀνόσιον κομιδῆ, καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἀλλαγμῶ ποιέσθαι τολμᾶν τὴν ἀκόλαστον ἡδονήν. Τοιγάρτοι καὶ παραδειγματίζονται τῷ Κυρίῳ ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, τοῦτ' ἐστίν, ὀρθῶν ἀπῆρτηνται ξύλων τετραμμένων πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἦν οὕτως αὐτοῖς ὃ τῆς κολάσεως ἐρόπος, μονονουχὶ διακεκραγῶτος ἐναργῶς τοῦ τύπου, καὶ φωνῆν ἀνέντος, ὅτι τὸν πανδερκετὴ καὶ ἀπαραλόγιστον ὀφθαλμὸν τοῦ κρινόντος, οὐκ ἂν διαδράσειε τις, τοιοῦσδε πταίσμασιν ἐναλοῦς, οὐδ' ἂν οἴχοιτο νηπιόνι, προσκείσεται δὲ κατὰ τὴν προσήτω φωνῆν, εἰς δρασιν πάση σαρκί, πικρὰς τῶν αὐτῶ πλημμελημένων ὑπέχων τὰς δίκας.

ΠΑΛΛ. Τὸ ἐμφανὲς οὖν ἄρα κολάζεσθαι, καὶ τὸ οἰονεῖπως ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ παραδειγματισθῆναι φησὶν, ἀπέναντι τοῦ ἡλίου.

KYP. Πάνυ μὲν οὖν· ἔστι δὲ ἡμῖν ὁ λόγος οὐκ ἀποσκοποῦ· ὅτι δὲ τοῖς πορνεύουσιν, ἦτοι τοῖς πεπορνευμένοις, τῆς οὕτω ψυχρὰς καὶ βεθῆλου ζωῆς πρὸς Θεὸν οἱ λόγοι, καὶ ἐμφανῆ μὲν ἐστὶ τὰ κεκρυμμένα,

²⁵ I Cor. vi, 18. ²⁶ Rom. xii, 1-3. ²⁷ Num. xxv, 1-4. ²⁸ Isa. lxvi, 16, 17.

γνωσθήσεται δὲ τὰ ἐν ἐκάστῳ σαφῶς, καὶ δι' ἐτέρου ἂν ἀπὸ τοῦ νόμου. Γέγραπται γὰρ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς : « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων Ἐλάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς Ἐνδρὸς ἐὰν παραθῆ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ὑπεριδούσα παρὶθὲν αὐτὸν, καὶ κοιμηθῆ τις μετ' αὐτῆς αὐτῆς, καὶ κρύψῃ, αὐτὴ δὲ ἢ μεμιασμένη, καὶ μάρτυς μὴ ᾖ μετ' αὐτῆς, καὶ αὐτὴ μὴ ἢ συνειλημμένη, καὶ ἐπέλθῃ αὐτῷ πνεῦμα ζηλώσεως, καὶ ζηλώσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, αὐτὴ δὲ μεμιάσται, ἢ ἐπέλθῃ αὐτῷ πνεῦμα ζηλώσεως, καὶ ζηλώσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, αὐτὴ δὲ μὴ ἢ μεμιασμένη καὶ ἀξίῳ ἀνθρώπῳ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ προσοίσει τὸ δῶρον περὶ αὐτῆς, τὸ δέκατον τοῦ οἴφι ἄλευρον κριθίνον, οὐκ ἐπιχει εἶπ' αὐτὸ ἔλαιον, οὐδὲ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτὸ λίθον ἔστι γὰρ θυσία ζηλοτυπίας, θυσία μνημοσύνου, ἀναμνησκουσα ἁμαρτίαν. Καὶ προσάξει αὐτὴν ὁ ἱερεὺς, καὶ στήσει αὐτὴν ἔναντι Κυρίου, καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ὕδωρ καθαρὸν ζῶν ἐν ἀγγεῖῳ ὄστρακίνῳ, καὶ τῆς γῆς τῆς οὐσῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ἐμβάλει εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ στήσει ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἔναντι Κυρίου, καὶ ἀποκαλύψει τὴν κεφαλὴν τῆς γυναικὸς, καὶ δώσει ἐπὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς τὴν θυσίαν τοῦ μνημοσύνου, τὴν θυσίαν τῆς ζηλοτυπίας ἔν δὲ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἔσται τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου τούτου καὶ ὀρκιεῖ αὐτὴν ὁ ἱερεὺς, καὶ ἐρεῖ τῇ γυναικί Ἐἰ μὴ κεκοίμηται τις μετὰ σοῦ, εἰ μὴ παραβέβηκας μιανθῆναι ὑπὸ τὸν ἄνδρα τὸν σεαυτῆς, ἀθῶα ἴσθι ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου τούτου. Εἰ δὲ σὺ παραβέβηκας ὑπανδρὸς οὕσα, εἰ μεμιάσται, καὶ ἔδωκῃ τις τὴν κοίτην αὐτοῦ ἐν σοὶ, πλὴν τοῦ ἀνδρὸς σου καὶ ὀρκιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἐν τοῖς ὄρκιοις τῆς ἀράς ταύτης, καὶ ἐρεῖ ὁ ἱερεὺς τῇ γυναικί Ἀψὲ σε Κύριος ἐν ἀρᾷ καὶ ἐν ὄρκιοις ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου, ἐν τῷ δοῦναι Κύριον τὸν μηρόν σου διαπεπτωκότα, καὶ τὴν κοιλίαν σου ἀπληρομένην. Καὶ εἰσελεύσεται τὸ ὕδωρ τὸ ἐπικαταρωμένον τοῦτο εἰς τὴν κοιλίαν σου, πρῆσαι γαστέρα, καὶ διαπεσεῖν μηρόν σου. Καὶ ἐρεῖ ἡ γυνὴ Ἔνοιτο, γένοιτο. Καὶ γράψει ὁ ἱερεὺς τὰς ἀράς ταύτας εἰς βιβλίον, καὶ ἐξαλείψει εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου, καὶ ποτιεῖ τὴν γυναῖκα τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τοῦ ἐπικαταρωμένου. Καὶ εἰσελεύσεται εἰς αὐτὴν τὸ ὕδωρ τὸ ἐπικαταρωμένον τοῦ ἐλεγμοῦ καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ἐκ χειρὸς τῆς γυναικὸς τὴν θυσίαν τῆς ζηλοτυπίας, καὶ ἐπιθήσει τὴν θυσίαν ἔναντι Κυρίου, καὶ προσοίσει αὐτὴν πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Καὶ δράξεται ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς θυσίας τὸ μνημόσυνον αὐτῆς, καὶ ἀνοίσεται αὐτὸ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ μετὰ ταῦτα, ποτιεῖ τὴν γυναῖκα τὸ ὕδωρ. Καὶ ἔσται, ἐὰν ἢ μεμιασμένη καὶ λήθῃ λάθῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ εἰσελεύσεται εἰς αὐτὴν τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ τὸ ἐπικαταρωμένον, καὶ πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, καὶ διαπεσεῖται ὁ μηρὸς αὐτῆς, καὶ ἔσται ἡ γυνὴ εἰς ἀράν τῷ λαῷ αὐτῆς. Ἐὰν δὲ μὴ μιανθῆ

ac perspicua illi esse quæ latent, ac fore ut aperte cognoscantur quæ in quocunque homine sunt, alia quoque lege nobis adumbravit. Scriptum est enim in Numeris : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Si uxor cuiuspiam viri prævaricata fuerit, et contempserit eum spernens, et dormierit quispiam cum ea concubitu seminis, et latuerit ab oculis viri ejus, et celaverit, ipsa vero inquinata fuerit, et testis non fuerit cum ea, nec ipsa deprehensa fuerit ; aut venerit super eum spiritus zelandi, et zelatus fuerit uxorem suam, ipsa vero inquinata est : vel supervenerit ei spiritus zelandi, et zelet uxorem suam, ipsa autem inquinata non fuerit : ducet homo uxorem suam ad sacerdotem, et afferet donum pro ipsa, decimam partem ophi, farinæ hordeaceæ; non infundet super eam oleum, neque imponet super eam thus : est enim sacrificium zelotypiæ, sacrificium memorialis commemorans peccatum. Et adducet eam sacerdos, et statuet eam ante Dominum, et sumet sacerdos aquam puram vivam in vase testaceo, et ex terra quæ est in pavimento tabernaculi testimonii; et sumens sacerdos infundet aquam, **494** et statuet sacerdos mulierem coram Domino, et deteget caput mulieris, et dabit in manus ejus hostiam memorialis, hostiam zelotypiæ : in manu vero sacerdotis erit aqua argutionis quæ maledicatur hujus. Et adjurabit illam sacerdos, et dicet mulieri : Si non dormivit quispiam tecum, si non prævaricata es, ut inquinareris sub viro tuo, immunis esto ab aqua argutionis quæ maledicatur hujus. Si vero prævaricata es, cum sub viro esses, aut inquinata es, et dedit quispiam concubitum suum in te præter virum tuum ; et adjurabit eam sacerdos adjurationibus execrationis hujus, et dicet sacerdos mulieri : Det te Dominus in maledictum et in execrationem in medio populi tui, ut det Dominus femur tuum decidere, et ventrem tuum inflari. Et ingrediatur aqua quæ maledicatur hæc in ventrem tuum, ut inflat ventrem tuum, et excidat femur tuum. Et dicet mulier : Fiat, fiat. Et scribet sacerdos has execrationes in libellum, et delebit in aquam redargutionis maledictam, et potabit mulierem de aqua redargutionis quæ maledicatur. Et ingrediatur in eam aqua maledicta redargutionis : et sumet sacerdos ex manu mulieris hostiam zelotypiæ, et imponet hostiam coram Domino, et afferet eam ad altare, et pugillum capiet sacerdos de hostia memoriali ejus, et offeret super altare, et posthæc potabit mulierem illa aqua. Et erit, si illa fuerit inquinata, et latendo latuerit virum suum, ingrediatur in eam aqua redargutionis maledicta, et inflabit ventre, et intercidet femur ejus, et erit mulier in execrationem in populo suo. Quod si non inquinata fuerit mulier, et muuda fuerit, et immunis erit, et seminabit semen ²⁶. » Atque hæc quidem est lex Cæterum puto beatum Paulum, cum horum verbo-

²⁶ Num. v, 12-28.

rum ambitum cingenter in paucas sententias optime contulisset, illa scripsisse : « Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut ibi recipiat unusquisque propria corporis, juxta ea quæ fecit, sive bona sive mala ³⁹. »

προσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομισῆται ἀγαθὰ, εἴτε φαῦλα. »

PALL. Recte quidem puto hæc dicta esse : tamen de singulis iis quæ præcepta sunt, enucleatius disseras velim.

CYR. Mulierem de adulterio suspectam, si crimine laborat quod coargui non potest, duci ad sacerdotem jubet, atque ante Dei conspectum sisti : **495** idque, ut opinor, est, fore ut omnes astemus Christo : deinde donum offerri pro illa, hordeaceam farinam, non thure respersam, non oleo litam; hostia enim zelotypiæ est, commemorans peccatum. Perspicuum itaque est ex uniuscujusque vita velut odorem quemdam ad Deum ascendere, qui remissos et enervatos præ inertia homines de absurdissimis factis accuset, contraque de eorum integritate testimonium ferat, qui ut recte viverent, summo opere elaborarunt. Quamobrem dicimus, et merito quidem, eorum dona qui in suspicionem non venerunt, simillam ex tritico habere, adjecto thure, oleo quoque infuso; illam enim homine dignam vitam, cujus imaginem similia illa ex tritico gerit, omnino sequitur ut pro suavi odore et hilaritate apud Deum virtutis amantem habeatur : de generis autem vitæ, ac pecude dignæ signum est, et quidem apertissimum, hordeacea farina; pecudis namque congruentior est, non homini conveniens illa cupiditatis intemperantia, et ad turpissimas voluptates effrenata libido; eam ob causam hordeaceam farinam Deo illa quæ de vita degeneri accusabatur, mulier offerebat, sine thure et oleo, id est, sine suavi odore et hilaritate : hostia namque est commemorans peccatum. Ubi autem commemoratio est peccati, ibi quomodo aut undenam hilaritas? Neque enim reus in iudicium vocatus in spe coronarum est, sed in supplicii ignis metu. Ad hæc detecto capite mulier ad iudicem ducitur, id est, non consueto decentique ornatu. Et quænam est hujus rei ratio? Dedecoris namque crimen est, et turpitudinis accusatio. Recordare vero mulierem aperto capite orare Deum a Paulo legis peritissimo non permitti, cum velari eam debere, ex ipsa naturæ lege ducto argumento probet : « Nam comæ, » inquit, « ei pro velamine datæ sunt ⁴⁰. » Non ergo decenti ornatu mulier erat, quæ de indecenti crimine accusabatur. Alia quoque ratione detecta erat : nam in oculis Judicis omnia nuda sunt, neque latere eum quisquam potest, qui scrutatur corda et renes, quique prophetæ voce sic loquitur : « Deus propinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe : num a me abscondetur aliquid ⁴¹? » Cæterum Christum esse qui judicat, iterum per

ἡ γυνή, καὶ καθαρὰ ἦ, καὶ ἄθωα ἔσοι, καὶ ἐκσπερματιεῖ σπέρμα. » Ταυτὶ μὲν, ὁ νόμος. Φαίην δ' ἂν ὅτι τὸ τῶν γεγραμμένων περὶ σχολαίως ἐν ὀλίγαις ἐννοίαις εὖ μάλα συννεγκῶν, ὁ θεὸς ἡμῖν γράφει Παῦλος· « Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἑμ-ἐκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἐπραξεν εἴτε

ΠΑΛΛ. Οἴομαι μὲν ὀρθῶς εἰρησθαι ταυτὶ· πλὴν τὰ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν τεθεσπισμένων διασάφει λεπτιῶς.

ΚΥΡ. Τὴν ἐν ὑποφθαίαι τοῦ μμοιγεῦσθαι γυναῖκα, ὅταν ἐλέγχων ἐρήμην ὑπομείνη γραφὴν, ἀγεσθαι προστέταχτο πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ δὴ καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἐστάναι Θεοῦ, καὶ τοῦτο, ὅμαι, ἐστὶ τὸ μέλλειν ἅπαντας παραστήσεσθαι τῷ Χριστῷ· εἴτα τὸ ὑπὲρ αὐτῆς προσάγεσθαι δῶρον κριθῖνον ἄλευρον, οὐ λιθάνῳ διαπεπασμένον, οὐκ ἐλαίῳ δεδευμένον· θυσία γὰρ ζηλοτυπίας ἐστίν, ἀναμνησκούσα ἁμαρτίαν. Πρόδηλον οὖν ὅτι τῆς ἐκάστου ζωῆς ὁμοίη τις ὡσπερ ἀνεισι πρὸς Θεὸν, τοῖς μὲν παρειμένοις ἐπὶ τὸ βῆθμον τῆν ἐφ' ἄπασι τοῖς ἐκτοπιωτάτοις ἐπιφέρουσα γραφὴν, τοῖς δὲ γε βιοῦν ὀρθῶς ἀριστα διεσπουδακόσιν, ἐπιμαρτυροῦσα τὸ γνήσιον. Ταῦτητοι φαμεν, καὶ σφῶρα εἰκότως, τῶν μὲν οὐκ ὄντων ἐν ὑποφθαίαι, τὰ δῶρα τῆν ἐκ πυρῶν σεμιδαλιν ἔχειν, προσόντος λιθάνου, καὶ μὴν καὶ ἐλαίου καταχεομένου. Ἐψεται γὰρ πάντως τῆ τῶς ἀνθρωπίνῃ ζωῆ, ἥς ἂν εἴη καὶ τύπος ἢ ἐκ πυρῶν σεμιδαλιν, τὸ ἐν εὐωδίᾳ τε καὶ ἰλαρότητι καταλογίζεσθαι δεῖν παρὰ γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ. Νόθου δὲ καὶ ζωῆς κτηνοπρεποῦς σημεῖον ἂν γένοιτο καὶ μάλα σαφὲς, τῆ κριθῖνον ἄλευρον· κτηνοπρεπίστερον γὰρ πῶς, καὶ οὐκ εὐκὸς ἀνθρώπῳ λίαν, τὸ ἀκρατὲς εἰς ὄρεσιν, καὶ τὸ ἀχαλίνως λέναι θέλειν εἰς ἐκτόπους ἡδονάς. Ταῦτητοι κριθῖνον ἄλευρον, ἢ ἐπὶ νόθῳ ζωῆ κατηγορουμένη γυνή, προσεκόμιζε τῷ Θεῷ, λιθάνου τε καὶ ἐλαίου δίχα, τοῦτ' ἐστίν, εὐωδίας τε καὶ ἰλαρότητος· θυσία γὰρ ἐστίν ἀναμνησκούσα ἁμαρτίαν. Ὅπου δὲ ἀνάμνησις ἁμαρτίας, πῶς ἂν ἢ πῶθεν εἴη τὸ ἰλαρόν; Οὐ γὰρ ἐν ἐλπίδι στεφάνων ὁ κρινόμενος, ἀλλ' ἐν φόβῳ δικῆς καὶ πυρός. Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτοις, ἀκατακάλυπτος ἢ γυνή προσάγεται τῷ κριτῆ, τοῦτ' ἐστίν, οὐκ ἐν τῷ συνήθει καὶ πρέποντι κόσμῳ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο τοῦδε λόγος; Ἄκοσμίας γὰρ τὰ ἐγκλήματα, καὶ βδελυρίας ἢ γραφὴ. Μέμνησο δὲ ὅτι γυναῖκα ἀκατακάλυπτον οὐκ ἐξ προσεῦχθεσθαι τῷ Θεῷ, νομομαθῆς ὄν ὁ Παῦλος, τοῦ κατακαλύπτεσθαι δεῖν αὐτὴν τὸν τῆς φύσεως νόμον εἰς ἀπόδειξιν ἐλῶν. « Ἡ γὰρ κόμη, » φησὶν, « ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῆ. » Οὐκέτι οὖν ἐν κόσμῳ τὸ γύναιον ἦν, διαβεβλημένον ἐπ' ἀκοσμίᾳ. Ἀκατακάλυπτον δὲ, καὶ ἐτέρως· γυμνὰ γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ κρινόντος ἐπὶ πάντα ἐστὶ, λάθοι δ' ἂν ὄλωσ οὐδεὶς τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροῦς, καὶ διὰ προφήτου φωνῆς ὡδὴ λέγοντος· « Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. Μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυβήσεται τι ; » Πλὴν ὅτι Χριστὸς ὁ κρινὼν ἐστίν, αἰνιγματωδῶς ὑποφαίνεται πάλιν. Ἔθωρ ἄλο ἐστὶ ἴων τε καὶ καθα-

³⁹ II Cor. v, 40. ⁴⁰ I Cor. xi, 15. ⁴¹ Jerem. xxiii, 23.

ρὸν εἰς ἄγγελον ὑστράκινον ἐνέσθαι δεῖν, καὶ μὴν A
καὶ ἀπὸ τῆς γῆς τῆς οὐσῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐἴτα τῶν
τῆς ἀρᾶς λόγων ἐναποκλυθέντων ὕδατι, πίνειν ἐκέ-
λευσε τὴν ἐν ὑποψίαις τοῦ πεπορνεύσθαι γυναῖκα.
Καὶ, « Εἰ μὲν ἐνοχος εἴη τῷ ἐγκλήματι, κρησθῆσεται, »
φησὶ, « κοιλίαν, καὶ πᾶσι μέρους· εἰ δὲ τῆς αἰτίας
ἀπῆλλαχται, καὶ οὐκ ἀληθὲς ἐπ' αὐτῇ τὸ ὑπειλημμέ-
νον, ἐκσπερματιεῖ σπέρμα. »

ΠΑΛΑ. Τίς οὖν ὁ λόγος; ἢ πῶς ἂν ἡμῖν καὶ διὰ
τῶν ἀρτίως ὀνομασμένων, ὁ Χριστὸς σημαίνοιο;

ΚΥΡ. Διὰ μὲν γὰρ τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος καὶ
καθαροῦ, τὸν ζωποῖον συνήσεις τὸν Θεοῦ Λόγον, τὸν
ἀληθῶς καθαρὸν, καὶ ἀμαρτίας ἀμέτοχον παντελῶς, B
ὅς ἐν σαρκὶ γέγονε, καθάπερ ἐν ὑστράκινῳ σκεύει.
Χοῦς γὰρ ὅτι καὶ ἀπὸ γῆς ἢ σάρξ, πῶς ἂν ἢ πόθεν
ἀμφίβολον; Διὰ δὲ γε τῆς ἀπὸ τῆς σκηνῆς γῆς, τὸν
ἐν θανάτῳ νοήσεις δι' ἡμᾶς· εἴρηται γὰρ τῇ ἀνθρώ-
που φύσει· « Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀτελεύτη. » Διὰ δὲ γε
τῶν λόγων τῆς ἀρᾶς, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν γεγονότα κατ-
άραν, διὰ τὸ ἐπὶ ξύλου κρεμασθῆναι, συνήσεις εὖ
μάλᾳ. Γέγραπται γὰρ, ὅτι καὶ « Ἐπικατάρατος πᾶς
ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου. » Ὅταν τοίνυν εἰς τὸ τῆς
ἀνθρωπίνης διανοίας καθίκοιτο βάθος, Θεὸς κατὰ φύ-
σιν ὑπάρχων ὁ Ἐμμανουήλ, ἐνόησεν μὲν ὄντας πται-
σμασιν, ἐλέγξει κολάζων· κατελιημμένους δὲ οὐκ ἐν
τούτοις, καρποφόρους ἀποφανεῖ. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι,
ἔστι τὸ, ἐκσπερματιεῖ σπέρμα, τῆς ψυχῆς· τὸ καρ-
πογόνον, τοῦ σωματικοῦ σημαίνοντος πάθος.

ΠΑΛΑ. Ἄριστα ἐφησ.

ΚΥΡ. Πορνεία μὲν οὖν καὶ τὰ σαρκὸς πάθη κατα-
κίβδηλεύει τὸν ἄνθρωπον, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἐξίστη-
σιν οικειότητος· οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ
δύνανται. Σάρκα δὲ, καθάπερ ἐγῆμαι, τὸ σαρκικὸν
ὀνομάζει φρόνημα. Νοοῖτο γὰρ ἂν ὡδὶ τὸ γεγραμμέ-
νον ὀρθῶς. Τρόπος δὲ αὐτὸς πρὸς τὸδε φαυλότητος, καὶ
μὴν καὶ ἡθῶν ῥυθμὸς ἀγριότητος, καὶ εἰς πᾶν ὀτιοῦν
τῶν ἐκτοπωτάτων ἐξιτηλία, βδελυροῦς ἡμᾶς καὶ
ἀνιέρους ἀποτελεῖ. Οὐ γὰρ τοι προσήκει σαρκικῶν
ἡμᾶς μόνων κατανδρίζεσθαι παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἡθῶν
ἡμερότητι διαπρέπειν, καὶ ἀγάπης ὅτι μάλιστα τῆς
εἰς ἀδελφούς ἐπιμελητὰς ἀναφαίνεσθαι, καὶ τοῖς τῆς
δικαιοσύνης αὐχῆμασιν ὀρᾶσθαι κατεστημένους, καὶ D
πρὸς γε δὴ τούτοις, λεπτόν καὶ ἐξησκημένον ἐν γε
δὴ σφίσι αὐτοῖς ἔχειν τὸν νοῦν, ταῖς περὶ Θεοῦ δό-
ξαις ἀδιαστρόφως προσβάλλοντα, καὶ ἐν δογματῶν
εἰρεῖναι πανταχῇ σίχοντα τὸ ἀμωμήτως ἔχον· τέ-
λειον γὰρ οἱ τοιοῦτε, κατὰ τὸ ἀληθὲς οὐδενὸς ὄντες
τῶν ἀρίστων ἐπιδειξ· ἀρτίον γὰρ εἶναι δεῖν τὸν τοῦ
Θεοῦ ἄνθρωπον καὶ ὁ θεὸς ἡμῖν ἐφη Παῦλος· « Ἄρ-
τίον » δὲ φησὶ· τὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτυμένον,
καὶ ἐπιτηδεῖως ἔχοντα πρὸς τὸ κατορθοῦν εὖ μάλᾳ
δύνασθαι· τὴν ἀρετὴν. Ἡ οὐκ ὡδε ἔχει;

ΠΑΛΑ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Θεῖα δὴ οὖν ὅπως αἰνιγματωδῶς ὁ νόμος εἰ;

ænigma demonstrat. 496 Aquam enim viventem ac
puram inquit oportere in vas testaceum injici,
atque etiam de terra quæ esset in tabernaculo.
Deinde, execrationis verbis aqua dilutis, bibere
jussit mulierem quæ in adulterii suspicionem ve-
nisset; ac: « Si quidem eo crimine tenetur, infla-
bitur, » inquit, « ventre, et decidet ejus femur;
sin a crimine aliena sit, falsaque de illa suspicio,
seminabit semen. »

PALL. Quænam est horum verborum significatio?
aut quomodo nobis per ea nomina quæ jam dicta
sunt, Christus significatur?

CYR. Per aquam quidem vivam atque puram Ver-
bum Dei vivificans intellige, illud plane purum, et
peccati prorsus expers, quod in carne fuit tanquam
in vase testaceo; carnem enim pulverem ac de terra
esse, quomodo aut undenam esse potest ambiguum?
Per terram vero de tabernaculo sumptam, eum ac-
cipe qui propter nos mortem obiit; hominis nam-
que naturæ dictum est: « Terra es, et in terram
ibis ». Per execrationis autem verba, eum qui
pro nobis factus est maledictum, ex eo quod suspen-
sus in ligno est, aptissime intelliges. Scriptum est
enim: « Maledictus omnis qui pendet in ligno ». Ille
igitur Emmanuel, cum Deus sit per naturam,
ubi ad humanæ mentis profundum penetrarit, eos
quidem qui criminibus tenentur, arguet ac suppli-
cio afficiet; iis vero minime obstrictos, fecundos
reddet: id enim est, ut arbitrator: Seminabit se-
men; cum illa corporis affectio fecunditatem ani-
mæ significet.

PALL. Optime sane dictum.

CYR. Fornicatio igitur carnisque vitia depravant
hominem, et a Dei conjunctione repellunt: nam
qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Car-
nem vero, ut ego interpretor, carnalem sensum ap-
pellat: sic enim Scripturæ verba recte intelliguntur.
Ad hæc morum etiam improbitas, consuetudinisque
immitis habitus, et ad omnia absurdissima levitas,
nos impuros et profanos reddit: neque enim adver-
sus carnalia modo vitia viriliter nos pugnare con-
venit, verum etiam benignitate morum excellere, et
charitatis in fratres quam studiosissimos conspici,
et justitiæ laudibus ornatos spectari, ac præterea
subtilem et expolitam intra nos ipsos mentem ha-
bere, 497 quæ de Deo credenda sunt, haud per-
verse intuentem, et integritatem in dogmatum in-
quisitione ubique servantem: ejusmodi namque
homines perfecti plane sunt, nihilque iis deest
earum rerum quæ optimæ judicantur; perfectum
enim esse oportere virum Dei, beatus Paulus ait. «
Perfectum » porro vocat, qui sit ad omne opus bo-
num instructus, et ad virtutis munera optime exso-
quenda paratus. Annon hoc modo se res habet?

PALL. Cur negem?

CYR. Vide autem quemadmodum lex figurate ad

⁴⁹ Gen. iii, 19. ⁵⁰ Deut. xxvii, 26; Galat. iii, 10.

⁵¹ Rom. viii, 8. ⁵² 1 Tim. iii, 17.

humanos mores describendos atque demonstrandos animantia multa rationis expertia, volatilia atque aquatilia protulerit, ut nobis per mille vias utilitatem afferret : neque id tibi mirum videatur, cum ipsis quoque stirpibus interdum comparaverit, et a cujusque naturali qualitate affectiones quæ nobis singulis insunt, apte designaverit : dixit enim profecto Deus per Isaiaæ vocem, eorum qui per Christi fidem ad vitam refloruisse, fragrantiam nimirum spiritualem ac virtutum excellentiam insinuans : « Et faciam in deserto aquam vivam, et in terra sine aqua fluvios; et ponam in terra arenti cedrum, et buxum, et myrtum, et cupressum, et populum⁴⁶. » Et iterum : « Et erit, » inquit, « pro stœbe ascendet cupressus, pro conyza vero ascendet myrtus⁴⁷. » Stœben, ut opinor, et conyzam immites adhuc animos eleganter appellans, et spinæ silvestris speciem Dei oculis apparentes. Quin lapidibus nonnunquam augustus ille sanctorum cœlus comparatur : « Lapidibus enim sancti voluntur super terram⁴⁸. » Fermento quoque simile esse et grano sinapis regnum cœlorum dicebat Salvator⁴⁹. Res igitur humanas divinitus inspirata Scriptura multis et evidentissimis similitudinibus declarare con-suevit.

PALL. Assentior.

CYR. Illud igitur animadvertite, cum innumera bestiarum genera et volatiliū et aquatiliū oportune protulisset, alia ut immunda prorsus rejicit, alia rursus admittit, et ab omni accusatione liberat, ut optime intelligant, qui Deo serviunt, quænam ea sint, quæ si fecerint, rejicientur, quæve ea, a quibus si abstinerint, procul a maculis erunt, splendidi etiam et accepti, et superni Judicis decreto comprobati. **498** Sic autem habet lex quæ hæc de re lata est : « Et locutus est Dominus ad Moysen et Aaron : Loquimini ad filios Israel, dicentes : Has pecudes comedetis ab omnibus pecudibus quæ sunt super terram : omne pecus dividens unguam, et unguis distinguens duarum unguularum, et reducens ruminacionem in pecoribus, his vescemini : tamen hæc non comedetis, ab iis quæ reducunt ruminacionem, et ab iis quæ dividunt unguas, et distinguunt unguas; camelum, quia reducit ruminacionem, unguam autem non dividit, immundus est vobis; et chœrogryllum, quia revocat ruminacionem, unguam autem non dividit; et leporem, quia reducit ruminacionem, sed unguem non dividit, hic immundus est vobis; et suem, quia dividit unguam, et distinguit ungues ungu læ, non autem reducit ruminacionem, immundus hic est vobis. De carnibus ejus non comedetis, et morticina eorum non tangetis : immunda sunt hæc vobis⁵⁰. » Igitur apertissime quidem Christus ait : « Non quod intrat in os, communicat hominem⁵¹. » Dictum quoque est beato Petro, cum illud linteum quatuor initiis superne dimitteretur, in quo omnia

A ἀνθρωπίνων ἰθῶν ὑποτύπωσιν, ζωὰ τε πολλὰ τῶν ἀλόγων, καὶ μὴν καὶ πτηνῶν καὶ ἐνὸδρων γένη παρενεγκῶν, κατὰ μυρίους ἡμᾶς ἐνίησι τρόπους. Καὶ μή τι θαυμάσης, ὅπου καὶ αὐτοῖς ἐσθ' ὅτε παρεικάζει φυτοῖς, ἀπὸ τῆς ἐκάστου ποιότητος φυσικῆς κατασημαίνων ἀστείως τὰ ἐφ' ἐκάστην τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἔφη γάρ που Θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐου, τῶν εἰς Χριστὸν διὰ πίστεως ἀνατεθαλκῶτων εἰς ζωὴν τὰς εὐοσμίας ὑποδηλῶν, δῆλον δὲ ὅτι τὰς πνευματικὰς, καὶ μὴν καὶ ὑψώματα τὰ εἰς ἀρετὴν· « Καὶ ποιήσω ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ ζῶν, καὶ ἐν γῆ ἀνύδρω ποταμοὺς, καὶ θήσω εἰς τὴν ἀνυδρον γῆν, κέδρον, καὶ πύξον, καὶ μυρσίνην, καὶ κυπάρισσον, καὶ λεύκην. » Καὶ πάλιν· « Καὶ ἔσται, » φησὶν, « ἀντὶ τῆς στοιθῆς, ἀναθήσεται κυπάρισσος· ἀντὶ δὲ κονύζης, ἀναθήσεται μυρσίνη· » B στοιθὴν, οἶμαι που, καὶ κονύζαν, τὰς ἀνημέρους ἐπιψυχὰς, καὶ ἐν εἰδῇ τῆς ἀγρίας ἀκάνθης ἐκφαινόμενα· παρά γε τοῖς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς, ὀνομαζῶν ἐυφρῶς. Ἄλλὰ καὶ λίθοις ἐσθ' ὅτε τὸ σεπτὸν τῶν ἁγίων παρεικάζεται στίφος· « Λίθοι γὰρ ἅγιοι κυλίονται ἐπὶ τῆς γῆς. » Καὶ μὴν καὶ ζύμη προσεοικέναι καὶ κόκκῳ σινάπεως τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐφασκεν ὁ Σωτὴρ. Ἐκ πολλῶν οὖν ἄρα καὶ ἐναργεστάτων παραδειγμάτων καταδηλοῦν ἔθος τῆ θεοπνεύστῳ Γραφῇ τὰ ἀνθρώπινα.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

CYR. Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μυρία μὲν ὄσα κτηνῶν εἴδη, καὶ μὴν τὰ πτηνῶν καὶ τὰ νηκτῶν καταμεινέκουσα χρησίμως, τὰ μὲν, ὡς ἀκάθαρτα καταμεινέκουσα παντελῶς, τὰ δὲ αὖ προσέεται τε καὶ ἀπαλλάττει C διαβολῆς, ἐν εἰδείην ὀρθῶς οἱ Θεῷ λατρεύοντες, τίνα μὲν δρώντες, οὐκ εἰσδεχθεῖεν ἄν· τίμων δὲ νουεχωῶς ἀπεσχημένοι, μώμου μὲν ἔσονται μακρὰν, λαμπροὶ δ' ἄν εἴεν καὶ ἀξιόλογοι, καὶ ψήφῳ τῇ ἀνωθεν τιτιμημένοι. Ἔχει δὲ οὕτως ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν, λέγων· Λαλήσατε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγοντες· Ταῦτα τὰ κτήνη, ἃ φάγεσθε ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, πᾶν κτήνος διχηλοῦν ὄπλην, καὶ ὄνουχιστήρας ὄνουχίζον δύο χηλῶν, καὶ ἀνάγον μηρυκισμὸν ἐν τοῖς κτήνεσι, ταῦτα φάγεσθε· πλὴν ἀπὸ τούτων οὐ φάγεσθε, ἀπὸ τῶν ἀναγόντων μηρυκισμὸν, καὶ ἀπὸ τῶν διχηλοῦντων τὰς ὄπλᾶς, καὶ ὄνουχίζοντων ὄνουχιστήρας· τὸν κάμηλον, ὅτι ἀνάγει μηρυκισμὸν, ὄπλην δὲ D οὐ διχηλεῖ, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν, καὶ τὸν δασυπόδα, ὅτι ἀνάγει μηρυκισμὸν καὶ ὄπλην οὐ διχηλεῖ, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν, καὶ τὸν χοιρογρύλλιον, ὅτι ἀνάγει μηρυκισμὸν, καὶ ὄπλην οὐ διχηλεῖ, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν, καὶ τὸν ὄνουχίζοντα ὄνουχισμὸν, ἀκάθαρτον τοῦτο ὑμῖν. Ἀπὸ τῶν κρεῶν αὐτῶν οὐ φάγεσθε, καὶ τῶν θνησιμαίων αὐτῶν οὐ φάγεσθε, ἀκάθαρτα ταῦτα ὑμῖν. » Ἐναργέστατα μὲν οὖν ὁ Χριστὸς, « Οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα, » φησὶ, « κοινῶς τὸν ἄνθρωπον. » Εἴρηται δὲ που καὶ πρὸς τὸν θεσπέσιον Πέτρον, τῆς σινδόνης ἀνωθεν καθιεμένης τέσσαρσιν ἀρχαῖς, ἐν ἧ πάντα γέγραπται τα

⁴⁶ Isa. xli, 18, 19. ⁴⁷ Isa. lv, 11. ⁴⁸ Zach. ix, 16. ⁴⁹ Luc. xiii, 19. ⁵⁰ Levit. xi, 1-8. ⁵¹ Matth. xv, 11.

«ετραπόδα και πτηνά· « Ἀναστάς Πέτρε, θύσον καὶ ἄ φάγε. » Ἀνακεκραγὸς δὲ τοῦ μαθητοῦ καὶ τὴν νομικὴν ἐπιτήρησιν δεδιότος ἔτι, καὶ, « Μηδαμῶς, Κύριε, ἐλέγοντος, « ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον, οὐδὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου πᾶν κρέας βέβηλον, » πάλιν ἐφώνει Θεός· « Ἄ ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε, οὐ μὴ κοίνου. » Γράφει δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος, ἔτι· « Βρωῖμα ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ. » Ἔστι δὲ οὖν οὐκ ἀσυμφανές, ὅτι βέβηλοι μὲν τι τῶν ὄντων ἤκιστα μὲν ὁ νόμος, πάντα δὲ εἶδε καθαρὰ τοῖς καθαρῶς· ἀλλ' εἰς ἡθῶν ποιότητος ἀνθρωπίνων τὸ ἐκάστου ζώου φυσικὸν εἶ μάλα παραλαβὼν, ὀνήνησιν οὐ μετρίως. Μάθεις δ' ἂν ὁ φημι δὴ, καὶ τῶνδε πάλιν, ἀληθές ὅτι καὶ ἀναμφίβολον. Τὰ γὰρ τοι πᾶσι κατεγνωσμένα, καταμυσάττεσθαι δεῖν ὄραται προσεταχώς, κάμηλον δὴ λέγων, καὶ τὸν χοιρογρύλλιον, νυκτικόρακα, καὶ τὸν καταρράκτην, καὶ ἀσκαλαδῶτην, καὶ μυγαλῆν, καὶ τὰ ἔτι τούτων αἰσχίονα. Ἄρ' οὖν οὐκ ἐναργῆς ὡς ἐν γε τούτοις ὁ τοῦ νομοθέτου σκοπὸς εἴη ἂν, ὧ γὰρ ἔ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν εἰς ἡθῶν ποιότητα μετακομιστεῖν εἶ μάλα τὰ φυσικῶς ἐνόητα τοῖς τῶν ἀλόγων ζώων, ἐκάστου, φέρε εἶπειν, καταγράφοντος ὡσπερ ἐν ἑαυτῷ τὸν τοῦ δεῖνος τρόπον, καὶ ἐν οἷς ἂν εἴη κατασημαίνοντος. Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατεθίτμεθά πως, τοὺς μὲν ἄγαν θερμούς καὶ εὐσθενεστάτους, καὶ θράσει τῶν ἄλλων ὑπερφέροντας, σῦς, ἢ λέοντας, ἢ τι τῶν τοιοῦτων ἕτερον ἀποκαλεῖν; τοὺς δὲ πρᾶους καὶ ἡρεμαίους, καὶ ὑφειμένην ἔχοντας τὴν διάνοιαν, πρόβατα, καὶ περιστεράς, καὶ τῷ τῆς γαλήνης ὀνόματι στεφανοῦν ἔσθ' ὅτε, τοῖς ἐκάστου τρόποις τὴν πρόπουσαν δῆλωσιν ἀπὸ τῶν ἐμφανεστέρων ἐπιφέροντες;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἴωμεν δὴ οὖν ἐπὶ τὸν τοῦ νόμου σκοπὸν, καὶ ὁ τί ποτὲ ἔστιν ὁ παρεγγυᾶ, πολυπραγμονῶμεν εἶ μάλα.

ΠΑΛΛ. Ἴωμεν.

ΚΥΡ. Τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀρχήματα, καὶ ἀπαεπλῶς ἀπάσης ἐπιεικειας, πρόβεισι μὲν ἀπὸ γνώμης τῆς ἐκάστου τυχόν, κατορθοῦται γὰρ μὴν κατὰ διττὸν, οἶμαι, τρόπον, καὶ διφυᾶ μὲν πως ἐφ' ἑαυτοῖς τὴν ἔφασιν ἔχει.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὲ φῆς;

ΚΥΡ. Ἡ γὰρ εἰς ἑαυτοὺς δρωμέν τι τῶν ἀγαθῶν, ἥδονάς ἀποκείροντες τὰς ἐκτόπους καὶ μεμωμημένας, νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καθιστάντες τὴν νόον εἰς πραότητα τὴν ἐν πνεύματι, πτωχεῖαν ἐπιτηδεύοντες, καθαρὰν καὶ ἀθλόωτον, καθόσον οἶόν τε, τὴν δίδουσαν ἔχοντες, ἤγουν τὰ εἰς ἀδελφοῦς ἀγαθὰ πληροῦντες σπουδάσματα, τοῖς ἐλομένοις λυπεῖν καὶ ἀφιλοστόργως προσκεκρουκόσιν, ἀκακίαν δωρούμενοι, τοῖς κάμνουσιν ἐπαμύνοντες, παρακαλοῦντες λελοπημένους, πεπλανημένους ἐξ ἀμαθίας εἰς τὸ εὐθὲς μετατρέποντες, χειραγωγοῦντες ἐπὶ τὸ ἀμεινον,

quadrupedia et volatilia depicta erant : « Surge, Petre, macta et manduca. » Reclamante vero discipulo, et legalem observationem adhuc formidante ac dicente : « Absit, Domine, quia nunquam manducavi omne commune aut immundum, neque intravit in os meum omnis caro profana, » rursus locutus est Deus : « Quæ Deus mundavit, tu ne communia dixeris ». Scribit etiam beatus Paulus : « Esca nos non commendat Deo ». Non igitur obscurum est quin lex nihil profanum ducat, « omnia vero munda mundis » esse intelligat. Sed naturalem cujusque animantis proprietatem cum morum humanorum qualitatibus conferendo, non mediocrem utilitatem affert : esse autem id quod dixi verum et exploratum, ex his rursus intelliges. Nam quæ apud omnes improbantur, ea respuere et execrari perspicue jussit, camelum dico, et chærogrylum, nycitoracem, et catarrhactem, et stellionem, et mustelam, et alia his fœdiora. Num igitur parum perspicuum est in iis certe legislatoris propositum, Palladi ?

499 PALL. Prorsus perspicuum.

CYR. Igitur ad morum qualitatem apte transferranda sunt quæ nonnullis animantibus rationis expertibus secundum naturam insunt, cum ea singula in seipsis quodammodo depingant certorum hominum mores, et in quibus vitii versentur, designent. Quid enim? Nonne ipsi quoque consuevimus homines nimium vehementes atque robustos, et qui ceteros audacia vincunt, apros aut leones, aut alio hujus generis nomine appellare? mites contra et quietos et animo remissiore præditos, oves aut columbas, et tranquillitatis interdum nomine honestare, et cujusque moribus convenientem significationem a rebus clarioribus afferre?

PALL. Verum est.

CYR. Pergamus igitur ad legis propositum, et quid jubeat, diligenter exquiramus.

PALL. Pergamus vero.

CYR. Justitiæ, et in universum omnis probitatis laudes existunt illæ quidem ex cujusque voluntate et arbitrio; sed duplici ratione perficiuntur, ac geminam speciem in seipsis habent.

D

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Aut enim in nos ipsos aliquid boni facimus, verbi gratia, cum voluptates præcidimus turpes illas ac vitiosas, cum mortificamus membra quæ sunt super terram, cum animum ad mansuetudinem componimus, cum paupertatem in spiritu sectamur, eum puram liquidamque mentem, quoad fieri potest, habemus, aut præclara virtutis studia in fratres conferimus; cum iis qui sponte nos offenderint, et animo ab omni benevolentia alieno læserint, clementiam ultro exhibemus; cum laborantibus opem ferimus, cum mœrentes consolamur, cum;

⁹⁹ Act. x, 13-16. ¹⁰⁰ I Cor. viii, 8. ¹⁰¹ Tit. i, 15.

errantes ex imperitia ad rectum iter transferimus, atque ad meliorem frugem traducimus, cum indigentibus necessaria suppeditamus; eaque omnia quæ Deo grata sunt, efficere summo studio contendimus. An non igitur duplex est justitiæ ratio, cum vel in nos ipsos, vel etiam in alios exercetur?

PALL. Ita videtur.

CYR. Ejusmodi ergo justitiæ distributionem unguis dissectæ, id est, pedi in duos ungues diviso semper fere lex comparat; pes enim semper incessus illius quo ad efficiendum ciemur atque movemur, signum ac nota est: itaque rectis pedibus eos currere dicimus, qui laudabiliter ad ea quæ sunt utilia, tendere parati sunt. Canit etiam 500 David: « Pes enim meus stetit in via recta⁴⁴; » id est, in iustitia rectoque itinere ambulavi: odi autem omnia perversa. De iis etiam qui sunt ad peccandum proni: « Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, contritio et infelicitas in viis eorum⁴⁵. » Pes igitur incessus illius qui in factis spectatur, symbolum est. Bifidus autem unguis perspicua figura est qua significatur posse nos in utramque partem recte et laudabiliter incedere, vel in eam virtutis partem

PALL. Credibilis sane oratio.

CYR. Si quis ergo recte atque sapienter in utramque partem incedere norit, ita ut se et alios morum suorum qualitate juvare possit; ad hæc sapiens et prudentia sit summa præditus, et verba quæ de Deo dicuntur, in cor tanquam in habitaculum quoddam atque domicilium recipiat, ac sursum deorsum semper quodammodo volutet in se ipso divinatorum dogmatum cogitationes, et notiones eas quas tam accurate perceperit, crebra prudentique inquisitione tanquam cibum comminuat, is nimirum animanti ruminanti persimilis erit, et cibum in ventre conditum sursum semper eructando revocanti, dentibusque subjicienti, ut iterum confectus ac tenuissime contritus juvare possit.

PALL. Recte dicis.

CYR. Mundum porro dicit esse animal quod ad extremum pedem dissectam unguam habeat, et ruminatum conditumque in ventre cibum revocet; nam qui in se ipsum atque alios bonus atque utilis est, si eloquentiam adjunxerit, et cognitionis peritiam, nimirum earum rerum quæ ad Deum pertinent, perfectus erit in virtute, et cumulatus, quod in se est, omnibus iis rebus quæ in admiratione habentur: ac si quis ejusmodi hominis per disciplinæ communicationem forte particeps fuerit, et, ut ita dicam, ejus oratione vescatur, aut ejus imitator fuerit, hominemque adeo præstantem et egregium æmulari studuerit, is purus erit ac mundus, utpote qui cum mundo viro versetur, et illius sapientiæ ac probitatis tanquam expressam quamdam imaginem illico in suis moribus referat. Hoc est, mea quidem sententia, quod præcipitur ut vesca-

Α επαρκούντες δεομένοις, και τὰ ἐπ' οἷς ἀνῆδοντο θεοῖς, ἀποπεραίνειν εὖ μάλα διεσπουδαπότες. Ἄρ' οὐ ἐπιφάνει ἐστὶ πως τῆς δικαιοσύνης ὁ τρόπος, εἰς τὴν αὐτοῦς, και μὲν τοι και εἰς ἑτέρους κατορθώμενος;

ΠΑΛΛ. Ἔοικε.

ΚΥΡ. Ὅπλῃ δὴ οὖν ἐχοισμένη, ἦτοι πολλὰ ἐγγίχεται παρειακάει πως αἰετὸν τοιοῦτον ὁ νόμος. Πούς γὰρ αἰετὸν, πορείας μὲν ἡμῶν τῆς κατ' ἐνέργειαν πρακτικῆς, σύμβολον ἀν εἶη και τύπος· και δὴ φασιν, ὀρθῶς ἵσταναι ποδὶ, τοὺς ἀμωμήτως ἴνααι πρὸς τὸ τελεῖον εἰς ἐνησιν εὖ μάλα προθυμομένους. Ἄναμέλει ἐξ πω και ὁ Δαβὶδ· « Ὅ γὰρ ποὺς μου ἐστι ἐν εὐθύτητι, τοῦτ' ἐστιν, ἐν δικαιοσύνῃ πεπόρευμαι και εὐθύτητι· μεμίσθηκα δὲ τὸ διεστραμμένον. Περὶ δὲ γε τῶν ἁμαρτημένων· « Ὅξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἶμα, σύντριμμα δὲ και ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. Οὐκοῦν τῆς μὲν ἐν ἐργοῖς πορείας σύμβολον ὁ ποὺς. Διχηλιὰ δὲ γε τύπος ἀν εἶη σαφὴς τοῦ ἐπ' ἀμωμῶν βαίνειν ἡμᾶς ὀρθῶς και ἀνεπιπύχτως δύνασθαι, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοῦς, και μὲν τοι και εἰς ἑτέρους.

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Εἰ τις οὖν εἶη τυχόν, ὀρθῶς και ἐπιτηθέως ἐπ' ἀμωμῶν βαίνειν εἰδώς, ἑαυτὸν τε και ἑτέρους ὠφελεῖν οἶός τε, τῇ τῶν ἡθῶν ποιότητι λέγω, και πρὸς γε δὴ τοῦτω, νοουεχῆς και ἐμφρονέστατος, και τὴν περὶ θεοῦ λόγους ἐναύλιον ὡσπερ τι και ἐνδιαίτημα διδοὺς τὴν καρδίαν, ἀνω τε και κάτω στρέφω ἀειπως ἐν ἑαυτῷ τὰς τῶν θεῶν δογματῶν ἐνοίας, και διὰ τοῦτο πυκνῶς και ἐμφρόνως ἐξερευνήσας, καταλεπτόντων τρόπον τινα τὰ οὕτων τῶν νοημάτων ἀκριβῶς ἐγνωσμένα, ζῶψ που πάντως ἐσται προσοικώς ἀναφέρων τὸν μηρυκισμὸν, και τὴν ἐν κοιλίᾳ τροφήν ἀνερευγομένην αἰετὸν, και τοῖς ὁδοῦσιν ὑπάγοντι, ὡς ἐν και ἐπι καταλαίνοιο, και τῷ τῆς πέψεως ἰσχυρῶ χωροῖ πρὸς ἐνησιν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Καθαρόν δὲ εἶναι φησι τὸ ζῶον, ὅπερ ἀνέχεται πρὸς διχηλοῦσαν ὀπλήν ἐκτελευτῶντα τὸν πόδα, ἀνακομίζει τε αὐτὸν ἐν κοιλίᾳ μηρυκισμῶν· ὁ γὰρ εἶναι πεφυκῶς ἀριστὸς τε και ἀγαθὸς εἰς ἑαυτὸν και ἑτέρους, προσειληφῶς δὲ και τὸ φιλόλογον και τὸ εἰς γνώσιν ἐντριβέας, ὄηλον δὲ ὅτι τὴν ἐπὶ θεῷ, ἀριστῶς ἐσται πρὸς ἀρετὴν, και ἀμωμήτως ἔχων ἐν γε τῷ καθ' ἑαυτὸν, πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῶν τεθραυσμένων κἂν εἰ μέτοχός τις τοῦ τοιοῦδε γένοιο τυχόν, κατὰ μάθησιν λέγω, και οἰονείπως καταβουήσαιο τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον, κἂν εἰ γένοιο μιμητής, εἰσὶ τὰ ζηλοῦν τὸν εἶδε διαπρεπῆ και ἐξαιρετον, ἀθέητως ἐσται και καθαρός. Συνδιαίτησεται γὰρ καθαρόν, και τῆς ἐν αὐτῷ συνέσεως και χρηστομαθίας ἐκμαχίον ὡσπερ τι τὸν οἰκείον εὐθὺς ἀναδείξει τρόπον. Τοῦτω οἶμαι, ἐστὶ τὸ δεῖν ἐσθλὴν ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς ζῶου κατασχίζοντος φυσικῶς εἰς ὀπλήν τὸν πόδα, και ἀνάγειν

⁴⁴ Psal. xxv, 12. ⁴⁵ Psal. xiii, 3

τος μηρυκισμὸν. Καθαρὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα φησὶν ὁ νόμος, κατὰ γε τὸν ἀρετίως γεγονότα λόγον.

ΠΑΛΛ. Συνῆκα ὁ φῆς.

ΚΥΡ. Τὸν μὲν οὖν ἀριστόν τε καὶ ἀρετίως ἔχοντα πρὸς ἀρετὴν, ὑπέδειξεν αἰνιγματωδῶς, ὡς ἐν γε δὴ ζῶσιν, ἐπὶ διχληεῖν πεφυκότι, καὶ ἀνάγοντι μηρυκισμὸν. Ὅτι δὲ καλὸν καὶ ὄνησιφόρον ἀποσεῖσθαι φιλεῖν τὸν οὐχ ὄδα ἔχοντα γινώμης, καὶ οἰοῦναι χωλεύοντα πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ τελειότητος τῆς εἰς ἀρετὴν ἴοντα κατόπιν, παρεγγυᾷ πάλιν, οὕτε τοῖς ἀνάγουσι μηρυκισμὸν, δίχα τοῦ κεκτῆσθαι τὸ διχηλοῦν, οὔτε μὴν τοῖς διχληεῖν πεφυκόσιν, εἰ μηρυκισμὸν οὐκ ἔχουσιν, τὴν ἀρίστην ψῆφον ἐπιτενεγκῶν, καταγράφουσι δὲ μᾶλλον αὐτῶν τὸ ἀκαθάρατον, καὶ τοῖς καταμαίανων εἰδῶσι τιθεὶς ἐναριθμία. Πρακτικῆς μὲν οὖν ἐνεργείας καὶ ποιότητος τρόπων, τὴν τοῦ ποδὸς διχηλίαν, τύπον εἶναι διαθεσασθαιώμεθα, φρονούντες ὀρθῶς, καὶ τὰ αἰνιγματωδῶς εἰρημένα μεταχαράττοντες εἰς ἀλήθειαν. Τὸν δὲ γε μηρυκισμὸν, λόγον τε κατ' εὐσεβείαν, καὶ δογματικῆς ἐπιστήμης, ὀρθῆς τε καὶ ἐντριβοῦς σημεῖον εἶναι διοριζώμεθα. Ἡ οὐχ ὄδα ἔχει;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν;

ΚΥΡ. Ἀτελής οὖν ἔρα πρὸς ἀρετὴν νοεῖτ' ἂν εἰκότως, καὶ τοῦ χρῆναι θαυμάζεσθαι καθεστῆκει μακρὰν, ὁ ἔργους μὲν ἐπαυχῶν ἀγαθοῖς, ὀρθότητος δὲ τῆς δογματικῆς ἠτιώμενος, καὶ λόγους οὐκ ἔχων τῆς ἀληθείας εἰς νοῦν. Ἀληθὲς δὲ ὅτι καὶ τὸ ἐμπάλιν, οὐκ ἀσυμφανές· δογματικῆ γὰρ ὀρθότης, καὶ λόγους τῶν θεῶν ἢ γλυκεία φρονεῖς, ἡμᾶς ὄνησειεν ἂν οὐδὲν, εἰς γε τὸ τελείως ἔχειν εἰς ἀρετῆς ὑπόληψιν, τῆς ἐν ἔργοις φαιδρότητος οὐ παρευεργμένης. Ὁ γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν δεξιῶς, τὴν τοῦ τελείως εὐδοκίμειν ἀποίσταται ψῆφον. Καὶ ὁ θατέρου λειπόμενος, ἀδρανὲς ἔξει τὸ ἐν τῷ καλῷ θαυμάζεσθαι. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Σωτὴρ ὑποφαίνει, λέγων, ἐλάχιστον μὲν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀποκεκλήσθαι τὸν διδάσκοντα μὲν, οὐ μὴν ἔτι καὶ πεποιηκότα· μέγαν δὲ αὖ καὶ διαπρεπῆ, τὸν πράξαντα καὶ διδασκόντα. Ἀκάθαρτος οὖν κατὰ νόμον, ὁ ἐνὸς ἠτιώμενος. Τούτων δὲ ὅτι προσῆκεν ἀποφοιτῆν, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ὀρθῶσθαι μετεσχηκότας, διετάφει λέγων· « Ἀπὸ τῶν κρεῖων οὐ φάγεσθε, καὶ τῶν θνησιμαίων αὐτῶν οὐχ ἄψεσθε. » Οὕτε γὰρ ζῶσι, φησί, μὴ συναναστραφῆσεσθε. Ἐὰν εἰ τεθναίῃ τις τῶν τοιῶνδε τυχόν, ἀθέβηλον τὸν οἶκον τηρήσετε νοῦν· οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ἀποθηγγάνοντες τῶν ἐκείνοις πεποιημένων, λογίων δὲ θηλονόντι, καὶ μιαρῶν συγγραμμάτων· λείψανα γὰρ τὰ τοιαῦτα τῆς ἀνθρώπου ζωῆς. Τοῦτό τοι δρᾶν ἔθος τοῖς ἀπαιδεύτοις αἰρετικοῖς. Πεπλάνηται μὲν γὰρ ὁμολογουμένως, οἱ τῆς ἐνοῦσης αὐτοῖς ἀμαθίας γεγονότες καθηγηταί· λείψανα δὲ ὡσπερ τῆς ἑαυτῶν δυσσεβείας τοῖς ἰδίους παρακατέθεντο μαθηταῖς· οἱ δὲ, καὶ λίαν ἀσμένως προσιένται τε καὶ εἰσοικίζονται κατὰ νοῦν, καὶ δυσπρόνιπτον ἔχουσι μολυσμὸν, θνησιμαίων ὡσπερ κρεῖων ἐπαφώμενοι, ἃ δυσωδίας ἐστὶ τῆς ἐσχάτης καὶ ἀκαθαρσίας ἐμπλεῖω.

⁶⁴ Matth. v, 19.

A mur ex omni animante, quod suapte natura discissam habet unguam in pede, et ruminat. Munda namque sunt hujusmodi animantia, inquit lex, ea ratione qua diximus.

501 PALL. Teneo quod dicis.

CYR. Optimum itaque virum, et in virtute perfectum, per animal quod suapte natura dissectam habet unguam, et ruminat, figurate indicavit. Porro optimum esse, atque expedire eum rejicere qui non hoc animo sit, et in probitate quodammodo claudicet, et perfectam virtutem longo intervallo sequatur, tradit item, cum neque ea quæ revocant raminatum cibum, non tamen bifidam unguam habent, neque ea quæ natura findunt unguam, si minime ruminant, probat, sed potius de impuritate condemnat, et inter immunda recenset. Pedis igitur in duas ungulas divisionem efficaciam ad agendum morumque probitatis figuram esse, recte ac sapienter asserimus, et quæ figurate dicta sunt, ad veritatis formam traducimus. Ruminacionem vero; sermonis qui secundum pietatem sit, et dogmaticæ scientiæ rectæ atque tritæ signum esse affirmamus. An vero non ita esse putas?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Igitur minus perfecta virtute esse merito censendus est, nec dignus qui in admiratione habeatur, is qui, cum de recte factis gloriatur, rectorum tamen dogmatum peritia caret, et verba veritatis animo minime retinet. Idque verum esse, si in contrariam quoque partem vertatur, minime est obscurum: nam recta de dogmatis peritia, divinorumque verborum dulcis meditatio, nihil juverit ad absolutam virtutis opinionem, nisi recte factorum splendor adjiciatur: nam qui est in utraque re dexter, is perfectam laudem consequetur; cui vero alterum deest, obscuram habebit de virtute gloriam. Tale aliquid etiam Salvator indicat, qui minimum in regno cælorum esse vocandum, dicens cum doceat, non fecit tamen⁶⁵; contra vero magnum et illustre, qui ea fecerit quæ docuerit. Immundus igitur ex lege est, quisquis alternro caret. Ab iis vero esse recedendum, nullaque cum eis communione jungi oportere, declaravit dicens: « De carnibus non vescemini, et morticina eorum non contingetis. » Neque enim dum vivunt, inquit, simul versabimini; et, si quispiam eorum fortasse mortuus fuerit, mentem vestram puram servabitis, ac ne contingetis quidem, ut ita dicam, eorum opera, diserta, inquam, et impia scriptorum monimenta: hæc namque sunt hominis vitæ reliquiæ; 502 quod stulti hæretici facere consueverunt. Nam, cum hæ qui duces sunt hominis stultitiæ fuerunt, procul dubio erraverint, suæque impletatis reliquias suis discipulis reliquerint, ii libentissime illas admittunt, et animo complectuntur, difficillimeque eorum macule ablui possunt, cum morticinas carnes contingant, summo putore et impuritate refertas.

PALL. Verum dicis.

CYR. In exemplum igitur unguam quidem non dividendis, ruminatum vero cibum revocantis, camelum proponit, belluam firmam ac vastam; leporem quoque et chærogyllum, bestias, ut ita dicam, omnibus aliis minores ac breviores; ut per extremas, ut ego arbitror, cæteras omnes in summa complecteretur, nullasque intermedias præteriret: tantumdem quippe est ac si diceretur: A summo atque supremo usque ad minores et infimos, quicumque ejusmodi est, is execrandus et impurus est: neque enim est personarum acceptio apud Deum, ut scriptum est ⁸⁷, sed sive magna sit aliquis et fastuosus, opibus et sæculari gloria elatus, obscurus et ignobilis judicabitur, si improbitatis criminibus astrictus teneatur; sive exiguus, in paupertate et ignobilitate vitam ducens, damnabitur impuritatis, nisi sit moribus honestis ornatus; neque tantum exiguitatis nomine præsidiove juvabitur, ut ea de causa a justo Judice misericordiam consequatur, si factorum claritatem, cum pietate, inquam, ac virtute congruentium non habuerit. Igitur camelus et lepus et chærogyllus magni simul et exigui hominis figura sunt non absurda. Profert etiam suem ut immundum, quod divisam quidem habeat unguam, non tamen aptus natura sit ad remandendum cibum, id est, ad reducendam ruminationem: in quo declarat infirma esse et inutilia recte factorum ornamenta, si sermo secundum pietatem absit: ut enim fides sine operibus mortua est ⁸⁸, sic vicissim mortua procul dubio est morum honestas, et factorum probitas, si Dei cognitio non adsit, neque sermo pietatis in nostris animis inhabitet; sed deorsum abjecta, in terram vergit, et oculos sursum attollere quodammodo reformidat. Hoc modo affectos non paucos inveniemus, qui cum gravem plerumque ac puram vitam agant, **503** Deum tamen, qui natura et verus est, non agnoscunt, et in ea modo, quæ in terra sunt, mentis oculos figunt: impurus vero itidem habetur, qui ejusmodi est: « Nemo enim coronabitur, nisi legitime certaverit ⁸⁹, » ut scriptum est.

PALL. Nos igitur impuros dicit, tanquam in suis, cæterarumque bestiarum figura, cum criminibus quæ a lege damnantur obnoxii sumus.

CYR. Recte sane dicis. Neque vero satis habuit lex per hæc sola animantia immundorum hominum imagines proferre, sed, cum per omne creaturarum genus nos juvare instituisset, et utilis honestique cognitionem copiose proponeret, etiam aquatiliū genera percurrit, et volatiliū greges, ut quid cuique illorum generi insitum natura esset, diligenter inquirendo, quid Deo gratum sit, quidve exosum et invisum, intelligeremus, itaque vitam legi maxime consentaneam excolendo, ab iis omnibus quæ nos inquinare possunt, summo conatu refugeremus. Ait itaque lex ad hunc modum rursus: « Et his vesce-

A ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Δέχεται τοίνυν εἰς παράδειγμα τοῦ μὴ διχηλοῦντος μὲν τὴν ὅπλην, ἀνακομίζοντος δὲ τὸν μηροκισμὸν, τὴν κάμηλον, ζῶον εὐσθενές τε καὶ ὑπερμέγεθες, δασύποδός τε καὶ χοιρογρύλλιον, τὰ πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν ἄλλων μικροφανέστατα, διὰ τῶν ἀκρων, καθάπερ ἐγῶμαι, συλλήθεθιν ἅπαντα περιλαβῶν, καὶ οὐδὲν ἐξωτῶν διὰ μέσου μεθείς. Ὅμοιον γὰρ ὡς εἰ καὶ λέγοιτο τυχεῖν, Ἄπο τοῦ λιαν ὕψηλόν τε καὶ ἀνωτάτω καὶ μέχρι μικρῶν, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα κατωτάτω, πᾶς ὅς γε τοιοῦτος βδελυρὸς καὶ ἀκάθαρτος. Ὅ γάρ ἐστι προσωπολήψια παρὰ τῷ θεῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ' εἴτε τις εἴη μέγας καὶ σοβαρὸς, πλούσιος τε καὶ δόξης τῇ κατὰ κόσμον εἰς ἕψος ἡρμῆνος, τὴν ἀκλεῖα καὶ ἀγέραςτον ἀποίσεται ψῆφον, τοῖς τῆς φουλόγητος αἰτιάμασιν ἐνεχόμενος· εἴτε τις εἴη μικρὸς, πτωχεῖα τε καὶ ἀδοξία συζῶν, καταδικασθήσεται πρὸς ἀκαθαρσίαν, εἰ μὴ τοῖς εἰς ἀρετὴν ἐπαυχοῖται τρόποις· οὐδ' ἂν εὐρεμά τις ποιήσαιτο τῆς ταπεινότητος, τὸ ἐλεεῖσθαι δεῖν παρὰ τοῦ δικαίου Κριτοῦ, τὸ εὐπρεπὲς ἐν ἔργοις οὐκ ἔχων, τοῖς κατ' εὐσέβειαν δὲ δηλονότι καὶ ἀρετὴν. Οὐκοῦν κάμηλος μὲν, λαγῶς τε καὶ χοιρογρύλλιος, μικροῦ τε καὶ μεγάλου τύπος ἂν εἴεν οὐκ ἀσυμφανής. Παραφέρει δὲ καὶ τὸν σὺν, ὡς ἀκάθαρτον, διότι τὸ διχηλεῖν μὲν ὅπλην, οὐ μὴν ἐπιπεφυκότα καὶ ἀναμασάσθαι τροφήν, τοῦτ' ἐστίν, ἀνάγειν μηρυκισμὸν, ἀδρανές τε καὶ ἀχρηστον τὸ ἐν ἔργοις καύχημα, δίχα τοῦ λόγου τοῦ κατ' εὐσέβειαν ἀποφαίνων. Ὡστερ γὰρ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ ἔμπαλιν, νεκρά που πάντως ἡ εὐκοσμία, καὶ τὸ ἐν ἔργοις ἐπεικέες, ἀπούσης θεογνωσίας, καὶ λόγου τοῦ κατ' εὐσέβειαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς οὐκ ἐνηκηκός, κάτω δὲ οὖσα, εἰσένευκεν εἰς γῆν, καὶ δεδιέναι πως δοκεῖ τὸ ἀνίσχειν ἄνω τὸν ὀφθαλμόν. Τοιοῦτονί τι παθόντας οὐκ ὀλίγως εὐρήσομεν, οἱ σαμνὸν μὲν ἔχουσιν ἔσθ' ὅτε τὸν βίον καὶ καθαρὸν, θεὸν δὲ τὸν φύσει καὶ ἀληθινὸν οὐκ ἐπεγνωκότας, μόνους οἰοῦντες πως ταῖς ἐπι τῆς γῆς τὸν τῆς διανοίας ὀφθαλμὸν ἐνερεῖδουσιν. Ἀκάθαρτος δὲ καὶ ὁ τοιοῦδος πάλιν· « Στεφανοῦται γὰρ ὡδεῖς, ἂν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Καταμιαίνει τοιγαροῦν ἡμᾶς ὡς ἐν εἰβασὺς, καὶ μὲν τοι καὶ τῶν ἄλλων, ταῖς ἐκ νόμου διαβολαῖς ὑπενηνεγμένους.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν ἔφησ ὀρθῶς. Καὶ οὐκ ἀπόρη τῷ νόμῳ τὰς τῶν ἀκαθάρτων παρακομίζειν εἰκόνας, διὰ δὲ γε δὴ μόνων καὶ τῶν τοιῶνδε τυχεῖν, διὰ τῆς δὲ ὡστερ τῆς κτίσεως ἡμᾶς ὠφελεῖν ἡρημένος καὶ τὴν τοῦ χρησίμου καὶ πρέποντος εἰδήσιν πλουσιῶς παρατιθείς, καὶ τὰ ἐνὶ ὕδρων δίδεισι γένη, καὶ πτηνῶν ἀγέλας, ἵνα τὸ ἐκάστῳ προσπεφυκὸς πολυπραγμονοῦντες εὐ μάλα, τί μὲν ἂν εἴη λοιπὸν τὸ ἀνδάνθαι θεῷ, τί δὲ ἀπόβλητον καὶ ἀπηχθημένον αὐτῷ περινοεῖν ἔχοιμεν, ἐνομοτάτην δὲ οὕτως ἐπιτηδεύοντες ζῶην, παντὸς τοῦ καταμιαίνειν εἰλωτότος εὐσθενεστάτην ποιῶμεθα τὴν ἀποδρομήν. Ἐφη τοίνυν ὁ νόμος:

⁸⁷ Rom. 11, 11. ⁸⁸ Jac. 11, 20. ⁸⁹ II Tim. 11, 5.

ὡδὶ πη πάλιν· « Καὶ ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι· πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς περὺγια καὶ λεπίδες ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν τοῖς χειμάρροις, ταῦτα φάγεσθε· καὶ πάντα ὅσα οὐκ ἐστὶν αὐτοῖς περὺγια, οὔτε λεπίδες ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν τοῖς χειμάρροις, ἀπὸ πάντων ὧν ἐρεῦγεται τὰ ὕδατα καὶ ἀπὸ πάσης ψυχῆς ζώσης ἐν τῷ ὕδατι, βδέλυγμά ἐστι, καὶ βδελύγματα ἐσονται ὑμῖν. Ἀπὸ τῶν κρεῶν αὐτῶν οὐκ ἔδεσθε, καὶ τὰ θνησιμαία αὐτῶν βδελύξεσθε, καὶ πάντα ὅσα οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς περὺγια οὔτε λεπίδες τῶν ἐν τοῖς ὕδασι, βδέλυγμα τοῦτό ἐστιν ὑμῖν. »

ΙΑΑΛ. Ἄλλ' ἤτις ποτὲ ἐστὶν ἐν γε δὴ τούτοις ἡ διαφορὰ, κατὰ θεωρίαν δὴ λέγω τὴν πνευματικὴν, φράσαις ἂν αὐτός. Συνίημι γὰρ οὐτι που μάλα ἐγώ.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν ἐρῶ γὰρ, ὡς ἐνι, μεταπλάττων ἐπὶ τὸ ἐμφανὲς τὰ ὡς ἐν τρόπῳ παραδειγμάτων τῷ νόμῳ παρελημμένα· ὅσα μὲν γὰρ τῶν ἐν τοῖς ὕδασι πρὸς τοῦ πάντων Δημιουργοῦ τῷ τῶν ἰχθύων εὐ μάλα πεπλαστούργηται νόμῳ, ταῖς τῶν πτερυγίων ἐκβολαῖς οἰονεῖπως ἀεὶ διερέττοντα, τὴν οἴπερ ἂν ἔλοιτο τυχόν ὡς εὐσθενῆ καὶ εὐδρομουάτην ποιοῦνται κίνησιν. Καὶ ἡλίου μὲν θερμῆν ἀνωθεν ἐνέιντος τοῖς ὕδασι τῆς ἀκτίνος τὴν προσβολὴν, ἀνανήχεται, καὶ μονονουχὶ καὶ αὐτῶν τῶν ὕδατων ἀναθρώσκειν ἀποτολμᾷ, τὸ κάτω μένειν ἀεὶ παραιτούμενα, διεξοιχεται δὲ βραδίως καὶ τῶν θηρώνων τὰ λῖνα. Τὰ γε μὴν οὐκ ἐν λεπίσι καὶ πτερυγίοις, ἦγον ἐν ἐλύτροις ὄντα σκληροῖς, καὶ ὀστράκῳ τῷ συμφυεὶ κατημφισομένα, ἦκιστα μὲν οἶδε τὸ ἄνω, εἰσθύεται δὲ τὴν εἰς τὸ κάτω πῶαν ἀε', καὶ τοῖς ἰλυώδεσι τῶν τόπων ἐμφιλοχωρεῖ. Ἄδρανῆ τέ ἐστι καὶ εὐάλωτα, καὶ τοῖς ἀπαῖς θεοαμένοις, ἰδρωτός διχα ληπτὰ. Καὶ λόγος μὲν ἐπ' ἐκείνοισ, οὐτοσί, σαφῆς τε καὶ ἀληθῆς· ἴωμεν δ' αὖ ὡς ἐξ εἰκόνων καὶ τύπων ἐπὶ τὰ ἐμφανεστερα.

ΠΑΑΛ. Φράσεις ἂν ἀριστα, καὶ πρὸς γε δὴ τούτω προθύμως ἴων.

ΚΥΡ. Τὸν τοῦδε τοῦ βίου περισπασμὸν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τῶν πραγμάτων πικρὰν ἀνάχυσιν καὶ ἀναφυρμὸν κατασημαίνων ἡμῖν ἀστείως ὁ Μελωδὸς ψάλλει· « Αὕτη ἡ θάλασσα ἡ μεγάλη καὶ εὐρύχωρος. Ἐκεῖ ἐρπετὰ ὧν οὐκ ἐστὶν ἀριθμὸς, ζῶα μικρὰ μετὰ μεγάλων. » Ἰχθύσι γὰρ παρεικαστέον εὐ μάλα τοὺς ἐπ' οὐδενὶ μὲνέσθ' ὅτε τῶν ἀναγκαίων εἰς θνησιν, τῆδέ τε κἀκείσε διαττόντας, καὶ μόνα συλλέγοντας τὰ ὅσα περ ἂν ἀποφῆναι σαρκικούς καὶ εἰκαίους ἀνατλήναι παρασκευάζει πόνους.

ΠΑΑΛ. Εὐ λέγεις.

ΚΥΡ. Ἐπιπλήττει δὲ που τοῖς τοιοῖσδέ τιαι καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς, ὡδὶ λέγων· « Ἄγε δὴ νῦν οἱ λέγοντες· Σήμερον καὶ αὔριον πορευσόμεθα εἰς τῆνδε τὴν πόλιν, καὶ ποιήσομεν ἐνιαυτὸν ἓνα, καὶ ἐμπορευσόμεθα, καὶ κερδήσομεν. » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Ἄντι τοῦ λέγειν ὑμᾶς· Ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ, καὶ

A mini ex omnibus quæ sunt in aquis : omnia quæ habent pinnulas et squamas in aquis, et in mari, et in torrentibus, hæc edetis. Et omnia quibus non sunt pinnulæ neque squamæ in aquis, et in mari, et in torrentibus, ab omnibus quæ eructant aquæ, et ab omni anima vivente quæ est in aqua, abominatio est, et abominations erunt vobis : ab omnibus carnibus eorum non edetis, et morticina eorum execrabimini ; et omnia in quibus non sunt pinnulæ neque squamæ, eorum quæ sunt in aquis, abominatio hoc est vobis ** . »

PALL. Sed quænam in iis differentia sit, juxta intelligentiam, inquam, spiritualem, tu dices. Nam ego quidem non satis intelligo.

CYR. Faciam vero, ac disseram ut potero, et quæ a lege exemplorum loco sunt allata, perspicua reddam : nam aquatiliū quæcunque ab illo omnium Conditor lege piscium formata sunt, ea pinnularum actu, tanquam remigio semper quocunque voluerint, firmissime ac velocissime moventur, ac, sole calefaciente supernas aquas, enatant, ac prope dixerim, ex ipsis aquis emergere audent, 504 quasi in infimis residere locis recusent ; facile etiam effugiunt præcantium retia. Quæ vero squamis ac pinnulis prædita non sunt, sed crustis durioribus obducta, et nativis testis contacta, ea suprema loca minime norunt, sed semper in herbas irrepunt in infimis affixas, atque in limosis locis libenter versantur, infirmaque sunt, et captu facilia, et ab iis qui semel aspexerint, sine ullo labore comprehenduntur. Ac ratio quæ de illis affertur hæc est, tum perspicua, tum vera. Sed pergamus jam tanquam ab imaginibus rudioribusque formis ad res clariores atque apertiores.

PALL. Optime feceris, si hæc exposueris, et alacri animo disputationem aggressus fueris.

CYR. Distractionem hujus vitæ effusamque in ea permistamque negotiorum salsedinem, ut eleganter designaret nobis ille Psalmorum auctor, in hunc modum psallit : « Hoc mare magnum et spatiosum : ibi reptilia quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis ** . » Piscibus enim aptissime comparantur ii, qui nullius unquam rei utilis causa hæc illacque discurrunt, eaque sola conquirunt, quibus ipsi carnales efficiantur, vanosque labores perferre cogantur.

PALL. Recte dicis.

CYR. Increpat autem ejusmodi homines ille Christi discipulus, ita dicens : « Age nunc, qui dicitis : Hodie et cras ibimus in illam civitatem, et faciemus annum unum, et mercabimur, et lucrabimur » E' post pauca : « Pro eo ut dicatis : Si Dominus voluerit, et si vixerimus, faciemus hoc aut illud : nunc

** Levit. xi, 9-12. ** Psal. ciii, 25, 26

autem exsultatis in superbis vestris ⁶¹. Piscium igitur instar per latum hoc spatiosumque mare, per mundum nempe, natamus: varia namque sunt singulorum vivendi genera: nonnulli enim non in totum ad peccandum proclives sunt, sed agnoscunt illi quidem se infirmos esse, et carnis dominatu nexos teneri, et quamvis ab aliis culpis absistere nolint. « In multis enim delinquimus omnes, » ut scriptum est ⁶²; refugiunt tamen ut rem deformem, turpiter aliquid aperte committere, nec quisquam illis persuaserit, ut manifeste et in aperto peccare velint, sed magnopere curant ut lateant: « Sapientes enim occultabant turpitudinem suam ⁶³, » sicut scriptum est; hoc, ut ego interpretor, est loco tegumenti squamas habere. Enatant etiam sæpe in superiorem locum; neque enim semper infima spectant, sed sapiunt superna quoque, effugiuntque colerrime, **505** si qui eos ad interitum expiscari velint: hoc esse dixerit aliquis tanquam pinnulis spiritualibus uti, et velocissima mentis agilitate moveri.

PALL. Congruentia sane dicis: nam figura eo nos perducit, ut veram esse, itaque se habere expositionem putemus.

CYR. Alii vero nil reformidant, dum peccant, sed apertæ manifestæque nequitiae dant operam; de quibus apte dici potest: « Quorum gloria in confusione eorum ⁶⁴; » semper enim ad impuritates propensi sunt, cumque in infimo cæno volutentur, κνώδαλα ⁶⁵ revera, vel aliud quiddam præter hoc sunt. Idem omnino infirmi sunt, et captu faciles, cum omnium turpissimarum rerum voluptatibus misere serviant. An non ejusmodi est desperatorum nominum vita? Nam libidinosæ mulieres et meretrices, et turpissimum illud et corruptissimum effeminatorum genus, quietiam omnes qui in scenis versantur, et quibus insatiabilis est carnis amor, et quibus impurus idolatriæ error gratus, exsecrandam plane vitam ducunt ac turpissimis maculis inquinatam. Lex igitur mundos ducit eos qui, quamvis humanis vitiis laborant, non tamen prorsus aversi sunt, sed enatant in sublime quodammodo, neque in terrenis tantum rebus insident, sed etiam quæ sursum sunt, sapiunt ⁶⁶, tanquam Deo simul ac mundo divisi. Immundosque vicissim judicat, qui semper, quæ carnis ac mundi sunt, omnibus modis et facere et sapere contendunt, in iisque pudorem omnem exuerunt, et aperte ac palam sunt inverecundi: utiliterque ab horum societate prohibet, cum illorum superiorum societatem non improbet: non enim cum improbis congregari, sed cum probis versari tutum est. Scriptum est enim: « Qui graditur cum sapientibus, sapiens erit; et qui graditur cum stultis, cognoscetur ⁶⁷. »

⁶¹ Jac. iv, 13-15. ⁶² Jac. iii, 2. ⁶³ Prov. xii, 23.

(1) Videtur etymon hujus vocis indicare, κνώδαλα, inquit, ἴγουν ἕτερόν τι παρὰ τοῦτό εἶσιν, εὖ quod aliud quiddam præter hoc sint, κινεῖσθαι ἐν

Α ζήσωμεν, ποιήσωμεν τοῦτο ἢ ἐκείνο, νῦν δὲ καυχῶσθαι ἐν ταῖς ἀλαζονεῖαις ὑμῶν. Ὁσκόων ἰχθύων διακρίμεθα δίχην τὴν πλατείαν ταύτην καὶ εὐρύχωρον θάλασσαν, τοῦτ' ἐστὶ, τὸν κόσμον· διάφορος γὰρ πᾶς ὁ ἐκάστου βίος. Οἱ μὲν γὰρ οὐκ εἰσάπαν ἀπονεύκασιν ἐπὶ τὸ χρῆναι πλημμυλεῖν, ἀλλ' ἴσασιν μὲν, ἀρβῶστούντες ἐσθ' ὅτε, καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἐνεργεῖται πλεονεξίαις, καὶ οὐκ ἀφεστέλλονται τῶν ἁλιωτικαμάτων βούλονται. « Πολλὰ γὰρ πταίομεν ἕπαντες, » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἀποσειόνται δ' ὡς ὁμοῦς ὡς ἀκαλλῆς τὸ γυμνῶς ἐθέλειν ἀσχημονεῖν. Ἀναπεισείη δ' ἂν οὐδεὶς ἐμφανῆ τε καὶ ἀκράτητον ἐπιτηδεύειν τὴν πλημμυλείαν. Ἐπιμελοῦνται δὲ σφόδρα τοῦ χρῆναι λαθεῖν. Ἐσοῦσι γὰρ κρυφῶσι τὰς ἐπιτύων αἰσχύνων, ὡς κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοῦτο, ὅμαι, ἐστὶ τὸ ὡς ἐν τάξει κατακαλύμματος τὰς λεπίδας ἔχειν. Ἀνανήχονται δὲ πλειστάκις καὶ εἰς τὸ ὑψὺ βλέπουσι γὰρ, οὐκ εἰς τὸ κάτω διὰ παντός, φρονῶσι δὲ καὶ τὰ ἄνω, καὶ διαδοξάζουσιν εὐπετῶς πᾶς ὅσπερ ἂν ἔλοινο σαγηνεύειν εἰς ὄλεθρον τοῦτο εἰς ἔρει τὸ οἶοναι περὶ γίγιναι κεχρησθαι νοσητῶς, καὶ ἡμεῖς ἂν τὴν τῆς διανοίας ποιεῖσθαι κίνησιν.

ΠΑΛΛ. Εἰκότα ἔφησ' ἀποφέρει γὰρ πως τὸ σχῆμα πρὸς τὸ τῆδε ἔχειν αἰεῖσθαι τὸν λόγον.

ΚΥΡ. Πλημμυλοῦσι δὲ τινες, οὐχ ὑπεσταλμένως, γυμνῶν δὲ ὡσπερ καὶ ἀκατακάλυπτον παντελῶς ἐπιτηδεύοντες τὴν φαυλότητα· καὶ περὶ αὐτῶν ἐν λέγοιτο καλῶς· « Ἄν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν. » Νευεύκασιν γὰρ ἀπὸ πρὸς ἀκαθαρσίαν, καὶ τοῖς πεπαιστώτοισι βορβόροις ἐγκαλυπτομένοις, κνώδαλα (!) κατὰ τὸ ἀληθές, ἴγουν, ἕτερόν τι παρὰ τοῦτό εἶσιν. Εἶναι δ' ἂν οἱ τοιοῦτοι πάντῃ τε καὶ πάντως ἀβρανεῖς τε καὶ εὐάλωτοι, ταῖς εἰς πᾶν θεοῦ τῶν ἐκτόπων ἡθῶν τυραννοῦμενοι. Ἡ γὰρ οὐχὶ τοιοῦτος πᾶς ἐστὶ τῶν ἀπεγκωσμένων ὁ βίος; Γύναϊά τε γὰρ τὰ μαγλῶνα καὶ ἔταιριζόμενα, καὶ τὸ πάνταισχρόν τε καὶ κινεῖσθαι τῶν θηλυδρίων γένος, καὶ μὴν καὶ δοῦναι ἐπὶ πρέπουσιν ἐν σκηναῖς, καὶ οἷς ἀκίρεστος ἡ φιλοσαρκία, καὶ τὸ πλανᾶσθαι φίλον εἰς βέβηλον εὐκάλυπτον, ἐπάρατον ἀληθῶς διαζῶσι βίον, καὶ τὸν εἰς αἰσχροτάτους ἴκοντα μολυσμούς. Ὁσκόων καθάρει μὲν ὁ νόμος τοὺς ἡρβῶσθηκῶτας μὲν τὰ ἀνθρώπων, μὴ μὴν ἐτι καὶ εἰσάπαν ἐκτετραμμένους, ἀνανηχόμενους δὲ ὡσπερ εἰς τὸ ὑψὺ, καὶ οὐχὶ τοῖς ἐπὶ ταῖς ἐνιζήσαντας μόνους, περρονηκῶτας δὲ καὶ τὰ ἄνω, καὶ μεμερισμένους ὡσπερ Θεῶν τε καὶ κόσμου. Καταμαίνοι δὲ αὐτοὺς ὁλοῦ χωροῦντας τρόπον, πρὸς τὸ ἀκαταλήκτως ἔλθεσθαι καὶ ὄρθην καὶ φρονεῖν τὰ σαρκῶς τε καὶ κόσμου, καὶ ἐπὶ τοῦτοις μὲν ἅπαντα ἐκδοσαμένους αἰδῶ, γυμνῶς δὲ καὶ ἀπημφεσμένως ἀσχημονεῖν εὐθόστας. Ἐξέστησι δὲ χρησίμως τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας, τὴν πρὸς ἐκείνους οὐκ ἀτιμῶσαι. Οὐ γὰρ τοὶ τοῖς φαύλοις ἴσασιν κατὰ ταυτὸν, ἀλλὰ τὸ

⁶⁴ Philip. iii, 19. ⁶⁵ Col. iii, 1. ⁶⁶ Prov. xii, 23.

τῆ ἀλλ', vel quod cubent in mari, vel quod in eo moveantur.

ἐπεικαστέροισ ἀσφαλές. Γέγραπτα. γαρ· «Ὁ συμπορευόμενος φορῶς, σφοδρὸς ἔσται· ὁ δὲ συμπαρευόμενος ἀπρῶσι, γκωσθήσεται.» Γράσει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· «Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοιδορὸς, ἢ μέθυσος, ἢ ἀρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.»

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφη· τὸ γὰρ τοι χρῆμά ἐστιν οὐκ ἀσυνταλὸς εἰς θνησιν.

ΚΥΡ. Νηκεῶν μὲν δὴ πέρι καὶ τῶν ἐν τοῖς ὕδασι παυτὶ πρὸς ἡμᾶς αἰνιγματωδῶς ὁ νόμος. Κατευρύτων δὲ ὡσπερ τῶν παραδειγμάτων ἡμῖν τὴν παράθεσιν, ἐπὶ τὰς πτηνῶν ἀγέλας ἐπιφέρει λέγων· «Καὶ ταῦτα βδελύξεσθε ἀπὸ τῶν πετεινῶν, καὶ οὐ βρωθήσεται· βδελύγμα δὲ ἐστὶ· τὸν ἀετὸν καὶ τὸν γρῦπα, καὶ τὸν ἀλιαίετον, καὶ τὸν γύπα, καὶ τὸν ἰκτίνα, καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ στρουθὸν, καὶ γλαῦκα, καὶ λάρον, καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ πάντα κόρακα καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ ἰέρακα καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ νυκτικόρακα, καὶ καταράκτην, καὶ ἴβιν, καὶ πορφυρίωνα, καὶ πελεκᾶνα, καὶ κύκνον, καὶ ἐρωδὸν, καὶ χαράδριν καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ ἔποκα, καὶ νυκτερίδα, καὶ πάντα τὰ ἔρπετά τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τέσσαρα, βδελύγματα ἐστὶν ὑμῖν. Ἄλλὰ ταῦτα φάγεσθε ἀπὸ τῶν ἔρπετῶν τῶν πετεινῶν, ἃ πορεύεται ἐπὶ τέσσαρα, ἃ ἔχει σκέλη ἀνώτερον τῶν ποδῶν αὐτῶν, πηδᾶν ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ταῦτα φάγεσθε ἀπ' αὐτῶν, τὸν βροῦχον καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ τὸν ἀττάκην καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ ὀφιμάχην καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ τὴν ἀκριδα καὶ τὰ ὄμοια αὐτῇ. Πᾶν ἔρπετόν ἀπὸ τῶν πετεινῶν, οἷς εἰσι τέσσαρες πόδες, βδελύγματα ἐστὶν ὑμῖν, καὶ ἐν τούτοις μιανθήσεσθε. Πῶς δὲ ἀπτόμενος τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας.» Ἄρά σοι σαφὲς τῶν εἰρημένων ὁ νοῦς;

ΠΑΛΛ. Ἥμιστά γε.

ΚΥΡ. Ἥ οὐκ αἰσθάνη λοιπόν, ὡς ἐν Ἰσω τοῖς ἀλλοῖς ἡθῶν εἶεν ἂν εἰκόνες καὶ τρόπων διαφοραὶ, τὰ ἐκάστου τῶν ὀνομασμένων ἴδια φυσικῶς;

ΠΑΛΛ. Ὡς ἔφη;

ΚΥΡ. Βούλει λέγωμεν ἀνά μέρος, ἕκαστα λεπτῶς διακρίναντες;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἀποφάσκει τοίνυν ὁ νόμος τὸν ἀετὸν καὶ τὸν γρῦπα, καὶ τὸν ἀλιαίετον, καὶ μέντοι τὸν γύπα· δεικνύεται γὰρ τὰ τοιαῦτα ὕψου, καὶ τοῖς ἀνωτάτω λίαν ἐναδρύνεσθαι φιλεῖ, καὶ μισεῖ τὰ κάτω· «Νεοσοὶ γὰρ,» φησὶ, «γυπὸς τὰ ὑψηλὰ πέτονται.» Τοιούτοί περὶ δὲ ὁ ἀλιαίων καὶ ἐξωφρωμιένος ἄγαν, καὶ ἐπηρμένον ἐν ἑαυτῷ τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τοῦ μὲν ἐπεικούς καὶ μετρίου φρονήματος ὑπερορᾶν εἰθισμένους, ἡμιστά γε ἀγαπῶν τοὺς ταπεινοὺς συναπάγεσθαι. Συγκρατῆται δὲ ταῦτα τὸν ἰκτίνα, καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, καὶ κόρακα καὶ τὰ ὄμοια αὐτῷ, δι' ὧν εὖ μάλα σημαίνεται, τὸ γε ἀρπαξεῖν εἶδος, καὶ δεινὸν εἰς κακουργίαν ἀνθρώπων γένος· καὶ τοῦ μὲν πρώτου τύπος ὁ ἰκτίνας, θατέρου γε μὴν, ὁ μελάντατος καὶ βαθύς. Σκοτεινοὶ δὲ περὶ καὶ οὐχ ἄπασιν ἐναργεῖς, οἱ δρι-

Scribit etiam Paulus: «Si quis frater nominatus avarus, aut idololatra; aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere⁶⁷.»

PALL. Recte est a te dictum; id enim non parvam utilitatem affert.

CYR. De natantibus igitur belluis et aquatilibus hactenus nobis lex figurate tradit. Sed, cum copiosius nobis exempla proponere vellet, ad volatiliū greges transit, dicens: «Et hæc abominabimini de volucris, et non comedentur; abominatio est: aquilam, 506 et gryphem, et haliaetum, et vulturem, et milvum, et ejus similia, et struthionem, et noctuam, et larum, et ei similia; et omniem corvum, et similia ei; et accipitrem, et illius similia; et nycticoracem, et mergulum, et ibin, et porphyriionem, et pelecantum, et cycnum, et erodionem, et charadrium, et ei similia; et upupam, et vespertilionem, et omnia reptilia volatiliū, quæ quatuor pedibus incedunt, abominatioes vobis sunt. Sed hæc comedetis de volatilibus repentibus, quæ incedunt quatuor pedibus, quæ habeant crura supra pedes suos, ut saliant in eis super terram; et hæc comedetis ex eis, bruchum et ejus similia, et attacem et ejus similia, et ophiomachum et ejus similia, et locustam et similia ei, et omne reptans de volatilibus, quibus sunt quatuor pedes, abominatioes vobis sunt, et in his inquinabimini. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperam⁶⁸.» Num tibi perspicuus est horum verborum sensus?

PALL. Minime.

CYR. An vero non sentis, proprietates quæ dicatorum animantium cuique natura insunt, æque atque illa alia quæ diximus, morum imagines esse, et affectionum differentias?

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Visne ut de singulis seorsum dicamus, ac subtiliter hæc discernamus?

PALL. Maxime.

CYR. Prohibet igitur lex aquilam, et gryphem, et haliaetum, et vulturem; hæ enim volucres in sublime volant, et excelsis locis gaudere solent, et infima aspernantur: «Pulsi enim,» inquit, «vultaris in sublime volant⁶⁹.» Ejusmodi est quodammodo arrogans et inflatus homo, elatoque animo, qui modestatum modestamque homines contemnere consuevit, minimeque contentus est humilibus consentire: inter hos improbat milvum et ejus similia, et corvum et ejus similia: quibus aptissime significatur rapax hominum genus, et ad malitiam callidum: et prioris quidem generis figura est milvus, alterius vero corvus niger et obscurus. Tenebrosi autem fere sunt, neque omnibus manifesti homines ad malitiam acres, ac morum nequitiam in se ipsi-

⁶⁷ I Cor. v, 11. ⁶⁸ Levit. xi, 13-24. ⁶⁹ Job, v, 11.

hand vulgo conspicuam occultantes : iis autem qui exsecrando arrogantiae vitio laborant, adjunctum natura est, circumvenire velle quos possunt, ac multiplicibus malitiae commentis obsistere, rapere postremo, adeo ut nunquam expleantur. 507 Itaque subjungit illico : « Et struthionem et larum ; » hæc enim animantia, ut opinor, insatiabilia sunt, ac semper obvium quidque corripunt. Deinde inquit : « Accipitrem et ejus similia, et nycticoracem, et cataracten, et ibin, et porphyriionem, et pelicanum, et cycnum : » hæc quoque volatilia in se ipsis illos etiam describunt, qui crudeliter atque immaniter aliis insidiantur, et violenter quoscunque potuerint, adoriuntur, adeo ut nonnullis ipsum quoque vitæ discrimen ac formidinem inferre non dubitent : nam accipiter invadit vehementer quodcumque infirmioris volucris genus, et in aviculas fertur, easque correptas interficit : cataractes vero, et ibis, et porphyrio, quin etiam pelicanus furiose pisces insectantur, illorumque interitu pascuntur : ejusmodi sunt omnes, quod ad mores consuetudinisque feritatem attinet, qui perire quosdam pro nihilo ducunt, dum suæ voluptati ac libidini satisfaciunt ; quicum amoris mutui legem repulerint, et charitatis decretis penitus adversentur, jure optimo a nobis audient : « Ne quæ vestra sunt quæretis, sed etiam quæ aliorum ⁷⁰ ; nam dilectio, inquit, proximi malum non operatur ⁷¹. » Repudiandam esse præterea inquit noctuam, et erodium, et charadrium, et eorum similia, upupam et vespertilionem ; hæc autem volucra noctis amicae sunt, et tenebris gaudent, et libentissime de nocte volare consueverunt, invisumque eis est lumen solis, neque in eo quidquam facere audent : perspicue autem ejusmodi sunt improbarum actionum auctores. Verum est enim id quod Christus ait : « Qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ne coarguantur opera ejus ; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta ⁷². » Immunda sunt etiam inter vos latilia reptantia, « quæ quatuor, inquit, pedibus incedunt, » ut sunt, verbi gratia, muscæ, et his affinia ; infinita sunt autem hæc exigua, et aversanda, neque in sublime volare queunt. Quæ sit autem ratio cur etiam ad hæc lex descendat, considerare necesse est. Ut enim, cum pecudes commemoraret, posteaquam camelum dixit, adjunxit leporem, [ut etque impuros ostenderet, qui improbitatis nomine infames essent, seu magni sint, seu 508 parvi (neque enim est acceptio personarum apud Deum, ut scriptum est ⁷³) ; itidem hoc quoque loco, cum aquilæ mentionem fecisset, et eam quæ inter volatilia maxime regia est, commemorasset, rursus ad volucres exiguas descendit, et magnum ac parvum æqua lancea perpendit, si turpium factorum auctor fuerit, et vitiorum labem nunquam deponat. Eximit autem ab hoc genere locustam et bruchum, et horum similia, quod firma sint adeo ut evadere pos-

μεῖς εἰς πονηρίαν, καὶ ἀσυμφανῆ τοῖς πολλοῖς ἐν γὰρ δὴ σφίσι αὐτοῖς τὴν τῶν ἡθῶν ἔχοντας μοθηρίαν. Παραπέφυκε δὲ αἰεὶ τοῖς τὴν ἐπάρατον ἀλαζονεῖαν ἡβρωσθηκόσι, τὸ πλεονεκτεῖν ἐθέλειν οὐκ ἂν δύναιτο τυχόν, καὶ πολυτρόποις κακούργιας ἐκπολιορκεῖν εὐρήμασιν, καθαρπάζειν δὲ οὕτω, καὶ τοῦτο ἀπλήστως. Ταύτητος συνάπτει λέγων εὐθύ· « Καὶ στρουθὸν καὶ λάρων. » Ἀπληστότατα γὰρ οἶμαι ταυτεῖ, καὶ τὸ παρεμπίπτον αἰεὶ συλλέγοντα. Εἰτά φησιν, ὅτι « Καὶ ἰέρακα καὶ τὰ ὅμοια αὐτῷ, καὶ νυκτικόρακα, καὶ κατάρβρακτην, καὶ ἰβιν, καὶ πορφυρίωνα, καὶ πελεκῆνα, καὶ κύκνον. » Καταγράφειαν δ' ἂν ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ τοῖς τοῦς ὡμῶς καὶ ἀγρίως ἐπιβουλεύοντας ἑτέροις, καὶ ἀσχέτως ἐπιφουρόμενος, οἷς ἂν δύναιτο τυχόν, ὡς καὶ αὐτὸν ἐπιφέρειν οὐ παραιτεῖσθαι τισὶ τὸν ἐπὶ ζωῆς κίνδυνόν τε καὶ φόβον. Ὁ μὲν γὰρ ἰέραξ καταθρόσκει δεινῶς παντὸς ἀθενεστέρου πτηνοῦ, καὶ κατὰ στρουθίων ἴεται, καὶ διόλλυσι λαδῶν, καταρβράκτης γὰρ μῆν, καὶ ἰβις, καὶ πορφυρίων, προσθεῖν δ' ἂν ὅτι καὶ πελεκῆνος, ἐπιμαίνονται τοῖς ἰχθύσι, καὶ τροφῆν ποιῶνται τὸν ἐκείνων δλεθρον. Τοιοῦτοι δὲ πάντες, ὅσον ἦκεν εἰς τρέπους καὶ ἡθῶν ἀγριότητα, οἱ παρ' οὐδὲν ἡγούμενοι τὸ διολλύνασι τινάς, διὰ γὰρ τὸ σφίσι αὐτοῖς ἡδὺ· οἱ τὸν τῆς φιλαλληλίας παρωσάμενοι νόμον, καὶ τοῖς τῆς ἀγάπης προσκεκρουκότες θεσμοῖς, καὶ τοῦτο εἰσάπαν ἀκούσκειαν ἂν εἰκότως καὶ πρὸς γὰρ ἡμῶν αὐτῶν· « Μὴ τὰ ἑαυτῶν ζητεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἢ γὰρ ἀγάπη, φησὶ, τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεσθαι. » Παραιτεῖσθαι δὲ δεῖν ἐφη πάλιν γλαυκῆ, καὶ ἐρωδιῶν, καὶ χαρδριῶν, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῶν, ἕως καὶ νυκτερίδα. Νυκτεῖς δὲ οἶμαι φῖλα ταυτεῖ, καὶ χείροντα μὲν τῷ σκότει, καὶ πῆσι ὡς ἡδυτάτην ἐν αὐτῷ ποιεῖσθαι μεμελετηκότα, κατεχθραίνοντα δὲ τὸ ἡλίου φῶς, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τι δρῶν μὴ ἀνεχόμενα· εἰεν δ' ἂν οἱ τοιοῦδε σαφῶς, οἱ τῶν φαύλων ἐργάται. Καὶ γὰρ ἐστὶν ἀλήθης ὅπερ ἐφη Χριστὸς, ὅτι· « Πᾶς ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται εἰς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγηθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὅτι ἐν Θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα. » Ἀκάθαρτα δὲ καὶ τὰ ἐρπετὰ τῶν πτερινῶν, « ἃ πορεύεται, » φησὶν, « ἐπὶ τεσσάρων, » ὡς ὅσον φέρε εἰπεῖν τὰ μυῖων, καὶ εἴ τι τοῦτοις ἀγγου. Μυρία δὲ ὅσα ταυτεῖ μικρὰ καὶ ἀπόπτυστα, καὶ τὴν εἰς τὸ ὑψοῦ πτήσαν οὐκ ἔχοντα. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶ λόγος τοῦ καὶ ἐπ' αὐτὰ τὸν νόμον ἔλθειν, περιβαρεῖν ἀναγκαῖον. Ὅσπερ γὰρ δεῖ τῶν κτηνῶν ἐποιεῖτο μνήμη, τὴν κάμηλον ἑωμάσας, προσετίθει τὸν λαγῶν, ἐν ἴσῃ που πάντας ἀκαθάρτους ἀποφαίνων τοὺς ἐπὶ φαυλότητι διαβηθλημένους, κἂν εἰ μέγας τις εἴη καὶ μικρὸς ; (προσωπολήψια γὰρ οὐκ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον) οὕτω κἀνθάδε διαμνησθῆται μὲν ἀετοῦ, καὶ τῶν πτηνῶν ὀνομάσας τὸν βασιλευτάτον, κάτεισι δὲ πάλιν καὶ ἐπ' αὐτὸ τὸ βραχὺ τῶν πτεροφορεῖν εἰσθετῶν, ἐν ἴσῃ τιθεὶς μικρόν τε καὶ μέγαν, εἰ τῶν ἐκτόπων εἴη δημιουργός, καὶ τὸ διαβηθῆσθαι δεῖν, ἀνεξίτητον ἔχει. Ὑπεξάγει γὰρ μὴν τοῦ τοιοῦτου γέ-

⁷⁰ I Cor. x, 24. ⁷¹ Rom. xiii, 10. ⁷² Joan. iii, 20, 21. ⁷³ Rom. ii, 11.

vous, ἀκριβὰ καὶ βροῦχον, καὶ τὰ τούτοις ἐμπερῆ, διὰ τοὺς εὐσθενέας, ὡς ἀναθρώσκειν δύνασθαι, καὶ ἥκιστα μὲν ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς κάτω, ἀφρεσθαι δὲ ποιητικῶς εἰς τὸ ὑψοῦ, καὶ διαπηθῆν ἐυκόλως. Τοιούτοις δὲ πῶς, ὁ βίον μὲν ἔχων τὸν κοσμικόν, ἐπεικειάζ γε μὴν τῆς ἄλλης καὶ ἀγάπης τῆς εἰς Θεὸν οὐκ εἰσάπαν ἡμοιορηκῶς· ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὐ τοῖς ἐπιγελοῖς παντελῶς ἐνδεδέεται, καὶ ἐνιζάνει τοῖς κάτω, μεμελέτηκε δὲ πῶς καὶ τὰ ἄνω φρονεῖν, καὶ εὐδοκιμεῖν ἐστ' ὅτε, πρὸς τὰ ἄνω διαπηθῶν καὶ τῶν ἐπιγελοῦν ὑπεριπτάμενος. Τὸν δὲ τῶν ἀκαθάρτων ἀποθιγάνοντα καὶ μεμολυσμένον, ἀποπλύνεσθαι μὲν δεῖ τὸ ἱμάτιον· πρὸς ἐσπέραν δὲ, καθαρὸν ἔσεσθαι φησι, τὸ Χριστοῦ μυστήριον εὖ μάλα παραδηλῶν, δι' οὗ κεκαθάρμεθα, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πλουτοῦντες ἀφροσιν, κατὰ τὸν καιρὸν δηλονότι τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ, πρὸς ἐσπέραν οἰονεῖ γεγονότα, τοῦτ' ἐστίν, εἰς τέλος ἤδη διέρποντος τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἢ οὐκ ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἐνανθρωπήσαι φαμεν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Βέβηλον δὲ καὶ ὁ νόμος ἐτέρως ἔσεσθαι φησι, τὸν ἐπιθιγάνοντά πῶς ἢ θηρὸς ἀγρίου τυχόν, ἦγον ἐτέρου τοῦ τῶν ἀκαθάρτων ζώων· ἔφη δὲ οὕτως· « Καὶ πᾶς ὃς πορεύεται ἐπὶ χειρῶν ἐν πᾶσι τοῖς θηρίοις, ἃ πορεύεται ἐπὶ τέσσαρα, ἀκάθαρτά ἐστίν ὑμῖν. Πᾶς ὁ ἀπτόμενος τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας, καὶ ὁ σῆρων τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Ἀκάθαρτα ταῦτά ἐστίν ὑμῖν. Καὶ ταῦτα ὑμῖν ἀκάθαρτα ἀπὸ τῶν ἔρπετων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ γαλή, καὶ ὁ μῦς, καὶ ὁ κροκόδειλος, ὁ χερσαῖος, μυγᾶλη, καὶ χαμαιλέων, καὶ καλαδιώτης, καὶ σαῦρα, καὶ ἀσπάλαξ. Ταῦτα ἀκάθαρτα ὑμῖν ἀπὸ πάντων τῶν ἔρπετων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῶν τεθνηκότων, ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Καὶ πᾶν ἔφ' ὃ ἂν ἐπιπέσῃ ἀπ' αὐτῶν ἐπ' αὐτὸ τεθνηκότων αὐτῶν, ἀκάθαρτον ἐστὶ ἀπὸ παντὸς σκεύους ξυλίνου ἢ ἱματίου ἢ δέρματος ἢ σάκκου. Πᾶν σκεῦος ὃ ἂν ποιηθῇ ἔργον ἐν αὐτῷ, εἰς ὕδωρ βαφήσεται, καὶ ἀκάθαρτον ἐστὶ ἕως ἐσπέρας, καὶ καθαρὸν ἐστὶ. » Προσετίθει δὲ τούτοις, ὡς ἐστὶ μεμολυσμένον πᾶν σκεῦος, ἔφ' ᾧ ἂν πέσῃ τῶν θνησιμαίων αὐτῶν. Καὶ ἄγγος ὀστράκινον, καὶ δερμάτινον, καὶ ἱμάτιον, ἔδεσμά τε καὶ ποτόν, πλὴν πηγῆς ὕδατων, καὶ λάκκου, φησὶ, καὶ συναγωγῆς ὕδατων καὶ σερμάτων. Ἔοικε δὲ ὁ νόμος διὰ μὲν τῶν ἀγρίων θηρίων, τοὺς τῶν ληστῶν ὠμοτάτους παραηλοῦν, οἷς λελόγισται παρ' οὐδὲν, καὶ αὐτὸ τῶν πάντων ἐπέκεινα τῶν κακῶν, ἢ ἀνδροκτονία, μόνον δὲ οὐχὶ προστυγχανόντα καταδαρδάπτουσι διολλύντες ἀνηλεῶς, καὶ φειδοῦς ἀπάσης ἐξηρημένης. Διὰ δὲ γε μυῖς καὶ γαλῆς, καὶ τῶν ἀγγῶν τε καὶ εἰκοκίων, κροκόδειλου τέ φημι τοῦ χερσαίου, σαῦρας τε καὶ ἀσκαλαδῶτου, τὰ φοροδεῖ καὶ ἀνανδρα, καὶ ἐν νυκτὶ περιθέοντα τῶν κλεπτῶν γένη, ἢ λεληθότως μὲν τοὺς νυστάζοντας κατασίνεσθαι φιλεῖ, ἐκδέδιδε δὲ τὸ ἀλῶναι δεινῶς, καὶ

A sint in altum, et minime in infimis assidue versentur, sed sæpe in sublime sese tollant, et celeriter exsiliunt : talis est fore qui, quamvis mundanam vitam agat, tamen virtutibus cæteris et charitate in Deum non caret. Nam ejusmodi vir non omnino terrenis rebus affixus est, neque in infimis insidet, sed quadamtenus etiam superna sapere, ac se laudabiliter nonnunquam gerere studet, dum se ad superna tollit, et de terrenis rebus evolat. Eum porro qui immunda contingens inquinatur, abluere vestem oportet, ad vesperam autem inquit mundum fore, Christi videlicet mysterium apertissime significans, per quem purgati sumus, sancti baptismatis remissione percepta, tempore nimirum adventus ejus, qui veluti ad vesperam fuit, id est, cum jam sæculum præsens ad finem vergeret. An non illud Dei Verbum extremis temporibus hominem factum esse dicimus?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Alia quoque ratione lex inquit immundum fore qui vel feram belluam fortasse, vel aliud quodpiam impurum animal tangeret : sic autem dixit : « Et omne quod ambulat manibus, in omnibus bestiis, quæ quatuor pedibus ingrediuntur, immunda erunt vobis. Omnis qui tetigerit morticina eorum immundus erit usque ad vesperam ; et qui tollit morticina eorum lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperam. Immunda hæc sunt vobis. Et hæc vobis immunda ab omnibus reptilibus quæ reptant super terram, mustela, et mus, et crocodilus terrestris, mygale, et chamæleon, et stellio, et lacerta, et talpa. Hæc immunda sânt vobis ab omnibus reptilibus quæ reptant super terram. Omnis qui tangit morticina eorum immundus erit usque ad vesperam; et omne, super quod ceciderit morticinum eorum, immundum erit, ab omni vase ligneo vel veste, 509 vel pelle, vel sacco. Omne vas in quo fit opus, in aquam mergetur, et immundum erit usque ad vesperam, et mundum erit 47. » His adjecit immundum fore omne vas, in quod ceciderit de morticinis eorum, et vas testaceum et pelliceum, et vestem et cibum et potum, præter fontem aquæ et lacum, inquit, et congregationem aquarum et semina. Videtur autem lex per feras belluas teterrimos latrones atque sicarios indicare, qui homicidium, omnium scelerum gravissimum, pro nihilo ducunt, atque obvium quemque interficientes, immaniter propemodum devorant, omni misericordiæ affectu sublato : per murem autem atque mustelam, et iis affinia similiaque, crocodilum, inquam, terrenum, lacertam, et stellionem, timidum et ignavum et noctu obambulans furum genus, qui dormientes clam lædere solent, sed pertimescunt valde, ne deprehendantur, et eorum quos violant vigilantiam reformidant. An non fura-

⁴⁷ Levit. xi, 20-33.

cissima sunt animalia mustela et mus, et ad formidinem proclivia, subeuntque terræ cavernas, si quis insonuerit; libentissime autem de nocte et minime interdū pascuntur, crocodilus etiam terrenus, et quæ huic cognata sunt, ferarum genera?

PALL. Ita est.

CYR. Immundum est igitur omne latronum genus, sive quis moribus sit efferatis, et cruentas habeat manus, sive exigua quædam furetur, ut mus et mustela, ac talpæ stellionisque ritu muros ac tecta conscendat, etiamsi quis immundos contingat, erit criminum particeps: nam cum ejusmodi hominibus inita societas omnino immundos efficit. Vasa præterea inquinata figuram hominum gerunt; est enim homo vasis in specie. Excipit tamen a contaminatione fontem aquæ, lacum etiam et congregationem aquæ, quamvis in hæc quidpiam ex iis quæ lege immunda sunt, ceciderit, cavens, ut opinor, ne ii qui sub lege erant, eam rem molestissimam et prorsus minime ferendam duerent, legisque observationem nulla industria impleri posse putarent, cum ex earum rerum damno in rebus maxime necessariis læderentur, adeo ut ex urbibus esse interdum ac domibus recedendum earum aquis contaminationis, cum earum usus necessarius, et quo hominum vita carere non potest, adeptus esset. Prætermisit itaque lex accuratam historię observationem, 510 propter eorum commodum ac necessitatem qui sub lege erant.

PALL. Credibilis sane ratio.

CYR. Æque porro atque cætera immunda esse ait ipsorum quoque mundorum animantium cadaver: adjunxit autem ipsum quoque cadaver contagientem inquinare; sic autem scriptum est: « Si autem mortuum fuerit pecus aliquid quo vesci vobis licet, qui tangit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperam; et qui vescitur de morticinis eorum, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperam, et lavabitur aqua, et mundus erit. Et qui tollit de morticinis eorum, lavabit vestimenta sua, et lavabitur aqua, et immundus erit usque ad vesperam⁷⁵. » Quod perspicue est, ut ego arbitror, illud: « Si quis frater nominatus (1), vel fornicator, aut avarus, aut idolorum cultor, aut ebriosus, aut maledicus, aut rapax, cum ejusmodi, nec cibum sumere⁷⁶. » Si quis enim omnino, cum gravis et honestus existimetur, et ex eorum sit numero qui jam purgati sunt, et in societatem spiritualem per fidem recepti, occati mortem incurrit: « Impurus esto, » inquit, « et execrabilis; » nam, quia mortuis operibus est inquinatus, inficit eum procul dubio, qui sibi jungitur. Sed etiamsi quispiam fuerit inquinatus, purus esto per aquam ad vesperam: quid vero id sit, superior oratio nobis

⁷⁵ Levit. xi, 39, 40. ⁷⁶ I Cor. v, 11.

(1) Nominatus idem est ac si dixisset *notus, famosus, publicus*, ut declarat Augustinus lib. *De videt et operibus*, cap. 2, et sic Pater accipit.

A τὴν τῶν ἀδικουμένων παραιτεῖται γρήγορον. Ἡ γὰρ οὐχὶ κλεπτίστατόν τι χρῆμα, γαλῆ τε καὶ μῦς, καὶ πρὸς δειλίαν εὐκόλα, καταδύεται δὲ τοὺς ἐν γῆ μυχοὺς, εἰ διακτυπήσειε τις, ἤδιστα δ' ἂν ἐν νυκτὶ καὶ οὐκ ἐν ἡμέρᾳ νέμοντο, προκιδεῖλός τε χερσαίος καὶ τὰ συγγενῆ;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀκάθαρτον μὲν οὖν πᾶν, ὅπερ ἐστὶ ληστρικόν, καὶ ἐὶ διὰ τρόπου τις εἴη θηριοπρεπὺς, καὶ φιλαιμάτους ἔχει τὰς χεῖρας· καὶ ἐὶ μικρὰ παραδέπτου, καθὰ μῦς καὶ γαλῆ, καὶ ἀσπάλακος τε καὶ ἀσκαλαθώτου δίκην, τοίχους ἀναθρώσκει καὶ στέγας, καὶ ἐὶ τις ἐπιθηγγάνοι τῶν ὡδὲ μολυσομένων, μεθέξει τῶν ἐγκλημάτων. Κοινωνία γὰρ ἡ πρὸς τοιοῦτον τινός, πάντη τε καὶ πάντως ἀκαθάρτους ἀποφαίει. Β Ἀνθρώπων δ' ἂν εἴεν εἰς τύπον, τὰ μολυσομένα τῶν σκευῶν. Ἐν εἴδει γὰρ σκεύους ὁ ἀνθρώπος. Ἀπαλλάττει γὰρ μὴν τοῦ καταμολύνεσθαι δεῖν, πηγήν ὕδατος, λάκκον τε καὶ συναγωγὴν ὕδατος· κἀνεὶ πέποι τυχόν ἐν αὐτοῖς τι τῶν κατὰ νόμον μολυσομένων, οὐκ ἐπιείξ, οἴμαι που, τοὺς ὑπὸ νόμον, δυσαχθῆς καὶ δυσδιακόμιστον παντελῶς ἠγεῖσθαι τὸ χρῆμα, καὶ τὴν τοῦ νόμου τήρησιν ἀνεπιτήδευτον ἔχειν, τὸ ἐν γὰρ τουτοῖσι βλάβος, εἰς αὐτὰ παθόντας τὰ καιριώτατα. Ὡς καὶ πόλεον ἐστ' ὅτε, καὶ οἰκίαν ἀποροῖσθαι, μολυσομένων αὐτοῖς καὶ ὑδάτων, καὶ τῆς ἀναγκαίας τε καὶ ἀπαρατήτου παραιρουμένης χρείας. Παρρησίᾳ δὲ οὖν ὁ νόμος τῆς ιστορίας τὸ ἀκριθές, διὰ δὲ γὰρ τὸ τοῖς ὑπὸ νόμον ἀναγκαῖον καὶ χρῆσιμον.

C

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἐν ἴσῳ γὰρ μὴν τοῖς ἄλλοις ἀκάθαρτον εἶναι φησι καὶ τῶν καθαρῶν ζώων τὸ θνησιμαῖον· προσεπήγαγε δὲ, ὅτι καταμαίνει καὶ αὐτὸ τὸν ἀπότμον· γράφει δὲ οὕτως· « Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ τῶν κτηνῶν, ὃ ἐστιν ὁμῖν τοῦ φαγεῖν, ὃ ἀπέλιμνος τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας, καὶ ὃ ἐθίωσεν ἀπὸ τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας, καὶ λούσεται ὕδατι, καὶ καθαρὸς ἔσται. Καὶ ὃ αἵρων ἀπὸ τῶν θνησιμαίων αὐτῶν, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας. » Ὅπερ ἐστὶν ἐναργῶς, καθάπερ ἐγώ μαι, τὸ, « Εἰ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος, ἢ κλεονέκτης, ἢ εἰδωλοδότης, ἢ μέθυσος, ἢ λοιδορός, ἢ ἀρπαξ, ἐπὶ τοιοῦτω μὴδὲ συνεσθίειν. » Εἰ γὰρ δὴ τις δλωσ τῶν ἐν ὀπλήφει σεμνότητος, καὶ τῶν ἡδὴ κεκαθαμένων, καὶ εἰς κοινωνίαν τὴν πνευματικὴν διὰ πίστεως εἰσεδεδεγμένων, τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ὑπομένει νέκρωσιν, « βέλυστος ἔστω, » φησί, « καὶ ἀπηχθῆμένος· » νεκρὸς γὰρ ἔργους μολυσομένος, καταμαίνει περ πάντως τὸν αὐτῷ κολλώμενον. Ἄλλ' εἰ καὶ πάθοι τις τὸν βολωσμένον, καθαρὸς ἔστω δι' ὕδατος πρὸς ἑσπέραν. Καὶ εἰ δὲ ταῦτό ἐστι, προκαταμμήνυκεν ἡμῖν ἐναργῶς ὁ λόγος. Ἄθροι δὲ ὅτι καὶ τὸν ἐσθίοντα τῶν θνησι-

μαίων αὐτῶν, καὶ εἰ ἐπαφῆς τις μόνον, ἀκάθαρτον ἔσεσθαι φησιν, οὐτε, τὸν μετασχόντα τῆς ἐκείνων νεκρότητος, μώμου καὶ γραφῆς ἀπαλλάττων, οὐτε μὴ ἀνάγειον εἶναι λέγων, καὶ εἰ ἀγγοῡ τις τοῖ καὶ κλησιαζόμενος. Χρῆναι γὰρ οἶμαι νηφαλέως ἀποφοιτῆν, οὐχὶ δῆπου μόνως τῆς πρὸς φαύλους ταυτοεργίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ συνέναι μόνον. « Ὁ γὰρ ἀποόμενος πίσεως, μολυνθήσεται, » φησί. Καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος· ὅτι δὲ εἰς ἡθῶν ποιότητα τὰ ἐκ τῶν παραδειγμάτων χρήσιμα τῷ νόμῳ παρελήθηται, ἀναμάθοι τις ἂν ἐκ τῶν ἐκευνηγεμένων. Ἐφη γὰρ πάλιν· « Καὶ οὐ μὴ βδελύξεσθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἐν πᾶσι τοῖς ἔρπετοῖς τοῖς ἔρπουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ οὐ μολυνθήσεσθε ἐν τοῦτοις, καὶ οὐκ ἀκάθαρτοι ἔσεσθε ἐν αὐτοῖς, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. » Ὅποιον γὰρ ἂν ἐποίησε μολυσμὸν τῆ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆ, τὸ ἐκτεθνᾶναι ζῶον, καὶ τοῦ τεθνεώτος ἀποθίγειν; Τί γὰρ ἂν ἠδίκησε βρώσις, ἢ εἰς κοιλίαν χωροῦσα καὶ ἐκπεμπομένη πρὸς ἀφεδρῶνα, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν;

ΠΑΛΛ. Οὐδὲν, ὡς ἐγῶμαι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Χρῆναι δὴ οὖν ἐγωγε̄ φημι, κατὰ τοὺς τῶν πλωτήρων εὐτεχνεστάτους, πάντα σείοντας κάλων, ἔξω φέρεσθαι μολυσμῶν, ἡρεμαίαν δὲ ὡσπερ ἀκτὴν καὶ ἀκύμονα πρὸς τὴν θεῶν φιλαίπατην εἰσελαύνειν ζωὴν. Προσιτὸς γὰρ ἡμῖν οὐχ ἑτέρως ἢ εὐθὺς ἂν γένοιτο καὶ μόνως, ἀληθὲς δὲ ὅτι τὸ χρῆμά ἐστιν, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν. Γέγραπται γὰρ πάλιν ἐν τῇ Ἐξῆδῳ· « Καὶ Μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰσθὲρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ ἱερέως Μαδιὰμ, καὶ ἤγαγε τὰ πρόβατα ὑπὸ τὴν ἔρημον· καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος Χωρήβ. Ὁφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς ἐκ τοῦ βάλτου, καὶ ὄρᾱ ὅτι ὁ βάλτος καίεται πυρὶ, ὁ δὲ βάλτος οὐ κατεκαίετο. Εἶπε δὲ Μωσῆς· Παρελθὼν ὄψομαι τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο, ὅτι οὐ κατακαίεται ὁ βάλτος. Ὡς δὲ εἶδε Κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ βάλτου, λέγων· Μωσῆ, Μωσῆ· ὁ δὲ εἶπε· Τί ἐστίν; Ὁ δὲ εἶπε· Μὴ ἐγγίσσης ὧδε, λύσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ πόσας, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστί. » Συνίης σῆνδπως οὐκ ἂν ἀγγοῡ γένοιτό τις τοῦ πανάγνου Θεοῦ, μὴ οὐχὶ πάντα ῥύπον τῆς ἐαυτοῦ προακονίζων ψυχῆς· νεκρότητος δὲ ἀπάσης τῆς ὡς ἐν πράγμασι νοουμένης, ἀπολύων τὸν πᾶσα, τοῦτ' ἐστίν, τὴν εἰς τὰ πρακτέα βάδισιν νοητήν; Ἡ γὰρ οὐχὶ τὸ ὑπόδημα, νεκροῦ ζώου λείψανον;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Τύπος οὖν ἔρα νεκρότητος τὸ χρῆμά ἐστιν, ἦν εἴπερ τις ἀποφορτίσαιτο, τὰ δι' ὧν ἂν ἐξοίχεται διαβρήξας δεσμά, ἤξει τε ἀγγοῡ καὶ οικεῖος ἔσται Θεῶ, καὶ πρὸς γε τὸ σῶζειν ἑτέρους δύνασθαι λοιπὸν, ἐπιτηδείως ἔχων. Προσεχειρίζετο γοῦν ὁ Μωσῆς εἰς ἀποστολήν, καὶ πρὸς ἐκλύτρωσιν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Ἰερὸς δὲ ἡμῖν ὑποκαφώνηκε λόγος· « Υἱὲ, ἐάν σοφὸς γένη, σεαυτῷ σοφὸς ἔσθι καὶ τῷ κλησίον σου. »

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

⁷⁷ Eccli. xiii, 1. ⁷⁸ Levit. xi, 40. ⁷⁹ Matth. xv, 11.

A aperte declaravit. Animadvertite autem et vescentem morticinis eorum, et ea duntaxat contingentem, impurum censerit; ita ut neque illum qui mortalitatem illorum participet, macula aut crimine liberet, neque rursus culpa vacare dicat, si quis congressus fuerit aut propius accesserit. Puto enim esse vigilantem cavendum, non modo ut ne idem atque improbi homines faciamus, sed ne simul quidem cum illis congregiamur: « Qui enim picem tangit, inquinabitur, » inquit⁷⁷; et vere sano dictum est. Porro ad morum qualitatem demonstrandam, exemplorum usum acceptum esse a lege, ex eis quæ inferuntur, discere licet. Ait enim iterum: « Et non profanabitis animas vestras in omnibus reptilibus quæ reptant super terram, et non inquinabimini in iis, et non immundi eritis in illis; quia ego sum Dominus Deus vester⁷⁸. » Quam enim maculam animo hominis attulisset mors animantis, ejusque cadaveris contactus? quidve incommodi afferre potuisset esca in ventrem vadens, et in **511** secessum emissa, juxta Salvatoris dictum⁷⁹?

PALL. Nihil, ut equidem censeo: recte enim sentis.

CYR. Oportere igitur arbitror nautarum peritiosissimorum exemplo, rudentes omnes movendo, elabi ex impuritibus, et ad vitam illam Deo gratissimam tanquam ad quietum placidumque litus appellere. Neque enim aliter quam una hæc via a nobis adiri potest: idque verum esse, facile est videre. Scriptum est enim rursus in Exodo: « Et Moyses pascebat oves Jethro soceri sui sacerdotis Madiam, et duxerat oves suas in desertum; et venit ad montem Dei Horeb. Apparuit autem ei angelus Domini in flamma ignis ex rubo, et videt quod rubus arderet igni, cum rubus non comburereetur. Dixit autem Moyses: Vadam ut videam visionem hanc magnam, cur non comburatur rubus. Uti autem vidit Dominus, quod accederet ad videndum, vocavit eum Dominus de rubo, dicens: Moyses, Moyses. Ille autem dixit: Quid est? Et dixit: Ne accedas huc: solve calceamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo tu stas, terra sancta est⁸⁰. » Intelligis igitur fieri non posse, ut quispiam prope Deum, qui purissimus est, accedat, nisi prius omnes sordes ex suo animo abluerit, ac mortalitatis omni quæ in actionibus spectatur pedem, id est, illum ad res gerendas spiritualem incessum absolverit. Quid? nonne calceamentum animantis mortui reliquias sunt?

PALL. Quis neget?

CYR. Ergo figura mortalitatis est; quam si quis abjecerit, et nexus abrupterit, quibus abruptis, a nobis exsolvi possit, is demique propius accedet, et Dei familiaris erit, et ad alios salvandos instructus. Tum certe Moyses electus est ut mitteretur, et liberaret filios Israel. Sacra etiam Litteras placide nos alloquuntur: « Fili, si sapiens fueris, tibi ipsi sapiens eris et proximo tuo⁸¹. »

PALL. Recte dicis.

⁸⁰ Exod. iii, 4-5. ⁸¹ Prov. ix, 12.

CYR. Quid porro, non illud quoque iis quæ A diximus, adjungendum videtur?

PALL. Quid istud est?

CYR. Nam, cum ille omnium præpotens Deus in montem Sina ignis specie descensus esset, præceptum est Moysi ut ad Deum conspiciendum pararet populum: ipsum vero præparationis modum ille idem omnium Dominus constituit. Dixit enim Dominus ad Moysen: **512** «Descende, et testificare populo, et purifica eos hodie et cras, et lavent vestimenta sua, et parati sint in diem tertium: tertia enim die descendet Dominus in montem Sina, coram omni populo⁸¹.» Ante itaque purificari eos necesse est qui fuerint divinæ familiaritatis amatores, quibusque propositum est animo ad omne virtutis genus prompto atque alacri illi velut assistere atque ministrare. Ejusmodi vero qui fuerit, is non ineptus erit jam ad ipsum quoque Deum aliquatenus contemplandum, ut Salvator ait: «Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt⁸².» Ad hanc gloriæ splendorisque gradum ipsum quoque beatum Abraham pervenisse videre licet. Atque, age quæ de eo sunt tradita, per singula dicamus. Sic enim scriptum est: «Et dixit Dominus ad Abraham: Tu autem testamentum meum servabis, tu et semen tuum post te in progenies suas. Et hoc est testamentum quod servabis inter me et vos, et inter semen tuum post te in progenies suas. Circumcidetur de vobis omne masculinum, et circumcidetis carnem præputii vestri, et erit signum testamenti inter me et vos. Et infans octo dierum circumcidetur vobis, omne masculinum in progenies vestras; et vernaculus, et emptus servus ab omni filio alienigena, qui non est de semine tuo, et circumcissione circumcidetur vernaculus domus tuæ, et servus emptus. Et erit testamentum meum in carnibus vestris in testamentum æternum. Et incircumcissus masculus, cujus caro præputii circumcisa non fuerit die octavo, exterminabitur anima illa ex genere suo, quia testamentum meum irritum fecit⁸³.» Deinde inquit: «Accepit Abraham Ismael filium suum, et omnes vernaculos suos, et omnes servos emptos suos, et omne masculinum virorum qui erant in domo sua, et circumcidit carnem præputii eorum, in tempore diei illius, sicut locutus ei fuerat Deus⁸⁴.» Quale autem fuerit obedientiæ præmium, quidve profecerit circumcisio, ex consequentibus intelligimus. «Apparuit enim, inquit, Deus illi ad quercum Mambre, sedenti ad ostium tabernaculi meridie. Et sublevatis oculis suis vidit, et ecce tres viri stabant **513** supra ipsum, et videus illos accurrit in occursum eorum ab ostio tabernaculi sui, et adoravit in terram, et dixit: Domine, si inveni gratiam coram te, ne prætereas servos tuos; sumatur jam aqua, et lavent pedes vestros, et refrigeramini sub arbore, et accipiam panem, et comedetis, et post hoc abibitis in viam⁸ ve-

KYP. Τί δέ, οὐχὶ κάκεινο δὴ τουτοιῖσιν ἐποίησεν ἄν;

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

KYP. Καταφοιτήσῃσιν μέλλοντος ἐν εἰδει κυρῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Σινᾶ τοῦ πάντων κρατούντος Θεοῦ, προσετάττετο Μωσῆς εὐτρεπῆ πρὸς θεοπείαν ἀποφῆναι τὸν Ἰσραὴλ. Τὸν γε μὴν τῆς ἐτοιμασίας τρόπον, αὐτὸς ὁ πάντων ἐθεσμοδοῦναι Δεσπότης. Εἶπε γὰρ Κύριος πρὸς Μωσῆν: «Καταβάς, διαμάρτυρε τῷ λαῷ, καὶ ἄγνισον αὐτοὺς σήμερον, καὶ αὐριον, καὶ κλινώτωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐτοιμοὶ ἕστωσαν εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην· τῆ γὰρ ἡμέρᾳ τῆ τρίτῃ, κατεβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ.» Προαγνίζεσθαι δὴ οὖν ἀναγκαῖον τοῖς οἵπερ ἂν εἴεν τῆς πρὸς Θεὸν οικειότητος ἕραστοι, καὶ οἷς ἂν γένοιτο σκοπὸς τὸ οἶνον παρεστάναι καὶ λειτουργεῖν αὐτῷ διὰ τῆς εἰς πᾶν ἀγαθὸν ἀληθῆς τε καὶ προθυμίας. Εἶη δ' ἂν ὁ τοιοῦτος λοιπὸν, οὐκ ἀνικάνως ἔχων, καὶ πρὸς γε τὸ δεῖν καὶ αὐτὸν εἶδη πως καταβῆσαι Θεὸν, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνῆν «Μακάριοι γὰρ οἱ καθαροὶ τῆ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.» Προήκοντα δὲ καὶ εἰς τοῦτο λαμπρότητος κατόψει δὴ πάλιν καὶ αὐτὸν, εἰπερ ἔλοι, πὸν θεσπέσιον Ἀβραάμ. Καὶ φέρε δὴ λέγωμεν ἀνὰ μέρος τὰ ἐπ' αὐτῷ. Γέγραπται γὰρ ὡδί: «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Ἀβραάμ· Σὺ δὲ τὴν διαθήκην μου διατηρήσεις, σὺ καὶ τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ, εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Καὶ αὕτη ἡ διαθήκη ἦν διατηρήσεις ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου μετὰ σέ εἰς τὰς γενεὰς αὐτῶν. Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν ἀρσενικὸν, καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, καὶ ἴσται εἰς σημεῖον διαθήκης ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ ὑμῶν. Καὶ παιδίον ὄκτῶ ἡμερῶν περιτμηθήσεται ὑμῖν, πᾶν ἀρσενικὸν, εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν, καὶ οἰκογενῆς καὶ ὁ ἀργυρώνητος ἀπὸ παντὸς υἱοῦ ἄλλοτριου, ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σπέρματός σου, περιτομῆ περιτμηθήσεται ὁ οἰκογενῆς τῆς οἰκίας σου καὶ ὁ ἀργυρώνητος. Καὶ ἔσται ἡ διαθήκη μου ἐπὶ τῆς σαρκὸς ὑμῶν εἰς διαθήκην αἰώνιον, καὶ ἀπεριτμητος ἄρσεν, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ τῆ ἡμέρᾳ τῆ ὀγδόῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς, ὅτι τὴν διαθήκην μου διεσκέδασεν.» Εἰτά φησιν, ὅτι «Καὶ ἔλαβεν Ἀβραάμ Ἰσμαὴλ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς οἰκογενεῖς αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἀργυρώνητους αὐτοῦ, καὶ πᾶν ἀρσεν τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ περιέτεμε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθὰ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Θεός.» Ποῖον οὖν ἄρα τῆς ὑπακοῆς τὸ γέρας, ἕνεκε δὲ κατὰ τίνα δὴ τρόπον ἡ περιτομῆ, διὰ τῶν ἐφεξῆς εἰσόμεθα. «Ἦψθη γὰρ αὐτῷ,» φησὶν, «ὁ Θεὸς πρὸς τῆ ὄρου τῆ Μαμβρῆ, καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰσέεικισαν ἐπ' αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτούς, προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπε· Κύ-

⁸¹ Exod. xix, 10-11. ⁸² Matth. v, 8. ⁸³ Gen. xvii, 9-14. ⁸⁴ ibid., 23.

ριε, εἰ ἄρα εὐρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς ἅπασαν τὴν παιδείαν σου· ληφθήτω δὲ ὕδωρ, καὶ νιφάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον, καὶ λήψομαι ἄρτον, καὶ φάγεσθε, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν, οὐ ἕνεκεν ἐξεκλίνετε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν. Καὶ εἶπον· Οὕτω ποιήσομεν, καθὼς εἴρηκας. Ὁ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ περιτομῆ, τύπος ἂν εἴη καὶ μάλα σαφῆς, τῆς νοητῆς καὶ ἐν πνεύματι, καθ' ἣν ἅπαντα μολυσμῶν τῶν ἡμετέρων διανοιών ἐξίστησιν ὁ Χριστός. Ἐπεριτεμήμεθα γὰρ, κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, περιτομῆ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκός. Ἐπιμαρτυρησμένοι γὰρ ὡσπερ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς τῆ τοῦ πνεύματος δεύτητι τε καὶ ἐνεργείᾳ μονοουχί παρακεκομμένοι, ἀξίους ἐαυτοῦς ἀποφανοῦμεν ἤδη πως τοῦ καὶ θεοπτείας ἀξιουῖσθαι δεῖν, καὶ ἱερὸν γενέσθαι κατάλυμα τῆς ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ὁς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ καταλύσομεν, ἔφασκεν ὁ Σωτήρ. Καὶ οὐ μέχρι τούτων, τῆς ἐπεικειᾶς ἢ ἀντέκτισις, ἀλλ' ὡς ἤδη παραδεχθέντες πρὸς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεόν, τὰ ἐν αὐτῷ γνωσόμεθα, δι' ἀποκαλύψεως δὲ δηλονότι τῆς παρ' αὐτῷ· καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ τὰ περὶ τῆς τῶν Σοδόμων καταστροφῆς ἐδιδάσκετο. Φίλω γὰρ ὡσπερ ἀνεκοινοῦτο Θεός. Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μυρίων ὄσων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐμποιήσειεν ἀντέκτισιν, τὸ ἐξοίχεσθαι μολυσμῶν. Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος, Ἐπιμαρτυρῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὡς φησὶ, διὰ τῶν οἰκιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσαι τὰ σῶματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ προφήτῃ Ἰερεμίας ἀνακέκραγε σαφῶς· Ἐπόπλυνε ΠΑΛΛ. Προσιτέον δὴ οὖν οὐκ ἐν βεβηλώσει ψυχῆς τῷ παναγίῳ Θεῷ, ἀλλ' ὡς ἐν ἱερᾷ τε καὶ ἀμωμήτῳ ζωῆ. Κατ' εὐθὺ γὰρ ὅδε τοῦ πρόπροντος ἤξομεν.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, καὶ οὐ πολλοῦ τε, οἶμαι, δεήσει πόνου πρὸς τὸ δύνασθαι καταθρεῖν ἀληθῶς ἔχοντά σοι τὸν ἐπὶ τῷδε λόγον, εἰ τὰς τῶν αγίων πολυτελεῖας πολυπραγμονεῖν ἔλοιτο φιλομαθῶς καὶ ὁμοφρόνως· τὰ γὰρ τοῖς ἀρχαίοις συμβεβηκότα τυπικῶς, νοθεσίας ἡμῖν ἔφασκεν ἀναγεγράφθαι τρόπους ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Οὐκοῦν ὅτι καθαρὸς καὶ ἐκνευμμένους προσεῖναι δεῖ τῷ Θεῷ, διαμάθοι τις ἂν κακῶ τῶνδε δὴ πάλιν. Δίνα μὲν γὰρ ἡ ἐξ Ἰακώβ, ἔτε παρθένος καὶ ἐν ὥρᾳ γάμου, τὰς τῶν ἐν Σικίμοις θυγατέρας κατοπτεύουσα, τῆς πατροφῆς ἐξέβη σκη- νῆς, ἀλλ' οὐκ ἠρέμει Συχὲμ ὁ Ἐμμώρ υἱός. Ἐρᾷ γὰρ εὐθύς τῆς νεάνιδος, καὶ ἀσχετοῖς ἐπιθυμίαις ἐπὶ τὸ δοκοῦν ἠρπάζετο. Ἀγροικότερον δὲ πρὸς τοῦτο ἴων, κατεδιάζετο τὴν παρθένον τὴν Ἑβραίαν ὁ ἀλλόφυλός τε καὶ ἀπερίτμητος ἔτι. Δύσοιστον δὲ τὸ χρῆμα ἐδόκει τοῖς ἐξ Ἰακώβ, καὶ τοῖς ἀνοσίως πε- παρνηκόσιν εἰς Ἑβραίαν καὶ ἀδελφὴν, τὸν πολέμου νόμον ἐπέθεσαν. Ἀσφάλλοντα δὲ καὶ περιδεῆ γεγονότα τὸν θεσπέσιον Ἰακώβ, καὶ ἐν ὑποψίαις ὄντα τοῦ διόλ-

stram, cujus gratia declinastis ad servum vestrum· Et dixerunt : Sic faciemus, ut dixisti⁶⁶. Ὁ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ περιτομῆ, τύπος ἂν εἴη καὶ μάλα σαφῆς, τῆς νοητῆς καὶ ἐν πνεύματι, καθ' ἣν ἅπαντα μολυσμῶν τῶν ἡμετέρων διανοιών ἐξίστησιν ὁ Χριστός. Ἐπεριτεμήμεθα γὰρ, κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, περιτομῆ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκός. Ἐπιμαρτυρησμένοι γὰρ ὡσπερ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς τῆ τοῦ πνεύματος δεύτητι τε καὶ ἐνεργείᾳ μονοουχί παρακεκομμένοι, ἀξίους ἐαυτοῦς ἀποφανοῦμεν ἤδη πως τοῦ καὶ θεοπτείας ἀξιουῖσθαι δεῖν, καὶ ἱερὸν γενέσθαι κατάλυμα τῆς ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ὁς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ καταλύσομεν, ἔφασκεν ὁ Σωτήρ. Καὶ οὐ μέχρι τούτων, τῆς ἐπεικειᾶς ἢ ἀντέκτισις, ἀλλ' ὡς ἤδη παραδεχθέντες πρὸς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεόν, τὰ ἐν αὐτῷ γνωσόμεθα, δι' ἀποκαλύψεως δὲ δηλονότι τῆς παρ' αὐτῷ· καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ τὰ περὶ τῆς τῶν Σοδόμων καταστροφῆς ἐδιδάσκετο. Φίλω γὰρ ὡσπερ ἀνεκοινοῦτο Θεός. Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μυρίων ὄσων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐμποιήσειεν ἀντέκτισιν, τὸ ἐξοίχεσθαι μολυσμῶν. Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος, Ἐπιμαρτυρῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὡς φησὶ, διὰ τῶν οἰκιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσαι τὰ σῶματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ προφήτῃ Ἰερεμίας ἀνακέκραγε σαφῶς· Ἐπόπλυνε ΠΑΛΛ. Προσιτέον δὴ οὖν οὐκ ἐν βεβηλώσει ψυχῆς τῷ παναγίῳ Θεῷ, ἀλλ' ὡς ἐν ἱερᾷ τε καὶ ἀμωμήτῳ ζωῆ. Κατ' εὐθὺ γὰρ ὅδε τοῦ πρόπροντος ἤξομεν.

Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ περιτομῆ, τύπος ἂν εἴη καὶ μάλα σαφῆς, τῆς νοητῆς καὶ ἐν πνεύματι, καθ' ἣν ἅπαντα μολυσμῶν τῶν ἡμετέρων διανοιών ἐξίστησιν ὁ Χριστός. Ἐπεριτεμήμεθα γὰρ, κατὰ γε τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν, περιτομῆ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῆς σαρκός. Ἐπιμαρτυρησμένοι γὰρ ὡσπερ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονὰς τῆ τοῦ πνεύματος δεύτητι τε καὶ ἐνεργείᾳ μονοουχί παρακεκομμένοι, ἀξίους ἐαυτοῦς ἀποφανοῦμεν ἤδη πως τοῦ καὶ θεοπτείας ἀξιουῖσθαι δεῖν, καὶ ἱερὸν γενέσθαι κατάλυμα τῆς ἀγίας τε καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ὁς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῆ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ καταλύσομεν, ἔφασκεν ὁ Σωτήρ. Καὶ οὐ μέχρι τούτων, τῆς ἐπεικειᾶς ἢ ἀντέκτισις, ἀλλ' ὡς ἤδη παραδεχθέντες πρὸς οἰκειότητα τὴν ὡς πρὸς Θεόν, τὰ ἐν αὐτῷ γνωσόμεθα, δι' ἀποκαλύψεως δὲ δηλονότι τῆς παρ' αὐτῷ· καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀβραάμ τὰ περὶ τῆς τῶν Σοδόμων καταστροφῆς ἐδιδάσκετο. Φίλω γὰρ ὡσπερ ἀνεκοινοῦτο Θεός. Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι μυρίων ὄσων ἡμῖν ἀγαθῶν ἐμποιήσειεν ἀντέκτισιν, τὸ ἐξοίχεσθαι μολυσμῶν. Τοιγάρτοι καὶ Παῦλος, Ἐπιμαρτυρῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὡς φησὶ, διὰ τῶν οἰκιρμῶν τοῦ Θεοῦ, παραστήσαι τὰ σῶματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ προφήτῃ Ἰερεμίας ἀνακέκραγε σαφῶς· Ἐπόπλυνε ΠΑΛΛ. Προσιτέον δὴ οὖν οὐκ ἐν βεβηλώσει ψυχῆς τῷ παναγίῳ Θεῷ, ἀλλ' ὡς ἐν ἱερᾷ τε καὶ ἀμωμήτῳ ζωῆ. Κατ' εὐθὺ γὰρ ὅδε τοῦ πρόπροντος ἤξομεν.

PALL. Non igitur cum animi impuritate ad Deum sanctissimum purissimumque, sed cum sacra immaculataque vita est accedendum : ita enim ad id quod decet recta pervenimus.

CYR. Ita est prorsus, Palladi ; neque multo labore opus erit, ut videre possis verissime a te esse hac de re dictum, si sanctorum hominum vitam studiose ac prudenter pervestigare velis : 514 nam quæ veteribus illis figurate contigerunt, ea de causa scripta esse dixit beatus Paulus⁶⁷, ut formæ essent admonitionis correctionisque nostræ. Puros autem et ablutos ad Deum accedere oportere, ex his quoque rursus discere licet. Dina enim filia Jacob, ut quæ virgo esset, et ætate nubili, ex patris tabernaculo egressa est, ut Sicimitarum filias contempleretur sed non quievit Sichem filius Emmor ; illico namque amore adolescentulæ captus, intemperanti cupiditate ad libidinem rapiebatur ; cumque ad eam rem efferatius iret, Hebrææ virgini homo alienigena et incircumciscus adhuc vim intulit. Id vero facinus filiis Jacob non ferendum videbatur. Itaque in eos, qui in Hebræam et sororem nefarie injuriosi fuissent, bellum iatu-

⁶⁶ Gen. xviii, 1-5. ⁶⁷ Col. 1, 11. ⁶⁸ Col. iii, 9, 10. ⁶⁹ Joan. xiv, 23, 24. ⁷⁰ Rom. xii, 1. ⁷¹ Jerem. xv, 14. ⁷² I Cor. x, 11.

lerunt. Beato autem Jacob, cum sollicitus esset et partimesceret, et vereretur ne cum toto genere penitus interiret, succurrit Deus, eumque denuo servavit: quam autem ratione, operæ pretium est videre. Scriptum est igitur ad hunc modum: « Dixit autem Jacob Simeon et Levi: Odiosum me fecistis ita ut malus sim omnibus habitantibus terram, et in Chananæis et Pherezæis: ego autem exiguus numero sum, et congregati super me concident me, et conterat ego et domus mea. Illi vero dixerunt: Atqui tanquam scorto abusi sunt sorore nostra. Dixit autem Deus: Jacob, surge et ascende in locum Bethel, et habita ibi, et fac ibi altare Domino, qui apparuit tibi cum fugeres a facie Esau fratris tui. Dixit autem Jacob domui suæ, et omnibus qui cum eo erant: Tollite deos alienos de medio vestri, et purificamini, et mutate vestimenta vestra, et surgentes ascendamus in Bethel, et faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit me in die tribulationis, qui fuit mecum, et servavit me in via qua ambulabam. Et dederunt Jacob deos alienos qui erant in manibus eorum, et in aures quæ erant in auribus eorum, et defodit ea Jacob sub terebintho quæ erat in Sicimis, et perdidit ea usque ad hanc diem⁹². » Vides Dominum illum omnium formidanti justo viro succurrisse, jussisseque ut extrueret altare in odorem suavitatis, quod accipiendæ salutis adfuturæque opis divinæ splendidum esset dicatumque Deo monumentum. Ille vero, cum id fieri necessarium esse optime **515** cognovisset, prius ut mudentur jubet, et falsos deos de medio tollant, aliasque stolas induant. Id autem, ut opinor, sinceritatem fidei et vitæ puritatem aperte significat: namque integre Deo adhærere mente haud divisa minime propensos ad dæmoniorum erroris reliquias, hoc ipsum congruenter intelligitur in eo quod alienos deos sustulerunt: in eo vero quod mutarunt vestem, accipitur illa conversationis puræ tanquam vestis mutatio. Sic enim beato Paulo quoque scribere visum est. An non exaudis eum aperte dicentem: « Exuite veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, et induite novum, qui renovatur secundum imaginem ejus qui creavit illum⁹³? » In quibus verbis exspoliationem carnis appellat, carnalium voluptatum abjectionem. Scribit etiam Salomon: « Omni tempore sint vestimenta tua splendida⁹⁴. » Puto autem, et quidem recte, nunquam virum sapientissimum Salomonem ad has nugas perventurum fuisse, ut suaderet nobis vestium splendore pueriliter oblectari: sed vesti splendidæ vitam velut ablutam et ab omnibus sordibus liberam comparat; alioqui qua ratione quispiam induat Dominum nostrum Jesum Christum? Nonne dices, qui evangelicæ conversationis ornamentis induitur, eum hanc rem, Palladi, profecto perficere:

PALL. Maxime vero.

λυσθαι παγγενῆ, προσίετο θεὸς καὶ διεσώζετο κἀκεῖ, καὶ τίνα δὴ τρόπον, ἄξιον ἰδεῖν. Γέγραπται τοίνυν ὡδὶ: « Εἶπε δὲ Ἰακώβ πρὸς Συμεῶν καὶ Λευὶ· Μισήτων με πεποιθήκατε, ὥστε πονηρὸν με εἶναι πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν, ὅντες τοὺς Χαναναίους, καὶ ἐν τοῖς Φερεζαίοις, ἐγὼ δὲ ὀλιγοστός εἰμι ἐν ἀριθμῷ· καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ, συγκόψουσί με, καὶ ἐκτριθήσομαι ἐγὼ, καὶ ὁ οἶκός μου. Οἱ δὲ εἶπαν· Ἄλλ' ὡσεὶ πόρνη κατακέχρηται τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν. Εἶπε δὲ ὁ θεὸς πρὸς Ἰακώβ· Ἀναστὰς, ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον Βαιθῆλ, καὶ οἶκε· ἐκεῖ. Καὶ ποίησον ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ θεῷ τῷ ὀφθέντι σοι, ἐν τῷ ἀποδιδράσασαι σε ἀπὸ προσώπου Ἡσαὺ τοῦ ἀδελφοῦ σου. Εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ· Ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς μεθ' ὑμῶν ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσθητε, καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθῆλ, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ θεῷ τῷ ἐπακούσαντί μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ὅς ἦν μετ' ἐμοῦ, καὶ διέσωσέ με ἐν τῇ ὁδῷ, ἣ ἐπορεύθην. Καὶ ἔδωκαν τῷ Ἰακώβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτριούς, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς χερσίν αὐτῶν, καὶ τὰ ἑνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσίν αὐτῶν, καὶ κατέκρυψεν αὐτὰ Ἰακώβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν ἐν Σηκίμῳ, καὶ ἀπόλεσεν αὐτὰ, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. » Ὅρας ὅτι προσίετο μὲν ὁ πάντων Δεσπότης καταβυδούνα τὸν δίκαιον, καὶ ἀναδείμασθαι κελεύει θυσιαστήριον εἰς ὁσμὴν εὐωδίας καὶ τῆς ἐσομένης αὐτῷ σωτηρίας καὶ ἀρωγῆς ἀνάθημα λαμπρόν. Ὅθεν, ὅτι τοῦτο ὁρᾶν ἀναγκαῖον εὐ μάλα διεγνώκως, τραποκαθήρασθαι δεῖν ἐπιτάττει τοὺς ψευδοδούλους ἐκ μέσου ποιούντας θεοὺς, καὶ στολὰς ἐτέρας μετημετισμένους. Ἄλλ', οἶμαι δὴ, τοῦτο καταστημῆεν ἐν εὐθύς, τὸ εὐκρινὲς ἐν πίστει, καὶ τὸ ἀθέβηλον εἰς ζωὴν· τὸ μὲν γὰρ μονοτρόπως θεῷ προσκεῖσθαι φεβῆ, οὐ μεμερισμένους τὴν διάνοιαν, οὕτε μὴν ἀπονευκτότας ἐπὶ τὸ χρῆναι νοσεῖν τῆς τῶν δαιμονίων ἀπάτης· λείψανα, νοσεῖ· ἂν εἰκότως ἐν γε τῷ τοῦς ἄλλοτριούς ἐξηρησθαι θεοῦ· ἐν δὲ γε τῷ μεταμειβεῖν τὰς στολὰς, τὸ οἶονε πολιτεῖαν μεταμφιάσασθαι καθαρὰν. Ἐδοκίμῳ γὰρ ὡδε γράφειν καὶ τῷ σοφωτάτῳ Παύλῳ· Ἦ οὐκ ἐπατεῖς ἐναργῶς λέγοντος· « Ἐκδύσασθε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, καὶ ἐνδύσασθε τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν; » ἀπέκθεσιν δὲ τῆς σαρκὸς, τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν τὴν ἀπόθεσιν διακάλῶν. Γράφει δὲ σου καὶ Σολομών· « Ἐν παντὶ κειρῷ ἕστωσαν ἱμάτια σου λαμπρά. » Φαίτην δ' ἂν ἐπὶ καὶ μάλα ὀρθῶς ἐννεονηκῶς, οὐκ ἂν εἰς τοῦτο ποιεῖται τερθρείας ὁ σοφὸς ἡμῖν Σολομών, ὡς ἱματίων ἡμᾶς ἀναπειθεῖν μαιρακιωδῶς ἐκρυφᾶν λαμπρότησιν, ἀφ' οὗ δὲ ὡσπερ παρεικάζει λαμπρῷ τὴν οἰονείτως ἐκνευμιμένην καὶ ρύπου παντὸς ἐλευθέραν ζωὴν. Ἐπιπῶς ἂν τις ἐνδύσασαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Ἄρ' οὐχὶ φαίης ἂν, ὅτι τοῖς τῆς εὐαγγελιστικῆς πολιτείας αὐχῆμασι κατημφιεσμένους, ἀποπεραίνι τοῦ πάντως τὸ χρῆμα, ὡ τᾶν;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

⁹² Gen. XLIV, 30, 31; XLV, 1-4. ⁹³ Ephes. IV, 22-24. ⁹⁴ Eccle. IX, 8.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐπ' αὐτόν τις τῶν ἀοιδίμων Ἰωσήφ ἰοί, εὐρήσει παρέντα τῆς ἐπιεικείας οὐδὲν, ἐννενοηκότα δὲ ὅτι συνεργάζεται πρὸς πᾶν ὀτιοῦν αὐτῷ, καὶ ἐπαμυνεῖ Θεός, εἰ παραιτοῦτο γενικῶς τὸ καταμολύνεσθαι δεῖν. Ἐξὴν γὰρ εὐημερεῖν καὶ καταρύνεσθαι ταῖς τρυφαῖς, τοῖς τῆς νεότητος διαπύροις σκιρτήμασιν εἰς τὸ ἡδύ τε καὶ φίλον ἀνέντα τρέχειν, καὶ ἀνεπιπλήκτοις φέρεσθαι ταῖς ὀρμαῖς, τοῦτο μὲν οὐκ ἔδρα, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, μοῖραν δὲ ὡσπερ ἐποιοῖτο κρείττονα τὴν παρὰ Θεῷ, καὶ τῆς ἐγκρατείας τοὺς πόνους προστίθει παντὸς τοῦ παραυτίκα καταπιπλόντος. Ἥδει γὰρ ὅτι γλυκὺ μὲν πῶς ἐστὶν ἐν ἀρχαῖς, τὸ σαρκὸς ἐρέθισμα, καὶ οἰονεὶ μέλιτι καταγοητεύει τὸν νοῦν, ὡς ἐν γε τούτοις ἡδονῇ, καταστρέφει γε μὴν εἰς τέλος οὐκέτι τὸ γλυκὺ· ποιναὶ γὰρ εὐθύς καὶ δίκαι· καὶ τί γὰρ οὐχὶ τῶν τοιῶνδε κακῶν, τῆς τοῦ πεπλημμεληκότος καταρτιθῆσονται κεφαλῆς, βούλει λέγωμεν ὀλίγα ἅπτα τῶν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένων;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. « Καὶ ἦν, » φησὶν, « Ἰωσήφ καλὸς τῷ εἶδει, καὶ ὠραῖος τῇ ὄψει σφῶδρα. Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ ἐπέβαλεν ἡ γυνὴ τοῦ κυρίου αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς ἐπὶ Ἰωσήφ, καὶ εἶπεν· Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ. Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, εἶπε δὲ τῇ γυναικὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Εἰ ὁ κύριός μου οὐ γινώσκει δι' ἐμὲ οὐδὲν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ, ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖράς μου, καὶ οὐκ ὑπερέχει ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ οὐδὲν ἐμοῦ (1), οὐδὲ ὑπεξήρηται ἀπ' ἐμοῦ οὐδὲν, πλὴν σου, διὰ τὸ σὲ γυναῖκα αὐτοῦ εἶναι, καὶ πῶς ποιῶ τὸ ῥῆμα τὸ πονηρὸν τοῦτο, καὶ ἀμαρτήσομαι ἐναντίον τοῦ Θεοῦ; Ἦνίκα δὲ ἐλάλει τῷ Ἰωσήφ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, καὶ οὐκ ὑπήκουεν αὐτῇ καθεῦθεν μετ' αὐτῆς, τοῦ συγγενέσθαι αὐτῇ. Ἐγένετο δὲ τοιαύτη τις ἡμέρα, καὶ εἰσῆλθεν Ἰωσήφ εἰς τὴν οἰκίαν ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ὀρθοὶς ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔσω, καὶ ἐπεσπάσατο αὐτὸν τῶν ἱματίων, λέγουσα· Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ. Καὶ καταλιπὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, ἔφυγε, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω. Καὶ ἐγένετο ὡς εἶδεν ὅτι καταλιπὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς ἔφυγε καὶ ἐξῆλθεν ἔξω, ἐκάλυψε τοὺς ὄντας ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λέγουσα· Ἴδετε, εἰσῆγαγεν ἡμῖν παῖδα Ἑβραῖον, ἐμπαίζειν ἡμῖν. Εἰσῆλθε πρὸς με, λέγων· Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ, καὶ ἐβόησα φωνῇ μεγάλῃ. Ἐν δὲ τῷ ἀκοῦσαι αὐτὸν, ὅτι ὕψωσα τὴν φωνήν μου καὶ ἐβόησα, καταλιπὼν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ παρ' ἐμοῦ ἔφυγε, καὶ ἐξῆλθεν ἔξω. » Ὁρᾷ· ὅπως τὸ μὲν γύναιον εἰς εὐνήν, καὶ οὐκ ἐκόντα παρεδίαιτο, τῷ γεμῆν ἐρήρειστο πρὸς ἐγκρατεῖαν ὁ νοῦς ὑπ' οὐδενὸς τὸ σύμπαν ἠττώμενος; Βούπαις ἦν εἰ, ἐπτακαίδεκά που μόλις ἐπῶν, ἐν πρώταις ὑπὸν ἔκβολαῖς, ἐν ἀκμαῖς ἡδονῶν, καὶ ἐν τοῖς ὅτι μάλιστα διαπύροις κινήμασι, καὶ ἐν οὕτως εἰπομέν, σκληραῖς καὶ ἀνουθετῆτοις ἐπιθυμίαις. Φιλεῖ γὰρ ἀεὶ πῶς ἐν ἀθραύστοις εἰς τοῦ ὀρεκτιῶν ὀρμαῖς, τὸ ἐφ-

CYR. Quod si quis etiam ad ipsam nobilem virum Joseph veniat, eum nullam partem probitatis prætermisisse reperiet; quin potius illud cogitasse omnibus in rebus Deum sibi adjumento auxilioque futurum, si strenue turpissimam labem aversaretur: nam cum liceret prosperitate frui, deliciisque diffuere, et ardenti exsultantique adolescentiæ permittere ut in id quod sibi jucundum gratumque esset laxatis habenis curreret atque effrenato impetu ferretur, id quidem haud fecit minime omnium: feliciorem vero sortem putavit, quæ apud Deum reposita est, et temperantiæ labores cuique temporariæ brevique oblectationi prætulit. Sciebat enim dulcem quidem esse a principio illam carnis titillationem, et harum rerum voluptatem veluti melle quodam animum incantare, sed exitu minime dulci terminari: supplicia quippe evestigio et accusationes, et quid non ejusmodi malorum 516 ejus qui deliquerit, capiti imminere. Visne aliquid ex iis quæ de eo scripta sunt, dicamus?

PALL. Velim equidem.

CYR. « Et erat, » inquit, « Joseph decorus aspectu, et speciosa facie. Et factum est post verba hæc, et injectit uxor domini sui oculos suos in Joseph, et dixit. Dormi mecum. Ille vero non acquievit; dixit autem uxori domini sui: Si dominus meus nihil cognoscit propter me eorum quæ sunt in domo sua, et omnia quæ sua sunt dedit in manus meas, nec quidquam supra me eminent in domo hac, neque exemptum est a me aliquid præter te, eo quod uxor ejus sis: quomodo faciam verbum hoc malum, et peccabo in conspectu Dei? Cumque illa loqueretur Joseph de die in diem, ille non obsequabatur illi, ut dormiret secum, et concumberet cum ea. Factus est autem talis quidam dies, ingressus est Joseph in domum, ut faceret opera sua, et nemo erat in domo intus; attraxit illum per vestes, dicens: Dormi mecum. Ille autem, relictis vestibus suis in manibus ejus, fugit, et exivit foras. Et factum est ut vidit illa quod reliquit vestes in manibus suis, et fugit, et exivit foras, vocavit eos qui erant in domo sua, et locuta est eis dicens: Videte quod induxerit nobis servum Hebræum, ut illuderet nobis. Ingressus est ad me dicens: Dormi mecum; et clamavi voce magna. Cumque ille audisset quod elevassem vocem meam et clamassem, relictis vestibus suis super me, fugit et exivit foras. » Vides ut mulier illum ad concubitum vel invitum cogere studuit, huic vero mens ad temperantiam fixa fuerit, nullique rei omnino succubuerit? Adolescentulus adhuc erat, qui vix septimum decimum annum ageret, cum prima lanugine malæ vestiuntur, cum maxime voluptates vigent, cum ardentissimis motibus fervet ætas, et, ut ita dicam, vegetæ sunt impotentisque libidines, adeo ut monitorem nullam admittant: solet enim fere ephē-

¹ Gen. xxxix, 6-15.

(1) Optime .egit Cyrillus textum LXX Gen. xxxix, ἡἰἰ ἡαἰε, καὶ οὐγ ὑπάρχει.

borum ætas tam vehementi cupiditatum impetu A ηθον εἶνα· γένος, καὶ χαλινῶν τῶν εἰς ἐγκράτειαν ὀλλαν ἀνέχεται. Ἄλλ' ἦν ἀκλόνητος ὁ θεσπέσιος Ἰωσήφ, οὐ τὸ τῆς νεότητος ἀνεπιμένον ἀπαιδαγωγῶν ἔχων, οὐ δεδιώς ὅτι ξένος ἦν καὶ οἰκέτης. Ἐκθειαστο γὰρ εἰς ἄμφω παρὰ τῶν ἀδελφῶν τοῖς Ἰσμαηλίταις καταπωλούμενος. Ἐπεὶ δὲ κρείττων ἦν ἡδονῆς τε ἄμα τῆς μυσαρωτάτης, καὶ τῶν εἰς ἀσέλγειαν κινήμάτων, συκοφαντεῖ τὸ γύναιον, καὶ ἀντίστροφον τῷ νέῳ ποιεῖται τὴν γραφήν. Τὸν δὲ, οὐκ εἰκοντα τοῖς αὐτῆς αἰτήμασιν, ὑβρίστην ἀπεκάλει. Καὶ δεσμῶτης μὲν ἐντεῦθεν ὁ νεανίας ἦν· θεία γε μὴν χάριτι διεσώζετο, καὶ μισθὸν ἐγκρατείας ἀποκεκέρδηκεν εὐθύς, τὸ ἀπάσης κατάρξει τῆς Αἰγυπτίων χώρας. Οὐκοῦν κἂν εἰ ἔχοι τὸ χρῆμα πόνους, κἂν ἰδρῶτες προκίοντο βαρεῖς τῶν εἰς ἐγκράτειαν αὐχημάτων, οὐ πολὺς ὁ λόγος, τῷ γε ὄλως φιλοθεεῖν ἡρημένῳ· ἔξει γὰρ, ἔξει γὰρ ἰσοπαλῆ τὸν ἔπαινον, καὶ ἰσορρόπους τὰς ἀμοιβάς. Τοιγάρτοι καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ, ταῖς ἐπὶ τοῦτο τληπαθείαις ἀποθαυμάζει λέγων, τὸν ἀξιεπαπειτώτατον νεανίαν, « Εἰς δοῦλον ἐπράθη Ἰωσήφ, ἐταπεινώσαν ἐν πέδαις τοὺς πόδας αὐτοῦ, σίδηρον διήλθεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. » Σίδηρον, οἶμαι, λέγων, τὴν σκληρὰν καὶ ἀθραυστον τῶν ἰδρῶτων προσβολήν, δι' ἧν ἀν γένοιτο καταστῆλαιν ἁμαρτίας καὶ ῥύπου παντὸς ἀποφοιτῆν, τῆς γε μὴν ἀγίας καὶ καθαρωτάτης ἐφικέσθαι ζωῆς, φημὶ δὴ τῆς εὐαγγελικῆς τε καὶ ἐν Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

97 Psal. civ, 17, 18

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER QUINTUS DECIMUS:

518 Oportere puros et ablutis peccati maculis Deo sisti : itemque omnem purgationem nostram in Christo esse.

Ex omni disputatione, Palladi, collecta est a nobis perspicua evidensque probatio, nos ad domum

Ἐπι καὶ καθαροὺς καὶ ἐπνευμαμένους παριστάσθαι τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ πᾶν ἡμῶν ἢ καθαροί.

Ἐκ παντὸς ἡμῶν, ὦ Παλλάδιε, συναγῆγεται λόγου σαφῆς τε καὶ ἐναργῆς ἀπόδειξις, τοῦ δεῖν εἶναι

παγκάλως εἰς οἶκον Θεοῦ, λαμπρούς τε καὶ ἐκνευμένους, οἰκειότητά τε τὴν πρὸς αὐτὸν δι' ἀγιασμοῦ κερδαίνοντας. Ἰλεψ γὰρ τότε περιτευξόμεθα τῷ Θεῷ, καὶ ἴν' οὕτως εἴπωμεν, ὅλω βλέποντι τὰ καθ' ἡμᾶς ὀφθαλμῷ, καὶ τὴν τοῖς ἁγίοις πρεπωδεστάτην φειδῶ διανέμοντι. « Ἐπὶ τίνα δὲ ἐπιβλέψω, » φησὶν, « ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; » Ὁσίας γὰρ ὄντως ἀνατενεῖ χεῖρας, καὶ εἰς αὐτὸ που διακεκράξεται τὸ τῆς θεότητος οὖς, ὃ δὴ οὕτως ἔχων, ὡς καὶ εἰς πέρας ἤκων τῶν ὧν ἂν εὐξαιτο τυχόν, ἐκ περιχαρείας εἰπαῖν. « Ἦκουσεν ἐκ ναοῦ ἁγίου αὐτοῦ φωνῆς μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ. » Ἡ οὐ διεπύθου σαφῶς ἀναμελωδούντος ἡμῖν τοῦ θεσπισίου Δαβὶδ, ὅτι « Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν; »

ΠΑΛΛ. Ἐπυθόμην;

ΚΥΡ. Ὅτι μὲν ἔστιν ἀληθὴς ὁ λόγος, οὐκ ἐνδοιάσαι θέμις, πλὴν, ἐπὶ γε τὸ δεῖν ἀποτριβῆσθαι μολυσμοῦς, τίς ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ τρόπος; συνήσει γὰρ δὴ παραπτώματα μὲν οὐδεὶς, πολλὰ δὲ πταίωμεν ἅπαντες. Νοσεῖ δὲ ἡ φύσις τὸ εἰς ἀμαρτίαν εὐκολον, καὶ λίαν ἐστὶν εὐπάρκοιστος ἐπὶ τὸ πεφυκέναι ἀδικεῖν, καταλεινούσης ἡμῖν τρόπον τινὰ τῆς ἐπὶ τὰ φαῦλα βροπῆς, τὴν ὁδὸν τῆς ἐκτόπου καὶ βδελυρᾶς ἡδονῆς.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις· συναινέσασαι γὰρ ἂν μελλήσας οὐδὲν, ὀρθοεπεῖν ἤρημένῃ.

ΚΥΡ. Ἦδη μὲν γὰρ καὶ ἡ ἀπὸ γῆς σάρξ τὸν τῆς ἀμαρτίας ἐν ἑαυτῇ κατηρρώσθησε νόμον, εὐπαράφορος δὲ λίαν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐπὶ τὸ ἐκνεῦσαι δεῖν ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Τοιγάρτοι καὶ λόγος ἡμῖν ἱερὸς ἐπιστυγνάξει δικαίως· « Πάντες γὰρ, φησὶν, ἐξέκλινον, ἕμα ἡχρηιώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. » Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν ἀπόνευσις τοῦ κακοῦ, Σωτῆρα καὶ Λυτρωτὴν πέπομφεν ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ τὸν ἴδιον Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, δικαιοῦντα τῇ πίστει, καὶ ποινῆς ἀπαλλάττοντα, καὶ εὐσθενῆς μὲν λίαν ἀποτελοῦντα τὸ ἀναλκι, καταφωτίζοντα δὲ τὸ ἐσκοτισμένον, ἐπιστρέφοντα δὲ τὸ πλανώμενον, καὶ κλεονεξίας ἐξέλκοντα διαβολικῆς, τὸ ὑπεστρωμένον αὐτῷ.

ΠΑΛΛ. Ἐν Χριστῷ δὴ οὖν τὸ ἐκ τῆς ἀμαρτίας αἰσχος ἀποτριψόμεθα, διεσμηγμένοι δὲ οὕτω, καὶ μώμου παντὸς ἰόντες ὡς ἀπατάτω, προσελευσόμεθα δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρί.

ΚΥΡ. Συνίης εὖ μάλα· διακεκραγόντων καὶ αὐτῶν ἑκατοὶ τις ἂν τῶν ἁγίων προφητῶν, τὴν οὕτως ἡμῖν ἐξιάγαστον καὶ πολυεύκτων χάριν. Μιχαίας μὲν γὰρ ὁ σοφώτατος, ὠδὲ πῆ φησι· « Τίς Θεὸς ὡςπερ σὺ, ἐξαίρων ἀνομίας, καὶ ὑπερβαίων ἀδικίας τοῖς καταλοίποις τῆς κληρονομίας αὐτοῦ, καὶ οὐ συνέσχεν εἰς μαρτύριον ὀργὴν αὐτοῦ, ὅτι θελήτης ἐλέους ἐστίν; » Ἄλλος δὲ αὐτῷ· « Μνήσθητι ταῦτα, Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ, μὴ ἐπιλανθάνω μου. Ἰδοὺ γὰρ ἀπέλειψα ὡς ἐν νεφέλῃ τὰς ἀνομίας σου, καὶ ὡς γνόφος τὰς ἀμαρτίας σου. » Καὶ πλείονα μὲν ἂν τις συλλέξαιτο τὰ

A Dei honestissime adire oportere ornatos et ablutos, et ejus familiaritatem per sanctificationem adeptos: ita enim propitio utemur Deo, et, ut ita dicamus, totis oculis res nostras intuentem, atque tutelam sanctis viris congruentissimam exhibente: « Super quem aspiciam, » inquit, « nisi super humilem et quietum, et trementem sermones 519 meos? » Puras enim plane manus extendet, et ad ipsas proclamabit divinitatis aures quisquis ita se habuerit, adeo ut votorum suorum compos factus, præ maxima lætitia dicat: « Exaudivit de templo sancto suo vocem meam, et clamor meus in conspectu ejus introibit in aures ejus⁹⁷. » An minime exaudisti beatum David, aperte nobis concinentem: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum⁹⁸? »

PALL. Audivi.

CYR. Quin igitur vere dictum sit, ambigere fas non est: tamen ad abluendas maculas, quæ tandem a nobis ratio inveniri poterit? Intelligit enim delicta nemo¹, et in multis delinquimus omnes², propensaque est ad peccandum nostra natura, nimiumque facile ad res noxias detorquetur, cum viam illam, per quam ad vitia tenditur, nobis planam faciat turpis illa et impura voluptas.

PALL. Recte dicis; tibi namque recta dicenti assentiri minime cunctabor.

CYR. Jam enim etiam terrena ipsa caro in se ipsa legis peccati languore premitur, et humanus animus nimium propensus est ad malum a juventute, ut scriptum est³. Itaque etiam sacræ Litteræ jure deplorant: « Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum⁴. » Quoniam igitur nulla erat via qua ex hoc malo emergeremus, Salvatorem nobis atque Redemptorem Deus et Pater de cælo misit Filium suum, qui fide justificaret, et a pœna liberaret, et quod infirmum erat firmissimum redderet, quod tenebris oppletum illustraret, alligaretque quod contritum erat, quod errabat converteret, et a dominatu diabolico subjectos eriperet.

PALL. In Christo igitur peccati turpitudinem abstergemus, itaque abluti et ab omni macula quam longissime remoti, per ipsum ad Deum et Patrem accedemus.

CYR. Rectissime intelligis. Atque etiam cuique audire licet sanctos prophetas nobis clarissima voce hanc adeo admirandam exoptatamque gratiam prædicantes; nam sapientissimus ille Michæas ad hunc modum dicit: « Quis Deus sicut tu, aufereus iniquitates, et non attendens injustitias iis qui reliqui sunt de hæreditate tua? Et non continuit in testimonium iram suam, quia volens misericordiam est⁵. » Alter item! « Memento horum, Jacob, et Israel, ne obliviscaris mei. 520 Ecce delevi sicut in nube iniquitates tuas, et sicut caliginem

⁹⁷ Isa. LXVI, 2. ⁹⁸ Psal. XVII, 7. ⁹⁹ Psal. XXXIII, 16. ¹ Psal. XVIII, 13. ² Jac. III, 2. ³ Gen. VIII, 21. ⁴ Psal. XIII, 3. ⁵ Mich. VII, 18.

peccata tua ⁶. Puraque ex divina Scriptura colligere facile est ad ostendendam hujus rei veritatem: ad ea vero quæ fidem perspicuam et evidentem habeant, alia velle congerere supervacaneam opinor.

PALL. Id quidem manifestum esse nemini dubium est: sed tamen vellim ex legalibus etiam imaginibus purgationem, quæ in Christo fit, perspicere.

CYR. Attende igitur, si placet, quando hoc itinere nobis esse pergendum statuis: nam inquinatos, et legis violatæ criminibus obnoxios sacrificare lex jussit, eaque sacrificiorum genera duas in partes divisit. Alia namque illum Emmanuel pro nobis immolatum, alia etiam nos ipsos mundo morientes, nostramque vitam ac salutem Deo in odorem suavitatis offerentes designant. An vero, cum mortificamus membra, quæ sunt super terram ⁷, et mentem a vertigine mundanarum actionum ac terrenarum voluptatum alienamus, non divinam evangelicamque vitam ducimus?

PALL. Sane vero.

CYR. Igitur sacrificium quidem est illa in Christi morte spiritualis purgatio; votum vero et donum a nobis tum offertur, cum et morum honestatem et actam in sanctitate vitam Deo dicamus. Opportune vero ac necessario præmonet lex et aperte testatur in his certe sacrificiorum generibus immaculatas esse oblationes oportere. Nam, quia e sacrificiis quæ offerebantur, alia Christum, ut pro nobis immolatum, significabant; alia etiam nos præfigurabant, nostram vitam Deo propemodum adolentes: hanc ob causam inquit ea immaculata esse debere, nullaque corporis parte manca atque debilia. Immaculatus enim est Christus, non enim fecit peccatum ⁸; sed ne nos quidem accipiet Deus, dum adhuc in maculis versamur, et peccatorum deformitate laboramus. Scriptum est igitur in Levitico: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron et filiis ejus, et universæ Synagagæ filiorum Israel, et dices ad eos: Quisquis obtulerit dona sua de filiis Israel, vel de filiis proselytorum suorum, **521** qui applicati sunt ad illos in Israel, qui obtulerit dona sua secundum omnem promissionem suam, vel secundum omnem voluntatem suam, quæcunque obtulerint Domino in holocaustum, acceptabilia vestra, immaculata, mascula ex armentis, et ex ovibus, et ex capris quæcunque habuerint maculam in se, non afferent Domino, quia non acceptabile erit vobis. Et homo qui obtulerit hostiam salutaris Domino, distinguens votum, sed ex voluntate vel in festivitatis vestris, ex armentis vel ex ovibus, immaculatum erit acceptum: omnis macula non erit in eo. Cæcum vel contritum, vel abscessa lingua, vel verrucosum, vel scabiosum, vel impatigines habens, non offerent Deo hæc, et incensum non dabitur ex eis su-

A ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, παραδεικνύς εὖ μάλα τὸ ἐν γι δὴ τοῦτοις ἡμῖν ἀληθές, τὸ δὲ, οἷς ἂν ἐποίτο σαφές τε καὶ ἐναργῆς ἡ πίστις, ἐπισωρεύειν ἕτερα, περιττὸν οἰμαί σου.

ΠΑΛΛ. Ἄλλ' ἐναργῆς μὲν οὖν τὸ χρῆμα, παντὶ τῷ σαφές. Ἐλοιμῆν δ' ἂν ἐγοίγε, καὶ ἐκ νομικῶν εἰκότων τὴν ἐν Χριστῷ διαθρῆσαι κάθαρσιν.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν, εἰ σοι φίλον, τῆδὲ περὶ ἡμῶν ἵναί τε δοκῇ· τοὺς γὰρ τοὺς μεμολυσμένους, καὶ τοὺς τῆς παρανομίας ἐγκλήμασιν ὑπενηνεγμένους, θύειν ὁ νόμος ἐκέλευε, διχῆ διαστέλλων τῶν θυσιῶν τοὺς τρόπους. Αἱ μὲν γάρ, ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν σφαζόμενον καταγράφουσι τὴν Ἐμμανουήλ, αἱ δὲ, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποθνήσκοντας τῷ κόσμῳ, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακομιζοντας τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν ζωῆν τε καὶ σωτηρίαν. Ἡ γὰρ οὐχὶ νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ περιφορᾶς κοσμικῆς, καὶ γεωδεστέρον ἡδονῶν τῶν νοῦν ἀπαλλάττοντες, τὴν θείαν τε καὶ εὐαγγελικὴν διαζήσομεν ζωῆν;

ΠΑΛΛ. Πάνου μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν θυσία μὲν ἐστίν, ἡ ὡς ἐν θανάτῳ Χριστοῦ πνευματικῇ διακάθαρσις, εὐχὴ δὲ καὶ δῶρον, ὡς πρὸς ἡμῶν, τὸ ἀναθεῖναι Θεῷ τὴν εὐκοσμίαν τε καὶ ἐν ἀγιότητι ζωῆν. Προδιαστέλλει γὰρ μὴ ὁ νόμος; καὶ διαμαρτύρεται σαφῶς, τὸ δεῖν ἀμωμήτους τὰς ἐν γὰρ δὴ τοῦτοις ποιεῖσθαι προσαγωγὰς, χρησίμους τε καὶ ἀναγκαίους. Ἐπειδὴ δὲ τῶν προσφερομένων θυμάτων, ἃ μὲν ἐδήλου Χριστὸν, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν σφαζόμενον, ἃ δὲ καὶ ἡμᾶς ἀνατυποῖ, μονοσυλὶ καταθυμιῶντας τῷ Θεῷ τὴν οἰκίαν ζωῆν. Τυφλοὶ φρῖν, ἀμωμήτᾳ τε εἶναι δεῖν αὐτὰ, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον νοσοῦντα τὴν ἐμπηρίαν. Ἄμωμος γὰρ ὁ Χριστός· οὐ γὰρ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ἡμᾶς αὐτοὺς παραδέξαιτο Θεός, ἐν μολυσμοῖς ὄντας εἶ, καὶ τῆς ἁμαρτίας νοσοῦντας τὸ ἀτερπές. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Ἀευτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀάλησον Ἀαρὼν καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ πάση συναγωγῇ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἢ τῶν προσελύτων τῶν προσκειμένων πρὸς αὐτούς ἐν Ἰσραὴλ, ὃς ἂν προσενέγκῃ τὰ δῶρα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν ὁμολογίαν αὐτῶν, ἢ κατὰ πᾶσαν αἵρεσιν αὐτῶν, ὅσα ἂν προσενέγκωσι τῷ Θεῷ εἰς ὀλοκαύτωμα· δεκτὰ ὑμῖν, ἀμωμοῦ ἄρσενά ἐκ τῶν βουκολίων, καὶ ἐκ τῶν προβάτων, καὶ ἐκ τῶν αἰγῶν, πάντα ὅσα ἐν ἐγγύμῳ ἐν αὐτῷ, οὐ προσάξουσι Κυρίῳ, διότι οὐ δεκτὸν ἔσται ὑμῖν. Καὶ ἄνθρωπος ὃς ἂν προσενέγκῃ θυσίαν σιωτηρίου τῷ Κυρίῳ, διαστειλας εὐχὴν, ἢ κατὰ αἵρεσιν ἢ ἐν ταῖς ἐσθραῖς ὑμῶν, ἐκ τῶν βουκολίων ἢ ἐκ τῶν προβάτων, ἀμωμον ἔσται εἰσοδεκτὸν, πᾶς μῶμος οὐκ ἔσται ἐν αὐτῷ. Τυφλοὶ ἢ συντετριμμένοι, ἢ γλωσσότμητοι, ἢ μυρμηκιοῦντες, ἢ φαρμακιοῦντες, ἢ λειχήνας ἔχοντες, οὐ προσάξουσι ταῦτα τῷ Θεῷ, καὶ εἰς κάρπωσιν οὐ θέσεται ἐπὶ αὐτῶν ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια τῷ Κυρίῳ. Καὶ μέσχοι ἢ πρέσβατοι ὑπόσχηται.

⁶ Isa. XLIV, 21, 22. ⁷ Col. III, 5. ⁸ I Petr. II, 22.

ἢ κολοδόκερρον σφάγια ποιήσεις αὐτὰ σεαυτῷ· εἰς ἄ per altare Domino. Et bovem vel ovem abscissis
 δὲ εὐχὴν σου οὐ δεχθήσεται. Θλαδίαν καὶ ἐκτεθλιμ-
 μένον, καὶ ἐκτομίαν, καὶ ἀπεσπασμένον, οὐ προσ-
 ἀξίτε αὐτὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὁμῶν οὐ ποιή-
 σετε. Καὶ ἐκ χειρὸς ἀλλογενοῦς οὐ προσοίσατε τὰ
 δῶρα τοῦ Θεοῦ ὁμῶν ἀπὸ πάντων τούτων, ὅτι φθάρ-
 ματὰ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, καὶ μῶμος ἐν αὐτοῖς. Οὐ δε-
 χθήσεται ταῦτα ὁμῶν. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅτι παρεγγυῶ
 σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν ὁ νόμος, καὶ τοῖς ἐξ αἵματος
 Ἰσραὴλ, καὶ τοῖς ἐξωθέν τε καὶ εἰσπεκρεμένοις εἰς
 λαοὺς, φημὶ δὴ τοῖς προσηλύτοις, τὸ χρεῖναι μωμο-
 σκοπεῖν εὐ μάλα τὰ ἱερά. Δεῖν γάρ ἐφη προσκομι-
 ζεσθαι πρὸς ἡμῶν τὸ ἄρσεν τε καὶ ἀμωμον, τοῦτ'
 ἐστὶ, τὸ εὐσθενές, καὶ ἀνωτέρω παθῶν· ὁ γάρ τοι
 μαλακισμὸς, καὶ φρόνημα· τὸ θηλυπερεπές, καὶ μὲν
 τοι καὶ τὸ νοσεῖν τὴν εἰς γε νοῦν ἔσω καὶ νοητὴν
 ἐμπρησίαν, ἀπαράδεκτον παντελῶς τῷ Θεῷ, καὶ ἀπό-
 βλητον. Ἦ οὐκ ἀνίερρον εἶναι φῆς τὸν ᾧ περ ἂν φαί-
 νετο προσόντα ταυτί;

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀπόβλητον μὲν τὸ ἀνακτι, καὶ τὸ
 οἶοναι παρεμῆνον, δεκτὸν δὲ τὸ εὐσθενές, ὡς ἐν
 ἀρσείνων φύσει ζωγραφούμενον, εἰ παρεζευγμένον
 ἔχοι τὸ ἀμωμον. Εἶεν δὲ ἂν εἰς τύπον ἡμῶν σαφῆ τὰ
 τοιάδε Χριστοῦ. Ἄρσην γὰρ ὁμοῦ καὶ ἀμωμος ὁ
 Ἐμμανουήλ, εἰ περ ἐστὶν ἄληθῶς Θεοῦ δύναμις, καὶ
 οὐκ εἰδῶς ἀμαρτίαν. Ἄρσην δὲ καὶ ἐτέρως· προῦ-
 χον γὰρ ἀεὶ, καὶ ἐν ἀμείνοισι θατέρου τὸ ἄρσεν· καὶ
 πρὸς γε δὴ τούτῳ καὶ ἡγεμονικώτατον. Προέστηκε
 δὲ καὶ ἀσυγκρίτως ἐστὶν ἐν ἀμείνοισι, καὶ καθηγεί-
 ται τῶν ὄλων, εἰ καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ Υἱός, καὶ
 ὁ ποιμὴν ἐν προβάτοις κατελογίσθη χρησίμως.
 Ἀνίερα δὲ καὶ ἀπόπεμπτα τῶν θυμάτων, τυφλῶν,
 καὶ συντετριμμένων, καὶ μὴν καὶ γλωσσότμητον,
 καὶ μυρμηκίων, καὶ ψωραγιῶν, καὶ λειψῆνας ἔχον,
 ἀπότμητον τε καὶ κολοδόκερρον. Ἀλλὰ καὶ εἰ τῷ
 φησὶ, καταθλασθεῖη τυχὸν τὰ ἀρσενικά, καὶ τὸ εἰς
 εὐνοῦχος ἦθη τελοῦν, ἀναγκαῖον ἔχει πάθος. Τουτί
 γὰρ οἶμαι δηλοῦν, θλαδίαν καὶ ἐκτεθλιμμένον, ἐκτο-
 μίαν καὶ ἀπεσπασμένον.

ΠΑΛΛ. Ἄρ' οὖν εἰς ἦθη καὶ τρόπους τοὺς καθ'
 ἡμᾶς μεταληπτέον ταυτί;

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν· εἴη γὰρ ἂν οὐχ ἐτέρως ἢ
 οὕτως ἡμῶν πνευματικὸς ὁ νόμος. Γένοιτο δ' ἂν
 νόμος κατὰ Θεῷ λόγος τῆς ὡς ἐν σκιαῖς λατρείας,
 ἀλλ' οὐδ' ἂν ὠρίστατό ποτε τοὺς ἐν αὐτῇ νόμους, μὴ
 ὡχί τῆς ἀληθείας προανατυπῶν ἐν αὐτῇ τὸ ἐκπρε-
 πείστατον κάλλος.

ΠΑΛΛ. Εὐ λέγεις. Πέραν δὴ οὖν τὸν ἐφ' ἐκάστη
 λόγον, καὶ τίς ἂν γένοιτο διασάφει πάλιν.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν εἰμί τοι καὶ μάλα προθύμως. Τυ-
 φλῶν μὲν οὖν οἶκος, τὸν ἄσποφόν τε καὶ ἀσύνετον λέ-
 γειν, καὶ φῶς οὐκ ἔχοντα θεῖον ἐν ἑαυτῷ. τοῦτ' ἐστὶ,
 ὅν διὰ Χριστοῦ φωτισμὸν ἐν Πνεύματι, ἀνίερος δὲ
 παντελῶς, ὁ ἀνοῦς τε καὶ ἀπιστος ἐστὶ· « Ἐὰν γὰρ
 μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε, » φησὶν. Συντετριμμέ-

auribus, vel cauda amputata, occides illa tibi ipsi;
 in votum autem tuum non accipientur. Contusum
 et collisum, et exsectum et abscissum, non offeres ea
 Domino, et in terra vestra non facietis. Et ex manu
 alienigenæ non offeretis dona Dei vestri ab omni-
 bus his, quia corruptelæ sunt in eis, et macula in
 eis: non accipientur hæc vobis. » Adverte igitur,
 legem perspicue atque palam edicere tum iis
 qui de genere essent Israel, tum qui extrinsecus in
 illos populos insitit, proselytis, inquam, ut maculas
 victimarum diligentissime considerent. Offeren-
 dum enim a nobis esse inquit masculum et im-
 maculatum, id est, robustum et a vitiiis liberum:
 mollities enim, et muliebres animi, atque etiam in-
 terior mentis, atque intellectus debilitas, rejicitur a
 Deo prorsus atque respuitur. Annon sacris ineptum
 esse dicēs eum cui hæc vitia manifeste in-
 sunt!

PALL. Cur vero negem?

CYR. Igitur quod imbelles est quidem, et veluti
 languens, rejicitur; acceptum est contra quod ro-
 bustum, ut masculo sexu designatum, si præterea
 immaculatum fuerit. Ejusmodi autem apertam Chri-
 sti figuram gerunt: masculus enim simul et imma-
 culatus est Emmanuel, siquidem plane Dei virtus
 est, et nescit peccatum. Masculus ad hæc alia ra-
 tione; excellit enim semper, ac præstantior est altero
 sexu masculus. 522 Ad hæc etiam longe princi-
 pem locum tenet; itidem ille Filius præstat omni-
 bus, et innumeris partibus potior est, et omnium
 princeps; etsi nostri similis factus est, et, cum pa-
 stor esset, benigne inter oves numeratus. Victimæ
 porro sacris ineptæ sunt et rejiciendæ, cæcum ani-
 mal et contritum, atque etiam cui abscissa lingua
 est, quod verrucosum, quod scabiosum, quod im-
 petiginos habet, cui sectæ aures caudaque detrun-
 cata. Quinetiam, inquit, si cui contusi sunt tes-
 tes, et quod vi jam exsectum; id enim significat,
 epinor, contusum et collisum, exsectum nempe et
 abscissum.

PALL. Num igitur ad affectus moresque nostros
 hæc transferenda sunt?

CYR. Ita prorsus: neque enim alia ratione lex
 esse spiritualis potest, neque illum ut in umbris
 cultum Deus aliquo numero habet; neque vero
 unquam ejus cultus legem sanxisset, nisi ut in illo
 præstantissimam veritatis formam præfiguraret.

PALL. Recte ais. Exsequere igitur eujusque vitii
 rationem, et quænam ea sit explica.

CYR. Aggrediar ergo, et quidem alacri animo
 atque prompto. Cæcum igitur videtur insipientem
 atque imperitum dicere, et qui divinum lumen in
 se, illam, inquam, per Christum in Spiritu illumina-
 tionem non habet: sacris autem ineptus est ille
 stultus et infidelis adhuc: « Nisi enim credideritis,

• Levit. XIII, 17-25.

non intelligetis, » inquit ¹⁰. Contritum præterea appellat eum qui omni ex parte infirmus est, et integri prorsus nihil habet, neque aut recte incedere, aut boni aliquid facere potest, sed omni firmitate, illa, inquam, in Christo et in Spiritu, omnino vacuus est; quales erant ii de quibus quidam sanctus propheta scripsit: « Hæc dicit Dominus: Ecce ego do in populum istum infirmitatem, et infirmabuntur in ea patres et filii; simul vicinus et proximus ejus morientur ¹¹. » At vero divinus ille cantor eos qui in fide quæ est in Christo justificati sunt, induxit hilares, psallentes atque dicentes: « Benedic, anima mea, Domino, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam ¹². » Abscissam porro linguam habentem, ut ego arbitrator, eum vocat qui recte eloqui nesciat, neque enuntiare possit verbum fidei quod prædicamus, sicut scriptum est ¹³, illam nempe bonæ conscientiæ interrogationem in Deum ¹⁴: fore tamen ut hanc quoque debilitatem abjicerent in adventu Christi, declarat propheta dicens: **523** « Et linguæ balbutientes discent velociter loqui pacem ¹⁵. » Abscissam igitur linguam habet ille adhuc balbutiens, et qui supernam illam, et a Patre nobis datam pacem, id est, Christum, aut quæ de eo sunt, nondum eloqui didicit. Verrucosos autem et scabiosos, et impetiginem habentes esse eos dicimus qui affectibus morboris infectum animum in se ipsis habent, magnaue peccatorum corruptione laborant; neque cogitant mala hæc esse minuenda, sed ea potius ad turpiora serpere, et in pejus dilatari sinunt: verrucæ enim et indomita scabies, atque etiam impetigo semper augescere videntur, et in pejus vergunt, totamque paulatim carnem depascuntur. Ejusmodi autem sunt nostrorum animorum vitiosi affectus, nisi prædicantur, sed effuso impetu in pejus semper excurrere permittantur. Abscissis vero auribus animal, et detruncata cauda protervum hominem ac dicto minus audientem, et non usquequaque honestum significat. Quid? non eorum auditus oblæditur, quibus est auris abscissa?

PALL. Sane quidem.

CYR. Animantia porro caudam non habentia, censeasne pulcherrima esse forma? minime profecto: habent quippe in seipsis deformitatem longe maximam. Ergo inhonestus et turpis est qui animante caudam non habente oblique significatur. Repudiat masculinum etiam, quod ad naturam pertinet, sed qui tamen masculorum exsequi munera nequeat, collisum, inquam, et exsectum: ii vero sunt rursus, qui, cum viriles ad virtutem putentur, non tamen efficaces item sunt ad virtutis laudem comparandam, sed aridi quodammodo et infecundi, et facultate fructum ferendi multifariam privati. Maxima namque nos nefariorum affectionum turba ad ignaviam et infirmitatem adigit, et præterea eo perducit, ut fructum proferre nullum queamus. Ob

Α von δὲ αὖ, τὴν ὁλοτρόπως ἡβρωστηκότα, καὶ ὄγιε εἶχοντα παντελῶς οὐδὲν, οὐτε μὴν ὀρθοδοδεῖν δυνάμενον, ἤγουν δράσαι τι τῶν ἀγαθῶν ἰσχύοντα, εὐρωστίας δὲ τῆς ἐν Χριστῷ καὶ ἐν Πνεύματι παντελῶς ἡττώμενον, πεπνῶσθαι δὲ τι τοιοῦτον, οἱ περὶ ὧν γέγραπται, δι' ἐνὸς τῶν ἀγίων προφητῶν· « Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθενίαν, καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ ἅμα· γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολούνται. » Ἄλλ' ὄγε θεὸς ἡμῖν Μελεβδῶς, τοὺς ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένους, εἰσκακόμενον διαρούς, ψάλλοντάς τε καὶ λέγοντάς· « Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου, τὸν Κύριον, τὸν ἰώμενον πάσας τὰς νόσους σου, τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου. » Γλωσσόστημητὸν τε, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸν ὀρθοπεινὸν οὐκ εἰδότα, οὐτε μὴν ἀναφωνεῖν ἰσχύοντα τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ ἐξ ἀγαθῆς συνειδήσεως ἐπερώτημα εἰς Θεόν, πλὴν ὅτι καὶ τὴν τοιάνδε πάλιν ἀποκρούσονται νόσον, ἐν παρουσίᾳ Χριστοῦ, σαφηνεῖ λέγων ὁ προφήτης· « Καὶ γλώσσαι αἱ ψελλίζουσαι ταχὺ μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην. » Γλωσσόστημητος οὖν ὁ ψελλίζων ἐστὶ, καὶ λαλεῖν οὕτω δεδιδαγμένος τὴν ἀνωθεν ἡμῖν καὶ παρὰ Πατρὸς εἰρήνην, τοῦ ἐστι, Χριστοῦ, ἤτοι τὰ ἐπ' αὐτῷ. Μυρμηκιώντας γε μὴν καὶ ψωραγριώντας, καὶ λειχήνας ἔχοντας εἶναι φαμεν τοὺς, ὅπερ ἂν ἔχοιεν ἐν γε δὴ σφίσι αὐταῖς ἐμπαθῆ τὸν νοῦν, καὶ πολλὴν ἐγκατηβρωστηκότας τὴν ἐν ἀμαρτίαις φθορὰν, οὐ μὴν ὅτι χρῆ καὶ πρὸς τὸ μέγαν ἄγειν αὐτοὺς διενθυμούμενους, ἐφιέντας δὲ μᾶλλον διέρπειν ἐπὶ τὸ ἀσχιον, καὶ κατευρύνεσθαι πρὸς τὸ χεῖρον. Μυρμηκία τε γὰρ καὶ ἀγρία φώρα, καὶ μὴν καὶ λειχήν, αἶε πρὸς ἐπιβόσιν ἰόντα φαίνεται, καὶ πρὸς τὸ χειρόνωσ ἔχειν διανένευκέ πως, καὶ ὄλην κατὰ βραχὺ διανέμεται τὴν σάρκα. Τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς οὐκ ἀνακοπτόμενα τῶν παθῶν, ἀσχέτω δὲ ὡςπερ ὄρημν πρὸς τὸ χεῖρον αἶε διεκτρέχοντα. Ὁτόμητον δὲ, πρὸς γε δὴ τοῦτω τὸν κολοδόκερον, τὸν δυσπειθῆ καὶ ἀνήκοον, καὶ τὸν μὴ μέχρι παντὸς εὐσχήμονα κατασημήνειεν ἂν. Ἡ οὐχὶ τὸ βλάβος εἰς ἀκοήν, τοῖς γε τὸ οὐδ' ἀπακομμένοις;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τὰ δὲ τῶν ζώων τὴν κέρκον οὐκ ἔχοντα, δοίης ἂν αὐτοῖς ἐν γε τῷ καλλίστῳ σχήματι; Οὐδαμῶς· νοσεῖ γὰρ ἐφ' ἑαυτῶν πολὺ δὴ λίαν τὸ ἀπρεπέ. Οὐκοῦν ἀσχήμων καὶ ἀκαλλῆς ὁ ὢς ἐν ζωῷ τυχὸν τῷ τὴν κέρκον οὐκ ἔχοντι πλαγίως ὑποδηλούμενος. Ἀπόδητον δὲ ποιεῖται τὸ ἄρσεν μὲν, ὅσον ἦκεν εἰς φῶσιν, ἐνεργεῖν δὲ τὰ ἀρσένων οὐ δυνάμενον, θλαδίαν δὲ λέγω καὶ ἐκτομίαν· εἶεν δ' ἂν οἱ τοιοῦτε πάλιν, οἱ ἐν ὑπολήψει μὲν ἀνδρείας τῆς εἰς ἀρετὴν, οὐ μὴν ἐπὶ καὶ ἐνεργοὶ πρὸς ἀρετῆς ἀσχήματα, ξηροὶ δὲ ὡςπερ καὶ ἀκαρποὶ, καὶ τὸ δύνασθαι καρποφορεῖν πολυτρόπως παρηρημένοι. Πλεῖστος γὰρ ὅσος ἡμᾶς ἀνοσίτων παθῶν καταδιάχεται δῆμος εἰς τὸ ἀναλί τε καὶ ἀδρανὲς, καὶ προσέτι τοῦτω τὸ μὴ ἰσχύσαι καρποφορεῖν. Ταῦτητοι, καθάπερ ἐγῶμαι, καὶ πολλοῖς ὀνόμασι τὸ

¹⁰ Isa. vii, 9. ¹¹ Jerem. vi, 21. ¹² Psal. ci, 3, 4.

¹³ Rom. x, 8. ¹⁴ I Petr. iii, 21. ¹⁵ Isa. xxxii, 4.

εὐνοχισθῆν ὁ νόμος ἀποκαλεῖ· θλαδίαν γάρ, φησί, A
καὶ ἐκτεθλιμμένον, καὶ ἐκτομίαν καὶ ἀπασπασμένον·
παμπούκιλα γάρ τὰ ἐν ἡμῖν πάθη, διὰ πολλῆς ὥσπερ
ἀγοντα τρίβου πρὸς; δὲ ἀναλκί τε καὶ ἀδρανείας. »

ΠΑΛΛ. Πιθανὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Μυσαρὸν δὲ ὅτι πρὸς τούτοις ἐστὶ, καὶ διὰ
χειρὸς ἀλλοτριᾶς, τὰς ἱερουργίας καταθῆναι Θεῷ,
προσαπέφηνε λέγων· « Καὶ ἐκ χειρὸς ἀλλογενοῦς οὐ
προσείσατε τὰ δῶρα Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν. » Δι' οὐ
σημαίνεται τυπικῶς, ὡς διὰ μόνου Χριστοῦ προσειτὸς
ὁ Πατήρ· αὐτὸς γάρ ἡμῶν ὁ ἄμωμος ἀληθῶς καὶ μέ-
γας ἀρχιερεὺς, ὁ μεσίτης οἰκονομικῶς· ὡς γάρ ὁ
θεοπέποιος γράφει Παῦλος· « Ἐναυτῷ τὴν προσαγω-
γὴν ἐσχίκαμεν ἐν Πνεύματι πρὸς τὸν Πατέρα. » B
Μώμου δὲ οὖν ἀπηλλάχθαι πρέπει τοὺς οἵπερ ἂν
ἔλοιτο τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καθιεροῦν τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ, μεσιτεῦντος τοῦ Χριστοῦ· « Ἄγιοι γάρ
ἔισθε, » φησί, « καθὼς ἐγὼ ἅγιός εἰμι. »

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφησ.

ΚΥΡ. Καταρθμίσας δὲ τῆς θυσίας τοὺς τρόπους,
ὡς ἐν βουτῇ καὶ προβάτοις, καὶ δι' ἐτέρων ἡμῖν ἐπι-
νοῶν ἔρχεται, τὸ δεῖν ἀμωμῆτως προσίεναι Θεῷ τοῖς
τούτο ὄραν εἰωθόσιν, εὖ μάλα παρεγγυῶν· ἔφη γάρ
πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Πᾶσαν θυσίαν ἣν ἂν προσ-
φέρητε Κυρίῳ, οὐ προσείσατε ζυμωτήν· πᾶσαν γάρ
ζύμην καὶ πᾶν μέλι οὐ προσείσατε ἀπ' αὐτοῦ, καρπῶ-
σαι Κυρίῳ, δῶρον ἀπαρχῆς προσείσατε αὐτὰ Κυρίῳ,
ἐπὶ τῷ θυσιαστήριον οὐκ ἀναδιδοσθήσεται εἰς ὄσμην C
εἰωθίας Κυρίῳ, καὶ πᾶν δῶρον θυσίας ὑμῶν ἀλλ' ἀλι-
σθήσεται. Οὐ διαπαύσατε ἄλλας διαθήκας Κυρίῳ ἀπὸ
θυσιασμάτων ὑμῶν, ἐπὶ παντὸς δῶρου ὑμῶν προσεί-
σατε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν ἄλλας. » Ζύμη μὲν οὖν παν-
ουργίας ἂν εἴη τύπος, οὐχὶ πάντως γε καὶ μόνος
τῆς κατεψεγμένης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐτέρας, φημὶ δὲ
τῆς ἀγαθῆς καὶ ἐπαινουμένης, ἣν καὶ τῆς σοφίας ὁ
λόγος, τοῖς ἀκάκοις ἐτι διδόναι κατεπαγγέλλεται.
μέσον γάρ πῶς ἐστὶ τὸ τῆς πανουργίας ὄνομα. Μέλι
δὲ αὐτῷ, ἡδονὴν μὲν ἐστ' ὅτε τὴν σωματικὴν ἡμῖν πλα-
γίως ὑπαινίττεται, ὡς ἐν γε τῷ φάσει· « Μὴ πρόσχε
φαύλη γυναικί· μέλι γάρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων
γυναικὸς πόρνης. » Ποτὲ δὲ καὶ ἀγαθῶν γλυκασμάτων
εἰσφέρει τὴν ὑποτύπωσιν. Γέγραπται γάρ, ὅτι « Φάγε
μέλι, υἱέ· ἀγαθὸν γάρ κηρίον, ἵνα γλυκανθῇ σου ὁ D
φάρυγξ. » Ἄποφάσκει δὲ οὖν ὁ νόμος, τὸ προσκομι-
ζεσθαι δεῖν εἰς κάρπωμα καὶ θυσίαν, ζύμην τε καὶ
μέλι. Δέχεται μὲν γάρ παρὰ τοῦ προσάγοντος εἰς
δῶρον καὶ ἀπαρχὴν, ἀνακομίζει δὲ οὐδαμῶς εἰς
ὄσμην εἰωθίας τῷ Θεῷ.

ΠΑΛΛ. Εἶτα τί τὸ αἰνίγμα διασάφει πάλιν.

ΚΥΡ. Δυσέφικτον, ὦ Παλλάδιε, τὸ χρῆμά ἐστι. Τί
γάρ ἂν βούλοιοτο δηλοῦν, τὸ ἀπόβλητα μὲν οὐδαμῶς
ποιεῖσθαι ταυτὶ, μὴ μὴν ἐτι καὶ εἰς κάρπωμα καὶ θυ-

A eamque causam, ut opinor, multis quoque nomini-
bus id animal, quod castratum esset, lex appel-
lat, contusum, inquit, et collisum, et exsectum, et
abscissum; nam variae admodum in nobis affe-
ctiones vigent, quae nos multis itineribus ad igna-
viam imbecillitatemque quodammodo pertrahunt.

PALL. Credibilis sane expositio.

CYR. Ad haec esse illud quoque detestandum,
alienigenae hominis manu Deo victimas immolare,
declaravit dicens: 524 « Et ex manu alienigenae
non offeretis dona Domino Deo vestro¹⁶; » quo
figurate significatur per solum Christum accedi ad
Patrem posse: ipse enim plane immaculatus est et
magnus Pontifex noster, ac dispensatoria ratione
Mediator¹⁷; ut enim beatus Paulus ait: « In ipso
accessum habemus in Spiritu ad Patrem¹⁸. » A ma-
culis igitur esse remotos decet quicumque, Christo
mediatore interposito, suas animas Deo ac Patri
consecrare voluerint: « Sancti enim eritis, » inquit,
« sicut ego sanctus sum¹⁹. »

PALL. Optime sane est a te dictum.

CYR. Cum igitur hostiarum genera in bobus et
ovibus moderatus esset, aliis quoque viis pergit,
diligentissimeque praecipit ut qui id munus ex-
sequi consueverunt, ii sine macula ad Deum acce-
dant: ait enim in Levitico rursus: « Omnem obla-
tionem quam offeretis Deo, non offeretis fermen-
tatam: omne enim fermentum et omne mel non
offeretis ex eo, ut adoleatur Domino. Donum primi-
tiarum offeretis ea Domino: super altare autem
non imponentur in odorem suavitatis Domino. Et
omne donum oblationis vestrae sale condietur: non
auferetur sal foederis Domini ab oblationibus ve-
stris. In omni dono vestro offeretis Domino Deo
vestro sal²⁰. » Fermentum igitur astutiae figura est,
non illius omnino duntaxat quae improbat, sed al-
terius quoque, illius, inquam, probatae atque lau-
dabilis, quam ipsa etiam Sapientia simplicibus ad-
huc hominibus daturam se pollicetur²¹: medium
est enim quodammodo nomen astutiae. Mel autem
voluptatem interdum corporis oblique nobis indi-
cat, ut cum dicitur: « Ne attendas improbam mu-
lierem; mel enim stillat de labiis mulieris mere-
tricis²²; » nonnunquam etiam laudandae dulcedi-
nis significationem infert; scriptum est enim:
« Comede mel, fili: bonus est enim favus, ut dul-
cedine perfundatur guttur tuum²³. » Prohibet ita-
que lex ne in sacrificium et oblationem fermen-
tum aut mel offeratur, nam ea quidem doni primi-
tiarumque loco ab offerente suscipit, non tamen
permittit ullo modo ut Deo in odorem suavitatis
dicentur²⁴.

PALL. Sed mihi rursus, quid sibi hoc aenigma
velit, explica, quaeso.

CYR. Difficilis, Palladi, ea quaestio est; nam
perspicere quid significare velit, quod haec quidem
rejicienda minime putat, non tamen ut adoleantur

¹⁶ Levit. xxii, 25. ¹⁷ Hebr. iv, 14; viii, 6. ¹⁸ Ephes. ii, 18; Rom. v, 2. ¹⁹ Levit. xix, 2. ²⁰ Levit. . .
11-13. ²¹ Prov. i, 4. ²² Prov. v, 2, 3. ²³ Prov. xxiv, 13. ²⁴ Ephes. v, 2.

intendanturque, offerre sinit, **525** quomodo non A sit arduum atque difficile? Puto igitur piæ probæque animæ astutiam, si tempestive interim adhibeatur, causamque habeat illam in Deum pietatem, ab eo minime repudiari, non tamen eodem numero, quo bonus virtutis odor haberi, neque pro spirituali sacrificio censer. Simplicitas quippe pluris est apud Deum; admirantur enim ac laudant sacræ Litteræ beatum Jacob, his verbis: « Et erat Jacob simplex vir, habitans in domo²⁵. » Aliena est autem prorsus a simplicibus astutia. Cæterum sanctis apostolis Salvator ipse dicebat: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ²⁶. » Verumtamen simplicitas quidem apud Deum est in pretio, et, si cum altera conferatur, omnino præstantior. Illa tamen astutia atque calliditas est apostolatus dispensationi conveniens, qua opportune beatus Paulus etiam utebatur, cum ubique immaturam mortem sibi ab inimicis intentatam effugeret. Astutiam igitur in studiis Dei causa susceptis acceptam esse, nihil prohibet, reputari autem in odorem suavitatis nullo modo potest, si ex ipsius natura pendatur. Eadem quoque ratione mel, si pro figura carnalis voluptatis accipiat, mundanam hanc, ut opinor, et a carnalibus delectationibus haud alienam vitam significat: nuptiæ enim honorabiles sunt illæ quidem, si liberorum procreationi subserviant, neque culpandus Christianus qui illis legitime utitur, non tamen id in quoquam homine vim virtutis habebit, neque cum continentiæ laudibus æquari poterit: scribit autem ad conjugatos beatus Paulus: « Nolite separari ab invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis deprecationi et orationi, et iterum in Idipsum revertimini, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. » His porro verbis adjunxit: « Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium²⁷. » Vides igitur eum veniam dare conjugio junctis. Qui igitur fieri potest ut id vitium sit, cui venia medetur? « De virgine autem », inquit, « beatior est, si sic manserit²⁸, » in nupta nimirum. Non ergo rejiciendum est mel, nuptiæ namque recipiuntur, non tamen in odorem suavitatis, quemadmodum virtutes. At vero sal oblationibus inspergitur: oportet enim nos, mea quidem sententia, sapienter prudenterque sacrificare, **526** ita ut ad omne opus bonum optime parati simus. Nam illi mores ingrati et insulsi minime iis conveniunt qui pietatem sectantur. Ideoque Salvator sanctis apostolis dicebat: « Vos estis sal terræ²⁹. » Scribit etiam Paulus: « Sermo vester in gratia et sale conditus, ut det gratiam audientibus³⁰. »

PALL. Liqueat ergo prudentiam et suavitatem illam gratiæ sale significari.

CYR. Ita se res habet. Cæterum jam oportere arbitror, posteaquam sacrificandi modos distinximus, ex ipsis sacris Litteris considerare qua ra-

σιαν ἀνακομιζειν αὐτὰ, πῶς οὐκ ἀναντες ἴδεν; Οἶμαι δὲ οὖν ὅτι καὶ πανούργον ἐστὶ ὅτε ψυχῆς ὀσίας καὶ ἀγαθῆς, εἰ δρῶτο κατὰ καιροῦς, καὶ πρόφασιν ἔχη τὴν εἰς Θεοεισέθειαν, οὐκ ἀπόβλητον μὲν παρ' αὐτῆς, πλὴν οὐκ ἐν ἰσῷ λόγῳ κατατετάχεται τῆς εὐωδίας ἀρετῆς, οὐδ' ἂν εἰς θυσίαν καταλογισθεῖ τὴν νοστήν. Ἀπλότης γὰρ μᾶλλον τιμιωτέρα παρὰ Θεῷ. Καταθαυμάζει μὲν γὰρ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν τὸν θεοπέπην Ἰακώβ, οὕτω λέγον· « Καὶ ἦν Ἰακώβ ἀπλαστος ἀνὴρ, οἰκῶν ἐν οἰκίᾳ. » Ἐξήρηται μὲν γὰρ πάντων τῶν ἀκάκων ἢ πανουργία. Πρὸς δὲ γε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ· « Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι, ὡς αἱ περιστεραί. » Ἄλλ' ἐστὶ τὸ μὲν ἀκέραιον τίμιον παρὰ Θεῷ, καὶ καθ' ἑσπέρων που πάντων ἐν ἀμείνοσιν. Τὸ δὲ γε πανούργον καὶ πονηρὸν, τῇ οἰκονομίᾳ πρέπον τῆς ἀποστολῆς, ἢ προσεχρήτο κατὰ καιροῦς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, πανταχῇ διαδιδράσκων τὸ πρόωρον παρ' ἐχθρῶν ὑπομείναι· θάνατον. Οὐκοῦν τὸ πανούργον ἐν γε τῷ κατὰ Θεὸν σπουδάσασαι, δεκτὸν μὲν ἂν γένοιτο, καταλογισθεῖ δ' ἂν οὐδαμῶς εἰς ἀρετῆς εὐωδίαν, εἰ δοκιμάζοιτο κατ' ἴδιαν φύσιν. Κατὰ τὸν Ἰσον δὲ τρέπον καὶ τὸ μέλι, τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς εἰς τύπον κεραληφθὲν, ὑποφύγειν ἂν, οἶμαί που, τὴν ἐγκόσμιον ταύτην, καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν οὐκ ἀπυλλασμένην ζωὴν· τίμιος μὲν γὰρ ὁ γάμος, ταῖς τεκνογονίαις ὑπηρετῶν, καὶ ἀνυπαίτιος κατὰ νόμον, ὁ ἐν Χριστῷ κεχρημένος. Πλὴν οὐκ ἐστὶ τούτῳ τισιν εἰς ἀρετῆς δύναμιν, ὅστε μὴν ἐν ἰσῷ τετάχεται τοῖς τῆς ἐγκρατείας ἀυχῆμασιν· ἐπιστέλλει δὲ τοῖς ἐν γάμῳ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος· « Μὴ χωρίζεσθε ἀπ' ἀλλήλων, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσῃτε τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει. » Καὶ πάλιν· « Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, φησὶν, ἵνα μὴ πειράξῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. » Προσεπήνεχε δὲ τοῖς· « Ταῦτα δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατὰ ἐπιταγήν. » Ὅρθ' οὖν ὅτι συγγνώμην δίδωσι τοῖς ἐν γάμῳ; Πῶς οὖν ἀρετῆ, τὸ συγγνώμῃ θεραπευόμενον; « Περὶ δὲ τῆς παρθένου, » φησὶν, « ὅτι μακαριωτέρα ἐστὶν ἐάνούτως μείνη, » τοῦτ' ἐστὶν, ἀγαμος. Οὐκοῦν οὐκ ἀπόβλητον μὲν τὸ μέλι· δεκτὸς γὰρ ὁ γάμος. Πλὴν οὐκ εἰς ὅσῃν εὐωδίας, καθὰ καὶ τῆς ἀρετῆς οἱ τρόποι. Ἄλλ' ἐπὶ ἐν γε μὴν τοῖς θύμασιν ἐπιπάττονται ἅλεις, χρῆναι γὰρ οἶμαί καταθῆναι ἡμᾶς σοφῶς τε καὶ ἐμψρότως, καὶ πρὸς πᾶν ὀσιῶν τῶν ἀγαθῶν εὐ μάλα διτιμωμένους. Τὸ γὰρ ἀχαρὶ τε καὶ ἀνοστον, πρέπον ἂν ἤκιστά τε τοῖς εὐσεβείν ἐλομένοις. Ταύτητοι καὶ ὁ Σωτὴρ· « Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς, » τοῖς ἁγίοις ἔφασκε Ἰαθηταῖς. Ἐπιστέλλει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· « Ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι τε καὶ ἅλατι ἡρτυμένος, ἵνα δι' χάριν τοῖς ἀκούουσιν. »

ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν ὅτι τὸ ἔμφρον τε καὶ ἐπίχρη, διὰ τῶν ἄλων σημαίνεται.

ΚΥΡ. Ὅδε ἔχει· χρῆναι δὲ οἶμαί λοιπὸν εὐ μάλα διτηρητέας τοὺς ἐπὶ γε τὸ δεῖν καταθῆναι τρόποις, ἐξ αὐτῶν ἡδὲ τῶν ἱερῶν καταθῆναι Γραμμάτων, τὸ

²⁵ Gen. xxv, 27. ²⁶ Matth. x, 16. ²⁷ I Cor. vii, 5, 6. ²⁸ ibid. 40. ²⁹ Matth. v, 13. ³⁰ Col. iv, 6.

δπως ἂν γίνοντο τοῖς τὴν ἁμαρτίαν διηβρώσθηκοσι, διακιδύναται τὴν νόσον, καὶ τὰ ἐκ τοῦ πλημμυλεῖν διακρούσασθαι βλάβη· γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Λευϊτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀδάησον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, λέγων· Ψυχὴ ἐὰν ἁμάρτη ἔναντι Κυρίου ἀκουσίως, ἀπὸ πάντων τῶν προσταγμάτων Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν καὶ ποιήσῃ ἐν τι ἀπ' αὐτῶν· ἐὰν μὲν ὁ ἀρχιερεὺς ὁ κεχρισμένος ἁμάρτη τοῦ τὸν λαὸν ἁμαρτεῖν, καὶ προσάξει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἧς ἡμαρτε, μόσχον ἐκ βοῶν ἀμωμον τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ προσάξει τὸν μόσχον παρὰ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἔναντι Κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου ἔναντι Κυρίου, καὶ σφάξει τὸν μόσχον ἐνώπιον Κυρίου. Καὶ λαβὼν ὁ ἱερεὺς ὁ χριστὸς ὁ τετελειωμένος τὰς χεῖρας ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου, καὶ εἰσίοισι αὐτὸ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου· καὶ βάψει ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἷμα, καὶ προσρρανεῖ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπὶ τὰς εἰς ἔναντι Κυρίου, κατὰ τὸ καταπέτασμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος τῆς συνθέσεως τοῦ ἔναντιον Κυρίου, ὅ ἐστιν ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ μόσχου ἐκχεεῖ παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, ὅ ἐστι παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ πᾶν τὸ στέαρ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς ἁμαρτίας, περιελεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὸ στέαρ τὸ κατακαλύπτον τὰ ἐνδόσθια, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῶν ἐνδόσθιων, καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ στέαρ τὸ ἐπ' αὐτῶν, ὅ ἐστιν ἐπὶ τῶν μηρῶν, καὶ τὸν λεθὸν τὸν ἐπὶ τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ αὐτὸ, ὃν τρόπον ἀφαιρεῖται αὐτὸ ἀπὸ τοῦ μόσχου τοῦ τῆς θυσίας τοῦ σωτηρίου, καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς καρπώσεως, καὶ τὸ δέσμα τοῦ μόσχου, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σάρκα σὺν τῇ κεφαλῇ καὶ τοῖς ἀκρωτηρίοις καὶ τῇ κοιλίᾳ καὶ τῇ κόπρῳ. Καὶ ἐξοίσουσιν ὄλον τὸν μόσχον ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τόπον καθαρὸν οὗ ἐκχέουσι τὴν σποδιάν, καὶ κατακαύσουσιν αὐτὸν ἐπὶ ξύλων ἐν πυρὶ, ἐπὶ τῆς ἐκχύσεως τῆς σποδιᾶς καυθήσεται. » Ἄρχοντος μὲν οὖν πέρι, συναψαμαρτεῖν αὐτῷ τοῦ πρόποντος, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα λαοὺς παρασκευάζοντος, τὰ τοιαῦτα φησὶν· ἐπεχρησμήθησε δὲ τούτοις εὐθύς· « Ἐὰν δὲ πᾶσα συναγωγὴ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀγνοήσῃ καὶ λάθῃ ῥῆμα ἐξ ὀφθαλμῶν τῆς συναγωγῆς, καὶ ποιήσωσι μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ἧ αὐ ποιηθήσεται, καὶ πλημμυλήσωσι, καὶ γνωσθῇ αὐτοῖς ἡ ἁμαρτία ἣν ἡμαρτον ἐν αὐτῇ, καὶ προσάξει ἡ συναγωγὴ μόσχον ἐκ βοῶν ἀμωμον περὶ τῆς ἁμαρτίας. »

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἂν εἴη πάλιν ὁ ἐν γε τουτοιαι λόγος;

ΚΥΡ. Σαφῆς, ὡ Παλλάδιε, καὶ οὐ χαλεπὸς ἐλεῖν, τοὺς γε ὅπως ἀρεῖφροσιν. Ἐν Χριστῷ γὰρ ἡ καθαρισ ἱερέων, καὶ λαοῦ, σμικροῦ καὶ μεγάλου, καὶ συλλήθδην ἀπάντων, καὶ εἰ καθ' ἕνα τυχὸν πλημμυλοῦντες ἀλλοκοίμεθα, διὰ τοι τὸ τὸν θεῖον οὐκ εἰδέναι νόμον,

tionem fieri possit ut qui peccati morbo laborant, emergere ex eo morbo possint, et delictorum incommoda vitare. Scriptum est igitur in Levitico : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad filios Israel, dicens : Anima, si peccaverit coram Domino non sponte, ab omnibus præceptis Domini quæ non oportet facere, et fecerit unum ex ipsis, siquidem summus sacerdos, qui unctus est, peccaverit, ita ut populum peccare faciat, afferet pro peccato suo quod peccavit, vitulum de bobus immaculatum Domino pro peccato suo. Et adducet vitulum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, et imponet manum suam in caput vituli eorum Domino, et immolabit vitulum coram Domino. Et accipiens sacerdos unctus, qui consummatus habet manus, de sanguine vituli, inferet illum in tabernaculum testimonii, et intinget sacerdos digitum suum in sanguinem, et asperget de sanguine vituli septies digito contra Dominum ad velum sanctum. Et imponet sacerdos de sanguine vituli super cornua altaris thymiamatis compositionis, quod est ante Dominum, quod est in tabernaculo testimonii : et omnem sanguinem vituli fundet ad basim altaris holocaustorum, quod est ad ostium tabernaculi testimonii. Et omnem adipem vituli pro peccato auferet ab ipso, adipem qui operit intestina, et omnem adipem qui est super intestina, et duos renes, et adipem qui est super ipsis, qui est super lumbo, et pinnam quæ est super jecur, cum renibus auferet ipsa, sicut aufertur a vitulo sacrificii salutaris, et imponet sacerdos ad altare holocausti, et pellem vituli, et omnem ejus carnem cum capite, et extremitatibus, et ventre, et fimo. Et efferent totum vitulum extra castra in locum mundum, 527 ubi effundunt cinerem, et comburent eum super lignis igni, in effusione cineris comburetur ²¹. » Hæc igitur dicit de principe qui secum una subditum populum ab eo quod deceret, aberrare fecisset. His autem præceptis alia statim atexit : « Quod si universa congregatio filiorum Israel ignoraverit, et latuerit verbum ex oculis congregationis, et fecerint unum ex omnibus mandatis Domini, quod ne fiat præceptum est, et deliquerint, et notum factum fuerit eis peccatum quod peccaverunt in ipso, auferet congregatio vitulum immaculatum de bobus pro peccato ²². » Deinde sacrificari eum oportere ait eodem modo quo prior.

PALL. Quæ igitur tandem est horum verborum ratio?

CYR. Perspicua, Palladi, neque ad percipiendum difficilis iis certo qui perfecto sunt sensu : in Christo namque purgatio omnis fit, sacerdotum ac populi, magni et exigui, et simul omnium, et sicubi singuli delinquimus, aut quod Dei legem ignore-

²¹ Levit. iv, 1-12. ²² ibid. 13, 14.

mus, aut quod voluntarie fortassis ad ea impellamur quæ illi omnium præpotenti Deo minime placeant. Hanc ob causam beatus quoque David clamabat, dicens : « Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris ²²; » et eum, ut qui benignus esset, et clemens, et misericors, et nostræ naturæ infirmitatem haud ignoraret, prope dixerim, accusat aperte beatus Job, differentem atque refugientem quorumdam peccata remittere. Itaque ait : « Et cur non oblitus es iniquitatis meæ, et peccati mei purgationem fecisti ²³? » Lex igitur longe ante prædicavit, in Christo et quidem solo justificandos esse per fidem qui peccatis obstricti tenerentur : ipse enim est qui instar vituli pro nobis ad ostium sacri divinique tabernaculi est immolatus, ut nobis introeundi aditum patefaceret ; ipse, qui tollit peccatum nostrum, ut propheta dicit ²⁴ (id enim significari arbitror in eo quod manus vitulo imponebantur) ; ipse, qui per proprium sanguinem ingressus est in Sancta sanctorum, et redemptionem nobis invenit, et unica oblatione perfecit in æternum sanctificatos, ut beati Pauli verbis utar ²⁵; ipse est, qui aspersione sui sanguinis Ecclesiam et quidem abunde sanctificat : « Intinget enim, inquit, sacerdos digitum in sanguinem, et asperget de sanguine septies digito ante Dominum ²⁶. » **528** « Accessimus » enim, inquit, « ad Jerusalem cœlestem, et Ecclesiam primogenitorum descriptorum in cœlis, et sanguinem aspersionis melius clamantem quam Abel ²⁷. » Abel enim sanguis clamavit ad Dominum, damnans homicidam fratrem : et ille pretiosus Christi sanguis omnium Salvatoris ad Deum pro nobis meliora loquitur ; effusus enim est, ut pro omnium vita pretium esset. Effundebatur autem vituli sanguis ad altaris basim ; est enim sancta atque sacra plane illa Christi mors. Et offeruntur quidem intestina cum adipe, et renes, et pinna jecoris : bonum quippe odorem spirant omnia quæ in Christo sunt, tum quæ extrinsecus apparent, tum quæ sunt abdita : illud enim Verbum sanctum erat, nihilque in eo non purum habebatur. Pellis autem ac reliqua extra portam cremantur : ut ne ipsum quidem passionis locum lex non indicatum nobis esse sineret. Itaque beatus quoque Paulus nobis dicebat : « Exeamus igitur extra portam, improprium ejus portantes ²⁸; » id est, crucem pro nobis ac propter nos toleratam. Et ipse Salvator ait : « Qui non accipit crucem suam, et sequitur post me, non est me dignus ²⁹. » Videtur autem extra portam sic accipere beatus Paulus, quasi extra mundum intelligat : voluntas enim sequendi Christum a mundana vita nos excludit ; ejusque rei testis est Paulus, qui sic de Christo dixit : « Per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo ³⁰. » Sancti autem viri, dum in terris versantur, non terreno more vitam traducere, sed conversationem in cœlis

A ἡγουν ἀνεθελήτως ἐκβεβιάσθαι τυχόν, εἰς γε τὸ ἤμισυ δοκοῦν τῷ πάντων Δεσπότη Θεῷ. Ταῦτηται καὶ ὁ θεοπέσιος ἡμῖν ἐπιφώνει Δαβὶδ· « Ἀμαρτίας νεότητός μου καὶ ἀγνοίας μου μὴ μνησθῆς. » Ὡς δὲ ἀγαθὸν ὄντα φύσει, χρηστόν τε καὶ φιλοκτεῖρμονα καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἠγνοηκότα τὸ ἀνάγκη, μονονοῦχι καὶ κατατιτάται σαφῶς ὁ μακάριος Ἰωβ, μέλλοντά τε καὶ ἀναδυόμενον πρὸς τὸ ἀνεῖναι τὰς τὰς ἀμαρτίας. Οὕτω δὲ φησι· « Καὶ ἵνα τί οὐκ ἐποίησα τῆς ἀνομίας· μου λήθην, καὶ καθαρισμόν τῆς ἀμαρτίας μου ; » Προσανακεκράγει δὴ οὐν ὁ νόμος, ὡς ἐν Χριστῷ τε καὶ μόνῃ δικαιοθήσονται διὰ πίστεως οἱ ταῖς ἀμαρτίαις ἐνιστημένοι. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ μόσχου δίκην ὑπὲρ ἡμῶν σφαγιαζόμενος παρὰ τὰς θύρας τῆς ἱερᾶς τε καὶ θείας σκηνῆς, ἵν' ἡμῖν ἀνευρύνῃ τὴν εἰς B τὸ εἶσω πάροδον, αὐτὸς ὁ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αἶραν, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Τοῦτι γὰρ οἶμαι θελοῦν, τὸ ἐπιτίθεσθαι τὰς χεῖρας τῷ μόσχῳ, αὐτὸς ὁ διὰ τοῦ αἵματος εἰσπεφοιτηκῶς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων, καὶ λύτρωσιν ἡμῖν ἀγίαν εὐράμενος, καὶ μὴ προσφορᾷ τελειώσας εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγαθωμένων, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν αὐτὸς ἐστιν ὁ ἐν τῷ βαντισμῷ τοῦ ἰδίου αἵματος ἀμύλων τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τοῦτο πλουσίως. « Βάψαι ; γάρ, φησὶν, « ὁ ἱερεὺς τὸν δάκτυλον εἰς τὸ αἷμα, καὶ προρρανεῖ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐπτάκις τῷ δακτύλῳ ἐναντι Κυρίου. » — « Προσεληλύθαμεν » γάρ, φησὶν, « Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ αἵματι βαντισμοῦ κρείττον λαλοῦντι, παρὰ τὸν Ἄβελ. » Τοῦ μὲν γάρ C « Ἄβελ τὸ αἷμα κατεκεκράγει πρὸς Θεόν, καταδικάζον τοῦ φονεῦτου, τὸ δὲ τίμιον αἷμα τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, λαλεῖ περὶ ἡμῶν τὰ ἀμείνω πρὸς Θεόν. Ἐκκέχεται γάρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα. Προσεχεῖτο δὲ τοῦ μόσχου τὸ αἷμα τῇ βάσει τοῦ θυσιαστηρίου· καὶ γάρ ἐστιν ἅγιός τε καὶ ἱερὸς ἀληθῶς ὁ Χριστοῦ θάνατος. Καὶ ἀναφέρεται μὲν τὰ ἐντόθια, πιμελή καὶ νεφροὶ καὶ λοβὸς ὁ τοῦ ἥπατος. Ἐνώθη γάρ πάντα τὰ ἐν Χριστῷ, τὰ τε ἐξωφανῆ, καὶ τὰ κεκρυμμένα· ὁ Λόγος γάρ ἦν ἅγιος, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῷ τὸ μὴ καθαρὸν. Κατακαίεται γε μὴν ἐξω τῆς πύλης τὸ δέσμα καὶ τὰ λοιπά· οὐδὲ αὐτὸν ἡμῖν ἀπαράδεκτον τοῦ πάθους τὸν τόπον ἑνώτος τοῦ νόμου. Τοιγάρτοι καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ θεοπέσιος· ἔφη Παῦλος· D « Ἐξεργώμεθα οὐν ἐξω τῆς πύλης τὸν ὄνειδιζόμενον αὐτοῦ φέροντες, » τοῦτ' ἐστὶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ δι' ἡμᾶς σταυρὸν. Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησὶν ὁ Σωτὴρ· « Ὡς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὅπισθόν μου, οὐκ ἐστὶ μου ἀξίος. » Ἔοικε δὲ τὸ ἐξω τῆς πύλης ὁ ἐκρίτατος Παῦλος, τὸ ἐξω τοῦ κόσμου νοεῖν. Ζωῆς γάρ ἡμᾶς ἐξίστησι κοσμικῆς τὸ θέλειν ἐπισθεῖν τῷ Χριστῷ. Καὶ μαρτυρῆσαι πάλιν ὁ Παῦλος· ἔφη γάρ ὡδε περὶ Χριστοῦ· « Δι' οὐ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, κάγω τῷ κόσμῳ. » Περιπατοῦντες δὲ ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ ἅγιοι, διαβιῶναι σπουδάζουσιν οὐκ ἐπιμὲν ἐπιγείως, ἔχειν δὲ μᾶλλον ἐν οὐρανῷ τὸ πόλι-

²² Psal. xxiv, 7. ²³ Job, vii, 21. ²⁴ Isa. liii, 12. ²⁵ Hebr. ix, 11 seqq. ²⁶ Levit. iv, 25. ²⁷ Hebr. iii, 22, 24. ²⁸ Hebr. xiii, 13. ²⁹ Matth. x, 38. ³⁰ Galat. vi, 14.

τευμα. Κάθαρσις δὲ τοῖς μεμολυσμένοις, ἡ ποδιὰ Ἀ μετὰ ὕδατος. Αυτήριον γὰρ ἁμαρτίας, τοῦ Σωτῆρος τὸ πάθος, ἀγιάζων ἡμᾶς δι' ὕδατος, δι' οὐ κερδανούμεν οὐ σαρκὸς ἀπόθεσιν ῥύπου, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀλλὰ τῶν ἐν ψυχαῖς μολυσμῶν τὴν ἀπόνιψιν· «Λούσασθε» γάρ, φησὶν, «καὶ καθαροὶ γίνεσθε»· καὶ κροφητικῶς ἡμῖν ἄνωθεν διακελεύετο λόγος.

ΠΑΛΛ. Ἐν μόσχῳ δὴ οὐκῶς ἐν εἰκόνι καὶ τύποις, ὁ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Χριστοῦ σκιαγραφεῖται θάνατος.

ΚΥΡ. Συνίης εὖ μάλα, καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτω καταθαυμάσαις ἄν, οἶμαι, καὶ εἰς ἐκείνο βλέπων.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον;

ΚΥΡ. Εἰ μὲν γὰρ ἁμάρτοι, φησὶν, ὁ ἠγούμενος ὁμοῦ τῶν ὑπερσυμμένων, εἰ τ' οὖν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ ὑπὸ χεῖρα πληθῆς, μόσχος ἔσται τὸ θῦμα. Ἐναλοῦς δὲ πταισμασιν ἰδιούσις ὁ ἠγούμενος, προσκομιζέτω, φησὶ, χίμαρον ἐξ αἰγῶν. Εἰ δὲ δὴ τις εἴη τῶν ἐν λαοῖς, ἄρσεν μὲν οὐκέτι, θῆλυ δὲ ἔστω τὸ σφάγιον· Ἄναγνώσομαι δὲ, εἰ δοκεῖ, καὶ τοὺς ἐπιτολὰς νόμους, ἐξῆ γὰρ ὕδει· «Ἐάν δὲ ὁ ἄρχων ἁμάρτη, καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ἢ οὐ ποιηθήσεται ἀκουσίως, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῆ αὐτῷ ἡ ἁμαρτία, ἢν ἤμαρτεν ἐν αὐτῇ, καὶ προσοίσει τὸ δῶρον αὐτοῦ χίμαρον ἐξ αἰγῶν, ἄρσεν ἄμωμον, περὶ ἁμαρτίας· καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χιμάρου, καὶ σφάζουσιν αὐτὸν ἐν τόπῳ, οὐ σφάζουσι τὰ ὀλοκαυτώματα ἐνώπιον Κυρίου, ἁμαρτίας ἐστὶ. Καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ τῆς ἁμαρτίας τῷ δακτύλῳ ἐπὶ τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, καὶ τὸ πᾶν αἷμα αὐτοῦ ἐκχεεῖ παρὰ τὴν βάση τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαυτωμάτων, καὶ τὸ πᾶν στέαρ αὐτοῦ ἀνοίσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ὡσπερ τὸ στέαρ θυσίας σωτηρίου, καὶ ἐξιλιάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ.» Καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτοις, «Ἐάν δὲ ψυχὴ μία ἁμάρτη ἀκουσίως ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς, ἐν τῇ ποιῆσαι μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν Κυρίου, ἢ οὐ ποιηθήσεται, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῆ αὐτῷ ἡ ἁμαρτία, ἢν ἤμαρτεν ἐν αὐτῇ, καὶ οἴσει χίμαιραν ἐξ αἰγῶν, θήλειαν ἄμωμον οἴσει περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ.» Καὶ τῆς θυσίας τὸν τρόπον, ὅπως ἂν γένοιτο, διειπῶν· «Ἐάν δὲ πρόβατον προσενέγκῃ», φησὶ, «τὸ δῶρον αὐτοῦ περὶ τῆς ἁμαρτίας, θῆλυ ἄμωμον προσοίσει αὐτό.» Συνίης οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοῦ μυστηρίου τὸ βάθος, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ σκιαῖς τοῖς ἀρχαιότεροις ἀνατυπούμενον; Ἴσομοιρεῖ γὰρ ὡσπερ τῷ μεγέθει τῶν πλημμελημάτων, ἢ τῶν θυμάτων προσαγωγῆ· καὶ μόσχος μὲν ἦν ὑπὲρ ἀργοντός τε καὶ λαοῦ, κοινὴ τῶνα που καὶ μίαν ἡρόδοστηκότιον τὴν ἁμαρτίαν. Ἐριφος δὲ εἰς, ὑπὲρ ἐνός, ἦτο μίαν ψυχῆς· αὐτὸν γὰρ προσκεκόμικεν ὁ Χριστὸς, ἅμα μὲν ὑπὲρ πάντων, ὡς ἐν εἰκόνι τῷ μόσχῳ, βαρεῖ τε καὶ μεγάλῳ θύματι· «Ὅπου γὰρ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, φησὶν, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις.» Ἐριφου δὲ καὶ προβά-

habere student ⁴⁴. Purgat porro inquinatos cinis in aquam inditus; quia Salvatoris passio peccatorum delet, cum nos per aquam sanctificat, per quam consequimur non carnis depositionem sordium, ut scriptum est ⁴⁵, sed macularum quæ in animis inhaerent, abluitionem: «Lavamini, enim, inquit, et mundi estote ⁴⁶;» sic enim longe ante propheticas sermo nos hortabatur.

PALL. In vitulo igitur tanquam in imagine ac rudiore figura, mors, quam propter nos atque pro nobis Christus perpressus est, adumbratur.

CYR. Optime rem'tenes. Ad hæc, ut puto, mirabere, si etiam illud spectaveris.

PALL. Quid illud est?

CYR. Nam sive peccaverit, inquit, princeps una cum subditis, sive ipsa per se subjecta **529** multitudo, vitulus erit sacrificium: at si in privatas culpas lapsus erit princeps, offerat, inquit, hædum de capris: si vero quispiam de populo fuerit, jam vero non mas, sed femina sit victima. Recitabo autem, si placet, hæc de re leges; sic enim ait: «Si princeps peccaverit, et fecerit unum ab omnibus mandatis Domini Dei sui, quod non oportet fieri, non sponte, et deliquerit, et innotuerit ei peccatum quod peccavit in ipso, offeret donum suum hædum ex capris, masculum immaculatum pro peccato; et imponet manum suam super caput hædi, et immolabunt in loco ubi immolant holocausta coram Domino: pro peccato est. Et imponet sacerdos de sanguine peccati digito ad cornua altaris holocaustorum, et omnem sanguinem ejus fundet ad basim altaris holocaustorum, et omnem adipem ejus imponet super altare, sicut adipem hostiæ salutaris, et propitiabitur pro eo sacerdos pro peccato ejus, et remittetur ei ⁴⁷.» His quoque adjicit: «Si vero anima una peccaverit non sponte de populo terræ, ut faciat unum de omnibus mandatis Domini, quod ne fiat præceptum est, et deliquerit, et innotuerit ei peccatum quod peccavit in ipso, feret capram de gregibus, feminam immaculatam feret pro peccato suo ⁴⁸.» Et cum sacrificii ritum quo fieri deberet, exposuisset: «Quod si ovem,» inquit, «obtulerit donum suum pro peccato, feminam immaculatam offeret illud ⁴⁹.» Intelligis, Palladi, mysterii altitudinem veteribus illis tanquam in speculo et umbris figuratam? Namque magnitudini peccatorum, sacrificiorum oblatio exæquatur. Ac vitulus quidem erat pro principe et populo, quod communi fortasse eodemque peccati morbo laborarent. Pro uno autem, id est, pro anima una, hædus unus offerebatur: seipsum enim obtulit Christus, simul quidem pro omnibus tanquam in imagine, in vitulo excellenti, inquam, et magna victima: «Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit et gratia ⁵⁰.» Hædi autem et ovis instar pro unoquoque privatim, propterea quod iis qui sub peccato erant, similis factus est, et inter iniuos

⁴⁴ Philipp. iii, 20. ⁴⁵ I Petr, iii, 21 ⁴⁶ Isa. i, 16. ⁴⁷ Levit. iv, 22-26. ⁴⁸ ibid. 27, 28. ⁴⁹ ibid. 32. ⁵⁰ Rom. v, 20.

reputatus, ut Scripturæ verbis utar ⁴⁹ : iniqui autem hominis hædus figuram gerit, ut infecundus et aridus. Ipse certe Christus sanctos viros ut oves a dextris statuit, **530** operarios vicissim iniquitatis, ut hædos a sinistris ⁵⁰. Gloriam igitur ejus et amplitudinem perspicere in vitulo potes : quod vero versus nobis est factus similis, quodque cum iniquis reputatus est, per hædum intelliges. Idem quoque ut ovis immolabatur ob insitam in eo animante mansuetudinem, et præstantem ejus victimæ lenitatem : « Ut ovis enim ductus est, » inquit, « et ut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum ⁵¹. » Cæterum, si qui delicto tenebatur obnoxius, princeps fuisset, mæculus erat hædus; sin unus e populo, victima femina erat, sive ex ovibus illa fortasse fuisset, sive de capris, ut in ipsa quoque sacrificiorum differentia, sapientem Salvatoris nostri dispensationem lex designaret. Ubique enim princeps est, et præstantiori honoris gradu masculinum animal, proximum ac secundum locum obtinet femina. Igitur singulorum hominum erratis illa quoque per Christum purgatio proportionem respondet, et in iis qui præsent, atque principibus, et in subditis, et in singulis atque subjectis. Neque enim princeps ac populus, si in peccatum lapsi fuerint, æqualibus criminibus sunt obnoxii, sed majoribus procul dubio culpis tenentur principes; ideo copiosiore quoque gratia abluuntur.

PALL. Intelligo quid dicas : præstantius est quippe masculinum animal altero sexu.

CYR. Facile est autem videre in Christo quamdam gloriæ differentiam : princeps enim est atque dux omnium sine dubio, tanquam Deus ac Dominus; factus est autem tanquam ordine posterior ac secundus, propter humanitatem; sub lege quoque positus est, tanquam subditus.

PALL. Credibilis sane intelligentia.

CYR. Alia quoque adjungit inquinamentorum genera, et suam cuique rursus purificationem, ut quæ in Christo impleretur, instituit : sic autem dixit : « Si vero anima peccaverit, et audierit voem adjurationis, et ipse testis, aut viderit, aut conscius fuerit, nisi nuntiaverit, accipiet peccatum. Anima quæcunque tetigerit omnem rem immundam, aut morticinum, aut captum a fera immundum, vel morticina abominationum immundarum, aut morticina jumentorum immundorum, aut tetigerit de immunditia hominis ab omni immunditia ejus, quam si tetigerit, inquinabitur, et latuerit ipsum, **531** postea vero cognoverit, et deliquerit : anima quæcunque juraverit distinguens labiis, ut malefaceret vel benefaceret, juxta omnia quæ distinxerit homo jurejurando, et latuerit eum, et ita cognoverit, et peccaverit unum ex his, constabitur peccatum, pro quo peccaverit, et offeret pro iis quæ deliquit Domino, pro peccato quod peccavit, feminam ab

του δικῆν, ὑπὲρ ἐκάστου καὶ ἰδικῶς· διὰ τὸ ὁμοιωθῆναι, φησὶ, τοῖς ὑφ' ἁμαρτίαν, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις λελογισθῆναι, κατὰ τὰς Γραφάς· ἀνόμιμος δὲ τύπος, ὁ ἔριφος, ὡς ἀκαρπὸς καὶ ξηρὸς. Παρίστησι γοῦν ὁ Χριστὸς, ὡς πρόβατα μὲν ἐκ δεξιῶν, τοὺς ἀγίους ὡς ἔριφους δὲ καὶ ἐξ εὐωνύμων τοὺς τῆς ἀνομίας ἐργάτας. Οὐκ οὖν τὸ ἐπίδαξον αὐτοῦ καὶ ὑπερφανῶς κατῖδοι τις ἂν ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ. Τὸ δὲ ὁμοιωθῆναι τοῖς καθ' ἡμᾶς, λελογισθῆναι δὲ ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις, διὰ τοῦ χιμάρου νοήσεις. Ἐσφάζετο δὲ καὶ ὡς πρόβατον, διὰ τὴν ἔμφυτον ἡμερότητα. καὶ τὴν εἰς πρᾶξιν θυσίας ὑπεραχθῆναι. « Ὡς πρόβατον γὰρ ἤχθη, » φησὶ, « καὶ ὡς ἀμνὸς, ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν, ἀφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. » Ἄλλ' εἰ μὲν εἴη τυχὸν ἡγούμενος ὁ ταῖς πλημμελείαις ἔνοχος, ἀρσῆν ἂν χιμάρου νοήσεις. Ἐἰ δὲ δὴ τις ἐν λαῷ καὶ καθ' ἕνα, θῆλυ τὸ σφάγιον, κἀν εἴ τε πρόβατον εἴη τυχὸν, εἴτ' οὖν ἐξ αἰγῶν, καὶ ἐν τῇ πῶν θυμῶν διαφορά τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας τὸ σοφόν, τοῦ νόμου κατασημαίνοντος. Ἡγεμονεῖον μὲν γὰρ αἰεὶ πῶς ἔστι, καὶ ἐν τιμῇ πρώτη τὸ ἄρσεν, ἐπίμμενον δὲ καὶ ἐν δευτέρῳ τὸ θῆλυ. Ἀναλόγως δὲ οὖν τοῖς ἐκάστου πταισμοῖς, καὶ ἡ διὰ Χριστοῦ καθαίρει ἐν γε τοῖς προεστηκόσι καὶ ἡγουμένοις, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα, καὶ καθ' ἕνα τε καὶ ὑπερευγεμένους. Ἐἴεν γὰρ οὐκ ἐν ἰσοῖς αἰτιάμασι πεσόντες εἰς ἁμαρτίαν, ἡγούμενοι καὶ λαοί, ἀλλ' ἐν μαλίσσά που πᾶσι, ἡγούμενοι. Τοιγάρτοι πλουσιωτέρῳ διασπείρονται χάριτι.]

PALL. Συνίημι ὁ φῆς· ἄμενον γὰρ θετίου, τὸ ἄρσεν.

KYP. Ἰδοὺς δ' ἂν ἐν Χριστῷ, τὸ ὡς ἐν ἀδελφῷ ἀφορον· ἀρχῶν μὲν γὰρ ἔστι καὶ τῶν ἑσῶν καθήκοντος ὁμολογουμένως, ὡς θεοῦ καὶ Κυρίου. Γέγονε δὲ καὶ ὡς ἐν τάξει δευτερός, διὰ τὸ ἀνθρώπινον, τίθεται δὲ καὶ ὑπὸ νόμον, ὡς ὑφηγούμενος.

PALL. Πιθανὸς ὁ νοῦς.

KYP. Καὶ ἑτέροις δὲ μολυσμῶν ἐπισυνάπτει ἑσῶν, καὶ τὸν ἐφ' ἐκάστῳ δὴ κάλιν, προεσχημασθέντων ἀγνισμῶν, ὡς ἐν Χριστῷ πληρούμενον. Ἐφ' ἂν οὕτως· « Ἐάν δὲ ψυχὴ ἁμάρτη, καὶ ἀκούσῃ φωνῆς ἄρσιμου, καὶ οὕτως μάρτυς ἢ ἑώρακεν, ἢ αἰσώσῃ, ἂν μὴ ἀπαγγεῖλη, λήφεται τὴν ἁμαρτίαν. » Ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη ἥτις ἐάν ἀφῆται παντὸς πράγματος ἀκαθάρτου, ἢ θνησιμαίου, ἢ θηριαλώτου ἀκαθάρτου, ἢ τῶν θνησιμαίων βδελυγμάτων τῶν ἀκαθάρτων, ἢ τῶν θνησιμαίων κτηνῶν τῶν ἀκαθάρτων, ἢ ἀφῆται ἀπὸ ἀκαθαρσίας ἀνθρώπου, ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας· αὐτῷ, ἥς ἂν ἀφάμενος μανθῆ, καὶ ἔλαθεν αὐτὸν, μετὰ τοῦτο δὲ γνῶ, καὶ πλημμελήσῃ, ἢ ψυχὴ ἢ ἔνοχος, ἢ διαστῆλλουσα τοῖς χελλοῖς κακοποιῆσαι ἢ καλῶς ποιῆσαι κατὰ πάντα ὅσα ἐάν διαστεῖλη ὁ ἀνθρώπος μεθ' ὄρκου, καὶ λάθῃ αὐτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ οὕτως γνῶ, καὶ ἁμάρτη ἐν τι τούτων· καὶ ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν περὶ ὧν ἡμάρτηκε κατ' αὐτῆς· καὶ οἴσει περὶ ὧν ἐπλημμέλησε Κυρίῳ, περὶ τῆς ἁμαρ-

⁴⁹ Isa. LIII, 12. ⁵⁰ Matth. xxv, 33. ⁵¹ Isa. LIII, 7.

τίας ἥς ἤμαρτε, θῆλυ ἀπὸ τῶν προβάτων, ἀμνάδα ἢ **A** ονibus agnam, aut capellam de capris pro peccato χιμάτρην ἐξ αἰγῶν περὶ ἁμαρτίας, καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἥς ἤμαρτε, καὶ ἀφεδήσεται αὐτῷ ἡ ἁμαρτία. » Ἀθρεῖ δὲ οὖν δεῖ τὸν ὀρκισμοῦ φωνῆς ἐπαλοντα, καὶ παρ' οὐδὲν ὄλως τὸ πρᾶγμα πεποιημένον, καὶ τὸν ἐτέροις ἔνοχον μολυσμοῖς, καὶ μὴν ἐπὶ τούτῳ, τὸν ἐπὶ τῆ ψευδορκίᾳ καταγνωσμένον, ἐν ἴσῳ τε καὶ ἀπαλλάκτω τίθησι· πλημμελείας τρέπω· μολυσμὸς γὰρ ἀληθῶς ἐξαισίος, καὶ εἰς αὐτὸ που τὸ λοιθὸν ἀναθρώσκει τῶν κακῶν, ἢ εἰς θεῶν καταφρόνησις, καὶ τοῦ σαρκικῆς ἀκαθαρσίας ἐγγὺς τε καὶ ἀδελφὸν τὸ πλημμέλημα, ἢ οὐκ ἐν ἴσῳ θεῶν λόγῳ τὴν ἐκράτον ψευδορκίαν καὶ ὀρκισμοῦ καταφρόνησιν;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν· ἰσοπαλῆ γὰρ πως ἐπ' ἀμφοῖν αἰεὶ τὰ ἐγκλήματα.

ΚΥΡ. Ἐφέσει δὲ οὖν καὶ τούτοις ἡ λύσις δι' ἐξαγορευσεως τε καὶ μὴν καὶ ἀμνάδος, ἥτοι προβάτου σφαγῆς· « Λέγε γὰρ σὺ τὰς ἀνομίας σου πρώτος, » φησὶν, « ἐνὰ δικαιοθῆε. » Καὶ μὴν καὶ ὁ θεὸς ἀναφωνεῖ **Δαβὶδ**· « Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου πρὸ Κυρίου, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀπέθειαν τῆς καρδίας μου. » Πλὴν, οὐκ ἀπόρησεν εἰς τὴν τελείαν ἀπονοψῆν τὴν ἐξαγορευτὴν μόνον, ἀπαλλάττει δὲ παντελῶς ὁ Χριστοῦ θάνατος, παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ταῖς ἀπάντων ἡμῶν ἁμαρτίας ἑαυτὸν ὑποφέροντος ὡς ἐν αἵματι παντὶ τῶν ἡμερῶν ζῶων· ἐν μόσχῳ δὲ λέγει, καὶ μὴν καὶ προβάτω καὶ αἰγῇ. Ἀπρεφάσιστον δὲ ὡς περὶ καθιστὰς ὁ νόμος τὸ ῥάβδον εἰς θυσίαν, τοῖς ἐν μολυσμοῖς καὶ ἀκαθαρσίαις, εἰ μὴ μόσχον τις ἔχοι καὶ πρόβατον, τοῖς κατὰ χεῖρα καὶ ἐν ἰσχύϊ τιμᾶν ἀναπαίθει, λέγων· « Ἐάν δὲ μὴ ἰσχύη ἡ χεὶρ αὐτοῦ τὸ ἱκανὸν εἰς τὸ πρόβατον, ὅσαι περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἥς ἤμαρτε, δύο τρυγόνες, ἢ δύο νοσοῦς περιστερῶν Κυρίου, ἕνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ ἕνα εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ ὅσαι αὐτὰ πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ προσάξει ὁ ἱερεὺς τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας πρότερον, καὶ ἀποκνίσσει ὁ ἱερεὺς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ σφουδύλου, καὶ οὐ διαλεῖ, καὶ βανεῖ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ περὶ τῆς ἁμαρτίας, ἐπὶ τὸν τοῖχον τοῦ θυσιαστηρίου. Τὸ δὲ κατὰ τοῦ αἵματος καταστραγγεῖ ἐπὶ τὴν βάσιν τοῦ θυσιαστηρίου. Ἅμαρτία γὰρ ἐστὶ, καὶ τὸ δεύτερον ποιήσει ὀλοκαύτωμα ὡς καθήκει· καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας, ἥς ἤμαρτε, καὶ ἀφεδήσεται αὐτῷ. » Τρυγόνι μὲν δὲ καὶ περιστερῇ παρεικαστέον εὐ μάλα τὸν Κύριον ἡμῶν **D** Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ὅτι τὸ μὲν ἐστὶν εὐφωρότατον τε καὶ λαλίστατον ἐν στρουθίοις, τὸ δὲ ὅτι μάλιστα πρὸς ἄκρον ἤξει πρόκρητος. Ἄμφω δὲ ἦν ἐν Χριστῷ. Πᾶσαν μὲν γὰρ κατακλήσας τὴν οἰκουμένην τοῖς εὐαγγελικῶς κηρύγμασι, τρυγὸν ἢ ἀνωθὸν τε καὶ ἐξ οὐρανοῦ. λιγυρὸν ὡς περὶ ἐπιείσα μέλος, καὶ τὴν σπῆν Θεοῦ καὶ Πατρὸς κατατρανοῦσα θέλησιν. Ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος Ἰωάννης φησὶν, « Οὐκ ἀπέστειλεν ὁ θεός, τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ. » Ἐκάλεσε δὲ καὶ ἡμᾶς πρὸς μίμησιν τῆς ἐνοῦσης αὐτῷ πραότητός τε καὶ ἡμερότητος, οὕτω λέγων· « Ἄρατε τὸν ζυγὸν μου

suo quod peccavit; et exorabit pro eo sacerdos, pro peccato suo quod peccavit, et remittetur ei peccatum ⁵¹. » Animadvertite igitur eum qui adjurationis vocem audierit, eamque rem prorsus nihili penderit, et eum qui aliis inquinamentis infectus fuerit, illum præterea qui de perjurio damnatus sit, æquali atque persimili delicti genere comprehendi: macula est enim nefaria sane, et omnium plane scelerum summum, ille Dei contemptus, ac delictum carnalibus impuritatibus vicinum atque cognatum. Quid? Nonne æqua ratione pendenda sunt, exsecrandum perjurii scelus et contemptus adjurationis?

PALL. Maxime vero: paria enim sunt utriusque **B** rei erimina.

CYR. Tamen hæc quoque erimina per confessionem, atque agnæ aut ovis immolationem delebuntur: « Dic enim, » inquit, « iniquitates tuas prior, ut justificeris ⁵². » Quinotiam beatus David clamat: « Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei ⁵³. » Non tamen ad perfectam ablutionem satis est confiteri duntaxat, sed liberat ex toto Christi mors, qui passus est pro nobis, et sese omnium nostrum peccatis quasi in omni genere mansuetorum animalium subjecit, in vitulo, inquam, et ovis, et capra. Ut vero occasione omnem lex adimeret, quam ii qui immundi impurive essent, suæ negligentie in sacrificiis faciendis possent obtendere, si cui vitulus decedet aut ovis, ea quæ manus ejus posset, et facultas pateretur, offerre suadet dicens: « Si non potuerit manus ejus quod satis est ad ovem, offeret pro peccato suo, quod peccavit, duos turtures, aut duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, alterum in holocaustum. Et feret ad sacerdotem, et offeret sacerdos, quod est pro peccato, **53a** primum, et confringet sacerdos caput ejus a vertebra, et non separabit, et asperget de sanguine ejus, quod est pro peccato, ad partem altaris, reliquum vero sanguinem exprimet ad basin altaris; pro peccato namque est. Et secundum faciet holocaustum juxta ritum; et orabit pro eo sacerdos pro peccato, quod peccavit, et remittetur ei ⁵⁴. » Turturi igitur et columbæ aptissime conferri potest Dominus noster Jesus Christus, quod ille quidem inter aves canora sane voce est, ac maxime resonanti: hæc vero mansuetudine summa prædita: utrumque autem in Christo fuit. Oblectavit enim orbem terrarum evangelica prædicatione turtur ille supernus atque celestis, cum suave quodammodo carmen modularetur, et Dei ac Patris voluntatem declararet ⁵⁵; ut enim beatus Joannes ait: « Quem misit Deus, verba Dei loquitur ⁵⁶. » Vocavit nos itidem ad imitationem suæ lenitatis atque mansuetudinis, ita dicens: « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis

⁵¹ Levit. v. 1-6. ⁵² Isa. XLIII, 26. ⁵³ Psal. xxxi, 5. ⁵⁴ Levit. v. 7-10. ⁵⁵ Joan. vi, 38, et alibi. ⁵⁶ Joan. III, 34.

sum et humilis corde ⁵⁵. » Accipiet igitur turturem sacerdos, » inquit, « et discindet ungue; sic enim exiguæ aves occiduntur, non tamen prorsus separabit, caput nimirum : sic enim est Christi mors, non ad divisionem, sed unionem perpetrata. Itaque a principio quoque, cum legem de Pascha sanciret, immolari quidem jussit agnum, tamen : « In una, » inquit, « domo comedetur, et non efferetis de carnibus ejus foras ⁵⁶. » Christus enim minime divisus, sed unus integer et in singulis est, et in omnibus est : et ipse est pax nostra, qui nos ad unitatem colligit, tum eam qua inter nos per unanimi-
tatem jungimur, tum qua per ipsum cum Patre in Spiritu connectimur. Igitur Christi mortem non divisionem in-
vexisse, sed mutuam inter nos unitatem, id oblique declarabatur in eo quod avis illa immolabatur quidem, non tamen in totum a vertebra caput abscindebatur; eundemque sanctificare Ecclesiam suo sanguine, ex eo significatur, quod tabernaculum, et ea quæ in ipso erant, avis sanguine respergebantur. Unus autem turtur pro peccato, unus item in holocaustum offertur; verum per utrumque Christus intelligitur, qui tum pro nobis mortuus est, tum in odorem suavitatis Patri ut holocaustum oblatum ⁵⁷, et seipsum pro universorum vita prelium impendit.

533 PALL. Recte dicis.

CYR. Sacrificandi porro munus lex usque eo extenuavit, ut parari sacrificium facillime posset, et pro cujusque facultatis modo fieri jubet ut illam in recte factis cunctationem ubique præcidat, excusationemque omnem negligentia adimat. Scribit autem sic rursum : « Si autem non invenerit manus ejus par turturum, aut duos pullos columbarum, feret donum suum, pro eo quod peccavit, decimam æphi similæ pro peccato; non infundet oleum super ipsum, neque imponet super eo thus; quia pro peccato est, et feret eam ad sacerdotem. Et capiens sacerdos ab ea plenum pugillum suum, memoriale ejus ponet super altare holocaustorum Domini : pro peccato est. Et orabit pro eo sacerdos, pro peccato ejus quod peccavit de uno horum, et remittentur ei; reliquum vero erit sacerdoti, ut hostia similæ ⁵⁸. » Sed in his quidem donis nihil est quod de Christo accipi adhuc possit; sed offerentis vitam, et illum in Christo accessum, et consecrationem qua Deo dicamur, hujus oblationis ritus nobis indicat; offertur enim similia ea qua fit panis : est autem panis figura vitæ; sed neque thure conspergi, neque oleo rigari oportere dicit, ejusque rei sapientem ac necessariam causam affert, quia pro peccato est, a quo prorsus longe remota est et hilaritas, quæ in oleo intelligitur, et bonus odor, qui in thure : non est autem ambiguum quin peccatum quod in nobis est, triste quiddam sit et expers odoris, cum contra virtus semper et hilaritate per spem in Deum prædita sit, et non exiguum

A ἐφ' ὕμῶν, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶξ εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. » Λήφεται τὸν τὴν τρυγῶνα, » φησὶν, « ὁ ἱερεὺς, καὶ ἀποκνίσει τῷ θυγί. Σφάζεται γὰρ οὕτω τὰ ἐλαφρὰ τῶν στρουθίων. Πλὴν, οὐκ εἰσάπαν ἀποτεμεῖ, δῆλον δὲ ὅτι τὴν κεφαλὴν. Πέπρεκται γὰρ οὕτως ὁ Χριστοῦ θάνατος, οὐκ εἰς μερισμὸν, ἀλλ' εἰς ἔνωσιν. Τοιγάρτοι καὶ ἐν ἀρχαῖς ἐπὶ τὸ Πάσχα τιθεὶς νόμον, καταθύεσθαι μὲν προστέταχεν τὸν ἀμνὸν, πλὴν « Ἐν οἰκίᾳ βρωθήσεται, » φησὶ, « μιᾶ, καὶ οὐκ ἐξοίσετε τῶν κρεῶν αὐτοῦ ἕξω. » Μεμερίσται γὰρ οὐδαμῶς ὁ Χριστός, ἀλλ' εἰς ὁλοκληρωθεὶς καὶ ἐν ἐκάστῳ καὶ ἐν πᾶσιν ἔστι, καὶ αὐτὸς ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, συλλέγων ἡμᾶς εἰς ἔνωσιν τὴν τε πρὸς ἀλλήλους ἐν ὁμοφυλίᾳ, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ πρὸς Θεὸν ἐν Πνεύματι. Ὅτι τοίνυν οὐ μερισμοῦ πρόβλεπτος, ἀλλ' ἐνώσεως πρὸς ἡμᾶς ὁ Χριστοῦ γέγονε θάνατος, ἐδήλου πλαγίως τὸ θύεσθαι μὲν τὸ στρουθίον, οὐ μὴν καὶ εἰσάπαν ἀποκείρεσθαι τοῦ σπονδοῦλου τὴν κεφαλὴν· ὅτι δὲ ἀγιάζει τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἰδίῳ αἵματι, κατασημήνειεν ἂν, τὸ τῷ αἵματι τοῦ στρουθίου καταρτίζεσθαι τὴν σκηνὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ. Μία δὲ τρυγῶν ὑπὲρ ἁμαρτίας, καὶ μία πάλιν, εἰς ὁλοκαύτωμα, νοεῖται δὲ δι' ἁμῶν ὁ Χριστός, καὶ ἀποθνήσκων ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ὁλοκαυτούμενος τῷ Πατρὶ, καὶ μὴν καὶ ἀντάλλαγμα τῆς ἀπάντων ζωῆς αὐτὸν ἀνατιθεῖς.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ.

CYR. Ὑποβιάζει γε μὴν ὁ νόμος καὶ εἰς τὸ λίαν εὐπόριστον τῆς θυσίας τὸν τρόπον· καὶ ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου μέτροις ποιεῖσθαι προστάττει, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀρίστοις θύον ὑποτεμνόμενος πανταχῇ, καὶ ἀπροφάσιτον καθίστας τοῖς ἐλοῦσι τὸ βῆθυσον. Γράφει δὲ ὡδε πάλιν· « Ἐάν δὲ μὴ εὐρίσκη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ζεῦγος τρυγῶνων, ἢ δύο νεοσσούς περιστερῶν, καὶ οἴσει τὸ δῶρον αὐτοῦ, περὶ οὗ ἡμερτε, τὸ δέκατον τοῦ οἴφι· σεμιδάλεως περὶ ἁμαρτίας. Οὐκ ἐπιχειεῖ ἐπ' αὐτὸ ἔλαιον, οὐδὲ ἐπιθήσει ἐπ' αὐτῷ λίβανον, ὅτι περὶ ἁμαρτίας ἔστι, καὶ οἴσει αὐτὴν πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ δραξάμενος ὁ ἱερεὺς ἀπ' αὐτῆς πλήρη τὴν δράξα αὐτοῦ, τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἐπιθήσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων Κυρίου, ἁμαρτία ἔστι. Καὶ ἐξιδάτεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς, περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἧς ἡμαρτεν ἀφ' ἐνδὸς τούτων, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. Τὸ δὲ καταλειφθὲν ἔσται τῷ ἱερεῖ, ὡς θυσία τῆς σεμιδάλεως. » Ἄλλ' ἐν γε δὴ τούτοις, περὶ Χριστοῦ μὲν οὐκέτι, τὴν δὲ τοῦ προσάγοντος ζωὴν, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πρόσδοον, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἀφιέρωσιν, ὁ τῆς θυσίας ἡμῶν ὑποφαίνει τρόπος. Προσφέρεται μὲν γὰρ σεμιδάλις ἄρτου γένεσις. Ζωῆς δὲ τύπος, ὁ ἄρτος· ἀλλ' οὕτε λιβάνῳ καταπάττεσθαι δεῖν αὐτὴν, οὔτε μὴν ἐλαίῳ δεδεῦσθαι λέγει, σοφὴν τε καὶ ἀναγκαίαν τοῦ τοιοῦδε τὴν ἀφορμὴν εὐ μάλα προαναφω-
νῶν, ὅτι περὶ ἁμαρτίας ἔστιν, ἧς ἂν εἴη πάντῃ τε καὶ πάντως ἀπωτάτω τὸ ἱλαρὸν, ὡς ἐν ἐλαίῳ νοούμενον, καὶ μὲν τοι τὸ εὐῶδες, ὡς ἐν λιβάνῳ τυχόν· εἴη δ' ἂν οὐκ ἀμφίλογον, ὅτι χρῆμα στυγνὸν καὶ ἄοσμον ἀληθῶς, ἢ ἐν ἡμῶν ἁμαρτία. Καταπλουτῆσει δὲ ἐφ'

⁵⁵ Math. xi, 29. ⁵⁶ Exod. xii, 46. ⁵⁷ Ephes. v, 2. ⁵⁸ Levit. v, 11-13.

ἐαυτῆ, τῆς ἀρετῆς ἀεὶ πως τὸ ἱλαρὸν, δι' ἐλπίδος τῆς εἰς θεὸν πολὺ τὸ εὐώδες ἐχούσης, ὡς ἐν πίστει δηλονότι τῆ νοητῆ. Τύπος οὖν ἀρα ζωῆς, τῆς μὴ ἐχούσης τὸ ἱλαρὸν καὶ εὐωδίας ἐρήμης, ἣ λιθάνου δίχα καὶ ἐλαίου σεμίδαλις, ἀλλ' ἐν Χριστῷ καὶ αὕτη μεταστήσεται πρὸς τὸ ἱλαρὸν. Δέχεται δὲ καὶ τὸ εὐώδες ἐν πίστει, καὶ προσφέρεται τῷ Θεῷ δι' αὐτοῦ, τοῦ διασμήχοντος τοὺς μεμολυσμένους, καὶ ἀπονίζοντος νοητῶς τοὺς ἐναλόντας ἀκαθαρσίᾳ. « Δράζεται γάρ, » φησὶν, « ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς σεμίδαλεως, καὶ ἀνοίσει ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὀλοκαυτωμάτων Κυρίου. » Ἐν Χριστῷ γάρ ἡμῶν ἡ προσαγωγή, καὶ δι' αὐτοῦ προσίμεν οἱ μεμολυσμένοι. Δικαιούμεθα δὲ διὰ πίστεως, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνατιθέμεθα τῷ Πατρὶ, ἐαυτοὺς μὲν οὐκέτι, Χριστὸν δὲ τὸν ἐν ἡμῖν, εὐωδίαν ἔχοντες τὴν πνευματικὴν.

ΠΑΛΛ. Ἀτρεχῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτοις, καὶ εἰ γένοιτό τινας προσκροῦσαι Θεῷ, καὶ ὑφελῆσθαι τι τῶν ἡγιασμένων, εἴτ' οὖν ἀνήνασθαι τὸ ἐπηγγελμένον, καὶ μὴδὲ παραχρῆμα προσενεγκεῖν, καὶ τὸ βῆθμον ἐν τούτοις, λήθης ἐγκλημα παθεῖν, διακαθαίρει πάλιν. Γέγραπται γάρ ὡδὶ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ψυχὴ ἣ ἀν λάθῃ αὐτὴν λήθῃ, καὶ ἀμάρτη ἀκουσίως ἀπὸ τῶν ἁγίων Κυρίου, καὶ ὀσει τῆς πλημμελείας αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ κριὸν ἄμωμον ἐκ τῶν προβάτων, τιμῆς ἀργυρίου σίκλων, τῷ σίκλῳ τῶν ἁγίων, περὶ οὗ ἐπλημμέλησε· καὶ ὁ ἡμαρτεν ἀπὸ τῶν ἁγίων, ἀποτίσει αὐτὸ, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προσθήσει ἐπ' αὐτὸ, καὶ θώσει αὐτὸ τῷ ἱσραὴλ, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ κριῷ τῆς πλημμελείας, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ. » Πάνδεινον γάρ ἀληθῶς, τὸ ὑφελῆσθαι τι τῶν ἡγιασμένων καὶ ἀνατιθεμένων εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἐν ἱσρὶ δὲ τρόπῳ διαβεβλήσεται, καὶ οὐκ ἐν μικραῖς αἰτίας, τὸ μὴ ἀποτίσαι τὰ ἐπηγγεμένα. « Τέκνον γάρ, » φησὶν, « ἐὰν εὐξῆ εὐχὴν τῷ Κυρίῳ, μὴ χρονίσῃς τὸ ἀποδοῦναι αὐτῇ· ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι σε, ἢ τὸ εὐξασθαι, καὶ μὴ ἀποδοῦναι. » Ψάλλει δὲ πού καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· « Εὐξασθε καὶ ἀπόδοτε Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὁμῶν. » Ἐκολάζοντο δὲ καὶ οἱ Ἥλει παῖδες, ὑποκλέπτοντες τινα τῶν ἁγίων, καὶ σφετεριζόμενοι τὰ τοῦ Θεοῦ. Τίς οὖν ἀν γένοιτο καὶ τοῦδε τυχὸν ἢ ἀφεςίς; Ἡ πῶς ἀν ἐκλύσειεν αἰτίας τὸν πόδα, καὶ ἀπαλλάττοιστο τίς; Πρῶτον μὲν εἰ πλουσιωτέραν τῶν ὑφαιρεθέντων ποιοῖτο τὴν ἀντέκτισιν· Προσθήσει γάρ τὸ ἐπίπεμπτον, φησὶν, εἴτα κριὸν εἰς θυσίαν εἰ προσοίσειεν ὠνητόν. Τύπος ἀν εἴη τὸ χρῆμα, Χριστοῦ, ὃν οἱ τῶν Ἰουδαίων προεστηχότες ἐξεπριαντο τρόπον τινὰ, τριάκοντα δηναρίων, ἃ τῷ προδότῃ κατέθεντο μαθητῆ. Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ, καὶ τῶν εἰς θεὸν αἰτιωμάτων, ἡ ἀφεςίς. Ὅτι δὲ καὶ τῶν εἰς ἀνθρώπους ἀδικημάτων ἀπαλλάξειεν ἀν αὐτὸς, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν, τὸν γείτονά τε καὶ ἐφεξῆς ἀνεγνωκῶσι νόμον. Ἔχει δὲ οὕτω· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ψυχὴ ἣ ἀν ἀμάρτη, καὶ παριδοῦσα παρίδῃ τὰς ἐντολὰς Κυρίου, καὶ ψεύσεται τὰ πρὸς τὸν πλησίον ἐν παραθήκῃ, ἢ περὶ κοινωνίας, ἢ περὶ ἀρπαγῆς, ἢ

odorem habeat, qualis in spirituali qualitate scilicet esse potest. Vitæ igitur hilaritatem non habentis, et bono odore vacuæ figura est illa sine oleo ac thure similia : sed ipsa quoque in Christo ad hilaritatem transfertur, assumitque bonum odorem in fide, et offertur Deo per eum qui abstergit inquinatos, et eos qui in impuritates prolapsi sunt, abluit. « Capiet enim, » inquit, « pugillum sacerdos de similia, et imponet super altare holocaustorum Domino : » in Christo enim accessum habemus, ac per ipsum appropinquamus, qui inquinati sumus. Justificamur autem per fidem, et in odorem suavitatis offerimur Patri⁶³; cum spiritualis ille bonus odor non ipsi quidem simus, sed ipse Christus, qui in nobis est.

B

534 PALL. Verissime dictum.

CYR. Ad hæc, si qui Deum offenderint, et aliquid ex iis abstulerint quæ Deo sanctificata sunt, sive recusarint quod Deo polliciti sunt exsolvere, neque continuo obtulerint, ejusque rei negligentia ad culpam oblivionis pervenerit, rursus id crimen expiare docet. Sic namque scriptum est : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Anima quæ oblivione oblita fuerit, et peccaverit non sponte ab iis quæ sancta sunt Domino, feret pro delicto suo Domino arietem immaculatum ex ovibus pretio argenti sicclorum siclo sancto, pro eo quod peccavit, et quod peccavit a sanctis restituet illud, et quintam adjiciet super illud, et dabit illud sacerdoti, et sacerdos exorabit pro eo in ariete delicti, et remittetur ei⁶⁴. » Gravissimum enim crimen sane auferre aliquid de sanctificatis et in Dei gloriam dedicatis, æque culpandum est, nec leve crimen ducendum, quæ Deo promissa sint non persolvere : « Fili enim, » inquit, « si votum voveris Deo, ne differas reddere illud : melius est non vovisse, quam vovisse, et non reddere⁶⁵. » Psallit etiam beatus David : « Vovete, et reddite Domino Deo vestro⁶⁶. » Filii quoque Heli puniti sunt, quod e sanctis nonnihil subriperent, et quæ Dei erant, interverterent⁶⁷. Qua ratione igitur hoc quoque crimen remittetur, aut quomodo ex hujus culpæ laqueo quispiam exsolvere pedem, et liberari poterit? Primum quidem, si plus persolvat quam subripuit : Addet enim quintam, inquit; deinde si emptum arietem in sacrificium obtulerit. Id autem Christi figura est, quem Judæorum principes emerunt quodammodo triginta denariis, quos proditori discipulo numeraverunt. Igitur in Christo, criminum in Deum quoque commissorum sit remissio : ab iis quoque criminibus quæ in homines commissa sunt, eundem ipsum eripere, baud difficile est videre, si proximam, et quæ deinceps sequitur, legem recitaverimus. Ea sic habet : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Anima quæ peccaverit, et contemnens contempserit mandata Domini, et abnegaverit rem proximi in depo-

⁶³ Ephes. v, 2. ⁶⁴ Levit. v, 14-16. ⁶⁵ Eccle. v, 3, 4. ⁶⁶ Psal. lxxv, 12. ⁶⁷ I Reg. ii, 12 seqq.

alto vel de societate, vel de furto, aut fraudavit in aliquo proximum, vel invenit rem perditam, et mentitus de ea fuerit, et juraverit fraudulentè, de quolibet re, quacumque fecerit homo, ita ut peccet in ipsa; et erit cum peccaverit, **535** et deliquerit, et reddiderit factum quod rapuit, vel fraudem quam fraudavit, vel depositam quod creditum est ei, vel rem perditam quam invenit, ex omni re de qua jaravit fraudulentè; reddet ipsam sortem, et quintam adjiciet ei cujus est, ipsi reddet, quo die redargutus fuerit, et pro delicto suo feret Domino arietem ex ovibus immaculatum pretio in quod peccavit; et expiabit pro eo sacerdos coram Domino, et remittetur ei ex omnibus quæ fecit et peccavit in ipso ⁷¹. » Vides expiationis morem ac ritum æque in utroque crimine servari? Restituet enim, inquit, cum adjectione, et arietis oblatione. Neque solum crimina in Deum commissa, verum etiam in fratres, et generis communionem conjunctos expiare oportere, lex optime præcipit. In Christo autem non fit ex parte justificatio, sed perfecta potius macularum ablutio. Ideoque dicebat: « Amen, amen dico vobis, quia qui credit in me, habet vitam æternam, et in judicium non venit, sed transit de morte ad vitam ⁷². » Quod si judicium effugit, quisquis in fide justificationem adeptus est per Christum, omnino dicere necesse est eum a criminibus absolutum, nullumque genus accusationis adversus eum hominem valere censendum. « Deus est enim qui justificat; quis est qui condemnet ⁷³? » Igitur, si offensis fratribus facto satisfecerimus, illam in Christo justificationem paratissimam inveniemus. Sic Zachæus ille publicanus ad apostolatam vocatus, non modo se vocantem secularum pollicitus est, sed etiam quæcumque fraudasset, quadruplo redditorum: sic enim statuo, qui Christum in seipso per Spiritum inhabitantem suscepturi sint, eos prius oportere maculas abstergere, et eluere crimina, et ita splendidam, et a maculis puram illi suam animam exhibere; ut sine dubio divinus ille psalmorum Cantoricum ad præclaram hanc virtutem pervenisset, clamabat dicens: « Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo et psalmum dicam ⁷⁴. » Ut enim lanis, si puræ sint, tincturæ insident, sin ullæ sordium reliquiæ illis insint, illico facile inductus color amittitur, nec sedem in eis firmam habet: **536** ita Christi participatio in sanctas quidem et puras animas influit; in iis autem quæ secus habent, ne insidere quidem hærevere ullo modo potest: « Sanctus enim spiritus sapientiæ fugiet dolum, » ut scriptum est, « et non inhabitabit in corpore subdito peccatis ⁷⁵. » Igitur eos quos lesimus reconciliando, et fratrum offensiones benevolentis officiis minuendo, omnem a nobis culpam removebimus, Christianique remissionem consequemur.

PALL. Rectissime dicis.

⁷¹ Levit. vi, 1-7. ⁷² Joan. vi, 47; v, 24. ⁷³ Rom. viii, 34. ⁷⁴ Psal. lvi, 8. ⁷⁵ Sap. i, 4.

A ἡδίκησέ τι τὸν πλησίον, ἢ εὗρεν ἀπόλειαν, καὶ ψεύσῃται περὶ αὐτῆς, καὶ ὁμολογήσῃ ἀδικίας περὶ ἐνός ἀπὸ πάντων, ὧν ἐὼν ποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὥστε ἀμαρτανῆν ἐν τούτοις. Καὶ ἔσται ἡνίκα ἐὼν ἀμάρτη, καὶ πληρμελήσῃ, καὶ ἀποδώ τὸ ἄρπαγμα, ὃ ἤρπασεν, ἢ τὸ ἀδίκημα, ὃ ἡδίκησεν, ἢ τὴν παραθήκην, ἥτις παραστήθῃ αὐτῷ, ἢ τὴν ἀπόλειαν, ἣν εὗρεν ἀπὸ παντός πράγματος, οὗ ὤμωσε περὶ αὐτοῦ ἀδικῶς, καὶ ἀποτίσει αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, καὶ τὸ ἐπίπεμπτον προσθήσει ἐπ' αὐτό, τίνος ἔστιν, αὐτῷ ἀποδώσει ἢ ἡμέρᾳ ἐλεγχοῦ, καὶ τῆς πληρμελείας αὐτοῦ ὄσσει τῷ Κυρίῳ κρῖον ἀπὸ τῶν προβάτων ἁμῶν, τιμῆς, εἰς δὲ ἐπιλημμέλησε. Καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἔναντι Κυρίου, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ περὶ ἐνός ἀπὸ πάντων ὧν ἐποίησε καὶ ἐπιλημμέλησεν ἐν αὐτῷ. » Ὁρᾷς τῆς ἀποκαθάρσεως ἐν ἰσῷ τρέχοντα, καὶ πληρούμενον δι' ἁμφοῖν τὸν τρόπον; Ἐκτίσει γὰρ δὴ σὺν πλεονασμῷ, καὶ κρῖον προσηγορῆ· τὰ τε εἰς Θεὸν ἐγκλήματα, τὰ τε εἰς ἀδελφούς καὶ ὁμογενεῖς ἀποκρούεσθαι δεῖν ὁ νόμος εὖ μάλα διεκελεύετο. Μερικὴ δὲ οὐτα που δικαιοσύνη ἐν Χριστῷ, τελεία δὲ μᾶλλον τοῦ κατασπιλοῦν εὐαθέτος ἀνομιῆς· τογάρτοι καὶ ἔρασκεν· « Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβίβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. » Εἰ δὲ τὸ κρένεσθαι διαπέφυγεν, ὁ τὴν ἐν πίστει δικαιοσύνην εἰσποιητὴν ἔχων διὰ Χριστοῦ, πᾶσα πως ἀνάγκη λέγειν ὡς διέδρα τὰ ἐγκλήματα· καὶ τρόπος αἰτιαμάτων ἰσχύσειεν ἂν οὐδεὶς, κατὰ γε τοιοῦτα, φημί. « Θεὸς γὰρ ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων; » Οὐκοῦν τοῖς λαλοῦσιν οὖν ἀδελφῶν, διὰ πραγμάτων ἀπολογούμενοι, τὴν ἐν Χριστῷ δικαιοσύνην ἐτοιμοτάτην εὐρήσομεν. Ὁθῶ καὶ Ζαχαρίας ὁ τελώνης κεκλημένος εἰς ἀποστολὴν, οὐκ ὡς ἔβηται μόνον τῷ κεληράτῃ καταπηγῆλλετο, ἀλλὰ καὶ πάντα ὅσα ἐν ἡδίκησεν ἀποδώσει ἐν τετραπλῷ. Κρῖναι γὰρ οἶμαι τοὺς μέλλοντας ἐν γε δὴ σφίσι αὐτοῖς ἐνοικον διὰ τοῦ Πνεύματος κωιτεῖσθαι Χριστῶν, προσηγορίζεσθαι βύπους, καὶ προσηγορῆσαι ἐγκλήματα, λαμπρῶν δὲ οὕτω καὶ ἀκηλίδωτον ἀποφαίνειν αὐτῷ τὴν ἰδίαν ψυχὴν, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Μελψόδος ἐν καλῷ τῆς τοιαύτης ἀρετῆς γεγωνώς, ἀναφώνει λέγων· « Ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ὦ Θεὸς, ἐτοίμη ἡ καρδία μου, ἔσομαι καὶ ψαλῶ. » Ὅπερ γὰρ καθαροῖς μὲν οὖσι τοῖς ἐπίτοις ἐνιζάνουσι αἱ βαφαῖ, εἰ δὲ βύπου τι μέτεται λεβήτων, εὐαπέδλητον εὐθὺς τὸ εἰσπικρῆμενον, καὶ ἀσφαλῆ τὴν ἔδραν οὐκ ἔχον ἐν αὐτοῖς· οὕτω καὶ ἡ Χριστοῦ μέθεξις, ταῖς μὲν ἀγίας καὶ καθαροῖς εἰσδύεται ψυχαῖς, ταῖς δὲ μὴ οὕτως ἔχούσαις, οὐδ' ἐν ὄλω ἐνιζήσασιν· « Ἄγιον γὰρ πνεῦμα σοφίας φερέσται δόλον, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, « καὶ οὐ κατακρίσει ἐν σῶματι κατάχρησιν ἁμαρτίας. » Οὕτωςον θεραπεύοντες τοὺς ἡδίκημένους, καὶ τοῖς εἰς φίλων κατορθώμασι τὰς τῶν ἀδελφῶν ἀποκείραντες λύπας, αἰτίας ἑαυτοῦς ἀπάσης ἀπαλλάξομεν, καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κερδανούμεν ἀρετήν.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα ἔφης.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ τούτοις καὶ ἑτέροις ἐνοουῶν ἐπι-
συνάγοντες τρόποις, τὰ τε ἐκ μολυσμῶν ἐγκλήματα,
καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστῳ θεοσεπισημένα πρὸς ἀποκάθαρσιν
ἐξηγήμεθα;

ΠΑΛΛ. Ἦνυ μὲν οὖν, ἀμφιλαφεστέραν γὰρ οὕτω
τὴν ὕψην ἐξεργάσαιε ἂν ἤμιν ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς: « Καὶ
ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀδάησον τοῖς
υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς παρ-
εμβολῆς πάντα λεπρὸν, καὶ πάντα γονοφρύη, καὶ
πάντα ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ, ἀπὸ ἀρσενικοῦ ἕως
θηλυκοῦ, ἐξαποστειλᾶτε ἔξω τῆς παρεμβολῆς, καὶ
οὐ μὴ μιν αὐτοῖς τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, ἐν οἷς ἐγὼ
καταγινομαι ἐν αὐτοῖς. » Ὅτι μὲν οὖν τοῖς ἐξ ἀνάγκης
καὶ ἀβουλήτως συμβαίνουσιν, οὐκ ἂν, οἶμαι, ἐξεί-
κειν εἰκότως ἐπιτιμῶν ὁ νόμος ἡμῖν, ἐν τούτοις, ἢ
παντί τῳ σαφές· κολάζεται γὰρ ἀπὸ ὅτου, τὸ σώμα-
τος πάθος, καὶ τὴν ἐκ νόμου καταβάρησιν ὅπως ἂν
ἔχοι δικαίαν, ὁ σαρκικαῖς ἀβρωστίας περιτρεπῶν;
σοφὸν οὖν ἄρα καὶ ἀναγκαῖον εἰς εἰκόνα καὶ τύπον
τῶν ἐν ψυχαῖς νοσημάτων, δέχεσθαι τὰ σωματικά.
Εἴη γὰρ ἂν οὕτω πνευματικὸς ὁ νόμος, καὶ ψῆφος
ὅσα τὰ ἐφ' ἑκάστῳ παρὰ Θεοῦ κατὰ καιροῦ κερησι-
μωμένα, οὐχὶ τοὺς ἀνεθελήτους ἀναλόντας νόμοις,
ταῖς δικαῖς ὑπάγοντα, ἀλλ' οἷς ὁ τοῦ πλημμελήσαι
λόγος, ὅσῳ ἂν ἔχοι τὴν ἐπιπληξίν.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖγε δὴ φῆς.

ΚΥΡ. Ἀποπέμπεσθαι μὲν οὖν τῆς παρεμβολῆς
προσέταχε λεπρὸν, ἰσχυροτάτη δὲ λίαν ἐπ' αὐτῷ
ποιεῖται τὴν βέσανον, καὶ δοκιμάζεσθαι δεῖν ἐπι-
πάττει τὴν νόσον, οὕτω λέγων· « Καὶ ἐλάλησε Κύ-
ριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν, λέγων· Ἀνθρώπων ἐάν
τινι γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ οὐλῆ σημασίας
τηλαυγῆς, καὶ γένηται ἐν δέρματι χρωτὸς αὐτοῦ
ἀφή λέπρας, ἀχθήσεται πρὸς Ἀαρὼν τὸν ἱερέα, ἢ
ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῶν ἱερέων· καὶ ἔφεται ὁ ἱερεὺς
τὴν ἀφήν ἐν δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ ἡ θριξὶς
ἐν τῇ ἀφῇ μεταβάλλῃ λευκῇ, καὶ ἡ ὕψις τῆς ἀφῆς
ταπεινὴ ἀπὸ δέρματος τοῦ χρωτὸς, ἀφή λέπρας ἐστὶ,
καὶ ἔφεται ὁ ἱερεὺς, καὶ μιν αὐτόν. Ἐάν δὲ καὶ
τηλαυγῆς λευκῆ ἢ ἐν τῷ δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ,
καὶ ταπεινὴ μὴ ἢ ἡ ὕψις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ δέρματος,
καὶ ἡ θριξὶς αὐτοῦ οὐ μετέβαλε τρίχα λευκῆν, αὕτη
δὲ ἐστὶν ἀμαυρὰ, καὶ ἀφοριεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφήν
ἐπὶ τὰς ἡμέρας· καὶ ἔφεται ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφήν τῇ
ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀφή μένει ἐναντίον
αὐτοῦ, οὐ μετέπεσεν ἡ ἀφή ἐν τῷ δέρματι, καὶ ἀφο-
ριεῖ αὐτόν ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὰς ἡμέρας τὸ δεύτερον, καὶ
ἔφεται ὁ ἱερεὺς αὐτόν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ τὸ δεύ-
τερον. Καὶ ἰδοὺ ἀμαυρὰ ἡ ἀφή, οὐ μετέπεσεν ἡ ἀφή
ἐν τῷ δέρματι, καὶ καθαρῶς αὐτόν ὁ ἱερεὺς· σημασία
γὰρ ἐστὶ. Καὶ πλυνόμενος τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καθαρ-
ὸς ἐστὶ. Ἐάν δὲ μεταβαλοῦσα μεταπίση ἡ σημασία
ἐν τῷ δέρματι, μετὰ τὸ ἰδεῖν αὐτόν τὸν ἱερέα τοῦ
καθαρίσαι αὐτόν, καὶ ὀφθήσεται τὸ δεύτερον τῷ
ἱερεῖ, καὶ ἔφεται αὐτόν ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ μετέπεσεν
ἡ σημασία ἐν τῷ δέρματι, καὶ μιν αὐτόν ὁ ἱερεὺς·

CYR. Visne igitur ut ad ea quæ dicta sunt alias
quoque intelligentiæ formas colligamus, et vitia ex
variis inquinamentis existentia, et quæ pro cujus-
que expiatione lege sancita sint, exponamus?

PALL. Maxime quidem vehim: ita enim hæc de
re disputatio copiosiore nobis utilitatem afferet.

CYR. Scriptum est igitur in Numeris: « Et locu-
tus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis
Israel, et emittant de castris omnem leprosum, et
omnem seminifium, et omnem immundum in
anima, a masculo usque ad feminam emittite extra
castra, et non inquinabunt castra sua, in quibus
ego versor in eis⁷¹. » Non videri igitur consenta-
neum, ea quæ invitis necessitate cogente accidunt,
legem in his verbis vitio nobis dare, id cuius per-
spicuum est: quæ enim causa est ut corporis mor-
bus puniatur, quæve æquitas postulat ut qui in
carnis infirmitate incidit, lege damnetur? Sa-
pienter igitur ac necessario ejusmodi corporis vitia
ut animi morborum figuræ atque imagines accipiun-
tur: ita enim lex erit spiritualis, ac juste decreta
erunt quæ de unoquoque horum a Deo pro tem-
porum ratione sancita sunt, si non eos qui involti
in morbos inciderunt, pœnis subjiciant, sed eos puni-
ant quibus pro delictorum ratione justa castiga-
tio inferitur.

PALL. Præclare sane.

CYR. Emitti igitur leprosum e castris mandat,
subtilissimamque de eo inquisitionem haberi, eum-
que morbum exquiri jubet his verbis: « Et locutus
est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens: Homini
si cui fuerit in cute corporis sui cicatrix signi lu-
cida, et fuerit in cute corporis ejus tactus lepræ,
veniet ad Aaron sacerdotem, vel unum ex filiis
ejus sacerdotibus; et videbit sacerdos tactum in
cute corporis ejus, 537 et pilus in tactu mutatus
fuerit in album, et aspectus tactus humilis a cute
corporis ejus, tactus lepræ est: et videbit sacer-
dos, et inquinabit eum. Si autem lucidus albus erit
in cute corporis ejus, et humilis non sit aspectus
ejus a cute, et pilus ejus non mutatus est in pilum
album, ipse autem est obscurus, segregabit sacer-
dos tactum septem diebus: et videbit sacerdos ta-
ctum die septimo, et ecce tactus manet coram ipso,
non mutatus est tactus in cute, et segregabit eum
sacerdos septem diebus secundo, et videbit eum
sacerdos septimo die secundo, et ecce obscurus est
tactus, non est conversus tactus in cute; et munda-
bit eum sacerdos (signum enim est); et ablutis vesti-
bus suis, mundus erit. Si autem conversa mutata
fuerit significatio in cute, posteaquam vidit eum
sacerdos, ut mundaret ipsum, et visus fuerit denuo a
sacerdote, et viderit eum sacerdos, et ecce mutata
est significatio in cute, et coinquinabit eum sacer-
dos: lepra est⁷². » Subtilitas quædam in his ver-
bis inest, Palladi, nec facile horum verborum signifi-
ficatio percipi potest; necessarium vero arbitror,

⁷¹ Num. v, 1-5. ⁷² Levit. xiii, 1-8.

sensum in pauca conferendo, exponere quid lex velit significare : prius autem explicabo ejus morbi differentiam. Lepra igitur in hominum corporibus gravissimus est morbus, et qui difficillime curetur, et edax : fit autem ex eo quod caro emoritur ; excavatur enim ulcus illico absumpta cute, et in profundum desidente, quod malum illud semper ad inferiores partes serpat : ex quo, ut opinor, fit ut pilus, qui in illis partibus exoritur, languescens exalbescat, ac veluti stirps una cum subjecta terra corrumpatur. Lepra igitur ejusmodi morbus est. Albor rursus infirmitas est carnis, lepræ persimilis, nisi quod malum illud non in profundum agit, neque morbi sensum in intimas partes mittit, sed innatat quodammodo, et vix pullulat in summo corpore, neque mutat pilum in album colorem, neque tam late funditur ut reprimi nequeat, sed levibus admodum remediis adhibitis, facile coercetur, et ad integram valetudinem caro illa pullulans revertitur. Lepra igitur mors carnis manifesta est : at albor suspicionem habet lepræ, non tamen etiam idem plane quod lepra atque mortificatio. 538 Lex itaque leprosum immundum esse decernit, utpote cujus caro jam sit emortua ; immunem vero ab eo vitio judicat eum qui ex albugine laborat, quod in suspicionem quidem venerit lepræ, non etiam leprosus sit. Itaque ait : Si fuerit cicatrix signi, et tactus lepræ, et depressior aspectus cutis, atque etiam pili in album colorem demutatio, quod videlicet cum subjecta carne simul intereat, lepra jam prorsus est ; mortificatio namque illa in profundum serpit. Quod si fuerit albor significationis, sine ulla depressione cutis, aut pili in album colorem conversione, id a sacerdote probetur, inquit, et segregetur secundo : nihil enim mirum si illa dierum dilatio cum probaret morbum, tandem exquirentibus rei veritatem indicatura esset : pilus enim alterum colorem suscipit, cute depressa, et albor in lepram transivit. Ubi vero horum nihil acciderit : « Absolvatur, » inquit, « a culpa : » non enim lepra ille morbus est, sed lepræ similis, et admodum vicinus, id est, albor. Ratio igitur, quæ ad manum erat, reique ipsius declaratio satis exposita est. Age igitur, jam spiritualia dicamus, et ad animum ac mentem pertinentes ac latentes intelligentias aggrediamur.

λευκή. Ὁ μὲν οὖν ἐν προχείρῳ λόγος, καὶ ἡ τοῦ αἵματος διασάφης ἀποκρῶσαν ἔχει τὴν παροῦσαν εἰς νοῦν τε καὶ κεκρυμμένων ἐννοϊῶν ἀπώμειθα.

PALL. Præclarum id erit sane atque utilissimum.

CYR. Nobis igitur, qui in Christo vivificamur, vivificatione, inquam, spirituali, a mortuis operibus est recedendum, et quam longissime abeundum : ea sunt autem, ut opinor, per quæ efficitur ut moriatur anima, et mens exstinguatur, dum ad ea quæ carnis ac mundi sunt, effrenate feruntur. Nam, si verum est, qui in carne seminat, eum ex carne metere corruptionem ⁷⁴, et qui secundum

λέπρα ἐστίν. ἡ Ἰσχυρομυθία μὲν οὖν τὸ χρῆμά ἐστιν, ὡς Παλλάδιος, καὶ οὐχ ἔτοιμος ἐλεῖν ὁ ἐπὶ τοιαύτῳ λόγος. Ἀναγκαῖον δὲ οἶμαι συνενεγκόντα τὸν νοῦν, ὡς ἐν ὀλίγοις εἰπεῖν, τὸ τί ἂν βούλοιο δηλοῦν ὁ νόμος. Προεξηγήσομαι δὲ τῆς τοῦ πάθους τὴν διαφοράν. Λέπρα μὲν οὖν τοῖς ἀνθρωπίνους σώμασι παγγάλεπόν ἐστι πάθος, καὶ δυσδιάφυκτον καὶ βεβρόν· συμβαίνει δὲ κατὰ νέκρωσιν. Κοιλιανεται μὲν γὰρ τὸ τραῦμα εὐθύς, δαπανωμένου τοῦ δέρματος, καὶ εἰς βάθος αἰὲ συνιζάνοντος· ἄτε δὴ, καὶ διεκπόσεως αἰὲ πρὸς τὸ κάτω τῆς φθορᾶς. Ὅθεν τοι, καθάπερ ἐγώμμαι, καὶ ἡ θριξ ἐπανοῦσα τοῖς τόποις μαραινόμενῃ, καταλευκαίνεται, καὶ οἰσεί τι φυτὸν τῇ ὑποκειμένῃ συγκαταφθεῖρεται γῆ. Λέπρα μὲν οὖν τὸ ταῖνδε πάθος. Λεύκη δὲ πάλιν, ἀρρώστημα σαρκικὸν τῇ λέπρᾳ προσεικὸς, κλῆν οὐκ ἐνίησι τὸ λυτοῦν εἰς βάθος, οὔτε μὴν εἰσπέμπει τοῖς ἔσω τῆς νόσου τὴν αἰσθησιν, ἐπινήχεται δὲ ὡς περ ἀκρωτῆ, καὶ μάλιστ ἐπανοῦσα τῷ σώματι, καὶ οὐδὲ τρίχα μεθίστησιν εἰς τὸ λευκόν, οὔτε μὴν ἀκαθέκτως εὐρύνεται, ἀλλ' ὀλίγοις κομῶδῃ τοῖς ἐπικουρήμασιν εὐκόλως ἀνασειράζεται, καὶ ὑπονοστέει πρὸς ὑγιᾶς ἢ ἐπανοῦσα σάρξ. Οὐκοῦν ἢ μὲν λέπρα, νέκρωσις ὁμοιογυμμένη, ἐν ὑποφθίαις δὲ πῶς τῆς λέπρας ἢ λεύκης, οὐ μὴν ἔτι καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ἀλήθειαν, λέπρα καὶ νέκρωσις. Καταψηφίζεται τοῖνυν ὁ νόμος τοῦ λεπρωτοῦ τὸ ἀκάθαρτον, ὡς ἤδη παθόντος τὴν νέκρωσιν. Ἀνίησι δὲ τοῦ ἐγκλήματος, τὸν λεύκην ἡρρώστηκῶτα, ὡς ἐν ὑποφθίαις μὲν γεγονότα τοῦ λεπρωτοῦ, ὁ μὴν ἔτι καὶ λελεπρωμένον. Τοιγάρτοι, φησὶν, εἰ γένοιτο οὐλή σημασίας, καὶ ἀφῆ λέπρας, καὶ κοιλοτέρα ἢ ἕξις τοῦ δέρματος, καὶ μὴν καὶ τριχὸς εἰς λευκότητα μεταβολῆ, συναποθνησκούσης τῆς αἰματικῆς ὑποκειμένης σαρκί, λέπρα δὴ πάντως ἔσται. Ἔρπει γὰρ εἰς βάθος ἢ νέκρωσις. Εἰ δὲ δὴ γένοιτό τις λεύκη σημασίας, δίχα κοιλοτήτος τῆς ἐν δέρματι, καὶ τριχὸς εἰς λευκότητα μεταβολῆς, δοκιμαζέσθω, φησὶ, παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ ἀφοριζέσθω δεύτερον τὸ ἀπεικὸς γὰρ οὐδὲν, ὡς καὶ αὐτῆ τῶν ἡμερῶν ἢ παράτασις, τὸ ἀρρώστημα βασανίζουσα, παραδειξίειν ἂν ἔσθ' ὅσα τοῖς ἐρευνῶσι τὸ ἀκριβές. Ἡ μὲν γὰρ θριξ ὑπομένει τὸ ἑτερόφρονον, κοιλιανόμενον τοῦ δέρματος, μετακεχώρηκε δὲ πρὸς λέπραν ἢ λεύκην. Οὐδενὸς δὲ τούτων γεγονότος, ἢ Ἀνεῖσθω, φησὶ, τῆς αἰτίας. ἢ Οὐ γὰρ τοι λέπρα τὸ πάθος, ἀλλὰ τὸ λέπρᾳ προσεικὸς, καὶ ἀγχοῦ δὴ μάλα, τοῦτ' ἐστίν, ἢ

πράγματος διασάφης ἀποκρῶσαν ἔχει τὴν παροῦσαν εἰς νοῦν τε καὶ κεκρυμμένων ἐννοϊῶν ἀπώμειθα.

ΠΑΛΛ. Ὡς καλὸν τὸ χρῆμα καὶ ὄνησιφόρον.

ΚΥΡ. Χρὴ τοῖνυν ἡμᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ ζωοποιωμένους, ζωοποίησιν δὲ φημι τὴν πνευματικὴν, κερῶν ἔργων ἀποφοιτῆν, καὶ ὡς ἀπώμειθα χωρεῖν, εἶεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ, τὰ δι' ὧν ἂν γένοιτο κατανεκροῦσθαι ψυχὴν, καὶ ἀποφύγεσθαι νοῦν, ἀχαλῆως ἐκνευκῶτα πρὸς τὰ σαρκίως τε καὶ κόσμου. Εἰ γὰρ ἐστὶν ἀληθές, ὡς ὁ εἰς τὴν σάρκα στείρων, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· καὶ οἱ κατὰ σάρκα ζῶντες

⁷⁴ Galat. vi, 8.

Θεῶ ἀρέσαι οὐ δύνανται, ὅτι δὲ καὶ τεθνήσκοντα: πῶς ἂν εἴη λοιπὸν ἢ πῶθεν ἀμφιλογον; Νεκρὸς οὖν ἄρα, καὶ τοῖς τῆς νεκρότητος ἔργοις ἐνισχημένος, ὁ ψυχὴν τε καὶ νοῦν ἐκμεμολυσμένος, καὶ μὴν καὶ φραζόμενος ἀνάπλευς κοσμικῆς. Καὶ νοστήν ἀληθῶς, εἴπερ ἂν εἰλοῖτο τις τὴν τοιάνδε λέπραν εἰπεῖν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος. Ἀκάθαρτος οὖν ὁ τοιοῦτος ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Χριστοῦ. « Καταμιανεῖ γὰρ αὐτὸν, » φησὶν, « ὁ ἱερεὺς. » Ἀκούσεται γὰρ ἐπὶ τοῦ θεοῦ βήματος, τοῖς ἄγαν φιλαμαρτήμοσιν ἐναριθμῶσιν « Πορεύετε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. » Λεύκη γε μὴν καὶ οὐλῆ σημάσιος παρεικαστῶν τοῦ ἐν ψυχῆς ταῖς ἐπιθυμίαις κειμένους ἐστὶ, καὶ οὐπω πρὸς ἔργον ἤκοντος λογισμοῦ. Ἡ οὐλὴ δὲ φῆς ὑπάρχειν ἀληθῆς, ὡς προαναθροῦσιν ἐν ἡμῖν καὶ οἶονε προανίσχουσι τῶν ἀποτελεσμάτων αἱ ἡδοναὶ καὶ λογισμοί, καλοῦντες ἐπὶ τῶν διαβεβλημένων ἐκ νόμου;

ΠΑΛΛ. Φημί· μεμνήσομαι γὰρ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ λέγοντος· « Πρὸ τοῦ με ταπεινωθῆναι, ἐγὼ ἐπλημμέλησα. »

ΚΥΡ. Ὁρθότατα ἐφης· πρὸ γὰρ τοῦ τῶν ἀποτελεσμάτων, γίνεται δὴ πάντως ἐν πλημμελείαις ὁ νοῦς, προωδινήσας τὴν ἡδονὴν, πλὴν ἐν μόναις ἐστὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀμαρτίας κειμένης, ἔστηκεν ἐν μεταίχμιῳ, πρὸς ἀμφω βλέπων ὁ νοῦς· καὶ ἐλευθέραν ἔχων ἐφ' ὅπερ ἂν εἰλοῖτο τὴν ῥοπήν, καὶ πεπονηὸς οὐπω τὴν νέκρωσιν, ἀγχοῦ δὲ δὴ σφόδρα γεγονῶς τοῦ κακοῦ, καὶ ἐν ὧδισιν ἔχων τὸ πάθος. Τοιοῦτον τι σαφῶς καὶ ὁ τοῦ Σωτῆρος ἡμῖν ὑπεφώνησε μαθητῆς. « Μηδεὶς γὰρ, » φησὶ, « πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι Ἀπὸ Θεοῦ πειράζομαι. Ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστὶ κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. Ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελαχόμενος καὶ δελεάζομενος. Εἴτα ἢ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίθει ἀμαρτίαν. Ἡ δὲ ἀμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκτείνει θάνατον. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Οὐκ οἶον τὸ ἐκτεθῆναι τυχόν, ὡς ἐν λέπρᾳ, φημὶ τῇ νοσητῇ, καὶ ὡς ἐν πάθει τῷ κατὰ νέκρωσιν τὴν ἐξ ἀμαρτίας, οὐκ ἐν μόναις ἂν γένοιτο ταῖς ἐπιθυμίαις, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐκβάσει τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ ἔως μὲν ἐστὶν ἐν ὧδισιν ἐστὶ τοῦ νοῦ τὸ κακόν, οὐπω νέκρωσις, οὐπω θάνατος, οὐ γὰρ πᾶσα ἀμαρτία πρὸς θάνατον, ὡς ὁ τοῦ Σωτῆρος εἶρηκε μαθητῆς, ἀλλ' ἐν ὑποψίαις ἐστὶ τοῦ παθεῖν τὰ νεκρῶν εἰδῶτα. Ἐν δοκῆσει δὲ πως ἢ ἀγχοῦ τῆς λέπρας, τὴν λεύκην ἐλέγομεν. Ὁψεται, φησὶν, ὁ ἱερεὺς, τὸν τῷ πάθει κίτρονον, φημὶ δὲ τῇ λεύκῃ, καὶ εἰ μὲν ὀφῶτο μὴ μεταβάλλουσα πρὸς λέπραν, οὐ καταμιανεῖ αὐτὸν, ἀφοριεὶ δὲ μᾶλλον· οὐ γὰρ ἀνεπίπληκτον παρὰ Θεῶ, κἄν γοῦν ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἀγχοῦ γενέσθαι τοῦ κακοῦ. Εἰ δὲ παραιτοῖτο, φησὶ, τὸ πάθος τὴν μεταβολὴν, οὐκ εἰς τὸ χεῖρον ἐκνενευκός, καθαρὸς ἐστω, φησὶν. Ἄριστον δὲ οὖν καὶ σωτήριον ἀληθῶς τὸ, παραιτεῖσθαι τὴν νέκρωσιν, τὴν ὡς ἐν ἔργοις φημὶ,

A carnem vivunt, Deo placere non posse ⁷⁶; quomodo aut undenam poterit ambigi quin mox morituri sint? Mortuus est igitur, et operibus mortuis obstrictus tenetur is. cujus et anima et mens inquinata est, et mundanæ nequitiae plena. Hanc spiritualem lepram, si quis appellare velit, minime a vero aberrabit: immundus est ejusmodi homo in oculis Christi. « Contaminabit enim, » inquit, « eum sacerdos; » in eorum namque numero positus, quibus peccata admodum placuerunt, ad divinum illud tribunal constitutus audiet: « Discedite a me, operarii iniquitatis; **539** nescio vos ⁷⁶. » Cum albore autem et cicatrice significationis illi sunt conferendi, qui in solis adhuc concupiscentiis manent, necdum ad cogitationis opus pervenerunt. An verum esse non putas, prius quam ad ipsa opera perveniatur, in nobis existere et tanquam exoriri libidines atque cogitationes quæ nos ad ea quæ lege damnata sunt, impellunt?

PALL. Fateor equidem; memini enim beati David dicentis: « Priusquam humiliarer, ego deliqui ⁷⁷. »

CYR. Rectissime ais: nam ante opera animus omnino in delictis versatur, concepta voluptate; tamen, dum adhuc in sola concupiscentia peccatum situm est, in medio stat mens in utramque partem spectans, liberamque facultatem habens eo inclinandi quo libitum fuerit; neque dum emortua est, sed proxime ad interitum accedit, et malum illud parturit. Ejusmodi quidpiam ille quoque. Salvatoris nostri discipulus perspicue monuit: « Nemo, » inquit, « cum tentatur, dicat quod A Deo tentor; Deus enim intentator malorum est: ipse vero neminem tentat. Unusquisque autem tentatur a propria concupiscentia attractus et illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem ⁷⁸. »

PALL. Ita est.

CYR. Mors igitur illa, nempe spiritualis lepræ ac mortificationis, ex peccato provenientis, non in solis concupiscentiis existit, sed in fine atque exitu operum, et quoad mens hoc malum adhuc parturit, nondum mortificatio, nondum mors: non enim omne peccatum ad mortem est, ut Christi discipulus dixit ⁷⁹; sed adhuc suspicione laborat ejus morbi qui mortem afferre solet. Alborem vero videri lepram aut lepræ proximum dicebamus. Considerabit, inquit, sacerdos, eum qui hoc morbo laborat, albore, inquam, et, si quidem videatur non mutari in lepram, non contaminabit eum, sed segregabit potius; neque enim apud Deum reprehensione vacat, vel concupiscentia certe ad malum propius accedere. Sin morbus ille non fuerit mutatus, neque in pejus declinaverit, mundus esto, inquit. Optimum igitur est et plane salutare mortificationem vitare, eam nempe quæ in factis est, et

⁷⁶ Rom. viii, 8. ⁷⁶ Luc. xiii, 27. ⁷⁷ Psal. cxviii, 67. ⁷⁸ Jac. i, 13-15. ⁷⁹ I Joan. v, 16.

ipsis jam operibus mentem extinguit. 540 Deinde illud quoque sapientis est, omni studio eniti ut perversas etiam affectiones declinemus, etiamsi ex sola adhuc concupiscentia accidere videantur: id enim, ut opinor, est a lepra et albore alienum esse. Scis enim nostra omnia diligentissime inspicere illum Emmanuel, magnum illum Pontificem nostrum, utpote qui sit secundum naturam Deus, et eos quidem qui ab improbitate abluti sunt, admittere; rejicere contra de castris sanctorum, si quos inquinatos aspexerit.

PALL. Verissima expositio.

CYR. « Sancti enim eritis, » inquit, « quia ego sanctus sum ⁶⁰. » Animadvertite porro dicere Scripturam, qui ab eo morbo liberatus esset, eum, posteaquam ablisset vestimenta sua, mundum fore, quia in se lex purgationem illam per aquam prædicat, nobisque tanquam in figuris corporeo sensu percepti sancti baptismatis mysterium describit.

PALL. Intellego.

CYR. Jam vero vide, Palladi, summam attentissimamque legis diligentiam; transfert enim in partem contrariam cogitationes nostras, et omnibus viis demonstrat quod utilitatem afferre possit.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Aut enim denuo: « Et tactus lepræ si fuerit in homine, venit ad sacerdotem, et videbit sacerdos; et ecce cicatrix alba in cute, et illa mutavit pilum album, et a sano carnis vivæ in cicatrice; lepra veterascens est in cute corporis ejus. Et contaminabit eum sacerdos, et segregabit eum, quia immundus est. Si vero efflorescens effloruit lepra in cute corporis sui, et texerit lepra omnem cutem tactus a capite usque ad pedes ejus, juxta omnem aspectum sacerdotis, et videbit sacerdos, et ecce texit lepra omnem cutem corporis ejus, et mundabit sacerdos ejus tactum, quia totum conversum est in album, et mundus est. Et quacunque die visa fuerit in eo caro viva, contaminabitur; et videbit sacerdos colorem vivum, et contaminabit eum: color vivus, quia immundus est: lepra est. Si vero restitutus fuerit color sanus, et conversus fuerit albus, et veniet ad sacerdotem, et videbit sacerdos, et ecce conversus est tactus in album, et mundabit sacerdos tactum, et mundus est ⁶¹. »

PALL. Equanam ratio contrariæ reciprocationis in hac re certe a nobis potest intelligi?

CYR. 541 Quid? non intelligis nos lepram esse asseruisse illam ex parte in viva carne mortificationem, et qui eo morbo teneretur, eum tanquam immundum festi?

PALL. Intellego.

CYR. Vide igitur id nobis vicissim in contrarium verti. Si enim, inquit, fuerit totus per totum leprosus, et illa mortificatione ita tenetur ut nihil sani habeat, ita tamen contaminationis crimine abso-

καὶ αὐτοῖς ἦδη πως τοῖς ἀποτελέσμασι τὸν νοῦν ἀποφύουσαν. Σοφὸν δὲ πρὸς τοῦτω, τὸ ἀπονεύειν εὖ μάλα περᾶσθαι τὰ πάθη, καὶ εἰ ἐν ψυχαῖς ἔτι ταῖς ἐπιθυμίαις ὀρῆτο συμβαίνοντά· τούτῳ γάρ, οἶμαι, ἔστι τὸ λέπρας αὐτῆς καὶ λεύκης ἀποφοιτᾶν. Διευθύνου γὰρ οὗτοι κλειστής ὄσης τὰ καθ' ἡμᾶς ἐποκτείας ἀξιοὶ θεοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Ἐμμανουὴλ, ὁ μέγας ἡμῶν Ἀρχιερεὺς, καὶ προσίεται μὲν τὸ φαῦλον ἐκνευμένους, ἐκπέμπει δὲ δὴ τῆς τῶν ἁγίων παρεμβολῆς, εἰ κατάθεψτο μεμολυσμένους.

ΠΑΛΛ. Ἀλλ' οὗτος ὁ λόγος.

ΚΥΡ. « Ἄγιοι γὰρ ἔσεσθε, » φησὶν, « ἐπεὶ ἐγὼ ἁγίος εἰμι. » Ἐπιτήρει δὲ, ὅτι κλυνόμενον τὰ ἱμάτια τὴν τῆς αἰτίας ἀπὸ πηλαγμένων, καθαρὸν ἔσομαι φησὶ, τῆ δι' ὕδατος καθάρσιν προαναφωνῶν ὁ νόμος, καὶ ὡς ἐν τύποις ἡμῶν τοῖς ἐν αἰσθηταῖς σωματικῇ, τὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καταγράφων μυστήριον.

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Θεὰ δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, τὸ πάλιν ἰανέναντες τοῦ νόμου. Μετατάττει γὰρ ὡσπερ τὰς ἐννοίας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἐναντίως ἔχον, καὶ τὸ ταλοῦν εἰς ὅνησιν διὰ παντὸς ὡσπερ ὑποφαίνει τρόπον.

ΠΑΛΛ. Πῶς δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἐφη γὰρ πάλιν· « Καὶ ἀφ' ἑλέπρας, ἐὰν γένηται ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ἤξει πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ θύεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ σὺλὴ λευκὴ ἐν τῷ δέρματι, καὶ αὕτη μετέβαλε τρίχα λευκὴν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς σαρκὸς τῆς ζωσῆς ἐν τῇ σὺλῃ, λέπρα παλαιουμένη ἔστιν ἐν τῷ δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ μανεῖ αὐτὸν ὁ ἱερεὺς, καὶ ἀφοριεῖ αὐτόν, ὅτι ἀκάθαρτος ἔστιν. Ἐὰν δὲ ἀνεθύσῃ ἐξ ἀνθήσῃ λέπρα ἐν τῷ δέρματι τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ καλύψῃ ἡ λέπρα πᾶν τὸ δέρμα τῆς ἀφῆς ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν αὐτοῦ, καθ' ὅλην τὴν ἄσπιν τοῦ ἱερέως, καὶ θύεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ ἐκάλυψεν ἡ λέπρα πᾶν τὸ δέρμα τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, καὶ καθαρῖε αὐτόν ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφῆν, ὅτι πᾶν μετέβαλε λευκὸν, καὶ καθαρὸς ἔστι. Καὶ ἢ ἂν ἡμέρᾳ ὀφθῇ ἐν αὐτῷ χρῶς ζῶν, μιανθήσεται· καὶ θύεται ὁ ἱερεὺς τὸν χρωτὸς τὸν ὕγιον, καὶ μανεῖ αὐτόν. Ὁ χρῶς ὁ ὕγιος, ἀκάθαρτος ἔστι· λέπρα ἔστιν. Ἐὰν δὲ ἀποκαταστῇ ὁ χρῶς ὁ ὕγιος, καὶ μεταβάλλῃ λευκὴ, καὶ ἐλεύσεται πρὸς τὸν ἱερέα· καὶ θύεται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ μετέβαλεν ἡ ἀφῆ εἰς τὸ λευκόν, καὶ καθαρῖε ὁ ἱερεὺς τὴν ἀφῆν, καὶ καθαρὸς ἔστι. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν νοήτο πρὸς ἡμῶν ἐν γε τούτῳ τῆς ἀντιστροφῆς ὁ τρόπος;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ συνίης ὅτι λέπραν μὲν εἶναι δεσβαδιούμεθα, τὴν ἐκ μέρους νέκρωσιν ἐν ζωσῇ σαρκί, καὶ ἀπόβλητος ἦν ὁ τῆ νόσῳ κάτοχος, ὡς μεμολυσμένος;

ΠΑΛΛ. Συνίημι.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ οὖν, ὅτι περιτρέπεται πως ἡμῶν τὸ χρῆμα δὴ πάλιν εἰς τὸ ἐναντίως ἔχον. Εἰ γὰρ δὴ γένοιτο, φησὶν, ἄλλος οὐδὲν λεπρῶς, καὶ νεκρῶσται κάτοχος, οὐδὲν ἔχων ὕγιος, ἀνεψῶν δὴ τότε τῶν εἰς

⁶⁰ Levit. xix, 2. ⁶¹ Levit. xiii, 8-17.

μολυσμῶν ἐγκλημάτων, καθαρὸς ἐστι. Χρωτὸς δὲ δὴ ἄλυτος censeatur, mundus est: sed, si nonnullæ carnis vivæ reliquæ in eo fuerint: Damnet, inquit, eum sacerdos immunditiæ; contaminabit enim eum caro viva, et lepra est: id enim tantumdem est, ac si lepræ vitio laboraret.

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἂν ἔχοιμι νοεῖν ὃ τί ποτὲ ἐστίν, ὃ φής. Εἰ γὰρ ἡ ἐκ μέρους λέπρα καταμιανεῖ τινὰς, πῶς ἀποφῆναι καθαρὸς ἢ εἰσάπαν καὶ ἔλοτελής;

ΚΥΡ. Ἰσχυρομυθία μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, τὸ χρῆμά ἐστιν, εἰρησόμεθα δὲ οὐτι που μαχομένην ὡσπερ καὶ ἀντεξάγουσαν ἡμῖν τὴν θεωρίαν, εἰσφέρειν τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές. Ἐφήρμοσται δὲ τις ἐκάστω λόγος σοφός τε καὶ ἀναγκαῖος, καὶ ἀδιαβλήτως ἔχων· καὶ φέρε λέγωμεν, εἰ δοκεῖ.

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν· ἐρεῖς γὰρ ὡς ἡδιστα δεδιψήκῃ μοι.

ΚΥΡ. Κατὰ διττὸν, οἶμαι, τρόπον τὸν εὐνομώτατον παρὰ γε τῷ φιλαρέτῳ Θεῷ κατορθώσομεν βίον. Ἡ γὰρ, ζῶντες αὐτῷ τὴν ἐκ παθῶν τε καὶ ἁμαρτίας παραιτούμεθα νέκρωσιν, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ μὴ παθεῖν τὴν λέπραν· ζῶντι γὰρ σώματι νεκρότης ἐπισυμβαίνουσα μερικῇ, τὴν λέπραν ἀποτελεῖ· ἔχουν καθ' ἕτερον τρόπον διὰ νεκρώσεως ἀγαθῆς, καὶ τοῦ μηκέτι ζῆν ἀνέχεσθαι κοσμικῶς, καθάπερ τινὰ στέφανον, τὴν ἐφ' ἅπασιν τοῖς ἀρίστοις ἀναδησόμεθα ψήφον. Γράφει γὰρ ὡδέ τισιν ὁ θεσπέσιος Παῦλος· «Ὅπως καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς εἶναι νεκροὺς μὲν ἐπὶ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» Οὕκοῦν ζῶντες μὲν ἐν Χριστῷ, διὰ γε τοῦ κατορθοῦν ἐπιτελεῖσθαι τὸ αὐτῷ δοκοῦν, τὸ κατανεκροῦσθαι μισησομεν, ἐῴλον δὲ, ὅτι πρὸς πάθη καὶ ἁμαρτίας· ἀποθανόντες δὲ ἐπὶ ἁμαρτίᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ ζῆν ἐν αὐτῇ βιωσόμεθα, φρονούντες ὀρθῶς.

ΠΑΛΛ. Φράζε δὴ μοι ταῦτα καὶ ἐτι σαφέως· συνήμι γὰρ οὐ λίαν.

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ Παλλάδιε, ταύτητοι φαμεν, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἀνατλήναι Χριστὸν, ἵνα οἱ ζῶντες, μηκέτι ἑαυτοὺς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, τουτέστι Χριστῷ;

ΠΑΛΛ. Φαμὲν ὁμολογουμένως.

ΚΥΡ. Ζῶμεν οὖν ἅρα Χριστῷ, πολιτευόμενοι μὲν εὐαγγελικῶς, καταμυσαιτόμενοι δὲ τὴν ἐξ ἁμαρτίας νέκρωσιν, ἥτοι τὸν ἐκ παθῶν θάνατον. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Πέτρος ἐπιστέλλει περὶ Χριστοῦ· «Ὅς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν.» Οἶμαι γὰρ δεῖν, τοὺς οἷς ἂν εἴη λόγος τοῦ διαβῖναι λαμπρῶς, παντὸς τοῦ κατανεκροῦν εἰδότης εἶναι μακρὰν, καὶ κατορθοῦν εὐ μάλα τὸ ἀπαλλάττεσθαι μολυσμῶν.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν, πάθοι ἂν ἤκιστά γε τὸ ὡς ἐν λέπρα

illud sit, quod ais, intelligere non possum: nam si nonnullos inquinat illa ex parte lepra, quomodo mundos efficiet illa per totum fusa atque perfecta?

PALL. Equidem quale istud sit, quod ais, intelligere non possum: nam si nonnullos inquinat illa ex parte lepra, quomodo mundos efficiet illa per totum fusa atque perfecta?

CYR. Est quidem, Palladi, in his verbis gracilitas quædam vocis, sed tamen putare minime debemus illam legis diligentiam compugnantem et contrariam nobis intelligentiam inferre; sed cuique rei sapientem quamdam et necessariam minimeque reprehendendam rationem esse adjunctam. Atque age dicamus, si placet.

PALL. Mihi vero placet, et quidem maxime: jucundissimum namque mihi erit, si id ardentem sipienti explicaveris.

CYR. Duplici, ut pato, ratione laudabilem Deo iudice virtutis amantissimo vitam, et legi maxime consentaneam tenebimus: aut enim illi viventes, mortificationem ex morbis animi atque peccatis existentem vitam; idque est non laborare lepra: vivo namque corpori mortificatio adveniens, ac partem occupans, efficit lepram: aut altero modo ex laudabili mortificatione adhuc mundo vivere fugientes, præstantissimo illo quod rebus optimis defertur iudicio, tanquam corona quadam ornabimur; sic enim scribit beatus Paulus: «Ita et vos existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.» Igitur viventes quidem in Christo, quia efficere conamur quod ei placet, mortificationem refugiemus, ex vitiis nimirum atque peccatis existentem: mortui autem peccato, sicut scriptum est, vivere in eo, sapienti consilio recusabimus.

PALL. Dissere dum ista mihi clarius; neque enim satis intelligo.

542 CYR. An non, Palladi, ideo dicimus mortem pro nobis Christum sustinuisse, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est et resurrexit, id est Christo?

PALL. Dicimus procul dubio.

CYR. Vivimus igitur Christo, cum secundum Evangelium vivimus, mortificationemque ex peccato venientem detestamur, id est, mortem illam quæ de morbis animi proficiscitur. Itaque beatus Petrus de Christo scribit: «Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitia vivamus.» Sic enim statuo, qui præclare vivendi studium aliquo numero habent, eos ab omni re quæ interimere possit abstinere debere, idque efficiendum illis esse maxime, ut maculis liberentur.

PALL. Recte dicis.

CYR. Minime igitur is tanquam lepræ morbo la-

²⁰ Rom. vi, 11. ²¹ II Cor. v, 15. ²² II Petr. ii, 21.

borabit, qui Christo vivere statuit, et evangelica præcepta sequitur, mortificationemque repellit eam quæ ex peccato descendit.

PALL. Assentior.

CYR. Atque hic quidem unus est modus quo Deo placere possimus : alter vero hac ratione rursus perficitur : oportet enim ut, mortificando membra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avasitiam, propemodum mortui jam esse peccato videamur, idque prorsus ex omni parte, non adhuc viventes in ipso. Quod confirmat beatus Paulus, dicens : « Quid igitur dicemus? manebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit: qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? » Ut igitur in ea vita qua Christo vivitur, illa ex parte mortificatio crimen erat lege damnatum, sic in ea morte qua peccato morimur, si in illo vivamus, inquinatio ea res censetur, et a legis accusatione minime aliena : ideoque inquit, si fuerit lepra per totum corpus, ac veluti mortificatio per omnia membra pervaserit, significari ea re, hominem qui mortuus est peccato, neque esse corpus illud immundum : est enim, inquit, mundus, cum totus omni ex parte peccato sit mortuus, neque ullum locum peccato reliquerit, aut sedem in seipso quodammodo atque domicilium dederit. « Quod si in eo caro viva rursus apparuerit, » inquit, « contaminabit eum caro viva : » nam quoquo modo vel ex parte peccato vivere, impurum reddit hominem eo morbo laborantem : « Modicum enim fermentum totam, » inquit, « massam corrumpit »; 543 quod verissime dictum est. Quod si restituta fuerit, inquit, caro viva, et in lepram transeat, absolvatur a crimine; purus est : sicque a peccato recessit, ut ei non adhuc ex parte vivat, cum ejus animus ad mortificationem laudabilem transierit, et in præclaram sane mutationem abierit. Igitur (repetam enim per capita, quæ dixi) si vivimus Deo, nihil sit in nobis mortui; si mortui sumus peccato, nulla ejus pars vivat in nobis. Hæc enim est præclara reprehendi possit.

PALL. Recte est a te dictum.

CYR. Subtilius autem hæc vitia corporis lex distinguit, atque ait : « Quod si fuerit suspicio aut opinio lepram forte esse in vulnere ad cicatricem perducto, vel in parte corporis olim adusta, eadem rursus diligentia et inspectione utatur sacerdos : ac si albor ille qui effloruisse videtur non mutatus fuerit in lepram, mundus sit, » inquit : « quod si perspicua alboris illius mutatio in lepram facta sit, immundus erit et impurus. » Per hæc autem indicat nobis quodammodo lex morbos animarum : sunt autem ii quam plurimi, si posteaquam probis moribus curati fuerint, atque paulatim tanquam ad cicatricem perducti, nostra negligentia quodammodo refricentur, fore ut Christus ille pontifex no-

πάθος, ὁ Χριστῶ μὲν ζῆν ἡρημένος, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεσπίσμασι κατακολουθῶν, διωθόμενος δὲ τὴν ἐξ ἀμαρτίας νέκρωσιν.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Καὶ εἰς μὲν οὗτος τρόπος, εὐαρεστεῖν ἡμᾶς δύνασθαι τῷ Θεῷ, ἕτερός γε μὴν ἐπιτελοῖτ' ἂν ὀρθῶς ὠδίτη πάλιν. Χρὴ γὰρ ἡμᾶς νεκροῦντας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, δοκεῖν πως ἦδη καὶ ἐκτεθνᾶναι τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ τοῦτο εἰσάπαν, οὐκέτι ζῶντας ἐν αὐτῇ. Καὶ πληροφορήσει λέγων ὁ θεσπίσιος Παῦλος : « Τί οὖν ἐρούμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεονάσῃ; Μὴ γένοιτο, οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἀμαρτίᾳ, πῶς ἐτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; » Ὡσπερ οὖν ἐν γε τῷ ζῆν ἐλίσθαι Χριστῶ, τὸ νεκροῦσθαι μερικῶς ὑπετίθει ταῖς δίκαις ὁ νόμος, οὕτω καὶ ἐν τῷ τεθνᾶναι τῇ ἀμαρτίᾳ, τὸ ζῆν ἐν αὐτῇ, μολυσμὸς ἂν εἴη πάλιν, καὶ τῆς ἐκ νόμου γραφῆς οὐκ ἀπηλλαγμένος. Ταύτητοι φησιν, ὡς εἰ γένοιτο λέπρα καθόλου τοῦ σώματος, καὶ οἶονε νέκρωσις κατὰ παντός τοῦ σώματος, κατασημήνειεν ἂν, τὸν ἀπεθάνοντα τῇ ἀμαρτίᾳ· καὶ μολυσμὸς οὐκέτι τῷ σώματι. Καθαρὸς γὰρ ἐστι, φησιν, ὁλος διόλου τεθνεὺς τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ τόπον οὐδένα παραχωρήσας αὐτῇ, καὶ οἶονε πως ἐν ἑαυτῷ τὸ ἐναυλιζέσθαι δούς : « Εἰ δὲ δὴ, » φησὶ, « χρῶς ἐν αὐτῷ ζῶν ὀρῶτο πάλιν, μινεῖ αὐτὸν ὁ χρῶς ὁ ζῶν. » Τὸ γὰρ τοι ζῆν ὁλος τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ γοῦν ἐκ μέρους, βδελυρὸν ἀποφαίνει τὸν ἡρώστηκόςτα : « Μικρὰ γὰρ, φησὶ, ζύμη ὁλος τὸ φύραμα ζυμοῖ. » καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος. Εἰ δὲ ἀποκατασταῖ, φησιν, ὁ χρῶς ὁ ζῶν, καὶ μεταχοροῖ πρὸς λέπραν, λελύσθω τὰ ἐγκλήματα, καθαρὸς ἐστίν. Ἀπῆλλακται γὰρ καὶ τοῦ μερικῶς ἐτι ζῆν τῇ ἀμαρτίᾳ, πρὸς νέκρωσιν τὴν ἐπαινουμένην μετοχομένην τοῦ νοῦ, καὶ παγκάλην ἀληθῶς ἔχοντος τὴν μετέστασιν. Οὐκοῦν, ἀνακεφαλαιώσομαι γὰρ ἅπερ ἔφη, εἰ ζῶμεν Θεῷ, μηδὲν ἔστω νεκρὸν ἐν ἡμῖν, εἰ ἀπεθάνομεν τῇ ἀμαρτίᾳ, μηδὲν αὐτῆς ἔστω ζῶν ἐν ἡμῖν. Οἶμος γὰρ ἦδε λαμπρὰ πολιτείας ἡμῖν ἀγιογραφικός, καὶ οὐδὲν ἐχούσης ὁ διαβεβλήσεται.

sanctæ conversationis via, et nihil habentis quot

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφη.

ΚΥΡ. Ἰσχνότερον δὲ διαιρῶν ὁ νόμος τὰ τοιαῦτα τῶν παθῶν : « Κἂν εἰ γένοιτο, » φησὶν, « ὑπόψια καὶ δόκησις, τοῦ λελεπρωῦσθαι τυχόν, ἢ ἐναπουλωθέν : τραύματι, ἦγον ἐν μορίῳ σώματος κατακεκαυμένη ποτὲ, ταῖς αὐταῖς ἀκριβοταῖς τε καὶ ἐπισκέψεσι κεχρησθῶ πάλιν ὁ ἱερεὺς. Κἂν εἰ τὸ δοκοῦν ἐξανθήσεται λευκόν, μὴ μετατεθείη πρὸς λέπραν, καθαρὸς ἐστίν, » φησὶν : « εἰ δὲ δὴ γένοιτο σαφῆς μετέστασις τῆς λευκῆς εἰς λέπραν, ἀκάθαρτος ἐστίν καὶ βδελυρὸς. » Ὑπαινέττεται δὲ πως καὶ διὰ τούτων ἡμῖν ὁ νόμος, ὅτι τὰ ἐν ψυχαῖς ἀρρώστηματα, μυρία δὲ ὄσα ταυτὶ, θεραπευόμενα ταῖς ἐπισκεψαῖς, καὶ κατὰ καιροὺς οἶονε πρὸς ἀποῦλωσιν ἀνενηνεγμένα, ταῖς πρὸς ἡμῶν βλαθυμαῖς εἰ ἀνασκαλευοίτο πως, ἐποπτεῖται μὲν ὁ

66 Rom. vi, 1, 2. 66 I Cor. v, 6.

Χριστός, ὁ μέγας ἡμῶν ἀρχιερεὺς, ὁρῶν δὲ δὴ λίαν ἅ
ἐξοίσει τὸ κρέμα. Εἰ γὰρ δὴ μέχρι μόνων προήκει,
φησι, λογισμῶν ἢ νόσος, ἀεπιτίμητος μὲν ὁ παθῶν
οὐδαμῶς, ἀφορισθήσεται γὰρ, πλὴν οὐκ ἀπόβλητος
παντελῶς, οὕτε μὴν εἰσάπαν νενεκρωμένος. Εἰ δὲ δὴ
λογισμῶν καὶ ἐπιθυμίας αὐτῆς διάττοι τὸ πάθος, πε-
πονθὸς ἤδη πως τὴν εἰσάπαν εἰς γε τὰ χεῖρω μεταβο-
λὴν, ταῖς ἐκ μολυσμῶν ὑποθήσει δίκαις τὸν αὐθις ἡβ-
ρωστηκότα. Παραφυλακτέον δὴ οὖν ὅτι μάλιστα γὰρ
τὰ ἤδη κατηνασμένα μὴ ἀφυπνίζειν τῶν παθῶν,
μήτε μὴν ἀνανεοῦν τὰ εἰς νοῦν τραύματα, καὶ παλι-
δρομεῖν εἰς τὰ ἐν ἀρχαῖς. Εἰ δὲ μὴ, καὶ ἡμεῖς ἀκού-
σομεν διακεκραγῆτος ἀγίου· «Γέγονεν αὐτοῖς τὸ τῆς
ἀληθοῦς παροιμίας, Κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον
ἐξίραμα, καὶ ἕξ λουσαμένη εἰς κύλισμα βορ-
θόρου.»

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς μοι δοκεῖς καὶ σφόδρα εἰκότα λέ-
γειν.

ΚΥΡ. Λέπρας μὲν οὖν περὶ καὶ τῆς ἐν οὐλαῖς τε
καὶ τραύμασι, ταυτὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ νόμος. Προσπάγει
δὲ δὴ καὶ φησι· «Καὶ ἀνδρὶ ἢ γυναικὶ ἐὰν γένηται
ἐν αὐτοῖς ἀφή λέπρας ἐν τῇ κεφαλῇ, ἢ ἐν τῷ πώγωνι,
καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς τὴν κεφαλὴν. Καὶ εἰ μὲν τις εἴη
κοιλότης,» φησὶν, «ἐν αὐτῇ, τοῦ δέρματος τηχομένου
καὶ ὑφίζανοντος, καὶ μὴν καὶ τριχὸς εἰς λευκότητα
μεταβολῇ, λεπρὸς ὁ τοιοῦτος καὶ ἀκάθαρτος ἔσται,» φη-
σὶν, «ὁμολογουμένως. Εἰ δὲ δὴ τῶν τοιούτων γένοιτο
μηδὲν, ξυράσθω τὴν κεφαλὴν ἥτοι τὸν πώγωνα,» φη-
σὶν, «ὁ τὴν λεύκην ὑπομεμενηκώς. Ἐψίλωμένος δὲ
οὕτω τὴν τρίχα, προσίτω τῷ ἱερεῖ, καὶ δοκιμαζέσθω
τότε. Τῆς μὲν γὰρ σημασίας ἔσται τῆς λευκῆς οὐ δια-
χωρήσιμος εἰς τὸ εἶδος, μενούσης δὲ ὡσπερ κατὰ χώ-
ραν, ἤγουν εἰς τὸ μείον ὑπενηνεγμένης, καθαρὸς
ἔστω πάλιν. Οὐ γὰρ τοὶ λέπρα τὸ πάθος, ὑπόψια δὲ
μᾶλλον καὶ δόκησις.

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἂν εἴη καὶ τούτων ὁ νοῦς;

ΚΥΡ. Διττὸς ἐν ἡμῖν ὁ μολυσμὸς, ὃ Παλλάδιε,
σαρκὸς τε καὶ πνεύματος. Καὶ κατασπιλοῖ μὲν τὴν
σάρκα τὰ ταύτης ἔκτοπα τε καὶ ἀνόσια πάθη, ψυ-
χὴν τε καὶ νοῦν· μάλιστα μὲν οὖν τῶν ἄλλων ἢ ἐξ
ἁθρότητος τῆς δογματικῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω παραφορὰ,
καὶ τῆς ὑγιούς πίστεως ἢ παραφορὰ· καὶ προσέτι
δὲ δόλοι καὶ ἀπάται, ψευδορκίαι, ψιθυρισμοί, φυσικώ-
σεις, ἐριδες, ζῆλοι, καὶ ὅσα τούτοις ἀγχοῦ τε καὶ
ἀδελφὰ, καὶ ἰσομοιροῦσαν ἔχει τὴν ἐπὶ φαυλότητα
καταβολήν. Ἔοικε τοίνυν ὁ νόμος ἡμῖν ἐν τούτοις ψυ-
χικῶν τάχα που διαμεμνησθαι παθῶν, καὶ ὅσα συμ-
βαίνειν ἔθος κατὰ νοῦν ἀβρωστήματα, ταῦτα βούλε-
σθαι δηλοῦν· ἢ κεφαλὴ τε γὰρ, νοῦ τύπος· καὶ μὴν
καὶ πώγων, διανοίας ἑμφρονος. Τελειώτητος γὰρ καὶ
αὐτὸ σημεῖον. Ἐποπτεύει τοίνυν τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ
περιεργάζεται λεπτῶς ὁ πάντων ἀρχιερεὺς, τουτέστι
Χριστός, καὶ εἰς αὐτὸν ἐμβλέψεται τὸν νοῦν, καὶ τὰ
ἔσω τε, καὶ κεκαυμένους δοκιμάσει φρένας· κἂν εἰ
μὲν τις γένοιτο καταφορὰ τε καὶ μεταποίησις, ἢ
ἀπὸ γε τοῦ πιστεῦναι ὁρθῶς ἐπὶ τὸ μὴ οὕτως ἔχον,
ἤγουν εἰς ἡθῶν φαυλότητα καὶ κακοβουλίαν τὴν αὐ-

ster inspiciat, et justissime condemnet. Nam, si
morbus, inquit, ad solas cogitationes progrediatur,
qui eo affectus est, minime immunis erit : separa-
bitur enim, non tamen omnino rejectus, neque in
totum emortuus. Sin is morbus extra cogitationes
atque concupiscentiam egrediatur, cum jam prorsus
in pejus commutatus sit, qui denuo in eum morbum
incidit, eum ille contaminationis poena multabit.
Est igitur in primis cavendum ne morbos jam so-
pitos excitemus, neve mentis ulcera renovemus, et
ad superiora vitia recurramus : alioquin etiam ipsi
illum sanctum virum clamantem audiemus : « Con-
tigit illis, quod vero proverbio celebratur : Canis
reversus ad vomitum suum, et lota sus ad voluta-
brum luti *7. »

B

PALL. Recte mihi videris et valde congruentia
dicere.

CYR. De lepra igitur quæ in cicatricibus et ulce-
ribus est, hactenus nobis lex prodidit : iis adjungit
etiam et ait : « Et viro sive mulieri si fuerit in ipsis
tactus lepræ in capite, vel in barba, videbit sacer-
dos caput. 544 Et si quidem fuerit depressio,» in-
quit, « in ipso, cutis tabescentis atque subsidentis,
atque etiam capilli in albedinem conversi fuerint,
ejusmodi leprosus et immundus erit, » inquit, « sine
dubio ; sin horum nil fuerit, tondeat caput aut
barbam, inquit, qui albore laborat : itaque raso ca-
pillo, adeat sacerdotem, et tunc probetur : nam, si
significatio, id est, albor, non fuerit latius diffusa,
sed in sua quodammodo sede manserit, aut immi-
nuta etiam fuerit, mundus esto rursus : non enim
ille morbus lepra est, sed lepræ potius opinio atque
suspectio *8. »

C

PALL. Quis igitur horum verborum sensus est?

CYR. Duplex in nobis est inquinamentum, Pal-
ladi, carnis, inquam, et spiritus : ac maculant car-
nem quidem illa ejus turpia nefariaque vitia, ani-
mum vero atque mentem præ cæteris illa ex recta
dogmatum ratione ad perversa declinatio, et sanæ
fidei corruptio, doli præterea et deceptiones, per-
juria, susurrations, inflationes, contentiones, zeli,
et quæcumque iis vicina sunt et affinia, et pariter
improbitalis nomine damnantur. Videtur itaque
lex in iis verbis vitia nobis commemorare ad ani-
mum pertinentia, et eos morbos significare velle,
quicumque menti solent accidere : caput enim men-
tis typum gerit, barba item prudentis rationis ; est
enim ea quoque perfectionis signum. Inspiciet igitur
ea quæ ad nos pertinent, atque subtiliter exquiret
ille omnium Pontifex, id est Christus, et mentem
ipsam intuebitur, et intima latentiaque præcordia
probabit ; ac si aut a recta fide ad perversam, aut
ad morum improbitatem ac malitiam illi maxime
invisam aliqua facta fuerit immutatio atque corrup-
tio, repellat ut inquinatos, sententiamque feret,

D

*7 II Petr. II, 22. *8 Levit. XIII, 29 seqq.

qua prorsus immundos esse pronuntiet. Hoc esse arbitror, lepram habere in capite vel in barba. Sin animus in ipsis mali ejus initiis adhuc sit, necdum tamen ad eos, quos dixi, morbos declinare prorsus videatur, segregatur ille quidem, mediocrique castigationi ac pœnæ subicitur; erit autem non omnino immundus, neque a Deo alienus; sed ablutis vestimentis, mundus erit, id est, Christi justificationem in auxilium accipiet. **545** Illa porro capilli detonsio, quæ sacerdoti ulcus nudum proponit, significare potest omnia velut de medio recedere, ac nudum minimeque impeditum divinitatis oculis omnium rerum quas videre velit, propositum esse conspectum. « Neque est enim creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus⁹⁹, » ut scriptum est,

PALL. Ita est. Dixit enim sancti cujusdam voce: « Deus propinquans ego sum, et non Deus a longe; num a me occultabitur aliquid¹⁰⁰? »

CYR. Vide jam, Palladi, legem multo subtilius loqui, nihilque præmittere quod ad cognitionem sit necessarium, quia illud suis regulis subjiciendo, audientibus consulat: « Dedicta enim nemo intelligit, » ut scriptum est; « in multis autem offendimus omnes¹⁰¹: » natura namque nostra imbecillitate laborat, et facile in peccata prolabitur, et: « Nemo mundus a sorde, » ut sacræ Litteræ dicunt, « ne si unius quidem diei sit ejus vita super terram¹⁰². » Hac de causa beatus David concinit, dicens: « Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est¹⁰³. » Vide igitur legem clementer nobis ejusmodi delictorum crimina remittentem, et eos ex benignitate purgantem, qui humano lapsu in acerbos fere et minime voluntarios delictorum casus inciderunt. Sic enim dixit: « Et viro aut mulieri si fuerint in cute carnis ejus candores candentes albescentes, videbit sacerdos, et ecce in cute carnis ejus candores candentes albescentes; alba vitiligo est, efflorescet in cute carnis ejus: mundus est¹⁰⁴. » Atqui, si rem accurate pervestigemus, carnis morbus est, et affinis lepræ alba vitiligo. Non tamen mortificationem habet adjunctam, neque est prorsus desperata. Ejusmodi sunt autem quæ insunt nobis delicta, quæ, cum procul dubio vitia sint, non tamen sunt ad mortem, et animæ interitum. Non enim summo jure agit ille Judex; quia « Ipse cognovit figmentum nostrum¹⁰⁵, » et nostræ naturæ imbecillitatem non ignorat: itaque remissionem culpæ ex insita benignitate largitur, idque, ut opinor, est: Vitiligne alba qui laborat, mundus est. Quinetiam ipsis quoque sanctis viris exiguæ culpæ in animum incidunt, quales sunt, verbi gratia, breves offensiones, mediocres commotiones ad iram, similitates cum fratribus, **546** inanis quandoque

α τῷ μάλιστα κατεστυγημένην, ἀποσοθήσει δὴ κάλιν, ὡς μερλουσμένους, καὶ τὴν εἰσάπαν καταμαίανουσιν ἐκπίσει φήσιν. Τοῦτο εἶναι φημι, τὸ παθεῖν τὴν λέπραν εἰς κεφαλὴν, ἢ πώγωνα. Εἰ δὲ δὴ γένοιτο μὲν ὧς ἐν ἀρχαῖς τοῦ παθεῖν ὁ νοῦς, οὐ μὴν ἀπονενευκὸς ὁρῶτο παντελῶς, εἰς τὸ νοσεῖν ἄπερ ἐστην, ἀπορίζεται μὲν συμμέτροις ἐπιτιμήσεσιν ὑπενηνεγμένους, ἔσται δὲ οὐχὶ παντελῶς ἀκάθαρτος, οὕτε μὴν ἀλλότριος Θεοῦ, πλουσίαν δὲ τὰ ἰμάτια, καθαρὸς ἔσται, τουτέστι, δέξεται πρὸς ἐπικουρίαν, τὴν ἐν Χριστῷ δικαίωσιν. Ἡ δὲ γε τῶν τριχῶν ξύρησις, παρατίθεισά τῷ ἱερεὶ τὸ τραῦμα γυμνόν, ὑποσημήνευσεν ἂν τὸ οἰνεῖ πάντα ἐκ μέσου χωρεῖν, καὶ γυμνὴν καὶ ἀπαραπόδιστον τοὺς τῆς θεότητος ὀφθαλμοῖς, τὴν ᾧ ἂν βούλοιστο καθαρὸν παρακαλεῖσθαι θεῶν. Ἐοὐ γὰρ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυνὰ καὶ τετραχλησμένα τοὺς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, » κατὰ τὸ γεγραμμένον.

ΠΑΛΛ. Ἀληθής. Ἐφη γὰρ ποῦ δὲ φωνῆς ἀγίου: « Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐχὶ Θεὸς πῆρρωθεν, μὴ ἀπ' ἐμοῦ κρυθήσεται τι; »

ΚΥΡ. Ἄθρει δὴ, ᾧ Παλλάδιε, πολὺ δὴ μάλλον ἰσχυρολογούντα τὸν νόμον καὶ τῶν ἀναγκαίων εἰς εἰδῆσιν μεθέστα μηδὲν, ὃ μὴ τοῖς ἰδίοις κανόσιν ὑποτιθεῖς, ὀνίησι τοὺς ἀκρωμένους. Ἐ παραπτώματα μὲν γὰρ οὐδεὶς συνήσει, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, « πολλὰ δὲ πταίωμεν ἅπαντες. » Νοσεῖ γὰρ ἡ φύσις τὸ ἀναλκι, καὶ τὸ ἐβόλισθον εἰς τὸ κλημμελές καὶ, « Καθαρὸς οὐδεὶς ἀπὸ ῥύπου, καὶ, » κατὰ Γράμμα φησὶν ἱερὸν, « οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. » Ταύτητος καὶ ὁ θεοπέσιος ἡμῖν ἀναμέλειται Δαδιδῖ: « Ἐάν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται; Ὅτι παρὰ σοὶ ὁ ἴλασμός ἐστιν. » Ὅρα τοίνυν τὸν νόμον ἀνέντα χρηστώσας τῶν τοσούτων παραπτώματων ἡμῖν τὴν γραφὴν, καὶ ἐξ ἡμερότητος καθαρῶν τοὺς ἐξ ὀλισθήματος ἀνθρωπίου πικροὺς μονοουχὶ καὶ ἀμεθελήτους ὑπενηνεγμένους πταίσμασιν. Ἐφη γὰρ ὦδε: « Καὶ ἀνδρὶ ἢ γυναικὶ ἐάν γίνηται ἐν δέρματι σαρκὸς αὐτοῦ αὐγάσματα αὐγάζοντα λευκανθίζοντα, καὶ βῆται ὁ ἱερεὺς, καὶ ἰδοὺ ἐν δέρματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ αὐγάσματα αὐγάζοντα λευκανθίζοντα, ἀλφός ἐστιν, ἐξανθήσει ἐν τῷ δέρματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καθαρὸς ἔστι. » Καίτοι τῆς ἀκριβείας ἐρευνημένης, πάθος ἂν εἴη σαρκὸς, καὶ λέπρας ἄγχοῦ, τὸ παθεῖν ἀλφόν. Ἄλλ' οὐ νοσεῖ τὴν κέρωσιν, οὕτε μὴν τὸ ἄγαν ἀπεγνωσμένον. Τοιαῦτα δὲ πῶς ἐστὶ καὶ τὰ ἐν ἡμῖν παραπτώματα, κἀθὲ μὲν οὖν ὁμολογουμένως, κλήν, οὐκ εἰς θάνατον καὶ φεχῆς καταφθοράν. Ἀκριβολογεῖται δὲ οὐ λίαν ὁ κριτής, ὅτι: « Αὐτὸς ἔγνω τὸ πλάσμα ἡμῶν, » καὶ τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως οὐκ ἠγνώσθησαν ἀσθενές. Κατανοεῖ δὴ οὖν τὴν ἀφῆσιν ἐξ ἐμφύτου φιλενθρωπίας. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, Ἄλφός καθαρὸς ἔστιν. Ἄλλὰ καὶ εἰς νοῦν ἔσθ' ὅτε συμβαίνει καὶ τοῖς ἀγαθοῖς τὰ μικρὰ τῶν αἰτιαμάτων, ὅσον φέρε εἰπεῖν, παροξυσμοὶ βραχείς, σύμμετροι κινήσεις αἰ πρὸς ὄργας, ἐλυγαυχίαι πρὸς ἀδελφούς, καὶ κενῶν ἔσθ' ὅτε ἔσφα-

⁹⁹ Hebr. iv, 13. ¹⁰⁰ Jerem. xxiii, 23. ¹⁰¹ Psal. xviii, 13. ¹⁰² Job xiv, 1. ¹⁰³ Psal. cxxix, 3, 4. ¹⁰⁴ Levit. xiii, 38, 59. ¹⁰⁵ Psal. cii, 14.

ρίων ἑρεσις, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν παθῶν, καὶ αὐτοῖς ἄ
 ἔσθ' ὅτε τοῖς ἀδιάβλητον ἔχουσι τὴν ζωὴν, καὶ καθα-
 ρῶς ἀληθῶς, συμβαίνειν ἔθος. Ἐνθρώπινα γάρ, καὶ
 οἰονείκας πᾶσι κοινὰ, τοῖς τὸν ἐν σαρκὶ καὶ αἵματι
 διαζῶσι βίον. Ὑπογράφει δὴ οὖν ὁ νόμος καὶ ταυτὶ
 πάλιν αἰνιγματωδῶς, οὕτω τέ φησιν· « Ἐάν δέ τι
 μαδίσῃ ἢ κεφαλῇ αὐτοῦ, φαλακρός ἐστι, καθαρὸς
 ἐστιν. Ἐάν δὲ κατὰ πρόσωπον μαδίσῃ ἢ κεφαλῇ αὐ-
 τοῦ, ἀναφάλαντός ἐστι, καθαρὸς ἐστιν. » Ἡ τριχῶν
 ἀνεθέλητος ἀποβολή, κεφαλῆς ἂν εἴη πάθος, νοῦ δὲ
 εἰς εὐπὸν ὕψομάσθαι τὴν κεφαλὴν, ἀρτίως ἐλέγομεν
 νοῦ γὰρ ἐνδιαίτημα κεφαλῆ, κατὰ γε τό τισι δοκοῦν.

ΠΑΛΛ. Μεμνήσομαι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν τὰ κεφαλῆς πάθη σωματικῆς, ἐμφή-
 νειν ἂν εἰκότως τὰ εἰς νοῦν ἀρρώστηματα, σμικρὰ
 δὲ δὴ πάλιν, καὶ τὰ οἷς ἂν ἔποιο ἀνεῖσθαι πρέπειν.
 Ἀπαλλάττει δὴ οὖν ὁ νόμος παντὸς ἡμᾶς ἀνθρωπίνου
 πάθους, καὶ μολυσμῶν ἀνεθέλητων, οἵπερ ἂν ἡμῖν ἐπι-
 συμβαίνουεν, ἐπεὶ τοι τὸ ἀνακλι νοσεῖν ἀνάγκη τῆ
 φύσεως, καὶ ἀπιλλέσθαι παθῶν ἐσάπαν οὐ τοῦ παρ-
 ὄντος καιροῦ, πρέπει δ' ἂν αἰῶνι τῷ μέλλοντι, καθ' ὃν
 ἐκ βάρων ἢ ἀμαρτία κατασεισθήσεται, καὶ εἰς ἀλώ-
 θητον παντελῶς μετακρήσομεν βίον. « Πλὴν εἰ γέ-
 νοιτο, » φησὶν, « οὐλὴ σημασίας πυρρίζουσα ἐν τῷ
 φαλακρώματι, ἢ ἐν τῷ ἀναφαλαντώματι, λεπρός
 ἐστι, καὶ μιαρὸς ἐσται. » Μετατρέχει γὰρ ἔσθ' ὅτε
 καὶ τὰ σμικρὰ τῶν παθῶν εἰς ἐγκλημάτων δύναμιν,
 καὶ καταμαίνει δεινῶς μὴ ἀνακοπτόμενα πρὸς ἡμῶν,
 ἀνεμμένην δὲ ὡσπερ καὶ ἀνεπίληκτον παντελῶς τὴν
 εἰς γε τὰ χεῖρω λαχόντα πάροδον, οἷόν τι φημι ὀρ-
 γίζεσθαι τις ἔσθ' ὅτε μικρὰ, καὶ ἡρῶστηκεν ἐν ἀν-
 θρώπῳ τὸ πάθος, ἀνεκοπείσθω ταῖς ἐπιεικείαις, ἵνα
 μὴ τοῦ μικροῦ παραπτώματος εἰς αὐξὴν ἰόντος, κατὰ
 βραχὺ γραφῇ πρὸς θάνατον τοῖς παθοῦσιν εὐρίσκηται.
 Τοῦτό ἐστι τὸ ἐν φαλακρώματι τυχόν ἐξανθῆσαι λέ-
 κραν, τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπήν, ὡς
 ἐν τύπῳ συμβαίνουσαν. Ὁρθῶς δὴ οὖν εἰρησθω φημι
 τῷ μακαρίῳ Δαβὶδ τὸ, « Ὁρτίζεσθε, καὶ μὴ ἀμαρ-
 τάνετε. »

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθεῖς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν. Ὑπαισθάνη γὰρ με, καθάπερ
 ἐγῶμαι, λεπτοεποῦντα λίαν, καὶ ἀνιδρωτὶ τὰ τοιαῦτα
 τῶν θεωρημάτων ἢ νοεῖν ἢ φράζειν οὐκ ἔχοντα. Ὅτι
 δὲ οὐκ ἔνεστι τοῖς τὰ ἐκφανῆ τῶν πλημμελημάτων
 ἀνοσιῶς ἡρῶστηχότας δύνασθαι λαθεῖν, ἀγνωσομένων
 ἔσθ' ὅτε τῶν ἐλαχίστων, καὶ κεκρυμμένων, ἀντεῦθεν
 εἶση τοι. Τοῖς μὲν τοι φαλακρῶμα πεπονθότας, καθα-
 ροὺς εἶναι, φησὶν, ἀναμνήσει, καλῶς ἡμῖν ἀνιελς τὰ πῶν
 πταισμάτων μικρὰ, καθάπερ ἐλέγομεν ἀρτίως. Ἄλλ'
 εἰ γένοσθό τισιν ἐν φαλακρώματι λέπρα, τουτέστιν,
 δεσν ἐκ μικρῶν ἐπὶ τὰ χεῖρω φέρηται τὸ πάθος, τότε
 δὴ, τότε καταφανῆ καὶ ἀσχημονα γενέσθαι λέγει,
 καὶ λόγον οὐκ ἔχοντα τὸν τοῖς ἐγκλήμασι συνειπεῖν

gloriosa appetitus, et ejus generis perturbatio-
 nes quae iis quoque, in quorum vitam nullum cri-
 men cadit, et mundi plane sunt, accidere solent:
 humana quippe sunt, et iis omnibus prope commu-
 nia qui vitam in carne et sanguine ducunt. Haec
 itaque rursus describit lex per aenigma, his verbis:
 « Si cui de capite capilli fluxerint, calvus est,
 mundus est; et, si ante faciem capilli de ejus capite
 fluxerint, recalvus est, mundus est⁹⁶. » Capillorum
 illa non voluntaria amissio, capitis morbus est.
 ad mentis autem figuram acceptum esse capitis no-
 men, paulo ante dicebamus, mentis enim domicilium
 caput est, ut quibusdam placet.

PALL. Meminero.

CYR. Igitur corporei capitis vitia, mentis mor-
 bos congruenter indicant, sed exiguos item, et
 quibus aequum sit, veniam dare. Lex itaque nos ab
 omni humana perturbatione removet, et ab iniqui-
 tamentis haud voluntarie susceptis, quaecumque
 nobis accidere possunt: quandoquidem imbecillitate
 laborare naturam necesse est; et prorsus a
 perturbationibus alienum esse, non est hujus tem-
 poris, sed venturi saeculi proprium, quo ex imis
 sedibus peccatum deturbabitur, et ad vitam omni
 prorsus vitio carentem transibimus: « Si tamen, »
 inquit, « exstiterit cicatrix significationis rubescens
 in calvitio, vel in recalvatione, leprosus est, et im-
 purus erit⁹⁷. Nam exiguae nonnunquam perturba-
 tiones ad vim criminum transeunt; et, nisi coer-
 citae a nobis fuerint, sed patentem ac liberam, mal-
 lisque castigationibus obstructum aditum nanci-
 scuntur, gravissime contaminant: verbi gratia, ir-
 scitur aliquis leviter, et eo morbo teniatur: coer-
 ceatur ergo ea perturbatio mansuetudine, ne, si
 exiguum delictum incrementum capiat, paulatim
 ad mortale crimen iis, in quibus inest, evasisse de-
 prehendatur; idque est in calvitio effloruisse le-
 pram, illam, inquam, ab exiguis initiis ad pessimos
 exitus propensionem, quam in eo morbo tanquam
 in figura videmus accidere. Recte igitur beato
 David dictum esse censeo: « Irascimini, et nolite
 peccare⁹⁸. »

PALL. Maximam sane profunditatem habent haec
 verba.

CYR. Sane quidem. Sentis enim, ut opinor, ni-
 mium subtiliter haec dici, nec sine sudore ejus-
 modi intelligentias aut mente percipi aut verbis
 explicari posse. 547 Fieri autem non posse ut qui
 manifestis delictis nefarie laborant, lateant, cum illa
 exigua nonnunquam ignorentur, et occulta sint, ex
 eo discas. Nam, qui calvitio laborarint, mundos
 esse, inquit, admonet; quibus verbis recte no-
 bis exiguos errores condonat, ut paulo ante dice-
 bamus. Sed, si quibus in calvitio gignatur lepra, id
 est, si ab exiguis initiis ad majora vitia feratur mor-
 bus, tum denique manifeste foedum evasisse pronun-
 tiat, neque ullam esse illi reliquam defensionem, qua

⁹⁶ Levit. xiii, 40, 41. ⁹⁷ ibid., 42, 43. ⁹⁸ Psal. iv, 5.

crimina defendere possit. Itaque ait : « Et leprosus, in quo tactus, vestimenta ejus sint dissoluta, et caput ejus detectum, et circa os suum operiatur, et immundus vocabitur : omnibus diebus quibus fuerit super eo tactus immunditiae, immundus erit, et segregatus sedebit, extra castra erit ejus diversorium ⁹⁹. » Nam dissolutio illa vestimentorum, et detectio capitis manifestissime prae se ferunt apertam impudentiam. Quod autem operto est ore, id significat, nullam quodammodo eum excusationem habere, nec posse aliquid dicere, Deo impunitatem accusante. Quod vero illum e castris exire jubet, figura itidem est, illum non amplius una cum sanctorum choris habitare, sed tanquam pulsum de sacro illo caetu omnis boni expertem fore.

PALL. Gravissimum sane malum et execrandum.

CYR. Omnino ita est, Palladi, ob eamque causam dicebat beatus David : « Delicta juventutis meae, et ignorantias meas non memineris : secundum misericordiam tuam memento mei, propter bonitatem tuam, Domine ¹. » Per omnia porro lex pergit, ac severitatis suae significationem edit usque ad supellectilia, lanam dico, et subtegmen et stamen, et vas pelliceum : « Si lepra fuerit, » inquit, « et uni ex his hoc malum acciderit, rursus diligenter sacerdos inspiciat, et separet tactum ; et, si nulla significationis in melius conversio facta fuerit, absumatur igni ². » Lepra enim permanens est, inquit. Tamen ablui jubet id in quo vitium fuerit, ac, si postea compertum fuerit in eo vitium illud insitum esse, ignibus jam tradi praecipit, ut quod omnino nulli sit usui ; in quibus verbis iterum fortasse lanæ, et subtegmini, et stamini, et pellibus, nos comparat. **548** Nam lanam, et subtegmen, et caetera, apud Deum nullo haberi loco quomodo cuiquam esse ambiguum potest ? Igitur gravissimum esse crimen censendum est, post eam purgationem et abluitionem qua nos Christus abluit, ab inquinamenti non recedere, sed in illis permanere atque consistere : nam, si Christus abluens nihil nobis profecisse viderit, ignibus torquendos tradet, ut ille profecto secundum legem sacerdos, postquam nihil profecerat subtegmen aut stamen abluendo, denique comburebat.

PALL. Ita est.

CYR. Per lepram ergo lex mortificationem illam quae in factis perversis est, congruenter ostendit, ab his quae perspicue cernuntur, et sensibus objecta sunt, rerum occultiorum intelligentias eleganter assumens, et spiritualia carnalibus exemplis illustrans : cumque cumulatam nobis in languoribus corporis, spiritualium inquinamentorum quae in animis existunt, cognitionem proponere, et tanquam in corporis morbis, ea quae spiritualiter accidunt, vellet ostendere, dixit in Levitico : « Viro, viro, cui-

δυνάμενον διὰ τοῦτο φησι : « Καὶ ὁ λεπρὸς, ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ ἀφή, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔστω παραλυμμένα καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀκατακάλυπτος, καὶ περὶ τὸ στόμα αὐτοῦ περιβαλεῖσθω, καὶ ἀκάθαρτος κεκλήσεται πάσας τὰς ἡμέρας, ὅσας ἂν ᾗ ἐπὶ αὐτοῦ ἡ ἀφή, ἀκάθαρτος ὡν ἀκάθαρτος ἔσται, κεχωρισμένος καθήσεται, ἐξω τῆς παρεμβολῆς αὐτοῦ ἔσται ἡ διατριβή. » Τὸ μὲν γὰρ παραλεύσθαι τὰ ἱμάτια, καὶ ἀκατακάλυπτον εἶναι τὴν κεφαλὴν, ὑπεμφάνειεν ἂν καὶ μάλα σαφῶς. τὸ ἀκρύπτειν ἀσχημονεῖν. Τὸ δὲ γε περιβαλεῖσθαι περὶ τὸ στόμα, τὸ, οἰονείπως ἀπολογίας οὐκ ἔχειν, καὶ εἰπεῖν δύνασθαι μηδὲν, ἐγκαλοῦντος Θεοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν. Τὸ δὲ γε τῆς παρεμβολῆς ἐξοίχεσθαι δεῖν, τύπος ἂν εἴη πάλιν, τοῦ μηκέτι τοῖς τῶν ἁγίων αὐτῶν συναυλιεῖσθαι χοροῖς, πληθὺς δὲ ὡς περ τῆς ἱερᾶς ἐξωστραχισμένον, ἀμέτοχον εἶσθαι παντὸς ἀγαθοῦ.

ΠΑΛΛ. Ὡς δεινὸν τὸ χρῆμα καὶ ἀπευκτόν.

ΚΥΡ. Παντάσας μὲν οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοιγάρτοι καὶ ἐφασκεν ὁ Θεὸς ἡμῖν Δαβὶδ : « Ἀμαρτίας νεότητός μου, καὶ ἀγνοίας μου, μὴ μνησθῆς, κατὰ τὸ ἔλεός σου μνήσθητί μου, ἕνεκεν τῆς χρηστότητός σου, Κύριε. » Διὰ πάντων δὲ ὡς περ ἰεὺς ὁ νόμος, τῆς ἐνοῦσης ἀκριβείας αὐτῷ τὴν ἐνδειξιν, καὶ μέχρι σκευῶν, ἐρίου δὴ λέγω, καὶ κρόκης, καὶ στήμονος, καὶ δερματίνου σκεύους : « Εἰ λέπρα γένοιτο, » φησὶν, « καὶ τούτων ἐνὶ συμβαίνειν τὸ πάθος, καταθροῖτω πάλιν ὁ ἱερεὺς, καὶ ἀφορίζετω τὴν ἀφήν : καὶ εἰ μὴ τις γένοιτο μεταδρομὴ τῆς σημασίας ἐπὶ τὸ ἄμεινον, δαπανάσθω πυρὶ. » Λέπρα γὰρ ἔμμονός ἐστι, φησὶ. Πλὴν, ἀποπλίνεσθαι δεῖν ἐπιτάττει τὸ κεπονηθός : καὶ εἰ μετὰ τοῦτο φαίνεται τὸ πάθος ἐμπεφυκός, πυρὶ δίδωσι λοιπόν, ὡς ἀγρεῖον παντελῶς, ἐρίω που πάλιν τάχα καὶ κρόκη, στήμονι τε καὶ δέρμασι παρεικάζων τὰ καθ' ἡμᾶς. Ὅτι γὰρ ἐρίων ἡ κρόκης, ἦγουν τῶν ἐτέρων, οὐδεὶς ἂν γένοιτο παρὰ Θεῷ λόγος, πῶς ἂν ἡ πόθεν ἐνδοιάσειε τις ; Παγγάλεπον οὖν ἐγκλημάτων εἶναι δῶσομεν, τὸ μετὰ κάθαρσιν καὶ ἀπόνειψιν, ἦν ἂν ὁ Χριστὸς ἐν ἡμῖν ἐργάσατο, μὴ ἀποφέρεσθαι μολυσμῶν, ἀλλὰ ἔμμονον εἰς αὐτοὺς ποιῆσθαι τὴν στάσιν. Εἰ γὰρ μηδὲν ὀνίησιν ἀπονίζων ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, πυρὶ παραδίδωσι κολασθησομένους, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ κατὰ νόμον ἱερεὺς, οὐδὲν ὠφελήσας τὴν κρόκην, ἦτοι τὸν στήμονα, διὰ τῆς ἐκπλύσεως, κατ' ἐπίπρα λοιπόν.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Λέπραν δὲ οὖν ὁ νόμος, τὴν ὡς ἐν ἐργοῖς νέκρωσιν ὑποφαίνει καλῶς, ἀφ' ὧν ἂν τις ἴδοι σαφῶς τε καὶ αἰσθητῶς τὰς τῶν ἀφανιστέρων ἐννοίας ἀνακομίζων ἀστελεως, καὶ σαρκικοίς παραδείγμασι καταλευκαίνων τὰ νοητά. Πλουσίαν δὲ ὡς περ ἡμῖν τῶν ἐν ψυχῇ μολυσμῶν παρατιθεῖς τὴν γνῶσιν, καὶ καθιστάς ἐναργῆ, καθάπερ ἐν ἀβρωσθήμασι σώματος τὰ νοητῶς συμβαίνοντα, προσεφώνει πάλιν ἐν τῷ Λευϊτικῷ : « Ἄνδρι, ἄνδρι, ᾧ ἂν γένηται ῥύσις ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἡ ῥύσις αὐτοῦ ἀκάθαρτός ἐστι.

⁹⁹ Levit. xiii, 45, 46. ¹ Psal. xxiv, 7. ² Levit. xiii, 51, 52.

Και οὗτος ὁ νόμος τῆς ἀκαθαρσίας αὐτοῦ, βέων γόνον ἐκ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς ρύσεως ἧς συνέστηκε τὸ σῶμα αὐτοῦ, διὰ τῆς ρύσεως, αὐτῆ ἡ ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, πᾶσαι αἱ ἡμέραι ρύσεως σώματος αὐτοῦ ἢ συνέστηκε τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ τῆς ρύσεως, ἀκαθαρσία αὐτοῦ ἐστὶ. Πᾶσα κοίτη ἐφ' ἧς ἂν κοιμηθῆ ἐπ' αὐτῆς ὁ γονορροῦης, ἀκάθαρτος ἐστὶ, καὶ πᾶν σκεῦος ἐφ' ὃ ἂν καθίσῃ ἐπ' αὐτὸ ὁ γονορροῦης, ἀκάθαρτον ἐστὶ. Καὶ ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν ἀψηται τῆς κοίτης αὐτοῦ, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ σκεύους, ἐφ' ὃ ἂν καθίσῃ ὁ γονορροῦης, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Καὶ ὁ ἀπόμεινος τοῦ χρωτὸς τοῦ γονορροῦος, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Ἐὰν δὲ προσεγγίσῃ ὁ γονορροῦης ἐπὶ τὸν καθαρὸν, πλυνεῖ τὰ ἱμάτια καὶ λούσεται ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶ ἕως ἐσπέρας. Καὶ πρὸς γὰρ δὴ τούτοις ψηλα βδελυρὸν εἶσθαι καὶ ἀπηχθῆ μένον πᾶν σκεῦος ὅπερ ἂν ἐνιζήσειεν ὁ γονορροῦης, καὶ εἰ ἀπονήφαιτο τὰς χεῖρας ὕδατι, καὶ τοῦτο ἐστὶ μολυσμένον. Καὶ εἰ ἀψαιτό τις τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ, συμμεθέξει πάντως τῆς ἀκαθαρσίας τὴν γραφὴν, καὶ εἰ προσεγγισεῖ τις τῶν οὐπω μολυσμένων, ὑπομεινοῦσι δὴ πάντως τῆς ἀκαθαρσίας τὴν γραφὴν. Τοιγάρτοι καὶ ἀναμῆξ τοῖς λεπροῖς ἐξέθη τε καὶ ἐξωκίετο τῆς παρεμβολῆς, ἀπρόσιτος ὢν καὶ ἀμικτος καὶ αὐτῇ καταμαίνων τῇ χειρὶ ἀφῆ τοὺς προστυγάνοντας ἀπλῶς.

ΠΑΛΑ. Καὶ πόλον ἂν εἴῃ τὸ ἐν ψυχῇ πάθος, τῇ C σωματικῇ γονορροία προσεικόξ; Πνευματικὸς γὰρ ὁ νόμος ἢ οὐχ ὧδε ἔχει;

ΚΥΡ. Πάνυ μὲν οὖν ἔφησ γὰρ ὀρθῶς. Πλὴν ἐκαίνο διανοοῦ, ἡ τοῦ σώματος ρύσις, τὴν τῆς φύσεως ἐπιτηδείτητα πρὸς καρπογονίαν ἀδικεῖ τρόπον τινά, καθιεῖσα πρὸς τὸ μηδὲν τῶν σπυρμάτων τὰς χορηγίας, καὶ τοὺς ἐν τοῖς μορίοις χαλῶσα τόνους, ἀνεθέλητον ἤδη πως ἐργάζεται τὴν καταφθοράν, ὡς ἐν μολυσμοῖς εἶναι μακροῖς καὶ διηνεκέσι τοὺς τῷ πάθει κατελιγμένους. Ἴσθι δὴ οὖν ὡς ἐξ ἀβρωστίας σωματικῆς καὶ ἐναργοῦς, εἰκόνοσ ἐπὶ τὰ εἰς νοῦν συμβαίνοντα καταφθείρεται γὰρ καὶ αὐτὸς ἐφ' ὃ μὴ προσῆκεν ὁ νοῦς ἀσωτότατα διαπονούμενος, καὶ ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀναγκαίων τῆς ἰδίας ἐνεργείας ἐντελεῖ τὸ σπούδασμα, ὡς καρπὸν μὲν οὐδένα γνήσιον ἔχειν, ὑπερέσθαι δὲ ἀεὶ πωσ πρὸς τὸ ἀδικοῦν, καὶ ἀκαθ-
έκτως νοσεῖν τὴν εἰς τὰ αἰσχρὰ κάθοδον.

ΠΑΛΑ. Οἶον δὴ τί φῆσ;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ φιλότης, ἐκτίσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἐργοῖς ἀγαθοῖς ὁ θεοσ ἡμῖν ἐφη Παῦλοσ;

ΠΑΛΑ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Φύσιν οὖν ἀρα διεκλήρωσατο πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἐπαινουμένων ὀρθῶς ἔχουσαν καὶ ἐπιτηδείωσ ἢ γὰρ, οὐχὶ σοφίασ μὲν δεκτικὸν, καὶ ἀπάσξ ἐπιστήμης τὸ ζῶον εἶναι φῆσ; Σωφροσύνην δὲ καὶ ἀνδρίαν, καὶ μὴν καὶ δικαιοσύνην κατορθώσειεν ἂν εὐκόλωσ, εἰ διαπαραινεν εἰλοίτο τὰ εἰκότα καὶ τοῖς θεοῖσ ἐπεσθαι νόμοις;

ἢ Levit. xv, 2-11. ἢ Ephes. 1, 4.

A cunque fuerit fluxus ex corpore ejus, fluxus ejus immundus est; hæc est lex immunditiæ ejus, emit- tens semen ex corpore suo, ex fluxu quo constitit corpus ejus per fluxum, hæc immunditia ejus in ipso est, omnes dies fluxus corporis sui, quo constitit corpus ejus per fluxum, immunditia ipsius est. Omnis lectus in quo cubaverit super ipsum is qui seminis fluxum patitur, immundus est; et omne vas super quo sederit qui seminis fluxum patitur, immundum est. Et homo qui tetigerit lectum ejus lavabit vestimenta sua, et lavabit corpus suum aqua, et immundus erit usque ad vesperam. Et qui sederit super vas in quo sederit is qui seminis fluxum patitur, lavabitur aqua, et immundus erit usque ad vesperam. Et qui tetigerit corpus seminiflui, lava- bit vestimenta sua, et lavabitur aqua, et immundus erit usque ad vesperam. Ad hæc autem ait im- purum fore et abominandum omne vas in quo se- derit seminifluus; etiamsi aqua manus abluerit, et id esto inquinatum; et, si tetigerit quispiam corpus ejus, participabit omnino culpam immunditiæ; et, si accesserit ad aliquos nondum inquinatos, subibunt 549 prorsus crimen immunditiæ; ob eamque cau- sam simul cum leprosis exhibat efferebaturque extra castra, quod nefas esset ad eum accedere, aut cum cæteris misceri, et ipso manus contactu contamina- ret eos qui ei temere occurrerent.

PALL. Sed quænam in anima est affectio quæ sit corporalis seminis fluxui persimilis? Spiritualis est namque lex. An non ita est?

CYR. Ita prorsus: recte enim dixisti. Illud vero advertas velim, corporis fluor naturæ facultatem aptam fecunditati quodammodo lædit, cum suppe- ditationem seminis ad nihilum perducatur, et partium illarum firmitatem enervando, corruptionem mi- nime voluntariam efficiat, ita ut qui eo languore tenentur, jugi perpetuaque contaminatione laborent. Perge igitur ex hac corporis infirmitate, evidenti- que imagine ad ea quæ menti accidunt: ipsa nam- que mens corrumpitur, cum in iis quæ minime convenit, prodigo labore defatigatur, et nulla in re quæ fructuosa sit, efficaciam suam studium collocat, ita ut fructum quidem justum ac proprium habeat nullum; assidue vero ad id quod officit dela- batur, et præcipiti lapsu ad res turpes feratur.

PALL. Qualem istud est quod dicis?

CYR. Nonne, Palladi, creatum esse hominem ad opera bona, beatus Paulus ait?

PALL. Sane quidem.

CYR. Ingenium ergo sortitus est ad omnia rerum laudandarum genera aptum et accommodatum. Quid enim? Nonne hoc animal sapientiæ omnisque scientiæ capax esse fateris, temperantiæque et fortitudi- nis, justitiæ quoque munera facile exæqui, si suas partes agere velit, et divinis legibus obsequi?

PALL. Fateor.

CYR. Sed, si his prætermisissis, non sapiens jam, sed stultus et excors fuerit, neque iis qui ad veritatem instituendo perducere possunt, momenta suæ voluntatis adjunxerit, sed potius extra id quod sibi consentaneum est præceps ferri maluerit, et cum iis qui recta pervertere student ad interitum descendere, neque rectam atque integram de Deo opinionem habeat, neque sine reprehensione rerum agendarum viam pertranseat: nonne jam vere possis ejusmodi hominem spiritualiter seminifluum dicere, utpote qui eas vires, per quas fructificare Deo poterat, in nihilum absumat?

550 PALL. Equidem ita sentio.

CYR. Quid vero, si justitiam facere prætermiserit, et fortitudinis ornamenta contempserit, contraque aperte injustus, et voluptatibus dissolutus esse cernatur, an non æque ac seminifluum eum affectum putes, qui eam naturæ facultatem quam ad probas actiones obeundas habet, in res turpes insumat, et spirituali fecunditati præferat jacturam in rebus inutilibus factam?

PALL. Puto sane.

CYR. Lex itaque nobis longissime a seminifluo abstinere præcepit, ut ab iis maxime discedere doceret qui ad vitium propensi essent, atque eos strenue repellere quos ipse quoque Deus execraretur, ut qui perpetua contaminatione laborent: neque enim profecto impune ferimus, cum improbis adhaerescimus. Verum est enim quod scriptum est: « Qui tangit picem, inquinabitur ». Contaminat autem omnem suppellectilem seminifluus, quamcumque contigerit, et lectam suam, et corpus, et vasa, et aquam, et vasa ligæa: per ænigmata videlicet ostendens, illius immunditiæ participem fore quisquis vel prope istum modo per spirituales affectionem accesserit. Scriptum est enim: « Teipsum castum custodi, et ne communicaveris peccatis alienis ». Verumtamen et aperta vitia, et morbos in nostris mentibus altissime conditos, et omnes, uno verbo, languores qui nobis insunt, expellit Christus, et quæ per ipsum sūt purgatio, cum id efficere lex non possit: « Nemo quippe justificatur in lege », sicut scriptum est, idque minime falsum esse perspicies, si consequentia Scripturæ verba intuearis: ait enim rursus: « Si vero mundatus fuerit seminifluus ex fluxu suo, enumerabit sibi septem dies ad purgationem suam; et lavabit vestimenta sua, et lavabit corpus suum aqua, et mundus erit. Et die octavo sumet sibi duos turtures, vel duos pullos columbarum, et feret eos ante Dominum, ad ostium tabernaculi testimonij; et dabit eus sacerdoti, et faciet eos sacerdos, unum pro peccato, et unum in holocaustum, et propitiabitur pro eo sacerdos coram Domino a fluxu suo ». Mundat igitur seminifluum, et a morbo liberat, in Christo tamen, per aquam et sanguinem. Numerabit enim sibi,

A ΠΑΛΛ. Σύμφωνι.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ τὰ τοιαῦτα μεθεῖς, σοφὸς μὲν οὐκέτι, μωρὸς δ' ἂν γένοιτο καὶ ἀκάρδιος, οὐ τοῖς εἰς ἀληθειαν παιδαγωγεῖν εἰωθόσι τῶν οἰκείων θελημάτων ἐπιδοῦς τὴν ῥοπήν, ἐκτετιμηκὼς δὲ μᾶλλον τὸ ἔξω φέρεσθαι τοῦ εἰκότος, καὶ τοῖς τὰ ὀρθὰ διαστρέφειν μεμελετηκόσι συγκαταβρώσκειν πρὸς δλεθρον, ὅτι τὴν ἀρίστην καὶ ἀμωμήτως ἔχουσιν περὶ Θεοῦ ἔδξαν ἔχων, οὔτε μὴν ἀδιαβλήτως τὴν τῶν πρακτέων διέτατον ὁδὸν, ἄρ' οὐκ ἀτρικὲς ἤδη πως γονορροῦθ' νοητῶς τὸν τοιόνδε λέγειν, ὡς τὰ δι' ὧν ἦν εἰκὸς καρποφορεῖν δύνασθαι τῷ Θεῷ, δαπανῶντα πρὸς τὸ μηδέν;

ΠΑΛΛ. Φαίην ἂν, Ἰσθι τοι.

ΚΥΡ. Τί δὲ, εἰ τὸ ἐργάζεσθαι τὴν δικαιοσύνην ἀφείς, καὶ τοῖς τῆς ἀνδρείας ἐναθρόνεσθαι καλοῖς, ἔδικός τε καὶ παρειμένος εἰς ἡβονὰς ὁρῶντο δὴ κάλιν, ἄρ' οὐκ ἂν εἰση τῷ γονορροῦθ' τὰ ἴσα νοσεῖν, τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς φύσεως, ἣν ἂν ἔχει πρὸς τὸ ἀγαθόν, δαπανῶντα πρὸς τὰ αἰσχίω, καὶ πνευματικῆς εὐκαρίας τὴν ἐπ' οὐδενὶ τῶν χρησίμων ζῆμίαν ἀνθησκόμενον;

ΠΑΛΛ. Οἰηθεῖην ἂν.

ΚΥΡ. Ἦναι δὴ οὖν ὁ νόμος ἀπωτάτω προσείταχτο τοῦ γονορροῦθ', ὡς ἀποφειτῶν ὅτι μάλιστα διδάσκων ἡμᾶς τῶν εἰς φαυλότητα γενενοκῶτων, καὶ ἀποσιεῖσθαι γεννικῶς οὐδ' ἂν καὶ αὐτὸς καταμυσάττατο Θεός, ὡς διηνεκῆ νοσοῦντας τὸν μολυσμόν. Χρῆμα γὰρ ἀληθὲς οὐκ ἀζήμιον τὸ κολλᾶσθαι πονηροῖς. Ἄτρικὲς γὰρ ὅτι, κατὰ τὸ γεγραμμένον: « Ὁ ἀποτόμενος πίσσης, μολυνθήσεται. » Καταμιαίνει γὰρ μὴν πᾶν σκεῦος, οὐπερ ἂν ἀπτοίτο τυχόν ὁ γονορροῦθ', καὶ καίτην αὐτοῦ, καὶ χρώτα καὶ ἀγγεῖα, καὶ ὕδωρ καὶ σκεῖν ξύλινα· δι' εὐκνημάτων ὑποδηλῶν, ὅτι τῆς ἐνοῦσης ἀκαθαρσίας ἀντὶ μετασχοῖ τις ἂν, καὶ εἰ μόνον ἀγχοῦ κατὰ διέθεσιν γένοιτο τὴν πνευματικὴν. Γέγραπται γὰρ, ὅτι: « Σαυτοὺν ἀγρὸν θέρει, καὶ μὴ κινῶναι ἀμαρτίας ἄλλοτρίαις. » Πλὴν, καὶ τὰ εἰς καθῶν ἀπεγνωσμένα, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει κεκρυμμένα τῶν ἡμετέρων διανοῶν ἀβρωσθήματα, καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν ἐν ἡμῖν μαλακίαν, ἐξίστησιν ὁ Χριστός, καὶ ἡ δι' αὐτοῦ κάθαρσις, οὐχ οἴουτε ἕνος τοῦ νόμου τοῦτο ὄρῶν. « Δικαιοῦται γὰρ οὐδεὶς ἐν νόμῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, Ἰδοὺς δ' ὅτι καὶ τοῦτο ἔστιν εἰς διψευσμένον τοῖς ἐφεξῆς γεγραμμένους προσδέδωκον ἔφη γὰρ κάλιν. » Ἐὰν δὲ καθαρῶς ὁ γονορροῦθ' ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐξηριθμήσεται αὐτῷ ὅσα ἡμέρας εἰς τὸν καθαρῶν αὐτοῦ, καὶ κλυεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ λούσεται τὸ σῶμα ὕδατι, καὶ καθαρὸς ἔσται. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ λήφεται ἑαυτῷ δύο τρυγόνας, ἡ δύο νεοσοῦς περιστερῶν, καὶ οἴσει αὐτὰ ἐν ἑσπέρῳ Κυρίου ἐπὶ τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ μαρτυρίου, καὶ δώσει αὐτὰ τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ποιήσει αὐτὰ ὁ Ἰσραὴλ, μίσην περὶ ἀμαρτίας, καὶ μίσην εἰς ὀλοκαύτωμα, καὶ ἐξέλθεται περὶ ἁγίου ὁ Ἰσραὴλ ἐναντι Κυρίου ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ. » Καθαίρει μὲν οὖν τὸν γονορροῦθ', καὶ ἀκαλλάττει τοῦ πάθους,

¹ Eccli. xiii, 1. ² I Tim. v, 22. ³ Galat. iii, 11.

⁴ Levit. xv, 13-15.

τὴν ἐν Χριστῷ, δι' ὕδατος τε καὶ αἵματος. Ἐξαρ-
 θμῆσται γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τὸν
 καθαρισμόν αὐτοῦ, καὶ πλυνεῖ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ
 λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι, καὶ καθαρὸς ἔσται.
 Καὶ τὸ μὲν εἰς ἑβδόμην ἡμέραν παρατείνεται τὸν
 καθαρισμόν, σημαίνει που πάντως, τὸ διὰ παντὸς
 τοῦ βίου, καὶ ἐν παντὶ τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ διασμη-
 χεσθαι δεῖν ταῖς ἐπιεικείαις τοὺς ἐκ φαυλότητος κο-
 σμικῆς μεταφοιτᾶν ἐλομένους ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐλέσθαι τὰ
 πρῶτωδέστερα. Τοιγάρτοι τῆς ἑβδομάδος μέτρον χρό-
 νου πλήρωσιν ἔχει καὶ ἀνακύκλησιν εἰς τὸ ἀπ' ἀρχῆς,
 ὡς εἰς πέρας ἤδη καταρροντος τοῦ καιροῦ. Προσιέναι
 δὲ δεῖν καὶ ἀναγκαιῶς ἐπάγεσθαι ταῖς πρὸς ἡμῶν
 ἐπιεικείαις εὐ μάλα φησὶ, τὴν διὰ Χριστοῦ κάθαρσιν,
 καὶ τὸν δι' ὕδατος ἀγνισμόν, ὡς ἐν ἀπονίψει σώματός
 τε καὶ ἱματίων νοουμένου λοιπὸν τοῦ ἁγίου βαπτί-
 σματος, συνθέοντος δηλονότι καὶ τοῦ δι' αἵματος
 ἀγνισμοῦ. « Τῆ γὰρ ἡμέρᾳ, φησὶ, τῆ ὀγδόῃ, λήψεται
 αὐτῷ δύο τρυγόνες, ἡ δύο νεοσσούς περιστερῶν. »
 Κατασημήσει δ' ἂν ἡ ἡμέρα πάλιν ὀγδόη τῆς μετὰ
 σαρκὸς οἰκονομίας ἡμῖν τὸν καιρὸν, ὅτε τὴν ὑπὲρ
 ἡμῶν ὑπέμεινε σφαγὴν ὁ Ἐμμανουήλ, ἡ εὐγλωττος
 ἀληθῶς καὶ εὐχεστάτη τρυγῶν, ἡ καὶ τῷ αἵματι τῷ
 ἰδίῳ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους.
 Ὅτι δὲ τὸ εὐῶδες ἅπαν ὁ Χριστοῦ θάνατος ἔχει
 (πέπρακται γὰρ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ εἰς
 ἀναίρεσιν ἀμαρτίας), ἐμφήνειεν ἂν τὸ δύο μὲν εἶναι
 τὰς τρυγόνες, καταθύεσθαι δὲ μίαν μὲν ὑπὲρ ἀμαρ-
 τίας, εἰς ὀλοκαύτωμα δὲ τὴν ἑτέραν· ὅτι δὲ καὶ ἰα-
 σμὸς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν γέγονεν ὁ Χριστός,
 κατὰ τὰς Γραφάς, παρέδειξεν εἰπὼν· « Καὶ ἐξήλασται·
 περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἔναντι Κυρίου ἀπὸ τῆς
 ρύσεως αὐτοῦ. »

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφη.

ΚΥΡ. Ὦδε μὲν οὖν τὸν γονοβόρῃ διακαθαίρεσθαι
 δεῖν, ὁ θεὸς ἡμῖν κατεχρησάμην νόμος. Κατα-
 μίαινει δὲ αὐτὸν, ᾧ περ ἂν γένοιτο καὶ ἀνεθέλητος
 ρύσις, ἔχουν θελητῆ, καὶ πηγὴν ἔχουσα τὴν ἐμφυτον
 κίνησιν. Καὶ θελητῆ μὲν, ὡς ἐν ὀμιλίαις ταῖς πρὸς
 γυραῖλα, φημι, καὶ κατὰ νόμον τοῦ γάμου· ἀνεθέλη-
 τος δὲ αὐ, ὡς ἐν φαντασίαις τάχα πού νυκτεριαις.
 Ἐφη γὰρ πάλιν ὡδί· « Καὶ ἄνθρωπος, ᾧ ἂν ἐξέλθῃ
 ἐξ αὐτοῦ κολίτη σπέρματος, καὶ λούσεται πᾶν τὸ σῶμα
 αὐτοῦ ὕδατι, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας. Καὶ
 γυνή, ἣ ἂν κοιμηθῇ ἀνὴρ μετ' αὐτῆς κολίτην σπέρ-
 ματος, καὶ λούσονται τὰ σώματα ὕδατι, καὶ ἀκάθα-
 ροὶ ἔσονται ἕως ἑσπέρας. » Ἰσα γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὰ
 ἐγκλήματα, καὶ τὸ παραλλάττον οὐδέν. Ἐν μὲν οὖν
 τῇ γονοβόρῃ, τὸ οἰνεῖ μακρόν πως ἡμῖν καὶ διηνεκὲς
 ἐγράφετο πάθος· ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ, καταδηλοῦν
 ἔοικεν ὁ τοῦ νόμου σκοπὸς, ὡς ἔσται μεμολυσμένος
 καὶ εἰ μὴ τις τυχὸν τὴν εἰσάπαν καὶ ὀλόκληρον ἄρ-
 βωστοίη καταφθορὰν, ὀρῶτο δὲ πεπνοθῶς, καὶ γούν
 ἐκ μέρους καὶ σπανιαις. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ τοῦ
 Σωτῆρος ὑπέφηνε μαθητῆς· « Ὅταν γὰρ, φησὶν,
 ὄλον τὸν νόμον τελέσῃ τις, πταισῆ δὲ ἐν ἐνὶ, γέγονε
 πάντων ἕνοχος. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε
 καὶ, Μὴ φονεύσῃς. Εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις

* Levit. xv, 16-18.

A inquit, septem dies ad purgationem suam, et 551
 lavabit vestimenta sua, et lavabit corpus suum aqua,
 et mundus erit. Quod autem in diem septimum
 mundatio producitur, significat omnino per totam
 vitam et in omni vitæ tempore abluendos esse
 probis actionibus eos qui ex mundanis vitiis trans-
 ire ad honestiores actiones constituerint : nam
 hebdomadis spatium temporis plenitudinem habet,
 ac revolutionem ad id quod a principio fuerat,
 cum tempus jam ad finem appellitur. Apertissime
 autem dicit oportere ut ad nostras probas actio-
 nes accedat atque adjiciatur illa per Christum pur-
 gatio, et per aquam purificatio, ut in ablutione
 corporis atque vestium sanctum baptisma intelliga-
 tur, illa etiam purgatione per sanguinem procul
 dubio simul adjuncta. « Octavo namque die, in-
 quit, sumet sibi duos turtures, vel duos pullos
 columbarum. » Rursum octavus dies tempus de-
 signat illius cum carne dispensationis, cum pro
 nobis mortem sustinuit Emmanuel, ille nempe
 argutus canorusque turtur, qui sanguine suo con-
 summavit in æternum sanctificatos : quidquid au-
 tem habeat Christi mors, id totum esse in suavita-
 tem odoris ; nam pro mundi vita destructioneque
 peccati suscepta est. Id significatur ex eo quod
 duo cum sint turtures, unus pro peccato iminola-
 tur, alter in holocaustum : propitiationem quoque
 pro peccatis nostris fuisse Christum, ut Scripturæ
 tradunt, ostendit dicens : « Et propitiabitur pro
 eo sacerdos coram Domino a fluore suo. »

C PALL. Præclare sane dixisti.

CYR. Hoc itaque ritu purgari oportere semini-
 fluum, divina nobis lege præceptum est. Contaminat
 item cuicumque vel præter voluntatem, vel sponte
 fluor acciderit ; qui ex insito in natura motu tan-
 quam ex fonte manat. Ac sponte quidem accidit
 ut qui in conjunctione uxoris, et ex nuptiarum lege
 contingit ; præter voluntatem vero, ut in imagini-
 bus fere nocturnis. Sic enim iterum dixit : « Et
 homo, ex quo exierit semen concubitus, lavabit
 totum corpus suum aqua, et immundus erit usque
 ad vesperam : et mulier cum qua dormierit vir
 concubitu seminis, lavabunt corpus aqua, et im-
 mundi erunt usque ad vesperam. » 552 Paria
 sunt enim in utrisque crimina, nihilque est quod
 differat. In seminis igitur fluxu longus atque con-
 tinuus nobis describatur morbus : in hoc vero
 loco, qui propositus est, id sceleris lex videtur, ut
 declaret eum etiam immundum esse qui, quamvis
 non perpetua ac plena corruptione laboret, tamen ex
 parte certe et minus sæpe laborare videatur. Simile
 quiddam insinuare videtur ille Christi discipulus : « Si
 enim, inquit, totam legem perfecerit quispiam, offen-
 dat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim
 dixit : Non moechaberis, dixit etiam : Non occides,

Quod si non mæcheris, occidas autem, factus es transgressus legis ⁹. » Nam qui semel deliquerit, sive in totum legem violarit, sive in uno et ex parte, eum omnino necesse est criminis reum fieri. Impurus igitur ex lege est, etiam qui non ad summum contaminationis gradum pervenit, sed vel aliqua ex parte incidisse in eam deprehenditur. Non tamen omnino rejicitur; nam is quoque purgatur per aquam in Christo. Adventus enim Domini tempus insinuare videtur, quod ait ejusmodi hominem immundum esse usque ad vesperam; in consummatione namque, cum sæculum præsens ad ipsum prope occasum vergeret, Christus advenit, per quem et in quo omnes sordes abluimus ex peccato venientes, et a levibus gravibusque criminibus absoluti sumus, quicumque delictis constricti tenebamus. Cæterum ante adventus tempora maculas elui non potuisse (nemo enim in lege justificabatur, ut est in Scripturis) ¹⁰, id vero discere ex eo potes quod aperte ait: « Immundus erit usque ad vesperam. »

PALL. Intelligo quod dicis; et vera oratio est.

CYR. His lex adjungit ad mullerem pertinentia sanguinis fluxu laborantem, sicque affectam, ut defluvio, quem sistere non possit, eam inquinari sit necesse; utque in seminifluo omne vas contaminabatur, et lectus omnis, et omne vestimentum, et omnis qui eum tangeret, aut propius accederet. Item in hac quoque, eodemque modo hanc liberat, quo illum liberavit, aqua nimirum abluens, et turturibus immolatis, atque etiam propitiatione sacerdotis, qui mediatoris officio fungebatur. Cumque lex vellet nos ad intelligentiam spiritualem extollere, neque in carnis languoribus immorari sineret, qui ad res in animo sitas, et quæ intellectu percipiuntur, figurandas **553** assumpti sunt, aperte subjungit: « Et caventes facietis filios Israel ab impuritatibus suis, et non morientur propter immunditiam suam, dum inquinant ipsi tabernaculum meum, quod est inter ipsos ¹¹; » nam, cum purgati et sanctificati per Christum erimus, tum denique plane splendidi accedemus, neque amplius sanctum tabernaculum inquinabimus, sed ad ecclesias adeuntes, puri pure purissimum Deum adorabimus.

PALL. Optime dixisti.

CYR. Cæterum fuisse maculatam hominis naturam, neque aliter mundari posse nisi per Christum, veram et sacram sanctamque victimam, manifestissime intelliges, si alterum præterea legis decretum exquisieris. Scriptum est enim iterum in Levitico: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loqueretur filiis Israel, et dices ad eos: Mulier, quæ semen conceperit, ac pepererit masculum, immunda erit septem dies, juxta dies secessus purgationis suæ, immundus erit; et die octavo circumcidet carnem præputii ejus, et triginta tres dies sedebit

δὲ, γέγονας παραβάτης νόμου. » Πεπλημμεληκῶτι γὰρ ἄπαξ, ἡγουν ἔτι παρανομώμεκεν ὄλιως, κἀν γοῦν ἐφ' ἐνὶ καὶ ἐκ μέρους, ἐφέταί που πάντως αὐτῷ τὸ ἐγκαλεῖσθαι δεῖν. Μιὰρδς οὖν ἄρα κατὰ τὸν νόμον, κἀν εἰ μὴ τις τοῖ πρὸς ἐσχατον μολυσμοῦ, καταφωρῶτο δὲ πεπονθῶς κἀν γοῦν ἐκ μέρους αὐτόν. Πλῆν, οὐκ ἀπόβλητος παντελῶς, καθαιρεται δὲ καὶ αὐτὸς δι' ὕδατος ἐν Χριστῷ. Τοιγάρτοι τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, ὑπεμφήνειεν ἂν εὖ μάλα, τὸ μέχρις ἐσπέρας ἀκάθαρτον εἶναι λέγειν τὸν μεμολυσμένον. Ἐπὶ συντελείᾳ γὰρ, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἐπ' αὐταῖς ἡχοτος ἦδη δυσμαῖς τοῦ αἰῶνος τούτου, παραγγέγονεν ὁ Χριστὸς, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πάντα μὲν ῥύπον ἐκνευίμεθα τὸν ἐξ ἁμαρτίας, ἀπληγάμεθα δὲ μικρῶν καὶ μεγάλων αἰτιαιμάτων οἱ ταῖς πλημμελείαις ἐνισχημένοι. **B** δὲ πρὸ τῶν τῆς ἐπιδημίας καιρῶν οὐκ ἦν ἀπονήσθαι μολυσμὸν (ἐδικαιοῦτο γὰρ οὐδεὶς ἐν νόμῳ, κατὰ τὰς Γραφὰς), ἀναμάθοις ἂν διὰ τοῦ φάναι σαφῶς, ὅτι « Ἀκάθαρτος ἐστὶ ἐως ἐσπέρας. »

ΠΑΛΛ. Συνίτημι δὲ φῆς, καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Προσεπάγει δὲ τούτοις ὁ νόμος τὰ περὶ γυναικὸς, τῆς βροῦσης αἵματι, καὶ ἀσχετῶ καταφορῆ τὸ καταμιαίνεσθαι δεῖν νοσοῦσης ἐφ' ἑαυτῇ καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ γονορροῦς πᾶν σκεῦος κατεμολύνετο, καὶ κοίτη πᾶσα, καὶ πᾶν ἱμάτιον, καὶ πᾶς ὁ ἀπτόμενος ἀγγού τε ἰῶν ὀτυ καὶ ἐπ' αὐτῆς. Ἀπαλλάττει δὲ καὶ αὐτὴν κατὰ τὸν ἴσον ἐκείνῳ τρόπον, ὕδατι διανίζων, καὶ τρυγόνων καταθυσμένων, καὶ μέντοι καὶ ἰλασμοῦ τοῦ μεσιτεῶντος ἱερέως. Ἀνακομίζων δὲ ὡσπερ εἰς ἐννοίας ἡμᾶς τὰς πνευματικὰς ὁ νόμος, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς ἀβήρωστέμασι ἐμφιλοχερεῖν οὐκ ἔων (παρελήφθη γὰρ εἰς τύπον τῶν εἰς νοῦν ἔσω καὶ νοητῶν), ἐπάγει σαφῶς: « Καὶ εὐλαβεῖς ποιήσετε τοὺς υἰοὺς Ἰσραὴλ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἀποθανοῦνται διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῶν, ἐν τῷ μιζίνειν αὐτοὺς τὴν σκηνὴν μου τὴν ἐν αὐτοῖς; » κεκαθαρμένοι γὰρ δὴ καὶ ἡγιασμένοι διὰ Χριστοῦ. τότε δὴ, τότε λαμπροὶ προσέμεν ἀληθῶς, καὶ οὐ μισανόμεν ἐς τὴν ἁγίαν σκηνὴν προσκυνήσομεν δὲ καθαρὸν καθαρῶς τῷ παναγίῳ Θεῷ κοιτώντες ἐν ἐκκλησίαις.

D » ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἐφῆς.

ΚΥΡ. Ὅτι τοι προκατηρῶσθη μεν ἡ ἀνθρώπου φύσις τὸν μολυσμὸν, διασμήχοιτο δ' ἂν οὐχ ἑτέρως, πλὴν ὅτι διὰ Χριστοῦ τοῦ κατ' ἀλήθειαν ἱεροῦ καὶ ἀγίου θύματος, εἴση τοι, καὶ μάλα σαφῶς, καὶ ἕτερον ἐπὶ τῷδε τῷ νόμῳ χρησιμώδημα πολυπραγμονῶν. Γέγραπται γὰρ πάλιν ἐν τῷ Λευιτικῷ: « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων: Ἀάλησον τοῖς υἰοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς: Γυνὴ ἐάν τις σπερματισθῆ, καὶ τέκη ἄρσεν, ἀκάθαρτος ἐστὶ ἐπὶ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ χωρισμοῦ τῆς ἀφ' ἑδρου αὐτῆς, ἀκάθαρτος ἐστὶ: καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὄγδοῃ

⁹ Jac. ii, 10, 11. ¹⁰ Galat. vi, 15. ¹¹ Levit. xv, 31.

περιτεμεῖ τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ· καὶ ἄν τριάκοντα καὶ τρεῖς ἡμέρας καθήσεται ἐν αἵματι ἀκαθάρτων αὐτῆς. Παντὸς ἀγίου οὐχ ἄψεται, καὶ εἰς τὸ ἅγιασθήριον οὐκ εἰσελεύσεται, ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι καθάρσεως αὐτῆς. Ἐὰν δὲ θῆλυ τέκη, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται δις ἑπτὰ ἡμέρας, κατὰ τὴν ἑφεδρον αὐτῆς, καὶ ἐξήκοντα ἡμέρας καὶ ἕξ καθεσθήσεται ἐν αἵματι ἀκαθάρτων αὐτῆς. Καὶ ὅταν ἀναπληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι καθάρσεως αὐτῆς ἐφ' οὐὶ ἢ ἐπὶ θυγατρὶ, προσοίσει ἀμνὸν ἐνιαύσιον ἀμωμον εἰς ὄλοκαύτωμα, καὶ νεοσσὸν περισσότερᾶς ἢ τρυγὸνα περὶ ἁμαρτίας, ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ προσοίσει αὐτὸν ἐναντὶ Κυρίου, καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτῆς ὁ ἱερεὺς, καὶ καθαριεῖ αὐτὴν ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος αὐτῆς. »

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ἡ τεκοῦσα γυνή; καὶ τίς ἂν εἴη πάλιν ἕγε ἐπ' αὐτῇ τοῦ νόμου σκοπός;

ΚΥΡ. Ἰσχυομυθεῖν, ὡς εἰκεν, ἀναγκαῖον ἡμᾶς. Δριμὺ γὰρ λαν τῆς ἐντολῆς τὸ χρῆμα, καὶ οὐχ ἔτοιμον ἔλειν, πλὴν ὡς ἐνι διερευνησώμεν. Ἐκεῖνό γε μὴν ὦ Παλλάδιε, καὶ πρό γε τῶν ἄλλων κατατέθηκά τοι.

ΠΑΛΛ. Τὸ τί δὴ φῆς;

ΚΥΡ. Ἰόντος γὰρ δὴ τοῦ νόμου κατὰ γυναικὸς ἀπάσης τικτούσης ἄρσεν ἢ θῆλυ, καὶ γενικωτάτην ἡμῶν ποιουμένην τὴν κατάρρησιν, ὑπεξήρηται τῆς δυσφημίας ἡ ἅγια Παρθένος, ἥς ἐκφυναί φαμεν τὸν κατὰ σάρκα Χριστόν. Θεία γὰρ, εἰ τοι δοκεῖ, τοῦ νόμου τὸ ἀκριβές. Γυνὴ γὰρ, φησὶν, καὶ οὐ πᾶσαι τυχὸν ἀδιακρίτως, ἀλλ' εἰ τις ἐάν σπερματισθῇ καὶ τέκη ἄρσεν, ἀκάθαρτος ἔστω. Ἄλλ' ἐκ Πνεύματος ἀγίου τὸ θεῖον συνέστη σῶμα, πλαστουροῦμενον ἀβρόχως ἐν τῇ ἀγίᾳ Παρθένῳ, καὶ τῶν τῆς φύσεως νόμων ὀλίγα πεφροντικός. Ἡκιστα γὰρ δὴ σπερματικῆς ἐδεῖτο καταβολῆς ὁ τῶν ἁγίων πρωτότοκος, ἡ ἀπαρχὴ τῶν λαχόντων τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἀναγέννησιν. Περὶ ὧν εἰρηται σαφῶς· «Ὁὐ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.» Διέδρα δὴ οὖν τὴν ἐκ νόμου καταβολὴν ἡ ἅγια Παρθένος, σπερματισθεῖσα μὲν οὐδαμῶς, ἐνεργεία δὲ τῇ διὰ ἀγίου Πνεύματος τὸ θεῖον ἀποκυήσασα βρέφος. Ἡ δὲ τίκτουσα καὶ ἀκάθαρτος διὰ τοῦτο γυνή, εἴη ἂν, κατὰ γε τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀμωμήτως ἔχοντα νοῦν, ἡ ἀνθρώπου φύσις. Τὸ γὰρ τοι τῆς γυναικὸς πρόσωπον αὐτῇ περιθήσομεν εἰς γε τὸ παρὸν τῇ φύσει. Κατηγορεῖται δὲ νόμῳ, καὶ μολυσμοῖς ἑνοχος ὀνομάζεται, διὰ τοι τὸ τίκτειν εἰς φθορὰν, καὶ οὐκ εἶναι μὲν ἐν οἷς ἦν εὐθύς τὸ εἶναι λαγοῦσα παρὰ Θεῷ (ἔργον γὰρ ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ)· παρενηγέχθαι δὲ μᾶλλον εἰς τὸ καταφθεῖρεσθαι δεῖν, καταγνωσμένη διὰ τὴν παράβασιν, καὶ τὴν ἐκ θείας ἀρᾶς ἀνατλάσα δίκην παρὰ φύσιν ἢ φύσιν. «Ὁ γὰρ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησε, » κατὰ τὸ γεγραμμένον, «οὐδὲ τέρπετα ἐπ' ἀπωλεία ζώντων, καὶ οὐκ ἐστὶν ἕδου βασιλείου ἐπὶ γῆς. Ἐκτίσας γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου· φθόνῳ δὲ διαβόλου, θάνατος εἰπήλθεν εἰς τὸν κόσμον.» Καταμολύνει δὴ

A in sanguine impuro suo: omne sanctum non con-tinget, et ad sanctuarium non ingrediatur, quoad impleti fuerint dies purgationis ipsius. Quod si feminam pepererit, immunda erit his septem dies, juxta secessionem purgationis suæ, et sex et sexaginta dies sedebit in sanguine impuro suo. Et cum impleti fuerint dies purificationis super filio, vel super filia, afferet agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et pullum columbæ vel turtorem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii ad sacerdotem; et offeret ante Dominum, et exorabit pro ea sacerdos, et purgabit eam a fonte sanguinis sui¹¹. »

B PALL. Quæ tandem est mulier quæ peperit? quidve lex in iis quæ de ea præcipit spectat?

CYR. Subtilitate nos orationis uti, nisi fallor, necesse est: difficilis est enim hujus præcepti sensus, nec facile percipi potest; perscrutabimur tamen, quoad licuerit. Illud vero, Palladi, præ cæteris vehementer admiratus sum.

PALL. Quid tandem istud est?

CYR. Nam, cum ea lex in omnes mulieres caderet quæ vel masculum vel feminam parerent, atque generalem adversus nos omnes sententiam ferret, illa sancta Virgo a probro exempta est, ex qua Christum secundum carnem editum esse prædicamus. 554 Vide enim, si placet, accuratam legis diligentiam. Mulier, inquit, non quævis citra distinctionem, sed si qua conceperit semen, et pepererit masculum, immunda esto: atqui ex Spiritu sancto divinum illud corpus compactum est, arcana quadam ratione in sancta Virgine neglectis naturæ legibus formatum. Neque enim indito semine indigebat ille sanctorum Primogenitus, ac primitiæ eorum qui regenerationem illam ex Deo per Spiritum assecuti sunt; de quibus est disertè dictum: «Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt¹².» Effugit igitur legis condemnationem sancta Virgo quæ ininime semen concepit, sed Sancti spiritus opera divinum puerum peperit. At vero, quæ parit, et ob eam causam impura mulier, congruenter atque integro sensu hominis natura intelligitur; ipsi namque naturæ ad præsens mulieris personam imponemus. Culpatur autem a lege, et contaminationibus obnoxia dicitur, eo quod pariat ad corruptionem, et non ea conditione sit qua fuit statim atque a Deo accepit ut esset (facta est enim ad incorruptionem), sed potius eo perducta, ut illi corrumpi et interire necesse sit, damnata propter prævaricationem naturæ, et præter naturam ex divina maledictione pœnas luens: «Deus enim mortem non fecit, » ut scriptum est, «neque oblectatur perditione viventium, neque est regnum inferorum in terris; creavit enim ut essent omnia, et salutaris generationes mundi¹³:

¹¹ Levit. xii, 4-7. ¹² Joan. i, 13. ¹³ Sap. i, 13, 14.

invidia vero diaboli mors intravit in mundum ¹⁵. » A Contaminat itaque naturam adventitia corruptio, et mors, quæ invidia diaboli imperium tenuit, ex radice peccati profecta. Alia quoque ratione illud eam contaminat, quod in carnali voluptate ferantur qui gignuntur. Ejusmodi quiddam significare videtur etiam beatus David, cum psallit ac dicit : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea ¹⁶. » Impura est igitur natura, ut quæ in transgressione et maledictione, præter id quod Deo placebat, corruptioni sit obnoxia : creavit enim ut essent omnia, ut vere dictum est.

PALL. Quomodo igitur ab impuritate quisquam liberari possit, adjuuge viam, si placet.

CYR. Ipsa eadem, quæ condemnabat, lex nobis, B Palladi, jam ostendit : « Segregetur enim, » inquit, « ut impura, septem dies. » 555 Enumeret deinde alios tres atque triginta, et sedebit in sanguine impuro suo, nimirum si masculum genuit ; sin feminam peperit, inquit, duplo longior segregatio esto, etiam aliorum dierum supputatio duplo major. Igitur si mas quidem editus fuerit, immunda est quæ peperit, et in impuritate est septem et triginta tres dies, id est, in summa quadraginta ; sin femina, bis septem et sexaginta sex, id est, octoginta.

PALL. Quæ tandem est postremo ejus rei ratio ?

CYR. Ab exemplis carnalibus lex nos revocat ad rerum abditarum perceptionem, et tanquam in tabula quadam spiritualis intelligentiæ, res depingit quæ sensu percipiuntur. Ii igitur, qui harum rerum habent intelligentiam, aiunt, si mas sit fetus in utero conceptus, vix post quadraginta transactos dies formam accipere ; sin femina, tardius eam ad hoc pervenire, ut quæ infirmiori sit imbecilliorique natura : sed indigere et ipsam aiunt ad expressam formæ effictionem, bis quadraginta, id est, octoginta diebus. Impura est igitur quæ marem peperit, diebus quadraginta : et femellam enixa, totos octoginta numero dies in immunditia et impuritate versabatur, id est, usque ad expressam formationem fetus, et humanæ formæ susceptionem. Purificationis autem nomine, ut legi placet, agnus C et turtur immolabantur ad ostium tabernaculi, interveniente sacerdote, et sacra perficiente : circumcidendum item esse masculum ait ritu quem lex decrevit, id est, octavo die. Hic est quidem litteræ sensus. Sed nos ad intelligentiam spiritua- lem recurramus, dicamusque qua ratione natura, quæ nos ad corruptionem et impuritatem genuerat, inquinamenta repulerit, et impuritatem ac legis condemnationem vitaverit : multis namque temporibus in segregatione, id est, longe a Dei conspectu versata fuerat. Ea porro tempora ante adventum fuerunt, quibus regnavit mors ab Adam

οὖν τὴν φύσιν ἢ ἐπέλακτος φθορά, καὶ ὁ φθόνῳ δια-
βολικῶν κατακρατήσας θάνατος, ῥίζαν ἔχων τὴν
ἀμαρτίαν. Καταμαίνει δὲ καὶ ἐτέρως, τὸ ὡς ἐν φιλη-
δονίᾳ σαρκικῇ σπεῖρεσθαι τὰ γεννώμενα. Καὶ δὴ τι
τοιούτου ὑποδηλοῦν ἔοικεν ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ ψάλλον
τε καὶ λέγων : « Ἴδου γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην,
καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσησέ με ἡ μήτηρ μου. » Ἀκά-
θαρτος οὖν ἡ φύσις, ὡς ἐκ παραβάσεώς τε καὶ ἐξ
ἀρᾶς ὑπομένουσα τὴν φθορὰν, παρά γε τὸ Θεῷ δο-
κῶν. Ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα, τὸ (sic)
ἀληθῆς ὁ λόγος.

ΠΑΛΛ. Τίνα δὴ οὖν τρόπον ἀπαλλάττοιο ἂν τις
ἀκαθαρσίας, προστεῖται λοιπόν.

ΚΥΡ. Αὐτὸς ἡμῖν, ὦ Παλλάδιε, κατέδειξε τὴν ὄβιν
καταδικάζων ὁ νόμος. « Ἀφορίζεσθω γὰρ, φησὶν,
ὡς ἀκάθαρτος, ἐπτὰ ἡμέρας. » Ἀπαριθμείτω δὲ
καὶ ἐτέρας τρεῖς καὶ τριάκοντα, καὶ καθίσταται ἐν αἵ-
ματι ἀκαθάρτῳ αὐτῆς, ἐπ' ἄρσενι δὲ δηλοῦναι τῷ
γεννήματι· εἰ δὲ θῆλυ τέκοι, φησὶ, διπλοῦς ὁ ἀφο-
ρισμὸς, διπλῆ καὶ ἡ τῶν ἐτέρων ἡμερῶν ἀπαριθμη-
σις. Οὐκοῦν εἰ μὲν ἄρσεν εἴη τὸ ἀποτεχθὲν, ἀκάθαρτος
ἡ τεκοῦσα, καὶ ἐν μολυσμοῖς ἐπτὰ καὶ τριάκοντα καὶ
τρεῖς ἡμέρας, τουτέστι, τεσσαράκοντα· εἰ δὲ θῆλυ, δὶς
ἐπτὰ, καὶ ἐξήκοντα καὶ ἕξ, τουτέστιν, ὀγδοήκοντα.

ΠΑΛΛ. Καὶ τίς ἂν εἴη λοιπὸν καὶ ὁ τοῦδε λόγος ;

ΚΥΡ. Ἐκ παραδειγμάτων ἡμᾶς σαρκικῶν ἀνα-
κομιζεῖ πάλιν ὁ νόμος εἰς κατάληψιν τῶν ἀφανεστέ-
ρων, καὶ ὡς περ τινα πίνακα πνευματικῆς θεωρίας
ἀναγράφει τὰ αἰσθητά. Φασὶ τοιγαροῦν οἱ ταῦτα σο-
φοί, ὡς εἰ μὲν ἄρσεν εἴη τὸ ἐν μήτρᾳ καταβληθὲν,
εἰδοποιεῖσθαι μολίς ἡμερῶν αὐτὸ τεσσαράκοντα δε-
δαπανημένον· εἰ δὲ γε θῆλυ, βραδείαν ἔχει τὴν εἰς
τοῦτο πάροδον, ὡς ἀσθενές τε καὶ ἀναλκι. Δεῖσθαι δὲ
δὴ καὶ αὐτὸ φασιν, εἰς εἰδοποίησιν ἐναργῆ, τῶν δις
τεσσαράκοντα ἡμερῶν, τουτέστιν, ὀγδοήκοντα. Ἀκά-
θαρτος οὖν ἡ ἀβρηνοτόκος ἐν ἡμέραις τεσσαράκοντα·
ἡ δὲ γε θῆλεος μήτηρ, ἐν ἕλαις ἦν ὀγδοήκοντα τὸν
ἀριθμὸν ἡμέραις ἐν μολυσμοῖς καὶ ἀκαθαρσίαις,
τουτέστιν, ἄχρι μορφώσεως ἀκριβοῦς τῶν ἐν μήτρᾳ,
καὶ μὴν καὶ ἀφίξεως τῆς εἰς εἶδος τὸ ἀνθρώπινον.
Ἐπὶ δὲ γε τῷ καθαρισμῷ, κατὰ γε τὸ τῷ νόμῳ δοκῶν,
ἀμνὸς καὶ τρυγῶν ἐσφάζετο παρὰ τὴν θύραν τῆς
ἀγίας σκηνῆς, μωσιτεύοντος ἱερέως καὶ τελούντος τὰ
ἱερά· περιτέμνεσθαι δὲ δεῖν καὶ τὸ ἄρσεν εἴη κατὰ
τὸ τῷ νόμῳ δοκῶν, τουτέστι, κατὰ τὴν ὁγδόην. Τελέσ-
θε μὲν οὖν ὁ τοῦ γράμματος νοῦς. Ἡμεῖς δὲ πρὸς
θεωρίαν ἀναθέοντες τὴν πνευματικὴν, φέρε δὴ λέγω-
μεν τίνα δὴ τρόπον ἢ εἰς φθορὰν ἡμᾶς καὶ ἀκαθα-
σίαν τεκοῦσα φύσις διεκρούσατο μολυσμοῦς, καὶ δι-
έδρα τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὴν ἐκ τοῦ νόμου κατάρρη-
σιν· μακροὺς μὲν γὰρ ἤδη διατετέλεκε χρόνους ἐν
ἀφορισμῷ, τουτέστιν, ἐκ προσωπῶν Θεοῦ. Χρόνοι δὲ
ἦσαν οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, καθ' οὓς βεβασιλευεν

¹⁵ Sap. 11, 24. ¹⁶ Psal. 1, 7.

ὁ θάνατος, ἀπὸ Ἀδάμ καὶ μέχρι Μωσείως, κατεκρά-
τησε δὲ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ πολύμορφος ἀμαρτία.
Ἐπαίδη δὲ κατὰ τὴν ὀγδόην, τούτεστι, μετὰ τὸν τοῦ
νόμου καιρὸν καὶ τὸν ἀρχαῖον ἐκείνον Σαββατισμὸν,
ἀχειροποιήτω περιτομῇ περιτετμήμεθα διὰ Πνεύ-
ματος, μεμορφώμεθα δὲ καὶ εἰς Χριστὸν, τῆς θείας
αὐτοῦ φύσεως γενόμενοι κοινωνοί· διεκρουσάμεθα δὲ
τὰ ἐγκλήματα, κατηφάνισται δὲ καὶ ὁ ῥύπος, καὶ
ἅπας ἡμῶν οἴχεται μολυσμὸς· τικτόμεθα γὰρ οὐκ
εἰς φθορὰν ἐτι, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράθεσιν, ἀλλ'
εἰς ζωὴν τε καὶ ἀφθαρσίαν, διὰ τὴν ἐν Χριστῷ δι-
καίωσιν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείναντος σφαγῆν, ὡς
ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀληθινοῦ, ὡς τρυγόνος θείας καὶ
νοστή· σσώσμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρως. Ἡ γὰρ οὐχ ὧδε
ἐχει;

ΠΑΛΛ. Παντάπασι μὲν οὖν· σαφὲς γὰρ λίαν τὸ Β
αἴνιγμα.

usque ad Moysen, ac multiforme peccatum terre-
nis hominibus imperavit. Sed, posteaquam octavo
die, id est, post legis tempus, et antiquum illum
Sabbatismum, circumcissione non manufacta per
spiritum circumcisi sumus, et formati in Chri-
stum, divinæ ejus naturæ facti participes, **556**
tum vero crimina repulimus, sordes etiam abolitæ
sunt, et omnes immunditiæ nostræ abierunt. Ne-
que enim adhuc gignimur ad corruptionem, per
illam in Adam transgressionem, sed ad vitam et in-
corruptionem, per illam in Christo justificationem,
qui se pro nobis immolari passus est, ut agnus im-
maculatus ac verus, ut turtur divinus ac spiritua-
lis; neque enim alia ratione salutem accepimus.
Annon ita esse censes?

PALL. Imo vero inaxime: figura enim admodum
perspicua est.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΕΚΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.

DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERITATE LIBER SEXTUS DECIMUS.

Ἵτι χρητὴ προσάγειν ἡμᾶς θυσίας πνευματικὰς C **557** Spirituales hostias et oblationes a nobis of-
ferri Deo oportere. καὶ δωροφορίας θεῶν.

Ἀπόρησιν μὲν οὖν, καθάπερ ἐγώμαι, τὰ εἰρημίνα
πρὸς τὸ δεῖν εἶναι γενικῶς εἰς ἀπότριψιν ἀμαρτίας,
καὶ εἰς ἀποκάθαρσιν τὴν διὰ Χριστοῦ, πάντα μὲν
ῥύπον τὸν ἐν ἡμῖν διασμήχειν οἴου τε, καὶ τῆ τοῦ
Πνεύματος ἐνεργείᾳ συντήκοντος, ἐκνευμένους δὲ
καὶ ἀγίους ἀποφαίνειν εἰδότες. Τοιγάρτοι καὶ ἱερὸς
ἡμῖν ὁ λόγος τοιοῦτος, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνεργεσίαν
εἰς ἡμᾶς ἐσομένην προανακεκράγει λέγων· «Ἵτι
ἐξαιφνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς
ζητεῖτε, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε.
Ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς
ὑπομνεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται
ἐν τῇ ὄψει αὐτοῦ; ὅτι αὐτὸς εἰσπορεύεται, ὡς
πῦρ χωνευτηρίου, καὶ ὡς πόα πλυνόντων, καὶ καθ-
ιεῖται χωνεύων καὶ καθαρῖζων, ὡς τὸ ἀργύριον καὶ
τὸ χρυσίον.» Συνάδει δὲ τούτοις καὶ ὁ θεσπέσιος

¹⁷ Malach. iii, 1-3.

Satis multa quidem sunt in eam sententiam dicta,
ut aggrediendam eam peccati ablutionem, atque
purgationem, quæ per Christum fit, doceremus,
qui sordes omnes nobis inhærentes abstergere po-
test, et Spiritus efficacia consumit, mundosque ac
sanctos efficere novit. Itaque sacræ quoque Litteræ
hanc sancti Spiritus operationem nobis esse tri-
buendam ante prædicarunt his verbis, « Quia sta-
tim veniet ad templum sanctum suum Dominus,
quem vos queritis; et Angelus testamenti, quem
vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus omnipotens,
quis sustinebit diem ingressus ejus? **558** aut quis
subsistet in visione ejus? quia ipse ingreditur, quasi
ignis conflatorii, et quasi herba lavantium, et se-
debit conflans, et emundans sicut argentum et au-
rum ¹⁷. » His consonat etiam beatus Isaias, dicens;

« Eluet Dominus sordes filiorum et filiarum Sion, et sanguinem purgabit de medio eorum in spiritu iudicii et spiritu combustionis ¹⁸. » Num igitur, Palladi, iustitiæ, quæ in Christo intelligitur, modus perficietur a nobis hac una re, si nos abluerimus? ac veteres abstersisse maculas satis erit ad illam, quæ sanctis viris debetur, gloriam et summos illos honores conciliabit? an vero tum clariores erimus, et digni, qui summis laudibus ornemur, cum illam in sanctitate vitam, tanquam spirituale donum, et Deo sacrum revera munus offeremus, et spiritualem cultum perficiemus?

PALL. Ita esse fateor.

CYR. Etenim ea res cum divinis legibus convenit, et Deo grata est, et in primis probata: nam cessare Sabbato ab omni opere præcepit, ac facere quidquam omnino vetuit, his verbis in Exodo positus: « Memento diem Sabbati, ut sanctifices eum. Sex dies operare, et facies omnia opera tua; die autem septimo, Sabbata, requies Deo tuo, non facies in eo omne opus ¹⁹. » Illum in spiritu Sabbatium nimirum hæc figura designat, cum ad cessationem ac vacationem ab omnibus carnalibus operibus et vitiosis studiis per ipsum Christum vocati sumus, et peccati onus a nobis excussimus, et a vitiis libenter abscessimus, et ab iis quæ per legem fiunt, cessavimus; deest enim talis Sabbatismus filiis Israel. Neque enim introierunt in requiem Christi, ut beati Pauli verbis utar ²⁰. Nobis autem requiem præstitit Christus: et Sabbatum spiritualiter celebrare suasit virtuti, vacantes, et præclaram a delictis cessationem sectantes.

PALL. Optime est a te dictum.

CYR. Quamvis autem instituisset olim Deus, ut omnes cessarent Sabbato; ii tamen, qui divino cultui præerant, et qui ut tabernaculo assisterent, constituti erant, sacra munia itidem obibant; et, cum Sabbatum **559** violarent, juxta Salvatoris vocem, sine culpa erant ²¹, neque legis violatæ nomine in crimen vocabantur. Itaque a terrenis quidem studiis nos ipsi quoque in Christo cessabimus, et hoc modo spiritualem Sabbatium implebimus. Neque tamen eousque ab operibus abstinemus ut Deo spirituales hostias et intelligibilia dona minime offeramus, sed Christi vestigia sequentes, sicut scriptum est ²², nos ipsos sacrificabimus; et illum rerum universarum Deum non ove cæsa vitulorumque sanguine venerabimur, sed nos potius illi in odorem suavitatis consecrabimus. Placebimus enim super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas, utor enim voce Psallentis ²³.

PALL. Recte existimas. Sed jam perge iterum, et

¹⁸ Isa. i, 27. 28. ¹⁹ Exod. xx, 8-10 ²⁰ Hebr. iv, 6. ²¹ Matth. xii, 5. ²² I Petr. ii, 21. ²³ Psal. lxxviii, 52

A Ἡσαίας λέγων, ὅτι: Ἐκπλυνεὶ Κύριος τὸν ῥόπον τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων Σιών, καὶ τὸ αἷμα ἐκαθαριεὶ ἐκ μέσου αὐτῶν ἐν πνεύματι κρίσεως, καὶ ἐν πνεύματι καύσεως. Ἄρ' οὖν, ὦ Παλλάδι, τῆς ἐν Χριστῷ νοουμένης δικαιοσύνης ὁ τρόπος διαπεραίνονται ἂν πρὸς ἡμῶν, ὡς ἐν γε δὴ μένῃ τῷ διασμήχεσθαι δεῖν; καὶ τὸ ἀρχαίους ἡμᾶς ἀποτρέψασθαι μολυσμοῦς; ἀρκείσειεν ἂν, εἰπέ μοι, πρὸς δόξαν ἡμῖν ἀγιοπρεπῆ, καὶ ταῖς ἀνωτάτω στεφανώσει τιμαῖς; ἤγουν, ἔσται πως τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι, καὶ τοῖς εἰς ἄκρον ἐπαίνοις κατασεμνουόμεν εικότως τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς, οἵαπερ τινὰ δωροφορίαν πνευματικῆν, καὶ ἱερὸν ἀληθῶς ἀνάθημα προσκομίζοντες τῷ Θεῷ, τὴν ἐν ἀγιασμῷ καὶ δσιότητι ζωὴν, καὶ πνευματικὴν λατρείαν εὐ μάλα διαπεραίνοντες;

B ΠΑΛΛ. Οὕτω φημί.

C ΚΥΡ. Καὶ γάρ τοι τὸ χρῆμά ἐστι τοῖς ἱεροῖς συμβαῖνον νόμοις, καὶ Θεῷ κεχαρισμένον, καὶ τῶν ὅτι μάλιστα δεδοκιμασμένων· καταλήγειν μὲν ἔργω παντὸς προστέταχεν ἐν Σαββάτῳ, δρᾶν δὲ δὴ ὅλας ἠφίει τινὰς οὐδ' ὅπως τι οὖν, οὕτω λέγων ἐν τῇ Ἐξόδῳ: Ἐμνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργα, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ, Σάββατα, ἀνάπαυσις Κυρίου τῷ Θεῷ σου, οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον. Ἦν ἐν πνεύματι δηλονότι Σαββατισμὸν τοῦ τύπου κατασημαίνοντος, ὅτε καὶ εἰς κατὰλήξει καὶ ἀναχωχὴν παντὸς ἔργου σαρκικοῦ, καὶ μοχθηρῶν σπουδασμάτων, δι' αὐτοῦ κεκλήμεθα τοῦ Χριστοῦ, τὸ τῆς ἀμαρτίας ἄχθος ἀποσεισάμενοι, καὶ τὴν ἐκ τῆς φανόλητος ἀγαπῶντες ἀπόστασις, καὶ τῶν ἔξω νόμου τὴν ἀργίαν· ἀπελείπετο μὲν γὰρ ὁ τοιοῦδος Σαββατισμὸς τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ. Εἰσθεδῆκασί γὰρ οὐδαμῶς εἰς τὴν κατέπαυσιν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν. Ἡμᾶς δὲ κατέπαυσεν ὁ Χριστὸς εἰς ἀρετὴν, καὶ καλὴν πλημμελημάτων ἀργίαν ἐπι-

ΠΑΛΛ. Ἄριστα εἶπες.

D ΚΥΡ. Ἄλλ' ἔθεσμοθέτει μὲν καὶ πάλαι Θεὸς, τὸ δεῖν ἅπαντας ἀργεῖν ἐν Σαββάτῳ. Πλὴν οἱ τῇ θεῖᾳ λειτουργίᾳ κατεστημένοι, καὶ τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ προσεδρεύειν ἐπιτεταγμένοι, πάλιν ἐτέλουν τὰ ἱερά· καὶ βεβηλοῦντες τὸ Σάββατον, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, ἦσαν ἀνάτιοι, τὴν ἐπὶ τῷ λελύσθαι τὸν νόμον οὐχ ὑπομένοντες γραφῆν. Οὐκοῦν ἐπιγεῖων μὲν σπουδασμάτων καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καταλήξομεν ἐν Χριστῷ, τὸν νοητὸν πληροῦντες Σαββατισμὸν, ἀφεξόμεθα δὲ οὐχὶ τῶν ἱερῶν ἔργων, τοῦ χρῆναι, φημί, προσκομίζειν Θεῷ θυσίας πνευματικὰς καὶ νοητὰς δωροφορίας. Ἐπόμενοι δὲ ὡς περ τοῖς ἔχουσι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἑαυτοὺς ἱερεύσομεν, οὐ μηλοσφαγίας καὶ μόσχων αἵμασι τὴν πῶν ὄλων πίνοντες Θεόν, ἑαυτοὺς δὲ μάλλον εἰς ὄσμην εὐωδίας ἀνατιθέντες αὐτῷ. Ἀρέσομεν γὰρ ὑπὲρ μόσχων νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὄπλας, κατὰ γε τὴν τοῦ Ψάλλοντος φωνήν.

ΠΑΛΛ. Ὅρθως διανοῆ· πλὴν ἴθι δὴ πάλιν, καὶ ἐξ

ἱερῶν Γραμμάτων τῆς ὡδε λαμ. ρζς καὶ ἀξιαγᾶστος Α
λατρίας ἀνατύπου τὰς γραφάς.

KYP. Ἐφη τοίνυν Θεὸς ἐν τῷ Λευϊτικῷ, δῆλον δὲ
ὅτι πρὸς πάντας τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ· « Ἀνθρώπος ἐξ
ὑμῶν ἐὰν προσάγῃ δῶρα τῷ Κυρίῳ, ἀπὸ τῶν
κτηνῶν καὶ ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀπὸ τῶν προβάτων
προσείσετε τὰ δῶρα ὑμῶν· ἐὰν ὀλοκαύτωμα τὸ δῶ-
ρον αὐτοῦ, ἐκ τῶν βοῶν ἄρσεν ἄμωμον προσάξει,
πρὸς τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου προσείσει
αὐτὸ δεκτὸν ἐναντίον Κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα
ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καρπώματος δεκτὸν αὐτῷ, ἐξ-
λάσασθαι περὶ αὐτοῦ. Καὶ σφάξει τὸν μόσχον ἐναντι-
Κυρίου, καὶ προσείσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν εἰ ἱερεῖς
τὸ αἷμα, καὶ προσχεοῦσι τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστή-
ριον κύκλιον τὸ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυ-
ρίου· καὶ ἐκδείραντες τὸ ὀλοκαύτωμα, μελιούσιν
αὐτὸ κατὰ μέλη, καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ
ἱερεῖς πῦρ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐπιτοιβάζουσι
ξύλα ἐπὶ τὸ πῦρ· καὶ ἐπιτοιβάζουσιν οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν
οἱ ἱερεῖς τὰ διχοτομήματα, καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ
τὸ στήθος ἐπὶ τὰ ξύλα τὰ ἐπὶ τοῦ πυρὸς τοῦ ὄντος
ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ δὲ ἐγκοιλία καὶ τοὺς πόδας
πλυνούσιν ὕδατι, καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς τὰ πάντα
ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον· κάρπωμά ἐστι, θυσία, ὁσμὴ εὐ-
ωδίας τῷ Κυρίῳ. » Ἄρ' οὐκ ἐναργῆς ὁ τύπος τῆς τῶν
ἁγίων ζωῆς, καὶ οἰκειότητος ὀλοτελοῦς, τῆς πρὸς
Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀγιασμῷ; Μορφούμεθα γὰρ
ὡς ἐν τοῖς ἡμέροις τῶν ζώων, μόσχῳ τε, φημί. καὶ
προβάτῳ, κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντες διὰ τοῦ τὴν
σάρκα κατανεκροῦν, ἵνα Θεῷ ζήτωμεν διὰ τῆς
εὐαγγελικῆς πολιτείας, ἀναβαίνοντες δὲ ὡσπερ εἰς
θυσίαν τὴν πνευματικὴν ἀληθῆς καὶ εὐοσμωτάτην
δι' Ἰησοῦ τῷ Πατρὶ. Καὶ φέρε σοι πάλιν τὰ ἐφ' ἐκά-
στῳ λέγωμεν, ἰσχυροποιῦντες ὡς ἐνι. Δύρον μὲν γὰρ
ὡσπερ εἰ τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ τὴν ἰδίαν ἕχα-
στος ἀνατίθησι ζωὴν, πλὴν ὡς ἐκάστῳ δίδεται, καὶ
ὡς ἂν ἔχοι μέτρον. Ὁ μὲν γὰρ, οὕτως· ὁ δὲ, οὕτως,
ἴδιον ἔχων ἐκ Θεοῦ χάρισμα, κατὰ τὴν τοῦ σοφω-
τάτου Παύλου φωνήν. Ἐν γὰρ τοῖς μεγέθεσι τῶν
ζώων, ἦτοι ταῖς κατ' εἶδος διαφοράς, τὸ ἀνίσως τε
καὶ ἀνομοίως ἔχων, κατ' ἰσχὺν τάχα πού τὴν πνευμα-
τικὴν καὶ κατὰ γε τὴν τῆς διανοίας, πλαγίως ὑπο-
σημαίνεται. Εἴτ' οὖν ὡς ἐν μόσχῳ μέγας εἶη τυχόν,
καὶ μὴν καὶ ἄγαν εὐσθενής, ἦγουν ὡς ἐν γε προ-
βάτῳ τὸ μείον ἔχων, καὶ τοῦ τελείου κατόπιν ἰδόν,
ἐαυτὸν εἰς δωροφορίαν προσκομίζει Θεῷ, καὶ τοῦτο
εἰς ὀλοκαύτωμα, τουτέστιν, εἰς ὀλόκληρον ἀφιέρωσιν,
ὃ μεμερισμένην ἔχων πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ τὴν ζωὴν,
ἀλλ' ὄλην ἐξ ὄλου δεκτὴν τε [καὶ] ἱερὰν τῷ Θεῷ. Τοιοῦ-
τος ἐστὼ τῆς θυσίας ὁ τρόπος· Ἄρσεν τε καὶ ἄμω-
μον ἐστὼ τὸ θῆμα, φησί. Σύμμορφοι γὰρ αἱ πῶς
εἰσιν οἱ ἅγιοι τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν ἄρσεν τε καὶ
ἄμωμος ἀληθῶς, τοῦ μὲν ἄρσενος, τὸ ἡγεμονικόν,
τοῦ δὲ ἄμωμου, τὴν ὑπερρυὰ καὶ ἀνυπέροβλητον ἀγί-
τητα καταγράφοντος. Εἰς γὰρ ἡμῶν καθηγητῆς καὶ
πάνανθος ἀσυγκρίτως, ὁ Ἐμμανουήλ. Ἄλλως τε
(χρῆναι γὰρ δεῖ[ν]) κάκεινο εἰπεῖν, καὶ οἰήσομαι δεῖ[ν]

e sacris Litteris, adeo præclari admirabilisque cultus
formam depinge.

CYR. Ait itaque Deus in Levitico omnibus nimi-
rum qui erant ex genere Israel : « Homo ex vobis
quicumque offert dona Domino, a pecoribus, et a
bobus, et ab ovibus feretis dona vestra. Si ho-
locausta donum ejus ex bobus, masculum im-
maculatum offeret, ad ostium tabernaculi testimo-
nii afferet illud, acceptum coram Domino, et impo-
net manum super caput victimæ, acceptabile ipsi,
ut propitiatur pro ipso, et mactabit vitulum coram
Domino. Et afferent filii Aaron sacerdotes sangui-
nem, et effundent sanguinem ad altare in circuitu,
quod est ad ostium tabernaculi testimonii, et detra-
hentes pellem holocausti, concident illud per mem-
bra; et imponent filii Aaron sacerdotes ignem ad
altare, et congerent ligna in ignem, et congerent
filii Aaron sacerdotes concisas partes, et caput et
adipem super ligna quæ super ignem, qui est super
altare, ventrem vero et pedes lavabunt aqua, et im-
ponet sacerdos omnia super altare : incensio est,
sacrificium, odor suavitatis Domino ». Nonne per-
spicua hæc est figura sanctorum hominum vitæ, et
integræ illius atque in spiritu et sanctitate perfectæ
cum Deo conjunctionis? Sumus enim tanquam in
mansuetis animantibus vitulo et ovi persimiles, cum
mundo certe morimur, eo ipso quod carnem morti-
ficamur, ut Deo per 560 evangelicam conversatio-
nem vivamus, et tanquam sacrificium sane spiri-
tuale, et suavissimi odoris Patri per Filium offeri-
mur. Sed age, de singulis iterum dicamus, et subti-
liter, quoad fieri poterit, disseramus. Nam veluti
donum quoddam suam quisque vitam præpotenti
omnium Deo consecrat : sed quatenus cuique datur,
ac pro mensura, quam habet; cum hic quidem sic,
alius vero sic proprium donum a Deo habeat, ut
beati Pauli verbis utar ». Magnitudine namque
illa horum animalium ac diversitate formæ, in-
æqualitas atque dissimilitudo spiritualis rationalisque
fortitudinis oblique significatur. Sive ergo, ut in vi-
tulo, magnus sit atque etiam firmus, sive, ut in ove,
minor, et a perfectione absit, seipsum in donum
offerat, idque in holocaustum, id est, integram con-
secrationem, ut vitam non in res terrenas partitam,
sed totam prorsus acceptam Deo ac sacram habeat.
Hic porro sit ejus hostiæ ritus : *Mascula esto vi-*
victima, inquit, et immaculata. Sancti namque viri
semper fere sunt Christo conformes; qui masculus
est revera et immaculatus, quod masculus quidem
principis dignitatem, immaculatus autem præstan-
tissimam excellentissimamque sanctitatem designet :
unus est enim dux ac magister noster ille Emma-
nuel, idemque sanctissimus, adeo ut cum eo nemo
conferri possit. Aliter quoque dici illud potest, de-
cere ut qui Deo consecrantur, masculi sint, im-
maculati, nihilque femineum habeant, nec præ-
sordia langucant, sed vehementer admodum incum-

⁴⁵ Levit. i, 2-9. ⁴⁶ I Cor. vii, 7.

hant, ut se viriliter ac strenue gerant, masculinumque quodammodo et erectum in se ipsis animam servant. Quinetiam censuerim puros et immaculatos esse oportere, quoad humanæ naturæ liceat: prudentissime quippe psallit quodam loco beatus David: « Judica me, Domine, secundum justitiam meam, et secundum innocentiam meam super me²⁶. » Est enim apud Deum definitus quodammodo humanæ probitatis modus, cum illa, quæ sanctorum angelorum est, emineat, et multis partibus nostram mensuram superet. Mascula igitur et immaculata sacra victima esto. Affertur autem quodammodo ad ipsa tabernaculi ostia; neque enim alibi perficimur, nisi prorsus in ecclesiis **561** erimus accepti Deo et Patri, Christusque nos ut sacerdos offerat: per ipsum enim accessum habuimus, et ipse nobis innovavit ad essentiam ingressum, cum præcursor pro nobis ingressus sit in Sancta sanctorum, et nobis verum iter ostenderit. Manus præterea vitulo jussit imponere, qua in re oblique significavit eos in figura pro seipsis illum offerre, cum in ipsa pecudis cæde simulacrum quoddam exhiberent, quo aptissime significaretur non aliter nos sancte vivere posse, quam si mortui mundo fuerimus. Considera enim quemadmodum umbra nobis formam veritatis exprimat. Immolabatur quippe bos coram Domino, effundebatur autem sanguis ad altare: mors enim illa, qua morimur mundo, illaque carnalium motuum extinctio, res est Deo jucundissima, supernaque inspectione digna. Ac fortasse ejusmodi quidpiam psallit beatus David his verbis: « Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus²⁷; » donum enim quoddam sacrum Deo mors sanctorum erit. Neque vero mortem secundum carnem intelligo; sed potius eam nobis hæc verba significant, quam illi subire soliti sunt qui cum mundo moriantur, Deo in pietate et sanctificatione vivunt: neque enim fas est sanctam vitam agere, nisi prius mundo mortui fuerimus. Scribit enim Petrus de Christo: « Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus²⁸. » Igitur bovis immolatio declarare videtur illud ipsum, quod peccatis morimur, et mortem subimus, quæ apud Deum pretiosa est, quamque intueri dignatur: « Immolabunt enim, » inquit, « vitulum coram Domino. » Illa porro ad altare sanguinis effusio, vitæ nostræ consecrationem et animæ in Dei gloriam dedicationem apte, ut opinor, designat. Detrahitur autem pellis hostiæ, et membratim conciditur; atque ipsa quidem pellis detractio, nudationem apertionemque omnium, quæ in nobis insunt, insinuat. Quod vero per membra cæditur, Dei verbum usque ad compages ac medullas penetrare optime significat: « Vivus est enim sermo Dei, inquit, et efficax, et penetrantior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et inten-

δρσενάς τε καὶ ἀμώμους πρέπειν ἂν εἶναι τοὺς Θεῷ καθιερωμένους, οὐδὲν ἔχοντας τὸ θηλυπρεπές, ὡς παρειμένους εἰς βάθυμῖαν· ἀλλὰ πολὺ λίαν διανευκώτας εἰς τὸ ἀνδρίζεσθαι δεῖν, ἄρσενά τε καὶ εἰσὼι διεγρηγμένον τὸν ἐν γε δὴ σφίσιν αὐτοῖς διασείζοντα νοῦν. Καὶ μέντοι κῆρς τότε φαίην ἂν, ὅτι καθαρούς τε καὶ ἀμώμους εἶναι χρῆ, κατὰ γε τὸ ἔγγερον τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ψάλλει γάρ που καὶ μάλα ἐμφρόνως ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· « Κρίνον με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί. » Συμμεμέτρηται γάρ πως παρὰ Θεῷ τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιεικειᾶς ὁ τρόπος, ὑπερβαντιστοῦς δηλονότι τῆς τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ πολὺ τὸ κατ' ἡμᾶς ὑπεραιοῦτης μέτρον. Οὐκοῦν ἄρσεν τε καὶ ἄμωμον τὸ ἱερὸν ἔστω θῦμα. Ἀποφέρεται δὲ πως κῆρς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκηνῆς. Τελειούμεθα γὰρ οὐχ ἑτέρωσέ ποι, ἢ ὅτι πάντα τε καὶ πάντως ἐν ἐκκλησίαις ἐσόμεθα εὐπαράδεκτοι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ προσκομίζοντος ἡμᾶς ὡς ἱερέως Χριστοῦ. Δι' αὐτοῦ γάρ τὴν προσαγωγὴν ἐσχῆκαμεν, καὶ αὐτὸς ἡμῖν ἐνεκαίνισε τὴν εἰς τὸ εἶναι πάροδον, πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελάσας εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ καταδείξας ἡμῖν τὴν ἀληθῆ τρίβον. Ἐπιθεῖναι γε μὴν τῷ μόσχῳ τὰς χεῖρας προστέταξε, διὰ γε δὴ τοῦτο πλάγιως ὑποσημαίνων, ὡς ἀνθ' ἑαυτῶν ἐν τύπῳ προσάγουσιν εἰκόνα τινὰ τοῦ χρῆναι βιοῦν ἁγίως, διὰ τοῦ τεθῆναι τῷ κόσμῳ τὴν τοῦ κτήνου σφαγὴν εὐ μάλα ποιούμενοι. Ἄθρει δὴ ὅν ὅπως ἡμῖν ἡ σκιά διαμορφοῖ τὴν ἀλήθειαν. Ἐσφάζετο μὲν γὰρ ὁ μόσχος ἔναντι Κυρίου, προσεχέτο δὲ τὸ αἷμα τῷ θυσιαστηρίῳ. Τὸ γὰρ τοι τεθῆναι τῷ κόσμῳ, καὶ τῶν σαρκικῶν ἢ νέκρωσις κινήματων, ἦδιστον τῷ Θεῷ, καὶ τῆς ἀνωθεν ἐποπτείας ἄξιον· καὶ τάχα που ψάλλει τι τοιοῦτον ὁ θεὸς ἡμῖν Δαβὶδ, ὡδὶ πη λέγων· « Τίμιος ἔναντιον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ. » Ἀνάθημα γὰρ ὡσπερ ἱερὸν ἔσται τῷ Θεῷ, τῶν ὁσίων ὁ θάνατος· καὶ οὗτι που πάντων τῶν κατὰ σάρκα, φημί· κατασημήνειεν δὲ μᾶλλον ὁ λόγος ἡμῖν, ὃν ὑπομένειν ἔθος αὐτοῦς, κόσμῳ μὲν ἀποθνήσκοντας, Θεῷ δὲ ζῶντας, ἐν ὁσιότητι καὶ ἁγιασμῷ· ἀμήχανον γὰρ τὴν ἁγίαν ἡμᾶς κατορθῶσαι ζωὴν, μὴ οὐχὶ προεκτεθνεῶτας τῷ κόσμῳ. Γράφει γὰρ ὁ Πέτρος περὶ Χριστοῦ· « Ὅς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν. » Οὐκοῦν ἢ τοῦ μόσχου σφαγῆ, κατασημαίνον ἔοικε τὸ ἀπογενέσθαι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ τὸ ὑπομείναι θάνατον τὸν παρὰ Θεῷ τίμιον, ὃν καὶ ἐφορᾶν ἄξιοι. « Σφάζουσι γὰρ, φησὶ, τὸν μόσχον ἔναντι Κυρίου. » Ἡ δὲ γε τοῦ αἵματος χύσις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὴν τῆς ζωῆς ἀφιέρωσιν καὶ ψυχῆς ἀνάθεσιν εἰς δόξαν Θεοῦ κατασημήνειεν ἂν, οἰμαί που. Ἐκδέρεται δὲ τὸ θῦμα, καὶ τέμνεται κατὰ μέλος· τοῦ μὲν ἐκδέρεσθαι, τὴν οἰονεὶ γύμνωσιν τε καὶ ἀποκάλυψιν τῶν ἐν ἡμῖν ὑποφαίνοντος· τοῦ δὲ μελίζεσθαι, τὸ μέχρις ἔρμων τε καὶ μυελῶν τὸν τοῦ Θεοῦ καθικνεῖσθαι λόγον, εὐ μάλα παραδεικνύντος.

²⁶ Psal. vii, 9. ²⁷ Psal. cxv, 15. ²⁸ I Petr. ii, 24.

« Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, φησί, καὶ ἐνεργῆς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δεικνύμενος ἄκρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοῶν καρδίας. Καὶ οὐκ ἔστι κτεῖς ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς δὲ ἡμῖν ὁ λόγος. » Ἀνακαλιόντος δὲ τοῦ ἱερέως τὸ πῦρ, ἐπιτίθεται τῷ θυσιαστηρίῳ τὰ διχοτομήματα, σὺν τῇ κεφαλῇ καὶ τοῖς ποσί, καὶ μέντοι καὶ ἐνδοσθίσις, ἐκνευμένους ὕδασι. Εὐὸδη γὰρ ἅπαντα τὰ τῶν ἁγίων, οὐδὲν ἀπόδλητον παρὰ Θεῷ τῶν ἐκείνοις ἐνεῖναι πεπιστευμένων. Εἶεν δ' ἂν εἰς τύπον τὰ μὲν χρέα, τῆς οἰοῦναι παχυτέρας αὐτῶν καὶ ἐνσωμάτου ζωῆς · σεμνὴ γὰρ αὐτῇ καὶ πάναγος · κεφαλὴ δὲ, νοῦ σημεῖον, λογισμῶν δὲ καὶ ἐπιθυμῶν, τὰ ἐντόσθια · πόδες δὲ αὐτῶν, πρακτικῆς καὶ τῆς ὡς ἐν ἔργοις πορείας αἰνιγμα λεπτῶν.

ΠΑΛΛ. Ὡς δριμύς ὁ λόγος!

ΚΥΡ. Ἐχει δ' οὖν ὁμοίως τὸ ἀληθές, καίτοι διατῶν ἡμῖν ὡς ἐν ἐμίχλῃ καὶ σκότῳ · βαθύς γὰρ ὁ νόμος. « Ἐάν δὲ ἀπὸ τῶν προβάτων, φησί, τὸ δῶρον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἀπὸ τε τῶν ἀρμῶν καὶ τῶν ἐρίφων εἰς ὀλοκαύτωμα ἄρσεν ἄμωμον προσάξει αὐτὸ, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ σφάξουσιν αὐτὸ, ἐκ πλαγίων τοῦ θυσιαστηρίου πρὸς βορῶν, ἐναντι Κυρίου. » Μερίζεται δὲ καὶ αὐτὸ, ἐκνευμένων τῶν ἐντοσθίων κατὰ τὸν ἴσον τῷ μόσχῳ τρόπον. Ἀνακομιζέσθαι δὲ δεῖν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐθεσμοθέτει πάλιν ὁ αὐτὸς δ' ἂν εἴη τῆς θεωρίας καὶ ἐπὶ τῷδε λόγος. Πλὴν ἔχει τι παρηλλαγμένον · ἐσφάζετο γὰρ ὁ ἄμνος ἐκ πλαγίων τοῦ θυσιαστηρίου πρὸς βορῶν.

ΠΑΛΛ. Τίς οὖν ἔρα ἐστὶ καὶ οὗτοδε λόγος;

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα, ὅτι νοτιωτέρα πῶς ἐστὶ τῶν Ἰουδαίων ἡ γῆ, τὰ δὲ γε πρὸς θάλασσαν τὴν βορειότεραν αἱ ἀναρίθμητοι τῶν ἐθνῶν ἀγέλαι διεμοιρῆσαντο, κατὰ χώρας καὶ πόλεις συνωκισμένοι;

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Αἰνιγμα δὴ οὖν τοῦ καὶ αὐτὰς τὰς εἰς βορῶν ἀγέλας, ἱερὰς εἶσεσθαι τῷ Θεῷ, τὸ ὡς ἐν μέρει τῷ βορειότερῳ καταυέσθαι τὸν ἄμνον. Τοῦτό τοι καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἀγέλης προαναφώνει λέγων · « Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης, κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ γυνήσεται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμῆν. »

ΠΑΛΛ. Συνῆκα δ' φῆς.

ΚΥΡ. Ῥαθυμίας δὲ ἀμείνους καὶ ἄκων παντὸς ἐπέκεινα τιθεὶς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς τοὺς οἴπερ ἂν ἔλαιντο πληροῦν τὰ νενομισμένα, καταλαλεῖναι τρόπον τινὰ τῆς καρποφορίας τὴν ὁδόν, καὶ ἐν τοῖς ἔτι προβάτου μείσει τὰ τῆς θυσίας ἀποπεραινεσθαι δεῖν ἐπιτάττει, λέγων · « Ἐάν δὲ ἀπὸ τῶν πετεινῶν κάρπωμα προσφέρῃ δῶρον τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσει ἀπὸ τῶν τρυγόνων, ἢ ἀπὸ τῶν περιστερῶν τὸ δῶρον αὐτοῦ, καὶ προσοίσει αὐτὸ ὁ ἱερεὺς πρὸς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀποκνίσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπιθήσει ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ στραγγίσει τὸ αἷμα πρὸς τὴν βᾶσιν τοῦ θυσιαστηρίου. Καὶ

tionum cordis. 562 Et non est creatura invisibilis in conspectu ejus : omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo ²⁰. » Accendente autem ignem sacerdoti, concisa illa frusta imponuntur altari cum capite simul ac pedibus, et aqua ablutis intestinis : suavitatem enim odoris habent omnia quæ ad sanctos pertinent, neque quidquam illis inesse creditur quod a Deo rejiciatur. Carnes porro figura sunt vitæ illorum veluti crassioris atque corporeæ : illa namque veneranda est atque mundissima. Caput vero mentis est signum, ut cogitatum ac desideriorum intestina. Pedes denique incensum, qui in factis actionibusque versatur, subtiliter insinuant.

B PALL. Sane quam acuta expositio!

CYR. Habet tamen veritatem quamvis per caliginem ac tenebras micantem ; abdita enim est lex in profundo. « Si autem ab ovibus, » inquit, « fuerit donum ejus Domino, ab agnis atque ab hædis in holocaustum, masculinum immaculatum offeret ipsum, et imponet manum in caput ejus, et immolabunt eum ex latere altaris, ad aquilonem, coram Domino ²⁰. » Conciditur etiam ablutis intestinis æque ac bos. Sanciturque præterea ut super altare imponatur ; eadem in hoc quoque erit subtilioris intelligentiæ ratio. Nonnihil tamen diversitatis habet : immolabatur enim agnus e latere altaris ad aquilonem.

C PALL. Quæ tandem istius quoque rei est ratio?

CYR. An ignoras magis ad austrum vergere Judæorum terram, spatium vero ad mare, magis ad aquilonem spectans, infinitos gentium greges inter se partitos esse, per urbes regionesque collocatos?

PALL. Verum est.

CYR. Quod ergo in parte, quæ magis ad aquilonem spectabat, agnus immolabatur, ænigma erat, ipsos quoque greges fore Deo sacros, qui aquilonem versus incolebant. Hoc idem Salvator etiam de gentium grege pronuntiavit, dicens : « Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili ; et illas oportet me adducere ; et fiet unum ovile, unus pastor ²¹. »

PALL. Teneo quod dicis.

D CYR. Ne vero qui ea, quæ lege sancita essent, implere vellent, desperatione atque cunctatione aliqua detinerentur, planiorem quodammodo facit offerendi viam ille universorum Deus, 563 et animalibus ove minoribus perfici sacrificium jubet, dicens : « Si autem de volucribus oblationem obtulerit donum Domino, offeret a turturibus, vel a columbis donum suum : et offeret illud sacerdos super altare, et confringet caput ejus, et imponet super altare, et exprimet sanguinem ad basim altaris, et auferet ingluviem cum pennis, et projiciet eas prope ad altare ad orientem ad locum cineris ;

²⁰ Hebr. iv, 12, 13. ²¹ Levit. i, 10, 11. ²² Joan. x, 16.

et franget ab axillis, et non dividet, et imponet illud sacerdos super altare super ligna quæ sunt in igne. Oblatio est sacrificii, odor suavitatis Domino²². Velim igitur animadvertas rursus, quam recte atque solerter illa sanctorum hominum cum Christo similitudo atque conformatio servata sit. Est enim ille plane supernus, et resonans turtur, itemque mansuetissima columba. Itaque in Canticis canticorum de eo scriptum est : « Vox turturis audita est in deserto²³. » Summæ porro mansuetudinis seipsum figuram et exemplar nobis proposuit, cum dixit : « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde²⁴. » Ecce autem ipsis etiam sanctis viris ob eam causam, quod Christo conformes sunt, eorumdem prope honorum honor ac dignitas servata est. Nam ipsi quoque congruenter accipi turtures possunt, cum divinam sacramque vocem auditoribus mittant, et cantus atque carmina in Dei gloriam edere studeant. Ideo dicunt : « Lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam²⁵. » Quinetiam illam in Christo vitam degunt, et mansuetissimam evangelicæ conversationis viam tenent, cum iis qui in dexteram maxillam percutere volunt, offerunt etiam sinistram, et angariantibus milliarium unum, sponte, si velint, et alia duo pergere, gratis pollicentur²⁶. Sese igitur ipsi in odorem suavitatis, et in holocaustum Deo consecrant instar turturum atque columbarum. Deinde capite confracto sacerdos imponit altari : sancta namque plane mens sanctorum hominum est, et in primis sacra et dignissima, quæ purissimo Deo dicitur. Est enim ea optimarum cogitationum plena, et veræ Dei cognitionis unguentum spirat : **564** « Cogitationes enim justorum judicia, » sicut scriptum est²⁷. Sanctam quoque timentium Deum esse vitam, perspicuum sit ex eo quod ad sanctum altare sanguis effunditur : vitæ namque figuram habet sanguis. Et aufertur quidem ex iis avibus ingluvies, id est, vesica, cum pennis ; projicitur autem ut prorsus inutilis. Id vero signum est clarum, sanctorum vitam ipsis etiam corporeis voluptatibus esse superiorem, ita ut jam ne ventris quidem fere, quo cibi omnes deferuntur, usum desideret. Ejusmodi namque est hominum tolerantissimorum vita, qui, escas simul et ipsum quoque ventrem contemnentes, conficiunt carnem, et voluptates exstinguunt, et ab omnibus mundanis atque supervacuis rebus liberi sunt ac remoti : id enim est pennarum abjectio, ut opinor. Ac necessaria sunt quidem avibus pennarum instrumenta, nobis quoque ipsis ea quæ ad usum huic terreno corpori suppeditentur, vestes, inquam, et escarum instrumenta, ad hæc quibus ea comparentur, pecuniarum copiarum, quæ irruentem indigentiam propulsent, strataque mollia et his similia. Sed tamen, etiamsi hæc opportuna necessariaque sunt iis qui in terra atque in corporibus versantur, a sanctis viris certe contemnuntur qui ejusmodi rerum copiam non secus

²² Levit. i, 14-17. ²³ Cant. ii, 12. ²⁴ Matth. xi, 21. ²⁵ Psal. lxxv, 21. ²⁶ Matth. v, 30-31. ²⁷ Psal. lxxv, 21.

A ἀφελεί τὸν πρόλοβον σὺν τοῖς πεπεροῖς, καὶ ἐκβάλει αὐτὰ παρὰ τὸ θυσιαστήριον κατ' ἀνατολᾶς εἰς τὸν τόπον τῆς σποδοῦ, καὶ ἐκκλάσει αὐτὸ ἐκ τῶν πεπερών, καὶ οὐ διελεῖ, καὶ ἐπιθήσει αὐτὸ ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπὶ τὰ ξύλα τὰ ἐπὶ τοῦ πυλῶν. Κάρπωμά ἐστι θυσίας, ὄσμη εὐωδίας τῶ Κυρίου. Ἄθρει δὴ πάλιν, ὡς ἀριτὰ τε καὶ εὐτέχνως τὸ ἐν συμμορφίᾳ φαίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ, τοῖς ἁγίως τετήρηται. Ἔστι μὲν γὰρ ἀληθῶς ἡ ἀνωθεν τε καὶ λαλιστάτη τρυγὼν αὐτῆς, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ πρωτότης περιστέρᾳ. Καὶ γοῦν ἐν μὲν τῷ Ἄσματι τῶν ἀσμάτων γέγραπται περὶ αὐτοῦ· « Φωνὴ τρυγῶνος ἠκούσθη ἐν τῇ ἐρήμῳ· » πραότητος δὲ τῆς ἄγνης καὶ ἀνωτάτω τύπον ὡσπερ τινὰ καὶ ὑπογραμμὸν ἐκείνη ἡμῖν παρετίθει, λέγουσιν· « Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρόβῃ εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. » Ἄλλ' ἰδοὺ καὶ πρὸς τοῖς ἁγίοις, διὰ τοι τὸ ἐν μορφῇ γενέσθαι Χριστοῦ, τὸ ἐν ἰσοῖς ὡσπερ ἀγαθοῖς εὐπροσπεῖς τε καὶ ἀξιάξιστον εὐ μάλα τετήρηται· τρυγῶνες γὰρ καὶ αὐτοὶ νοοῖντ' ἂν εἰκότως, τὸν θεῖον τε καὶ ἱερὸν τοῖς ἀκροαμένοις λείπει λόγον, φθᾶς τε καὶ μέλη τὰ εἰς ὄψαν Θεοῦ ποιῆσθαι σπουδάζουσαι. Τοιγάρτοι καὶ λέγουσιν· « Ἡ γλῶσσά μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου, ὅλην τὴν ἡμέραν τὸν ἐπαινόν σου. » Καὶ μέντοι καὶ τὸν ἐν Χριστῷ διαζῶσι βίον, καὶ τὴν πρωτότην τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἱενταί τρέψῃ, τοῖς παιεῖν ἐθέλουσιν εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, παραφέροντες καὶ τὴν ἀριστερὰν, καὶ τοῖς ἀγαθαῖς μύλιον, ἐν ἐθέλοντι δωρούμενοι τὸ, εἴπερ ἔλοιτο, διαστελεῖν καὶ εὖο. Οὐκοῦν σφᾶς αὐτοῦς, εἰς ὄσμη εὐωδίας, καὶ εἰς ὀλοκαύτωμα καθιερούσι Θεῷ, καὶ ὡς ἐν εἶδει τρυγῶνων καὶ περιστέρων. Ἐἶτα τὴν κεφαλὴν ἀποκνίσας ὁ ἱερεὺς ἐπιτίθει ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ, προσχέουσας τὸ αἷμα. Ἄγιος γὰρ ἀληθῶς, καὶ ὅτι μάλιστα τῶν ἱεροτάτων ἁγίων ὁ νοῦς, ἀνακείσθαι πρέποι· τῷ πανάγῳ Θεῷ. Ἐνωίων γὰρ ἐστὶν ἐπίμετος ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας εὐωδιάζει τὸ μύρον· « Λογισμὸς γὰρ δικαίων, κρίματα, » κατὰ τὸ γεγραμμένον ἅγια δὲ ὅτι καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἐν φόβῳ Θεοῦ, σαφὲς ἂν γένοιτο, διὰ τὸ δεῖν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσχεῖσθαι τὸ αἷμα. Ζωῆς γὰρ τύπος τὸ αἷμα· καὶ ἀφαιρεῖται μὲν τῶν στρουθίων ὁ πρόλοβος, τουτέστιν, ἡ φύσα, σὺν τοῖς πεπεροῖς· ἐκβάλλεται δὲ ὡς ἀχρεῖον παντελῶς. Σημεῖον δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦτο σαφές, τοῦ καὶ τρυφῆς ἀνωτέρω τῆς σωματικῆς τὸν τῶν ἁγίων ἀναπερᾶνθαι βίον, ὡς δοκεῖν ἤδη παύσῃ, μὴ δὲ τῆς τὰ σιτία χωροῦσης ἐπιδείσθαι γαστρός. Τοιοῦτοί γὰρ πῶς ἐστὶ τῶν ὅτι μάλιστα φιλοπονωμάτων ὁ βίος· οἱ σιτίων ὁμοῦ καὶ αὐτῆς τάχα που τῆς γαστρὸς ἀλόγησαντες, κατατήκουσι τὴν σάρκα, καὶ κατανεκροῦσιν ἡδονὰς, ἐλευθεροὶ δὲ καὶ ἀπληλαγμένοι παντὸς γεγονᾶσι κοσμικοῦ τε καὶ περιττοῦ. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶν ἡ τῶν πεπερῶν ἀποβολή. Ἄναγκαῖα μὲν γὰρ τοῖς ὀνέοις ἡ πτέρωσις· ἀλλὰ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, τὰ δὲ ὡς ἄνπερ ἂν εἰς ἰδίαν χρεῖαν τοῦτο τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ὑπηρετοῖτο σῶμα· ἄμφορα δὲ δὴ λέγω, καὶ τροφῆς ὄργανα, καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτο

misto thure. Porro vitæ quidem figuram similam tenere; hilaritatis vero, quæ spe nititur, oleum; thus præterea boni illius odoris, qui recte factis et præclaris actionibus, et vitæ, quæ cum lege maxime consentiat, est adjunctus, longa est a nobis disputatione declaratum. Oportere igitur, lex inquit, quicumque in seipsis ex hilarare illum rerum omnium Deum velint, eos dedicare illi suam vitam et que consecrare, non tristem de laboribus pro virtute susceptis: « Ne murmuraveritis enim, » inquit beatus Paulus ⁴², **566** sed spiritualis odoris plenam; ita enim sacerdos ejus memoriale Deo offeret. In Christo enim per spiritualem hostiam ad Deum et Patrem accedemus, atque consequemur, ut ille in memoria nos habeat: nam quæ audabiliter facere consuevimus, per ea ipsa testamur et memoria nos dignos esse, et Deum in

δὲ ὡς μὲν εἰς τύπον ἡ σερμίδαλις, ἡ ἀρότης δὲ τῆς ὡς ἐν ἐλπίδι, τὸ εἶλαιον, λίθανός γε μὴν, εὐωδίας τῆς ὡς ἐν ἔργοις καὶ κατορθώμασιν, καὶ βίβη συννοματώ, πολὺς ἡμῖν διεσάφησε λόγος. Χρηῆναι δὲ οὖν εὖ μάλα φησὶν ὁ νόμος, τοὺς οἵπερ ἂν εἰλοῖντο καταεμφραίνειν ἐν ἑαυτοῖς τὸν τῶν ὄλων Θεόν, ἀνατιθέναι τε καὶ ἀφιερῶν αὐτῷ τὴν οἰκίαν ζωῆν, οὐκ ἐπὶ τοῖς ἰδρώσι τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς στυγνάζοντας· (« Μὴ γὰρ δὴ γογγύζετε, » φησὶν ὁ θεοσπίσιος Παῦλος), εὐωδίας δὲ τῆς νοητῆς ἐκμεμεστωμένην· ἀνοίσει γὰρ τότε τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ὁ ἱερεὺς τῷ Θεῷ. Προσελευσόμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ διὰ τῆς πνευματικῆς θυσίας, τὸ καὶ ἐν μνήμῃ κείσθαι τῇ παρ' οὐτῷ κερθαίνοντες. Δι' ὧν γὰρ εὐδοκίμειν εἰθισμέθα, διὰ τούτων αὐτῶν ἀποφανόμεθα, ὅτι καὶ μνήμης

PALL. Elegantissime dixisti.

CYR. His autem adjungit: « Si vero offeres donum, sacrificium coctum in clibano, donum Domino ex simila, panes azymos oleo conspersos, et lagana azyma uncta oleo. Si autem sacrificium de sartagine, donum ejus simila conspersa oleo, azyma erunt; et comminues ea in frusta, et infundes in ea oleum, sacrificium est Domino. Si autem sacrificium a craticula, donum tuum, simila in oleo fiet. Si autem obtuleris sacrificium primarum frugum Domino, novas torrefactas fruges fresas Domino offeres sacrificium primarum frugum, et impones in eas thus: sacrificium est. Et offeret sacerdos memoriale ejus ex frugibus cum oleo, et omne thus ejus: oblatio est Domino ⁴³. »

PALL. Abditus sane est legis sensus. Explica nobis illum igitur, ne, cum in res adeo subtiles animum adjecerimus, a proposito aberremus.

CYR. Considerandum est, ut opinor, illud legis consilium atque solertia: ad omnem namque modum descendit, ac suscipit quidem vel exiguum donum, ubique tamen ei suavitatem odoris et hilaritatem adjungit: audisti namque ipsum etiam Christum dicere: « Et quicumque dederit potum uni de fratribus istis minimis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam ⁴⁴. » Ejusmodi quidpiam hoc quoque loco cogitandum est, et legislatoris benignitas dignis laudibus celebranda. Neque enim ille aversatur, sicut dixi, quamvis vilissimis rebus implere quis velit, quæ lege constituta sunt. Sive enim panis sit, inquit, sive lagana unum, sive ex clibano, sive sartagine, sive craticula, etiamsi non ex tritico, sed fruges sint et fresæ, id est, e leguminibus farina, oleo perfundatur quod offertur, et thus habeat. Videtur autem in his verbis Scriptura sanctorum virorum laudes quas adustione, ac laboribus, atque etiam contritione sua pepererunt, nobis indicare. **567** Cli-

ΠΑΛΛ. Ἀστειότατα εἶπες.

ΚΥΡ. Ἐπισυνάπτει δὲ τούτοις· « Ἐὰν δὲ προσφέρῃς δῶρον, θυσίαν πεπιλημένην ἐν κλιθάμῳ, δῶρον Κυρίῳ ἐκ σερμιδάλως, ἄρτους ἀζύμους πεφυραμένους ἐν εἰλαίῳ, καὶ λάγανα ἄζυμα διακεχρισμένα ἐν εἰλαίῳ. Ἐὰν δὲ θυσία ἀπὸ τηγάνου τὸ δῶρον αὐτοῦ, σερμίδαλις πεφυραμένη ἐν εἰλαίῳ, ἄζυμα ἔσται· καὶ διαθρούεις αὐτὰ κλάσματα, καὶ ἐπιχεαῖς ἐπ' αὐτὰ εἶλαιον, θυσία ἔστι Κυρίῳ. Ἐὰν δὲ θυσία ἀπὸ ἐσχάρας τὸ δῶρόν σου, σερμίδαλις εἰλαίῳ ποιηθῆσεται. Ἐὰν δὲ προσφέρῃς θυσίαν τῶν πρωτογεννημάτων τῷ Κυρίῳ, νέα πεφυγγμένα χίδρα ἐρικτὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ προσοίσεις τὴν θυσίαν τῶν πρωτογεννημάτων, καὶ ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτὰ λίθανον· θυσία ἔστι. Καὶ ἀνοίσει ὁ ἱερεὺς τὸ μνημόσυνον αὐτῆς ἀπὸ τῶν χίδρων σὺν τῷ εἰλαίῳ, καὶ πάντα τὸν λίθανον αὐτῆς· κέρπωμά ἐστι τῷ Κυρίῳ.

ΠΑΛΛ. Ὡς βαθὺ τὸ χρῆμα τοῦ νόμου! Φράζεθι οὖν, ὅπως καὶ τοῖς ὕδρε λεπτοῖς τὸν νοῦν ἐνιέντες, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ βαθιούμεθα.

ΚΥΡ. Ἐκεῖνο, οἶμά μου, ἔξιον, τὸ τοῦ νόμου προμηθὲς καὶ λίαν εὐτεχνές· εἴση γὰρ δὴ διὰ τρόπου παντός, καὶ προσίεται μὲν τὸ βραχὺ κομιδῆ, χαρίζεται δὲ καὶ αὐτῷ πανταχῇ τὸ εὐῶδες καὶ ἡλαρόν· διεπύθου γὰρ που καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Καὶ ὅς ἂν ποίησιν ἓνα τῶν ἀδελφῶν τούτων τῶν μικρῶν ποτήριον ψυχροῦ, μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ. » Τοιοῦτον τι κἀνθάδε διαλογίζεσθαι χρῆ, καὶ τὴν τοῦ νομοθέτου χρησιμότητα ταῖς αὐτῷ προπούταις κατακροτεῖν εὐφημίαις. Προσίεται γὰρ, ὡς εἶπην, καὶ εἰ εἰλοῖτό τις καὶ τοῖς ἄγαν εὐτελεστάτοις πληροῦν τὰ νενομισμένα. Ἐτε γὰρ ἄρτος εἴη, φησὶν, εἴτε καὶ λάγανον ἔν, εἴτε οὖν ἐκ κλιθάνου καὶ ἀπὸ τηγάνου, καὶ μὴν καὶ ἐσχάρας, καὶ ἥμιστα μὲν ἐκ πυρῶν, χίδρα δὲ εἴη καὶ ἐρικτὰ, τούτέστιν, ἐξ ὄσπρων ἀλευρον, εἰλαίῳ δεδευσθῶ τὸ προσκομισθὲν, καὶ καταπλουτέτω πάλιν ἐφ' ἑαυτῷ τὸν λίθανον. Ἔωκε δὲ πῶς ἐν γὰρ δὴ τούτοις ὁ λόγος, τὰς διὰ πυρώσεώς τε καὶ πόνων καὶ μέντοι καὶ συντριβῆς εὐδοκίμησεις

⁴² I Cor. x, 10. ⁴³ Levit. ii, 4-15. ⁴⁴ Matth. x, 42.

ἡμῖν τῶν ἁγίων ὑποδύλων. Κλίβανος γὰρ καὶ ἐσχά-
ρα, καὶ μὴν καὶ τὸ μύλων καταλεπτύνεσθαι, σημεῖα
που πάντως εἶεν ἂν συντριβῆς τε καὶ πόνου δοκιμα-
ζομένων ὡς διὰ πυρός. Τοιγάρτοι καὶ κεκράγασι,
τὴν οὕτως εὐκλεῆ διαστείχοντες τρίβον· « Ὅτι ἐδο-
κίμασας ἡμᾶς ὁ Θεός, ἐπύρωσας ἡμᾶς, ὡς τυροῦται
τὸ ἀργύριον. » Ὑάλλει δέ που καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν
Δαβὶδ· « Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινω-
μένην ὁ Θεός οὐκ ἐξουθενώσει. » Ἄλλ' ὅτι τοῖς ὄδοι
πεπονηχόσι, τὸ ἐν εὐωδίᾳ γενέσθαι Χριστοῦ, πάντη
τε καὶ πάντως ἔπειτο ἂν εἰκότως· καὶ μὴν ὅτι καὶ
τὸ ἐλεεῖσθαι δεῖν, καὶ τῆ τοῦ Πνεύματος χάριτι πλου-
σίως καταπαινεσθαι, σαφές ἂν γένοιτο τὴν τοῦ λι-
θάνου τε καὶ ἐλαίου περινοῦντι χρεῖαν. Ἡ γὰρ οὐχ
λεπτῶν αἰνιγμάτων ὑποψῆαι πως ἡμῖν καὶ σκιαὶ τὰ
ἐν νόμῳ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ἐαυτοὺς μὲν ἄρα προσοίσωμεν τῷ Θεῷ, κα-
τανεκρούμενοι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ τὸν ἱερὸν τουτοῖ
νοητῶς ὑπομένοντες θάνατον, ζῶντες γε μὴν τῆ δι-
καιούσῃ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ὡς ἐν τάξει
χρηστικῶν τὴν ἰδίαν αὐτῷ ζωὴν ἀπονέμοντες εὐ-
κλεῆ τε καὶ ἀνεπίπληκτον, καὶ τοῖς εἰς φιλοθεῖαν
ἀρχήμασιν εὐπρεπῆ. Τοῦτό τοι σαφῶς καὶ δι' ἐτέρων
εἰσόμεθα νόμων. Γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Λευϊτικῷ· « Ἐξ
ἐκ τῶν βωῶν αὐτὸ προσαγάγῃ, ἐάν τε ἄρσεν, ἐάν τε θή-
λυ, ἀμωμον προσάξει αὐτὸ ἐναντι Κυρίου· καὶ ἐπι-
θήσει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δώρου, καὶ
σφάξει αὐτὸ ἐναντίον Κυρίου παρὰ τὰς θύρας τῆς
σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ προσχεύουσιν οἱ υἱοὶ
Ἰσραὴλ οἱ ἱερεῖς τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν
ὀλοκαυτωμάτων κύκλῳ. Καὶ προσάξουσιν ἀπὸ τῆς
θυσίας τοῦ σωτηρίου κάρπωμα Κυρίου, τὸ στέαρ τὸ
κατακαλύπτον τὴν κοιλίαν, καὶ πᾶν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ
τῆς κοιλίας· καὶ τοὺς δύο νεφροὺς, καὶ τὸ στέαρ τὸ
ἐπ' αὐτῶν, τὸ ἐπὶ τῶν μηρῶν, καὶ τὸν λοθὸν τὸν ἐπὶ
τοῦ ἥπατος σὺν τοῖς νεφροῖς περιελεῖ· καὶ ἀνοίσου-
σιν αὐτὰ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ ἱερεῖς ἐπὶ τὸ θυσιαστή-
ριον ἐπὶ τὰ ὀλοκαυτώματα ἐπὶ τὰ ξύλα, τὰ ἐπὶ τοῦ
πυρός ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· κάρπωμα, ὁσμὴ εὐωδίας
Κυρίου. » Ἄμωμος τοίνυν ὁ μόσχος· καθαρὸς γὰρ
εἶναι πρέπει, καὶ μώμου παντὸς ἴοντος ὡς ἀπωτά-
τω, τοὺς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀναβαίνοντας τῷ Θεῷ.
Ἐσφάετο δὲ πρὸς αὐταῖς ταῖς θύραις τῆς ἁγίας
σκηνῆς, ἐπενηνεγμένων αὐτῷ τῶν χειρῶν τοῦ προσ-
άγοντος. Καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος, εἰρηται σαφῶς.
Ἄνεκομίζετο δὲ εἰς θυσίαν τὸ στέαρ τὸ ἐπὶ τῆς
κοιλίας, καὶ οἱ δύο νεφροί, συνεξαιρουμένης αὐτοῖς
τῆς ἐνοούσης πιμελῆς, καὶ ὁ λοθὸς τοῦ ἥπατος. Καὶ
ὑποζήνειεν ἂν, καθάπερ ἐγῶμαι, τὸ ἐπὶ τῆς κοιλίας
στέαρ, τὴν οἶονε φρενὸς εὐεξίαν, καὶ τὴν πίστην
τῶν σπλάγχων ἐντεθραμμένων ἀριστα ταῖς διὰ τοῦ
Πνεύματος νοηταῖς χορηγίαις. Εὐτροφία μὲν γὰρ
τοῖς ἀλόγοις ζώοις, καὶ μὴν καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις
σώμασι τὸ καταπαινεσθαι προξενεῖ. Θείων δὲ χαρι-
σμάτων πλουσιωτάτη μέθεξις, παντὸς ἀγαθοῦ τὴν

A banus enim et craticula, atque etiam illa per molam
facta comminutio, signa procul dubio sunt contri-
tionis ac laboris eorum, qui tanquam per ignem
probantur : ideoque clamabant, cum per hanc viam
adeo gloriosam pertransirent : « Quoniam probasti
nos, Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur
argentum ⁴⁶. » Psallit etiam profecto beatus David :
« Cor contritum et humiliatum Deus non despiciet ⁴⁷. »
Sequi autem omnino, et merito quidem,
ut, qui sic laboraverunt, ii odorem suavitatis Christi
adipiscantur, atque etiam misericordiam conse-
quantur, et copiose gratia sancti Spiritus perfan-
dantur, perspicuum erit ei, qui thuris et olei usum
consideraverit. Quid enim? nonne, quæ in legē
traduntur, subtilium ænigmatum conjecturæ et um-
bræ sunt?

PALL. Maxime vero.

CYR. Tum ergo nos ipsos Deo offerimus, cum
peccato morimur, et mortem hanc sacram spiri-
tualiter obimus, vivimusque justitiæ, sicut scriptum
est ⁴⁸, ac veluti munus quoddam gratiarum nostram
illi vitam dicamus, præclaram ac reprehensionis
expertem, et gloria divini amoris insignem. Hoc
idem aperte ex aliis quoque legibus intelligemus.
Scriptum est quippe in Levitico : « Si autem hos-
tia salutaris donum ipsius Domino, si quidem
ex bobus illud obtulerit, sive masculus fuerit, sive
femina, immaculatum afferet illud coram Domino,
et imponet sacerdos manus suas super caput doni,
et immolabit illud ad ostium tabernaculi testimo-
nii. Et effudent filii Aaron sacerdotes sanguinem ad
altare holocaustorum per circuitum; et offerent de
sacrificio salutaris oblationem Domino, adipem qui
operit ventrem, et omnem adipem qui est supra
ventrem, et duos renes, et adipem qui super ipsis
est, qui est super lumbis, et pinnam jecoris cum
renibus eximet, et imponet ea filii Aaron sacer-
dotes super altare super holocausta, super ligna
quæ sunt super ignem qui est super altare : oblatio
odor suavitatis Domino ⁴⁹. » Immaculatus igitur bos
offeritur; puros enim esse oportet, et a macula omni
remotissimos, qui Deo in odorem suavitatis offer-
runtur. Immolabatur præterea ad ipsa ostia taber-
naculi, manibus offerentis super illum impositis;
cujus rei quæ sit ratio, **568** jam perspicue dic-
tum est. Imponebatur autem, ut adoleretur, adeps
qui supra ventrem erat, et duo renes simul cum
illis exempta pinguedine et pinna jecoris : atque
adeps quidem, qui supra ventrem est, ut ego ar-
bitror, mentis, ut ita dicam, pinguedinem et obe-
sitate viscerum, quæ per subministrationem sancti
Spiritus optime pasta sunt, indicat. Nam ut alimen-
torum copia in rationis expertibus animantibus at-
que in humanis corporibus pinguedinem efficit, sic
divinorum munerum largissima participatio sancto-
rum hominum mentes omnibus bonis complet :
ideoque et sacri sunt, et in odorem suavitatis Deo

⁴⁶ Psal. lxxv, 10. ⁴⁷ Psal. l, 19. ⁴⁸ I Petr. ii, 24.

⁴⁹ Levit. iii, 4-6.

præcipue dicantur. Renes item figura sunt illius, quæ in mente sita est, in discernendo efficacæ, qua rejicitur quod obesse potest, et econtra quod juvat eligitur, et assumendum judicatur. Scribit etiam beatus Paulus : « Omnia probantes, quod bonum est, tenete ; ab omni specie mali abstinete ⁹⁰. » Ergo, quoniam renes pars est humani corporis vim habens discernendi ; nam supervacua excernit probe, quodve utile est et commodum in naturam corporis admittit, ac quibus quantumve tribui oportet solerter distribuit, ob eam causam renes jure ad vim discernendi in mente sitam transferendi sunt. Sacri sunt igitur, et tanquam donum Deo dicatum sanctorum hominum renes, ea videlicet discretio, quæ in mente eorum inest. Sunt enim argentarii periti ac diligentes, Deo dicati homines, qui semper quod vitiosum est, improbant, quodque utile est, optimum judicant. Sic enim arbitror illum quoque beatum Psaltem, cum in hoc genere laudis excellere soleret, clamasse ad Deum : « Quoniam tu possedisti renes meos, Domine ⁹¹. » At vero pinna jecoris nihilominus nobis ostendit aut animi actionem, aut motum præcordiorum, quo ad concupiscentiam tendunt. Nonnulli vero in iis rebus diligenter versati, confidenter asseverant, omne animans in jecore habere concupiscentiam. Dedicanda est igitur etiam pinna jecoris Deo, id est, ille ipse tanquam fons omnis nostræ concupiscentiæ, ut tradit ille Psalmorum cantor : « Domine, ante te omne desiderium meum ⁹². » Is autem de se prædicare, et vocem adeo gloriosam atque admirabilem canere potest, cujus in iis solum quæ Deo placent, omnia desideria fixa sunt, et quæ ille fieri a se velit, ea sentire comprobatur.

PALL. Assentior ; nam recte intelligis.

569 CYR. De ove autem et capra eandem statuit legem, idemque in illis sacrificii ritus servabatur : in quo ex horum animantium magnitudinis differentia, eorum, qui fructus ferunt, et pietatis atque probitatis mensura eleganter declaratur. Nam ille quidem abunde et excellenter, ut in vitulo intelligere par est ; hic vero mediocriter, ut in ove, alius denique adhuc submissius virtutem colit ; minor est enim capra quam ovis, idque est, ut opinor, quod illa fertilis terra, juxta evangelicam parabolam, centesimum, et sexagesimum, et tricesimum fructum edidit ⁹³.

PALL. Assentior.

CYR. Cæterum pro cujusque recte factorum ratione præmium persolvi, et inæqualem laboribus mercedem iis qui se strenue gesserunt a Deo rependi, fidem certissimam faciet idem ipse Salvator, qui talentorum distributionem non æqualiter esse factam dieit, sed eos qui se laudabiliter gessissent, unum quidem urbibus decem, alterum quinque præficit ⁹⁴ : appenditur enim quodammodo cujusque vita, et æquabitur omnino probitati nostræ illa re-

⁹⁰ I Thess. v, 21. ⁹¹ Psal. cxxxviii, 15. ⁹² Psal. 45-29.

τῶν ἁγίων ἐμπλήρησι φρένα. Τοιγάρτοι καὶ ἱεροὶ καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας γένοιτο ἂν ἐξαίρετοι τῷ Θεῷ. Νεφροὶ δὲ δὴ πάλιν, εἰς τύπον ἂν εἰεν τῆς εἰς νοῦν ἔσω διακριτικῆς ἐνεργείας· καθ' ἣν ἀπόβλητον μὲν, τὸ παφικὸς ἀδικεῖν, αἰρετὸν δὲ καὶ ἀξιοβλητὸν ποιεῖται τὸ ὠφελοῦν. Γράφει δὲ καὶ ὁ θεοσπέσιος Παῦλος· « Πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἰδους πονηροῦ ἀπέχεσθε. » Οὐκοῦν ἐπειδὴ περ διακριτικὸν ἐν σώματι μῦριον ὁ νεφρὸς (ἀποκρίνει γὰρ εὖ μάλα τὰ περιττὰ, τὸ χρηστὸν τε καὶ ὠφελοῦν ἐν εἰς τῇ φύσει, καὶ διανέμων εὐτέχνως, οἷς ἂν καὶ ὅσον διανέμεσθαι πρέπει), μεταληπτέον εἰκότως εἰς νοῦ διὰκρισιν τοῦ νεφροῦς. Ἱεροὶ τοιγαροῦν καὶ ἀνάθημα Θεῷ, τῶν ἁγίων οἱ νεφροὶ, τουτέστιν, ἦν περ ἂν ἔχοιεν ἐν νῷ διάκρισιν. Δόκιμοι γὰρ τραπεζῖται καὶ ἀκριβεῖς, οἱ Θεῷ προσκείμενοι, κατακιβδηλεύοντες μὲν τὸ φαῦλον ἀεὶ, ψήφω γε μὴν τῇ παγκάλῳ τιμῇ εἰωθότες τὸ ταλοῦν εἰς ὀνησιν. Ὡδα γὰρ οἶμαι καὶ τὸν θεοσπίσιον Μελωδὸν εὐδοκιμεῖν εἰωθότα διακεκραγῆναι πρὸς τὸν Θεόν· « Ὅτι σὺ ἐκτίσω τοὺς νεφροὺς μου, Κύριε. » Ὁ δὲ γε λοβὸς τοῦ ἥπατος, οὐδὲν ἦτοον ἡμῖν ὑποφαίνει, ἢ ψυχῆς ἐνεργεῖαν, ἥτοι φρενὸς κίνησιν, καθ' ἣν ἔται πρὸς ἐπιθυμίας. Ἐξηκριθωκότες δὲ τὰ τοιαῦτα τινὲς, οὐδὲν ὀκνοῦντές φασιν, ὡς ἐν ἥπατι τὰς ἐπιθυμίας ἅπαν ἔχει ζῶον. Ἀναθετόν δὴ οὖν καὶ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος τῷ Θεῷ, τουτέστιν, αὐτὴν οἰονείτως ἀπάσης ἐπιθυμίας ἡμῶν τὴν πηγὴν, κατὰ γε τὸν ψάλλοντα Μελωδὸν· « Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου. » Σμύνεται δὲ τις ἐφ' αὐτῷ, καὶ τὴν ὥδε σεπτήν καὶ ἀξιάγαστον ἀναμέλπει φωνὴν, εἰ πρὸς γε δὴ μόνον τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν τὰς ὀρέξεις ἔχοι, καὶ καταφωρῶτο διψῶν, ἂν βούλοιοτο δρᾶν αὐτός.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· νοεῖς γὰρ ὀρθῶς.

ΚΥΡ. Ἐπὶ προβάτῳ δὲ αὐτῷ, καὶ μὴν καὶ αἰγῇ, τὸν αὐτὸν ὀρίζει νόμον, καὶ ἐν ἰσῷ τρόπῳ καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὰ τῆς θυσίας ἐπράττετο, τῆς τῶν ζῶων ὡς ἐν μεγέθει διαφορᾶς, τῶν καρποφορεῖν εἰωθότων, τὸ ἐν εὐσεβείᾳ τε καὶ εὐδοκίμῃσει μέτρον ὑποφαινούσης ἀστελείας· ὁ μὲν γὰρ, πλουσιώως καὶ ὑπερφερῶς, ὡς ἐν γε τῷ μόσχῳ, περινοεῖν ἄξιον· ὁ δὲ μέσως, ὡς ἐν προβάτῳ, ὁ δὲ καὶ ὑφεμένως ἐτι· μέλιον γὰρ αἰεὶ προβάτου· καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ τὴν εὐκαρπον ἀναφῆναι γῆν ἑκατὸν, καὶ ἐξήκοντα, καὶ τριάκοντα, κατὰ γε τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις παραβολῇν.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ καὶ ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου κατορθώμασιν ἢ τῆς ἀμοιβῆς ἀντέκτισις, καὶ ἰσοπαλεῖς τοῖς ἰδρωσίν αἱ ἀμοιβαὶ τοῖς ἀνδραγαθεῖν ἡρμημένους ἐκνεμηθήσονται παρὰ Θεοῦ, πληροφόρησει μὲν καὶ αὐτός ὁ Σωτὴρ, τὴν τῶν ταλάντων διανομὴν οὐκ ἐν ἰσῷ τρόπῳ γένεσθαι λέγων, καθιστάς δὲ τῶν εὐδοκιμούντων, τὸν μὲν ἐπὶ δέκα πύλεων, τὸν δ' ἐπὶ πέντε. Ταλαντεύεται γὰρ ὡς περ ὁ ἐκάστου βίος, καὶ ἰσοστατήσιν που πάντως ταῖς ἡμῶν ἐπιεικειαῖς ἢ ἀντέκτι-

⁹³ Matth. xiii, 28. ⁹⁴ Matth. xiv, xxxvii, 10. ⁹⁵ Matth. xiii, 28. ⁹⁶ Matth. xiv, xxxvii, 10.

αις· οὐδὲν δὲ ἤτερον ἤμιν, ὅπερ ἔφη, καὶ αὐτὸς ὁ διὰ Α
Μωσῆως ὑποδείξει νόμος. Ἔφη γὰρ πάλιν ἐν τοῖς
'Ἀριθμοῖς· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων·
Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς·
Ἵταν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν τῆς κατοικίσεως ὑμῶν,
ἢ ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ ποιήσετε ὀλοκαυτώματα Κυ-
ρίῳ, ὀλοκάρπωμα ἢ θυσίαν, μεγαλύναι εὐχὴν ἢ καθ'
ἐκούσιον, ἢ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν ποιῆσαι ὄσμῃν
εὐωδίας τῷ Κυρίῳ, εἰ μὲν ἀπὸ τῶν βοῶν ἢ ἀπὸ τῶν
προβάτων· καὶ προσοίσει ὁ προσφέρων τὸ δῶρον αὐ-
τοῦ Κυρίῳ θυσίαν σεμιδάλεως δέκατον τοῦ οἴφι ἀνα-
πεποιημένης ἐν ἐλαίῳ ἐν τετάρτῳ τοῦ ἴν, καὶ οἶνον εἰς
σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ ἴν ποιήσετε ἐπὶ τῆς ὀλοκαυ-
τώσεως, ἢ ἐπὶ τῆς θυσίας· τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ ποιήσεις το-
σοῦτον, κάρπωμα, ὄσμῃν εὐωδίας τῷ Κυρίῳ· καὶ τῷ
κριῷ, ὅταν ποιῆτε αὐτὸν εἰς ὀλοκαύτωμα ἢ εἰς θυσίαν, Β
ποιήσεις θυσίαν σεμιδάλεως δύο δέκατα ἀναπεποιημέ-
νης ἐν ἐλαίῳ τὸ τρίτον τοῦ ἴν· καὶ οἶνον εἰς σπονδὴν
τὸ τρίτον τοῦ ἴν προσοίσετε εἰς ὄσμῃν εὐωδίας Κυρίῳ.
Ἐὰν δὲ ποιῆτε ἀπὸ τῶν βοῶν εἰς ὀλοκαύτωσιν ἢ εἰς
θυσίαν μεγαλύναι εὐχὴν ἢ εἰς σωτήριον Κυρίῳ, καὶ
προσοίσει ἐπὶ τοῦ μόσχου θυσίαν σεμιδάλεως· τρία
δέκατα ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ ἡμισυ τοῦ ἴν, καὶ
οἶνον εἰς σπονδὴν τὸ ἡμισυ τοῦ ἴν, κάρπωμα εἰς
ὄσμῃν εὐωδίας Κυρίῳ. Οὕτω ποιήσεις τῷ μόσχῳ τῷ
ἐνὶ, ἢ τῷ κριῷ τῷ ἐνὶ, ἢ τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ ἐκ τῶν
προβάτων ἢ ἐκ τῶν αἰγῶν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὧν
ἐν ποιήσητε, οὕτως ποιήσετε τῷ ἐνὶ, κατὰ τὸν ἀρι-
θμὸν αὐτῶν, πᾶς ὁ αὐτόχθων ποιήσει οὕτως τοιαῦτα
προσενέγκας καρπώματα εἰς ὄσμῃν εὐωδίας Κυρίῳ. C
Ἐὰν δὲ προσήλυτος ἐν ὑμῖν προσγένηται ἐν τῇ γῇ
ὑμῶν, ἢ ὅς ἂν γένηται ἐν ὑμῖν, ἐν ταῖς γενεαῖς ὑμῶν,
καὶ ποιήσει κάρπωμα, ὄσμῃν εὐωδίας Κυρίῳ, ὅν τρό-
πον ποιεῖτε ὑμεῖς, οὕτω ποιήσει ἢ συναγωγῇ Κυρίῳ.
Νόμος εἰς ἔσται ὑμῖν καὶ τοῖς προσηλύτοις τοῖς προσ-
κειμένοις ἐν ὑμῖν· νόμος αἰώνιος εἰς τὰς γενεὰς
ὑμῶν, ὡς ὑμεῖς, καὶ ὁ προσήλυτος ἔσται ἐναντι Κυ-
ρίου, νόμος εἰς ἔσται, καὶ δικαίωμα ἐν ἔσται ὑμῖν καὶ
τῷ προσηλύτῳ τῷ προσκειμένῳ ἐν ὑμῖν. »

ΠΑΛΑ. Εἶτα ὅποι ποτὲ ἰσομοιροῦν καὶ ἀνάλογον,
ὡς φης, ὃ ἂν ἐργάσαιτό τις, καταθρῆσαιμεν;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ ἔπαυεις, ὡ τῆν, τοῦ νόμου λέγοντος
ἐναργῶς, ὡς ἔπερ τις ἔλοιτο πληροῦν εὐχὰς καὶ
ὀλοκαυτώματα, εἰ μὲν ἀμνὸν καταθύοι, δέκατον μὲν D
τοῦ οἴφι σεμιδάλεως, οἴνου δὲ καὶ ἐλαίου τὸ τέταρτον
τοῦ ἴν (μέτρα δὲ οἶμα· ταυτὶ κατὰ γλωτταν Ἑβραίων)
προσεπαγέτω τῷ θυμιάματι· εἰ δὲ κριὸς εἴη, φησὶν,
ἐν πλεονασμῷ τὰ ἐπόμενα, τουτέστι, τὸ τρίτον· τρί-
του γὰρ ἐν μείοσι, τὸ ὡς ἐν τετάρτῳ μέτρον. Μόσχου
δὲ ἀναφερομένου, σεμιδάλις τε καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ τρί-
του πάλιν ἐπέκεινα, καὶ ἐν ἡμίσει λοιπόν.

ΚΥΡ. Ἐπιθύμη· τί οὖν τοῦτό γε;

ΚΥΡ. Οἶσθα δὲ που πάντως, ὅτι ζωῆς μὲν τύπος,
ἢ ἐκ πυρῶν σεμιθαλις, ἰλαρότης δὲ τὸ ἐλαίον· γέ-

tributio : idem quoque nihilominus, ut dixi, Moysi
lex ostendit. Ait enim rursum in Numeris : « Et
locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere
filiis Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis
in terram habitationis vestrae, quam ego do vobis,
et feceritis oblationem Domino holocausta vel sac-
rificium ad magnificandum votum vel sponte, vel
in festivitibus vestris, ut faciatis odorem suavita-
tis Domino, si quidem a bobus, vel ab ovibus : affe-
ret qui offert donum suum Domino, sacrificium simi-
lae, decimam partem ophi conspersam oleo quarta
parte hin, et vini libamen, quartam partem hin faci-
etis super holocausto vel super sacrificio; agno
uni facies tantum, oblationem odorem suavitatis
Domino; et arieti cum facietis illum in holocau-
stum vel in sacrificium, facies sacrificium simulae
duas decimas conspersas oleo tertia parte hin, et
vinum ad libamentum tertiam partem hin offeretis
in odorem suavitatis Domino. Si autem feceritis de
bobus in holocaustum, vel in sacrificium ad magni-
ficandum votum, vel ad salutare Domino, offeret
super vitulo sacrificium simulae tres decimas con-
sersas oleo dimidium hin, 570 et vinum ad liba-
mentum dimidium hin, oblatio in odorem suavita-
tis Domino. Sic facies vitulo uni, vel arieti uxi, vel
agno uni ex ovibus vel ex capris juxta numerum
eorum. Quae feceritis, sic facietis uni juxta numerum
eorum : omnis indigena sic faciet, dum offerat obla-
tiones in odorem suavitatis Domino. Si autem pro-
selytus ad vos accesserit in terra vestra, vel qui
fuerit in vobis, in generationibus vestris, faciet
oblationem odorem suavitatis Domino, juxta ritum
quo facitis vos, sic faciet congregatio Domino : lex
una vobis, et proselytus, qui apponuntur vobis. Lex
aeterna in progenies vestras, ut vos, sic proselytus
erit coram Domino; lex una erit, et justificatio una
erit vobis, et proselyto, qui apponitur vobis ».

PALL. Sed ubinam mercedem aequalem, ut ais,
et proportionem factis nostris respondentem videre
possumus?

CYR. Quid : non audis, Palladi, legem aperte
dicentem : Si quis voluerit vota solvere et holo-
causta facere, si quidem agnum immolaverit, deci-
mam partem ophi simulae, vini vero et olei quar-
tam partem hin (mensurae sunt autem hae juxta
Hebraeorum linguam) adjiciat sacrificio. Sin aries
fuerit, reliqua largiore quoque mensura conferan-
tur, id est, tertia parte; quarta enim mensurae pars
minor est quam tertia : at, si vitulus offeratur, si-
mila quoque et caetera tertiam partem superent, et
ad dimidium perveniant.

PALL. Audio equidem; sed quid istud tandem
est?

CYR. Nosti scilicet, vitae quidem esse figuram
illam ex tritico simillam, hilaritatis autem oleum;

* Num. xv, 16.

scriptum est enim : « Ut exhilaret faciem in oleo ⁵⁶. » A lætitiæ vero spiritualis, quæ et superna est et per Spiritum datur, nota est vinum : « Vinum enim, » inquit, « lætificat cor hominis ⁵⁷. »

PALL. Teneo.

CYR. Igitur, pro eorum, quæ quisque obtulerit, ratione, sequitur etiam vitæ a Deo tributæ subministratio hilaritati lætitiæque conjuncta : neque vero in vivendo, id est, in ea vivificatione quam Deus tribuit, magis aut minus esse dicimus (nam id stultum esset); sed vitam cum dicimus, illum vivendi splendorem intelligimus, per quem unus alterum superabit, ille alter vicissim minus quam cæteri habebit. Non tamen erit expers honoris et gloriæ : **571** « Stella enim a stella differt in gloria ⁵⁷. » Est igitur hoc quoque loco illius sanctorum hominum vitæ, qua parte gloriam habent, imago quædam illa sacrificiorum differentia, quæ ex adjunctarum oblationum quantitate mensuram gloriæ nobis describit. Fore autem ut gentiles una cum Israelitis Salvatoris nostri jugo cervicem submitterent, et eadem sacrificia exhiberent, et per easdem spirituales recte factorum laudes transirent, ostendit cum adjecit, non aliis proselytum oportere uti legibus : una est enim quæ ad Dei ac Patris conjunctionem ducit omnium via, eaque Christus est. Ut enim beatus Petrus ait : « Non est nomen aliud sub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri ⁵⁸. »

PALL. Rectissime sane et artificiosissime hæc exposita sunt ?

CYR. Minime vero nos mentiri, cum asserimus varia esse ex recte factis commendationis genera ; et pro cujusque modo æqua esse a Deo tribuenda præmia declarat etiam vir ille sapientissimus Paulus, cum dicit : « Qui parce seminat, parce et metet ; et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet ⁵⁹. » Ante hunc vero clamaverat David : « Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi ⁶⁰. » Nam Pauli justitiam, verbi gratia, nonne præstantiorem esse dices quam cujuslibet hominis, qui nondum tantus sit, quantuscunque ille a nobis esse intelligatur (de fortitudine spirituali loquor), ita ut aperte clamare possit : « Mihi vero absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo ⁶¹ ? »

PALL. Maxime vero.

CYR. Præterea nonne excellentiorem esse dabimus manuum Joannis puritatem, quam alterius, cum ille ad ipsum verticem evangelicæ conversationis ascenderit ?

PALL. Quidni dabimus ?

CYR. Jam vero, dic mihi, ille universorum Judex paremne præclaris sanctorum factis et per omnia similem a nobis justitiam requiret ; an vero, examinata infirmitatis nostræ mensura, nihil amplius quam quis habeat ac præstare possit exiget ?

⁵⁶ Psal. ciii, 15. ⁵⁷ ibid. ⁵⁸ I Cor. xv, 41. ⁵⁹ Act. iv, 12. ⁶⁰ II Cor. ix, 6. ⁶¹ Psal. xvii, 21. ⁶² Galat. vi, 14

γράφεται γὰρ, ὅτι « Τοῦ ἠλαρίου ἐν ἐλαίῳ. » Εὐφρασίας δὲ τῆς νοητῆς, τῆς ἀνωθεν καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος σπριμίου, ὁ οἶνος· « Οἶνος γὰρ, » φησὶν, « εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου. »

ΠΑΛΛ. Συνήμι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀναλόγως, οἷς ἂν τις καρποφορήσειε, καὶ ἡ τῆς ζωῆς ἐπιχορηγία παρὰ Θεοῦ σὺν ἠλαρότητι καὶ εὐφρασίᾳ. Καὶ οὐ δίψου φαμεν, ὡς ἐν γε τῷ ζῆν, ἦτοι τῷ ζωοποιεῖσθαι παρὰ Θεοῦ τὸ μεῖζον, ἢ μεῖον. Λῆρος γὰρ τοῦτο. Ζωὴν δὲ λέγοντες, τὴν ἐν γε τῷ ζῆν λαμπρότητα φαμεν, καθ' ἣν ὁ μὲν τις τυχὸν ὑπερέξει τοῦ δεινός· ὁ δὲ αὖ, ἐν μείσει μὲν, ἢ ἐν οἷς ἂν εἰεν ἕτερος. Πλὴν οὐκ ἔξω τιμῆς τε καὶ δόξης· « Ἄσθηρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. » Εἰκὼν οὖν ἄρα κἀνθάδε τῆς ὡς ἐν εὐκλείᾳ ζωῆς τῶν ἁγίων, ἡ τῶν θυμάτων διαφορὰ, τῇ τῶν ἐπομένων ποσότητι, τὸ τῆς εὐκλείας ἡμῖν καταγράφουσα μέτρον· ὅτι δὲ ἐμελλον οἱ ἐξ ἐθνῶν, ὁμοῦ τοῖς ἐξ αἱματος Ἰσραὴλ, τοῖς τοῦ Σωτῆρος ζυγοῖς ὑπενεγκεῖν τὸν αὐχένα, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν λέναι θυσιῶν καὶ πνευματικῶν εὐδοκιμήσεων παρέδειξε προσθεῖς, οὐχ ἕτεροις δεῖν τὸν προσήλυτον χειρῆσθαι νόμοις. Μία γὰρ ἡ πάντων ὁδὸς, εἰς οἰκίωτα τὴν ὡς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα· καὶ ἔστιν αὕτη Χριστός. Ὡς γὰρ ὁ θεοπέσιος ἔφη Πέτρος, « Οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανόν, τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. »

ΠΑΛΛ. Ὡς ἀριστά τε ἡμῖν καὶ εὐτέχνως ἄγαν ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Ὅτι γὰρ ψευδοεπησομεν ἡκιστά γε, διαφύρους εἶναι διαθεδατουμένοι τοῖς τῆς εὐδοκιμήσεως τρόπους, ἀπονεμηθῆσθαι δὲ παρὰ Θεοῦ τοῖς ἐκάστῳ μέτροις ἰσοστάθμους τὰς ἀμοιβὰς, σαφηνεῖ λέγων καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος· « Ὁ σπεῖρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπεῖρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. » Προανακεκράγει δὲ που καὶ ὁ Δαβὶδ· « Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι. » Ἡ γὰρ οὐχ ἕτερον εἶναι φησὶ τὴν Παύλου, φέρε εἰπεῖν, δικαιοσύνην, παρὰ τὴν ὁτουοῦν τῶν οὐπω τοσοῦτων, ὁποῖός περ ἂν ἡμῖν ὑπάρχων νοοῖτο (πρὸς ἀλήθην δὲ φημι τὴν πνευματικὴν), ὡς ἀνακραγεῖν δύνασθαι σαφῶς· « Ἔμοι δὲ μὴ γένοιτο καυχῆσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἔμοι κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ ; »

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Τί δὲ ; οὐχ ἕτερον εἶναι δύσομεν τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν Ἰωάννου, παρὰ τὴν ἕτερου, τοῦ πρὸς ἀρχὴν ἀναθρώσκοντος; πολιτείας εὐαγγελικῆς.

ΠΑΛΛ. Δύσομεν· πῶς γὰρ οὐ ;

ΚΥΡ. Εἶτα, εἰπέ μοι, δίκαιος ὢν ὅτων ὄλων κριτῆς, ταῖς τῶν ἁγίων εὐδοκιμήσεις σὺνδρομόν τε καὶ εἰσάπαν ἐμπερῆ παρ' ἡμῶν ἐξαιτῆσει τὴν δικαιοσύνην, ἦγουν δοκιμάσας τῆς ἐνοῦσης ἡμῖν εὐσθενείας τὸ μέτρον, οὐδὲν ὢν ἂν τις ἔχοι καὶ δύναιτο κατορθοῦν, ἐξαιτῆσει πλεῖον ;

ΠΑΛΛ. Οὕτω φημι καὶ αὐτός· οὕτω γὰρ ἔφασκεν Ἄ δ Χριστός, ὅτι· « Ἦ πολὺ παρέθεντο, πολὺ ζητήσουσι παρ' αὐτοῦ· » Δῆλον δὲ ὅτι καὶ τὸ ἔμπαινον ἀληθές· βραχὺ γὰρ που πάντως παρὰ τοῦ τὸ ἔλαττον εὐληφότεος.

ΚΥΡ. Ἄθροι δὴ οὖν τὸ χρέμα ἐν νόμῳ γραφόμενον, καὶ ἀναλόγως τοῖς ἐκάστου μέτροις, τὰ παρ' αὐτοῦ ζητοῦντα Θεόν. Ἡμερότητος δὲ τῆς ἐπέκεινα λόγου καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχων πηγὴ καὶ γένεσις, ἀποπέμπεται μὲν οὐδένα τῶν διὰ πίστεως προσεδραμηκότων αὐτῷ, προσίεται δὲ μεθ' ὧν ἂν ἕκαστος ἔχοι, καὶ δωροφορίας δέχεται πνευματικῶς, τὸ ἰσχύος ἐπέκεινα παραιτούμενος πανταχῆ. Ἔχει δὲ οὕτως ἡμῖν ὁ ἐπὶ τῷδε νόμος, ἐν τῷ Λευϊτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀλάησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἔρεις αὐτοῖς· Ἄνθρωπος ὅς ἂν εὐξήται· **B** εὐχὴν ὥστε τιμὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, ἔσται ἢ τιμὴ τοῦ ἄρσενος ἀπὸ εἰκοσαετοῦς ἕως ἐξηκονταετοῦς, ἔσται αὐτοῦ ἢ τιμὴ πεντήκοντα δίδραγμα ἀργυρίου τῷ σταθμῷ τῷ ἁγίῳ, τῆς δὲ θηλείας ἔσται ἢ συντίμησις τριάκοντα δίδραγμα. Ἐὰν δὲ ἀπὸ πενταετοῦς ἕως εἰκοσι ἐτῶν, ἔσται ἢ τιμὴ τοῦ ἄρσενος εἰκοσι δίδραγμα, τῆς δὲ θηλείας, δέκα δίδραγμα. Ἄπὸ δὲ μηνιαίου ἕως πενταετοῦς, ἔσται ἢ τιμὴ τοῦ ἄρσενος πέντε δίδραγμα ἀργυρίου, τῆς δὲ θηλείας, τρία δίδραγμα ἀργυρίου. Ἐὰν δὲ ἀπὸ ἐξηκονταετῶν καὶ ἐπάνω, ἐὰν μὲν ἄρσεν ᾦ, ἔσται ἢ τιμὴ αὐτοῦ πέντε καὶ δέκα δίδραγμα ἀργυρίου· ἐὰν δὲ θήλεια, δέκα δίδραγμα ἀργυρίου, ἐὰν δὲ ταπεινὸς ᾦ τῆ τιμῆ, στήσεται ἐναντίον τοῦ ἱερέως, καὶ τιμησεται αὐτὸν ὁ ἱερεὺς καθάπερ ἰσχύει ἢ χεῖρ τοῦ εὐξαμένου, οὕτως τιμησεται αὐτὸν ὁ ἱερεὺς. » Προσέεισαν μὲν γάρ τινες, ἑαυτοὺς εἰς ἁγιασμόν καὶ ἀνάθημα καταγράφοντες τῷ Θεῷ, καὶ ἀνατιθέντες ἀσμένως τὴν τῷ νόμῳ διωρισμένην τῶν δίδραχμων ποσότητα. Εἰ δὲ ὅς τις εἴη τῶν οὐ λίαν εὐσθενῶν, ἤγουν τῶν ἀσημοτέρων, οὐκέτι μὲν κατὰ νόμους ἢ ἔκτισις ἦν. Δοκιμάζοντος δὲ τοῦ κατὰ καιροὺς ἱερατεύοντος, ὄφλημά τι τοῖς αὐτοῦ μέτροις τὸ ἰσοπαλὲς ὀρίζετο. Αὕτη μὲν οὖν ἡ ἐμφανεστέρη τοῦ γράμματος ἀφήγησις καὶ ἔννοια· ἀναμνήσαι δὲ δεῖν ἀναγκαῖον ὑπολαμβάνου τοὺς τοῖς ἱεροῖς προσεδρευόντας λόγους ὅτι μάλιστα φιλομαθῶς, ὡς τοῖς Φαρισαίοις ποτὲ προσελάλει Χριστός, καὶ ταυτησί σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς διεμέμνητο τῆς ἐντολῆς. Οἱ μὲν γὰρ, εἰς ἐξίτηλόν τινα καὶ οὐχὶ τῷ **D** νόμῳ διεγνωσμένον μεθορμισάμενοι βίον, καλιδιάσκοντες διδασκαλίαις ἐντάγματα ἀνθρώπων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, προσέεισαν λέγοντες, « Διὰ τί οἱ μαθηταὶ σου παραβαίνουναι τὴν ἐντολὴν τῶν πρεσβυτέρων; Οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίουσι. » Παραχρήμα δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτὴρ· « Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ; Ὁ γὰρ Θεὸς εἶπε, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται· ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἐὰν εἴπη τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Δύσων δὲ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, οὐ μὴ τιμήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν

PALL. Idem ego quoque sentio; sic enim dicebat Christus : « Apud quem multum deposuerunt, multum etiam petent ab ipso⁶⁶. » **572** Quod ipsum vicissim quoque scilicet verum est, parum nempe ab eo qui minus accepit.

CYR. Vide itaque idipsum lege sanciri, Deumque pro cuiusque hominis mensura ab eo rationem exposcere; qui, cum infinitæ benignitatis atque clementiæ fons sit et origo, neminem ad se cum fide accedentem rejicit, sed unumquemque ea ferentem quæ habuerit, admittit, et oblationes spirituales suscipit, quodque supra vires est ubique recusat. Sic autem habet lex hac de re constituta in Levitico : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Homo quicumque voverit votum, ut pretium animæ suæ Domino, erit pretium masculi a viginti usque ad sexaginta annos, erit pretium ejus quinquaginta sicli argenti pondere sancto. Feminae autem erit pretium triginta sicli. Si vero a quinque annis usque ad viginti, erit pretium masculi viginti sicli, feminae autem decem sicli. A mense usque ad quinque annos, erit pretium masculi quinque sicli argenti, feminae autem tres sicli argenti. Si autem a sexaginta annis et supra, siquidem masculus fuerit, erit pretium ejus quindecim sicli argenti; si autem femina, decem sicli argenti. Quod si pauper fuerit ad pretium, stabit ante sacerdotem, et æstimabit eum sacerdos, ut poterit manus voventis, sic æstimabit eum sacerdos⁶⁷. » Adibant enim nonnulli, et se ipsos in sanctificationem et donum Deo ascribentibus, et definitum lege numerum siclorum libenter dicabant. Quod si quis non admodum potens fuisset, seu ex ignobiliorum numero, non amplius ex legis præscripto pecunia solvebatur, sed ejus arbitrato, qui eo tempore sacerdotis officio fungeretur, certum quiddam debitum, quod solventis viribus æquale esset, definiebatur. Atque hæc est aperta litteræ expositio ac sententia. Opportunum autem arbitrator commemorare iis qui studiosissime sacris Litteris incumbunt, olim cum Phariseos alloqueretur, Christum hujus præcepti perspicue atque evidenter mentionem fecisse. Qui, cum ad vanam quamdam et minime lege sancitam vivendi rationem sese transtulissent, et docerent doctrinas mandata hominum, sicut scriptum est, accesserunt dicentes : « Cur discipuli **573** tui transgrediuntur mandatum seniorum? non enim lavant manus, cum panem manducant : » statim vero ad illos Salvator : « Quare et vos transgredimini mandatum Dei? Deus enim dixit : Honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi; vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri suo et matri suæ : Donum quodcumque ex me tibi proderit, non honorabit patrem suum et matrem. Et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram⁶⁸. » Nam, cum pecuniæ lucrique admodum cupidi essent Pharisei, quam pluri-

⁶⁶ Luc. xii, 48. ⁶⁷ Levit. xxvii, 1-8. ⁶⁸ Matth. xv, 2-6.

mos videre cupiebant ad censum lege constitutum venire, utque eorum sacculi implerentur, quæ quisque accedens ferret, avidissimis manibus colligebant. Verisimile autem est nonnullos censum abnuere, qui cunctationis suæ excusationem haberent haud illiberalem, paupertatem nimirum; et quod iis rebus patris matrisque senectutem sibi alere necesse esset, quæ ipsi summo cum labore vix pararent. Hæc cum audirent scelesti illi Pharisei, hortabantur ut alacriter ad munera Deo dicanda pergerent: qua in re neque æquitati consentanea sentiebant, et legis præscripta contemnebant, quæ decreverat ut quam diligentissime reverentiam erga parentes exhiberent, et eis curam impenderent: sed monebant ut vale illis dicentes, ea exsequerentur quæ lex ipsa præscriberet. Nam, quia ex legis decreto crimen erat aliquid ex iis quæ ad Dei gloriam oblata essent, intervertere, ea vero, quæ dedicabantur, dona vocabant: illi docebant ut parentibus vitæ subsidia repetentibus dicerent: « Donum quodcumque ex me tibi proderit, » id est, quod tibi daturus essem, id Deo consecratum est, scitoque te legem violaturum, si quæ ad Dei gloriam dicata sunt furtim sustuleris, et impie acceperis. Illam vero in parentes inhumanitatem culpa omni vacare asserebant, ac turpissimorum commentorum iis auctores erant, qui suas facultates Deo potius ex lege consecrare statuebant. Hoc est, ut opinor: « Quicumque dixerit patri suo aut matri suæ: Donum quodcumque ex me tibi proderit, non honorificabit patrem suum aut matrem suam. » Liceat enim hac in re non honorare patrem, neque matri reverentiam exhibere iis qui dicunt, « Donum quodcumque ex me tibi proderit, » id est, quod si darem, tibi prodesset, id Dei donum est; itaque Dei donorum fur eris.

574 PALL. Recte ac vere dictum esse censeo.

CYR. Jam vero, cum historiæ ratio perspicua facta sit, veniamus ad spiritualia, et intelligentiam sensibilibus figuris altiolem pertractemus.

PALL. Veniamus sane.

CYR. Unusquisque nostrum, Palladi, qui fide justificati et in Spiritu sanctificati sumus, donum Deo sacrum factus est. Singuli porro vitam nostram Christo debemus. Ut enim beatus Paulus ait: « Pretio empti sumus, et non sumus nostri ⁶⁶. » Et: « Unus pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, non adhuc sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit ⁶⁶. » Acquisivit enim nos per se Deo ac Patri, suo sanguine tanquam pretio pro nobis persoluto. Accedimus igitur ad omnium Salvatorem Christum per fidem et sanctificationem, eorum quæ ab eo accepimus, hanc vicem referentes, ut vitam quæ in pietate ducitur, illi dedicemus. Hujus autem oblationis genus non simplex esse intelligitur, sed multiplex; et quidem satis convenienter. Nonnulli enim non satis fortiter, alii autem ferventioribus

A παράδοσιν ὑμῶν. Ἐρασιχρήματοι μὲν γὰρ καὶ φιλοκερβεῖς ἄγαν ὄντες οἱ Φαρισαῖοι, πλείστους μὲν δούλους ὄραν ἐπεθύμουν πρὸς τὴν κατὰ νόμον ἰόντας ἀπογραφῆν, ἵνα δὴ σφίσι ἀδρύνοντο τὰ βάλαντια, τὰ παρ' ἐκάστου τῶν προσιόντων ἀπλήστῃ χειρὶ συλλέγουσιν. Ἄλλ' ἦν εἰκὸς ἀναδύεσθαι τινὰς τὴν ἀπογραφῆν, ὄκνου πρόφασιν ἔχοντας οὐκ ἀγεννῆ τὴν πωχείαν, καὶ τότε δὴ χρῆναι δεῖν γηροκομεῖν πατέρας ἡγουν καὶ μητέρας, ἐξ ὧν αὐτοὶ καὶ οὐ σὺν ἰερῶσι βραχεὶ πορίσαιντο· μόλις ταυτὶ μαθόντες οἱ ἀλιτῆρες Φαρισαῖοι, προὔτρηπον ἐτοίμους ἵναί τι πρὸς τὴν ἀνίθεσιν, οὐ τὰ εἰκότα φρονούντες ἔτι, καὶ τὸ νόμῳ δοκοῦν ἐκτετιμηκότας, τὸ ἀποπειραίνειν εἰς μάλα, φημι, τὴν εἰς γονέας αἰδῶ, καὶ φειδοῦς μεταποιεῖσθαι τῆς εἰς αὐτοὺς, ἐβρώσθαι δὲ μᾶλλον ἐπιφωνοῦντας ἡσέπας, τὰ νενομισμένα πληροῦν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔχληγμα καὶ γραφὴ κατὰ νόμους ἦν τὸ σφετερίσασθαι τῶν εἰς δόξαν Θεοῦ προσενηνεγμένων, δῶρον δὲ τὴν ὄνομα τοῖς ἀναθήμασιν, ἐδιδασκον λέγειν ἐξαίτουσι τὰς ἐπικουρίας τοῖς γεγεννηκόσι: « Δῶρον δ' ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφελθῆς, » τούτέστιν, ὅπερ ἂν σοὶ δόξῃ ἐγὼ, τοῦτο ἔστιν ἀνάθημα, καὶ λευπητικῶς ἴσθι τοὶ τὸν νόμον, τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ παρακλέπτων καὶ ἀνοσίως λαμβάνων. Ἀκαταίτιατον δὲ τὴν εἰς γονέας ἀπανθρωπιαν διεβδαιούντο ὑπάρχειν οἱ τῶν αἰσχίστων αὐτοῖς εὐρημάτων εἰσηγηταί, Θεῷ μᾶλλον ἀναθεῖναι τὰ θύα κατὰ τὸν νόμον ἡρημένοις. Τοῦτο, οἶμαι, ἔστι τὸ, « Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, Δῶρον δ' ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφελθῆς, οὐ μὴ τιμήσει τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ. » Ἐξέστω γὰρ δὴ τὸ μὴ τιμῆν πατέρα, μῆτε μὴν αἰδῶ ποιεῖσθαι μητρὸς, τοῖς λέγουσι: « Δῶρον δ' ἂν ἐξ ἐμοῦ ὠφελθῆς, » τοῦτο ἔστιν, ὅπερ ἂν σοὶ δοῦς, ὠφελῆσαιμι τυχόν, τοῦτο θεῖόν ἐστι δῶρον, καὶ τῶν ἱερῶν ἀναθημάτων ἔση κλοπεύς.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς τε καὶ ἀληθῶς εἰρησθαί φημι.

ΚΥΡ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῆς ἱστορίας ἡμῖν οὐκ ἀσυμφανῶς ἔχει λόγος, ἔωμεν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ, καὶ τῆς τῶν αἰσθητῶν ἐπέκεινα θεωρίας ἀψώμεθα.

ΠΑΛΛ. Ἴωμεν.

ΚΥΡ. Ἐκαστος ἡμῶν, ὦ Παλλάδιε, τῶν ἐν πίστει δεικταιμένων καὶ ἡγιασμένων ἐν Πνεύματι, ἱερὸν ἀνάθημα γέγονε τῷ Θεῷ. Ὁφειλομεν δὲ τῷ Χριστῷ τὴν οικειαν ζωῆν ἕκαστος. Ὅς γὰρ ὁ θεοπέσιος Ἐρημῆ Παῦλος, « Τιμῆς ἡγοράσθημεν, καὶ οὐκ ἐσμὲν ἑαυτῶν. » Καί, « Εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοὺς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. » Κατεκτήσατο γὰρ ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τιμὴν ὡσπερ τινὰ καταθεῖς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν, τὸ ἴδιον αἷμα. Προσίεμεν οὖν ἄρα τῷ πάντων Σωτῆρι Χριστῷ διὰ πίστεως καὶ ἁγιασμοῦ, τῶν εἰς ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ γεγονότων, προσάγοντες τὴν ἀντέκτισιν, τῆς ἐν εὐσεβεῖα ζωῆς τὴν ἀνάθεσιν. Ἄλλὰ διάφορος καὶ οὐκ εἰς νοοῖτ' ἂν ὑπάρχειν, καὶ μάλα εἰκότως, τῆς προσαγωγῆς ὁ τρόπος. Οἱ μὲν γὰρ, οὐκ ἄγαν εὐσθενῶς, οἱ δὲ, θερμότεραις

⁶⁶ I Cor. vii, 25. ⁶⁶ II Cor. v, 15.

ὡσπερ προθυμίας εἰς τοῦτο διάττουσιν, καὶ σφρι-
γώσῃ διανοίᾳ, καὶ ᾧ διεγρηγμένῳ, καὶ ἀκμαιοτά-
ταις ὁρμαῖς ἔνται πρὸς κατέρθωσιν, ὧν ἂν δεήσῃ
πληροῦν, καὶ ἀποπεραίνειν δύνασθαι τὸ αὐτῷ ὄρκου.
Εἶεν δ' ἂν οὗτοι, κατὰ γε τὸ ἐκ τῆς ἱστορίας ὑποδη-
λούμενον οἱ ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἕως ἐξήκοντα ἔτους·
ἀνέρχεται μὲν γὰρ ἕως ἐξηκοστοῦ λοιπὸν ἔτους, εὐ-
σθενὲς εἶναι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τοῖς ἀκμαιοτάτοις κι-
νήμασι. Βέβηκε δὲ ἤδη καὶ ἔρρωται πως ὁ νοῦς, καὶ
μᾶλα ἐπιτηδείως ἔχει πρὸς παραδοχὴν, ὧν ἂν ἔλοιτο
μαθεῖν. Ὁ δὲ εἰδὼς τὸ πλάσμα ἡμῶν, κατὰ τὸ γε-
γραμμένον, ἔγνω πῶς πάντως τοιάδε τινα καὶ ἐν
ψυχᾷς ἡλικίαν. Ἐξ ὁμοιώσεων γὰρ ὁ λόγος τῶν
σωματικῶν διέρπει πῶς πάντως ἐπὶ τὰ νοητά. Εἴτε
οὖν ἄρσεν εἴη τυχόν, εἴτε οὖν θήλεια, τῆς νοητῆς
ἡλικίας ἐν ἀκμαῖς ἔτι καίμενοι, προσκομιζόντων
τὰ ὠρισμένα, τοῦτέστιν, ἄρσεν, ὡς ἐν διδράχμοις
πεντήκοντα τὸν ἀρτίως ἔχοντα, καὶ οὗ μάλιστα
τελειώτατον, τῆς πνευματικῆς λατρείας καρπὸν, ὃς
διὰ τῶν ἐπτάκις ἐπτά, πρὸς λήξιν ἤδη τὴν ἀνω-
τάτω, καὶ εἰς τελειότητα μεμαρτυρημένος ὁράται
σεφῶς. Ἡ δὲ γε θήλεια πάλιν, ὡς ἐν διδράχμοις τριά-
κοντα· μείον μὲν γὰρ ἢ τὸ ἄρσεν εὐδοκιμεῖ, προσκο-
μιζει δὲ οὖν ὁμοίως ὡς κατ' ἰδίαν φύσιν, τὸν ἐν τελειό-
τητι καὶ πόνῳ καρπὸν, ὡς διὰ τριῶν δεκάδων ὑπο-
δηλούμενον. Ὁ δὲ ἀπὸ πενταετοῦς, καὶ ἕως εἰκοσα-
ετοῦς, εἰ μὲν ἄρσεν εἴη, διδράχμων εἰκοσι ποιεῖται
κατάθεσιν. Εἰ δὲ γε θήλεια, δέκα. Ἐκ πέντε γὰρ,
οἶμαι, καὶ μόλις ἑτῶν, ἄρχεται πως ὁ νοῦς ἀναμύειν
ὡσπερ εἰς σύνεσιν, νηπιόπερπῃ μὲν ἔτι καὶ ἀσθενῇ,
πλήν ἰούσαν ὡς ἐπὶ τὸ ἀμεινον, ἐπίδοσιν δὲ τὴν εἰς τὸ
ἀεῖπιο; εὐσθενὲς τὸ σῶμα ποιεῖται. Ἡ οὐ συνειδὲς ὁ λέγω;

ΠΑΛΛ. Καὶ μᾶλα.

ΚΥΡ. Συμμεμέτρηται μὲν οὖν ταῖς πνευματικαῖς
εὐρωστίαις καὶ ὁ παρ' ἐκάστου καρπός. Κατόπιν δὲ
πανταχοῦ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρσενος, καὶ ἐν ἡμίσει πολ-
λάκις. Ὅτι γὰρ τὸ σκευὸς ἀσθενὲς, μεμαρτύρηκε σα-
φῶς ὁ θεσπέσιος Παῦλος. Λείπεται δὲ τῆς ἀνδρῶν
εὐφύας, καὶ σιωπᾷ μὲν ἐν ἐκκλησίαις. Οὐ γὰρ πε-
πίστευται λόγον, εὐσθενὲς δὲ οὗτι πῶς πρὸς κατόρ-
θωσιν ἀρετῆς, ὡς ἂν ὀρῶτο ἄρσεν. Ἀπὸ δὲ γε μη-
νίου, φησὶ, καὶ ἕως πενταετοῦς, πέντε μὲν διδρα-
χμα τὸ ἄρσεν· τρία δὲ αὖ, τὸ θῆλυ. Καὶ τοι τίς γένοιτο
παρὰ βρεφῶν ὁ καρπός; Οὐκοῦν πως ἀρτιγενὲς ἐν
Χριστῷ παιδίον ὁ λόγος ἡμῶν ὑπαινίττεται, οἷς καὶ
τὸ γάλα πρόπειν εἰς τροφήν ὁ ἱερὸς ἔφη Παῦλος.
Τῶν γὰρ ἄρτι κεκλημένων διὰ τῆς πίστεως, καὶ νη-
πιαζόντων ἔτι, βραχὺς ὁ καρπός· καὶ τοῦτο εἰδότες οἱ
θεσπέσιοι μαθηταί, τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἐπιστέλλουσι, καὶ
τῆς πλείστης ὄσης εὐαγγελικῆς ἐντολῆς δοθείσης
παρὰ Χριστοῦ, φυλάττεσθαι δεῖν ἀπὸ τε πορνείας
καὶ πνικτοῦ καὶ αἵματος. Ταῦτα δὲ δρῶντας εὐπρά-
ξειν ἔφασκον. Οὐ γὰρ τοι τοῖς ἄγαν φορτικοῖς κατα-
βαρύνεσθαι χρὴ τὸν τρυφερὸν ἔτι καὶ νηπιάζοντα
νοῦν. Προσετίθη δὲ ὁ νόμος, ἐξαιτεῖσθαι δεῖν τοὺς
ἀπὸ ἐξακονταετοῦς καὶ ἐπάνω, ἄρσεν μὲν, δέκα καὶ
πέντε διδραχμα, θήλειαν δὲ, δέκα. Τὸ γὰρ ἤδη νενευ-

A studiis ad eam rem prosiliunt, et vegetamente, vigi-
lantique animo, ac valentissimo conatu ad ea exse-
quenda pergunt quæ præstare opus est, quæque illi
placent. Hi autem sunt, ut ex historia significatur,
qui ætatem agunt a vicesimo anno usque ad sexa-
gesimum interjectam : tum enim incipit firmum
esse corpus, et valentissimos habere motus usque
ad sexagesimum annum, eoque tempore erecta
consistit, et corroborata est quodammodo mens, et
aptissima ad ea quæ discere velit accipienda. Qui
vero novit figmentum nostrum, sicut scriptum
est⁶⁷, is omnino intelligit ejusmodi quamdam etiam
in animis ætatem : nam e similitudinibus corpo-
reis ad spiritualia progreditur oratio. Sive itaque
masculus sit, sive femina, cum spirituali ætate adhuc
firma sunt ac vegeta, offerant quæ lege præscripta
sunt, id est masculus tanquam in quinquaginta siclis,
integrum atque in primis perfectum spiritualis cultus
fructum, quem per septies septem absolutissimum
perfectissimumque esse aperte testatum est. Fe-
mina rursus tanquam in siclis triginta; minus enim
laudis meretur illa quidem, quam masculus, offert
tamen fructum ut in sua natura perfectum, et labore
partum, tricenario numero significatum. **575** Quis-
quis vero supra quintum annum usque ad vicesimum
fuerit, masculus quidem siclos viginti solvit, at fe-
mina decem. A quinto namque, ut opinor, anno vix
tandem animus tanquam respicere ad intelligentiam
incipit : puerilem quidem adhuc illam et infirmam,
sed proficientem tamen; corpus etiam continenter
ad robur ac firmitatem progressionem facit. Intelli-
gisme quod dico ?

C PALL. Sane quidem.

CYR. Igitur spirituali robori fructus quoque,
quem singuli homines ferunt, æqualis est; ac femina
ubique est masculo inferior, sæpe dimidio minor;
nam, quod infirmum sit vas, testatus est aperte
beatus Paulus⁶⁸; posterior est etiam viris felicitate
naturæ, ac tacet ea quidem in ecclésiis : neque enim
sermonis officium ei creditum est, neque satis for-
tis ad virtutis munera exsequenda, ut esse mascu-
lus cernitur. A mense autem, inquit, usque ad
quintum annum quinque siclos solvit masculus, fe-
mina vicissim tres. Atqui ab infantibus quinam
fructus existat? Ergo modo genitum in Christo
puerum Scriptura nobis insinuat, quibus accom-
modatum esse alimentum lac beatus Paulus ait⁶⁹.
D Nam ab iis qui modo vocati sunt per fidem, et
infantes adhuc sunt, exiguus est fructus : idque
cum scirent beati illi discipuli, iis qui erant ex ge-
nitibus, quamvis a Christo quam plurima evangelica
præcepta tradita essent, scribunt ut caveant a for-
nicatione, et suffocato et sanguine, quæ servantem,
bene acturos dixerunt⁷⁰ : neque enim gravioribus
præceptis onerandus est tener adhuc et puerilis
animus. Addidit etiam lex, exigendum esse ab eo
qui sexagesimum annum ac supra natus esset, a

⁶⁷ Psal. cii, 13. ⁶⁸ I Cor. vii, 3; I Petr. iii, 7.

⁶⁹ Hebr. v, 12; I Cor. iii, 2. ⁷⁰ Act. xv, 20.

masculo quidem quindecim siclos, a femina decem. Ea enim ætas quæ jam ad imbecillitatem infirmitatemque vergit, non ad modum fructuosa est, ut senescentes arbores certe videmus effeta radice ægre fructus edere. Ergo Deus ille justus plane et misericors pro cujusque alacritate et animi facultate fructus accipit; neque imbecillum et in vergente jam ætate positum repudiat, et tanquam infirmum rejicit, neque rursus firmum inhonoratum abire sinit; sed latiore campum quodammodo aperit, in quo quisquis voluerit, pro modo virium sibi laudem pariat. Qui autem infirmiores sunt fortasse et rudiores, ipsos habebit loco census, et cuique præscribet quod vires ferent: id enim est, **576** ut opinor, « Stabit coram sacerdote, et æstimabit eum sacerdos, quantum potest manus voventis. »

PALL. Quam subtilis expositio!

CYR. Offerenda est igitur Deo, Palladi, tanquam odor suavitalis, ac tanquam debitum quoddam digna sanctis hominibus conversatio, et excellentis vitæ gloria: scis enim quemdam sanctum virum scripsisse: « Honora Dominum de tuis justis laboribus, et primitias illi offer de tuis justitiæ fructibus ⁷¹. » Nam prisci illi homines bonum victimis et thure se Deum honorare putabant: ea enim erat legalis conversationis via: sed nos, qui jam in Christo per fidem præstantiorem atque meliorem viam ingredi-mur, adorationem, quæ in spiritu ac veritate fit, Deo dicabimus, omnem rudentem, ut dicitur, moventes, ut strenue quæ oportet perficiamus, et donis spiritualibus ac sacris Deum veneremur. Nam ego quidem censeo meminisse oportere verborum, quæ per sapientissimum virum Mosyem aperte dicit: « Quæ egrediuntur de ore tuo servabis ⁷²; » id est, quodcumque voveris, omnibus viribus contende ut perficias: nam in his rebus cunctatio non est impunita. « Si enim voveris, » inquit, « votum Domino, ne moreris reddere illud: bonum est non vovere te, quam vovere et non reddere ⁷³. »

PALL. Verum est.

CYR. Atqui industriæ in solvendis votis atque nuncupationibus aptum propositum non aliunde certo discere licet, quam ex lege. Scriptum est enim: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis ⁷⁴. » Quid enim? nonne lege divina, tanquam lumine præeunte, ducimur? nonne per viam rectam certamque facile curret, cui splendor inde existens tanquam fax quædam affulserit?

PALL. Quis id neget? Psallit enim profecto beatus David: « Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos ⁷⁵. »

CYR. Sed quomodo præclaram ac purissimam vitam vivendo, et summæ probitatis mores Deo tanquam præclarum donum offerendo, mereri laudem possimus, apertissime intelliges ex aliis responsis quæ nobis præcipit Deus. Sic autem ha-

Α κδς εις τὸ ἀναλί τε καὶ ἀδρανὲς, οὐκ ἂν γένοιτο πως ἐν εὐκαρπία πολλῇ, καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ γηράσκοντα τῶν φυτῶν, παλαιουμένης αὐτῶν τῆς ρίζης, κατοκνοῦντα φαίνεται πρὸς τὴν ὠρίμων ἐκβολήν. Οὐκοῦν ὁ δίκαιος ἀληθῶς καὶ φιλοκτιρμων Θεὸς, ἀναλόγως ταῖς ἐκάστου προθυμίαις, καὶ τῇ κατὰ νοῦν ἐπιτηδειότητι, δέχεται τοὺς καρποὺς, οὔτε τὸ ἀναλί καὶ ἀφηγηκός, ἔξω τε λόγου τιθεὶς, καὶ ἀποπέμπων ὡς ἀδρανὲς, οὔτε μὴν ἀγέραστον τὸ εὐσθενὲς ἀνείε, ἀνευρύων δὲ ὡσπερ τοῖς ἐθέλουσι τὸ εὐδοκιμεῖν, καθ' ὃν ἂν ἕκαστος ἔχει τρόπον. Τοὺς δὲ γε τὴν ἕξιν ἀσθενεστέρους, τάχα δὲ πῶς καὶ ὀλιγογνώμονας, αὐτὸς ἔξει, τὴν καρποφορίαν ἐπιμετρῶν ἐκάστῳ τὸ κατ' ἰσχύ. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, ἰ Στήσεται ἕναντιον τοῦ ἱερέως, καὶ τιμήσει αὐτὸν ὁ ἱερεὺς, καθ' ὅσον ἰσχύει ἡ χεὶρ τοῦ εὐξαμένου. »

ΠΑΛΛ. Ὡς ἰσχνὸς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀνακομιστέον δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, τῷ Θεῷ, καθάπερ ὁσμὴν εὐωδίας, καὶ ὀφλημάτων ἐν τάξει, πολιτείαν ἀγιοπρεπῆ, καὶ τῆς ἐξαιρέτου ζωῆς τὰ αὐχήματα. Γεγραφέτος δὲ δὴ τῶν ἁγίων διεπίθου πινός, « Τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. » Βουθυσίαις μὲν γὰρ οἱ πάλαι καὶ λιθανωτοῖς φρονι τιμᾶν πολιτείας γὰρ ἦδε τῆς κατὰ νόμον ὁδός· ἡμεῖς δὲ λοιπὸν οἱ ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως, τὴν ἀμείνω καὶ προφερεστέραν ἰόντες τρίβον, τὴν ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ προσκύνησιν ἀναθήσομεν τῷ Θεῷ, πάντα μὲν ὡσπερ σεῖοντες κάλων, εἰς γε τὸ δύνασθαι γεννικῶς διαπεραίνειν ἃ χρῆν, ἀναθήμασι δὲ τοῖς πνευματικοῖς τε καὶ ἱεροῖς καταγεραίνειν Θεόν. Φημί γὰρ ἔγωγε διαμεμνησθαι δεῖν λέγοντος ἐναργῶς διὰ τοῦ πανσέφου Μωσέως, « Τὰ ἔμπορευόμενα διὰ τῶν χειλέων σου φυλάξῃ, » τουτέστιν, ὅπερ ἂν εὐξῆ, διαπεραίνειν ἐπέιγου καὶ μάλα γοργῶς. Χρῆμα γὰρ ἐν τοῦτοις ὁ μελλησιμὸς οὐκ ἀζήμιον. « Ἐὰν γὰρ εὐξῆ, φησὶν, εὐχὴν τῷ Κυρίῳ, μὴ χρονίσης τοῦ ἀποδοῦναι αὐτὴν· ἀγαθὸν τὸ μὴ εὐξασθαι σε, ἢ εὐξασθαι καὶ μὴ ἀποδοῦναι. »

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Καὶ μέντοι τῆς εὐτεχνίας τὸν εὐφυσὸν σκοπὸν, τῆς ἐπὶ γε τῷ δεῖν ἀποπεραίνειν εὐχὰς καὶ ὁμολογίας, ἀναμάθοι τις ἂν οὐχ ἐτέρωθεν ἀπλανῶς, πλην δεῖ διὰ τοῦ νόμου. Γέγραπται γὰρ, ὅτι « Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. » Ἡ γὰρ οὐχὶ νόμῳ τῷ θείῳ φωταγωγούμεθα, καὶ οἶμον ὀρθὴν τε καὶ ἀπλανῆ διάττοι τις ἂν, λύχνον ὡσπερ τινὰ τὰς ἐκεῖθεν ἔχων αὐγάς.

ΠΑΛΛ. Πῶς γὰρ οὐ; Ψάλλει γὰρ πῶς καὶ ὁ θεσπέσιος Δαβὶδ· « Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμοὺς. »

ΚΥΡ. Τίνα δὴ οὖν τρόπον εὐδοκιμήσομεν, τὸν εὐκλεᾶ τε καὶ πάναγον διαζῶντες βίον, καὶ λαμπρὸν ἀνάθημα τῷ Θεῷ, τοὺς τῆς ἁγαν ἐπεικειας ἀπονέμοντες τρόπους, εἶπῃ τοι καὶ μάλα σαφῶς, καὶ δι' ἐτέρων ἡμῖν θεσπιμάτων ἐπισκήπτοντος τοῦ Θεοῦ.

⁷¹ Prov. iii, 9. ⁷² Deut. xxiii, 22. ⁷³ Eccle. v, 5. ⁷⁴ Psal. cxviii, 105. ⁷⁵ Psal. cxviii, 9.

Ἔχει δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς : « Καὶ ἐλάλησε ὁ Κύριος πρὸς Μωσῆν λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ εἰπεῖς πρὸς αὐτούς· Ἄνθρωπος ἢ γυνὴ ὅς ἂν μεγάλως εὐξῆται εὐχὴν ἀφαγνίσασθαι ἀγνίαν Κυρίου, ἀπὸ οἴνου καὶ σίκερα ἀγνισθήσεται. Καὶ ὄξος ἐξ οἴνου καὶ ὄξος ἐκ σίκερα οὐ πίνεται, καὶ ὅσα καταργάζεται ἐκ σταφυλῆς οὐ πίνεται, σταφυλὴν πρόσφατον καὶ σταφίδα οὐ φάγεται· πάσας τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς τοῦ ἀγνισμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ πάντων ὅσα γίνεται ἐξ ἀμπέλου, οἴνον ἀπὸ στεμφύλου ἕως γιγάρτου οὐ φάγεται· πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ ἀγνισμοῦ. Σπυρὸν οὐκ ἐπελεύσεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι, ὅσας ἠβόησε ὁ Κύριος. Ἅγιος ἔσται τρέφων κόμην, τρίχα κεφαλῆς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς Κυρίου. Ἐπὶ πάσῃ ψυχῇ τετελευτηκυῖα οὐκ εἰσελεύσεται ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ, καὶ ἐπ' ἀδελφῷ καὶ ἐπ' ἀδελφῇ, οὐ μιανθήσεται ἐπ' αὐτοῦ, ἀποθανόντων αὐτῶν, ὅτι εὐχὴ Θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ. Πάσας τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς αὐτοῦ ἅγιος ἔσται Κυρίου. Ἐὰν δὲ τις θανάτῳ ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ ἐξ ἀπινα, παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ· καὶ ξυρῆσεται τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἢ ἂν ἡμέρα καθαρῶσθαι· τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ξυρῆθήσεται· καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὄγδόῃ ὀσει δύο τρυγόνας, ἡ δύο νεοσσούς περιστερῶν πρὸς τὸν ἱερέα, ἐπὶ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου. Καὶ ποιήσει ὁ ἱερεὺς μίαν περὶ ἁμαρτίας, καὶ μίαν εἰς ὀλοκαύτωμα· καὶ ἐξέλᾶσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ ὧν ἤμαρτε περὶ τῆς ψυχῆς, καὶ ἀγιάσει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ἡγίασε Κυρίου, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς εὐχῆς, καὶ προσάξει ἀμνὸν ἐνιαύσιον εἰς ὀλοκαύτωμα πλημμελείας. Καὶ αἱ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμιάνθη ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ. »

ΠΑΛΛ. Οὐκ ἄραχου μὲν τὸ χρησώδημα συνιδεῖν, ἥμιστά γε μὴν, οὐχὶ τοῦ νόμου λεπτήν παθόντος τὴν βράσαν. Τὸ γὰρ μὴ ψιλοῦσθαι τὴν τρίχα, μακρὰν δὲ ἀνεῖναι καὶ κατασεῖσθαι κόμην, οἴνου τε καὶ ὄξους καὶ σταφίδος, καὶ μὴν καὶ γιγάρτων ἀποφοιτᾶν, ποῖον ἂν ἔχοι λατρείας τρόπον;

ΚΥΡ. Οὐδένα μὲν, ὦ Παλλάδιε, κατὰ γε τὸ ἀληθές, εἴπερ τις ὄλωσ' αὐτὸ κατὰ φύσιν ὃ εἰ ποτέ ἐστιν καταθροῖτο τὸ χρῆμα. Οὐκ ἀθαύμαστός γε μὴν ὁ τοῦ νόμου σκοπός, τὰ Ἑλλήνων ἔθνη μεταχαράττοντος εὐτέχνως ἐπὶ τὰ περὶ πωδέστερα, καὶ μετατιθέντος ἀστειῶς εἰς εἰκόνα ζωῆς εὐαγγελικῆς, καὶ τὸ εἰκαῖον εἶναι δοκοῦν. Οὐκοῦν εἴτω περ εἴη σκοπός ἀφαγνίσασθαι τῷ Θεῷ κατὰ τὴν μεγάλην εὐχὴν, τουτέστι κατὰ γε τὸν τῆς ἀνωτάτω πολιτείας τρόπον, καὶ δικαιοσύνης ἐντελοῦς ὀρθὴν καὶ ἀμώμητον τρίβον, οἴνου καὶ σικέρατος οἰχέσθω μακρὰν, τουτέστι, παντὸς τοῦ καταμεθύσκειν ἰσχύοντος, καὶ καταθλοῦν εἰωθότος, ἀπαλλαττέτω τὸν νοῦν. Εἴεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ φρόνημα κοσμικόν, γέωδεις ἐπιθυμῖαι, μέριμναι σαρκῆς, εἰκαῖαι περισπασμοί· ταυτά τοι παθόντας τῶν ἱερῶν τινὰς λόγος ἐθρήνει προφητικῶς, ὡδὶ πως ἔχων· « Ὅτι ἱερεὺς καὶ προφήτης ἐξέστησαν διὰ τὸν οἶνον, ἀπὸ τῆς μέθης τοῦ σίκερα. » Καὶ μὴν καὶ περὶ ἐτέρων ὁ

A betur in Numeris : « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dicet ad eos : Vir aut mulier, quicumque venerit magnum votum, ut consecret sanctificationem Domino, a vino et sicera purificabit se ; et acetum ex vino, 577 et acetum ex sicera non bibet, et quæcunque flunt ex uva, non bibet ; uvam recentem et uvas passas non comedet omnibus diebus voti sanctificationis suæ, ab omnibus quæ flunt ex vite ; vinum ex vinaceis usque ad semen acini non comedet omnibus diebus voti sanctificationis suæ. Novacula non ascendet super caput ejus, quoad impleti fuerint dies, quotquot vovit Domino. Sanctus erit, nutriens comam, crinem capitis omnibus diebus voti Domino. Ad omnem animam mortuam non ingredietur ; in patre et matre, et in fratre et sorore, non inquinabitur in ipsis, cum moriuntur, quia votum Dei sui super ipso, in capite suo. Omnibus diebus voti sui sanctus erit Domino. Quod si quis morte moriatur repente super eum, statim inquinabitur caput voti ejus, et tondebit caput suum, quo die purgatus fuerit, die septimo tondebitur, et die octavo feret duos turtures, vel duos pullos columbarum ad sacerdotem, ad ostium tabernaculi testimonii. Et faciet sacerdos unum pro peccato, et unum in holocaustum, et exorabit pro eo sacerdos, pro eo quod peccavit in anima, et sanctificabit caput ejus. Eo die quo sanctificavit Domino omnes dies voti, offeret agnum anniculum in holocaustum delicti, et dies priores non computabuntur, quia contaminatum est caput voti sui 76. »

PALL. Non facile est hoc Dei responsum inspicere, nisi lex hæc subtiliter examinet : namque non tondere capillum, longosque crines jactari sinere, a vino quoque et aceto, et uva passa et acinorum semine abstinere, quam habet in se partem divini cultus ?

CYR. Nullam sane, Palladi, revera, si quis rem ipsam per se ex natura sua spectet : non tamen admiratione vacat legis propositum, quæ mores gentium artificio quodam ad decentiora traducit, et id ipsum quod vanum esse videtur, ad imaginem evangelicæ vitæ eleganter immutat. Igitur, si cui propositum sit, seipsum Deo, magno voto, id est, excellentissimæ conversationis modo et perfectæ justitiæ recta integraque via consecrare, a vino et sicera longe abscedat, id est, ab omni re, quæ inebriare ac perturbare potest, abducatur. Hæc autem sunt, sensus mundanus, terrenæ cupiditates, sollicitudines carnis, 578 vanæ distractiones, quibus sacerdotes quosdam affectos esse, sermo propheticus queritur his verbis : « Quia sacerdos et propheta insanierunt præ vino, præ ebrietate sicerae 77. » Necnon de aliis propheta dicit : « Ex vinea Sodomorum vitis eorum, et palmes eorum ex Go-

76 Num. vi, 1-12. 77 Isa. xxviii, 7.

morrha; uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis eorum, furor draconum vinum eorum ⁷⁸. » Potare etiam alii dicuntur proximum suum perversione turbida ⁷⁹. Itaque ab omni re, quæ inebriare potest, removet animum sanctificatorum : atque etiam aceto abstinere oportere ait, acetum, ut opinor, voluptates præter naturam atque perversas appellans. Uvæ etiam passæ et seminum acinorum usum prohibet, ne ad veteres quidem reliquias insitarum in nobis libidinum descendere animum permittens : vinum enim, et omnia quæ ex eo fiunt, hac, ut opinor, non alia de causa lege culpantur. Jam vero quidnam sit longam oportere comam Deo nutrire, age dicamus, illud ante alia præfati : stultissimi namque gentiles, cum consuetudinem, quæ præter naturam esset, sequerentur, et pecudum more viverent, promittebant comam, illam ejus rei causam afferentes, dæmonii se illam nutrire, et hic quidem illam oreadibus nymphis, ille vicissim fluvio alicui certo tempore tondebat, eaque res religiosa putabatur. Moyses vero sapientissimus, imo vero per Moysen ille longe omnium sapientissimus atque optimus artifex Deus, filiis Israel, quibus adeo Ægypti error insederat, ut ægre ablui posset, eadem præcipit, ac per veteres illos mores atque ritus paulatim eo transfert, ut non amplius dæmonii, sed omnium Deo tanquam per figuram et umbram eum cultum deferrent : ob eamque causam leges de sacrificiis tulit, illasque cruentas victimas haud admodum libenter accipiebat. Ideoque dicebat aperte per Isaïæ vocem : « Quis quæsit hæc de manibus vestris ⁸⁰? » Ergo consuetudo stultissima apud gentiles erat; lex vero præstantiora docet, ac ratione ad meliorem statum id quoque reformat quod vanum esse videbatur. Placetne vero ut, quoad fieri potest, etiam quæ ad singula pertinent persequamur?

PALL. Maxime vero.

CYR. An ignoras, ut jam dicta commemorem, pro figura mentis caput posuisse Scripturam, tanquam mentis domicilium? Sic enim accipit divinitus inspirata Scriptura.

579 PALL. Fateor. Sed quid tandem istud est?

CYR. Quia capilli fructus quodammodo sunt capitis, et more insitorum germinum exoriuntur : cogitationes vicissim, et quæ ex mente existunt omnia, fructus sunt mentis, quæ in nobis legem germinant, et in ipsa velut pulchra ac florida coma decent. Oportet itaque, ut mentem in nobis habeamus non nudam et spoliatam rectis cogitationibus, sed veluti germinantem, et ad Dei honorem certissima omnium rerum pulcherrimarum scientia comptam, qua ipsam quoque divinam pulchritudinem cujusmodi sit pervestiget, et clare circumspiciat, quæ tanquam in profundo latent, et rectissimæ fidei rationes assequatur, ita ut de Deo cognitionem omni reprehensione vacantiem percipere, et viam certissimam at-

προφήτης φησίν· « Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδὼμων, ἡ ἀμπέλος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομὸρβάς, ἡ σταφυλὴ αὐτῶν, σταφυλὴ χολῆς, βότρως πικρίας αὐτῶν, θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν. » Ποτίζειν δὲ λέγονται καὶ ἕτεροὶ τινες τὸν πλησίον, ἀνατροπὴν θολεράν. Ἐξείργει δὴ ὄν παντὸς τοῦ καταμεθύσκου εἰδότος τῶν ἡγιασμένων τὸν νοῦν. Καὶ μὲν τοὶ καὶ θεοῦ ἀμέτοχον εἶναι δεῖν εὖ μάλα φησὶν, θεός, οἶμαί που, τὰς παρὰ φύσιν τε καὶ ἐκτετραμμένας ὀνομάζων ἡδονάς. Σταφίδος δὲ καὶ γιγάρτων ἀπαγορεύει χρῆσιν, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν εἰς ἀρχαῖα λείψανα τῶν ἐν ἡμῖν ἡδονῶν, καθικνεῖσθαι που τὸν νοῦν ἐφ' ἑαυτοῦ. Οἶνος μὲν δὴ καὶ πάντα τὰ ἐξ αὐτοῦ διαδέδληται νόμῳ, ταυτησί, καθάπερ ἐγώμηναι, καὶ οὐχ ἑτέρας ἕνεκα τῆς αἰτίας. Τί δ' ἂν εἴη λοιπὸν, καὶ τὸ γε δὴ χρῆσθαι μακρὰν τῷ Θεῷ καθεῖναι τὴν κόμην, φέρε δὴ λέγομεν, ἐκεῖνο τῶν ἄλλων προηγορευκότες. Ἑλλήνων μὲν γὰρ ἀνοῦστατοι παῖδες, ταῖς παρὰ φύσιν αὐτοῖς ἐπόμενοι συνηθείαις, καὶ κτηνῶν ἀλόγων διαδιδόντες δίκην, ἀνέεσαν κόμην, δαιμονίοις αὐτὴν σκηπτόμενοι τρέφειν· καὶ ὁ μὲν τις αὐτὴν νύμφαις ὀρειάσαι, ὁ δεῖνα δὲ αὐ ποταμῷ κατὰ καιροὺς ἀπεκείροντο· καὶ λατρείας ἦν τρόπος τὸ χρῆμα αὐτοῖς. Μωσῆς γε μὴν ὁ σοφώτατος, μᾶλλον δὲ διὰ Μωσέως ὁ πάνσοφος τε καὶ ἀριστοτέχνης Θεός, δυσάπονητον ἔχουσι τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῆν ἐν Αἰγύπτῳ πλάνησιν, τὰ ἴσα νομοθετεῖ, διὰ τῶν ἀρχαίων ἡθῶν τε καὶ τρόπων κατὰ βραχὺ μεθιστάς, εἰς γε τὸ δαίμοσι μὲν οὐκέτι, Θεῷ δὲ τῷ πάντων, ὡς διὰ τύπου καὶ σκιας, ἀνάπτειν τὸ σέβας. Τοιγάρτοι καὶ τοὺς περὶ τῶν θυσιῶν ἐτίθει νόμους, καὶ τὰς δι' αἵματος θυσίας ἀνεβελήτως ἐδέχετο. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ἑναργῶς διὰ φωνῆς Ἡσαίου, « Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; » Οὐκοῦν συνηθῆτα μὲν ἀλογωτάτη παρ' Ἑλλήσιν ἦν, διδάσκει δὲ τὰ ἀμείνω καὶ καταρρυθμίζει λόγῳ πρὸς τὸ εὖ ἔχον ὁ νόμος, καὶ τὸ εἰκαῖον εἶναι δοκοῦν. Βούλει δὲ, ὡς ἐνι, καὶ τὰ ἐφ' ἑκάστῳ λέγωμεν;

ΠΑΛΛ. Μάλιστα γὰρ.

ΚΥΡ. Ἡ οὐκ οἶσθα, μεμνήσομαι γὰρ, εἰς νοῦ τῶν ὁ λόγος ἐτίθει τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐνδιαίτημα νοῦ; Δέχεται γὰρ οὕτως ἡ θεόπνευστος Γραφή.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι· τί οὐν τοῦτο γὰρ;

ΚΥΡ. Ὅτι τρίχες μὲν, καρποὶ κεφαλῆς, καὶ ἐμφύτων βλαστημάτων ἀνίσχουσι δίκην· ἔννοιαί γε μὴν, καὶ τὰ ἐκ νοῦ πάντα, καρπὸς ἂν εἴεν αὐτοῦ νοῦ, νόμον ἡμῖν ἀναδρῦσαι, καὶ οἰονείπως αὐτῷ καλὴ τε καὶ εὐανθὴς ἐμπρέπουσα κόμη. Χρὴ τοιγαροῦν ἡμᾶς, οὐ γυμνὸν καὶ ἐψιλωμένον ἔννοιῶν ἀγαθῶν ἐν ἑαυτοῖς ἔχειν τὸν νοῦν, ἀλλ' οἰονεῖ βρούοντα καὶ κομῶντα Θεῷ τὴν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων εἰδήσιν ἀκριθεῖ, δι' ἧς καὶ αὐτὸ τὸ θεῖον, ὃ τί ποτὲ ἐστὶ, περιεργάζεται κάλλος, καὶ περιαθρήσει λαμπρῶς τὰ ὡς ἐν βάθει κεκρυμμένα, καὶ τοὺς τῆς ἀγαν ὀρθότητος καταπλουτήσας λόγους, ὡς ἀνυπαίτιον παντελῶς τὴν ἐπὶ Θεῷ δύνασθαι γνῶσιν εἶναι, καὶ ἀπλανεστάτην ἵναί τριβὸν, τὴν ἐφ' ἅπασιν λέγω τοῖς τεθαυμασμένοις. Ἡ οὐκ εἰς λῆξιν

⁷⁸ Deut. xxxii, 32, 33. ⁷⁹ Habac. ii, 15. ⁸⁰ Isa. i, 12.

ἐπαίνου παντός διάττειν ἤδη πως τὸν γε τοιοῦτον ἄλλοις;

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Τί δὲ, οὐχὶ τὸ εὐραδῆσαι καὶ καταφιλοῦσθαι τὴν κεφαλὴν τεμνομένης ἐν Χριστῷ [γρ. Χρωτὶ] τῆς τριχὸς, ἀτιμίας ὑπόληψιν ἐργάσαιτ' ἂν, οἷσπερ ἂν ὅλως συμβαίνοι τυχόν, λέναι;

ΠΑΛΛ. Συνήμι.

ΚΥΡ. Εἰ γὰρ Θεοῦ λέγοντος πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων μητέρα, φησὶ δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ, « εὐρήσασαι καὶ κείρα ἐπὶ τὰ τέκνα τὰ τρυφερά σου. Ἐμπλάτουν τὴν χηρείαν (1) σου ὡς ἀετὸς, ὅτι ἠχμαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ. » Ὑδρίστρια γὰρ καὶ ἀτιμοποιὸς ἡ εὐρησις, καὶ τοῖς πενθοῦσι πρῆτωδεστάτη.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφης.

ΚΥΡ. Γυμνὸς οὖν ἄρα καὶ ἀτιμότατος νοῦς, καὶ ἀισχύνῃς ἐμπλεὺς οὐκ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ δι' ὧν θαυμάζεται. Ἐπὶ δ' ἂν ἐν τούτοις καὶ μάλα εἰκότως ὁ τε ἀλιγογνώμονες, καὶ παρεφθαρμένην ἔχοντες ἐπὶ Θεῷ τὴν δόξαν, ὡς λίθοις προσκυνεῖν, ἤθουν ἀσυνέτως ἀποτολμᾶν ἀποπέμειν τῇ κτίσει τὸ σέβας, παρὰ τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν, καὶ τὰ εἰσάπαν διστραμμένα φρονεῖν τε καὶ λέγειν, καὶ τὴν μὲν ἀληθῆ καὶ ἀμώμητον ἀποσεῖσθαι πίστιν, ἐπιθρῶσκειν δὲ μᾶλλον, εἰς ἂν ἐξ ἡλιθιότητος παραφθέγγαιτό τις, διατοί τὸν νοῦν ἀγαθοῖς οὐκ ἔχειν κατακομώντα λογισμοῖς.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Ἔστω δὴ οὖν τοῖς εἰς ὀρθότητα λογισμοῖς μεμαστωμένος ὁ νοῦς, καὶ ἐννοιών εὐρήμασι τοῖς εἰς πᾶν ὅτι οὖν τῶν θαυμασμένων, οἷά τινι κόμη κατεστεμμένος. Ἐμφρων γὰρ ὁ τοιοῦτός ἐστιν ὅτι μάλιστα γὰρ, καὶ ἐπιτηδείως ἔχων εἰς γὰρ τὸ χρῆναι λοιπὸν τὸν ἐν Χριστῷ διὰ πίστεως εἰσοικίσασθαι φωτισμόν. Εὐφυσὴ δὲ οὕτω καὶ ἀπόλεκτον ἐξησκηχότα ζωὴν, τὸν νῦν τοιῦδε διαπρεπῆ, παντὸς τοῦ καταμαίαινειν πεφυκότος οἴχασθαι μακρὰν τὸ θεῖον ἡμῖν ἐπιτάττει χρησμοῦσθαι, καὶ σαρκικῶν μὲν ἔργων ἀποχωρεῖν, τὰ δὲ ὅσα βλέπει πρὸς νέκρωσιν καὶ φθορὰν, ὡς ἀπωτάτω ῥίπτειν. Τοιγάρτοι μὴ χρῆναι τοῖς θεινεῦσιν ἐπιφοιτᾶν, μήτε μὴν ἐπὶ νεκρῶν καταμαίαινεσθαι φιλεῖν, τοῦτό που πάντως ἡμῖν ὑπαινέτεται. Ἐξείργει δὲ τοῦ τοιοῦδε παντελῶς ὁ νόμος, καὶ τῆς εἰς γονέας αἰδοῦς ἀμεινον τιθεὶς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν. « Ἐπὶ πατρὶ γὰρ, φησὶ, καὶ ἐπὶ μητρὶ οὐκ εἰσελεύσεται. » Κατορθουμένης γὰρ ἀρετῆς, ἐρρέτω φιλοσαρκία, τῆς ἐξ αἵματος οἰκειότητος ἐν λόγῳ τῷ προῦχοντι καὶ ἀμείνονι ἔστω Θεός. Τοῦτό τοι καὶ αὐτὸς ἔφρασκεν ὁ Χριστός· « Ὁ φίλων πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἀξίος, καὶ ὁ φίλων υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἀξίος. Καὶ ὁ οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἀξίος. » Ὅτι δὲ τὰ Θεοῦ, τῆς εἰς γονέας αἰδοῦς ἐν ἀμείνοσι, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ. Προσφει μὲν γὰρ τις τῶν ἡδη τελούντων

¹ Mich. i, 16. ² Matth. x, 37, 38.

(1) Omnes Cyrilli codd. habent χηρείαν, viduitatem, neque illi solum, sed etiam cod. Vatic. Biblio-

que in primis laudandam ingredi valeat. An vero non jam ad summum laudis verticem scandero ejusmodi hominem dixeris?

PALL. Maxime vero.

CYR. Tonderi autem et radi caput capillo ad cutem inciso, nonne ignominiae opinionem affert iis quibuscunque id forte contigerit?

PALL. Intelligo.

CYR. Scis enim matri Judæorum, Jerusalem, inquam, dixisse Deum: « Tondere et decalvare super filiis tuis delicatis; dilata viduitatem tuam ut aquila, quia captivi ducti sunt a te¹. » Ignominiosa enim et turpis est detonsio et lugentibus convenientissima.

B PALL. Recte ais.

CYR. Nudus igitur et ignominiosus est animus, et turpitudinis plenus, cum iis caret quæ ipsi laudem conciliant. In horum numero jure censentur imperiti, et qui perversam opinionem de Deo habent, ita ut lapides adorent, et stultissime audeant venerationem creaturæ deferre potius quam Creatori atque Conditori, et quæ prorsus perversa sunt et sentiant et dicant, ac veram immaculatamque fidem rejiciant, et ad ea potius accurrant quæ nemo nisi præ stultitia dixerit, quia mentem non habent rectis cogitationibus compltam.

PALL. Recte dicis.

CYR. Sit ergo mens ratiocinationum rectarum plena, et cogitationum inventis, in quovis genere laudabilium rerum, tanquam comis ornata. Sapiens enim est ejusmodi animus in primis, et ad illam lucem admittendam, quæ in Christo per fidem tribuitur, accommodatus. **580** Hunc vero hominem, qui vitam adeo ingenuam atque egregiam excoluerit, ac mente adeo insigni præditus sit, ut ab omni re, quæ inquinandi vim habeat, longissime abscesserit, divinum responsum præcipit, ut a carnalibus operibus abstat, ea vero, quæ ad mortem atque interitum spectant, procul abjiciat. Itaque præceptum illud, quo prohibetur, ne ad mortuos adeat, neve in cadavere inquinetur, id profecto nobis insinuat. Ab ejusmodi autem re lex omnino prohibet, Deique decretum ipsi quoque venerationi, quæ parentibus debetur, præferendum censet. « Ad patrem, » inquit, « et ad matrem non ingrediatur. » Ubi enim virtus præstanda est, abeat carnalis amor, et sanguinis conjunctioni Deus præferatur. Hoc idem ipse Christus dicebat: « Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus, et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus; et qui non accipit crucem suam, et sequitur post me, non est me dignus². » Porro quæ ad Deum pertinent, et pluris esse oportere, quam reverentiam, quæ parentibus debetur, etiam ipse Salvator docuit. Ac-

rum illie probatissimus, etsi Hieronymus legat εὐρείαν, decalvationem, detonsionem.

cessit enim quidam recens discipulus, dicens « Domine, permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum. » Ille vero : « Sequere me, » inquit, « et sine mortuos sepelire mortuos suos ⁵³, » mortuos videlicet appellans, qui sapere student quæ mundi sunt, neque abstinere a mortalitatis operibus.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Ac modus est hic quidem purissimæ atque excellentis secundum legem conversationis, imo vero in spiritu et veritate; umbra enim est lex. Sed, si quando contigerit, inquit, ut in mortuo ille sanctificatus inquinetur, tum vero tondeatur, et caput radat, cum jam profanam quodammodo comam habeat, et die octavo feret par turturum, aut duos pullos columbarum. Afferat etiam, inquit, agnum anniculum, et dies priores non computabuntur; quia inquinatum est caput voti ejus: nam si forte sanctificatus homo quod decet neglexerit, et mortalitatis operibus contaminetur, ad ea quæ carnis sunt declinans, sequetur omnino ut ornamenta sanctæ conversationis amittat, et caput suum quodammodo ignominiosum reddat (nam ejusmodi quiddam illa tonsio insinuat): cumque præteriti temporis operam frustra consumpserit, laboris suscepti jacturam lugebit. **531** Id enim est, ut opinor, Dies priores non computabuntur. Ejusmodi quiddam per Ezechielis quoque vocem ait: « Justitia justi non eximet eum, quo die peccaverit; et iniquitas iniqui non nocebit ei, quocumque die convertatur ab iniquitate sua ⁵⁴. » Ergo, si interim eveniat, ut, qui sanctificati sunt, contaminentur, eorum, quæ antea gesserint, jacturam facient; non tamen ejusmodi damnus est, ut nullo modo ei subveniri possit: abluuntur enim in Christo, qui turturis atque columbæ loco seipsum pro nobis Deo et Patri offert, et ut agnus immolatur, et nos carnis suæ morte justificat. Hac de causa jussit, ut ille detonsus sacrificia offerret, quæ figuram haberent Christi, qui justificat impium, et confirmat infirmum, et erigit lapsam, et convertit errantem, et abluit inquinatum.

PALL. Rectissime dictum est.

CYR. Equidem existimo, si paululum ea quæ proposita sunt, verba animadverterimus, aliam quoque nos posse subtilium abditorumque sensuum altitudinem intueri: neque enim ea lex ad hanc rem inconsiderate nos hortatur, de eo qui comam Deo nutrit scripta: « Si vero mortuus repente fuerit, statim inquinabitur caput voti ejus, et tondebit caput suum, quo die purgatus fuerit; die septimo tondebitur, et die octavo feret duo turtures, vel duos pullos columbarum, ad sacerdotem; et sanctificabit, » inquit, « caput ejus illo die ⁵⁵. » Afferre etiam agnum anniculum jubebatur.

PALL. Sed jure hoc loco ambiget Christi disciplinæ studiosus, quid tandem hoc ænigma sit, quove spectet: idque mihi discere cupienti explices velim.

⁵³ Matth. viii, 21, 22. ⁵⁴ Ezech. xxxiii, 12. ⁵⁵ Num. vi, 9-11.

Α ἐν μαθηταῖς, λέγων· « Κύριε, ἐπιτρέφόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. » Ὁ δὲ, « Ἀκολουθεῖ μοι, φησί, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· » νεκροὺς, οἶμαι, λέγων τοὺς τὰ ἐν κόσμῳ φρονεῖν ἰλομένους, καὶ τῶν τῆς νεκρότητος ἔργων οὐκ ἀπεσχημένους.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Τρόπος μὲν γὰρ δὴ πολιτείας τῆς πανάγνου καὶ ἐξηρημένης οὐτοσὶ, κατὰ τὸν νόμον, μᾶλλον δὲ ὡς ἐν πνεύματι τε καὶ ἀληθείᾳ· σκιά γὰρ ὁ νόμος. Ἄλλ' εἰ γένοιτο, φησὶν, ἐπὶ νεκρῶ καταμειανθῆναι ποτε τὸν ἡγιασμένον, ἀποκαιρέσθω δὴ ποτε, καὶ φιλοῦσθω τὴν κεφαλὴν, ἀνίερον ἔχων ἤδη πως τὴν κόμην. Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ὀσει ζευγὸς τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν. Προσκομιζέτω δὲ, φησὶ, καὶ ἄμνον **Β** ἐνιαύσιον· καὶ αἱ ἡμέραι αἱ πρῶται ἄλογοι ἔσονται, ὅτι ἐμειανθῆ ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ. Εἰ γὰρ γένοιτο τὸν ἡγιασμένον καταβραβυμῆσαι τοῦ πρέποντος, καὶ τοῖς εἰς νεκρότητα καταμειανθῆναι τρόποις, ἀπονευκτότα πρὸς τὰ σαρκῶς, ἔφεται που πάντως αὐτῷ τὸ ἀπεμπωλῆσαι δεῖν τῆς πανάγνου πολιτείας τὰ αὐχῆματα, καὶ ἀτιμοτάτην ὡσπερ ἐργάζεται τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν. Ὑπαινίττεται γὰρ τι τοιοῦτον ἡ ξύρησις. Εἰκῆ δὲ πεπονηκῶς τὸν παρωχηκότα χρόνον, τὴν τῶν ἰδρώτων θρηνήσει ζημίαν. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ, αἱ ἡμέραι αἱ πρῶται ἄλογοι ἔσονται. Τοιοῦτόν τι φησι καὶ διὰ φωνῆς Ἐξερχήλ· « Δικαιοσύνη δικαίου οὐ μὴ ἐξέλθῃ αὐτὸν, ἐν ἣ ἡμέρᾳ ἀμάρτη, καὶ ἀνομία ἀνόμου οὐ μὴ κακώσῃ αὐτὸν, ἢ ἂν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ. » Οὐκοῦν εἰ γένοιτο μεταξὺ **С** καταμειανθεῖναι πως τοὺς ἡγιασμένους, ζημίαν μὲν ὑποστήσονται τῶν ἡδὴ προειργασμένων, οὐ μὴν διαφύκτον τὴν ἐντεῦθεν νοσοῦσι ζημίαν· διασμήχονται γὰρ ἐν Χριστῷ, καθάπερ ἐν τάξει τρυγόνος καὶ περιστερᾶς, ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσάγοντος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ ὡς ἄμνου καταθουμένου, καὶ δικαιοῦντος ἡμᾶς τῷ θανάτῳ τῆς ἰδίας σαρκός. Ταύτητοι προστέταχε, τὸν τὴν ξύρησιν ὑπομεινάντα θυσίας προσάγειν ἐν τύπῳ Χριστοῦ, τοῦ δικαιοῦντος τὸν ἀσεβῆ, καὶ ῥωννύντος τὸ ἀσθενὲς, καὶ ἀνιστάντος τὸ πεπτωκός, καὶ ἐπιστρέφοντος τὸ πλανώμενον, καὶ ἀπονίζοντος τὸ μεμολυσμένον.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἔφης.

ΚΥΡ. Οἶμαι δ' ἔγωγε, μικρὸν ἐνιέντας τοῖς προκειμένοις τὸν νοῦν, καὶ ἕτερον ἡμῶς δύνασθαι καθ' ἀθρῆσαι βάθος λεπτῶν τε καὶ κεκρυμμένων ἐνομιῶν **Д** Παραθήγει γὰρ εἰς γε δὴ τοῦτο ἡμᾶς οὐκ ἀπερισκέπτως ὁ νόμος, περὶ τοῦ τὴν τρίχα τρέφοντος Θεῷ· Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ἐξάπινα, παραχρημα μειανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ ξυρθῆσεται τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἢ ἂν ἡμέρᾳ καθαρισθῇ, τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ξυρθῆσεται, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ὀσει δύο τρυγόνους, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν, πρὸς τὸν ἱερέα. Καὶ ἀγιάσει, φησὶ, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῃ ἡμέρᾳ. Προσάγειν δὲ καὶ ἐνιαύσιον ἄμνον ἐπετάττετο.

ΠΑΛΛ. Ἐπαπορήσεις δ' ἂν εἰκότως ὁ χριστομαθῆς, τί δ' ἂν εἴη λοιπὸν τὸ ἀίνιγμα· καὶ πρὸς τί βλέπει μαθητιῶντι φράσων.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐρῶ μὲν, ὡς ἐνι· σὺ δὲ δὴ αὖ, εἴ τι Α
παρεκθίομαι τῆς ὁδοῦ, συγγνώμων ἔσο· δριμύς γὰρ ὁ
λόγος, καὶ ἀμυδρὸν τὸ αἰνίγμα.

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Ἀνατυπούσης ἡμῖν, ὦ Παλλάδιε, τῆς τοῦ
σώματος κεφαλῆς, ὡς ἐφ' ἑαυτῆ, τὸν νοῦν· ὡς γὰρ
ἐδόκει τῷ θεῷ τε καὶ ἱερῷ Γράμματι· τὰς ἐξ αὐτοῦ
τε καὶ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ἀνισχούσας ἐννοίας, δι' ὧν
εἰς εἰδησιν τὴν ἐφ' ὅτω οὖν τῶν θντων χειραγωγού-
μεθα, θριξί τε καὶ κόμαις παρεικάζομεν. Ταυτὶ γὰρ
ἡμῖν τὰ ἐκ κεφαλῆς ἀναβρύοντα.

ΠΑΛΛ. Μεινήσομαι.

ΚΥΡ. Ἀχειρεκόμης οὖν ἄρα καὶ ἐν ἡμῖν οἰονεί-
πως ὁ νοῦς, καὶ θεῷ κατάκομος, ἐννοϊῶν ὑπάρχων
ἐπίμεστος ἀγαθῶν. Γυμνός δὲ δὴ αὖ καὶ ἐψιλωμένος,
καὶ ἀτιμώτατον φαλάκρωμα νοσῶν, εἴ μήτε ὀρθὰς Β
ἐπὶ θεῷ τὰς διαλήψεις ἔχει, μήτε μὴν ἐφ' ἄπασι
τοῖς πρακτέοις ἀρίστην τε καὶ ἀκατάφεκτον κατα-
πλουτήσῃ τὴν εἰδησιν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές· ταυτὶ γὰρ ἡμῖν καὶ ἀρτίως δι-
εγυμνάζετο.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν πρὸ μὲν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας
κέκλήται πρὸς θεογνωσίαν διὰ Μωσέως ὁ Ἰσραήλ.
Ταύτητοι καὶ ἠγιάζετο. Ἡῤεατο δὲ τρόπον τινὰ τῷ
Θεῷ τὴν εἰς ἀγγελίαν εὐχὴν. Ὅτι γὰρ ἔσται νομοφύ-
λαξ, ἐπηγγέλλετο σαφῶς ἐν τῷ ὄρει Χωρήθ, οὕτω
λέγων· « Καὶ πάντα ὅσα εἶπε Κύριος ὁ Θεός, ποιή-
σομεν καὶ ἀκούσομεθα. » Ἦν οὖν ἄρα νομικῆς παι-
δεύσεως τὸν νοῦν ἔχων ἀνάπλεω, καὶ οἰονεὶ κομῶντα
Θεῷ, τῆς διὰ Μωσέως ἐντολῆς τὰ αὐχήματα. Ἄλλ' C
ἐμιάνθησαν ἐπὶ νεκρῷ· Ἀπεκτόνασι γὰρ τὸν Ἐμμα-
νουήλ· καὶ ἄγιος μὲν ἀληθῶς ὁ Χριστοῦ θάνατος,
μολυσμὸς δὲ τοῖς ἀπεκτονοῦσιν ἦν τὰ τῆς κυριοκτο-
νίας ἐγκλήματα. Ἐυρεῖσθαι δὴ οὖν ὁ νόμος αὐτοῖς
ἐπιτάττει λοιπὸν, οἷά τινα κόμην, τὴν ἐν νόμῳ παι-
δευσιν, μονονουχί δὲ καὶ ἀποκείρεσθαι τὰ ἐν τύποις
κατὰ τὴν ἐβδόμην, τουτέστι, τὰ πρὸ τῆς ὀγδόης, καθ'
ἣν ἀνεβίω Χριστὸς, ἀνακαινίζων ἡμᾶς εἰς ἀφθαρ-
σίαν, καὶ εἰς νέαν τε καὶ εὐαγγελικὴν ἀναπλάττων
ζωὴν. Ἀποκειράμενος τοῖνυν τὰ πρὸ τῆς ὀγδόης,
ἀνακομᾷ πάλιν καὶ ἀγιάζει τὴν κεφαλὴν μετὰ τὴν
ὀγδόην. Ἀνακομᾷ δὲ, οὐκέτι τύποις καὶ σκιαῖς, καθὰ
καὶ πρῶην, ὁ νοῦς, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ἐν πίστει καὶ
ἀληθείᾳ δόγμασιν. Ἡ γὰρ οὐκ οἴησθ δεῖν τοὺς ἐν
πίστει δεδικαιωμένους ἀποφιλοῦσθαι μὲν ὡσπερ τῆς D
ἐν νόμῳ λατρείας τὴν εὐδοκίμησιν, ἀναφῶναι δὲ αὖ,
καὶ εἰς νοῦν ἔσω καὶ καρδίαν ἔλειν, τῆς εὐαγγελικῆς
πολιτείας τὴν εἰδησιν, ὡς ἀμείνω παρὰ πολὺ καὶ
προφερεστέραν τῆς ὡς ἐν ἀρχαῖς ;

ΠΑΛΛ. Πῶς ἐφης ;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ δὴ σαφῶς καὶ ἀναφανδὸν ἀνακεκρά-
γει λέγων νομομαθῆς ὧν ὁ Παῦλος, περὶ τῶν ἀρχαίων
ἐκείνων καὶ νομικῶν αὐχημάτων· « Ἅτινα ἦν μοι
κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν, ἀλλὰ
μενοῦνγε καὶ ἠγοῦμαι τὰ πάντα ζημίαν εἶναι, διὰ
τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἠγοῦμαι σκυ-

CYR. Dicam equidem, ut potero : tu vero vicissim,
si qua in re a via deflexero, veniam dabis : diffi-
lis enim est hic locus, et obscurum ænigma.

PALL. Assentior.

CYR. Cum corporis caput, Palladi, in seipso
mentis figuram gerat (sic enim divinis sacrisque
Litteris decretum est), cogitationes atque notiones
quæ ex illa et in illa naturæ vi oriuntur, per quas ad
cognitionem cujuscunq̄ue rei ducimur, cum crini-
bus et comis comparamus. Hæc enim sunt quæ ex
capite germinant.

PALL. Memini.

CYR. Est ergo in nobis mens intonsa quodammodo,
et comis Deo sacratis ornata, 582 si reclarum cog-
itationum plena sit : eadem rursus nuda et tur-
pissimo calvitio debonestata, si neque rectas de
Deo notionem habeat, neque de rebus omnibus quæ
agendæ sunt, optima ac probatissima cognitione sit
prædita.

PALL. Fateor : hoc enim a nobis paulo ante tra-
ctatum est.

CYR. Itaque ante Salvatoris adventum vocatus
est Israel per Moysen ad Deum cognoscendum.
Ideoque sanctificatus est, et quodammodo vovit Deo
servandæ puritatis votum ; nam se legem servaturum
professus aperte est in monte Horeb his ver-
bis : « Et omnia quæ dixit Dominus, faciemus et
audiemus ». » Habebat ergo mentem legalis erudi-
tionis plenam, et gloriacione legis per Moysen jatæ
veluti comis ornatam. Sed inquinati sunt in mor-
tuo : occiderunt enim Emmanuel ; ac licet sancta
Christi mors fuerit, tamen Dominicæ necis crimina
parricidas inquinaverunt. Itaque præcipit illis lex
ut illam legis eruditionem veluti comam quamdam
detondeant, ac propemodum ea radant, quæ septimo
die in figura erant, id est, quæ ante octavum diem
vigeant, quo die revixit Christus, nosque ad incor-
ruptionem renovavit, atque ad novam evangeli-
camque vitam reformavit. Postea vero quam ea
quæ ante octavum diem erant, totondit, rursus
coma vestitur, et sanctificat caput post diem octa-
vum : coma vero mens, non jam ut antea figuris
umbrisque densa vestitur, sed illis in fide et veri-
tate disciplinis. An vero, qui in fide justificati sunt,
eos non putas illa legalis cultus gloria tanquam spo-
liari oportere, rursusque germinare, et conversa-
tionis evangelicæ cognitionem, ut veterem illa multo
meliorem atque præstantiorem in mentem atque in
cor intrinsecus admittere ?

PALL. Quomodo tandem istud probas ?

CYR. Nonne aperte atque perspicue Paulus in
lege peritus clamavit, cum de veteribus illis atque
legalibus ornamentis diceret : « Quæ mihi erant lu-
cra, hæc arbitratus sum propter Christum detri-
mentum esse propter supereminentem scientiam
Jesu Christi Domini nostri : propter quem omnium

⁸⁶ Exod. xxiv, 15.

detrimentum feci, et arbitror stercora esse, ut Christum lucrificam, et inveniar in ipso non habens meam justitiam, quæ est in lege, sed quæ est per fidem Jesu 583 Christi 87?)

PALL. Audivi equidem.

CYR. Objurgavit etiam alios, quod circumcisionem legis post Christi mysterium plurimi facerent. « Evacuati estis, » inquit, « a Christo, qui in lege justificamini ; a gratia excidistis : nos autem per fidem spem justitiæ expectamus 88. » Antiquatum etiam illud vetus mandatum dixit, quod non vacaret reprehensione, alterumque loco illius subrogatum esse, nimirum illud evangelicum.

PALL. Verum est.

CYR. Ergo vacare illam legis disciplinam hoc ænigma declarat, cum Israel, qui votum nuncupaverat, tonderi jubet, utpote qui in mortuo sit inquinatus, id est, crimine Dominicæ necis obstrictus, comamque alteram quodammodo post octavum diem, id est, post resurrectionem, accuratam, inquam, illam evangelicorum præceptorum et expolitam elegantiam et eruditionem Deo dicare præcipit. Cæterum ei qui crinem promitteret, post octavum diem turtures atque columbas offerre lex præcepit : quod ipsum tanquam indicium esse voluit ejus qui purgat inquinatos, id est, Christi. Nam utroque idem significatur, ut maxime canorus per turturem, ut mansuetissimus per columbam, cum lex et tardiore lingua sit, et clementiam non habeat ; quippe quæ delinquentibus illico pœnas irroget. Una vero cum his avibus agnus offertur, ut per omnia Christus intelligatur, per aves quidem, ut qui superne sit atque cœlitus exstiterit ; per agnum vero, ut inferne et ex terra editus. Verbum enim, cum secundum naturam Deus esset, factum est caro 89. Sed erat et est sic quoque Deus, et nos a legis umbra removet, et omnium hominum cordibus præceptorum suorum cognitionem inserit, et sanctos plane efficit, cum suo illos purget sanguine, ut Scripturæ tradunt 90.

PALL. Ita res est.

CYR. Quod si rite a comam nutriente voti solemnitas absoluta post diem octavum fuerit, tum vero consecretur : atque id qua ratione fiat, præscribit, dicens : « Et hæc lex voventis : Quo die expleverit dies voti sui, afferet ipse ad ostium tabernaculi testimonii, et offeret donum suum Domino, agnum anniculum immaculatum unum in holocaustum, et agnam anniculum immaculatam unam in peccatum, et arietem unum immaculatum in salutem, 584 et canistrum azymorum similæ, panes conspersos oleo, et lagana azyma lita oleo, et sacrificium eorum, et libamen eorum ; et offeret sacerdos ante Dominum, et faciet quod pro peccato ejus est, et holocaustum ejus, et arietem faciet sacrificium salutaris Domino in canistro azymorum. Et faciet sacerdos sacrificium ejus, et libamen ejus,

Α βαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὐρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ; »

ΠΑΛΛ. Ἐπιθόμην ;

ΚΥΡ. Ἐπετίμα δὲ καὶ ἐτέροις, ὡς τὴν ἐν νόμῳ τετιμηκόσι περιτομὴν μετὰ τὸ Χριστοῦ μυστήριον. « Κατηγγήθητε γὰρ ἀπὸ Χριστοῦ, φησὶν, ὅτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε. Ἡμεῖς δὲ διὰ πίστεως ἐλπίζομεν δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα. » Ἥχρειώσθαι δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐρασσεῖν ἐντολὴν, οὐκ ἀμωμήτως ἔχουσαν, ἀντεισηχθῆναι δὲ τὴν ἐτέραν, τουτέστι τὴν εὐαγγελικὴν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Ἀργότερα οὖν ἄρα τὴν ἐν νόμῳ καίθευσιν ἀποφαίνει τὸ ἀίνιγμα, ξυρᾶσθαι κελεύον τὸν εὐξάμενον Ἰσραὴλ, ὡς μολυσμὸν ὑπομείναντα τὸν ἐπὶ κεφαλῆς, τουτέστι, τὸν τοῖς τῆς κυριοκρατίας ἐνισχημένον ἐγκλήμασι, κόμην δὲ ὡςπερ ἐτέραν ἀγιάζειν θεῷ μετὰ τὴν ὀγδόην, τουτέστι, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τῶν εὐαγγελικῶν θεσπισμάτων. τὴν ἀκριβῆ καὶ τετοραμμένην ἀστειότητά τε καὶ παιδευσιν. Τῷ γε μὴν τρίφροντι τὴν τρίχα, μετὰ τὴν ὀγδόην, τρυγόνος προσάγειν καὶ περιστεράς ὁ νόμος προστέταχε, μήνοσιν ὡςπερ καὶ τοῦτο τιθεὶς τοῦ καθαιρόντος τοὺς μεμολυσμένους, τουτέστι, Χριστοῦ. Σημαίνεται γὰρ ἐ' ἀμφοῖν, ὡς εὐφρονέτατος μὲν ἐν τρυγόνῳ, πραύτατος δὲ διὰ τῆς περιστεράς· καὶ τοιοῦτου νόμου βραδύγλωσσου τε βυτος, καὶ τὸ πρᾶον οὐκ ἔχοντος. « Εκτιθήσῃ γὰρ εὐθὺς τοῖς πλημμελοῦσι τὰς δίκας. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἄμνος τοῖς στρουθίοις ὀμοῦ, ἵνα ἐκ πάντων νοοῖτο Χριστὸς, ὡς διὰ μὲν τῶν στρουθίων, δνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ, διὰ δὲ τοῦ ἄμνοῦ, κάτωθεν καὶ ἀπὸ γῆς. Θεὸς γὰρ ὑπάρχων κατὰ φύσιν ὁ Λόγος, γέγονε σὰρξ. Ἄλλ' ἦν καὶ ἔστι καὶ οὕτω Θεός· καὶ ἀπαλλάττει μὲν ἡμᾶς τῆς κατὰ νόμον σαδῶ, ἐνίησι δὲ ταῖς ἀπάντων καρδίαις τῶν ἑαυτοῦ θεσπισμάτων τὴν εἰδῆσιν· καὶ ἀγίους ἀληθῶς ἀποφαίνει, τῷ ἴδιῳ καθαιρῶν αἵματι, κατὰ τὰς Γραφάς.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

ΚΥΡ. Εἰ δὲ δὴ, φησὶν, ἀποπεραίνοντο καλῶς ὁ τῆς εὐχῆς τρόπος, τῷ κομῶντι μετὰ τὴν ὀγδόην, τελειούσθω τότε· καὶ ὅπως ἔσται τὸ χρῆμα, νομοθετεῖ λέγων· « Καὶ οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐξάμενου· Ἢ ἂν ἡμέρᾳ πληρώσῃ ἡμέρας εὐχῆς αὐτοῦ, προσοίσει αὐτὸς παρὰ τὰς θύρας τῆς σκητῆς τοῦ μαρτυρίου· καὶ προσάξει τὸ δῶρον αὐτοῦ Κυρίῳ ἄμνον ἐνικύσιον ἄμωμον ἕνα εἰς ὀλοκαύτωσιν, καὶ ἄμνάδα ἐνικυσίαν μίαν ἄμωμον εἰς ἀμαρτίαν, καὶ κριὸν ἕνα ἄμωμον εἰς σωτήριον, καὶ κανοὺν ἀζύμων σεμιδάλεως, ἄρτους ἀναπεποιημένους ἐν ἐλαίῳ, καὶ λάγανα ἀζυμα κεχρισμένα ἐν ἐλαίῳ, καὶ θυσίαν αὐτῶν, καὶ σπονθήν αὐτῶν, καὶ προσοίσει ὁ ἱερεὺς ἕναντι Κυρίου, καὶ ποιήσει τὸ περὶ ἀμαρτίας αὐτοῦ, καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα αὐτοῦ, καὶ τὸν κριὸν ποιήσει θυσίαν σωτηρίου τῷ Κυρίῳ ἐπὶ τοῦ κανοῦ τῶν ἀζύμων. Καὶ ποιήσει ὁ

87 Philip. iii, 7-9.

88 Galat. v, 4, 5.

89 Joan. i, 14.

90 Rom. v, 9.

ιερεὺς τὴν θυσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν σπονδὴν αὐτοῦ, καὶ
 ξυρῆσεται ὁ ἠγυμένους παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς
 τοῦ μαρτυρίου τὴν κεφαλὴν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ, καὶ
 ἐπιθήσει τὰς τρίχας ἐπὶ τὸ πῦρ, ὃ ἐστὶν ὑπὸ τὴν
 θυσίαν τοῦ σωτηρίου. Καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς τὸν βρα-
 χίονα ἐφθὸν ἀπὸ τοῦ κριοῦ, καὶ ἄρτον ἓνα ἄζυμον
 ἀπὸ τοῦ κανοῦ, καὶ λάγανον ἄζυμον ἓν, καὶ ἐπιθήσει
 ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ ἠγυμένου μετὰ τὸ ξυρῆσασθαι
 αὐτὸν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ προσοίσει αὐτὰ ὁ
 ἱερεὺς ἐπιθέμα ἑναντι Κυρίου. Ἄγιον ἔσται τῷ ἱερεῖ
 ἐπὶ τοῦ στηθηνίου τοῦ ἐπιθέματος, καὶ ἐπὶ τοῦ βρα-
 χίονος τοῦ ἀφαιρέματος, καὶ μετὰ ταῦτα, πίεται ὁ
 ἠγυμένος οἶνον. Οὗτος ὁ νόμος τοῦ εὐξαμένου, ὃς
 ἂν εὐξῆται δῶρον αὐτοῦ Κυρίῳ περὶ τῆς εὐχῆς, χωρὶς
 ὧν ἂν εὐρῆ ἢ χεῖρ αὐτοῦ κατὰ δύνάμιν τῆς εὐχῆς
 αὐτοῦ, ἢ ἂν εὐξῆται κατὰ νόμον ἀγγελίας. » Ἄπο-
 φορτισάμενος γὰρ ὡσπερ τῆς Μωσαϊκῆς ἱστορίας τὸ
 πάχος, καὶ λατρείας τῆς ἐν τύπῳ καὶ σκιαῇ, οἰνοει-
 τινος κόμης μακρᾶς καὶ διαβριθοῦς, ἀπαλλάξας τὸν
 νοῦν, ὁ ἐποφλήσας Θεῷ τὴν εἰς γε τὸ δεῖν ἀγνίσασθαι
 προσευχὴν, τρίχα δὲ ὡσπερ ἀναβλαστοῦσαν ἔχων τῶν
 διὰ Χριστοῦ θεσπισμάτων τὴν ἀγνοοῦν ἀληθῶς
 εἰδῆσιν τε καὶ παιδεύσιν, ἄγιος ἔσται καὶ ἱερεὺς, καὶ
 πρὸς γε δὴ τοῦτῃ καὶ ἀξιόληπτος. Ἄνοισεις δ' ἂν
 ἑαυτὸν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ, καὶ θυσίαν ὡσπερ
 ἀναθήσει δεκτὴν, τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας τὴν εὐκλεῆ
 καὶ ἀμώμητον ἀστείότητα. Ἐπροοίσει γὰρ, φησὶ,
 τὸ δῶρον αὐτοῦ, ἀμνὸν ἐνιαύσιον, εἰς δλοκαύτωμα,
 καὶ ἀνάδα πάλιν εἰς ἁμαρτίαν, καὶ μὴν καὶ κριὸν
 εἰς σωτήριον, καὶ κανοῦν ἄζυμων, ἐλαίῳ δεδευμένων,
 καὶ λάγανα ἄζυμα κεχρισμένα ἐλαίῳ. » Καὶ διὰ μὲν
 τοῦ ἀμνοῦ νοοῖ· ἂν εἰκότως τοῦ τὴν θυσίαν προσ-
 ἄγοντος ἢ ἐν Χριστῷ νηπιότης, διὰ δὲ γε τοῦ κριοῦ τὸ
 ἐν φρεσὶ τε καὶ ὡς ἐν καρποφορίᾳ τέλειον. Ἐδελφοί
 γὰρ, φησὶ, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ
 κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε. Διὰ
 μέσου δὲ ἀμνάς, ὑπὲρ ἁμαρτίας. Δι' οὗ δὴ πάλιν ἡμῖν
 καταβῆσαι ῥῆον, οἷ καὶ τῶν ἄγαν ἀγνιζομένων ὁ
 βίος, καὶ ὡς ἐν ἀπλότῃ καὶ ἀκακίᾳ τῇ ἐν Χριστῷ
 νοουμένη, καὶ ἐν ἀρτιότητι νοῦ τετελειωμένων, οὐκ
 ἀμώμητος παντελῶς, δεῖται δὲ δὴ πάντως καθαρι-
 σμοῦ. Κεκτῆσεται μὲν γὰρ τὸ ἀκατάσκεπτον παντελῶς
 οὐδεὶς, τετήρηται δὲ μόνῳ καὶ ὡς ἴδιον ἀνακείσεται
 τῷ Ἐμμανουὴλ τὸ σὺν ἀληθείᾳ φράσαι, Ἐρχεται
 γὰρ ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσει
 ἑξῆς. » Οὐκοῦν ἐν μὲν τῷ ἀμνῷ, καὶ τῇ ἀμνάδι,
 καὶ τῷ κριῷ, κατῆδοι τις ἂν ὅπερ ἐφην· ἐν δὲ γε τοῖς
 ἄρτοις τοῖς οὐκ ἐξυμωμένοις ὁ ἄβολός τε καὶ καθαρὸς
 σημαίνεται βίος. Ἐπιστέλλει γὰρ πού καὶ ὁ σοφώτα-
 τος Παῦλος τοῖς ἡγιασμένοις· Ἐκκαθάρατε οὖν τὴν
 παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστε
 ἄζυμοι. » Ἐν δὲ γε τῷ λαγάνῳ τὸ ἡδυσμα καὶ οἰνοει-
 εὶ γλυκὺ τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς. Ἐαυτοὺς οὖν ἄρα
 προσοίσουμεν, ὡς ἐν ἀμνῷ μὲν διὰ τὸ νῆπιον ἐν Χρι-
 στῷ· ὡς ἐν ἀμνάδι δὲ αὖ, διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς
 καὶ εὐπάροιστον εἰς τὸ πλημμελέ· ἀσθενείας γὰρ
 τύπος τὸ θῆλυ· ὡς ἐν κριῷ δὲ δὴ, τέλειοι, καὶ εἰς

et tondebit, qui vovit, ad ostium tabernaculi testi-
 monii, caput voti sui, et imponet crines super
 ignem qui est sub sacrificio salutaris. Et accipiet
 sacerdos armum coctum ab ariete, et panem unum
 azymum a canistro, et laganum azymum unum, et
 imponet in manus ejus qui vovit, postquam to-
 tonderit caput suum : et offeret ea sacerdos im-
 positionem coram Domino : sanctum erit sacerdoti ad
 pectusculum impositionis, et ad separationem armi;
 et post hæc bibit, qui voverat, vinum. Hæc est lex
 voventis, qui voverit donum suum Domino, de voto,
 quod invenerit manus ejus pro viribus voti sui,
 quod voverit juxta legem sanctificationis⁹¹. » Nam,
 ubi Mosaicæ historiæ quasi crassam concretamque
 molem abjecerit, atque a cultu illo qui in figura
 et umbris est, tanquam proluxa gravique cæsarie
 mentem levaverit is qui Deo ad sanctificationis vo-
 tum persolvendum est obstrictus, cumque jam præ-
 ceptorum, quæ per Christum tradita sunt, cogni-
 tionem ac disciplinam, quæ hominem vere sanctum
 facit, tanquam crinem repullulantem habuerit, tum
 denique sanctus ac sacer erit, et dignus præterea
 qui admittatur, ac seipsum offerat in odorem sua-
 vitatis Deo, et sese velut acceptum sacrificium, il-
 lam nempe conversationis suæ gloriosam et imma-
 culatam elegantiam dicabit. « Afferet enim, » inquit,
 « donum suum, agnum anniculum in holocaustum,
 et agnam rursus pro peccato, et arietem in salutare,
 et canistrum azymorum oleo conspersorum, et lagana
 azyma oleo lita ; » ac per agnum quidem convenien-
 ter intelligi potest illa in Christo infantia, sacrificium
 offerentis ; per arietem vero animi sensuum fecundita-
 tisque perfectio : « Fratres enim, inquit, nolite pueri
 effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus
 vero perfecti estote⁹². » His interjecta est agna pro pec-
 cato : ex quo facile animadvertere licet, etiam eo-
 rum vitam, qui vel maxime pueri sunt, et qui
 simplicitate et innocentia quæ in Christo intelligitur,
 et mentis integritate perfecti, non omnino repre-
 hensione vacare, sed purgatione prorsus indigere.
 Etenim nihil habere quod vituperari possit, haud
 cuiquam contingit, sed soli Emmanuel id servatur,
 eique tanquam proprium tribuendum est, ut vere
 dicere potuerit : « Venit enim princeps mundi hujus,
 et in me nihil inveniet⁹³. » Ergo in agno qui-
 dem, et agna, et ariete, ea quæ dixi considerare li-
 cet : panibus vero infermentatis simplex ac pura
 vita significatur. Scribit enim profecto beatus Pau-
 lus ad sanctificatos : « Expurgate ergo vetus fer-
 mentum ut sitis nova conspersio, sicut estis azy-
 mi⁹⁴. » Lagano autem illa sanctorum vitæ suavitas
 et veluti dulcedo designatur. Ergo nosipsos offerem-
 us, tanquam in agno quidem propter illam in
 Christo infantiam ; rursus vero tanquam in agna,
 propter infirmitatem naturæ ac delinquendi faci-
 litatem (femina enim infirmitatis est figura) ; de-
 mum in ariete ut perfecti, et qui ad mensuram

⁹¹ Num. vi, 13-21. ⁹² I Cor. xiv, 20. ⁹³ Joan. xiv, 30. ⁹⁴ I Cor. v, 7.

ætatis, quæ in Christo est pervenerimus. Jam vero tanquam in panibus azymis puri, suaves vero ac jucundi tanquam in laganis, per Christum tamen misericordiam consecuti. Justificati namque sumus non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum magnam illius misericordiam: ob eamque causam recte panibus oleum infundebatur. Iterum vero mediatoris munere fungitur sacerdos, et offert primum quidem sacrificium pro peccato, deinde holocaustum, tertio loco arietem salutaris: nam Christo mediatore, et offerente nos Deo et Patri, accepti erimus, cum preces pro peccatis nostris offerimus, et veterum criminum remissionem petimus. Deinde tanquam holocaustum spiritualiter incendimur, id est, in totum et integre sancti et sacri, et in odorem suavitalis Deo dicati erimus, non in ea quæ sunt in mundo, divisi: nam holocaustum totum igni absumebatur. Gratiarum quoque actiones pro nostra salute ac vita consecrabimus, non terrenis rebus Deum venerando, sed muneris gratissimi loco, puram et infermentatam, et suavem ac sanctam illi vitam offerendo; ejusmodi namque est sanctorum hominum vita. Deinde, ubi ex legis præscripto sacerdos obtulerit sacrificium, « Tondeat, » inquit, « caput, qui votum suscepit, ad ostium tabernaculi testimonii, et igni crines imponat. »

586 PALL. Hoc vero quidnam esse censes?

CYR. Voti redditionem, et veluti professionis promissionisque finem: neque enim ut ille inquinatus in mortuo, turpatum atque profanatum crinem tondebat, sic hoc quoque loco eundem tonsionis modum accepturi sumus. Sed tanquam in Christo jam perfectus, et qui comam aliam post octavum diem aluerit, Deo quæ pollicitus fuerat, velut in figura dedicat. Esse autem eam oblationem Deo acceptam, eo signo declaratur, quod igni crinis absumitur: nam ignis formam sacræ Litteræ divinæ naturæ semper ascribunt. Itaque beatus Moyses dixit: « Deus noster ignis consumens est⁶⁶, » omnipotentiam videlicet, ut opinor, divinæ incorruptæque naturæ ex ignis imagine conjectans. Vide autem ut ad ostium tabernaculi fiat illa perfectionis detonsio, id est, ille omnis nostræ justitiæ ac sanctitatis finis: qui enim fieri poterit ut sanctificatio illa et justitia, quæ a nobis servata fuerit, solæ nos in Sancta sanctorum inducant, cum eæ non omnino culpæ atque delicti sint expertes? « Mundus enim a sorde nemo est⁶⁷; » sed Christus nos introducit, cum, abjecta omni suæ injuriæ memoria, nos liberat, et omnia nobis peccata relaxat: præcursor namque pro nobis ingressus est⁶⁷, non sibi plane, sed iis aditum aperiens qui sunt extra ostium, et ad ipsum quodam modo tabernaculi sacri limen pervenerunt.

PALL. Ita est.

CYR. Ipse enim innovasse dicitur nobis recentem

⁶⁶ Deut. iv, 24. ⁶⁷ Job xiv, 4. ⁶⁷ Hebr. vi, 20.

μέτρον ηλικίας ἐλάσαντες, τῆς ἐν Χριστῷ· καὶ ἄν ἐν ἄρτοις μὲν τοῖς ἀζύμοις, καθαροί· ἡδέεις δὲ ἄν ἐν λαγάνοις, πλὴν ἠλεημένοι διὰ Χριστοῦ. Δεδουλωμένα γὰρ, οὐκ ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, ἀ ἐποφθαμὴν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος. Ἐπεγίγνετο οὖν ταῦτητοι καλῶς τοῖς ἄρτοις τὸ ἔλαιον. Μεσιτεύει δὲ πάλιν ὁ ἱερεὺς, καὶ προσκομίζει μὲν πρῶτον τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας, εἶτα τὸ ὀλοκαύτωμα, καὶ τρίτον ἐπὶ τῷδε τοῦ σωτηρίου τὸν κριόν. Μεσιτεύοντος γὰρ τοῦ Χριστοῦ, καὶ προσάγοντος ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, δεκτοὶ μὲν ἐσόμεθα, ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιμάτων προσκομίζοντες λιτὰς, καὶ τῶν ἀρχαίων αἰτιαμάτων ἐξαιτούσιν τὴν ἄφεσιν. Ὀλοκαυτούμεθα δὲ νοητῶς, τουτέστιν, εἰσάπαν καὶ ὀλοκλήρως, ὅγι τε καὶ ἱεροὶ, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἀνακεισόμεθα τῷ Θεῷ, πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ μὴ μεμερισμένοι· ὅλον γὰρ ἔδαπανᾶτο τῷ πυρὶ τὸ ὀλοκαυτούμενον. Ἀναθήσομεν δὲ καὶ τὰ χαριστήρια, τὰ ὑπὲρ γε τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ ζωῆς, οὐ φθαροῖς καὶ γήϊνοις τιμίαις Θεοῦ· ξένιον καὶ ὡς περ αὐτῷ προσάγοντες ἀφώπτον τὴν καθαρὰν τε καὶ ἀζύμον, καὶ ἡδέϊαν ζωὴν καὶ ἀγίαν· τοιοῦτοσι γὰρ πῶς ὁ τῶν ἁγίων βίος. Προσκομοκίτος δὲ τὸ ἱερῶς τὴν θυσίαν κατὰ τὸν νόμον, ἡ Ψιλοῦσθαι, φησὶ, τὴν κεφαλὴν ὁ εἰξάμενος, παρὰ τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπιτιθέτω τὰς τρίχας ἐπὶ τὸ πῦρ. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τί δὴ τοῦτο εἶναι φῆς;

ΚΥΡ. Εὐχῆς ἀπόδοσιν, καὶ οἶονε τῶν ἐπηγγελμένων τὸ πέρας οὐ γὰρ ὡς περ ὁ μιανθεὶς ἐπὶ κερῷ τὴν ἀτιμοτάτην ἦδη καὶ βέβηλον κατεξυρᾶτο τρίχα· οὕτω κἀνθάδε τὸν τῆς ξυρήσεως ἐκδεξόμεθα τρόπον. Ἄλλ' ὡς περ ἦδη τετελειωμένος ἐν Χριστῷ, καὶ κόμην ἔτεραν τετροφῶς μετὰ τὴν ὀρθοῦν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ καθάπερ ἐν τύπῳ τὰ ἐπηγγελέμενα. Σημεῖον δὲ τοῦ δεδέχθαι παρὰ Θεοῦ τὴν δωροφορίαν, τὸ δαπανᾶσθαι πυρὶ τὴν τρίχα· εἶδος γὰρ τοῦ πυρὸς αἰὲ τῇ θεῖᾳ περιτίθησι φύσει τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος ἔφη Μωσῆς· « Ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον ἐστὶ· τὸ παναλκῆς, οἶμαί σου, τῆς θεῖας καὶ ἀκηράτου φύσεως παρεϊκάζων πυρὶ. Ἄθρει ἔδ ὅπως παρὰ τὰς τῆς σκηνῆς θύρας, ἡ ἐν τελειώσει· ξυρήσις, τουτέστιν, ἀπάσης ἡμῶν δικαιοσύνης· καὶ ἀγνισμοῦ πέρας. Μόνα γὰρ ἡμᾶς, αἵπερ ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἄγγελια τε καὶ δικαιοσύνη, πῶς ἂν εἰσίστασαν εἰς τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων· τὸ ἀκαταίτιτόν τε καὶ ἀπλημελὲς οὐκ ἔχουσαι παντελῶς; » Καθαρὸς γὰρ ἀπὸ ρύπου παντελῶς οὐδεὶς· εἰσκομίζει δὲ ὁ Χριστὸς, ἀμνησικακῶς ἐλευθερῶν, καὶ πάσης ἡμᾶς ἀνιὲς ἁμαρτίας. Πρόδρομος γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελάκεν, οὐχ ἑαυτῷ που πάντως, ἀλλὰ τοῖς ἔξω θυρῶν, καὶ ἐπ' αὐτῷ πῶς ἦδη γεγονόνσιν οὐδῶ τῆς ἀγίας σκηνῆς, καταλαβαίνων τὴν εἰσδρομήν.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

ΚΥΡ. Αὐτὸς γὰρ ἡμῶν ἐγκαινίσει λέγεται πρόσφα-

τόν τε καὶ ζῶσαν ὄδον. Μετὰ δὲ γε τὸ ξυρᾶσθαι πρὸς Α αὐταῖς ἤκοντα ταῖς θύραις τῆς ἁγίας σκηνῆς, καὶ μὴν καὶ πυρὶ δαπανῆσαι τὴν τρίχα· « Λήψεται, » φησὶν, « ὁ ἱερεὺς τὸν βραχίονα ἐφθόν ἀπὸ τοῦ κριοῦ, ἄρτον τε καὶ λάγανον, καὶ ἐπιθήσει ἐπὶ τὰς χεῖρας τοῦ εὐζαμένου, καὶ αὐθι; ἀνταθῶν προσοίσει, » φησὶν, « ἐπίθεμα ἔναντι Κυρίου, καὶ ἅγιον ἔσται τῷ ἱερεῖ, καθὰ καὶ τὸ ττηθύνιον τοῦ ἀφαιρέματος. »

ΠΑΛΛ. Εἶτα, τί ἂν βούλοιο δηλοῦν ὁ νόμος;

ΚΥΡ. Εἰς τύπον μὲν δὴ τοῦ ἰσχύοντος, ἦτοι τῶν ἐν ἰσχύϊ κατορθωμάτων, ὁ βραχίων ἀεὶ παρὰ γε τῆ θεοπνεύστῃ Γραφῇ νοεῖται, ζωῆς δὲ δὴ πάλιν ἁγίας τε καὶ καθαρᾶς, ὁ ἄζυμος ἄρτος, καὶ μὲν καὶ τὸ εὐχαρί τε καὶ τὸ ἡδὺ παραδείξειεν ἂν ἐφ' ἑαυτῷ, τὸ λάγανον ἐλαίῳ ματτόμενον, καὶ εἰς πλακοῦντα τελοῦν. Τοῦ δὲ μεσιτεύοντος ἱερέως τὸ πρόσωπον, περιθειη τις ἂν καὶ μάλα εἰκίτως τῷ Ἐμμανουήλ. Ὁ τοῖνον ἀγνεῖαν τὴν ἀνωτάτω κατορθωκῶς, καὶ ἀνάθημα λαμπρὸν προσκεκομικῶς τῷ πανάγνω Θεῷ, τὰ ἐξ ἰσχύος ἔργα, δῆλον δὲ ὅτι τῆς πνευματικῆς, ὡς ἐν βραχίονι τοῦ κριοῦ, καὶ ζωὴν ἁμωμον, ὡς ἐν ἄρτι τῷ ἄζυμῳ νοουμένην, καὶ μὲν τοι καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ ἐπίχαρι τῆς ἐν ἁγιασμῷ ζωῆς, ὡς ἐν τῷ λαγάνῳ, μονονουχί χερσὶν ἰδίαις ἐπιθειεῖς, ἀναφέρει Θεῷ, διὰ μεσίτου Χριστοῦ, ὃς οἶονεῖ πως ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρας δέχεται τὰς δωροφορίας, ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς, κἂν τούτῳ δὴ μάλιστα, τὸν γνήσιον ἀληθῶς καταγεραῖρων προσκυνητήν. Ταῦτητοι φησιν, ἔτι χερσὶν ἐπιθειεῖς ἰδίαις, ὁ τὴν ἁγίαν οὕτω καὶ πάναγρον ἀποπεραίνων εὐχὴν, ἐπιδώσει τῷ ἱερεῖ ἐπίθεμα καὶ ἐξαιρετον, καὶ ἐκνεμηθὲν αὐτῷ, καθὰ καὶ τὸ στηθύνιον τοῦ κριοῦ, κατὰ γε τῷ νομοθέτῃ δοκοῦν. Ὡσπερ δὴ τὸν βραχίονα μῆνυσιν εἶναι φαμεν τῶν ἐξ ἰσχύος κατορθωμάτων, ἦγουν τῆς ἰσχύος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ στηθύνιον τοῦ κριοῦ, φρενός τε καὶ νοῦ. Κεκτήμεθα γὰρ ἐν σπλάγχχνοις καὶ ἐν τῷ στήθει τὰς φρένας. Ἀδιαφορεῖ δὲ πλάκικις ἡ θεία Γραφή, καὶ ποτὲ μὲν εἰς νοῦ τύπον τὴν κεφαλὴν, ποτὲ δὲ τὸ στήθος εἰς φρενός ποιεῖται δῆλωσιν. Ἴερὰ δὴ οὖν καὶ ἐξαιρετα, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα προσκομιζόμενα, καὶ εὐπαράδεκτα δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῶν ἀγνιζομένων ἰσχύς ἡ πνευματικὴ, καὶ μὲν τοι καὶ φρένας. Εἴπερ ἔστιν ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἑτέρως γένοιτό ποτε κατορθοῦν δύνασθαι τοὺς ἁγίους τὰ ἀνδάνοντα Θεῷ, μὴ οὐχὶ δι' ἰσχύος τῆς πνευματικῆς, καὶ μὲν τοι καὶ φρενός ἀγαθῆς.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἐφης.

ΚΥΡ. Ἐφθόν δὲ προστέταξε λαμβάνεσθαι τὸν βραχίονα, τὸ οἶονεῖ πως ὡμὸν, καὶ τὸ τοῦ καθήκοντος παράλογον τῆς τῶν ἁγίων ἰσχύος ἀποσοδῶν· οὐ γὰρ ἀποτόμους εἶναι χρὴ τοὺς ἀνακαίμενους Θεῷ, οὔτε μὴν ἀκράτῳ κεχρησθαι τῷ νῷ, ἀλλ' εὐαφῶς τε καὶ ἀπαλῶς καὶ ἴλιαν εὐτέχνως κατορθοῦν ἐπιείγεσθαι τὰ εἰς ἀρετὴν. Εἶεν δ' ἂν ὡδε καὶ οὐκ ἑτέρως τῶν ἁγίων τὰ κατορθώματα χρηστὰ καὶ ἐδώδιμα τῷ Θεῷ, τὸ

et viventem viam⁹⁹. Postea vero quam tonsus fuerit, ad tabernaculi fores, et igni crinem absumpserit, « Sumet, » inquit, « sacerdotes armum coctum ab ariete, panem quoque et laganum, et imponet manibus ejus qui voverat, et rursus recipiens, offeret, » inquit, « impositionem coram Domino, et sacrum erit sacerdoti ut pectusculum separationis. »

PALL. Quid vult ergo lex per hæc verba significare?

CYR. Armus in divinis Litteris pro figura potentis, vel rerum fortiter gestarum fere semper accipitur, ut panis azymus item pro figura sanctæ puræque vitæ, laganum etiam oleo conspersum, et in placentæ formam redactum, suavitatis jucunditatisque speciem præfert. Porro sacerdotis personam, qui mediator interponitur, **587** illi Emmanuel jure optimo imponere licet. Quisquis igitur summam sanctificationem excoluerit, ac sanctissimo Deo præclarum donum, fortitudinis, inquam, illius spiritualis opera, in arietis armo designata, et vitam immaculatam in azymo pane figuratam, quin etiam vitæ in sanctificatione ductæ jucunditatem ac suavitatem tanquam in lagano significatam obtulerit; is, inquam, hæc omnia suis manibus prope dixerim imposita, Christi mediatoris interventu Deo consecrat; qui tanquam de manibus in manus oblationes accipit, in eaque re verum fidelemque cultorem suum summis honoribus afficit. Ideoque, inquit, is qui adeo purum sanctumque votum solvit, manibus suis donum imponens, sacerdoti tradit impositionem, et eximiam attributamque illi partem, pectusculum, inquam, arietis, ut legislator decrevit. Ut igitur armum indicium esse diximus rerum fortiter gestarum, aut ipsius fortitudinis, ita animi sensuum ac mentis, pectusculum arietis: in corde enim et in pectore sensus habemus. Divina enim Scriptura nullo discrimine frequenter his vocabus utitur, et nonnunquam pro mentis figura caput, nonnunquam ad sensus animi significandum pectus assumit. Sacra ergo sunt et eximia, ac propemodum de manibus in manus oblata et acceptissima, per Christum Deo et Patri munera, illa sanctificationum hominum fortitudo spiritualis et animi sensus. Vere siquidem dici potest, non aliter unquam nisi per spiritualem fortitudinem, rectumque sensum contingere ut sancti viri, quæ Deo grata sunt efficere possint.

PALL. Præclare dicis.

CYR. Coctum vero armum assumi jussit, in quo sævitiam illam veluti crudam et extra convenientem rationem egressam, a sanctorum fortitudine rejicit: neque enim acerbos ac rigidos decet esse eos qui Deo dicati sunt, neque austeriorem animum habere, sed levi quodam mollique modo, et summa solertia perficere quæ ad virtutem pertinent. Neque enim aliter præclara sanctorum facta suavia fiunt,

⁹⁹ Hebr. x, 20.

et Deo ad vescendum accommodata, nisi minime cruda et ingrata fuerint. Scis enim videlicet eorum salutem, qui in sanctitate vivunt, a Christo suum quodammodo cibum appellari, cum dicit sanctis illis discipulis: « Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis ».¹ Recordare item illum immolare quidem agnum jussisse in Christi figuram: **588** sed præterea sanxisse dicentem: « Non comeditis ex eo crudum quid nec coctum aqua, sed assa tantum igni »; munus, ut opinor, minus acceptum et ad concoquendum veluti parum accommodatum, crudum appellans. Coctum igitur esse assumendum armum, inquit, quod crudum id significet quod neque suave est, neque ad cibum aptum, ob eamque causam rejiciendum.

PALL. Subtilis sane ac vera expositio.

CYR. Promissa ergo Deo reddenda sunt, et, quæ quispiam voverit, nulla mora interposita, præstet: nam in hujusmodi rebus perficendis remissum ac segnem esse, in primis metuendum ac periculosissimum esse censeo; imo vero ipsæ quoque sacræ Litteræ testantur. Si enim rectissime putamus rem turpissimam esse, cum quispiam crimine falsitatis arguitur, quomodo non turpissimum sit polliceri quidem Deo ac promittere, postea vero fidem fallere? Cuique igitur voventi atque differenti, aut etiam prorsus persolvere promissa recusanti, peccati notam inurit. Crimine tamen absolvit eos qui suum nihil habent, sed necessario quoddammodo vinculo obstricti sunt, et alterius potestati subjecti. Sic enim in Numeris scriptum est: « Et locutus est Moyses ad principes tribuum filiorum Israel: Hoc est verbum quod constituit Dominus: Homo qui voverit votum Domino, aut juraverit juramentum, aut definierit definitionem de anima sua², non profanabit verbum suum; omnia quæcunque exierint de ore ejus, faciet. Si autem voverit mulier votum Domino, aut definierit definitionem in domo patris sui in adolescentia sua, et audierit pater ejus vota ipsius, et definitiones ejus, quas definivit adversus animam suam, et tacuerit pater ejus; stabunt omnia vota ejus, et omnes definitiones ejus, quas definivit adversus animam suam, manebunt ipsi. Si autem abnuens abnuerit pater ejus, quæcunque die audierit omnia vota ejus, et definitiones ejus, quas definivit adversus animam suam, non stabunt: et Dominus emundabit eam, quia abnuit pater ejus³. » At, si fuerit, inquit, mulier viro legitimo jure conjuncta, ipsæ leges valeant. In vidua autem et repudiata ratas habet definitiones, promissaque prorsus persolvenda esse censet: qua in re liberos et alterius jugo minime subjectos crimine obstringit, **589** si promissa præstare nolint: qui vero secus habent, et sui juris non sunt, sed alteri subditi, eos merito vinculis religionis absolvit. Iis enim, penes quos potestas est, patri, inquam, et viro, si eorum votis qui sub illorum imperio ac

ὠμὸν οὐκ ἔχοντα καὶ ἀπηχθῆμένον. Διεπίθου δὲ πού τὸν ἐν ἀγγελίαις ἐπὶ τὴν σωτήριον τροφήν, ὡς περ Ἰβίαν ὀνομάζοντος τοῦ Χριστοῦ καὶ λέγοντος τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς: « Ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. » Διαμέμνησο δὲ ὅτι καὶ καταθύεσθαι μὲν ἐκέλευε τὸν ἄμυνον, εἰς τύπον Χριστοῦ, προσενομοθέτει δὲ λέγων· « Οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτῶν ὠμὸν, οὐδὲ ἐψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἢ ὅπτα πυρὶ. » τὸ ἀπαράδεκτον, οἶμαι πού, καὶ τὸ οἰονείπως εἰς πέψιν οὐκ εὐχερὲς, ὠμὸν εἶναι λέγων. Χρῆναι δὴ οὖν ἄρα φησὶν ἐφύδον λαμβάνεσθαι τὸν βραχίονα· τοῦ ἀνέφθου σημαίνοντος τὸ μήτε ἡδὺ, μήτε βρώσιμον, ταύτητοι καὶ ἀπαράδεκτον.

B ΠΑΛΛ. Ὡς ἰσχυρὸς ἄγαν καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Ἀποδοτέον οὖν ἄρα τὰς ὁμολογίας Θεῷ, καὶ ἄπερ ἂν εὐξαιτό τις, διαπεραίνετω μελλήσας οὐδὲν, ὡς τὸ τοι μὴ δρᾶν τὰ τοιάδε γοργῶς, τῶν ὅτι μάλιστα δεινῶν καὶ σφαλερωτάτων φαίην ἂν ἐγωγε, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν. Εἰ γὰρ εἶναι λογιούμεθα φρονούντες ὀρθῶς τῶν ἄγαν ἐκτοπωτάτων, τὸ ψευδοπειρίας ἀλῶναι γραφῆ, πῶς οὐκ ἂν γένοιτο τῶν λίαν αἰσχυρῶν, ὁμολογήσαι μὲν τι καὶ ὑποσχέσθαι Θεῷ, ψεύσασθαι δὲ μετὰ τοῦτο τὴν ὑπόσχεσιν; Παντὸς μὲν οὖν εὐξαμένου καὶ μελλήσαντος, καὶ γοῦν καὶ εἰσάπαν ἀναδυομένου τὴν ἐκτίσιν, καταγράφει τὴν ἁμαρτίαν. Ἄνίησι δὲ τῶν αἰτιαμάτων τούτων; ἔχοντας μὲν παντελῶς ἴδιον οὐδὲν, δεσμῶ δὲ ὡς περ ἀναγκαίῃ κατενευγμένους, καὶ ὕφ' ἐτέρου πράττοντας χεῖρα. Γέγραπται δὲ οὕτως ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς: « Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν φυλῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων· Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ συνέταξε Κύριος: Ἄνθρωπος ὃς ἂν εὐξῆται εὐχὴν Κυρίῳ, ἢ ὁμολογήσῃ ὅρισμῶ ὀρίσηται περὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, οὐ βεβηλώσει τὸ ῥῆμα αὐτοῦ. Πάντα ὅσα ἐξέλιθῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ποιήσει. Ἐὰν δὲ εὐξῆται γυνὴ εὐχὴν Κυρίῳ, ἢ ὀρίσηται ὀρισμὸν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτῆς ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς, καὶ ἀκούσῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς τὰς εὐχὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς οὐς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, καὶ παρασωπῆσθαι ὁ πατὴρ αὐτῆς· καὶ στήσονται πᾶσαι αἱ εὐχαὶ αὐτῆς, καὶ πάντες οἱ ὀρισμοὶ αὐτῆς οὐς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, μενοῦσιν αὐτῇ. Ἐὰν δὲ ἀνανεύων ἀνανεύσῃ ὁ πατὴρ αὐτῆς, ἢ ἢν ἡμέρᾳ ἀκούσῃ πάσας τὰς εὐχὰς αὐτῆς, καὶ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς, οὐς ὠρίσατο κατὰ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, οὐ στήσονται, καὶ Κύριος καθαρῶς αὐτήν, ὅτι ἀνεύσεν ὁ πατὴρ αὐτῆς. » Ἄλλ' εἰ καὶ γένοιτο, φησὶν, γυνὴ συνηρμοσμένη κατὰ νόμους ἀνδρῶν, ὁ αὐτὸς κρατέτω νόμος. Χήρας δὲ καὶ ἐκβεβλημένης ἴσθησι τοὺς ὀρισμοὺς, καὶ διαπεραίνεσθαι δεῖν πάντα τε καὶ ὑπάντως τὰς ὑποσχέσεις εὐ μάλᾳ φησὶ, πανταχῇ τὸ ἐλεύθερον καὶ ἔξω ζυγοῦ ταῖς αἰτίαις ὑποτιθεῖς, εἰ μὴ δρᾶν ἔλοιτο τὰ ἐπηγγελμένα· τόγε μὴν οὐκ ὡς ἔχον, ἀπρακτόν τε καὶ ὕφ' ἐτέρας, ἀνίης εἰκότως. Τοῖς γάρτοι κυρίως, πατρὶ τε, φημί, καὶ ἀνδρὶ, συνθεμένοις μὲν καὶ οἶονε! συννεύσας

¹ Joan. iv, 52. ² Exod. xii, 9. ³ Num. xxx, 4-7.

ταῖς τῶν ὑπὸ χεῖρα καὶ ἐξουσίαν εὐχαῖς, τὴν τῆς Α
δυσσεβείας ἐπιφέρει γραφὴν, εἰ μὴ πληροῦν ἔλαιντο
τὰ ἐπηγγελμένα. Ἀποφάσκουσι δὲ καὶ τὸ ἀνεῖσθαι
δεῖν ἁμαρτιῶν ἀπονέμει· προαιρέσεως γάρ, καὶ οὐκ
ἀνάγκης καρποὶ τὰ εἰς Θεὸν ἀναθήματα.

A potestate sunt, consenserint atque annuerint, cri-
men ascribit, nisi promissa præstare curaverint.
Sin abnuerint illi, nullis peccati vinculis teneri
concedit : nam quæ Deo dicantur, ea ex consilio ac
voluntate proficiuntur, non vi ac necessitate
exprimuntur.

**ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
ΚΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ ΕΠΤΑΚΑΙΔΕΚΑΤΟΣ.**

**DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU
ET VERITATE
LIBER DECIMUS SEPTIMUS.**

Περὶ ἑορτῶν ἀγίων.

Ἄγνεϊας μὲν δὴ πέρι, καὶ τῶν ἐν εὐχαῖς, καὶ
μέντοι καὶ ἱερέων εἰρήσθω τάδε. Χρῆναι δὲ οἶμαι
λοιπὸν προσενεγκεῖν εὐ μάλα, τίς ἂν γένοιτο παρὰ
Θεοῦ τῶν πόνων ἔκτισις, καὶ πρὸς ὃ τι τετραμμένοι,
καταπιανθεῖν ἂν ταῖς εἰς λῆξιν ἡκούσαις τιμαῖς,
καὶ ἐλπίδος ἔσονται τῆς εἰς αἰῶνας μέτοχοι.

ΠΑΛΛ. Ὡς εὖ γε δὴ φῆς.

ΚΥΡ. Πρέποι γὰρ ἂν, ὦ Παλλάδιε, τοῖς τὴν εὐ-
κλαδῆ καὶ ἀπόλεκτον ἐξησκηκόσι ζωὴν, καὶ πολιτείας
τῆς ὧδε διαφανοῦς εἰς τοῦτο ἦκουσι μέτρον, ὡς τὴν
ἀπασῶν ἀρίστην ψῆφον ἐλεῖν, ἐν εὐημερίαις εἶναι
μακρῶς, ἑορτάζοντάς τε καὶ διευθυμομένους, καὶ
πανηγύρεως ἀρχὴν ἔχοντάς τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ ἐν
ἐλπίσι κειμένους ταῖς ἐρηρυσμέναις.

ΠΑΛΛ. Πρέποι γὰρ ἂν, καὶ ἀληθῆς ὁ λόγος.

ΚΥΡ. Βούλει δὴ οὖν, τὰς ἐν τύπῳ καὶ κατὰ νόμον
πολυπραγμονώμεν ἑορτάς καὶ τῶν ἐν αὐταῖς θυσιῶν
τοὺς τρόπους ἀφηγησώμεθα, μεταστοχειούντες, ὡς
ἔνι, πρὸς τὸ ἀληθές τῶν ἐν αὐταῖς ἐνοιωὶν τὴν δύ-
ναμιν;

ΠΑΛΛ. Βουλοίμην ἂν· πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐπεὶ τοι σαφῶς ἀριστά τε διεσκέφθαι
δοκῶ, φιλοκρινεῖν ὅτι πρέποι καὶ τάδε διενθυμού-
μενος, φέρε δὴ, φέρε καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων ἐκεῖνο
διερευνήσωμεν, πηνίκα τε καὶ ἐπὶ τίσιν ἑορτάζειν
ἡμᾶς τὸ Γράμμα δεῖν ἔφη τὸ ἱερόν. Ἴοι γὰρ ἂν οὕτω
καὶ κατ' εὐθὺ τοῦ πρέποντος ἡμῖν ὁ λόγος· καὶ μὲν-
τοι πρὸς τῆδε, τὸ ἀτέχτως πεποιθῆσθαι δοκεῖν οὐκ
ἀγεννῶς διακρούσεται.

B

590 *De sanctis festivitibus.*

De puritate igitur, iis et qui voverunt, quin etiam
de sacerdotibus hæc dixisse sit satis. Sed iis arbi-
tror adjici oportere, quænam a Deo nostris laboribus
persolvenda sit merces, quidve illud sit, quo cum
illi Deo dicati homines se totos converterint, summis
honoribus cumulabuntur, et æternæ spei particeps
futuri sunt.

PALL. Recte mones.

CYR. Æquum est enim, Palladi, ut qui vitam adeo
insignem et egregiam excoluerint, et ad eum gradum
conversationis adeo illustris pervenerint, ut longe
optimi judicentur, ii diuturna felicitate fruuntur,
festa celebrantes ac læti, **591** cum principem festi-
vitatibus habeant illum Emmanuel, et spe firma ni-
tantur.

PALL. Æquum certe, et vera sunt, quæ dicis.

CYR. Visne igitur illas in figura et secundum le-
gem festivitates pervestigemus, et sacrificiorum,
quæ in illis fiebant, ritus exponamus, simulque sen-
sum qui in illis latent vim, quoad fieri poterit,
ad veritatem transferamus?

PALL. Velim equidem : cur enim abnuam?

CYR. Quandoquidem igitur tibi plane videor op-
time sensisse quod hæc recta iudicii norma esse
discutenda cogitaverim; age ante alia illud exqui-
ramus, quando et quibus de rebus nobis esse festa
celebranda sacræ Litteræ prodiderint : ita enim
recto cursu ad id quod decet nostra disputatio
tendet, ac præterea vitabit ne sine ulla ratione con-
fecta esse videatur.

PALL. Perge igitur quo libet : nos enim admo-
dum juvabis.

CYR. Congregatis olim in eremo sub monte Ho-
reb filiis Israel, ille universorum Deus legem in-
stituit, quæ quid a nobis esset faciendum defini-
ret : cum vero quamplurima eaque perutilia præ-
cepta tradidisset, adjunxit denique : « Tribus tem-
poribus per annum festa celebrate mihi. » Quænam
vero ea tempora sint, rursus declaravit. Continuo
namque ait : « Festivitatem azymorum servate,
ut faciatis; septem dies comedetis azyma, sicut præ-
cepi tibi tempore mensis novorum; eo enim tem-
pore egressus es ex Ægypto : non apparebis in con-
spectu meo vacuus. Et festivitatem facies messis
primitiarum laborum tuorum, quæcunque semina-
veris in agro tuo; et festivitatem consummationis,
ad exitum anni in collectione laborum tuorum, quæ
colliguntur ex agro tuo. Tribus temporibus in anno
apparebit omne masculinum in conspectu Domini
Dei tui ³. » Igitur æquissimum esse festa Deo cele-
brari ab iis qui se viriliter gerunt, non ab iis qui
resupino et segni sunt animo et ad carnis ac mundi
cupiditates dissoluto, demonstravit, cum dixit : « Tri-
bus temporibus per annum apparebit omne mascu-
linum in conspectu Domini Dei tui : » nam superna
divinaque inspectione dignus est masculinus sexus
eo modo quo superius diximus. Cæterum opportune
sanxit, ut festa celebrarentur : **592** oportebat enim
profecto, qui ad rectæ institutionis initia succederent,
et jugum jam Dei subirent, iis aperte significari, fore
omnino, ut illa secundum legem vivendi ratio, quam
tenent, in voluptates atque jucunditates, nimirum
spirituales, desineret. Quapropter, cum legem pron-
tuntiasset, perniciosasque res apte reprobasset, ap-
probassetque vicissim utiles : cumque conversatio-
nis ejus ac vitæ, quæ sibi grata esset, viam propo-
suisset, fore tandem ut eorum labor finem jucun-
dissimum haberet, ut intelligeremus, curavit. Ergo
primum quidem festum in mensem novum cadit;
secundum vero atque continuo vicinum est illud
messis primitiarum; tertium et extremum in exitu
anni, comportatis jam fructibus, mense anni septimo.
An vero non ita traditum est in sacris Litteris?

PALL. Ita prorsus.

CYR. Igitur necesse est, quæ sunt cujusque tem-
poris propria, in medium afferre, et quomodo qui-
busve de causis celebrari oporteat, quoad licuerit,
perspicere. Jussit enim eo tempore benignissimus
ille Deus filios Israel ex Ægyptiorum terris exce-
dere, et illius non ferendæ servitutis jugum abji-
cere, atque ad promissionis terram transire. Divi-
nis autem decretis obsistebat Pharaon, et adversus
ineffabilem illam gloriam insanam vocem emisit :
« Nescio, » inquit, « Dominum ⁴, » necesse dimissurum
Israelitas frequenter asseveravit. Itaque frequen-
tibus plagis ac sibi invicem succedentibus afflictus

ΠΑΛΛ. Ἔτι δὲ οὖν ὅποι φιλόν· ὀνήσεις γὰρ καὶ
μᾶλα πλουσίως.

ΚΥΡ. Συναγχεγερμένων ποτὲ κατὰ τὴν ἔρημον
ὑπὸ τὸ δρος τὴ Κωρηθ, τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, τῶν τῶν πρα-
κτέων ἡμῖν ὀριστὴν διευτύπου νόμον ὁ τῶν ὄλων Θεός,
μυρία δὲ ὄσα καὶ ἐπωφελῆ θεοπίσματα προστετα-
χώς, προσετίθει λοιπόν, « Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ
ἐορτάσατέ μοι. » Τίνες δ' ἂν εἴεν τοιοῦδα καιροί,
διεσάφει πάλιν. Ἐφη γὰρ εὐθύς· « Τὴν ἐορτὴν τῶν
ἀζύμων φυλάξασθε ποιεῖν· ἐπὶ ἡμέρας ἑδισθε ἀζυμα,
καθὰπερ ἐνετειλάμην σοι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ μηνός
τῶν νέων· ἐν αὐτῷ γὰρ ἐξῆλθεσθε ἐξ Αἰγύπτου· οὐκ
ἄφθρησθ ἐνώπιόν μου κενός· καὶ ἐορτὴν τοῦ θερισμοῦ
πρωτογενημάτων ποιήσεις ἔργων σου, ὧν ἐὰν σπει-
ρης ἐν τῷ ἀγρῷ σου, καὶ ἐορτὴν συντελείας ἐπ' ἐξόδῳ
τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἔργων σου, τῶν
ἐκ τοῦ ἀγροῦ σου. Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθη-
σεται πᾶν ἀρσενικὸν ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. »
Ὅτι μὲν οὖν τὸ χρῆναι πληροῦν τὰς ἐορτὰς τῷ Θεῷ,
πρέποι ἂν ὅτι μάλιστα τοῖς ἀνδριζομένοις, καὶ οὐχ
δὴ μᾶλλον τοῖς ἀναπεπτωκόσι καὶ ἀναλκίῳ· Ἐν γὰρ δὴ
σφίσι ἐχρῶσι νοῦν, καὶ τεθρομμένον ἀεὶ πρὸς τὰ
σαρκός τε καὶ κόσμου, παρέδειξεν εἰπών· « Τρεῖς
καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθῆσεται πᾶν ἀρσενικὸν
ἐνώπιον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου. » Ἐποπτείας γὰρ
ἀξιον τῆς ἀνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ τὸ ἀρσενικὸν, κατὰ
γὰρ τοῦς ἡδὴ προειρημένους τρόπους. Πλήν ἐνομοθέ-
ται χρησίμως τὸ χρῆναι πληροῦν ἐορτὰς ἀγίας. Ἐδει
γὰρ, εἶδει τοῖς εἰς ἀρχὴν ἀναβαίνουσι παιδαγωγίας
ὀρθῆς, καὶ ὑπὸ ζεύγλῃ ἡδὴ πω; ἰοῦσι τὴν ὑπὸ Θεῷ,
τῆς ἐν νόμῳ πολιτείας τὸ τέλος, ὅτι πάντῃ τε καὶ
πάντως ἐκτελευτήσκειν ἂν αὐτοῖς εἰς τρυφάς τε καὶ
εὐθυμίας, δῆλον δὲ ὅτι τὰς πνευματικὰς, εὖ μᾶλα
παραδηλοῦν. Ταῦτῃτοι προσηγορευκῶς τὴν νόμον,
καὶ ἀποκρίνας ἀστείως τὸ πεφυκὸς ἀδικεῖν, ἐπι-
νέσας δὲ τὸ τελοῦν εἰς δνησιν, καὶ τῆς ἀθανούσης
αὐτῷ πολιτείας καὶ ζωῆς, παραθεῖς τὴν ὁδόν, ὅτι καὶ
καταλήξει ποτὲ πρὸς τρυφὰς ὁ πόνος αὐτοῖς, ἐφῆκε
νοεῖν. Οὐκοῦν πρώτη μὲν ἐορτὴ κατὰ μῆνα τὸν νέον·
δευτέρα δὲ ὡσπερ καὶ γείτων εὐθύς ἡ τοῦ θερισμοῦ
τῶν πρωτογενημάτων, τρίτη δὲ καὶ ἐπ' ἐσχάτους ἡ
ἐπ' ἐξόδῳ τοῦ ἐνιαυτοῦ, συγκεκομισμένων ἡμῖν τῶν
καρπῶν, ἐν ἐξόδῳ τοῦ ἔτους μηνί. Ἡ οὐχ ὡδε
ἔφη τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν;

ΠΑΛΛ. Σύμφημι.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἀναγκαῖον, τὸ ἐπ' ἐκάστῳ καιρῷ
παρακομίζειν εἰς μέσον, καὶ ὅπως τε καὶ ἐπὶ τίτι
τελεῖσθαι πρέποι, διαθρεῖν ὡς ἐνι. Ἀπαίρειν μὲν
γὰρ τῆς Αἰγυπτίων ἐκέλευε τότε τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ
φιλοικτίρμων Θεός, καὶ τῆς ἀφορήτου θητείας ἀπο-
φορτίζεσθαι τὸν ζυγόν, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἐπαγγελίας
μεθορμίσασθαι γῆν. Ἀντανίστατο δὲ τοῖς τεθεοπι-
σμένοις ὁ Φαραὼ, καὶ ἀγροικὸν μὲν ἐφείε φωνὴν κατὰ
τῆς ἀβήρητου δόξης, « Οὐκ οἶδα, » λέγων, « τὸν Κύριον. »
Οὐκ ἀνήσειν δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ διεθεβαιούτο πλειστά-
κις· καὶ δὴ καὶ πληγαῖς συχναῖς καὶ ἄλλε παλλήλοισι κα-
ηκίζετο. Ἐπειδὴ δὲ ἦν ἀτεργίμων ἐτι, καὶ ἀθραυστὸν

³ Exod. xxiii, 13-19. ⁴ Exod. v, 27.

ἐμελέτα κατὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀπόνοιαν, τοὺς τῶν Αἰ- A
 γυπτίων πρωτοτόκους ἐφείε τὴν ὀλοθρευτὴν, καὶ τὸν
 ἐν μιᾷ νυκτὶ κατεψήφίζετο θάνατον, ὁ πάντων ἔχων
 τὴν ἐξουσίαν. Προενόει δὲ ὅπως αἱ τῶν Ἰουδαίων
 ἀγέλαι μὴ ὑπενεχθεῖεν τῷ κακῷ, καὶ ὡς ἀπωτάτω
 γένοιτο τῆς τοῦ διαφθιρόντος χειρὸς, εἴς' οὖν ὄργης.
 Ἄλλ' οὐκ ἦν ἐτέρως τοῦτο πράξαι τισι, κλὴν ὅτι διὰ
 Χριστοῦ, ὃς ἐστὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός, αἵτε δὴ ζωῆς τῆς
 κατὰ φύσιν ἐκπεφυκώς, τοῦ Πατρὸς. Προανεύπω
 τοίνυν ὁ νόμος τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, ὧδέ τε φη-
 σὶν « Εἶπε δὲ Κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν
 ἐν γῆ Αἰγύπτου, λέγων· Ὁ μὴν οὗτος ὑμῶν ἀρχὴ
 μηνῶν. πρῶτός ἐστιν ὑμῶν ἐν τοῖς μηνσὶ τοῦ ἐνιαυ-
 τοῦ. Ἀάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ,
 λέγων· Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαθέτωσαν ἕκα-
 στος πρόβατον κατ' οἶκους πατριῶν, ἕκαστος πρόβα- B
 τον κατ' οἰκίαν. Ἐάν δὲ ὀλιγοστοὶ ᾖσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ,
 ὥστε μὴ εἶναι ἱκανοὺς εἰς πρόβατον, συλλήψεται μεθ'
 ἑαυτοῦ τὸν γείτονα τὸν πλησίον αὐτοῦ, κατὰ ἀριθμὸν
 ψυχῶν, ἕκαστος τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ συναριθμήσεται εἰς
 πρόβατον. Πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον ἔσται
 ὕμιν. Ἀπὸ τῶν ἀμνῶν καὶ τῶν ἐρίφων λήψασθε, καὶ
 ἔσται ὑμῖν διατετηρημένον ἕως τῆς τεσσαρεσκαίδε-
 κάτης τοῦ μηνὸς τούτου, καὶ σφάζουσιν αὐτὸ πᾶν τὸ
 πλῆθος συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ πρὸς ἑσπέραν. Καὶ
 λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν
 δύο σταθμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν, ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν
 οἷς ἔάν φάγωσιν αὐτὰ ἐν αὐτοῖς. Καὶ φάγονται τὰ
 κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπταὶ πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ
 κικερίων ἔδονται. Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὄμν, οὐδὲ C
 ἐψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἢ ὀπταὶ πυρὶ κεφαλῆν σὺν
 τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίοις. Οὐκ ἀπολείψεται ἀπ'
 αὐτοῦ ἕως πρωῆ· καὶ ὅσοτον οὐ συντηρήσετε ἀπ' αὐτοῦ.
 Τὰ δὲ καταλείψονα ἅπ' αὐτοῦ ἕως πρωῆ, ἐν πυρὶ
 κατακαύσετε. Οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτὸ· αἱ ὀσφύες ὑμῶν
 περιεζωσμένοι, καὶ τὰ σποδήματα ὑμῶν ἐν τοῖς πο-
 σὶν ὑμῶν, καὶ αἱ βακτηρίας ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, καὶ
 ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς, Πάσχα ἐστὶ Κυρίου. Καὶ
 διελεύσομαι ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, καὶ
 πατάξω πᾶν πρωτότοκον ἐν γῆ Αἰγύπτῳ ἀπὸ ἀνθρώπου
 ἕως κτήνους, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς θεοῖς τῶν Αἰγυπτίων
 ποιήσω τὴν ἐκδίκησιν, ἐγὼ Κύριος. Καὶ ἔσται τὸ αἷμα
 ὑμῶν ἐν σημεῖω ἐπὶ τῶν οἰκῶν ὑμῶν, ἐν αἷς ὁμοί-
 ἔστε ἐκεῖ, καὶ θήσομαι τὸ αἷμα, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς, καὶ
 οὐκ ἔσται ἐν ὑμῶν πληγὴ τοῦ ἐκκριθῆναι, ὅταν παῖω D
 ἐν γῆ Αἰγύπτῳ καὶ ἔσται ἡμέρα ὑμῶν αὕτη μνημό-
 σουν, καὶ ἑορτάσετε αὐτὴν ἑορτὴν Κυρίου εἰς πάσας
 τὰς γενεὰς ὑμῶν, νόμιμον αἰώνιον ἑορτάσετε αὐτήν.
 Ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἄζυμα ἔδεσθε, ἀπὸ δὲ τῆς ἡμέρας τῆς
 πρώτης, ἀφαιρέσει ζύμη ἐκ τῶν οἰκῶν ὑμῶν. Πᾶς
 ὃς ἀν φάγη ζύμην, ἀφαιρέσουσιν ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐξ
 Ἰσραὴλ, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης, ἕως τῆς ἡμέρας
 τῆς ἑβδόμης. Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη, κληθήσεται ἁγία,
 καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη, κληθῆσεται ἁγία, ὅτι ὅταν πᾶν
 ἔργον λατρευτῶν οὐ ποιήσετε ἐν αὐταῖς, πληθὺν ὅσα
 ποιηθήσονται πᾶση ψυχῇ, ποῦτος μόνον ποιηθήσεται
 ὑμῶν. » Βούλει θῆ ὅδν λαοτικῶς καὶ ἐπιθρομῶθην

est : sed, cum esset adhuc contumax, et durissi-
 mam adversus Deum pertinaciam retineret, ille in
 Ægyptiorum primogenita demisit exterminatorem;
 et is, penes quem omnium potestas erat, decrevit,
 ut una in nocte morerentur. Providit autem ne Jū-
 dæorum tribus hoc malo perstringerentur, sed es-
 sent ab interimentis manu atque ira quam longis-
 sime remotæ. Id vero non alia ratione licebat asse-
 qui cuiquam, nisi per Christam, qui est vita et vitæ
 auctor, utpote cum ex eo, qui snapte natura vita est,
 editus sit, nimirum ex Patre. Lex igitur hoc ejus
 mysterium præfiguravit; itaque inquit : « Locutus
 est autem Dominus ad Moysen et Aaron in Ægypto,
 dicens : Mensis hic vobis initium mensium, primus
 erit vobis in mensibus anni. Loquere ad universam
 congregationem filiorum Israel dicens : 593 De-
 cima die mensis hujus accipiant unusquisque ovem
 per domos familiarum, unusquisque ovem per do-
 mum; quod si pauci fuerint, qui in domo sunt, ita
 ut non satis sint ad ovem, assumet secum vicinum
 proximum suum, secundum numerum animarum
 quem quisque sibi satis esse numerabit in ovem :
 pecus perfectum, masculum, anniculum erit vobis.
 Ab agnis et ab hædis accipietis, et erit vobis ser-
 vatum usque ad quartum decimum diem mensis hu-
 jus; et immolabunt illud omnis multitudo filiorum
 Israel ad vesperam. Et sument de sanguine, et po-
 nent super duos postes et super limen in domibus
 in quibus manducaverint illa. Et manducabunt car-
 nes nocte hac assas igni, et azyma cum amaris
 edent. Non comedetis ab eis crudum, neque coctum
 aqua, sed assa tantum igni; caput cum pedibus et
 intestinis. Non relinquetur de ipso in mane, et os
 non conteretis ab eo; quæ vero reliqua fuerint de
 ipso in mane, igni comburetis. Sic autem comedetis
 illud : renes vestri accincti, et calcei vestri in pedi-
 bus vestris, et baculi vestri in manibus vestris, et
 comedetis illud festinanter : Pascha est Domino. Et
 transibo per terram Ægypti nocte hac, et percutiam
 omne primogenitum in Ægypto, ab homine usque
 ad pecus, et in omnibus diis Ægyptiorum faciam
 vindictam, ego Dominus. Et erit sanguis vester in
 signo in domibus vestris, in quibus vos 'estis ibi :
 et videbo sanguinem, et protegam vos, et non erit
 in vobis plaga ut conteramini, cum percutiam in
 terra Ægypti. Et erit dies hic vobis memoriale, et
 festum agetis in eo Domino in omnes progenies ve-
 stras; legitimum æternum celebrabitis illum. Septem
 dies comedetis azyma; a primo vero die auferetis
 fermentum ex domibus vestris : omnis quicumque
 comederit fermentum, exterminabitur anima illa ex
 Israel a die primo usque ad diem septimum. Et dies
 primus vocabitur sanctus, et dies septimus vocabitur
 sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis
 in eis, nisi quæcumque fient omni animæ, hæc solum
 fient a vobis *. » Visne igitur ut, subtiliter et stri-
 ctim singula percurrendo, quæ congruere videbua-

* Exod. xii, 1-16.

tur dicamus? **594** Dabimus enim sapientibus occasionem, et nota faciemus justis, sicut scriptum est ⁶, illi vero a se ipsis nonnulla adjicient, et longe meliores fient.

PALL. Sane quidem velim.

CYR. Ergo anni initio ac primo mense Christi mysterium effulget: novi quippe sæculi nobis instar fuit tempus illud, quo Salvator noster advenit, quod omnia in melius commutet, et in novitatem creaturæ veterascentem, ac senescentem, et interitui proximum statum optime transferat: nam, « Quæ in Christo sunt, ea nova creatura sunt, et vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova ⁷. » Nos quoque non adhuc Mosaice vivimus, sed potius ad evangelicam conversationem translati sumus, cum Christus per Spiritum nos renovaverit.

PALL. Recte dicis.

CYR. Singuli autem ovem accipiunt, atque convivæ per tribus in domum unam congregantur. Et nos namque cum veluti divisi simus, quod ex natura singuli subsistimus, in unitatem spiritualem in Christo convenimus: anima namque nobis jam una est, et cor unum. Ovis præterea immolatur, aut certe ex capris: atque ovis quidem propter singularem mansuetudinem et innocentiam ac fecunditatem: « Ut ovis enim ad victimam ductus est, et ut agnus coram tondente se mutus ⁸. » Agnus vero, quia propter nos est immolatus, et pro peccatis nostris traditus, ut Scripturæ testantur ⁹. Hædus porro victima pro peccatis est, ex legis decreto. Perfectum etiam et masculinum pecus est; ac perfecti quidem appellatio aut ab omni macula debilitateque alienum significat, firmumque et valens (immaculatus est enim Christus, et ab omni vitio remotus); aut revera perfectum; nam perfectissimus est ille Emmanuel, ex se atque ex natura id habens, quo Deus est. Masculi vero nomen omnium esse eum ducem significat; masculus enim semper longe principem locum tenet, ut femina ubique secundo loco numeratur. Et accipitur ovis a decimo die mensis, immolatur autem ad vesperam quarto decimo. Neque enim novum est Christi mysterium, neque tunc primum agnitum, cum Judæis illum etiam ludibrio habere visum est. Sed cognitio passione fuit antiquior, cum longe ante sancti homines prædicarent, et lex voce prope modum testaretur, ejusque mysterium sancta Scriptura nobis præfiguraret. **595** Habebamus igitur apud nos interim prænotione agnum, nondum quidem immolatum, non ignari tamen illi in esse ad vesperam immolandum; extremis quippe sæculi temporibus, et sub ipsum pene jam præterlabentis temporis occasum Christi mors est perpetrata. Immolatur autem ab omni multitudine: mortuus est enim pro omnibus, ut sciant, qui pro sua salute agnum offerunt, se emptos esse pretio, nec suos esse, sed unum pro omnibus mortuum, ut, qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis

ἕκαστα διαστειχόντες, τὰ εἰκότα λέγομεν; Δόξομεν γὰρ σοφοῖς ἀφορμὴν, καὶ γνωρισθῶμεν δικαίους, κατὰ τὸ γεγραμμένον. Προσθεῖεν δ' ἂν καὶ αὐτοὶ τὰ παρὰ γε δὴ σφῶν αὐτῶν, καὶ ἀμείνους ἔσονται παρὰ πάντων.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

ΚΥΡ. Οὐκοῦν ἐν ἔτους ἀρχῇ καὶ ἐν πρώτῳ μηνί, τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐκφαίνεται· νέος γὰρ ἡμῖν αἰὼν, ὁ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας χειρὸς, μετατιθεὶς ἅπαντα πρὸς τὸ ἀμείνουν, καὶ εἰς καινότητα κτίσεως μεταστοιχείων εὖ μάλα, τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, καὶ ἐγγὺς ἀφανισμοῦ. « Καινὴ γὰρ κτίσις, τὰ ἐν Χριστῷ, καὶ τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ. » Ζῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, οὐκέτι Μοσαϊκῶς, ἀπεινηγεμένοι δὲ μᾶλλον εἰς εὐαγγελικὴν ζωὴν, καινουργούντες, ἡμεῖς διὰ Πνεύματος, τοῦ Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Ὅρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἐκαστος δὲ λαμβάνει τὸ πρόβατον, καὶ συλλέγονται κατὰ πληθὺν οἱ δαιτυμόνες εἰς οἶκον ἕνα. Μεμερισμένοι γὰρ ὡσπερ καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ ὑπερστάει καθ' ἕνα φυσικῶς, εἰς ἐνότητα τὴν πνευματικὴν συνεδραμῆκαμεν ἐν Χριστῷ. Ψυχὴ γὰρ ἐν ἡμῖν ἰσότης ἐστὶ μία, καὶ καρδία μία. Πρόβατον δὲ τὸ θούμενον, ἡγουν ἐξ αἰγῶν, καὶ πρόβατον μὲν, διὰ τοι τὸ ἀσυγκρίτως ἡμερόν τε καὶ ἀκακόν, καὶ πρὸς γε δὴ τοῦτο τὸ ἔγκαρπον· « Ὡς πρόβατον γὰρ ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἀφωσος. » Ἀμνὸς δὲ, ὅτι τέθνηται δι' ἡμᾶς, καὶ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν παρεδόθη, κατὰ τὰς Γραφάς. Ἐρίφος δὲ ὑπὲρ ἀμαρτιῶν τὸ θῆμα, κατὰ τὸν νόμον. Τελεῖον τε ἄρσεν τὸ πρόβατον· τοῦ μὲν τελείου σημαινόντος, ἦτοι τὸ μῶμου παντὸς ἐλεύθερον, εὐρωστόν τε καὶ ὑγιές. Ἀμμος γὰρ Χριστός, καὶ παντὸς ἐπέκεινα πάσης, ἦτοι τὸ τέλειον ἀληθῶς· παντέλειος γὰρ ὁ Ἐρμανουὴλ, οἰκοθεν ἔχων καὶ φυσικῶς, τὰ δι' ὧν ἐστὶ θεός, τοῦ γε μὴν ἀρσενος ὅτι πάντων ἐστὶ καθηγγής. Ἡγεμονικώτατον δὲ τὸ ἄρσεν ἀεὶ, καὶ ἐν δευτέρῃ τάξει τὸ θῆλυ πανταχῇ. Καὶ λαμβάνεται μὲν τὸ πρόβατον, ἀπὸ δεκάτης τοῦ μηνός· ἱερουργεῖται δὲ πρὸς ἐσπέραν τῇ τεσσαρσκαίδεκάτῃ. Οὐ γὰρ τοι νεογενὲς τὸ Χριστοῦ μυστήριον, οὐδὲ τότε πρώτων διεγνωσμένον, ὅτε καὶ ἐμπαροινεῖν ἰδοῦσαι τοῖς Ἰουδαίοις αὐτῷ. Ἀρχαιότερα δὲ πολὺ τοῦ πάθους ἢ γνῶσις προῆν, προαναφωνούντων ἁγίων, καὶ δικαιοκραγόντος τοῦ νόμου, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον, τῆς ἁγίας ἡμῖν προανατυπούσης Γραφῆς. Οὐκ οὖν εἶχομεν παρ' ἑαυτοῖς ὡς ἐν προηγουσῶι τέως, τεθνημένον μὲν οὐκ αὖ τὸν ἀμνόν, σφαγήσεται δὲ ὅτι πρὸς ἐσπέραν, οὐκ ἠγνωσῶτες. Ἐπ' ἐσχάτοις γὰρ τοῦ αἰῶνος καιροῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς ἤδη πως διήκοντος τοῦ χρόνου δυσμαλὸς ὁ Χριστοῦ πέπρακται θάνατος. Σφάζεται δὲ ὑπὸ πάντος τοῦ πλήθους· ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ πάντων, ἵν' εἶδειεν οὗτοι ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας προσάγοντες ἀμνόν, ὅτι τιμῆς ἠγοράσθησαν, οὐκ εἰσὶν ἑαυτῶν, ἀλλ' εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι, καὶ ἡγεθῶντι. Ἐπειδὴ γὰρ

⁶ Prov. ix, 9. ⁷ II Cor. v, 17. ⁸ Isa. liii, 7. ⁹ I Petr. iii, 18; I Joan. ii, 2.

ὕπερ τῶν ἡμετέρων πλημμελημάτων παρεδόθη, δι' ἡμᾶς τεθνάναι λέγεται. Ταύτη τοι καὶ ἡμεῖς οἱ σφάζοντες. Οἱ γὰρ δι' οὓς ἀπέθανεν ἀναγκάτως, μονοουχὶ τοῦ πάθους· εἴεν ἂν ἐργάται σαφῶς, εἰ καὶ δρῶτό τι δι' ἑτέρων. Ὅτι δὲ σώζει τοὺς κεχρισμένους ὁ τοῦ αἵματος θάνατος, παρέδειξεν εὐθὺς, χρῆναι τῷ αἵματι καταχρίειν εἰπὼν τῶν δωματίων τὰς εἰσβολὰς, σταθμῶν δὲ λέγω καὶ θυρῶν φλιάς. Ἀποφράττει γὰρ ὡσπερ καὶ ἀνέμδατον ἐργάζεται τῷ θανάτῳ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Χριστοῦ μυστήριον. Ἄρα-
 ρεν οὖν, ὅτι τῷ τιμίῳ κατακεχρισμένῳ καὶ ἡμεῖς αἵματι, θανάτου κρείττους ἐσόμεθα, καὶ φθορᾶς ἀλογησομεν, δι' οὐδενὸς ποιούμενοι λόγου τὸν ὀλοθρευτήν. Ἐκρύεται γὰρ ἡμᾶς τὸ αἶμα τῆς ζωῆς, τουτέστι, Χριστοῦ. Χρῆναι δὲ φησιν, ἐν νυκτὶ μιᾶ τὰ τοῦ ἀμνοῦ δαπανᾶσθαι κρέα· εἰς γὰρ ἀληθῶς, ὁ τοῦ σωτηρίου πάθους καιρὸς, καὶ ἀπᾶς ἀποθανόντων, οὐκέτι ἀποθνήσκει, κατὰ τὸ γεγραμμένον, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσει· ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφ' ἧσ' ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ. Ὅπτα δὲ τὰ κρέα, καὶ ἐπ' ἄρτοις ἀζύμοις ἐσθίεται καὶ πικρῖσι, τοῦ μὲν ἄρτου, τὴν οἰονεῖ πως διὰ παθημάτων τοῦ Ἐμμανουὴλ ὑπεμφαίνοντος τελειώσιν. « Ἐδεῖ γὰρ, ἔδει, φησὶ, τὴν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, διὰ παθημάτων τελειώσιν. » Τοῦ γε μὴν ἐπ' ἀζύμων ἐσθίεσθαι καὶ πικρῖδων, αἰνιγματωδῶς ὑπογράφοντος, ὅτι δεήσει καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, οἷς ἂν παρακείτο πρὸς μέθεξιν ὁ Χριστὸς, ζύμης ἀπηλλάχθαι τῆς νοητῆς, τουτέστι, κακίας καὶ δόλου, ἀγαπᾶν δὲ ὅτι μάλιστα καὶ τὸ πληθύνειν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ πικρῶν ἀνέχεσθαι πόνων, κατόπιν ἰόντας τοῦ δι' ἡμᾶς εἰς θάνατον εἰσελθόντος. Εἰς τοῦτο γὰρ παραθήγῃ ἡμᾶς, « οὐκ ἔστι, φησὶ, μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δούλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. » « Εἰ ἐμὲ εἰώξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βελζεβοῦλ ἐπεκάλεσαν, πολλῶ μᾶλλον τοὺς οἰκειακούς αὐτοῦ. Ἀποφράσκει δὲ οὖν ὁ νόμος, τὸ δαῖν ἐσθίειν ὦμον, καὶ μὲν τοι ἐψημένον ὕδατι, καὶ τοι μηδενὸς ἂν, οἶμαι, φαγόντος ὦμον, κἂν εἰ μὴ ἐψη τυχὸν ὁ νόμος. Ὑποφαίνει τοίνυν αἰνιγματωδῶς, ὅτι τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον, οὗτε τὸ ἀπόρρολητον ἔχει διὰ ψευσμάτων ὑπερβολῆν οὗτε μὴν τὸ ὑδαρὸς καὶ ἐκτελειώμενον. Ἐλλήνων μὲν γὰρ οἱ λογάδες ποιηταὶ τε καὶ συγγραφεῖς, καὶ ὅσον ἦκεν εἰς λόγους σοφοί, τὰ τῶν παρὰ σοφοῖς θεῶν ἀναγράφοντες ἔργα, ψευδοεποῦσιν ἀγρίως, καὶ οἰονεῖ πως ὡμὰ τε καὶ ἀπαράδεκτα ταῖς ἀνθρώπων διανοίαις παραφέρουσι διηγήματα, καὶ πολλὸ τὸ ὑδαρὸς, ἐν γε δὴ σοφίαις αὐτοῖς, κατηρῶσθησιν. Μοιχεῖαι τε γὰρ καὶ γυναικῶν ἔρωτες, καὶ μετρακίων διαφθοραὶ, καὶ αἰδοίων ἀποκοπαί, καὶ παρθένων εἰς δένδρα μεταφυτεύσεις, καὶ ἕτερα ἄλλα πρὸς τούτους πᾶναισγρά τε καὶ ἀκαλλῆ, μυθάρια τὰ παρ' αὐτοῖς νοούμενα, ἀλήθεια δὲ ἔστι, πάντα τὰ ἐν Χριστῷ, εὐπαράδεκτα τε καὶ ἐδιώδιμα νῶ, καὶ τὸ χαῦνον, ἢ ὑδαρὸς οὐκ ἔχοντα. Συνάγει γὰρ μᾶλλον εἰς εὐκοσμίαν τοὺς ἐθέλοντας νοεῖν, ἢ ὑπερ ἀνίησιν εἰς τρυφὰς καὶ φιλοσαρκίαν, καθάπερ ἀμῆλαι καὶ τὰ Ἐλ-

mortuus est et resurrexit ¹⁰. Nam, quia pro nostris delictis est traditus, propter nos mortuus esse dicitur. Hanc quoque ob causam nos sumus, qui illum immolamus; nam propter quos mortuus est, ii consequenter propemodum passionis ejus perspicue sunt effectores, etsi illa per alios perpetrata sit. Porro salutem unctis tribuere illam sanguinis asperisionem, statim ostendit, cum dixit sanguine perungenda esse ostia domorum, postes, inquam, portarum et limina: illud enim Christi mysterium obstruit quodammodo morti aditum, et impervium efficit. Ergo nos ipsi quoque pretioso illo sanguine peruncti, mortis victores erimus, et interitum contemnemus, nulloque exterminatoris illius metu tangemur. ille quippe vitæ sanguis, id est, Christi, nos liberat. Eadem porro nocte esse, inquit, agni carnes absumentas; unum enim revera fuit salutaris illius passionis tempus; et, cum semel mortuus sit, non amplius moritur, ut scriptum est, mors illi ultra non dominabitur: quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vivit Deo ¹¹. Assæ vero carnes et cum panibus azymis et amaris herbis eduntur: atque assatio quidem imaginem quamdam præfert, illum Emmanuel per passionem esse consummatum. « Oportebat enim profecto, » inquit ille, « ducem illum salutis nostræ per passiones consummare ¹². » Quod autem cum azymis et amaris herbis comeditur; id vero per ænigma designat, nos ipsos etiam, quibuscunque ad participandum Christus proponitur, a spiritali fermento, id est, a malitia et dolo, alienos esse debere, proque ejus amore ærumnas et acerbos labores libentissime perpetui, illum sequentes, qui pro nobis mortis iter aggressus est. Nam ad eam rem nos hortatur, cum ait: « Non est discipulus super magistrum, neque servus super dominum suum ¹³. » **596** « Si me persecuti sunt, et vos persequentur ¹⁴; si patrem familias Beelzebub vocaverunt, multo magis domesticos ejus ¹⁵. » Prohibet præterea lex, ne crudum edant, aut elixum aqua; quamvis, etiamsi id minime dixisset lex, nemo sit, opinor, qui cruda carne vescatur. Ergo figurate indicat Christi mysterium neque rejiciendum esse, quasi propter mendaciorum magnitudinem: neque aqua diluendum ac dissolvendum. Nam egregii gentilium poetæ atque scriptores, et, quod ad sermonis attinet vim, sapientes, cum deorum suorum orgia atque mysteria describunt, impudentissime mentiuntur, et quasi crudas et respuestas mentibus hominum fabulas et multum aquæ in se continentes apponunt. Nam et adulteria, et muliercularum amores, et adolescentium corruptelæ, ob-scenarumque partium amputatio, quinetiam virginum in stirpes transformatio, et ejusmodi aliæ præterea turpes deformesque fabellæ ab illis excogitatae sunt. At vero, quæ sunt in Christo, omnia vera sunt. Et ejusmodi ut libenter admittantur, et animo ad vescendum sint accommodata, neque fungosi all-

¹⁰ II Cor. v, 15. ¹¹ Rom. vi, 9, 10. ¹² Hebr. ii, 10. ¹³ Matth. x, 24. ¹⁴ Joan. xv, 20. ¹⁵ Matth. x, 25

quid aquosive habent, sed earum rerum intelligendi studiosos potius ad honestatem ducunt, quam ad voluptates et carnis cupiditates relaxant: quod profecto gentiliū frigidæ et aniles fabulæ faciunt. Intelligisne igitur plane quod dico?

PALL. Maxime vero.

CYR. Quod autem, qui Christi particeps per sanctæ ejus carnis atque sanguinis communionem sit factus, enim oporteat illius quoque mentem ac sensum habere, et per intimas ejus res gestas ire, diligenter, quæ in illo sunt, investigantem, statim ostendit, cum dixit, caput cum pedibus et intestinis esse manducanda. Quid enim? Nonne dicebamus caput quidem habere mentis figuram, pedes item ubique operum ac factorum iter significare, intima denique et abdita, victimarum intestinis indicari?

PALL. Videbatur quidem hæc intelligenda esse; et recte sane. Sed tamen illud explices velim, quænam sit Christi mens, quodve iter, quæ etiam ejus abdita et occulta?

CYR. Mens quidem Christi est, ea sola sapere, quæ ad Dei Patrisve gloriam spectant, idque velle perficere, quod Patri placuerit: « Descendi enim, » inquit, « de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me ¹⁶. » 597 Hoc eam et sentire et perficere beati illi discipuli conarentur, disertis verbis dicebant: « Nos autem mentem Christi habemus ¹⁷; » atque etiam docebant, ut in orationibus diceremus: « Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra ¹⁸. » Vides eos, quod Christo conformes atque consentientes essent, eandem se mentem habere perspicue asseverare? Hoc, mea quidem sententia, est caput igni manducare. Iter vero Christi est, quod ille mortem fortiter perferre non refugit, ut, sicut Paulus ait, peccatores salvos faceret ¹⁹; ad eam rem nos etiam paratissimos esse convenit, et ipsam quoque in corpore vitam pro fratribus alacriter impendere. Itaque ait e sanctis discipulis quidam: « Christo igitur passo pro nobis carne, et vos pro ipso eadem cogitatione armamini ²⁰. » Paulus autem hæcepat quosdam his verbis: « Quid vobis, constringentes cor meum? Ego enim non solam ligari, sed etiam mori paratus sum pro nomine Domini nostri Jesu Christi ²¹. » Ipse idem Christus, cum sua vestigia sequi cæteros juberet: « Qui non accipit, » inquit, « crucem suam quotidie, et sequitur post me, non est me dignus ²². » Alia quoque ratio sancta est Christi ambulatio et via, qua nempe quaquaversam, et per omnes virtutes tenditur. Intestina denique intelliges illud in eo abditum occultaque Verbum: hæc, cum secundam naturam Deus esset, et ex Deo editus ille Unigenitus, factus est caro, et habitavit in nobis ²³: cumque imago esset ac similitudo Parentis, se ipsum ad ordinem usque et ad formam servi dejecit ²⁴. Non ea igitur sola, quæ in Emmanuele sunt humana,

Α λήνων ψυχρά καὶ γραυῶδη διηγήματα. Συνίης οὖν εἶρα σαφῶς ὁ φημι;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ χρῆ τὸν Χριστοῦ γεγονότα μέτοχον, διὰ γε τοῦ μεταλαχεῖν τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκός τε καὶ αἵματος, καὶ τὸν αὐτοῦ νοῦν ἔχειν, καὶ διὰ τῶν ἐσω κατορθωμάτων λέναι φιλεῖν, συνιέντα εὖ μάλα τὸ ἐπ' αὐτῷ, ὑπέφηεν ἂν εὐθὺς, δεῖν ἐσθίεσθαι λέγων κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσίοις. Ἡ γὰρ, οὐχὶ νοῦ μὲν εἰς τύπον ἐλέγομεν εἶναι τὴν κεφαλὴν, πόδας δὲ αὐτῷ πανταχῆ, τῆς ὡς ἐν ἐργοῖς πορείας σημαίνου; παρεθῆλου δὲ πάλιν τὰ ἐσω τε καὶ κεκρυμμένα τῶν θεωμένων τὰ ἐντόσθια;

ΠΑΛΛ. Ἐδόκει μὲν ὡδε νοεῖν ὀρθῶς. Πλὴν, ἐκίθη φράσον, τίς ἂν εἴη Χριστοῦ μὲν ὁ νοῦς, τίς δὲ ἡ πορεία, καὶ μέντοι τὰ κεκρυμμένα;

B

ΚΥΡ. Νοῦς μὲν ἂν εἴη Χριστοῦ, τὸ μόνον φρονεῖν τὰ ὁσαπερ ἂν εἰς ὄψαν βλέποι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ τὸ βούλεσθαι κατορθοῦν τὸ τῷ γεννήσαντι δοκῶν. Καταβέθηκα γάρ, φησὶν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἡσυχίᾳ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με. Τοῦτο τοι φρονεῖν καὶ κατορθοῦν ἤρημένοι καὶ οἱ θεσπέσιοι μαθηταὶ διαβρόθῃν εφασκόν· « Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. » Καὶ γοῦν ἰδιόσπον λέγειν ἐν προσευχαῖς· « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀγιασθήτω τὸ θέλημά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. » Ὁρᾷς ὅτι σύμφοροί τε καὶ ὁμογενόμενος Χριστοῦ γεγονότες, καὶ τὸν αὐτοῦ νοῦν ἔχειν διαθεσαιοῦνται σαφῶς; Τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶ τὸ τὴν κεφαλὴν ἐσθίεσθαι τοῦ ἀμνοῦ. Πορεία γε μὴν ἡ Χριστοῦ, τὸ κατ' αὐτὸν ἀνατλήναι γεννικῶς, καὶ μὴ κατοκῆσαι τὸν θάνατον, ἔν' ὡς Παῦλός φησιν, ἀμαρτωλοῦ σώσῃ· ἑτοιμοτάτους δὲ εἶναι καὶ ἡμᾶς αὐτοῦ εἰς τοῦτο προσήκει, καὶ αὐτὴν ὑπὲρ ἀδελφῶν δαπανήσας ἐτοίμως τὴν ἐν σώματι ζωὴν. Καὶ γοῦν εἶπεν αὐτῶν ἁγίων μαθητῶν· « Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὁμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἔνομιαν ὀπλισασθε. » Παῦλός γε μὴν ἐπιτιμᾷ τισιν ἀδελφοῖς λέγων· « Τί κλαίετε συνθροῦπτοντές μου τὴν καρδίαν; Ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. » Καὶ αὐτὸς δὲ Χριστὸς τοῖς ἰδιοῖς ἔγχεσι κατακολουθεῖν ἐπιτάττων· « Ὅς οὐ λαμβάνει, » φησὶ, « τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἐστὶ μου ἀξίος. » Ἄγχι δὲ καὶ ἐτέρως πανταχῆ, καὶ διὰ πάσης ἀρετῆς, ἡ Χριστοῦ πορεία, καὶ ὁδός. Ἐντόσθια δὲ νοήσεις τὸν ἐπ' αὐτῷ κεκρυμμένον τε καὶ ἐν παραθύσει λόγον. Θεὸς γὰρ ὢν κατὰ φύσιν, καὶ ἐκ Θεοῦ παφηνῶς ὁ Μονογενης, γέγονε σὰρξ, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις ὑπάρχων τοῦ γεγεννηκότος, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ εἰς δούλου μορφήν. Εἰσεξόμεθα δὴ οὖν ἐν ἰδίαις ψυχαῖς, οὐχὶ μόνον τὰ ἀν-

¹⁶ Joan. vi, 38. ¹⁷ I Cor. ii, 16. ¹⁸ Matth. vi, 9-13. ¹⁹ I Tim. i, 16. ²⁰ I Petr. iv, 1. ²¹ Act. xi, 13. ²² Matth. x, 38. ²³ Joan. i, 14. ²⁴ Philipp. ii, 6, 7.

θρώπινα, καὶ ἐξωραῖν τὸν Ἐμμανουὴλ (1), ἀλλὰ καὶ ἀπό τῶν τῶν ἐντοσθίων, τουτέστι, τῶν κεκρυμμένων αὐτοῦ μυστηρίων τὸν οικεῖον ἀναπιμπλάντες νοῦν, εὐτροφίαν ἐξομεν τὴν πνευματικὴν. Δαπανᾶσθαι γε μὴν αὐτῇ δεῖν ἔφη τῇ μιᾷ νυκτὶ τὸν ἄμυν, οὐδενὸς τὸ σύμπαν περιλειμμένου, καὶ εἰς τὸ πρῶτ μόνουτος. Συντρίβεσθαι δὲ καὶ ὅσπουν οὐκ ἐξ, τοῦ μὲν πρώτου κατασημαίνοντος, ὡς εἰς αἰῶνα τὸν μέλλοντα, καθ' ἑτερόν τινα τρόπον ἀγιάσει τε καὶ ἀλογήσει Χριστὸς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ διὰ πίστεως καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως ἀποθρέψει· πάλιν τῇ ἰδίᾳ σαρκί, καὶ ζωοποιήσει τῷ αἵματι, καθάπερ ἄμειλι καὶ νῦν, ἀλλ' ὡς ἡδὴ καθηργημένου θανάτου, καὶ λυθείσης εἰσάπαν τῆς φθορᾶς, νοητὸς ἔσται τις ὁ τοῦ ἀγιάζοντος τρόπος. Οὐκοῦν τὸ πρῶτ κατασημαίνεις ἂν οὐχ ἕτερον οἶμαι τι, παρὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Τοῦ δὲ δευτέρου, τοῦ μὴ χρῆναι, λέγω, συντρίβεσθαι τὸ ὅσπουν, εἰς ἐνοίας ἡμᾶς ἀναφέροντος τὰς ἐπὶ Χριστῷ, καὶ ἀκολουθεῖν ἀναπειθοντος ταῖς τῶν θεηγόρων φωναῖς. Ὁ γάρτοι θεσπέσιος εὐαγγελιστῆς, σωματικώτερον ἐκλαθὼν ἐπὶ Χριστοῦ τὸ χρησμοῦδῆμα, « Ὅδὸν κατέαξαν αὐτοῦ, » φησὶν, « οἱ στρατιῶται τὰ σκέλη, ὅπως πληρωθῆ τὸ γεγραμμένον· Καὶ ὅσπουν οὐ συντρίβεται ἀπ' αὐτοῦ. » Ἐσθίουσι δὲ τὸν ἄμυν, διεξισμῶναι τὰς ὁσφίας, ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας, καὶ βακτηρίας ἔχοντες ἐν ταῖς χερσὶ, καὶ ἀπαξηπλῶς εἰπεῖν, ἐν σχήματι γεγονότες τῶν ὀδοπορεῖν εἰωθῶτων, καὶ μάλα ὀρθῶς. Εὐτρεπεῖς γὰρ ὡσπερ γεγονότες τοῦ μεθίστασθαι νοητῶς, καὶ οἷον εἰ πως ἐξοδοπορεῖν ἐπειγόμενοι τῶν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ περισπασμῶν, καὶ εἰς πᾶν ὀσιῶν τῶν ἀρίστων μεταφορεῖσθαι προθυμούμενοι, μεταληψόμεθα τοῦ Χριστοῦ πανάγνωσ καὶ καθαρῶς. Ὅδὸν γὰρ τοῖς προσκαίροις ἐμφιλοχερεῖν εἰθισμεθα, μετατρέχομεν δὲ γενικῶς εἰς τὰ πεπηγῶτα καὶ μένοντα· καὶ τῶν σαρκικῶν ἀκαθαρσιῶν ἀπαίρωντες, εἰς ἀσπειρότητα τὴν πνευματικὴν μεταβρώσκομεν μεμνημένοι λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, « Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. » Ταῦτῃ τοι περικίεσθαι σχῆμα τοῖς ὀδοπορεῖν εἰωθῶσι ἰδόμενον, οἱ τὸν ἄμυν ἐσθιοντες εἰς τύπον Χριστοῦ. Πλὴν, ἐν σπουδῇ φάγεσθαι χρῆ. Πάσχα γὰρ ἔστι Κυρίου, τουτέστι, διάδοσις, ἣτοι διαδατήρια καιροῦ γὰρ ἐνεστηκότος καθ' ὃν ἀναγκαῖον διαβαίνειν ἡμᾶς ἐκ φαυλότητος κοσμικῆς, ἐπὶ τὸ δρᾶν ἐπειγέσθαι τὰ ἀνδάνοντα τῷ Θεῷ, τὸ μὴ ἐν ὄλη ταυτὶ ποιέσθαι σπουδῆ, διαμέλλειν δὲ ὡσπερ καὶ ἀναδύεσθαι τοῖς ἀρχαίοις ἡμᾶς προστετηκότας ἔτι κακοῖς, πῶς οὐκ ἂν εἴη τῶν σφαλερωτάτων; Καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος Παῦλος, « Τρέχετε, » φησὶν, « ἵνα καταλάβητε. » Ἰτέον δὲ ὅν εἰς μετάληψιν τοῦ Χριστοῦ διὰ πίστεως, παντὸς μὲν ὀκνου πεπατημένου, μελλησμοῦ δὲ οὐδενὸς παρεῖσοδουκότος, ἀλλ' ὡς ἐν ὄλη σπουδῇ. Διαθεσόμεθα γὰρ οὕτως ἐξ ἁμαρτιῶν εἰς δικαιοσιν, ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, καὶ τὸ τῆς δουλείας εἰσχος ἀποτριψάμενοι, τὴν εὐκλεᾶ τῆς υἰοθεσίας καταπλουτήσομεν γάριν.

A et extrinsecus aspectabilia, in nostros animos admitteremus; sed ipsis etiam intestinis, id est, mysteriis ejus occultis nostrum animum implendo, alimentum spirituale optimum habebimus. Eadem vero nocte absumentum esse agnum, inquit, nullis omnino reliquiis in diluculum reservatis. Sed os conteri non permittit: e quibus prius illud designat, in futuro saeculo homines sibi per fidem sanctificationemque dicatos altera quadam ratione fore ut sanctificet Christus atque benedicat. Neque rursus sua carne pascat, et sanguine vivificet, 598 quod hoc tempore facit; sed, tanquam morte jam destructa, dissolutoque in totum interitu atque corruptione, spirituali quodam sanctificandi modo ille, qui sanctificat, utatur. Ergo diluculum, seu mane B non aliud quidpiam significat, ut opinor, nisi futurum saeculum. Quod vero sequitur, nimirum os non conterendum esse, ad Christi nos intelligentiam revocat, et sequi suadet divinum praedicatorum voces. Nam ille divinus evangelista vaticinium hoc de Christo corporaliter accepit: « Non confregunt, » inquit, « milites ejus crura, ut impleteretur quod scriptum est 25: Et os non comminuetur ex eo 26. » Vescuntur autem agno praecinctis lumbis, calceatisque pedibus, et baculos habentes in manibus, et, ut semel dicam, iter facientium habitum: idque admodum recte. Accincti namque quodammodo ad spiritualem transitum, et velut excedere ex hujus mundi distractionibus properantes, et ad optima quaeque transire parati, sancto pureque Christi participes erimus. Non enim in rebus temporalibus immorari consuescimus, sed strenue ad res illas fixas immotasque currimus, et a carnalibus impuritatibus discedentes, ad spiritualem elegantiam demigramus, memoria repentes dixisse Christum: « Surgite, eamus hinc 27. » Haec de causa, qui agnum in Christi figuram manducant, habitum praese ferunt, iter facientibus accommodatum. Caeterum festinanter comedere oportet; est enim Pascha Domini, id est, transitus, sive, ut Graece dicitur, διαδατήρια: nam, cum tempus adsit, quo nos a mundanis vitiis oportet ad ea facienda transire quae Deo placent, in eam rem non omni studio ac celeritate incumbere, sed cunctari quodammodo et refugere, veteribus adhuc vitiis inhærescentes; qui fieri potest, ut non sit periculosissimum? Itaque beatus Paulus: « Currite, » inquit, « ut comprehendatis 28. » Pergendum est nobis igitur, ut Christi per fidem participes simus, omni cunctatione calcata, nullaque mora interposita, sed omni studio adhibito: ita enim a peccatis ad justificationem, a morte ad vitam transibimus; ac, turpitudine servitutis abstersa, gloriosam adoptionis gratiam consequemur.

²⁵ Exod. xii, 46. ²⁶ Joan. xix, 33-35. ²⁷ Joan. xiv, 31. ²⁸ I Cor. ix, 24.

(1) Aliter hæc legisse videtur Agellus; nam ita Latine reddenda sunt, Non igitur sola humana atque exteriorum Emmanuelem, etc.

PALL. Rectissime dixisti.

CYR. His omnibus **599** diligentissime observatis, et ad exitum, ut legislator decreverat, perductis, transiturum se proficitur, Ægyptumque totam fere circuiturum, perditurumque primogenita, et in diis Ægyptiorum vindictam facturum, id est, ab omni sublimi homine et elato, et qui propter gloriæ amplitudinem inter adoranda numina apud eos propemodum censeretur, se illius adeo pervicacis superbæque voluntatis, incredibilisque contumaciæ supplicia sumpturum, Protecturum tamen filios Israel pollicetur, si limina sanguine tinxissent : quod etiam signum appellavit, sibi que conjunctos esse : « Videbo enim, » inquit, « signum, et protegam vos ²⁹. » Nam, cum Deus infert iram et indignationem in omnem sublimem et excelsam, ut prophetæ verbis utar ³⁰, et morte multat intemperantem et sceleratam, et qui pietatem, quæ ipsi debetur, nunquam non contempsit, ii soli effugiunt, et pœnæ sunt expertes, qui præclaro sigillo consignati, Christique sanguine sunt aspersi. Audisti enim dicentem : « Amen amen dico vobis, qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, et in judicium non venit, sed transit de morte ad vitam. Qui autem non credit, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum ³¹. » Quicunque sanctificati sumus, iidem vitæ æternæ participes, et Dei ac Patris amici atque familiares, et mortis victores sumus, ex eo quod Christi participes, mystico nimirum participandi modo facti sumus, et sancto illius sanguine peruncti. Enitendum vero ipsis esse inquit, ut perpetuo legem hac de re sancitam servant. Nunquam enim cessabimus a festis in Christo celebrandis, fermentumque e nostris finibus, id est, ab omnibus terris, in quibus nos morari continget, abjiciemus. Oportebit enim, qui per fidem ad justificationem, quæ per Christum sit, vocati sunt, eos festum spiritualiter celebrantes, non in fermento malitiæ et nequitiae id facere, sed potius expurgando vetus fermentum, in melius transformari, et in novam conspersionem commutatos videri, simul cum universo genere, totaque domo, iisque omnibus, qui per universam illam regionem degunt : quibus verbis significatur sanctam illam eorum, qui fidem receperint, multitudinem copiosam esse et innumerabilem. Primum etiam ejus hebdomadis diem sanctum vocandum esse dixit, **600** septimum item vocatum sanctum : quibus verbis illud, ut ego arbitror, lex indicat, primum illud tempus hominum vitæ sanctum fuisse in Adam primo generis nostri parente, cum ille mandata nondum violasset, neque divina præcepta contempsisset : sanctum vero item, ac multo præstantius illud extremum, id est, illud in Christo, qui est secundus Adam, quique genus nostrum interea vitiatum in novitatem vitæ in spiritu refor-

A ΠΑΛΛ. Ἄριστα ἐφης.

KYP. Τούτων δὲ οὕτως εὖ μάλα τετηρημένων, καὶ μὴν καὶ εἰς πέρας ἐξενηνεγμένων κατὰ γε τῆ νομοθέτη δοκοῦν, διελευσεσθαί φησι καὶ οἶονεῖ πᾶσαν περινοστήσειν τὴν Αἰγυπτίων, καὶ διαλλύναι μὲν τὰ πρωτότοκα, ποιήσειν δὲ τὴν ἐκδίκησιν ἐν τοῖς θεοῖς τῶν Αἰγυπτίων, τουτέστι, πάντα τὸν παρ' αὐτοῖς ὑψηλὸν τε καὶ ἐπηρμένον, καὶ ἐν τοῖς προσηκουμένοις μονονουχί τεταγμένον διὰ γε τὴν δόξαν, ἐξαιτήσειν δίκας τῆς οὕτω σκληρᾶς καὶ ἀτάκτου γνώμης, καὶ τῆς ἀγαν ἀλαζονείας. Ἐκετάσειν γε μὲν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐπηγγέλλετο, καταχερῖσι μὲν τῶν αἵματι τῶν φιλῶν, ὃ δὴ καὶ σημεῖον ἑνώμαζε τῆς πρὸς αὐτὸν οικειώσεως. « Ὅψομαι γάρ, φησὶ, σημεῖον, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς. » Θεοῦ γὰρ ἐπάγοντος ὄργην καὶ θυμὸν ἐπὶ πάντα ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνὴν, καὶ θανάτῳ καταδικάζοντος τὸν ἀσεβῆ τε καὶ ἀλιτήριον, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας ἀνακαταλήκτως ὀλιγορήσαντα, διαδιδράσκουσι μόνον καὶ ἀμοιροῦσι ποιότης, οἱ καλῶ σημάτρῳ κατεσφραγισμένοι, καὶ ἐββαντισμένοι τῶν αἵματι τοῦ Χριστοῦ. Διεπίθου γὰρ λέγοντος, « Ἄμην ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃ πρῶγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μετατέθηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν· ὃ δὲ μὴ πιστεύων, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν. » Οὐκοῦν καὶ ζωῆς τῆς αἰωνίου μέτοχοι, καὶ Θεῶν τε καὶ Πατρὶ φίλοι τε καὶ γνώριμοι, καὶ θανάτου κρείττους, οἱ ἡγιασμένοι, διὰ γε τοῦ μετασχεῖν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τρόπον δὲ δηλονότι, τὸν μυστικόν, καὶ αἵματι τῶν ἁγίων καταχερῖσι μὲν. Κρήναι γε μὴν ἀκαταλήκτως αὐτοῦς ἀποπειραίνου ἐπιτέγουσθαι τὸν ἐπὶ τῶνδε νόμον εὖ μάλα φησὶ. Καταλήξομεν γάρ, οὔτι που τοῦ ἑορτάζειν ἐπὶ Χριστῶν, ζύμην ἀφανίζοντες ἐκ τῶν ἰδίων ὀρίων, τουτέστιν, ἀπὸ πάσης τῆς γῆς ἐν ἧπερ ἂν ἔχοιμεν τὰς διατριβάς. Δεήσει γὰρ δὴ τοὺς διὰ πίστειως κεκλημένους εἰς δικαιοσιν τὴν διὰ Χριστοῦ, πνευματικῶς ἑορτάζοντας, μὴ ἐν ζύμῃ τούτου ὄραν, κακίας τε καὶ πονηρίας, ἐκκαθαίροντας δὲ μᾶλλον τὴν παλαιὰν ζύμην, μεταπλάττεσθαι πρὸς τὸ ἄμεινον, καὶ νέον ἕδη πως ὄρασθαι φύραμα, παγγενῆ τε καὶ πανοικί, καὶ τοὺς ἐν πάσῃ τῇ χώρῃ, δι' οὗ σημαίνεται τῶν τὴν πίστιν παραδεδογμένων πολλῆ τις οὐσα καὶ ἀναρίθμητος ἡ ὄσα πληθὺς. Τὴν δὲ γε πρώτην τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν, ἁγίαν ἐφη διακεκλησθαι δεῖν, κλητὴν δὲ ἁγίαν καὶ τὴν ἐβδόμην, ἐκεῖνο, οἶμαί που, παραδεικνύς ὁ νόμος, ὅτι τῆς ἀνθρώπου ζωῆς ἅγιος μὲν ἦν ὁ ἐν ἀρχῇ χρόνος, ὡς ἐν τῷ προπάτορι τοῦ γένους Ἀδάμ, οὕτω παραλύσαντι τὰ ἐντεταλμένα, καὶ τῶν θεῶν ἀλογήσαντι προσταγμάτων· ἅγιος δὲ καὶ πολὺ μείζων, ὃ ἐν ἐσχάτοις, τουτέστιν, ὃ ἐν Χριστῶν, ὅς ἐστι δεύτερος Ἀδάμ, ἀναστοιχειῶν τὸ γένος ἐκ τῶν διὰ μέσου συμβεθεκότων, εἰς καλότητα ζωῆς, ἐν πνεύματι. Παρεγγυᾷ δὲ ὅτι καὶ σαββατίζειν ἀνάγκη κατὰ τὴν ἐβδόμην, ἀποφοιτῶντας ἔργου παντός. Πρέπει γὰρ ἂν καὶ μάλα εἰκότως τοῖς διὰ πίστειως εἰσελθού-

²⁹ Exod. xii, 15. ³⁰ Isa. ii, 12. ³¹ Joan. vi, 55; v, 24; iii, 36.

κόσιν εἰς τὴν κατάπαυσιν τοῦ Χριστοῦ, τὸ παντὸς Ἄ
 ἔργου λοιπὸν ἀπέχεσθαι σαρκικοῦ, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς
 σπουδασμάτων καὶ εἰκαίου περιφορᾶς, ἀποπεραινέιν
 δὲ μᾶλλον ἐπιείχεσθαι μόνᾳ τᾷ εἰς ζωὴν ἀποφέροντα
 τὴν ἀκήρατον, καὶ ὅσα σεπτοὺς καὶ ἀγίους ἀποτελεῖ.
 Ὡς γὰρ ὁ σοφὸς ἡμῖν γράφει Παῦλος, « Ὁ εἰσελθὼν
 εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δῆλον δὲ ὅτι τοῦ Χριστοῦ,
 καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡσπερ
 ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ Θεός.

ΠΑΛΛ. Ἀληθείς.

ΚΥΡ. Ὡδε μὲν οὖν τὸ θεῖον ἔφη χρησιμώδημα
 ἡμῖν. Εἰσηγούμενος δὲ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τὸ κεκελευ-
 σμένον ὁ θεὸς ἔφη Μωσῆς, « Ἀπελθόντες λάβετε ὑμῖν
 αὐτοῖς πρόβατον κατὰ συγγενείας ὑμῶν, καὶ θύσατε Β
 τὸ Πάσχα. Λήψετε δὲ δέσμην ὑσώπου, καὶ βάψαν-
 τες ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ παρὰ τὴν θύραν θήσετε ἐπὶ
 τῆς φλῆδας, καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σταθμῶν ἀπὸ τοῦ
 αἵματος, ὃ ἐστὶ παρὰ τὴν, θύραν. Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐξ-
 ελευσεσθε ἕκαστος τὴν θύραν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἕως
 πρωῆ. Καὶ παρελεύσεται Κύριος πατάξαι τοὺς Αἴγυ-
 πτίους, καὶ θύεται αἷμα ἐπὶ τῆς φλῆδας, καὶ ἐπ' ἀμφο-
 τέρων τῶν σταθμῶν, καὶ παρελεύσεται Κύριος πρὸς
 τὴν θύραν, καὶ οὐκ ἀφήσει τὸν ὀλοθρευτὴν εἰσελθεῖν
 εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν πατάξαι. » Τὸ μὲν οὖν κατ' οἴ-
 κους πατριῶν ἦτοι κατὰ συγγενείας λαμβάνεσθαι τὴν
 ἀμνὸν, ὑποφώνειεν ἂν, οἰμαί που, τῆς πνευματικῆς
 οἰκιστήτος τὸ, ὡς ἐν πίστει τε καὶ ὁμονοίᾳ ταυτῶν.
 Οὐ γὰρ τοῖς ἐξίτηλα φρονεῖν ἡρημένους συνοροτάσο-
 μεν, οὐδὲ τοῖς ἕτερα ἄττα παρὰ γε τὸ ὀρθῶς ἔχον καὶ
 ἀληθῶς φρονεῖν εἰσθόσι κοινωνήσομεν τῆς ἀγίας καὶ
 ζωοποιοῦ θυσίας, ἀλλὰ τοῖς ὁμόφροσι τε καὶ ἀδελφοῖς
 ὡς ἐν ἐνότητι πνεύματος, καὶ ἐν ταυτότητι πίστεως.
 Ἀναπλέκεται γε μὴν ἡ ὑσώπος οἰκονομικῶς τῷ
 αἵματι τοῦ ἀμνοῦ. Καὶ τίς ἂν γένοιτο καὶ τοῦδε
 τυχὸν ὁ λόγος, ὡς ἐν βραχέσιν ἐρῶ. Τὴν ὑσώπον,
 ὧ Παλλάδιε, πόαν εἶναι φασὶ καὶ δὴ καὶ ἱατρῶν
 θαυμάζουσι παῖδες, ὡς οὐκ ἀνικάνως ἔχουσαν εἰς
 γε τὸ δύνασθαι καὶ μάλα γεννικῶς τὴν ἐν σπλάγ-
 χοις ἐκτῆκεν ἀκαθαρσίαν, καὶ καταλεπτύνειν εὐ
 μάλα τὰ τῶν φλεγμάτων συμπεπηγότα, διάτοι
 τὸ τῆς ἐνούσης αὐτῇ φυσικῆς θερμασίας εὐσθενέας.
 Συνῆπται δὴ οὖν, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, τῇ ὑσώπῳ
 τὸ αἷμα, πλαγίως ἡμῖν τοῦ τύπου σημαίνοντος, ὡς οὐ
 μόνον ἡμᾶς ἀπαλλάττει φθορᾶς, τὸ τίμιον αἷμα Χρι-
 στοῦ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀπάσης ἀκαθαρσίας, τῆς εἰς τὸ
 εἶσω κεκρυμμένης, καὶ ἀποψύχεσθαι μὲν οὐκ ἐξ
 πρὸς τὸ βάθυμον, ζέοντας δὲ μᾶλλον ἀποτελεῖ τῷ
 πνεύματι. Ὅτι δὲ ἀναγκαῖον καὶ λυσιτελές, τοῖς
 γε ἄπαξ ἡξιωμένοις μεταλαχεῖν τοῦ Χριστοῦ, τὸ
 ἀσφαλῆ τε καὶ ἀνεξίτητον ποιείσθαι φιλεῖν τὴν ἐν
 ἀγιασμῷ ζωὴν. ὑποσημαίνει πάλιν ὁ νόμος, εἶσω καθ-
 ἰζων θυρῶν τοὺς τὸν ἀμνὸν κατεδηδοκτάς, ἵνα μὴ
 τοῖς Αἴγυπτίοις συνολοθρευθεῖεν, τῶν οἰκῶν ἐκδεθη-
 κότες. Ἐνδοιάσαι γὰρ οὐ θέμις, ὡς ἀπασισοῦν τῶν
 τελοῦντων ἐν ἡγιασμένοις, οἶκον ὡσπερ τινα τὴν ἀρε-

mat. Mandat etiam septimo die sabbatizari oportere, et ab omni opere cessare : decet enim, et quidem jure optimo, qui per fidem ingressi sunt in requiem Christi, eos jam ab omni carnali opere et a studiis quæ in terra collocantur, et a vano circuitu abstinere, eaque potius summo studio perficere, quæ ad vitam immortalem ferunt, et quæ nos venerandos et sanctos efficiunt. Ut enim beatus Paulus scribit, « Qui ingressus est in requiem suam (in requiem Christi nimirum), etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus ²². »

PALL. Ita est.

CYR. Atque ad hunc modum divino oraculo sanctum est. Sed, cum filiis Israel Moyses quod jussum fuerat exponeret, inquit : « Abeuntes accipite vobis ipsis ovem per cognationes vestras, et immolate Pascha. Accipietis etiam fasciculum hyssopi, et intingentes in sanguine, qui est ad ostium, ponite super limen, et super ambos postes de sanguine, qui est prope ostium : vos vero non egrediemini unusquisque ex ostio domus suæ usque mane. Et pertransibit Dominus ad percutiendos Ægyptios, et videbit sanguinem in limine et in utroque poste, et pertransibit Dominus ad ostium, et non permittet exterminatorem ingredi in domos vestras, ut percutiat ²². » Quod igitur per domos familiarum, id est, per cognationes, accipiebatur agnus, ostendit, ut opinor, spiritualis necessitudinis in fide et concordia conjunctionem. Non enim cum iis qui falsas opiniones habent, festum celebrabimus, neque cum iis qui alia quædam præterquam quod rectum verumque sit, sapere soliti sint, in communionem sanctæ atque vivificantis hostiæ veniemus ; sed cum iis tantum qui idem nobiscum sapiunt, et unitate spiritus ac fidei societate fratres nostri sunt. Conjungitur autem sapienti consilio hyssopus cum agni sanguine : 601 quæ sit autem ejus rei ratio, breviter dicam. Hyssopus, Palladi, herbam esse dicunt, eamque medici admirantur, ut quæ propter naturalis caloris insitam vim ad sordes, quæ sunt in visceribus, consumendas et concretos humores probe extenuandos, facultatem baud mediocrem habeat. Conjunctus est igitur, quod modo dixi, cum hyssopo sanguis : quæ figura oblique significat, pretiosum Christi sanguinem non ab interitu modo nos, verum etiam ab omni intus recondita impuritate vindicare, neque sinere ut languore et negligentia frigeamus, sed potius spiritu ferventes efficere. Quam vero com-
 modum et utile sit iis qui semel Christi participatione dignati sunt, vitam, quæ in sanctitate ducitur, firmam et stabilem retinere, lex iterum significat, cum eos, qui agnum comedissent, intra ostia collocat ; ne, si domibus prodierint, una cum Ægyptiis exterminentur. Neque enim ambigere fas est, quisquis de numero sanctificatorum fuerit, cui velut domicilium quoddam sit ipsa virtus, cum, si

²² Hebr. iv, 10. ²³ Exod. xii, 21-25.

a sanctificatione excedat, una cum aliis periturum, hisdemque subijciendum pœnia, quæ ex intemperanti insanabilique vivendi genere laborantibus æquum est irrogari. Ideoque divinus cantor : « Ne perdas, » inquit, « cum impiis animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam in quorum manibus iniquitates ²¹. » Vide igitur quemadmodum dicat : « Non egrediemini ostium domus vestræ usque mane. » Sacræ enim Litteræ præsens tempus nocti comparant, futuramque sæculum significant diem esse, qui exspectetur. Itaque beatus Paulus, cum præsens sæculum videret jam ad finem appellere, futurumque sæculum vicinum jam, ac, prope dixerim, in januis esse, clamabat dicens : « Nox præcessit, januis autem appropinquavit : abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, ut in die honeste ambulemus ²². » Ergo illa verba, « usque mane » significant usque dum universa hæc vita traducitur, id est, donec futurum tempus appareat. Quomodo autem etiam hoc a nobis fieri possit ? nimirum in uniuscujusque hominis vitæ exitu propemodum succedit sæculum illud futurum, siquidem verum est qui mortem subit, eum justificatum esse a peccato : conclusit enim super ipsum Dominus, ut scriptum est ²³, et ad Christi tribunal reservatur ; **602** et qua conditione fuerit, cum morte oppressus est, eadem etiam astabit.

PALL. Intellego quod dicis ; atque optime admodum se habet expositio.

CYR. Atque hoc quidem modo priscis illis hominibus Christi mysterium adumbratum erat, cum eo tempore agnus immolaretur, quo vere ipse quoque Emmanuel pro universorum vita necem perpressus est. Itaque beatus Paulus scribit : « Pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus ²⁴. » Sed tamen divino responso declaratum est, etiam secundo mense hæc sacra facienda, et festi ritum esse celebrandum, si quo forte necessario impedimento exclusi fuerimus, atque detenti, quominus mense primo legis præceptum exsequi possemus. Visne igitur, ut ipsum divinum responsum proponamus, et quæ consentanea esse videntur, dicamus ?

PALL. Maxime vero.

CYR. Scriptum est igitur in Numeris : « Et locutus est Dominus ad Moysen in monte Sina anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, in mense primo, dicens : Dic, et faciant filii Israel Pascha tempore suo, quarto decimo die mensis primi ad vesperam facies illud suo tempore juxta legem ejus, et juxta judicium ejus facies illud. Et locutus est Moyses filiis Israel, ut facerent Pascha incipiente anno, quarta decima die mensis in deserto Sina. Sicut constituerat Dominus Moysi, sic fecerunt filii Israel. Et venerunt viri, qui erant immundi super anima hominis, et non poterant fa-

τὴν ἔχων, εἰ ἐξοίχοιτό πως ἀγιασμοῦ, συνδιολογεῖται τοῖς ἄλλοις, καὶ συνοποκίεσται ταῖς ποιναῖς, εἴπερ ἂν ἐπιφέροιντο τοῖς τὴν ἀσελγῆ καὶ ἀνίατον κατηρόρωσσηκόσι ζωῆν. Ταῦτη τοι καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν Μελωφθὺς, « Μὴ συναπολέσῃς, φησί, μετὰ ἀσεβῶν τὴν ψυχὴν μου, καὶ μετὰ ἀνδρῶν αἱμάτων τὴν ζωὴν μου, ὧν ἐν χερσὶν αἱ ἀνομίαι. » Ἄθρει δὴ οὖν ὅπως, « Οὐκ ἐξελεύσεσθε, » φησί, « τὴν θύραν τοῦ οἴκου ὑμῶν, ἕως πρωῆ. » Νυκτὶ μὲν γὰρ παρεικάζει τὸ Γράμμα τὰ ἱερὰ, τὸν αἰῶνα ἐνεστηκότα ἡμέραν δὲ αὐτὸν ἐσεσθαι προσδοκωμένην αἰῶνα τὸν μέλλοντα. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος, εἰς τέλος ἤδη καταίροντα τὸν αἰῶνα βλέπων τὸν ἐνεστηκότα, λοιπὸν δὲ ἀγγού, μονονουχὶ δὲ καὶ ἐπὶ θύρας ἤδη τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, προσεφώνει, λέγων· « Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. » Ἀποδώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσηχμόνως περιπατήσωμεν. » Οὐκ οὖν τὸ μέχρι παντός τοῦ βίου κατασημῆναι ἂν, τὸ ἕως πρωῆ, ταυτέστιν, ἕως ἂν ὁ μέλλων ἀναδειχθεῖται καιρός. Πῶς δ' ἂν καὶ τοῦτο γένοιτο πρὸς ἡμῶν ; ἐν γὰρ τῷ τέλει τῆς ἐκάστου ζωῆς, μονονουχὶ καὶ εἰσδέθηκεν ὁ μέλλων αἰὼν. Εἴπερ ἐστὶν ἀληθές, ὅτι δεδικαιώται μὲν ἀπὸ ἀμαρτίας ὁ θάνατος ὑποδοῦσ' συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τετήρηται δὲ τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὡς ἂν ἔχοι τῷ ἰδίῳ τέλει καταληγθεὶς, οὕτω καὶ παραστήσεται.

ΠΑΛΛ. Συνήχημ ὁ φής· καὶ εὖ γε δὴ λίαν ὁ λόγος ἔχει.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὥδε μὲν ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυστήριον ἐσκιαγραφεῖτο τοῖς πάλαι καταθυομένοις κατὰ καιρὸν τοῦ ἀμνοῦ, καθ' ὃν ἀληθῶς καὶ αὐτὸς ὁ Ἐμμανουὴλ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ζωῆς ὑπομεμέντης σφαιρῆς· καὶ γοῦν ὁ θεσπέσιος γράφει Παῦλος, ὅτι τὸ ἐ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. » Χρῆναί γε μὴν ἔσῃ τὸ θεῖον ἡμῖν χρησιμώδημα καὶ ἐν μηνὶ τῷ δευτέρῳ τελεῖσθαι τὰ ἱερὰ, καὶ τῆς εορτῆς τὸ σχῆμα διαπεραίνεσθαι δεῖν, εἴπερ τι τῶν ἀναγκαίων ἡμᾶς παραποδισμάτων ἐξείργει τυγόν καὶ ἀποκομίζοι τοῦ δύνασθαι πληροῦν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ τὰ θεοεπιστάμενα. Βούλει τὸ θεῖον αὐτὸ παραθέντες λόγιον, τὰ εἰκότα λέγωμεν ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοίνυν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ ἐν τῷ ἔτει τῷ δευτέρῳ, ἐξελεύστων αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, λέγων· Εἶπον, καὶ ποιείτωσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸ Πάσχα καθ' ὥραν αὐτοῦ, τῇ τεσσαρσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός τοῦ πρώτου πρὸς ἑσπέραν, ποιήσεις αὐτὰ κατὰ καιρούς· κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν σύγκρισιν αὐτοῦ ποιήσεις αὐτό. Καὶ ἐλάλησε Μωσῆς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ποιήσαι τὸ Πάσχα ἐναρχομένου τῇ τεσσαρσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός ἐν τῇ ἑβδόμῃ τοῦ Σινᾶ. Καθὰ συντάξας Κύριος τῷ Μωσῆ, οὕτως ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ.

²¹ Psal. xxv, 9, ²² Rom. xiii, 12, 13. ²³ Rom. xi, 32. ²⁴ I Cor. v, 7.

Καὶ παρεγένοντο οἱ ἄνδρες οἱ ἦσαν ἀκάθαρτοι ἐπὶ τῆ ψυχῇ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἠδύναντο ποιῆσαι τὸ Πάσχα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ προσῆλθον ἐναντίον Μωσῆ καὶ Ἀαρὼν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ εἶπαν οἱ ἄνδρες ἐκείνοι πρὸς αὐτόν· Ἡμεῖς ἀκάθαρτοι ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, μὴ οὖν ὑστερήσωμεν προσενέγκαι τὸ δῶρον Κυρίου κατὰ καιρὸν αὐτοῦ ἐν μέσῳ υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς Μωσῆς· Στήτε αὐτοῦ καὶ ἀκούσονται τί ἐντελεῖται Κύριος περὶ ὑμῶν. Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν γέννηται ἀκάθαρτος ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, ἢ ἐν δὴμῷ μακρὰν ὑμῖν, ἢ ἐν ταῖς γενεαῖς ὑμῶν, καὶ ποιῆσει τὸ Πάσχα Κυρίου ἐν τῷ μῆνι τῷ δευτέρῳ ἐν τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ, τὸ πρὸς ἑσπέραν ποιήσουσιν αὐτὸ, ἐπ' ἄζύμων καὶ πικρῶν τῇ νυκτὶ φάγονται αὐτὸ, οὐ καταλείψουσιν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὸ πρωτὶ, καὶ ὁσποῦν οὐ συντρίψουσιν ἀπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Πάσχα ποιήσουσιν αὐτὸ. Καὶ ἄνθρωπος, ὃς ἐὰν καθαρὸς ᾖ, καὶ ἐν δὴμῷ μακρὰν οὐκ ἔστι, καὶ ὑστερήσει ποιῆσαι τὸ Πάσχα, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς, ὅτι τὸ δῶρον Κυρίου οὐ προσήνεγκε κατὰ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, ἁμαρτίαν αὐτοῦ λήψεται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Ἐὰν δὲ προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, καὶ ποιῆσῃ τὸ Πάσχα Κυρίου κατὰ τὸν νόμον τοῦ Πάσχα, καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, οὕτω ποιῆσαι αὐτὸ, νόμος εἷς ἔσται ὑμῖν, καὶ τῷ προσηλύτῳ, καὶ τῷ αὐτόχθονι τῆς γῆς. »

ΠΑΛΛ. Καὶ τίνες ἂν εἶεν οἱ ἀκάθαρτοι μὲν ὡς ἐπ' ἀνθρώπου ψυχῇ, πρόφασιν δὲ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸ Πάσχα πληροῦν τὸ χρέμα ποιούμενοι, βουλοίμην ἂν εἰδέναι σαφῶς, ὡς εὖ ἴσθι τοι.

ΚΥΡ. Πολὺς μὲν δὴ λίαν τῆς ἱστορίας ὁ λόγος. Μαρνήσομαι γὰρ διακεκραγότες Θεοῦ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· « Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐξαποστειλάτωσαν ἐκ τῆς παρεμβολῆς πάντα λεπρὸν καὶ πάντα γονορροῦν, καὶ πάντα ἀκάθαρτον ἐπὶ ψυχῇ. » Καὶ ἄλλοι μὲν ἡμῖν ὁ περὶ τουτωνὶ πεπόνθηται λόγος. Πλὴν ἐκεῖνός φημι χρησίμους εἰς τὸ παρόν. Ἀκάθαρτον μὲν γὰρ ἐπ' ἀνθρώπου ψυχῇ τὸ Γράμμα λέγει τὸ ἱερὸν, τὸν ἐπὶ νεκρῷ μεμολυσμένον ἀπειρηται γὰρ καὶ ἀψύχου σώματος ἀποβίγειν, καὶ τοῖς πνεύμασι τινὰ τῶν ἀγγῶν καὶ ἐξ αἵματος τῆς ἀκαθαρσίας τὴν γραφὴν τὸ ἀρχαῖον ἐπετίθει θέσπισμα. Τοιγάρτοι καὶ ἐξεπέμνοντο τῆς παρεμβολῆς. Ὑπετύπου δὲ αὐτῶν τούτων ὁ νόμος, ὡς ἀνέρος ἔσται τις καὶ νοητῆς ἀκαθαρσίας ἐμπλεως, τῆς ἐτέρου νεκρότητος μετεσχηκῶς, ὡς ἐν ἤθει τε καὶ τρόποις· νεκροὶ γὰρ τοὺς τρόπους οἱ περὶ ὧν ἂν λέγοιτο παρὰ Χριστοῦ· « Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. » Ἐξω δὲ οὖν τῆς θείας οὐλῆς, καὶ τῆς τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίας, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀγέλης ἀπόπαμπος, ὁ τοῖς τὰ νεκρὰ φρονεῖν τε καὶ δρᾶν εἰωθόσι κεκοινωνηκῶς, ἢ καὶ ἀγγῶν γεγονώς, κατὰ γὰρ τὸ ἐλέσθαι φημί τὰ ἴσα φρονεῖν τε καὶ δρᾶν. Ἄλλ' ὥδε μὲν ἔχει τοῦ νόμου τὸ ἀνιγμα. Πρὸς διάνοιαν δὲ τὴν ἀληθῆ, καὶ ὅτι μάλιστα τὴν περπωδεστάτην ἡμῖν τοῖς πνευματικοῖς, τοὺς ἀκαθάρτους ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, ταύτη τοι καὶ ἐν μηνί

cere Pascha in die illo, et accesserunt coram Moyse et Aaron in die illo, et dixerunt viri illi ad eum : Nos sumus immundi super anima hominis ; ne igitur fraudemur, quominus offeramus donum Domini in tempore suo in medio filiorum Israel. Et dixit ad eos Moyses : State hic, et audiam quid mandet Dominus de vobis. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel dicens : Homo, quicumque fuerit immundus super anima hominis, vel in via longe a vobis, vel in generationibus vestris, et faciet Pascha Domino mense secundo, quartodecimo die ad vesperam facient illud, cum azymis et amaris herbis comedent illud nocte, non relinquent de illo in mane, et os ejus non comminuent ; 603 juxta legem Pascha facient illud : et homo, quisquis mundus fuerit, et in via longinqua non est, et distulerit Pascha facere, exterminabitur anima illa de populo suo, quia donum Domino non obtulit tempore suo ; peccatum suum accipiet homo ille. Si autem accesserit ad vos proselytus in terra vestra, et fecerit Pascha Domino, juxta legem Pascha et juxta constitutionem ejus, sic faciet illud : lex una erit vobis et proselyto et indigenæ terræ 60. »

τοῦ Πάσχα, καὶ κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, οὕτω ποιῆσαι αὐτὸ, νόμος εἷς ἔσται ὑμῖν, καὶ τῷ προσηλύτῳ, καὶ τῷ αὐτόχθονι τῆς γῆς. »

PALL. Equidem, quinam sint immundi in anima hominis, quique hanc causam afferant, cur Pascha servare non possint, aveo plane cognoscere.

CYR. Magna quidem valde est historię hujus ratio. Commemorabo enim quod Deus ad Moysen illum sacrorum interpretem aperte dixit : « Loquere filiis Israel, et emittant a castris omnem leprosum, et omnem seminifluum, et omnem immundum in anima 60. » Ac de his rebus satis jam supra disseruimus. Illud tamen opportune pro præsentī loco dicam. Immundum in hominis anima sacræ Litteræ vocant eum, qui in mortuo inquinatus sit ; prohibitum est enim etiam inanime corpus contingere, et qui propinquum aliquem atque cognatum lugerent, eos lex illa vetus impuriatatis accusat : itaque e castris eiciebantur. Per hæc autem lex figurabat profanum fore, et spiritualis impuritatis plenum, quisquis alterius mortalitatem in moribus nimirum ac vitæ genere sitam participaverit : mortui namque sunt moribus ii, de quibus a Christo dictum est : « Sine mortuos sepelire mortuos suos 60. » Ergo extra divina atria pellitur, et a primogenitorum Ecclesia et sanctorum grege rejicitur, quisquis cum iis, qui mortalia et sapere et facere consueverunt, societatem iniiit, aut ad eos propius accessit, ut eadem scilicet sapere et facere velit. Ac legis quidem ænigma ejusmodi est. Si autem veriorent intelligentiam quæramus, et nobis, qui spirituales sumus, convenientissimam, immundos in anima hominis, et eam ob causam mense secundo festam

60 Num. x, 1-14. 61 Num. v, 2. 62 Matth. viii, 22.

agentes, et ex Paschæ lege in Christi figuram immo-
lantes victimam, non alios esse censebimus, quam
Judæos, Christi cæde contaminatos, et impuritatis
crimine damnatos, quod ipsum Emmanuel contu-
meliis affecerint : **604** hi namque ab ejusmodi
nostro festo penitus exciderunt. Defuerunt etiam,
et non occurrerunt ad tempus, quo ille omnium
vitæ auctor per passiones est consummatus : mise-
ricordia tamen illius, qui omnes salvare vult ¹,
consequentibus temporibus tanquam secundo mense
ipsi quoque participes Christi fient, et una cum
sanctis, qui in tempore vocati sunt, ex gentibus,
Inquam, festum agent. Animadvertite enim ut illi
quidem in Ægypto statim atque idololatriæ sordes
absternerunt, agnum immolant mense primo, ac
primum in credendo locum occupant, unctique
sanguine Domini, contemnent exterminatorem, et
mortis atque interitus victores erunt. Hi vero tan-
quam anno, menseque secundo vix accedunt, et
immunditiam suam constituentur, et se in anima ho-
minis impuros esse perspicue affirmant, et orant ut
benedictionem eis consequi liceat ; secundo autem
loco et post primos festum diem agunt. « Cum enim
plenitudo gentium intraverit, inquit, tunc omnis
Israel salvus fiet ². » Prædixit etiam de ipsis pro-
pheta : « Et post hæc revertentur filii Israel, et
exquirent Dominum Deum suum, et David regem
ipsorum, et obstupescunt in Domino, et in bonis
ejus in extremis diebus ³. » Exquiretur enim in
extremis temporibus a residuis ex Israel, ille ex se-
mine David secundum carnem Christus.

Ἐσχάτοις καιροῖς παρὰ τῶν ὑπολειμμένων ἐξ

PALL. Vera dicis : in spe namque positus est
Israel.

CYR. Cæterum haud esse sine culpa, imo vero
periculosum in primis, festa in Christo non agere,
declaravit statim, cum dixit, eum, qui neque immun-
dus esset super anima hominis, neque in via lon-
ginq̄ua, et nullo necessario impedimento distinere-
tur, summo afficiendum esse supplicio, si quæ lege
sancita sunt facere noluerit. Atque impurus quidem
in anima hominis intelligi a nobis potest, ut modo
dicebamus, ille Domini occisor Judæus : in via au-
tem longinqua quodammodo, et longe a Jerusalem,
id est, a sancta nostri Salvatoris Ecclesia, ille est :
« Qui dicit ligno : Deus meus es tu ; et qui dicit la-
pidi : Tu genuisti me ⁴ ; » atque etiam qui, deserto
Creatore, creaturam adorat, aut alio quovis errore
tenetur : verum est enim virum quemque probum,
et qui sinceram de Deo opinionem habeat, prope
Deum esse, recte intelligi ; ac vicissim ab eo recede-
re, et remotum esse, longèque disjunctum, quis-
quis non ita se habeat. **605** Ergo, si neque im-
puri super anima hominis, ut Judæi, neque in via
longinqua sumus ut gentiles et hæretici, celeriter
sine ulla cunctatione sacrificium offeramus, et festa

τῶ δευτέρῳ τελούντας τὴν ἑορτὴν, σφάζοντάς τε τὸ
ιερεῖον, εἰς τύπον Χριστοῦ, κατὰ τὸν τοῦ Πάσχα
νόμον, οὐχ ἑτέρους εἶναι νομιοῦμεν, ἢ ὅτι τοὺς
Ἰουδαίους ἐπὶ τῇ κατὰ Χριστοῦ μισαιφονίᾳ μεμλου-
σμένους, καὶ γραφὴν ἔχοντας εἰς ἀκαθαρσίαν, τὸ
ἐμπαροινῆσαι εἰς τὸν Ἐμμανουήλ. Οἱ γάρ τοι τοιοῦτε
τῆς ἁγίας ἡμῶν ἑορτῆς ἀπόλισθον ἀναγκαίως. Ὑστε-
ρίζουσι δὲ καὶ διημαρτήκασι τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ὁ
τῆς ἀπάντων ζωῆς ἀρχηγὸς τετελειώται διὰ παθη-
μάτων· ἔλιου γε μὴν τοῦ πάντας σώζειν ἐθέλοντος,
ἐν τοῖς μετὰ τοῦτο καιροῖς, ὡς ἐν μηνὶ δευτέρῳ. μεθ-
έξουσι καὶ αὐτοὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ συναοράσουσι
τοῖς ἁγίοις, τοῖς ἐν καιρῷ κεκλημένοις, δῆλον δὲ ὅτι
τοῖς ἐξ ἐθνῶν· ἄθρει γὰρ ὅπως οἱ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ
τὸν τῆς εἰδωλολατρίας εὐθύς ἀποτριψάμενοι ῥύπον,
σφάζουσι τὸν ἄμυνον ἐν πρώτῳ μηνί, καὶ εἰς τὰς τοῦ
πιστεῦσιν ἀρχὰς ἀναθρώσκουσιν. Οἱ δὲ κεχρισμένοι
τῷ αἵματι τοῦ Κυρίου, παρ' οὐδὲν ἠγγίσονται τὸν
ὀλοθρευτὴν, καὶ ἀμείνους ἔσονται τῆς φθορᾶς. Οἱ δὲ,
ὡς ἐν ἔτει τε καὶ ἐν μηνὶ δευτέρῳ, προσίσαι μόλις
καὶ ὁμολογοῦσι τὸν μολυσμόν. Καὶ ὅτι γεγόνασιν
ἀκάθαρτοι ἐπὶ ψυχῇ ἀνθρώπου, διεβεβαίουντο σαφῶς,
καὶ τῆς εὐλογίας ἀξιοῦσι τυχεῖν, ὕστερον δὲ καὶ μετὰ
τοὺς πρώτους, πληροῦσι τὴν ἑορτὴν· « Ὅταν γὰρ τὸ
πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, φησὶ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ
σωθήσεται. » Προαναπεφώνηκε δὲ πού καὶ ὁ προφή-
της περὶ αὐτῶν· « Καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν
οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐπισκεπήσουσι Κύριον τὸν Θεὸν
αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸν βασιλεῖα αὐτῶν, καὶ ἐκστήσου-
ται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ ἐπ'
ἑσχάτων τῶν ἡμερῶν. » Ἐπιστηθήσεται γὰρ ἐν

ΠΑΛΛ. Ἄληθής ὁ λόγος· τέθειται γὰρ ἐν ἐλπίσει
ὁ Ἰσραὴλ.

KYP. Ὅτι δὲ οὐκ ἀπλημμελες, μᾶλλον δὲ καὶ
τῶν ἄγαν σφαλερωτάτων, τὸ μὴ πληροῦν ἑορτᾶς ἐπὶ
Χριστῷ, διεσάφησεν εὐθύ, τὸν μῆτε ἀκάθαρτον ἐπὶ
ψυχῇ ἀνθρώπου, μῆτε μὴ ἐν ὁδῷ μακρᾷ γεγονόσα,
καὶ ἀναγκαῖον οὐκ ἔχοντα παραπόδισμα, ποιναῖς
ταῖς ἐσχάταις ὑπενεχθήσεσθαι λέγων, εἰ μὴ δρᾶν
ἔλοιτο τὰ νενομισμένα. Νοηθεῖ δ' ἂν πρὸς ἡμῶν
ἀκάθαρτος μὲν ὡς ἐπ' ἀνθρώπου ψυχῇ, καθάπερ ἐλέ-
γομεν ἀρτίως, ὁ κυριοκτόνος Ἰουδαῖος. Ἐν ὁδῷ δὲ
ὡσπερ μακρᾷ, καὶ ἔξω πού τῆς Ἱερουσαλήμ ἔτοι
τῆς ἁγίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἐκκλησίας. « Ὁ τῷ
ξύλῳ λέγων, Θεός μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ λέγων, Σὺ
ἐγέννησάς με. » Καὶ μέντοι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτί-
σαντα προσκυνῶν, ἤγουν ὁ ἑτέραν τινὰ νοστίαν
πλάνησιν· εἶπερ ἔστιν ἀληθὲς, ὡς ἀγγοῦ μὲν ὑπάρ-
χων νοστίου Θεοῦ πᾶς ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ ἀκιδόηλευστον
ἔχων ἐπ' αὐτῷ τὴν δόξαν· ἐξέστηκε δὲ καὶ ἀποφοιτᾷ
καὶ ἔστι μακρὰν πᾶς εἰ τις οὐχ ὡδε ἔχει. Οὐκοῦν οἱ
μῆτε ἀκάθαρτοι ἐπὶ ψυχῆς ἀνθρώπου κατὰ τοὺς
Ἰουδαίους, μῆτε μὴ ὄντες ἐν ὁδῷ μακρᾷ, καθ'
Ἑλληνας ἢ αἰρετικούς, σπουδαίως τε καὶ ἀμελλητι
προσοίσομεν τὴν θυσίαν, καὶ τὰς ἑορτὰς Κυρίου τι-

¹ I Tim. II, 4. ² Rom. XI, 25. ³ Osee III, 5.

⁴ Jerem. II, 27.

μήσομεν. Ἐορτάσει δὲ σὺν ὁμῖν κατὰ τὸν Ἰσὺν νόμον, καὶ συνησθήσεται χαίρουσιν ὁ προσήλυτος. Τοὺς γάρ τοι κατὰ καιροὺς τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως προσεμένους τὰ ἀρχήματα, ποιούμεθα κοινωνοὺς τῆς ἀναμάρτου θυσίας, καὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καλούμεν εἰς μέθεξιν. Κάκεινο δὲ οἶμαι προσεπενεγκεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι κεκράτηκεν ἔθος ἐν Ἐκκλησίαις, ἀπὸ γε, οἶμαι, τοῦδε τοῦ νόμου, ὡς εἰ ἐκπίπτει τοῦ πρώτου μηνός, ἢ κατὰ σελήνην τεσσαρεσκαίδεκάτη, τὸν δευτερον καὶ ἀγχοῦ περιεργάζεσθαι μῆνα, καὶ ἐν αὐτῷ ζητεῖν τὴν ὠρισμένην ἡμέραν, ἵνα μὴ ἐξολχοῖτο τοῦ ἀληθοῦς τῆς ἑορτῆς ὁ καιρὸς. Ἐχει δὲ ὁβίω τὸ χρῆμα, καθὰ καὶ τῷ πάλαι προηγόρευται νόμῳ.

ΠΑΛΑ. Ὁρθῶς ἔφησ'· πλὴν, ἐκεῖνο φράσον. Εἰ μὴ παντὶ τῷ τυχόν κατ' εἰ ἐν ὀδῷ γένηται μακρᾶ, καὶ ὡς ἀπωτάτω τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐφῆκεν ὁ νόμος ἀνεπιλήπτως δύνασθαι τὸ Πάσχα πληροῦν.

ΚΥΡ. Οὐ μὲν οὖν ἐν μόνῃ γὰρ δὴ καταθύειν ἐκέλευε τῇ ἀγίᾳ πόλει, ἐν ἣ καὶ τὸν πάλαι ναὸν ὁ Σολομὼν ἀνεδείματο. Προσεφώνει δὲ οὕτως ὁ Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· «Φύλαξαι τὸν μῆνα τῶν νέων, καὶ ποιήσεις τὸ Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, ὅτι ἐν τῷ μηνὶ τῶν νέων ἐξῆλθες ἐξ Αἰγύπτου νυκτός. Καὶ θύσεις τὸ Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἐὰν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτόν, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ. Οὐ φάγη ἐπ' αὐτοῦ ζύμη. Ἑπτὰ ἡμέρας φάγη ἐπ' αὐτοῦ ἄζυμα, ἄρτον κακώσας, ὅτι ἐν σπουδῇ ἐξήλθετε ἐξ Αἰγύπτου, ἵνα μνησθῆτε τὴν ἡμέραν τῆς ἐξοδίας ὑμῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν. Οὐκ ὀφθῆσεται σοι ζύμη ἐν πᾶσι τοῖς ὅροις σου ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ οὐ κοιμηθήσεται ἀπὸ τῶν κρεῶν ὧν ἐὰν θύσητε τὸ ἑσπέρας τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ εἰς τὸ πρωῒ. Οὐ δυνήσῃ θύσαι τὸ Πάσχα ἐν οὐδεμίᾳ τῶν πόλειόν σου ὧν Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσι σοι, ἀλλ' ἢ εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ. Θύσεις τὸ Πάσχα ἑσπέρας πρὸς δυσμὰς ἡλίου ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐξῆλθες ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἐψήσεις καὶ ὀπτήσεις καὶ φάγη ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἐὰν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτόν.» Μυρίαὶ μὲν γὰρ ὄσας πόλεις τε καὶ κώμας ἢ τῶν Ἰουδαίων ἐπεπλήθη χώρα, τελειν δὲ καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὸν ἐπὶ τῷ Πάσχα νόμον, ἐν μόνῃ δὲ χρῆναι τῇ ἀγίᾳ πόλει διετύπου Θεός, ἐκεῖνο, οἶμαι, σου, σχισμαφυόντος ἡμῖν εὐ μάλα τοῦ οὐδεμιᾶ γράμματος, ὡς οὐκ ἂν εἴη θέμις οὔτε μὴν ἐφείταί τισι τὸ ἐπὶ Χριστῷ μυστήριον, καθ' ὃν ἂν ἔλοιτο τρόπον, ἦγον ἐν τόπῳ παντὶ δύνασθαι πληροῦν· χωρὸς γὰρ μόνος ὁ πρέπων αὐτῷ, καὶ οἰκειότατος ἀληθῶς, ἢ ἁγία πόλις, τουτέστιν, ἡ Ἐκκλησία, ἐν ἣ καὶ νόμιμος ἱερεύς, καὶ διὰ χειρῶν ἡγιασμένων τελεῖται τὰ ἱερὰ, καὶ θυμίαμα προσφέρεται τῷ πάντων κρατοῦντι Θεῷ, καὶ θυσία καθαρὰ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Δι' οὐδενὸς οὖν ἄρα τὸν ἐπὶ πῶδες ποιοῦνται.

A Domini veneremur : eodemque ritu proselytus una nobiscum festum celebrabit, et gaudentibus congratulabitur. Nam qui pro tempore fidei, quæ est in Christo, ornamenta susceperint, eos incruenti illius sacrificii socios facimus, et ad sanctæ mensæ participationem vocamus. Illud etiam opportune mihi adjiciendum videtur, in Ecclesiis obtinuisse consuetudinem, ex hac, ut opinor, lege profectam, ut, si quartus decimus lunæ dies extra primum mensem ceciderit, alter mensis, ac proximus sufficiatur, diesque in eo constitutus quæretur, ne a vero ritu festi tempus excedat. Hæc autem observatio ita se habet, ut olim lege præceptum erat.

B PALL. Recte sane a te dictum est. Sed illud mihi exponas velim, utrum non cuivis fortasse, etiamsi in via longinqua fuerit quam longissime remotus ab Jerusalem, permiserit lex, ut sine culpa celebrare Pascha possit?

CYR. Minime vero cuivis; in sancta namque civitate modo jussit immolare, in qua etiam vetus illud templum Salomon exstruxit. Sic autem allocutus est filios Israel Moyses in Deuteronomio, dicens : « Observa mensem novorum, et facies Pascha Domino Deo tuo, quia in mense novorum egressus es noctu de Ægypto. Et immolabis Pascha Domino Deo tuo, oves et boves, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut invocetur nomen ejus ibi. Non edes cum eo fermentum : septem dies edes cum eo azyma, panem afflictionis, quia cum festinatione existi ex Ægypto nocte ; ut recordemini diei exitus vestri de terra Ægypti omnibus diebus vestris. Non apparebit in te fermentum in omnibus terminis tuis septem dies : et non pernoctabit de carnibus, quas immolaveritis vespere die primo, in mane. Non poteris immolare Pascha in ulla civitatum tuarum, quas Dominus Deus tuus dat tibi, nisi in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut invocetur nomen ejus ibi. Facies Pascha vesperi ad occasum solis tempore quo existi de Ægypto, et coques, et assabis et comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus ⁴⁵. » Quamplurimis enim urbibus atque oppidis **606** Judæorum regio plena erat, sed in sola sancta civitate, et sacra facere, et legem de Pascha servare præcepit Deus : in quo illud, opinor, legis littera nobis adumbrat, non esse fas neque permissum cuiquam ut Christi mysterium, quomodo libitum fuerit, aut quocunque loco, celebret; locus enim solus est illi congruens et sane aptissimus, sancta civitas, id est, Ecclesia, in qua et legitimus est sacerdos, et sanctificatis manibus sacra consumuntur, et thymiana omnium præpotenti Deo, et hostia munda juxta prophetæ illius vocem offertur ⁴⁶. Igitur legem hac de re constitutam negligunt, recta omnia pervertentes hæretici; nam neque in sancta civitate agnum immolant, neque per eorum manus, qui per Spiritum ad sacerdotium

⁴⁵ Deut. xvi, 1-6. ⁴⁶ Malach. i, 11.

electi sunt; sed, ut beatus Paulus scribit ⁴⁷, sibi ipsi rapiunt honorem, et in omni loco offerunt. Nam taurorum instar superbiorum et insolentium in id solum, quod sibi visum fuerit, nullo habito discrimine, pergunt. Sed illi quidem, dum effrenatum impetum, et ad superbiam prouum alium sequuntur, acerbis harum cogitationum iudici pœnas dabunt. Nos vero ad viam tritam atque rectam revertamur, illudque o lege proposita examinemus. Audisti enim illam perspicue dicentem: « Observate mensem novorum, et facies Pascha Domino Deo tuo, oves et boves. » Atqui dicit aliquis: Quid tandem causæ est, quod, cum legem de Pascha ferret illis qui in Ægypto erant, unum tantummodo immolare iussit agnum, nec unquam de ovibus aut bobus fecisse mentionem inuenimus? An vero ab eo, quod rectum sit, aberrasse Moysen dicendum est? Minime: nam in Numeris ad agnum boves quoque et oves adjici præcepit Deus his verbis: « Et in mense primo quarto decimo die mensis Pascha Domino, et quintodecimo mensis hujus festum: septem dies azyma comedetis, et dies primus vocatus sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis. Et offeretis holocausta, oblationem Domino, vitulos ex bobus duos, arietem unum, septem agnos anniculos, immaculati erunt vobis; et sacrificium eorum similia conspersa oleo, tres decimas vitulo uni, et duas decimas arieti uni facietis, et singulas singulis agnis **607** et hircum ex capris unum pro peccato, ut propitiatur pro vobis. Præter holocaustum perpetuum matutinum, quod est holocaustum iuge. Hæc et juxta hæc facietis singulis diebus, per septem dies donum oblationum in odorem suavitatis Domino: super holocaustum perpetuum facies libamentum ipsius. Et dies septimus vocatus sanctus erit vobis, omne opus servile non facietis in eo ⁴⁸. » Ac mense quidem primo, et ejus mensis quarto decimo die Pascha ex lege agendum esse, jam superius diximus. Quid etiam significare velit, azymorum esus, et otium Sabbati, et præterea quod primus ac septimus dies appellati sint celebres ac sancti, superiori disputatione manifeste demonstratum est. Itaque ne in his diutius immoremur, ad sacrificiorum ritus revertamur. Duo sunt igitur vituli ad holocaustum et sacrificium, unus aries, agni præterea numero septem, omnes immaculati et anniculi, et super eos sacrificium similia oleo conspersa, non tamquam eadem mensura: tres enim decimæ in singulos vitulos, duæ in arietem, singulæ in agnos singulos; deinde simul offertur hircus ex capris pro peccato. « Et hæc omnia, » inquit, « sunt præter holocausta perpetua. » Vide itaque, Palladi, illius Emmanuel mortem fructus multos afferre, ut ab ipso est perspicue vereque dictum: « Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, multum fructum afferet. ⁴⁹. » Immolatur enim agnus

A νόμον, εἰ τὰ ἁρθῶς ἔχοντα διαστρέφοντες αἰρετικῶς καταθύσει γὰρ τὸν ἀμνόν, οὐκ ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει, οὕτως μὴν διὰ χειρὸς τῶν ἐξελεγεμένων διὰ τοῦ Πνεύματος εἰς ἰερωργίαν, ἀλλ' ὡς ὁ θεὸς ἡμῖν γράφει Παῦλος, ἑαυτοῖς ἀρπάζοντες τὴν τιμὴν, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ προσάγοντες. Ταῦτοι γὰρ ὡς περ ὑβρισταὶ καὶ ἀγέρωχοι, πρὸς μόνον ἀδιακρίτως λενταὶ τὸ σφίσι δοκοῦν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν πολὺ τὸ ἐξήμισον καὶ τὸ νενευκὸς εἰς ἀπόνοιαν ἐπιτηθεύοντες, πικρὰ τῷ κριτῇ τῶν τοιῶνδε διασκευμάτων τίσουσι δίνας. Ἰωμεν δὲ πάλιν ἡμεῖς εἰς οἶμον τὴν ἐντεριβῆ τε καὶ ἀδιάστροφον, ἐκείνο γὰρ παρενηνεγμένου δοκιμάζοντες νόμου. Διεύθυνου τοῦ που λέγοντος σαφῶς, ὅτι « Φυλάξατε τὸν μῆνα τῶν νέων, καὶ ποιήσετε τὸ Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόσφατα καὶ βόας. » Καὶ τοὶ τί δὴ ποτε, φαίη τις ἄν, τὸν ἐπὶ τῷ Πάσχα νόμον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ τιθεῖς, ἕνα μόνον ἐκέλευσε καταθύειν ἀμνόν· προβάτων δὲ καὶ μόσχων μεμνημένον οὐχ εὐρήσομεν; Ἄρ' οὖν τοῦ πρέποντος διημέρηται ὁ Μωσῆς; Οὐδαμῶς· ἐν γὰρ τοῖς Ἀριθμοῖς προσεπάγεσθαι τῷ ἀμνῷ βοῦς τε καὶ δεῖς ἐπενομοθέτει Θεὸς· οὕτως λέγων· « Καὶ ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς Πάσχα τῷ Κυρίῳ, καὶ τῇ πεντεκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τούτου ἑορτῆ, ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἄζυμα ἐδοσθε, καὶ ἡμέρα ἡ πρώτη ἐπίκλητος ἀγία ἔσται ὑμῖν, πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. Καὶ προσάξετε ὀλοκαυτώματα κάρπωμα Κυρίῳ, μόσχους ἕκ βῶων δύο, κριὸν ἕνα, ἀμνοὺς ἑνιαυσίους ἑπτὰ. ἄμωμοι ἔσονται ὑμῖν, καὶ θυσία αὐτῶν σεμίδαλις ἀναπεποιημένη ἐν ἐλαίῳ, τρία δέκατα τῷ μόσχῳ τῷ ἐνὶ, καὶ δύο δέκατα τῷ κριῷ τῷ ἐνὶ. Δέκατον δέκατον ποιήσεις τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ, τοῖς ἐπὶ τὰς ἀμνοῖς, καὶ χίμαρον ἐξαίτων ἕνα περὶ ἁμαρτίας, ἐξιλιάσθαι περὶ ὑμῶν. Πληθύνῃς ὀλοκαυτώσεως τῆς διαπαντὸς τῆς πρωΐνης, ὃ ἔστιν ὀλοκαύτωμα ἐνδελεχισμοῦ. Ταῦτα κατὰ ταῦτα ποιήσετε τὴν ἡμέραν εἰς τὰς ἐπὶ τὰς ἡμέρας, δῶρον κάρπωμα εἰς ὁσμὴν εὐωδίας Κυρίῳ ἐπὶ τοῦ ὀλοκαυτώματος τοῦ διαπαντὸς, ποιήσεις τὴν σπονδὴν αὐτοῦ. Καὶ ἡμέρα ἡ ἐβδόμη κλητὴ ἀγία ἔσται ὑμῖν, πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ. » Ὅτι μὲν οὖν ἐν μηνὶ τῷ πρώτῳ, καὶ μέντοι καὶ ἐν ἡμέρᾳ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τὸ Πάσχα πληροῦν ἀνάγκη κατὰ τὸν νόμον, φθάσαντες ἤδη προείπομεν. Τί δ' ἂν βάλωτο δηλοῦν καὶ τῶν ἄζύμων ἡ βρώσις, καὶ ἡ κατὰ Σάββατον ἀργία, καὶ πρὸς τοῦτοις ἐτι τὸ ὠνομάσθαι κλητὰς ἀγίας τὴν τε πρώτην καὶ τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, προαιδέειζε σαφῶς ὁ λόγος. Ταγάρτοι μεθεὶς τὸ ἐν γε τουτοῖσι διαμείλειν ἐτι, ἐπὶ τοὺς τῶν θυσιῶν πάλιν ἰωμεν τρόπους. Δύο μὲν τοίνυν οἱ μόσχοι, πρὸς ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαν, εἰς δὲ κριὸς, καὶ μὴν καὶ ἀμνοὶ τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ, πάντες ἄμωμοι τε καὶ ἑνιαύσιοι, καὶ θυσία μὲν ἐπ' αὐτοῖς, σεμίδαλις ἐλαιόδευτος. Πληθὺν οὐκ ἐν ἴσῳ μέτρον· τρία μὲν γὰρ ἐκάστην μόσχῳ δέκατα, δύο δὲ τῷ κριῷ, καὶ ἐν ἐπ' ἐκάστῳ τῶν ἀμνῶν. Ἐἴτα συνεισφέρεται καὶ χίμαρος ἐξ αἰγῶν, ὑπὲρ ἁμαρτίας· « Καὶ ταῦτα δὴ πάντα, » φησί,

⁴⁷ Hebr. v. 4. ⁴⁸ Num. xxviii, 16-24. ⁴⁹ Joan. xii, 24, 25.

« πλὴν τῶν ὀλοκαυτωμάτων τοῦ ἐνδελεισμοῦ. » A
 Θεία δὴ οὖν, ὦ Παλλάδιε, τοῦ Ἐμμανουὴλ τὸν θά-
 νατον, καρποφοροῦντα πολλοὺς, κατὰ γε τὸ παρ'
 αὐτοῦ σαφῶς τε καὶ ἀληθῶς εἰρημένον, « Ἀμὴν
 ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πσιῶν
 εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀπο-
 θάνῃ, καρπὸν πολλὸν φέρει. » Σφάζεται γὰρ ὁ ἄμνός
 εἰς τύπον Χριστοῦ, μὴ μὲν πρῶτον κατὰ τὸν νόμον,
 ἡμέρα δὲ αὐτῆς τεσσαρεσκαίδεκάτῃ. Προσπάγονται
 δὲ μόσχοι, καὶ κριὸς, καὶ ἄμνοι πρὸς θυσίαν καὶ ὀλο-
 καυτώματα, τῶν διὰ πίστεως κεκλημένων εἰς ἁγια-
 σμὸν, καθάπερ ἐγῶμαι, τὴν τε πληθύν, καὶ τῆς
 πνευματικῆς εὐεξίας τὸ μέτρον, ὡς ἐν τύπῳ κατα-
 σημαίνοντα· εἰ γὰρ μὴ ἀπέθανεν ὑπὲρ ὑμῶν Χρι-
 στὸς, οὐκ ἂν ἡμεῖς παρεδέχθημεν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἐπειδὴ δὲ τετελειώται διὰ πα-
 θημάτων, κατόπιν ἴμεν εὐθὺς ἱεροπρεπῆς ἀνάθημα
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ θυσίαν ὄντως πνευματικὴν
 καθ' ἑαυτοὺς ἀναφέροντες. Δύο μὲν οὖν οἱ μόσχοι· δύο
 γὰρ οἱ λαοί· φημὶ δὲ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ μέντοι τοὺς
 ἐξ ἔθνῶν. Εἷς δὲ κριός· ἐνομιθεὶς γὰρ ἐν Χριστῷ,
 « Τῷ ποιήσαντι ἀμφοτέρω ἐν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ
 φραγμοῦ λευκῶτι, καὶ τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν
 δόγμασι καταργήσαντι, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα
 κενὸν ἀνθρώπον, ποιῶν εἰρήνην, » κατὰ τὸ γεγραμμέ-
 νον. Ἐπτά δὲ ἦσαν οἱ ἄμνοι· ἐν γὰρ οἱ πάντες ἐν
 Χριστῷ γεγονότες, πλατείᾳ τίς ἐσμεν ἀγέλη, καὶ τὴν
 ἐνὸς τοῦ πάντων ἀρχιποίμενος ὑποτρέχοντες χεῖρα,
 καὶ ἐκ ποίμναιν δυοῖν, εἰς μίαν ἤδη πῶς συναγαγε-
 μένοι, καὶ ἐν καθαρᾷ καὶ ἀμωμήτῳ διαπρέποντες
 ζῶῃ, διατελοῦμεν ἐν κόσμῳ, διὰ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐν
 ἀνόμοις, καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ἁμαρτίας ὑπομείναν-
 τα σφαγῆν, ὅς καὶ ἐν τῷ χιμάρῳ σημαίνεται. Μόσχου
 γε μὴν καὶ κριοῦ, καὶ μὴν καὶ ἀμνοῦ μνημονεύσας
 ὁ νόμος, τῆς τῶν ἁγίων θεοφιλοῦς πολιτείας τὰς τρεῖς
 ὑπέσθη διαφορά· τὴν τε ἀνωτάτω, φημὶ, καὶ μέσῃν,
 σωματικῶς μεγέθει τῶν ζώων, ἢ τῆς πνευματικῆς
 ἐφῆ τὴν γονιμωτάτην ἐκδοῦναι καρποὺς ἐν ἐρισί

ΠΑΛΛ. Ναί· ἢ μὲν γὰρ, ψησὶν, ἐποήσεν ἑκατὸν,

ἢ δὲ ἐξήκοντα, ἢ δὲ τριάκοντα.

ΚΥΡ. Ἄραρεν οὖν ὅτι τὸ διάφορον ἐν ἀρετῇ, καὶ
 ταῦ βίου τὸ παρηλλαγμένον, ὡς ἐν ποσότητι τῶν θυ-
 μάτων, καὶ ὡς ἐν ὄγκῳ σωματικῷ οικιαγραφείτα
 καλῶς· ἄκρως μὲν γὰρ καὶ ὑπερκειμένους, ὡς ἐν γε
 εἰ τῷ μόσχῳ. Μέσως δὲ αὐτῶν, καὶ τοῦ τελείως ἔχοντος
 ὑποδεηκῶς ὡς ἐν μείνῳ τῷ κριῷ, ἐνοφίζοντι
 δὲ καὶ ἐπι μένῳ, τῷ ἄμνῳ. Κριοῦ γὰρ μαίων, ὁ ἄμ-
 νός, καθάπερ ἀμέλει καὶ μόσχου, κριοῦ. Τοιγάρτοι
 καὶ ἀναλόγως τοῖς ἑκάστου μεγέθει, τὸ εἰς συμ-
 δάλεως ἐπιφέρεται μέτρον, ζωῆς ἔχουσης τύπον
 τρία μὲν γὰρ τῷ μόσχῳ δέκατα, δύο δὲ τῷ κριῷ, καὶ
 ἐν τῷ ἄμνῳ. Πλὴν ἐν ἐλαίῳ τὰ πάντα δεδαῦσθαι δεῖν
 ἐφῆ· ἔψεται γὰρ πάντως τοῖς ἑκάστου μέτροις ἀνα-
 λόγως, [τά] παρὰ Θεοῦ. Καὶ εἴς ἐν εὐκλείᾳ καὶ μα-
 καριώτητι ζωῆς πολλῇ τις ἐστὶν διαφορά. Τοῖς μὲν
 γὰρ πρόποι ἂν εἰκότως, ἢ ἀνωτάτω, ἐτέροις δ' αὐτῶν
 ὡς ἐν μείνῳ μὲν, πλὴν ἐν τιμῇ τε καὶ δόξῃ, τίσι δὲ

καὶ τὴν εἰς μείω τε καὶ ὑποδεστέραν. Ἐν γὰρ τοῖς
 εὐεξίας ἀνεταπῶσε ποσότης. Ἡ γὰρ, οὐχὶ καὶ γῆν
 διαφοραῖς, τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ὁ λόγος;

PALL. Certe : alia namque fecit, inquit, centum,
 alia sexaginta, alia triginta.

CYR. Apte igitur diximus virtutis discrimina di-
 versamque vivendi rationem, magnitudinis sacrifici-
 orum, et mole corporea recte describi : illud
 enim vitæ genus summum atque prestantissimum
 per vitulum. Quod medio modo se habet, atque ille
 perfecto inferius est, per arietem, qui minor. Illud
 postremum per infimam et minorem adhuc agnum
 significatur. Est enim agnus ariete maior, ut procul
 dubio aries vitulo. Itaque pro cuiusque peccatis magni-
 tudine, similitæ, quæ vitæ dignam gerit, mensura con-
 fertur : tres namque vitulo decimæ dantur, duæ arieti,
 una agno. Oïeo tamen omnes respondendas esse dicit ;
 nam cuiusque mensuræ proportione proxima a Deo
 collata omnino respondebant, et vitæ illius gloriosius
 que beatæ multiplex erit differentia. Nonnullis enim
 jure congruit illa suprema, aliis inferior illa quidem,
 non tamen gloriæ et honoris expers; nonnullis denique

²⁰ Ephes. ii, 14, 15. ²¹ Isa. lmi, 12. ²² Matth. xviii, 25; Luc. viii, 12-15.

submissior adhuc et humilior : «Stella enim a stella differt in claritate²².» Quinetiam in ipsis quoque angelis sanctis multas esse ac varias gloriæ mensuras censeo ; sed quacunque mensura fuerit, tamen hilaritatem habet illa sanctorum vita, Deique donis eam lætari atque cumulâri necesse est. Velim namque advertas, oleum non modo in illas très decimas, sed etiam in illas duas, in illam denique unam infundi. **609** Juge autem sacrificium et holocausta agnum illum vocat, qui mane, et sub vesperam immolabatur in tabernaculo : ex quo rursus intelligere licet magnam esse in sancto tabernaculo suavitatem odoris, perpetuamque revera suaveolentiam Ecclesiarum, et qui intra illas sunt sanctorum : spirant enim illum Emmanuel, et Christi mysterium consummant, incruentumque Deo cultum exhibent. Id enim est, ut mihi videtur, quod mane et sub vesperam incenduntur agni ; nam et initio et ad finem et in medio sumitur. Igitur ab initio usque ad finem ille suavis odor in Christo tanquam in agno in Ecclesiis perseverat.

PALL. Recte dictum est.

CYR. Alterum præterea lex huic primo festum adnectit, atque ipsa propemodum tempora consecrit, dicens in Numeris : « Et die novorum eum obtuleritis sacrificium Domino novum hebdomadarum, vocatus sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis. Et offeretis holocausta in odorem suavitatis Domino, vitulos ex bobus duos, arietem unum, septem agnos anniculos immaculatos : sacrificium eorum, similia conspersa oleo, tres decimæ uni vitulo, et duæ decimæ arietem uni ; et septem illis septem agnis, et hircum ex capris unum pro peccato, ut propitiatur pro vobis, præter holocaustum perpetuum, et sacrificium eorum facietis mihi. Immaculati erunt vobis, et libamina eorum²³. » Mense enim primo juxta Hebræorum leges, agnus immolabatur, consequenti autem ac proximo nimirum colligere ex agris fruges mos est, præcoqua legumina, inquam, et fasciculum manipulorum, tritico jam demesso. Tempus ergo novorum est, quo ex agris colligenda sunt, quæ in illis sata fuerint. Vocata est autem hæc item festivitas ac legitime celebranda labore atque opere intermisso. Relaxati namque mos est in festis, et ab operosis negotiis abstinere. Ex hoc item loco licet intelligere sanctos, qui Deo festam agunt, minime decere peccatum committere ; quod et turpe est, et laboris plenum : sed potius, animum relaxando quodammodo, et explendo, virtutis studiis oblectari. Offeruntur autem in holocaustum et sacrificium vituli duo, aries unus, et agni septem, similia oleo perfusa, et **610** hircus e capris. Ac quorsum spectet legis ænigma, quia modo diximus, non videtur esse repetendum. Illud tamen opportune dicemus, Salvatoris nostri resurrectionis mysterium novorum tempore designari : reffloruit enim in Christo primum hominis

Α και ὑποβεδηκότως και ὑφειμένως τε ἔτι. « Ἄστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ » και παρ' αὐτοῖς ἔφημι τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις, ἐν διαφοραῖς εἶναι πολλαῖς τῆς εὐκλείας τὸ μέτρον, πλην ἐν ὅσπερ ἂν εἴη μέτροις, ἢ τῶν ἁγίων ζωῆ, τὸ ἰαρόν ἔχει· και τὸ εὐθυμεῖσθαι δεῖν, και καταπαίνεσθαι τοῖς περι Θεοῦ. Ἄθρει γὰρ ὅπως τὸ ἔλαιον οὐχὶ μόνοις ταῖς τρισὶν ἐπεχεῖτο δεκάτοις, ἀλλὰ και δυοῖ, και ἐν. Ἐνδελειχισμοῦ δὲ θυσίαν και ὀλοκαυτώματα, καλεῖ τὸν ἀμνὸν τὸν σφαγιαζόμενον ἐν τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ τῇ πρώτῃ, και ἀγγυὸν πρὸς ἑσπέραν. Δι' οὗ δὴ πάλιν ἐξέσται μαθεῖν, ὅτι πολὺ τὸ εὐῶδες τῆς ἀγίας σκηνῆς, και ἀκατάληκτος ἀληθῶς, ἢ τῶν Ἐκκλησιῶν εὐσμία, και τῶν ἐν αὐταῖς ἁγίων. Εὐωδιάζουσι γὰρ τὸν Ἐρμανουήλ, και τὸ ἐπὶ Χριστῷ τελούσι μυστήριον τῆ ἀναιμακτον λατρίαν προσκομιζοντες τῷ Θεῷ. Τοῦτο γὰρ, οἶμαι, ἐστὶ τὸ πρῶτῃ τε και πρὸς ἑσπέραν ὀλοκαυτεῖσθαι τοὺς ἀμνούς. Ἀρχῇ γὰρ και τέλει, και διὰ μέσου λαμβάνεται. Οὐκοῦν ἀπαρχῆς μέχρι τέλους τὸ εὐῶδες ἐν Ἐκκλησίαις, ὡς ἐν ἀμνῷ τῷ Χριστῷ.

ΠΑΛΛ. Εὐ ἔφης.

ΚΥΡ. Ἐτέραν δὲ αὐ νόμος ἐπισυνάπτει τῇ πρώτῃ τὴν ἑορτὴν, μονούουχι δὲ και αὐτοὺς ἡμῖν τοὺς καιροὺς συνέλπει λέγων ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς : « Και τῇ ἡμέρᾳ τῶν νέων, ὅταν προσφέρητε θυσίαν νέαν Κυρίου τῶν ἑβδομάδων, ἐπικλητός ἀγία ἔσται ὑμῖν, πᾶν ἔργον λατρευτῶν οἱ ποιήσετε. Και προσάξετε ὀλοκαυτώματα εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίου, μόσχους ἐκ βοῶν δύο, κριὸν ἕνα, ἀμνούς ἐνιαυσίους ἐπτά ἀμνούς. Ἡ θυσία αὐτῶν σέμιθαλις ἀναπεποιημένη ἐν ἔλαιῳ, τρία δέκατα τῷ μόσχῳ τῷ ἐνὶ, και δύο δέκατα τῷ κριῷ τῷ ἐνὶ, δέκατον δέκατον τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ. τοῖς ἐπτά ἀμνοῖς, και χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἕνα περὶ ἀμαρτίας, ἐξιλάσασθαι περὶ ὑμῶν, πλην τοῦ ὀλοκαυτώματος τοῦ διαπαντός. Και τὴν θυσίαν αὐτῶν ποιήσετε μοι, ἀμωμοὶ ἔσονται ὑμῖν, και τὰς σπονδὰς αὐτῶν. » Ἐν μηνὶ μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ, κατὰ τοὺς Ἑβραίων νόμους, ὁ ἀμνὸς ἐσφάζετο. Τῷ δὲ ἀγγυῷ τάχα που και γείτονι, συναγαγείην ἔθος τὰ ἐξ ἀγρών, ὀσπρίων δὴ λέγω τὰ πρώτιστα, και δέσμην ἀμάλλης, ἀμυθέντος ἡδη και σίτου. Καιρὸς οὖν ἄρα τῶν νέων, καθ' ὃν ἐξ ἀγρῶν συναγαγείσθαι χρῆ, τὰ ἐν αὐτοῖς ἑσπαρμένα. Κλητὴ δὲ πάλιν ἢ τοιαῦδε, φησὶν, ἑορτὴ, και παραινέσθω συννόμως, κόνου και ἰδρωτός ἐξυσημένον. Ἀνεῖσθαι γὰρ ἔθος ἐν ἑορταῖς και ἀποφορῆν ὅτι μάλιστα τῶν ἐργωδεστέρων. Ἀναμάθει δ' ἂν τις κάκ τοῦδε δὴ πάλιν, ὅτι τοὺς ἀγίαν τῷ Θεῷ τελούστας τὴν ἑορτὴν, πρέπει ἂν ἡκιστά γε, τὴν ἀκλεῖα και παμμόχθηρον πληροῦν ἀμαρτίαν. Ἀνέντας δὲ ὥστερ και πληροῦντας τὸν νοῦν, τοῖς εἰς ἀρετὴν ἐντρύξῃ σπουδάσασσι. Προσφέρονται δὲ και εἰς ὀλοκαύτωμα και θυσίαν, μόσχοι μὲν δύο, κριὸς δὲ εἷς και ἐπτά ἀμνοὶ, σέμιθαλις ἑλαιοδραχῆς, και χίμαρος ἐξ αἰγῶν. Και ὅποι ποτὲ βλέπει τοῦ νόμου τὸ αἰνigma, θαυμάσιος ἀρετίως, οὐ ταυτολογησομεν. Πλην, ἐκείνο ἐρωμεν ἀναγκαίως, ὅτι τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστά-

²² I Cor. xv, 41. ²³ Num. xxviii, 26-31.

σεως ἀνατυποὶ τὸ μυστήριον, ὁ τῶν νέων καιρὸς· ἀνέθαλε γὰρ ἡ ἀνθρώπου φύσις ἐν πρώτῳ Χριστῷ, ἀποτριβαμένη τὴν φθορὰν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας παλαιῶσιν ἀποβαλοῦσα λοιπὸν. Τοιγάρτοι καὶ ἐπὶ τῆς βίαν ἀπεσεμνύετο λέγουσα· Ἐγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ· ἐνέδουσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης. Ἐν ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ μὴν καὶ εὐφροσύνης ἀμφιον, τὴν ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐν Χριστῷ που πάντως ἀνώμασεν ἀφθαρσίαν, σαφέστερον δὲ καὶ τὸν ἐπὶ τῆδε τῆ πανηγύρει νόμον, καὶ διὰ πλείστον ὄσων ἐμφανὲς τὸ ἀνιγμα καθίστη λέγων ἐν τῷ Λευϊτικῷ· Ἐἶπον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς· Ὅταν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ θερίζετε τὸν θερισμὸν αὐτῆς, καὶ ὀσετε τὸ δράγμα ἀπαρχῆν τοῦ θερισμοῦ ὑμῶν πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἀνοίσει τὸ δράγμα ἔναντι Κυρίου δεκτὸν ὑμῖν, τῆ ἐπαύριον τῆς πρώτης ἀνοίσει αὐτὸ ὁ ἱερεὺς. Καὶ ποιήσετε ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐν ἣ ἂν φέρητε τὸ δράγμα, πρόβατον ἄμωμον ἐνιαύσιον εἰς ὄλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν θυσίαν αὐτοῦ δύο δέκατα σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ, θυσία τῷ Κυρίῳ, ὄσμην εὐωδίας Κυρίῳ, καὶ σπονδὴν αὐτοῦ τὸ τέταρτον τοῦ ἴν οἴνου, καὶ ἄρτον, καὶ πεφυργμένα χίθρα νέα οὐ φάγεσθε ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ταύτην, ἕως ἂν προσενέγκητε ὑμεῖς τὰ δῶρα τῷ Θεῷ ὑμῶν. Νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐν πάσῃ κατοικίᾳ ὑμῶν. Καὶ ἀριθμήσετε ὑμῖν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν Σαββάτων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἧς ἂν προσενέγκητε τὸ δράγμα τοῦ ἐπιθέματος, ἕκτα ἑβδομάδα; ὀλοκλήρους, ἕως τῆς ἐπαύριον τῆς ἐσχάτης ἑβδομάδος ἀριθμήσετε πενήκοντα ἡμέρας. Ἐορτὴ μὲν γὰρ σωτήριος ἀληθῶς, ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θάνατος τοῦ Ἐμμανουὴλ. Ἐκτέτιτε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφλήματα, καὶ ἔστιν ἀληθὲς, ὅτι αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀφρεῖ καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνάται, καὶ τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάθμεν. Προσήλωσε γὰρ τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ τεθριάμβευεν ἐν αὐτῷ τοὺς πάλαι κρατοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, ἀρχὰς δὴ λέγω καὶ ἐξουσίας, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας· καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων, τὸν Σατανᾶν. Ἐορτὴ δὲ γέλιων εὐθύς, τῆς πρώτης οὐ μείων, ἡ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις, κταστικῶσα τὴν φθορὰν, ἀποκαίρουσα τὴν ἀμαρτίαν, καὶ εἰς νέαν ἡμᾶς μεθιστάσα ζωὴν, τὴν ὡς ἐν ἀγιασμῷ τε καὶ ἀφθαρσίᾳ, κατηγορημένου θανάτου. Ἀπεδυσάμεθα γὰρ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ μετημφίεσμεθα τὸν νέον, τουτέστι, Χριστὸν, ἦτοι τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν καὶ ζωὴν. Ἄθρει δὴ οὖν, ἄθρει τὴν τῆς ἀνανεουμένης ἀνθρωπότητος ἀπαρχὴν, τουτέστι Χριστὸν, ὡς ἐν τύπῳ δράγματος, καὶ ὡς πρωτόλειον ἐξ ἀγροῦ, καὶ ὡς ἐκ καρπῶν ἀπαρχῆν προσκομιζόμενον χύων δίκην ἀνεθάλμεν ἐν κόσμῳ;

ΠΑΛΑ. Ναί· τοιγάρτοι περὶ ἡμῶν καὶ αὐτὸς ἔφασκεν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς, Ἐοὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἴδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς

A natura, excussa jam corruptione. et vetustate, quæ ex peccato veniebat, abjecta. Itaque in ea re valde gloriabatur dicens : « Exsultet anima mea in Domino, induit enim me vestimento salutis, et tunica lætitiæ ⁵⁵. » Vestimentum quippe salutis, et tunicam lætitiæ incorruptionem illam supernam et e celo, et quæ prorsus in Christo, est appellavit. Clariorem vero hanc de hac celebritate legem fecit, et quamplurimis verbis ænigma declaravit, dicens in Levitico : « Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Cum ingressi fueritis terram quam ego do vobis, et metetis messem ejus, et feretis manipulum primitias messis vestræ ad sacerdotem : et offeret manipulum coram Domino, acceptum vobis ; perendino offeret eum sacerdos. Et facietis in die, in quo obtuleritis manipulum, ovem immaculatam anniculam in holocaustum Domino, et sacrificium ejus duas decimas similæ conspersæ oleo, sacrificium Domino, odorem suavitatis Domino, et libamen ejus quartam partem hin vini, et panem. Et tostas fruges novas non comedis usque ad diem hanc, quousque obtuleritis vos dona Deo vestro. Legitimum sempiternum in progenies vestras in omni habitatione vestra. Et numerabitis vobis a postero die Sabbatorum, a die, quo obtuleritis manipulum impositionis, septem hebdomadas plenas numerabis, usque ad alterum diem ultimæ hebdomadæ numerabitis quinquaginta dies ⁵⁶. » Festum est enim plane salutare illa mors Emmanuel pro nobis tolerata : debita namque pro nobis persolvit ; verumque illud est, ipsum peccata nostra portare, et pro nobis dolere, et livore ejus nos sanatos esse ⁵⁷. Affixit enim suæ cruci, quod adversum nos erat chirographum ⁵⁸, et triumphavit in ipso de iis, qui olim in terra imperium tenuerant, de principatibus et potestatibus, inquam, et de spiritualibus nequitia, et præ cæteris de Satana. Festum **611** porro continuo proximum priore non inferius, illa est e mortuis resurrectio, quo dejicit interitum, præciditque peccatum, et destructa morte, ad vitam nos in sanctificatione et incorruptione ducendam transfert. Exuimus namque veterem hominem, et induimus novum, id est Christum, illam nempe in Christo conversationem, ac vitam. Vide igitur, obsecro, illas humanæ naturæ renovatæ primitias, id est Christum, tanquam in figura fasciculi, et tanquam primas ex agro fruges, et tanquam fructus primitivos oblationem Deo ac Patri sacram offerri. Quid enim? nonne spicarum instar refluimus in hoc mundo?

ἱερὸν ἀνάθημα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Ἡ οὐκ ἀστα-

PALL. Certe ; ideoque de nobis ipse ille Christus sanctis suis discipulis dicebat : « Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, et messis venit? Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem : et qui

⁵⁵ Isa. lxi, 10. ⁵⁶ Levit. xliii, 9-16. ⁵⁷ Isa. liii, 5 seqq. ⁵⁸ Col. ii, 14.

melit, mercedem accipit, et qui colligit ⁶⁰; » spicis A enim, ac tritico nos comparat.

CYR. Ergo velut primitiæ quædam spicaram, ac tanquam novæ fruges in manipuli specie Christus intelligitur, ille primogenitus ex mortuis, illa nobis ad resurrectionem via, ille qui omnia ad novitatem commutat et transfert, et vetustatem pellit : « Vetera enim transierunt, » inquit ; « ecce facta sunt omnia nova : et si quis in Christo nova creatura, » ut Scripturæ dicunt ⁶¹. Offerebatur autem manipulus ille coram Domino, excitatus enim e mortuis ille Emmanuel, ille novus humanæ naturæ, et tanquam in incorruptione fructus, ascendit in cælum, ut appareat nunc pro nobis Dei Patrisque vultui ⁶², non ut seipsum in illius conspectum afferat (nam perpetuo simul cum illo est, neque unquam a Patre abesse potest, utpote cum Deus sit), sed ut nos potius in seipso ad illius conspectum perducat, qui propter illam in Adam transgressionem ac peccatum, quod in nobis dominabatur, longe ab ejs facie, et in ira versabamur. In Christo itaque id assequimur, ut in faciem conspectumque Dei veniamus : jam quippe tandem sua nos inspectione tanquam sanctificatos dignatur. Vide autem ut lex tempus quoque resurrectioni congruens, id est, diem tertium præfiguravit. Perendino namque post primor. inquit, offeret manipulum sacerdos coram Domino : **612** tertius autem dies a primo non posterus est, sed perendinus : tertio autem revixit C

PALL. Verum est.

CYR. Simul autem cum manipulo etiam ovis offertur immaculata, duarumque decimarum similæ illi adjiciuntur, permisto item oleo : nam idem tanquam manipulus quidam et primitiæ fructuum quodammodo figuratus, ac tanquam de grege primitiæ accipitur : de grege autem vivente, velut in pinguedine gratiæ et hilaritate spiritus. Hac de causa simul cum ove simillam quoque et oleum ac vinum offerendum esse dixit : ac similia quidem vitæ signum est, ut sæpe jam diximus ; pinguedinis, oleum, lætitiæ vero vinum. Offeritur etiam rursus tanquam in pane et novis frugibus tostis, quæ chidra apud Græcos vocantur ; chidra autem D legumina vocat, ut spinor, quod, dum teruntur, circa molas fundantur, quibus conteruntur. Per hoc quoque Christus significatur ut nova conspersio, ad cujus similitudinem nos quoque formati sumus, jussumque nobis est, ut festos dies agamus, expurgato veteri fermento, ut nos quoque nova simus conspersio, ad illius exemplum, qui omnem viam novæ conversationis innovavit, id est Christi ⁶³.

PALL. Recte ais.

CYR. Ad hæc præcipit a novis fructibus abstinere, neque ex illis aliquid in escam assumere, sed manipuli dedicationem expectare. Nova, inquit,

θερισμὸν ἤδη, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ ὁ συνάγων. » Ἀστάχουσι γὰρ καὶ πυροῖς παρεικάσει τὰ καθ' ἡμᾶς.

KYP. Οὐκοῦν, ἀσταχῶν οἷα τις ἀπαρχὴ καὶ νέος ὡσπερ καρπὸς ἐν εἰδει δράγματος νοεῖται Χριστὸς, ὁ πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν, ἡ τῆς ἀναστάσεως ἡμῖν ὁδὸς, ὁ πάντα πρὸς καινότητα μεταστοιχειῶν, καὶ παλαιότητα ἀπαλλάττων. « Τὰ γὰρ ἀρχαῖα παρῆλθε, » φησὶν, « ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινὰ, καὶ εἰ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις » κατὰ τὰς Γραφάς. Ἀνεκομίζετο δὲ τὸ δράγμα ἐναντι Κυρίου ἐγγηγεμένους γὰρ ἐκ νεκρῶν ὁ Ἐμμανουὴλ ὁ νέος τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὡς ἐν ἀφθαρσίᾳ καρπὸς, ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἐν ἐμφανισθῆ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ οὐχὶ δὴ πάντως ἑαυτὸν εἰς ὄψιν ἄγων αὐτοῦ· σύνεστι γὰρ ἀτίμως, καὶ οὐκ ἂν ἀπολιμπάνοιτο τοῦ Πατρὸς, ὡς Θεὸς, ὡς ἐν ἑαυτῷ δὲ μάλλον, εἰς ὄψιν ἄγων ἡμᾶς τοὺς ἔξω προσώπου, καὶ ἐν ὀργῇ διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παραβάσιν, καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν. Οὐκοῦν ἐν Χριστῷ κερδαίνομεν τὸ καὶ ἐν προσώπῳ τυχόν γενέσθαι Θεοῦ. Ἀἴτιοι γὰρ ἡμᾶς ἐποπτείας ἤδη λοιπὸν, ὡς ἡγιασμένους. Ὅρα δὲ ὅπως ἡμῖν ὁ νόμος, καὶ τὸν τῇ ἀναστάσει πρέποντα προανετύπου καιρὸν, τούτεστι, τὴν τρίτην ἡμέραν. Τῇ γὰρ ἑπαύριον τῆς πρώτης, φησὶν, ἀνοίσει τὸ δράγμα ὁ ἱερεὺς, ἐναντι Κυρίου. Τρίτη δὲ πάντως ἡ ἀπὸ τῆς πρώτης, οὐκ αὐριον, ἀλλ' ἑπαύριον· ἀνεβίω δὲ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν τρίτην.

ΠΑΛΛ. Ἀληθές.

KYP. Συνανακομίζεται δὲ τῷ δράγματι, καὶ κρέβατον ἄμωμον, δύο δεκάτων αὐτῷ σπειδάλιας ἐπινηνεγμένων ἀναμειχθέντων πάλιν. Ὁ γὰρ ὡς ἐν δράγματι τε καὶ ἀπαρχῇ καρπῶν σπεινὸς ζωγραφούμενος, καὶ ὡς ἐξ ἀγέλης ἀπαρχὴ λαμβάνεται, ἀγέλης δὲ ζώσης ὡς ἐν πίστητι χάριτος, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ πνεύματος. Ταύτη τοι συναναφέρεσθαι δεῖν τῷ κρέβατῳ φησὶ τὴν σπειδάλιν, εἰλαῖον τε καὶ εἶνον· καὶ σπειδάλιας μὲν σημεῖον ἂν γένοιτο ζωῆς, καθὰ κλειστότικῆς εἰρήκαμεν· πίστητος δὲ τὸ εἰλαῖον, εὐφροσίας δὲ, εἶνος. Προσάγεται δὲ καὶ ὡς ἐν ἔρπῳ πάλιν, καὶ ἐν χιθροῖς πεφρυγμένοις· χιθρα δὲ τὰ ὄσπρια, φησὶ, διὰ τὸ, οἶμαι, τριδόμενα τοῖς ἀλοοῦσιν αὐτὰ περιχεῖσθαι μύλοις. Νοσῶτο ὅ ἂν ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτου Χριστὸς, νέον φύραμα, πρὸς ὃν ἡμεῖς μεμορφώμεθα, προστετάγμεθα τε τελειν ἔσοτας, ἐκκεθάραντες τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα καὶ ἡμεῖς νέον φύραμα χρηματίζωμεν, καθ' ὁμοιότητα τοῦ πᾶσαν ἡμῖν τὴν εἰς καινότητα πολιτείας ἐγκαινίσαντος ὁδὸν, τούτεστι, Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

KYP. Προσεπιτάττει δὲ δεῖν καρπῶν ἀπέχεσθαι νέων, καὶ ἐδωδόμενον ἀπ' αὐτῶν κοιεῖσθαι μηδὲν, τὴν τοῦ δράγματος ἀνάθειον περιμένοντας. Νέα γὰρ ὡς

⁶⁰ Joan. iv, 35, 36. ⁶¹ II Cor. v, 17. ⁶² Hebr. ix, 24. ⁶³ I Cor. v, 7, 8.

φάγεσθε, φησίν, ἕως εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ταύτην, ἕως ἂν προσανέγκητε ὑμεῖς τὰ δῶρα τῷ Θεῷ ὑμῶν. Καίρως γὰρ ὁ πρόβλεψον τοῦ χρῆναι μεταλαχεῖν τῆς νέας τε καὶ ἀκηράτου ζωῆς, μόνος ἂν γένοιτο, καὶ σφόδρα εἰκότως, καθ' ὃν ἐπέλαμψεν ὁ Ἐμμανουήλ. Ἰκανὸς δὲ πρὸ αὐτοῦ παντελῶς οὐδεὶς, εἰς νέαν ἡμᾶς ἀναστυχεῖσθαι ζωὴν, ἀπαρχὴ δὲ ὡσπερ καὶ πρῶτος αὐτὸς τῶν εἰς ἀφθαρσίαν ἐκτισμένων, καθὼς πέφηνεν ἄνθρωπος, καὶ ἐν σαρκὶ μεθ' ἡμῶν, διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμολώσιν. Εἰσκακόμικε δὲ παραχρῆμα τῆς ἀγίας ἡμῖν Πεντηκοστῆς προανατύπωσιν ἐναργῆ, ἐπὶ τὰ χρῆναι λέγων ἐπαριθμεῖν ἑβδομάδας, τῇ τοῦ δρόγματος εἰσχομιδῆ. Μετὰ γὰρ τοὺς τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Σωτῆρος ἡμέραν, ἐπὶ τὰ συνείροντες ἑβδομάδας, ἐορτάζομεν οἱ πεπιστευότες.

ΠΑΛΛ. Ὡς σαφῆς ὁ λόγος!

ΚΥΡ. Ὅτι δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀναστάσεως ὁ καιρὸς μεθίστησι τοὺς ἡγιασμένους, ἐν Πνεύματι, καὶ ἐν πίστει δεδικαιωμένους, εἰς τὸ δύνασθαι καρποφορεῖν τὴν νέαν τε καὶ ἀκίβδηλον ζωὴν, κατεδείκνυ σαφῶς οὕτω λέγων εὐθύς· « Καὶ προσοίσατε θυσίαν νέαν τῷ Κυρίῳ, ἀπὸ τῆς κατοικίας ὑμῶν προσοίσατε ἄρτους ἐπιθεμα, δύο ἄρτους, ἐκ δύο δεκάτων σεμιδάλευς ἔσται ὁ ἄρτος ὁ εἷς, ἐζυμωμένοι πεφθῆσονται πρωτογεννημάτων τῷ Κυρίῳ, καὶ προσάξετε μετὰ τῶν ἄρτων ἐπὶ δύο ἀμνοὺς ἀμώμους ἐνιαυσίους, καὶ μόσχον ἓνα ἐκ βουκολίων, καὶ κριοὺς δύο ἀμώμους, καὶ ἔσονται εἰς ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ, καὶ αἱ θυσίαι αὐτῶν καὶ αἱ σπονδαὶ αὐτῶν, θυσία ὁσμῆ εὐωδίας τῷ Κυρίῳ. Καὶ ποιήσους χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἓνα περὶ ἁμαρτίας, καὶ δύο ἀμνοὺς ἐνιαυσίους εἰς θυσίαν σωτηρίου μετὰ τῶν ἄρτων τοῦ πρωτογεννηματος. Καὶ ἐπιθήσει αὐτὰ ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν ἄρτων τοῦ πρωτογεννηματος ἐπιθεμα ἐναντίον Κυρίου μετὰ τῶν δύο ἀμνῶν, ἅγια ἔσονται τῷ Κυρίῳ, τῷ ἱερεὶ τῷ προσφέροντι αὐτὰ αὐτῷ ἔσται. Καὶ καλέσεις ταύτην τὴν ἡμέραν κλητήν, ἅγια ἔσται ὑμῖν, πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐν πάσῃ τῇ κατοικίᾳ ὑμῶν. » Ἀπαρχὴ μὲν γὰρ καὶ οἶοναι πρωτόλειον τῆς εἰς καινότητα μεταπλαττομένης κτίσεως ὁ Ἐμμανουήλ, νοεῖται δὲ πρῶτος ἐν ἡμῖν, ὡς ἄρτος καὶ νέον φύραμα, τρίτον δὲ ὡσπερ τὴν εἰς τὸ χρῆμα λοιπὸν ἐλόντες ἡμεῖς, καθ' ὁμοίωσιν τὴν πρὸς αὐτὸν, νέον ὡσπερ τι καὶ ἡμεῖς κεκλήμεθα φύραμα. Τύπος δ' ἂν εἴη καὶ τοῦδε σαφῆς, ὁ ἐκ νέων καρπῶν προσκομζόμενος ἄρτος, ἀλλ' οὐχ εἷς ὁ ἄρτος, δύο δὲ χρῆναι προσάγεσθαι λέγει· δύο γὰρ οἱ λαοὶ, κἂν εἰ πρὸς ἐνότητα φαίνοντο συνενηγαγμένοι διὰ μεσίου Χριστοῦ· πλὴν ἐζυμωμένοι πεφθῆσονται, φησί. Καὶ εἰ τὸ ἀνιγμα, φέρε λέγωμεν, τὸ τοῦ νόμου βάθος, ὡς ἐνι, καλῶς περιεθρήσαντες. Ἄρα γὰρ ζύμην ἐν τούτοις ἐνοεῖν ἀκόλουθον, τὴν ὡς ἐν φαυλότητι καὶ κατεψευσμένῃ; Ἐῖτα πῶς οὐ μωρία τοῦτο γέ; πῶς γὰρ ἂν εἴη κακίας ἀπαλλάξαιμεν, τοὺς εἰς καινότητα πωλεσίας εὐαγγελικῆς μετεσκευασμένους; ἢ πῶς ἂν

A non comedetis usque ad hanc ipsam diem, usquedum offeratis dona Deo vestro. Nam tempus aptum ac vitæ hujus novæ et incorruptæ consortium assequendum illud est solum, et merito quidem, quo ille Emmanuel effulsit, nec ante eum quisquam omnino ad nos in novam vitam reformandos virinum satis habuit; ipse autem primitiis quodammodo, ac primus eorum omnium fuit, qui sunt ad incorruptionem creati, quatenus homo apparuit, et in carne nobiscum propter similitudinem, qua nobis est junctus. Intulit vero nobis continuo evidentem sanctæ Pentecostes figuram, post oblationem manipuli septem enumerandas esse hebdomadas dicens. Nam post resurrectionis nostri Salvatoris diem, septem consequenter elapsis hebdomadibus, nos fideles festum diem agimus.

PALL. Perspicua satis sunt, quæ dicis.

CYR. Porro Salvatoris nostri resurrectionis tempus **613** illos qui Spiritu sanctificati sunt, ac fide justificati, eo perducere, ut jam novæ illius ac sinceræ vitæ fructum offerre possint, clare ostendit illico subjungens: « Et offeretis hostiam novam Domino, ab habitatione vestra offeretis panes impositionem, duos panes; ex duobus decimis similis erit panis unus, fermentati coquentur ex primis frugibus Domino; et offeretis cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, et vitulum unum ex armentis, et arietes duos immaculatos; et erunt in holocaustum Domino, et sacrificia eorum et libamina eorum, sacrificium odor suavitatis Domino. Et facient hircum unum ex capris pro peccato, et duos agnos anniculos in sacrificium salutaris cum panibus primarum frugum, impositio coram Domino. Et imponet ea sacerdos cum duobus agnis: sancta erunt Domino; sacerdoti, qui offert ea, ipsi erunt. Et vocabitis hunc diem vocatum; vocatus sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo; legitimum sempiternum in progenies vestras in omni habitatione vestra ⁶². » Ejus namque creaturæ, quæ ad novitatem reformatur, primitiæ, et velut præcipuæ quædam fruges est ille Emmanuel, isque inter nos velut primus panis est, ac nova conspersio; non deinde ex ejus similitudine viâ quadam ad eam rem assequendam arrepta, nova quodammodo ipsi quoque conspersio vocati sumus. Hujus rei figura est evidens ille panis ex novis frugibus oblatus; sed non unus ille est, nam duos offerendos esse dicit: duo namque sunt populi, etsi Christi mediatoris opera in unitatem conjuncti videantur: sed fermentati coquentur, inquit: quid autem id ænigma velit, age dicamus, legisque profunditatem, quoad fieri potest, circumspiciamus. Num ergo fermentum in his verbis intelligere convenit illud improbum atque vitiosum? Sed qui fieri potest ut non id stultissime dicatur? nam quomodo eos a vitii contagione immunes putabimus, qui ad evangelicæ conversationis novitatem translati sunt? aut quomodo id ad

⁶² Levit. xxiii, 16-21.

novitatem pertinere potest? quomodo etiam nova A conspersio dicentur aliqui, si in illis permanent fermenti reliquiae, neque ex omni parte sint impiae sordidaeque vitiositatis expertes? **614** Excogitandum est igitur alterum fermenti genus, ad propositae contemplationis rationem aptum, quod in se nihil habet vituperatione dignum, sed potius apud divinitus inspiratam Scripturam mirum in modum commendatur. Fermento igitur Salvator vim illam eruditionis evangelicæ præclaram atque utilem comparat, dicens: « Simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum ⁶⁶. » Nam irrepens in animum atque in cor illa eruditionis evangelicæ vivificatrix efficacia, et animam, et corpus, et spiritum quodammodo in suam qualitatem transfert. Tali igitur fermento non absurde suspicari possumus fermentatos esse populos, qui tanquam specie panum oblati sunt. Uterque autem ex duabus decimis; quæ figura duplicem nobis eruditionem per ænigma describit.

PALL. Id vero quale est tandem?

CYR. An vero non fateris, Palladi, duplici nos eruditione, legali, inquam, et evangelica, et sacros et Deo acceptos fore, et hoc modo ad novam illam egegiamque vitæ rationem pergere?

PALL. Ego vero fateor.

CYR. Hoc idem ipse quoque Salvator declaravit, cum dixit: « Propterea dixi vobis, quia omnis scriba doctus in regno caelorum similis est homini diviti, qui profert de thesauro suo nova et vetera ⁶⁷. » Nam qui animum habent eorum quæ per Moysen sancita sunt scientia præditum, et mandato illo veteri et tanquam in figuris dato refertum, deinde præter illud novæ atque evangelicæ cognitionis opibus ditati sunt, duplici, mea quidem sententia, eruditione sunt exornati.

PALL. Recte dicis.

CYR. Sed non in solis panibus illorum qui ad novitatem vitæ formati sunt, cætus designabatur; nam jubet præterea lex, septem agnos offerre, cum vitulo uno et arietibus duobus, adjecta sacrificiis procul dubio libatione, id est, infuso vino ex quarta parte hin, quod est sextariorum sex, si nostra lingua dicatur. Ergo illi septem agni figura erunt credentium gregis, qui ætate quidem in Christo est infantili (infantiæ namque nota est agnus), sed tamen robore ac fortitudine spirituali ad perfectionem et ad mensuram ætatis plenitudinis Christi progreditur ⁶⁸.

PALL. Quo tandem modo?

CYR. Cum agnos dixisset, **615** ac deinde in medio vitulum interposuisset, subjungit arietes. Atque agni quidem figura sunt gregis; roboris ac fortitudinis vitulus (est enim hoc animal robustum); ætatis porro perfectæ arietes. Fideles igitur, dum se adversus terrena omnia fortiter gerunt, ad per-

ταῦτο νοοῖτο καινότητος; πῶς δ' ἂν ἔτι καὶ νέον φέ-
ραμα λέγοιτό τινες, εἰ ζύμης ἐν αὐτοῖς ἑναπομέναι
λείψανον, εἴην τε τῆς ἀνοσίου καὶ βδελυρᾶς φαιλό-
τητος οὐκ εἰσάπαν ἡμοιρηχότες; Ἐπινοητέον δὲ εἶν
κατὰ γε τὸν πρόποντα τοὺς θεωρήμασι λόγον, ζύμης
εἶδος ἑτέρας, τὸ καταπέγγεσθαι δεῖν οὐκ ἐχέουσης ἐφ'
ἑαυτῇ, μάλλον δὲ καὶ τεθραυμασμένης παρὰ γε τῆ
θεοπνεύστῃ Γραφῇ. Ζύμη δὲ οὖν ὁ Σωτὴρ τῆς θείας
τε καὶ εὐαγγελικῆς παιδείσεως τὴν εὐκλεῖα τε καὶ
ὄνησιφόρον δύναμιν παρεικάζει, λέγων· « Ὅμοια
ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα
γυνή, ἐκρύψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐξο-
μῶθη τὸ ἄλυσον. » Εἰσθύνουσα γὰρ εἰς νοῦν καὶ καρ-
δίαν τῆς εὐαγγελικῆς παιδείσεως ἡ ζωοποιὸς ἐνέ-
ργεια, ψυχὴν τε καὶ σωμα καὶ πνεῦμα πρὸς ἑἰαν
ὡς περ ποιότητα μεταστοιχείοι. Οὐκοῦν τῇ τοιαύτῃ
ζύμῃ πρόποι ἂν ὑπονοεῖν ἐξυμῶσθαι τοὺς λαοὺς, ὡς
ἐν εἶδει τῶν ἄρτων προσκεκομισμένους, καὶ ἐκ δύο
δεκάτων ἕκαστος· τὸ οἰονεῖ διττὸν τῆς παιδείσεως,
καταγράφοντος ἡμῖν αἰνιγματωδῶς τοῦ τύπου.

ΠΑΛΛ. Οἶον δὲ τί φῆς;

ΚΥΡ. Οὐ γὰρ, ὦ Παλλάδιε, φαίης ἂν, ὅτι διὰ
διττῆς παιδείσεως, νομικῆς τε καὶ εὐαγγελικῆς,
ἱεροὶ τε ἐσόμεθα, καὶ εὐπαράδεκτοι τῷ Θεῷ, ἵμεν τε
οὕτως εἰς νέαν καὶ ἀπόλεκτον ζωὴν;

ΠΑΛΛ. Φημί.

ΚΥΡ. Τοῦτό τοι καὶ αὐτὸς ἡμῖν ὁ Σωτὴρ διεσάπει,
λέγων· « Διὰ τοῦτο εἶπον ὑμῖν, ὅτι πᾶς γραμματεὺς
μαθητευθεὶς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁμοίως
ἐστὶν ἀνθρώπῳ πλουσίῳ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θη-
σαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά. » Οἱ γὰρ τὸν νοῦν
ἔχοντες ἐπιστήμονα τῶν διὰ Μωσέως θεθεσπισμένων,
καὶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης καὶ ὡς ἐν τύποις ἐνολίης
ἐκμεμεστωμένον, εἶτα πρὸς ἐκείνη τὴν νέαν καὶ
εὐαγγελικὴν καταπλουτήσαντες γινώσκον, διττὴν, οἰμαί
που, λοιπὸν αὐχοῦσι καὶ τὴν καίδουσιν.

ΠΑΛΛ. Ὁρθῶς ἔφης.

ΚΥΡ. Ἄλλ' οὐκ ἐν μόνοις ἄρτοις ἡμῖν ἡ τῶν εἰς
καινότητα ζωῆς ἐσκευασμένων πληθὺς καταγράφεται,
προσεπιτάττει δὲ δεῖν ὁ νόμος ἐπιτὰ προσάγειν ἀμ-
νοὺς σὺν μόσχῳ τῷ ἑνὶ, καὶ κριοῖς δυσὶν· ἐπομένης
δὲ δηλονότι σπονδῆς τοῖς θύμασι, τουτέστιν, οἴνου
καταχεομένου, καὶ ὡς ἐν τετάρτῳ τοῦ ἱν. ὅπερ ἐστὶ
ἕστῶν ἐξ, γλώσση τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκφωνούμενον.
Οὐκοῦν τύπος ἂν εἴην οἱ ἐπιτὰ πάλιν ἀμνοὶ, τῆς τῶν
πιστευόντων ἀγέλης, νηπιαζούσης μὲν ἐν Χριστῷ.
Νηπιότητος γὰρ σύμβολον, ὁ ἀμνός· πλὴν ὡς ἐν ἰε-
χὺϊ καὶ ἀνδρὶα πνευματικῇ, προΐουσης εἰς τελειότητα
καὶ εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Πῶς ἔφης;

ΚΥΡ. Τοὺς ἀμνοὺς ὀνομάσας, εἶτα διὰ μέσου πα-
ρενθεῖς τὸν μόσχον, ἐπιφέρει τοὺς κριοὺς. Τύπος δ'
ἂν εἴην οἱ μὲν ἀμνοὶ, τῆς ἀγέλης· ἰσχυρός δὲ καὶ ἀν-
δρείας, ὁ μόσχος· τὸ γάρτοι ζῶον εὐσθενές. ἡλι-
κίας δὲ λοιπὸν τῆς ἐνταλοῦς, οἱ κριοί. Οὐκοῦν οἱ
πιστευόντες διὰ τοῦ κατανδρίζεσθαι φιλεῖν τῶν γε-

⁶⁶ Matth. xiii, 33, ⁶⁷ ibid. 52. ⁶⁸ Ephes. iv, 13.

δεστέρων, ἀναθρώσκουσιν εἰς τελειότητα, τὴν ὡς ἐν Χριστῷ νοουμένην. Τέλειοι γὰρ εἰς ἡλικίαν οἱ κριοί, τῆς νοητῆς τελειότητος τὸ μέτρον, ὡς ἐν γε σφίσι αὐτοῖς εὖ μάλα κατασημαίνοντες. Δύο δὲ οἱ κριοί, διττὴ γὰρ πῶς ἐν ἡμῖν ἢ ἐν Χριστῷ τελειότης, ἢ ὡς ἐν ἔργῳ τε καὶ γνώσει νοουμένη. «Ὁς γὰρ ἂν ποιῆσῃ καὶ διδάξῃ,» φησὶν, «οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ὁίνος δὲ τοῖς ἱερατοῖς ἐπιχεῖται πάλιν· ἔψεται γὰρ πάντως τοῖς εἰς τελειότητα τὴν ἐν Χριστῷ νοουμένην διάττειν ἐσπουδακόσι, τὸ κατευφραίνεσθαι δεῖν. «Ὅθος γάρ,» φησὶν, «εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.» Καὶ χιμάρος μὲν ὑπὲρ ἀμαρτίας ἐσφάζετο· προσεπάγονται δὲ καὶ ἄμνοι δύο ἀμὰ τῶν ἄρτων, εἰς θυσίαν σωτηρίου. Καὶ τί τὸ χρῆμα πάλιν; Ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ὁ Ἐμμανουήλ, ὡς ἐν τῷ χιμάρῳ γραφόμενος, ἱεράν δὲ ἡμῶν καὶ εὐπρόσδεκτον ἀποτελῶν τὴν τε εἰς καινότητα ζωὴν καὶ τὴν εἰς νέον φύραμα μεταβολὴν, καὶ τὴν μέχρι ψυχῆς καὶ σώματος ἀνάθεσίν τε καὶ καθιέρωσιν, ἣν ὑπομένειν εἰθίσμεθα, μονοουχί καὶ συναποθνήσκοντες τῷ δι' ἡμᾶς ἐν νεκροῖς, ἕνα συζήσωμεν αὐτῷ. Τοιοῦτον τι καὶ ὁ Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφὸς ἐπιστέλλει λέγων· «Ἦ ἀγνοεῖτε, ὅτι ὅσοι ἐδαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδαπτίσθημεν; Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ· ἕνα ὡσπερ ἡγέρθη Χριστὸς διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν.» Οὐκοῦν ἐσφάγη μὲν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν αὐτὸς; συνεθάμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτῷ, θάνατον ὑπομένοντες, οὐ σωματικόν, ἀλλὰ νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κόσμῳ μὲν ζῶντες οὐκ ἐτι, Χριστῷ δὲ μάλλον, καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρὶ. Ὅρα τοίνυν σφάζομεν τῷ χιμάρῳ συναποθνήσκοντας τοὺς ἄμνους, καὶ συνθυμωμένους τοὺς ἄρτους· δεκτὴ γὰρ ἡμῶν ἢ καθιέρωσις, καὶ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας ἢ νέα τε καὶ εὐαγγελικὴ ζωὴ, συμπλαττομένη τρόπον τινὰ τοῖς παθήμασι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν αὐτοῦ μέμῃσιν ὑποτρέχουσα. «Εἰ γὰρ συμπάσχομεν, καὶ συμβασίλευσομεν· εἰ συναποθνήσκομεν, καὶ συζησόμεθα· καὶ εἰ κοινωνοὶ παθῶν ἐσμεν, μεριστὰ καὶ τῆς ὑκλείας ἐσόμεθα καὶ αὐτοί.» Σωτηρίου δὲ θυσία διακεκλήσθω, φησὶν, ἢ τοιάδε καλῶς. Σώζει γὰρ τοὺς ὑπὲρ ὧν τὴν σφαγὴν ὑπέμεινε ὁ Χριστὸς, εἴτερ ἐξίστησιν ἀμαρτίας, καὶ θανάτου, καὶ φθορᾶς ἀμείνους ἀποτελεῖ τοὺς συνεθαμμένους αὐτῷ καὶ συναποθνήσκοντας, κατὰ γε τὸν ἤδη προειρημένον τρόπον.

ΠΑΛΛ. Ὅς βαθὺς ὁ λόγος, καὶ ἀμυδρὸν τοῦ νόμου τὸ χρῆμα!

ΚΥΡ. Αἰνίγμα γάρ, ὦ Παλλάδιε, καὶ οἶονεῖ λεπτῶν τε καὶ διεσμειλεμένων ἑνοιῶν, ἀσυμφανὲς ἀποσκίασμα.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφη.

ΚΥΡ. Τρεῖς μὲν οὖν καιροὺς ὁ νόμος ἔφη, καθ' οὓς ἂν ἡμᾶς ἑορτάζειν πρέπει. Τρεῖς γάρ, φησὶ,

fectionem ascendunt; quæ in Christo intelligitur: perfecta enim ætate sunt arietes, spiritualisque perfectionis mensuram optime præ se ferunt. Sunt autem arietes duo; duplex enim est in nobis Christiana perfectio, tum quæ in opere, tum quæ in verbo spectatur: «Quicumque enim fecerit et docuerit,» inquit, «hic magnus vocabitur in regno cælorum». Vinum vero victimis rursus infunditur; omnino enim sequi necesse est; ut, qui ad perfectionem quæ in Christo intelligitur, ascendere student, ii hilaritate et lætitia perfundantur: «Vinum enim,» inquit, «lætificat cor hominis». Deinde hircus immolatur pro peccato: adducuntur insuper duo agni cum panibus ad sacrificium salutaris. Quid vero id indicat? Nempe mortuus est Emmanuel pro peccatis nostris, qui in hirco designatur, sacramque et acceptam reddit nostram in novitate vitam, eamque mutationem qua nova conspersio factus sumus, et illam usque ad animam et corpus dedicationem atque consecrationem, quam sustinere consuevimus, cum propemodum simul cum eo morimur, qui propter nos inter mortuos fuit, ut simul etiam cum illo vivamus. Ejusmodi quiddam etiam Paulus sapientissimus in epistola sua scribit, dicens: «An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christum Jesum, in mortem ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum ipso per baptismum in mortem ipsius; ut, quemadmodum surrexit Christus per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus». Ergo occisus ipse quidem est pro peccatis nostris, sed nos etiam cum ipso consepulti sumus, non corporis mortem obeundo, sed mortificando membra quæ sunt super terram, ac mundo non jam adhuc vivendo, sed Christo potius, et per Christum Patri. Considera igitur, dum hircus immolatur, simul etiam agnos mori, et panes adoleri: accepta est enim nostra consecratio, et in odorem suavitatis assumitur nova illa et evangelica vivendi ratio; Christi passionibus quodammodo conformata, et ad illius imitationem accedens: «Si enim compatimur, 616 et conregnabimus; si comorimur, etiam simul vivemus; si socii passionum sumus, gloriæ item participes erimus et ipsi». Ejusmodi autem sacrificium salutaris appelletur, inquit, et recte; salutem quippe tribuit iis Christus pro quibus mortem sustinuit; nam qui illo, quo jam diximus modo, consepulti cum ipso sunt, et comortui, eos a peccato liberat, et mortis atque interitus victores efficit.

PALL. Quam recondita sunt Scripturæ verba, et obscura legis sententia!

CYR. Ænigma nempe est, Palladi, ac veluti obscura subtilium tenuissimarumque sententiarum adumbratio.

PALL. Recte ais.

CYR. Igitur tempora lex commemorat, quibus nos festum agere convenit, Tribus, inquit, tem-

⁶⁷ Matth. v 49. ⁶⁸ Psal. ciii, 15, ⁶⁹ Rom. vi, 4. ⁷⁰ Rom. viii, 16, 17.

poribus per annum festa celebrate mihi. Visne igitur, quoniam de duobus satis est a nobis dictum, quodnam tertium sit, et qua de causa ageretur dicamus? Audisti enim cujusque causam: alterum enim, quia salutem tribuit Christus, pro nostra omnium salute mortem perferendo; alterum vero quia, interitu devicto, iterum revixit, et ad novum nos vitæ genus innovavit, opportune celebrabatur. Ac prioris quidem tempus erat ille in anni mensibus primus, et initio occurrens; alterius vero is qui proxime primum consequitur, et illi est adjunctus, quo par erat segetibus falcem admoventi, et alia semina comportari: quam plurima namque in agris frugum genera nascuntur. Age ergo de hoc tertio quoque festi tempore, quæ congruere videbuntur, dicamus, diligenterque investigemus, quomodo, quibusve de eausis celebrandum sit, ejusque rei scientiam ex lege quæramus, et ex ipsis sacris Litteris assumamus: ita enim ad veritatis indagacionem progredietur oratio. An tibi minus recte dicere atque considerare videor?

PALL. Mihi vero rectissime.

CYR. Scriptum est igitur in Levitico: « Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel, dicens: Mense septimo, una mensis, erit vobis requies, memoriale sempiternum tubarum, vocatus sanctus Domino: omne opus servile non facietis; et offeretis holocaustum Domino ⁷¹. » Videtur itaque mihi septimus ille mensis tempus illud extremum, quod erit in consummatione, significare: nam septimo mense, quæ ex agro colliguntur, **617** omnia non ad aream, Palladi, comportandi tempus est, sed in ipsam jam uniuscujusque horreis recondi convenit: atque abit jam fructuum ferendorum tempus, exoritur autem hiemis initium, attenuantur stirpes, et flores tabescunt. Agendum igitur, ea quæ ad tempus pertinent, ad nos ipsos transferamus, illudque dicamus, jam ad extremum labente hoc sæculo, imminenteque alio ac subeunte, quo peccatores puniendi sunt, quod suis quisque laboribus peperit, coacervabit, si sapit, et in horrea caelestia comportabit, recordabiturque Christi dicentis: « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt et furantur: thesaurizate autem potius in cœlis ⁷². » Ergo, quoniam, resuscitato Christo, sanctorum doctorum verba nos extremi temporis admonent; undique enim clamant: « Ultima hora est ⁷³, » ad supernos illos thesauros jam, inquit, sua quisque comportet: sed primo die mensis, ait, quo mense fructus reconduntur, erit vobis requies, memoriale tubarum: bona enim e suis quisque sudoribus parta recondit, et æternæ illius jucunditati atque requieti prospiciet atque consulet, memor ejus, quod beatus Paulus ait: « Ipse Dominus in jussu, in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cœlo ⁷⁴ » — ⁷⁵ *Sanct*

A καιρούς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτάσατέ μοι. Βούλει δὴ οὖν, ἐπὶ δυσὶν ἤδη γεγονότος ἡμῖν ἀποκρώντως τοῦ λόγου, τίς ὁ τρίτος, καὶ ἐφ' ὅτῳ περ ἂν τελεῖτο λέγωμεν; Διεπύθου γάρ που τὴν ἐφ' ἑκάστῳ πρόφρασιν, ἡ μὲν γὰρ, ὅτι σέσωκε τὸν ὑπὲρ γε τῆς ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίας ἀνατλάς θάνατον ὁ Χριστός· ἡ δὲ, ὅτι καταλύσας τὴν φθορὰν, ἀνεβίω πάλιν, καὶ εἰς νέαν ἡμᾶς ἀνεκαίνισε ζωὴν, ἐπετελεῖτο χρῆσιμος. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ὁ καιρὸς ἐν τοῖς μηνὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, πρῶτός τε καὶ ἐν ἀρχαῖς· τῆς δὲ δευτέρας ὁ γειτόν εὐθύς καὶ παρεξυμμένος, καθ' ὃν ἦν εἰκόσ, ἐπιγεσθαι μὲν τοῖς ἀστάχυσιν τὸν ἀμητήρα σίδηρον, συγχομιζέσθαι δὲ δεῖν τὰ ἕτερα τῶν σπερμάτων. Μῦθρα γὰρ ὅσα τὸν ἐν ἀγροῖς. Φέρε δὴ οὖν καὶ ἐπὶ τῷ τρίτῳ τῆς ἑορτῆς καιρῷ τὰ εἰκότα λέγωμεν, πολυπραγμονοῦντες εὐ μάλα τὸ ὅπως τε καὶ ἐπὶ τίνι ἀποπεραίνεσθαι χρῆ καὶ τὴν ἐπὶ τῷδε γνῶσιν, τὸν νόμον ἐξαίτησωμεν, καὶ ἐξ αὐτῶν ληφώμεθα τῶν ἱερῶν Γραμμάτων· τοὶ γὰρ ἂν οὕτω πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁ λόγος. Εἰ οὐκ ὀρθῶς σοι τοῦτο φάναι τε δοκῶ καὶ διεσκέφθαι πάλιν;

ΠΑΛΛ. Παντάσας μὲν οὖν.

CYR. Γέγραπται τοίνυν ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀθήσον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων· Τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου, μετὰ τοῦ μηνὸς, ἔσται ἡμῖν ἀνάπαυσις, μνημόσυνον αἰώνιον σαλπίγγων, κλητὴ ἀγία τῷ Κυρίῳ. Πᾶν ἔργον λατρευτῶν οὐ ποιήσετε, καὶ προσάξετε ὀλοκαυτώματα τῷ Κυρίῳ. » Ἔοικε τοίνυν ἡμῖν ὁ ἑβδόμος μῆς τὸν ἐπὶ συντελεῖα τε καὶ ἐπ' ἐσχάτοις ὀπαινῆσθαι καιρὸν. Μηνὶ γὰρ ἑβδόμῳ πάντα τὰ ἐξ ἀγρῶν οὐκ εἰς τὴν ἄλω πῶθεν συγχομιστέον, ὡ τᾶν, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἤδη τοῖς ἐκάστου θησαυροῖς εἰσκληῖσθαι πρέπει. Καὶ παροίχεται μὲν ὁ τῆς εὐκαρπίας καιρὸς, ἀνίσχει δὲ ἤδη ἡμιμῶνος ἀρχή, φθίνει τε φυτὰ, καὶ ἀνθὴ μαραίνονται. Φέρε δὴ οὖν ὡς ἐπὶ γε σφίτιν αὐτοῖς τὰ ἐκ τοῦ καιροῦ μεθιστάντες, λέγωμεν, οἱ πρὸς τὸ τέλος ἤδη διέρπωντος τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ὡσπερ τινὸς ἐπηρητημένου, καὶ εἰσελαύνειν μέλλοντος, καθ' ὃν ἀνάγκη κολάζεσθαι τοὺς φιλαμαρτήμονας, σωρεύσει μὲν ἕκαστος τὸ] ἐξ ἰδίων πόνων, εἴγε σωφρονοί, καὶ ἐν τοῖς ἄνω θησαυροῖς εἰσχομεῖ. Μεμνήσεται δὲ λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· « Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρώσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι· θησαυρίζετε δὲ μᾶλλον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » Οὐκοῦν ἐπιπερ ἐγγηγερμένον Χριστοῦ, τῆς συντελείας ἡμᾶς εἰς ἀνάμνησιν οἱ τῶν ἀγίων μυσταγωγῶν ἀποφέρουσι λόγοι, ἄνω γὰρ καὶ κάτω διακεκράγασιν. Ἐσχάτη ὥρα ἔστιν, συγχομιζέσθω, φησὶν, ἐν θησαυροῖς ἤδη τοῖς ἄνω τὰ παρ' ἐκάστου, φησὶ, λοιπόν. Ἄλλ' ἐν τῇ νεομηνίᾳ, φησὶ, τοῦ μηνὸς, καθ' ὃν ἂν εἰσκληῖτε τοὺς καρπούς, ἔσται ὑμῖν ἀνάπαυσις, μνημόσυνον σαλπίγγων. Θησαυρίζει γὰρ ἕκαστος τὰ ἐξ ἰδίων ἰδρώτων ἀγαθὰ, καὶ τῆς εἰς αἰῶνα τρυφῆς τε καὶ ἀναπαύσεως προνοήσεται καὶ ἐπιμελήσεται, μνημῆνος ὅτι, καθὰ φησὶν ὁ θεοσπέσιος Παῦλος, « Ἀ-

⁷¹ Levit. xxiii, 24, 25. ⁷² Matth. vi, 19, 20. ⁷³ I Joan. ii, 18. ⁷⁴ I Thess. iv, 15.

τὰς ὁ Κύριος ἐν κελύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, ἅ καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταθήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ. » « Σάλπιγξι γάρ, φησί, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται, ἀφθαρτοί. » — « Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἐμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κημισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς & ἐπραξεν εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον. » Μεμνήμεθα τοιγαροῦν τῆς ἱερᾶς ταυτησὶ καὶ φοβερωτάτης σάλπιγγος, ὅτε καὶ εὐσημοσύνη τῶν ἁγίων ἐστὶν ἑορτὴ κλητῆ ἁγία, κληρὸν ἤδη δεχομένων τῶν ἐν ἐλπίσει καὶ λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων πλουσίαν ἀντέτισι. Ἄναγκαῖον οὖν ἡμᾶς, ταῖς περὶ τούτων ἐννοίαις ἐπὶ τὸ λίαν ἐπιεικῆς ἀναθρώσκοντας, παντὸς καταλήγειν ἔργου, παντελῶς οὐδὲν ὠφελῆν εἰδότες, μᾶλλον δὲ καὶ κατασιλοῦν εἰωθότες. Τοῦτο γὰρ οἶμαι ἐστὶν ὃ καὶ σοφῶς ἡμῖν ἔφη Παῦλος· « Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶ τὸ λοιπὸν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. »

ΠΑΛΛ. Ἔοικεν.

ΚΥΡ. Εἶτα φησὶν, ὅτι « Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου, ἡμέρα ἐξίλασμοῦ, κλητὴ ἁγία ἔσται ὑμῖν. Καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ προσάξετε ὀλοκαυτώματα τῷ Κυρίῳ. Πᾶν ἔργον οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἔστι γὰρ ἡμέρα ἐξίλασμοῦ αὐτῇ ὑμῖν, ἐξιλιάσασθαι περὶ ὑμῶν ἐναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν. Πᾶσα ψυχὴ, ἥτις μὴ ταπεινωθῆσεται ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Καὶ πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ποιήσει ἔργον ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἀπολείται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Πᾶν ἔργον λατρευτῶν οὐ ποιήσετε, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐν πάσαις κατοικίαις ὑμῶν. Σάββατα σαββάτων ἔσται ὑμῖν, καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἀπὸ ἐνάτης τοῦ μηνὸς, ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἑσπέρας σαββατεύετε τὰ Σάββατα ὑμῶν. » Ταπεινώσιν καὶ νηστειαν, καὶ ὀλοκαυτωμάτων προσαγωγὴν, καὶ μὴν καὶ ἔργου παντὸς κατάληξιν ποιῆσθαι δεῖν ἔφη, τῶν μὲν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν τὴν νέκρωσιν διὰ νηστείας ὑποτυπῶν, διὰ δὲ τῶν ὀλοκαυτωμάτων τὴν εἰς ὄσμην εὐωδίας ἀνάθεσιν, οὐ μεμερισμένως, ἀλλ' εἰσάπαν καὶ ὀλοτελῶς. Διὰ τε τῆς ἀργίας, καὶ τοῦ χρεῖναι παντελῶς τῶν ἔργων ἀποφοιτῶντας, ὅτι προσήκει τῶν ἐπιγεῖων οὐδὲν ἀποπεραίνειν ἔτι, κατασημαίνων ἀστελεως. Ἡ γὰρ οὐκ οἴσθη δεῖν τοὺς εἰς κατάληξιν ἤδη καιρῶν διεληλακότες, καὶ τῆς ἱερᾶς τε καὶ ἐν ἐσχάτοις μεμνημένους σάλπιγγος, καὶ εἰς νοῦν ἔχοντας τὸν κριτὴν, ταύτητοι καὶ εἰς τοὺς ἄνω λοιπὸν ἐκκομίζοντας θησαυροὺς τῆς πνευματικῆς εὐκαρπίας τὸν πλοῦτον, κατανεκροῦν ἡδονὰς, καὶ σωματικῶν ἀμεινους ὀρθῶσαι παθῶν, εὐωδιάζειν δὲ ἤδη Θεῷ τῆς ἐπιεικείας τοὺς τρόπους, ἵνα τε ἤδη μακρὰν, καὶ ἀπονοσφίζεσθαι φιλεῖν τῶν εἰς ματαιότητα σπουδασμάτων; Εἴεν δ' ἂν, οἶμαι, ταυτὶ τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ πονηρὸς τοῦ βίου περισπασμός.

ΠΑΛΛ. Οἴησμαι· πῶς γὰρ οὐ;

A enim tuba; » inquit, « et mortui resurgent incorrupti ⁷⁵. » — « Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum ⁷⁶. » Meminerimus itaque sacræ hujus et terribilis tubæ, cum festum sanctorum est in primis insigne, vocatum sanctum, cum speratorum bonorum possessionem, et fortiter præclareque gestorum cumulatam retributionem accipiunt. Oportet ergo nos hujusmodi, cogitationibus ad summam probitatem ascendendo, ab omni opere cessare, quod nullam prorsus utilitatem afferre possit, sed maculas potius aspergere: hoc enim est quod sapiens ille vir Paulus nobis dixit: « Tempus breve reliquum est, ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non abutantur ⁷⁷. »

618 PALL. Ita videtur.

CYR. Deinde inquit: « Decimo die mensis hujus septimi, dies propitiationis, vocatus sanctus erit vobis: humiliabit animas vestras, et offeretis holocausta Domino. Omne opus non facietis in die hoc; est enim dies propitiationis hic vobis, ad propitiandum vobis ante Dominum Deum vestrum. Omnis enim anima, quæ non humiliabitur in hoc ipso die, exterminabitur de populo suo; et omnis anima, quæ fecerit opus in hoc ipso die, peribit anima illa de populo suo. Omne opus servile non facietis: legitimum sempiternum in progenies vestras in omnibus habitationibus vestris. Sabbata sabbatorum erunt vobis: et humiliabit animas vestras: a nono die mensis, a vespera usque ad vesperam sabbatizabitis Sabbata vestra ⁷⁸. » Humiliationem, jejunium, et holocaustorum oblationem, atque etiam ab omni opere cessationem fieri debere dixit: in quibus mortificationem quidem carnalium cupiditatum per jejunium figuravit; per holocausta vero illam oblationem, qua in odorem suavitatis non ex parte, sed in totum ac perfecte, Deo dicamur; per otium vero, et omnium prorsus operum cessationem, nihil nobis e terrenis rebus perficiendum eleganter designavit: nam, qui jam ad exitum finemque temporum decurrerunt, et sacri illius extremique temporis tubæ sunt memores, et illum judicem cogitant, annus summpere hac de causa curandum eis esse putabis, ut spiritualis fertilitatis opes in supernos thesauros exportent, et voluptates quidem extinguant, affectionesque corporis vincant, virtutis autem atque probitatis genera velut odorem suavitatis Deo adoleant, atque ab inanibus studiis longissime remoti sint atque sejuncti? Hæc autem sunt, ut opinor, ea studia, quæ in hoc mundo collocantur, et hujus vitæ laboriosa distractio.

PALL. Ego vero puto: cur enim aliter existimem?

⁷⁵ I Cor. xv, 52. ⁷⁶ I Cor. v, 10. ⁷⁷ I Cor. vii, 29-31. ⁷⁸ Levit. xxiii, 27-32.

CYR. Quid præterea? qui vitia expugnant, et mortificant membra sua, quæ sunt super terram, libidinem, inquam, et concupiscentiam malam, nonne in odorem suavitatis Deo offerentur, et holocaustorum instar erunt, eamque oblationem in redemptionem propitiationemque suarum animarum adhibebunt?

PALL. Sane quidem.

CYR. Diem igitur 619 jejunii qui erat, eum propitiationis legislator appellavit; et recte sane et legitime, cum is carnem, et carnis vitia mortificet, et virtutis officia tanquam in odorem suavitatis offerat. Quisquis porro non ab omni mundano opere cessaverit, fore ut is in summis malis versetur, evidenter ostendit, cum dixit, exterminandum esse de populo suo qui neque jejunaret, neque holocaustum offerret, et legem de cessatione constitutam violaret. Sabbata autem sabbatorum esse diem, qui hoc ritu ageretur dicens, illud nobis ostendit, esse etiam cessationum cessationem, id est, integram atque perfectam abjectionem operum, nimirum eorum, quæ ad vitium atque peccatum pertinent: nam hoc sæculo cessante, ac tempore propemodum senescente, quemnam in nobis jam locum habebit vanitatis studium? quomodo non potius meliora sapiemus otium agentes Deo gratissimum, et a nostris distractionibus omnino discedentes?

PALL. Recte dicis.

CYR. Præcipit deinde rursum: « Et die, iniquiens, quintodecimo septimi mensis hujus, cum consummaveritis fruges terræ, festum agite Deo septem dies. Die primo requies, et die octavo requies; et accipietis vobis die primo fructum ligni pulchrum, et spatulas palmarum, et ramos ligni densos, et salices, et viticis ramos, ex torrente, et habitabimini in conspectu Domini Dei vestri septem dies per annum: legitimum sempiternum in generationes vestras. In mense septimo festum hoc agitis¹⁹. » Ergo intelligis tandem, coactis jam in horrea agrorum proventibus, et uniuscujusque fructibus collectis, proximum esse celeberrimum illum Scenopegiæ festum, habitationem illam paradisi representans, et hominem ad bonorum illorum, quibus initio fruebatur, participationem revocans. Arbitramur enim Scenopegiam esse spirituales ac veriores humanorum corporum compactionem, cum ab interitu, qui intervenerat, ad incorruptionem reviviscunt. Requies porro primus dies est, atque etiam octavus; nam ante primam illam transgressionem, cum peccatum ærumnis omnibus plenum nondum in nos irruisset, nequedum gravissimum atque molestissimum nobis jugum imposuisset, laxam ac liberam et omni labore vacuum in paradiso vivendi rationem in Adam, quasi in initio ac stirpe nostri generis, tenebamus. 620 Christus vero cum advenisset, etiam illa intermedia nostra conditio, qua laboribus premebamur, ad pristinam

A ΚΥΡ. Τί δέ, οἱ παθῶν ἀμείνους, καὶ νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν, οὐκ εἰς ὄσμην εὐωδίας ἀνακείσονται τῷ Θεῷ, καὶ ἐν τάξει τῶν ὀλοκαυτωμάτων εἶναι ἀν, λυτρῶν ὡς περ τι, καὶ ἐξίλασµὸν ὑπὲρ γε τῶν ἰδίων ψυχῶν τὸ χρέιμα ποιούμενοι.

ΠΑΛΛ. Καὶ μάλα.

B ΚΥΡ. Ἡμέραν τοίνυν ἐξίλασµοῦ τὴν τῆς ἀπειτίας ὁ νομοθέτης ὠνόμαζε, καὶ σφόδρα ὀρθῶς καὶ ἐννόµως, κατανεκρῶν μὲν τὴν σάρκα καὶ τὰ αὐτῆς, εὐωδιάζων δὲ δὴ τῆς ἀρετῆς τοὺς τρόπους. Ἔργου δὲ παντὸς μὴ καταλήγων κοσµικοῦ, πάντη τε καὶ πάντως ἐν ἰσχάτοις ἔσται κακοῦς, ὁ παρέδειξεν ἐναργῶς, ἐξολοθρευθήσεσθαι λέγων ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὸν μήτη νεκρούοντα, μήτη μὴν προσάγοντα τὴν ὀλοκαύτωσιν, καὶ τὸν ἐπὶ ταῖς ἀργίαις περιυβρίζοντα νόμον. Σάββατα δὲ σαββάτων τὸν ἐπὶ τοῖσδε καιρὸν εἶναι λέγων, ἐφῆκε νοεῖν, ὡς ἔστι λοιπὸν ἀργῶν ἀργία, τουτέστιν, ὀλοτελῶς καὶ ὡς ἐν ὀλοκλήρῳ μέτρῳ τῶν ἔργων ἀπέθεσις, δηλοῦν δὲ οὗ τῶν εἰς φαυλότητά τε καὶ ἀμαρτίαν. Καταλήγοντος δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ μόνουχι καταγεγράφασκος τοῦ καιροῦ, μοῖραν ὄλεος ἐν ἡμῖν ποίαν ἀν ἔχοι λοιπὸν ἢ εἰς ματαιότητα σπουδῆς, καὶ οὐχὶ δὴ μάλλον τὰ ἀμείνω φρονήσομεν, τὴν τῷ Θεῷ θυμηραστῆτην ἐπιτελοῦντες ἀργίαν, καὶ τῶν οἰκείων περισπασµῶν ἀποφοιτῶντες εἰσάπαν;

ΠΑΛΛ. Εὖ λέγεις.

C ΚΥΡ. Θεοµοθετεῖ δὲ δὴ πάλιν· « Καὶ ἐν ἡμέρῃ φησὶ, τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ ἑβδόμου τούτου, ὅταν συντελέσητε τὰ γεννηµατα τῆς γῆς, ἑορτάσατε τῷ Κυρίῳ ἑπτὰ ἡµέρας. Τῇ ἡμέρῃ τῇ πρώτῃ ἀνάπαυσις, καὶ τῇ ἡμέρῃ τῇ ὀγδόῃ ἀνάπαυσις. Καὶ λήψεσθε τῇ ἡμέρῃ τῇ πρώτῃ καρπὸν ξύλου ὠραίου, καὶ κάλλυντρα φοινίκων, καὶ κλάδους ξύλου δασεῖς, καὶ ἰτέας, καὶ ἄγνου κλάδους ἐκ χειρὸς, καὶ εὐφρανθήσεσθε ἕναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἑπτὰ ἡµέρας τοῦ ἑνιαυτοῦ, νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν. Ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ ἑορτάσατε αὐτῆν. » Ἀρ' αἰσθάνητε λοιπὸν, οὗ συναγερµένων εἰς ἀποθήκην τῶν ἐν ἀγροῖς, καὶ συνελεγεµένων εἰς μάλα τῶν ἐκάστου καρπῶν, ἀγχοῦ δὴ λίαν ἡ πανσῶς διµοσ ἑορτῆ τῆς Σκηνοπηγίας, τὴν ἐν παραδείσῳ δίαταν ὑποραίνουσα· καὶ τῶν ἐν ἀρχαῖς εἰς μέγιστον ἀνατιθεῖσα τὸν ἄνθρωπον. Φαµὲν γὰρ εἶναι Σκηνοπηγίαν, τὴν νοητὴν καὶ ἀληθεστέραν τῶν ἀνθρωπίνων σωµάτων τὴν σύμπηξιν, καὶ τὸ ἐκ τῆς διὰ μέσου φθορᾶς ἀναβιώσθαι εἰς ἀκαθαρσίαν. Ἀνάπαυσις δὲ ἡ πρώτη καὶ μὲν τοι καὶ ἡ ὀγδόη· πρὸ γὰρ τοι τῆς ἐν ἀρχαῖς παραβάσεως, οὐπω τῆς μοχθηροτάτης ἡµῖν ἐµβαλοῦσης ἀμαρτίας, καὶ τὸν δυσπαθῆ καὶ δυσδιακρίµιστον ἀληθῶς ἐπιτεθείσης ζυγὸν, ἀνειµένην τινὰ καὶ ἀσπικον, καὶ δίχα πόνου παντὸς τὴν ἐν παραδείσῳ δίαταν ἐποιούμεθα, καθάπερ ἐν ἀρχῇ καὶ ῥίζῃ τοῦ γένους ἐν Ἀδὰμ. Ἐπιδημήσαντος δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ διὰ μέσου εἰς πόνους, ἀνέδραµεν εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς κατὰ τὴν ὀγδόην, τουτέστι, μετὰ τὸν ἐν νόμῳ σαββα-

¹⁹ Levit. xxiii, 39-41

τισμὸν, ἦτοι τοῦ νομικοῦ χρόνου τὸ πλήρωμα, καὶ τὸν δυσαχθῆ καὶ βέβηλον τῆς ἀμαρτίας ζυγὸν τῆς ἐκυτῶν ψυχῆς ἀπελάσαντες, μοχθηρίας ἀπάσης ἀποπεπαύμεθα, καλοῦντος ἡμᾶς διὰ πίστεως εἰς τοῦτο τοῦ Χριστοῦ, καὶ λέγοντος: « Δεῦτε πρὸς με, πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Οὐκοῦν ἀνάπαυσις μὲν, ἡ πρώτη τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, τὸν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἀνθρώπου καιρὸν ὑποφαίνουσα. Ἀνάπαυσις δὲ ὁμοίως τῷ ἰδίῳ σταυρῷ καθ' ἣν ἀνεβίω Χριστὸς, προσηλώσας τῷ ἰδίῳ σταυρῷ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, καὶ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα ἡμᾶς θανάτου καὶ ἀμαρτιῶν ἐξελῶν, ποινητὴς ἀπαλλάξῃ καὶ πόνων, καὶ τὴν ἐν ἀρχαῖς ἀνάπαυσιν δι' αὐτοῦ κερδάσωμεν. Τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ, φησὶ, λήφονται καρπὸν ξύλου ὠραίου, καὶ κάλλυντρα φοινίκων, καὶ τοὺς ἐτέρους τῶν κλάδων, δι' οὗ παρέσται νοεῖν διακεκραγότες οἶονεῖ τοῦ πράγματος, ὅτι πάλιν ἡμῖν ἐν Χριστῷ τὰς ἐν παραδείσῳ τρυφὰς ἀπονέμει Θεὸς, καίτοι μεταξὺ διωλισθηκόσι διὰ τὴν ἐν ἀρχαῖς παράδασιν. Ἐξεώσμεθα διὲν γὰρ ἐν Ἀδὰμ, ἀλλ' εἰσεκομίσμεθα διὰ Χριστοῦ. Λιενόθου γὰρ που λέγοντος τῷ συγχεμαμένῳ ληστῇ· « Ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. » Δεδυσώπηκε γὰρ ὁ Χριστὸς τὴν στρεφομένην ῥομφαίαν, καὶ ἀνεῖται λοιπὸν τοῖς πεπιστευκόσιν ἡ εἰσδρομὴ, πάντα εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς ἀναμφοφύοντος αὐτοῦ, καὶ ἀνασκευάζοντος εἰς τὸ ἔπερ ἦν πάλαι. Ἐκ φυτῶν δὲ τῶν ἀειθαλῶν οἱ κλάδοι, τὸ διηνεκὲς τῆς χάριτος, καὶ οἱ οἶνοι πως ἀμάραντον τῆς ἐλπίδος ἐφ' αὐτοῖς σημαινόντες. « Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κληῖσις τοῦ Θεοῦ. » κατὰ τὸ γεγραμμένον. Καὶ ἀκατάληκτος ἀληθῶς τῶν ἀγίων ἡ τέρψις. Ἐπιδοῖσεται δὲ καὶ ὁ σοφὸς Ἡσαίας, λέγων· « Εὐφροσύνη αἰώνιος ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν, ἀνεσις καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος καταλήψεται αὐτούς· ἀπέθρα λύπη, ὀδύνη, καὶ στεναγμός. » Παραπεφώνηται δὲ πως τοῖς περὶ τῆς εορτῆς θεσπίσμασι, τὸ ἐκ χειμάρρου εὐφρανθῆναι δεῖν. Ἐφη γὰρ κατὰ τὴν ἐσχάτην τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν, ἦτοι κατὰ τὴν ὀγδόην, ἀρύσασθαι μὲν ἐκ χειμάρρου τὸ ὕδωρ, εὐφρανθῆναι δὲ οὕτως τοὺς πεπιστευκότας, καὶ χειμάρρος δὲ νοητὸς καὶ οὐράνιος ὁ Χριστὸς, τοῖς ἀνωθενάμασι τὰς τῶν σεβομένων αὐτῶν κατάρδων ψυχᾶς· Τοιγάρτοι καὶ ἔφασκε διὰ φωνῆς προφητῶν, « Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκκλίνω ἐπ' αὐτούς, ὡς ποταμὸς εἰρήνης, καὶ ὡς χειμάρρος ἐπικλύζων, ὄξεν ἐθνῶν. » Ἀνακεκράγει δὲ που καὶ ὁ θεσπέσιος ἡμῖν Δαβὶδ, πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ Πατέρα· « Ὡς ἐπλήθυνας τὸ ἔλεός σου, ὁ Θεὸς, οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν περυγῶν σου ἐλπιοῦσιν. Μεθυσθήσονται ἀπὸ πίστεως οἴκου σου, καὶ τὸν χειμάρρουν ῥυφῆς σου ποτιεῖς αὐτούς. » Πρέποι γὰρ ἂν καὶ μάλα εἰκότως τοὺς τοῦ παραδείσου πολίτας, τὸ χρῆναι πλουσίως μεταλαχεῖν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμφιλαφῆσι τοῦ Πνεύματος κατευφραίνεσθαι χορηγίαις.

ΠΑΛΛ. Πρέποι γὰρ ἂν, καὶ ὀρθῶς γε φῆς.

ΚΥΡ. Ἄθρει δὲ ὅπως ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπετελεῖτο μόνως ἡ εορτὴ, καὶ ἦν πᾶσα πως ἀνέγκη

A illum, quæ initio fuerat, reversa est octavo die, id est, post sabbatismum legis, seu post legalis temporis plenitudinem; et, illo molesto et immundo peccati jugo a nostris animis excusso, ab omni labore conquievimus; Christo nos per fidem ad hoc vocante, ac dicente: « Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego requiem vobis tribuam ». Ergo requies est ille primus hebdomadæ dies, primum illud quod, initio fuit, tempus hominis representans: requies item octavus, quo Christus revexit, affixitque suæ cruci, quod adversum nos erat chirographum, et unus pro omnibus est mortuus, ut nos a morte et a peccatis eximeret, et a pœna atque laboribus liberaret, ut pristinam illam requiem per ipsum recuperaremus. Primo die, inquit, sument fructum ligni pulchrum, et spathulas palmarum, et alios ramos: ex quo in promptu est intelligere, cum ipsa res gesta quodammodo clamet, Deum in Christo nobis illas paradisi delicias reddere, quamvis interim primæ illius transgressionis culpa inde delapsi simus: expulsi quippe in Adam sumus, sed per Christum restituti: audisti enim illum latroni simul pendenti dicentem: « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso ». Avertit enim Christus versatilem illam rhombæam: itaque patefactus est deinceps credentibus aditus, cum ille omnia ad pristinum statum reformaverit, et in eum statum, quæ olim fuerant, revocaverit. Rami porro ex arboribus semper virentibus, perpetuam illam gratiam, et spem incorruptam præ se ferunt: « Sine penitentia enim est Dei gratia atque vocatio, » sicut scriptum est: et perpetua plane est illa sanctorum oblectatio. Cui rei testimonium suum adjungit sapiens ille Isaias, cum inquit: « Lætitia sempiterna super caput eorum; laus et lætitia suscipiet eos: fugit dolor et mœror et gemitus ». His autem legibus de hujusmodi festo sancitis, illud adjunctum est, ex torrente lætandum esse: inquit enim, extremo hebdomadæ die, id est, octavo, hauriendam esse aquam ex torrente, atque ita credentes lætari oportere: ac torrents quidem spiritualis atque cœlestis Christus est, qui superis illis fluentis se colentium animos irrigat. Itaque dicebat per prophetarum vocem: « Ecce ego declino super eos, ut fluvijs pacis, et ut torrens inundans gloriam gentium ». Clamavit etiam beatus David ad illum omnium Deum ac Patrem: « Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus; filii autem hominum sub umbra alarum tuarum sperabant. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos ». Convenit enim, et quidem jure optimo, conversationi illi, quæ in paradiso erit, abunde Christum participare, et larga subministratione Spiritus oblectari.

PALL. Convenit sane; nam optime sentis.

CYR. Vide autem Hierosolymis tantum festum hoc agi, quo necesse erat omnes ab omni Judæa

⁸⁰ Matth. xi, 28. ⁸¹ Col. ii, 14. ⁸² Hebr. iv, 14. ⁸³ Luc. xiii, 43. ⁸⁴ Rom. xi, 29. ⁸⁵ Isa. xxxv, 10. ⁸⁶ Isa. lxxvi, 12. ⁸⁷ Psal. xxxv, 8. 9.

confluere. Hoc autem signo declarabatur, omnes qui-
 eunque præclaram laudabilemque vitam duxerint, in
 supernam illam civitatem, illam, inquam, cœlestem
 Jerusalem, colligendos esse, ut ibi cum Christo simul
 sint, et simul festum agant : qui autem adhuc in-
 creduli sunt, ac resurrectionis gratiam non admit-
 tunt, sed potius adeo venerandum excelsumque
 mysterium repudiarunt, ii suo interitu pœnas luunt,
 iisque omnino summa miseria imminet : ibunt enim
 in supplicium. Ejusque rei testis erit locuples Zacha-
 rias propheta, dicens : « Erit, quicumque non ascen-
 derint ex omnibus tribubus terræ in Jerusalem, ut
 adorent Regem Dominum omnipotentem, et hi illis
 addentur : quod si tribus Ægypti non ascenderit,
 neque exierit illuc, et in his erit ruina, qua per-
 cutiet Dominus omnes gentes, quisquis non ascen-
 derit ad celebrandum festum Scenopegiae⁶⁸. » Ergo
 Scenopegiae exoptatissimum festum esse existiman-
 dum est, illam omnium corporum resurrectionem,
 quorum primitiæ Christus fuit : primogenitus enim
 ex mortuis appellatur⁶⁹, et revera est.

PALL. Rectissime existimas.

CYR. Illud tamen scias velim.

PALL. Quid tandem istud est?

CYR. Nam in his legis eloquiis, quæ modo a nobis
 allata sunt, commemoratum est quidem jure sacrifi-
 cium, et neomenia, et sacra, quæ Sabbatis fiebant,
 jejunium quoque, **622** præterea exoptatum Sce-
 nopegiae festum : adjunxit autem lex ubique, et in
 iis singulis, quæ dicta sunt, illud : « Offeretis holo-
 causta Domino ; » ac quænam a nobis offerenda sunt
 sacrificiorum genera, neomeniæ convenientia, ac
 Sabbatis, jejunio quoque ac Scenopegiae, vel quod-
 nam sit jure sacrificium, tacuit quidem in Levitico
 legislator ; sed hæc latius explicavit, et maxima sub-
 tilitate verborum posuit in Numeris. Visne igitur,
 ut singula per partes distinguendo, de iis quoad
 fieri poterit, disseramus?

¹ PALL. Equidem maxime velim.

CYR. Sic itaque scriptum est : « Et locutus est
 Dominus ad Moysen, dicens : Præcipe filiis Israel,
 et loqueris ad eos dicens : Dona mea, munera mea,
 hostias meas in odorem suavitatis observabitis, ut
 offeratis mihi in festivitatibus meis. Et dices ad eos :
 Hæ sunt hostiæ, quas offeretis Domino, agnos an-
 niculos immaculatos duos per singulos dies
 in holocaustum jugiter. agnum unum facies
 mane, et agnum alterum facies ad vesperam :
 et facies decimam partem œphi similam in
 sacrificium conspersam oleo in tertia parte hin.
 Holocaustum continuationis, sacrificium quod fac-
 tum est in monte Sina in odorem suavitatis Do-
 mino : et libamen ei quartam partem hin agno uni :
 in sancto libabis libamen sicera Domino. Et agnum

A τὸς ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας ἐν αὐτῇ συνῆγειρε-
 σθαι. Γένοιτο δ' ἂν καὶ τοῦτο σημεῖον, τοῦ δεῖν ἅπαν-
 τας τοὺς οἵπερ ἂν εἴεν τὸν εὐκλεᾶ καὶ εὐδόκιμον δια-
 ζήσαντες βίον, εἰς τὴν ἀνω συλλέγεσθαι πλῆν, τὴν
 ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, ἐκεῖ καὶ συνεσομένους καὶ
 συνορατάσοντας τῷ Χριστῷ· τοῖς δὲ ἀπίστοις ἔτι, καὶ
 τὴν τῆς ἀναστάσεως χάριν οὐ προσιμένοις, ἤβητη-
 κόσι δὲ μᾶλλον τὸ οὕτω σεπτῶν καὶ βαθύ μυστήριον,
 ἄβητος μὲν ἡ δίκη, τότε ἐν παντὶ γενέσθαι κατὰ
 πάντη τε καὶ πάντως, ἀποκρίσεται. Κατοχήσονται
 γὰρ εἰς κόλασιν. Καὶ μάρτυς ἂν γένοιτο τοῦ τοιοῦτο
 πιστοῦ ὁ προφήτης Ζαχαρίας, λέγων· « Καὶ ἔσται ὅσα
 ἐὰν μὴ ἀναβῶσιν ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς εἰς Ἱε-
 ρουσαλήμ τοῦ προσκυνῆσαι τῷ Βασιλεῖ Κυρίῳ παν-
 τοκράτορι καὶ οὗτοι ἐκείνοις προστεθήσονται. Ἐὰν
 B δὲ φυλὴ Αἰγύπτου μὴ ἀναβῆ, μηδὲ ἐξέλθῃ ἐκεῖ, καὶ
 ἐπὶ τούτοις ἔσται ἡ πτώσις, ἣν ἂν κατάξῃ Κύριος
 πάντα τὰ ἔθνη, ὅς ἐὰν μὴ ἀναβῆ τοῦ ἑορτάσαι τὴν
 ἑορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας. » Σκηνοπηγίας οὖν ἄρα τρι-
 πόθητον ἑορτὴν καταλογισομένην, ἀπαρχὴν ἐχόντων Χρι-
 στοῦ, πρωτότοκος γὰρ ἐκ νεκρῶν κεχηρημάτις, καὶ
 ἔστιν ἀληθῶς.

ΠΑΛΛ. Ὁρθότατα διανοῆ.

ΚΥΡ. Πλὴν ἐκεῖνο ἴσθι τοι.

ΠΑΛΛ. Τὸ ποῖον τί φῆς ;

ΚΥΡ. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἀρτίως ἡμῖν παρενηγε-
 μένοις τοῦ νόμου λόγοις, ἀνόμισται μὲν ἐνδελεχισμοῦ
 θυσία, καὶ μὲν τοι καὶ νομηγία, καὶ τὰ ἐν Σαββά-
 τοις ἱερὰ καὶ μὲν καὶ ἡ νηστεία, καὶ προσέτι τῆς
 C Σκηνοπηγίας ἡ πολυεύκτος ἑορτή. Προσετίθει δὲ
 πανταχῆ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ἑ νόμος, τὸ
 « Προσοίσατε ὀλοκαυτώματα τῷ Κυρίῳ. » Καὶ τίνας
 δ' ἂν γένοιτο πρὸς ἡμῶν τῶν θυσῶν οἱ τρόποι, οἱ
 τε τῇ νομηγίᾳ πρέποντες, καὶ μὴν καὶ Σαββάτοις,
 νηστεία δὲ αὐ καὶ οἱ κατ' αὐτὴν ἐσόμενοι τὴν Σκηνο-
 πηγίαν ἢ ὅ τι ποτὲ ἔσσι τὸ εἰς θυσίαν ἐνδελεχῆς, σε-
 σίγηκε μὲν ὁ νομοθετῶν ἐν τῷ Λευιτικῷ, κατευρύνει
 δὲ ὡς περ τὸν ἐπὶ τοῖσδε λόγον, καὶ σὺν πολλῇ λίαν
 ἰσχυροθυγῆ συνθέθεικεν ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς· βούλει
 λέγωμεν ἀνὰ μέρος ἕκαστα διαλαβόντες, ὡς ἐνι ;

ΠΑΛΛ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΚΥΡ. Γέγραπται τοῖσιν ὡδὶ· « Καὶ ἐλάλησε Κύ-
 ριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἐντείλει τοῖς υἱοῖς Ἰσ-
 ραὴλ, καὶ ἔρεῖς πρὸς αὐτούς, λέγων· Τὰ δωρὰ μου,
 δώματά μου, καρπώματά μου εἰς ὄσμην εὐωδίας δια-
 τηρήσετε προσφέρειν ἐμοὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς μου. Καὶ
 ἔρεῖς πρὸς αὐτούς· Ταῦτα τὰ καρπώματα ὅσα προσ-
 ἄξετε Κυρίῳ, ἀμνούς ἑναυσίους ἀμώμους δύο τὴν
 ἡμέραν εἰς ὀλοκαύτωσιν ἐνδελεχῶς. Τὸν ἀμνὸν τὸν
 ἕνα ποιήσεις τὸ πρῶτ, καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δευτέρου
 ποιήσεις τὸ πρὸς ἑσπέραν, καὶ ποιήσεις τὸ δέκατον
 τοῦ οἴφου σεμίδαλιν εἰς θυσίαν ἀναπεποιημένην ἐν
 ἐλαίῳ ἐν τετάρτῳ τοῦ ἴν. Ὀλοκαύτωμα ἐνδελεχῆ-
 σμού, ἡ γενομένη θυσία ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ εἰς ὄσμην
 εὐωδίας Κυρίῳ. Καὶ σπονδὴν αὐτῷ τὸ τέταρτον τοῦ
 ἴν τῷ ἀμνῷ τῷ ἐν, ἐν τῷ ἁγίῳ [αἰ. ἀγγεῖῳ] σπεί-

⁶⁸ Zach. xiv, 17, 18. ⁶⁹ Col. i, 18.

αις σπονδὴν σίκερα Κυρίῳ. Καὶ τὸν ἀμνὸν τὸν δεύ-
 τερον ποιήσεις πρὸς ἐσπέραν, κατὰ τὴν θυσίαν αὐ-
 τοῦ, καὶ κατὰ τὴν σπονδὴν αὐτοῦ ποιήσεις εἰς ὄσμην
 εὐωδίας τῷ Κυρίῳ. » Συνίης οὖν ὅπως τῶν θυσιῶν
 τὴν ἀναφορὰν ταῖς ἑορταῖς ὅτι μάλιστα πρέπειν ὁ
 θεῖος ἡμῖν ἐν τούτοις διιχυρίζεται νόμος· Χρῆναι
 γὰρ οἶμαι πάντῃ τε καὶ πάντως εὐωδιάζειν ἡμᾶς ἐν
 αὐταῖς τῷ Θεῷ τῆς ἐν Χριστῷ πολιτείας τοὺς τρόπους,
 οἰονεῖ πως ἐν τάξει ποιουμένους θυμαμάτων, καὶ
 εὐσμοῖν ὀλοκαύτωμα προσκομίζοντας αὐτοῦς τῷ Θεῷ
 κατ' ἐκεῖνο, οἶμαι που, τὸ μάλα ὀρθῶς εἰρημένον·
 « Παραστήσατε οὖν τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν
 ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν
 ὑμῶν. » Τὴν δὲ γε τοῦ ἐνδελεχισμοῦ θυσίαν ἀποπε-
 ραίνεσθαι δεῖν εὐ μάλα φησὶν, ἐνὸς μὲν ἀμνοῦ σφαζο-
 μένου τὸ πρῶτ', ἐτέρου δὲ αὐτῷ πρὸς ἐσπέραν, συνθυ-
 μωμένης αὐτοῖς σεμιδάλεως, ἐλαίου τε καὶ οἴνου
 προσεπενηγεμένων· ἐν παντὶ γὰρ καιρῷ καὶ ἀκα-
 ταλήκτως καὶ ἀπαρχῆς μέχρι τέλους ἐν τῇ ἀγίᾳ
 σκηνῇ, τουτέστιν, ἐν Ἐκκλησίᾳ, διὰ πάσης ἀρετῆς
 εὐωδιάζομεν ἐν Χριστῷ. Τὸ γὰρ πρῶτ' τε καὶ πρὸς
 ἐσπέραν καπνίζεσθαι τοὺς ἀμνοὺς,* ὑποτύπωσις ἂν
 εἴη πάλιν, τοῦ δι' ἡμᾶς τε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν εἰς ὄσμην
 εὐωδίας ἀναθρώσκοντος τῷ Πατρὶ, συνανακομίζοντος
 δὲ ὡσπερ αὐτῷ καὶ τὴν τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσάντων
 ζωὴν, τὸ ἰαρόν ἔχουσαν ὡς ἐν ἐλπίδι βεβαίας δόξης
 τε καὶ βασιλείας. Καὶ πρὸς γε δὴ τούτῳ, τὸ κατευ-
 φραίνεσθαι δεῖν, ταῖς εἰς αἰῶνα τρυφαῖς· σημεῖον δ'
 ἂν γένοιτο τῆς τοιαύτης ζωῆς, σεμιδάλις ἐλαιόδευτος,
 καὶ οἰνοδραχῆς. Θυσία δὲ οὖν σωτηρίου τὸ χρέμα,
 καθὰ καὶ ἡ πετελεσμένη διὰ Μωσέως ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ.
 Γέγραπται δὲ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτε τοὺς ἐφ' ἅπασιν τοῖς
 πρακτέοις διωρίσατο νόμους τοῦ πάντων κρατοῦντος
 Θεοῦ· « Ὁρθρίσας, » φησὶν, « ὁ Μωσῆς τὸ πρῶτ' ὑποδό-
 μησε θυσιαστήριον ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ δώδεκα λίθους εἰς
 τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· καὶ ἐξαπέστειλε
 τοὺς νεανίσκους τῶν οἴων Ἰσραὴλ, καὶ ἀνήνεγκαν
 ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαν σωτηρίου τῷ Θεῷ, μοσχά-
 ρια· Ἀδιαφορήσει δὲ, οἶμαι, τῆς θυσίας ὁ λόγος, εἴτ'
 οὖν ἀμνοί, τὰ ἱερουργούμενα, κἢν εἴτε μοσχάρια
 λέγοντο τυχόν· σώζεται γὰρ ἐν ἀμφοῖν τῆς ἀκακίας
 ὁ τύπος, ὁ δὲ μάλιστα περιθεῖη τις ἂν τῷ προσώπῳ
 Χριστοῦ, διὰ φωνῆς Ἱερεμίου λέγοντος· « Ἐγὼ δὲ
 ὡς ἀρνίον ἀκακον, ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι οὐκ ἔγνων. »
 Εἰ δὲ δὴ τις ἔλοιτο καὶ καθ' ἕτερον τρόπον, πρωϊνὴν τε
 καὶ ἐσπερινὴν θυσίαν ἐπινοήσθαι λέγειν ἐν τῇ ἀγίᾳ
 σκηνῇ διὰ τοῦ τῆς ἀνθρωπότητος χρόνον, εἶναι μὲν
 εὐωδῆ, πρὸ τῆς παραβάσεως τῆς ἐν Ἀδὰμ, τοιοῦτον
 δὲ γενέσθαι πάλιν τὸν ἐν ἐσχάτοις καὶ ἐν Χριστῷ,
 καὶ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν νοουμένῃ ζωῇ, φέροιτο οὐκ ἂν
 ἀπὸ σκοποῦ, καὶ λογίζεται σοφῶς· ἔχει γὰρ ὡδε τὸ
 χρῆμα τῇ φύσει.

ΠΑΛΛ. Πείθομαι.

ΚΥΡ. Τὰς δὲ ἐν τῷ Σαββάτῳ θυσίας ὀρίζεται λέ-
 γων εὐθύς· « Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων προσ-
 ἄξετε δύο ἀμνοὺς ἑνιαυσίους ἀμώμους, καὶ δύο δέκατα
 σεμιδάλεως ἀναπεποιημένης ἐν ἐλαίῳ εἰς θυσίαν καὶ

alterum facies ad vesperam : juxta sacrificium ejus,
 et juxta libamen ejus facies in odorem suavitatis
 Domino **. » Intelligis ergo divinam legem in his
 verbis asseverare sacrificiorum oblationem festis
 diebus maxime convenire : æquissimum enim esse
 prorsus censeo, ut in illis Deo suavitatem odoris
 adoleamus, et Christianæ conversationis mores tan-
 quam thymiamatis loco adhibeamus, ac nos ipsos
 Deo velut odoratissimum holocaustum, offeramus,
 juxta illud, ut opinor, quod rectissime dictum est :
 « Exhibete corpora vestra, hostiam viventem, san-
 ctam, placentem Deo, rationabile obsequium ve-
 strum ». » Continuationis autem sacrificium fieri
 debere inquit, uno agno mane immolato, altero
 vesperi, incensa simul cum illis etiam simila, oleo
 etiam et vino insuper 623 adjectis : omni enim
 tempore et jugiter, et ab initio usque in finem in
 sancto tabernaculo, id est, in Ecclesia, per omne
 virtutis genus odorem suavitatis in Christo fragra-
 mus : nam quod mane et vespere incenduntur agni,
 figura est rursus ejus, qui propter nos ac pro nobis
 Patri in odorem suavitatis ascendit, secumque quo-
 dammodo vitam in se credentium simul attollit; cui
 et hilaritas inest, tanquam de spe firma gloriæ ac
 regni, et lætitia, quæ de æternis illis oblectationi-
 bus percipitur : ejusmodi autem vitæ signum est
 similia oleo conspersa, vinoque perfusa. Hoc vero
 sacrificium est hostia salutaris, quemadmodum illa,
 quæ a Moyse in monte Sina perfecta est. Scriptum
 est autem in Exodo, cum rerum omnium faciendā-
 rum leges ab illo omnium præpotente Deo constitu-
 tas exposuisset : « Cum evigilasset » inquit « mane
 Moyses, ædificavit altare sub monte, et duodecim
 lapides juxta duodecim tribus Israel, et misit
 adolescentes filiorum Israel, et obtulerunt holo-
 causta, et immolaverunt hostiam salutaris Deo
 vitulos ». » Nihil autem refert ad rationem sacri-
 ficii, sive agni immolentur, sive vituli sacrificentur :
 in utrisque enim servatur innocentiae forma : quam
 rem maxime Christi personæ tribuere licet, qui per
 Jeremiæ vocem inquit : « Ego vero ut agnus innocens,
 qui ducitur ut immoletur, non cognovi ». » Quod et
 quis velit alia quoque ratione matutinum vesperti-
 numque sacrificium in tabernaculo factum intelli-
 gi, nimirum propter humanæ naturæ tempus, ac dicat
 in eo tempore, quod Adæ transgressionem præces-
 sit, odorem suavitatis fuisse, et huic tempori simile
 factum esse illud alterum extremum tempus, quod
 in Christo agitur, et in ea vita, quæ secundum
 Christum intelligitur, is non aberrabit a proposito,
 et sapienter existimabit : ita enim vere ea res se
 habet.

PALL. Assentior.

CYR. Sabbati porro sacrificia definit, dicens
 continuo : « Et die Sabbatorum offeretis duos agnos
 anniculos immaculatos, et duas decimas similia
 conspersæ oleo, in sacrificium et libationem. Holo-

** Num. xxviii, 9 ** Rom. xii, 1 ** Exod. xxiv, 4, 5. ** Jerem. xi, 19.

caustum Sabbatorum in Sabbatis supra holocaustum juge, et ejus libamentum ⁹⁶. » Cujus sacrificii ritus non diversus est ab eo quem paulo ante diximus, sed iisdem vestigiis incedit, adeo ut nihil inter ea differat. Sed illud, **624** Palladi, animadvertas velim; nam juge quidem sacrificium perpetuo sacrificatur, et quotidie ex legis decreto perficitur: at vero illud alterum Sabbatorum non quotidie, sed in ipsis fit Sabbatis, Ne igitur negligentiores essent ad sacrificia Sabbatorum offerenda, quod illud quotidianum ac Juge sacrificium satis esse putarent, necessario adjunxit: « Hoc est holocaustum Sabbatorum in Sabbatis, supra holocaustum perpetuum et libamen ejus. »

PALL. Ergo præter illam jugem victimam, etiam illa altera Sabbatorum ex lege sacrificatur?

CYR. Ita est: ac de ea re nefas est dubitare. Nam ipsi quoque sabbatizantes in Christo, et in ejus requiem ingressi, spirituales odorem suavitatis Deo velut duplo majorem offerimus. Siquidem verum est fuisse quidem suavi odore illam prisorum hominum de legis justitia gloriam, spiritualis enim est lex, et: « Mandatum sanctum et justum et bonum, » ut beatus Paulus ait ⁹⁷; sed excellentior est tamen illa in Christo conversatio; et sabbatismus in spiritu longe suaviorem odorem redolet, quam justitia legis.

PALL. Recte ais.

CYR. Illis adjicit: « Et in neomeniis offeretis holocausta Domino, vitulos ex bobus duos, et arietem unum: agnos anniculos septem immaculatos, tres decimas similæ conspersæ oleo vitulo uni, et duas decimas similæ conspersæ oleo arieti uni, decimam, decimam similaginibus conspersæ in oleo agno uni, sacrificium odorem suavitatis hostiam Domino: libamen eorum dimidium hin vini erit vitulo uni, et tertia erit arieti uni, et quarta pars hin erit agno uni vini: holocaustum de mense in mensem, in menses anni: et hircum de capris unum pro peccato, Domino: supra holocaustum perpetuum fiet, et libamen ejus ⁹⁸. » Perpetuum sacrificium, et sempiternum est illud quoque, quod fit in neomeniis, cum unoquoque mense fieret ultra illud quotidianum, quod est juge. Sed in illis tamen non item simplex est ratio. Evidens enim est ænigma, Neomenia igitur spiritualis ac verior jure intelligitur novum hoc in Christo sæculum, **625** illo quod secundum legem erat, jam exacto. Aliter quoque figuram habere neomenia potest illius sæculi post hoc præsens futuri, jamjamque adventantis, quod tamen a Christi resurrectione cepit initium, per quam ad novitatem transivimus, cum tanquam pignoris loco Spiritum gratiæ, firmamque spem vitæ immortalis consecuti sumus, in beatitudine ac sanctificatione reformati, pristinum illum statum tanquam revocato cursu

σπονδήν. Ὁλοκαυτώματα Σαββάτων ἐν τοῖς Σαββάτοις, ἐπὶ τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς διὰ παντός, καὶ τὴν σπονδὴν αὐτῆς. » Οὐχ ἕτερος δὲ τῆς θυσίας ὁ τρόπος, παρὰ τὸν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένον. Εἰσὶ δὲ οὗτοι κατ' ἔχοντος ὡς παραλλάττειν οὐδέν. Ἐθρεῖ γε μὴν ἐκεῖνο, ὡ τῶν ἢ μὲν γὰρ τοῦ ἐνδελειχισμοῦ θυσία διηνεκῆ τὴν ἱερουργίαν ἔχει καὶ ἐν ἡμέρᾳ πάση τελεῖται κατὰ τὸν νόμον. Ἡ δὲ γε τῶν Σαββάτων, οὐ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς Σαββάτοις. Ἴνα τοίνυν μὴ ἀποχρώντως ἔχειν οἰόμενοι τὴν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν τοῦ ἐνδελειχισμοῦ θυσίαν, βέθουμοι πως εἶεν περὶ τὸ προσάγειν τὰ ἐν Σαββάτοις, προστίθειεν ἀναγκαίως: « Τοῦτο ἐστὶν ὀλοκαύτωμα Σαββάτων ἐν τοῖς Σαββάτοις ἐπὶ τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς διὰ παντός, καὶ τὴν σπονδὴν αὐτῆς. »

B ΠΑΛΛ. Ἄραρεν οὖν οὐκ ἐπὶ τῆς θυσίας τοῦ ἐνδελειχισμοῦ, καὶ ἡ τῶν Σαββάτων ἱερουργεῖται κατὰ νόμον;

ΚΥΡ. Ἄραρεν· οὐ γὰρ ἐνδοιάσαι θέμις. Σαββατίζοντες γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ κατάπαυσιν εἰσελάσαντες, οἴομαι πως ἐν διπλῷ τὰ τῆς πνευματικῆς εὐωδίας ἀνοίσωμεν τῷ Θεῷ, εἴτερ ἐστὶν ἀτρεκέλις, ὡς εὐώδεις μὲν ἦν τοῖς ἀρχαιοτέροις, τῆς ἐν νόμῳ δικαιοσύνης τὸ καύχημα. Πνευματικῶς γὰρ ὁ νόμος, καὶ « Ἡ ἐντολὴ ἀγία, καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ, » κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν· ἐν ὑπεροχῇ γε μὴν ἢ ἐν Χριστῷ πολιτεία, καὶ ὁ ἐν πνεύματι σαββατισμὸς, τῆς ἐν νόμῳ δικαιοσύνης ἀμείνων εἰς εὐδομίαν.

C ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφη.

ΚΥΡ. Προσεπάγει δὲ τούτοις: « Καὶ ἐν ταῖς νεομηνίαις προσάγετε ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ, μόσχους ἑκ βοῶν δύο, καὶ κριὸν ἓνα· ἀμνοὺς ἐνιαυσίους ἑπτὰ ἀμφοῦς· τρεῖς δέκατα σεμιδάλευς ἀναπνευσιμένης ἐν ἐλαίῳ τῷ μόσχῳ τῷ ἐνὶ, καὶ δύο δέκατα σεμιδάλευς ἀναπνευσιμένης ἐν ἐλαίῳ τῷ κριῷ τῷ ἐνὶ· δέκατον δέκατον σεμιδάλευς ἀναπνευσιμένης ἐν ἐλαίῳ τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ, θυσίαν ὁσμήν εὐωδίας κάρπωμα Κυρίῳ· ἡ σπονδὴ αὐτῶν τὸ ἥμισυ τοῦ ἵν ἔσται τῷ μόσχῳ τῷ ἐνὶ, καὶ τρίτον τοῦ ἵν ἔσται τῷ κριῷ τῷ ἐνὶ, καὶ τὸ τέταρτον τοῦ ἵν ἔσται τῷ ἀμνῷ τῷ ἐνὶ οἴνου· τοῦτο τὸ ὀλοκαύτωμα μῆνα ἑκ μηνῶν εἰς τοὺς μῆνας τοῦ ἐνιαυτοῦ· καὶ χίμαρον ἑξ αἰγῶν ἓνα περὶ ἀμαρτίας Κυρίῳ· ἐπὶ τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς διὰ παντός ποιηθήσεται καὶ ἡ σπονδὴ αὐτοῦ. » Διηνεκῆς θυσία καὶ ἀκατάληκτος, ὡς ἂν ἐκάστῳ μηνί, πρὸς τῆ κατ' ἡμέραν, ἥτις ἐστὶν ἐνδελειχισμοῦ, καὶ ἡ ἐν ταῖς νεομηνίαις. Λόγος δὲ οὐχ ἀπλοῦς ὁ ἐπ' αὐταῖς ἔσται πάλιν. Καθαρὸν γὰρ λίαν τὸ αἰνίγμα. Νουμηνία τοίνυν ἡ νοητὴ καὶ ἀληθεστέρα νοοῖτ' ἂν εἰκότως, αἰὼν ὁ νέος ἐν Χριστῷ, παρρηχικός τοῦ πρώτου τοῦ κατὰ νόμον. Εἴη δ' ἂν καὶ ἐτέρως εἰς τύπον ἡμῖν ἡ νομηνία, καὶ τοῦ μετὰ τόνδε μέλλοντος αἰῶνος. καὶ ὅσον οὐδέπω παρεσομένου, πλὴν ἀρχὴν ἔχοντος τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, δι' ἧς εἰς καινότητα μετακτεωρήκαμεν, ὡς ἐν ἀβραβῶνι τῆς χάριτος τὸ Πνεῦμα πλουτήσαντες, καὶ ἀσφαλῆ τὴν ἐλπίδα τῆς εἰς

⁹⁶ Num. xxviii, 9, 10. ⁹⁷ Rom. vii, 12. ⁹⁸ Num. xxviii, 11-15.

ἀφθαρσίαν ζωῆς, ἐν μακαριότητι καὶ ἀγιασμῷ μεταστοιχειούμενοι πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἀνόπιν ὡσπερ ἴοντες, αἰῶνι τῷ μέλλοντι συμμορφούμενοι. Τίς οὖν ἡ πρόπουσα ταῖς νοουμηνίαις θυσία, τοῦτ' ἐστὶ, τῇ ἐν Χριστῷ τε καὶ νοητῇ, καὶ μὴν καὶ ζωῇ τῇ κατ' αἰῶνα τὸν μέλλοντα; Ἐδ' ἀποθνήσκειν Θεῷ, καὶ ζῆν μὲν οὐκέτι ταῖς ἀμαρτίαις ἐνεχομένους, πολιτείας δὲ τῆς γεωδεστέρας ἀποφοιτῶντες εἰσάπαν, ἵνα Χριστῷ συζήσωμεν. Οὕτω καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος τοῖς ἡγιασμένοις ἐν Πνεύματι, καὶ ἐν Χριστῷ δεδικαιωμένοις, καὶ τὰς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος δυνάμεις ἐκπαιδευμένοις ἐπιστέλλει λέγων· « Εἰ ἀπεθάνετε ἐν Χριστῷ, εἰ ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζετε; » Καὶ πάλιν· « Ἀπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. » Ὅρα τοίνυν ὡς ἐν διαφορῷ ποσότητι πνευματικῆς εὐεξίας ἀποθνήσκοντες ἱερῶς τῷ Θεῷ τοὺς εὐδοκιμεῖν εἰλωθότας, καὶ τὰ τῆς ἐπιεικειᾶς εὐθύς ἀποκαρδαίνοντες γέρα. Μήσχοι γὰρ δὴ καταθῶνται δύο, καὶ εἰς ἐπ' αὐτοὺς κριὸς, καὶ ἐπτὰ ἀμνοί, μῶμων οὐκ ἔχοντες. Καὶ διὰ τοῦτων ἡμῖν ἀπάντων ἡ τῶν ἁγίων πληθὺς καταγράφεται, ὡς ἐν ἀρετῇ μὲν τῇ ὑπερτάτῃ διαπρέπουσα, διὰ γε τῶν μόσχων, ἐνυφιζάνουσα δὲ ὡσπερ καὶ ἐν δευτέροις, ὡς ἐν τῷ κριῷ, ἐν δὲ γε τῇ μείονι καὶ χθαμαλωτέρᾳ πάλιν ἐν τοῖς ἀμνοῖς. Δύο γε μὴν οἱ μόσχοι· δύο γὰρ οἱ λαοί· καὶ εἰς διὰ μέσου κριὸς, διὰ τὴν εἰς ἐνόστηα τοῖν δυοῖν ἔνωσιν ἐν Χριστῷ. Ἐπὶ δὲ πάλιν ἀμνοί, ἐν πληρώματι γὰρ τῷ τελειοτάτῳ τῶν ἁγίων ὁ δῆμος. Δύο δὲ ὄντες, καὶ εἰς καθ' ἑνωσιν τὴν πνευματικὴν, πληθὺς ἡ τελειοτάτη νοοῖ· ἂν εἰκότως. Πλατεία γὰρ σφόδρα, καὶ ἐν ἀπλότητι τῇ ἐν Χριστῷ, καὶ ἐν νηπιότητι τῇ κατ' αὐτὸν ἡ τῶν πιστευόντων ἀγέλη. Ἄθρει δὲ ὅπως τρία μὲν δέκατα σεμιδάλεως τῷ μόσχῳ τῷ ἐνί, τὴ ἀφόρισμα. Καὶ ἐν ἡμίσει τοῦ ἵν, τοῦτ' ἐστὶ, ξέστῳ εἰς. Ελαιὸν τε καὶ οἶνος. Τῷ δὲ γε κριῷ, δύο μὲν δέκατα σεμιδάλεως, ἐν δὲ τρίτῳ τοῦ ἵν, τὰ ἐπιγεόμενα. Ἐκάστῳ γε μὴν τῶν ἀμνῶν, ἐν μὲν δέκατον σεμιδάλεως ἡ θυσία, καὶ ἐν τετάρτῳ τοῦ ἵν ἡ σπονδή, τοῦτ' ἐστίν, ελαιὸν τε καὶ οἶνος. Ἰσοστάθμως γὰρ τοῖς ἐκάστου πόνους, καὶ μὴν καὶ δυνάμει ταῖς κατ' ἀρετὴν, τὸ τῆς ζωῆς μέτρον τῆς ὡς ἐν εὐκλείᾳ καὶ μακαριότητι φημι, καὶ μὴν καὶ ἐνόστητι παρὰ Θεοῦ, καὶ πνευματικῆς εὐφρασίας, ἀπονεμηθήσεται παρὰ τοῦ τὰ δίκαια κρίνοντος· ἡ γὰρ οὐχὶ ζωῆς μὲν τύπον, ἀποπληροῦν ἐλάτῳ, εὐφρασίας δὲ τῆς νοητῆς, τὸν οἶνον;

PALL. Καὶ μάλα.

KYP. Χίμαρος δὲ πάλιν προσεπίγεται ταῖς θυσίαις, ὑπὲρ ἀμαρτιῶν σφαζόμενος, εἰς τύπον Χριστοῦ. Δεκτή γὰρ ἡμῶν ἡ θυσία καὶ ἀνάουσα τῷ Θεῷ, διὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ τὸ σωτήριον. Καὶ τοῦτο, οἶμαι, ἐστὶν ἕπερ αὐτὸς εἴρηκεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. » Οὐκοῦν ἀναγκαίως ταῖς ἡμῶν εὐωδίαις, ἡ Χριστοῦ προσεπάγεται, ἑαυτὴν τρόπον τινὰ συνανακίρωσα ταῖς παρ' ἡμῶν, καὶ συναναίρουσα τῷ Πα-

A repententes, et futuro sæculo conformati. Quænam igitur apta est hostia neomeniis, illis, inquam, quæ in Christo sunt ac spiritualibus, et vitæ illi quæ futuro sæculo similis est? Deo scilicet mori, neque adhuc vivere peccatis implicatos, sed a terrena conversatione prorsus discedere, ut simul cum Christo vivamus. Ita etiam beatus Paulus ad eos qui sanctificati erant in Spiritu, et in Christo iustificati, et futuri sæculi virtutes didicerant, scribit, dicens: « Si mortui estis in Christo, quid tanquam viventes in mundo decernitis? » Et iterum: « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria. » Vide igitur qui se laudabiliter gerunt, eos diversa spiritualis habitudinis magnitudine mori Deo consecratos, virtutisque præmia statim consequi. Vituli namque duo immolantur, et unus insuper aries et septem agni vitium non habentes. Et nobis per hæc omnia sanctorum cætus describitur, qui virtute quidem insignis est tanquam in vitulis, et inferioriorem secundumque locum tenet tanquam in ariete, postremum denique et humiliorem in agnis. Duo sunt autem vituli, nam populi duo. Unus vero est interjectus aries; propterea quod illi duo in Christo ad unitatem juncti sunt. Septem postremo agni: nam sanctorum populus plenitudine perfecta est. Duo autem esse et item unum unione spirituali, multitudinem illam perfectissimam convenienter intelligimus: copiosus enim valde est grex credentium, et simplicitate quæ est in Christo, et infantia quæ secundum eundem est, præditus. Vide autem tres quidem similæ decimas uni vitulo tribui, et olei ac vini dimidium hin, id est, sextarius sex: arieti autem duas decimas similæ, liquidorum vero quæ infundebantur, tertiam partem hin. 626 In singulos denique agnos singulæ decimæ similæ adolebantur: quarta vero pars hin libamen erat, id est, vinum et oleum. Æqua namque ratione pro cuiusque laboribus et virtute illa vitæ ejus quæ in gloria atque beatitudine ducitur, ac pinguedinis quæ a Deo datur, et lætitiæ spiritualis mensuræ ab iudice tribuetur. Nonne enim vitæ figuram tenere simillam sæpe jam diximus, pinguedinis vero oleum, lætitiæ denique spiritualis vinum?

D τὴν σεμιδάλιν πλειστάκις εἰρήκαμεν, πύκτητος δὲ τὸ

PALL. Maxime.

CYR. Hircus præterea his sacrificiis adjicitur pro peccato immolandus in Christi figuram. Nam per salutarem Christi passionem acceptum est nostrum sacrificium, Deoque placens per passionem Christi salutarem. Idque, ut opinor, est quod ipse Salvator sanctis apostolis ait: « Sine me nihil potestis facere. » Ergo necessario nostris sacrificiis in odorem suavitatis oblati, illa Christi oblatio adjungitur, quæ se nostris oblationibus quodammodo

17 Col. ii, 20. 18 Col. iii, 3, 4. 19 Joan. xv, 5.

misceat, easque Patri simul offerat. Neque enim **A** aliter nisi per Christum solum esse accepti possumus.

PALL. Optime dicis.

CYR. Atque hæc quidem Sabbatis et neomeniis erant sacrificia : « In mense autem septimo, » inquit, « una mensis, vocata sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis. Dies significationis erit vobis : et facietis holocausta in odorem suavitatis Domino, vitulum unum ex bobus, et hircum unum : agnos anniculos immaculatos septem ⁹⁹. » Et tres quidem decimæ similæ in vitulo : duæ rursus in arietem, et singulæ in agnos singulos, iis quæ infundebantur proportionem consequentibus, oleo, inquam, et vino. Nam ex dimidio hinc Hebraici, et ex tertia ejusdem parte, et ex quarta hi liquores **B** adhibebantur. Quomodo autem ejus festi vis intelligenda sit, declaravit dicens : « Dies significationis erit vobis. » Nam extremam illam tubam angeli voce personantem significat, ad quam omnes mortui resurgent, et excitabuntur qui in monumentis sunt, ut jam superius diximus. Jussit etiam ut decimo ejusdem mensis die, in quem jejunium cadit, quo carnalium concupiscentiarum extinctio et a terrenis vitiiis alienatio describitur, idem sacrificium eodem quo primo die ritu perficeretur : ac quæ sit eorum quæ fiebant vis ac significatio, ad subtilioris intelligentiæ rationem accommodata, satis jam explicavimus.

627 PALL. Memini.

CYR. Decernit item quænam a nobis facienda sint propria Scenopægiæ sacrificia, et ait : « Et quintodecimo die mensis septimi vocatus, sanctus erit vobis : omne opus servile non facietis. Et celebrabitis illum festum Domino septem dies : et offeretis holocausta Domino hostiam in odorem suavitatis. Die primo vitulos ex bobus tredecim, arietes duos, agnos anniculos quatuordecim : immaculata erunt. Sacrificia eorum similia conspersa oleo : tres decimæ vitulo uni in illis tredecim vitulis, et duæ decimæ arietum uni in illos duos arietes : et decimas singulas agno uni in quatuordecim agnos. Et hircum ex capris unum pro peccato præter holocaustum perpetuum sacrificia eorum et libamina eorum ¹. » Deinde per singulos dies uno dempto vitulo, sacrificia eodem ritu **D** eademque mensura fiebant. Duo namque arietes, et quatuordecim agni, et hircus unus immolabantur. Itaque secundo die vituli offerebantur duodecim, undecim tertio, quarto decem, quinto novem, sexto octo, septimo septem. Intelligis igitur per singulos dies numerum modo vitulorum imminui. Sed eundem numerum tum arietum, tum etiam agnorum similæ quoque ac libamenorum servari.

καθ' ἐκάστην, ἡμέραν ὁ τῶν μόσχων ἀριθμὸς ἐν μὲν καὶ ὁ τῶν ἀμνῶν τὰ τῆς σεμιδάλεως, καὶ τῶν

PALL. Quid tandem ea res significat? et quam ob causam vituli quidem erant initio tredecim,

A τρι. Δεκτοὶ γὰρ οὐχ ἑτέρως ἴσμεν, πλὴν ὅτι διὰ νόμου Χριστοῦ.

ΠΑΛΛ. Ἄριστα εἶπες.

C ΚΥΡ. Καὶ ταυτὶ μὲν ἡμῖν ὡς ἐν γε τοῖς Σάββασι καὶ νεομηνίαις τὰ ἱερουργούμενα : « Ἐν δὲ γε μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, » φησί, « μιᾷ τοῦ μηνός, ἐπικλητός ἅγια ἔσται ὑμῖν. Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. Ἡμέρα σημασίας ἔσται ὑμῖν. Καὶ ποιήσετε ὀλοκαυτώματα εἰς ὄσμην εὐωδίας Κυρίου, μόσχον ἕνα ἐκ βοῶν, καὶ κριὸν ἕνα, ἀμνοὺς ἑνιαυσίους ἑπτὰ ἀμύμους. » Καὶ τρεῖς μὲν δέκατα σεμιδάλεως ἐπὶ τῷ μόσχῳ, δύο δὲ αὐτῷ ἐπὶ τῷ κριῶ, καὶ ἐν ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἀμνῶν, ἀναλόγως ἐπομένων καὶ τῶν ἐπιχειομένων, ἐλαίου τε φημι καὶ οἴνου. Ἐν ἡμέρῃ γὰρ δὴ τοῦ παρ' Ἑβραίοις ἴν, καὶ ἐν τρίτῳ τε καὶ ἐν τετάρτῳ ταυτὶ. Τίς δ' ἀνοοῖτο τῆς ἑορτῆς ἡ δύναμις, ὑπέφηεν εἰπὼν : « Ἡμέρα σημασίας ἔσται ὑμῖν. » Σημαίνει γὰρ ἡμεῖς τὴν ἐσχάτην σάλπιγγα, τὴν διὰ τῆς ἀγγελου φωνῆς. ὅφ' ἢ δὴ πάντες ἀναστήσονται οἱ νεκροί, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μηνείοις, καθάπερ ἦδη προείπομεν. Προστέταχεν δὲ καὶ ἐν τῇ δεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, καθ' ἣν ἡ νηστεία, τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, τὴν νέκρωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῶν ἐπιγελῶν παθῶν ἀποφοίτησιν ἐφ' ἑαυτῇ καταγράφουσα, τὴν αὐτὴν θυσίαν ἀποπεραινέσθαι δεῖν κατὰ τὸν Ἰσον τῇ πρώτῃ τρόπον, καὶ ὅπως ἀνέχοι τῶν δρωμένων ἡ δύναμις κατὰ τὸν πρέποντα ταῖς θεωρίας λόγον, διαρκῶς εἰρήκαμεν.

ΠΑΛΛ. Μεμνήσομαι.

C ΚΥΡ. Θεσμοθετεῖ δὲ αὐτῷ καὶ τίνες ἀνέγοντο πρὸς ἡμῶν θυσίαι τῇ Σκηνοπηγίᾳ πρέπουσαι, καὶ φησί : « Καὶ τῇ πεντεκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνός τοῦ ἑβδόμου τοῦ ἐπικληθέντος ἅγια ἔσται ὑμῖν. Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. Καὶ ἑορτάσετε αὐτὴν ἑορτὴν Κυρίου ἑπτὰ ἡμέρας, καὶ προσάξετε ὀλοκαυτώματα κάρπωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὄσμην εὐωδίας, τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ μόσχους ἐκ βοῶν τρεῖς καὶ δέκα, κριοὺς δύο, ἀμνοὺς ἑνιαυσίους δεκατέσσαρας. Ἄμμοι ἔσονται. Αἱ θυσίαι αὐτῶν σεμιδάλις ἀναπικυμένη ἐν ἐλαίῳ. Τρεῖς δέκατα τῷ μόσχῳ τῷ ἐνὶ, ἐπὶ τοῖς τρισκαίδεκα μόσχοις, καὶ δύο δέκατα τῷ κριῶ τῷ ἐνὶ, ἐπὶ τοὺς δύο κριοὺς. Δέκατον δέκατον τῷ ἀμνῶ τῷ ἐνὶ, ἐπὶ τοὺς τέσσαρας καὶ δέκα ἀμνοὺς, καὶ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἕνα περὶ ἀμαρτίας, πλὴν τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς διαπαντός, αἱ θυσίαι αὐτῶν καὶ αἱ σπονδαὶ αὐτῶν. » Ἐἶτα καθ' ἡμέραν ἑνὸς ὑπεξαίρουμένου μόσχου, τὰ τῆς θυσίας ἐν Ἰσῳ τρόπῳ τε καὶ μέτρῳ. Δύο γάρ οἱ κριοί, καὶ ἀμνοὶ δεκατέσσαρες, καὶ χίμαρος εἷς. Καὶ γοῦν τῇ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ μόσχοι προσεκομίζοντο δύο καὶ δέκα. Ἐνδέκα δὲ τῇ τρίτῃ, τῇ δὲ τετάρτῃ δέκα. Καὶ ἐννέα τῇ πέμπτῃ, ὀκτώ τῇ ἕκτῃ, καὶ ἑπτὰ κατὰ τὴν ἑβδόμην. Συνίης οὖν οἱ ὑπέσει μόνος, ἐν Ἰσῳ γε μηνί, ὃ τε τῶν κριῶν, καὶ ἐπιχειομένων ;

ΠΑΛΛ. Καὶ τί τὸ χρῆμα, ὦ τᾶν; ἀνθ' οὗτου δὲ ἡ μόσχοι μὲν ἐν ἀρχαῖς τρισκαίδεκα, ἐν ὑπέσει δὲ

⁹⁹ Num. xxix, 1, 2. ¹ Num. xxix, 12-16.

καθ' ἡμέραν ἑνὸς ὑποκλεπτομένου. Κριοὶ δὲ δὴ πάλιν ἄ
δύο καὶ ἄμνοι δέκατεσσαρες, χιμάρου τοῖς θύμασιν
ἐπενηνεγμένου.

ΚΥΡ. Δυσκᾶτοπος μὲν, ὦ Παλλάδιε, τῶν τεθε-
σπισμένων ὁ νοῦς, καὶ ἀμυδρὸν τῆ φῦσει τὸ χρημᾶ
ἴσσι. Πειράσσομαι δὲ ὡς ἔνι, τό γε εἰς νοῦν ἤκον,
εἰπαίν. Μεταρμόσεις δὲ ὁ τι πρὸς τὸ ἀμεινον αὐτὸς,
εἰ μὴ κατ' εὐθὺ διαττοίμι τοῦ σκοποῦ.

ΠΑΛΛ. Διακείσομαι.

ΚΥΡ. Ἐκκε τοίνυν τὸ θεῖον ἡμῖν χρησιμώδημα
τῆν τε τῶν ἐξ Ἰσραὴλ ἐν νόμῳ παιδαγωγίαν, καὶ τῶν
διὰ πίστεως εἰσκακομισμένων εἰς ἀγιασμὸν ἀνατι-
ποῦν τῆν κλήσιν. Ἀηλοὶ δὲ, οἰμὰτι που, τῆς θυσίας
τὸ ἀνιγμα, ὅτι δύο μὲν ἦσθην καιροὶ καθ' οὓς ἀν
νοῖντο παπαιδαγωγῆσθαι πρὸς θεογονίαν καὶ εἰς
νομικὴν πολιτείαν, αἱ τῶν Ἰουδαίων ἀγέλαι. Τίνες
δ' ἀν εἰεν οἱ τοιοῦδε καιροί, ἢ ἐκείνοι που πάντως
καθ' ὃν ἦν ἔτι που Μωσῆς, Ἰησοῦς τε καὶ κριταί, καὶ
καθ' ὃν οἱ προφηταὶ μέχρις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ,
τοῦ καὶ περισσότερον ἔχοντος κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος
φωνῆν, ἀποστολῆς θηλονότι καὶ λειτουργίας προφη-
τικῆς. Ἄλλ' ἐν καιροῖς τοῖς δυσὶν ὑπεμφαίνει τὸ
Γράμμα τὸ ἱερὸν γεγενῆσθαι τινὰς βίου μὲν τρίτον
ἰόντας τὴν ἐπαινουμένην ἐν νόμῳ, πλὴν οὐκ ἐν Ἰσρ
μέτρῳ, καὶ εἰσάπαν ἐμπερεστάτην, θυνάμει τε καὶ
εὐεξία πνευματικῆ. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν τῆς ἀνωτάτω
τυχόν. ἦς ἀν τύπος ὁ μόσχος. Ἐτεροὶ δὲ αὖ, τῆς ὡς
ἐν μεσότητι νοουμένης. Σημαῖον δ' ἀν γένοιτό που
καὶ τοῦδε, κριός. Καὶ τρίτοι πρὸς τοῦτοις, τῆς ἐπι
βραχὺ μειονεκτουμένης καὶ ἐνοφίζάνοντι μέτρῳ,
καθὰπερ ἀμέλει παρέσται νοεῖν ὡς ἐν μεγέθει σωματι-
κῶ τοῖς ἀμνοῖς. Ἡ γὰρ, οὐχὶ μείων μὲν μόσχου
κριός, ὑποκάθηται δὲ τοῦ κριοῦ μέγεθος, ὁ ἀμνός;

ΠΑΛΛ. Φημί, πῶς γὰρ οὐ;

ΚΥΡ. Οὐκοῦν τῆς ἐκάστου ποσότητος, δῆλον δὲ
ὅτι τῆς ἐν ἐπιεικείᾳ, τύπος ἀν εἴη καὶ μάλα σαφῆς,
τὰ ὠνομασμένα τῶν ζώων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ προῦχον
ἀεὶ καὶ ἀπόλεκτον, μείζον πως ἐν ἀριθμῷ, τοῦ δευτέ-
ρου δὲ καὶ τρίτου, σπάνιον γὰρ, ταῦτητοι τρισκαί-
δεκα μόσχοι, δέκα δὲ οἱ κριοί, καὶ δεκατέσσαρες οἱ
ἀμνοί. Ἐπειδὴ δὲ δύο τοὺς κριοὺς εἶναι φαμεν, ἐν
δικλῶ τῶν θυμάτων ὁ ἀριθμός. Ἄντι γὰρ ἀμνῶν
ἑπτὰ, δεκατέσσαρες οἱ μόσχοι, δύο γε μὴν, οἱ κριοί·
ἢ οὐκ εἰκὸς σεπτούς τε καὶ ἱεροὺς γενέσθαι πολλούς,
καὶ κατὰ γε τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην αὐχοῦντας τὸ
ἀμειπτον; καθὰπερ ἀμέλει περὶ τε Ζαχαρίου καὶ
τῆς Ἐλιζάβετ ὁ θεὸς ἡμῖν γέγραπεν εὐαγγελιστῆς,
ὅτι « Ἦσαν δίκαιοι ἀμώτεροι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,
πηρευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασι
τοῦ Κυρίου, ἀμειπτοι. »

ΠΑΛΛ. Φημί· καὶ γὰρ που θεὸς τὴν τῶν Ἰου-
δαίων μητέρα κατηγιάτο λέγων· « Πῶς ἐγένου πόρνη,
πόλις πιστὴ Σιών, πλήρης κρίσεως, ἐν ᾗ δικαιοσύνη
ἐνομήθη ἐν αὐτῇ; »

ΚΥΡ. Ἦν οὖν ἄρα δικαιοσύνη κατὰ νόμον, καθ'
ἣν καὶ εἰκὸς γενέσθαι δοκιμωτάτους ἐν ὑπακοῇ Θεοῦ,

A pauciores deinde uno per dies singulos dempto :
sed arietes contra semper duo, et agni quatuordecim,
hirco sacrificiis adjuncto?

CYR. Haud facile, Palladi, horum præceptorum
sensus perspicere potest : obscurusque revera hic
locus est : enitar tamen quoad potero, quod in
mentem venit, exponere. Sed tu corrige velim, si
minus recto cursu ad locum contendero.

PALL. Equidem hoc animo ero.

CYR. Videtur itaque divinum hoc responsum
tum Israelitarum institutionem sub legis magiste-
rio, tum eorum vocationem, qui sunt per fidem ad
sanctificationem perducti, describere. Significat au-
tem, ut opinor, sacrificii figura, duo fuisse tem-
pora quibus Judæorum greges fuisse ad Dei
B cognitionem atque ad legalem conversationem in-
stitutos intelligi possit. 628 Quenam porro sunt
ea tempora, nisi illa prorsus, primum quo adhuc
Moyses erāt et Josue et Judices; deinde quo pro-
phetae usque ad Joannem Baptistam, qui, juxta Sal-
vatoris vocem, abundantiore habuit legationem ac
ministerium propheticum? Sed in his duobus tem-
poribus indicat sacra Scriptura fuisse nonnullos qui
vitæ semitam tenerent lege laudatam, non eadem
mensura tamen nec robore magnitudineque spi-
rituali per totum simili : alii namque magnitudine
summa erant, cujus figuram vitulus habet; alii vi-
cissim media quadam præditi, cujus signum esse
aries potest; tertii præter hos paulo adhuc minore
et inferiore mensura, ut profecto in agnis videre
licet, si corporis magnitudinem consideremus.
Quid enim? nonne aries vitulo minor est, et agnus
ariete magnitudine corporis inferior?

PALL. Fateor, cur enim negem?

CYR. Ergo animalia, quæ commemorata sunt,
uniuscujusque magnitudinis, quæ nempe in vir-
tute spectantur, figura; et quidem perspicua sunt.
Sed quoniam quidquid præstat et excellit, id mi-
nore numero est quam secundum et tertium,
quippe cum rarum sit, hæc de causa tredecim vi-
tuli, duo vero arietes, ac denique quatuordecim
agni sunt. Ac quoniam duos esse arietes dicimus,
numerus victimarum duplo major est : nam pro
septem agnis quatuordecim sunt vituli, duo tamen
arietes. Quid enim? Nonne par est multos fuisse
admirandos sanctosque viros, qui secundum justi-
tiam, quæ in lege est, sine querela se esse gloriari
possent? ut profecto de Zacharia et Elisabeth divi-
nus evangelista scripsit : « Erant justi ambo ante
Deum, incedentes in omnibus mandatis et justifica-
tionibus Domini sine querela ». »

PALL. Fateor : namque Judæorum matrem Deus
accusavit dicens : « Quomodo facta es meretrix, ci-
vitas fidelis Sion, plena judicii, in qua justitia per-
noctavit in ea? »

CYR. Erat ergo justitia secundum legem, ex qua
par est probatissimos in Dei obsequio fuisse, qua m-

² Luc. i. 6. ³ Isa. i. 21

vis lex non omnino ad sanctificationem consum-

PALL. Recte ais.

CYR. Ergo ut Israelis vocationem tanquam in summis, mediis et infimis significarent, vituli et arietes et agni denique Deo immolabantur: 629 ac vitulorum numerus erat in dies paucior, utpote cum electi illi deficerent in dies, et consequentia semper tempora præstantium probatissimorumque virorum inopia laborarent, ad ipsum usque septimum tempus, id est, adventum Salvatoris nostri, quo tandem sabbatismus ille in spiritu, et operum cessatio ad peccatum pertinentium exstitit. Nam in Christojustificati sumus, cum præsens sæculum jam ad extremum properaret. Ejusque rei figura rursus est, quod in extremo totius hebdomadæ loco Sabbatum est collocatum. Eapropter sapienti ratione veterum quidem sacrificiorum oblationem usque ad Sabbatum perducit, in eoque sistit: nimirum vocationem illam legis, illique consentaneum sacrificandi ritum, et e contrario ritum alium, qui in Christo perficitur, infert dicens: « Et die octavo exodium erit vobis: omne opus servile non facietis in eo; et offeretis holocaustum hostiam in odorem suavitatis Domino; vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos. Sacrificia eorum et libamina eorum vitulo et arieti et agnis, juxta numerum eorum, et juxta judicium eorum, et hircum de capris unum pro peccato, præter holocaustum sempiternum. Sacrificia eorum et libamenta eorum. Hæc facietis Domino in festis vestris præter vota vestra et spontanea vestra, et holocausta vestra, et sacrificia vestra, et libamina vestra, et salutaria vestra. » Audis legem aperte dicentem: « Exodium est. » Nam ille in umbris cultus et illa in figura institutio octavo die excessit, quo die revixit Christus, et circumcisionis in spiritu tempus advenit. Exclusa est enim vetus illa vocatorum turba, quod infidelitatis crimine laboraret, et e regione quodammodo exortus est novus populus, qui spirituali robore insignis esset: id enim est vitulus, et perfecte probatus, ut qui jam plena sit ætate, id enim significat aries, et illius in Christo infantie atque innocentie eximia pulchritudine præditus, id quod agno designatur, si etiam numero perfectissimo spectetur. Nam quod ait septem agnos esse, id prorsus significat. Sequitur enim hircus quoque. Nam in Christo per fidem commendatur et probatur una cum eo in odorem suavitatis ad Deum ascendens, ut sepe jam diximus.

PALL. Ita se res habet.

CYR. Cæterum in Christo nos Sabbatum acturos esse ad requiem pervenientes, 630 cum a mundanis studiis cessaverimus, neque terrenas curas adhuc patiemur, sed potius in Domino, sicut scriptum est ¹, delectabimur, possessionemque apud eum egregiam habebimus, declarat cum in Levi-

¹ Num. xxix, 35-39. ² Psal. xxxvi, 4.

A και οὐχὶ δὴ πάντως τελειούντος εἰς ἀγιασμόν τοῦ νόμου.

ΠΑΛΛ. Εὖ ἔφησ.

KYP. Θούκουν τὴν τοῦ Ἰσραὴλ κλῆσιν ὁποσημαίνοντες, ὡς ἐν ὑπερτάτοις τε καὶ μέσοις, καὶ τοῖς ἐπιμέτοισι; μόσχῳ τε καὶ κριοῖ; καὶ μὴν καὶ ἄμνοι καταθύοντο τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ἀλλάττειν αὐτῶν μόσχων ὁ ἀριθμὸς, ὡς ἐκλειπόντων αὐτῶν τῶν ἐξελεγκμένων καὶ τῶν ἐν ὑπεροχαῖς, καὶ δοκιμωτάτων, τὴν σπάνην νοσοῦντος αὐτῶν τοῦ καιροῦ, καὶ μέχρι τῆς ἑβδόμης, τοῦτ' ἐστὶ; τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, καθ' ἣν ὁ σαββατισμὸς ἐν πνεύματι; καὶ κατάληξις ἔργων τῶν εἰς ἀμαρτίαν ἀνέψυ λήπιόν. Δεδικασώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, κατέβροντος ἤδη πρὸς τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνος. Σημείον δ' ἂν γένοιτο καὶ τοῦδε πέλλιν, τῆς ὅλης ἡμῶν ἑβδομάδος ὡς ἐν ἐσχάτοις τὸ Σάββατον κείμενον: Ταῦτητοι σοφῶς ἴσθησι μὲν ὁ νόμος φησὶ μέχρι τοῦ Σαββάτου τῶν ἀρχαίων θυμάτων τὴν προσκομιδὴν, τοῦτ' ἐστὶ, τὴν ἐν νόμῳ κλῆσιν, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἱερουργίαν, ἀντισφῆρει δὲ ὡσπερ τὴν ἐν Χριστῷ λέγων· « Καὶ τῆ ἡμέρᾳ τῆ ὀγδόῃ, ἐξόδιον ἔσται ὑμῖν. Πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε ἐν αὐτῇ, καὶ προσάξετε ὀλοκαύτωμα κάρπωμα εἰς ὄμην εὐωδίας τῷ Κυρίῳ μόσχον ἕνα, κριὸν ἕνα, ἄμνοὺς ἑναυσίους ἑπτὰ ἀμώμους. Αἱ θυσίαι αὐτῶν καὶ αἱ σπονδαὶ αὐτῶν τῷ μόσχῳ καὶ τῷ κριῷ καὶ τοῖς ἄμνοις κατὰ ἀριθμὸν αὐτῶν, κατὰ τὴν δύγκρυσιν αὐτῶν, καὶ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἕνα περὶ ἀμαρτίας· πλὴν τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς διὰ παντός. Αἱ θυσίαι αὐτῶν καὶ αἱ σπονδαὶ αὐτῶν· ταῦτα ποιήσετε Κυρίῳ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν, πλὴν τῶν εὐχῶν ὑμῶν, καὶ τὰ ἑκούσια ὑμῶν, καὶ τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν, καὶ τὰς θυσίας ὑμῶν, καὶ τὰς σπονδὰς ὑμῶν, καὶ τὰ σωτήρια ὑμῶν. » Ἀκούεις τοῦ νόμου λέγοντος ἐναργῶς· « Ἐξόδιον ἔστιν; » ἐκβίβηκε γὰρ ἡ ὥς ἐν σκιαῖς λατρεία, καὶ ἡ ἐν τύπῳ πάθεισι, κατὰ τὴν ὀγδόην, καθ' ἣν ἀνεβίω Χριστὸς, καὶ τῆς ἐν πνεύματι περιτομῆς εἰσπέπαικεν ὁ καιρὸς. Ἐξεκλείσθη μὲν γὰρ ἡ ἀρχαία τῶν κεκλημένων πληθὺς, ἔγκλημα νοσοῦσα τὴν ἀπιστίαν, ἀνανέψυ δὲ ὡσπερ λαὸς ὁ νέος, καὶ διαπρέπων μὲν ἰσχυρῶς πνευματικῇ, τοῦτο γὰρ ὁ μόσχος, εὐδοκίμων δὲ τελείως, ὡς ἐν ἡλικίας πληρώματι, τοῦτο γὰρ ὁ κριὸς, τῆς δὲ ἐν Χριστῷ νηπατήτος καὶ ἀκακίας τὸ ἐξαιρετὸν κάλλος, τοῦτο γὰρ ὁ ἄμνος, εἰ καὶ ἐν πληθὺν νοῦτο τῇ τελειότητι. Τὸ γὰρ εἶναι λέγειν ἑπτὰ τοὺς ἄμνοὺς, τοῦτό που πάντως ὑποδηλοῖ. Ἐπειτα γὰρ καὶ ὁ χίμαρος. Ἐν Χριστῷ γὰρ εὐδοκίμει διὰ πίστεως, εἰς ὄμην εὐωδίας ἀναβαίνων τῷ Θεῷ, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν.

ΠΑΛΛ. Ὅδε ἔχει.

KYP. Ὅτι δὲ σαββατιοῦμεν ἐν Χριστῷ, καταλύοντες εἰς ἀνάπαυσιν, διὰ γε τοῦ δεῖν σπουδασμάτων ἡμᾶς καταλῆξαι κοσμικῶν καὶ γεωδεστέρας φροντίδος οὐκ ἀνεχομένους ἔτι, κατατροφῶντας δὲ μᾶλλον τοῦ Κυρίου, καθὰ γέγραπται, καὶ κληρον ἔχοντας παρ' αὐτῷ τὸν ἐξαιρετὸν, σαφηνίει λέγων ἐν

τῷ Λευϊτικῷ πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· « Λάλη- A
σον τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, καὶ εἰπὲς πρὸς αὐτούς· Ἐάν
εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, καὶ ἀνα-
παύσητε τὴν γῆν, ἣν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν, Σάββατα τῷ
Κυρίῳ· Ἐξ ἑτῆ σπερεῖς τὸν ἀγρὸν σου, καὶ ἕξ ἑτῆ τε-
μεῖς τὴν ἀμπελὸν σου, καὶ συνάξεις τὸν καρπὸν αὐ-
τῆς, τῷ δὲ ἔτει τῷ ἑβδόμῳ Σάββατα. Ἀνάπαυσις
ἔσται τῇ γῇ ὑμῶν, Σάββατα τῷ Κυρίῳ. Τὸν ἀγρὸν
σου οὐ σπερεῖς, καὶ τὴν ἀμπελὸν σου οὐ τεμεῖς, καὶ
τὰ αὐτόματα ἀναβαίνοντα τοῦ ἀγροῦ σου οὐκ ἐκθι-
ρίζεις, καὶ τὴν σταφυλὴν τοῦ ἀγιάσματος σου οὐκ
ἐκτρύγησις, ἐνιαυτὸς ἀναπαύσεως ἔσται τῇ γῇ, καὶ
ἔσται τὰ Σάββατα τῆς γῆς βρώματά σοι, καὶ τῷ παι-
δί σου, καὶ τῇ παιδίσκῃ σου, καὶ τῷ μισθωτῷ σου,
καὶ τῷ παροίκῳ τῷ προσκειμένῳ πρὸς σέ· καὶ τοῖς
κτήνεσί σου, καὶ τοῖς θηρίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ σου ἔσται
πᾶν τὸ γέννημα αὐτοῦ εἰς βρώσιν. Καὶ ἐξαριθμήσεις
B
σεαυτῷ ἑπτὰ ἀναπαύσεις ἐτῶν, ἑπτὰ ἑτῆ ἐπίταξις·
καὶ ἔσονται σοι ἑπτὰ ἑβδομάδες ἐτῶν, ἑννέα καὶ τεσ-
σαράκοντα ἑτῆ. Καὶ διαγγελεῖτε σάλπιγγος φωνῇ ἐν
πάσῃ τῇ γῇ ὑμῶν, ἐν τῷ μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ τῇ δεκάτῃ
τοῦ μηνός. Τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἰλασμοῦ διαγγελεῖτε σάλ-
πιγγι ἐν πάσῃ τῇ γῇ ὑμῶν. Καὶ ἀγιάσετε τὸ ἔτος,
τὸν πεντηκιστὸν ἐνιαυτὸν, καὶ διαβοήσετε ἀφ᾽ οὐρα
ἐπὶ τῆς γῆς πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. Ἐνιαυτὸς ἀφέ-
σεως σημασία αὕτη ἔσται ὑμῖν, καὶ ἀπελεύσεται εἰς
ἕκαστος εἰς τὴν κτήσιν αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος εἰς τὴν
πατριὰν αὐτοῦ ἀπελεύσεται. » Συνίης οὖν ὅπως
ἀρῶν τε καὶ σπείρειν, καὶ ἀμπελώνων εἶναι μελε-
δω. οὓς ἐφήσει μὲν ὁ νόμος, πρὸ τῆς ἑβδόμης; Ἀνε-
C
σθαί γε μὴν τῆς ἐπὶ τούτοις φροντίδος προστέταξε
κατὰ τὴν ἑβδόμην. Ἀνιέμεθα γὰρ σαββατίζοντες ἐν
Χριστῷ καὶ τῶν ἐπιγείων ἀποστήσαντες τὴν φροντίδα,
καὶ ἀποφοιτῶντες εἰσάπαν τῶν εἰκαίων περισπασμῶν.
« Ἐπτὰ ἑβδομάδες ἐτῶν, » τοῦτ' ἔστιν, αἰῶνας τῶν
αἰώνων, ἐφ' ἑτοίμοις τε καὶ προσκειμένοις διατελέσομεν
ἀγαθοῖς, δῆλον δὲ ὅτι τοῖς παρὰ Θεοῦ καὶ πνευματικοῖς
ἐντροφῶντές τε καὶ ἑορτάζοντες. Καιρὸς γὰρ ἀφέσεως
ἔσται πᾶσιν ἡμῖν τοῖς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὃ
ἐν ἑσχάτοις, ὅτε καὶ ἕκαστος εἰς τὴν ἐαντοῦ δραμεῖται
κτῆσιν, τοῦτ' ἔστιν, εἰς τὸν αὐτῷ πρόποντα κληρὸν,
καὶ ἐκνεμηθέντα παρὰ Θεοῦ. Διαφορὰ γὰρ ὡσπερ
ἔστι τῆς τῶν ἁγίων ζωῆς, οὕτω καὶ γερῶν, ἀναλό-
γως τοῖς ἐκάστου κατορθώμασιν ἐπιμετροῦντος Θεοῦ
τὴν ἀντέκτισιν. Διαμείνηται δὲ καὶ τῆς τὰ τοιαῦτα
D
διαγγελούσης σάλπιγγος. Καιρὸς γὰρ ἡμῖν σαββα-
τισμοῦ, ὡς ἐν Χριστῷ δηλονότι, καὶ μὴν καὶ ἀφέσεως
τε καὶ κληροδοσίας, ἡ δὲ σάλπιγγός τε καὶ ἀγγέλου
φωνῆς ἔσομένη κατὰ καιροῦς ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσις,
ἐν ἧ καὶ ἡ λαμπρὰ τῶν ἁγίων πληθὺς, ἀκούσεται λέγον-
τος τοῦ Χριστοῦ· « Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς
μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασι-
λείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, » ἧς καὶ ἡμᾶς γένοιτο
τυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου καὶ
Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ
μεθ' οὗ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

tico Moysi rerum sacrarum doctore, dicit: « Lo-
quere filiis Israel, et dices ad eos: Si ingressi fueritis
in terram, quam ego do vobis, requiescere facietis
terram, quam ego do vobis, Sabbata Domino. Sex
annis seres agrum tuum, et sex annis putabis vitem
tuam, et colliges fructum ejus: annus autem septimo
Sabbata; requies erit terræ vestræ, Sabbata Domino:
agrum tuum non seres, et vitem tuam non putabis;
et quæ sponte nascuntur in agro tuo, non demetes;
et uvam sanctificationis tuæ non vindemiabis; annus
requietionis erit terræ, et erunt Sabbata terræ cibus
tibi et servo tuo, et servæ tuæ, et mercenario
tuo et inquilino, qui applicatus est ad te: et jumen-
tis tuis, et bestiis quæ snt in terra tua, erit omne
quod nascetur ex eo in escam. Et numerabis tibi
B
septem requietiones annorum, septem annos sep-
ties; et erunt tibi septem hebdomades annorum,
quadragesima novem anni. Et annuntiabis voce tubæ
in omni terra vestra; et mense septimo, decimo die
mensis, die propitiationis, annuntiabis tuba in omni
terra vestra. Et sanctificabis annum, quinquagesi-
mum annum: et clamabis remissionem in terra
omnibus habitantibus in ea. Annus remissionis signi-
ficatio hæc erit vobis, et revertetur unusquisque
in possessionem suam et unusquisque in fami-
liam suam revertetur *. » Intelligis igitur per-
mittere quidem legem, ut aretur ac seratur, et
vineæ excolantur ante annum septimum. Septimo
autem, ut earum rerum cura levemur, præcipere:
relaxamur enim, cum in Christo Sabbatum agimus,
et a terrenis rebus curam abducimus, et a vanis
distractionibus prorsus recedimus. « Septem heb-
domadas annorum, » id est, per sæcula sæculo-
rum: bonisque perfruemur paratis et in promptu
positis, nimirum iis quæ a Deo dabuntur, bonisque
spiritualibus oblectabimur, ac festum agemus. Nam
extremum illud tempus remissionis erit omnibus
nobis, qui ubique terrarum sumus, cum unus-
quisque ad suam 631 possessionem, id est, ad
convenientem sibi sortem a Deoque sibi tributam
revertetur. Ut enim varia sunt sanctorum vitæ ge-
nera, sic item præmiorum erunt, cum pro unius-
cujusque gestorum ratione Deus retributionem ad-
metietur. Meminit etiam tubæ, quæ hæc commoda
annuntiabit. Nam nostri sabbatismi, ejus nimi-
rum qui in Christo celebratur, remissionis quoque
et possessionum redditionis tempus, illa est e
mortuis resurrectio per tubæ significationem et vo-
cem angeli suo tempore futura, in qua præclarus
ille sanctorum cætus audiet Christum dicentem:
« Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum
vobis regnum a constitutione mundi ». » Quod uti-
nam assequi nobis contingat gratia et benignitate
Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, per
quem, et cum quo, Deo et Patri gloria cum sancto
Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum.
Amen.

* Levit. xxv, 4-11. 7 Matth. xxv, 34.

LOCA SCRIPTURÆ

A Cyrillo in libro *De adoratione in spiritu et veritate* citata, in quibus erat dignum aliquid quod adnotaretur.

Ex editione Latina Ant. Agellii. Romæ 1588 fol.

Revocatur Lector ad paginas editionis Auberti quas typis grandioribus expressimus.

Pag. 23. *Vanitas enim est revera hujus vitæ distentionis.* Distentionis vocabulo usus sum ut Scripturæ vocem retinerem, quæ ex antiqua LXX Interpretum editione in Ecclesiaste legitur capite primo, *Hanc distentionem pessimam dedit Deus filiis hominum*, etc. Græce LXX et Theodotion περιπασηδὴν transtulerunt, Symmachus ἀσχολίαν, *occupationem*, eadem voce usus sum, fol. 34.

Pag. 24. *Et comederunt antequam irent cubitum.* Hæc verba *antequam irent cubitum* ab imperito librario puto adjecta fuisse non a Cyrillo posita; nam et ineptum sensum faciunt, et manifeste ad sequentia pertinent, ut et in Hebraicis libris est, et in vulgata editione, et dudum in Græcis Veteris Testamenti libris nos ipsi correximus atque distinximus, ἐπέθεν αὐτοῖς καὶ ἐφαγον, deinde ex alio principio πρὸ τοῦ κοιμηθῆναι: δέ, etc., nolui tamen quidquam inmutare, ut fidem interpretis servarem.

Pag. 28. *Dei fortes a terra vehementer elevati sunt.* Hunc locum psalmi xlvj sic transtuli, quia sic illum Cyrillus legit, et distinguit, et interpretatur. Cæterum quod *Dei fortes* dixit, id omnes Græci, non modo Cyrilli, sed etiam Veteris Testamenti codd. habent, sed hi distinctione variant: nam aliqui sic distinguunt, οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς, *fortes terræ*, ut sit, *Dei fortes terræ*; alii sic, τοῦ θεοῦ οἱ κραταιοί. Deinde, τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθσαν, *Dei fortes, a terra vehementer elevati sunt.* Hanc distinctionem sequitur B. Cyrillus, ut apparet non modo ex hoc loco, sed etiam ex aliis nonnullis. Priorem illam retinuit Psalterii Latini interpres, quam non modo non improbo, sed etiam magis probo. Nam et cum Hebræo magis congruit, et eam cæteri interpretes tenuerunt. Sed si illam hoc loco posuissem, totam auctoris sententiam perturbassem atque obcurassem, quod interpres ejusdem auctoris in Evangelium B. Joannis, lib. xi, cap. 29, fecit, ubi Cyrillus eodem modo verba psalmi distinguit et interpretatur.

Ibidem. *Sed cum attulisset ad eos Baruch Jeremiæ verba.* Et nuper concilium Tridentinum, et fere omnes Patres tum Latini tum Græci canonicum librum fatentur, quod si qui illum pro Jeremiæ citant, et illi ascribunt, ut Athanasius in *Synopsi* et Augustinus libro *Contra Faustum* xii, cap. 43, et *De civitate Dei*, libro xviii, cap. 33, et B. Ambrosius cum alibi tum libro primo *De fide*, cap. 2, et *De penitentia* primo, cap. 8, et B. Joannes Constantinopolit. in *psalm.* cxlvii, hoc ideo dixerunt, quia a Jeremiæ dictatum, a Baruch exceptum putarunt, ut manifeste apparet in his Cyrilli verbis, qui verba Jeremiæ a Baruch allata dicit. Latina etiam Ecclesia sic censuit, cum in Sabbati sancti solemnij officio lectiones de quatuor majoribus prophetis legendas publice sanxit, et pro Jeremiæ libro e prophetia Baruch lectionem posuit: *Audi, Israel, mandata vite*, etc.

Pag. 57. *Et ubi ego sum, illic et minister meus sit.* Ἐστὶ καὶ ὁ διάκονος; ὁ ἐμὸς; ἔστω. Sic legit Cyrillus; non enim prædicentis, sed jubentis verba

esse intellexit, ut apparet. Sic in libris Cyrilli Græcis scriptum inveni; neque tamen alteram lectionem improbandam puto, quæ et in impressis omnibus Græcis Novi Testamenti libris, et in editione Latina invenitur, illic et minister meus erit. Sed etiam hanc Cyrilli lectionem probaverunt Latini Patres, cum illam publice in ecclesiis decantandam censuerint, ut apparet in Breviario Romano, in communi unius martyris, antiphona ad Laudes quarta. Eam Cyrillus in aliis quoque libris hoc modo citat, ut in *Commentariis in Joannem*, lib. iv, c. 28.

Pag. 65. *Omnis gloria filia regis Esebon.* Mirum quomodo Cyrillus sic legat, quomodo etiam legitur in Vaticano Testamento Veteris codice. Itaque non temere id factum puto, sed eum interpretem, qui Hesbon Hebræam vocem reliquit, puto sic in aliquo Hebræo codice legisse, quod alii codd. et fere omnes hoc tempore habent *mesobsoth*, neque vero illi codd. qui legunt ἐξ ἐννοίων, *cogitationibus*, ut B. Hieronymus in aliquibus se legisse testatur, aliud in Hebræo legisse interpretem demonstrant, quam *Hesebon*; ea enim Hebræa vox ἐννοίαν revera significat. Cæterum quod ait Cyrillus significare ἔσωθεν, id non *Hesebon* significat, sed vox, quæ præcessit, *penina*.

Pag. 84. *Dei fortes, a terra vehementer elevati sunt.* Jam de hoc loco psal. lxxiv dictum est supra.

Pag. 85. *Extende manum tuam ad mare, et sicca illud.* Græci codd. Cyrilli habebant ἐξήρανον αὐτήν, *sicca illud*, ut transtulimus. Sed Biblia Græca omnia ῥήξον αὐτήν *scinde*, seu *per rumpe illud*.

Pag. 96. *Et auxit Salomon altare postea, quia exiguum erat prius.* Hæc verba neque in Hebræo neque in editione Latina sunt. Habent ea tamen LXX; sed quiddam simile habetur tertio Regum, cap. vii, prope finem; unde puto LXX sumpsisse, aut ex vetusta traditione adjecisse.

Pag. 99. *Quoniam debet in spe arans arare, et triturans in spe participandi.* Multa loca sunt in antiquorum Græcorum Patrum libris de Scripturis prolata, quæ cum editione Latina Testamenti Novi conveniant magis quam cum iis Græcis, quæ circumferuntur; velut hic locus est. Cum enim vulgati codd. Græci habeant, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ἀροτριῶν ἀροτριῶν, καὶ ὁ ἀλοῶν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν, *quoniam in spe debet arans arare, et triturans spei suæ particeps esse*, Cyrillus cum Latina editione congruentius, ὅτι ὀφείλει ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριῶν, καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν, *et qui arat in spe participandi, seu fructus participandi*. Sic etiam citat, fol. 130, ex quo apparet quam temere a nonnullis Latina editio reprehendatur, quæ e Græcis libris præstantissimis, et emendatissimis in Latinam linguam translata est. Eandem lectionem sequitur B. Augustinus in *Joannem* tract. v.

Pag. 100. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum.* Sic habet Latina vulgata editio Testamenti Novi. Cæterum nonnulli Cyrilli codd. Græci habebant, *implevistis, πληρώσατε*. Nolui autem quid-

quam de consuetâ Latina lectione mutare, cum essent etiam qui haberent, ἐπιληρώσατε, quamvis altera lectio ad Cyrilli sententiam commodiâsima sit.

Pag. 106. *Ad hæc omnia sumentes scutum fidei.* Locus hic, qui est in epist. ad Ephesios cap. vi, duobus modis a Patribus legitur, uno modo, ἐν αἰσῶν, in omnibus, quomodo translulit vulgatus interpres, et legitur in Græco Vaticano Testamenti Novi codice, quomodo etiam legit Methodius martyr apud Epiphanium, et Nazianzenus in oratione præsentis Gregorio Nysæno. Altera lectio est quam sequitur Cyrillus, et vulgati Græci codd., ἐπὶ πάντων, quæ lectio eam sententiam potest habere: Post omnia arma, quæ sumenda dixi, sumite tanquam novissimam armaturam scutum fidei.

Pag. 108. *Si quinque modo ibi essent pii atque probi homines.* Græce est, εἰ πάντες τινὲς εἴεν ἐν αὐτῇ ὁσίῳ καὶ ἀγαθῶν. Paulo aliter accepit atque in Genesi cap. xvii positum sit. Non enim si quinque fuerint viri iusti in Sodomis, ideo reliquis condonaturum se dixit Deus, sed si a quinquaginta quinque defuerint. Sed ad id quod efficere vult Cyrillus id parvi refert. Satis enim habuit ex hoc loco illud probare, propter iustorum merita, quamvis longe pauciorum, peccatoribus, licet multo pluribus, penas condonari.

Pag. 118. *Jam perfecti estis. Sine nobis regnastis.* Sic legit hunc B. Pauli locum Cyrillus, ἡδὴ τελειωμένοι ἐστέ· χωρὶς ἡμῶν ἰδωσάμενοι ἐστέ, quod in cæteris Græcis est, ἡδὴ κακορροεῖνοι ἐστέ, *Jam saturati estis.*

Pag. 126. *Benedicti nos a Domino.* Ἡμεῖς procul dubio legit, eamque lectionem adhuc multi impressi codd. habent, et Vat. cod.; sed vulgata Latina editio verius, *Benedicti vos*, ut etiam Hebræus codex habet; ac facile fuit in Græco ex ὑμεῖς facere ἡμεῖς, propter vocis similitudinem.

Pag. 139. *Omnia possum in eo qui me confortat Christo.* Et in v lib. hujus operis ad hunc modum citat, fol. 148, ut impressi codd. Testam. Novi Græci habent. Latina editio non habet *Christo*.

Pag. 158. *Omnes traham ad me ipsum.* Sic Cyrillus legit hoc loco, et lib. x, bis, et xi, et Ignatius in epist. ad Smyrnenses. Latinus interpres, *omnia*.

Pag. 184. *Vos ex patre vestro diabolo estis.* Vocem, *vestro*, editio vulgata non habet, ne Græcus quidem Vaticanus Testamenti Novi codex. Sed quia erat in Græco Cyrilli codice, illam posui, præsertim quia et alii Græci Patres sic legunt, ut Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 1.

Pag. 204. *Multo passeribus meliores estis vos.* Expressi quomodo Græcus Cyrilli codex habebat, πολλοῦ στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. Alteram lectionem minime improbo, *multis passeribus*, etc., quæ in plerisque Græcis invenitur, πολλῶν στρουθίων, etc.

Pag. 212. *Quod autem his abundantius est, a diabolo est.* Cyrilli liber sic habet, τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. At libri Iere omnes Græci habent in B. Matthæi Evangelio, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν. Aut igitur sic legit ut posuimus, aut τὸν πονηρὸν diabolum intellexit.

Pag. 238. *Munus quod ex me tibi proderit.* Ut Cyrilli expositio cum B. Matthæi loco citato conveniret, necesse fuit ut verbum *est* eximeremus, et cum in Latino sit, *Munus quodcumque est ex me, tibi proderit*, fecimus, *Munus quodcumque ex me tibi proderit*. Ut autem Cyrilli expositio clarior fiat, animadvertendum est in Græco sic legi, δῶρον, ὃ ἐάν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς. Ubi illud intelligendum est, nomen δῶρον *munus*, cum sine articulo sit, prædicati locum, quamvis ordine prius collocatum sit, tenere; deinde quæ sequuntur, ὃ ἐάν ἐξ ἐμοῦ ὠφελῆθῃς, *quodcumque ex me tibi proderit*, vice subjecti esse; itaque si quis velit propositionem totam et enuntiatum simplici ordine proferre, sic dicet: Quodcumque ex me tibi proderit, id totum est munus, hoc est, quodcumque ex meis rebus in tuam utilitatem sum-

seris, id munus ac Deo consecratum est: itaque de sacris rebus fraudas, et sacrilegium committis, si quid inde in tuos usus acceperis. Eodem quoque modo hunc locum exponit B. Ambrosius lib. viii in Evangelium B. Lucæ: *Cum, inquit, petat aliquid ad sumptum egens pater aut mater a filio, quia legem timens, excusationem non dandi requirit; dicere tibi, Munus est, quod ex me tibi proderit; ut dicatam Deo pecuniam pater religiosus accipere formidet.* Eodem quoque modo Cyrillus hunc locum exponit libro hujus operis sexto decimo.

Pag. 242. *Spiritus sanctus nondum erat, quia Jesus nondum erat glorificatus.* Hoc eodem modo citatur hic locus lib. ix hujus operis. Latina editio habet, *Spiritus nondum erat datus*, etc., quam etiam lectionem libenter amplector ac veneror. Sed volui transferre quod Cyrillus habebat in Græco. Neque vero alium sensum debet ut potest habere hæc lectio, quam habeat editio Latina; non enim de Spiritu sancti persona aut essentia intelligi potest, alioqui quomodo nondum ante Christi glorificationem Spiritus sanctus erat, qui, teste Gabriele, in illius incarnatione in Virgine supervenerat? Sed verba pro loci ratione intelligenda sunt. Dixerat Dominus, de ventre credentium in se fore ut flumina aquæ vivæ producerent; declaravit evangelista mox quid illæ aquæ, quidve profuentia flumina essent. *Hoc autem, inquit, de Spiritu dicit, quem accepturi erant credentes in eum.* Si igitur flumina de ventre profuentia, linguarum prædicationisque donum accipiunt, non Spiritus sancti essentia (neque enim de hominum cordibus Spiritus sanctus fluere, abest) et Spiritus vocatur ejusmodi fluminum de corde fluentium redundancia, quæ nondum erat, quia nondum Jesus erat glorificatus: cum igitur Spiritus nondum esse dicitur, ejusmodi linguarum donum nondum esse, recte intelligitur. Neque vero sciam est in hæc lectione Cyrillus, nam sic ante illum legit Dionysius Alexandrinus in Epistola contra Pautem Samosatenum, et B. Joannes Chrysostomus hom. iii in Evangelium S. Joann. 50, ubi tamen ait subaudiendam esse, *datus*; quem sequuntur Theophylactus et Euthymius. Latinam editionem citat Ambrosius libro *De Dominicæ incarnationis sacramento*, cap. 6, eamque confirmat Vaticanus Novi Testamenti codex antiquissimus, in quo sic legitur, οὗτος γὰρ ἦν Ἰησοῦς ἀγιον δεδομένον ἐπὶ Ἰησοῦς ὁπῶα ἰδοῦσάθη. Confirmat etiam Augustinus pluribus locis, libro *De Trinitate* quarto, cap. 20; tractatu in Evangelium B. Joannis i et xii; libro *Octoginta trium questionum* q. 62.

Pag. 286. *Similis est homini diviti.* Editio Latina habet, *homini patrifamilias*. Græci omnes, quos videre potui, habent, ἀνθρώπῳ οἰκονομῆτι, quod cum Latina editione convenit. Crederem Cyrillum non tam verba tenuisse, quam sensum, nisi viderem etiam libro hujus operis decimo septimo p. 614, eandem lectionem secutum esse, et in *Evang. B. Joannis* lib. iii, cap. 34, et lib. ix, cap. 25; ubi tamen interpres posuit *paterfamilias*, cum tamen e consequentibus verbis agnoscatur Cyrillum scripsisse, *divitem*: quod idem fecit lib. x, cap. 19. Hoc eo accuratius adnotandum putavi, ut ex eodem characteris formaque testimoniorum sacre Scripturæ idem auctor horum librorum deprehenderetur.

Pag. 508. *Corpus autem aptasti mihi.* Nunc in editione vulgata Latina legitur, *Aures autem perfectisti mihi*; quod aptne a B. Hieronymo ex recentiori Hebræo emendatum nescio, præsertim cum in epistola ad Suniam et Fretellam nihil de hoc loco dixerit. Non autem puto illas feminas cum in rebus multo minoris momenti adeo diligenter fuerint, hunc locum neglecturas fuisse, si illum in Psalterio a B. Hieronymo emendato aliter legisset, quam esset in LXX, præsertim eum illum ab Apostolo sic citatum viderent, ut illi verterant. Igitur ad hanc modum et Apostolus, ut dixi, citat, et omnes libri

Græci habent, et Patres omnes tam Latini (de vetustioribus loquor) quam Græci utuntur. Quod autem nunc habet Vulgata editio, ex aliorum recentiorum interpretum translatione manavit, qui transulerunt, *ὡςτὰ δὲ κατηγορίῳ μοι*. Cæterum ne quis Hebræos libros cum legerit, putet male a LXX versum esse *σῶμα δὲ κατηγορίῳ μοι*, hoc est, *corpus autem aptasti mihi*, cum in Hebræo sit, *וְאֵל כִּרְיֹתַי אֲנִי*, is admonendus est LXX non sic legisse, sed non multum dissimilibus litteris alia verba in suis Hebraicis codd. habuisse in hunc modum, *וְאֵל כִּנְיֹתַי אֲנִי*. Latinis litteris similitudinem indicabo ut potero. Qui transulerunt, *Aures perfecisti seu fodisti mihi*, hi in Hebræo legerunt, *ozen charita li*; LXX vero legerunt, *ezzem conanitha li*. Hæc dixi ne temere LXX reprehendendis quispiam patet, ubi ab Hebraico dissepit viderit.

Pag. 309. *Super omnia qui dicitur Deus, aut quod colitur*. Græci codd. nunc habent *ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεόν*. Sic etiam legit Cyrillus. Latinus vero Testamenti Novi interpres legisse videtur, *ἐπὶ πᾶν τὸ λεγόμενον Θεόν*. Cæterum locus unde zumpsit hanc sententiam Apostolus in Daniele est, cap. xi, ubi LXX, καὶ μεγαλυθῆσεται ἐπὶ πάντα Θεόν. Sed lectionem Latinæ editionis confirmat Irenæus libro tertio, capite 6.

Pag. 350. *Ita namque non alloquebatur Paulus dicens: Et vos tanquam lapides vivi superedificamini, etc.* Locus procul dubio est ex Epistola B. Petri prima cap. ii. Cur igitur Paulo tribuit quod Petrus scripsit? neque id semel, sed iterum libro xvi. Qui prior hunc librum Lugduni impressit, meo injussu temere ad marginem verba quædam apposuit, ut totam fere illam editionem his maculis aspersit, *Lapsus est; inquit, memoria beatus hic Pater*. Hac tam turpi adnotatione, et aliis etiam impudenter et insolenter appositis permotus sum, ut denuo hunc librum inprimendum curarem. Ego vero nunquam adduci potero, ut credam errore lapsus et B. hunc Patrem Paulo tribuisse Petri voces. Sed nisi melius quidpiam occurrerit, illud dici potest, cum ille aut ejus notarius ταχυγράφος P. notam solam scripsisset, antiquarium, qui notas latius scribebat, parum intelligentem pro Petro Paulum posuisse: itaque si quis error fuit, non Cyrilli, sed antiquarii fuit. Quomodo namque tam turpiter labi Cyrillus potuit, cum pluribus locis primam Petri epistolam sed nomine Petri citet? Malui autem interpretis fidem religiose præstare, quam ex meo ingenio quod in Græcis codicibus repereram, immutare.

Pag. 346. *Justificationes carnis usque ad tempus correctionis impositæ*. Sic habebat Cyrilli codex, *δικαιώματα σαρκὸς μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπιτελεμένα*.

Pag. 350. *Venit princeps mundi hujus, et in me nihil invenit*. Varie citatus hic locus apud Patres invenitur. Nam aliqui, in me nihil invenit, ut Cyrillus hoc loco, et Basilii in homilia, *Quod Deus non sit auctor malorum*, et Ambrosii libro *De bono mortis*, cap. 5, et Augustinus libro *De Trinitate* xiii, cap. 14, et in psal. lxxviii, et libro *De natura et gratia*, cap. 24, et lib. ii *De nuptiis et concupiscentia*, cap. 5. Alii præsentis tempore, nihil invenit, ut Athanasius libro *De Incarnatione Christi*, et Epiphanius libro ii *adversus hæresim Manichæi*, Joannes Chrysostomus in Commentariis in Joannem, et in *Matthæum* homilia 16; Hieronymus in *Jeremias* cap. iv, et in psalmum l. et lxxv. Sed editio vulgata legit, in me non habet quidquam. Ea confirmatur multis Græcis Testamenti Novi codd., et nonnunquam a Patribus ita profertur; nam sic legit Basilii in psal. vii, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει οὐδέν, et Augustinus quæstione in Deuteronomium 55.

Pag. 359. *Rursus indigetis eo qui vos doceat*. Heb. v. Græci fere omnes Testamenti Novi codd. cum editione Vulgata faciunt, τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, ut

vos doceamini. Cyrillus habet, τοῦ διδάσκοντος ὑμᾶς, docente vos.

Pag. 383. *Et honor regis judicium diligere*. Psal. xcvi. Singularis est in hac lectione Cyrillus; neque enim adhuc apud alium aliquem sic legi. Omnes enim et codd. Veteris Testamenti, quos videre potui, et auctores legunt, καὶ τῆς βασιλείας κρίνον ἀγαπᾷ. hic addit litterulam v; et legit, ἀγαπᾷν.

Pag. 426. *Sed attendunt spiritibus erroris*. I Timoth. iv. Cyrillus convenit cum editione Vulgata, non enim legit πνεύμασι πλάνοις, spiritibus seductoriibus, sed πνεύμασι πλάνοις, spiritibus erroris. Tertullianus tamen lectionem Græcam pervulgatam sequitur, libro *De jesuio*, et auctor libro *De Trinitate*. Epiphanius utramque citat libro *Contra hæreses u*, adversus Cætaphrygas.

Pag. 450. *Deo mundoque divisa*. Ad verba respicit quæ posita sunt in I ad Corinth., cap. vii. Illud autem animadvertendum est, ex hoc loco intelligi Cyrillum verba illa sic distinxisse, ut in editione Vulgata Latina distinguuntur: *Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divinus est*. Hanc distinctionem hic idem auctor servat libro vi, et Eusebius libro *De demonstratione evangelica* primo, et Ambrosius fere ubique, ut libro *De viduis*, cap. 1. Sed in libello *Ad virginem lapsam*, aliter distinguitur quam solet Ambrosius, ex quo veror ne sit alterius auctoris, cum ipsa quoque elocutio longe diversa sit. Servat etiam Epiphanius *Adversus hæreses*, lib. ii, contra Ieracitas. Alteram distinctionem probat Augustinus libro *De bono conjugali*, cap. 10, *Et divisa est mulier et virgo*, hoc est, differunt inter se; et libro *De sancta virginitate*, cap. 22, et ante Augustinum Tertullianus libro *De virginibus velandis*, et Hieronymus in Epistola ad Eustochium *De custodia virginitatis*.

Pag. 475. *Fructus laborum tuorum comedes*. In psalmo cxxvii est, *Labores manuum tuarum quis manducabit*; qui ordo et in Græcis exemplaribus, et in Hebræis est. Verum in hoc loco Cyrilli inversum ordinem legi non modo in exemplari illustriæ cardinalis Sirleti, verum etiam in Vaticano, Καρπὸς τῶν πόνων σου φάγεται. Factumne id sit auctoris consilio an errore librarii, qui καρπὸς fructus tantummodo significare putaret, non etiam manus, non habeo dicere. Illud certe constat, veriozem esse in hoc loco Latinam editionem.

Pag. 504. *Hoc mare magnum et spatiosum*. Quod in Latina editione est, et *spatiosum manibus*, χερσὶ non posuerunt LXX, sed additum est de Theodotionis interpretatione, ut testatur B. Hieronymus in Epistola ad Suniam et Fretellam. Itaque nec Cyrillus legit, neque Augustinus, et in antiquo illo Vaticano codice, cum in vetustiore scriptura non esset, recentiore manu sub asterisco positum est. Certe nunquam LXX εὐρύχωρος χερσὶ interpretati sunt, sed ubique unica dictione contenti fuerunt, εὐρύχωρος.

Pag. 510. *Si quis frater nominatus vel fornicator aut avarus*. Videtur hoc loco Cyrillus expositionem afferre, quæ cum interpretatione Latina maxime congruat. Ea sic habet, *Si quis frater nominatus inter vos, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, etc.*; itaque legit in Græco sic, εἴν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος ἢ πλεονέκτης, etc., non ἢ πόρνος. Sed quod inveni in Græco codice mutare nolui. Altera expositio placuit Augustino, ut verbum nominatus cohæreat cum sequentibus, ad hunc modum: *Si quis in aliquo horum vitiorum nominatus, hoc est notus famosusque fuerit*. Augustinus libro *De fide et operibus*, cap. 2.

Pag. 517. *Ferrum pertransiit anima ejus*. Omnes fere Latini interpretes habent, *ferrum pertransiit animam ejus*; et sic legit Augustinus. Sed Vat. codex et Græci omnes codd. Testamenti Veteris habent nominandi casu; et Ambrosius epistola septima, et

libro *De inerpellatione David*, cap. 8; et certe hæc lectio magis cum Hebræa convenit.

Pag. 561. *Scribit enim Paulus de Christo, Qui peccata nostra portulit*, etc. Ex Petri epistola prima locus est; et antiquarii seu καλλιγράφου error fuit,

qui notam Π a notario positam, Paulum significare putavit. Idem error est fol. 575.

Pag. 565. *Divisos autem esse eos, qui matrimonio juncti sunt*, etc. Vide quæ adnotata sunt ad fol. 439.

VARIAE LECTIONES

In librum *De adoratione in spiritu et veritate*.

Pag. 4. νενόμισται, cod. illustriss. D. de Harlay Macloviens. episcopi, νενομισμένον.

Pag. 5. ἀμυδροτέρου pro ἀμυδροτέρων.

Pag. 7. διατάττοντος, cod. Har. διάττοντος.

Ibid. ἐπί, cod. Har. ἐπαί.

Pag. 11. αὐτοῦ, cod. Har. αὐτῶ.

Pag. 15. ἀλῶν, cod. Har. ὀρών.

Pag. 17. πείραν, cod. Har. πείρας.

Pag. 18. εἰ καὶ σὺν, cod. Har. καὶ εἰ σὺν προσπίπτειν. Ibid. παρ' ἡμῖν pro παρ' ἡμῶν. cod. Har.

Pag. 19. ἐπ' ἀμπέλω pro ὅτ' ἀμπέλω. cod. Har.

Ibid. ἐμφυτος γάρ, καὶ. Cod. Har. addit ἐμφυτος μὲν γάρ, καὶ. Ibid. πρόσκαιρόν τε καὶ, cod. Har. tollitur τε. Ibid. τρυφή μὲν, cod. Har. tollit μὲν. Ib. προσχωρήταιμεν, Har. cod. προσχορήσομεν.

Pag. 20. ψυχικὴ τε καὶ σωματικὴ γένοιτ' ἂν. Ψυχικὴ γένοιτ' ἂν tantum in cod. Har.

Pag. 21. καὶ εὐπρεπὲς, cod. Har. καὶ ἐκπρεπὲς.

Pag. 22. καὶ ἐξ εὐμαθείας, cod. Har. ἀμαρτίας. Ibid. καὶ ἐξήλθον pro καὶ ἦλθον cod. Har. Ibid. πορευθῆναι, vacat in cod. Har.

Pag. 24. ἦλθον δὲ δύο ἄγγελοι, cod. Har. οἱ δύο. Ibid. πρὸ τοῦ κοιμηθῆναι, cod. Har. pro πρὸς τὸ κοιμηθῆναι. Ibid. ἦν δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἐπηλυσ, cod. Har. ἦν δὲ ἐπηλυσ. Ibid. ἐν αὐταῖς προσέτασ, cod. Har. ἐν αὐτοῖς προτίεται. Ibid. προσαναφθαίρει, cod. Har. προσαναφθαίρει.

Pag. 27. Hæc verba, τὸ οἶμαι καθρόν τε καὶ ἀδρανὲς, εἰς τὸ δεῖν ἐπίστασθαι τοῦ κακοῦ σφαλρόν τε καὶ ἐπιζήμιον. ΠΑΛΑ. Φράσον δπως. ΚΥΡ. desunt in cod. Har.

Pag. 28. ἀπηλλαγμένη, cod. Har. ἀπηλλαγμένην. Ibid. ὁ εἰλιπάρει, cod. Har. ὁ δὲ εἰλιπάρει.

Pag. 33. συναναπαίρειν, cod. Har. συναπαίρειν.

Pag. 57. κατακομιζόντων τὸν ὀφθαλμόν, cod. Har. κατακομιζόντων πραγμάτων τὸν ὀφθαλμόν. Ibid. τὰ σαρκὸς ἂν εἶη, cod. Har. τῆς σαρκὸς. Ibid. ἀναπαίθει, cod. Har. ἀναπέσει. Ibid. τὰς ἐπὶ τοιοῖςδε λέγων ἐπιθυμίας, cod. Har. ταῖς ἐπὶ τοιοῖςδε λέγων ἐπιθυμίας. Ibid. συντάξων, cod. Har. συντάξως. Ibid. ἔφασκον γάρ, cod. Har. ἔφασκον γάρ. Ibid. ἐύρων οὖν, cod. Har. ἐύρων δέ. Ibid. ἐπητιώντο δέ, cod. Har. ἐπαιτιώνται δέ.

Pag. 59. ἡμῶν προθυμίας, cod. Har. ἡμῖν. Ibid. καλῶς ἐν Μωσῆ, cod. Har. καλῶς ὡς Μωσῆ. Ibid. ἐκβεβηκότας, cod. Har. ἐκβεβληκότας.

Pag. 43. ἐπαρούμεν, cod. Har. ἀπαρούμεν.

Pag. 44. τὸ ποῖον, cod. Har. τὸ πόλιν τι.

Pag. 47. ἀναμέλπειν, cod. Har. ἀναπέμπειν.

Pag. 53. τὸ δὲ ἐν σοὶ σημαῖνοι pro τὸ δὲ σοὶ κατασημνῆσαι, cod. Har.

Pag. 54. τὸ σημείον, cod. Har. τὸ μίον.

Pag. 55. κηγάρισαι ὁ Θεός, cod. Har. κηρημάτισαι ὁ Θεός. Ibid. ἄρ' οὖν οὐχί ταῖς, cod. Har. tollit οὐχί. Ibid. δωροφορίας, cod. Har. δωροφορίας. Ibid. ὁρᾶται, ὁρᾶτο, cod. Har. Ibid. ὑπισχεῖντο, cod. Har. ὑπισχεῖνται.

Pag. 62. φωτίζειν, cod. Har. φωτίζει. Ibid. τοιγάρτοι, cod. Har. τὸ γάρτοι. Ibid. ῥήμασιν, cod. Har. γράμμασιν. Ibid. Εἰσφέροντα, vacat in cod. Har.

Pag. 63. ἔσονται, pro ἔσεται cod. Har. Ibid. δύνασθαι τῷ Θεῷ, cod. Har. δύνασθαι πρὸς Θεόν.

Pag. 64. ἄνω, cod. Har. ἀνώτατα.

Pag. 65. ἡ ἐχρῆν, cod. Har. ἡ χρῆ. Ibid. πρὸ αὐτῆς, cod. Har. πρὸς αὐτῆ. Ibid. περιστερὰς, cod. Har. περιστεραί.

Pag. 66. οἰκῆσοι, cod. Har. οἰκοῦσι.

Pag. 67. τερπνόν, cod. Har. τέρπον. Ibid. τρυφῆς, cod. Har. τρυφῆς.

Pag. 69. χειρὸς τῆς Μωσῆος scribe, τῆς Μωσῆος χειρὸς, ἴα cod. Har. Ibid. κελεύει vacat in cod. Har.

Pag. 70. εἰ καὶ, del. καὶ cod. Har. Ibid. ἀνίστη, cod. Har. ἐξήσει. Ibid. οὖν, cod. Har. δέ. Ibid. τοῖς δυοῖς σημείοις, cod. Har. delet δυοί.

Pag. 72. καρδιά, cod. Har. κοιλία.

Pag. 79. ὀρισθέντα νόμον, τὸ δὲ Χριστοῦ μυστήριον, desunt hæc in cod. Har.

Pag. 80. τοιγάρτοι, cod. Har. τὸ γάρ τοι.

Pag. 85. ὡς ἐν ἡμέρᾳ τῆ πέμπτη, desunt hæc in cod. Har.

Pag. 89. ὁ πάντων Δεσπότης, desunt hæc in cod. Har. Ibid. τὸ σχῆμα, cod. Har. χρῆμα.

Pag. 91. Post καὶ τὴν ἔθδραν, desunt ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ τὸν νόμον in cod. Har. Ibid. κατερίλησεν, cod. Har. ἐφίλησεν tantum.

Pag. 94. τοῦ γαμβροῦ, cod. Har. τοῦ λαοῦ.

Pag. 96. περὶ τῆ ἄλω, cod. Har. παρὰ τῆ ἄλω. Ibid. κατὰ τὸ ῥῆμα, cod. Har. κατὰ τὸν λόγον.

Pag. 97. ἐν Χριστῷ καὶ, cod. Har. τε καὶ.

Pag. 99. νοήσομεν, vacat in cod. Har.

Pag. 100. ἱερατεύσαντος, ἱερεύσαντος cod. Har. Ibid. προστεθῆσθαι, cod. Har. προθῆσθαι.

Pag. 103. κατέτηξε, cod. Har. κατέσηξε.

Pag. 107. Τὸ δὲ ἦδη cod. Har., pro τὸ δὲ δῆ. Ibid. τίσι, cod. Har. τίσιν ἂν.

Pag. 108. ποσὶν, non legitur in cod. Har. Ibid. ὑπαντιάζουσι, pro ὑπαντιάζουσαι cod. Har. Ibid. κατάστασιν, cod. Har. μετὰστασιν.

Pag. 110. μὲν ἄμεινον, cod. Har. μὲν οὖν.

Pag. 111. ἀπάργεται, cod. Har. ἀπάργηται.

Pag. 112. καὶ ἀκακος, deest in cod. Har.

Pag. 115. ἡγόρησα, cod. Har. ἡγόρασα. Ibid. καὶ ἔμφρον, cod. Har. ἔμφρονι.

Pag. 120. καὶ πάντα τὰ ἔγκτητα αὐτῶν, μὴν leguntur in cod. Har. Ibid. αὐτῶν delet cod. Har. Ibid. ἤγαγον, cod. Har. προσήγαγον. Ibid. καὶ δοκιμώτατον, cod. Har. τε καὶ μαχημώτατον.

Pag. 125. τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν, cod. Har. τῶν ἡμίσου.

Pag. 126. νομοθετοῦντα, cod. Har. θεσμοθετοῦντα.

Pag. 127. τῆς δὲ ἐτέρας, et sequentia usque ad pag. 131 non leguntur in cod. Har.

Pag. 132. ἔχοντες, cod. Har. ἔγοντες.

Pag. 135. μὲν non leg. cod. Har. Ibid. τὸν πόνον τῶν καρπῶν, cod. Har. τοὺς καρποὺς τῶν πόνων.

Pag. 135. ἐν ἀρετῇ, cod. Har. addit ante hæc voces particulam ὡς.

Pag. 136. Ἐν κακίᾳ νηπιάζον, pro καὶ ὡς ἐν κακίᾳ νήπιον, cod. Har.

Pag. 137. πάντων, cod. Har. πάντως. Ibid. πάντα,

- omittit cod. Har. Ibid. ἀδελφιδούς, cod. Har. ἀδελφός. Ibid. τριακοσίους δέκα καὶ ὀκτώ, cod. Har. ὀκτοκαίδεκα καὶ τριακοσίους. Ibid. τὴν νύκτα, cod. Har. ὅλην τὴν νύκ. Ibid. ἀδελφιδούν, cod. Har. ἀδελφόν.
- Pag. 139. λαβεῖν, ἐλεῖν cod. Har. Ibid. ἀπώμυτο, cod. Har. ἀπώμοσαι.
- Pag. 140. ἐν ἑαυτῷ νόμου, cod. Har. ἐν νόμῳ. v. ult. ἀλλὰ μὲν οὖν γε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι, hæc non leg. in cod. Har.
- Pag. 141. ἱερουσαί, cod. Har. ἱερᾶσθαι.
- Pag. 143. προστάττοντος, cod. Har. προστάτος. Ibid. κεκράξατε πρὸς Κύριον, cod. Har. κεκράξατε.
- Pag. 144. ἔλαβε φησίν, pro ἔλαβεν cod. Har.
- Pag. 145. ὑπὸ χρίσιν, cod. Har. ὑποκλήσιν. Ibid. πᾶς ὁ λαός, ἀλλ' ὡσεὶ, cod. Har. πρὸς αὐτὸν ἀλλ' ὡς. Ibid. ὡσεὶ, pro ὡς cod. Har.
- Pag. 146. πρὸς δε, cod. Har. πρὸς δεή.
- Pag. 146. πεντήκοντα διδραχμα, hæc non scrib. cod. Har.
- Pag. 147. ἐψήται, cod. Har. ἐψεται.
- Pag. 148. ἀμεληρήτως, cod. Har. ἀτημελήτως. Ibid. καὶ ἔσται ὅταν ἐγγίσης, cod. Har. καὶ ἔσται ἐν τῷ ἐγγίσειν.
- Pag. 149. μὴ non legitur in cod. Har.
- Pag. 150. ὡςπερ τὴν αὐτοῦ non legitur in cod. Har. Ibid. καθέλκει καὶ non leg. in cod. Har.
- Pag. 151. ἦλθον, cod. Har. ἦλθαν. Ibid. ἐξιστῶντες, cod. Har. ἐξιστάς. Ibid. Post partic. ὅτι legitur in cod. Har. δυνατοί.
- Pag. 152. δε, leg. ἀγαν cod. Har. Ibid. δ' ἂν ὄτι, cod. Har. delet ὄτι.
- Pag. 153. τὸ ἐν γνώσει, cod. Har. τὸ ὡς ἐν γνώσει. Ibid. νικῆσας, cod. Har. συνοικῆσας. Ita legisse videtur Agell.
- Pag. 155. αὐτόν, cod. Har. αὐτός.
- Pag. 158. οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα, hæc non leg. cod. Har. Ibid. προβαδίζοντα, cod. Har. προβιδάζοντα. Ibid. ἔχοντες, cod. Har. ἔχοντας.
- Pag. 160. φαυλότητι, cod. Har. λαμπρότητι. Ibid. ὀρθῶς, cod. Har. ὀρθοῖς. Ibid. δακρῦσαι δάκρυσι cod. Har.
- Pag. 161. λαόν, cod. Har. λοιπόν. Ibid. τῷδε, pro τούτῳ cod. Har. Ibid. φάγεσθε, φάγετε cod. Har. Ibid. οὐδὲ ἐξοσι ἡμέρας, non leg. in cod. Har. Ibid. τούτο λαὸν non hab. cod. Har.
- Pag. 162. ἐπ' αὐτόν, cod. Har. ἐπ' αὐτοῖς.
- Pag. 164. λελαμπρυσμένοις, cod. Har. λελαμπρυσμένων. Ibid. εὐσεβῶς, cod. Har. addit ἐν Χριστῷ. Ibid. τοῦ θέλειν, cod. Har. τὸ θέλειν.
- Pag. 165. ἐνδεοῦς, ἐνδεῶς, cod. Har. Ibid. αὐξησιν, cod. Har. αὐτήν. Ibid. δυνήθη non legitur in cod. Har. Ibid. ἀρχοντες non scribit cod. Har.
- Pag. 166. πρὸς βορβᾶν, cod. Har. non habet πρὸς. Ibid. τετιμημένον, cod. Har. add. τε.
- Pag. 167. διὰ τὸ, pro διὰ τοῦ cod. Har. Ibid. γάμοις, νόμοις cod. Har.
- Pag. 168. μετὰ, μετόν cod. Har. Ibid. ὅλως non legitur in cod. Har.
- Pag. 170. ἄλλοις, cod. Har. ἀλλήλοις.
- Pag. 177. καὶ γὰρ οὐχ ἤττον τι τῶν, cod. Har. καὶ γὰρ οὐγὶ τῶν. Ibid. καὶ πίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ, cod. Har. καὶ πίνων τὰ Χριστοῦ.
- Pag. 178. εὐλογίας, εὐλογίαν cod. Har. Ibid. συζητούντες ulterius codex.
- Pag. 185. αὐτήν, cod. Har. αὐτοῖς.
- Pag. 186. ἐπιστήρισε, cod. Har. ἐπήρησε.
- Pag. 189. γνώστας, cod. Har. προγνώστας, desunt in utroque codice nonnulla. Sic enim legit Agellius, quomodo ipse cognitiones sustulisset, quæ ante hæc verba τούς γνώστας in cod. Græco habebantur. Ibid. καταβιδάζονται, cod. Har. καταβιάζονται. Ibid. ἐκρηξάσθαι, cod. Har. διασμηξάσθαι.
- Pag. 197. ὁ δ' ἀμαρτίας, cod. Har. ὁ τῆς διαμαρτυρίας λόγους.
- Pag. 198. ἐν ὄπου ἐσμὲν κακοῦ, cod. Har. ἐν' ἐπιμέν κακοί.
- Pag. 199. ἀνήρθαι, cod. Har. id.
- Pag. 202. δυσπόποτον, cod. Har. δυσπόποπατον.
- Pag. 207. ἀτυχεστάτους, cod. Har. εὐτελεστάτους.
- Pag. 210. ἀμείνων ἢ πιστίς, cod. Har. ἀμείνων εἰς πίστιν. Ibid. τὸ δι' ὀρνίθων μάντευμα, cod. Har. id.
- Pag. 224. τορὸν, cod. Har. τρανώτερον pro τορὸν.
- Pag. 225. βαδίζέσθωσαν cod. Har. pro βιαζέσθωσαν.
- Pag. 228. πικρότης, νεκρότης cod. Har. Ibid. qui per peccatum in typum veritatis pulchritudinem adulterat. Ita Vulcan. pro eo quod hic scribitur, qui per peccatum in figuram admissum pulchritudinem veritatis adulterant.
- Pag. 229. βαίνοντος, cod. Har. pro βλέποντος.
- Ibid. ἀνεξίτητον, cod. Har. pro ἀνεξίτηλον,
- Pag. 234. τοὺς καρπούς τῶν πόνων, cod. Har. pro τοὺς πόνους τῶν καρπῶν.
- Pag. 238. εὐχηται, cod. Har. εὐξεται.
- Pag. 239. ἐκασθέσονται, cod. Har. ἐκθήσονται.
- Pag. 251. πεπλανημένων, cod. Har. πεπλημηλημένων.
- Pag. 289. πόνου γὰρ σίμαι δεήσει μακροῦ, cod. Har. πάνυ γὰρ σίμαι δεήσει πόνου.
- Pag. 290. ὀποδεικνύς vacat in cod. Har.
- Pag. 290. ἐν Χριστῷ δὲ δεή πάλιν καὶ τούτο, αὶ ἐν χρυσῷ δὲ δεή πάλιν καὶ ἐκ λίθων.
- Pag. 292. τῆς ἀνω καὶ γὰρ τοι, cod. Har. τῆς ἀνω καὶ ἱεράς τῆς τῶν προσηγοριῶν φησὶ τοιγάροι. Ibid. αὐτῆ, cod. Har. αὐτήν. Ibid. στραπτὰ κυμάτια κύκλω, pro στραπτὰ κύκλω cod. Har. Ibid. καὶ τὸ ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν ἐπαληθευμένον τῆ κίχαστῳ τῷ χρυσοῦν, cod. Har. pro eo quod est in Lugduno-batavo καὶ τῆ κίχαστῳ τῷ χρυσοῦν.
- Pag. 294. ἔχοντες, cod. Har. ἀφροντίς.
- Pag. 295. ἐνδόν τε, cod. Har. Ibid. ἐν ταῖς, pro ἐν τῷ ἰδίῳ cod. Har.
- Pag. 297. εἰς ἄρτους, cod. Har. εἰ ἄρτοι.
- Pag. 298. πορεύεσθαι, cod. Har. εἰσπορεύεσθαι. Ibid. ἀφαιρέτε, cod. Har. ἀφελείτε.
- Pag. 299. καθαροῦ ἐξ αὐτοῦ γὰρ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ κατὰ φύσιν αὐτοῦ καὶ ἑκαπτόν οὐδὲν ἔστι, καὶ ἐξ ἐνὸς χρυσοῦ καθαροῦ, τούτ' ἔστιν, cod. Har. Ibid. κατηγλαισμένοι δὲ ἐκείνου χάριτι, cod. Har. κατηγλαισμένοι δὲ τῆ ἀνωθεν χάριτι.
- Pag. 300. ἐξεγερθή, cod. Har. id.
- Pag. 302. σχίσαι τε, cod. Har. σχίξεται.
- Pag. 303. οὕτω γὰρ ἀνεβίω μονουχὶ πάντα, pro πάντων cod. Har. Ibid. ἐπειδὴ γὰρ ἀνεβίω μονουχὶ. Ibid. ὑπὸ τὸν σοφῶς, cod. Har. ὑπὸ τῷ σοφοῦ.
- Pag. 304. ἦν τύπος, cod. Har. id.
- Pag. 306. καὶ οὗτος, cod. Har. καὶ τούτο.
- Pag. 307. μέτρον, cod. Har. τρόπων. Ibid. αἰσθητός, cod. Har. id. Ibid. παντός, cod. Har. id.
- Pag. 308. τέσε ὑπὸ λόχου εἶναι θυμῶν, cod. Har. id. Ibid. συνηνεγμένην, cod. Har. συνημμένης.
- Pag. 309. τοῖς ἀγίοις, cod. Har. ἰθί.
- Pag. 310. τὸ θῶμα, cod. Har. τὸ θυμίαμα.
- Pag. 314. ἀπογευσάμενον ἐπὶ ξύλου γὰρ ἐνω λογγῆ, cod. Har. ἀπογευσάμενον ἐπὶ ξύλου ἐν φ λογγῆ.
- Pag. 318. ἐν ταῖς, cod. Har. id.
- Pag. 323. γεννητὴ δὲ ἡ πεποιημένη φύσις, cod. Har. id.
- Pag. 325. pro τεχνωμένῳ συνεκδμιζόν, cod. Har. τεχνωμένῳ συνέσει ἐκόμεζον.
- Pag. 328. καὶ λόγου τοῦ δέοντος, cod. Har. καὶ ἀλίγου τοῦ δέοντος.
- Pag. 331. ἐν αὐτῷ, cod. Har. ἐαυτῷ.
- Pag. 333. πεποικιλμένον, cod. Har. id.
- Pag. 336. περιτείνεσθαι, cod. Har. διαπεριτείνεσθαι. Ibid. καὶ κατακρύπτειν cod. Har. id.
- Pag. 337. ἀνωτέρω γε μὴν τὸ Χερουβιμ, καὶ μὲν καὶ αὐτοῦ τοῦ καταπετάσματος, δ, Cod. Har. id.

- Pag. 340. εὐδόκησας γὰρ ἐν αὐτῷ κατοικῆσαι, cod. Har. id. Ibid. ἀτιμαγέλαι, cod. Har. ἀτιμαγελαίως.
- Pag. 346. θεωμένους καὶ διηνεκῶς, cod. Har. Θεῶ ἐν ὧς ἤδιστα θεώμενοι, καὶ διηνεκῶς. Ibid. εἰς ῥοφὴν, addit cod. Har. πνευματικῆν.
- Pag. 349. Post Κυρίου, addit cod. Har. καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ μύσου ἑναντι Κυρίου.
- Pag. 356. συνάσει, cod. Har. συναίνεσει.
- Pag. 366. ἀπ' ἀμφοῖν, cod. Har. ἐξ ἀμφοῖν.
- Pag. 368. θεοσεβείας, cod. Har. θεοσεβεῖν.
- Pag. 371. ὑπὲρ πρέμνα, cod. Har. id., quanquam hoc vocabulum πρέμνα magna ex parte deletum erat.
- Pag. 404. καθέι, cod. Har. καθυφεί. Ibid. παθμάτων, cod. Har. χαρισμάτων.
- Pag. 435. τὸ ὄψου, cod. Har. τὸ ὄψηλου. Ibid. ἠγιασμένος, cod. Har. ἡγμένος.
- Pag. 445. τῷ ἀδελφῷ σου vacat in l. Ibid. τὰ τοῦ Θεοσαστρῆου, cod. Har. id.
- Pag. 445. πράττειτο, cod. Har. προσάγειτο.
- Pag. 448. περίεστιν, cod. Har. πάρεστιν. Ibid. ἀλατίζει, in versione LXX interpretum οὐ διαπαύεται, in cod. Lugd. οὐ διαλείπτει.
- Pag. 455. ἐκρίνοντο, pro εἰσκρίνοντο cod. Har.
- Pag. 462. ἐπανίστασθαι, cod. Har. κατανίστασθαι.
- Pag. 468. ὅσον εἶσιν, καὶ ἢ βουλής, καὶ σκευμάτων ὑπάρχει. Ibid. τῆς ἄγαν ἐλπίδος, cod. Har. τῆς ἀγίων ἐλπίδος. Ibid. ἐπιδημίας, cod. Har. παρουσία.
- Pag. 469. κατάσχεσις κληρονομία legit Agellius ut et apud LXX. In codd. L. et Har. desider. In Har. praeterea haec verba ἢ ἐν τῶν παιδῶν αὐτοῦ desunt. Ibid. ἐπειδήπερ ἴδιοι, al. ἐπιτήδευτοι.
- Pag. 470. τὸν τοῦ Θεοῦ, cod. Har. τὰ τοῦ Θεοῦ. Ibid. ἐλευθέραν, cod. Har. ἐλευθεροῦσιν.
- Pag. 472. καθὸ, al. καθότι.
- Pag. 473. πεπαυμένου, cod. Har. πεπατημένου.
- Pag. 474. εὐξῆ, cod. Har. εὐξοθε. Ibid. ὁμῶν, cod. Har. σοῦ. Ibid. οἱ υἱοί, pro ὁ υἱός. Ibid. καὶ ὁ λευίτης καὶ ὁ προσηλ. Haec verba καὶ ὁ λευίτης desunt in c. Ibid. πόλει σου pro πόλεσιν ὁμῶν. Ibid. ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου, cod. Har. id., desunt in LXX.
- Pag. 475. ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, desunt apud LXX.
- Pag. 494. περὶ σχολαίως, cod. Har. περισκαλίς.
- Pag. 504. ἄνω, cod. Har. ἄνω χωρεῖν. Ibid. ἀφ' ἐστάναι τῶν ἄλλων αἰτιαμάτων βούλονται, cod. Har. ἀφίστανται τῶν ἄλλων αἰτιαμάτων.
- Pag. 505. εὐματῖαι, pro ὧς ἱματίων cod. Har. Ibid. delet λαμπρότησιν cod. Har.
- Pag. 510. Post haec verba ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν, addit cod. Har. καὶ ἐταπύθησθε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὁμῶν quae sunt in L.
- Pag. 521. φθάρματα, cod. Har. φθορά.
- Pag. 524. ἡμῶν, cod. Har. ἁμνός.
- Pag. 532. καταστραγγίει, cod. Har. ἀποσταγγίει.
- Pag. 533. ἀλυγούσι, cod. Har. ἐλοῦσι. Ibid. ἄοσμον, ut etiam cod. Har.
- Pag. 536. φιλιαν, cod. Har. φιλαλληλιαν. Ibid. ἀβουλήτως, cod. Har. ἀδοκῆτως.
- Pag. 537. κατὰ νέκρωσιν κοιλάναι. Τὸ μὲν γὰρ θραύμα εὐθὺς δαπ., cod. Har. id. Ibid. τοῖς νοσοῦσι τὴν, cod. Har. id.
- Pag. 539. λογισμοῦς, cod. Har. id.
- Pag. 540. ἀποχεῖρειν, cod. Har. id. Ibid. αὐτ' ὁ ἱερεὺς τῆ ἀφῆ, cod. Har. id. Ibid. μετέβαλε, cod. Har. γέγονε.
- Pag. 544. μεταποίησιν, cod. Har. παραποίησις. Ibid. πρὸς delet cod. Har.
- Pag. 549. ὑπομένουσι, cod. Har. συμμεθέξει. Ibid. τινὰ καθίεσα, pro τινὰ καθι cod. Har.
- Pag. 551. γὰρ delet cod. Har.
- Pag. 558. εἶν ἅπαντας, cod. Har. διὰ παντο.
- Pag. 563. pro ἐν τῇ ἐρήμῳ, cod. Har. ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ibid. προσχεύσας τὸ αἷμα, desunt in cod. Har.
- Pag. 565. ὑπέμνησε, cod. Har. ὑπέδειξε. Ibid. σοῦ in edit. LXX, αὐτοῦ. Ibid. αὐτάς.
- Pag. 572. οὐ νόμῳ μαχόμενον, cod. Har. id.
- Pag. 584. κεφαλὴν, cod. Har. et L., pro εὐχὴν apud LXX.
- Pag. 596. μεταφουτεύσεις, cod. Har. μεταφύσεις. Ibid. ἴσω, cod. Har. ἴσων.
- Pag. 609. αἱ σπουδαὶ αὐτῶν, al. τὰς σπουδὰς αὐτῶν.
- Pag. 613. ἴσται ὁ ἄριος ὁ εἶς, deest apud LXX.
- Pag. 618. post ἕως addit cod. Har. δεκάτης τῆς μηνός.
- Pag. 622. ἀγίῳ, al. ἀγγεῖῳ, quae varietas lectionis notanda n. 28.
- Pag. 625. δογματίζετε, cod. Har. χρηματίζετε.
- Pag. 626. συναναίρουσα, cod. Har. συναναφέρουσα.
- Pag. 627. κατὰ μέρος μέχρι τῆς ἐδδόμης ἐν οἷς ὑπεξαιρούμενα, cod. Har. Ibid. ὑφίζησι ut et paulo post cod. Har.
- Pag. 629. καὶ τὴν ἐν πνεύματι περιτομὴν ἣν πεποίηκεν ὡς Κύριος, cod. Har. id.
- Pag. 630. αὐτοῦ, cod. Har. αὐτοῖς.

INDEX ANALYTICUS

RERUM QUÆ IN LIBRIS DE ADORATIONE IN SPIRITU ET VERITATE CONTINENTUR.

Revocatur lector ad numeros typis grandioribus in textu expressos.

A

Aaron cur adjunctus Moysi, 74. Significat Christum, 432. Figura est sacerdotis, 478.
 Ablutio manuum ac pedum quid significet, 312.
 Abominatio idolum appellabatur in sacra Scriptura, 41.
 Abraham quinque reges vincens, quid significet, 157.
 Accessus ad Deum qualis esse debeat, 512, 514, 515.
 Adolescentiæ vitilis notati qui sint, 482.
 Adventus Christi et gratiæ tempus, ut significetur, 274. Quinto tempore significatus, 277. Verop tempore similis, 351. Matutino tempori similis, 344. Per vesperam significatur, 423. Fit redemptio Judæorum, 469. In consummatione sæculorum per vesperam significatur, 552. Adventus Christi figura, 694.
 Ægyptii vitulum coluere, 40. Ægyptiorum mos vitantium cadaveris occurrence, 56. Ægyptiorum mos in ingressu templorum, 64. Ægyptiorum aurea vasa transferre, quid sit, 45. Ægyptiarum mulierum consuetudo in ingressu templi, 511.
 Æqualitas a Deo præscribitur, et ab ipsa naturâ demonstratur, 203.
 Ætas adhuc tenera in Christo non est gravioribus præceptis oneranda, 575.
 Affectus vitiosi in dies serpunt, nisi prædantur, 523.
 Agnus cur ad aquilonem immolaretur, 562. Cur lacteæ non maceretur, 559. Agnus immolandus Christus erat, 594, 595. Quomodo comederetur, et quid significet, 598. In Christi figuram quo tempore immolaretur, 607.
 Altare confractio quid significet, 564.
 Altare in quo sacrificia offeruntur est ipse Emmanuel, 290 et 324. Æneum quid significet, 302. Thymiamatis quid significet exponitur, 305. Aureum significat Christum, 535. Aureum sanguine perunctum Christi mortem significat, 551. Altare ascendere cur negatum in lege, 554, 453.
 Ambulare cum Deo quid sit, 168.
 Amor rerum mundanarum formidolosam reddit, 130.
 Alter erga Deum, alter erga proximum, 243.
 Angeli justorum auxilio destinati, 115. Ad opem ferendam fidelibus constituti, 121. Angelus ignis specie in rubo apparens Moysi, quid significet, 61. Angelorum desiderium videndi Deum, 295. Angeli sunt administratores, 296. Angelorum bonitas multis partibus nostram mensuram superat, 560.
 Anima ut debeat esse casta et pura, 487. Animæ in Scriptura significatio varia, 563. Animæ sanctorum corporibus solutæ in cælo sunt, 188. Animæ nondum baptizatorum, sed jam fidelium, sunt virgines desponsatæ Christo, per fidem, 258.
 Animal mundum dicitur quod ruminat, 500. Animalia caudam non habentia cur rejicerentur, 523.
 Animantium et rerum inanimatarum qualitates homini comparat Scriptura, 497, 498. Mundorum et immundorum distinctio quid significet, 498. Animantium plurimorum significatio, 505-509.
 Animus vo'uptate captus, debilis ad opera Dei, 115. Animis impuris non jungitur Christus, 454. Animo immundo et impuro quinam sint, 483.
 Annus septimus et quinquagesimus quid significarent, 466. Annus remissionis tempus gratiæ, et adventum Christi significat, 274.
 Antichristus est alienigena, 279.
 Apocalypsis a Joanne describitur, et ab Ecclesia recipitur, 188.
 Apostatæ qui dicantur, 184.

Apostoli columen dicuntur, 84. Apostolorum chorus significatur per administratores Aaron, 454.
 Aqua viva ac pura verbum Dei vivificans significat, 496.
 Arca legem, hoc est Dei verbum, legebat, 158. Arca testamenti Christi corpus significat, 232, 235. Arca testamenti mystica expositio, 292, 293.
 Arca in Scripturis quid significet, 98.
 Armus, maxillæ, et ventriculus, 464. Armus cocinus fortitudinem miti animo vincetam significat, 567.
 Astrologorum pœna in lege veteri, 183, 186.
 Auguriorum et incantationum vanitas, 209.
 Aulæorum officium, seu cortivarum quid significet, 515.
 Aurea amputatæ significant eum qui non obedit fidei, 597.
 Aurum symbolum divinitatis, 295, 300. Gratiam et gloriam significat, 299. Et immortalem naturam, 303.
 Azymum significat homines baptismatæ purgatos, 443. Azyma panes quæ ad agnum adhiberentur, 80.

B

Balaam historia exponitur, 191, 192.
 Baptismus non iteratur, 186. Non sit igne sensibilis, sed Spiritu sancto, 436. Baptismatis figura, 512.
 Barba prudentis rationem significat, 346.
 Benevolentia mixta modice ac temperate utendum, 266.
 Beseleel, et Eliab, opifices tabernaculi, quid significant, 325.
 Blasphemia morte in lege multabatur, 214.
 Bona cum possidemus non magni facimus, 16.
 Bos quid significet, 568. Sacrum ac purum hominum genus significat, 250. Bovis immolatio quid significet, 561.

C

Ceremoniarum variarum ratio, 454.
 Calamitates aliorum levandæ, 271.
 Candelabrum ut Christi lumen significaret, 333. Candelabri tabernaculi expositio, 298.
 Capilli ex capite, cogitationes ex mente existentes significant, 579.
 Capite detecto mulier ad judicem ducta quid sibi vellet, 495. Caput typum mentis gerit, 516, 562. Capitis apertio significat apertam impudentiam, 547.
 Chananaei quid sint, 345, 399.
 Carnalem sensum quan loque significat in Scriptura, 496. Carnis operibus ac inanibus distractionibus peccatores detinentur, 34.
 Castitas quasi primitiæ sanctæ conversationis, 240. Castitatis laudes, 515, 516, 517. Castitatis liberorum proditores quanto supplicio dignisint, 240.
 Catechumeni dicuntur virgines desponsatæ Christo, 258. Catechumeni quo tempore arcerentur a sacris, 415.
 Catharractes, ibis, porphyrio, pelicanus, pisces insectantur, 506.
 Character baptismi ad similitudinem characteris militaris non iteratur, 186.
 Charitas in pauperes, 271.
 Chidra legumina Christum significant, 612.
 Christi reformatio qualis, status humanæ naturæ reformavit, 69. Christi mors fuit ultimum signum mundo, 72. Christus vere eloquens, de quo Moyses, 73. Necessarius ad legem perficiendam, 74. Legem tardiloquentem inter-

pretatur, 74. Ut æqualis, utque major Moyses, 79. Quomodo sit columna, 84. Cur mediator dicatur, 86. Dicitur angelus et columna, 86. Christus legi subjectus figurâ Josue Moysi obtemperantis, 88. Christo ut gentiles splendiores evadant figura Jethro, 93, 94. Quomodo dicatur vitulus, 99. Quomodo figura plumbi, lapidis, margarite, stamni significatur, 102, 103. Naturâ nostrâ admistus corporaliter et spiritualiter sordes purgavit, 103. Ut probet se legem dedisse, 157. Nos præit, ut arca populum, 158. Illuminationem præbet, et protectionem figurâ nubis et ignis, 159. Christo adherere quid sit, 163. Tres projectiones concedit, 164. Panis angelorum et hominum, 235. Christi adventus significatur anno remissionis, 274. Christus pro nobis flagellatus ut nos a flagellis eximeret, 277. Christum descensu ad inferos etiam eorum animas liberasse vult Cyrillus qui criminibus obnoxii fuerant, impulsu tamen concupiscentiæ suâ, 285. Idem et unus Deus est et homo, 290. Christi corpus in arca figuratum, 292, 293. Christus significatus per propitiatorium, 295. Ut sit lux, 300. Ut per primitias significatur, 305. In Christo in conspectu Dei Patris adducti sumus, 307. Christi figura per thymiam, 308, 324. In sanguine purificationis figuratus, 310, 311. Unus et variè figuratus, 316. Christus lumen, 322. Est unus et multiplex quoad divinas proprietates, 331. Sacerdos et exipatio populi, 349. Cur passus extra portam, 351. Ut sanctificet omnia, 353. Christi oblitio fuit vere holocaustum, 362, 363. Christi variè figurâ, 365. Christi gloria per stolam significatur, 379. A Christo describimur in Dei libro, 382. Christi extra civitatem passi figura, 394. Christi fletus ob Lazarum, 435. Christus non uno modo sed variè multiformique ratione significatur, 459. Christus indivisus et unus, 532. Christi figura, 532. Per Christum fit perfecta justitatio, 555. Christi participatio puris animis hæret, 556. Christiani nihil debent mundanum expetere, 145. Laudes et hymnos cauebant singuli publice, et privatim, 443.

Christiana conversatio virtutum varietate ornata est, 4. Cherubin cur circumstant propitiatorium, 295. Cidaribus et zona quid significent, 389. Nunquam deposita cidaris, quid significet, 432, 433.

Circumcisione in spiritu mors cohibetur, 78. Circumcisionis spiritualis quod esset tempus, 78.

Cineres sacerdotem efferre cur Deus voluerit, 437.

Civitas significat Ecclesiam Dei, 229.

Clibanus et craticula quid significent, 367.

Claudus significat eum qui languide ad res gerendas movetur, 414, 415, 416.

Concupiscentia carnis in nobis sic ita, 19.

Concordiâ in fide figura, 600.

Contemplatio patriæ celestis remedium maximum ad peccatum abiectionum, 20. Contemplatio summa Dei non potest attingi, nisi se Deus demiserit, 224.

Columna Christus et apostoli, 84. Columnæ tabernaculi quid significent, 317. Columnæ deauratæ, et deargentatæ quid significent, 334.

Constantia quâs debeat esse sanctorum, 147.

Continuationis sacrificium ut perageretur, 622.

Cortinæ quid signarent, 315.

Corporis ex Virgine sumpti figura, 334. Corpus Christi incorruptibile fuit secundum naturam ex participatione divina, 367. Corpora vitiosa vitia animi significavit illi lege, 346.

Cæli nota smaragdus, 381.

Cæcus tardum hominem et hebetem significat, 414.

Collisus quem significet, 240.

Consuetudo cum vitiosis hominibus periculosa, 484, 485.

Corvus significat malitiosum, 506.

Comæ nutritio quid significet, 578.

Crucem accipientes Satanam vincunt, ut Moses tollens manus, 89. Crucis figura, 310.

Culpa nostra ad peccata labimur, 14.

D

Dammum inferre sui emolumentum causa nemo debet, 249.

Dæmones gloriæ cupidissimi, 211.

Decalogi expositio, 188.

Deorum aureorum cultus prohibitus, 289.

Deus est vita secundum naturam, 9. Dei perfecta cognitio lege sola haberi non potuit, 61. Dei nomen quale, 75. Deus a peccatoribus ociosus avertit, 145. Dei cultus violatores impium est pietate persequi, 181. Deus solus

futura scit, et certo prædicat, 193. Dei justitia admirabilis, 205. Deus rebus, quæ essentialia habent, occasui subiectam, tempus etiam accommodavit, 205. Dei coemptionis summitas qualis, 224. Deus in montem descendens quid significet, 225. Dei cognitio sublimis est, et animum sublimem postulat, 222. Deum videri a quoquam fas non est, 295. Deus ad eos venit, qui terrenis rebus superiores facti sunt, et quæ esset figura hujus, 222. Dei simplex essentia plurima continens attributa, ut figuretur, 299. Dei locus est supra omne quod ortum sit, 307. Deus adiri non potest nisi per Christum, 328, 329. Dei minister culpa vacare debet, 437. Deo judici omnia aperta sunt, 546. Dei vera cognitio Jethro figura indicatur, 93.

Decimæ definitæ Levitis pro mercede laboris, 461.

Descriptio populi a viginti annis et supra, 457.

Diabolus humanis voluptatibus, et commodis homines sibi devincit, 13, 18. Quos sibi subiecit carnis operibus detinet, 34. Dissuadet, cum amplius non potest, perfectam omni ex parte vitam, 39. Diaboli astutia, 37.

Dicati Deo per holocaustum significati, 438.

Diem quintum et octavum cur observatores stulte peritescant, 207, 208. Dies primus et octavus ut requiam significet, 620. Dies significat tempus adventus Christi, 84.

Dignitas Dei quid significet, 8.

Discipuli Christi cooperatores ut figurantur, 378.

Disputandi contentiones in inutilibus questionibus dætinandæ sunt, 259.

Divinitatis symbolum, 293, 300. Divinitatis præcipuum insigne est futura nosse, 181.

Domini non in servorum naturam, sed in eorum conditionem jus habent, 265. Dominus si servum ad impietatem cogat, servilis nexus tollitur, 264.

Dona etiam exigua suscipit Ecclesia, ne pauperes rejiciantur, 566.

E

Ecclesia ex gentibus ut significetur, 78. Ecclesia area in Scripturis dicitur, 98. Ecclesiæ opes et ornamenta quæ sint, 131. Ex gentibus collecta tabernaculo figuratur, 131. Ut prædicatione opus habeat, 166. Dei civitas dicitur, 229. Ecclesiæ ædificationis lapides quinam sint, 290, 291. Per tabernaculum figurata, 288, 291. Ecclesiæ celestis figura, 292. Ecclesiæ figura, 319. Ecclesia quoniam a se rejiciat, 485, 485.

Electio eorum quæ sunt est in nostrâ potestate, 201.

Eloquentiam sæculatam quinam ad religionem transferant, 45.

Eucharistiæ participes vincunt mortem, 80. Eucharistia ut nos perficiat, 94. Eucharistiæ figura, 97. Eucharistiam significant adeps, sanguis, et mensa, 60. Eucharistiæ significata per panem propositionis, 297. Eucharistiæ figura, 364. Eucharistiam sumentes sacris animis esse decet, 398. Ab Eucharistia accedunt infideles et hæretici, 398. Eucharistiæ participatio quibus concessa sit, 419. Eucharistia per incruentam hostiam significata, 457.

Eunuchi quot modis fiant, 483.

Evangelica conversatio, non longe a legali disjuncta, modo ejus præcepta spiritualiter intelligantur, 2. Læge spiritualiter intellecta informatur, 3. Evangelicæ instituta per azyinos panes significata, 80. Evangelicæ conversationis significatio, 80. Evangelicæ vitæ figura, 314.

Evangelium legem ad veritatem demonstrandam convertit, 5. Evangelii imago est et umbra legis litteræ, 5. Evangelium rude Judæorum ingenium ut non pateretur, 5, 6, 7. Evangelium per calatum, id est per Filium Dei, descriptum, 8. Evangeliorum libri quatuor signorum differentis figurantur, 167. Evangelii justitiæ legis iustitiam superat, 244.

Evæ munere ut in nobis fungatur voluptas, 10.

Exoleti sunt qui viri dignitatem ementuntur, 419.

F

Fabulæ poetarum aquæ similes, 596.

Fallacia illiberalis animi germen, 216.

Fatum, fortuna, et genesis res vanissimæ, 197, 198.

Femineus sexus non arcetur a benedictione, 332.

Fermentum astutiam significat, 524, 614.

Festivitatum veterum tempora quæ, 591.

Festum diem agentes minime decet peccatum committere, 609.

Fides credentium unde orta sit, 72. Fides in Christo via ad sanctificationem, 81. Brevi tempore ad Christum ducit, 83. Fidei justitiæ cur non a principio data

et, 55. Fides recta in Deum initium est omnis vitæ laudabilis, 185. Præcedit vitæ præcepta, 185. Fidei inconcitantia maxima impietas, 185. Fides in Christum vocatur fetus spiritualis, 260. Fides sine operibus mortua est, 485, 486.

Filii Israel in Ægypto coelum Deum appellarunt, 381. Filiorum qualis debeat esse educatio, 240.

Filius est facies Patris, 405. Filio exaltato pax inter nos et Deum composita est, 406. Per Filium Dei fit ad Patrem accessus, 290.

Flagella Christi, 277.

Fœtus spiritualis est fides in Christum, 260.

Fornicatio spiritualis est a recta fide defectio, 452.

Fortitudo spiritualis quibus in rebus sit exercenda, 185.

Fructibus novis cur abstinendum præceperit lex, 612.

Futurorum scientia Dei propria, 185.

G

Gentilium regio ad Aquilonem sita maxime, 353. Gentilium mores in religione nostra vitandi, 560. Gentilium figura, 569. Gentilium mos comam diis tonsam dicantiam, 578.

Gentium ac Judæorum conversionis figura in ramis oleæ, 502. Gentium conversionis figura, 560.

Gersonitæ et Meraritæ Israelitarum figura, 458.

Gibbosus significat hominem ad terram inclinatam, 416.

Gloria beatorum inæqualis, 140, 608.

Gratia Dei destitutus, ut ad quævis vitia prælabatur, 11. Gratia Dei ex peccato diabolice dominatu emergimus, 15. Gratia Dei alia interna est, alia externa, 26. Gratia Christi ut pertineat ad veteres patres, 79. Ad virtutem assequendam necessaria, 106. Gratiam Christi contemnens partem cum gentilibus habet, 104. Gratia ut non daretur per legem, 151.

H

Habitus virtutis est quasi mater et origo recte factorum, quæ ex ipsa proficiuntur, 268.

Hæc significant operarios iniquitatis, 550.

Hæreticorum, qui cæteros fallere moluntur, præna, 255. Eorumdem crimen maximum, 259. Hæresis adulterium spiritus e, 258. Hæreticorum fraude abductus, copiam doctoris Ecclesiæ negligens, eodem crimine tenetur, 259. Hæretici alterum tabernaculum sibi fingunt, 355.

Hebræi idololatriam unde didicerint, 178.

Herbæ amaræ pressuræ evangelicæ conversationis significant, 80.

Hin mensura in liquidis, 626.

Hircus victima erat ad expiandum populi peccata, 401.

Homo qua ratione in peccatum sit lapsus, 8, 9. Homini cur a Deo permissum in utramque partem flecti, 9. Homo Spiritus sancti munere decoratus cum in eum Deus insufflavisset, 9. Cur legi primum subjectus, 10. Ut ad vitia prælabatur gratia destitutus, 11. Hominis ingenium cum subjecerit diabolus voluptatibus detinet, 15.

Hostiæ spirituales, fides, mansuetudo, continentia, 41. Hostia laudis quo ritu fieret, et quid significaret, 444. Hostiæ salutaris sacrificium, 625.

Humana natura quæ morte exaruerat per Christum de novo germinat, 531. Humani generis stirps altera Adam, altera Christus, 360.

Humiliatio desolationem virginis significat in Scriptura, 259.

Humilitas ut querenda sit, 435.

Hyacinthus quid significaret, 516.

Hymnos canendi consuetudo in Ecclesia, 445. Hymnus quando cantandus, quando standum, aut quiescendum qui moneretur, 454.

Hypocrisis significatur per vestem ex lana et lino contextam, 245.

I

Idola ac simulacra eorum demolienda, 186. Idolorum nomina, ne ore quidem promenda, 186.

Idololatriam a gentilibus didicerunt Hebræi, qui nymphae sunt commenti, 178. Idololatriæ crimen ultimo supplicio in lege sancitum, 180.

Ignavi ut figurantur in Pharaone, 109.

Insuperatio manuum populi in Levitas quid significaret, 409. Et cur ante sacrificium nulla fieret manuum insuperatio, 404.

Impetigo significat vitium peius in dies crescens, 418. Impudens et qui sua scelera tegere non curat, ut figuraretur, 477.

Incarnatione sua Christus ut nostras sordes purgaverit, 105.

Iniquitatis symbolum quale esset, 146. Iniquitatem qui potest compescere, nec facit, ejus est particeps, 247.

Inferna loro procul a mundo esse putat Cyrillus, 382.

Infideles et stulti per quid significarentur, 522.

Inimici diligendi sunt legis et Christi exemplo, 269. Inimico ignoscendum esse, 275.

Injuria major est in sanctos quam in peccatores, 218.

Inquilini significant eos qui sola fide Christo sunt justeti, 421, 425.

J

Jejunantes, sed non ex animo, ut figurantur, 170.

Jejunium Mosis, item Christi, cur quadraginta diebus duravit, 260. Jejunium mulierum ad ostium tabernaculi quid significaret, 514.

Judæorum quam esset rude ingenium ad perfectionem evangelicam, 5, 6, 7. Judæorum perfidia ut figurata, 73. Judæi Anichristum sibi principem constituerunt a ianigenam, Christo rejecto, 279. Judæorum adversus Christum conspiratio ut figurata, 304. Judæorum regio ad austrum maxime posita erat, 562. Judæi ultimi venient etiam ad Christum, licet primo fuerint vocati, 371. Judæi contaminati qui morte Christum affecerunt, 605.

Judices neque gratia cujusquam, neque proprio emolumento a justo cedant, 278.

Judicium in utramvis partem de prædicatoribus, ac doctoribus reprehenditur, 259. Judicium quid appellet Scriptura sacra, 585. Judicio imperfecte homines in rebus discernendis ut figurentur, 415, 416.

Juramento quando uti liceat, 211. Ad juramentum nulla creatura adhibenda, licet superior, 215.

Justitiæ genera duo, 244. Justitiæ ratio mensuris,

ponderibus et stateris comparatur, 214. Justitia debet carere omni dolo et simulatione, 215.

Justum a bono excedit, 214.

Justificatio perfecta per Christum, 535.

Juventus quid significet, 112.

L

Labrum quid significaret, 511, 512.

Lacum fodienti opercum desuper ponere quid significaret, 219.

Lapidei cultri in spiritu circumcisionem significant, 278.

Latrones et sicarii per feras significati, 509.

Lepra morbus insanabilis et odiosissimus, 70. Lepra mortificationem ex mortuis operibus significat, 559, 540, 542.

Levi familia donum erat Deo dicatum, 411.

Levitarum consecrationis ritus quid significet, 406. Levita cur necessario, et ubique assumatur, 475. Levitis cur refugii urbes concessæ, 465.

Leviticum genus cur fuerit expertis possessionum, 461.

Lex quomodo abolita, utque eam non solum viderent Salvator, sed adimplere, 2. Antiqua quomodo convensa cum evangelica, 3. Spiritualiter intellecta evangelicam conversationem informat, 5. Legis utero ut evangelicam conversatio contineatur, 5. Lex non eversa per Evangelium, sed ad expressiorem veritatis formam recusa, et ad veritatem demonstrandam conversa, 4. Legis litteram Judæi facile ferebant, non item Evangelii claritatem, 5. Lex prius data quia infirmitas Judæorum perfectionem evangelicam minime pati poterat, 5, 6, 7. Evangelica digito, id est Spiritu, Dei descripta, 7. Primo homini data, ut ejus superbiam coerceret, 10. Lex peccati cur vocetur concupiscentia, 19. Legis observatio ad initia vitæ perfectæ perduxit, 29. Lex ad perfectionem Dei cognitionem perveniri non potest, 64. Lex non potuit nos eximere a diaboli dominatu, 66. Non satis præciosa habet ad salutem, 75. Legis prædicatio ultra Judæam audita non est, 75. Lex per se infirma et imperfecta, 75. Lex interpretatio, 74. Legis conversatio imperfecta utque figuraretur, 75. Lex ut deducat ad Christi mysteria per elementa, 78. Multis anfractibus ducebat ad Christum, 82. Legi subjecit Christus, 88. Lex ad prima initia veræ cognitionis gentiles adducens, ut figuraretur, 93. Ut peccatum demonstraverit, 52. Proponit unius veri Dei cognitionem, 175. Legem compulsi observari Deus formidavit, 174. Lex acerba morte blasphemiam mutabat, 214. Lex

Dei semper memoria retinenda figura vitæ hyacinthinae, 219. Legis perpetua meditatio ad stabilem vitam perducit, 220. Lex non ad se, sed ad Christum perducere moliebatur, et quæ esset figura rei huius, 222. Legis littera obscura est, et tenebris offusa, 223. Temi voce Evangelium resonante exprimitur, 225. A Filio Dei deo angelorum ministerio, 224. In Christo honorata est, 226. Christo per spirituales contemplationem adjuncta ut figuraretur, 225. Legis mysteria nosse non possunt, nisi qui ad Christi fidem accedunt, 225. Lex elementaria fuit, 272. Lex servilis erat, at Evangelium quasi cum filii pollicitationibus utitur, 280. Varia poenarum genera variis criminibus decrevit, 281, 282. Moysi hortis fertilissimis similis, 285. A prophetis abrogari crepta, et veritas prædicari umbris detectis, 296. Per Christum ad finem pervenit, 309. Ad initia tantum mysteriorum Dei perduxit, 337. Legis cultum post Evangelium retinere, impium est, 338. Lex si a Christo disjungatur infirma est, 376, 377. Quoad umbras tacuit, quoad sensum spirituales semper clamat, 401.

Liberatio servi, qui sex annos servisset, quid significet, 280, 281.

Liberum arbitrium cur datum hominibus, 9.

Libro Dei quinam sint inscripti, 113. Increduli non inscribuntur, 136.

Lineæ vestes opera mortua significant, 396.

Linguam abscissam habens animal cur reficeretur a sacrificiis, 522.

Lippi sunt, qui ad impia dogmata suam prudentiam deorquent, 417.

Locus sacer ad comedendum sacerdotibus cur datus, 448.

Lucernæ septem quid sibi vellet, 299. Accensæ ab Aaron quid significet, 321, 343, 344, 345.

Luna decrescente nullum opus aggredi, aut iter, stultum est, 208.

M

Maculæ sanctis etiam viris hærent aliquæ, 122.

Maculosus, id est *λεπτός*, impudentem significat, 416.

Mala granata urbiurum figuram tenent, 387.

Maledictum cavendum ne in quemvis jactetur, 271.

Manifestatio et veritas quidam significant in rationali, 385.

Mansuetudo per oves figurata, 365. Mansuetudo evangelica ut significetur, 365.

Masculorum nomine qui censeantur, 114. Mascuia victima Christum significat, 360, 394.

Mediatori Christo superis infera sunt connexa, 384.

Mei voluptatem significat, et cur non in odorem suavitatis incenderetur, 524.

Membratim concilio in sacrificio quemadmodum Dei verbum significet, 561.

Mense propositionis exposito allegorica, 297.

Mercenarii sunt qui ad fidem Christi ob sua emolumenta venerunt, 424, 425.

Merces aqua is proportionem factis nostris respondens a Deo rependitur, 370, 371.

Merita sanctorum ut dupliciter participantur, 117.

Mirvus rapacem significat, 506.

Misericordia in pauperes, 271, 372.

Mitra et lamina aurea quid significant, 388.

Mosbite, id est gentium turmæ, 486.

Mors ex peccato, 76. Mortis victoria quæ sit, 80. Mors ut colubetur, 78. In mortuo inquinantur qui in factum similitudine junguntur, 430. Mors et corruptio propter prævaricationem in naturam irrupit, 534. Mors qua mundo mortificamur gratissima est Deo, 467. In mortuo inquinatus qui diceretur, 603.

Mortificatio Christi perfecta quid sit, 407, 408. Mortificatio audabilis quænam sit, 511, 512. Mortificatio in factis perversis significatur per lepram, 341.

Mos gentium in purgationibus reprehenditur, 191. Mores gentium admirari periculosum, 229. Mos mulierum Ægyptiarum in templi ingressu, 313, 314.

Moysi cur adjunctus Aaron, 79. Moyses mediator, sed Christus e. celestior, 50, 51. Moyses convocans populum non ut se audiat, sed Deum loquentem, quid significet, 222. Cum Aaron ascendens ad Deum quid significet, 225. Missus ad liberationem Israel ex Ægypto, 377. Dei figuram gessit, 397.

N

Necromantiæ præstigiæ in evocandis Manibus, 191.

Neomeuia significat novum in Christo sæculum, 624.

Novilunium quid significet, 351.

Nox significat tempus ante adventum Christi, 81.

Nubes quæ populum duxit quid significet, 159. Nubes et ignis qui erant super tabernaculum quid significant, 333.

Nuptiæ sacerdotum quales essent in veteri lege, 430, 431. Nuptiæ honorabiles, sed tamen non cum virginitate conferendæ, 523.

O

Obedientia debita sacerdotibus, 476.

Oblatio a quibus debeat fieri Deo, 128. Oblatio alacris etiam in exiguis laudatur, 291. Oblatio principum in dedicatione tabernaculi quid significet, 362, 364. Oblatio principum cur diversa esset, 369, 370.

Observatio dierum et temporum et annorum reprehenditur, 204.

Offensio aliorum vitanda, et ei commoda nostra quarramus, 266. Offensis fratribus factio est satisfaciendum, 536.

Oleum et unguentum quid significant, 521. Hilaritatem spei significant, 391. Lætitiam significant, 443, 570. Piuguedinis similitudo, 626.

Opera bona non probantur nisi ad finem usque perducantur, 285. Operibus bonis mundari debent qui a vitis recesserunt, 351. Opera bona hilaritatem significant, et odorem redolent, 333.

Ordo dispositionis castrorum per tribus quid significet, 375.

Oseas propheta fornariam uxorem ducens quid significet, 193.

Ossa significant soliditatem doctrinæ celestis, 273.

P

Panis comestio quid significet, 94. Panis angelorum et hominum Christus, 233. Panum duodenarius numerus significat apostolos, 346. Panis fermentatus vitam significat nondum baptismo purgatam, 445. Panes propositionis Eucharistiam significant, 457. Panis figura vitæ, 335. Panes infermentati puram ac simplicem vitam significant, 324. Panes duo cur offerantur, 613, 614.

Parentes secundum a Deo locum tenent in decalogo, 235. Parentibus qualis reverentia adhibenda, 233, 236. Illorum cura de liberorum religione, 212.

Pascha Domini, id est transitus, 398. Paschæ celebratio, 603, 606, 607.

Passio Salvatoris adumbrata in lege veteri, 277. Passionis Christi figura in assatione, 395. Passione Christi acceptum esse Deo Patri sacrificium nostrum, 626.

Patientia a peccati servitute liberatur, 254.

Patris cognitio inferit Filii cognitionem, 235.

Patres veteris legis Christi gratia salvabat, 79.

Pauperum merces non fraudanda, 271. Pauperibus mutuandum sine spe usuræ, 273. Pauperis ad Deum vociferatio metuenda maxime, 271.

Peccati lapsus qualis fuerit, 9. Deformitas, 10. Quomodo in nobis efficiatur, 10. Peccati dominatu gratia Dei liberamur, 15. Peccati lapsus culpa nostra est, 11.

Peccatum languor animi quidam præcedit, 17. Ad illud voluptas et cupiditas et commoda pertrahunt, 19. Peccati evincendi remedium, 20. Illo ut liberemur spiritualis probitas necessaria est, 20. Et ad hoc præter divina monita efficaci etiam auxilio juvamus, 21.

Illo liberamur gratia Dei interna et externa, 26. A peccato gravate et languore recedere periculosum, 27. Peccatum originale mortem innoxit, 76. Sublatum per Christi mortem, 100. Peccatis offensus Deus ut poenas repetat, 100. Illud voluptate et inlicititate perficitur, 103. Peccantibus poena qualis, 143. Peccantibus voluntarie terribilis erit expectatio iudicii, 159. Peccati servitute liberamur in Christo, 51. Peccandi cessatio ut significetur per Sabbatum, 227, 228. Illi subjecti inter servos numerantur, 254. Peccatorum in feminas admissorum gravissimum est adulterium, 27. Peccantes occulte præ pudore non adeo improbi ut aperte peccantes, 304. Peccatum et tristitiam afferit peccanti, et nullum habet odorem, 333. Peccatorum remissio per Christum, 354. Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

Peccatum originale videtur per concupiscentiam transiivum, 354.

- Perfectus homo quinam sit, 497. Perfectiores exigua admonitione indigent, 167. Perfectus vitæ figura, 559, 560.
- Pestis in populo Israel pervagata usque ad prædii tempus quid significet, 97.
- Pharao muliebrem sexum servans quid significet, 110.
- Phœbus purus et impollutus, inde placbare, id est iustrare, 196.
- Pilorum abrasio quid significet, 408, 409.
- Pinna jecoris concupiscentiam significat, quæ in jecore juxta quosdam sita est, 568.
- Populi aures non debent patere magistris diversa docentibus, 259.
- Prædicatione vocati Christum sequimur ut Israel signo tubarum castra movebat, 165, 166. Prædicationis genus alterum ad dogmata, alterum ad mores pertinens, 168.
- Prædicationum differentie quatuor hominum generibus accommodantur, 167. Prædicatione sacerdotibus convenit, 168.
- Prædicationis sonus tintinnabulis aureis figuratur, 387.
- Prædicatorum præceptum, 259. Prædicatorum voces ex tempore fusas qui excipiunt et describunt in vas utas conjiciunt, 267.
- Prælati non obedire quanto supplicio sit vindicatum, 476.
- Præmium cuique suis recte factis respondens rependetur a Deo, 370.
- Presbyteri vicem gerunt eorum quibus creditum erat altare, et quæ intra velum asservabantur, 454.
- Principes populi ut Deum perfectioribus donis honorant, 130.
- Probatissimi etiam viri poenitentia indigent, 368.
- Protectiones tres a Christo tribuuntur, 164.
- Propheta ut distinguatur a divinatore, 186.
- Propitiatorium exponitur, 294, 295. Propitiatorium cur esset ex auro, 296. Propitiatorium Christus factus est, 550.
- Prudentiam ad pravos mores detorquentes ut figurarentur, 417. Prudentia et fortitudo necessaria in divinorum administratione, 435.
- Psille militaris vestis genus et iniquitatis symbolum, 146.
- Pueri ac molli animo, inepti ad dona offerenda Deo, 152.
- Puerperæ purgatio quid significet, 555.
- Purgatio ignis et aquæ more gentium quam ridicula sit, 194. Purgatio omnis fit per Christum, 527.
- Purgatorii significatio quedam ut videtur, 548.
- Purificari oportet antequam Deum adeamus, 518, 514, 515.
- Pythonissa cujus opera Samuelem excitaverit, 187. Pythonissa non Samuelem evocavit, sed umbram quamdam ad ejus similitudinem confictam, 191.
- Q**
- Quadraginta plagæ infligebantur reis, 176. Quadraginta annis per desertum erravit Israel propter Dei offensam, 278.
- Quinque columnæ ante ostium tabernaculi prædicatorum significavit, 356.
- R**
- Rami ex arboribus semper virentibus gratiam significant, 620.
- Rationale cujus formæ fuerit et quid significaret, 382, 383, 384.
- Redemptio agrorum et domorum quando fieret, 466.
- Redire ad possessiones per figuram quid sit, 170.
- Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, 76.
- Regni Christi ænigma, 458.
- Remissio peccatorum lane mundæ comparatur, 555. Remissio peccatorum etiam in Deum commissorum, per Christum, 534. Juxta septimo quoque anno apud Hebræos fiebat, quid significaret, 252, 274, 277.
- Renes figura sunt facultatis discernendi, 568.
- Resurrectio Christi figurata per virgam reforescentem, 312. Resurrectio Salvatoris fuit initium novi sæculi, 359.
- Resurrectionis figura, 610, 611.
- Rubus Moysis quid significet, 61.
- S**
- Sabbatismus est vacatio ab omnibus carnalibus operibus, 558.
- Sabbatum significat requiem per quam a peccando cessamus, 227, 228. Sabbatum futuri sæculi figura est, 254.
- Sabbati sacrificia qualia essent, 516. Sabbata sabbatorum quid significent, 919.
- Sacerdotii munere indignum nihil judicat lex, modo ad cultum divinum pertineat, 437.
- Sacerdotes tubis canentes prædicationem significant, 168. Sacerdoti cur separaretur pertusculum et armus arietis, 398. Sacerdotibus quemadmodum as idue in loco sacro monendum, 399, 400. Ob vitia naturalia per legem veterem a sacris arcentur, 412. Sacerdotes in mortuis inquinari cur lex non permisit, nisi in maxime conjunctis, 450. Sacerdos ut bonum odorem semper redolere debeat figuratur, 440. Sacerdotum participatio in primitiis quæ fuerit et quid significet, 417. Sacerdos illos sibi adjungat qui morum probitate sint ornati, et peni divino amore, 448. Cur ipsis vinum bibere lex prohibuerit, 449, 450. Sacerdos Christi figura expressa, 475. Il is non obtemperare quantum crimen, 476. Sacerdoti quænam debeant inesse, 464. Illorum puritas quanta, 480. Sacerdos fungitur mediatoris munere, 585.
- Sacerdotii Christi figura, 401, 402. Sacerdotii Christi æteritas figurata, 452, 455. Sacerdotii honorem sibi attribuentium poena, 454. Sacerdotii dignitas insignis, 477. Sacerdotii ac sacrificiorum reformatio in nova lege, 50.
- Sacramenta ægre accipientes ut figurentur, 170.
- Sacræ Scripturæ multiplex comparatio, 497.
- Sacrificare non licebat extra terram sanctam, 47.
- Sacrificium Deo offertur ab his qui carnis vitia mortificat, 40. In Ægypto et in deserto ut differrent, 41. Sacrificia vetera non perducebant ad perfectam virtutem, 58. Est in sola Ecclesia, non extra eam, 364, 355. Sacrificium cur sine fermento feret, 459. Sacrificiorum genera bipartita, 520. Sacrificia masculina immaculata esse debent, et quid significet, 521. Cur pro peccato sine oleo, et sine thure offerrentur, 553. Sacrificii cæci oblatio quid significet, 566. Sacrificiorum plurimorum significatio, 405. Matutina et vespertina, 622. In Neomeniis quale esset, 624.
- Sacrorum administratoribus quæ tribuit Deus, 468.
- Sæculi futuri sanctificatio, 598.
- Sai in sacrificiis quid significaret, 447, 448, 449.
- Samuel an divina opera fuerit excitatus, 187.
- Sanctorum meritum participatio qualis, 117. Sancti viri non nihil maculæ contrahunt, 122. Sanctorum facta sunt Ecclesie opes et ornamenta, 150. Sancti viri debent esse firmi, ac stabiles, 147. Sanctorum virorum vita per similitudinem significatur, 567. Sanctiores majora subeunt, et graviora tolerant, 457. Sanctorum cæcus lapideus comparatur, 497. Sanctorum vita in alio sæculo, 561. Sanctorum cæcus ut significetur, 625.
- Sanguis purificationis peccatorum quid significaret, 510. Sanguis cur non liceret vesci in veteri lege, 556, 557. Sanguis vitæ figura est, 595. Sanguis fluxu laborans mulier, immunda, 552. Sanguis conjunctus hyssopo quid significet, 601.
- Sapientiam aditus fides est, 509.
- Satisfaciendum fratribus etiam facto, 556.
- Scabies indomita significat excessum in aliquo vitio, 418.
- Scandalum quantopere sit vitandum, 249.
- Scenopegia habitationem paradisi representat, 619. Et resurrectionem, 621.
- Scriptores rerum divinarum cavere debent scandalum occasionem, 249.
- Seraphim cur alis facies suas ac pedes contegebat, 296. Cur ex auro, 296.
- Seminifluus quid significet, 530.
- Semivir qui appellatur, 419.
- Sensus historicus utilis est, 256.
- Sephora Ecclesiam ex gentibus significat, 78.
- Septem dies totum vitæ tempus significant, 551.
- Septenarius numerus perfectionis symbolum, 299.
- Septimus dies sanctus, 600.
- Servi manumissio quid significaret, 250, 231.
- Servius ut tollatur, 264.
- Servus Dei qualis debeat esse, 287.
- Signorum differentia quid figuraretur, 167.
- Simila panem, hoc est Christum, significat, 564. O eo perlusa celestis spes vitæ declarat, 405. Vitam sanctam significat, et Deo subjectam, 458.
- Simulatio gravissimum crimen, 245.
- Smaragdus describitur et imaginem cæli refert, 580, 581.
- Societas malorum vitanda, 422.
- Speculum ac sistrum gestant mulieres Ægyptiæ, 315, 314.

Spicarum significatio, 611.
Spiritualis cultus cur non ab initio sancitus, 56. **Spirituales hostiæ** quales, 41.
Spiritus sanctus ut fuerit insufflatus in homines, 9.
Semper in Christo permanens ut figuraretur, 436, 437
Stola quid significaret, 379.
Struthio et larus aves insatiabiles, 507.
Superbia et in superiora niti quantum peccata um sit, 461.
Superhumeralis vestis forma et significatio, 580.
Superstitiosi temporum observatores in Ægypto sacrificant, 42.

T

T.beruaculum in eremo fabricatum, quid significet, 131. **Tabernaculum per arenam fixum significat Ecclesiam Dei**, 288. **Quid mysterii habeat exponitur**, 315. **Tabernaculum firmitatem sanctæ conversationis significat**, 489. **Tabernaculi oplices quid figurarent**, 323, 326.
Temperantia quanta sint præmia, 515.
Tempa adeuntis cadaveris occursum vitant Ægyptii, 56. **Tempa adire calcatores nefas apud Ægyptios**, 61.
Templum Dei fideles sunt, 350.
Tempus est in rebus quæ oriuntur et intereunt, 205.
Tempus quo tabernaculum est erectum quid habeat mysterii, 329. **Tempus universum in duas partes solet Scriptura dividere**, 357.
Tenebræ quid significent, 521.
Tentationum Satanae triplex genus, 111.
Ternarius numerus ut ad divinitatem pertineat, 79.
Testamentum Novum quomodo latum, 149.
Thymiana ut significet humanam et divinam naturam, 153. **Quid significet**, 320, 321, 324.
Tolerantia per bovem significata, 365.
Tonderi ignominiosum erat et lugubre, 579, 581.
Tonsio cur fieret ad ostium tabernaculi, 586.
Tribuum ordo circa arcam quid significaret, 573.
Trinitatis figura in rationali, 384, 385.
Tubæ duæ ductiles duplex prædicationis genus significant, 166. **Tubæ sonus cum lex daretur quid significaret**, 166.
Tunica talaris qualis fuerit, quidve significaret, 386.
Turturi et columbæ Christus comparatur, 332.

U

Unctio quid significet, 352, 353.
Ungula dissecta in animalibus quid significet, 493-506.
Urna mannae plena quid significet, 358, 359.
Usuræ prohibentur, 266, 271-274.

V

Vertigal quinam exigant de rebus turpibus, 491.
Velamen Sancti sanctorum Christi corpus significat, 333, 334. **Velamen ante ostium tabernaculi exterius litteram significat**, 336, 337.
Venialia peccata etiam in sanctis viris esse, 515. **Nisi coerceantur, ad mortalia perducunt**, 516.
Venditores ut rem venditam redimerent, 466, 467.
Ventriculus significat fecunditatem, 464.
Verbi ex Deo genti figura, 506. **Verbi Dei figura**, 516, 517.
Vernaculi qui sint, 423

Vespera adventum Domini significat, 352.
Victima pro peccato quid significaret, 442. **Victimis pro peccato quibus licitum vesci**, 464. **Victima cæca cur repudiaretur**, 552. **Virgæ rejectæ**, 521, 522.
Victoria de diabolo ut figuraretur, 13.
Vincitorum curam gerebant Ecclesie, 465.
Vinum ministrantibus sacerdotibus bibere cur prohibitum, 449, 450. **Vinum est signum lætitiæ**, 626.
Virga insigne regni, 68. **Virga Aaron resflorescens Christum significat**, 241. **Cur nucæ esset**, 342, 343.
Virginis defloratio cur humiliatio appelletur a sacra Scriptura, 259. **Virginis uteri symbolum**, 317, 318. **Virgo sanctissima non fuit subjecta legi purificationis**, 553.
Virtus non statim a conversis percipi potest, 28. **Virtutem etiam imperfectam colere non sine divino beneficio contingit**, 30. **Ad ejus perfectionem prudentiæ comitatu ac fortitudinis perventur**, 31. **Virtus indiget fortitudine et magnitudine animi**, 107. **Illam colere incipiens teatatione vexatur**, 153. **Virtutis in viâ rudes mitius reguntur a Deo, severius assueti**, 155. **Illius labores amari suaves in Christo redduntur**, 155. **Virtutes multas animæ reliquias dimittant**, 43. **Virtus al cuius non supra modum ab aliis est exploranda ac tentanda**, 266, 267.
Visiones ante Christi adventum umbræ fuere Christi adventus, 291.
Vita secundum naturam Deus ipse est, 9. **Vitæ perfecta sanitas sequenti sæculo reservatur**, 125. **Vitæ bono odore vacuæ figuræ**, 335. **Vivere in Christo quidnam sit**, 541. **Vitæ figura similia ex tritico**, 370.
Vitia. A vitis integre resurgendum est, 32. **Vitiorum mortificatio qualis**, 40. **Vitia relinquere, aut in virtute proficere sine Christo non possumus**, 165. **Vitia corporis per quæ sacerdotes repellebantur a sacerorum ministerio**, 412.
Vitta hyacinthina sabbatis, ac manus alligata, quid significet, 219.
Vituli cultus apud Ægyptios, 40. **Immaculatus, Christi figura**, 350. **Vitulus Christum, vitula autem nos significant**, 365, 366, 394, 528. **Pro univertitate offerebatur**, 529. **Vituli cur essent initio tredecim, tum pauciores**, 627.
Vocationis ad fidem significatio, 627.
Volatus avium observare stultum est, 209.
Voluptates Evæ munere in nobis funguntur, 10. **Voluptas et cupiditas et commodum ad peccatum pertrahunt**, 18. **Voluptatibus allicit homines diabolus**, 10. **Voluptates aliæ in nobis insitæ, aliæ adventitiæ**, 19. **Externæ, quæ per oculos excipiuntur**, 19. **Illas aspernari juvat ad emergendum a peccato**, 20. **Voluptas indomitum malum**, 67. **Voluptatibus capti infirmi redduntur ad Dei opera**, 115. **In voluptatibus qui quasi in cæno voluntur reprehensive**, 505.
Votum magnum quo pacto redderetur, et quid significaret, 576, 577. **Vota cito reddenda**, 576, 588. **Vota reddere non tenentur qui sub aliorum sunt potestate**, 588.
Vox gracilis Moysi quid significaret, 75. **Vox ex propitiatorio missa quid significaret**, 369.
Vultur arrogantem significat, 506.

Z

Zona bellicam Christi fortitudinem significat, qua hostes invisibiles debellavit, 389.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

S. CYRILLUS, ALEXANDRINUS ARCHIEPISCO- PUS

Vita sancti Cyrilli.	9
§ I. — S. Cyrilli natalis, ætas, reliquiæ.	9
§ II. — Patria, studia monachatus.	11
§ III. — Episcopatus, proscripti Novatiani, dæmonia effugata.	15
§ IV. — Judæi Alexandria pulsi.	16
§ V. — Turbæ Alexandrinæ. Errantes correcti.	18
§ VI. — Nomen S. Chrysostomi diptychis inscriptum.	21
§ VII. — Hæresis Nestoriana detecta.	23
§ VIII. — Vices sedis apostolicæ Cyrillo delegatæ.	27
§ IX. — Concilium Ephesinum. Hæresis Nestoriana damnata.	28
§ X. — Novæ in Cyrillum calumniæ; carceres; victoriæ.	31
§ XI. — Reconciliatio Ecclesiarum.	35
Notitia ex Bibliotheca Fabricii.	39
Præfationes card. Angel. Mai ad S. Cyrilli anecdota opera ab ipso edita.	91
Præfationes editionis Græco-Latinæ, Joanne Auberto curante.	113
Almonitio Anton. Angellii.	119
Veterum testimonia	126
<i>Monitum in libros</i> De adoratione in spiritu et veritate.	150
DE ADORATIONE ET CULTU IN SPIRITU ET VERI- TATE.	154
LIBER PRIMUS — De lapsu hominis in vitia, et de captivitate peccati; de vocatione, et conversione quæ per poenitentiam fit, et recursu in meliorem vitam.	154

Lib. II. — Quod mortem, quæ est ex peccato, et diaboli tyrannidem effugere nullo modo possimus, nisi per sanctificationem, quæ ex Christo est. Et quod non in lege, sed in Christo sit justificatio.	211
Lib. III. — De eodem.	263
Lib. IV. — Quod is qui a Deo ad justificationem vocatus est et redemptus, Deum sequi debeat; et quod, excusa molliiude quæ ad vitium ducit, ad piam et generosam vitam sit ei enitendum.	301
Lib. V. — Item de fortitudine, quæ est in Christo.	350
Lib. VI. — Quod ei soli qui secundum naturam Deus est adhaerere nos oporteat, et illum ex tota anima totoque corde diligere.	407
Lib. VII. — De charitate in fratres.	479
Lib. VIII. — Item, de charitate in fratres; et de eo qui furatur vitulum aut ovem.	534
Lib. IX. — De adoratione in spiritu et veritate; et de sancto tabernaculo, quod sit typus Ecclesiæ Christi.	587
Lib. X. — De iis quæ erant in sancto tabernaculo.	630
Lib. XI. — De sacerdotio: quodque sacerdotium legale sit typus illius quod in Christo est.	736
Lib. XII. — De sacerdotio.	782
Lib. XIII. — Item, de sacerdotio.	843
Lib. XIV. — Quod oporteat eos, qui adire ecclesiam volunt, puros et ab omni peccati labe ablutos esse, atque ita coram Deo se sistere.	886
Lib. XV. — Quod oporteat puros, et ablutos peccati maculis Deo sisti: et quod in Christo rursus nostra purificatio consistat.	917
Lib. XVI. — Quod oporteat nos spirituales hostias et oblationes offerre Deo.	1010
Lib. XVII. — De sanctis festivitibus.	1062

FINIS TOMI SEXAGESIMI OCTAVI.

Ex typis MIGNE, au Petit-Montrouge.